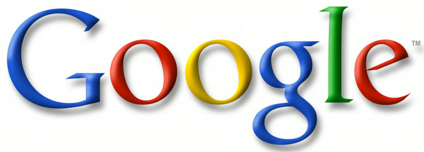

EX LIBRIS
G.J.ARVANITIDI
BYZANTINI

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΝΤΑ ΜΕΝ

ΥΠΟ

ΦΩΤΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ἢ ΦΩΤΑΚΟΥ

πρώτου ὑπασπιστοῦ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΔΕ

ΥΠΟ

ΣΤΑΥΡΟΥ ΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀρεοπαγίτου

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1899

ΤΗι ΙΕΡΑι ΣΚΙΑι

ΤΩΝ

ΥΨΗΛΑΝΤΩΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Φίλε Κύριε Τερτσέτη!

Μετὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας πόλεμον βλέπεις πόσον ἀπεμακρύνθηκα ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα· ἐγώ, φίλε μου, ἔγεινα γεωπόνος καὶ προσπαθῶ νὰ ἀναστήσω μικρόν τι κτῆμά μου εἰς τοῦ Δάρα τῆς Μαντινείας διὰ νὰ ζῶ μὲ τὸν ἱδρῶτα τοῦ προσώπου μου καὶ νὰ περάσω οὕτως ἀναπαυτικὰ τὰ γηρατειά μου. Ὅσαις φοραῖς μὲ βλέπεις δὲν μὲ λέγεις τίποτε ἄλλο, ἀλλ' ἀδιάκοπα μὲ παρακινεῖς νὰ βγάλω εἰς φῶς ὅσα γνωρίζω περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ μάλιστα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος εἶδα μὲ τὰ 'μμάτιά μου. Τὰ αὐτὰ μοῦ ἐπαναλαμβάνεις κάθε ἡμέραν καὶ μὲ τὰ γράμματά σου.

Αἱ πολλαί σου λοιπὸν αὐταὶ παρακινήσεις τέλος πάντων εἰσακούσθησαν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς μου· διότι εἶδα καὶ ἐγώ, ὅτι ὅσοι πεπαιδευμένοι ἐπεχείρησαν νὰ συγγράψουν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγῶνος, ἀπὸ τὰς κακὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἔλαβαν ἀπὸ τὴν φήμην καὶ ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας, ὅλοι ἔπεσαν εἰς χονδρὰ σφάλματα. Αὐτοὶ ἔκαμαν ἄχαρα καὶ ἀπίστευτα τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα· ἡ πατρὶς λυπεῖται καὶ στενάζει, καὶ οἱ μεταγενέστεροι θὰ μᾶς ἀναθεματίζουν, διότι δὲν τοὺς ἀφήσαμεν ἀληθινὴν ἱστορίαν.

Εἶναι ἐντροπή, φίλε, ὁ Πελοποννήσιος, ὁ Στερεολλαδίτης, ὁ Νησιώτης, ὁ Ἕλλην ὁποιουδήποτε τόπου νὰ μὴ

γνωρίζῃ γνήσια τὰ κατορθώματα τῶν πατέρων του, ἀλλὰ νὰ διαβάζῃ ἱστορήματα ἀνούσια.

Ἐγώ, φίλε μου, νομίζω καλόν, ὅτι πρέπει νὰ γράψῃ ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς γέροντας ὅσα ὁ ἴδιος εἶδεν ἢ ἔκαμε· διότι καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιον τόρα θὰ κάμω, θὰ ἱστορήσω δηλ. μὲ τὴν γλῶσσάν μου ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τοὺς συναδέλφους μου, ἢ εἶδα μὲ τὰ 'μμάτιά μου καὶ ἐνήργησα μὲ τὴν ἄδολον θέλησίν μου [1]. Τὸ σύγγραμμα αὐτὸ περιλαμβάνει ἱστορίαν δύο μόνον χρόνων, δηλ. ὅλων τῶν ἐπισημοτέρων κατορθωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν οἱ Πελοποννήσιοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ναυπλίου. Ἀλήθεια ἐμβαίνω καὶ εἰς τὸ 23, ἀλλὰ τοῦτο τὸ κάμνω διὰ νὰ φανῇ ποῖον τέλος ἔλαβε τὸ τρομερὸν στράτευμα τοῦ Δράμαλη, τοῦ ὁποίου τὰ λείψανα ἐμαζώχθησαν γύρω τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου, περιωρισμένα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐχώνευσαν, καθὼς καὶ αἱ δυνάμεις ὅλαι, καὶ ὅσαι ἦλθαν ἔξωθεν τῆς Πελοποννήσου, καὶ οἱ ἐντόπιοι ἀκόμα [2].

Προλέγω εἰς ὅλους τοὺς συναγωνιστάς μου καὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ βιβλίου μου, ὅτι ἂν παρελείφθη εἴτε ὄνομα εἴτε κατόρθωμα, τοῦτο δὲν ἔγεινε, διότι δὲν ἠθέλησα νὰ ἀναφέρω τὰς πράξεις ἀνδρός, τὸν ὁποῖον

[1]) Παρέλειψα πολλοὺς πολέμους, ὅπου ἔγειναν εἰς τὴν ἐπογὴν τοῦ Δράμαλη, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἤμουν παρών, καθὼς εἰς τὰ Βασιλικὰ τῆς Κορίνθου, Πέρα Χώρας, Κλένιας, Δερβεναχιῶν, ὅταν ἐπερνοῦσαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Κόρινθον τὰς τροφὰς διὰ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἄλλους πρὸ τοῦ Δράμαλη, ὅταν ἐπολιορκούσαμεν τὰ διάφορα φρούρια.

[2]) Ἀληθῶς τὰ ἐν ἔτει 1858 ἐκδοθέντα ἀπομνημονεύματα φθάνουσι μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη, τὰ δὲ νῦν δημοσιευόμενα μεγρι τοῦ 1828 συμπεριλαμβανομένου.

ἐγνώρισα. Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἠμπορεῖ νὰ ἐνθυμηθῇ ὅλα ὅσα εἶδεν ἢ ἤκουσεν; Διὰ νὰ κάμω δὲ τὸ βιβλίον ὅσον τὸ δυνατὸν καταληπτότερον ἐπρόσθεσα καὶ ἑπτὰ πολεμικὰ σχεδιογραφήματα[1], τῆς μάχης τοῦ Βαλτετσίου, τῆς Γράνας, τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτσᾶς, τοῦ πολέμου τῆς 9 Μαρτίου τοῦ 1822 εἰς τὰς Πάτρας, καὶ τέλος τριῶν νικῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοῦ φοβεροῦ στρατεύματος τοῦ Δράμαλη εἰς τὸ Δερβενάκι, Ἅγιον Σώστην καὶ Ἁγινόρι.

Ἀλλ' εἶναι πικρὰ ἡ ἀλήθεια, φίλε Τερτσέτη! Εἰς τὴν πατρίδα μου ὅπου ἐγεννήθην, λέγουν τοῦτο ὡς παροιμίαν. «Ὅποιος θὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, θὰ πίῃ πρῶτον φαρμάκι». Ἐγώ, φίλε μου, τὸ ἔπια καὶ δὲν φοβοῦμαι τὸν δηλητηριασμόν του. Ἂν τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου δὲν τοῦ ἀρέσουν τὰ γραφόμενά μου, ὁ χρόνος θέλει τὰ δείξῃ, ἂν ἦναι ἀληθινά, ἢ ὄχι· ὁ δὲ μέλλων ἱστορικὸς θέλει καθαρίσει τὰ ἀφύσικα ἀπὸ τὰ φυσικά, διότι ἐκεῖνα θὰ ἦναι φουσκομένα καὶ ὄγκον θὰ ἔχουν, ἀλλ' ὄχι καὶ βάρος.

Τοιοῦτον εἶναι, φίλε μου, τὸ βιβλίον μου, καὶ πιστεύω, ὅτι θὰ χρησιμεύσῃ καὶ αὐτὸ πολὺ εἰς τὸν μέλλοντα νὰ γράψῃ γενικὴν περὶ Ἑλλάδος Ἱστορίαν.

Ὑγίαινε λοιπὸν καὶ ἀκολούθει νὰ κάμνῃς πάντοτε τὸ καλὸν εἰς τὴν ὡραίαν πατρίδα μας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Δεκεμβρίου 1858.

Ὁ εἰλικρινής Σου φίλος

Φωτάκος

[1]) Σημ. ἐκδότου. Τὸ παρ' ἐμοὶ ἀντίτυπον δὲ ἔχει τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα σχεδιαγραφήματα.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Ὁ Φώτιος Χρυσανθόπουλος, ἢ Φωτάκος, κατήγετο ἀπὸ τὴν κώμην Μαγούλιανα πρωτεύουσαν νῦν τοῦ δήμου Μυλάοντος τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας. Ἐγεννήθη τῷ 1798 ἐκ πατρὸς ἱερέως Παπαγιαννάκη ὀνομαζομένου· εἶχε τέσσαρας ἀδελφοὺς τὸν Ἀναγνώστην, Κωνσταντῖνον, Παναγιώτην καὶ Νικόλαον, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἔγεινε γερουσιαστὴς τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ ἔτος 1823, βοηθούμενος ὑπό τε τῶν Δεληγιανναίων καὶ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, οἵτινες ἠγάπων καὶ ἐτίμων αὐτὸν μεγάλως διὰ τὴν ἀρετήν του καὶ τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν του· ἀδελφὰς δὲ εἶχε δύο· ἐκ τούτων τὴν μὲν ἔλαβε σύζυγον ὁ Ἀργύριος Ζούβελος χρηματίσας κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐπαναστάσεως ἀξιωματικὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, τὴν δὲ ἄλλην ὁ Θ. Κολόσακας μεγαλοποιμήν.

Ὁ Φωτάκος ἦτο ὁ νεώτερος τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν, ἔλαβε δὲ τὸ ἐπώνυμον τοῦ πρὸς πατρὸς πάππου του ὀνομασθεὶς Χρυσανθόπουλος, οἱ δὲ ἄλλοι ὠνομάζοντο Παπαγιαννακόπουλοι λαβόντες τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός των.

Κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ἐμαθήτευσεν εἰς τὸν ἐν τῇ πατρίδι του ἑλληνικὸν σχολεῖον ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Ἀγάπιον, παρ' οὗ ἔμαθε τὰ κοινὰ τότε καλούμενα γράμματα· ἔπειτα δὲ νεανίας γενόμενος μετέβη εἰς τὴν

Βυτίναν, ἔνθα ἤκουσε τὸν Παρθένιον καὶ τοὺς ἄλλους διδασκάλους τοὺς διδάσκοντας τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐκ φύσεως λίαν ζωηρὸς καὶ φιλόνεικος καὶ εἶχε τὸ ἦθος σκληρόν, ὁ πατήρ του φοβούμενος μήπως περιπέσῃ εἰς παράπτωμά τι ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν φιλονεικίας καὶ ἔριδος πρὸς τοὺς ὁμήλικάς του, καὶ οὕτω καταδιωχθῇ καὶ τιμωρηθῇ ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, ἀπεφάσισε ν' ἀπομακρύνῃ αὐτὸν τῆς πατρίδος του καὶ τὸν ἀποστείλῃ εἰς Ῥωσσίαν, ὅπου καὶ τότε καὶ πρότερον ἔτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, γενομένης τῷ 1769, ἐσυνήθιζον νὰ μεταβαίνωσι πολλοὶ νέοι οὐ μόνον ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν πρὸς εὕρεσιν καλλιτέρας τύχης ἔκ τε τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν λοιπῶν βιοποριστικῶν ἔργων. Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὸ ἔτος 1813, ὅτε ὁ Πολυχρόνης Πανάγου ἢ Μαργιολόπουλος ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Ῥωσσίας, ἔνθα πρὸ πολλοῦ ἐμπορεύετο καὶ μέλλων ν' ἀναχωρήσῃ πάλιν ἐκεῖσε, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς νέους, ἐν οἷς καὶ τὸν Φωτάκον κατ' ἐπίμονον παράκλησιν τοῦ πατρός του, τὸν ὁποῖον ὡδήγησεν εἰς Ῥωσσίαν καὶ ἰδίως εἰς τὸ Κισνόβι τῆς Βεσαραβίας, ὅπου τὸν εἰσήγαγεν εἰς ἐμπορικόν τι κατάστημα. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἶχεν ἱδρυθῇ ἐν Ῥωσσίᾳ ἡ Ἑταιρία τῶν Φιλικῶν, σκοπὸν ἔχουσα τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ πολλοὶ Ἕλληνες εὑρισκόμενοι τότε ἐκεῖ ἐμυοῦντο τὰ μυστήρια τῆς Ἑταιρίας, ὁ Φωτάκος μαθὼν τὰ κατ' αὐτήν, ἐπειδὴ ἦτο νέος ζωηρὸς καὶ ζηλωτὴς θερμότατος τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, ἐγκαταλιπὼν τὸ ἐμπόριον ἀνεχώρησεν ἀμέσως εἰς Ὀδησσόν, ὅπου γνωρισθεὶς μετ' ἄλλων

πολλῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἐκ Μεσολογγίου Κάρπου Παπαδοπούλου, ὅστις ὕστερον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐγένετο ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, ἐμυήθη καὶ αὐτὸς τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς ἑταιρίας.

Ἐλθόντος δὲ κατὰ τὸ 1820 τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς Ὀδησσὸν ἀπεφασίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἑταίρων νὰ σταλῇ, καὶ ἐστάλη πρῶτος μὲν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τῇ 20 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς Πελοπόννησον ὁ Ι. Γκούστης ἀπόστολος ἀνεγνωρισμένος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας μετὰ τοῦ υἱοῦ του Μιχαλάκη, ἔχων τὴν κάτωθι γραπτὴν πληρεξουσιότητα [1]) καὶ ῥητὴν ἐντολήν, ἐν ὅσῳ εὑρίσκετο

[1]) Σεβασμιώτατοι ἀρχιερεῖς, εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ προεστῶται, γενναῖοι στρατηγοὶ καὶ στρατιῶται τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, καὶ πάντες οἱ ἀδελφοὶ χαίρετε!

Δυνάμει τῆς πληρεξουσιότητος, τὴν ὁποίαν ἔλαβον ἀπὸ τὴν σεβαστὴν Ἀρχὴν τῆς ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν συσταίνω εἰς ὑμᾶς τὸν παρουσιαζόμενον καπετάνον καὶ ἀδελφὸν κύριον Ἰωάννην Γκούστην, ὡς ἄνδρα τίμιον, ἐνάρετον καὶ γνωστὸν διὰ τὴν μεγάλην του φιλογένειαν καὶ τὸν ἔνθερμον ζῆλον, τὸν ὁποῖον ἔδειξεν εἰς διάφορα ὑπουργήματα τῆς πατρίδος, καὶ ἑπομένως ἄξιον τῆς κοινῆς πίστεως καὶ ἐμπιστοσύνης. Δι' αὐτοῦ ἔκρινα εὔλογον νὰ σᾶς φανερώσω ὅσα αἱ παροῦσαι περιστάσεις ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ τὴν προθυμίαν σας καὶ ἀπὸ τὸν διακαῆ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτά σας. Ὅθεν δόσετε πίστιν εἰς ὅσα μέλλει νὰ σᾶς ὁμιλήσῃ· θεωρήσατε τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς ἐξερχομένους ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἰδικόν μου στόμα· ἀκούσατε τὰς συμβουλάς του μὲ εὐπείθειαν καὶ βάλλετε εἰς πρᾶξιν πάντα ὅσα θέλει σᾶς ὁδηγήσει· ὁ καιρὸς τῶν μεγάλων ἐλπίδων μας ἔφθασεν ἡ ὥρα ἐγγίζει, καθ' ἣν ἕκαστος ἐνθυμούμενος τὰς ἐνόρκους ὑποσχέσεις του πρέπει μὲ εὐπείθειαν νὰ τρέξῃ εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἱερῶν χρεῶν του. Μακάριοι ὅσοι εὑρεθῶσιν ἕτοιμοι, ὅταν ἡ προσκλητικὴ σάλπιγξ τῆς πατρίδος ἠχήσῃ. Στέφανοι ἀμάραντοι τοὺς προσμένουσι, τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀθάνατα θέλουσι διαμείνει, καὶ οἱ ἑπόμενοι αἰῶνες θέλουσι τοὺς ἀναφέρει ὡς σωτῆρας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Ἂς μιμηθῶμεν λοιπὸν τοὺς ἐνδόξους ἡμῶν προπάτορας. Ἂς ἀπορρίψωμεν πᾶσαν ἐχθροπάθειαν καὶ μνησικακίαν, καὶ ἀγκαλιασθῶμεν μὲ ἀγάπην ἀδελφικὴν τὴν ὁμόνοιαν! Ναὶ ἀδελφοὶ ἀγαπητοί! Τὴν ὁμόνοιαν ἂς ἀγκαλιασθῶμεν! Αὐτὴ εἶνε ἡ ψυχὴ τῆς εὐδαιμονίας πάσης κοινωνίας. Αὐτὴ μόνη δύναται καὶ ἡμᾶς νὰ σώσῃ χωρὶς δὲ αὐτὴν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀγῶνές μας θέλουσιν εἶσθαι μάταιοι καὶ περιττοί. Κυτάξατε τοὺς λαμπροὺς προπάτοράς σας

Πελοπόννησον, νὰ τεθῇ ὑπὸ τὰς μυστικὰς διαταγὰς τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀδελφῶν τῆς Ἑταιρίας καὶ ἰδίως ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Κανέλου Δεληγιάννη καὶ νὰ διαδώσῃ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως· ἔπειτα δὲ μετὰ τὸν Ι. Γχούστην ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ σταλῇ καὶ ἄλλος ἀπόστολος τῆς Ἑταιρίας καὶ τοιοῦτον ἐξέλεξαν τὸν Φωτάκον, ὅστις ἀπεστάλη δαπάνῃ τοῦ Ι. Ἀμβροσίου μεγαλεμπόρου ἐν Ὀδησσῷ, ἔχων καὶ οὗτος ἐπίσης τὴν ἐντολὴν νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Κανέλον Δεληγιάν-

Ἀριστείδην καὶ Θεμιστοκλῆ. Κυτάξατε τούτους τοὺς ἐλευθερωτὰς τῆς Ἑλλάδος τοὺς ἄλλοτε ἀντιζήλους, τί ἔκαμαν, ὅταν ἡ πατρίς των ἐπαπειλεῖτο ἀπὸ τελείαν φθοράν. Ναί, ἀδελφοὶ συμπολῖται, ὁ αὐτὸς καὶ μεγαλείτερος ἀκόμη κίνδυνος ἐπαπειλεῖ καὶ σήμερον τὴν φίλην πατρίδα μας. Ὁ ἐπιχείμενος ἀγὼν θέλει ἀποφασίσει ὑπὲρ τῆς σωτηρίας, ἢ τοῦ ὀλέθρου τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν νὰ σωθῶμεν· ἐὰν θέλωμεν νὰ ἴδωμεν τὴν πατρίδα μας ἐλευθέραν ἀπὸ τὰς ἀτίμους ἁλύσους, ἂς ἐνισχύωμεν ἀλλήλους μὲ ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ εἰλικρίνειαν, λέγοντες τοὺς σωτηριώδεις ἐκείνους τοῦ Ἀριστείδου λόγους· «Θεμιστο» κλες! Ἂς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν ματαίαν καὶ παιδαριώδη ἡμῶν ἔχθραν, » καὶ ἂς ἀρχίσωμεν ἄλλην καλὴν καὶ σωτήριον φιλονειχίαν, ἁμιλλώμενοι πρὸς » ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος, σὺ μὲν ἐξουσιάζων καὶ στρατηγῶν, » ἐγὼ δὲ ὑπακούων καὶ συμβουλεύων ».

Τὸ παρόν μου ἐδόθη καὶ ἐσφραγίσθη ἐν Ὀδησσῷ, τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1820
(Τ. Σ.) Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

Τὰ ἐπ' ἀριστερὰ γραφέντα εἰς τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ Ὑψηλάντου ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἦτο κουλός, διότι εἶχε χάσει τὸ δεξιόν του χέρι εἴς τινα μάχην τῆς Λειψίας κατὰ τὸ 1814 ἐπὶ τοῦ Ναπολέοντος, ὅταν οὗτος ἐξεστράτευσε μὲ τοὺς Γάλλους ἐναντίον τῆς Μόσχας Ὁ Ὑψηλάντης ἦτο εἰς τὴν Ρωσσικὴν ὑπηρεσίαν καὶ εἶχε βαθμὸν στρατηγοῦ, ἦτο δὲ καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Ἡ δὲ Ρωσσικὴ Αὐτοκρατορία ἐτίμα πολὺ τὴν οἰκογένειαν τῶν Ὑψηλαντῶν. Ἡ σφραγίς, ἡ ὁποία φαίνεται εἰς τὸν πρωτότυπον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εἶναι τῆς οἰκογενείας του, φέρουσα τὰ παράσημα τοῦ πατρός του καὶ τῆς αὐθεντίας του, διότι ἦτο πρίγκηψ ἀνεγνωρισμένος.

Τὸ πρωτότυπον τῆς ἐπιστολῆς εὑρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας τῶν κληρονόμων τοῦ Ἀποστόλου τῶν Φιλικῶν Ἰωάνου Γχούστη ὡς κειμήλιον ἱερὸν φυλαττόμενον ἤδη παρὰ τοῦ Νικολάου Γχούστη.

νην, ὅτι ἡ ὁρισθεῖσα ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ἡ 25 Μαρτίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1821, ὅπως ἑτοιμάζεται καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι, διότι τότε ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρυταίνης ὁ Κανέλος Δεληγιάννης ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος καὶ κατόπιν ἦλθον καὶ οἱ ἄλλοι.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Φωτάκος ἔχων συνοδοιπόρον καὶ τὸν Δημήτριον Ἀρκαδινὸν ἀνεχώρησεν ἐξ Ὀδησσοῦ τῇ 20 8βρίου 1820 μὲ τὸ πλοῖον τοῦ Ὑδραίου Ι. Μπατσαξῆ καὶ τῇ 26 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἑώρτασε τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Α. Μανούσου τραπεζίτου τοῦ Δράμαλη καὶ τοῦ Παναγ. Χρυσανθάκη. Ἐκεῖθεν ἔπειτα ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κυριάκου Σκούρτη ἔφθασεν εἰς τὸ Τσανάκ-Καλεσί, καὶ ἐκεῖθεν πάλιν εὑρὼν τὸ πλοῖον τοῦ εἰρημένου Μπατσαξῆ καὶ ἐπιβιβασθεὶς εἰς αὐτὸ ἦλθεν εἰς Ὕδραν κατὰ τὸ τέλος 8βρίου 1820.

Ἐν Ὕδρᾳ ὁ Φωτάκος εὑρισκόμενος πρὶν μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον συνηντήθη μετὰ τοῦ μνησθέντος Ι. Γκούστη, ὅστις ἔστειλεν αὐτὸν καὶ τὸν συνοδοιπόρον του Ἀρκαδινὸν νὰ κατασκοπεύσωσι τὸ Ναύπλιον καὶ νὰ μάθωσιν ἐὰν ἔχῃ τροφὰς διὰ τοὺς κατοίκους καὶ διὰ τὴν φρουράν. Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐξ Ὕδρας ἐπέρασεν εἰς τὸ Ἄργος· καὶ διὰ νὰ μὴ παράσχῃ ὑποψίαν εἰς τοὺς Τούρκους, καθὸ ἐνδεδυμένος εὐρωπαϊκὰ ἐνδύματα, καὶ συλληφθῇ, προσεποιήθη, ὅτι ἦτο ξένος ἰατρὸς καὶ ὅτι ὁ Ἀρκαδινὸς ἦτο διερμηνεύς του, καὶ τοιουτοτρόπως ἀμφότεροι ἐπορεύθησαν εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἦτο καιρὸς τότε, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἐμοίραζον τὰς παλαιὰς τροφὰς τοῦ

φρουρίου εἰς τοὺς ῥ α γ ι ά δ α ς Ἕλληνας διὰ νὰ προμηθευθῶσιν ἄλλας κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος 1821 ἐκ τῶν νέων καρπῶν· ἀλλὰ μὴ ἐκτελέσαντες, ἕνεκα αἰσχροκερδείας, τὴν προηγουμένην διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ἥτις ἔλεγεν, ὅτι πρέπει νὰ ἐκβάλλουν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τὰς παλαιὰς ζωοτροφίας καὶ νὰ βάλωσι νέας, ἀφοῦ ὁ καιρὸς ἐπέρασεν, οἱ Τοῦρκοι ἔδοσαν ὑποχρεωτικῶς εἰς τοὺς ῥ α γ ι ά δ α ς τὰς παλαιὰς καὶ σκωληκοβρότους τροφὰς διὰ νὰ ἀνταλλάξωσιν αὐτὰς μὲ τὸν νέον καρπόν, τὸν ὁποῖον ἤθελον συλλέξει κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ ἐρχομένου ἔτους 1821.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Φωτάκος εἰσελθὼν εἰς τὸ Ναύπλιον, ὡς ἰατρός, κατώρθωσε νὰ κατασκοπεύσῃ αὐτό, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ μετέβη εἰς Τρίπολιν. Ἐκεῖ εὗρε πολλοὺς ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου ἀδελφοὺς τῆς ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν καὶ γνωρισθεὶς μετ' αὐτῶν ἐνήργει τὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Τότε δὲ ἦτο ὁ φόβος πολὺς ἕνεκα τοῦ διορισμοῦ τοῦ Χουρσῆτ πασᾶ ὡς διοικητοῦ τῆς Πελοποννήσου. Πρὸ τοῦ Φωτάκου εἶχεν ἔλθει εἰς Τρίπολιν ὁ Γεώργιος Κωτσάκης καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἁλωνίσταιναν, ὅστις ἐθερμαίνετο ἀπὸ ὑπερβολικὸν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, φορῶν μάλιστα καὶ στολὴν ἀγγλικήν. Τοῦτον οἱ Τοῦρκοι ὑπώπτευσαν καὶ τὸν κατεδίωξαν διὰ νὰ τὸν θανατώσουν, ἀλλ' οἱ ἐκεῖ ἀδελφοὶ τῆς Ἑταιρίας ἐφρόντισαν καὶ τὸν ἐφυγάδευσαν, καὶ οὕτω διέφυγε τὸν κίνδυνον· τὰ αὐτὰ ἤθελε πάθει καὶ ὁ Φωτάκος, ἀλλ' ἐσώθη προσποιηθεὶς τὸν ἰατρόν, ὡς εἴρηται, καὶ μὴ ὁμιλῶν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ τὴν Ῥωσσικήν· ἔπειτα ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του

τὰ Μαγούλιανα· ἐκεῖθεν πάλιν ἀνεχώρησεν εἰς τὰ Λαγκάδια τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα τῶν Δεληγιανναίων, ὅπου εὑρὼν τὸν Κανέλον Δεληγιάννην ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν τὴν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἐν Ὀδησσῷ, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. Μετὰ δὲ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Φωτάκος κατ' ἀρχὰς μὲν παρηκολούθει τὸν Κ. Δεληγιάννην μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Τριπόλεως διαλύσεως τῆς πολιορκίας τοῦ Φρουρίου τῆς Καρυταίνης, ὕστερον δὲ ὅτε οἱ Ἕλληνες συνηθροίζοντο εἰς τὴν Πιάναν πρὸς συγκρότησιν στρατοπέδου, ὁ Κολοκοτρώνης προσέλαβε τὸν Φωτάκον ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ Κ. Δεληγιάννη καὶ διὰ διπλώματος ὠνόμασεν πρῶτον καπετάνιον, ἤτοι λοχαγὸν τοῦ σχηματισθέντος λόχου τῶν σωματοφυλάκων του, καὶ δεύτερον τὸν Βασίλειον Δημητρακόπουλον Ἁλωνιστιώτην, διώρισε δὲ προσέτι καὶ ἄλλους ἀξιωματικούς. Μετὰ δὲ ταῦτα προϊούσης τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν τοῦ στρατοπέδου εἰς τὸ Βαλτέτσι, καὶ ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης ἐσχημάτισε τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τοῦ τμήματός του, ὁ Φωτάκος διωρίσθη ὑπασπιστὴς αὐτοῦ· ἔκτοτε δὲ μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ἔμεινε παρ' αὐτῷ ὡς ὑπασπιστής του.

Ὅσα δὲ ὁ Φωτάκος ἔπραξε διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως στρατιωτικὰ ἔργα, ἢ καὶ ὅσας πολιτικὰς ὑπηρεσίας ἐξετέλεσε κατὰ διαταγὴν τῶν κατὰ καιροὺς διοικήσεων τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ του Θ. Κολοκοτρώνη, ταῦτα πάντα λεπτομερῶς ἀναφέρονται ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ περιττὴν κρίνομεν τὴν ἐνταῦθα διήγησιν τούτων, διότι ὁ ἀναγνώστης τῶν ἀπομνημονευ-

μάτων δύναται νὰ μάθῃ ἐκεῖ τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς πράξεις του.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ὁ Φωτάκος κατῴκησε μονίμως εἰς Τρίπολιν, ἔνθα εἶχε νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Σωτηρίου Σαρδέλη, ἀνδρὸς ἀνήκοντος εἰς μίαν τῶν ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν τῆς Τριπόλεως, ἐξ ἧς δὲν ἐγέννησε τέκνα· ἀποθανούσης δὲ τῆς γυναικός του ὁ Φωτάκος δὲν ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον.

Εἶχε δὲ ἀρκετὴν περιουσίαν συνισταμένην εἰς καλὰ κτήματα, ἐξ ὧν τὸ κυριώτερον ἦτο τὸ ἐν Δάρᾳ τῆς Μαντινείας. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο λίαν ἐλευθέριος καὶ ἐλεήμων ἐδαπάνησε σχεδὸν τὸ πλεῖστον τῆς περιουσίας του βοηθῶν καὶ περιθάλπων πολλὰς οἰκογενείας, αἵτινες περιέπεσον εἰς ἀπορίαν ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Φωτάκος ἐπὶ Καποδιστρίου ἦτο ταγματάρχης· διωρίσθη δὲ ἐν ἔτει 1832 πρῶτος ὑπασπιστὴς τοῦ Γενικοῦ ἀρχηγοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ κατωτέρω ἐγγράφου τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Π. Γ. Ῥοδίου[1]. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἀνέλαβε διοικητικὴν ὑπηρεσίαν διορισθεὶς δασάρχης. Ἀπέθανε δὲ ταγματάρχης τῆς φάλαγγος ἐν ἔτει 1878 προβι-

[1]) Γραμματεία στρατιωτικῶν. Ἀρθ. 5889.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Πρὸς τὸν ταγματάρχην Κύριον Φώτην Χρυσανθόπουλον

Κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως διορίζεσθε πρῶτος ὑπασπιστὴς τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ Κυρίου Θ. Κολοκοτρώνη.

Τὴν 24 Μαρτίου 1832 ἐν Ναυπλίῳ.

Ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματεὺς

(Τ. Σ.) ***Π. Ι. Ῥόδιος***

βασθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον πρὸ τοῦ θανάτου του ὑπὸ Σπυρ. Καραϊσκάκη ὑπουργοῦ ὄντος τότε τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἐτάφη ἐν Τριπόλει ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Βαρβάρας.

Ἦτο δὲ μέτριος τὸ ἀνάστημα, μελαγχρινὸς τὴν ὄψιν· παθὼν δὲ κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν ὑπὸ εὐφλογίας ἔφερεν ἐπὶ τοῦ προσώπου ἀραιὰ τὰ στίγματα τῆς νόσου· εἶχε μαύρην τὴν κόμην ὡς καὶ τὸν μύστακα. Ἦτο δὲ τὸ μὲν ἦθος ἁπλοῦς, εὐπροσήγορος, ἀστεῖος, ἐλευθέριος, δραστήριος· εἶχε νοῦν ἐκ φύσεως ἱστορικὸν, κρίσιν ὀρθὴν καὶ μνήμην ἀπέραντον, εἰς ἣν πρὸ πάντων ὀφείλομεν τὰ ἀπομνημονεύματα, ὡς καὶ τὰς ἄλλας συγγραφὰς αὐτοῦ· ἦτο δὲ προσέτι εὐσυνείδητος καὶ φίλος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας, κατὰ δὲ τὸ πολιτικὸν φρόνιμα ἦτο δημομοκρατικός.

Συνέγραψε δὲ πρῶτον μὲν ἀπομνημονεύματα τῆς ἐπαπαναστάσεως, ἐξ ὧν ἐδημοσίευσεν ὁ ἴδιος τῷ 1858 ἓν μέρος ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1822· ἔπειτα συνέγραψε τὸν βίον τοῦ ἀρχιμανδρίτου Γρ. Φλέσα, δημοσιευθέντα τῷ 1868· κατόπιν βίους τῶν Πελοποννησίων ἀνδρῶν, πολιτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ κληρικῶν, καὶ τῶν ἔξωθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐλθόντων, οἵτινες ὡσαύτως ἐξεδόθησαν κατὰ τὸ 1888. Πρὸς τούτοις συνέλεξεν ἀνέκδοτα, μύθους καὶ παροιμίας, ἅτινα πάντα ἐπίσης ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ ἐκδιδομένῳ ἐνταῦθα περιοδικῷ «ἡ Ἑβδομὰς» κατὰ τὸ 1886 ὑπὸ Δημ. Γρ. Καμπούρογλου. Πλὴν τούτων συνέγραψε καὶ ἐπικρίσεις λίαν ἐκτενεῖς τοῦ ἱστορικοῦ δοκιμίου τοῦ Ι. Φιλήμονος, τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Σ. Τρικούπη, εἰς τὰ ἱστορικὰ ὑπομνήματα τοῦ ὑποστρατή-

γου Ι. Θ. Κολοκοτρώνη καὶ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Σπηλιάδου· ἀλλ' αἱ τελευταῖαι δύο ἐπικρίσεις εἶνε βραχύταται. Τέλος συνέγραψε καὶ πραγματείαν περὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς ἐπαναστάσεως, δι' ἧς ἐπικρίνεται φυλλάδιόν τι ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1841 ἐν Ναυπλίῳ περὶ τῶν ἀγώνων τοῦ τακτικοῦ, ὡς καὶ τὴν πυρπόλησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Μιαούλη, καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ ἔργα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτελῆ, ἤτοι περὶ Βαρνακιώτου, περὶ Σ. Τρικούπη, περὶ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, καθὼς καὶ ἀποστροφὴν ἐν εἴδει ἐπιστολῆς ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν ἀποθανόντα ἐν Μεσολογγίῳ Κάρπον Παπαδόπουλον.

Ἡ γλῶσσα τῶν ἐκδοθέντων, ὡς εἴρηται, ἀπομνημονευμάτων εἶνε ἁπλῆ, ἡ δημοτικὴ λεγομένη καὶ ὁμιλουμένη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἥτις δὲν εἶνε ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν ἤδη ἐκδιδομένων ἀπὸ τοῦ 1822 μέχρι τοῦ 1828 καὶ τῶν λοιπῶν συγγραφῶν τοῦ Φωτάκου, ἀλλ' ἔχει ὁπωσδήποτε μικράν τινα διαφοράν· ἡ δὲ διαφορὰ αὕτη τοῦ λεκτικοῦ φαίνεται, ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς προϊούσης διαμορφώσεως τῆς γλώσσης, ἐξ ἧς, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐπηρεάσθη καὶ ὁ συγγραφεύς.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γραφῇ καθὼς ἔγεινε, διότι δὲν ὁμοιάζει μὲ καμμίαν ἐπανάστασιν ἄλλου ἔθνους γενομένην διὰ τὴν ἐλευθερίαν του. Τὸ πατροπαράδοτον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων ἐρρίζωσεν εἰς τὰς καρδίας των τόσον, ὥστε ἔγεινε πάθος φυσικὸν κατὰ τῶν τυράννων των. Τὸ αἴσθημα τοῦτο καὶ τὸ πάθος διετηρήθη καὶ διεδόθη, ὄχι μόνον διὰ τῶν Ἑλλήνων λαϊκῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν σεβασμίων κληρικῶν εἰς ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Ἀνατολῆς λαούς, τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν παλαιὰν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν πάσης καταγωγῆς. Ὅλαι αὗται αἱ φυλαὶ προτοῦ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐπαναστατήσωμεν εἶχαν τὴν φιλοτιμίαν νὰ ὀνομάζωνται Ἕλληνες ἢ Γραικοί, καὶ εἶχον τὸ αὐτὸ πάθος κατὰ τοῦ ἀδίκου κατακτητοῦ, διότι καὶ αὗται καθὼς καὶ ἡμεῖς ἐστέναζον καὶ ἀκόμη στενάζουν[1] ὑπὸ τὸν βαρὺν τῆς τυραννίας ζυγόν. Ἡ Φιλικὴ ἑταιρία εἰς ὅλους τούτους τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας λαοὺς ἐφρόντισε νὰ στείλῃ ἀποστόλους διὰ νὰ κατηχήσουν καὶ νὰ διαδώσουν ἀδιακρίτως τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ δὲν ἐτοποθέτησε καὶ ἀρχὴν ἰδίαν στερεὰν καὶ διαρκῆ εἰς καμμίαν ἐκ τούτων τῶν φυλῶν, ἀλλ᾽ ὠνόμαζε μίαν καὶ μό-

[1] Ὅτε ἔγραφε ταῦτα ὁ Φωτάκος ἡ Βουλγαρία δὲν ἦτο ἐλευθέρα.

νην ἀρχὴν ἀόρατον, μυστικὴν καὶ ἰσχυράν, τῆς ὁποίας ἡ πραγματικὴ ὕπαρξις κατέστη ὀλίγον κατ' ὀλίγον πιστευτὴ εἰς ὅλους, καὶ διὰ τῶν γενομένων χρηματικῶν συνεισφορῶν καὶ τῶν λοιπῶν προπαρασκευῶν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἄρχισεν εἰς πολλὰ μέρη, ὅπου εὑρέθησαν νὰ κατοικοῦν ὁμοῦ Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοί. Εἰς τὴν Βλαχίαν ἡ ἐπανάστασις ἄρχισε πρότερον, καὶ τοῦτο ἐγένετο, διότι ἐκεῖ εὑρίσκοντο πολλὰ μέλη τῆς Φιλικῆς ἑταιρίας καὶ ὁ ἐκλεχθησόμενος ἀρχηγὸς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεώς μας ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης· κατόπιν δὲ ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι ἐκεῖ εὑρίσκετο ὁ καθαρὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ δύναμις. Ἔπειτα δὲ καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἐφάνησαν σημεῖα γενικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, δὲν εὐδοκίμησαν, διότι ἀμέσως κατεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Διὰ νὰ διηγηθῇ τις ὅλα τὰ γεγονότα καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ὑπῆρχον Ἕλληνες καὶ Χριστιανοὶ εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον. Κάθε ἄνθρωπος παρ. χάριν φέρει εἰς τὸν ὦμόν του ἱστορίαν πολλῶν συμβάντων, καὶ διὰ τοῦτο οἱ εὑρεθέντες πρὸ τοῦ 1821 καὶ ὕστερον, καὶ οἱ ἐπιζήσαντες, ὡς καὶ ὅλα τὰ χωρία, αἱ πόλεις καὶ αἱ ἐπαρχίαι, εἶναι ἀνάγκη, διὰ νὰ μὴ μείνωσιν εἰς τὸ σκότος τὰ γεγονότα καὶ αἱ πράξεις των, αἱ ὁποῖαι ἐσυνετέλεσαν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐλευθερίας μας, εἶναι ἀνάγκη, λέγομεν, νὰ γράψῃ ἕκαστος ὅ,τι ἔπραξεν, εἶδεν, ἢ ἄκουσε καὶ ὅπου τυχὸν εὑρέθη, ἐκθέτων τὰ πράγματα ἐν καθαρᾷ συνειδήσει καὶ ἀμεροληψίᾳ, διότι οὕτω θέλει μεγάλως εὐεργετήσει καὶ κατὰ τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον τὸ Ἔθνος του διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἱστορίας του. Τὰ δὲ παιδία πρὸ πάντων τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν, ὅσοι ἤδη

ἔχουν ἀποθάνει καὶ τὰ κοινὰ τῶν μοναστηρίων, τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἐὰν ἔχουν ἔγγραφα φανερόνοντα γεγονότα ἐν γένει πρὸ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν γενόμενα, ἢ ἄλλως ἔχοντα σχέσιν μὲ πράξεις καὶ κατορθώματα τῶν πατέρων των, νὰ μᾶς τὰ στείλουν νὰ καταχωρίσωμεν καὶ αὐτά, καὶ νὰ τὰ ἑνώσωμεν μὲ τὴν συλλογὴν τῶν ἄλλων ἐγγράφων ὅσα ἔχομεν.

Διὰ νὰ μὴ μείνουν εἰς τὸ σκότος, ὡς προεῖπα, καὶ ἀμνημόνευτοι αἱ πράξεις καὶ τὰ λοιπὰ συμβάντα τὰ πρὸ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν γενόμενα, ἀπεφάσισα καὶ ἐγὼ νὰ ἐκπληρώσω, καθόσον δύναμαι, τὸ δύσκολον αὐτὸ ἔργον καὶ νὰ γράψω ὅσα εἶδα, καὶ ὅσα παρ' ἄλλων ἀξιοπίστων ἀνθρώπων καὶ εὑρεθέντων εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ πράγματα ἤκουσα· ἰδίως δὲ θέλω περιορισθῇ νὰ ἐκθέσω τὰ ἐντὸς τῆς πατρίδος μου Πελοποννήσου γενόμενα ὅπως ἀληθῶς καὶ εἰς τὴν φυσικήν των κατάστασιν ἐπράχθησαν, καὶ νὰ φέρω εἰς τὸ φῶς τοὺς Πελοποννησίους καὶ τοὺς ἔξωθεν ἐλθόντας εἰς τὴν Πελοπόννησον κληρικούς, στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἄνδρας, ὅσοι ἔλαβον μέρος ἐνεργητικὸν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, τὰ ὁποῖα νομίζω, ὅτι θέλουν χρησιμεύσει εἰς τὸν μέλλοντα ἱστορικὸν καὶ θέλουν δώσει ἀφορμὴν καὶ εἰς τοὺς ποιητὰς νὰ ὑμνήσουν τοὺς ἥρωας διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ τὰ παθήματα αὐτῶν. Πρὸς τούτοις θέλω ἀποδείξει, ὅτι ἀπατῶνται ὅσοι ἔγραψαν καὶ γράφουν ἀκόμη, ὅτι ἂν ἔλειπαν οἱ ἀρχοντοκοτσαμπάσιδες ἡ ἐπανάστασις δὲν θὰ ἐγίνετο, καὶ οἱ λέγοντες, ὅτι ἂν ἔλειπαν οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι, καὶ ἄλλοι πάλιν ἂν ἔλειπαν οἱ κληρικοί, καὶ τέλος ἄλλοι ν' ἀποδίδουν τὴν αἰτίαν τῆς γενομένης ἐπαναστάσεως εἰς ἐκείνους τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι ἦσαν ἔξω τῆς δού-

λης Ἑλλάδος καὶ ἔμεναν εἰς τὰ χριστιανικὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖοι βλέποντες καὶ αἰσθανόμενοι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δόξαν τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἔφεραν εἰς τὴν πατρίδα των τὴν τολμηρὰν ἀπόφασιν καὶ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως τῆς ἐπαναστάσεως· ἐνῷ ἡ ἀληθινὴ αἰτία εἶναι ἡ ἀπελπισία τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες κλεισθέντες ὁλόγυρα ὑπὸ τῶν τυράννων των καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκαταδιώκοντο ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τῆς ἁρπαγῆς τῶν πραγμάτων των, τῆς ἀτιμώσεώς των, τῆς σφαγῆς, τῆς ἀγχόνης καὶ τῶν ἄλλων τῆς δουλείας συμφορῶν· ἡ δὲ ἀπελπισία αὕτη καὶ ὁ φόβος περὶ τῆς μελλούσης φυσικῆς ὑπάρξεώς των ἐγέννησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπαναστάσεως· πρὸς τοῦτο δὲ ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκοντο ἐσκέπτοντο καὶ ἐσχεδίαζαν, ὅ,τι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δύναται νὰ ἐφεύρῃ πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ τυράννου του. Τυφλὸς ὁ Ἕλλην ἀπὸ τὸ πάθος του, τίποτε ἄλλο δὲν ἐσυλλογίζετο εἰ μή, ἢ τὸν θάνατον, ἢ τὴν ἐλευθερίαν του. Ὅσοι καὶ ἂν εὑρίσκοντο εἰς ἕνα τόπον καὶ ἐδύναντο νὰ ἑνωθοῦν καὶ νὰ συνομιλήσουν ὁ κύκλος αὐτῶν, ὅσην ὀλίγην ἔκτασιν καὶ ἂν εἶχε, καὶ ὅσην ἂν αἰσθάνοντο ἀδυναμίαν διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν ὅπλων καὶ τῶν πολέμων, εἶχαν ὅμως ἰδέαν ὑψηλὴν περὶ τῆς καταγωγῆς των καὶ εἶχαν πάντοτε εἰς τὴν μνήμην των τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν προγόνων των, καὶ τοῦτο ἰδίως ἦτο τὸ θεμέλιον τῆς ἀρχῆς των, καὶ ἐφρόντιζαν νὰ μὴ φανοῦν δειλοὶ καὶ ἄνανδροι, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ δώσουν ἀφορμὴν νὰ τοὺς κατηγορήσουν οἱ μεταγενέστεροι. Ἐρωτῶντες ὁ ἕνας τὸν ἄλλον τί θὰ πράξωμεν; Ἐκατάφευγαν εἰς ἀπεράντους ἰδέας καὶ σκέψεις τολμηρὰς καὶ ἀπελπισμένας. Διέδιδαν π. χ., ὅτι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ ἀδελφοὶ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι

εἶχαν τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας θὰ σκοτώσουν τὸν Σουλτάνον καὶ θὰ καύσουν τὸν στόλον του· διὰ νὰ πείσουν δὲ καὶ νὰ ἐνθαρρύνουν τοὺς δειλοὺς ἔλεγαν εἰς αὐτοὺς μυρία ψεύδη καὶ πλάσματα, ὅτι δηλ. ὁ δεῖνα εἶδεν, ὅτι εἰς τὸν Μωρειὰν ἔχουν μεγάλην ἑτοιμασίαν στρατιωτικὴν καὶ περὶ πλέον, ὅτι ἔχουν τὴν Μάνην, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μεγαλείτερον φόβητρον τῶν Τούρκων καὶ τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων. Εἰς κάθε τόπον εἶχαν καὶ μίαν ἐλπίδα. Τὰ διάφορα ταῦτα σπερμολογήματα, τὰ ὁποῖα κατὰ πρῶτον ἐλέγοντο ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον, καὶ ἀπὸ συναθροίσεως εἰς συνάθροισιν, διεδίδοντο ἔπειτα εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ ἐγίνοντο πιστευτά, ὄχι μόνον εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους ἀκόμη, οἱ ὁποίοι τὰ ἐπρωτοέλεγαν, διότι ἐπεθύμουν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ οὕτω ἐκυκλοφόρουν διάφορα ἐνθουσιαστικὰ καὶ ἡρωϊκὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα ἐγαργάλιζαν τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν ἕως ὅτου εἶδαν τὴν ἰδέαν νὰ περιπατῇ, καὶ οὕτως οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν ὡς ἄφευκτον τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐλευθερίας των.

Εἴπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γραφῇ καθὼς ἔγεινε· καὶ τῷ ὄντι, διότι εἶναι τόσον ἀνώμαλος, ὥστε ὁ πλέον ἱκανὸς καὶ ἔξυπνος ἄνθρωπος δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ τὴν διηγηθῇ. Ἂν π. χ. ἐρωτήσῃς τὸν πολεμιστήν, αὐτὸς σοῦ λέγει πολλὰ πράγματα, ὅτι εἶδε καὶ ἔπραξεν· ἐρωτᾷς ἔπειτα ἕνα ἄλλον, καὶ οὗτος πάλιν σοῦ λέγει ἄλλα, καὶ τοιουτοτρόπως τὰ λόγια τοῦ πρώτου ἀλλάζουν πρὸς τὰ τοῦ δευτέρου, καὶ ὁ γράφων σκοτίζεται, διότι ὁ πόλεμος ἔγεινεν εἰς πολλὰ μέρη ὅπου εὑρέθησαν Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, καὶ ὡς ἐκ τούτου γίνεται σύγχυσις καὶ εἰς τὰ πρόσωπα

καὶ εἰς τὰ πράγματα. Εἰς τὴν Πελοπόννησον π. χ. κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως δέκα ἐξ πολιορκίαι πόλεων καὶ φρουρίων ταυτοχρόνως ἐγένοντο, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἱστορικὸς δὲν δύναται νὰ καθαρίσῃ εὔκολα τὰ γεγονότα ἑκάστης πολιορκίας καὶ μάχης ὅπως ἀληθῶς ταῦτα ἐπράχθησαν, διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων πρέπει νὰ προσέχῃ εἰς τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν καπεταναίων, ὥστε νὰ μὴ ἦναι οἱ αὐτοὶ καθ' ὅλας τὰς μάχας, τὸ ὁποῖον εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον. Τὰ 'μάτια βέβαια τῶν ἀνθρώπων δὲν βλέπουν ὅλα ἐξ ἴσου, διότι ἄλλα μὲν ἐξ αὐτῶν βλέπουν μακράν, ἄλλα δὲ μεσαῖα καὶ ἄλλα πάλιν πολὺ κοντά. Οὕτως οἱ Ἕλληνες εἶδαν τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου. Ὁ δικαστὴς ὅταν δικάζῃ καὶ μάλιστα ὅταν ἀκροάζηται μάρτυρας εὑρίσκεται πάντοτε εἰς ἀμφιβολίαν, καὶ πρὸ πάντων ὅταν ὁ μάρτυς λέγῃ, ὅτι ἄκουσε καὶ δὲν εἶδεν, ἡ μαρτυρία του αὕτη δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν, καὶ ἂν τὰ περιστατικὰ ἔρχωνται ὅπως καταστήσουν πιθανὰ τὰ λεγόμενα, διότι ἀπὸ τὸ ἄκουσμα μόνον δὲν ἐβγαίνει ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἱστορικὸς ὁ μὴ εὑρεθεὶς παρὼν εἰς τὸν πόλεμον, καὶ μὴ ἰδὼν αὐτὸν μηδὲ πολεμήσας ὁ ἴδιος, δὲν πρέπει νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὰ γραφόμενά του τόσον, ὅτι ταῦτα ἔχουν τὴν ἀλήθειαν, καὶ μάλιστα, ὅτι δὲν ἔχουν ἀμφιβολίαν ὅσα ἔμαθεν ἐξ ἀκοῆς. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἔρχεται καὶ ἡ φιλαυτία τοῦ γράφοντος καὶ διηγουμένου τὰ πράγματα, διότι αὐτὸς θέτει τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐγωϊστοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει ἐγώ, σύ, ἐκεῖνος, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἐ γ ὼ τὸ κρατεῖ ὁ λέγων διὰ τὸν ἑαυτόν του, τὸ δὲ σὺ καὶ ἐκεῖνος εἶναι ξένα δι' αὐτόν. Ἐγὼ εἶδα μὲ τὰ 'μάτιά μου καὶ λέγω τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου, κατὰ τὸ δυνατόν, ὅπως ἔγειναν καὶ τὰ λέγω

σχεδὸν μὲ τὴν γλῶσσαν τὴν τότε καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Πολλοὶ ὅμως τώρα ἐκδίδουν ἀπομνημονεύματα τοῦ πολέμου μὲ τὸ νέον πνεῦμα τὸ σοφὸν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν διδασκαλικόν, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἀσύμφωνα μὲ τὸ πρῶτον τὸ πραγματικὸν καὶ μάλιστα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Πρὸς τούτοις τώρα εὑρίσκεις ὅλους σχεδὸν γνωρίζοντας γράμματα, τότε ὅμως ἦσαν καὶ οἱ ἱερεῖς ἀγράμματοι, διότι ἔχομεν ἀπόφασιν τοῦ Ἐφετείου τῆς Τριπολιτσᾶς, ἡ ὁποία ἀναφέρει, ὅτι ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο ἔγγραφον πιστοποιητικὸν λέγον· «διὰ τὸν ἀγράμματον Οἰκονόμον ἱερέα». Τοῦτο δὲ ἐφάνη εἰς τὰ 1836 ἐπὶ τῆς προεδρείας τοῦ Μωραϊτίνη τώρα δὲ προέδρου τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν, ὡς καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀλλοῦ τότε ἐφάνησαν. Βλέπετε λοιπὸν πόσον εἴμεθα μακράν. Μόλα ταῦτα θέλω νὰ μοῦ γίνουν τώρα παρατηρήσεις εἰς ὅσα διηγοῦμαι, ἂν ἐλησμόνησα περιστατικά τινα καὶ πρόσωπα παρακαλῶ τοὺς εὑρεθέντας τότε ἐκεῖ, ὅπου ἐγίνοντο τὰ πράγματα νὰ τὰ ἐκθέσουν εἰς τὸ φῶς σύμφωνα μὲ τὴν ἀγγελίαν μου[1]· θέλω ὅμως τὸ ὄνομα τοῦ παρατηρητοῦ, ἢ τοῦ γνωρίζοντος τὰ πράγματα νὰ φανῇ εἰς τὸ κοινόν. Ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν ζωὴν οἱ πράξαντες τὰ πράγματα καὶ μάλιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Θέλετε νὰ μάθετε καθαρὰ τὴν ἀλήθειαν; Ἀναγνώσατε τὰ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντα ἀπομνημονεύματα εἰς τοὺς χωρικοὺς ἑκάστου τόπου ὅπου ἡ μάχη ἔγεινε, καὶ τότε ἀκούετε τὴν ἀλήθειαν. Οἱ γράφοντες ὅμως μέσα εἰς τὰ γραφεῖά των, καὶ ἐκδίδοντες αὐτὰ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ξένους τόπους μεταξὺ τῶν λογίων καὶ τῶν πε-

[1] Φαίνεται, ὅτι εἶχεν ἐκδόσει ἀγγελίαν πρὸ τῆς δημοσιεύσεως μέρους τῶν ἀπομνημονευμάτων του ἐν ἔτει 1858.

παιδευμένων, αὐτοὶ καταγίνονται εἰς τὸ γλαφυρὸν τοῦ ὕφους καὶ τὸ συναρμολογημένον τῶν λέξεων καὶ εἰς τὴν ῥητορικὴν εὐφράδειαν, τὰ πράγματα ὅμως δὲν τὰ γνωρίζουν καθὼς ἐπράχθησαν, διότι τὰ γραφέντα εἶναι ἀκούσματα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, τῶν ὁποίων οὔτε τὰ ὀνόματα ὁ γράφων ἀναφέρει διὰ νὰ μάθῃ ὁ κόσμος ἂν τῷ ὄντι αὐτοὶ ἔλαβαν μέρος εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἂν ἦναι ἀξιόπιστοι. Μάλιστα δὲ οἱ γράφοντες τὰ τοιαῦτα ἀπομνημονεύματα μανθάνουσι ταῦτα ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἀλλ' οὗτοι δὲν λέγουν ὅλα τὰ πρόσωπα, ὅσα ἔλαβαν μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ συνειθίζουν νὰ παίρνουν τοὺς κόπους τῶν ἄλλων· ἀριστοκρατικοὺς δὲ λέγων δὲν ἐννοῶ μόνον τοὺς πολιτικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς στρατηγούς, διότι οἱ περισσότεροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐβγῆκαν ἔξω τὴν νύκτα μόνοι των φοβούμενοι τὸ σκότος. Οὗτοι εἶναι πλατύλογοι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι γεμάτος ὁ τόπος. Αἱ συχναὶ δὲ διηγήσεις αὐτῶν ἔγειναν τόσον κοιναί, ὥστε καὶ οἱ τυχόντες τὰς ἔμαθον, καὶ αὐτοὶ πάλιν τὰς διηγοῦνται ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον καὶ τοιουτοτρόπως φθάνουν εἰς τοὺς ἔχοντας ὄρεξιν νὰ γράφουν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν γραφόμενα τὰ πράγματα ἔφυγαν καὶ ἔγειναν ἀγνώριστα, καὶ διότι δὲν παριστῶνται μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ διὰ νὰ τὰ ἐννοήσῃ οὗτος.

Ὁ Θεὸς ἔσωσε τοὺς στρατηγούς μας καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν διὰ νὰ διευθύνουν τὸ κοινὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἐμπνεύσουν θάρρος εἰς αὐτούς. Αὐτοὶ ἀπεφάσισαν νὰ χαθοῦν ὅλοι μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά των παρὰ νὰ παραδοθοῦν πάλιν εἰς τοὺς τυράννους των Τούρκους. Ὅλοι δὲ καὶ στρατηγοὶ καὶ καπεταναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ὑπέφεραν μὲ ὑπομο-

νὴν καὶ ἐπιμονὴν τοὺς τραγικοὺς καὶ πρωτοφανεῖς φόνους, τὰς αἰχμαλωσίας, τὴν κατοικίαν ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, μέσα εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τοὺς ἀγρίους καὶ ἀβάτους τόπους τῶν βουνῶν, ἔπεσαν καὶ ἐπνίγησαν εἰς τὰς λίμνας, τοὺς βάλτους καὶ εἰς τοὺς ποταμούς· ἐφόνευσαν μὲ τὰ ἴδιά των χέρια τὰ μικρὰ παιδιά των, ἐγκρεμίσθησαν κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ ἀπέθαναν· ὑπέφεραν τὴν πεῖναν, τὴν δίψαν, τὸ κρύον, τὴν ζέστην, τὴν γυμνότητα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κακά, ὅσα φέρει μαζύ του ἕνας τοιοῦτος ἄγριος καὶ ἀπελπιστικὸς πόλεμος. Αὐτὰ εἶναι ὅλα τὰ πραγματικὰ γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, τὸ σημερινὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, καὶ μάλιστα τῶν διδασκάλων, οὔτε κᾂν γυρίζει νὰ τὰ ἴδῃ. Αὐτοὶ ἀρέσκονται νὰ ἀναγινώσκουν λέξεις καλογραμμένας καὶ γλαφυρὰς καὶ δὲν τοὺς μέλλει διὰ τὰ πράγματα. Εἰς τὴν σημερινὴν γενεὰν εὑρίσκομεν τὸ ἀσυλλόγιστον καὶ τὸ ἄκριτον. Ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκούῃ καὶ νὰ πιστεύῃ λόγια ἐβγαλμένα ἀπὸ τὸ στόμα ἀνθρώπου γνωστοῦ τῆς ἡμέρας· λέγει π. χ., ὅτι τοῦτο τὸ εἶπεν ὁ δεῖνα στρατηγός, ὁ δεῖνα γερουσιαστὴς καὶ βουλευτὴς καὶ νομίζει, ὅτι ἔχουν ἀξίαν τὰ λεγόμενα· ἀλλὰ ἀπὸ τὸν λαόν, ὅστις τὰ ἔπραξε καὶ τὰ διηγεῖται φυσικὰ δὲν θέλει νὰ τὰ ἀκούσῃ καὶ νὰ τὰ ἀναγνώσῃ διότι τοὺς φαίνονται ἀφύσικα. Τὰ κατορθώματα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔγειναν σχεδὸν εἰς τοὺς ἰδίους τόπους καὶ ἐπάνω κάτω ἔχουν συγγένειαν μὲ ἐκεῖνα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ δὲν ἐπαλαίωσαν ἀκόμη διὰ νὰ φανοῦν καὶ αὐτὰ μεγάλα καθὼς τὰ παλαιά· οἱ δὲ καθηγηταὶ καὶ οἱ ἄλλοι μάλιστα διδάσκαλοι διδάσκουν σήμερον εἰς τὰ σχολεῖα τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν τὴν παλαιὰν τῆς πατρίδος των ἱστορίαν, διότι φαίνεται ἐντρέ-

παιδευμένων, αὐτοὶ καταγίνονται εἰς τὸ γλαφυρὸν τοῦ ὕφους καὶ τὸ συναρμολογημένον τῶν λέξεων καὶ εἰς τὴν ῥητορικὴν εὐφράδειαν, τὰ πράγματα ὅμως δὲν τὰ γνωρίζουν καθὼς ἐπράχθησαν, διότι τὰ γραφέντα εἶναι ἀκούσματα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, τῶν ὁποίων οὔτε τὰ ὀνόματα ὁ γράφων ἀναφέρει διὰ νὰ μάθῃ ὁ κόσμος ἂν τῷ ὄντι αὐτοὶ ἔλαβαν μέρος εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἂν ἦναι ἀξιόπιστοι. Μάλιστα δὲ οἱ γράφοντες τὰ τοιαῦτα ἀπομνημονεύματα μανθάνουσι ταῦτα ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἀλλ' οὗτοι δὲν λέγουν ὅλα τὰ πρόσωπα, ὅσα ἔλαβαν μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ συνειθίζουν νὰ παίρνουν τοὺς κόπους τῶν ἄλλων· ἀριστοκρατικοὺς δὲ λέγων δὲν ἐννοῶ μόνον τοὺς πολιτικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς στρατηγούς, διότι οἱ περισσότεροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐβγῆκαν ἔξω τὴν νύκτα μόνοι των φοβούμενοι τὸ σκότος. Οὗτοι εἶναι πλατύλογοι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι γεμάτος ὁ τόπος. Αἱ συχναὶ δὲ διηγήσεις αὐτῶν ἔγειναν τόσον κοιναί, ὥστε καὶ οἱ τυχόντες τὰς ἔμαθον, καὶ αὐτοὶ πάλιν τὰς διηγοῦνται ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον καὶ τοιουτοτρόπως φθάνουν εἰς τοὺς ἔχοντας ὄρεξιν νὰ γράφουν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν γραφόμενα τὰ πράγματα ἔφυγαν καὶ ἔγειναν ἀγνώριστα, καὶ διότι δὲν παριστῶνται μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ διὰ νὰ τὰ ἐννοήσῃ οὗτος.

Ὁ Θεὸς ἔσωσε τοὺς στρατηγούς μας καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν διὰ νὰ διευθύνουν τὸ κοινὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἐμπνεύσουν θάρρος εἰς αὐτούς. Αὐτοὶ ἀπεφάσισαν νὰ χαθοῦν ὅλοι μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά των παρὰ νὰ παραδοθοῦν πάλιν εἰς τοὺς τυράννους των Τούρκους. Ὅλοι δὲ καὶ στρατηγοὶ καὶ καπεταναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ὑπέφεραν μὲ ὑπομο-

νὴν καὶ ἐπιμονὴν τοὺς τραγικοὺς καὶ πρωτοφανεῖς φόνους, τὰς αἰχμαλωσίας, τὴν κατοικίαν ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, μέσα εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τοὺς ἀγρίους καὶ ἀβάτους τόπους τῶν βουνῶν, ἔπεσαν καὶ ἐπνίγησαν εἰς τὰς λίμνας, τοὺς βάλτους καὶ εἰς τοὺς ποταμούς· ἐφόνευσαν μὲ τὰ ἴδιά των χέρια τὰ μικρὰ παιδιά των, ἐγκρεμίσθησαν κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ ἀπέθαναν· ὑπέφεραν τὴν πεῖναν, τὴν δίψαν, τὸ κρύον, τὴν ζέστην, τὴν γυμνότητα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κακά, ὅσα φέρει μαζύ του ἕνας τοιοῦτος ἄγριος καὶ ἀπελπιστικὸς πόλεμος. Αὐτὰ εἶναι ὅλα τὰ πραγματικὰ γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, τὸ σημερινὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, καὶ μάλιστα τῶν διδασκάλων, οὔτε κᾂν γυρίζει νὰ τὰ ἴδῃ. Αὐτοὶ ἀρέσκονται νὰ ἀναγινώσκουν λέξεις καλογραμμένας καὶ γλαφυρὰς καὶ δὲν τοὺς μέλλει διὰ τὰ πράγματα. Εἰς τὴν σημερινὴν γενεὰν εὑρίσκομεν τὸ ἀσυλλόγιστον καὶ τὸ ἄκριτον. Ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκούῃ καὶ νὰ πιστεύῃ λόγια ἐβγαλμένα ἀπὸ τὸ στόμα ἀνθρώπου γνωστοῦ τῆς ἡμέρας· λέγει π. χ., ὅτι τοῦτο τὸ εἶπεν ὁ δεῖνα στρατηγός, ὁ δεῖνα γερουσιαστὴς καὶ βουλευτὴς καὶ νομίζει, ὅτι ἔχουν ἀξίαν τὰ λεγόμενα· ἀλλὰ ἀπὸ τὸν λαόν, ὅστις τὰ ἔπραξε καὶ τὰ διηγεῖται φυσικὰ δὲν θέλει νὰ τὰ ἀκούσῃ καὶ νὰ τὰ ἀναγνώσῃ διότι τοὺς φαίνονται ἀφύσικα. Τὰ κατορθώματα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔγειναν σχεδὸν εἰς τοὺς ἰδίους τόπους καὶ ἐπάνω κάτω ἔχουν συγγένειαν μὲ ἐκεῖνα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ δὲν ἐπαλαίωσαν ἀκόμη διὰ νὰ φανοῦν καὶ αὐτὰ μεγάλα καθὼς τὰ παλαιά· οἱ δὲ καθηγηταὶ καὶ οἱ ἄλλοι μάλιστα διδάσκαλοι διδάσκουν σήμερον εἰς τὰ σχολεῖα τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν τὴν παλαιὰν τῆς πατρίδος των ἱστορίαν, διότι φαίνεται ἐντρέ-

πονται νὰ παραδώσουν καὶ νὰ ὑμνήσουν τὰ νέα ἀνδραγαθήματα τῶν πατέρων των.

Ἐκτὸς δὲ τούτου, κατὰ δυστυχίαν, οἱ στρατιωτικοί μας δὲν εὑρέθησαν ἄνδρες πεπαιδευμένοι διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ γράψουν καὶ νὰ διηγηθοῦν τὰ ἔργα των πῶς τὰ ἔκαμαν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ πράξεις των ἔπεσαν εἰς ἄλλα ἄτομα νὰ τὰς γράψουν καὶ νὰ τὰς παραμορφώσουν. Ἐρωτῶμεν τοὺς πεπαιδευμένους καὶ αὐτοὺς ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι ἕως τώρα ἔγραψαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν νὰ μᾶς εἴπουν· ἐὰν ῥίψῃ τις ἕνα κάδον γεμάτον νερὸν εἰς τὸ πηγάδι καὶ τὸν τραβήξῃ πάλιν ἐπάνω γεμάτον νερὸν, τί νερὸν ἔβγαλεν; Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁ κάδος ὅταν τὸν ἔρριψεν, ἢ ἐγέμισεν ὁ κάδος ἀπὸ τὸ πηγάδι; Εἰς τὴν γεῦσιν θὰ δοκιμασθῇ καὶ θὰ γνωρισθῇ ἂν τὸ νερὸν ἦναι τοῦ κάδου, ἢ τοῦ πηγαδιοῦ. Τὰ γραφόμενα δὲν φανερόνουν καὶ τὰ πράγματα ὅπως ἀληθινὰ ἔγειναν. Οἱ γραμματισμένοι ἔχουν γεμίσει τὰ κεφάλια των ἀπὸ ἰδέας, λόγους καὶ πράξεις τῶν μεγάλων καὶ πεπαιδευμένων παλαιῶν ἀνδρῶν π. χ. τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἐπαμινώνδα, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Πολυβίου καὶ λοιπῶν ἄλλων. Αὐτοὶ ὅλοι σχεδὸν νερὸν ἐβγάζουν ἀπὸ τὸ πηγάδι των· ἀλλ' ἡμεῖς θέλομεν νὰ ῥίψωμεν τὸν κάδον μας ἄδειον διὰ νὰ τραβήξωμεν νερὸν τοῦ πηγαδιοῦ· θέλομεν δῆλα δὴ νὰ μάθωμεν καὶ νὰ γράψωμεν τὰ ἔργα τοῦ πολέμου ἀπαράλλακτα καθὼς τὰ ἔκαμεν ὁ Μαυρομιχάλης καὶ οἱ λοιποὶ Μανιᾶται καπεταναῖοι, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Νικηταρᾶς, ὁ Τσόγκας, ὁ Δ. Μακρῆς, ὁ Χ. Χατσηπέτρος καὶ οἱ λοιποί· διὰ νὰ δυνηθῶμεν δὲ νὰ γράψωμεν καὶ νὰ ἔχωμεν ἱστορίαν ἀληθινὴν πρέπει νὰ γράψωμεν καὶ ἐκδόσωμεν αὐτὴν τώρα ὅτε αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν καὶ ἔκαμαν

τὰς πράξεις ζοῦν ἀκόμη καὶ τὰ ἔργα των δὲν ἐλησμονήθησαν. Ὅσοι δὲ ἑτοιμάζουν ἱστορίαν διὰ νὰ τὴν ἐκδόσουν μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνων φοβοῦνται τὸ φῶς διὰ νὰ μὴ ξεβάψῃ τὰ γραφέντα, αὐτὰ εἶναι τὰ λεγόμενα ἀνήλιαστα, τὰ ὁποῖα ὁ ἥλιος ἅμα τὰ ἴδῃ τὰ ξεχρωματίζει.

Ἡ δὲ ἀλληλογραφία ἡ γενομένη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τίποτε ἄλλο δὲν χρησιμεύει, εἰ μὴ μόνον ὡς τρόπος συννενοήσεως, ἐκτὸς μόνων τῶν ἐγγράφων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα εὐθὺς μετὰ τὴν γενομένην μάχην ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς ἔστελλεν εἰς τὴν Διοίκησιν, ἢ ἄλλος τις πρὸς τὸν ἀρχηγὸν καὶ ἐφανέρωναν ὅλα τὰ συμβάντα τῆς μάχης πῶς ἀληθῶς ἔγειναν, ὡς καὶ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον αὐτῆς καὶ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτήν. Αὐτὰ μόνον τὰ ἔγγραφα θὰ ἦναι ὁ ὁδηγὸς τοῦ μέλλοντος ἱστορικοῦ, διότι οὕτω οὔτε ἀναχρονισμὸς δύναται νὰ συμβῇ, οὔτε ἀσύμφωνα θὰ ἦναι τὰ διηγήματα πρὸς τὰς πράξεις καὶ τὰ πρόσωπα, ὥστε νὰ χάσουν τὴν φυσικήν των χάριν καὶ νὰ ἦναι ἀνούσια, προξενοῦντα τὴν ἀηδίαν τοῦ ἀναγινώσκοντος αὐτά. Εἰς τοῦτο δὲ μόνον, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ἡ ἀλληλογραφία ὠφέλησεν, εἰς τὸ νὰ μανθάνῃ ἡ Διοίκησις καὶ ἐν γένει οἱ Ἕλληνες ποῦ εὑρίσκεται συναθροισμένον στρατόπεδον διὰ νὰ στέλλουν τροφὰς καὶ τὰ ἄλλα τοῦ πολέμου ἀναγκαῖα. Ἡ δὲ λοιπὴ ἀλληλογραφία τῶν κατὰ καιροὺς διοικήσεων καὶ τῶν ὁπλαρχηγῶν ἐγράφετο καὶ ἔλεγεν ὅσα καὶ αἱ ἐφημερίδες τοῦ καιροῦ ἐκείνου· ἡ δὲ τρέχουσα φήμη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ μικρὴ κατ' ἀρχὰς ἐγίνετο μεγάλη ὕστερον, διότι ἔβγαινε καὶ ἐμακρύνετο ἀπὸ τὰς ἀκοὰς τῶν ἀνθρώπων· ἄλλη δὲ φήμη νεωτέρα τῆς πρώτης, ἢ διέψευδε ταύτην ὅλως διόλου, ἢ τὴν μετέβαλλε, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγίνετο μεγάλη σύγ-

χυσις εἰς τὰ πράγματα. Ἀπὸ δὲ τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἄλλα μὲν ἐγίνοντο διὰ νὰ φιλοτιμηθοῦν πρόσωπα, ἢ νὰ χορτάσουν τὴν οἴησιν τοῦ καθενός, ἄλλα δὲ πάλιν διὰ νὰ δείξουν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἐνῷ οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἦσαν δῆθεν τόσον πολλοὶ εἰς τὸ δεῖνα μέρος συνηγμένοι, οἱ ἄλλοι δὲν ἤρχοντο. Ἄλλα πάλιν γράμματα ἐστέλλοντο καὶ ἐφόβιζαν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Διοίκησις βιαζομένη ἐξ ἀνάγκης ἐκατέφευγεν εἰς βαθμολογίας στρατιωτικὰς καὶ εἰς ὑποσχέσεις χρηματικὰς καὶ ἄλλας διαφόρου εἴδους ἀμοιβάς. Εἰς τὸ ἴδιον δὲ σφάλμα ἔπεσαν καὶ οἱ ὁπλαρχηγοί, διότι καὶ αὐτοὶ ἀναγκαζόμενοι μυριοτρόπως ἐκ τῶν περιστάσεων ἔγραφαν τὰ γράμματά των κατὰ τὰς ἀνάγκας ὑπὸ πολλὰς ἐννοίας· ἄλλοι τέλος πάντων ἔκαμαν τὰ τοιαῦτα ἔγγραφα βιαζόμενοι διὰ νὰ οἰκονομήσουν τοὺς δυνατοὺς τῆς ἡμέρας, ἢ καὶ νὰ φοβίσουν τοὺς ἀδυνάτους. Οὕτω πως ἐγύριζεν ὁ κύκλος τοῦ πολέμου καὶ ἡ ἐπανάστασις διετηρεῖτο. Ποῖος λοιπὸν ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους, ὅστις θὰ τὰ ἀναγνώσῃ, δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἔννοιαν τῶν ἐγγράφων τούτων; Ἐξ ὅσων δὲ καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα ἐγράφησαν, ποῖος θὰ βεβαιώσῃ τὰ γνήσια, καὶ τὰ νόθα; Μόνη ἡ ἀληθινὴ διήγησις τῶν γεγονότων δύναται νὰ μαρτυρήσῃ τὴν γνησιότητα τῶν ἐγγράφων, καθόσον αὐτὰ σχετίζονται φυσικῶς πρὸς τὰ συμβάντα τῆς γενομένης μάχης, τὴν ὁποίαν ἱστορεῖ ἡ διήγησις. Ὅθεν πᾶς ὁ μὴ γνωρίζων, ἢ μὴ ἔχων παντάπασιν ἰδέαν τῶν ἐπαναστατικῶν πράξεων καὶ κινήσεων τῶν Ἑλλήνων θὰ ἑρμηνεύσῃ ὅπως θέλῃ τὰ ἔγγραφα καὶ θὰ κρίνῃ αὐτὰ κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ νοός του. Ἐξ ὅλων δὲ τούτων ἕπεται, ὅτι καὶ πολλοὶ λεγόμενοι στρατηγοὶ θὰ μείνουν χωρὶς

πολεμικὰ κατορθώματα, διότι οἱ τοιοῦτοι δὲν εὑρέθησαν εἰς καμμίαν μάχην, καὶ ἑπομένως παρ' ἀξίαν ἔλαβαν τὸν βαθμὸν καὶ τὸ δίπλωμα. Καὶ χαίρει μὲν ἐν τῷ παρόντι ἐνόσῳ ζῇ διὰ τὰς τιμὰς καὶ τὰς ὑλικὰς ὠφελείας, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἔμπροσθέν του, ὀπίσω ὅμως αὐτοῦ θὰ κρέμαται τὸ μαῦρον καὶ γελοῖον δελτίον, διότι μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ ἀληθινὴ ἱστορία δὲν θὰ ἀναφέρῃ περὶ τοῦ τοιούτου στρατηγοῦ τίποτε, οἱ δὲ ἀπόγονοί του θὰ ἐντρέπωνται καὶ θὰ φωνάζουν διαμαρτυρόμενοι, ὅτι ὁ ἱστορικὸς εἶναι ἄδικος ἀδικήσας τὸν πατέρα του· καὶ θὰ ἔχουν μὲν διπλώματα στρατηγίας καὶ ἄλλα παρόμοια ἔγγραφα νὰ παρουσιάσουν, ἀλλ' ὅμως ὄχι καὶ ἔργα, διότι ὁ χρόνος φανερόνει τὰ κίβδηλα καὶ τὰ ἀνύπαρκτα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οἱ Ἕλληνες πάντοτε ἐσυλλογίζοντο πῶς νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, τῆς γενομένης κατὰ τὸ 1769, καὶ ὕστερον ἐσκέπτοντο πῶς καὶ διὰ ποίου τρόπου νὰ ὀργανίσουν τὸ ἔθνος πρὸς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ τυράννου.

Αἱ γνῶμαι τότε ἦσαν πολλαὶ καὶ διάφοροι. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅμως τῆς Γαλλίας ἐν γένει τὰ πνεύματα τοῦ κόσμου ἐξύπνησαν, καὶ ἡ φυλὴ ἡ Ἑλληνικὴ περισσότερον ἐφωτίσθη. Πολλοὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε ἐκεῖ εἰς τὴν Γαλλίαν, τυφλωμένοι ὄντες διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των, ἔγειναν στρατιῶται ἐθελονταὶ τῆς δημοκρατίας. Ὅλος ὁ ἀνατολικὸς χριστιανισμὸς ἐπαρακαλοῦσε τὸν Θεὸν νὰ στρέψῃ ἡ Γαλλία τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τοὺς ἐφαίνετο, ὅτι θὰ ἐλευθερωθοῦν· ἀλλ' ἀφοῦ ἔπειτα εἶδαν, ὅτι ὁ Ναπολέων ἐφρόνει δεσποτικῶς λησμονήσας τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, αἱ ὁποῖαι ἐσκόπουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν λαῶν ἀπὸ τῆς ἀπολύτου δεσποτείας, ἀπελπίσθησαν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, καὶ ἤρχισαν μόνοι των νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ συνεννοοῦνται περὶ τῆς ἐλευθερίας των. Ὅλαι δὲ αἱ σκέψεις καὶ αἱ προσπάθειαί των κατεστάλαξαν τέλος εἰς δύο γνώμας. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἦτο νὰ βελτιώσωσι καὶ διαδόσωσι τὴν παιδείαν διὰ τῆς συστάσεως σχολείων Ἑλληνικῶν παν-

του ὅπου ὑπῆρχαν Ἕλληνες καὶ Χριστιανοὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὥστε οὕτω νὰ φωτισθῇ ὅλος ὁ κόσμος, καὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν σκοπὸν τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω νὰ μορφωθῇ ἓν κράτος δυνατὸν καὶ ὁμόθρησκον. Πρὸς τοῦτο δὲ πολλοὶ τῶν τότε Ἑλλήνων πεπαιδευμένοι καὶ πλούσιοι ἐσύστησαν ἑταιρίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Φιλόμουσον, καὶ ἔβαλαν εἰς ἐνέργειαν τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας καθὼς οἱ Ζωσιμᾶδαι, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐπαγγελλόμενοι τὸν διδάσκαλον, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐξέδωκαν πολλὰ βιβλία πολιτικά, ἱστορικὰ καὶ θρησκευτικά, ὁ δὲ Ῥήγας ὁ Φεραῖος ἐδημοσίευσε καὶ ᾄσματα ἡρωϊκὰ καὶ ἐνθουσιαστικά· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων ἦτο διεσπαρμένον καὶ διῃρημένον, ἐγύριζεν εἰς κύκλον μεγάλον καὶ οὕτως ἐχάνετο, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τοῦ σκοποῦ ἦτο ἀδύνατον. Ἡ δὲ δευτέρα γνώμη, ἡ ὁποία ἐγεννήθη μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Μόσχαν, ἦτο ἡ ἄμεσος καὶ ταχεῖα ἐπανάστασις τοῦ Ἔθνους κατὰ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας του, καὶ πρὸς τοῦτο ἀπεφασίσθη ἡ σύστασις ἑταιρίας, ἥτις ὠνομάσθη Φιλικὴ πρὸς διάδοσιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐπαναστάσεως. Λέγεται μάλιστα, ὅτι καὶ ὁ Ῥήγας ὁ Φεραῖος μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Γάλλων συνέλαβε πρῶτος τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως ἑταιρίας πρὸς διάδοσιν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὅτι πολλοὺς ἀποστόλους ἐκατήχησε, καὶ ὄνομα ἔδωκεν εἰς τὴν ἑταιρίαν πρὸς διάκρισιν ὀνομάσας αὐτὴν Φιλικήν· ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐπρόκοψεν, ἐπειδὴ ἐπροδόθη καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί του ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἐσκορπίσθησαν· ἔμειναν

ὅμως, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, μερικὰ ᾄσματα ἐνθουσιαστικὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ἑταιρία αὕτη κατὰ πρῶτον ἔλαβεν ὕπαρξιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, διότι ἐκεῖ εἶχαν καταφύγει πολλοὶ ἄξιοι Ἕλληνες, καὶ ἄλλοτε καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ 1769. Ἐκ τούτων δὲ πολλοὶ εἶχαν παιδείαν συστηματικήν, φιλοπατρίαν καὶ ἄκρατον ἐνθουσιασμόν, καὶ κόπους κατέβαλαν πολλούς, καὶ ἐθυσίασαν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ζωήν των χάριν τοῦ ἐθνισμοῦ. Πολλοὶ ἐπίσης Ἠπειρῶται καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων ἔφυγαν ἐκεῖθεν εἰς τὰ ξένα, καὶ ἐξώδευσαν τὸν βίον των πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους. Ποῖος δὲ τότε ἐδύνατο νὰ μαντεύσῃ, ὅτι ἡ γινομένη καταδίωξις ἀπὸ τὸν τύραννον τοῦτον θὰ ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων; Καὶ ἐπὶ τέλους διὰ τὴν τυραννίαν του καὶ τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεώς του ὁ Σουλτάνος ὠργίσθη ἐναντίον του καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐξοντώσῃ· οἱ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλληνες ἐρέθιζαν τὸν Σουλτάνον νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν του, καὶ μάλιστα ἀφ' ὅτου ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔστειλεν ἀνθρώπους εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ ὁποῖοι ἐκεῖ ἐπιστόλισαν τὸν Πασόμπεην, λέγοντες καὶ διαδίδοντες οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ Ἀλῆς αὔριον θὰ τολμήσῃ νὰ δολοφονήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν Σουλτάνον, καὶ ταῦτα ἔκαμναν ἀκολουθοῦντες τὸ ῥητόν, τὸ ὁποῖον λέγει, ὅτι ὅταν δύο μάχωνται ὁ τρίτος παίρνει τὸ κυνῆγι. Ἐκεῖ λοιπὸν εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐγίνετο ἡ συγκέντρωσις καὶ ἡ συνεννόησις τῶν Ἑλλήνων, διότι ὅσοι ἔμεναν ἐκεῖ ἐνεργοῦσαν χωρὶς καμμίαν ὑποψίαν, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη διὰ τοὺς ὑπόπτους ἑτεροεθνεῖς. Οἱ Ἕλληνες ἐκεῖ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἄλλοι μὲν ἐμπορεύοντο, ἄλλοι

δὲ ἐπαγγέλλοντο τὸν διδάσκαλον εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ λόγῳ ἀπολαυῆς μισθοῦ πρὸς συντήρησίν των καὶ διὰ νὰ μὴ λησμονῆται ἡ πάτριος γλῶσσα· πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν Ῥώσσων τότε ἐπεθύμουν νὰ μάθουν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ Ἕλληνες ἀνακατόνοντο εἰς ὅλας τὰς Ῥωσσικὰς οἰκίας, ἡ δὲ ἐξουσία ἀδιακρίτως καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ ὑποψίαν ἐδιόριζεν αὐτοὺς εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις στρατιωτικὰς καὶ πολιτικάς.

Παρελθόντος δὲ τοῦ χρόνου οἱ Ἑλληνόπαιδες ἐμεγάλωσαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὅσοι δὲ ἐξ αὐτῶν παιδιόθεν ἐπῆγαν ἐκεῖ, ὅλοι αὐτοὶ ἔμαθαν τὴν Ῥωσσικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ γράμματα αὐτῆς, καὶ ἐγνώρισαν κατὰ βάθος τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα καὶ αὐτὸ τὸ αἴσθημα τοῦ Ῥωσσικοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχε διὰ τοὺς ὁμοθρήσκους του Γραικούς. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν πάντοτε πρόθυμοι νὰ ὑπηρετῶσι, μάλιστα δὲ ὅταν οἱ Ῥῶσσοι εἶχαν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων τυφλῶς ἐμάχοντο καὶ μὲ πολὺ πάθος κατὰ τούτων χωρὶς νὰ σκέπτωνται τὸ ἀποτέλεσμα. Μὲ πολλήν των δὲ εὐχαρίστησιν ἔβλεπαν, ὅτι οἱ ὁμόφυλοί των ἐλάμβαναν θέσεις μεγάλας καὶ ἐνεργητικάς, ὡς π. χ. ὁ Ι. Καποδίστριας, ὁ ὁποῖος ἔγεινεν ὑπουργὸς καὶ μυστικὸς σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ εἶχε τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ, ὁ Ἀλ. Ὑψηλάντης, υἱὸς τοῦ Κωνστ. Ὑψηλάντου, γενόμενος στρατηγὸς καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ Ἕλληνες εἰς τὸν Ῥωσσικὸν στρατὸν καὶ τότε καὶ πρότερον, καθὼς ὁ Κούρτας, ὁ Στρούζας, ὁ Ῥοδοφνίκου, ὁ Βατικώφ, ὁ Γραικώφ, ὁ Ῥεβελιώτης, ὁ Παπώφ, ὁ Μπενάκης, ἕνας Νοταρᾶς καὶ ἄλλοι πολλοί.

Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ῥήγα Φεραίου καὶ ἐντεῦθεν ἀνεφάνησαν πολλοὶ φιλοπάτριδες Ἕλληνες, ὡς ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἄνθιμος Γαζῆς, ὁ φυγὰς ἀρχιερεὺς Ἄρτης Ἰγνάτιος, ὁ ὁποῖος ὕστερον ἔγεινε μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, ὁ Κωνσταντινουπολίτης Στρούζας, ὁ φυγὰς Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ λεγόμενος καὶ Φερερῆς, ὁ ὁποῖος εἰς Κωνσταντινούπολιν κατεδιώκετο ἀπὸ τοὺς ἄλλους Φαναριώτας, κατὰ τὰ ἔθιμά των, κατεδιώκετο δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ἕνεκα τούτου κατέφυγεν εἰς τὴν ὁμόθρησκον Ῥωσσίαν καὶ ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν Μόσχαν· ἔτυχε δὲ τότε νὰ γείνῃ ἐπίσης φυγὰς καὶ ὁ πρίγκηψ Κ. Ὑψηλάντης ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας. Ὅλοι δὲ οὗτοι μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, ὡς εἴπαμεν, εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος, ἐθερμαίνοντο διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἔθνους καὶ μακρόθεν ἐσυνεννοοῦντο καὶ ἐκ τοῦ πλησίον περὶ αὐτῆς μελετῶντες διάφορα σχέδια.

Ἐκ τῶν ἀποφασισθέντων σχεδίων δύο ἦσαν, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, τὰ κυριώτερα, ἡ διάδοσις τῆς παιδείας καὶ ἡ κατ' εὐθεῖαν ἐπανάστασις κατὰ τῶν Τούρκων· καὶ ἡ μὲν παιδεία νὰ διαδοθῇ διὰ τῆς συστάσεως σχολείων εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅπου ἐκατοίκουν Ἕλληνες διὰ νὰ φωτισθοῦν καὶ νὰ αἰσθανθοῦν τὸν πόθον τῆς ἀποκτήσεως τῆς πατρῴας ἐλευθερίας των· καὶ πράγματι ἐκατόρθωσαν καὶ ἐσύστησαν πολλὰ τοιαῦτα σχολεῖα πανταχοῦ· εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1821 εἶχαν ἐξαπλωθῇ πολλὰ σχολεῖα Ἑλληνικά· πρῶτον δὲ καὶ ἐπισημότερον τούτων ἦτο τὸ τῆς Βυτίνας, τὰ ὁποῖα ἔβγαλαν πολλοὺς μαθητάς, ὥστε κατὰ τὴν ἐπανάστασίν μας εἴχαμεν ἀνθρώπους νὰ γράφουν καὶ

νὰ ἐκθέτουν τὴν Ἐθνικὴν θέλησιν. Διὰ δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ δευτέρου σχεδίου, ἤτοι τῆς ἐπαναστάσεως, ἐσυστήθη, ὡς εἴπαμεν, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία, ἡ ὁποία ὠργανώθη ὑπὸ διαφόρων προσώπων διὰ τῆς κατηχήσεως καὶ τῆς μυστικότητος, διὰ γραμμάτων γραφομένων διὰ συμβολικοῦ ἀλφαβήτου, διὰ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐσυνεννοήθησαν. Ἡ διάδοσις τοῦ μυστηρίου ἐγίνετο παντοῦ ὅπου εὑρίσκοντο Χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν. Πολλοὶ Ἕλληνες ἐκ τῶν φιλικῶν εὑρέθησαν, οἱ ὁποῖοι αὐτεπάγγελτοι ἔτρεχαν πανταχοῦ, μετερχόμενοι τὸν ἀποστολικὸν βίον, ὡς ὁ Σκουφᾶς, ὁ Ξάνθος, ὁ Τσακάλωφ, ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Φλέσας, ὁ Λεβέντης, ὁ Σέκερης, ὁ Χρυσοσπάθης, ὁ Πελοπίδας, ὁ Καμαρινός, ὁ Ἀμβροσιάδης, ὁ Βελισάριος, ὁ Μάνεσης, ὁ Νέγρης, ὁ Περραιβός, ὁ Κορνήλιος, ὁ Εὐμορφόπουλος, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Γκούστης, ὁ Τσούνης, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Θέμελης, ὁ Γαλάτης, ὁ Ἰσιβρίδης, ὁ Πάτροκλος καὶ τόσοι ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα λησμονοῦνται, οἱ ὁποῖοι ἐκοπίασαν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ μυστηρίου μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς των. Ἡ δὲ λεγομένη Φιλόμουσος Ἑταιρία ὅσον ἐδυνήθη ἐπροχώρησεν, ἀλλ' ἔμεινεν ὀπίσω τῆς Φιλικῆς, ἥτις διὰ διαφόρων μέσων καὶ ἐνεργειῶν ἐπρόκοψε περισσότερον, καὶ μολονότι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐβάδιζαν καὶ ἀδιακρίτως τὰ μέλη αὐτῶν συνεισέφεραν χρηματικὰς δαπάνας, μολαταῦτα οἱ Φιλικοὶ εὑρέθησαν πλέον τολμηροὶ καὶ ἐπροώδευσαν περισσότερον. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων ἑταιριῶν ἐφάνη τότε καὶ τρίτη, ἡ τῆς Ἱερᾶς θρησκείας ὀνομασθεῖσα, ἡ ὁποία ἀμέσως ἔλαβε μέρος ἐνεργητικόν, ἐβεβαίωσε τὸ μυστήριον τῆς ἐπαναστάσεως, ἔδοσε θάρρος εἰς τοὺς κατηχουμένους της διὰ τοῦ ὅρκου

καὶ ἐνίσχυσε τὴν συνείδησιν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἀξιοσέβαστος κλῆρος τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν εὑρίσκετο τότε παντοῦ ἐμπρὸς καὶ ἔδιδε τὴν βαρύτητα καὶ τὴν βεβαιότητα εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἕνεκα τούτου εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐφαίνετο, ὅτι ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν λειτουργῶν τῆς θρῃσκείας του. Αἱ δύο ἑταιρίαι ἡ Φιλικὴ καὶ ἡ Φιλόμουσος ὠργάνιζαν τὸ Ἔθνος διὰ τὸν μέλλοντα ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας του, ἡ δὲ θρησκευτικὴ ἑταιρία ἐσκέπαζε καὶ συνέδεε τὸ πνεῦμα. Κανένα δὲ ἔθνος δὲν προετοίμασε τὴν ἐπανάστασίν του καθὼς οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἀπεφάσισαν καὶ ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Τούρκων μὲ τὰς τελευταίας ἐλπίδας των, ἢ νὰ νικήσουν, ἢ νὰ ἀποθάνουν εἰς τὰ ὅπλα μαζὺ μὲ τὴν τυραννίαν, ἂν καὶ εἶχαν σβύσει ἕως τότε καὶ δὲν εἶχαν οὔτε στηρίγματα ἐθνικά, οὔτε τὰ μέσα, καὶ ὅμως ἔδειξαν μεγάλην τόλμην· ἡ δὲ ἐνέργεια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἡ ὁποία ἦτο ἀνεξέταστος, ἐγένετο μὲ πολλὴν εὐφυΐαν καὶ ἐπιτυχίαν· ἐφαίνετό τι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀόρατον, ὄνειρον σωστόν, καὶ μέχρι τέλους ἀπίστευτον, καὶ ὅμως ἐπὶ τέλους ἔγεινε τὸ θαῦμα τῶν θαυμάτων.

Δὲν θέλομεν νὰ ἐξετάσωμεν πόθεν καὶ ἀπὸ ποίαν τάξιν τῶν Ἑλλήνων ἐπήγασεν ἡ ἑταιρία τῶν Φιλικῶν. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ὡς προείπαμεν, εἶχαν τὸν αὐτὸν ζῆλον καὶ τὸν αὐτὸν πόθον πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας των. Αἱ σκέψεις καὶ ὁ συλλογισμὸς ὅλων ἐν γένει ἦτο νὰ μὴ βλέπουν τοὺς Τούρκους νὰ τοὺς ἐξουσιάζουν καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τοῦ κόσμου τοὺς ὑπέφεραν. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία τὰ πάντα ὠργάνωσε καλῶς καὶ ἐν γένει ἐγαργάλισε τὸ αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ μεγαλό-

τολμος ἀρχηγὸς τοῦ Ἔθνους Ἀλέξανδρος ὁ Ὑψηλάντης εἰς ἔθνος ξένον καὶ εἰς ξένην γῆν ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφοῦ προηγουμένως εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαυΐας ὁ τότε μητροπολίτης Βενιαμὶν μεθ' ὅλου τοῦ κλήρου ἔχρισεν αὐτὸν εἰς βασιλέα, ἔζωσεν ὁ ἴδιος τὴν σπάθην του, καὶ τὸν ἀνεκήρυξεν ἀρχηγὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τὸ τόλμημά του τοῦτο ἦτο μέγα καὶ φρόνιμον, διότι τοιουτοτρόπως ἐσκόπει νὰ φέρῃ τὸν κλονισμὸν καὶ τὴν ἔχθραν τῶν δύο γειτόνων αὐτοκρατοριῶν τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Τουρκίας, καὶ τὴν ὑποψίαν τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, διότι ἀμέσως ἐμπόδισεν ἐκεῖ εἰς τὴν Βλαχίαν τὴν ἀλληλογραφίαν τῶν προξένων διὰ νὰ γεννηθῇ ἡ ἀπορία πόθεν ἄρα καὶ πῶς οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν εἰς ξένην γῆν, καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον κίνημα εἶναι Ῥωσσικόν· ἕκαστος δὲ εὐκόλως ἐπείθετο, ὅτι τὸ κίνημα δὲν ἦτο Ἑλληνικόν, διότι τότε τὴν Ἑλλάδα τὴν εἶχαν σβύσει ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ἐθνῶν, καὶ οἱ ἀλλοεθνεῖς οὔτε κἂν ἐσυλλογίζοντο, ὅτι ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι Ἕλληνες· ἂν δὲ πουθενὰ ἐγίνετο λόγος, ἢ εἰς κανένα βιβλίον παλαιὸν ἀνεγίνωσκον περὶ Ἑλλήνων, μόνον ὁ θαυμασμὸς τοὺς ἔμενε, τοὺς δὲ ὑπάρχοντας τότε Γραικοὺς ὡς κτήνη μόνον τοὺς εὐσπλαγχνίζοντο. Οὔτε ἐπιστεύετό ποτε, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἀναστηθῇ πάλιν· ἂν δὲ τυχαίως ἐγίνετό ποτε ὁμιλία περὶ τούτου εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς πρᾶγμα ἀκαταλόγιστον καὶ μωρόν. Τὴν Ἑλλάδα ἄλλο ἔθνος δὲν τὴν ἐβοήθησε καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, εἰμὴ μόνη ἡ Ῥωσσία ὡς ἔθνος, ἡ ὁποία καλῶς ἐγνώριζε τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων καὶ εἶχε συμπάθειαν εἰς τὸν ἀγῶνά της, ἀλλὰ ἡ κυβέρνησις αὐτῆς φανερὰ δὲν ἤθελε νὰ συνδράμῃ αὐτὸν κηρύττουσα τὸν

πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, οὔτε ἄλλο τι ἠθέλησε νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀπόδειξις τούτων εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἀποκήρυξις τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις ἐγένετο ἀπὸ τὸ Λαϊμπάχ, ὅπου τότε εὑρίσκετο διὰ τὴν προμελετηθεῖσαν σύνοδον τῆς Ἱερᾶς συμμαχίας. Ἡ ἀποκήρυξις αὕτη τοῦ Αὐτοκράτορος ὠνομάζε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἀποστασίαν, καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐχαρακτήριζεν ὡς ἀποστάτας ἐναντίον τῆς νομίμου Τουρκικῆς ἐξουσίας.

Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Φαναριωτῶν ἀπὸ τὸ πάθος των καὶ ἀπὸ τὸν πολύν των φθόνον ἐκατηγόρησαν καὶ τὸ κίνημα καὶ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κινήματος, καὶ ὡς μέσον συντελεστικὸν πρὸς τοῦτο εἶχαν τὴν ἀποκήρυξιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ὑπεχρεώθη ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου νὰ ἐκδώσῃ τοιοῦτον, ἀναγνωσθέντα καθ' ὅλην τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν, καὶ προτρέποντα τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ ἐπαναστατήσουν· τὸ αὐτὸ δὲ ἔκαμαν καὶ οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καθὼς π.χ. οἱ Ἀρμένιοι. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ προδόται ἐφάνησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Βλαχίαν ἀπὸ τοὺς θηρεύοντας τὰ μπεηλίκια Φαναριώτας καὶ ἀπὸ τοὺς λεγομένους Μπογιάρους, καὶ λοιποὺς Βλάχους, οἵτινες ὅλοι ὁμοῦ ἕνωσαν τὰς προσπαθείας καὶ τὴν ῥαδιουργίαν των καὶ παρέστησαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ ἀνθρωπόμορφα κτήνη τῆς Δακίας ὡς δουλείαν δι' αὐτούς, καὶ ὄχι ὡς ἐλευθερίαν, καὶ ἕνεκα τούτου ὅλοι ἔγειναν προδόται κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκεῖ εἰς τὴν Δακίαν ἄρχισαν τὴν ἀλληλογραφίαν, ἄλλοι μὲν κατ' εὐθεῖαν μὲ αὐτὸν τὸν Σουλτάνον, καὶ ἄλλοι μὲ τοὺς

ὁμοίους των Φαναριώτας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· καὶ ὅσοι πάλιν Φαναριῶται εὑρίσκοντο ἐκεῖ ἐνόμισαν κατάλληλον τὸν καιρὸν νὰ κερδήσουν τοῦ Σουλτάνου τὴν εὔνοιαν διὰ νὰ τοὺς διορίσῃ εἰς τὰ μπεηλίκια καὶ εἰς ἄλλας θέσεις, καὶ διὰ τοῦτο καθόλου δὲν ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἐθνικὴν σωτηρίαν, ἀλλ᾽ ἐπροσπάθουν ποῖος νὰ σπρώξῃ τὸν ἀντίπαλόν του διὰ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὴν θέσιν του, καὶ ὁ καθένας ἐφρόντιζε νὰ χαθοῦν οἱ ἄλλοι καὶ νὰ μείνῃ αὐτὸς ὡς ἀναγκαῖος νὰ βοηθήσῃ τὸν Σουλτάνον εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ᾽ εὐτυχῶς ὁ Σουλτάνος ἐγνώριζε καλῶς τοὺς ραγιάδες του καὶ πρὸ πάντων τοὺς Φαναριώτας, καὶ διὰ τοῦτο ἥρπασε τὸν βρόχον καὶ τὸν σατῆρι καὶ ἐκαθάρισε τὴν καθέδραν τοῦ βασιλείου του. Ἔπειτα δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τολμοῦν ἀκόμη οἱ ἀσυνείδητοι νὰ λέγουν καὶ νὰ γράφουν κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως, ὀνομάζοντες αὐτὸν ἀνίκανον, δειλὸν καὶ ἀνόητον, διότι τάχα δὲν ἐμεταχειρίσθη τοὺς ἐντοπίους Βλάχους, δὲν ἔκαμε τὸ ἕνα, δὲν ἄφησε τὸ ἄλλο, καὶ ἄλλα τοιαῦτα συμπεράσματα καὶ κρίσεις κατόπιν τῶν γενομένων. Αὐτὰ ὅλα καὶ ἄλλα ἀκόμη ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν ὡς σφάλματα. Ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζαν τάχα ἐκεῖνοι οἱ μεγαλόνοες ἄνδρες καὶ ὁ μεγαλότολμος ἀρχηγὸς τὸν σκοπὸν τοῦ κινήματος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ὁποῖον θὰ ἦτο εἰς ξένην χώραν; Ὁ ἀντιπερισπασμὸς αὐτὸς ἔγεινεν ἐσκεμμένως καὶ ἐπίτηδες· τοῦτο δὲ μόνον δὲν ἐπίστευαν καὶ δὲν ἐπροεῖδαν, ὅτι ἔμελλον νὰ εὕρουν τόσην ἀντίδρασιν καὶ τόσους Ἕλληνας προδότας, διότι ὅσον διὰ τοὺς τοὺς ἀλλοεθνεῖς Βλάχους βεβαίως εἶχαν τὴν ὑποψίαν, ὅτι θὰ γείνουν προδόται, οἱ ὁποῖοι, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, θὰ παρεκινοῦντο πρὸς τοῦτο ἀπὸ τοὺς τουρκόφρονας ἄρ-

χοντάς των, οἱ ὁποῖοι ἐφοβοῦντο νὰ μὴ χάσουν τὸν πλοῦτόν των, τὴν ἐπιρροήν των καὶ τοὺς δούλους, οἱ ὁποῖοι ἐδούλευαν δι' αὐτούς· τοῦτο ἦτο ἑπόμενον. Ὁ μέγας σκοπὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἦτο, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, νὰ δυνηθῇ νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὴν ἀτίθασον Ῥωσσίαν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, ἄλλως δὲ τί ἐπερίμεναν ἀπὸ τοὺς Βλάχους; ἐλευθερίαν; Αὐτοὶ τότε δὲν ἐσκέπτοντο περὶ τοιούτου μεγάλου πράγματος, ἀλλ' οὔτε ἐγνώριζαν ποῖον ἦτο τὸ δεξιὸν καὶ ποῖον τὸ ἀριστερὸν πόδι των. Τόσον ἄρα μωροὶ ἦσαν οἱ Ἕλληνες τῆς ἐπαναστάσεως, ὥστε νὰ περιμένουν ἀπὸ αὐτοὺς βοήθειαν, ἢ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα σώματα ὡπλισμένα διὰ νὰ κηρύξουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐλευθερίαν; Εἶναι ἀνόητοι καὶ μωροὶ οἱ γράφοντες καὶ λέγοντες, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἐγνώριζε νὰ ἐπαναστατήσῃ, ἢ νὰ διευθύνῃ τὴν ἐπανάστασιν· ἄλλως τε οὗτος μήπως ἔκλεισε τὴν θύραν τῆς δόξης καὶ τῆς ἐνεργείας εἰς αὐτούς; Ἐκεῖνος μάλιστα ἐσήμανε τὴν σάλπιγγα τῆς ἐλευθερίας μακρὰν τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ τὴν ἀκούσουν ὅλοι καὶ διὰ νὰ ἑτοιμασθοῦν νὰ συνδράμουν τὸ μέγα ἔργον ἕκαστος ὅσον ἐδύνατο. Ἀλλ' αὐτοὶ ἀντὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Τούρκου ἐξ ἐναντίας ἐμισθώθησαν εἰς αὐτόν, καὶ ἔδωκαν ὅρκον πίστεως διὰ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν, καὶ νὰ γράφουν τὰς καταδίκας (ἰλάμια) τῶν Ἑλλήνων, καθὼς τὸ ἔκαμαν πολλοὶ τοιοῦτοι, οἵτινες καὶ ἔχαιρον μάλιστα, διότι ὁ Σουλτάνος ἄλλους μὲν ἐξώρισε, καὶ ἄλλους ἐκρέμασε· καὶ οὕτω ἔμειναν αὐτοὶ καὶ διεσώθησαν. Ἐτυφλώθησαν, ἐλησμόνησαν τοὺς πατέρας των καὶ τοὺς συγγενεῖς των, οἱ ὁποῖοι ἐπῆγαν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον κοψοκέφαλοι. Οἱ Φαναριῶται ἔχουν αὐτὴν τὴν συνήθειαν νὰ τρώγωνται μεταξύ των, νὰ τρέχουν εἰς

τὰς ἀνωμάλους θέσεις, νὰ εὑρίσκουν περισσότερα μέσα, δηλαδὴ ἁρπαγὴν χρημάτων καὶ δόξαν καὶ νὰ φαίνωνται μόνοι αὐτοὶ εἰς τὰ πράγματα.

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου τοῦ ἐπρόσθεσαν καὶ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, ὅτι παρεδόθη εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονάς. Ὁ ὀλίγος καιρὸς τῆς ἐκστρατείας του δὲν τοῦ παρεῖχεν εὐκαιρίαν νὰ συλλογισθῇ κἂν τοιαύτας πράξεις. Ἀπὸ τὸν φθόνον των τὸν συκοφαντοῦν, διότι ζηλεύουν τὴν θέσιν του καὶ τὸ γενναῖόν του αἴσθημα ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Τὰ πάντα ἐκαταφρόνησεν· ἐθυσίασε τὴν κατάστασίν του καὶ ὅλην του τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν ζωὴν ἀκόμη τῶν ἀδελφῶν του. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς αὐτόν! Μυριάδες αἰώνων καὶ ἂν περάσουν ὅμοιός του δὲν θέλει εὑρεθῇ. Ὅσα καὶ ἂν τοῦ εἶπουν οἱ ἐχθροί του, ἂς τοῦ λέγουν. Ἂν δὲν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὀρθῶς καὶ συνετῶς ἐσυλλογίσθη, διότι προχωροῦντος εἰς τὰ ἐνδότερα, ὁ στρατός του διελύετο ὡς ἄτακτος καὶ συγκείμενος ἀπὸ μαζώματα ἐκ διαφόρων τμημάτων καὶ μερῶν, καὶ διότι ἤθελεν ἀπαντήσει περισσοτέρους προδότας. Ἐφοβήθη τὰς ἀπιστίας καὶ τὰς προδοσίας, καὶ χωριστά, ὅτι ἡ ἐπανάστασίς μας μετεβλήθη εἰς ἀναρχίαν εὐθύς, καὶ διὰ ταῦτα πάντα τὸ κίνημα τῆς ἐπαναστάσεώς μας ὠπισθοδρόμησεν εἰς τὴν ξένην γῆν. Οἱ μέχρι σήμερον Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ ἱστορικοί, ἀγνοοῦντες τὰ ἀνωτέρω αἴτια καὶ τὰ ἄλλα συμβάντα τῆς τοιαύτης ἀποτυχίας, κατηγοροῦσιν εἰς τὰς διηγήσεις των τοὺς φυγόντας ἀπὸ τὴν μάχην Ἕλληνας. Ὁ ῥίψασπις εἶναι ἀπίστευτος· πάντοτε θέλει νὰ δικαιολογήσῃ τὴν δειλίαν του καὶ τὴν φυγήν του καὶ νὰ δικαιώσῃ τὸν ἑαυτόν του. Εἶναι ὅμως ἀληθινόν, ὅτι ὁ μέγας ἀνὴρ καὶ οἱ τότε εὑρεθέντες ἐκεῖ

εἰς τὸ συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἔγεινεν εἰς τὸ Κισνόβι τῆς Βασαραβίας, ἐσκέφθησαν καὶ ἄλλαξαν τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον πρότερον εἶχαν ἀποφασίσει, καὶ ἐν γνώσει ἔκαμαν αὐτὸ τὸ κίνημα, γνωρίζοντες, ὅτι δὲν ἤθελε τελεσφορήσει εἰς ξένην γῆν, καὶ ὅτι αἱ ἐπαναστάσεις δὲν εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἄλλου ἔθνους χώραν, τὴν ὁποίαν οἱ ἐπαναστάται ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ των ἐπιζητοῦν ὡς ἄσυλον.

Πρὸς τούτοις κατηγοροῦν τὸν Ἀλ. Ὑψηλάντην καὶ διὰ τοῦτο ἀκόμη, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐφρόντισε νὰ μάθῃ πρότερον τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, καὶ ὅτι δὲν ἐπεμελήθη νὰ διοργανίσῃ προηγουμένως τὸν τόπον διὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ προβλέψῃ διὰ τὸ μέλλον. Ἀλλ' ἆρά γε εἶχε τὸν καιρὸν ἰδικόν του διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν τοιούτων; Ἦτο ἰσοδύναμος τοῦ ἐχθροῦ του Σουλτάνου; Εἶχε καὶ αὐτὸς ταμεῖα χρημάτων, εἶχε στόλους, εἶχε στρατεύματα, εἶχε τάξιν; Ἦτο ἐγκαθιδρυμένος εἴς τινα πόλιν, ἢ καὶ φρούριον; Ἐγνωρίζετο ἀπὸ τὸν ἁπλοῦν κόσμον ποῖος ἦτο; Γνωρίζετε ἂν ἔγεινε πουθενὰ ἄλλη τοιαύτη ἐπανάστασις καὶ δὲν ἐπαραδειγματίσθη καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί του ἐξ αὐτῆς; Ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς φύσεώς του δὲν ἔχει προφητικὸν πνεῦμα, καὶ τὰ προσχεδιασμένα διὰ τὰς ἐπαναστάσεις πολλάκις δὲν εὐδοκιμοῦν, διότι οἱ ἐπαναστάται δὲν συμβουλεύονται μαζὺ μὲ τὸν ἐχθρόν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀμφότεροι σφάλλονται, τὸ δὲ τέλος ἀποδεικνύει τὰ προγενέστερα ἂν ἔγειναν ἐκ τύχης, ἢ ἀπὸ ὀρθὴν γνώμην. Αἱ παρατηρήσεις καὶ αἱ λοιπαὶ κρίσεις τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐσφαλμέναι, διότι γίνονται συνήθως κατόπιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰ διηγήματα τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ. Ὁ γράφων καὶ ἐπικρίνων τοιαῦτα

καὶ τοὺς πράξαντας αὐτὰ πρέπει νὰ ἦναι παρὼν εἰς τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρέθη ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος Ἀλ. Ὑψηλάντης, διὰ νὰ ἴδῃ, ὅτι οὗτος ἐδυθίσθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς προδοσίας, καὶ δὲν ἐγνώριζε τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, ὡς καὶ τοὺς προδότας διὰ νὰ προφυλαχθῇ, διότι πολλοὶ Ἕλληνες συνεπαναστάται του ἐφάνησαν τοιοῦτοι, καὶ τοὺς ὁποίους ὅλους ἀφώρισε, καὶ ἔπειτα κατέφυγε καὶ εἰς τὴν λεγομένην Ἱερὰν κλίμακα[1], διὰ νὰ σώσῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα, καὶ ὅμως διὰ τοῦτο ἀκόμη τὸν κατηγοροῦν ἔτι περισσότερον.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπαναστάτησαν παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν καθὼς οἱ Φράγκοι ὑπώπτευαν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας αὐτοὶ ἤθελαν νὰ ὠθήσουν ταύτην εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας· ἀλλ' οὔτε ἀπὸ ἄλλον τινὰ ἐπαρακινήθησαν, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀποκλειστικόν. Μάλιστα οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἕνωσιν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Πάπα, ἀλλ' αὕτη οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι, διότι οἱ Ἰησουΐται ἐμπόδι-

[1] Ὁ Ἀλ. Ὑψηλάντης κατ' ἀρχὰς ἦτο δημοτικὸς καὶ πάντες οἱ λαβόντες μέρος ὡς ἐπαναστάται πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἐκ τοῦ συνειθισμένου ἐνθουσιασμοῦ ἦσαν ὅλοι ἀδελφοί, καὶ ἐπίστευεν ἕκαστος, ὅτι δὲν θέλει εὑρεθῇ τις προδότης καὶ δόλιος· ἀλλὰ δυστυχῶς εὑρέθησαν εὐθὺς τοιοῦτοι διεφθαρμένοι, διότι ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἐδειλίασαν, και ἄλλοι ὑπέπεσαν εἰς τὸ ἁμάρτημα τοῦτο τῆς προδοσίας διὰ κερδοσκοπίαν. Τότε ὑποπτευθεὶς ὁ ἀρχηγὸς καὶ διὰ τὴν ἰδίαν του ζωὴν μὴ δολοφονηθῇ ἔθεσε φυλακὴν εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας του, διὰ νὰ μὴ εἰσέργωνται ἀγνώριστοι, καὶ μάλιστα ὁπότε ἤθελαν, εἰς τὸν ἀρχηγόν. Ἡ τάξις αὕτη καὶ ἡ προφύλαξις τοῦ ἀρχηγοῦ ἀπὸ τοὺς προδότας ἐν γένει, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς Μολδοβλάχους, τὸν κατέστησαν μισητὸν καὶ ἐπίφθονον, καὶ ὁ καθεὶς ἔλεγεν ὅ,τι τοῦ ἤρχετο εἰς τὴν κεφαλήν, π. χ., ὅτι ἔγεινεν ἀπρόσιτος, καὶ ὅτι ἐφαντάσθη νὰ γείνῃ μονάρχης, ἢ τύραννος. Αὐτὰ εἶνε τὰ αἴτια τῆς κατηγορίας τῆς Ἱερᾶς κλίμακος.

σαν τὴν ἕνωσιν, ὄχι ὅμως ἀπὸ καθαρὸν θρησκευτικὸν ζῆλον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ πολιτικὸν φθόνον, καὶ ἄλλα ὑλικὰ συμφέροντα. Ἕνεκα δὲ τούτου πόσα κακὰ καὶ μεγάλα ἐμπόδια μᾶς ἔκαμεν ἡ πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας διὰ νὰ μᾶς πνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν, τὴν θρησκείαν καὶ ἡμᾶς αὐτούς. Ἐπροτίμησε μᾶλλον τὴν ὕπαρξιν τῶν Ὀθωμανῶν, παρὰ τῶν χριστιανῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν συνήθειάν των μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἐστέκοντο ἔξω εἰς τὸν νάρθηκα καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκεῖ ἐβλέποντο καὶ ὡμίλουν μεταξύ των, καὶ ἂν κάνενας ἐγνώριζε καμμίαν εἴδησιν ἐξωτερικὴν περὶ πολέμου τῶν Φράγκων, ἢ τῶν Ῥώσσων κατὰ τῶν Τούρκων, αὐτοὶ ἀναστέναζαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἐπαρακάλουν τὸν Θεὸν νὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν Ῥωσσίαν διὰ νὰ καταβάλῃ τὸν Τοῦρκον. Ὅσοι δὲ τῶν Ἑλλήνων ἔφυγαν ἀπὸ τὴν ὑποδουλωμένην γῆν τῆς πατρίδος των, ὅλοι εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐπεθύμουν νὰ πηγαίνουν διὰ νὰ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ χριστιανικά των καθήκοντα. Τὸ τοιοῦτον θάρρος διετήρει τὴν ὑπομονὴν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἐπερίμεναν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ νὰ ἀκούσουν, ὅτι ἡ Ῥωσσία κατέστρεψεν ὅλους τοὺς Τούρκους, καὶ ὅτι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν βασιλεύει χριστιανός, καὶ ἂς ἦτο καὶ Ῥῶσσος. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐκυκλοφόρει τότε, καὶ δικαίως. Οἱ Ἕλληνες ἐφρόνουν οὕτως, διότι ἦσαν κτήνη καὶ ἀνδράποδα τῶν Τούρκων· καὶ ἂν μετέβαιναν εἰς τὰ δυτικὰ βασίλεια τῶν Φράγκων ἐκαταφρονοῦντο, εἴτε διότι εἶχαν πατρικὸν πάθος κατὰ τῶν Γραικῶν, εἴτε λόγῳ θρησκευτικῷ, εἴτε τέλος φοβούμενοι μήπως κακοφανῇ τοῦ μεγάλου κυρίου τῆς Οἰκουμένης Σουλτάνου. Καμμίαν δὲ πίστιν καὶ συμπάθειαν δὲν εἶχαν εἰς

αὐτούς, οὐδὲ ὡς ἀνθρώπους τοὺς ἐλογάριαζαν, οὐδὲ εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖά των τοὺς ἐλάμβανον. Ἀλλὰ κατὰ τοῦτο ἡ ὁμόθρησκος Ῥωσσία εἶναι ἀξιέπαινος, διότι ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔφθαναν ἐκεῖ ἀμέσως ἀνέπνεον ἐλεύθερον ἀέρα, καὶ ὕψοναν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς χεῖράς των εἰς τὸν οὐρανὸν διότι ἀξιώθησαν τοῦ πόθου των, νὰ πατήσουν δηλαδὴ εἰς γῆν φιλικήν. Τὸ μεγαλείτερον δὲ καλόν, τὸ ὁποῖον ἡ Ῥωσσία μᾶς ἔκαμε, καὶ τοῦτο ἴσως διὰ τὸ συμφέρον της, εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὰ 1818 καὶ ὕστερα ἐδιόρισεν εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν παντοῦ Ἕλληνας προξένους της, οἵτινες ὅλοι ἦσαν μεμυημένοι τὰ τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν, καὶ ἔκαμναν καὶ αὐτοὶ τὸν ἀπόστολον, τὸ δὲ κατήχημά των εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἐγίνετο δεκτὸν καὶ πιστευτόν, διότι ἕκαστος ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἀφεύκτως ἔχει μέρος εἰς τοιαύτας ἐνεργείας καὶ ὅτι θὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Τοιαῦτα ψεύματα ἐλέγοντο, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὡς ἀληθινά, ἕνεκα τῶν Ῥωσσικῶν τούτων ὑπαλλήλων. Προσέτι δὲ καὶ τὸ σύστημα τῶν ἐφορειῶν, αἱ ὁποῖοι ἔγειναν ἐκεῖ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὅπου ἦσαν Ἕλληνες, καθὼς καὶ εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν πολὺ ὠφέλησε, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν καὶ σεβαστὴν ἀρχὴν ὠνόμασαν, διότι ἡ διάδοσις τῆς ἀρχηγίας αὐτῆς, καὶ τὰ συνοδεύοντα ταύτην λόγια τῶν Φιλικῶν, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ῥωσσία θὰ μᾶς δώσῃ ἀρχηγὸν τὸν Α. Ὑψηλάντην, τὸν στρατηγὸν καὶ ὑπασπιστὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνύπαρκτα λόγια, ἔπειθαν τοὺς κατηχουμένους νὰ τὰ πιστεύουν ὡς ἀληθινά.

Οἱ Ἕλληνες, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, πάντοτε ἐπεθύ-

μουν νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἐκεῖ ἐργαζόμεθα καὶ ἐψωμοζούσαμεν, καὶ μετά τινα χρόνον ἐλησμονοῦμεν τὸν φόβον καὶ δὲν ἤμεθα πλέον ῥ α γ ι ά δ ε ς τοῦ Τούρκου. Ἐκαθαρίζαμεν τὸν ἑαυτόν μας ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, αἰσθανόμεθα ὅτι ἤμεθα ἄνθρωποι, ἐπεριπατούσαμεν μὲ θάρρος καὶ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον ἐπαραδειγματιζόμεθα. Ἀκούαμεν τῆς κ α μ π ά ν α ι ς τῶν ἐκκλησιῶν νὰ σημαίνουν ἐλεύθερα· ἐπηγαίναμεν εἰς τὰς ἐκκλησίας των, εὐχαριστούμεθα ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν λατρείαν τῆς θρησκείας μας· καὶ ἀφοῦ ἐχορταίναμεν ὅλα αὐτά, ἐσυλλογιζόμεθα ἔπειτα πῶς νὰ κάμωμεν τοὺς γονεῖς μας, τοὺς ἀδελφούς μας, τοὺς συγγενεῖς μας ἐλευθέρους καὶ τὴν ποθητὴν πατρίδα μας νὰ ἀναλάμψῃ καὶ αὐτὴ οὕτως ὅπως καὶ ἡ Ῥωσσία. Αὐτὸς ὁ τρομερὸς ἐσωτερικὸς σκώληξ μᾶς ἔτρωγε τὸν βίον, καὶ δὲν ἐπροφθάναμεν νὰ φέρωμεν εἰς πέρας τὰς σκέψεις μας. Τὰ μάτιά μας ἐ τ σ ί μ π λ ι α ζ α ν ἀπὸ τὰ δάκρυα· διὰ τί νὰ γεννηθῶμεν δοῦλοι τῶν Τούρκων καὶ ὑπὸ τὸ πλέον βάρβαρον ἔθνος; Ὅλα αὐτὰ τὰ κλάϋματα, τὰ ἀναστενάγματά μας καὶ τὰ ἄλλα δυστυχήματα ἐπύκνωσαν τὸν τόπον ὅπου εὑρίσκοντο Ἕλληνες. Ἡ ἰσότης, ἡ ἀδελφότης, ἡ πίστις καὶ ἡ μεταξύ μας ἀγάπη ἦτο γενική, καὶ μετὰ τὴν ἐργασίαν μας, ὅταν εἴχαμεν εὐκαιρίαν πάντοτε ἐσυλλογιζόμεθα περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος μας. Ἕκαστος ἔστελλεν εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του, εἰς τοὺς γονεῖς του καὶ λοιποὺς συγγενεῖς του ὅ,τι εἶχε καὶ τοῦ ἐπερίσσευεν· ἔστελλε καὶ εἰς τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος του, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τίποτε βιβλία, κανένα κ α ν δ ῆ λ ι, ἢ καμμίαν κ α μ π α ν ί τ σ α ν. Ἕως ἐδῶ οὕτως ἤμεθα. Ἐκεῖ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐβελτιόνετο τὸ αἴσθημα τοῦ ἐθνι-

σμοῦ, καὶ αἰσθανόμεθα μίαν κ α ο ύ ρ α ν εἰς τὰ ἐσωτερικά μας ἀνίατον. Εἶναι δὲ ζήτημα ἂν ἔλειπεν ἡ Ῥωσσία, ἢ ἂν ἦτο ἄλλο ἔθνος καὶ ἄλλης θρησκείας, ἂν ἠθέλαμεν ἐλευθερωθῆ, ἢ ἠθέλαμεν διαφυλάξει τὸν ἐθνισμόν μας. Καὶ ποῦ ἀλλοῦ ἠθέλαμεν κλωσσήσει τὸν σπόρον τῆς ἐλευθερίας μας; Ἀλλοῦ ὄχι βέβαια, καὶ τοῦτο τὸ λέγω μετὰ θάρρους, διότι ἤμουν καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς τυραννίας καὶ εἰς τὸν παρόντα τῆς ἐλευθερίας. Τώρα ὅμως τῶν δύο ἐθνῶν τὰ πνεύματα εἶναι ἀσύμφωνα, διότι τὸ ἕνα εἶναι ἀπόλυτον, τὸ δὲ ἄλλο δημοκρατικόν. Ἐν τούτοις ἡ καλή μας ὑπομονὴ καὶ ἡ φρόνησίς μας πρέπει νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ τώρα νὰ διακρίνωμεν, νὰ ἐκλέξωμεν καὶ νὰ ἀγαπήσωμεν τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον εἶναι ξένον τῆς θρησκευτικῆς δεισιδαιμονίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ. Εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς Ἕλληνας μένει τοῦτο, τὸ νὰ φυλάξωμεν πίστιν καὶ σέβας εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος, ἔχοντες ὡς παράδειγμα τὴν φιλοπατρίαν του, καὶ μορφόνοντες καὶ ἡμεῖς τὸν ἰδικόν μας ἐθνισμὸν ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνον τῶν Ἄγγλων.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν, ὡς προείπαμεν, βάσιν εἶχε τὴν ἀναστάτωσιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, διότι ἐκ τούτου ὠφελεῖτο ἡ ἐπανάστασις, καὶ ἡ ἐπιτυχία της ἦτο ἄφευκτος· διότι ὅταν οἱ ἐπαναστάται δύνανται νὰ ταράξωσι τὸν ἐχθρόν των εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῆς καθέδρας του ματαιόνουν τὰ σχέδιά του, διακόπτουν τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ τὴν συγκοινωνίαν του, κηρύττουσιν ἀσυδοσίας τῶν φόρων εἰς τοὺς λαούς, διότι πάντα ταῦτα εἶναι κοινὰ καὶ ἀπαραίτητα εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ πολέμου.

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας πολλὰ παρ' ἄλων ἐγράφησαν. Ἡμεῖς δὲ θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰ ἑξῆς:

Ἕνα μέρος τῶν ἀποστόλων τῆς Ἑταιρίας ἐκυριεύοντο ἀπὸ εἰλικρινὲς αἴσθημα, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ὑλικὴν ὠφέλειαν. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐκυκλοφόρει ἰδέα ὡς πραγματική. Ἔλεγαν δηλαδή, ὅτι ἡ Ἑταιρία τῶν Μασόνων ἔχει τὰ πάντα κοινά, ὅτι ἡ ἀδελφότης των καταβάλλει ὅ,τι ἔχει πρὸς βοήθειαν τοῦ ἄλλου, καὶ οὕτω δὲν ἀφίνει τοὺς ἀδελφοὺς νὰ περιπέσουν εἰς δυστυχήματα. Τινὲς ἐκ τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας εἶχαν πτωχεύσει εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ μὴ ἔχοντες πίστιν διὰ νὰ εὕρουν χρήματα, ὠφελήθησαν ἀπὸ τὰ διαδιδόμενα περὶ τῶν Μασόνων, ἐμελέτησαν τὸν ὀργανισμὸν αὐτῶν ἐπὶ σκοπῷ νὰ εὕρουν πόρον ζωῆς. Τὸν πατριωτισμὸν λοιπὸν αὐτοὶ μετεχειρίσθησαν ὡς μέσον ὑπάρξεως, καὶ ἄρχισαν νὰ ἀπατᾷ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, καὶ ἀγωνίζοντο μεταξύ των ποῖος νὰ δείξῃ περισσότερον πατριωτισμὸν καὶ ποῖος νὰ κάμῃ περισσοτέρους προσηλύτους. Αὐτοὶ ἐπέτυχαν καλὴν ἐποχήν, διότι ηὗραν τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς τοὺς ἐκτὸς τῆς Τουρκίας εἰς καλὴν κατάστασιν ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου των. Εἶχαν γευθῇ εἰς τὰ ξένα τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἐνθυμοῦντο τὸ τί ὑπέφεραν ἀπὸ τὴν πολλὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων. Ηὗραν λοιπὸν τὸ αἴσθημα ἀναμμένον· ἐπῆραν φωτιὰν καὶ ἔτρεξαν εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἔκαμαν πολλοὺς συντρόφους. Ἐσκέπασαν τὴν απο-

ρίαν καὶ ἐλησμόνησαν τὴν πτωχείαν των, καὶ ἔγεινε δεκτὸν τὸ κήρυγμά των. Οἱ τυραννούμενοι λαοὶ ἐνθυμοῦνται τὰ πατροπαράδοτα, καὶ οὕτως ἐπαραδέχθησαν τὰ λεγόμενά των. Θαῦμα δὲ εἶναι, ὅτι ὅσοι ἐκ τῶν ἀποστόλων τῆς Ἑταιρίας ἐσυνάθροιζαν χρήματα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς λοιποὺς χριστιανοὺς διὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰ ἐσφετερίσθησαν, ὅλοι αὐτοὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐπαῖται κατήντησαν· ὥστε ἐκ τούτου ἀναγκάζεταί τις νὰ εἴπῃ μίαν ἰδέαν, ἡ ὁποία συνειθίζεται ὡς πρόληψις εἰς τὸν λαόν, ὅτι ὅσοι κληρονομοῦν, ἢ παίρνουν ἐκκλησιαστικά, κληρικὰ καὶ ἐθνικὰ κτήματα, ἢ χρήματα, τοιοῦτον τέλος ἔχουσιν. Ἂν τις παρατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν, εὑρίσκει τὴν ἀπελπισίαν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ προχωρῶν εὑρίσκει τὸ μέγα καὶ ἀκατανόητον μυστήριον, τὴν μέθην τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, διότι καὶ τὰ ψεύματα ἐπιστεύοντο ὡς ἀληθινά. Ηὗραν τοὺς Χριστιανοὺς οἱ ἀπόστολοι τῆς Ἑταιρίας νὰ σέβωνται τὴν θρησκείαν των, νὰ πιστεύουν εἰς αὐτήν, καὶ νὰ φοβοῦνται τὸν ὅρκον, τὸ μόνον ὅπλον καὶ συντελεστικώτατον εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ μυστηρίου. Ὁρκιζόμενος ὁ Ἕλλην δὲν ἐτόλμα πλέον νὰ συλλογισθῇ περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ, καὶ νὰ ἀμφιβάλλῃ ἂν καλῶς, ἢ κακῶς ἔπραξε νὰ ὁρκισθῇ, καὶ ποῖα θὰ ἦσαν τὰ μέλλοντα ἀποτελέσματα. Ἀπετυφλόνετο ἀπὸ τὸν ὅρκον καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων. Διαλογιζόμενος δέ, τὰ πάντα τοῦ ἐφαίνοντο, ὅτι ἦσαν εὔκολα, διότι ἐπείθετο εἰς τὰ λεγόμενα τῆς κατηχήσεώς του.

Οἱ ἀπόστολοι τῆς Ἑταιρίας εἰς τὴν κατήχησίν των δὲν εὕρισκαν καμμίαν δυσκολίαν εἰς τοὺς κλεφτοκαπετα-

ναίους, διότι αὐτοὶ ἔτρεχαν εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὰ δάση καὶ δὲν εἶχαν καμμίαν σχέσιν μὲ τοὺς Τούρκους. Μικρὰ δὲ μόνον ἐξήγησις ἐχρειάζετο εἰς αὐτούς, καὶ διὰ νὰ μάθουν τὴν ἡμέραν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως. Μάλιστα δὲ οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνταμώσουν μὲ τοὺς Τούρκους, οὔτε ὑποψία ὑπῆρχε μὴ φανερώσουν εἰς τούτους τὸ μυστήριον. Οἱ κλέφται συντρόφους μόνον ἐζήτουν νὰ εὕρουν, καὶ ἐσυγκροτοῦσαν τὰ πράγματα, ὥστε νὰ ταραχθοῦν μίαν ὥραν προτήτερα. Οἱ κληρικοὶ καὶ αὐτοὶ ἐπίσης ἤθελαν τὴν διάδοσιν τῆς Ἑταιρίας, καὶ ἐπειδὴ ἡ θρησκεία δὲν τοὺς τὸ ἐσυγχώρει νὰ τὴν προδόσουν, αὐτοὶ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους ἐκατηχήθησαν, καὶ διὰ τούτων τὸ μυστήριον διεδίδετο εὐκολώτερα, διότι ἦσαν καὶ εἰς τοὺς Τούρκους ἀνύποπτοι. Οἱ δὲ ἔμποροι, αὐτοὶ ἐσυλλογίζοντο τὸ μέγεθος καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ πράγματος καὶ ἐλυποῦντο, διότι ἔμελλαν νὰ χάσουν τὰ ἐμπορεύματά των· ἀλλὰ τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἔθνους ὑπερίσχυσε τοῦ ἰδίου συμφέροντος· ἄλλως τε ἔβλεπαν, ὅτι ἡ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐν γένει τῶν χριστιανῶν δὲν εἶχε τὴν παραμικρὰν ἀξίαν ἀπέναντι τῆς βαρβάρου τυραννίας. Ἕνεκα λοιπὸν τούτου ἐδέχθησαν καὶ αὐτοὶ μὲ μεγάλην των θυσίαν τὴν κατήχησιν· εἶπαν, ἢ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἢ νὰ χαθοῦν καὶ αὐτοί, διότι ἡ ζωή των ἦτο πλέον περιττὴ καθὼς ἐκατάντησε. Μόνον δὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὴν Τουρκικὴν ὑπηρεσίαν οἱ ἀπόστολοι πολὺ ἐκοπίασαν καὶ ἔχασαν καιρόν, ὥστε νὰ ἠμπορέσουν νὰ τοὺς πείσουν νὰ ὁρκισθοῦν, καὶ ἔπειτα νὰ τοὺς ἀποκαλύψουν τὸ μυστικόν, νὰ τοὺς ἀποχωρίσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, νὰ παραιτήσουν τὰ ἴδια συμφέροντα καὶ νὰ παραδεχθοῦν τὰ ἐθνικὰ

ὡς ἀνώτερα. Οἱ δὲ κοτσαμπάσιδες ἐδίσταζαν ν' ἀποφασίσουν τὴν ἐπανάστασιν φοβούμενοι μήπως ἀποτύχῃ καὶ χαθῇ ἐξ ὁλοκλήρου τὸ Ἔθνος. Αἱ δὲ σκέψεις καὶ οἱ δισταγμοί των ἦσαν μὲν δύσκολοι εἰς τοὺς ἀποστόλους τῆς Ἑταιρίας, ἀλλ' ὅμως ἦσαν καὶ βάσιμοι. Εἶναι δὲ ἀληθές, ὅτι ἄργησαν νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Ἑταιρίαν οἱ κοτσαμπάσιδες, ἦσαν οἱ ὕστεροι τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἡ ὠφέλεια τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο μεγαλειτέρα, διότι τὰ ὀνόματα καὶ ἡ καταγωγή των ἡ ἀξιάκουστος, καὶ μάλιστα τοῦ Μαυρομιχάλη καί τινων ἄλλων, συνετέλεσαν περισσότερον, παρὰ αἱ πράξεις των, διότι ἔδωκαν θάρρος καὶ πεποίθησιν εἰς τὸν ἁπλοῦν λαὸν νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Ἡ ἐν Βοστίτσῃ γενομένη συνέλευσις τῶν προὐχόντων, περὶ τῆς ὁποίας θὰ κάμωμεν λόγον ὕστερα, μικρὰ μὲν ἦτο κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συνελθόντων προσώπων, ἀλλ' ἡ δειλία της ἦτο μεγαλειτέρα, καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλαν ἐπίτηδες ἀνθρώπους εἰς μέρη μακρυνά, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, Βλαχίαν, Ῥωσσίαν καὶ εἰς τὴν Πίζαν, ὅπου ἔμενεν ὁ ἀρχιερεὺς Ἰγνάτιος, διὰ νὰ ζητήσουν ἔξωθεν πληροφορίας ἂν ὁ καιρὸς ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐπερίμενον νὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἀπεσταλμένοι διὰ νὰ φέρουν τὰς εἰδήσεις. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπανέλθουν εἰς ὀλιγωτέραν διορίαν τῶν τριῶν μηνῶν, μόνον δὲ ὁ σταλεὶς εἰς τὴν Ὕδραν αὐτὸς ἠμποροῦσε νὰ ἔλθῃ μετὰ δέκα πέντε ἡμέρας. Ὅθεν συλλογιζομένου τινὸς οὕτως, ὡς αὐτοί, δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν ἡ 25 Μαρτίου νὰ ἦναι ἡ ὁρισθεῖσα ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ προὔχοντες ὅμως τῆς Ἀχαΐας εἶχαν δίκαιον νὰ συλλογίζωνται καὶ νὰ διστάζουν πολύ, αἱ δὲ σκέψεις των ἦσαν ὀρθαὶ καὶ

βάσιμοι, διότι ἡ δύναμις τοῦ Σουλτάνου τότε ἦτο τρομερά, ὅλος ὁ κόσμος τὸν ἐφοβεῖτο, τὴν δὲ Εὐρώπην ὅλην σχεδὸν παλαιότερα τὴν ἐράβδισεν, ἡ δὲ σύγχρονος Εὐρώπη καὶ αὐτὴ μεγάλον αὐθέντην τὸν ἔλεγε. Μάλιστα ἡ ἐθιμοταξία τῆς Τουρκικῆς αὐλῆς κατὰ τὴν παρουσίασιν τῶν πρέσβεων ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἦτο πολὺ παράξενος καὶ σχεδὸν γελοία, καὶ κατ' αὐτὴν οἱ πρέσβεις πολὺ ὑπέφεραν, διότι ὅταν ὁ πρέσβυς φίλης τινὸς τοῦ Σουλτάνου δυνάμεως ἔμελλε κατὰ πρῶτον νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸ Διβάνι, οἱ δοῦλοι τοῦ παλατίου τὸν ἅρπαζαν, ἕνας ἀπὸ τὸ ἕνα χέρι καὶ ἄλλος ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀφοῦ προτήτερα τοῦ ἐφόρουν μέστια εἰς τὰ πόδιά του διὰ νὰ μὴ μολύνουν τὴν ἁγιότητα τοῦ ἐδάφους, καὶ οὕτω τὸν ἔφεραν μέσα εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἐθαμβόνετο ἀπὸ τὴν Ἀσιατικὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἔπειτα οἱ ὑπηρέται ἔδειχναν ἕνα μανίκι μιᾶς πολυτίμου γούνας κρεμάμενον μακρὰν εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης, καὶ βλέποντας εἰς αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε τὸν ἀφανῆ Σουλτάνον, ἔλεγαν μὲ μεγάλην φωνήν, ὅτι ἄπιστος, πτωχός, δυστυχής, ῥυπαρὸς καὶ ἀκάθαρτος ἦλθε καὶ ζητεῖ ἔλεος διὰ τροφὴν κλπ. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ δοῦλοι ἔφεραν τὸν πρέσβυν εἰς ἄλλην αἴθουσαν πολυτελῆ, ὅπου ὑπῆρχε τράπεζα, ἐπάνω δὲ εἰς αὐτὴν ἀγγεῖον ὁλόχρυσον μὲ πιλάφι, διότι ὁ ἀόρατος Σουλτάνος συμβολικῶς ἔδιδε τάχα τὴν ἄδειαν, καὶ ὡσὰν νὰ ἔλεγεν εἰς τοὺς ὑπηρέτας δόσετέ του νὰ φάγῃ. Διὰ νὰ φθάσῃ δὲ καὶ νὰ ἔμβῃ ἕως ἐκεῖ ὁ πρέσβυς ἐμοίραζε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ χρήματα. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀνεγνωρίζετο ὡς πρέσβυς τοῦ ξένου Ἔθνους, τοῦ ἔδιδαν δὲ καὶ ἕνα Τοῦρκον, γιατσακσῆν τὸν ὠνόμαζον, νὰ προπορεύεται τοῦ πρέσβεως φοροῦντα φορέματα διαφο-

ρετικὰ τῶν ἄλλων Τούρκων, ἔχοντα καὶ ῥάβδον εἰς τὰς χεῖράς του ὡς σημεῖον, ὅτι εἶναι ὁ φύλακας τοῦ πρέσβεως. Ἔστελλαν δὲ καὶ ἄλλους Τούρκους φύλακας εἰς τὸ σπίτι του, ὥστε ὁ πρέσβυς ἦτο πάντοτε ὑπὸ κράτησιν, διότι χωρὶς νὰ ἔχῃ συνοδίαν τοιαύτην δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ἔξω τῆς οἰκίας του, διότι ἂν ἔβγαινε μόνος χωρὶς τῶν φυλάκων, καὶ τὸν ἐξύλιζαν, ἢ ἐπάθαινεν ἄλλό τι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα νὰ παραπονεθῇ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν πρέσβεων.

Τὰ δὲ πλοῖα τὰ πολεμικὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἐμποδίζοντο νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Κων)πολιν, καὶ μόνον ἕνα, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸν πρέσβυν εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ. Προσέτι δὲ εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἑκάστου Ἔθνους δὲν ἦτο συγχωρημένον νὰ ὑψώνουν τὰς σημαίας των, ὅταν δὲ κανένα ἐξ αὐτῶν ἤθελε τυχὸν περάσει ἔμπροσθεν τοῦ παλατίου (σ ε ρ α γ ί ο υ), ὅπου ὁ Σουλτάνος ἐκάθητο, ἀμέσως ἐκατέβαζε τὴν σημαίαν του, καὶ τὴν ἔβλεπαν συρομένην ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν ἕως ὅτου τὸ πλοῖον ἐπέρνα, καὶ ἔπειτα πάλιν ὕψονε τὴν σημαίαν. Τοιαύτη τότε ἦτο ἡ Εὐρώπη, τὴν ὁποίαν τώρα μεγάλην βλέπετε. Μόνον δὲ ὀλίγα χρόνια πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Ῥωσσία ἔστρωσε κάτω τὴν ἀγερωχίαν τῆς φοβερᾶς Τουρκίας, καὶ ἔκτοτε ἀκόμη ἀπὸ τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης ἡ δύναμις αὕτη εἶχεν ἐλευθερίαν περισσοτέραν τῶν ἄλλων τῆς Εὐρώπης δυνάμεων. Δίκαιον ἄρα εἶχον οἱ προὔχοντες Ἀχαιοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἐν γένει Ἕλληνες χριστιανοὶ νὰ σκέπτωνται πρὸς ποῖον ἐχθρὸν ἔμελλαν νὰ πολεμήσουν, καὶ μάλιστα ἄνευ τῶν ἀναγκαίων μέσων, καὶ διὰ τοῦτο ἤθελαν νὰ ἀναβάλουν τὸν καιρόν, ὡς μὴ κατάλληλον. Ἕνεκα δὲ τούτων

τοῦ ἀρχιμανδρίτου Δικαίου Φλέσα ἡ ἀσυλλόγιστος τόλμη καὶ ἡ ἐνέργεια εἶναι ἀξιοθαύμαστος.

Ο ΚΛΗΡΟΣ

Ὁ Ἑλληνικὸς κλῆρος ἦτο προωρισμένος ἄνωθεν διὰ νὰ εὑρεθῇ τόσον φιλόπατρις καὶ νὰ σώσῃ ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος· διότι ἅμα ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἐχάθη, ὁ κλῆρος ἐδέχθη τὴν κηδεμονίαν ἔθνους ἀπροστατεύτου, καὶ μὴ ἔχοντος ἄλλο στήριγμα καὶ ἄλλην παρηγορίαν, εἰμὴ μόνον τὴν θρησκείαν. Ὁ κλῆρος ἐσυμβούλευε καὶ ἐνουθέτει τὸ ἀπηλπισμένον Ἔθνος τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονήν. Ὁ λαὸς εἰς τὴν θρησκείαν του εὕρισκε τὴν ἀνάπαυσίν του, ὑποφέρων ὅλα τὰ δεινὰ τῆς τυραννίας μαζὺ μὲ τὸν κλῆρόν του. Κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν πρῶτος ὁ κλῆρος ἐφάνη εἰς τὸν ἀγῶνα μὲ τὸν σταυρὸν καὶ μὲ τὴν σπάθην εἰς τὰς χεῖρας διὰ νὰ σώσῃ τὸ πλανημένον ποίμνιον καὶ ὁδηγήσῃ αὐτὸ εἰς τὴν ἐλευθερίαν του φυσικῶς πολιτικῶς, καὶ θρησκευτικῶς· αὐτὸς ἐφύλαξε τὰ γράμματα καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἡ δὲ φιλονεικία τῶν κληρικῶν, ἡ ὁποία ἦτο μόνον ἐντὸς τοῦ πατριαρχείου, δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἄλλο τίποτε, παρὰ μόνον περὶ τοῦ ποῖος νὰ γίνῃ πατριάρχης. Αὐτὴ ἡ φιλοτιμία ἔφερεν ὅλην τὴν κίνησιν καὶ ὅλην τὴν ταραχὴν καὶ τὴν ῥᾳδιουργίαν. Ἡ δὲ ῥᾳδιουργία πρῶτον ἐκινεῖτο ὑπὸ τῶν Φαναριωτῶν, διότι αὐτοὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ καθήσῃ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἰδικός των κληρικός, ἀνακάτευαν εἰς τὴν πάλην ταύτην καὶ τοὺς Τούρκους, καὶ αὐτὸν τὸν Σουλτάνον ἀκόμη. Εἶναι

ἀληθές, ὅτι εὑρέθησαν ἄνθρωποι μοχθηροί, οἱ ὁποῖοι ἐκάθησαν εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατριάρχου, ἀλλ' ὅμως κανεὶς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔξω τοῦ ἐθνικοῦ κύκλου δὲν ἐβάδισε. Τίς δὲ δύναται νὰ κατηγορήσῃ τοιοῦτον θεόπεμπτον κλῆρον; Καὶ ὅμως μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς Τουρκικῆς δυναστείας ὅ,τι θέλει κανεὶς λέγει καὶ γράφει κατὰ ἀδυνάτων ἀνθρώπων. Οἱ ἐχθροὶ π. χ. τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τῆς θρησκείας του εἶπαν πολλὰ ἐναντίον του, καὶ προσέτι, ὅτι οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ ἐτάραξαν τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον εἶχαν ἀρνηθῆ· ἀλλὰ σφάλλουν μεγάλως εἰς τοῦτο, διότι θέλουν τὸν μοναχὸν νὰ μὴ ἔχῃ αἴσθημα ἀνθρώπου καὶ ἀγάπην εἰς τὴν πατρίδα του, ἂν καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ῥητῶς διδάσκει, ὅτι ὁ μοναχὸς χρεωστεῖ νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωήν του διὰ τὴν σωτηρίαν ἑνὸς καὶ μόνον ἀνθρώπου, πολλῷ δὲ μᾶλλον διὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν σωτηρίαν ὁλοκλήρου τοῦ Ἔθνους του.

ΚΛΕΠΤΑΙ ΚΑΙ ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ

Πρὸ τοῦ ἔτους 1769 καὶ ὕστερα ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου ὑπῆρχον Ἕλληνες δυνατοί, ἔχοντες Σουλτανικὰ προνόμια, ὡς ὁ Α. Ζαΐμης, ὁ Κρεββατᾶς, ὁ Μπενάκης καὶ ἄλλοι πολλοί. Οἱ ἀρχιερεῖς ἐδιοικοῦσαν, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν Βενετῶν, διότι ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία ἀνεγνώρισε τὰ δικαιώματά των, ἐπειδὴ ἐβοήθησαν τοὺς Τούρκους νομίζοντες αὐτοὺς καλλιτέρους τῶν Φράγκων, κατὰ τῶν ὁποίων τότε οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἀντιπάθειαν, διότι δὲν ὑπέφεραν τὰ βάρη των, καὶ μάλιστα ἔλεγαν καὶ τὴν ἀκόλουθον

παροιμίαν· «ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάῃ ἀπὸ τοῦ Τούρκου τὸ » σπαθὶ καὶ ἀπὸ τοῦ Βενετσάνου τῆς δίκαις». Οἱ Τοῦρκοι τότε ἦσαν ὀλίγοι, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Πελεποννήσου πολλοί, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς κυριαρχίας καὶ τὰς συχνὰς ἐπαναστάσεις οἱ ἄνθρωποι ἀγρίευσαν καὶ πολλοὶ κλέπται ὑπῆρχον. Τὴν δὲ ὀνομασίαν ταύτην ἔδωκεν ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία εἰς ὅλους ἐκείνους τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἔλαβαν τὰ ὅπλα καὶ ἔζων ἐλεύθεροι μὴ θέλοντες νὰ ὑπακούωσιν εἰς αὐτήν, καὶ προσέτι διότι οἱ κλέπται ἀδιακρίτως ἅρπαζαν τὴν τροφήν των ἀπὸ τοὺς ὑποτεταγμένους εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν. Ἡ ἀδελφότης αὐτὴ τῶν κλεπτῶν ἦτο σποραδική, εὑρίσκετο δὲ εἰς τόπους ὀρεινοὺς καὶ ἐκ φύσεως ὀχυροὺς καὶ δυσβάτους. Ἐκεῖ εἶχε τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν της, τὸν ὀργανισμόν της, καὶ σημαίαν καὶ σφραγῖδα καὶ τὴν μεταξύ των συνεννόησιν. Ἐνίοτε οἱ πλησιέστεροι τῶν ἐπαρχιῶν Ἕλληνες ἐβοήθουν τοὺς κλέπτας εἰς τὰς ἐπικινδύνους καταδρομὰς τῆς ἐξουσίας, ὥστε ἐγίνοντο πολλοὶ καὶ ἐπολέμουν ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ἐν καιρῷ νυκτὸς ἔφευγαν ὅσον καὶ ἂν ἦσαν πολιορκημένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Εἰς αὐτὴν τὴν ἔνοπλον δύναμιν οἱ ὁμόθρησκοι Ἕλληνες ἔδιδαν τροφὴν ἀγογγύστως, διότι οἱ κλέπται ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκοντο ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ προστατεύουν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν κατακτητῶν, καὶ ἐν γένει διὰ πᾶν ἄλλο ἀδίκημα εἴτε τῶν ἀρχῶν, εἴτε τῶν δυνατῶν Τούρκων. Ὁ δὲ τρόπος τῆς προστασίας καὶ τῆς ἐκδικήσεως τῶν κλεπτῶν ἦτο πολὺ ἄσπλαχνος καὶ ὀλεθριώτατος εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπεριστέλλοντο αἱ καταχρήσεις καὶ αἱ ἀδικίαι καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τῆς ἰδίας ἐξουσίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀνυπόφοροι καὶ

δυσβάστακτοι, καὶ ὑπερέβαιναν τὰ ὅρια τῆς ὑπομονῆς, διότι οἱ Τοῦρκοι ἤθελαν νὰ κάμνουν τὰς ὀρέξεις των ἄνευ χαλινοῦ, ἐπειδὴ ἔπαιρναν τοῦ ἑνὸς τὴν κόρην, τοῦ ἄλλου τὸ παιδὶ καὶ τοῦ ἄλλου τὴν γυναῖκα, καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔβλεπαν ὅτι εἶχεν. Ὁ ἀδύνατος ῥ α γ ι ᾶ ς παθαίνων ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ δὲν εὕρισκεν ἀλλοῦ ὑπεράσπισιν παρὰ μόνον εἰς τὸν ὁμόθρησκόν του κλέπτην, ὅστις ἐκαιροφυλάκτει καὶ ἐσκότωνεν ἀνιλεῶς ὄχι μόνον τὸν ἀδικήσαντα Τοῦρκον, ἀλλὰ καὶ τοὺς συγγενεῖς του, καὶ ἐν γένει τοὺς ὁμοθρήσκους του. Αἱ ἐκδικήσεις αὗται τῶν κλεπτῶν κατὰ τῶν Τούρκων διεδίδοντο, ὅτι δηλαδὴ ὁ δεῖνα Τοῦρκος ἔπραξε τὸ δεῖνα κακὸν εἰς τὸν δεῖνα χριστιανὸν καὶ ἐτιμωρήθη ἀπὸ τοὺς κλέπτας, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ φόβος τῆς ἐκδικήσεως ἐχρησίμευεν εἰς περιστολὴν τῶν ἀδικιῶν καὶ τῶν καταχρήσεων, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐπεριορίσθησαν εἰς τὰς πόλεις, καὶ δὲν ἐγύριζαν πλέον ὡς ἐσυνείθιζαν πρότερον εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὰ μοναστήρια διὰ νὰ τρέφωνται ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ ἀπὸ τοὺς μοναχούς, διότι οἱ κλέπται τοὺς ἐσκότωναν. Μάλιστα δὲ ὅσοι ἐκ τῶν Τούρκων εἶχαν χωρία (τσιφτιλίκια), καὶ ῥ α γ ι ά δ ε ς μέσα εἰς αὐτά, οὗτοι εἶχαν συνεννόησιν μετὰ τῶν κλεπτῶν, καὶ ἐπρομήθευαν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς των, πυριτόβολα, ὑποδήματα, τροφὰς καὶ χρήματα διὰ τὴν ἐντελῆ ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς των καὶ τῆς ἰδιοκτησίας των. Πολλάκις δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἐξουσία βιαζομένη διὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἡσυχίαν της συνεννοεῖτο μετὰ τῶν κλεπτῶν, καὶ παρεχώρει εἰς αὐτοὺς προνόμια γραπτά, διορίζουσα αὐτοὺς ἁρματωλοὺς εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ οὕτως ἐμοίραζε τὴν ἐξουσίαν μὲ αὐτοὺς καὶ τοῖς ἔδιδε μέρος ἀπὸ αὐτὴν πρὸς καταστολὴν τῆς ζωοκλοπῆς καὶ τῶν μικρῶν ἐγκλημάτων.

Τοιουτοτρόπως δὲ οἱ κλέπται αὐτοὶ ἔζων καὶ εὑρίσκοντο ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὰ δάση, καὶ ὅσοι τῶν ῥ α γ ι ά δ ω ν ἐκαπνίζοντο ἀπὸ τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας τοὺς ἀκολούθουν· ὅσοι δὲ πάλιν ἢ ἀπὸ βίαν γενομένην ἐπίτηδες, ἢ καὶ ἐκ τύχης, εἰς αὐτούς, ἢ ἄλλως πως ἐφόνευαν Τοῦρκον, ἢ κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ χριστιανόν, καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ εἰς τὸ σῶμα τῶν κλεπτῶν εὕρισκαν καταφύγιον· ἐνίοτε δὲ καὶ Τοῦρκοι κυνηγούμενοι ὡς κακοῦργοι ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ κατέφευγαν καὶ ἔζων τὸν βίον των ὡς κλέπται, καὶ ἦσαν πιστοὶ σύντροφοι τῶν ἄλλων κλεπτῶν, καὶ ἀκωλύτως ἔπρατταν τὰ τῆς θρησκείας των. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐνίσχυε καὶ προετοίμαζε τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, καί, μὲ ἄλλα λόγια, ἦτο ἡ παρακαταθήκη τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ ἡ ζύμη, καὶ ἀπὸ αὐτὸ διεδίδοντο εἰς τὸν ὑποδουλωμένον λαὸν τὸ αἴσθημα καὶ αἱ ἐλπίδες τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ὑπάρξεως ζωῆς ἀπαραβιάστου.

Ἐκ τῶν κλεπτῶν τούτων ἕνας ἦτο καὶ ὁ πατέρας τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, διότι ἡ γενεά του ὅλη παλαιόθεν ἦσαν κλέπται. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι κλέπται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχάθηκαν ἀπὸ τὴν καταδρομὴν τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, διότι ὅστις ἐσκότωνε κλέπτην δὲν ἐτιμωρεῖτο οὔτε κατεδιώκετο, μάλιστα δὲ καὶ ἐπαινεῖτο καὶ ἐπληρώνετο ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, διότι τὸν ἔκαμνεν ἀσύδοτον, τὸν εἶχε μαζύ της καὶ εἶχε καὶ τὴν ἄδειαν νὰ φέρῃ ὅπλα ἐλεύθερα· τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ λεγόμενοι ἁρματωλοί, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν.

Κατόπιν δὲ τούτων μετὰ τὸ 1806, ὅτε πλέον οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι κατεστράφησαν, ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Βελῆ πασᾶς, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Ἠπείρου

ὡς κυρίαρχος αὐτῆς. Αὐτὸς ἔφερε πολλὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, Ἀλβανοὺς Τούρκους καὶ Χριστιανούς, καὶ ἐπλημμύρησε τὴν Πελοπόννησον, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἐντόπιοι Τοῦρκοι δὲν ἐσυμβιβάζοντο μὲ αὐτούς, διότι οἱ ἐλθόντες ἐσχετίσθησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους χριστιανούς, καὶ διότι ὁ ἴδιος πασᾶς ἐδιόρισεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ Πελοποννησίους Ἕλληνας, καὶ ἀπὸ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔφερεν ἐκεῖθεν, καὶ ὡς τούτου ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ Πελοποννήσιοι ἔλαβαν θάρρος καὶ ἐλευθερίαν, διότι τοὺς ἐδόθη καὶ ἄδεια νὰ κτίζουν ἐκκλησίας, καὶ νὰ συστήσουν καὶ σχολεῖα Ἑλληνικὰ παντοῦ εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰς κωμοπόλεις. Ἕνεκα δὲ τούτων οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἐταπεινώθησαν, ἐλησμόνησαν τὰ τυραννικάς των ἕξεις, ἐκλείσθησαν εἰς τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου, καὶ δὲν ἀφῆκαν αὐτὰ νὰ τὰ λάβῃ εἰς τὴν κατοχήν του, διότι ὑπώπτευσαν μήπως γείνῃ κύριος τῆς Πελοποννήσου καθὼς τῆς Ἠπείρου ὁ πατέρας του.

Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Τοῦρκοι ἐσυνεννοήθησαν καὶ συνώμοσαν ἐναντίον τοῦ πασᾶ καὶ ὡς ἀποστάτην τῆς ἐξουσίας του ἔβγαλαν τὸν Ἀλῆ Φαρμάκην ἀπὸ τοῦ Λάλα, πλούσιον Τοῦρκον καὶ γνωστόν, ὅστις ἔδειξεν ἀπείθειαν εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἐξουσίας, καὶ ἐκινήθη κατ' αὐτῆς· ἀλλ' ὕστερα ἐπροδόθη, διότι τὸν ἀφῆκαν μόνον οἱ σύντροφοί του Τοῦρκοι, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπολιορκήθη ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ σατράπου εἰς τὸ χωρίον Μοναστηράκι, ὅπου εἶχε κτίσει πύργον ἰδικόν του πολεμικόν, καὶ ὅπου ἐπολεμήθη, καὶ ἐπὶ τέλους ἐπαραδόθη μὲ συμφωνίαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Θ. Κολοτρώνης, ὅστις ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον ἐκεῖ βοηθὸς ὡς πατρικός του φίλος καὶ νὰ ἀφήσῃ νὰ χαλάσουν τὸν πύργον. Ἡ ἀποτυχία αὕτη

τοῦ 'Αλῆ Φαρμάκη ἐσυνεπῆρε καὶ ὅλους τοὺς ἀγάδες Τούρκους τῆς Πελοποννήσου, διότι ἔγειναν ὕποπτοι εἰς τὴν ἐξουσίαν. Τούτων δὲ ὅλων γενομένων, οἱ μὲν Τοῦρκοι ἐταπεινώθησαν, οἱ δὲ ῥ α γ ι ά δ ε ς Ἕλληνες ἔλαβον θάρρος, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, καὶ ἐδυνάμωσαν. Οὕτως εἶχον τότε τῆς Πελοποννήσου τὰ πράγματα.

'Αφοῦ δὲ ἡ ἀποστασία τοῦ 'Αλῆ Φαρμάκη ἀπέτυχεν, οἱ Τοῦρκοι ἐπειδὴ ἐ γ γ ί χ θ η ἡ φιλοτιμία των δι' ὅσα ἔπαθαν ἀπὸ τὸν Βελῆν καὶ τοὺς 'Αλβανούς, ἀπεφάσισαν μεταξύ των νὰ τοῦ ἀνοίξουν τὸν πολιτικὸν πόλεμον. Τοιουτοτρόπως ἐσυνῆλθαν εἰς πολλὰ μέρη οἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν φρουρίων, ἐζήτησαν καὶ τοὺς Ἕλληνας κ ο τ σ α μ π ά σ ι δ ε ς ὡς συντρόφους των, ἔκαμαν ἐπιτροπάς, κατέθεσαν καὶ χρήματα, καὶ πανταῦ ἔστειλαν Τούρκους καὶ Ἕλληνας διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν καὶ μικρύνουν τὴν δύναμίν του· εἰς δὲ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐκεῖ ἔδοσαν ἀναφορὰν ἐναντίον του. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἔκτοτε ἀδιαφόρησαν ἂν οἱ ῥ α γ ι ά δ ε ς των ἔλαβαν τόλμην καὶ ἐφόρουν ὅπλα, καὶ δὲν ἦσαν πλέον καθὼς ἦσαν προτοῦ ἔλθῃ ὁ Βελῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον.

'Εν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Σουλτάνος εἶχε τὸν πόλεμον ἀνοικτὸν μὲ τοὺς 'Ρώσσους, καὶ ἐστρατολόγησε καὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, διατάξας πρὸς τοῦτο τὸν Βελῆν πασᾶν, ὅστις ἐπῆρε πολλοὺς τῶν ἐντοπίων Τούρκων, ἐκ τῶν ὁποίων ὄχι ὀλίγοι ἐχάθησαν εἰς ἐκεῖνον τὸν πόλεμον, οἱ δὲ σωθέντες καὶ ἐπιστρέψαντες ἦσαν ταπεινωμένοι, οἱ δὲ μείναντες ὀπίσω καὶ αὐτοὶ ἡμέρωσαν. Μέχρι δὲ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πασᾶ ἀπὸ τὸν πόλεμον, οἱ ἐχθροί του Τοῦρκοι ἐκατόρθωσαν ὥστε ὁ Σουλτάνος νὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον· ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτου ἀπεδείχθη, ὅτι

οἱ Τοῦρκοι μόνοι χωρὶς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐδύναντο νὰ χάμουν τίποτε.

ΟΙ ΚΟΤΣΑΜΠΑΣΙΔΕΣ

Οἱ κοτσαμπάσιδες ἢ προὔχοντες δὲν ἦσαν λαοπρόβλητοι, καθὼς τινες γράφουσι καὶ λέγουσιν· ἀλλ' ἦσαν ἕνα σῶμα ἑνωμένον διὰ τοῦ μεταξύ των συμφέροντος. Εἶχαν καὶ αὐτοὶ σύστημα, ἂν καὶ τοῦτο ἐδιαιρεῖτο εἰς δύο, ἕκαστον τῶν ὁποίων παρηκολούθει καὶ ὑπηρέτει τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν φατρίαν τῶν Τούρκων καὶ μὲ τὸ φρόνημα τούτων ἔτρεχεν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες εἶχαν πνεῦμα περισσόκερον τῶν Τούρκων, καὶ ἐγνώριζαν γράμματα, ἕνεκα τούτου ἐφαίνετο, ὅτι καὶ πολιτικῶς αὐτοὶ ἐδιοικοῦσαν, διότι αὐτοὶ ἔδιδαν συμβουλὰς καὶ σχέδια διὰ νὰ τὰ ἐφαρμόζουν οἱ Τοῦρκοι πρὸς τὸ συμφέρον των, καὶ διὰ νὰ καταβάλλουν τοὺς ἐναντίους των, δῆλα δὴ τὴν φατρίαν τῶν ἄλλων Τούρκων καὶ τῶν ἀκολουθούντων αὐτοὺς Ἑλλήνων. Ἑκάστη φατρία ἤθελε νὰ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ διοικῇ τὸν τόπον καὶ διὰ νὰ πλουτῇ, καὶ διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, ἔστελλεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἕδραν τοῦ Σουλτάνου πληρεξουσίους της, τοὺς ὁποίους καταχρηστικῶς ὠνόμαζαν τοιούτους, διὰ νὰ προστατεύωσι κατὰ τὸ φαινόμενον τοὺς ῥαγιάδες ἀπὸ τὰς καταχρήσεις τῶν Τούρκων, ἐνῷ ἀληθῶς ἐστέλλοντο πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἀντιπάλους των ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ τὴν λάβωσιν αὐτοί. Ὅλα τὰ ἔξοδα, ὅσα ἐγίνοντο διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν τοιούτων πληρεξουσίων καὶ τὴν δια-

μονήν των εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὸν ἴδιον ρ α γ ι ὰ ν ἐπληρώνοντο, ὅπως οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ λεγόμενοι κ ο τ σ α μ π ά σ ι δ ε ς ἤθελαν. Καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη φατρία ἐξώδευαν, καὶ ὁποιαδήποτε ἔπειτα ἐφαίνετο νικήτρια, καὶ εἶχε τὸν πασᾶν ἰδικόν της, ὅλα τὰ γενόμενα ἔξοδα τὰ ἀνελόγιζεν εἰς βάρος τῶν ραγιάδων. Ἡ νικηθεῖσα μερὶς ἐνήργει ἔπειτα μυριοτρόπως εἰς τὸ νὰ ρίψῃ τοὺς ἀντιπάλους διὰ νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὰ πράγματα, καὶ ὅταν καὶ αὐτὴ εὐτύχει νὰ ἀποκτήσῃ τὸν πασᾶν ἰδικόν της, ὅλα τὰ γενόμενα ἀπὸ αὐτὴν πρὸς τοῦτο ἔξοδα ἦσαν εἰς βάρος πάλιν τοῦ ραγιᾶ· ὥστε ὁ ραγιᾶς δὲν εἶχε κάμμίαν ἀνακούφισιν ἐκ μέρους τῶν κοτσαμπάσιδων, ἢ τῶν λεγομένων πληρεξουσίων (βεκίλιδων). Ὅλος ὁ θόρυβος καὶ ἡ κίνησις ἐγίνετο πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Τούρκων καὶ τῶν συντρόφων των κοτσαμπάσιδων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἀναλογίσουν τὰ βάρη καὶ τὰ ἄλλα ἔξοδα καὶ νὰ τὰ εἰσπράξουν συνάμα. Οὗτοι ἐνήργουν ὡς ὑπηρέται τῶν ὀρέξεων τῶν Τούρκων, καὶ τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ ἦτο ὁ πόρος τῆς ἀπαλλαγῆς των ἀπὸ τὰ βάρη καὶ τὰς φορολογίας. Εἰσέπρατταν ἑκατὸν καὶ ἔδιδαν μόνον εἴκοσι πέντε ἐξαπατῶντες τοὺς Τούρκους.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ κ ο τ σ ά μ π α σ η ς, ὅστις καὶ κατὰ τὰ ἄλλα πάντα ἐμιμεῖτο τὸν Τοῦρκον, καθὼς εἰς τὴν ἐνδυμασίαν, εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τρόπους καὶ εἰς τὰ τῆς οἰκίας του. Ἡ εὐζωΐα του ἦτο ὁμοία μὲ ἐκείνην τοῦ Τούρκου, καὶ μόνον κατὰ τὸ ὄνομα διέφερεν, ἀντὶ π. χ. νὰ τὸν λέγουν Χασάνην, τὸν ἔλεγαν Γιάννην, καὶ ἀντὶ νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸ τσαμὶ ἐπήγαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Μόνον κατὰ τοῦτο ὑπῆρχε διάκρισις. Καὶ μόλον τοῦτο ὁ Τοῦρκος τοῦ ἔκοφτε τὸ κεφάλι, ὅταν ἤθελε, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας

εἶχεν ἐκτεθειμένον τὸν νεκρόν του εἰς τὴν ἀγοράν, τὴν δὲ κεφαλήν του τὴν ἔθετεν εἰς τὰ ὀπίσθιά του πρὸς περισσοτέραν καταφρόνησιν, ἐνῷ ἐκείνην τοῦ Τούρκου τὴν ἔθετεν ὑπὸ τὴν ἀμασχάλην του. Ἐκ τούτων ὅλων φαίνεται, ἂν ὁ κοτσάμπασης ἦτο, ἢ ὄχι, λαοπρόβλητος.

Οἱ στελλόμενοι εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Σουλτάνου ὡς δῆθεν πληρεξούσιοι, ὡς εἴπαμεν, αὐτοὶ ἐνεργοῦσαν καὶ προητοίμαζαν τὴν ἀποστολὴν νέου πασᾶ. Ἐκεῖθεν ὡδήγουν τοὺς Τούρκους τῆς φατρίας των εἰς τὴν Πελοπόννησον πῶς νὰ φέρωνται ὑπέρ, ἢ καὶ κατὰ τοῦ πασᾶ, κατὰ τὰς περιστάσεις. Αὐτὸς ὁ συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος πόλεμος ἐγίνετο, καὶ ἡ τυραννία ποτὲ δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὸν δυστυχῆ ῥαγιάν. Τὴν τοιαύτην δὲ ἀσυνείδητον καὶ ἄτιμον διαγωγὴν ὀνομάζουν τινὲς σύστημα πολιτικὸν καὶ δημοκρατικὸν μάλιστα. Ἀλλὰ ποῖος ἐρωτοῦσε τοὺς δυστυχεῖς ῥαγιάδας; Ὁ Τοῦρκος μόνον τοὺς ἔλεγε· «βρέ! αὐτὸν θέλω » νὰ ἀκοῦτε, εἰ δὲ μή, σᾶς κόβω τὸ κεφάλι».

Πῶς ἐδιοικοῦντο αἱ κοινότητες.

Ὁ λαὸς οἴκοθεν ἐφρόντιζε διὰ τὰ κοινά, καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν χάριν τῆς λατρείας τῆς θρησκείας του. Ὁ λαὸς μόνος ἐδιώριζεν ἕνα πρωτόγερον (κλητῆρα) διὰ τὰ θελήματα τοῦ κοινοῦ ἐν γένει, καὶ διὰ νὰ ἐκφωνῇ τὸ βράδυ ὁποιανδήποτε ἀγγαρείαν, εἴτε χάριν τοῦ κοινοῦ, εἴτε χάριν τῆς ἐξουσίας. Ἐφώναζε δὲ οὕτως· «ἀκοῦτέ το! αὔριον » μὴ τολμήσῃ κανένας καὶ πάῃ εἰς ἄλλην δουλειάν του, » διότι θὰ κάμωμεν τοῦτο καὶ τοῦτο». Καὶ ὅστις δὲν ἄκουεν ἐβλάπτετο, διότι οἱ ἄλλοι τοῦ ἐχάλαγαν τὸ σπίτι, καὶ ἂν ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἐξουσίαν, αὐτὴ δὲν ἔδιδε χαμ-

μίαν προσοχήν, μάλιστα δὲ ἐτιμωρεῖτο καὶ ὡς παρήκοος.

Εἶχαν συνήθειαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων καὶ μικρῶν κωμοπόλεων νὰ βλέπωνται μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας· ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔμεναν εἰς τὸ προαύλιον, καὶ ἐκεῖ ὡμιλοῦσαν ἀναμεταξύ των, καὶ ἂν τυχὸν οἱ νοημονέστεροι ἐγνώριζαν κανένα νέον ἐξωτερικόν, ἢ πόλεμον τῶν Φράγκων κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ἔλεγαν, καὶ ὅλοι ἔχαιραν, καὶ μάλιστα ὅταν ἡ Ῥωσσία ἐκέρδαινε καμμίαν μάχην, τότε μετὰ τοῦ ἱερέως ἐδέοντο πρὸς τὸν Θεὸν νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ὁμοδόξους διὰ νὰ κατατροπώσουν τὸν ἐχθρόν μας Τοῦρκον. Ἐκεῖ εἰς τὴν συνάθροισιν ὅποιος εἶχε χάσει τὸ ζῶόν του, ἢ ἄλλό τι τὸ ἔλεγε φανερὰ καὶ μεγαλοφώνως, ὅτι ὅποιος τὸ εἶδε, ἢ τὸ ἔχει νὰ τὸ δώσῃ, ειδεμή, θὰ τὸν ἀφορίσῃ ὁ παπᾶς. Ἄλλοτε δὲ πάλιν ὁ ἴδιος παπᾶς ἐκφωνοῦσε τοῦτο, καὶ μετὰ ταῦτα διελύοντο, καὶ πάλιν ἐβλέποντο τὴν ἐρχομένην ἑορτήν, καὶ ὄχι ἄλλην ἡμέραν ἐργάσιμον. Τοιαύτην ζωὴν ἐζοῦσαν οἱ ῥαγιάδες. Ἀλλὰ καὶ κατόπιν τούτων δὲν ἔλειπαν νὰ σχολιάζουν καὶ τὸν Χρονογράφον περὶ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθὼς καὶ τὸν Ἀγαθάγγελον, καὶ πολλὴν τροφὴν καὶ παρηγορίαν εἰς τοῦτο εὕρισκαν οἱ Ἕλληνες. Εἰς δὲ τὰ μοναστήρια περισσότερον ἐλέγετο, καὶ ἐξηγεῖτο πλέον φανατικώτερα, ὁ δὲ φανατισμὸς αὐτὸς ἐκέρδαινε τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, καὶ οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐπερίμεναν ὥραν τὴν ὥραν νὰ ἴδουν πραγματοποιουμένην τὴν φαντασίαν των. Ταῦτα ὅμως πάντα ὠφέλησαν τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, διότι αὕτη ηὗρε τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων πρόθυμα καὶ προετοιμασμένα διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Κάθε χωρίον μεγάλον, ἢ καὶ μικρὸν εἶχεν

εἶχεν ἐκτεθειμένον τὸν νεκρόν του εἰς τὴν ἀγοράν, τὴν δὲ κεφαλήν του τὴν ἔθετεν εἰς τὰ ὀπίσθιά του πρὸς περισσοτέραν καταφρόνησιν, ἐνῷ ἐκείνην τοῦ Τούρκου τὴν ἔθετεν ὑπὸ τὴν ἀμασχάλην του. Ἐκ τούτων ὅλων φαίνεται, ἂν ὁ χοτσάμπασης ἦτο, ἢ ὄχι, λαοπρόβλητος.

Οἱ στελλόμενοι εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Σουλτάνου ὡς δῆθεν πληρεξούσιοι, ὡς εἴπαμεν, αὐτοὶ ἐνεργοῦσαν καὶ προητοίμαζαν τὴν ἀποστολὴν νέου πασᾶ. Ἐκεῖθεν ὡδήγουν τοὺς Τούρκους τῆς φατρίας των εἰς τὴν Πελοπόννησον πῶς νὰ φέρωνται ὑπέρ, ἢ καὶ κατὰ τοῦ πασᾶ, κατὰ τὰς περιστάσεις. Αὐτὸς ὁ συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος πόλεμος ἐγίνετο, καὶ ἡ τυραννία ποτὲ δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὸν δυστυχῆ ῥαγιάν. Τὴν τοιαύτην δὲ ἀσυνείδητον καὶ ἄτιμον διαγωγὴν ὀνομάζουν τινὲς σύστημα πολιτικὸν καὶ δημοκρατικὸν μάλιστα. Ἀλλὰ ποῖος ἐρωτοῦσε τοὺς δυστυχεῖς ῥαγιάδας; Ὁ Τοῦρκος μόνον τοὺς ἔλεγε· «βρέ! αὐτὸν θέλω » νὰ ἀκοῦτε, εἰ δὲ μή, σᾶς κόβω τὸ κεφάλι».

Πῶς ἐδιοικοῦντο αἱ κοινότητες.

Ὁ λαὸς οἴκοθεν ἐφρόντιζε διὰ τὰ κοινά, καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν χάριν τῆς λατρείας τῆς θρησκείας του. Ὁ λαὸς μόνος ἐδιώριζεν ἕνα πρωτόγερον (κλητῆρα) διὰ τὰ θελήματα τοῦ κοινοῦ ἐν γένει, καὶ διὰ νὰ ἐκφωνῇ τὸ βράδυ ὁποιανδήποτε ἀγγαρείαν, εἴτε χάριν τοῦ κοινοῦ, εἴτε χάριν τῆς ἐξουσίας. Ἐφώναζε δὲ οὕτως· «ἀκοῦτέ το! αὔριον » μὴ τολμήσῃ κανένας καὶ πάῃ εἰς ἄλλην δουλειάν του, » διότι θὰ κάμωμεν τοῦτο καὶ τοῦτο». Καὶ ὅστις δὲν ἄκουεν ἐβλάπτετο, διότι οἱ ἄλλοι τοῦ ἐχάλαγαν τὸ σπίτι, καὶ ἂν ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἐξουσίαν, αὐτὴ δὲν ἔδιδε χαμ-

μίαν προσοχήν, μάλιστα δὲ ἐτιμωρεῖτο καὶ ὡς παρήκοος.

Εἶχαν συνήθειαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων καὶ μικρῶν κωμοπόλεων νὰ βλέπωνται μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας· ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔμεναν εἰς τὸ προαύλιον, καὶ ἐκεῖ ὡμιλοῦσαν ἀναμεταξύ των, καὶ ἂν τυχὸν οἱ νοημονέστεροι ἐγνώριζαν κανένα νέον ἐξωτερικόν, ἢ πόλεμον τῶν Φράγκων κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ἔλεγαν, καὶ ὅλοι ἔχαιραν, καὶ μάλιστα ὅταν ἡ Ῥωσσία ἐκέρδαινε καμμίαν μάχην, τότε μετὰ τοῦ ἱερέως ἐδέοντο πρὸς τὸν Θεὸν νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ὁμοδόξους διὰ νὰ κατατροπώσουν τὸν ἐχθρόν μας Τοῦρκον. Ἐκεῖ εἰς τὴν συνάθροισιν ὅποιος εἶχε χάσει τὸ ζῶόν του, ἢ ἄλλό τι τὸ ἔλεγε φανερὰ καὶ μεγαλοφώνως, ὅτι ὅποιος τὸ εἶδε, ἢ τὸ ἔχει νὰ τὸ δώσῃ, εἰδεμή, θὰ τὸν ἀφορίσῃ ὁ παπᾶς. Ἄλλοτε δὲ πάλιν ὁ ἴδιος παπᾶς ἐκφωνοῦσε τοῦτο, καὶ μετὰ ταῦτα διελύοντο, καὶ πάλιν ἐβλέποντο τὴν ἐρχομένην ἑορτήν, καὶ ὄχι ἄλλην ἡμέραν ἐργάσιμον. Τοιαύτην ζωὴν ἐζοῦσαν οἱ ῥαγιάδες. Ἀλλὰ καὶ κατόπιν τούτων δὲν ἔλειπαν νὰ σχολιάζουν καὶ τὸν Χρονογράφον περὶ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθὼς καὶ τὸν Ἀγαθάγγελον, καὶ πολλὴν τροφὴν καὶ παρηγορίαν εἰς τοῦτο εὕρισκαν οἱ Ἕλληνες. Εἰς δὲ τὰ μοναστήρια περισσότερον ἐλέγετο, καὶ ἐξηγεῖτο πλέον φανατικώτερα, ὁ δὲ φανατισμὸς αὐτὸς ἐκέρδαινε τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, καὶ οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐπερίμεναν ὥραν τὴν ὥραν νὰ ἴδουν πραγματοποιουμένην τὴν φαντασίαν των. Ταῦτα ὅμως πάντα ὠφέλησαν τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, διότι αὕτη ηὗρε τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων πρόθυμα καὶ προετοιμασμένα διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Κάθε χωρίον μεγάλον, ἢ καὶ μικρὸν εἶχεν

ένα γέροντα ἢ καὶ δύο κατὰ τὸν πληθυσμόν του, οἱ ὁποῖοι μετὰ τῶν ἱερέων ἐμοίραζαν κατ' ἀναλογίαν εἰς καθένα τοὺς ἐπιβαλλομένους φόρους. Εἶχαν δὲ καὶ ἕνα εἰσπράκτορα (κ α ψ ι μ ά λ η ν) διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων.

Μόνοι των οἱ Ἕλληνες ἐφρόντιζαν διὰ τὴν παδείαν, ἡ ὁποία ἐσυνίστατο εἰς τὸ νὰ μανθάνουν τὰ κοινὰ γράμματα, καὶ ὀλίγην ἀριθμητικὴν ἀκανόνιστον· ἐν ἐλλείψει δὲ διδασκάλου ὁ ἱερεὺς ἐφρόντιζε περὶ τούτου. Ὅλα αὐτὰ ἐγίνοντο ἐν τῷ σκότει καὶ προφυλακτὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Εἰς δὲ τὰς ὀρεινὰς κωμοπόλεις καὶ πολυπληθεστέρας κατοίκων, ἐκεῖ τὰ κοινὰ πράγματα ἦσαν ἔτι κανονικώτερα. Εἶχαν δηλαδὴ οἰκίαν νὰ δέχωνται τοὺς ἐρχομένους ξένους καὶ ἰδίως τοὺς Τούρκους, ὁ δὲ λεγόμενος πρωτόγερος ἐφρόντιζε διὰ τὴν τροφήν των, λαμβάνων ἐξ ἀναλογίας ἀπὸ τὸν καθένα, σήμερον ὀλίγον βούτυρον, καὶ αὔριον αὐγόν, ἀπὸ τὸν ἄλλον τυρί, καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον ψωμὶ καὶ σκεπάσματα κατὰ τὴν ἐποχήν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐφιλοξενοῦντο οἱ ἐρχόμενοι ξένοι, καὶ εἰς τοῦτο ἦσαν ὑποχρεωμένοι ὅλοι οἱ κατοικοῦντες καὶ ἀποτελοῦντες τὸ κοινόν. Τοιοῦτον ἦτο τὸ σύστημα τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν. Ὁσάκις δὲ ὁ δυνάστης ἤθελε νὰ ἀδικήσῃ μίαν κωμόπολιν, ἢ οἰκογένειαν, ἔστελλε κατ' εὐθεῖαν ἄνθρωπον τῆς ἐξουσίας καὶ ἀπαιτοῦσεν ὅ,τι ἤθελε, οἱ δὲ κάτοικοι, ὡς εἴπαμεν, διὰ τῶν γερόντων τοῦ κοινοῦ ἀνελόγιζαν τὰ ζητούμενα, ἢ χρήματα ἦσαν, ἢ καμμία ἄλλη ἀ γ γ α ρ ε ί α. Οἱ Τοῦρκοι ἐξ ἀνάγκης ἤθελαν νὰ ἔχουν οἱ ῥαγιᾶδές των ὅλα ταῦτα διὰ νὰ αὐξάνουν καὶ νὰ τοὺς ἔχουν ὡς ἀνδράποδα. Ἐφρόντιζαν διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὴν ζωήν μας, καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος τῶν ῥαγιάδων εἶχεν ἕνα Τοῦρκον σημαντικὸν προστάτην, καὶ

δλοι όμοῦ εἰς κάθε χωρίον καὶ εἰς ἑκάστην κώμην εἶχαν ἐπίσης προστάτην δυνατὸν διὰ τὴν ἀτομικήν των ὕπαρξιν καὶ ὑπεράσπισιν. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἐξ ἐναντίας ἦσαν κἄτι τι καλλίτερα τὰ πράγματα διὰ τὴν μεγαλειτέραν ἀνάπτυξιν. Οἱ Τοῦρκοι ἐπροστάτευσαν τὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸ συμφέρον των, καὶ κατ' ἀνάγκην ἐστερέωσαν αὐτήν, καὶ ἔδωκαν μερικὰ προνόμια εἰς τὸν κλῆρον, διότι ἐφοβοῦντο μὴ φύγουν οἱ ῥαγιάδες των καὶ ἑνωθοῦν μὲ τοὺς Φράγκους, ὡς χριστιανοὺς καὶ τούτους, καὶ δυναμώσουν περισσότερον, καὶ τοιουτοτρόπως κινήσουν ἐναντίον των γενικὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Αὐτὸς ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῶν Τούρκων, καὶ διὰ τοῦτο ὠνόμασαν τὸν Πατριάρχην φύλαρχον (Μελὲτ-μπαση), καὶ κεφαλὴν τῶν χριστιανῶν, καὶ διὰ τούτου ἐσυμάζωναν τὴν φυλήν, ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὅμως ἐθεωρεῖτο ὡς ἀρχηγὸς ῥαγιάδων καὶ ἀνδραπόδων.

Εἰς τὰ πράγματα τοῦ κλήρου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνακατώνοντο οἱ Φαναριῶται, καθὼς ἀνωτέρω εἴπαμεν, καὶ ὅσοι ἄλλοι εἶχαν ἔξοχον παιδείαν συστηματικὴν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ γραμμάτων ἄλλων φυλῶν. Οἱ Φαναριῶται ὡς πρὸς τὴν παιδείαν ἦσαν ἐπιμελεῖς, καὶ ἔργον εἶχαν τὴν μάθησιν τῶν γραμμάτων, καὶ ἰδίως τῆς Τουρκικῆς γλώσσης ὡς ὑπερεχούσης τῶν ἄλλων.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ Πατριαρχεῖον εἶχε μερικὰ εἰσοδήματα τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἐπισκοπῶν, οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχείου ἀγόραζαν τὰς τοιαύτας ἐπισκοπὰς ἀκριβὰ καὶ διὰ βίου, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν τοὺς ἀφαιρεῖτο ποτὲ ἀπὸ κανένα, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν θάνατον, ὅτε πάλιν ὁ Πατριάρχης ἐπώλει τὴν ἐπισκοπὴν εἰς ἄλλον νέον ἀρχιερέα, καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἐγίνετο διὰ πολλῶν χαμερ-

πῶν μέσων, διότι εἰς τοῦτο, ὄχι μόνον ἀνακατώνοντο οἱ κληρικοί, οἱ Φαναριῶται καὶ ἄλλοι δυνατοὶ χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄπιστοι Τοῦρκοι ἐκινοῦντο καὶ ἐλάμβαναν μέρος εἰς ἑκάστην χειροτονίαν, καὶ ὅστις ἔδιδε περισσότερα χρήματα αὐτὸς ἐγίνετο ἐπίσκοπος, καὶ ἂς ἦτο καὶ ἀγράμματος. Ἐν τούτοις καὶ μ' ὅλα αὐτὰ τὰ αἰσχρὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐγίνοντο ἀρχιερεῖς, καὶ μ' ὅλην τὴν ἀγραμματοσύνην των, οὐχ' ἧττον ὠφελοῦσαν τὴν φυλὴν καὶ θρησκευτικῶς καὶ πολιτικῶς.

Πολλοὶ ἄποροι Φαναριῶται, καὶ ἄλλοι ἀκόμη κληρικοὶ ἀνακατώνοντο λόγῳ δῆθεν θρησκευτικοῦ ζήλου, καὶ ὅτι φροντίζουσι διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἀπαιτοῦσε νὰ διορισθῇ ἐπίτροπος τῆς δεῖνα ἐκκλησίας, ἢ τοῦ δεῖνα σχολείου διὰ νὰ πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

ΤΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

'Ολίγον χρόνον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Προκόπιος Παπαδόπουλος, ὁ λεγόμενος καὶ λογιώτατος, ἀπὸ τὴν Νεμνίτσαν τῆς Καρύταινας, συγγενὴς τοῦ μεγάλου ἐπισκόπου Βρεσθένης, ὁ ὁποῖος ἐπὶ Τουρκίας εὑρίσκετο εἰς ὑπηρεσίαν Τουρκικήν, καὶ ἔχαιρε πολλὴν ὑπόληψιν καὶ διὰ τὰ φῶτά του καὶ διὰ τὴν καταγωγήν του, ἡ ὁποία ἦτο ἀπὸ πολυμελῆ οἰκογένειαν, καὶ μαζὺ μὲ αὐτὸν ὁ Γεώργιος Π. Δημητρακόπουλος ἀπὸ τὴν Ἀλωνίσταιναν, ὅστις ἦτο διωρισμένος ἐπαρχιακὸς ταμίας, οἱ δύο αὐτοὶ ὄντες μεμυημένοι τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἐζήτησαν ἄδειαν ἀπὸ τὸν ἐπαρχιακὸν διοικητὴν (Βοϊβόντα), ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Μουσταφάγας, νησιώτης ὢν καὶ καλὸς ἄνθρωπος, ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἐπισήμους Τούρκους, νὰ διορισθοῦν ἀρματωλοὶ (κάποι), διότι τότε εἶχε διαδοθῇ ἡ φήμη, ὅτι ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον ὅπου ἦτο ἦλθεν εἰς τὴν Μάνην, καὶ ἤθελον διὰ τοῦ διορισμοῦ τούτου νὰ προλάβουν τὰ δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ ὑποφέρῃ ἡ ἐπαρχία τῆς Κυρύταινας ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία πολὺ ἀνακατώθη ἀπὸ τὰ ᾀδόμενα, τότε, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἕλληνες ἑτοιμάζονται νὰ ἐπαναστατήσουν, καὶ ἀπὸ τὴν προδοσίαν τοῦ Σωτήρου Κουγιᾶ, ἡ ὁποία ἔγεινεν ὡς ἑξῆς·

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1820 εἶχαν συναχθῆ οἱ προὔχοντες τῆς Πελοποννήσου

εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ ὑποδεχθοῦν τὸν ἐρχόμενον νέον κυριάρχην τῆς Πελοποννήσου Χουρσὴτ πασᾶν. Προτοῦ δὲ ἀναχωρήσουν εἰς τὰ ἴδια, ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἦσαν κατηχημένοι εἰς τὸ μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, καί τινες τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ὅλοι αὐτοὶ συνῆλθον εἰς τὸ σπίτι τοῦ Κοσμᾶ, ὅπου συνήθως εἶχον κατάλυμα οἱ προεστοὶ τῆς ἐπαρχίας. Ἐκεῖ οὗτοι ἐσκέφθησαν καὶ ἔκριναν καλὸν καὶ ὠφέλιμον πρὸς τὸν μέλλοντα σκοπὸν νὰ κατηχήσουν εἰς τὸ μυστήριον καὶ τὸν Σωτηράκην Κουγιᾶν κοτσάμπασην τῆς ἐπαρχίας καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως Τριπολιτσᾶς, καὶ ὑπεχρέωσαν τὸν Κανέλον Δεληγιάννην νὰ τὸν κατηχήσῃ. Ἀποποιούμενος δὲ τοῦτο ὁ Δεληγιάννης ἔλεγεν, ὅτι «τὸ μυστήριον δὲν τὸ φανερώνω » εἰς τὸν Κουγιᾶν διὰ νὰ γείνω καὶ ἐγὼ ὅμοιός του προ» δότης, διότι αὐτὸς ἅμα τὸ μάθῃ εὐθὺς θὰ τὸ μαρτυ» ρήσῃ εἰς τὸν Νακὶπ ἐφέντην Τοῦρκον καὶ φίλον του, ὡς » καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀγᾶδες, οἱ ὁποῖοι μανθάνοντες τὸ » μυστήριον θὰ μᾶς θανατώσουν ὅλους καὶ τὸ Γένος προ» σέτι θὰ χαθῇ»· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀμέσως ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἀφοῦ δὲ ὁ Κανέλος δὲν ἐδέχθη, οἱ προὔχοντες ἔπειτα εἶπαν τοῦ Παναγιωτάκη Ζαρειφοπούλου προεστοῦ καὶ τούτου τοῦ Φαναρίου νὰ κατηχήσῃ τὸν Κουγιᾶν. Οὗτος ἐδέχθη, ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι του, καὶ μετεχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα, καὶ εἰς τὴν ὁμιλίαν του μετὰ τοῦ Κουγιᾶ εἶπεν· «ἄρχοντα! καὶ ἐσὺ πρέπει νὰ γνωρί» ζῃς τὸ καλόν, ὅπου θὰ γείνῃ διὰ τὸ Γένος, καὶ νὰ τὸ » συνδράμῃς»· καὶ ταῦτα λέγων ἐπῆρε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας διὰ νὰ τὸν ὁρκώσῃ πρῶτα, ἀλλ' ὁ Κουγιᾶς ἀρνήθη καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ὁρκισθῇ. Τότε πλέον ὁ Ζαρειφόπουλος τὰ ἔχασε καὶ ἔμεινεν ἄφωνος, ἔπειτα δὲ συνῆλθε

καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ μὴ μαρτυρήσῃ τίποτε εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἀμέσως φεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι του. Ὁ δὲ Κουγιᾶς χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἀμέσως ἐφώναξε τὸν ὑπηρέτην του Γιάννον ὀνομαζόμενον καὶ τοῦ εἶπε· «φέρε μου τὸ μ π ι ν ί σ ι μου (ἐπανωφόρι)». Ὁ ὑπηρέτης τὸ ἔφερε, καὶ ἀφοῦ τὸ ἐφόρεσεν εὐθὺς ἐϐγῆκε καὶ ἐπῆγεν εἰς τοῦ Νακὶπ ἐφέντη καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους Τούρκους, καὶ τοὺς εἶπεν· «Ἀγᾶδες! Ἀνοίξετε τὰ μάτια σας καλά, διότι οἱ ῥα»γιᾶδές σας θὰ κάμουν ἐπανάστασιν νὰ σᾶς σκοτώσουν». Καὶ ἀπὸ τότε πλέον οἱ Τοῦρχοι ἐννόησαν τ ὰ σ ύ ρ τ α, φ έ ρ τ α τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τοῦτο ἐδιασκεδάσθη πρὸς καιρόν· ἔφυγαν δὲ καὶ οἱ κ ο τ σ α μ π ά σ ι δ ε ς εἰς τὰ ἴδια. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ἐπαρουσιάσθη καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Ἠπείρου, ἦλθε δὲ κατόπιν καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ Χουρσὴτ πασᾶ ὡς στρατάρχου διὰ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἕνεκα τοῦ γεγονότος τούτου οἱ Ἕλληνες ἐδικαιολογοῦντο, καὶ μάλιστα οἱ ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἔλεγαν, ὅτι ὅσα ἀκούονται περὶ ἐπαναστάσεως εἶναι σπερμολογήματα τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ πασᾶ. Οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἑταιρίας συνήρχοντο εἰς τὰ ἀπόκεντρα σπίτια τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι προειδοποιημένοι ἀπὸ τὸν Κουγιᾶν τοὺς ηὗραν ὅλους μαζύ, καὶ ἐκεῖνοι διὰ νὰ τοὺς ἀπατήσουν καὶ κρύψουν τὸν σκοπὸν τῆς συναθροίσεώς των ἐπροσποιήθησαν, ὅτι κάμνουν β α π τ ί σ ι α, καὶ μάλιστα διὰ νὰ γείνωσι πειστικώτεροι ἤρχισαν νὰ ἑτοιμάζουν τὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐξαναϐάπτισαν τὸ παιδὶ τοῦ οἰκοδεσπότου, ὅπου εὑρέθησαν, καὶ οὕτω οἱ Τοῦρκοι ἐπίστευσαν, ὅτι ἀληθῶς εἶχαν βαπτίσια. Ταῦτα περὶ τῆς προδοσίας τοῦ Κουγιᾶ.

Ἡ δὲ φήμη, ὡς εἴπαμεν, τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κολοκο-

τρώνη εἰς Μάνην τὸν ἔφερε καὶ μὲ στρατεύματα πολλά, καὶ αὐτὸ περισσότερον ἐζάλισε τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἀπέδιδαν τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνην εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κυρύταινας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Κολοκοτρώνης ἐκατήγετο. Οἱ Τοῦρκοι λοιπὸν διὰ νὰ προφυλάξουν τὴν ἐπαρχίαν καὶ νὰ ἐμποδίσουν πᾶν κίνημα ἐπαναστατικὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν δύναμιν στρατιωτικὴν εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας, συγκειμένην ἀπὸ 500 καββαλαραίους Τούρκους Λεονταρίτας, διότι οἱ Λεονταρῖται Τοῦρκοι ἦσαν ἀνάποδοι καὶ χριστιανομάχοι, καὶ ἀπὸ 500 πεζοὺς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τράστα, διαβοήτου κακοῦ Τούρκου, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν παραγγελίαν νὰ εἰσακούεται καὶ μὲ τοὺς Λαλαίους Τούρκους, καὶ ὁμοῦ νὰ περιφέρωνται εἰς ὅλα τὰ χωρία τὰ μεταξὺ τοῦ Λάλα καὶ τῆς Καρύταινας, νὰ γυρίζουν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας, καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν πιθαμὴν τόπου ἀφύλακτον. Ἀλλ' οἱ ἀνωτέρω δύο Δημητρακόπουλος καὶ Παπαδόπουλος διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸ σχέδιον τοῦτο τῶν Τούρκων ἀπεφάσισαν νὰ προσκαλέσουν τοὺς προκρίτους τῆς ἐπαρχίας νὰ ἀνοίξουν τὸν μ π ο ξ ι ά ν νὰ ῥίψουν τὰ χ α ρ ά τ ζ ι α, ἤτοι τὸν κεφαλικὸν φόρον εἰς τοὺς ῥ α γ ι ᾶ δ ε ς, καὶ ἕνα ἄλλο χρέος Τουρκικόν. Ἀλλὰ κρυφίως σκοπὸν εἶχαν νὰ ἔλθουν ὅλοι οἱ πρόκριτοι διὰ νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ ματαιώσουν τὴν ἀποστολὴν τῆς τουρκικῆς δυνάμεως διὰ νὰ μὴν ὑποφέρῃ ὁ τόπος. Οἱ Τοῦρκοι, ὅταν οἱ ῥαγιᾶδές των προεστοὶ τῶν ἐπαρχιῶν, κοτσαμπάσιδες λεγόμενοι, ἐσυναθροίζοντο εἰς τὴν μητρόπολιν ἑκάστης ἐπαρχίας διὰ νὰ ἀναλογίσουν ὅλους τοὺς φόρους τῆς ἐξουσίας, ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἐμπόδιζαν, ἀλλὰ ἐξέδιδαν καὶ ἐγκύκλιον ἔγγραφον (Διβὰν ῥεσκερὲ) διὰ νὰ συναχθοῦν ἐλεύθερα, καὶ μάλιστα τοὺς

ἐφύλαττον νὰ ἐργασθοῦν μὲ ἡσυχίαν διὰ τοῦ Σουλτάνου τὰ δοσίματα. Ἐκ τούτου ὠφεληθέντες οἱ πρόκριτοι ἔλαβαν καιρὸν διὰ τὸν σκοπόν των, ἂν καὶ ὅλοι δὲν ἐγνώριζαν τὸ μυστήριον τῆς Ἑταιρίας, ἔβλεπαν ὅμως τὴν καταστροφὴν ὅλης τῆς ἐπαρχίας, καὶ διὰ τοῦτο φόβος πολὺς τοὺς ἐπλάκωσεν. Εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην ἦλθε καὶ ὁ Θεόδωρος Παπαγιαννόπουλος, διότι τότε ὠνομάζοντο Παπαγιαννόπουλοι, καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν μετωνομάσθησαν Δεληγιανναῖοι, ὅστις ἐνήργησε σύμφωνα μὲ τοὺς πολλοὺς καὶ μὲ τῆς ἐποχῆς τὰ πράγματα. Ὅλοι οἱ πρόκριτοι ἔδοσαν ἐγγύησιν ἔγγραφον εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν καὶ ὑπεσχέθησαν μὲ τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν των ἀκόμη, νὰ ἐμποδισθῇ ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῶν Τούρκων, καὶ ἐζήτησαν νὰ διορισθοῦν ἁρματωλοὶ εἰς ὅλα τὰ τμήματα τῆς ἐπαρχίας, διότι τοῦτο ἦτο μᾶλλον συντελεστικὸν εἰς τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου, καὶ ὅτι ὑπόσχονται νὰ μὴ πατήσῃ, οὔτε νὰ ἀκουσθῇ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὁ ἀποστάτης Κολοκοτρώνης, οὔτε νὰ γείνῃ ἄλλο κάνένα κίνημα ἐναντίον τῆς ἐξουσίας. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι ἐνόμισαν, ὅτι ἀσφάλισαν τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸν ἑαυτόν των.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Θ. Δεληγιάννης ἐπῆγεν εἰς Τριπολιτζᾶν, καὶ προτοῦ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν ἀντάμωσε τὸν ἐπίσκοπον Χριστιανουπόλεως, ἐλθόντα ἀπὸ τὴν συνέλευσιν τῆς Βοστίτσας ἐπὶ τούτῳ, ὡς κατωτέρω θέλομεν διηγηθῇ. Ὁ ἐπίσκοπος ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸν Δεληγιάννην ὅλα τὰ λεχθέντα ἐκεῖ, καὶ ἔθεσεν τοῦτον εἰς πολλὴν ἀμφιβολίαν, διότι καὶ οἱ ἐν Βοστίτζᾳ συναθροισθέντες προὔχοντες δὲν ἐδύναντο νὰ προβλέψουν τὰ μέλλοντα.

Ἡ παρουσία τοῦ Θ. Δεληγιάννη εἰς Τριπολιτζᾶν

ἔφερε μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ ἐν γένει εἰς τοὺς μεγάλους ἀ γ ᾶ δ ε ς, διότι τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι οἱ ραγιᾶδες εἶναι ἥσυχοι καὶ πιστοί, καὶ ὅτι ὅλα τὰ σπερμολογήματα εἶναι λόγια τοῦ Καραλῆ, οὕτως ἔλεγαν τὸν Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ὅτι ἐπίτηδες τὰ διαδίδει διὰ νὰ τὰ μάθῃ ὁ Σουλτάνος, νὰ τὸν συγχωρήσῃ καὶ νὰ τὸν διορίσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Προσέτι τοὺς ἐνθύμιζε τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἔπαθαν ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτας παλαιότερα εἰς ὁμοίαν περίστασιν· τοὺς εἶπε καὶ ἄλλα διάφορα λόγια καὶ πράγματα, τοὺς ἔδωκε καὶ δευτέραν ἐγγύησιν μὲ τὴν ζωήν του, ὅτι ἡ ἡσυχία τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας θὰ μείνῃ ἀτάραχος. Ἀφοῦ τοιουτοτρόπως οἱ Τοῦρκοι ἡσύχασαν, ἡ συνέλευσις ἡ ἐπαρχιακὴ τῶν προκρίτων ἐδιώρισεν ἁρματωλοὺς τοὺς ἀδελφοὺς Κολιαίους, ἢ Πλαπούτας, Γεώργιον καὶ Δημήτριον, εἰς τὸ τμῆμα τῆς Λιοδώρας καὶ τῶν βουνῶν ἔχοντας 80 στρατιώτας Ἕλληνας διὰ νὰ προσέχουν τὸ τμῆμα αὐτὸ καὶ προσέτι ὅλην τὴν ἐπαρχίαν. Ἐδιώρισαν δὲ καὶ ἄλλους τρεῖς εἰς τὸν κάμπον τῆς Καρύταινας τὸν Παυλόγιαννην, τὸν Ντροῦκαν καὶ τὸν Βασίλειον Ππούτουναν ἀπὸ τῆς Καρυαῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἕως 100 στρατιώτας. Ἀφοῦ οὗτοι ἐδιωρίσθηταν ηὗραν αἰτίαν οἱ προεστοὶ καὶ ἰδίως οἱ Δεληγιανναῖοι καὶ ἐδιώρισαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ τμῆμά των τὴν Ἄκοβαν καὶ πέρα τὸν Σπύλιον Γρίβαν, τὸν Ἀθανάσιον Κίντζον ἀπὸ τὰ Λαγκάδια καὶ πολλοὺς ἄλλους ὥπλισαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι εἶναι κ ά π ο ι καὶ ὁλονὲν τοὺς ἑτοίμαζαν.

Διέταξαν αὐτοὺς ὅλους εἰς τὸ φανερὸν νὰ καταδιώκουν τὴν ζωοκλοπὴν ὡς καὶ τοὺς κλέφτας καὶ νὰ προσέχουν νὰ μὴ φανῇ ἄνθρωπος τοῦ Κολοκοτρώνη· τοὺς

ἐδόθη δὲ καὶ γραπτὴ ἄδεια νὰ φονεύουν ὁποιονδήποτε ἐννοήσουν ὅτι εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἡ δύναμις αὕτη κρυφίως ἑτοιμάζετο, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὔξανε, καὶ ἐπρόσεχε μήπως εἰς τὰ χωρία εὑρεθῇ κανένας φιλότουρκος ἢ προδότης. Αὐτοὶ ὅλοι εὑρέθησαν ἕτοιμοι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ δὲ Γ. Δημητρακόπουλος καὶ Προκόπιος Παπαδόπουλος ἀφοῦ ἐκατώρθωσαν νὰ κάμουν τοὺς Τούρκους νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἀληθῶς εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν, συνεννοηθέντες καὶ μετὰ τῶν ἄλλων, ἔπαιζαν τὰ πράγματα, ἕως ὅτου ἔφθασεν ὁ προσδιορισθεὶς χρόνος ὑπὸ τῆς ἀοράτου Ἀρχῆς διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Μαθόντες δέ, ὅτι ἀληθῶς ὁ Κολοκοτρώνης εὑρίσκετο εἰς τὴν Μάνην ἄρχισαν νὰ συνεννοοῦνται μετ' αὐτοῦ, καὶ ἔκλεξαν τὸν Κωνσταντῆν Φουντᾶν ἀπὸ τὸ χωρίον Λιμποβίσι, συγγενῆ μακρυνὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἄνθρωπον ἔξυπνον, ἐπιτήδειον καὶ πιστὸν διὰ τὴν προφορικὴν ἀνταπόκρισιν, καὶ δι' αὐτοῦ ἐκουβαλήθηκαν ὅλα ὅσα ὁ Κολοκοτρώνης ἤθελεν· ἡ δὲ ἐπαρχία ὅλη τῆς Καρύταινας ἐκινεῖτο τότε ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Κανέλου Δεληγιάννη, ὅστις εἰδοποίει ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς καὶ καπεταναίους τῶν κωμοπόλεων.

1821

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τυχαῖαι περιστάσεις, αἳ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πατροπαραδότου ἰδέας περὶ ἐλευθερώσεως τοῦ ἔθνους. — Διάδοσις τῆς ἰδέας τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τοὺς Φιλικοὺς εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Προετοιμασίαι διὰ τὸν μέλλοντα ἀγῶνα. — Εἴσοδος πολλῶν καπεταναίων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ ἰδίως τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη.

Εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας ὑπῆρχε πατροπαράδοτος ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερώσεώς των ἀπὸ τοὺς τυράννους των. Ἀλλ᾽ ἐχρειάζοντο καὶ περιστάσεις νὰ τοὺς συντρέξουν εἰς τοῦτο βοηθητικαὶ καὶ τοιαῦται δὲν ἔλειψαν.

Γείτονάς μας πρὸς τὰ βόρεια σύνορα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπῆρχεν ἡ ὁμόδοξος Ῥωσσία, ἡ ὁποία πάντοτε, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, ἐπεριποιεῖτο τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐδέχετο εἰς τὸν στρατόν της, καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ὑπουργήματα καθὼς καὶ τοὺς ἰδίους της εὐγενεῖς. Τοὺς ἔδιδε μέσα νὰ ἐμπορεύωνται εἰς ὅλας τὰς ἐμπορικωτέρας πόλεις τῆς Μαύρης Θαλάσσης· καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν

μέσα εἰς τὴν Ῥωσσίαν πλῆθος Ἑλλήνων ἐμπόρων, ἀξιωματικῶν καὶ ἐπισήμων πολιτικῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ εἰς τὴν Μολδαυίαν, ὡς γείτονα τῆς Ῥωσσίας καὶ ὁμόθρησκον, καὶ διότι οἱ ἡγεμόνες των ἦσαν Ἕλληνες, πολλοὶ Ἕλληνες διὰ τὸ ἐμπόριον ἀποκατεστάθησαν.

Καὶ εἰς τὰ δυτικὰ δὲ τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν Δημοκρατίαν τῆς Ἑπτανήσου, ἐξαπλώθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ εὕρισκαν μεγάλην συνδρομὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀπὸ τὸν τόπον, καὶ ὅταν τὸν ἐξουσίαζαν ἀκόμη οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ῥῶσσοι. Καὶ ἡ Ἀγγλία μετέπειτα ἐσχημάτισεν ἀπὸ τοὺς καταδιωκομένους καὶ καταφεύγοντας ἐκεῖ Ἕλληνας τὰ λεγόμενα ἐπικουρικὰ Ἀγγλικὰ τάγματα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ῥιχάρδου Τζούρτζ, καὶ εἰς αὐτὰ ἐγυμνάζοντο οἱ Ἕλληνες ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευσαν μετὰ ταῦτα νὰ ὁδηγήσουν τοὺς συμπατριώτας των εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Καὶ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν δὲ τοῦ ἔθνους πολὺ ἡ Ἑπτάνησος ἐσύντρεξε διὰ τοῦ φιλομούσου καὶ ἀειμνήστου θεμελιωτοῦ τῆς Ἑπτανησιακῆς Ἀκαδημίας ἁρμοστοῦ καὶ φιλέλληνος Γυιλφόρδ.

Ὄχι δὲ ὀλίγον ἐξύπνησε τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1789, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω· διότι ὄχι μόνον πολλὰ πλούτη ἕνεκα τῶν πολέμων ἔφερναν οἱ ναῦται Ἕλληνες εἰς τὴν ἕως τότε πτωχὴν καὶ λησμονημένην Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ νέα ἔβλεπαν κάθε ἡμέραν πράγματα καὶ νέας ἰδέας ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνελάμβαναν περὶ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς πατρίδος των, βλέποντες τοὺς ἄλλους Εὐρωπαίους ἐλευθέρους καὶ εὐτυχεῖς καὶ τὸν ἑαυτόν των δοῦλον καὶ καταφρονημένον.

Μετὰ τοὺς πολέμους μάλιστα τοῦ Ναπολέοντος ἄρχισαν νὰ σκέπτωνται περὶ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς πατρίδος των οἱ εὑρισκόμενοι εἰς Ῥωσσίαν, Μολδαυΐαν, Βλαχίαν, Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ἄλλας μεγαλοπόλεις Ἕλληνες, καὶ ἐσχημάτισαν τὴν περίφημον Φιλικὴν Ἑταιρίαν, περὶ τῆς ὁποίας τόσος μέγας λόγος ἔγεινε καὶ γίνεται. Τὸ κέντρον αὐτῆς ἐφαίνετο ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, διότι ἐκεῖ ἠμποροῦσε νὰ κρύπτεται καὶ νὰ ἐνεργῇ χωρὶς κανεὶς νὰ ἐξετάζῃ τὰ σχέδιά της. Ἐπροώδευεν ἔπειτα καὶ ἐξάπλωνε τοὺς κλάδους της παντοῦ, ὅπου ἦσαν Ἕλληνες, καὶ τέλος ἔκλεξε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ἀρχηγὸν αὐτῆς καὶ μέλλοντα νὰ ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τοῦ ἔθνους.

Κατὰ τὸ 1817 καὶ ἀκολούθως ἄρχισαν νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, διάφοροι ἀπόστολοι τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, καθὼς ὁ μεγαλόνους Ἀναγνωσταρᾶς Παπᾶ Γεωργίου, ὁ Ἠλίας Χρυσοσπάθης, ὁ Ἀντ. Πελοπίδας, ὁ Διονύσιος Εὐμορφόπουλος, ὁ Κ. Καμαρινός[1], ὁ Ἀρχ. Γρηγόριος Φλέσας, ὁ Χ. Περραι-

[1]) Ὁ Κυριακὸς Καμαρινὸς ἐκ Καλαμῶν ἐστάλη τὸ 1820 ἀπὸ τὸν Π. Μαυρομιχάλην συστημένος εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. τὸν ὁποῖον παρεκάλει νὰ τὸν συστήσῃ εἰς τὰς ἐπισημοτέρας οἰκογενείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ νὰ τὸν συστήσουν νὰ ὑπάγῃ εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πετρούπολιν. Αὐτὸς ὅθεν καὶ ἂν ἐπέρνα ἐζητοῦσε χρήματα καὶ μάλιστα εἰς Ὀδησσὸν ἐφιλοξενήθη ἀπὸ τὸν μεγαλέμπορον Ἠλίαν Μάνεσην Τσάκωνα καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Ἀμβροσίου Καλαβρυτινόν. Αὐτοὶ εἶδαν τὸ ἀνοικονόμητον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ἐπρότρεψαν, ἀφοῦ τοῦ ἔδοσαν τὰ ἀναγκαῖα χρήματα διὰ τὸν δρόμον, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατώρθωσαν. Ἐκεῖθεν ἐπέρασεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἀντάμωσε τὸν Ι. Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος τὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως· αὐτὸς εἶχεν εἰδοποιηθῇ ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Καμαρινοῦ καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ διαμενόντων Ἑλλήνων ἔμαθε τὴν ἀσωτίαν τοῦ ἀνθρώπου. Μίαν μάλιστα τῶν ἡμερῶν πόρνη τις τοῦ ἀφῄρεσε τὰ ὅσα ἑταιρικὰ ἔγγραφα εἶχε καὶ εὐθὺς ἔφθασαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἀστυνομίας. Τοῦτο τὸ ἔμα-

βός, ὁ Ἰωάννης Γούστης, ὁ Καβαδίας, ὁ Ῥήγας Ἧβος, ὁ Ἀντώνιος Τζούνης καὶ ἄλλοι· καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦσαν εἰς τὰ στρατιωτικὰ τάγματα τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τὴν διάλυσίν των, ἀφοῦ ἐπῆγαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἐμυήθησαν τὰ μυστήρια τῆς Ἑταιρίας, ἔμβαιναν κάθε ἡμέραν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐκατηχοῦσαν πρῶτον ὅλους τοὺς κλέπτας, ὅσοι ἦσαν κατατρεγμένοι ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν, ὡς εἰς τὰ Καλάβρυτα τοὺς Πετιμεζαίους, εἰς τὰς Πάτρας τοὺς Κουμανιωταίους, εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τοὺς Μέλιους, εἰς τὸν

θεν ὁ Ι. Καποδίστριας τότε μυστικὸς σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ δι' αὐτήν του τὴν διαγωγὴν τὸν ἐδίωξε διὰ τῆς ἀστυνομίας ἐκεῖθεν. Ὁ δὲ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης τοῦ ἔδωκε τὰ ἔξοδά του καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ Κισνόβι καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ τὸν περιμένῃ ἐκεῖ. Ἦλθεν ἔπειτα καὶ ὁ Ὑψηλάντης εἰς Κισνόβι, τὸν ἐρώτησε τί βοήθειαν ζητεῖ, καὶ ἐκεῖνος εἶπε 2,000,000 γρόσια διὰ νὰ ἀρματώσῃ ὁ Π. Μαυρομιχάλης τοὺς Μανιάτας. Οὔτε τὸ 1]4 ἐμπορῶ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ σὲ δώσω, ἀπεκρίθη ὁ Ὑψηλάντης· τότε θυμωθεὶς ὁ Καμαρινὸς τοῦ εἶπε νὰ μὴ γελασθῇ καὶ ζυγιώσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι δὲν θὰ τὸν δεχθοῦν, καὶ ἄλλα ἀκόμη λόγια εἶπε κατὰ τῆς Ἑταιρίας. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδιηγήθη ἔπειτα τὰ ὅσα τοῦ εἶπεν ὁ Καμαρινὸς καὶ ὅτι τὸν ἐφοβέρισε, καὶ ἐρώτησε τοὺς συναθροισμένους ἐκεῖ ἀποστόλους Ἀρχ. Φλέσαν, Ἀντ. Πελοπίδαν, Δ. Θέμελην, Δ. Ὕπατρον, Χριστ. Περῥαιβόν, καὶ Διον. Εὐμορφόπουλον καὶ λοιποὺς καὶ ἔμαθεν εἰς ποίαν τάξιν ἀνήκει.

Αὐτοὶ ἀκούσαντες, ὅτι ἐφοβέρισε τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἑταιρίας καὶ ὑποπτεύσαντες μὴ προδώσῃ καὶ αὐτὴν τὴν Ἑταιρίαν ἔβαλαν ἀνθρώπους εἰς τὸν δρόμον του εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τὸν ἐσκότωσαν.

Αὐτὸς εἶχε κατηχηθῆ ἀπὸ τὸν Ἠλ Χρυσοσπάθην, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκατηχήθη καὶ ὁ Π. Μαυρομιχάλης, καὶ ὄχι καθὼς ἐσφαλμένως λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Α. 69) ὅτι ἐκατηχήθη ὁ Π. Μαυρομιχάλης ἀπὸ τὸν Κ. Καμαρινόν. Ὁ Τρικούπης προςθέτει ἀκόμη, ὅτι ἀναγνώσας ὁ Ι.Καποδίστριας τὰ γράμματα τοῦ Π. Μαυρομιχάλη περὶ ἐπαναστάσεως κατέκρινεν αὐτὰ καὶ εἶπεν, ὅτι οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ αὐτοκράτωρ ἐνήχετο. Τοιαύτας ἰδέας δὲν ἐπιστεύαμεν νὰ ἔχῃ ὁ ἱστορικός μας περὶ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἑλληνικωτέραν καρδίαν καὶ καμμία ἄλλη σκέψις δὲν τὸν κατέτρωγε περισσότερον, παρὰ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς πατρίδος, καὶ τοῦτο τὸ ἔδειξεν ὁσάκις τὸ ἐσυγχώρησαν αἱ περιστάσεις· ἀλλὰ δὲν ἦτο βέβαια καὶ κουτὸς ὁ Καποδίστριας, ὥστε καὶ εἰς τοὺς φαυλοβίους νὰ ἐμπιστεύεται λόγια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαρτᾶτο ἡ τύχη τῆς πατρίδος του.

Μιστρᾶν τὸν Ἀντ. Νικολόπουλον, εἰς τὴν Μάνην ὅλα τὰ καπετανάτα της· ἔπειτα τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ αὐτοὶ ὁμοῦ μὲ τοὺς ἄλλους τοὺς Ἑλληνοδιδασκάλους, οἱ ὁποῖοι πάλιν ἐκατηχοῦσαν ἄλλους καθὼς ὁ Νικηφόρος Παμπούκης καὶ ἄλλοι, τοὺς ἱερεῖς, ἡγουμένους καὶ καλογήρους τῶν μοναστηρίων, καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὅλους ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν μικρότερον λαόν.

Ἀφοῦ ἐκατηχήθησαν πολλοί, ἄρχισαν νὰ γίνωνται διάφορα μυστικὰ συμβούλια ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἑταιριστὰς εἰς τὰ ἀπόκεντρα μέρη, ὅπου τέσσερες πέντε εὑρίσκοντο μαζύ, καθὼς εἰς τὴν Μάνην, εἰς τὸν Ἅγιον Ἠλίαν μοναστήριον τῶν Καλαμῶν· εἰς τὸ Δυῤῥάχι τῆς Μεγαλοπόλεως, ὅπου ἦσαν ὁ Κεφάλας, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Ἀρχ. Φλέσας, ὁ Νικήτας, οἱ Δικαῖοι· εἰς τὰ Καλάβρυτα, ὅπου ἦσαν οἱ ἄρχοντες, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ καπεταναῖοι Πετιμεζαῖοι καὶ ἄλλοι· εἰς τὴν Καρύταιναν, οἱ Δεληγιανναῖοι, οἱ Πλαποῦται καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι καὶ πρόκριτοι· εἰς τὴν Βοστίτσαν, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, Σπυρίδων Χαραλάμπης, Ἀγγελῆς Μελετόπουλος, Ἀναγνώστης Ἀλεξανδρόπουλος καὶ λοιποὶ πρόκριτοι· εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον, ὁ Ἀναγνώστης Κονδάκης, ὁ Σαριγιάννης καὶ ὁ Γ. Καραμᾶνος· εἰς τὴν Ἀνδρίτσαιναν, ὁ Παπαλέξης, ὁ ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος, οἱ Ζαρειφόπουλοι, ὁ Α. Σιόρης καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι· εἰς τὸ Σουλιμᾶ τῆς Ἀρκαδίας, οἱ ἀρχιερεῖς Χριστιανουπόλεως καὶ Μεθώνης, οἱ Μέλιοι, ὁ Παπατσιόρης, ὁ Ν. Πονηρόπουλος, ὁ Πρωτοσυγ. Φραντσῆς, ὁ Α. Γρηγοριάδης καὶ ἄλλοι· εἰς τὰς Πάτρας, ὁ Π. Πατρῶν, ὁ Ν. Λόντος, ὁ Ι. Παππαδιαμαντόπουλος, ὁ Ἀνδ. Κοντογούρης, ὁ Ι. Βλασόπουλος, ὁ Ι. Παπαῤῥηγόπουλος, οἱ Κουμανιωταῖοι καὶ ἄλλοι· εἰς τὸ μέγα

Σπήλαιον, ὅπου ὅλοι οἱ πατέρες τοῦ Μοναστηρίου ἦσαν κατηχημένοι καὶ ἐξαπλώθησαν παντοῦ εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ διαδώσουν τὰ τῆς Ἑταιρίας· εἰς Γαστούνην, ὁ Σισίνης, Χ. Βιλαέτης καὶ ἄλλοι. Καὶ μέσα δὲ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν πολλάκις ἐπήγαιναν διὰ προτέρας συνεννοήσεως, ὡς ὁ Ἀναγνώστης Ἀρβάλης καὶ πολλοὶ ἔμποροι, καὶ ὡμιλοῦσαν περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἑταιρίας. Οὕτω δὲ μεγάλη ἐνέργεια ἐγίνετο καὶ ἡ Πελοπόννησος ὅλη ὑπόκωφα ἐσείετο· διότι ἡ Πελοπόννησος κυρίως εἰπεῖν ἦτο ὁ τόπος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν ὑπῆρχαν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα στηρίγματα αὐτῆς, π. χ. ἡ Μάνη, τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τὰ ὄρη, οἱ ἀρχιερεῖς της καὶ ἅπας ὁ λοιπὸς κλῆρος, ὅστις αὐθόρμητος ἐκινήθη· ἔπειτα τὸ σύστημα τῶν προὐχόντων (κοτσαμπάσιδων), αἱ οἰκογένειαι τῶν ἐπαναστατῶν, τῶν κλεφτοκαπεταναίων ὀνομασθέντων, ὡς καὶ τὰ μοναστήρια. Εἰς ὅλα ταῦτα τὰ στηρίγματα ἐλπίζουσα ἐβασίσθη ἡ ἐπανάστασις, καὶ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ της. Ἐκ τῆς χώρας δὲ ταύτης ἐβγῆκαν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς τοιαύτης ἐπαναστάσεως, ὁποία ἡ Ἑλληνική, καὶ ἡ διάδοσις αὐτῆς ἐκεῖθεν ἐγένετο, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Πελοπόννησος ἔγεινε τὸ γενικὸν κέντρον ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ εἰς αὐτὴν ἐστάλησαν διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης καὶ ἐχώνευσαν ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, διαρκοῦντος τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ καπεταναῖοι καὶ λοιποὶ ἀδελφοὶ ἐσκέπτοντο περὶ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἠμποροῦσαν νὰ μεταχειρισθοῦν διὰ τὸν μέλλοντα ἀγῶνα.

Ἀπὸ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1821, ἀφοῦ

τὰ πάντα ὡρίμασαν, ἄρχισαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἤρχοντο εἰς τὰ σπίτιά των ἀπὸ τὰ ξένα, ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν, Βλαχίαν, Μολδαυΐαν, Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη διὰ νὰ λάβουν μέρος κατὰ τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τῆς Ἑταιρίας ἡμέραν διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα.

Εὐθὺς καθὼς ἤρχοντο εἰς τὰ χωρία των ἢ εἰς τὰς πόλεις των, διεδίδετο ἡ ἰδέα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς γείτονάς των.

Οἱ ἀρχιερεῖς ἐσυγχωροῦσαν εἰς τοὺς ἱερεῖς νὰ διαβάζουν εἰς τὰς ἐκκλησίας παρακλήσεις νύκτα καὶ ἡμέραν πρὸς τὸν θεὸν διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν μέλλοντα ἀγῶνα· καὶ εἰς τοὺς πνευματικοὺς δὲ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κληρικοὺς ἐσυγχώρησαν νὰ παρακινοῦν κατὰ τὴν ἐξομολόγησίν των τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἐπανάστασιν, καὶ νὰ τὴν θεωροῦν ὡς θρησκευτικῶς συγχωρημένην· διότι ὁ θεὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἔπλασεν ἐλευθέρους. Τοὺς παρεκίνουν δὲ οἱ πνευματικοὶ εἰς ἐπανάστασιν, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχαν τόσον πολὺ ἐξασθενήσει ὑπὸ τὴν τυραννίαν, καὶ ἡ θρησκεία τόσον ἐχαύνωσε τὸν ἁπλοῦν ὄχλον, ὥστε εἶχαν τὸν φόβον τοῦ Ἅδου ἂν ἐσκότωναν Τούρκους, διότι ἐπίστευαν, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τοὺς κολάσῃ καὶ ὅτι θὰ δώσωσι λογαριασμὸν περὶ τούτου. Ἀλλ' ὁ κλῆρος τοὺς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν πλάνην αὐτήν, διότι ἔλαβε πρῶτος τὰ ὅπλα. Πολλοὶ δὲ μάλιστα τῶν ἀρχιερέων, ὡς ὁ Ἕλους Ἄνθιμος, ἔκαμαν ἐπίτηδες καὶ εὐχάς, τὰς ὁποίας ἔδιδαν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν ἐπαρχιῶν των καὶ τὰς ἐδιάβαζαν μετὰ τὴν παράκλησιν.

Ἰδοὺ δὲ καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Ἕλους Ἀνθίμου πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς καὶ τὸ ἐξαποστειλά-

ριον καὶ τὸ στιχηρὸν πρὸς τὴν Θεοτόκον, εὑρισκόμενα παρὰ τῷ προέδρῳ τοῦ Ἐφετείου Ναυπλίας Ν. Φλογαΐτη [1].

Ὅλας τὰς νύκτας οἱ Ἕλληνες ὁπλοποιοί, (τουφεξίδες), σιδηρουργοί, ξυλουργοὶ καὶ ἄλλοι ἐδούλευαν κρυφὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τῆς γυναῖκές των διὰ τὰ ἀναγκαῖα

[1] Θεὲ παντοδύναμε, ἀόρατε, ἀκατάληπτε, ἀκατανόητε, ὁ ἐνισχύσας τὸν προφήτην σου Μωϋσῆν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ κατατροπῶσαι τὸν τύραννον τοῦ παλαιοῦ Ἰσραήλ, τὸν ἀλαζόνα καὶ ἄκαμπτον Φαραὼ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ Θαλάσσῃ, καὶ σώσας δι' αὐτοῦ τὸν λαόν σου, ἐπάκουσον τῆς δεήσεως καὶ ἡμῶν τῶν εὐτελῶν δούλων σου, τῶν χρισθέντων τῷ ὀνόματι τοῦ ἀγαπητοῦ σου υἱοῦ, κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπάλλαξον ἡμᾶς, τὸν νέον Ἰσραήλ, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα τῆς Ἰσμαηλίτιδος τυραννίδος· ἐνίσχυσον καὶ ἐνδυνάμωσον ἡμᾶς, καὶ τοὺς εὐσεβάστους καὶ θεοφυλάκτους ἡμῶν Πρίγκηπας καὶ Ἡγεμόνας (*) καὶ τὸν φιλόχριστον Στρατὸν τῇ δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, κατατροπῶσαι τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἁγίας σου ἐκκλησίας, καὶ ἀναφανῆναι νικητὰς καὶ τροπαιούχους ἐναντίον τῶν ἀπογόνων τῆς Ἄγαρ. Ἐπὶ σοὶ τὰς ἐλπίδας ἀνατιθέμεθα, Κραταιὲ ἐν πολέμοις, ὀρθῶς λατρεύοντες σὲ τὸν μόνον Θεόν, καὶ σωτῆρα ἡμῶν· φώτισον ἡμᾶς μιμητὰς γενέσθαι καὶ ὀπαδοὺς τοῦ ἀληθοῦς θεράποντός σου εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου, καὶ ἀξίωσον ἀκοῦσαι τῆς οὐρανίου ἐκείνης φωνῆς «ἐν τούτῳ νικᾶτε, ἀπόγονοι Ἑλλήνων οἱ χριστώνυμοι, καὶ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας εὐσεβῆ τέκνα, καὶ καταβάλλετε τοὺς ἀθέους Ἀγαρηνούς», ὅπως καὶ ἡμεῖς οἱ τεταπεινωμένοι ἀξιωθῶμεν τῆς ποθητῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, δοξάζοντες τὸ παντοδύναμον ὄνομά σου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

(*) Ἐννοεῖ τοὺς Ὑψηλάντας.

ΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΟΝ

Ὁ Οὐρανὸν τοῖς Ἄστροις.

Τοὺς μὴ τὴν σὴν εἰκόνα, Παρθένε, ἀσπαζομένους, καὶ τοῦ υἱοῦ σου καὶ Θεοῦ, ἐκ πίστεως εἰλικρινοῦς, κατάβαλε ὡς ἀθέους καὶ τῇ γεέννῃ παράδος.

Στιχηρόν, ἦχος πλ. α΄. Χαίροις ἀσκητικῶν ἀληθῶς

Δεῦρο, μῆτερ Χριστοῦ, πρὸς ἡμᾶς, σοῦ δεομένους, συμπαθοῦς ἐπισκέψεως, καὶ ῥῦσαι κεκακωμένους, τυραννικαῖς ἀπειλαῖς, καὶ δεινῇ μανίᾳ τῶν Ἀγαρηνῶν· ὑφ' ὧν ὡς αἰχμάλωτοι, καὶ γυμνοὶ διωκόμεθα, τόπον ἐκ τόπου συνεχῶς διαμείβοντες, καὶ πλανώμενοι, ἐν σπηλαίοις καὶ ὄρεσιν· οἴκτειρον οὖν Πανύμνητε, καὶ δὸς ἡμῖν ἄνεσιν, παῦσον τὴν ζάλην καὶ σβέσον τὴν καθ' ἡμῶν ἀγανάκτησιν, Χριστὸν δυσωποῦσα, τὸν παρέχοντα τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

τοῦ πολέμου καὶ ἦτο ἐμποδισμένον καὶ ἀφωρισμένον νὰ κάμνουν μεταξύ των φιλονεικίας καὶ ἐξηγήσεις διὰ τὸν μέλλοντα σκοπόν των. Διὰ τοῦτο καθένας ἐργάζετο κρυφὰ εἰς τὸ σπίτι του, διόρθωνε τὸ τουφέκι του, ἔπλαινε τὰ πιστόλια του, ἐπήγαινεν εἰς τὸν λόγκον καὶ ἔχυνε βόλια μὲ τὸ μονοκάλουπον καὶ καθ' ὅλα προετοιμάζετο.

Ὅ,τι ἄκουαν οἱ Ἕλληνες περὶ τῆς ἐλευθίας των τὸ ἐπίστευαν καὶ ἐφαρμόσθη ἡ κοινὴ παροιμία· «νὰ μοῦ λέγῃς ὅ,τι ἀγαπῶ καὶ τὸ πιστεύω»· Ἐπίστευαν εἰς τὴν ἀόρατον ἀρχὴν τῆς Ἑταιρίας, καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀποστόλων τοὺς ἐνόμιζαν λόγους θεοῦ. Οἱ Τοῦρκοι ἔβλεπαν τὴν κίνησιν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι δὲν ἔζων καθὼς προτήτερα, καὶ ὅτι ἐσυνάζοντο εἰς πολλὰ μέρη καὶ διὰ τοῦτο ἐπονηρεύθησαν διὰ τοὺς ῥαγιᾶδές των· ἐτεχνάσθησαν μυρίους τρόπους διὰ νὰ ξεσκεπάσουν τίποτε, τοὺς ὑπόσχοντο νὰ τοὺς δώσουν χρήματα διὰ νὰ ἀγοράσουν βῴδια, νὰ τοὺς χαρίσουν χωράφια, τοὺς ἐβάπτιζαν παιδία καὶ ἐκέρνων τῆς μητέραις διὰ κουμπάραις κατὰ τὴν συνήθειαν, τοὺς ἐκαλοεῖχαν καὶ τοὺς ἔδειχναν τάχα, ὅτι τοὺς ἀγαποῦν, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐμποροῦσαν νὰ μάθουν, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπροσποιοῦντο, ὅτι δὲν ἐννοοῦσαν τίποτε.

Ἄκουαν οἱ Τοῦρκοι λόγια, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀρματώνονται διὰ νὰ ἐπαναστατήσουν, τὰ ἔλεγαν τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτοὶ τοὺς ἀπεκρίνοντο· « Ἀγᾶδες ἀπὸ μᾶς δὲν εἶναι τίποτε, αὐτὰ δὲν εἶναι ἰδικά μας πράγματα, τὰ κουβαλοῦν οἱ φίλοι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, διὰ νὰ ἐνοχοποιήσουν ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς δούλους τοῦ Σουλτάνου, καὶ νὰ κατορθώσουν νὰ συγχωρήσῃ ὁ Ἀφέντης μας τὸν Ἀλῆ Πασᾶ καὶ νὰ τὸν στείλῃ πάλιν πίσω [1] εἰς τὴν Πελοπόν-

[1] Μετὰ τὸ 1769 ἦλθαν 15,000 Ἀρβανῖται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ

νησον· ἐξεχάσατε τὰ περασμένα ὅπου μᾶς ἔκαμαν οἱ Ἀρβανῖται, καὶ πόσα ἐμεταχειρίσθημεν διὰ νὰ τοὺς βγάλωμεν ἀπὸ τὸν Μωριά; » Τοιουτοτρόπως τὰ ἐσκέπαζαν καὶ ἀπεκοίμιζαν τοὺς Τούρκους.

Ἂν τυχὸν ἔψαχναν κανένα καὶ τοῦ εὕρισκαν ἐπάνω του μπαρούτην ἢ ἅρματα, ἢ τὸν ἔβλεπαν νὰ ἀγοράζῃ μπαρούτην ἢ μολύβι ἢ πέτραις, τὸν ἐρωτοῦσαν τί τὰ θέλει· τοὺς ἀπεκρίνετο μωροθαύμαχτα· «δὲν γνωρίζεις, ἀγᾶ μου, τί τραβοῦμαι ἀπὸ τὰ ζ ο υ λ ά π ι α, (λύκους καὶ ἄλλα ἄγρια θηρία), μελίσσι εἶναι, μᾶς ἔφαγαν τὰ ζωντανὰ καὶ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσουν κανένα, ἐλύσσαξαν καὶ ἄρχισαν νὰ χύνωνται ἐπάνω μας νὰ μᾶς φᾶνε».

Διὰ νὰ τοὺς πιστεύουν δὲ περισσότερον τὴν νύκτα οἱ ποιμένες (τσοπάνιδες) ἔῤῥιχναν κάπου κάπου τουφέκια, ἐφώναζαν, ὅτι ἦλθαν λύκοι νὰ τοὺς φάγουν τὰ πρόβατα. Πολλοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς Τούρκους κεχαγιᾶδες, οἱ ὁποῖοι ἐκάθοντο εἰς τὰ χωρία καὶ εἶχαν μαζὺ μὲ τοὺς Ἕλληνας τὰ πρόβατα τοὺς ἔδιδαν μπαρούτη καὶ βόλια διὰ τοὺς λύκους καὶ ἐβεβαίωναν τοὺς ἄλλους, ὅτι διὰ λύκους ἀγοράζουν τὰ μπαρούτια οἱ ῥαγιᾶδες.

Ἀργότερα ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν εἰς τὰ βουνὰ νὰ ῥίχνουν ’ς τὸ σημάδι καὶ νὰ γυμνάζωνται εἰς τὸ τουφέκι, ἐφοροῦσαν τὰ ἅρματα, ἔπλεχαν τσαρούχια, ἔφκιαναν παλάσκαις καὶ τὰ συλαχλίκια των, ἐτραγούδαγαν τοῦ Ῥήγα τὰ ἡρωϊκὰ τραγούδια ἐδιάβαζαν τὰ γράμματα τῆς Ἑταιρίας καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα τοὺς ἤρχοντο ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰ ἔκρυβαν εἰς τοὺς βράχους, ἢ εἰς τῆς σπηλιαῖς· τὰ

ἐχάλασαν τὸν τόπον καὶ ὑπέφεραν οἱ Χριστιανοὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ 1807—1808 ἦλθε πάλιν ὁ Βελῆ Πασᾶς ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μὲ 12,000 Ἀλβανοὺς καὶ τότε ὑπέφεραν περισσότερα οἱ Τοῦρκοι, καθὼς ἀνωτέρω εἴπαμεν.

δὲ ἅρματα τὰ ἄλειφαν μὲ μελοῦδι καὶ τὰ ἐκρέμων εἰς τὰ ἔλατα καὶ εἰς ἄλλα δένδρα, διότι εἰς τὰ σπίτια των τὰ ἔπαιρναν οἱ Τοῦρκοι· καὶ ὅλο ἕνα ἐπροετοιμάζοντο καὶ ἐπερίμεναν τὴν καλὴν ὥραν τῆς ἐπαναστάσεως.

Πολλοὶ μάλιστα Τοῦρκοι ἐσοφίζοντο διάφορα πράγματα· ἀλλὰ ἕνα ἀπὸ τὰ περιεργότερα εἶναι τὸ ἀκόλουθον. Ἔστειλαν μίαν ἡμέραν εἰς τὸν Δεσπότην Ἕλους Ἄνθιμον ἕνα Τοῦρκον, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε καλὰ καὶ τὴν γλῶσσαν μας καὶ τὰς θρησκευτικάς μας τελετάς. Αὐτὸς καθὼς ἐπῆγεν εἰς τὴν Μητρόπολιν ἐζήτησε νὰ πρασκυνήσῃ τὸν Δεσπότην, καὶ ὁ Ἕλους ἐδιέταξε καὶ τὸν ἔμβασαν εἰς τὴν κάμαράν του, ὅπου ἔκαμνε τὸν ἄῤῥωστον διὰ νὰ μὴν ὑπάγῃ μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Εὐθὺς καθὼς ἐμβῆκεν ἔπεσε καὶ τὸν ἐπροσκύνησε καὶ τοῦ εἶπε· Δεσπότη μου, θέλω νὰ ἐξομολογηθῶ εἰς τὴν Πανιερότητά σου ὡς Χριστιανὸς τῆς ἁμαρτίαις μου. Ὁ Ἕλους τοῦ ἔδοσε τὴν ἄδειαν, καὶ εὐθὺς ὁ Τοῦρκος ἄρχισε καὶ ἔλεγε τῆς ἁμαρτίαις του μὲ κλαύματα καὶ μὲ πολλὴν προσποιητικὴν κατάνυξιν, καὶ τέλος τοῦ εἶπε· «πότε θὰ ἔλθῃ, Δεσπότη μου, ἡ ἁγία ἐκείνη ὥρα νὰ πάρωμεν τὰ ἅρματα διὰ νὰ σκοτώσωμεν τοὺς ἀπίστους τυράννους μας καὶ νὰ ῥουφήξω ἀπὸ τὸ αἷμά τους»; Ὁ Δεσπότης ἔκαμε τότε σημεῖα τῆς Ἑταιρίας, ἀλλὰ καθὼς εἶδεν, ὅτι δὲν ἐννόησε τίποτε, ἐκατάλαβεν, ὅτι εἶναι Τοῦρκος καὶ ἄρχισε νὰ τὸν συμβουλεύῃ καὶ νὰ τοῦ λέγῃ· «τέκνον, τί λόγια εἶναι αὐτά; μὴ πιστεύῃς τὰ λόγια ὅπου λέγονται. Ὁ Θεὸς ἔβαλεν εἰς τὸ κεφάλι μας τὸν Σουλτάνον διὰ τὸ καλόν μας, αὐτὸν τὸν ἔβαλε νὰ μᾶς ἐξουσιάζῃ καὶ νὰ εἴμεθα πιστοὶ ῥαγιᾶδές του καὶ εὐπειθεῖς, διότι αὐτὸς φροντίζει διὰ ἐμᾶς, ἐπειδὴ ἀλλοιώτικα μᾶς κολάζει ὁ θεός·» ἔπειτα τοῦ ἐδιάβασε

τὴν συνειθισμένην εὐχὴν καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ καλόν.

Ὁ Μεταμορφωμένος αὐτὸς Τοῦρκος τὰ εἶπεν ὅλα ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Ἕλους εἰς τοὺς Ἀγᾶδες, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι δὲν τὸν ὑπωπτεύοντο πλέον καὶ τὸν ἄφησαν ὡς ἄῤῥωστον νὰ μὴν πάῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Τοιαῦτα πολλὰ ἐγίνοντα μέχρις ὅτου ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις.

Ἀπὸ ἐκείνους, ὅπου ἦλθαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1821 εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἶναι καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Φλέσας. Αὐτὸς κατηχῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς ἄλλα μέρη ἐφάνη ἔπειτα καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ περνῶν ἀπὸ τὴν Ὕδραν καὶ Σπέτσας ἐπῆγεν εἰς Ἄργος, ἐκεῖθεν εἰς Κόρινθον καὶ Βοστίτσαν, ὅπου ἔμεινεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀναγνώστη Ἀλεξανδροπούλου. Ἐκεῖ ἐσυνάθχησαν κατὰ πρῶτον ὁ Ἀνδρ. Λόντος, ὁ Σπυρίδων Χαραλάμπης, ὁ Ἀγγελῆς Μελετόπουλος, ὁ Σωτήρης Ἰωάννου, ὁ ἐπίσκοπος Χριστιανουπόλεως καὶ ἄλλοι ἐντόπιοι. Εἰς αὐτοὺς ἐφανέρωσε τὸν ἐρχομόν του, τὸν τίτλον του ὡς ἀπεσταλμένου παρὰ τῆς Γενικῆς ἀρχῆς, καὶ ὅτι ἡ 25 Μαρτίου εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως.

Καθὼς ἄκουσαν αὐτὰ τὰ λόγια οἱ συναθροισθέντες ἐκεῖ ἐζαλίσθηκαν διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ σχεδίου τῆς Ἑταιρίας, ἔγραψαν καὶ τῶν ἄλλων προὐχόντων καὶ τῶν ἀρχιερέων ὅσα τοὺς εἶπεν ὁ Α. Φλέσας. Αὐτὰ ἔδοσαν τὴν ἀφορμὴν νὰ γείνῃ ἡ λεγομένη μυστικὴ συνέλευσις τῆς Βοστίτσας, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο νὰ περιστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν, διότι δὲν ἦτο, ὡς ἔλεγαν, ἀκόμη καιρός, καὶ νὰ περιορίσουν εἰς κανένα μοναστήριον τὸν Α. Φλέσαν ὡς ἄνθρωπον ταραξίαν καὶ ἐπίφοβον.

Ἀφοῦ δὲ διελύθη οὕτως ἡ συνάθροισις αὕτη τῶν προὐχόντων καὶ τῶν ἀρχιερέων τῆς Ἀχαΐας, καθὼς εἰς τὴν

βιογραφίαν τοῦ Δικαίου Φλέσα λεπτομερῶς διηγούμεθα τὰ κατ' αὐτήν, ἐκεῖθεν ἕκαστος ἐπῆγεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Χουρσὴτ-πασᾶ τῆς Πελοποννήσου ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον διαταγὴν εἰς τοὺς Τούρκους διοικητάς, διὰ τῆς ὁποίας ἔλεγεν, ὅτι πρέπει νὰ εἰδοποιήσωσι τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς κοτσαμπάσιδες, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάγουν εἰς Τριπολιτσᾶν μετὰ τὰς ἀποκρέω, διότι οἱ Τοῦρκοι τότε εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ ἀφίνουν τοὺς ῥαγιᾶδές των ἡσύχους νὰ τρώγουν τὰ χοιρινὰ κρέατα, καὶ διὰ τοῦτο κανεὶς Τοῦρκος δὲν ἔμβαινεν εἰς τὰ χωρία κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀποκρέω, ὅστις δὲ ἐξ αὐτῶν ἔμβαινε τὸν ἐπερίπαιζαν οἱ ἄλλοι, ὅτι τάχα ἐπῆγε καὶ ἔφαγε χοιρινὸν κρέας, καὶ τὸν ἔλεγαν γουροῦνι, καὶ διὰ τοῦτο ὅλοι ἔμεναν εἰς τὰ σπίτιά των.

Οἱ δὲ προὔχοντες μαθόντες τὴν πρόσκλησιν τοῦ τοποτηρητοῦ ἐσυνεννοήθησαν πῶς νὰ ἀπατήσουν τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ μὴν ὑπάγουν εἰς Τριπολιτσᾶν φοβούμενοι τὴν φυλάκισιν καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν των. Ἐτεχνάσθησαν δὲ τὰ ἑξῆς· ἔγραψαν γράμμα πλαστόν, τὸ ὁποῖον ἔδωκαν εἰς ἕνα ἄνθρωπόν των, καὶ τὸν ἔστειλαν νὰ ὑπάγῃ κατὰ τὸν δρόμον τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ νὰ μένῃ ἐκεῖ κάπου, καὶ εἶπαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἅμα ἴδῃ αὐτοὺς πηγαίνοντας εἰς Τριπολιτσᾶν, νὰ πάρῃ καὶ αὐτὸς τὸν δρόμον, καὶ νὰ ἔρχεται δῆθεν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἀφοῦ τοὺς πλησιάσῃ νὰ τοὺς δώσῃ τὸ γράμμα τὸ πλαστόν, τὸ ὁποῖον ἐστέλλετο τάχα ἀπὸ φίλον των Τοῦρκον Τριπολιτσιώτην, διὰ τοῦ ὁποίου τοὺς ἔλεγε νὰ μὴν ὑπάγουν ἐκεῖ, διότι ἡ ἐξουσία θὰ τοὺς ἀποκεφαλίσῃ. Μετὰ δὲ τοῦτο ἀντάμωσαν τὸν Ἀρναούτογλουν διοικητὴν (Βόϊβοντα) τῶν Καλαβρύτων

μὲ τὸν ὁποῖον εἶχον μεγάλην φιλίαν, ἀλλ᾽ οὗτος ἦτο Τοῦρκος καὶ δεσπότης, ἐκεῖνοι δὲ ῥαγιᾶδες χριστιανοὶ καὶ δοῦλοι, καὶ τὸν ἐνέπαιζαν λέγοντες εἰς αὐτόν, ὅτι σήμερον καὶ αὔριον θέλουν ἀναχωρήσει εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ἀλλ᾽ ὅτι περιμένουν νὰ γιερεύσῃ καὶ ὁ δεσπότης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ ὁποῖος ἐπροσποιεῖτο τὸν ἄρρωστον, νὰ ἔλθῃ δὲ καὶ ὁ Γεώργιος Σισίνης ἀπὸ τὴν Γαστούνην, διότι καὶ αὐτὸς τοὺς εἶχε γράψει νὰ τὸν περιμένουν διὰ νὰ ὑπάγουν ὅλοι μαζὺ καὶ ἔδειξαν μάλιστα καὶ τὸ γράμμα του εἰς τὸν Βόϊβοντα, ὅστις ἔγραψε ταῦτα εἰς τὸν τοποτηρητήν, καὶ τοιουτοτρόπως ἀνέπαυσαν τὸ πνεῦμα τῶν Τούρκων τῆς Τριπολιτσᾶς, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐπερίμεναν. Κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ προὔχοντες ἐδικαιολόγουν τὴν χασομέριαν. Τέλος πάντων μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν ἐβεβαίωσαν τὸν Βόϊβοντα, ὅτι θὰ ξεκινήσουν καὶ τοῦ ἐζήτησαν νὰ τοὺς δώσῃ διὰ τὸν δρόμον ὡς συνοδίαν δύο Τούρκους ἕνα γιατσαχκσῆν καὶ ἕνα τάταρην διὰ τὰ τοὺς συνοδεύσουν ὡς ἀνθρώπους τῆς ἐξουσίας. Συνήθεια ἦτο τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, ὁσάκις οἱ προεστοὶ ἐπροσκαλοῦντο ἀπὸ τὸν Πασᾶν, ἢ ἐπρόκειτο νὰ ὁδοιπορήσουν διὰ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς ἕνα, ἢ καὶ περισσοτέρους Τούρκους νὰ τοὺς συνοδεύσουν διὰ νὰ ἔχουν ἐπισημότητα, ὅτι εἶναι δημόσιοι ὑπηρέται, διότι ἄλλως οἱ Τοῦρκοι, ὅταν τοὺς ηὕρισκαν συσσωματωμένους, τοὺς ἐκακοποίουν καὶ τοὺς ἐκαταφρόνουν, ὅπως ἔκαμνον καὶ τοὺς ἄλλους ῥαγιᾶδες Ἕλληνας· διότι ὅσον καὶ ἂν ἦτο πλούσιος ὁ ῥαγιᾶς, ἢ ὁ κοτσάμπασης, καὶ καὶ φιρμάνι ἀκόμη τοῦ Σουλτάνου ἂν εἶχεν, ὅταν ἐπήγαινεν ἔφιππος καὶ εἰς τὸν δρόμον ἀπαντοῦσε Τοῦρκον, καὶ μάλιστα τὸν πλέον χειρότερον καὶ μηδαμινόν, φθάνει νὰ ἦτο Τοῦρκος, ἔπρεπε νὰ πεζεύσῃ καὶ νὰ σταθῇ ἕως ὅτου

νὰ περάσῃ ὁ Τοῦρκος, διότι ἂν ὁ Τοῦρκος ἐπλησίαζε καὶ ὁ ῥαγιᾶς δὲν εἶχε πεζεύσει, ὁ Τοῦρκος τὸν ἐγρκέμιζε κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογον, καὶ τοῦ ἔδιδε ξυλιαῖς ὅσαις ἤθελεν. Ἐὰν ὅμως ὁ Τοῦρκος τοῦ ἔλεγεν, ἢ τοῦ ἔνευε μὲ τὸ χέρι νὰ μὴ καταβῇ ἀπὸ τὸ ἄλογόν του, ὁ κοτσάμπασης ἔδιδεν εἰς τὸν Τοῦρκον ὄχι ὀλιγώτερον τῶν δύο ῥουμπιέδων, ἢ ἕνα τάληρον, καὶ οὕτω ἠγόραζε τὴν τιμήν του· Μόνον οἱ ἀρχιερεῖς δὲν ἐπέζευαν, ἀλλ' ἐπερνοῦσαν ὅπως εὑρίσκοντο.

Οἱ πρόκριται λοιπὸν σκοπεύοντες, ὡς εἴπαμεν, νὰ μὴν ὑπάγουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, διὰ νὰ ἀπατήσουν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν Βοϊβοντα, ἤθελαν νὰ ἔχουν Τούρκους μάρτυρας τοῦ πλαστοῦ γράμματος καὶ τοῦ πεζοδρόμου, ὅστις ἐπροσποιήθη, ὅτι ἔρχεται δῆθεν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ τοὺς ἔφερε γράμματα, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῆς ἐξουσίας, προσποιηθέντες, ὅτι χωρὶς ἄνθρωπον τῆς ἀρχῆς δὲν ἀπεφάσιζαν νὰ ὑπάγουν εἰς Τριπολιτσᾶν· ὁ δὲ Βοϊβοντας κατὰ χρέος ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ζητηθέντας δύο Τούρκους. Οὕτω λοιπὸν οἱ προὔχοντες ἐξεκίνησαν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ἀγᾶ Ἀρναούτογλου καὶ τῶν λοιπῶν Τούρκων Καλαβρυτινῶν. Ἀφοῦ δὲ ἐπροχώρησαν ἀπάντησαν πρῶτον καθ' ὁδὸν τὸν Ἀνδρέαν Καλαμογδάρτην, σταλέντα προηγουμένως ἀπὸ τὴν Τριποτσᾶν διὰ νὰ πείσῃ τοὺς προὔχοντας νὰ ὑπάγουν ἐκεῖ ἀνύποπτοι, καὶ ἔπειτα εἶδαν εἰς τὸν δρόμον τὸν πεζόν, τὸν φέροντα τὸ πλαστὸν γράμμα, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ἄνοιξαν καὶ τὸ ἀνέγνωσαν, ἀμέσως ἐγύρισαν ὀπίσω πρὶν φθάσουν εἰς τὸ χωρίον Καστρὶ τῆς Κατσάνας, καὶ πρὶν ἴδωσι τὸ γεφύρι τοῦ Ἀμπήμπαγα, καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν κατὰ τὰς 13 Μαρτίου ξημέρωμα 14, καὶ ἐκεῖθεν διὰ

τῶν δύο Τούρκων, οἱ ὁποῖοι εἶδαν τὰ καθ' ὁδὸν γενόμενα ἐπαράγγειλαν εἰς τὸν Βόϊβοντα, ὅτι ἔλαβαν γράμμα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ φοβούμενοι περὶ τῆς ζωῆς των δὲν θὰ ὑπάγουν πλέον ἐκεῖ, ἀλλὰ θὰ πορευθοῦν εἰς τὸν αὐθέντην των τὸν Σουλτάνον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὰ ἴδια ἐπαράγγειλαν καὶ εἰς Τριπολιτσᾶν διὰ τοῦ 'Α. Καλαμογδάρτη, καὶ προσέτι νὰ εἴπῃ οὗτος εἰς τοὺς ἀγᾶδες καὶ εἰς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Χουρσὴτ-πασᾶ, ὅτι ἐπήγαιναν, καὶ ὅτι καθ' ὁδὸν ἀπάντησαν τὸν πεζόν, τὸν ὁποῖον Τοῦρκος φίλος των ἔστειλε καὶ τοὺς ἔγραψε νὰ μὴν ὑπάγουν, διότι θὰ ἀποκεφαλισθοῦν ἀμέσως ὅταν φθάσουν. Τότε οἱ Τοῦρκοι καθὼς ἔμαθαν αὐτὰ ὑπωπτεύθησαν ἀναμεταξύ των, καὶ ἐφρόντιζαν νὰ μάθουν ποῖος τοὺς εἰδοποίησε τὸν σκοπόν των, καὶ ἔγεινε διὰ τοῦτο καὶ συνέλευσις ἀπὸ τὸν τοποτηρητὴν τοῦ πασᾶ καὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἀγᾶδες. Εἰς δὲ τὴν γενομένην συνέλευσιν ὁ Σεχνετσὴπ ἐφέντης, ἕνας ἐκ τῶν ἐπισήμων ἀγάδων, ἐπρότεινε νὰ ἀποστείλουν καὶ πάλιν ἄνθρωπον πιστὸν ἰδικόν των εἰς τοὺς προὔχοντας τῆς 'Αχαΐας, καὶ ὡς τοιοῦτον ἔκριναν καὶ ἔστειλαν τὸν Νικόλαον Γεωργακόπουλον, ἢ Μοθωνιόν, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἐγύρισεν ὀπίσω· ὥστε ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι ἐπερίμεναν καὶ αὐτόν, καὶ ἕνα ἄλλον ἀκόμη, ἔπειτα δὲ καὶ τ ά τ α ρ η ν Τοῦρκον διὰ τὴν ἄ ρ γ η τ α τῶν προὐχόντων αἱ ἡμέραι παρήρχοντο· ὁ δὲ Γεώργιος Μπηλίδας ἐγνωστοποίει εἰς τὸν 'Ανδρέαν Ζαΐμην ὅλα τὰ ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς γινόμενα.

Οἱ προὔχοντες καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι, ὡς εἴπαμεν, ἐπῆγαν εἰς τὸ μοναστῆρι τῆς 'Αγίας Λαύρας ἦσαν οἱ ἑξῆς· ὁ ἀρχιερεὺς Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Κερνίτσης Προκόπιος καὶ οἱ προεστῶται τῶν ἐπαρχιῶν Βοστί-

τσης καὶ Καλαβρύτων Σωτήρης Χαραλάμπης, Ἀνδρέας Ζαΐμης, Ἀσημάκης Φωτήλας, Σωτήρης Θεοχαρόπουλος καὶ ὁ Ἀνδρέας Λόντος· αὐτοὶ ὅλοι ἐκοιμήθησαν ἐκεῖ εἰς τὸ μοναστῆρι, καὶ ἦσαν φοβησμένοι καὶ ἀπηλπισμένοι. Προτοῦ ὅμως φύγουν ἐκεῖθεν ἦλθαν μεταξύ των εἰς διαφόρους ὁμιλίας ἀμηχανοῦντες τί νὰ πράξωσι καὶ ἕκαστος ἔλεγεν ὅ,τι ἐσυλλογίζετο. Ἔλεγαν δὲ οἱ μέν· «νὰ φύγωμεν, ἀλλὰ ποῦ νὰ ὑπάγωμεν;» Οἱ δὲ ἀποκρίνοντο· «εἰς τὴν Πόλιν νὰ ὑπάγωμεν»· οἱ δὲ πάλιν εἰς τὴν Ὕδραν· ἄλλοι εἰς τὴν Φραγκιάν, καὶ ἄλλοι ἀλλοῦ. Ἕως τότε δὲ δὲν εἶχαν μάθει τὴν ἐπανάστασιν τῆς Βλαχίας. Τότε ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας εἶπε τὰ ἑξῆς· «ὅ,τι ἐδυνήθημεν ἐκάμαμεν μέχρι τοῦδε καὶ ἀρκετὰ ἐμακρύναμεν τὸν καιρόν, ἀλλ᾽ εἰς τὸ ἑξῆς οἱ Τοῦρκοι δὲν μᾶς πιστεύουν, ὅσον καὶ ἂν προσπαθήσωμεν νὰ τοὺς γελάσωμεν· ὥστε ὅπως ἔφθασαν τὰ πράγματα αὐτοὶ θὰ κόψουν τὰ κεφάλια μας, καὶ ὄχι μόνον τὰ ἰδικά μας, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν Χριστιανῶν, καὶ Κύριος οἶδεν, ἂν δὲν στείλουν τῆς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά μας εἰς τὴν Ἀνατολήν. Μακάρι καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι μὲ τὰ χέρια μας νὰ κόψωμεν τοὺς ἄλλους ἀδελφούς μας Χριστιανοὺς ὅλους καὶ σωρὸν νὰ τοὺς κάμωμεν, καὶ εἰς τὸ τέλος ἂς κόψουν καὶ ἡμᾶς. Ἀλλ᾽ ἡ γνώμη μου εἶναι νὰ πιάσωμεν τὰ ὅπλα καὶ ὁ Θεὸς ἂς μᾶς βοηθήσῃ, καὶ ὅ,τι γείνει ἂς γείνῃ. Ἂν γλυτώσῃ δὲ κανένας ἀπὸ ἡμᾶς καὶ φύγῃ καὶ ὑπάγῃ ἀλλοῦ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς πιστεύω, ὅτι θὰ τοῦ δώσουν ἕνα κομμάτι ψωμὶ νὰ φάγῃ, διότι θὰ εἴπῃ ὁ κόσμος, ἐπολέμησαν οἱ κακόμοιροι διὰ τὴν σωτηρίαν των μὲ τὸ μεγάλον θηρίον τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐνίκησαν καὶ εἶναι ἄξιοι ἐλέους. Ἔπειτα καὶ ἡμεῖς θὰ ἔχωμεν ὀλίγον θάρρος εἰς τοῦτο, ὅτι ἐκάμαμεν

τὸ χρέος μας». Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Φωτήλα ὑπῆρξαν ἡ ὑστερινή των ἀπόφασις. Ἔπειτα δὲ ἐσκορπίσθησαν ἐκεῖθεν μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ τὸ αὐτὸ θάρρος διὰ νὰ ἑτοιμασθοῦν εἰς τὴν περιμενομένην ἡμέραν καὶ ὥραν, καὶ πλέον δὲν εἶδον ὁ ἕνας τὸν ἄλλον κατὰ πρόσωπον, παρὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Ὅταν ἐκόντευεν ἡ προσδιωρισμένη ἡμέρα νὰ ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, οἱ Τοῦρκοι τὸ ἐμυρίσθηκαν καὶ ἄρχισαν νὰ λαμβάνουν τὰ μέτρα των. Ἔκαμναν κάθε ἡμέραν συμβούλια, καὶ τέλος ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Χουρσὴτ-Πασᾶ κατὰ συμβουλὴν τῶν ἐντοπίων Ἀγάδων ἐπροσκάλεσε κατὰ τὰ μέσα Φεβρουαρίου εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ὅλους τοὺς ἐπισημοτέρους προκρίτους καὶ ἀρχιερεῖς τῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἐξεκίνησαν καὶ ἐπῆγαν. Πολλοὶ ὅμως ἔκαμαν τὸν ἄῤῥωστον καὶ ἀνέβαλαν διὰ κάμποσαις ἡμέραις τὸν πηγαιμόν των, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν. Ὁ τοποτηρητὴς ἐνόμισεν, ὅτι ἂν πιάσῃ καὶ φέρῃ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὁ ῥαγιᾶς δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ κάμῃ κἀνένα κίνημα.

Κατὰ τὰ μέσα μάλιστα τοῦ Μαρτίου τὸ πρᾶγμα ἐπροχώρησε πολύ, ὅλοι οἱ Πελοποννήσιοι τὸ ἐγνώριζαν, ἄφησαν ὅλαις τὴς δουλειαῖς των καὶ εἰς τὰ πράγματα τοῦ πολέμου μόνον ἐνασχολοῦντο. Παντοῦ ἔβλεπες κίνησιν καὶ συνάμα φόβον καὶ χαρὰν διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ πάντα ὅσον ἠμποροῦσαν τὰ ἑτοίμασαν καὶ δὲν ἐχρειάζετο παρὰ νὰ δοθῇ τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος.

Οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὰ χωρία ὡς σεϊμένιδες καὶ εἰσπράκτορες (τασιλταραῖοι) καὶ ἄλλοι, τὰ ἔβλεπαν πλέον φανερὰ καὶ δὲν ἠμποροῦσαν τὰ πράγματα

πλέον νὰ κρυφθοῦν· διὰ τοῦτο διὰ νὰ μὴ πηγαίνουν αὐτοὶ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ λέγουν ὅ,τι ἔβλεπαν εἰς τὰ χωριά, ἄρχισαν προτήτερα ἀπὸ τὰς 15 Μαρτίου καὶ ὕστερα οἱ Ἕλληνες νὰ σκοτώνουν τοὺς διασκορπισμένους αὐτοὺς Τούρκους ἀνὰ ἕνα ἢ δύο ἢ καὶ περισσοτέρους, ὅπου τοὺς ἐξεμονάξιαζαν.

Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ὁ Νικόλαος Ταμβακόπουλος ἀπὸ τὴν Βυτίναν τραπεζίτης τῆς Τριπολιτσᾶς ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἔχων πρὸς ἀσφάλειάν του καὶ συνοδίαν τὸν Σεϊδῆν Λαλιώτην καὶ ἕως δέκα Τούρκους καὶ Ἕλληνας. Τὴν ὥραν δὲ ὅπου ἀνέβη εἰς τὸ ἄλογόν του, ἡ γυναῖκα τοῦ Σωτήρη Χαραλάμπη τὸν ἐπλησίασε καὶ τοῦ εἶπε κρυφὰ νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του, διότι εἰς τὸν δρόμον θὰ τὸν κτυπήσουν διὰ νὰ πάρουν τὰ χρήματα καὶ τῆς ὁμολογίαις ὅπου ἐχρεώστουν τινὲς πρόκριτοι τῶν Καλαβρύτων. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασαν εἰς τὸ γεφύρι τοῦ Ἀμπήμπαγα ἄλλαξαν τὸν δρόμον τὸν δημόσιον καὶ τὴν νύκτα ἔφθασαν εἰς τὸ χωρίον Κρινόφυτα, ὅπου καὶ ἐκοιμήθηκαν ὀλίγον, καὶ ἔπειτα ἐσηκώθησαν καὶ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐπῆγαν εἰς τὸ χωρίον Κράβαρι, τὸ ὁποῖον ἦτο ἰδιοκτησία τῶν Κωστάκιδων. Ἐκεῖ ὁ χωρικὸς Κουτσοληᾶς, εἰς τὸ σπίτι τοῦ ὁποίου ἔμειναν, εἶπε πρὸς τὸν Ταμπακόπουλον ὕποπτα λόγια, καὶ διὰ τοῦτο ἐφόρτωσεν ἀμέσως τὰ ζῶά του, καὶ τὰ ἔστειλε μὲ τοὺς δούλους του δι' ἄλλου δρόμου νὰ περάσουν τὴν Χελωνοσπηλιάν, ἔπειτα νὰ κολλήσουν κατὰ τὸ Παγκράτι καὶ ἐκεῖθεν νὰ ὑπάγουν εἰς τοῦ Δάρα ὅριον τῆς πατρίδος του. Ἀφοῦ δὲ τὰ ζῶα μὲ τὰ φορτώματα ἔφθασαν εἰς τὴν Χελωνοσπηλιὰν ἔπεσαν εἰς τὴν χωσιὰν τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Ἀσημάκη Ζαΐμη, οἱ ὁποῖοι ἦσαν

ὁ Χονδρογιάννης μὲ τὰ παιδιά του, ὁ Γ. Δημόπουλος ἀπὸ τὸ Μάζι, ὁ Σταμάτης καὶ ὁ Λαμπρούλιας ἀπὸ τοῦ Μποτιά, οἱ ὁποῖοι ἐκίνησαν ἀπὸ τὴν Κερπινήν, ἐκατέβηκαν εἰς τὸ χωρίον Κάνι, καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆραν τὸν Ἀσημάκην καὶ Γιάννην Ντόλκα, καὶ τοιουτοτρόπως τὰ φορτώματα διηρπάγησαν.

Ὁ δὲ Ταμβακόπουλος μὲ τοὺς συντρόφους του ὡδηγήθη ἀπὸ τὸν Κουτσοληᾶν νὰ ὑπάγῃ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὴν Λυκούριαν καὶ εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀναγνώστη Μακρῆ. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασαν ἐκεῖ, ὁ Μακρῆς, ἂν καὶ ἦτο τότε ἄρρωστος, ὅμως ἄδειασε τὸ σπίτι του, ἔβγαλε τὰ πολεμοφόδια, τὰ προετοιμασμένα διὰ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐδέχθη τὸν Ταμβακόπουλον καὶ τοὺς Τούρκους, διότι ἦτο φίλος τοῦ Σωτήρη Χαραλάμπη. Τότε ὁ Ἀναγνώστης Κολιόπουλος, προεστὼς καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ὁ Μακρῆς, ἔχων τὸν Χονδρογιάννην καὶ τοὺς λοιποὺς ἠθέλησαν νὰ καύσουν τὸ σπίτι τοῦ Μακρῆ καὶ μαζὺ μὲ αὐτὸ τὸν Ταμπακόπουλον καὶ τοὺς Τούρκους, λέγοντες, ὅτι τοιαύτην διαταγὴν εἶχαν ἀπὸ τὸν Ζαΐμην, καὶ ὅτι πληρώνουν τὸ σπίτι του. Ἀλλ' ὁ Μακρῆς ὡς καὶ ἄλλοι ἐκεῖ φίλοι τοῦ Σ. Χαραλάμπη ἀκούσαντες ταῦτα ἐδυσαρεστήθησαν καὶ εἶπαν, ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶχαν ὁμοίαν διαταγὴν ἀπὸ τὸν Χαραλάμπην. Μετὰ ταῦτα ὁ Κωνσταντῆς υἱὸς τοῦ Μακρῆ καὶ ἄλλοι Λυκουριῶται ἐπῆραν τοὺς περὶ τὸν Ταμβακόπουλον καὶ τοὺς συνώδευσαν ἕως εἰς τοῦ Μπούγα τὸ διάσελον κατὰ τοῦ Φονιᾶ εἰς τὴν Καταβόθραν, καὶ ἐκεῖ τοὺς ἀφῆκαν· ἐκεῖθεν δὲ ὁ Ταμπακόπουλος ἐπῆγεν εἰς τὸ Ζευγαλατιό, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἕως ἐδῶ τί ἔγειναν τὰ φορτώματά του, ἐννόησεν ὅμως, ὅτι ὅλα ταῦτα ἐγίνοντο διὰ νὰ φονευθῇ μετὰ τῶν Τούρκων συντρόφων του ἐνθυμηθεὶς τοὺς λό-

γους τῆς γυναικὸς τοῦ Χαραλάμπη καὶ τοῦ Κουτσολῆᾶ. Ἀπὸ δὲ τὸ χωρίον Ζευγαλατιὸ συνεννοήθη μὲ τοὺς εὑρεθέντας Τούρκους Κεχαγιάδας τοῦ Κάμπου, καὶ μὲ τοὺς συγγενεῖς καὶ πατριώτας του Βυτινιώτας καὶ τοῦ φίλου του Μάρκου Κολοκοτρώνη, οἱ ὁποῖοι ἐπῆγαν ὡπλισμένοι, καὶ ἐκεῖθεν οὗτοι συνώδευσαν αὐτὸν εἰς τὴν Βυτίναν, τὸν δὲ Σεΐδῆν μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Χονδρογιάννην ἀφοῦ ἐπῆραν τὰ φορτώματα, ὡς εἴπαμεν, εἰς τὴν Χελωνοσπηλιάν, ηὗραν ἐκεῖ κατὰ τύχην τὸν Νικόλ. Γιαννακόπουλον ἀπὸ τὴν Ἁλωνίσταιναν ἄνθρωπον τοῦ Ταμβακοπούλου, καὶ ἕνα Ἀράπην Τοῦρκον, ὅστις εἰσέπραττε χρήματα τοῦ Ταμβακοπούλου εἰς τὰ χωρία, τὸν ὁποῖον ἐσκότωσαν κατὰ τὸ Κεφαλάρι εἰς τοὺς Μύλους[1].

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὴν αὐγήν, ὅπου οἱ ἄλλοι ἔπαιρναν τὰ φορτώματα τοῦ Ταμβακοπούλου, ὁ Σωτήρης Παπαδέας ἀπὸ Μάζι μὲ τοὺς συντρόφους του Θανάσην Φιφέ, τὸν Θανάσην Κωστόπουλον Μαζαίους, τὸν Γιαννάκην Βίραν ἀπὸ τὸ χωρίον Κρινόφυτα, καὶ τὸν Γαλάνην ἀπὸ τὸ χωρίον Βρόσθαινα, ἐσκότωσε τὸν Ἀράπη τοῦ Ἀρναούτογλου κατὰ τὴν θέσιν Παλαιόπυργον καὶ Κεφαλόβρυσα· αὐτὸν τὸν ἔστελνεν εἰς τοῦ Δάρα νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ῥαγιᾶδές του νὰ ἔβγουν νὰ τὸν πάρουν καὶ νὰ ἑτοιμάσουν νὰ τὸν δεχθοῦν εἰς τὸ χωριό, τὸ ὁποῖον ἦτο ἰδιοκτησία του (τσιφλίκι του). Εἰς τὸν Ἀράπην αὐτὸν ηὗραν καὶ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἔστελνεν ὁ Ἀρναούτογλους εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ τὰ ἔστελνεν εἰς τὸν Σωτήρην Χαραλάμπην.

[1] Αὐτὰ κατ' ἄλλον τρόπον ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστορ. Α. 77) τὰ ἐκθέτει, καὶ λέγει μάλιστα, ὅτι ἐτουφέκισαν τὸν Σεΐδῆν καὶ τὸν Ν. Ταμβακόπουλον, ἐνῷ, καθὼς εἴπαμεν, οὐδὲ τοὺς εἶδαν εἰς τὰ μάτια των.

Κατὰ δὲ τὸ δειλινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας οἱ ἴδιοι, ἀφοῦ ἦλθαν καὶ ἄλλοι καὶ ἔγειναν ἕως 12, χωσιασμένοι ὀλίγον παραπάνω εἰς τὰ Πλατάνια, ἐσκότωσαν τὸν καφετσῆν τοῦ Ἀρναούτογλου, ὁ ὁποῖος ἤρχετο μὲ τὸν σουρτζῆν εἰς τοῦ Δάρα, διὰ νὰ ἑτοιμάσῃ τὸ κατάλυμα (κονάκι) τοῦ ἀφέντη του[1]. Ἀλλὰ τὸν σουρτζῆν ὡς χριστιανὸν τὸν ἄφησαν καὶ ἐκεῖνος ἔτρεξε ὀπίσω καὶ εἰδοποίησε τὸν ἀφέντη του, ὁ ὁποῖος ἤρχετο ἕως μίαν ὥραν μακρύτερα, τὸν σκοτωμὸν τοῦ καφετζῆ ἀπὸ τοὺς κλέφτας. Ἐγύρισε λοιπὸν ὁ Ἀρναούτογλους εὐθὺς ὀπίσω διὰ τὰ Καλάβρυτα καὶ περνῶν νύκτα ἀπὸ τὰ Σουδενὰ ἄφησε δύο φορτώματα ἀπὸ τὰ πράγματά του εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀσημάκη Σκαλτσᾶ ἁρματωλοῦ καὶ ἐπῆγε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὰ Καλάβρυτα.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν οἱ ἴδιοι ἐπίασαν τοῦ Ἀμπήμπαγα τὸ γεφύρι καὶ ἐφύλαγαν τὸν δημόσιον δρόμον διὰ νὰ σκοτώσουν Τούρκους· ἐκεῖ ἔτυχε νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὰς Πάτρας ὁ Σελήμαγας, κλειδοῦχος (τζινδάραγας) τοῦ Ναυπλίου, μὲ ἄλλους τρεῖς Τούρκους, τοὺς ἐπίασαν ζωντανοὺς καὶ τοὺς ἐπῆραν τὰ χρήματά των· καὶ τὸν μὲν Σελήμαγαν τὸν ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Σωτήρη Παπαδέα, ὡς ἀγάν των καὶ καλὸν ἄνθρωπον, ὁ καπετάνιος τοῦ χωρίου Ἄρμπουνα Γεώργιος Πετροῦτσος καὶ οἱ ἄλλοι χωριανοί του, καὶ ἀφοῦ

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης δὲν γνωρίζει ὅλως διόλου σχεδὸν τὸ συμβὰν (Ἱστορ. Α. 77) περὶ Ἀρναούτογλου, οὔτε ὅτι τὴν ἄλλην ἡμέραν, ἀφοῦ ἐπέρασεν ὁ Ν. Ταμπακόπουλος, ἐσκότωσαν τὸν Ἀράπη καὶ κατὰ τὸ δεῖλι τῆς ἰδίας ἡμέρας τὸν Καφετσῆ, ἀλλὰ λέγει μόνον, ὅτι ὁ καταλυματίας, τὸν ὁποῖον εἴπαμεν Καφετζῆν, ἀφοῦ ἐπλησίασεν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐτουφεκίσθη ὁ Σεΐδῆς, ἔμαθε τὸ γεγονὸς καὶ φοβηθεὶς διὰ τὸν ἀφέντην του ἐγύρισε πίσω ἔντρομος καὶ εἰδοποίησεν αὐτὸν διὰ νὰ γυρίσῃ πίσω· ἀλλ' ὁ σουρτζῆς μόνον ἐγλύτωσεν, ὡς εἴπαμεν, καὶ αὐτὸς ἐγύρισε καὶ εἰδοποίησε τὸν ἀφέντην του.

τοὺς τὸν ἔδοσαν, τὸν ἔστειλαν εἰς τὸ σπίτι του εἰς τὸ Ναύπλιον, τοὺς δὲ ἄλλους τοὺς ἔστειλαν ἔπειτα εἰς τὰ Καλάβρυτα. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐσκότωσεν ὁ Ν. Σολιώτης [1] μὲ τὸν 'Αναγνώστη Κορδῆν καὶ λοιποὺς εἰς τὸ 'Αγρίδι εἰς τῆς Κλουκίναις τοὺς γυφτοχαρατσίδες. Καὶ πάλιν δὲ ὁ ἴδιος ἔπειτα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας ἐσκότωσε τοὺς 'Αλβανοὺς εἰς Βερσοβὰ τῶν Χασιῶν. Τότε συγχρόνως ἐσκότωσαν ὁ Σταθᾶς Πανόπουλος, 'Αθανάσ. Κίσος, Πανάγος Βλάντης καὶ δύο ἄλλοι ἐκ τῶν χωρίων Μοστίτσι καὶ Καστέλι τῶν Καλαβρύτων, συνοδεύσντες τοὺς 'Ασήμαγαν καὶ 'Ομέραγαν Μουκαπελεντσίδες, διαμένοντας εἰς τὰ χωρία ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἰδιοκτησία των, καὶ περνῶντας ἀπὸ τὸ Σοπωτὸν πολλὰ πρωὶ τῆς 21 Μαρτίου ἐφόνευσαν αὐτοὺς ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς κωμοπόλεως εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὀνομαζομένην 'Ανάγυρος.

'Ο Ναθαναὴλ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου Φονιᾶ καὶ ὁ ἀδελφός του, οἵτινες ἦσαν ἀπὸ τὸ χωρίον 'Αγρίδι τῆς Κλουκίνας, οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοὶ εἶχαν μυηθῆ τὸ μυστήριον τῆς 'Εταιρίας ὡς καὶ οἱ ἄλλοι μοναχοὶ τῆς Μονῆς, ἤτοι ὁ Σεραφεὶμ καὶ ὁ Σάββας ἀπὸ τὰ Χαλκιάνικα, ὁ 'Αθανάσιος ἀπὸ τὰ Καλύβια τοῦ Φονιᾶ, καὶ τέλος ὁ 'Ανανίας καὶ ὁ Συνέσιος ἀπὸ τὴν Ζαροῦχλαν τῶν Καλαβρύτων.

Ὅλοι οἱ μοναχοὶ οὗτοι ἐκατήχουν τὴν περιφέρειαν τοῦ Φονιᾶ, καὶ ἔξωθεν ἐφρόντισαν καὶ ἑτοίμασαν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου. Μετὰ τὸ κτύπημα τῶν γυφτοχαρατσίδων, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, τὸ ὁποῖον ἔγεινεν εἰς τὸ 'Αγρίδι τῆς Κλουκίνας ἀπὸ τὸν Σολιώτην καὶ τὸν 'Αν-

[1] Αὐτὸς δὲ ὁ Σολιώτης ἐπαρακινήθη ἀπὸ τὸν 'Αρχ. Φλέσαν νὰ κτυπήσῃ προτήτερα Τούρκους καὶ νὰ κόψῃ τὰς μακρυνὰς καὶ ἀκάρπους συνελεύσεις τῶν ἀρχόντων τῶν Καλαβρύτων καὶ Πατρῶν.

δρέαν Πετιμεζᾶν, οἱ μοναχοὶ ἐσυνεννοήθησαν μετὰ τοῦ ἄρχοντος Σωτ. Χαραλάμπη, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐλάμβαναν ὁδηγίας περὶ τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ ἡγούμενος Ναθαναήλ, ὁ πρωτοσύγγελος καὶ ἔξαρχος Σιναΐτης Ἀμβρόσιος καὶ ὁ Δανιὴλ Παμπούκης ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Βράχου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Κορίνθου εὑρέθησαν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Φονιᾶ, καὶ ἐκεῖ μαθόντες τὸν φόνον τῶν γυφτοχαρατζίδων, ἀπεφάσισαν νὰ εἰδοποιήσουν τὸν Σωτήρην Νοταρᾶν, ἑτοιμαζόμενον τότε νὰ ὑπάγῃ εἰς Τριπολιτσᾶν, καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέστειλαν τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ναθαναὴλ Βενιαμὶν ὀνομαζόμενον νὰ ὑπάγῃ κατὰ τὸν κάμπον τῆς Τριπολιτσᾶς, ὅπου ἔμελλε νὰ περάσῃ, καὶ ἀπάντησεν αὐτὸν ἐρχόμενον ἀπὸ τὴν Φροσύναν κατὰ τὸν δρόμον τῆς Ἀρμενιᾶς, καὶ τοῦ εἶπε νὰ γυρίσῃ ὀπίσω, διότι ἄνοιξε τὸ τουφέκι εἰς τὰ Καλάβρυτα. Ὁ δὲ Νοταρᾶς ἀκούσας ταῦτα ἀπεκρίθη μὲ πολλὴν ἀγανάκτησιν· «Ἀνάθεμα εἰς τοὺς ψευτοκαλαβρυτινούς, ἐπῆραν »τὸν κόσμον εἰς τὸν λαιμόν τους· κάμνουν καὶ τώρα ὅπως »ἔκαμαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἐπανάστασιν. Ἐγώ, εἶπε, δὲν »εἰμπορῶ νὰ γυρίσω ὀπίσω· ἐσυγχωρήθηκα μὲ τὴν φα»μελιάν μου, καὶ πηγαίνω νὰ λυτρώσω τὸν κόσμον καὶ »τὸ κεφάλι μου νὰ μὴν χαθοῦν. Ἐμεῖς δὲν εἴμεθα γιὰ »τέτοια πράγματα. Νὰ τοὺς εἴπῃς, ὅτι ὁ ραγιᾶς καλὰ »περνᾷ, καὶ νὰ καθήσουν ἥσυχα». Ταῦτα ἀκούσας ὁ Βενιαμὶν ἐγύρισεν εἰς τὸ Μοναστήριον, καὶ εἶπεν εἰς τοὺς πατέρας τὴν ἀπόκρισιν, οἵτινες ἀμέσως ἔγραψαν πρὸς τὸν Σ. Χαραλάμπην περὶ τῆς ἀντιπράξεως τῶν Νοταραίων, καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλαν εἰς Κόρινθον τοὺς Πετιμεζαίους, καθὼς κατωτέρω θὰ εἴπωμεν.

Ὁ δὲ Ἰωσὴφ Οἰκονομόπουλος ἀπὸ τὸ χωρίον Χαλ-

κιάνικα τῆς Κλουκίνας κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως εὑρέθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Φενεοῦ. Αὐτὸς ἐγνώριζε τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Σολιώτης, οἱ Πετιμεζαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι οἱ λοιποὶ ἐσκότωσαν εἰς τὴν Πόρταις τοὺς Τούρκους, εὑρέθη εἰς τὴν πατρίδα του τὰ Χαλκιάνικα, καὶ μαθὼν τοῦτο, ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Μοναστῆρι.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Νικόλαος Μπερούκας ἀπὸ τὸ Ἄργος ἔγραψε γράμμα καὶ ἔλεγε νὰ ὑπάγουν οἱ στρατιῶται τῶν δύο χωρίων Δουμενὰ καὶ Χαλκιάνικα ἐκεῖ, ἐπειδὴ τὰ δύο αὐτὰ χωρία ἦσαν τοῦ Ἄργους, τὸ δὲ Ἄργος τότε εἶχε χωρία ἰδικά του εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, διότι ὅπου ἐκατοικοῦσεν ὁ Ἀγᾶς, ὅστις ὥριζε τὸ χωρίον, εἰς ἐκείνην τὴν ἐπαρχίαν καὶ αὐτὸ ἀνῆκεν. Ὁ δὲ Μπερούκας ὡς προεστὼς τοῦ Ἄργους ἤθελε νὰ συγκεντρώσῃ ἐκεῖ ὅλους τοὺς στρατιώτας τῆς ἐπαρχίας. Προτοῦ δὲ οἱ στρατιῶται τῶν εἰρημένων χωρίων ἀναχωρήσουν, ἦλθε γράμμα ἀπὸ τὸν Ἀνδρέαν Νοταρᾶν πρὸς τὸν Ναθαναὴλ ἡγούμενον τοῦ μοναστηρίου Ἁγίου Γεωργίου, λέγον πρὸς αὐτὸν νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ μὴ κάμουν κανένα κίνημα κατὰ τῶν Τούρκων, διότι οὗτοι θὰ ἔβγουν θὰ σκοτώσουν καὶ θὰ αἰχμαλωτίσουν τὸν κόσμον. Ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἄκουσαν τὸν Νοταρᾶν, ἀλλ' ἐσυνάχθησαν ὅλοι καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῆς Κορίνθου, ὅπου ηὗραν τὸν Μπερούκαν, ὅστις τοὺς ἐπῆρε καὶ τοὺς ὡδήγησεν εἰς τὸ Ἄργος. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασαν ἐκεῖ ὅλοι οἱ στρατιῶται, ἐκ τούτων μόνοι οἱ ἀπὸ τὸ χωρίον Χαλκιάνικα ἕως τριάντα ἐπῆγαν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Μπερούκα. Εἰς δὲ τὸ Ἄργος τότε ἦτο συστημένη καγκελαρία καὶ κονσολάτον, ἀπὸ δὲ τὴν καγκελαρίαν ἐπῆγαν εἰς τοῦ Μπερούκα

νὰ πάρουν τοὺς στρατιώτας διὰ νὰ τοὺς καταγράψουν εἰς τὸ κονσολάτον, καὶ ἐκατώρθωσαν νὰ πείσουν αὐτοὺς νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν Μπερούκαν, διότι τότε ἦσαν εἰς τὸ Ἄργος δύο κόμματα τὸ μὲν ἕνα αὐτοῦ τοῦ Μπερούκα καὶ τοῦ Βλάση, τὸ δὲ ἄλλο τοῦ Σταμελοπούλου. Οἱ δὲ στρατιῶται ἔφυγαν μὲν ἀπὸ τὸν Μπερούκαν, ἀλλὰ δὲν ἀκολούθησαν τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοδώρου Βλάση, Σταμελόπουλον, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ τοὺς γράψῃ εἰς τὸ κονσολάτον του, ὡς εἴπαμεν. Ἄλλοι δὲ μᾶς εἶπαν καὶ τὸ ἑξῆς. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ναυπλίου ἐβγῆκαν τότε ἀπὸ τὸ φρούριον, καὶ οἱ στρατιῶται μαθόντες τὴν ἔξοδόν των ἐπῆγαν καὶ τοὺς ἐπολέμησαν, καὶ ὕστερον κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των εἰς τὸ Ἄργος οἱ ἐναντίοι τοῦ Μπερούκα καὶ τοῦ Βλάση ψευδῶς διέδωκαν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ διὰ τὸν αἰφνίδιον φόβον ὁ κόσμος ἀνεμοσκορπίσθη, καὶ τότε ἀμέσως κατὰ τὴν γενομένην ἐκείνην ταραχὴν διεδόθη εἰς τὸν ὄχλον, ὅτι ὁ Μπερούκας τοὺς ἐπρόδωκε, λέγοντες, ὅτι αὐτὸς ἔστειλε γράμμα εἰς τοὺς Τούρκους κρυμμένον μέσα εἰς τὸ ψωμί, καὶ ὅτι τάχα τὸ γράμμα αὐτὸ ἐπιάσθη, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ κόσμος ἀγανάκτησε καὶ ἔκαμεν ὅρκον νὰ τοὺς καύσῃ μέσα εἰς τὸ σπίτι των. Ταῦτα μαθόντες ὁ Μπερούκας καὶ ὁ Θ. Βλάσης, οἱ ὁποῖοι τότε ἦσαν ἑνωμένοι, ἔφυγαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῆς Κορίνθου, ὅπου ὁ Μπερούκας εἶχε καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ. Ἔπειτα δὲ ἦλθεν ὁ Παπαγιώργης καὶ ὁ Ἀναγνώστης Γκελμπερῆς ἀπὸ τοῦ Κοσμᾶ, διότι τότε τὰ λεγόμενα Ὀλυμποχώρια ἀνῆκον καὶ αὐτὰ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἄργους.

Ἀφοῦ δὲ οἱ στρατιῶται ἦλθαν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον

τοῦ Ναυπλίου ἐπῆγαν καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸ κονσολάτον δύο συντρόφους τοῦ Μπερούκα τὸν εἰρημένον Ἰωάσαφ Οἰκονομόπουλον καὶ τὸν Ἀνδρέαν Χαΐνταν Νικολόπουλον Καλαβρυτινούς, τοὺς ὁποίους ἐκράτουν, διότι δὲν ἐγράφησαν εἰς τὸ κονσολάτον· τούτους ἀπέλυσαν οἱ ἐναντίοι τοῦ Μπερούκα, καὶ ἀφοῦ ἀπελύθησαν, ἔφυγαν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν πατρίδα των. Ἐπειδὴ δὲ συνέβη ἡ σύγχυσις αὕτη ἔκτοτε πλέον οἱ Χαλκιανῖται καὶ οἱ Δουμενῖται ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν των τὰ Καλάβρυτα.

Ὁ δὲ Ἀναγνώστης Οἰκονομόπουλος ἀπὸ τὸ χωρίον Λαύκαν, ὁ πατήρ του Οἰκονόμος, ὁ Γεώργ. Μπροῦφος, ἐκ Βυτίνης τῆς Καρύταινας, καὶ ὁ Παπαδημήτριος Οἰκονόμος ἀπὸ τοῦ Λαύκα καὶ αὐτός, ὅλοι οὗτοι συνεννοήθησαν μὲ τοὺς Οἰκονόμους, τὸν Σακελλάριον ἀπὸ τὰ Καλύβια τοῦ Φονιᾶ, καὶ μὲ τὸν Οἰκονόμον ἀπὸ τὸ χωρίον Γκούρα, καὶ ἔγραψαν πρὸς τὸν Σωτήριον Χαραλάμπην νὰ στείλῃ τοὺς Πετιμεζαίους, οἵτινες μὲ τὸν Παπανίκαν ἀπὸ τὴν Καστανιὰ νὰ ἐπαναστατήσουν τὰ χωρία των· διότι ὁ Ἀνδρῖκος Νοταρᾶς, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσης Νοταραῖοι τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ ἐπαναστατήσουν.

Ὅταν ἦλθαν εἰς Κόρινθον οἱ Καλαβρυτινοὶ ἄρχοντες, οἱ Κορίνθιοι ὅλης τῆς ἐπαρχίας ἐζήτησαν παρ' αὐτῶν ἀρχηγόν, καὶ ὁ Σ. Χαραλάμπης τοὺς ἔδωκε τὸν Ἀναγνώστην Ποτιμεζᾶ, ὁ δὲ Γκολφῖνος Πετιμεζᾶς, τὸν ὁποῖον ἔστειλε πρότερον ὁ Χαραλάμπης, ἅμα ἔφθασεν εἰς Λαύκαν, πρὶν ἀκόμη ἐκστρατεύσουν ὅλοι διὰ τὴν Κόρινθον, ἐπῆρε 10 Ἕλληνας καὶ ἔτρεξε νὰ φθάσῃ τὸν εἰσπράκτορα τοῦ Κιαμήλμπεη, τὸν συνέλαβεν εἰς τοῦ Λιόντι καὶ τὸν

ἐφόνευσεν, ἔπειτα ἐπῆραν τὰ ὅπλα του καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχε. Τοῦτο τὸ συμβὰν ἔγεινε πρὸ τῆς 25 Μαρτίου, καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ὁπλισθῶσιν οἱ Ἕλληνες.

Οἱ πρῶτοι ὁπλαρχηγοὶ τοῦ χωρίου Λαύκα εἶναι ὁ Κώστας Οἰκονομόπουλος καὶ ὁ Γεώργ. Μπροῦφος· μετὰ τοῦτον ἔρχεται ὁ Κυριάκος Ντεντάκης ἀπὸ τὴν Καστανιάν· ὁ Παπανίκας καὶ δεύτερος αὐτοῦ ὁ Ἀθ. Μοῦλος. Τοῦ χωρίου Δούσια ἦσαν ὁ Ἀναγνώστης Μπισμπίκης κλεφτοκαπετάνιος καὶ φίλος παλαιὸς τοῦ Κωνσταντῆ Κολοκοτρώνη πατρὸς τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη, καὶ δεύτερος αὐτοῦ ὁ Ἀναγνώστης Μπηλίτσης.

Ὁ Σ. Χαραλάμπης ἔστελεν ὡς μυστικόν του καὶ συνεννοεῖτο μὲ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς ἑταιρίας τὸν Παπαστάθην ἀπὸ τὸν Σόλον μὲ φορέματα πενιχρὰ διὰ νὰ μὴ τὸν ἐννοοῦν οἱ Τοῦρκοι. Κατὰ τὰ 1820 τὸν Δεκέμβριον ὡμίλησε μὲ τὸν Οἰκονόμον ἀπὸ τοῦ Λαύκα καὶ ἔπειτα ἐπέρασεν εἰς τὸ Ἄστρος. Αὐτὸν μετεχειρίζοντο εἰς τὰς ἀποστολὰς ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου, διότι, ὡς εἴρηται, ὁ Ἀνδρῖκος Νοταρᾶς ἔγραφεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὅλην νὰ ἔχῃ ὑπακοὴν (ἰταέτη) εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἐμπόδιζε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν φοβούμενος τὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ κατόπιν ἐπῆγεν εἰς τὴν μητέρα τοῦ Κιαμήλμπεη, καὶ αὐτὴ τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι.

Εἰς δὲ τὴν ἐπαρχίαν Τριπολιτσᾶς ὁ Δημήτριος Τσεκόπουλος, Κολιὸς Μπακόπουλος καὶ ὁ Γεωργάκης Λαμπρόπουλος Δαριώτης μὲ πολλοὺς συμπατριώτας των καὶ μὲ τὸν εὑρεθέντα ἐκεῖ Ζακύνθιον Νικολῆ Πατσίρην ἐκυνήγησαν τοὺς κεχαγιᾶδες τοῦ Γκιουσιοῦ καὶ τοῦ Παλαιοπύργου καὶ ἄλλους ἕως τῆς Τρόκλαις τοῦ Κάψια, ὅπου ἑνώθησαν καὶ οἱ Ἀλέξιος Νικολ. Λεβιδιώτης καὶ Κωνστ.

Σκοντριάνος Καψιώτης μὲ τοὺς συμπατριώτας των, ἐπολέμησαν μαζύ των καὶ ἐσκότωσαν ἕνα, καὶ ἐλάβωσαν τὸν Κουτσομπραΐμην, τὸν ὁποῖον τὸ ἄλογόν του τὸν ἐπῆγεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἀπὸ τοῦτο ἀνακατώθη ἡ Τριπολιτσᾶ καὶ ἔβαλαν εὐθὺς τοὺς προκρίτους καὶ ἀρχιερεῖς εἰς τὴν φυλακήν.

Ἐπίσης κατὰ τὰς 21 Μαρτίου ὁ Γεωργάκης Ντρίτζας ἀπὸ τὸ Γαρζενίκο, βαλμένος ἀπὸ τὸν Κωνσταντῆν Ἀλέξανδρον καὶ ἀπὸ τὸν Θεοδόσιον Καρδαρᾶν ἐσκότωσεν εἰς τὰ Βλάχικα τῆς Καρύταινας τέσσερας Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐπήγαιναν εἰς τὴν πόλιν Καρύταινα. Ἀκόμη ὁ Γεώργιος Δανόπουλος ἀπὸ τὸν Ἁγιώργη κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἐσκότωσε κατὰ τὴν θέσιν Δερβενάκι τὸν τάταρη τῆς Κορίνθου, ὅστις ἐπήγαινε διὰ τὸ Ἄργος, καὶ ἔκοψε τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Κορίνθου, ἀφοῦ ἐπίασε τὸ χωρίον Ζαχαριά. Καὶ ἄλλοι ἄλλα παρόμοια ἔκαμαν εἰς ἄλλας ἐπαρχίας [1].

Ἀλλὰ καὶ ὁ Κωνσταντῆς Πετιμεζᾶς ἀπὸ τὸ Μέγα Σπήλαιον ὅπου ἦτο κρυμμένος ἑτοιμάζετο νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ χωρίον Μάζι εἰς τῆς Κατσάναις διὰ νὰ σηκώσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ διὰ γράμματός του τῆς 18 Μαρτίου εἰδοποιοῦσε τὸν Κωνσταντῆ Παπαδέανεἰς Μάζι, ὅτι ἔρχεται καὶ αὐτός, καὶ νὰ ἑτοιμάσῃ πέντε καταλύματα (κονάκια) διὰ τοὺς στρατιώτας του [2]. Αὐτὸν τὸν εἶχε διο-

[1] Ὅλα αὐτὰ τὰ κτυπήματα ἔγειναν ἀπὸ τῆς 15 ἕως εἰς τὰς 21 Μαρτίου. ἐζήτησα νὰ βάλω ἡμερομηνίαν καθενὸς σκοτωμοῦ, ἀλλ' εἶναι ὅλαι αἱ ἡμερομηνίαι ἀσύμφωνοι περὶ τούτου, καὶ ἐγὼ δὲν ἠμπόρεσα αὐτὰ οὔτε νὰ τὰ μάθω ἀκριβῶς ὅλα πότε ἔγειναν· διότι δὲν μᾶς ἤρχοντο αἱ εἰδήσεις εὐθύς.

[2] Ἰδοὺ καὶ ἀντίγραφον τοῦ γράμματός του.

Σπήλαιο τὴν 18 Μαρτίου. 1821.

ρίσει ἐκεῖ καπετάνιον διὰ νὰ μαζώξῃ στρατιώτας ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης καὶ πρὸς τοῦτο ἔγραψε τὴν 20 Μαρτίου ὁ ἴδιος καὶ ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς γέροντας τῶν χωρίων Κατσάναις, νὰ ὑπακούουν εἰς αὐτόν, καὶ ὅσοι εἶναι ἱκανοὶ καὶ ἔχουν ἄρματα νὰ τὸν ἀκολουθοῦν εἰς ὅ,τι τοὺς διατάττει καὶ τίποτε νὰ μὴν ἐπιχειρίζεται κανεὶς χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ ὁ Καπετὰν Πετιμεζᾶς [1].

Ὁ Κωνσταντῆς Πετιμεζᾶς ἀπὸ τῆς Κατσάναις ἐπῆγεν ἔπειτα εἰς τὸ Σοπωτὸν τὴν 25 Μαρτίου, καὶ συνεννοηθεὶς ἐκεῖ μετὰ τῶν προκρίτων μετέβη καὶ ἐσύστησε στρατόπεδον καὶ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ τμήματος Λειβαρ-

Τὴν εὐγενείαν σας κῦρ Κωνσταντῆ ἀσπάζομέν σας, τὸ τίμιό σας ἀρχοντικὸ ὁμοίως ποιῶ.

Ἐρωτῶ διὰ τὴν καλήν σας ὑγείαν, μάθετε καὶ διὰ μέρος μας χάριτι θείᾳ καλῶς ὑγιαίνομεν· ἀπὸ τὸ ἄλλο τῆς φανερώνω ὡς ἐπροστάχθην ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους νὰ ἑτοιμάσετε εὐτοῦ εἰς τὸ χωρίο σας πέντε κονάκια, διὰ τῆς φαμιλίαις μας, ἡ ὁποίαις ἢ κυριακὴ ἢ δευτέρα εἶναι εὐτοῦ· προσέτι θέλει τοὺς προβλέψετε καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα κρατῶντες τὸν λογαριασμόν σας καὶ θέλει σᾶς ἀποκριθοῦμαι ὡς ἐκουδέντιασα μὲ τὸν υἱόν σας τὰ ὅσα χρειάζονται, καὶ ὡς ἐμιλήσαμε θέλει ἀκολουθήσομε· τόσον καὶ ξανὰ ἀσπάζοντάς σας μένω μὲ ὅλον τὸ σέβας

Ὅλος ἀδελφὸς
Κωνσταντῖνος Πετιμεζᾶς

[1] Περιεργείας χάριν τυπώνομεν καὶ τὴν Ἐγκύκλιον.

Ἀγαπητοί μας γέροντες τῶν χωρίων Κατζάναις καὶ λοιποὶ σᾶς χαιρετῶ.

Εἰς τὸ αὐτόθι ἐδιωρίσθη μὲ γνώμην καὶ ἀπόφασιν ἐδική μας ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς Πετιμεζᾶς διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ συνάξῃ ἀνθρώπους· ὅσοι λοιπὸν εἶσθε ἱκανοὶ καὶ μὲ ἄρματα ὅλοι θέλει ἀκολουθήσετε κοντά του προσέχοντες διὰ νὰ μὴ κάμνετε στραπάτζον καὶ ἀταξίαν εἰς κανένα μέρος, ἀλλὰ χωρὶς γνώμην τοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ νὰ μὴν ἐπιχειρίζεσθε τὸ παραμικρόν, ὅτι ὕστερον παιδεύεται σέβας.
ἐκεῖνος ὅπου μὲ ἐδικόν του σκοπὸν ἐπιχειρίζεται τὰ πράγματα, καὶ ὡς σᾶς γράφω νὰ ἐξακολουθήσετε. Ταῦτα 20 Μαρτίου. Ζαρούχλα.

ἐδικός σας.
Σωτήρης Χαραλάμπης.

τσίου εἰς τὰ Τριπόταμα καὶ διέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς 3 Ἀπριλίου. Μαθὼν δὲ ἐκεῖ, ὅτι οἱ Λαλαῖοι ἐπέρασαν διὰ τὸν Πύργον ἐπῆγεν εἰς Δίβρην κατὰ τὴν θέσιν Σφακοβοῦνι, ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Τριπόταμα καὶ ἐκεῖθεν πάλιν εἰς τῆς Κατσάναις, τὸ δὲ πάσχα μετὰ τῶν ἄλλων Καλαβρυτινῶν παρευρέθη εἰς τὸ Λεβίδι. Κατὰ δὲ τὰ μέσα Ἀπριλίου ἐσχηματίσθη πάλιν στρατόπεδον εἰς Τριπόταμα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀσημάκη καὶ Παναγιωτάκη Φωτήλα πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἐχόντων γραμματέα τὸν Χαράλαμπον Λοντοτσακύρην ἐκ Σοπωτοῦ. Τὸ δὲ στράτευμα αὐτὸ ἐπηγεν ἐκεῖθεν ἔπειτα εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Λάλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Εἴσοδος τῶν Καπεταναίων εἰς τὰς Καλάμας καὶ παράδοσις τῶν ἐκεῖ Τούρκων. — Ἐκστρατεία τῶν Καπεταναίων διὰ τὰ διάφορα φρούρια τῆς Πελοποννήσου. — Ὁ Κολοκοτρώνης πηγαίνει διὰ τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου — Πρώτη μάχη κατὰ τῶν Φαναριτῶν Τούρκων. — Πολιορκία Καρύταινας.

Τὴν 6 Ἰανουαρίου 1821 ἐπέρασεν ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τρεῖς συντρόφους του εἰς τὴν Σκαρδαμούλαν τῆς Μάνης εἰς τὸν φίλον του Παναγιώτην Μούρτσινον. Ἐκεῖθεν εἰσακούσθη μὲ τοὺς καπεταναίους τῆς Μάνης καὶ Μεσσηνίας, καὶ συνέδεσαν ἀναμεταξύ των ἀδελφικὰς φιλίας καὶ ἐλησμόνησαν τὰ παλαιά των πάθη διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Ὅλον τὸν καιρὸν ἕως νὰ ἔλθῃ ἡ προσδιωρισμένη ἡμέρα εἰς αὐτὰ ἐκαταγίνοντο. Τέλος ἐσυνάχθηκαν

καὶ ἐβγῆκαν εἰς τὰς 22 Μαρτίου [1] εἰς τὰς Καλάμας ὁ Π. Μαυρομιχάλης, οἱ Καπετανάκιδες, οἱ Κουμουνδουράκιδες, ὁ Π. Μούρτσινος, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Π. Κεφάλας, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Ἀρχ. Φλέσας, ὁ Μῆτρος Πέτροβας καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι μὲ 2,500 στρατιώτας Μανιάτας καὶ ἄλλους, ὅπου ἀμέσως ἐπαρεδόθηκαν οἱ Τοῦρκοι τῶν Καλαμῶν εἰς τὸν Π. Μαυρομιχάλην. Αὐτὸς ἦτο τότε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος καὶ ἔπειτα ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκετο εἶχε πάντοτε τὴν ἀρχηγίαν εἰς τοὺς Μανιάτας.

Μετὰ ταῦτα ἔκαμαν οἱ καπεταναῖοι συμβούλιον πῶς νὰ ἐξαπλώσουν τὴν ἐπανάστασιν· ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἄλλοι νὰ ὑπάγουν νὰ πολιορκήσουν μαζὺ μὲ τοὺς ἐντοπίους τὰ φρούρια τῆς Μεσσηνίας, Μεθώνην, Κορώνην καὶ Νεόκαστρον [2], οἱ δὲ γέροντες Π. Μαυρομιχάλης, Ἰωάννης καὶ Γεώργιος Καπετανάκιδες, ὁ Ν. Χριστέας, ὁ Π. Κυβέλος, ὁ Ἰωάννης Κατσῆς ἢ Μαυρομιχάλης, ὁ Κυριακούλης Κουτράκος, ὁ Πατριαρχέας καὶ ἄλλοι ἔμειναν εἰς τὰς Καλάμας διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ ἔκαμαν τὴν λεγομένην Γερουσίαν τῶν Καλαμῶν.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐψάλη δοξολογία ἀπὸ τοὺς Καλα-

1 Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἄρχισεν ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς Πάτρας καὶ μίαν ἡμέραν πρωτήτερα εἰς τὰ Καλάβρυτα. Πανταχοῦ λοιπὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔγεινε συγχρόνως ἡ ἐπανάστασις. Ἀλλὰ περίεργον εἶναι πῶς ἐχώρεσεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ κυρίου Τρικούπη (Ἱστορ. Α. 85), ὅτι αὐθημερὸν ὅσοι καπεταναῖοι ἦσαν εἰς τὴν Μάνην, ἄκουσαν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Πατρῶν καὶ ἐκινήθησαν. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Π. Πατρῶν εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του σελ. 18 καὶ φαίνεται, ὅτι ἀπὸ ἐδῶ ὁ Ἱστορικός μας τὰ ἔλαβεν.

2 Οἱ δὲ Ἕλληνες καθὼς ἐπῆραν τὰ ἄρματα εἰς τὰ χέρια ἔκλεισαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν εἰς τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου. Δεκαέξ δὲ πολιορκίαι ἔγειναν, ἤτοι τῆς Καλαμάτας, Κορώνης, Μεθώνης, Νεοκάστρου, Λάλα, Χλουμουτσίου τῆς Γαστούνης, Πατρῶν, Καστελιοῦ, Κορίνθου, Ναυπλίου, Μονεμβασίας, Τριπολιτσᾶς, Καρύταινας, Φαναρίου, Λαγκαδίων καὶ Καλαβρύτων.

ματιανοὺς ἱερεῖς εἰς τὸν ποταμὸν καὶ τότε οἱ ἄλλοι μὲν ἐπῆγαν νὰ πολιορκήσουν τὰ φρούρια τῆς Μεσσηνίας, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μὲ 300 Μανιάτας, τοὺς ὁποίους ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν Μούρτσινον καὶ ἀπὸ τὸν Π. Μαυρομιχάλην, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Ἀρχιμ. Φλέσας καὶ ὁ Π. Κεφάλας ἐξεστράτευσαν τὴν 24 Μαρτίου διὰ τὰ μεσόγεια τῆς Πελοποννήσου διὰ νὰ γενικεύσουν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ κατὰ τὸ χωρίον Σκάλα εἰς τὸν δρόμον ἔμαθον, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τοῦ Φαναρίου Ζαχαῖοι, Μουτριζάνοι, Ζουρτσάνοι ὑπὲρ τὰς 4,000 ψυχαὶ προετοιμάζοντο νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἐχωρίσθη τότε ἀπὸ τὸν Ἀρχιμ. Φλέσαν καὶ ἀπὸ τοὺς λοιπούς, οἱ ὁποῖοι ἐτράβηξαν διὰ τὴν Ἀρκαδίαν διὰ νὰ γενικεύσουν καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐκεῖνος ἐτράβηξε κατὰ τὸ Λεοντάρι καὶ τὴν Καρύταιναν.

Καθὼς ἔβλεπαν οἱ Ἕλληνες τὰς σημαίας καὶ τοὺς στρατιώτας ἐσήμαιναν τῶν ἐκκλησιῶν τὰ σήμαντρα, καὶ οἱ μὲν ἱερεῖς ἔβγαιναν ἐνδυμένοι τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ μὲ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰς χεῖρας, οἱ δὲ χριστιανοὶ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία, ἐπαρακαλοῦσαν τὸν θεὸν νὰ τοὺς ἐνδυναμώνῃ. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης μάλιστα ἐφοροῦσε μίαν περικεφαλαίαν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐκύτταζαν μὲ πολλὴν περιέργειαν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸν ἐδέχοντο μὲ μεγάλην ὑποδοχήν. Εἶχε δὲ καὶ σημαιοφόρον ἕνα καλόγηρον θεώρατον, παπᾶ Τούρταν ὀνομαζόμενον, ὁ ὁποῖος ἐκράτει ἕνα μεγάλον σταυρὸν ὑψηλὰ εἰς τὰ χέρια καὶ ἐπήγαινε πάντοτε 'μπροστὰ εἰς τὸ στράτευμα. Ὁ κόσμος ἐγίνετο τοῖχος καὶ ἔκαμναν τὸν σταυρόν των καθὼς ἐπέρνα ὁ καλόγηρος μὲ τὸν σταυρόν.

Εἰς τὰς 25 Μαρτίου ἐκατέβηκαν ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς

Καρύταινας ὁ Θεοδόσιος Καρδαρᾶς μὲ τοὺς Ζυγοβιστινούς, ὁ Κωνσταντῆς 'Αλεξανδρόπουλος μὲ τοὺς Στεμνιτσιώτας καὶ Δημητσανίτας καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀπὸ τὸν κάμπον, μὲ τοὺς καπεταναίους καὶ τὰς σημαίας των κάθε χωρίον, καὶ ἠθέλησαν νὰ πιάσουν τοὺς Τούρκους τῆς Καρύταινας· ἀλλ' αὐτοὶ τὸ ἔμαθαν προτήτερα καὶ ἐπίασαν τὸ Παλαιόκαστρον τῆς Καρύταινας, ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ ὀλίγας τροφὰς καὶ τὰς ἔμβασαν εἰς τὸ φρούριον.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπήγαινε τὸν δρόμον του καὶ πρὶν φθάσῃ εἰς τοῦ Τετέμπεη εἰς τὰς 27 Μαρτίου ἔλαβε γράμμα ἀπὸ τὸν Βασίλη Μπούντουνα [1] ἀπὸ τῆς Καρυαῖς τὸ ὁποῖον ἔλεγεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι Φαναρῖται ἐκίνησαν διὰ τὴν Τριπολιτσᾶν, ἐτάχυνε τότε τὸν δρόμον του, ἔφθασεν εἰς τὴν Καρύταινα, καὶ ἐβοήθησε τοὺς πολιορκοῦντας τὸ παλαιόκαστρον, ὅπου εἶχαν, ὡς εἴπαμεν, κλεισθῇ οἱ Τοῦρκοι τῆς Καρύταινας.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Κολοκοτρώνης ἐτράβηξε καὶ ἐπίασε τὴν θέσιν "Αγιον Θανάση καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔγραψεν εἰς τοὺς 'Ανδριτσάνους, ὅτι ἐπίασεν ἐμπρὸς νὰ βαρέσῃ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν νὰ κοιμηθοῦν εἰς τὴν Σολδίνα, καὶ αὐτοὶ νὰ ἔλθουν νὰ τοὺς κτυπήσουν ἀπὸ πίσω.

Τὸ γράμμα του ἐπῆγε νύκτα εἰς τὸ στρατόπεδον, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὰ Ῥόβια· ἀλλ' οἱ 'Ανδριτσάνοι δὲν ἐγνώριζαν τὴν ὑπογραφήν του, δὲν ἐπίστευσαν καὶ διὰ τοῦτο

[1] Αὐτὸς ἐσκότωσε τότε τὸν Τοῦρκον κατὰ τὸ γεφύρι τῆς Καρύταινας, τὸν ὁποῖον ἔστελναν οἱ Τοῦρκοι Φαναρῖται εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν μὲ γράμματα, καὶ ἀφοῦ τοῦ τὰ ἐπῆρε τὰ ἔστειλεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην· οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν, ὅτι δὲν θὰ πάῃ πλέον κανένας εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ τῶν κλεισμένων εἰς τὸ παλαιόκαστρον βοήθεια, ἀλλ' ἐγελάσθηκαν. Κατὰ δὲ τὴν πολιορκίαν ταύτην τοῦ φρουρίου τῆς Καρύταινας ὁ Λιάκος Παλουμπιώτης παλαιὸς κλέφτης πολεμῶν ἔξωθεν ἐσκοτώθη.

ἐκράτησαν τὸν πεζὸν ἕως ὅτου ἐξημέρωσεν, ὑποπτεύοντες μάλιστα μὴν ἦτο καμμία ἀπάτη ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, καὶ τὴν αὐγὴν τῆς 28 Μαρτίου ἄνοιξεν ὁ πόλεμος· καὶ ἀπὸ μπροστὰ τοὺς ἐκτύπα ὁ Κολοκοτρώνης καὶ τοὺς ἐμπόδιζε τὸν δρόμον των καὶ ἀπὸ πίσω ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος μὲ τοὺς Ἀνδριτσάνους καὶ λοιποὺς ἐπαρχιώτας τοῦ Φαναρίου. Εἶχεν ἔλθει τότε ἐκεῖ καὶ ὁ Καφετζῆς ἀπὸ τὴν Λιοδώραν καὶ τοὺς ἐκτύπα καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ πισινὸν μέρος.

Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς Μανιάτας ἐπολέμησε πολλὴν ὥραν καὶ δὲν τοὺς ἄφησε νὰ προχωρήσουν· ἀλλ' ἡ φιλοτιμία τῶν Τούρκων ἔγεινεν ἀνδρεία καὶ ἐπῆραν ἐμπρὸς τὸν Κολοκοτρώνην· εἶχαν ὅμως σώσει οἱ στρατιῶταί του καὶ τὰ φουσέκιά των καὶ ἐτραβήχθησαν κατὰ τὸ βουνὸ τοῦ Κουρουνιοῦ.

Οἱ Τοῦρκοι λοιπὸν ἐπέρασαν τὸν Ἅγιον Θανάση μὲ πόλεμον, ἐσκοτώθησαν ἀρκετοί, ἀπὸ δὲ τοὺς ἀποπίσω Ἕλληνας ἕνας σημαιοφόρος καὶ τρεῖς Μανιᾶται ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦ Κολοκοτρώνη, καί τινες ἐλαβώθησαν. Ἔπειτα οἱ Τοῦρκοι ἐμαζώχθησαν εἰς Ξεροκαρύταινα καὶ εἰς τὸ Κομμένο Τσαμί, σκοπεύοντες νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ γεφύρι τῆς Καρύταινας· ἀλλ' ὑποπτεύοντες μὴν ἦναι πιασμένο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὠπισθοδρόμησαν καὶ ἐπέρασαν μέσα ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἀλφειὸν (Ῥουφιᾶν) εἰς τὴν θέσιν Χαλούλαγα. Τότε ἔφθασαν καὶ οἱ ἀδελφοὶ Πλαποῦται Δημήτριος καὶ Γεωργάκης μὲ τοὺς Λιοδωρίσιους[1]· ἔφθασε

[1] Ὁ δὲ Δημ. Πλαπούτας ὅταν ἀνέβαινε τοῦ Ἀντώνη τὸν Μύλον ἀπόστασεν ἀπὸ τοὺς πόνους τῆς λαβωματιᾶς, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὸ πόδι. Ὁ δὲ Τσανέτος Χριστόπουλος τοῦ ἔδωκεν ἕνα ἄλογον ἀπὸ τὰ λάφυρα καὶ ἔβγῆκε τὸν ἀνήφορον εἰς τὴν θέσιν Ἅγιον Θανάση.

δὲ τότε καὶ ὁ Σπ. Σπηλιωτόπουλος μὲ τοὺς Δημητσανίτας ὅλοι ἕως 300· αὐτοὶ ἑνωθέντες μὲ τοὺς Φαναρίτας ἔκαμαν ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου μὲ περισσότερον θυμόν. Ὅταν ἐπροσπάθουν οἱ Τοῦρκοι νὰ περάσουν τοὺς ἐκτύπησαν οἱ Ἕλληνες γερὰ καὶ μάλιστα ὁ Δ. Πλαπούτας· διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἔπεσαν εἰς τὸν ποταμὸν [1] καὶ ἐπνίγησαν πολλοὶ καὶ πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ ζῶα, ἀλλὰ καὶ ὄχι ὀλίγοι ἐσκοτώθησαν. Ὅσοι δὲ ἐπέρασαν τὸν ποταμὸν ἐγλύτωσαν καὶ ἐκόλλησαν κατὰ τὸ ἄντικρυ φρούριον τῆς Καρύταινας· ἐβγῆκαν καὶ οἱ Καρυτινοὶ Τοῦρκοι κάτω εἰς τὰ ἁλώνια καὶ τοὺς ἐβοήθησαν καὶ ἐ τ ο υ φ έ κ α γ α ν καὶ αὐτοὶ τὴν πέραν μεριὰν τὸν Πλαπούταν καὶ τοὺς Ἀνδριτσάνους.

Τὴν 28 Μαρτίου μετὰ τὸν πόλεμον ἔφθασε καὶ ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης μὲ τοὺς βουνίσιους καὶ ἀνταμώθηκε μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ἐφιλήθηκαν καὶ ἐκοιμήθηκαν μαζὺ εἰς ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ σπίτι τοῦ Μιχελῆ. Ἐκεῖ ἀντάμωσεν ὁ Δ. Πλαπούτας μὲ τὸν Σταῦρον Δημητρακόπουλον Ἁλωνιστιώτην καὶ ἐφιλιώθησαν ἀφήσαντες τὰ παλαιά των πάθη· διότι αὐτὸς εἶχε λαβώσει προτήτερα τὸν Δημήτρ. Πλαπούταν, καὶ ὡρκίσθησαν νὰ ἑνωθοῦν καὶ νὰ κυνηγοῦν τὸν τύραννον τῆς πατρίδος· εἰς αὐτὰ ὅλα ἤμουν καὶ ἐγὼ παρών.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετὰ τὸν πόλεμον ἔγραψεν ὁ Κολο-

[1] Ἀπὸ τὸν Ἅγιον Θανάση οἱ Τοῦρκοι ἐπῆγαν ἴσα τὸν δρόμον των εἰς τὸ Κομμένο Τσαμὶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὠπισθοδρόμησαν καὶ ἔπεσαν εἰς τὸ πέρασμα τοῦ ποταμοῦ, καὶ δὲν ἐπῆγαν πέρα ἀπὸ τὸ Κομμένο Τσαμί, ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστορ. Α. 63), οὔτε ἐκτυπήθησαν ἀπὸ τοὺς Μανιάτας πλέον· διότι αὐτοὶ εἶχαν τραβηχθῇ, ὡς εἴπαμεν, κατὰ τὸ βουνὸν Κουρουνιοῦ. Ὁ δὲ Τσανέτος Χριστόπουλος, ὁ τότε ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων Φαναριτῶν, ἀπὸ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐπῆρε τὰ ἅρματα καὶ εἶχε σχηματίσει ἀπὸ συμπατριώτας του ἰδιαίτερον στράτευμα καὶ ἐκτύπα τοὺς τούρκους συγχρόνως μὲ τὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ τὰ ὀπίσω, καὶ ψεῦμα εἶναι ὅτι ὁ Τσανέτος καὶ λοιποὶ ἀκολουθοῦσαν τοὺς Τούρκους μέχρι τινὸς ὡς φίλους των.

κοτρώνης εἰς τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον τὸ ἀκόλουθον γράμμα [1].

Εἰς τὰς 29 Μαρτίου τὸ πρωὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέρασεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Τσανέτου Χριστοπούλου, ὅστις ἦτο τοποθετημένος εἰς τὸ ἄντικρυ μέρος τοῦ ποταμοῦ καὶ ὡμίλησαν περὶ Λαλαίων Τούρκων καὶ ἔκαμαν γράμμα εἰς τὸν Χασὰν Φιδᾶ Λαλιώτην λέγοντές του τὰ διατρέχοντα καὶ συμβουλεύοντες καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους Λαλαίους νὰ προσκυνήσουν καὶ ὅτι θὰ ζήσουν ὡς ἀδελφοὶ καὶ ὁ καθένας των νὰ ἔχῃ τὴν πίστιν του. Ἀφοῦ ἐκλείσαμεν τοὺς ἐντοπίους Τούρκους καὶ τοὺς Φαναρίτας, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν καὶ ἐνώθησαν μὲ τοὺς Καρυτινοὺς εἰς τὸ φρούριον τῆς Καρύταινας, τοὺς ἀναγκάσαμεν διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ μετὰ τρεῖς ἡμέρας νὰ ἀρχίσουν νὰ ζητοῦν νὰ παραδοθοῦν. Ἐκεῖ εὑρέθη καὶ ὁ Μουσταφᾶ ἀγᾶς Ῥιζιώτης ὁ Βοϊβοντας τῶν Ἰμπλακίων.

Ἔγεινε λοιπὸν συμβούλιον ἀπὸ τοὺς μαζωχθέντας ἐκεῖ καπεταναίους τὸν Ἀρχ. Φλέσαν, Ἀναγνωσταρᾶν,

[1] Φίλτατε Κύριε Τσανέτο!

Ἔλαβον τὸν τεσκερέ σου καὶ εἶδον· ἐκάματε καλὰ ὅπου ἐπιάσατε αὐτὸ τὸ μέρος, καὶ ἡμεῖς ἐδῶ κουσοῦρι δὲν κάνομεν· φόβον ἀπὸ Τριπολιτσᾶν δὲν ἔχομεν. Ἔμαθα, ὅτι ἔχετε βολύμι καὶ διὰ τοῦτο διὰ νυκτὸς νὰ μᾶς ξημερώσητε τριακοσίας ὀκάδας βολύμι, καὶ ἀπὸ ἐδῶ σᾶς στέλνωμεν παροῦτι καὶ γίνεται οἰκονομία καὶ εἰς τὰ δύο μέρη καὶ περιμένω τὸ βολύμι.

Τῇ 28 Μαρτίου 1821 Καρύταινα.

Θεοδωράκης Κολοκοτρώνης (*).

(*) Ἐκ τούτου τοῦ γράμματος μανθάνομεν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης τὴν 28, ὅταν ἐπολέμησε δὲν εἶχε μολύβι καὶ διὰ ταῦτα εἶχε τραβηχθῆ κατὰ τὸ βουνὸν Κουρουνιοῦ καὶ εἶχεν ἀφήσει τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν, καὶ ἀκόμα πῶς ἄρχησεν ἡ ἐπανάστασίς μας χωρὶς καμμίαν γενικὴν πρόβλεψιν, καὶ ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐδάνειζαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μπαροῦτι μολύβι καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου.

Κολοκοτρώνην, Κανέλλον Δεληγιάννην, Ἠλίαν Μαυρομιχάλην, Χριστόδουλον Καπετανάκην, Δ. Παπατσώνην, Κεφάλαν, Τσανέτον Χριστόπουλον, ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Πλαπούτας, τότε ὀνομαζομένους Κολιοπούλους, καὶ μὲ τὸν Διονύσιον Εὐμορφόπουλον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει τότε μὲ τὸν Ἀρχιμ. Φλέσαν.

Ἐδῶ ἐπρωτοεῖδεν ὁ Δ. Εὐμορφόπουλος τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τότε τὸν ἐσύστησεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἀρχ. Φλέσας. Μαζύ των ἦλθε καὶ ὁ Κωνσταντῆς Πελοπίδας ἰατρὸς μὲ τὸν τίτλον ντετόρος ἤτοι ἰατρὸς τοῦ στρατοῦ. Πρῶτος αὐτὸς ἔκαμε σφραγῖδα μακρουλὴν 'σὰν δάκτυλον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν Ἐλευθερία ἢ θάνατος· αὐτὴ ἐχρησίμευσε διὰ νὰ σφραγίζουν τὰ μαγαζεῖα τῶν Τούρκων. Εἰς αὐτὸ τὸ συμβούλιον ὡμιλήθηκαν πολλά, ἀλλ' ἡ γνώμη τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο νὰ μείνουν ὀλίγοι καὶ νὰ βαστοῦν τοὺς Τούρκους μέσα εἰς τὸ φρούριον κλεισμένους καὶ νὰ διαπραγματεύωνται τὴν παράδοσιν, διότι ἤμεθα κοντὰ ἕως 5000 στρατιῶται, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ ὑπάγουν νὰ πιάσουν τὸ Καλογεροβοῦνι, τοῦ Δούκα τὴν Σίκαλι καὶ τὴν Λαγκάδα, διότι εἰς αὐτὰς τὰς θέσεις ἦσαν δρόμοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἤθελον περάσει οἱ Τοῦρκοι διὰ Τριπολιτσᾶν· ἐπειδὴ ἐμάθαμεν ὅτι ἔστειλαν οἱ κλεισμένοι Τοῦρκοι εἰς τὸ φρούριον δύο Τούρκους ἐνδυμένους χωριάτικα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν.

Οἱ καπεταναῖοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ συμφωνήσουν καὶ οὔτε ἐπήγαιναν οὔτε ἐκάθοντο, διότι ἐκαρτεροῦσαν νὰ ἰδοῦν τοὺς Τούρκους, ὅπου θὰ προσκυνήσουν καὶ ἦτο δι' αὐτοὺς τοῦτο μεγάλο θαῦμα· αὐτὸς δὲ ἦτο ὁ πρῶτος πόλεμος, ὅπου ἐσυνάχθηκαν τόσοι πολλοὶ Ἕλληνες στρατιῶται.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν χωρὶς ἅρματα καὶ

ἄλλοι εἶχαν μαχαίρας, ἄλλοι σουγλιά, καὶ αἱ σημαῖαι τῶν περισσοτέρων ἦσαν τσεμπέραις τῶν γυναικῶν των· ἐρωτοῦσαν οἱ ἁπλοῖ Ἕλληνες τότε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον διὰ τί ἐμαζώχθημεν ἐδῶ καὶ τί θὰ κάμωμεν; Οἱ δὲ καπεταναῖοι τοὺς ἔλεγαν, ὅτι ἐμαζώχθημεν νὰ σκοτώσωμεν τοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἐλευθερωθῶμεν. Οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως αὐτομάτως ἐσυναθροίζοντο εἰς τὰ στρατόπεδα καθ' ὁμάδας, οἰκογενείας, χωρία καὶ κατ' ἐπαρχίας. Ἔπειτα ὅμως ὁ Κολοκοτρώνης ἐπρολάμβανε καὶ τοὺς ἐσυνάθροιζε διὰ διαταγῆς αὐτοῦ, ἢ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ συνέρχωνται αὐτομάτως, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ῥᾳδιουργίαν, καὶ τὴν λιποταξίαν καὶ ἤθελε νὰ τοὺς ἔχῃ ὅλους ὑπὸ ἐπιτήρησιν.

Ἐδῶ ἐβλέπαμεν τὴν μεγαλειτέραν προθυμίαν τοῦ λαοῦ. Καὶ αἱ γυναῖκες αἱ ἴδιαι ἤρχοντο φορτωμέναις καὶ ἔφερναν καὶ τὰ ζῶά των φορτωμένα κρέατα, κρασία, καὶ ἄλλας τροφὰς διὰ νὰ φάγουν οἱ ἄνδρες των καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται· τὸ δὲ στρατόπεδον ὡμοίαζεν εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν χωρικὸν πανηγύρι. Ἔλειπεν ὅμως ἀπὸ τὸ στρατόπεδον αὐτὸ ἡ πειθαρχία, διότι ὅλοι οἱ χωρικοὶ ὅσοι ἐσυνάχθησαν δὲν εἶχαν πλέον τὸν Τοῦρκον τὸν ἀφέντη των εἰς τὸ κεφάλι των. Ἡ ἔξαφνη αὐτὴ μεταβολὴ ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἁπλοῦς περισσότερον μωροθαύμαχτους, τοὺς ἐφαίνετο, ὅτι ἦτο παράξενον καὶ ἀπίστευτον, νὰ πάρουν ἀπὸ τοὺς ἀφεντᾶδές των τὰ ἅρματα καὶ τὴν δόξαν.

Ὅταν δὲ οἱ Τοῦρκοι τοῦ Νεοκάστρου, πολιορκούμενοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἀπεφάσισαν νὰ παραδοθοῦν, συνέβη τὸ ἑξῆς· οἱ Τοῦρκοι ἐζήτησαν νὰ ἔλθουν εἰς ὁμιλίαν μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὥρισαν τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν διὰ νὰ ἀνταμώσουν οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τῶν δύο μερῶν. Ἀνυ-

πόμονοι δὲ καὶ ἀπειθεῖς ὄντες οἱ Ἕλληνες στρατιῶται, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἔβγαιναν διὰ νὰ ὁμιλήσουν, ἤρχοντο καὶ αὐτοὶ σωρηδὸν διὰ νὰ ἴδουν, νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ μάθουν πῶς ἤθελε παραδοθοῦν· ἀλλὰ τοῦτο ἐφόβιζε τοὺς Τούρκους καὶ οὕτως ἔφυγαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ φρούριον. Ἀφοῦ δὲ πλέον εἶδαν οἱ Τοῦρκοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἀκούουν τοὺς καπεταναίους των, μίαν ἡμέραν ὁ Τσιντάραγας, κλειδοῦχος τοῦ φρουρίου, ἔχασε τὴν ὑπομονὴν καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς στρατιώτας ἐφώναξεν οὕτως· «σοὺτ βρὲ Ῥωμηοί.» Ἡ φωνὴ αὕτη ἀμέσως ἔφερε σιωπήν. Ἐδῶ δὲ ἐφαρμόζεται τὸ ῥητόν· «Εἶδεν ὁ δοῦλος τὸν δεσπότην καὶ ἐφοβήθη». Κατ᾽ οὐδένα ἄλλον τρόπον ἐδύναντο οἱ καπεταναῖοι νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς στρατιώτας των διὰ νὰ σταθοῦν οἱ Τοῦρκοι εἰς ὁμιλίαν, ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἀγᾶ μόνη τοὺς ἡσύχασε. Πόσον ὁ φόβος εἶναι δυνατὸς καὶ ἀνεξάλειπτος, ὅταν ἦναι παιδιόθεν ῥιζωμένος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καθὼς τότε ἦτο εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Οἱ δὲ καπεταναῖοι εἰς τὴν ἀρχὴν ἐμεταχειρίζοντο τοὺς στρατιώτας ὡς ἀδελφούς των, ἐπειδὴ προσεπάθουν νὰ τοὺς μάθουν τί θὰ εἰπῇ ἐπανάστασις, καὶ ἀκόμη οὐδὲ ἐγνωρίζοντο ποῖοι ἦσαν οἱ ἀνώτεροι.

Ἀφοῦ ἐπέρασαν οὕτω δύο ἡμέραι τὴν 31 Μαρτίου μετὰ τὸ γεῦμα βλέπομεν ἔξαφνα καπνὸν πολὺν εἰς τὸ χωρίον Σάλεσι, 3 ὥρας μακρὰν ἀπὸ τοῦ Σπολάτη τὴν βρύσιν παρακάτω ὅπου ἦσαν χαλάσματα καὶ ἀλώνια· ἕως ἐκεῖ ἐβαστοῦσε τὸ γενικὸν στρατόπεδον. Οἱ ἐρχόμενοι Τοῦρκοι πρὸς βοήθειαν τοῦ φρουρίου ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὸ χωρίον Σάλεσι διὰ νὰ ἴδουν οἱ κλεισμένοι εἰς τὸ φρούριον νὰ βαστάξουν καὶ νὰ ἐμψυχωθοῦν καὶ ἄρχισαν νὰ ἀνακατώνων-

ται· καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐννοήσαμεν ὅτι ἔρχονται Τοῦρκοι, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἐβλέπαμεν παρὰ μόνον τὸν καπνόν, διότι ὁ τόπος ἦτο βουνάκια καὶ λόγκος· τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆρε μίαν σημαίαν, ἐκαβάληκεν ἕνα ἄλογον λαβωμένον τοῦ Νικολοῦ Καβαδία καὶ τοὺς εἶπε, πηγαίνω εἰς τὴν θέσιν Βίγλα τοῦ βουνοῦ Φλωριοῦ νὰ ἰδῶ, ἂν ἔρχωνται Τοῦρκοι καὶ ἂν ἡ φωτιαῖς εἶναι τῶν Τούρκων· καὶ ἂν ἰδῶ, ὅτι Τοῦρκοι ἔρχονται θὰ ἀνοίξω τὴν σημαίαν τρεῖς φοραῖς καὶ θὰ τὴν μαζώξω, καὶ τότε νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ καὶ νὰ πιάσετε ἄλλην θέσιν διὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσωμεν νὰ μὴν ἑνωθοῦν μὲ τοὺς κλεισμένους· ἐὰν ὅμως δὲν ἦναι τίποτε θὰ τὴν ἀφήσω ἀνοικτὴν καὶ θὰ ἐξακολουθῆτε τότε τὸν πόλεμον. Δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ κάμῃ ὅσα εἶπεν, ἀλλ' οὔτε ἐμεῖς ἐκυτάζαμεν ἐκεῖθεν, καὶ εὐθὺς Τοῦρκοι καββαλαραῖοι καὶ πεζοὶ περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας ἐφάνησαν ἐμπροστά μας καὶ μᾶς ἐπῆραν τῆς πλάταις. 1) Ἀμέσως ἐσκορ-

1) Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱ. Α. 237. κτλ.) λέγει ἐσφαλμένως, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης εἶδε διὰ τοῦ τηλεσκοπίου, ὅτι ἦσαν ἐχθροὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο καὶ τὸ ἐγνωστοποίησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐπῆγεν εἰς τὸ χωριὸ Φλωριό, ἀλλ' ἐπήγαινεν εἰς τὸ βουνὸ τοῦ Φλωριοῦ διὰ νὰ ἀνοίξῃ τὴν σημαίαν καὶ νὰ μᾶς εἰδοποιήσῃ· ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε, διότι εἶδε τοὺς Τούρκους ἐρχομένους κοντήτερά μας κατὰ τὸ χωρίον Καρβουνάρι καὶ εὐθὺς ἐγύρισε πίσω διὰ νὰ μὴ τὸν κλείσουν τὴν πέρα μεριὰ τοῦ ποταμοῦ· καὶ ὅταν ἐγύρισε δὲν εὑρῆκεν ἐκεῖ τοὺς περὶ τὸν Ἠλίαν Μαυρομιχάλην νὰ πολεμοῦν· διότι ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἐπολεμοῦσαν, τότε οἱ Τοῦρκοι θὰ ἦσαν εἰς τὴν θέσιν· ὅπου εἴχαμεν ἐμεῖς τὸ στρατόπεδόν μας, καὶ τότε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περάσῃ ὁ Κολοκοτρώνης· ἐπειδὴ ἐκεῖ ἦτο τὸ γεφύρι· Ἐπέρασε λοιπὸν προτοῦ νὰ ἔλθουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Καρύταινα καὶ προτοῦ νὰ ἑνωθοῦν μὲ τοὺς κλεισμένους. Ὁ δὲ τουφεκισμὸς τοῦ γεφυριοῦ ἔγεινε μετὰ ταῦτα καὶ ξέμακρα. Κανεὶς δὲ δὲν μᾶς ἐκυνήγησε καὶ διότι ἦτο βράδυ καὶ διότι δὲν ἦλθαν οἱ Τοῦρκοι μὲ τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ πάρουν τοὺς ἐδικούς των καὶ νὰ φύγουν. Οὔτε ἔχασεν ὁ Κολοκοτρώνης τὸ τουφέκι του (Ἱ. Τριχ. Α. 239)· διότι δὲν εἶχεν. Οἱ δὲ ἐκεῖ μαζωμένοι Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν, ὄχι αἰσχρῶς, διότι ἔξαφνα εἶδαν πλῆθος Τούρκους καὶ μάλιστα καββαλαραίους καὶ πεζούς, καὶ χωριστὰ ὅπου ἐβγῆκαν

πίσθημεν καὶ οἱ κλεισμένοι ἐβγῆκαν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν π ό ρ τ α ν τοῦ φρουρίου, καὶ τότε ἐὰν ἐμέναμεν ἠθέλαμεν εὑρεθῆ εἰς τὴν μέσην δύο φωτιῶν. Ἐτραβήξαμεν κατὰ τὸ γεφύρι τοῦ Ἀτζιχόλου κατὰ τὸν ποταμὸν διὰ τὴν Δημητσάνα καὶ τὴν Στεμνίτσαν.

Οἱ δὲ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Μανιᾶται ἔκαμαν κάτω κατὰ τὸν ποταμὸν καὶ ἐπίασαν τὸ γεφύρι τῆς Καρύταινας, ἐτουφέκισαν ἀπὸ μακρὰν τοὺς Τούρκους καὶ δὲν τοὺς ἄφησαν νὰ περάσουν τὸ πέραν μέρος ἂν ἤθελαν. Ὁ ποταμὸς ἦτο κατεβασμένος καὶ δὲν ἠμποροῦσαν ἀλλοῦ νὰ περάσουν. Ἐπερικύκλωσαν ἔπειτα οἱ Τοῦρκοι τὸ βουνὸν τοῦ Ἁγίου Ἠλία τριγύρω, ὅσον τόπον εὔκολα ἐπάτει τὸ ἄλογον. Ὁ δὲ Φλέσας καὶ λοιποὶ καπετανα ῖοι ἐτράβηξαν κατὰ τὴν Στεμνίτσαν. Ὁ Κολοκοτρώνης θέλων καὶ αὐτὸς νὰ περάσῃ εἰς τὸ ἴδιον μέρος ἤρχετο κατόπι μας, καὶ ἐπειδὴ ἐφοροῦσε κόκκινα φορέματα καὶ σ π α λ α ί τ α ι ς Ἀγγλικαῖς, διότι ἦτο ταγματάρχης εἰς τὰ Ἀγγλικὰ τάγματα τῆς Ἑπτανήσου, ἅρπαξεν ἀπὸ ἕνα τσοπάνην, τὸν ὁποῖον ἔτυχε νὰ ἀπαντήσῃ ἐκεῖ, μίαν κοντόκαπαν, τὴν ἐφόρεσε καὶ ἐχώθη μέσα εἰς τὰ χαμόκλαδα καὶ οὕτως ἐγλύτωσεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐκυνηγοῦσαν τοὺς φραγκοφορεμένους καὶ καλοφορεμένους Ἕλληνας, ἑνώθη ἔπειτα μὲ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὴν νύκτα ἐπῆγεν εἰς τὴν Στεμνίτσαν. Οὕτως ἔγεινε τὸ σκόρπισμα τοῦ στρατοπέδου, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐπῆραν τοὺς πολιορκημένους καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν χωρὶς νὰ πολεμήσουν. Τότε κατὰ τὸ μέρος τοῦ Φραγκοβρύσου ἦτο ὁ Νικήτας μὲ μερικοὺς Λεονταρίτας, ὁ Ἠλίας Φλέσας καὶ ὁ Κωνσταντῆς Μαυρομιχάλης καὶ

καὶ οἱ μέσα κλεισμένοι. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ σταθῇ τὸ νεοσύστατον τοῦτο στρατόπεδον καὶ νὰ σκοτωθοῦν ἀγύμναστοι οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν πόλεμον;

Σταυριανὸς Καπετανάκης μὲ τοὺς ἐδικούς των Μανιάτας καὶ χαμπόσους Μιστριώτας καὶ τοὺς ἐτουφέκισαν ξέμακρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Στρατόπεδον Πιάνας. — Διασκόρπισις αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς Τριπολιτσᾶς. — Ἀπρόβλεπτος σύναξις τῶν καπεταναίων ὅπου εὑρέθησαν εἰς τὸν πόλεμον τῆς Καρύταινας καὶ ἄλλων εἰς τὸ χωρίον Πάπαρι. — Διάλυσις τοῦ στρατοπέδου τῶν Κερασιῶν. — Σύστασις τοῦ στρατοπέδου Βερβαίνων.

Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης ἐτράβηξε διὰ τὰ Λαγκάδια τὴν πατρίδα του. Ἀλλ' ἀπ' ἔξω τοῦ χωρίου ἔμαθεν, ὅτι ἀνεχώρησεν ἡ φαμίλιά του διὰ τὸ Μέγα Σπήλαιον, καὶ εἰς τὴν Στρέζοβα τὴν ἔφθασε καὶ τὴν ἔστειλεν εἰς τὸ Μοναστῆρι δι' ἀσφάλειαν καὶ διὰ νὰ ἦναι ἐλεύθερος νὰ διοικῇ καὶ νὰ παρακινῇ τὸν κόσμον εἰς τὸν πόλεμον. Ἐκεῖ ἔμαθεν ἀκόμη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τοῦ χωρίου του προετοιμάζοντο ὅλοι νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ὅτι οἱ συμπατριῶταί του ἐσκόπευαν νὰ προσκυνήσουν. Ἔστειλε λοιπὸν εὐθὺς καὶ ἐσκότωσαν τοὺς ἐκεῖ Τούρκους ὅλους ἕως 150, καὶ οὕτως ἐνεχοποίησεν ὅλην τὴν ἐπαρχίαν του. Ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖ ἐξέδωκε διαταγὰς νὰ συναχθοῦν οἱ βουνίσιοι Μαγουλιανῖται, Βυτινιῶται καὶ λοιποὶ καὶ νὰ πιάσουν τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας.

Ἀπὸ Στεμνίτσαν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ κα-

πεταναῖοι ἐπῆγαν εἰς τὸ Χρυσοβίτσι, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ οἱ Μεσσήνιοι ὁ Ἀρχ. Φλέσας καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι ἐτράβηξαν διὰ τὸ Λεοντάρι καὶ εἶπαν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ πάῃ μαζύ των, διότι ἦτο μοναχός, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε, μάλιστα τοὺς εἶπεν, ὅτι «θὰ μείνῃ ἐκεῖ νὰ τὸν φᾶν τὰ πουλιὰ τοῦ τόπου του ποῦ τὸν γνωρίζουν». Ὁ Ἀρχιμανδρίτης λοιπὸν εἶπε τότε εἰς ἕνα ἄνθρωπόν του· «βρὲ Δημήτρη, κάθησε καϋμένε κάμε του συντροφιὰ ὅσον νὰ εὕρῃ τοὺς συγγενεῖς του διὰ νὰ μὴν τὸν φάγῃ κανένας λύκος, καὶ ἔπειτα ἀνεχώρησεν.

Ἀφοῦ ἔφυγεν ὁ Φλέσας, ὁ Κολοκοτρώνης ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χρυσοβιτσιοῦ καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του[1]· ἔπειτα ἐκαββάληκε καὶ ἐτράβηξε διὰ τὴν Πιάνα, καὶ εἰς τὸν δρόμον ἀπάντησε τὸν συγγενῆ του Ἀντώνιον Κολοκοτρώνην μὲ ὀλίγους στρατιώτας, τὸν ἐπῆρε μαζύ του καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Πιάνα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔγραψε κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου εἰς ὅλα τὰ μέρη καὶ εἰς τὸ Διάσελο τῆς Ἀλωνίσταινας νὰ μαζωχθοῦν ὅλοι οἱ στρατιῶται εἰς τὴν Πιάνα, καὶ μετά τινας ἡμέρας ἐσυνάχθηκαν ἐκεῖ ὅλοι οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν βουνῶν μὲ τοὺς στρατιώτας των, ἄρχισε νὰ συσταίνῃ στρατόπεδον καὶ φροντιστήριον, ἔκαμε καὶ γραμματικόν του τὸν Ἀναγνώστην Ζαφειρόπουλον καὶ συνεννοήθη μετὰ τῶν καπεταναίων καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι θὰ σχηματίσῃ τὸν ἱερὸν λόχον, καὶ αὐτοὶ

[1] Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν οἱ κάτοικοι τοῦ Χρυσοβιτσίου ὡς ποιμένες ἔλιπαν εἰς τὰ χειμαδιὰ καὶ ἦτο τὸ χωρίον ἐρημιὰ καὶ τότε ὄχι 17 Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ δύο μόνον ἠμποροῦσαν ὅσα καὶ ἂν εὕρισκαν ζῶα νὰ τὰ φέρουν, χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ κανένας εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Λοιπὸν δὲν ἦτο τὸ αἴτιον ὁ τρόμος, τὸν ὁποῖον ἔλαβαν οἱ Ἕλληνες μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Καρύταινας, καθὼς ὁ Τρικούπης εἰς τὴν Ἱστορίαν του (Α. 223) λέγει.

οἱ στρατιῶται εἶναι, οἱ ὁποῖοι ἐσχημάτισαν ἔπειτα τὴν σωματοφυλακήν του. Ἄρχισε λοιπὸν καὶ ἔκαμε τοὺς καπεταναίους τῶν σωματοφυλάκων καὶ τότε ἐπῆρε καὶ ἐμένα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Δεληγιάννη καὶ μὲ ὠνόμασε διὰ διπλώματος πρῶτον καπετάνιον τοῦ λόχου καὶ δεύτερον τὸν Β. Δημητρακόπουλον Ἀλωνιστιώτην (τώρα βουλευτήν), καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀξιωματικούς, τοὺς ὁποίους ἔκαμε διὰ τὸν λόχον τῶν σωματοφυλάκων ἐμοίρασε διπλώματα.

Ταῦτα ἐγίνοντο ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῶν Βαΐων ἕως τὴν μεγάλην τετράδην πρωῒ (6 Ἀπριλ.)· τότε ἦλθαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ μᾶς διεσκόρπισαν καὶ μᾶς ἔμειναν μόνον τὰ διπλώματα. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μᾶς ἐφώναζε «σταθῆτε νὰ πολεμήσωμε, ποῦ πᾶτε», ἀλλὰ τίποτε δὲν ἠμπόρεσε νὰ κάμῃ. Ἔπειτα ἐπῆρεν εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ ἀλόγου του τὸν Νικόλαον Μπούκουραν διὰ νὰ μὴ τὸν πιάσουν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐτράβηξε βιαστικὰ διὰ τὸ Διάσελο τῆς Ἀλωνίσταινας διὰ νὰ ἔβγῃ μπροστὰ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Τούρκους νὰ μὴν περάσουν κατὰ τὴν Βυτίναν καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς κωμοπόλεις. Ἐκεῖ ἀνταμώθη μὲ τὸν Κανελ. Δεληγιάννην, ὁ ὁποῖος ἤρχετο εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Πιάνας καὶ ἐτουφέκισαν μαζὺ τοὺς Τούρκους οἱ ὁποῖοι εἶχαν κυριεύσει τὰ φορτώματά του· καὶ ἀπὸ τὸ ἄντικρυ μέρος τοῦ χωρίου Ἀλωνίσταινας τοὺς ἐκτύπα ὁ Σταῦρος Δημητρακόπουλος μὲ τοὺς Ἀλωνιστιώταις· κατὰ τύχην δὲ ἐκεῖ κατὰ τοὺς βράχους τῆς Ἀλωνίσταινας εὑρέθησαν ὁ Νικόλαος Ταμβακόπουλος καὶ ὁ Κωνστ. Πετιμεζᾶς καὶ ἐτουφέκισαν καὶ αὐτοὶ τοὺς Τούρκους, διότι οὗτοι ἀπὸ τὴν Πιάνα ἐπῆγαν καὶ ἔκαψαν τὴν Ἀλωνίσταιναν καὶ ἐσκότωσαν τὸν Τσοχαντάρην ἀπὸ τὴν Βυτίναν καὶ τὸν Δ. Σταμέλλον γνωστὸν εἰς τὴν Τριπολι-

τσᾶν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠμπόρεσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ περάσουν τὸ Διάσελον ἐγύρισαν ὀπίσω καὶ ἐπῆγαν πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, Κ. Δεληγιάννης καὶ Β. Δημητρακόπουλος ἐκεῖθεν ἐτράβηξαν διὰ τὸν κάμπον τῆς Καρύταινας καὶ ἐκεῖθεν αὐθημερὸν εὑρέθησαν εἰς τὸ χωρίον Πάπαρι.

Ἐκεῖ ἐσυνάχθησαν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι καπεταναῖοι καὶ αὐτοῦ ἦλθαν ἀπὸ Ζάκυνθον τότε καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ Πάνος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ μετὰ ταῦτα ὀνομασθεὶς Γενναῖος.

Ἀπὸ ἐδῶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλεν ἀμέσως τὸν Πάνον εἰς τὰ χωριὰ τῆς Καρύταινας μὲ γραπτὴν διαταγήν του νὰ βγάλῃ ὅλους τοὺς Καρυτινοὺς εἰς τὰ ἅρματα καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Πιάναν, Χρυσοβίτσι καὶ Διάσελον διὰ νὰ συστήσουν ἐκεῖ τὸ στρατόπεδον· εἶχε δὲ τὴν ἄδειαν ὁ Πάνος νὰ σκοτώνῃ, νὰ καίῃ τὰ σπίτιά των καὶ νὰ δημεύῃ τὰ πράγματά των πρὸς ὄφελος τῶν στρατιωτῶν, ἂν κανένας ἤθελε παρακούσει.

Ἀφοῦ ἐσκέφθησαν ὅλοι μαζὺ εἰς τὸ Πάπαρι διὰ νὰ πιάσουν τὰς θέσεις Χρυσοβίτσι, Διάσελον καὶ Βαλτέτσι, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ἄλλοι ἐπῆγαν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ὁ δὲ Κανέλ. Δεληγιάννης ἐτράβηξε διὰ τὰ Λαγκάδια τὴν πατρίδα του καὶ ἐπῆρε μαζύ του καὶ τὸν Η. Τσαλαφατῖνον μὲ ὀλίγους Μανιάτας. Φθάσας εἰς τὰ Λαγκάδια ἀῤῥώστησε, καὶ μόλα ταῦτα ἐξέδωκε διαταγὴν ἔγγραφον, τὴν ὁποίαν ἔχει ἀκόμη ὁ Τσαλαφατῖνος, καὶ μᾶς ὠνόμασεν ἀρχηγοὺς τῆς στρατολογίας τῶν βουνῶν, νὰ ὑπάγωμεν δηλαδὴ ἐγὼ καὶ ὁ Ἠλίας Τσαλαφατῖνος νὰ στρατολογήσωμεν ἀπὸ τὰ Μαγούλιανα, Βυτίναν καὶ λοιπὰ χωρία καὶ νὰ τοποθετήσωμεν τοὺς στρατιώτας μας εἰς τὸ

Διάσελον [1]. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἶχαν συστήσει στρατόπεδον καὶ εἰς τῆς Κερασιαῖς ὁ 'Αντ. Νικολόπουλος μὲ 300 Μιστριώτας καὶ ὁ Κυριακούλης μὲ ἄλλους τόσους Μανιάτας. 'Εναντίον τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα τὸ πρωὶ ἦλθαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, ἐπέπεσαν κατ' αὐτοῦ ἔξαφνα καὶ τὸ διέλυσαν χωρὶς νὰ προφθάσῃ κανένας νὰ τοὺς δώσῃ βοήθειαν οὔτε ἀπὸ τοῦ Πάπαρι, οὔτε ἀπὸ τὰ Βέρβαινα, ὅπου τὴν 25 Μαρτίου εἶχον συστήσει στρατόπεδον ὁ 'Αναγνώστης Κονδάκης μὲ τοὺς 'Αγιοπετρίτας, Δολιανίτας, χαμπίσιους Τριπολισιώτας, ὁ Βρεσθένης Θεοδώρητος καὶ ὁ Π. Βαρβιτσιώτης μὲ τοὺς Βαρβιτσιώτας, Βαμβακίτας, 'Αραχωβίτας, Βρεσθενίτας καὶ ἄλλους Μιστριώτας. 'Εδῶ ἦλθεν ἔπειτα μετὰ τὸν πόλεμον τῶν Κερασιῶν ὁ Ἕλους ἀφοῦ εὐλόγησε τὰ ἅρματα τῆς Μονεμβασίας, ὁ Δ. Καραμάνος μὲ τοὺς Τσάκωνας, ὁ Κ. Ζαφειρόπουλος μὲ τοὺς 'Αγιαννίτας, ὁ Π. Γιατράκος, ὁ Π. Κρεββατᾶς μὲ τοὺς Μιστριώτας. 'Ο Βρεσθένης μάλιστα μὲ τὸν 'Αν. Κονδάκην ἐσύστησαν καὶ τὸ πρῶτον φροντιστήριον τὸ ὀνομαζόμενον Κελάρι καὶ φροντιστὰς διώρισαν τὸν Γ. Τροχάνην, τὸν 'Αναγ. 'Ροντόπουλον, καὶ τὸν 'Ιων. Κρητικόν. Εἰς τὰ Βέρβαινα τότε εὑρέθη ὁ Ν. Δεληγιάννης ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν [2].

Εἰς ταῖς Κερασιαῖς ἐσκοτώθησαν ὑπὲρ τοὺς 15 Ἕλληνας καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μιστριωτῶν 'Αντ. Νικολόπου-

[1] Ὅθεν ψεῦδος εἶναι (Σ. Τρικ. Ι. Α 242) ὅτι ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης καὶ ὁ Δ. Πλαπούτας ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν Διάσελον τῆς 'Αλωνίσταινας.

[2] Εἰς τὰ Βέρβαινα δὲν ἦσαν τότε Μανιάταις, ἀλλὰ μετὰ τὸ χάλασμα τῶν Κερασιῶν ἐπῆγαν, οὔτε ὁ Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος· διότι αὐτὸς τὴν 27 'Απριλίου ἦλθεν ('Ι. Σ. Τρ. Α. 240) ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούλιν.

λος, καὶ τὰ κεφάλιά των καὶ τὰς σημαίας, ἐπῆρα τὰ κεφάλια καὶ τὰς σημαίας, καὶ τὰ ἐπῆγαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Τὸ δὲ στρατόπεδον τῶν Κερασιῶν διελύθη τότε καὶ ἐπῆγε καὶ ἑνώθη μὲ τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Μάχη Λεβιδίου ἐπανάστασις Ψαρῶν Σπετσῶν καὶ Ὕδρας.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεώς μας ἡ ἐπαρχία τῶν Καλαβρύτων πρώτη ἐκινήθη ὅλη εἰς τὰ ὅπλα, καὶ ἄλλοι μὲν ἐπῆγαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, ἄλλοι δὲ εἰς τοῦ Λάλα διὰ ν' ἀποκλείσουν τοὺς Λαλαίους, καὶ ἄλλοι εἰς τὸ Χλουμοῦτσι τῆς Γαστούνης, ὅπου ἦσαν οἱ Γαστουναῖοι Τοῦρκοι. Ταῦτα δὲ ἔγειναν ἀφοῦ προηγουμένως ἐπῆραν τοὺς ὀλίγους Τούρκους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἡ μητρόπολις τῶν Καλαβρύτων.

Ὁ Σωτήρης Χαραλάμπης εἶχε τὰ δύο τμήματα τὴν Κατσάναν καὶ τὰ Χάσια· ἦτο ὁ δυνατώτερος ὅλων εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν σχεδόν. Οἱ καπεταναῖοι τῶν δύο τμημάτων ἀνῆκον εἰς αὐτόν, καθὼς ὁ Σωτήρης Θεοχαρόπουλος, ὁ Ν. Σολιώτης καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ τμήματος τῶν Χασίων· εἶχε δὲ καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοῦ Φονιᾶ, ὡς φαίνεται εἰς τὴν ἀρχιστρατηγίαν του, εἰς τὸ ἔγγροφον τῆς ὁποίας εἶναι ὑπογεγραμμένοι καπεταναῖοι καὶ ἀπὸ τοῦ Φονιᾶ· ὅλους δὲ αὐτοὺς εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του καὶ τοὺς ἐκίνει ὅπως ἤθελεν.

Εἰς τὸ τμῆμα τῆς Κατσάνας μετὰ τὸν Χαραλάμπην

περισσοτέραν ἐπιρροὴν εἶχαν οἱ Πετιμεζαῖοι, ἀλλ' εἰς τοῦτο εἶχαν καὶ οἱ 'Ασημάκης καὶ 'Ανδρέας πατὴρ καὶ υἱὸς Ζαΐμαι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καπεταναίους σποράδην ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ χωριὰ σχετικοὺς πολλούς.

'Ο δὲ 'Ασημάκης Φωτήλας καὶ ὁ υἱός του Παναγιωτάκης ἐπίσης καὶ αὐτοὶ εἶχαν ἐπιρροὴν εἰς τὸ τμῆμα τοῦ Λειβαρτσίου, καὶ ἀπὸ τούτους ἐπῆραν στρατιώτας καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Λάλα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ μηνὸς 'Απριλίου καὶ πρὸ τῆς Λαμπρῆς ὅλοι ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων, καὶ ἀπὸ τοῦ Φονιᾶ τῆς Κορίνθου, καὶ ἀμέσως ἐκατέβηκαν εἰς τὸν "Αγιον Γεώργιον, ὅθεν ἐπῆραν καὶ ἄλλους Κορινθίους, καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγαν εἰς τὴν πόλιν τῆς Κορίνθου, ὅπου ἐσύστησαν τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου, διότι οἱ Τοῦρκοι καὶ ἡ μητέρα τοῦ Κιαμήλ-μπεη ἅμα εἶδαν ἀνακατωθέντας τοὺς ραγιᾶδές των ἀμέσως ἐκλείσθησαν ἐπάνω εἰς τὸν φρούριον. Οἱ Καλαβρυτινοὶ καὶ οἱ Κορίνθιοι φθάσαντες εἰς Κόρινθον ηὗραν ἐκεῖ τοὺςΠοριώτας, τοὺς Δερβενοχωρίτας, τὸν ἀρχιερέα Δαμαλῶν καὶ ἄλλους. 'Αμέσως λοιπὸν ἐσχημάτισαν σύστημα πολιτικὸν διὰ νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν τροφῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀναγκαίων τοῦ στρατοῦ καὶ πολιορκητὴν ἐδιώρισαν τὸν 'Αναγνώστην Πετιμεζᾶν, τὸν ὁποῖον ὀλίγον ὕστερον ὅλη ἡ ἐπαρχία τῆς Κορίνθου ἀνεγνώρισεν ὡς ἀνώτερον [1]. 'Ο δὲ Σ. Χαρα-

[1] ***Πρόκριτοι ἀδελφοὶ ὅλων τῶν χωρίων τοῦ Καζᾶ τῆς Κορίνθου***
Χαίρετε.

'Επειδὴ μ' ὅλων τὴν γνώμην ἀπεφασίσθη νὰ ἦναι ἀρχηγὸς καὶ συμβοηθός σας ὁ Καπετᾶν 'Αναγνώστης Πετιμεζᾶς καὶ ξεκινᾶ διὰ νὰ σᾶς συμβοηθήσῃ νὰ ἐλευθερωθῆτε ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς τυραννίας τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν, ἀκολουθήσατε ὅλοι συμφώνως καὶ συντρέξατε. Αὐτὸς ἔρχεται μ' ἄλλους δυνατοὺς στρατιώτας, προσπαθήσατε λοιπὸν ὅλοι νὰ γλυτώσετε μίαν ὥραν

λάμπης διέταξε τὸν Σολιώτην νὰ μείνῃ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ πρὸς βοήθειαν τοῦ Α. Πετιμεζᾶ, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἠθέλησε, καὶ τοιουτοτρόπως τὸ μεγάλον Σάββατον ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθαν εἰς τὸ Καλιάνι, Ψάρι, Λαύκα καὶ τὰ λοιπὰ χωρία ὅπου ἔκαμαν τὴν Λαμπρήν, καὶ τὴν δευτέραν τῆς Λαμπρῆς ἀναχωρήσαντες ἐκεῖθεν ἐπῆγαν εἰς τὸ χωρίον Κανδύλα [1], τὴν τρίτην δὲ τὴν αὐγὴν παραλαβόντες καὶ τὸν ἡγούμενον τῆς ἐκεῖ Μονῆς Καλλίνικον μὲ τοὺς Κανδυλιώτας καὶ τοὺς ἄλλους τῶν πέριξ χωρίων ὅπου εἶχε πολλὴν ἐπιρροὴν ἐξεστράτευσαν ὅλοι εἰς τὸ Λεβίδι, καὶ κατὰ τὴν 12 Ἀπριλίου ἔφθασαν ἐκεῖ.

Εἰς δὲ τὸ Λεβίδι εἶχε προηγουμένως συστηθῆ στρατόπεδον ἀπὸ τὸν Π. Ἀρβάλην, Γ. Μπηλίδαν καπεταναίους τῆς Τριπολιτσᾶς ἀπὸ τοὺς Καλαβρυτινοὺς Ἀσημ. Σκαλτσᾶν, Κωνστ. Πετιμεζᾶν [2] τὸν Πιτσουνᾶν ἀπὸ τὴν

ἀρχήτερα, ὅτι ὕστερα θὰ κλαίετε καὶ δὲν ὠφελεῖσθε, καὶ χάνετε ὁ τόπος σας καὶ ὅλοι οἱ χρισνιανοί. Ὑγιαίνετε καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ἡ δύναμις τοῦ τιμίου σταυροῦ θέλει σᾶς βοηθήσουν.

Αον ἔτος τῆς ἐλευθερίας Ἀπριλίοο 24 (1821).

Οἱ ἐδικοί σας

Χριστόδουλος Νοταρᾶς, Ἀναγνώστης Σταυρόπουλος, Σωτήριος Π. Νοταρᾶς, Παπασπῦρος Οἰκσνομόπουλος, Σωτήριος Καλαμαρᾶς, Εὐθύμιος Καλαμαρᾶς, Δημήτριος Εὐθυμίου, Γεώργιος Οἰκονομόπουλος (Γκούρας), Παναγιώτης Κτίστη, Γιαννάκης Σταυρόπουλος, Δημήτριος Κτίστη, Σωτήριος Χαραλάμπης, Ἀθανάσιος Καναχάρης, Σωτήριος Θεοχάρης.

[1] Μήπως τὸ χωρίον Κανδύλα εἶναι τὸ Ἀρκαδικὸν χωρίον Κονδυλέα, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Παυσανίας ἐν τοῖς Ἀρκαδικοῖς ἐν Βιβλίῳ VII, Κεφαλαίῳ XX III 6;

[2] Ἀδελφοὶ Δημιτσανῖται σᾶς ἀσπαζόμεθα σὺν τῷ ἀναστάντι Χριστῷ.!

Σᾶς φανερώνωμεν. Λάβετε τρία φορτία μολύβι ὀκάδας 198 νὰ τὸ κανέτε βόλια στέλνοντές μας καὶ μπαροῦτι ὀκάδας 60, καὶ νὰ μᾶς τὸ προφθάσετε σήμερον, ὅτι ἔχομεν μεγάλην χρείαν, καὶ ἔχομεν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὸ πλευρὸν καὶ εἰς εἴδησίν σας, καὶ μένομεν

Ἀπριλίου 11 Λεβίδι.

Ὡς ἀδελφοί σας

Κωνσταντῖνος Πετιμεζᾶς, Ἀσημάκης Σκαλτσᾶς, Παναγιώτης Ἀρβάλης.

Στρέζοβαν, τὸν Θεόδ. Σακελλάριον καὶ 'Αναγ. 'Ρηγόπουλον ἀπὸ τοῦ Φίλια, ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους καπεταναίους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνώτερος ἦτο ὁ 'Αλέξιος Νικολάου Λεβιδιώτης, ἀπὸ τοὺς καπεταναίους τοῦ χωρίου Δάρα καὶ λοιποὺς Δαραίους· ὅλων δὲ τούτων τὸ σῶμα ἦτο περὶ τοὺς τριακοσίους.

'Αφοῦ δὲ ἔφθασαν οἱ Καλαβρυτινοί, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, οἱ μὲν Σ. Χαραλάμπης καὶ Σ. Θεοχαρόπουλος κατέλαβαν καὶ κατέλυσαν εἰς τὰ σπίτια τὰ Δημητρακαίϊκα τῶν ἀδελφῶν Σταμάτη καὶ 'Αναγνώστη, καὶ γύρωθεν αὐτῶν ἔμειναν οἱ στρατιῶταί των· οἱ Πετιμεζαῖοι ἔμειναν εἰς τὰ 'Ρογαραίϊκα σπίτια καὶ τὰ Οἰκονομαίϊκα καὶ κύκλω εἰς τὰ ἄλλα σπίτια· ὁ δὲ Σολιώτης εἰς τὴν κάτω συνοικίαν εἰς τὰ Σαμαντουραίϊκα τοῦ Παναγ. καὶ Κωνσταντῆ Ζορμπαλᾶ, καὶ ὁ 'Αναγ. Στριφτόμπολας κατέλυσεν εἰς τὰ 'Αργυραίϊκα. Μετὰ τοῦτο ἀμέσως ἔκαμαν στρατιωτικὸν συμβούλιον καὶ ἐδιώρισαν φυλακὰς καὶ προσκόπους. Πρὸς τούτοις διὰ νὰ ἐμψυχώσουν τοὺς στρατιώτας των ἔκριναν καλὸν νὰ γράψουν καὶ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη νὰ ἔβγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου, καὶ πρὸς τοῦτο ἔστειλαν εἰς τὰς Καλάμας τὸν Νικολάκην Πετιμεζᾶν διὰ νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ καὶ προφορικῶς. Τὴν δὲ ἀκόλουθον νύκτα τῆς 13 'Απριλίου ξημέρωμα 14 οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐπέτυχαν ἐκ τῆς Βλαχοκερασιαῖς, καθὼς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ἀπεφάσισαν κατόπιν νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς τὸ Λεβίδι διὰ νὰ σκορπίσουν καὶ τὸ ἐκεῖ στρατόπεδον· ἐβγῆκαν λοιπὸν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ἕως δύο χιλιάδες, ἐπῆγαν ἀπὸ τοῦ Κάψια καὶ ἐξημερώθησαν εἰς τὴν Καντσοῦνα, βρύσιν τοῦ αὐτοῦ χωρίου. Οἱ φύλακες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸν Παληόπυργον καὶ εἰς τὴν

ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου δὲν ἐπρόφθασαν νὰ εἰδοποιήσουν τὸ εἰς Λεβίδι στρατόπεδον, διότι εἶδαν ἔξαφνα τοὺς Τούρκους καὶ ἔφυγαν ἐκεῖθεν. Ἐκεῖ πλησίον, ὅπου ἦσαν οἱ σκοποί, εὑρίσκετο καὶ ὁ Κωνστ. Σκουτριάνος μὲ σαράντα στρατιώτας καὶ ὁ Ἀλέξιος Νικολάου· ἀφοῦ δὲ ἦλθαν οἱ Καλαβρυτινοί, ἀπεσύρθησαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἦλθαν εἰς τὸ Λεβίδι. Οἱ Τοῦρκοι ἐπέρασαν τὸ χωρίον Κάψια καὶ ἐπροχώρησαν ἕως εἰς τὸν Καψαῖικον Ἁγιώργην. Ἡ ἄλλη φυλακή, ἡ ὁποία ἦτο ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν Μαύρη Λάκκα, ἅμα εἶδε τοὺς πεζοὺς Τούρκους εὐθὺς ἐτουφέκισε καὶ ἐφώναξε Τοῦρκοι ἔρχονται. Τοῦτο ἀκούσαντες οἱ Ἕλληνες καὶ μαθόντες, ὅτι πορεύονται κατὰ τὴν Ζάγοραν ἐσυναθροίσθησαν ὅλοι, καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται, εἰς τὸ σπίτι, ὅπου ἔμενεν ὁ Σ. Χαραλάμπης, καὶ κατὰ πρῶτον ἀπεφάσισαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Καρυτινοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο εἰς τὸ Διάσελον τῆς Ἁλωνίσταινας διὰ νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν. Ὁ δὲ πεζός, τὸν ὁποῖον ἔστειλαν, ἅμα ἀνέβη εἰς τὸ βουνὸν τῆς Βυτίνας ὅθεν φαίνεται τὸ χωρίον εὐθὺς ἔβαλε τῆς φωναῖς, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦλθαν εἰς τὸ Λεβίδι. Κατὰ καλὴν τύχην, ὅτι εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ ὁ Δημήτριος Πλαπούτας μὲ ὀλίγους Λιοδωρίσιους, ἔτυχε δὲ καὶ ὁ Ἠλίας Τσαλαφατῖνος μὲ πέντε ἕως ἓξ Μανιάτας ἐλθὼν ἀπὸ τὸ Διάσελον καὶ ὁ Νικόλ. Πετιμεζᾶς, ὅστις ἀκόμη εὑρίσκετο εἰς Βυτίναν, ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον του εἰς τὰς Καλάμας, ὅπου ἐστάλη ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῶν Καλαβρύτων καὶ τῶν Πατρῶν μὲ χρήματα καὶ μὲ γράμματα εἰς τὸν Π. Μαυρομιχάλην διὰ νὰ ἔβγῃ καὶ ἐκεῖνος ἔξω εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅλοι οὗτοι καὶ μὲ τοὺς ἐντοπίους Βυτινιώτας μόλις ἦσαν ἕως διακόσιοι. Εἰδοποίησαν καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἦσαν εἰς τὸ διάσελον Μα-

γουλιανῖται, καὶ τὰ λοιπὰ ἐκεῖ χωρία καὶ ἔστειλαν καὶ αὐτοὶ σχεδὸν ὀγδοήκοντα. Ταυτοχρόνως ἐξεκίνησε καὶ ὁ Σταῦρος Δημητρακόπουλος μὲ τοὺς Ἁλωνιστιώτας, καὶ οὕτως ὅλοι ἑνώθησαν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν καὶ ἐδιευθύνοντο εἰς τὸ Λεβίδι. Ἔστειλαν καὶ τὸν Παπακώσταν ἀπὸ τοῦ Δάρα καββαλάρην μὲ τὴν φοράδα τὴν Κ ο ύ λ α ν, τὴν γνωστὴν εἰς αὐτούς, ὅστις εἶχε καὶ τὸν γέρω Τουφεξῆ μὲ τὸ παιδί του νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Κακοῦρι νὰ φωνάξουν τὸν Ἀσημ. Σκαλτσᾶν νὰ ἔλθῃ καὶ αὐτὸς εἰς βοήθειαν, διότι ἦλθαν Τοῦρκοι, χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζουν, ὅτι καὶ Τοῦρκοι καββαλαραῖοι ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίους ἤρχοντο ἀπὸ τὸν δρόμον τὸν δημόσιον καὶ εἶχαν ἀναβῆ εἰς τοῦ Μπιλάλη τὸν Χάνι, καὶ ἐκεῖθεν ἔπεσαν εἰς τὸν κάμπον τοῦ Λεβιδίου. Ἐκεῖ κατὰ τὴν θέσιν Σίναν καὶ Καταβόθραν, ὁ Παπακώστας ἀπάντησε τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐκυνήγησαν, ἀλλὰ τοὺς ἔφυγε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Κακοῦρι καὶ ἔδωκε τὴν εἴδησιν εἰς τὸν Σκαλτσᾶν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐσκότωσαν τὸν σύντροφόν του τὸν Τουφεξῆν κατὰ τὴν θέσιν Γεφυράκια. Ὁ δὲ Σ. Χαραλάμπης καὶ οἱ λοιποὶ χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν, ὅτι ἔρχονται καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι καββαλαραῖοι ἀπὸ τὸν κάμπον τῆς Μηλιᾶς, ἀπεφάσισαν νὰ ἔβγουν ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον νὰ περιμένουν τοὺς πεζοὺς Τούρκους καὶ νὰ τοὺς πολεμήσουν, ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἀφήσουν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ Λεβίδι· ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ νὰ γυρίσουν ὅλοι νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ σπίτια τοῦ χωρίου καὶ ἐκεῖθεν νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους. Καὶ κατὰ πρῶτον ἡ δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἐστάθη εἰς τὴν ῥάχιν, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τοῦ Πεπόνη τὸ χωράφι, καὶ ἄρχισαν νὰ κατασκευάζουν ὀχυρώματα διὰ νὰ κρατήσουν τοὺς Τούρκους ἔξω τοῦ χωρίου. Οἱ δὲ Σολιώτης, Στριφτόμπολας καὶ οἱ

λοιποὶ ἐπῆραν τοῦ Κούκου τὸ ῥεῦμα καὶ ἀνέβησαν κατάραχα εἰς τὸ διάσελον τοῦ Σταυρούλη, καὶ ἐκεῖ αὐτοὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατασκευάσουν ὀχυρώματα. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σταθοῦν εἰς μάχην κατὰ τὸ μέρος τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, διότι ἀκούσθησαν φωναί, ὅτι ἔρχονται Τοῦρκοι καββαλαραῖοι ἀπὸ τὸν κάμπον νὰ τοὺς πάρουν τῆς πλάταις, καὶ ἀμέσως ἐδόθηκαν εἰς φυγήν, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐμβῆκαν εἰς τὸ χωρίον. Οἱ δὲ Ἕλληνες τρομασμένοι ἔπιασαν διάφορα σπίτια καὶ ἐκεῖ ἐκλείσθησαν ὅπως ἔφθασαν καὶ ἄρχισαν τὸν πόλεμον. Οἱ δὲ Βασίλης καὶ Κωνσταντῆς Πετιμεζαῖοι καὶ ὀλίγοι ἄλλοι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ κλεισθοῦν εἰς κανένα σπίτι, καὶ ἐτράβηξαν ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα κατὰ τὸν δρόμον τοῦ Νούδημου, μείναντες ἐκεῖ εἰς τὸ ἐρημοκλῆσι, τὸ ὁποῖον τότε εἶχε μεγάλους πρίνους, καὶ ἦσαν θλιμμένοι, διότι τὰ παιδιά των καὶ οἱ ἀδελφοί των ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ χωρίου καὶ ἐπολέμουν, αὐτοὶ δὲ ἔμειναν ἐκεῖ. Ὁ δὲ Σωτήρης Χαραλάμπης, ὁ Σωτήρης Θεοχαρόπουλος, ὁ Παναγ. Ἀρβάλης, ὁ Ἀλέξιος Νικολάου, καὶ ἄλλοι τινὲς μετ' αὐτῶν αὐτοὶ ὅλοι ἐκόλλησαν εἰς τὸ βουνὸν καὶ ὑψηλότερα εἰς τὸ ἐκεῖ δάσος, καὶ ἔμεναν ἐκεῖ χωσμένοι. Ὅλοι δὲ οὗτοι ἔμειναν εἰς τὰς ἀνωτέρω θέσεις ἕως ὅτου ἦλθεν ἡ βοήθεια τῶν Ἑλλήνων, περὶ τῆς ὁποίας θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, καὶ κατόπιν ἐγύρισαν ὀπίσω κυνηγοῦντες καὶ αὐτοὶ τοὺς Τούρκους. Οὗτοι λοιπὸν ἐσκορπίσθησαν καὶ ἔμειναν ἔξω τοῦ χωρίου, οἱ δὲ λοιποὶ ἐμβῆκαν μέσα. Εἶχαν ὅμως τὴν ἰδέαν οἱ κλεισθέντες, ὅτι καὶ ἄλλοι θὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ σπίτια καθὼς αὐτοί, καὶ δὲν ἐγνώριζαν, ὅτι οἱ σύντροφοί των ἔφυγαν, καὶ ἐνῷ ἄρχισεν ἡ μάχη εἶχαν τὸ θάρρος οἱ κλεισθέντες νομίζον-

τες, ὅτι ὁλόκληρον τὸ σῶμα πολεμεῖ. Εἰς τὸ σπίτι τοῦ Μαντᾶ, τὸ ὁποῖον κεῖται ἔμπροσθεν ἐκείνου τῶν Δημητρακαίων καὶ βαρεῖ τὸν δρόμον, ὅστις φέρει ἀπὸ τὴν ράχιν καὶ ἀπὸ τὴν Ζάζουραν, ἐκεῖ μέσα ἦσαν οἱ Νταβλαῖοι ἀπὸ τὸ χωρίον Νουσᾶ, ἄνθρωποι τοῦ Σ. Χαραλάμπη, ὁ Τσεμπεζῆς καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοῦ Γκιόζα. Αὐτοὶ ἐσκότωσαν πολλοὺς Τούρκους καὶ τοιουτοτρόπως τοὺς ἐμάκρυναν ὅσον ἔτρωγε τὸ τουφέκι των, καὶ δὲν ἐζύγωσαν εἰς τὸ χωρίον, καὶ οὕτως ἔδωκαν καιρὸν καὶ εἰς τοὺς φεύγοντας νὰ σωθῶσι καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐκλείσθησαν.

Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐμβῆκαν εἰς τὸ Λεβίδι ηὗραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Προδρόμου τὴν γραίαν Γιαννοῦν Παπαπαρασκευᾶ, τὴν ὁποίαν πρῶτον ἐβασάνισαν, καὶ ἔπειτα ἔβγαλαν τὴν γλῶσσάν της ἀπ' ὀπίσω ἀπὸ τὸν αὐχένα καὶ οὕτως ἀπέθανε· τὸν δὲ γέρω Ἀσημάκην τὸν ἐπρόφθασαν ἀπ' ὀπίσω ἀπὸ τοῦ Κατραλῆ τὸ σπίτι, τὸν ἐσκότωσαν καὶ ἔπειτα τὸν ἐκύλισαν κάτω εἰς τὸν ἐκεῖ κρημνόν.

Εἰς τὰ σπίτια τῶν Δημητρακαίων τοῦ Σταμάτη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀναγνώστη καὶ εἰς τὸν ληνόν των, ὅστις εἶναι ὡσὰν μικρὸς πύργος καὶ ἀκόμη ἕως τῆς σήμερον σώζεται, ἐκλείσθησαν ὁ Σωτήρης Παπουτσῆς ἀπὸ τὸ χωρίον Μπετενάκι τοῦ Μουσάγα, ὁ Ἀγγελῆς ἀπὸ τὴν Κλουκίναν μὲ τρεῖς συντρόφους του, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη καὶ ὁ Σπύρος Εὐστ. Καρασπύρος καπετάνιος τότε τῶν Νεζερῶν· αὐτοὶ ἐπολεμοῦσαν κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευράν, ὅθεν οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο νὰ ἔμβουν εἰς τὸ χωρίον. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐζύγωσαν κοντὰ εἰς τὸ Δημητρακαίϊκο σπίτι, τὸ ὁποῖον ἐτρύπησαν, καὶ ἐμβῆκαν μέσα δύο ἐξ αὐτῶν, τοὺς ὁποίους ἐσκότωσαν οἱ κλεισμένοι Ἕλληνες. Ἔπειτα ἦλθαν καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι καὶ αὐτοὶ ἔβαλαν φωτιὰν εἰς τὸ σπίτι,

ἀλλ' ὁ μικρὸς μόνον πύργος του δὲν ἐκαίετο. Οἱ δὲ Ἕλληνες ὕστερον ἐπῆγαν ἐκεῖ εἰς αὐτόν, ὅπου ἦτο ὁ Καρασπύρος, ἕως ὅτου ἦλθεν ὁ Σχαλτσᾶς. Καὶ τὸ μὲν σπίτι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχώνευσεν ὅλον ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες εἶχαν κατορθώσει καὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν ὁ Ι. Παπακώστας ἀπὸ τοῦ Δάρα καὶ ἔβγαλαν ἔξω τὰ πολεμοφόδια, τὰ χρήματα καὶ τὰ ἄλλα πράγματα τοῦ Σ. Χαραλάμπη. Εἰς δὲ τῶν Ῥογαραίων τὰ σπίτια τοῦ Ἀποστόλη καὶ τοῦ Πανάγου ἐκεῖ ἐκλείσθησαν οἱ ἀδελφοὶ Πετιμεζαῖοι, ὁ Γκολφῖνος, Γεωργάκης καὶ ὁ Κουλὸς καὶ ἄλλοι Καλαβρυτινοί. Εἰς τὸ αὐτὸ σπίτι ἐκλείσθησαν καὶ πολλοὶ Δαραῖοι, ὁ Πανάγος Μονάντερος, οἱ ἀδελφοὶ Λαμπρόπουλοι Γεωργάκης καὶ Ἀναγνώστης, ὅστις καὶ ἐπληγώθη ἐλαφρά, ὁ Δημ. Τσέκος καὶ ἄλλοι καὶ ὁ Νικολέτος Ζακύνθιος. Αὐτοὶ ὅλοι ἐφώναξαν τοῦ Γκολφίνου Πετιμεζᾶ, ὁ ὁποῖος τοὺς ἄνοιξε τὴν πόρταν καὶ ἐμβῆκαν μέσα. Τούτους οἱ Τοῦρκοι ἐπερικύκλωσαν καὶ τοὺς ἐπῆραν τὸ ἕνα σπίτι τοῦ Πανάγου καὶ ἔβαλαν φωτιάν. Ἔπειτα ὁ Δημ. Δεληγιάννης Δαρειώτης, παλαιὸς κλέφτης καὶ βαπτιστικὸς τοῦ Κωνσταντῆ Κολοκοτρώνη τοὺς ἔδωκε θάρρος καὶ μὲ ἕνα σουγλὶ ἐγκρέμισαν τὸ ντουλάπι τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἄνοιξαν τρύπα καὶ ἔφυγαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐμαζώχθησαν ὅλοι εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀποστόλη Οἰκονόμου. Ἐκεῖ ἕνας Σοπωτινὸς Ἀντώνιος Ἀνδριόπουλος ὀνομαζόμενος, γυναικάδελφος τοῦ Κωνστ. Πετιμεζᾶ, ἐκτύπησε τὴν πόρταν, ὁ Γκολφῖνος ἐνόμισεν, ὅτι ὁ κτυπήσας ἦτο Τοῦρκος ἐτουφέκισε καὶ τὸν ἐσκότωσε, διότι καὶ ὁ τόπος ἦτο σκοτεινὸς ἀπὸ τὸν καπνὸν τῆς μπαρούτης καὶ τῶν καιομένων ξύλων τῆς οἰκίας καὶ δὲν ἐγνώριζεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, διότι ἀνακατώθησαν Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, καὶ μάλιστα ἕνας Ἀράπης

ἔδωκε φουσέκια τῶν Δαραίων καὶ τοὺς εἶπε· βάρτε τους· τοῦτο ἦτο τυχηρόν, διότι εἶχαν ἔλλειψιν φουσεκίων. Τὸν Ἀράπην αὐτὸν ἐτουφέκισαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπέτυχαν, Ἐκεῖ ἐλαβώθη ὁ Ἀναγνώστης Τσαβάρας περίφημος διὰ τὴν παλληκαριάν του· τοῦτον οἱ χωριανοί του ἔπειτα τὸν ἐπῆραν, καὶ ἐνῷ τὸν μετέφερον εἰς τοῦ Δάρα καθ' ὁδὸν ἀπέθανεν. Εἰς δὲ τὸ Ἀργυραίϊκον σπίτι τοῦ Πανάγου ἦτο κλεισμένος ὁ Ἀναγ. Στριφτόμπολας μὲ ἄλλους Ἕλληνας. Τὸ σπίτι αὐτὸ ἐκυκλώθη πανταχόθεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ἐπολεμεῖτο ἀπὸ τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ Σαραντουραίϊκον, τοῦ Ζορμπαλᾶ καὶ τοῦ Τρύφωνος, τὰ ὁποῖα οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν. Ὁ Στριφτόμπολας ἄνοιξε πολεμότρυπαις εἰς τὸ σπίτι του καὶ ἔβαλε τοὺς συντρόφους του νὰ πολεμοῦν, αὐτὸς δὲ ἐμοίραζεν εἰς τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον φουσέκια καὶ τοὺς ἔδιδε θάρρος νὰ μάχωνται. Αὐτὸς δὲ ἔπειτα ἐκάθησεν εἰς τὸ μέσον τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἐπάνω εἰς ἕνα βαρέλι καὶ ἔδοσε τὴν φροντίδα τῆς μάχης εἰς τὸν Κατριμουστάκην. Ἐνῷ δὲ ἐκάθητο ἐκεῖ τοῦ ἦλθε τὸ βόλι, τὸ ὁποῖον ἐμβῆκεν ἀπὸ τὴν πολεμίστραν (μασγάλι) τὸν ἐπῆρεν εἰς τὸν λαιμὸν καὶ ἀμέσως ἔπεσε νεκρός· ὅτε ὁ γέρω Κατριμουστάκης ἀπὸ τὸ χωρίον Μποτιά, παλαιὸς κλέφτης, εὑρεθεὶς πλησίον ἐσκέπασεν ἐπιτηδείως τὸν νεκρὸν μὲ τὴν κάπαν του, καὶ εἶπεν εἰς τοὺς μαχομένους, ὅτι ὁ καπετάνιος κοιμᾶται, ἀλλὰ πολεμεῖτε καὶ ἐγὼ σᾶς δίδω φουσέκια, καὶ τοῦτο ἔπραξε διὰ νὰ μὴ δειλιάσουν οἱ μαχόμενοι. [1] Ἀπὸ

[1] *Ἆσμα Δημοτικὸν εἰς τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου*

Τρεῖς περδικούλαις κάθονται 'ς τὴ μέση 's τὸ Λεβίδι,
Ἡ μιὰ τηράει τὰ Σουδενά, καὶ ἡ ἄλλη τῆς Κλουκίναις,
Καὶ ἡ τρίνη ἡ καλλίτερη μοιρολογάει καὶ λέγει·

τὸ σπίτι αὐτὸ οἱ κλεισμένοι Ἕλληνες ἐσκότωσαν τοὺς περισσοτέρους Τούρκους, διότι ἦτο μεμονωμένον καὶ ἔβλεπε μακράν, καὶ μόνον ἐπροφυλάττετο ἀπὸ τὸ ὄπισθεν μέρος ἀπὸ τὸ σπίτι τῶν Πετιμεζαίων, καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι, τὸ ὁποῖον ἐκράτουν οἱ Δαραῖοι, καὶ ἑπομένως οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδύναντο νὰ ὑπάγουν νὰ πηδήσουν μέσα. Ἐνόσῳ ἡ μάχη ἐξακολούθει, οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὰ σπίτια τῶν Σαμαντουραίων ὅπου κατέλυσεν ὁ Ν. Σολιώτης μὲ τὸν ἐξάδελφόν του Παναγ. Σολιώτην, ὁ ὁποῖος ἔμεινεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Κ. Ζορμπαλᾶ, τὰ ὁποῖα ἀπέχουσι τὰ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ἕως δέκα μέτρα· αὐτοὶ εἶχαν μαζύ των καὶ ἕνα καλόγερον. Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ἔπιασαν τὰ σπίτια αὐτὰ τοῦ Σαμαντούρα, ἔστησαν ἐκεῖ τὴν σημαίαν των, οἱ δὲ Ἕλληνες κατέφυγαν εἰς τοῦ Ζορμπαλᾶ, καὶ ἐκεῖθεν ἐξακολούθουν μαχόμενοι, ἐκτύπησαν καὶ ἔκοψαν τὸ ξύλον τῆς Τουρκικῆς σημαίας, ἥτις ἔπεσε κάτω καὶ συγχρόνως ἐφόνευσαν καὶ τὸν σημαιοφόρον. Ταῦτα οἱ Τοῦρκοι ἐξέλαβον ὡς κακὸν οἰωνόν, καὶ ἄφησαν τὴν σημαίαν των ὡς ἔτυχεν.

Τοιουτοτρόπως ἡ μάχη ἐγίνετο μεταξὺ τῶν Τούρκων

« — Τί εἶν' τὸ κακὸ ποῦ γίνεται 'ς τὴ μέση 'ς τὸ Λεβίδι;
Μήνα βουνὰ γκρεμίζωνται, μήνα στοιχειὰ μαλώνουν.
Μάϋτε βουνὰ γκρεμίζονται, μάϋτε στοιχειὰ μαλώνουν.
Πετιμεζαῖοι πολεμοῦν μὲ ἐφτὰ χιλιάδες Τούρκους.
Ἔκλεισαν τὸν Στριφτόμπολα, τὸν δόλιον Ἀναγνώστη·
Μεριὰ τὸν δέρνει ἡ φωτιά, μεριὰ καὶ τὸ τουφέκι.
'Σ τὸ παραθύρι κάθεται, ψηλὴ φωνίτζα βάλλει »
« — Πῦσαι ἀδερφούλη Κωνσταντῆ καὶ 'ξάδερφε Θανάση,
« — Πάρτε 'ς τὰ χέρια τὰ σπαθιὰ καὶ τ' ἀλαφρὰ τουφέκια.
« — Κελᾶτε νὰ μὲ σώστε ἀπ' τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια ».
Πῆραν 'ς τὰ χέρια τὰ σπαθιά, 'ς τῆς πλάταις τὰ τουφέκια,
Βάζουν τοὺς Τούρκους ἐμπροστά, σὰν γίδια καὶ τοὺς πάνε
'σὰν τὴν κοπὴ τὰ πρόβατα, σὰν βουκολιὸ γελάδια.

καὶ τῶν κλεισμένων ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ σπίτια Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ὅλοι δὲν ἦσαν περισσότεροι τῶν ἑβδομῆντα, ἕως ὅτου αἱ βοήθειαι τῶν Ἑλλήνων ἔφθασαν ἀπὸ τὰ ἔξω μέρη καὶ ἀπὸ τὴν ῥάχιν Λάκκα Μαυρίλα καὶ τὴν Μακρὰν κορυφὴν λεγομένην, ἐτουφέκισαν ὅλοι ὁμοῦ καὶ ἐφώναξαν τῶν κλεισμένων εἰς τὸ χωρίον· «βαστᾶτε καὶ ἐφθάσαμεν· ὁ Κολοκοτρώνης ἔρχεται!» Ἔφθασαν καὶ ἀπὸ τὸ Κακοῦρι ὁ Σχαλτσᾶς καὶ ὁ Θανάσης Δαγρὲς καὶ ἐφάνησαν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν Ἑλληνίτσα, οἱ ὁποῖοι ὡς καὶ οἱ Βυτινιῶται καὶ λοιποί, καὶ αὐτοὶ ἐτουφέκισαν ὁμοῦ. Οἱ δὲ ἔξω τοῦ χωρίου Λεβίδι φυγόντες καὶ διασκορπισμένοι πρὸ τῆς μάχης Ἕλληνες, ἀκούσαντες τοὺς τουφεκισμοὺς καὶ τὰς φωνὰς τῶν ἐρχομένων εἰς βοήθειαν, ἔλαβαν καὶ αὐτοὶ θάρρος καὶ ἐτουφέκισαν καὶ τὸ δάσος ὅλον ὅπου ἦσαν ἄναψε ἀπὸ τὰ τουφέκια. Οἱ δὲ Τοῦρκοι βλέποντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ τοὺς ἀποκλείσουν ὁλοτρόγυρα, διότι ἐπλησίασαν νὰ ἔμβουν ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος καὶ ἡ ἡμέρα ἐμάζωξε καὶ ἄρχισε νὰ νυκτώνῃ καὶ νὰ βρέχῃ φοβηθέντες ἔκλιναν καὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν τὸν κατήφορον κατὰ τὸν κάμπον, ὅτε οἱ ἔξωθεν Ἕλληνες ἔπεσαν ἐπάνω των καὶ τοὺς κατεδίωκαν καθὼς καὶ οἱ κλεισμένοι, οἵτινες ἐλευθερώθησαν, ἡ δὲ ἐλθοῦσα βοήθεια εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔφερεν ἀποτέλεσμα, διότι ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐτρόμαξεν. Ἐνῷ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἔφευγαν ἀπὸ τὸ χωρίον ὁ Ἀλέξιος Νικολάου εὗρεν εἰς τὸ σπίτι του ἕνα Τοῦρκον, ὅστις ἐπροσπάθει νὰ βάλῃ φωτιὰ νὰ τὸ κάψῃ· τὸν ἐτουφέκισεν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐδούλευσε τὸ τουφέκι του, καὶ τὸν ἐπῆρε κυνηγῶντας μὲ τῆς πέτραις, ἀλλὰ ὁ Τοῦρκος τοῦ ἔφυγε καὶ ἄφησε τὸ μουλάρι του, τὸ ὁποῖον ἐπῆρεν ὁ Ἀλέξιος Νικολάου. Ἕνας

ἄλλος Τοῦρκος ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Χαραλάμπου καὶ ἐπροσπάθει νὰ ἐκβάλῃ τὰ 'μάτια τῶν ἁγίων, καὶ ἔπειτα ἔβαλε φωτιὰ νὰ τὴν κάψῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ σύντροφοί του ἔφευγαν καὶ δὲν ἐπρόφθασεν, ἐπῆρε τὴν κολυμβήθραν ὡς λάφυρον καὶ ἀκολούθει κατόπιν αὐτῶν· τὸν Τοῦρκον τοῦτον ἐπέτυχεν ἕνας Κλουκινιώτης βαρελᾶς, ὅστις ἁρπάξας μίαν δοῦγαν τοῦ τὴν ἔδωκεν εἰς τὸ κεφάλι καὶ τοῦ τὸ ἐζούπησεν, εἰπὼν συνάμα Κλουκινιώτικα· «ἀτιέ! ἤθελες νὰ κάψῃς τὴν Ἐκκλησιάν μου· καὶ »σὺ κοιμήσου τώρα Μουρτάτη!».

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω φονευθέντων, ἐλαβώθησαν κατὰ τὴν μάχην δύο Ντολκαῖοι καλούμενοι, ἀπὸ τὸ χωρίον Κάνι τῆς Κλειτορίας, καὶ προσέτι ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Πετιμεζᾶ, Γιάννης ὀνομαζόμενος, κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Οὗτος ἔδωκε διαταγὴν εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν διοίκησίν του ἀδελφοὺς Καρανικολαίους Σουδενιώτας Σπύρον καὶ Ἀθανάσιον νὰ κλείσουν τὴν κατωγόπορταν· ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ θέσουν ὀπίσω ἀπὸ τὴν πόρταν ἕνα στρῶμα γεμάτον σιτάρι, καθὼς συνειθίζουν καὶ μέχρι σήμερον οἱ χωρικοὶ ἀποθηκεύοντες τοὺς καρπούς των μέσα εἰς τοιαῦτα στρώματα. Τότε ὁ Γιάννης ἐκατέβη εἰς τὸ κατώγι μόνος του, ἐπῆρε τὸ στρῶμα καὶ ἔρριψεν αὐτὸ ὄπισθεν τῆς πόρτας· ἀλλ' ἐνῷ τὸ ἔβαλε ταὐτοχρόνως ἐτουφεκίσθη ἀπ' ἔξω ἀπὸ ἕνα Τοῦρκον, τὸ βόλι ἐτρύπησε τὴν πόρταν, τὸν ἐπλήγωσεν εἰς τὰ αἰδοῖα καὶ τοῦ ἀπέκοψε τὸ ἕνα ἐξ αὐτῶν. Τὸν λαβωμένον μετὰ τὴν μάχην μετέφεραν ἐπάνω εἰς ξυλοκρέββατον στρατιῶται τοῦ πατέρα του, οἱ ὁποῖοι, φοβούμενοι μὴ τὸν εὕρουν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸν σκοτώσουν, τὸν ἀνέβασαν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Χελμὸν καὶ εἰς τὴν θέσιν Καλόγερον καλουμένην, ὅπου εἰς

ἕνα σπήλαιον τὸν ἔθεσαν καὶ τὸν ἐθεράπευσεν ὁ ἀδελφός του Ἀνδρέας Πετιμεζᾶς, ὁ ὁποῖος ἰάτρευσε καὶ τοὺς εἰρημένους ἀδελφοὺς Ντολκαίους, καθὼς καὶ τοὺς λοιποὺς πληγωμένους.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἐσκοτώθη ἕνας Ἕλλην ὀνόματι Σπύρος Μπουλουξῆς, καὶ λέγουσιν, ὅτι ἐφονεύθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, διότι ἠγέρθη φιλονεικία μεταξύ των ποῖος νὰ λάβῃ ἕνα ζῶον αἰχμάλωτον. Ὁ δὲ στρατηγὸς Πλαπούτας ἐδιηγεῖτο εἰς πολλοὺς ἔπειτα καὶ τοῦτο τὸ περίεργον θέαμα, καὶ τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀπίστευτον, ὅτι ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ Λεβίδι εὗρεν ἕνα σπίτι ἀποτεφρωμένον καὶ μέσα εἰς αὐτὸ εἶδε τὸ ἄλογον τοῦ Κωνστ. Πετιμεζᾶ, τὸ ὁποῖον ἦτο καϋμένον καὶ ἔστεκεν ὀρθόν.

Ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως πρώτη ἔχυσαν ἔξω τὴν φλόγα τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἔτρεξε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ διὰ νὰ ἐπαναστήσῃ τὰς ἐπαρχίας τῆς Γαστούνης καὶ Κορινθίας. Ἔδωκεν ἀρχηγόν, ὡς εἴπαμεν, ἀνωτέρω εἰς τοὺς Κορινθίους ἕνα Πετιμεζᾶν διὰ νὰ διευθύνῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου, καὶ κατόπιν ἦλθαν εἰς Λεβίδι ὅπου ἐσυγκρότησαν τὴν ἐκεῖ γενομένην μάχην, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἔδωκαν ζωὴν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, διότι εἶνε ἀληθινὸν ὅτι ἡ μάχη αὕτη ἔδωκε θάρρος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου. Ἔκτοτε πλέον τὸ πῦρ τοῦ πολέμου ἐσβύσθη, καὶ οἱ Καλαβρυτινοὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς Πάτρας, καὶ εἴς τινα ἄλλα μέρη πλησίον τῆς Ἐπαρχίας των.

Ἐπολιώρκησαν τὰς Πάτρας, ἀλλ' ἡ πολιορκία των ἦτο παράξενος. Ἔκλεισαν τὰ παράθυρα, καὶ ἄφιναν τὴν θύραν ἀνοικτήν· ἐπολιώρκουν δηλ. τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν, καὶ ἄφιναν τὸ τοῦ Ῥίου ἐλεύθερον, καὶ ἐκεῖθεν οἱ

Τοῦρκοι ἐρχόμενοι τοὺς ἐκτύπουν ἀπὸ τῆς πλάταις, καὶ ἐδιάλυαν τὸ στρατόπεδον. Ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἐκάθετο μακρὰν εἰς τὰ Σελά, εἶχε περὶ τοὺς 200 στρατιώτας, καὶ ὠνόμαζε τοῦτο γενικὸν στρατόπεδον τῶν Σελῶν. Ἔλεγε λόγους μεγάλους, καὶ πράγμαοα μικρὰ ἔπραττεν.

Ἔπειτα δὲ διὰ μικρὰν αἰτίαν ἔγειναν μεγάλα σφάλματα. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπῆρχαν τρία στοιχεῖα, ὁ κλῆρος, οἱ προὔχοντες, ἢ κοτζαμπάσιδες καὶ οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι, καὶ ἕκαστον τούτων εἶχε τὴν ὑπόληψίν του παρὰ τῷ λαῷ κατὰ τὴν ἀξίαν του. Παρὰ τούτων ὅλων, καὶ παρὰ τῶν Μανιατῶν, ὁ λαὸς ἤλπιζε τὴν ἐλευθερίαν του. Οἱ προὔχοντες γνωστοὶ ὄντες ἐκ τῆς καταγωγῆς των ὠφέλησαν πολιτικῶς, ἀλλ' ὄχι καὶ στρατιωτικῶς τὴν ἐπανάστασιν, διότι οὗτοι, ὡς ἦτο ἑπόμενον, οὔτε πνεῦμα, οὔτε πεῖραν στρατιωτικὴν εἶχαν, ἐκτὸς τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη καὶ τοῦ Δημητρίου Παπατζώνη, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἀπέδειξε μεγάλην φιλοπατρίαν καὶ μεγάλην αὐταπάρνησιν, ὁ δὲ δεύτερος ἐσυνεμορφώθη πρὸς τὰ στρατιωτικά, καὶ εὑρέθη εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς πολέμους.

Οἱ προὔχοντες προσέτι ἦσαν καὶ δύσπιστοι, καὶ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶχαν μικρὰν ἔκτασιν νοός. Εἶχον τοὺς στρατιώτας των δεμένους, διότι καὶ αὐτοὶ δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς πολέμους. Ὁ Ἀνδρέας Λόντος εἶναι ἀληθὲς ὠφέλησε τὴν ἐπανάστασιν, ἡ δὲ ὠφέλεια προῆλθε μᾶλλον ἀπὸ τὴν φήμην τοῦ ὀνόματός του, παρὰ ἀπὸ τὰς ἰδίας αὐτοῦ πράξεις. Ἐπαναστάτησε τὴν ἐπαρχίαν Αἰγίου καὶ ἐφυγάδευσε τοὺς ἐντοπίους Τούρκους· ἔπειτα ἔχων, ὡς εἴπομεν, 200 στρατιώτας ἐκάθητο εἰς τὰ Σελά, ἀπέχοντα τρεῖς ἥμισυ ὥρας τῶν Πατρῶν, καὶ ἐκεῖθεν τάχα

ἐπολιόρκει τὸ φρούριον, ἀλλ' ἦτο πάντοτε καὶ ἕτοιμος νὰ περνᾷ εἰς τὰ Τριζόνια τῆς Στερεᾶς.

Ὁ Ἀ. Ζαίμης, ὁ Σ. Χαραλάμης, ὁ Φωτήλας, ὁ Μ. Ῥοῦφος, ὁ Θεοχαρόπουλος καὶ οἱ λοιποὶ ἔλαβαν τὰ ὅπλα νὰ διευθύνουν τὴν ἐπανάστασιν. Μετ' αὐτῶν ἦσαν καὶ δύο ἀρχιερεῖς ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ὁ Κερνίτσης Προκόπιος, οἱ ὁποῖοι ἔτρεφαν πολὺ μῖσος κατὰ τῶν κλεφτοκαπεταναίων, ὄχι διότι δὲν ἐπεθύμουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των, ἀλλὰ διότι διὰ ζηλοτυπίαν δὲν ἤθελαν ν' ἀφήσουν τὰ ὅπλα εἰς αὐτούς, οἵτινες ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διοικήσουν τοὺς στρατιώτας τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς τὴν Ἀχαΐαν ὑπῆρχε προσέτι καὶ ἄλλη δύναμις πολὺ μεγαλειτέρα τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἡ Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἡ ὁποία ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της, ὑπῆρξεν ἄσυλον ἀπόρθητον εἰς τοὺς κινδύνους. Οἱ μοναχοὶ αὐτῆς κατ' ἀρχὰς ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἔπειτα δὲ κατὰ τὸν ἀγῶνα οἱ ἴδιοι διὰ τῶν ὅπλων ἔδωκαν πολλὰ παραδείγματα ἀνδρείας.

Ὅτι οἱ προὔχοντες τῆς Ἀχαΐας ἔβλαψαν τὸν ἀγῶνα ἀντιπράττοντες κατὰ τῶν κλεφτοκαπεταναίων ἀπόδειξις εἶναι, ὅτι ἐνῷ ἡ ἐπαρχία εἶχε πολλοὺς τοιούτους, καὶ ἰδίως τὴν πολυμελῆ οἰκογένειαν τῶν Πετιμεζαίων καὶ Κουμανιωταίων, δὲν ἀφῆκαν αὐτοὺς ἐλευθέρους νὰ διευθύνουν τὰ ὅπλα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τινὲς ἐκ τῶν προὐχόντων τούτων ἐξεστράτευσαν καὶ κατὰ τῶν Πατρῶν, καὶ ἐπολέμησαν, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ κάμουν καὶ μεγάλα κατορθώματα. Ἡ ἐπιμονή των τοῦ νὰ μὴ ἀφήσουν τὰ ὅπλα ἐλεύθερα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐμποδίζουσι διὰ νὰ τὰ διοι-

χοῦν μόνοι αὐτοὶ εἶναι λυπηρά. Ἐξ ἐναντίας ἡ οἰκογένεια τῶν Δεληγιάνναίων, τῶν ἀρχόντων τῆς Καρύταινας, διὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἑνὸς μέλους αὐτῆς, ἐβάδισε τὴν ἐναντίαν ὁδόν. Ὁ Κανέλλος Δηληγιάννης, καίτοι φιλοπόλεμος, ἔκαμεν ὅμως μεγάλην θυσίαν, διότι τὰ ὅπλα τῆς ἐπαρχίας του δὲν τὰ ἐκράτησε δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ τὰ ἀφῆκε καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν φρόνησιν τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ αὐτὸς ἐφρόντιζε νὰ τοῦ προμηθεύῃ τὰ μέσα τοῦ πολέμου. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ ἄλλοι κοτσαμπάσιδες, ὡς καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀναγνώστης, ὅταν ἐπανῆλθεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν ἐκατάκριναν διὰ τοῦτο, καὶ μέχρι τέλους ἐπέμεναν, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ ἐπαινέσουν τὴν ἀγαθὴν ταύτην πρᾶξιν, ἥτις τιμᾷ τὸν νοημονέστερον τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθές, ὅτι ἡ τοιαύτη πρᾶξις τοῦ Κανέλλου Δηληγιάννη ἐδόξασε καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τὰ ὅπλα τῶν Καρυτινῶν.

Ἅμα δὲ ἔφθασεν ὁ προσδιωρισμένος καιρὸς ἐπαναστάτησεν ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ νῆσοι Σπέτζαι καὶ Ψαρά, ἡ Ὕδρα ὅμως δὲν ἤθελε νὰ ἐπαναστατήσῃ, διότι οἱ νοἰκοχυραῖοι ἐφοβοῦντο τὴν δύναμιν τοῦ Σουλτάνου, καὶ διὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν εὔνοιάν του καὶ τὰ μεγάλα πλούτη των, ἔλεγαν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ τὰ βάλωμεν μὲ τὸν Σουλτάνον, διότι ἡ δύναμίς μας δὲν εἶναι ἱκανή, καὶ δὲν θὰ τὰ ἐβγάλωμεν πέρα. Τὰ πολεμικά μας ἔργα καὶ τὰ καράβιά μας εἶναι μικρὰ καὶ δὲν ἀντέχουν εἰς τὰ καράβια καὶ τὰ κανόνια τοῦ Τούρκου. Τοιουτοτρόπως οἱ νοικοκυραῖοι ἐδικαιολογοῦντο εἰς τοὺς μικροὺς Ὑδραίους ναύτας. Ὁ υἱὸς ὅμως τοῦ Θεοδώρου Γκίκα ἐβίαζε τὸν πατέρα του νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν νοικοκυ-

ραίων, διότι καὶ αὐτὸς ἦτο πλούσιος νοικοκύρης, καὶ μέλος τοῦ ἀριστοκρατικοῦ συστήματος, ἀλλ' αὐτὸς ἐπέμενε καὶ δὲν ἤθελε νὰ πεισθῇ. Τότε ὁ υἱός του, Γκίκας ὀνομαζόμενος, ὁ Πέτρος Μαρκέζης, ἀπὸ τὸ Καστρὶ τῆς Κυνουρίας, Γεώργιος 'Αγαλλόπουλος, Μιστριώτης, Δημ. Πλατανίτης, Ν. Σπηλιοτόπουλος Δημητσανίτης, 'Ιωαν. Στρατηγόπουλος Λαγκαδινός, Παν. Μπεγλῆς Ζυγοβιστινός, ὁ 'Αχιλλεύς, ὁ Γιαννάκης Κολοδῆμος, καὶ ἄλλοι πολλοί, μέλη ὄντες εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν ἑταιρίαν ἐσυνεννοήθησαν καὶ μὲ τοὺς ἄλλους 'Υδραίους, καὶ μὲ τοὺς ἐκεῖ εὑρισκομένους λοιποὺς Ἕλληνας νὰ ὑψώσουν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Πρῶτος ὅλων τούτων ἦτο ὁ 'Αντώνιος Οἰκονόμου. Αὐτοὶ ὅλοι ὡπλίσθησαν καὶ ἐπαρακίνησαν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ὁπλισθοῦν, διότι ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς 'Ελλάδος τοὺς ἔγραφαν, τοὺς ἐπαρακάλουν καὶ τοὺς ἐπαρακινοῦσαν νὰ ἐπαναστατήσουν μίαν ὥραν προτήτερα διότι εἶχαν ἀνάγκην τῆς ναυτικῆς δυνάμεως.

Οἱ προὔχοντες βιασθέντες ἀπὸ τὸν Γκίκαν τὸν Οἰκονόμον καὶ τοὺς συντρόφους των ἐκλείσθησαν εἰς τὰ σπίτια των καὶ ἡσύχαζαν. Ἡ διαγωγή των δὲ αὐτὴ καὶ ἡ σιωπή των ἄρχισε νὰ φέρῃ τὴν ἀποθάρρυνσιν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. 'Αλλ' ὁ 'Αντώνιος Οἰκονόμου καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχισαν νὰ καταγράφωνται εἰς τοὺς στρατολογικοὺς καταλόγους, οἱ μὲν ὡς στρατιῶται τῆς ξηρᾶς, οἱ δὲ ὡς ναυτικοί. 'Εκατάγραψαν καὶ τὰς ψυχὰς ἑκάστου ναύτου καὶ στρατιώτου, καὶ κατόπιν ἀνελόγισαν ἀνὰ ὀκτὼ τάλαρα εἰς κάθε ψυχὴν δυναμένην νὰ φέρῃ ὅπλα, καὶ νὰ ἔχῃ τὰ προσόντα τοῦ ναύτου. 'Απεφάσισαν δὲ προσέτι νὰ δοθοῦν καὶ πενῆντα τάλαρα εἰς πάντα, ὅστις εἶχε βάρος οἰκογενειακὸν

διὰ νὰ ἔχῃ ἐξοικονόμησιν εἰς τὸ σπίτι του. Ὅλον τοῦτο τὸ χρηματικὸν ποσὸν οἱ ἐπαναστάται τὸ ἀνελόγισαν εἰς τοὺς νοικοκυραίους, οἱ ὁποῖοι, περιωρισμένοι ὄντες, ὡς εἴπαμεν, εἰς τὰς οἰκίας των, ἀναγκάσθησαν καὶ ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν των ἐκρέμαγαν τὰ τάλαρα φοβούμενοι τὸν λαόν, καὶ ὡμολόγησαν προσέτι, ὅτι θέλουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἐπανάστασιν, ἔδωκαν τὰ καράβιά των εἰς τὴν συσταθεῖσαν δημοκρατικὴν διοίκησιν τῆς νήσου, καὶ ὕστερον ἀπὸ ἕνα μῆνα, ἤτοι τῇ 15 τοῦ Ἀπριλίου θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, ἀπεφάσισαν καὶ αὐτοὶ καὶ ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἀμέσως ἔστειλαν τὸ καράβι τοῦ Τσἰάκα εἰς ὅλα τὰ νησία διὰ νὰ μοιράσῃ ἑλληνικὰς σημαίας, καὶ νὰ γνωστοποιήσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου ἔδωκαν θάρρος εἰς τὰ μικρότερα νησιὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Πρώτη δὲ πρᾶξις τῶν ἐπαναστατῶν ἦτο νὰ βιάσουν ἐν γένει ὅλα τὰ πλοῖα μεγάλα καὶ μικρὰ νὰ ἀλλάξουν τὰς σημαίας των καὶ νὰ βάλουν Ἑλληνικάς, νὰ λάβουν νέα ἔγγραφα (ντουκάλες) καὶ διαβατήρια καὶ νὰ πληρόνουν τὰ δικαιώματα εἰς τὴν καγγελαρίαν τῆς Ὕδρας, καὶ ἐπροκήρυξαν, ὅτι ὅσοι ἐκ τῶν πλοιάρχων παρακούσουν θὰ πιασθοῦν καὶ θὰ γίνωνται λεία (πρέζα), οἱ δὲ ναῦται τῶν τοιούτων πλοίων δοῦλοι διὰ νὰ δουλεύουν εἰς τῆς ντάπιαις τῆς Ὕδρας. Ἔστειλαν προσέτι ταχύπλουν πλοῖον διὰ νὰ γυρίσουν ὀπίσω τοὺς ναύτας, τοὺς ὁποίους κατ᾽ ἀναλογίαν ἔδιδαν εἰς τὸν Σουλτάνον ὡς φόρον, ἐνῷ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἦσαν ῥαγιάδες καὶ ἐπλήρωναν τὸ χαράτζι καὶ χρήματα. Διὰ τοῦ τοιούτου εἰς ναύτας φόρου οἱ νησιῶται ἔχαιρον προνόμια καλλίτερα τῶν ἄλλων ῥαγιάδων.

Μετὰ ταῦτα ὅλα τὰ πλοῖα τῆς Ὕδρας ἐβγῆκαν καὶ ἐνώθησαν μὲ τὴν ἄλλην ναυτικὴν δύναμιν τῶν λοιπῶν νήσων καὶ ὁμοῦ ἐναυμάχησαν καὶ ἐνίκησαν τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἀλλ' οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας ἐχολώθησαν διὰ τὴν γενομένην βίαν ἐναντίον των καὶ ἐκαιροφυλάκτουν νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς ἐπαναστάτας καὶ γείτονάς των, καὶ νὰ λάβουν ὀπίσω τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὸν τόπον τὴν ἀριστοκρατίαν. Ἄρχισαν λοιπὸν ἀμέσως νὰ διοργανίζουν τὰ πράγματα καὶ διὰ τῶν χρημάτων καὶ ἄλλων περιποιήσεων νὰ προσελκύουν τοὺς ναύτας καὶ τὸν λοιπὸν λαόν. Εἰς τὸν σκοπόν των τοῦτον ἐσυνετέλεσε πρὸ πάντων ἡ ἀπειρία τοῦ Ἀντ. Οἰκονόμου εἰς τὸ διοικεῖν, καὶ ὁ ἀπότομος ἐν γένει καὶ βίαιος τρόπος του· διότι ἀντὶ νὰ προσπαθῇ νὰ ἔχῃ φίλους τοὺς πλοιάρχους τῶν πλοίων, ἐξ ἐναντίας τοὺς ἔκαμνεν ἐχθρούς, διότι ἠθέλησε νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὴν πλοιαρχίαν διορίζων ἄλλους ἀντ' αὐτῶν, καὶ τοιουτοτρόπως τοὺς ἐκαταφρόνησε. Τοῦτο πολὺ ἐπείραξε τὴν φιλοτιμίαν τῶν πλοιάρχων, οἱ ὁποῖοι ἀναγκάσθησαν νὰ ἐνδώσουν εἰς τὰς θελήσεις τῶν οἰκοκυραίων. Ἀφοῦ δὲ οἱ περιφρονηθέντες πλοίαρχοι ὡρκίσθησαν καὶ ἐσυνώμοσαν ἐναντίον του, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὅλοι οἱ συνωμόται τῆς Ἀριστοκρατίας ἐκ συνεννοήσεως αἰφνιδίως ἐπέπεσαν κατὰ τῶν δημοκρατικῶν, ἄνοιξε μεταξύ των ὁ πόλεμος, ἐσκότωσαν μερικοὺς ἀπὸ αὐτούς, τοὺς ἐνίκησαν, τοὺς κατεδίωξαν· ἡ δὲ φρουρὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ αὐτὴ διὰ τῶν χρημάτων καὶ τῶν λοιπῶν ὑποσχέσεων τῶν ἀριστοκρατικῶν διεφθάρη καὶ ἐδείχθη ἄπιστος πρὸς αὐτούς, διότι ἄφησε τοὺς ἀρχηγούς της τὸν Ἀντώνιον Οἰκονόμου, τὸν Γκίκαν Θεοδ. Γκίκαν, τὸν Π. Μαρκέζην καὶ τὸν Κολοδῆμον, τοῦ ὁποίου ὁ πατέρας προτήτερα εἶχε σκο-

τώσει τὸν πατέρα τῶν Κουντουργιωτῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὗτος ἐπῆρε τὰ ὅπλα καὶ ἑνώθη μετὰ τοῦ Α. Οἰκονόμου εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ὕδρας. Αὐτοὶ δὲ μετὰ τῶν ὀλίγων συντρόφων των κατέφυγαν ὡς εἰς ἄσυλον εἰς τὴν καγγελαρίαν[1]. Ἐκεῖ ἐκλείσθησαν ὅλοι οἱ ἀπομείναντες ἐπαναστάται, καὶ ἡ Ὕδρα ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τοὺς ὁπλοφόρους τῆς ἐξουσίας τοῦ Οἰκονόμου. Οἱ δὲ οἰκοχυραῖοι ὥπλισαν ἄλλους ἰδικούς των εἰς φρουρὰν τῆς νήσου, ἐπολιώρκησαν τοὺς κλεισμένους καὶ ἐσκοτώθησαν ἑκατέρωθεν ὀλίγοι, ἀλλ᾽ οἱ ἐπαναστάται ἐκατώρθωσαν καὶ ἔφυγαν, καὶ ἔπεσαν μέσα εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἄλλοι ἐπῆγαν εἰς ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου, ἄλλοι δὲ εἰς τὰ Καμίνια καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν μικρὰν καὶ ἀκατοίκητον νῆσον Δοκόν· ἀλλ᾽ οἱ πρόκριτοι οὔτε ἐκεῖ τοὺς ἀφῆκαν, ἀλλὰ τοὺς ἐκα-

[1] Καγγελαρία ἐλέγετο ἡ οἰκία, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχε τὸ γραφεῖον τοῦ κοινοῦ. Ἐκεῖ μέσα ἐγίνοντο αἱ συνελεύσεις, καὶ ἐκεῖ ἐπίσης ἐκάθητο ὁ Τοῦρκος, ὁ στελλόμενος παλαιότερα ἀπὸ τὸν Καπετάν-μπεη διὰ νὰ διοικῇ τὴν Ὕδραν. Ἡ Ὕδρα εἶχεν ἕνα ἀνώτερον ὅλων τῶν ἄλλων Ὑδραίων. Παλαιότερα ἐδιοικεῖτο ἀπὸ τοὺς οἰκοχυραίους· ἔπειτα ὅμως ἀνεφάνη ὁ Γεώργιος Βούλγαρης, ἄνθρωπος ἔξυπνος, γενναῖος καὶ πολὺ τολμηρός. Οὗτος διὰ τὴν φρόνησίν του, τῆς παλληκαριαῖς, τὰς ὁποίας ἔκαμε καὶ τὰς ἄλλας ἐκδουλεύσεις, τὰς ὁποίας ἐπρόσφερε πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἐπέκτησε φίλον τὸν ναύαρχον αὐτοῦ, ὅστις ἐπαράδωκεν εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην του τὸν Τουρκικὸν στόλον, καὶ ἐκατώρθωσε τοιουτοτρόπως νὰ ἀναλάβῃ καὶ τὴν διοίκησιν τῆς νήσου, καὶ κατόπιν περιέστειλε τὰς ἐσωτερικὰς ἀταξίας καὶ καταχρήσεις, ὡς καὶ τὴν πειρατείαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμναν οἱ Ὑδραῖοι. Ἐμόρφωσε διὰ τῆς εὐταξίας καὶ ἡσυχίας τὴν Ὕδραν καὶ ἐξημέρωσε τοὺς Ὑδραίους. Ἔπειτα ἐκατώρθωσε νὰ διορισθῇ ἀπὸ τὸν Καπετάν-μπεη καὶ Μπάσπογους, ἤτοι ἡ πρώτη τοῦ τόπου κεφαλή, καὶ ὠνομάσθη καὶ μπέης, ἡ δὲ Ὕδρα ἔγεινε μπεϊλίκι. Αὔξησεν ὕστερα τὴν δικαιοδοσίαν του, διότι εἰς τὴν διοίκησίν του προσετέθησαν ἡ Αἴγινα καὶ ὁ Πόρος. Ὁ δὲ πρότερον Τοῦρκος διοικητὴς ἄλλαξε, καὶ ἐδιωρίσθη ἄλλος Γιατσιαξῆς λεγόμενος, ὅστις εἰσέπραττε μόνον τοὺς φόρους, καὶ ἐπαίδευε τοὺς ἀτάκτους διὰ τὰ μικρὰ αὐτῶν παραπτώματα καὶ τοῦτο κατὰ διαταγὴν τοῦ Μπέη Γεώργη· τὰ δὲ μεγάλα ἐγκλήματα, ὅσα τυχὸν συνέβαινον, ἐδικάζοντο ἀπὸ τὸν Καπετάν-μπεη, ὅστις ἦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν.

ταδίωξαν, καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ περάσουν εἰς τὸ Καστρὶ καὶ ἐκεῖθεν ἐσκορπίσθησαν. Ὁ δὲ Ἀντώνιος Οἰκονόμου καὶ ἄλλοι τρεῖς σύντροφοί του ἐσυνελήφθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐφονεύθησαν, διὰ τὸν φόβον μήπως οἱ συγγενεῖς των ἔπειτα ἐκδικηθοῦν τοὺς φονεῖς καὶ διότι ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς δὲν ἐνέκρινε τὸν φόνον των χάριν πατριωτισμοῦ. Ὅταν δὲ ταῦτα ἐγίνοντο εὑρίσκοντο εἰς Ὕδραν ὁ Σωτήρης Θεοχαρόπουλος καὶ ὁ Ναθαναὴλ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τοῦ Φονιᾶ, ἀπεσταλμένοι εἰς τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας ἀπὸ τὸν Σωτήρην Χαραλάμπην καὶ λοιποὺς προκρίτους τῆς Ἀχαΐας διὰ νὰ τοὺς πείσουν νὰ στείλουν τὰ πλοῖά των εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, διότι ἀκόμη ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς δὲν εἶχεν ἐπαναστατήσει, καὶ ἕνεκα τούτου ἀδιάκοπα ἤρχοντο Τοῦρκοι Ἀλβανοὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἔμαθον, ὅτι καὶ ἄλλοι ἑτοιμάζοντο νὰ ἔλθουν. Εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τούτους οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας παρέδωκαν τὸν Οἰκονόμον καὶ τοὺς λοιποὺς συλληφθέντας συντρόφους του νὰ τοὺς παραλάβουν μαζύ των καὶ νὰ τοὺς φυλάξουν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὥστε νὰ μὴν ἐπιστρέψουν πάλιν εἰς τὴν Ὕδραν, καὶ ῥητῶς τοὺς εἶπαν, ὅτι ἂν θέλουν νὰ ἦναι σύντροφοί των νὰ μὴν ἀπολύσουν ποτὲ τὸν Οἰκονόμου, εἰ δ' ἄλλως νὰ μὴν περιμένουν βοήθειαν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Μωραῖται. Τοιουτρόπως οἱ ἀπεσταλμένοι παρέλαβον τὸν Οἰκονόμου καὶ τὸν ὡδήγησαν εἰς τῆς Κλουκίναις τῶν Καλαβρύτων καὶ εἰς τὸ ἐκεῖ μοναστῆρι τῆς Ἁγίας Βαρβάρας καὶ τὸν εἶχαν μετὰ τῶν συντρόφων του ὑπὸ φύλαξιν· ὁ δὲ Γκίκας Θ. Γκίκας καὶ ὁ Πέτρος Μαρκέζης μὲ ὅσους ἠδυνήθησαν νὰ συναθροίσουν ἀπὸ τοὺς συντρόφους των ἕως 300 ἐπῆγαν εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, τὸν ὁποῖον ηὗραν εἰς τὰ Τρίκορφα πολιορ-

κοῦντα τὴν Τριπολιτζᾶν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ὁ δὲ Γεώργ. Ἀγαλλόπουλος ἐπῆγεν εἰς τὸν Μιστρᾶ, ὅπου ἔπηξε σῶμα στρατιωτῶν, καὶ οἱ λοιποὶ ἐσκορπίσθησαν φοβούμενοι τοὺς Ὑδραίους, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐφοβέριζαν, καὶ δὲν ἐζύγωσαν πλέον εἰς τὴν Ὕδραν. Οἱ πρόκριτοι κατόπιν ἐδίωξαν ἀπὸ τὴν νῆσόν των ὅλους τοὺς μείναντας ἐπαναστάτας, καὶ τοὺς ἄλλους ξένους, ὅσοι τυχὸν εὑρίσκοντο ἐκεῖ.

Τοιουτοτρόπως ὀλίγον χρόνον ἐβάσταξεν ἡ δημοκρατικὴ ἐξουσία τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὴν Ὕδραν, καὶ ἐπανῆλθε πάλιν ἡ ἀριστοκρατικὴ τῶν οἰκοκυραίων διοίκησις.

Ὁ Γκίκας Θ. Γκίκας ἔχαιρεν εἰς τὰ Τρίκορφα τὴν μεγαλειτέραν ὑπόληψιν ὡς καὶ οἱ σύντροφοί του διὰ τῆς παλληκαριαῖς των καὶ τὰ πολλὰ ἀνδραγαθήματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν εἰς τὰς μάχας γύρω τῆς Τριπολιτζᾶς· μόνον εἰς τὴν μάχην τῆς Γράνας δὲν ἔλαβαν μέρος, διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἐπίτηδες τοὺς ἀφῆκεν εἰς τὴν πολιορκίαν τοὺς εὑρισκομένους τότε ἐκεῖ, διότι οἱ ἄλλοι ἐπῆγαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια μετὰ τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη. Καὶ εἰς τὴν ἔφοδον κατὰ τῆς Τριπολιτζᾶς διεκρίθησαν οἱ Ὑδραῖοι περισσότερον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Αὐτοὶ προσέτι ἐσυνώδευσαν μαζὺ μὲ τὸν Δημ. Πλαπούταν, Γεώργ. Δημητρακόπουλον καὶ λοιποὺς καὶ τοὺς συνθηκολογήσαντας Ἀλβανοὺς Τούρκους εἰς τὴν Βοστίτζαν, ὅπου ἂν ἔλειπαν οἱ Ὑδραῖοι, δὲν ἤθελαν εὕρει πλοῖα νὰ περάσουν πέραν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα τοὺς Ἀλβανούς, καὶ τοῦτο διότι ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἐσυνώμοσε μὲ τοὺς κατοίκους τῶν Καλαβρύτων καὶ τῆς Βοστίτζας καὶ μὲ τοὺς στρατιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχε, νὰ χαλάσῃ τὴν γενομένην συνθήκην μεταξὺ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν τῆς

Τριπολιτζᾶς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Ἀλβανῶν ἀφ' ἑτέρου, καὶ νὰ σκοτώσουν τούτους διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ κακά, τὰ ὁποῖα οὗτοι ἔκαμαν ὅταν ἐπέρασαν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας των ἐρχόμενοι μὲ τὸν Κεχαγιά-μπεην εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ νὰ τοὺς πάρουν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχαν. Πρὸς τοῦτο ἐσυναθροίσθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Βοστίτζαν πλῆθος πολύ, ἐδίωξαν τὰ εὑρεθέντα εἰς τὴν παραλίαν πλοιάρια, καὶ ἑτοιμάζοντο νὰ ἐκτελέσουν τὸν σκοπόν των. Ἀλλ' οἱ Ὑδραῖοι ἅμα εἶδαν ταῦτα καὶ τὴν ἀντενέργειαν τοῦ Α. Λόντου ἔπεσαν εὐθὺς εἰς τὸ πέλαγος καὶ κολυμβῶντες συνέλαβαν ἐξ ἐφόδου γυμνοὶ καὶ μὲ τοὺς σαντιρμάδες (μαχαίρας) εἰς τὸ στόμα ἕνα πλοῖον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπομείνει εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἀφοῦ ἐφύλαξαν τὸν πλοίαρχον καὶ τοὺς ναύτας του, μόνοι των μὲ τὸ πλοῖον τοῦτο ἐπέρασαν τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς τὴν Στερεὰν καὶ ἔκαμαν διὰ τοῦτο δώδεκα ἡμέρας πηγαίνοντες καὶ ἐρχόμενοι· οἱ δὲ μπέηδες ἑνώθησαν μὲ τὸν Πλαπούταν ἕως νὰ τοὺς περάσουν πέραν, καὶ οὕτως ἐφυλάχθη ἡ μεγαλειτέρα πίστις. Ὁ δὲ Πλαπούτας καὶ οἱ λοιποὶ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς ἔγγραφον ἀπόδειξιν πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἐκπληρώσεως τῆς συνθήκης καὶ τὴν ἔφεραν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Ἐκ τούτων γίνεται φανερόν, ὅτι ἂν ἔλειπαν οἱ Ὑδραῖοι, οἱ Καλαβρυτινοὶ καὶ οἱ Βοστιζάνοι ἤθελαν φέρει μεγάλην ἐντροπὴν εἰς τὸ Ἔθνος φονεύοντες παρὰ τὴν συνθήκην τοὺς Ἀλβανούς. Ὁ Γκίκας Θεοδ. Γκίκας ἐπιστρέψας εἰς Τριπολιτζᾶν ἀρρώστησεν ἀπὸ τὴν λοιμικὴν νόσον, ἡ ὁποία ἐφάνη μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς καὶ ἀπέθανε, τὸν ἔθαψαν δὲ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν. Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ὁ ἀπτόητος Γκίκας. Οἱ οἰκοκυραῖοι τῆς Ὕδρας ἔτρεμαν ὅταν ἄκουον τὸ ὄνομά του. Ἀπὸ τὴν Τριπολιτζᾶν τοὺς ἔγραφεν οὕτως·

«ἀσπρολάτραι, ἀπόγονοι τοῦ Ἰούδα! Νὰ μοῦ στείλετε »τόσα δεκάρια φουσέκια κλπ.» ἄλλως τοὺς ἐφοβέριζεν, ὅτι θὰ ὑπάγῃ μὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ μὲ δέκα χιλιάδες στρατοῦ εἰς τὴν Ὕδραν. Ὁ δὲ ἄλλος ἥρως Ἀντώνιος Οἰκονόμου ἔλαβε καιρὸν καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Βαρβάραν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ μαναστῆρι τοῦ Φονιᾶ. Ὁ δὲ Σωτ. Θεοχαρόπουλος ἔτρεξε μὲ δύναμιν κατόπιν του διὰ νὰ τὸν φέρῃ ὀπίσω, ἢ νὰ τὸν σκοτώσῃ, διότι εἶχε δώσει τοιαύτην ὑπόσχεσιν εἰς τοὺς προὔχοντας τῆς Ὕδρας. Ὁ δὲ Οἰκονόμου μὲ τοὺς συντρόφους του ὡπλίσθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν ἀλλὰ νὰ μὴν ὑπάγουν ὀπίσω. Εἶπε καὶ τοῦ ἡγουμένου Ναθαναὴλ νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἔκλεισε τὴν θύραν τοῦ μοναστηρίου καὶ ἔγεινεν ἕτοιμος ν' ἀρχίσῃ νὰ τουφεκᾷ· ἄναψε δὲ καὶ φωτιὰν νὰ κάψῃ τὸ μοναστήριον. Τότε ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες πρῶτον μὲν ἀπεφάσισαν νὰ τὸν παραδώσουν, ὕστερον ὅμως ἰδόντες, ὅτι θὰ γείνουν φονικά, ἄλλαξαν γνώμην καὶ εἶπαν εἰς τὸν Θεοχαρόπουλον, ὅτι δὲν τὸν παραδίδουν, καὶ ὅτι τὸν φυλάττουν αὐτοί, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Θεοχαρόπουλος ἀνεχώρησεν. Οἱ δὲ μοναχοὶ καὶ ὁ ἡγούμενος εἶπαν εἰς τὸν Οἰκονόμου, ὅτι θὰ μένῃ ἐλεύθερος, ἀλλὰ ἐζήτησαν τὸν λόγον τῆς τιμῆς του νὰ μὴν φύγῃ ἀπὸ τὸ μοναστῆρι μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Τριπολιτζᾶς. Οὕτως ἔμενεν ἐκεῖ ἡσυχάζων, καὶ οἱ συγγενεῖς ἐπήγαιναν καὶ ἤρχοντο διὰ νὰ τὸν βλέπουν, μάλιστα ὁ υἱός του ὁ μεγαλείτερος δὲν ἔλειπε ποτὲ ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ οὕτως ἐμάνθανε τὰ γενόμενα εἰς τὴν πατρίδα του Ὕδραν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Πρώτη σύστασις στρατοπέδου εἰς Βαλτέτσι καὶ ταχεῖα διάλυσις αὐτοῦ.

Ἀπὸ ἐκεῖ τὴν 16 Ἀπριλίου ἀφήκαμεν τὸ στρατόπεδον τοῦ Διασέλου μὲ τὸν Κ. Πετρόπουλον καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης εὐθὺς μὲ ὠνόμασεν ὑπασπιστήν του καὶ ἔκτοτε τὸν ἠκολούθουν ὡς τοιοῦτος εἰς ὅλους τοὺς πολέμους[1].

Εἰς τὸ Βαλτέτσι τόσοι ὁπλαρχηγοὶ ἐσυνάχθησαν, ὅσοι οὐδέ ποτε ἄλλοτε καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα δὲν ἐσυναθροίσθησαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. Ἐκεῖ ἦτο σχεδὸν τὸ ὅλον τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὅστις τοὺς ἔβλεπεν ἐπίστευεν, ὅτι

[1] Ὅτι δὲ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἤμουν ὑπασπιστὴς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη λέγει καὶ αὐτὸ τὸ κατωτέρω ἀποδεικτικὸν τῆς ὑπηρεσίας μου, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος μοῦ ἔδωσεν. «Ὁ κύριος Φώτιος Χρυσανθόπουλος ἐκ Μαγουλιάνων τῆς Γορτυνίας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως παρευρέθη εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα τῆς πατρίδος. Τοῦτον διὰ τὴν πολεμικήν του εὐτολμίαν καὶ ἱκανότητα καὶ διὰ τὸν ἄοκνον καὶ ἐνεργετικόν του χαρακτῆρα ἔλαβον ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμαυτοῦ ὡς πρῶτον ὑπασπιστήν μου, βοηθὸν εἰς ὅλας τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκστρατείας μου. Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Τριπολιτσᾶς μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Αἰγυπτίων ἐκ Πελοποννήσου καὶ εἰς ὅλας τὰς παρεμπεσούσας ἐκστρατείας καὶ μάχας. Ἐν γένει ὅπου εὑρέθην ἐγὼ καὶ ἐνιαχοῦ τυχὼν περιστατικῶς μόνος ὑπηρέτησε δείξας πάντοτε ἀνδρείαν καὶ ἀξιότητα, εὐπείθειαν καὶ προθυμίαν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω διαταγῶν μου, τιμίαν καὶ ἄμεμπτον διαγωγήν, ἐδικαίωσε τὴν ἐκλογήν μου. Καὶ μετὰ ταῦτα μέχρι τῆς σήμερον ἐξηκολούθησε διατελῶν ἐν χρήσει τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ὑπασπιστοῦ μου.

Πιστὸς μάρτυς τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεών του δίδωμι τὸ παρὸν ἐνδεικτικὸν εἰς χεῖράς του, διὰ νὰ τῷ χρησιμεύσῃ ὅπου ἀνήκειν.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 4 Μαΐου 1833.

Θ. Κολοκοτρώνης

ἀφεύκτως θ' ἀποκτήσωμεν τὴν ἐλευθερίαν μας, διότι ὅλοι ἦσαν εἰς ὥριμον ἡλικίαν ἀπὸ 20 ἕως 55 χρόνων, ἐκτὸς τοῦ Μητροπέτροβα, ὁ ὁποῖος ἦτο ἴσως 70 καὶ πλέον καὶ τοῦ 'Αναγνωσταρᾶ 60 ἐτῶν. Ὅλοι δὲ εἶχαν τὸ ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ ἀνδρικόν, καὶ μόνον ὁ Μητροπέτροβας ἦτο μικροῦ ἀναστήματος· εἶχαν οἱ περισσότεροι τοὺς μύστακας ὅσον μίαν πιθαμήν, καὶ ὀλίγοι ἦσαν εἰσέτι ο ἀγένειοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐφαίνοντο γενναῖοι· ἦσαν δηλαδὴ ὅλοι οἱ Καπεταναῖοι τῆς Μάνης καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὁ 'Ηλίας Μαυρομιχάλης, ὁ Διονύσιος Μούρτζινος, οἱ Καπετανάκιδες, ὁ 'Αναγνωσταρᾶς, ὁ 'Ηλίας Φλέσας, ὁ Μῆτρος Πέτροβας μὲ τοὺς Γαραντσαίους, τὸ καλλίτερον τουφέκι τῆς Μεσσηνίας, ὁ 'Αθανάσιος Σιόρης μὲ τοὺς 'Ισαραίους, τὰ καλλίτερα παλληκάρια τῆς ἐπαρχίας Φαναρίου, ὁ Π. Κεφάλας, ὁ Δ. Παπατζώνης μὲ τοὺς τέσσαρας ἀδελφοὺς Καραμεραίους Δημήτριον, 'Αναστάσιον, 'Ιωάννην καὶ Μιχάλην, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ Δ. Εὐμορφόπουλος, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, οἱ Καλαματιανοὶ μὲ τὸν Π. Ζάρχον καὶ 'Αθανασούλην Κυριακόν, οἱ ἀδελφοὶ Μπουραῖοι ἀπὸ τοὺς Κωνσταντίνους, ὁ Καρακίτζος ἀπὸ τὸ χωρίον Κατζαροῦ, καὶ ὁ Λιάκος Πετρόπουλος. Ὁ δὲ Γιατράκος εἶχεν ἔλθει κατὰ πρῶτον εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγεν εἰς Καρύταιναν καὶ ἔγραψε γράμμα πρὸς τοὺς Λαλαίους, τοὺς ὁποίους παλαιότερα ἐγνώριζε, διότι ὡς ἰατρὸν τὸν εἶχαν καλέσει ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ τὸν εἶχαν εἰς ὑπόληψιν· διὰ τοῦ γράμματος τούτου τοὺς ἐσυμβούλευε νὰ προσκυνήσουν, καὶ ὑπεγράφη ὡς ἀρχιστράτηγος, διότι εἶχε τὴν μανίαν οὕτω νὰ ὑπογράφεται. Εἶπε καὶ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην εὑρεθέντα ἐκεῖ τότε νὰ ὑπογράψῃ καὶ αὐτὸς ἄνω-

θεν τῆς ὑπογραφῆς του, ἀλλ' οὗτος ἀπεκρίθη, ὅτι ἀφοῦ ἐκεῖνος ὑπεγράφη ὡς ἀρχιστράτηγος δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ὑπογραφῇ καὶ ἄλλος. Τὸ γράμμα αὐτὸ ἔστειλε μὲ τὸν Ἀνδριτσάνον Γιατράκον καὶ αὐτὸν ὀνομαζόμενον καὶ ἐπίσης χειροῦργον διὰ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τοὺς Λαλαίους, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ τὸ ἀνέγνωσαν ἐγέλασαν μὲ αὐτόν, καθὼς ἦτο ἑπόμενον, καὶ δὲν ἔφερε κανὲν ἀποτέλεσμα.

Τὴν περασμένην ἡμέραν ἐμετρήθημεν ὅλοι οἱ εὑρεθέντες ἐκεῖ καὶ ἤμεθα ὑπὲρ τὰς δύο ἥμισυ χιλιάδαις στρατιῶται. Εἰς αὐτὴν μάλιστα τὴν καταμέτρησιν ἐναντιώθησαν οἱ ἁπλοῖ Μανιᾶται στρατιῶται, καὶ δὲν ἤθελαν νὰ μετρηθοῦν, διότι τὸ εἶχαν κακόν, ἀλλ' ἐβιάσθησαν νὰ δεχθοῦν τὴν καταμέτρησιν, διότι δὲν ἤθελεν ὁ Κολοκοτρώνης νὰ τοὺς δώσῃ τροφὴν (ταΐνι).

Ἀφοῦ ἐσυστήθη τὸ στρατόπεδον εἰς Βαλτέτσι ἐβάλαμεν φυλακὰς (βάρδιαις) παντοῦ εἰς τὸ Καλογεροβοῦνι. Ἡ βάρδια τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ μίαν ἡμέραν ἐπίασεν ἐβγαίνοντα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν τὸν διδάσκαλον τῶν Καλαμῶν Γεράσιμον, ὁ ὁποῖος ἦτο στελμένος κρυφὰ ἀπὸ τὸν Π. Μαυρομιχάλην μὲ γράμματα εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἐκεῖνοι, ἀφοῦ τοῦ ἔδοσαν ἀπάντησιν, τοῦ ἔδοσαν ἀκόμη καὶ προσκυνοχάρτια διὰ τοὺς ῥαγιάδες. Ὁ Γεράσιμος, καθὼς τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τοὺς καπεταναίους, ἄρχισε νὰ λέγῃ λόγια ἄσχημα κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ διὰ τοῦτο οἱ καπεταναῖοι, καὶ μάλιστα ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, εἶπαν νὰ τὸν σκοτώσουν, ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἐμπόδισε διὰ νὰ μὴ κακοφανῇ τοῦ Μαυρομιχάλη. Τὸ ἔμαθαν συγχρόνως ὁ Κυριακούλης καὶ ὁ Ἠλίας Μαυρομιχάλης εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐλυπήθησαν· καὶ ἐσυμφώνησαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι καὶ ἔγραψαν γράμματα εἰς τὰς Καλάμας

εἰς τὸν Π. Μαυρομιχάλην νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ στρατόπεδον διὰ νὰ ἐννοήσουν οἱ Ἕλληνες, ὅτι θέλει τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν ὠνόμασαν ἀρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔστειλαν καὶ τὸν Ῥήγαν Παλαμήδην διὰ νὰ κάμῃ γνωστὴν τὴν διαγωγὴν τοῦ Γερασίμου καὶ νὰ τὸν καταπείσῃ νὰ ἔλθῃ. Μαζύ του δὲ τοῦ ἔδοσαν οἱ καπεταναῖοι καὶ τὸν Γεράσιμον διὰ νὰ μὴ τὸν σκοτώσουν εἰς τὸν δρόμον οἱ στρατιῶται, ἐπειδὴ ὁ πηγαιμός του εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἦτο ἀδικαιολόγητος εἰς τὸν μικρὸν λαόν.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν (24 Ἀπριλίου) μετὰ τὴν καταμέτρησιν καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Παλαμήδη ἦλθαν οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπολιτσᾶς ἕως 9000 πεζοὶ καὶ καβαλαραῖοι, καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐκυνήγησαν, ἐγόγγυσαν κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη οἱ Μανιᾶται καὶ ἔλεγαν, ὅτι ἐξ αἰτίας ὅπου ἐμετρήθησαν τοὺς ἐμάγευσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐδειλίασαν καὶ δὲν ἐστάθησαν εἰς τὸν πόλεμον.

Οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐπῆραν τὸ χωρίον Βαλτέτσι καὶ μᾶς ἔσπρωξαν κατὰ τὸ βορεινὸν μέρος σιμὰ τοῦ χωριοῦ, ὅπου εἶναι ὁ δρόμος τῶν Ἀραχαμιτῶν· ἐκεῖ ἐπολέμησαν μόνοι των οἱ μεγάλοι Καπεταναῖοι καὶ τοὺς ἐσταμάτησαν· ἄλλως ἐπίαναν ζωντανὸν τὸν Κυριακούλην.

Τότε ἐφάνη ἀπὸ τὴν Πιάνα καὶ Χρυσοβίτσι ὑπὸ τὸν Πλαποῦταν σῶμα Καρυτινῶν, Ζυγοβιστινῶν, Στεμνιτσιωτῶν καὶ λοιπῶν βουνίσιων, τοὺς ἐκτύπησαν ἀπὸ τῆς πλάταις [1] καὶ ἀμέσως οἱ Τοῦρκοι ἐτραβήχθησαν ὀπίσω, μᾶς ἔκαψαν τὸ χωριό, ὅσον ἠδυνήθησαν, ἐπῆραν τὰς τροφάς,

[1] Ἀπὸ τὰ Βέρβαινα ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱ. Α. 244) δὲν ἦλθαν εἰς τὸν πρῶτον πόλεμον τοῦ Βαλτετσίου, οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθουν, διότι ἦτο μακρυά, καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐστάθησαν πολύ. Τὸ δὲ στρατόπεδον τῆς Πιάνας καὶ Χρυσοβιτσιοῦ τοὺς εἶχεν ἴδει προτήτερα ἀπὸ ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦτο ἐπρόφθασε καὶ μᾶς ἐβοήθησε καὶ δὲν μᾶς ἔκαυσαν ὅλο τὸ χωριό.

τὴν καπόταν καὶ τὸ τ ά σ ι τοῦ Κολοκοτρώνη. Μᾶς ἔφαγαν καὶ ἕνα λεβέτι μεγάλον γεμάτον ἀπὸ κρέας χοιρινόν, τὸ ὁποῖον ἔβραζαν οἱ στρατιῶται. Αὐτὸ μάλιστα μᾶς ἦλθε παράξενον πῶς ἔφαγαν οἱ Τοῦρκοι τὸ χοιρινὸν κρέας, ἀφοῦ τὸ Κοράνι των τὸ ἐμποδίζει· ἔκτοτε τοὺς ὕβριζαν οἱ Ἕλληνες γ ο υ ρ ο υ ν ό π ι σ τ ο υ ς καὶ γ ο υ ρ ο υ ν ο μ ύ-τ ι δ ε ς· ἐδῶ μᾶς ἐσκότωσαν καὶ δύο Ἕλληνας καὶ διὰ νὰ μᾶς φοβίσουν τοὺς ἔκαμαν κομμάτια. Ἀφοῦ μᾶς ἦλθεν ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν εἴπαμεν, τοὺς ἐκυνηγήσαμεν ἐμεῖς ἐξοπίσω των ἕως τοῦ Μπολέτα καὶ τὴν Κάρτσοβαν. Ὁ Νικήτας τότε τοὺς εἶπε· διὰ τί φεύγετε Περσιάνοι, σταθῆτε νὰ πολεμήσωμεν ! Καὶ πλέον ἀπὸ τότε τοὺς ἔλαγαν οἱ Ἕλληνες τοὺς Τούρκους Περσιάνους. Ὑπῆρχε πατροπαράδοτος ἡ ἰδέα εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατάγονται ἀπὸ τὴν Περσίαν καὶ ἀπὸ τὴν κόκκινην Μηλιάν.

Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἀνδραγάθησεν ὁ Ἀναγνώστης Σταυρόπουλος ἀπὸ τὸ Ζυγοβίστι καὶ ἐπληγώθη ἐλαφρά. Ὅσοι τῶν Ἑλλήνων ἐφοροῦσαν φράγκικα φορέματα τότε ἐτράβηξαν τὸν διάβολόν των. Τοὺς ἐκυνηγοῦσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ τοὺς σκοτώσουν ἐπίτηδες, ἐπειδὴ τοὺς ἐνόμιζαν, ὅτι αὐτοὶ ἐσήκωσαν τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν, τοὺς ἐπερίπαιζαν καὶ τοὺς ἔλεγαν ἀ φ ε ν τ ά δ ε ς τ ο ῦ τ ό π ο υ. Μοῦ ἐπῆραν τὸ ταμπάρο μου καὶ τὸ ἔκαμαν πολλὰ μικρὰ κομμάτια ἀπὸ τὸ πεῖσμά των, ὅτι ἦτο ροῦχο φράγκικο.

Ὅταν ἔγεινεν ἡ μάχη αὐτὴ εἰς τὸ Βαλτέτσι μόνον οἱ Καρυτινοὶ ἦλθαν εἰς βοήθειαν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ Βέρβαινα διότι εἶναι μακράν, καὶ οἱ ἐκεῖ εὑρισκόμενοι Ἕλληνες δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἔλθουν, ἀλλ' οὔτε σημεῖα ἀκόμη εἶχαν προσδιορισθῆ διὰ νὰ τὰ γνωρίζουν καὶ συνεννοοῦνται. Οἱ καπεταναῖοι τότε δὲν εἶχαν ἀκόμη ἀναγνωρισθῆ καλὰ ἀπὸ

τὸν λαόν· κάθε χωρίον εἶχε ἰδικόν του καπετάνιον, καὶ δὲν ἐπαραχώρει εἰς κανένα ἄλλον τὴν ἀρχηγίαν, οὔτε οἱ γείτονές των ἀκολούθουν ἄλλον τινά. Τότε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν ὁμάδες συγγενικαί. Μόνον ἡ Καρύταινα εἶχεν ἀρχηγοὺς τοὺς Δεληγιανναίους. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ἐπαραχώρησε τὴν ἀρχηγίαν τῆς Καρύταινας εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην. Ἔπειτα ὅμως οἱ Ἕλληνες ἔδιδον τὴν ἀρχηγίαν εἰς τοὺς Μανιάτας καπεταναίους τὸν Κυριακούλην καὶ Ἠλίαν Μαυρογιχάλη, καὶ τὸν Μούρτσινον ὡς μᾶλλον ἐμπειροπολέμους, ὅταν αὐτοὶ εὑρίσκοντο εἰς τὰ στρατόπεδα, διότι καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐφοβοῦντο. Εἰς αὐτοὺς ὡς ἀνωτέρους ὑπάκουον οἱ Ἕλληνες, καὶ αὐθορμήτως τοὺς ἔδιδαν καὶ τροφήν. Οἱ δὲ Λεονταρῖται καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχηγόν των τὸν Ἀναγνωσταρᾶν ὡς γεροντότερον καὶ πολυπειρότερον.

Ὅσοι δὲ λέγουσιν, ἢ γράφουσιν, ὅτι εἶχαν χιλιάδας ἐδῶ, καὶ χιλιάδας ἐκεῖ, δὲν λέγουσι τὴν ἀλήθειαν. Τὸ στρατόπεδον π. χ. τοῦ Λεβιδίου ἂν καὶ δὲν ἔφθασε τοὺς χιλίους ἄνδρας, εἶχαν ὅμως καπεταναίους πολλούς· μόνη ἡ οἰκογένεια τῶν Πετιμεζαίων εἶχε δέκα ἀρχηγοὺς περίπου. Ὁ Σολιώτης εἶχε καὶ ἕνα ἄλλον συγχώριόν του καπετάνιον καὶ τὸν παπᾶ τὸν συγγενῆ του, ἐκτὸς τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ μουγκοῦ, ὅστις πάντοτε τὸν ἔβγαλλε παλληκάρι· ὅλοι ὅμως οἱ στρατιῶταί του δὲν ὑπερέβαιναν τοὺς εἴκοσι πέντε. Ὁ Στριφτόμπολας ἐπίσης εἶχεν ἕνα μέρος ἀπὸ τοὺς συγχωρίους του, διότι τοὺς ἄλλους τοὺς εἶχεν ὁ Τσένος. Ὁ Σωτήριος Θεοχαρόπουλος ὡσαύτως τοὺς ἰδικούς του, καὶ τοὺς καπεταναίους ἄλλων τινῶν χωρίων, ὁ δὲ Σωτήρης Χαραλάμπης ἦτο ἡ κεφαλὴ εἰς

ὅλους τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ. Ὁ Ἀσημάκης Σκαλτσᾶς, ὅστις πρῶτος ἐπῆγεν εἰς τὸ Λεβίδι καὶ ἔκαμεν ἀρχὴν τῆς συστάσεως τοῦ στρατοπέδου, ὁ Θ. Σακελαρίου καὶ ὁ Ἀναγνώστης Ῥηγόπουλος ἀπὸ τοῦ Φίλια. Πρὸς τούτοις ἦσαν καὶ ἄλλοι ἀκόμη οἱ ἑξῆς· ὁ Ἀναγνώστης Πιτσουνᾶς ἀπὸ τὴν Στρέζοβαν, ὁ Γεώργιος Κοντοβαζαινίτης, ὁ Παναγιώτης Ἀρβάλης καὶ ὁ ἀνεψιός του Γεώργιος Ἀρβάλης, ὁ Γεώργιος Μπηλίδας, οἱ δύο καπεταναῖοι τοῦ χωρίου Λεβίδι, ὁ Τσεμπετσῆς ἀπὸ τοῦ Γκιόζα, ὁ Κατριμουστάκης, ὁ Ντραβήλας ἀπὸ τοῦ Μποτιὰ, ὁ ἡγούμενος Καλλίνικος ἀπὸ τὴν Κανδύλα, ὁ Κοκόνης ἀπὸ τὸ Πικέρνι, ἀπὸ τὰ Τσιπιανὰ ὁ Γ. Ρεβελιώτης, ὁ Κωνσταντῆς Καρώνης καὶ ὁ Κωνσταντῆς Σκοντριάνος ἀπὸ τοῦ Κάψα, ὁ Γιαννούλης Καψαῖος· ἦτο ὁ Καπόγιαννης, οἱ Δαραῖοι, ὁ Τσακόπουλος, ὁ Τσαβάρας, ὁ Μονάντερος, ὁ Μεγρέμης, ὁ Κολιὸς Μπακόπουλος, ὁ Παπακώστας, ὁ Παπαδημήτρης ὁ Χρυσοβιτσιώτης, οἱ ἀδελφοὶ Λαμπραῖοι Γεωργάκης καὶ Ἀναγνώστης ἀπὸ τοῦ Ἄγαλι, ὁ Δημήτριος Κάρμας, ὁ Θανάσης Δαγρὲς ἀπὸ τὸ χωρίον Καρυαῖς τοῦ Ἄργους. Τόσοι ἦσαν οἱ καπεταναῖοι αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος· ἀλλὰ δὲν ἦσαν καὶ χιλιάδες ὡς γράφουσιν. Οὐδεὶς ὅμως, ὡς εἴπαμεν, ἤθελε νὰ ὑπάγῃ κοντὰ εἰς ἄλλον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζε. Μετὰ τὴν πτῶσιν ὅμως τῆς Τριπολιτσᾶς, περὶ τῆς ὁποίας θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, καὶ ὕστερον ἐσχηματίσθησαν καλλίτερον τὰ περὶ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας, διότι ἀνεδείχθησαν οἱ ἔμπειροι, οἱ ἀνδρεῖοι καὶ οἱ φρόνιμοι ἐκ τῶν ὁπλαρχηγῶν, καὶ διότι ὡπλίσθησαν ἀπὸ τὰ ὅπλα τῶν Τούρκων τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν μόνον ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Τοῦρκοι ἐξερχόμενοι τῆς πόλεως ἐμάχοντο, ἀλλὰ εἶχαν καὶ ἄλλα ὅπλα εἰς τὰς

οἰκίας των διπλᾶ καὶ τρίδιπλα, καὶ οἱ Ἕλληνες ἔλαβαν τότε ἐξ αὐτῶν ὑπὲρ τὰς εἴκοσι πέντε χιλιάδες· ἐγέμισεν ὁ τόπος ἀπὸ ὅπλα καὶ ὅλοι ὡπλίσθημεν.

Ἀφοῦ ἐγλυτώσαμεν ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὸ χωριὸ Βαλτέτσι ηὕραμεν τοὺς σκοτωμένους χριστιανοὺς καὶ δὲν ἐζυγώναμεν κανένας μας εἰς αὐτοὺς κοντά. Ἐκιτρινίσαμεν ἀπὸ τὸν φόβον μας, διότι πρώτην φορὰν εἴδαμεν ἀνθρώπους σκοτωμένους. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης διὰ νὰ μᾶς ἐνθαρρύνῃ ἐμάζωνε τὰ κομμάτια τοῦ καθενὸς νεκροῦ τὰ ἐφίλει καὶ ἔλεγεν εἰς τοὺς τριγύρω στρατιώτας, ὅτι αὐτοὶ εἶνε ἅγιοι, καὶ ὅτι θὰ ὑπάγουν εἰς τὸν παράδεισον ὡσὰν μάρτυρες, καὶ τότε ἐζυγώσαμεν καὶ τοὺς ἐθάψαμεν.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν οἱ στρατιῶται ἐδειλίασαν, ἄρχισαν νὰ φεύγουν καὶ κανένας ἐκτὸς τῶν καπεταναίων δὲν ἐξημερώθηκεν. Οἱ δὲ καπεταναῖοι ὡμίλησαν μεταξύ των καὶ μὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ εἶπαν νὰ πᾶν εἰς τὸ Λεοντάρι νὰ συναχθοῦν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν πάλιν ὀπίσω. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς εἶπεν, ὅτι θὰ πάῃ καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν Καρύταιναν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θέλουν γραφοφορηθῇ, ἤτοι θέλει εἰδοποιήσει διὰ γραμμάτων ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

Κανεὶς δὲν δύναται νὰ περιγράψῃ τὰ κλαύματα καὶ τοὺς ἀναστεναγμοὺς τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν, μόνος μὲ δέκα ἀνθρώπους ἔμεινεν· ἐπῆραν καὶ αὐτοὶ τὰ ἅρματά των καὶ ἕνα σουγλὶ εἰς τὸ χέρι διὰ ῥαβδὶ νὰ μὴ γλυστροῦν, διότι ὁ τόπος ἦτο ἀπὸ βροχὴν καὶ κατήφορος.

Ἔπειτα ἐπήγαμεν εἰς τοῦ Δούκα τὴν Σίκαλιν, ὅπου ηὕραμεν τοὺς Καρυτινοὺς τὸν Σπήλιον Κουλᾶν Καρυτι-

νόν, τὸν Γέρο-Μιχελῆ Κομητᾶν, τὸν Ν. Μπαλαμπάνην, τὸν Ἀνδρέαν Παππαδιαμαντόπουλον Δημητσανίτην, τὸν ὁποῖον εἶχε στείλει ὁ Κολοκοτρώνης προτήτερα ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι νὰ στέκεται ἐκεῖ καὶ εἰς τὸ Χρυσοβίτσι ὡς ἀστυνόμος, νὰ παρατηρῇ καὶ νὰ ἐμποδίζῃ τὴν φευγάλαν τῶν στρατιωτῶν ἄνευ τῆς ἀδείας του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Σύστασις δευτέρα τῶν στρατοπέδων Πιάνας, Χρυσοβιτσιοῦ καὶ Βαλτετσιοῦ. — Σύστασις τοῦ στρατοπέδου τῆς Κορίνθου. — Ἔλευσις Κεχαγιᾶ-μπεη.

Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆγεν εἰς τὸ Χρυσοβίτσι καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πιάναν, ἐσυνεννοήθη μετὰ τοῦ Κανέλ. Δεληγιάννη καὶ ἔμειναν σύμφωνοι εἰς τὸ Χρυσοβίτσι καὶ εἰς Πιάνα νὰ συστηθοῦν στρατόπεδα.

Ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης εἶδεν, ὅτι δὲν ἐγίνετο πλέον ἀλλέως, ἐκινήθη ἀπὸ πατριωτισμὸν καὶ ἐπαράδοσε τὰ ἄρματα τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας ὅλα εἰς τὸν Κολοκοτρώνην· τοῦ ἔγεινε τὴν 28 Ἀπριλίου καὶ ἔγγραφον ἀπὸ τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς καὶ τὸν ὠνόμασαν ἀρχιστράτηγον τῆς Καρύταινας.

Τότε ἔγεινε καὶ ἐφορεία τοῦ στρατοπέδου ἀπὸ τοὺς Καρυτινοὺς καὶ πρόεδρος αὐτῆς ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης καὶ μέλη ὁ Σπήλιος Κουλᾶς, ὁ Νικόλαος Ταμβακόπουλος, ὁ Δημήτριος Παππαγιαννόπουλος ἀπὸ τὰ Μαγούλιανα, ὁ Γ. Π. Δημητρακόπουλος ἀπὸ τὴν Ἀλωνίσται-

ναν. Αὐτὴ εἶχε πολλὴν δύναμιν διέτασσε ὅλα καὶ ἠκούετο εἰς ὅλα, εἶχε τὴν ἀλληλογραφίαν ὅλης τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔξω ἀκόμη, καὶ χωρὶς τὴν διαταγὴν τοῦ Κανέλ. Δεληγιάννη δὲν ἐγίνετο τίποτε. Ἐφρόντιζε διὰ τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδια τοῦ στρατοπέδου καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν Μανιατῶν, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης αὐτὸς ἦτο εὐπειθὴς εἰς ὅλας τὰς διαταγάς της.

Ἔπειτα ὁ Κολοκοτρώνης ἔγραψεν εἰς τὸ Λεοντάρι, ὅτι ἔχει πολὺ στράτευμα καὶ ἠμπορεῖ νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ νὰ πιάσουν τὸ Βαλτέτσι. Τοὺς ὑπεσχέθη ἀκόμη, ἂν ἔλθουν, καὶ ὅ,τι ἄλλο τοὺς χρειάζεται, τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, διότι ὁ Κολοκοτρώνης προτήτερα ἐφρόντιζε νὰ ἔχῃ τροφὰς καὶ ἔπειτα νὰ φέρῃ τοὺς στρατιώτας.

Ὅλοι οἱ καπεταναῖοι ὅσοι καὶ προτήτερα ἦσαν εἰς Βαλτέτσι ἐπέστρεψαν ἐκεῖ πάλιν, ἐκτὸς τοῦ Μουρτζίνου καὶ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, ὅστις ἐπῆγεν εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια νὰ τακτοποιήσῃ τὰς πολιορκίας, καὶ τοῦ Διονυσίου Εὐμορφοπούλου, καὶ τοῦ Νικήτα Σταματελοπούλου, ὅστις ἔλειπεν εἰς τὸ Ἄργος· ἔτυχε δὲ νὰ εὑρεθῇ εἰς Βαλτέτσι καὶ ὁ Νικήτας Φλέσας, πηγαίνων εἰς Κόρινθον εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀρχιμ. Φλέσαν.

Τὰ δύο στρατεύματα του Χρυσοβιτσίου καὶ τῆς Πιάνας ἐθεωροῦντο ὡς ἓν καὶ τὸ αὐτό, διότι ἦσαν ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύταινας. Οἱ καπεταναῖοι μάλιστα εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἔδειξαν μεγάλην ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην ἀναμεταξύ των καὶ μάλιστα, ὡς εἴπαμεν, ὁ ἀγαθὸς καὶ φρόνιμος Κανέλλος Δεληγιάννης. Κατὰ θέλησιν δὲ τοῦ Κανέλλου καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ διορισθέντος ἀρχιστρατήγου τῆς Καρύταινας Θ. Κολοκοτρώνη,

ἐδόθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν (28 Ἀπριλίου) εἰς τὸν Δ. Πλαπούταν ἡ διοίκησις τοῦ στρατοπέδου τῆς Πιάνας, τὸ ὁποῖον ἐσύγκειτο ἀπὸ τὰ τρία τμήματα τῆς Καρύταινας.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐστάλη ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην ὁ Διονύσιος Εὐμορφόπουλος εἰς τὰ μεγάλα Δερβένια ὡς ἀρχηγὸς νὰ συστήσῃ ἀπὸ τοὺς Δερβενοχωρίτας καὶ ἀπὸ ἄλλους στρατόπεδον, φυλάττων τὸν τόπον καὶ βοηθῶν τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου· διότι οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Δερβενοχωρῖται ἔμειναν οἱ τελευταῖοι νὰ ἐπαναστατήσουν. Δύο φοραῖς ἐκινδύνευσαν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἂν ἔλειπαν οἱ Πετιμεζαῖοι μὲ τοὺς Καλαβρυτινοὺς καὶ ὁ Φλέσας, βεβαιότατα ποτὲ δὲν θὰ ἐκινοῦντο. Ἀφοῦ τοὺς ἐσήκωσαν τὴν πρώτην φορὰν ὁ Φλέσας μὲ τοὺς Πετιμεζαίους καὶ ἐσύστησαν τὴν λεγομένην Καγκελαρίαν τῆς Κορίνθου διὰ νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν ἀναγκαίων τοῦ πολέμου καθὼς καὶ αἱ ἐφορεῖαι συγκείμεναι ἀπὸ τοὺς Χατζῆ Μελέτην Ῥάτην ἀπὸ Μπίσια, τὸν Σταῦρον Νικολάου Κορίνθιον, τὸν Λογοθέτην Ντουζίναν Πoριώτην, Νικόλαον Οἰκονόμου ἀπὸ τὸ χωρίον Γκούρα τοῦ Φονιᾶ, τὸν Μίχον Λελέκον ἀπὸ τὸ Ἁγιονόρι καὶ τὸν Ἀθανάσιον Δημόπουλον ἀπὸ τὴν Πέρα Χώραν, ἀνεχώρησαν καὶ ἄφησαν πολιορκητὴν τὸν Ἀναγνώστην Πετιμεζᾶν μὲ τὸν Ν. Σολιώτην· ἀλλ' ἡ πολιορκία δὲν ἐπήγαινεν ἐμπρός.

Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν χρόνον ὁ Κεχαγιᾶς τοῦ Χουρσὴτ πασᾶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι διὰ θαλάσσης ἐπέρασεν εἰς τὸν Ψαθόπυργον τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐβγῆκε πλησίον τοῦ Δρεπάνου ὅπου εἶναι λιμὴν ἔχων καὶ νερόν, ἀπέχων δὲ ἀπὸ τοῦ Ῥίου ἕως δύο ὥρας. Ἐκεῖθεν ἐξεστράτευσε, καὶ φθάσας εἰς τὴν Βοστίτσαν ἔκαυσεν αὐτήν. Ἐκεῖθεν πάλιν ἀναχωρήσας ἐπῆγεν εἰς τὰ λεγόμενα Μαῦρα λιθάρια καὶ

ἐκεῖθεν εἰς Κόρινθον, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἔκαυσεν. Ὁ Κεχαγιᾶς ἔπειτα ἐπέρασε διὰ τῆς Κορίνθου καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Ἄργος. Ἀπὸ δὲ τὴν Βοστίτσαν μέχρι τοῦ Ἄργους κανεὶς Ἕλλην δὲν ἐστάθη νὰ τὸν πολεμήσῃ ἐκτὸς τοῦ Α. Ζαΐμη, ὁ ὁποῖος, εὑρισκόμενος τότε εἰς τὰ Νεζερὰ καὶ μαθὼν τὴν ἀποβίβασιν τῶν Τούρκων εἰς τὸν Ψαθόπυργον, ἔτρεξε μὲ τοὺς ὀλίγους στρατιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχε, καὶ φθάσας εἰς τὸ χωρίον Βοϊβοντα, κείμενον ἔξωθεν τῆς Βοστίτσας, ἀκροβολίσθη ὀλίγον μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Κεχαγιᾶ.

Ἀφοῦ ἦλθεν ἡ εἴδησις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ὅτι θὰ ἔλθουν καὶ εἰς τὸ Ἄργος, τότε ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Λεβίδι οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ μὲν Ἀρβάλης ἐπῆγεν εἰς τὴν Βυτίναν, ὅπου ἀπὸ τὴν λύπην του ἀρρώστησεν, ἔβγαλεν ἕνα κακὸν σπιρί, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔφερε τὸν θάνατον, οἱ δὲ ἄλλοι ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Ἄργος. Προτοῦ δὲ φθάσουν εἰς τὸ Ἄργος ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ χωρίον Καρυαῖς καὶ ἐκεῖ ηὗραν τοὺς ἀδελφοὺς Δαγρέ, κλέφτας ἐγνωσμένους πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκ τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν ὁ Γιαννάκης Δαγρὲς ἦτο εἰς τὸ Ἄργος πρότερον καὶ ὕστερα ἦλθεν εἰς Καρυαῖς, ὅπου ἐπῆρε τοὺς Καρυώτας, καὶ ὅλοι μαζὺ ἐκατέβηκαν εἰς τοὺς βράχους ἀντικρὺ εἰς τὰ ἀμπέλια τῆς Ἄκοβας. Ἐκεῖ ἐτουφεκίσθησαν μὲ τοὺς Τουρκαλβανοὺς τοῦ Κεχαγιᾶ, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἔβγει ἕως εἰς τὴν βρύσιν τῆς Ἄκοβας κυνηγοῦντες τοὺς Ἀργείους, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά των, τοὺς ὁποίους ἐκόλλησαν ὀπίσω εἰς τοὺς βράχους, τὰ δὲ καταράχια ὅλα ἦσαν γεμάτα σκουτιὰ καὶ ἄλλα πράγματα. Οἱ δὲ Τοῦρκοι δὲν ἐπροχώρησαν πέρα, ἀλλ᾽ ὀπισώστρεψαν μετὰ

τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ἐπῆραν, ἦλθαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ὠχυρώθησαν εἰς τὰ σπίτια.

Εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἄργους ἐκλείσθησαν οἱ Ἀργεῖοι ἄνδρες καὶ γυναικόπαιδα, καὶ μετὰ τῶν κλεισθέντων ἦτο καὶ ὁ Παπᾶ Ἀρσένης Κρανιδιώτης. Αὐτοὶ οἱ κλεισθέντες ἐπειδὴ δὲν εἶχαν τροφάς, διότι δὲν ἐπερίμεναν νὰ ἔλθουν Τοῦρκοι, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅπλα εἶχαν οἱ περισσότεροι τῶν ἀνδρῶν, τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ Κεχαγιᾶ ἐπροσκύνησαν εἰς τοὺς Τούρκους μόνον τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ γέροντες, οἱ δὲ δυνατοὶ ἄνδρες μετὰ τοῦ Παπᾶ Ἀρσένη, ὅστις διέσχισε τοὺς Τούρκους πολιορκητὰς διὰ νυκτός, ἔφυγαν, ἔμειναν δὲ μέσα εἰς τὸ μοναστῆρι ὁ Θανάσης Καϋμένος ἢ Ἀσημακόπουλος, ὁ Καρλαύτης καὶ ἄλλοι μὲ τοὺς ἀδυνάτους, οἱ ὁποῖοι ὅλοι αἰχμαλωτίσθησαν. Ἔπειτα οἱ Τοῦρκοι ἀνέβησαν ἐπάνω εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ Ἄργους· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο ἔρημον καὶ καταγκρεμισμένον, δὲν ἐστάθησαν ἐκεῖ, ἀλλ' ἐκατέβησαν πάλιν εἰς τὸ Ἄργος.

Οἱ Ἕλληνες ἀφοῦ ἦλθαν ἀπὸ πολλὰ μέρη, ἦλθε προσέτι καὶ ἕνας λόχος Ὑδραιομωραΐτῶν μετὰ τοῦ Πλατανίτη, τοὺς ὁποίους ἐστρατολόγησεν ὁ Ἰάκωβος ἡγούμενος τῆς Παναγίας μονῆς τῆς Ὕδρας, ἄνθρωπος γνωστός, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Μπερτσοβᾶν χωρίον τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἔχων πολλὴν ὑπόληψιν· ἦτο δὲ κάτοικος Ὕδρας πρὸ πολλῶν χρόνων, καὶ ἦτο φίλος τῶν ἀδελφῶν Κουντουργιωταίων καὶ τῶν λοιπῶν προκρίτων τῆς Ὕδρας, ἀλλ' ἐπεθύμει τὰ τοῦ Οἰκονόμου, καὶ μὲ τοὺς λοιποὺς ἐπαναστάτας τῆς Ὕδρας ὠφέλησε πολύ, διότι εἰσακούετο εἰς τοὺς μικροὺς ἐπαναστάτας, ἐμποδίζων τὰς καταχρήσεις καὶ ἐμπνέων τὸ καθαρὸν αἴσθημα τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ πρῶτος αὐτὸς

ἔδωκε τὰ χρήματά του εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον τῶν ἐπαναστατῶν καὶ οὕτω ἐπαρεκινήθησαν καὶ ἄλλοι ἔπειτα καὶ ἔγεινεν ὁ γενικὸς καὶ ἑκούσιος ἔρανος, καὶ κατόπιν ὁ ὑποχρεωτικὸς καὶ ὁ διὰ τῆς βίας ἐξ ὅλων τῶν πλουσίων· αὐτοὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἔλθει προτοῦ φθάσῃ ὁ Κεχαγιᾶς εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ἑνωθέντες μὲ τοὺς Ἀργίτας καὶ ὀλίγους ναύτας Σπετσιώτας, τοὺς ὁποίους ὡδήγει ὁ Γιάννωζας Μπούμπουλης, υἱὸς τῆς Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας, ἐπολέμησαν εἰς τὸν Ξεριὰν τὸν Κεχαγιᾶν ἐμβαίνοντα εἰς τὸ Ἄργος, ἀλλ' ἐνικήθησαν καὶ ἐσκοτώθησαν πολλοὶ ἐκεῖ εἰς τὰς μάνδρας, ἐσκοτώθη δὲ καὶ ὁ γενναῖος Γιάννωζας κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· οὗτος ἐπιάσθη μὲ τὸν Βελίκον Γιάτσον, μπέην καὶ ἀρχηγὸν τῶν Ἀλβανῶν, καὶ ἀφοῦ ὁ ἥρως Σπετσιώτης τὸν ἔρριψε κάτω δὲν εἶχε μὲ τί νὰ τὸν σφάξῃ, ἀλλ' ἐπροσπάθει μὲ ἕνα ἄδειο πιστόλι νὰ τὸν σκοτώσῃ κτυπῶν αὐτὸν μὲ τὸ κοντάκι του εἰς ἄλλα μέρη τοῦ σώματος, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ τὸν κτυπήσῃ κατακέφαλα ἐμποδιζόμενος ἀπὸ τὸν μπέην· ὅτε ἄλλος Ἀλβανὸς ἰδὼν τοῦτο τρέχει, πιστολίζει καὶ φονεύει τὸν Μπούμπουλην καθὼς ἦτο ἐπάνω εἰς τὸν Μπέην, καὶ μαζὺ μὲ αὐτὸν ἐθυσιάσθησαν καὶ ἄλλοι ὡς 28 Σπετσιῶται· νικηθέντες δὲ οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸ Παλαιόκαστρον.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀνέβησαν καὶ αὐτοὶ εἰς αὐτό, καὶ τότε οἱ Ἕλληνες πολεμοῦντες τοὺς ἐδίωξαν ἐκεῖθεν καὶ ἔμειναν αὐτοὶ εἰς τὸ Παλαιόκαστρον. Ἕνας Ἀργίτης τοὺς παρεκίνει νὰ ὑπάγουν νὰ πιάσουν πάλιν τὸ μοναστήριον, τὸ ὁποῖον εἶναι κοντὰ εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ σκοτώνουν τοὺς Τούρκους, καὶ ἄρχισαν νὰ καταβαίνουν κάτω, ὅτε οἱ Τοῦρκοι τοὺς εἶδαν καταβαίνοντας νὰ πιά-

σουν τὸ μοναστήριον, τοὺς ἐτουφέκισαν καὶ ἐσκότωσαν ἕνα Φιλιώτην, ὅστις ὠνομάζετο Φώτιος Καπαντσούνης. Οἱ Ἕλληνες ἔμειναν ἐκεῖ εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τέσσαρας ἡμέρας χωρὶς νὰ ἔχουν ψωμί. Εἶχαν ὅμως τυρὶ χλωρὸν καὶ κρέατα, διότι τὰς τροφάς, τὰς ὁποίας τοὺς ἔστελλαν οἱ Δαραῖοι ἀπὸ τὰ Τσιπιανὰ τὰς ἐκράτουν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀπ' ἔξω εἰς τὸ βουνὸν ἐπάνω κατὰ τὴν σπηλιὰν τοῦ Τσώκρη καλουμένην καὶ πέραν ἕως εἰς τὸ Σχοινοχῶρι. Ἐκεῖ ἦσαν μερικοὶ Καλαβρυτινοὶ καὶ ἔλεγαν, ὅτι ἦσαν οἱ Πετιμεζαῖοι.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦλθε καὶ ὁ Φλέσας ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορίνθου μετὰ ὀλίγων στρατιωτῶν καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸ φρούριον καὶ αὐτός, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο κυκλωμένον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες ἔμβαιναν καὶ ἔβγαιναν ὅποιος ἤθελεν, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐπεριωρίσθησαν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους, ἔχοντες τὰ λάφυρά των καὶ τοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας καὶ Ἑλληνίδας, καὶ ἔμειναν ἐκεῖ μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀρχιμανδρίτου καὶ ἔπειτα ἔφυγαν. Προτοῦ νὰ φύγουν ἦλθαν οἱ Ναυπλιεῖς Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἀγόρασαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς ζῶα, πρόβατα καὶ λοιπὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν λαφυραγωγήσει εἰς τὸ Ἄργος καθὼς καὶ αἰχμαλώτους ἀρσενικοὺς καὶ θηλυκούς· ἐκ τούτων πολλοὺς ἔκοψαν εἰς μίαν μάνδραν μέσα, καὶ τοὺς ἄφησαν ἐκεῖ ὅλους σωρὸν καὶ ἀτάφους. Ὁ Κεχαγιᾶς πονηρὰ τότε ἐφέρθη· ἐδέχθη δηλαδὴ τὸ προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κλεισμένοι εἰς τὸ μοναστήριον καὶ τῶν λοιπῶν τῆς πόλεως τοῦ Ἄργους, ἐδιώρισε κοτσάμπασην, καὶ ἐνόμισεν, ὅτι ἐπανέφερε τὴν τάξιν εἰς τοὺς ῥαγιᾶδες, ἀλλ' ἔδωκε καὶ τὸν φόβον ὡς Τοῦρκος διὰ τῆς σπάθης

του, καὶ διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ προσέτι καὶ τοὺς Ναυπλιεῖς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ ἐκδικηθοῦν, ὥστε νὰ μὴ μείνῃ ζωντανὸς κανένας ραγιᾶς, διότι ἐπρόβλεπαν κακὸν τὸ μέλλον. Καὶ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Μαΐου νύκτα Ἐξημέρωμα οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν ἀπὸ τὸ φρούριον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐγκρέμισαν ὅλαις τῆς ξερόμανδραις, τῆς ὁποίαις εἶχαν κτίσει, καθὼς καὶ τῆς πόρταις καὶ τοὺς ἄλλους τοίχους τοῦ φρουρίου διὰ νὰ μὴ τὸ εὕρουν γιερὸν καὶ τὸ πιάσουν οἱ Τοῦρκοι. Ἐκ τούτου ἔγεινε κρότος ἀπὸ τῆς πέτραις. Ἀφοῦ δὲ ἐξημέρωσε καλὰ καὶ εἶδαν οἱ Ἀλβανοὶ τοὺς Ἕλληνας φεύγοντας καὶ πορευομένους τοὺς Δαραίους καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ τὸν ἴδιον Φλέσαν κατὰ τὴν ρεματιὰν διὰ νὰ ἔβγουν εἰς τὸ Τουρνίκι, ἀμέσως τοὺς ἐπῆραν ἀπὸ κοντά, καὶ ἐκεῖθεν οἱ Ἕλληνες ἐμοιράσθησαν, καὶ οἱ μὲν ἐπῆραν τὸν δρόμον διὰ τὸ Λεβίδι καὶ τῆς Καρυαῖς, οἱ δὲ εἰς τὸ Τουρνίκι· Τὸ δὲ σύνθημά των ἦτο νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Λεβίδι ὅσοι ἦσαν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, οἱ δὲ ἄλλοι ὅπου ἤθελαν. Ὁ δὲ Σκαλτσᾶς πρότερον ἐπῆγε κατὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον· οἱ δὲ Ἀργεῖοι, ὁ Στάϊκος, οἱ Ἁγιοπετρῖται καὶ ὁ λόχος τοῦ Ἰακώβου ἔχοντες καὶ δύο μικρὰ κανόνια ἐπορεύθησαν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ Λεβίδι. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἄνευ ἀνάγκης ἀκολούθησαν τὸν δρόμον τοῦ Τουρνικιοῦ, ἐκοιμήθησαν ἐκεῖ κἄμποσον, καὶ ἔπειτα ἄλλοι μὲ τὰ ζῶά των ἔπεσαν κάτω εἰς τὰ Τσιπιανά, καὶ ἕνα μέρος ἔμεινεν εἰς τὰ λειβάδια τῶν Τσιπιανῶν, ὁδηγοῦντες βόσκοντα τὰ ζῶά των· δὲν ἔμεινε ψυχὴ ζῶσα Ἑλληνικὴ εἰς τοὺς κάμπους, διότι οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐκυρίευσαν. Τινὲς Τσιπιανῖται καὶ Σαγκιῶται καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γυναῖκες ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν ἀγᾶν των, τὸν μεγαλείτερον υἱὸν τοῦ Σεχνετσίπη, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐπεριποιήθη καὶ μά-

λιστα είς τὰς γυναῖκας ἐχάρισεν ἀπὸ ἕνα φέσι κόκκινον 70 π α ρ ά δ ω ν καὶ τοὺς ἐπαρακίνησε νὰ προσκυνήσουν. Ὁ Σεχνετσίπης αὐτὸς εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν εἰς τὸ Ἄργος πρὸς προϋπάντησιν τοῦ Κεχαγιᾶ καὶ εἶδε καὶ τὴν ἀδελφήν του ὑπανδρευμένην εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἡ δὲ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ἐπῆγαν ἀπὸ τὸ Τουρνίκι εἶναι ἡ ἀκόλουθος. Ὁ Ἀναγνώστης Ἀναγνωστόπουλος Ἀγλαδοκαμπίτης, προεστὼς τοῦ χωρίου καὶ φιλότουρκος, μὴ γνωρίζων δὲ καλῶς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐφύλαξε κρυμμένους δύο Τούρκους Τασιλταραίους, οἱ ὁποῖοι τυχαίως εὑρέθησαν ἐκεῖ κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς, ἕως ὅτου ηὗρε τὸν καιρὸν καὶ τοὺς ἔστειλεν εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἦτο ὁ Κεχαγιᾶς. Οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ ἐχρεώστουν τὴν ζωήν των εἰς τὸν Ἀναγνώστην, ὅστις τοὺς ἐπαρακάλεσε, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ χωρίον του, νὰ εἴπουν εἰς τὸν Κεχαγιᾶν νὰ μὴ περάσῃ ἐκεῖθεν, διότι θὰ τὸν βαρέσουν οἱ ἀποστάται Ἕλληνες, καὶ νὰ τοὺς στείλουν ῥ ά ϊ - μ π ο υ γ ι ο υ ρ ν τ ί, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ Κεχαγιᾶς ἐπῆγεν ἀπὸ τὸ Τουρνίκι ὡς ἀφύλακτον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας.

Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπολιτσᾶς ἐβεβαιώθησαν, ὅτι ὁ Κεχαγιᾶς ἔρχεται συνῆλθεν εἰς συμβούλιον ὁ τοποτηρητὴς τοῦ πασᾶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀγᾶδες καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγουν νὰ τὸν προϋπαντήσουν πρὸς τιμήν του καὶ τὸν ὑποδεχθοῦν εἰς τὸ Ἄργος. Οὕτω πολλοὶ Τοῦρκοι Τριπολιτσῶται κρυφὰ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον καὶ ὅσοι εἶχαν συγγενεῖς εἰς τὸ Ναύπλιον ἐπῆραν μαζύ των τὰ πολύτιμα πράγματά των καὶ τὰ ἄφησαν ἐκεῖ ὡς εἰς ἀσφαλέστερον μέρος διὰ τὰ ἐνδεχόμενα. Μάλιστα ἐκ προλήψεως οἱ Τοῦρκοι πάντοτε εἶχαν εἰς τὸν νοῦν των, ὅτι ἦσαν κατακτηταὶ καὶ κατοικοῦν ὡς ξένοι εἰς ξένον τόπον,

καὶ ὅτι θὰ ἔλθῃ ποτὲ μία ἡμέρα νὰ διωχθοῦν ἐδῶθεν. Οὕτως ἐδόξαζον· καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔλεγαν, ὅτι τὸ λέγουν τὰ θρησκευτικά των βιβλία (κιτάπια) καὶ τὰ ἱστορικὰ τοῦ ἔθνους των, καὶ ἐπίστευαν τοῦτο, ὅτι θὰ διωχθοῦν, ἀλλ' ὅτι θὰ ἐπανέλθουν πάλιν ὀπίσω. Ἡ ἰδέα δὲ αὕτη τοὺς ἀπεδειλίασε καὶ ὁ σκοτωμὸς ἦτο εἰς αὐτοὺς ἄνωθεν ἀποφασισμένος. Ταῦτα ἐφρόνουν. Ἐπῆγαν περὶ τοὺς πεντακοσίους καββαλαραῖοι καὶ πεζοὶ πολλοί, οἵτινες καθ' ὁδὸν καὶ κατὰ τὸ χωρίον Ἀχλαδόκαμπον ἐκυνήγησαν τὸν εἰρημένον Ἀναγνώστην Ἀναγνωστόπουλον, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸν πιάσουν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους εὑρέθη ὁ Ἀναγ. Κοντάκης καὶ ὁ υἱός του Ἀνδρέας, αὐτοὶ καὶ ἄλλοι ἐπήγαιναν βοήθεια εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, καὶ παρ' ὀλίγον καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ συνοδεία των νὰ ἔλθουν εἰς συμπλοκὴν μὲ τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν Τούρκους. Ὁ δὲ Δημ. Τσώκρης τότε νεωστὶ φερμένος εἶδε τοὺς Τούρκους Μπαρδουνιώτας, οἱ ὁποῖοι ἐφόρουν γιουρντιὰ μαῦρα ὡσὰν τοὺς κτενᾶδες τοὺς Κοσμήτας, τοὺς ὁποίους ἐνόμισεν, ὅτι εἶναι συνεπαρχιῶταί του καὶ ἔτρεξε νὰ τοὺς γυρίσῃ ὀπίσω διὰ νὰ μὴν ὑπάγουν εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἦσαν οἱ Τοῦρκοι. Τὸ χωρίον ὁ Κοσμᾶς, τὰ Ὀλυμποχώρια καὶ ἄλλα χωρία ὁμοῦ ὅλα ἦσαν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἄργους. Τὸ συμβὰν τοῦτο ἔγεινε κατὰ τὸ μετόχι τῆς μονῆς τῶν Τσιπιανῶν ἐκεῖ που πλησίον ὅπου περνᾷ ὁ δρόμος, καὶ πρὶν προφθάσουν εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους[1].

[1] *Ἆσμα δημοτικὸν εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Κεχαγιάμπεη.*

Τρίτη τετράδη θλιβερὴ πέφτη φαρμακωμένη,
Παρασκευὴ 'ξημέρωνε νὰ μὴ 'χε ξημερώσῃ,
Ποῦ 'βγῆκε ὁ Κεχαγιάμπεης μέσ' 'ς τὸν Μωριὰ νὰ πάῃ,

Ὅταν δὲ ἤρχετο ὁ Κεχαγιὰς εἰς Κόρινθον, καθὼς εἴπαμεν ἀνωτέρω, οἱ Τοῦρκοι ἐξαπλώθησαν καθ' ὅλην τὴν Βόχαν καὶ ἀνέβαιναν εἰς τὴν πόλιν τῆς Κορίνθου, τότε εὑρέθη πάλιν ἐκεῖ ὁ Φλέσας καὶ διὰ νὰ ἐνοχοποιήσῃ τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς ἄλλους Δερβενοχωρίτας, οἱ ὁποῖοι ἄκουαν ἀκόμη τὰς διαταγὰς τῆς μητρὸς τοῦ Κιαμήλπεη καὶ ἐφοβοῦντο νὰ πιάσουν ὡς ἀγύμναστοι τὰ ἅρματα[1], βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς Αἰγινήτας καὶΠοριώτας καὶ ἀπὸ τὸν Γεώργιον Χελιώτην ἢ Λύκον ἔκαυσε τὸ παλάτι τοῦ Κιαμήλμπεη, ἄνοιξε τὸν πύργον τοῦ Σοφικοῦ καὶ ἔδωσε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ ἁρπάξουν μερικὰ πράγματα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸν πύργον. Τὸ κάψιμον αὐτὸ ἐρέθισε τὴν μητέρα τοῦ Κιαμήλπεη καὶ ἐσκότωσε τοὺς κρατουμένους εἰς τὸ φρούριον τὸν Ἀνδρίκον Νοταρᾶν καὶ λοιπούς, καὶ ἀπὸ τότε ἐχωρίσθησαν Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες τῶν μερῶν ἐκείνων[2] καὶ ἐσυστήθη ἐκ νέου ἡ πολιορκία τῆς Κορίνθου, εἰς τὴν ὁποίαν πολιορκητὴς πάλιν ἦτο

Μὰ 'κάψε χώραις καὶ χωριά, χωριὰ καὶ βιλαέτια,
Τὴν Πάτρα τὴν περήφανη Βοστίτσα 'παινεμένη,
Κόρθο κολῶνα τοῦ Μωριὰ καὶ τ' Ἄργος τὸ καϋμένο.
'Επῆγε ς' τὴν Τροπολιτσᾶν 'ς τὴν ξακουσμένην χώρα,
Κιαμήλμπεης τοῦ 'μίλησε Κιαμήλπεης τοῦ λέγει·
« Ἐπῆρες τοὺς τσοπάνιδες τοὺς παληοζευγολάταις,
» Κι' ἦρθες νὰ πολεμήσωμεν Μωργιὰ τὸν ξακουσμένον.
» Ταχὺ 'σὰν θέλεις πόλεμο μὲ τὸν Κολοκοτρώνη,
» Ἔβγα νὰ πυλεμήσετε, 'ς τὰ Τρίκορφα 'ς τὴ ράχι».
Παρασκευὴ 'ξημέρωνε νὰ μὴ 'χε ξημερώσῃ.
Ποῦ βγῆκε ἀπ' τὴν Τριπολιτσᾶν νὰ πάῃ 'ς τὸ Βαλτέτσι.
Κι' ὁ Κυριακούλης τοῦ 'μιλάει κι' ὁ Κυριακούλης λέει·
« Ποῦ πᾶς βρὲ κερατόμπεη καὶ σὺ σκυλαρβανίτη;
» Δὲν εἶν' τῆς Κόρθος τὰ χωριὰ τ' Ἀργίτικα κορίτσια,
» Ἐδῶ τὸ λένε Τρίκορφα ἐδῶ τὸ λεν' Βαλτέτσι ».

[1] Ἀποροῦμεν πόθεν ἔλαβε τὸ ἐναντίον ὁ Σ. Τρικούπης (I. A. 88).

[2] Τὴν γενναίαν ταύτην πρᾶξιν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φλέσα ὁ Π. Πατρῶν

ὁ Α. Πετιμεζᾶς. Ἦλθαν ὅμως πάλιν καὶ οἱ Αἰγινῆται μὲ τὸν Σ. Μαρκέλον καὶ Γ. Λογιωτατίδην μὲ τὰ κανόνιά των, καὶ ἔδοσαν ὅλα τὰ μέσα τῆς πολιορκίας, ἔπειτα οἱΠοριῶται μὲ τὸν ΧριστόδουλονΠοριώτην καὶ Διονύσιον Ντουζίναν, καὶ οἱ Μεγαρῖται μὲ τὸν Ἰωνᾶν Δαμαλῶν, ὁ ὁποῖος εὐλόγησε καὶ τὰ ἅρματά των, τὸν Γ. Δασκαλόπουλον, τὸν Χατζῆ Μελέτην καὶ Διον. Πανούσην καὶ διετήρησαν τὴν πολιορκίαν μέχρις ὅτου ἔπεσε τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου. Ἀπὸ αὐτὸ ἐκ διαλειμμάτων δὲν ἔλειπεν ὁ Φλέσας, καὶ βοήθειαι πάντοτε ἐστέλλοντο ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικόρφων, διότι ἦτο τὰ κλειδιὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἐπανάστασις ἐκινδύνευσεν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορίνθου, διότι αὕτη ἐφοβεῖτο καὶ ἐσυλλογίζετο νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων. Καὶ ἴσως τινὲς εἴπουν, διὰ τί ἀποδίδομεν εἰς τοὺς Κορινθίους τόσην δειλίαν. Ἀλλ' ἰδοὺ τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα καὶ ὁ Φλέσας ἐννοῶν ἐπρόλαβε καὶ ἐνοχοποίησε τοὺς κατοίκους, καὶ μάλιστα τοὺς προὔχοντας τοῦ τόπου, ὡς καὶ τοὺς Βοχαΐτας, Δερβενοχωρίτας καὶ λοιποὺς τοῦ μέρους ἐκείνου. Μερικοὶ τότε ἐξ αὐτῶν εἶχαν ἕνα πύργον δυνατὸν εἰς τὸ χωρίον Σοφικόν, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω εἴπαμεν, μέσα δὲ εἰς αὐτὸν εἶχαν τὰ πράγματά των καὶ αὐτοὶ ἀκόμη ἀσφαλίζοντο, καὶ δὲν ἐφρόντιζαν διόλου περὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ δὲ Φλέσας εὑρὼν ἐκεῖ τοὺς Αἰγινήτας, μέρος Σοφικιωτῶν καὶ τὸν Ἀναγνώστην Πετιμεζᾶν ἔκαμεν ἄνω κάτω τὴν ἐπαρχίαν, ἔκαυσε τὰ σπίτια τοῦ Κιαμέλπεη, ἐχάλασε καὶ τὸν πύργον τοῦ Σοφικοῦ, ἔδωκεν εἰς τὴν διαρπαγὴν τῶν στρατιωτῶν μερικὰ πράγματα τοῦ πύργου, καὶ

σελ 29 ἀποδίδει ὡς ἁρπαγὴν καὶ αἰσχροκέρδειάν του· ἀλλ' οὔτε ὁ Φλέσας οὔτε οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἐγνώριζαν ἀκόμη τὰς λέξεις αὐτὰς καὶ ὄχι τὸ πρᾶγμα.

ἐφοβέριζεν, ὅτι θ' ἀρχίσῃ νὰ σκοτώνῃ ἀπὸ αὐτούς, ὅσους εὕρει ἀδιαφοροῦντας, ἢ ἀντιπράττοντας εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Καὶ ὅμως κατηγορεῖται διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην ὁ Φλέσας, ἀλλ' αὕτη δὲν προσβάλλει τὸ μεγαλουργὸν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ μᾶλλον ἔπαινον φέρει εἰς αὐτόν, διότι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν μητέρα τοῦ Κιαμήλπεη νὰ σκοτώσῃ τοὺς κρατουμένους Νοταρᾶδες καὶ τοὺς λοιποὺς διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐχωρίσθησαν πλέον οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ δὲ Δερβενοχωρῖται ἐφοβοῦντο τὸν Κιαμήλπεην, καὶ ἄλλως, καὶ διότι εἶχαν καὶ προνόμια ἀσυδοσίας, καὶ ὅλο ἕνα ἐκαρτέρουν τὸν Μπέην νὰ ἔλθῃ, καθὼς τοὺς ἔλεγεν ἡ μητέρα του, ἡ ὁποία ἐδιοικοῦσεν εἰς τὴν ἀπουσίαν του καὶ εἶχε τὸ φρούριον ὡς καὶ τὰ Δερβένια εἰς τὴν ἐξουσίαν της. Οἱ Τοῦρκοι ἐσυνείθιζαν νὰ ἔχουν ἀσύδοτα ὅλως διόλου, ἢ νὰ πληρώνουν μικρὸν μόνον φόρον τὰ χωριὰ ὅσα ἦσαν εἰς τὰ στενά μας, ὡς καὶ εἰς τὰ Δερβένια αὐτὰ τῆς Κορίνθου, διότι ὅταν ἐπέρασεν ὁ στρατὸς τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὁποῖος ἐκυρίευσε τὴν Πελοπόννησον, αὐτοὶ οἱ Δερβενοχωρῖται ἔδωκαν συνδρομὴν εἰς αὐτόν, καὶ ὁ τότε πασᾶς τοῦ στρατοῦ τοὺς ἐσύστησεν εἰς τὸν τότε Σουλτάνον, ὅστις ἐξέδωκε φιρμάνι, τὸ ὁποῖον ὥριζε νὰ μὴ τολμᾷ ποτε κανεὶς Μουσουλμάνος, ἢ ἄλλος τις νὰ πειράξῃ αὐτοὺς καὶ τὰ πράγματά των, ἀλλ' οὔτε κονάκι νὰ κάμνουν εἰς τὰ σπίτιά των, καὶ ἂν τυχὸν ἐξ ἀνάγκης ἤθελε μείνει κανεὶς ἐκεῖ, ὅ,τι ἤθελε χρειασθῇ, διὰ τῆς πληρωμῆς νὰ τὸ παίρνῃ· ἀλλ' εἶχαν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κουβαλοῦν νερὸν εἰς τοὺς δρόμους διὰ νὰ ποτίζουν τοὺς στρατιώτας καὶ τὰ ζῶα τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, καὶ προσέτι νὰ φροντίζουν ὥστε νὰ μὴ χάνωνται τὰ Τουρκικὰ ταχυδρομεῖα (μεζί-

λια). Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι δύσβατον, καὶ δὲν ἔχει οὔτε νερόν, οἱ Κορίνθιοι ἐσυλλογίζοντο, διότι ἐγνώριζαν τὴν κατάστασιν τῶν Δαρβενοχωρίων, τὴν δύναμιν τοῦ Κιαμήλπεη, τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰς αὐτόν, καὶ τὰ πατροπαράδοτα κακά, τὰ ὁποῖα ἔπαθαν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς κατὰ τὴν πρώτην ἐπανάστασιν, καὶ διὰ ταῦτα πάντα ἐδίσταζαν νὰ ἀποφασίσουν τὸν πόλεμον, καὶ εἰς τοῦτο εἶχαν δίκαιον, διότι αὐτοὶ εἶναι ναι ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν τῆς Πελοποννήσου, καὶ καθὼς ἔμβαιναν οἱ Τοῦρκοι πεινασμένοι καὶ διὰ λάφυρα ἔτρωγαν ὅ,τι καὶ ἂν ηὕρισκαν, καὶ ἔπαιρναν καὶ τὴν στάκτην ἀκόμη. Ἀλλ' ἀγαθῇ τύχῃ, ἡ μωρία τοῦ Μουσταφᾶ Κεχαγιᾶ δὲν ἄφησεν ἐκεῖ φρουρὰν εἰς τὰ Μεγάλα Δαρβένια, καὶ δὲν ἔμεινεν εἰς τὴν Κόρινθον, διότι δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὸ ν' ἀνοίξῃ τὴν π ό ρ τ α ν αὐτήν, ἐπειδὴ εἶχεν ἀκουσθῇ καὶ ἐνομίζετο, ὅτι ἐφυλάττετο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἄλλως δὲ ἂν ἐγίνετο γνωστόν, ὅτι κρατεῖται ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἤθελαν τότε ἔλθει καὶ χριστιανοὶ μαζὺ μὲ αὐτούς, καὶ ἤθελαν λεηλατήσει ὅλην τὴν Πελοπόννησον.

Ἔστειλεν ἔπειτα ἀπὸ τὴν Πιάνα τοὺς ἀδελφοὺς Γεώργην καὶ Παναγιώτην Πουρναραίους καὶ τὸν Παπᾶ Γεώργην Περθοριώτην μὲ τοὺς στρατιώτας των εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἐπάνω Χρέπας νὰ στέκωνται ἐκεῖ νὰ βλέπουν τὴν Τριπολιτσᾶν, νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ δίδουν εἴδησιν εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς τὸν κόσμον ὅλον, ὅτι Τοῦρκοι βγαίνουν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Τὸ σημεῖον ἦτο τὸ ἀκόλουθον· ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἔβγαιναν νὰ ὑπάγουν διὰ τὸ Ναύπλιον ἔβαλλαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Ἐπάνω Χρέπας ἕνα καπνόν, ἂν ἐπήγαιναν διὰ τὸ Λεβίδι

τρεῖς, καὶ διὰ τὸ Βαλτέτσι τέσσερας καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐδῶ πρώτην φορὰν μετεχειρίσθησαν οἱ Ἕλληνες τοὺς καπνοὺς διὰ νὰ γνωρίζουν ποῦ πηγαίνουν οἱ Τοῦρκοι.

Ἀφοῦ ἔβλεπαν τοὺς καπνοὺς ἐτουφέκιζαν ἀπὸ ράχιν εἰς ράχιν καὶ στρατιῶται καὶ τσοπάνιδες ὅπου εὑρίσκοντο, καὶ διεδίδετο ἀπὸ τὸν ἕναν εἰς τὸν ἄλλον ἡ εἴδησις τῆς ἐξόδου τῶν Τούρκων εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον, καὶ οὕτως ἐφύλαττον τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ ζῷά των ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἡ ἐπαρχία τῆς Καρύταινας εἶχε τότε ὑπὲρ τὰς 52000 ψυχάς, ὅμως ἕως 4000 ἦσαν ἁρματωμένοι· ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐνεργοῦσαν, καὶ οἱ ἱερεῖς ἀκόμη ἔτρεχαν εἰς τὰ στρατόπεδα, καὶ αἱ γυναῖκες δὲν ἔμεναν ὀπίσω, μολονότι καὶ αὐταῖς εἶχαν τὸ ἔργον των· διότι εἰς τὴν Δημητσάναν εἶχαν τὴν φροντίδα νὰ δένουν τὰ φουσέκια, καὶ ἐπειδὴ ἔσωσαν τὸ χαρτὶ καὶ πλέον δὲν εἶχαν ἄλλο, ἐχάλασαν τὴν πολύτιμον Βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς των καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία διὰ νὰ προφθάνουν ὅλα τὰ στρατεύματα τῆς Πελοποννήσου, προσέτι δὲ καὶ εἰς Μαγούλιανα, Βυτίνα, Ζυγοβίστι, Στεμνίτσαν, Ἀλωνίσταιναν καὶ Πιάναν αἱ γυναῖκες ἐζύμωναν καὶ ἔψηναν εἰς τοὺς φούρνους ψωμὶ διὰ τοὺς στρατιώτας. Αὐτὰ ὅλα τὰ εἶχε τακτοποιήσει καλῶς ἡ ἐφορεία.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς Μαΐου ἀκούσθη ὁ ἐρχομὸς τοῦ Κεχαγιάμπεη μὲ 3500 Ἀλβανοὺς πεζούς, εἶχε δὲ καὶ καβαλαραίους· ἀλλὰ θὰ ἦτο καὶ περισσότεροι, διότι πάντοτε ἐλέγαμεν μικροτέρους ἀριθμοὺς διὰ νὰ μὴ δειλιοῦν οἱ στρατιῶται. Τὸν Μουσταφᾶ Κεχαγιᾶν, καθὼς ἀνωτέρω ἐδιηγήθημεν, εἶχε διατάξει ὁ Χουρσὴτ πασᾶς, ὁ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου, νὰ ἔλθῃ μὲ στρατιωτικὴν

δύναμιν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ σβύσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ νὰ σώσῃ καὶ τὰ *χαρέμιά* του, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἀλλ' ὁ Χουρσὴτ δὲν ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Κεχαγιᾶς θὰ ἐπήγαινεν νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ ἔχῃ μὲ αὐτὸν ἀνταπόκρισιν οὔτε διὰ γραμμάτων. Ἐλέγετο δὲ τότε καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Κεχαγιᾶς εἶχε τάχα καὶ ἄλλας σχέσεις μὲ τὰ *χαρέμια*, καὶ διὰ τοῦτο ἔτρεχε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τοῦ ἀνωτέρου του, καὶ δὲν ἔβλεπε τὴν ὥραν πότε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου διὰ νὰ μάθῃ ὁ Χουρσὴτ πασᾶς τὴν ἄφιξίν του τὸ ταχύτερον. Ἡ βοήθεια αὐτὴ τοῦ Κεχαγιᾶ μᾶς ἀπέλπισεν ὅλους, διότι ἦλθεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ δὲν ἐγνωρίζαμεν πῶς καὶ ποῖος τοὺς ἐπέρασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τί ἔγειναν τὰ καράβιά μας. Ἐμάθαμεν ἀκόμη, ὅτι καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι ἦσαν περασμένοι [1] καὶ ἐσυλλογιζόμεθα τὸ πλῆθος τῶν Ἀλβανῶν, τὸ ὁποῖον θὰ ἔλθῃ ἐκεῖθεν εἰς βοήθειάν των καὶ ἀκόμη δὲν ἦσαν ἐπαναστατημένοι οἱ ἀδελφοί μας Ῥουμελιῶται. Τὸ αἷμά μας ἔφυγε καὶ μᾶς ἔβλεπες ὅλους *κερωμένους*.

Ἀφοῦ ἦλθαν τὰ στρατεύματα, ὡς εἴπαμεν, εἰς Βαλ-

[1] Ὁ κ. Τρικούπης πάλιν λέγει αἰσχρῶς ἔφυγαν οἱ πολιορκοῦντες τὴν Κόρινθον καθὼς ἄκουσαν ὅτι ἔρχεται ὁ Κεχαγιάμπεης (Ἰ. Α. 246). ἀλλὰ παραπάνω λέγει «ὁ Κεχαγιᾶς ἀπέβη εἰς τὰς Πάτρας περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου». Ἀλλὰ δὲν λέγει πόθεν ἐπέρασεν. Οἱ Πελοποννήσιοι εἶχαν γράψει εἰς τοὺς Μεσολογγίτας καὶ Γαλαξειδιώτας νὰ τραβήξουν ἀπὸ τὸν τόπον των τὰ καΐκιά των καὶ νὰ προφασισθοῦν, ὅτι τὰ ἔστειλαν διὰ ἐμπόριον εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν δὲ χασοημέριαν αὐτοὶ τὴν πληρώνουν. Ἀλλὰ μόνοι οἱ Γαλαξειδιῶται ἠκολούθησαν τὴν συμβουλήν των, ὄχι δὲ καὶ οἱ Μεσολογγῖται· ἀλλὰ αὐτοὶ μετέφεραν κάθε ἡμέραν εἰς τὴν Πελοπόννησον Τούρκους καὶ αὐτὸν τὸν Κεχαγιάμπεην. Ὅμως αὐτὰ ὁ ἱστορικός μας τὰ διέρχεται χωρὶς νὰ εἴπῃ οὐδὲ μίαν κἂν λέξιν. Ἡμεῖς ἐδῶ δὲν κατηγοροῦμεν τοὺς ἀδελφούς μας Μεσολογγίτας, ἀλλὰ παραπονούμεθα διὰ ποταπὰς ὕβρεις, μὲ τὰς ὁποίας ἀφθόνως ὁ ἱστορικός μας φορτόνει τοὺς Πελοποννησίους.

τέτσι, τότε ὁ Κολοκοτρώνης διὰ πολλὰς ἡμέρας ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο εἰς Βαλτέτσι τὴν αὐγήν· ἀπὸ ἐκεῖ τὸ μεσημέρι πάλιν εἰς Χρυσοβίτσι καὶ τὸ ἑσπέρας ἐκεῖθεν εἰς Πιάνα. Ταῦτα ἦσαν ἀδύνατον νὰ μὴ γείνουν κάθε ἡμέραν, μολονότι τὸ διάστημα ἦτο ὄχι ὀλίγον, διότι ἀπὸ τὴν Πιάναν ἕως εἰς τὸ Χρυσοβίτσι εἶναι μία ὥρα καὶ ἓν τέταρτον, ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι ἕως εἰς τὸ Βαλτέτσι σχεδὸν δύο ὥραις καὶ μισή. Εἰς Πιάναν ἦτο καὶ τὸ γραφεῖον τῆς γενικῆς ἀλληλογραφίας ὅλης τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἔξω. Ἦτο ἀνάγκη νὰ εὑρίσκεται πάντοτε ἐκεῖ, μολονότι ὁ ἀρχηγὸς εἶχε γραφεῖον ξεχωριστὸν εἰς Χρυσοβίτσι καὶ τὸν Ἀναγνώστην Ζαφειρόπουλον γραμματέα καὶ μυστικὸν ἰδιαίτερόν του σύμβουλον. Ἐκεῖ ἦλθεν ἀπὸ τὰς Καλάμας καὶ ὁ Ρήγας Παλαμήδης καὶ ἄλλοι ὅσοι ἠδύναντο καὶ ἐγνώριζαν νὰ γράφουν, διότι τὰ γράμματα τότε ἦσαν ἀκριβά.

Ἀφοῦ ἔγειναν ὅλα τὰ στρατεύματα τὰ Καρυτινὰ ὑπὲρ τὰς 2000 στρατιῶται καλοί, ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆγεν εἰς Βαλτέτσι μὲ τοὺς ἐκεῖ καπεταναίους, ἔκαμε συμβούλιον διὰ νὰ κάμουν ὀχυρώματα (ταμπούρια) εἰς ὅσα μέρη εἶχαν ὁδηγηθῆ ἀπὸ τὸν περασμένον πόλεμον καὶ ἔκαμαν τὰ ἀκόλουθα. Πρῶτον ἕνα τοῦ Ἠλία καὶ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, Μανιάτικον· δεύτερον τοῦ Κεφάλα, τοῦ Παπατζώνη καὶ τοῦ Μῆτρο Πέτροβα τῶν Καλαματιανῶν καὶ ἄλλων Μεσσηνίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο κλεισμένος εἰς τὸ ὀχύρωμα αὐτῶν καὶ ὁ Παναγιώτης Κατριβάνος ἀπὸ τοῦ Ἴσαρι καὶ ὁ Ἀθανάσιος Δαγρὲς ἀπὸ τὸ χωρίον Βρωμόβρυσι τοῦ Λεονταρίου· τρίτον τοῦ Ἠλία Φλέσα μὲ τοὺς Λεονταρίτας καὶ ἄλλους ἀπὸ ἄλλας ἐπαρχίας· τέταρτον ταμποῦρι εἶχαν κάμει ἐπάνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν

οἱ ἀδελφοὶ Μπουραῖοι ἀπὸ τὸ χωρίον Κωνσταντίνους τῆς Μεσσηνίας, οἱ Μανιᾶται, οἱ Τριπολιτσιῶται καὶ οἱ ἐντόπιοι καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἄλλας ἐπαρχίας, καὶ μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἶχαν τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδιά των. Ὅλον δὲ τὸ στράτευμα αὐτὸ ἀνέβαινεν ἕως χιλίους καλοὺς πολεμιστάς [1].

Τὸ στρατόπεδον τοῦ Βαλτετσίου εἶχε φύλακας (βάρδιαις) παντοῦ, εἶχε μυστικὸν καὶ καλῶς τὰ πάντα τακτοποιημένα καὶ ἦτο ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Τῶν Μεσσηνίων τὸ ταμποῦρι, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ὁ Μῆτρο Πέτροβας, ἦτο εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ χωρίου, ὅπου ἐδούλευε καὶ ἡ καβαλαρία τῶν Τούρκων καὶ αὐτὸ ἐδέχθη ὅλην τὴν Τουρκικὴν φωτιάν.

Εἰς τὴν Πιάναν ἦτο ἕνας Τσιπιανίτης γραμματοκομιστής, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ τὸν ἀναγκάζῃ κανένας, ἔκαμνε τοῦτο τὸ ἔργον, ἔπαιρνε τὰ γράμματα ἀπὸ τὴν Πιάναν καὶ τὰ ἐπήγαινεν εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικοὺς εἰς τὴν Μπουμπουλίναν, ἡ ὁποία ἐπολιόρκει τὸ Ναύπλιον τότε διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης. Ἡ ἀνδρογυναῖκα ἐκείνη εἶχε τὰ καράβιά της εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ξηρὰν τὰ παιδία της καὶ τοὺς πατριώτας της τοὺς Σπετσιώτας, καὶ μάλιστα τὸν καπετὰν Ἀντώνη Σμπόνιαν· αὐτὸς ἦτο πολὺ ἐνθουσιασμένος καὶ ἐδιατηροῦσε καὶ μικρὸν στρατὸν ἐξ ἰδίων του.

Ὁ ἀχρεῖος αὐτὸς γραμματοκομιστὴς ἐπήγαινεν εἰς

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰ. Α. 252) λέγει, ὅτι τέσσαρα ἦσαν τὰ ταμπούρια και τῆς ἐκλησίας πέντε. Ἀλλὰ οἱ λόφοι, ὅπου ἦσαν τότε τὰ ταμπούρια ὑπάργουσι καὶ μέχρι σήμερον καὶ ἡ ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τὴν μέσην τοῦ χωρίου· Αὐτὰ τὰ ἠξεύρουν καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία τοῦ γωρίου καὶ τοιαῦτα θὰ μένουν ἐνόσῳ ὑπάρχει τὸ χωρίον.

Τριπολιτσᾶν τὰ γράμματα καὶ τὰ ἔβλεπαν οἱ Τοῦρκοι, ἔπειτα τὰ ἐπήγαινε πάλιν εἰς τὴν Μπουμπουλίνα, καὶ τὰ γράμματα πάλιν τῆς Μπουμπουλίνας τὰ ἐπήγαινεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἀφ' οὗ τὰ ἔβλεπαν ἐκεῖ τὰ ἔφερεν εἰς τὴν Πιάνα. Αὐτὸ τὸ πανηγύρι ἐγίνετο διὰ πολλαῖς ἡμέραις καὶ δὲν ἐγνωρίζαμεν τίποτε. Τὸ καλὸν ἦτο, ὅτι δὲν ἔγραφον τότε τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο ἦτο γενικὸν τὸ νὰ γράφουν ψεύματα, λέγοντες ἀντὶ πέντε δέκα χιλιάδας καὶ ἀντὶ ἑπτὰ δέκα πέντε, καὶ ἄλλα πολλά· ἔλεγαν δηλαδή, ὅτι ἐπήραμεν τὴν Ἀνδριανούπολιν, ἐκάψαμεν τὸν στόλον τοῦ Σουλτάνου, ἔγεινεν ἐπανάστασις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ, ὅτι ἡ Τουρκία ἐχάθη κτλ. Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι βλέποντες τὰ γράμματα καὶ ἀκούοντες τὰ λόγια τοῦ προδότου ἐδειλίασαν. Αὐτὸ τὸ ἐπινόημα ἦτο στελμένο ἀπὸ τὸν θεόν· πολλάκις ἐνικοῦσαν οἱ Τοῦρκοι τὰ ἑλλήνικὰ στρατόπεδα, μᾶς ἐκυνηγοῦσαν καὶ μᾶς ἔπαιρναν τῆς τσάνταις, ὅπου εἶχαν οἱ καπεταναῖοι τὴν ἀλληλογραφίαν των.

Ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι μάλιστα ἐβγῆκαν πολλὰ γράμματα, διότι ἔγραφεν ὁ Ῥήγας Παλαμήδης διάφορα τοιαῦτα τὰ ἔδιδεν εἰς τοὺς πεζοὺς καὶ τοὺς ὡδηγοῦσε νὰ λέγουν, ὅτι ἔρχονται ἀπὸ μακρυνὰ μέρη, καὶ εἰς ὅλους ὅσοι τοὺς βλέπουν καὶ τοὺς ἐρωτοῦν νὰ ἀποκρίνωνται, ὅτι ἔρχονται ἀπὸ τοὺς Μύλους, ἢ ἀπὸ ἄλλα μέρη.

Ἔστελλε πάντοτε ἀνθρώπους ὄχι τόσον γνωστούς, καὶ ἀμέσως ἀφ' οὗ τὰ ἐδιάβαζαν ἔλεγαν οἱ καπεταναῖοι, ὅτι ἔλαβαν γράμματα, καὶ ὅτι ἔχουν εἰδήσεις χαροποιὰς καὶ διέτατταν νὰ γείνῃ τουφεκισμός. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἐβεβαίωνε καὶ ὁ προδότης μὲ τὸ στόμα του εἰς τοὺς Τούρκους, ὅταν ἐκεῖνοι ἐδιάβαζαν τὰ γράμματά μας.

Ὁ Κολοκοτρώνης εἰς Χρυσοβίτσι εἶχε συνήθειαν κάθε δύο ἡμέρας νὰ καταιβάζῃ τοὺς στρατιώτας κάτω εἰς τὸν κάμπον, νὰ βάλλῃ τοὺς ὑπασπιστάς του νὰ τοὺς μετροῦν, νὰ τοὺς ὁμιλῇ καὶ νὰ τοὺς λέγῃ νὰ κάμουν ἀνὰ δύο δύο διάφορα κινήματα μὲ τὰ τουφέκια των καὶ πῶς νὰ φέρωνται, νὰ τοὺς ἐμψυχώνῃ, νὰ τοὺς κάμῃ νὰ γνωρίζωνται καὶ νὰ ἀγαπῶνται καὶ νὰ πονοῦνται ἀναμεταξύ των, ὅταν ἔβλεπεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, μάλιστα ἔσταιναν καθὼς οἱ τακτικοὶ τὰ τουφέκιά των ὅλα μαζὺ πυραμίδας, ἔπαιζαν, ὡμιλοῦσαν, ἔῤῥιχναν τὸ λιθάρι, ἐχόρευαν, ἐπήδαγαν, καὶ ἔπειτα μὲ μίαν φωνὴν τοὺς ἐπανέφερε πάλιν εἰς τὰ ἅρματα.

Μίαν νύκτα μάλιστα ἀπεκοιμήθη ἡ βάρδια, τοὺς ἐπῆρε καὶ τοὺς ἔφερεν ἐκεῖ εἰς τὸν τόπον, ὅπου τοὺς ἐμετροῦσε, καὶ ἀφ' οὗ ἔκαμε τετράγωνον καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν μέσην τοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὴν βάρδια, τοὺς ἔκαμε λόγον περὶ τοῦ κινδύνου ὅταν ἀποκοιμᾶται ἡ βάρδια. Ἔπειτα ἐρώτησε τοὺς στρατιώτας, ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ἦσαν τζοπάνιδες ἂν εἶχαν σκύλλους, καὶ ἀπεκρίθησαν, μάλιστα. Ἂν οἱ σκύλλοι, τοὺς εἶπε, δὲν ἐφύλατταν, καὶ ὁ λύκος ἔτρωγε τὰ πρόβατα, τί τοὺς ἐκάμνετε; Τοὺς ἐσκοτώναμαν, εἶπαν, καὶ ἐφροντίζαμεν δι' ἄλλους σκύλλους καλλιτέρους. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε· νὰ μὴν τοὺς σκοτώσωμεν διὰ πρώτην φοράν, ἀλλὰ θὰ τοὺς βάλλω εἰς ἐκείνην τὴν μεριὰ καὶ νὰ περάσετε ὅλοι ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ τοὺς φτύσετε εἰς τὰ μοῦτρά των διὰ νὰ μὴν τὸ κάμουν ἄλλην φοράν.

Ἀπὸ τοιαῦτα ἔκαμνε συχνὰ καὶ τοὺς ἐστηλίτευε διὰ σωφρονισμόν.

Ἐδυνάμωσαν τὰ δύο στρατόπεδα τοῦ Χρυσοβιτσιοῦ

καὶ τῆς Πιάνας καὶ ἐγίνοντο καὶ μερικοὶ ἀκροβολισμοί. Ἐπηγαίναμεν εἰς τὴν Σιλλήμναν καὶ κάτω ἀκόμη ὅπου ἐβλέπαμεν τὴν Τριπολιτσᾶν κυνηγοῦντες τοὺς Τούρκους.

Μίαν ἡμέραν μάλιστα ἦλθαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὴν Πιάνα καὶ Χρυσοβίτσι· τοῦτο τὸ ἔμαθαν ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι, ἔτρεξαν εἰς βοήθειάν μας, ἔγεινε καλούτσικος πόλεμος καὶ ἐσκοτώθηκαν κάμποσοι Τοῦρκοι καὶ ἕνας μπίμπασης ὁ περίφημος Μέραγας. Ἔκτοτε τὰ στρατόπεδα ἐβοηθοῦσαν τὸ ἕνα τὸ ἄλλο.

Πολλάκις ἔφευγαν οἱ στρατιῶται χωρὶς ἄδειαν καὶ διὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἦτο πολὺ ἀγαναχτησμένος ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἐσυλλογίζετο· ἐφοβέριζε τοὺς ἀπειθεῖς καὶ ἔλεγεν, ὅτι θὰ κάμῃ ἕνα δικαστήριον νὰ τοὺς κρίνῃ καὶ νὰ τοὺς σκοτώνῃ. Μίαν ἡμέραν ἐπίασεν ἡ ἀστυνομία ἕνα ὕποπτον διὰ προδοσίαν, ὅτι ἐσκόπευε τάχα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν εἰς τοὺς Τούρκους, τὸν ἔβαλαν εἰς φύλαξιν, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ χωριστὰ οἱ ὑπασπιταί του ἔκαμαν τὴν ἀκόλουθον ὠμότητα, ἀλλὰ πολὺ ὠφέλιμον διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων· τὸν ἔστειλαν τὸν προδότην καταδικασθέντα εἰς τοῦ Τσαλτῆ τὸν Ἔλατον ἀπὸ κάτω, ὅπου σταυρώνει ὁ δρόμος, καὶ τὸν ἔκαμαν τέσσαρα κομμάτια. Ἐκρέμασαν τὰ κομμάτια τριγύρω τοῦ τόπου ὅπου τὸν ἐλιάνισαν, καὶ τὰ κοιλάντερα καὶ αἵματα ἔμειναν κατάστρατα καὶ τὰ ἔβλεπαν οἱ διαβάται καὶ συγγενεῖς τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ἐκεῖ ἐπερνοῦσαν. Ἀφ' οὗ ἔμαθαν τοῦτο οἱ στρατιῶται ἀνεκατώθησαν καὶ ἔγειναν σὰν πεθαμένοι ἀπὸ τὸν φόβον των. Τότε ὁ ἀρχηγὸς διέταξε νὰ καταιβοῦν οἱ στρατιῶται εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐμέτραγε τοὺς στρατιώτας διὰ νὰ τοὺς ἐξετάσῃ, καὶ ἀφ' οὗ τοὺς ἐξέτασε τοὺς ἐδιάβασεν ἔπειτα τὴν διαταγὴν τῆς

ἡμέρας καὶ εἶπεν, ὅτι ὅποιος φύγῃ χωρὶς ἄδειαν τοῦ καπετάνιου του θεωρεῖται ὡς λιποτάκτης καὶ ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ τύχη του. Δὲν ἐτολμοῦσαν πλέον νὰ ἀναχωρήσῃ κανένας χωρὶς ἄδειαν γραπτὴν τοῦ ἰδίου ἀρχηγοῦ, διότι τοὺς ἔπιαναν οἱ φυλάττοντες ἀστυνόμοι τοῦ στρατοπέδου· ἐπειδὴ εἶχεν ἀστυνομίαν διὰ νὰ γνωρίζῃ ποῖος ἔφευγε καὶ ποῖος ἤρχετο εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ὅ,τι ἐγίνετο, καὶ τί ἔλεγαν οἱ στρατιῶται ἀναμεταξύ των.

Τὸν εἰρημένον Τσιπιανίτην τὸν ἐφώτισεν ὁ διάβολός του νὰ διηγῆται παῤῥησίᾳ, ὅτι ἐπήγαινεν εἰς Τριπολιτσᾶν τὰ γράμματα καὶ τὰ ἔβλεπαν οἱ Τοῦρκοι καθὼς παραπάνω ἐδιηγήθηκα. Ἀφ' οὗ τὸ ἔμαθεν ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε καὶ τὸν ἔφερε καὶ τὸν ἐξέτασε καλὰ τί ἔβλεπε καὶ τί του ἔλεγαν οἱ Τοῦρκοι, ὅταν ἐδιάβαζαν τὰ γράμματα τῶν καπεταναίων. Ὁ προδότης τότε ὅλα κατὰ γράμμα, ὅπως τὰ ἔβλεπε καὶ τὰ ἤκουεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὰ ἐμαρτύρησε· τότε ὁ ἀρχηγὸς τὸν ἔδεσεν ἀπὸ τὴν οὐρὰν τοῦ ἀλόγου του, τὸν ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν Πιάνα καὶ τὸν ἐπῆγεν εἰς τὸ Χρυσοβίτζι καὶ ἐκεῖ τὸν παρέδωκεν εἰς τοὺς φύλακας. Ἐκεῖ ἔτυχεν ὁ Κωνσταντῆς Λάπας ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν, περίφημος διὰ τὰς ὠμότητάς του καὶ πολὺ ἐνθουσιασμένος κατὰ τῶν Τούρκων, εἶχε πολὺ πάθος κατ' αὐτῶν καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ φάγῃ τοὺς Τούρκους ὠμοὺς μὲ τὰ 'δόντια του, καὶ ὅποιος τοῦ ἐφαίνετο, ὅτι εἶνε φίλος τῶν Τούρκων τὸν ἔτρωγεν. Ἐκρίθη λοιπὸν εὔλογον νὰ στείλωμεν τὸν προδότην εἰς Τριπολιτσᾶν μὲ γράμματα εἰς τοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἔλθουν νὰ προσκυνήσουν, ἀλλὰ νὰ τοῦ κόψωμεν τὴν γλῶσσαν ὀλίγον διὰ νὰ μὴν ἐμπορῇ νὰ ὁμιλῇ καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ καὶ γράμματα δὲν ἐγνώριζεν. Ἀλλὰ ὁ καλός σου Λάπας ἐτράβηξε τὴν γλῶσσάν

του πολὺ ἔξω καὶ τὴν ἔκοψεν ἕως εἰς τὰ κοκκαλάκια καὶ οὕτως ἐξαιμάτωσεν ὁ δυστυχὴς καὶ ἀπέθανε. Τὸν προδότην τοῦτον Σπύρον τὸν ἔλεγαν· ἦτο δὲ ἀδελφὸς τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς τῶν Τσιπιανῶν, ὁ δὲ τόπος γνωρίζει αὐτόν.

Τὰ γράμματα λοιπὸν ἔμειναν, ἀλλ' ἔτυχεν ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοὶ νὰ ἦναι ἕτοιμοι νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Ἄργος διὰ νὰ φέρουν μολύβι ἀπὸ τὰ ἐκεῖ τσαμιά, τὰ ὁποῖα ἦσαν μολυβοσκεπασμένα[1]. Αὐτοὶ ἐπῆραν καὶ τὰ γράμματα μαζύ των, καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ἕως μισὴν ὥραν κατὰ τὴν Κάρτσοβα καὶ πέρα ἦσαν γυναῖκες· αὐταὶ εἶχαν καὶ ἀράπισαις (μαύραις) μαζύ των καὶ ἐμάζωναν λάχανα, μυρώνια καὶ ἄλλα διὰ νὰ τρώγουν. Αἱ ἄλλαι ἐπρόφθασαν καὶ ἔφυγαν, ἀλλὰ μία ἀράπισα δὲν τοὺς εἶδε καὶ τὴν ἔπιασάν τινες στρατιῶται τοῦ Νικήτα χωρὶς νὰ τοὺς ἴδῃ ὁ ἴδιος, τῆς ἐτρύπησαν τὸ πόδι εἰς τὸν ἀστράγαλον καὶ τῆς ἔβαλαν μία ῥαφίνα (καλαμιά), καὶ ἀφ' οὗ τὴν ἐφούσκωσαν καὶ ἐπρίσθη σὰν ἀσκὶ τῆς ἔδοσαν τὰ γράμματα καὶ ἐπῆγε μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, τὰ ἔδοσε τῶν Τούρκων καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον ἀπὸ τὸ πρίσιμον ἔσκασε.

Τῆς γυναῖκες τῶν Τούρκων καὶ τὰ παιδία, ὅσαι τὴν εἶδαν ἢ τὸ ἤκουσαν, τὰς ἐκυρίευσε φόβος καὶ τρόμος, ὅτι οἱ Ἕλληνες τρώγουν ἀνθρώπους, καὶ ἐφοβοῦντο νὰ ἔβγουν ἔξω τῆς πόλεως. Τοιαῦτα πανηγύρια εἴχαμεν ὁλήμερα, ἂν καὶ τὸ στρατόπεδόν μας ἦτο τέσσερες ὥραις μακρὰν

[1] Διότι ἀφοῦ ἐσώσαμεν ὅσον μολύβι καὶ ἂν εἴχαμεν, ἐλυώναμεν τὰ βαρύδια τῶν στατεριῶν, τὰ κρεντήρια, τὰ παγούριά μας (ἀγγεῖα ὅπου βάλουν ῥακὶ) καὶ ἄλλα διάφορα ἀγγεῖα μολύβδινα ἢ στάγγινα διὰ νὰ κάμωμεν βόλια διὰ τὰ τουφέκιά μας.

ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Τὴν νύκτα ἔφευγαν οἱ στρατιῶται μὲ ἄδειαν τῶν καπεταναίων καὶ ἔκαμναν ἐνέδρας (χωσιαῖς) γύρω τοῦ φρουρίου τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐσκότωναν πολλοὺς Τούρκους, καὶ ὅ,τι εὕρισκαν τὸ ἔπαιρναν, καθὼς ἄλογα, μουλάρια καὶ ἄλλα ζῶα καὶ πράγματα.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐξακολουθοῦσε νὰ πηγαινοέρχεται καὶ νὰ βλέπῃ καὶ τὰς τρεῖς θέσεις, ὡς εἴπαμεν, τοῦ Χρυσοβιτζιοῦ, τῆς Πιάνας καὶ τοῦ Βαλτετσίου, καὶ τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα. Οἱ καπεταναῖοι ὅσοι ἐβαστοῦσαν τὴν Ἐπάνω Χρέπαν, ἐφρόντιζαν πάντοτε νὰ βάλλουν καπνοὺς εἰς τὴν κορυφὴν διὰ νὰ εἰδοποιῆται ὁ κόσμος καὶ τὰ στρατόπεδα, ὅτι ἐβγῆκαν οἱ Τοῦρκοι.

Τέλος πάντων ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ δοξασθοῦν καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ Ἕλληνες μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν. Οἱ Τοῦρκοι ἐβγῆκαν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ὅλοι ὑπὲρ τὰς 12,000 πεζοὶ καὶ καβαλαραῖοι· ἦτο πολλὰ πρωΐ, ὅταν ἐπρωτοβγῆκεν ἕνα σῶμα ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδες πεζοί, καὶ ἡ βάρδια, ἐπειδὴ ἐβγῆκαν νύκτα, δὲν τοὺς εἶδε· τὸ σῶμα αὐτὸ εἶχε τραβήξει τὸν δρόμον τοῦ Βαλτετσίου. Ἀλλ' ὅταν τὰ ἄλλα σώματα ἐβγῆκαν, τὰ εἶδε καὶ ἀμέσως ἔβαλε τοῦ Καλογεροβουνίου τοὺς φανοὺς καὶ τοῦ Βαλτετσίου συνάμα. Ἀλλ' ἔξαφνα πάλιν ἡ βάρδια βλέπει τουρκικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔβγαινε καὶ ἐπήγαινε διὰ τὸ Λεβίδι καὶ ἔβαλε πάλιν φανούς, ὅτι πηγαίνουν καὶ ἐκεῖ Τοῦρκοι. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν τοῦτο διὰ στρατήγημα, ἐβγῆκαν δηλ. εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον καὶ πάλιν ἐγύρισαν καὶ ἐξηκολούθουν νὰ πηγαίνουν κοντὰ εἰς τοὺς ἄλλους. Ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὸ Χρυσοβίτσι τότε εὑρισκόμενος, ἅμα εἶδε τοὺς καπνούς, ὅτι οἱ Τοῦρκοι πηγαίνουν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἀμέσως ἔστειλε τὸν Θεοδόσην Καρδαρᾶν καβ-

6αλάρην μὲ μίαν σημαίαν νὰ ἔϐγῃ εἰς τὴν ράχιν τοῦ Βαλτετσιοῦ διὰ νὰ τὸν βλέπουν οἱ κλεισμένοι εἰς τὸ Βαλτέτσι, ὅτι τοὺς πηγαίνομεν βοήθειαν. Ἔπειτα διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἔστειλε καὶ εἰς τὴν Πιάνα καὶ εἰδοποίησε καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην καὶ τοὺς λοιποὺς καπεταναίους νὰ ἔλθουν κοντὰ εἰς τὸν πόλεμον.

Ἀκόμη δὲν ἔλειψεν ὁ Κολοκοτρώνης νὰ στείλῃ πεζοὺς μὲ γράμματά του εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰς ἐπαρχίας ἐν γένει τῆς Πελοποννήσου γνωστοποιῶν αὐτάς, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐϐγῆκαν καὶ ὑπάγουν εἰς τὸ Βαλτέτσι, νὰ τρέξουν ἐκεῖ ὅλοι μὲ τὰ τουφέκιά των, μὲ ψωμί, κρέας καὶ ξύλα τῆς φωτιᾶς, καὶ νὰ φέρουν ζῶα φορτωμένα μὲ νερὸν καὶ ὅ,τι ἄλλο χρειάζονται διὰ τὸ στρατόπεδον.

Προτήτερα εἶχε μάθει, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐσκόπευαν νὰ ἔϐγουν ὅλοι πανστρατιᾷ νὰ ὑπάγουν εἰς τοῦ Σινάνου (Μεγαλόπολιν), νὰ στήσουν τὰς σκηνάς των (τσαντήρια των), καθὼς ἔκαναν οἱ πατέρες των εἰς τὰ 1769, καὶ ἐκεῖθεν νὰ προσκαλέσουν τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου νὰ ἔλθουν νὰ προσκυνήσουν, καὶ αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔμαθεν ὁ ἀρχηγὸς ἦτο ἀληθινόν· ἐπειδὴ καὶ διὰ τῆς τωρινῆς ἐκστρατείας τὸ ἔϐαλαν εἰς ἐνέργειαν.

Διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τοῦ Σινάνου οἱ Τοῦρκοι ἠθέλησαν πρῶτα νὰ χαλάσουν τὸ στρατόπεδον τοῦ Βαλτετσίου καὶ ἐδιαίρεσαν τὸν στρατόν των εἰς πέντε κολώναις. Ἡ πρώτη κολώνα, ἡ ὁποία ἐϐγῆκε νύκτα ὅλοι πεζοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν περίφημον παλληκαρᾶ Ῥουμπῆν Μπαρδουνιώτην ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας ἀνδρείους Τούρκους, Μπαρδουνιώτας, Φαναρίτας, καὶ ἄλλους ἐντοπίους [1],

[1] Ὅλοι αὐτοὶ ἐξεσυνερίζοντο μὲ τοὺς Ἀλβανούς, ποῖος νὰ κάμῃ περισσότεραις

ἐτράβηξεν ἴσια εἰς τὸ Βαλτέτσι· ἡ δευτέρα ὑπὲρ τὰς 2,000 πεζοὶ καὶ καββαλαραῖοι ἐπέρασε τὸ Καλογεροβοῦνι καὶ ἐπῆγεν εἰς τοὺς Ἀραχαμίτας, ἡ τρίτη ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας πεζοὶ καὶ καββαλαραῖοι ἐπῆγαν εἰς τὸ Φραγκόβρυσον καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ νὰ προσέχῃ μὴν τύχῃ καὶ ἔλθῃ βοήθεια ἀπὸ τὰ Βέρβαινα· ἡ τετάρτη ἕως δύο χιλιάδες ἔστρεψαν ἀπὸ τοῦ Καλογεροβουνίου τὰ βουνὰ νὰ ὑπάγῃ κατὰ τὸ Βαλτέτσι, πεζοὶ καὶ καββαλαραῖοι, ἑνωμένοι διὰ νὰ προφθάσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ πρώτου σώματος, ὅπου εἶχεν ἤδη ἀνοίξει τὸ τουφέκι εἰς Βαλτέτσι· ἡ πέμπτη κολώνα ἕως τρεῖς χιλιάδες [1] μὲ τὰ κανόνια τὰ βουνίσια, τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰς σκηνάς των (τσαντήριά των) καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου, καθὼς τοὺς σακάδες μὲ τὰ νερὰ κτλ. ἐπροχωροῦσε πολὺ ἀργά. Ἀφοῦ ἐτράβηξε κατὰ τὸν δρόμον τοῦ Σινάνου πέρα ἀπὸ τὸ Φραγκόβυρσον ἔκαμε δρόμον πολύν, ἄργησε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ Βαλτέτσι ἀπὸ τὴν μεσημβινοδυτικὴν πλευρὰν καὶ μόλις ἔφθασε τὸ δειλινόν. Ἐκτὸς τούτου ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ὅσοι εἶχαν ἄλογα καὶ ἐξεστράτευσαν καββάλα, εἶχαν καὶ ἕνα ἱπποκόμον (σεΐζην) κοντά των, καθὼς καὶ ἄλλους δούλους, οἱ ὁποῖοι τοὺς

παληκαριαῖς, καὶ διὰ τοῦτο ἐβγῆκαν νύκτα καὶ ἐπῆγαν προτήτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ Βαλτέτσι.

[1] Ὥστε ὅλον τὸ στράτευμα ἦτο ἕως 12,000, τὸ ὁποῖον ἐβγῆκεν εἰς Βαλτέτσι· ἔμειναν δὲ καὶ ὡς φρουρὰ εἰς τὴν πόλιν ὑπὲρ τὰς 2,800. Διότι ἕως 7,000 ἦσαν οἱ Τριπολιτσιῶται Τοῦρκοι στρατιῶται, 1500 Φαναρῖται, Καρυτινοὶ καὶ Λεονταρῖται, 1500 Μιστριῶται καὶ Βαρδουνιῶται, 1,900 Ἀλβανοὶ σεϊμένιδες καὶ κεχαγιάδες τῶν Ἀγάδων, 4,000 ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν ἔστειλεν ὁ Χουρσὴτ μὲ τὸν Κεχαγιάμπεην καὶ πόσους ἀκόμη ἔστειλεν ὁ Χουρσὴτ ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου πίσω ὅταν ἔβγαινε διὰ τὰ Ἰωάννινα· οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Τριπολιτσᾶς ἀνέβαιναν ταῖς 36,000 ψυχαῖς, Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Ἑβραῖοι, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μικρότερος ἀριθμός, καὶ ὄχι καθῶς λέγει ὁ Ἱστορικός μας Σ. Τρικούπης (Τόμ. β' σελ. 68) ὅτι ἦταν ἕως 30,000 ψυχαὶ καὶ 10,000 πολεμισταί. Μὲ ἡμᾶς συμφωνεῖ καὶ ὁ Γόρδων λέγων ὅτι 14 χιλιάδες ἐξεστράτευσαν διὰ τὸ Βαλτέτσι.

ἀκολουθοῦσαν μὲ τὰ ἰδιαίτερα φορτώματά των, ὅπου εἶχαν τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου καὶ τὰς τροφάς των.

Ἡ πολιορκία τῶν Ἑλλήνων ἄρχισεν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν καὶ βορεινὴν πλευράν, ὅπου εἶναι ἡ βρύσις καὶ τὰ πηγάδια καὶ τοὺς ἐπῆραν τὸ νερόν. Ἀφοῦ ὁ πόλεμος ἄρχισεν εἰς τὰ καλὰ ἔφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς Χρυσοβιτσιώτας καὶ ἄλλους κοντὰ 700 καὶ ἐπῆρε τῆς πλάταις τῶν Τούρκων. Ἔπειτα ἦλθαν καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι καὶ ἐπῆραν πάλιν τῆς πλάταις τῶν ἐδικῶν μας καὶ τοὺς ἔσπρωξαν κατὰ τὸ ψηλὸ βουνὸν πρὸς τὴν θέσιν Μπαρκόσι. Ὁ δὲ Πλαπούτας, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Πιάνας, μὲ τοὺς στρατιώτας του ὑπὲρ τοὺς 800 ἐξεκίνησε διὰ τὸ Βαλτέτσι καὶ ἀφοῦ ἔφθασε κοντὰ εἰς τὴν Δαβιά, ἡ βάρδιαις τοῦ ἐφώναξαν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὑπάγουν εἰς τὸ Λεβίδι, διότι εἶδαν, ὡς εἴπαμεν, τὸν καπνὸν τοῦ Λεβιδιοῦ. Τότε ἔστρεψεν ὀπίσω πάλιν διὰ τὸ Λεβίδι καὶ ἐπροχώρησαν κοντὰ ἕως τὴν Ἀλωνίσταινα, ὅπου ἐπῆρε μαζύ του ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὸν Παναγιώτη Δημητρακόπουλον Ἀλωνιστιώτην. Πάλιν τοῦ ἐφώναξαν ἡ βάρδιαις καὶ πολλοὶ τσοπάνιδες, ὅτι λάθος ἔγεινε καὶ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὅλοι εἶναι εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ὄχι εἰς τὸ Λεβίδι· εἰς αὐτὸ τὸ ἐπάνω κάτω ἔχασεν ὁ Πλαπούτας τέσσαρας ὥρας καιρόν[1] καὶ τοῦτο ὠφέλησε πολύ·

[1] Ὁ Πλαπούτας λοιπόν, ὅταν ὁ πόλεμος ἄρχισε πολλὰ πρωΐ, ἦλθε μετὰ τὸ μεσημέρι καὶ ὄχι καθὼς λέγει ὁ Σ Τρικούπης (Ἱ Α. 554.) μετ' ὀλίγον μετὰ τὸν Κολοκοτρώνην· αὐτὸ δὲν εἶναι ἀδιάφορον εἰς τοὺς πολέμους· ἑπομένως ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἠμποροῦσε νὰ πάρῃ τόσον δρόμον εἰς μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, καὶ μάλιστα ἐμεῖς ὅταν εἴδαμεν τοὺς καπνοὺς ἦτο ἡμέρα, ἐνῷ ὁ Ῥουμπῆς νύκτα τοὺς ἐπλάκωσεν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ὥστε οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι ἐπολέμησαν ὑπὲρ τὰς 3 ὥρας ἕως νὰ τοὺς πᾶμεν βοήθειαν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας τοποθετηθέντες «τοὺς διέκοψαν, ὡς λέγει αὐτόθι, τὴν συγκοινωνίαν τῶν Τούρκων», ἀλλ' εἶναι ψευδές, διότι πολὺ μικρὸν μέρος κατεῖχον οἱ Ἕλληνες οἱ κλεισμένοι εἰς τὰ ταμπούρια, καὶ οἱ ἐλθόντες ἀπ' ἔξω εἰς βοήθειαν· ὅλον δὲ τὸ ἄλλο

διότι οἱ Τοῦρκοι, κατὰ τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον εἶχαν, ἐνόμιζαν ὅτι θὰ φύγουν οἱ Ἕλληνες καὶ θὰ πέσουν κατὰ τοὺς Ἀραχαμίτας καὶ τότε θὰ τοὺς πιάσῃ ἡ καβαλαρία ζωντανοὺς καὶ σκοτωμένους ὅλους· ἀλλ' ἐματαιώθησαν οἱ σκοποί των, καὶ ὅλα τὰ σώματα τὰ Τουρκικὰ ἐμαζώνοντο εἰς Βαλτέτσι καὶ ἐπῆραν μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔφθασε καὶ ὁ Πλαπούτας εἰς ὥραν καλὴν ἔκλεισε καὶ ἐκεῖνος κατὰ τὸ βορεινὸν μέρος τὸν Ῥουμπῆν μὲ τὸ σῶμά του.

Ὁ Ῥουμπῆς, ἀφοῦ ἦλθεν ὁ Πλαπούτας, ἐκτυπᾶτο ἀπὸ τρία μέρη, ἀπὸ τοὺς κλεισμένους μέσα εἰς τὸ Μανιάτικο καὶ εἰς τὸ Λεονταοίτικο ὀχύρωμα (ταμποῦρι,) ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ βορεινὸν μέρος τοὺς ἐκτυποῦσεν ὁ Κολοκοτρώνης, ἀπὸ δὲ τὸ βορειανατολικὸν τοὺς ἐκτυποῦσε κακὰ ὁ Πλαπούτας καὶ ἐκεῖ ἔγεινεν ὁ φοβερώτερος πόλεμος.

ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι καὶ στρατιωτικὴν γραμμὴν ἐβαστοῦσαν μέγρι τῆς Τριπολι:σᾶς. Ἐπίσης κατὰ τὰ μεσάνυκτα (Ἱ. Τ. Α. 255) ἡ βοήθεια, ἡ ὁποία ἦλθεν ἐκ Βερβαίνων μὲ τὸν Ἀντ. Μαυρομιχάλην, Π. Μπαρμπιτσιώτην καὶ τὸν Σακελλάριον Καλογωνιάτην ἐστάθη πολὺ μακράν, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν ἕως τοῦ Μπολέτα καὶ τὸ Καλογεροβοῦνι, ἀπὸ δὲ τὸ ἐδικόν μας μέρος δὲν ἦλθαν ὅπου ἔπρεπε νὰ ἔλθουν· ἀλλ' οὔτε ἠμποροῦσαν νὰ περάσουν καὶ νὰ ἔλθουν εἰς ἐμᾶς, διότι ἦτο ἡ στρατιωτικὴ γραμμὴ τῶν Τούρκων. Ἐκτὸς τούτου μόνον ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ Κολοκοτρώνη ἐβλέπαμεν τὸ χωριὸ Βαλτέτσι, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ὑψώματα, ὅθεν ἐφαίνετο ἀκόμη τὸ γωριό, ἦσαν σκεπασμένα ἀπὸ Τούρκους. Ἀλλ' ἂν ἤρχοντο πάλιν ἀπὸ τοὺς Ἀραχαμίτας, ἤθελαν κάμει πολὺν μακρυνὸν γύρον. Πολὺ δὲ μεγαλείτερον ψεῦδος εἶναι, ὅτι ὁ Βαρβιτσιώτης ἐμβῆκε μέσα τὴν νύκτα· πόθεν ἤθελεν ἔμβη; Μήτε θόρυβος ἔγεινε τὴν νύκτα νὰ ἐννοήσωμεν, οὔτε ἐτουφεκίσθησαν μὲ τοὺς Τούρκους πλησίον εἰς τὸ Βαλτέστι, οὔτε οἱ ἴδικοί μας ἔρριψαν κατὰ τὴν συνήθειαν τουφέκια, ὅτι τοὺς ἐπῆγε βοήθεια. Ἐκτὸς τούτου δὲν ἦτο σκότος τὴν νύκτα ἐκείνην· διότι ἡ νύκτα ἦτο μικρὰ μαϊάτικη, ὅπου τὰ ἄστρα ἐφώταγαν σὰν φεγγάρια, καὶ τὸ φεγγάρι ἦτο βγαλμένο κατὰ τὰ μεσάνυκτα, (ἦτο 22 ἡμερῶν φεγγάρι) καὶ ἐβλέπαμεν ὄχι ἄνθρωπον, ἀλλὰ και τὸν παρὰ χάμου, καὶ διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος ὅλην τὴν νύκτα ἐξηκολούθησεν ἀδιάκοπος.

῞Αμα ἦλθεν αὐτὴ ἡ βοήθεια, οἱ μέσα κλεισμένοι καὶ ἔξω ῞Ελληνες ἔῤῥιξαν ἀπὸ τὴν χαράν των ὅλοι μία μπαταριὰ τουφέκια, ταὐτοχρόνως ἔῤῥιξαν καὶ οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν ὅλους τοὺς ἰδικούς των. Ὁ σύγχρονος αὐτὸς τουφεκισμὸς ἐκ μέρους καὶ τῶν δύο στρατευμάτων ἔκαμε μεγάλον βρόντον, οἱ Τοῦρκοι ἤλπιζαν, ὅτι οἱ ῞Ελληνες θὰ τρομάξουν καὶ θὰ φύγουν καὶ δὲν ἐπίστευαν νὰ εὕρουν στρατιώτας· ἔλεγαν μάλιστα οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι εἰς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Χουρσὴτ Πασᾶ, ὅτι εἶναι κλέφται καὶ ὄχι στρατεύματα πολλά, καὶ τὸν ἐπληροφοροῦσαν, ὅτι δὲν ἐπανεστάτησαν οἱ ῥαγιᾶδες ὅλοι· τοῦ ἔλεγαν ἀκόμη, ὅτι οὕτως τὸ ἔκαμαν οἱ πατέρες μας εἰς τὸν ἄλλον πόλεμον (σεφέρι) (τὸ 1769 μ. Χ.), ὅτε πάλιν οἱ ἐπαναστάται τοὺς ἐπροσκύνησαν. Καὶ οἱ ῞Ελληνες πάλιν εἶχον τὸν αὐτὸν σκοπόν, ὅτι, ἀφοῦ περάσῃ ἡ ἡμέρα καὶ νυκτώσῃ, οἱ Τοῦρκοι θὰ φύγουν· ὅλον ἕνα ὅμως ἤρχοντο στρατιῶται καὶ ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ ἐδυνάμωσε τοὺς ἀπέξω καὶ τοὺς ἐτοποθέτησεν εἰς καλὰ ὀχυρώματα (ταμπούρια) ἀνέβη εἰς μίαν ῥάχιν, ἡ ὁποία καὶ τώρα λέγεται τοῦ Κολοκοτρώνη τὸ βουνό, καὶ ἔκαμε τρόπον νὰ εἰσακουσθῇ μὲ τοὺς μέσα καὶ μάλιστα μὲ τὸν Μῆτρο Πέτροβα· τοῦ ἐφώναξεν ἀπὸ τὴν ῥάχιν τοῦ βουνοῦ διὰ νὰ ἀκούσουν οἱ κλεισμένοι· Μπάρπα Μῆτρο, (οὕτως ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης τὸν Μῆτρο Πέτροβα), καὶ διὰ νὰ μάθουν οἱ Τοῦρκοι, ὅτι ἔρχεται καὶ ὁ Κολοκοτρώνης νὰ φοβηθοῦν ἀπὸ τὸ ὄνομά του· ἔβαλε λοιπὸν τὴν βροντώδη φωνήν του· ἔρχεται ὁ Κολοκοτρώνης μὲ 10,000, ἔρχεται καὶ ὁ Πετρόμπεης μὲ ὅλους τοὺς Μανιάτας, βαστᾶτε καὶ σᾶς φέρνει ἀπὸ

ὅλα· καὶ μὲ τὴν φωνὴν πάλιν οἱ Ἕλληνες ἔρριξαν μίαν μπαταριὰ ἀπὸ τὴν χαράν των δι' αὐτὴν τὴν εἴδησιν.

Πρὶν νυκτώσῃ κάμποσοι Τοῦρκοι ἐσυνάχθησαν σωρὸς εἰς ἕνα μέρος ἄντικρυ τοῦ ταμπουρίου τοῦ Κεφάλα καὶ Μῆτρο Πέτροβα, ἔστησαν τὰ κανόνιά των, ἔκαμαν κάμποσας ἐφόδους (γιουρούσια,) ἀλλ' ἀπέτυχαν, καὶ μάλιστα τὰ κανόνιά των δὲν ἐμποροῦσαν νὰ βαρέσουν τὸ ταμποῦρι τὸ Μανιάτικο, διότι ἦτο ἡ θέσις ἀνάποδος· ἂν τὰ ἐψήλωναν ἐπερνοῦσαν ἡ μπάλες τὸ ταμποῦρι, καὶ ἐκτυποῦσαν πίσω τοὺς ἰδικούς των τὸν Ῥουμπῆ μὲ τὸ σῶμά του, διότι ἦτο ὁλοτρόγυρα τοῦ χωρίου Βαλτετσίου Τοῦρκοι· ἂν τὰ ἐχαμήλωναν δὲν ἐβαροῦσαν τίποτε, διότι ἦτο καταράχι.

Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν ἦτο τὸ Γιουροὺς Μπαϊράκι λεγόμενον, καὶ ὅλοι οἱ καλοὶ καὶ δυνατοὶ Τοῦρκοι. Ἐδῶ ὁ Κολοκοτρώνης ἠθέλησε νὰ κάμῃ γιουροῦσι ἐπάνω εἰς τὸ ταμποῦρί των, διὰ νὰ τοὺς διώξῃ ἐκεῖθεν, νὰ ἀνοίξῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ δώσῃ ψωμί, νερὸν, πολεμοφόδια καὶ κρέας ψητόν, ἐκ τῶν ὁποίων εἶχον φερμένα πολλὰ φορτώματα κατὰ διαταγὴν τῆς Ἐφορείας οἱ Ἕλληνες ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὰ τριγύρω χωρία. Τότε τί ἔκαμεν ὁ στρατηγός; Μὲ ἔστειλεν εἰς ἕνα μέρος, ὅπου οἱ Τοῦρκοι δὲν μὲ ἔβλεπαν, μὲ ἔκαμε σημαδοῦρι, καθὼς εἰς τὴν θάλασσαν οἱ ναῦται δένουν ἕνα βαρέλι διὰ σημαδοῦρι, νὰ φαίνεται ἀποπάνω τῆς ἄγκουρας, ἐκεῖνος δὲ ἐγύριζε μέσα εἰς τὰ ταμπούρια καὶ ἐδιάλεγε τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἔστελνεν ἐκεῖ, ὅπου ἤμουν καὶ ἐγώ· ἐσύναξε περισσοτέρους τῶν ἑξῆντα, ἦλθε καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἐπῆρε καὶ τὸν Πλαπούταν νὰ τὸν βοηθήσῃ διὰ νὰ ἀνοίξουν τὴν πολιορκίαν. Τοὺς εἶπε τὸ σχέδιόν του, τοὺς ἐγαργάλισε τὴν φιλο-

τιμίαν, ὅτι θέλει νὰ κάμῃ γ ι ο υ ρ ο ῦ σ ι ἐπάνω εἰς τὸ Γιουροὺς Μπαϊράκι καὶ νὰ πάρῃ τὴν σημαίαν τῶν Τούρκων, τοὺς ἐζύγωσε πολὺ κοντὰ εἰς τὸ Ταμποῦρι, διότι ἦτο βράχος, καὶ εἶχε γούβα καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔβλεπαν. Ἀφοῦ ὁ ἥλιος ἐκάθησεν, ἔστειλε καὶ ἐζύγωσε τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰς τροφάς, τὰς ὁποίας εἶχε νὰ στείλῃ μέσα εἰς τὸ Βαλτέτσι διὰ τοὺς πολιορκημένους· τότε εἶπε· νὰ μὲ ἀκολουθήσετε εἰς ὅ,τι κάμω ἐγώ, ἅμα ρίξω τὴν πιστόλαν μου καὶ φωνάξω ἐπάνου των, ἐσεῖς νὰ πέσητε εἰς τὸ τ α μ π ο ῦ ρ ι μέσα· οὕτως ἔγεινεν, ἔρριψε τὴν πιστόλαν του, ἐφώναζε καὶ εὐθὺς ἐπήδησεν ὁ Πλαπούτας καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες μέσα, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀμέσως ἐδόθησαν εἰς φυγήν. Ἄνοιξε τότε ὁ τόπος καὶ ἔστειλε μέσα μὲ εντοποίους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους τοὺς εἶχεν ἐκεῖ ἑτοίμους, τροφὰς καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤθελαν, ἀλλ' ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τῶν δύο μερῶν, οἱ Τοῦρκοι ἔλεγαν, ὅτι τώρα θὰ φύγουν οἱ Ἕλληνες, καὶ πάλιν οἱ Ἕλληνες ἔλεγαν τώρα θὰ φύγουν οἱ Τοῦρκοι καὶ φεύγομεν καὶ ἡμεῖς ὁλονυκτίς.

Ἀφοῦ ἐξημέρωσεν, οἱ Τοῦρκοι ἔστησαν τὰ κανόνια των καὶ ἐμαζώχθησαν εἰς διάφορα μέρη σωρός, καὶ ἑτοιμάζοντο νὰ κάμουν ἔφοδον ((γ ι ο υ ρ ο ῦ σ ι). Πολλαῖς φοραῖς ὥρμησαν εἰς τοῦ Μῆτρο Πέτροβα τὸ τ α μ π ο ῦ ρ ι, ἀλλὰ αὐτὸς ὀρθὸς ἐπολεμοῦσε μέσα εἰς τὸ τ α μ π ο ῦ ρ ί του, τοῦ ἐγέμιζαν τουφέκια, τοῦ τὰ ἔδιδαν εἰς τὸ χέρι καὶ ἐσκότωνε καβαλαραίους· ἐδιάλεγε μάλιστα ἐκείνους, ὅσοι ἀπόλυαν τὰ ἄλογά των μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι καὶ ἔκλειαν τὰ 'μμάτια των, ἐσκότωσε τοιούτους ἓξ ὀκτώ. Οἱ Τοῦρκοι εἶδαν, ὅτι δὲν κάμουν τίποτε καὶ ἀπελπίσθησαν. Ἕνας

δὲ Ἀράπης[1] εἶχεν ἀναβῆ ἀπὸ τὸ βράδυ εἰς μίαν ἀχλαδιὰν ἐπάνω καὶ ἔβλεπε μακρύτερα τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐσκότωνεν, ἀλλ᾽ οἱ Ἕλληνες δὲν ἐγνώριζαν πόθεν ἔρχεται τὸ βόλι.

Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰ βουνὰ αὐτὰ κάμνει ψύχρα πολλὴ τὴν νύκτα καὶ μάλιστα τὴν ἄνοιξιν, εἶχαν ἀπὸ μικρὰ τσάχαλα καὶ ἀπὸ χαμόκλαδα ἀνάψει φωτιά, ἀλλὰ δὲν ἐζεσταινόμεθα, καὶ αὐτὴν τὴν νύκτα τὴν ἐπεράσαμεν κακὰ ἀπὸ τὸ κρύο. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Κωνσταντῖνος Πετρόπουλος, καπετάνιος ἀπὸ Μαγούλιανα, καὶ ἐγώ, οἱ τρεῖς μας εἴχαμεν μόνον μίαν κοντοκαπόταν τσοπάνικην, ἀλλὰ ποῖος νὰ πρωτοσκεπασθῇ· μάλιστα ἐγὼ ἐκρύωσα, ἔγεινα μαῦρος σὰν τὸ σηκότι καὶ μοῦ ἐπῆραν ἔπειτα αἷμα καὶ ἐγυίανα.

Τὴν αὐγὴν ὁ Κωνσταντῖνος Ἀλεξανδρόπουλος ἀπὸ τὴν Στεμνίτσαν ἐπροσκάλεσε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἂν ἠθέλαμεν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ ταμποῦρί του, ὅπου εἶχε φωτιά, κρασὶ καὶ μπογάτσα, διὰ νὰ φᾶμε καὶ νὰ ζεσταθοῦμεν. Ἐν ᾧ λοιπὸν ἐπαίρναμεν ὀλίγην μπογάτσαν ὁ καθένας μας καὶ ἐπίναμεν καὶ κρασί, οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸ ἀντικρυνὸν μέρος τῆς ἀνατολικομεσημβρινῆς πλευρᾶς ἔκαψαν μπαρούτη καὶ ἔκαμαν φουμάδα[2], εἰς τὴν ὁποίαν ἀνταπεκρίθη ὁ Ῥουμπῆς. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ εἶδε τῆς φουμάδες, ἐγνώρισεν, ὅτι ἦτο σημεῖον νὰ φύ-

[1] Οὕτως ὀνομάζουσιν οἱ Ἕλληνες τοὺς μαύρους.

[2] Οἱ Τοῦρκοι δι᾽ αὐτῆς ἐσυναγροικήθησαν, καὶ ὄχι ὡς λέγει ὁ Σ Τρικούπης (Ἱ. Α. 255.) ἐσήμανεν ὁ Κεχαγιᾶς περὶ τὴν πρώτην ὥραν τῆς ἡμέρας τὴν ἀνάκλησιν· διότι οὔτε τύμπανα εἶχαν οὔτε σάλπιγγας. Ὁ δὲ Ῥουμπῆς δὲν ἦτο πανταχόθεν ὡς λέγει καταστενοχωρημένος, καὶ τοῦτο ἀνωτέρω τὸ ἐδείξαμεν ἀλλ᾽ ἂν ἤθελε νὰ φύγῃ κανεὶς δὲν τὸν ἐμπόδιζεν. Ἀφοῦ δὲ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν δὲν ἐκτυποῦντο ἀπὸ ἔμπροσθεν οἱ Τοῦρκοι, διότι κανεὶς δὲν ὑπῆρχε μπροστά.

γουν, καὶ ἐπειδὴ τὸ στόμα του ἦτο γεμάτον μ π ο-γ ά τ σ α, ἥτις τρίβεται καὶ δὲν ἀφίνει εὔκολα τὴν φωνὴν νὰ ἔβγῃ, ἔβαλεν εὐθὺς τὸν δάκτυλόν του καὶ τὴν ἔβγαλε, καὶ ἔβαλε τῇς φωναῖς· «οἱ Τοῦρκοι θὰ φύγουν καὶ ῥιχθῆτε ἐπάνω τους·» ὁ τόπος τότε ἐβούησεν ἀπὸ τῇς φωναῖς τοῦ Κολοκοτρώνη. Καὶ τῷ ὄντι οἱ Τοῦρκοι ὅπου φύγῃ φύγῃ, ἄφησαν τὰς σκηνὰς (τσαντήριά) των τὰ πολεμικά των πράγματα καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔρριψαν τὰ ἅρματά των, ὁ δὲ Ἀράπης, ὁ ὁποῖος πάλιν τὸ πρωὶ ἀνέβη εἰς τὴν ἀχλαδιά, δὲν ἐπρόφθασε νὰ καταβῇ κάτω, διότι κάποιος Ἕλλην τὸν εἶδε καὶ ἀφοῦ τοῦ ἔρριξε καὶ τὸν ἐσκότωσεν, ὁ Ἀράπης ἔπεσε κάτω 'σὰν ἀσκί, τὰ ἐνδύματά του ἐπῆραν τότε φωτιὰ καὶ ἐκάη ὅλος 'σὰν τὸ κερί· ἐγὼ δὲ ἤμουν κοντά του, ἀλλὰ δὲν τὸν ἔβλεπα· ὁ βρόντος του ὅμως, ὅταν ἔπεσε, μὲ ἔκαμε καὶ ἐπήδησα 'σὰν λαγὸς Μανιάτικος ἀπὸ τὸν φόβον μου.

Οἱ Τοῦρκοι ἐβιάσθησαν νὰ φύγουν οὕτω χωρὶς ἡμεῖς νὰ τὸ περιμένωμεν· διότι ὅλα τὰ στρατεύματα τῶν Βερβαίνων μὲ τὸν Νικηταρᾶν, ὁ ὁποῖος ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ Ἄργος ἔτυχε τὸ βράδυ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μαζύ του εἶχε καὶ τὸν νέον ἐξάδελφόν του Γενναῖον, μὲ τὸν Π. Γιατράκον, τὸν Π. Ζαφειρόπουλον, τὸν Ἀντ. Μαυρομιχάλην καὶ τοὺς ἄλλους καπεταναίους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκεῖ, ἤρχοντο εἰς βοήθειάν μας καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς εἶδαν εἰς τὴν λίμνην Τάκαν· ὁ δὲ Ἀναγ. Κονδάκης καὶ ὁ Π. Βαρβιτσιώτης μὲ τοὺς Ἁγιοπετρίτας καὶ Βαρβιτσιώτας εἶχαν ἔλθει προτήτερα ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Καλογεροβουνίου. Οἱ Ἕλληνες ἤρχοντο νὰ πιάσουν τὴν ῥευματιὰν καὶ τὸν δρόμον τοῦ Βαλτετσίου ὅπου ὑπάγει εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ βεβαίως ἤθελαν χαθῇ ὅλοι οἱ Τοῦρκοι καὶ δι' αὐτὸ ἔκαμαν τὴν φ ο υ μ ά δ α

καὶ ἔφυγαν καὶ ἀφῆκαν σκοτωμένους γεμάταις τῆς ράχαις δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καθὼς πάει ἡ ρευματιὰ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· πόσοι ὅμως ἐλαβώθησαν αὐτοὶ τὸ γνωρίζουν, τοῦτο δὲ μόνον ἐμεῖς γνωρίζομεν, ὅτι ὁλονυκτὶς ἐκουβάλαγαν πληγωμένους μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· θρῆνος καὶ κλαυθμὸς πολὺς ἐγίνετο μέσα εἰς τὴν πόλιν, καὶ δὲν ἦτο κανένα σπίτι χωρὶς μυρολόγια καὶ κλαύματα. Αἱ γυναῖκές των, τὰ παιδία των καὶ ὅλη ἡ Τουρκιὰ τῆς Τριπολιτσᾶς ἔτρεχαν εἰς τοὺς δρόμους ὡς μᾶς εἶπαν ὕστερα οἱ κλεισμένοι μέσα Ἕλληνες καὶ ἐρωτοῦσαν καὶ ἐφώναζαν ὁ καθένας διὰ τοὺς δικούς των, ἂν τοὺς εἶδαν ζωντανοὺς ἢ σκοτωμένους, καὶ ἂν ἔρχωνται, ἢ τί ἔγειναν. Ἐκεῖ ἔβλεπέ τις τὰς γυναῖκας τῶν Τούρκων νὰ κορωνυχιάζουν τὰ μάγουλά των μὲ τὰ νύχια των, καὶ νὰ τραβοῦνε τὰ μαλλία των, τὰ δὲ παιδία νὰ φωνάζουν καὶ νὰ γυρεύουν τοὺς πατέρας των. Τοιαύτη ἦτο ἡ θέα τῆς Τριπολιτσᾶς εἰς τὸ ἔμβασμα τῶν Τούρκων τῶν τσακισμένων εἰς τὸ Βαλτέτσι. Ἀλλὰ ποῖος ἠμπορεῖ πάλιν νὰ ζωγραφήσῃ τὴν χαρὰν τῶν Ἑλλήνων! Ἡ ἔνδοξος αὕτη μάχη τοῦ Βαλτετσίου, ἡ ὁποία ἐδιήρκεσεν 23 ὥρας καὶ εἶναι ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος μας, ἔγεινεν εἰς τὰς 12 καὶ 13 Μαΐου 1821.

Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων ὑπῆρξε τὸ θαῦμα τοῦ κόσμου. Ἂν οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἔξυπνοι καὶ ἦσαν ἄνθρωποι τῆς πείρας δὲν ἤθελαν ἔβγει ποτὲ εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν, διότι οὗτοι ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἄτολμοι, ἀπόλεμοι καὶ ἀσυνήθιστοι καθ' ὅλα εἰς τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὰς ἐφόδους, καὶ ἂν τοὺς ἄφιναν, καὶ δὲν τοὺς ἐκατεδίωκαν βεβαίως ἤθελαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον διαλυθῆ· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐπῆραν κατό-

πιν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τοὺς καταστρέψουν ἐξ ὁλοκλήρου, καὶ ἕνεκα τούτου ἐρχόμενοι συνήθως εἰς συμπλοκὰς πρὸς αὐτοὺς ἀπέβαλον τὸν φόβον καὶ ἔμαθον νὰ συγκεντρώνωνται καὶ νὰ πολεμοῦν.

Εἴπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ὅταν ὁ πόλεμος ἄρχισεν εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς Χρυσοβιτσιώτας ἤρχετο ἐκεῖ, οἱ στρατιῶταί του εἰς τὸν δρόμον ἔπιασαν λαγοὺς ζωντανούς· ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες ἐκ προλήψεως ἐθεώρουν τὸν λαγόν, τὸν ὁποῖον ἀπαντοῦσαν καθ' ὁδὸν ὡς κακὸν σημεῖον, ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε τότε εἰς τοὺς στρατιώτας διὰ νὰ τοὺς δώσῃ θάρρος· «καλὸν σημεῖον, στρατιῶται, ἔτσι θὰ πιάσωμεν καὶ ἡμεῖς ζωντανοὺς τοὺς Τούρκους.» Ἔπειτα εἶπε νὰ ψήσουν τοὺς λαγούς, καὶ ὅτι ἐπιθυμεῖ καὶ αὐτὸς νὰ φάγῃ ἀπὸ τὸ κρέας των. Καὶ ἐπειδὴ γίνεται λόγος περὶ τῆς προλήψεως τῶν Ἑλλήνων, καλὸν εἶναι ἐνταῦθα νὰ κάμωμεν λόγον περὶ τῆς μαντείας, ἡ ὁποία ἐγίνετο διὰ τῆς πλάτης ὡς ἑξῆς· κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ πρὸ αὐτῆς, οἱ Ἕλληνες ἐμάντευαν καὶ ἐμαντεύοντο διὰ τῆς πλάτης τοῦ ψητοῦ ἀρνιοῦ, καὶ ὄχι ἄλλου τινὸς ζώου. Ἕνας μὲ τὸν ἄλλον ἐπαρατήρουν μετὰ προσοχῆς τὴν δεξιὰν πλάτην τοῦ ἀρνιοῦ. Ὑπῆρχεν εἰς τὴν Πελοπόννησον συνήθεια κάθε οἰκογενειάρχης, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ ποιμένες, ὅταν ἔψηναν τὸ ἀρνὶ νὰ στέλλουν τὴν μίαν πλάτην εἰς τὸν ἱερέα, καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου, εἰς τὸν φίλον του, ἢ εἰς ἄλλον κανένα ἐπίσημον ἄνθρωπον. Τοῦτο ἐγίνετο ἐναλλάξ. Τὸ πάσχα μάλιστα καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου οἱ ποιμένες ὅλοι ψήνουν ἀρνιά, καὶ στέλλουν τὴν πλάτην εἰς τὸν ἱερέα. Ἡ δὲ μαντεία ἐγίνετο κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἔβλεπαν ἐπάνω εἰς τὴν πλάτην αὐτὴν

κατὰ τὸ μέρος, ὅπου ἔχει ἕνα κόκκαλον κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ὀρθόν, καὶ ἂν πλησίον αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ κέντρον ἐφαίνετο μαυρίλα στρογγύλη, ἔλεγαν ὅτι θὰ λάβουν λάφυρα. Ἂν δὲ αὐτὴ ἡ μαυρίλα ἤρχετο ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ ἄνω, τότε ἔλεγαν, ὅτι ἔρχονται οἱ ἐχθροὶ καὶ θὰ ἔχωμεν πόλεμον καὶ τοῦτο πολλάκις ἀλήθευεν, καὶ δὲν ἔμεναν νὰ πολεμήσουν, διότι ὁ οἰωνὸς ἦτο κακός, καὶ τοιουτοτρόπως διὰ τῆς τοιαύτης προλήψεως ἐσκέπαζαν τὴν ἀδυναμίαν των. Ἄλλοτε πάλιν οἱ καπεταναῖοι ἀπὸ τὴν ἄλλην ἡμέραν διέδιδαν, ὅτι αὔριον θὰ ἔχωμεν πόλεμον, θὰ νικήσωμεν καὶ θὰ λάβωμεν καὶ πολλὰ λάφυρα, διότι ἡ πλάτη τὸ ἔδειξεν. Ἐὰν δὲ τυχὸν οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο, καὶ ἐσυνέπιπτε νὰ νικήσωμεν αὐτούς, ἡ πρόληψις τότε ἐστερεοῦτο. Εἰς δὲ τὸ μέρος τῆς πλάτης, ὅπου ἄρχεται τὸ τρυφερόν καὶ εἶναι τὸ διπλοῦν κόκκαλον, τὸ μέρος αὐτὸ σχηματίζει ἕνα κακοκαμωμένον σταυρόν, καὶ τοῦτο οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὡς ἰδικόν των, εἰς δὲ τὴν ἀντικρὺ ἄκραν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ὀλίγον ὑψηλότερα τῆς ἄλλης, εἶχαν τοὺς ἐχθρούς των. Οἱ πλατομάνται ἔλεγαν, ὅτι ὅταν ἡ πλάτη γείνῃ ἴση ἀπὸ τὴν μίαν ἄκραν ἕως εἰς τὴν ἄλλην, τότε θὰ ἤμεθα ὅμοιοι μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ θὰ γείνωμεν ἔθνος καὶ θὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς ἰδικόν μας Βασίλειον. Εἰς δὲ τὸ ἄκρον τῆς πλάτης, ὅπου εἶναι ἡ κλείδωσις, ὅταν τὸ κρέας εἶναι ψημένον καλά, καὶ τὴν καθαρίσουν μὲ τὸ χέρι, ἀφίνει ἕνα νεῦρον χονδρὸν καὶ ἄσπρον κολλημένον κοντὰ εἰς τὴν κλείδωσιν, καὶ ἑνώνει αὐτὴν μὲ τὰ ἄλλα τοῦ ἀρνιοῦ κόκκαλα· τοῦτο τὸ νεῦρον σημαίνει, ὅτι ὁ κύριος τοῦ ἀρνιοῦ ἔχει χρήματα, καὶ εἶναι δυνατός· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι διφορούμενον, διότι ὁ μάντις κολλᾷ τὴν μαντείαν αὐτὴν ὅπου θέλει, εἴτε εἰς τὸν ἀρ-

χῆθεν κύριον τοῦ ἀρνιοῦ, εἴτε καὶ εἰς τὸν ἀγοραστὴν αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὸ κάτω μέρος καὶ πλησίον εἰς τὸ χονδρόν, εἰς τὴν κλείδωσιν ὑπάρχει μία ῥαφή, καὶ μέσα ἔχει μαυρίλαν, καὶ λέγουσιν, ὅτι ἡ μαυρίλα αὕτη δηλοῖ, ὅτι κάποιος θὰ ἀποθάνῃ ἢ ἀπέθανεν ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι τὸ ἀρνί, διότι ἡ μαυρίλα φανερώνει τὸ μνῆμα, ἥτις ἂν ἦναι μεγάλη, σημαίνει τότε ὅτι ὁ θάνατος συνέβη σύντομα, ἢ ὅτι θὰ γείνῃ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ ἀποθανόντος.

Ἐνόσῳ λοιπὸν ἐκράτει ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Τούρκων, κάθε ἡμέραν τοιαῦτα εἴχαμεν. Ἕνας, ἕνας, ἔπαιρνε τὴν πλάτην, καὶ ἔλεγεν ἔξω ἕνα προμάντευμα, τὸ ὁποῖον διεδίδετο μὲ λόγια ἀκανόνιστα. Ὅλοι ἐπεριμέναμεν πότε νὰ ψηθῇ τὸ ἀρνὶ διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν πλάτην, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπεριμέναμεν διὰ νὰ φάγωμεν. Ὅταν δὲ ἐκαθήμεθα γύρω τῶν τραπεζῶν καὶ ἐτρώγαμεν τὰ ψητὰ ἀρνιὰ ἐγίνετο χασμῳδία, διότι ἕνας π. χ. ἐκύταζε τὴν πλάτην καὶ ἐμάντευεν, οἱ δὲ ἄλλοι ἐγέλων κρυφὰ καὶ ἔκλειαν καὶ τὸ μάτι τάχα, ὅτι ὁ μάντις ἐννοεῖ· ἄλλος δὲ πάλιν ἔχων τὸ στόμα του γεμάτον, ἐκίνει τὸν ἄλλον τὸν πλησίον μὲ τὸν ἀγκῶνά του, καὶ ἔλεγέν εἰς αὐτὸν νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὰ λόγια τοῦ μάντεως, ὅστις ἔπλαττε μὲν πράγματα ἀνύπαρκτα, ἀλλ' ἐβοηθεῖτο ἀπὸ τὰς προλήψεις τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, οἵτινες μ ο υ γ κ ρ ι σ τ ὰ ἔνευαν πιστεύοντες τὴν μαντείαν ὡς ἀληθινήν. Οἱ στρατηγοὶ ὅμως, οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ λοιποὶ νοήμονες τῶν Ἑλλήνων ἐγνώριζαν τὸ ψεῦδος, καὶ τὸ ἐμεταχειρίζοντο εἰς τοὺς ἁπλοῦς κατὰ τὰς περιστάσεις διὰ νὰ μὴ δειλιοῦν καὶ ὑποχωροῦν εἰς τὰς μάχας, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπὶ τέλους οἱ στρατιῶται ἔγειναν ἄφοβοι καὶ τολμηροί. Μετὰ τὴν ἐπανάστασίν μας ὅμως καὶ ὕστερα καθόσον ἐπροχωροῦμεν κατὰ τοσοῦ-

τον αἱ προλήψεις τῶν Ἑλλήνων ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον ἄρχισαν νὰ ἐκλείπουν, καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐλαττώθη καὶ ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ πρὸς τὰ θεῖα εὐλάβεια, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκατήντησαν ἄπιστοι εἰς τὰς πολιτικάς των σχέσεις, εἰς δὲ τὰ συναλλάγματά των στρεψόδικοι καὶ ἐπίορκοι. Ὁ ὑλισμὸς ἐπλεόνασε καὶ τὰ ἤθη μετεβλήθησαν. Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τῆς Ἀντιβασιλείας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ διαγωγὴ τῆς Διοικήσεως αὐτῆς τὰ πάντα διέφθειρε. Τὸ δὲ σέβας καὶ ἡ λεγομένη ἐντροπὴ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀφανίσθησαν. Ἡ νεολαία μάλιστα ἄρχισεν ἔκτοτε νὰ ῥέπῃ εἰς πράξεις χαμερπεῖς, ἐπαρεδόθη εἰς τὴν ἀμέλειαν, τὴν ἀκολασίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἡδονὰς τοῦ σώματος. Εὐχαριστεῖται εἰς τὰς ματαίας ἐπιδείξεις τῶν ἐνδυμάτων καὶ εἰς τὰ ἄσεμνα βαδίσματα, καὶ δὲν παρέχει, κατὰ δυστυχίαν, καμμίαν ἐλπίδα καλήν. Ἕνεκα δὲ τούτων ὅλων οἰκτρὰ θὰ ἦναι ἡ κατάστασις τοῦ μέλλοντος.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς μάχης τοῦ Βαλτετσίου ἀπὸ τοῦ Παγκράτι, Γκιόζα καὶ τὸ Διάσελον ἦλθαν εἰς Πιάνα ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Θάνος Κανακάρης, ὁ Σωτήρης Χαραλάμπης, οἱ Πετιμεζαῖοι [1] καὶ λοιποὶ Καλαβρυτινοί.

Τινὲς λέγουν καὶ γράφουν, ὅτι μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Βαλτετσίου ὁ Ἀ. Ζαΐμης ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸ στρατόπε-

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης (Ι. Α. 256.) φέρει αὐτοὺς ἀπὸ τὸ Λεβίδι εἰς τὴν Πιάνα, καὶ ὅτι ἐστρατοπέδευσαν πρὸς φύλαξιν τῆς θέσεως ἐκείνης. Ἀλλ᾽ εἰς τὸ Λεβίδι δὲν ὑπῆρχε στρατόπεδον Ἑλληνικόν· καὶ ἂν ἤθελεν ὑπάρχει, τότε βεβαίως ὅλοι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἔλθουν εἰς τὸ Βαλτέτσι. Ὁ Ἀρβάλης ἤθελε κατ᾽ αὐτὰς πάλιν νὰ συστήσῃ εἰς τὸ Λεβίδι στρατόπεδον μὲ τοὺς Τριπολιτσιώτας, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε· διότι ἀρρώστησεν, ἐπῆγεν εἰς τὴν Βυτίνα καὶ ὅταν ἐγίνετο ὁ πόλεμος εἰς τὸ Βαλτέτσι ἀπέθανεν. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ μόνον οἱ ἐντόπιοι μὲ τὸν Ἀλέξ. Νικολόπουλον καὶ ὁ Κολιὸς Δαρειώτης καὶ Γεώργ. Λαμπρόπουλος μὲ τοὺς Δαρειώταις ὅλοι ἕως 450 ἄνθρωποι.

δον τοῦ Λεβιδίου καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ μοναστήριον Ὀμπλὸν, ἢ εἰς τὸ χωρίον Λεμέστιχα διὰ νὰ συστήσῃ τὴν πολιρκίαν τῶν Πατρῶν, διότι εἶχαν περάσει εἰς τὰς Πάτρας Τοῦρκοι Ἀλβανοί. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθινόν, διότι μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου δὲν ἔγεινε πλέον ἐκεῖ στρατόπεδον Καλαβρυτινόν, ὁ δὲ Ζαΐμης δὲν εἶχε σῶμα νὰ ἔρχεται εἰς Τριπολιτσᾶν. Μόνον τοῦ Σωτήρη Χαραλάμπη οἱ στρατιῶται ἤρχοντο, διότι ἦσαν ἀπὸ τῆς Κατσάναις καὶ τῆς Κλουκίναις. Ἐκτὸς δὲ τούτου μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου οἱ Καλαβρυτινοὶ μαθόντες, ὅτι ὁ Κεχαγιάμπεης ἔρχεται εἰς τὰς Πάτρας ἔφυγαν ἐκεῖθεν, ὁ δὲ Π. Ἀρβάλης, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ἀπέθανεν, ὁ ὁποῖος τότε ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς κατὰ τὴν βορεινὴν πλευράν. Μάλιστα λέγουν, ὅτι ὁ Ἀρβάλης ἐλυπήθη πολὺ διότι ἔχασε πρότερον τὸν Δημήτριον Σταμέλον, τὸν ὁποῖον ὑπεραγαποῦσε, καὶ ὅτι ἡ λύπη αὐτὴ τοῦ ἔφερε τὸν θάνατον ὀλίγας ἡμέρας ὕστερα.

Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσίν των ἀπὸ τὸ Ἄργος ἐστάθηκαν ἐκεῖ εἰς τὸ Λεβίδι ὁ Μπηλίδας, ὁ Ἀλέξης Νικολάου Λεβιδιώτης, οἱ Δαραῖοι, οἱ Καψιῶται καὶ αὐτοὶ ἔπειτα μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Βαλτετσίου ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἐπάνω Χρέπαν καὶ εἰς τὸ Περθῶρι μὲ τοὺς Πουρναραίους. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ Νταγραῖοι Γιαννάκης καὶ Θανάσης ἀπὸ τῆς Καρυαῖς, χωρίον τοῦ Ἄργους, οἱ Τσιπιανῖται, Κακουραῖοι καὶ λοιποὶ ἔπιασαν τὰ ἄνωθεν τῶν Τσηπιανῶν μέρη, καὶ ποτὲ αὐτοὶ δὲν ἐστάθηκαν, οὔτε στρατόπεδον ἐσύστησαν εἰς τὴν Κανδύλαν. Ἐκεῖ δὲ ἦτο καὶ ὁ ἡγούμενος Καλλίνικος. Τὸ χωρίον Ἐπάνω Μπέλεσι καὶ τὰ ἄλλα χωριδάκια τῆς ἐπαρχίας Ἄργους εἶχαν ἕνα καπετάνιον Κλα-

νούρην ὀνόματι ἀπὸ τὸ Ἐπάνω Μπέλεσι καταγόμενον καὶ ὅλοι οὗτοι ἐφύλαττον τῆς Πόρταις.

Εἴπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ἦσαν δύο ἀδελφοὶ Νταγραῖοι, καὶ πολλάκις κατὰ τὴν διήγησιν συγχίζονται, διότι δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ μόνον τὸ κοινὸν τῆς γενεᾶς των ἐπώνυμον. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου καὶ πρότερον ὁ μὲν Γιαννάκης Νταγρές, ἦτο εἰς τὸ Ἄργος, ὁ δὲ ἀδελφός του Θανάσης ἦτο ἐπάνω εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς. Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κεχαγιᾶ ὁ Γιαννάκης ἀνέβη ἐπάνω εἰς τὰ Τσιπιανὰ ἐπῆγε καὶ ἔφερε σῶμα στρατιωτικὸν καλλίτερον καὶ περισσότερον. Ἐκεῖ ἔμειναν μαζὺ οἱ δύο ἀδελφοὶ μέχρι τοῦ πολέμου τῆς Γράνας, ὅπου ὁ Θανάσης ἐσκοτώθη μόνος του διὰ νὰ μὴν πέσῃ ζωντανὸς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ὡς θέλομεν διηγηθῆ ὕστερον.

Οἱ δὲ Καλαβρυτινοὶ εἶχαν τοῦ Παγκράτη, ὡς εἴρηται, καὶ τοῦ Γκιόζα τὸ διάσελον, καὶ ἐκεῖθεν ὁ Σωτήρης Χαραλάμπης, συναινέσει καὶ τῶν ἄλλων προὐχόντων τῆς Ἀχαΐας, ἔστειλε τὸν Σωτήρην Θεοχαρόπουλον καὶ τὸν ἡγούμενον Ναθαναὴλ ἀπὸ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Φονιᾶ εἰς τὴν Ὕδραν διὰ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν Α. Οἰκονόμου καὶ λοιποὺς οἰκοκυραίους τῆς Ὕδρας νὰ στείλουν τὰ πλοῖά των εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν διὰ νὰ ἐμποδίζουν τοὺς Ἀλβανοὺς Τούρκους νὰ μὴν περνᾷν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οὗτοι δὲ φθάσαντες εἰς Ὕδραν ηὗραν τὴν ἀντεπανάστασιν τῶν Ὑδραίων κατὰ τοῦ Α. Οἰκονόμου, τοῦ ὁποίου κατέλυσαν τὴν δημοκρατικὴν ἀρχὴν καὶ ἐσύστησαν πάλιν τὴν ἀριστοκρατίαν των, ὡς ἀνωτέρω ἐδιηγήθημεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Μάχη Βερβαίνων καὶ Δολιανῶν.

Εἰς τὰς 17 Μαΐου ἐστάλη ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Χρυσοβιτσιοῦ ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος καὶ ὁ ἀδελφός του Νικόλαος μὲ 150 στρατιώτας, κατ' ἀναλογίαν νὰ τοὺς πάρῃ ἀπὸ ὅλα τὰ σώματα τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι, ὅπου ἔλαβε τὸν Κωνσταντῖνον Ἀλεξανδρόπουλον μὲ 50 Στεμνιτσιώτας, νὰ ὑπάγῃ νὰ συστήσῃ τὸν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, ἡ ὁποία ἀκόμη δὲν εἶχε πήξει καλά, νὰ ἦναι κοντὰ εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια νὰ μαθαίνῃ ἂν ἔρχωνται Τοῦρκοι, νὰ μᾶς ειδοποιῇ, καὶ νὰ μᾶς στέλνῃ μολύβι ἀπὸ τὰ τ ζ α μ ί α τῶν Τούρκων καὶ κριθάρι· διότι τότε ἄρχισαν νὰ θερίζουν εἰς τὸ Ἄργος.

Ἀνεχώρησε λοιπὸν ὁ Νικήτας μὲ τοὺς στρατιώτας του καὶ ἔτυχε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ Δολιανά, ὅπου ὀλίγον ἐσταμάτησε καὶ ἐπῆρεν ὅσας τροφὰς τοῦ ἐχρειάζοντο.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἔβγει πανστρατιᾷ ἀπὸ Τριπολιτσᾶν ὑπὲρ τὰς 10 χιλιάδες μὲ τὰ κανόνια καὶ τὰς σκηνάς των (τσαντήριά των) διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς Μιστρᾶ, ἀφοῦ πρῶτον χαλάσουν τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων, καὶ ἐκεῖθεν νὰ καλέσουν τοὺς Ἕλληνας εἰς ὑποταγήν· διότι ἀφ' οὗ ἀπέτυχαν εἰς Βαλτέτσι ἐνόμιζαν τὸν Μιστρᾶν καταλληλότερον πρὸς τὸν σκοπόν των, καὶ διότι ὁ Ῥουμπῆς καὶ ἄλλοι Μπαρδουνιῶται Τοῦρκοι τοὺς ἐπαρακίνησαν εἰς τοῦτο καὶ τοὺς ὑπεσχέθησαν, ὅτι αὐτοὶ μόνοι των

εἶναι ἱκανοὶ νὰ χαλάσουν τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων.

Ὁ Νικήτας ἐβγῆκεν ἀπὸ τὰ Δολιανὰ καὶ ἐπῆρε τὸν δρόμον τοῦ Ἄργους, ἀλλὰ καθὼς ἔφθασεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ἁγιάννη οἱ Δολιανῖται, ἐπειδὴ εἶδαν μίαν κολώναν Τούρκους, οἵτινες ἤρχοντο κατὰ τὸ χωρίον των, ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἐφώναξαν νὰ γυρίσῃ ὀπίσω. Ὁ ἀδελφὸς ὅμως τοῦ Νικήτα Νικόλας, ἐπειδὴ ἦτο θυμωμένος διότι δὲν τοὺς ἔδοσαν οἱ Δολιανῖται ἕνα φόρτωμα κρασὶ διὰ τὸν δρόμον των, εἶπε τότε τοῦ Νικήτα· «πᾶμε εἰς τὸν δρόμον μας καὶ ἃς μὴν ἀφήσουν ἀπ' αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι οὔτε ῥουθοῦνι». Ὁ Νικήτας τότε τοῦ λέγει· «ὄχι, ἐγὼ διὰ Περσιάνους πάω εἰς τὸ Ἀνάπλι γυρεύοντας καὶ τώρα ὅπου τοὺς ηὗρα ἐδῶ νὰ τοὺς ἀφήσω, δὲν τὸ κάμνω». Καὶ εὐθὺς ἐγύρισε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὰ σπίτια μὲ τοὺς στρατιώτας καὶ μὲ τοὺς Δολιανίτας ὑπὸ τοὺς καπεταναίους Μητρομάραν Ἀθανασίου, Ἠλίαν Κωνσταντόπουλον ἢ Λιάπην, καὶ τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ ἕως 100 Ἁγιοπετρίτας μὲ τὸν Θεόδωρον Ἀντωνάκην, Θεόδωρον Πολίτην, καὶ Ἀναγνώστην Προεστάκην καὶ ἄλλους· ὅλοι δὲ οἱ κλεισμένοι εἰς τὰ σπίτια στρατιῶται ἦσαν ὡς 300. Ἄρχισεν ὁ πόλεμος ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατὰ τῶν κλεισμένων· τὰ σπίτια, τὰ ὁποῖα ἐπίασαν, ὅλα ἦσαν ἕως 13, καὶ ὁ μὲν Νικήτας ἐπίασε τὸ σπίτι τοῦ Χριστοφίλη, ἡ δὲ σημαία του ἦτο μὲ τοὺς κλεισμένους εἰς τὸ σπίτι τοῦ Καραμήτρου καὶ ἐκεῖ ἔβαλαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὰ κανόνια· διότι ἐνόμιζαν, ὅτι ἐκεῖ ἦτο ὁ καπετάνιος· ἐβάρεσαν τῆς πόρταις μὲ τὰ κανόνια καὶ τῆς ἐτρύπησαν, ἀλλ' ἀπὸ μέσα τῆς εἶχαν κτίσει μὲ πέτραις, καὶ

ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ μίαν τρύπαν ἐσημάδευσεν ἕνας Βαρδιτσιώτης τὸν ἀρχιπυροβολητὴν (τοπτσίμπασην) καὶ τὸν ἐσκότωσε.

Καθὼς τὸ ἔμαθε τοῦτο ὁ Κεχαγιάμπεης, ὁ ὁποῖος ἐστέκετο εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ χωριοῦ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ἐλυπήθη καὶ διέταξε καὶ ἔπαυσαν νὰ ῥίχνουν τὰ κανόνια.

Ἄλλη δὲ κολώνα Τοῦρκοι ἐπῆγεν εἰς Βέρδαινα καὶ ἄρχισε τὸν πόλεμον μὲ τὰ ἐκεῖ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, καὶ τρίτη κολώνα ἐπῆρε τὸ Δραγοῦνι καὶ ἀφοῦ ἐκτυπήθη εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὸν Δ. Διγενῆν Ἁγιοπετρίτην[1], ὁ ὁποῖος ἔπεσε μαχόμενος καθὼς καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ἐγύρισεν αὐτὴ πάλιν καὶ ἀνέβη τὴν Ψ η λ ὴ Ῥ ά χ ι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐκατέβη καὶ ἐπολιορκοῦσε καὶ αὐτὴ μὲ τὴν ἄλλην τὰ Βέρδαινα.

Βλέποντες οἱ ἰδικοί μας, ὅτι οἱ ἐχθροὶ κοντεύουν νὰ φθάσουν εἰς τὰ Βέρδαινα, ἐπῆγαν κατ' αὐτῶν ἕνα σῶμα ἕως 500 μὲ τὸν Γιατράκον, ἀλλὰ δὲν ἐμπόρεσαν νὰ βαστάξουν καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω, καὶ τότε ἐβγῆκαν καὶ ὅλοι οἱ ταμπουρωμένοι εἰς τὰ σπίτια τῶν Βερδαίνων καὶ ἄρχισεν ὁ πόλεμος εἰς τὰ γερά. Οἱ Τοῦρκοι Μπαρδουνιῶται ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τὰ ταμπούριά των μὲ τὰ μοῦτρα, ἀλλὰ εἰς τὴν πρώτην ὁρμὴν ἔτυχαν οἱ ἰδικοί μας καὶ τοὺς ἐσκότωσαν δύο σημαιοφόρους (μπαϊρακταραίους) καὶ ἄλλους πολλοὺς Τούρκους, τοὺς ἔτρεψαν τότε εἰς φυγὴν καὶ τοὺς ἔφερναν κυνηγῶντες τὸν κατήφορον καὶ ἐπέρασαν ἀπέξω ἀπὸ τὰ Δολιανά. Τότε οἱ πολιορκοῦντες τὸν Νικήτα καὶ

[1] Αὐτὸν ὁ Σ. Τρικούπης δὲν λέγει ποῦ ἐφονεύθη, ἀλλὰ βεβαιότατα τοῦτο ἐξάγει ὁ ἀναγνώστης ἢ εἰς Δολιανὰ ἢ εἰς Βέρδαινα κατὰ τὴν ὥραν τοῦ πολέμου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀληθές.

τοὺς ἄλλους Ἕλληνας εἰς τὰ Δολιανά, καθὼς εἶδαν τοὺς ἰδικούς των φεύγοντας, ἔφυγαν καὶ ἐκεῖνοι καὶ ἄφησαν ἐλευθέρους τοὺς κλεισμένους. Ἔπειτα βγαίνει καὶ τοὺς παίρνει κατόπιν ὁ ἥρωας ὁ κλεισμένος μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ὅσοι τοὺς ἔφερναν κυνηγῶντες, τοὺς παίρνει τὰ κανόνια καὶ ἄλλα πράγματα τοῦ πολέμου, καὶ ἂν εἶχαν οἱ Ἕλληνες μίαν ὥραν ἀκόμη ἡμέραν ἤθελαν τοὺς κατασφάξει ὅλους. Ἐδῶ ἔχασαν οἱ Τοῦρκοι σκοτωμένους ὑπὲρ τοὺς διακοσίους καὶ κάμποσοι ἐλαβώθησαν· ἀπὸ δὲ τοὺς ἰδικούς μας ἐφονεύθησαν εἰς τὰ Δολιανὰ ὁ Ἀναγνώστης Ῥόρης καὶ ἄλλοι ὀλίγοι.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐνύκτωσε καὶ ἡ βροχὴ ἦτο πολλή, καὶ ἔπειτα ἐγένετο σκότος ψηλαφητόν. Ἦτο ἡ κατάρα τοῦ προφήτου Δαυΐδ, λέγοντος· «ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκότος καὶ ὀλίσθημα»· ὁ δὲ Ἑλληνικὸς Ἄγγελος, ὁ φόβος, τοὺς κατεδίωκεν· ὑπέφεραν οἱ Τοῦρκοι πολλὰ ἕως ὅτου νὰ φθάσουν εἰς τὴν πόλιν τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ἕλληνές τινες ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Χρυσοβιτσίου καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τῆς Πιάνας, αὐτοὶ εἶχαν ἔργον νὰ πηγαίνουν ἔξωθεν τῆς Τριπολιτσᾶς τὴν νύκτα νὰ παίρνουν τὰ ζῶα τῶν Τούρκων, τὰ ὁποῖα ἄφιναν νὰ βόσκουν ἔξω τῆς πόλεως. Τότε εἶχαν ὑπάγει ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Τρικόρφων ἀποβραδὺς νὰ κατασκοπεύσουν εἰς ποῖον μέρος μένουν ζῶα διὰ νὰ πλησιάσουν νὰ βαρέσουν τὰ λεγόμενα γ ο ύ ρ γ ο υ ρ α, ὥστε ἐκ τοῦ κρότου αὐτῶν νὰ φοβηθοῦν νὰ ἀφηνιάσουν (προγκίξουν) τὰ ἄλογα, νὰ σκορπισθοῦν μέσα εἰς τὸν κάμπον καὶ οὕτω νὰ τὰ κλέψουν εὔκολα. Ἀφοῦ ἐνύκτωσεν εἶδαν τὴν πόλιν φωτισμένην, καὶ ἄκουσαν θρήνους καὶ κλαυθμούς, καὶ φωνὰς πολλάς· ἔτρεχαν

οἱ Τοῦρκοι μὲ τὰ φανάρια εἰς τὰς χεῖρας ἐπάνω, κάτω καὶ ἐδέχοντο τοὺς ἰδικούς των, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἀπὸ τὸν πόλεμον βρεγμένοι λασπωμένοι καὶ λυπημένοι διὰ νὰ τοὺς φωτίσουν νὰ εὕρουν τὰ σπίτια των καὶ τὰ πράγματά των, διότι ἀπὸ τὸ πολὺ σκότος δὲν ἐγνώριζαν ποῦ εἶναι καὶ ποῦ ὑπάγουν, διότι εἶχαν μάθει ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ὅτι ἐνικήθησαν καὶ εἶχαν ἐνωρὶς στείλει πληγωμένους καὶ νεκρούς. Ἔγεινεν ἀνάμνησις τοῦ Βαλτετσίου· ἔκλαιον ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχασαν τοὺς ἰδικούς των εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἔκλαιον καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσης διὰ τοὺς συγγενεῖς των, οἵτινες ἐφονεύθησαν εἰς τὰ Βέρβαινα καὶ τὰ Δολιανά. Ἐδιπλασιάσθη ὁ θρῆνος καὶ τὸ κακόν. Καθ' ὅλην δὲ τὴν νύκτα ἐγίνετο ἀνησυχία καὶ μοιρολόγια ἀκούοντο. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἐμάθαμεν ὅλα τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου, διότι οὐδεμίαν ἄλλην εἴδησιν εἴχαμεν περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ καπνοὺς ἔβαλεν ἡ Ἐπάνω Χρέπα, διότι οἱ Τοῦρκοι μαθόντες τὸν τηλέγραφον τοῦ καπνοῦ, ἐβγῆκαν νύκτα διὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς Ἕλληνας· ἀλλ' αὐτὴν τὴν αὐγὴν ἡ Ἐπάνω Χρέπα ἦτο σκεπασμένη ἀπὸ κ α τ α χ ν ι ά ν, διότι ἤθελε νὰ βρέξῃ καθὼς καὶ ἔβρεξε, καὶ οὕτω δὲν εἶδεν ἡ β ά ρ δ ι α ἂν οἱ Τοῦρκοι ἐβγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν.

Ἡ μάχη αὕτη εἶναι πολὺ σημαντική, διότι προτοῦ εἶχε γείνει ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰς τὰς μάχας ἔλαβαν οἱ Ἕλληνες τόλμην μεγάλην νὰ μὴ φοβοῦνται πλέον τοὺς Τούρκους, καὶ ἄρχισαν νὰ ἐρωτοῦν ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι, ὄχι σὰν πρῶτα ὅτε ἔλεγαν, ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι καὶ ἔφευγαν. Πολλαῖς φοραῖς ἐκυνήγησαν τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ πολλαῖς καπόταις

ἔχασαν οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἕως νὰ συνειθίσουν νὰ παίρνουν τῶν Τούρκων τῆς καπόταις [1].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Στρατοπέδευσις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ζαράκοβαν καὶ εἰς τὰ Τρίκορφα. — Ἔλευσις τοῦ Δ. Ὑψηλάντου καὶ ὑποδοχὴ αὐτοῦ. — Παράδοσις τῆς Μονεμβασίας. — Μάχη τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη κατὰ τὸν Μικρὸν Μύτικα καὶ Μαντζαγρᾶ. — Μάχη ἐν Λάλᾳ.

Ὁ Φλέσας μετὰ τὸ σκόρπισμα τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ τοῦ Ἄργους ἀπὸ τὸν Κεχαγιᾶν, καὶ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Βαλτετσίου, ὅταν ἤμεθα εἰς τὴν Ζαράκοβαν, ἡ δὲ ἐφορεία εἰς τὴν Πιάναν, ἤρχετο ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἐκεῖ. Ἐπειδὴ δὲ ὠργανίζετο ἡ συνέλευσις τῶν Καλταζῶν, διερχόμενος ἀπό τινα χωρία τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας ἔλεγε γενικῶς τοὺς κοτσαμπάσιδες Τουρκολάτρας,

[1] Ὁ Π. Πατρῶν σελ. 39 λέγει ὅτι 2,000 Τοῦρκοι ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ τὰ Δολιανὰ καὶ ὅτι μὲ κανόνια καὶ μὲ καβαλαρίαν ἐνικήθησαν ἀπὸ τὸν Νικήτα καὶ τοὺς ἐκεῖ κλεισθέντας ἕως 200 στρατιώτας, καὶ ὅτι μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς νικήσωσιν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ὁ Νικήτας τοὺς κατεδίωξε καὶ τοὺς ἐπῆρε καὶ τὰ κανόνιά των. Αὐτὰ δὲν ἔχουν ὅλως διόλου ἁλάτι. Ἀφοῦ τοὺς ἔκλεισαν καὶ τοὺς ἐπολεμοῦσαν μὲ τὰ κανόνιά των, πῶς ἦτο δυνατὸν οἱ ὀλίγοι κλεισμένοι νὰ τοὺς νικήσουν; Ἦτο πρᾶγμα νὰ μὴν μάθῃ ὁ Ἱεράρχης τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Βερβαίνων; διότι τί ἤθελαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰ Δολιανά; ἦτο ἐκεῖ στρατόπεδον, ἢ ἐγνώριζαν αὐτοὶ ὅτι ἐκεῖ θὰ εὑρεθῇ καὶ ὁ Νικήτας; Ὁ δὲ Σ. Τρικούπης (Ἱ. Α. 257) τοὺς λέγει 4.000· Ἀλλ' ὅταν ἐπήγαιναν νὰ ἐπιχειρίσουν τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβαίνων, τὸ ὁποῖον ἦτο ὑπὲρ τὰς 2,500, καὶ εἶχε κοντά του τὰ στρατόπεδα τοῦ Βαλτετσίου, Πιάνας καὶ Χρυσοβιτσίου. ἦτο δυνατὸν νὰ ἔβγουν μὲ τόσους ὀλίγους καὶ μάλιστα ἀφοῦ εἶχαν χάσει πρὸ 8 ἡμερῶν τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου;

καὶ ἄλλως πως ἐξύβριζε τοὺς προκρίτους. Ὁ δὲ Κανέλλος Δεληγιάννης εὑρεθεὶς τότε ἐκεῖ καὶ θυμωθεὶς κατὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου εἶπε πρὸς αὐτόν, ὅτι πρὶν ἐπαναστατήσωμεν, αὐτὸς ἐξαπάτησε τοὺς προκρίτους ὡς ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ὑποσχόμενος μεγάλα πράγματα καὶ ὅτι θὰ ἔχωμεν βοηθοὺς μεγάλας Δυνάμεις· τὸν ὠνόμασε ψεύτην, διότι ὅσα τοῖς ὑπέσχετο δὲν ἀλήθευσαν, καὶ ὅτι ἡ Ῥωσία δὲν ἔστειλε βοηθήματα, οὔτε ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας· ὁ δὲ Φλέσας εἶπε πρὸς τὸν Δεληγιάννην· «ψεύτης εἶσαι σύ! καὶ διὰ τί νὰ μὴ » πιστεύσῃς ὅσα σοῦ ἔλεγα ὡς ἀπόστολος, διότι ἂν σοῦ » ἔλεγα τὰ ἀληθινὰ πράγματα, δὲν ἤθελές με πιστεύσει, » διότι τὰ συμφέροντά σου ἦσαν ἑνωμένα μὲ τὰ τῶν » Τούρκων». Τότε πλέον ὁ Κανέλλος ἔγεινεν ἀκράτητος ἀπὸ τὸν θυμόν του, καὶ ἀμφότεροι ἐπιστολίσθησαν, ἀλλ' ἐμεσολάβησαν τὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἐφορείας καὶ τοὺς ἐξεχώρισαν, καὶ ὁ Φλέσας ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ νύκτα ἦλθεν εἰς τὴν Ζαράκοβαν, ὅπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις τὸν ἔστειλεν ἀμέσως νύκτα εἰς τὸ Βαλτέτσι διὰ νὰ μὴν τὸν κοκοποιήσῃ ὁ Δεληγιάννης.

Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Βαλτετσιοῦ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπίασε τὸ χωρίον Ζαράκοβα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἕνα πύργον πολὺ ὑψηλὸν καὶ δυνατὸν καὶ ἐκεῖ μετέφερε τὰ στρατόπεδα τοῦ Χρυσοβιτσιοῦ καὶ τῆς Πιάνας· ἡ δὲ Ἐφορεία ἔμεινεν ἀκόμη εἰς Πιάνα διὰ πολλαῖς ἡμέραις.

Ἀπὸ τὴν Ζαράκοβαν ἀνταπεκρίθη μὲ τοὺς καπεταναίους, ὅπου ἔμειναν εἰς τὸ Βαλτέτσι νὰ ἑτοιμασθοῦν καὶ νὰ ἔλθουν νὰ ὀχυρωθοῦν (ταμπουρωθοῦν) εἰς τὴν Σιλήμναν, καὶ ὅτι αὐτὸς θὰ πιάσῃ τὰ ὀπίσω Τρίκορφα

κατὰ τὴν Ζαράκοβαν ἕως τὸ Ἁλῶνι καὶ Διάσελον τῆς Ἐπάνω Χρέπας, ὅπου χύνει κατὰ τὸ Περθῶρι ὁ δρόμος, ἕως ἐκεῖ θὰ βαστᾷ διὰ νὰ μὴ τοῦ πάρουν οἱ Τοῦρκοι τῆς πλάταις.

Ἀφοῦ ἐπῆγεν ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Ζαράκοβαν, μετὰ τὸ γεῦμα τὰ ἐπῆρεν ὁ ἴδιος μὲ ὅλους τοὺς καπεταναίους καὶ ἐπῆγαν εἰς τὰ Τρίκορφα, ὅπου δὲν φαίνεται ἡ Τριπολιτσᾶ, τοὺς ἔδειξεν ἐκεῖ τὰς θέσεις καὶ ἔκαμαν ταμπούρια. Αὐτὰ λέγονται τὰ πρῶτα ταμπούρια, διότι ἔκαμαν καὶ ἄλλα ὕστερα, ἕως ὅτου ἐπήγαμεν εἰς τὸν Ἅγιον Βλάσην. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς ἔδειξε τὴν θέσιν, οἱ στρατιῶται καὶ οἱ καπεταναῖοι ἄρχισαν ὅλοι καὶ ἔκτιζαν ταμπούρια, ἀλλὰ τὰ καλλίτερα ἔκτισαν οἱ Λαγκαδινοὶ τὸ σῶμα τῶν Δεληγιανναίων, ὅσοι ἦσαν μὲ τὸν Ἀθανάσιον Κίντζον· διότι ὅλοι ἦσαν κτίσται, οἱ δὲ ἄλλοι στρατιῶται τοῦ τμήματος τῶν Δεληγιανναίων ἦσαν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Λάλα μὲ τὸν Δημήτριον Δεληγιάννην, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Λαλαίων εἰς Πάτρας ἦλθαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, καθὼς θὰ διηγηθῶμεν κατωτέρω, καὶ τότε ἐσυνάχθη εἰς τὴν πολιορκίαν ὅλον τὸ στράτευμα τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας.

Καθὼς ἄναψεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀμέσως ἐλακτάρισεν εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑπτανησίων τὸ Ἑλληνικὸν αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἄρχισαν νὰ ἔρχωνται πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν καὶ ἐγιόμισαν τὰ παράλια τῆς Γαστούνης. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ κάμνουσα προκηρύξεις καὶ φοβερίζουσα τοὺς Ἑπτανησίους, ὅτι ὅσοι φύγουν χωρὶς ἄδειαν διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ συλλαμ-

βάνονται θὰ φονεύωνται, τὰ δὲ κτήματά των θὰ δημεύωνται. Τελευταῖοι ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑπτανησίους ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅσοι ἦλθαν εἰς τοῦ Λάλα μὲ τὸ καράβι τὸ πολεμικὸν τοῦ Ἀναστ. Φωκᾶ, μὲ τὸ ὁποῖον ἔφερον καὶ κανόνια, καὶ ὅλας τὰς ἑτοιμασίας τοῦ πολέμου, ἤτοι ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ὁ Γεράσιμος Φωκᾶς, ὁ Εὐάγγελος Πανᾶς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς καὶ ἄλλοι πολλοί, καὶ οὕτω ἐσυνάχθησαν Κεφαλλῆνες ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους, οἵτινες ἑνώθησαν καὶ μὲ τοὺς ἐλθόντας πρότερον Ζακυνθίους καὶ ἔγειναν ὅλοι ἕως τετρακόσιοι.

Αὐτοὶ πάλιν ἑνώθησαν μὲ τὸν Γεώργιον Σισίνην καὶ μὲ τοὺς ἐκεῖ Γαστουναίους καὶ ἄλλους διὰ νὰ ὑπάγουν ὅλοι ὁμοῦ νὰ πολιορκήσουν τὸ Λάλα. Ἡ βοήθεια αὕτη τῶν Ἑπτανησίων ἔδωκε ζωὴν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἐκείνων τῶν ἡμερῶν, διότι οἱ Λαλαῖοι ἔβγαιναν συχνά, ἔκαιαν καὶ ἅρπαζαν, ὅτι καὶ ἂν εὕρισκαν εἰς τοὺς κάμπους τῆς Γαστούνης καὶ τοῦ Πύργου, ἐσύναζαν τὰς τροφὰς καὶ τὰ ζῶα, ἐπέρναγαν καὶ τὸν ποταμὸν Ἀλφειὸν (Ῥουφιάν) κατὰ τὴν Ἀγουλινίτσαν καὶ ἐπήγαιναν πέραν ἀκόμη καὶ οὕτως ἐμπόδιζαν τοὺς Ἕλληνας νὰ συσσωματωθοῦν. Εἶχαν δὲ τρομάξει τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας· ἐπῆγαν ἔπειτα καὶ ἐπῆραν τοὺς Τούρκους τῆς Γαστούνης, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κλεισμένοι εἰς τὸ παλαιὸν φρούριον τῆς Γλαρέντσας καὶ ἔφεραν αὐτοὺς εἰς τοῦ Λάλα. Τότε δὲ μάλιστα εἶχαν σκοτώσει καὶ τὸν περίφημον διὰ τὴν παλληκαριάν του Γ. Γιαννιᾶν μὲ τοὺς συντρόφους του κατὰ τὴν θέσιν Κατσαροῦ ὀνομαζομένην, καὶ ὕστερον πάλιν εἰς ἄλλον πόλεμον γενόμενον κατὰ τὸ χωρίον Λαντσόϊ ἐσκότωσαν ἐπίσης κάμποσους Ἕλληνας καὶ τὸν Χαράλαμπον Βιλαέτην, ἀρχηγὸν τοῦ Πύργου καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλή-

νων εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ ἕνεκα τούτων ἐδειλίασαν τοὺς ἐντοπίους Ἕλληνας.

Οἱ Λαλαῖοι Τοῦρκοι ἀφοῦ εἶδαν τοὺς Ἑπτανησίους ἐρχομένους κατάκαμπα μὲ τὰ κανόνια των ἐπίστευσαν, ὅτι δὲν ἦσαν ἐχθροί των, καὶ ἐβγῆκαν ἀπὸ τοῦ Λάλα νὰ τοὺς ἀνταμώσουν κατὰ τὴν θέσιν Πουρνάρι εἰς τὸν κάμπον. Ἐζήτησαν νὰ ὁμιλήσουν μὲ τοὺς καπεταναίους των ὡς φίλοι καὶ σύμμαχοι τῶν Ἄγγλων· ἀλλ' οἱ Ἑπτανήσιοι τοὺς εἶταν, ὅτι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα Ἕλληνες, καὶ μαζὺ μὲ τοὺς ἀδελφούς μας θὰ ἀποθάνωμεν, ἢ θὰ ἐλευθερωθοῦμεν· δόσατέ μας καὶ σεῖς τὰ ἅρματά σας καὶ ἐλᾶτε νὰ ζήσετε μὲ ἡμᾶς μὲ τὰ παιδιά σας καὶ μὲ τὰς γυναῖκας σας, καὶ θὰ περάσωμεν καλά, καὶ ὅτι θὰ εἴμεθα ὅλοι ἴσοι καὶ θὰ ζήσωμεν ὡς ἀδέλφια, ἔξω ἀπὸ μίαν πίστιν. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Λαλαῖοι καὶ μαθόντες, ὅτι οἱ Ἑπτανήσιοι δὲν ἦλθαν ὡς φίλοι των, ἐτραβήχθησαν πάλιν εἰς τοῦ Λάλα.

Ἔπειτα ἐπλησίασαν καὶ ἀπὸ τὰ μακρυνὰ μέρη οἱ Καλαβρυτινοὶ Ἕλληνες, οἱ Ἀρκαδινοί, Φαναρῖται, οἱ Καρυτινοὶ καὶ ἄλλοι, οἵτινες ὅλοι ἐπολέμησαν τοὺς Λαλαίους πρῶτον μὲν κατὰ τὴν 29 Μαΐου εἰς τὴν θέσιν Πουρνάρι, ὅτε οἱ Λαλαῖοι ἐβγῆκαν νὰ πάρουν τὰ κανόνια, τὰ ὁποῖα ἔφεραν οἱ Κεφαλωνίταις μὲ τοὺς Γαστουναίους, καὶ ἐνικήθησαν, ἀφοῦ ἐσκοτώθησαν ἀπὸ αὐτοὺς ἕως πεντήκοντα καὶ ἐπληγώθησαν πολλοί, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀπέθαναν τέσσαρες Γαστουναῖοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὴν Βίγλαν καὶ ἕνας Κεφαλωνίτης. Τὸ ἑσπέρας τῆς μάχης ἐσυνάχθησαν τὰ στρατεύματα ὅλα ἐπάνω εἰς τὸ Ποῦσι ἀπέχον ἀπὸ τοῦ Λάλα ἕως μισὴν ὥραν. Οἱ Γαστουναῖοι μὲ τοὺς Κεφαλωνίτας καὶ τοὺς Ζακυνθίους ἕως χίλιοι

πεντακόσιοι, οἱ Καλαβρυτινοὶ χίλιοι, οἱ Καρυτινοὶ μετὰ τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Φαναριτῶν ὡς χίλιοι πεντακόσιοι καὶ ἔστησαν τὰς σκηνάς των ἄντικρυς τοῦ Λάλα.

Τὴν δὲ ἑπομένην ἡμέραν 30 Μαΐου πάλιν ἔγεινε μάχη κάτω εἰς τοῦ Ποῦσι τὸν κάμπον, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλη ἡ καββαλαρία τῶν Λαλαίων καὶ οἱ πεζοί, ὡς χίλιοι πεντακόσιοι, ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτήν, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων μόνον ὀκτακόσιοι, οἵτινες ἐπολέμησαν ἀνδρείως, ἡ δὲ μάχη διήρκεσεν ἓξ περίπου ὥρας· ἐνικήθησαν δὲ εἰς αὐτὴν πάλιν οἱ Λαλαῖοι καὶ ἔφυγαν, ἀφοῦ ἔχασαν περὶ τοὺς ἑξήκοντα, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπληγώθησαν· ἀπὸ δὲ τοὺς Ἕλληνας ἀπέθαναν δύο καὶ ὁ καπετὰν Γεώργακης Πλαπούτας, καὶ δύο ἐλαβώθησαν.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου ἐνῷ ἤμεθα εἰς τὰ Τρίκορφα, μᾶς ἔγραψαν οἱ ἰδικοί μας ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τοῦ Λάλα τοὺς πολέμους καὶ τὰς νίκας των, καὶ προσέτι τὸν θάνατον τοῦ Γ. Πλαπούτα, ὁ ὁποῖος θελήσας νὰ πιάσῃ τὰ Μπαστηραίϊκα, εἶπε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἀλλ' ἕνας μόνον στρατιώτης ἀπὸ τὸν Βλόγκον τὸν παρηκολούθησεν ἕως ἐκεῖ· καὶ ἀφοῦ αὐτὸς ἐσκοτώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἔμεινε μόνος ὁ Γ. Πλαπούτας, ὅστις ἔπασχεν ἀπὸ ἄσθμα, ἡ δὲ παραμικρὰ στενοχωρία αὔξανε τὸ πάθος του· τότε δέ, θέλων νὰ γυρίσῃ ὀπίσω εἰς τὸ στρατόπεδον, ἔτρεξε περισσότερον διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων ζωντανός, καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸ ἐκεῖ πλησίον δάσος· ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὸν θυμόν του καὶ τὴν φιλοτιμίαν του ἔπεσεν ἄπνους, ἡ δὲ θέσις, ὅπου ἔπεσεν, ἦτο δασώδης καὶ εἶχε καὶ ῥεύματα· οἱ δὲ Τοῦρκοι δὲν τὸν εἶδαν, ἀλλὰ καὶ ἂν τὸν ἔβλεπαν, ἐπειδὴ ἦσαν καβ-

βαλαραῖοι, τὰ ἄλογά των δὲν ἐδύναντο νὰ ἔμβουν ἐκεῖ, διότι ὁ τόπος ἦτο δύσβατος· τὸ δὲ στρατόπεδον ὅλον τοῦ Λάλα ἐλυπήθη πολύ, διότι ἔχασεν ἕνα καλὸν ἀρχηγόν. Ἔπειτα οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν ἐκεῖθεν τὸν νεκρόν του, τὸν μετέφεραν εἰς τὸ χωρίον Νεμνίτσαν, καὶ ἐκεῖ τὸν ἔθαψαν μὲ μεγάλας τιμάς.

Καθὼς λοιπὸν ἐμάθαμεν τὸν θάνατόν του ἐκρίθη εὔλογον ἀπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην νὰ σταλῇ ὁ Δ. Πλαπούτας εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Λάλα διὰ νὰ παραλάβῃ τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀλλ' εἰς τὸν δρόμον του νὰ περάσῃ καὶ ἀπὸ τὴν Στεμνίτσαν καὶ νὰ λάβῃ καὶ τὰς διαταγὰς τῆς Γερουσίας τῶν Καλτεζῶν.

Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐκεῖθεν ὁ Δ. Πλαπούτας ἐπῆγεν εἰς τὰ Μαγούλιανα, ὅπου ἐκοιμήθη τὴν πρώτην νύκτα, τὴν δὲ ἐρχομένην ἡμέραν ἐτράβηξεν εἰς τὰ Λαγκάδια καὶ ἐκεῖ ἔμεινεν ἕως τὸ δειλινόν, καὶ ἔπειτα ἀνεχώρησε καὶ ἐνύκτωσε μακρὰν τῶν Λαγκαδίων. Ὅλην δὲ τὴν νύκτα ἐπεριπατοῦσε καὶ ἔφθασεν εἰς τοῦ Ποῦσι τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὸ γεῦμα.

Ἐκεῖ φθάσας ηὗρε τοὺς Ἕλληνας ὠχυρωμένους εἰς τὸ αὐτὸ ὀχύρωμα (ταμποῦρι) τῆς θέσεως Ποῦσι. Ἡ συνοδεία τοῦ Πλαπούτα ἦσαν ὅλοι δέκα ἑπτά, εἶχε δὲ καὶ τοὺς δύο καπεταναίους τῆς κωμοπόλεως Μαγουλίανων, τὸν Ἀργύρην Ζούβελον καὶ τὸν Ἠλίαν Κοσμόπουλον, τοὺς ὁποίους ἔδωκε πρὸς αὐτὸν ὁ Κολοκοτρώνης διὰ νὰ τὸν συντροφεύουν, τὸν ἔχουν ἔγνοιαν, τὸν παρηγοροῦν εἰς τὴν λύπην του διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ διὰ νὰ τὸν συνδράμουν εἰς τοὺς πολέμους. Φθάσαντες δὲ εἰς τοῦ Ποῦσι, ὡς εἴπαμεν, ηὗραν τὸ στρατιωτικὸν σῶμα

τοῦ ἀποθανόντος, καὶ τοὺς καπεταναίους τοῦ τμήματος Λιοδώρας, διότι ἐκεῖ ἦσαν καὶ τὰ δύο τμήματα τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας, ἡ Ἄχοβα καὶ ἡ Λιοδώρα, καὶ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἦτο ὁ Δημήτριος Παπαγιαννόπουλος, ὁ μετὰ ταῦτα ὀνομασθεὶς Δεληγιάννης.

Ἀφοῦ ἔγεινεν ὁ δεύτερος πόλεμος εἰς τὸ Ποῦσι, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, καὶ οἱ Λαλαῖοι ἐνικήθησαν καὶ πολὺ ἕνεκα τούτου ἐφοβήθησαν· διὰ τοῦτο ἀπεφάσισαν καὶ ἔστειλαν εἰς Πάτρας τὸν Κουτσοραΐπην ὀνομαζόμενον μὲ γράμματα πρὸς τὸν Ἰσοὺφ πασᾶν Σέραλην καὶ ἐζήτησαν νὰ ἔλθῃ μὲ δύναμιν νὰ τοὺς πάρῃ μὲ τὰς οἰκογενείας των εἰς τὰς Πάτρας.

Οἱ δὲ πολιορκοῦντες Ἕλληνες τότε τὰς Πάτρας ἦσαν μακράν, καὶ δὲν εἶδαν τὸν Πασᾶν, ὅστις ἐβγῆκε μὲ τὰ στρατεύματά του διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τοῦ Λάλα, ὥστε νὰ τὸν ἐμποδίσουν, ἢ νὰ τὸν πάρουν ἀπὸ κοντά, καὶ νὰ ἑνωθοῦν καὶ αὐτοὶ μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας εἰς τοῦ Λάλα.

Ἡ θέσις Ποῦσι ἦτο ὠχυρωμένη ὁλόγυρα, ἔχουσα χαρακώματα καὶ δένδρα μεγάλα ἐρριμένα ἐπάνω εἰς αὐτά, κατὰ δὲ τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ ὁποῖον βλέπει εἰς τοῦ Λάλα, εἶχαν τοποθετημένα τὰ κανόνιά των. Ἐκεῖ ἔμειναν τρεῖς ἡμέρας χωρὶς νὰ κάμουν κανένα πόλεμον. Οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ εἶχαν κρυφὰ συνεννόησιν μέ τινας Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τοῦ Λάλα δοῦλοι εἰς τοὺς Τούρκους, ἐπηγαινοήρχοντο καὶ μυστικὰ τοὺς ἔφεραν εἰδήσεις τί κάμνουν οἱ Τοῦρκοι. Κατὰ δὲ τὰς 12 τοῦ μηνὸς Ἰουνίου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς φέροντας τὰς εἰδήσεις, ὅτι τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἦλθε βοήθεια εἰς τοὺς Λαλαίους ἀπὸ τὰς Πάτρας ὁ Ἰσοὺφ πασᾶς Σέραλης μετὰ 800, ἐξ ὧν οἱ 300 ἦσαν καββαλαραῖοι, καὶ ὅτι εἶχαν σκοπὸν νὰ πέσουν ἐπάνω των

νὰ τοὺς πολεμήσουν καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἦναι ἕτοιμοι, διότι τὴν ἡμέραν τῆς προσβολῆς δὲν τὴν ἐγνώριζαν. Ταῦτα μαθόντες οἱ Ἕλληνες ἔθεσαν διπλαῖς βάρδιαις, καὶ περισσότερον ἔδωκαν τὴν προσοχήν των εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ὀχυρώματος (ταμπουριοῦ), τὸ ὁποῖον ἔβλεπεν εἰς τοῦ Λάλα. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὰς 12 ξημέρωμα 13 ἐβγῆκαν νύκτα πολύ, καὶ ἦλθαν ἀπὸ τὸ ὄπισθεν μέρος ὅπου ἦτο λόγκος, οἱ δὲ Ἕλληνες δὲν ἤλπιζαν τοῦτο, καὶ εἶχαν τὴν προσοχήν των κατὰ τὸ μέρος ὅπου εἶναι ἡ πεδιάς. Ἐνῷ δὲ ὁ ἥλιος ἀκόμη ἦτο ἀβάρετος, οἱ Τοῦρκοι ἔξαφνα ἔπεσαν μέσα σχεδὸν εἰς τὸ ταμποῦρι καὶ ἄρχησαν νὰ τουφεκίζουν ἀπὸ τῆς πλάταις. Τὸ σῶμα τῶν Φαναριτῶν ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐτρόμαξεν ἔξαφνα καὶ ἔφυγεν ἔξω τοῦ χαρακώματος· τούτους φεύγοντας ἐκυνήγησαν οἱ καβαλαραῖοι Τοῦρκοι καὶ ἐσκότωσαν ἐξ αὐτῶν 30, ἐκινδύνευσε δὲ καὶ ὁ ἀρχηγός των Ντσανέτος Χριστόπουλος. Πλησιέστερα τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἔτυχαν οἱ Καπελήσιοι ἀπὸ τὸ τμῆμα τῆς Γαστούνης καὶ αὐτοὶ ἔπιασαν τὴν θέσιν τῶν Ἀνδριτσάνων καὶ Φαναριτῶν, καὶ πολεμοῦντες ἐστόμωσαν τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων καὶ δὲν τοὺς ἄφησαν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ ταμποῦρι. Κατόπιν δὲ τούτων ἔλαβαν εἴδησιν ὅλοι οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἔτρεξαν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ οὕτω καὶ οἱ ἴδιοι Τοῦρκοι ἐτρόμαξαν καὶ ἐτραβήχθησαν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἔτρεχαν γύρωθεν τοῦ ταμπουριοῦ, μοιράζοντες φουσέκια καὶ ἐμψυχώνοντες τοὺς Ἕλληνας· ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς μόνος ἔρριψε τὰ πρῶτα κανόνια, ὁ δὲ Γεώργιος Σισίνης γυρίζων καβάλα μέσα εἰς τὸ ταμπούρι ἐμοίραζε καὶ αὐτὸς φουσέκια, ἀτσαλόπετραις καὶ ρῶμι καὶ ἔδιδε θάρρος εἰς τοὺς πολε-

μοῦντας στρατιώτας. Οἱ Ἕλληνες ἔστρεψαν τὰ κανόνια των κατὰ τὸ μέρος, ὅπου ἦσαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐθέρισαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκατάκοψαν καὶ πολλὰ δένδρα, ἡ δὲ μάχη κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἔγεινε φονικωτάτη. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ βόλι τουφεκιοῦ ἐρχόμενον ἀπὸ ἄγνωστον μέρος ἐπλήγωσε δύο πυροβολιτὰς Ἕλληνας καὶ ἄλλους ἐφόνευσε. Παρατηρήσαντες δὲ τὴν θέσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸ βόλι ἤρχετο, εἶδαν, ὅτι ἐπάνω ἀπὸ ἕνα δένδρον ἐκεῖθεν ἔβγαινεν ὁ καπνός, καὶ ἐννόησαν, ὅτι ἐκεῖ ἐπάνω εἶναι ἄνθρωπος καὶ τουφεκίζει. Τότε ὁ καπετὰν Βαγγέλης Πανᾶς εἶδε καλά, ἐσημάδευσε καὶ ἔρριψε τὸ κανόνι, τοῦ ὁποίου ἡ σφαῖρα εὐτυχῶς ηὗρε τὸν Ἀράπην, ὅστις ἦτο ἐπάνω εἰς τὸ δένδρον καὶ τὸν ἐκατέβασε κάτω κομμάτια. Τὸ θέαμα τοῦτο ἦτο πολὺ φοβερόν· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἔβαλαν τῆς φωναῖς καὶ ἐμψυχώθησαν, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐδειλίασαν, καὶ ὁ φόνος τῶν πυροβολιτῶν Ἑλλήνων ἔπαυσε, διότι ἄλλοθεν δὲν ἐβλέποντο. Ἡ μάχη ἔπειτα ἐξακολούθει τακτικὰ ὁλόγυρα τοῦ ταμπουριοῦ καὶ ὅλοι ἐπολέμουν, καὶ τότε ἐλαβώθη ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς· τούτου θέλοντος νὰ τουφεκίσῃ καὶ κρατοῦντος τὸ τουφέκι του, βόλι τουρκικὸν τοῦ ἐπῆρε τὰ δύο του χέρια καὶ τὰ ἐτραυμάτισεν. Ἡ μάχη αὕτη ἦτο ὁρμητικὴ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων καὶ ἐβάσταξεν ἕως τὸ δειλινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Ἀπὸ τοῦ Λάλα ἐβγῆκαν ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδία καὶ ἀγνάντευαν τὴν μάχην, φωνάζοντες καὶ παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ τοὺς βοηθήσῃ καὶ δίδοντες θάρρος τῶν ἰδικῶν των, ἀλλ' ὁ πασᾶς ἰδών, ὅτι οἱ Τοῦρκοι νικῶνται, καὶ ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνει τὴν διάλυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ἐνωρὶς ὑπεχώρησεν εἰς τοῦ Λάλα μὲ πολλὴν ζημίαν του, διότι κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐσκοτώθησαν

ὡς 200 Τοῦρκοι καὶ μεταξὺ τούτων καὶ ὁ Σιληκτάρης· τοῦ ἰδίου πασᾶ.

Μετὰ τὴν μάχην οἱ Ἕλληνες στενοχωρημένοι ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν, διότι οἱ φέροντες τὰς τροφὰς καὶ τὸ νερὸν ἐφοβήθησαν τοὺς Τούρκους, καὶ δὲν ἦλθον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐβούλωσαν τὰ κανόνιά των καὶ τὰ ἔχωσαν, ἔθαψαν τοὺς φονευθέντας, ἄφησαν τὰ περιττὰ πράγματά των, ἐπῆραν τοὺς πληγωμένους καὶ ἔφυγαν ὁλονυκτίς· καὶ οἱ μὲν Ἑπτανήσιοι καὶ μέρος Καλαβρυτινῶν ἐπῆγαν εἰς τὴν Δίβρην, οἱ δὲ ἄλλοι ἕκαστος εἰς τὴν ἐπαρχίαν του καὶ εἰς τὸ χωρίον του, καὶ οὕτω ἐδιαλύθη τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων· οἱ δὲ περὶ τὸν Δημ. Δεληγιάννην καὶ Πλαπούταν Καρυτινοὶ ἐπῆγαν ἔπειτα εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν. Οἱ δὲ Λαλαῖοι ἔμειναν κύριοι τῆς θέσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπολιόρκητοι. Τρεῖς δὲ ἡμέρας ἐν ἀνέσει ἑτοιμάζοντο, καὶ ἀφοῦ πρῶτον ἔθαψαν τοὺς νεκρούς των, ἔπειτα κατὰ τὴν 17 Ἰουνίου ἔφυγαν καὶ αὐτοὶ μετὰ τοῦ Ἰσοὺφ πασᾶ εἰς τὰς Πάτρας διὰ τοῦ δρόμου τοῦ κάμπου. Φωτιὰ δὲν ἔβαλαν κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἀφῆκαν σκοτεινὴν τὴν φυγήν των, ἔπειτα δὲ ἐφάνησαν εἰς τὸν κάμπον καίοντες καὶ καταστρέφοντες δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ φοβούμενοι καὶ φοβίζοντες τοὺς Ἕλληνας, ὥστε νὰ μὴ τοὺς πλησιάζουν. Ἦσαν δὲ φορτωμένοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἄλλοι μὲν τὰ παιδιά των, καὶ ἄλλοι τὰ πολύτιμά των πράγματα, καὶ ἕως νὰ φθάσουν εἰς Πάτρας ὑπέφεραν πολὺ βαδίζοντες μέσα εἰς τὰ ἀγκάθια, διότι ἦσαν ἀσυνείθιστοι εἰς τοὺς κόπους καὶ εἰς τὴν κακουχίαν αὐτήν· ἐπροίσθησαν δὲ ἐκ τούτου τὰ πόδια τῶν γυναικῶν, τῶν γεροντισσῶν, τῶν κορασίων καὶ τῶν μικρῶν παιδίων.

Φθάσαντες δὲ εἰς τὰς Πάτρας ἔπεσαν ἐκεῖ πλησίον τοῦ φρουρίου καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔκειντο ἐκεῖ ὡσὰν πεθαμένοι.

Ἀφοῦ δὲ οἱ Ἕλληνες ἔμαθον τὴν φυγὴν τῶν Λαλαίων ἔτρεξαν ὅλοι εἰς τοῦ Λάλα, ὅπου ἔφθασε καὶ ὁ Κωνσταντῆς Πετιμεζᾶς, καὶ ἀφοῦ ἐλαφυραγώγησαν τὰ σπίτια τῶν Λαλαίων, ἔπειτα ἔβαλαν φωτιὰ καὶ τὰ ἔκαψαν.

Ὁ Ἰσοὺφ πασᾶς Σέραλης αὐτὸς ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν. Πολλάκις ἔκαμε πολλοὺς πολέμους πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ εἰς ὅλους ἐνίκησεν. Αὐτὸς ἔσωσεν ὅλα τὰ φρούρια τὰ Μωραΐτικα καὶ τὰ Ῥουμελιώτικα, ἔσωσε δὲ καὶ τοὺς Λαλαίους, ὡς εἴρηται, διότι ὁ ἴδιος ἐξεστράτευσεν εἰς τοῦ Λάλα καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς μὲ τὰς οἰκογενείας των τοὺς ἐσυνώδευσεν εἰς τὰς Πάτρας.

Ὁ πασᾶς οὗτος ἦτο πολεμικὸς καὶ στρατηγηματικός. Ἂν δὲν ἐπρόφθανε νὰ ἔλθῃ, ὅλα τὰ φρούρια ἤθελαν πέσει εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὸ 1823 πάλιν ἐπέρασεν εἰς τὴν Ῥούμελην, καὶ ὁ Σουλτάνος ἐδιώρισεν αὐτὸν φρούραρχον τῆς Βάρνας, κατὰ δὲ τὰ 1828 καὶ κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἕως τὰς δέκα ἔγεινεν ἡ παράδοσις τῆς Βάρνας, πολιορκουμένης ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον τῆς Ῥωσσίας, ἡ ὁποία εἶχε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ Ἰσοὺφ πασᾶς ἔκτοτε ἔφυγεν εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ κάτοικος [1].

[1] *Ἆσμα δημοτικὸν εἰς τὴν μάχην τοῦ Λάλα.*

Θέλτε ν' ἀκοῦστε κλάϋματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια;
Περάστε ἀ-ὸ τοῦ Μπάστηρα κι' ἀπὸ τὸ Πέρα Λάλα,

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ ἐσυνάχθη ὅλον τὸ στράτευμα τῆς Καρύταινας εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἔπειτα μὲ ἐπῆρε καὶ μὲ ἐπῆγεν ἐπάνω εἰς τὸ ὑψηλὸ καὶ χονδρὸ βουνὸ τῆς Σιλήμνας, ὅπου βλέπει τὴν Τριπολιτσᾶν καλά. Ἐπήγαμεν φυλακτὰ νὰ μὴ μᾶς βλέπουν οἱ Τοῦρκοι, μὲ ἔχωσε μέσα εἰς μίαν χασμάδα ἀπὸ πέτραις καὶ μοῦ ἔδωκε τὸ κιάλι νὰ βλέπω ὅλην τὴν Τριπολιτσᾶν, διὰ νὰ μὴν ἔβγουν οἱ Τοῦρκοι καὶ νὰ τοὺς δώσω εἴδησιν. Ἐκάθησα ἕως ὅτου ἐνύκτωσεν, οἱ δὲ στρατιῶται ἔκτιζαν τὰ ταμπούριά των.

Ὅταν ἤμουν ἐκεῖ κρυμμένος εἶδα ἕνα Μανιάτην, ὅστις ἐπῆγε φυλακτὰ κοντὰ εἰς μίαν μεγάλην πέτραν καὶ ἐσήκωσε μίαν ἄλλην πέτραν, ἔβγαλε τρεῖς φοραῖς πρᾶγμα ἀπὸ τὸν κόρφον του καὶ τὸ ἔχωσε· Τοῦτο, ὅταν ἐγύρισα

Καὶ κεῖ νὰ ἀκοῦστε κλάϋματα Τούρκικα μοιρολόγια
Ν' ἀκοῦστε τῆς Λαλιώτισσαις τῆς καλομαθημέναις
Πῶς κλαῖνε καὶ πῶς θλίβονται, πῶς χύνουν μαῦρα δάκρυα.
Ν' ἀκοῦστε τὴν Χασᾶν Φειδοῦ τὴν ἀδελφὴ τοῦ Ἀλήαγα
Πῶς κλαίει καὶ πῶς θλίβεται καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα.
Μὲς τὰ μπετένια κάθεται τὴν Κάπελη ἀγναντεύει·
Βλέπει μπαϊράκια μὲ σταυροὺς καὶ φράγκους μὲ καπέλα.
Ψηλὴ φωνήτσαν ἔβαλε ὅσῳ κ' ἂν ἐδυνάσθη.
Ἔχει τὰ χέρια σταυρωτὰ καὶ τὴν καρδιὰ κρατῶντα
Πέρνει καὶ πάει στὸ Βόϊδοντα κι' εἰς τὸν Βεϊζουλάγα
Κ' ἀπὸ μακρυὰ τὸν χαιρετᾶ κι' ἀπὸ κοντὰ τοῦ λέει.
Πασᾶ μ' ἔρχετ' ὁ Μόσχοβος πασᾶ μ' ἔρχετ' ὁ φράγκος,
Μωρὴ δὲν εἶν' ὁ Μόσχοβος, μωρὴ δὲν εἶν' ὁ φράγκος
Παρὰ εἶναι οἱ ῥαγιᾶδές μας καὶ φέρουν τὸ χαράτσι
Σ' τοῦ Ποῦσι ἐρρίξανε ὀρδὶ ς' τὴν Κάπελη εἶναι βίγλαις,
Πιάνουν καὶ γράφουν μιὰ γραφὴ καὶ στέλλουν τοῦ Κολιόπλου.
Σ' ἐσένανε Κολιόπουλε καὶ καπετὰν Γεωργάκη!
«Ἐμεῖς ἀδέλφια εἴμαστε, καὶ ἀδέλφια θὰ γενοῦμε».
«Ἀκόμα βρὲ βρωμότουρκοι καὶ σεῖς παληομουρτάταις;»
«Ἐμεῖς ἀδέλφια εἴμαστε κι' ἀδέλφια θὰ γεννοῦμε;»
«Ταχυὰ θὰ ἰδῆτε πόλεμο καὶ κλέφτικο τουφέκι.»

πίσω, τὸ εἶπα εἰς τὸν ἀρχηγὸν καὶ μοῦ ἀπεκρίθη, πήγαινε εἰς τὴν δουλεία σου, τίποτε κλειδαριαῖς ἔκρυψεν. Ἐγὼ περίεργος ἐπῆγα καὶ τὰς ηὗρα· τῆς εἶχε πάρει ἀπὸ τὸ χωριὸν Σιλήμνα. Μοῦ ἐφάνη δὲ πολὺ παράξενον ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ γνωρίζῃ ὅλα τὰ ἔθιμα τῶν Μανιατῶν καὶ δὲν ἠμποροῦσα νὰ τὸ λησμονήσω ποτέ μου.

Ὅταν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἠθέλησε νὰ φέρῃ τοὺς στρατιώτας εἰς τὰ Τρίκορφα, ὅθεν φαίνεται ἡ Τριπολιτσᾶ, τοὺς εἶπε τὸν ἀκόλουθον μῦθον τοῦ φιδιοῦ καὶ τοῦ κάβουρα, καὶ ἔπειτα τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον οἱ κυνηγοὶ πλάνουν τοὺς Λέοντας. « Ὁ κάβουρας καὶ τὸ φίδι ἔκαμαν φιλίαν καὶ κουμπαριάν, καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀποθάνουν μαζύ, καὶ ἔτρεχαν καὶ τὰ δύο παντοῦ. Μίαν ἡμέραν ἐνύκτωσαν μακρὰν τῆς τρύπας τοῦ κάβουρα καὶ πλησίον ἐκείνης τοῦ φιδιοῦ. Τὸ φίδι ἐδέχθη τὸν κάβουραν εἰς τὴν τρύπαν του, τὸν ἐπροτίμησεν ὡς κουμπάρον του καὶ τοῦ εἶπε νὰ ἔμβῃ μέσα πρῶτος αὐτός· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κάβουρας δὲν ἐχωροῦσε μὲ τὰ πόδια του ἐσγάρλισε τὴν τρύπαν καὶ ἐχώρεσεν. Ἀφοῦ δὲ ἐμβῆκαν μέσα καὶ τὰ δύο, τὸ φίδι ἀμέσως ἐκουλουριάσθη καὶ ἄφησεν εἰς τὴν μέσην τῆς κουλούρας τόπον ὅπου ἐμβῆκεν ὁ κάβουρας νὰ κοιμηθῇ. Τὴν νύκτα τὸ φίδι ἔσφιγκε τὸν κάβουραν διὰ νὰ τὸν ξελεπιάσῃ· ὁ δὲ κάβουρας φωνάζει· κουμπάρε μή με σφίγκῃς, πεθαίνω! Τὸ φίδι τοῦ ἀποκρίνεται· ὄνειρο βλέπω· καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸν σφίγκῃ. Ἀφοῦ ὁ κάβουρος εἶδεν ὅτι χάνεται, τοῦ λέγει· κουμπάρε, ζύγω κοντὰ τὸ αὐτί σου, διὰ νὰ σοῦ εἴπω ἕνα μυστικὸν νὰ εὐτυχήσῃς. Τὸ φίδι ἀμέσως ἐζύγωσε τὸ αὐτί του κοντὰ εἰς τὸ στόμα τοῦ κάβουρα, ὁ ὁποῖος τσακόνει μὲ τὴν δαγκοῦνά του τὸ φίδι εἰς τὸν λαιμόν, τὸ σφίγκει, τὸ κρα-

τεῖ πολλὴν ὥραν, τὸ φίδι στρίβεται, ξαναστρίβεται, ἐψόφησε. Τότε ὁ κάβουρας τὸ ἐπῆρε τραβῶντα τὴν νύκτα ἔξω τῆς τρύπας του, καὶ ἦτο ξαπλωμένον ἴσια ὡσὰν ῥαβδί. Τὴν αὐγήν, ὅπου εἶδε τὸ φίδι ὁ κάβουρας, τοῦ εἶπεν· ἂν ἤσουν καὶ τὴν νύκτα ἔ τ σ ι ἴσιος μαῦρε κουμπάρε, δὲν ἐπέθαινες, ἀλλ' οὔτε ὀνείρατα ἔβλεπες. Τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἂν ἐπερπάταγαν ἴσια, δὲν τοὺς εἴχαμεν τώρα ἔ τ σ ι εἰς τὸν ὀ β ω ρ ό ν· ἀλλὰ καλὰ τοὺς ἔχομεν, δὲν ἡσύχαζαν, ὅλο κακὰ μᾶς ἔκαναν».

Ἔπειτα τοὺς ἐδιηγήθη καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον οἱ κυνηγοὶ πιάνουν τοὺς λέοντας. «Ὁ τρόπος, τοὺς εἶπε, ὅπου πιάνουν τοὺς λέοντας, καὶ δὲν τοὺς φοβοῦνται, εἶναι ἡ συνήθεια· διότι καὶ ὁ λέων εἶναι ἕνα μεγάλον καὶ κακὸ σκυλί, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι δὲν τοὺς βλέπουν συχνὰ φοβοῦνται ἀκούοντες τὴν κακίαν των καὶ τὴν ἀγριότητά των, καὶ κατὰ πρώτην φορὰν ὅπου τὸν βλέπουν τρέμουν. Οἱ κυνηγοὶ ὅμως ἐνδύονται σκληρὰ πετσά, τυλίγονται μὲ πολὺ κανάβι καὶ ἔ τ σ ι πηγαίνουν κοντὰ εἰς τὸν λέοντα, καὶ ἅμα ὁ λέων ἀνοίξῃ τὸ στόμα του χώνουν τὸ χέρι τους μέσα, τὸ ὁποῖον εἶναι μὲ χοντρὸ κανάβι τυλιγμένον, καὶ τοῦ λέοντος τὰ δόντια κολλᾶν εἰς τὸ στουπί, καὶ κάνει νὰ ἐμποδισθῇ, ἀλλ' ὁ κυνηγὸς τὸν δένει ἀφοῦ τοῦ περάσῃ εἰς τὸν λαιμὸν ἕνα χαλκᾶ μὲ ἅλυσον, καὶ ἔτσι τὸν ἀφίνει δεμένον εἴς κανένα δένδρον πολλὰς ἡμέρας ὅσο ποῦ πεινάει, καὶ πάει καὶ τοῦ δίδει ὀλίγην τροφήν, καὶ πάλιν κάμνει τὸ ἴδιο, ἕως οὗ ὁ λέων θαρεύει καὶ ἀρχινᾷ νὰ τὸν δέχεται ἀπὸ μακράν, διότι περιμένει ἀπὸ αὐτὸν τροφήν. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, ὅπου τοὺς ἔχομεν κλεισμένους εἰς τὴν μάνδρα. Τόρα τοὺς βλέπετε, δὲν ἐπείνασαν ἀκόμα, ἐβγαίνουν ἔξω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, παίρνουν τροφή, ἐμεῖς ἀπὸ

κοντὰ ἕως νὰ κολλήσουν τὰ δόντια των εἰς τὸ στουπὶ ἀπὲ τοὺς περνοῦμεν τὸν χαλκᾶ ἐβγάζομεν τὸν ἰδικόν μας καὶ τοὺς τὸν φοροῦμεν. Μὴν τοὺς φοβῆσθε, ἄνθρωποι εἶναι καὶ αὐτοί. Εἶχαν τὰ ὅπλα, τώρα τὰ ἔχομεν καὶ ἡμεῖς· ἐπάνω μας δὲν ἔρχονται, διότι τοὺς σκοτώνομεν· ἀπὸ ὀλίγον εἰς ὀλίγον θὰ ἡμερεύσουν καὶ αὐτοί».

Ἔπειτα τοὺς εἶπε τὸ ἑξῆς· « ὅλοι μας γνωρίζομεν πῶς πιάνουν τοὺς καβούρους οἱ χωρικοί· σφαλοῦν τὴν τρύπα τους μὲ βοϊδοκοπριὰ καλοκαιρινή, χλωρή, ἡ ὁποία μυρίζει τοῦ κάβουρα, καὶ βγαίνει ἔξω διὰ νὰ φύγῃ τὴν βρῶμα, καὶ ἔτσι τὸν πιάνουν. Ἄλλοι πάλιν Ἕλληνες παίρνουν μίαν ῥαφῖνα ἀπὸ σίκαλιν, τὴν χώνουν εἰς τὴν τρύπαν, τὴν κινοῦν μέσα, ἔξω, κάνουν μὲ τὸ στόμα τους κχὶ τὸ φίδι μιμούμενοι· ὁ κάβουρας νομίζει τὴν ῥαφῖνα φίδι, τὴν δαγκάνει σφικτά, ἔπειτα τραβοῦν τὴν ῥαφῖνα καὶ ἔρχεται ἔξω ὁ κάβουρας. Ὅλα αὐτὰ θὰ τοὺς τὰ φτιάσωμεν, βρὲ Ἕλληνες, ἕως νὰ τοὺς τραβήξωμεν ἔξω ἀπὸ τὴν γιδόμανδρα καὶ νὰ τοὺς πιάσωμεν ».

Κατὰ τὰς 5 Ἰουνίου ἀφήσαμεν τὰ ταμπούριά μας καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὰ καθ' αὑτὸ Τρίκορφα, ὕστερα πάλιν εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ βουνοῦ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, καὶ ἀπὸ τὰς δύο θέσεις αὐτὰς φαίνεται ἡ Τριπολιτσᾶ. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς πολιορκίας οἱ στρατιῶται Ἕλληνες ἦσαν ὅλως διόλου ἀγύμναστοι καὶ διὰ νὰ γεμίσουν τὸ τουφέκι των πολλοὶ ἔβαλαν πρῶτα τὸ βόλι καὶ ἔπειτα τὴν μπαρούτη. Μίαν ἡμέραν μάλιστα, ἐνῷ εἴχαμεν ἐμποδισμένους τοὺς στρατιώτας νὰ ῥίχνουν τουφέκια, ἐπειδὴ δὲν εἴχαμεν πολὺ μολύβι, ἔξαφνα ἀκούομεν κατὰ τὸ μέρος τοῦ Περθωριοῦ τουφέκια, ὑπωπτεύσαμεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐβγῆκαν νύκτα καὶ μᾶς ἐπῆραν τῆς πλάταις. Ἀμέσως ὅλον τὸ στράτευμα δια-

τάττεται εἰς τὰ ἅρματα καὶ εὐθὺς στέλλεται ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἀκούσαμεν τὰ τουφέκια. Ἐπῆγε τὸ ἀπόσπασμα, ἀλλ' ἀντὶ νὰ εὕρῃ Τούρκους εὑρῆκεν Ἕλληνας στρατιώτας χαμπίσιους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν κρεμάσει μίαν καπόταν εἰς ἕνα μέρος διὰ σημάδι καὶ τὴν ἐτουφεκοῦσαν. Ὁ σκοπός των ἦτο νὰ μάθουν καὶ νὰ ἰδοῦν ἂν κόβῃ τὸ βόλι, καὶ ἂν ἠμποροῦν νὰ εὕρουν τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὅλοι οἱ στρατιῶται ἐγέλασαν καθὼς τὸ ἄκουσαν διὰ τὴν ἁπλότητά των, τοὺς ἐμάλωσεν ἐλαφρὰ νὰ μὴ χαλοῦν τὴν μπαρούτη, διότι δὲν εἴχαμεν, καὶ τοὺς ἄφησε.

Μετὰ δέκα ἡμέρας ἦλθαν καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Βαλτετσίου καὶ ἐπίασαν τὸ χονδρὸ βουνὸ τῆς Σιλήμνας [1], αὐτὸ βλέπει ὅλην τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἐπειδὴ λέγομεν περὶ πολιορκίας τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐκρίναμεν καλὸν νὰ περιγράψωμεν αὐτήν.

Ἡ Τριπολιτσᾶ ἦτον τριγυρισμένη μὲ φρούριον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἑπτὰ πόρταις καὶ κοντὰ εἰς κάθε πόρτα ἦτο καὶ μία τάπια μὲ κανόνια. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἦσαν καὶ ἄλλαις τάπιαις μὲ πολεμότρυπαις διὰ τὸ λιανοτούφεκο. Τὸ ὕψος τοῦ φρουρίου ἦτο πέντε ἥμισυ μέτρα, καὶ κατὰ τὰς θέσεις ἀλλοῦ ἐψηλώνετο καὶ ἀλλοῦ ἐχαμηλώνετο. Ὁ δὲ γύρος του ἦτο 3500 μέτρων, καὶ τὸ ἐμβαδὸν 1,320,000 τετραγωνικῶν μέτρων. Μέσα εἰς αὐτὴν ἐκατοίκουν

[1] Δέκα ἡμέρας μόνον ἔμειναν μετὰ τὸν πόλεμον εἰς τὸ Βαλτέτσι οἱ Ἕλληνες, και ὄχι καθὼς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱ. Β'. 69) γενικὰ πράγματα, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐσκήνωσαν μετὰ τὴν νίκην Βαλτετσίου καὶ Βερβαίνων πλησίον τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ διετήρουν καὶ τὰς ἀνωτέρω θέσεις τοῦ Βαλτετσίου κτλ Τί τὰς ἤθελαν πλέον αὐτὰς τὰς θέσεις, ὅταν ἐπίασαν τὰ καθ' αὐτὸ Τρίκορφα;

ὑπὲρ τὰς 35,000 ψυχαί, Τοῦρκοι, Χριστιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι, καὶ εἶχαν ἔλθει ἐκεῖ, ὡς εἴπαμεν, καὶ ἕως 4,000 Ἀλβανοὶ μὲ τὸν Κεχαγιάμπεην. Ἦλθαν ἀκόμη μέσα ἕως 8,000 ψυχαὶ Μπαρδουνιῶται, Μιστριῶται, Φαναρῖται, Λεονταρῖται, Καρυτινοὶ καὶ λοιποί· τὸ δὲ πλῆθος αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἐγέννησεν τὴν ἀρρώστιαν εἰς αὐτὴν ὕστερον,

Αὐτὴ εἶχε πολλὰ πηγάδια μὲ βουνίσια νερά, ἀλλ' εἶχε καὶ ἀπ' ἔξω δύο νερὰ τρεχούμενα, τὰ ὁποῖα ἔρχονται τὸ ἓν ἀπὸ τοὺς κήπους καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν Μάνα· ἀλλ' αὐτὰ ἡμεῖς ἅμα ἐζυγώσαμεν τὴν πολιορκίαν τὰ ἐκόψαμεν.

Τὴν 7 Ἰουνίου εἶχεν ἔλθει ἡ εἴδησις, ὅτι ἔφθασεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἰς Ὕδραν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔρχεται εἰς τὸ Ἄστρος, καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἐμψυχώθη· μάλιστα δὲ οἱ στρατιῶται ἐπίστευσαν, ὅτι θὰ παύσουν τὰ δεινά των, διότι καὶ τὰ λόγια τῶν ἀποστόλων ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν ἐνθύμησίν των. Μετὰ 4 ἡμέρας ἔλαβεν ἡ Ἐφορεία τῆς Πελοποννήσου τὸ ἀκόλουθον γράμμα ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην ὅτι ἦλθεν εἰς Ὕδραν. [1]

[1] ***Εὐγενέστατοι καὶ φιλογενέστατοι Ἔφοροι τῆς Πελοποννήσου.***

Μετὰ ἐπίπονον ὁδοιπορίαν καὶ θαλασσοπορίαν ὁ παντοδύναμος θεὸς καὶ ὑπέρτατος προστάτης τῆς κοινῆς πατρίδος μὲ ἠξίωσε νὰ φθάσω εἰς Ὕδραν κατὰ πρῶτον, ἐξ ἧς στέλλω τὸ παρόν· δηλοποιῶ εἰς τὴν φιλογένειάν σας, ὅτι ἀποστέλλομαι παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου τοῦ σεβαστοῦ μοι αὐταδέλφου πληρεξούσιος στρατηγὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος· διὸ μετὰ τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν σᾶς προβάλλω νὰ φανερώσητε τὴν ἄφιξίν μου εἰς τοὺς γενικοὺς καπεταναίους καὶ εἰς ὅσα ἄλλα μέρη θέλετε ἐγκρίνει· ἐπειδὴ δὲ ἔμαθον, ὅτι οἱ πολιορκοῦντες τὴν Τριπολιτσᾶν ἡτοιμάζοντο νὰ κάμουν ῥεσάλτον, ἐγκρίνω, διὰ νὰ μὴ γείνῃ αἱματοχυσία πολλή, νὰ προσμένωσι τὸν αὐτόθι ἐρχομόν μου καὶ ἴσως παραδοθοῦν μὲ συνθήκας. Πρὸς τούτοις παρακαλῶ νὰ μοῦ γράψητε διὰ τῶν ἐπιφερόντων τὸ παρόν μου Κωνσταντίνου Καντιώτου καὶ Γεωργίου Ἀντωνοπούλου, τοὺς ὁποίους καὶ σᾶς συσταίνω ὡς φιλογενεστάτους καὶ ἀξιοπίστους,

'Απεφάσισαν λοιπὸν τότε πολλοὶ νὰ ὑπάγουν νὰ τὸν προϋπαντήσουν εἰς τὸ Ἄστρος· καὶ ἐπῆγαν ὁ Πετρόμπεης, ὁ Κολοκοτρώνης, Ζαΐμης, Κανελ. Δεληγιάννης, Π. Γιατράκος, Κεφάλας, 'Αρχ. Φλέσας, 'Αναγνωσταρᾶς, Π. Πατρῶν, ὁ Βρεσθένης, ὁ Ἕλους, ὁ Σωτηράκης Χαραλάμπης, ὁ Θάνος Κανακάρης, ὁ Ῥήγας Παλαμήδης, ὁ Νικόλ. Ταμβακόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοί.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ Ἄστρος μὲ τὸ χαράβι, τοῦ ἔγεινε μεγάλη ὑποδοχή, ἔρριψαν πολλὰ κανόνια, τοῦ ἔπλεξαν στεφάνους, καὶ ὅλη ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐκατέβηκεν ἐκεῖ διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῇ καὶ νὰ τὸν πολυχρονήσῃ. Ἔφερε μαζύ του ὁ Πρίγκιψ τὸν Π. 'Αναγνωστόπουλον, τὸν Νεόφυτον Βάμβαν, τὸν Κανταχουζηνόν, τὸν Γ. Τυπάλδον, τὸν Γ. 'Αντωνόπουλον καὶ τὸν Σάλαν ὡς ὑπασπιστήν του, τὸν Α. Πάϊκον, τὸν 'Εμμ. Βασιλειάδην, τὸν Φρ. Μαῦρον, τὸν Ι. Λιβέριον, τὸν Κ. Καντιώτην, τὸν Στεφ. Βαλιάνον, τὸν Διον. 'Ορφανόν, τὸν Ν. Φλογαΐτην, καὶ ἄλλους. Οἱ δὲ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὑπάλληλοι τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἦλθαν εἰς τὰ Τρίκορφα, δὲν ἐβγῆκαν δὲ ἀπὸ τὸ πλοῖον ὅλοι μαζύ. 'Απὸ τὸ Ἄστρος ἐπεράσαμεν εἰς τὸν Ἅγιον 'Ιωάννην, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ τὴν ἐπαύριον ἐγευματίσαμεν εἰς τῆς Καμάραις τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἐφθάσαμεν εἰς τὰ Βέρβαινα.

Καθὼς ὁ Ὑψηλάντης ἐκατέβη εἰς τὰ Βέρβαινα εὐθὺς

εἰς ποῖον μέρος πρέπει νὰ ξεμβαρκαρισθῶ. Καὶ ἐκεῖ νὰ στείλετε στρατιώτας ὅσους ἠμπορεῖτε νὰ διορίσετε χωρὶς νὰ ἀδυνατισθῶσιν αἱ πολιορκίαι, χιλίους δηλαδὴ ἢ πενταχοσίους πρὸς ὑποδοχήν μας. Ταῦτα καὶ μένω τῇ 6 'Ιουνίου Ὕδρα.

Τῆς φιλογενείας ὑμῶν

'Ο πατριώτης

Δημήτριος Ὑψηλάντης

πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς

ἐζήτησε φρουρὰν παρὰ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος διέταξεν ἀπὸ τὸ Ἁγιοπετρίτικον σῶμα ἑκατὸν στρατιώτας νὰ τὸν φρουροῦν προσωρινῶς. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἔγεινε παράταξις εἰς τὰ Ἀλώνια τῶν Βερβαίνων καὶ ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐψάλη δοξολογία ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς, ἀνέβη ὁ Ν. Βάμβας ἐπάνω εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος, τὸ ὁποῖον εἶχαν φτιάσει ἐπίτηδες, καὶ ἀνέγνωσε τὰ ἔγγραφα, διὰ τῶν ὁποίων ἐδιωρίζετο ὁ Δ. Ὑψηλάντης πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ πληρεξουσίου ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς· καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀναγνώσεώς των ἐφώναξαν Ζήτω ἡ πατρίς, Ζήτω ὁ Ὑψηλάντης, καὶ ἔρριψαν πολλὰ κανόνια καὶ τουφέκια.

Μετὰ τοῦτο ἐζήτησεν ὁ Ὑψηλάντης τὴν διάλυσιν τῆς ἐν Καλτεζιαῖς Γερουσίας καὶ προσέτι νὰ τοῦ δοθῇ ἐγγράφως ἡ πληρεξουσιότης νὰ διοικῇ. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐπαραδέχθησαν οἱ ἄρχοντες· καὶ ὁ Ὑψηλάντης τότε ἐδυσαρεστήθη καὶ ἡτοιμάζετο νὰ φύγῃ διὰ τὰς Καλάμας.

Οὗτος διόλου δὲν ἀντέπραττεν εἰς τὰ σχέδια τῶν προκρίτων καὶ ἰδίως τῶν Ἀχαιῶν, ἐξ ἐναντίας δὲ οὗτοι ἀντέπραττον εἰς τὰ σχέδια ἐκείνου, τὰ ὁποῖα ἦσαν καλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους. Καὶ τῶν προκρίτων ἐπίσης ἡ γνώμη δὲν ἦτο κακὴ διὰ τὴν πατρίδα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι ἦσαν συνειθισμένοι νὰ ἄρχουν τοὺς ἐκυρίευσε πολὺς φόβος ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην, διότι αὐτὸς ἐπεριστοιχήθη ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν κλεφτοκαπεταναίων, καὶ ἀπὸ τὸν μικρὸν λαόν, οἵτινες τὸν ἠγάπησαν καὶ τὸν ἐσεβάσθησαν ὡς ἄνδρα κοινωφελῆ καὶ ἐνάρετον, καὶ τὸν ἐθεώρησαν ὡς φραγμὸν εἰς τὴν μεταξύ των ἀντιζηλίαν περὶ τοῦ ποῖος νὰ γείνῃ πρῶτος τῶν ἄλλων. Ὁ Ὑψηλάντης δὲν εἶχε καμμίαν πλεονεξίαν, οὔτε ἐπιθυμίαν εἰς ὑλικὰ συμφέροντα, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἐκέρδησε τὴν ἀγάπην τοῦ ἁπλοῦ λαοῦ,

καὶ διήγειρε τὴν ἀντίπραξιν τῶν ἀρχόντων εἰς τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ, καὶ διότι ἄλλως ἔδιδεν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς λαοὺς νὰ ἔχωσι ψῆφον καὶ χωρὶς τῆς ψήφου των νὰ μὴ ἔρχωνται ἀντιπρόσωποι αὐτοχειροτόνητοι, καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἀνίκανοι, εἰς τὰς συνελεύσεις καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ πράγματα, ἀλλὰ νὰ προτιμῶνται οἱ ἱκανοί. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἤρεσαν εἰς τοὺς κοτσαμπάσιδες, διότι οὕτω πως ὁ λαὸς ἐφωτίζετο. Ἡ δὲ φιλοτιμία καὶ ἡ φιλοδοξία τῶν προκρίτων ἔφερε τὰ πράγματα εἰς τὸν Δ. Ὑψηλάντην καὶ εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, τὸν ὁποῖον μάλιστα ἐφθόνησαν, καὶ ἀντενέργησαν νὰ μὴ κυριεύσῃ τὰς Πάτρας, ὡς κατωτέρω θέλομεν διηγηθῆ, φοβούμενοι μήπως γείνῃ ἐκεῖ κέντρον τῆς φατρίας τῶν Ὑψηλαντῶν. Τοιαῦται ὑποψίαι τοὺς κατέλαβον. Ἡ δὲ ῥᾳδιουργία τῶν Πελοποννησίων ἑνώθη μὲ τῶν Φαναριωτῶν τὴν μηχανοραφίαν καὶ ἀρχομανίαν, καὶ ἰδίως μὲ τὴν τοῦ Α. Μαυροκορδάτου, Κωστάκη Καρατσᾶ καὶ τοῦ Θεοδώρου Νέγρη ὡς καὶ τῶν Δυτικοελλαδιτῶν, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ κάμουν ἄλλο ἰδικόν των πολιτικὸν σύστημα, διότι ἐσύστησαν εἰς τὴν πατρίδα των Δυτικὴν Ἑλλάδα πριγκηπάτον, καὶ πρίγκηπα αὐτοῦ ἐξέλεξαν τὸν Α. Μαυροκορδάτον. Οὕτω πως οἱ Φαναριῶται τοὺς ἐγέλασαν, διότι μὴ ἔχοντες καμμίαν πολιτικὴν δύναμιν ἐπῆραν τὴν τῶν ἐντοπίων, τοὺς ὁποίους εἶχαν ἕρμαιον εἰς τὰς θελήσεις των, τοὺς ἐχόρταιναν ὅλο σχέδια καλὰ δι' αὐτούς, καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τοὺς ἔρριπταν τὸν φόβον λέγοντες εἰς αὐτοὺς τί θὰ πάθουν ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην, ὅταν λείψουν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ πράγματα. Διὰ τοιούτων ἀπατηλῶν μέσων οἱ περὶ τὸν Μαυροκορδάτον ἐδιαίρεσαν τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καταβάλουν τὸν Ὑψηλάν-

την. Ἡ δυστυχία τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε, διότι δὲν εὑρέθη ἔξοχον πνεῦμα εἰς τὸν Ὑψηλάντην διὰ νὰ τοὺς καταστρέψῃ, ἀλλ' ἔχων ἀγαθοῦ ἀνθρώπου σπλάγχνα καὶ πατριωτισμόν, ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ ἀντιπράττωσιν εἰς τὰ καλὰ τῆς πατρίδος.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔστειλε τὸν Ἀλέξ. Καντακουζηνὸν εἰς τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας, διότι οἱ ἐκεῖ κλεισμένοι Τοῦρκοι εἶχον μάθει, ὅτι ἦλθεν ὁ ἀφέντης τοῦ τόπου, καὶ ἐζήτησαν νὰ παραδοθοῦν εἰς ἐπίτροπόν του, ἐπειδὴ δὲν ἐμπιστεύοντο νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς πολιορκοῦντας Μανιάτας καὶ λοιπούς.

Τὴν Μονεμβασίαν τὴν ἐπολιόρκησαν μετὰ τὰς 25 Μαρτίου, ἀφοῦ ὁ Ἕλους εὐλόγησε τὰς σημαίας των, διὰ ξηρᾶς ὁ Γεώργιος Μιχαλάκης Λεωνιδιώτης μὲ 250 Τσάκωνας, ὁ Νικόλαος Ντρίβας μὲ τοὺς Μονεμβασίτας, οἱ Καλογεραῖοι καὶ οἱ Δεσποταῖοι μὲ τοὺς ἐντοπίους, οἱ Μανιᾶται μὲ τοὺς ἀρχηγούς των, Τσανετάκην, Δ. Τσιγκουράκον, Ἰωάννην Κρανίδην, Νικόλαον Καραχίτσον, τοὺς Πετροπουλάκιδες καὶ λοιπούς, καὶ διὰ θαλάσσης τὰ Σπετσιώτικα πλοῖα. Εἰς τὴν ἔφοδον, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν κατὰ τοῦ πύργου τῆς Μονεμβασίας, ὁ ὁποῖος ἦτο μέσα ἀπὸ τὴν γέφυραν καὶ κατὰ τὸ φρούριον, ἀφοῦ τὸν ἐκυρίευσαν, ἐφονεύθησαν τρεῖς στρατιῶται, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ καπετάνιος Γεώργιος Γούρελος ἀπὸ Πραστόν. Ἔκτοτε ἐπολιόρκησαν στενὰ τὸ φρούριον καὶ ἐζήτησεν, ὡς εἴπαμεν, νὰ παραδοθῇ.

Ἀφοῦ ὁ Καντακουζηνὸς ἦλθε καὶ τὸ παρέλαβε διέταξε τοὺς Τσάκωνας νὰ τὸ φυλάξουν καὶ φρούραρχον αὐτοῦ ἐδιώρισε τὸν Γ. Μιχαλάκην, ἀλλὰ τὸ ἀπεποιήθησαν καὶ ἦλθαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς· ὁ δὲ μεί-

νας ἐκεῖ ἔπειτα φρούραρχος κατὰ διαταγὴν τοῦ Κανταχουζηνοῦ ἦτο ὁ Τζανετάκης καὶ ὁ Δημ. Τσιγκουράκος, ἀλλ' ὁ δεύτερος ἀπατήθη ἀπὸ τὸν πρῶτον καὶ ὠργίσθη καὶ ἔφυγεν.

Ἀλλὰ προτοῦ νὰ φύγῃ ὁ Ὑψηλάντης διὰ τὸ Λεοντάρι ἀνεφάνη ὀχλαγωγία διὰ νὰ σκοτώσουν τοὺς προὔχοντας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀφήσουν ἐλευθέραν τὴν διοίκησιν, ὡς ἤθελεν ὁ Ὑψηλάντης· καὶ αὐτὴν τὴν ἐκίνησεν ὁ Σωτηράκης Ἰωάννου Παπαγιαννόπουλος ἀπὸ Βαλτεσινίκον τῆς Γόρτυνος· αὐτὸς μὲ ἄλλους πολλοὺς τὴν εἶχεν ὀργανίσει πρὸ ἡμερῶν.

Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης ἐβγῆκε καὶ τοὺς καθησύχασε διὰ τῆς δημηγορίας του, ἀφοῦ ἔγεινε πρῶτα σύντροφός των καὶ τοὺς ἔβγαλε ξέμακρα τοῦ χωριοῦ διὰ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ. Τοὺς εἶπεν, ὅτι θὰ τοὺς ὁμιλήσῃ καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν ὅ,τι ἀποφασίσουν θὰ τοὺς ἦναι σύντροφός των· διότι καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖ τὸν σκοτωμὸν τῶν ἀρχόντων. Ἔπειτα τοὺς ἔφερε διάφορα παραδείγματα καὶ λόγους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ εἰς τὸ τέλος εἶπεν· ἀλλ' ἂν τοὺς σκοτώσωμεν, νὰ τὸν βεβαιώσουν τί θὰ εἰπῇ ὁ κόσμος καὶ οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης· θὰ τὸ ἐπαινέσουν, ἢ θέλουν τὸ κατηγορήσει· θὰ εἰποῦν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπαναστάτησαν νὰ σκοτώσουν τοὺς Τούρκους, τοὺς τυράννους των, ἀλλὰ σκοτώνονται οἱ ἴδιοι μεταξύ των καὶ σκοτώνουν τοὺς προκρίτους των καὶ δὲν εἶναι ἄξιοι ἐλευθερίας. Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἔκαμαν τὸ πλῆθος καὶ διελύθη, ἀφοῦ τοὺς ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ τοὺς φέρῃ ὀπίσω τὸν Ὑψηλάντην.

Εἰς δὲ τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην τῶν Βερβαίνων ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης ἐκράτει τὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ ἀγά-

πην καὶ φιλοπατρίαν φοβούμενος μήπως γείνῃ θῦμα τῆς ὀχλαγωγίας, καὶ ὄχι, ὡς λέγεται, ὅτι τὸν ὑπώπτευαν μὴν ἑνωθῇ μὲ τὸν ὄχλον. Μάλιστα δὲ τότε ἦσαν καὶ οἱ δύο ἀγαπημένοι καὶ ἑνωμένοι. Ὕστερον δὲ ἐφανερώθη ἡ γενομένη ἀντενέργεια τοῦ Ἀναγνώστη Δεληγιάννη κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Δ. Πλαπούτα, ὡς ἑξῆς. Ὁ Καφεντσῆς γνωστὸς τότε ἐκατεχήθη ἀπὸ τὸν Ἀν. Δεληγιάννην, καὶ αὐτὸς ἐμαρτύρησεν εἰς τὸν Πλαπούταν τὴν γινομένην συνωμοσίαν, καὶ ἔπειτα οἱ δύο, ὅταν ἐπλησίαζε νὰ πέσῃ ἡ Τριπολιτσᾶ, ἐξημυστηρεύθησαν ὅλα εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ Καφεντζῆς ἐξαπατοῦσε τὸν Δεληγιάννην, ὅστις μένων εἰς Κωνσταντινούπολιν δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι ἦτο συμπέθερος τοῦ Πλαπούτα, τὸ ὁποῖον ἦτο μυστικόν. Ἐδῶ ὁ Κὺρ Ἀναγνώστης ἐγελάσθη, διότι δὲν ἐγνώριζε τὰς νέας σχέσεις τῶν Καρυτινῶν, καὶ προσέτι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξύπνησαν καὶ δὲν ἤθελαν πλέον νὰ ὑποτάσσωνται εἰς ἄλλους, ἀγαπῶντες τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ὁ δὲ Καφεντσῆς παλαιότερα ἦτο ἐπιστάτης ἰδιοκτήτου χωρίου τοῦ Δεληγιάννη, καὶ ὕστερον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐγένετο καπετάνιος τῶν ὅπλων.

Ἀπὸ τὰ Βέρβαινα τότε ἐδιεδόθη καὶ τοῦτο, ὅτι δῆθεν οἱ ἀποστάται σκοπὸν εἶχαν νὰ σκοτώσουν τοὺς ἄρχοντας, ὡς εἴρηται, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἐρραδιουργήθησαν ἀπὸ τὸν Ἀναγνωσταρᾶν καὶ τὸν Ἀρχιμανδρίτην Φλέσαν, διότι αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες ἐδίωξαν τὸν Δ. Ὑψηλάντην. Οἱ δὲ Μανιᾶται ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ μὲ τοὺς Μαυρομιχαλαίους δὲν τοὺς ἐφοβέρισαν, ἀλλὰ μάλιστα τοὺς ἐγλυκομίλησαν μὲ λόγια καλά, καὶ ὁ ἴδιος Π. Μαυρομιχάλης τοὺς ἐσυμβούλευσε τοὺς ἀποστάτας νὰ ἡσυχάσουν καὶ μὲ ὅρκον τοὺς ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ στείλουν νὰ φέρουν ὀπίσω τὸν Πρίγκηπα Ὑψηλάν-

την, ὅστις ἐπῆγεν εἰς τὸ Λεοντάρι, ὅπου ὁ λαός, ἄνδρες καὶ γυναικόπαιδα, ἐσυνάχθησαν ἐκεῖ καὶ τὸν ἐκράτησαν. Μάλιστα δὲ ἡ Δημιτσάνα ὁλόκληρος ἐσήκωσαν τὴν μισὴν Καρύταιναν εἰς τὸ πόδι, ἐπῆγαν καὶ αὐτοὶ ὅλοι εἰς Λεοντάρι μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια, καὶ μὲ πολλὰς παρακλήσεις τὸν ἔπεισαν νὰ γυρίσῃ ὀπίσω, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ Τρίκορφα.

Ἐστάλη δὲ πρὸς τούτοις ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Ἀρχιμ. Φλέσας εἰς τὸ Λεοντάρι καὶ τὸν ἐσυνώδευσαν ἐκεῖθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικόρφων, ὅπου ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς πολιορκίας αὐτῆς καὶ ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Ἔκτοτε ὅλα τὰ σώματα ἔπαιρναν τὸ μυστικὸν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἔπαυσαν πλέον ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐγύρευαν νὰ ἐξέχουν τῶν ἄλλων. Ἔκτοτε ἐσυστήθη ἡ πολιορκία καλλίτερα, ὁ δὲ Ὑψηλάντης ἔκαμε τὴν καλύβα του καὶ τὰ ταμπούρια του ὀλίγον παρεμπρὸς ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τοῦ Πετρόμπεη.

Αὐτὴ δὲ ἡ καλύβα ἦτο ἕνα ξεροτοῖχι τετράγωνον, εἶχε καὶ εἰς τὰ τέσσαρα μέρη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν προσκόλλημα ἄλλης καλύβης, ὅπου ἔμενον οἱ ἔξωθεν ἐρχόμενοι διὰ τὴν ἐπανάστασιν· εἶχε δὲ καὶ καλύβια μικρότερα διὰ τοὺς σωματοφύλακας. Ἔξω δὲ τοῦ τετραγώνου τοίχου καὶ μεταξὺ τῶν καλυβῶν εἶχε μίαν σκηνὴν πολυέξοδον (τσαντίρι πασαλίτικον), κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἐστέκοντο κατὰ τὴν καῦσιν τοῦ ἡλίου οἱ καπεταναῖοι. Ἐκεῖ ἐκάθητο ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Γεώργιος Σέκερης, καὶ πλησίον τοῦ πρίγκηπος εἶχε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἕλους τὴν κατοικίαν του.

Ταῖς ἡμέραις ὅπου ἐκατέβη ὁ Θ. Κολοκοτρώνης διὰ νὰ ὑποδεχθῇ μὲ τοὺς ἄλλους καπεταναίους τὸν Ὑψηλάντην ἄφησεν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοπέδου τῶν Τρικόρφων τὸν

υἱόν του Πάνον καὶ τὸν ἔκαμε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους καπεταναίους προσεκτικούς. Ἀλλὰ οἱ Τοῦρκοι φαίνεται νὰ ἐννόησαν, ὅτι ἔλειψεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἀπὸ τὴν κίνησιν ὅπου ἐγίνετο, καὶ διότι τοὺς τὸ ἐφώναζαν οἱ στρατιῶται, ὅτι ἔρχεται ὁ ἀφέντης μας καὶ τότε θὰ ἰδῆτε τί θὰ σᾶς κάμωμεν. Ἐδγῆκαν λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν πόρταν τῶν Καλαδρύτων, ἐπῆγαν κατὰ τὸ Μερκοδοῦνι καὶ ἐκαδδάλικαν τὰ βουνά, διὰ νὰ πάρουν τῆς πλάταις τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀκόμη ἦσαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ Ἁγίου Θεοδώρου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πάνος ἐπαρακίνησε τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐτόλμησε νὰ τοὺς κατεδάσῃ εἰς τὴν πεδιάδα, ἐπῆρε τότε τῆς πλάταις τῶν Τούρκων καὶ ἐδιάστικαν νὰ γυρίσουν ὀπίσω, ἀλλ' ἡ καδδαλαρία ἐπερικύκλωσε τοὺς στρατιώτας κατὰ τὴν θέσιν Μικρὸν Μύτικα καὶ κατὰ τὸ μέρος τοῦ Μερκοδουνίου καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς κίνδυνον· μὲ πολὺν ὅμως κόπον οἱ στρατιῶται ἠναγκάσθησαν καὶ ἐπυκνώθησαν καὶ ἔγειναν ὅλοι ἕνα σῶμα, ἐπολέμησαν καλὰ καὶ ἐσκότωσαν πολλοὺς Τούρκους, ἀλλὰ δέκα μόνον κεφάλια τοὺς ἐπῆραν, (διότι τοὺς ἄλλους σκοτωμένους, ἐπειδὴ ἦσαν κοντά, τοὺς ἐπήγαιναν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν πόλιν) καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὰ Βέρδαινα, ὅπου ἐπαινέθη ἀπὸ τὸν Πρίγκηπα ὁ Πάνος, ἀλλ' ὁ πατέρας του τὸν ἐμάλωσε, διότι ἔδαλε τοὺς στρατιώτας εἰς κίνδυνον πολεμῶν εἰς τὴν πεδιάδα. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην διεκρίθη ὁ Παπᾶ Δημήτρης ἀπὸ τοῦ Τετέμπεη καὶ αὐτὸς κυρίως ἔσωσε διὰ τῆς παληκαριᾶς του τὴν μάχην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Σύστασις στρατοπέδου εἰς τὸν Ἅγιον Βλάσην καὶ εἰς τὰ τριγύρω μέρη τῆς Τριπολιτσᾶς. — Ἔλευσις Μαυροκορδάτου. — Μάχη Γράνας.

Ἐρχομένου τοῦ Ὑψηλάντου ἐκατέβηκε μὲ τὰ στρατεύματά του ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἐπίασεν ἄντικρυ τοῦ Ἁγίου Βλάση καὶ ἕως σήμερον ἡ θέσις αὐτὴ ὀνομάζεται Καλύβα τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐπήραμεν ἔπειτα τὴν μέσην τοῦ βουνοῦ Ἁγίου Θεοδώρου καὶ ἐκάμαμεν τὰ ταμπούριά μας καὶ τῆς καλύβαις μας καὶ ἐκεῖ ἐμείναμεν μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς.

Κατὰ διαταγὴν τῆς Γερουσίας τῶν Καλτεζῶν εἶχε σχηματισθῆ καὶ ἡ Ἐφορεία τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς· μέλη αὐτῆς ἦσαν ὁ Βασίλειος Χρηστακόπουλος, Εὐγένιος Σταυρόπουλος, Ἀναγνώστης Ῥοντόπουλος καὶ Γ. Γιαννακόπουλος. Αὐτὴ μετέπειτα ἐδιαιρέθη εἰς δύο· καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι ἐσχημάτισαν στρατόπεδον ἀπὸ 800 στρατιώτας εἰς τὰ Τρίκορφα καὶ τὴν Πηγὴν μὲ τοὺς καπεταναίους των Ἀλέξιον Νικολόπουλον Λεβιδιώτην καὶ λοιπούς· ὁδηγὸς δὲ αὐτῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ Κολοκοτρώνη ἐδιωρίσθη ὁ Κίντζος καὶ ἔμεινεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς, τὸ δὲ φροντιστήριόν των εἶχαν εἰς τὸ Περθῶρι[1]· οἱ δὲ ἄλλοι δύο, Ῥοντόπουλος καὶ Γιαννακόπουλος, συνεκέντρωσαν μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Δ. Ὑψηλάντη ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς ἐπαρχίας στρατόπεδον ἀπὸ 500 στρατιώτας καὶ περισσοτέρους εἰς τῆς ῥίζαις ὑπὸ

[1] Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας ἐξώδευε καὶ πολλὰ ἐξ ἰδίων του ὁ Β. Χρηστακόπουλος, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐμπόρων τῆς Τριπολιτσᾶς.

τοὺς καπεταναίους Λάμπρον Ῥιζιώτην, Μπαμπανικολὸν Μπερζοβίτην, Γιάνναχα Ἀποστολόπουλον, Κωνσταντῖνον Διαμαντόπουλον ἀπὸ τὰ Ἁγιωργίτικα καὶ λοιπούς· εἰς αὐτὸ τὸ μέρος εἶχαν καὶ τὸ φροντιστήριόν των.

Ἀφοῦ ἐζυγώσαμεν τόσον κοντὰ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν εἴχαμεν ἀκροβολισμοὺς καὶ ἐνέδρας (χωσιαῖς) καὶ ἐσκοτώνοντο καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη κάθε ἡμέραν πολλοὶ καθὼς καὶ ἐλαβώνοντο, ἐπειδὴ οἱ στρατιῶταί μας ἐπήγαιναν ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ ἐρέθιζαν τοὺς Τούρκους ὅλον ἕν. Ἐβάλαμεν μάλιστα καὶ κανόνια ἐπάνω ἀπὸ τὴν Κάρτσοβαν, ἄντικρυ τοῦ μεσιανοῦ μύλου εἰς τὸ Πετροβουνάκι, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄντικρυ τῆς μεγάλης τάπιας καὶ ἐκάμαμεν ἐκεῖ μεγάλο ταμποῦρι κλειστὸν καὶ δυνατόν, τὸ ὁποῖον ἐφυλάττετο ἀπὸ τοὺς Μιστριώτας· ἀλλ' εἰς αὐτὸ ἐπήγαιναν καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα σώματα καὶ ἐπολεμοῦσαν.

Αὐτὸ τὸ ταμποῦρι ἐχρησίμευσε διὰ νὰ γυμνάζωνται οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ ἄρματα καὶ ἐγίνετο πολλὴ ξεσυνέρισις μεταξύ των, ποῖος θὰ βαρέσῃ καλλίτερα εἰς τῆς πολεμίστραις τῶν Τούρκων· διὰ τοῦτο καὶ κανένας Τοῦρκος δὲν ἠμποροῦσε νὰ σταθῇ ἐπάνω εἰς τὴν Μεγάλην Τάπιαν, καὶ τὰ κανόνιά της ἔμειναν ἄχρηστα. Οἱ Μανιᾶται μάλιστα πολὺ ἐπετύχαιναν νὰ ἐμβάζωσι τὸ βόλι εἰς τῆς πολεμίστραις τοῦ φρουρίου, ἐπειδὴ ἦσαν συνειθισμένοι ἀπὸ τῆς πολεμίστραις τῶν πύργων των.

Εἰς τὴν μέσην τῆς Τάπιας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ αὐτοῦ ταμπουριοῦ ἦτο ἕνα χωματοβοῦνι, τὸ ὁποῖον ἑνώνετο μὲ τὴν Μεγάλην Τάπιαν· εἰς αὐτὸ ἠθέλησαν οἱ ἀρχηγοὶ νὰ κάμουν ὑπόνομον (λαγοῦμι) καὶ νὰ ἀναποδο-

γυρίσουν τὴν Τάπιαν, ἀλλὰ δὲν ἐπροφθάσαμεν νὰ τὸ τελειώσωμεν.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀκόμα ἁπλοῖ καὶ ἀδιαβόλευτοι καὶ ὅσα τοὺς ἔλεγαν νὰ κάμουν κατὰ τῶν πολιορκουμένων Τούρκων τὰ ἐπίστευαν. Ἦλθαν δηλαδὴ ἄνθρωποι ἐνόσῳ ἐδιαρκοῦσεν ἡ πολιορκία καὶ μᾶς ὑπόσχοντο νὰ κάψουν τὴν πόλιν διὰ διαφόρων μηχανῶν· καὶ ἄλλοι μᾶς ἐζήτουν γάταις ἢ σκύλους διὰ νὰ δέσουν εἰς τῆς οὐραῖς των πράγματα κατασκευασμένα ὡσὰν ρ ο υ κ έ τ α ι ς καὶ νὰ τῆς ἀπολύσουν εἰς τὴν πόλιν μέσα νὰ τὴν κάψουν, ἄλλοι πάλιν νὰ τοὺς δώσωμεν δοκάρια μακρὰ ἐλάτινα διὰ νὰ δέσουν ἐμπρὸς μίαν ρ ο υ κ έ τ α ν ἀπὸ ὕλην καυστικήν, τὴν ὁποίαν τὴν ἔλεγαν ἄσβεστον πῦρ, καὶ νὰ τῆς ρίψουν ἐπάνω εἰς τὰ σπίτια τῆς πόλεως καὶ νὰ τὴν κάψουν· μᾶς ἐπαρέσταιναν ἀκόμη, ὅτι δὲν σβύνει καὶ ὅπου πέσει καίει τὸν τόπον καὶ τῆς πέτραις λυώνει.

Εἰς αὐτοὺς ἐδώκαμεν τὴν ὕλην καὶ αὐτοὶ ἔκαμαν κάτι πράγματα ὡσὰν προσκέφαλα, τὰ ἔδεσαν εἰς τὴν ἄκραν τῶν δοκαριῶν καὶ τὰ ἔρριψαν, ἀλλ' ἀντὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ φρούριον ἐγύρισαν ὀπίσω καὶ ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τῆς καλύβαις τῶν στρατιωτῶν. Αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι τὰ εἶδαν, ὅτι τὰ ἐκάμαμεν τὴν νύχτα· μᾶς ἐπεριγελοῦσαν καὶ μᾶς ἔλεγαν, ὅτι ὁ θεὸς θὰ μᾶς κάψῃ ὡς ἀπίστους, διότι ἐπατήσαμεν τὸ ψωμὶ τοῦ ἀ φ έ ν τ η μας Σουλτάνου· ἐπειδὴ μᾶς ἄφησε καὶ ζοῦμεν ἀπὸ πολλήν του εὐσπλαγχνίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες πάλιν ὡμίλουν κάθε ἡμέραν μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς ἀναγελοῦσαν βλέποντες αὐτοὺς νὰ ἁλωνίζουν εἰς τὴν κάψαν, διότι ἦσαν ἀσυνείθιστοι. Μάλιστα τοὺς ἐνθύμιζαν τὸν καιρόν, ὅπου τοὺς ἔβαλλαν ἀγγάρια, καὶ τοὺς ἐρωτοῦσαν, πῶς τοὺς φαίνεται τώρα τὸ

ἀλώνισμα καὶ τὸ λίχνισμα, καὶ τοὺς ἔλεγαν διὰ τί μᾶς ἐτυραννούσατε; Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀπεκρίνοντο· τί νὰ σᾶς εἰποῦμεν, ἔχετε δίκαιον, τώρα τὸ βλέπομεν καὶ ἡμεῖς ὅτι τὸ ἐπαρακάναμεν, διότι σᾶς ἀδικούσαμεν καὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς παιδεύσῃ διὰ τοῦτο. Ἀλλὰ τώρα ἐλᾶτε νὰ ἑνωθῶμεν, καὶ σᾶς δίδομεν τὰ χωράφιά μας μισακά, καὶ σᾶς κάμνομεν ἀδέλφια ἔξω ἀπὸ τὴν πίστιν μας, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς θὰ ζήσωμεν πολὺ καλὰ ἂν θέλετε νὰ μᾶς ἀκούσετε, διότι ἄλλως θὰ πέσετε εἰς τῶν Φράγγων τὰ χέρια, καὶ θὰ σᾶς δεκατίζουν καὶ τὰ αὐγὰ τῆς κότας, καὶ τότε θὰ μᾶς ἐνθυμηθῆτε καὶ δὲν θὰ μᾶς εὕρετε, καὶ διὰ νὰ συμβιβασθοῦν τὰ πράγματα μεταξύ μας, ἰδοὺ τί νὰ κάμωμεν. ἐσεῖς καὶ ἐμεῖς νὰ πιάσωμεν τοὺς ἀνωτέρους μας νὰ τοὺς σκοτώσωμεν καὶ ἔπειτα μόνοι μας συμφωνοῦμεν.

Τὸ πρῶτον κανόνι, τὸ ὁποῖον ἐφέραμεν εἰς τὴν πολιορκίαν, ἦτο ἡ περίφημος Κ ο ψ α χ ε ί λ α, τὴν ὁποίαν ἐμαζώχθησαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ τὴν ἔφεραν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν τοῦ Ὑψηλάντη, τραβῶντες ἀπὸ τοῦ Μιστρᾶ. Ἀφοῦ τὸ ἐβάλαμεν εἰς τὴν θέσιν του ἐκάμαμεν καμίνι καὶ ἐκοκκινίζαμεν τῆς μπάλαις καὶ τῆς ἐρρίπταμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν νύκτα· ἔπεφτε πολλάκις μέσα εἰς τὴν πόλιν, ἀφοῦ ἡ μπάλα ἔσκαζε· καὶ οἱ Ἕλληνες ὅλην τὴν νύκτα ἔμεναν ἄϋπνοι, διότι ἐκαρτεροῦσαν νὰ ἴδουν τὴν πόλιν νὰ καῇ ἀπὸ τὴν χόβολην τῆς Κοψαχείλας, ἢ ἀπό τινας βόμβας, τὰς ὁποίας μᾶς ἔστειλαν Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες.

Ἡ Κοψαχείλα ὅμως ἔσκασε καὶ ἐφέραμεν τοὺς Στεμνιτσιώτας, οἱ ὁποῖοι μὲ τῆς λίμαις τὴν ἔκοψαν ἕως μίαν πῆχυν μπροστά, καὶ πάλιν ἐπήγαινε τῆς μπάλαις εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ βόμβαι μας ἐσχίσθησαν, ἐπειδὴ

οἱ κανονιέριδες δὲν ἐγνώριζαν νὰ τῆς γεμίσουν καὶ ἔμειναν ἄχρηστοι. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ πυροβολικοῦ μας μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς.

Εἰς ὅλον τὸν καιρὸν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτσᾶς ἐστέλλοντο στρατιῶται εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, τὰ ὁποῖα εἶναι πέρα τοῦ Ἰσθμοῦ κοντὰ τρεῖς ὥραις, καὶ πέρα εἰς τὴν Ῥούμελη, ἀπὸ ὅλα τὰ σώματα κατ' ἀναλογίαν, ἀλλ' ἰδίως Καρυτινοί, Φαναρῖται, Λεονταρῖται καὶ Μανιᾶται, διὰ νὰ φυλάττουν αὐτὰ ὥστε νὰ μὴ ἔμβῃ βοήθεια τῶν Τούρκων. Καὶ ὅμως πολλοὶ λέγουν καὶ γράφουν ὅτι ἐπιάσθη ὁ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου· ἀλλ' εἰς τὸν Ἰσθμὸν ποτὲ δὲν ἐσυστήθη στρατόπεδον Ἑλληνικόν. Οἱ Πελοποννήσιοι ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, τὰ λεγόμενα Ἀέραις καὶ Μύϊαις· ἐκεῖ μάλιστα ἡ Γερουσία εἶχε διατάξει νὰ κτίσουν πύργους πρὸς φύλαξιν ἐκείνων τῶν μερῶν, ἀλλὰ δὲν ἐτελείωσαν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ στρατιῶται ἐπερίμεναν τὴν πτῶσιν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἤθελαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, ὁ Ὑψηλάντης διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ ὅλους ἐξέδωκεν εἰς τὸν στρατὸν τὴν ἀκόλουθον διαταγήν.

(Τ. Σ.) [1] Ἀρχηγοὶ καὶ καπεταναῖοι, προχηρύξατε εἰς πάντας τοὺς στρατιώτας σας ὅσους στέλνετε εἰς τὰ Δερβένια, ὅτι θέλει ἔχουν ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Τριπολιτσᾶς τὸ ἀνάλογον πρῶτοι ἀπὸ ὅλους καὶ καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται καὶ περισσοτέραν τιμὴν παρ' ἡμῶν καὶ παρὰ τῆς πατρίδος, διὰ τοῦτο σᾶς διορίζομεν νὰ καταγράψετε τὰ ὀνόματα τῶν ἐκεῖ πεμπομένων στρατιωτῶν, διὰ νὰ τὰ παρουσιάσετε πρὸς ἡμᾶς ἐν καιρῷ· τοὺς δὲ μὴ ἀκολουθοῦντας, μήτε μένοντας ἐκεῖ, ἀλλὰ λιποτακτοῦντας καὶ ἀφίνοντας τὸ ἐκεῖ διωρισμένον πόστον, βεβαιώσατέ τους, ὅτι δὲν ἔχουν μήτε σπίτι, μήτε ζωντανά, μήτε πατρίδα. ἀλλὰ θέλει τοὺς ἀναποδογυρίσει ἡ πατρίς, ὡς προδότας καὶ φιλοτούρκους. Τὴν 6 Αὐγούστου 1821.

Δημήτριος Ὑψηλάντης Πληρεξούσιος κτλ.

[1] Ἐδῶ ἐκόλλαγαν οἱ ἑταιρισταὶ καὶ ὁ Δ. Ὑψηλάντης τὸν Φοίνικα, ὡς σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους.

Κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τοῦ 1821 ἐμάθαμεν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐφανερώθη εἰς Μεσολόγγιον συστημένος ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιον καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ὁμογενεῖς καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν πρίγκηπα Καρατσᾶν. Ἐμάθαμεν προσέτι, ὅτι ἔφερε καὶ πολλὰς συνεισφορὰς εἰς ὅπλα καὶ εἰς πολεμοφόδια. Ἡ δὲ ἔλευσίς του διέδοσε πολλὴν φήμην καθ' ὅλην τὴν ἐπαναστατωμένην Ἑλλάδα, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔλεγαν, ὅτι ἦλθεν ἄνθρωπος ἔξοχος φέρων καὶ βοηθήματα. Ὁ Μαυροκορδάτος ἅμα ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγιον ἀντεποιήθη τὸν τίτλον τοῦ Καρατσᾶ καὶ ὠνόμασε τὸν ἑαυτόν του πρίγκηπα, ἐνῷ αὐτὸς ἦτο ποστέλνικος τοῦ Καρατσᾶ, καὶ τοιοῦτον ἔχων βαθμὸν ἔμενεν εἰς τὴν αὐλήν του. Εἰς τοῦτο ὠφελήθη ἀπὸ τὸν ὁμώνυμόν του Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον τὸν ἐπιλεγόμενον καὶ Φερερῆν, ὁ ὁποῖος τότε ἦτο φυγὰς καὶ εὑρίσκετο εἰς τὴν Μόσχαν, καὶ ὅστις, Φαναριώτης ὤν, ὑπῆρξέ ποτε Μπέης τῆς Βλαχίας. Ἔλεγε καὶ αὐτὸς τὸν ἑαυτόν του πρίγκηπα, καὶ τοιουτοτρόπως ἐξηπάτα τοὺς Ρώσσους καὶ ἐλάμβανεν ἐλέη ἀπὸ αὐτούς. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐμεταχειρίσθη ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διέδωκε δηλαδὴ δι' ὅλων τῶν ἀνθρώπων του, ὅτι εἶναι πρίγκηψ, καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Εὐρώπης ἐπίσης ἔγραψεν, ὅτι εἶναι τοιοῦτος, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπροσπάθει νὰ πείσῃ τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἀληθῶς εἶναι πρίγκηψ.

Ἐλθόντος λοιπὸν τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Μεσολόγγιον, οἱ προῦχοντες τῆς Ἀχαΐας ἔστειλαν ἐκεῖ ἐπιτροπὴν νὰ τὸν προϋπαντήσῃ καὶ νὰ τὸν συγχαρῇ διὰ τὴν ἔλευσίν του, σκοπὸν ἔχοντες νὰ προσεταιρισθῶσιν αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀναδείξουν ἀντίπαλον τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, ὡς ἔπραξαν καὶ διὰ τὸν Ἀλέξανδρον Καντακουζηνόν, διότι ὁδη-

γοὺς τοιούτους ἐζήτουν. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ὠφεληθεὶς ἐκ τούτου δὲν ἔχασε τὴν εὐκαιρίαν, ἀλλὰ ἀμέσως ἐσυνεννοήθη κρυφὰ μετὰ τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ εὑρεθέντος Ἀλεξίου Νούτσου, ὑπουργοῦ καὶ εὐνοϊκοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, διότι ὅλοι οἱ Ἀληπασαλῆδες διὰ τὸν φόβον τοῦ Σουλτάνου πολιορκοῦντος τὸν Ἀληπασᾶ σατράπην τῶν Ἰωαννίνων διεσκορπίσθησαν, καὶ μετὰ τούτου, ὡς ὑπουργοῦ καὶ ἐπιρροὴν ἔχοντος εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἄλλων ὅλων, ἐμοίρασαν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς δύο τμήματα τὸ Ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν, καὶ ὁ μὲν Α. Νοῦτσος ἐγένετο πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ Ἀλ. Μαυροκορδάτος τῆς Δυτικῆς. Ὁ δὲ Νοῦτσος πρὸς περισσοτέραν ἐμπιστοσύνην ἀφῆκε πλησίον τοῦ Μαυροκορδάτου τὸν ἀνεψιόν του Ἰωάννην Βυζούλαν. Ἐκ τῆς τοιαύτης συνεννοήσεως καὶ συνωμοσίας ἐγεννήθησαν ἔπειτα ὅλα τὰ κακά, ὅσα εἰς τὴν Ἑλλάδα συνέβησαν. Καὶ κατὰ πρῶτον αὐτοὶ ἐφρόντισαν νὰ βυθίσουν ἐπίτηδες τὸ πλοῖον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον εἶχε τὰς συνεισφορὰς διὰ νὰ σκεπάσουν τὴν γενομένην ἀπὸ αὐτοὺς κατάχρησιν, τὴν δὲ τοιαύτην πονηρίαν των ἐδικαιολόγουν, λέγοντες, ὅτι μαθόντες ὅτι εἰς Ναύπακτον ἦσαν πλοῖα Τουρκικὰ καὶ φοβηθέντες μήπως πλεύσουν εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ κυριεύσουν τὸ καράβι μετὰ τῶν συνεισφορῶν, ἀπεφάσισαν καὶ τὸ ἐβύθισαν. Ἀλλ' ἡ δικαιολογία αὕτη δὲν εἶναι ἀληθινή, διότι καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι ὑπῆρχεν ὁ φόβος ἐκ τῶν Τουρκικῶν πλοίων πάλιν οἱ Μεσολογγῖται, ἐὰν αὐτοὶ ἤθελαν, ἐδύναντο εἰς μίαν στιγμὴν νὰ ξεφορτώσουν ὅλα τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰ ἄλλα πράγματα τοῦ πλοίου εἰς τὴν ξηράν. Ὁ Μαυροκορδάτος εἶχε μαζύ καὶ τὸν Γεώργιον Σέκερην, καὶ ἦλθον καὶ οἱ δύο ἔπειτα

εἰς τὰ Τρίκορφα. Τὰ περὶ Ὑψηλάντου καὶ ὅσα ἄλλα εἰς τὰ Βέρβαινα συνέβησαν, ὡς εἴπαμεν, τὰ ἔμαθε καὶ μακρόθεν. Ὅταν δὲ ἐπέρασαν εἰς τὰς Πάτρας, ἐκεῖ οἱ προὔχοντες εἶπον πρὸς αὐτὸν τὰ πάντα, καὶ ἐκεῖ ἐξύφαναν τὴν κατὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου ῥαδιουργίαν καὶ ἔχθραν των. Εἰς τὰ Τρίκορφα ἦλθε διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πλησίον· καὶ διὰ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς αὐτὰ ἐμιμήθη τὴν πονηρίαν τοῦ σκαντζόχοιρου, ὅστις, ὡς λέγουν, διὰ νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν φωλειάν του στρώνει τῆς βελόναις τοῦ δέρματός του καὶ γίνεται ἰσχνός, καὶ ἀφοῦ ἔμβῃ μέσα εἰς αὐτήν, ἔπειτα φουσκώνει, γίνεται ἕνα κουβάρι βελόναις, καὶ δὲν χωρεῖ τίποτε ἄλλο εἰς τὴν φωλειάν του. Εἰς τὰ Τρίκορφα εἶδε τὸν Ὑψηλάντη, εἶπε πρὸς αὐτὸν παλλὰ καὶ τοῦ ὑπεσχέθη περισσότερα ἕως ὅτου ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν του, καὶ γράμμα συστατικὸν ἐπῆρε ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην, ὅταν ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ συμπράξῃ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ καὶ διοργανίσῃ τὸν τόπον ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ καλοῦ τοῦ Ἔθνους. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ διηγούμεθα τὰ τῆς φήμης, ἐπικαλούμεθα καὶ ἡμεῖς τὸ γράμμα τοῦ Μαυροκορδάτου, τὸ τότε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀποσταλέν, καὶ δημοσιευθὲν εἰς τοῦ Ἰ. Φιλήμονος τὸ Δοκίμιον, ὅπου παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον λεπτομερῶς ἐκτίθενται τὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὰς διαθέσεις καὶ τὰς γνώμας ὅλων τῶν ἔξω ὁμογενῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ Καποδίστρια καὶ τοῦ ἀρχιερέως Ἰγνατίου, οἵτινες ἔρριπταν τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνην τῆς Ἐθνικῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὸν μεγαλότολμον Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην καὶ εἰς τοὺς ἀποστόλους τῆς Ἑταιρίας, ἀλλ' οἵτινες ἔπειτα ἀσπάσθησαν τὸν

ἀγῶνα, καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤθελαν μόνοι νὰ ἄρχουν, μεταχειρισθέντες πρὸς τοῦτο θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα, ἐξαπατῶντες τοὺς ἐντοπίους, τῶν ὁποίων τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν εἰλικρίνειαν ἔκριναν ὡς ἀμάθειαν καὶ ἀνοησίαν.

Κατὰ δὲ τὸν Αὔγουστον μῆνα ἦλθον ἔξωθεν πληρεξούσιοι εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐκ τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς ἐπαναστάσεως διὰ νὰ προσφέρουν τὴν ὑποταγήν των εἰς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, καὶ νὰ ζητήσουν βοήθειαν στρατιωτικὴν καὶ χρηματικήν, διότι ἡ Πελοπόννησος παντοῦ διεφημίσθη, ὅτι εἶχε συστήσει πολιτικὸν σύστημα, καὶ ὅτι τὰ ὅπλα της εἶχον προχωρήσει κατὰ τῶν Τούρκων, διότι εἶχον νικήσει αὐτοὺς εἰς τὰς πρώτας μάχας, τοὺς εἶχον πολιορκήσει καὶ φρούρια ἤρχισαν νὰ παραδίδωνται. Ἡ δὲ ἔλευσις τοῦ Δ. Ὑψηλάντου ὡς ἀπεσταλμένου καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου ἔτι περισσότερον ἐμεγάλυνε τὰ πράγματα τῆς Πελοποννήσου, ἥτις καὶ ὡς κεφαλὴ τοῦ Ἔθνους ἐφαίνετο, καὶ διὰ τοῦτο, ὡς εἴπομεν, ἤρχοντο ἔξωθεν νὰ ζητήσουν ἀπὸ αὐτὴν ὅλα τὰ μέσα διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν τόπων των, καὶ ἄλλοι πάλιν νὰ κάμουν νέας ἐπαναστάσεις.

Ἐλθόντος δὲ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου εἰς τὴν Πελοπόννηνησον, ἐγεννήθη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θ. Νέγρη ψυχρότης ὑπόκωφος καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ ἴδῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον κατὰ πρόσωπον. Ὁ δὲ Νέγρης ὅπου καὶ ἂν ἐστάθη, εἴτε εἰς τὰς Καλάμας, εἴτε καὶ ἀλλοῦ, ἐκακολόγει τὸν Ὑψηλάντην λέγων καὶ ἄλλα πολλὰ ἐναντίον του καὶ προσέτι καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ εἶναι μικροῦ νοὸς ἄνθρωπος καὶ διὰ τοῦτο ἀνάξιος νὰ διοικήσῃ, μάλιστα δὲ τότε εἶχε μάθει, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τὴν Βλαχίαν ἔσβυσεν. Ἀλλ' εἰς τὰς Καλάμας ὁ Νέγρης δὲν ἐδύνατο νὰ μείνῃ

πολὺν χρόνον καὶ νὰ ῥᾳδιουργῇ κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, διότι ἐκεῖ ἐγυμνάζετο τὸ τακτικὸν καὶ ὅλος ὁ τόπος ἐπλημμύρει ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐκεῖθεν ὁ Νέγρης ἀναχωρήσας εὑρέθη εἰς τὴν Βυτίναν κωμόπολιν τῆς Καρύταινας, ὅπου, εἴτε κατὰ τύχην εἴτε ἐκ συνεννοήσεως, ἀντάμωσαν πολλὰ ὑποκείμενα ἐξόχου ἱκανότητος. Τότε πολλοὶ ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Δρόσος Μανσόλας, ἦσαν εἰς τὰ Βέρβαινα, καὶ οἱ προὔχοντες τῆς Πε-Πελοποννήσου ἔκλεξαν αὐτὸν μέλος μιᾶς ἐπιτροπῆς καὶ ἔστειλαν αὐτὸν καθὼς καὶ τὸν Κορνήλιον πρὸς τὸν Καντακουζηνὸν μὲ ἔγγραφόν των, ἀλλὰ νὰ εἴπωσι καὶ προφορικῶς ὅλα τὰ γενόμενα εἰς τὰ Βέρβαινα. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐπῆγε καὶ ὁ Μαυροκορδάτος εἰς τὰ Τρίκορφα, ὅταν ἐπολιορκεῖτο ἡ Τριπολιτσᾶ ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην ἀρχηγοῦντα. Κύριος οἶδε ποίας ἀπάτας καὶ μηχανορραφίας ἐνεργοῦσαν αὐτοί, καρτεροῦντες τὸν Μαυροκορδάτον εἰς τὴν Βυτίναν, ὅπου ἔπλεκαν τὸ π ε δ ο ῦ κ λ ι τοῦ Ὑψηλάντου καὶ σχεδὸν ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ δὲ πολύγνωστος Γεώργιος Σέκερης, ὅστις τότε ἐμετρεῖτο καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν πολὺ πεπαιδευμένων, ὡς μαθητὴς τοῦ σοφοῦ Κοραῆ, εὑρεθεὶς τότε εἰς τὴν Βυτίναν πρὸς ἀνάρρωσιν τῆς ὑγιείας του, εἶδε καὶ ἄκουσε τὰς σκευωρίας τῶν συναχθέντων, ἐγνώρισε τοὺς σκοπούς των καὶ εἶδε καὶ τὰς προετοιμασίας τῆς προκηρύξεως κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, θέλοντες πρὸς ἀντίκρουσίν του νὰ καταλάβουν τὰ δύο τμήματα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν, καὶ νὰ ὀργανίσουν αὐτὰ εἰς δύο π ρ ι γ κ η π ά τ α. Ποῖος ὅμως ἐκ τῶν δύο ἐγέλα τὸν ἄλλον, κατὰ τὸ ἀξίωμα τῶν Φαναριωτῶν, τοῦτο εἰς τὸ τέλος ἤθελε φανερωθῇ. Ὁ Σέκερης δὲν ἠκολούθησεν αὐτούς, καὶ ἀφοῦ ἐντελῶς

ἐθεραπεύθη, ἐλθὼν ἀπὸ τὴν Βυτίνην εἰς τὰ Τρίκορφα ὡμολόγησεν εἰς τὸν Ὑψηλάντην τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην ὅλα τὰ ἐκεῖ γενόμενα. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης ἐνεργῶν καὶ διοικῶν μὲ ὅλην τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀθωότητα εἶχε δώσει πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους ἀκόμη συστατικὰ γράμματα διὰ νὰ τοὺς δεχθοῦν εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Τὸ φαρμάκι αὐτὸ τῶν δύο Φαναριωτῶν ἐκενώθη καὶ εἰς τοὺς κοτσαμπάσιδες, καὶ οἱ πρόκριτοι οὗτοι τότε οἴκοθεν συναγμένοι ἐκεῖ τὴν Ζαράκοβαν φιλονεικοῦντας τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ θέλοντες νὰ συντάξωσι διοικητικὸν ὀργανισμόν, ὁ ὁποῖος νὰ συντελῇ πρὸς περιορισμὸν τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας τοῦ πρίγκηπος ἐποτίσθησαν ἀπὸ τὰ σχέδια καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ παρελθόντος ὀλίγου χρόνου ὕστερον ἐφανερώθησαν ὅλα τὰ μηχανορραφήματα τοῦ Φαναριώτου, ὅστις καὶ εἰς τὰς Πάτρας ἀντάμωσε μὲ τοὺς προκρίτους τῆς Ἀχαΐας, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν.

Κατὰ δὲ τὸ σχέδιον τοῦ Μαυροκορδάτου τὸ μὲν ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Στερεᾶς εἶχε τὸ Θ. Νέγρην καὶ τὸν Λάμπρον Νάκον, ἡ Πελοπόννησος εἶχε τὸν Πανοῦτσον Νοταρᾶν, τὸν Βλάσην καὶ τὸν ἀρχιερέα Ἀνδρούσης, καὶ ἕκαστον νησὶ εἶχε καὶ αὐτὸ ἕνα μηνίστρον. Οὕτω πως ὁ Μαυροκορδάτος ἐμοίραζε τὰ πράγματα, ἔδιδε πάντοτε τὸ ἔξω τοῦ ἀμυγδάλου, καὶ αὐτὸς ἐκράτει τὸ ἔσω, καὶ τοῦ κουρμᾶ πάλιν ἐβάστα τὸ ἔξω καὶ ἔδιδε τὸ ἔσω. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν π. χ. τοῦ ἐκτελεστικοῦ, τότε ἀπέδειξεν τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν πολυπειρίαν του· διότι ἀφοῦ ἐκατώρθωσε νὰ ἐκλεχθῇ αὐτὸς πρόεδρος ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Νέγρην τὸ πολύτιτλον ἀξίωμα τοῦ ἀρχιγραμ-

ματέως, οὕτως ἐμοίρασε τὴν μηχανορραφίαν καὶ ἐκατώρθωσεν ὥστε ὁ ἐχθρός του Νέγρης νὰ φροντίζῃ νὰ ὑπηρετῇ καὶ νὰ ὑποστηρίζῃ τοὺς δικτατορικούς του σκοπούς· ἐπλάκωσε τὴν δύναμιν τῶν ἄλλων, τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ τῶν λοιπῶν, ἔγεινε δικτάτωρ λόγῳ καὶ πράγματι, τὸν δὲ Μαυρομιχάλην τὸν εἶχε καὶ ὑπέγραφε χαρτιά, οἱ δὲ ἄλλοι ὁ Κουντουργιώτης, ὁ Α. Ζαΐμης, ὁ Ὑψηλάντης καὶ τόσοι ἄλλοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, οἱ ὁποῖοι ἕως τότε εἶχον κάμει κατορθώματα, τίποτε δὲν ἐσήμαιναν.

Ὅταν ἤμεθα ἐδῶ εἰς τὸν Ἅγιον Βλάσην, ὁ ἀρχηγὸς διέταξε τὸν καπετὰν Δαγρὲ νὰ στείλῃ ἀνθρώπους νὰ φυλάττουν τὴν θέσιν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Μύτικας· ἀπὸ ἐκεῖ φαίνεται βορεινὰ ὁ κάμπος ὅλης τῆς παλαιᾶς Μαντινείας καὶ τὰ πέριξ χωρία τοῦ Λουκᾶ, ὁ Κόκκινος βράχος, ἡ Καπνίστρα, δεξιὰ φαίνεται ὁ Ἅγιος Βλάσης, ἡ Τριπολιτσᾶ, τὸ Ζευγαλατιό, τὸ Μερκοβοῦνι, τὸ Μαντσαγρά, καὶ ἡ περιφέρεια ὅλη τῆς παλαιᾶς Τεγέας, τοῦ Ὑψηλάντη τὰ ταμπούρια καὶ πέρα ὁ Μύλος τοῦ Βράχου· τὴν θέσιν αὐτὴν ἔπιασε μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Ὑψηλάντη ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Δ. Παπατζώνης, οἱ Μεσσήνιοι, οἱ Καλαματιανοὶ Π. Ζάρκος, Ἀθανασούλης Κυριακός, οἱ ἀδελφοὶ Μπουραῖοι, ὁ Μ. Πέτροβας μὲ τοὺς Γαραντσαίους, ὁ Ἠλίας Φλέσας μὲ τοὺς Λεονταρίτας, ὁ δὲ Π. Μαυρομιχάλης μὲ τοὺς ἰδικούς του ἕως 400 Μανιάτας ἔμεινεν εἰς τὸ Χονδρὸ Βουνὸ τῆς Σιλήμνας ὄπισθεν τοῦ Δ. Ὑψηλάντη.

Ὀλίγον ἀποκάτω τοῦ ἀρχηγείου τοῦ Κολοκοτρώνη ἐτοποθετήθη, ἀφοῦ ἦλθεν ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τοῦ Λάλα, ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος μὲ τοὺς Φαναρίτας καὶ ἀποπάνω ἀπὸ τὸν Ἅγιον Θανάση ἦτο ὁ Μούρτσινος μὲ τὰ

κανόνια, τὰ ὁποῖα εἴχαμεν εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν, καὶ τὰ ἐφύλατταν τετρακόσιοι Μανιάταις. Τὸ σῶμα αὐτὸ ἦτο ἀπὸ ὅλα τὰ καπετανάτα τῆς Μάνης, ἐκτὸς τῶν Μαυρομιχαλαίων. Ὅλοι αὐτοὶ ἐπληρώνοντο καὶ ἐτρέφοντο ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύταινας· οἱ δὲ στρατιῶται τοῦ Μαυρομιχάλη ἐπληρώνοντο καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην ὅσον καιρὸν ἐστάθη εἰς τὰ Τρίκορφα, ἕως ὅτου ἐκυριεύθη ἡ Τριπολιτσᾶ, ἀλλ᾽ ἐτρέφοντο ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Φαναρίου.

Εἰς δὲ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐδόθησαν κατὰ πρῶτον μισθοὶ εἰς τοὺς Μανιάτας, διότι ἦσαν πτωχοί, διὰ νὰ ἀφήσουν ἐξοικονόμησιν εἰς τὰς οἰκογενείας των καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν Ῥουμελιωτῶν ἐζήτουν μισθὸν ἐρχόμενοι εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος των Τούρκους, ἐνῷ ἀκόμη τοὺς εἶχαν εἰς τὸν τόπον των. Ἂν δὲ ἀπὸ αἴσθημα πατριωτισμοῦ ἐπολεμοῦσαν τὸν ἐχθρόν, ἢ χάριν τοῦ μισθοῦ, τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰς περιστάσεις· διότι ὅταν π. χ. εὕρισκαν μισθὸν ἔμενον μὲ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας, εἰ δὲ μή, ἐπήγαιναν εἰς τοὺς Τούρκους, ὅταν ἐλάμβαναν μισθὸν ἀπὸ αὐτούς, διότι τοῦτο ἦτο εἰς αὐτοὺς ἀδιάφορον καὶ ἀδιακρίτως ἐμισθώνοντο. Πολλοὶ ὁπλαρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἄλλοι, ὅσοι ἤθελαν καὶ εἶχαν χρήματα, τοὺς ἐμίσθωναν διὰ τοὺς σκοποὺς των πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ἐναντίων των. Οὕτω π. χ. ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς ἐμίσθωσαν πολλοὺς τοιούτους Ῥουμελιώτας καὶ τοὺς ἐμεταχειρίσθησαν κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἰδίων των ἐπαρχιῶν Κορίνθου καὶ Βοστίτσας. Τὰ χρήματα τὰ εἰσέπρατταν ἀπὸ τὰς ἰδίας

των ἐπαρχίας καὶ ἐπλήρωναν τοὺς μισθούς· ἔτρωγαν τὰς ἐθνικὰς προσόδους, ἅρπαζαν τὰς σταφίδας τοῦ Δημοσίου καὶ αὐτῶν τῶν ἰδιωτῶν ἀκόμη· τότε δὲ ἑκάστη χιλιὰς σταφίδος εἶχεν ἀξίαν πολλήν, διότι ἐπωλεῖτο 70 τάλαρα. Ἕνεκα τῆς τοιαύτης μισθοφορίας ἐμπόδιζαν τὰ ὅπλα νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν πόλεμον. Κατὰ πρῶτον, ὡς εἴπομεν, ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἐμίσθωσε τὸν Εὐθύμιον Ξύδην Κραβαρίτην, ἔπειτα ὁ Α. Ζαίμης εἶχε μισθωτοὺς τοὺς Καναταίους καὶ ἄλλους Ῥουμελιώτας καὶ Σουλιώτας ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μὲ αὐτοὺς ἀφ' ὅτου ἦλθαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Σουλιῶται πάντοτε ἐμισθώνοντο, καὶ μόνον ὁ Μπότσαρης ἐπῆρεν αὐτοὺς χωρὶς πληρωμήν. Κατόπιν τούτων ἐφάνη ὁ Παναγιώτης Νοταρᾶς, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς δὲν τὸν ἤθελεν, ἄρχισαν μεταξύ των τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, θέλων ὁ δεύτερος νὰ καταβάλῃ τὸν πρῶτον διὰ νὰ μὴ τοῦ σηκώσῃ κεφάλι καὶ γείνῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν δύναμιν τὴν ἀριστοκρατικὴν τῶν κοτσαμπασίδων. Τοῦτο δὲ ἐγένετο κατὰ συμβουλὴν τῶν δύο Ἀνδρεῶν, Λόντου καὶ Ζαίμη, καὶ κατὰ τὸ 1826 ὅταν οἱ Νοταραῖοι ἐχάλασαν καὶ τὸ Σοφικόν. Ἐκτὸς δὲ τῆς πολιτικῆς αἰτίας οὗτοι ἐπολέμησαν τότε μεταξύ των καὶ δι' ἀντιζηλίαν ἐρωτικήν, διότι καὶ οἱ δύο ἀγαποῦσαν τὴν θυγατέρα τοῦ Θεοχαράκη Ῥέντη, νέαν εὔμορφον καὶ ὡραίαν, καὶ ἐφιλονείκουν ποῖος ἐκ τῶν δύο νὰ τὴν πάρῃ σύζυγον. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐκατάστρεψαν καὶ τὸ Σοφικὸν καὶ τὴν ἐπαρχίαν, ἔχασαν καὶ τὴν κόρην ἀμφότεροι, διότι ἔπειτα τὴν ἐπῆρεν ὁ Δημήτριος Καλλέργης. Ἀλλὰ περὶ τούτων ὕστερα.

Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος πρῶτος αὐτὸς ἐσυμβούλευσε τὸν Μάρκον Μπότσαρην καὶ λοιποὺς νὰ ζητήσουν μισθόν, μάλιστα δὲ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος 1822, ὅταν ὁ Μπότσα-

ρης ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ ν' ἀνταλλάξῃ τὴν οἰκογένειάν του μὲ τὰ χαρέμια τοῦ Χουρσὴτ πασα, τότε δι' ἀναφορᾶς του ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἀρχίσῃ ἡ πληρωμὴ τῶν μισθῶν ἀπὸ τὸν Μάρτιον, δηλαδὴ πρὶν ἀκόμη λάβῃ μέρος εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον, διότι ἕως τότε εἶχαν τὸν πόλεμον τῆς πατρίδος των. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶχε χρήματα, ἔλαβεν ὑπόσχεσιν παρὰ τῆς τότε Διοικήσεως, ἡ ὁποία ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ὕστερα ἔδωκαν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ὁ Χουρσὴτ ἔστειλεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν πρὸς ἐξαγορὰν τῶν χαρεμίων του.

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἐν ὅσῳ ἔζη ἐστάθη φίλος πιστὸς τοῦ Μαυροκορδάτου, οὗτος δὲ πάλιν καὶ ζῶντα καὶ ἀποθανόντα τὸν ἀπεθέωσε χωρὶς νὰ κάμῃ μεγάλας ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν πατρίδα μας. Διὰ ν' ἀποδείξῃ δὲ ὁ Μαυροκορδάτος πρῶτον στρατιωτικὸν τὸν Μπότσαρην κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἐρρᾳδιούργησε τὸν ἄκακον καὶ ἀδιαβόλευτον εἰς τὰς τοιαύτας ῥαδιουργίας Γεώργιον Νικολάου Βαρνακιώτην, καὶ τὸν ἔκαμε Τοῦρκον, χωρὶς αὐτὸς νὰ θέλῃ, καὶ οὕτω τὸν οἰκονόμησαν οἱ Μαυροκορδατισταί, ὡς φαίνεται εἰς τὰ σωζόμενα ἔγγραφα τῶν ἀρχείων.

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἔπεσε μαχόμενος, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔπεσαν, εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ οὕτω δὲν ἔζησαν νὰ κάμουν μεγάλα στρατιωτικὰ κατορθώματα. Ἔπεσαν οὗτοι ἐνδόξως εἰς τοὺς πρώτους πολέμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡ πατρὶς ἐπερίμενε, καὶ οὕτω ἐζημιώθημεν, διότι αἱ ἐλπίδες μας ἔμειναν ἀπραγματοποίητοι. Καὶ ὅμως τὰ ὀνόματα ὅλων τούτων τῶν ἀνδρῶν πρέπει ἡ ἱστορία νὰ τὰ γράψῃ μὲ χρυσᾶ γράμματα.

Εἰς τὰς 20 τοῦ Ἰουλίου οἱ Τοῦρκοι εἶχαν κάμει μίαν χωσιάν, διότι ἦσαν πάρα πολὺ θυμωμένοι· ἐπειδὴ οἱ ἰδικοί μας ἔκαμαν χωσιαῖς εἰς τὰ ἀμπέλια καὶ εἰς τῆς γράναις καὶ φράκταις, ἐσκότωναν Τούρκους ὁλημέρα καὶ μάλιστα δὲν εἶχαν περάσει πολλαῖς ἡμέραις, ὅπου εἶχαν σκοτώσει οἱ Ἁγιοπετρῖται τὸν Χατζῆ Κουλελέ, Τοῦρκον διάσημον τοπτσῆ (πυροβολητήν)· αὐτὸς ἦτο χονδρὸς καὶ καλόγνωμος καὶ εἶχε πάντοτε σχέσεις μὲ τοὺς χριστιανούς. Ἔβγαινε πολλαῖς φοραῖς καὶ τοὺς ἀντάμωνε καὶ ὅλον ἕνα τοὺς ἐπαρακινοῦσε νὰ προσκυνήσουν. Ἀγαποῦσε τὸ κρασὶ καὶ ἔπινε μαζὺ μὲ τοὺς Χριστιανούς. Πῶς τὸν ἐσκότωσαν δὲν γνωρίζομεν καλά· φαίνεται ὅμως, ὅτι θὰ εἶπε κανένα λόγον ἄσχημον ὡς Τοῦρκος καὶ πιωμένος, ἢ ἐμάλωσε μαζύ των. Ἀφ' οὗ τὸν ἐσκότωσαν ὡς καὶ τρεῖς ἄλλους συντρόφους του, τὰ πτώματά των ἔμειναν ἄθαφτα καὶ τὰ ἔτρωγαν τὰ ὄρνια. Δι' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐκδίκησιν ἀπεφάσισαν καὶ ἔκαμαν τὴν χωσιὰν καὶ ἐπέτυχαν. Εἰς τὰ ἀμπέλια τοῦ Μουχλιοῦ ἐκρύφθησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐσκότωσαν τότε Ἕλληνας ἕως εἴκοσι.

Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν μετὰ τὸ μεσημέρι ἔγεινε καὶ ἄλλος μικρὸς πόλεμος κατὰ τὰς θέσεις Ἁγιάννην καὶ Θάνα ἕως εἰς τὸν Ψηλὸν Ὦμον καὶ ἐσκοτώθησαν τέσσερες Ἕλληνες. Τοὺς νεκροὺς αὐτοὺς διέταξεν ὁ Ὑψηλάντης καὶ Κολοκοτρώνης νὰ τοὺς φέρουν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, χωρίον τοῦ κάμπου τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ νὰ τοὺς θάψουν εἰς τὴν ἐκεῖ ἐκκλησίαν ὅλους χωρὶς κεφάλια· διότι οἱ Τοῦρκοι ἐσυνείθιζαν ὅσους ἐσκότωναν εἰς τὸν πόλεμον, τοὺς ἔκοβαν τὰ κεφάλια των καὶ τὰ ἔπαιρναν καὶ τὰ ἐπήγαιναν εἰς τὸν ἀρχηγόν των διὰ νὰ τοὺς δώσῃ μπαχξίσι

(δῶρα) διὰ τὴν παλληκαριάν των· διότι ὅποιος ἐπήγαινε κεφάλια ἐθεωρεῖτο παλληκάρι ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Εἰς τὰς 21 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς κοντὰ 'ς τὰ 'ξημερώματα ὁ ἀρχηγὸς ἐβουλήθη νὰ ἐξετάσῃ τοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ταμπουρωθῇ κατὰ τὰς θέσεις Μύτικαν, Καπνίστραν, Λουκᾶ, νὰ τοὺς εἰπῇ νὰ πλησιάσουν πλέον κοντήτερα καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὸν Μύτικαν ἄντικρυ εἰς τὴν Καπνίστραν. Τὰς θέσεις αὐτάς, ὡς εἴπαμεν, ἐβαστοῦσαν ὁ Δαγρὲς ἀπὸ τῆς Καρυαῖς τοῦ Ἄργους, ὁ Καπετὰν Κωνσταντῆς Καρώνης, ὁ Ι. Ῥεβελιώτης ἀπὸ τὰ Τσιπιανὰ καὶ ὁ Π. Κοκκώνης ἀπὸ τὸ χωρίον Πικέρνι καὶ ἄλλοι· ὅλοι δὲ οἱ στρατιῶται ἀνέβαιναν τοὺς 500. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὸν Μύτικαν μὲ τὰ χαράματα ἐπάνω κάτω μὲ δέκα καββαλαραίους καὶ πεζούς, δὲν ηὗρε στρατιώτας νὰ φυλάττουν τὸν δημόσιον δρόμον, ἀλλ' αὐτοὶ ἦσαν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν ὡς δραγάταις ἀμπελιῶν. Τοὺς ἐφώναξε, τοὺς ἐμάλωσε καὶ τοὺς ἐκατέβασε κάτω. Τοὺς εἶπε νὰ μὴ τὸ κάνουν ἄλλην φοράν, ἀλλὰ νὰ φυλάττουν κατάκαμπα διὰ νὰ μὴ περάσουν Τοῦρκοι καὶ τίποτε γραμματοκομισταὶ καὶ προδόται τῶν Τούρκων, μὴ τύχῃ καὶ λάβουν οἱ Τοῦρκοι καμμίαν συνεννόησιν μὲ τὰ ἄλλα φρούρια, τὰ ὁποῖα ἦσαν πολιορκημένα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐκεῖθεν ἐτράβηξε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Λουκᾶ, τοὺς ἐξέτασε καὶ αὐτούς· ἐκεῖ ἔμεινε πολλὴν ὥραν, διότι ἠθέλησαν οἱ καπεταναῖοι νὰ τὸν φιλεύσουν. Ἀφοῦ δὲ ἀπέφαγε καὶ ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ ὀλίγον, ἀμέσως ἐσηκώθη, διότι ἡ βάρδιαις τῶν βουνῶν ἔβαλαν φωναῖς καὶ ἄναψαν φωτιαῖς διὰ νὰ βγάλουν καπνὸν καὶ ἔρριχναν καὶ τουφεκιαῖς, ὅτι ἐβγῆκαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν.

Ἀφοῦ ἔγεινε γνωστόν, ὅτι ἐβγῆκαν οἱ Τοῦρκοι, ὁ ἀρχηγὸς μὲ διέταξε νὰ ὑπάγω νὰ ἰδῶ τὰ κινήματα τῶν ἐχθρῶν διὰ ποῦ πηγαίνουν, διὰ χόρτον ἢ διὰ στάχυα ἐβγῆκαν· διότι κάθε ἡμέραν ἔβγαιναν πτωχοὶ Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοί, ἄνδρες, γυναῖκες, καὶ παιδία καὶ ἐμάζωναν στάχυα καὶ χόρτον καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐφύλατταν καβαλαραῖοι Τοῦρκοι ὁλόγυρα διὰ νὰ μὴ τοὺς φεύγουν καὶ τοὺς παίρνουν οἱ Ἕλληνες.

Ὁ κάμπος ὅλης τῆς Τριπολιτσᾶς ἦτο σπαρμένος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν εἴχαμεν καβαλαρίαν, τὸν εἶχαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των, ἔβαλαν καὶ τὸν ἐθέρισαν καὶ τὸν καρπὸν καὶ τὸ ἄχυρον τὰ ἐκουβάλησαν μέσα εἰς τὴν πόλιν. Εὐθὺς λοιπὸν ἐκαβάλικα τὸ ἄλογον, τὸ ὁποῖον μοῦ εἶχε χαρίσει προτήτερα ἡ Ἐφορεία τοῦ στρατοπέδου, ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ λοιπὰ μέλη· ἐκόλλησα τὸ βουνὸν τῆς Καπνίστρας διὰ νὰ ἀναβῶ ψηλὰ καὶ νὰ παρατηρήσω ὅλον τὸν κάμπον, ἀλλ' ἤμουν ἀσυνείθιστος καὶ δὲν ἐγνώριζα νὰ διοικήσω τὸ ἄλογόν μου. Ἐπήγαινα ἴσια ὀρθὰ 'μπηχτὰ τὸν ἀνήφορον, ὥστε τὸ ἄλογόν μου ἀπόστασε. Ἔδεσα τότε τὸ γ κ έ μ ι (χαλινὸν) εἰς τὴν σ έ λ α ν καὶ ἐπῆγα ὑψηλότερα μὲ τὰ ποδάρια. Ἔβαλα τὸ κ ι ά λ ι καὶ ἐπαρατήρησα τοὺς Τούρκους. εἶδα ὅτι ἦσαν βγαλμένοι διὰ στάχυα καὶ χόρτον κατὰ τὴν συνήθειάν των. Ἀλλὰ τὸ ἄλογόν μου ἔκαμε τὸν κατήφορον καὶ ἐβγῆκεν εἰς τὸν δημόσιον δρόμον, ὅστις πηγαίνει εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἀπὸ τοῦ Λουκᾶ καὶ τὰ Τσιπιανά, διότι ἦτο Τουρκικὸν καὶ ἐγνώριζε τὸν δρόμον καὶ ἐπονοῦσε τὰ ὑπάγῃ ὀπίσω.

Ἀφοῦ τὸ εἶδα ἔβαλα τῆς φωναῖς καὶ τὰ κλαύματα, ἀλλὰ ἔτυχε τότε νὰ ἔρχεται ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸ πε-

ρίφημον ἄλογόν του τὸ λεγόμενον Κεχαγιᾶς, τὸ ὁποῖον ὀλίγας ἡμέρας προτήτερα εἶχε φέρει Βούλγαρης φευγαλᾶς (σεΐζης) ἱπποκόμος τοῦ Κεχαγιᾶ. Μὲ ἠρώτησε τί εἶδα καὶ τί ἔχω ποῦ κλαίω. Τοῦ εἶπα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐβγῆκαν διὰ νὰ μαζώξουν στάχυα καὶ ἄλλα καὶ ὅτι μοῦ ἔφυγε τὸ ἄλογόν μου. Τότε ἔτρεξε τὸ ἔσωσεν εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἔγεινεν ἡ Γράνα, καὶ ἀφοῦ τὸ ἐπίασεν ἐπῆγα καὶ ἐγὼ καὶ τὸ ἐκαββαλίκεψα.

Ἐκεῖ δὲ ἐν ᾧ ἐστέκετο καὶ ἐκαρτέρει τοὺς λοιποὺς συντρόφους νὰ ἔλθουν, ἐκύτταξε δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ εἶπεν, ὅτι δὲν εἶναι ἄσχημον νὰ γείνῃ ἐδῶ μία Γράνα νὰ φυλάττουν τὴν νύκτα στρατιῶται, νὰ ἔχουν θάῤῥος, καὶ ἂν τυχὸν τοὺς εὕρῃ τίποτε νὰ ἠμποροῦν νὰ (διαφεντεύωνται) βοηθοῦνται· ἐπειδὴ ἐκεῖ κοντὰ τότε κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν ἦσαν ἀμπέλια, εἰς δὲ τὰ ῥιζώματα τοῦ Μύτικα εἶναι ὁ δημόσιος δρόμος, ὅστις πάει ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ τὰ Καλάβρυτα· ὅλον τὸ μέρος εἶναι πέτραις, καὶ ἔπειτα ἀρχίζει καὶ τὸ ψαχνὸν μέρος τῆς γῆς, ὅπου ἔγεινεν ἡ Γράνα.

Εἶπε λοιπὸν εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς ἐρχομένους συντρόφους, τὸν Θεοδόσιον Καρδαρᾶν, καὶ ἔκαμεν ἕνα γράμμα εἰς τὰ πέριξ χωρία Κάψα, Λεβίδι, Σημιάδαις, Κανδύλα, Δάρα, Χοτούσα, Κώμην, Ἄγαλι, Καμενίτζα, Μπεζενίκο, Μποντιά, Κακοῦρι, Τσιπιανά, Σάγκα, καὶ Λουκᾶ, ἅμα λάβουν τὸ γράμμα νὰ ἔλθουν μὲ ξυνάρια καὶ φτυάργια νὰ σκάψουν μίαν Γράναν καὶ ἔδειξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐφύλατταν τὴν θέσιν, καὶ χαββάλα ὑπέγραψε καὶ ἀνεχώρησεν, ἀλλὰ κανεὶς πλέον δὲν ἐφρόντιζε διὰ νὰ ἴδῃ τί σκάψιμον ἔκαμαν καὶ τί εἴδους Γράνα ἔγεινεν.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἐτράβηξε διὰ τὸ Στενόν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν μέ-

σην τοῦ δρόμου ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ Ζευγαλατιὸ εἰς τὸ βουνὸν τοῦ Μοναστηρίου Βαρσῶν ἐξέτασε καὶ τὸν Ἀθανάσιον Δεληγιάννην ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βασίλειον, ὅστις ἐστέκετο ἐκεῖ μὲ μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν Τριπολιτσιωτῶν.

Ἐκεῖθεν ἔφθασεν εἰς τὸ Στενόν, ὅπου ἦσαν ὁ Π. Ζαφειρόπουλος καὶ Α. Κονδάκης μὲ τοὺς Ἁγιοπετρίτας, καὶ μέρος Τσακώνων μὲ τὸν Παναγιώτην Σαράντην καὶ οἱ καμπίσιοι Τριπολιτσιῶται μὲ τὸν Λάμπρον Ῥιζιώτην, καὶ λοιποὺς κατοίκους. Αὐτοὶ εἶχαν προτήτερα ειδοποιηθῇ νὰ ἑνωθοῦν ἐδῶ μὲ τοὺς Ἁγιοπετρίτας διὰ νὰ ἐξετάσῃ καὶ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ νὰ πιάσουν τὸν Ἅγιον Σώστην.

Ἀφοῦ τοὺς ἐξέτασε καὶ τοὺς ἐκατέβασε κάτω εἰς τὸ ποτάμι ἔστειλεν ἐμένα ἐμπρὸς νὰ κατασκοπεύσω μὲ τὸ κιάλι τὸν τόπον καὶ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ μὴ ἔβγουν οἱ Τοῦρκοι ἔξω καὶ μᾶς ἰδοῦν καὶ ἔλθουν ἐπάνω μας.

Καθὼς ἐπῆγα κάμποσο καὶ ἐπλησίασα τῆς ῥάχαις, ἔβαλα τὸ κιάλι καὶ ἐκύτταξα, ἦτο εἰς μίαν θέσιν ὑψηλὴν ὄρνια πολλά, τὰ ὁποῖα ἐστέκοντο καὶ ἔτρωγαν ἀπὸ τὰ πτώματα τῶν Τούρκων Χατζῆ Κουλελὲ καὶ λοιπῶν. Αὐτὰ ἀφοῦ μὲ εἶδαν ἐγύρισαν ὅλα καὶ μὲ ἐκύτταζαν. Ὁ ἥλιος ἦτο χαμηλωμένος, καὶ ἐπήγαινε νὰ βασιλεύσῃ· καὶ ἐπειδὴ τὸν εἶχα ἐμπρός μου, καθὼς ἐκύτταζα καὶ τὸ ἄλογον ἐσείετο, μὲ τὸ κιάλι δὲν ἔβλεπα καλά. Μοῦ ἐφάνηκαν τὰ ὄρνια ὡς στρατιῶται τακτικοὶ μὲ ἄσπρα βρακιὰ καὶ γελέκια. Ἔτρεξα ἀμέσως ὀπίσω καὶ εἰδοποίησα τὸν ἀρχηγὸν διὰ νὰ ἰδῇ τοῦτο τὸ παράδοξον. Εὐθὺς λοιπὸν ὁ ἀρχηγὸς ἅμα τοῦ τὸ εἶπα ἐσταμάτησε τοὺς στρατιώτας, καὶ τὸν ἐπῆγα εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἤμουν προτήτερα· ἔβαλεν ὁ ἴδιος τὸ κιάλι καὶ εἶδε τὰ ὄρνια. Τότε μοῦ λέγει·

ὄρνια εἶνε βρὲ ὄρνιο! Ἔπειτα μὲ ὡδήγησε πῶς νὰ πλησιάσω τὸν Ἅγιον Σώστην. Νὰ ὑπάγω δηλαδὴ τριγύρω ξέμακρα νὰ μὴ μὲ τρώγῃ τὸ βόλι εὔκολα. «Πρόσεξε, μοῦ εἶπεν ἀκόμη, τὰ πουλάκια τὰ μικρὰ ὅταν τὰ σηκώνῃς ἢ σηκώνωνται μοναχά τους, ἐὰν περνοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὸ χωρίο καὶ τὰ ἰδῇς τὰ κάθωνται μέσα εἰς τὸ χωριὸ ἄφοβα, τότε δὲν εἶναι μέσα Τοῦρκοι καὶ πήγαινε ἄφοβα· εἰ δὲ καὶ τὰ βλέπεις, ἅμα φθάσουν κοντὰ εἰς τὸ χωρίον καὶ γυρίζουν πίσω φοβισμένα καὶ κάμουν λιγμοὺς ξαφνιασμένους τότε εἶναι μέσα Τοῦρκοι καὶ νὰ μὴν πᾷς».

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔκαμα ὅλας τὰς παρατηρήσεις, καθὼς μὲ ὡδήγησεν, ἐμβῆκα ἔπειτα εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην· καὶ ἀπὸ τὴν βορεινὴν πλευρὰν ἔτρεξα μὲ τὸ ἄλογόν μου νὰ περάσω εἰς τὴν μεσημβρινήν· εἰς τὴν μέσην τοῦ χωρίου ἦτο ἡ ἐκκλησία, καὶ εἶχε τὴν πόρταν της ἀπὸ τὸ μεσημβρινὸν μέρος. Καθὼς ἐπήγαινα ἔσκυψα καὶ εἶδα τὴν ἐκκλησίαν γεμάτην ἀπὸ πτώματα κοψοκέφαλα. Ἐφοβήθηκα πολὺ καὶ ἐγύρισα ὀπίσω εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ἤρχετο μὲ τοὺς στρατιώτας, διὰ νὰ πιάσουν τὸ χωρίον καὶ νὰ κάμουν ὅλην τὴν νύκτα ταμπούρια. Καθὼς μὲ εἶδε· «πῶς ἔγεινες, μοῦ λέγει, ἔτσι κίτρινος ἀπὸ τὸν φόβον σου; Τί εἶδες;» Τοῦ ἐδιηγήθηκα φοβισμένα ὅσα εἶδα καὶ ἀμέσως ἐσταμάτησε τοὺς στρατιώτας καὶ ἐκάλεσε τοὺς καπεταναίους καὶ τοὺς ἐρώτησε τί πτώματα εἶναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν, ὅτι δὲν ἐθάψαμεν τοὺς σκοτωμένους. Τότε ἐδιάλεξεν ἀνθρώπους συνειθισμένους νὰ μὴ φοβοῦνται τοὺς νεκρούς, (διότι τότε ὁ

φόβος ἦτο πολὺς εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐπειδὴ ἦσαν ἀσυνείθιστοι νὰ πιάνουν καὶ νὰ θάφτουν πτώματα), καὶ τοὺς ἔστειλε καὶ ἔκαμαν ἕνα μεγάλον λάκκον καὶ τοὺς ἔρριξεν ὅλους μέσα.

Ἔπειτα ἐδιέταξε νὰ ὑπάγουν τὰ στρατεύματα μέσα εἰς τὸ χωρίον. Ὅλην αὐτὴν τὴν νύκτα δὲν ἐκλείσαμεν διόλου 'μμάτι, διότι ἐστάθη ἐπάνω εἰς τοὺς στρατιώτας ἕως ὅτου ἔκαμαν τὰ ταμπούριά των. Αὐτὰ ἔγειναν εἰς τὰς 21 καὶ εἰς τὸ ξημέρωμα τῆς 22 Ἰουλίου.

Ἀφοῦ ἐξημέρωσεν, οἱ Τοῦρκοι εἶδαν πιασμένον τὸν Ἅγιον Σώστην· ἔπειτα δὲ ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἑτοιμάσθησαν καὶ ἐβγῆκαν πανστρατιᾷ νύκτα ἀπὸ τὴν πόρταν τὴν λεγομένην τοῦ Σαραγιοῦ, τώρα δὲ δρόμον Βελουδένιον, ἐτράβηξαν κατὰ τὸ πηγάδι τῆς Βολιμῆς, ὅπου φέρει ὁ δρόμος κατὰ τὸν Ἅγιον Βασίλειον, καὶ ἀφοῦ ἔφθασαν εἰς τὸ Ζευγολατιὸ ἐχωρίσθησαν εἰς δύο σώματα· τὸ μὲν ἕνα ὅλον πεζοὶ ἐκόλλησαν τὸ βουνὸν τῶν Βαρσῶν διὰ νὰ ἔβγουν ἀνακέφαλα τοῦ χωρίου Λουκᾶ καὶ νὰ λαφυραγωγήσουν ὅ,τι εὕρουν, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἦτο ἕως 3,000· τὸ δὲ ἄλλο σῶμα καββαλαραῖοι καὶ πεζοὶ ἀκόμη περισσότεροι ἐπῆραν τὸν μαλακὸν τόπον καὶ τὰ πρόποδα τοῦ βουνοῦ καὶ ἐπήγαιναν νὰ περάσουν εἰς τὴν Γράναν.

Κατὰ τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ Καπνίστρα δὲν εἶχαν βγάλει ἕως πέρα τὴν Γράναν, ἀλλὰ εἶχαν ἀφήσει ἄσκαφτον τόπον 3 ἕως 4 στρέμματα μάκρος. Οἱ Τοῦρκοι περνῶντες εἶδαν μίαν γράναν ἀνάβαθην καὶ ἄτεχνον καὶ τὸ χῶμά της ἦτο ῥιμμένο κατὰ τὴν Τριπολιτσᾶν. Εἶπαν ἀναμεταξύ των, διότι δὲν ἐννόησαν τὸν σκοπὸν τῆς Γράνας, ὅτι οἱ ῥαγιᾶδες μοιράζουν τὰ χωράφιά μας.

Οἱ πεζοὶ ἐκαββάλικαν τὸ βουνὸν καὶ ἐβγῆκαν ἀνακέ-

φαλα τοῦ χωρίου Λουκᾶ, ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ διὰ νὰ εὕρουν γιδοπρόβατα καὶ γελάδια καὶ ὅ,τι εἶχαν κρυμμένον οἱ Ἕλληνες. Ἔψαξαν ὅλον τὸν τόπον καὶ ηὗραν βούτυρον, τυρὶ καὶ γεννήματα, ἡ δὲ καβαλαρία καὶ πολλοὶ πεζοὶ ἐπήγαιναν εἰς τὰ χωρία Λουκᾶ, Τσιπιανά, Σάγκα, Πικέρνι καὶ λοιπά, ἐσύναξαν γεννήματα, δεμάτια, σκουτιὰ (ἐνδύματα), καὶ ὅ,τι ἄλλο ηὗραν καὶ ἐφόρτωσαν ἕως 1,000 ζῶα. Ἔπειτα ἕνα μέρος τοῦ σώματος τῶν πεζῶν καὶ καβαλαραίων ἀνέβηκαν κατὰ τὴν θέσιν τῆς Καπνίστρας, ἔπεσαν νύκτα ἐπάνω εἰς τὸ ταμπούρι τοῦ Γ. Δαγρὲ καὶ ἄρχισεν ὁ πόλεμος. Οἱ Τοῦρκοι ἐστενοχώρησαν τοὺς ἰδικούς μας εἰς μίαν σπηλιάν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἡ τρύπα τοῦ Μπούρμπουνα. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ Γ. Δαγρέ, ὁ Θανάσης, πρὶν ὑπάγουν εἰς τὴν σπηλιὰν ἐσκοτώθη μόνος του, μὴ θέλων νὰ ὑπάγῃ κοντὰ εἰς τὸν ἀδελφόν του Γιαννάκην, φοβούμενος καὶ προβλέπων, ὅτι θὰ τοὺς πιάσουν οἱ Τοῦρκοι, τὸ ὁποῖον ὀλίγον ἔλειψε νὰ γείνῃ, καὶ εἶναι θαῦμα πῶς ἐσώθη, διότι οἱ Τοῦρκοι τοῦ εἶχον σκοτώσει ἕως τριάντα Ἕλληνας, καὶ ἔβαλαν καὶ φωτιὰν νὰ τοὺς κάψουν ὅλους, ἀλλ' ἐπρόφθασεν ἡ βοήθεια τοῦ Κολοκοτρώνη, ἡ ὁποία τοὺς ἔσωσεν, καθὼς θὰ εἴπομεν κατωτέρω.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἅμα εἶδε τῆς φωτιαῖς τῶν τουφεκιῶν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βλάσην ἀπὸ τὸ ταμποῦρί του ἐγνώρισεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν βγαλμένοι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἀμέσως μὲ διέταξε νὰ εἰδοποιήσω τοὺς καπεταναίους Δημήτριον Δεληγιάννην, Τζανέτον Χριστόπουλον Δημ. Πλαπούταν, Κωνσταντῖνον Παπαζαφειρόπουλον καὶ λοιποὺς καπεταναίους τῶν βουνῶν καὶ τοῦ κάμπου τῆς Καρύταινας καὶ ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῶν Τριπολιτσιωτῶν μὲ τὸν τότε ὁδηγὸν Ἀθανάσιον Κίντζον ἀπὸ τὰ Λαγκάδια,

οἵτινες ὅλοι ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ δύο χιλιάδες, νὰ ὑπάγουν νὰ γεμίσουν τὴν Γράναν, καὶ οἱ λοιποὶ νὰ κάμουν κάτω νὰ πιάσουν τῆς γράναις καὶ τῆς φράκταις τῶν ἀμπελίων.

Αὐτὴν τὴν θέσιν τῶν ἀμπελίων τὴν ἐπίασεν ὁ Κίντζος μὲ τοὺς Τριπολιτσιώτας καὶ λοιπούς. Οὕτω κατὰ τὴν διαταγήν του ἐτοποθετήθησαν καὶ (ἔφκιασαν) ἐσχημάτισαν ἕνα γάμμα· τὸ δὲ μέρος, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὸ ἄνοιγμα τοῦ γάμμα, τὸ ἄφησαν ἀνοικτὸν καθὼς καὶ τὸν δρόμον, ὅστις πηγαίνει εἰς τοῦ Λουκᾶ· διότι ἀποπάνω εἶναι βουνὸν ὅπου ἐπολεμοῦσεν ὁ Δαγρὲς μὲ τοὺς Τούρκους καὶ δὲν ἠμπορούσαμεν νὰ τὸ κλείσωμεν καὶ νὰ τοῦ στείλωμεν καὶ βοήθειαν.

Τὴν περασμένην ἡμέραν εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Βλαχίαν ὁ Γιαννάκης Κολοκοτρώνης μὲ τὸν υἱόν του Ἀποστόλην καὶ μὲ τὸν Ἰωάν. Πέταν Ζακύνθιον, Διονύσιον, Ἀντίοχον Ζακύνθιον, Καραγεώργην Σέρβον, Χριστόφορον Ζαχαριάδην καὶ λοιπούς. Ὅλοι αὐτοὶ ἔλαβαν μέρος εἰς τὸν πόλεμον τῆς Γράνας.

Ἀφοῦ ἐτοποθετήθησαν οἱ στρατιῶται ἦλθε καὶ ὁ ἀρχηγὸς καὶ μὲ διέταξε νὰ ἐξακολουθήσω τὸν δρόμον τοῦ Λουκᾶ διὰ νὰ ἰδῶ ποῦ εὑρίσκονται οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸν κάμπον εἰς τὰ χωρία σκροπισμένοι. Ἐπροχώρησα πέρα τῆς Γράνας ἕως 15 λεπτὰ καὶ εἶδα σῶμα ἕως 100 καββαλαραίους, οἱ ὁποῖοι ἔβοσκον τὰ ἄλογά των. Καθὼς μὲ εἶδαν ὅλοι ἐκαββάλικαν διὰ μιᾶς καὶ μὲ ἔβαλαν κοντὰ νὰ μὲ πιάσουν. Ἐγὼ τὰ ἔχασα, ἄφησα (τὸ γκέμι) χαλινὸν τοῦ ἀλόγου καὶ ἐπῆρε τὸν δρόμον τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐκουνοῦσα χέρια καὶ πόδια διὰ νὰ τρέχῃ τὸ ἄλογον. Ἀπὸ τὴν βίαν μου ἐπήδησα τὴν Γράναν, ἡ ὁποία μόλις εἶχεν 6 πιθαμαῖς πλάτος καὶ 5 βάθος. Οἱ Τοῦρκοι

δμως, οἱ ὁποῖοι μὲ ἔφερναν κυνηγῶντες, ἅμα ἐκοντοζύγωσαν καὶ εἶδαν τὴν Γράνα γεμάτην Ἕλληνας, ἔστρηψαν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔδοσαν τὴν εἴδησιν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Τούρκους.

Ἀφοῦ ἔμαθαν τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἐχωρίσθησαν τώρα εἰς τρία σώματα, τὸ ἕνα ὅλον πεζοὶ ἐπολεμοῦσαν μὲ τὸν Δαγρέ, τὸ ἄλλο ἐλαφυραγωγοῦσε, καὶ τὸ τρίτον συγκείμενον ἀπὸ ὅλον καββαλαραίους ὑπὲρ τοὺς 1000 ἦλθε καὶ ἐπέρασε τὴν Γράναν χωρὶς πολλὴν βλάβην· διότι οἱ Ἕλληνες οἵτινες ἦσαν εἰς τῆς φράκταις τῶν ἐμπελίων, ἦσαν ὀλίγον ξέμακρα καὶ δὲν τοὺς ἐτουφέκιζαν καὶ μόνον ὅσοι ἦσαν εἰς τὴν Γράναν αὐτοὶ τοὺς ἐχτύπησαν.

Ἦλθε καὶ τὸ δεύτερον σῶμα σχεδὸν ἄλλοι τόσοι. Πρὶν τούτου ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε καββαλάρην[1] νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Ὑψηλάντην, Ἀναγνωσταρᾶν, Π. Γιατράκον καὶ λοιποὺς νὰ ζυγώσουν κοντὰ ὅσον ἠμποροῦν τριγύρω εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ κάμουν τάχα ἔφοδον, καὶ οὕτω νὰ ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος καὶ νὰ γείνῃ ἀντιπερισπασμὸς τῶν Τούρκων, νὰ δειλιάσουν καὶ νὰ φύγουν καὶ τὰ δύο σώματα, καὶ νὰ ὑπάγουν πρὸς βοήθειαν τῶν παιδιῶν των.

Ὁ Ὑψηλάντης εὐθύς, κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀρχηγοῦ, διέταξε τὸ στράτευμα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ νὰ ἀρχίσουν τὸν πόλεμον, ἐκατέβασεν ἀκόμη καὶ τοὺς Μανιάτας τοῦ Π. Μαυρομιχάλη· καὶ ἄρχισεν ὁ πόλεμος εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἀπὸ μέσα καὶ ἀπέξω μὲ τὰ κανόνια καὶ μὲ τὰ λιανοτούφεκα.

Τὸ πρῶτον σῶμα τῶν Τούρκων, τὸ ὁποῖον ἐπέρασε

[1] Ἀπὸ τοῦ Μύτικα ἕως τοῦ Ὑψηλάντη τὸ ταμποῦρι μόλις εἶναι τὸ διάστημα μία ὥρα, καὶ ὁ καββαλάρης ἐπῆγε πολὺ γλήγορα.

τὴν Γράναν, ἐσταμάτησεν ὀλίγον ξέμακρα αὐτῆς καὶ ἠθέλησε νὰ γυρίσῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ δευτέρου σώματος. Τότε ὁ ἀρχηγὸς μὲ διέταξε νὰ ὑπάγω καὶ νὰ βάλω τοὺς στρατιώτας τῆς Γράνας πλάτη μὲ πλάτη, καὶ ὁ ἕνας στρατιώτης κάθε σειρᾶς νὰ τουφεκᾷ καὶ ὁ σιμά του ὄχι[1]. Ὥρμησε λοιπὸν ὀπίσω τὸ πρῶτον σῶμα νὰ διασπάσῃ τὴν γραμμὴν καὶ τὰ δύο σώματα ἔϐαλαν τότε τοὺς στρατιώτας μέσα σὲ δύο φωτιαῖς καὶ μετὰ βίας κατώρθωσε νὰ περάσῃ καὶ τὸ δεύτερον σῶμα· εὐθὺς ὁ ἀρχηγὸς στέλνει κατ' αὐτῶν ἄλλους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐκυνήγησαν ἐξοπίσω, τοὺς ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν Γράναν κατὰ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐκρύφθησαν εἰς τῆς ἐκεῖ πέτραις, ὅπου ἡ καϐϐαλαρία δὲν ἠμποροῦσε νὰ τοὺς βλάψῃ.

Τὰ δύο αὐτὰ Τουρκικὰ σώματα, ἀφοῦ ἄκουσαν ἀπὸ τῆς κανονιαῖς καὶ τῆς τουφεκαῖς, ὅτι εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἄνοιξεν ὁ πόλεμος, ἀπελπίσθηκαν καὶ ἐνόμισαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἔμϐουν μέσα ἢ ἐμϐῆκαν, διὰ τοῦτο ἄφησαν τοὺς συντρόφους των διὰ νὰ προφθάσουν νὰ σώσουν τὰς οἰκογενείας των. Ἔπειτα ὁ ἀρχηγὸς διέταξε νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν Γράναν ἕνα μέρος στρατιωτῶν καθὼς καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κρυμμένοι ὀπίσω ἀπὸ τῆς πέτραις, νὰ πάρουν τῆς πλάταις τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐπολεμοῦσαν τὸ σῶμα τοῦ Δαγρέ.

Αὐτοὶ οἱ Τοῦρχοι εἶχαν βάλει φωτιάν, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, εἰς τὴν σπηλιάν, ὅπου εἶχαν κλείσει τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἂν δὲν τοὺς ἐπροφθάναμεν, ὁ καπνὸς ἤθελε τοὺς πνίξει, ἢ θὰ παρεδίδετο ὅλον τὸ σῶμα τοῦ Δαγρέ.

Ἀφοῦ οἱ Τοῦρχοι εἶδαν τὴν ἐρχομένην βοήθειαν εἰς

[1] Ἐδῶ ἐφήρμωσεν εἰς τοὺς ἀτάκτους εὐθὺς ὁ ἀρχηγὸς τὸ λεγόμενον δίζυγον πῦρ.

τοὺς ἀποκλεισμένους, τοὺς ἄφησαν καὶ ἔφυγαν καὶ ἑνώθησαν μὲ τοὺς ἄλλους Τούρκους, οἱ δὲ κλεισμένοι μὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν εἰς βοήθειάν των, τοὺς ἐπῆραν κατόπιν. Ἔπειτα ἐβγῆκε καὶ ὁ Κίντζος ἀπὸ τῆς φράκταις μὲ τοὺς Τριπολιτσιώτας καὶ τοὺς ἐπῆραν τὰ ὀπίσθια. Τότε οἱ Τοῦρκοι βλέποντες τὸν μέγαν κίνδυνον ἑνώθησαν εἰς ἕνα σῶμα κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Εἰς τὴν μέσην ἔβαλαν ὅλους τοὺς πεζούς, καὶ ἀπ' ἔξω ἀπὸ αὐτοὺς ἐμβῆκαν οἱ καββαλαραῖοι, οἱ ὁποῖοι καθ' ἕνας ἐτράβα φορτωμένα ζῶα, καὶ ὅλοι οὕτως μαζὺ ὡς ἕνα σῶμα ἐκινοῦντο καὶ ἤρχοντο νὰ περάσουν τὴν Γράναν.

Τὸ σῶμα αὐτὸ ἐδιοίκει ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κεχαγιάμπεη, ὁ ὁποῖος εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἔδειξε πολλὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα.

Ἐπλησίασε λοιπὸν τὸ Τουρκικὸν σῶμα τὴν Γράνα, καθὼς ἤρχετο καὶ δὲν ἐφαίνετο τίποτε ἄλλο παρὰ ζῶα φορτωμένα μὲ δεμάτια σιτάρι, κριθάρι, βούτυρον, τυρὶ καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν πάρει λάφυρον, ἐδοκίμασαν τότε οὕτω νὰ περάσουν, ἀλλὰ δὲν ἐμπόρεσαν, διότι οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐπερικύκλωσαν ὁλοτρόγυρα καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐβιάσθηκαν νὰ ἀνοίξουν καὶ ἄφησαν ὅλα τὰ φορτηγὰ ζῶα καθὼς ἦσαν φορτωμένα ἔμπροσθεν τῆς Γράνας

Οἱ καββαλαραῖοι τουφεκιζόμενοι καὶ τουφεκίζοντες τοὺς Ἕλληνας ἐπήδησαν τὴν Γράναν καὶ ἔτρεξαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ὅταν ἐπερνοῦσαν αὐτὴν τὸ ἄλογον τοῦ διοικητοῦ ἔφαγεν ἑπτὰ λαβωματιαῖς καὶ ἔπεσεν ὀλίγον ξέμακρα τῆς Γράνας, καὶ ἴδιος ὁ διοικητὴς ἐπληγώθη εἰς τὸ μηρὶ καὶ ἀφοῦ ἔφθασεν ὕστερα, ἀπέθανεν.

Οἱ δὲ πεζοὶ Τοῦρκοι, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ ἦλθαν νὰ περά-

πιάσουν τὴν Γράναν, ἐπιάσθηκαν μὲ τοὺς Ἕλληνας χέρια μὲ χέρια, ἄνθρωπος μὲ ἄνθρωπον, καὶ ὅποιος ἐδύνατο τὸν ἄλλον τὸν ἐσκότωνε. Τότε οἱ εὑρεθέντες ἐκεῖ Ζακύνθιοι ἐστέκοντο ὀρθοὶ εἰς τὸ κεφάλι τῆς Γράνας κατὰ τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ Μύτικα, καὶ ἐπολεμοῦσαν φωνάζοντες οὕτως· Ἀγᾶ κράτει τὸ κεφάλι σου, Ἀγᾶ κράτει τὸ φέσι σου, Ἀγᾶ βάστα καλὰ τὸ διάβολο τῆς κεφαλῆς σου, καὶ ἐννοοῦσαν τὸ κεφαλόδεμα τῆς κεφαλῆς των.

Αὐτοὶ ἔκαμαν πολὺν φόνον εἰς τοὺς Τούρκους, διότι ἦσαν συνειθισμένοι 'ς τὸ τουφέκι ὡς κυνηγοί. Ὅποιος δὲν τοὺς εἶδε καὶ δὲν τοὺς ἄκουσε τότε, τίποτε δὲν γνωρίζει ἀπὸ τὰ ἀστεῖα τοῦ κόσμου. Ἐγὼ ἐτραβήχθηκα μὲ τὸ ἄλογόν μου ὀπίσω ἀπὸ τοὺς Ζακυνθίους καὶ ἐπαρατηροῦσα ὅλους τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἔγειναν ἕνα πρᾶγμα μὲ τοὺς Τούρκους. Τὰ ἔχασα ὡς ἀσυνείθιστος καὶ ἔμεινα μὲ τὸ στόμα ἀνοικτόν· εἶδα ὅμως ἕνα Τοῦρκον γέροντα ἀσπρογένην· αὐτὸς εἶχεν εἰς τὸν ὦμόν του ἕνα σακκὶ μὲ ὀλίγον σιτάρι καὶ ἐπήδησε μέσα εἰς τὴν Γράνα διὰ νὰ περάσῃ· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀναβῇ τὸ χῶμα τῆς Γράνας, ἐπίασε τὸ σακκὶ μὲ τὰ δόντια καὶ ἐπροσπαθοῦσε νὰ ἀναβῇ μὲ τὰ χέρια. Τότε ἕνας Ἕλλην τὸν ἐτράβηξε μίαν δύο φοραῖς νὰ καθίσῃ κάτω· αὐτὸς ὅμως ἐπροσπαθοῦσε νὰ ἀναβῇ διὰ νὰ φύγῃ· τότε θυμωθεὶς ὁ Ἕλλην τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι καὶ ἔμεινεν αὐτὸ μὲ τὸ σακκὶ εἰς τὰ δόντια. Μέσα εἰς τὴν Γράναν ἦτο ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης εὑρεθεὶς εἰς τὴν πλέον ἐπικίνδυνον θέσιν, καὶ κοντά του ἐλαβώθη εἰς τὸ στόμα ὁ καπετὰν Γεωργάκης Ντρίτσας, ὁ ὁποῖος πηγαινάμενος εἰς τὸ Γαρζενίκο μετὰ 8 ἡμέρας ἀπέθανεν.

Ἄλλος Ἕλλην Πανουσάκος ὀνομαζόμενος ἀπὸ τὸ χωρίον Παλούμπα, ἀφοῦ ἄδειασε τὰ ἅρματά του εἰς τοὺς Τούρκους καὶ δὲν εἶχε πλέον καιρὸν νὰ γεμίσῃ, ἐσήκωσε τὸ τουφέκι του ἀπὸ τὸ ἐμπροσθινὸν μέρος καὶ κτυπῶν κατακέφαλα ἐσκότωσεν ἀπὸ αὐτοὺς δύο. Διὰ ταύτην του τὴν πρᾶξιν ἐπαινέθη ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς. Ἄλλος πάλιν Τσιπιανίτης, ἀφοῦ ἐσκότωσεν εἰς τὴν Γράναν ἕνα Τοῦρκον, ἐπῆγε νὰ τοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι καὶ ηὗρεν εἰς αὐτὸν τὸ κεφάλι τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸ ἐπῆρε λοιπὸν καὶ κλαίων μοῦ τὸ ἔφερε μέσα εἰς τὴν ποδιά του. «Νά, μοῦ λέγει μὲ τὰ κλαύματα, τοῦ ἀδελφοῦ μου τὸ κεφάλι. Τότε ἐγὼ τοῦ εἶπα· μὴ κλαῖς καϋμένε, αὐτὸς εἶναι ἅγιος καὶ τώρα ἔχεις ἕναν ἅγιον ἀπὸ τὸ γένος σου. Πήγαινε λοιπὸν νὰ εὕρῃς τὸ κορμί του καὶ νὰ τὸ θάψῃς.»

Ἀξία δὲ θαυμασμοῦ εἶναι ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων, διότι ἅμα ἐξερράγη καὶ ἐπῆλθεν ὁ χωρισμὸς αὐτῶν ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας, ἀμέσως ἔπαυσε καὶ ὁ ἀγὼν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας, καὶ οὐδὲν πλέον μαρτύριον ἐγένετο, οὐδεὶς δὲ χριστιανὸς ἐφρόντισε νὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν θῦμα ἁγιασμοῦ καὶ θρησκευτικοῦ ζήλου, ἐξ ἐναντίας δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπρόσφεραν ἑαυτοὺς θῦμα ἡρωϊσμοῦ διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ὅλου Ἔθνους.

Οὕτως ἔγεινεν ὁ περίφημος πόλεμος τῆς Γράνας χωρὶς φθορὰν τῶν Ἑλλήνων, διότι δύο ἐσκοτώθησαν καὶ 5—6 ἐλαβώθησαν, ἐκτὸς τῶν 30 σκοτωμένων ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Δαγρὲ εἰς ἄλλην θέσιν, εἰς τὴν σπηλιὰν καὶ εἰς τὸ ταμπούρί του. Τοῦρκοι ὅμως ἔπεσαν ὑπὲρ τοὺς 400 καὶ ἐλαβώθησαν ἀρκετοὶ καὶ πολλὰ ἄλογα τῆς καβάλας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ εὑρήκαμεν μὲ πληγαῖς τῶν

λαβωματιῶν, ὅταν ἐπήραμεν τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἔκτοτε πλέον οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Ὁ πόλεμος λοιπὸν τῆς Γράνας αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα ἔφερε καὶ ἐτάχυνε τὴν πτῶσιν τοῦ φρουρίου· δὲν διήρκεσε δὲ περισσότερον τῆς μιᾶς ὥρας, ἐνῷ διὰ τὴν ἑτοιμασίαν αὐτῆς ἐχρειάσθησαν τέσσερες ὅλαι ὧραι, καὶ οὕτως ἡ σκηνὴ ἐτελείωσεν. Ὅταν ἐπῆγεν ὁ ἀρχηγὸς ὀπίσω εἰς τὴν καλύβαν του εἰς τὸν Ἅγιον Βλάσην, ὁ πρίγγηψ Δημήτριος Ὑψηλάντης τοῦ ἔστειλεν ἔγγραφον ἐπαινετικὸν διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ πολέμου[1]· δι' αὐτοῦ εὐχαριστοῦσε καὶ τοὺς ἄλλους καπεταναίους, καὶ ἔτι διὰ τὰς χήρας τῶν φονευθέντων θέλει εἰσάξει νόμον νὰ τρέφωνται καὶ αὐταὶ καὶ τὰ παιδία των ἀπὸ τὴν πατρίδα!

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης συγκεχυμένας λέγει ὀλίγας λέξεις περὶ Γράνας (Ἱστορ. Β'. 71), ὅτι μόνον ἕως 4,000 Τοῦρκοι ἐξεστράτευσαν, καὶ ὅτι φθάσαντες ἀνύποπτοι πρὸς τὸ χεῖλος αὐτῆς ἐτουφεκίσθησαν αἴφνης ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ παραφυλαττόντων Ἑλλήνων καὶ πολλοὶ ἐχάθησαν ὡς ἀπρόσεκτοι καὶ ἀπροφύλακτοι, οἱ δὲ λοιποὶ διεσώθησαν, οἱ μὲν πεζοὶ διαβάντες διὰ τοῦ πλησίον τῆς ῥίζης τοῦ βουνοῦ ἀκόπτου μέρους, οἱ δὲ ἱππεῖς ὑπερπηδῶντες τὴν τάφρον μὴ οὖσαν ἱκανῶς πλατεῖαν, ὅλα δὲ τὰ ζῶά των τὰ κομίζοντα τὰς τόσον ἀναγκαίας ταῖς ἡμέραις ἐκείναις εἰς χρῆσιν τῶν πεινώντων Τούρκων τροφὰς ἔμειναν ἐκεῖθεν τῆς τάφρου καὶ ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἀνύπαρκτα λέγει περὶ ἑνὸς τῶν ἐνδοξοτέρων πολέμων μας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Π. Πατρῶν σελ. 61 λέγει τι καλλίτερον; δύο ἔγειναν γράναι ἡ μία εἰς τὸν Μύτικα καὶ ὄχι εἰς τοῦ Κάψα, καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ Στενό, ἡ ὁποία δὲν μᾶς ἐχρησίμευσεν. Ὁ δὲ Δαγρὲς ἐπολέμα εἰς τὸ ταμποῦρί του εἰς τὴν Καπνίστραν καὶ δὲν ἐκοιμᾶτο, ὡς εἴπαμεν, εἰς δὲ τοῦ Λουκᾶ δὲν ὑπῆρχε στρατιώτης τοῦ Δαγρὲ διὰ νὰ φύγῃ· καὶ τὰ πέριξ τοῦ Λουκᾶ καὶ τὰ βουνὰ οἱ Τοῦρκοι τὰ ἐπῆραν νύχτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Συνθήκη μὲ τοὺς σταλμένους Μπέηδες ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ. — Συνθήκη τῶν Ἀλβανῶν Μπέηδων τῆς Τριπολιτσᾶς μετὰ τῶν πολιορκούντων Ἑλλήνων. — Ἅλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς. — Φυγὴ τῶν Ἀλβανῶν.

Ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὴν τακτοποίησιν τοῦ στρατοπέδου μας[1] εἰς τὰς κοντοτέρας θέσεις τριγύρω τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ὀλίγον ὑψηλότερα τῆς καλύβας τοῦ Κολοκοτρώνη ἐτοποθετήθη ἡ Ἐφορεία τοῦ στρατοπέδου μὲ τὸν πρόεδρον αὐτῆς Καν. Δεληγιάννην. Παρακάτω ἀπὸ τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον κατὰ τὸν Ἅγιον Θανάση κοντὰ εἰς τοὺς Μανιάτας ἦσαν τοποθετημένοι οἱ χαμπίσιοι Καρυτινοὶ μὲ τὸν ὁδηγὸν Ἀνδρέαν Παππαδιαμαντόπουλον Δημιτσανίτην.

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β΄. 69 τίποτε δὲν ἔχει σωστὸν περὶ στρατευμάτων καθενὸς σώματος, διότι ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν ἐκεῖ τότε ἕως 5,000 καὶ ὄχι 2,500, ὁ Π. Γιατράκος εἶχε περισσοτέρους τῶν 1;500 ὁ Ἀναγνωσταρᾶς δὲν εἶχεν ἰδιαίτερον ἰδικόν του στράτευμα, ἀλλὰ μόνον διὰ τιμὴν ἦτο ἐκεῖ καὶ διὰ τὴν ἱκανότητά του ἐδιοίκει τὸ στράτευμα ὅλων τῶν Μεσσηνίων ὅπου εὑρίσκοντο τούτου ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Δ. Παπατζώνης, Π. Ζάρκος, Θ. Κυριακός, οἱ Φλεσαῖοι, ὁ Κεφάλας, ὁ Μῆτρο Πέτροβας, ὁ Καραχίτζος ἀπὸ τοῦ Κατζαροῦ, οἱ ἀδελφοὶ Μπουραῖοι καὶ ἄλλοι. Ὁ δὲ Π. Μαυρομιχάλης δὲν εἶχεν, ὡς εἴπαμεν, 1,500 Μανιάτας. Ἀλλ' οὔτε περὶ τοποθετήσεως τριγύρω τῆς Τριπολιτσᾶς ἠμποροῦμεν ἐξ ὅσων λέγει νὰ ἐννοήσωμεν τίποτε. Ἀκόμη περισσότερον συγκεχυμένα ὁμιλεῖ ὁ Π. Πατρῶν εἰς τὴν σελ. 67, διότι ὁ Ἅγιος Σώστης ἐπιάσθη εἰς τὰς 23 Ἰουλίου ἀπὸ τοὺς Ἁγιοπετρίτας καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν Κεφάλαν, τὸ δὲ Μαντσαγρᾶ ἐπιάσθη μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Γράνας, καὶ οἱ Ἁγιοπετρῖται ἄφησαν τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ ἦλθαν εἰς Βολιμήν· Ὁ δὲ Κεφάλας ἐκράτει πλησιέστερα ἀπὸ ὅλους μεταξὺ τῆς Πόρτας τοῦ Μιστρᾶ καὶ Λεονταρίου.

Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἔπειτα ἐξάπλωσε τὸ στράτευμά του ἀπὸ τὸν Μύλον τοῦ Βράχου ἕως τῆς ῥάχαις τοῦ Θάνα ὅπου εἶναι ὁ Ἁγιάννης καὶ πέρα κατὰ τῆς ῥάχαις τοῦ ἁγίου Σώστη. Εἰς τὸν Ἁγιάννην ἦτο τοποθετημένος ὁ Κεφάλας. Ὁ δὲ Π. Γιατράκος ἐκατέβη παρακάτω ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην κοντὰ εἰς τῆς Καμάραις τοῦ νεροῦ καὶ ἕως εἰς τὸν μεσιανὸν Μύλον.

Ἔπειτα ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Δ. Παπατσώνης καὶ ἄλλοι πολλοὶ Μεσσήνιοι κοντὰ εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐκατέβησαν κοντήτερα καὶ ἐπίασαν ἔξω ἀπὸ τοῦ Μιστρᾶ τὴν Πόρταν, ὅπου καὶ τώρα ἀκόμη λέγονται ταμπούρια τοῦ Κεφάλα. Οἱ δὲ Φλεσαῖοι καὶ Πισινοχωρῖται καὶ λοιποὶ ἐπίασαν ἔπειτα πλησίον τοῦ Κεφάλα ἐπάνω εἰς τὴν Παλουκόρραχιν. Τότε συγχρόνως ἦλθαν καὶ οἱ Ἁγιοπετρῖται ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ μὲ αὐτοὺς ἑνώθησαν ὅλοι οἱ Τσάκωνες, καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν προτήτερα εἰς τὴν πολιορκίαν, καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὴν Μονεμβασίαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γεωργάκη Μιχαλάκη καὶ ἐπίασαν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ πηγάδι τῆς Βολιμῆς εἰς τὴν ῥάχιν. Οἱ δὲ Τριπολιτσιῶται καπεταναῖοι οἱ ὑπὸ τὸν Λάμπρον Ῥιζιώτην καὶ λοιποὶ ἐκατέβησαν καὶ ἐπίασαν τὸ Πετροβουνάκι τὸ μεταξὺ τῆς Πόρτας τοῦ Μιστρᾶ καὶ τοῦ Ναυπλίου ὅπου εἶναι ἡ καταβοθρίτσα [1].

Προτοῦ νὰ γείνῃ ἀκόμη ὁ πόλεμος τῆς Γράνας ἐβγῆκαν δύο νέοι Ἀλβανοὶ ὁ Σουμάνης καὶ ὁ Τζαφέρης ἀπὸ

[1] Ἡ θέσις τὴν ὁποίαν ἐπίασεν ὁ Κεφάλας, ἡ Βολιμὴ καὶ τὸ χωρίον Μαντσαγρᾶ ἐπιάσθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Γράνας, καὶ μόνον ὁ Ἅγιος Βλάσης καὶ αἱ ἄλλαι θέσεις, τὰς ὁποίας προεῖπα, ἦσαν πιασμέναι προτήτερα.

τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἦλθαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Πλαπούτα καὶ τοῦ εἶπαν, ὅτι θέλουν νὰ ἦναι εἰς τὴν δούλευσίν του. Ὁ Πλαπούτας τοὺς ἐδέχθη· ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς ὑπώπτευε τοὺς ἐχώρισε καὶ ἔστειλε τὸν Τζαφέρην εἰς τὴν Λιοδώραν τῆς Καρύταινας μὲ ἕνα συγγενῆ του διὰ νὰ συνάξῃ πρόβατα διὰ τὸ στράτευμα. Ὁ δὲ Σουμάνης εἰς ὅλους τοὺς ἀκροβολισμοὺς ἐπήγαινε καὶ ἐπολέμει μὲ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῶν Τούρκων πιστά. Μίαν ἡμέραν ἐβγῆκε κατὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον μὲ τὸν Φώτην Ντάραν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐφώναξεν ἕνα Τοῦρκον φίλον του, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὴν ἐκεῖ Τάπια τὸν Κοντὸ Χαπίμπη· αὐτὸς ἦλθεν ἔξω καὶ τὸν ἠρώτησε ποῖος εἶναι ἔξω, καὶ ἀφοῦ ἔμαθεν, ὅτι εἶναι ὁ ἀρχηγὸς Κολοκοτρώνης, τότε τοῦ λέγει αὐτὸς εἶναι καπετάνιός μου καὶ ἔκαμα μαζύ του ἁρματωλός· τοῦτο τὸ ἔμαθεν ὁ Πλαπούτας καὶ τὸ εἶπεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην· καὶ αὐτὸς πάλιν τὸν ἐπροσκάλεσε νὰ ἔλθῃ νὰ τὸν ἴδῃ. Ἐπῆρε λοιπὸν ἄδειαν ὁ Χαμπίμπης ἀπὸ τοὺς Ἀγᾶδες καὶ ἐβγῆκε καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ὁ ὁποῖος τὸν ἐγνώρισε καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς τὸ μέσον τῆς φιλιώσεως τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Ἀλβανούς.

Ἄρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔπειτα ἀπὸ τοῦτο οἱ Ἀλβανοὶ νὰ δίδουν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἅρματα καὶ νὰ παίρνουν σῦχα, καὶ νὰ μὴ ὑβρίζουν πλέον τοὺς Ἕλληνας οἱ Τοῦρκοι καθὼς προτήτερα, ἀλλὰ νὰ λέγουν πολλοί, ὅτι θέλουν νὰ φύγουν καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν τόπον των καὶ ἄλλοι νὰ μείνουν μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ ζήσουν μαζὺ ὡσὰν ἀδελφοί, διότι ἡ πίστις μόνον τοὺς χωρίζει, ἕνας θεὸς τοὺς ἔκαμε.

Τὰ περὶ τῆς συμμαχίας τῶν Τουρχαλβανῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατ' ἀρχὰς ἐνεργοῦντο μεταξὺ τῶν Ἀλη-

πασαλήδων Τούρκων καὶ τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἔπειτα μετὰ τῶν Ἀκαρνάνων. Καὶ πρῶτα ἐσυμφώνησαν νὰ βοηθήσουν τὸν Ἀλῆ πασᾶν κατὰ τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπολιόρκουν αὐτόν, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεώς μας τοιουτοτρόπως τὰ πράγματα ἐπροχώρουν. Οἱ ἐπαναστατήσαντες καπεταναῖοι Ἕλληνες ἔλεγαν εἰς τοὺς Τουρκαλβανοὺς καὶ εἰς τοὺς Σουλιώτας τοὺς μισθωτοὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅτι δῆθεν θέλουν τὸ καλὸν τούτου, καὶ ὅτι ἡ Πελοπόννησος εἶναι σύμφωνος πρὸς τοὺς σκοπούς των καὶ διὰ τοῦτο ἐπαναστάτησε. Τοιουτοτρόπως ἐξακολούθει ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Ἀνατολιτῶν Τούρκων, τῶν λεγομένων χ α λ τ ο ύ π ι δ ω ν, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμουν τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Πρὶν δὲ ἡ Τριπολιτσᾶ ἁλωθῇ ἦλθαν πρέσβεις τῶν Τουρκαλβανῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὁ Χρηστάκης Στάϊκος καὶ ἄλλος ἕνας διὰ νὰ ζητήσουν βοήθειαν, καὶ ἐσυμφώνησαν περὶ τούτου μετὰ τοῦ πρίγκηπος Ὑψηλάντου, τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ λοιπῶν καπεταναίων. Ἔπειτα οἱ πρέσβεις αὐτοὶ ἐμβῆκαν μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐσυνωμίλησαν μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς μπέηδες, οἱ ὁποῖοι πρότερον ἦσαν μὲ τοὺς Ἀληπασαλῆδας καὶ κατόπιν ἔγειναν Σουλτανικοί. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη συμμαχία δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ἐμαλάκωσαν ὅμως τὰ πράγματα τὰ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν τῶν πολιορκουμένων ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ἔγειναν ὅσα κατωτέρω θὰ διηγηθῶμεν. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῆς πολιορκίας εἶπαν εἰς τοὺς πρέσβεις νὰ εἴπουν εἰς τοὺς Τουρκαλβανοὺς μπέηδες, ὅταν ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ῥούμελην, ὅτι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ὑπόσχονται νὰ στείλουν βοήθειαν ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ 10,000 περίπου στρατόν, ἀλλ' ὅτι προηγουμένως πρέπει νὰ ἔλθουν ἐκεῖ-

θεν εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ μπέηδες διὰ νὰ λάβουν μέρος ἐνεργητικὸν εἰς τὴν τοιαύτην ἐκστρατείαν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πράγματα. Οἱ πρέσβεις μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των ἀνήγγειλαν ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα εἶδαν καὶ ἔμαθαν, εἰς τοὺς μπέηδες, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν νὰ ἔλθουν· ἐρχόμενοι δὲ ἀφοῦ ἐπλησίασαν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔμαθαν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἦτο Ἐθνικὴ καὶ γενικὴ ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς πίστεως, καὶ εἶδαν τοὺς Τούρκους τοῦ Βραχωρίου καὶ τῶν ἄλλων μερῶν αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου καὶ εἰς κακὴν κατάστασιν, διότι ἐκτὸς τοῦ Βαρνακιώτη, οἱ λοιποὶ καπεταναῖοι κακῶς ἐμεταχειρίσθησαν αὐτούς, καὶ προσέτι ἐβεβαιώθησαν περὶ τούτων καὶ ἀπὸ τοὺς διασωθέντας Ἀλβανοὺς ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ περὶ τῆς ἁλώσεώς της, ὡς καὶ περὶ τῶν νικῶν τῶν Πελοποννησίων, εἶδαν δὲ καὶ τὰ τσαμία χαλασμένα, καὶ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως μετὰ τοῦ σταυροῦ πανταχοῦ κυματίζουσαν, τότε πλέον οἱ Τοῦρκοι μπέηδες ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ πάλιν ἔμειναν εἰς τὸν ἀ φ έ ν τ η ν των Ἀλῆ πασᾶν· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἦτο ἐν τῷ τελειοῦσθαι, διότι ὁ στρατὸς τοῦ Σουλτάνου ἕως 80,000 τὸν εἶχε στενῶς πολιορκήσει καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ σωθῇ, τὸ ἐγύρισαν καὶ οἱ μπέηδες καὶ ἔγειναν Σουλτανικοὶ διὰ νὰ λαμβάνουν καὶ μισθόν, διότι αὐτοὶ ὅλοι Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, Ἀλβανοὶ δηλ καὶ Σουλιῶται, ἦσαν ὑπὸ μισθὸν πάντοτε εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, καὶ ἐσχάτως πρὶν ἐπαναστατήσωμεν οἱ Σουλιῶται καὶ ἐξ αὐτῶν μάλιστα ἡ γενεὰ τῶν Μποτσαραίων καὶ ἄλλαι ἀκόμη γενεαὶ ὡς ἡ τῶν Τσαβελαίων καὶ Φωτομαραίων εἶχαν συνδέσει συμμαχίαν μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶν κατὰ τῶν ἄλλων γειτόνων των

Σουλιωτῶν, καὶ διὰ νὰ βεβαιώσουν τὴν πίστιν εἰς τὴν συμμαχίαν των ὁ πατὴρ τοῦ Μάρκου ἔδωκε τοῦτον ὡς ὅμηρον πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἂν καὶ μικρὸν τὴν ἡλικίαν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδέχθη καὶ τὸν ἔκαμε τσιράκι κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὡς ἀλλοῦ ἐδιηγήθημεν· ἔπειτα τὸν ὑπάνδρευσε μετὰ γυναικός, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐντὸς τοῦ παλατίου του, καὶ κατὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τοὺς Σουλτανικοὺς εὑρέθη ἐκεῖ καὶ ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς χεῖρας τοῦ Χουρσὴτ πασᾶ στρατάρχου τοῦ Σουλτάνου, ἔπειτα δέ, τῇ συνεργείᾳ τοῦ τότε Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς διοικήσεως Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐλευθερώθη ὁ Μάρκος, ἡ δὲ σύζυγός του ἀντηλλάχθη μὲ τὰ χαρέμια τοῦ Χουρσὴτ, τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἀρχιερέως Ἰωαννίνων, τοῦ Ἁρμοστοῦ τῆς Ἑπταννήσου Ἄδαμ καὶ τοῦ ἐκ Ζακύνθου ἰατροῦ Π. Στεφάνου. Οἱ Ἀληπασαλῆδες Τουρκαλβανοὶ καὶ οἱ Σουλιῶται ἐπολέμουν ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὡς προείπαμεν· ἀφοῦ δὲ ἐσηκώθη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ὁ Χριστόφορος Παρραιβὸς ἔλεγε πάντοτε καὶ ὑπέσχετο, ὅτι οἱ Σουλιῶται θὰ μᾶς βοηθήσουν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας ὡς χριστιανοί, ἀλλὰ ἐζήτησε καὶ χρήματα διὰ νὰ τοὺς μισθοδοτήσῃ, καὶ ἀφοῦ, κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἑταιρίας Ἀλ. Ὑψηλάντη, ἔλαβε χρήματα ἀπὸ τὴν Ἐφορείαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τότε ἀπατήσας τὴν Ἑταιρείαν ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Σοῦλι, ἐπῆγεν εἰς τὴν Μάνην καὶ ἔδωκε τοῦ Πετρόμπεη μόνον 2,000 γρόσια. Ταῦτα πάντα ἐξάγονται ἐκ τῶν γραμμάτων τοῦ Γρηγορίου Φλέσα καὶ τοῦ Παναγιώτου Σέκερη. Μετὰ ἕνα ἔτος ὕστερον, ἀφοῦ τὰ Ἰωάννινα ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐθανατώθη, οἱ χριστιανοὶ Ἀληπασαλῆδες ἐκηρύχθησαν βοηθοὶ τῶν Ἑλλήνων

χριστιανῶν καὶ ἐμισθοδοτοῦντο ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν, ἥτις κατ' ἀρχὰς τοὺς ἔδιδε μισθὸν ἀπὸ τὰ λύτρα τῶν χαρεμίων, ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου καὶ ἀπὸ τὸν ἐπὶ τούτῳ γενόμενον ἔρανον. Ἔπειτα δέ, ἀφοῦ οἱ Σουλιῶται ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανοὺς καὶ ἀφῆκαν τὴν πατρίδα των, ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὸ Νεόκαστρον διὰ νὰ κατοικήσουν ἐκεῖ ὡς εἰς νέαν πατρίδα. Ἡ τότε Διοίκησις καὶ ὁ Μαυροκορδάτος θέλοντες νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἐπανάστασιν ὀρθῶς ἐσκέφθησαν περὶ τῆς συμμαχίας μετὰ τῶν Τουρκαλβανῶν, διότι οὕτω ἡ ἐπανάστασις ἐξαπλοῦτο περισσότερον καὶ διετηρεῖτο, οἱ δὲ Τουρκαλβανοὶ νὰ μὴ ἔρχωνται κατὰ σώματα τόσον εὔκολα εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἀλλὰ ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ ἡ συνδρομὴ τοῦ Μάρκου Βότσαρη καὶ τοῦ Πλασοβίτσα, ἀπέβησαν μάταιαι, καὶ ἡ μελετωμένη συμμαχία, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, δὲν ἐκατωρθώθη. Οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι ἄνθρωποι πονηροί, καὶ δὲν ἀπατῶνται εὔκολα, εἶναι δὲ μισθοφόροι, καὶ ἄλλην πατρίδα δὲν ἔχουν εἰμὴ μόνον τὸν μισθόν. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς Σουλιώτας, ἔπαιξε τὸ παιγνίδι, τὸ ὁποῖον λέγουν δίπορτον, διότι ἀφ' ἑνὸς ἐνήργει διὰ τὸν γενικὸν σκοπὸν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἤθελε τοὺς Σουλιώτας χωρὶς πατρίδα διὰ νὰ τοὺς ἔχῃ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ περὶ πριγκηπάτου σκοποῦ του.

Διὰ νὰ πιάσουν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες τὸ χωρίον Μαντσαγρᾶ ἐχρειάσθηκαν νὰ κόψουν γράναις· ἔπειτα ἀπὸ τὸ βουνὸν ἐπίασαν τὸν Ἁγιάννην, καὶ ἐκεῖ ἐκατέβηκαν κοντὰ εἰς τὸν δρόμον τῶν Καλαβρύτων καὶ ἔκαμαν κλειστὸ ταμ-

πουρι εἰς τὸ χωράφι τοῦ Σ. Σαρδέλη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλιν οἱ Ἕλληνες ἔσκαψαν καὶ ἄλλην γράναν εἰς τὸ χωρίον Μαντσαγρᾶ· αὐτὰς οἱ Ἕλληνες, ἐπειδὴ ἦτο κάμπος, τὰς ἐμεταχειρίζοντο ὡς δρόμον νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τὴν καβαλαρίαν τῶν Τούρκων.

Τὸ δὲ βράδυ ὁλονυκτὶς ἐπῆγαν ὅλοι οἱ στρατιῶται μὲ ξινάρια καὶ φτιάρια καὶ ἔκαμαν γύρω τοῦ χωρίου γράνα διὰ πόλεμον καὶ ἄφησαν ἐκεῖ τὸν Δημήτρη Δεληγιάννην μὲ τὸ σῶμά του· οἱ δὲ ἄλλοι Ἕλληνες ἐτραβήχθηκαν ὁ καθένας εἰς τὸ ταμποῦρί του. Τὰς θέσεις αὐτὰς τὰς ἐβάσταξαν οἱ Ἕλληνες μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς [1].

Εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικόρφων τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας ἦσαν Ὑδραῖοι ὑπὲρ τοὺς διακοσίους στρατιώτας μὲ τὸν Γκίκαν Θεοδώρου Γκίκα καὶ μὲ τὸν Πέτρον Μαρκέζην, τοὺς συντρόφους τοῦ μακαρίτου Ἀντώνη Οἰκονόμου. Εἰς τὸ σῶμα αὐτὸ εὑρίσκετο καὶ ὁ Παντελῆς Νέγκας Ὑδραῖος. Αὐτοὶ οἱ γενναῖοι ἄνδρες ἦσαν ὅλοι ὡπλισμένοι καλὰ μὲ τοὺς λεγομένους σαλτιρμάδες (μαχαίρας).

Ἐν ᾧ τοιουτοτρόπως ἐπολιορκούσαμεν τοὺς Τούρκους πανταχόθεν, κατὰ τὰς 12 Σεπτεμβρίου ὁ Καϊμακάμης

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης λέγει, ὅτι κατήντησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ στήνωσιν οἱ Ἕλληνες τοὺς συνήθεις προμαχῶνάς των 900 ὀργυιὰς μακρὰν τῆς πολιορκουμένης πόλεως. Ἐνῷ δὲ ταῦτα λέγει καὶ τοποθετεῖ τὸν στρατὸν εἰς τὴν πλησιεστάτην θέσιν, εἰς τὴν σελίδα 70 παραπέμπει διὰ σημειώσεως, ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς πολιορκίας ἀφῆκαν τὰς θέσεις των οἱ Ἕλληνες καὶ ἦλθαν πλησιέστερα τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθουν πλησιέστερα ἀπὸ 900 ὀργυιάς; Ἀλλὰ λάθος ἔκαμεν ὁ ἱστορικός μας καὶ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ὅτι τῶν Βερβαίνων τὸ στρατόπεδον καὶ τοῦ Στενοῦ μετὰ τὴν μάχην τῆς Γράνας ἐκατέβηκαν καὶ ἦλθαν πλησιέστερα, καὶ οἱ Καρυτινοί, ὅτι ἐπίασαν μετὰ τὴν αὐτὴν μάχην τὸ χωρίον Μαντσαγρᾶ.

καὶ οἱ λοιποὶ Ἀγάδες τῆς Τριπολιτσᾶς βλέποντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐπερικύκλωσαν πολὺ καὶ φοβούμενοι τὴν ἔφοδον, ἔστειλαν εἰς τὸν Δ. Ὑψηλάντην, Θ. Κολοκοτρώνην, Πετρόμπεην, Ἀναγνωσταρᾶν, Κανέλ. Δεληγιάννην, Π. Γιατράκον καὶ λοιπούς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν εἰς τὰς χεῖράς των τὰ ἄρματα τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐζήτησαν νὰ ὁμιλήσουν περὶ παραδόσεως[1]. Ἐπροσδιωρίσθη δὲ τὸ πῶς καὶ ποῦ νὰ γείνῃ ἡ ἀντάμωσις καὶ ἡ ὁμιλία περὶ παραδόσεως καὶ ἀπεφασίσθη συμφώνως καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἡ θέσις τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὅπου ἐστήσαμεν καὶ ἕνα (τσαντῆρι) σκηνὴν διὰ ἴσκιον.

[1] Ὅτι ἐβγῆκαν τὴν 13 τὸ δείχνει καὶ τὸ γράμμα τοῦ Εὐθ. Ταμπακοπούλου, τὸ ὁποῖον ἔγραφεν ἐκ Βυτίνης πρὸς τὸν Θεοδωράκη Μπούκουραν καὶ Γεώργιον Μαριολόπουλον.

Ἀδελφοὶ κὺρ Θεοδωράκη καὶ κὺρ Γεώργη σᾶς ἀσπάζομαι.

Ἔλαβον τὸ ἀδελφικόν σας· μᾶς γράφουν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, ὅτι χθὲς ἐβγῆκαν ὁ Μουσταφάμπεης, ὁ Μπινὰ Ἐμίνης, ὁ Κιαμίλης καὶ ἄλλοι δευτερότεροι καὶ τοὺς ἔκαμαν οἱ ἐδικοί μας τὰ ζητήματα, καὶ ἐπῆγαν μέσα καὶ ἐκουβεντιάσανε, καὶ ὅτι ἐμάθανε πῶς οἱ Ἀλβανῖται ἔβαλαν χάψι τὸν Κεχαγιᾶ, τὸν Καϊμακάμη καὶ τὸν Κιαμίλη ζητοῦντές των τοὺς λουφέδες των· δὲν ἠξεύρομεν ἂν ἀληθεύῃ· καὶ ἄμποτες....

Εἰς τοὺς ὁρισμοὺς Σας
15 Σεπτεμβρίου Βυτίνα. Εὐθύμιος Ταμπακόπουλος.

Ἐδῶ ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 92) λέγει, ὅτι οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἔχοντες σχέσεις πρὸς τοὺς Προκρίτους τῆς Πελοποννήσου ὡς συμπατριώτας των, ἤλπιζαν πάντοτε νὰ συμβιβασθῶσι καὶ νὰ λυτρωθοῦν. Ἀλλὰ ποίαν χάριν τοὺς ἐγνώριζαν οἱ Ἕλληνες; μήπως ἐπεριποιήθησαν εἰς τὰς φυλακὰς τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς των; Ὁ δὲ Κεχαγιάμπεης (ἀτωτέρω σελ. 98) λέγει, ὅτι ἐνόσῳ ἐνίκα ἦτο μέγας καὶ πολὺς ἐν τῇ Τριπολιτσᾷ· ἀλλὰ εἰς ποίαν μάχην ἐνίκησε; Τρεῖς ἐκστρατείας ἔκαμεν εἰς Βαλτέτσι, Βέρβαινα καὶ Δολιανά, καὶ Γράνα, καὶ εἰς καμμίαν μάχην δὲν ἐκέρδησε. Εἰς δὲ τὴν σελίδα 93 λέγει ἔτι, ὅτι καὶ αἱ γυναῖκες ἡ Τούρκισσαις τὴν 6 Σεπτεμβρίου ἐπῆγαν ἀποκάτω ἀπὸ τὸ Σεράγι καὶ ἐφώναζαν ψωμί, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦτο ἀκόμη περισσότερον ἠναγκάσθησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ παραδόσεως, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ψεῦδος· διότι πρὶν τῶν 6 ἐπηγαίναμεν καὶ ἐρχόμεθα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ τοιοῦτον πρᾶγμα δὲν ἔγεινε.

Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἀρχηγοί, τοὺς ὁποίους εἴπαμεν, ἔκλεξαν διὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς συνθήκης καὶ τοὺς πολιτικοὺς Ἀναγνώστην Δεληγιάννην, Παναγιώτην Κρεβατᾶν, τὸν Π. Πατρῶν, εὑρεθέντα τότε ἐκεῖ, τὸν Ἄνθιμον Ἕλους, καὶ ἐπειδὴ ἔλειπεν ὁ Ὑψηλάντης, διώρισεν εἰς τὸν τόπον του ἕνα ὑπασπιστήν του. Ἀπὸ δὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους διωρίσθη ὁ Σεχνεζὶπ Ἐφέντης, ἀπὸ δὲ τοὺς Ἀλβανοὺς ὁ Ἀλμὰς Μέτσος καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπίσημοι Τοῦρκοι. Τρεῖς φοραῖς ἐβγῆκαν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς Ἕλληνας, διότι τοὺς ἐζήτουν ἀκόμη νὰ παραδώσουν καὶ τὰ ἄρματά των καὶ αὐτοὶ δὲν ἔστερξαν, ἀλλὰ ἐζήτουν μάλιστα καὶ πολλὰ ζῶα διὰ νὰ τοὺς φέρουν εἰς τὸν γιαλὸν τοῦ Ναυπλίου καὶ τροφάς, ὅλα χάρισμα.

Συνθήκη λοιπὸν δὲ ἔγεινε καμμία μὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους περὶ παραδόσεως, οὔτε περὶ χαρεμίων· μόνον δὲ μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς ἔκαμεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐν γνώσει τοῦ Κανέλ. Δεληγιάννη καὶ Δημητρίου Πλαπούτα καὶ τοῦ Ὑψηλάντη συνθήκην, διότι αὐτοὺς οἱ Ἀλβανοὶ ἐμπιστεύοντο. Κατ' αὐτὴν τὴν συνθήκην ὑπεχρεώνετο ὁ Κολοκοτρώνης νὰ δώσῃ ἐνέχυρα συγγενεῖς του, τὸν ἀνεψιόν του Χριστ. Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Βασίλ. Δημητρακόπουλον ἀπὸ τὴν Ἀλωνίσταιναν καὶ ἄλλους ἰδικούς του, καὶ ὁ Κ. Δεληγιάννης τὸν ἀδελφόν του Ν. Δεληγιάννην, νὰ τοὺς συντροφεύσῃ ὁ Δ. Πλαπούτας μὲ σῶμα ἕως 200 στρατιώτας, καὶ νὰ τοὺς στείλῃ εἰς τὴν Βοστίτσαν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἐμβαρκαρισθοῦν μὲ ὅλα των τὰ πράγματα καὶ μὲ τὰ ἄρματά των καὶ νὰ ὑπάγουν ὅπου θέλουν. Ἀλλὰ πρὶν φύγουν οἱ Ἀλβανοί, ὅταν ἐγίνετο ἡ συνθήκη, ἐξέδωκεν ὁ Κολοκοτρώνης διαταγὴν εἰς τοὺς στρατιώ-

τας του νὰ προσέχουν ὥστε κανεὶς νὰ μὴν δώσῃ αἰτίαν παραπόνου εἰς τοὺς Ἀλβανούς· καὶ οἱ Μπέηδες δὲ τῶν Ἀλβανῶν ἔκαμαν τὸ παρόμοιον.

Αὐτοὶ οἱ Μπέηδες ἀφοῦ ἔκαμαν μπέσα μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ἔβγαλαν τὰ πράγματά των ἔξω καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς τὴν καλύβαν του, εἴκοσι ἓξ φούρτσια (πλευρὰ πέτσινα), εἰς τὰ ὁποῖα εἶχαν τοὺς μισθοὺς τῶν 4,000 Ἀλβανῶν στρατιωτῶν διὰ τέσσερας μῆνας καὶ ἐπέκεινα, καὶ ἄλλα πολύτιμα πράγματα, δηλαδὴ ἀσημικά, χρυσαφικὰ καὶ διαμαντικά [1].

Ὑπὲρ τὰς δέκα ἡμέρας πρὸ τοῦ (ρεσάλτου) ἐφόδου κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ εὑρισκόμουν μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς Μπέηδες μὲ τὸν Βελῆ Κογιάτζιο μὲ τὸν Σαλιάγα καὶ μὲ τὸν Ἑλμὰς Μέτσον.

Ἐνόσῳ ἤμουν μέσα, ἤρχοντο Ἕλληνες καὶ Ἑλληνίδες ἀπ τὴν Πόρτα τῶν Καλαβρύτων, ὅπου ἦσαν Ἀλβανοί, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἄφιναν καὶ ἔμβαιναν ἐλευθέρως· διότι οἱ Ἀλβανοὶ εἶχον τρεῖς πόρταις εἰς τὴν ἐξουσίαν των, τῶν Καλαβρύτων, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τῆς Καρύταινας, ἀλλὰ ἡ τελευταία μόνον ἐδούλευε. Τοὺς ἐρχομένους Ἕλληνας ἀπὸ τὴν πόρτα τοὺς ὡδηγοῦσεν εἰς τὸ κατάλυμα (κονάκι) τοῦ Ἑλμὰς μπέη, ὅπου ἔμενα καὶ ἐγώ. Ὁ μπέης τότε τοὺς ἔδιδεν ἕνα Ἀλβανὸν διὰ συντροφίαν νὰ ὑπάγῃ ὁ καθένας εἰς τὸν γνώριμόν του Τοῦρκον, τὸν ὁποῖον ἤθελεν.

Οἱ Τοῦρκοι ἅμα τοὺς ἔβλεπαν εἰς τὰ σπίτιά των τοὺς

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης λέγει (Ἱστ. Β'. 90) ὅτι ἦτον ὡρισμένη ἡ 23 Σεπτεμβρίου νὰ ἐξέλθωσιν οἱ Ἀλβανοί, ἀλλ' οὐδέποτε ἔγεινε τοιοῦτον πρᾶγμα· ἠναγκάσθησαν ὅμως νὰ ἔβγουν εἰς τὰς 23, διότι οἱ Ἕλληνες ἐμβῆκαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Τριπολιτσᾶν.

ἐκαλοδέχοντο καὶ τοὺς ἔδιδαν πολύτιμα πράγματα καὶ ἄρματα· ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσουν καὶ νὰ φιλιωθοῦν μὲ τοὺς ῥαγιᾶδές των τοὺς ἔδιδαν καὶ ἄλλα μὲ σκοπὸν νὰ τὰ φυλάξουν, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ τοὺς τὰ δώσουν πάλιν ὀπίσω. Τὸ αὐτὸ ἔκαμαν καὶ ἡ Τούρκισσαις μὲ τῆς γυναῖκες τῶν ῥαγιάδων. Ὁ δὲ Ἀλβανός, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐσυντρόφευεν, ἦτο εἰς χρέος νὰ τοὺς φέρῃ πάλιν εἰς τὸν Μπέην, καὶ πάλιν νὰ τοὺς συνεβγάλῃ ἕως εἰς τὴν πόρταν τοῦ φρουρίου, διὰ νὰ μὴ πάθῃ κανένας Ἕλληνας τίποτε ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους. Αὐτὸ τὸ πανηγύρι ἐγίνετο διὰ πολλὰς ἡμέρας.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἔδειξε σταθερὸν καὶ ἐθνικὸν χαρακτῆρα, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ Ἀλβανοὶ δὲν εἶχαν καμμίαν ὑποψίαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του. Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους δὲν ἐσυμβιβάσθημεν καὶ συνθήκην μὲ αὐτοὺς δὲν ἐκάμαμεν, αὐτοὶ ἀπελπίσθησαν· διότι οἱ Ἀλβανοὶ ἀμέλησαν καὶ διόλου δὲν τοὺς ἔγνοιαζε περὶ αὐτῶν. Ἐγεννήθη μεταξύ των ψύχρα, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους ἐπροσπαθοῦσε νὰ σώσῃ τὴν (φαμίλιάν του) οἰκογένειάν του. Ἄρχισαν λοιπὸν οἱ ἐντόπιοι καὶ ἔβγαιναν· οἱ Φαναρῖται παραδείγματος χάριν ἔβγαιναν μὲ τὰς οἰκογένειάς των ἀπὸ τὴν πόρταν τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου καὶ ἐζήτουν τοὺς συντοπίτας των Ἕλληνας, οἱ Μπαρδουνιῶται ἔβγαιναν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου ἐβαστοῦσαν οἱ Μιστριῶται μὲ τὸν Γιατράκον, οἱ Καρυτινοὶ κατὰ τοὺς Καρυτινοὺς καὶ καθεξῆς. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες δὲν τοὺς ἐδέχοντο, τοὺς ἔστελναν νὰ ὑπάγουν πίσω μὲ τὸν σκοπὸν νὰ βαρύνουν καὶ τοὺς ἄλλους, νὰ φάγουν δηλαδὴ τὰς τροφὰς καὶ νὰ βιασθοῦν νὰ παραδοθοῦν. Οἱ δὲ Τριπολιτσιῶται Τοῦρκοι εὐχαριστοῦντο

διότι αὐτοὶ ἔφευγαν καὶ ὅτι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἤθελον φύγει ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον, καὶ ἐσχεδίαζαν μόνοι νὰ βαστάξουν ἕως ὅτου νὰ τοὺς ἔλθῃ βοήθεια ἀπὸ τὸν Σουλτάνον μὲ τὰς τροφάς, τὰς ὁποίας ἀκόμη εἶχαν εἰς τὰ σπίτιά των καὶ δὲν ἔδιδον εἰς κανένα ἀπὸ τοὺς ἄλλους [1].

Αὐτοὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ γυρίσουν ὀπίσω, ἀλλὰ καὶ οἱ μέσα Τοῦρκοι δὲν τοὺς ἐδέχοντο καὶ οὕτως ἀναγκάσθησαν νὰ ῥιζώσουν κοντὰ εἰς τὸ φρούριον καὶ νὰ μείνουν ἐκεῖ ὁλοκλήρους ἡμέρας. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ ὅλοι ἐκ συμφώνου ἔδοσαν διαταγὰς εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ μὴ τοὺς πλησιάζῃ κανεὶς χωρὶς τὴν ἄδειάν των [2].

[1] Εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ἀφοῦ τὴν ἐκυριεύσαμεν, εὑρήκαμεν τροφάς, διὰ τῶν ὁποίων ἠμποροῦσαν νὰ περάσουν ἀκόμη καὶ δύο καὶ τρεῖς μῆνας, τόσα λαμπρὰ ἄλογα καὶ μουλάρια, τὰ ὁποῖα μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ἐπήραμεν.

[2] Ἀντὶ δὲ τούτων ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 96) λέγει, ὅτι ἐδέχθημεν τοὺς πρώτους, τοὺς δὲ δευτέρους καὶ διότι δὲν εἴχαμεν σχεδὸν ψωμὶ ἕνεκα τοῦ συρρεύσαντος ἀπὸ γύρω πλήθους καὶ διότι ἠθέλαμεν νὰ στενοχωρήσωμεν περισσότερον τοὺς μέσα τοὺς ἐτουφεκίσαμεν ἐξερχομένους, καὶ ὅτι καὶ οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ τεῖχος τοὺς ἐτουφέκιζον. Ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι ψεύδη· τροφὰς ὅσοι ἦλθαν περιπλέον διὰ τὰ λάφυρα ἔφεραν ὁ καθένας διὰ τὸν ἑαυτόν του μαζύ του, καὶ αὐτοὶ δὲν ὑπάγονται εἰς τὸν στρατόν· τὸ δὲ στρατόπεδον εἶχε πλῆθος τροφῶν κατὰ τὴν τάξιν του· διότι ἡ Ἐφορεία εἶχε φροντίσει περὶ τούτου· καὶ ἀπὸ 7 φούρνους τὰς τελευταίας ἡμέρας ἤρχοντο εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Καρύταινας κατὰ τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν τῆς Ἐφορείας ὑπὲρ τὰς 7000 τ α ί ν ι α (μερίδες).

Ἰδοὺ ἡ διαταγή.

Ἀδελφοὶ πρόκριτοι καὶ ἐπιστάται τῶν φούρνων Πιάνας, Ἁλωνίσταινας Βυτίνας, Μαγουλιάνων κτλ.

Μὲ τὸ νὰ ἄρχισαν οἱ Τοῦρκοι γυναικόπαιδα καὶ ἐβγαίνουν, μάλιστα σήμερον θὰ ἔβγουν καὶ οἱ Ἀρβανῖται ὅλοι, (καὶ τοῦτο λέγει διὰ νὰ τοὺς βιάσῃ) στοχασθῆτε πόσον ψωμὶ χρειάζεται· διὰ τοῦτο τώρα εἰς τὸ ὕστερον νὰ δείξετε γαϊρέτι νὰ φέρῃ ὁ κάθε φοῦρνος ἀπὸ χίλια ταίνια τὴν κάθε ἡμέραν καὶ περισσότερα γιὰ τέσσαρες πέντε ἡμέραις· προσέχετε ὅμως μὴν δείξετε ἀμέλειαν εἰς τοῦτο καὶ δὲν ἔλθουν τὰ ταίνια ὡς ἄνωθεν, ὅτι στοχασθῆτε τὸ κακόν ...

Τῇ 20 Σεπτεμβρίου Ἅγιος Βλάσσης

Οἱ ἀδελφοὶ

Κανέλλος Δεληγιάννης, Σπήλιος Κουλᾶς, Δημητράκης Παπαγιαννόπουλος, Γεώργιος Δημητρακόπουλος.

Τὰ πράγματα εἶχαν ἀνακατωθῆ ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν ἠμποροῦσε νὰ προΐδῃ πῶς ἤθελε γείνει τὸ πρᾶγμα. Τὴν 22 Σεπτεμβρίου ἡμέραν πέμπτην τῆς ἑβδομάδος οἱ ἐντόπιοι διετάχθησαν ἀπὸ τὸν Κεχαγιάμπεη νὰ συναθροισθοῦν τὴν παρασκευὴν τὸ πρωὶ εἰς τὰς 23 Σεπτεμβρίου ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι εἰς τὸ Σεράγι διὰ νὰ κάμουν συνέλευσιν· ἔστειλαν δὲ καὶ διὰ τοὺς Μπέηδες Ἀλβανοὺς νὰ ὑπάγουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν συνέλευσιν διὰ νὰ σκεφθοῦν τί νὰ κάμουν διὰ τὴν σωτηρίαν των. Ἀκόμη τὰ χ α ρ έ μ ι α τοῦ Χουρσὴτ πασᾶ ἔστειλαν εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς Μπέηδες νὰ μὲ πάρουν μαζύ των εἰς τὸ Σεράγι διὰ νὰ μὲ ἰδοῦν καὶ δι' ἐμοῦ νὰ στείλουν τὰς παρακλήσεις των εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Ἤθελαν νὰ τοῦ ζητήσουν δύο διαβατήρια διὰ δύο χριστιανοὺς ὑπηρέτας τοῦ χαρεμίου, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ πάρῃ μαζύ της ἡ Πασίνα καὶ ἔδιδεν ὅσα χρήματα ἤθελε τῆς ζητήσουν· διότι τὰ χαρέμια εἶχαν τὴν ἰδέαν, ὅτι θὰ ἐπιμείνουν οἱ Ἀλβανοὶ νὰ τοὺς πάρουν καὶ νὰ τοὺς ὑπάγουν τοῦ Πασᾶ· ἀλλ' εἶχαν ἀκομη μάθει, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης θὰ ἐξετάσῃ τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔβγουν, καὶ ἂν εὕρῃ Χριστιανοὺς θὰ τοὺς κρατήσῃ· δι' αὐτὸ ἐζήτησαν τὰ διαβατήρια.

Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ Ἀλβανοὶ Μπέηδες ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Σεράγι νὰ ἰδοῦν τί τοὺς θέλουν οἱ ἐντό-

Τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔβγαιναν οὔτε οἱ Ἀλβανοί, ὡς λέγει παραπάνω, τοὺς ἐγύμνωναν οὔτε ἡμεῖς, ὡς εἴπαμεν, τοὺς ἐτουφεκίζαμεν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ τοὺς ξεφορτωθοῦν, ἄλλως θὰ ἦσαν τὰ μεγαλείτερα θηρία τοῦ κόσμου. Ὁ δὲ Π. Πατρῶν σελ. 74 λέγει, ὅτι ἔβγαιναν καὶ παρεδίδοντο πρὸ τῆς ἁλώσεως, ἀλλὰ δὲν λέγει, ὅτι δὲν τοὺς ἐδεχόμεθα. Ὁ Τρικούπης λέγει ἀκόμα, ὅτι τοὺς ἐβάλαμεν ὀπίσω μας, κατὰ τὴν ὁδὸν Καλαβρύτων, καὶ τοὺς ἀφήσαμεν νὰ τρέφωνται ὅπως ἠμποροῦσαν· ἀλλ' εἶναι δυνατὸν τοὺς ἐχθρούς του κανένας νὰ τοὺς ἔχῃ πίσω ἀπὸ τῆς πλάταις του; καὶ ἐκτὸς τούτου ἀπὸ ποῦ ἤθελαν νὰ τρέφωνται; Ἀπὸ πίσω μας ἦσαν βουνὸ καὶ πέτραις.

πιοι, διότι εἶχαν κόψει τὴν συχνὴν ἀντάμωσίν των, ἐπειδὴ εἶχαν παράπονον ἐναντίον των οἱ ἐντόποιοι, ὅτι τάχα δὲν ἔκαμαν ὡσὰν Τοῦρκοι νὰ ὑποφέρουν μαζὺ τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἐσυμφώνησαν νὰ φύγουν μόνοι των, ἐκίνησαν καὶ ἐπῆραν στρατιώτας μαζύ των ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους. Εἶπαν καὶ τῶν ἄλλων μπουλουξίδων, οἵτινες θὰ ἔμεναν ὀπίσω νὰ ἔχουν τὸν νοῦν των μὴ τοὺς κάμουν οἱ ἐντόπιοι τίποτε ἀπιστίαν, τοὺς κλείσουν δηλ. τῆς πόρταις τοῦ Σεραγίου καὶ τοὺς σκοτώσουν, νὰ τοὺς ὑπάγουν βοήθειαν ἂν ἀκούσουν τουφέκια.

Ὁ Ἀλβανὸς Ἐλμὰς Μπέης κατὰ παραγγελίαν τῆς Πασίνας μὲ ἐπῆρε μαζύ του, καὶ ἐπηγαίναμεν εἰς τὸ Σεράγι, ἀλλ' ἅμα ἐκοντοφθάσαμεν εἰς τὴν βορεινὴν πλευρὰν ἀκούσαμεν τουφέκια κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν· ἦτο τότε ἡ ὥρα ἐννάτη τῆς ἡμέρας· τὸ δὲ Σεράγι εἶχε μεγάλην ἔκτασιν καὶ ἔξαφνα καθὼς ἐπηγαίναμεν ἐπαρουσιάσθησαν ἐμπρός μας Ἕλληνες καὶ μᾶς ἐτουφέκισαν καὶ ἐσκότωσαν κάμποσους Ἀλβανούς· τοὺς ἐφώναξα εὐθὺς νὰ στρέψουν τὴν ἄλλην πλευράν, διότι εἶναι οἱ φίλοι μας οἱ Ἀλβανοὶ καὶ νὰ μὴ μᾶς τουφεκοῦν, καὶ οὕτως ἔκαμαν.

Τότε βλέπομεν 'μπροστά μας τὸν Δ. Πλαπούταν, ὅπου τὸν ἔφερε μπράτσο ὁ Βελῆ Κογιάτσος, καὶ ἄλλους ἀκόμη Μπέηδες Ἀλβανούς· ὁ Πλαπούτας εἶχεν ἔμβη μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐφόδου ἀπὸ τὴν τάπιαν τοῦ Σεραγίου, βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς διὰ νὰ εὕρῃ τοὺς Μπέηδες καὶ νὰ τοὺς βεβαιώσῃ, ὅτι δὲν τοὺς ἀπάτησαν αὐτοί· διότι χωρὶς τὴν γνώμην τῶν ἀρχηγῶν ἐμβῆκαν μέσα οἱ Ἕλληνες, καὶ τότε ἐπῆραν αὐτὸν οἱ Μπέηδες, οἵτινες ἐπήγαιναν νὰ εὕρουν τὸν Ἐλμὰς Μέτσιον εἰς τὸ

Σεράγι· ἐκεῖ δὲ εὑρέθησαν ἀκόμη ὁ Κωνσταντῆς Παπαζαφειρόπουλος, ὁ Ἀναγνώστης Ζαφειρόπουλος καὶ ὁ Ἀναστάσιος Λογιώτατος. Καὶ ἀντὶ πλέον νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ Σεράγι, ἐστρείψαμεν τότε κατὰ τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων, ὅπου ηὕραμεν ἐκεῖ ἔξω τῆς πόρτας καὶ τὸν Κολοκοτρώνην, τὴν Μπουμπουλίναν καὶ τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην[1]. Ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης ἦτο ὀλίγον ξέμακρα τῆς πόρτας, ἀνατολικὰ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, μὲ στρατιώτας συμπατριώτας του καὶ ἐσκότωναν Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς ἐλαφυραγωγοῦσαν· καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐφοβήθησαν οἱ Ἀλβανοὶ καὶ ἐπερικύκλωσαν πρὸς ἀσφάλειάν των τὸν Κολοκοτρώνην, ὁ ὁποῖος ἔστεκεν ἐκεῖ καβάλλα σχεδὸν μοναχός. Εἶχαν δὲ ὑποπτεύσει οἱ Ἀλβανοὶ ἐπιβουλὴν τῶν Ἑλλήνων κατ' αὐτῶν. Τοῦτο ἐτάραξε πολὺ τὸν Κολοκοτρώνην, διότι εὑρέθη εἰς μεγάλον κίνδυνον. Δὲν ἠμπόρει δηλαδὴ νὰ ἐννοήσῃ ἂν ἐπίτηδες ἔκαμνε τοῦτο ὁ Δεληγιάννης διὰ νὰ χαλάσῃ τὴν συνθήκην μεταξὺ Κολοκοτρώνη καὶ Ἀλβανῶν διὰ νὰ χαθῇ ὁ Κολοκοτρώνης. Τότε λέγει εἰς τὸν Πλαπούταν νὰ πάρῃ τοὺς Μπέηδες καὶ νὰ τραβήξῃ κατὰ τὴν Ἁγίαν Βαρβάραν. Ἐκεῖ διέταξε νὰ ὑπάγουν νὰ συναχθοῦν ὅλοι οἱ Ἀλβανοὶ κατὰ τὸ μέρος, ὅπου ἐστέκετο ὁ Δεληγιάννης· διότι καθὼς εἶδεν, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἐπῆγαν εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν, εὐθὺς ἀπεμακρύνθη καὶ αὐτὸς ἐκεῖθεν.

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 99) λέγει, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἀπὸ τὸν φόβον τως, ἅμα ἐκυριεύθη ἡ πόλις, συνῆλθον ὅλοι εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σαραγιοῦ ὡς ὑπὸ συνθήκην· ἀλλ' ἦτο καιρὸς τότε νὰ μένωσι πλέον μέσα; Καὶ ἀπὸ ποίους ἐζήτουν εἰς τὸ Σεράγι νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ συνθήκη; Τὸν Δ. Πλαπούταν τότε τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν ἐπῆραν μαζύ των καὶ δὲν ἦτο ἀπὸ προτήτερα ὅμηρος, οἱ δὲ ὅμηροι ἐδόθησαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη κατὰ τὰς 11 ὥρας π. μ τῆς 23, ὅταν ἐβγῆκαν οἱ Ἀλβανοὶ ἔξω.

Ἐν ᾧ ἔστεκεν εἰς τὴν μέσην τῶν Ἀλβανῶν ὁ Κολοκοτρώνης πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοῦ ἐζήτουν τοὺς (λουφέδες των) μισθούς των, ἄλλοι τῆς πιστόλαις των καὶ ἄλλοι τὰ ἅρματά των, τὰ ὁποῖα τοὺς εἶχαν ἁρπάξει οἱ Ἕλληνες, ὅταν τοὺς ἐξεμοναχίαζαν. Κοντὰ εἰς τὸν Κολοκοτρώνην ἐπῆγε καὶ ἐστάθη ὁ Ἐλμὰς Μπέης καὶ ἐκρατοῦσε μόνος του τὸ ἄλογόν του καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸ καβαλίκῃ, διότι ὑπώπτευε· τότε ἕνας Ἀλβανὸς ἐστενοχώρει πολὺ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ τοῦ δώσῃ τὴν πιστόλαν του, τὴν ὁποίαν τοῦ εἶχαν πάρει οἱ Ἕλληνες. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς τοῦ εἶπε θέλεις νὰ σοῦ δώσω τὴν ἰδικήν μου; καὶ ἔβγαλε μίαν πιστόλαν ἀπὸ τὸ κουμπουρλοῦκι τοῦ ἀλόγου του. Ἅπλωσε λοιπὸν εὐθὺς ὁ Ἀλβανὸς νὰ τὴν πάρῃ χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ τὰ λόγια τοῦ ἀρχηγοῦ, ἀλλ' ὁ φρόνιμος Ἐλμὰς Μπέης θυμωθεὶς ἔσυρεν εὐθὺς τὸ σπαθί του καὶ τοῦ ἐκτύπησε τὸ χέρι.

Τραβηχθῆτε, ἔπειτα τοὺς εἶπεν ὁ Μπέης, καιρὸς διὰ πιστόλια εἶναι τώρα; δὲν βλέπετε ὅπου κοντεύετε νὰ χάσετε τὰ κεφάλια σας; Ἀφοῦ τοὺς ὡμίλησεν, ἐτραβήχθησαν πέρα καὶ ἀνάσανεν ὁ ἀρχηγὸς ἀπὸ τὴν βοήν των καὶ ἀπὸ τὰ γυρέματά των.

Ἐκατάφερεν ἔπειτα ὁ ἀρχηγὸς τὸν Μπέην νὰ καββαλικεύσῃ, ἐφιληθήκαμεν μαζὺ καὶ τὸν ὡδήγησα νὰ τραβήξῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Βαρβάραν, καὶ ἐκεῖ τοῦ εἶπα νὰ ὑπάγῃ ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Μπέηδες καὶ ὅπου ἐμαζώνοντο οἱ στρατιῶταί του. Ἀλλ' ἀκόμη ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τριγυρισμένος ἀπὸ Ἀλβανούς· ἐπειδὴ δὲ τὸν ἔβλεπα, ὅτι ἐστενοχωρεῖτο πολύ, ἔβαλα τῆς φωναῖς, ὅτι οἱ Μπέηδες ζητοῦν τὸν Κολοκοτρώνην, τοὺς εἶπα νὰ ἀνοίξουν νὰ περάσῃ, καὶ ὁ ἀρχηγὸς ηὗρε καιρὸν ἐβάρεσε τὸ

ἄλογόν του, καὶ ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς Μπέηδες ἐπῆγεν εἰς τὴν καλύβαν του, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐφρόντισε νὰ τοὺς στείλῃ τὰ πράγματά των, τὰ ὁποῖα καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν τοῦ Σαββάτου εἰς τὸ χωρίον Μπετενάκι, ὡς εἴπαμεν, κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ εἶχαν ἀφήσει, καὶ τοὺς ἔδοσε ὁμήρους (ῥεχέμια) τοὺς συγγενεῖς του τὸν Χριστάκην Κολοκοτρώνην καὶ Βασίλειον Δημητρακόπουλον· ὁ δὲ Πλαπούτας μὲ τὸν Δημητρακόπουλον, τὸν Γκίκαν Θεωδώρου Γκίκα, καὶ Πέτρον Μαρκέζην ἐπῆγαν εἰς συνοδείαν τῶν Ἀλβανῶν καὶ αὐτοὶ εἶχαν καὶ τὰ ῥεχέμιά των. Ἀλλ' ὁ Κ. Δεληγιάννης δὲν ἔστειλε τὸν ἀδελφόν του, καὶ ἀπὸ τώρα ἐπιάσθη ἡ ἔχθρα μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Πλαπούτα.

Εἰς τὸν δρόμον κατὰ τὰ Σουδενὰ ἀπάντησαν Καλαβρυτινοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν νὰ σκοτώσουν τοὺς Ἀλβανούς, καὶ καθὼς ἐπροχώρουν εὑρῆκαν κατὰ τὴν Βοστίτσαν καὶ τὸν ἴδιον Ἀνδρέαν Λόντον, ὁ ὁποῖος ἦλθε καὶ αὐτὸς νὰ χαλάσῃ τὴν συνθήκην. Τότε ὁ Πλαπούτας ἐβιάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους μαζύ του καὶ τοῦ εἶπεν· ὅταν ἐσεῖς θέλετε νὰ χαλάσετε τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ προσώπου μας ἐκάμαμεν, ἑνωνόμεθα λοιπὸν μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ ἐμεῖς καὶ σᾶς γενόμεθα μισαφιρέοι εἰς τὴν ἐπαρχίαν σας καὶ τότε μᾶς βλέπετε τί εἴμεθα.

Μετὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν καμμίαν ὑποψίαν οἱ Ἀλβανοί, ἀνακατώθησαν μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔγειναν ἕνα ἕως ὅτου ἐμβαρκαρίσθηκαν εἰς Βοστίτσαν, καὶ μάλιστα οἱ Μπέηδες ἔμειναν οἱ ὅλω τελευταῖοι.

Ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ ἔξω Ἀλβανοὶ ἐνόμισεν ὁ ἀρχηγός, ὅτι δὲν ὑπάρχουν μέσα ἄλλοι καὶ ἀμέσως διέταξε νὰ κλεί-

σωμεν τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων διὰ νὰ μὴν ἐβγαίνουν οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι, τὸ ἴδιον ἔπειτα ἔκαμαν καὶ διὰ τῆς ἄλλαις πόρταις οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Ἄφησα καὶ ἐγὼ τὸν ἀρχηγὸν καὶ ἐδόθηκα εἰς τὰ λάφυρα· ἐτράβηξα νὰ ὑπάγω κατὰ τοῦ Τσεκούρα, περιφήμου Τούρκου διὰ τὰς ὠμότητάς του, ἀλλ' εἶδα, ὅτι οἱ Ὑδραῖοι τὸν εἶχαν ξεπουπουλιάσει καὶ εἶχαν σκοτώσει ὅλους τοὺς ἰδικούς του· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος εἶχε βάλει φωτιὰ νὰ καῇ μέσα εἰς τὸ σπίτι του, καὶ ὅτι εἶχε σκοτώσει, καθὼς μὲ εἶπαν οἱ Ὑδραῖοι, τὴν γυναῖκά του, τὴν μάνα του καὶ τὴν θυγατέρα του, νέαν ὡραίαν ὡς εἴκοσι χρόνων.

Πρὶν φθάσω εἰς τοῦ Τσεκούρα εἰς ἕνα στενὸν δρόμον εὑρῆκα 'μπροστά μου τοὺς Ὑδραίους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν 'μπλέξει ἐκεῖ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους Ἀλβανοὺς καὶ ἄλλους Τούρκους· αὐτοὶ ἤρχοντο νὰ ἔβγουν εἰς τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων, τοὺς ἐπῆραν τὰ ἄρματα καὶ τοὺς ἐπελέκησαν ὅλους μὲ τὰς μαχαίρας (σαλτιρμάδες). Ἀκόμη καὶ τώρα ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μου τὸ λιάνισμα καὶ τὸ τρίξιμον τῶν κοκκάλων καὶ ἀνατριχιάζω. Τοὺς ἐπαρακάλεσα νὰ παύσουν τὴν σφαγήν, ἀλλὰ δὲν ἐκατώρθωσα τίποτε, ἀλλὰ μάλιστα ἐφοβήθηκα μὴ μοῦ δώσουν καὶ ἐμένα καμμίαν πληγήν· τόση ἦτο ἡ μέθη των διὰ νὰ σκοτώνουν Τούρκους! Ἐκεῖθεν ἐτράβηξα διὰ τὸ σπίτι τοῦ Σεχνετζίπη, ἐπισήμου Τούρκου ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐντοπίους, καὶ ἀφοῦ ἐπολεμήσαμεν ὀλίγον, διότι δὲν μᾶς ἐδέχετο, καὶ ἐσκοτώσαμεν δύο τρεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ μέσα ἐσκότωναν πολλοὺς Ἕλληνας, ἐπειδὴ οἱ δρόμοι ἦσαν πήγτρα καὶ βόλι δὲν ἔπεφτε κάτω ἄδειο, ὡς ἐκ τούτου συμπεραίνω, ὅτι ἐχάθηκαν ἐκεῖ πολλοὶ Ἕλληνες, ἐμβήκαμεν τέλος πάντων μέσα καὶ ἔμεινα ἐκεῖ. Ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον

ἦλθεν ὁ Νικολάκης Δεληγιάννης καὶ τοῦ ἀνοίξαμεν τὴν πόρταν τὴν μεγάλην τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἐμβῆκε μέσα. Ὕστερα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας ἀντάμωσα τὸν ἀρχηγὸν καὶ οὔτε ἐγὼ ἐγνώριζα ἐν τῷ μεταξὺ ποῦ εὑρισκόμουν, οὔτε ἐκεῖνος τί ἔγεινε, διότι ὁ καθένας ἦτο ἐλεύθερος νὰ κάμῃ ὅ,τι ἤθελε.

Τώρα θέλω διηγηθῆ τὸν τρόπον, πῶς οἱ Ἕλληνες ἐμβῆκαν ἔξαφνα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, χωρὶς νὰ ἦναι προμελετημένον καὶ μήτε νὰ τὸ γνωρίζουν οἱ μεγάλοι καπεταναῖοι, Οἱ Τοῦρκοι εἴπαμεν εἶχαν προσκληθῆ ἀπὸ τὴν Πέμπτην 22 Σεπτεμβρίου διὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν. Ἄφησαν λοιπὸν κατὰ τὴν ὥραν τῆς συνελεύσεως καὶ τῆς τάπιαις τοῦ φρουρίου ἀφύλακταις καὶ τὰ σπίτια των ἀκόμη, καὶ ἐπροσηλώθησαν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Ἡ Τριπολιτσᾶ ἦτο, καθὼς εἴπαμεν, τειχογυρισμένη καὶ εἶχε τάπιαις μὲ κανόνια· εἰς τοῦ Ναυπλίου τὴν πόρταν ἦτο μία μεγάλη τάπια καὶ ἔμπροσθεν αὐτῆς τῆς τάπιας εἶναι ἐκκλησία Ἁγία Σωτήρα ὀνομαζομένη, καὶ ὡς εἴκοσι χαλασμένα σπίτια, ὀνομαζόμενα Ἀρσενέϊκα. Εἰς αὐτὰ τὰ χαλάσματα ἐπήγαιναν οἱ Ἕλληνες συχνὰ καὶ ἐμπορεύοντο μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐκατοικοῦσαν ἐπάνω εἰς τὴν τάπιαν, τοὺς ἔδιδαν ψωμὶ καλό, σῦκα, κρέας καὶ ἔπαιρναν ἄρματα καὶ ἄλλα πράγματα πολύτιμα. Οἱ ἀρχηγοὶ ἐγνώριζαν τοῦτο· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἦσαν χωρὶς ἄρματα ἐκαμώνοντο, ὅτι δὲν τοὺς ἔβλεπαν[1]. Οἱ τοπτσίδες (πυροβοληταὶ) τῆς τά-

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης ἀδιακόπως ἔχει εἰς τὸ στόμα του τὴν λέξιν αἰσχρῶς καὶ παριστᾷ τὸ στρατόπεδον τὸ τριγύρω τῆς Τριπολιτσᾶς εἰς μεγίστην ἀταξίαν, ὥστε ἐλαθρεμπόρουν τινὲς αἰσχροκερδεῖς τοῖς πολιορκουμένοις. Ἀλλ᾽ αἰσχροκέρδεια εἶναι νὰ δώσῃ τις μίαν τσαπέλαν σῦκα καὶ νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν ἐχθρόν του μίαν πιστόλαν, ὅταν πολεμᾶ μὲ τὴν βουκέντραν τοῦ βοδιοῦ του; ψεῦδος δὲ εἶναι

πιας αὐτῆς Τοῦρκοι ἦσαν Ἀλβανοὶ καὶ Ἀνατολῖται ἀδιαβόλευτοι, καὶ συχνὰ ἀνταμώνοντο μὲ τὸν Ἐμμανουὴλ Δούνια Τσάκωνα, καὶ μὲ τοὺς Σπετσιώτας Αὐραντίνην καὶ Γκίκαν Ῥουμάνην συντεχνίτας των, ἐπειδὴ ἐγνώριζαν καλὰ νὰ ῥίπτουν τὰ κανόνια· αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἐγνώριζαν τὴν γλῶσσάν των καὶ ἐμπιστεύοντο ἀναμεταξύ των· ἐπήγαιναν συχνὰ ἐκεῖ καὶ τοὺς ἀνέβαζαν εἰς τὴν τάπιαν, ἐκρέμαγαν δηλαδὴ ἕνα σχοινὶ δεμένον ἀπὸ ἕνα κανόνι καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἐπιάνοντο καὶ ἀνεβαινοκατέβαιναν εἰς τὴν τάπιαν.

Τὴ ἡμέραν δὲ τῆς συνελεύσεως, ὅτε ἔλειπαν οἱ ἀξιωματικοί, ἀνέβηκαν καὶ ἄλλοι Ἕλληνες εἰς τὴν τάπιαν μὲ σχοινία, τὰ ὁποῖα εἶχαν φέρει μαζύ των μιμούμενοι τὸν Αὐραντίνην, ὅστις ἀνέβαινε μὲ τὸ σχοινὶ καὶ τὰ ἔδεσαν ἀπὸ ἄλλα κανόνια. Ἦλθαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ εἰς τὰ χαλάσματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀπέξω. Αὐτοὶ τότε συνεννοήθησαν μὲ τοὺς μέσα, καὶ ἐπειδὴ ἡ πόρτα τοῦ Ναυπλίου ἦτο κοντὰ τὴν ἄνοιξαν καὶ ἐμβῆκαν μέσα ἄλλοι Ἕλληνες Τσάκωνες καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ ἀπέξω Ἁγιοπετρῖται. Καθὼς δὲ τοὺς εἶδαν καὶ οἱ ἄλλοι Ἁγιοπετρῖται ἀπὸ τὸ τ α μ π ο ῦ ρ ί των, ὅτι οἱ ἰδικοί των ἐμβῆκαν μέσα, ἅρπαξαν καὶ αὐτοὶ τὰς σημαίας καὶ ἐπῆγαν ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ ἐμβῆκαν μὲ τοὺς ἀρχηγούς των ἀπὸ τοῦ Σεραγιοῦ τὴν πόρταν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀνοίξει οἱ σύντροφοί των· ὁ δὲ Αὐραντίνης ἀπὸ τὴν τάπιαν, ἀφοῦ τὴν ἐπῆραν, ἐγύρισε τὰ κανόνια καὶ ἐβάρει τὸ Σεράγι [1].

ἀκόμη, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἐλάμβανε μέρος εἰς τοὺς ἀκροβολισμοὺς καθὼς καὶ οἱ μεγάλοι καπεταναῖοι· αὐτὸς διέταττε πάντοτε ἀπὸ τὸ τ α μ π ο ῦ ρ ί του, διότι ἦτο πλησίον καὶ τοὺς ἔβλεπε, τὴν δὲ νύκτα ἦσαν βάρδιαις παντοῦ καὶ οὔτε τουφέκι τότε ἔπιπτε, οὔτε κανένας ἐσείετο ἀπὸ τὰς θέσεις των.

[1] Πρὸς διασκέδασιν τῶν ἀναγνωστῶν μου θέτω περικοπὴν ἐκ τῆς Ἱστορίας τοῦ κυρίου Τρικούπη (Ἱστ. Β'. 98—99). «Ἐντοσούτῳ ἡ ἔξοδος τῶν

Συγχρόνως ἀπὸ τὸ ταμπουρί του τοὺς εἶδεν ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπατζώνης, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἐμβῆκαν ἀπὸ τοῦ Μιστρᾶ τὴν πόρτα. Ἀμέσως καὶ ὁ Δημήτριος Δεληγιάννης ἀπὸ τοῦ Μαντζαγρᾶ ὅπου ἦτο ἐμβῆκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ Σεραγιοῦ τὴν πόρταν. Πανταχόθεν ἄνοιξεν ὁ πόλεμος, καὶ ὅσοι ἔμβαιναν ἄνοιγαν τῆς πόρταις· ἀλλ' οἱ περισσότεροι ἔμβαιναν ἀπὸ τὰ τείχη, ὅπου δὲν ἔβλεπαν ἀντίστασιν.

Τοιουτοτρόπως αἱ διαταγαὶ τῶν ἀνωτέρων δὲν ἀκούοντο, καὶ δὲν διεκρίνετο ποῖος ἦτο ἀνώτερος. Ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνεφάνησαν οἱ ἀνώτεροι, καὶ ἄρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἡσυχάζουν, νὰ μὴν θορυβοῦν καὶ νὰ μὴν φονεύουν τοὺς αἰχμαλώτους Τούρχους.

Ἀλβανῶν ἔβαλεν εἰς κίνησιν ὅλους τοὺς ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἀπὸ πρωίας. Τινὲς τῶν Ἑλλήνων ἐπαρατήρησαν, ὅτι τὸ πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου κανονοστάσιον ἔμεινεν ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας ἀφρούρητον, καὶ τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς μεσημβρίας. ἄνευ οὐδεμιᾶς προμελέτης ἢ προετοιμασίας ἢ εἰδήσεως τῶν ἀρχηγῶν ἀνέβησαν ἀλλεπαλλήλως ἕως πενῆντα ἐπὶ τῶν ὤμων ὁ εἷς τοῦ ἄλλου ἐν τάχει ἐν οἷς καὶ ὁ Κεφάλας, ἐπήδησαν ἔσωθεν τοῦ τείχους, ἄνοιξαν τὴν ἀφρούρητον καὶ ἀτείχιστον ἐκείνην πύλην, εἰσήγαγον τοὺς προκαθημένους συναγωνιστάς των καὶ ἔστησαν τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν.» Πρῶτον, ἐπειδὴ ἡ ἔξοδος τῶν Ἀλβανῶν δὲν ἦτον προμελετημένη διὰ τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον εἶπεν, ἄφησαν ἀφυλάκτους τοὺς περισσοτέρους προμαχῶνας. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐντροπὴ νὰ μὴ γνωρίζῃ ὁ Ἱστορικός μας πῶς ἔγεινεν ἡ ἔφοδος τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἀπὸ ποίους; Ὁ Κεφάλας ἔπειτα ἐμβῆκεν, ὡς λέγομεν, ἀπὸ τὴν πόρταν τοῦ Μιστρᾶ. Ἐδῶ παρουσιάζει τοὺς στρατιώτας καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατηγοὺς ὡς τὸν Κεφάλαν παίζοντας τὰ καββάλια καὶ ἀνεβαίνοντας εἰς τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον εἶναι ψευδές. Ἀλλὰ καὶ ἀληθινὸν ἂν ὑποτεθῇ μικρὰ σκέψις δύναται νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι ὁ Ἱστορικός μας κοιμώμενος ἔγραφε διὰ νὰ παραδώσῃ μυθιστόρημα εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς. Ἦτο δυνατὸν ἐπὶ τῶν ὤμων ὁ εἷς τοῦ ἄλλου νὰ ἀναβῶσιν, ὅταν τὸ ἐλάχιστον ἑπτὰ πήγεις ὕψος εἶχε τὸ φρούριον; Ἔπειτα τί ἐννοεῖ ὁ Ἱστορικός μας ἤνοιξαν τὴν ἀφρούρητον καὶ ἀτείχιστον ἐκείνην πύλην! Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Π. Πατρῶν σελ. 74 περὶ Κεφάλα· εἶναι κρῖμα μέγιστον νὰ ζητοῦν ὁ ἕνας ἀντιγραφεὺς τοῦ ἄλλου νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τοὺς Ἁγιοπετρίτας καὶ τοὺς Τσάκωνας τὸ λαμπρὸν αὐτὸ κατόρθωμα.

Οἱ Τοῦρκοι εἰδοποιήθησαν, ἐν ᾧ ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν συνέλευσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐμβῆκαν, ἔτρεξεν ὁ καθένας εἰς τὸ σπίτι του διὰ νὰ σώσῃ τὴν φ α μ ί λ ι α ν του καὶ τὰ πράγματά του καὶ καμμίαν προσοχὴν δὲν ἔδοσαν διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸ ἔμβασμα τῶν στρατιωτῶν. Οἱ Ἕλληνες ἔπειτα ἐπροχώρησαν, ἐπῆραν ὅλαις τῆς τάπιαις καὶ τὰ δυνατὰ σπίτια, καὶ μερικοὶ μόνον Τοῦρκοι ἐπρόφθασαν καὶ ἐκλείσθησαν εἴς τινα σπίτια δυνατὰ καὶ εἰς τὴν μεγάλην τάπιαν.

Ἡ σφαγὴ ἄρχισεν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως, τὸ τουφέκι ἐδούλευε πανταχοῦ καὶ ἀνηλεῶς καὶ κατὰ τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας ἐσκοτώνοντο πάσης ἡλικίας ἄνθρωποι ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἀνήλικα. Οἱ Ἕλληνες ἐδῶ ἐξεδικήθησαν δι' ὅσα τόσους χρόνους εἴχαμεν πάθει ἀπὸ τοὺς τυράννους μας. Πολλοὶ δὲ Τοῦρκοι, οἵτινες ἐκλείσθησαν εἰς τὰ σπίτιά των, ἐπροτίμησαν καὶ ἐκάησαν μέσα εἰς αὐτὰ μὲ τῆς φ α μ ί λ ι α ι ς των παρὰ νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς δούλους των.

Πολλοὶ καπεταναῖοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἀπὸ φιλανθρωπίαν ἤθελαν νὰ σώσουν κανένα Τοῦρκον· ἄλλος ὅμως Ἕλλην, τοῦ ὁποίου ὁ Τοῦρκος τὴν γυναῖκα, τὸ παιδὶ ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον εἶχε κατὰ διαφόρους τρόπους ἀτιμάσει, τυραννήσει καὶ ἀδικήσει, ἅμα ἔβλεπε τὸν ἐχθρόν του τοῦ ἄναπτεν ἀπὸ πίσω τὴν πιστόλαν, ἢ τὸ τουφέκι του· ὅσοι ἤθελαν νὰ σώσουν Τούρκους καὶ νὰ κάμουν καλὸν ἔτρεχαν κίνδυνον· διότι πολλάκις τὸ βόλι ἐπέρνα τὸν Τοῦρκον καὶ ἐφόνευε καὶ τὸν Ἕλληνα, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ τοῦ σώσῃ τὴν ζωήν· καὶ οὕτω τοὺς ἄφηκαν εἰς τὴν διάκρισίν των. Δὲν ἦτο κανένας Τοῦρκος, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν εἶχε δύο καὶ τρεῖς ἐχθρούς· διότι ποτέ των δὲν ἐσυλλογίσθησαν, ὅτι θὰ

σηκωθοῦν οἱ ῥαγιᾶδές των καὶ θὰ ζητήσουν τὴν ἐλευθερίαν των· τὸ δὲ κακὸν ἔξαφνα τοὺς ἦλθεν εἰς τὸ κεφάλι των[1].

Δὲν τοὺς ἐσκότωναν λοιπὸν ἀπὸ ὠμότητα οἱ Ἕλληνες τοὺς Τούρκους, καθὼς ἡ πολιτισμένη Εὐρώπη μᾶς ἐκατηγόρησεν, οὔτε διὰ κανένα ἄλλον σκοπόν, καθὼς εἴδαμεν, ἀλλὰ ἀπὸ δικαίαν ἐκδίκησιν, τὴν ὁποίαν ἔτρεφαν ἐναντίον των. Ἐμέθυσαν δὲ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδικήσεως ἐνθυμηθέντες τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων ἐναντίον αὐτῶν καὶ τῶν πατέρων των.Ηὗραν ἐμπρός των τοὺς ἐχθρούς των, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀτιμάσει αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, καὶ εἶχαν σκοτώσει καὶ αἰχμαλωτίσει πολλοὺς συγγενεῖς καὶ γνωρίμους κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον, τὰ δὲ αἵματα τῶν φονευθέντων ἀκόμη ἄχνιζαν· καὶ ὅμως τοὺς καλοὺς Τούρκους, ὅσοι πρότερον δὲν τοὺς ἐκακομεταχειρίζοντο, τοὺς ἐπῆραν μαζύ των καὶ τοὺς ἐπεριποιήθησαν ὅσον τὸ δυνατὸν καλλίτερα, τοὺς εἶχαν ὁμοτραπέζους των, τοὺς ἔσωσαν καὶ τοὺς ἔστειλαν ὅπου ἤθελαν.

Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ αὐτοὶ ἐχάθηκαν μαζὺ μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ἐθανατώθησαν μὲ περισσοτέραν ἐχθρότητα, διότι οἱ Ἕλληνες ἀπεστρέφοντο αὐτὸ τὸ Ἔθνος ἐκ πατρικῆς παραδόσεως διὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τὰς νεωστὶ γενομένας ὑπ' αὐτῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὕβρεις εἰς Κωνσταντινούπο-

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β. 104) λέγει, ὅτι 40 Τοῦρκοι ἔνοπλοι ἔφυγαν καὶ ἐπῆγαν εἰς Ναύπλιον· πῶς ἦτο δυνατὸν τοῦτο νὰ περάσῃ ἀρματωμένος Τοῦρκος, ὅταν μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν ἦσαν 20,000 στρατιῶται Ἕλληνες καὶ ἄπειρος ἄλλος κόσμος· ἐπειδὴ ὅλοι οἱ Μανιᾶται εἶχαν ἔλθει διὰ νὰ τοὺς ξεπουπουλιάσουν. Ὅταν δὲ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εὕρῆκαν νὰ πάρουν λάφυρα, ἀλλ' ἐφορτώθηκαν τῆς πόρταις τῶν σπιτιῶν, ἤθελαν ἀφήσει ἀρματωμένους Τούρκους νὰ περάσουν;

λιν, καὶ ἰδίως διὰ τὸν ἐμπαιγμόν, τὸν ὁποῖον ἔκαμαν εἰς τὸ πτῶμα τοῦ ἀπαγχονισθέντος Πατριάρχου Γρηγορίου, καὶ δι' ἄλλα ἀκόμη κακά, τὰ ὁποῖα ἄλλοῦ ἔπραξαν. Εἰς τὴν Κορώνην ἔκαμαν μυρίας κακώσεις κατὰ τοῦ ἐκεῖ ἀρχιερέως καὶ τοῦ διακόνου του, καὶ ἀφοῦ καὶ τοὺς δύο ἐφόνευσαν, ἔρριψαν ἔπειτα τοὺς νεκρούς των ἔξω τοῦ φρουρίου ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ τείχους, καὶ μὲ πολλὴν καταφρόνησιν καὶ ἐμπαιγμὸν ἔλεγαν εἰς τοὺς ἔξωθεν πολιορκητὰς Ἕλληνας νὰ πάρουν κρέας, ἂν ἔχουν ἀνάγκην. Εἰς δὲ τὸ Ναύπλιον πάλιν οἱ ἐκεῖ Ἑβραῖοι, ὡς θὰ διηγηθῶμεν κατόπιν, σκληρῶς ἐβασάνισαν τὸν πληγωθέντα καὶ αἰχμαλωτισθέντα ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀξιωματικὸν Ἀναγνώστην Κελπερῆν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ Ἑβραῖοι, ἀσυμβίβαστοι πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Καὶ ὅμως, ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτά, τὴν οἰκογένειαν τοῦ Χανὰμ πλουσίου Ἑβραίου, καὶ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ δὲν τὴν ἔβλαψαν, ἀλλὰ τὴν ἔβγαλαν ἔξω τῆς πόλεως τὴν προηγουμένην τῆς ἐφόδου ἡμέραν διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Ἀναγνώστη Ζαφειροπούλου φίλου τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ διὰ τὴν ἔξοδον ταύτην καὶ ἐγὼ ἐσυνετέλεσα. Ἕνα δὲ ἄλλον Ἰουδαῖον Λευὶ ὀνομαζόμενον, πλούσιον ἐπίσης καὶ καλὸν ἄνθρωπον, ἔσωσεν ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν ἔφοδον.

Τὸν δὲ Σωτῆρον Κουγιᾶν προεστῶτα τῆς Τριπολιτσᾶς, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω εἴπαμεν, ἐθανάτωσεν ὁ ἐπίσημος ὁπλαρχηγὸς Γιαννάκης Δαγρές. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ τρόπος τοῦ θανάτου του ἦτο ἀπάνθρωπος, ἀλλὰ δικαίως ἔπαθεν. Οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζαν τὰ προηγούμενα τοῦ Κουγιᾶ, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ κατωτέρα τάξις αὐτῶν. Οἱ Τοῦρκοι ἠγάπων ἐκείνους ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες τοὺς ἐβοήθουν εἰς τὰς ὠμότητας καὶ τὰς ἀδικίας των, καὶ ἐγί-

νοντο ὄργανα εἰς τοὺς σκοπούς των. Διὰ τοῦτο οἱ τοιοῦτοι Ἕλληνες εἶχον ἰσότητά τινα καὶ ἐλευθερίαν, εἰ δὲ μή, καὶ αὐτοὶ θὰ ἦσαν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ῥαγιᾶ. Αὐτοὶ ἐπλησίαζαν καὶ ὑπηρέτουν τοὺς Τούρκους διὰ νὰ πλουτήσουν διὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς καταπιέσεως τῶν ὁμοεθνῶν των. Ἦσαν Τοῦρκοι κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν, καὶ μόνον τὸ ὄνομά των ἦτο Χριστιανικόν. Οἱ Ἕλληνες δὲν πρέπει νὰ ἔχουν καμμιαν καλὴν ἰδέαν περὶ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων, καὶ οὔτε ἁρμόζει νὰ γράφουν εἰς τὰ ἱστορικά των διηγήματα, ὅτι ὁ δεῖνα ἦτο διερμηνεὺς εἰς τὸν στόλον τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἦτο καλὸς ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ὠφέλησε τὸ Ἔθνος. Τοιαύτας μωρίας δὲν πρέπει νὰ τὰς φέρουν ὡς παραδείγματα φιλοπατρίας, καὶ νὰ ἐπαινοῦν ἀνθρώπους τοιούτους, ὡς δῆθεν συντελέσαντας εἰς τὴν ἐθνικὴν παλιγγενεσίαν· καὶ ὁ λόγος εἶναι ἁπλοῦς. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἐγεννήθησαν Ἕλληνες καὶ Χριστιανοί. Οἱ γονεῖς των ἐχρεώστουν νὰ δώσουν εἰς αὐτοὺς ἀνατροφὴν ὁμοίαν μὲ τὴν τοῦ Ἔθνους των, καὶ νὰ διδάξουν αὐτοὺς τὴν πάτριον θρησκείαν. Ἐχρεώστουν ἐπίσης νὰ διδάξουν τὰ τέκνα των αὐτὰ μίαν ἐπιστήμην ἢ τέχνην διὰ νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς συντήρησίν των μὲ τὸν ἱδρῶτα τοῦ προσώπου των. Ἀλλ' αὐτοὶ ἐφρόντισαν μόνον νὰ μάθουν τὰ παιδία των γράμματα Τουρκικά, ἢ καὶ Γαλλικά, διὰ νὰ εὐκολύνωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις των, καὶ νὰ γίνωνται ὑπηρέται καὶ μισθωτοὶ τῶν Τούρκων διὰ νὰ κερδήσουν περισσότερα χρήματα. Οὐδεὶς ἐκ τούτων εἰργάζετο διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἔθνους του. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν τοιούτων ἀνθρώπων δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὰ Ἐθνικὰ πράγματα. Μάλιστα ἐρρᾳδιούργει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον διὰ νὰ πέσῃ καὶ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν θέσιν του. Ἐπρόδιδαν ὄχι

μόνον τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄλλον ἄνθρωπον διὰ ν' ἀπολαύσουν ὠφελείας περισσοτέρας. Ὅλοι ὅσοι ἦσαν εἰς Τουρκικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τῶν ἀδελφῶν των Χριστιανῶν ἔγραφαν κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐθέντου των, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπληρόνοντο. Ἀπὸ τὴν ἄδικον φορολογίαν, τὴν ἁρπαγήν, τὴν δήμευσιν καὶ ἐν γένει ἀπὸ τὴν δυστυχίαν τῶν ἀδελφῶν των αὐτοὶ ἐμισθοδοτοῦντο, ἔκτιζαν σπίτι, ἐνδύοντο λαμπρὰ καὶ πολύτιμα φορέματα αὐτοί, αἱ γυναῖκές των καὶ τὰ παιδιά των. Μόνον περὶ ἑαυτῶν ἐφρόντιζαν, καὶ ὄχι περὶ τῶν ἀδελφῶν των καὶ ὁμοθρήσκων των, οἵτινες ἔστεκαν δυστυχεῖς καὶ παραπονεμένοι ἔξω τῆς θύρας τοῦ αὐθέντου των Τούρκου. Ἐσχετίζοντο μὲ τοὺς ἄλλους Τούρκους διὰ νὰ τοὺς γνωρίσουν, ὅτι ἦσαν τοῦ δεῖνος Ἀγᾶ καὶ ὅτι ἦσαν πιστοί, καὶ ἐδύναντο νὰ εἰσχωροῦν εἰς ὅλα των τὰ μυστικά. Ἐλαμπροφόρουν εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις τῶν Τούρκων, καὶ τέλος πάντων μόνον ἡ περιτομὴ (σουνούτευμα) ἔλειπε διὰ νὰ ἦναι καὶ αὐτοὶ τέλειοι Τοῦρκοι.

Ἐκείνους ἐκ τῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ ἐπαινῶμεν καὶ νὰ μακαρίζωμεν, ὅσοι ἄφησαν τὰ ἴδια ἔργα καὶ συμφέροντα, καὶ ἔτρεξαν, ἐκοπίασαν καὶ ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν καὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν δόξαν, καὶ δὲν ἐμισθώθησαν δι' ἀπόλαυσιν ὑλικήν. Τούτων τὰ ὀνόματα καὶ τὰς πράξεις πρέπει ν' ἀναγράψωμεν μὲ χρυσᾶ γράμματα διὰ νὰ σώζεται ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία.

Κατηγοροῦν τὸν Γιαννάκην Δαγρὲν λέγοντες ποῖος τὸν ἔκαμε δικαστὴν νὰ τιμωρήσῃ τὸν προδότην Σωτῆρον Κουγιᾶν; Οἱ προδόται δὲν πρέπει νὰ μένουν ἀτιμώρητοι διότι ἡ τιμωρία καὶ ὁ θάνατος εἶναι ἡ ἀμοιβή των. Οἱ

ἐπαναστάται φονεύσαντες τὸν Κουγιᾶν ἔπραξαν τὸ καθῆκόν των. Ἐπαινεῖται ὁ Κολοκοτρώνης διότι ἐκρέμα καὶ ἐσκότωνε τοὺς προδότας καὶ φιλοτούρκους, διότι τοιουτοτρόπως ἐμπόδισε τὸ προσκύνημα εἰς τοὺς Τούρκους. Τοιοῦτοι ἄνθρωποι πρέπει νὰ γίνωνται θυσία πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν ἄλλων. Κανεὶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν δὲν πρέπει νὰ ζῇ πρὶν τελειώσῃ ὁ πόλεμος.

Κατηγοροῦν προσέτι τοὺς Ἕλληνας ἐπαναστάτας τινὲς ἐκ τῶν γραψάντων ἱστορικὰ δοκίμια, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ διότι τὰ λάφυρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβαν κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς τὰ ἰδιοποιήθησαν καὶ δὲν τὰ ἐφύλαξαν νὰ τὰ παραδώσουν εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ φαίνεται, ὅτι ἢ δὲν ἐννοοῦν, ἢ δὲν θέλουν νὰ ἐννοήσουν, ὅτι γράφουν περὶ ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ τοιαῦτα γράφοντες, δὲν μᾶς λέγουν ποῦ ἦτο τότε τὸ δημόσιον ταμεῖον; Οἱ ἐπαναστάται αὐτοὶ ἐπολέμουν, αὐτοὶ ἐπλήρωναν ἐξ ἰδίων ἕκαστος διὰ τὰς ἀνάγκας των, καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ποῖος ἄλλος τότε κατέβαλεν, εἰμὴ οἱ ἐπαναστάται; Εἰς ποῖον ἄλλον ὁ ἐπαναστάτης ἐχρεώστει νὰ δώσῃ λόγον περὶ τῶν λαφύρων καὶ περὶ τῶν ἄλλων πράξεών του; Πρῶτον καὶ κύριον ἔργον τῶν ἐπαναστατῶν εἶναι νὰ σκοτώσουν τὸν ἐχθρὸν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος των, νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὴν ἐξουσίαν, καὶ ὅλα ὅσα οὗτος εἶχε πρὸ χρόνων ἁρπάσει ἀπὸ τοὺς πατέρας των. Τὰ λάφυρα δὲ δὲν εἶχαν τίτλον ἀποδεικνύοντα, ὅτι ἀνῆκον εἰς τοῦτον, ἢ ἐκεῖνον, διότι οἱ κατακτηταὶ ἀπὸ ὅλους τὰ εἶχαν ἀποκτήσει, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔλαβαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐκινδύνευσαν τὴν ζωήν των, καὶ λόγος περὶ τούτου δὲν πρέπει ποσῶς νὰ γίνεται. Εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῶν λαῶν ἡ ὕλη

καὶ αὐτὴ ὑποφέρει, διότι περνᾷ ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον ἕως ὅτου χάνεται, καὶ ὅταν ἡ ὕλη χαθῇ, τότε οἱ ἄνθρωποι συλλογίζονται καλλίτερα διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των, διότι τῆς ὕλης μὴ ὑπαρχούσης, ἡ πατρὶς ὠφελεῖται. Καὶ ὅμως πολλοὶ ἀγαπῶντες μᾶλλον τὴν ὕλην, παρὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των, ἀφοῦ ἀπέκτησαν τοιαύτην διὰ τῶν λαφύρων, τὴν ἐπῆραν καὶ ἐγκαταλείψαντες τὴν πατρίδα των, ἔφυγαν ἐκτὸς αὐτῆς, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπομείναντας ἐζημίωσαν. Τοιουτρόπως ἀπέθανεν ὁ Σ. Κουγιᾶς· ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὴν διήγησιν.

Ἀλβανοὶ ὑπὲρ τοὺς 300 ἐκλείσθησαν μέσα εἰς τὰ καταλύματα (κονάκια) τοῦ Σεραγιοῦ καὶ κοντὰ τὸ δεῖλι ἐζήτησαν τὸν Κολοκοτρώνην ὡς φίλον των καὶ πιστὸν διὰ νὰ παραδοθοῦν. Ἦλθεν ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλὰ διότι δὲν τὸν ἐγνώριζαν, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἦτο κανένας μπουλούμπασης Ἀλβανὸς μαζύ των ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐγνώριζαν νὰ τοὺς βεβαιώσῃ, δὲν ἔδιδαν πίστιν. Ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἔλεγε· μὰ τὸν θεόν, μὰ τὰ τέσσερα κιτάπια τοῦ θεοῦ, μὰ τὸν προφήτην Χασρὲτ Ἰσᾶ (Χριστὸν) ἐγὼ εἶμαι· ἀλλὰ αὐτοὶ πάλιν δὲν τὸν ἐπίστευαν. Τότε τοὺς εἶπε καὶ αὐτός, ἐπειδὴ δὲν παρεδίδοντο, νὰ ἦναι τὸ κρῖμα εἰς τὸν λαιμόν τους καὶ ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι παραβάτης (τῆς μπέσας). Ἔφυγεν ἔπειτα ὁ ἀρχηγὸς καὶ οἱ στρατιῶται ἀμέσως ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὰ κονάκια καὶ τοὺς ἔκαψαν ὅλους.

Τὴν ἡμέραν ὅπου ἀντάμωσα τὸν ἀρχηγὸν εἶχα ὑπάγει εἰς τὸ σπίτι τοῦ Δημητρίου Δεληγιάννη, εὑρῆκα μέσα καὶ τοὺς Καπεταναίους του τοὺς ἐχαιρέτισα, καὶ δὲν μὲ

ἐδέχθησαν μὲ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον μὲ ἐδέχοντο ἔξω πρὶν ἔμβωμεν μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, μάλιστα ἤκουσα ὕβρεις κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ μου καὶ φοβερισμούς. Τοῦ ἔκαμα τὴν παρατήρησιν, ὅτι δὲν ἁρμόζουν αὐτὰ τὰ λόγια νὰ τὰ λέγῃ ὁ Δεληγιάννης διὰ τὸν φίλον του τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι δὲν τὸν ἔχει φίλον τὸν κλέφτην, καὶ δὲν τὸν φοβεῖται πλέον. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἔκαμα γνωστὰ εἰς τὸν ἀρχηγόν μου· αὐτὸς δὲ μοῦ εἶπε· καμόσου, ὅτι δὲν μοῦ εἶπες τίποτε· τώρα ὅπου ὁ Ἅγιος Θεὸς ἠθέλησε καὶ μᾶς ἐδυνάμωσε καὶ ἐπήραμεν τὴν Τριπολιτσᾶν, ἂς λέγουν ὅ,τι θέλουν. Ἔχουν δίκαιον, παιδί μου· διότι βλέπουν τούτους σκοτωμένους, (καὶ ἔδειξε τὰ Τουρκικὰ πτώματα), μὲ τοὺς ὁποίους εἶχαν μαζὺ τὴν ἐξουσίαν· τώρα τὴν ἐπῆρε τὸ ἔθνος. Ἂν ἐγελάσθηκαν καὶ ἔκαμαν τὴν ἐπανάστασιν, ἤλπιζαν νὰ κληρονομήσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ γείνουν αὐτοὶ εἰςτὸν τόπον των, ἀλλ' ἀργὰ τὸ ἐσυλλογίσθηκαν».

Συμφωνία μετὰ τῶν Ἀλβανῶν τῶν εὑρισκομένων ἐντὸς τῆς πόλεως, ὡς λέγουσί τινες, οὐδεμία ἔγεινε διὰ νὰ γυμνώσουν τὰ χαρέμια καθ' ὁδόν, καὶ ἐκ τῶν λαφύρων τούτων νὰ μὴν πάρουν ἄλλο τι οἱ Ἀλβανοί, παρὰ τὸ ἓν τρίτον. Οἱ Ἀλβανοὶ μόνον ἐφρόντισαν περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς των καὶ τῶν πραγμάτων, ὅσα εἶχαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των. Αὐτοὶ μάλιστα εἶχαν προβλέψει περὶ τούτων, καὶ προηγουμένως εἶχαν λογαριασθῆ μὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους, τοὺς Ἀνατολίτας καὶ μὲ τὸν Κεχα-

γιᾶν διὰ τοὺς μισθούς των, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ μεταξύ των ψυχρότης καὶ δυσπιστία. Τὰ χαρέμια τῶν πασάδων, εἶπαν οἱ Ἀλβανοὶ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, ἂν θέλουν νὰ τὰ ἀφήσουν νὰ τὰ ὑπάγουν αὐτοὶ εἰς τοὺς πασάδες· ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν ἔστερξαν οὔτε αὐτοί, οὔτε οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῆς πολιορκίας. Ὅσα λοιπὸν λέγουν περὶ συμβιβασμοῦ καὶ συμφωνιῶν τοιούτων μετὰ τῶν Ἀλβανῶν εἶναι ἀνύπαρκτα.

Ὁ Κιαμήλπεης ἐκάθητο κοντὰ εἰς τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων, καὶ ἐπειδὴ εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τῆς πόλεως ἐκατῴκουν οἱ Ἀλβανοί, ὑποπτευθεὶς μήπως πάθῃ τίποτε ἔφυγεν ἐκεῖθεν, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Γεωργίου Ἰωάννου γνωστοῦ Τριπολιτσιώτου, καὶ ἐκεῖ τὸν ηὕραμεν ὅταν ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆγε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, ἀφοῦ ἦλθαν οἱ στρατιῶται ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Ὁ Γενναῖος ὅταν ἐμβῆκε μαζὺ μὲ τὸν πατέρα του καὶ εἶδε τὸν Κιαμήλπεην καθήμενον μὲ ὅλην τὴν Ἀσιατικὴν μεγαλοπρέπειαν τὸν ἐχαιρέτισε ἀτάραχα καὶ τοῦ εἶπε· «γιά σου Κιαμήλη»· οὗτος δὲ τοῦ ἀπεκρίθη· «καλῶς ὥρισες». Τότε ὁ Γενναῖος τοῦ εἶπε· «Μπέη! Μὴ σοῦ παραξενοφαίνεται ὁ χαιρετισμός μου· τώρα ἦλθε καιρὸς νὰ σᾶς χαιρετοῦνε οἱ Ἕλληνες, καθὼς ἐσεῖς ἐχαιρετίζετε τοὺς ῥαγιάδες. Εἴμεθα ὅλοι ἴσοι· γιά σου Γιάννη, γιά σου Κιαμήλη». Ἐκ τούτου ὅλοι ἐγέλασαν. Ὁ δὲ Κιαμήλπεης ἐρώτησε τίνος υἱὸς εἶναι, καὶ τοῦ εἶπαν, ὅτι εἶναι τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ τότε ἐσηκώθη καὶ τὸν ἐχάϊδευσε καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι ἔχει πνεῦμα πολύ, καὶ θὰ γείνῃ μεγάλος ἄνθρωπος, ἀλλὰ νὰ φέρεται καλά, καὶ νὰ βαστᾷ τὴν μπέσα του (τὸν λόγον του), διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν μεγάλων ἀνθρώπων.

Όταν έμβήκαμεν είς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὅσοι εὑρέθησαν τότε ἐκεῖ πρόκριτοι καὶ καπεταναῖοι, Κρεββατᾶς, Πετρόμπεης, 'Αν. Δεληγιάννης, Γιατράκος καὶ λοιποὶ ἐπῆγαν καὶ ἐπίασαν τὸ Σεράγι. 'Εδῶ εὑρίσκοντο τὰ πολυτιμότερα πράγματα τοῦ Πασᾶ, πολλῶν 'Αγάδων καὶ ἄλλων ἐπισήμων Τούρκων. Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον, διὰ συνεργείας, φαίνεται, τῶν προκρίτων διὰ νὰ ἀρπάξουν τὰ λάφυρα, ἔβαλαν φωτιὰ καὶ ἔκαψαν τὸ Σεράγι καὶ οὕτως ἐπῆραν αὐτοὶ ὅλα τὰ λάφυρα, τὰ δὲ χαρέμια τὰ μετέφεραν εἰς τοῦ Μουσταφάμπεη τὸ σπίτι εἰς τὴν φύλαξιν τῶν Μανιατῶν Μαυρομιχαλαίων [1].

[1] Ένα μέρος ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ Σεραγιοῦ, τὰ ὁποῖα ἠμπόρεσαν νὰ σώσουν, τὸ ἔκαμαν τέσσαρα μερίδια διὰ τοὺς στρατιώτας, οἵτινες ἔλειπαν τότε εἰς τὰ μεγάλα Δερβένια καὶ εἰς τὴν 'Ρούμελη, καθὼς τοὺς εἶχεν ὑποσχεθῆ ὁ Δ. 'Υψηλάντης. Τὸ ἕνα μερίδιον τῶν Μανιατῶν τὸ ἐπῆρεν ὁ Π Μαυρομιχάλης, τὸ ἄλλο τῶν Καρυτινῶν ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ 'Αποστόλης Κολοκοτρώνης, τὸ τρίτον τῶν Φαναριτῶν ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος καὶ τὸ τέταρτον τῶν Λεονταριτῶν ὁ 'Αναγνωσταρᾶς. Κατόπιν ὅμως ἔφθασαν τὰ λειποτακτήσαντα στρατεύματα παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ 'Υψηλάντου, καὶ τότε ἔγεινε νέα ἔφοδος, καὶ ἀνενεώθη πάλιν ὁ θόρυβος καὶ ὁ φόνος τῶν Τούρκων. Οἱ ἐλθόντες στρατιῶται ἄρπαζαν τὰ λάφυρα ἀπὸ ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἦσαν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ἀλλ' εἶχαν ἔλθει τελευταῖοι διὰ τὰ λάφυρα, καὶ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ φύγουν, καὶ ἕνεκα τῶν λαφύρων ἐγένοντο ἔφοδοι ἐπὶ ἐφόδων, καὶ πολλὰ ἀδικήματα καὶ ἄλλα ἀτακτήματα, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐσυνέβησαν. Μάλιστα οἱ ἐντόπιοι Τριπολιτσιῶται ἐκτὸς τῆς ζημίας, τὴν ὁποίαν ἔπαθαν κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ἔχασαν τὰ λάφυρά των. Αὐτοὶ ὅμως οἱ λειποτακτήσαντες δὲν ἦσαν στρατιῶται τῆς πολιορκίας, ἀλλ' ἦλθαν καὶ ὅ,τι ηὗραν ἐπῆραν καὶ τὰ ἔθεσαν εἰς τὰς οἰκίας των Τὰ πράγματα δὲ αὐτὰ οἱ ἐλθόντες στρατιῶται, καὶ οἱ εὑρεθέντες κατα τὴν ἔφοδον τὰ ἥρπασαν ἀπὸ τὰ σπίτιά των, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τριπολιτσιῶται ἔγειναν ὕστερα ἐχθροὶ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη ἀδιάλλακτοι, καὶ κατόπιν κατὰ τὸ 1824 ἐσύστησαν ἑταιρίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν 'Αδελφότητα, καὶ ἐλθούσης ἔπειτα τῆς 'Αντιβασιλείας ἐξεδικήθησαν, διότι ἐγένοντο συκοφάνται κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν ἄδικον δίκην, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἡ 'Αντιβασιλεία ἐδημιούργησε, καὶ ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον οἱ Τριπολιτσιῶται τὸ αὐτὸ πάθος ἔχουν κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη [2].

[2] *Δημοτικὸν ᾆσμα εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως.*

Νὰ ἤτανε μέρα βροχερὴ κι' ἡ νύχτα χιονισμένη,

[illegible] τῆς Τριπο[illegible] [illegible] [illegible] τῶν [illegible]ατα, ἁρμάτωσε [illegible] τοὺς [illegible]

[illegible] τὴν Τριπολιτσὰ [illegible]
[illegible] τ' ἄλογο, [illegible]
[illegible] στὸ δρόμο τὸν [illegible]
[illegible] μ' ἐκεῖ τοὺς [illegible]
[illegible] στὸ κεφάλι τους [illegible]
[illegible] ἁρμάτα [illegible]
[illegible] εἶχαν οἱ Γραικοὶ [illegible]
[illegible] Τούρκους κλείσανε στενὰ [illegible]
[illegible] φώναξεν ἀπὸ [illegible]
[illegible] Κιαμίλμπεη [illegible]
[illegible] τὴν ζωήν, [illegible]
[illegible] χαρίσμια σου κι' [illegible]
[illegible] Ἕλληνες κ' ἐσεῖς [illegible]
[illegible] νὰ προσκυνήσωμε στοὺς Κολοκοτρωναίους».
[illegible] ἐφώναξεν ἀπάνω ἀπὸ τὴν [illegible]
[illegible] ἄπιστοι σ' ἐσᾶς [illegible]
[illegible] συναιά καὶ βασιλειὰ στὴν [illegible]
[illegible] καὶ Τούρκους [illegible]
[illegible] στὸ σπαθὶ καὶ δέκα στὸ τουφέκι,
[illegible] τ' ἄλογο, διπλοῦς στὸ μετερίζι».
«Τώρα νὰ ἰδῆτε, φώναξε, τότ' ὁ Κολοκοτρώνης,
Νὰ ἰδῆτε Ἑλληνικὰ σπαθιὰ καὶ κλέφτικα τουφέκια
Πῶς πολεμοῦν οἱ Ἕλληνες, πῶς πελεκοῦν τοὺς Τούρκους».
Τρίτη, κακιὰ θλιβερή, πέφτη φαρμακωμένη,
Παρασκευὴ ξημέρωνε, ποτὲ νὰ μ' εἶχε φέξη,
Ἐβάλαν οἱ Γραικοὶ βουλὴ τὸ κάστρο νὰ πατήσουν.
[illegible] πηδήσανε καὶ μπῆκαν σὰν πετρίταις,
[illegible] τὰ τουφέκια τους, τὴν λιανομπαταρίαν.
[illegible] φώναξεν ἀπ' τ' Ἁγιωργιοῦ τὴν πόρτα·
[illegible] τὰ τουφέκια σας καὶ σύρτε τὰ σπαθιά σας·
[illegible] Τουρκιὰ μπρουστά, σὰν πρόβατα στὴν μάντρα».
[illegible] καὶ τοὺς ἔκλεισαν στὴν τάπια τὴν μεγάλην,
[illegible] ὁ Κεχαγιάς πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην·
[illegible] Τουρκιά, κόψε, μον' ἄφσε κι' ὅλα».
[illegible] παληομουρτάτη;
[illegible] Βοστίτσα,
[illegible] τοὺς ἰδικούς μας:»

σίους, ἐν ᾧ οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτούς, καθὼς εἴπαμεν, ἦσαν ἁρματωμένοι μὲ μαχαίρας, τὰς ὁποίας οἱ γύφτοι (σιδηρουργοὶ) τότε τὰς ἔκαμαν, καὶ μὲ σουγλιά. Πρὶν πέσῃ ἡ Τριπολιτσᾶ δὲν εἶχαν ὅπλα οἱ Ἕλληνες, καὶ δὲν πρέπει νὰ γράφουν τινές, ὅτι εἶχαν πολλὰς χιλιάδας, οἵτινες ἐλησμόνησαν φαίνεται τόσον γρήγορα, ὅτι μὲ ἕνα μόνον τουφέκι ἐπήγαιναν δύο καὶ τρεῖς Ἕλληνες νὰ ὑπηρετήσουν κατὰ τὴν ἀναλογίαν, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν οἱ ἔφοροι τῶν ἐπαρχιῶν οἱ ἐνεργοῦντες τὴν στρατολογίαν, οἵτινες τοὺς ἔστελλον εἰς τὸ στρατόπεδον φορτωμένους μὲ ἕνα μεγάλον ψωμὶ καὶ μὲ τὸ ῥαβδί των εἰς τὸ χέρι, τὸ ὁποῖον ἔδιδαν εἰς ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου ἔπαιρναν τὸ τουφέκι, διὰ νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὸ χωρίον του καὶ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὴν γυναῖκά του, ἢ τὴν μητέρα του. Ἡ τοιαύτη ἀνταλλαγὴ ἐγίνετο τότε, διότι δὲν εἴχαμεν ὅλοι ὅπλα, ἐγείναμεν ὅμως διπλοῖ ὅταν ἐπήραμεν τὰ ὅπλα τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων. Τοὺς ἔδωσε δὲ ἀκόμη καὶ μεγάλο θάῤῥος κατὰ τῶν Τούρκων, διότι ἐφόρεσαν χρυσᾶ καὶ καλὰ φορέματα καὶ λαμπρὰ ἄλογα ἐκαβάλιχαν. Ἄρχισαν λοιπὸν ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ συλλογίζωνται πῶς νὰ ἐξαπλώσουν τὸν πόλεμον καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδικῆς των ἐλευθερίας καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων ἀδελφῶν των.

Ἡ πτῶσις τοῦ φρουρίου τῆς Τριπολιτσᾶς ἔγεινεν ἀπὸ τοὺς Λαλαίους Τούρκους, τοὺς ὁποίους ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ πρὶν ἐγνώριζε, καὶ εἶχε σχέσιν μὲ αὐτούς. Κατὰ [illegible] μὲ αὐτοὺς ὡμίλησε περὶ παραδόσεως. Οἱ πολι[illegible]οι Λαλαῖοι ἐδιαιρέθησαν εἰς τρία κόμματα, καὶ [illegible] κοτρώνην ἐσυμφώνησαν περισσότεροι ἐντόπιοι [illegible] δὲ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ξένοι ἐζήτησαν νὰ

τοὺς περάσουν ἀντικρὺ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ εἰς τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἐσυμφώνησαν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εἶπεν πρὸς αὐτούς, ὅτι δὲν ἐγγυᾶται ἂν πάθουν τίποτε κακὸν ἀφοῦ περάσουν εἰς τὴν Στερεάν, καὶ ὅτι ἂν θέλουν νὰ τοὺς στείλῃ ἀλλοῦ, ἢ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὰς μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ Κολοκοτρώνη συνεννοήσεις πολλαὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων φιλονεικίαι ἐγίνοντο, ὁ δὲ πρίγκηψ Ὑψηλάντης ἄφησε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα, καὶ εἰς τοῦτο πολὺ συνετέλεσε καὶ ὁ Ἀναγνώστης Πετιμεζᾶς βοηθῶν τὸν Κολοκοτρώνην.

Εἶναι παράδοξον, ὅτι τινὲς συγγραφεῖς Πελοποννήσιοι ἔχουν τόσην ἄγνοιαν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Τριπολιτσᾶς, ὡσὰν νὰ μὴν ἦναι καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ αὐτὸ σύστημα εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ λέγουν, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι Τοῦρκοι δι' ἔλλειψιν τροφῶν ἐπείνασαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθινόν. Τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου εἶχε καὶ ἔχει καὶ τώρα ἀκόμη τὴν ἀκόλουθον τάξιν. Οἱ περισσότεροι τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς εἶναι ποιμένες, γεωργοὶ καὶ ἡμερόβιοι. Ὁ τόπος εἶναι ὀρεινός, καὶ ἀφοῦ θερίσουν ὅλους τοὺς καρπούς των τοὺς δημητριακοὺς καὶ τρυγήσουν τὰς ἀμπέλους των, ἔπειτα οἱ μὲν ποιμένες λαμβάνουν τὰ ζωντανά των καὶ καταβαίνουν εἰς τὰ χειμαδιά, οἱ δὲ γεωργοὶ ἀφοῦ σπείρουν τὰ χωράφιά των καταβαίνουν καὶ αὐτοὶ ὡς καὶ οἱ ἡμερόβιοι εἰς τὰ παράλια πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας. Εἰς δὲ τὴν πόλιν μένουν μόνον οἱ βιομήχανοι. Ἔχουν δὲ ὅλοι συνήθειαν νὰ προμηθεύουν τὰς τροφάς των ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ χειμῶνος, καὶ τοῦτο γίνεται λόγῳ οἰκονομίας. Τότε δὲ τὰ τρόφιμα ἦσαν εὐθηνότερα, διότι εἰς Τριπολιτσᾶν ἔφεραν τὰ δέκατα καὶ τριτοδέκατα τῶν ἀγάδων

Τούρκων, ὄχι μόνον τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐπαρχίας τὰ γεννήματα ὅλα τὰ ἔφεραν οἱ ῥαγιᾶδες ἀπὸ τὰ χωρία τῶν ἀγάδων των καὶ τὰ ἔβαλλαν εἰς ἀποθήκας. Αὐτὸ δὲ τοῦτο συμβαίνει καὶ σήμερον, διότι ἡ Κυβέρνησις ἔχει ἀποθήκας πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν φόρων καὶ διορίζει ἐπὶ τούτῳ καὶ ἀποθηκαρίους, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως, ὅτι τώρα ὁ νόμος εἶναι ἐπιεικής, παρὰ ἡ τότε Τουρκικὴ ἐξουσία, διότι ὁ ζευγολάτης σήμερον δὲν ἀναγκάζεται νὰ μεταφέρῃ τὸν φόρον μακρύτερα τῶν τριῶν ὡρῶν. Τὰ γεννήματα ἤδη μένουσιν εἰς τὰς ἀποθήκας καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα ἀπώλητα, καὶ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀναβαίνουν ἀπὸ τὰ παράλια καὶ ἀπὸ τὰ χειμαδιά, πωλοῦνται μὲ περισσοτέραν τιμήν. Τότε δὲ ἐπὶ Τουρκίας ἐγίνετο ἀγορὰ κάθε ὀκτὼ ἡμέρας εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ οἱ ῥαγιάδες ἐπώλουν τὰ ἰδικά των γεννήματα. Εἰς ταύτας τὰς ἀγορὰς ὅλα τὰ ἀναγκαῖα τρόφιμα τοῦ χειμῶνος ἕκαστος, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἀγόραζαν, ὡς καὶ τυρί, βούτυρον, καὶ τὸ λάδι τῆς χρονιᾶς του. Ὅταν δὲ ἐγένετο ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἦτο Μάρτιος, καὶ ὅλος ὁ κάμπος ἦτο ἐσπαρμένος, αἱ δὲ ἀποθῆκαι, ὡς εἴπαμεν, ἦσαν γεμάται ἀπὸ γεννήματα. Ξένοι ἄνθρωποι Τοῦρκοι εἶχαν ἔμβει μέσα ἕως 8000, καὶ ἄνδρες τοῦ πολέμου ἕως 6000, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὅταν ἦλθαν ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου ἔφεραν μαζύ των ὅλα τὰ γεννήματα τῶν χωρίων των, καὶ κατόπιν ἐθέρισαν καὶ ὅλα τὰ τοῦ κάμπου καὶ τῶν κύκλω χωρίων τῆς πόλεως. Οἱ Ἕλληνες οἱ κατοικοῦντες ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως ἔφυγαν, μὲ τὴν ἄδειαν τῶν ἀρχῶν καὶ κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Κιαμήλπεη, καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἀφήσουν τὴν τροφήν των, καὶ νὰ ὀλιγοστεύσῃ ὁ πληθυ-

σμός. Ἔγεινεν ὅμως σπατάλη εἰς τὰς τροφὰς ἕνεκα τῆς κακῆς διοικήσεως, καὶ ὅμως καὶ ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἀδυνάτησαν εἶχαν πάλιν τροφάς, ἐκτὸς τῶν ξένων καὶ τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων Μπαρδουνιωτῶν καὶ Φαναριτῶν. Οἱ δὲ Ἀλβανοὶ εἶχαν οἰκονομίαν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ περισσοτέραν τροφήν, ἄλλως τε καὶ διότι ἅρπαζαν τὰ τῶν ἄλλων. Ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας ἐμεταχειρίσθησαν εἰς τὸν θερισμὸν, καὶ εἰς τὸ ἄλεσμα. Κάθε σπίτι μάγκα (ἢ ἑταιρία) εἶχε δύο, τρεῖς χειρομύλους, διὰ νὰ ἀλέθουν, ὑπῆρχαν δὲ καὶ ἀλογόμυλοι. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Γράνας καὶ ἔπειτα μέχρι τῆς ἀλώσεως ἐγείναμεν ἡμεῖς κύριοι ὅλου τοῦ κύκλω κάμπου. Ὅταν δὲ ἐκυριεύσαμεν τὴν Τριπολιτσᾶν ηὕραμεν εἰς αὐτὴν ἀπὸ ὅλα τὰ τρόφιμα ὡς καὶ ἄλογα καλά, καὶ μουλάρια, καὶ γυναῖκας ὑγιεῖς καὶ ὡραίας, καὶ νεολαίαν Τούρκων παλληκαριῶν.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῆς κυριευθείσης Τριπολιτσᾶς. Ἂν οἱ Τοῦρκοι εἶχαν πεῖναν, ὡς λέγουσι, θὰ ἐδέχοντο τὸν συμβιβασμόν, καὶ δὲν θὰ ἔπαιζαν τὰ πράγματα διὰ νὰ παρέρχεται ὁ χρόνος, περιμένοντες ἔξωθεν βοήθειαν. Μάλιστα εἶχαν σκοπὸν νὰ διώξουν τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέγους, καὶ νὰ κλεισθοῦν ἕως νὰ ἔλθῃ ἡ περιμενομένη βοήθεια. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς γινομένας μεθ' ἡμῶν ὁμιλίας περὶ παραδόσεως ἀπεκρίνοντο μὲ πολλὴν ἀψηφησίαν καὶ θάρρος. Δὲν τοὺς ἀδυνάτησε λοιπὸν ἡ πεῖνα, ἀλλὰ τοὺς ἐφόβησεν ὁ σκοτομός, καὶ ἦλθαν εἰς ἀπελπισίαν, ἔπειτα τοὺς ἐκατέβαλε καὶ ὁ λοιμός, ὅστις εἶναι κακώτερος τῆς πείνας. Οἱ Ἀλβανοί, οἵτινες δὲν εἶχαν γυναῖκας καὶ τέκνα, ἦσαν θρεμμένοι ὡσὰν ἡ ἀρκοῦδαις. Μόνον οἱ ἐν Ναυπλίῳ Τοῦρκοι ἀληθῶς ἐπείνασαν, διότι ὅταν ἐμβήκαμεν εἰς αὐτὸ δὲν ηὕραμεν κανὲν ζωντα-

νόν, οὔτε γάταν, οὔτε π ο ν τ ι κ ό ν, ἀλλ' ἔτρωγαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὡς ἀλλοῦ διηγούμεθα. Εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ὅμως ἦσαν χιλιάδες π ο υ λ ι ά, κ ι ρ κ ι ν έ ζ ι α, χελιδόνια, λ ε λ έ κ ι α, τὰ ὁποῖα εἶχαν τὰς φωλεάς των εἰς τὰ σπίτια, καὶ ἐπάνω εἰς τὰ κυπαρίσσια· εἶχαν δὲ ἀκόμη καὶ κόταις διὰ νὰ γεννοῦν αὐγά.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ ἀρχηγὸς μοῦ προεῖπεν, ἀλήθευσεν. Οἱ πρόκριτοι μετενόησαν διὰ τὸ κίνημα, ἐπειδὴ ἀντὶ αὐτῶν ἐφάνησαν, ὅτι οἱ καπεταναῖοι μὲ τὸν Δ. Ὑψηλάντην ἔγειναν δυνατώτεροι καὶ ἔλαβαν ὅλην τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ λαοῦ τῆς Πελεποννήσου. Ἐσκέφθησαν νὰ μὴν ἀφήσουν τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ὑπάγῃ νὰ πάρῃ τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν· ἐπειδὴ ἂν ἤθελεν ὑπάγει, ἀμέσως τὸ φρούριον θὰ παρεδίδετο εἰς αὐτόν· εἶχε δὲ καὶ γράμματα εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἀλβανοὺς τὸν Ἀσλὰν Ἀγάκον ἀρχηγόν, ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς Μπέηδες τῆς Τριπόλεως, ἅμα φθάσῃ ὁ Κολοκοτρώνης ἐκεῖ εὐθὺς νὰ κάμουν μ π έ σ α, νὰ παραδώσουν τὸ φρούριον καὶ νὰ ὑπάγουν κοντά των χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν ὑποψίαν.

Οἱ Ἀλβανοὶ τῆς Τριπολιτσᾶς εἶχαν ὁρκισθῆ νὰ μὴν ἔμβουν πλέον ποτὲ εἰς τὸν Μωριὰν νὰ πολεμήσουν, καὶ ὅτι θὰ ἀφήσουν τὴν ἰδίαν δ ι ά τ α ν (ἐντολὴν) εἰς τὰ παιδία των καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συγγενεῖς των νὰ μὴν ὑπάγουν ποτὲ εἰς τὸν Μωριὰ διὰ πόλεμον, καὶ ὅποιος παραβῇ τὸν ὅρκον τοῦτον νὰ μὴ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὸ σπαθὶ τοῦ Κολοκοτρώνη· καὶ ὅπου τύχῃ ἄνθρωπος τοῦ Κολοκοτρώνη· καὶ τὸ σκυλί του ἀκόμη νὰ τὸ διαφεντεύουν νὰ χύνουν διὰ (τὸ ἰρτζί του) τὴν ὑπόληψίν του τὸ αἷμά των. Μετὰ τὸ 1769 εἰς τὸν καιρὸν τῶτ Ἀλβανῶν ὁ πα-

τέρας τοῦ Κολοκοτρώνη ἐσκότωσε πολλοὺς Ἀλβανοὺς ἀπὸ τοὺς πατέρας των καὶ τοὺς εἶχεν ἀφήσει τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρώνη τρόμον· καὶ εἰς τὸν τόπον των ἀκόμη ἔλεγαν κοντὰ εἰς τοὺς ἄλλους ὅρκους καὶ κατάραις νὰ μὴ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ σπαθὶ τοῦ Κολοκοτρώνη. Βεβαιώνεται μάλιστα, ὅτι ἔπειτα ἦλθαν μὲ τὸν Δράμαλην ἕως εἰς τὴν Ἀλαμάναν ὡς 8,000 Ἀλβανοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἔτυχαν νὰ ἦναι εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν, ὅτι τοὺς φέρνει διὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν Πελοπόννησον ἔφυγαν ὅλοι καὶ ἐπῆγαν ὀπίσω. Ὁ Δράμαλης ἔμαθε τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν φεύγουν καί, μολονότι ἐπροσπάθησε νὰ τοὺς κρατήσῃ, δὲν ἠμπόρεσε. Μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ τὸν Ὀκτώμβριον μῆνα οἱ Τριπολιτσιῶται συνῆλθον εἰς συνέλευσιν καὶ ἐξέλεξαν ἐφόρους, καὶ δι' αὐτῶν ἐδιοίκουν τὴν πόλιν καὶ ἐτήρουν τὴν ἡσυχίαν, καὶ προτοῦ ὁ Ὑψηλάντης ἐπανέλθῃ ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἐζήτησαν δι' ἀναφορᾶς των ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ διορίσῃ τὸν υἱόν του Πάνον πολιτάρχην, ὅστις ἐσύστησε πολιτοφυλακὴν διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς πόλεως. Ἀρχηγὸν δὲ τῶν ὅπλων τῆς πόλεως καὶ ἐν γένει ὅλης τῆς ἐπαρχίας ἀνέδειξαν τὸν Γεώργιον Σέκερην, ἄνδρα κάτοχον μεγάλης παιδείας, καὶ ἄλλον τοιοῦτον δὲν εἶχε τότε ἡ Πελοπόννησος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ἀνάπαυσις τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν πολυχρόνιον πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς. — Νόσος ἐν τῇ πόλει. — Ὁ Κολοκοτρώνης περνᾷ εἰς Μαγούλιανα καὶ Λαγκάδια διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν χήραν Θ Δεληγιάννη. — Ἑτοιμασία τῶν στρατευμάτων διὰ τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν. — Ἐπιστροφὴ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου ἀπὸ τὸν Ἰσθμόν. — Ὁ Κολοκοτρώνης ἐμποδίζεται ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας νὰ ὑπάγῃ νὰ πολιορκήσῃ τὰς Πάτρας. — Προκηρύξεις Δ. Ὑψηλάντη νὰ ἐκλεχθοῦν οἱ Πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν πρώτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ νὰ συναχθοῦν εἰς τὸ Ἄργος. — Πρώτη συνέλευσις εἰς Πιάδα. — Ἀτυχὴς ἔφοδος κατὰ τοῦ φρουρίου Ναυπλίου.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆγεν εἰς Μαγούλιανα, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λαγκάδια διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν οἰκογένειαν τῶν Δεληγιανναίων καὶ ἰδιαιτέρως τὴν χήραν τοῦ Θεοδώρου Δεληγιάννη, ὁ ὁποῖος μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν προυχόντων ἐβασανίσθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Τριπολιτσᾶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ἅμα τὸν ἔβγαλαν μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς ἁλώσεως ἀπέθανεν ἔξω τῆς πόρτας τῶν Καλαβρύτων.

Οἱ Δεληγιανναῖοι ἅμα εἶδαν τὸν Κολοκοτρώνην, ὅτι ἐπήγαινεν εἰς τὸ χωρίον καὶ εἰς τὸ σπίτι των, ἄφησαν οἱ εὑρεθέντες ἐκεῖ ἄνδρες τὰς γυναῖκάς των καὶ δὲν ἐπαρουσιάσθη εἰς αὐτὸν κανένας. Εἰς τὸ ταξεῖδι αὐτὸ τῆς παρηγορίας εἶχε μαζύ του μόνον τὸν ὑπασπιστήν του, τὸν

καὶ αὐτὴ ὑποφέρει, διότι περνᾷ ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον ἕως ὅτου χάνεται, καὶ ὅταν ἡ ὕλη χαθῇ, τότε οἱ ἄνθρωποι συλλογίζονται καλλίτερα διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των, διότι τῆς ὕλης μὴ ὑπαρχούσης, ἡ πατρὶς ὠφελεῖται. Καὶ ὅμως πολλοὶ ἀγαπῶντες μᾶλλον τὴν ὕλην, παρὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των, ἀφοῦ ἀπέκτησαν τοιαύτην διὰ τῶν λαφύρων, τὴν ἐπῆραν καὶ ἐγκαταλείψαντες τὴν πατρίδα των, ἔφυγαν ἐκτὸς αὐτῆς, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπομείναντας ἐζημίωσαν. Τοιουτρόπως ἀπέθανεν ὁ Σ. Κουγιᾶς· ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὴν διήγησιν.

Ἀλβανοὶ ὑπὲρ τοὺς 300 ἐκλείσθησαν μέσα εἰς τὰ καταλύματα (κονάκια) τοῦ Σεραγιοῦ καὶ κοντὰ τὸ δεῖλι ἐζήτησαν τὸν Κολοκοτρώνην ὡς φίλον των καὶ πιστὸν διὰ νὰ παραδοθοῦν. Ἦλθεν ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλὰ διότι δὲν τὸν ἐγνώριζαν, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἦτο κανένας μπουλούμπασης Ἀλβανὸς μαζύ των ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐγνώριζαν νὰ τοὺς βεβαιώσῃ, δὲν ἔδιδαν πίστιν. Ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἔλεγε· μὰ τὸν θεόν, μὰ τὰ τέσσερα κιτάπια τοῦ θεοῦ, μὰ τὸν προφήτην Χασρὲτ Ἰσᾶ (Χριστὸν) ἐγὼ εἶμαι· ἀλλὰ αὐτοὶ πάλιν δὲν τὸν ἐπίστευαν. Τότε τοὺς εἶπε καὶ αὐτός, ἐπειδὴ δὲν παρεδίδοντο, νὰ ἦναι τὸ κρῖμα εἰς τὸν λαιμόν τους καὶ ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι παραβάτης (τῆς μπέσας). Ἔφυγεν ἔπειτα ὁ ἀρχηγὸς καὶ οἱ στρατιῶται ἀμέσως ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὰ κονάκια καὶ τοὺς ἔκαψαν ὅλους.

Τὴν ἡμέραν ὅπου ἀντάμωσα τὸν ἀρχηγὸν εἶχα ὑπάγει εἰς τὸ σπίτι τοῦ Δημητρίου Δεληγιάννη, εὑρῆκα μέσα καὶ τοὺς Καπεταναίους του τοὺς ἐχαιρέτισα, καὶ δὲν μὲ

ἐδέχθησαν μὲ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον μὲ ἐδέχοντο ἔξω πρὶν ἔμβωμεν μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, μάλιστα ἤκουσα ὕβρεις κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ μου καὶ φοβερισμούς. Τοῦ ἔκαμα τὴν παρατήρησιν, ὅτι δὲν ἁρμόζουν αὐτὰ τὰ λόγια νὰ τὰ λέγῃ ὁ Δεληγιάννης διὰ τὸν φίλον του τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι δὲν τὸν ἔχει φίλον τὸν κλέφτην, καὶ δὲν τὸν φοβεῖται πλέον. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἔκαμα γνωστὰ εἰς τὸν ἀρχηγόν μου· αὐτὸς δὲ μοῦ εἶπε· καμόσου, ὅτι δὲν μοῦ εἶπες τίποτε· τώρα ὅπου ὁ Ἅγιος Θεὸς ἠθέλησε καὶ μᾶς ἐδυνάμωσε καὶ ἐπήραμεν τὴν Τριπολιτσᾶν, ἂς λέγουν ὅ,τι θέλουν. Ἔχουν δίκαιον, παιδί μου· διότι βλέπουν τούτους σκοτωμένους, (καὶ ἔδειξε τὰ Τουρκικὰ πτώματα), μὲ τοὺς ὁποίους εἶχαν μαζὺ τὴν ἐξουσίαν· τώρα τὴν ἐπῆρε τὸ ἔθνος. Ἂν ἐγελάσθηκαν καὶ ἔκαμαν τὴν ἐπανάστασιν, ἤλπιζαν νὰ κληρονομήσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ γείνουν αὐτοὶ εἰς τὸν τόπον των, ἀλλ' ἀργὰ τὸ ἐσυλλογίσθηκαν».

Συμφωνία μετὰ τῶν Ἀλβανῶν τῶν εὑρισκομένων ἐντὸς τῆς πόλεως, ὡς λέγουσί τινες, οὐδεμία ἔγεινε διὰ νὰ γυμνώσουν τὰ χαρέμια καθ' ὁδόν, καὶ ἐκ τῶν λαφύρων τούτων νὰ μὴν πάρουν ἄλλο τι οἱ Ἀλβανοί, παρὰ τὸ ἓν τρίτον. Οἱ Ἀλβανοὶ μόνον ἐφρόντισαν περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς των καὶ τῶν πραγμάτων, ὅσα εἶχαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των. Αὐτοὶ μάλιστα εἶχαν προβλέψει περὶ τούτων, καὶ προηγουμένως εἶχαν λογαριασθῆ μὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους, τοὺς Ἀνατολίτας καὶ μὲ τὸν Κεχα-

γιᾶν διὰ τοὺς μισθούς των, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ μεταξύ των ψυχρότης καὶ δυσπιστία. Τὰ χαρέμια τῶν πασάδων, εἶπαν οἱ Ἀλβανοὶ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, ἂν θέλουν νὰ τὰ ἀφήσουν νὰ τὰ ὑπάγουν αὐτοὶ εἰς τοὺς πασάδες· ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν ἔστερξαν οὔτε αὐτοί, οὔτε οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῆς πολιορκίας. Ὅσα λοιπὸν λέγουν περὶ συμβιβασμοῦ καὶ συμφωνιῶν τοιούτων μετὰ τῶν Ἀλβανῶν εἶναι ἀνύπαρκτα.

Ὁ Κιαμήλπεης ἐκάθητο κοντὰ εἰς τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων, καὶ ἐπειδὴ εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τῆς πόλεως ἐκατῴκουν οἱ Ἀλβανοί, ὑποπτευθεὶς μήπως πάθῃ τίποτε ἔφυγεν ἐκεῖθεν, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Γεωργίου Ἰωάννου γνωστοῦ Τριπολιτσιώτου, καὶ ἐκεῖ τὸν ηὕραμεν ὅταν ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆγε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, ἀφοῦ ἦλθαν οἱ στρατιῶται ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Ὁ Γενναῖος ὅταν ἐμβῆκε μαζὺ μὲ τὸν πατέρα του καὶ εἶδε τὸν Κιαμήλπεην καθήμενον μὲ ὅλην τὴν Ἀσιατικὴν μεγαλοπρέπειαν τὸν ἐχαιρέτισε ἀτάραχα καὶ τοῦ εἶπε· « γιά σου Κιαμήλη »· οὗτος δὲ τοῦ ἀπεκρίθη· « καλῶς ὥρισες ». Τότε ὁ Γενναῖος τοῦ εἶπε· « Μπέη ! Μὴ σοῦ παραξενοφαίνεται ὁ χαιρετισμός μου· τώρα ἦλθε καιρὸς νὰ σᾶς χαιρετοῦνε οἱ Ἕλληνες, καθὼς ἐσεῖς ἐχαιρετίζετε τοὺς ῥαγιάδες. Εἴμεθα ὅλοι ἴσοι· γιά σου Γιάννη, γιά σου Κιαμήλη ». Ἐκ τούτου ὅλοι ἐγέλασαν. Ὁ δὲ Κιαμήλπεης ἐρώτησε τίνος υἱὸς εἶναι, καὶ τοῦ εἶπαν, ὅτι εἶναι τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ τότε ἐσηκώθη καὶ τὸν ἐχάϊδευσε καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι ἔχει πνεῦμα πολύ, καὶ θὰ γείνῃ μεγάλος ἄνθρωπος, ἀλλὰ νὰ φέρεται καλά, καὶ νὰ βαστᾷ τὴν μπέσα του (τὸν λόγον του), διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν μεγάλων ἀνθρώπων.

Ὅταν ἐμβήκαμεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὅσοι εὑρέθησαν τότε ἐκεῖ πρόκριτοι καὶ καπεταναῖοι, Κρεββατᾶς, Πετρόμπεης, Ἀν. Δεληγιάννης, Γιατράκος καὶ λοιποὶ ἐπῆγαν καὶ ἐπίασαν τὸ Σεράγι. Ἐδῶ εὑρίσκοντο τὰ πολυτιμότερα πράγματα τοῦ Πασᾶ, πολλῶν Ἀγάδων καὶ ἄλλων ἐπισήμων Τούρκων. Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον, διὰ συνεργείας, φαίνεται, τῶν προκρίτων διὰ νὰ ἁρπάξουν τὰ λάφυρα, ἔβαλαν φωτιὰ καὶ ἔκαψαν τὸ Σεράγι καὶ οὕτως ἐπῆραν αὐτοὶ ὅλα τὰ λάφυρα, τὰ δὲ χαρέμια τὰ μετέφεραν εἰς τοῦ Μουσταφάμπεη τὸ σπίτι εἰς τὴν φύλαξιν τῶν Μανιατῶν Μαυρομιχαλαίων [1].

[1] Ἕνα μέρος ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ Σεραγιοῦ, τὰ ὁποῖα ἠμπόρεσαν νὰ σώσουν, τὸ ἔκαμαν τέσσαρα μερίδια διὰ τοὺς στρατιώτας, οἵτινες ἔλειπαν τότε εἰς τὰ μεγάλα Δερβένια καὶ εἰς τὴν Ῥούμελη, καθὼς τοὺς εἶχεν ὑποσχεθῆ ὁ Δ. Ὑψηλάντης. Τὸ ἕνα μερίδιον τῶν Μανιατῶν τὸ ἐπῆρεν ὁ Π Μαυρομιχάλης, τὸ ἄλλο τῶν Καρυτινῶν ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης, τὸ τρίτον τῶν Φαναριτῶν ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος καὶ τὸ τέταρτον τῶν Λεονταριτῶν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς. Κατόπιν ὅμως ἔφθασαν τὰ λειποταχτήσαντα στρατεύματα παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ τότε ἔγεινε νέα ἔφοδος, καὶ ἀνενεώθη πάλιν ὁ θόρυβος καὶ ὁ φόνος τῶν Τούρκων. Οἱ ἐλθόντες στρατιῶται ἄρπαζαν τὰ λάφυρα ἀπὸ ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἦσαν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ἀλλ' εἶχαν ἔλθει τελευταῖοι διὰ τὰ λάφυρα, καὶ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ φύγουν, καὶ ἕνεκα τῶν λαφύρων ἐγένοντο ἔφοδοι ἐπὶ ἐφόδων, καὶ πολλὰ ἀδικήματα καὶ ἄλλα ἀταχτήματα, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐσυνέβησαν. Μάλιστα οἱ ἐντόπιοι Τριπολιτσιῶται ἐκτὸς τῆς ζημίας, τὴν ὁποίαν ἔπαθαν κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ἔχασαν τὰ λάφυρά των. Αὐτοὶ ὅμως οἱ λειποταχτήσαντες δὲν ἦσαν στρατιῶται τῆς πολιορκίας, ἀλλ' ἦλθαν καὶ ὅ,τι ηὗραν ἐπῆραν καὶ τὰ ἔθεσαν εἰς τὰς οἰκίας των Τὰ πράγματα δὲ αὐτὰ οἱ ἐλθόντες στρατιῶται, καὶ οἱ εὑρεθέντες κατα τὴν ἔφοδον τὰ ἥρπασαν ἀπὸ τὰ σπίτιά των, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τριπολιτσιῶται ἔγειναν ὕστερα ἐχθροὶ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη ἀδιάλλακτοι, καὶ κατόπιν κατὰ τὸ 1824 ἐσύστησαν ἑταιρίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Ἀδελφότητα, καὶ ἐλθούσης ἔπειτα τῆς Ἀντιβασιλείας ἐξεδικήθησαν, διότι ἐγένοντο συκοφάνται κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν ἄδικον δίκην, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἡ Ἀντιβασιλεία ἐδημιούργησε, καὶ ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον οἱ Τριπολιτσιῶται τὸ αὐτὸ πάθος ἔχουν κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη [2].

[2] ***Δημοτικὸν ᾆσμα εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως.***

Νὰ ἤτανε μέρα βροχερὴ κι' ἡ νύχτα χιονισμένη

Ἡ κυρίευσις τῆς Τριπολιτσᾶς, διότι ἐπῆραν τῶν Τούρκων τὰ ἅρματα, ἁρμάτωσεν ὅλους τοὺς Πελοποννη-

Ὅταν γιὰ τὴν Τριπολιτσᾶ 'ξεκίνησ' ὁ Κιαμήλης.
Νύκτα σελώνει τ' ἄλογο, νύκτα τὸ χαλιγώνει
Καὶ μὲς στὸ δρόμο τὸν Θεὸν παρακαλεῖ καὶ λέγει·
« Θεὲ μ' ἐκεῖ τοὺς προεστούς, ἐκεῖ τοὺς δεσποτᾶδες,
Νὰ βρῶ μὴ στὸ κεφάλι τους πάρουνε τοὺς ραγιάδαις,
Νὰ μὴ σηκώσουν ἅρματα καὶ πάγουν μὲ τοὺς κλέφταις ».
Σὰν ἔφτασ' εἶγαν οἱ Γραικοὶ τὸ κάστρο πλακωμένο,
Τοὺς Τούρκους κλείσανε στενά, βαρυὰ τοὺς πολεμοῦσαν·
Κολοκοτρώνης φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι·
« Προσκύνησε Κιαμήλμπεη στοὺς Κολοκοτρωναίους,
Νὰ σοῦ χαρίσω τὴν ζωήν, ἐσὲ καὶ τὰ παιδιά σου·
Ἐσὲ καὶ τὰ χαρέμια σου κι' ὅλη τὴ γενεά σου ».
« Μετὰ χαρά σας Ἕλληνες κ' ἐσεῖς καπεταναῖοι,
Εὐθὺς νὰ προσκυνήσωμε στοὺς Κολοκοτρωναίους ».
Μπουλούμπασης ἐφώναξεν ἀπάνω ἀπὸ τὴν τάπια·
« Δὲν προσκυνοῦμεν ἄπιστοι σ' ἐσᾶς βρωμοραϊάδαις·
Ἔχομεν κάστρα δυνατὰ καὶ βασιλειὰ στὴν πόλι·
Ἔχομ' ἀσκέρι ξακουστὸ καὶ Τούρκους παλληκάρια·
Τρώγουνε πέντε στὸ σπαθὶ καὶ δέκα στὸ τουφέκι,
Καὶ δεκαπέντε στ' ἄλογο, διπλοῦς στὸ μετερίζι ».
« Τώρα νὰ ἰδῆτε, φώναξε, τότ' ὁ Κολοκοτρώνης,
Νὰ ἰδῆτε Ἑλληνικὰ σπαθιὰ καὶ κλέφτικα τουφέκια·
Πῶς πολεμοῦν οἱ Ἕλληνες, πῶς πελεκοῦν τοὺς Τούρκους ».
Τρίτη, τετράδη θλιβερή, πέφτη φαρμακωμένη,
Παρασκευὴ ξημέρωνε, ποτὲ νὰ μ' εἶχε φέξη,
Ἔβαλαν οἱ Γραικοὶ βουλὴ τὸ κάστρο νὰ πατήσουν.
Σὰν ἀετοὶ πηδήσανε καὶ μπῆκαν σὰν πετρίταις,
Καὶ ἄδειασαν τὰ τουφέκιά τους, τὴν λιανομπαταρίαν.
Κολοκοτρώνης φώναξεν ἀπ' τ' Ἁγιωργιοῦ τὴν πόρτα·
« Ἀφῆστε τὰ τουφέκια σας καὶ σύρτε τὰ σπαθιά σας·
Βάλετε τὴν Τουρκιὰ μπροστά, σὰν πρόβατα στὴν μάντρα ».
Τοὺς πῆγαν καὶ τοὺς ἔκλεισαν στὴν τάπια τὴν μεγάλην,
Ἀπολογιέτ' ὁ Κεχαγιᾶς πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην·
« Κάμε ἰνσάφι στὴν Τουρκία, κόψε, μον' ἄφσε κι' ὅλα ».
« Τί τσαμπουνᾶς βρωμότουρκε; τί λὲς παληομουρτάτη;
Ἰνσάφι ἔκαμες ἐσὺ εἰς τὴν πικρὴ Βοστίτσα,
Ὁπῶσφαξες τ' ἀδέλφια μας κι' ὅλους τοὺς ἰδικούς μας: »

σίους, ἐν ᾧ οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτούς, καθὼς εἴπαμεν, ἦσαν ἁρματωμένοι μὲ μαχαίρας, τὰς ὁποίας οἱ γύφτοι (σιδηρουργοὶ) τότε τὰς ἔκαμαν, καὶ μὲ σουγλιά. Πρὶν πέσῃ ἡ Τριπολιτσᾶ δὲν εἶχαν ὅπλα οἱ Ἕλληνες, καὶ δὲν πρέπει νὰ γράφουν τινές, ὅτι εἶχαν πολλὰς χιλιάδας, οἵτινες ἐλησμόνησαν φαίνεται τόσον γρήγορα, ὅτι μὲ ἕνα μόνον τουφέκι ἐπήγαιναν δύο καὶ τρεῖς Ἕλληνες νὰ ὑπηρετήσουν κατὰ τὴν ἀναλογίαν, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν οἱ ἔφοροι τῶν ἐπαρχιῶν οἱ ἐνεργοῦντες τὴν στρατολογίαν, οἵτινες τοὺς ἔστελλον εἰς τὸ στρατόπεδον φορτωμένους μὲ ἕνα μεγάλον ψωμὶ καὶ μὲ τὸ ῥαβδί των εἰς τὸ χέρι, τὸ ὁποῖον ἔδιδαν εἰς ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου ἔπαιρναν τὸ τουφέκι, διὰ νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὸ χωρίον του καὶ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὴν γυναῖκά του, ἢ τὴν μητέρα του. Ἡ τοιαύτη ἀνταλλαγὴ ἐγίνετο τότε, διότι δὲν εἴχαμεν ὅλοι ὅπλα, ἐγείναμεν ὅμως διπλοῖ ὅταν ἐπήραμεν τὰ ὅπλα τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων. Τοὺς ἔδωσε δὲ ἀκόμη καὶ μεγάλο θάῤῥος κατὰ τῶν Τούρκων, διότι ἐφόρεσαν χρυσᾶ καὶ καλὰ φορέματα καὶ λαμπρὰ ἄλογα ἐκαββάλικαν. Ἄρχισαν λοιπὸν ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ συλλογίζωνται πῶς νὰ ἐξαπλώσουν τὸν πόλεμον καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδικῆς των ἐλευθερίας καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων ἀδελφῶν των.

Ἡ πτῶσις τοῦ φρουρίου τῆς Τριπολιτσᾶς ἔγεινεν ἀπὸ τοὺς Λαλαίους Τούρκους, τοὺς ὁποίους ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ πρὶν ἐγνώριζε, καὶ εἶχε σχέσιν μὲ αὐτούς. Κατὰ πρῶτον μὲ αὐτοὺς ὡμίλησε περὶ παραδόσεως. Οἱ πολιορκούμενοι Λαλαῖοι ἐδιαιρέθησαν εἰς τρία κόμματα, καὶ μὲ τὸν Κολοκοτρώνην ἐσυμφώνησαν περισσότεροι ἐντόπιοι Τοῦρκοι. Οἱ δὲ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ξένοι ἐζήτησαν νὰ

τοὺς περάσουν ἀντικρὺ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ εἰς τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἐσυμφώνησαν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εἶπεν πρὸς αὐτούς, ὅτι δὲν ἐγγυᾶται ἂν πάθουν τίποτε κακὸν ἀφοῦ περάσουν εἰς τὴν Στερεάν, καὶ ὅτι ἂν θέλουν νὰ τοὺς στείλῃ ἀλλοῦ, ἢ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὰς μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ Κολοκοτρώνη συνεννοήσεις πολλαὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων φιλονεικίαι ἐγίνοντο, ὁ δὲ πρίγκηψ Ὑψηλάντης ἄφησε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα, καὶ εἰς τοῦτο πολὺ συνετέλεσε καὶ ὁ Ἀναγνώστης Πετιμεζᾶς βοηθῶν τὸν Κολοκοτρώνην.

Εἶναι παράδοξον, ὅτι τινὲς συγγραφεῖς Πελοποννήσιοι ἔχουν τόσην ἄγνοιαν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Τριπολιτσᾶς, ὡσὰν νὰ μὴν ἦναι καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ αὐτὸ σύστημα εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ λέγουν, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι Τοῦρκοι δι' ἔλλειψιν τροφῶν ἐπείνασαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθινόν. Τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου εἶχε καὶ ἔχει καὶ τώρα ἀκόμη τὴν ἀκόλουθον τάξιν. Οἱ περισσότεροι τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς εἶναι ποιμένες, γεωργοὶ καὶ ἡμερόβιοι. Ὁ τόπος εἶναι ὀρεινός, καὶ ἀφοῦ θερίσουν ὅλους τοὺς καρπούς των τοὺς δημητριακοὺς καὶ τρυγήσουν τὰς ἀμπέλους των, ἔπειτα οἱ μὲν ποιμένες λαμβάνουν τὰ ζωντανά των καὶ καταβαίνουν εἰς τὰ χειμαδιά, οἱ δὲ γεωργοὶ ἀφοῦ σπείρουν τὰ χωράφιά των καταβαίνουν καὶ αὐτοὶ ὡς καὶ οἱ ἡμερόβιοι εἰς τὰ παράλια πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας. Εἰς δὲ τὴν πόλιν μένουν μόνον οἱ βιομήχανοι. Ἔχουν δὲ ὅλοι συνήθειαν νὰ προμηθεύουν τὰς τροφάς των ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ χειμῶνος, καὶ τοῦτο γίνεται λόγῳ οἰκονομίας. Τότε δὲ τὰ τρόφιμα ἦσαν εὐθηνότερα, διότι εἰς Τριπολιτσᾶν ἔφεραν τὰ δέκατα καὶ τριτοδέκατα τῶν ἀγάδων

Τούρκων, ὄχι μόνον τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐπαρχίας τὰ γεννήματα ὅλα τὰ ἔφεραν οἱ ῥαγιᾶδες ἀπὸ τὰ χωρία τῶν ἀγάδων των καὶ τὰ ἔβαλλαν εἰς ἀποθήκας. Αὐτὸ δὲ τοῦτο συμβαίνει καὶ σήμερον, διότι ἡ Κυβέρνησις ἔχει ἀποθήκας πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν φόρων καὶ διορίζει ἐπὶ τούτῳ καὶ ἀποθηκαρίους, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως, ὅτι τώρα ὁ νόμος εἶναι ἐπιεικής, παρὰ ἡ τότε Τουρκικὴ ἐξουσία, διότι ὁ ζευγολάτης σήμερον δὲν ἀναγκάζεται νὰ μεταφέρῃ τὸν φόρον μακρύτερα τῶν τριῶν ὡρῶν. Τὰ γεννήματα ἤδη μένουσιν εἰς τὰς ἀποθήκας καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα ἀπώλητα, καὶ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀναβαίνουν ἀπὸ τὰ παράλια καὶ ἀπὸ τὰ χειμαδιά, πωλοῦνται μὲ περισσοτέραν τιμήν. Τότε δὲ ἐπὶ Τουρκίας ἐγίνετο ἀγορὰ κάθε ὀκτὼ ἡμέρας εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ οἱ ῥαγιάδες ἐπώλουν τὰ ἰδικά των γεννήματα. Εἰς ταύτας τὰς ἀγορὰς ὅλα τὰ ἀναγκαῖα τρόφιμα τοῦ χειμῶνος ἕκαστος, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἀγόραζαν, ὡς καὶ τυρί, βούτυρον, καὶ τὸ λάδι τῆς χρονιᾶς του. Ὅταν δὲ ἐγένετο ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἦτο Μάρτιος, καὶ ὅλος ὁ κάμπος ἦτο ἐσπαρμένος, αἱ δὲ ἀποθῆκαι, ὡς εἴπαμεν, ἦσαν γεμάται ἀπὸ γεννήματα. Ξένοι ἄνθρωποι Τοῦρκοι εἶχαν ἔμβει μέσα ἕως 8000, καὶ ἄνδρες τοῦ πολέμου ἕως 6000, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὅταν ἦλθαν ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου ἔφεραν μαζύ των ὅλα τὰ γεννήματα τῶν χωρίων των, καὶ κατόπιν ἐθέρισαν καὶ ὅλα τὰ τοῦ κάμπου καὶ τῶν κύκλω χωρίων τῆς πόλεως. Οἱ Ἕλληνες οἱ κατοικοῦντες ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως ἔφυγαν, μὲ τὴν ἄδειαν τῶν ἀρχῶν καὶ κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Κιαμήλπεη, καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἀφήσουν τὴν τροφήν των, καὶ νὰ ὀλιγοστεύσῃ ὁ πληθυ-

τέρας τοῦ Κολοκοτρώνη ἐσκότωσε πολλοὺς 'Αλβανοὺς ἀπὸ τοὺς πατέρας των καὶ τοὺς εἶχεν ἀφήσει τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρώνη τρόμον· καὶ εἰς τὸν τόπον των ἀκόμη ἔλεγαν κοντὰ εἰς τοὺς ἄλλους ὅρκους καὶ κατάραις νὰ μὴ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ σπαθὶ τοῦ Κολοκοτρώνη. Βεβαιώνεται μάλιστα, ὅτι ἔπειτα ἦλθαν μὲ τὸν Δράμαλην ἕως εἰς τὴν 'Αλαμάναν ὡς 8,000 'Αλβανοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἔτυχαν νὰ ἦναι εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν, ὅτι τοὺς φέρνει διὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν Πελοπόννησον ἔφυγαν ὅλοι καὶ ἐπῆγαν ὀπίσω. Ὁ Δράμαλης ἔμαθε τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν φεύγουν καί, μολονότι ἐπροσπάθησε νὰ τοὺς κρατήσῃ, δὲν ἠμπόρεσε. Μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ τὸν 'Οκτώμβριον μῆνα οἱ Τριπολιτσιῶται συνῆλθον εἰς συνέλευσιν καὶ ἐξέλεξαν ἐφόρους, καὶ δι' αὐτῶν ἐδιοίκουν τὴν πόλιν καὶ ἐτήρουν τὴν ἡσυχίαν, καὶ προτοῦ ὁ Ὑψηλάντης ἐπανέλθῃ ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἐζήτησαν δι' ἀναφορᾶς των ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ διορίσῃ τὸν υἱόν του Πάνον πολιτάρχην, ὅστις ἐσύστησε πολιτοφυλακὴν διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς πόλεως. 'Αρχηγὸν δὲ τῶν ὅπλων τῆς πόλεως καὶ ἐν γένει ὅλης τῆς ἐπαρχίας ἀνέδειξαν τὸν Γεώργιον Σέκερην, ἄνδρα κάτοχον μεγάλης παιδείας, καὶ ἄλλον τοιοῦτον δὲν εἶχε τότε ἡ Πελοπόννησος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ἀνάπαυσις τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν πολυχρόνιον πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς.— Νόσος ἐν τῇ πόλει.—Ὁ Κολοκοτρώνης περνᾷ εἰς Μαγούλιανα καὶ Λαγκάδια διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν χήραν Θ. Δεληγιάννη.—Ἑτοιμασία τῶν στρατευμάτων διὰ τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν.—Ἐπιστροφὴ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου ἀπὸ τὸν Ἰσθμόν.—Ὁ Κολοκοτρώνης ἐμποδίζεται ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας νὰ ὑπάγῃ νὰ πολιορκήσῃ τὰς Πάτρας.—Προκηρύξεις Δ. Ὑψηλάντη νὰ ἐκλεχθοῦν οἱ Πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν πρώτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ νὰ συναχθοῦν εἰς τὸ Ἄργος.— Πρώτη συνέλευσις εἰς Πιάδα.—Ἀτυχὴς ἔφοδος κατὰ τοῦ φρουρίου Ναυπλίου.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆγεν εἰς Μαγούλιανα, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λαγκάδια διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν οἰκογένειαν τῶν Δεληγιανναίων καὶ ἰδιαιτέρως τὴν χήραν τοῦ Θεοδώρου Δεληγιάννη, ὁ ὁποῖος μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν προὐχόντων ἐβασανίσθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Τριπολιτσᾶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ἅμα τὸν ἔβγαλαν μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς ἁλώσεως ἀπέθανεν ἔξω τῆς πόρτας τῶν Καλαβρύτων.

Οἱ Δεληγιανναῖοι ἅμα εἶδαν τὸν Κολοκοτρώνην, ὅτι ἐπήγαινεν εἰς τὸ χωρίον καὶ εἰς τὸ σπίτι των, ἄφησαν οἱ εὑρεθέντες ἐκεῖ ἄνδρες τὰς γυναῖκάς των καὶ δὲν ἐπαρουσιάσθη εἰς αὐτὸν κανένας. Εἰς τὸ ταξεῖδι αὐτὸ τῆς παρηγορίας εἶχε μαζύ του μόνον τὸν ὑπασπιστήν του, τὸν

Κωνσταντῖνον Πετρόπουλον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Ζαφειρόπουλον συγγενῆ τῶν Δεληγιανναίων.

Καθὼς ἔφθασεν εἰς τὰ Λαγκάδια, ἐξαπέζευσε καὶ ἐπῆγεν ἀμέσως καὶ ἐπαρηγόρησε τὴν χήραν καὶ τὰς ἄλλας συγγένισσας γυναῖκας τῶν Δεληγιανναίων, καὶ τὸ πρωὶ πάλιν, ἀφοῦ τῆς ἐξαναεῖδε καὶ τῆς ἐξαναπαρηγόρησεν, ἀνεχώρησε διὰ Μαγούλιανα.

Ἀφοῦ δὲ ἡ Τριπολιτσᾶ ἔπεσεν, ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἐπέστρεψεν ὀπίσω ἀπὸ τὴν εἰς τὰ παράλια τῆς Βοστίτσας ἐκστρατείαν του μὲ τοὺς ὀλίγους τακτικοὺς στρατιώτας του, καθὼς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ Σωτήριος Χαραλάμπης καὶ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης μετὰ πολλῶν στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους ὁ θεῖός του ἔστειλεν ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, τὸ ὅλον ὁμοῦ πὲρὶ τοὺς ἑπτακοσίους. Αὐτοὶ ὅλοι πρότερον ἐστάθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Βοστίτσαν καὶ ἀντικρὺ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐνδεχομένην ἔξοδον Τούρκων στρατιωτῶν ἐκ τοῦ στόλου, διότι εἶχεν ἔλθει εἴδησις ἐκεῖθεν, ὅτι ἐπειδὴ ἡ Τριπολιτσᾶ εὑρίσκετο εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν πολιορκητῶν Ἑλλήνων περὶ παραδόσεως μήπως ἔλθῃ ἐκεῖθεν βοήθεια εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Ἀφοῦ δὲ ἔμειναν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας καὶ ὁ στόλος ἀνεχώρησεν, ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοί, καὶ διὰ τῆς Κορινθιακῆς παραλίας ἦλθαν εἰς Κεγχρεάς, διότι τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου τὸ εἶχαν ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι, καὶ οἱ ἐκεῖ εὑρισκόμενοι ἔμαθαν τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἔφυγαν ὅλοι καὶ ἐπῆγαν διὰ τὰ λάφυρα.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀναχωρήσας ἀπὸ τὰ Μαγούλιανα ἐπορεύετο εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· καθ' ὁδὸν δὲ καὶ πέραν τοῦ χωρίου Ἀλωνίσταινα κατὰ τὴν θέσιν τὴν λεγομένην Τρύπαν τοῦ Παπᾶ ἔλαβε γράμμα ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψη-

λάντην, όστις του έγραφε νά έπιστρέψη είς Τριπολιτσάν διά νά άνταμώσουν, διότι είχε νά τόν ίδη ένα μήνα περίπου άφ' ότου άνεχώρησεν ό πρίγκηψ είς τά παράλια τού Αίγίου καί τής Κορίνθου. Τού έγραφε δέ ό Ύψηλάντης καί όσα έμαθε περί τών προύχόντων τής Άχαΐας, ότι δηλαδή ούτοι έτοιμάζονται νά κυριεύσουν τάς Πάτρας μόνοι καί δέν θέλουν είς βοήθειάν των άλλους Έλληνας, εί μή μόνον έπιτρέπουν καί δέχονται ή ένα έκ τών Δεληγιανναίων ή ένα έκ τών Μαυρομιχαλαίων· άν δέ θελήση νά ύπάγη άλλος έκτός αύτών θά τού βάλουν τό τουφέκι· συγχρόνως δέ τού έσώκλειε καί τό γράμμα τό ίδιον τού Παλαιών Πατρών καί τών λοιπών προύχόντων. Είχον αύτοί μάθει, ότι ό Κολοκοτρώνης έστρατολόγει διά νά έκστρατεύση κατά τού φρουρίου τών Πατρών· καί τώ όντι οί στρατιώται έτοιμάζοντο διά τάς Πάτρας, καί έπειδή δέν έπήγαν έκεί, ήλθαν όλοι είς τήν Τριπολιτσάν. Τήν άπόφασιν ταύτην τών Άχαιών προύχόντων ό Κολοκοτρώνης τήν έθεώρησε πολύ παράξενον· άλλ' όμως δέν ήθέλησε νά ύπάγη είς Πάτρας μήπως έκ τούτου συμβή έμφύλιος πόλεμος[1]. Ό Κολοκοτρώνης άμα

[1] Ό Σ. Τρικούπης φαίνεται όλως διόλου άγνοεί τά Έλληνικά πράγματα. Άντί όλων αύτών λέγει (Ίστ. Β. 108) « ότι έξεστράτευσεν ό Κολοκοτρώνης κοινή γνώμη πρός τάς Πάτρας καί έπειδή είχε παλαιάς σχέσεις πρός τούς έκεί Αλιώτας, είχε πεποίθησιν, ότι είς αύτόν μάλλον ή είς άλλους θά παρεδίδετο καί μάλιστα άφού έγνωστοποιήθη, ότι διά τών φροντίδων αύτού διετηρήθησαν άβλαβείς οί Άλβανοί έν τώ μέσω τής δεινής άλληλομαχίας, καθ' ήν έξήλθον τής Τριπολιτσάς. Είκοσι μόνον σωματοφύλακας είχε καθ' ήν ήμέραν έκίνησεν έκ τής Τριπολιτσάς, διότι ό όπλοφόρος όχλος άνεχώρησεν είς τάς έπαρχίας πρός έξασφάλισιν τών λαφύρων του καί τών αίχμαλώτων του. Άλλά πρίν φθάση είς τά Μαγούλιανα έξ ώρας μακράν τής Τριπολιτσάς, συνέρρευσαν ύπό τάς όδηγίας του 1200 καί ηύξήθησαν είς 4,000 άφού έφθασαν είς τήν Γαστούνην, διότι ή προλαβούσα νίκη έν Τριπολιτσά ένεθάρρυνε καί ή μέλλουσα λαφυραγωγία είλκυσε πολλούς. Άλλ' οί πολιορκούντες τάς Πάτρας άρχηγοί τών Άχαιών δυση-

ἔφθασεν εἰς Τριπολιτσᾶν ὡμίλησε μὲ τὸν Ὑψηλάντην, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καταβοῦν εἰς τὴν Ἀργολίδα, διότι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς πολιορκίας Ναυπλίου ἔγραφαν εἰς τὸν Ὑψηλάντην, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δέχονται νὰ παραδοθοῦν διότι δὲν εἶχαν τροφάς· ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, πλοῖον μὲ Ἀγγλικὴν σημαίαν ἐλθὸν ἐπρομήθευσεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους δέκα χιλιάδας περίπου κοιλὰ σιτάρι, καὶ ἕνεκα τούτου αἱ διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως ἔπαυσαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπειδὴ ἔλειπαν τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως καὶ τὰ πράγματα ἄρχισαν νὰ παραλύουν ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἔλαβε τὴν φροντίδα νὰ καλέσῃ Ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ ἀμέσως ἐξέδωκε διαταγὰς εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν καὶ τὰς Νήσους διὰ νὰ συναχθοῦν οἱ πρόκριτοι καὶ πληρεξούσιοι εἰς τὸ Ἄργος εἰς πρώτην Συνέλευσιν, καὶ οὕτως ν' ἀποφασισθῇ ἡ διοίκησις ὅλου τοῦ Ἔθνους, διότι ἕως τώρα ἐδιοικεῖτο πολιτι-

ρεστήθησαν διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τὴν ἐμπόδισαν δι' ὧν ἔγραψαν τοῖς ἐν Τριπολιτσᾷ, κατὰ πρόσκλησιν τῶν ὁποίων ὁ Κολοκοτρώνης ἐπανῆλθεν εἰς ἐκείνην ἄπρακτος». Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἐκστρατεύσῃ, ἀλλὰ μὲ τοῦτο δὲν θὰ εἰπῇ, ὅτι καὶ ἐξεστράτευσεν. Ἀλλὰ διὰ τί ἐπῆγεν εἰς τὰ Μαγούλιανα, εἴπαμεν, ἐνῷ αὐτὸς δὲν λέγει τίποτε. Ἕως δὲ νὰ ἔλθῃ εἰς Τριπολιτσᾶν ἤρχετο μόνος του μὲ μέρος ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακάς του. Ἀκόμη δὲ μεγαλειτέρα ἀσυγχώρητος ἄγνοια εἶνε, ὅτι ἔφθασεν εἰς Γαστούνην μὲ 4,000, ἐν ᾧ οὔτε ἐκούνησε τὸ ποδάρι του ὁ ἀρχηγὸς ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, ἀφοῦ ἐγύρισεν ἀπὸ τὰ Λαγκάδια. Εἰς δὲ τὴν Γαστούνην ὁ Κολοκοκοτρώνης εἶχεν ὑπάγει ἀλήθεια εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη, καὶ ὅταν ἐβγῆκεν εἰς τὰ 1812 καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασεν εἰς τὰ Λαγκάδια. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐπαναστάσεως μόνον ὅταν ἐξεστράτευσεν ὡς ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας Πατρῶν τὸ 1822 κτλ. Εἰς ποίους δὲ ἔγραψαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἀχαιῶν εἰς Τρίπολιν νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κολοκοτρώνη; Εἰς τὴν Γερουσίαν; Ἀλλὰ τοιαύτη πραγματικῶς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς δὲν ὑπῆρχε. Τοῦτο ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Π. Πατρῶν σελ. 77—80, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ ἐμίσει τοὺς καπεταναίους καὶ τὸν Δ. Ὑψηλάντην δὲν ἀνέφερεν, ὅτι εἰς αὐτὸν ἔγραψε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ.

χῶς μὲν ἀπὸ τὴν Γερουσίαν τῶν Καλτεζῶν, στρατιωτικῶς δὲ ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην.

Εἰς τὰς πρώτας συνελεύσεις οἱ ἄνθρωποι οἴκοθεν ἐσυναθροίζοντο, ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ἐρχόμενοι οἱ νοημονέστεροι χωρὶς ἐκλογήν, ἢ γραπτὴν ἀποστολήν. Ἀφοῦ δὲ ἡ ἐπανάστασις ἄρχισε, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκηρύχθησαν ἐχθροὶ τῶν Τούρκων, καὶ πλέον δὲν ἦσαν πιστευτοὶ εἰς αὐτούς, καὶ ἐσυλλογίσθησαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅτι ἡ φιλία μὲ τοὺς Τούρκους θὰ ἦτο ὀλεθρία, οἱ νοῦν ἔχοντες ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ γνωρίζοντες ὀλίγα γράμματα καὶ πεῖράν τινα πολιτικὴν ἔχοντες, ὡς καὶ οἱ κληρικοί, ἔλαβαν οἴκοθεν ἐνεργητικὸν μέρος ὅσον ἡ νοητική των δύναμις τοὺς ἐβοηθοῦσε, καὶ ὅσον ἐδύναντο νὰ φωτισθοῦν ἀπὸ τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων τῆς ἑταιρίας. Τότε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εὑρισκόμενοι εἰς αὐτὸν τὸν συλλογισμὸν πῶς θὰ ἐλευθερωθῶμεν, ἕνας ἕνας ἔλεγε καθ' ἑαυτόν· «ἂς πάω νὰ εὕρω καὶ ἄλλους νὰ ἰδοῦμεν τί θὰ κάμωμεν»· καὶ ἄλλοι πάλιν παρακινούμενοι ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς των καὶ τοὺς συγχωρίους των ἔλεγαν τοῦ νοημονεστέρου· «πήγαινε καὶ σὺ νὰ ἰδῇς τί θὰ γείνῃ καὶ τί θὰ κάμουν οἱ ἄλλοι νὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς». Μόνοι τους ἐξεκινοῦσαν, ἔπαιρναν τὰ ὅπλα των, καὶ ἤθελαν νὰ σχηματίσουν λόχους καὶ τάγματα στρατιωτῶν, καὶ αὐτοὶ ἔπειτα ὠνομάσθησαν καπεταναῖοι. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν δὲ τοῦτο καλλίτερα βλέπομεν εἰς πολλὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνθρώπους ὑπογεγραμμένους μὴ ἔχοντας καμμίαν ἐπιρροήν, οὔτε σύνεσιν πολιτικήν, ἀλλ' οὔτε γραπτὴν πληρεξουσιότητα· ὑπεγράφοντο δὲ οὕτως· ὁ δεῖνα π. χ. καὶ διὰ τὸν ἀδελφόν του· ἄλλος δὲ ὑπεγράφετο ὡς ἐπίτροπος τοῦ δεῖνος καπετάνιου. Εἰς τὸ ἔγγρα-

φον τῆς Συνελεύσεως τῶν Καλτεζῶν ὅλοι οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν συνάθροισιν ἐκείνην τοιοῦτοι ἦσαν ὡς λέγομεν. Ἀλλ' ἴσως οἱ μεταγενέστεροι θὰ νομίζουν, ὅτι ἐκεῖ ἔγεινε λαοπρόβλητος Συνέλευσις. Ἀλλὰ τὰ πράγματα τότε αὐτομάτως ἐκινοῦντο σπροχνώμενα ἀπὸ τὸ αἴσθημα τῆς ποθητῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐθεμελίωσε κατ' ἀρχὰς μόνον καὶ μόνον τὴν ἀπόφασιν πῶς νὰ λείψουν οἱ Τοῦρκοι καὶ πῶς νὰ ὑπάρξωσι φυσικῶς εἰς τὴν πατρικήν των γῆν, ἀλλὰ πῶς θὰ διοικηθοῦν πολιτικῶς δὲν εἶχαν οἱ ἄνθρωποι τὴν παραμικρὰν ἰδέαν· ὕστερα ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐσχημάτισαν καὶ ἀρχὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικάς.

Ἑτοιμάσθησαν λοιπὸν ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἔμελλε νὰ συνέλθῃ ἡ Συνέλευσις. Τὸ δὲ Ἄργος ἔκριναν ὡς κατάλληλον τόπον, διότι ὡς πλησιέστερον τῆς Τριπολιτσᾶς τὸ ἤθελαν καὶ οἱ Νησιῶται, καὶ πρὸς τούτοις διότι ἡ Τριπολιτσᾶ ἦτο τότε ἀκάθαρτος ἀπὸ τὰ αἵματα, καὶ ἀπὸ τὴν βρώμαν τῶν φονευθέντων Τούρκων καὶ Ἑλλήνων. Μάλιστα δὲ τότε εἶχε φανῇ εἰς τὴν πόλιν νόσος ἀνίατος καὶ ἄγνωστος ἕως τότε εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ νόσος αὕτη εἶχε φλογώδη συμπτώματα, διότι ἄναυαν τὰ ἐσωτερικὰ τῶν πασχόντων τοιουτοτρόπως, ὥστε δὲν ἐχόρταιναν νὰ πίνουν νερὸν διὰ νὰ δροσίσουν τὰ σπλάχνά των. Ἔπειτα δὲ τοὺς ἐκαταλάμβανε διάρροια ἀδιάκοπος καὶ ἀπέθνησκαν. Πολλοὶ δὲ ἄνθρωποι ὑπέφεραν· τὸ δὲ κακὸν ἐσυγκεντροῦτο εἰς τὴν κεφαλὴν κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ πάσχοντες ᾐσθάνοντο βάρος πολὺ εἰς αὐτήν. Πολλοὶ Ἕλληνες καὶ τὰ καλλίτερα παληκάρια ἀπὸ τὴν νόσον ταύτην ἐχάθηκαν. Τὸ δυστύχημα ἦτο μέγα, διότι οὔτε

ἰατροὺς εἴχαμεν νὰ βοηθήσουν τοὺς πάσχοντας, οἱ δὲ ὑπάρχοντες τότε πολὺ ὠφέλησαν τοὺς πολίτας, καὶ ἐφάνησαν ἀληθῶς σωτῆρες αὐτῶν, ἂν καὶ δὲν εἶχαν τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ ἰατρὸς Ἀντωνάκης Μεντῶρος πολίτης Τριπόλεως, ὁ Π. Σοφιανόπουλος ἐκ Σοπωτοῦ τῆς ἐπαρχίας τῶν Καλαβρύτων, ὁ Ἰωσὴφ Δούκας Σάμιος καὶ ἕνας Πολωνός, ὁ ὁποῖος ἦτο πλησίον τοῦ Πρίγκηπος Ὑψηλάντου.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νοημονεστέρους ἔλεγαν τότε, ὅτι ἡ ἀρρώστια αὕτη προῆλθεν ἕνεκα τῆς στενοχωρίας τῶν κατοίκων, καὶ τῆς ἀκαθαρσίας αὐτῶν καὶ τῶν ζώων, καὶ διὰ τὴν γενομένην στενὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως.

Οἱ Ἕλληνες πολιορκηταί, ἀφοῦ ἐμεταχειρίσθησαν ὅλα τὰ μέσα πρὸς βλάβην καὶ περιστολὴν τῆς τουρκικῆς ἐπιμονῆς καὶ ὑπεροψίας, ἐτεχνάσθησαν καὶ τοῦτο ἀκόμη ὡς βλαβερὸν εἰς αὐτούς. Ἡ ἐφορεία διέταξε καὶ ἔφεραν ἕνα κακκάβι καὶ φλόμον πολύν, τὸν ὁποῖον πρῶτα μὲν ἔκοψαν μὲ τὰς μαχαίρας, ἔπειτα δὲ τὸν ἐκοπάνισαν καὶ ἀφοῦ ἐβγῆκε τὸ γάλα καὶ τὰ τσίπουρα τοῦ φυτοῦ, ἐγέμισαν ἐξ αὐτῶν ἀσκία προβάτινα καὶ μέσα εἰς αὐτὰ ἔβαλαν πέτραν διὰ τὸ βάρος, ἔδεσαν ἔπειτα τὰ στόματα τῶν ἀσκιῶν, καὶ κατόπιν ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ μὲ πολλὴν προφύλαξιν διὰ νὰ μὴ τοὺς ἴδουν οἱ Τοῦρκοι ἔφεραν αὐτὰ εἰς τὰ ἔξω καὶ πλησίον τῆς πόλεως κείμενα πηγάδια, καὶ ἀφοῦ ἐκέντησαν εἰς πολλὰ μέρη τὰ ἀσκιὰ διὰ νὰ χυθῇ τὸ γάλα καὶ τὸ ζουμὶ τοῦ φλόμου ἔρριψαν αὐτὰ εἰς τὰ πηγάδια. Οἱ δὲ Τοῦρκοι μὴ γνωρίζοντες τὸ γενόμενον καὶ ἔχοντες χρείαν διὰ νερὸν ἐπότισαν τὰ ζῶά των καὶ αὐτοὶ ἔπιαν, καὶ ἕνεκα τούτου ἔπαθαν ἀπὸ διάρροιαν.

Εἰς τὸ Ἄργος λοιπὸν ἄρχισαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς

Πελοποννήσου νὰ ἔρχωνται οἱ πληρεξούσιοι καὶ ἐσωρεύθησαν ἐκεῖ πλῆθος ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους κανεὶς δὲν ἠμποροῦσε νὰ τοὺς βάλῃ εἰς τάξιν, καὶ οὔτε αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Δημήτριος Τσώκρης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας καὶ ὁ πολιτάρχης τῆς πόλεως. Ἀνεφάνησαν διάφοροι Ἑταιρίαι κατὰ τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐκτελέσουν τὸ σχέδιόν των· διότι ἐκαρτεροῦσαν τοὺς Καλαβρυτινοὺς καὶ ἄλλους προκρίτους, ὅσοι ἔλειπαν, διὰ νὰ τοὺς καταστρέψουν ὅλους μαζύ.

Τὰ πράγματα ἦσαν ἄνω κάτω, πολλαὶ προδοσίαι ἐγίνοντο εἰς τοὺς Τούρκους τοῦ Ναυπλίου, ἀλλὰ δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ εὕρωμεν ποῖος τῆς ἔκαμεν. Μίαν ἡμέραν μάλιστα ὁ Κολοκοτρώνης ἐκαβάλικε καὶ ἐπήγαινεν ἀπὸ τὸ Ἄργος εἰς τοὺς Μύλους καὶ κατὰ τύχην τὸ ἄλογόν του τὸν ἔρριξε καὶ ἐβάρεσε κακά· τοῦτο εὐθὺς τὸ ἔμαθαν οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐφώναξαν εἰς τοὺς πολιορκητάς των Ἕλληνας, ὅτι τὸν Γκιαοὺρ Πασᾶ σας τὸν ἔρριξε τὸ ἄλογον καὶ τὸν ἐσκότωσεν. Ἐτρόμαξαν λοιπὸν οἱ πολιορκηταὶ καὶ εὐθὺς στέλλουν πεζὸν νὰ μάθουν τί ἔπαθεν ὁ ἀρχηγός.

Ὁ Ὑψηλάντης τὰ πάντα μὲ τὸν Κολοκοτρώνην ἐγνώριζε καὶ θέλων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τοιαύτην ὁρμὴν τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν προκρίτων ἔκαμνε καθ' ἡμέραν εἰς τὸ σπίτι του προκαταρκτικὰς συναθροίσεις ἀπὸ διαφόρους πληρεξουσίους καὶ λοιποὺς προκρίτους, καὶ διὰ νὰ προετοιμάσῃ νόμους καὶ ὀργανισμοὺς τῆς τοπικῆς Διοικήσεως, τῆς Γερουσίας καὶ λοιπῶν. Αὐτὰ τὰ ἔλεγαν εἰς τοὺς δημοκράτας καὶ ταραξίας, ὅτι δηλαδὴ θὰ τοὺς κάμουν καλὰ πράγματα καθὼς τὰ θέλουν, καὶ δι' αὐτῶν διεσκέδαζαν τὰ πνεύματα καὶ τοὺς ἡσύχαζαν. Τότε δὲ ἔξαφνα

ἐμάθαμεν καὶ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου Ὑδραίου, ἥτις ἔγεινεν ὡς ἑξῆς: Οὗτος, ὡς εἴπαμεν, εἶχεν ἀνταπόκρισιν μὲ τοὺς συγγενεῖς του καί τινας ἄλλους συμπατριώτας του, κατεσκεύασε σημαίαν, ὡπλίσθη αὐτὸς καὶ οἱ λοιποὶ μετ' αὐτοῦ Ὑδραῖοι ἕως 14· ἀγόρασεν ἄλογον καὶ ἑτοιμάσθη. Ἔγραψε δὲ ἔπειτα καὶ ἔστειλε καὶ τὸ παιδί του εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ τοῦ εἴπῃ, ὅτι φεύγει ἀπὸ τὸ μοναστῆρι μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ ἔρχονται εἰς τὸ Ἄργος. Τοῦτο μαθὼν ὁ Κολοκοτρώνης ἀμέσως ἔγραψε τοῦ Δημ. Τσώκρη ἀρχηγοῦ τοῦ Ἄργους, ὅστις τότε εἶχεν ὑπάγει εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, νὰ ὑπάγῃ νὰ εὕρῃ τὸν Οἰκονόμον, ὁ ὁποῖος ἔρχεται, νὰ παραλάβῃ αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του, νὰ τοὺς φυλάξῃ διὰ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς τὸ Ἄργος καὶ διεγείρῃ τοὺς ἐκεῖ εὑρισκομένους Ὑδραίους, ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν πολλοὶ ὡς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν οἰκοκυραίων, ἐλθόντες διὰ τὴν Συνέλευσιν. Σκοπὸν δὲ εἶχεν ὁ Κολοκοτρώνης νὰ διαλύσῃ τὴν μεταξὺ τῶν προκρίτων Ὑδραίων καὶ τοῦ Οἰκονόμου ὑπάρχουσαν ἔχθραν, καὶ νὰ πείσῃ καὶ συμφιλιώσῃ αὐτούς. Ὁ δὲ Οἰκονόμου μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὸ μοναστῆρι τοῦ Φονιᾶ ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον κωμόπολιν τῆς Κορίνθου, ὅπου ἔμεινεν εἰς τὸ ἐκεῖ μετόχιον τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ὡδήγησεν ἕνα καλογεροπαῖδι. Ὁ ἡγουμενεύων τότε Σαμουὴλ ἀντὶ τοῦ εἰρημένου Ναθαναὴλ, ὅστις εὑρίσκετο εἰς τὸ Ἄργος, καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες τῆς μονῆς, ἰδόντες τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ Οἰκονόμου πρὸς ἀναχώρησιν, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ τὸν πείσουν νὰ μείνῃ ἢ νὰ τὸν ἐμποδίσουν, ἔστειλαν πεζὸν μὲ γράμμα εἰς τὸν Ναθαναὴλ εἰδοποιοῦντες αὐτὸν τὴν φυγὴν τοῦ Οἰκονόμου· οὗτος δὲ ἅμα ἔλαβε τὸ γράμμα ἐφοβήθη, διότι εἶχε δόσει ὑπόσχεσιν, ὡς

εἴπαμεν ἀνωτέρω, νὰ τὸν φυλάττῃ, καὶ ἀμέσως ἐπῆγεν εἰς τὸν Σωτήρη Χαραλάμπην ἄρχοντα τῶν Καλαβρύτων καὶ ἐδιηγήθη εἰς τοῦτον τὰ γενόμενα. Εὐθὺς δὲ ὕστερον συνῆλθαν οἱ πρόκριτοι Μωραΐται, οἱ ὁποῖοι ἐκάλεσαν καὶ τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας, οἵτινες εἶχαν ἔλθει διὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ ἔδειξαν εἰς αὐτοὺς τὸ γράμμα τοῦ Σαμουήλ. Ἀφοῦ οἱ πρόκριτοι ἀνέγνωσαν τὸ γράμμα εὐθὺς ἀνακατώθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Ἄργος, ἀλλὰ πάλιν ἐμετανόησαν, καὶ συσκέψεως γενομένης, ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν τὸν ἡγούμενον Ναθαναὴλ νὰ εὕρῃ τὸν Οἰκονόμου, νὰ τὸν γυρίσῃ ὀπίσω εἰς τὸ μοναστῆρι διὰ νὰ μένῃ ἐκεῖ φυλαττόμενος ὡς καὶ πρότερον. Ὁ Ναθαναὴλ ἀναχωρήσας ἀπὸ τὸ Ἄργος ὁλονυκτὶς ἐξημερώθη εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ὅπου εὗρε τὸν Οἰκονόμου καὶ τοὺς συντρόφους του ὅλους. Ἐπροσπάθησε μὲ πολλὰς παρακλήσεις καὶ ὑποσχέσεις νὰ τὸν γυρίσῃ ὀπίσω εἰς τὸ μοναστῆρι, ἢ νὰ μένῃ εἰς τὸ ἐκεῖ μοναστῆρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὸν Βράχον, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ τὸν πείσῃ. Μάλιστα ὁ Οἰκονόμου τοῦ εἶπε, ἀποκρινόμενος εἰς ὅσα τοῦ ἔλεγεν ὁ ἡγούμενος· «Αἴ, καλόγερε, δὲν σὲ » ἀκούω πλέον· ἕως πότε θὰ μ' ἔχῃς δεμένον ἔτσι!» Ὁ ἡγούμενος τότε ἀπελπισθεὶς νὰ τὸν πείσῃ, ἔστειλε καββαλάρην μὲ γράμματα εἰς τὸν Σωτήρην Χαραλάμπην λέγων εἰς αὐτόν, ὅτι δὲν ἐδυνήθη νὰ τὸν πείσῃ καὶ ὅτι ἔρχεται εἰς τὸ Ἄργος. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασεν ἡ εἴδησις αὕτη οἱ πολιτικοὶ Μωραΐται καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τίποτε οἱ στρατιωτικοί, ἐκτὸς τοῦ Ἀνδρέα Λόντου, συνῆλθον καὶ συσκεφθέντες ὁμοῦ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν δολοφονήσουν· ὁ δὲ Ἀνδρέας Λόντος, ὅστις εἶχε σῶμα μισθωτῶν στρατιωτῶν καὶ εἶχε κάποιαν τάξιν,

διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας ἐδέχθη νὰ δολοφονήσῃ τὸν ἥρωα Οἰκονόμου. Ἔστειλε λοιπὸν τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μισθοφόρων του ἀδελφοὺς Ξυδαίους, τὸν Εὐθύμιον καὶ Σπύρον Κραβαρίτας, καὶ τὸν Γεώργιον Κοντοβαζενίτην Πελοποννήσιον· ὁ δὲ Σωτήρης Χαραλάμπης τὸν ὑπασπιστήν του Ἰωάννην Φεϊζόπουλον Βοστιτζιάνον καὶ τὸν Ἀνδρέαν Νικολόπουλον μὲ ἑβδομῆντα στρατιώτας ἐκ τῶν μισθοφόρων, καὶ τοὺς ἐπαράγγειλεν νὰ ὑπάγουν νὰ τὸν εὕρουν ἐρχόμενον καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν, ὅπου καὶ ἂν τὸν ἀπαντήσουν. Ἀναμέσον λοιπὸν Ἄργους καὶ Κουτσοπόδι, πλησίον τοῦ ποταμίου Ξεριὰ τὸ ἐπάνω μέρος, ὅπου ὑπάρχει τοῖχος παλαιὸς ἀσβεστοκτισμένος, ἐκεῖ ἀπαντήθησαν οἱ ἀπεσταλμένοι δολοφόνοι μὲ τὸν Οἰκονόμου, ὅστις μὴ ὑποπτεύων, ὅτι αὐτοὶ ἤρχοντο δι' αὐτόν, δὲν ἐτάχυνε τὰ βήματά του, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς τὸν τοῖχον διὰ νὰ τὸν ἔχῃ ὀχύρωμα, ὅτε οἱ δολοφόνοι τοῦ εἶπαν νὰ κλείσῃ τὴν σημαίαν του καὶ νὰ ρίψῃ κάτω τὰ ὅπλα του· ἀλλ' ὁ Οἰκονόμου δὲν ὑπάκουσεν, ἀλλ' ἀντεστάθη καὶ μάλιστα ὥρμησε νὰ τρέξῃ διὰ νὰ πιάσῃ τὸν τοῖχον καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ, ὅτε οἱ δολοφόνοι ἀμέσως ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ, ὅστις καὶ ἔπεσεν ἀπὸ τὸ ἄλογόν του νεκρός. Ἄλλος φόνος δὲν ἔγεινεν· οἱ δὲ σύντροφοί του ἔφυγαν ὅλοι ἐδῶθεν καὶ ἐκεῖθεν. Οἱ δὲ δολοφόνοι ἰδόντες, ὅτι μακρόθεν ἤρχοντο ἐκεῖ ἄλλοι στρατιῶται ἐτάχυναν καὶ αὐτοὶ τὴν φυγήν των. Μετὰ τὸ συμβὰν τοῦτο ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον τοῦ φόνου καὶ ὁ στρατηγὸς Τσώκρης, τὸν ὁποῖον, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, εἶχεν ἀποστείλει ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ὅστις, κατὰ δυστυχίαν, ἄργησε νὰ ἔλθῃ, διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν εἶχαν κάμει ἔξοδον οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐπῆγε καὶ αὐτὸς

νὰ τοὺς πολεμήσῃ. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον ηὗρε τὸ πτῶμα τοῦ Οἰκονόμου, καὶ ἀμέσως διέταξε καὶ τὸ ἔθαψαν ἐκεῖ πλησίον εἰς τὸν τοῖχον. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ ἥρωος τῆς Ὕδρας Ἀντωνίου Οἰκονόμου. Ἄνω κάτω ἔγεινε τὸ Ἄργος, ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ ἡ εἴδησις τῆς δολοφονίας, καὶ φόβος πολὺς ἐπλάκωσε τοὺς οἰκοκυραίους τῆς Ὕδρας· ἀλλ' εἰς μάτην, διότι τὸ κακὸν ἔγεινεν. Ὅλοι τότε ἔλεγαν, ὅτι ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔδωκε τὴν διαταγὴν τοῦ τοιούτου φόνου. Ἔλεγαν δὲ καὶ τοῦτο, τὸ ὁποῖον καὶ ἐγὼ πιστεύω, ὅτι ὁ διδάσκαλος Βάμβας, ὁ καγγελάριος καὶ μυστικοσύμβουλος τοῦ πρίγκηπος Ὑψηλάντου, ἐπληρώθη ἀκριβὰ καὶ ἀπάτησε τὸν καλοκἄγαθον αὐτὸν ἄνδρα, καὶ ὑπέγραψε τὸν θάνατον τοῦ Οἰκονόμου, διότι ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἔλειπε τὴν ὥραν ἐκείνην, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Βάμβας ηὗρε τὸν καιρὸν καὶ ἐξαπάτησε τὸν πρίγκηπα, ὅστις ποτὲ δὲν τὸν ἐπίστευεν. Οὕτως ἔλεγαν τότε διὰ νὰ μὴν φύγουν οἱ Ὑδραῖοι, οἱ ὁποῖοι σκοπὸν εἶχαν νὰ μᾶς ἀφήσουν, ἐὰν οἱ ἄρχοντες Πελοποννήσιοι δὲν ἐσκότωναν τὸν Οἰκονόμου.

Ἀφοῦ ταῦτα ἐγένοντο πλέον γνωστὰ οἱ φίλοι τοῦ Ὑψηλάντου, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ αὐτὸν πολὺ ἐλυπήθησαν καὶ ἐμάλωσαν ἀναμεταξύ των. Ὁ Ὑψηλάντης ἐβλασφημοῦσε πολὺ καὶ ἐκαταρᾶτο τὸν Βάμβαν, οὗτος δὲ πάλιν ἐδικαιολογοῦσε τὴν ἄτιμον καὶ αἰσχρὰν πρᾶξίν του λέγων, ὅτι ἂν δὲν ἐδολοφονεῖτο ὁ Οἰκονόμου, οἱ οἰκοκυραῖοι τῆς Ὕδρας ἀφεύκτως ἔφευγαν. Ὁ δὲ Τσώκρης ἀφοῦ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ηὗρε τὸν τόπον ἄνω κάτω, ἀμέσως ἐπῆγεν εἰς τὸ κατάλυμα τῶν Ὑδραίων, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀναγνώστου Ἰατροῦ, παραπονούμενος καὶ μαλώνων μὲ τοὺς Ὑδραίους διὰ τί

νὰ σκοτώσουν τὸν ἄνθρωπον, ὅτε ὁ Μανώλης Τομπάζης, ἕνας ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ὕδρας, τὸν ἐπῆρε κατὰ μέρος διὰ νὰ τὸν καθησυχάσῃ, λέγων εἰς αὐτόν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ γείνῃ ὅ,τι ἔγεινε, διότι ἂν ὁ Οἰκονόμου ἐπήγαινεν εἰς τὴν Ὕδραν βέβαια θὰ τὴν κατέστρεφεν, ἐκτὸς δὲ τούτου θὰ κατέστρεφε καὶ ἡμᾶς τοὺς οἰκοκυραίους, καὶ τότε οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι ὅλοι θὰ ἐξουσίαζαν τὰ πάντα, καὶ ὅτι καθὼς ἀπέθανεν ὁ Γκίκας Θ. Γκίκας διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς Ὕδρας, οὕτως ἔπρεπε νὰ λείψῃ καὶ ὁ Οἰκονόμου. Τοιαῦτα ἔλεγεν ὁ Τομπάζης διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὸν Τσώκρην, καὶ προσέτι τοῦ εἶπε καὶ τοῦτο, ὅτι «ἐσύ, Τσώκρη, δὲν εἶσαι ἀπὸ αὐτούς, ἐννοῶν τοὺς κλεφτοκαπεταναίους, ἀλλ' εἶσαι ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ μὴ φωνάζῃς ἀδίκως». Ἐκ τούτων ὅλων γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ συνωμοσία τῶν προκρίτων τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν νήσων κατὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη, τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν λοιπῶν κλεφτοκαπεταναίων, λαβοῦσα τὴν ἀρχήν της εἰς τὰ Βέρβαινα, ἄρχισεν ὁλοὲν νὰ αὐξάνῃ.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ ἐκεῖ καπεταναῖοι ἐσυνάχθησαν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ προσκληθοῦν οἱ πληρεξούσιοι μίαν ὥραν ἀρχήτερα διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ ὁρκισθοῦν ὡς πληρεξούσιοι, καὶ μετὰ τὸν ὅρκον ἐπροσδιώρισαν ὡς τόπον τῆς Συνελεύσεως τὴν Πιάδα· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, Ὑψηλάντης καὶ οἱ λοιποὶ καπεταναῖοι νὰ ὑπάγουν νὰ κάμουν τὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ ὅρκισις λοιπὸν τῶν πληρεξουσίων καὶ ἡ ἔφοδος κατὰ τοῦ Ναυπλίου διεσκόρπισεν εἰς τὰ δύο αὐτὰ μέρη τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς καπεταναίους καὶ διέλυσε τὸν

προφανῆ ἐμφύλιον πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐζήτουν οἱ δημοκράται νὰ ἀνάψουν.

Ἀφοῦ δὲ ἐσυνάχθησαν τὰ στρατεύματα εἰς τὴν Ἄριαν τοῦ Ναυπλίου ὅλα μὲ τοὺς ἀρχηγούς των, ὁ Ἰωάσαφ Βυζάντιος τοὺς ἔβαλεν ἐνθουσιαστικὸν λόγον. Ἡ δὲ ἔφοδος ἔγεινεν ὡς ἑξῆς. Ἡ θέσις ἡ ὀνομαζομένη Ἀρβανιτιὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ Παλαμήδιον μεσημβρινοδυτικῶς μεταξὺ τῆς σκεπαστῆς κρυφῆς ἀνόδου. Ὁ δὲ βράχος ὁ μεταξὺ τοῦ Ἴτσ-καλαὶ καὶ τοῦ Παλαμηδίου ὀνομάζεται Καραθῶνα. Ὅστις ἐβγαίνει ἀπὸ τὴν πόρταν τῆς ξηρᾶς καὶ πηγαίνει τὸν ἀνήφορον διὰ τὸ Παλαμήδιον, δεξιὰ ἀφίνει τὴν ἄκραν τῆς φόσας (τάφρου), καὶ ἀριστερὰ τὴν βρύσιν· προχωρῶν δὲ φθάνει εἰς τὸ Κοὺπ-ταπισὶ καὶ εἰς τὸν δρόμον τοῦ Πορτέλλου. Ἔμπροσθεν ὑπάρχει τὸ κόμμα τοῦ βράχου, τὸ χωρίζον τὸ Ἴτσ-καλαὶ κατὰ διάσελα, καὶ ἄρχεται ἡ Καραθῶνα, ἡ ὁποία πίπτει εἰς τὸν αἰγιαλὸν διαχωρίζουσα τὸ Ἴτσ-καλαί. Εἰς δὲ τὴν Ἀρβανιτιὰν ἀναβαίνει τις διά τινος μικρᾶς σκαλίτσας, ἡ ὁποία στρέφει ἀριστερὰ ὅπου διέρχεται στενωπὸς δρομίσκος ὑπὸ τοὺς βράχους τοῦ Παλαμηδίου καὶ τῆς θαλάσσης διευθυνόμενος μακράν. Τὸ δὲ τεῖχος τῆς πόλεως ἀρχίζει εὐθὺς ἀπὸ τὴν μεγάλην πόρταν τῆς ξηρᾶς καὶ φθάνει κάτω ἕως εἰς τὸ κανονοστάσιον τῆς ξηρᾶς, ὅπου εἶναι ἡ τάπια τοῦ Γιαλοῦ καὶ τὸ ὁπλοστάσιον. Οἱ Ἕλληνες τακτικοὶ καὶ ἄτακτοι καὶ ὡς πενῆντα Γερμανοί, οἵτινες ἦσαν ἐκεῖ, οἱ λεγόμενοι φιλέλληνες, καὶ ἦσαν ἀληθινῶς τοιοῦτοι, διότι ἕως τότε δὲν εἶχαν ἔλθει πολλοὶ ἐκ τῶν φιλελλήνων, κατόπιν ὅμως ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἕνας ἕνας καὶ ἀπὸ πολλὰς πόλεις. Οὗτοι ὅλοι ἐπῆγαν ἀντικρὺ τοῦ πορτέλλου καὶ μεταξὺ τῆς μεγάλης πόρτας καὶ τοῦ

κούπ-ταπὶ ἄνωθεν καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς τάφρου· ἐκεῖ ἔβαλαν μερικαὶς σκάλαις εἰς τὸ τεῖχος, ἀλλὰ δυστυχῶς αὗται δὲν ἔφθαναν ἕως ἐπάνω, ἀλλ' οὔτε σχοινιὰ ἔφεραν μαζύ των διὰ νὰ τὰς ἑνώσουν ἀνὰ δύο καὶ νὰ κάμουν μίαν σκάλαν διὰ ν' ἀναβοῦν, καὶ τοιουτοτρόπως δὲν ἐπροχώρησαν πέρα, ἀλλ' ἐτραβήχθησαν ὀπίσω εἰς τὴν ξηρόβρυσιν καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ Παλαμηδίου, ἄνωθεν καὶ ὄπισθεν τοῦ ὑδραγωγείου ἕως τοῦ Κυβερνήτου τὸ καφενεῖον· διότι τότε ἐκεῖ ἦτο τ ε κ ὲ ς ὅπου ἐμόναζεν ἕνας δ ε ρ β ί σ η ς, καὶ πέρα ἀκόμη τοῦ βράχου καὶ τοῦ ὑδραγωγείου, τὸ ὁποῖον πηγαίνει ἕως εἰς τὴν Πρόνοιαν, ἥτις ἦτο ὅλη σχεδὸν γεμάτη Τουρκομνήματα ἕως πέρα εἰς τοὺς Ἁγίους Πάντας καὶ τὸ Ἀ γ γ ο υ ρ ῷ ο ν λεγόμενον. Αὐτὸ ἐσκαλίσθη ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας, οἱ δὲ Ἕλληνες ὠνόμασαν αὐτὸν τὸν λέοντα ἀ γ γ ο υ ρ ῷ ο ν, διότι ἔθαπταν τοὺς ἀποθνήσκοντας ἐκεῖ Βαυαρούς, οἱ ὁποῖοι ἔτρωγαν τὰ παραγενομένα κίτρινα ἀγγούρια, ἔτρωγαν τὰ κολοκύθια ἄβραστα, καὶ τὰ πεπόνια βρασμένα, καθὼς καὶ τοὺς σκύλους, τῆς γάταις κλπ. Αὐτὴ ἡ ἀκάθαρτος τροφὴ τοὺς ἔφερεν ἀσθένειαν καὶ ἀπέθνησκον. Εἰς μνήμην δὲ τῶν ἀποθανόντων ἐσκάλισαν εἰς τὸν βράχον τὸν ἄνωθεν τοῦ νεκροταφείου τοῦτον τὸν λέοντα.

Ἦτο δὲ γεμάτος ὁ τόπος μάνδραις, μνήματα, κυπαρίσσια, καὶ ἄλλα δένδρα διάφορα, ἀθάνατοι φυτευμένοι πολλοί, ὥστε ἐδυσκολεύετο ὁ ἄρθρωπος νὰ περάσῃ εὔκολα. Οἱ Ἕλληνες ἐπερίμεναν ἐκεῖ ἕως ὅτου πλησιάσουν οἱ θαλασσινοὶ μὲ τὰ πλοῖα κατὰ τὸ συμφωνηθὲν σχέδιον, καὶ οὕτω νὰ δοθῇ τὸ σημεῖον τῆς ἐφόδου· ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ θαλασσινοὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ πλησιάσουν, διότι ὁ ἀέρας δὲν τοὺς ἐβοήθησε. Τὸ σημεῖον ἐδόθη, ἐτουφέκισαν

οἱ ἐκτὸς τοῦ Παλαμηδίου Ἕλληνες, ἀνακατώθησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐννόησαν, ὅτι θὰ γείνῃ ἔφοδος· ἄρχισε τὸ φρούριον νὰ κανονοβολῇ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη γύρωθεν· μάλιστα εἰς τὸ Παλαμήδιον εἶχον ἀνάψει φῶτα βεγγαλικά, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Βενετῶν, καὶ ἔχυσαν αὐτὰς τὰς φλόγας ἔμπροσθεν καὶ ἐκτὸς τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου, καὶ ἔβλεπαν μακρὰν οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἔσπειραν καὶ τρίγωνα σιδηρᾶ νὰ τρυπῶνται οἱ στρατιῶται καὶ τὰ ἄλογα· ἔφεραν πυροβολιτὰς Φράγκους ἀπὸ τὸ νεοφερμένον πλοῖον, καὶ μᾶς ἐζάλισαν ἀπὸ τὰς σφαίρας καὶ τὰ μ π α λ α μ υ δ ρ ά λ ι α. Ἀλλ' ὅμως ἐσώθημεν διὰ τῆς συμβουλῆς τοῦ ἀρχηγοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις ἀπὸ τὰ φῶτα ἐννόησε τὸν ἀρχιπυροβολιτὴν τὸν διοικοῦντα τὰ κανονοστάσια, καὶ ἀφοῦ ἐπῆρεν ἕως δέκα στρατιώτας διέταξε νὰ τουφεκίσουν ὅλοι διὰ μιᾶς ἐκεῖ ὅπου θέλει τοὺς δείξει, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔδειξε τὸ μέρος, ὅλοι αὐτοὶ ὁμοῦ ἐτουφέκισαν καὶ ἐσκότωσαν τὸν ἀρχιπυροβολιτήν, καὶ οὕτως ἔπαυσεν ὁ κανονοβολισμός· μᾶς ἑρμήνευσε νὰ μὴ στεκώμεθα ὄρθιοι ἕως ὅτου σχάσῃ ἡ βόμβα. Ἡ νύκτα ἐσώθη καὶ ἄρχισεν ἡ ἡμέρα, καὶ τότε οἱ Τοῦρκοι ἔβλεπαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔστρεψαν τὰ κανόνια κατ' αὐτῶν, ὅτε ὁ Δ. Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης διέταξαν τὴν ὀπισθοχώρησιν. Ὁ φόνος τῶν Ἑλλήνων ἔγεινε κατὰ τοῦ Κυβερνήτου τὸ περιβόλι ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τοῦ ὑδραγωγείου, ὅπου τώρα εἶναι ὁ δημόσιος ἁμαξιτὸς δρόμος, ἡ βρύσις καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ στρατιωτικοῦ γυμνασίου· τὸ δὲ περιβόλι ἦτο στενόμακρον ἕως πέρα εἰς τοῦ Καλλέργη τὸ χάνι· εἰς δὲ τὸ ἀρκτικὸν μέρος κατὰ τὴν θάλασσαν ἦτο λάσπη καὶ δὲν ἐπατεῖτο ὁ τόπος, καὶ τότε ἔλειπε τὸ πρόχωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι τώρα ἔξω τῆς τάφρου. Ἐκεῖ πλησίον τῆς

βρύσεως καὶ τοῦ ἐμβάσματος τοῦ Ναυπλίου κατ' ἀνατολὰς ἔμενεν ὁ 'Αναγνώστης Κελμπερῆς καπετάνιος τοῦ χωρίου Κοσμᾶ ἀπὸ τὰ λεγόμενα 'Ολυμποχώρια. Παλαιόθεν τὸ χωρίον Κοσμᾶ ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἐκεῖ χωρία ἀνῆκον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἄργους, οἱ δὲ στρατιῶται καὶ οἱ καπεταναῖοι ἤρχοντο καὶ ἑνοῦντο μὲ τοὺς 'Αργείους εἰς τοὺς πολέμους. 'Εκεῖ ἦσαν καὶ ὁ 'Αποστόλης Κολοκοτρώνης, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι ἐτρόμαξαν ἕως ὅτου νὰ φύγουν, διότι σφαίρα κανονίου ἐσύντριψε τὸν πόδα τοῦ Κελμπερῆ ἐπάνω εἰς τὸν μηρόν, καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ περιπατήσῃ· ἅρπαζεν ἀπὸ τὴν φουστανέλλαν τοὺς καπεταναίους καὶ ἐζήτει βοήθειαν, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὸν βοηθοῦντα, καὶ τὸν παρῄτησαν ὅλοι, διότι ἤθελαν νὰ σώσουν τὸν ἑαυτόν των. Ἔπειτα οἱ Τοῦρκοι ἐβγῆκαν καὶ τὸν ἐπῆραν μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον. Οἱ δὲ 'Εβραῖοι διὰ νὰ δείξουν εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι ἔχουν τὸ αὐτὸ πάθος μὲ αὐτοὺς κατὰ τῶν 'Ελλήνων, τὸν ἔσυραν εἰς τοὺς δρόμους τῆς πόλεως καὶ ἐνόσῳ ἔζη τοῦ ἔκαμαν μυρία μαρτύρια, ἐμπαιγμοὺς καὶ ὕβρεις, καὶ μάλιστα τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐμάσαγαν τὰ αὐτιά του, τάχα ὅτι ἐκινοῦντο ἀπὸ ὑπερβολικὸν πάθος καὶ διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς Τούρκους. 'Αφοῦ δὲ ἀπέθανεν ὁ Κελμπερῆς, ἔπειτα τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Κατὰ δὲ τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν 'Ελλήνων καὶ πρὶν φθάσουν οὗτοι φεύγοντες κατὰ τὸ μέρος τῶν βυρσοδεψείων, διότι ἕως ἐκεῖ ἔφθαναν τὰ μπαλαμυδράλια τῶν κανονίων, ἐκεῖ ἐθερίσθησαν πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν ἐξ ὅλων τῶν σωμάτων, τὸ ὅλον ὡς πενῆντα, καὶ ἔμειναν νεκροί, καὶ πολλοὶ πληγωμένοι· ἐκ δὲ τῶν φιλελλήνων τακτικῶν μόνον εἰκοσιοκτὼ ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ πληγωμένοι ἦσαν περισσότε-

ροι· ὁ δὲ φόνος αὐτὸς τοὺς διέλυσε, διότι ἐλαβώθη ἐλαφρῶς καὶ ὁ Γκουβερνὰτ ὁ ἀρχηγός των. Ἔπειτα τὰ λοιπὰ στρατεύματα ἐτρεβήχθησαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἠκολούθει πάλιν ἡ τακτικὴ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑʹ.

Πρώτη παράδοσις τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην.

Ἐκεῖθεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι ἀνεχώρησαν καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ καθ' ὁδὸν ἐνυκτέρευσαν εἰς τὸ χωρίον Ἁγιονόρι καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Καλαρᾶ ἰατροῦ, ἀνθρώπου ἐπισήμου καὶ γνωστοῦ. Ἐκεῖ ἕνας τῶν στρατιωτῶν τοῦ Κολοκοτρώνη ἐζήτησεν ἐληαῖς τηγανισμέναις, καὶ ἐπειδὴ ἡ δέσποινα τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου ἔμεινε δὲν ἐγνώριζε τὸ παράξενον τοῦτο φαγητόν, ὁ στρατιώτης ἐμάλωσε μὲ αὐτήν, ἐθύμωσε καὶ ἔσπασε τὴν στάμναν μὲ τὸ λάδι, ἕνεκα τούτου ἔγειναν παράπονα ἀφ' ἑσπέρας εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅστις ἀμέσως ἐδιέταξε καὶ ἔθεσαν τὸν στρατιώτην ὑπὸ φύλαξιν. Τὴν δὲ ἐπαύριον ὁ ἀρχηγὸς ἔβγαλε τὸν στρατιώτην εἰς τὸ ἁλῶνι τὸ πλακωτὸν κατὰ τὸ διάσελον τοῦ αὐτοῦ χωρίου, καὶ παρόντων ὅλων τῶν στρατιωτῶν ἔκαμε κύκλον καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀνεγνώσθη ἡ καταδίκη του, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἑξῆς· νὰ τὸν φτύσουν οἱ ἄλλοι στρατιῶται διότι ἐζήτησεν ἐληαῖς τηγανισμέναις. Ἐνῷ δὲ ἐκτελεῖτο ἡ ἀπόφασις, ὁ καταδικασθεὶς στρατιώτης τόσον ἐταράχθη ἀπὸ τὴν ἐντροπήν του, ὥστε ἐλιποθύμησε καὶ ἔπειτα ἀπέθανε. Καὶ εἰς τὴν Κόρινθον μετ' ὀλίγας ἡμέρας συνέβη ἕνα ἄλλο πα-

ρόμοιον. Ἀπεκοιμήθησαν δύο στρατιῶται εἰς τὴν φυλακὴν τῆς νυκτός, τοῦτο μαθὼν ὁ Κολοκοτρώνης διέταξε καὶ τοὺς ἔδεσαν εἰς ἕνα μέρος καὶ ἔπειτα εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ τοὺς φτύσουν· ὁ ἕνας ἀπέθανεν ἀμέσως ἐκεῖ, ὁ δὲ ἄλλος ἐχάθη καὶ δὲν τὸν εἴδαμεν πλέον ἀπὸ τὴν ὥραν ἐκείνην. Ἰδοὺ πῶς οἱ ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐντρέποντο. Φαίνεται, ὅτι τότε τὰ ἤθη ἦσαν ἁγνότερα τῶν σήμερον ὑπαρχόντων. Πρὶν ὅμως ὁ Κολοκοτρώνης ἀναχωρήσῃ ἄφησε τὴν 9 10βρίου 1821, κατὰ τὸ ἀκόλουθον πληρεξούσιον, ἐπίτροπόν του εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν τοῦ ἔθνους τὸν Κωνσταντῖνον Ἀλεξανδρόπουλον· ἔτι δὲ νὰ τὸν ἐπιτροπεύῃ καὶ εἰς τὸν στρατὸν τοῦ ἰδίου του σώματος καὶ εἰς τοὺς ἀῤῥώστους, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν εἰς τὸ Ἄργος, μέχρις ὅτου ἤθελεν ἐπανέλθει ἀπὸ τὴν Κόρινθον[1].

[1] Ἰδοὺ τὸ πληρεξούσιον·

» Διὰ τοῦ παρόντος μου ἀποδεικτικοῦ ἰδιοχείρου γράμματος δηλοποιῶ ὁ ὑπογεγραμμένος, ὅτι τὴν σήμερον ἐπαναγωρῶ διὰ Κόρινθον μετὰ τοῦ ὑψηλοτάτου πρίγκηπος καὶ λοιπῶν Καπεταναίων κατὰ τὴν κοινὴν ἀπόφασιν τοῦ Γένους· ἀντ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοινὴν ἐνταῦθα Πελοποννησιακὴν καὶ τῶν νήσων Βουλὴν καὶ Γερουσίαν ἀφίνω τὸν κὺρ Κωνσταντῖνον Ἀλεξανδρόπουλον. ὅστις θέλει ἐπιφέρει τὸ ἄτομόν μου καὶ ἴδιόν μου πρόσωπον, πρὸς τὴν ὁποίαν θέλει παρεδρεύει ὡς ἄλλος ἐγὼ ἔχων παρ' ἐμοῦ πᾶσαν τὴν πληρεξουσιότητα εἰς κάθε περίστασιν καὶ βουλευτήριον καὶ χρείαν τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος, ἵνα γνωμοδοτῇ καὶ δίδῃ τὴν ψῆφόν του ἐλευθέρως, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ εἶναι πληρεξούσιος παρ' ἐμοῦ εἰς τὸ νὰ πράξῃ καὶ ἐνεργήσῃ ὅσα καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς μου ἀπὸ Κόρινθον, καὶ τότε ἡ ἐπιτροπική μου εἶναι ἄκυρος πρὸς αὐτὸν καὶ εἰς ἔνδειξιν ὑποφαίνομαι τῇ ἰδίᾳ μου χειρί.

Τῇ 9 Δεκεμβρ. 1821 ἐν Ἄργει.

(Τ. Σ.) ***Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.***

Ἔχει δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ κὺρ Κωνσταντῖνος Ἀλεξανδρόπουλος τὴν ἐπιτροπείαν μου καὶ τὴν πληρεξουσιότητα ἐπάνω εἰς ὅλους τοὺς στρατιώτας τοῦ σώματός μου καὶ ἀῤῥώστους, ὁποῦ ἔμειναν ἐδῶ, εἰς τὸ νὰ προβλέπῃ καὶ φροντίζῃ ὡς ἄλλος ἐγὼ τὰ τῆς ζωοτροφίας των καὶ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα.

Τῇ 9 Δεκεμβρίου 1821 ἐν Ἄργει.

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Μετὰ 4 ἡμέρας ἔφθασεν εἰς Κόρινθον ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ Π. Γιατράκος καὶ ὁ Κρεβατᾶς μὲ τοὺς Μιστριώτας, ὁ Κορίνθου Κύριλλος καὶ πολλοὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί, ὡς τὸ φανερώνει τὸ κατωτέρω γράμμα τοῦ Κολοκοτρώνη[1].

Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Π. Γιατράκος μετὰ τῶν ἄλλων ἐπῆγαν εἰς τὰ Ξαμίλια καὶ εἶχαν μαζύ των καὶ τὸν Κιαμήλπεην

1) *Περιπόθητε Κὺρ Κωνσταντῖνε Ἀλεξανδρόπουλε!*

Ἔλαβον τὸ ἀδελφικόν σου, ἀλλ' εἰς τὴν γραφήν σου δέν μοι σημειοῖς τίποτε διὰ νὰ ἐννοήσω τί κάμνεις αὐτοῦ, καὶ πῶς πηγαίνεις μετὰ τῶν βουλευτῶν καὶ βουληφόρων, μ' ὅλον ὅπου εἶμαι τόσας ἡμέρας ἐδῶ· διὸ φανέρωσόν μοι καὶ ἐξηγήσου λεπτομερῶς εἰς ἡσυχίαν καὶ κυβέρνησίν μου. Ἐπὶ τούτῳ νὰ προσπαθήσῃς νὰ μοῦ εὕρῃς μερικὸν πανί, καὶ νὰ τὸ δώσῃς εἰς τὸ σπίτι τοῦ Γιάννου νὰ μοῦ κάμουν ἓν σώβρακον, τὸ ὁποῖον νὰ γείνῃ ὀλίγον μακρύ, μάλιστα τὰ καλαμόποδα νὰ γείνουν ἕως κάτω καὶ μὲ κάθε τρόπον νὰ μοῦ τὸ ἐξαποστείλῃς, ὅτι δὲν ἔχω διόλου καὶ τὸ προσμένω ἄφευκτα. Ἀπὸ τὸ χαρτὶ ὅπου ἦλθεν ἀπὸ Δημιτσάναν νὰ βαστήξῃς ἓν ῥέσμον, ὅτι τὸ θέλω διὰ γράψιμον, τὸ ὁποῖον φυλάττεις αὐτοῦ εἰς ἓν μέρος· στεῖλέ μας καὶ ἐδῶ ἐν δύο χαδέρινα*).

*) Ἂς τὸ μάθουν τοῦτο οἱ δυσφημοῦντες τοὺς ἄλλους στρατιωτικοὺς τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ὁ ἀρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου, ὄχι πολλοὺς μῆνας μετὰ τὴν κυρίευσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, δὲν εἶχεν οὔτε ἕνα σώβρακον, ἀλλ' ἐν ᾧ ἐπολιόρκει τὴν Κόρινθον ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ εἰς Ἄργος διὰ νὰ τοῦ κάμουν καὶ νὰ τοῦ τὸ στείλουν τὸ ταχύτερον. Αὐτὰ ἦσαν τὰ λάφυρα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι ἐθησαύρισαν! Ἐν ᾧ δ' εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἦτο ὁ μεγάλος ἐκεῖνος στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος, οὐδόλως ἐδυσαρεστεῖτο, οὐδὲ ἐταράττετο, ἀλλ' ἐφρόντιζε μὲ ὅλους τοὺς συστρατιώτας του νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα. Κανένας δὲ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐπίστευεν, ἀφ' οὗ γείνῃ διὰ τῶν μεγάλων των θυσιῶν ἡ πατρὶς ἐλευθέρα, ὅτι ἤθελε παραγκωνισθῇ ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, καὶ ὅτι ἤθελεν ἀποθάνει ἐπὶ τῆς ψάθης.

Νέον τι δὲν ἔχομεν· χθὲς ἦλθε καὶ ὁ πρίγκηψ ἐδῶ, καὶ σήμερον περιμένονομεν τὸν Γιατράκον μὲ τὸν Κιαμήλμπεην, καὶ νὰ ἴδωμεν τί εὐδοκεῖ Κύριος· τοὺς ἀῤῥώστους στρατιώτας νὰ ἐπισκέπτεσαι καθ' ἡμέραν μὲ τὸν ἰατρόν, ὅπου ἔχω ἀφισμένον αὐτοῦ, καὶ νὰ μοὶ γράφῃς περὶ πάντων, στέλλοντάς μου μὲ πρῶτον τὸ σώβρακον, καὶ ἐν τοσούτῳ ἀσπαζόμενός Σας ἀδελφικῶς μένω, τῇ 13 Δεκεμβρίου 1821 ἐκ Κορίνθου.

Ὁ ὡς ἀδελφὸς
Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

μὲ τὴν συνοδείαν του ὑπὲρ τοὺς 100 Τούρκους Ἀγάδες, τοὺς περισσοτέρους συγγενεῖς του. Τὸν ἐκολάκευαν δὲ καὶ τὸν ἐπεριποιοῦντο ὡς ἤθελε, μὲ τὸν σκοπόν, ὅτι θὰ μαρτυρήσῃ τοὺς θησαυρούς του, καὶ θὰ γράψῃ τῆς μάνας του εἰς τὸ φρούριον νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τὸν ἔβαλαν καὶ ἔγραψεν ἕνα γράμμα, ἀλλὰ εἰς αὐτὸ ἔγραψεν ὅλα τὰ ἐναντία. Τὸ γράμμα του ἀνέγνωσεν ὁ Σὲχ Ταὴρ ἐφέντης ἐπίσημος Τοῦρκος τῆς Τριπολιτσᾶς, τὸν ὁποῖον εἶχε μαζύ του ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης· αὐτὸς τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ Κιαμήλμπεης δὲν γράφει τῆς μητρός του νὰ τοὺς παραδώσῃ τὸ φρούριον. Ὅλοι τότε σύμφωνα ἀπεφάσισαν διὰ νὰ τὸν φοβίσουν νὰ σκοτώσουν ἐμπροστά του μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ οὕτως ἔκαμαν. Ἀλλ᾽ αὐτὸς ἀντὶ νὰ φοβηθῇ ὠργίσθη περισσότερον καὶ τοὺς εἶπε σκοτώσατε καὶ ἐμένα ἔτσι, διότι ἐγὼ δὲν ἀλλάζω γνώμην, οὔτε ἔχω τίποτε ἀπὸ ὅσα μοῦ γυρεύεται. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέρασεν εἰς τὴν Πιάδα, ὅπου ἦτο ἡ ἐθνικὴ Συνέλευσις καὶ ἀφοῦ ἔμεινεν ἐκεῖ τέσσαρας ἡμέρας καὶ ἔκαμε προτάσεις τινὰς περὶ διοργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ, αἱ ὁποῖαι ἔγειναν καὶ δεκταί, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν Κόρινθον.

Ἀφοῦ δὲ οὔτε τοὺς θησαυρούς του ἐμαρτύρησεν, οὔτε ἔγραψεν εἰς τοὺς ἰδικούς του νὰ παραδοθῇ τὸ φρούριον, μετέβαλαν καὶ οἱ Καπεταναῖοι γνώμην, καὶ ἄφησαν τὴν δουλείαν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην περὶ παραδόσεως τοῦ φρουρίου φυλάττοντες ἐκεῖνοι τὰ Ξαμίλια.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἄρχισε τὴν διαπραγμάτευσιν μὲ τοὺς Τούρκους τοῦ φρουρίου καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τοὺς Ἀλβανούς. Μέσα εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου ἦσαν ἕως 20 Λαλαῖοι Τοῦρκοι, τοὺς ὁποίους ὁ Κιαμήλμπεης εἶχε

κεχαγιᾶδες εἰς τὰ χωρία του· αὐτοὶ ἅμα ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ὅτι τοὺς θέλει νὰ ὑπάγουν νὰ τοὺς ἀνταμώσῃ, ἔφυγαν ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν ἀρχηγόν, καὶ κατόπιν ἐζήτησαν καὶ οἱ Ἀλβανοὶ τὴν 10 Ἰανουαρίου νὰ παραδοθοῦν, μὲ τὴν συνθήκην νὰ τοὺς παραχωρήσῃ μέρος ἁρμάτων πρὸς ἀσφάλειαν καὶ νὰ τοὺς βγάλῃ μὲ τὰ καράβια ἄντικρυ εἰς τὴν Ῥούμελην κατὰ τὴν Δομβρέναν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ὑπάγουν ὅπου θέλουν, καὶ ὅ,τι τοὺς εὕρῃ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα εἰς αὐτὸ ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἀνακατώνεται, ἀλλὰ νὰ ἦναι εἰς λογαριασμόν των. Ἔπειτα ἐζήτησαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐντόπιοι Τοῦρκοι εἰς τὸ φρούριον νὰ παραδοθοῦν καὶ αὐτοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἐπῆγαν μαζὺ μὲ τοὺς Ἀλβανούς. Ἐν ᾧ ταῦτα ἐγίνοντο ἦλθαν καὶ ὅσοι ἦσαν εἰς τὰ Ξαμίλια καὶ ἄλλοι πολλοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, καὶ ἐνέκριναν μετὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκεῖ, ὅσα ἔκαμεν ὁ Κολοκοτρώνης. Ἀλλὰ πρὶν ἔβγουν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸ φρούριον ἔγεινε σύγχυσις πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ποῖα σώματα νὰ ἔμβουν μέσα διὰ νὰ συνάξουν τὰ λάφυρα, ἐπειδὴ ἤθελε καθένας τοὺς ἰδικούς του νὰ ἐμβάσῃ.

Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν τὴν 14 Ἰανουαρίου 1822, ἐπειδὴ τοὺς εἶδεν, ὅτι δὲν ἐσυμβιβάζοντο, ἐπῆρε μόνος του τὴν σημαίαν καὶ μοῦ εἶπε νὰ τὸν ἀκολουθήσω· ἐπῆγεν εἰς τὴν πόρταν τοῦ φρουρίου, τὴν ἐσταύρωσε μὲ τὴν σημαίαν καὶ ἐφώναξε τῶν Τούρκων καὶ ἄνοιξαν τὴν πόρταν, ἔδοσεν εἰς αὐτοὺς τὴν σημαίαν καὶ τὴν ἔμπηξαν ἐπάνω εἰς τὴν Πόρταν, ἔπειτα ἔφθασαν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς Κορίνθου καὶ Δαμαλῶν καὶ ἄλλοι, καὶ ἐψάλη δοξολογία μέσα εἰς τὸ φρούριον· ἦλθαν καὶ οἱ προσδιωρισμένοι ἀπὸ τὰ σώ-

ματα πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὸ φρούριον διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν συνθήκην· μετὰ ταῦτα ἔστειλε καὶ ἡ νεοσυστηθεῖσα Κυβέρνησις καὶ τὸ παρέλαβε.

Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ πρώτη συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου, ἔφεραν τὰ πρακτικὰ αὐτῆς εἰς τὴν Κόρινθον διὰ νὰ τὰ ὑπογράψῃ ὁ Κολοκοτρώνης, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Πιάδα ὡς ἀσχολούμενος εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου. Πρὸς τοῦτο ἐδιωρίσθη καὶ ἐστάλη ἐπιτροπὴ ὁ ἀρχιερεὺς Κορίνθου Κύριλλος, καὶ ὁ Δαμαλῶν Ἰωνᾶς, ὡς εἴρηται, διότι οἱ πληρεξούσιοι ἐφοβοῦντο ἐὰν δὲν τὰ ἔστελλον μήπως ὁ Κολοκοτρώνης τὸ ἐκλάβῃ διαφορετικά, ὅτι δηλαδὴ τὸν ἐκαταφρόνησαν καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ τοῦ στείλουν νὰ ὑπογράψῃ. Οἱ ἐπίτροποι οὗτοι ἐπεφορτίσθησαν ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν νὰ ἀναγνώσουν ὅλα τὰ πρακτικὰ εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦτον, καὶ ἀφοῦ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἔφθασαν εἰς ἕνα ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἔλεγε περὶ μυστικοῦ πρωτοκόλλου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ὑπουργὸς θὰ καταχωρίζῃ τὴν διαταγήν, τὴν ὁποίαν ὅλον τὸ Ἐκτελεστικὸν ἤθελεν ἀποφασίσει, σημειῶν τὸν ἀριθμὸν αὐτῆς εἰς ἰδιαιτέραν σημείωσιν χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὁ γραμματεύς, καὶ οὕτω νὰ ἐκτελῆται ἡ διαταγή, ἡ δὲ ἐκτέλεσις αὐτῆς νὰ γίνεται κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ γνωστὴ εἰς τὴν Βουλήν, ὁ Κολοκοτρώνης ἀκούσας περὶ τοιούτου μυστικοῦ πρωτοκόλλου δὲν ἤθελε νὰ ὑπογράψῃ τὰ πρακτικά, καὶ ἕνεκα τούτου πολλὴ συζήτησις καὶ φιλονεικία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπιτρόπων ἐγένετο. Τέλος πάντων οἱ ἐπίτροποι τὸν ἔπεισαν νὰ τὰ ὑπογράψῃ, εἶπεν ὅμως προηγουμένως πρὸς αὐτούς, ὅτι θὰ μετανοήσουν διὰ τὸ μυστικὸν πρωτόκολλον, διότι

ὑποπτεύεται, ὅτι πολλὰ κακὰ δι' αὐτοῦ θὰ κάμῃ ἡ Κυβέρνησις, καὶ ὁ Θεὸς νὰ τὸν κάμῃ ψεύστην, εὐχηθεὶς ὥστε ἡ ὑπογραφή του εἰς τὰ πρακτικὰ νὰ μὴ γείνῃ αἰτία δυστυχίας. Ἔκτοτε παρῆλθε χρόνος καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐξέδωκε μυστικὴν διαταγὴν εἰς τὸν Νοῦτσον καὶ τὸν Μπαλάσκαν νὰ ὑπάγουν νὰ παραλάβουν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, ἔπειτα νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν στείλουν δέσμιον εἰς τὴν Διοίκησιν, ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς μαθὼν τοῦτο καὶ ὀργισθείς, ἐσκότωσε τὸν Νοῦτσον καὶ τὸν Μπαλάσκαν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εἶπε τότε πρὸς τοὺς εἰρημένους δύο ἐπισκόπους· ἐνθυμεῖσθε τοὺς λόγους μου εἰς τὴν Κόρινθον; αὐτὰ ἐγὼ τότε ἐπρόβλεπα καὶ δὲν ἤθελα νὰ ὑπογράψω τὰ πρακτικά· ἰδοὺ ἐχάσαμεν δύο Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι θὰ ὑπηρέτουν τὴν πατρίδα.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ ἐπισημότερα πολεμικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα εἴχαμεν κατωρθώσει κατὰ τὸ πρῶτον σχεδὸν ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου· καὶ μόνον μᾶς ἔμεναν φρούρια ἀκυρίευτα ἀπὸ τὰ δεκαέξ, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπολιορκήσαμεν, ἡ Μεθώνη, ἡ Κορώνη, αἱ Πάτραι, τὸ Καστέλι καὶ τὸ Ναύπλιον, τὰ ὁποῖα καὶ ἐπολιορκοῦντο ἀδιάκοπα.

1822

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.

Ὁ Κολοκοτρώνης διορίζεται διὰ διπλώματος παρὰ τῆς Κυβερνήσεως Πολιορκητὴς τῶν Πατρῶν. — Πολιορκία τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην. — Μάχη τῆς 9 Μαρτίου καὶ νίκη τῶν Ἑλλήνων. — Αἴτια τῆς διαλύσεως τῆς πολιορκίας τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν.

Ἐν ᾧ ἤμεθα ἀκόμη εἰς τὴν Κόρινθον ἡ νεοσυστηθεῖσα Κυβέρνησις ἔστειλεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην τὸ δίπλωμα τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τὸν διέταττε νὰ ἐκστρατεύσῃ μὲ τὰ Πελοποννησιακὰ στρατεύματα εἰς τὰς Πάτρας καὶ νὰ πολιορκήσῃ αὐτάς.

Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν ἀφοῦ ἐδιωρίσθη διὰ διπλώματος πολιορκητὴς τῶν Πατρῶν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Κόρινθον κατὰ τὰς 20 Ἰανουαρίου ἀφήσας ἐκεῖ τοὺς πολιτικούς, ὅσοι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Πιάδα καὶ παρέλαβαν τὸ φρούριον, καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἔτυχαν νὰ ἦναι ἐκεῖ, ὡς καὶ τὸν Ἀναγνώστην Πετιμεζᾶν τὸν τακτικὸν πολιορκητὴν τῆς Κορίνθου μετὰ τῶν καπεταναίων καὶ στρατιωτῶν τῶν Κορινθίων, Αἰγινητῶν,Ποριωτῶν, Δερβενοχωριτῶν καὶ ἄλλων, καὶ φθάσας εἰς τὴν Τριπολι-

τσᾶν ἐξέδωκε τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας νὰ ἑτοιμασθοῦν οἱ στρατιῶται κατὰ τὴν ἀναλογίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε τότε ἡ Κυβέρνησις εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὴν Γαστούνην· οἱ δὲ ἄλλοι νὰ περάσουν ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, καὶ οὕτως ὅλοι νὰ ὑπάγουν εἰς τὰς Πάτρας.

Ἡ διαίρεσις ὅμως, ἡ ὁποία ἀνεφάνη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν μεταξὺ Δεληγιανναίων καὶ Κολοκοτρώνη, τώρα παρουσιάζεται πάλιν ὑπὸ ἄλλο πρόσχημα, ὅτι δὲν θέλουν τάχα τὸν Πλαπούταν νὰ ἔχῃ τὸ τμῆμα τῆς Λιοδώρας· καὶ διὰ τοῦτο αὐτοὶ δὲν ἤθελαν νὰ ὑπάγουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἀνεκάτωναν τὰ πνεύματα τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας. Ὁ ἐρεθισμὸς αὐτὸς ἔβοσκε τόσον καιρὸν καὶ τώρα φαίνεται κορυφωμένος καὶ ἀσυμβίβαστος. Διὰ νὰ ἠμπορέσῃ δὲ ἡ ἐπαρχία τῆς Καρύταινας νὰ τοὺς ἀγαπήσῃ ἠθέλησε νὰ συναχθοῦν εἰς τὴν Βυτίναν ὅλοι οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ καπεταναῖοι τῆς ἐπαρχίας. Ἐκεῖ ἀφοῦ ἐσυνάχθησαν ἀπεφάσισαν ἐκ συμφώνου νὰ γείνῃ στρατολογία καὶ ὅλοι νὰ ὑπάγουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη. Καὶ ἔδειχναν μὲν μὲ τὰ λόγια, ὅτι ἦσαν σύμφωνοι, ἀλλ' εἰς τὰ πράγματα ἦσαν ἐναντίοι· διότι μὲ τὸ στράτευμα τοῦ τμήματός των ὁ καθένας ἐξεστράτευσαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν καὶ ἐπίασαν θέσιν χωριστήν, ὑπὸ τὰς διαταγὰς ὅμως πάντοτε τοῦ πολιορκητοῦ.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν διὰ Μαγούλιανα καὶ Ζάτουναν, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Παλούμπα, ὅπου ἔκαμε τῆς τ υ ρ ι ν α ῖ ς γράφων καὶ παρακινῶν ὅλους τοὺς ἐπαρχιώτας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν.

Ὁ δὲ Ἀναγνώστης Ζαφειρόπουλος συγγενὴς τῶν Δε-

ληγιανναίων, ὁ ὁποῖος ἕως τώρα ἦτο γραμματικὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐπῆγε μὲ τοὺς Δεληγιανναίους, διὰ τοῦτο ὁ ἀρχηγὸς ἐπῆρε πρῶτον γραμματικόν του τὸν Μιχαὴλ Οἰκονόμου, τώρα Ἐφέτην Ναυπλίας, καὶ δεύτερον τὸν Παναγιώτην Κόκκαλην, καὶ τοὺς δύο Δημιτσανίτας· τότε ἐδιώρισε καὶ τὸν Σπῦρον Σπηλιωτόπουλον Δημιτσανίτην δεύτερον ὑπασπιστήν του.

Ἀπὸ τοῦ Παλούμπα ἐτραβήξαμεν καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸν Πύργον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Γαστούνην κατὰ τὰ μέσα τῆς καθαρᾶς ἑβδομάδος τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ἐκεῖ ἐμείναμεν διὰ νὰ πανηγυρίσωμεν τὴν ἑορτὴν τοῦ ἀρχηγοῦ μας Θεοδώρου καὶ νὰ συναχθοῦν τὰ στρατεύματα.

Ὁ Γεώργιος Σισίνης μᾶς ἐδέχθη μὲ μεγάλας ἑτοιμασίας, κατὰ τὴν συνήθειαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐδέχοντο τότε τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ ἐφιλοτιμήθη νὰ ἑορτάσῃ λαμπρῶς τοῦ φίλου του τὴν ἑορτήν· ἔκαμε μεγάλην θυσίαν, ἔρριξε μάσκουλα, τουφέκια, ἔκαμε μεγάλην φωτοχυσίαν, χορούς, παιγνίδια, ἔρριχναν τὸ λιθάρι, ἐπήδαγαν, ἐπάλευαν οἱ στρατιῶται καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐφίλευσεν ὅλους τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ στρατιώτας. Εἰς ὅλα τὰ σταυροδρόμια τῆς πόλεως ἔβγαλε βαρέλια μὲ κρασί, σφακτὰ ψημένα καὶ ψωμὶ διὰ νὰ τρώγουν τὰ στρατεύματα, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἤθελαν ἐλευθέρως, καὶ τὸ βράδυ τοῦ ἔκαμαν ἐμπρὸς εἰς τὸ κατάλυμά του πυροτεχνήματα, ρουκέταις ἐκείνου τοῦ καιροῦ καὶ λοιπά.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐκινήσαμεν διὰ τὸ χωρίον Ῥιόλον καὶ Ἀλῆ Τζελεπῆ μετόχι Σπηλαιώτικον. Ἅμα ἐφθάσαμεν, ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ ἐκεῖ πατέρες ἔδοσαν τροφὰς εἰς ὅλους τοὺς διαβαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ στρατιώτας, καὶ

ἐκεῖθεν ἐτραβήξαμεν διὰ τὸ χωρίον Ἀχαΐαν· ἐκεῖ ηὕραμεν τὸν Πλαπούταν, τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον, τὸν Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην, τὸν Γεώργιον Δημητρακόπουλον, καὶ ὅλους τοὺς βουνίσιους καπεταναίους τῆς Καρύταινας, τὸν Ἀναγνώστην Παππασταθόπουλον, τὸν Ἀποστόλην Αὐγερινὸν καὶ τὸν Πέτρον Μῆτσον Πυργιώτας καὶ ἄλλους καπεταναίους.

Τὴν περασμένην ἡμέραν αὐτοὶ ἀπαντήθησαν καὶ ἐκτυπήθησαν μὲ τοὺς Τούρκους τῶν Πατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν βγαλμένοι εἰς τὰ χωρία Ἴσαρι καὶ Τσουκαλᾶ διὰ λάφυρα καὶ διὰ τροφάς. Δὲν ὑπῆρχε πολιορκία καμμία τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀλώνιζαν ὅπως ἤθελαν. Εἰς τοῦτον τὸν μικρὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ὁ Πλαπούτας ἐδιοικοῦσεν, εἶδαν πρώτην φορὰν οἱ Ἕλληνες τοὺς Ἀνατολίτας Τούρκους, ἐπολέμησαν μὲ αὐτούς, ἐσκότωσαν μερικοὺς καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν καὶ τοὺς ἐμάζωξαν κατὰ τοῦ Τσουκαλᾶ· οἱ δὲ Τοῦρκοι τὸ πρωὶ δὲν ἐξημερώθηκαν ἐκεῖ, ἀλλ' ἐπῆγαν εἰς τὰς Πάτρας, καὶ οἱ ἰδικοί μας ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ὅπου καὶ τοὺς ηὕραμεν. Ἐκεῖ μᾶς ἐδιηγήθησαν τὴν δύναμιν τῶν Ἀνατολιτῶν Τούρκων, ὅτι ἐπολεμοῦσαν καλὰ καὶ ὅτι ἐγνώριζαν καλὰ τὸ σπαθὶ καὶ τὸ μαχαῖρι, τὸ ὁποῖον ἐπετοῦσαν μακρυά· διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν Λαζοὶ Ἀνατολῖται, ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Μαύρης θαλάσσης, αὐτοὶ εἶναι οἱ πολεμικώτεροι τῆς Ἀνατολῆς. Ἀκόμη μᾶς εἶπαν, ὅτι ἔμπλεξεν ἕνα σημαντικὸν Τοῦρκον εἰς ἕνα σχοῖνον μέσα ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης μὲ 5 Ἕλληνας, αὐτὸς ἐπολέμει γενναίως καὶ μάλιστα ἐπέταξε τὸ σπαθὶ καὶ ἔκοψε τὸ καρύδι τοῦ λαιμοῦ ἑνὸς Ἕλληνος καὶ τότε εὑρῆκαν τὸν καιρὸν καὶ τὸν ἐσκότωσαν.

Μετὰ τὸ γεῦμα τὴν 1 Μαρτίου ἐστρατοπέδευσεν ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὸ χωρίον Σαραβάλι μὲ 6 1)2 χιλιάδας Πελοποννησίους καί τινας Ζακυνθίους. Οἱ στρατιῶται περνῶντες ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Γαστούνης ἐμάζωξαν ὅλα τὰ τύμπανα τῆς ἐπαρχίας καὶ τὰ παιγνίδια διὰ νὰ γλεντοῦν (διασκεδάζουν). Εἰς τὸ χωρίον Σαραβάλι, καθὼς ἔφθασαν, ἔβαλαν οἱ στρατιῶται τὰ τύμπανα ὅλα μαζὺ καὶ ἐκτυποῦσαν εἰς θέσιν ὑψηλήν, ὁπόθεν οἱ Τοῦρκοι ἄκουαν τὴν βοήν των καλλίτερα ἐβγῆκαν ἐπάνω εἰς τὸ φρούριον ὅλοι καὶ ἐκύτταζαν, καὶ τοὺς ἐφάνη πολὺ παράξενον, ἐπειδὴ πρώτην φορὰν ἔβλεπαν τοιοῦτον θέαμα.

Μετὰ ταῦτα ὁ ἀρχηγὸς ἐμοίρασε τὰς θέσεις καθὼς ἤρχοντο τὰ σώματα· ἔστειλε τοὺς Πετιμεζαίους μὲ τοὺς Καλαβρυτινοὺς ὅσους αὐτοὶ εἶχαν καὶ ὅσους εἶχεν ὁ Ζαίμης, δηλαδὴ τὸν Γεώργιον Λεχουρίτην μὲ τοὺς ἰδικούς του, καὶ ἐπίασαν τὸ Μοναστῆρι Γεροκομειό, ὁ δὲ Ζαίμης ἔμεινε καὶ ἐκοιμᾶτο εἰς τὸ Μοναστῆρι Ὀμπλὸ ἕως 2 ὥρας μακρυὰ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον καὶ ἐπηγαινοήρχετο ὅποτε ἤθελε· τοὺς δὲ Κουμανιωταίους μὲ τοὺς στρατιώτας τῶν Πατρῶν καὶ ὅλης τῆς ἐπαρχίας ἔστειλε καὶ ἐπίασαν τὴν θέσιν Κυνηγοῦ κοντὰ εἰς τὸ Γεροκομειό. Εἰς τοῦ Σαΐταγα τὸν ληνὸν ἔστειλε τὸν Γεώργιον Σέκερην ὅταν ἦλθε μὲ τοὺς Τριπολιτσιώτας· τὸν δὲ Γενναῖον καὶ τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον μὲ τοὺς Φαναρίτας εἰς τὸν Παληόπυργον. Οἱ Βοστιτσιάνοι μὲ τὸν Ἀνδ. Λόντον καὶ μὲ τὸν Δ. Μελετόπουλον ἐβαστοῦσαν ἀκόμη τὴν θέσιν Σελᾶ κοντὰ εἰς τὸ Καστέλι· εἰς τὴν Ὀβριὰ ἐστάλη ὁ Κωνσταντῖνος Πετιμεζᾶς μὲ τοὺς Γαστουνιώτας καὶ μὲ τοὺς Κεφαλλῆνας ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ. Εἰς τοῦ Ν. Λόντου τοῦ Πατραίου τὸν ληνὸν ἔπειτα ἐπίασαν ὁ

Παππασταθόπουλος, ὁ Ἰωάννης Πέτας μὲ τοὺς Ζακυνθίους, ὁ Χρηστόφ. Ζαχαριάδης, ὁ Ἀποστ. Κολοκοτρώνης καὶ οἱ Πυργιῶται· ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης εἶχε πιάσει τὴν θέσιν Πουρναρόκαστρον· τὸ δὲ ἀρχηγεῖον καὶ ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς ἄλλους Καρυτινοὺς καπεταναίους ἔμειναν εἰς τὸ Σαραβάλι καθὼς καὶ τὸ φροντιστήριον.

Τὰ πάντα ἐτακτοποιήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπαρχία τῶν Πατρῶν ἦτο ἔρημος, διότι οἱ Τοῦρκοι δὲν τοὺς ἄφιναν νὰ σπέρνουν, ὁ ἀρχηγὸς συνεννοήθη μετὰ τοῦ Σισίνη, ὅταν ἐπέρνα ἀπὸ τὴν Γαστούνην, καὶ ἐλάμβανεν ἀπὸ ἐκεῖ τὰς τροφὰς ὅλου τοῦ στρατοπέδου, ἕως ὅτου ἔπειτα ἐδιωρίσθη φροντιστὴς τῆς Κυβερνήσεως ὁ Ἰωάννης Σισίνης ὁ λεγόμενος Μουλαγιαννάκης, καὶ ἔμεινεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς διαλύσεως τοῦ στρατοπέδου.

Αὐτὴ εἶναι ἡ καλλιτέρα καὶ τακτικωτέρα πολιορκία ἀφ' ὅσας ἐκάμαμεν· διότι καὶ τάξις πολλὴ καὶ πειθαρχία, καὶ μεγάλη ξ ε σ υ ν έ ρ ι σ ι ς καὶ φιλοτιμία ὑπῆρχεν. Ἐδῶ διὰ τὴν πολλὴν ἀσφάλειαν εἴχαμεν λαμπρὰν ἀγορὰν καὶ οἱ στρατιῶται εὕρισκαν ἐκεῖ ὅ,τι ἤθελαν νὰ ἀγοράζουν.

Εἰς τὰς 2 Μαρτίου ἐβγῆκαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὴν συνήθειάν των διὰ νὰ πολεμήσουν μὴ γνωρίζοντες τὴν δύναμίν μας. Ἀφοῦ ὅμως ἐπολεμήσαμεν ἀρκετὴν ὥραν, τοὺς ἐτρέψαμεν εἰς φυγήν· ἐσκοτώσαμεν ὡς πενῆντα, ἐπιάσαμεν καὶ δύο Λαλαίους Τούρκους ζωντανούς, τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ τοὺς εἶδεν ὁ ἀρχηγὸς τοὺς ἔδωκε τὰ ἄρματά των καὶ τοὺς ἔστειλεν ὀπίσω εἰς τὸ φρούριον· μὲ αὐτοὺς παρήγγειλε καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Λαλαίους χαιρετίσματα καὶ ὅτι δὲν ἦλθε νὰ πολεμήσῃ μὲ αὐτούς, διότι ἦσαν πατρικοί του φίλοι. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐμάθαμεν, ὅτι ὁ

'Ασλὰν 'Αγάκος προτοῦ νὰ φθάσωμεν εἶχε φύγει διὰ τὴν 'Αρβανιτιά· διότι μετὰ τῆς ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς οἱ ἄλλοι 'Αλβανοὶ τῆς Τριπολιτσᾶς τοῦ εἶχαν γράψει νὰ σταθῇ ἕως ὅτου νὰ ὑπάγῃ ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλ' ἐπειδὴ ἄργησε νὰ ὑπάγῃ ἔφυγεν.

Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἐφάνη παληκάρι, ἐχώθη εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἐδίωξε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ ὀπίσω. Τότε συνέβη ἕνα πρᾶγμα περίεργον· ἕνας Τοῦρκος Λαλιώτης ἐκόντευσε νὰ πιασθῇ ἢ νὰ σκοτωθῇ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας· ἀλλ' ἀφοῦ ἄκουσε τοὺς Ἕλληνας νὰ φωνάζουν κοντά του Γενναῖε Κολοκοτρώνη, καὶ ἐγνώρισε ποῖος ἦτο, ἐπέταξε τὰ ἄρματά του καὶ τὸν ἀγκάλιασεν. Ὁ Τοῦρκος ἦτο μεγαλόσωμος καὶ ὁ Γενναῖος ἐκρύφθη εἰς τὴν ἀγκαλιά του καὶ σχεδὸν δὲν ἐφαίνετο. Ὅταν ἔβλεπε τοὺς στρατιώτας, ὅτι ἐπήγαιναν νὰ τὸν κτυπήσουν, ἔβαλλε μπροστὰ τὸν Γενναῖον καὶ ἐγλύτωνεν. Ὁ Γενναῖος τότε, ἐπειδὴ ὁ Τοῦρκος τὸν ἐπαρακαλοῦσε πολὺ νὰ τὸν σώσῃ, διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ τὸν ἀφήσουν, καὶ οὕτως ἤρχετο κοντά του, ὁ δὲ πατέρας του, ἀφοῦ τὸ ἔμαθε, τὸν ἔστειλεν ὀπίσω εἰς τὰς Πάτρας μὲ τὰ ἄρματά του.

Εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν ἦσαν οἱ Λαλαῖοι, οἱ ἐντόπιοι, ὁ 'Ισοὺφ Πασᾶς Σέραλης, ὁ Μεχμὲτ Πασᾶς ἢ Κακλαμὰν Πασᾶς, διότι οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζαν τοὺς 'Ανατολίτας Κακλαμάνους· καὶ αὐτὸν ὡς 'Ανατολίτην τὸν ἔλεγαν Κακλαμὰν Πασᾶν, ὁ ὁποῖος ἦλθε μὲ περισσοτέρους τῶν 8,000 'Ανατολίτας καὶ ἄλλους Τούρκους τὸν περασμένον Φεβρουάριον μὲ τὴν ἀρμάτα (στόλον) τοῦ Σουλτάνου· καὶ ὅλαι αἱ φρουραὶ τοῦ 'Ρίου, 'Αντιρρίου καὶ τῆς Ναυπάκτου ἐσυνάχθησαν εἰς τὰς Πάτρας μετὰ τὰς

δύο Μαρτίου, καὶ ἦσαν ὅλοι οἱ μαζωχθέντες ὑπὲρ τὰς 12,000 στρατιῶται τοῦ τουφεκιοῦ.

Εἰς τὰς 9 Μαρτίου περὶ τὰ ξημερώματα οἱ δύο Πασᾶδες ἐβγῆκαν νύκτα μὲ ὅλα τὰ στρατεύματα καὶ μὲ τὰ κανόνιά των καὶ μὲ ἕως 80 καβαλαραίους, τοὺς ὁποίους εἶχαν, καὶ ἐπῆραν τὴν πολεμικὴν θέσιν ἀντικρὺ εἰς τὸ Σκατοβοῦνι· αὐτὴν τὴν ἐφύλατταν πάντοτε κάθε ἡμέραν κατὰ διαταγὴν τοῦ Κολοκοτρώνη 100 στρατιῶται Ἕλληνες συναλλαζόμενοι ἀπὸ τὰ διάφορα σώματα. Κάθε πρωῒ πρὶν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἡ μικρὰ αὐτὴ φρουρὰ ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐκεῖ καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἐβγῆκαν νύκτα καὶ τὴν ἐπῆραν.

Οἱ ἰδικοί μας ἐπήγαιναν τὸ πρωῒ καὶ χωρὶς νὰ τοὺς ἰδοῦν ηὗραν ἐκεῖ Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐκτύπησαν ὡς χωσιασμένοι, τοὺς ἐτσάκισαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν σημαιοφόρον καὶ ἐπῆραν μίαν σημαίαν ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν Κουμανιωταίων. Ἐδιετάχθησαν ἔπειτα καὶ ἄλλοι νὰ ὑπάγουν, καὶ τοὺς ἐπῆραν καὶ αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι ἐμπρὸς καὶ ὅλον ἓν τοὺς ἐνίκων. Μετέπειτα ἐξαπλώθηκαν καὶ μᾶς ἐπῆραν γύρω τὸ Γεροκομειό, τὸ ἔκλεισαν καὶ τὸ ἐκτυποῦσαν μὲ τὰ κανόνια. Συγχρόνως ἔκλεισαν τὸν ληνὸν τοῦ Σαΐταγα, ἐκυνήγησαν ὅλους τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἐμάκρυναν καὶ ἔγειναν κύριοι ὅλης τῆς μικρᾶς πεδιάδος κοντὰ ἕως τὸν ποταμὸν Λεύκαν καὶ ἐπάνω κατὰ τῆν μάναν τοῦ νεροῦ.

Τοῦτο ἠκολούθησε διὰ πολλὰς ὥρας ἀπὸ τὴν αὐγὴν ἕως τὸ δειλινὸν ὅλον ἓν ἐνικοῦσαν οἱ Τοῦρκοι, διότι ὁ ἀρχηγὸς δὲν εἶχεν ὑπάγει εἰς τὸν πόλεμον· ἐπειδὴ εἶχε δύο ξένους εἰς τὸ Σαραβάλι τὸν ἀρχιερέα Πορφύριον Ἄρτης, ὁ ὁποῖος ἦτο στελμένος ἀπὸ τοὺς καπεταναίους τοῦ Με-

σολογγίου καὶ λοιποὺς νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην βοήθειαν, καὶ τὸν Ἀνδρέαν Καλαμογδάρτην Πατρινόν, καὶ τὸν Παναγ. Δημ. Πατρινόν, εἶχεν ὅμως στείλει τοὺς ὑπασπιστάς του, τὴν σημαίαν του, τὸ ταμπουρλόν του μὲ τὸν Νικολέτον Ζακύνθιον καὶ ὅλους τοὺς σωματοφύλακάς του. Οἱ Ἕλληνες ἐσταμάτησαν τοὺς Τούρκους εἰς ἕνα μέρος χαλικωτὸν ἀπὸ τροχάλους ἐβγαλμένους ἀπὸ τῆς σταφίδες κοντὰ εἰς τὸν σημερινὸν ταμβακόμυλον καὶ ἀντικρὺ εἰς τοῦ Σαΐταγα τὸν ληνὸν κατὰ τὴν μάνα τοῦ νεροῦ[1].

Εἰς τὴν μέσην τῆς πεδιάδος ἦτο ἕνα χορηγοκάμινον καὶ εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἦτο οἱ δύο Πασᾶδες μὲ τοὺς καββαλαραίους. Αὐτοὶ ἐκυνήγησαν τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην, ἐρχόμενον ἀπὸ τὸν Ὀμπλὸν εἰς τὸ Γεροκομειὸ καὶ ἐκόντεψαν νὰ τὸν πιάσουν ζωντανόν. Τὴν ἄκραν αὐτῆς τῆς πεδιάδος τὴν ἐβαστοῦσαν οἱ Ἕλληνες καπεταναῖοι, Πλαπούτας, Πετιμεζαῖοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἵτινες δὲν ἐπρόφθασαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰς ἀνωτέρω θέσεις. Ὅσοι ἔμειναν ἔξω καὶ οἱ κυνηγημένοι ἐπίασαν τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς αὐτῆς πεδιάδος καὶ ὠχυρώθησαν καλά, καὶ ἀφοῦ ἔφθασαν ἕως ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι ἐσταμάτησαν νὰ τοὺς καταδιώκουν.

Τότε ὅλοι οἱ καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται ἦσαν ἄνω κάτω, καὶ ἐγόγγιζαν κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ ἐκ συμφώνου μὲ ἔστειλαν ὀπίσω· εἶχαν δὲ καὶ ἄλλους προτήτερα στείλει εἰς Σαραβάλι, νὰ εἰποῦν τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος, διὰ νὰ ἦναι παρών, νὰ ἰδοῦν τί θὰ κάμουν τοὺς κλεισμένους Ἕλληνας[2].

[1] Ὁ δὲ Σ. Τρικούφης (Ἱστ. Α. 173) λέγει, ὅτι ἠνάγκασαν οἱ Τοῦρκοι τοὺς Ἕλληνας καταδιώκοντες αὐτοὺς νὰ καταφύγουν εἰς τὰ ὄρη.

[2] Ὁ Σ. Τρικούπης λέγει (Ἱστ. Β. 173) «ἐπὶ τῆς τροπῆς δὲ ταύτης τῶν

Ὁ Ἀρχηγὸς ἀπὸ τὸ Σαραβάλι εἶδε τὸν πόλεμον, ὅτι δὲν ἐπήγαινε καλὰ διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἐσκόρπισεν εὐθὺς τὰ πολεμοφόδια, τὰς τροφὰς καὶ λοιπὰ πράγματα τοῦ πολέμου καὶ τοῦ στρατοπέδου· ἔδοσε τὰ μουλάριά του εἰς τοὺς φίλους του, τὸν ἀρχιερέα καὶ εἰς τὸν Καλαμογδάρτην νὰ κολλήσουν κατὰ τὸν Ὀμπλὸν εἰς τὸ βουνόν. Διέταξεν ἔπειτα εἰς τὰς καλύβας τῶν στρατιωτῶν καὶ εἴς τινα μέρη, ὅπου ἦσαν πράγματα πολλὰ καὶ βαρέα καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τὰ σηκώσουν, καὶ ὡδήγησέ τινας ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας καὶ φροντιστάς, οἱ ὁποῖοι θὰ μείνουν ἐκεῖ, ὅταν ἰδοῦν τοὺς Τούρκους νὰ πλησιάσουν νὰ βάλουν φωτιὰ εἰς αὐτὰ καὶ νὰ τὰ κάψουν.

Ὅταν ἐπῆγα τὸν ηὗρα ἕτοιμον νὰ καββαλικεύσῃ τὸ ἄλογόν του, τὸ ὁποῖον μόνον εἴχαμεν ἐκεῖ· διότι ὅλα τὰ ἄλογα τῶν ὑπασπιστῶν καὶ καπεταναίων τὰ εἴχαμεν εἰς Γαστούνην εἰς τὰ λειβάδια. Ἐτράβηξεν ἔπειτα κατὰ τὸ ποτάμι Λεύκα, ηὗρεν εἰς τὰς ὄχθας του τὸν Γέρο Ἀναγνώστην Λεχουρίτην, ὁ ὁποῖος ἤρχετο στελμένος νὰ φωνάξῃ τοῦ ἀρχηγοῦ διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἀφοῦ ὁ γέρος τοῦ τὸ εἶπε, τοῦ ἀπεκρίθη καὶ ὁ Κολοκοτρώνης· ἔ λ α κ ο ν τ ὰ κ α ὶ σ ὺ γ έ ρ ο Λ ε χ ο υ ρ ί τ η. Ἔπειτα ἐκύτταξε κατὰ τὸν Ῥιγανόκαμπον καὶ εἶδεν ὑψηλότερα τὸν Ἀγγελῆν Κουμανιώτην, ὅστις ἤρχετο κατ᾽ ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἰς τὸ στρατόπεδον μὲ μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν καὶ μὲ μίαν σημαίαν λευκήν. Ὁ Ἀγγελῆς ἐστέκετο καὶ ἀγνάντευε τοὺς Ἕλληνας σκορπισμένους ἐδῶ

Ἑλλήνων ὁ Κολοκοτρώνης εὑρίσκετο ἐν Σαραβαλίῳ μόνος καὶ ἐκίνησεν ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Παλαιόπυργον, χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ μηδ᾽ αὐτὸς διὰ τί ἐπήγαινεν ». Ἐκτὸς τῶν ὅσα εἴπαμεν, καὶ τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν ποῦ ἐπήγαινεν, εἶναι δυνατὸν ὁ Κολοκοτρώνης νὰ μὴν ἐγνώριζε ποῦ ἐπήγαινεν, ἐν ᾧ ἐπήγαινε νὰ διοικήσῃ τὸν πόλεμον ;

καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς Τούρκους· τοῦ ἐφώναξεν ὁ ἀρχηγός· Βρὲ ποῖος εἶσαι σὺ αὐτοῦ πάνω, ἔλα 'δῶ κάτω ὅπου εἶμαι καὶ ἐγώ. Τότε ἀπὸ τὴν φωνήν του ὁ Ἀγγελῆς ἐγνώρισε τὸν ἀρχηγόν, διότι δὲν ἦτο πολὺ μακρυὰ καὶ ἦλθε μὲ τοὺς στρατιώτας του. Ἐφώναξεν ἔπειτα καὶ τοὺς ἄλλους νὰ συνάζωνται, οἵτινες ἦσαν σκορπισμένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἕως ὅτου νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἦσαν οἱ καπεταναῖοι καὶ ἐπολεμοῦσαν· καὶ ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον διεδόθη ἀμέσως ἡ εἴδησις εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἔφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης.

Ἐκύτταξε καλὰ τὸν τόπον, ἐφώναξε τὸν σημαιοφόρον τοῦ Πλαπούτα, ὅστις ἦτο ἐκεῖ κοντά, τὸν Σουμάνην, Ἀλβανὸν Τοῦρκον, ὁ ὁποῖος εἶχεν, ὡς εἴπαμεν, ἔβγει πρὶν τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἔμεινε μὲ τὸν Πλαπούταν ὡς σημαιοφόρος του. Τότε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ εἶπε· Σουμάνη, θέλω νὰ βάλῃς τὸ μπαϊράκι σου ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ Γιουροὺς μπαϊράκι τὸ Τούρκικο· καὶ αὐτὸς ἀπεκρίθη· πολλὰ καλὰ ἀρχηγὲ καὶ ἐκίνησεν.

Ἅμα ἔφθασεν εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἦτο τὸ Γιουροὺς Μπαϊράκι, εἶπε τοῦ Τούρκου μπαϊρακτάρη νὰ φύγῃ ἀπὸ 'κεῖ, διότι ὁ Σταυρὸς θὰ τὸν διώξῃ, εἶναι ὁ τόπος του καὶ νικᾷ· σοῦ τὸ λέγω τοῦτο, διότι εἶμαι καὶ ἐγὼ Τοῦρκος καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σὲ βαρέσω, θέλω νὰ φύγῃς νὰ πᾶς ὅθεν ἦλθες. Εἰς τὴν μέσην τῶν δύο σημαιοφόρων ὑπῆρχε ξερότοιχος, καὶ ὀπίσω ἀπὸ αὐτὸν ἐκρύβοντο Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες καὶ ἐκεῖ ἦσαν κρυμμένοι καὶ ὡμιλοῦσαν καὶ οἱ δύο σημαιοφόροι. Ὁ σημαιοφόρος Τοῦρκος εἶπε τοῦ Σουμάνη· Ἄπιστε πῶς ἔγεινες ῥαγιᾶς καὶ εὑρί-

σκεσαι μὲ τοὺς ἀπίστους! Ἔ! ἄφησε τώρα αὐτὰ τὰ λόγια· θὰ σοῦ πάρω τὸ μπαϊράκι, καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν κτυπᾷ τὴν Τουρκικὴν σημαίαν καὶ τὴν ρίπτει χάμου καὶ μὲ τὸ κοντάρι τῆς σημαίας κτυπᾷ τὸν Τοῦρκον, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἔφυγε καὶ ὁ Σουμάνης ἐπῆρε τὴν θέσιν του.

Ἀφοῦ ἐτοποθετήθησαν οἱ Ἕλληνες καλὰ ἐκεῖ, τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἐφώναξε τὸν Παρασκευᾶν καὶ Ἀθανάσιον ἀδελφοὺς τοῦ Πλαπούτα[1], τὸν Πανουργιᾶν, τὸν Μάστρο Γεώργη, περίφημο παλληκάρι, καὶ τὸν ἀτρόμητον Πανουσάκον Πανταζόπουλον καὶ τοὺς τρεῖς Παλουμπαίους· τοὺς εἶπε νὰ πάρουν μερικοὺς στρατιώτας καὶ νὰ πιάσουν τὸ Χορηγοκάμινον. Τοῦ εἶπεν ὁ Παρασκευᾶς τὸ πιάνομεν, ἀλλὰ χανόμεθα συμπέθερε· πηγαίνετε ἐσεῖς καὶ μὴν σᾶς μέλῃ τίποτε, ἐγὼ ἔχω τὴν ἔννοιάν σας, εἶπε, καὶ δὲν σᾶς ἀφίνω νὰ χαθῆτε.

Ἐξεκίνησαν αὐτοί, ἐπῆγαν καὶ ἕως εἴκοσι στρατιῶται μαζύ των καὶ ἐπίασαν αὐτὴν τὴν πολύτιμον θέσιν καὶ ἐδίωξαν εὐθὺς τοὺς Τούρκους καβ6αλαραίους ἀπὸ τὴν πεδιάδα καὶ δὲν ἠμποροῦσαν πουθενὰ νὰ σταθοῦν· διότι παντοῦ ἐκεῖ τοὺς ἔτρωγε τὸ βόλι· οἱ δὲ Πασᾶδες ἐτρα6ήχθησαν καὶ αὐτοὶ πέρα κατὰ τὸ Γεροκομειό. Ἔστειλεν ἔπειτα τὸν Νικολέτον μὲ τὸ ταμποῦρλον νὰ ἀναβῇ ἐπάνω εἰς μίαν μουριάν, ἥτις ἦτο ἐκεῖ καὶ νὰ κτυπᾷ τὴν σύναξιν διὰ νὰ ἀκούσουν μακρυά, ὅτι ἐκεῖ εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ νὰ συναχθοῦν οἱ σκορπισμένοι στρατιῶται.

[1] Ὁ Κολοκοτρώνης εὑρῆκεν ἐκεῖ τὸν Παρασκευᾶν Πλαπούταν, ὡς εἴπαμεν μὲ τοὺς λοιπούς, καὶ δὲν τὸν συμπαρέλαβε καθ' ὁδὸν ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β' 174).

Μετὰ ταῦτα ὁ ἀρχηγὸς καβάλα, ὁ Καραχάλιος και ὁ Φωτάκος πεζοὶ καὶ ἄλλοι τινὲς ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας, καὶ ὁ Καπετὰν Κωνσταντῆς ἀπὸ τοῦ Κοκορᾶ, ἐπήγαμεν ἄντικρυ τοῦ ληνοῦ Σαΐταγα, ὅπου ἐπολεμοῦσαν ἐκεῖ μέσα ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Νικόλαος Μπούκουρας, ὁ Γεώργιος Σέκερης, ὁ ὁποῖος εἶχε μαζύ του τὸν Προκόπιον Παππαδημητρακόπουλον· αὐτοὶ ὅλοι ἦσαν ἔξω καὶ ἐπολεμοῦσαν. καὶ ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐκυνήγησαν ἐπρόφθασαν καὶ ἐχώθηκαν ἕως 150 ὅλοι ἀπὸ διάφορα, ὡς εἴπαμεν, σώματα εἰς τὸν ληνόν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν προτήτερα τοποθετηθῆ οἱ Τριπολιτσιῶται. Ὁ ληνὸς εἶχεν εἰς τὴν μέσην ἕνα καϋμένον πύργον, ὅπου ἔβαλαν ἐπάνω οἱ στρατιῶται ξύλα καὶ ἐπολέμαγαν, γύρω δὲ τοῦ πύργου ἦτο μάνδρα.

Ὅσοι ἦσαν μέσα εἰς τὸν ληνὸν ἐπολέμησαν μὲ μεγάλην γενναιότητα, διότι οἱ Τοῦρκοι πολλαῖς φοραῖς ὥρμησαν νὰ τοὺς πάρουν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν.

Ἀφοῦ ἐπῆγεν ἄντικρυ ἐκεῖ ὁ ἀρχηγός, ὡς εἴπαμεν, ἐστάθη ὀλίγον, ἐφώναξε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἔλθουν κοντά του ὅσοι ἦσαν σκορπισμένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπάνω ἕως εἰς τὴν μάνα τοῦ νεροῦ, ἐκύτταξε δεξιά, ἀριστερά, ἔσυρε τὸ κιάλι του, ἔκαμε πῶς κυττάζει χωρὶς νὰ βγάλῃ τὸ καπάκι του ἀπ' ἐμπρός, καὶ ἀμέσως βγάλλει κάτι φωναῖς ἄγριαις· ἐπάνω τους Ἕλληνες, ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι[1]. Τότε οἱ Ἕλληνες ἐσηκώθησαν νὰ ἴδουν

[1] Ὁ πετεινὸς κτυπᾷ τὰ πτερά του, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης (Σ. Τρικ. Ἱστ. Β'. 175) δὲν ἐκτύπησε τὰ χέρια διὰ νὰ ἀκούσουν. Ἀκούονται τὰ παλαμάκια εἰς τὸν πόλεμον, ὁ ἀρχηγὸς ὅταν ἐκαβάλα εἶχε καὶ τὰ κιάλι εἰς τὰ χέριά του· πῶς λοιπὸν ἠμποροῦσε νὰ κτυπᾷ καὶ τὰ παλαμάκια; Κοτσάμπασιν ἄκριτον τὸν ἔκαμες νὰ γυρεύῃ εἰς τὸν πόλεμον τσιμποῦκι;

ἂν οἱ Τοῦρκοι ἐτσάκισαν, καὶ οἱ Τοῦρκοι πάλιν νὰ ἴδουν ποῦ εἶναι οἱ ἰδικοί των καὶ ἂν ἐ τ σ ά κ ι σ α ν· καὶ χωρὶς νὰ ἴδουν τίποτε, ἀπὸ τῆς φωναῖς τοῦ Κολοκοτρώνη ἐδόθησαν οἱ Τοῦρκοι εἰς φυγὴν χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποῦ θὰ ὑπάγουν· τότε ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸν ληνὸν οἱ κλεισμένοι Γενναῖος καὶ λοιποὶ καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν.

Ἡ θέσις Γεροκομειὸ εἶναι κ ο μ μ ά τ ι χαμήλωμα καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δυτικονότιον δὲν φαίνεται καλά, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶδαν οἱ κλεισμένοι ὀλίγον προτήτερα νὰ ἐννοήσουν τὸ τσάκισμα τῶν Τούρκων καὶ νὰ ἔβγουν προτήτερα, καὶ τότε βέβαια θὰ ἐπίαναν τοὺς δύο Πασᾶδες ζωντανοὺς καὶ ὅλους τοὺς καβαλαραίους καὶ θὰ ἔπαιρναν καὶ τὰ κανόνιά των· διότι ἡ θέσις ἦτο περιφραγμένη μὲ μεγάλαις γράναις, τῆς ὁποίαις εἶχαν διὰ τῆς σταφίδαις των οἱ Ἕλληνες, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐβιάσθησαν νὰ περάσουν εἰς ἕνα ξυλογέφυρον παλαιόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέρναγαν νερὸν οἱ Πατραῖοι καὶ ἐπότιζαν τῆς σταφίδαις των· αὐτὸ ἦτο σάπιο, καὶ ἔπεσαν εἰς τὸ χανδάκι καὶ ἐβγῆκαν εἰς τὸν αἰγιαλὸν κοντὰ εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν· ἐπειδὴ τοὺς ἐ τ ρ ά β α γ α ν τὰ βάτα, διότι δὲν ἦτο ἀνοικτὸν τὸ μέρος, ἀπὸ τὸν φόβον των ἐτάχτησαν νὰ γείνουν Δερβισᾶδες, ἀλλὰ νὰ γλυτώσουν.

Μπροστὰ εἰς τοῦ Σαΐταγα τὸν ληνὸν ἦτο ἄλλος ληνὸς καὶ χαμηλὸν σπιτάκι, ἀλλὰ τὸ εἶχαν κάψει πρὸ πολλοῦ οἱ Τοῦρκοι. Μέσα εἰς αὐτὸ τὸ χάλασμα ἐκλείσθη μὲ δέκα Τούρκους ὁ Τ ο υ φ ε ξ ή μ π α σ η ς, διότι δὲν ἐπρόφθασε νὰ φύγῃ. Ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς στρατιώτας του, ἀφοῦ ἔκαμε μπροστά, ἐπῆρε τὸν ληνόν, ἔσπρωξε τὸν τοῖχον καὶ ἔπεσεν ἡ μία πλευρὰ καὶ ἐπλάκωσε τοὺς Τούρκους· ἐπειδὴ ἡ ξυλοδεσιὰ τοῦ τοίχου, ἡ ὁποία ἦσαν χά-

μου κοντὰ εἰς τὴν γῆν ἐκάη καὶ ὁ τοῖχος ἐστέκετο εἰς τὰ κουφώματα. Ἐκεῖ ἐσκοτώθη ὁ Τουφεξήμπασης ὁ εὐμορφότερος ἄνθρωπος, πιστεύω, ἀφ' ὅσους ἔκαμεν ἡ φύσις. Αὐτὸν ἠθέλησεν ὁ Πλαπούτας νὰ τὸν σώσῃ καὶ ἐμβῆκε μέσα εἰς τὸν ληνὸν καββάλα, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε· μάλιστα δ' ἐκινδύνευσε νὰ πλακωθῇ ἀπὸ τὸ πέσημον τοῦ τοίχου.

Τὸν Τοῦρκον αὐτόν, τὸν ὁποῖον ἂν ἤξευρα ζωγραφικὴν ἤθελα τὸν ζωγραφήσει, μᾶς τὸν ἐζήτησαν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, ἂν ἦτο (σκλάβος) αἰχμάλωτος, νὰ τὸν ἐξαγοράσουν μὲ διακοσίας χιλιάδας γρόσια, καὶ φαίνεται ὅτι ἦτο ἀπὸ πολὺ σημαντικὴν καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν τῆς Ἀνατολῆς[1].

Εἰς αὐτὸ τὸ κυνήγημα τῶν Τούρκων ἐπίασαν οἱ στρατιῶται τοῦ Σέκερη ἕνα Ἑβραῖον, ὁ ὁποῖος ἦτο σαράφης τοῦ Κακλαμὰν πασᾶ. Αὐτὸς εἶχεν ἔβγει μαζὺ μὲ τοὺς Τούρκους, ἐκάθησεν εἰς ἕνα μέρος καὶ ἀγνάντευε, τὸν ἐζέσταινεν ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἐγλάρωσεν. Ἀφοῦ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐτσακίσθησαν καὶ ἔφυγαν ἐξύπνησε, καὶ ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς Πάτρας ἔχασε τὸν δρόμον καὶ ἐπῆγε μὲ ἕνα τουφέκι εἰς τὸν ὦμον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σέκερη μέσα εἰς τὸν ληνόν. Αὐτὸν τὸν Ἑβραῖον τὸν ἐπῆρεν ἔπειτα ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης.

Εἰς δὲ τὸ σῶμα τοῦ Κανέλ. Δεληγιάννη ἐπαρακολουθοῦσεν ὁ μοναχὸς Καλλίνικος Παπᾶ Κουλουρᾶς ἢ Φλεσάκος ἐπονομαζόμενος· αὐτὸς τότε εἶχε μαζύ του μίαν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ ἐπήγαινε μπροστὰ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, καὶ κοντὰ εἰς τὴν σημαίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὸν

[1] Κατὰ λάθος εἶπεν ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 178) ὅτι ἐφονεύθη ἐδῶ ὁ Κεχαγιάμπεης τοῦ Μεχμὲτ Πασσᾶ, ἀντὶ νὰ εἰπῇ ὁ Τουφεξήμπασης.

ἐκυνηγοῦσαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπέταξε κ' αὐτὸς σ' ἕνα βάτο τὴν εἰκόνα, καὶ τῆς εἶπε· Πήγαινε καὶ σὺ μὲ τοὺς Τούρκους σὰν τοὺς θέλεις· δὲν σὲ παίρνω ἐὰν δὲν δυναμώσῃς τοὺς Ἕλληνας νὰ κυνηγήσουν τοὺς Τούρκους. Ἔπειτα ἐπῆγε μακρύτερα καὶ ἐπροσηύχετο ἕως ὅτου ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι. Τὴν φυγὴν αὐτὴν τῶν Τούρκων ἐθεώρησαν οἱ στρατιῶται ὡς θαῦμα τῆς Θεοτόκου.

Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπῆγαν ὅλοι εἰς τὰς Πάτρας, ἀλλ' ἔκαμαν ὅπως ἦλθε τοῦ καθενός· ἐπῆραν τὰ βουνά, κατὰ τὰ Σιχενὰ μέσα τῆς σταφίδαις διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Καστέλι καὶ καθὼς δὲν τῆς εἶχαν δουλεύσει δύο χρόνια, ἔγειναν ἡ φράκταις καὶ τὰ βάτα τόσον μεγάλα καὶ πυκνά, ὥστε ἐκρατοῦσαν τὴν ἀρκοῦδα. Πολλοὺς Τούρκους ηὗρα ἐκεῖ πεθαμμένους, πιασμένους ἀπὸ τὸ βραχί· ἐπειδὴ ἐμποδίζοντο ἀπὸ τῆς φράκταις καὶ τὰ βάτα. Τοὺς ἔψαξα ἀπὸ περιέργειαν καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ εὕρω καμμίαν πληγὴν ἐπάνω των καὶ ἐσυμπέρανα, ὅτι ἀπὸ τὸν φόβον των ἀπέθαναν, οἱ δὲ ζωντανοὶ ἔφευγαν, καὶ δὲν ἐκύτταζαν ὀπίσω των, καὶ ἐφώναζαν ἐἴβαλλα Κολοκοτρώνη.

Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἄφησαν ὑπὲρ τοὺς 400 σκοτωμένους· καὶ πόσα ἄλλα κακὰ ἔπαθαν αὐτοὶ τὰ γνωρίζουν. Ἀπὸ τότε οἱ Ἕλληνες ἔμαθαν καὶ τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν· διότι ἐμβῆκαν μαζὺ μὲ τοὺς Τούρκους μέσα εἰς τὰ χαλάσματα· ἐπειδὴ ἐπέρασαν ἀπὸ τὸν Ταμπαχανᾶ καὶ τὸν Ἁγιώργη καὶ λοιπὰ μέρη. Οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τότε ἔχασαν πολὺ καὶ πλέον δὲν ἐβγῆκαν πανστρατιᾷ, ἐνόμισαν μάλιστα τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸ τῆς μάχης ὡς στρατήγημα τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλὰ μικροὺς ἀκροβολισμοὺς ἔκαμναν ἔπειτα ἕως ὅτου ἐλύθη ἡ πολιορκία.

Μετὰ τὴν περίφημον αὐτὴν μάχην ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἐπέρασε, κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρός του, εἰς Ῥούμελην εἰς τὸ Μεσολόγγιον κατὰ ζήτησιν τῶν Ῥουμελιωτῶν καὶ τοῦ Ἄρτης Πορφυρίου, καὶ κατόπιν αὐτοῦ ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης· μετὰ ταῦτα πάλιν ὁ Π. Γιατράκος μὲ τοὺς Μιστριώτας πρὸς βοήθειαν τῶν ἀδελφῶν μας Μεσολογγιτῶν.

Ὅταν ἐπολιορκοῦμεν τὰς Πάτρας οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι καὶ οἱ Λαλαῖοι ἤρχοντο εἰς ὁμιλίαν συνεχῶς μὲ τοὺς Ἕλληνας, διότι εἶχαν τὴν ἄδειαν τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἕνας Τοῦρκος εἶπεν ὅ,τι λέγομεν τώρα, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀδιόρθωτα τὰ πράγματα, καὶ ὅτι καλὸν εἶναι νὰ πιάσωμεν ἡμεῖς τοὺς μεγαλειτέρους μας ἀγᾶδες καὶ ἐσεῖς τοὺς ἰδικούς σας καὶ νὰ τοὺς σκοτώσωμεν διὰ νὰ γλυτώσωμεν ὕστερον ἀπὸ τοὺς Φράγγους. Αὐτὴν τὴν ἕνωσιν θέλομεν, διότι αὐτοὶ δεκατίζουν καὶ τὰ αὐγὰ ἀκόμη οἱ χουρσούζιδες καὶ ἀχαίρευτοι ἀφεντάδες.

Ἐν ᾧ τοιουτοτρόπως ἐξηκολούθει ὁ ἀρχηγὸς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν καὶ ἐλπίζαμεν γλήγορα νὰ ἴδωμεν τὴν πτῶσίν της, ἐφάνη εἰς τὴν Κόρινθον καὶ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν συνωμοσία κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ Ἐκτελεστικόν, ἡ Βουλὴ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὴν Γερουσίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ οἱ λεγόμενοι ἄρχοντες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἐφθόνησαν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ συνώμοσαν, διότι τὸν εἶδαν παραδόξως εἰς ὑψηλὴν θέσιν χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν· ἐπειδὴ ἀνέβη καθὼς ὁ Ἰμάμης ἀναβαίνει μέσα ἀπὸ τὴν τρούλαν τοῦ τζαμιοῦ καὶ φαίνεται τὸ κεφάλι του ὅταν φωνάζῃ, ἐκτός τινων ὁπλαρχηγῶν καὶ καπεταναίων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μὲ αὐτόν, καθὼς καὶ ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὅσοι ἤλπιζαν, ὅτι διὰ μέσου αὐτοῦ θὰ

ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα. Ἡ τότε Διοίκησις τὸ Ἐκτελεστικόν, ἡ ὁποία ἦτο εἰς τὴν Κόρινθον ἔκαμε τοὺς διορισμοὺς τῶν ἀρχόντων, νὰ πάρουν τὰ ὅπλα τῆς ἐπαρχίας των ὁ καθείς, καὶ νὰ ἔβγουν εἰς τὴν Ῥούμελην εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ ἐκεῖ δὲ αἱ ἀρχαὶ ἦλθαν εἰς τὸ Ἄργος. Δὲν γνωρίζω τὸν μοιρασμόν, ποῖος εἰς τὴν μίαν καὶ ποῖος εἰς τὴν ἄλλην θέσιν. Οἱ ἄρχοντες ἄρχισαν εἰς τὰ γερὰ τὴν στρατολογίαν καὶ ἐβίαζαν τοὺς κατοίκους, ὥστε ἄρχισεν ἡ πολιορκία τῶν Πατρῶν νὰ ὀλιγοστεύῃ.

Εἰς αὐτὴν τὴν στρατολογίαν ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Γ. Σισίνης δὲν ἔλαβαν μέρος· ὁ μὲν ἕνας, διότι ἦτο τότε φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ διότι εἶχε καὶ τὸν Μούρτζινον στενώτατον φίλον τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ δυνατὸν εἰς τὴν Μάνην ἀντίπαλόν του· διὰ τοῦτο καὶ ἄρματα κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη δὲν ἐδύνατο νὰ κινήσῃ. Ὁ δὲ Γ. Σισίνης, διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο μέγας καὶ δυνατὸς εἰς Πάτρας, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τὴν Γαστούνην καὶ ἀπὸ τὸν Πύργον καπεταναῖοι ἦσαν μαζὺ μὲ αὐτόν, καθὼς ὁ Ἀν. Παπασταθόπουλος, οἱ Αὐγερινοί, οἱ Βιλαέται, οἱ Μοσχουλαῖοι, οἱ Καραμεραῖοι, οἵτινες μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐκατοίκησαν εἰς τοῦ Λάλα καὶ ἔλαβαν ἐκεῖ ἐπιρροὴν καὶ ἄλλοι, καὶ μάλιστα ὁ Κωνσταντῖνος Πετιμεζᾶς, ὁ ὁποῖος τότε εἶχεν ἐπιρροὴν εἰς τὸ τμῆμα τῆς Κάπελης εἰς τὴν Γαστούνην.

Τὰ σχέδια ὅλα, ὅσα ἐγίνοντο εἰς Κόρινθον, ἐμάνθανεν ὁ πολιορκητὴς ἀπὸ τὸν Γεώργιον Σέκερην, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς πολιτικούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἀπὸ διαφόρους φίλους του. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς Πε-

λοποννήσου, καὶ τὸ παραμικρὸν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ τὸ μάθῃ, ὅσον καὶ ἂν ἦτο μυστικόν. Οἱ κατὰ τόπους καὶ παντοῦ φίλοι του τὸν ειδοποιοῦσαν τὰ πάντα, καὶ ὅλαι αἱ ὑποθέσεις τῆς Πελοποννήσου τότε ἤρχοντο εἰς αὐτὸν ὡς κριτὴν μᾶλλον· διὰ τοῦτο εἶχε καὶ ἐπιτροπὰς διαφόρους εἰς τὰς ὑποθέσεις, πολιτικὰς καὶ ἐγκληματικάς, καθὼς καὶ τοῦ στρατοπέδου. Ὁ δὲ Γ. Σέκερης ἀνεχώρησε τὸν Μάϊον ἀπὸ τὴν πολιορκίαν διὰ τὸ Ἄργος, ὅπου ἔλαβε τὰς διαταγὰς καὶ αὐτὸς τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν στρατολογίαν, καὶ μὲ αὐτὸν διετάχθη νὰ ὑπάγῃ καὶ ὁ Ῥήγας Παλαμήδης. Ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐσύναξαν τὴν ἀναλογίαν των ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἀνεχώρησαν καὶ πρῶτοι ἔφθασαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, τὰ ὀνομαζόμενα Μύγαις καὶ Ἀέραις.

Ἀφοῦ ἔμαθε τότε ὁ ἀρχηγὸς τὰ πράγματα τῆς Κορίνθου, ὅτι δὲν ἦσαν τόσον καλά, ἔκαμε στρατιωτικὸν συμβούλιον ἀπὸ ὅλους τοὺς σωματάρχας καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ τοῦ κάμουν τὴν χάριν νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως εἰς τὴν Κόρινθον νὰ ἰδῇ τί πρᾶγμα εἶναι ἡ Κυβέρνησις καὶ τί μυαλὰ ἔχει, νὰ σταθοῦν μὲ προσοχὴν εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ ἀφίνει ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὴν ἀρχηγίαν τὸν Πλαπούταν. Ἡ δὲ ἀρχηγία αὐτὴ εἰς τὸν Δ. Πλαπούταν ἔμεινε 40 μόνον ἡμέρας, τὸ ὁποῖον καὶ ἔγεινεν. Ἅμα δὲ ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Κόρινθον, ἐγὼ ἔφυγα διὰ τὰ Μαγούλιανα καὶ τὸν ἀντάμωσα πάλιν εἰς τὴν Βυτίναν, ὅταν ἐπέστρεφεν ὀπίσω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ τὰς Πάτρας, καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγα μαζύ του εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Πατρῶν.

Εἰς τὴν ἀπουσίαν του ὁ Πλαπούτας ἔκαμε πολλοὺς μικροὺς καὶ μεγάλους πολέμους καὶ ἐστενοχώρησε τόσον

τοὺς Τούρκους, ὥστε μετὰ δύο μηνῶν πολιορκίαν ἤθελε πέσει ἡ Πάτρα.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀφοῦ εἶδεν εἰς Κόρινθον ὅλα, ὅσα τοῦ ἔκαμναν καὶ τοῦ εἶπαν οἱ ἐκεῖ πολιτικοί, ἦτο πολὺ συλλογισμένος, καὶ μάλιστα εἰς τὴν διάβασίν του ἀπὸ Τριπολιτσᾶν ἐβλασφήμησεν ἀπὸ τὸν πολύν του ἀγανακτισμὸν λέγων εἰς τοὺς ἰδικούς του· τ ί κ α κ ὸ ἐ π ά θ α μ ε ν· ὅ σ ο υ ς Τ ο ύ ρ κ ο υ ς ἐ σ κ ο τ ώ σ α μ ε ν ἄ λ λ ο ι τ ό σ ο ι ἔ γ ε ι ν α ν. Διὰ τούτων ἐννοοῦσε τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὰ πάθη, καὶ ὅτι ἀφοῦ ἐφόρεσαν καὶ τὰ Τούρκικα φορέματα, δὲν διέφεραν οὐδὲ κατὰ τὸ ἐξωτερικόν, ἀλλ' ἐβλέπαμεν τῷ ὄντι Τούρκους μὲ ὀνόματα Χριστιανικά.

Ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὸ Σαραβάλι, εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον, ἦλθαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι νὰ τὸν δεχθοῦν καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσουν, τί εἶδε καὶ τί καλὰ τοὺς ἔφερε. Τοὺς ἀπελογήθη καὶ τοὺς εἶπε τὴν κοινὴν παροιμίαν· π ο ῦ ἦ σ ο υ ν; π ο ύ π ε τ α· τ ί ἔ κ α μ ε ς; τ ί π ο τ α. Ἀφοῦ ἐκούνησε τὴν κεφαλήν του, μὲ τὴν συνειθισμένην εὐγλωττίαν του τοὺς ἔκαμεν ὅλους νὰ χαροῦν, ἐπαινῶν τὴν γενναιότητα καὶ τὴν μεταξύ των πειθαρχίαν καὶ ὅτι τὸν ἔβγαλαν ἀσπροπρόσωπον εἰς τὴν ἀπουσίαν του· τοὺς εὐχαρίστησε καὶ τοὺς εὐχήθη καὶ ἄλλην φορὰν νὰ τὸν βοηθήσουν μὲ τὴν καλήν των διάθεσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα μας κατὰ τῶν ἐχθρῶν Τούρκων καὶ Χριστιανῶν.

Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἔδοσαν εἰς τὸν κάθε ἕνα νὰ ὑποπτεύῃ χωρὶς καὶ νὰ ζητῇ ἐξηγήσεις· ἀλλ' ὅλοι ὅσοι εἶχαν μυαλὸν ἐννόησαν, ὅτι τρέχομεν εἰς τὰ χαμένα, καὶ ὅλο σκεπτικοὶ ἦσαν οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ στρατιῶται· ἄνοιγαν

τὰ 'μμάτια των καὶ ἐμεγάλωναν τ' αὐτία των νὰ μάθουν καὶ ν' ἀκούσουν τί θὰ γένῃ καὶ τί θὰ κάμῃ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ὁ ἀρχηγός. Εἰς τὸν συλλογισμὸν αὐτὸν ἔγειναν τὰ μυστικὰ ὅλα τὰ κατὰ Κολοκοτρώνη γνωστά. διότι ἔφθασαν καὶ τὰ νέα διατάγματα τῆς στρατολογίας τῶν ἀρχόντων.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦλθεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν εἰς τὸ Σαραβάλι, ὅπου ἦτο τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ Ἠλίας Χρυσοσπάθης, γνωστὸς εἰς ὅλους διὰ τὴν ἀποστολικήν του ζωὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἦτο ἀπεσταλμένος ἀπὸ πολλοὺς δυνατοὺς τὸν Π. Μαυρομιχάλην, Μούρτσινον, Καπετανάκιδες, Δουράκιδες καὶ Κουμουνδουράκιδες καὶ τοὺς λοιποὺς καπεταναίους τῆς Μάνης, ὅτι θὰ χαθῇ τάχα ἡ πατρίδα μας ἀπὸ τὸν πολιτικὸν δρόμον, ὅτι ἐδιαίρεσαν τοὺς στρατιωτικούς, καὶ αὐτοὶ θέλουν νὰ λάβουν τὰ ἄρματα, καὶ ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ εὕρουν καιρὸν νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ λοιπά. Ταῦτα λέγων ἐρέθισε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς λοιποὺς καπεταναίους μικροὺς καὶ μεγάλους νὰ λύσωμεν τὴν πολιορκίαν, νὰ ὑπάγωμεν εἰς Τριπολιτσᾶν, νὰ πάρωμεν ὅλον τὸ σῶμα τῆς Γερουσίας καὶ νὰ καταβῶμεν εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἦσαν καὶ τὰ ἄλλα δύο σώματα ἡ Βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ νὰ ζητήσωμεν Συνέλευσιν. Καὶ εἰς μὲν τὸν Κολοκοτρώνην ἔλεγε νὰ ζητήσωμεν τὰ δίκαιά μας, εἰς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Κολοκοτρώνη νὰ τοὺς περάσωμεν ἐν στόματι μαχαίρας, καὶ ἦτο πολὺ μυστικὸν ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν· διότι ὁ ἀρχηγὸς οὐδὲ νὰ ἀκούσῃ ἤθελε περὶ φόνου διὰ τὸν παραμικρότερον Ἕλληνα.

Ἀφοῦ ἔμαθεν αὐτὰ ὁ ἀρχηγὸς καὶ τὰ νέα, ὡς εἴπα-

μεν, διατάγματα τῆς στρατολογίας, εὑρέθη εἰς δεινὴν θέσιν καὶ συνεννοήθη μὲ τοὺς ἰδικούς του ἀξιωματικούς, τὸν Δημ. Πλαπούταν, Ἀναγνώστην Παπασταθόπουλον, Γεωρ. Π. Δημητρακόπουλον, Νικόλαον Μπούκουραν, Χριστόφ. Ζαχαριάδην, Ἰωάννην Πέταν, μὲ τοὺς ὑπασπιστάς του καὶ τὸν γραμματέα του Μιχαὴλ Οἰκονόμου. Ὁ δὲ Πλαπούτας τότε ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Καρύταινα, διότι ἐμάθαμεν, ὅτι ἡ Ἐφορεία τῆς Καρύταινας ἄρχισε νὰ μᾶς ἀντενεργῇ. Ὁ δὲ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης ἀρρώστησε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὰ Νεζερά, ὅπου τὸν ἰάτρευσεν ὁ Στάμος Δασκαλόπουλος εὑρεθεὶς τότε ἐκεῖ. Μετὰ δὲ τοῦτο διέταξεν ὁ ἀρχηγὸς νὰ γένῃ στρατιωτικὸν συμβούλιον καὶ νὰ ζητήσῃ τὸν λόγον τῶν καπεταναίων, α΄.) ἂν θὰ ἦναι μαζύ του εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἄλλων ἐχθρῶν, ὅσοι ἔφεραν ἐμπόδιον διὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας, κτλ, κτλ. β΄.) νὰ σταθοῦν εἰς τὰς θέσεις των ἕως νὰ εἰδοποιήσῃ τὰ πλησιόχωρα νὰ ἀπομακρυνθοῦν καὶ νὰ διώξουν τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ ποίμνιά των διὰ νὰ μὴν ἔβγουν οἱ Τοῦρκοι καὶ τοὺς αἰχμαλωτίσουν.

Μόλις ἐτελείωσαν τὸ συμβούλιον καὶ φθάνει πεζὸς ἀπὸ τὰ Μαγούλιανα ἀπὸ τὸν ᾿γκαρδιακὸν φίλον τοῦ Κολοκοτρώνη Ἀναγνωστάκον Παπαγιαννακόπουλον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔγραφεν ὅλα τὰ περιστατικὰ τῆς συνωμοσίας καὶ τὴν μεγάλην ἐνέργειαν κατ᾿ αὐτοῦ τῶν προὑχόντων καὶ ἰδίως τοῦ Ἀναγνώστη Δεληγιάννη. Αὐτὸς ἐφοβέριζε τοὺς φίλους τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅτι θέλει δημεύσει τὰ πράγματά των ἂν δὲν τὸν παρακολουθήσουν εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Συγχρόνως ἦλθε καὶ γράμμα τοῦ υἱοῦ του Πάνου, ὁ ὁποῖος ὡς χιλίαρχος τῆς Πελοποννησιακῆς Γε-

ρουσίας, ἦτο στελμένος ἀπὸ αὐτὴν εἰς τὸ Ἄργος διὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς παραδόσεως τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ Γερουσία εἶχε στείλει μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ τὰ μέλη της, τὸν Βρεσθένης καὶ λοιποὺς μὲ τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην νὰ παρευρίσκεται εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς συνθήκης τῶν Τούρκων μὲ τὴν Βουλὴν καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν[1]. Δι' αὐτὴν τὴν συνθήκην ἐρώτα τὸν πατέρα του καὶ ἐζήτει τὴν ἄδειαν νὰ πάρῃ κανὲν σπίτι εἰς τὸ Ναύπλιον, καθὼς παίρνουν καὶ οἱ λοιποὶ βουλευταὶ καὶ ἐκτελεσταὶ καὶ ὁπλαρχηγοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε ἐκεῖ· μεταξὺ δὲ ἄλλων τοῦ ἔγραφε καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς συνθήκης.

Τὰ γράμματα αὐτὰ διαβάσας ὁ Κολοκοτρώνης ἐταράχθη πολύ· καὶ εἰς μὲν τὸν Πάνον ἀπάντησεν οὕτως· ὅτι δὲν θέλει τίποτε νὰ κάμῃ, ἂν οἱ ἄλλοι κάνουν ἀνόητα, καὶ ὅτι τὴν συνθήκην αὐτὴν τὴν βλέπει ὡς μηδέν· ἔπρεπε νὰ πάρουν τὸ Παλαμήδι καὶ ὄχι τὸ Μπούρτζι, διὰ νὰ ἦναι καββάλα καὶ ὄχι ἀποκάτω· τοῦ ἔγραφεν ἀκόμη νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του μὴν τύχῃ καὶ ἔλθῃ ἡ ἀρμάδα καὶ στράτευμα Τουρκικὸν ἀπέξω ἀπὸ τὸν Σουλτάνον εἰς βοήθειαν τῶν Ναυπλιωτῶν καὶ τὸν μπερδέψουν καὶ χάσῃ τὴν ζωήν του καὶ φέρῃ ἀνυποληψίαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸν δὲ Παπαγιαννακόπουλον εἰς Μαγούλιανα εἰδοποίησεν, ὅτι θέλει ἀνταμωθῇ γλήγορα, καὶ νὰ μὴν ἐνδώσουν εἰς τίποτε ἀφ' ὅσα τοὺς λέγει ὁ Α. Δε-

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 258) ὅμως λέγει ὅταν ἡ Κυβέρνησις διέτριβεν ἐν Ἄργει ἦλθαν πρὸς αὐτήν τινες τῶν Γερουσιαστῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος Βρεσθένης εἰς συμβιβασμὸν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Γερουσίας, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀληθές· διότι αὐτοὶ ἐπῆγαν νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς συνθήκης.

ληγιάννης, καὶ νὰ ἦναι ὅλοι ἕτοιμοι ἕως δευτέραν του ἐπιστολήν.

Ὀλίγον ὕστερα ἀπὸ τὸ συμβούλιον ἄρχισαν οἱ καπεταναῖοι ἀπὸ ὀλίγοι νὰ φεύγουν ἀπὸ τὰς θέσεις των καὶ νὰ πηγαίνουν εἰς τὰ χωρία των διὰ νὰ φυλάξουν τῆς φαμιλίαις των· καὶ διότι οἱ προὔχοντες τοὺς ἐφοβέριζαν νὰ τοὺς πάρουν μαζύ των, ὥστε οὔτε τὸ τέταρτον τοῦ στρατοῦ ἀπέμεινεν. Ὁ ἀρχηγὸς βλέπων αὐτά, ἐν ᾧ εἶχε στείλει προτήτερα πεζοδρόμους δι' ὅλας τὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς ἔλεγε νὰ ἦναι ὅλοι ἕτοιμοι, καὶ μάλιστα τὰ τριγύρω χωρία διὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν ἔξοδον τῶν Τούρκων, ἔβγαλε μερικοὺς καββαλαραίους μετὰ τὸ γεῦμα νὰ πλησιάσουν τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν καὶ νὰ κρατοῦν δι' ἀκροβολισμοῦ τοὺς Τούρκους ἕως νὰ φύγουν οἱ πεζοὶ στρατιῶται καὶ σκορπίσῃ τὰς τροφάς, πολεμοφόδια, πρόβατα, κτλ. Συγχρόνως δὲ ἐκοινοποίησεν εἰς τὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἔμεινεν, ὅσοι θέλουν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν νὰ εὑρεθοῦν τὸ ἑσπέρας εἰς Ἀχαΐαν, καὶ ὅτι διὰ τῆς Γαστούνης θὰ ἦναι ὁ δρόμος των εἰς Καρύταινα καὶ εἰς Τριπολιτσᾶν. Εἰ δὲ καὶ ὁ δρόμος τοὺς ἔρχεται μακρυνὸς καὶ θέλουν νὰ ὑπάγουν εἰς τὰ σπίτιά των ν' ἀλλάξουν καὶ νὰ ἑτοιμασθοῦν, ἔχουν τὴν ἄδειαν ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν νὰ εὑρεθοῦν εἰς Τριπολιτσᾶν. Οἱ καββαλαραῖοι λοιπὸν ἐβγῆκαν καὶ ἐπῆγαν καὶ ἔδοσαν αἰτίαν, ἔκαμαν ἀκροβολισμὸν ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας μὲ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ οἱ Τοῦρκοι ἐννοήσαντες τὴν φυγὴν τοῦ στρατοπέδου ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ φρούριον πανστρατιᾷ, καὶ ἀμέσως ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὰς καλύβας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ μοναστῆρι Γεροκομειὸ καὶ εἰς τὸν ληνὸν τοῦ Σαΐταγα, ἔφθασαν καὶ εἰς τὸ Σαρα-

βάλι καὶ ἔκαψαν τὸ ἀρχηγεῖον καὶ ὅλα τὰ καλύβια καὶ ὅ,τι εἶχαν ἐκεῖ ἀφήσει οἱ Ἕλληνες.

Εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν ἦσαν περίπου 12,000 Τοῦρκοι, ὁ Γιουσοὺφ πασᾶς Σέραλης, οἱ Λαλαῖοι, οἱ ἐντόπιοι, καὶ ὁ Καχλαμὰν πασᾶς καὶ λοιποί. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς οἱ ὑπασπισταὶ καὶ ὅσοι εἶχαν ἄλογα ἐστάθησαν εἰς τὸ Μονοδένδρι, θέσιν στενήν, ἐκτύπησαν τὴν προστέλαν (ἐμπροθοφυλακὴν) τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὕτως ἐσυνάχθησαν τὸ αὐτὸ βράδυ εἰς Ἀχαΐαν. Οἱ γραμματικοὶ ὑπὸ τὸν πρῶτον γραμματέα του Μιχαὴλ Οἰκονόμου ὅλον ἓν ἑτοίμαζαν τὰς προκηρύξεις τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τὰ ἰδιαίτερα γράμματα διὰ ὅλας τὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς φίλους του, νὰ ἑτοιμασθοῦν καὶ νὰ ἔλθουν ὅλοι εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· ἔγραψεν ἀκόμη εἰς τὴν Ῥούμελην εἰς τὸν Ὀδυσσέα καὶ τὸν Νικήταν τὸν σκοπὸν τῆς διαλύσεως τῆς πολιορκίας, καὶ νὰ ἑτοιμασθοῦν καὶ αὐτοὶ νὰ εὑρεθοῦν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς τὸ Ἄργος. Ἔγραφε δὲ καὶ εἰς τὸν Δ. Ὑψηλάντην, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζεν ἀκόμη, ὅτι ἦτο εἰς τὴν Ῥούμελην, ἀλλ' αὐτὸς ἦτο φερμένος ὀπίσω εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἐπροέδρευεν εἰς τὴν Βουλήν· εἶχε δὲ προσέτι εἰδοποιήσει τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ὁ Δράμαλης θὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Πελοποννήσου.

Ἀφοῦ ἐξεδόθησαν τὰ γράμματα ἀπὸ τὴν Ἀχαΐαν ἔστειλε μπροστὰ εἰς Γαστούνην εἰς τὸν Σισίνην τὸν Ἀναγνώστην Παπασταθόπουλον καὶ τὸν Γ. Δημητρακόπουλον ἐξ Ἀλωνισταίνης τῆς Γόρτυνος διὰ νὰ τὸν ψ α ρ έ ψ ο υ ν τί φρονεῖ· διότι εἶχε μάθει ὁ ἀρχηγός, ὅτι ἤθελεν ἔβγει μὲ τοὺς στρατιώτας του νὰ τοῦ ἐμποδίσῃ τὸ ἔμβασμα εἰς τὴν πόλιν τῆς Γαστούνης· ἀλλ' ἀφοῦ οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπῆγαν καὶ εὑρῆκαν τὸν Σισίνην πολλὰ διαφορετικὸν καὶ

καταγινόμενον εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ φίλου του Κολοκοτρώνη ἐκατάλαβαν, ὅτι ἡ φημιζομένη εἴδησις ἦτο ψευδής. Ἔπειτα ἦλθε καὶ ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὡμίλησαν ὅλα τὰ περιστατικὰ καὶ ἔκαμε γνωστὸν εἰς τὸν Σισίνην τὸ προλαβὸν σχέδιόν του καὶ τὰ αἴτια ὅλα ὅσα τὸν ἔκαμαν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν· ἀφοῦ δηλαδὴ ἡ Γερουσία, ἡ Βουλή, τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ οἱ ὁπλαρχηγοὶ ἔλθουν εἰς τὸ Ἄργος νὰ γένῃ συνέλευσις καὶ νὰ ζητήσουν τὰ δίκαια τῆς πατρίδος καὶ τῶν στρατιωτῶν· καὶ νὰ φροντίσουν περὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ ὄχι νὰ ἐκστρατεύσουν οἱ ἄρχοντες, καὶ οἱ ἐχθροὶ νὰ ἔχουν τὰ φρούρια καὶ οὕτω νὰ κινδυνεύῃ ἡ πατρίδα μας[1].

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης πονηρὰ ἐκφράζεται κατὰ Κολοκοτρώνη (Ἱστ. Β'. 262). «Ὅτι ἰδὼν τὴν ὑφαρπαγὴν τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐναπολειφθεὶς μετ' ὀλίγων ἔλυσε πλήρης ὀργῆς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν καὶ ἀνέβη εἰς Τριπολιτσᾶν, κηρύττων ὅθεν διέβαινεν ἀσιδοσίαν πρὸς ἕλκυσιν τοῦ λαοῦ καὶ ἑτοιμαζόμενος νὰ καταβῇ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀργολίδα ἵνα κριθῇ, ὡς ἔλεγε, μετὰ τῶν ἐναντίων του, ἀλλὰ διανοούμενος κυρίως νὰ ἀνατρέψῃ τὰ καθεστῶτα καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ στρατοκρατίαν». Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ μέχρις ὅτου ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν εἶχεν ἕως 4,000 στρατιώτας καὶ δὲν ἔμεινε μετ' ὀλίγων. Ἀλλὰ πῶς ἐπέρασεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἱστορικοῦ μας νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἤθελε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν Κυβέρνησιν διὰ τῆς στρατοκρατίας; Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς εἶπε τὰ ἀξιομνημόνευτα λόγια· «Ἂς λέγουν ὅ,τι θέλουν (οἱ πρόκριτοι), ἔχουν δίκαιον· διότι βλέπουν τούτους σκοτωμένους, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχαν μαζὺ τὴν ἐξουσίαν, τώρα τὴν ἐπῆρε τὸ ἔθνος κτλ.;» Προκηρύττων δὲ ὅτι διὰ τῆς συνελεύσεως θὰ ζητήσῃ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος, δὲν θὰ εἴπῃ, ὅτι ἐκήρυττεν ὅθεν διέβαινεν ἀσιδοσίαν εἰς τὸν λαὸν διὰ νὰ τὸν ἑλκύσῃ. Ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου πάντοτε τὸν ἐθεώρει ὡς πατέρα του καὶ παντοῦ τὸν ἠκολούθει, διότι ἐγνώριζε τὸν εὐεργέτην του. Τὸ τεμάχιον τοῦτο ἔλαβε σχεδὸν κατὰ λέξιν ἀπὸ τὸν Π. Πατρῶν σελ. 124 μὲ ὅσους στρατιώτας ἐσύναξε καθ' ὁδὸν ἔφθασεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, κηρύττων ἀσιδοσίαν εἰς τὸν λαὸν διὰ νὰ τὸν

Αὐτὰ ἀφοῦ ἤκουσεν ὁ Σισίνης ἐνέκρινε τὸ σχέδιόν του καὶ ἔδοσε τὸν λόγον τῆς τιμῆς του, ὅτι θέλει τοῦ εἶναι σύντροφος μέχρις αἵματος. Ἀνεχώρησε λοιπὸν ἐκεῖθεν ὁ ἀρχηγὸς διὰ τὸν Πύργον καὶ ἕως νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Γαστούνην ἀπὸ τοὺς 6,500 στρατιώτας τοῦ ἀπέμειναν ἕως χίλιοι, καὶ ἀπὸ τὴν Γαστούνην ἕως εἰς τὸν Πύργον τοῦ ἀπέμειναν ὡς 500· διότι ὁ κόσμος ἔφευγεν, ὡς εἴπαμεν, μὲ τὴν ἄδειάν του διὰ τὰ σπίτιά των· ἡ δὲ δύναμις τοῦ Σισίνη διετάχθη νὰ ἑτοιμασθῇ νὰ ἀσφαλίσῃ τὸν τόπον ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῶν Πατρῶν.

Εἰς τὸν Πύργον ἔτυχε τότε ὁ Λαρίσσης ὁ νεοδιορισθεὶς ἀρχιερεὺς τῆς ἐπαρχίας Ἥλιδος Κύριλλος. Καθὼς ἦλθε νὰ εὐχηθῇ τὸν ἀρχηγόν, τοῦ εἶπε πολλὰ καὶ προσέτι, ὅτι δὲν ἔκαμε καλὰ νὰ ἀφήσῃ τὰς Πάτρας καὶ νὰ ἔβγουν οἱ Τοῦρκοι νὰ σκλαβώσουν τοὺς Χριστιανούς, καὶ θὰ κακοφανῇ τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι χωρὶς τὴν διαταγήν της ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἄλλα πολλά. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης τὸν ἐρώτησε πόθεν εἶναι ἡ πατρίδα του, καὶ πόσον καιρὸν ἔχει εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ πανιερότης του. Ἀπεκρίθη, ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὴν Δημιτσάναν, ὀνομάζεται Μπογάσαρης καὶ ἐμεγάλωσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Κολοκοτρώνης τότε τοῦ εἶπε· *νὰ σοῦ εἰπῶ, Πανιερώτατε· γνωρίζεις κάτι πουλιὰ ὅπου τὰ λέγουν πέρδικες καὶ κηλαϋδοῦνε πολὺ νόστιμα; Μάλιστα*, εἶπεν ὁ *Ἀρχιερεύς, ἔχουν καὶ καλὸ φαγί*. Ὁ Κολοκοτρώνης τότε τοῦ εἶπεν· *ἂν ἦναι τέτοια πουλιὰ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀπεκρίθη ναί·*

ἐφελκύσῃ... καὶ ὅτι θέλει μεταβῇ εἰς τὸ Ἄργος διὰ νὰ κριθῇ μετ' αὐτῶν.

ἀλλὰ δὲν κελαϋδοῦνε σὰν τῆς πέρδικες τῆς Μωραΐτικες. Ξέρεις διατὶ δὲν κελαϋδοῦν τῆς Ἀνατολῆς ἡ πέρδικες; διότι δὲν πίνουν τὸ ἴδιο νερό· πᾶνε πέρδικες εἰς τὸ κλουβὶ καὶ νερὸ ἀπὸ ἐδῶ· καὶ ἐνόσῳ ἔχουν νερὸ Μωραΐτικο, κελαϋδοῦν καλά, ἀλλὰ καθὼς τὸ σώσουν καὶ πιοῦν νερὸ Ἀνατολίτικο ἀλλάζουν καὶ τὸ κελαΰδημά των· ἔτσι καὶ ἡ πανιερότης σου, νὰ καθίσῃς ἀκόμα πολὺν καιρὸν ἐδῶ νὰ πιῇς νερὸ Μωραΐτικο, καὶ θέλεις μάθει νὰ κελαϋδῇς ὄχι σὰν Ἀνατολίτης· σοῦ ζητῶ τὴν εὐχήν σου, Δεσπότη μου, καὶ σὰν ἀνταμώσωμεν πάλιν τὰ λέγομεν».

Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησε διὰ τοῦ Παλούμπα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς Τριπολιτσᾶν. Ἅμα οἱ Γερουσιασταὶ ἔμαθαν, ὅτι ἔφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐφοβήθησαν πολύ, καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἐκρύφθησαν καὶ μάλιστα ὁ Ἀναγνώστης Ζαφειρόπουλος, καθὸ ἐχθρὸς τοῦ Κολοκοτρώνη. Οὗτος, ὡς εἴπαμεν, ἕως εἰς τὴν πτῶσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἦτο γραμματικὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε συγγένειαν μὲ τοὺς Δεληγιανναίους δὲν ἐφύλαττε τὴν ἀπαιτουμένην μυστικότητα, ἀλλ' ἀντέπραττε μάλιστα καὶ ἐνεργοῦσεν ὑπὲρ τοῦ Α. Δεληγιάννη.

Μὲ τὸ φθάσιμόν του εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἄρχισαν νὰ συνάζωνται τὰ στρατεύματα ἀπὸ τὰς πλησιεστέρας ἐπαρχίας, καὶ ὅσοι μὲν τῶν Γερουσιαστῶν ἔμειναν ἦλθαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τὸν ἐχαιρέτισαν· τοὺς εἶπε διὰ τί ἔπαυσαν νὰ συνεδριάζουν, καὶ

διὰ τί ἐσκορπίσθησαν σὰν τοῦ λαγοῦ τὰ παιδιά. Ἔπειτα τοὺς ἐνεθάρρυνε καὶ μάλιστα τὸν γέρο Ἀσημάκην Φωτήλαν ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, τὸν Ἅγιον Κορίνθου Κύριλλον, τὸν Διονύσιον Παπαγιαννόπουλον ἀπὸ τὴν Γαστούνην, τὸν Π. Καλογερᾶν ἀπὸ Μονεμβασίαν, τὸν Η. Καράπαυλον ἀπὸ Κορώνην, τὸν Καλαμαργιώτην ἀπὸ τὸ Νησί, τὸν Ἀναγνώστην Ἀναστασόπουλον ἀπὸ Λιγουργιό, καὶ τὸν Νικολῆν Τσανέτον ἀπὸ Ἀνδρίτσαιναν καὶ ἄλλους, τοὺς ὡμίλησε περὶ πολιτικῶν πραγμάτων καὶ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ τόπου κτλ. τοὺς εἶπε νὰ σταθοῦν καὶ θέλει τοὺς δώσει καὶ ἕνα ᾽δικόν του φίλον διὰ συγγερουσιαστήν των τὸν Ἀναγνωστάκον Παπαγιαννακόπουλον[1]. Ἀκολούθως καὶ ἡ ἐπαρχία τοῦ Μιστρᾶ ἔβαλε καὶ αὐτή, κατὰ γνωμοδότησιν τοῦ Π. Γιατράκου, ὁ ὁποῖος κατ᾽ αὐτὰς τὰς ἡμέρας εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Ῥούμελην, ἕνα γερουσιαστὴν ἀντὶ τοῦ Βρεσθένης, ὅστις ἐπῆγεν εἰς τὸ Ναύπλιον, τὸν Ἀναγνώστην Κοκοράκην, ὁ ὁποῖος εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐφάνη πολὺ ὠφέλιμος.

1 Ὁ Π. Πατρῶν σελ. 124 λέγει ὅτι, ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης διέτριβεν ἐν Τριπόλει, ἐδίωξεν ἀπὸ τὴν Γερουσίαν τὸν Ἀναγνωστάκην Ζαφειρόπουλον· ἀλλ᾽ οὔτε τὸν ηὗρεν ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Τριπολιτσάν, καὶ διὰ τοῦτο ἔβαλεν εἰς τὸν τόπον του τὸν Ἀναγνωστάκον Παπαγιαννακόπουλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Διάλυσις τοῦ στρατοπέδου τῶν Μεγάλων Δερβενίων. — Φυγὴ τῆς Φρουρᾶς τῆς Ἀκροκορίνθου καὶ θάνατος τοῦ Κιαμήλμπεη. — Ἐκστρατεία τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην κατὰ τοῦ Δράμαλη. — Ἔλευσις εἰς τὴν Ἀργολίδα. — Ὁ Δράμαλης πολιορκεῖ τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους.

Τότε διεδόθη ὅτι ὁ Δράμαλης ἔρχεται μὲ πολὺ στράτευμα εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶναι, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἠμποροῦσε νὰ πληροφορηθῇ περὶ αὐτοῦ τίποτε ἀληθινόν. Ὅλοι ἐκ φήμης ἔλεγαν, ὅτι ἔρχεται, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις τὸ ἐναντίον διότι δὲν εἰδοποίησε κανένα περὶ τούτου, ἀλλὰ μάλιστα ὁ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου Ἰωάννης Κωλέτης τοῦ ἔγραψε νὰ σταθῇ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν χωρὶς νὰ τοῦ προσθέσῃ τίποτε περισσότερον. Διὰ τοῦτο ἐβιάσθη νὰ στείλῃ τρεῖς ἀνθρώπους ἰδικούς του, τὸν Πολυχρόνην Πανάγου ἢ Μαριολόπουλον, τὸν Κωνσταντῖνον Πετρόπουλον καὶ τὸν Ἀργύρην Ζούβελον Μαγουλιανίτας μὲ γραφήν του εἰς τὴν Ῥούμελην διὰ νὰ εὕρουν τὸν Ὀδυσσέα καὶ τὸν Νικήταν, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τοῦ φέρουν καθαρὰν εἴδησιν, ἢ ἂν εὕρουν καὶ ἀπαντήσουν Τούρκους νὰ ἐπιστρέψουν ὅσον τὸ ὀγληγορώτερον[1].

[1] Ἰδοὺ τὸ διαβατήριόν των. Οἱ φέροντες τὸ παρόν μου Πολυχρόνης Πανάγου, Κωνσταντῖνος Πετρόπουλος, καὶ Ἀργύρης Ζούβελος στέλλονται παρ' ἐμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα δι' ἀναγκαιοτάτην ὑπόθεσιν ν' ἀνταμώσουν τοὺς Καπεταναίους· διατάττονται ὅλοι οἱ Ἔφοροι, Πρόκριτοι καὶ ὅλοι οἱ Πατριῶται ὅλων τῶν χωρίων ἀπὸ ὅπου ἀπεράσουν, νὰ τοὺς προμηθεύουν χωρὶς ἀργοπο-

Ἀφοῦ αὐτοὶ ἀνεχώρησαν, ὁ ἀρχηγὸς, ὅσας ἡμέρας ἐστάθη εἰς Τριπολιτσᾶν, μετὰ τὸ γεῦμα ἔβγαινεν εἰς τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων, ὅπου ἦτο μεγάλον δένδρον καὶ ἔκαμνεν ἴσκιον καὶ πλῆθος ἀνθρώπων καὶ στρατιωτῶν ἐμαζώνοντο· ἐκεῖ τοὺς ἐδίδασκε τὰ τοῦ πολέμου, τὴν ἀγάπην καὶ τὸν πατριωτισμὸν κτλ. Ἐκεῖ ἐν ᾧ ὡμιλοῦσε διεδόθη φρικτὴ φήμη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐμβῆκαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια τῆς Κορίνθου. Ἀπὸ ἐδῶ ὁ Δράμαλης ἔγραψεν εἰς τὸν Σουλτάνον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτι ἐκυρίευσε τὸν Μωριάν, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν καλὴν ταύτην εἴδησιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔκαμαν ντουβὰν (δοξολογίαν) εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν νίκην· καὶ ὄχι μόνον ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἐδόξασαν τὸν Θεόν. Οἱ εὑρεθέντες τότε εἰς τὴν Ἀνατολὴν Ἕλληνες μαρτυροῦν τοῦτο. Ἔπειτα ἐνυμφεύθη τὴν γυναῖκα τοῦ Κιαμὴλ-μπεη πρὸς τιμήν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπίστευεν ὁ ἀρχηγός, καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἐφρόντισε καὶ ἔμαθε ποῖος ἔφερε τὴν λυπηρὰν ταύτην εἴδησιν· ἐπειδὴ κανένας ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους δὲν εἶχεν ἐπιστρέψει. Τοῦ εἶπαν, ὅτι ἦλθαν ἄνθρωποι πολλοὶ καὶ ἔρχονται ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ στρατιῶται χωρικοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μὲ τὸν Παλαμήδην, Σέκερη καὶ λοιποὺς Τριπολιτσιώτας, ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἐπείθετο· διότι ἐνόμιζεν, ὅτι εἶναι τέχνη διὰ νὰ διαλύσῃ τὴν συρροὴν τῶν στρατευμάτων καὶ νὰ ματαιώσῃ τὸ σχέδιόν του.

ρίαν κάθε ἀναγκαίαν βοήθειαν καὶ ζωοτροφίαν καὶ νὰ τοὺς ἀλλάζουν τὰ ζῶα· ὅπου φανῇ ἐναντιότης καὶ δυσκολία καὶ ἄργητα ἂς ἠξεύρει ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅτι θέλει παιδευθῇ αὐστηρῶς καὶ θέλει λάβει μεγάλην ἐκδίκησιν.

Τῇ 6 Ἰουλίου 1822 ἐκ Τριπολιτσᾶς.

Ὁ πατριώτης καὶ ἀδελφὸς σας
Θ. Κολοκοτρώνης

Εἰς τὴν ἀμφιβολίαν του αὐτὴν τὴν 8 Ἰουλίου ἔφθασαν καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τρέχοντες καὶ βεβαιώνοντες τὴν κακὴν ἐκείνην εἴδησιν. Καθὼς τοὺς εἶδεν, ὅτι ἤρχοντο λυπημένοι· «μὴ λυπᾶσθε τοὺς εἶπε, ὅτι εὑρεθήκατε σεῖς νὰ φέρετε τὴν λυπηρὰν εἴδησιν, αὐτὸς ἔχει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνάς του, ὥστε εἰς τὸν τόπον αὐτὸν νὰ ἔρθῃ πάλιν χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις. Καθὼς ὁ Ἀθηναῖος ἔφερε τὴν ἀγγελίαν τῆς νίκης τοῦ Μαραθῶνος εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, οὕτω καὶ σεῖς πατριῶται πάλιν θὰ φέρετε τὴν καλὴν εἴδησιν τῆς νίκης». Ὁ Κολοκοτρώνης ἀνεγίνωσκε πάντοτε τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν ἐγνώριζεν ἀπ' ἔξω καθὼς καὶ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Σκεντέρμπεη.

Ἔπειτα ἤρχισε νὰ δημηγορῇ πρῶτα παρασταίνων τὸν κίνδυνον προφανῆ καὶ τὴν σωτηρίαν τόσον εὔκολον, ἂν τὸν ἀγροικήσουν καὶ τὸν ἀκολουθήσουν. Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ εἶπε, καὶ ἔπειτα ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι του καὶ διέταξε τὸν γραμματέα του Μιχαὴλ Οἰκονόμου νὰ συνάξῃ ὅλους ὅσοι γνωρίζουν γράμματα διὰ νὰ γράψῃ πάλιν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς τὴν Μάνην τοῦ φίλου του Μούρτζινου, τῶν Καπετανάκιδων καὶ λοιπῶν καπεταναίων, καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ αὐτοὺς τὸν μέγαν κίνδυνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπαπειλεῖται ἡ πατρίδα μας, νὰ τρέξουν ὅλοι μὲ τὰ ἄρματα, ὅπου αὐτὸς εὑρίσκεται· διότι ὁποιος δὲν ἀγροικήσῃ τὰς διαταγάς του καὶ δὲν τρέξῃ εἰς τὸν κίνδυνον ἂν γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, θὰ τὸν σκοτώσῃ αὐτὸς ὡς παρήκοον.

Τὸ στράτευμα, τὸ ὁποῖον ὁ Δράμαλης ἔφερε κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἦτο τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος τοῦ Χουρσὴτ πασᾶ, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπολέμει τὸν 'Αλῆ πασᾶν ἔφερε λοιπὸν ὁ Δράμαλης 40,000 Γέγκιδες καὶ 'Αλβανούς, ἀλλ' ἀφοῦ, ὡς εἴπαμεν, οἱ 80000 'Αλβανοὶ ἐγύρισαν ἀπὸ τὴν 'Αλαμάναν ὀπίσω, ἐμβῆκεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ 32,000, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ἦσαν καββαλαραῖοι. Ἔφερε δὲ καὶ ἕξ κανόνια, πολλὰ μουλάρια καὶ πολλαῖς καμήλαις φορτωμέναις μὲ πολεμοφόδια καὶ τὰ λοιπά· ἄφησε δὲ καὶ κάμποσα κανόνια εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, καὶ τὰ ἐπῆραν οἱ Δερβενοχωρῖται μὲ τὸν Νικήταν σκοτώσαντες καὶ 500 στρατιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀφήσει νὰ βαστοῦν τὸν δρόμον ἀνοικτόν. 'Εκτὸς τῶν ἄλλων Δερβενοχωριτῶν ἦσαν καὶ οἱ ἑξῆς· ὁ Σταμάτιος Λοῦκος ἐπὶ κεφαλῆς, Νικ. Μ. Μπεθάνης, Γ. Σούτας, Πανούσης Μεγάλος, 'Αναστ. Μαργέτης, 'Αθ. Βόγλης, Δ. Σταμούλης, Ι. Παπᾶς, 'Αθ. Τσαβάρας, 'Αθ. Μεγάλος, Γκίκας Λοῦκος, Θωμᾶς Δρεμούσης, Ι. Γ. Οἰκονόμου, Ι. Δεσπότης, Γ. Γκιόκας, Γεωρ. Αὐγερινός, Κωστ. Τσουρέλης καὶ ὁ Μιχ. Αὐγερινός, ὅστις καὶ ἐλαβώθη.

Τότε ὁ Π. Μαυρομιχάλης ἦτο εἰς τὸ Ἄργος ἀπὸ πρωτήτερα καὶ ἐζητοῦσε νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ τὰ Μεγάλα Δερβένια μὲ τοὺς Μανιάτας, ἀλλ' ἤθελε χρήματα, καὶ ἐπειδὴ ἡ πτῶσις τοῦ Ναυπλίου ἐκόντευεν οἱ Μανιᾶται δὲν τὸν ἀγροικοῦσαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν ἐπροτιμοῦσαν τὰ λάφυρα. Εὑρέθηκε τότε ἐκεῖ ὁ 'Αλέξιος Λουκόπουλος ἀπὸ τὴν 'Αρκαδιάν, καὶ ἐπειδὴ εἶδε τὴν μεγάλην ἀνάγκην ἔβγαλε καὶ ἔδοσεν ὑπὲρ τοὺς χίλιους μαχμουτιέδες, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶχε τότε 25 γρόσια, εἰς

τὴν Κυβέρνησιν διὰ νὰ τοὺς δώσῃ εἰς τοὺς Μανιάτας διὰ νὰ ἐκστρατεύσουν, ἀλλὰ δὲν ἐπῆγαν[1].

Ἀφοῦ ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε τὰ γράμματα διὰ ὅλα τὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου ἄρχισαν νὰ συνάζωνται εἰς τὸ σπίτι του ὅλος ὁ κόσμος, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ὅλοι ἀπὸ αὐτὸν ἐπερίμεναν τὴν σωτηρίαν των, τοὺς ἐφαίνετο ὡς ἄλλος Μωϋσῆς. Ἐκεῖ ἦλθε καὶ ὅλη ἡ Γερουσία καὶ καὶ τοὺς εἶπε νὰ κάμουν καὶ αὐτοὶ προκηρύξεις εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον διὰ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια· αὐτοὶ νὰ φροντίζουν νὰ τοῦ στέλλουν τὰ ἀναγκαῖα ἐκεῖ, ὅπου θὰ εὑρίσκεται καὶ νὰ μὴ τοὺς μέλλῃ τίποτε. Τοὺς ἐβεβαίωνεν εἰς τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ μὴν ἔχουν καμμίαν ὑποψίαν, ἀλλὰ νὰ εὔχωνται νὰ ἦναι τόσον πολλοὶ οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ τοὺς χάσῃ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Θεοῦ τοῦ προστάτου τῆς Ἑλλάδος μίαν ὥραν ἀρχήτερα, καὶ σὲ ὀλίγαις ἡμέραις θέλει τοὺς στείλει τὰ νέα τῆς καταστροφῆς τοῦ τρομεροῦ Δράμαλη, καὶ ὅλον ἐν διέταττε τοὺς ὁπλαρχηγοὺς καὶ καπεταναίους νὰ ὑπάγουν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Πορτῶν καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους δρόμους διὰ Κόρινθον, καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ Παρθένι καὶ ἀπὸ τὸν Ἀχλαδόκαμπον θὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος μὲ μόνον τοὺς σωματοφύλακάς του.

[1] Ταυτοχρόνως ἔστειλεν ὁ Π. Μαυρομιχάλης εἰς Ναύπλιον χωρὶς κανένας νὰ τὸ γνωρίζῃ τὸν Καδῆν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, φραγκοφορεμένον καὶ ξυρισμένον διὰ νὰ συμβιβασθοῦν οἱ Ναυπλιῶται Τοῦρκοι μετ' αὐτοῦ καὶ ὄχι μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ τὸν ἐπίασαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν δρόμον, ὅταν μὲ καΐκι ἐπήγαινε νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ Ναύπλιον. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ Π. Πατρῶν ἐν σελ. 121. Ὁ δὲ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 259) λέγει, ὅτι ὁ Πετρόμπεης «ἀντιφερόμενος πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ πεποιθὼς ἐπὶ τὴν ἐπιρροήν του ἔστειλε πρὸς τοὺς πολιορκουμένους τοῦ Ναυπλίου τὸν αἰχμάλωτον Καδῆν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἵνα τοὺς πείσῃ νὰ συμβιβασθῶσι μετ' αὐτοῦ ἢ δι' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐματαιώθη συλληφθέντος τοῦ Καδῆ».

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε σημαίαν ἰδικήν του ξεχωριστὴν καὶ διακοσίους ἐκλεκτοὺς στρατιώτας καὶ τύμπανα καὶ σάλπιγγας καὶ ἐπὶ κεφαλῆς σημαιοφόρον τὸν Νικολῆν Καραχάλιον, τοῦ ὁποίου τῆς πλάταις ποτὲ δὲν εἶδαν οἱ ἐχθροί· εἶχε πολλὴν γενναιότητα, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ σωματοφύλακες, καὶ αὐτοὶ ἔφερναν πάντοτε τὴν νίκην, ὅπου εὑρίσκοντο. Αὐτὸ τὸ σῶμα ἐσύγκειτο ἀπὸ τοὺς ἀθανάτους Ζυγοβιστινοὺς τῆς Καρύταινας. Ὁλόκληρον τὸ χωρίον ἦτο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ μόνον οἱ συγγενεῖς τοῦ Ἀναγ. Ζαφειροπούλου ἦσαν μὲ τὸν Κανέλ. Δεληγιάννην, ἐκτὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ζαφειροπούλου ἀδελφοῦ τοῦ Ἀναγνώστη, ὅστις ἦτο μὲ τὸν ἀρχηγόν· διότι δὲν ἐσυμφωνοῦσε μὲ τὸν ἀδελφόν του.

Ἡ Γερουσία ἔκαμε καὶ αὐτὴ τὰς προκηρύξεις της εἰς τὴν αὐτὴν κόλλαν τοῦ χαρτίου· τὸ χαρτὶ ἦτο τσακισμένον εἰς τὴν μέσην, εἰς τὴν μίαν μεριὰν ὑπέγραφαν ὅλα τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, καὶ εἰς τὴν ἄλλην ὑπεγράφετο ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρώνης. Ἡ ὑπογραφή του ἐβεβαίωνε τὴν Πελοπόννησον, ὅτι ἡ Γερουσία εἶναι σύμφωνος μὲ αὐτὸν καὶ φροντίζει περὶ τῆς πατρίδος, καὶ ὅτι ὅλοι πρέπει νὰ ὑπακούσουν εἰς τὰς διαταγάς της. Τέλος ὁ ἀρχηγὸς ἔβγαλε κήρυκα νὰ μὴν μείνῃ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν οὔτε γέρων δυνάμενος νὰ φέρῃ ἅρματα, καὶ ὅτι ὅποιος εὑρεθῇ μετὰ δύο ὥρας θὰ σκοτωθῇ χωρὶς κανὲν δικαιολόγημα, καὶ οὕτως ἔγεινεν. Εὐθὺς ἐδόθη ἄδεια εἰς τοὺς σωματοφύλακας νὰ κτυποῦν ὅσους εὕρουν, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν στιγμὴν κανένας δὲν ἔμεινεν, ἀλλ' ἐβγῆκαν ὅλοι. Ὁ δὲ Δημ. Πλαπούτας τὴν αὐτὴν ἡμέραν, (8 Ἰουλίου) διετάχθη [1] ἐπὶ κεφαλῆς 2,000 καὶ περισσοτέρων στρα-

[1] Λάθος, ὅτι μόνον 500 εἶχε στρατιώτας (Ἱστ. Τρικ. Β'. 289)· διότι εἰς

τιωτῶν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου ἄντικρυ εἰς τὸ ὑψηλότερον βουνόν, νὰ κατασκοπεύῃ κατὰ διαφόρους τρόπους, καὶ νὰ κάμῃ διὰ διαφόρων σημείων νὰ ἐννοήσουν οἱ μέσα, ὅτι θέλομεν τοὺς προφθάσει μὲ βοήθειαν. Ἀνεχώρησε λοιπὸν καὶ ἐκοιμήθη τὸ βράδυ εἰς τοῦ Σάγκα [1]. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπῆγαν τοῦ κάκου, διότι ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ἡ φρουρὰ ἄφησαν ἄδειον τότε τὸ φρούριον καὶ ἀνεχώρησαν [2].

αὐτὸν ὑπετάσσοντο ὅλα τὰ στρατεύματα, ὅσα ἦσαν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ τὰ ἐρχόμενα κατόπιν εἰς αὐτὸν ἐστέλλοντο.

[1] Ἐκεῖ ἦλθαν τὸ ἑσπέρας φευγαλάδες ἀπὸ τὸ Ἄργος ὁ Π. Πατρῶν, ὁ Π. Ζαριφόπουλος ἐξ Ἀνδριτσαίνης, ὁ Ν. Δεληγιάννης, ὁ Ι. Παππαδιαμαντόπουλος, Πατρεύς, ὁ Οἰκονόμος Βελισάριος ἀπὸ Ζυγοβίτσι γαμβρὸς τοῦ Π. Πατρῶν· εὐθὺς δὲ καθὼς ἔφθασαν δύο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ζαρίφη Χριστοπούλου ὁ Καλόγερος Λιμπερόπουλος ἀπὸ Λαύδα καὶ ὁ Νικόλαος Τσούσης ἀπὸ Δραγόγι, ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἄλλων, ἐπῆγαν εἰς τὸν Π. Πατρῶν καὶ τοῦ ἐζήτουν λογαριασμὸν τί ἔκαμε τὰ ἀσήμια τῶν ἐκκλησιῶν τὰ κανδήλια κτλ. Συγχρόνως ἄλλοι πατριῶταί του ἐπίασαν τὸν Π. Ζαριφόπουλον καὶ τοῦ ἐζητοῦσαν τὰ λάφυρα, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐκράτησαν ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἔφυγαν οἱ Φαναρῖται Τοῦρκοι. Τοὺς εἶδεν ὁ Ζαρίφης Χριστόπουλος καὶ εἰδοποίησε τὸν Πλαπούταν, ὁ ὁποῖος ἐπῆγε καὶ διέλυσε τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἐσυντρόφευσε τὴν ἄλλην ἡμέραν μὲ ἄλλους στρατιώτας διὰ τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε φύγει διὰ τὸν Ἀγλαδόκαμπον καὶ ὁ Π. Πατρῶν δὲν τὸν ἀντάμωσεν, ἀλλ' οὔτε τὸν εἶδε πουθενά. Ὅμως αὐτὸς λέγει (Π. Πατρῶν 131), ὅτι «εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν τοῦ ὡμίλησε καὶ τοῦ διήγειρε τὴν φιλοτιμίαν καὶ τοῦ ἔβαλε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ἦτον ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ ἀπολαύσῃ καὶ δόξαν καὶ ὅτι ἄλλο ἐπεθύμει». Ἀλλ' ὅταν δὲν τὸν ἀντάμωσε ποῦ τοῦ τὰ εἶπεν; Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια τοῦ Π. Πατρῶν, ἀλλ' ἄλλου, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ τὸν δείξῃ, ὅτι πανταχοῦ εὑρίσκετο. Τὰ ἀπομνημονεύματα λοιπὸν ταῦτα καὶ ἐκ τοῦ τεμαχίου τούτου ἀποδεικνύονται νόθα, καὶ ἂν πουθενὰ ὑπῆρχε τίποτε ἀληθινὸν οἱ ἐκδόσαντες αὐτὰ τὰ παρεμόρφωσαν.

[2] Πραγματικῶς ἔφυγεν ὁ Ἀχιλλεὺς Ὑδραῖος τὴν πατρίδα, ἀφοῦ εἶδε τοὺς Τούρκους νὰ ἔρχωνται· ἀλλ' αὐτὸς κατ' ὄνομα μόνον ἦτο φρούραρχος, διότι ἡ φρουρὰ ὑπετάσσετο εἰς τὸν εὑρεθέντα τότε ἐκεῖ Δημήτριον Κριεζῆν Ὑδραῖον, καὶ ὅταν αὐτὸς ἔφυγε μὲ τὴν φρουρὰν ἠμποροῦσε νὰ μείνῃ ὁ Ἀχιλλεύς; Ἕνα δὲ μόνον Τοῦρκον τὸν Κιαμήλπεην ἐσκότωσεν ὁ Μπενάκης Κορίνθιος, καὶ ὄχι ὅλους τοὺς ἐκεῖ φυλαττομένους Τούρκους, καθὼς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ.

Ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἐκ φιλοτιμίας αὐτόχειρ ἔγεινεν ἔπειτα κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ἔβαλε τὸ στόμα τοῦ ὅπλου του ἀπὸ κάτω εἰς τὸ σιαγόνι του, ἔπειτα μὲ τὸν δάκτυλον τοῦ ποδός του ἔ σ π ρ ω ξ ε τὸ σκανδάλι τοῦ ὅπλου, τὸ ὁποῖον ἐπῆρε φωτιὰ καὶ τὸν ἐθανάτωσεν.

Ἀφοῦ ἑτοιμάσθησαν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐκστρατείαν ἀνεχώρησεν ὁ ἀρχηγὸς τὴν 9 Ἰουλίου διὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον, καὶ εἰς τὴν ράχιν τοῦ Παρθενίου ἀπάντησε τὸν Ῥήγαν Παλαμήδην [1], τὸν ἠρώτησε τί ἔγεινεν

Β'. 287), καὶ τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ Π. Πατρῶν σελ. 128 λέγων, ὅτι τοὺς ἄλλους Τούρκους τοὺς ἔκλεισαν εἰς ἕνα μαγαζεῖον ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα πίπτει εἰς λάθος λέγων, ὅτι τὸν Κιαμήλμπεην τὸν ἐφόνευσεν ὁ Ἀχιλλεύς.

Μετ' ὀλίγον ἦλθαν καὶ πολλοὶ Τριπολιτσιῶται φυγάδες ἀπὸ τὰ Μεγάλα Δερβένια ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εὑρῆκαν κανένα εἰς τὸ φρούριον, ἐπέρασαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν ὁ καθένας εἰς τὴν πατρίδα του*.

* ***Ἆσμα δημοτικὸν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κιαμήλμπεη.***

Πῆραν τὰ κάστρα πῆράν τα, πῆραν καὶ τὰ ντερβένια,
Πῆραν καὶ τὴν Τριπολιτσᾶ, τὴν ξακουσμένην χώραν·
Κλαίουν στοὺς δρόμους Τούρκισσαις, κλαίουν Ἑμιροπούλαις,
Κλαίει καὶ μιὰ χανούμισα τὸ δόλιο τὸν Κιαμήλη·
«Ἄχ' ποῦσαι καὶ δὲν φαίνεσαι καμαρωμέν' ἀφέντη;
Ποῦσουν κολόνα στὸν Μωριὰ καὶ φλάμπουρο στὴν Κόρθο,
Ἦσουν καὶ στὴν Τριπολιτσᾶ θεμελιωμένος πύργος.
Στὴν Κόρθο πλιὰ δὲν φαίνεσαι, οὐδὲ μὲς στὰ σαράϊα.
Ἕνας παπᾶς σοῦ τὰ κάψε τὰ ἔρμα τὰ παλάτια.
Κλαίουν τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τσαμιὰ γι' ἀγάδαις·
Κλαίει καὶ ἡ Κιαμήλαινα τὸν δόλιο της τὸν ἄντρα·
Σκλάβος ραϊάδων ἔπεσε καὶ ζῇ ραϊᾶς ραϊάδων».

[1] Ὁ Γ. Σέκερης, ὁ Ῥήγας Παλαμήδης καὶ ὁ Νέζος δὲν ἠμποροῦσαν νὰ σταθοῦν μὲ ἑπτακοσίους στρατιώτας ἐναντίον τοσούτων ἐχθρικῶν στρατευμάτων, καὶ ἔκαμαν φρόνιμα καὶ ἄφησαν τὴν θέσιν διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς ἄλλας περιστάσεις τῆς πατρίδος. Τὸ ἴδιον ἔκαμε ὁ καὶ Τσαλαφατῖνος μὲ τοὺς ὀλίγους του στρατιώτας. Διότι δὲν εἶχαν βέβαια ὁρκισθῆ καθὼς ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους Σπαρτιάτας, ἢ νὰ νικήσουν ἢ νὰ ἀποθάνουν, διὰ νὰ μείνουν ἐκεῖ καθὼς ἐκεῖνοι. Ἀλλὰ καὶ ὁ Λεωνίδας ἔστειλε τοὺς Ἀρκάδας καὶ ἄλλους συμμάχους του

εἰς Δερβένια καὶ πῶς ἔφυγαν. Τοῦ εἶπε τὰ γενόμενα, ὅτι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ πολεμήσουν καὶ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν πολλοὶ καὶ αὐτοὶ ὀλίγοι· τί νὰ σοῦ εἰπῶ, σὲ ἔχω ἀδελφὸν κατὰ πνεῦμα, (διότι ὁ πατὴρ τοῦ Ῥήγα εἶχε βαπτίσει τὸν Κολοκοτρώνην). «Ὅ,τι ἔγεινε τώρα, τοῦ εἶπεν ὁ ἀρχηγός, ἔγεινε· Πήγαινε εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν νὰ συμβοηθήσῃς τὴν Γερουσίαν καὶ νὰ τῆς εἰπῇς νὰ μὴ φοβηθῇ καὶ φύγῃ, καὶ ἀφοῦ ἐξασφαλίσῃς τὴν φαμίλια σου νὰ ἑτοιμασθῇς νὰ ἔρθῃς εἰς τὸν πόλεμον· ἀλλὰ πρόσεχε νὰ μὴν λέγῃς τὸ πλῆθος τῶν Τούρκων καὶ δειλιάζῃ ὁ κόσμος, καὶ νὰ ἐμψυχώνῃς τοὺς ἀνθρώπους».

Ἀφοῦ ἐκατέβημεν παρακάτω κοντὰ εἰς τὸν κάμπον, εὑρήκαμεν ἕνα Ζατουνίτην φέροντα δύο φορτώματα πετσιὰ ἀργασμένα διὰ παπούτσια, τοῦ τὰ ἐπῆρεν ὅλα ὁ Κολοκοτρώνης διὰ ποδεμὴ τῶν σωματοφυλάκων του καὶ

ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας ἀφοῦ τοὺς ἐπίασαν οἱ Πέρσαι τὰ ὀπίσθια διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς ἄλλας περιστάσεις. Ἂν λοιπὸν τοῦτο ἔκαμαν καὶ οἱ νεώτεροι ἀπόγονοι ἐκείνων, διότι Ἀρκάδες σχεδὸν ἦσαν ὅλοι, διὰ τοῦτο ἔσφαλαν; Ἀλλ' ἐκείνους δὲν τοὺς κατηγόρησε καὶ κανένας, ἀλλὰ μάλιστα τοὺς ἐπῄνεσαν, διὰ τί λοιπὸν αὐτοὺς νὰ τοὺς κατηγορῶμεν καὶ νὰ τοὺς λέγωμεν τόσα ἄπρεπα λόγια; (Σ Τρικούπη Ἱστ. Β'. 286 καὶ Π. Πατρῶν 126), ὅτι τάχα «οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διέβαιναν διαβεβαιοῦντες, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν σὺν αὐτοῖς ἐχάθησαν ἐν τῇ μάχῃ, ἐν ᾧ μάχη δὲν ἔλαβε χώραν καὶ ἔφεραν τοὺς λαοὺς τῆς Πελοποννήσου καὶ μάλιστα τοῦ Ἄργους εἰς ἀπελπισίαν». Εἶναι πρᾶγμα τοῦτο δι' ἰδιαίτερα πάθη νὰ μολύνεται ἡ ἁγία ἀλήθεια; Ὁ δὲ Η. Τσαλαφατῖνος ἔτρεχε πάντοτε, ὅπου ἡ περίστασις τῆς πατρίδος τὸν ἐκαλοῦσεν· ἀλλὰ ποτέ του δὲν εἶχεν ἰδικόν του σῶμα, διότι οἱ Μανιᾶται ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἤθελαν διὰ νὰ ἐκστρατεύσουν χρήματα· ἀχώριστος αὐτοῦ ἦτο ὁ Ἀθανάσιος Καρίγιαννης. Καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς ἄνδρας ἐπαινοῦμεν διὰ τὸν ζῆλόν των καὶ μάλιστα τὸν γέροντα Η. Τσαλαφατῖνον καὶ δὲν ἁμαρτάνομεν νὰ τοὺς ὀνομάσωμεν Ἁγίους Ἀναργύρους.

τοῦ ἔδωκεν ἀπόδειξιν νὰ πληρωθῇ ἀπὸ τὸ Γένος διπλῆν τὴν τιμὴν ἀπὸ ὅτι τὰ ἠγόρασε, καὶ ἀκόμη ὁ πτωχὸς ἔχει τὴν ἀπόδειξιν καὶ τὴν φυλάττει νὰ ἀποζημιωθῇ ὅταν εὐπορήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν Ταμεῖον! Εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον εἰς τοῦ Ἀγᾶ πασᾶ τὸ χάνι ἀπαντήσαμεν πολλοὺς Μανιάτας μὲ πράγματα φορτωμένους, τὰ ὁποῖα ἐπῆραν ὡς λάφυρα ἀπὸ τοὺς Ἀϊβαλιώτας (Κυδωνιάτας), Σμυρναίους καὶ λοιπούς, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς Ἀργείους. Αὐτοὶ ἐπροσποιοῦντο, ὅτι εἶχαν ἄῤῥωστον καὶ τὸν πᾶν εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ ὅτι θὰ γυρίσουν πάλιν ὀπίσω.

Ἅμα τοὺς εἶδεν ὁ Κολοκοτρώνης· «ποῦ πᾶτε, τοὺς εἶπε, καὶ διὰ τί φεύγετε ὅπου οἱ Τοῦρκοι θὰ ἔλθουν ἀπὸ πίσω νὰ σᾶς κόψουν; Πᾶμε τοὺς ἀρρώστους μας καὶ νὰ ξεφορτωθοῦμεν τὰ πράγματά μας, ἀπεκρίθησαν, καὶ ἐπιστρέφομεν. Σ' τοῦ διαβόλου τὴν μάνα νὰ πᾶτε Κακαβούλια», τοὺς εἶπεν ὁ ἀρχηγός, καὶ ἐτράβηξε διὰ τὸ Ταβοῦλι. Ηὗρεν ἐκεῖ ἐπάνω πολλοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, τὸν Δ. Ὑψηλάντην, τὸν Κρεβατᾶν, τὸν Πετρόμπεην, τὸν Ἀρχ. Φλέσαν, τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην, τὸν Δ. Εὐμορφόπουλον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Ἀλέξανδρον, ὅλους φοβισμένους καὶ μαραμένους. Ἦλθεν ἐκεῖ ἀκόμη ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς μὲ τὴν συνοδείαν του μὲ τὸν Σ. Παπαλεξόπουλον καὶ Ἀνδρέαν Καλαμογδάρτην, τὸν ὁποῖον τὸ Ἐκτελεστικὸν ὁ Θάνος Κανακάρης καὶ λοιποὶ τὸν εἶχαν στείλει διὰ νὰ ἀνταμώσῃ τὸν ἀρχηγὸν καὶ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ ἑνώσεως. Ἀπὸ αὐτοὺς λοιπὸν ἐμάθαμεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις εὑρισκομένη εἰς τὸ Ἄργος, καθὼς ἔμαθε τὸ ἔμβασμα τοῦ

Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀμέσως ἐλιποτάκτησε καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὰ χαράδια. Ὅλοι ἀπελπίσθηκαν καὶ ἀνεμοσκορπίσθηκαν, καὶ ὁ λαὸς ἀκόμη ἄφησεν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχε καὶ ἔφυγε· θρῆνος καὶ κλαυθμὸς πολὺς ἐγίνετο τότε εἰς ὅλην τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους. Καθὼς τοὺς εἶδεν ὁ ἀρχηγός· «Ποῦ ἀφήσατε, τοὺς εἶπε, τὸν ἐχθρὸν καὶ ποῦ πηγαίνετε; Διὰ σένα ἐρχόμεθα, ἀπεκρίθησαν· νὰ σὲ ἀνταμώσωμεν. Καὶ τί μὲ θέλετε; τοὺς εἶπεν. Ἀπὸ 'σένα περιμένομεν τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Ἐσένα ἀγροικοῦν οἱ Ἕλληνες, πρέπει νὰ τοὺς διατάξῃς καὶ νὰ μὴν ξεσυνερισθῇς δι' ὅσα ἡ Κυβέρνησις σοῦ ἔκαμε» κτλ.

Ὁ Κόντε Μεταξᾶς, ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι ἐφοβοῦντο νὰ τοῦ ὁμιλήσουν, διότι ἦσαν ἀπὸ ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν διωρισμένοι νὰ στρατολογήσουν καὶ νὰ ἔβγουν ἔξω μὲ τοὺς στρατιώτας τῆς ἐπαρχίας των, ἐκτὸς τοῦ Δ. Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, ἐπῆρε κατὰ μέρος τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοῦ εἶπε πολλά, καὶ μεταξὺ ἄλλων καὶ αὐτά. «Τί στοχάζεσαι Κολοκοτρώνη, ὁ χαϊμὸς τῆς πατρίδος φέρει ἀτιμίαν εἰς ἐσένα· καθὼς καὶ ἡ νίκη σοῦ φέρει τιμήν, εἰς τοῦτο ὁ λαὸς τί πταίει; οἱ ἄλλοι φεύγουν, κρύβονται, σκεπάζονται, δὲν μένει εἰς αὐτοὺς τίποτε». Πρώτην φορὰν ὁ Κολοκοτρώνης τώρα εἶδε τὸν Μεταξᾶν καὶ ἄκουσε μετὰ προσοχῆς τοὺς λόγους του, καὶ τόσον ἐσυγκινήθη κατάκαρδα, ὥστε ἐκατέβη ἀμέσως καὶ ἦλθεν ὀπίσω εἰς τοῦ Ἀγᾶ

πασᾶ τὸ Χάνι, ὅπου ἦσαν πολλαῖς θολογύρισταις καμάραις.

Ὅταν δὲ ἔφθασεν ἐκεῖ ἔλαβε γράμμα ἀναγκαῖον, τὸ ὁποῖον ὁ Ἰωάννης Φιλήμων, ὅστις εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν Ὑψηλάντην, ἐπῆρε νὰ τὸ ἀναγνώσῃ καὶ δὲν ἠμπόρεσε ἀπὸ τὸ πολὺ βράχνιασμα οὔτε λέξιν νὰ εἴπῃ. Τὸ ἐπῆρεν ἔπειτα ὁ Ὑψηλάντης νὰ τὸ διαβάσῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτός, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατος ἡ φωνή του καὶ βραχνιασμένος, δὲν ἀκούετο. Τώρα, τοῦ λέγει ὁ Κολοκοτρώνης, τὸ διώρθωσες καλλίτερα, ὅσο νὰ διαβάσῃς τὸ ἐμπρωσθινὸ ξεχνοῦμε τὸ πισινό· ἄφησέ το νὰ τὸ διαβάσῃ κανένας ἄλλος καὶ μᾶς ἐπίασαν τὰ γέλοια. Διὰ γέλοια, εἶπαν τινὲς τοῦ Κολοκοτρώνη, εἴμεθα; Καὶ διὰ τί, εἶπεν, εἴμεθα; Τὰ ἐχάσατε μὲ δέκα παληότουρκους; Ἔχετε ὑπομονὴν καὶ σὲ ὀλίγαις ἡμέραις θὰ τοὺς στενοχωρήσω πουθενὰ καὶ θὰ τοὺς κάμω νὰ χάσουν τὰ αὐγὰ μὲ τὰ καλάθια. Τί ἤθελαν οἱ Μουρτάτιδες εἰς τὸν Μωριὰ ὅπου ἦλθανε;

Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Παναγιώτην Κρεβατᾶν ἐκάθηντο εἰς ἕνα κονάκι (κατάλυμα) καὶ μὲ ὅρκον ἐσυμφώνησαν νὰ ἦναι πάντοτε φίλοι πιστοί, καὶ τὴν φιλίαν των αὐτὴν μόνος ἐξεχώρισεν ὁ θάνατος. Ὁ Κρεβατᾶς μάλιστα τότε εἶπεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ὅτι ἔχει καὶ δίδει εἰς αὐτὸν ἕνα μιλιοῦνι γρόσια διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Αἴ! φίλε μου, τοῦ εἶπεν ὁ Κολοκοτρώνης, γρόσια τώρα ἐγὼ δὲν χρειάζομαι, θέλω ὅμως στρατιώτας καὶ πολεμοφόδια καὶ τροφάς. Γράψε εἰς τὴν ἐπαρχίαν σου τὸν Μι-

στρᾶν νὰ τὰ φέρουν, καὶ οὕτως ἔγεινεν. Ἀμέσως λοιπὸν ὁ Κρεβατᾶς ἔγραψε καὶ ἦλθαν τὰ πάντα πολεμοφόδια, στρατιῶται καὶ λοιπά.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν (10 Ἰουλίου) ἔγεινε πολεμικὸν συμβούλιον ἀπὸ τοὺς ἐλθόντας ἀπὸ τοὺς Μύλους καὶ εὑρεθέντας ἐκεῖ Πετρόμπεην, Δ. Ὑψηλάντην, Παναγιώτην Κρεβατᾶν, Ἀρχ. Φλέσαν, Πάνον Κολοκοτρώνην, Διον. Εὐμορφόπουλον καὶ Ἀνδρέαν Μεταξᾶν μὲ τὴν συνοδείαν του διὰ τὸ σχέδιον τοῦ πολέμου. Εἰς τοῦτο τὸ συμβούλιον ὅλοι ἐνέκριναν τὴν γνώμην τοῦ ἀρχηγοῦ, νὰ καταβοῦν ὀπίσω εἰς τοὺς Μύλους, καὶ ἐκεῖ ὁ Δ. Ὑψηλάντης, Πετρόμπεης καὶ λοιποὶ νὰ στήσουν τὸ στρατόπεδόν των, καὶ νὰ προμηθεύουν αὐτοὶ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου. Τότε ἐφώναξε τὸν καπετὰν Ἀντώνην Κουμουστιώτην ἀπὸ τὸν Μιστρᾶν, τοῦ εἶπε νὰ πάρῃ, ἑκατὸν στρατιώτας Μιστριώτας, διότι ἦσαν τότε πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖ, ἢ καὶ ἄλλους, καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ πιάσῃ τὸ Παλῃόκαστρο τοῦ Ἄργους, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν θέλει τοῦ στείλει καὶ ἄλλους. Εἶχε μάθει ὁ ἀρχηγὸς ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Φιλήμονα, ὅτι τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους εἶναι εὔκαιρον καὶ ὅτι Τοῦρκοι ἀκόμη δὲν εἶχαν ἔλθει ἄλλοι ἀπὸ τοὺς 50 καββαλαραίους. Ἔπειτα ἦλθε καὶ ὁ Θεόδωρος Ρηγόπουλος ὁ γραμματικὸς τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνῃ καὶ αὐτὸς ἐβεβαίωσεν, ὅτι τοὺς καββαλαραίους, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν τοὺς ἐμέτρησεν ὁ ἴδιος καὶ ἦσαν 49. Παρήγγειλε δὲ καὶ εἰς τοὺς Μύλους τοῦ υἱοῦ του Πάνου, ὁ ὁποῖος εἶχε πρὸ ὀλίγου ἀναχωρήσει, καὶ τῶν ἄλλων καπεταναίων νὰ ὑπάγουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ φρούριον. Ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης ἐπῆγε προηγουμένως ἀπὸ τὸ Νταοῦλι εἰς τοὺς Ἀφεντικοὺς Μύλους διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὰ ὑπάρ-

χοντα ἐκεῖ ἐντὸς τῶν πλοίων μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τῆς Βουλῆς τὴν ἔλευσιν τοῦ πατρός του καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ γενομένου συμβουλίου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀνυπόμονοι νὰ μάθουν ἂν ὁ Κολοκοτρώνης ἀληθινὰ ἔρχεται μὲ τοὺς Μωραΐτας, καὶ μάλιστα ὁ Χατσῆ Γιάννης Μέξης, ὅστις μαθών, ὅτι ἔρχεται παρήγγειλεν εἰς τὰ πλοῖά του νὰ ἐβγάλουν ἔξω εἰς τοὺς Μύλους τροφὰς διὰ νὰ φάγουν οἱ στρατιῶται τοῦ Κολοκοτρώνη, διότι ὁ Πάνος ἦτο γαμβρὸς τῆς Μπουμπουλίνας καὶ εἶχε τὰ μέσα διὰ τὴν συντήρησιν τῶν στρατιωτῶν, ‘τὰ ὁποῖα ἔδιδον τὰ Σπετσιώτικα πλοῖα, καὶ ἰδίως ἡ πεθερά του καὶ ὁ Μέξης, ὁ ὁποῖος τότε ἔγεινε θῦμα εἰς ἔξοδα, διότι πολὺ ἐφιλοτιμήθη, ὄχι μόνον διὰ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπόληψιν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλπίδα, τὴν ὁποίαν οἱ Σπετσιῶται εἶχαν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. Τὸ σχέδιόν του λοιπὸν ἦτο νὰ γελάσῃ τοὺς Τούρκους, ὅτι εἰς τὸ Παλῃόκαστρον μέσα εἶναι ζωοτροφίαι καὶ ἄλλα πολύτιμα πράγματα, ὥστε νὰ τὸ πολιορκήσουν καὶ νὰ χασομερήσουν, ἕως ὅτου νὰ συναχθοῦν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Συγχρόνως διέταξε τὸν Δ. Τσώκρην καὶ λοιποὺς καπεταναίους τοῦ Ἄργους νὰ κάψουν τὰ δεμάτια καὶ τὰ γεννήματα τοῦ κάμπου τοῦ Ἄργους, διὰ νὰ μὴν τὰ εὕρουν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἔχουν περισσοτέρας τροφάς.

Ὁ Πλαπούτας εἰς τὸ Χαρβάτι καὶ Φίχτι εὑρισκόμενος τὴν 10 Ἰουλίου ἐπολέμησε μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Δράμαλη, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἄρχισαν νὰ χύνωνται εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ ἐτσάκισε τὸ σπαθί του. Τὴν δὲ 11 Ἰουλίου καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπολέμησαν εἰς τὸ Κουτσοπόδι μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Δράμαλη

ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, ὁ Ἀντ. Μαυρομιχάλης, οἱ Τσάκωνες, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Τσώχρης, ὁ Δ. Εὐμορφόπουλος, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ φρούριον, δηλ. ὁ Π. Βαρβιτσιώτης, ὁ Κουμουστιώτης κτλ. Αὐτοὶ τὸ βράδυ ἐγύρισαν ὅλοι καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους καὶ ἀμέσως, ἀφοῦ ἐπῆρεν ὁ Δράμαλης τὴν πόλιν, εὐθὺς ἐπολιόρκησε τὸ Παληόκαστρο[1]· διότι ἤθελε νὰ τὸ πάρῃ καὶ αὐτὸ καθὼς καὶ τῆς Κορίνθου, διὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ ὀπίσω του τοὺς ἐχθρούς του νὰ κρατοῦν τὰ φρούρια, οὔτε ἤθελε νὰ ἀφίνῃ φρουρὰς εἰς ὅσα μέρη καὶ φρούρια ἐβαστοῦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ ὀλιγοστεύῃ τὴν δύναμίν του.

Τὴν δὲ 12 Ἰουλίου παρήγγειλεν ὁ ἀρχηγὸς εἰς τὸ χωρίον Ἀχλαδόκαμπον νὰ τοῦ φέρουν τροφὰς διὰ τοὺς στρατιώτας καὶ διὰ τὸ ἄλογά του, καὶ ὅτι θὰ νυκτερεύσῃ ἐκεῖ εἰς τὰ Βρυσούλια ἢ Νεράκια κατὰ τὸν δρόμον τοῦ Ἄργους. Αἱ γυναῖκες τοῦ χωρίου μὲ μεγάλην των προθυμίαν ἔφερον φορτωμέναι τροφὰς καὶ τοὺς ἄνδρας των ἐμπρὸς μὲ τὰ ἅρματα, τοὺς ὁποίους παρέδοσαν εἰς τὸν ἀρχηγόν, καὶ εἶπαν· «Νὰ τοὺς ἄνδρας μας, νὰ τοὺς πάρῃς εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἂν δὲν ἦναι παληκάρια νὰ βγάλουν τὰ ἅρματα καὶ νὰ τὰ φορέσωμεν ἐμεῖς· τέτοιους ἄνδρας δὲν τοὺς θέλομεν». Ὁ Κολοκοτρώνης ἐγέλασε, καθὼς καὶ ὁ Ἀρχιμ. Φλέσας καὶ οἱ λοιποὶ καπεταναῖοι, τῆς εὐχαρίστησεν, τῆς ἔστειλεν ὀπίσω εἰς τὰ σπίτιά των καὶ ἐκράτησε τοὺς ἄνδρας των ὡς στρατιώτας, Ἀπὸ

[1] Δὲν ἐπίασε λοιπὸν ὁ Πλαπούτας τῆς Πόρταις καὶ τὸ Τουρνίκι ὡς λέγει ὁ Π. Πατρῶν σελ. 131.

ἐκεῖ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐτράβηξε τὸν ζυγὸν καὶ ἀνάπλαγα καὶ ἐπῆγεν εἰς τῆς Καρυαῖς καὶ Νεοχωράκι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς Πόρταις καὶ ηὗρεν ἐκεῖ τὸν Μιχαὴλ Κοτσονόπουλον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδειξε ποῦ ἦσαν οἱ Τριπολιτσιῶται στρατιῶται, τοὺς ὁποίους εὐθὺς ὁ ἀρχηγὸς ἔστειλεν εἰς τὸν Δ. Πλαπούταν, τὸν δὲ Γεώργιον Βάρβογλουν Γερουσιαστὴν τὸν ἔστειλεν εἰς Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ προβλέπῃ τὰ ἀναγκαῖα.

Ἐκεῖθεν τὴν 13 Ἰουλίου ἐκατέβη εἰς τὸ κάτω Μπέλεσι καὶ ἐκεῖθεν εἰς τῆς Στέρναις καὶ εἰς Μαλανδρῖνον, ὅπου ἦτο μικρὸν σῶμα Τούρκων καββαλαραίων καὶ πεζῶν· καὶ ὅσοι Τοῦρκοι ἀπὸ αὐτοὺς ἐπρόφθασαν καὶ ἔφυγαν ἐγλύτωσαν, οἱ δὲ ἄλλοι ἐκλείσθησαν ἐκεῖ ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Ἀρχιμ. Φλέσαν, πρῶτον εἰς ὀλίγα σπίτια, ἔπειτα ὅλοι εἰς ἕνα σπίτι. Τοὺς ἐζήτησεν ὁ ἀρχηγὸς τὰ ἅρματα καὶ νὰ παραδοθοῦν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν δὲν παραδιδόμεθα, διότι εἴμεθα Γκέγκιδες· μάλιστα δὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Ἀρχιμανδρίτην, ὑποθέτοντες αὐτὸν ἀρχιερέα, τοὺς ὕβρισαν.

Ἐκεῖ καθὼς ἐκλείσθησαν ἀφοῦ τρεῖς φοραῖς ὁ ἀρχηγὸς τοὺς ἐζήτησε νὰ προσκυνήσουν καὶ δὲν ἐδέχθησαν, εἶπε· τὸ κρῖμα 'ς τὸν λαιμόν τους, καὶ διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ μαζώξουν τῆς φράκταις τοῦ χωριοῦ καὶ νὰ βάλουν φωτιὰ νὰ τοὺς κάψουν. Δὲν γνωρίζομεν σωστὰ πόσοι ἦσαν 10 ἢ 15 ἢ ὀλιγώτεροι. Εἰς τὸν μικρὸν αὐτὸν πόλεμον ὁ Φλέσας ἐζύγωσεν εἰς τὴν πόρταν τοῦ κατωγείου, ἅρπαξεν ἕνα Τοῦρκον μισοζώντανον, (ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐκάη τὸ ἀνώγειον τοῦ σπιτίου, ἐκατέβηκαν εἰς τὸ κατώγειον), ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ τοῦ πάρῃ ὅλα τὰ ἅρματα καὶ ἔφθασαν καὶ ἄλλοι καὶ ἐπῆραν τὰ ἐπίλοιπα.

Ὁ Γκέγκας ἐκαίετο, καὶ ἡ φωτιὰ τοῦ σπιτιοῦ δὲν μᾶς ἄφινε νὰ πλησιάσωμεν, ἀλλ' ὁ Φλέσας τὸν ἐτράβηξεν ἔξω. Ἐδῶ ἐκτὸς τοῦ Φλέσα διεκρίθη ὁ Κωνσταντῆς Μανιάτης σωματοφύλακας τοῦ ἀρχηγοῦ ἀπὸ Νεμνίτσαν τῆς Καρύταινας· αὐτὸς πλησιάσας εἰς τὴν πολεμίστραν, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ σπίτι, ἐπίασε τὸ ἐμπροσθινὸν μέρος τοῦ τουφεκιοῦ τοῦ Γκέγκα καὶ τοῦ ἐφώναξε· ρίχτο ὅ,τι ἔχεις νὰ κάμῃς κάμε· διότι δὲν ἔχεις πλέον διάφορον ἀπὸ αὐτό. Ὅταν δὲ οἱ Γκέγκιδες ἐκατέβηκαν εἰς τὸ κατώγειον καὶ ἔβλεπαν, ὅτι ἡ φωτιὰ κοντεύει νὰ τοὺς κάψῃ, ἀκούσαμεν μέσα τουφεκιαῖς, καὶ φαίνεται, ὅτι τότε ἐσκοτώθησαν ἀναμεταξύ των διὰ νὰ μὴ καοῦν ἢ νὰ παραδοθοῦν.

Ἐκεῖθεν ἐτράβηξεν ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἐπῆγεν εἰς τοῦ Λιόντη τὸ Κεφαλάρι καὶ Γυμναΐτικα Καλύβια, ὅπου οἱ στρατιῶται ἔμειναν ἀρκετὴν ὥραν καὶ ἐδροσίσθησαν καὶ ἐξαπόστασαν. Ἐκεῖθεν ἐτράβηξε διὰ τὸν μεγάλον Ἁγιώργην, ὅπου εἶχε στείλει ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τοῦ Μπέλεσι τὸἰδιαίτερον σῶμα τοῦ Κολοκοτρώνη μὲ τοὺς καπεταναίους του.

Ἡ Καρύταινα ἦτο διῃρημένη εἰς τρία τμήματα, τὸ ἕνα ὀνομαζόμενον τῆς Ἄκοβας μὲ τὰ Λαγκάδια τὸ εἶχεν ὁ Δεληγιάννης, τὸ ἄλλο τῆς Λιοδώρας ἀπὸ τὴν Ζάτουνα καὶ πέρα ὁ Δ. Πλαπούτας, καὶ τὸ τρίτον τῶν Βουνῶν καὶ τοῦ Κάμπου τῆς Καρύταινας ὁ Κολοκοτρώνης. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως κάθε ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀρχηγοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἀκολουθοῦσαν εἰς ὅλους τοὺς πολέμους. Ἀλλ' ἐδῶ τώρα θὰ εἴπωμεν μόνον περὶ τοῦ τμήματος τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἐπειδὴ κάθε τμῆμα εἶχε πολλὰ χωρία τὸ καθένα εἶχε καὶ τοὺς καπεταναίους του μὲ τὰς σημαίας των, οἱ ὁποῖοι

μὲ τοὺς προκρίτους τοῦ χωρίου ἔβγαλαν τοὺς στρατιώτας εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ Κολοκοτρώνης αὐτοὺς ἐμεταχειρίζετο εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἀρχηγεῖον εἶχεν ἀνάγκην, τοὺς ἔστελλεν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐκτός, μὲ αὐτοὺς ἐσύναζε τὰς τροφὰς ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη, αὐτοὶ τὸν παρηκολούθουν παντοῦ, καὶ δι' αὐτῶν ἐκτελοῦσε τὰ πάντα καὶ κατώρθωνε τὰς νίκας εἰς τοὺς πολέμους.

Τὸ ἰδιαίτερον λοιπὸν αὐτὸ σῶμα τοῦ Κολοκοτρώνη εἶχε τὸν ἴδιον αὐτοῦ ὀργανισμόν, τοὺς καπεταναίους του, τοὺς ἰατρούς, τοὺς φροντιστάς, τὸν σημαιοφόρον, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς σαλπιγκτὰς καὶ τυμπανιστὰς τοῦ στρατοῦ, τοὺς ὑπασπιστάς, τοὺς γραμματεῖς, τοὺς καπεταναίους, οἱ ὁποῖοι ἐπαρακολουθοῦσαν τὸν ἀρχηγὸν εἰς τὸν πόλεμον ὡς σωματοφύλακες.

Αὐτοὺς λοιπὸν τώρα θὰ εἴπωμεν, οἱ ὁποῖοι ὑπηρέτησαν εἰς τὸ σῶμα τοῦ τμήματος τοῦ Κολοκοτρώνη κατὰ διαφόρους περιστάσεις, καὶ ἄλλοι μὲν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τέλους, ἄλλοι δὲ ἤρχοντο καὶ ἔφευγαν, καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ὑπηρέτησαν ἔπειτα καὶ ὑπὸ τὸν Πάνον καὶ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην· εἶναι δὲ οἱ ἀκόλουθοι κατὰ χωρία.

Καπεταναῖοι Ἀλωνίσταινας

Σταῦρος Δημητρακόπουλος[1]
Γεώρ. Δημητρακόπουλος
Βασίλ. Δημητρακόπουλος
Κωνστ. Δημητρακόπουλος
Ἀναγνώστης Πράνταλος
Βασίλειος } *Παπαηλιαῖοι*
Νικόλαος }
Κωνστ. Γιαννακόπουλος

[1] Πότε καὶ ἕως ποῖον καιρὸν ὑπηρέτησαν εἰς τὸ στράτευμα ὁ καθένας θέλομεν ἴδει εἰς τὰς Βιογραφίας των εἰς τὸν Β'. τόμον τῶν Ἀπομνημευμάτων μου.

Νικόλας Γιαννακόπουλος
Παναγιώτης Προῦντσος
Χριστόδουλος Μάντης

Πιάνας

Παῦλος Κωνσταντόπουλος
Θεοδωράκης Πετρόπουλος

Ροϊνοῦ

Μῆτρος 'Αναγνωστόπουλος
Γέρο 'Ηλίας

Χρυσοβιτσίου

Παπᾶ Δημήτρης
Μῆτρος Στασινόπουλος
'Ηλίας Ψαλίδας

'Αρκουδόρεμα

'Αδάμης Κορέλας
Παπαθανάσης
Παναγιώτης Κλῆς
'Αγγελῆς Μαγκλάνης
Κώστας Οἰκονομόπουλος

Νταβιῶν

Π. Δράκος
Γεώργιος Ζούζουνας
Χρῆστος Κοτζόνης
Θεοδωρῆς Μακρῆς
Τσελεπακιώτης

'Λυμποβισίου

Μάρκος Κολοκοτρώνης
'Αντώνιος Κολοκοτρώνης
Λάμπρος Κολοκοτρώνης

Βυτίνας

Νικολῆς Ταμβακόπουλος

Θεοδωράκης 'Ραζῆς
Γέρο Πανάγος
Νικόλαος Λαμπρινόπουλος
Θεόδωρος Καπερώνης
Κωνστ. Λαμπρινόπουλος
Παναγ. Χρυσανθόπουλος

Νεμνίτσας

Πάνος 'Αναγνωστόπουλος
Κωνσταντῆς 'Αναστόπουλος
'Αναγνώστης Γερμανὸς

Πυργάκου

Γεώργ. Παρασκευόπουλος
Ζαχαρ Παρασκευόπουλος

Μαγουλιάνων

'Αργύρης Ζούβελος
'Ηλίας Κοσμόπουλος
Νικόλαος Μπούκουρας
'Αναγν. Παπαγιαννόπουλος
'Αποστόλ. Παπᾶ Πανάγου
Κωνστ. Παπαγιαννακόπουλος
Παναγ. Παπαγιαννακόπουλος
Δημήτριος Μπούκουρας
Κωνστ. Πετρόπουλος
Κωνσταντῆς Γιαβῆς
Βασίλης Νικολόπουλος
Γεώργιος 'Αλεξόπουλος

Βαλτεσινίκου

Χρῆστος Παναγούλιας
Γεώργιος Μπούπουλης
Σωτ. Παπαγιαννόπουλος

Γλάγοβας

Γιαννάκος Κοχτσιάνης

Καρυεσίου

'Αναγν. Βαρβατόπουλος
Χρυσαντάκης Βαρβάτης

Λάστα

Κωσταν. Παπαζαφειρόπουλος
Στέφ. Ι. Ρωλογᾶς ἢ Στεφανόπουλος ἐκ Ζατούνης
Γιάννος Κουρίζης

'Αγριδίου

'Αναγνώστης 'Αλεξόπουλος, Δημητράκης 'Αλεξόπουλος, Γεωργάκης 'Αλεξόπουλος — ἀδελφοί

Γαρζενίκου

'Αναγνώστης Μπακάλης
Κωνσταντῆς Ράσος
Στάθης Παπαδόπουλος
Γεωργάκης Ντρίτσας

Καρύταινας

'Ανάστος Σιαμαράνης
Δημήτριος Σπυρακόπουλος
'Ανδρῖκος Μιχαλόπουλος
Νικόλαος Μπαλαμπάνης
'Αντώνιος Χαροκόπος
Σπῦρος Καρύδης

Δημιτσάνας

'Ανδρέας Παπαδιαμαντόπουλος
Εὐθύμιος Ι. Μπουγιουκλῆς
'Ανάστος Κάλας

Χρῆστος 'Ηλιόπουλος
Νικολῆς Σπηλιωτόπουλος, Σπύρος Σπηλιωτόπουλος — ἀδελφοί

Ράδου

Δῆμος
Λυκονικολὸς

Στεμνίτσας

Κωνστ. 'Αλεξανδρόπουλος
Χρῆστος 'Αλέξανδρος
Κωνσταντῆς Παλαμήδης
Παναγιώτης Λάλας
Βασίλειος Ροϊλὸς
Δημήτριος Ροϊλὸς
Γεώργιος Ροϊλὸς
Παναγιωτάκης Μπερλές
Κων. Παπαθανασόπουλος
'Αντώνιος Πελοπίδας

Ζυγοβιτσιοῦ

'Αναγν. Σταυρόπουλος
Βασίλειος Καρᾶς
Βασίλειος Σταυρόπουλος
Γιάννης Σκαρμέας
Σταμάτιος Οἰκονόμου
Σταῦρος Τσάκωνας
Θεοδόσιος Καρδαρᾶς
'Αθανάσιος Καρδαρᾶς

Κάμπου

Βασίλειος Δρούκας
Παναγιώτης Δρούκας
Παυλόγιαννης
Βασίλειος Μπούτουνας
Νικολὸς Μπούτουνας

Γεώργιος Τζάκας
Γεώργιος Ζέρβας
Γεωργάκης Πατσαβός
Κωνσταντῆς Φουντᾶς
Λιάκος Πετρόπουλος
Ἀναγνώστ. Τετεμπεϊώτης
Παπᾶ Δημήτρης
Παναγιώτ. Κολομπράτσας

Γραμματεῖς

Ἀναγνώστ Ζαφειρόπουλος
Μιχαὴλ Οἰκονόμου
Παναγιώτης Κόκκαλης
Θεόδωρος Ῥηγόπουλος
Θεόδ. Παπαγιαννόπουλος
Θεόδ. Λεονάρδος
Κωνστ. Οἰκονομόπουλος
Βασίλειος Οἰκονόμου
Παναγ. Ἐμ. Γιαννόπουλος
Ζαχαρίας Α. Νικολόπουλος
Γιαν. Ἀναγνωστόπουλος
Μ Πολυχρονόπουλος

Ὅλοι αὐτοὶ ἐκτὸς τοῦ Κόκκαλη ὑπηρέτουν καὶ ὡς ἀποσπασματάρχαι.

Ὑπασπισταί

Φωτάκος
Σπύρος Σπηλιωτόπουλος
Κωνστ. Ζαφειρόπουλος
Νικόλαος Οἰκονόμου

Σημαιοφόροι

Νικόλας Καραχάλιος

Ἰατροί.

Κωνστ. Πελοπίδας

Ἰατροχειροῦργοι

Ἀνάστος Παπαγιαννόπουλος

Εὐθύμιος Φωτόπουλος
Γιαννάκος Ἀρετᾶς
Βασίλειος Ἀρετᾶς
Νικόλαος Θεοφιλόπουλος

Ἱερεῖς

Παπᾶ Ζαφειρόπουλος
Οἰκονόμος ἀπὸ Λάσταν
Οἰκονόμος Βελισάριος

Φροντισταί

Γιαννάκης καὶ Γεώργιος Ῥεκουνιῶται } Καλαβρυτινοὶ
Ἀποστόλης Μπούκουρας
Γιάννος Ἀχουριώτης ἐκ Τριπολιτσᾶς

Καπεταναῖοι ἀκολουθοῦντες ὡς σωματοφύλακες

Γιαννάκης Βαγκιώτης
Σπύρ. Λέκας Χειμαριώτης
Παναγιώτης Στάϊκος
Γεωργίτσας Ἠλιόπουλος
Νικόλας Καντριβιώτης
Νικόλαος Καβαδίας
Γιαννάκης Κοῦτρος
Γέρο Μῆτρος
Χριστόφορος Ζαχαριάδης
Ἠλίας Μπουνάρος
Σπύρος Ζέρβας
Σπήλιος Οἰκονόμου
Βελισάριος Πασχάλης ἐξ Ἀκαρνανίας
Κότσος Βούλγαρης
Κωνσταντῆς Λάπας
Κώστας Σουλιώτης

Κωνσταντῆς Μιχαλόπουλος / *Νικόλαος Ἀθανασόπουλος* — *ἀπὸ Βλαχοκερασιᾶ*	**Ὁπλοποιοί**
Λαδιλὰς Φιλέλλην Γάλλος	*Χατζῆ Νικόλας Ἀθηναῖος*
Κωνσταντῆς Τσακαλῆς ἀπὸ Κοκορᾶ	*Χατζῆ Κωνσταντῆς* / *Σπήλιος Τουφεξῆς* — *ἐκ Τριπολιτσᾶς*
Τυμπανισταὶ καὶ σαλπιγκταί	**Πεταλωταί**
Νικολέτος Ζακύνθιος	*Βασίλειος Ἀλμπάνης* / *Ἀντώνιος Κοτσαντώνης* / *Ἀντώνιος Ἀλμπάνης* — *ἐκ Τριπόλεως*
Βασίλ. Τρουμπέτας Σαλπιγκτὴς Λεδαδίτης	*Κόντος ἐκ Καρύταινας*

Τὸ σῶμα αὐτό, τὸ ὁποῖον τώρα εἴπαμεν ἐσυγκεντρώθη εἰς τὸν Ἁγιώργην καὶ ἦτο ὑπὲρ τοὺς 2,350 γεροὺς καὶ δυνατοὺς στρατιώτας διὰ πόλεμον· ἀλλ' ὑπῆρχαν ἀκόμη εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ 300 σταλμένοι ἀπὸ τὰ χωρία διὰ νὰ ἑτοιμάζουν τὰς τροφὰς καὶ διὰ τὰ ζῶα καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν ἀκολούθησαν τὸ στράτευμα καὶ ὅλοι οἱ πρόκριτοι τῶν κωμοπόλεων τῆς Καρύταινας καὶ τῶν τριῶν τμημάτων.

Τὸ σῶμα αὐτό, διοικούμενον ἀπὸ τὸν Ἀντώνην Κολοκοτρώνην καὶ ἀπὸ τοὺς καπεταναίους τῶν κωμοπόλεων τῶν βουνῶν τοῦ τμήματος τοῦ Κολοκοτρώνη τὴν 11 Ἰουλίου, ἐπολέμησεν ἐδῶ μὲ σῶμα Τουρκικόν, ἐσκότωσε 17 Τούρκους καὶ δὲν τοὺς ἄφησε νὰ κάψουν τὸν Ἁγιώργην.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔφθασεν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον ὁ ἀρχηγὸς διέταξεν ἀμέσως νὰ ὑπάγουν 300 στρατιῶται εἰς Δερβενάκι εἰς τὴν θέσιν Ἀγριλόβουνο νὰ κάμουν κλειστὸν ὀχύρωμα καὶ νὰ μείνουν ἐκεῖ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀντώνη Κολοκοτρώνη. Τὸν δὲ Παπᾶ Δημήτρην Χρυσοβιτσιώτην νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ χωριὸ Ζαχαριὰ

παρακάτω εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Δερβενακίου μὲ τοὺς ἰδικούς του στρατιώτας, περισσοτέρους τῶν 150 καὶ νὰ ταμπουρωθοῦν καὶ αὐτοί. Ἐκεῖ δὲ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργην ὅσας ἡμέρας ἐστάθηκε ὁ ἀρχηγὸς διέταξε τὰ πάντα ἐσύστησεν εἰς τὸ χωρίον Κοῦτσι τὸ φροντιστήριον τῶν τροφῶν καὶ ἄλλων ἀναγκαίων τοῦ στρατοῦ.

Ἔπειτα ἠθέλησε νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς Μύλους τοῦ Ἄργους διὰ νὰ ἰδῇ πῶς εὑρίσκονται ἐκεῖ τὰ στρατεύματα καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, ἡ Διοίκησις, ἥτις ἦτο φευγάτη εἰς τὰ καράβια.

Ἀλλὰ πρὶν φύγῃ διὰ τοὺς Μύλους διέταξε τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην νὰ ὑπάγῃ νὰ συνάξῃ τοὺς Κορινθίους, ὡς ἀρχηγός των, κατὰ τὸ μέρος τῶν Τρικκάλων· τὸν δὲ Γέρο Μάρκον Κολοκοτρώνην τὸν ἄφησεν ὀπίσω ’ς τὸν Ἅγιον Γεώργην νὰ διοικήσῃ προσωρινῶς ἕως νὰ ἐπιστρέψῃ.

Μετέπειτα ἐπῆρεν ὅλους τοὺς σωματοφύλακας μαζύ του, τὴν σημαίαν καὶ ὅσους καβαλαραίους εἶχε τότε καὶ ἐπῆγε τὴν νύκτα τῆς 20 Ἰουλίου εἰς τὸ Σχοινοχῶρι, ὅπου ηὗρε τὸ ἄλλο στρατόπεδον καὶ φροντιστήριον τοῦ Πλαπούτα.

Ἐκεῖθεν τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐτράβηξε κατὰ τὴν Ἄχοβα, ὅπου μὲ τὸ ἔβγαλμα τοῦ ἡλίου ἀντάμωσε τὸν Πλαπούταν, τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον, τὸν Δ. Δεληγιάννην καὶ πολλοὺς Τριπολιτσιώτας, οἱ ὁποῖοι κάθε ἡμέραν ἐπολέμουν μὲ τὸν Δράμαλην καὶ δὲν τὸν ἄφιναν ποτὲ νὰ ἀνασάνῃ, οὔτε νὰ ἀποκλείσῃ εἰς τὸ φρούριον τοὺς ἰδικούς μας. Τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ ὁ Δημήτριος Τσώκρης μὲ τοὺς Ἀργείους· καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζαν καλά, ὡς ἐντόπιοι τὸν τό-

πον, ἔκαμναν χωσιαῖς καὶ ἐσκότωναν κάθε ἡμέραν πολλοὺς Τούρκους.

Εἰς τὰς 16 Ἰουλίου μάλιστα συνεννοηθεὶς ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς ἀρχηγούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ Κεφαλάρι, ἄναψαν γύρω τοῦ φρουρίου τὸν πόλεμον καὶ ἀνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ἀνοίξουν τὸ φρούριον. Ὁ Πλαπούτας τότε μὲ τοὺς ἄλλους ἐμβῆκε μέσα εἰς τὸ φρούριον, ἄφησε πολεμοφόδια καὶ τροφάς, καὶ ἀφοῦ ἐσκέφθησαν μεταξύ των, ἐβγῆκαν ὅλοι μετὰ ἕναν ἐνθουσιαστικὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἔ κ α μ ε ν ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ἀφήσαντες μέρος στρατιωτῶν διὰ φρουρὰν καὶ τοὺς ὑπεσχέθησαν, ὅτι θέλουν ἔλθει νὰ τοὺς βγάλουν καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ χαθοῦν· καὶ ὁ μὲν Δ. Ὑψηλάντης καὶ οἱ λοιποὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Κεφαλάρι, ὁ δὲ Πάνος εἰς τὸ Σχοινοχῶρι.

Ἐκεῖθεν ὁ ἀρχηγὸς ἐπῆγεν εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους καὶ ηὗρε τὸν Δ. Ὑψηλάντην, τοὺς Μαυρομιχαλαίους, Ἀντωνάκην καὶ Γεωργάκην, τὸν Κεφάλαν, Δημ. Παπατσώνην καὶ λοιποὺς Μεσσηνίους, ἐκτὸς τῶν Ἀρκαδινῶν, τοὺς Τσάκωνας, τοὺς Μιστριώτας, τοὺς Ἁγιοπετρίτας καὶ λοιπούς. Ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν τόσον φοβησμένοι, ὥστε αἷμα δὲν εἶχαν εἰς τὸ πρόσωπόν των· διότι τὴν περασμένην ἡμέραν (19 Ἰουλίου) εἶχαν χάσει μίαν μεγάλην μάχην πολεμοῦντες μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Δράμαλη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσκοτώθησαν περισσότεροι τῶν 200 Ἑλλήνων.

Ἀφοῦ εἶδε τοὺς σκοτωμένους ὁ ἀρχηγός, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόφθασαν οἱ καπεταναῖοι καὶ συγγενεῖς τὸ βράδυ νὰ τοὺς θάψουν, μὲ ἔστειλε καὶ τοὺς ἐμέτρησα, καὶ ἦσαν οἱ περισσότεροι σκοτωμένοι Μεσσήνιοι, ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Κεφάλα καὶ τῶν ἄλλων Μεσσηνίων καπεταναίων, καὶ πολλοὶ Μανιᾶται. Τοὺς ἐμψύχωσεν ἔπειτα μὲ τὰς δημηγο-

ρίας του, ὡς ἦτο συνειθισμένος, καὶ παρήγγειλεν εἰς τοὺς ἰδικούς μας τοὺς κλεισμένους ἀπὸ τὸν Δράμαλη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, ὅτι θέλει φροντίσει νὰ τοὺς βγάλῃ.

Ἀφοῦ ἔμεινε δύο τρεῖς ἡμέρας εἰς τὸ Κεφαλάρι ἐπήγαινε κάθε πρωὶ καὶ εἰς τοὺς Ἀφεντικοὺς Μύλους καὶ εἰς τὰ καράβια τὰ Ἑλληνικὰ τῆς Μπουμπουλίνας καὶ εἰς τὰ ἄλλα τὰ Σπετσιώτικα, ὅπου ἦτο ἡ Κυβέρνησις καὶ κάθε δειλινὸν ἐγύριζε πάλιν εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους, ὅπου ἐσύναζεν ὅλα τὰ στρατεύματα καὶ ἐδημηγοροῦσε διὰ νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ.

Καθὼς λοιπὸν ἦλθαν καὶ ἄλλα στρατεύματα ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας καὶ ἔγειναν σχεδὸν δέκα χιλιάδες, ἦλθαν καὶ οἱ Ἀρκαδιανοί, οἱ πλέον δυνατοὶ στρατιῶται τῆς Πελοποννήσου οἱ λεγόμενοι Ντρέδες μὲ τὸν Νικόλαον Πονηρόπουλον, τὸν πρωτοσύγγελον Ἀμβρόσιον Φραντζῆν, τὸν Ι Γρίτζαλην, τὸν Μῆτρον Ἀναστασόπουλον, τὸν Δημήτρην καὶ Κωνσταντῆν Μέλιους, τὸν Ἀναγνώστην καὶ Ἀδάμην Παπατσωραίους καὶ λοιπούς, εὐθὺς ἐπροσκάλεσε τὸν Πλαπούταν ἀπὸ τὴν Ἄκοβαν, ὁ ὁποῖος ἦλθε μόνος του, καὶ τοὺς ἄλλους καπεταναίους διὰ νὰ σκεφθοῦν πῶς νὰ βγάλουν τοὺς κλεισμένους, διότι δὲν εἶχαν μέσα εἰς τὸ φρούριον τροφάς· καὶ ἀπεφασίσθη νὰ πλησιάσουν ὅλα τὰ σώματα εἰς τὸ φρούριον, καὶ ὁ Πλαπούτας ὁ ἴδιος μὲ τὸ στράτευμά του νὰ ἔλθῃ συγχρόνως εἰς βοήθειαν διὰ νὰ κάμουν τὴν νύκτα τῆς 22 Ἰουλίου τὸν ἀντιπερισπασμόν, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ εὕρουν καιρὸν οἱ κλεισμένοι γύρω ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ ἔβγουν, ἀλλ' ἀπέτυχαν. Πάλιν τὴν ἐρχομένην νύκτα ἔκαμαν τὰ ἴδια, καὶ τὴν τρίτην νύκτα τέλος ἐπέτυχαν, ἄνοιξαν τὸν δρόμον καὶ ἐβγῆκαν ἔξω τὰ μεσάνυκτα τῆς 23 Ἰουλίου ξημέρωμα 24 οἱ ἰδι-

κοί μας ἀπὸ τὸ φρούριον χωρὶς νὰ χαθῇ μήτε ἕνας στρατιώτης [1].

Σήμερον ἀκόμη ζοῦν ὁ 'Αναγνώστης Σταυρόπουλος ὁ

1 Περιεργείας χάριν καὶ διὰ νὰ διασκεδάσουν ὀλίγον οἱ ἀναγνῶσταί μας ἀντιγράφομεν αὐτολεξεὶ δύο τεμάχια περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐκ τῆς Ἱστορίας τοῦ Σ. Τρικούπη. Ὁ Τρικούπης ('Ιστ. Β'. 287) λέγει· «μόνος ὁ Θανάσης Καρτγίαννης Μανιάτης εὑρεθεὶς ἐν Ἄργει ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τῆς φυγῆς, τῆς ἁρπαγῆς, τῆς καταπιέσεως καὶ τοῦ τρόμου καὶ εὑρὼν δέκα ὁμόφρονάς του ἀνέβη αὐθόρμητος καὶ ἄφοβος εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους καὶ ὕψωσε τὴν σημαίαν.» Καὶ ἐν σελ. 295. «Τὴν δὲ τρίτην (νύκτα) διαρκοῦντος τοῦ συνήθους ἀκροβολισμοῦ ἔλαβαν οἱ ἔγκλειστοι καιρὸν καὶ ἐξῆλθαν ὅλοι σχεδὸν σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς... . Ὁ δὲ πρῶτος στήσας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τὴν σημαίαν Καρίγιαννης ἔτυχε κοιμώμενος τὴν ὥραν τῆς ἐξόδου τῶν ἄλλων. 'Εξυπνήσας δὲ καὶ ἰδὼν ἀπροσδοκήτως ἑαυτὸν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καταγινομένων νὰ λαφυραγωγῶσιν ὅ,τι εὕρισκαν, ἔδραξε καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ προχείρου κακκάβιον, ἔχωσεν ἐν αὐτῷ ὅλην τὴν κεφαλήν του, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται τὸ πρόσωπόν του καὶ χειροκρατῶν καὶ ἄλλα ουτιδανὰ σκεύη ἔχων ἐξῆλθε τραγῳδῶν καὶ σκιρτῶν τῆς ἀκροπόλεως τὴν ἡμέραν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν του ὑπολαβόντων αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν εἰσελθόντων Τούρκων καὶ μεταφέροντα εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους τὰ λάφυρά του.» Εἰς τὸ πρῶτον λέγει ὁ ἥρως Καρίγιαννης ἐπίασε τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους καὶ μετὰ 8 σελίδας, ὅτι κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν Ἑλλήνων ἐκ τοῦ φρουρίου ὁ ἥρως Καρίγιαννης ἔτυχε κοιμώμενος· καὶ πότε ἔτυχε κοιμώμενος; ὅταν ὅλοι οἱ μέσα στρατιῶται καὶ καπεταναῖοι ἦσαν εἰς τὰ ἄρματα πεινασμένοι καὶ διψασμένοι καὶ δὲν ἔβλεπαν τὴν ὥραν νὰ ἔβγουν, καὶ τὸ τουφέκι καὶ τὸ κανόνι ἐβρόντα ἀπὸ μέσα καὶ ἀπ' ἔξω ἀπο τὸ φρούριον! τοῦτο εἶναι ὅλως διόλου γελοῖον. 'Αφοῦ δὲ ἐξύπνησε, λέγει, καὶ εἶδε τὸν ἑαυτόν του ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρῶν ἐπῆρε κακάβι καὶ τὸ ἐφόρεσε διὰ νὰ μὴν τὸν βλέπουν καὶ ἐκρατοῦσε καὶ ουτιδανὰ σκεύη καὶ ἔβγαινε τραγῳδῶν καὶ σκιρτῶν κτλ. 'Αλλ' ὁ σηκωθεὶς ἀπὸ τοῦ Βαροὺχ τὸν ὕπνον ἠμπορεῖ νὰ σκεφθῇ διὰ κακκάβια καὶ τοιαῦτα πράγματα; καὶ ὅταν ἐφόρεσε τὸ κακκάβι ἐτραγουδοῦσε Μανιάτικα διὰ νὰ τὸν γνωρίσουν; 'Εξῆλθε δὲ σκιρτῶν τῆς ἀκροπόλεως τὴν ἡμέραν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν του κτλ. Εἶναι λόγια αὐτὰ νὰ σκιρτᾷ ἢ νὰ τρέμῃ ὁ λεοντόκαρδος, ὅταν εὑρίσκεται σὲ τέτοιαις περιστάσεις; 'Εκτὸς τούτου αὐτὸς ἔκαμε τὴν νύκτα ὅλην μέσα μὲ τοὺς Τούρκους, ὅταν δὲν ἄφησαν αὐτοὶ λιθάρι ἐπάνω ς' τὸ ἄλλο λιθάρι; καὶ ὁ Καρίγιαννης τότε ἐκοιμᾶτο, καὶ τὸν ἀφῆκαν μὲ τὸ μανιάτικόν του βρακὶ μὲ τὰ γένειά του νὰ ἔβγῃ τὴν ἡμέραν; Ποῦ τὸ ηὗρε τὸ κακκάβι, ἀφοῦ δὲν ἄφησαν μέσα εἰς τὸ φρούριον οἱ Τοῦρκοι τίποτε; Καὶ ἀφοῦ ἐβγῆκε, μετέφερε τὰ λάφυρά του εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους; ἦτο καιρὸς τότε λαφύρων διὰ τὸν Καρίγιαννην; καὶ ἂν ὑποτεθῇ καὶ τοῦτο, εἰς τὸ Ἄργος, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων τὰ ἔπῆγε; διότι τὸ Ἄργος τότε ἦτο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Δράμαλη.

καὶ λοιποὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ χωρία Βρέστενα καὶ Βαμπακοῦ. Αὐτοὶ ὡμίλησαν μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τοὺς εἶχαν κλεισμένους ἐντὸς τοῦ κάστρου, καὶ αὐτοὶ ἐδιηγήθησαν εἰς ἐμὲ ὅ,τι ἐσυνέβη τότε κατὰ τὴν πολιορκίαν. Μοὶ ἔλεγαν δηλαδή, ὅτι ὁ Βαρβιτσιώτης Πέτρος Ἀναγνωστόπουλος ἦτο μέσα καὶ ἐλαβώθη εἰς τὸ μηρὶ ἐλαφρά, καὶ ὅτι τὴν νύκτα ὅταν ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ φρούριον δὲν ἀφῆκαν μέσα τίποτε. Μόνον ἔμεινεν ἕνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμποροῦσε νὰ φύγῃ, διότι πρότερον οἱ Ἕλληνες στρατιῶται εἶχον μπαροῦτι λυτὸν καὶ ἔδεναν φουσέκια, τὸ δὲ μπαροῦτι κατὰ τύχην ἄναψε, τοῦ ἔκαψε τὸ πρόσωπον καὶ τοῦ ἔβγαλε καὶ τὰ μάτια. Αὐτὸς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἀπὸ τὸ χωρίον Βαμπακοῦ τῆς ἐπαρχίας Μιστρᾶ καὶ ὠνομάζετο Λιναρδάκος. Τότε δὲ ἀκόμη ἔγεινε μέσα εἰς τὸ φρούριον καὶ τοῦτο. Τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι ἐκοιμῶντο εἰς τὸν ἴσκιον, διότι ταῖς νύκταις ἔμειναν ἄγρυπνοι, ἔπεσε μία πέτρα ἀπὸ τὸ τεῖχος τοῦ φρουρίου, ἡ ὁποία ἐζούπησε τὴν κεφαλὴν ἑνὸς ἄλλου στρατιώτου ἀπὸ τὸ χωρίον Κουμουστᾶ τῆς Σπάρτης. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὴν ἄδειαν ἀπὸ τοὺς καπεταναίους των νὰ ἔρχωνται εἰς ὁμιλίαν μὲ τοὺς Τούρκους πολιορκητάς, διότι ἐκεῖ εἰς τὰ Γκέγκικα ταμπούρια, τὰ ἔμπροσθεν τῆς πόρτας τοῦ φρουρίου, μέσα εἰς αὐτὰ τὸ μεγαλείτερον μέρος ἦσαν Τουρκαλβανοί, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐγνώριζαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἴσως καὶ τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν ἐπρέσβευαν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο εἰς αὐτοὺς ἀδιάφορον, διότι οἱ τοιοῦτοι ἤρχοντο καὶ μᾶς ἐπολέμουν, φθάνει νὰ τοὺς ἔδιδαν μισθὸν (λουφέν). Διὰ δὲ τὰς διαφόρους ὁμιλίας, τὰς ὁποίας ἔκαμναν μεταξύ των, ἦλθον εἰς φιλικωτέραν συνεννόησιν. Οἱ Τοῦρκοι μάλιστα ἐνό-

μιζαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ παραδοθοῦν καὶ ἐπερίμεναν ὥραν τὴν ὥραν νὰ στενοχωρηθοῦν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τῆς τροφῆς καὶ τοῦ νεροῦ, διότι εἶχον μάθει τὴν ἔλλειψιν αὐτῶν. Καὶ τῷ ὄντι ἐπειδὴ ἔσωσαν τὸ νερὸν ἐμοίραζαν τὴν λάσπην τῆς σ τ έ ρ ν α ς, τὴν ὁποίαν ἔβαλλαν εἰς τὰ μανδήλια καὶ εἰς τὰ τ α γ ά ρ ι α των, ἔπειτα τὴν ἐκρέμαγαν καὶ ἐστάλαζε, καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ νερὸν ἔβρεχαν τὴν γλῶσσάν των. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι δὲν εἶχαν ἀγγεῖα νὰ βάλουν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν λάσπην διὰ νὰ σταλάζῃ τὸ νερόν, ὁ Κουμουστιώτης, τὸν ὁποῖον ἀνωτέρω ἀνέφερα, καὶ ἄλλοι πολλοί, ὅπου καθένας εὕρισκε τόπον εἰς τὸ τεῖχος, ἔβαλλαν ξύλον, κ α ρ φ ί, παλοῦκι, ἢ καὶ ἄλλό τι διὰ νὰ κρεμοῦν τὴν λάσπην καὶ αὐτοὶ ἔπειτα ἐξαπλόνοντο ἀπὸ κάτω, ἄνοιγαν τὸ στόμα των διὰ νὰ σταλάζῃ μέσα εἰς αὐτὸ τὸ νερὸν τῆς λάσπης καὶ νὰ δροσίζῃ τὴν διψασμένην καρδίαν των. Ὁ Κουμουστιώτης λοιπὸν ἔχων ἕνα κομμάτι ξύλον στρογγυλὸν ὡσὰν ῥαβδί, τὸ ἔβαλεν ἐπάνω εἰς τὸ τεῖχος, ἐπλάκωσε τὸ ξύλον μὲ μίαν πλάκαν, ἔπειτα ἐκρέμασεν ἀπὸ αὐτὸ τὸ τ α γ ά ρ ι, καὶ αὐτὸς ἐξαπλώθη ἀπὸ κάτω καὶ ἔπινε τὸ νερόν, τὸ ὁποῖον ἔσταζεν εἰς τὸ στόμα του. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐφύσιξεν ἄνεμος δυνατός, ὁ ὁποῖος ἐκούνησε τὸ τ α γ ά ρ ι πολύ, ἔσεισε τὴν πλάκαν, ἡ ὁποία ἀμέσως ἔπεσε καὶ τοῦ ἐζούπησεν, ὡς εἴπομεν, τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπέθανεν. Μέσα εἰς τὸ φρούριον εὑρίσκοντο πολλὰ μ π α κ ά λ ι κ α πράγματα, ῥίζι, ζάχαρι, τυρί, σαρδέλαις, καὶ ὅ,τι ἄλλα πωλοῦν οἱ μ π α κ ά λ ι δ ε ς, τὰ ὁποῖα ἄλλοι μὲν τὰ εἶχαν μεταφέρει ἐκεῖ ὡς ἰδικά των, καὶ ἄλλοι πάλιν τὰ εἶχον ἁρπάσει ὡς λάφυρα καὶ τὰ ἐτοποθέτησαν ἐκεῖ καὶ εἰς ἀσφαλὲς μέρος διὰ νὰ τὰ πάρουν ὕστερα, ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι φύγουν ἀπὸ τὸ Ἄργος.

Μετὰ πολλὰς δὲ ὁμιλίας, τὰς ὁποίας ὡς εἴπομεν, ἔκαμναν μεταξύ των οἱ πολιορκηταὶ καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἕνας ἐκ τῶν Ἀλβανῶν ἐρώτησεν ἕνα Ἕλληνα· «Τί κάμνετε σεῖς πλέον αὐτοῦ μέσα, δὲν ἐσώσετε τὸ φαγή σας ;» Ὁ δὲ Ἕλλην τοῦ ἀπεκρίθη καὶ τοῦ εἶπεν· «ὅτι ἐμεῖς ἔχομεν τροφὴν νὰ περάσωμεν πέντε μῆνας, καὶ χωριστὰ ὅπου καρτεροῦμεν νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς συγγενεῖς μας νὰ μᾶς φέρουν τροφὰς ὅσας θέλομεν. Αὐτὸ βλασφημᾶτε γιά μας ; Ἐσεῖς τί θὰ γενῆτε. Πόθεν θὰ σᾶς φέρουν ψωμὶ γιὰ νὰ φᾶτε ; Σᾶς ἔχομεν κλεισμένους ὁλοτρόγυρα. Τὰ δὲ καράβια σας, τὰ ὁποῖα θὰ σᾶς ἔφεραν τροφὰς ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ ἔκαψαν τὰ ἰδικά μας τὰ Ὑδραιοψαριανὰ καὶ τὰ Σπετσιώτικα, καὶ δὲν ἄφησαν κανένα. Ἀκόμη ὀλίγην ζωὴν ἔχετε. Ἐδῶ θὰ μαζωχθῇ ὅλος ὁ Μωριᾶς νὰ σᾶς πνίξῃ.»

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀλβανὸς λέγει πρὸς τὸν Ἕλληνα· «'σὰν λές, ὅτι ἔχετε τόσα καλὰ δὲν μᾶς δίνεις κι' ἐμᾶς ἕνα τουλοῦμι τυρί, καὶ σᾶς τὸ κάνωμεν χαλάλι.» Ἀμέσως ὁ Ἕλλην ἐκρέμασε δύο ἀσκιὰ τυρὶ καὶ μίαν σάκκαν ζάχαρι, διότι ἦτο πολλὴ εἰς τὸ φρούριον, καὶ ἀφοῦ ἔλαβαν ταῦτα οἱ Ἀλβανοί, εἰς τὸ ἑξῆς πλέον τὸ ὀχύρωμα ἐκεῖνο τὸ ἔμπροσθεν τῆς πόρτας, τὸ ὁποῖον εἶχον αὐτοὶ ἔπαυσε νὰ τουφεκᾷ, διότι εἶχαν δόσει πίστιν μεταξύ των νὰ μὴ κτυπῶνται. Μετὰ δὲ ταῦτα ἕνας Ἀλβανὸς ἀπὸ αὐτοὺς εἶπεν εἰς τοὺς Ἕλληνας· «σᾶς ὁρκίζω εἰς τὴν χριστιανοσύνην σας καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σας νὰ μὴν μὲ βαρέσητε διὰ νὰ ἔλθω κοντήτερα κἄτι νὰ σᾶς εἴπω, διότι φοβοῦμαι μὴν τὸ μάθῃ ὁ Πασᾶς καὶ μὲ σκοτώσῃ.» Οἱ Ἕλληνες τοῦ ὑπεσχέθησαν τοῦτο, καὶ κατόπιν ὁ Ἀλβανὸς ἐπλησίασε καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ἀναγνώστην

Σταυρόπουλον ἀπὸ τὸ χωρίον Βαμπακοῦ· «ἡμεῖς δὲν ἔχομεν πλέον τὰ μέσα διὰ νὰ καθήσωμεν, καὶ θὰ φύγωμεν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν Κόρινθον. Ἀπελπίσθημεν, διότι τὰ καράβια μας δὲν ἐφάνησαν νὰ μᾶς φέρουν τροφάς. Ὁ Πασᾶς ὅμως θέλει νὰ καθήσωμεν ἀκόμη νὰ σᾶς στενοχωρήσωμεν διὰ νὰ πάρῃ τὸ φρούριον καὶ ὕστερον νὰ φύγωμεν. Ἀλλ' ἂν ἀγαπᾶτε τὸν Χριστὸν φύγετε ἀπὸ μέσα, διότι ἅμα φύγετε σεῖς, θὰ φύγωμεν καὶ ἐμεῖς. Καὶ ἂν θέλετε νὰ φύγετε, νὰ κάμετε δεξιὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦ Κουτσοποδιοῦ, νὰ περάσετε ἀπὸ μπροστὰ ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τὸ ἰδικόν μας· δὲν σᾶς βαροῦμεν, ἀλλὰ νὰ φυλάγεσθε ἀπό τοὺς Γκέγκιδες μὴν σᾶς κτυπήσουν». Αὐτὰ εἶπεν ὁ Ἀλβανὸς πρὸς τὸν Σταυρόπουλον.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπηλπισμένοι διὰ τὴν ἔλλειψιν τροφῆς, ὡς εἴπομεν, καὶ οἱ ἀπ' ἔξω, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποί, εἶχον δοκιμάση δύο φορὰς καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τοὺς 'βγάλουν, ἀφοῦ ὅσα εἶπεν ὁ Ἀλβανὸς Τοῦρκος διεδόθησαν εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐπερίμεναν διὰ νὰ ἔλθουν πάλιν καὶ οἱ ἀπ' ἔξω νὰ κάμουν περισπασμόν, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ εὕρουν τὸν καιρὸν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ φρούριον· καὶ τῷ ὄντι, ἦλθον τὴν νύκτα, καὶ τοιουτοτρόπως ἔφυγαν καὶ ἐτράβηξαν κατὰ τὸ Κουτσοπόδι, ὅπου ηὗραν καὶ τοὺς στρατιώτας τοῦ Πλαπούτα, ἑνώθηχαν μὲ αὐτοὺς καὶ ἔφευγαν. Κατὰ δὲ τὴν ἔξοδον τὸ ὀχύρωμα (ταμποῦρι) τῶν Ἀλβανῶν δὲν τοὺς ἐβάρεσεν· ἀπὸ δὲ τὰ Γκέγκικα ταμπούρια ἐννόησαν, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἦσαν Ἕλληνες, καὶ ἐπειδὴ ἦτο καὶ νύκτα, οἱ Γκέγκιδες δὲν ἐβγῆκαν διόλου ἀπὸ αὐτά. Ἀφοῦ δὲ ὅλοι ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ φρούριον ὁ ὑστερινὸς Ἕλλην, θελήσας τάχα νά ἐξαπατήσῃ τοὺς Τούρκους, ὅτι δὲν

ἔφυγαν, ἀλλὰ μένουσιν ἐκεῖ κλεισμένοι, προσποιηθεὶς τὸν φρουρὸν τῆς νυκτός, ἐφώναξεν· «Ἕλληνες! Ἔχετε τὸν νοῦν σας!» Τότε ἕνας ἐκ τῶν Ἀλβανῶν, περὶ τῶν ὁποίων ἀνωτέρω εἴπαμεν, εἶπεν εἰς τὸν φωνάξαντα, τὸν κακόν του τὸν καιρόν, καὶ νὰ ὑπάγῃ κοντὰ μὲ τοὺς ἄλλους, διότι οἱ Γκέγκιδες ἔφθασαν καὶ θὰ τὸν πιάσουν ζωντανόν. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ εἶχαν βαρεθῇ ψενόμενοι ἀπὸ τὸν ἥλιον τὴν ἡμέραν, διότι ἡ ζέστη ἦτο δυνατὴ παρὰ πολύ, τὴν δὲ νύκτα ἔμεναν ἄγρυπνοι φοβούμενοι τοὺς Ἕλληνας μὴ θέλοντες νὰ λάβῃ μάκρος ἡ πολιορκία, ἅμα τὸ φρούριον ἄδειασε, μετὰ δύο ἡμέρας ἔφυγαν καὶ αὐτοὶ ὀπίσω εἰς τὴν Κόρινθον. Οἱ πολιορκούμενοι Ἕλληνες πολὺ ὠφελήθησαν ἀπὸ τὴν βραδύτητα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, διότι ηὗραν καιρὸν καὶ διέφυγαν. Εἶναι δὲ περίεργον τοῦτο, πῶς ὑπέφεραν τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς πολιορκίας χωρὶς τροφήν, διότι μόνον ὀλίγον κριθάρι εἶχαν, ἀλλὰ δὲν εἶχαν οὔτε νερὸν οὔτε ξύλα ὑπῆρχαν διὰ ν' ἀνάψουν φωτιὰ νὰ τὸ ψήσωσιν. Τοιαῦτα συνέβησαν κατὰ τὴν πολιρκίαν τοῦ Παλαιοκάστρου ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Εἰς αὐτὰς δὲ τὰς ἐφορμήσεις, ὡς εἴπομεν, ἀνδραγάθησαν οἱ Ἀρκαδινοὶ μὲ τὸν Ν. Πονηρόπουλον. Οἱ ἥρωες αὐτοὶ ἔπεσαν μέσα ς' τὰ Γκέγκικα ταμπούρια, τὰ ὁποῖα ἦσαν κτιστὰ ἕως ἕνα ἀνάστημα ἀνθρώπου, καὶ μὲ τόσην ὁρμὴν ἐπῆγαν νὰ ἔμβουν μέσα, ὥστε ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι ἐκρεμάσθησαν διὰ νὰ ἀναβοῦν ἐπάνω ς' τὰ ταμπούρια τῶν Τούρκων, καὶ ἐσκοτώθησαν.

Τὸ φρούριον ἦτο παλαιόθεν ἔρημον καὶ δὲν εἶχε μέσα

τίποτε οὔτε νερόν. Οἱ Μανιᾶται εἶχαν μέσα εἰς αὐτό, ζάχαρι, τυρί, κριθάρι καὶ ἄλλα τρόφιμα διὰ νὰ τὰ πάρουν ὕστερα ὡς λάφυρα. Ἀκόμη οἱ μπακάλιδες οἱ Τσάκωνες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ Ἄργος ἐπῆγαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἀσφαλίσουν τὰ πράγματα τῶν μαγαζείων των, ἀλλ' ὅλα ἐχρησίμευσαν εἰς τροφὴν τῶν στρατιωτῶν.

Τὴν 24 Ἰουλίου ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ Ἄργος ὁ χριστιανὸς γραμματικὸς τοῦ Δράμαλη, σταλμένος ἀπὸ αὐτὸν διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοπέδου μας καὶ νὰ μᾶς ἐξαπατήσῃ. Ὡς χριστιανὸς δέ, ὡς ἔλεγε, μᾶς ἐσυμβούλευε νὰ φυλάττωμεν καλὰ τὸν δρόμον τῆς Τριπολιτσᾶς, διότι ἐκεῖ θὰ τραβήξῃ ὅλον τὸ στράτευμα τοῦ Δράμαλη· ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἔδοσε καμμίαν προσοχὴν εἰς τὰ λόγιά του. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἦλθε καὶ ὁ Πετρόμπεης ἀπὸ τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Ἔξοδος τῆς καββαλαρίας τῶν Δελήδων διὰ νὰ παρατηρήσουν ποῦ εὑρίσκονται τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα. — Ὀπισθοδρόμησις τοῦ Δράμαλη διὰ Κόρινθον. — Μάχαι εἰς Δερβενάκια. Ἅγιον Σώστην καὶ Ἁγινόρι — Ὁ Δράμαλης μὲ τὰ ἐπίλοιπά του στρατεύματα περνᾷ τέλος τὸ Ἁγινόρι καὶ κλείεται εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον. — Κρίσεις Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δράμαλη.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐβγῆκαν Τοῦρκοι καββαλαραῖοι οἱ ὀνομαζόμενοι Δελῆδες ἕως 6,000 καὶ ἐπέρασαν τὴν Ξερόβρυσιν, διευθυνόμενοι κατὰ τὸ Κεφαλάρι·

οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες, ὅσοι εἶχαν ἄλογα, ἕως σαράντα, ἔκαμαν ἀκροβολισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον διεκρίθη ὁ Δημήτριος Παπατζώνης, ὁ Κότσος Βούλγαρης, ὁ Γέρο Κωνσταντῆς Παλαμήδης, ὁ Γεωργάκης Μαυρομιχάλης, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Δημήτριος Τσώχρης· οἱ δὲ Τοῦρκοι δὲν ἐπροχώρησαν περισσότερον, ἀλλ' ἐγύρισαν ὀπίσω εἰς τὸ Ἄργος.

Τὸ ἔβγαλμά των ἦτο νὰ παρατηρήσουν ἂν ἦσαν ἐκεῖ στρατεύματα Ἑλληνικά. Μετέπειτα ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Π. Μαυρομιχάλης, ὁ Π. Κρεβατᾶς, ὁ Π. Γιατράκος, Δ. Τσώχρης, Γ. Σέκερης καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι συνῆλθαν εἰς συμβούλιον πολεμικὸν εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους, εἰς τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς νὰ μοιράσουν τὰς θέσεις πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν Τούρκων εἰς τὰς δύο ἐπαρχίας Ἄργους καὶ Κορίνθου, διότι προβλέπει, ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ φύγουν, διότι δὲν εἰμποροῦν νὰ σταθοῦν πλέον, ἐπειδὴ ὁ τόπος δὲν τοὺς βαστᾷ, καὶ δὲν ἔχουν τροφὰς διὰ πολλὰς ἡμέρας οὔτε νερόν [1]. Ἔλεγεν ἀκόμα ὁ Κολοκοτρώνης, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἢ θὰ περάσουν διὰ τὴν Τριπολιτσᾶν θὰ ὑπάγουυ εἰς τὴν Κόρινθον ὀπίσω νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Βοστίτσαν καὶ Πάτραν νὰ πιάσουν τὴν Γαστούνην καὶ τότε θὰ μᾶς πάρουν ὅλους τοὺς κάμπους.

[1] Τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους εἶχε στίψει κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, καὶ στρατιῶταί τινες ἰδικοί μας μετὰ τὸ γεῦμα ἐκάθοντο πλησίον τῆς καταδόθρας ἀποκάτω ἀπὸ τὸν βράχον ὅπου ἦτο ἴσκιος· ἕνας δὲ στρατιώτης ἐκάθητο ἐπάνω εἰς ἕνα τοῖχον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐμοίραζαν τὸ νερὸν διὰ νὰ ποτίζουν τὰ χωράφια, ἐξεκόλλα πέτραις καὶ ἔρριχνε καὶ ἐκτύπα τους βατράχους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀπομείνει ἐκεῖ, ἀφοῦ ἔστιψε τὸ νερό. Τότε ἀκούει μίαν πέτραν νὰ κάμῃ μ π λ ο ύ μ. Εὐθὺς τρέχουν ὅλοι οἱ ἐκεῖ στρατιῶται διὰ νὰ ἴδουν τί τρέχει, καί, ὢ τοῦ θαύματος, ἀνεκάλυψαν μπροστὰ ἀπὸ τὸν βράχον ἕνα παλαιὸν πηγάδι μὲ καλὸν νερὸν ἄγνωστον ἕως τότε, τὸ ὁποῖον πολὺ μᾶς ἐχρησίμευσεν εἰς ἐκείνην τὴν ἀνυδρίαν· οἱ δὲ Ἕλληνες ἐδόξασαν τὸν Θεόν, διότι ἐθεώρησαν ὡς θαῦμα τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην.

Δέχεται, εἶπε, ν' ἀσφαλίσῃ ὑπ' εὐθύνην του μὲ τοὺς ἰδικούς του στρατιώτας καὶ τοῦ Πλαπούτα ἀπὸ τὸ Σχοινοχῶρι ἕως εἰς τὰ Βασιλικὰ τῆς Βόχας νὰ μὴ περάσουν οἱ Τοῦρκοι διὰ Βοστίτσαν, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ σταθοῦν ἀπὸ τὸ Σχοινοχῶρι ἕως εἰς τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου. Ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ συμβιβασθοῦν. Αὐτοὶ ἤθελαν νὰ μὴ φύγῃ ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν ἦτο ἀδύνατον νὰ σταθῇ· ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται ἦσαν ὄχι τόσον εὐπειθεῖς εἰς τὸν Κολοκοτρώνην διὰ τὴν πολυαρχίαν. Καὶ εἰς μὲν τὴν θέσιν τῶν Μύλων καὶ εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους ἦσαν αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Μιστρᾶ, Λεονταρίου, Ἁγίου Πέτρου, Τσακωνιᾶς, Ἄργους, τὸ ἥμισυ τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς καὶ ὅλης τῆς Μεσσηνίας καὶ ὅσοι Μανιᾶται ἦσαν τότε μὲ τὸν Π. Μαυρομιχάλην, τὸν Ἀντωνάκην Μαυρομιχάλην καὶ τοὺς ἄλλους καπεταναίους τῆς Μάνης, καὶ ἄλλοι Κρῆτες, Σμυρναῖοι, Ἀϊβαλιῶται καὶ λοιποί. Ἀπὸ δὲ τὸ Σχοινοχῶρι ἕως εἰς τὰ Βασιλικὰ ἤθελαν τοποθετηθῆ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην οἱ Καλαβρυτινοί, Κορίνθιοι, Καρυτινοί, Κατωναχαΐται, Δερβενοχωρῖται μὲ τὸν Δ. Εὐμορφόπουλον, Αἰγινῆται, Κρανιδιῶται καὶ λοιποί.

Τὰ δύο σώματα αὐτά, ἦσαν περισσότεροι τῶν 15 000 στρατιωτῶν. Μολονότι δὲν ἐσυμφώνησαν εἰς τὸ συμβούλιον, ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ἰδικούς του νὰ ἑτοιμασθοῦν νὰ φύγουν [1]. Τὸν παρεκάλεσαν νὰ μείνῃ ἕως τὴν αὔριον, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε, καὶ μάλιστα ἔφυγεν τὴν 25 Ἰουλίου μετὰ τὸ γεῦμα ὀλίγον ψυχραμένος διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν των. Οἱ ὑπασπισταί του ὅμως ἔμειναν ἐξοπίσω κατὰ παραγγελίαν τοῦ Δ. Ὑψη-

[1] Ἐπῆρε μαζύ του ὅσους ἔφερε σωματοφύλακάς του, καὶ ὄχι ὡς λέγει ὁ Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 297) μὲ ὀλίγους.

λάντη, διότι ἤθελε κάτι τι νὰ παραγγείλῃ εἰς τὸν ἀρχηγόν. Τότε ὁ Π. Μαυρομιχάλης εἶπε· νὰ ὁ Κολοκοτρώνης πηγαίνει νὰ γείνῃ κλέφτης εἰς τῆς ῥάχαις τῶν βουνῶν· ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης τὸν ἐμάλωσε διὰ τοὺς λόγους αὐτούς, καὶ μάλιστα τὸν ἔκαμε προσεκτικόν, διότι εὑρισκόμεθα ἐκεῖ ὁ Σπηλιωτόπουλος καὶ ἐγώ. Ἔπειτα μᾶς ἔκραξε κατὰ μέρος καὶ μᾶς ἔδωκε περὶ τοῦ πολέμου πολλὰς συμβουλάς, καὶ μᾶς ὥρκισεν νὰ μὴν εἰποῦμεν τοῦ ἀρχηγοῦ ὅ,τι εἶπεν ὁ Μαυρομιχάλης. Μᾶς εἶπεν ἀκόμη, ὅτι τὴν νύχτα καὶ αὐτὸς θὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὸ Ἁγινόρι καὶ ἐκεῖθεν θέλει μᾶς γράψει.

Προτοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν ἔλθει γράμμα ἀπὸ τὸν Ὀδυσσέα, νὰ στείλῃ στρατιώτας νὰ πιάσουν τὸν Ἰσθμὸν καὶ τὰ Μεγάλα Δερβένια, διότι ἔρχονται καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι νὰ ἔμβουν εἰς τὸν Μωριάν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ ὑπάγουν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια ὁ Δ. Ὑψηλάντης μὲ τὸν Π. Κεφάλαν, καὶ Δ. Εὐμορφόπουλον, ἀλλ' εἰς τὸν δρόμον των νὰ πάρουν ἀπὸ τὸ Στεφάνι τὸν Ἀρχ. Φλέσαν καὶ τὸν Νικήταν, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς 16 Ἰουλίου εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Ῥούμελην [1].

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Κεφαλάρι ὁ ἀρχηγὸς ἔφθασεν εἰς τὸν Ἁγιώργη μὲ τοὺς σωματοφύλακάς του καὶ μὲ ὅσους εἶχε καβαλαραίους τρεῖς ὥρας νύκτα εἰς τὸ κατάλυμα ὅπου εἶχεν τὰ πράγματά του, καὶ τὸ ὁποῖον εἶχε καὶ προτήτερα. Ἐβγῆκεν εἰς τὸ παραθύρι καὶ δὲν ἠμπόρει ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τὰ τραγούδια καὶ τῆς φωναῖς τῶν στρατιωτῶν· διότι εἰς ὅλα τὰ σπίτια εἶχαν χορούς καὶ

[1] Δὲν ὥδευσε λοιπὸν ἀπὸ τὸ Κεφαλάρι διὰ τὸ Ἁγινόρι τὴν 26, ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 300), ὁ Νικήτας καὶ ὁ Φλέσα;. ἀλλὰ μόνος ὁ Ὑψηλάντης μὲ τὴν συνοδείαν του.

τραγούδια· ἐκεῖ εὑρῆκαν κρασὶ καλὸν καὶ πολλὰς τροφάς, καὶ διὰ τοῦτο διεσκέδαζαν. Τότε ὁ Ν. Σπηλιωτόπουλος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν προφθάσει νὰ ἑτοιμασθῇ νὰ ἔλθῃ μαζύ μας, ἀλλ' ἦτο μὲ τὸν Πλαπούταν εἰς τὸ Κεφαλάρι, μᾶς ἀντάμωσε καὶ ἀκολούθησε πάλιν τὸν ἀρχηγόν. Τοῦ εἶπε μάλιστα τότε, τί κατάστασις εἶνε αὐτὴ ἀρχηγέ; Πρὶν φάγωμεν κάνεις καλὰ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃς ν' ἀκούσουν ὅτι ἦλθες καὶ νὰ ἡσυχάσουν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ὑψηλὸς τόπος νὰ σὲ ἀκούσουν ν' ἀναβῇς ἐπάνω εἰς τὴν σκέπην τοῦ σπιτιοῦ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃς· καὶ ὄντως ἐκάμαμεν τόπον, ἐτρυπήσαμεν δηλαδὴ τὸ ταβάνι καὶ ἀνέβη ἐπάνω εἰς τὴν σκέπην τοῦ σπιτιοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔβαλε τὴν βροντόφωνον φωνήν του· βρὲ Ἕλληνες, γάμους ἔχετε; πῶς κάνετε ἔτζι; σιωπή! Καὶ ἀμέσως ἐσιώπησαν καὶ ἔλεγαν μουρμουριστά· ὁ ἀρχηγός, ὁ καπετάνιος, ὁ ἀρχηγός!! Τοὺς εἶπεν ἔπειτα· ποῦ εἶσθε, ποῦ ἔχετε τῆς γυναίκαις σας, τὰ παιδιά σας, τοὺς δικούς σας καὶ τ' ἄλλα σας πράγματα; Τὶ σᾶς ἔστειλαν οἱ δικοί σας εἰς τὸν πόλεμον, καὶ αὐτοὶ πίσω φροντίζουν νὰ σᾶς στέλλουν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ εἶναι ἥσυχοι; ἔχουν ἐσᾶς νὰ τοὺς φυλάγετε· καὶ ἄλλα πολλὰ τοὺς εἶπεν. Ἐπὶ τέλους τοὺς εἶπε νὰ ἔλθουν αὔριον πολὺ πρωὶ ἀποκάτω εἰς τὸ σπίτι του, ὅπου ἦσαν ἀλώνια νὰ μετρηθοῦν διὰ νὰ πάρουν τὸ ταΐνι των. Ὁ Ν. Σπηλιωτόπουλος τοῦ εἶπε κρυφά· ἀρχηγέ, διὰ νὰ τοὺς κάμῃς νὰ ξεμεθύσουν καὶ νὰ βάλουν φύλακας (βάρδιαις) κάθε ἕνας καπετάνιος εἰς τὸ κονάκι του, εἰπέ τους, ὅτι ἔμαθες, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔχουν σκοπὸν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ ὅτι θὰ περάσουν ἀπὸ ἐδῶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ νὰ ἔχουν τὸν νοῦν των, τὸ ὁποῖον καὶ

τὸ εἶπεν. Αὐτὸ ἦτο ὅλως διόλου ψεῦμα καὶ τὸ ἐμεταχειρίσθη διὰ φόβησμα.

Τὴν αὐγήν, ἀφοῦ ἐξημέρωσεν, ἦλθαν οἱ στρατιῶται εἰς τὸν προσδιωρισμένον τόπον, καὶ ἔγεινεν ἡ καταμέτρησις ἀπὸ τοὺς ὑπασπιστάς του καὶ ἦσαν ὅλοι οἱ στρατιῶται 1,500 τοῦ τουφεκιοῦ γεροί, καλοί, 700 δὲ ἔμειναν εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ 150 εἶχεν ὁ Παπᾶ Δημήτρης ὁ Χρυσοβιτσιώτης εἰς τὸ χωριδάκι Ζαχαριὰ εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ Δερβενακίου, τὸ ὅλον 2,350. Ἀλλὰ προτοῦ ἀκόμη νὰ τελειώσῃ ἡ καταμέτρησις ἄρχισαν κατὰ τὰς 7 ὥρας πρὸ μεσημβρίας νὰ βάλλουν καπνοὺς καὶ νὰ τουφεκοῦν ἀπὸ τῆς ῥάχαις τῶν βουνῶν, ὅπου τοὺς εἶχε διατάξει νὰ στέκωνται καὶ νὰ κατασκοπεύουν τοῦ ἐχθροῦ τὰ κινήματα· διότι οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ ἐμβαίνουν εἰς τὴν ῥεματιὰν τοῦ Δερβενακίου. Τότε ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἔχασε καιρόν, ἀλλ' ἀνέβη πάλιν εἰς τὴν σκέπην τοῦ σπιτίου διὰ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ καὶ νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ· «Ἕλληνες, τοὺς εἶπε, σήμερα ἐγεννήθημεν καὶ σήμερα θὰ πεθάνωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος μας καὶ διὰ τὴν ἐδικήν μας· ἰδοὺ τί πρέπει νὰ κάμετε· ἀμέσως νὰ πᾶτε ς' τὰ κονάκιά σας νὰ πάρετε τὸ ταΐνι σας· ἐδιάταξα νὰ σᾶς δοθῇ καθὼς καὶ τὰ φουσέκια, ἀλλὰ νὰ ἦσθε ἕτοιμοι ς' τὸ γελέκι ὅλοι οἱ δυνατοί, τοὺς δὲ ἀδυνάτους καὶ τὰ περιττὰ πράγματα, τὰ ζῶα καὶ τῆς καπόταις σας νὰ τὰς στείλετε εἰς τὸ ἀντικρυνὸ βουνὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἐδιέταξα νὰ πᾶν καὶ τὰ δικά μου πράγματα. Ἐκεῖ θὰ ἦμαι καὶ θὰ μὲ εὑρῆτε εἰς ὁποιανδήποτε ἀποτυχίαν, ὃ μὴ γένοιτο. Ἂν ὁ ἐχθρὸς μᾶς νικήσῃ ἐκεῖ θὰ μαζωχθοῦμεν,

τοῦτο σᾶς τὸ λέγω ἔτσι, διὰ νὰ γνωρίζετε τὸν τόπον· ἀλλὰ σᾶς λέγω καὶ τοῦτο, ὅτι ἀπόψε ἦλθεν ἡ τύχη τῆς πατρίδος μας, καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι θὰ εἴμεθα νικηταὶ τόσον πολύ, ὅπου ἄλλην νίκην καλλιτέραν ἀπὸ τὴν σημερινὴν δὲν ἐκάμαμεν, ἀλλ' οὔτε θέλομεν κάμει· ἔχω τόσην βεβαιότητα νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ νὰ μὴν πάρετε οὔτε τὰ ἅρματά σας, διὰ νὰ πάρωμεν τῶν Τούρκων. Σήμερα καθεὶς ἀπὸ ἐμᾶς θὰ καταδιώκῃ πολλούς, θὰ πάρετε λάφυρα πολλὰ καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ θὰ τοὺς μοιράσετε μὲ τὸ φέσι, τὰ φλωριά, τὰ ὁποῖα ἔχουν οἱ Τοῦρκοι, εἶναι χρήματα χριστιανικά. Τὰ εἶχεν ὁ τύραννος τῆς Ἠπείρου παρμένα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας· ὁ Ἅγιος Θεὸς μᾶς τὰ ἔστειλε καὶ εἶναι κελεποῦρι δικό μας. Αὔριον αὐτὴν τὴν στιγμὴν θὰ σᾶς ἰδῶ ὅλους μὲ τ' ἅρματα τῶν Τούρκων, μὲ τ' ἄλογά τους, λαμπροφορεμένους μὲ τὰ ῥοῦχά τους. Ὁ Θεὸς εἶναι μὲ ἡμᾶς νὰ μὴ σᾶς μέλλῃ τίποτε· πηγαίνετε νὰ ἑτοιμασθῆτε καθὼς σᾶς εἶπα καὶ νὰ ἔλθετε ἐδῶ ὅλοι νὰ ξεκινήσωμεν μαζύ».

Ὁ Κολοκοτρώνης συχνὰ ὅταν διέταττε τὰς θέσεις καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐκάθητο εἰς ἕνα μέρος, ἔγερνε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐκαμώνετο, ὅτι τάχα τοῦ ἤρχετο ὕπνος, καὶ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον ἐξύπνα, ἔτριβε τὰ ᾽μμάτιά του, ἀνεκλαδίζετο καὶ ἐχασμουργέτο καὶ ἔλεγεν, ὅτι εἶδεν ὄνειρον· μίαν γυναῖκα δηλαδὴ λαμπροφορεμένην μὲ βουνίσια φορέματα καὶ ὅτι τάχα ἦτο ἡ Παναγία. Καὶ ὅταν ἔλεγεν, ὅτι εἶδε τὴν Τύχην ἐννοοῦσεν, ὅτι εἶδε τὴν Παναγίαν φοροῦσαν μπό-

τὸ εἶπεν. Αὐτὸ ἦτο ὅλως διόλου ψεῦμα καὶ τὸ ἐμεταχειρίσθη διὰ φόβησμα.

Τὴν αὐγήν, ἀφοῦ ἐξημέρωσεν, ἦλθαν οἱ στρατιῶται εἰς τὸν προσδιωρισμένον τόπον, καὶ ἔγεινεν ἡ καταμέτρησις ἀπὸ τοὺς ὑπασπιστάς του καὶ ἦσαν ὅλοι οἱ στρατιῶται 1,500 τοῦ τουφεκιοῦ γεροί, καλοί, 700 δὲ ἔμειναν εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ 150 εἶχεν ὁ Παπᾶ Δημήτρης ὁ Χρυσοβιτσιώτης εἰς τὸ χωριδάκι Ζαχαριὰ εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ Δερβεναχίου, τὸ ὅλον 2,350. Ἀλλὰ προτοῦ ἀκόμη νὰ τελειώσῃ ἡ καταμέτρησις ἄρχισαν κατὰ τὰς 7 ὥρας πρὸ μεσημβρίας νὰ βάλλουν καπνοὺς καὶ νὰ τουφεκοῦν ἀπὸ τῆς ῥάχαις τῶν βουνῶν, ὅπου τοὺς εἶχε διατάξει νὰ στέκωνται καὶ νὰ κατασκοπεύουν τοῦ ἐχθροῦ τὰ κινήματα· διότι οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ ἐμβαίνουν εἰς τὴν ῥεματιὰν τοῦ Δερβενακίου. Τότε ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἔχασε καιρόν, ἀλλ' ἀνέβη πάλιν εἰς τὴν σκέπην τοῦ σπιτίου διὰ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ καὶ νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ· «Ἕλληνες, τοὺς εἶπε, σήμερα ἐγεννήθημεν καὶ σήμερα θὰ πεθάνωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος μας καὶ διὰ τὴν ἐδικήν μας· ἰδοὺ τί πρέπει νὰ κάμετε· ἀμέσως νὰ πᾶτε ς' τὰ κονάκιά σας νὰ πάρετε τὸ ταΐνι σας· ἐδιάταξα νὰ σᾶς δοθῇ καθὼς καὶ τὰ φουσέκια, ἀλλὰ νὰ ἦσθε ἕτοιμοι ς' τὸ γελέκι ὅλοι οἱ δυνατοί, τοὺς δὲ ἀδυνάτους καὶ τὰ περιττὰ πράγματα, τὰ ζῶα καὶ τῆς καπόταις σας νὰ τὰς στείλετε εἰς τὸ ἀντικρυνὸ βουνὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἐδιέταξα νὰ πᾶν καὶ τὰ δικά μου πράγματα. Ἐκεῖ θὰ ἦμαι καὶ θὰ μὲ εὑρῆτε εἰς ὁποιανδήποτε ἀποτυχίαν, ὁ μὴ γένοιτο. Ἂν ὁ ἐχθρὸς μᾶς νικήσῃ ἐκεῖ θὰ μαζωχθοῦμεν,

τοῦτο σᾶς τὸ λέγω ἔτσι, διὰ νὰ γνωρίζετε τὸν τόπον· ἀλλὰ σᾶς λέγω καὶ τοῦτο, ὅτι ἀπόψε ἦλθεν ἡ τύχη τῆς πατρίδος μας, καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι θὰ εἴμεθα νικηταὶ τόσον πολύ, ὅπου ἄλλην νίκην καλλιτέραν ἀπὸ τὴν σημερινὴν δὲν ἐκάμαμεν, ἀλλ' οὔτε θέλομεν κάμει· ἔχω τόσην βεβαιότητα νὰ σᾶς τὸ εἴπω νὰ μὴν πάρετε οὔτε τὰ ἄρματά σας, διὰ νὰ πάρωμεν τῶν Τούρκων. Σήμερα καθεὶς ἀπὸ ἐμᾶς θὰ καταδιώκῃ πολλούς, θὰ πάρετε λάφυρα πολλὰ καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ 'Αλῆ Πασᾶ θὰ τοὺς μοιράσετε μὲ τὸ φέσι, τὰ φλωριά, τὰ ὁποῖα ἔχουν οἱ Τοῦρκοι, εἶναι χρήματα χριστιανικά. Τὰ εἶχεν ὁ τύραννος τῆς Ἠπείρου παρμένα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας· ὁ Ἅγιος Θεὸς μᾶς τὰ ἔστειλε καὶ εἶναι κελεποῦρι δικό μας. Αὔριον αὐτὴν τὴν στιγμὴν θὰ σᾶς ἰδῶ ὅλους μὲ τ' ἅρματα τῶν Τούρκων, μὲ τ' ἄλογά τους, λαμπροφορεμένους μὲ τὰ ῥοῦχά τους. Ὁ Θεὸς εἶναι μὲ ἡμᾶς νὰ μὴ σᾶς μέλλῃ τίποτε· πηγαίνετε νὰ ἑτοιμασθῆτε καθὼς σᾶς εἶπα καὶ νὰ ἔλθετε ἐδῶ ὅλοι νὰ ξεκινήσωμεν μαζύ».

Ὁ Κολοκοτρώνης συχνὰ ὅταν διέταττε τὰς θέσεις καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐκάθητο εἰς ἕνα μέρος, ἔγερνε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐκαμώνετο, ὅτι τάχα τοῦ ἤρχετο ὕπνος, καὶ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον ἐξύπνα, ἔτριβε τὰ 'μμάτιά του, ἀνεκλαδίζετο καὶ ἐχασμουργέτο καὶ ἔλεγεν, ὅτι εἶδεν ὄνειρον· μίαν γυναῖκα δηλαδὴ λαμπροφορεμένην μὲ βουνίσια φορέματα καὶ ὅτι τάχα ἦτο ἡ Παναγία. Καὶ ὅταν ἔλεγεν, ὅτι εἶδε τὴν Τύχην ἐννοοῦσεν, ὅτι εἶδε τὴν Παναγίαν φοροῦσαν μπό-

λιαν βλάχικην, καὶ πολλαῖς φοραῖς οἱ στρατιῶται ἤθελαν νὰ πολεμήσουν καὶ αὐτὸς τοὺς ἐμπόδιζε λέγων, ὅτι δὲν εἶδε τὴν Τύχην.

Ἔπειτα ἐκατέβη καὶ διέταξε τὸν γραμματέα του Μ. Οἰκονόμον νὰ κάμῃ τρία γράμματα, ἕνα τοῦ Νικήτα καὶ λοιπῶν εἰς τὸ Ἁγινόρι καὶ Στεφάνι, ἕνα τοῦ Πλαπούτα εἰς Σχοινοχῶρι καὶ Ἄκοβα, καὶ τρίτον τοῦ Παπανίκα, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ χωρίον Στιμάγκα καὶ εἶχε περισσοτέρους ἀπὸ χιλίους Κορινθίους, καὶ τὰ ἔστειλε μὲ τρεῖς πεζούς. Ἀλλὰ οἱ δύο οἱ θεοκατάρατοι δὲν ἐπῆγαν· ποτὲ δὲν ἐχάθη γράμμα τοῦ Κολοκοτρώνη ἕως τώρα. Ἂν ἐπήγαιναν ἤθελαν ἔλθει εἰς Δερβενάκια 3,500 στρατιῶται ἐκτὸς τοῦ Νικήτα, καὶ ἠθέλαμε γείνει τότε πέντε ἥμισυ χιλιάδες. Μόνον δὲ ὁ πεζὸς τοῦ Νικήτα ἐπῆγεν. Ἀφοῦ ἑτοιμάσθησαν τὰ πάντα, καθὼς ἐδιέταξεν ὁ ἀρχηγὸς, ἐμαζώχθησαν οἱ στρατιῶται καὶ τοὺς ἐξεκίνησεν μὲ τραγούδια καὶ μὲ χαραῖς. Τοὺς ἔκαμε τὰ χλημητροῦν ὡσὰν βαρβάτα ἄλογα.

Ἀφοῦ ἐπροχωρήσαμεν κάμποσον δρόμον διὰ νὰ ὑπάγωμεν εἰς Δερβενάκια ηὗρεν εἰς τὸν δρόμον τὸν Κὺρ Θανάσην Ἀντωνόπουλον ἀπὸ τὴν Δημιτσάναν, ἄνθρωπον καλὸν καὶ πλούσιον, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ ἅρματα, ἀλλὰ τὸν εἶχαν πάρει οἱ γείτονές του διὰ πεῖσμα τοῦ Ἀναγνώστη Δεληγιάννη ὡς γαμβρόν του. Τοῦτον μὲ διέταξε τότε ὁ ἀρχηγὸς νὰ τὸν ἀσφαλίσω εἰς τὸ προσδιωρισμένον μέρος, ὅπου εἴχαμεν τὰ πράγματά μας· τὸ ὁποῖον καὶ ἔγεινεν. Ἔπειτα μὲ διέταξε νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Ἄργος νὰ ἰδῶ τὶ κάμνουν οἱ Τοῦρκοι, ποῦ πηγαίνουν καὶ πόσαις κολῶνες ἔρχονται· καὶ ἂν ὅλοι ἔρχωνται εἰς ἕνα μέρος, καὶ νὰ τοῦ φέρω καθαρὰν εἴδησιν. Ἀφοῦ δὲ ἰδῶ τὴν πεδιάδα

ὅλην τοῦ Ἄργους ν' ἀνεβῶ εἰς τὸ ὑψηλότερον καὶ κοντεινὸν βουνὸν καβάλα, καὶ ἂν οἱ Τοῦρκοι ἔρχωνται μία κολώνα εἰς τὸν δρόμον τοῦ Δερβενακίου καὶ ὄχι εἰς ἄλλον δρόμον, νὰ ρίξω μίαν πιστόλαν, καὶ ἀμέσως νὰ καταβῶ ἀπὸ τὸ ἄλογον καὶ νὰ στέκω, ἕως νὰ μὲ καλέσῃ διὰ τουφεκισμοῦ νὰ ἐπιστρέψω ἐκεῖ ὅπου εἶναι ὁ ἴδιος· ἂν δὲ ἔρχεται καὶ ἄλλη κολώνα ἀπὸ ἄλλον δρόμον νὰ καβαλίκω πάλιν καὶ νὰ ρίξω καὶ ἄλλην πιστόλαν καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἀφοῦ δὲ ἐπῆγα εἰς τὸ βουνὸν, τὸ ὁποῖον μοῦ εἶπε, καὶ εἶδα, ὅτι μία κολώνα ἤρχετο ἴσια εἰς τὸν δρόμον τοῦ Δερβενακίου καὶ ὄχι ἄλλη, ἔῤῥιξα κατὰ τὸ σύνθημα, καὶ εὐθὺς μὲ ἐκάλεσε διὰ τουφεκισμοῦ ὀπίσω ὁ Ἀρχηγός.

Ἐκεῖθεν ἔφυγα καὶ ἐπῆγα εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦτο ὁ ἀρχηγὸς, ἀλλὰ δὲν εὑρῆκα κανένα ἄλλον ἐκεῖ παρὰ μόνον τὸν Οἰκονόμον ἀπὸ τὴν Λάσταν, τὸν Βαρθολομαῖον Σπηλιωτόπουλον ἀπὸ Δημιτσάναν, τὸν Δημητράκην Παπαγιανόπουλον ἀπὸ Μαγούλιανα καὶ τὸν γραμματέα του Μ. Οἰκονόμον. Τὰς σημαίας δὲ ὅλας εἶχε κατὰ σειρὰν εἰς τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ, ὅπου ἦσαν ὅλα τὰ ἄλογα τῶν καπεταναίων καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος διὰ νὰ φαίνωνται ἀπὸ τὸν ἐχθρόν. Οἱ ἱερεῖς ἐδιάβαζαν παράκλησιν, ὁ Παπαγιανόπουλος ἔψαλλε καὶ ὁ ἀρχηγὸς εἶχε τὸ κιάλι καὶ ἔβλεπε τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἤρχοντο εἰς τὸν δημόσιον δρόμον τοῦ Δερβενακίου.

Ἀφοῦ τοῦ εἶπα ὅ,τι εἶδα, ἐπῆρε τὸ ἄλογόν μου καὶ τὸ ἔδωκε νὰ τὸ κρατοῦν μὲ τὰ ἄλλα ἄλογα τῶν καπεταναίων καὶ μὲ διέταξε νὰ ὑπάγω, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι καπεταναῖοι. Ἐπῆγα λοιπὸν καὶ τοὺς εὑρῆκα ὅλους μαζὺ καὶ ἐκάθηντο εἰς τὸν τελευταῖον βράχον εἰς τὸ ρέμα κατά-

στρατα εἰς τὸ Παληόχανον, κοντὰ ὅπου ὁ δρόμος στρίβει διὰ τὴν Κουρτέσαν.

Ἀφοῦ ἔστειλε πρῶτον εἰς Ἀγριλόβουνον τὸν δυνατώτερον καπετάνιον τῶν βουνῶν Γεώργιον Δημητρακόπουλον μὲ τοὺς Ἀλωνιστιώτας διὰ νὰ διοικήσῃ ὁ ἴδιος τὸ ταμποῦρι τοῦ Ἀγριλοβούνου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτισθῇ δυνατὸν καὶ ἐφυλάττετο ἕως τώρα ἀπὸ τὸν Ἀντ. Κολοκοτρώνην, τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Τζάκα, τοὺς Δημιτσανίτας καὶ λοιποὺς καπεταναίους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶτο ὅλη ἡ τύχη τοῦ πολέμου, ἔβαλε τοὺς ἄλλους στρατιώτας εἰς τὸ πλάγι εἰς τὰ χαμόκλαδα κρυμμένους εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ Δερβενακίου, καὶ εἰς τὴν ῥάχιν στεκόμενος ἔβλεπε καὶ ἐδιοικοῦσε τὸν πόλεμον ὁ ἴδιος· τὴν δὲ δεξιὰν πλευρὰν ἐκράτουν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην.

Εἰς ὅλον τὸ στράτευμα ἔδοσεν ἔπειτα αὐστηρὰν διαταγὴν κανεὶς νὰ μὴ τουφεκίσῃ ἕως νὰ διατάξῃ ὁ ἴδιος. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦλθαν τὴν 26 Ἰουλίου πρωὶ οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν ἐπάνω μεριάν, ὅπου ηὗραν τὸ ταμποῦρι φυλαττόμενον ἀπὸ μόνους τοὺς καπεταναίους, τοὺς ὁποίους εἴπαμεν, διότι οἱ στρατιῶται ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των, ἐσταμάτησαν ἐκεῖ ὥραν πολλήν. Μᾶς εἶπαν μπέσα γιὰ μπέσα (πίστιν διὰ πίστιν) νὰ τοὺς ἀφήσωμεν νὰ περάσουν καὶ μᾶς ὑπέσχοντο νὰ ἔβγουν ἔξω ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

Ἐκάναμεν τότε πολλὰς ὁμιλίας μὲ τοὺς ἐμπροσθινούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὅλοι Ἀλβανοί. Ἀλλὰ ὁ ἥλιος μᾶς ἔψησεν, ἡ δίψα μᾶς ἐπεριώρισε καὶ ἡ ἡμέρα ἄρχισε νὰ μαζώνει· ἔγειρεν ὁ ἥλιος καὶ δὲν ἦτο διὰ νὰ νυχτώσῃ ἡμέρα περισσότερον ἀπὸ 4 ὥρας, ἐβαρέθημεν καὶ εἴπαμεν τῶν Ἀλβανῶν νὰ τραβηχθοῦν, διότι θ' ἀνοίξῃ τὸ τουφέκι· καὶ οὕτως ἔγεινεν. Ἐστείλαμεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν καὶ ἐζητήσαμεν τὴν

ἄδειαν, ἀλλ' αὐτὸς μᾶς ἔλεγεν, ὅτι δὲν εἶναι καιρὸς ἀκόμη, αὐτὸς γνωρίζει τὸν καιρόν.

Ὁ σκοπός του ἦτο νὰ δροσίσῃ διὰ νὰ μὴ καιώμεθα καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν νύχτα βοηθόν, νὰ μὴν ἔχωμεν τὸν ἥλιον εἰς τὰ 'μμάτιά μας διὰ νὰ μᾶς ἐμποδίζῃ, καθὼς τὸν εἶχαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ σημαδεύσουν καὶ νὰ ῥίξουν ἡ λάμψις τοῦ ἡλίου τοὺς ἐμπόδιζεν. Μὅλα ταῦτα ἐτολμήσαμεν καὶ ἐτουφεκίσαμεν τοὺς 'Αλβανοὺς καὶ ἐσκοτώσαμεν πέντε ἢ ἕξ ἀπὸ αὐτούς. Τότε μᾶς ἐτουφέκισαν καὶ αὐτοί, ἀλλὰ τὸ ταμποῦρι δὲν ἔβλεπαν καὶ μᾶς ἐσκότωσαν δύο στρατιώτας ἀπὸ τοὺς κρυμμένους εἰς τὰ χαμόκλαδα τὸν ἕνα εἰς τὸν τόπον, τοῦ δὲ ἄλλου τὸ βόλι τοῦ ἐξύλωσε τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ἄντερά του ἐβγῆκαν ἔξω, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰ ἔβαζε ὀπίσω μὲ τὰ χέριά του.

Μὲ τὸν πρῶτον τοῦτον τουφεκισμὸν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ 'Αλβανοὶ ἔκαμαν κατὰ τὸν Ἅγιον Σώστην, οἱ δὲ καπεταναῖοι ἐπῆγαν ὁ καθένας, ὅπου ἦσαν οἱ στρατιῶταί των. Τότε ὁ ἀρχηγὸς ἔβαλε τὴν φωνήν· «Ἐπάνω τους »Ἕλληνες καὶ μὴ φοβᾶστε, σκοτῶστε ὅσους »θέλετε ἀπὸ αὐτούς».

'Αφοῦ ἄκουσαν οἱ κρυμμένοι εἰς τὰ χαμόκλαδα τὴν φωνὴν τοῦ ἀρχηγοῦ ὁ καθένας ἔρριχναν τὰ τουφέκιά των, ὥστε ὅλο τὸ πλάγι ἐκάπνισε καὶ ἐφώναζαν ὅλοι ἐπάνω τους. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντες τὴν χωσιὰν ἔστρεψαν εὐθὺς τῆς πλάταις ὅλοι καὶ ἐτραβοῦσαν κατὰ τὸν Ἅγιον Σώστην. Τότε ὁ 'Αντώνης Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ 'Αγριλόβουνο κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, οἱ σωματοφύλακες καὶ οἱ 'Αρκουδορεματίταις ἐπῆραν τὸν ζυγὸν καὶ τὸ βουνὸ Πανάγο λεγόμενον ἀπὸ δίπλα τῶν 'Αλβανῶν διὰ νὰ μὴ πάρουν οἱ Τοῦρκοι τὴν ῥάχιν καὶ πέσουν

εἰς τὸν δημόσιον δρόμον, ὁ ὁποῖος φέρει εἰς τὴν Κουρτέσαν. Τέλος ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν τὸ πλάγι διὰ νὰ ἔβγουν εἰς τὴν ῥάχιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ πέσουν εἰς τὸν κάμπον τῆς Κουρτέσας.

Αἱ φωναὶ τοῦ ἀρχηγοῦ, βάρτέ τους, ἔκαμαν τοὺς στρατιώτας νὰ κυνηγήσουν τοὺς Τούρκους εἰς ὅλην τὴν ῥεματιὰν καὶ τὸ πλάγι διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην. Δὲν δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν τὸν θρῆνον καὶ τῆς φωναῖς τῶν Τούρκων. Ὅλοι Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ἀνεκατώθησαν καὶ ὅποιος ἐδύνατο ἐσκότωνε τὸν ἄλλον. Εἰς τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὅταν ὁ ἀρχηγὸς ἦτο εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ βουνοῦ, βλέπει κοντά του ἕνα νέον τσοπάνην καλοκαμωμένον καὶ μὲ μίαν μεγάλην ῥάβδον· αὐτὸς ἔβλεπε τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἐπολεμοῦσαν καὶ ἔλεγε, Παναγία μου βοήθα μας. Ἐγύρισε τότε καὶ τὸν ἐκύτταξεν ὁ ἀρχηγὸς καὶ τοῦ εἶπε· «βρὲ Ἕλληνα τί στέκεις ἔτσι· πήγαινε καὶ σὺ νὰ σκοτώσῃς Τούρκους. Δὲν ἔχω, καπετάνιε, ἅρματα, τοῦ ἀπεκρίθη, πῶς νὰ τοὺς σκοτώσω; Μὲ τὴν ῥάβδα, τοῦ λέγει, βρὲ σκότωσε ἕνα Τοῦρκον, πάρε τὰ ἅρματά του καὶ ἔπειτα σκότωσε καὶ ἄλλους». Ἐνθουσιάσθη τότε ὁ τσοπάνης ἔτρεξε πηδῶν τὸν κατήφορον τὰ χαμόκλαδα καὶ κάπου κάπου τοῦ ἔλεγεν ὁ ἀρχηγός· «ἐπάνω τους βρέ. Αἴ βρέ·» μετ' ὀλίγον ἐχώθη μέσα εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὸν ἔχασεν. Ἔπειτα ἀπὸ πολλὴν ὥραν βλέπει μπροστά του ἕναν ἄνθρωπον ἄγνωστον ἁρματωμένον καὶ ἐστέκετο κοντά του· ἀφοῦ τὸν ἐκύτταξεν μίαν δύο φοραῖς, τοῦ λέγει· τί ἄνθρωπος εἶσαι σύ; Δὲν μὲ γνωρίζεις Ἀρχηγέ; ἐγὼ εἶμαι ὁ τσοπάνης, ὅπου μὲ ἔστειλες νὰ σκοτώσω Τούρκους καὶ νάμε τώρα. Εὐγέ σου,

Ἑλληνά μου, τοῦ εἶπε. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν πολλήν των βίαν νὰ κολλήσουν τὸ βουνὸν καὶ ὅταν εὕρισκαν καμμίαν ἀντίστασιν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, εἴτε ἀπαντοῦσαν κανένα τόπον κρημνώδη καὶ δύσβατον, ἄφιναν ὅλα των τὰ πράγματα, τὰ ἄλογά των καὶ τὰ φορτηγὰ ζῶά των. Τέλος πάντων οἱ ἐμπροστινοὶ Τοῦρκοι ἔφθασαν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ τότε ἄρχισε καὶ ἐκαθάρισεν ὁ δημόμόσιος δρόμος, ὁ ὁποῖος βγαίνει ἀπὸ τὴν ῥεματιὰν εἰς τὸν κάμπον εἰς τὸ Χαρβάτι.

Οἱ Πασάδες ὅμως ὅλοι καὶ ὁ ἴδιος Δράμαλης μὲ 7,000 καββαλαραίους, μὲ τῆς 500 καμήλαις των, καὶ μὲ τὰ φορτηγά των ζῶα καὶ τὰ κανόνια, τῆς μπάλαις καὶ ὅλαις τῆς ἀποσκευαῖς τοῦ πολέμου, καὶ τοὺς ἀῤῥώστους των ἔμειναν ὀπίσω, καὶ οὕτω τὸ Τουρκικὸν στράτευμα ἐχωρίσθη εἰς δύο, οἱ μέν, ὡς εἴπαμεν, ἐτράβηξαν νὰ περάσουν τὸν Ἅγιον Σώστην, καὶ οἱ Ἕλληνες, ἄλλοι μὲν τοὺς ἐτουφέκιζαν ἀπὸ πίσω ἀπὸ τῆς πλάταις, ὁ δὲ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίασαν τὸν ζυγὸν καὶ δὲν τοὺς ἄφησαν νὰ γύρουν τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ βουνοῦ, ἀλλὰ τοὺς ἔσπρωξαν κατὰ τὸν Ἅγιον Σώστην, ὅπου εἶναι τὸ μονοπάτι. Ἐδῶ οἱ Τοῦρκοι ηὗραν τὸν τόπον ἀφύλακτον καὶ ἐπέρασαν κοντὰ 10,000 πεζοὶ καὶ καββαλαραῖοι.

Ἀπὸ τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἄρχισαν τὸ τουφέκι εἰς τὸ Δερβενάκι ἕως νὰ φθάσουν οἱ ἐμπροσθινοὶ Τοῦρκοι εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην ἐπέρασαν ἕως δύο ὧραι τῆς ἡμέρας καὶ ἦτο ἀκόμη μία καὶ μισὴ ὥρα ἡμέρα. Ὁ Νικήτας εἶχε λάβει τότε τὸ γράμμα τοῦ θείου του Κολοκοτρώνη καὶ ἤρχετο πολὺ βιαστικὸς, ἀφοῦ τοῦ ἔδωκαν μαζύ του τοὺς στρατιώτας των ὁ Ἀρχ. Φλέσας, ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος

ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἶχε φθάσει ἀπὸ τὸ Ἄργος, καὶ ὡς κουρασμένος δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐβγῆκαν καὶ οἱ δύο εἰς ὑψηλὸν μέρος καὶ ἀ γ ν ά ν τ ε υ α ν τοὺς ἰδικούς των πολεμοῦντας μὲ τοὺς Τούρκους. Τὸν ἀκολούθησε δὲ καὶ ὁ Νικήτας Φλέσας, ὁ Π. Κεφάλας μὲ τοὺς ἰδικούς του καὶ ὁ Διον, Εὐμορφόπουλος.

Εἰς τὸν δρόμον ὅπου ἤρχετο ἀπάντησεν ἕνα ποιμένα (τσοπάνη), ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐγύρισαν ὀπίσω διὰ τὸ Ναύπλιον. Ὁ Νικήτας ἐγύρισε τότε ὀπίσω, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐπροχώρησε κάμποσον, πάλιν ἄλλοι τοῦ ἐφώναξαν, ὅτι ὁ πόλεμος γίνεται εἰς Δερβενάκι. Ἐγύρισε λοιπὸν ὀπίσω θυμωμένος κατὰ τοῦ τ σ ο π ά ν η, ἀλλὰ δὲν τὸν εὗρεν [1].

[1] Δύο ἦσαν οἱ δρόμοι, διὰ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ περάσῃ ὁ Δράμαλης, ὁ ἕνας τοῦ Δερβενακίου, τὸν ὁποῖον ὁ Κολοκοτρώνης ὑπεσχέθη εἰς τὸ συμβούλιον τῶν Μύλων νὰ φυλάξῃ, καὶ ὁ ἄλλος, ὁ ὁποῖος περνᾷ ἀπὸ τὸ Ἁγινόρι καὶ Χιλιομόδι· ὑπῆρχε δὲ ταὶ τὸ μονοπάτι, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Χαρβάτι καὶ περνᾷ ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ ἐβγαίνει εἰς τὴν Κουρτέσαν· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐγνώριζαν ἄλλον δρόμον, παρὰ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἐφύλαττεν ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ὅθεν εἶχαν περάσει ὅταν ἤρχοντο εἰς τὸ Ἄργος. Διὰ τοῦτο λάθος κάμνει ὁ Σ. Τρικούπης λέγων ('Ιστ. Β'. 300), ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν ἀπὸ αὐτὸ νὰ περάσουν· διότι δὲν τὸ ἐγνώριζαν ὅλως διόλου, ἀλλ' ἐπήγαιναν τὸν δημόσιον δρόμον καὶ ἐβιάστηκαν, ἀφοῦ τοὺς ἐκτύπησαν οἱ Καπετανaῖοι καὶ ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης, νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὸν δρόμον καὶ νὰ πάρουν τὰ πλάγια καὶ ταῖς κρεμήλαις τοῦ Δερβενακίου διὰ νὰ ἔβγουν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ὁ δὲ δρόμος ἀπὸ Ἄργος εἰς Δερβενάκι εἶναι ὄχι ὁ στενώτερος καὶ συντομώτερος, καθὼς λέγει ὁ Σ Τρικούπης ('Ιστ Β' 599). ἀλλ' εἶναι δρόμος ἀφεντικός. Τὰ δὲ Δαφνάκια ('Ιστ· Τρικ. Β' 299) οὔτε ὁ Κολοκοτρώνης τὰ ἔβλεπεν, οὔτε οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὰ Δαφνάκια ἔβλεπαν ἐμᾶς ἢ τὸν Κολοκοτρώνην· διότι ἀπὸ τὰ Δαφνάκια ἕως εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἐστέκετο ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο μακρὰν ἕως μία ὥρα ἐκεῖ τελειώνει ὁ κάμπος καὶ ἀρχίζει ἡ ῥεματιὰ τοῦ Δερβενακίου.

Τὴν δὲ θέσιν ἐκείνην, ὅπου εἶχε τὰς σημαίας, ('Ιστ. Τρ. Β'. 300) ὁ ἀρχηγὸς τὴν εἶχε πιάσει ἐξ ἀρχῆς καθὼς ἐστρατοπέδευσε διὰ στρατήγημα, διὰ νὰ διοικῇ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν πόλεμον, διότι ἡ θέσις ἦτο ἀνάποδος καὶ ἀλλοῦ στεκόμενος δὲν ἠμποροῦσε νὰ βλέπῃ τί γίνεται Ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Δερβενακίου ἔβλεπαν οἱ Τοῦρκοι μόνον τὰς σημαίας καὶ τὸ ταμποῦρι τοῦ Ἀγριλοβούνου, καὶ διὰ

Τὰ λόγια ὅμως τοῦ τσοπάνη ἦσαν ἀληθινά· διότι εἶδε τοὺς Πασάδες νὰ γυρίζουν, ὡς εἴπαμεν ὀπίσω, διὰ τὸ Ναύπλιον, καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἂν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἐγύ-

τοῦτο ἔμβαιναν ἄφοβα μέσα εἰς τὸ Δερβενάκι· ἕως ὅτου ἔφθασαν εἰς τὸ Παληόγανο, ὅπου ἦσαν οἱ Καπεταναῖοι καὶ τοὺς ἐκτύπησαν. Δὲν ἔφθασαν δέ, ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης ('Ιστ. Β. 296), «οἱ ἐμπροσθινοὶ τῶν Τούρκων τρεῖς ὥραις πρὶν βραδιάσῃ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Δερβενακίου» Μολοντοῦτο ἂς ὑποθέσωμεν τοῦτο ἀληθές· ἦλθαν εἰς τὰς τρεῖς πρὶν βραδυάσῃ εἰς τὸ στόμιον καὶ ἕως ὅτου νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐκρατούσαμεν ἐχρειάσθηκαν νὰ ἐξοδεύσουν μίαν ὥραν καὶ ἡμίσειαν καὶ περισσότερον, ἔπειτα ὡμίλησαν οἱ 'Αλβανοὶ μὲ τοὺς καπεταναίους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καταβῆ ἐκεῖ μόνοι τους καὶ ἦσαν ταμπουρωμένοι, καὶ ἐξοδεύθη ἀκόμη μία καὶ ἡμίσεια ὥρα, διότι δὲν τοὺς ἄφινεν ὁ ἀρχηγὸς νὰ τοὺς τουφεκίσουν· ὥστε προτοῦ νὰ ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος κατὰ τὸν κύριον Τρικούπην ἐνύκτωσεν. 'Αφοῦ δὲ ἄνοιξε τὸ τουφέκι ἕως ὅτου νὰ πάρῃ τὸ Τουρκικὸν στράτευμα ταῖς πλεύραις τῶν βουνῶν ἐξώδευσε διὰ νὰ ἔβγῃ πολεμοῦν ταῖς γκρεμήλαις καὶ τοὺς λόγκους καὶ ταῖς ῥευματιαῖς ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας καὶ αἱ ὁποῖαι, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κυρίου Τρικούπη, ἦσαν νύκτα· καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐπῆραν ταῖς πλάταις ἕως νὰ φθάσουν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην πολεμούμενοι ἀπὸ ταῖς πλάταις καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα πλευρὸν ἐχρειάσθηκαν δύο ὥραις, ὥστε, κατὰ τὸν Τρικούπην, ἔφθασαν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην τέσσαραις ὥραις νύκτα· ἐκεῖ δὲ πάλιν ὁ Νικήτας τοὺς ἐβάρεσεν ἀπὸ μπροστά, ἀφοῦ ἐπέρασαν προτήτερα ἕως 10,000 Τοῦρκοι, καὶ ἐξώδευσαν καὶ ἐκεῖ πολεμούμενοι ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν· ὥστε μεσάνυκτα εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην ἐπῆγαν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα, καὶ μεσάνυκτα ἐζήτησαν νὰ περάσουν διὰ τοῦ φρικτοῦ ἐκείνου στενοῦ! Ὁ κύριος Σ. Τρικούπης, ἐξ ὅσων εἴπαμεν ἐδῶ καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Καρύταινας καὶ ἀλλοῦ, ἀποδεικνύεται, ὅτι δὲν ἠξεύρει γεωγραφίαν· διότι ἂν ἐγνώριζεν δὲν ἤθελε πέσει εἰς τοιαῦτα λάθη. 'Απορίας δὲ ἄξιον εἶναι ἀφοῦ τοιαύτην ὕλην ἀκατέργαστον συνήθροισε, πῶς ἐτόλμησε νὰ ὀνομάσῃ τὸ βιβλίον του Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς 'Επαναστάσεως.

Τὸν δὲ Παπᾶ Δημήτρην τὸν ἔστειλαν οἱ Πασάδες ὄχι τὸ ἑσπέρας καθὼς λέγει ὁ ἱστορικός μας ('Ιστ. Β'. 300), ἀλλ' ὅταν ἐπολεμούσαμεν καὶ ἦτο ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας ἡμέρα· καὶ ἂν ἦτο νύκτα, πῶς ἤθελαν περάσει νύκτα οἱ Πασάδες ἀπὸ τὴν μέσην τῶν ἐχθρῶν; καὶ ποῦ θὰ ἔβλεπαν τὸν Παπᾶ Δημήτρην; 'Ημποροῦν νὰ σμίξουν νύκτα ἐχθρικὰ στρατεύματα; Καὶ προτοῦ νὰ ἔλθῃ ὁ Παπᾶ Δημήτρης ἔφυγαν οἱ Πασάδες καὶ ἡμέραν ἀκόμη ἔφθασαν εἰς τὴν Γλυκιάν. 'Αλλ' ὅτανό βοσκὸς ('Ιστ. Τριк. Β'. 301) ἀπάντησε τὸν Νικήταν καὶ λοιποὺς καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀκροβολισθέντες εἰς τὸ Δερβενάκι μετὰ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἐγύρισαν ὀπίσω, ποῦ αὐτὸς τοὺς εἶδεν ἂν ἦτο νύκτα; διότι

ρισαν ὀπίσω. Τοῦτο ὠφέλησε τοὺς Ἕλληνας, διότι ἂν ὁ Νικήτας ἐπίανε προτήτερα τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔβλεπαν αὐτὴν τὴν θέσιν τότε πιασμένην, δὲν θὰ ἦσαν βέβαια τόσον μωροὶ νὰ περάσουν, ἀλλ' ἤθελαν στρίψει καὶ ἤθελαν περάσει ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Κύριος δέ ἠξεύρει, ποῖα ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἤθελαν φέρει εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Κολοκοτρώνη, ἂν ἐβιάζοντο οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸν Νικήταν καὶ ἔστρεφαν κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης· ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὰ ἰδικά του στρατεύματα νὰ ἠμπορέσῃ νὰ βαστάξῃ κατὰ τοῦ πολυαρίθμου Τουρκικοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη, κατὰ 8 χιλιάδων Δελήδων καὶ 12 χιλιάδων ἄλλων καβαλαραίων, καὶ τόσων Πασάδων καὶ Δερεμπέηδων! Ἐπειδὴ ὅμως ἄργησεν ὁ Νικήτας νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην ἐπρόφθασαν καὶ ἐπροπέρασαν 10 χιλιάδες Τοῦρκοι καὶ ἐκατέβηκαν εἰς τὸν κάμπον τῆς Κουρτέσας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὠλιγόστευσεν ἡ δύναμίς των.

Ἅμα ἔφθασεν ὁ Νικήτας εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην ἐπίασεν ἀμέσως τὴν δυνατὴν αὐτὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν δὲν

ὁ βοσκὸς δὲν ἠμποροῦσε νὰ προφητεύσῃ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ εἰς τὸν κάμπον ποῖοι ἦσαν, ἀλλὰ βέβαια τοὺς εἶδεν ἡμέραν, ὅτι ἐπήγαιναν ὀπίσω.

Ἔπειτα λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 302), ὅτι «τὴν ἑσπέραν ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην, ἀποστείλαντες τὸν Παπᾶ Δημήτρην νὰ ἐξαγοράσωσι τὴν δίοδον· ἀλλ' ἰδόντες ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἱππεῖς Ἕλληνας ἐρχομένους τὸν Σπῦρον Σπηλιωτόπουλον καὶ Φώτ. Χρυσανθόπουλον καὶ μὴ θέλοντες νὰ διανυκτερεύσωσιν ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἀνεχώρησαν καὶ ἦλθαν πάλιν εἰς τὴν Γλυκιάν.» Ὅταν δὲ τὴν ἑσπέραν ἐζήτουν ἀπὸ τὸ Κολοκοτρώνην τὴν ἐλευθέραν διάβασιν, πῶς εἶδαν τοὺς ἐρχομένους κατ' ἐπάνω τους Ἕλληνας ἱππεῖς;

Ποῖοι δὲ ἦσαν (Σ. Τριχ. Ἱστ· Β'. 301) οἱ τρεῖς γενναῖοι ἀρχηγοὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ἁγίου Σώστη. ὅταν ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Δικαῖος δὲν ἐπῆγαν; διότι αὐτοὶ οἱ δύο ἔστειλαν μόνον τοὺς στρατιώτας των εἰς τὴν μάχην μὲ τὸν Νικήταν καὶ μὲ τοὺς καπετ›ναίους των. Οἱ δὲ διασωθέντες Τοῦρκοι καὶ Πασάδες εἰς τὴν Κουρτέσαν δὲν ἦλθαν τὴν

ἐστοχάθσησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ κρατήσουν, ἀλλὰ μὲ τόσην βίαν ἔτρεχαν, ὥστε ὁ ἐμπροσθινὸς Τοῦρκος δὲν ἐγύριζεν νὰ κυττάξῃ τὸν πισινὸν, τοὺς ἔκοψε τὸν δρόμον καὶ ὅσοι ἐπρόφθασαν πρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του καὶ ἐπέρασαν, καλὰ ἐπέρασαν χωρὶς φθοράν, οἱ ἄλλοι ἔστριψαν εἰς τὰ ἀριστερὰ εἰς τὸ ῥέμα καὶ εἰς τὴν πλευράν[1].

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Νικήτας ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπρόλαβαν καὶ ἐπίασαν τὸν ζυγόν, οἱ Τοῦρκοι ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὴν μέσην καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τουφεκιζόμενοι καὶ ἔγεινεν ὁ μεγαλείτερος σκοτωμός. Ὁ τουφεκισμὸς ἐδιήρκεσε μίαν ἥμισυ ὥραν, καὶ ἐπειδὴ ἐνύκτωσεν καὶ δὲν ἔβλεπαν πλέον, ἔῤῥιχναν εἰς τὸν σωρὸν καὶ εἰς τὴν ἀκουομένην βοὴν τῶν πολεμίων. Τὸ μέρος ἦτο πολὺ κατήφορον καὶ ἐκυλοῦσαν τὰ ζῶα καὶ οἱ ἄνθρωποι ζωντανοὶ καὶ σκοτωμένοι καὶ αὐτὰ τὰ φορτώματα, καὶ ἐγέμισε τὸ ῥέμα· ὁ ἕνας ἦτο τότε πλακωμένος ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ ἀπὸ τὰ φορτώματα, χωρὶς ὅλοι νὰ βλαφθοῦν, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶχαν τὸν τόπον νὰ ἔβγουν, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν τοὺς ἔβγαζαν οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σχοινία.

Ὅσοι Τοῦρκοι δὲν ἐσκοτώθησαν, ἢ δὲν ἐκυλίσθησαν ἐπῆγαν εἰς τὴν Κουρτέσαν ὅλοι ἕνα σῶμα ἐκτὸς ἑνὸς Πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἐνυκτέρευσε ἀποκάτω ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τοῦ Νικήτα

αὐτὴν ἡμέραν (Σ' Τρικ. Ἱστ. Β'· 302), ἀλλὰ τὴν ἀκάλουθον πρωῒ ὄχι πρὸς βοήθειαν ὅλων τῶν ἀπομεινάντων ἀδελφῶν των, καὶ τοῦ ἰδίου Δράμαλη, ὅπου ἐπῆγεν εἰς τὴν Γλυκιάν, ἀλλὰ διὰ νὰ πάρουν τὸν διανυκτερεύοντα Πασᾶ ἀποκάτω ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τοῦ Νικήτα.

[1] Ὁ Σ· Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 301) ἐν ᾧ λέγει ὅ,τι δὲν ἔγεινε, λέγει ἀκόμη, ὅτι ἐπέρασαν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ καμήλαις. Ἠμποροῦσαν καμήλαις νὰ περάσουν ἀπὸ 'κεῖ ὅπου εἶναι λόγκος καὶ βράχοι; Καὶ τοῦτο ἄλλη ἀπόδειξις. ὅτι ὁ ἱστορικός μας δὲν ἠξεύρει γεωγραφίαν.

μὲ 28 ἀνθρώπους. Ὁ Ἀρχηγός, ἐπειδὴ τοῦ ἐφάνηκαν οἱ Τοῦρκοι ὀλίγοι καὶ εἶδεν ὅτι λείπουν καὶ ἡ καμήλαις, ἀμέσως κράζει τοὺς ὑπασπιστάς του, τοὺς δίδει τά ἄλογά των καὶ τοὺς διατάττει, μὲ ὅσους ἄλλους θέλουν, νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν καὶ νὰ ἔϐγουν εἰς τὸν κάμπον διὰ νὰ ἰδοῦν τί ἔγεινεν ἡ καϐϐαλαρία, ἡ καμήλαις καὶ τὰ λοιπὰ φορτώματα· διότι, ἐπειδὴ ἐκεῖνα δὲν ἐφάνησαν, ἐννόησεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶναι ὀπίσω.

Ἀφοῦ ἐξεκάμπισαν οἱ ὑπασπισταὶ βλέπουν τοὺς Τούρκους, καὶ ὡς νικηταὶ ἐνθουσιασμένοι καὶ ἐξαγριωμένοι ἔλαϐαν τὴν τόλμην νὰ τοὺς τουφεκίζουν, καὶ ἔφεραν ἀποτέλεσμα· ἀλλ' οἱ Πασάδες δὲν ἐστάθησαν, ἀλλ' ἔφυγαν, (ἦτο δὲ ἀκόμη μία ἥμισυ ὥρα ἡμέρα), καὶ ἀμέσως ἐτράϐηξαν κατὰ τὸ Ναύπλιον καὶ ἄφησαν εἰς τὴν θέσιν των τοὺς ἀῤῥώστους καὶ τῆς μπάλαις τῶν κανονίων καὶ διάφορα πλευρὰ (φορτώματα) πράγματα τοιαῦτα, καφέδες, φασούλια, παξιμάδια καὶ ἄλλα. Αὐτοὶ οἱ ἄῤῥωστοι Τοῦρκοι εἶχαν ὁ καθένας ἀπὸ μίαν κολοκύθαν νερόν, καὶ ἀφοῦ ἐπῆγαν οἱ Ἕλληνες ἐπάνω των ἐσκέπασαν μὲ τὸ χέρι των τὰ 'μμάτιά των διὰ νὰ μὴ βλέπουν τί γίνεται· διότι οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν νὰ τοὺς σκοτώνουν. Οἱ ὑπασπισταὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἐπροχωρήσαμεν ἀκόμη ἕως εἰς τὸ Χάνι τοῦ Χαρϐατίου· ἐκεῖ ἐνυχτώσαμεν, καὶ ἀφοῦ εἴδαμεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὑπάγουν εἰς τὸ Ναύπλιον ἐγυρίσαμεν νὰ εὕρωμεν τὸν ἀρχηγὸν καὶ νὰ τοῦ εἰποῦμε ποῦθε πᾶνε οἱ Πασάδες.

Καθ' ὅλον τὸν δρόμον μας εἰς τὴν ῥεματιὰν τὴν νύ-εὑρίσκαμεν κατάστρατα πτώματα Τούρκων, καὶ ἀκούαμεν εἰς τὰ πλάγια διάφοραις φωναῖς πονεμέναις παιδιῶν πάσης ἡλικίας, γυναικῶν καὶ τῶν πληγωμένων καὶ μᾶς ἐκυρίευσε φόϐος καὶ τρόμος ἕως νὰ περάσωμεν ὅλην τῆν ῥευ-

ματιάν, καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔπεφταν τὰ τουφέκια. Τί ἦσαν αὐταῖς ἡ φωναῖς; οἱ Τοῦρκοι εἶχαν αἰχμαλωτίσει (σκλαβώσει) ὅθεν ἐπερνοῦσαν κατὰ τὰ Δερβενοχώρια τὰ Μεγάλα τῆς Κορίνθου καὶ ἀλλοῦ Χριστιανούς, καὶ εἶχαν πάρει μαζύ των καὶ κάμποσαις οἰκογένειαις (φαμίλιαις). Ὅλους τότε τοὺς σκλάβους των τοὺς ἄφησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ ὅπου εὑρέθη ὁ καθένας τὴν νύχτα μέσα εἰς τὸν λόγκον ἔμεινε καὶ δὲν ἤξευρε ποῦ νὰ ὑπάγη· ἔκλαιε τὸν πόνον του καὶ ἐφώναζε τοὺς γνωρίμους του, ἄλλος Τούρκικα, ἄλλος Ἀρβανίτικα καὶ ἄλλος Ἑλληνικά, καὶ μόνον φωναῖς ἀγροικοῦντο ἀπὸ μακρυὰ καὶ βαθειά· Ὠρὲ Χασάνη, Ὠρὲ Ἀχμέτ, Ὠρὲ Θανάση, Ὅρε Κωνσταντῆ· γιὰμ Γκέκα, γιὰμ Σκόνδρα, γιὰμ Χριστιάν· κ' ἐγὼ εἶμαι Γκέκας, κ' ἐγὼ εἶμαι Σκόνδρας, κ' ἐγὼ εἶμαι χριστιανός, κ' ἐγὼ εἶμαι γυναῖκα, κ' ἐγὼ εἶμαι σκλάβος.

Ἕως νὰ περάσωμεν καὶ νὰ ἔβγωμεν εἰς τὸ Παληόχανον ἀπὸ τὸν φόβον μας, ἀπὸ τὴν λύπην μας, καὶ ἀπὸ τὴν πεῖνά μας ἦλθεν ἡ ψυχή μας εἰς τὰ δόντιά μας. Τὰ ἄλογά μας ἐπατοῦσαν τοὺς νεκρούς, καὶ φοβησμένα καὶ κουρασμένα ἀπὸ τὸν πολὺν δρόμον τὰ ταλαίπωρα ζῶα ἐβαρέθηκαν καὶ αὐτὰ τὴν ζωήν των. Ἔβλεπαν τοὺς ἀνθρώπους ἐξαπλωμένους κατὰ γῆς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, οἱ ὁποῖοι ἐβόγκαγαν καὶ ἐξεψύχαγαν, καὶ οἱ πληγωμένοι ἐτινάζοντο ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ ἐξαφνίζοντο. Κάθε τόσον εἴχαμεν νέα ξαφνίσματα μέσα εἰς τὰ χαμόκλαδα χωρὶς νὰ βλέπωμεν τί εἶναι.

Τέλος πάντων ἐβγήκαμεν εἰς τὸν τόπον τὸν ἥσυχον, εἰς τὸ Παληόχανον, ὅπου ὁ δρόμος ὑπάγει εἰς τὴν κωμόπολιν Ἅγιον Γεώργιον. Ἐκεῖ ηὕραμεν τοὺς στρατιώ-

τας, ἐρωτήσαμεν ποῦ εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ μᾶς εἶπαν, ὅτι ἐπῆγε εἰς τὸν Ἁγιώργη· τοὺς εἴπαμεν τί κάνετε ἐσεῖς ἐδῶ; κουβαλοῦμε, μᾶς εἶπαν, τὰ λάφυρά μας. Εἶχαν κάμει δύο δρόμους ὡσὰν τὰ μυρμήγκια, ἕνας ἐπήγαινε καὶ ἄλλος ἤρχετο· ἔπαιρναν τὰ λάφυρα φορτωμένοι καὶ τὰ ἐπήγαιναν εἰς τὸν Ἁγιώργη εἰς τὰ σπίτια, ὅπου εἶχαν κατάλυμα τὸ κάθε χωρίον μάγκαις μάγκαις.

Ἐπήγαμεν ἔπειτα εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον μὲ τὰ ἐξημερώματα τῆς 22 Ἰουλίου καὶ ηὕραμεν τὸν ἀρχηγὸν ἕτοιμον νὰ καββαλικεύσῃ διὰ τὸ Δερβενάκι δυσαρεστημένον καὶ ἐξαγριωμένον ἐναντίον μας. Μόλις τὸν εἴδαμεν καὶ εὐθὺς μᾶς φωνάζει· «μὴν καταβαίνετε ἀπὸ τ' ἄλογα διὰ τιμωρίαν σας, πηγαίνετε ὀπίσω. Τοῦ εἴπαμεν διὰ τί; Δὲν φθάνει, ὅτι ἐτυραγνούμεθα τόσην ὥραν καὶ ἐσαπήσαμεν εἰς τὰ ἄλογα ἐπάνω ἀπὸ τὴν καββάλαν; Λίγα λόγια, μᾶς εἶπε, καὶ πολλαὶ ἐξηγήσεις δὲν χρειάζονται. Νὰ ἐπιστρέψετε ὀπίσω εἰς τὸ Δερβενάκι». «Τοῦ ἐγυρέψαμεν ψωμὶ καὶ μὲ πολλαῖς δυσκολίαις ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς ὑπηρέτας μας νὰ μᾶς φέρουν εἰς τὸ χέρι ὀλίγον ψωμὶ καὶ κομμάτι κρέας καὶ κρασί· τοῦ εἴπαμεν νὰ ξεθυμώσῃ καὶ νὰ ἀφήσῃ νὰ τοῦ εἰποῦμεν τί εἴδαμεν ἐκεῖ ὅπου μᾶς ἔστειλε. «Πηγαίνεται εἰς τὸ Δερβενάκι, εἶπε, καὶ ἐκεῖ ἔρχομαι καὶ μοῦ τὰ λέγετε». Ἐπεστρέψαμεν λοιπὸν εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ ἔπειτα ἦλθε καὶ ὁ ἀρχηγὸς καὶ τοῦ εἴπαμεν ὅλα τὰ γενόμενα.

Ὅταν ἐγυρίζαμεν ἀπὸ τὸ Χαρβάτι, προτοῦ νὰ ἔβγωμεν εἰς τὸ Δερβενάκι, τὴν νύκτα εἴδαμεν μπροστά μας μεγάλην λάμψιν περαστικὴν καὶ διεκρίναμεν χάμου καὶ τὸν παράν. Ἰδοὺ τί ἔτρεξε, καθὼς ὕστερα τὸ ἐβεβαιώθη-

μεν. Οἱ Πασάδες, ἀφοῦ ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Χαρβάτι, ὅπου τοὺς ἐτουφεκίσαμεν, ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἄνοιξαν οἱ μέσα Τοῦρκοι τὴν πόρταν τοῦ φρουρίου διὰ νὰ βάλουν τὰ φορτώματα, ἀλλὰ τοὺς ἐπαρουσίασαν τὸ φερμάνι τοῦ Σουλτάνου περὶ φρουρίων. Ἦτο ἐμποδισμένον νὰ ἐμβαίνουν εἰς τὰ φρούρια στρατεύματα· διὰ τοῦτο ἐπῆγαν καὶ ἐστάθησαν εἰς τὴν θέσιν Γλυκιὰν ξέμακρα ὀλίγον τοῦ Ναυπλίου. Ἐξεφόρτωναν ὅλα των τὰ πράγματα, καὶ ξεχωριστὰ τὰ πολεμοφόδια ἕως 500 καμήλαις καὶ τὰ λοιπά. Ὅταν ὁ ὑστερινὸς καμηλάρης, ὅστις εἶχε πιστόλια εἰς τὴν μέσην του, ἐκατέβαζε τὸ πλευρὸν τῆς καμήλας του, ἐπῆρε φωτιὰ ἡ πιστόλα καὶ ἄναψεν ἡ λυτὴ μπαρούτη καὶ ἐκάη καὶ ἐντεῦθεν ἐφάνη ἡ λάμψις. Ἐκεῖ ἔμειναν οἱ Πασάδες εἰς τὴν Γλυκιὰν δύο ἡμέρας ἀπὸ τὰς 26 μέχρι τῶν 28 μὲ ὅλην των τὴν συνοδίαν.

Εἰς τὸν δρόμον ὅπου ἐπήγαινε διὰ τὸ Ναύπλιον εἰς τὸ χωρίον Μέρμπακα τοῦ Ἄργους, μετὰ τὸ κτύπημα τοῦ Χαρβατίου ἐπρότεινεν ὁ Δράμαλης, ἐνῷ ἦτο καββάλα, εἰς τοὺς ἄλλους Πασάδες νὰ στείλουν τὰ φορτώματά των ὅλα καὶ τὰ κανόνια, καὶ ἄλλα φορτώματα καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ αὐτοὶ μὲ ὅλον τὸ στράτευμα νὰ τραβήξουν ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Ἁγινορίου καὶ νὰ ὑπάγουν ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Κόρινθον. Τὸ σχέδιόν του ἦτο λαμπρὸν καὶ ἤθελεν ἐπιτύχει καὶ θὰ ἐπήγαινε προτήτερα εἰς τὴν Κόρινθον ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς Κουρτέσας· διότι τὸ Ἁγινόρι δὲν ἐφυλάττετο ἀπὸ κανέναν. Ἀλλὰ δὲν ἐνεκρίθη καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Πασάδες· διότι ἐλυπήθησαν ν' ἀφήσουν τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰ πολύτιμά των πράγματα, καὶ οὕτως ἠναγκάσθη ν' ἀλλάξῃ σχέδιον καὶ ἐπήγαιναν ὅλοι εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ἀφοῦ ἦλθεν ὁ ἀρχηγὸς εἰς τὸ Δερβενάκι τοῦ εἴπαμε τί εἴδαμε τὴν περασμένην ἡμέραν. Τοῦ ἐπέρασεν ὁ θυμὸς καὶ τὸν ἐρωτήσαμεν τί εἶχεν ὅπου ἔκαμνεν ἔτσι; Μᾶς εἶπεν· ὅτι «ἐσεῖς ἐδιώξατε τοὺς Πασάδες καὶ τοὺς ἐκάματε νὰ πᾶνε εἰς τὸ Ναύπλιον, ἤθελαν νὰ περάσουν ἀπ' ἐδῶ νὰ πᾶν 'ς τὸν διάβολον. Χωριστὰ ὅπου θὰ μᾶς ἔδιναν χάμποσα μιλιούνια γρόσια, καθὼς μοῦ εἶχαν παραγγείλει μὲ τὸν Παπᾶ Δημήτρη Χρυσοβιτσιώτην, ὅστις μὲ τὴν φυγήν σας ἦλθε καὶ μοῦ εἶπεν· ὅτι οἱ Πασάδες τὸν ἔστειλαννὰ μοῦ εἰπῇ νὰ τοὺς ἀφήσω νὰ περάσουν καὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν Μωριάν, καὶ μοῦ δίδουν τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου· ἀλλὰ τώρα πάγει αὐτὸ τὸ διάφορο. Νὰ αὐτὸ ἦτον ὅπου σᾶς ἐμάλωνα καὶ δὲν ἤθελα νὰ σᾶς ἰδῶ ς' τὰ 'μμάτιά μου». Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εὐθὺς μετὰ τὴν ὁμιλίαν διέταξε τὸν Κωνσταντῖνον Ἀλεξανδρόπουλον, τὸν Γέρο Κωνσταντῆν Παλαμήδην ἀπὸ Στεμνίτσαν, τὸν Κότσον Βούλγαρην καὶ ἄλλους, νὰ ὑπάγουν μαζὺ μὲ τοὺς ὑπασπιστάς του ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Κουρτέσας καὶ ν' ἀναβοῦμεν τὸν Ἅγιον Σώστην, νὰ ἰδοῦμεν τὸν Νικήταν καὶ τὰ ἐκεῖ στρατεύματα, καὶ νὰ τοῦ εἰποῦμε νὰ κατεβῇ εἰς τὸ Δερβενάκι μὲ τοὺς καπετανaίους, ὅσοι εὑρίσκοντο εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, ὅπου θὰ γείνῃ συμβούλιον πολεμικόν.

Ἐξεκινήσαμεν λοιπὸν εἰς τὸν δημόσιον δρόμον διὰ τὸν Νικήταν καὶ ἅμα ἐπροβάλαμεν εἰς τὸν κάμπον, εἴδαμεν τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἀπὸ τὸ βράδυ εἰς τὴν Κουρτέσαν καὶ ἀνεκατώθησαν καὶ ἐκίνησαν κατ' ἐπάνω μας καββαλαραῖοι καὶ πεζοί. Ἐστοχασθήκαμεν τότε, ὅτι ἔρχονται κατ' ἐπάνω μας καὶ ἐτραβήχθημεν εἰς τόπον δυ-

νατόν· ἀλλ' ἔξαφνα βλέπομεν ἀποκάτω ἀπὸ τὸν βράχον ἐκεῖ, ὅτι ἔβγαιναν οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι, καθὼς εἴπαμεν, μὲ ἕνα Πασᾶν εἶχαν διανυκτερεύσει ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τοῦ Νικήτα· εὐθὺς ἐβάλαμεν τῆς φωναῖς τοῦ Νικήτα, ὅτι Τοῦρκοι εἶναι ἀποκάτω σας, διότι ἔψαχναν ὑψηλότερα καὶ αὐτοὶ δὲν τοὺς ἔβλεπαν, ἐπειδὴ ἦσαν ἀποκάτω ἀπὸ τὸν βράχον. Συγχρόνως φθάνουν καὶ οἱ Τοῦρκοι τῆς Κουρτέσας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν εἰδοποιηθῆ ἀπὸ τὸν Πασᾶν διὰ νὰ ἔλθουν νὰ τὸν πάρουν. Μολοντοῦτο οἱ στρατιῶται τοῦ Νικήτα ἔρριψαν μίαν παταρὰν τουφέκια ἐπάνω εἰς τοὺς 28 μὲ τὸν Πασᾶν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐσκότωσαν 10 καὶ ἐπίασαν καὶ ἕνα ζωντανὸν λαβωμένον, ὅστις ἔπειτα μᾶς ἔδειξε τὴν θέσιν ὅπου ὁ Πασᾶς ἐνυκτέρευσεν.

Οἱ Τοῦρκοι λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν εἰς τὴν Κουρτέσαν ἐξεπίτηδες τὸ βράδυ περιμένοντες ὅλον ἕνα καὶ τοὺς ἄλλους Πασάδες, καὶ διὰ νὰ πάρουν τὴν αὐγὴν καὶ τὸν Πασᾶν, ὁ ὁποῖος τὴν νύκτα μὲ ἄνθρωπόν του τοὺς εἶχεν εἰδοποιήσει, καθὼς τοῦτο ἐμάθαμεν ἀπὸ τὸν ζωντανόν, τὸν ὁποῖον ἐπιάσαμεν, ἀνεχώρησαν εὐθύς, ἀφοῦ τὸν ἐπῆραν, διὰ τὴν Κόρινθον.

'Αφοῦ ὁ Νικήτας μὲ τοὺς ἰδικούς του ἐσκότωσε τοὺς 10 Τούρκους καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ ἔφυγαν, κατέβη κάτω εἰς τὰ Δερβενάκια, ὅπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ εἶχεν ἔλθει τότε ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς Καρυτινοὺς καὶ μὲ τὸν 'Αποστόλην Κολοκοτρώνην, ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος μὲ τοὺς Φαναρίτας, ὁ Δημ. Δεληγιάννης καὶ πολλοὶ Τριπολιτσιῶται, οἵτινες ἦσαν μὲ τὸν Πλαπούταν. Ἦλθε δὲ καὶ ὁ Παπανίκας μὲ τοὺς Κορινθίους καὶ ἄλλοι καὶ ἔγειναν ὅλοι ἕως 6,000.

Συγχρόνως ἦλθαν ἀπὸ τὸ Κεφαλάρι καὶ ἀπὸ τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικοὺς οἱ καπεταναῖοι, ὁ Γεώρ. Σέκερης, ὁ Π. Γιατράκος, ὁ Δ. Τσώκρης καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἐπολιορκοῦσαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Ἄργος, καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν τοὺς εἶδαν ὅτι ἔφυγαν, καὶ ἐν ᾧ ἐϐγῆκαν νύχτα εἰς τὰς 26 τοῦ Ἰουλίου μόλις τοὺς ἐννόησαν τὸ βράδυ τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ οὕτως ἔγεινε συμϐούλιον πολεμικόν, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε νὰ ἔλθουν ὅσα στρατεύματα ἦσαν εἰς τοὺς Μύλους καὶ εἰς τὸ Κεφαλάρι, νὰ χωσιασθοῦν εἰς τὸ χωρίον Χαρϐάτι (Μυκήνας), καὶ ν' ἀφήσουν τοὺς Τούρκους νὰ ἔμϐουν εἰς τὸν δρόμον τοῦ Δερϐενακίου, καὶ ἀφοῦ τοὺς κτυπήσῃ πρῶτον ὁ Κολοκοτρώνης[1] ἐμπρός, νὰ ἔρθουν ἔπειτα αὐτοὶ ἀπὸ πίσω καὶ νὰ τοὺς δώσουν τοῦ διαϐόλου. Εἰ δὲ καὶ πᾶνε οἱ Πασάδες ἀπὸ τὸν ἄλλον δρόμον τοῦ Ἁγιονορίου, πάλιν νὰ κάμουν τὸ ἴδιον· ἀφοῦ δηλαδὴ κτυπήσῃ πρῶτον ὁ Νικήτας, ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ Δικαῖος καὶ ἄλλοι ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ νὰ ὑπάγουν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ πίσω νὰ τοὺς κλείσουν εἰς τὰ στενὰ ἐκεῖνα νὰ μὴ γλυτώσῃ οὔτε ρουθοῦνι.

Ἀλλ' ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ ὅλα, ἀντὶ νὰ πάρουν οἱ καπεταναῖοι, ὅσοι ἦσαν εἰς τοὺς Μύλους, τοὺς στρατιώτας των καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἀπεφά-

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 303) ἀντὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Πλαπούτας, ὁ Δ. Δεληγιάννης, ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης, καὶ ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος ἦλθαν μὲ τὰ στρατεύματά των εἰς τὸ Δερϐενάκι, ὅπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, λέγει· ὅτι «ὁ Πλαπούτας, Δεληγιάννης καὶ Ἀπ. Κολοκοτρώνης ἐπῆγαν νὰ φυλάξωσι τὰ Δερϐενάκια». Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν ποῦ ἦτο μὲ τὰ ἰδιαίτερα στρατεύματά του, καθὼς καὶ ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος χθὲς ἐκτύπησε τόσον κακὰ τοὺς Τούρκους; Δὲν ἐτοποθετήθη αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰ Δερϐενάκια; Καὶ ὁ Π. Πατρῶν δὲ ἐκθέτει ἐν σελ. 133—136 τὰς μάχας κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Δράμαλη παρὰ πολὺ συγκεχυμένα· διὰ τοῦτο παραπέμπομεν ἐκεῖ τὸν Ἀναγνώστην, ἂν θέλῃ νὰ τὰ ἀναγνώσῃ καὶ νὰ κάμῃ τὴν παραβολήν.

σισε τὸ συμβούλιον, καὶ αὐτοὶ ὑπεσχέθησαν νὰ πιάσουν, ἐπῆγαν εἰς τὸ Ἄργος, ἔκαμαν λάφυρα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἄφησεν ὁ Δράμαλης, καὶ οὐδὲ εἰδοποίησαν ὅλως διόλου τὸν ἀρχηγόν. Τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἄλλων καπεταναίων, ὡς εἴπαμεν, ἐκάθηντο εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ ἐκαρτεροῦσαν τοὺς Τούρκους, καὶ μάλιστα ὅσοι δὲν εὑρέθησαν εἰς τὸν χθεσινὸν πόλεμον ἐλύσσιαζαν καὶ ἔσκαζαν ἀπὸ τὸ κακόν των καὶ ἐντρέποντο, ἐπειδὴ ἔβλεπαν τοὺς ἄλλους, οἵτινες εἶχαν πολλὰ λάφυρα καὶ ὑπερηφανεύοντο διὰ τὴν νίκην. Εἰς τὸ πρόσωπόν των ἦτο ζωγραφισμένα δύο πράγματα, ἡ λύπη καὶ ἡ ἐντροπή· ὁ δὲ ἀρχηγὸς τοὺς ἐπαρηγοροῦσε καὶ τοὺς ἔλεγεν· «ἔννοιά σας, Ἕλληνές μου, δὲν ἐσώθηκαν οἱ Τοῦρκοι, πίσω εἶναι οἱ Πασάδες καὶ ἔχουν περισσότερα πλούτη, τὸ ἐδικόν σας μερδικὸ εἶναι πίσω ἥρωές μου».

Οἱ δὲ Καπεταναῖοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ συμβούλιον τοῦ Δερβενακίου ἐπίασαν τὸ Στεφάνι καὶ Ἁγινόρι, ὁ Νικήτας δηλαδὴ Σταματελόπουλος, ὁ Διον. Εὐμορφόπουλος, ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ Νικήτας Φλέσας, ὁ Ἀρχ. Φλέσας, ὁ Π. Κεφάλας, ὁ Γ. Χελιώτης, ὁ Χατζῆ Γιάννης Σοφικιώτης, ἕνα μέρος ἀπὸ τοὺς Αἰγινήτας στρατιώτας καὶΠοριώτας, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν ἐκεῖ καὶ πολλοὶ τσοπάνιδες, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὰ γύρω χωρία ἐκτύπησαν τὴν 28 Ἰουλίου ἐκεῖ τοὺς Πασάδες καὶ τὸν ἴδιον Δράμαλην πηγαίνοντα ἀπὸ τὴν Γλυκιὰν τοῦ Ναυπλίου εἰς τὴν Κόρινθον, ἔκαμαν πολὺν σκοτωμὸν καὶ τοὺς ἐπῆραν ὅλα τὰ φορτηγὰ ζῶα, πολλὰ ἄλογα τῆς καβάλας, καὶ ὅλαις τῆς καμήλαις, ἀπὸ τῆς ὁποίαις δὲν ἐγλύτωσε καμμία νὰ ὑπάγῃ διὰ σημάδι εἰς τὴν Κόρινθον. Αἱ γυναῖκες μάλι-

στα τοῦ χωρίου Ἀγινόρι ἐπῆραν πολλὰ λάφυρα καὶ καμήλαις φορτωμέναις.

Ὅτε ἐγίνετο ὁ πόλεμος εἰς τὸ Ἀγινόρι, τὰ στρατεύματα τοῦ Δερβενακίου δὲν εἶχαν περὶ τούτου καμμίαν εἴδησιν, ἀλλ' ἔξαφνα ἀκούομεν βοὴν τουφεκιῶν καὶ φωναῖς ἀπὸ τά βουνά, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπέρασαν κατὰ τὸ Ἀγινόρι. Ἔτρεξεν εὐθὺς ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς ἰδικούς του, ὁ Γενναῖος, ὁ Χριστόπουλος, ὁ Δεληγιάννης καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Κλένιαν, διὰ νὰ τοὺς ἔβγουν μπροστά, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπρόφθασαν, τοὺς ἐκυνήγησαν ἕως τὸ Χίλιο Μόδι, ἐσκότωσαν ἐξ αὐτῶν 10 καὶ 2 Δερβίσηδες ἐπίασαν ζωντανούς.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς 29 Ἰουλίου ὁ Δ. Ὑψηλάντης διὰ τοῦ δρόμου τῆς Κορίνθου ἐπέρασεν εἰς τὴν Πέρα Χώραν· ἡ δὲ πρᾶξίς του αὐτή, διότι ἐπέρασεν ἀπέναντι τῶν Τούρκων, ἐθαυμάσθη ἀπὸ τοὺς τότε στρατιωτικούς. Τοιουτοτρόπως ὅλη ἡ περιφέρεια τοῦ Ἄργους ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔμειναν ὀλίγοι, ὅσοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Ναύπλιον, χωρὶς νὰ ἔχουν παντάπασι καββαλαρίαν.

Οὕτω λοιπὸν ὅλον τὸ στράτευμα τοῦ Δράμαλη ἐκτυπήθη ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην εἰς τὸ Δερβενάκι, εἰς δὲ τὸν Ἅγιον Σώστην ἐκτυπήθησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπὸ τὸν Νικήταν καὶ λοιποὺς καπεταναίους ἕως 10,000 Τοῦρκοι, διότι οἱ ἄλλοι εἶχαν προπεράσει· εἰς δὲ τὸ Ἀγινόρι ἐκτυπήθησαν μετὰ δύο ἡμέρας οἱ Πασάδες καὶ ὁ ἴδιος Δράμάλης ἀπὸ τὸν Νικήταν, Δ. Ὑψηλάντην καὶ λοιποὺς καπεταναίους. Αὐτὸς εἶναι ὁ πόλεμος τοῦ Δράμαλη εἰς τὰς τρεῖς θέσεις Δερβενάκι, Ἅγιον Σώστην καὶ Ἀγινόρι ἀπὸ 26 ἕως 28 Ἰουλίου 1822. Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύ-

την ή λαφυραγωγία τοῦ ἐχθροῦ των ἐπροξένησε μεγάλην ἀγαλλίασιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὄχι τόσον διὰ τὰ πλούσια λάφυρα, ὅσον διὰ τὴν παληκαριάν των καὶ τὴν μεταξύ των ἐπίδειξιν. Πόσοι δὲ ἐσκοτώθησαν οὔτε οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐμέτρησαν, οὔτε ἡμεῖς εἴχαμεν τοιαύτας τότε φροντίδας· ἀλλ' ὡς μᾶς ἐβεβαίωσεν ὁ Ἀβδουλάχμπεης καὶ ἄλλοι, ὅταν ἐκυριεύσαμεν τὴν Κόρινθον τὴν δευτέραν φοράν, εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς πολέμους ἐσκοτώθησαν ὑπὲρ τὰς 5,000 Τοῦρκοι· δηλαδὴ 4,000 εἰς Δερβενάκι καὶ Ἅγιον Σώστην, καὶ 1,000 εἰς Ἁγινόρι. Ἀλλ' ὅλοι οἱ σκοτωθέντες Τοῦρκοι, καθὼς μᾶς εἶπεν ὁ Ἀβδουλάχπεης, εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους πολέμους, καὶ ὅταν ἐπερνοῦσαν τὰς τροφάς, καὶ εἰς τοὺς διαφόρους ἀκροβολισμοὺς εἰς τὴν Ἀργολίδα, Βασιλικά, Πέρα Χώραν, Ἀχράταν, λογαριάζονται ἕως 18,000, οἱ δὲ ἄλλοι ἐχάθησαν ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν, ἐκτὸς 2,000, οἱ ὁποῖοι ἐπέρασαν μὲ τὸν Δελῆ Ἀχμέτην εἰς τὰς Πάτρας, καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ Ἀβδουλάχμπεη, ἐκ τῆς ὁποίας ἔζησαν 350[1].

[1] ***Ἄσματα δημοτικὰ εἰς τὰς μάχας τοῦ Δερβενακίου***

Τοῦ Δράμαλη οἱ μπέηδες καὶ τοῦ Μωριὰ οἱ λεβέντες,
Στὰ Δερβενάκια κείτονται κορμιὰ χωρὶς κεφάλια.
Στρῶμα ἔχουνε τὴ μαύρη γῆ προσκέφαλο τῆς πέτραις,
Καὶ τ' ἀπὸ πάνω σκέπασμα τὰ χιόνια καὶ τοὺς πάγους.
Κι' ὅσοι διαβάταις κι' ἂν περνᾶν, στέκονται καὶ τοὺς λένε·
«Κορμιὰ ποῦ εἶν' τὰ κεφάλια σας καὶ ποῦ εἶν' καὶ τ' ἄρματά σας;»
«Γκιαούριδες τὰ 'πήρανε καὶ στὰ βουνὰ πηγαίνουν».
Κλαῦτε μανοῦλαις γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες,
Καὶ σὺ χυρὰ Κιαμήλμπεηνα Κιαμήλπεη τὸν μπέη,
Ποῦ ἦταν στὸν κόσμον 'ξακουστὸς στὴν Πόλι 'ξακουσμένος.

Ἕτερον.

Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες καὶ τοῦ Μωριὰ οἱ λεβέντες,
Σ' τὸ Ντερβενάκι κείτονται χορμιὰ δίχως κεφάλια.

Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ἐμαζεύθησαν εἰς τὴν Κόρινθον μὲ τὸν Δράμαλην, τότε ὁ ἀρχηγὸς ἐσύστησε τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου καὶ διέταξε τὸν Πλαπούταν νὰ ἀφήσῃ εἰς Δερβενάκια τοὺς Τριπολιτσιώτας μὲ τὸν Π. Ζαφειρόπουλον, τοὺς Τσάκωνας καὶ μέρος Ἀρκαδινῶν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Βασίλειον καὶ τὴν Κλένιαν. Ἀπὸ τὸ Δερβενάκι δὲ ὁ ἀρχηγὸς ἀνεχώρησε τὴν 1 Αὐγούστου διὰ τὸ Σοῦλι καὶ ἐπῆρε μαζύ του καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους, τὸν Πλαπούταν, τὸν υἱόν του Γενναῖον[1], τὸν Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην, τὸν Π. Γιατράκον, τοὺς Μιστριώτας, τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον μὲ τοὺς Φαναρίτας, τὸν Παππᾶ Νίκαν μὲ τοὺς Κορινθίους ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γιαννάκη Κολοκοτρώνη, τὸν Ἀναγνώστην Πετιμεζᾶν πρώην πολιορκητὴν τῆς Κορίνθου, καὶ τοὺς ἄλλους Πετιμεζαίους μὲ τοὺς Καλαβρυτινοὺς καὶ ἐκεῖ ἐσύστησε στρατόπεδον, εἰς δὲ τὸ χωρίον Μάτσανι τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου ἐσύστησε τὸ φροντιστήριον. Αὕτη ἡ ἐπαρχία εἶχε τόσα σιτάρια καὶ κριθάρια ὥστε δὲν ἠμπόρεσαν οἱ στρατιῶται ὁλόκληρον χρόνον νὰ τὰ σώσουν.

Στρῶμα ἔχουνε τὴ μαύρη γῆ, προσκέφαλο μιὰ πέτρα,
Καὶ τ' ἀπὸ πάνω σκέπασμα τοῦ φεγγαριοῦ τὴν λάμψιν.
Κι' ἕνα πουλάκι ἐπέρασε καὶ τὸ ξαναρωτᾶνε
«Πουλὶ πῶς πάει ὁ πόλεμος τὸ κλέφτικο τουφέκι;»
Μρωστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
Καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια.

[1] Μετὰ τὸν μεγάλον πόλεμον τοῦ Δερβεναχίου ἦλθεν ὁ Γενναῖος ἀπὸ τὴν Ῥούμελην εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐκεῖ εὑρέθη μαζύ του καὶ ὁ καπετὰν Γάτσος Ὀλύμπιος μὲ τὸν υἱόν του Μῆτσον καὶ μὲ ἄλλους ἑκατὸν Μακεδόνας· αὐτο ἐπήγαιναν πάντοτε μὲ τὸν Γενναῖον καὶ ἐπολεμοῦσαν τοὺς Τούρκους καλὰ εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ εἰς τὰ Βασιλικά, καὶ ὅταν ἔφυγαν διὰ τὴν πατρίδα των οἱ Πελοποννήσιοι ἐλυπήθησαν διὰ τὴν ἀναχώρησίν των.

Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη πάλιν ἄρχισεν ἡ ῥᾳδιουργία τῶν πολιτικῶν, φοβουμένων μήπως ὁ Κολοκοτρώνης στήσῃ στρατοκρατίαν, καὶ ἐπειδὴ ἡ Γερουσία τῆς Πελοποννήσου ἀπέκτησε μεγάλην ὑπόληψιν καὶ δύναμιν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, βοηθουμένη δὲ καὶ ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγόν της Κολοκοτρώνην, μὲ τὸν ὁποῖον κατέστρεψε τὸν φοβερὸν Δράμαλην, ἐνήργει ἐντὸς τῶν καθηκόν των της ὅ,τι ἤθελε καὶ ἔγεινε πλέον ἐπίζηλος ἀπέναντι τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἡ Βουλὴ ἄρχισε νὰ ἐνεργῇ τὴν διάλυσίν της, καὶ πολλὰ πρὸς τοῦτο ἐτεχνάσθησαν, καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ ἐσκέφθησαν νὰ τὴν ἑνώσουν μὲ τὴν Βουλήν, νὰ τὴν συγχωνεύσουν διὰ νὰ σκεπάσουν οὕτω τὴν ἀδυναμίαν των. Ἠθέλησαν μάλιστα ν' ἀποδώσουν τὴν ἐνέργειαν ταύτην καὶ εἰς τὸν ἴδιον Κολοκοτρώνην λέγοντες, ὅτι τάχα ἐπρόδωκε τὴν Γερουσίαν καὶ ἐπεθύμει τὴν διάλυσίν της, καὶ διέδοσαν τοῦτο ἐπίτηδες διὰ νὰ εἰσχωρήσῃ μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐκείνου ἡ δυσπιτία, καὶ πρὸς τοῦτο τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ ὅσα μέλη τῆς Βουλῆς ἦσαν εἰς τὰ πλοῖα εἰς τοὺς Μύλους ἔστειλαν τὸν Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν εἰς τὸ Σοῦλι χωρίον τῆς Κορίνθου, ὅπου ἦτο τὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη μὲ τὸ σχέδιον τῆς διαλύσεως, ἀλλ' ἡ Γερουσία ἐπρόλαβε καὶ εἶχε στείλει τὸν νέον γερουσιαστὴν τοῦ Κολοκοτρώνη, Ἀναγνώστην Παπαγιαννακόπουλον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔκαμνε γνωστὰς πρὸς τοῦτον τὰς σκέψεις της καὶ τὸν σκοπὸν τῶν πολιτικῶν, καὶ ἐκάλεσε τοῦτον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὡς εἴπαμεν, καὶ ὅταν ἐπῆγεν ἔγεινεν ἔγγραφον συμφωνητικὸν μεταξύ των νὰ συνασπίζωνται ἀμφότεροι, καὶ ἐδῶθεν πλέον ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ καὶ ἔγειναν περισσότεραι ῥᾳδιουργίαι· ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης τότε

δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γελασθῇ, διότι, ὡς εἴπομεν, ὁ Π. Κρεβατᾶς εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον μαγνητισθεὶς ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Κολοκοτρώνη ὡμολόγησε πρὸς τοῦτον ὅλα ὅσα οἱ πολιτικοὶ ἐνέργησαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἀλλοῦ κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Δ. Ὑψηλάντη, καὶ τὴν τρομερὰν συνωμοσίαν, ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχεν ὄχι νὰ τοὺς δολοφονήσουν, ἀλλὰ μόνον νὰ τοὺς γυμνώσουν ἀφαιροῦντες ἀπὸ αὐτοὺς τὰ ὅπλα, ἂν καὶ ὁ Μαυρομιχάλης ἐπροσπάθει νὰ τοὺς πείσῃ, ὅτι ἡ ἀχαριστία εἶναι προτέρημα καὶ ἡ δολοφονία εἶναι ἀρετὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀξίωμα Μανιάτικον καὶ ἴδιον τῆς οἰκογενείας τῶν Μαυρομιχαλέων. Λέγουν δὲ προσέτι, ὅτι ἐκ μέρους τῶν πολιτικῶν ἐστάλη ὁ Παλαιῶν Πατρῶν νὰ πείσῃ τὴν Γερουσίαν ὥστε νὰ ἐνδώσῃ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Βουλήν, καὶ οὕτω νὰ συνδιοικοῦν ὑπὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα τῆς Βουλῆς, καταργουμένου τοῦ ὀνόματος τῆς Γερουσίας, ἐκ δὲ τῆς καταργήσεως ταύτης θὰ εὕρισκον εὔλογον αἰτίαν νὰ καταργήσουν καὶ τὰς ἄλλας δύο Γερουσίας τῶν τμημάτων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς, καὶ μαζὺ μὲ αὐτὰς καὶ τὴν πολυθρύλλητον πλέον καταστᾶσαν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη· ἀλλ' ἐκ τούτων δὲν ἐπραγματοποιήθη τότε τίποτε, ἕως ὅτου ἔγεινεν ἡ συνέλευσις τοῦ Ἄστρους, ὅπου ἐφανερώθη λαμπρότερον τὸ πάθος καὶ ὁ σκοπὸς τῶν πολιτικῶν, ὡς προχωροῦντες θέλομεν διηγηθῇ.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Π. Πατρῶν ἐστάλη νὰ πείσῃ τὴν Γερουσίαν νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Βουλήν, καὶ ὅτι δὲν εἰσηκούσθη· ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐγίνετο μυστικῶς, διότι ἐφοβεῖτο τὸν Κολοκοτρώνην, τοῦ ὁποίου καὶ τὸν ἀχνὸν τότε οἱ πολιτικοὶ ἔτρεμαν, ἔπειτα ὅμως ὅταν ὁ Κολοκο-

τρώνης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν μετὰ τὴν νίκην του κατὰ τοῦ Δράμαλη, ὅπου τὸν ἐδέχθησαν ὡσὰν νικητὴν ἐδέχθη καὶ τὸν Π. Πατρῶν ὡς φίλον του, διότι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οἱ δύο ἐχθρεύοντο, καὶ μάλιστα ὁ Κολοκοτρώνης ἔσωζεν ἐνδομύχως τὴν ἀπέχθειάν του κατὰ τοῦ ἀρχιερέως, διότι οὗτος ὑπῆρξεν ὁ αἴτιος νὰ ἐμποδισθῇ ὁ Κολοκοτρώνης νὰ καταβῇ καὶ κυριεύσῃ τὰς Πάτρας, ὅτε μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τριπολιτσᾶς οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐπερίμεναν· ἐφιλιώθη δὲ ὡς καλὸς χριστιανὸς μὲ τὸν ἀρχιερέα, διότι οὗτος εἶχε διορισθῇ μετ' ἄλλων νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ τὸ γενικὸν καλὸν τῆς πατρίδος καὶ δὲν ἐσύμφερε πλέον εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ τὸν ἔχῃ ἐχθρόν.

Εἰς δὲ τὰς διαφόρους ὁμιλίας καὶ συζητήσεις, τὰς τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες, κάμνουν περὶ τῆς ἐκστρατείας καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη ἀποδίδουν εἰς αὐτὸν ἀνικανότητα στρατιωτικὴν καὶ κουφότητα, καὶ προσέτι ἰσχυρίζονται, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς ἐκστρατείας ἦσαν διηρημένοι μεταξύ των, καὶ ὅτι τάχα οἱ ἄλλοι δὲν ἄκουσαν τὸν Ἀλῆ πασᾶν Ἀργίτην, ὅστις διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου φρούραρχος Ναυπλίου ἤρχετο καὶ αὐτὸς ἐπὶ τούτῳ μετὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη. Ἀλλ' ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐρχόμενος νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ Ναύπλιον μὲ ἑπτακοσίους στρατιώτας καὶ ἔχων ἰδιαιτέραν διαταγήν, δὲν ἀπετέλει μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη, καὶ ἑπομένως δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰ στρατιωτικά του συμβούλια. Τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ τῶν ἑξῆς. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναυπλίου ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε τὸν Ἀλῆ πασᾶν καὶ τὸν ἄλλον τοῦ Ναυπλίου εἰς τὸ σπίτι του καὶ ἐσυγκατιοχοῦμεν ὅλοι μαζύ, καὶ ποτὲ δὲν ἔγεινε τοιαύτη

ὁμιλία ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἂν καὶ πάντοτε ὡμιλοῦμεν περὶ πολεμικῶν πραγμάτων καὶ μάλιστα τὸν ἐρωτήσαμεν, διὰ τί ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη δὲν ἐχωρίσθη εἰς δύο σώματα, καὶ τὸ ἕνα ἐξ αὐτῶν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς Πάτρας, καὶ αὐτὸς μᾶς εἶπεν, ὅτι ἐκεῖ δὲν ἦτο ἀνάγκη διότι ὑπῆρχε στρατός, καὶ ὁ στόλος ὑπῆρχεν. Ὁ πασᾶς αὐτὸς ὅτε κατὰ πρῶτον εἶδε τὸν Κολοκοτρώνην φοροῦντα τὴν κάπαν του καὶ τὰ τσαρούχια του, (τότε ἦσαν μέσα εἰς τὸν ὀντᾶν πολλοὶ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, καὶ ἦτο πρωΐ, καὶ εἶπαν τοῦ πασᾶ, ὅτι αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐμβῆκε μέσα εἶναι ὁ Κολοκοτρώνης, εἶδε δὲ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἄλλους ὅλους, ὅτι ἅμα ἐμβῆκεν ἐσηκώθημεν ἐπάνω, ἀμέσως ἐσηκώθη καὶ αὐτός, τοῦ ἔπιασε τὸ χέρι, τὸν ἐχαιρέτισε καὶ ἔπειτα ἐκάθησε, καὶ ἐκάθισε καὶ τὸν Κολοκοτρώνην κοντά του, πρᾶγμα ἀσυνήθιστον, διότι οἱ πασάδες δυσκόλως ἐκινοῦντο ἀπὸ τὸν τόπον των, διότι τοῦτο ἀντιβαίνει εἰς τὴν θρησκείαν των καὶ τὴν ἐθνικήν των δόξαν)· ἀφοῦ τὸν ἐκύτταξε καλά, εἶπεν· ὅτι τώρα πιστεύω, ὅτι θὰ χαθῇ ὁ Σουλτάνος ἐνόσῳ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων φοροῦν τοιαῦτα ἐνδύματα καὶ εἶναι μονοιασμένοι. Καὶ τῷ ὄντι, διότι καὶ αὐτοὶ οἱ καπεταναῖοί μας ὀλίγον διέφερον τῶν χωρικῶν κατὰ τὰ ἐνδύματα. Ἦσαν καὶ αὐτοὶ πενιχρὰ ἐνδυμένοι, καὶ μὲ τὰ χέρια των ἔπιαναν τὰ λερωμένα ἀπὸ βούτυρον καὶ λάδι δέρματα τὰ χρησιμεύοντα εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν τσαρουχίων, καὶ τὰ ἔβαλλαν ὑπὸ τὴν ἀμασχάλην των, διότι δὲν εἶχαν τότε νὰ ὑποδεθοῦν οὔτε ἀπὸ τοῦ χοίρου τὸ δέρμα· σήμερον ὅμως οἱ νεώτεροι ἕλληνας φοροῦν λουστρίνια. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Ἀλῆ πασᾶς Ἀργίτης εἶχε φύγει Μπέης ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὁ Σουλ-

τάνος τὸν ἔκαμε πασᾶν δευτέρας τάξεως μὲ δύο οὐράς, (τούγια) καὶ ἑπομένως δὲν ἐδύνατο νὰ φέρῃ χρίσιν ἔμπροσθεν τοῦ Δράμαλη, ὄχι μόνον διότι, ὡς εἴπαμεν, δὲν εἶχε μέρος εἰς τὰ στρατεύματα, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Δράμαλης ἦτο πολὺ ἀνώτερός του κατὰ τὸν βαθμόν, ἐπειδὴ ἦτο μεγάλος σταυλάρχης τοῦ Σουλτάνου καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας. Ὅταν δὲ τὰ στρατεύματα ἄρχισαν νὰ χύνωνται εἰς τὴν Ἀργολίδα, ὁ Ἀλῆς ἀμέσως χωρισθεὶς ἐπῆγε καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἀνέγνωσε τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ἀναγνωρίσθη ἀνώτερος ὅλων τῶν ἐκεῖ Τούρκων, ἔκλεισε τὴν πύλην τῆς πόλεως καὶ ἔκτοτε, χωρὶς τὴν ἄδειάν του, κανεὶς οὔτε ἔμβαινεν, οὔτε ἔβγαινεν. Ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν ὅπου τώρα εἶναι ἡ βρύσις, ἐκεῖ ἐμπορεύοντο οἱ στρατιῶται καὶ οἱ κάτοικοι, καὶ ἐπειδὴ ὁ Δράμαλης ἤθελε νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὁ φρούραρχος Ἀλῆ πασᾶς δὲν ἔστερξεν εἰς τοῦτο, ὁ Δράμαλης ἐχόλιασεν, ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἄρειαν καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο. Ἔπειτα διέταξε τὸν πασᾶν, ὡς φρούραρχον, νὰ καταστρέψῃ διὰ τῶν κανονίων τοῦ φρουρίου τὸ Καστέλι καὶ πρὸς τοῦτο ἔστειλεν εἰς τὴν πόλιν ἰδικούς του πυροβολητάς, καὶ ὁ πασᾶς ὑπάκουσε καὶ τοὺς ἐδέχθη, μὴ δυνάμενος νὰ ἀντείπῃ, διότι ἄλλως τὸ ἐμάνθανεν ὁ Σουλτάνος καὶ τοῦ ἔκοβε τὸ κεφάλι. Ἐνήργησε λοιπὸν τὴν διαταγὴν τοῦ Δράμαλη· ἀλλ' ἀπὸ τὸ Καστέλι ὁλονυκτὶς οἱ Ἕλληνες ἔρριπταν κανόνια εἰς τὴν πόλιν, τὰ ὁποῖα ἔφερον βλάβην εἰς τοὺς κατοίκους, οἵτινες παρεκάλεσαν τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὅμηρος, ὡς ἐπροείπαμεν, καὶ ἔστειλεν ἄνθρωπον καὶ ἐφώναξεν εἰς τὴν φρουρὰν τῶν Ἑλλήνων νὰ παύσουν, διότι καὶ αὐτοὺς τοὺς ὁμήρους θὰ φονεύ-

σουν τὰ κανόνια, ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι τῆς πόλεως ἐσηκώθησαν εἰς τὸ πόδι, ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἄρειαν καὶ παρεκάλεσαν τὸν Δράμαλην νὰ διατάξῃ καὶ αὐτὸς τὴν παῦσιν τοῦ κανονοβολισμοῦ, διὰ νὰ μὴν ῥίπτουν ἀπὸ τὸ Μποῦρτσι καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ καταστρέφουν τὰ σπίτια τῆς πόλεως καὶ σκοτώνουν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά, καὶ ὁ Δράμαλης ἀμέσως διέταξε τὴν παῦσιν τοῦ κανονοβολισμοῦ. Ὅλα δὲ ταῦτα γνωρίζουν οἱ ἐπιζῶντες τώρα Β. Χριστακόπουλος, γερουσιαστής, Ν. Γιαννακόπουλος, Προκόπιος Παπαδόπουλος ἀπὸ τὴν Νεμνίτσαν τῆς Καρύταινας, καὶ ἄλλοι πολλοί, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν καὶ ἔμεναν μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ὁ Μαχμοὺτ πασᾶς τῆς Δράμας ἐδιωρίσθη κατ' εὐθείαν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης, διότι εἶχε τὴν ἐμπιστοσύνην του, ἦτο δὲ καὶ πολὺ πλούσιος καὶ εἶχε καταβάλει τὰ πλούτη του διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκστρατείας, ἡ ὁποία ἐγένετο διὰ νὰ κυριευθῇ ἡ Πελοπόννησος. Τότε δὲ ὁ Χουρσὴτ πασᾶς εἶχε χάσει τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Σουλτάνου, διότι τὸν διέβαλον, ὅτι ἐσφετερίσθη κρυφίως τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὁ Σουλτάνος τὸν ἔκοψεν ὕστερα, καθὼς ἐμάθομεν. Τότε δὲ μάλιστα ἐλέγετο, ὅτι ὅταν ἔφθασεν ὁ δήμιος νὰ τὸν θανατώσῃ, ὁ Χουρσὴτ εἶχεν ἀποθάνει τὴν προλαβοῦσαν ἡμέραν καὶ εἶχε ταφῇ, ἀλλ' ὁ δήμιος διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴν τοῦ Σουλτάνου τὸν ἐξέθαψε καὶ τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι. Ἐμάθομεν δέ, ὅτι ὁ Δράμαλης εἶχε καὶ αὐτόγραφον τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐφροντίσαμεν εἰς τὸ Δερβενάκι, ὅπου τότε τοῦ ἐπήραμεν ὅλα του τὰ πράγματα καὶ τὸ ταμεῖόν του μήπως εὕρωμεν αὐτὸ τὸ ἔγγραφον, ἀλλὰ

δὲν εὑρέθη τοιοῦτον. Ὁ Δράμαλης στρατηγηματικῶς εἰς τίποτε ἄλλο δὲν ἔσφαλεν, ειμὴ μόνον εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν ἐσύστησε στρατιωτικὴν γραμμὴν ἀπὸ Κορίνθου εἰς Ναύπλιον, καὶ εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἐγελάσθη, καὶ ὄχι εἰς ὅσα ἄλλα τοῦ λέγουν οἱ ἐπικρίνοντες αὐτόν. Αὐτὸς ἐπέρασεν ὅλην τὴν Ῥούμελην ἀμαχητί, ἦλθεν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, καί, φυγόντων τῶν εὑρεθέντων ἐκεῖ ὀλίγων Ἑλλήνων, ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον, τὴν ὁποίαν ηὗρεν ἔρημον, ὡς καὶ τὸ φρούριον αὐτῆς. Ὁ σκοπός του ἦτο νὰ προφθάσῃ καὶ τὸ Ναύπλιον, ὡς καὶ τὸ ἐπρόφθασεν. Ἀξιέπαινος εἶναι διὰ τοῦτο καὶ μέγας στρατηγός. Ἀλλ᾽ οἱ ἐπικρίνοντες αὐτόν, δὲν λέγουν τί ἄλλο μεγαλείτερον ἔπαθεν, ὅλως διόλου ἀνεξάρτητον τῆς φρονήσεώς του, τῆς γενναιότητος καὶ τῆς θελήσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ του ὅλου ἀκόμη. Ὁ Δράμαλης εἶχε σχέδιον λαμπρόν, διότι ἐσυνεννοήθη πρότερον μὲ τὸν στόλον τοῦ Σουλτάνου διὰ νὰ καταβῇ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ νὰ φέρῃ τροφάς, πολεμοφόδια, πυροβόλα, πυροβοληταὶς καὶ ἄλλας μηχανὰς τοῦ πολέμου, διότι ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ Σουλτάνου ἦτο μεγάλη καὶ δυνατὴ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἦτο ἀπὸ ἐκείνας τὰς ἐκστρατείας, διὰ τῶν ὁποίων εἶχε κατακτήσει τὸν μισὸν κόσμον. Ἔχουν δὲ δίκαιον ὅσοι κάμνουν τὰς παρατηρήσεις των τώρα ἔπειτα ἀπὸ σαράντα χρόνους, διότι βλέπουν τὸν Σουλτάνον τόσον ἀδύνατον. Ἡ δυστυχία τοῦ Δράμαλη καὶ ὅλου τοῦ στρατεύματος ἦτο, διότι δὲν ἐμβῆκεν ὁ στόλος εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀργολίδος διὰ νὰ λάβῃ τὰς τροφάς, διότι εἶχαν ἀνάγκην τούτων, ἐπειδὴ εἰς ὅλον τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον κατέκτησαν δὲν ηὗραν τροφάς. Πρῶτον δὲ στρατήγημα τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη,

Δ. Ὑψηλάντου, Π. Κρεβατᾶ, Π. Μαυρομιχάλη· καὶ λοιπῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου εἰς τὴν Βουλήν, ἦτο ἡ πυρπόλησις τῶν τροφῶν, ὁ δὲ Δ. Τσώκρης εἶχεν ἀρχίσει πρότερος τῶν λοιπῶν, καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἄργους ἐν γένει ἔβαλαν φωτιὰν καὶ ἔκαψαν τὰ δεμάτια καὶ τὰς ἀποθήκας ὅλου τοῦ κάμπου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἡ τότε Κυβέρνησις καὶ τόσοι ἄνθρωποι εὑρεθέντες εἰς τὸ Ἄργος δὲν τὸ ἔβαλαν εἰς τὸν νοῦν των, ἀλλ' ἔφυγαν χωρὶς κανεὶς νὰ πάρῃ οὔτε τὴν καπόταν του, καὶ μόνον ἡ θάλασσα τοὺς ἐκράτησεν, εἰ δὲ μή, ἀκόμη θὰ ἔφευγαν. Μόνος δὲ ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ εἶπε τότε καθ' ὁδὸν νὰ πάρουν τὰ ἀρχεῖα τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ μὴ χαθοῦν, καὶ ἐπειδὴ ἕνας ἀπὸ τὴν συνοδίαν του εἶπεν· οἱ Ἕλληνες χάνονται καὶ αὐτὸς ἀρχεῖα θέλει, ἐκεῖνος ἀπεκρίθη· «ἂς χαθοῦν οἱ Ἕλληνες, τὰ ἀρχεῖα νὰ γλυτώσουν» Τοῦτο τὸ ἔμαθαν οἱ Ἕλληνες τότε καὶ ἐσιχάθηκαν τοὺς πολιτικούς.

Ὁ δὲ Δράμαλης ἔφερε τὸν στρατόν του ὅλον ἀπὸ τὴν Κόρινθον εἰς τὴν Ἀργολίδα, εἶχε δὲ φορτηγὰ ζῶα καὶ ἄλογα τοῦ ἱππικοῦ περὶ τὰς 70,000, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ 500 καμήλους, ἔφερε δὲ μαζύ του καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους καθ' ὁδὸν αἰχμαλώτιζε, καὶ τοιουτοτρόπως ἐσκέπασεν ὅλον τὸν κάμπον τοῦ Ἄργους. Ἡ δὲ φρόνησις τῶν Ἑλλήνων, ἑνωθεῖσα μὲ τὴν προθυμίαν, πολὺ ὠφέλησε, διότι ἐπίασεν, ὡς εἴπαμεν, τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ Ἄργους, καὶ τοῦτο χρεωστεῖται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν προθυμίαν τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, τοῦ Π. Κρεβατᾶ καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη. Τούτων δὲ γενομένων, τί ἤθελε νὰ κάμῃ πλέον ὁ Δράμαλης; Καθήμενος εἰς τὸ Ἄργος καὶ περι-

μένων τὸν στόλον, ἔφαγε τὰς τροφὰς τῆς ξηρᾶς ὅσας εἶχε καὶ ἐδύνατο νὰ φέρῃ καὶ ὅσας ἅρπασεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἀλλοῦ, διότι ὁλονὲν ἐτσίμπα ὅθεν καὶ ὅπου ηὕρισκεν, μάλιστα ἐφωδίασε καὶ τὴν Κόρινθον καὶ τὸ φρούριον αὐτῆς διὰ δύο ἔτη ἀμέσως ἀπὸ τὰς ἐκεῖ εὑρεθείσας τροφάς, καὶ ὅμως δὲν εὑρέθη ἄνθρωπος νὰ συλλογισθῇ τὴν φωτιάν, ἀλλ' ὅλοι τρομαγμένοι ἔφευγαν. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Ἀργολίδα ὁ Δράμαλης ἔδωκε τροφὰς ἀπὸ ὅσας εἶχε καὶ εἰς τὸ πεινασμένον Ναύπλιον, καὶ ἐκράτησε νὰ φάγῃ καὶ αὐτός, ἔπειτα ἐπολιόρκησε τὸ Παλαιόκαστρον στενὰ καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸ πάρῃ ἐξ ἐφόδου, διότι καὶ οἱ κλεισθέντες εἰς αὐτὸ Ἕλληνες δὲν εἶχαν τροφάς, οὔτε νερὸν νὰ πίουν καὶ πολὺ ὑπέφεραν. Τὸ δὲ στράτευμα τοῦ Δράμαλη ἐπεριωρίσθη μόνον εἰς τὸν κάμπον τοῦ Ἄργους, καὶ δὲν ἐδύναντο νὰ ἐξαπλωθοῦν μακρύτερα διὰ νὰ πάρουν τροφάς, διότι οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐσκότωναν. Τὸν κατηγοροῦν ἀκόμη, ὅτι δὲν ἐτράβηξε κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι δὲν γνωρίζουν τὴν ὥραν τοῦ χρόνου οἱ κατήγοροι. Ὁ Δράμαλης ἦλθεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου μηνός, ὅτε ἀκόμη τὰ γεννήματα τῶν βουνῶν ἦσαν ἀγένωτα καὶ ἀθέριστα. Ποῦ λοιπὸν νὰ εὕρῃ ἐκεῖ τροφάς; Ποῖος νὰ θερίσῃ, νὰ ἀλωνίσῃ καὶ νὰ ἑτοιμάσῃ ὅλα αὐτά; Ἆρά γε ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν φωτιὰν νὰ τὸν καύσουν μὲ ἕνα καλὸν ἀέρα μέσα εἰς τὰ χωράφια; Ἔπειτα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ στείλῃ, ἢ καὶ ὁ ἴδιος νὰ ὑπάγῃ μὲ ὅλον τὸν στρατόν, εἰ μὴ μόνον μὲ τὸν ἥμισυ, διὰ νὰ μὴν εἴπωμεν ὀλιγώτερον, διότι ἤθελε νὰ ἀφήσῃ καὶ διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Παλαιοκάστρου. Ἄλλως τε μήπως ἐγνώ-

ρίζε καὶ αὐτὸς τὴν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων; Εἶχε καὶ αὐτὸς τὸν φόβον του. Τὴν δὲ καβαλαρίαν δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὴν στείλῃ ὅλην ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἂν τὴν ἔστελλε, ποῦ θὰ εὕρισκε πέταλα, τὸ Παρθένι τὰ ἔτρωγεν ὅλα. Πόσον κακῶς συλλογίζονται τὰ πράγματα τοῦ πολέμου! Καὶ τὴν Τριπολιτσᾶν αὐτὴν ἤθελε καύσει ὁ Κολοκοτρώνης, διότι τότε ὅ,τι ἔλεγε καὶ ἐγίνετο. Μάλιστα ἂν ἐβλέπαμεν τὸν στόλον καὶ ἤρχετο, αὐτὸ τὸ σχέδιον εἶχε κατὰ νοῦν νὰ κάμῃ, καὶ τὰ πηγάδια ἀκόμη διὰ τοῦ φλόμου θὰ ἐφαρμακόναμεν. Ἔπειτα οἱ ἐπικριταὶ δὲν ἐνθυμοῦνται, ἢ δὲν εἰξεύρουν καὶ τὸ ἄλλο κακὸν, τὸ ὁποῖον ηὗρε τὸν Δράμαλην, ὅτι ὁ χρόνος ἐκεῖνος κατ' ἐξαίρεσιν ἦτο ἄβροχος, καὶ εἰς τὸν κάμπον τοῦ Ἄργους ἡ ξηρασία μοναδική, ἔστιψαν τὰ κεφαλάρια, καθὼς εἴπαμεν ἀνωτέρω, καὶ τὰ πηγάδια ἐβάθυναν καὶ δὲν ἐχόρταιναν νερόν. Αὐτὰ δὲ ὅλα τὰ αἴτια διὰ ξένα στρατεύματα εἶναι θάνατος· ἀλλ' ὅλα ταῦτα τὰ δεινὰ καὶ αὐτοὶ δὲν τὰ ἐσυλλογίσθησαν, ὅτι ἤθελαν τοὺς εὕρει, καὶ ἀφοῦ πλέον ἀπὸ τὴν ἔλευσιν τοῦ στόλου ἀπελπίσθησαν, ὁ Δράμαλης ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ ὀπίσω εἰς τὴν Κόρινθον, στρατήγημα κάλλιστον διὰ νὰ ἔχῃ τὸ φρούριον ἰδικόν του, τὴν πόρταν τῶν Μεγάλων Δερβενίων, διὰ τῆς ὁποίας ἐμβῆκεν, ἀνοικτὴν καὶ τὰς δύο θαλάσσας διὰ νὰ στέλλῃ νὰ φέρουν τροφάς. Μάλιστα δὲ ἅμα ἔφθασεν εἰς Κόρινθον ἀμέσως ἔστειλε τὸν ἰατρόν του, γραμματικὸν καὶ σύμβουλόν του Μανοῦσον, ὅστις ἐκατήγετο ἐκ τῆς μητροπόλεως Ἀρκαδίας τῆς Τριφυλλίας, εἰς τὴν Ζάκυνθον νὰ τοῦ φέρῃ τροφάς, ἀλλ' ὁ Μανοῦσος δὲν ἐγύρισεν ὀπίσω διὰ λόγους πολλοὺς καὶ διότι ἦτο Ἕλλην, καὶ ἄλλως, διότι οἱ Ζακύνθιοι δὲν τοῦ ἔδιδαν τροφάς. Ἐὰν δὲ ὁ Δράμαλης ἐπήγαινεν

εἰς τὰς Πάτρας, τοῦτο ἦτο ἀδιάφορον εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐκεῖ πάλιν θὰ ἐσυναθροίζοντο ὡς καὶ προηγουμένως τοῦτο ἔπραξαν. Ἀλλὰ καὶ τοιουτοτρόπως πάλιν εἰς δύο ἤθελε σχισθῇ τὸ στράτευμα, καὶ τὰ ἴδια ἤθελε πάθει, ὅπου καὶ ἂν ἐπήγαινεν. Ἀρκεῖ δὲ μόνον, ὅτι δὲν εἶχεν ἄλλα ὅπλα ἀνόμοια τῶν Ἑλλήνων καὶ τρόπον ἄλλον τοῦ πολεμεῖν. Τὸ τακτικὸν στράτευμα τοῦ Ἰμβραὴμ ὕστερα, μόνον αὐτὸ ὑπῆρξεν ὁ θάνατος τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῶν Πελοποννησίων, διότι τοὺς ἔπαιρναν τοὺς κάμπους. Τοιαῦτα ὅμως μέσα ἔλειπαν τοῦ Δράμαλη, καὶ διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας, καὶ ἰδίως διὰ τὴν μὴ ἔλευσιν τοῦ στόλου, κατεστράφη καὶ ἐχάθη αὐτὸς ὁ φοβερὸς τοῦ Σουλτάνου στρατός. Τοιουτοτρόπως τελειόνουν τὰ πράγματα τοῦ κόσμου· ἀπὸ τοὺς δύο μαχομένους ὁ ἕνας θὰ χάσῃ, ὅποιος λάβει τὴν κακὴν τύχην. Ἀλλ' ὅταν κανεὶς χάσῃ, τότε οἱ ἄλλοι οἱ ἔχοντες ἔξω τὰ πόδια των, τοῦ λέγουν καὶ τοῦ σωρεύουν τόσα καὶ ἄλλα σφάλματα. Ἔπρεπε νὰ ὑποφέρωμεν καὶ ἡμεῖς ὅλα τὰ ἀτυχήματα, ὅσα καὶ αὐτοὶ ἔπαθαν, διὰ νὰ μὴ γράφωμεν μὲ πολλὴν ἀκρισίαν καὶ ἀγέρωχον φαντασίαν, ὅτι μόνον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐκάμαμεν κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα εἰς τοὺς πολέμους. Κατὰ δυστυχίαν οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶναι ἔθνος ἱστορικόν, ἀλλ' εἶναι ἔθνος, τὸ ὁποῖον στηρίζεται εἰς μύθους καὶ ἀφύσικα διηγήματα, καὶ ταῦτα ὄχι γραπτά, ἀλλὰ κατὰ παράδοσιν ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπὶ τέλους τὰ κάμνουν κωμικὰ διὰ νὰ γελῶσιν εἰς τὰ καφενεῖα. Διὰ τοιοῦτον Ἔθνος οἱ Ἕλληνες ἔγραψαν τὰς ἀνδραγαθίας των καὶ θέλουν νὰ λέγωνται ἱστορικοί.

Εἰς τὸ Σοῦλι λοιπὸν εὑρισκόμενος ὁ ἀρχιστράτηγος διὰ νὰ

φέρη εἰς τὸ στράτευμα τὴν ἀπαιτουμένην στρατιωτικὴν πειθαρχίαν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Δράμαλη οἱ στρατιῶται ἐπῆραν λάφυρα καὶ ἄρχισαν νὰ αὐθαδιάζουν καὶ λιποτακτοῦν, ἐμεταχειρίσθη πολλὴν αὐστηρότητα, διότι ἐτουφέκισε λιποτάκτας, ἔστειλε καὶ εἰς τὴν Γερουσίαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ φυλακίσῃ εἰς τὰς ἐκεῖ φυλακάς, τοὺς καταχραστάς, κλέπτας καὶ λοιποὺς τοιούτους. Διὰ τούτου τοῦ τρόπου οἱ λοιποὶ στρατιῶται ᾐσθάνθησαν φόβον καὶ ἐσωφρονίσθησαν. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀναγνωστάκος Παπαγιαννακόπουλος κατ' ἐντολὴν τῆς Γερουσίας τὸν ἐπροσκάλεσε κατὰ τὰ μέσα Αὐγούστου νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ ν' ἀναπαυθῇ τάχα· ἀλλ' ὅλος ὁ σκοπός της ἦτο νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ διὰ ν' ἀνταμώσουν καὶ νὰ τακτοποιήσουν τὰ Πελοποννησιακὰ πράγματα[1].

[1] Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Δράμαλη εἰς Δερβενάκι οἱ Καπεταναῖοι τοῦ στρατοπέδου τῆς Κορίνθου ἀναγνωρίσαντες, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος προῆλθεν ἐκ τῆς καλῆς διοικήσεως τοῦ Κολοκοτρώνη καθ' ὅλους τοὺς μεγάλους πολέμους ἔκαμαν ἀναφορὰν εἰς τὴν Γερουσίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτουν νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν νικητὴν δι' ἑνὸς διπλώματος τῆς Ἀρχιστρατηγίας, τὴν ὑπέγραψαν καὶ τὴν ἔστειλαν εἰς αὐτὴν προτοῦ ἡ βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν νὰ μάθῃ τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἐμάνθανε ποῦ ἐτολμοῦσε κανένας ἀπὸ αὐτοὺς νὰ εἴπῃ λόγον; Ὅλος ὁ λαὸς καὶ ὅλον τὸ στράτευμα τῆς Πελοποννήσου τώρα μάλιστα ἐθεοποίει τὸν Ἀρχηγόν, καὶ τὸν ὠνόμαζεν ὁ λαὸς ἀρχιστράτηγον, ἐκλαμπρότατον καὶ πανιερώτατον· ἦτο ἰδικός του καὶ τοῦ ἔδιδεν ὁποῖον τίτλον ἤθελε. Τὸν δίκαιον αὐτὸν διορισμόν, τὸν ὁποῖον ἡ Πελοπόννησος ὅλη καὶ τὰ στρατεύματα αὐτὰ εἶχαν δώσει εἰς τὸν σωτῆρά των, τὸν ὀνομάζει ὁ σύντροφος τῶν πολιτικῶν Π Πατρῶν σελ. 151 αἴτιον σκανδάλου κτλ. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐδιωρίσθη εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Πιάνας ἀρχιστράτηγος τῶν ἐκεῖ στρατοπέδων τῆς Καρύταινας, καὶ ἀκόμη ἡ Γερουσία τῆς Πελοποννήσου ἀφοῦ παρεδόθη ἡ Κόρινθος, τὸν ὠνόμασε καὶ αὐτὴ ἀρχιστράτηγον τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν, ὅτε ἐξεστράτευσε διὰ τὰς Πάτρας, τὸ ὁποῖον ἐλησμονήσαμεν ἐκεῖ νὰ εἴπωμεν· ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐπέρασεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ὑπογράφεται μὲ τὸν τίτλον του, τώρα ὅμως ὅλοι οἱ καπετανοῖοι τὸ ἐζήτησαν νὰ ὑπογράφεται καὶ τὸν ὠνόμαζαν πάντοτε ἀρχιστράτηγον· ἠμποροῦσε λοιπὸν νὰ μὴν τὸ κάμῃ διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ;

Ἅμα ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ προτοῦ ν᾽ ἀναχωρήσῃ ἄφησεν ἀντιπρόσωπόν του τὸν Π. Γιατράκον μὲ τοὺς καπεταναίους, καὶ τὴν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκαββαλίκευε καὶ ἤθελε τὰ ξεκινήσῃ εἶπεν εἰς τὸν Πλαπούταν νὰ προσέχῃ καλὰ διὰ νὰ μὴ πάθωμεν τίποτε.

Κατὰ τὰς ἡμέρας, καθ᾽ ἃς τὸ στρατόπεδον ἦτο εἰς τὸ Σοῦλι, ἔβγαιναν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Κόρινθον διὰ πολλὰς ἡμέρας κάθε πρωὶ ς᾽ τῆς σταφίδαις καὶ εἰς τὰ ἀμπέλια καὶ ἐφόρτωναν τὰ ζῶά των σταφίδαις, σταφύλια καὶ ξύλα καὶ τὰ ἐπήγαιναν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου. Τὸ δὲ μεσημέρι, ἀφοῦ ἐγύριζαν ὀπίσω οἱ Τοῦρκοι, ἐκατέβαιναν οἱ Ἕλληνες καὶ ἔπαιρναν ἀπὸ κοντὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἐσκότωναν πολλοὺς καὶ ἐμάζωναν καὶ ἐκεῖνοι σταφύλια καὶ ἄλλα πράγματα. Οἱ Τοῦρκοι κατ᾽ αὐτὰς τὰς ἐξόδους (βγαλσίματα) ἐπροσπάθησαν δύο τρεῖς φοραῖς νὰ μᾶς ἀπατήσουν καὶ νὰ περάσουν διὰ τὴν Βοστίτσαν, ἀλλ᾽ ἡμεῖς τὸ ἐκαταλάβαμεν καὶ ἐπροσέχαμεν εἰς τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐπαρατήρησαν τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἔβγαιναν ἀπρόσεκτα καὶ ἐξαπλώνοντο εἰς τὸν κάμπον, διὰ τοῦτο μίαν ἡμέραν ἐχωσιάσθησαν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πεζοὶ καὶ καββαλαραῖοι καὶ ἐκαιροφυλάκτουν τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ τοὺς ἀπατήσουν.

Τὴν ἡμέραν λοιπόν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἄφησε τὸν ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐτοιμάσθη ν᾽ ἀναχωρήσῃ ἐπῆγεν ὀλίγον ξέμακρα καὶ ἔβαλε τὸ κιάλι καὶ εἶδε τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἦσαν πάλιν κατεβασμένοι καὶ ἐξαπλωμένοι εἰς τ᾽ ἀμπέλια διὰ σταφύλια, μέρος δὲ ἀπὸ τοὺς Τούρκους χωσιασμένοι εἰς ἕνα ῥέμα, καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἔρχωνται πανστρατιᾷ κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐννόησεν, ὅτι δὲν θὰ βαστάξουν οἱ ἰδικοί μας ὁ Ἀναγνώστης Πετιμεζᾶς, ὁ Παπᾶ Καλομοίρης, οἱ Μιστριῶται, οἱ Φαναρῖται καὶ λοιποί, καὶ εὐθὺς μὲ διέταξε νὰ τρέξω καβάλλα ὅσον τὸ δυνατὸν γληγορώτερα νὰ τοὺς εἰπῶ νὰ τραβηχθοῦν ἀπὸ τὰς θέσεις των, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπρόφθασα, τοὺς ἐπῆραν μπροστὰ οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐσκότωσαν τοὺς καλλιτέρους, τὸν Ἀναγνώστην Πετιμεζᾶν, τὸν υἱόν του Σωτηράκην, τὸν Γιαννετᾶν ἀπὸ τοῦ Μιστρᾶ, τὸν περίφημον Οἰκονόμον Παπᾶ Καλομοίρην καὶ ἕως 60 στρατιώτας Φαναρίτας, Καλαβρυτινοὺς καὶ Μιστριώτας.

Τέλος ἀνεχώρησε καταλυπημένος ἀπὸ τὸ συμβὰν τοῦτο, μὲ τοὺς σωματοφύλακας καὶ τοὺς ὑπασπιστάς του, ἐστάθηκε ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸν Ἁγιώργην, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐκεῖθεν ἐτράβηξε διὰ τὴν Τριπολιτσᾶν.

Εἰς τὸν Ἁγιώργην ὅταν ἤμεθα ἦλθε καὶ ὁ φιλέλλην Ἄστιγξ Ἄγγλος μὲ 150 στρατιώτας Ἕλληνας καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος τὸν ἐτοποθέτησε εἰς τὸ χωρίον Κουτσομάδι ἄντικρυ τῆς Νεμέας. Αὐτὸς ὁ φιλέλλην ἔλαβε μέρος εἰς ὅλους τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἐκάμναμεν ἕως ὅτου νὰ παραδοθῇ τὸ Ναύπλιον καὶ ἔδειξε ζῆλον καὶ πολλὴν γενναιότητα, καὶ ἐξώδευεν ἄφθονα εἰς τοὺς στρατιώτας του.

Καθὼς διεδόθη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἔρχεται, εὐθὺς ὁ λαὸς ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία ἔτρεξαν ἕως εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον διὰ νὰ προϋπαντήσουν τὸν Ἀρχιστράτηγον, τὸν ἐχαιρετοῦσαν καὶ τὸν ἐφιλοῦσαν, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν χαράν των ἐγέλαγαν καὶ ἄλλοι ἔκλαιγαν. Οἱ ἱερεῖς τὸν προϋπάντησαν φοροῦντες τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ μὲ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τῆς εἰκό-

ναις εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἡ Γερουσία τοῦ ἔκαμε πολλὰς τιμάς· τὸν ὑπεδέχθη δηλ. καὶ ἐκείνη μὲ κανόνια, καὶ τὸ ἑσπέρας ἔκαμε μεγάλα πυροτεχνήματα εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀρχιστρατήγου.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινε πολλὰς ἡμέρας εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ ἐκεῖ ἀῤῥώστησεν. Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ἔμαθαν τὴν ἀῤῥωστίαν του ἐκατάλαβαν, ὅτι οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς Δερβενάκι διὰ τὴν πολιορκίαν, δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν, διὰ τοῦτο εἰσακούσθησαν τὰ δύο φρούρια Ναυπλίου καὶ Κορίνθου. Τὸ μὲν Ναύπλιον ἐζήτησε τροφὰς ἀπὸ τοὺς Κορινθίους μὲ πληρωμὴν ἀκριβὴν καὶ τοὺς ἐπῆγαν δύο φοράς, ὥστε ἄδικα ἐκάθηντο ἐκεῖ τὰ δύο παιδία τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ οἱ Ἀρκαδινοὶ μὲ τὸν Γκρίτζαλην καὶ Μῆτρον Ἀναστασόπουλον, ὁ Παπατζώρης καὶ οἱ Μέλιοι Δημήτριος καὶ Κωνσταντῆς, οἱ Ἀργεῖοι μὲ τὸν Τσώκρην, οἱ Ἁγιοπετρῖται μὲ τὸν Παναγ. Ζαφειρόπουλον καὶ Ἀνδρέαν Κονδάκην, οἱ Φαναρῖται μὲ τὸ Τσανέτον Χριστόπουλον, οἱ Τριπολιτσιῶται μὲ τὸν Γ. Σέκερην καὶ λοιποί.

Αὐτὰ ἠνάγκασαν τὸν Ἀρχιστράτηγον νὰ γράψῃ εἰς τὸν Πλαπούταν νὰ περάσῃ ὡς ἀντιπρόσωπός του εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ νὰ διευθύνῃ ἐκεῖ τὸν πόλεμον ἕως ὅτου γυρίσῃ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, ὡς καὶ τὸ ἀκόλουθον γράμμα τοῦ Πλαπούτα πρὸς τὸν Μπούκουραν καὶ λοιποὺς φανερώνει[1].

[1] ***Πρόκριτοι τῶν Μαγουλιάνων, Γέρο Μπούκουρα καὶ λοιποὶ χαίρετε!***

Ἴσως ἐμάθατε καὶ εἴδατε εἰς μερικὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας μας τί ἔγεινε ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Κολοκοτρώνην διὰ τοὺς λιποτακτήσαντας στρατιώτας καὶ διὰ ὅσους δὲν ἐβγαίνουν μὲ τ' ἅρματά των νὰ ἔλθουν. Ἠθέλησα νὰ τοῦ γράψω καὶ διὰ τοὺς ἰδικούς σας, ὅπου ἐλιποτάκτησαν καὶ ποῖοι· ἐξετάσατε νὰ τοὺς μάθετε, τοὺς ἔχω καὶ ἐγὼ δευτέρι, ὁποῦ νὰ τοὺς γείνῃ περισσοτέρα παιδεία ἀπὸ

Τότε εἶχε διαδοθῆ ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ στόλος ὁ Τουρκικός, ὁ ὁποῖος κατέστρεψε τὰ Ψαρᾶ, ἔμελλε νὰ ἔλθη εἰς τὸ Ναύπλιον, νὰ δώσῃ τροφὰς πολεμοφόδια καὶ πυροβολητὰς εἰς τοὺς πολιορκημένους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας Τούρκους, καὶ ὅτι ἐμελέτα νὰ ἐκβάλῃ στρατὸν εἰς τὸ ὁμαλὸν μέρος τῆς νήσου τῶν Σπετσῶν νὰ καύσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Ἀμέσως λοιπὸν οἱ Σπετσιῶται συνεννοηθέντες καὶ μὲ τοὺς Ὑδραίους, ἀπεφάσισαν ὥστε τὰ μὲν γυναικόπαιδα τῶν Σπετσῶν νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὴν Ὕδραν, διότι αὕτη ἦτο ὠχυρομένη καὶ βουνώδης, οἱ δὲ ἄνδρες νὰ ἔμβωσιν ὅλοι εἰς τὰ πλοῖα, καὶ νὰ πολεμήσωσι κατὰ θάλασσαν τὸν ἐχθρόν. Ἀλλ' ἂν καὶ ἀπεφασίσθη τὸ μέτρον τοῦτο, ὁ γέρων Χατσῆ Γιάννης Μέξης δὲν ἐπείσθη νὰ ἀφήσῃ τὴν πατρικήν του γῆν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ χωρὶς νὰ χυθῆ αἷμα δι' αὐτήν. Τοῦτον ἀκολούθησαν καὶ ἄλλοι ὡς τριάντα ὀκτὼ ἀνδρεῖοι Σπετσιῶται, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ υἱός του Νικόλαος καὶ οἱ γαμβροί του Ν. Ἀνδριανός, Ἰωάννης Γ. Κούτσης καὶ ὁ Ἀναστ. Ἀνδροῦτσος· καὶ ἀφοῦ ἐφίλησεν ὅλους ὁ σεβάσμιος γέρων ἄκουσεν ἀπὸ αὐτούς,

τῶν ἄλλων εἰς τ' ἄλλα χωρία· ὅμως τί νὰ κάμω τοῦ ἀδελφοῦ Μπουκουροπούλου ὁποῦ μὲ ἐμπόδισε. μὲ ὑπόσχεσίν του, ὅτι θέλει σᾶς γράψει νὰ ἔλθουν, καὶ ἕως ὥρας δὲν ἐφάνησαν. Λοιπὸν σᾶς γράφω καὶ ἐγὼ καὶ σᾶς λέγω, ὅτι ἂν θέλετε νὰ μὴ χαοῦν εἰς τὸ χωριό σας σπίτια, νὰ δαρθοῦν ἄνθρωποι, νὰ σᾶς γίνουν καὶ ἄλλαι ζημίαι, νὰ βγάλετε γλήγορα τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς λιποτακτήσαντας διὰ νὰ ἔλθωσι γλήγορα ἐδῶ, καὶ νὰ μὴν χασομερήσουν διόλου, καὶ προσέχετε μὴν δείξετε πλέον ἀδιαφορίαν καὶ ἀμέλειαν, ὅτι θέλετε πάθει ὅσα ἕως τώρα δὲν ἐδοκίμασε κανένας, νὰ προθυμηθῆτε νὰ προφθάσουν οἱ στρατιῶται ὅλοι τόσα σᾶς λέγω καὶ ὑγιαίνετε.

Τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1822. Ἀπὸ Δερβενάκι·

Ὁ Ἐπίτροπος τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀδελφός σας
Δημητράκης Πλαπούτας.

ὅτι ὅλοι ἦσαν πρόθυμοι ν' ἀποθάνωσιν μαζὺ μὲ αὐτὸν ἐπάνω εἰς τὴν Νῆσον, βοηθούμενοι κατὰ θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον γαμβρόν του Δημήτριον Λεωνίδαν καὶ ἀπὸ τὸν Κοσμᾶν Μπαρμπάτσην μὲ τὸ πυρπολικόν του, διέθεσε τὰ πάντα πρὸς ἀπελπιστικὴν ἀντίστασιν, κατασκευάσας ἕνα κανονοστάσιον ἐπάνω εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς νήσου. Ἐνῷ δὲ ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἔφθασεν εἰς τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ τῆς πόλεως Σπετσῶν, καὶ τῆς ἀντικρὺ παραλίας τοῦ Κρανιδίου, τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα δὲν ἐδύναντο νὰ παραταχθῶσιν εἰς πόλεμον ἔμπροσθεν τῆς πόλεως τῶν Σπετσῶν, διότι ὁ ἄνεμος ἦτο ἐναντίος, καὶ ἀναγκάσθησαν νὰ διαιρεθῶσιν ὡς ἔτυχαν, καὶ τὰ μὲν τοῦ ναυάρχου Μιαούλη ἐπῆγαν εἰς τὸ Πορτοχέλιον τοῦ Κρανιδίου, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς νήσου Δοκοῦ.

Ἀφοῦ δὲ ἐπλησίασεν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ἀμέσως ἄρχισεν ἀπὸ τὴν Νῆσον ὁ πόλεμος καὶ οἱ περὶ τὸν Χατσῆ Γιάννην Μέξην ἐκανονοβόλουν τὰ πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ. Συγχρόνως δὲ τρία καράβια τοῦ Α. Γ. Κριεζῆ, Ι. Τσούνα καὶ τοῦ Α. Παναγιώτα μὲ πολλὴν γενναιότητα καὶ ἐπιμονὴν ἐστάθησαν καὶ ἐπολέμουν τὰ πρῶτα πλοῖα τῶν Τούρκων, τοιουτοτρόπως, ὥστε ἐνῷ ὁ ἀκροβολισμὸς ἄρχισε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐβγῆκεν ἀπὸ τῆς Σπέτσαις ὁ εἰρημένος Κ. Μπαρμπάτσης μὲ τὸ πυρπολικόν του, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸ πλοῖον τοῦ Δ. Λεωνίδα καὶ ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ τὰς φωνάς τῶν λοιπῶν Σπετσιωτῶν τοῦ κανονοστασίου, ἀτρόμητος ἔπλευσεν εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν κρατῶν καὶ τινάσσων τὸν ἀναμένον δαυλὸν εἰς τὰς χεῖράς του. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἔτρεξαν καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν μάχην τὰ

περισσότερα Σπετσιώτικα πλοῖα, διότι ἦσαν πλησιέστερα τῶν Ὑδραϊκῶν. Ἅμα δὲ ἄρχισεν ὁ γενικὸς θαλάσσιος πόλεμος, ὅστις ἐμπόδισε τὸν Τουρκικὸν στόλον νὰ προχωρήσῃ μέσα εἰς τὸ στενὸν τῆς θαλάσσης, ἔξαφνα ἡ ναυαρχὶς τούτου ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ὑποχωρήσεως, ὅτε, ὀπισθοδρομήσαντα τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἐκαταδιώχθησαν ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ μέχρι τῆς νυκτός. Φαίνεται δέ, ὅτι ἡ ὑποχώρησις τοῦ Τουρκικοῦ στόλου προῆλθε, διότι ὁ Τοῦρκος ναύαρχος ἐνόμισεν ὡς στρατήγημα τὴν τυχαίαν διαίρεσιν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, καὶ διότι ἐφοβήθη ἐκ τῆς ἡρωϊκῆς αὐτιστάσεως τῶν τριῶν πρώτων πλοίων, καὶ τῆς περὶ τὸν χατσῆ Γιάννην Μέξην φρουρᾶς, καὶ προσέτι ἐκ τῆς κατόπιν ἀρξαμένης εἰς τὴν στενὴν θάλασσαν ναυμαχίας καὶ ἰδίως ἐκ τῆς ἀτρομήτου παληκαριᾶς τοῦ πυρπολητοῦ Μπαρμπάτση.

Ἡ ἡρωϊκὴ αὕτη ἀντίστασις ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐματαίωσε τὴν ἀπόφασιν τῶν Τούρκων νὰ ἔμβωσιν εἰς τὸν κόλπον τὸν Ἀργολικὸν καὶ νὰ δώσωσι τροφὰς εἰς τοὺς πολιορκουμένους Τούρκους τοῦ Ναυπλίου· ἡ δὲ ἀποτυχία αὕτη ἔφερεν ὕστερον τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς κατωτέρω θέλομεν διηγηθῆ.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦλθεν εἰς Δερβενάκι καὶ ὁ Δημ. Μελετόπουλος καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν Ἀνδ. Λόντον καὶ ἔλαβε μέρος εἰς καμπόσους πολέμους. Κατὰ δὲ τὰς 8 7βρίου ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης χιλίαρχος τῆς Γερουσίας ἔλαβεν ἀπὸ αὐτὴν διαταγὴν νὰ περάσῃ εἰς τὸ Λεωνίδιον καὶ νὰ συνάξῃ ἐκεῖ τὸν ἔρανον διὰ νὰ πληρώσουν τὰ Ἑλληνικὰ καράβια, διὰ νὰ ἔβγουν κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἤρχετο εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἦτο ἐκεῖ ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ τοὺς προκρί-

τους τῶν Σπετσῶν, ἐπειδὴ ἤρχετο, ὡς εἴπομεν, ὁ ἐχθρικὸς στόλος, νὰ ὑπάγῃ εἰς βοήθειάν των. Εὐθὺς λοιπὸν ἐσύναξε διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Γιαννούλη Καραμάνου καὶ λοιπῶν προκρίτων τοῦ τόπου περὶ τοὺς 400 στρατιώτας, καὶ ἐπέρασε μαζὺ μὲ τὸν Γιαννούλην Καραμάνον εἰς τὰς Σπέτσας πρὸς φύλαξιν τῆς νήσου, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἕως ὅτου ἔφυγεν ὁ στόλος.

Ὅταν δὲ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἦλθεν ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Ὕδραν καὶ τὸ Δοκὸν καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Ναύπλιον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ δώσῃ τροφὰς εἰς τοὺς πολιορκουμένους Τούρκους συνέβη τὸ ἑξῆς. Ἀπὸ τοὺς Μύλους ὅπου τότε εὑρίσκετο ἡ Κυβέρνησις ἡ Ἑλληνικὴ μετὰ τὸν σκορπισμόν των ἀπὸ τὸ Ἄργος κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, ὀλίγοι βουλευταὶ καὶ ἐκτελεσταὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ χωρίον Ἅγιον Ἰωάννην καὶ ἐκεῖ ἔκαμαν τὴν Διοίκησιν. Τότε ὁ Ἰ. Κωλέτης ἦτο προσωρινῶς ὑπουργὸς τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐσωτερικῶν. Οὗτος ἔφυγεν κρυφὰ ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν παραλίαν σκάλαν τοῦ Ἄστρους ὅπου ἦτο ὁ Γάλλος ναύαρχος Δεριγνύ, τὸν ὁποῖον, ὡς ὕστερον ἐμάθαμεν, νύκτα ἀντάμωσεν, ὡμίλησε, καὶ συνεννοήθη μὲ αὐτόν. Ἔπειτα ὁ μὲν Κωλέτης ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην, ὁ δὲ ναύαρχος μὲ τρία πλοῖα πολεμικὰ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ὕδραν νὰ φοβήσῃ τοὺς Ὑδραίους καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ πάρῃ τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὡς ἐνέχυρον κατὰ τὴν προγενομένην συνθήκην μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Τούρκων τοῦ Ναυπλίου, ἥτις διὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη ἐματαιώθη, καὶ τοὺς ἐφύλαττον ἐντὸς μιᾶς γουλέτας τοῦ Γ. Κουντουργιώτη. Οἱ δὲ Ὑδραῖοι φοβηθέντες μήπως ὁ ναύαρχος ἀφαιρέσῃ διὰ τῆς βίας

τοὺς Τούρκους ἐπῆραν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν γουλέταν, τοὺς ἔβγαλαν ἔξω καὶ τοὺς ἀνέβασαν εἰς τὸ μοναστῆρι εἰς τὴν ἐκεῖ ἐκκλησίαν τῶν ἀδελφῶν Κριεζῆ. Ὁ δὲ ναύαρχος ἀφοῦ δὲν ηὗρε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν γουλέταν, τὴν ὁποίαν μάλιστα προηγουμένως ἐκανονοβόλησε καὶ τὴν ἐτρύπησεν, ἔβγαλεν ἔξω εἰς τὴν Ὕδραν ἀνθρώπους ἰδικούς του κατασκόπους διὰ νὰ μάθῃ τί γίνεται καὶ τί λέγεται, καὶ κατόπιν ἐβγῆκε καὶ ὁ ἴδιος.

Τοῦτο δὲ βλέποντες οἱ Ὑδραῖοι καὶ ὁ ἄλλος ὄχλος ἔκλαιον καὶ ἐθλίβοντο νομίζοντες, ὅτι θὰ χαθοῦν ἂν ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔμβῃ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου καὶ δώσῃ εἰς αὐτὸ βοήθειαν καὶ τροφάς, διότι πλέον τὸ Ναύπλιον δὲν χυριεύεται, καὶ τοιουτοτρόπως θὰ χαθῇ καὶ ἡ Ὕδρα.

Τοιαῦτα ἐσυλλογίζοντο καὶ ἔλεγον μεταξύ των· ὅτε ἕνας Ὑδραῖος εἶπε μὲ μεγάλην φωνὴν εἰς τοὺς ἄλλους· «τί φοβούμεθα ἔτσι ; Ἄνδρες εἴμεθα !. Ὅλους τοὺς κάβους τοὺς ἔχομεν γεμάτους ἀπὸ μπουρλότα, καὶ ὅλα τὰ καράβιά μας νὰ τὰ κάμωμεν μπουρλότα. Ἔπειτα ἀφοῦ ἀφήσομεν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον τὰ Τούρκικα καράβια νὰ φυλάξωμεν νὰ πάρῃ ἕνας μπάτης, καὶ ὕστερα νὰ πᾶμε καὶ ἡμεῖς ἀπὸ 'πίσω, νὰ τοὺς βάλωμεν φωτιὰ νὰ καύσωμεν τοὺς Τούρκους καὶ ὅλον τὸν στόλον τοῦ Σουλτάνου, ἀφοῦ ἡμεῖς καὶ ἔτσι θὰ χαθοῦμαι καὶ ἔτσι. Ὅσοι δὲ ἀπὸ τοὺς Τούρκους γλυτώσουν καὶ ἔβγουν ἔξω εἰς τὴν στερεάν, αὐτοὺς θὰ τοὺς σκοτώσουν οἱ στρατιῶται τοῦ Κολοκοτρώνη, οἱ δὲ ἄλλοι θὰ ψηθοῦν, καὶ δὲν θὰ μείνῃ κανείς, οὔτε καράβι, οὔτε Τοῦρκος νὰ ὑπάγῃ 'πίσω εἰς τὴν Πόλιν». Ταῦτα τὰ ἀπελπισμένα λόγια εἶπεν ὁ Ὑδραῖος, ἀλλὰ οἱ κατάσκοποι ὅλοι τὰ ἄκουσαν καὶ τὰ εἶπον εἰς τὸν Γάλλον ναύαρχον, ὅστις πάλιν τὰ ἀνέ-

φερεν εἰς τὸν Καπετὰν πασᾶ, καὶ προσέτι τοῦ εἶπεν, ὅτι εὔκολον ἦτο νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ Ναύπλιον, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἔχουν εἰς ὅλους τοὺς κάβους μπουρλότα, θὰ ὑπάγουν ἐπάνω των νὰ τοὺς κάψουν τὸν στόλον. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Πασᾶς καὶ φοβηθεὶς μὴ χάσῃ τὸν στόλον ἔφυγεν ἐκεῖθεν· ἔστειλεν ὅμως εἰς τὸ Ναύπλιον ἕνα πλοῖον φορτωμένον σιτάρι, τὸ ὁποῖον ὕστερον, τῇ 20 7βρίου, οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν.

Ὅλα δὲ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐδιηγήθημεν ἀναφέρονται εἰς εἰς τὰ ἔγγραφα καὶ τὰς ἄλλας σημειώσεις καὶ εἰς τὴν ἐνθύμησιν ἀκόμη τοῦ Γεωργ. Τσώκρη, καταγομένου ἐκ τοῦ Ἄργους καὶ παιδιόθεν ἐμπορευομένου εἰς τὴν Ὕδραν, ὅστις ὑπέφερεν ὅλα ὅσα καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ὕδρας ὑπέφεραν κατά τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου, συνέδραμε δὲ διὰ χρημάτων τὸν ἀγῶνα τῆς πατρίδος, καὶ εἶναι ὁ μόνος, τὸν ὁποῖον δὲν ἐδίωξαν οἱ Ὑδραῖοι ὡς ξένον, μετὰ τὴν στάσιν τοῦ Α. Οἰκονόμου, ὡς ἀνωτέρω ἐδιηγήθημεν.

Πολλοὺς πολέμους ἔκαμαν οἱ ἰδικοί μας εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ Τούρκους πολλοὺς ἐσκότωναν, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ περνοῦν τῆς ζωοτροφίαις, τῆς ὁποίαις ἐπήγαιναν εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ἀφοῦ ἄκουσεν ὅλα αὐτὰ ὁ Ἀρχιστράτηγος διέταξεν ἀπὸ Τριπολιτσᾶν νὰ φτιάσουν εἰς τὸν δρόμον τοῦ Ἁγίου Σώστη δύο τρεῖς πύργους, καὶ τὸν δρόμον αὐτὸν νὰ βαστάξουν μὲ τοὺς Κάτω Ναχαΐτας, μὲ τὸν Παπᾶ Ἀρσένην, μὲ μερικοὺς Τριπολιτσιώτας καὶ μὲ τὸν Κολιὸν Μπακόπουλον ἀπὸ Δάραν. [1] Τὸν δὲ Παναγιώτην Ζαφειρόπου-

1 Τότε ἀῤῥώστησεν εἰς τὸ στρατόπεδον ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τριπολιτσιωτῶν Γ. Σέκερης, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπῆγαν εἰς Τριπολιτσᾶν ἀπέθανε. Διοικητὴς δὲ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἔμεινεν ὁ Ἱερόθεος Ἀθανασόπουλος ὁ τώρα ἀρχιερεὺς Γυθείου.

λον καὶ τὸν Ἀνδέαν Κονδάκην μὲ τοὺς Ἁγιοπετρίτας διέταξε νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὸν δρόμον τοῦ Δερβενακίου κοντὰ εἰς τὸ Παληόχανον. Καὶ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ μεσοκατάραχον, ὅπου εἶναι ἡ σπηλιαῖς, διέταξε νὰ τοποθετηθῇ ὁ Πάνος καὶ ὁ Γενναῖος, καὶ εἰς τῆς Χρυσοκουμαριαῖς κοντὰ εἰς τὸν Π. Ζαφειρόπουλον ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος μὲ τοὺς Φαναρίτας πλησίον μιᾶς παλαιᾶς ἐκκλησίας.

Ἀφοῦ δὲ ἔγεινε καλὰ ἀπὸ τὴν ἀῤῥωστίαν του ἔγραψε διαταγὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας νὰ ἔλθουν στρατιῶται· διότι οἱ Τοῦρκοι πηγαίνουν καὶ ἔρχονται εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ποτὲ δὲν παραδίδονται, ἂν οὕτω τοὺς πηγαίνουν τροφὰς οἱ Τοῦρκοι τῆς Κορίνθου. Ἀνεχώρησε λοιπὸν κατὰ τὰς 12 7βρίου ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ τῶν Μύλων εἰς τὸ Δερβενάκι. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ἐφάνη καὶ ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ὡς εἴρηται, ἔμαθε τοῦτο ἡ φρουρὰ τοῦ Καστελίου καὶ ὅτι θὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὸ Κρανίδι, διὰ τοῦτο ἄφησαν τὸ φρούριον καὶ ἐπῆγεν ὁ καθένας νὰ σώσῃ τὴν φαμίλιά του· ἔμειναν δὲ μόνοι ἀπὸ τὴν φρουράν, ἡ ὁποία ἦτο ὅλοι Κρανιδιῶται, ὁ Καπετὰν Κωνσταντῆς Σαμιώτης, ὁ Γέρο Γεώργης Κρανιδιώτης μὲ ὀλίγους καὶ ἔῤῥιπταν κανόνια διὰ νὰ νομίζουν οἱ Τοῦρκοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι μέσα. Ἀφοῦ ὁ Κολοκοτρώνης ἔμαθε τοῦτο, ἔμβασεν ἀμέσως εἰς καΐκια νέαν φρουρὰν τοὺς Ζακυνθίους Γ. Κατσιλίβαν, Διον. Σεμπρικόν, Ἰωάννην Ἀντίοχον, Γεώρ. Μυλωνᾶν, Γεώργιον Μακρυνάρον, Διονύσιον Ἀντίοχον, Διονύσιον Προβέντζαν τὸ ὅλον εἶχαν αὐτοὶ ἕως 40 στρατιώτας Ζακυνθίους, καί, διὰ τῆς βοηθείας τῶν κανονιῶν τοῦ Γέρο Γεώργη, ἔφθασαν ἀβλαβεῖς κανονοβολιζόμενοι ἀπὸ τὸ Ἰτσικαλὲ καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν Ναύπλιον. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν αὐθόρμητος

ἐπῆγεν εἰς τὸ Καστέλι καὶ ὁ φιλέλλην Μακελῖνος Γράμεσις Νεαπολίτης μὲ 35 στρατιώτας· ἀργότερα δὲ ἀπὸ τὸ Δερβενάκι ἔστειλεν ὁ ἀρχιστράτηγος τὸν Νικόλαον Καβαδίαν φρούραρχον τοῦ Καστελίου.

Οἱ Ναυπλιῶται Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ στόλου, καθὼς εἴπαμεν, διότι ἔφυγε καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοὺς στείλῃ τροφάς, καὶ ἀφοῦ ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸν τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ μίαν γραφήν, τὴν ὁποίαν τοὺς ἔστειλεν ἀπὸ τοὺς Μύλους, ἀπελπίσθησαν καὶ ἔβγαλαν μετὰ ταῦτα περίπου 150 στρατιώτας ὅλους τοῦ τσαρουχίου δυνατούς[1], τοὺς ἔδοσαν πολλὰ χρήματα καὶ πολύτιμα πράγματα καὶ τοὺς εἶπαν νὰ ὑπάγουν εἰς Κόρινθον διὰ νὰ ἀγοράσουν τροφάς, σιτάρι καὶ ἄλλα· ἐβγῆκαν λοιπὸν αὐτοὶ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον νύκτα καὶ μὲ πολλὴν προσοχὴν χωρὶς νὰ τοὺς καταλάβουν οἱ ὀλίγοι πολιορκοῦντες τὸ φρούριον.

Ἀπὸ τούτους ἐπίασαν ὅταν ἐπερνοῦσαν ἕνα περιπλανηθέντα οἱ ἰδικοί μας στρατιῶται εἰς τὸν Ἁγιώργην εἰς ἕνα σπίτι κρυμμένον ὀπίσω ἀπὸ ἕνα βαγένι. Ὁ Τοῦρκος αὐτὸς ἐγνωρίσθη ἀπὸ τοὺς Μιστριώτας, οἱ ὁποῖοι

[1] Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β' 340) λέγει, ὅτι «ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον 150 ἐντόπιοι ἱππεῖς τὴν νύκτα κρυφίως καὶ γνωρίζοντες καλῶς τὰς θέσεις καὶ τὰ μονοπάτια καὶ λαλοῦντες καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν διέβησαν πρὶν φέξῃ διὰ τῶν Ἑλληνικῶν ταγμάτων ὡς Ἕλληνες καὶ ἔφθασαν εἰς Κόρινθον». Πρῶτον ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν τότε μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον 150 ἵπποι καὶ μάλιστα ἐπίλεκτοι; Καὶ ἂν εἶχαν 150 ἄλογα δὲν τὰ ἔτρωγαν νὰ ζήσουν κάμποσον καιρόν; Ὁ ἴδιος δὲ λέγει εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ὅτι ὄχι μόνον ἔτρωγαν ἀπὸ τὴν πεῖνά τους ἀκάθαρτα ζῷα, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπινα κρέατα, καὶ ὅτι ἔβραζαν τὰ δέρματα τῶν ζῴων καὶ ἐῤῥοφοῦσαν τὸν ζωμόν των. Καὶ ὅταν ταῦτα ἔτρωγαν ἤθελαν ἔχει μέσα 150 ἐκλεκτοὺς ἵππους; Ἀλλ' ἐὰν ὑποθέσωμεν καὶ τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἅμα τοὺς ἔβλεπον νὰ περνοῦν ἦτο δυνατὸν νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἦσαν Ἕλληνες; διότι ποτὲ ἕως τώρα δὲν εἴχαμεν ἐμεῖς οὔτε ἕνα καββελάρην.

ἦσαν ἐκεῖ τοποτεθημένοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἠλία Γιατράκου, ὅτι ἦτο Μπαρδουνιώτης ἀπὸ τοὺς Μπαλαίους, καὶ ὅτι ὁ πάππος του εἶχε σκοτώσει τὸν πατέρα τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅταν ἔφυγεν ἀπὸ τὸν πύργον τῆς Καστάνιας. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ τοῦ τὸν ἔφεραν εἰς τὸ ἀρχηγεῖον, τὸν ἐρώτησε καὶ ἔμαθε περὶ τῶν Ναυπλιωτῶν Τούρκων, ὅσα εἴπαμεν, ἔπειτα τὸν ἔστειλεν εἰς τὸν Γενναῖον νὰ τὸν κάμῃ ὅ,τι θέλει διὰ τὸ αἷμα τοῦ πάππου του.

Ἀπὸ τοὺς Μύλους, ἀφοῦ ἔστειλε τὴν φρουρὰν εἰς τὸ Καστέλι ὁ ἀρχιστράτηγος, ἀνεχώρησε νὰ ὑπάγῃ μίαν ὥραν ἀρχήτερα εἰς τὸ Δερβενάκι διὰ νὰ τοποθετηθῇ ἐκεῖ καὶ ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ περιμένῃ τὴν διαταχθεῖσαν στρατολογίαν· μολονότι δὲν εἶχεν ἀκόμῃ ἀναλάβει καλὰ ἀπὸ τὴν ἀῤῥωστίαν του, ἀλλ' αἰσθάνετο ἀκόμη σφάκταις εἰς τὰ πλευρά. Τὴν ἄλλην δὲ ἡμέραν μετὰ τὸ φθάσιμόν του εἰς τὸ Δερβενάκι ἀνεχώρησεν ὁ Πλαπούτας διὰ τὴν Τριπολιτσᾶν. Εἰς τὸ Δερβενάκι ὅταν ἔφθασεν ἄρχισε τὴν στενὴν πολιορκίαν τῶν δύο φρουρίων Ναυπλίου καὶ Κορίνθου, καὶ ἐκεῖ ἔμεινε διαρκῶς μέχρι τῆς ἁλώσεως τοῦ Παλαμηδίου.

Εὐθὺς προσεκάλεσεν ἐκείνους, ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ νὰ ἔλθουν τὴν ἐρχομένην ἡμέραν εἰς τὴν Νεμέαν, καὶ νὰ φέρουν μαζύ των καὶ ὅλα τ' ἄλογα καὶ δυνατὰ φορτηγὰ ζῶα.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐσυνάχθηκαν ὅλα τὰ στρατεύματα ἐδιάλεξεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔκαμε καββαλαραίους μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ ἄλογα καὶ μουλάρια. Ἔπειτα ἐπῆρε πολλοὺς πεζοὺς καὶ καββαλαραίους καὶ ἕνα αἰχμάλωτον, τὸν ὁποῖον ηὗρεν αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὄχι τόσον ἔξυπνον, καὶ ἐπῆγε τριγύρω εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου καὶ ἔχωσε

τοὺς πεζοὺς εἰς τὸν ἐλαιῶνα καὶ εἰς τὰ δάση, καὶ τοὺς εἶπε νὰ μὴ στέκωνται πουθενά, ἀλλὰ νὰ γυρίζουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ ὅσον ἠμποροῦν νὰ κρύβωνται εἰς μέρη, ὅπου νὰ μὴ φαίνωνται ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ νὰ ξαναγυρίζουν εἰς τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ φαίνωνται, ὅτι εἶναι πολλοί.

Ἐβγῆκαν λοιπὸν οἱ πεζοὶ καὶ ἔκαμαν, ὅτι τοὺς εἶπεν, ἐχόρεψαν καὶ ἔρριξαν εἰς τὸ σημάδι· τὸ ἴδιον ἔκαμαν καὶ οἱ καββαλαραῖοι ἐπῆγαν εἰς τὸν κάμπον ἐχόρεψαν τ' ἄλογά των καὶ ἔρριξαν χάμποσαις πιστολιαῖς. Τοῦτο διήρκεσεν ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐβγῆκαν καὶ τοὺς ἀγνάντευαν ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν· κοντὰ δὲ τὸ κοντόβραδον ἀπώλυκε τὸν αἰχμάλωτον νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς Τούρκους τοὺς ἀδελφούς του διὰ νὰ εἰπῇ βέβαια, ὅτι ἦλθεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οὕτω νὰ τοὺς φοβήσῃ νὰ μὴ ἔβγουν γλήγορα ἕως νὰ τοῦ ἔλθῃ ἡ διαταχθεῖσα δύναμις.

Προτήτερα ὅμως εἶχε διατάξει ὅλα τὰ σώματα γύρωθεν τῆς Κορίνθου ὥστε, ὅπου εὑρεθοῦν τὴν αὐτὴν βραδυάν, ν' ἀνάψουν φωτιαῖς πολλαῖς εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἀπὸ τὸ φρούριον, καὶ νὰ τῆς διατηρήσουν πολλαῖς ὥραις καὶ βραδυαῖς, καὶ εἶχεν εἰδοποιήσει καὶ τὸν Διονύσιον Εὐμορφόπουλον τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Δερβενοχωρίου, καθὼς καὶ τὸν Διονύσιον Πανούσην Μεγαρίτην, νὰ βάλουν καὶ αὐτοὶ φωτιαῖς εἰς τὸ ἀντικρυνὸν μέρος τοῦ φρουρίου· ἀλλὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν Πέρα Χώραν ἔγεινεν. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ περάσουν τὰς τροφάς, καὶ ἀφοῦ ἔμαθαν καὶ εἶδαν τὸν ἐρχομὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀνέβαλαν τὸ κίνημά των διὰ τὸ Ναύπλιον δι' ὀλίγας ἡμέρας. Κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας οἱ Τοῦρκοι τῆς Κορίνθου ἐπέρασαν μὲ καράβια εἰς τὴν Πέρα Χώραν καὶ

ἐκεῖ ἐπολέμησαν μὲ τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ καπεταναίους Δ. Ὑψηλάντην, Νικήταν, Ἀρχιμ. Φλέσαν καὶ λοιπούς, ἀλλ' ἐνικήθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ γυρίσουν ὀπίσω εἰς τὴν Κόρινθον. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἑτοιμάσθησαν ὅλοι πανστρατιᾷ καὶ ἐκίνησαν κατὰ τὰς 28 Ὀκτωβρίου καὶ ἦλθαν νὰ περάσουν τὰς τροφάς, ἀλλὰ τοὺς ἐκτύπησαν καὶ ἠναγκάσθησαν πάλιν νὰ γυρίσουν ὀπίσω χωρὶς νὰ κάμουν τίποτε.

Ὅταν δὲ ἐπολιορκοῦμεν τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Κόρινθον κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου, ὁ ἀρχιστράτηγος Κολοκοτρώνης παρεπονέθη εἰς τὴν Γερουσίαν τῆς Πελοποννήσου διότι δὲν εἴχαμεν ψωμί, καὶ οἱ στρατιῶται ἔτρωγαν βελάνια καὶ κούμαρα· ἐστείλαμεν μάλιστα μὲ τὸν ταχυδρόμον ὡς δεῖγμα καὶ ἕνα κοφινάκι ἕως ἓξ ὀκάδας κούμαρα διὰ νὰ ἴδῃ ἡ Γερουσία τὸ φαγητόν μας. Οἱ δὲ Γερουσιασταὶ τὰ ἔφαγαν μὲ πολλὴν ὄρεξιν καὶ μᾶς εὐχαρίστησαν μὲ ἕνα ἔγγραφον, μᾶς ἔστειλαν δὲ καὶ χίλια γρόσια νὰ καλυγώσωμεν τὰ ἄλογά μας, καὶ οὕτως ἐθεράπευσαν τὴν πεῖνάν μας μὲ τὴν ἰδικήν των ὄρεξιν εἰς τὰ κούμαρα.

Τὴν 19 Νοεμβρίου ἐμάθαμεν, ἐν ᾧ ἤμεθα εἰς τὸ Δερβενάκι, τὴν θλιβερὰν εἴδησιν, ὅτι τὴν 16 Νοεμβρίου ἐδολοφονήθη ἀπὸ τοὺς Γιατρακαίους εἰς τὴν Κακὴν Σκάλαν τῆς ἐπαρχίας Μιστρᾶ ὁ μεγαλείτερος πολιτικὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ ἀγαθότερος πατριώτης Παναγιώτης Κρεβατᾶς. Οἱ στρατιῶται ὅλοι ἠγανάκτησαν διὰ τὸ κακούργημα καὶ ἐζήτησαν αὐτοὶ νὰ ὑπάγουν διὰ νὰ τιμωρήσουν τοὺς δολοφόνους· ἀλλ' ἡ Γερουσία εὐθὺς ἔγραψεν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον, ὅτι ἔλαβε τὰ μέτρα της διὰ νὰ συλλάβῃ τοὺς δολοφόνους, στείλασα εἰς τὸν Μι-

στρᾶν τὸν Πλαπούταν, τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην καὶ λοιπούς.

Κατόπιν ἐμάθαμεν ἀπὸ ἕνα Βούλγαρην, ὁ ὁποῖος ἦτο μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἔφυγεν, ὅτι ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀπέθανεν ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Τούρκων Δράμαλης ταὶ ἐπῆρε τὴν θέσιν του ὁ ἄλλος Πασᾶς. Ὁ Δράμαλης ἀφοῦ ἐκτυπήθη εἰς τὸ Ἁγινόρι εἰς τὰς 28 Ἰουλίου τὸ βράδυ ἐπῆγεν εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐκεῖ ἐκάθησε συλλογισμένος πίνων τὸ τσιμποῦκί του καὶ ῥοῦμι, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔστειλεν ἀπὸ τὸ φρούριον ὁ φρούραρχος τῆς Κορίνθου Ἀβδουλάχμπεης καὶ ἐκεῖ ἀπεκοιμήθη. Ἀλλὰ δὲν τὸν ἐσκέπασαν μὲ ἰδικά των ῥοῦχα διὰ νὰ μὴ τὸν λυπήσουν περισσότερον, διότι τὰ ἰδικά του τὰ ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ἁγινορίου. Τὴν αὐγὴν ἐξύπνησε μὲ θέρμην, καὶ ἄῤῥωστος καὶ θερμασμένος ἐβάσταξεν ἕως εἰς τὰς 26 Ὀκτωβρίου ὅτε καὶ ἀπέθανε. Τὰ αὐτὰ μᾶς ἐβεβαίωσε καὶ ὁ Ἀβδουλάχμεης ὅταν ἐκυριεύσαμεν τὴν Κόρινθον. Κατ' αὐτὰς δὲ τὰς ἡμέρας καὶ ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος, ὅστις ἐπολιόρκει τότε τὸ Ναύπλιον, ἔστειλε τὸν ἀδελφόν του Θανάσην καὶ εἰδοποίησε τὸν ἀρχιστράτηγον, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ναυπλίου ἄρχισαν νὰ ζητοῦν νὰ παραδοθοῦν. Ὁ νέος ἀρχιστράτηγος τῶν Τούρκων ἠθέλησε νὰ στείλῃ τροφὰς εἰς τὸ Ναύπλιον κατὰ τὰς 27 Νοεμβρίου μὲ τὸν Δελήμπασην Δελῆ Ἀχμέτην, ἀρχηγὸν τῆς καββαλαρίας 8,000 Δελίδων. Μετὰ τὸ μεσημέρι λοιπὸν τῆς 27 Νοεμβρίου ἐβγῆκε τὸ Τουρκικὸν στράτευμα ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἕως 12,000 Τοῦρκοι μὲ τὴν καββαλαρίαν των καὶ μὲ ἕως χίλια φορτώματα τροφῶν καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ Χάνι τῆς Κουρτέσας.

Ὁ Κολοκοτρώνης καθὼς τοὺς εἶδεν ἔγραψε περὶ τούτου εἰς τὸν Στάϊκον εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ εἰς τὸν Δημ. Τσώκρην εἰς τὸ Ἄργος νὰ 'ξημερωθῇ εἰς τὸ σῶμά του, τὸ ὁποῖον ἦτο τοποθετημένον ὑπεράνω τοῦ Ἁγίου Σώστη ὄπισθεν τοῦ Νικήτα εἰς τὸ ἐκεῖ Ἑλληνικὸν κτίριον· εἰδοποίησε δὲ καὶ ὅλα τὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ἐκράτουν τὰς διαφόρους θέσεις, καὶ ἔστειλε καὶ τοὺς ὑπασπιστάς του διὰ νὰ περιέλθουν γύρωθεν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου καὶ νὰ ἠμπορέσουν νὰ βεβαιωθοῦν τὸ ποσὸν τῶν Τούρκων, εἴτε μὲ τὰ 'μμάτιά των εἴτε νὰ εὕρουν κανένα φυγάδα νὰ μάθουν τίποτε καὶ ν' ἀσφαλίσουν τῆς βάρδιαις. Καὶ ἀπὸ μὲν τὴν Κλένιαν ἕως τὸν Ἅγιον Βασίλειον δὲν ὑπάρχει κανένας δρόμος οὔτε μονοπάτι, οὔτε γνωστὸν οὔτε κρυφόν, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βασίλειον ἕως τὸν Ἅγιον Σώστην εἶναι ἕνα μονοπάτι, διὰ τοῦ ὁποίου μόλις ἠμπορεῖ νὰ σκαλώσῃ ἄνθρωπος μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες τὸ ἐγνώριζαν καὶ πολὺ περισσότερον ὁ Νικήτας.

Ἀφοῦ ἐξαπατήσαμεν τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον ἐπεράσαμεν ἀπὸ πολλὰ Ἑλληνικὰ σώματα, ἐδώκαμεν τὸ μυστικὸν καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Νικήτα εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ τοῦ ἐκοινοποιήσαμεν τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου, τοὺς ἐκάμαμεν προσεκτικοὺς διὰ τὸ μονοπάτι μὴν τὸ ἀφήσουν ἀνοικτὸν καὶ μᾶς πάρουν οἱ Τοῦρκοι τῆς πλάταις.

Ἀλλ' ὁ Νικήτας καὶ ὁ Παπᾶ Ἀρσένης ἀμέλησαν, εἶπαν τοῦ Ζαχαρία Ἁγιοπετρίτου νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ πιάσῃ τὸ μονοπάτι, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἐπῆγε καὶ οἱ Τοῦρκοι ηὗραν καιρὸν ἁρμόδιον καὶ ἐπέρασαν ὅλην τὴν νύκτα τὸ μονοπάτι οἱ 150 πεζοὶ καί, ὡς εἶχαν ὑποσχεθῇ εἰς τὸν Πασᾶ,

ἐπῆραν τῆς πλάταις τοῦ Νικήτα καὶ τοῦ Παπᾶ Ἀρσένη, καὶ μὲ τὸ χάραγμα ἐπήδησαν εἰς τὰ ταμπούρια τοῦ Παπᾶ Ἀρσένη καὶ ἐσκότωσαν αὐτὸν καὶ τὸν Σπανὸν Κρανιδιώτην καὶ ἄλλους ἕως 20 Ἕλληνας· τὸν δὲ Νικήταν ἤθελαν τὸν πιάσει ζωντανόν, ἂν δὲν ἐχώνετο εἰς τὰ ταμπούρια τῶν στρατιωτῶν καὶ εἰς τοὺς πύργους, καὶ ἂν δὲν ἐπολέμει γενναίως ὁ Κολιὸς Μπακόπουλος Δαριώτης.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἶχε τὰς σκηνάς του (τσαντήριά του) εἰδοποιήθη κοντὰ τὰ ᾿ξημερώματα ἀπὸ τῆς βάρδιαις, ἐβγῆκε καὶ εἶδε τῆς φωτιαῖς τῶν τουφεκιῶν ἀνάποδα καὶ ἐννόησεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν τῆς πλάταις τῶν ἰδικῶν μας. Ἀμέσως διέταξε τὸν Π. Ζαφειρόπουλον μὲ τοὺς Ἁγιοπετρίτας, τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον μὲ τοὺς Φαναρίτας, τὸν Γενναῖον καὶ ἄλλους πολλοὺς νὰ ὑπάγουν ἀπὸ τὸ ὀπίσω μέρος νὰ προφθάσουν τοὺς ἰδικούς μας.

Κατὰ καλὴν τύχην οἱ εἰδοποιηθέντες ἀπὸ τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον Δ. Τσώκρης καὶ λοιποὶ ἔφθασαν ἐγκαίρως καὶ δὲν ἐπροχώρησε τὸ κακὸν περισσότερον. Συγχρόνως πολλὰ πρωῒ ἦλθε καὶ ὁ Χατζῆ Χρῆστος ἀπὸ τὸ Στεφάνι καὶ Μετόχι μὲ τοὺς στρατιώτας του εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, κατὰ τὴν διαταγήν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὸ βράδυ εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν Νικήταν νὰ ᾿ξημερωθῇ ἐκεῖ.

Εἰς δὲ τὴν μάχην τοῦ Ἁγίου Σώστη ὅταν ἐσκοτώθη ὁ Παπᾶ Ἀρσένης, δέκα πέντε χρόνων ἦτο ὁ Παπαντώνης Νακόπουλος ἀπὸ τὸ χωρίον Δάρα, ὅστις ἦτο γραμματικὸς τοῦ Κολιοῦ Μπακοπούλου καὶ ζῇ ἕως τῆς σήμερον. Αὐτὸς μᾶς ἐδιηγήθη τὰ ἑξῆς· ὅτι ὁ Κολιὸς Μπακόπουλος ἦτο μέσα εἰς τὸν ἕνα ἐκεῖ πύργον μὲ τοὺς Δαραίους, τὸν

Ἀλέξην Λεβιδιώτην, τὸν Νικολέτον Ζακύνθιον τὸν Δημήτριον Κάρμαν ἀπὸ τοῦ Ἄγαλη καὶ τὸν Παναγῆν Καραντούσην. Ὅλοι δὲ οἱ κλεισμένοι εἰς τὸν πύργον αὐτὸν ἦσαν σαράντα ἑπτὰ Λεβιδιῶται καὶ Δαραῖοι. Ὁ δὲ Δ. Κάρμας, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐκαπετάνευε τότε, ἐσκότωσεν ἕνα Τοῦρκον μπροστὰ εἰς τὴν πόρταν, ἐρχόμενον νὰ ἔμβῃ εἰς τὸν πύργον, τὸν ἔσυρε μέσα καὶ τὸν ἐλαφυραγώγησεν. Οἱ δὲ Ἠλίας Τσέκος καὶ Μιχάλης Βέϊκος ζῶντες καὶ αὐτοὶ ἕως τὴν σήμερον, ἐνθυμοῦνται τὸ κανόνι μὲ τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἐβαροῦσαν τὸν πύργον των. Ἐνθυμοῦνται ἀκόμη, ὅτι ἦλθεν ὁ Δ. Τσώκρης μὲ τοὺς Ἀργείους, ἐπῆρε τοὺς Τούρκους ἐμπρός, τοὺς ἔσπρωξε καὶ ἄνοιξε τὸν πύργον. Μάλιστα τότε εἶχεν ἕνα μπαϊρακτάρην βλογοκομμένον, ὅστις ἔβαλε τοὺς Τούρκους μπροστὰ καὶ τοὺς ἔρριψε κάτω τὸν κατήφορον εἰς τὴν Κούλιαν. Τότε ἐλαβώθη ὁ Γρηγόρης ἀπὸ τοῦ Κάψα ἀπὸ ἕνα καββαλάρην Τοῦρκον· τὸ βόλι τὸν ἐπῆρεν εἰς τὴν ῥάχιν ἀπὸ τὸν αὐχένα (σβέρκον) καὶ ξυστὰ ἐβγῆκεν εἰς τὸ κολονοῦρι, ἔσχισε τὸ ὑποκάμισόν του ἀπὸ ἐπάνω ἕως κάτω καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ δέρμα του (τὴν πέτσαν) τοῦ κορμιοῦ του, καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἦτο ἔτσι λαβωμένος, ἐσκότωσε τὸν καββαλάρην, ἐπῆρε τὸ γιαταγάνι του καὶ τὸ ἄλογόν του, καὶ τὸ μὲν γιαταγάνι τὸ ἐπῆρεν ὁ Νικολέτος Ζακύνθιος καὶ τοῦ ἔδωκε τρία τάλαρα, τὸ δὲ ἄλογον τὸ ἐπῆρεν ὁ καπετάνιός των Κολιός. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἄλογον ἦτο πολὺ καλὸν τὸ ἐπῆρεν ὕστερον ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης.

Μετὰ δὲ τὸν ἐρχομὸν αὐτῶν τῶν δύο, ὡς εἴπαμεν, ἔγεινε πόλεμος καλὸς καὶ ἐστείλαμεν πολλοὺς Τούρκους εἰς τὸν Ἅδην· τοὺς ἐπήραμεν μπροστά, τοὺς ἐκυνηγήσα-

μεν καὶ τοὺς ἐῤῥίξαμεν κατὰ τὴν Κουρτέσαν, ὅπου εἶχεν ἔλθει τὸ μεγάλον σῶμα τῶν Τούρκων καὶ εἶχε βάλει τὰ κανόνιά του διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς πύργους τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κάμουν τίποτε· τοὺς ἐπήραμεν μπροστὰ καὶ τοὺς ἐῤῥίξαμεν ὅλους εἰς τὸν κάμπον τῆς Κουρτέσας. Τότε ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Κολοκοτρώνη καβϐαλάρης ἐκυνήγησεν ἕνα Τοῦρκον χωρὶς νὰ γνωρίζῃ, ὅτι αὐτὸς εἶχε τὰ κεφάλια τοῦ Παπᾶ Ἀρσένη καὶ τοῦ Σπανοῦ, τὸν ἐξεκάμπισε καὶ τὸν ἐχώρισεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Τούρκους καβϐαλαραίους· καὶ ἀφοῦ ἀδείασε τὰ πιστόλιά του καὶ δὲν εἶχε πλέον τί νὰ ῥίξῃ ἐτράβηξε τὸ σπαθί του διὰ νὰ τὸν κόψῃ, τὸν ἐκτύπησεν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοῦ κάμῃ τίποτε. Ὁ Τοῦρκος τότε διὰ νὰ σωθῇ ἄρχισε νὰ πετᾷ τὰ ἅρματά του, τὰ κεφάλια καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχε διὰ νὰ τὸν χασοημερήσῃ καὶ οὕτως ἐγλύτωσε καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ σῶμα τὸ μεγάλον τῶν Τούρκων.

Ἔπειτα ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπέστρεψε τὸ πισάχναρο νὰ ἰδῇ τί ἐπέταγεν ὁ Τοῦρκος καὶ ηὗρε τὰ πιστόλιά του καὶ τὰ δύο κεφάλια τοῦ Ἀρσένη καὶ τοῦ Σπανοῦ ἀπὸ τὰ μαλλιὰ ζευγάρι δεμένα, καὶ χωρὶς νὰ καταβῇ ἔσκυψε καὶ τὰ ἐπῆρε· διότι οἱ Τοῦρκοι τὸν ἔφερναν κατόπιν κυνηγῶντες, τὰ δὲ πιστόλια τοῦ Τούρκου τὰ ἄφησε καὶ ἐπροτίμησε τὰ κεφάλια τῶν ἡρώων. Τότε ἦλθαν εἰς βοήθειάν του ὁ Λιάκος Κοσμόπουλος, ὁ Κότσος Βούλγαρης καὶ ὁ Σπῦρος Σπηλιωτόπουλος ὁ ἄλλος ὑπασπιστὴς τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ ἄλλοι καὶ τὸν ἐβοήθησαν καὶ τὸν ἔσωσαν. Ἐκεῖθεν ἐπῆγε τὰ κεφάλια εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, ὅπου ἦσαν καὶ τὰ σώματά των, καὶ τοὺς ἔγεινεν ὁ ἐνταφιασμὸς ἔνδοξος.

Ἐντοσούτῳ οἱ Τοῦρκοι ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ περάσουν ἐπῆγαν ὀπίσω εἰς τὴν Κόρινθον [1].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Παράδοσις Ναυπλίου. — Λοιμὸς ἐν Ναυπλίῳ. — Ἀναχώρησις Τούρκων Ναυπλίου. — Προκήρυξις Ἐκτελεστικοῦ πρὸς τὸν λαὸν τῆς Πελοποννήσου περὶ τοῦ κινδύνου νέας εἰσβολῆς Τούρκων διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Ὁπλαρχηγοὶ καὶ ἐπιθεώρησις ἐπαρχιῶν ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν.

Τὸ ἑσπέρας μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Ἁγίου Σώστη ὁ Κολοκοτρώνης ἔκαμε καὶ ἄλλο γράμμα εἰς τοὺς Πασάδες καὶ εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ Ναυπλίου καὶ τοὺς ἔλεγεν,

[1] Ὁ Σ Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 341) μᾶς φέρει ἀπὸ τὴν Κόρινθον τοὺς 150 πεζοὺς Τούρκους πάλιν καβαλαραίους· ὅτι « δύο ὥρας πρὶν φέξῃ εἰσῆλθον πρῶτοι τὰ στενὰ τοῦ Ἁγίου Σώστη καὶ φθάσαντες εἰς τὴν προφυλακὴν τοῦ Νικήτα, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτον ὁ Ζαχαρίας Ἁγιοπετρίτης, τοὺς ἐχαιρέτησαν χωρὶς νὰ ταραχθῶσιν καὶ ἀντεχαιρετήθησαν ὡς Ἕλληνες ». Οἱ Τοῦρκοι δὲν ὡμίλησαν μὲ τὴν προφυλακὴν οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ ὁμιλήσουν, οὔτε νὰ πλησιάσουν εἰς αὐτὴν ὅταν ἦσαν δύο ὧραι νύκτα· ἐπειδὴ κάθε βράδυ ἐμοίραζαν οἱ ὑπασπισταὶ τοῦ ἀρχηγοῦ εἰς ὅλα τὰ σώματα τὸ μυστικόν, καὶ ἀφοῦ ἐνύκτωνε κανένας δὲν ἠμποροῦσε οὔτε νὰ ἔμβῃ οὔτε νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον. Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀπάτησαν τὸν Ζαχαρίαν καὶ ἐπέρασαν, ἦτο δυνατὸν ν' ἀναβοῦν ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς εἰς τὸ ὑψηλότερον καὶ κρημνῶδες βουνὸν ὄπισθεν τῆς θέσεως τῶν περὶ τὸν Νικήταν, καὶ νὰ καθήσουν ἥσυχοι, καὶ νὰ μὴ ἐννοήσουν τόσην καβαλαρίαν οἱ Ἕλληνες; Πόσον μακρυὰ ἀκούεται ὁ κρότος τῶν πετάλων καὶ μάλιστα τὴν νύχτα ἐπάνω εἰς τῆς πέτραις; Ὅλα αὐτὰ εἶναι αἰνίγματα ἀκατανόητα καὶ ἀδίκως χάνομεν εἰς αὐτὰ τὸν καιρόν μας. Ὁ Ζαχαρίας δὲν ἐπίασε τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν διετάχθη νὰ φυλάξῃ· τοὺς δὲ Τούρκους τῆς Κουρτέσας τοὺς εἴδαμεν ἀπὸ τὸ βράδυ, ὅτι ἦλθαν ἀποκάτω μας καὶ ἐκοιμήθησαν, καὶ ὅταν ἄναψαν τὸν πόλεμον οἱ 150 πεζοὶ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν μὴ πιασμένην θέσιν, τότε ἐπλησίασαν καὶ οἱ Τοῦρκοι τῆς Κουρτέσας· ἀλλ' ἀφοῦ ἐσπρώξαμεν τοὺς 150 διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Δ. Τσώκρη καὶ Χατζῆ Χρήστου εἰς τὴν Κουρτέσαν, ἐγυρίσαμεν ἔπειτα καὶ τοὺς Τούρκους τῆς Κουρτέσας ὀπίσω.

ὅτι τώρα εἶναι καιρὸς νὰ παραδοθοῦν, ἐνόσῳ εἶναι εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ ἔχουν νὰ φάγουν, καὶ ἂν δὲν θελήσουν νὰ παραδοθοῦν θέλει τοὺς περάσει ἐν στόματι μαχαίρας. Αὐτὸ τὸ ἔστειλεν εἰς τὸν Στάϊκον διὰ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀφοῦ τὸ γράμμα ἐπῆγεν εἰς τὸ Ναύπλιον τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, 28 Νοεμβρίου, οἱ Τοῦρκοι τοῦ Παλαμηδίου ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ ἀπὸ ὅλαις τῆς Τάπιαις ἐκατέβηκαν κάτω τὴν 29 Νοεμβρίου εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔκαμαν μὲ τοὺς ἄλλους συνέλευσιν διὰ νὰ ἀπαντήσουν εἰς τὸ γράμμα τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἀδύνατοι ἀπὸ τὴν πεῖναν ἔμειναν ὅλοι καὶ ἐκοιμήθηκαν κάτω διὰ ν' ἀναβοῦν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν εἰς τὸ Παλαμήδι. Τοῦτο ὁ Στάϊκος εἰδοποιήθη ἀπὸ δύο Τούρκους[1], ὅτι τὸ Παλαμήδι εἶναι ἄδειο καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν εὐθὺς μὲ τῆς σκάλαις, τῆς ὁποίαις εἶχεν, ἔπεσε μέσα μὲ τοὺς στρατιώτας του καὶ τὸ ἐκυρίευσε τὰ μεσάνυκτα τῆς 29 πρὸς τὰς 30 Νοεμβρίου, τὴν προηγουμένην νύκτα δηλ. τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου.

Ἀφοῦ ὁ Στάϊκος ἐμβῆκε μέσα καὶ ἄρχισε τὰ κανόνια

[1] Πολιορκητὴς τοῦ Ναυπλίου ἦτο παντοτεινὸς ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος, ὁ δὲ Νικολὸς Σταματελόπουλος, ὁ Παπᾶ Ἀρσένης, ὁ Νικήτας, ὁ Δημήτριος Τσώκρης ἐπήγαιναν καὶ εἰς ἄλλας θέσεις ὁ δὲ Κανέλ. Δεληγιάννης, οἱ Μαυρομιχαλαῖοι καὶ ἄλλοι προσωρινῶς ἐστάθησαν μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δράμαλη ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα, εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. τὸ ὁποῖον καλῶς δὲν γνωρίζει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 342). Εἰς δὲ τὴν ἀκόλουθον σελίδα λέγει· «οἱ προδόσαντες τὸ Παλαμήδι ἦσαν δύο Ἀλβανοὶ», καὶ εἰς τὰς σημειώσεις πάλιν, ὅτι «ἄλλοι λέγουν, ὅτι ἦτον ἕνας Ὀθωμανὸς καὶ μία Ὀθωμανίς». Ὁ δὲ Π Πατρῶν σελ. 159, ὅτι ἦσαν δύο Ὀθωμανίδες. Ποῖον ἀπὸ τοὺς δύο νὰ πιστεύσωμεν ὁ ἕνας τοὺς κάμνει σχεδὸν ἀρσενικούς, ὁ δὲ ἄλλος θηλυκούς. Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ ἀκόλουθος· ὅταν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ ἐπαρουσίασεν ὁ Στάϊκος εἰς τὸν Κολοκοτρώνην δύο νέους Τούρκους ὡσὰν Ἀνατολίτας. οἱ ὁποῖοι ἐπρόδωκαν τὸ φρούριον. Αὐτοὺς ὁ Στάϊκος τοὺς ἐπεριποιήθη καὶ ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἐβεβαίωσε τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς των.

εἶδεν ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκατάλαβεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν τὸ Παλαμήδι καὶ εὐθὺς ἐξεκίνησε νύκτα διὰ τὸ Ναύπλιον. Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν κατὰ τὴν ὀγδόην ὥραν πρὸ μεσημβρίας ἔφθασεν ἀπὸ τὸ Δερβενάκι, τὸ ὁποῖον ἀπέχει 6 ὥρας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον ὁδηγηθεὶς ἀπὸ τὴν λάμψιν καὶ τὸν κρότον τῶν κανονίων, τὰ ὁποῖα τὴν περασμένην νύκτα οἱ Ἕλληνες ἔρριψαν ἅμα ἐμβῆκαν μέσα εἰς τὸ Παλαμήδι.

Ἐνῷ δὲ ἤρχετο κατὰ τὸ χωρίον Χαρβάτι ἀπάντησε τὸν πεζόν, τὸν ὁποῖον ὁ Στάϊκος ἔστειλε, καὶ ὅστις ἐπήγαινε νὰ τοῦ εἴπῃ τὰ γενόμενα, καὶ διὰ τὴν χαροποιὰν ταύτην ἀγγελίαν διέταξε τὸν γραμματικόν του Μ. Οἰκονόμου νὰ δώσῃ εἰς τὸν πεζὸν δέκα Τουρκικὰ πεντάγροσα. Φθάσας δὲ εἰς τὸ Παλαμήδι παρέλαβε τὰ κλειδία τοῦ Φρουρίου, καὶ ἐδιώρισε πρῶτον καὶ προσωρινὸν φρούραρχον τὸν ὑπασπιστήν του Φωτάκον. Μετὰ ταῦτα ἔστειλε γράμμα πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τοὺς Πασάδες καὶ ἔκαμε γνωστὴν τὴν ἔλευσίν του εἰς αὐτούς, καὶ ἔπειτα ἐτελείωσε τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως τῶν λοιπῶν ἐπάλξεων τοῦ Παλαμηδίου, αἱ ὁποῖαι ἦσαν μὲν ἕτοιμαι ἀλλὰ ἀκόμη δὲν εἶχαν παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Κατόπιν δὲ ἄρχισε τὴν διαπραγμάτευσιν καὶ περὶ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου, διατάξας προηγουμένως ὅλον τὸ σῶμα τὸ τακτικὸν νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ τοποθετηθῇ ἔμπροσθεν τῆς πύλης τῆς ξηρᾶς τοῦ Ναυπλίου διὰ νὰ φυλάττῃ καὶ νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Τούρκους νὰ μὴ ἐμπορεύωνται μεταξύ των τὰ λάφυρα. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐζήτησε τὸν πολὺ ἀγαπημένον του Β. Χριστακόπουλον νὰ ἀναβῇ εἰς τὸ Παλαμήδι, καὶ ἀφοῦ ἀνέβη τὸν ἠρώτησε πῶς οἱ Τοῦρκοι ἐμεταχειρίσθη-

σαν αὐτὸν καὶ τοὺς λοιποὺς ὁμήρους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους εἶχον λάβει ὡς τοιούτους κατὰ τὴν πρώτην συνθήκην περὶ παραδόσεως, τὴν γενομένην μεταξὺ τῆς Διοικήσεως καὶ τῶν Τούρκων τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἥτις ἐματαιώθη, ὡς εἴπαμεν ἀλλοῦ, ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη. Μετὰ τοῦ Χρισταχοπούλου ἀνέβησαν εἰς τὸ Παλαμήδι καὶ δύο Μπέηδες, οἱ ὁποῖοι ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν Τούρκων καὶ τῶν Πασάδων παρεκάλεσαν τὸν ἀρχιστράτηγον νὰ εὐσπλαγχνισθῇ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὰ ἀθῶα πλάσματα τοῦ Θεοῦ· ὁμοίας δὲ παρακλήσεις ὑπὲρ τῶν Τούρκων ἔκαμε καὶ ὁ Χρισταχόπουλος. Εἰς δὲ τὴν συνοδίαν ταύτην τῶν Τούρκων Ναυπλιωτῶν ἦτο καὶ ἕνας μπουλούκμπασης Ἀλβανός, ὅστις ἐκ μέρους τῶν ὀλίγων Ἀλβανῶν καὶ ἄλλων τινῶν Τούρκων εὑρεθέντων τότε εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ διασωθέντων ἀπὸ τὴν συνοδίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Ἀργίτη, ἐζήτησε νὰ γείνῃ ἐξαιρετικὴ δι' αὐτοὺς συνθήκη, ὥστε νὰ ἔβγουν μόνοι μὲ τὰ ὅπλα των, εἰ δὲ μή, εἶπεν, αὐτοὶ δὲν παραδίδονται, μάλιστα δὲ εἰς τὸ τέλος εἶπε φοβεριστικῶς, ὅτι καὶ τὴν πόλιν θὰ καύσουν, ἐὰν δὲν εἰσακουσθοῦν. Ἀκούσας ταῦτα ὁ ἀρχηγὸς λέγει ἀτάραχα εἰς τὸν Ἀλβανόν· «κάψε την· ἀλλὰ θὰ »καῇς καὶ σύ! Καὶ σὺ ἔχεις συντρόφους». Ὕστερον δὲ ἔδωκε πληρεξουσιότητα εἰς τὸν Β. Χρισταχόπουλον νὰ τελειώσῃ τὴν συνθήκην, διότι οἱ Τοῦρκοι τοῦτον ἐζήτησαν· ἔδωκε δὲ ὁ ἀρχιστράτηγος τὴν αὐτὴν πληρεξουσιότητα καὶ εἰς τοὺς δύο τότε εὑρεθέντας ἐκεῖ ἰατρούς, τὸν Ἀγαμέμνονα Αὐγερινὸν ἀπὸ τὸν Πύργον τῆς Γαστούνης καταγόμενον καὶ εἰς τὸν Ἰωσὴφ Δοῦκαν Σάμιον. Οὗτοι δὲ ἐτελείωσαν τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως τοῦ Ναυπλίου, τῆς ὁποίας ἐχάθη τὸ πρωτότυπον· ἐγὼ δὲν τὸ ἔχω,

ἀλλ' οὔτε εὑρέθη τοῦτο εἰς τὰ ἀρχεῖα ἔγγραφα τοῦ Κολοκοτρώνη.

Τὴν νύκτα δὲ τῆς δευτέρας ἡμέρας ἦλθε πεζὸς ἀπὸ τὸ Κρανίδι σταλεὶς πρὸς τὸν Στάϊκον Σταϊκόπουλον καὶ φέρων τὸ δίπλωμα τῆς στρατηγίας του διὰ τὴν γενομένην ἀπὸ αὐτὸν ἔφοδον τοῦ Παλαμηδίου, καὶ προσέτι γράμμα ἰδιαίτερον τοῦ Ἀναγνώστη Δεληγιάννη εἰς τὸν ἴδιον Σταϊκόπουλον, διὰ τοῦ ὁποίου τοῦ ἔγραφε πολλὰ ἄλλα, καὶ τέλος ἐσυμβούλευε τὸν νέον τοῦτον στρατηγόν, ἂν ἔλθῃ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης εἰς τὸ Παλαμήδι νὰ μὴν τὸν δεχθῇ. Ἰδοὺ πῶς τότε τὰ μέλη τῆς Διοικήσεως ὑπέθαλπον τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν, διὰ νὰ κρατοῦν αὐτοὺς μετεώρους.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ Κολοκοτρώνης ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον οἱ Ἕλληνες ὅμηροι, οἱ ὁποῖοι ἀνταλλάχθησαν μὲ τοὺς ὁμήρους τῶν Τούρκων. Ἔπειτα διέταξε νὰ ἐξέλθουν καὶ νὰ ψαχθοῦν οἱ Ἕλληνες, ὅσοι ἦσαν ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου, ὡς καὶ οἱ ὅμηροι, ἐκτὸς μόνον τοῦ Β. Χρισταχοπούλου, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχον κατὰ τούτων ἀπέχθειαν, ἐπειδὴ ἐστάλησαν κομματικῶς ἀπὸ τὴν Διοίκησιν.

Καθὼς δὲ ἐτελείωσεν ἡ συνθήκη καὶ ὑπεγράφη ἀπὸ ὅλους τοὺς Μπέηδες, ἐκτὸς τῶν δύο Πασάδων, οἱ ὁποῖοι ἐφοβοῦντο τὸν Σουλτάνον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑπέγραψαν, ἔστειλε κάτω τὸν ὑπασπιστήν του, τὸν Ἀγαμέμνονα Αὐγερινὸν Ἰατρὸν καὶ τὸν Ἰωσὴφ Δούκα Σάμιον Ἰατρόν, εὑρεθέντα τότε ἐκεῖ, ὡς εἴπαμεν, πρὸς παραλαβὴν τοῦ Ναυπλίου.

Εἰς δὲ τὰς γενομένας συμφωνίας καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῶν Φρουρίων μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλή-

νων, οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶπαν τίποτε περὶ τῶν τάφων τῶν γονέων των, καὶ περὶ τῶν οἰκοδομημάτων καὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν τῆς θρησκείας των, ἵνα ταῦτα διατηρηθοῦν ἀνέπαφα. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο καταστρεπτικὸς ἑκατέρωθεν, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐγνώριζαν, ὅτι ἦσαν προσωρινοὶ κατακτηταί· ἀπελπίσθησαν καὶ παρητήθησαν ἀπὸ ὅλα τὰ ἱερὰ ἄνευ καμμίας αἰτήσεως περὶ ἄλλης ἀσφαλείας, καὶ περιωρίσθησαν εἰς μόνην τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς των. Οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ αὐτοὶ ἐστάθησαν βάρβαροι καὶ ἄγριοι εἰς τὸ πάθος των, καὶ οὐδόλως ἐσυλλογίσθησαν τὸ μέλλον, διότι τυφλωμένοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, κατέστρεψαν τὰ σωζόμενα μνημεῖα, τὰ τσαμιά, καὶ τοὺς τάφους τὰ λουτρά, τὰς βρύσεις καὶ τὰ παρόμοια, τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν αἰώνια ἀναθήματα διὰ τὴν ἱστορίαν, τὸν στολισμὸν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους μας.

Μετὰ δὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης οἱ πολιορκηταὶ ὁπλαρχηγοὶ ἐσυμφώνησαν ὥστε ἕκαστος νὰ στείλῃ εἰς τὸ Ναύπλιον σῶμα στρατιωτῶν ὡς 50. Ἐστάλησαν δὲ συνάμα καὶ οἱ ἀναγκαῖοι γραμματικοὶ διὰ νὰ παραλάβουν ὅλοι ὁμοῦ τὰ πράγματα τῶν Τούρκων. Τὸ δὲ σῶμα τῶν τακτικῶν ἐτοποθέτησαν εἰς τὴν πόρταν τῆς ξηρᾶς διὰ νὰ ἐμποδίζῃ πάντα ἄνθρωπον θέλοντα νὰ ἔμβῃ ἢ νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὴν πόλιν, κατὰ τὴν συμφωνίαν τῆς παραδόσεως.

Ἅμα ἐμβήκαμεν εἰς τὴν πόλιν ηὕραμεν τοὺς Τούρκους, οἵτινες ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς ὑγιείας των ἐδιαιροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις. Ἦσαν δηλ. οἱ μὲν γεροὶ καὶ δυνατοί, οἱ δὲ ἄρρωστοι καὶ ἀδύνατοι, οἱ δὲ ἀναίσθητοι· οὗτοι οἱ τελευταῖοι ἐσύροντο κατὰ γῆς σκάπτοντες εἰς τὰ

κατώγεια τῶν σπιτιῶν, εἰς τὰ φουσκιὰ τῶν ἐρειπίων, καὶ εἰς τὰς ἄλλας κόπρους καὶ τὰς ἀκαθαρσίας τῆς πόλεως, ηὕρισκαν σκωλήκια μεγάλα, τὰ ὁποῖα ἔτρωγαν. Εἶχαν δὲ φθάσει εἰς τόσην ἀναισθησίαν, ὥστε ὅταν τοὺς ἐπλησιάζαμεν ἐγύριζαν τὰ 'μμάτιά των καὶ μᾶς ἔβλεπαν γλαρὰ γλαρὰ καὶ παραπονεμένα· ἐχασμουργιῶντο καὶ ἐφαίνοντο, ὅτι μᾶς ἐζήτουν βοήθειαν, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ μᾶς ὁμιλήσουν, ἔπειτα πάλιν ἐχαμήλωναν τὰ 'μμάτιά των καὶ ἐξακολούθουν νὰ σκάπτουν, ηὕρισκαν τοὺς σκώληκας, τοὺς ἅρπαζαν καὶ μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ ἐπιθυμίαν τοὺς ἔχαφταν καὶ δὲν ἐφρόντιζαν διὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ζωῆς των.

Αἱ ἄλλαι τάξεις ἦσαν ὀλίγον δυνατώτεραι. Αὐτοὶ ἐμπουσούλιζαν καὶ ἐννοοῦσαν κἄπως καλλίτερα ἀπὸ τοὺς πρώτους. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν πεῖναν ἔτρωγαν τοὺς νεκρούς, ἐτράβαγαν τὰ ψαχνὰ κρέατα μὲ τὰ δόντιά των μὲ πολλὴν ὄρεξιν, καὶ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἐκαταγίνοντο νὰ χορτάσουν. Ὅταν τοὺς ἐφωνάζαμεν ἄκουαν, ἐγύριζαν, μᾶς ἔβλεπαν, καὶ ἔπειτα πάλιν ἐξακολούθουν νὰ τρώγουν τῶν νεκρῶν Τούρκων τὰ κρέατα. Τὴν δὲ νύκτα ἐμαζόνοντο εἰς τὴν ἀγκωνὴν τοῦ μέρους ἐκείνου, ὅπου εὑρίσκοντο δύο ἢ τρεῖς μαζὺ καὶ ἐκοιμῶντο εἰς μέρος στεγνόν. Τί δὲ ἄλλο ἐγίνετο τὴν νύκτα δὲν γνωρίζομεν.

Ἡ ἄλλη τάξις τῶν Τούρκων ἦτο ὑγιής· ἀλλ' οἱ περισσότεροι καὶ ἐκ τούτων ἔτρωγαν καὶ αὐτοὶ ἀνθρώπινα κρέατα, καὶ τοῦτο ἐφανερώθη ὡς ἀκολούθως. Ὅταν ἡ συνθήκη ἐτελείωσεν, εἶχεν ὅρον ὑποχρεωτικὸν νὰ παραδώσουν οἱ Τοῦρκοι τὰ ὅπλα των, καὶ ὅλα τὰ πολύτιμά των πράγματα ὡς καὶ τὰ λοιπὰ κινητὰ ἐκτὸς μόνον δύο

ἀλλαξαῖς ἐνδύματα (σκουτιά), ἕνα στρῶμα καὶ ἕνα σκέπασμα ἕκαστος, ἀλλὰ καὶ διὰ αὐτὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἔρευνα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐπίσης ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ δίδουν εἰς πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν 300 δράμια ψωμὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἕως ὅτου ἔλθουν τὰ πλοῖα διὰ νὰ τοὺς παραλάβουν καὶ μετακομίσουν εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἰδίως εἰς Σμύρνην. Ἀλλ' ἕως ὅτου νὰ τελειώσῃ ἡ ἔρευνα, οἱ Ἕλληνες διὰ ν' ἀποκτήσουν ὅπλα καὶ ἄλλα πράγματα, ἐμπορεύοντο φέροντες τρόφημα καὶ ἀνταλλάσσοντες αὐτὰ κρυφίως καὶ μετὰ πολλῆς αἰσχροκερδείας, διότι οἱ ὁπλαρχηγοὶ ἐμπόδιζαν τοῦτο τὸ λαφυρεμπόριον.

Εἴπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ἕκαστος ἐκ τῶν ὁπλαρχηγῶν ἔπρεπε νὰ στείλῃ εἰς τὴν πόλιν 50 στρατιώτας. Ἀρχηγὸς δὲ ὅλων τούτων ἐδιωρίσθην ἐγώ. Ἀνώτερος δὲ τῶν διορισθέντων γραμματέων παρὰ τῶν ὁπλαρχηγῶν ἦτο ὁ Ἀγαμέμνων Αὐγερινός, ἰατρός, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀγαπητὸς τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ σύμβουλός του, ἀλλ' ὅστις καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἔχαιρε πολλὴν ὑπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην. Ἐμβῆκαν ὅμως εἰς τὴν πόλιν καὶ ἄλλοι πολλοί.

Ἀφοῦ ἐμβήκαμεν κατ' ἀρχὰς ἐφροντίσαμεν νὰ εὕρωμεν τοὺς Ἕλληνας ὁμήρους, τοὺς ὁποίους εἶχε δώσει προηγουμένως ἡ Διοίκησις εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἔλαβε καὶ αὐτὴ ἀπὸ αὐτοὺς ἴσους ὁμήρους διὰ τὴν ἀμοιβαίαν πίστιν καὶ ἀσφάλειαν κατὰ τὴν γενομένην τότε συνθήκην [1], ἥτις ὕστερον ἐματαιώθη, διότι ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἰσέβαλεν ὁ Δράμαλης εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ οἱ ὅμηροι ἔμειναν ὡς αἰχμάλωτοι, καὶ ἐπανελήφθη ἐκ νέου ἡ πολιορκία.

[1]) Ἴδε ταύτην ἐν σελ. 395—397 τῆς ἱστορικῆς μελέτης περὶ Ναυπλίας ὑπὸ Μ. Λαμπρινίδου.

Μᾶς ἔδωκαν ὡς κατάλυμα μίαν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπειτα μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐκατοίκησεν ὁ Πρόεδρος τῶν ἐφετῶν Ν. Φλογαΐτης, καὶ ἥτις ἔχει πλησίον τὴν βρύσιν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος.

Ὅλοι οἱ στρατιῶται ἐχωρίσθησαν εἰς τρία μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐσύγκειτο ἀπὸ 15, ἔχον ὡς ὁδηγοὺς καὶ ἀνὰ δύο, ἢ τρεῖς Τούρκους διὰ νὰ πηγαίνουν εἰς τὰ Τουρκικὰ σπίτια, καὶ νὰ συναθροίζουν τὰ ὅπλα τῶν καὶ τὰ ἄλλα πράγματά των, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν συνθήκην ἔπρεπε νὰ τὰ μεταφέρουν εἰς τὰ Τσαμιά, τὰ ὁποῖα ἐμεταχειρίσθημεν ὡς ἀποθήκας. Ἐπὶ τούτῳ ἐδιῃρέσαμεν τὴν πόλιν εἰς τρία τμήματα καὶ διωρίσθησαν, ὡς εἴπαμεν, ἐπιτροπαὶ εἰς κάθε ἕνα ἐξ αὐτῶν.

Εἰς τὴν βρύσιν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἐκεῖ κάθε αὐγὴν ἐσυναθροιζόμεθα, καὶ μετὰ προηγουμένην μεταξύ μας ἐξέτασιν ἑκάστη ὁμὰς ἐπήγαινεν εἰς τὸ τμῆμά της.

Κοντὰ εἰς τὴν βρύσιν, ἡ ὁποία βλέπει πρὸς τὸν βορειάν, καὶ ἡ ὁποία ἔχει ζαλώστραν, ἐκεῖ ἐπάνω ἀπὸ τὴν αὐγὴν τῆς πρώτης ἡμέρας εἴδαμεν ἕνα νεκρὸν κείμενον καὶ σκεπασμένον μὲ πάπλωμα, τὸν ὁποῖον, ὡς ὅλοι ἐπαρατηρήσαμεν, καὶ αὐτὸς μάλιστα ὁ ἰατρὸς Ἀγεμέμνων, ἦτο ἀκέραιος. Τότε εἴπαμεν ἀναμεταξύ μας, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔχουν ἀποθαμμένον, καὶ ὅτι θὰ φροντίσουν νὰ τὸν θάψουν. Ἡ πόλις ὅμως ὁλόκληρος ἦτο ἀκάθαρτος, καὶ παντοῦ ἦσαν νεκρὰ πτώματα ἀνθρώπων σαπησμένα καὶ ἄταφα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, οἱ ζωντανοὶ Τοῦρκοι ἔτρωγαν, διότι εἰς τὴν πόλιν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλον ζῶον, οὔτε γάτα, οὔτε πετεινά, διότι τὰ εἶχαν φάγει προτήτερα.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν εἰς τὸν ἴδιον μέρος εἴδαμεν

πάλιν τὸ πάπλωμα εἰς τὴν θέσιν του, ἀλλὰ παρατηρήσαντες ηὕραμεν, ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ νεκροῦ, ἀπὸ τὴν μέσην καὶ ἐπάνω ἔλιπεν, καὶ ὅτι γύρω τοῦ πτώματος ὑπῆρχαν μικρὰ κρέατος πετάματα, ὅμοια μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα φαίνονται εἰς τὰ κρεωπωλεῖα ὅπου λιανίζουν τὰ κρέατα. Τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ὅλως διόλου ὁ νεκρὸς ἀφανίσθη καὶ τότε ἐννοήσαμεν, ὅτι οἱ ζωντανοὶ τρώγουν τοὺς ἀποθαμένους, ἂν καὶ εἴχαμεν καὶ προηγουμένως γνῶσιν τοῦ τοιούτου, διότι οἱ Τοῦρκοι εἶχαν αἰχμαλωτίσει ἕνα Ἕλληνα, τὸν ὁποῖον ἔπειτα κρυφὰ ἔσφαξαν εἰς τὸ ἐρείπιον τοῦ Σάλα[1] λεγόμενον καὶ τὸν ἔφαγαν. Τὴν τοιαύτην πρᾶξιν ἔβλεπαν οἱ ὅμηροι Ἕλληνες, ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης, ὁ Β. Χριστακόπουλος, ὁ Γ. Λάσκαρης, ὁ Νικόλ. Γιαννακόπουλος καὶ οἱ λοιποί.

Τοῦτο ἰδόντες εἴπαμεν τότε μεταξύ μας, ὅτι πρέπει νὰ φυλαττώμεθα καὶ νὰ ἔχωμεν τὸν νοῦν μας μήπως οἱ Τοῦρκοι εὕρουν μοναχὸν κανένα ἀπὸ τὴν συντροφίαν μας καὶ τὸν φάγουν, καὶ ὅστις ἀπὸ τοὺς συντρόφους ἴδῃ τίποτε ἀμέσως νὰ πιστολίσῃ διὰ νὰ τρέξουν εἰς βοήθειάν του οἱ λοιποί. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐγνωστοποιήσαμεν εἰς τοὺς δύο πασάδες τῶν φρουρίων διὰ νὰ εἴπωσι εἰς τοὺς Τούρκους νὰ παύσουν τρώγοντες ἀνθρώπινα κρέατα, διότι δὲν θὰ τοὺς δώσομεν πλέον τροφήν.

Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἐφανερώθη τὸ πρᾶγμα καλλίτερα. Εἰς τὰ σωζόμενα Τουρκικὰ σπίτια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκατοίκει ἔπειτα τὸ Ἐκτελεστικὸν τοῦ Κουντουργιώτου, καὶ κατόπιν ἔγειναν ἰδιοκτησία τοῦ στρατηγοῦ Νικήτα,

[1]) Περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Σάλα, τῆς γενομένης ὑπ' αὐτοῦ προδοσίας τοῦ Ναυπλίου εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1715 καὶ τοῦ φόνου του, ἴδε τὴν ἱστορικὴν μελέτην περὶ Ναυπλίας ὑπὸ Μιχ. Λαμπρινίδου.

ἔμενε τότε ἕνας Μπουλούκμπασης μὲ 150 στρατιώτας Τουρκαλβανούς, καὶ ἄλλους Ἀνατολίτας. Ὅλοι αὐτοὶ εἶχαν συνειθίσει νὰ τρώγουν ἀδιακρίτως ὅλους τοὺς νεκροὺς τῶν ἀποθνησκόντων καὶ ἄλλων ἀκόμη, τοὺς ὁποίους κρυφὰ ἐπίτηδες ἔσφαζαν. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ ἦσαν ξένοι καὶ δὲν εἶχαν οἰκογενείας, ἀλλ' ἦσαν μισθωτοὶ καὶ εὑρέθησαν οὕτω πολιωρκημένοι, εἶχαν συνδέσει ἔνορκον ἕνωσιν μεταξύ των, ὥστε νὰ ὑπερασπίζωνται ὅλοι ἕως ἑνός. Κάτωθεν δὲ καὶ κολλητὰ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὴν ὑπῆρχαν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικήτα. Ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τούτων ἐγὼ εἶχα ἀνάμεσα εἰς τῆς πέτραις κρύπτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκρυβα ὅ,τι πολύτιμον πρᾶγμα μοῦ ἤρεσκεν· εἶχα δὲ πολλὰ κρυμμένα, ἀλλὰ τὸ καλλίτερον ὅλων ἦτο ἕνα μαχαίριον (σουρανὶ) ἀδαμαντοκόλλητον, τὸ ὁποῖον εἶχαν ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἀγᾶ-πασᾶ, τὸ ὁποῖον ἐπῆγα νὰ ἴδω κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, ἂν ἦτο καλὸν διὰ νὰ γείνῃ κατάλυμά του, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκράτησα. Ἀλλὰ τίποτε δὲν ὠφελήθην, διότι ὅλα τὰ ἔχασα, καὶ ἰδοὺ πῶς. Κατὰ τὸ δειλινὸν τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκρυψα εἰς τὰ ἐρείπια τὸ σουρανὶ ἐπῆγα νὰ ἴδω τὸν κρυψῶνά μου, καὶ ἀφοῦ ἐπλησίασα ἐκεῖ εὑρίσκω Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔθαπταν ἕνα νεκρόν. Ἀπεμακρύνθην ἀμέσως ἐκεῖθεν ἕως ὅτου νὰ ἔλθουν καὶ οἱ σύντροφοί μου, διότι ἦτο ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ σχολάσωμεν, νὰ κλείσωμεν καὶ σφραγίσωμεν τὸ τσαμί, τὸ ὁποῖον τώρα εἶναι δημοτικὸν σχολεῖον, καὶ πλησίον κεῖται ὁ τάφος τοῦ ἀειμνήστου Δημ. Ὑψηλάντου. Ἀφοῦ ἐπέρασε ὀλίγος καιρός, καὶ ἐνόμισα, ὅτι οἱ θάπτοντες τὸν νεκρὸν ἀνεχώρησαν, ἐπῆγα πάλιν ἐκεῖ καὶ εἶδα ἄλλους Τούρκους, οἵτινες εἶχαν ἐκθάψει τὸν νεκρόν, εἶχα σχίσει τὴν

κεφαλήν του καὶ ἔτρωγαν τὰ μυαλά· ἄλλος δὲ Τοῦρκος ἐκράτει εἰς τὰς χεῖράς του τὸ ἧπαρ του (σικότι), καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἑτοιμάζοντο νὰ διαμελίσουν τὸ πτῶμα. Καθὼς εἶδα τὸ φεβερὸν αὐτὸ θέαμα ἔχασα τὸν νοῦν μου, καὶ ἀμέσως ἔτρεξα εἰς τὸ τσαμί, ὅπου εἴχαμεν τὰς τροφάς, καὶ εἴχαμεν καὶ ῥοῦμι, καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ μίαν μποτίλιαν διὰ νὰ συνέλθω ἀπὸ τὴν ἀηδίαν καὶ τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς μου, διότι δὲν ᾐσθανόμην ἂν ἤμην ἄνθρωπος. Μετὰ ταῦτα ἦλθαν ἐκεῖ καὶ οἱ σύντροφοί μου, ἂν καὶ ἐκ τῆς ταραχῆς μου ἐλησμόνησα νὰ πυροβολήσω κατὰ τὴν γενομένην πρότερον συμφωνίαν, καὶ νὰ τοὺς προσκαλέσω πρὸς τοῦτο. Ἀφοῦ ἐδιηγήθην τὸ συμβὰν εἰς τοὺς συντρόφους μου ὁ ἰατρὸς Ἀγαμέμνων Αὐγερινὸς διέταξεν ἀμέσως τοὺς ἀκολουθοῦντας ἡμᾶς Τούρκους, καὶ οὗτοι διὰ κήρυκος ἐκήρυξαν καθ᾽ ὅλην τὴν πόλιν, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς παύει πλέον ἡ προσδιορισθεῖσα τροφὴ διὰ τοὺς Τούρκους, ὅτι ἡ συνθήκη διαλύεται καὶ ὅτι θὰ τοὺς φονεύσουν ὅλους οἱ Ἕλληνες, διότι τρώγουν ἀνθρώπινα κρέατα. Τότε ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἀκούσαντες τὸ κήρυγμα ἐσυνάχθησαν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Πλατάνου, ἡ ὁποία ὑπάρχει μέχρι τῆς σήμερον. Πολὺς θόρυβος ἔγεινε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔκλαιον, διὰ τὰ κηρυχθέντα, ἀλλ᾽ ἐπὶ τέλους τὸ πρᾶγμα ἐσυμβιβάσθη, ὑποσχεθέν των τῶν Τούρκων νὰ μὴ τρώγουν εἰς τὸ ἑξῆς κρέατα ἀνθρώπινα, ὅστις δὲ ἐξ αὐτῶν ἤθελεν ἀποδειχθῇ πράττων τοῦτο νὰ φονεύεται. Πρὸς τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἐδιώρισαν ἀνθρώπους νὰ περιφέρωνται εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὁποιον δήποτε συλλάβουν τρώγοντα νεκρῶν κρέατα, νὰ τὸν παραδίδουν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τοιουτοτρόπως διελύθη ἡ τοιαύτη ὀχλαγωγία.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν μὲ ἀπάντησεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀλβανῶν, ὅστις, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, εἶχεν εἰς τὰς διαταγάς του ὅλους τοὺς ξένους Τούρκους, καὶ ὁμιλίας γενομένης μεταξύ μας περὶ ἄλλων πραγμάτων, ἦλθεν ὁ λόγος καὶ εἰς τὰ συμβάντα τῆς προηγουμένης ἡμέρας· ἐγὼ εἶπα τότε πρὸς αὐτόν, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τοὺς χάσῃ, καὶ θὰ τοὺς κολάσῃ ἀκόμη διότι εἶναι τοιοῦτοι ἄνθρωποι, καὶ ἴσα ἴσα καὶ δι' αὐτὸ τοὺς παιδεύει ὁ Θεός, καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τοιαύτην ἀπανθρωπίαν, ὥστε νὰ τρώγουν τοὺς ἀδελφούς των. Τοιαῦτα τοῦ εἶπα. Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν· «ὅτι ὁ Θεὸς νὰ μὴ μὲ φέρῃ ποτὲ εἰς τοιαύτην θέσιν· ἀλλὰ σᾶς λέγω, ὅτι, καθὼς ἔμαθα, γλυκύτερον φαγητὸν εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον κρέας, καὶ μάλιστα τὰ ψαχνά, ὅταν τὰ κάμνῃ κανένας κεφτέδες, ἢ ντολμάδες, τοὺς ὁποίους τυλίσσουν μὲ τὴν πέτσαν τοῦ φύλλου τῆς φραγγοσυκιᾶς, τὸ ὁποῖον προηγουμένως τὸ βράζουν εἰς νερὸν θαλασσινὸν καὶ ἐκβάλλουν τὴν πέτσαν, καὶ ὅτι τὰ μυαλὰ τὰ ἀνθρώπινα γίνονται τηγανητὰ μὲ βούτυρον ἀκόμη γλυκύτερα, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν βούτυρον, οὔτε λάδι, μεταχειρίζονται τὸ ἀνθρώπινον λίπος διὰ τὸ τηγάνισμα. Κατ' ἀρχὰς καὶ ἐμεῖς ὡς ἄνθρωποι δὲν ἠθέλαμεν νὰ πέσωμεν εἰς αὐτὸ τὸ ἀπάνθρωπον ἁμάρτημα, ἀλλ' ὕστερα μᾶς ἐστενοχώρησεν ἡ πεῖνα, καὶ ἀγριεύσαμεν, καὶ δὲν ἐσυλλογιζόμεθα τίποτε ἄλλο, παρὰ πῶς νὰ εὕρωμεν τροφὴν νὰ ζήσωμεν». Ἐγὼ τότε ἀκούσας ταῦτα, ἐσιχάθηκα τὴν ὁμιλίαν του, τὸν ἀφῆκα καὶ ἀνεχώρησα. Μετὰ ταῦτα ἔλαβα διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ μου νὰ ζητήσω τὰ κλειδιὰ τοῦ φρουρίου ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις ἦτο φρούραρχος. Οὗτος ἦτο ὁ Ἀλῆ μπεης Ἀργίτης, περὶ τοῦ ὁποίου εἴπαμεν ἀνωτέρω, ὅστις

πρότερον ἔλειπεν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἔπειτα ἦλθε μετὰ τοῦ Δράμαλη διορισθεὶς πασᾶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, καὶ τοῦτο διότι ἀκολούθησε τὸν Χουρσήτ πασᾶν ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐκστρατείαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο πασᾶς δευτέρας τάξεως ὁ Ἀλῆ-μπεης, καὶ ἐδιωρίσθη συνάμα καὶ φρούραρχος Ναυπλίου, διότι τὸ φρούριον ἦτο ἐκ τῶν ἐπισήμων καὶ δὲν ἐδιωρίζετο ἄλλος, εἰ μὴ πασᾶς φρούραρχος.

Ἀφοῦ ἔλαβα τὴν διαταγὴν ἐπῆγα εἰς τὴν οἰκίαν του, ἡ ὁποία ἦτο μεγάλη καὶ ἔκειτο πλησίον τῶν καφενείων, ἀγορασθεῖσα ἔπειτα ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως ἀπὸ τὸν Ἐμμ. Ξένον, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν κατόπιν ἐκατοίκησεν ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας, καὶ ἐπὶ τέλους ἀγοράσθη ὑπὸ τοῦ δήμου Ναυπλιέων διὰ δημοτικὸν κατάστημα, διὰ νὰ ἀναγγείλω πρὸς αὐτὸν τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ μου. Ἅμα ἐμβῆκα εἰς τὴν οἰκίαν, τὸν ηὗρα καθήμενον, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐκάθησα ἔμπροσθεν αὐτοῦ· ἀλλ' αὐτὸς ἐθεώρησε τοῦτο ὡς προσβολὴν καὶ ἄρχισε νὰ στενοχωρῆται, καὶ νὰ στρίβεται, διότι ἔμπροσθεν τῶν πασάδων δὲν ἦτο συγχωρημένον νὰ καθήσῃ κανείς, ἐπειδὴ τοῦτο θεωρεῖται θρησκευτικὸν ἁμάρτημα. Κατόπιν τὸν ἐφοβέρισα καὶ τοῦ εἶπα νὰ ἐκτελέσῃ ἀμέσως τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ μου, εἰ δὲ μή, θὰ παραγγείλω τὴν ἄρνησιν εἰς αὐτόν, καὶ θὰ διατάξῃ τὴν εἴσοδον τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν πόλιν. Ὁ πασᾶς ἀκούσας ταῦτα ἐφοβήθη, καὶ ἐκάλεσεν ἕνα κλητῆρα (καβάσην) καὶ τὸν διέταξε νὰ φέρῃ τὰ κλειδιὰ τοῦ φρουρίου, ὅστις καὶ τὰ ἔφερεν εἰς ἕνα δίσκον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο ἐστρωμένον κάλυμμα (τζεβρὲς) χρυσοῦν· ἔπειτα ὁ ἴδιος ἐμισοεσηκώθη, ἔλαβε

τὰ κλειδιὰ καὶ μοῦ εἶπε· «λάβε τα, δός τα τοῦ ἀρχηγοῦ σου, καὶ εἰπέ του ἐκ μέρους μου νὰ λυπηθῇ τοῦ Θεοῦ τὰ πλάσματα, ἐννοῶν τὰ πολυωρκημένα γυναικόπαιδα. Ἀφοῦ ἔλαβα τὰ κλειδιά, διὰ νὰ τὸν καταφρονήσω, τὰ ἐπέταξε μακρὰν καὶ ἐμπρός του, καὶ εἶπα εἰς ἕνα τῶν στρατιωτῶν νὰ τὰ λάβῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ ἔξω διὰ νὰ ἀνοίξουν τὴν πύλην τῆς ξηρᾶς. Τοῦτο τοῦ ἐκακοφάνη περισσότερον. Εἰς τὰ προεκδοθέντα ἀπομνημονεύματά μου ἐντράπην ν' ἀναφέρω, ὅτι ἐγὼ ἐπῆρα τὰ κλειδιὰ τοῦ Ναυπλίου ἀπὸ τὸν πασᾶν· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδα πολλοὺς λέγοντας, ὅτι αὐτοὶ τὰ ἔλαβον, καὶ νὰ φορτόνωνται τόσα βάρη, διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἀπεφάσισα νὰ φορτωθῶ ὅ,τι ἔπραξα κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ μου.

Ταῦτα δὲ ὅλα ἔπραξα, διότι προηγουμένως ὁ Ἰσοὺφ μπεης κάτοικος Ναυπλίου καὶ γνωστός μου μὲ εἶχε παρακινήσει νὰ κακομεταχειρισθῶ τὸν πασᾶν, διότι ἦτο χριστιανομάχος καὶ κακὸς ἄνθρωπος. Οἱ δύο οὗτοι Τοῦρκοι ἐτρώγοντο μεταξύ των παλαιότερα, καὶ ὁ πασᾶς πολλάκις ἐραδιούργησε τοὺς κατοίκους τοῦ Ναυπλίου νὰ διώξουν τὸν Ἰσοὺφ-μπεην ὡς χριστιανὸν ἀπὸ τὴν μητέρα του, καὶ διότι εἶχεν ἀνταπόκρισιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀποστατῶν. Ἀληθινὰ ἡ μητέρα τοῦ Ἰσοὺφ-μπεη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ζουλφουκάρ μπεη ἦτο χριστιανή, καὶ προτοῦ ἐπαναστατήσωμεν καὶ ἐγὼ τὴν εἶδα. Ὁ ἀδελφός της ἔζη εἰς τὴν νῆσον Σπέτσαις, καὶ ὠνομάζετο ὁ Νικολῆς τῆς Πασίνας. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἰσοὺφ-μπεη τὴν εἶχεν αἰχμαλωτίσει, καὶ ἐπῆρεν αὐτὴν σύζυγον ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Αὐτὸς ὠνομάζετο Ἀχμέτης Σαλαμπάσης, καὶ ἦτο ὁ πρῶτος πασᾶς τῆς Πελοποννήσου, ὁ ὁποῖος ἐστάλη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ἥτις ἔκτοτε ἐγένετο

ἡ ἕδρα καὶ ἐδιοικεῖτο ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτῆς ἡ Πελοπόννησος, διότι πρότερον οἱ πασάδες εἶχαν τὴν ἕδραν των εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ὁ πασᾶς αὐτὸς ἦτο πολὺ ἀγαπημένος ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, διότι εἶχε προσφέρει πολλὰς ἐκδουλεύσεις πρὸς αὐτὸν ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου, καὶ πρὸ πάντων διότι ἐπανέφερε τὴν εὐταξίαν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Πρὸ τοῦ ἔτους 1780 καὶ ὕστερον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀλβανῶν ἐν Πελοποννήσῳ ὁ πρὸ αὐτοῦ πασᾶς εἶχε κατασκευάσει πύργον ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων Ἀλβανῶν ἀπ᾽ ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, ἡ ὁποία τότε δὲν εἶχε τεῖχος γύρωθεν, καὶ αὐτὸς ὁ πασᾶς Σαλαμπάσης ἐζήτησε τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον νὰ περιτειχίσῃ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἐτελείωσε τὸ ἔργον διὰ τῆς ἀγγαρείας τῶν ῥαγιάδων Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰσοὺφ-μπεης ἦτο ἥμερος καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, συνανεστρέφετο πάντοτε μὲ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἤθελε τὸ καλόν των, οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι ἐμίσουν αὐτόν, καὶ τὸν ἔλεγαν ῥωμηὸν διὰ τὴν μητέρα του. Τὸν ἐγνώρισα κατὰ τὰ μέσα Νοεμβρίου τοῦ 1820, ὅταν ἦλθα ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν διὰ τὴν ἐπανάστασιν, διότι κατὰ διαταγὴν τοῦ Γκούστη ἐπῆγα εἰς Ναύπλιον μετὰ τοῦ συντρόφου μου καὶ διερμηνέως Δημ. Ἀρχαδινοῦ διὰ νὰ παρατηρήσωμεν καὶ κατασκοπεύσωμεν τὰ φρούρια καὶ τὴν πόλιν. Ἐφόρουν τότε εὐρωπαϊκὰ φορέματα καὶ ἐπροσποιούμην τὸν ξένον, ὁ δὲ Ἀρχαδινὸς τὸν διερμηνέα διὰ νὰ μὴ μᾶς ὑποπτευθοῦν οἱ Τοῦρκοι. Ἀφοῦ ἐμβήκαμεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ὁ Ἰσοὺφ-μπεης μᾶς ἐπῆρεν εἰς τὸ σπίτι του, καὶ ἔπειτα μᾶς ἐσυνώδευσε καὶ περιήλθαμεν τὴν πόλιν, διότι εἰς πάντα ἄλλον ἦτο ἐμποδισμένον.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ φρουράρχου

ἡ διανομὴ τῶν ἀλεύρων καὶ τοῦ παξιμαδίου εἰς τὴν φρουράν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μὲν ἄλευρα ἦσαν πικρά, τὸ δὲ παξιμάδι ἐσκουλίκιασε, ταῦτα ὑποχρεωτικῶς ἐδίδοντο εἰς τοὺς ῥαγιάδας, οἵτινες ἐχρεώστουν ν' ἀποδώσουν ἴσον ποσὸν σίτου καθαροῦ ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἔμελλαν νὰ θερίσουν κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος 1821. Ἡμεῖς ἐχάρημεν βλέποντες, ὅτι τὸ φρούριον δὲν εἶχε τροφάς. Ἐν τούτοις ὁ Ἰσοὺφ-μπεης μᾶς ὡδήγησε καὶ ἔξω τοῦ Ναυπλίου, καὶ ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τὴν πύλην τῆς ξηρᾶς μᾶς εἶπε νὰ ἴδωμεν ἐπάνω, καὶ ἡμεῖς ἀναβλέψαντες εἴδαμεν μίαν μεγάλην μάχαιραν κρεμαμένην, ἀπὸ ἐπάνω ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ φρουρίου καὶ τότε μᾶς εἶπεν, ὅτι τοῦτο σημαίνει, ὅτι διὰ τῆς μαχαίρας αὐτῆς ἐκυρίευσαν οἱ Τοῦρκοι τὸ φρούριον, καὶ ὅτι οἱ ἁπλοῖ ἐξ αὐτῶν δοξάζουν, ὅτι κάθε παρασκευὴν ἡ μάχαιρα αὕτη στάζει αἷμα, ἀλλ' ὁ Ἰσοὺφ ἦτο γραμματισμένος καὶ δὲν ἐπίστευε τὰ τοιαῦτα. Τοιουτοτρόπως ἐγνώρισα τὸν Ἰσοὺφ-μπεην, καὶ διὰ τὴν γνωριμίαν μας τὸν συνέδραμον, διότι ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὴν συνθήκην ἔφευγαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν Ἀνατολὴν παρεκάλεσα τὸν καπετὰν Ἅμιλτον νὰ δεχθῇ αὐτὸν καὶ ὅλην του τὴν οἰκογένειαν εἰς τὸ πλοῖόν του, καὶ τοὺς ἐδέχθη. Τὸν Ἅμελτον ἐζήτησαν οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ παρευρεθῇ καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν, διότι τότε ἡ Ἀγγλία ἦτο σφόδρα φιλότουρκος.

Ἡ Ἰσοὺφ-μπεης ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου, καὶ ἡ Κυβέρνησίς του τὸν ἐδιώρισεν ὑπάλληλον πρὸς μετάφρασιν τῶν Τουρκικῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπαν εἰς τὰς ἰδιοκτησίας.

Μετὰ δὲ ταῦτα, καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐν

Ναυπλίῳ Τούρκων, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἔγεινεν ὄργανον ἄλλων ἐπιθυμούντων νὰ διώξωσι ἐμὲ καὶ τὸν Σπ. Σπηλιωτόπουλον ὑπασπιστὴν τοῦ πατρός του ἀπὸ τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ὑπηρεσίαν, καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν μὲ ἐτραυμάτισε διὰ μαχαίρας εἰς τὸν ἀγκῶνα τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος. Ἡ ἐπιβουλὴ αὕτη ἐφανερώθη ὕστερον. Οἱ ἀδελφοὶ Γιατράκοι Παναγιώτης καὶ Γεώργιος κατέβαλον πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἡ πληγή μου ἐθεραπεύθη, χωρὶς νὰ χάσω τὸ χέρι μου. Ἀλλὰ ἔπειτα ἀρρώστησα ἀπὸ τὸν τύφον, ὅστις ἐγεννήθη ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου. Ἡ ἐπιδημία αὕτη ὑπῆρξεν φοβερωτέρα ἐκείνης, ἡ ὁποία ἔγεινεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, διότι ἐθέρισε πολλοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἐμβῆκαν ἀπ' ἔξω καὶ ἀπὸ τὸν καθαρὸν ἀέρα εἰς τὸ Ναύπλιον. Οὗτοι ἅμα εἰσῆλθον ἔλαβον τὰ φορέματα καὶ τὰ ἄλλα πράγματα τῶν Τούρκων, καὶ ἀπ' αὐτὰ ἐμολύνθηκαν.

Ἡ νόσος αὕτη εἶχε πολλὰ καὶ παράξενα συμπτώματα καὶ ἀποτελέσματα. Ὅστις ἐκαταλαμβάνετο ἀπὸ αὐτὴν ἦτο ἀδύνατον νὰ ζήσῃ, καὶ ὅστις ἔζη καὶ διέφευγεν αὐτήν, ἐστερεῖτο μίαν ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις του, ἢ τὴν μνήμην, ἢ τὴν ἀκοήν. Ὅταν ἡ νόσος ἔφθανεν εἰς τὴν ἀκμήν της ὁ πάσχων ἐκυριεύετο ἀπὸ μανίαν καὶ ἡ φαντασία του ἀνέβαινεν ὑψηλά. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀρρώστων ἐσηκώθησαν οἱ μὲν τὴν νύκτα, οἱ δὲ τὴν ἡμέραν, καὶ ἐπῆγαν νὰ κολυμβήτουν εἰς τὴν θάλασσαν ὅπου καὶ ἐπνίγησαν. Ἐρρίπτοντο δὲ εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ δροσισθοῦν, διότι ἡ ἐσωτερικὴ φλόγα των ἦτο ἀθεράπευτος. Ἄλλοι πάλιν ἐνόμιζαν, ὅτι τὸ ἔδαφος ἦτο θάλασσα καὶ ἔρριπτον ἑαυτοὺς ἀπὸ τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας των κάτω εἰς τὴν γῆν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκδύοντο καὶ ἄφιναν τὰ ἐνδύματά των εἰς τὸ σπίτι διὰ νὰ μὴ βραχοῦν. Ὅσοι δὲ ἀπὸ τὸ πέσημον

ἐσώζοντο ἐγύριζαν γυμνοὶ εἰς τὴν πόλιν καὶ κανεὶς δὲν τοὺς ἐσυμάζωνεν· ὅλος δὲ ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν φόβον τῆς νόσου ἔφευγεν. Τινὲς δὲ ἄλλοι ἐφαντάζοντο, ὅτι ἦσαν ἱερεῖς, καὶ γυρίζοντες μέσα εἰς τὰς οἰκίας των ἐμιμοῦντο τοὺς ἱερεῖς ἱερουργοῦντας εἰς τὰς ἐκκλησίας. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς εὑρεθέντας τότε ἐκεῖ φιλέλληνας Γερμανούς, ἐλθόντας νεωστὶ διὰ νὰ προσφέρουν τὸν ἑαυτόν των θυσίαν εἰς τὴν κλασικὴν γῆν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, διότι καὶ τὰ διαβατήριά των τοιαῦτα ἦσαν καὶ οὕτως ἔλεγαν· Θεὲ σῶσον τὴν Ἑλλάδα! Ἀπέρχεται ὁ δεῖνα (ἐνταῦθα ἐσημειοῦτο τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον καὶ ἡ πατρίς του), εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ συναγωνισθῇ μετὰ τῶν ἀδελφῶν Ἑλλήνων ἐλευθερόνων τὴν πατρίδα τοῦ Ἐπαμινώνδα, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Περικλέους καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, τὸ δὲ διαβατήριον ὑπέγραφαν τὰ μέλη μιᾶς φιλελληνικῆς ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα κομιτέ· αὐτοὶ ὅλοι ἐχάθησαν οἱ δυστυχεῖς δωρεάν, διότι δὲν εἶχαν κανένα συγγενῆ νὰ τοὺς συμμαζώξῃ καὶ νὰ τοὺς περιποιηθῇ· ἄλλως τε δὲν ἐγνώριζαν καὶ τὴν γλῶσσαν διὰ νὰ ἐξηγοῦνται. Ἂν δὲ κανεὶς ἐξ αὐτῶν εἶχε σώας τὰς φρένας καὶ ἐπήγαινε γυρεύων νὰ εὕρῃ νερὸν νὰ σβύσῃ τὴν φωτιάν, ἡ ὁποία μέσα του ἐκαίετο· καμμίαν βοήθειαν δὲν εὕρισκε, διότι ἔφευγαν οἱ γεροὶ ἀπὸ κοντά του διὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν, καὶ τοῦτο ὄχι μόνον εἰς τοὺς φιλέλληνας ἐγίνετο, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἰδίους συγγενεῖς τῶν πασχόντων, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἀκόμη τοὺς ἄφιναν. Ἐκτὸς δὲ τούτων οὔτε ἰατρούς, οὔτε νοσοκομεῖα, οὔτε ἄλλο τίποτε μέσον θεραπείας ὑπῆρχεν. Οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ ἐφοβοῦντο νὰ τοὺς πλησιάσουν, ὄχι διὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν καὶ πάθωσι καὶ αὐτοί, ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῆς προλήψεως, ὅτι οἱ προσβαλλόμενοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν

νόσον δαιμονίζονται. Ἐν τούτοις πολλοὶ ἐκ τῶν χωρικῶν, οἵτινες εἶχαν ἔλθει διὰ τὰ λάφυρα, ἐπῆραν τὰ παλιόρουχα τὰ μολυσμένα καὶ ἔφεραν τὴν ἀρρώστιαν εἰς τὰ χωρία των, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἀπέθανον.

Πολὺ ἔβλαψεν ἡ ὥρα τοῦ ἔτους, καὶ ἡ θέσις τῆς πόλεως, διότι ἦτο χειμών, καὶ ἔβρεχε, καὶ ἡ ὑγρασία ἦτο μεγάλη. Πολλὰ τότε συνέβησαν ἀλλόκοτα καὶ παράδοξα ἕνεκα τῆς νόσου, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον περίεργον εἶναι τὸ ἀκόλουθον. Ὄπισθεν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὑπῆρχαν καμᾶραι, καὶ ἐρείπια οἰκιῶν, αἵτινες εἶχαν νεωστὶ καταπέσει, καὶ ἦσαν ξύλα πολλά, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες ἐμεταχειρίζοντο διὰ νὰ καίωσι φωτιάν. Δύο ἀρρώστων ἡ φαντασία ἐσυμφώνησε νὰ ὑπάγουν νὰ κλέψουν ξύλα ἀπὸ τὸν σωρὸν τῶν ἐρειπίων, καὶ ἀφοῦ ἐπῆγαν ἐκεῖ ἐπιάσθηκαν μεταξύ των, καὶ ὁ ἕνας ἐμπόδιζε τὸν ἄλλον. Ὁ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο Χῖος Τζωρτζέτος Ράλης ὀνομαζόμενος, ἀνεψιὸς τοῦ Μισὲ Θανάση γνωστοῦ εἰς τὸ Ναύπλιον. Αὐτὸς ἔζησε διότι τὸν ἐγνώρισα εἰς τὸ Ταϊγάνροκ τῆς Ρωσσίας κατὰ τὸ 1817, καὶ τὸν ἐπεριποιήθην εἰς τὴν ἀρρωστίαν του. Καὶ ἐγὼ ἐνόσησα καὶ ἤμην 28 ἡμέρας ἄρρωστος, κλεισμένος εἰς ἕνα δωμάτιον· ὁ Παναγ. Χρυσανθόπουλος, ὁ μετονομασθεὶς Καχλαμάνος, μὲ ἐπεριποιήθη πρὸς καιρόν, ἀλλὰ ὕστερον μὲ παρήτησε καὶ ἔφυγε κρυφά. Εἶχαν καρφώσει τὰ παράθυρα καὶ τὴν θύραν τοῦ δωματίου μήπως φύγω καὶ κρημνισθῶ. Ὑπέφερα πολύ, ἐλαττώθη τὸ μνημονικόν μου, καὶ ἡ ἀκοή μου, καὶ μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου πάλιν τὰ ἀνέκτησα.

Τοιαύτη ἦτο ἡ λοιμικὴ νόσος τοῦ Ναυπλίου. Ἐκ ταύτης δέ, καθὼς καὶ τῆς προηγηθείσης τῆς Τριπολιτσᾶς

ἀπέθανον περισσότεροι ἄνθρωποι, παρὰ εἰς τοὺς μέχρι τότε γενομένους πολέμους.

Εἴπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν εὑρεθέντων Γερμανῶν φιλελλήνων, καὶ νεωστὶ ἐλθόντων ἀπέθανον ἀπὸ τὴν νόσον. Οὗτοι σωθέντες μετὰ τοῦ Πέτα τὴν ἀτυχῆ μάχην, ἔμειναν ὡς ζύμη τοῦ τακτικοῦ, καὶ ἐκεῖθεν ἦλθαν εἰς τὸ Λομτράκι καὶ εἰς τὴν Κόρινθον· ἔπειτα πάλιν, ὡς ἐνθυμοῦμαι, ἐβγῆκαν κατὰ τὴν Πιάδα καὶ τὸ Λιγουργιόν, καὶ ὕστερα ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ Ξεροκάστελον καὶ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ οὕτω ἔλαβον μέρος καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. Ἂν καὶ δὲν ἦσαν πολλοί, διότι δὲν ὑπερέβαιναν τοὺς διακοσίους, ὅμως οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἀνέλαβαν τὸν ἀγῶνα νὰ φυλάττουν ὡς σκοποὶ νύκτα καὶ ἡμέραν. Ἐστάλαξαν οἱ πτωχοὶ εἰς τὰ πόδια των, καὶ εἶναι ἄξιοι ἐπαίνου διὰ τὴν ἐπὶ ἕνα περίπου μῆνα τοιαύτην ὑπηρεσίαν των, διότι ὠφέλησαν τὴν πολιορκίαν, καὶ μάλιστα αὐτοὶ πρῶτοι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἅλωσιν ἐμβῆκαν μέσα εἰς τὸ Παλαμήδιον. Δὲν ἐνθυμοῦμαι τὰ ὀνόματά των διὰ νὰ τὰ μνημονεύσω, καὶ νὰ πλέξω τὸν στέφανον τῆς καρτερίας των. Καὶ ὅμως μέχρι τέλους ἀδικήθησαν εἰς τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων, διότι τὰ ἐπῆραν οἱ ἄτακτοι. Ἂν ἔβλεπέ τις τοῦτο τὸ τακτικὸν σῶμα πῶς ἔγεινε τότε καὶ πῶς ἦτο ἐνδεδυμένον ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἐλησμόνει, ἀλλ᾽ οὔτε ἠμπορεῖ τις νὰ τὸ ζωγραφίσῃ διότι πρὸς τοῦτο θέλει ὅλα τοῦ κόσμου τὰ χρώματα. Ἐφόρουν παραδείγματος χάριν μπινίσια Τουρκικὰ διαφόρων χρωμάτων, καὶ τῆς γούναις ἀνάποδα καὶ μακρόθεν ἐφαίνοντο ὡσὰν ἀρκοῦδες ἢ καμῆλαις. Εἰς δὲ τὰς κεφαλάς των ἐφόρουν καβούκια Τουρκικά. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ξυπόλυτοι, καὶ ἄλλοι πάλιν

ἐφόρουν ὑποδήματα κόκκινα, καὶ κίτρινα καὶ μέστια γυναικεῖα.

Πολλοὶ δὲ ἄλλοι εἶχαν ἀντὶ μανδύου παπλώματα εἰς τὴν ῥάχιν των. Οἱ δὲ σκοποὶ μακρόθεν δὲν διεκρίνοντο ἂν ἦσαν ἄνθρωποι. Ἔβλεπέ τις μόνον ἕνα πρᾶγμα καὶ ἐμαύριζε καὶ μόνον ἀπὸ τὴν ὀρθὴν λόγχην τοῦ ὅπλου ἐγνωρίζοντο, ὅτι ἦσαν σκοποί. Ὁ δὲ καιρὸς ἦτο χειμῶνας καὶ ἔκαμνε κρύον πολύ, καὶ διὰ τοῦτο ὑπέφεραν οἱ πτωχοί. Ὁ ἀρχηγός των, Νόρμαν καλούμενος, Γερμανὸς καὶ αὐτὸς τὸ γένος, ὅστις ἀπέθανε κατὰ τὸ 1823, ὡς καὶ οἱ λοχαγοὶ ἔδειξαν μεγάλην γενναιότητα καὶ καρτερίαν ἀμίμητον, καὶ ὅπως ἡ μητέρα τρέφῃ καὶ περιποιῆται τὰ παιδιά της, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐπιμελοῦντο τοὺς στρατιώτας των. Εἶχαν δὲ οὗτοι καὶ ὁλημέρα πόλεμον μὲ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων μέσων, διότι ἕως νὰ εὕρουν τὸ ἕνα, τοὺς ἔλειπε τὸ ἄλλο, καὶ διὰ ταῦτα τὰ αἴτια καὶ ἄλλα ἀκόμη, ποτὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐδυνήθη νὰ πήξῃ αὐτὸ τὸ σῶμα τῶν τακτικῶν. Ὅλοι δὲ οὗτοι οἱ Γερμανοὶ ὑπῆρξαν οἱ εἰλικρινέστεροι καὶ ἀφιλοκερδότατοι φίλοι τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τὰς τοιαύτας ἀρετάς των ἐμάκρυνα τὸν λόγον περὶ αὐτῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ἀρρώστησα, ὡς ἐπροεῖπα ἀπὸ τὴν νόσον, δὲν γνωρίζω τί ἔγεινεν κατὰ τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων, οὔτε περὶ τῶν λοιπῶν ἀταξιῶν, ὅσαι ἔγειναν εἰς τὸ Ναύπλιον ἐκ τῆς φιλονικείας τῶν Ἑλλήνων περὶ τοῦ ποῖος νὰ καταλάβῃ ἐργαστήριον, καὶ ποῖος οἰκίαν. Περὶ τούτου ὁ Κολοκοτρώνης ἔδιδεν ἔγγραφον εἰς κάθε ἕνα διατάσσων νὰ μὴ ἐκβάλλῃ ὁ δυνατὸς τὸν ἀδύνατον.

Μετὰ 15 ἡμέρας ἔπειτα ἔστειλαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰς συνθήκας τοὺς Τούρκους μὲ πλοῖα εἰς τὴν Σμύρνην

καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς [1] καὶ ἀπὸ τὰ λάφυρα

[1] Κανένας φόδος δὲν ὑπῆρχε μὴ πάθωσι τίποτε οἱ Ναυπλιεῖς (Ἱστ. Τρ. Β'. 345), διότι ὅπου βρωμοῦν τὰ χνῶτα τοῦ λέοντος ἐκεῖ τὰ μικρὰ ζῶα δὲν πλησιάζουν· αἱ συνθῆκαι τοῦ Κολοκοτρώνη οὐδέποτε κατεπατήθησαν, καὶ τὰ λόγια αὐτοῦ ἐθεωροῦντο πάντοτε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὡς ἱερά. Καὶ τοὺς Κορινθίους δὲ Τούρκους ἐνόσῳ ἦσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον κανένας δὲν τοὺς ἐπείραξεν, ἀλλ' ἂν, ἀφοῦ ἐδγῆκαν,ἔπαθαν τίποτε δὲν γνωρίζομεν· ἡμεῖς ἐδίδαμεν τῶν Ναυπλιωτῶν κάθε ἡμέραν τὸ ταΐνι τους, ἕως ὅτου τοὺς ἐμδαρκαρίσαμεν εἰς τὰ καράδια. Ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου πάντοτε ἐπεριποιεῖτο τοὺς καλοὺς Τούρκους, τοὺς εἶχεν,ὡς εἴπαμεν, ὁμοτραπέζους του· καὶ ἡ Κυδέρνησις δὲ αὐτὴ ἔδειξε τοῦτο πολλάκις, ὡς καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα τὸ μαρτυροῦν. Ἰδοὺ δὲ τί διατάττει τὴν 6 Νοεμβρίου 1823 τὸν φρούραρχον τοῦ Ναυπλίου Πάνον Κολοκοτρώνην νὰ κάμῃ περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ εἰρηνικοῦ Σεχνετζίπη.

Περίοδος Β'.

ἀριθ. 3411.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα.

Πρὸς τὸν γενναιότατον Φρούραρχον τῆς Ναυπλίας.

Ἡ φιλανθρωπία τῆς Ἑλλάδος θ' ἀποδείξῃ πρὸς τὸν πεφωτισμένον κόσμον, ὅτι τὸ ἔθνος ὄχι ἀδίκως ζητεῖ τὰ δίκαιά του.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ βιοθανοῦς Σεχνετζίπη, ὡς εἰρηνικὴ καὶ ἀνίκανος νὰ βλάψῃ τὴν πατρίδα, ἐκρίθη εὔλογον ν' ἀποσταλῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον,

Διορίζεσαι λοιπὸν νὰ παραδώσῃς ἀσφαλῶς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Καπετὰν Γ. Πισκαρδιώτου τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς τοῦ Σεχνετζίπη μετὰ ἓξ ἀνθρώπων των καὶ μετὰ τεσσάρων γοναικῶν τῆς μητρός των, λαμβάνων παρ' αὐτοῦ ἀπόδειξιν, ὅτι παρέλαβε τοὺς Ὀθωμανοὺς τούτους διὰ νὰ τοὺς μετακομίσῃ ἀσφαλῶς εἰς Αἴγυπτον, διὰ νὰ τὴν ἀποστείλῃς πρὸς τὴν Διοίκησιν.

Ἐκ Ναυπλίου τῇ 6 *Νοεμβρίου* 1823.

(Τ. Σ.) *Ὁ Πρόεδρος*

Πετρόμπεης Μ. Σωτήρης Χαραλάμπης, Α. Μεταξᾶς.

Εἰς ἀπουσίαν τοῦ Γ. Γραμματέως

Νικόλαος Σπηλιάδης.

Ψεύδονται λοιπὸν ὅσοι εἶπαν καὶ ἔγραψαν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε τοὺς Σεχνετζιπαίους εἰς Αἴγυπτον, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν ἔπειτα μὲ τὸν Ἰμδραὴμ Πασᾶ καὶ τὸν ὡδήγησαν νὰ ἐρημώσῃ τὴν Πελοπόννησον.

ἐπλήρωσαν τοὺς ναύλους των[1]. Ὅσα δὲ λάφυρα ἐπερίσσευσαν τὰ διεμοιράσθησαν μεταξύ των οἱ στρατιῶται καὶ

[1] *Ἆσμα δημοτικὸν εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Ναυπλίου*

Τρεῖς Τουρκοπούλαις κάθουνται στοῦ Αναπλιοῦ τὴν πόρτα,
Μυρολογοῦσαν κ' ἔλεγαν, μυρολογοῦν καὶ λέγουν
« Τ' εἶν' τὸ κακὸ ποῦ γίνεται τὸν φετειν ν τὸ χρόνο,
Ποῦ κίνησε μιὰ κλεφτουριὰ μ' αὐτούνους τοὺς Σπαρτιάνους,
Κ' ἔχαμαν ὅλην τὴν Τουρκιὰ κ' ἐκλείστη μέσ' στὰ κάστρα.
Τὸ κρίμα ν' ἄχ' ὁ Βασιλιᾶς καὶ τ' ἄδικ' ὁ Βεζύρης,
Ποῦ δὲν μᾶς στέλνουν ζαερὲ νὰ πολεμοῦν τὰ κάστρα.
Μπρὲ 'Ανάπλι γιὰ δὲν χαίρεσαι; γιὰ δὲν βαρεῖς παιγνίδια; »
« Καὶ τὶ καλό χω νὰ χαρῶ καὶ νὰ βαρῶ παιγνίδια;
Στεριᾶς μὲ δέρν' ὁ Πρίγγιπας, πελάγ' ἡ Μπουμπουλίνα,
Πέφτουν κανόνια σὰν βροχὴ καὶ μπόμπαις σὰν χαλάζι,
Πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος τῆς θαλάσσης. »
« Ανάπλι δός τα τὰ κλειδιά, 'Ανάπλι παραδόσου. »
« Πῶς νὰ τὰ δώσω τὰ κλειδιὰ πῶς νὰ τὰ παραδώσω;
Ποῦ μὲν' μεντάτι πλάκωσε στεριᾶς καὶ τοῦ πελάγου.
Φρεγάδες δέκα τέσσαρες μαζὺ μ' ὀκτὼ ντελίνια,
Στεριᾶς ἀσκέρι δυνατό, χιλιάδες ἑβδομῆντα,
Ἑπτὰ πασάδες ἔρχονται γιὰ νὰ μ' ἐλευθερώσουν,
Νὰ κάψουν χώραις καὶ χωριά, νὰ κλάψουνε μανάδες,
Νὰ ἐρημάξουν τὸ Μωριὰ νὰ σφάξουνε τοὺς κλέφταις,
Νὰ διώξουν τὴν Μανιατουριὰ κ' οἱ Τοῦρκοι νὰ γλυτώσουν. »
« 'Ανάπλι δώσε τὰ κλειδιά, 'Ανάπλι παραδόσου.
Καὶ νὰ ποῦ ἀπελπίστηκες καὶ ἀπὸ τὸ μεντάτι. »
« Πῶς νὰ τὰ δώσω τὰ κλειδιὰ πῶς νὰ τὰ παραδώσω;
Ποῦ γώμ' 'Ανάπλι ξακουστὸ κι' 'Ανάπλι παινεμένο,
Στὴν Πόλι καὶ στὴ Βενετιὰ μ' ἔχουν ζωγραφισμένο ».

Ἕτερον

Ποτὲ δὲν ἐθυμώμουνα τὸ Μάϊ νὰ χιονίζῃ,
Τὸ Μάϊ καὶ τὸ θεριστὴ κι' οὗλον τὸν ἀλονάρη.
Σημάδι εἶν' ἀπ' τὸν οὐρανό, μιὰ βοῦλα ἀπ' τὸν Βεζύρη.
Τουρκομανιὰ μαζώνεται στ' 'Ανάπλι γιὰ νὰ πάῃ.
« 'Ανάπλι γιὰ δὲν χαίρεσαι„ γιὰ δὲν βαρεῖς παιγνίδια; »
Σὰν τί καλόχω νὰ χαρῶ, παιγνίδια νὰ βαρέσω;„
« Βρ' 'Ανάπλι, δός τα τὰ κλειδιά, βρ' 'Ανάπλι παραδόσου. »

οἱ χαπεταναῖοι τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης κατ' ἀναλογίαν[2].

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναυπλίου ἀπέθανε καὶ ὁ δεύτερος Πασᾶς καὶ οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη ἐξεκίνησαν διὰ τὴν Ἀκράταν καὶ Πάτραν,ὡς κατωτέρω θέλομεν διηγηθῆ, ἡ δὲ φρουρὰ ὑπὲρ τοὺς 600 Τούρκους ἔμεινε μὲ τὸν Ἀβδουλάχμπεην φρούραρχον, ἄνθρωπον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἐβάσταξε τὴν πολιορκίαν κοντὰ ὁλόκληρον χρόνον. Συγχρόνως καὶ ὅλα τὰ στρατεύματά μας, τὰ ὁποῖα ἦσαν τοποθετημένα εἰς τὸ Δερβενάκι, Ἅγιον Σώστην καὶ λοιπὰς θέσεις καὶ ἐπολιορκοῦσαν τὴν Κόρινθον ἐτραβήχθησαν εἰς τὸ Ναύπλιον, διότι ἄρχισεν ὁ χειμὼν καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ σταθοῦν εἰς τὰς θέσεις των. Ἔμειναν δὲ πολιορκοῦντες τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου, οἱ Κορίνθιοι, οἱ Δερβενοχωρῖται, Περαχωρῖται καὶ ἄλλοι· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κατόπιν ἔφυγαν ἕνεκα τοῦ χειμῶνος.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναυπλίου ἡ Κυβέρνησις δηλ. τὸ Ἐκτελεστικόν, μαθοῦσα, ὅτι νέοι ἐχθροὶ ἑτοιμάζονται καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔκαμε προκήρυξιν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Πελοποννήσου καὶ τοὺς εἰδοποίει τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον ἔτρεχεν ἡ πατρίδα μας. Ἀπὸ δὲ τὸ κατωτέρω ἔγγραφον βλέπομεν καθαρὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς τότε Κυβερνήσεως, ἥτις μὲ συμβουλὰς ἐπροσπάθει νὰ κινήσῃ τοὺς Πελοπον-

Καὶ πῶς νὰ δώσω τὰ κλειδιά, πῶς νὰ τὰ παραδώσω·
Ποῦ εἶμαι στὴν Πόλι ξακουστὸ καὶ στὸ Μωριὰ κολώνα,
Καὶ τώρα μ' ἀποκλείσανε στεριὰ καὶ τοῦ πελάγου.»

[2] Ὁ Σ. Τρικούπης λέγει (Ἱστ. Β'. 345), ὅτι τὰ πλειότερα καὶ πολυτιμότερα λάφυρα διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν· ὁ δὲ Π. Πατρῶν σελ. 160 λέγει καθαρώτερα, ὅτι ὁ Θ. Κολοκοτρώνης κατεχράσθη τὰ λάφυρα τοῦ Ναυπλίου.

Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ἀπατῶνται, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι λέγουσι ψεύματα, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀλήθεια. Πρὶν γίνῃ τὸ ρεσάλτο, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπέτυχεν εἶχεν ἔλθει ἕνα καράβι Εὐρωπαϊκὸν φορτωμένον σιτάρι, τὸ ἐπώλησεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἐπῆρεν ἀρκετὰ χρήματα καὶ διαμαντικά· δεύτερον, ὅτε ἐγίνοντο αἱ διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης οἱ Ἕλληνες (εἶναι ἐντροπὴ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ἔκαμαν Ἐκτελεσταί, Γερουσιασταί, Βουλευταὶ καὶ στρατιωτικοί, καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἐπῆγαν μέσα), εὐρῆκαν καιρὸν καὶ ἐγύμνωσαν τοὺς Τούρκους· τρίτον ἐνόσῳ ὁ Δράμαλης ἦτο εἰς τὸ Ἄργος οἱ δυστυχεῖς Ναυπλιῶται ἀγόραζαν ὅλα τὰ πράγματα ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Δράμαλη καὶ μὲ τιμὴν ἀκριβήν· τέταρτον ὅταν ἐπῆγεν ὁ Δράμαλης εἰς τὴν Κόρινθον οἱ Ναυπλιῶται ἔλαβαν δύο φοραῖς πολλὰς τροφὰς ἀπὸ τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου καὶ αὐτὰς τὰς ἐπλήρωσαν ἀκριβὰ εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ Δράμαλη. Ἐπειδὴ διὰ τὰ χρήματα ἀπεφάσιζαν καὶ ἐσκοτώνοντο εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ Ἅγιον Σώστην· πέμπτον οἱ 150, οἱ ὁποῖοι ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον πεζοὶ ἦσαν φορτωμένοι χρήματα καὶ πολύτιμα πράγματα διὰ νὰ ἀγοράσουν εἰς Κόρινθον τροφὰς καὶ τοῦτο τὸ ἐμάθαμεν ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἐπιάσαμεν ἀπὸ τούς 150. Λοιπὸν τί ἔμειναν ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μετὰ πολιορκίαν τόσων χρόνων νὰ πάρουν οἱ Ἕλληνες; Ἔπειτα ὅταν ἔβλεπαν, ὅτι ἦσαν χαμένοι καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ παιδιά τους ἤθελαν μᾶς ἀφήσει τὰ πολυτιμότερά τους πράγματα νὰ τὰ πάρωμεν ἡμεῖς; Πόσαις φοραῖς ἔπειτα, ὅταν ἔκαναν σπίτια οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ Ναύπλιον, εὕρισκαν τοιαῦτα χωμένα; Αὐτὰ εἶναι ὅπου ὠφελήθη καὶ ἔγεινε πλουσιώτατος ὁ ἀρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου; Ἔπειτα ὅλα ταῦτα διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐλευθερίαν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ὅλοι, ὅσοι ἔγραψαν εἴτε Ἀπομνημονεύματα, εἴτε Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος φωνάζουν πολλάκις, ὅτι τὰ λάφυρα τὰ κατεχράσθησαν οἱ καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται καὶ δὲν ὠφελήθη οὔτε λεπτὸν τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον. Δὲν μᾶς λέγουν αὐτοὶ οἱ κύριοι, ποῖον ἦτο εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸ Ἔθνος; ποῖοι οἱ ταμίαι του; ποῖα τὰ στρατεύματά του καὶ ἀπὸ ποῦ αὐτὰ ἐπληρώνοντο; Οἱ μισθοὶ τῶν στρατιωτῶν ἦσαν τὰ λάφυρα καὶ διὰ τοῦτο τοὺς εἴδαμεν νὰ τὰ μοιράζουν μεταξύ των καθὼς ἐκυριεύσαμεν τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ εἰς τὸ Δερβενάκι βλέπομεν πάλιν τοὺς στρατιώτας Λαστιώτας καὶ Ἀλωνιστιώτας νὰ μοιράζουν μὲ τὸ φέσι τὰ φλωριά. Ὁ στρατιώτης τῆς ἐπαναστάσεως, ὄχι μόνον ἐπήγαινεν ὁ ἴδιος μὲ τὰ ἄρματά του καὶ μὲ τὸ ψωμί του εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐπλήρωνε καὶ φόρον ἀπὸ τὰ κτήματά του διὰ νὰ τρέφωνται καὶ οἱ πολιτικοί· καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι τόσον σκληρὸς ὁ Ἱστορικός μας, ὥστε θέλει καὶ τὴν παληόγουνα τοῦ Ἀγᾶ, καὶ τὸ ἄλογό του καὶ τὰ ἄρματά του τὰ βρεγμένα μὲ τὰ αἵματα νὰ τὰ δώσῃ ὁ πτωχὸς στρατιώτης εἰς τὸ ἀνύπαρκτον ἐθνικὸν ταμεῖον. Τοιαῦται ἀπαιτήσεις τότε ἠμποροῦσαν νὰ γείνουν, ὅταν ὑπῆρχε κυβέρνησις καὶ ἔτρεφε καὶ ἐμισθοδότει τοὺς στρατιώτας, μολονότι καὶ τότε μετὰ κυρίευσιν φρουρίου οἱ στρατιῶται ἔχουσι πάντοτε πολλὰ δικαιώματα διὰ τὰ λάφυρα.

φέρουν χρήματα διὰ τὸν στόλον, ἐπειδὴ χωρὶς χρήματα δὲν ἔβγαινεν.[3]

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ὅλοι σχεδὸν οἱ Πελοποννήσιοι ἐπῆραν τὰ ὅπλα, καὶ ἔπειτα ἐφάνησαν οἱ

[3] **ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Πρὸς ἀπαξάπαντας τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ Διοίκησις, κατὰ τὸ χρέος της δὲν ἔλλειψε πάντοτε νὰ προειδοποιῇ πρὸς ὅλους πολεμικοὺς καὶ πολιτικούς, καὶ διὰ ἰδιαιτέρων γραμμάτων καὶ διὰ προκηρύξεων, τοὺς κατὰ καιρὸν σκοποὺς καὶ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ. καὶ ὅσαις φοραῖς εἰσακούσθη, καθὼς πέρισυ, ὅταν ἔγεινε τὸ δεσπάρκο τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰς παλαιὰς Πάτρας, ἐπρολάβαμεν τὸν κίνδυνον, ἐματαιώσαμεν τὰ σχέδια τοῦ τυράννου ἐκτυπήσαμεν τὸν ἐχθρόν, ἐφυλάξαμεν τὴν Πατρίδα, ἐδοξάσθησαν οἱ πολεμικοί μας, καὶ ἐφημίσθημεν κοντὰ εἰς ὅλα τὰ γένη. Ὅσαις δὲ φοραῖς δὲν εἰσακούσθησαν αἱ συμβουλαὶ τῆς Διοικήσεως, καθὼς τὴν περασμένην ἄνοιξιν, ὅπου μὲ προκηρύξεις, μὲ συμβουλάς, μὲ γράμματα σᾶς ἐπροσκάλεσεν ἡ Διοίκησις νὰ ἐκστρατεύσητε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, νὰ ἐβγῆτε εἰς τὴν Ῥούμελην, καὶ τοὺς ἐκεῖ ἀδελφούς μας νὰ σώσητε, καὶ τὴν Πελοπόννησον νὰ φυλάξητε, εἴδατε εἰς ποῖον μέγαν κίνδυνον κατηντήσαμεν. Οἱ ἐχθροὶ ἀγγεληδὸν ἐμβῆκαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ διὰ περισσοτέραν ἀτιμίαν μας, χωρὶς νὰ ἀπαντήσωσι πουθενὰ τουφέκι, ἐξουσίασαν ἀρκετὸν μέρος τῆς Πατρίδας, καὶ μᾶς ἅρπαξαν ἀπὸ τὰς χεῖράς μας τὴν Κόρινθον, τὸ προπύργιον τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸ Ναύπλιον, τὸ ὁποῖον ἦτο σχεδὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, καὶ διὰ τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ταραχήν, ὢ τῆς ἀτιμίας μας, τριάκοντα μόνον καὶ ἐννέα Τοῦρκοι ἐσκόρπισαν τὴν πολυάριθμον πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. Ταῦτα γεννᾷ ἡ ἀταξία, ταῦτα γίνονται, ὅταν ἐν καιρῷ πολέμου, μένουν ἀνέτιμοι οἱ ἄνθρωποι, ὡς εἰς καιρὸν εἰρήνης· καὶ τί ἐκ τούτων, φυσικὸν ἰδίωμα εἶναι τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς δυστυχίας νὰ πασχίζῃ καθεὶς νὰ φορτώνῃ τὸ σφάλμά του εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ὁ μικρότερος κατηγορεῖ τὸν μεγαλείτερον, καὶ καθένας ὅλους, καὶ ὅλοι τὸν ἕνα καὶ γίνεται πυργοποιία πρὸς ἀφανισμὸν τῶν ἀθώων, καὶ ὅλου τοῦ γένους. Καὶ τὰ μὲν τοῦ καλοκαιρίου δεινὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς, μὲ τὴν θείαν βοήθειαν, καὶ ὄχι μὲ ἀνθρώπινον δύναμιν τὰ ἀπαντήσαμεν, καὶ τοὺς ἐγαλάσαμεν, καὶ τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν ἐξουσίαν μας πάλιν ἐλάβομεν ἀλλὰ τί μὲ τοῦτο, μήπως ἐκερδήσαμεν κατὰ πάντα τὸν σκοπόν μας; μήπως κατετροπώθη ὁ ἐχθρός; μήπως ἠσφαλίσαμεν τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰ πλούτη μας; ὄχι βέβαια! ἀκόμη ἤμεθα εἰς κίνδυνον, καὶ κίνδυνον μέγαν, καὶ τὰ πλούτη μας νὰ χάσωμεν καὶ τὴν δόξαν μας νὰ ἀμαυρώσωμεν, καὶ θυσία τῆς ἀπρομηθείας μας νὰ γείνωμεν, ἐπειδὴ οἱ τώρα ἐν Κορίνθῳ πεινῶντες, καὶ κατακρυωμένοι ἐχθροί, ἂν ἀφεθῶσιν ἀπολέμητοι ἀκόμη μερικὸν καιρόν, ἐπειδή, τίς οἶδε, τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα. δύνανται νὰ μᾶς

ἀξιώτεροι νὰ ἄρχουν εἰς τοὺς πολέμους καὶ νὰ βουλεύωνται εἰς τὰς συνελεύσεις.

Ἐκ τῶν πολλῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ στρατηγῶν, ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ Κολοκοτρώνη ἐφάνη πολὺ πομπώδης, καὶ διὰ νὰ τὴν ἀφανίσωσιν ἐμεταχειρίσθησαν οἱ ἀντίπαλοί του πολλὰ μέσα καὶ τεχνάσματα, καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸ κατώρθωσαν, τὴν ὠνόμασαν ἐπὶ τέλους γενικὴν ἀρχηγίαν. Κατὰ δυστυχίαν ἡ ἐπανάστασις δὲν ἐγέννησε κανένα μεγάλον καὶ ἐξέχοντα ἄνδρα. Ἡ Πελοπόννησος εἶχε πολλοὺς ὁμοίους, ὥστε κανεὶς δὲν ἔδιδεν εἰς τὸν ἄλλον τὰ πρωτεῖα, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο προῆλθαν τόσα ἐμπόδια.

βλάψωσιν όχι ὀλίγον· αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι τώρα ἐὰν κτυπηθῶσιν, ἴσως ζητήσωσι συνθήκας, γίνονται θηρία, ἀφ' οὗ μάθωσι τὰς νέας ἑτοιμασίας τοῦ τυράννου. Στρατηγοί, Χιλίαρχοι, Καπεταναῖοι, Στρατιῶται καὶ πᾶς ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου, μάθετε, ὅτι τεσσαράκοντα Ὀρτάδες Γιανιτσαρέων, ἐξεστράτευσαν ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν, αὐτοὶ ὅθεν ἀπερνοῦσιν ἀπὸ τὰ σεργάτια καὶ πόλεις, θέλε' συνάξουν, ὅλους τοὺς συστρατιώτας των καὶ πλῆθος θέλει καταντήσουν ἐναντίον μας. Εἰς Θεσσαλονίκην ὅλα τὰ ἰσνάφια δουλεύουσιν εἰς ὅσα χρειάζονται διὰ μέγα στράτευμα. Ὁ στόλος τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ καὶ τῶν Ὀντζακείων ἐστάλη εἰς Ἀλεξάνδρειαν διὰ νὰ φορτώσῃ τροφάς, καὶ κατὰ τὴν χρείαν νὰ τὰς ἐβγάζῃ εἰς ὅποια παραθαλάσσια πλησιάζει τὸ στράτευμα, διότι ὁ ἐχθρὸς φαίνεται ἀπ' ἐκεῖνα, ὅπου ἔπαθεν, ἔλαβε γνῶσιν, καὶ δὲν ἀφίνεται πλέον, εἰς μόνην τὴν ξηρὰν νὰ θρέψῃ τὸ στράτευμά του. καὶ νὰ, πάθῃ, καθὼς ἔπαθε πέρισυ, καὶ ταῦτα μὲν τὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡμεῖς δὲ τί πρέπει νὰ κάμωμεν διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν αὐτά, καὶ νὰ φανῶμεν νικηταὶ καθὼς ἤδη δύο χρόνους; Ἡ Διοίκησις, καθὼς ἔχαμε τὸ χρέος της τὸ μητρικόν, καὶ σᾶς ἐφανέρωσεν ἐκεῖνα, ἰδοὺ σᾶς συμβουλεύει τὰ ἀντιφάρμακα διὰ νὰ μὴ προφασίζησθε πάλιν, ὅτι ἔσφαλεν ἡ παλαιὰ ἢ ἡ νέα Διοίκησις, παρὰ ἂν κάμητε τὰ πρέποντα καί, φυλάξοι Κύριος, κακοπάθητε, νὰ κατηγορῆτε τὸν ἴδιον ἑαυτόν σας καὶ ὄχι ἄλλους ἀνωφελῶς. Καὶ ἂν κάμητε τὰ πρέποντα νὰ φυλαχθῆτε καὶ νὰ σωθῆτε, καὶ τὴν περιουσίαν σας νὰ χαρῆτε, καὶ τὴν δόξαν νὰ ἀπολαύσηται· καὶ ποῖα εἶνε αὐτά, ὅσα πρέπει νὰ κάμητε; ἰδού, νὰ ἀφήσητε τὰ τζάκαλα τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ ὁρμήσητε κατὰ τῶν ἐν Κορίνθῳ τυράννων, νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσητε, προτοῦ νὰ φθάσωσιν οἱ ἄλλοι νὰ περάσητε εἰς τὴν Ῥούμελην, καὶ ν' ἀγωνισθῆτε μαζὺ μὲ τοὺς ἐκεῖ ἀδελφούς μας, διὰ νὰ φυλαχθῶσι καὶ ἐκεῖνοι, καὶ οἱ ἐχθροὶ νὰ μὴ πλησιάσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἢ κἂν εἰς τὸ ἀναντίον, ὅπερ φυλάξοι Κύριος, τραβούμενοι καὶ ἐκεῖνοι μαζύ σας νὰ φυλάξωμεν τὴν Πελοπόννησον τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ

Ἡ ἀρχιστρατηγία π. χ. τοῦ Κολοκοτρώνη δὲν ἦτο γενικὴ καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, καὶ διὰ τοῦτο ὅλοι δὲν ἐπείθοντο ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτὸν καὶ μόνον.

Εἰς τοὺς κινδύνους γνωρίζοντες τὴν ἀδυναμίαν των καὶ φοβούμενοι τοὺς Τούρκους ἐσιώπων, ἐπείθοντο καὶ ὑπήκουον εἰς τὰς σωτηρίους διαταγάς του. Ὁσάκις ὅμως ἡ Πελοπόννησος ἦτο ἥσυχος, καὶ ἐκτὸς κινδύνου, ὅλα τὰ κόμματα ἐξαγριοῦντο καὶ σφικτὰ ἐσυνδέοντο ἐναντίον του, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν προσόδων, καὶ ὅταν εἶχον χρήματα, τὸν ἐγκατέλειπον ὅλοι καὶ ὑποστή-

γένους, καὶ διὰ νὰ φυλαχθῇ σιγουρότερα εὐθὺς χωρὶς νὰ χάσωμεν στιγμὴν ἄνδρες καὶ γυναῖκες νὰ τρέξωμεν νὰ κτίσωμεν καὶ ὀχυρώσωμεν τὰ Δερβένια, μὲ πύργους μὲ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ ταμπούρια, νὰ ἑτοιμασθῶσιν αἱ ἀναγκαῖαι τροφαί, νὰ στενοχωρηθῇ ἡ πολιορκία τῆς παλαιᾶς Πάτρας, νὰ προμηθευθῶσι καὶ ἐνδυναμωθῶσι τὰ κάστρα Μονεμβασία, Νεόκαστρον καὶ μάλιστα τὸ Ναύπλιον, ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ ὑποφέρει ὁ Σουλτάνος νά τὸ βλέπῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, καὶ πρὸς αὐτὸ θὰ κάμῃ τὰς μεγαλειτέρας ὁρμάς του, ἡ φρουρά των νὰ ἦναι ἀπὸ ἀνθρώπους συνειθισμένους ν' ἀκούωσι τὸν κρότον τῶν κανονίων καὶ νὰ μὴ κρεμῶνται ἐν καιρῷ κινδύνου ἀπὸ τὰ τείχη, καὶ φεύγωσι, καθὼς τὰ ἐπάθαμεν εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸ πάθωμεν καὶ εἰς τὸ Νεόκαστρον, ἂν δὲν εὑρίσκοντο ἐκεῖ κατὰ θείαν συνέργειαν οἱ τεσσαράκοντα ὀκτὼ τακτικοὶ μετὰ τοῦ μακαρίτου Νορμάν, καὶ ἐπεδὴ ὁ ἐχθρὸς κινεῖται καὶ διὰ θαλάσσης ἀνάγκη καὶ ἡμεῖς νὰ ἑτοιμασθῶμεν νὰ τὸν ἀπαντήσωμεν καὶ ἐκεῖθεν, ἀλλὰ τοῦτο διὰ νὰ γίνῃ χρειάζονται ἄσπρα καὶ αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ οἰκονομήσωμεν, καὶ νὰ τὰ ἔχωμεν ἕτοιμα διὰ νὰ πλεύσωμεν τὸ ναυτικόν μας, καὶ νὰ φυλάξωμεν καὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, διὰ νὰ μὴ λάβωσι τροφὰς οἱ ἐν Πάτρᾳ, οἱ εἰς τὰ Καστέλια, Ναύπακτον καὶ Κόρινθον ἐχθροί, καὶ νὰ χάσωσι τὴν ἐλπίδα των οἱ Ἀλβανοί, ὅτι ἔχουν δρόμον νὰ ἔλθωσι ν' ἁρπάξωσι καὶ νὰ σκλαβώσωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος ἔφθασεν ἕως ἐδῶ, μάθετε καὶ τοῦτο Πελοποννήσιοι, ὅτι (ἂν, μὴ δώσοι ὁ Κύριος) συμβῇ ἡ δυστυχία μας ὅλος ὁ κόσμος θὰ σᾶς κατακρίνῃ, ὡσὰν ὁποῦ δὲν ἠθελήσετε νὰ ἐξοδεύσητε ὀλίγα διὰ νὰ φυλάξητε τὰ πολλά, τὰ τέκνα σας, τὰς γυναῖκάς σας, τοὺς γονεῖς σας, τὴν πατρίδα, τὴν πίστιν καὶ τὴν ζωήν σας, καὶ τόσον ἡ Διοίκησις, ὅσον καὶ ἡ Γερουσία, θέλει ἔχουν ἐλευθέραν τὴν συνείδησίν των, ἐπειδὴ ἡ μὲν Γερουσία μὲ δηλοποίησιν μᾶς ἐφανέρωσεν, ὅτι δὲν ἐσύναξε περισσότερον ἀπὸ ἑξακοσίας χιλιάδας γρόσια, ἡ δὲ Διοίκησις πάλιν καὶ αὐτὴ διὰ προκηρύξεων σᾶς τὸ εἶπε, καὶ εἶνε ἑτοίμη μὲ

ριζον τὰς κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεις διὰ τὰ ὑλικά των συμφέροντα, διὰ βαθμολογίας καὶ μισθοδοσίας, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σωζομένων ἐγγράφων τῶν Κυβερνήσεων, καὶ ταῦτα ἐγίνοντο, διότι εἰς τὸ σύστημα τοῦ Κολοκοτρώνη ὑπῆρχε πάντοτε ἡ πτωχεία. Τὸ κόμμα τοῦτο ἐδιεκρίνετο τῶν ἄλλων, διότι ἦτο ἐξαιρετικῶς τὸ φιλοπόλεμον καὶ ἐσυντηρεῖτο ἐκ τῶν λαφύρων. Ἕνεκα δὲ τούτου, ὅσοι ἐκ τῶν Πελοποννησίων ἦσαν φιλοπόλεμοι, ὅλοι οὗτοι ἐσυναθροίζοντο περὶ αὐτὸν διὰ νὰ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ χωρίων ἐκ φιλοπατρίας ἐκηρύττοντο ὑπὲρ τοῦ Κολοκοτρώνη.

Παντοῦ καὶ πάντοτε ἐγίνοντο φιλονεικίαι. Ὁ γεωργὸς π. χ. ἐφώναζε διὰ τὰς ἀδικίας, τὰς ὁποίας τοῦ ἔκαμνον, λέγων: τί μοῦ παίρνεις τὸν καρπόν μου; ὁ τσοπάνης ἐπίσης ἔλεγε διὰ τί μοῦ παίρνεις τὰ σφακτά μου; Ἄφησέ τα νὰ τὰ ὑπάγωμεν τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις πολεμεῖ τοὺς Τούρκους διότι ἐσὺ κάθεσαι μακρὰν τοῦ πολέμου καὶ τὰ τρώγεις μὲ τοὺς μισθωτούς σου.

Τοιουτοτρόπως ἡ Πελοπόννησας ἦτο διῃρημένη, καὶ

λογαριασμοὺς νὰ σᾶς πληροφορήσῃ, ὅτι πολλὰ μικρὰ πράγματα ἐπληρώσατε, ὅσα σχεδὸν μία μόνη ἐπαρχία ἐπλήρωνεν εἰς τὸν καιρὸν τῶν τυράννων Ἐνῷ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐδῶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔμειναν ὅλα τὰ πλούτη τῶν Τούρκων κινητὰ καὶ ἀκίνητα, χωρὶς νὰ ἀφήσητε κἂν μέρος ἐξ αὐτῶν, διὰ νὰ φυλαχθῶσι τὰ πολλὰ καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι,

Ἐν Ἑρμιόνῃ τῇ 29 10βρίου αωκβ καὶ β' τῆς Ἀνεξαρτησίας

Ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ

Ἀθανάσιος Κανακάρης.

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

Μινίστρος τῶν ἐξωτερ. ὑποθέσεων

Θ. Νέγρης.

ὅταν ὁ Κολοκοτρώνης ἐπλησίαζεν ἐπαρχίαν τινὰ εὕρισκε κόμμα συστηματικὸν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ, συγκείμενον, κατὰ τὰς περιστάσεις, ὁτὲ μὲν ἐκ πολλῶν, ὁτὲ δὲ ἐξ ὀλίγων· ὁ δὲ τόπος τοῦ παρεῖχε τὰ μέσα. Εἶχεν ὅμως σῶμα σταθερὸν καὶ ἀναπόσπαστον ἐκ τῶν βουνῶν καὶ τῶν κάμπων τῆς Καρύταινας. Εἶχε δὲ προσέτι καὶ τὸν Πλαποῦτα μὲ τὸ τμῆμα τῆς Λιοδώρας, τὸ δὲ τμῆμα τῆς Ἄκοβας τὸ εἶχαν οἱ Δεληγιανναῖοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἰς τοὺς πολέμους εὑρίσκετο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ὁσάκις αὐτοὶ ἤθελαν, ἄλλως δὲν ὑπήκουον εἰς αὐτόν.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀνδρίτσαινας εἶχε τὸ κόμμα τῶν Χριστοπούλων μὲ τοὺς ὁπλαρχηγούς του, ὡς τὸν Σιώρην, ἀπὸ τοῦ Ἴσαρι. Οἱ Ζαρειφαῖοι, ὅσον καὶ ἂν ἦτο μικρὸν τὸ κόμμα των, ἀκολούθουν τὸν Κολοκοτρώνην εἰς τοὺς πολέμους. Τὸ δὲ μικρὸν κόμμα τῶν ἀδελφῶν Κανελλοπούλων ἦτο μὲ τοὺς ἐναντίους τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλὰ δὲν ἔφερον τὸ παραμικρὸν ἐμπόδιον.

Ἡ ἐπαρχία Λεονταρίου εἶχε τοὺς συγγενεῖς του καὶ ἀνεψιούς του τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Νικόλαον, ὁ ὁποῖος ἐσκοτώθη εἰς τὸ Ἄργος. Ὁ Νικήτας εἶχε πάντοτε σῶμα ἐκ τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων Ἑλλήνων καὶ χριστιανῶν Σμυρναίων καὶ ἄλλων Ἀνατολιτῶν καὶ Βουλγάρων, ὅσοι ὡς ἱπποκόμοι (σεΐζηδες) εἶχαν ἔλθει μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' οὗτοι οἱ ἔξωθεν ἐλθόντες δὲν ἐστάθηκαν μέχρι τέλους πιστοὶ εἰς αὐτόν, διότι τοὺς παρέσυρεν ὁ μισθὸς εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ ἐγκατέλιπον τὸν στρατηγόν των μόνον. Ἐξ ὅλων τούτων πιστὸς καὶ ἀχώριστος τοῦ Νικήτα ἔμεινεν

ὁ Σπετσιώτης Ἀναστάσιος Κουτρουμπῆς. Ὁ ἀτρόμητος οὗτος ὁπλαρχηγὸς ὑπῆρξε τὸ δεξιὸν χέρι τοῦ Νικήτα, τὸ δὲ ἀριστερὸν ὁ ἐξάδελφός του Ἀναστάσιος Κουλοχέρης ἀπὸ τοῦ Τουρκολέκα. Διὰ τῶν δύο τούτων καὶ τοῦ μυστικοῦ του συμβούλου Ἀθανασιάδου, ὅστις καὶ ἔγραφε καὶ ἐπολέμει, καὶ ὅστις δὲν ἔλειπεν ἀπὸ αὐτόν, ἐκέρδαινε τὰς νίκας του. Ὁ Νικήτας εἶχε καὶ ἄλλους ἐπισήμους ἄνδρας πλησίον του, ὡς τὸν Δημήτριον Κοντόσταυλον ἀπὸ τὴν Βυτίναν τῆς Καρύταινας, ὅστις εἶχε σπουδάσει εἰς Παρισίους καὶ εἰς Ρωσσίαν καὶ τὸν Γεώργιον Λιούμην Ἀθηναῖον. Ὅλους δὲ τοὺς ἔξωθεν ἐλθόντας καὶ ἐρχομένους, ὁ Κολοκοτρώνης δὲν τοὺς ἤθελε πλησίον του, ὡς ξένους καὶ ἀγνωρίστους, καὶ ὑποπτεύων μήπως δολοφονηθῇ καὶ δὲν ζήσῃ νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του ἐλευθέραν, τοὺς ἔστελλεν εἰς τὸν Νικήταν, καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν στρατηγὸν τοῦτον τρέχοντα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ὅπου ἦτο ἡ ἀνάγκη τῆς πατρίδος. Ὁσάκις ὅμως ὁ θεῖός του Κολοκοτρώνης εἶχεν ἀνάγκην, ὁ Νικήτας εὑρίσκετο ἀμέσως ὑπὸ τὰς διαταγάς του, καὶ ποτὲ δὲν ἐφάνη ἄπιστος πρὸς τὸν θεῖόν του.

Ὁ Κολοκοτρώνης μεγάλως ἔσφαλε, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ συγκροτήσῃ στρατιωτικὰ σώματα ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, διότι αὐτὸς ἐδύνατο εὐκολώτερα νὰ προμηθεύσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ μέσα παρὰ πάντα ἄλλον, καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν Κυβέρνησιν. Ἐὰν ἔπραττε τοῦτο δὲν ἤθελον χαθῇ δωρεὰν τόσοι ἄνθρωποι, χωρὶς νὰ φέρουν κανὲν ἀποτέλεσμα. Ἡ σύστασις καὶ διοργάνωσις τοιούτων σωμάτων ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν δυσκατόρθωτος, τὸ μὲν διότι δὲν ἐγνώριζε ξένας γλώσσας, τὸ δὲ διότι δὲν εἶχε καὶ καιρὸν νὰ ἐνασχολῆται εἰς

τὸ πολυφρόντιστον αὐτὸ ἔργον. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐκατηγορήθη διὰ τοῦτο· τὴν συγκρότησιν ὅμως τοιούτων σωμάτων ἐπεχείρησαν ἄλλοι, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδὲν καλὸν ἐκ τούτου ἐγένετο. Μόνον τὰ πράγματα ἀνακάτωσαν, καὶ δυνατοὶ ἐκ τούτου ἐφάνησαν εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους.

Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης μόνος ἐνήργει ἀδόλως καὶ εἰλικρινῶς εἰς τὴν σύστασιν τοιούτου σώματος, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο τοῦ ἔκαμαν πολλὰς ῥαδιουργίας, καὶ τοῦ ἔφεραν πολλὰ ἐμπόδια οἱ ἀντίπαλοι. Εἰς τὴν σύστασιν τοῦ τακτικοῦ τοῦ ἔλειπαν καὶ τὰ μέσα, καὶ ὅμως ἡ ζύμη αὐτοῦ ἔμεινεν. Ἀλλ' ὁ καλοκάγαθος Ὑψηλάντης ἦτο καὶ ἀτυχὴς ἐξ ἀρχῆς, διότι δὲν ἐπεριστοιχίσθη ἀπὸ ἀνθρώπους πιστούς. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε θέλησιν ἰδίαν καὶ σταθεράν, πολλοὶ πολλὰ ἐπρότειναν σχέδια, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐξετελεῖτο κανέν, ἀλλ' ἔμεναν ὅλα νεκρά. Ἐκτὸς τούτου ἐπεβαρύνετο πολὺ καὶ ἀπὸ τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους ἀλλοεθνεῖς, καὶ ἰδίως τοὺς Γάλλους, οἱ ὁποῖοι μόνον εἰς αὐτὸν εὕρισκον καταφύγιον. Οὗτοι καὶ νοῦν εἶχον καὶ πολλὴν ἐμπειρίαν πολεμικήν, ἀλλὰ δὲν εἶχον οὔτε τὸν χρόνον, οὔτε τὰ μέσα νὰ διοργανώσωσι τακτικὰ σώματα στρατοῦ. Τὰ πολλὰ καὶ διάφορα σχέδια, καὶ αἱ ἀντίθετοι γνῶμαι τῶν ξένων ἀνθρώπων, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συμβούλων, ἔφεραν, φυσικῷ τῷ λόγῳ, τὴν σύγχυσιν εἰς τὸν νοῦν του· ἡ δὲ καθ' ἑκάστην ἀνησυχία καὶ στενοχωρία του τοῦ ἔφαγαν ἐπὶ τέλους καὶ τὴν ζωήν του.

Ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν ὀλίγοι ἀκολούθουν τὸν Κολοκοτρώνην, διότι οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἦσαν εἰς τὰς πολιορκίας τῶν ἐκεῖ φρουρίων. Ἀπὸ τὸ Νεόκαστρον εἶχε τὸν Οἰκονομίδην. Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀνδρούσης εἶχε τὸν

Μῆτρο Πέτροβαν, ὅστις ἐλάμβανε τὰς διαταγάς του καὶ τὰς ἐξετέλει τυφλῶς· ὁ Δημήτριος Παπατζώνης ἦτο πάντοτε μὲ τὸν γαμβρόν του Κανέλλον Δεληγιάννην, καὶ ὑπήκουεν εἰς τὰς διαταγάς του. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀρκαδίας ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε κόμμα δυνατόν, διότι τὸν ἀκολούθησαν ὁ Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης, ὁ Μῆτρος Ἀναστασόπουλος, ὁ Ἀμβρόσιος Φραντζῆς καὶ ὁ Γκρίτσαλης μετὰ τῶν λοιπῶν καπεταναίων τῆς ἐπαρχίας· Μόνος ὁ Παπατζώρης ἦτο ἐναντίος του, καὶ οὐδέποτε ἠθέλησε τὴν φιλίαν τοῦ Κολοκοτρώνη. Ὁ δὲ Νικόλαος Πονηρόπουλος, πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ὤν, εἶχε μικράν τινα συμπάθειαν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις ἐφαίνετο φίλος του, διότι εἶχε στερεὰν τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης θὰ φέρῃ αἴσιον ἀποτέλεσμα. Ὅταν ἔβλεπε τὸν κίνδυνον μέγαν ἐσυντάσσετο φανερὰ μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐβοήθη· ἔλεγε δὲ, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶναι ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης εἶναι ἡ Ἐπανάστασις.

Ἡ Ἐπαρχία τοῦ Πύργου ἡ πλείστη, ἦτο μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἡ δὲ Ἀγουλινίτσα ὁλόκληρος ὁδηγουμένη κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸν Μοσχούλαν.

Ἡ ἐπαρχία τῆς Γαστούνης ἀποκλειστικῶς ἐκινεῖτο κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Γεωργίου Σισίνη, καὶ ἐπειδὴ οὗτος πάντοτε ὑπῆρξε φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη, διὰ τοῦτο καὶ ὅλη ἡ ἐπαρχία ἦτο φίλη του. Ἀλλ' ὁ Σισίνης ἐνασχολεῖτο εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, εἶχε δὲ καὶ ἐσωτερικοὺς περισπασμούς. Οἱ προύχοντες τῶν Πατρῶν, τῶν Καλαβρύτων καὶ τοῦ Αἰγίου ἐπροσπάθησαν νὰ τὸν ἔχουν ὑπὸ τὴν θέλησίν των, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν· ὕλην πολλὴν τοῦ ἐπῆραν, ἀλλ' ὄχι καὶ δύναμιν. Ὁ Σισίνης εἰς

τοὺς κινδύνους ἔδιδε βοήθειαν καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς μας Μεσολογγίτας.

Αἱ εἰρημέναι ἐπαρχίαι τῶν Πατρῶν, Καλαβρύτων, Αἰγίου καὶ Κορίνθου διαρκῶς δὲν ἐβοήθησαν τὸν Κολοκοτρώνην. Οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἀπετέλουν τὸ ἀριστοκρατικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐκεῖθεν ἐξερχόμενον διεδίδετο καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους προσέτι. Ἤθελαν αὐτοὶ νὰ διοικοῦν, καὶ πρὸς τοῦτο εἶχον ὅλα τὰ ὅπλα καὶ τὰ πράγματα εἰς χεῖράς των, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὰ διευθύνουν καλῶς, ἕνεκα τῆς ἀπειρίας καὶ τῆς δυσπιστίας των, καὶ ἡ ἐπανάστασις κατ' ἀρχὰς ἄρχισε νὰ ὀπισθοδρομῇ. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου τὸ κακὸν ἐσταμάτησε, διότι οὗτος, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῇ ἀγαθῇ θελήσει τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη, ἐφρόντισε νὰ συστηθῇ τὸ ἐν Τρικόρφοις στρατόπεδον, καὶ οὕτω τὰ πάντα ἐσώθησαν.

Αἱ ἐπαρχίαι αὗται πρῶται εἰσήγαγον εἰς τὴν ἐπανάστασιν τὸ μίασμα τῆς μισθοφορίας, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, μισθώσαντες οἱ ἄρχοντες αὐτῶν τοὺς Σουλιώτας, καὶ λοιποὺς Ῥουμελιώτας ὡς καὶ ἄλλα διάφορα μαζώματα διὰ νὰ καταβάλωσι τὴν πολυμελῆ οἰκογένειαν τῶν Πετιμεζαίων, καὶ τῶν λοιπῶν καπεταναίων, ὅσοι δὲν ἦσαν μὲ τὸ μέρος των. Ἐτρώγοντο μεταξύ των εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτὰς καὶ οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ στρατιωτικοί, καὶ ἕνεκα τούτων ὅλων ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶχε ποτὲ σωστὴν βοήθειαν παρ' αὐτῶν· ὁ Βασίλειος Πετιμεζᾶς ἐφθόνει τὴν θέσιν τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ δὲν ἤθελε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς διαταγάς του, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εὑρέθη ποτὲ εἰς τοὺς μεγάλους πολέμους τῆς ἐπαναστάσεως. Μόνον φεγγάριά τινα ἐφάνη

φίλος του, όταν δηλ. ὁ Ζαΐμης δὲν ἦτο φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἡ οἰκογένεια αὕτη τῶν Πετιμεζαίων, κατὰ δυστυχίαν, ποτὲ δὲν ὡμονόησεν, ὥστε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν ἀνώτερον καὶ γνωστικώτερον ἐξ αὐτῶν. Ἦσαν πολλοί, καὶ ἕκαστος ἤθελε νὰ ἔχῃ ἰδικήν του σημαίαν. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἀφάνισε τὰς ἐκδουλεύσεις των, καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἀναγνώστη Πετιμεζᾶ, ὅστις διαρκῶς ἔμεινεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου, καὶ ἐφονεύθη ἐκεῖ, καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Πετιμεζᾶ, ὅστις πρῶτος ἐσύστησε στρατόπεδον κατὰ τὴν Κατσάναν, τῶν λοιπῶν οἱ ἀγῶνες ἐχάθησαν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Β. Πετιμεζᾶς ἐφαίνετο ὁ ἀνώτερος τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ἦτο εὐκολογέλαστος, καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ ἐκίνουν τὴν φιλοτιμίαν, λέγοντες πρὸς αὐτόν, ὅτι εἶναι ὁμοιόβαθμος μὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀκολουθῇ, καὶ ἐπίστευε τοῦτο, καὶ δὲν τὸν ἄφησαν νὰ πυκνώσῃ τὴν ὅλην οἰκογένειαν, καὶ νὰ σταθῇ τοὐλάχιστον πιστὴ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην διὰ νὰ ὑπηρετήσουν ὁμοῦ τὴν πατρίδα. Ὅταν τὸ ἐκτελεστικὸν καὶ ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἐζήτησαν εἰς βοήθειαν διὰ νὰ καταβάλλουν τὰς κεφαλὰς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἦσαν ἑνωμένοι μὲ τὸ σύστημα τοῦ Ζαΐμη, καὶ ἐπολέμουν τὴν τότε Διοίκησιν. Ἔπειτα ἀφῆκαν τὸν Ζαΐμην καὶ ἑνώθησαν μὲ τὸ σύστημα τοῦ Κωλέτη διὰ τοὺς μισθούς· ἀνέδειξαν δὲ τοῦτον καὶ παληκάρι εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον πρὸς καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἡ οἰκογένεια ὅμως τῶν Κουμανιωταίων ἐξ ἐναντίας ὑπῆρξεν ἑνωμένη καὶ ἐφάνη πιστὴ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ἂν καὶ στρατιωτικῶς δὲν τὸν ἐβοήθησεν ἕνεκα τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν, πρόθυμος δὲ ἐδείχθη εἰς τὰς

ἀνάγκας τῆς πατρίδος. Ὑπέφερε δὲ καὶ αὐτὴ τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν προὐχόντων.

Ὁ δὲ Παναγιώτης Φωτήλας καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦσαν λίαν ἐνθουσιασμένοι ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως. Οὗτοι ἐσύστησαν στρατόπεδον ἀπὸ ἄνδρας τῆς ἐπαρχίας των, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἀποτέλεσμα, διότι ἀνάγκασε τοὺς Λαλαίους νὰ περισταλῶσιν. Ἔπειτα ὅμως ἐπῆγαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν καὶ ἑνώθησαν μετὰ τῶν ἐκεῖ κοτσαμπάσιδων καὶ ἀρχιερέων.

Ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ Πραστοῦ πάντοτε ἔδειξε προθυμίαν ἄδολον ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ πρώτη οἰκογένεια ἦτο ἡ τῶν Κοντάκιδων, ἡ ὁποία ἑνώθη μετὰ τῶν ἄλλων προκρίτων τοῦ Πάνου Σαριγιάννη, τῶν ἀδελφῶν Ζαφειροπούλων, καὶ τοῦ Καραμάνου, τῶν Τροχαναίων, τοῦ Χατζῆ Παναγιώτη ἀπὸ τὸν Πραστόν, καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἔπηξαν τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων, καὶ ἐδιωργάνισαν τὸ καλούμενον Κελάρι, καθὼς ἀνωτέρω εἴπαμεν, τὸ ὁποῖον παντοῦ ἐπρόφθανε τὰς τροφὰς καὶ διετήρησε τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς. Τὸ Κελάρι τοῦτο ἐδέχετο καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν τροφάς. Οἱ Πραστιῶται ἔστειλαν καὶ σῶμα στρατοῦ εἰς τὴν Μονεμβασίαν, τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ἡ μητρόπολις τῆς Πελοποννήσου Τριπολιτσᾶ δὲν ἐσυμφώνει μὲ τοὺς χωρικούς. Ἡ στρατιωτικὴ δύναμίς της ἦτο εἰς ἄκρον φιλότιμος, καὶ ἔξυπνος, καὶ διεκρίνετο εἰς τοὺς πολέμους. Οἱ κάτοικοι ὅμως αὐτῆς εἶχον τὸ μέγιστον ἐλάττωμα νὰ μὴν πηγαίνουν ὅλοι μαζὺ εἰς τοὺς πολέμους, ἀλλ' ἐδιαιροῦντο εἰς πολλὰ σώματα, καὶ εἰς πολλοὺς ὁπλαρχηγούς, ἂν καὶ ἐδύναντο ν' ἀναδείξωσιν

ἕνα, ἢ δύο ἐμπείρους, π. χ. τὸν Σωτήριον Σαράτζογλουν, τὸν Γεώργιον Διαμαντόπουλον, τοὺς ἀδελφοὺς Πύρλα καὶ ἄλλους, ἀλλὰ δυστυχῶς κανένα δὲν ἀνεγνώριζον· μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἐδέχθησαν τὸν Γεώργιον Σέκερην, ὅστις ἦτο ὁ ἱκανώτερος, ὄχι μόνον τῶν Τριπολιτσιωτῶν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων Πελοποννησίων, διότι ἦτο πεπαιδευμένος, χρηματίσας μαθητὴς τοῦ σοφοῦ Κοραῆ, καὶ γνωρίζων καὶ ξένας γλώσσας. Οἱ Τριπολιτσιῶται ἀκολούθουν ὁτὲ μὲν τὸν ἀρχιμανδρίτην Φλέσαν, ἄλλοτε δὲ τοὺς Μαυρομιχαλαίους, ἄλλοτε τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Δεληγιάννην καὶ τὸν Ζαΐμην, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀνέδειξαν κανένα καλὸν στρατηγόν. Ἡ ὅλη ἐπαρχία ἐδιαιρεῖτο εἰς δύο τμήματα τὸ βόρειον καὶ τὸ μεσημβρινόν. Ἡ Τεγέα εἶχε τοὺς ὁπλαρχηγούς της τὸν Λάμπρον Ῥιζιώτην, τοὺς Σβολαίους τὸν Νικολὸν Μπερτζοβίτην, τὸν Κωνσταντάκον Διαμαντόπουλον ἀπὸ τὰ Ἁγιωργίτικα, τὸν Μπακόπουλον ἀπὸ τὸ Στενό, τὸν Γιαννάκην Ἀποστολόπουλον ἀπὸ τὴν Κερασιὰ καὶ τὸν Σαράντην Παπαδόπουλον ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι. Οὗτοι ἀπετέλουν τὸ μεσημβρινὸν σῶμα. Τὸ δὲ βόρειον οἱ ἑξῆς· ὁ Ἀλέξιος Νικολ. Λεβιδιώτης, ὁ Κολιὸς Μπακόπουλος, ὁ Γεώργιος Λαμπρόπουλος, οἱ Δαραῖοι, ὁ Π. Κοκκώνης ἀπὸ τὸ Πικέρνι, ὁ Κωνσταντῆς Σκοντριάνος ἀπὸ τοῦ Κάψα, ὁ Παπαγεώργης ἀπὸ τὸ Περθόρι, οἱ δύο ἀδελφοὶ Πουρναραῖοι, οἱ Ρεβελιῶται, ὁ Κωνσταντῆς Καρόνης, ὁ Ντελῆ Θανάσης, τὸ περίφημον παληκάρι ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βασίλειον.

Ἡ ἐπαρχία τοῦ Μιστρᾶ, ἦτο μεγάλη καὶ δυνατή, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς ἀτυχής, διότι ἔχασε τὸν ἀξιώτερον καὶ φρονιμώτερον ἀρχηγόν της τὸν Ἀντώνιον Νικο-

λόπουλον, στρατιωτικὸν ἐπίσημον διὰ τὴν καταγωγήν του καὶ τὴν ἐμπειρίαν του. Οὗτος εἶχε τοὺς Μπαρδουνιώτας Τούρκους πολὺ περιστείλει, διότι τὸν ἐφοβοῦντο. Πολλὰ καὶ μεγάλα ἡ ἐπανάστασις ἤλπιζεν ἀπὸ αὐτόν. Ἡ ἐπαρχία αὕτη πολὺ ὠφέλησε τὸν ἀγῶνα κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, διότι διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ τῆς παρακινήσεως τοῦ Π. Κρεβατᾶ, οἱ Μιστριῶται ἔπιασαν τὸ Παληόκαστρον τοῦ Ἄργους, καὶ οὕτω ἔδωκαν καιρὸν νὰ ἔμβουν καὶ ἄλλοι Ἕλληνες μέσα εἰς αὐτό, καὶ νὰ συνέλθωσι καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι τῆς Πελοποννήσου, διὰ τῶν ὁποίων ἔγεινεν ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. Οἱ κοτσαμπάσιδες τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἦσαν καλλίτεροι ὅλων τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, μᾶλλον ἀγαθότεροι καὶ εἰλικρινέστεροι, ἀλλὰ δειλοὶ καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐφαίνοντο, ὅπου ἔμεναν αἱ δυνάμεις των. Ἡ δύναμις τοῦ Κοπανίτσα ἐδυνάμωνε τὸν Κρεβατᾶν· ἀλλ' ὁ Κρεβατᾶς, ὅστις ἦτο ὁ καλλίτερος ὅλων, ὄχι μόνον τῆς ἐπαρχίας Μιστρᾶ, ἀλλὰ καὶ τῆς Πελοποννήσου ἀκόμη, αὐτὸς, ὅστις ἤθελε δοξάσει τὰ ὅπλα, καὶ ἤθελε γεμίσει τὸν τόπον κατορθώματα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ ἐδολοφονήθη ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Γιατρακαίων, ὡς προείπομεν, τὴν ὁποίαν ἡ Πελοπόννησος ὅλη τὴν ἐσιχάθη καὶ τὴν ἀφώρισεν.

Αἱ ἐπαρχίαι Ἄργους καὶ Ναυπλίου καὶ ὁλόκληρος ὁ Κάτω Νεχαγιὲς εἶχον τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου μετὰ τῶνΠοριωτῶν καὶ Αἰγινητῶν, βοηθουμένων καὶ ὑπὸ τῶν Δερβενοχωριτῶν. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη πολὺ ἐχρησίμευσαν, ἔδωκαν δὲ καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς βοήθειαν καὶ εἰς τὴν Ρούμελην. Αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἀνέδειξαν δύο ὁπλαρχηγοὺς

ἰσχυροὺς τὸν Τσώκρην καὶ τὸν Παπᾶ Ἀρσένην, κατόπιν τούτων τὸν Νέζον, τὸν Μαντᾶν, τὸν Κακάνην, τὸν Πάνον Οἰκονόμου καὶ τὸν Λιάταν ἀπὸ τὸ Λιγουργιό· ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ Τσώκρη οἱ λοιποὶ ἐχάθησαν, διότι τοὺς ἔφαγεν ὁ πόλεμος. Κατόπιν ἀνεφάνησαν ὁ Χριστόδουλος Μέξης ἢΠοριώτης καὶ ὁ Νικόλαος Γκίκα Λάμπρου Κρανιδιώτης.

Οἱ ἄρχοντές των ἦσαν ἀδύνατοι καὶ μάλιστα οἱ Μπερουκαῖοι, οἵτινες κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως δειλὰ ἐσυλλογίζοντο νομίζοντες, ὅτι ἡ ἐπανάστασις δὲν θὰ εὐδοκίμει· ἐξ ἐναντίας ὁ Θεόδ. Βλάσης ἦτο πλούσιος, καὶ εἶχεν υἱοὺς πολλούς, φύσει δὲ μαλακός, εἶχε πολὺν ἐνθουσιασμόν, ἀλλ' ἦτο ἄτολμος. Πρῶτος ὅστις ἐσύστησε τὴν καγγελαρίαν τοῦ Ἄργους ἦτο ὁ Σταματέλος Ἀντωνόπουλος, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Νικολάου Σπηλιωτοπούλου, καὶ Ἀθανασίου Καϋμένου ἢ Ἀσημακοπούλου, ἐκίνησαν τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ὀλυμποχωριτῶν, ἐσχημάτισαν σώματα στρατιωτῶν διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ ἐπαρχία τῆς Κορίνθου ἦτο ἡ μᾶλλον ἀδύνατος, διότι ὁ δυνάστης αὐτῆς Κιαμίλμπεης τὴν εἶχε τόσον καταβάλλει, ὥστε δὲν ὡμοίαζε πρὸς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου. Ὁποιοσδήποτε δυνατὸς στρατιωτικὸς ἤθελεν ἔμβαινεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν καὶ τὴν ἔκαμνεν ὅπως ἤθελεν· ὁ Θεοχαράκης Ρέντης εἶχε πολλὴν παιδείαν καὶ πατριωτισμόν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν εὑρέθη ἀφῃρημένος, καὶ μολονότι ἐξελέχθη γερουσιαστὴς καὶ εἰς τὰς δύο Γερουσίας, ὅμως εἰς τὴν μίαν δὲν ἔλαβε μέρος, διότι ἦτο μέλος αὐτῆς καὶ ὁ Γρηγόριος Φλέσας, τὸν ὁποῖον δὲν ἤθελε νὰ βλέπῃ, διότι εἶχε κάψει τὸν πύργον τοῦ Σοφικοῦ. Ὁ γέρων Οἰκονόμος ἀπὸ τοῦ

Γκούρα ἦτο πλούσιος καὶ δυνατὸς καὶ διὰ τῶν υἱῶν του ἔδωκε κατ' ἀρχὰς πολλὴν βοήθειαν εἰς τὸν ἀγῶνα. Οἱ Νοταραῖοι τίποτε δὲν ἔκαμαν, κατ' ἀρχὰς μάλιστα ἐμπόδια ἔφεραν. Ὁ Ἀναγνώστης Οἰκονομόπουλος ἀπὸ τὸν Μεγάλον Ἁγιώργην, αὐτὸς ἐσυνδαύλισε τὴν ἐπανάστασιν κατ' ἀρχάς, καὶ ἐφρόντισε νὰ συστηθῇ ἡ πολιορκία τοῦ φρουρίου. Ἐδέχθη νὰ διευθύνῃ καὶ πολιτικῶς τὴν ἐπαρχίαν ὡς ἔφορος μετὰ πολλῶν ἄλλων.

Τὸ σπίτι τοῦ Οἰκονόμου ἀπὸ τὴν Λαύκαν καὶ αὐτὸ ἐσυνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὡς καὶ ὁ Παπανίκας καὶ ὁ Μοῦλος.

Ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μάνης, ἡ ἐπανάστασις εἶχε μεγάλας ἐλπίδας, διότι τὴν ἐφοβοῦντο οἱ Τοῦρκοι. Οἱ Ἕλληνες κατ' ἀρχὰς εἶχον τόσον θάρρος καὶ πεποίθησιν, ὥστε ἐδόξαζαν, ὅτι ἡ τουφεκιὰ τοῦ Μανιάτη βροντᾷ περισσότερον ἀπὸ τὸ κανόνι. Ἐκτὸς τούτου ἡ Μάνη ἦτο καὶ τὸ ἐλπιζόμενον καταφύγιον ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας.

Οἱ καπεταναῖοι τῆς Μάνης πάντοτε ἐφιλονείκουν διὰ τὸ μπεηλίκι, καὶ ἕνεκα τούτου ἦσαν διῃρημένοι εἰς πολλὰ κόμματα. Εἶχον ὅμως ἑνωθῇ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ παρακινήσεων τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἥτις σκοποῦσα τὴν ἐνοχοποίησιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μπέη καὶ τὴν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ὑπόνοιαν κατ'αὐτοῦ, ἐφρόντισε καὶ ἐφυγάδευσε τοὺς υἱούς του ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον. Εἰς τὴν τοιαύτην δὲ φυγάδευσιν συνήργησεν ἰδίως ὁ Φλέσας.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Μαυρομιχαλαίων εἶχε πολλοὺς ἄνδρας ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ρίζαν. Ἦσαν ὅλοι ἄνδρες τοῦ πολέμου, ἔχοντες στρατιωτικὴν φρόνησιν, φιλοτιμίαν μεγάλην καὶ ἄπειρον πατριωτισμόν. Τὸ ὄνομα τοῦ

Πέτρου Μαυρομιχάλη πολὺ ὠφέλησε τὴν ἐπανάστασιν, διότι πανταχοῦ ἦτο γνωστόν, καὶ ὅλοι ἔλεγαν, ὅτι θὰ ἐξέλθῃ ὁ Μπέης καὶ θὰ φέρῃ χιλιάδες Μανιάτας, καὶ τοιουτοτρόπως οἱ ἐπαναστᾶται ἐλάμβανον θάρρος. Τὸ ὄνομα τοῦ Μπέη ἦτο σεβαστὸν καὶ ἐπιθυμητὸν καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ὅπου ἦτο παρὼν ὁ Μαυρομιχάλης καὶ αὐτὸς ὁ Κολοκοτρώνης ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὰ πρωτεῖα. Ὅταν ἐβγῆκεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὸν ὑπεδέχθησαν ὡς ἡγεμόνα καὶ τοῦ ἀπέδωκαν καὶ τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα. Ἡ ἐπανάστασις τὸν ὕψωσε πολὺ περισσότερον, ἢ ὅσον ἦτο καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Μάνην. Εἰς τὴν θέσιν του ἀφῆκε τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην, τὸν ἐπονομαζόμενον Κατσῆν, διὰ νὰ διοικῇ τὸ ἐν Μάνῃ κόμμα του. Οὗτος εἶχε τὴν ἀδυναμίαν νὰ ὀνομάζεται βασιλεύς· εἶχε μεγάλην τόλμην. Συνεκρότησε δὲ καὶ σύνοδον ἀπὸ ἀρχιερεῖς, οἵτινες ἐχειροτόνησαν ἄλλους τοιούτους. Ἡ πενία των τοὺς ἔκαμεν ἅρπαγας, καὶ ἅρπαζαν τοὺς δημοσίους καρπούς, ὡς καὶ τῶν ἰδιοκτητῶν ἀκόμη, καὶ ἕνεκα τούτου ἐγίνοντο δυσάρεστοι εἰς τοὺς Πελοποννησίους, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐκάλεσαν καταβόθραν, τουτέστιν, ὅτι εἶναι ἀχόρταστοι.

Τὸ ἀντίθετον ἐν Μάνῃ κόμμα τῶν Μαυρομιχαλαίων εἶχε προστάτην τὸν Παναγ. Τρουπάκην ἢ Μούρτζινον, καὶ τὸν υἱόν του Διονύσιον. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως προϊούσης τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ προτοῦ ἁλωθῇ ἡ Τριπολιτσᾶ ἀπέθανεν ὁ Παναγιώτης Τρουπάκης, καὶ ἔκτοτε τὸ κόμμα ἐδιοικοῦσεν ὁ υἱός του. Εἰς τὸ κόμμα τοῦτο ἦσαν ἑνωμένα ὅλα τὰ λοιπὰ καπετανάτα τῆς Μάνης, ἤτοι Τσανετάκιδες, Κουμουνδουράκιδες, Καπετανάκιδες, ὁ Χριστέας καὶ ἄλλοι πολλοί. Τὸ κόμμα τοῦτο ἦτο πολὺ δυνατὸν καὶ εἰς ὅπλα καὶ εἰς χρήματα, καὶ ἦτο καὶ αὐτὸ φιλο-

πόλεμον. Ἐχύθη καὶ αὐτὸ ἔξω καὶ πολὺ θάρρος ἔδωκεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἦτο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην φιλιωμένον ἰσχυρῶς, καὶ πολὺ ἐσυνετέλεσεν εἰς τὸν ἀγῶνα βοηθοῦν τὸν Κολοκοτρώνην διὰ τῆς στρατιωτικῆς του δυνάμεως, ὅστις ἀμέσως ἐφάνη δυνατός, διότι ἐπέτυχεν εἰς τὴν μάχην κατὰ τῶν Τούρκων Φαναριτῶν.

1823

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

'Αναχώρησις λειψάνων στρατοῦ Δράμαλη. — Ρῆξις ἐν Καλάμαις καὶ διάλυσις αὐτῆς ὑπὸ Κολοκοτρώνη — Πολλὰ κακὰ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων ἔπαθον οἱ Ἕλληνες — Ἡ ἐν Ἄστρει Συνέλευσις. — Ἔλευσις 'Οδυσσέως Ανδρούτσου πρὸς ἀντάμωσιν τοῦ Κολοκοτρώνη. — Λῆξις ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως. — 'Οχλαγωγία ἐν Τριπόλει κατὰ τῆς νέας Κυβερνήσεως. — Θάνατος Θ. Νέγρη. — 'Εκστρατεία 'Εκτελεστικοῦ εἰς 'Ανατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ματαίωσις αὐτῆς. — Ρῆξις μεταξὺ Ἀρκαδινῶν καὶ Μιστριωτῶν ἐν Τριπόλει. — Ρῆξις τῶν περὶ τὸν Πλαπούταν καὶ τοὺς Δεληγιανναίους ἐν Δημιτσάνῃ. — 'Αποστολὴ 'Ορλάνδου εἰς Ἀγγλίαν πρὸς διαπραγμάτευσιν δανείου. — Λογομαχία μεταξὺ τῶν βουλευτῶν ἐν Τριπόλει. — Παράδοσις φρουρίου Κορίνθου. — Ὁ Γ. Κουντουριώτης διορίζεται πρόεδρος τοῦ νέου Ἐκτελεστικοῦ. — Ρῆξις ἐμφύλιος ἐν Παλούμπᾳ καὶ ἐν Γαστούνῃ.

Μετὰ τὸ πέσημον τοῦ Ναυπλίου, ὡς ἀνωτέρω ἐδιηγήθημεν, κατὰ τὸν Φεβρουάριον μῆνα τοῦ νέου ἔτους

1823 οἱ Τοῦρκοι τῆς Κορίνθου ὠφεληθέντες ἀπὸ τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας των, διότι οἱ στρατιῶται ἔφυγαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ πάρουν λάφυρα, καὶ διότι ἦτο καὶ βαρὺς ὁ χειμῶνας καὶ ἔμειναν διὰ ταῦτα ἀφύλακτοι, ἔφυγαν ἐξ αὐτῶν ἕως τρεῖς χιλιάδες μὲ τὸν Δελῆ Ἀχμὲτ διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὰς Πάτρας, ἀφοῦ προηγουμένως ἐδυνάμωσαν τὸ φρούριον ἀφήσαντες ἑξακοσίους στρατιώτας μὲ τὸν περίφημον Ἀϐδουλάχμπεην φρούραρχον. Οἱ Τοῦρκοι οὗτοι ἀναχωρήσαντες σκοπὸν εἶχαν νὰ μὴ ἐπιστρέψουν πλέον εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ εἶπαν εἰς τὴν φρουράν, ὅτι διὰ θαλάσσης θὰ τοὺς στείλουν τροφὰς καὶ νὰ ὑποφέρουν ἕως ὅτου φθάσει περισσοτέρα δύναμις τοῦ Σουλτάνου. Πορευόμενοι δὲ κατὰ τὴν παραλίαν ἔφθασαν μέχρι τῆς Ἀκράτας ἀπολέμητοι καὶ μόνον ὁ Χελιώτης, ἀφοῦ εἰδοποίησε τὴν φυγήν των, ἔτρεξε κατόπιν των. Ἡ ἐπαρχία τῶν Καλαϐρύτων ἔτυχε τότε νὰ ἦναι εἰς διένεξιν, ἥτις ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ τῶν κλεφτοκαπεταναίων Πετιμεζαίων καὶ λοιπῶν, ἐκτὸς τοῦ Σολιώτη, διότι οὗτος ἦτο πάντοτε μὲ τοὺς ἄρχοντας. Οἱ δὲ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ Ἀνδρέας Λόντος ἔλειπαν εἰς τὸ Μεσολόγγι. Κατὰ σύμπτωσιν δὲ τότε εὑρέθησαν ὅλοι εἰς τὰ Χάσια καὶ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἀνοίξουν πόλεμον μεταξύ των, ὅταν ἦλθεν ἡ εἴδησις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔρχονται διὰ νὰ περάσουν εἰς τὴν Βοστίτσαν. Τότε ἀμέσως καὶ τὰ δύο κόμματα ἐλησμόνησαν τὴν ἔχθραν των καὶ ἐξεκίνησαν ὡς ἦσαν ὅλοι μαζύ, ἐκατέϐησαν καὶ ἐϐγῆκαν ἔμπροσθεν τῶν Τούρκων, καὶ εὐθὺς ἔπιασαν τὰς θέσεις· καὶ τὸ μὲν μέρος τὸ ἔμπροσθεν τὸ ὀνομαζόμενον Βουνὸν κατὰ τὸν μῦλον τοῦ Δ. Ζαΐμη ἔπιασαν οἱ καπεταναῖοι, οἱ δὲ πρόκριτοι μὲ τοὺς ἰδικούς των στρατιώτας ἔπιασαν τὸ μέρος τὸ ὄπισθεν,

καὶ ἔστειλαν τὸν Σολιώτην καὶ ἔπιασε τὴν γράναν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀνοιχθῇ πρότερον διὰ νὰ φυτευθῇ ἀμπέλιον, διότι ἐκεῖθεν ἔμελλαν νὰ περάσουν οἱ Τοῦρκοι, μὴ ὑπάρχοντος ἄλλου κανενὸς πόρου. Οἱ δὲ Τοῦρκοι κατ᾽ ἀρχὰς ἐπῆγαν νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἐκράτει ὁ Σολιώτης, καὶ ἀφοῦ ἐπολέμησαν πολλὴν ὥραν καὶ ἐσκοτώθησαν πολλοὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ περάσουν, καὶ ἀπελπισθέντες ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτήν, ἔστρεψαν ἔπειτα καὶ ἐπῆγαν νὰ κτυπήσουν τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ χάνι τοῦ Ζαΐμη, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ πάλιν ἐπολεμήθησαν καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ περάσουν. Τότε πλέον ὥρμησαν κατὰ τὸν Ξερόκαμπον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐπίσης τοὺς ἐπολέμησεν ὁ Παπαγιώργης ἀπὸ τὴν Περιστέραν καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐσκότωσαν τρεῖς σημαιαφόρους (μπαϊρακταραίους) Τούρκους καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως οἱ Τοῦρκοι ἀπελπισθέντες ἐτραβήχθησαν ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ ἐτοποθετήθησαν κατὰ τὸν αἰγιαλόν. Κατόπιν δὲ ἦλθαν ἐκεῖ οἱ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ Ἀνδρέας Λόντος ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, οἱ πατέρες τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, καὶ πολλοὶ ἄλλοι παληκαράδες. Ἐκεῖ δὲ πάλιν ἐφάνη ἡ ἀνδρία τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων καὶ Βοστίτσας. Μετὰ τούτους ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου μὲ ἑκατὸν πενῆντα καὶ περισσοτέρους στρατιώτας. Οἱ Τοῦρκοι στενοχωρηθέντες ἤθελαν νὰ συμφωνήσουν μὲ τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ ἔβγουν ἐκεῖθεν, ἀλλ᾽ ἐφοβοῦντο διὰ τὴν διχόνοιαν τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ μὲν ἄρχοντες ἤθελαν νὰ προσκυνήσουν οἱ Τοῦρκοι εἰς αὐτούς, οἱ δὲ κλεφτοκαπεταναῖοι Πετιμεζαῖοι ἐξ ἐναντίας ἤθελαν νὰ ὑπάγουν εἰς αὐτούς. Ἐν τούτοις μερικοὶ Βούλγαροι καὶ ἕνας Μπουλούκμπασης ἐβγῆκαν εἰς τοὺς Πετιμεζαίους

Βασίλην καὶ Κωνσταντῆν, οἱ δὲ ἄλλοι ἔμεναν εἰς τὴν θέσιν των ζητοῦντες τὸν 'Οδυσσέα 'Ανδρούτσου, ὅστις τότε ἤρχετο εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους, καὶ ἠθέλησε νὰ εὐκολύνῃ τὸ προσκύνημα, διότι οἱ Μωραῖται ἐτρώγοντο, τὸ δὲ ὄνομά του ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Τουρκαλβανούς. 'Αλλ' ὁ στρατηγὸς Λόντος ἐπαρήγγειλε τοῦ Δελῆ 'Αχμὲτ νὰ μὴ παραδοθῇ εἰς τὸν 'Οδυσσέα, διότι τοῦτο θὰ κακοφανῇ εἰς τοὺς Μωραΐτας καὶ θὰ τοὺς κόψουν ὅλους. Ταῦτα δὲ βλέποντες οἱ Τοῦρκοι ὡρκίσθησαν ὅλοι μεταξύ των νὰ μὴν παραδοθοῦν ζωντανοὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὅποιος ἐξ αὐτῶν εἴπει νὰ παραδοθοῦν νὰ τὸν σκοτώνουν ἀκρίτως. Δύο δὲ μόνον μπέηδες 'Αλβανοί, ὁ ἕνας ἐκ τῶν ὁποίων ὠνομάζετο Λιψίτσας καὶ ἄλλοι ἀκόμη, φίλοι τοῦ 'Οδυσσέως ἐπαραδόθησαν εἰς τοῦτον, φυγόντες κρυφίως καὶ διὰ νυκτὸς ἀπὸ τὸ στρατόπεδον. Τούτους τοὺς δύο μπέηδες τοὺς ἐπῆρε μαζύ του καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους. Τοιουτοτρόπως οἱ Τοῦρκοι ἔμειναν εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν πολιορκούμενοι κοντὰ δύο μῆνας, ἔφαγαν ὅσας τροφὰς εἶχαν μαζύ των καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογά των ἀκόμη, ἐξερρίζωσαν ὅλαις τῆς σταφίδαις, τῆς ἐλιαῖς καὶ ὅ,τι ἄλλο δένδρον ἦτο ἐκεῖ διὰ φωτιάν, καὶ ὑπέφεραν τὸν χειμῶνα καὶ τὴν στέρησιν ὅλων τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δὲ σῶμα αὐτὸ τῶν Τούρκων ἦτο, ὡς ἔλεγαν, ἕως τρεῖς χιλιάδες καβαλαραῖοι καὶ πεζοί, καὶ διοικητὴς αὐτοῦ ἦτο ὁ Δελῆ 'Αχμέτ. Ἔμειναν δὲ ἐκεῖ ἕως ὅτου ἦλθαν τὰ καράβια τὰ ἰδικά των, καὶ ἄλλα ἀπὸ τὰς Πάτρας μὲ σημαίαν 'Αγγλικὴν καὶ τοὺς ἐπῆραν μὲ πόλεμον, διότι ὅταν ἐ μ β α ρ κ α ρ ί ζ ο ν τ ο, τὰ καράβια ἐκτυ-

ποῦσαν μὲ τὰ κανόνιά των τοὺς Ἕλληνας, καὶ οὗτοι πάλιν ἐκτύπων τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι πολλὰ κακὰ ἔπαθον κατὰ τὸ ἐμβαρκάρισμα, διότι ὁ τόπος ἐκεῖ δὲν ἔχει λιμένα, καὶ ἡ θάλασσα ἐφούσκονε καὶ δὲν ἄφινε τῆς βάρκαις νὰ ζυγώσουν, καὶ ἕνεκα τούτου πολλοὶ ἐπνίγησαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ πολλοὶ ἐπίσης ἐσκοτώθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ὥστε μόλις ἐδυνήθη νὰ σωθῇ ὁ ἀρχηγός των Δελῆ Ἀχμὲτ καὶ ἕως χίλιοι ὀκτακόσιοι μόνον Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀδύνατοι, τραυματισμένοι, καὶ τόσον πεινασμένοι, ὥστε ὅταν ηὗραν τροφὴν ἔφαγαν περισσήν, ἡ ὁποία τοὺς ἐπλάκωσε τὸν στόμαχον καὶ ἀπέθανον ἐκ τούτου οἱ περισσότεροι τῶν διασωθέντων εἰς τὸ Ρίον (καστέλι) τῶν Πατρῶν. Ταῦτα ἐμάθαμεν ὕστερον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους Τούρκους καὶ ἀπὸ Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν μὲ τοὺς Τούρκους.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία διέταξε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ διορίσῃ φρούραρχον εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ν' ἀναβῇ εἰς Τριπολιτσᾶν, ὅστις διώρισε τοιοῦτον τὸν Δ. Πλαπούταν. Ἡ Γερουσία τότε ἐφρόντισε νὰ κτίσῃ πύργους εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια τῆς Κορίνθου διὰ νὰ ἐμποδίζεται τὸ ἔμβασμα τῶν Τούρκων διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι αὐτοὶ πρότερον ἤρχοντο εὔκολα καὶ ἀνενόχλητοι. Ἐξέδωκε δὲ προσέτι καὶ διαταγὰς διὰ νὰ συναχθοῦν οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους εἰς τὴν δευτέραν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἡ οἰκογένεια τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἐγένετο ὁ γάμος τοῦ υἱοῦ του Πάνου μετὰ τῆς Ἑλένης θυγατρὸς τῆς Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας ἀπὸ τὴν νῆσον Σπέτσαις.

Μετὰ ταῦτα ἐμάθαμεν, ὅτι εἰς τὰς Καλάμας ἐγένετο ρῆξις μεταξὺ τῶν δύο οἰκογενειῶν τῆς Μάνης τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ Δ. Μούρτσινου, καὶ ἐσυνάχθησαν ἐκεῖ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη πολλοὶ Μανιᾶται, καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος μὴ λαφυραγωγήσουν ὄχι μόνον τὰς Καλάμας, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν Μεσσηνίαν. Τότε ἡ Γερουσία, ἡ ὁποία ἐκυβέρνα ἀκόμη τὰ πράγματα μέχρι τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄστρους, διὰ νὰ προλάβῃ τὰ ἐνδεχόμενα κακά, διέταξε τὸν ἀρχιστράτηγόν της Θ. Κολοκοτρώνην νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν διαφοράν, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου ἔφθασεν εἰς Καλάμας. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως μαθόντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐξῆλθον μετὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν προκρίτων εἰς τὸν ποταμὸν Ξηριὰν καὶ προϋπάντησαν αὐτὸν μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ τὸν ἐσυνώδευσαν μέχρι τοῦ καταλύματός του. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖ ἐσυναθροίσθησαν πολλὰ Πελοποννησιακὰ στρατεύματα, τὰ Μανιάτικα, καθὼς εἶδαν τόσην δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔστειλεν ἡ Γερουσία, ὑπάκουσαν καὶ διελύθησαν εἰς τὰ ἴδια. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς ἔμεινεν εἰς Καλάμας ὀλίγας ἡμέρας, ἐσυμβίβασε τὰ διαμαχόμενα μέρη, καὶ ἐσυμβούλευσε τοὺς καπεταναίους τῆς Μάνης νὰ ἀφήσουν τὰς παλαιὰς ἕξεις των καὶ νὰ μὴν ἀλληλομαχοῦν. Ὁ Π. Μαυρομιχάλης τότε ἔλειπε εἰς τὸ Μεσολόγγι μετὰ πολλῶν ἄλλων Πελοποννησίων πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, διότι ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ οἱ καπεταναῖοι τοῦ συστήματός του ἔδωκαν τὸν λόγον τῆς τιμῆς των, ὅτι θέλουν τὴν ἕνωσιν τῶν ὅπλων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Μάνης, καὶ ὅτι ἀρχηγοὶ τούτων νὰ ἦναι ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ἐσυμφώνησαν δὲ προσέτι νὰ ζητήσουν καὶ

τὰ δικαιώματά των ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν. Ἡ συμφωνία ὅμως αὕτη δὲν διήρκεσε πολὺν χρόνον, διότι οἱ πολιτικοὶ οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἰδίως οἱ Πελοποννήσιοι ἑνώθησαν μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅστις εἰς τὸ Μεσολόγγι ηὗρε κατάλληλον τὸν καιρὸν καὶ ἐνήργησεν, ὅπως ἤθελεν. Ἀφοῦ πρῶτον ἔκαμε τὸν Βαρνακιώτην Τουρκόφρονα, τὸν ἐκαταδίωξεν ἔκαυσεν ἀκόμη καὶ τὰ σπίτιά του, ἐκατώρθωσεν ἔπειτα νὰ πείσῃ τοὺς κλεφτοκαπεταναίους συντρόφους του νὰ τὸν καταστρέψουν, καὶ ἡ διαίρεσις αὐτὴ ἐπέτυχε. Κατώρθωσε προσέτι νὰ διορίσῃ καὶ στρατηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τὸν Μάρκον Βότσαρην. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ Μεσολόγγι τότε εὑρίσκοντο καὶ οἱ προὔχοντες τῆς Πελοποννήσου, ὁ Π. Μαυρομιχάλης, Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης, περάσαντες ἐκεῖ μετὰ στρατοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου, ὡς εἴρηται, ὁ Μαυροκορδάτος παρέσυρε καὶ τούτους εἰς τὰς θελήσεις του. Οἱ δύο τελευταῖοι μάλιστα Λόντος καὶ Δεληγιάννης ἐκεῖ ἐφιλιώθησαν ἐπειδὴ παλαιόθεν ἦσαν ἐχθροί, διότι ἀμοιβαίως ὁ ἕνας ἐσκότωσε τὸν πατέρα τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐσυμφώνησαν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δ. Ὑψηλάντη καὶ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ μεθ᾽ ὅρκου ὁ Μαυροκορδάτος τοὺς ἐπῆρεν εἰς τὸ κόμμα του καὶ ἐθεμελίωσε τοὺς σκοπούς του ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου μὲ τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ὁ δὲ Π. Μαυρομιχάλης, ἂν καὶ εἶχε προηγουμένως συμφωνήσει μὲ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ἦναι ὑπερασπισταὶ τῶν ὅπλων, ὅμως ἐλησμόνησε τὴν συμφωνίαν του.

Τοιουτοτρόπως ὅλοι αὐτοὶ παρεδέχθησαν τὸν Μαυροκορδάτον ὡς ἀρχηγὸν διὰ νὰ τοὺς διευθύνῃ, καὶ ἔστειλεν αὐτοὺς πρῶτα εἰς τὴν Πελοπόννησον νὰ ἑτοιμάσουν τὸν

δρόμον τοῦ μέλλοντος σκοποῦ του, αὐτὸς δὲ ἔπειτα ἔτρεξεν εἰς τὰ Σάλωνα νὰ συγκαλέσῃ συνέλευσιν καὶ οὕτω νὰ δέσῃ καὶ ἐκείνους εἰς τὰς θελήσεις του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπέτυχε κόμμα μεγάλον καὶ ἰσχυρόν, ἀπὸ τὸν κύκλον τοῦ ὁποίου ἔδγαλεν ἔξω τὸν Ὑψηλάντην, τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρούτσου, διότι τοὺς ἀντιπάλους του τούτους δὲν ἐδυνήθη νὰ τοὺς κηρύξῃ Τουρκόφρονας. Ἀπὸ δὲ τὰ Σάλωνα ὕστερον ἦλθεν εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους, τὴν ὁποίαν ἐδιεύθυνεν. Ἕνεκα τούτων ἔκτοτε ἔγεινεν ἡ ἀρχὴ τῆς διαιρέσεως, καὶ ἐνισχύθη ἡ συνωμοσία τῶν Κοτσαμπάσιδων κατὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντη, τοῦ Κολοκοτρώνη, Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, Δ. Μούρτσινου καὶ λοιπῶν. Εἶχαν σκοπὸν νὰ καταλάδουν τὸ Ναύπλιον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Κολοκοτρώνη, νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὴν ἀρχιστρατηγίαν, νὰ καταλύσουν τὴν Γερουσίαν τῆς Πελοποννήσου, ὡς καὶ τὰς δύο Διοικήσεις τῆς Στερεᾶς, τὴν Γερουσίαν δηλαδὴ καὶ τὸν Ἄρειον Πάγον.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἴσον αἴσθημα διὰ τὴν ἐλευθερίαν ὑπερασπιζόμενοι τὴν πατρίδα των, ἐκαταφρόνουν τὸν θάνατον, καὶ πεῖσμα μεγάλον εἶχαν νὰ νικοῦν τοὺς ἐχθρούς των· τοῦτο ὅμως ἐγίνετο ἐν καιρῷ τῆς καθαρᾶς δημοκρατίας· ἀλλ' ἅμα ὕστερα εἰσεχώρησεν ἡ ἀριστοκρατία, αὐτὴ ἐνόθευσε τὴν Διοίκησιν, αὔξησε τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἀτόμων, ἔφερε τὴν ἐσωτερικὴν ἀσυμφωνίαν καὶ ἐπὶ τέλους τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Τὸ πνεῦμα δὲ ἐκεῖνο τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς τοὺς ἐκίνησε ν' ἀποτινάξουν τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν ἐλαττώθη, ἐπεθύμουν συχνὰ νὰ ἀλάσσουν πρόσωπα, καὶ δὲν εὐχαριστοῦντο διαρκῶς εἰς

κανένα νὰ διοικήσῃ τὸ ἔθνος μονίμως, ἐδιαιρέθησαν εἰς κόμματα, καὶ οἱ μὲν ἔλεγαν, ὅτι ὁ δεῖνα εἶναι καταλληλότερος τοῦ ἄλλου νὰ μᾶς διοικήσῃ, τὸ ἄλλο πάλιν κόμμα ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ θέλησις τοῦ δεῖνος πρέπει νὰ γείνῃ, καὶ εἰς αὐτὸν ἐπείθοντο, καὶ τοιουτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐταπεινώθη τὸ αἴσθημα τῆς τόσον ποθητῆς ἐλευθερίας μας. Ἡ δὲ Διοίκησις τοῦ 1822 καὶ αἱ Γερουσίαι τῶν τμημάτων δυστυχῶς εὑρέθησαν ἄπειροι νὰ διοικήσουν τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἔφεραν τὴν διχόνοιαν, ὡς ἐφανερώθη ἔπειτα. Ἡ δὲ ἀρχὴ τῶν διαιρέσεων ὑπῆρξαν οἱ ἄνθρωποι οἱ ἔξωθεν ἐλθόντες εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Αὐτοὶ ἐγνώριζαν περισσότερον τῶν ἄλλων τὸν κίνδυνον, διότι ἔζων εἰς πλατύτερον ὁρίζοντα καὶ πλησίον τοῦ Σουλτάνου, ἐσυναναστρέφοντο μετὰ τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἐγνώριζαν γράμματα ἂν καὶ ὄχι περισσότερα τῶν ἐντοπίων· ἦσαν ἐξησκημένοι εἰς τὰ πολιτικά, καὶ ὡμίλουν καὶ ἄλλας γλώσσας. Ὁ σκοπὸς καὶ αὐτῶν ἦτο σχεδὸν πατριωτικός, ἔλεγαν, παρεκίνουν, ἐκινδύνευαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν σκοτωμὸν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τὸ κακὸν ἦτο, ὅτι ἐβιάσθησαν καὶ ἐδιαιρέθησαν μεταξύ των, παρέσυραν δὲ δυστυχῶς καὶ τοὺς ἐντοπίους εἰς τὴν διαίρεσίν των, διότι κάθε ἕνας ἤθελε νὰ ἄρχῃ καὶ τοιουτοτρόπως ἐσχημάτισαν κατ' ἀρχὰς κόμματα εἰς κάθε τμῆμα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὁ καθένας ἐπῆρεν εἰς τὸ μέρος του τοὺς δυνατοὺς ἐντοπίους Ἕλληνας, οἵτινες ἐπροσκολλήθησαν, ἐσυνεδέθησαν καὶ ἐσυμφώνησαν ν' ἀποβάλλουν τοὺς κλεφτοκαπεταναίους ἀπὸ τὰ πράγματα, καὶ νὰ τοὺς πάρουν τὰ ὅπλα κατὰ τὴν συμβουλὴν τῶν κομματαρχῶν. Ἀλλ' οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι εἶχαν στερεώσει τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην τοῦ λαοῦ, διότι ἐπήγαιναν μαζὺ μὲ αὐτὸν εἰς τοὺς πολέμους, οἱ δὲ

ἄλλοι τοὺς ἔστελλαν νὰ σκοτωθοῦν, καὶ τοὺς ἐζήτουν ἀκόμη καὶ τὰ ἔξοδα καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη τοῦ πολέμου καὶ τῆς διοικήσεως, διότι ὅλα τότε ἐδίδοντο ἀπὸ τὸν λαόν. Καὶ οἱ μὲν λαοὶ ἐγνώριζαν, ὅτι εἶχαν τὴν δύναμιν, ἀλλὰ δὲν εἶχαν τὴν ἱκανότητα νὰ κινήσουν τὴν μηχανὴν τὴν διοικητικήν, διὰ τοῦτο ἐμοιράσθησαν καὶ αὐτοί, ὅπως ὁ στοχασμός του ἔφερε τὸν καθένα· ὁ μὲν δηλαδὴ ἔλεγεν, ὅτι οἱ ἄρχοντες μᾶς ἐδιοίκησαν τόσον καιρόν, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοὶ γνωρίζουν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἀγραμμάτους κλέφτας νὰ διοικήσουν τὰ πράγματα· ἄλλοι πάλιν ἔλεγαν, ὅτι διὰ νὰ σκοτωθοῦν οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἦναι ἀρχηγοὶ τῶν ὅπλων οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι, διότι αὐτοὶ γνωρίζουν νὰ πολεμοῦν, καὶ εἶναι οἱ φυσικοὶ ἐχθροὶ τῶν Τούρκων.

Ἐπαρουσιάσθη δὲ συνάμα εἰς τὸ μέσον καὶ ὁ λογιωτατισμός· ἡ νέα αὕτη τάξις ἔξωθεν ἐρχομένη, καὶ ἐπαγγελλομένη, ὅτι γνωρίζει τὰ γράμματα καὶ ξένας γλώσσας, ὡς καὶ τὴν πολιτικήν, ἐσύγκειτο ἀπὸ διδασκάλους τῶν σπιτιῶν τῶν ὁμογενῶν μας. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ γνώμη δὲν ἦτο σύμφωνος, καὶ κατ' ἀνάγκην καὶ αὐτοὶ ἄρχισαν νὰ ἐξυμνοῦν διὰ τῶν ἐφημερίδων των τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα, καὶ νὰ ἐρεθίζουν τὴν φιλοτιμίαν των· ἄλλοτε δὲ πάλιν ἐκατηγόρουν τὰς πράξεις των, καὶ ταῦτα ἐδημοσιεύοντο διὰ τῶν ἐφημερίδων διὰ νὰ παραδειγματίζουν τὰ κακά, ἀλλὰ τοιουτοτρόπως ἐρέθισαν τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, ἀντὶ δὲ νὰ ὠφελήσουν μᾶλλον ἔβλαψαν, διότι αὔξησαν τὰ ἀνθρώπινα πάθη, καὶ τὰς ἰδίας φιλοτιμίας καὶ τοιουτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ Ἕλληνες ἔγειναν ὅλοι ἰσοκέφαλοι, διεδόθη εἰς τοὺς μικροτέρους καπεταναίους ὁ κομματισμός,

καὶ οἱ μεγάλοι ἄρχισαν νὰ ἀδυνατοῦν, διότι οἱ λοιποὶ ἔτρεχαν πλέον χωρὶς χαλινὸν καὶ κανένα δὲν ἐσέβοντο. Ἕνεκα δὲ τούτων οἱ κομματάρχαι ἐβιάσθησαν νὰ ἔβγουν ἔξω καὶ μυριοτρόπως ἐπροσπάθησαν νὰ ἑλκύσουν τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ νὰ κάμουν τὸν ἑαυτόν των φοβερὸν καὶ σεβαστόν. Ὑπεσχέθησαν ὑποσχέσεις ψευδεῖς, ἐπαρουσίασαν τὰς ὠφελείας, ἔβγαλαν τοὺς μισθοὺς καὶ τοὺς βαθμούς, ἐσηκομυάλησαν τὸν τυχόντα· ἐμεταχειρίσθησαν τὰ κοινὰ πρὸς ἰδίαν των χρῆσιν, ὑποσχόμενοι ταῦτα εἰς τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ μεγάλη σπατάλη ἔγεινε τοῦ δημοσίου πλούτου. Ἔλεγαν π. χ. «ἔλα μαζύ μου, καὶ ἐγὼ θὰ σὲ κάμω εὐτυχῆ καὶ καλλίτερον ἀπὸ τὸν δεῖνα καπετάνιον· εἶσαι καλὸς καπετάνιος τοῦ χωριοῦ σου ἐσὺ καὶ τῆς ἐπαρχίας σου ἀκόμη· μὴν πηγαίνῃς μὲ αὐτὸν διὰ νὰ μείνῃ μόνος του καὶ τότε πλέον δὲν τὸν ἀκούει κανείς.»

Οὕτως ἔφθασαν τὰ πράγματα ἐσωτερικῶς. Τὸ κακὸν ὅμως δὲν ἐπεριωρίσθη ἕως ἐδῶ. Τινὲς θέλοντες νὰ φανοῦν ἀνώτεροι τῶν ἄλλων ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐξωτερικὴν βοήθειαν, ὑποσχόμενοι εἰς τοὺς ξένους τὴν χαμερπῆ των ὑπόκλισιν, ἀρκεῖ νὰ ἐδίδετο εἰς αὐτοὺς δύναμις ἠθικὴ καὶ ὑλική, σκοπὸν ἔχοντες, βοηθούμενοι ἐκεῖθεν, νὰ καταβάλουσι τοὺς νομιζομένους ἐχθρούς των, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐμπόδιζαν εἰς τὰ σχέδιά των.

Τοιουτοτρόπως δὲ ὅλα αὐτὰ τὰ κόμματα ἐπολέμουν τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐμοίρασαν εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴν ἐμπορῇ νὰ ἐνεργῇ. Ἐνεκρώθησαν τὰ ἐθνικὰ ὄργανα. Ἐφανερώθη ἕνα σύστημα, τὸ ὁποῖον ἀγαποῦσε τὴν ὕλην, διότι ἦτο ἀναθρεμμένον εἰς τόπον ὀλέθριον ὡς πρὸς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν

Ἑλλήνων. Δυστυχῶς ὅμως οἱ Ἕλληνες τὸ σύστημα τοῦτο τὸ ἤθελαν, καὶ τὸ ἔφεραν, καὶ διὰ τοῦτο ἐδυνήθησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ διοικητικὰ πράγματα τοῦ τόπου ὅλοι, ὅσοι δελεασθέντες ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ τῆς Ἠπείρου ὑπηρέτησαν καὶ ἐμιμήθησαν τὸ σύστημα αὐτῆς, καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα τὸ ἔβαλαν εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐπλάκωσαν τὰ ἄλλα συστήματα. Τοῦτο τὸ σύστημα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐβοηθεῖτο ἀπὸ τοὺς Γάλλους, καὶ ἐκεῖθεν ἐλάμβανε τὰ σχέδιά του. Δὲν εἶχεν ὅμως κανέν, οὔτε ἱερόν, οὔτε ὅσιον· καταχρασταὶ καὶ ἅρπαγες ἦσαν οἱ ἀποτελοῦντες αὐτό, πολλοὶ δὲ ἄλλοι ἀσπάσθησαν καὶ ἑνώθησαν μὲ αὐτό. Ἐμπόριον ἔκαμαν τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, διότι ἐμισθόνοντο καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς Τούρκους ἀκόμη, καὶ ἤρχοντο καὶ ἐπολέμουν τοὺς Ἕλληνας. Πόσους χριστιανοὺς προσκυνοῦντας ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τοὺς Τούρκους, εἶχεν ὁ Κεχαγιᾶς, καὶ ἄλλοι ἀλλοῦ, καθὼς καὶ ὁ Δράμαλης! Αὐτοὶ ὅλοι ἔπειτα ἐσυνδαύλισαν, ἔλαβαν μέρος καὶ ἐμψύχωσαν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔγειναν ὅλα τὰ κακά, ὅσα ἐπάθαμεν. Πῶς δὲ ἐσώθημεν εἶναι θαῦμα. Ἀλλὰ τοῦτο χρεωστεῖται εἰς τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῶν Πελοποννησίων, καὶ εἰς τὸ ἔθνος τὸ Ἀγγλικόν, τὸ ὁποῖον πρῶτον ἀνεγνώρισε τὴν Ἑλλάδα ὡς ἔθνος καὶ δὲν ἐχάθημεν.

Τὸ σύστημα λοιπὸν τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα μετεποίησεν ἄλλως πως τὴν φατρίαν των. Ἀφοῦ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὸν σκοπόν των ἔφυγαν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην κατὰ τὸ 1822, καὶ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἑρμιόνην, ὅπου ἐξέλεξαν πρόεδρον τῆς Βουλῆς τὸν Βασίλειον

Βουδούρην ἀντὶ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη. Ἔπειτα ἄρχισαν νὰ ἐκδίδουν πιστοποιητικὰ καὶ νὰ βαθμολογοῦνται, διότι εἶχε λήξει ἡ προθεσμία τῆς Διοικήσεως. Τὰ πιστοποιητικὰ ταῦτα ἔδωκαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, τὸν Θ. Νέγρην καὶ ἄλλους πολλοὺς φίλους των. Μεγάλη δὲ ἦτο ἡ πρόνοια εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Φαναριωτῶν διὰ τὸν ἑαυτόν των. Αὐτοὶ καὶ εἰς τὰς πλέον κινδυνώδεις περιστάσεις περὶ τοῦ συμφέροντός των ἐπρόβλεπαν, διότι τότε εἶχαν πείσει τὰ νομοθετικὰ καὶ διοικητικὰ σώματα νὰ δώσωσι πρὸς αὐτοὺς τὰ εἰρημένα πιστοποιητικὰ ἔγγραφα τῶν ἐκδουλεύσεών των, βεβαιοῦντα, ὅτι αὐτοὶ τὸ πᾶν ἔκαμαν, καὶ ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ προσέτι ἐπεκύρωσαν καὶ τοὺς τίτλους των τοὺς πριγκηπικούς, καὶ ἄλλους τοιούτους. Ἐβαθμολόγησαν πρὸς τούτοις καὶ ἐκ τῶν μὴ ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν πολλούς, καὶ ἄλλους ἐλθόντας εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τύχην. Ἔδωκαν στρατηγείας εἰς τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, εἰς τοὺς Γιατρακαίους τοὺς Πετιμεζαίους καί τινας ἄλλους. Ἀφώρισαν ὡς προδότην τὸν Βαρνακιώτην, καὶ ἀνέδειξαν στρατηγὸν τὸν Μάρκον Βότσαρην. Οἱ τοιοῦτοι στρατηγοὶ οὔτε χρόνον, οὔτε ὑπηρεσίαν ἀρκοῦσαν εἰς τὸ Ἔθνος εἶχαν διὰ ν' ἀποκτήσουν τοιοῦτον μέγα ἀξίωμα. Ἐξέδιδαν ἔγγραφα διορισμῶν, τὰ ὁποῖα ἔγραφαν μὲ λέξεις παλαιὰς καὶ ἀφυσίκους, διὰ τῶν ὁποίων ἀποκτοῦσαν δικαιώματα καὶ τίτλους πριγκήπων, καὶ ἄλλους ἀγνώστους ἀρχαίων οἰκογενειῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Τὰ τοιαῦτα ἐπίθετα καὶ τοὺς τίτλους πρῶτον μὲν τὰ ἔδωκαν εἰς τὸν ἑαυτόν των, ἔπειτα διὰ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν κολάκων των τὰ διέδοσαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Διὰ τῶν τοιούτων ψευδῶν ἀξιωμάτων καὶ ἀγυρτιῶν ἐθάμβωσαν τὸν τόπον,

καὶ ἐφάνησαν μεγάλοι. Εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους ἐσυνάχθησαν ὅλοι αὐτοὶ ἐκεῖ, καὶ ἀνέπτυξαν πάντα δόλον, πᾶσαν ἀπάτην καὶ πᾶσαν ῥᾳδιουργίαν περὶ τοῦ ποῖος ἐξ αὐτῶν νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν ἄλλον. Πρὶν τούτων ὅλων ἐν τοῖς πράγμασιν ἦσαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου, διότι αὐτοὶ διετήρουν τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἔθνους, αὐτοὶ κατέβαλλαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν των, αὐτοὶ ἐπλήρωναν τοὺς ναυτικοὺς καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς τῆς ξηρᾶς. Ἀλλά, δυστυχῶς, δὲν ἐννόησαν τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ἀπιστίαν τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων, ἥτις τοὺς ὤθησεν εἰς πολλὰ λάθη καὶ σφάλματα, διότι ἀφῆκαν τὰ πάντα εἰς αὐτούς, καὶ ἀπεμακρύνθησαν τῶν πραγμάτων σκοποῦντες μόνον νὰ θεραπεύσουν τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, Δ. Ὑψηλάντη καὶ τῶν λεγομένων κλεφτοκαπεταναίων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν δύο εἰδῶν συστήματα ὑπῆρχαν, καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον ἀνῆκον οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐφιλοτιμοῦντο περὶ τοῦ ποῖος νὰ φανῇ ἱκανώτερος τοῦ ἄλλου εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν οἱ φροντίζοντες πάντοτε νὰ ἄρχουν, νὰ συναθροίζουν τὰ εἰσοδήματα διὰ τὸν ἑαυτόν των, καὶ νὰ μοιράζουν κατ' ἀρέσκειαν τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς θέσεις· ἕνεκα δὲ τούτου ἐγεννήθη ἡ διχόνοια μεταξύ των, ἡ ὁποία ἔφερε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἔσπρωξε τὸ ἔθνος εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ἐκτὸς τούτων, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, καὶ οἱ ἔξωθεν ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ αὐτοὶ ἔδοσαν ἀφορμὴν εἰς τὰς ἔριδας μεταξὺ τῶν ἐντοπίων· διότι οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὴν ἀθωότητά των καὶ ἀπὸ τὴν καλοκάγαθον ψυχήν των πολλὰ κακὰ ἐκ τούτων ἔπαθαν. Τίποτε ἄλλο δὲν ἐγνώρι-

ζαν, οὔτε ἐρωτοῦσαν δι' ἄλλο τίποτε, παρὰ μόνον ἐφρόντιζαν πῶς νὰ λείψῃ ὁ Τοῦρκος ἀπὸ 'πάνω των καὶ νὰ παύσῃ ὁ φόβος. Δὲν εἶχαν πονηρὸν πνεῦμα. Τοὺς ἐρχομένους Ἕλληνας ἀπὸ τὰ διάφορα ἔξω μέρη τοὺς ἐδέχθησαν ὡς ἀδελφούς των, καὶ ἂς μὴ τοὺς εἶχαν ἴδει ποτέ, οὔτε τὴν καταγωγήν των ἐγνώριζαν, οὔτε ἐὰν ἔζησαν καλῶς καὶ ἐντίμως εἰς τὴν πατρίδα των. Τοὺς ἐμεταχειρίσθησαν μὲ τὴν συνειθισμένην των φιλοξενίαν, τοὺς ἔδωκαν τὸν πρῶτον τόπον, ὡς ξένους (μουσαφιραίους), τοὺς ἔλεγαν ὁρίστε καὶ ὁρίστε, καθὼς κάμνουν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ τραπέζι των ὅταν φιλεύουν κανένα εἰς τὸ σπίτι των. Τοὺς ἐντρέποντο ἐὰν δὲν τοὺς ἐπρόσφεραν ὅλα τὰ μέσα τῆς εὐζωΐας. Ὅλα τὰ πράγματα τότε ἐκύλαγαν μόνα των σπροχνώμενα ἀπὸ τὸ φυσικὸν αἴσθημα. Τοὺς ἐδώκαμεν καὶ τὴν θέσιν τοῦ καπετάνιου καὶ τοῦ πρώτου πολιτικοῦ. Ἐπαραχωρήσαμεν εἰς αὐτοὺς τὰ δίκαιά μας καὶ ὅ,τι ἄλλο εἴχαμεν, διότι ἐνομίσαμεν, ὅτι ἦλθαν καὶ αὐτοὶ νὰ μᾶς βοηθήσουν, καὶ δὲν ἐστοχάσθημεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶχαν τὸ αὐτὸ χρέος, ὡς καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν πατρίδα των, καὶ ὅτι ἐχρεωστοῦσαν καὶ αὐτοὶ νὰ καταβάλλουν ἴσα ἔξοδα, καὶ πράγματα καὶ στρατιώτας. Ἀλλὰ αὐτοί, καθὼς ἐγνώρισαν τὸν τόπον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἐρχόμενοι ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἔγειναν πολλοί, ἔπειτα ἐδιαιρέθησαν εἰς διάφορα σώματα, καὶ ἄρχισαν νὰ συνωμοτοῦν κρυφὰ κατὰ τῶν ἐντοπίων, καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ἐξ αὐτῶν, οἵτινες εὑρίσκοντο πλησίον τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τοῦτο συνέβαινε, διότι οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου εὑρίσκοντο εἰς τοὺς πολέμους καὶ εἰς τὰς πολιορκίας τῶν φρουρίων, καὶ δὲν ἐσυλλογίζοντο διόλου τί κάμνουν οἱ πολιτικοὶ μὲ τὰ διοικητικὰ πράγματα. Ἄρχισαν λοιπὸν

νὰ διαιροῦν τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἑλκύουν αὐτοὺς εἰς τὰ πάθη των καὶ εἰς τὰ συμφέροντά των. Κατόπιν τούτων τῶν χριστιανῶν, ἦλθαν καὶ ἄλλοι, οἱ λεγόμενοι φιλέλληνες, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοί, ἐξαιρέσει μόνον τῶν Γερμανῶν, οἵτινες ἦλθαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος χωρὶς δόλον, ἐσχετίσθησαν μὲ τοὺς ἔξωθεν ἐλθόντας χριστιανοὺς Ἕλληνας, ὡς ξένοι καὶ αὐτοί, καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐγνώριζαν καὶ τὴν γλῶσσάν των ἐσυνομίλουν καὶ ἐσυνεννοοῦντο μεταξύ των, καὶ τοιουτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπότισαν αὐτοὺς τὴν ἐπιβουλὴν κατὰ τῶν ἐντοπίων. Αὐτοὶ ὅλοι ἦσαν πάντοτε μαζύ, καὶ ἄλλην ἐπιχείρησιν δὲν εἶχαν, παρὰ μόνον ἐσκέπτοντο, καὶ σχέδια διάφορα ἐσχεδίαζαν καὶ ἐβασάνιζαν τὸν νοῦν των νὰ ἐφεύρουν τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου ν' ἀπομακρύνουν τοὺς ἐντοπίους ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἔλεγαν εἰς τοὺς ξένους, ὅτι ἐσεῖς καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ εἴμεθα ἑνωμένοι καὶ σύντροφοι καὶ νὰ βοηθούμεθα ἀναμεταξύ μας, διότι οἱ ἐντόπιοι δὲν ἔχουν καλοὺς σκοποὺς δι' ἡμᾶς. Αὐτοί, ὡς βλέπετε, ἔχουν ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὰς χεῖράς των, καὶ ὁπόταν συμφωνήσουν μᾶς διώχνουν, καὶ μένομεν ὅλοι χωρὶς στάδιον καὶ χωρὶς μέλλον. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μᾶς βοηθῆτε .ἕως νὰ ἔμβωμεν εἰς τὰ πράγματα, καὶ ἀφοῦ ἔμβωμεν καὶ ἀποκτήσωμεν δύναμιν τότε θὰ σᾶς διορίζωμεν εἰς θέσεις, καὶ θὰ σᾶς δίδωμεν βαθμοὺς καὶ ἄλλας πολλὰς ὠφελείας. Τοιαῦτα ἔλεγαν εἰς τοὺς ξένους, οἵτινες εὐκόλως ἐπείθοντο, καὶ ἕνας, ἕνας ἤρχετο καὶ ἐπροσκολλᾶτο εἰς τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον ἐξ αὐτῶν, ὁ μὲν δηλ. εἰς τὸν Μαυροκορδάτον, ὁ δὲ εἰς τὸν Νέγρην, καὶ ὁ ἄλλος εἰς ἄλλον· εἰς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην ὅμως δὲν ἐπλησίαζαν, διότι

αὐτὸς ἦτο ἐνωμένος μὲ τὸ στοιχεῖον τοῦ τόπου, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὸν ἐμπιστεύοντο οὔτε ὁ Νέγρης, οὔτε ὁ Καρατσᾶς, οὔτε ὁ Μαυροκορδάτος. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως μὲ τοὺς τελευταίους τούτους ἐσυμφώνησαν ὅλη ἡ φυλὴ τῶν Ἀλβανῶν Ἑλλήνων Σουλιωτῶν, καὶ πρώτη ὅλων τούτων ἡ νῆσος Ὕδρα ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν δύναμιν. Ὅσον καὶ ἂν θέλῃ τις νὰ ἐξυμνήσῃ τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῆς φυλῆς αὐτῆς, θὰ τὴν εὕρῃ πάντοτε νὰ ἀγαπᾷ μᾶλλον τὰ ὑλικὰ συμφέροντα, παρὰ τὴν ἀθάνατον δόξαν. Ἐντεῦθεν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ὅλους ἔλαβαν τὴν ἀρχήν των καὶ ἐγένοντο εἰς τὸν τόπον ὅλα τὰ γνωστὰ δυστυχήματα τῶν ἐμφυλίων πολέμων, καὶ τῶν ἄλλων ταραχῶν. Οἱ γνήσιοι Ἕλληνες θέλοντες νὰ φανοῦν ἀνώτεροι καὶ ἀνεκτικώτεροι διὰ τὸν γενικὸν σκοπόν, καὶ νὰ μὴ κατηγορηθοῦν ὡς ἀποκλειστικοί, ἠθέλησαν νὰ δεχθοῦν, καὶ ἐδέχθηκαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἀνθρώπους εἰς τὰ πράγματα, ἀρκεῖ οὗτοι νὰ ἦσαν βαπτισμένοι χριστιανοί. Ἐπίσης ἐδέχθησαν καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα πληρεξουσίους ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν καὶ πραγματικὸν πληθυσμόν. Οὗτοι οὔτε φόρους ἐπλήρωναν, οὔτε ἀγγαρείαν καμμίαν ἔκαμναν, οὔτε στρατιώτας ἔδιδαν, οὔτε βάρη ὑπέφεραν, οὔτε τὴν παραμικρὰν δούλευσιν ἔκαμναν χωρὶς νὰ πληρωθοῦν. Ὅλα τὰ βάρη καὶ τὰς βασάνους τοῦ ἀγῶνος οἱ ἐντόπιοι τὰς ὑπέφεραν μόνοι. Οὗτοι ἐνεργοῦσαν γενναίως ἀπαθῶς καὶ ἀδόλως, ἐκεῖνοι δολίως, ὑπούλως καὶ πονηρῶς ἐβουλεύοντο, ὥστε κατώρθωσαν καὶ ἀπέκτησαν δικαιώματα, ἐδυνάμωσαν, ἔλαβαν τὴν πλειονοψηφίαν εἰς τὴν διοίκησιν, καὶ ἔ σ π ρ ω ξ α ν τοὺς ἐντοπίους ἔξω τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐξακολούθει τότε, τὸ αὐτὸ

πνεῦμα καὶ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια ἐξακολουθεῖ ὅλον ἕνα καὶ ἕως τῆς σήμερον. Ἕνεκα δὲ τούτου γεννᾶται ἡ δυσπιστία μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν τμημάτων, καὶ προέρχονται ὅλα τὰ κακὰ εἰς τὸ Ἔθνος. Ἐνταῦθα ἡ πολιτικὴ ῥᾳδιουργία εὑρίσκει ἄφθονον τροφήν, ἡ δὲ ἐθνικὴ πρόοδος ὀπισθοδρομεῖ.

Τέλος πάντων ἄρχισαν νὰ συνέρχωνται οἱ πληρεξούσιοι καὶ τῶν δύο μερῶν, καὶ οἱ μὲν πολιτικοὶ ὥρισαν ὡς τόπον συναθροίσεως τὸ Κρανίδι καὶ τὸ Καστρὶ τῆς Ἑρμιόνης, τὸ δὲ ἄλλο μέρος τοῦ Ὑψηλάντη καὶ Κολοκοτρώνη τὸ Ναύπλιον. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἀπέθανεν ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ Θάνος Κανακάρης· περὶ τοῦ θανάτου του τότε πολλὰ ἐλέγοντο, ἐλέγετο δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Κωλέτης τὸν ἐφαρμάκωσεν· ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἔμεινεν ἐλεύθερος. Ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς ἦτο φίλος ἐπιστήθιος τοῦ Κανακάρη, ἀλλὰ τούτου ἀποθανόντος, ἀπεμακρύνθη καὶ αὐτός, καὶ τοιουτοτρόπως τὰ κόμματα ἦλθαν εἰς διαφωνίαν, καὶ δὲν ἐσυμφώνουν εἰς ποῖον μέρος νὰ γείνῃ ἡ Συνέλευσις, διότι οἱ μὲν ἤθελαν τὸ Ναύπλιον, οἱ δὲ ἄλλον τόπον. Ὅταν δὲ ὁ Κολοκτρώνης διέτριβεν, ὡς εἴπαμεν, εἰς Καλάμας, δύο μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καί τινες πληρεξούσιοι ἐμβῆκαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἔμβουν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ὁ φρούραρχος Δ. Πλαπούτας δὲν τοὺς ἐδέχθη, καὶ οὕτως ἔμειναν μέσα εἰς τὰ πλοῖα ὀλίγας ἡμέρας. Ἐκεῖθεν ἐπέρασαν εἰς τὰ Ἁγιαννίτικα Καλύβια τοῦ Ἄστρους, τὰ ὁποῖα ὥρισεν ὡς τόπον συναθροίσεως τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκεῖ συνήρχοντο οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὸ πληρεξούσιοι.

Ἐνῷ δὲ ὁ Κολοκοτρώνης, ἀναχωρήσας ἀπὸ τὰς Καλάμας, ἤρχετο εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καθ' ὁδὸν ὁ ὑπασπι-

στής του Σπυρ. Σπηλιωτόπουλος έλαβεν γράμμα άπό τήν Δημιτσάναν άπό τόν άδελφόν του, όστις τοΰ έγραφε νά στείλη άμέσως βοήθειαν έκ μέρους τοΰ Κολοκοτρώνη, καί, εί δυνατόν, νά ύπάγη έκεΐ καί ό ίδιος, διότι είχαν έλθει είς ρήξιν τά δύο κόμματα τών Δεληγιανναίων καί Κολοκοτρωναίων. Ένεκα δέ τούτου ό Κολοκοτρώνης άπεφάσισε καί έπήγεν είς Δημιτσάναν, διέλυσε τήν διαφοράν καί έφιλίωσε τούς διαμαχομένους. Όταν δέ ό Κολοκοτρώνης διέτριβεν είς τήν Δημιτσάναν τή 13 Φεβρουαρίου ήλθε πρός άντάμωσίν του ό Όδυσσεύς Άνδρούτσου. Είς τήν συνοδίαν του είχε δύο τρεΐς καπεταναίους, καί τόν Κάρπον Παπαδόπουλον, είχε καί δύο Τούρκους· ό δέ Άθανάσιος Καρδαρας ώδήγει τόν Όδυσσέα. Περί τής συναντήσεως ταύτης πολλά διεδόθησαν, διεδόθη δέ προσέτι καί τό έξής, ότι οί στρατηγοί έσυμφώνησαν νά φονεύσουν τούς πολιτικούς τής Πελοποννήσου, πράξις είς τήν όποίαν ό Κολοκοτρώνης, ένεκα τοΰ χαρακτήρός του, δέν ήτο δυνατόν νά λάβη μέρος, ώς κατωτέρω θέλομεν διηγηθή. Ή διάδοσις όμως αύτη έπίτηδες έγένετο διά νά διεγείρουν τό μΐσος καί τήν άποστροφήν τοΰ λαοΰ κατά τών καπεταναίων. Άπό τήν Δημιτσάναν οί στρατηγοί άνεχώρησαν είς Τριπολιτσάν, όπου ηύραν τόν Δημήτριον Μωραΐτην γραμματέα καί μυστικοσύμβουλον τοΰ Βελή Πασά, καί φίλον στενόν τοΰ Όδυσσέως, διότι καί οί δύο συνυπηρέτησαν άλλοτε τόν αύτόν δεσπότην. Ό δέ Δημήτριος Μωραΐτης είχε στεφανώσει τόν Πάνον Κολοκοτρώνην, καί ήθέλησε τότε νά φιλεύση τόν Θ. Κολοκοτρώνην καί τόν παλαιόν φίλον του Όδυσσέα Άνδρούτσου. Τό τραπέζι έγεινεν είς τό σπίτι τής άδελφής τοΰ Μωραΐτου Έλένης, συζύγου τοΰ Π. Παπαδάκη, έμπόρου

καὶ γνωστοῦ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἀφοῦ δὲ ἔφαγαν καὶ ἔπιαν, οἱ μὲν ἄλλοι ξένοι ἀνεχώρησαν καὶ ἔμειναν μόνοι ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Δ. Μωραΐτης, ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῆς, ὁ Γεώργιος Βαγελῆς καὶ ὁ Ἀναγνωστάκος Παπαγιανναχόπουλος. Ὅλοι δὲ οὗτοι ἦσαν μεταξύ των φίλοι καὶ συγγενεῖς. Ἀφοῦ δὲ ἔμειναν μόνοι, ἔγεινεν ἡ ἀκόλουθος ὁμιλία μεταξὺ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη· ἐγὼ δὲ ἐνθυμοῦμαι αὐτολεξεὶ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀντήλλαξαν. Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶπεν· «ὅτι » καθὼς μᾶς κάμνουν τώρα οἱ κοτσαμπάσιδες, ὅπου ἐμεῖς » εἴμεθα δυνατοὶ ἀκόμα καὶ ἔχομεν καὶ τὰ ἅρματα εἰς » τὰς χεῖράς μας, αὔριον θὰ μᾶς σύρουν εἰς τὴν φούρ- » καν.» Ὁ Κολοκοτρώνης τοῦ ἀπεκρίθη· «Αἶ! καὶ σύ, » ὅλο μ' αὐτοὺς ἔχεις νὰ κάμῃς· ἄφησέ τους καὶ λησμο- » νοῦνται μοναχοί τους.» Καλά, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς, » ἐσένα θὰ πρωτοσκοτώσουν, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἀλήθεια, » ἀλλὰ μὲ τὰ ψεύματα θὰ σοῦ πλέξουν τὸ σχοινὶ τῆς » φούρκας.» Ὁ Κολοκοτρώνης εἶπεν· «ὅ,τι διάβολο θέ- » λουν ἂς κάμουν· ἐγὼ δὲν μαγαρίζω τὰ χέρια μου εἰς αὐτούς.» Καλά, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς, «ἀλλὰ ποῦ εἶνε ὁ » Κρεβατᾶς ὁ στενός σου φίλος;» Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἀναστέναξε· ἐσυλλογίσθη πολύ, ἐτράβηξε ταμπάκο, καὶ ἔπειτα εἶπε· «τοῦ Θεοῦ τὰς βουλὰς οἱ ἄνθρωποι δὲν » ἠμποροῦν νὰ τὰς ἐμποδίσουν.» Μετὰ ταῦτα εἶπαν πολλὰ παραδείγματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Μωραΐτης, διότι καὶ οἱ δύο, ὡς εἴπαμεν, ὑπῆρξαν τσιράκια τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Τοιουτοτρόπως ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρακινήσεις τοῦ Ὀδυσσέως.

Ἐκεῖ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν μετὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντη ὅλοι ἐσυνεννοήθησαν νὰ καταβοῦν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Ἄ-

στρος, καὶ ἔπιασαν τὰ Μελιγγίτικα Καλύβια. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐπεριμένετο ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τοὺς πληρεξουσίους τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος· ὅταν δὲ ἐπλησίασαν εἰς τὰ Ἁγιαννίτικα Καλύβια ἐβγῆκαν ὅλοι, ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ, καὶ τὸν ἐδέχθησαν μὲ μεγάλην πομπήν, τὴν ὁποίαν οἱ Πελοποννήσιοι Π. Μαυρομιχάλης, Ἀνδρέας Ζαΐμης, Ἀνδρέας Λόντος καὶ Κανέλλος Δεληγιάννης εἶχαν προετοιμάσει ὅταν εὑρίσκοντο εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Εἰς τὸν Μαυροκορδάτον οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ λοιποὶ κοτσαμπάσιδες τῆς Στερεᾶς ἔδωκαν τὴν πρώτην θέσιν διὰ νὰ τοὺς διευθύνῃ ὡς πολυμαθέστατος, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν τὴν πλειονοψηφίαν ἄρχισαν νὰ συνεδριάζουν ὡς Συνέλευσις. Εἰς πάντα, ὅστις ἐκηρύττετο κατὰ τοῦ Ὑψηλάντη, Κολοκοτρώνη καὶ Ὀδυσσέως, ἔδιδαν βαθμοὺς ἀποζημιώσεις, καὶ ἄλλας πολλὰς ὑποσχέσεις. Τὰ πάντα ἐθυσίαζαν πρὸς ἐξόντωσιν τῶν ἐναντίων. Πολλὴν σπατάλην τῶν δημοσίων ἔκαμαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἀρκετὰ ὅσα εἶχαν, προβλέποντες δὲ καὶ διὰ τὸ μέλλον, ἀπεφάσισαν καὶ τὴν ἐκποίησιν τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, καὶ ἐγένετο μάλιστα καὶ τὸ περὶ τούτου ψήφισμα, τὸ ὁποῖον, ἀφοῦ ἀκούσθη ἔξω, ἔφερε μεγάλην ταραχήν, καὶ οἱ στρατιῶται ὅλοι καὶ τῶν δύο κομμάτων ἀνακατώθησαν, διότι δὲν ἤθελαν νὰ πωληθοῦν τὰ δημόσια κτήματα. Μάλιστα οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὰ Μελιγγίτικα Καλύβια ἔγραψαν ἐπάνω εἰς τεμάχια χάρτου ταύτας τὰς λέξεις· «τὸ ἐκποιεῖν τὰ δημόσια κτήματα», τὰ ὁποῖα ἐκόλλησαν εἰς τοὺς κορμοὺς τῶν ἐλαιῶν καὶ τὰ ἐτουφέκιζαν δῆθεν, ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ ψήφισμα τῆς Συνελεύσεως. Μαθοῦσα ταῦτα ἡ Συνέλευσις ἐφοβήθη καὶ τὸ κατήργησε τροπολογήσασα αὐτὸ ἄλλως, ἀλλ' ἡ ἔννοια ἦτο ἡ αὐτή, καὶ τοιουτοτρό-

πως, ὁ θόρυβος ἔπαυσεν. Ἔκτοτε αἱ στρατιωτικαὶ οἰκογένειαι τῶν Πελοποννησίων ἑνώθησαν ὅλαι σχεδὸν μὲ τὸ σύστημα τῶν Κοτσαμπάσιδων, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἔμεινε πλέον γυμνὸς ἀπὸ στρατιωτικὴν δύναμιν, διότι ἡ Συνέλευσις καὶ τὰ μέλη τῆς παλαιᾶς Διοικήσεως ἐφρόντισαν ν' ἀπομακρύνουν τοὺς περὶ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς συγγενεῖς των. Τοιουτοτρόπως ἐλαττώθησαν τὰ δικαιώματα τῶν στρατιωτικῶν, διότι ἐδόθησαν παρ' ἀξίαν βαθμοὶ εἰς πολλούς, καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἐπικρατοῦντος συστήματος. Ἐκτὸς τούτου ὑπόσχοντο, ὅτι θὰ τοὺς δώσουν καὶ χρήματα ἀπὸ τὸ διαπραγματευόμενον τότε πρῶτον δάνειον, καὶ διὰ τὸ χρηματικὸν συμφέρον ὅλοι προσήρχοντο ὡς ὀπαδοὶ τοῦ τοιούτου νέου πολιτικοῦ συστήματος.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον δύο φυλαὶ ἐκατοικοῦσαν, Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοί, ἀλλὰ κατὰ τὰ φρονήματά των οἱ ἄνθρωποι καὶ τῶν δύο τούτων φυλῶν ἐδιαιροῦντο εἰς τέσσερα. Πολλαὶ ἐπίσημοι οἰκογένειαι τῆς Πελοποννήσου ἐγκατέλιπαν τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην. Ἡ οἰκογένεια τῶν Δεληγιανναίων εἶχεν ἄσπονδον μῖσος κατὰ τοῦ Δ. Πλαπούτα, καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἐσκεπάζετο ἀπὸ τὸν συγγενῆ του Κολοκοτρώνην, εἶχε καὶ πρὸς τοῦτον τὸ αὐτὸ πάθος. Ἡ οἰκογένειαα τῶν Γιατρακαίων ἦτο πιστὴ εἰς τοὺς Δεληγιανναίους, καὶ αὐτοὶ ἦσαν φρουρὰ τῆς Συνελεύσεως, καὶ ἐπειδὴ οἱ κοτσαμπάσιδες τοὺς εἶχαν ἰδικούς των, καὶ τοὺς ὑπερασπίσθησαν ἐκ παντὸς τρόπου κατὰ τὴν γενομένην δολοφονίαν τοῦ Κρεβατᾶ, ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ ὑπόνοια, ὅτι εἶχαν μέρος εἰς τὴν τοιαύτην αἰσχρὰν δολοφονίαν· οὗτοι οἱ Γιατρακαῖοι κατώρθωσαν καὶ ἀπέσπασαν ὅλους τοὺς φίλους των καὶ τοὺς συγγενεῖς

των. Μετὰ ταῦτα ἡ Συνέλευσις κατέλυσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐκ τῶν πιστῶν πληρεξουσίων τοῦ μέρους του ἦτο καὶ ὁ Νικήτας Παπανικητόπουλος ἀπὸ τὴν Δημιτσάναν ἐπίσημος καὶ φρόνιμος ἄνθρωπος. Αὐτὸς ἀρρώστησεν εἰς τὰ Μελιγγίτικα Καλύβια, καὶ ἐννοήσας τὴν τελευταίαν ὥραν τῆς ζωῆς του μᾶς ἐκάλεσεν ὅλους καὶ ἔλαβε συγχώρησιν, κατόπιν ἐκάλεσε καὶ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ ἀφοῦ καὶ μὲ αὐτὸν ἐσυγχωρήθη ὡς χριστιανός, τοῦ ἀφῆκεν ἐντολὴν νὰ μὴ δεχθῇ Ἐκτελεστικὸν σῶμα, ἀλλὰ μόνον μίαν Βουλήν, καὶ νὰ μὴ γείνῃ ποτὲ φίλος τῶν Δεληγιανναίων καὶ ἐν γένει τῶν κοτσαμπάσιδων, διότι θὰ τὸν γελάσουν· ἔπειτα ἔκλεισε τὰ μάτιά του, ἄνοιξε τὸ στόμα του καὶ ἀπέθανε.

Διαρκούσης τῆς Συνελεύσεως οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐνήργησαν καὶ ἐδόθη εἰς αὐτὴν ἀναφορὰ ἐναντίον του ἀπό τινας κατοίκους μικρῶν χωρίων ἐξαρτωμένων ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Ζαφειροπούλους, ἡ δὲ ἀναφορὰ αὕτη ἔλεγεν, ὅτι κατὰ διαταγήν του κατεστράφη ἕνα χωρίον, καὶ ὅτι οἱ στρατιῶταί του ἐγύμνωσαν καὶ ἐμαστίγωσαν πολλοὺς Ἕλληνας· ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸν ὑποφέρουν διὰ τὰς καταχρήσεις αὐτοῦ καὶ τῶν συντρόφων του Ὑψηλάντου, Ὀδυσσέως καὶ Μούρτσινου. Ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἀνεγνώσθη εἰς τὸν περίβολον τῆς Συνελεύσεως, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ σημειωθῇ εἰς τὰ πρακτικὰ διὰ νὰ ὑπάρχῃ πρὸς καταισχύνην του. Ἔλεγαν δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ κατ' αὐτοῦ ῥᾳδιουργοῦντες τὸν λαὸν διὰ νὰ τὸν σιχαθῇ. Ταῦτα πάντα μαθόντες οἱ στρατιῶται τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ αὐτόν, οἵτινες ἔμεναν εἰς τὰ Καλύβια τὰ Μελιγγίτικα, καὶ ἀγανακτήσαντες, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὰ Καλύβια τὰ Ἁγιαννίτικα νὰ

καταλύσουν τὴν Συνέλευσιν καὶ νὰ σκοτώσουν τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλ' ἐμποδίσθησαν νὰ πράξωσι ταῦτα ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην. Ἡ δὲ γενομένη τῶν χωρίων ἀναφορὰ πρὸς τὴν Συνέλευσιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενα ψεύδη, καὶ αἱ λοιπαὶ συκοφαντίαι κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν λοιπῶν, ὡς εἴρηται, συντρόφων του, ἦσαν ἐφεύρημα τῆς Τουρκοπολιτικῆς τῶν κοτσαμπάσιδων, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐπὶ Τουρκοτρατίας τὰ αὐτὰ ἔκαμναν καὶ ἦσαν διὰ ταῦτα ἀγαπητοὶ εἰς τοὺς Τούρκους. Μετὰ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης δι' ἀναφορᾶς του τρὸς τὴν Συνέλευσιν, σταλεῖσαν ἀπὸ τὰ Καλύβια τῆς Μελιγγῆς ἐζήτησε νὰ παρουσιασθῇ καὶ ν' ἀπολογηθῇ προφορικῶς ἐνώπιον τῶν πληρεξουσίων· ἡ δὲ Συνέλευσις ἀπάντησεν, ὅτι δύναται ν' ἀπολογηθῇ ὅπως θέλῃ, καὶ ἐγγράφως. Ταυτοχρόνως δὲ ἡ Συνέλευσις εἶπε νὰ ἐρωτηθῇ ὁ Κολοκοτρώνης διὰ ποῖον λόγον κρατεῖ τὸ Ναύπλιον καὶ δὲν παραδίδει αὐτὸ εἰς τὸ ἔθνος, καὶ διὰ τί πρὸ ἡμερῶν δὲν ἐδέχθη τοὺς πληρεξουσίους, τοὺς ὁποίους αὕτη ἔστειλεν, αὐτὸς δὲ ὅσους θέλει δέχεται νὰ ἔμβονν μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἔπειτα δὲ ἡ Συνέλευσις προχωροῦσα, κατέλυσε καὶ τῶν τμημάτων τὰς Διοικήσεις καὶ τὴν Γερουσίαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ἀφοῦ ἐπέρασαν ὀλίγαι ἡμέραι κατὰ τὴν ἕκτην τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ὁ Κολοκοτρώνης ἔδωκεν ἄλλην ἀναφοράν, διὰ τῆς ὁποίας ἔλεγεν εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ διορίσῃ ἀνὰ δύο πληρεξουσίους ἀπὸ ἕκαστον τμῆμα καὶ νησίον, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν Συνέλευσιν, νὰ ὑπάγουν ἐκεῖ ὅπου ἦτο εἰς τὰ Καλύβια τῆς Μελιγγῆς διὰ νὰ τοὺς εἴπῃ τὴν γνώμην του, ὡς πατριώτης καὶ διὰ τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος συμφέρον, ζητῶν μάλιστα διὰ τοῦτο καὶ συγνώμην παρὰ τῆς Συνελεύσεως. Ἀλλ' ἡ

Συνέλευσις, ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως εἰς τὴν αἴτησίν του ταύτην, διέταξε τὸν Κολοκοτρώνην ἄνευ ἀναβολῆς νὰ παραδώσῃ τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ ἔθνος, καὶ προσέτι τὰ πολεμοφόδια σφραγισμένα, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔγγραφα, τὰ σταλέντα ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν πρὸς τὴν Διοίκησιν τῆς Γερουσίας, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον. Τὰ ἔγγροφα ταῦτα ἐδόθησαν διὰ νὰ τὰ φέρῃ ἐκεῖθεν εἰς κάποιον Ῥαυτόπουλον πρεσβευτὴν τῆς Διοικήσεως καὶ τῆς Γερουσίας. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης πάλιν δι' ἄλλης ἀναφορᾶς του πρὸς τὴν Συνέλευσιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει καὶ σεβασμιωτάτην, λέγει, ὅτι τὰ μὲν ζητούμενα γράμματα, τὰ σταλέντα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τὰ λαμβάνει ἡ Συνέλευσις διὰ τοῦ κομιστοῦ τῆς ἀναφορᾶς του, ὡς καὶ ἄλλην ἀναφορὰν τῶν Πασάδων, τὴν ὁποίαν οὗτοι τοῦ ἔστειλαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἄλλην ἐπίσης ἄλλων αἰχμαλώτων Τούρκων, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ἔλαβεν, ἀλλὰ τὰ φρούρια δὲν τὰ παραδίδει, καὶ δικαιολογούμενος λέγει εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ ἔχῃ ὀλίγην ὑπομονὴν ἕως ὅτου στερεωθῇ αὐτὴ καὶ διορίσῃ Διοίκησιν, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες νὰ σεβασθοῦν καὶ τὴν ἀναγνωρίσουν, καὶ τότε καὶ αὐτὸς ὡς μέλος τοῦ ὅλου Ἔθνους, θέλει πράξει τὸ αὐτὸ καὶ θέλει παραδώσει, ὄχι μόνον τὰ φρούρια, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωήν του ἀκόμη διὰ τὴν πατρίδα. Ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλα ταῦτα ἡ Συνέλευσις ἐστενοχώρει ὡς ἀντίπαλόν της τὸν Κολοκοτρώνην νὰ παραδώσῃ τὰ φρούρια, ἀλλ' αὐτὸς δὲν παρέδωκεν αὐτὰ φοβούμενος καὶ προβλέπων, ὅτι τὸ Ναύπλιον ἔμελλε νὰ γείνῃ, ὡς καὶ ἔγεινεν ὕστερα, ἡ φωλεὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, τὸν ὁποῖον οὕτω πως ἐνόμιζεν, ὅτι ἤθελεν ἀποφύγει τὸ Ἔθνος. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐνόμιζεν, ὅτι συμφερώτερον εἶναι νὰ κατέχῃ

τὰ φρούρια ἡ Πελοπόννησος, ἡ ὁποία διὰ νὰ τὰ ἀποκτήσῃ ἔχυσε πολλὰ αἵματα καὶ ἄλλας πολλὰς θυσίας ἔκαμεν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ὑπάκουεν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Συνελεύσεως, αὕτη διέταξε τοὺς ἐνόπλους συντρόφους της νὰ τὸν κτυπήσουν, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἐκινήθησαν ἐναντίον του διὰ τῶν ὅπλων, μάλιστα δὲ ὁ πονηρότερος ὅλων Ἀναγνωσταρᾶς ἀντιλέγων εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην τοὺς εἶπε καὶ τὴν ἑξῆς παροιμίαν· «ὅτι τὰ χονδρὰ δένδρα δὲν κόβονται εὐθύς, ἀλλὰ πρῶτα τὰ ξεφλουδάνε ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸν κορμόν· καὶ ὅτι εἶναι καλόν, εἶπε, νὰ ἀρκεσθῶμεν ἕως ἐδῶ μὴν πάθωμεν ὅ,τι ἔπαθεν ὁ χωρικὸς τοῦ μύθου, ὅστις ἔχωσε τὸ ῥαβδί του εἰς τὸ κουβέλι τοῦ μελισσίου διὰ νὰ ἐβγάλῃ μέλι καὶ νὰ τὸ γλύψῃ, ἀλλ' ἡ μέλισσαις ἐρεθισθεῖσαι ἐβγῆκαν ἔξω τὸν ἐκέντρωσαν καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ ἀφήσῃ τὸ ῥαβδί του καὶ νὰ τραπῇ εἰς φυγήν.» Κατόπιν τούτων ἡ Συνέλευσις ἐζήτησε νὰ ὑπογράψουν τὰ πρακτικά της ὁ Δημήτρ. Ὑψηλάντης, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου, ὁ Δ. Μούρτσινος καὶ οἱ λοιποὶ καπετανέοι τοῦ ἐναντίου κόμματος.

Τέλος πάντων ἡ Συνέλευσις ἐτελείωσε τὸ νέον πολίτευμα, καὶ τὰ πρακτικά της φανερόνουν τὰ ἔργα της. Ἔπειτα ἐδιαίρεσε τὸ Κράτος εἰς τμήματα τέσσερα τὸ Πελοποννησιακόν, τὸ Μανιάτικον, τὸ Ῥουμελιώτικον καὶ τὸ τῶν Νήσων, ἐδιώρισε τὴν Διοίκησιν, τῆς ὁποίας πρόεδρος μὲν ἦτο ὁ Π. Μαυρομιχάλης, ἐκτελεσταὶ δὲ οἱ Σ. Χαραλάμπης, Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ Ἀνδρέας Ζαΐμης, καὶ εἰς αὐτὴν ἐπιτροπήν, ὅ ἐστιν ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου καὶ τῶν Ναυτικῶν. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἂν καὶ εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους εἶχε τόσην δύναμιν,

ὅμως ἀπέτυχε νὰ λάβῃ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὴν ὁποίαν ἔδωκαν εἰς τὸν Π. Μαυρομιχάλην, ἐπροσποιήθη ὅμως, ἂν καὶ ἀπέτυχεν, ὅτι τάχα θέλει τὸν Μαυρομιχάλην ὡς ἀνώτερον, καὶ εἰς τοῦτο ἀπάτησε καὶ τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ὅμως διὰ νὰ μὴ μείνῃ καὶ ὅλως διόλου ἔξω τῶν πραγμάτων, ὅπως ἔμειναν καὶ τόσοι ἄλλοι, καθὼς ὁ Νέγρης καὶ λοιποί, καὶ διὰ νὰ τὸν ἱκανοποιήσουν, τὸν ἐδιώρισαν γραμματέα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, ἔβαλαν τὸν διάβολον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των, καὶ ἐδῶθεν ἐβγῆκαν ἔπειτα ὅλα τὰ κακά.

Ἔπειτα ἡ Συνέλευσις ὥρισεν ὡς ἕδραν τῆς Κυβερνήσεως τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐκεῖ ἀνέβησαν ἡ Βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν. Ἡ δὲ νέα Κυβέρνησις ἀμέσως ἐξέδωκε τὴν προκήρυξίν της, ἡ ὁποία ἐτοιχοκολλήθη καὶ περιεῖχε πολλὰς ἀνοησίας· εἶχε σκοπὸν νὰ ἐκδώσῃ καὶ ἄλλην καὶ ν' ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν σύστασιν τῆς νέας ταύτης Διοικήσεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐγένετο ὀχλαγωγία σκοπὸν ἔχουσα τὸν θάνατον τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ ὡς αἰτίαν τούτου ἔφεραν τὴν προκήρυξιν τῆς Κυβερνήσεως λέγουσαν, ὅτι ἔπαυσεν ἡ Διοίκησις. Οἱ ὑποκινήσαντες τὸν ὄχλον ἐζήτησαν τὸν Κολοκοτρώνην διὰ σύντροφόν των, ἀλλ' αὐτὸς τοὺς εἶπεν, ὅτι θὰ σκεφθῇ καὶ θὰ τοὺς ἀποκριθῇ, καὶ ἀμέσως ἐπῆγε μὲ σῶμα στρατιωτῶν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Π. Μαυρομιχάλη προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, ὅπου ἦτο καὶ τὸ γραφεῖον αὐτῆς, καὶ ἐτάχυνε τὴν δημοσίευσιν τῆς νέας προκηρύξεως, ἥτις καὶ ἐτοιχοκολλήθη καὶ ἐδημοσιεύθη διὰ κήρυκος, καὶ ἔλεγεν, ὅτι

ἐσχηματίσθη νέα Διοίκησις, καὶ ὅτι ταύτην πρέπει νὰ τὴν σεβασθοῦν οἱ Ἕλληνες. Τοιαύτας ἐλλείψεις εἶχαν τότε οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐν τοσούτῳ ἡ ῥᾳδιουργία δὲν ἔπαυσε, καὶ πάλιν ἄρχισεν ἡ διαίρεσις καὶ ἐτρώγοντο ἀναμεταξύτων, ὥστε ἐγεννήθη μεγάλη ἀντιπολίτευσις κατὰ τῆς Διοικήσεως. Ὁ Νέγρης διὰ τῆς συνεργίας τοῦ Μαυροκορδάτου δὲν ἔλαβε μέρος οὔτε εἰς τὴν νέαν Κυβέρνησιν, οὔτε ἐδιωρίσθη εἴς τινα δημοσίαν θέσιν. Ἐπιτήδειος δὲ ὢν εἰς τὸ φατριάζειν καὶ διαιρεῖν ἄρχισε καὶ ἐδιωργάνιζε νέον σύστημα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως. Πρὸς τοῦτο ηὗρε καὶ ἄλλους εὐδιαθέτους καὶ τὴν φατρίαν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἐγένοντο πολλοί. Τότε ἐκεῖ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἔγεινε καὶ τὸ συμπεθερειὸν τοῦ Κολοκοτρώνη μετὰ τῶν Δεληγιανναίων, τὸ ὁποῖον ἀπέβλεπε εἰς τὸ νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Κανέλλου ὁ Κολῖνος υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ συνοικέσιον αὐτὸ πρὸ πολλοῦ ἐνεργεῖτο καὶ ὅλοι ἐπίστευαν, ὅτι, τούτου γενομένου, θὰ ἡσύχαζαν τὰ Καρυτινά, ἕνεκα τῆς τοιαύτης συγγενείας, καὶ ὅτι θὰ παύσουν αἱ μεταξὺ τῶν δύο τούτων οἰκογενειῶν ἐχθροπάθειαι, αἱ ὁποῖαι ἐμπόδιζαν καὶ τὰ γενικὰ πράγματα. Ὁ δὲ ἀρραβὼν ἐτελέσθη καθ' ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς τύπους διὰ τοῦ ἀρχιερέως Δανιὴλ ἐπισκόπου Τριπόλεως. Ἀλλὰ ὁ ἀρραβὼν οὗτος ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ διαιρεθοῦν οἱ συγγενεῖς καὶ πολλοὶ φίλοι τοῦ Κολοκοτρώνη, ἡ δὲ διαίρεσις αὕτη ἐσυνεπῆρε πολλοὺς ἐκ τῶν Καρυτινῶν. Αἱ σχέσεις τῶν δύο αὐτῶν οἰκογενειῶν ἦσαν ἐξαπλωμέναι σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐν τούτοις ἡ ἕνωσίς των περισσότερον ἔβλαψε τὰ πράγματα παρὰ τὰ ὠφέλησε.

Ἐν τούτοις οἱ ἐναντίοι τῆς Διοικήσεως, ἀφοῦ ἔγειναν πολλοὶ καὶ ἐδυνάμωσαν, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ χωρίον Σιλήμναν, ὅπου καὶ ἐγκαθιδρύθησαν. Ἐκεῖ ἐσυνάχθησαν καὶ ἄλλα πολλὰ ἐπίσημα πρόσωπα ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Νέγρης, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Μεταξᾶς, ὁ Χ. Μπερούκας καὶ οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι καὶ ἄρχισαν νὰ σχηματίζουν νέαν συνέλευσιν, ἥτις σκοπὸν εἶχε νὰ καταργήσῃ ὅλα τὰ ψηφίσματα τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄστρους.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης ἐγκατέλιπε τοὺς ἐν Σιλήμνᾳ συντρόφους του καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς νέους συμπεθέρους του, ἡ δὲ Κυβέρνησις τῆς Τριπολιτσᾶς διὰ νὰ τὸν λάβῃ μὲ τὸ μέρος της καὶ νὰ διαλύσῃ τοὺς ἐναντίους της τὸν ἐδιώρισεν ἀντιπρόεδρον αὐτῆς, τὸν δὲ υἱόν του Πάνον φρούραρχον Ναυπλίου, τὸ ὁποῖον περισσότερον ἐδυσαρέστησε τὸν Πλαπούταν καὶ τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην. Ἡ τοιαύτη ἀπιστία τοῦ Κολοκοτρώνη ἐφάνη παράδοξος εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διότι ἕως τότε αὐτὸς ἔχαιρε τὴν καλλιτέραν ὑπόληψιν, ὅτι δὲν ἀπατοῦσεν οὔτε ἄφινε τοὺς συντρόφους του. Ἔπειτα ἀπὸ τὴν Σιλήμναν μετέβη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐπῆγεν εἰς τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, ὅστις τοῦ εἶπεν· «ἕως πότε θὰ χορεύῃς ἔτσι, Κολοκοτρώνη, καὶ θὰ ἀνησυχῇς τὴν Κυβέρνησιν;» «Ἐνόσῳ, ἀπεκρίθη, ἐσεῖς βαρεῖτε τὰ παιγνίδια ἐγὼ θὰ χορεύω· παύσετε διὰ νὰ παύσω».

Διὰ τοῦ διορισμοῦ του ὡς ἀντιπροέδρου, καὶ τοῦ υἱοῦ του ὡς φρουράρχου Ναυπλίου, ὁ Κολοκοτρώνης ἔχασε τὴν ἀξίαν του καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἄρχισαν νὰ τὸν σιχαίνωνται διὰ τὴν γενομένην ἀπάτην πρὸς τοὺς συντρόφους του, οἵτινες ἔπειτα ἔμειναν ἐκτεθειμένοι ἀπέ-

ναντι τῆς Διοικήσεως, καὶ ἀναγκάσθησαν νὰ διαλυθοῦν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Ὁ Θ. Νέγρης, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Σιλήμνᾳ συστήματος, ἰδὼν τὰ σχέδιά του ματαιωθέντα, ἀναχωρήσας κατέβη εἰς τὸ Ἄργος καὶ Ναύπλιον, ὅπου ἀπὸ τὴν λύπην, τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἀνέχειάν του ἀσθενήσας ἀπέθανεν ἐπάνω εἰς τὴν ψάθαν ὁ μεγαλοφυὴς ἀνὴρ ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω ἀπηλλάγη ἡ Ἑλλάς, καὶ ἰδίως ὁ Μαυροκορδάτος, διότι εἶναι ζήτημα ἂν οὗτος, ζῶντος τοῦ Νέγρη, ἤθελεν ἔχει ἐπιρροὴν καὶ ἀξίαν τινά· ἀπέθανον δὲ καὶ ἄλλοι τότε ἐκ λύπης ὡς καὶ ὁ Ἰω. Βαρβάτης Καρυτινὸς βουλευτής. Ὁ δὲ Πλαπούτας δυσαρεστηθείς, ὡς εἴρηται, καὶ ἀποχωρήσας, ἔσυρε μαζύ του καὶ τὸν Γεώργιον Δημητρακόπουλον ἔχοντα πολλὴν δύναμιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὅλην καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἁλωνίσταινας. Τοῦτον ὅμως δὲν ἀκολούθησεν ὁ ἀδελφός του Βασίλειος, ἀλλ' ἔμεινε μέχρι τέλους μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο τὸ ὀνομάζουν δίπορτον, ὅταν ὁ ἕνας ἀδελφὸς ἦναι μὲ τὸ ἕνα σύστημα καὶ ὁ ἄλλος μὲ τὸ ἄλλο. Ἐκτὸς δὲ τούτων, οἱ Νικόλαος Μπούκουρας, Πάνος Ἀναγνωστόπουλος, Δημήτριος Παπαγιαννόπουλος, ὁ Γιαννάκης καὶ Ἀποστόλης Κολοκοτρῶναι, καὶ πολλοὶ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ φίλοι, ὅλοι οὗτοι ἐσυνώμοσαν νὰ μὴν ἦναι πλέον φίλοι τοῦ Κολοκοτρώνη ἕως ὅτου διαλύσῃ τὸ γενόμενον συνοικέσιον. Πάντες δὲ οὗτοι δὲν ἦσαν ἁπλᾶ ἄτομα, ἀλλ' εἶχαν στρατιωτικὴν δύναμιν πολλήν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλαττώθη ἡ δύναμις τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις μὲ ὀλίγους ἀπέμεινεν, ἤτοι μὲ τὸ κόμμα ὁλόκληρον τῶν Δεληγιανναίων, μὲ τὸν Ν. Ταμβακόπουλον, Ἀναγνωστάκον Παπαγιαννακόπουλον καὶ τοὺς Ῥοϊλαίους ἀπὸ τὴν Στεμνίτσαν, καὶ μέ τινας ἄλλους

δευτερεύοντας καπεταναίους ἀπὸ ὅλην τὴν Καρύταιναν· ὁ δὲ υἱός του Γενναῖος ἦτο τότε πολὺ νέος καὶ δὲν ἐσυλλογίζετο, καὶ ἐσυμφώνει μὲ τὸν θεῖον του τὸν Πλαπούταν, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔλεγεν, ὅτι ὁ πατέρας του γενόμενος σύντροφος τῶν κοτσαμπάσιδων καὶ συμπέθερος τῶν Δεληγιανναίων ἔχασε τὴν ὑπόληψίν του. Ἕνεκα δὲ τούτων, ὅλοι ἐπιβουλεύοντο τὸν Κολοκοτρώνην, ὅστις ἂν καὶ ἔμαθεν ὅλα τὰ ἐναντίον τού λεγόμενα καὶ ἐνεργούμενα, ὅμως δὲν τὰ ἐπίστευε, λέγων, ὅτι τοιαῦτα πράγματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τοῦ κάμνουν τὰ παιδιά του. Ἦτο δὲ πολὺ φιλοσυγγενὴς καὶ εὔκολα τὸν ἐξαπατοῦσαν οἱ συγγενεῖς του, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὀλιγόμυαλοι καὶ διὰ τῆς διαγωγῆς των ἔβλαψαν τὴν ὑπόληψίν του.

Διαρκούσης τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄστρους ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἐδειλίασε, καὶ δι' ἀναφορᾶς της ἔλεγεν εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅτι ἂν δὲν σταλῇ εἰς αὐτὴν δύναμις Πελοποννησιακή, θὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα, διότι δὲν δύναται ν' ἀπαντήσῃ τοὺς ὁρμῶντας Τούρκους· καὶ μάλιστα ἐφοβέρισαν, ὅτι ἂν δὲν σταλῇ ἡ ζητουμένη δύναμις, θὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ μαζὺ μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ταῦτα ἀκούσασα ἡ Συνέλευσις προθύμως ἔγραψε καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτοὺς τὸν ὁπλαρχηγὸν Πανουργιὰν νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐμψυχώσῃ, ἕως ὅτου σταλῇ καὶ ἄλλη δύναμις. Ἐπαράγγειλε δὲ ἡ Συνέλευσις διὰ τοῦ Πανουργιὰ νὰ λάβουν ὅλοι τὰ ὅπλα, νὰ στείλουν δὲ τὰ γυναικόπαιδά των καὶ τοὺς γέροντας εἰς τὰς βορειοανατολικὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, ὅπου θέλουν εὕρει τοὺς κατοίκους προθύμους νὰ τοὺς δεχθοῦν, καὶ ἕτοιμα ὅλα τὰ πρὸς συντήρησίν των κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Συνελεύσεως· ἀλλ' οἱ δυνατοὶ νὰ φέρωσιν ὅπλα ἄν-

δρες δὲν εἶναι δεκτοί, ἀλλὰ νὰ σταθοῦν ἐκεῖ νὰ πολεμοῦν τὸν ἐχθρόν. Ἐπαράγγειλαν προσέτι, ὅτι προχείρως θέλουν στείλει Πελοποννησίους, οἵτινες ἑνούμενοι μὲ ἐκείνους, νὰ καρτερέσουν ὅλοι ὁμοῦ τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων, καὶ ὅτι κατόπιν θὰ ληφθοῦν γενικώτερα μέτρα περὶ γενικῆς ἐκστρατείας. Ταῦτα ἡ Συνέλευσις ἐπαράγγειλε, καὶ ἐτελείωσε καὶ τὰς ἐργασίας της, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ νεοσυσταθεῖσα Διοίκησις ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, τοῦ ἀντιπροέδρου Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ τὸ σῶμα τὸ Βουλευτικὸν τὸ ἑδρεῦον εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἐσκέφθησαν καὶ ἀπεφάσισαν γενικὴν ἐκστρατείαν, ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Δυτικήν. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἐκστρατεύσουν αὐτοπροσώπως οἱ προμαχῶνες τῆς Ἑλλάδος καὶ ἤδη ἐκτελεσταὶ ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, καὶ νὰ διοικήσουν στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς τὰ ἐκεῖ πράγματα. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἀποφασισθεῖσα αὕτη ἐκστρατεία ἐματαιώθη ἐξ αἰτίας τοῦ Α. Μαυροκορδάτου ὡς ἀλλοῦ γράφομεν. Ἀπὸ δὲ τὰ ἑτοιμασθέντα Πελοποννησιακὰ στρατεύματα ἕνα μέρος ἐπῆγαν ἕως εἰς τὴν Κάζαν καὶ τὸν Ἅγιον Μελέτιον τῆς Μεγαρίδος καὶ πέρα ἀκόμη· ἀλλὰ μάχη δὲν ἔγεινε, διότι τῇ συνδρομῇ τοῦ στρατηγοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, δι' ἀγνώστου συνθήκης, οἱ Τοῦρκοι ὠπισθοδρόμησαν καὶ δὲν ἔπαθε τότε ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς. Πῶς ἔγεινε τοῦτο εἶναι ἀκατανόητον, διότι οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἔμαθαν τίποτε βέβαιον· ἀλλ' οὔτε κἂν ἐδυνήθησαν νὰ συμπεράνουν τὶ περὶ τῆς αἰτίας τῆς τοιαύτης αἰφνιδίου τῶν Τούρκων ὀπισθοδρομήσεως. Ὁ φθόνος ὅμως ὁ παλαιός, ὅστις τόσα πολλὰ ἔκαμε κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ τώρα ἀκόμη εἰς

αὐτὴν τὴν περίστασιν ηὗρε τὸν καιρὸν ἁρμόδιον καὶ διέδωκε κακὴν φήμην περὶ αὐτοῦ, ὅτι τάχα ἦτο συνεννοημένος μὲ τοὺς Τούρκους.

Ἀφοῦ ἡ νέα Διοίκησις καὶ ἡ Βουλὴ ἐγένοντο ἄρχισαν τὰς τακτικὰς συνεδριάσεις των, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ διαπραγματευθοῦν δάνειον. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπαρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη νὰ ἀποσταλῇ στρατιωτικὴ βοήθεια εἰς τὴν Στερεάν, διότι διεδόθη, ὅτι Τοῦρκοι ἤρχοντο, αἱ δὲ πολιορκίαι τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Κορίνθου ὑπῆρχαν. Τὸ δὲ ἐκτελεστικὸν διὰ νὰ προφθάσῃ τὸν κίνδυνον ἀπεφάσισεν αὐτὸ νὰ ἐκστρατεύσῃ, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐξέδωκε διαταγὰς νὰ συνέλθουν ὅλα τὰ ὅπλα τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὰ μὲν νὰ ἔϐγουν ἔξω εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὰ δὲ νὰ ἐνισχύσουν τὰς πολιορκίας τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Κορίνθου.

Ἡ Διοίκησις τότε ἔπεσε καὶ αὐτὴ εἰς τὰς πλέον χαμερπεῖς πράξεις, νομίζουσα, ὅτι διὰ τῶν παρανόμων καὶ παραλόγων στρατιωτικῶν βαθμολογιῶν θέλει εὐδοκιμήσει. Τοιουτοτρόπως προτοῦ ν' ἀναχωρήσῃ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἄρχισε νὰ ἐκδίδῃ διπλώματα στρατηγίας, καὶ ἔξαφνα ἀκούοντο κρότοι κανονίων εἰς Τριπολιτσᾶν, καὶ τοῦτο διότι ὅταν ἐδίδετο τὸ δίπλωμα ἐρρίπτοντο συγχρόνως καὶ τρία κανόνια, διὰ τοῦ κρότου τῶν ὁποίων εἰδοποιοῦσε τὸν λαόν, ὅτι ὁ δεῖνα ἐδιωρίσθη στρατηγός. Εἰς τὸν οὕτω διοριζόμενον στρατηγὸν ἔδιδε διαταγὴν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ ἦτο ἀδιάφορον ἂν εἶχεν, ἢ δὲν εἶχε στρατιώτας ὁ τοιοῦτος στρατηγός, ἢ ἂν δὲν ἤθελε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, διότι πάντοτε τὸ δίπλωμα τῆς στρατηγίας τοῦ ἀπέμενεν. Ἡ τοιαύτη ἀδυναμία τῆς Κυϐερνήσεως ἀνύψωσε παρ' ἀξίαν πολλούς, καὶ ἕνεκα

ταύτης ἐδόθη τὸ χάκιστον παράδειγμα τῆς βαθμολογίας, καὶ διὰ νὰ μάθῃ τις ὅλα τὰ τότε γινόμενα εἶναι ἀνάγκη νὰ εὕρῃ καὶ ἀναγνώσῃ τὰ τοιαῦτα διπλώματα. Δυσηρεστήθη δὲ τότε πολὺ ὁ Κολοκοτρώνης ὅταν εἶδε τὴν Διοίκησιν τοῦ Κουντουργιώτη νὰ διορίζῃ εἰς τὰ πολεμικὰ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους αὐτὸς εἶχε καταφρονήσει ὡς ἀνικάνους, ἔλαβαν ὅμως ἐξουσίαν ἀνωτέραν τῆς ἰδικῆς του. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ὑψώσας ἀνθρώπους μηδαμινοὺς εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἀξιώματα καί τινας ἄλλους λογιωτάτους καὶ διδασκάλους, καταγομένους ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ πατρίδων, ἔφερε κατόπιν αὐτοὺς εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα διὰ νὰ διοικήσουν τοὺς Ἕλληνας. Αὐτοὶ δὲν εἶχαν τίποτε νὰ χάσουν ἢ καὶ νὰ συντηρήσουν, εἰμὴ μόνον τὸν ἑαυτόν των, αὐτοὶ ἐτάραξαν τὸ πνεῦμα τοῦ τόπου, καὶ τὰ πράγματα. Οἱ δὲ κλεφτοκαπεταναῖοι καὶ αὐτοὶ ἐγελάσθησαν ἕνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἁπλότητος αὐτῶν, διὰ δὲ τὴν φιλοδοξίαν των ἐφιλονείκουν μεταξύ των ποῖος νὰ λάβῃ τὴν ἀρχηγίαν. Ἐπλανήθησαν δὲ καὶ ἀπὸ τὰ χρήματα, καὶ τοιουτρόπως ὁ Μαυροκορδάτος τοὺς ἐκίνει ὅπως ἤθελε, καὶ διὰ νὰ τοὺς ἔχῃ ὑποχειρίους πρὸς περισσοτέραν ἐπιτυχίαν, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἕνα γραμματικὸν διὰ νὰ γράφῃ δῆθεν τοῦ καπετάνιου τὰ ἔγγραφα, ἀλλὰ διὰ τῶν τοιούτων γραμματικῶν τοὺς εἶχε δεμένους, τοὺς ὡδήγει καὶ ἐμάνθανεν ὅλα τὰ κατ' αὐτούς. Τοιουτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔχασαν τὴν ἐπιρροήν των, ὁ λαὸς ἐδιαιρέθη εἰς πολλὰ κόμματα, ἀπελπίσθη, ἔχασε τὸ αἴσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ, εἰσήχθη ἡ διαφθορά, καὶ ἰδίως ξένα ἤθη καὶ ἔθιμα, ἐνισχύθη ἡ συκοφαντία, ἄρχισαν νὰ ἐμπορεύωνται τὴν τιμὴν τοῦ Ἔθνους. Ὑπερίσχυσε τὸ ὀλέθριον σύστημα τοῦ Ἀλῆ

Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, τὸ ὁποῖον δὲν ἄργησε νὰ ὑπερπηδήσῃ πᾶν ἄλλο σύστημα, διότι οἱ καπεταναῖοι τοῦ τόπου καὶ οἱ προὔχοντες Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοὶ ὅλοι αὐτοὶ ἔζων ἑνωμένοι ὑπὸ τὸ τοιοῦτον σύστημα, ἦσαν δὲ πλασμένοι καὶ μουσκευμένοι εἰς τὴν διαφθοράν, τὸ δὲ ἀκάθαρτον αὐτὸ μίγμα διεδόθη καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὕτως ἐπὶ τέλους εἰσήχθησαν αἱ δολοφονίαι κατὰ τῶν ἀντιπάλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, καὶ αἱ μεταξύ των ἀπιστίαι. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι ἐσυνετέλεσαν ὄχι ὀλίγον εἰς τὴν διαφθορὰν τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ Φαναριῶται, ἀφοῦ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ λάβῃ ἕκαστος, ὡς ἐφαντάζετο, τὴν πρωτοβουλίαν, ἐσυνδαύλισαν καὶ αὐτοὶ τὴν διχόνοιαν διὰ νὰ εὑρίσκωσι τροφὴν καὶ νὰ ἐρωτῶνται ἀπὸ τοὺς ἀναξίους κομματάρχας ὡς πολύπειροι πολιτικοὶ καὶ νὰ ἐμπνέωσιν εἰς αὐτοὺς τὰ σχέδιά των· οὕτω πως ἐξάπλωναν τὰς σχέσεις των εἰς ὅλους, καὶ ὑπόσχοντο εἰς τούτους μὲν τοῦτο, εἰς ἐκείνους δὲ τὸ ἄλλο, ὥστε ἦτο πλέον ἀδύνατον νὰ συμβιβασθοῦν. Αὐτοὶ δὲ οἱ Φαναριῶται ἀνεπαύοντο εἰς τοῦτο, ἔμβαιναν εἰς τὰ πράγματα, εἴτε διὰ τοῦ ἑνὸς τρόπου, εἴτε διὰ τοῦ ἄλλου, μεταχειριζόμενοι πρὸ πάντων τὸ συνειθισμένον ἐπάγγελμά των, τὴν μηχανορραφίαν· αὐτοὶ ἔβαλαν τοὺς Ἕλληνας εἰς αἰώνιον ἔχθραν, ὁ Μωραΐτης δὲν ἤθελε τὸν Ῥουμελιώτην, ὡς καὶ ὁ Ῥουμελιώτης τὸν Μωραΐτην· ἡ αὐτὴ διχόνοια εἰσεχώρησε καὶ ἐντὸς τῶν τμημάτων, τῶν ἐπαρχιῶν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν οἰκογενειῶν. Οὕτω λοιπὸν ὁ ἐθνισμὸς καὶ ἡ πίστις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀφανίσθη, καὶ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσουν μαχόμενοι πρὸς τοὺς ἐχθρούς των, διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐνικῶντο,

ἀλλὰ καὶ οἱ ἀδελφοί των πρὸς πεῖσμα ἀντέπραττον ποτισμένοι ἀπὸ τὸ φαρμάκι τοῦ Φαναριώτου.

Ἀφοῦ, ὡς εἴπαμεν, ἀπεφασίσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ τὸ Ἐκτελεστικόν, τοῦτο τότε ἐδιαιρέθη εἰς δύο μέρη, καὶ τὸν μὲν ἕνα ἔμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ ἄλλο νὰ καταβῇ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Οὕτω λοιπὸν ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Κλημεντοκαίσαρι, χωρίον τῆς Κορίνθου διὰ νὰ ἐφοδιάσουν τοὺς στρατιώτας τοὺς πολιορκοῦντας τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου, τὸ ὁποῖον εἶχαν ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι τοῦ Δράμαλη, καὶ προσέτι διὰ νὰ προμηθεύσῃ τροφὰς ἀπὸ τὰς προσόδους τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας εἶχε προηγουμένως πωλήσει τὸ Ἐκτελεστικὸν πολὺ εὐθηνά, καὶ ὕστερα τὰς ἀγόραζεν πολὺ ἀκριβά. Προτοῦ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀναχωρήσῃ, καὶ ὅταν εἰς τὴν Κόρινθον ἐγίνετο ἡ δημοπρασία τῶν προσόδων τότε συνέβη ἐκεῖ ὁ τραγικὸς θάνατος ἑνὸς Κορινθίου διακόνου, τὸν ὁποῖον οἱ Νοταραῖοι ἐλιθοβόλησαν καὶ ἐθανάτωσαν, διότι ἠθέλησε καὶ αὐτὸς ν' ἀγοράσῃ τὰς προσόδους ἐπαρουσιάσθη καὶ ἐπλειοδότει εἰς τὴν δημοπρασίαν, ἐνῷ οἱ Νοταραῖοι ἤθελαν νὰ τὰς ἀγοράσουν αὐτοὶ καὶ ὄχι ἄλλοι. Τότε δὲ μάλιστα οἱ Νοταραῖοι ἐνήργουν ν' ἀναδείξωσι τὸν υἱόν των Ἰωάννην στρατηγόν, ἔχοντες μισθωτοὺς στρατιώτας καὶ βοηθούμενοι ἀπὸ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην καὶ Ἀνδρέαν Λόντον. Δὲν ἐπίστευαν δέ, ὅτι ἄλλος ἤθελε τολμήσει νὰ ἐναντιωθῇ εἰς αὐτοὺς καὶ ἕνεκα τούτου ἐθεώρησαν τὴν πλειοδοσίαν τοῦ διακόνου ὡς προσβολήν. Τὸν φόνον τοῦτον τοῦ διακόνου οἱ συγγενεῖς του ἀνέφεραν εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸ νὰ παιδεύσῃ τοὺς αἰτίους. Τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐπῆγεν εἰς Κό-

ρινθον, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ λιθοβολήσαντες τὸν ἄνθρωπον ἦσαν πολλοί, καὶ δὲν ἐδύναντο νὰ ἀνακαλύψουν τοὺς πρωταιτίους καὶ τοὺς τιμωρήσουν, ἀπεφάσισαν καὶ ἐπέβαλαν χρηματικὴν ποινήν, τὸν λεγόμενον ἔρανον, εἰς ὅλην τὴν Κόρινθον, ἤτοι γρόσια 80,000 διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους, ἀναλογίσαντες τὸ ποσὸν τοῦτο κατ' ἄτομον, καὶ καὶ προσωρινὸν ταμίαν διὰ τὴν τοιαύτην εἴσπραξιν τοῦ ἐράνου τὸ ἐκτελεστικὸν τότε ἐδιώρισεν ἐμέ.

Ἐνόσῳ τὸ Ἐκτελεστικὸν εὑρίσκετο εἰς τὴν Κόρινθον ἀπεφασίσθη, τὸ μὲν ἥμισυ αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ Θ. Κολοκοτρώνης νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Στερεάν. Τὰ δύο ταῦτα ἐπίσημα πρόσωπα ἤθελαν φέρει καλὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰ πολεμικὰ πράγματα, ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, ἡ ῥᾳδιουργία, ἥτις ἐγένετο ἀπὸ τὸν Μαυροκορδάτον, καὶ προσέτι ἀπὸ τὸ Βουλευτικόν, τὸ ὁποῖον ἔμενεν εἰς Τριπολιτσᾶν, ἐματαίωσε τὴν τοιαύτην ἐκστρατείαν. Ὡς ἀφορμὴν τῆς ῥᾳδιουργίας οἱ περὶ τὸν Μαυροκορδάτον ἔλαβαν τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Κολοκοτρώνη τοῦ νὰ συμπαραλάβῃ καὶ τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Ζαΐμης ἤθελεν, εἰς τοῦτο δὲ ὁ Μαυροκορδάτος ἦτο ἐναντίος, διότι ὁ δόλιος σκοπός του ἦτο νὰ ἀφήσῃ μόνους τοὺς δύο προμάχους τῆς Πελοποννήσου ἐλπίζων, ὅτι οὗτοι θὰ πέσουν εἰς κανὲν σφάλμα πολιτικὸν κατὰ τὴν εἰς τὴν Στερεὰν ἐκστρατείαν των. Ἐκτούτου ὁ Μαυροκορδάτος ἀπάτησε τὸ Ἐκτελεστικόν, διότι ἐνῷ ἦτο ἀποφασισμένον νὰ παρακολουθήσῃ καὶ αὐτός, προφασισθεὶς ὅμως, ὅτι θέλει νὰ ἑτοιμασθῇ προηγουμένως καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγῃ, ἔμεινεν εἰς Τριπολιτσᾶν ὀλίγας ἡμέρας ἐπίτηδες διὰ νὰ ἑτοιμάσῃ τὴν μηχανορραφίαν,

ἥτις εἶναι αὐτόχρημα ἰδική του, καὶ ἡ ὁποία ἐγένετο ὡς ἑξῆς. Μέλη τινὰ τῆς Βουλῆς ἐρᾳδιούργησαν ἐναντίον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ ἤθελαν νὰ ἀλλάξουν τὸν Πρόεδρον αὐτῆς Ἰωάννην Ὀρλάνδον, καὶ νὰ τὸν ἀντικαταστήσουν διὰ τοῦ γραμματέως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἐπιφορτισμένου εἰς τὰ ἐξωτερικά, ὅστις ἦτο ὁ Μαυροκορδάτος. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας συνέβησαν καὶ τὰ ἑξῆς, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν καὶ εἰς τὴν ματαίωσιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ ἔσπρωξαν τὸ Ἔθνος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Εἰς Τριπολιτσᾶν συνεκρούθησαν τὰ στρατεύματα τῶν Ἀρκαδινῶν καὶ Μιστριωτῶν μεταξύ των διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν. Στρατιῶταί τινες Μιστριῶται εἶχαν ἕνα μ α χ μ ο υ δ ι ὲ κίδδηλον. Τοῦτο εἶναι νόμισμα Τουρκικὸν χρυσοῦν ἀξίας 25 γροσίων. Τοῦτο τὸ κίδδηλον νόμισμα οἱ στρατιῶται ἐμεταχειρίζοντο ὡς μέσον κερδοσκοπίας, καὶ ἤθελαν δι' αὐτοῦ ν' ἀγοράζουν τροφάς. Οἱ παντοπῶλαι δὲν ἔστεργαν νὰ λάβουν τὸ τοιοῦτον νόμισμα, φοβούμενοι τὴν καταδίωξιν τῶν ἀρχῶν· τινὲς ὅμως ἐξ αὐτῶν διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν βίαν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῶν στρατιωτῶν ἔδιδαν εἰς αὐτοὺς δωρεὰν τὰ τρόφιμα· ἄλλοι ὅμως ἀρνοῦντο τοῦτο, ἐφιλονείκουν μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐγίνοντο καθ' ἑκάστην συμπλοκαί, ὥστε κατήντησαν καὶ εἰς τὰ ὅπλα, καὶ ἐφόνευσαν μάλιστα καὶ ἕνα παντοπώλην, τοῦ ὁποίου οἱ συγγενεῖς ἀγανακτήσαντες καὶ ἀντεκδικούμενοι ἐσκότωσαν καὶ αὐτοὶ τὸν στρατιώτην τὸν φονεύσαντα τὸν συγγενῆ των. Τότε οἱ Μιστριῶται συστρατιῶται τοῦ θανατωθέντος ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν συμπλοκὴν ταύτην, οἱ δὲ Ἀρκαδινοὶ πάλιν, ἔλαβαν καὶ αὐτοὶ τὸ ἐναντίον μέρος, καὶ ὁ πόλεμος μεταξύ των ἄρχισεν εἰς τὰ γ ε ρ ά, καὶ ἐφονεύθησαν κάμποσοι στρατιῶται καὶ ἀπὸ

τὰ δύο μέρη· ἡ πόλις ἐδιαιρέθη εἰς δύο καὶ οὐδεὶς πολίτης ἐτόλμα νὰ ἔϐγῃ ἀπὸ σπίτι του. Τὸ δὲ τουφέκι ἐξακολούθει πολλὰς ἡμέρας. Τὸ Ἐκτελεστικὸν μαθὼν τὰ συμϐαίνοντα ἔστειλε τὸν Θ. Κολοκοτρώνην διὰ νὰ προφθάσῃ καὶ καθησυχάσῃ τὰ πράγματα ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα, ὅστις ἀμέσως ἔτρεξεν εἰς Τριπολιτσᾶν, ἔσϐυσε τὸν ἐμφύλιον αὐτὸν πόλεμον τὸν μεταξύ των δύο τούτων ἐπαρχιῶν καὶ προσέτι τῆς πόλεως.

Ἐκτὸς τούτου ἐγίνετο τότε εἰς τὴν Δημιτζάναν καὶ ἡ δημοπρασία τῶν προσόδων τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας. Ἐκεῖ ἦλθαν ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα οἱ θέλοντες νὰ γίνωσιν ἀγορασταί, καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ Πλαπούτα καὶ τῶν Δεληγιανναίων ὅλοι ὡπλισμένοι ὄντες ἐφιλονείκησαν μεταξύ των, καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Πλαπούτα ἐπιστόλισαν τὸν Ἀνάστον Δεληγιάννην ἀδελφὸν τῶν ἄλλων Δεληγιαναίων, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτο ἐγγράφως παρεπονέθησαν εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, τὸ ὁποῖον τότε, ὡς εἴπαμεν, ἦτο εἰς τὸ Κλημεντοκαίσαρι, ὅπου ἦτο καὶ ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης, περιμένων τὸν Θ. Κολοκοτρώνην νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ φέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὰ πράγματα τῆς Δημιτσάνας, διότι καὶ Καρυτινὸς ἦτο καὶ στενὸς συγγενὴς τοῦ Πλαπούτα, ὅστις ἐϐοηθεῖτο καὶ ἐσκεπάζετο ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην, ἄλλως οἱ Δεληγιανναῖοι τὸν ἀφάνιζαν. Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης εὑρίσκετο τότε εἰς τὸ χωρίον Φροσύναν τοῦ Ἄργους πορευόμενος καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Στερεᾶς. Ἐκεῖ δὲ εὑρισκόμενος, ἔλαϐε γράμμα καὶ ἔμαθε τὰ γενόμενα εἰς τὴν Δημιτσάναν ἀπὸ τοὺς Παλουμπαίους, καὶ χωρὶς νὰ ἀγανακτήσῃ διὰ ταῦτα, ἀμέσως ἀνεχώρησεν εἰς Κλημεντοκαίσαρι καὶ ἐπαραπονέθη καὶ αὐτὸς ἐνώπιον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ κατὰ τοῦ Δ. Πλα-

πούτα ὡς αἰτίου τοῦ κακοῦ. Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης ἀφοῦ, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἐπῆγεν εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ ἔπαυσε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, τὸν μεταξὺ Μιστριωτῶν καὶ Ἀρκαδινῶν, ἔγραψεν εἰς τοὺς Παλουμπαίους καὶ Λαγκαδινοὺς καὶ τοὺς ἐφοβέρισεν, ὅτι, ἂν δὲν παύσουν τὰς μεταξύ των συγκρούσεις, θὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος ἐκεῖ, καὶ τοιουτοτρόπως ἔπαυσαν αὗται προσωρινῶς, διότι ὕστερον αὗται ἐπαναλήφθησαν καὶ ἔγειναν περισσότερα δυστυχήματα καὶ φόνοι, ὡς ἀλλαχοῦ διηγούμεθα. Διὰ νὰ λείψῃ δὲ ὁ Πλαπούτας ἐκεῖθεν καὶ διὰ νὰ παύσουν αἱ τοιαῦται ἀνωμαλίαι, τὸ Ἐκτελεστικὸν διέταξεν αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Στερεᾶς, ἀλλὰ δὲν ἐπῆγε, διότι ἀρρώστησεν. Ὁ Ἀντιπρόεδρος Θ. Κολοκοτρώνης ἐλθών, ὡς εἴρηται, εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ καταπαύσας τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ τὰς ταραχὰς τῆς Δημιτσάνας, δὲν ἐγύρισε πάλιν ὀπίσω εἰς τὸ Κλημεντοκαίσαρι, ὅπου ἦτο τὸ Ἐκτελεστικόν, ἀλλ' ἐξακολούθει, κατὰ τὸν γενόμενον τότε διορισμόν του, νὰ διοικῇ ὅλην τὴν Πελοπόννησον στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς, ὑπογραφόμενος εἰς τὰ γενόμενα πρὸς τοῦτο ἔγγραφα ὡς Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐκατέβη εἰς τὴν Μεσσηνίαν πρὸς εἴσπραξιν τοῦ γενικοῦ ἐράνου, διότι ἡ Πελοπόννησος ὑπεχρεώθη νὰ καταβάλῃ πολλὰ χρήματα διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὸν στόλον, καὶ διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Οἱ Πελοποννήσιοι ἰδόντες τὸν Κολοκοτρώνην γενόμενον ὄργανον τῶν πολιτικῶν, καὶ περιφερόμενον πρὸς εἴσπραξιν ἐράνων, ἐλυπήθησαν ὅλοι, διότι ἤθελαν νὰ τὸν βλέπουν ἀρχηγὸν τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, νὰ ἔβγῃ ἔξω εἰς τὴν Στερεάν, ὅπου τότε ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τὸν ἐζήτουν διὰ νὰ τοὺς

βοηθήση, καὶ νὰ λυτρώση τὴν Στερεάν, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ἐφοβέριζαν, καὶ ἦτο μέγας κίνδυνος. Ὅλοι δὲ τῶν ἐκεῖ ὁπλαρχηγῶν τὸν ἀπεδέχοντο ὡς ἀνώτερον διὰ τὴν ἡλικίαν, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν φήμην του. Οὕτως ὁ Κολοκοτρώνης ἐξέπεσε τότε τῆς στρατιωτικῆς του ἀξίας. Μένων δὲ εἰς τὰς Καλάμας ἀρρώστησε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται του, ὡς καὶ ὁ συμπέθερός του Κανέλλος Δεληγιάννης, ὁ ὁποῖος εἶχε διαταχθῇ νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ μὲ δύναμιν στρατιωτικὴν διὰ τὴν εἴσπραξιν τοῦ ἐράνου. Τοιουτοτρόπως ἐματαιώθη ἡ εἰς τὴν Στερεὰν ἀποφασισθεῖσα ἐκστρατεία. Ἕνεκα δὲ τῶν συμβάντων εἰς τὴν Δημιτσάναν, ὁ Ἀντιπρόεδρος καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὰς Καλάμας κατὰ τὴν 25 Αὐγούστου 1823 ἀνέβηκαν εἰς Τριπολιτσᾶν.

Τὸ πολιτικὸν σύστημα τοῦ Ἄστρους ἐκτὸς τῶν ὅσων ἐκεῖ ἔπραξε διὰ νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ἐναντίους του, καὶ ἰδίως τὴν δύναμιν τοῦ Κολοκοτρώνη, μόνον πρὸς καιρὸν ἐμποδίσθη ἕνεκα τῶν συμβάντων εἰς τὴν Σιλήμναν, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα, ἀλλὰ τώρα πάλιν ἐκινήθη, καὶ ἔκρινε τὸν καιρὸν κατάλληλον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ Ναύπλιον καὶ διὰ τῶν ὅπλων ἀκόμη μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὸ Κλημεντοκαίσαρι, διότι ἤθελε νὰ πήξῃ ἐκεῖ τὴν φωλεάν του δι᾽ ἀσφάλειαν. Τὸ Βουλευτικόν, ὡς εἴπαμεν, ἐσχημάτισεν, ἢ μᾶλλον ἐδιοργάνισε φατρίαν μεταξὺ τῶν μελῶν του, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἀνώτερα δὲ μέλη τῆς φατρίας ταύτης ἦσαν ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ ἀρχιερεὺς Ἄρτης Πορφύριος, ὁ Γεώρ. Αἰνιάν, ὁ Χριστοφόρος Περαιβός, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φλέσας, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς Παπαγεωργίου, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐ-

μης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, οἱ Νοταραῖοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, ἔχοντες συντρόφους καὶ τοὺς Νησιώτας ἀδελφοὺς Κουντουργιώτας, τὸν Ἰωάννην Ὀρλάνδον, τοὺς ἀδελφοὺς Βουδούρη, τὸν Ἀναγνώστην Οἰκονόμου, τὸν Καρακατσάνην τοὺς Μποτασαίους, καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἄλλων νήσων, καὶ ὅλους τοὺς παραπονουμένους καὶ ἐκτὸς τῶν πραγμάτων εὑρισκομένους. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ φατρία αὕτη οὐδετερώθη ἕνεκα τοῦ διορισμοῦ τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, τοῦ Ἀνδρ. Ζαΐμη καὶ Σ. Χαραλάμπη καὶ ἄλλων τινῶν ὡς μελῶν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τούτων δὲ ἀπομακρυνθέντων, ὁ Μαυροκορδάτος ηὗρε καιρὸν καὶ διωργάνισεν ἄλλως πως τὴν φατρίαν του, καὶ ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν ἑταιρίαν τοῦ Ἡρακλέους. Ἐπιτήδειος δὲ ὢν εἰς τὰς μηχανορραφίας καὶ τὰς συνωμοσίας τὰς πολιτικὰς κατώρθωσε καὶ ἐσχημάτισε πλειονοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ, ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε τὴν ἀνατροπὴν ὅλων τῶν ἀποφασισθέντων ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄστρους, τὴν κατάλυσιν τοῦ ὑπάρχοντος Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴν ἕδραν του διὰ τὴν ἐκστρατείαν, καὶ τὸν σχηματισμὸν νέου ἐκ τῶν μελῶν τῆς νέας ἑταιρίας. Πρὶν ὅμως τούτων καὶ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὅλοι ἐκεῖ εἰς Τριπολιτσᾶν ἑνωμένοι ἐψήφισαν καὶ τὸ πρῶτον δάνειον. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος διὰ νὰ ἔχῃ δύναμιν κατώρθωσεν, ὄχι μόνον δάνειον νὰ διαπραγματευθῇ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τὴν Ἐθνικήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν ἔστειλε νὰ στρατολογήσῃ καὶ στράτευμα διὰ τὴν ἐλευθερίαν δῆθεν τῆς Ἑλλάδος, κυρίως ὅμως νὰ γείνῃ δικτάτωρ καὶ νὰ καταβάλῃ τὸν πρίγκηπα Δ. Ὑψηλάντην, τοὺς προὔχοντας καὶ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο εἰς Κλημεντοκαίσαρι εἰδοποιήθη ἀμυδρῶς πως τὰ τεκταινόμενα, καὶ ὅταν ὕστερον ἦλθεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ καθησυχάσῃ τοὺς στρατιώτας τοὺς Ἀρκαδινοὺς καὶ τοὺς Μιστριώτας, ηὗρε τὸ Βουλευτικὸν διωργανισμένον ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Τότε ἦλθεν εἰς λογομαχίαν πρὸς ὅλον τὸ Βουλευτικόν, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ὡς Πρόεδρόν του τὸν γραμματέα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Μαυροκορδάτον. Ὁ πολιτικὸς αὐτὸς πόλεμος ἔγεινε σφοδρός, καὶ ὅμως ἀπεφασίσθη νὰ σταλῇ εἰς τὸ Λονδῖνον τῇ συνεργίᾳ τοῦ Μαυροκορδάτου ὁ Ἰωάννης Ὀρλάνδος πρὸς διαπραγμάτευσιν δῆθεν τοῦ δανείου, καὶ ἀντ' αὐτοῦ, ὅστις ἦτο Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐξέλεξαν τὸν Μαυροκορδάτον. Οὗτος ἤθελε τὸ Ναύπλιον ὡς ἕδραν τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἀσφάλειαν τῆς φατρίας, καὶ καθὼς τότε ἐλέγετο, σκοπὸν εἶχε συνεννοούμενος μετὰ τῶν στενῶν φίλων καὶ ὀπαδῶν του, νὰ παραδώσῃ τὸ Ναύπλιον εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἂν τὰ γενικὰ πράγματα τοῦ Ἔθνους ἀπετύγχανον. Ὁ Ἰ. Κωλέτης καὶ οἱ ὀλίγοι ὀπαδοί του, οἱ Γαλλόφρονες, νλλα πάλιν αὐτοὶ ἐφρόνουν, ἀλλ' ἐπειδὴ μόνοι δὲν ἐδύναντο ν' ἀνακατώσουν τὰ πράγματα, ἐσιώπων καὶ ἐφαίνοντο καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ὡς μία καὶ ἡ αὐτὴ φατρία ἐντὸς τοῦ Βουλευτικοῦ. Κατὰ δὲ τὰς γενομένας τότε λογομαχίας ἐκατάντησαν καὶ εἰς προσωπικότητας, ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἄρτης ὀργισθεὶς ἐκτύπησε τὸν μηρόν του μὲ τὸ χέρι του καὶ εἶπεν, ὅτι, ὅ,τι θέλει τὸ Βουλευτικὸν αὐτὸ καὶ θὰ γείνῃ, καὶ ἐπέμενεν ἐπαινῶν τὸν Μαυροκορδάτον ὡς ἄνδρα ἐξέχοντα τῶν ἄλλων διὰ τὴν ἱκανότητά του, καὶ δι' ἄλλα πολλά. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν ἀρχιερέα τοῦ ὑπενθύμισεν ἄλλην ἐποχὴν καὶ

ὁμιλίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος εἶπε πολλὰς κατηγορίας κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅταν πάλιν ὁ Ἄρτης δικαιολογούμενος ἀπάντησεν, ὅτι ὅστις κάμνει τὸ κακόν, δύναται νὰ κάμῃ καὶ τὸ καλόν· τότε ὁ Κολοκοτρώνης θυμωθεὶς καὶ ἀνταποκρινόμενος πρὸς τὸ κτύπημα τοῦ μηροῦ τοῦ ἀρχιερέως ἔσεισε τὴν σπάθαν του· ὁ δὲ Ἄρτης εἶπε τότε· «σᾶν μᾶς φοβερίζετε καὶ δὲν μᾶς θέλετε φεύγομεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον», καὶ ἄρχισε νὰ βγαίνῃ ἔξω ἀπὸ τὴν αἴθουσαν τοῦ Βουλευτικοῦ, ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἐπερίπαιξε καὶ τοῦ εἶπε· «πάρε καὶ τὰ παπούτσια σου, καὶ μὴν φύγῃς ξυπόλυτος». Τούτου γενομένου, διελύθη ἡ Βουλή, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης θυμωμένος ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι του, καὶ ἀμέσως ἐπρόσταξε νὰ τοῦ φέρουν τὸν Μαυροκορδάτον καὶ ἕνα γάϊδαρον νὰ τὸν βάλῃ ἐπάνω καὶ νὰ τὸν ἐξορίσῃ, διότι τοιουτοτρόπως τότε αἱ ἐξορίαι ἐσυνειθίζοντο μετὰ ἐμπαιγμοῦ ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας καθιερωμέναι. Ἀλλ' ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης ἐννοήσας τὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ τὸν θυμόν του ἔτρεξε κατόπιν του διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ εἰς τοιοῦτον ἄτοπον πρᾶγμα, καὶ καταφρονήσῃ τοιουτοτρόπως ἄνθρωπον ὁμότιμον καὶ ἐγνωσμένον. Τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα, ὅτε ὁ Ἀναγν. Δεληγιάννης ἔφθασεν εἰς τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἔπεσε παρακαλῶν αὐτὸν νὰ μὴ στηλιτεύσῃ τὸν Μαυροκορδάτον, λέγων, ὅτι τοῦτο ἦτο ἐντροπὴ καὶ βάρβαρος ὁ τρόπος νὰ τὸν βάλῃ ἐπάνω εἰς τὸν γάϊδαρον κατὰ τὴν Τουρκικὴν συνήθειαν καὶ νὰ τὸν κάμῃ ἐξορίαν (σεργοῦνι). Καὶ ἐγὼ δὲ εὑρεθεὶς ἐκεῖ τότε συνετέλεσα νὰ ἐμποδισθῇ ὁ παράξενος καὶ πρωτοφανὴς αὐτὸς ἐμπαιγμός. Ἀλλὰ διὰ τῆς μεσολαβήσεως ταύτης μόλις καὶ μετὰ βίας ὁ Κολοκοτρώνης συγκατέ-

νευσε εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰς παρακλήσεις τοῦ Δεληγιάννη, καὶ οὕτω τὸ πρᾶγμα διεσκεδάσθη. Οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τῆς Πελοποννήσου, ὅσοι ἐσώζοντο κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, εἶχαν τὴν τόλμην νὰ ὁμιλοῦν ὡς δεσπόται ἢ ὡς κατακτηταί, καὶ τοῦτο προήρχετο ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ προῦχοντες ὅμως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς συνειθισμένοι εἰς τὴν δουλείαν, εἶχαν τὴν ὁμιλίαν των ἀκόμη φοβησμένην, καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐνόμιζαν τοὺς κλεφτοκαπεταναίους ἐχθρούς των φοβούμενοι μήπως τοὺς κατακτήσουν, καὶ ἐκ τούτου ἐτρέφετο ἡ διχόνοια κατ' αὐτῶν. Πολλοὶ δὲ τότε συνεβούλευσαν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ ἰδίως ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, νὰ κατάσχῃ διὰ τῆς βίας ὅλα τὰ ἔγγραφα τοῦ Μαυροκορδάτου διὰ νὰ ἀποκαλυφθοῦν τὰ σχέδια, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησεν, εἰπών, ὅτι αἱ πράξεις του θέλουν τὸν τιμωρήσει ἔπειτα. Τὰ δὲ γενόμενα μεταξὺ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου τινὲς τὰ φορτώνουν εἰς τὸν Ἀναγνώστην Δεληγιάννην, ὅτι οὗτος τάχα τὰ ἐνήργησε διὰ νὰ διωχθῇ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ νὰ διορισθῇ αὐτὸς εἰς τὴν προεδρείαν τῆς Βουλῆς, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη εἶπαν, ὅτι δῆθεν αὐτὸς ἔβαλε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ φονεύσῃ τὸν Μαυροκορδάτον· τὰ ἐναντία ὅμως συνέβησαν.

Τούτων γενομένων οἱ βουλευταὶ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ φόβον, καὶ θέλοντες νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸ σύστημά του, καὶ νὰ θέσουν καὶ τὰ ὀργανισθέντα εἰς ἐνέργειαν, ηὗραν ὡς αἰτίαν τὰ συμβάντα ταῦτα, ἄρχισαν νὰ σκορπίζωνται, καὶ δικαιολογοῦντες τὴν ἐκ τοῦ φόβου φυγήν των, ἔλεγαν, ὅτι τὸ Ἄργος εἶναι κατάλληλον ὡς ἕδρα, διότι κεῖται πλησίον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὁποῖον τότε εὑρίσκετο εἰς τὸ Σοφικὸν καὶ τὴν Σαλαμῖνα. Πρῶτος

δὲ πάντων ἔφυγεν ὁ Μαυροκορδάτος, ἐπῆγεν εἰς τὸ Κρανίδι, καὶ ἐκεῖθεν ἐπέρασεν εἰς τὴν Ὕδραν. Ἐνόσῳ δὲ ἔμενεν ἐκεῖ ἔπεισε τοὺς ἀδελφοὺς Κουντουριώτας, καὶ σχεδὸν ὅλους τοὺς οἰκοκυραίους τῆς Ὕδρας παραστήσας εἰς αὐτούς, ὅτι θέλει κάμει τὴν Ὕδραν δέσποιναν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, καὶ συνώμοσαν νὰ λάβουν διὰ τῶν ὅπλων τὴν Ἐθνικὴν κυριαρχίαν, τὸ ὁποῖον παρέστησεν εἰς αὐτοὺς εὔκολον διὰ τῶν χρηματικῶν μέσων, καὶ ἐκ τῆς ἐλπίδος τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ψηφισθέντος δανείου. Ἑνώθη μετ' αὐτῶν καὶ τὸ σύστημα τοῦ Κωλέτη, τὸ ὁποῖον ἦτο μὲν τότε ἀδύνατον, ἀλλ' ἐκαιροφυλάκτει νὰ χύσῃ τὸ φαρμάκι του, ὄχι μόνον κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, τὸν ὁποῖον ἔβλεπεν ἀδάμαστον, καὶ διὰ νὰ τὸν καταδαμάσουν ἐκατώρθωσαν καὶ ἐξαπάτησαν τὸν Ζαΐμην καὶ ὅλον τὸ λοιπὸν σύστημα τῶν κοτσαμπάσιδων. Ἐδιαίρεσαν τὴν Πελοπόννησον· τὸ Βουλευτικὸν ἐσχίσθη εἰς δύο, καὶ τὸ ἕνα μέρος ἀντέπραττε κατὰ τοῦ ἄλλου· τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν ἀσθενῶς ἔπραττε τὰ τῆς διοικήσεως. Ἐκ τούτων ὅλων ἐγεννήθη τέρας δικέφαλον διὰ νὰ διοικήσῃ τὸ Ἔθνος.

Ἐν τούτοις πολλοὶ βουλευταὶ ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν κατέβησαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἄλλοι εἰς τὸ Ναύπλιον. Τὰ στρατεύματα τῶν ἐπαρχιῶν ἀνεχώρησαν, καὶ οἱ μὲν Μιστριῶται καὶ ἄλλοι Λεονταρῖται καὶ Μεσσήνιοι ἐπῆγαν εἰς τὰς Πάτρας, οἱ δὲ Ἀρκαδινοί, Φαναρῖται, καὶ ἄλλων τινῶν ἐπαρχιῶν ἐπῆγαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια καὶ πέρα εἰς τὴν Στερεὰν μέχρι τῆς Κάζας καὶ τοῦ Ἁγίου Μελετίου. Τὸ Ἐκτελεστικὸν συνέστησε φροντιστήριον διὰ τὰς τροφὰς καὶ ἐδιώρισε φροντιστὴν τὸν Ῥήγαν Παλαμήδην, καὶ βοηθοὺς αὐτοῦ τὸν Νικόλαον

Παπαδιαμαντόπουλον ἀπὸ τὴν Δημιτζάναν καὶ τὸν Ῥήγαν Καγιὰν ἀπὸ τὰ Λαγκάδια. Τὸ φροντιστήριον τοῦτο ἦτο εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

Ἀφοῦ τὰ Πελοποννησιακὰ στρατεύματα ἐπῆγαν εἰς τὴν Στερεάν, οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦλθαν εἰς μάχην, ἀλλ' ἀπεσύρθησαν. Λέγεται, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου τοὺς ἔπεισε νὰ ὑποχωρήσουν, εἶναι ὅμως ἄγνωστος εἰς ὅλους καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱστορικοὺς ἡ αἰτία τῆς αἰφνιδίου τῶν Τούρκων ἀπομακρύνσεως. Ἐν τοσούτῳ ὁ γενικός, ὡς εἴρηται, ἔρανος διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἐχάθη. Τὸ φροντιστήριον ἐσπατάλησε τὰς τροφὰς εἰς μάτην καὶ ἄνευ λόγου, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παλαμήδης ἐγκατέλιπε τὴν ὑπάρχουσαν Κυβέρνησιν, καὶ προσῆλθεν εἰς τὴν νέαν τοῦ Κουντουργιώτη, διότι αὕτη ἐνομιμοποίησε τὰς γενομένας καταχρήσεις του.

Τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀντὶ νὰ ἔβγῃ ἔξω εἰς τὴν Στερεὰν ἐπῆγεν εἰς τὸ Σοφικὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σαλαμῖνα καὶ τοιουτοτρόπως ἔμεινεν ἄπρακτον. Μόνον ἡ πολιορκία τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου εἶχε καλῶς, τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν ἔστειλεν ὡς ἀρχηγοὺς τῆς πολιορκίας τῆς Κορίνθου τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Στάϊκον Σταϊκόπουλον, καὶ διέταξεν ὅλους τοὺς Κορινθίους νὰ κάμουν στενωτέραν καὶ δυνατωτέραν τὴν πολιορκίαν. Πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων καὶ τροφοδοσίαν αὐτῶν ἦλθαν Τοῦρκοι ἀπὸ τὰς Πάτρας διὰ θαλάσης, καὶ ἀπεβιβάσθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ συγκοινωνήσουν μὲ τοὺς πολυορκουμένους, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν γενναίως καὶ ἀπέκρουσαν τοὺς ἀποβάντας εἰς τὴν παραλίαν Τούρκους, ἀπέκλεισαν δὲ καὶ ἐμπόδισαν τὴν ἔξοδον τῶν πολιορκουμένων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ καταβοῦν καὶ παραλά-

βουν τὰς τροφάς, καὶ ἕνεκα τούτου οὗτοι ἀπελπισθέντες ἐζήτησαν νὰ παραδοθοῦν καὶ νὰ παραδώσουν καὶ τὸ φρούριον εἰς τὸν Κολοκοτρώνην.

Κατὰ τὸν μῆνα Σεπτέμβριον τὸ Ἐκτελεστικὸν ἦλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐκεῖθεν ἐκάλεσε τὸν ἀντιπρόεδρον Θ. Κολοκοτρώνην νὰ μεταβῇ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ. Αὐτὸς εἶχε δώσει δὶς τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τὴν ἀντιπροεδρίαν, ἀλλὰ τὸ Ἐκτελεστικὸν δὲν τὴν ἐδέχθη, ἀλλὰ τὸν διέταξε νὰ ὑπάγῃ νὰ παραλάβῃ τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου. Ἡ φρουρὰ τοῦ φρουρίου τούτου ὑπῆρχεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δράμαλη, καὶ φρούραρχος ἦτο ὁ ἀνωτέρω ῥηθεὶς Ἀβδουλάχμπεης, τσιράκι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Ἠπείρου. Οὗτος μαθών, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἦλθε κάτω εἰς τὴν πόλιν, κατέβη ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ τὸν ἀντάμωσεν, ἐσυμφώνησε μὲ αὐτὸν καὶ τοῦ παρέδωκε τὸ φρούριον. Οἱ Τοῦρκοι, κατὰ τὰ συμφωνηθέντα, ἀνεχώρησαν διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ παρέδωκε τὸ φρούριον εἰς τὴν Διοίκησιν, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἀνέβη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν.

Ἐνόσῳ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἔμενεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἐν τούτῳ τὸ Βουλευτικὸν ἐσυγκεντρώθη εἰς τὸ Ἄργος, μέλη δέ τινα αὐτοῦ ὑπῆρχαν καὶ εἰς τὸ Κρανίδι. Οὗτοι ἐνήργουν ν' ἁρπάσουν τὴν ἐξουσίαν. Ὅσοι δὲ τῶν βουλευτῶν δὲν ἤθελαν ν' ἀναβοῦν εἰς Τριπολιτσᾶν ἐπήγαιναν εἰς τὸ Κρανίδι. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διεδόθη, ὅτι τὸ περιμενόμενον δάνειον ἔρχεται, καὶ ἀμέσως ἄρχισε νὰ δυναμόνῃ ἡ φατρία τοῦ Κουντουργιώτη, τοῦ Κωλέτη καὶ τῶν λοιπῶν. Τότε τὸ Ἐκτελεστικὸν διέταξε τὸν φρούραρχον Ναυπλίου Πάνον Κολοκοτρώνην νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Ἄργος

διὰ νὰ παραλάβῃ τὰ ἀρχεῖα τῶν Βουλευτῶν, νὰ μεταφέρῃ αὐτὰ εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἡ φρουρὰ ὅμως τοῦ Βουλευτικοῦ ἦτο μυστικῶς ῥαδιουργημένη, ὥστε νὰ μὴ ἀφήσῃ τὰ ἀρχεῖα. Ὁ Θεόδ. Ζαχαρόπουλος ἦτο ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φρουρᾶς, καὶ ἐπειδὴ ἦτο γυναικάδελφος τοῦ Νικήτα Σταματελοπούλου ἐνομίζετο πιστός, καὶ ὡς τοιοῦτον τῷ ἐνεπιστεύθησαν τὴν ἀρχηγίαν τῆς φρουρᾶς· ἀλλ' αὐτὸς παρ' ἐλπίδα ἐφάνη ἄπιστος, διότι συναιννοημένος ὢν μετὰ τῶν στρατιωτῶν τῆς φρουρᾶς, ἐμπόδισε τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ φρουράρχου Ναυπλίου νὰ παραλάβωσι τὰ ἀρχεῖα, καὶ ἕνεκα τούτου ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης, Τσώκρης καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Ἄργος παρέλαβαν τὰ ἔγγραφα καὶ τὰ ἔδωκαν εἰς τὸν Θ. Ζαχαρόπουλον διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ αὐτά, ἐμπιστευθέντες αὐτὸν διὰ τὴν εἰρημένην συγγένειαν· ἀλλ' αὐτός, ὡς εἴπαμεν, τοὺς ἀπάτησε καὶ ὑπερασπίσθη τοὺς Βουλευτὰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ χωρισθοῦν, παρέδωκε εἰς αὐτοὺς τὰ ἀρχεῖα, καὶ οὗτοι ἀνεχώρησαν ἀμέσως εἰςτὸ Κρανίδι. Ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ ἔδωκεν εἰς τὸν Ζαχαρόπουλον καὶ πιστοποιητικὸν περὶ τῆς παραλαβῆς τῶν ἀρχείων. Ὁ θάνατος τοῦ Θ. Ζαχαροπούλου εἶναι παράξενος. Αὐτὸς μετὰ ταῦτα ἀῤῥώστησεν εἰς τὸ Ἄργος· ὁ ἰατρὸς διέταξε νὰ τὸν φλεβοτομήσουν, καὶ ἐνῷ τὸ αἷμα ἔρρεεν ἀπὸ τὰς φλέβας του, αὐτὸς ἐπῆρε κρασὶ καὶ ἔπινε λέγων· ὅτιὅσον αἷμα βγάζει, τόσον κρασὶ βάζει εἰς τὸν τόπον του, καὶ οὕτως ἀπέθανε.

Τὸ Κρανίδι εἶναι τόπος ξηρός, παράλιος, ἀπόκεντρος καὶ δυνατός. Οἱ συνελθόντες ἐκεῖ ἐμάζευσαν πολλοὺς στρατιώτας τοῦ τόπου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐξησκημένοι εἰς τὰ ὅπλα· ἔφεραν δὲ καὶ ἄλλους ἀπὸ τὰς πλησίον νήσους Ὕδραν

καὶ Σπέτσας. Ὅλος ὁ κάτω Ναχαγιὲς καὶ ὅλον ἐπίσης τὸ Κρανίδι ἀπίστησεν. Οἱ Κρανιδιῶται μάλιστα ἀπ' ἀρχῆς ἦσαν ἐχθροὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, διότι ἤθελαν τὸ Ναύπλιον ὡς ἰδικόν των, καὶ δικαιολογίαν πρὸς τοῦτο ἔφεραν, ὅτι αὐτοὶ ὑπέφεραν περισσότερον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, καὶ προσεπάθουν μυριοτρόπως νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖράς των. Νομίζοντες δέ, ὅτι ἂν προστεθῶσιν εἰς τὸ νέον σύστημα τοῦ Κουντουργιώτη, θὰ τὸ ἀπολαύσουν, ὅλοι προσῆλθαν εἰς αὐτὸ καὶ τοιουτοτρόπως τὸ σύστημα τοῦτο ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῶν τῶν Κρανιδιωτῶν δύναμιν, καὶ ἐφοβέριζε τὸ νόμιμον Ἐκτελεστικόν, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν ἐφρόνει, ὅτι ἤθελαν καταντήσει τὰ πράγματα εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Οἱ συναχθέντες εἰς τὸ Κρανίδι ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς νομίμους, καὶ ἀνέδειξαν νέον Ἐκτελεστικόν, τοῦ ὁποίου πρόεδρον ἐδιώρισαν τὸν Γεώργιον Κουντουργιώτην. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἔγειναν δύο Βουλευτικὰ καὶ δύο Ἐκτελεστικὰ ἐναντία μεταξύ των. Τὸ διήγημα τοῦτο φαίνεται Πελοποννήσιον, ἀλλ' εἰς ὅλα ταῦτα τὰ συμβάντα ἀνακατώθη ὅλον τὸ Ἔθνος, ἤτοι ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς διῃρημένη καὶ φατριάζουσα, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν. Ὅλα δὲ τὰ μέχρι τοῦδε γενόμενα, ὡς καὶ τὰ μετέπειτα συμβάντα, ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου ἐγένοντο. Ὅ,τι ἔπραττε τὸ ἕνα Ἐκτελεστικὸν τὸ ἄλλο τὸ κατέστρεφε, καὶ τὸ ἔκαμνε κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του. Ἡ φατρία τοῦ Μαυροκορδάτου, Κουντουργιώτη καὶ Κωλέτη εἶχε μεθ' ἑαυτῆς ὅλους τοὺς Ρουμελιώτας. Αὕτη ἔκλωθε καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἔθνους, διότι ἐν συντόμῳ ἐπολέμει τὸ πνεῦμα τοῦ Ἔθνους. Ἐδαπάνησε χρήματα, ἐδιωργάνισε στρατιώτας μισθωτοὺς πρὸς ἀσφάλειάν της, καὶ ἄρχισε νὰ ἀπειλῇ τὸ ἄλλο

'Εκτελεστικόν, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἔπειτα ἐπρόσθεσεν νέα μέλη εἰς τὸ νέον 'Εκτελεστικὸν τὸν 'Ιωάν. Κωλέτην καὶ Παναγιώτην Μπότασην, καὶ ἀκολούθως ἔκαμον καὶ τὸν 'Αναγνώστην Σπηλιωτάκην, ἀντὶ τοῦ 'Ανδρέα Ζαΐμη, ὅστις ἐχόλιασε νὰ ἦναι ἐκτελεστής, καὶ μετὰ ταῦτα ἔκαμαν τοιοῦτον τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην. Πρὸς ταῦτα παρεσκεύασαν καὶ ἄλλα. Συνεννοήθησαν μὲ τοὺς σωζομένους ἀκόμη τακτικοὺς καὶ λοιποὺς τοιούτους, οἵτινες εἶχαν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Γκουβερνάτην φιλέλληνα, καὶ εὑρίσκοντο τότε εἰς τὸ Ναύπλιον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ φρουράρχου. Αὐτοὶ εἶχαν κατὰ νοῦν νὰ κυριεύσουν αἰφνιδίως τὸ Παλαμήδι καὶ τὸ 'Ιτσικαλέ. Τὸν σκοπόν των τοῦτον ἔμαθεν ὁ φρούραρχος, καὶ διέταξε τοὺς ἀτάκτους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πιστοὶ εἰς αὐτὸν καὶ πλέον δυνατοί, νὰ ἐβγάλουν ἔξω τοῦ Ναυπλίου τοὺς τακτικούς, καὶ τοὺς ἔβγαλαν. 'Ο δὲ ἀρχηγὸς τῶν τακτικῶν Γκουβερνάτης ἐντρεπόμενος, διότι ἐφανερώθη ἡ ἐπιβουλή του, νὰ μένῃ εἰς τὴν 'Ελλάδα, ἔφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖ ἔμεινεν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μεχμὲτ 'Αλῆ, καὶ δὲν ἐγύρισεν ὀπίσω εἰς τὴν 'Ελλάδα νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Μετὰ τοῦτο διελύθη πάλιν τὸ τακτικόν, ἀλλ' ὁ Π. 'Ρόδιος ἐφάνη ἀρχηγὸς τῶν διασωθέντων, οἵτινες τὸν ἤθελαν. Οἱ φιλέλληνες ὅμως, ἰδόντες Ἕλληνα ἀρχηγὸν ἔφυγαν καὶ αὐτοὶ εἰς Αἴγυπτον πρὸς εὕρεσιν καλλιτέρας τύχης καὶ ὕλης μὴ συλλογισθέντες, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶχαν μὲν πολλὴν ὕλην, ἀλλ' ὄχι καὶ ἱστορίαν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως τότε ἦσαν πτωχοὶ καὶ δὲν εἶχαν τὰ ἀπαιτούμενα μέσα. Τὰ δὲ φιλελληνικὰ κομιτάτα τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν εἰς αὐτοὺς βοηθήματα χάριν φιλανθρωπίας χριστιανικῆς τότε, διότι ἀκόμη

δὲν εἶχαν τακτοποιηθῆ τὰ πράγματα. Κατόπιν ὅμως ἐστάλησαν πολλαὶ καὶ μεγάλαι συνεισφοραί, ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τροφὰς καὶ εἰς χρήματα.

Μετὰ ταῦτα οἱ ἐν Κρανιδίῳ ἀπέστειλαν ναυτικὴν δύναμιν εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ παραλάβῃ τὸ φρούριον ἀπὸ τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην· ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἀνεγνώρισε τὰς διαταγάς των, καὶ μάλιστα εἶπε πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους, ὅτι ἡ διαταγή των ἦτο παράνομος, καὶ ὅτι τὸ Ναύπλιον παρέδωκεν εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην του ἡ νόμιμος Διοίκησις τοῦ Ἔθνους. Οἱ ἀπεσταλμένοι οὗτοι ἔμειναν ἐκεῖ μερικὰς ἡμέρας μὲ τὰ πλοῖά των, καὶ ἄρχισαν νὰ ῥαδιουργοῦν καὶ νὰ ὑπόσχωνται χρήματα εἰς τὴν φρουράν, καὶ ἄλλας πολλὰς ὠφελείας, ἂν ἐγκαταλείψουν τὸν φρούραρχον, καὶ παραδώσουν πρὸς αὐτοὺς τὸ φρούριον. Ἔπειτα ἐβγῆκαν ἀπὸ τὰ πλοῖα εἰς τὸ Τσιβέρι πολλοὶ τῶν νησιωτῶν, καὶ ὅσοι ἐκ τῶν Πελοποννησίων ἦσαν μὲ αὐτούς, καὶ ἀνῆκον εἰς τὸ σύστημα τῶν κοτσαμπάσιδων, ἐκτὸς τῶν Δεληγιανναίων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν φίλοι πιστοὶ τοῦ νομίμου Ἐκτελεστικοῦ.

Τὸ νόμιμον Ἐκτελεστικὸν διέταξε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ἐμποδίσῃ τὰ στρατεύματα τοῦ νέου Ἐκτελεστικοῦ, τὰ ὁποῖα ἄρχισαν νὰ συναθροίζωνται διὰ νὰ πολιορκήσουν τὸ Ναύπλιον, καὶ συνάμα νὰ ἀποστείλῃ καὶ βοήθειαν τοῦ φρουρίου.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἔγεινε ῥῆξις ἐμφύλιος εἰς τὴν Γαστούνην, τὴν ὁποίαν κατωτέρω θέλομεν διηγηθῆ, καὶ τοῦτο ἔγεινε κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ζαΐμη, διὰ νὰ περισπάσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ νομίμου Ἐκτελεστικοῦ. Οἱ διαταχθέντες ὑπὸ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη νὰ ἐμποδίσουν τοὺς στρατιώτας τοῦ ἐναντίου συστήματος ἀφῆ-

καν τὰς θέσεις των καὶ ἔπιασαν αὐτὰς οἱ ἐναντίοι. Οἱ διαταχθέντες ἦσαν συγγενεῖς τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἕως τότε ἐνομίζοντο ἄνθρωποι πιστοί, διότι ἦσαν ὁ Πλαπούτας καὶ λοιποὶ συγγενεῖς του. Ἀλλ' αὐτοὶ ἀπεδείχθησαν ἄπιστοι, διότι συνεννοήθησαν μὲ τοὺς περὶ τὸν Κουντουριώτην, ἀποστείλαντες μυστικῶς τὸν Γεώργιον Δημητρακόπουλον εἰς τὴν Ὕδραν, καὶ ἔδωκαν καὶ ἐπῆραν πίστιν. Τοιουτοτρόπως πλέον ἄρχισαν νὰ γίνωνται φανερὰ τὰ αἴτια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ ἡ ἀναρχία ἐπίσης ἄρχισε νὰ προβαίνῃ μὲ πολλὴν ταχύτητα. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐπαρουσιάσθη πάλιν ἡ παλαιὰ ἔχθρα τῶν Δεληγιανναίων καὶ τοῦ Δημητρίου Πλαπούτα. Ἄνθρωποι τῶν Δεληγιανναίων ὁπλισθέντες ἐπῆγαν ἔξαφνα εἰς τὸ χωρίον Παλούμπα διὰ νὰ τὸ κάψουν πρὸς ἐκδίκησιν διὰ τὸν τραυματισμὸν τοῦ Ἀνάστου Δεληγιάννη, καὶ διὰ τὰ λοιπὰ ὅσα προηγουμένως συνέβησαν εἰς τὴν Δημιτσάναν. Οὗτοι, ἀφοῦ ἐμβῆκαν εἰς τὸ χωρίον, ἐπιάσθηκαν μὲ τὰ ὅπλα μετὰ τῶν εὑρεθέντων ἐκεῖ ὀλίγων τότε Παλουμπαίων. Αἱ γυναῖκες ἐκλείσθησαν εἰς τὰ σπίτια καὶ ἐπολεμοῦσαν ἕως νὰ ἔλθουν οἱ ἄνδρες των. Οἱ εἰσβαλόντες ἐσκότωσαν τὸν Τσιραλῆν, γαμβρὸν τοῦ Γεωργάκη Πλαπούτα καὶ ἔκοψαν τὰ μαλλιὰ τῆς γυναικός του. Ὁ Δημήτριος Πλαπούτας τότε εὑρίσκετο εἰς τὴν Γαστούνην, καὶ μαθὼν τὰ γενόμενα ἐτάχυνε νὰ ἔλθῃ εἰς τοῦ Παλούμπα, καὶ πλησιάζων εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἄκοβαν, τμῆμα ἀνῆκον εἰς τοὺς Δεληγιανναίους. Ἐκεῖ δὲ τυχαίως εὑρέθη εἰς ἕνα σπίτι ἡ μία πλεξίδα τῆς κόμης τῆς Τσιραλοῦς, καὶ ἀπὸ τὸν θυμόν των ἔκαψαν τὸ σπίτι καὶ ἐσκότωσαν τὸν οἰκοδεσπότην. Ἐσωρεύθησαν οἱ φίλοι τοῦ ἑνὸς μέρους καὶ τοῦ ἄλλου καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἄρχισεν εἰς τὰ γερά. Οἱ Λιοδωρίσιοι

ἐμβῆκαν εἰς τὸ τμῆμα τῶν Δεληγιανναίων καὶ ἐφονεύθησαν κάμποσοι καὶ ἐκ τῶν δύο μερῶν· ἀνακάτωσαν δὲ τοιουτοτρόπως ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, καὶ ἡ ἀνωμαλία αὕτη ἔφερεν ἐμπόδια εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης εἰς τὰ συμβάντα ταῦτα εὑρέθη εἰς πολὺ δεινὴν θέσιν. Ἔχων τὸν μὲν Πλαπούταν συγγενῆ, τοὺς δὲ Δεληγιανναίους συμπεθέρους νεωστὶ γενομένους, καὶ δόσας τὸν λόγον τῆς τιμῆς του νὰ φυλάξῃ πίστιν καὶ φιλίαν εἰλικρινῆ, δὲν ἐγνώριζε τί νὰ κάμῃ. Νὰ βοηθήσῃ τὸν ἕνα ὁ ἄλλος δυσαρεστεῖτο. Ἕνεκα δὲ τούτων τὸ Ἐκτελεστικὸν εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν, διότι ἡ δύναμίς του ἦσαν αὐτοί. Ἐβιάσθη ὅμως καὶ ἔστειλεν ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἀπὸ τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, τὸν ἀρχιμανδρίτην Φλέσαν καὶ τὸν Χαράλαμπον Μπεροῦκαν διὰ νὰ καθησυχάσουν τὰ πράγματα. Ὁ Φλέσας ὅμως ἀνῆκεν εἰς τὸ σύστημα τοῦ Κουντουργιώτη καὶ μυστικῶς συνεννοεῖτο μετὰ τοῦ Πλαπούτα, μυστήριον, τὸ ὁποῖον τὸ Ἐκτελεστικὸν δὲν ἐγνώριζε, καὶ ἕνεκα τούτου οἱ ἀπεσταλμένοι ἀντὶ νὰ σβύσουν τὸν πόλεμον, τὸν ἄναψαν περισσότερον. Αὐτοὶ ἐπῆγαν ἕως εἰς τὸ χωρίον Μαγούλιανα, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εἰς τοῦ Σέρβου καὶ εἰς τὰ Λαγκάδια, καὶ οὕτω μόλις ἐκατώρθωσαν νὰ ἐμποδίσουν προσωρινῶς τὸ κακόν.

Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων θέλουν νὰ ὁμιλοῦν περὶ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν προὐχόντων, καὶ ἰδίως τῶν ἀδελφῶν Δεληγιανναίων διὰ τὰ γενόμενα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ πῶς τότε ταῦτα ἔγειναν. Εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ κλέφται ἐξεκουρβουλώθησαν, εἴτε τῇ θελήσει τῶν κοτσαμπάσιδων, εἴτε διότι οἱ Τοῦρκοι πλέον εἶδαν, ὅτι εἶχαν ἀγριεύσει πολλοὶ τῶν ῥαγιάδων των, καὶ διὰ τοῦτο ἐπροκάλεσαν, ὄχι μόνον τὴν συνδρο-

μὴν τῶν δυνατῶν ἐν γένει Τούρκων τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ αὐτὴν τὴν βοήθειαν τοῦ Σουλτάνου, ὥστε ἀφεύκτως νὰ φονευθοῦν οἱ κλέφται, καὶ τοιουτοτρόπως καὶ οἱ προεστοὶ ἐν γένει θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, καθὸ ὑπάλληλοι τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, συνεβοήθησαν αὐτὴν εἰς τὴν καταδίωξιν.

Τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξε καὶ ὁ πατέρας τῶν Δεληγιανναίων ὁ γέρω Γιάννης Δεληγιάννης. Τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου πολλὰς παραβιάσεις ἔκαμαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύταινας ὡς φωλεὰν τῶν Κολοκοτρωναίων καὶ πολλῶν ἄλλων κλεφτῶν, ἕνεκα δὲ τούτου ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐσηκώθησαν εἰς τὸ πόδι καὶ μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, καὶ μολονότι ἦτο χειμῶνας καὶ τὰ βουνὰ χιονισμένα, μολαταῦτα καὶ οὕτως ἀκόμη ἐλήφθη τὸ μέτρον τῆς καταδιώξεως. Ὅθεν οἱ κλέφται μὴ ἔχοντες τόπον νὰ σταθοῦν, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐφρόντισαν καὶ ἔπιασαν ὅλους τοὺς συγγενεῖς των, καὶ τοὺς φίλους, τοὺς λεγομένους γιατάκιδες, μέτρον πολὺ αὐστηρόν, καὶ ἔπειτα ἔβαλαν τὴν ἀγχόνην (φοῦρκαν) καί, σκότωσε ἀπ' ἐδῶ, σκότωσε ἀπ' ἐκεῖ, ἀγρίευσαν τοὺς ῥαγιάδες, οἱ ὁποῖοι ἔγειναν θηρία, ἀπὸ τὰς καταδιώξεις, τὰς ἀγγαρείας καὶ τὰ ἄλλα ἔξοδα, διότι τὸ βάρος ὅλον ἔπεσεν εἰς τοὺς κατοίκους. Ἡ πίστις ἐχάθη, καὶ ἄρχισεν ἡ ἀπιστία, οὔτε οἱ κουμπάροι, οὔτε οἱ συγγενεῖς οὔτε οἱ φίλοι πλέον ἐδέχοντο κλέφτην, οὔτε ψωμὶ ἔδιδαν, διότι, ὅστις ἐβοήθει, ἢ ἔκρυπτε κλέφτην ἐφονεύετο ἀκρίτως. Τοιουτοτρόπως ὅλα τὰ μέσα τῆς σωτηρίας των ἐχάθησαν, καὶ ἐπὶ τέλους καὶ αὐτοὶ ἀπέκαμαν, ἡ δὲ ζωὴ εἰς αὐτοὺς ἔγεινε πλέον βαρετή, διότι δὲν εὕρισκον τόπον νὰ σταθοῦν, οὔτε ψωμὶ νὰ φάγουν, οὔτε νὰ κοιμηθοῦν, καὶ εἰς τὰ νερὰ

μέσα ἂν ἤθελαν νά ἔμβουν καὶ ἐκεῖ κυνηγημένοι καὶ φονευμένοι εὑρίσκοντο. Τότε πλέον ἀντὶ νὰ κόψουν τὸ κεφάλι τοῦ προεστοῦ τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας γέρω Γιάννη Δεληγιάννη, ὡς καὶ τῶν δευτερωτέρων προεστῶν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν κωμοπόλεων, τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι, αὐτοὺς καὶ τὰς οἰκογενείας των εἶχαν εἰς τὰς χεῖράς των ἑτοίμους εἰς θάνατον, ἂν καὶ πολλοὺς ἄλλους οἱ Τοῦρκοι ἐθανάτωσαν διὰ τοῦ ἀνασκολοπισμοῦ (παλουκώματος), τοῦ ὀδυνηροῦ τούτου εἴδους τοῦ θανάτου, καὶ ὁ Δεληγιάννης καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ συνετέλεσαν καὶ ἐχάθησαν οἱ κλέφται. Ἀφοῦ δὲ ἔγεινεν ἡσυχία, ἀκούσθη ὕστερα, ὅτι ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ζῇ καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ κατόπιν ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἐπαλαίωσε, καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν πλέον τὸν φόβον τῶν κλεφτῶν, καὶ καμμία ζήτησις αὐτῶν δὲν ἐγίνετο, οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι, καὶ ἰδίως ὁ Γέρω Γιάννης ἔστειλεν ἄνθρωπον εἰς τὴν Ζάκυνθον διὰ νὰ βεβαιωθῇ καλῶς περὶ τῆς ζωῆς τῶν κλεφτῶν, διότι ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἐσώθησαν ἐκεῖ κατέφυγαν.

Κατόπιν οἱ κλέφται ἐζήτησαν τὰς οἰκογενείας των, καὶ οἱ πλησιέστεροι αὐτῶν προεστοὶ τὰς συνέδραμον καὶ τὰς ἀπέστειλαν, ὄχι τόσον ἀπὸ καλοκἀγαθον θέλησιν, ὅσον διὰ νὰ ἀπομακρύνουν τὸ κακὸν ἀπὸ τὸν τόπον των μίαν ὥραν ἀρχήτερα, καὶ νὰ μὴ μένῃ εἰς αὐτὸν ἡ ζύμη του.

Οἱ κλέφται εἶχαν ληψοδοσίας μὲ πολλοὺς φίλους των, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχαν ἀφήσει τὰ πράγματά των τὰ πολύτιμα καὶ τὰ ὅπλα των. Ἐδῶ δὲ καὶ ἐκεῖ εἶχαν δανείσει καὶ πολλοὺς διὰ γραπτῶν ὁμολόγων, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων ὕστερα ἀρνοῦντο νὰ ἐπιστρέψουν τὸ

χρεωστούμενον δάνειον· οἱ δὲ κλέφται ἔστειλαν πολὺ κρυφὰ καὶ ἐζήτουν τὸ ἰδικόν των παρακλητικῶς διὰ νὰ ζήσουν, διότι ἄλλον πόρον δὲν εἶχαν, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν ἀνάγκην συνδρομῆς ἀνωτέρου καὶ δυνατοῦ, ὁ ὁποῖος νὰ πειθαναγκάσῃ, καὶ νὰ φοβερίσῃ ἀκόμη τοὺς χρεώστας κατέφυγαν εἰς τὸν Γέρω Γιάννην τὸν προεστῶτα, ὅστις ἐγνώριζεν, ὅτι οἱ κλέφται εἶχαν στείλει καὶ ἄνθρωπον πιστόν, γνώριμον καὶ φίλον στενὸν τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Ὁ δὲ Γέρω Γιάννης ἐζήτησε καὶ ἔλαβε κατάλογον παρὰ τοῦ ἀνθρώπου περὶ ὅλων ἐν γένει, τὰ ὁποῖα οἱ κλέφται εἶχαν νὰ λάβουν, καὶ ὑπεσχέθη νὰ τὰ εἰσπράξῃ καὶ νὰ τὰ ἀποστείλῃ· ἀλλὰ τοὺς ἀπάτησε καὶ δὲν ἐξετέλεσε τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ ἕνεκα τούτου ὁ Θ. Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Γέρω Γιάννης ἔγειναν ἐχθροὶ ἀδιάλλακτοι, καὶ ὄχι διὰ τὰ προηγούμενα, τὰ ὁποῖα ἀπέδωκαν εἰς τὴν ἀνωτέραν βίαν. Καὶ ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ ἔχθρα ἡ μεταξὺ Δεληγιάννη καὶ Κολοκοτρώνη ἐπαρουσιάσθη τοιαύτη, ὥστε ἔφερε τὴν καταδρομὴν τοῦ Πασᾶ τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Δεληγιανναίων, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ σωθοῦν ἔστειλαν εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸν Νικόλαον Δεληγιάννην καὶ τὴν ἀδελφήν των Ἑλένην ἄγαμον, μνηστὴν δὲ τοῦ Ἀνδρέα Ζαίμη, μὲ πολλὰ πράγματά των. Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης, ἐπειδὴ ἐπῆγε πρότερον εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ εἶχεν ἀποκατασταθῇ ἐκεῖ, ἅμα εἶδε τοὺς ἀνωτέρω, ἀμέσως ἐσυγκινήθη ἀπὸ αἴσθημα πατριωτισμοῦ, ἐνθυμηθεὶς καὶ αὐτὸς τὰ δεινὰ τῆς ἐκτοπίσεως εἰς ξένην γῆν, μακρὰν τῶν συγγενῶν, τῶν φίλων, καὶ τῶν τάφων τῶν πατέρων, ἐλησμόνησεν τὰ ἰδικά του παθήματα καὶ ἐπεδόθη νὰ περιποιηθῇ τοὺς κατατρεγμένους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδειξεν ἀγάπην ἀδελφικὴν καὶ φιλογενῆ περιποίησιν διὰ πολλοὺς μῆ-

νας, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Δεληγιανναῖοι ἔμειναν εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ μάλιστα καὶ ἀδελφοποίησιν ἔκαμαν· οὐδεὶς δὲ λόγος πλέον ἔγεινεν ἐκ μέρους τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη διὰ τὰ προγενέστερα.

Κατόπιν ὁ Κολοκοτρώνης κατώρθωσε καὶ διὰ τοῦ Ἁρμοστοῦ τῆς Ἑπτανήσου ἔλαβε τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ποθητήν του πατρίδα. Ἐλθὼν δὲ ἐπισήμως, ἐπῆγε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὰ Λαγκάδια, ὅπου ἐφιλοξενήθη ἀπὸ τοὺς Δεληγιανναίους πλουσιοπάροχα· ἐφιλιώθησαν καὶ δὲν εἶχαν πλέον καμμίαν ἔχθραν, καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶναι, ὅτι ἅμα ἐπαρουσιάσθη ἡ Ἑταιρία τῶν φιλικῶν, ἀμέσως ἤρχισαν αἱ μεταξύ των συνεννοήσεις περὶ τῆς μελλούσης σωτηρίας καὶ περὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως.

Κατὰ δὲ τὸν μῆνα Ἰανουάριον τοῦ 1821, οἱ Δεληγιανναῖοι μαθόντες, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἦλθεν εἰς τὴν Μάνην πολὺ ἐχάρησαν· πρόθυμοι δὲ ἐφάνησαν, καὶ δι' ἀνθρώπων μυστικῶν καὶ ἐγγράφως ἔστειλαν καὶ προσεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν πατρίδα διὰ νὰ συναγωνισθοῦν ὡς ἀδελφοί.

Ὅθεν, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, τὰ πράγματα εἶχαν ἐξομαλυνθῆ καὶ καμμία ἔχθρα δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ Δεληγιανναίων καὶ Κολοκοτρώνη. Ὅλα δὲ ὅσα ἔγειναν ὕστερον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐξ αἰτίας τοῦ Δημητρίου Πλαπούτα ἔγειναν καὶ ὄχι τοῦ γέρω Κολοκοτρώνη. Ὁ Πλαπούτας συγγενὴς τῶν Δεληγιανναίων πρότερον, εὔνους καὶ σχετικός, καίτοι ὑποδεέστερος, βοηθούμενος ὅμως ὑπ' αὐτῶν κατώρθωσε, διὰ μέσου καὶ τῶν λοιπῶν προὐχόντων, καὶ ἔγεινε κάπος τῆς ἐπαρχίας. Γενομένης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως ἐβουλεύθη νὰ γείνῃ κατὰ πάντα ἀνώτερος

καὶ νὰ ὑποσκελίσῃ καὶ μικρύνῃ τὴν δόξαν καὶ τὴν ὑπόληψιν, τὴν ὁποίαν οἱ Δεληγιανναῖοι εἶχαν ἀποκτήσει, καὶ ἐντεῦθεν ἐπήγασαν ὅλα τὰ μεταξύ των κακά, ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης δωρεὰν ἦλθεν εἰς τὸ μέσον ὡς ἐχθρός.

Ἐν τούτοις ἡ δύναμις τοῦ νέου Ἐκτελεστικοῦ ἐσυγκεντροῦτο εἰς τὸ Ἄργος διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὸ Ναύπλιον. Τότε πάλιν παρουσιάσθη καὶ ἄλλος κλάδος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἡ Ἀχαϊκὴ ἑταιρία τῶν κοτσαμπάσιδων πρόεδρον ἔχουσα τὸν ἀρχιερέα Γερμανόν, καὶ ὀργανισμὸν ἀριστοκρατικόν, πολλοὺς δὲ κλάδους εἰς τὰς ἐπαρχίας Πατρῶν, Βοστίτσας καὶ Καλαβρύτων, αὐτὴ ἄνοιξε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἠλείαν. Τοῦτο ἦτο σχέδιον τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, καὶ αὐτὸς μάλιστα ὁ ἴδιος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς τοιαύτης ἐκστρατείας, θέλων οὕτω νὰ ἀναστατώσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ἐξεστράτευσε δὲ ἐκεῖ εἰς Γαστούνην διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Γεώργιον Σισίνην, ὡς φίλον τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ διὰ νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὡς πλουσίαν καὶ νὰ τὴν ἔχῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς ἑταιρίας. Ταῦτα δὲ ὅλα γενόμενα τὸ ἕνα ἐδῶ, καὶ τὸ ἄλλο ἐκεῖ, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀδυνάτισαν τὸ Ἐκτελεστικόν. Ὁ δὲ Γεώργιος Σισίνης ἀπειλούμενος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Κολοκοτρώνη, ὡς καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὁποῖον διέταξε τοῦτον νά ὑπάγῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Σισίνη, διότι ἡ δύναμις τῶν Καλαβρυτινῶν καὶ τῶν Βοστιτσάνων εἶχε συγκεντρωθῇ εἰς Λεχενά, εἰς τὴν Ἀντραβίδα καὶ εἴς τινα ἄλλα χωρία τῆς Γαστούνης.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου ὁ Κολοκοτρώνης ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Γαστούνην, καὶ ἅμα ἀκούσθη τοῦτο, οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη καὶ Ἀνδρ. Λόντου ὑπεχώρησαν καὶ δὲν ἔμειναν νὰ πολεμήσουν, εἴτε διότι

ἐφοβήθησαν τὴν δύναμιν τοῦ Κολοκοτρώνη, εἴτε διότι ἠθέλησαν ν' ἀποφύγουν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Τοιουτοτρόπως ὁ μὲν 'Ανδρέας Ζαΐμης ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν εἰς Αἴγιον, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐπῆγεν εἰς τὸν Πύργον, καὶ ἐκεῖθεν μὲ πολὺ σῶμα στρατιωτῶν ἦλθεν εἰς τὴν 'Αρκαδίαν. Οὕτω τὸ ἔτος 1822 ἐτελείωσε καὶ ἄρχισε τὸ 1824.

1824

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Ἑταιρία ἡ 'Αδελφότης. — Συμπλοκὴ ἐν Τριπόλει. — Τὰ πρὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. — 'Εμφύλιος πόλεμος.

Κατὰ τὸν 'Ιανουάριον τοῦ 1824 ἐφανερώθη ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἑταιρία τις ὀνομαζομένη «'Αδελφότης». Αὐτὴ εἶχε προηγουμένως διοργανωθῆ ἀπὸ τὸν Γεώργιον Βάρβογλην, Γεώργιον Γαλανόπουλον καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐκ τῆς πόλεως. Ἡ ἑταιρία αὕτη εἰς μὲν τὸ φανερὸν διέδιδεν, ὅτι ὁ σκοπός της ἦτο ἡ κοινὴ μεταξὺ τῶν ἑταίρων ὑπεράσπισις, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐκατήχησε, κρυφίως ὅμως κύριον καὶ ἀληθινὸν σκοπὸν εἶχε τὴν κατάλυσιν τοῦ 'Εκτελεστικοῦ καὶ τὴν καταδίωξιν τοῦ Κοκοτρώνη. Αἰτία δὲ τῆς συστάσεως τῆς ἑταιρίας ταύτης ἦτο ἡ ἑξῆς· ἡ Τριπολιτσᾶ εἶναι τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου, καὶ καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τὰ διάφορα στρατεύματα διήρχοντο διὰ τῆς πόλεως, καὶ ἔμεναν εἰς αὐτήν. Τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη διέτριβον ἐκεῖ περισσότερον χρόνον, διότι ὁ ἀρχηγός των εἶχεν τὴν κατοικίαν

του εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχον στρατῶνες οἱ στρατιῶται εἶχαν καταλύματα εἰς τὰς οἰκίας, ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν τὰ χρασιὰ τῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον ἀπόδειξιν τῆς δαπάνης παρὰ τῆς Διοικήσεως, διότι αὕτη δὲν εἶχε χρήματα νὰ πληρώνῃ ἀμέσως. Ἐκτὸς τούτου, καθὼς εἶναι ἑπόμενον, ἐγίνοντο καὶ ἀταξίαι καὶ ἄλλαι ἐνοχλήσεις ἀπὸ μέρους τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἐπαρακινοῦντο εἰς ταῦτα ἀπὸ τοὺς γείτονας τῆς πόλεως, καὶ τοιουτοτρόπως τὰ παράπονα ἐπλήθυναν. Πολλοὶ δὲ τῶν κατοίκων ἔτρεφαν πάθος ἐναντίον τῶν Κολοκοτρωναίων ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως, ὅταν ἀπὸ τὴν Κόρινθον τὰ στρατεύματα τοῦ Δ. Ὑψηλάντη ἐγκαταλείψαντα αὐτόν, ἐγύρισαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ τὰ λάφυρα, καὶ ἔκαμαν νέαν ἔφοδον ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πρότερον ἐλαφυραγώγησαν τοὺς Τούρκους, καὶ πολλοὺς τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἐγύμνωσαν, καὶ τοὺς ἅρπασαν τὰ λάφυρα. Ἔπειτα δὲ ἡ φρουρὰ τοῦ πολιτάρχου Πάνου Κολοκοτρώνη ἐπιάσθη μὲ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, καὶ κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ὁ Κωνσταντῆς Φουντᾶς ἐσκότωσε τὸν Βλαντούσην, ὁ ὁποῖος ἦτο γνωστὸς καὶ καπετάνιος τοῦ τόπου. Ὅλα αὐτὰ τὰ γινόμενα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, οἱ συστήσαντες τὴν ἑταιρίαν τῆς Ἀδελφότητος τὰ ἐκρέμασαν ἀδίκως εἰς τὴν ράχιν τοῦ Κολοκοτρώνη.

Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Ἑταιρίαν ταύτην ἑνώθησαν, φυσικῷ τῷ λόγῳ, μὲ τὴν Διοίκησιν τοῦ Κουντουργιώτη, ἥτις ἀκόμη εὑρίσκετο εἰς τὸ Κρανίδι, καὶ ἡ ὁποία τοὺς ἔδωκε διπλώματα καὶ ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ τοὺς πληρώσῃ μισθοὺς ἅμα ἔλθῃ τὸ περιμενόμενον δάνειον. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Κολοκοτρώνῃ, ἔγεινε εἰς Τριπολιτσᾶν συμπλοκή, εἴτε τυχαία, εἴτε ὑποκινη-

θεῖσα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἑταίρους τῆς Ἀδελφότητος, διότι τοῦτο εἶναι ἄδηλον. Ἕνας ἀξιωματικὸς τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φλέσα Βασίλειος Στάϊκος ὀνομαζόμενος καὶ Τριπολιτσιώτης ἐφόνευσεν ἕνα φ ο ύ ρ ν α ρ η ν, καὶ διὰ τὸν φόνον τοῦτον ὅλοι οἱ πολῖται ἐθύμωσαν καὶ ἐσηκώθηκαν εἰς τὸ πόδι. Τότε ἀνακατώθη τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ τὰ μέλη τοῦ Βουλευτικοῦ ὅσα ἦσαν εἰς Τριπολιτσᾶν. Οἱ Ἀρχηγοὶ τῆς Ἀδελφότητος πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των ἐρέθισαν τὸν ὄχλον, ὁ ὁποῖος συναχθεὶς ἄρχισε νὰ φωνάζῃ· κάτω τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ ἐζήτει τὴν Διοίκησιν τοῦ Κουντουργιώτη. Τὸ Ἐκτελεστικόν, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον δὲν εἰσακούετο, καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ προφθάσῃ τὸ ταχύτερον καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν του. Ὁ ὄχλος νομίζων, ὅτι ὁ Φλέσας ἔχει κρύψει τοὺς φονεῖς τοῦ φ ο ύ ρ ν α ρ η εἰς τὸ σπίτι του συνηθροίσθη ἔνοπλος καὶ κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας ἀναμένους δαυλοὺς ἐπερικύκλωσε τὴν οἰκίαν καὶ ἤθελε νὰ τὸν καύσῃ. Τότε πλέον ἐφάνησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συνωμοτῶν καὶ τοῦ ὄχλου, καὶ πρὸ πάντων ὁ πρὸ ὀλίγου ἐλθὼν Μῆτρος Μποταίτης, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἔλειπεν ἔξω τῆς Πελοποννήσου, καὶ δὲν ἦτο εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦτο ράπτης τὸ ἐπάγγελμα, καὶ ἀκολούθει ἕνα ἔκπτωτον πασᾶν τῆς Πελοποννήσου· ἐπανελθὼν δὲ ἔφερε καὶ ὀλίγα χρήματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὴν τέχνην του εἶχεν ἀποκτήσει, καὶ νυμφευθείς, ἔγεινε σύγγαμβρος τοῦ Γ. Γαλανοπούλου, ὅστις τὸν ἐβοήθησε καὶ τοῦ ἔδωκε καὶ τὴν ἀρχηγίαν ὅλων τῶν ἄλλων συνωμοτῶν, τοὺς ὁποίους ἔσυρε καὶ τοὺς ἐκίνει ὅπως αὐτὸς ἤθελεν. Αὐτὸς ἐξερέθισε τοὺς πολίτας, οἵτινες ἔτρεχαν εἰς τὰ τυφλά, καὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν οἱ θερμοκέφαλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρῶτος ἦτο ὁ Ἰωάννης

Μανιατόπουλος. Κανεὶς ἐκ τῶν ἐντοπίων δὲν ἐβοήθησε τὸν Φλέσαν, παρὰ μόνον ὁ πολιτάρχης Γεώργιος Μπηλίδας. Αὐτὸς μὲ ὀλίγους στρατιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχεν προσεπάθει νὰ καθησυχάσῃ τὸν ὄχλον. Ἔτρεξεν εἰς τοῦ Φλέσα, ηὗρεν εἰς τὸ σπίτι του τὸν φονέα καὶ τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν ὄχλον, ὅστις ἀμέσως τὸν ἐξέσχισε. Μετὰ τοῦτο ἐμπόδισε τὸν ὄχλον νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φλέσα, ἀλλ' ὡς εἴπαμεν, τὸν εἶχεν ἀποκλείσει καὶ τοῦ ἐσκότωσαν καὶ δύο τρεῖς ἀνθρώπους, καὶ ἔπειτα ἔβαλαν φωτιὰν νὰ τὸν καύσουν, ἂν καὶ τὸν εἶχαν σύντροφον εἰς τὰ πολιτικά, διότι ἦτο μὲ τὸν Κουντουργιώτην· ἀλλ' ὁ λαὸς ἀφοῦ πλέον ἐπῆρε πόδι δὲν ἐσέβετο κανένα, καὶ εἰς τὸν ἀναβρασμὸν αὐτὸν δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ τίποτε. Ἀγαθῇ τύχῃ ὅμως διὰ τὸν Ἀρχιμανδρίτην, ἔτυχε τότε ὁ Δημήτριος Πλαπούτας ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Καρύταιναν μὲ σῶμα στρατιωτῶν, ὅτε ἀμέσως διεδόθη ἡ φήμη τῆς ἐλεύσεώς του, καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης ἔστειλεν ἄνθρωπον, ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν τὸν κίνδυνον, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ ταχύνῃ τὴν ἔλευσίν του, καὶ ἀφοῦ ἔλθει εἰς τὴν πόλιν νὰ ὑπάγῃ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὁ δὲ Πλαπούτας, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, τὰ μὲν πράγματά του ἔστειλεν εἰς τοῦ Ἀναγνώστη Ῥοντοπούλου, αὐτὸς δὲ ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Φλέσα, καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ Φλέσα, τὸν ὁποῖον βεβαίως ἤθελε καύσει ὁ ὄχλος, ἂν ὁ Πλαπούτας, ἐλθὼν τυχαίως, δὲν τὸν ἔσωζε.

Μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο, δὲν ἐγνωρίζοντο πλέον ποῖοι ἦσαν φίλοι σταθεροὶ τῆς Διοικήσεως ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς, διότι καὶ ὁ Ἔπαρχος τῆς πόλεως Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης εἰς μὲν τὸ φανερὸν ἐφαίνετο φίλος τοῦ Προέ-

δρου Π. Μαυρομιχάλη, διότι διὰ τούτου ἐδιωρίσθη Ἔπαρχος, κρυφὰ ὅμως συνεννοεῖτο μὲ τοὺς ἐναντίους, καὶ ἐπρόδιδε τὰς πράξεις τοῦ Προέδρου καὶ εὐεργέτου του. Ἀπίστευτον ἦτο τοῦτο, καὶ ὅμως ἔγεινε, διότι ὁ Ἀ. Καλαμογδάρτης εἶχε πολλὴν ἐπιτηδειότητα εἰς τὸ ἐξαπατᾷν τοὺς ἄλλους, καὶ δὲν εἶχεν οὐδὲν ἱερὸν καὶ δίκαιον. Ὁ δὲ Φλέσας ἦτο ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας, ἐκατοίκει εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἐκεῖθεν ἐγνωστοποίει πρὸς τὸν Κουντουργιώτην ὅλα τὰ σχέδια τοῦ παλαιοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ὁ τόπος ὅλος ἐγέμισεν ἀπὸ προδότας, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προδοσίαι ἐγίνοντο. Ὅλοι σχεδὸν ἀφῆκαν τὸ νόμιμον Ἐκτελεστικόν. Κατὰ τὰ μέσα δὲ τοῦ Ἰανουαρίου ἦλθεν ὁ Κολοκωτρώνης.

Ἐλθόντος δὲ τοῦ Κολοκωτρώνη, ἡ ἀνωμαλία τῆς Τριπολιτσᾶς προσωρινῶς διεσκεδάσθη. Ἡ Ἑταιρία ἡ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς Ἀδελφότητος, ἄρχισε νὰ κάμνῃ κλάδους καὶ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ὁλόκληρον. Σκοπὸς τῶν τοιούτων συνωμοτῶν ἦτο νὰ φέρουν τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων εἰς αὐτὴν τὴν καθέδραν τῆς Διοικήσεως. Οἱ φίλοι τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπρότειναν τότε πρὸς αὐτὸν δύο γνώμας, ἢ νὰ κρεμάσῃ τέσσερας ἐκ τῶν πρωτίστων συνωμοτῶν, τοὺς ὁποίους εἶχε τὴν εὐκολίαν νὰ συλλάβῃ, ἢ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, νὰ ἀφήσῃ ἐκεῖ τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ ἀφοῦ συνάξει τὰ στρατεύματά του, νὰ καταβῇ εἰς τό Ἄργος καὶ ἐκεῖ νὰ στήσῃ τὸ ἀρχηγεῖόν του, ὥστε συναθροιζομένης ἐκεῖ ὅλης τῆς δυνάμεως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὸ σχέδιον τοῦ Κουντουργιώτη καὶ τῶν λοιπῶν νὰ ματαιωθῇ, διότι εἶχον καὶ τὸ Ναύπλιον, καὶ τοιουτοτρόπως ἤθελον ἀπομακρύνει τὰ στρατεύματα τοῦ Κουντουργιώτη, τὰ ὁποῖα ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ἀλλ' ὁ Κολοκο-

τρώνης βασιζόμενος εἰς τοὺς συγγενεῖς του καὶ εἰς τὰς δυνάμεις των, δὲν ἔδαλεν καμμίαν ἐκ τῶν εἰρημένων δύο γνωμῶν εἰς ἐνέργειαν, ἀλλ' ἀπατήθη εἰς τὰς πεποιθήσεις του, διότι δὲν ἐσυλλογίσθη τῆς λίραις τοῦ περιμενομένου δανείου, καὶ τῆς ἀπιστίαις τῶν συγγενῶν του καὶ τῶν φίλων του.

Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ἐφανερώθη καὶ ἄλλη συνωμοσία, εἰς Τριπολιτσᾶν, σκοπὸν ἔχουσα νὰ δολοφονήσῃ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ ἔπειτα νὰ φονεύσῃ καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μὲ τὸ παλαιὸν Ἐκτελεστικόν. Μίαν ἡμέραν ἐνῷ ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, τὸ ὁποῖον συνεδρίαζεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Προέδρου Π. Μαυρομιχάλη, ἥτις πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ἀνῆκεν εἰς τὸν Μουσταφάμπεην, καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἔμενεν εἰς αὐτὴν ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἰδιοκτησία του, ἀφοῦ δὲ ἐτελείωσεν ἡ συνεδρίασις καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ σπίτι του ὀλίγον ἔλειψε νὰ δολοφονηθῇ ἀπὸ τοὺς συνωμότας, ἀλλ' ἀγαθῇ τύχῃ, οἱ συνωμόται ἐπιάσθηκαν μεταξύ των καὶ ἐλογομάχησαν. Ἕνας δὲ ἐξ αὐτῶν Ἀναστάσιος Σαράτσης ἢ Τσάτσος ὀνομαζόμενος, γνωστὸς εἰς τὴν πόλιν καὶ καλὸς ἄνθρωπος, πολλὰς δὲ ἐκδουλεύσεις ἔχων εἰς τὴν πατρίδα, μετανοήσας ἔλεγεν εἰς τοὺς λοιποὺς συνωμότας· «βρὲ ἀδέλφια, γιὰ συλλογισθῆτε καλά· »διὰ τί νὰ σκοτώσωμεν τὸν ἄνθρωπον ἀδίκως; Τί κακὸν »ἔκαμεν; Αὐτὸς ἔχει τόσα καλὰ καμωμένα, καὶ τόσους »πολέμους». Τοιαῦτα λέγων ὁ Σαράτσης, ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐνήδρευον, καὶ τοὺς ἐμπόδισεν, ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέρασε καὶ ἐσώθη. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔγεινε γνωστόν, καὶ ἔστειλεν εἰς Ναύπλιον, καὶ ἦλθεν ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης

μὲ μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως, καὶ φύλαξιν τοῦ πατρός του.

Ἐν τούτοις ἡ πόλις δὲν ἡσύχαζε, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιάνοντο, καὶ ἐγίνοντο λογομαχίαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Μίαν δὲ ἡμέραν οἱ συνωμόται καὶ οἱ στρατιῶται τῆς φρουρᾶς ἐπιάσθηκαν μεταξύ των εἰς τὰ καφενεῖα, καὶ ἄνοιξε τὸ τουφέκι. Ἔτυχε τότε νὰ ἦναι ἐκεῖ ὁ Γενναῖος ἐλθὼν νεωστὶ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐπειδὴ ἦτο νέος ἀκόμη τὴν ἡλικίαν καὶ φιλότιμος, δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὸν θυμόν του, καὶ ἐπιάσθη διὰ τῶν ὅπλων μὲ τοὺς συνωμότας, οἵτινες ἐσκότωσαν δύο τρεῖς ἐκ τῶν στρατιωτῶν του, καὶ ἐσκοτώθησαν καὶ ἀπὸ αὐτούς τινες. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Γενναῖον κατώρθωσαν καὶ ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια τοὺς ἐναντίους καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν ἕως τὴν Μεγάλην Τάπιαν, ὅπου περιωρίσθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ λάβωσι καὶ τροφάς. Τούτων γενομένων τὰ πράγματα ἀνακατώθησαν, καὶ ἡ πόλις ἦτο ἀνάστατος. Οἱ πολῖται ἐζήτησαν νὰ ἔλθουν εἰς συμφωνίας, καὶ οἱ κλεισθέντες εἰς τὴν Μεγάλην Τάπιαν ἐκάλεσαν τὸν εὑρεθέντα τότε ἐκεῖ Γεώργιον Π. Μαυρομιχάλην ὅπως παραδοθοῦν τρόπον τινὰ εἰς τὸ ἔλεος τῆς Διοικήσεως. Ἕνας δὲ ἐκ τῶν συνωμοτῶν ὁ Ἰωάννης Μανιατόπουλος, περὶ τοῦ ὁποίου εἴπαμεν ἀνωτέρω, ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν λοιπῶν εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν. Οὗτος παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τῆς Διοικήσεως εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ κάμῃ μετ' αὐτῆς ἀλλοκότους συμφωνίας, τὰς ὁποίας αὕτη δὲν ἐδέχετο, διότι προσέβαλλον τὸ ἀξίωμα αὐτῆς. Τότε ὁ Μανιατόπουλος κτυπῶν τὴν σπάθην του εἶπε· «τὸ πῦρ καὶ τὸ σίδερον θὰ μᾶς ξεχωρίσῃ». Ὁ Γ. Μαυρομιχάλης ἀκούσας ταῦτα τὸν ἔστειλε πάλιν εἰς τὴν Τάπιαν, καὶ παραιτηθεὶς τῆς μεσολαβήσεως, δὲν

ἤθελε πλέον νὰ τοὺς ὑπερασπισθῇ, ἀλλ' εἶπεν εἰς τοὺς φύλακας νὰ ἀφήσουν τὴν νύκτα τοὺς συνωμότας νὰ φύγουν ἐκεῖθεν, καὶ ἔφυγαν, ἔμειναν δὲ μόνον εἰς τὴν πόλιν μίαν ἡμέραν καὶ κατόπιν ἐπῆγαν εἰς τὸ Κρανίδι, ὅπου ἡ φατρία τοῦ Κουντουργιώτη τοὺς ἐδέχθη, ἐπαίνεσε τὰς πράξεις των, τοὺς ἔδωκε βαθμοὺς διὰ τὴν παληκαριὰν των καὶ ἀποζημίωσιν, διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἔκαυσε τὸ σπίτι τοῦ Μποταΐτη, τῶν δὲ ἀδελφῶν Μανιατοπούλων τὸ κατέστρεψε.

Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι Κανέλλος καὶ Ἀναγνώστης συλλογιζόμενοι τὸν κίνδυνον, ὅστις θὰ εὕρῃ τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν φατρίαν τοῦ Κουντουργιώτη, Μαυροκορδάτου καὶ λοιπῶν, ἀπεφάσισαν καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ Αἴγιον πρὸς τὸν γαμβρόν των Ζαΐμην τὸν Προκόπιον Παπαδόπουλον ἀπὸ τὴν Νεμνίτσαν μὲ γράμματα, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπαν νὰ παραστήσῃ καὶ προφορικῶς τὸν προφανῆ κίνδυνον τοῦ τόπου. Ὁ Λόντος καὶ ὁ Ζαΐμης ἦσαν τότε στενοὶ φίλοι τοῦ Κουντουργιώτη, καὶ δυνατοὶ καὶ εἰσακούοντο ἂν ἤθελαν νὰ συμβιβάσουν τὰ πράγματα, καθὼς οἱ Δεληγιανναῖοι τοὺς ἔγραφαν, τούτέστι νὰ παραλάβουν αὐτοὶ καὶ οἱ πολιτικοὶ φίλοι των τὸν Κολοκοτρώνην ὡς σύντροφον καὶ οὕτω νὰ ἑνωθοῦν· ὁ δὲ Πάνος Κολοκοτρώνης, ὁ φρούραρχος Ναυπλίου ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν Διοίκησιν τοῦ Κουντουργιώτη, νὰ διαλυθῇ τὸ παλαιὸν Ἐκτελεστικὸν καὶ νὰ γείνῃ συγχώνευσις τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου, νὰ κάμουν καὶ τὸν Π. Μαυρομιχάλην ἐκτελεστήν, καὶ οὕτω νὰ ἡσυχάσουν τὰ πράγματα, νὰ διοργανίσουν τὰ στρατεύματα, καὶ νὰ συστήσουν τὰς πολιορκίας τῶν φρουρίων Πατρῶν, καὶ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου νὰ καλέσουν τὸ Ἔθνος εἰς Συνέλευσιν, νὰ

ἔλθη ἡ γενικὴ ἁρμονία καὶ σύμπνοια, νὰ λησμονηθοῦν ὅλα ὅσα ἔγειναν, καὶ νὰ προληφθῇ ὁ ἐπικείμενος ἐμφύλιος πόλεμος. Τοιαῦτα οἱ Δεληγιανναῖοι ἔγραψαν καὶ ἐπαράγγειλαν. Ὁ δὲ ἀπεσταλμένος φθάσας εἰς τὸ Αἴγιον ηὗρε τοὺς δύο Ἀνδρέας, ἔδωκε τὸ γράμμα καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰ παραγγελθέντα, ἔλαβε δὲ τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν. Ὁ μὲν Ἀνδρέας Λόντος, μαλακωτέραν ἔχων τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν, ἐπείσθη εἰς τὰς συμβουλάς, καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ζαΐμην οὕτως· «Ἐξάδελφε! Εἶναι καλὸν νὰ »ἑνωθῶμεν, ἀφοῦ οἱ Δεληγιανναῖοι ἐγγυῶνται, ὅτι ὁ Κολο»κοτρώνης θὰ ἦναι σύντροφός μας, ὥστε καλὸν εἶναι νὰ »παραδεχθῶμεν τὴν συμβουλὴν τῶν Δεληγιανναίων.» Ὁ δὲ Ζαΐμης εἶπε τούτους τοὺς λόγους· «τὴν Μπάμπω »νύμφην δὲν τὴν κάμνουν, ἀλλ' οὔτε τὴν λέγουν καὶ τὸν »Κολοχστρώνην δὲν τὸν θέλω διὰ συμπέθερον.»[1] Τοῦτο δὲ τὸ τελευταῖον εἶπε, διότι οἱ Δεληγιανναῖοι ἦσαν γυναικάδελφοι τοῦ Ἀ. Ζαΐμη.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ζαΐμης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον εἶπε καὶ τοῦτο· «Νὰ εἴπῃς τοῦ γυναικαδέλφου »μου τοῦ Κὺρ Ἀναγνώστη, ὅτι, ἐπειδὴ ἀγαπᾷ τὰ χρή»ματα, ἂς κάθετε εἰς τὰ Λαγκάδια καὶ ἂς ἀγναντεύῃ τὸ »Ῥεχοῦνι·[2] ἐγὼ δὲ ὅ,τι θὰ 'πάρω μὲ τὸ σπαθί μου, αὐτὸ »θὰ ἦναι ἰδικόν μου.» Πρὸς ταῦτα ὁ Προκόπιος Παπαδόπουλος εὐφυῶς καὶ καταλλήλως ἀπήντησεν εἰπών, ὅτι· «καὶ ἡ ἐκλαμπρότης σας, Κὺρ Ἀνδρέα, εἰς τὰ μ ι σ ά δ ι α »τῆς Κατσάνας ἀποβλέπετε»[3] Τότε ὁ Λόντος εἶπε πρὸς

[1] Οἱ Ἕλληνες Μπάμπω λέγουν τὴν γερόντισσαν γυναῖκα, ἡ ὁποία διὰ τὴν ἡλικίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γείνῃ νύμφη.

[2] Τὸ Ῥεχοῦνι εἶναι χωρίον πλησίον τῆς πατρίδος τῶν Δεληγιανναίων, ὅθεν συνειθίζουν νὰ ἐξέρχωνται ζητιάνοι. Ἐμπαικτικῶς ὁ Ζαΐμης εἶπε ταῦτα.

[3] Τὸ μ ι σ ά δ ι εἶναι μέτρον, διὰ τοῦ ὁποίου μετροῦν τὰ γεννήματα εἰς τὸ τμῆμα τῆς Κατσάνας τῶν Καλαβρύτων.

τὸν Ζαΐμην· «καλὰ σοῦ λέγει, ἐξάδελφε, ὁ Καρυτινός.» Τοιουτοτρόπως ὁ ἀπεσταλμένος ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἄπρακτος. Μεγάλος ὁ νοῦς τοῦ Ἀναγνώστη Δεληγιάννη, καὶ μεγαλείτερος ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Κανέλλου. Καὶ οἱ δύο ἐφρόντισαν νὰ προφυλάξουν τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὸν ἐρχόμενον κίνδυνον, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν, διότι ὁ Ζαΐμης ἦτο πάρα πολὺ φαντασμένος, καὶ ἐπίμονος· ἀλλ' ὅμως πάντοτε ἠπατᾶτο καὶ ἀπετύγχανεν εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ σχέδιά του.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ εἶδε τὰ πράγματα εἰς τοιαύτην ἐλεεινὴν κατάστασιν ἐφοβήθη, καὶ ἐμάντευε κακὰ τὰ μέλλοντα. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ καλέσῃ τοὺς φίλους του στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς τῆς Πελοποννήσου νὰ ἔλθουν, νὰ συνεννοηθοῦν, καὶ νὰ τὸν βοηθήσουν διὰ νὰ κτυπήσῃ κατακέφαλα τοὺς ἀνθρώπους τῆς νέας φατρίας. Τοὺς ἐκάλεσεν, ἀλλὰ δὲν ἦλθε κανείς, οὔτε καὶ αὐτοὶ οἱ Πετιμεζαῖοι καὶ οἱ Γιατρακαῖοι. Ὅλοι τὸν ἐγκατέλιπαν, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ συγγενεῖς του, οἵτινες, ὡς εἴπαμεν, ἦσαν κρυφίως συνεννοημένοι μὲ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Κουντουργιώτη. Μόνον ὁ Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης μὲ τοὺς συγγενεῖς του καὶ τοὺς λοιποὺς τῆς Ἀρκαδίας τοὺς σημαίνοντας εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἦλθον εἰς βοήθειάν του· ὁ δὲ Πονηρόπουλος καὶ Παπατσώρης δὲν ἦλθον. Ἦλθον προσέτι καί τινες ἄλλοι, ἀλλ' ἡ δύναμις ὅλων τούτων δὲν ἦτο ἱκανὴ πρὸς τὸν σκοπὸν, ἀφοῦ τὴν ἐπιβουλὴν καὶ τὴν ἀπιστίαν ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὰ σπλάγχνα του, καὶ αἱ διαταγαί του δὲν ἐξετελοῦντο, τὸ ὁποῖον συνέβη, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ὅταν τὸ Ἐκτελεστικὸν τὸν διέταξε νὰ ἀποστείλῃ δύναμιν εἰς τὸ Ἄργος, ἥτις ν' ἀπομακρύνῃ τὰ συναθροιζόμενα στρα-

τεύματα τῆς νέας Διοικήσεως. Ἀπέστειλε τότε τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην ἢ Ντασκούλιαν ἐπονομαζόμενον, τὸν Δ. Πλαπούταν, τὸν Γ. Δημητρακόπουλον, τοὺς Βουκουραίους, τὸν Πάνον Ἀναγνωστόπουλον καὶ ἄλλην πολλὴν καὶ καλὴν δύναμιν, οἵτινες καταβάντες εἰς τὴν Ἀργολίδα ἀπεμάκρυναν ἐκεῖθεν τοὺς ἐναντίους, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἔδωκαν ἀναψυχὴν εἰς τὸ φρούριον, καὶ τροφὰς εἰς τὴν φρουράν του. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, ὅλοι οἱ ἀπεσταλμένοι, οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι του, ἀφοῦ ἐκαθάρισαν τὴν Ἀργολίδα, καὶ τὴν ἐπανέφεραν ὑπὸ τὰς διαταγάς τοῦ παλαιοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἐγκατέλιπαν ἔπειτα τὸ Ἄργος καὶ τὰς λοιπὰς θέσεις των, καὶ κατέλαβαν αὐτὰς οἱ ἐναντίοι. Τοιουτοτρόπως ἀπεγύμνωσαν τὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν. Ὁ δὲ υἱός του Γενναῖος ἐγνώριζεν ὅλα τὰ τεκταινόμενα, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ τὰ ξεσκεπάσῃ, διότι εἶχε δώσει λόγον εἰς τὸν θεῖόν του Πλαπούταν, καὶ εἰς τοὺς λοιπούς, οἵτινες ἔλεγαν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἔπειθαν, ὅτι πράττουν ταῦτα διότι ἐπιθυμοῦν ν' ἀνορθώσουν τὴν ὑπόληψιν τοῦ πατρός του, καὶ ὅτι σκοπὸν ἔχουν μόνον νὰ τὸν στενοχωρήσουν νὰ διαλύσῃ τὸ γενόμενον μετὰ τῶν Δεληγιανναίων συνοικέσιον, καὶ ν' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ αὐτούς. Ὁ Γενναῖος νέος ὤν, δὲν ἐννόησε τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης προδοσίας, καὶ ὅμως ἕνεκα τῶν τοιούτων μωριῶν καὶ ἀνοησιῶν ἔσπρωξαν τὸν Κολοκοτρώνην, ὅστις συνεπῆρε μαζύ του τὸ νόμιμον Ἐκτελεστικόν, καὶ ἔρριψε τὸ Ἔθνος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Ὁ Κωνσταντῖνος Πετιμεζᾶς προβλέπων τὰ μέλλοντα κακὰ τῆς πατρίδος καὶ γνωρίζων τοὺς σκοποὺς τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ συστήματος τοῦ Κουντουργιώτη, αὐθόρμητος προσῆλθεν εἰς βοήθειαν τοῦ

παλαιοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὁποῖον τῇ 14 Φεβρουαρίου τὸν διέταξε νὰ συναθροίσῃ ὅσην δύναμιν δυνηθῇ, νὰ καταβῇ εἰς τὴν Ἀργολίδα, καὶ νὰ συνεννοῆται μὲ τὸν φρούραρχον τοῦ Ναυπλίου, τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην μένοντα πλησίον τοῦ Ἄργους, καὶ μὲ τὸν Γενναῖον εὑρισκόμενον τότε εἰς τὸ Κλημεντοκαίσαρι. Τὸ κακὸν ὅμως εἶχε προχωρήσει πολύ, καὶ ἡ προθυμία τοῦ Κ. Πετιμεζᾶ δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα. Ὁ φρούραρχος Ναυπλίου Πάνος Κολοκοτρώνης ἔγραψε πρὸς τὸν πατέρα του ὅλα τὰ ὑπὸ τῶν ἐναντίων γινόμενα, καὶ ὅτι ἡ φρουρὰ μὴ λαμβάνουσα μισθὸν ἄρχισε νὰ λιποτακτῇ, ὅτι ὅλα τῶν φίλων καὶ τὰ ἰδικά του πράγματα, καὶ χρήματα, καὶ τὰ παρὰ τοῦ Γ. Τσώκρη προμηθευθέντα πολλὰ φασούλια, ὅλα τὰ ἔδωκε διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν φρουράν, καὶ τέλος, ὅτι οἱ θεῖοί του Πλαπούτας καὶ Γιαννάκης Κολοκοτρώνης εἶναι πρὸ πολλοῦ συνεννοημένοι μετὰ τοῦ Κουντουργιώτη, ἀλλὰ τοῦτο τὸ τελευταῖον δὲν τὸ ἐπίστευε.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε τὸν υἱόν του Γενναῖον μὲ τοὺς μισθωτούς του στρατιώτας τὸν Μακρυγιάννην, τὸν Ἀναστάσιον Χορμόβαν, τὸν Σκίπην, τὸν Γιαννηκώσταν καὶ τὸν Παληόγιαννην, μπουλουκσίδες του, νὰ μένωσιν εἰς τὸ Κλημεντοκαίσαρι, διὰ νὰ ἐμποδίζουν τοὺς μισθωτοὺς ἐπίσης στρατιώτας τοῦ Ἀ. Λόντου, καὶ τοῦ Νοταρᾶ. Νέος δὲ ὢν ὁ Γενναῖος ἐρωτεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἰωάννου Νοταρᾶ, νέαν ὡραίαν καὶ εὔμορφον, καὶ διὰ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν κόρην ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο εἰς τὰ Τρίκαλα καὶ τοιουτοτρόπως ἔχανε τὸν καιρόν. Ἕνεκα δὲ τούτου οἱ ἐναντίοι ῥᾳδιουργήσαντες τοὺς μισθωτοὺς στρατιώτας του, ἔλαβαν αὐτοὺς μὲ τὸ μέρος των, καὶ ὁ Γενναῖος ἔμεινε μόνος· κατόπιν δὲ ἔχασε καὶ

τὴν ἐρωμένην, τὴν ὁποίαν ἐπῆρε σύζυγον ὁ Γεώργ. Μαυρομιχάλης. Ἡ φιλοδοξία καὶ τὸ φιλοσυγγενὲς τοῦ Κολοκοτρώνη τὰ πάντα ἐματαίωσε, διότι ἤθελε νὰ ἔχῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς του, οἵτινες ἦσαν μὲν ἀνδρεῖοι καὶ φιλοπόλεμοι, ἀλλὰ δὲν ἦσαν καὶ ἄξιοι νὰ ὁδηγήσωσι τοὺς στρατιώτας εἰς τοὺς πολέμους καὶ νὰ συγκρατῶσιν αὐτούς. Ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος εὑρίσκετο τότε εἰς τὸ χωρίον Τάτσι τῆς Ἀργολίδος ἔχων τὸν Χατζῆ Χρῆστον μὲ τοὺς ὀλίγους Βουλγάρους του, καὶ ὀλίγους ἄλλους, μαζώματα, οἵτινες ἐπίσης τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν Κουντουργιώτην καὶ διὰ τοῦτο ἀνεχώρησε καὶ αὐτὸς ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς Τριπολιτσᾶν πρὸς βοήθειαν τοῦ θείου του.

Ὅταν δὲ ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης ἦτο πολιωρκημένος εἰς τὸ Ναύπλιον συνέβη τὸ ἑξῆς· οἱ Γάλλοι ἐζήτουν τοὺς δύο πασάδες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑπογράψουν τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως τοῦ Ναυπλίου, καὶ διὰ τοῦτο ἔμειναν αἰχμάλωτοι τοῦ ἔθνους, καὶ ὄχι τοῦ Κολοκοτρώνη. Τοὺς πασάδες αὐτοὺς τοὺς ἐζήτησαν νὰ τοὺς λάβουν καὶ οἱ Ἄγγλοι ἀντὶ χρημάτων διὰ νὰ τοὺς παραδώσουν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὥστε καὶ χρήματα διὰ τοῦτο νὰ ὠφεληθοῦν καὶ δούλευσιν προσέτι νὰ προσφέρουν εἰς τὸν Σουλτάνον· ἀλλ' ὁ Πάνος δὲν ἠδύνατο νὰ παραδώσῃ τοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ πατέρας του, διότι δὲν ἤθελαν χάριν τῶν ἰδίων, νὰ προδώσουν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, οὔτε τὸ Ναύπλιον παρέδωκαν εἰς τοὺς συμπεθέρους των Σπετσιώτας νὰ τὸ φυλάξουν ἐναντίων τῶν Ὑδραίων, τοῦ Κουντουργιώτη καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἡ φιλοπατρία τῶν Κολοκοτρωναίων ἦτο δι' αὐτοὺς μέγα

πρᾶγμα· τοῦτο δὲ λέγων, ἐννοῶ τὸν Θεόδωρον Κολοκότρώνην καὶ τὰ παιδιά του.

Ὁ δὲ Δημ. Ὑψηλάντης ἔμεινεν ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς, ἀλλὰ εἰς ὅλα ταῦτα καὶ τὰ πρὶν καὶ τὰ ἤδη γινόμενα, δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος οὔτε ὑπὲρ οὔτε κατά. Πρότερον ὅμως καὶ μόνος του καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τοῦ νομίμου ἐπιφορτισμένος ἐφρόντισε νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Τέλος πάντων, ἀφοῦ ἡ νέα Διοίκησις ἐδυνάμωσεν ἐκήρυξεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ ἀναγνωρίζουν πλέον τὴν παλαιὰν Διοίκησιν, ἀλλ' αὐτὴν ὡς νόμιμον. Μάλιστα δὲ καὶ προηγουμένως εἶχε πείσει τὸν Ἀνδ. Μεταξᾶν, μέλος ὄντα τῆς παλαιᾶς Διοικήσεως, διὰ τὸν λόγον δῆθεν, ὅτι οὗτος ἄνευ ἀδείας ἐγκατέλιπε τὴν θέσιν του, καὶ ἐπῆγεν εἰς Λαγκάδια καὶ Μαγούλιανα διὰ νὰ καταπαύσῃ τὸν μεταξὺ Δεληγιανναίων καὶ Πλαπούτα ἐμφύλιον πόλεμον. Εἰς τὴν διακήρυξίν της ταύτην ἡ νέα τοῦ Κουντουργιώτη Διοίκησις ἔγραψε κατὰ τῆς παλαιᾶς πολλὰ ὑπαρκτὰ καὶ ἀνύπαρκτα, τὴν κατήργησε, τὴν ἀφώρισε, καὶ ἐφοβέρισεν ὅλους ὅσοι τοῦ λοιποῦ ἤθελαν κοινωνήσει μὲ αὐτήν, ὅτι θὰ τοὺς παιδεύσῃ αὐστηρῶς, καὶ ὅτι δὲν θὰ ἔχουν καμμίαν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸ δάνειον.

Ἀφοῦ τὰ στρατεύματα τῆς παλαιᾶς Διοικήσεως ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα τὰ τῆς νέας ἐσυναθροίσθησαν πάλιν ἐκεῖ καὶ ἄρχισαν ἐκ νέου νὰ πολιορκοῦν τὸ Ναύπλιον. Μετὰ παρέλευσιν δὲ ὀλίγων ἡμερῶν καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μαρτίου μίαν ἡμέραν μόλις ἐξημέρωσεν αἰφνιδίως οἱ ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς εὑρέθησαν πολιορκημένοι, καὶ ὀλίγον ἔλειψε οἱ πρὸς τοῦτο ἐλθόντες στρατιῶται τῆς νέας Διοικήσεως νὰ ἔμβουν καὶ εἰς τὴν πόλιν, νὰ τὴν καύσουν καὶ νὰ σκοτώσουν τοὺς ἀντιπάλους των,

οἵτινες ἐπροδίδοντο ὑπὸ τῶν ἐντοπίων, καὶ δὲν ἐγνώριζαν πόθεν καὶ ἀπὸ ποίους νὰ προφυλάττωνται. Οἱ πολιορκούμενοι τότε παρήγγειλαν ἔξω εἰς τοὺς πολιορκοῦντας ν' ἀπομακρυνθοῦν καὶ νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλοῦν, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν τοὺς ἄκουσαν, ἀλλ' ἐξεναντίας ἐπλησίασαν μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου, ἔπιασαν τὸ χωρίον 'Αρσενέϊκα καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς 'Αγίας Σωτῆρας, καὶ ἄρχισαν νὰ μᾶς τουφεκίζουν, καὶ μάλιστα ἐσκόπευαν τὴν οἰκίαν τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, ὅπου τὸ 'Εκτελεστικὸν ἐσυνεδρίαζε, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ σκοτώσουν τὸν Πρόεδρον, ἔπειτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἦλθαν πλησιέστερα καὶ τὸν ἐφώναζαν· «'Ανταρτομάνα νὰ φύγῃς καὶ νὰ πᾷς εἰς τὴν Μάνην». Τούτων γινομένων, ἐθύμωσαν καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ 'Εκτελεστικοῦ, ἐβγῆκαν ἔξω τῆς πόλεως, τοὺς κατεδίωξαν, τοὺς ἀπεμάκρυναν καὶ ἐσκότωσαν μερικοὺς ἀπὸ αὐτούς. 'Ο δὲ Γενναῖος ἔπεσεν ἀπὸ κοντὰ κυνηγῶν τὸν Παναγιώτην Κεφάλαν κατὰ τὴν θέσιν 'Υψηλονόμον, τὸν ἔπιασεν εἰς τὸ φτερόν, τὸν ἔφερεν εἰς τὸν πατέρα του ὅπως ἦτο χωρὶς νὰ τὸν γδύσῃ. 'Ο δὲ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ τὸν εἶδε, τοῦ εἶπε· «καὶ σὺ παληογελάδα ἐτόλμησες καὶ ἐσήκωσες »ὅπλα ἐναντίον μου; Τί νὰ σοῦ κάμω· δὲν ἄφησα τὸν »Φλέσα νὰ σὲ παραδώσῃ εἰς τὰ χέρια τοῦ Παπᾶ Τούρτα [1] »νὰ σὲ ξεσχίσῃ». Αὐτὰ τοῦ εἶπε, καὶ ἔπειτα τὸν ἀπέλυσεν.

Οἱ πολιορκοῦντες τότε τὴν Τριπολιτσᾶν ἦσαν οἱ 'Ανδ. Ζαΐμης, 'Ανδ. Λόντος, οἱ Πετιμεζαῖοι, οἱ Γιατρακαῖοι, ὁ Ι. Νοταρᾶς, ὁ Νικήτας Φλέσας, ὁ Π. Κεφάλας, ὁ 'Αναγνωσταρᾶς Παπαγεωργίου, ὁ Π. Ζαφειρόπουλος, ὁ Θ.

[1] 'Ο Παπᾶ Τούρτας ἦτο καλόγηρος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁ 'Αρχιμανδρίτης Φλέσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, ὅστις ἐκράτει τὸν σταυρὸν καὶ ἐπήγαινεν ἔμπροσθεν τῆς σημαίας. 'Ο Κεφάλας ἐφοβεῖτο πολὺ τὸν Τούρταν καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν του, καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ Δ. Παπατσώνη δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκστρατεύσῃ.

Ζαχαρόπουλος, ὁ Χριστόδουλος Μέξης ἢΠοριώτης καὶ ὁ Τσανετάκης Γρηγοράκης μὲ στρατιώτας Μανιάτας, ἔχοντας καὶ μισθωτοὺς στρατιώτας Ρουμελιώτας· ἦσαν δὲ νησιῶται, Κρῆτες, Ἀϊβαλιῶτες, Σμυρναῖοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι τοιοῦτοι. Οἱ δὲ στρατιῶται τῆς Διοικήσεως δὲν εἶχον ἔλθει. Οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως εἶδον τὴν ἐπιμονὴν τῶν ἔξω, οἵτινες ἤθελον νὰ ἔμβουν μέσα μὲ τὸ σπαθί των, ὄχι τόσον ἀπὸ αἴσθημα φιλοπατρίας, ἀλλὰ διὰ νὰ λαχυραγωγήσουν τὴν πόλιν. Ἐκεῖ δὲ τότε ἦτο ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέ, τὸν ὁποῖον τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐκάλεσε νὰ λάβῃ μέρος καὶ νὰ διευθύνῃ τὰς κανονοστοιχίας τοῦ φρουρίου, ἀλλ' αὐτὸς ἠρνήθη εἰπών, ὅτι δὲν ἐπεθύμει νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τοιοῦτον ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινέθη ὕστερα. Ἐδῶ πλέον οἱ Ἕλληνες ἐχωρίσθησαν εἰς δύο στρατόπεδα διὰ νὰ πολεμήσουν τὸ πνεῦμα τοῦ Ἔθνους, δηλαδὴ τὸν ἴδιον ἑαυτόν των.

Ἐπιθυμοῦντες δὲ οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως νὰ σώσουν αὐτήν, ἐνόμισαν καλὸν νὰ ἔλθουν μετὰ τῶν ἔξω εἰς συμβιβασμόν, διὰ νὰ ἡσυχάσουν καὶ οἱ πολῖται, φοβούμενοι μὴ καταστραφοῦν γινόμενοι καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ πόλις των παρανάλωμα τοῦ πυρός. Μάλιστα δὲ τότε πλῆθος λαοῦ, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία ἐσυνάχθησαν ἔξωθεν τῆς οἰκίας τοῦ Προέδρου Μαυρομιχάλη κλαίοντες καὶ παρακαλοῦντες τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ τὸν ἴδιον Πρόεδρον νὰ συγκατανεύσῃ νὰ γείνῃ συμβιβασμός τις καὶ νὰ ἀφήσουν τὴν πόλιν ἥσυχον. Ἡ θλίψις καὶ ὁ θόρυβος τοῦ πλήθους ἔφερε τὴν παραίτησιν καὶ διάλυσιν τῆς νομίμου Διοικήσεως τοῦ Ἔθνους, ἥτις κατὰ τὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ πόλις ἐπολιορκεῖτο, δὲν ἔπαυσε νὰ διαμοιράζῃ τροφὰς εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας, καὶ ἀπέδειξε μεγάλην σύνεσιν καὶ φιλανθρωπίαν.

Τὴν πόλιν ἐγκατέλιπε τὸ Ἐκτελεστικόν, ὄχι ἀπὸ δειλίαν, ἢ διότι ἐνικήθησαν, ἀλλὰ διότι δὲν ἤθελαν νὰ γείνῃ ἐξ αἰτίας των τὸ θέατρον ἐμφυλίου πολέμου, νὰ καταστραφῇ καὶ νὰ ἀφανισθοῦν πολλοὶ Ἕλληνες· ὅθεν ἀπεφάσισαν καὶ ἐσυμφώνησαν μὲ τοὺς ἔξω τῆς πόλεως εὑρισκομένους, ὥστε ν' ἀναχωρήσουν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, καὶ ν' ἀφήσουν ἐλευθέραν τὴν πόλιν, καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν συμφωνηθέντων ὡρκίσθησαν καὶ τὰ δύο μέρη. Ἀπεφασίσθη δὲ ὥστε ὁ μὲν Π. Μαυρομιχάλης, ὡς πολίτης ἁπλοῦς, νὰ ὑπάγῃ εἰς Καλάμας καὶ ὅλοι οἱ περὶ αὐτὸν Μεσσήνιοι, οἱ δὲ Δεληγιανναῖοι, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ μετ' αὐτῶν Καρυτινοὶ νὰ ἀπέλθουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν των, ὁ δὲ Σωτήρης Χαραλάμπης καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων νὰ ἀναχωρήσουν εἰς Καλάβρυτα, ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐκ τῶν πολιτικῶν ἤθελαν νὰ ὑπάγουν εἰς Ναύπλιον, τέλος δὲ ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος ὅπου καὶ ἂν ἤθελεν, εἴτε εἰς τὴν Ἀργολίδα, εἴτε εἰς ἄλλο ὁποιονδήποτε μέρος. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης μὴ ἐνοχλούμενος ἀπὸ κανένα ἔμεινεν εἰς Τριπολιτσᾶν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Ν. Σπηλιάδης διετάχθη ἀπὸ τὸν Πρόεδρον Μαυρομιχάλην νὰ μαζεύσῃ ὅλα τὰ ἔγγραφα τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ νὰ τὰ θέσῃ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του, πιστεύων, ὅτι δὲν ἤθελαν εὑρεθῇ βέβηλοι ἄνθρωποι ἐκ τῆς φρουρᾶς τῆς νέας Διοικήσεως καὶ σύντροφοι τοῦ Λόντου νὰ τὰ πωλήσουν εἰς τοὺς παντοπώλας τῆς πόλεως διὰ νὰ τυλίξουν δι' αὐτῶν σαρδέλας καὶ τὰ λοιπὰ τῶν παντοπωλῶν πωλούμενα πράγματα. Οὕτως ἐχάθησαν τὰ ἱερὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄξια θαυμασμοῦ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους διὰ τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν ἀληθινὴν φιλοπατρίαν ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν.

Κατ᾽ αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν ὁ Μαυροκορδάτος ἐνοχοποίησε τὸν Καραϊσκάκην ὡς φιλότουρκον καὶ ἑπομένως προδότην τῆς πατρίδος· ἐδιώρισεν ἐπιτροπὴν ἐξ ἀνθρώπων του διὰ νὰ τὸν δικάσουν, οἵτινες τὸν ἐδίκασαν καὶ ἐξέδωκαν καὶ ἀπόφασιν νὰ θανατωθῇ. Συνάμα δὲ ἐξέδωκαν κατ᾽ αὐτοῦ καὶ ἐπιτίμιον, ἀφορίζον ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄλλον, ὅστις ἤθελε μὲ αὐτὸν συναναστραφῇ· αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος Μαυροκορδάτος ἔγραψε παντοῦ, γνωστοποιῶν, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, τὸ Πανελλήνιον, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Καραϊσκάκη ὠλιγόστευσε, καὶ ὅτι γρήγορα θὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ φθίσιν, διαδίδων τοῦτο διὰ νὰ ἀπελπίσῃ αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους του, ὡς καὶ τοὺς στρατιώτας του διὰ νὰ τὸν ἀφήσουν μοναχὸν καὶ νὰ φύγουν. Τότε δὲ προσέτι ὁ Μαυροκορδάτος συκοφαντεῖ τὸν Κολοκοτρώνην ὡς Ῥωσσολάτρην εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ εἰς τοὺς Γάλλους ἀκόμη διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ ἀπίστευτον εἰς τοὺς Ἄγγλους μόνον, διότι μὲ τοὺς Γάλλους ὁ Κολοκοτρώνης ποτὲ δὲν ἔκαμε σχέσιν, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι οὗτοι δὲν θὰ κάμουν καλὸν τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ τοὺς ἐγνώριζεν ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον καὶ ἀπὸ τοῦ 1815 κατὰ τὴν δημοκρατίαν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ πόλις ἐκενώθη ἀπὸ τὸ παλαιὸν Ἐκτελεστικὸν καί τοὺς περὶ αὐτό, ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἀθετήσας τοὺς ὅρκους καὶ τὰς ὑποσχέσεις του, εἰσελθὼν αὐτὸς καὶ οἱ μισθωτοί του Ρουμελιῶται, καὶ μετ᾽ αὐτοῦ ὁ Γ. Βάρβογλης, ὁ Γ. Γαλανόπουλος καὶ ὅλοι οἱ φυγόντες πρότερον ἐκ τῶν συνεταίρων τῆς Ἀδελφότητος κατέστρεψαν τὴν πόλιν, διότι ἡ φρουρὰ αὕτη τῆς νέας Διοικήσεως ἔπραξε περισσοτέρας ἀταξίας, καταχρήσεις καὶ ἀτιμίας εἰς τοὺς πολίτας, τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε δὲν εἶχαν ἴδει, ἂν καὶ ἐπίστευαν, ὅτι ἦλθαν καλλίτεροι στρατιῶται

ἀπὸ ἐκείνους τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐλευθερώθησαν, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἐδέχθησαν κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν μετὰ βαΐων καὶ κλάδων. Ἕνεκα δὲ τῶν γινομένων ἀταξιῶν, καὶ τῶν καθ' ἑκάστην δυστυχημάτων, οἱ φρόνιμοι οἰκοκυραῖοι τῆς πόλεως ἀπεφάσισαν καὶ μυστικῶς συνεννοήθησαν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὥστε νὰ ὑπάγῃ νὰ τοῦ ἀνοίξουν τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ἐκδιώξουν ἀπὸ τὴν πόλιν τοὺς καταχραστὰς καὶ παρανόμους ἐκείνους στρατιώτας. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ἐπῆγεν εἰς τὴν Σιλήμναν, ὅπου ἔμενε μετὰ τοῦ Ἀ. Δεληγιάννη, τοῦ ἀρχιερέως Κορίνθου, καὶ ἄλλων φίλων του, ἡσυχάζων καὶ λυπούμενος δι' ὅσα ἔγειναν καὶ ἐγίνοντο. Πρὶν δὲ παραδώσῃ τὸ Ναύπλιον ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ περισπασμόν τινα εἰς τὰ στρατεύματα τῆς Διοικήσεως, τὰ ὁποῖα αὕτη εἶχε τοποθετήσει εἰς διαφόρους θέσεις καὶ χωρία διὰ νὰ ἐπιτηροῦν μακρόθεν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύταινας, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον μήπως ὑπάγῃ καὶ τοὺς προσβάλῃ. Οὕτω λοιπὸν διωργάνωσε μέρος τοῦ στρατοῦ του εἰς ἀποσπάσματα, καὶ διέταξεν ἕκαστον νὰ καταλάβῃ θέσιν ὡρισμένην, καὶ ἀφοῦ τοῦτο ἔγεινε, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ὅλα διετάχθησαν καὶ ἐρρίφθησαν ἐπάνω εἰς τοὺς ἐναντίους, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν καὶ ἔπιασαν ἀπὸ αὐτοὺς ὑπὲρ τοὺς τετρακοσίους, τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἔγδυσαν καὶ τοὺς ἐπῆραν τὰ ὅπλα, ἔπειτα τοὺς ἀπέλυσαν, καὶ οὕτω ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐπῆγαν εἰς Τριπολιτσᾶν. Τούτου γενομένου, οἱ μὲν κάτοικοι τῆς πόλεως ἔλαβαν θάρρος, ἡ δὲ φρουρά της ὀλίγον ἐταπεινώθη, καὶ ἔπαυσε τὰς καταχρήσεις της. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν τούτων τῆς νέας Διοικήσεως μόνον ἕνα σῶμα ἀπὸ Ἑπτανη-

σίους συγκροτούμενον, καὶ ἔχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Παρασκευᾶν Κουρκουμέλην, ταγματάρχην ἤδη τοῦ πεζικοῦ, ἐπολέμησε καὶ δὲν ἐπιάσθηκαν. Ἔκτοτε πλέον ὁ Κολοκοτρώνης εὑρέθη γυμνὸς ἀπὸ στρατιωτικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὠλιγόστευεν, διότι ἡ Βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐξέδωκαν διπλώματα, μισθοὺς μεγάλους καὶ διαταγὰς εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς των καὶ τοὺς καπεταναίους των νὰ ὑπάγουν νὰ πολιορκήσουν τὰς Πάτρας· ὁ Κουντουργιώτης μάλιστα ὑπεσχέθη εἰς τὸν Δ. Πλαπούταν, ὅτι θὰ τὸν διωρίσῃ γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ τὸν ἐκαιροπέτα καὶ οὕτω ὁ ἕνας Ἀλβανὸς ἐγέλα τὸν ἄλλον, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ Πλαπούτας ἐγελάσθη.

Πρὶν ὅμως τούτων καὶ ὅταν ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὴν Βυτίναν, καὶ ἔστειλεν, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, βοήθειαν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλους, καὶ τὸν Πλαπούταν, τὸν ὁποῖον ἔβλεπεν, ὅτι ἐκαβουροπατοῦσεν, εἶπε πρὸς αὐτόν· «δὲν θέλετε μὲ τὰ σωστά σας νὰ βαλθῆτε νὰ »σπρώξετε τὰς δυνάμεις τοῦ Κουντουργιώτη μακρὰν »καὶ νὰ ἐλευθερώσετε τὸ Ναύπλιον νὰ τὸ ἔχετε. Θὰ ἔλθῃ »καιρὸς νὰ μὴν ἠμπορῆτε νὰ βγῆτε ἀγνάντιο, οὔτε ἀπὸ »τὸ Παρθένι καὶ κάτω νὰ πηγαίνετε. Θὰ ἔλθῃ καιρὸς »νὰ ἀκούετε τὸ κερατὰ νὰ σᾶς τὸ λέγουν οἱ νησιῶται »καὶ οἱ ἄλλοι μὲ πενῆντα ῥά, καὶ ἄλλα πολλὰ θὰ πά»θετε. Ἄκουσέ τα ὅλα αὐτά, γαμπρέ! Εἰς ἐσέ μένει νὰ »φανῇς πιστός, εἰ δὲ μή, καὶ σὺ θὰ τὸ εὕρῃς ὕστερα.»

Μετὰ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ προηγουμένως συνεννοήθη, ὡς εἴρηται, μὲ τοὺς οἰκοκυραίους τῆς Τριπολιτσᾶς, ἀπεφάσισε μὲ τοὺς ὀλίγους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἀπέμειναν πιστοί, νὰ ὑπάγῃ νὰ πολιορκήσῃ

τὴν πόλιν καὶ νὰ ἔμβῃ μέσα εἰς αὐτήν· ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν, τὸ σχέδιόν του τοῦτο ἐματαιώθη, διότι ἡ Διοίκησις ἐπρόλαβε καὶ ἄλλαξε τὴν φρουρὰν αὐτῆς, καὶ ἔστειλε τὸν Ἀ. Ζαΐμην καὶ Ἀ. Λόντον καὶ ἄλλους πολλοὺς πρὸς βοήθειαν.

Ἔκτοτε πλέον ὅλος ὁ κόσμος καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ φίλοι τοῦ Κολοκοτρώνη ἐνόμισαν καλόν, διὰ νὰ παύσουν τὰ δεινά, καὶ διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν ἐσωτερικὴν ἀνησυχίαν τοῦ τόπου, νὰ παρακαλέσουν αὐτόν, καὶ νὰ τὸν ὑποχρεώσουν νὰ παραδώσῃ τὸ Ναύπλιον εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ ἂς ἦτο τοῦτο καὶ παράνομον· ἀλλ' αὐτὸς ἀρνεῖτο τοῦτο, καὶ πάντοτε ἔλεγε πρὸς αὐτούς, ὅτι δὲν τὸ βλέπει καλὸν νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον, διότι προβλέπει, ὅτι θὰ γείνωσι συμφοραὶ εἰς τὸν κόσμον. Ἐπειδὴ ὅμως ὅλοι τὸν ἐπαρακίνουν νὰ τὸ παραδώσῃ, καὶ ὁ Πάνος τοῦ εἶχε πρὶν γράψει, ὡς εἴπαμεν, περὶ τῆς ἀπειθείας, καὶ τῶν λιποταξιῶν τῆς φρουρᾶς, ἀπεφάσισε νὰ παραδώσῃ αὐτό.

Ὁ δὲ Ἀ. Ζαΐμης τότε ἄρχισε καὶ αὐτὸς νὰ γράφῃ καὶ νὰ παρακινῇ τὸν Ἀ. Δεληγιάννην καὶ λοιποὺς νὰ ἀφήσουν τὸν Κολοκοτρώνην μοναχόν. Τὸ γράμμα αὐτὸ πιστεύω, ὅτι ὑπάρχει εἰς χεῖρας τῶν Δεληγιανναίων ἀκόμη, καὶ ἂν μίαν ἡμέραν δημοσιευθῇ, θὰ γείνωσι γνωστὰ τὰ γραφέντα καὶ θὰ φανερωθῇ τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχον οἱ πολιτικοὶ τῆς Πελοποννήσου καθόσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς στρατιωτικούς. Αὐτὸ ἔλεγε, καθόσον ἐνθυμοῦμαι· ὁ Κολοκοτρώνης θὰ χάσῃ τὴν πατρίδα μας· τί περιμένετε ἀπὸ αὐτόν; Εἶναι κοῦφος καὶ περιστοιχισμένος ἀπὸ κούφους καὶ κόλακας. Καὶ ὁ Μεταξᾶς ὅστις μένει μαζύ του θέλει νὰ μεγαλώσῃ δι' αὐτοῦ. Ἡμεῖς πρέπει νὰ φροντίσωμεν νὰ ἔλθῃ ἀπ' ἔξω ἄνθρωπος Κυβερνήτης, νὰ μᾶς

διοικήση προσωρινῶς καὶ ἀκολούθως νὰ ζητήσωμεν Βασιλέα διὰ νὰ σωθῇ ὁ τόπος, ἄλλως ἐχάθημεν. Αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν νὰ διοικήσουν εἶναι δολεροὶ καὶ μᾶς ἀπατοῦν, (ἐννοῶν τοὺς Φαναριώτας, τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τοὺς λοιπούς). Ἄλλως νὰ τὸν παρακινήσετε ν' ἀφήσῃ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἂν θέλετε νὰ ἔλθετε ν' ἀνταμώσωμεν ἔξω τῆς Τριπολιτσᾶς νὰ ὁμιλήσωμεν. Μὴ σὲ φοβίζῃ ἡ ἔλευσις τοῦ Ἰμβραήμ· δὲν θὰ καταβάλῃ τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Ἑλλὰς θὰ γείνῃ ἀνεξάρτητον Κράτος, ἀλλὰ ἡμεῖς δὲν θὰ γλυτώσωμεν ἀπὸ τοὺς λύκους. Τοιαῦτα περίπου ἔλεγεν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ζαΐμη. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐγένετο δεκτόν, καὶ ἀμέσως ὁ Ἀ. Δεληγιάννης, ὁ Κολοκοτρώνης καί τινες ἄλλοι ἐκατέβηκαν καὶ ἐπῆγαν ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὴν πύλην τὴν λεγομένην τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ ἀντάμωσαν τὸν Ζαΐμην καὶ τὸν Λόντον. Τότε οἱ δύο οὗτοι ἦσαν εἰς τὴν ἀνωτάτην δύναμίν των καὶ ὅ,τι ἤθελαν νὰ πράξουν, οἱ περὶ τὸν Κουντουργιώτην σύντροφοί των τὸ παραδέχοντο. Ἦλθαν μεταξύ των εἰς διαφόρους ὁμιλίας, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Ναυπλίου. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἀποκρινόμενος πρὸς τὸν Ζαΐμην, εἶπε· «Πειρακτικὴ θέλει εἶναι ἡ ἀπόκρισις εἰς τὴν ζήτησίν σας, ἀλλὰ θὰ τὴν εἴπω διὰ νὰ καταλάβετε ποῖοι εἴμεθα, καὶ ποῖοι εἶσθε σεῖς. Δὲν ἐπίστευα, ἀλλ' οὔτε ἀκόμη πιστεύω, κὺρ Ἀνδρέα, νὰ μὴν ἐννοῇς τί ζητεῖς, καὶ τί θὰ πάθῃς ἀπὸ τοὺς συντρόφους σου. Ἦλθε τὸ δάνειον, κὺρ Ἀνδρέα, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἦλθε, θὰ ἔλθῃ, καὶ τότε τὰ κουβεντιάζομεν. Ἐκεῖνο ὅπου σοῦ λέγω ἐγὼ τώρα, θὰ μοῦ τὸ λέγεις ἡ ἐκλαμπρότης σου ὕστερα. Τώρα τί θέλεις; Τὸ Ναύπλιον; Τὸ δίδω, ἀλλὰ εἰς σὲ καὶ ὄχι εἰς ἄλλον. Ἀλλὰ σᾶς λέγω καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ ἄτι τῆς Πελοποννήσου, διὰ

τὸ ὁποῖον ἡ Πελοπόννησος ἔχυσε τόσα αἵματα, καὶ τόσα ἔξοδα ἔκαμε διὰ νὰ τὸ πάρῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν πρέπει νὰ τὸ καββαλικεύσῃ ξένος ἄνθρωπος, διότι τὸ σακατεύει.» Εἶπε δὲ καὶ τὴν παροιμίαν ταύτην· «τὴν γυναῖκά σου, τὸ ἄλογόν σου καὶ τὸ τουφέκι σου μὴν τὰ δανείζῃς εἰς ἄλλον, διότι παθαίνουν.» Τοιαῦτα εἶπεν ὁ Κολοκοτρώνης. Ἀλλ' ὁ Γρηγόριος Φλέσας ὅσα ἐκεῖ ἐλέχθησαν ὅλα τὰ ἔμαθε, καὶ ἀμέσως ἔγραψε πρὸς τὸν Κουντουργιώτην, ὡς καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς κατόπιν νὰ κάμουν ὅ,τι ἠμπορέσουν νὰ λάβουν εἰς χεῖράς των τὸ Ναύπλιον, καὶ νὰ μὴ μείνῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν δύο Ἀνδρεῶν, διότι προβλέπουν τὴν μετέπειτα ἕνωσίν των μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ τότε ἡ ἐσχάτη πλάνη θὰ ἦναι χεῖρον τῆς πρώτης. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀποφασίσας νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς δύο Ἀνδρέας τὸ Ναύπλιον, ἐζήτησε παρ' αὐτῶν νὰ τοῦ δώσουν ἔγγραφον περὶ τούτου, καὶ ὅτι αὐτοὶ θὰ τὸ φυλάξουν ὡς ὑπεσχέθησαν, καὶ τέλος ὅτι θέλουν τὸν ἀποζημιώσει διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ φρουράρχου Πάνου, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὑπὲρ τὰς 300,000 γρόσια, καὶ οὕτως ἔστειλε τρεῖς φίλους τῆς ἐμπιστοσύνης του τὸν Π. Ἀναγνωστόπουλον, Ν. Ταμβακόπουλον καὶ Δ. Παπαγιαννόπουλον νὰ εἴπουν καὶ βεβαιώσουν τὸν Πάνον νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Ἀνδρέας τὸ Ναύπλιον, τὸ ὁποῖον καὶ παρέδωκε, καὶ παραλαβὼν τὴν φρουράν, ὅση τοῦ ἀπέμεινε πιστὴ καὶ τὴν οἰκογένειάν του, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ ἀνέβη εἰς τὰ βουνά, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Σιλήμναν, καὶ κατόπιν εἰς τὴν Στεμνίτζαν.

Ἡ Διοίκησις ἔπειτα ἔδωκεν ἀμνηστείαν εἰς τὸν Πάνον καὶ εἰς ὅλην τὴν φρουράν, καὶ διὰ τὴν ἀποζημίωσιν ἔδωκε μόνον 25000 γρόσια, καὶ ἑπομένως ἡ φρουρὰ ἔμει-

νεν ἀπλήρωτος. Ὁ Κουντουργιώτης δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Πάνον περισσότερον, διότι ἦτο γαμβρὸς τῆς Μπουμπουλίνας καὶ ἡ φιλοτιμία τῶν Σπετσιωτῶν ἐπειράζετο, διότι τότε αἱ δύο αὗται νῆσοι ἦσαν ἑνωμέναι, καὶ ἂν ὁ Κολοκοτρώνης ἤθελε συνεννοηθῇ μὲ τοὺς συμπεθέρους του τοὺς Σπετσιώτας, ὥστε νὰ ἔμβουν αὐτοὶ εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐκεῖνος νὰ μένῃ ἔξωθεν, ὁ Κουντουργιώτης ἤθελεν εὕρει περισσοτέρους βράχους, καὶ βεβαίως τὸ φρούριον ποτὲ δὲν τὸ ἐκυρίευεν.

Τοιουτοτρόπως δὲ ἡ νέα Διοίκησις ἀφοῦ ἐπῆρε τὸ Ναύπλιον ἐστερεώθη, τὸ Ἐκτελεστικὸν συνῆλθεν εἰς συμβούλιον, καὶ ὁ Πρόεδρος τότε ἐπρότεινε νὰ σταλοῦν τὰ στρατεύματα εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου νὰ τρέφωνται παρὰ τοῦ λαοῦ καὶ λόγῳ οἰκονομίας, καὶ λόγῳ τιμωρίας. Ὁ Ἀ. Ζαΐμης ἀντεῖπεν εἰς τὴν τοιαύτην πρότασιν τοῦ Προέδρου, καὶ ἐπρότεινε νὰ σταλῶσι τὰ στρατεύματα εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος· τότε ὁ Κουντουργιώτης ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐμπαικτικῶς πρὸς τὸν Ζαΐμην· μήπως θέλεις νὰ στείλωμεν στρατὸν καὶ εἰς τὴν Ὕδραν; Ὁ δὲ Ζαΐμης πειραχθεὶς ἀπάντησεν, ὅτι καὶ ἡ Ὕδρα ἐπαρχία Ἑλληνικὴ εἶναι. Τότε ὁ Κουντουργιώτης χωρὶς νὰ εἴπῃ ἄλλον λόγον ἔστρεψε τῆς πλάταις του εἰς τὸν Ζαΐμην, ὅστις ἀμέσως ἔφυγε θυμωμένος ἀπὸ τὸ συμβούλιον.

Μετὰ ταῦτα ἡ Διοίκησις διέταξε τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, καὶ τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πολιορκίαν, ὅστις παραλαβὼν ὡς σωματάρχην καὶ τὸν ἀδελφόν του Γενναῖον, ἐπῆγαν καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ χωρίον Πετσάκους τῶν Καλαβρύτων· διετάχθησαν δὲ καὶ οἱ Δεληγιανναῖοι νὰ μεταβοῦν καὶ

αὐτοὶ εἰς τὴν πολιορκίαν, καὶ μετέβησαν ὁ Κανέλλος καὶ ὁ Δημήτριος.

Οἱ δὲ Ἀνδρέαι Ζαΐμης καὶ Λόντος, ἀφοῦ οἱ πολιτικοὶ φίλοι των ἐπῆραν ἀπὸ αὐτοὺς τὸ Ναύπλιον, καὶ δὲν τοὺς ὑπεδέχθησαν καθὼς ἔπρεπεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπεριφρόνησαν καὶ τοὺς ἐνέπαιξαν, τότε πλέον ἐνόησαν, ὅτι ὑπῆρχε πάθος καὶ συνωμοσία κατὰ τῶν Μωραϊτῶν κλεφτοκαπεταναίων καὶ ἰδίως κατὰ τῶν κοτσαμπάσιδων ἐκ μέρους τῶν φίλων των, καὶ οὕτω ἀπεφάσισαν καὶ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν θυμωμένοι καὶ χολιαστοί· ἔγειναν στρατιωτικοὶ ἀπὸ πολιτικῶν, ἐσύναξαν στρατιώτας ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας των, ἐζήτησαν διαταγὴν παρὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν διὰ νὰ πολιορκήσουν τὰς Πάτρας. Ἡ Διοίκησις τοὺς ἀνεγνώρισεν ὡς πολιορκητάς, καὶ οὕτως ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Τούτους ἀναχωρήσαντας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον ἀκολούθησεν ὁ Β. Πετιμεζᾶς καί τινες ἄλλοι. Ἀντὶ δὲ τοῦ Ἀ. Ζαΐμη μέλους τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διωρίσθη ὁ Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μιστρᾶ, ἄνθρωπος ἔξυπνος κατὰ τὸν νοῦν, καὶ ἔχων καὶ δικαιώματα.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἔφθασε καὶ τὸ περιμενόμενον δάνειον, τὸ ὁποῖον ὁ Κουντουργιώτης παρέλαβε, καὶ τὸ ἐμοίραζεν εἰς τοὺς ἰδικούς του φίλους στρατιωτικοὺς καὶ ναύτας· ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ὁ διδάσκαλος τοῦ Κουντουργιώτη καὶ γραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ μετεχειρίζετο καὶ αὐτὸς τὸ δάνειον ὅπως ἤθελε. Βλέπων δὲ ὁ Κωλέτης τὸν Μαυροκορδάτον, ὅτι μανθάνει γράμματα τὰς Ἀγγλικὰς λίρας, ἔγραψε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ρούμελην πρὸς τοὺς φίλους του στρατιωτικοὺς νὰ στείλουν καὶ αὐτοὶ ἀναφορὰς καὶ νὰ ζητοῦν μισθούς, καὶ οὕτως ἄρχισαν νὰ παρου-

σιάζωνται ὅλοι οἱ καπεταναῖοι νὰ ζητοῦν καὶ νὰ λαμβάνουν μισθούς.

Ὁ σκοπὸς τῶν Ἄγγλων ὅταν ἔδωκαν τὸ δάνειον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο διπλοῦς, πρῶτον μὲν ἔδωκαν αὐτὸ εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία ἦτο ζήτημα, τὸ δὲ δάνειον ἦτο ἀσφαλισμένον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τῶν φθαρτῶν κτημάτων τοῦ Ἔθνους, ὥστε ἐν ἀποτυχίᾳ τῶν Ἑλλήνων, ἔβαλλον χέρι εἰς τὰς γαίας, καὶ ἐλάμβαναν τὸ δάνειόν των μὲ τοὺς τόκους του, ἔπειτα δὲ θὰ ἐφαίνοντο καὶ εὐεργέται τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ μέλλον, διότι θὰ ἐμποδίζετο ἡ ἐκτόπισις αὐτῶν.

Οἱ δὲ Ἀνδρέαι τότε ἰδόντες τὴν μὲν νῆσον Ὕδραν δέσποιναν τῆς Ἑλλάδος, τὸν δὲ Μαυροκορδάτον ἀνώτερον πολιτικόν, καὶ ἔχοντα ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὰς χεῖράς του, ἐνθυμηθέντες τοὺς λόγους τοῦ Κολοκοτρώνη, οἱ ὁποῖοι ἀλήθευσαν ἄρχισαν νὰ τὸν συλλογίζωνται καὶ νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ τὸν κάμουν σύντροφον διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ὕβριν, τὴν ὁποίαν τοὺς ἔκαμεν ἡ ἀχάριστος συντροφία των. Τοιουτοτρόπως ἄρχισαν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς ἐν Βυτίνῃ τότε εὑρισκομένους Κολοκοτρώνην καὶ Δεληγιανναίους, καὶ ἔστειλαν καὶ ἀνθρώπους νὰ εἴπωσι καὶ διὰ ζώσης πρὸς ἐκείνους ὅσα ἔπαθαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς φιλίας των μετὰ τοῦ Κουντουργιώτη καὶ Μαυροκορδάτου. Ἡ συμφιλίωσις αὕτη ἐνεργεῖτο διὰ τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη, καὶ ἀφοῦ αὕτη ἐγένετο, ἄρχισε νὰ ἐξαπλοῦται ἡ νέα αὕτη πρὸς ἀντεκδίκησιν συνωμοσία. Παντοῦ ἀπέστειλαν ἀνθρώπους πιστοὺς πρὸς διάδοσιν τῶν φρονημάτων των, οἵτινες ἐδιηγοῦντο τὰ παράπονα τῶν δυσαρεστημένων, ὅτι δηλ. ἀφοῦ οὗτοι ἐβοήθησαν τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τὸν Κουντουργιώτην καὶ ἐγκατέστησαν

αὐτοὺς εἰς τὰ πράγματα, παρέδωκαν προσέτι καὶ τὸ Ναύπλιον, καὶ παρέλαβαν καὶ τὸ δάνειον καὶ οὕτω ἐγένοντο δυνατοί, αὐτοὶ ἔπειτα ἐφάνησαν ἀχάριστοι πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπέταξαν ἔξω ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Παρέστησαν προσέτι οἱ ἀπεσταλμένοι καὶ τὸν σκοπὸν τῆς νέας Διοικήσεως, ὅτι οὗτος εἶναι ὀλέθριος διὰ τὸ Ἔθνος, ὅτι θὰ σπαταλήσουν ματαίως καὶ θὰ καταχρασθοῦν τὸ δάνειον, τὸ δὲ Ναύπλιον θὰ πωλήσουν ἔπειτα εἰς ἔθνος ἀλλότριον, καὶ ἄλλας τοιαύτας κατηγορίας ἔλεγαν διὰ νὰ διεγείρωσι τὸ μῖσος εἰς τοὺς λαοὺς κατὰ τῆς Διοικήσεως. Εἰσακούσθησαν καὶ μὲ πολλοὺς καπεταναίους τῆς Ρούμελης, καὶ τοὺς ἐπερίμενον, καὶ ἑτοίμασαν τὰ πάντα διὰ Ἐθνικὴν συνέλευσιν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀπόφασιν νὰ ζητήσουν καὶ διὰ τῶν ὅπλων.

Τότε ἡ ἐπαρχία τῆς Καρύταινας καὶ μὴ θέλουσα ἀνεγνώρισε καὶ αὐτή, ὡς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι, τὴν νέαν Διοίκησιν, καὶ οἱ πρόκριτοι αὐτῆς ἐσυναθροίσθησαν εἰς τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους καὶ ἐξέλεξαν ὡς βουλευτάς των τοὺς Νικόλαον Μπούκουραν καὶ Ἀναγνώστην Ζαφειρόπουλον. Ὅπου εὑρίσκετο ὁ Κολοκοτρώνης ἐκεῖ καὶ τὸ πᾶν τῆς Πελοποννήσου εὑρίσκετο. Ἡ δὲ Διοίκησις ἐκεῖ ἐπίσης εἶχεν ὅλην τὴν προσοχήν της, αἱ δὲ πολιορκίαι καὶ τὰ στρατεύματά της εἰς οὐδὲν ἐλογίζοντο. Τούτων γινομένων, καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν δὲν ἀνεπαύετο εἰς τὸν θρίαμβόν του, ἀλλ᾽ ἐπροσπάθει καὶ αὐτὸ νὰ ἐκβάλῃ ἐκ τοῦ μέσου ὅλως διόλου τοὺς κοτσαμπάσιδες καὶ τὸν Κολοκοτρώνην. Ἐμάνθανεν ὅ,τι ἐγίνετο, καὶ ὅτι αἱ ἐπαρχίαι ἄρχισαν νὰ ζητοῦν τὸν Κολοκοτρώνην νὰ τὰς βοηθήσῃ διὰ τῶν ὅπλων, ὅπως καταργήσουν τὸ φθοροποιὸν σύστημα. Ἐπαρχίαι τινές, καὶ ἄλλα πρόσωπα, ὅσα ἦσαν

κατὰ τῆς Διοικήσεως ἀφοῦ συνεννοήθησαν, ἀπεφάσισαν νὰ συνέλθουν εἰς μικρὰν συνέλευσιν κατὰ τὴν Μεσσηνίαν, ἥτις καὶ ἐγένετο εἰς Κωνσταντίνους. Κατὰ τὴν συνέλευσιν ἐκείνην πολλὰ ἐλέχθησαν περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ Ἔθνους, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἤλπιζαν εἰς τοὺς συντρόφους των Στερεοελλαδίτας καὶ εἰς τὰς νήσους τὰς βαρυνομένας ἀπὸ τὴν μάχαιραν τῶν Ὑδραίων, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεφασίσθη νὰ ζητήσουν καὶ διὰ τῶν ὅπλων Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Πρὸς ταῦτα ἦτο σύμφωνος καὶ ὁ Π. Μαυρομιχάλης, διότι, ἂν καὶ δὲν ἦτο τότε παρών, ὅμως εἰδοποιήθη καὶ αὐτὸς καὶ ἀπεδέχθη τὰ ἀποφασισθέντα. Ἔπειτα ὅμως ἀπεμακρύνθη καὶ δὲν ἔδωκε οὐδεμίαν βοήθειαν, εἴτε διότι πρότερον οἱ περὶ τὸν Κουντουργιώτην ἐδιώρισαν τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, εἴτε διότι ὑπῆρχε μυστικὸν συμπεθεριὸν νὰ λάβῃ οὗτος εἰς γυναῖκα τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φλέσα, εἴτε καὶ δι' ἄλλην τινὰ ἄγνωστον αἰτίαν.

Ὁ δὲ Φλέσας καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἔχοντες, ὡς φαίνεται, κατασκόπους καὶ μαθόντες ὅσα ἐλέχθησαν καὶ ἀπεφασίσθησαν εἰς τὴν εἰρημένην συνέλευσιν, ἀμέσως ἔγραψαν εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ παρέστησαν εἰς αὐτὸ τὰ πράγματα ὡς πολὺ σοβαρά. Τότε τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀπεφάσισε καὶ διέταξε τὸν Φλέσαν νὰ ἑτοιμασθῇ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Πρὸς τοῦτο ἐφοδιάσθη ὁ Φλέσας πολυειδῶς, μὲ στρατεύματα μισθωτά, μὲ χρήματα καὶ μὲ διπλώματα, καὶ ἀναχωρῶν ἔλεγεν, ὅτι πηγαίνει εἰς Μεσσηνίαν διὰ νὰ τὴν διοργανίσῃ ὑπὲρ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ταῦτα μαθόντες καὶ οἱ πολιορκοῦντες τὰς Πάτρας Ἀνδρέαι, Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ Πάνος Κολοκοτρώνης, ἑτοιμάσθησαν καὶ αὐτοὶ καθ' ὅλα καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συγκεν-

τρωθοῦν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύταινας, καὶ ἐκεῖθεν νὰ κινήσουν ὅλην τὴν Πελοπόννησον κατὰ τῆς ἅρπαγος καὶ παρανόμου Διοικήσεως. Ὁ δὲ Πάνος μαθών, ὅτι τὸ Ἐκτελεστικὸν εἶχε σκοπὸν νὰ καταδιώξῃ τὸν πατέρα του, πρῶτος τῶν ἄλλων καὶ ἄνευ διαταγῆς, ἔφυγε μὲ τοὺς στρατιώτας του ἀπὸ τὴν πολιορκίαν καὶ ἦλθεν εἰς Καρύταιναν πρὸς βοήθειαν, ἔπειτα δὲ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι Κανέλλος καὶ Δημήτριος μὲ τοὺς ἰδικούς των στρατιώτας καὶ ἀνέβησαν καὶ αὐτοὶ εἰς Καρύταιναν.

Ὁ δὲ Φλέσας ἀναχωρήσας καὶ μοιράζων ὅθεν διήρχετο εἰς μερικοὺς χρήματα, εἰς ἄλλους διπλώματα στρατιωτικῶν βαθμῶν, καὶ εἰς ἄλλους δίδων ὑποσχέσεις τοιούτων, ἔφθασε καὶ εἰς Κωνσταντίνους. Ἐκεῖ δὲ εὑρισκόμενος ἐξάπλωσε τοὺς στρατιώτας του εἰς τὰ χωρία, καὶ ἐφοβέριζεν ὅλην τὴν Ἀρκαδίαν, καὶ ἰδίως τὴν μητρόπολιν αὐτῆς, ὅτι θὰ εἰσβάλῃ εἰς αὐτήν. Οἱ δὲ Ἀρκαδινοὶ καὶ οἱ Μεσσήνιοι διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσουν ἄνοιξαν τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὁ Φλέσας τοὺς ἐνίκα, καὶ ἀναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην. Τότε ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης, ὁ Δ. Παπατσώνης καὶ ὁ Ἀθ. Γρηγοριάδης ἔτρεξαν κατόπιν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, τὸν ὁποῖον ἐπολέμησαν, τὸν ἐνίκησαν, τὸν κατεδίωξαν καὶ συνέλαβαν πολλοὺς στρατιώτας του καὶ τοὺς ἐγύμνωσαν· ἀκολουθοῦντες δὲ τὴν καταδίωξιν, τὸν ἔσπρωξαν κατὰ τὰ Πισινὰ χωριά, καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ πέσῃ κάτω καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, τρέχοντα τὸν ἔβγαλαν εἰς τὸν κάμπον τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ἔπειτα ἐμβῆκεν εἰς τὴν πόλιν. Κατόπιν δὲ αὐτοῦ καὶ διὰ νυκτὸς ἔφθασαν καὶ οἱ γυμνωθέντες στρατιῶταί του, καὶ ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ ἀποζημίωσιν διὰ τὰ ὅπλα καὶ τὰ λοιπὰ πράγ-

ματα, τὰ ὁποῖα ἔχασαν, ἄλλως ἐσκόπουν νὰ τὸν συλλάβουν καὶ τὸν παραδώσουν εἰς τοὺς ἐχθρούς του· ἀλλ' ὁ Φλέσας τοὺς ἀπάτησε καὶ ἔφυγε διὰ νυκτός, καὶ ἐτρόμαξε νὰ φθάσῃ εἰς τοὺς Ἀφεντικοὺς μύλους καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ναύπλιον, ὅπου ἐδιηγήθη εἰς τὴν Διοίκησιν τὰ συμβάντα.

Ἡ δὲ Βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀκούσαντες ταῦτα καὶ μαθόντες τὴν δύναμιν τῶν Ἀνδρεῶν καὶ λοιπῶν ἐφοβήθησαν, καὶ ἀμέσως ἔγραψαν εἰς Ῥούμελην πρὸς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς καὶ καπεταναίους νὰ τρέξουν εἰς βοήθειαν τῶν Νόμων καὶ τῆς Βουλῆς, τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν ἐκήρυξε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ διέταξε γενικὴν ἐκστρατείαν, ἐξάπλωσε τὰς δυνάμεις του καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ἐντὸς δὲ καὶ ἐκτὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἀνώτερος ἦτο ὁ Βάσος Μαυροβουνιώτης, ἔχων στρατιώτας μὴ Πελοποννησίους. Οὗτοι ὅλοι μετὰ τῶν τοῦ φρουράρχου τῆς πόλεως ἦσαν περὶ τὰς 2000. Τότε εὑρέθη ἐκεῖ εἰς Τριπολιτσᾶν ὁ Θεόδ. Γρίβας κατὰ διαταγὴν τῆς Διοικήσεως, ἀλλ' εἶχε μυστικῶς συνεννοηθῆ μετὰ τῶν δύο Ἀνδρεῶν καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις μάλιστα καὶ τοῦ ἔγραψε νὰ προσέχῃ τὴν οἰκίαν του, τὴν μητέρα του καὶ τὴν νύμφην του, σύζυγον τοῦ Πάνου, ἥτις ἦτο ἐκεῖ.

Οἱ πολιορκοῦντες τὰς Πάτρας ἐσκορπίσθησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ ὁ μὲν Ζαΐμης μὲ τὰ στρατεύματά του ἐστρατοπέδευσε δύο ὥρας μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς εἰς τὸ χωρίον Κάψα τῆς Μαντινείας, ὁ δὲ Πάνος Κολοκοτρώνης, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Φλέσα, εὑρίσκετο εἰς τὸν κάμπον τῆς Καρύταινας, ὅπου ἦτο καὶ ὁ πατήρ του. Ἐκεῖ καὶ οἱ ἄλλοι ἐσυναθροίζοντο. Ὁ δὲ Πάνος τὴν 12 9βρίου 1824 ἀναχώρησεν ἀπὸ τὸν κάμπον τῆς Κα-

ρύταινας καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Ντόριζα, ὅπου καὶ ἐκοιμήθη μετὰ τῶν στρατιωτῶν του. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέ ραν ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἔπεσεν είς τὸν κάμπον τῆς Τριπολιτσᾶς, ὅπου οἱ στρατιῶταί του συνεπλάκησαν καὶ ἐπολέμησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μὲ τὰ στρατεύματα τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἐκατεδίωξαν τὸν Βάσον Μαυροβουνιώτην μὲ τὸ σῶμά του, τοὺς ἔβγαλαν ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ κάμπου καὶ ἐπορεύοντο κατὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον. Κατὰ τὸ ὄρος Παρθένι εἰς τὸν δρόμον τὸν κατήφορον οἱ στρατιῶται αὐτοὶ πορευόμενοι ἀπάντησαν τὴν Μπουμπουλίναν πενθερὰν τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη ἀναβαίνουσαν εἰς Τριπολιτσᾶν, τὴν ὁποίαν ἐκακοποίησαν. Ἀλλὰ κατὰ κακὴν τύχην τῶν νικητῶν ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος, ὅστις ἦτο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, διότι εἶχε ἀρραβωνισθῆ τὴν ἀνεψιάν του, ἦλθεν εἰς πόλεμον μέ τινας στρατιώτας τοῦ Βάσου κατὰ τὸ χωρίον Ἅγιος Σώστης, οἵτινες τὸν ἐνίκησαν καὶ τὸν αἰχμαλώτισαν. Ὁ δὲ Πάνος μαθὼν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Πετρόπουλον, ὅτι ὁ Στάϊκος πολεμεῖ, ἔτρεξεν πρὸς βοήθειάν του, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, καὶ ἐγύρισεν ὀπίσω νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Σιλήμναν, ὅπου ἦτο ὁ πατέρας του, μὲ τὸν ὁποῖον ἐσυνεννοεῖτο διὰ γραμμάτων περὶ τῶν πολεμικῶν, καὶ ἐλάμβανε τὰς διαταγάς του. Πορευόμενος δὲ εἶχε συνοδοιπόρους τὸν γραμματικόν του Θ. Ῥηγόπουλον καὶ δύο καπεταναίους τὸν Γιαννάκην Βανουκιώτην, καὶ τὸν Ἀνάστον Σαμαράνην ἀπὸ τὴν Καρύταιναν· πάντες δὲ οὗτοι ἦσαν ἔφιπποι. Φθάσαντες δὲ πλησίον τοῦ χωρίου Βουνὸ ἄρχισαν ἐκεῖθεν νὰ πορεύωνται ἀργὰ εἰς Σιλήμναν. Ἡ δὲ φρουρὰ τῆς Τριπολιτσᾶς εἶχεν ἔβγει ἔξω τῆς πόλεως, καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἦσαν ὄπισθεν τοῦ χωρίου Βουνὸ

ἐπάνω εἴς τινα ὑψώματα πετρώδη κρυμμένοι ὄπισθεν τῶν πετρῶν. Δύο δὲ ἄλλοι ἐκ τῆς φρουρᾶς ἐξελθόντες ἀπὸ τὸ χωρίον Μπεσίρι, ἀκολούθουν τὸν Πάνον καὶ τοὺς συντρόφους του ξέμακρα, τὸν ἐτουφέκισαν καὶ τὸ βόλι τὸν ἐπῆρεν ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς, εἰς τὸ ἰνίον λεγόμενον καὶ ἐπέρασεν εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς κεφαλῆς, καὶ ἀμέσως ὁ Πάνος ἔπεσε κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογόν του ἄφωνος καὶ νεκρός. Οἱ δὲ σύντροφοί του μόλις ἐπρόφθασαν καὶ ἐπῆραν τὰ πιστόλια του καὶ τὴν σπάθην του, τὸν δὲ νεκρόν του δὲν ἐκατώρθωσαν νὰ τὸν πάρουν, διότι τοὺς ἐτουφέκισαν οἱ στρατιῶται τῆς φρουρᾶς, οἱ ὁποῖοι ἔστεκαν εἰς τὰ ὑψώματα τῶν πετρῶν, καὶ ἐφώναζαν νὰ ἀφήσουν τὸν νεκρὸν καὶ οὕτως οἱ σύντροφοί του ἔφυγαν ἐκεῖθεν, καὶ ὁ νεκρὸς ἔγεινε λάφυρον τῶν Κρητῶν καὶ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες τὸν ἐγύμνωσαν. Τὰ φορέματά του εἶδα ἐγὼ εἰς τὰ Μαγούλιανα κατὰ τὴν 10 Ἰανουαρίου 1825, τὰ ὁποῖα ἐφόρουν οἱ Βούλγαροι στρατιῶται τοῦ Χατζῆ-Στεφανῆ. Οὗτος ἦτο εἷς τῶν καπεταναίων τῆς Βουλῆς, ὡμίλει τὴν γλῶσσαν τῶν Βουλγάρων, καὶ εἶχε καὶ σῶμα ἐκ τοιούτων στρατιωτῶν, ἦτο δὲ τότε ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς βοηθῶν καὶ αὐτὸς τὴν φρουράν. Ποῖοι ἐφόνευσαν τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην εἶναι ἄγνωστον. Πολλὰ ὅμως τότε περὶ τούτου ἐλέγοντο. Τινὲς ἐσυμπέραινον, ὅτι οἱ φονεῖς ἦσαν Κρῆτες διὰ τὸ μάκρος τῶν τουφεκιῶν, τὰ ὁποῖα μόνοι οὗτοι τότε εἶχαν, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι τὸ βόλι δὲν ἤθελε τὸν φθάσει τόσον μακρὰν ἐὰν τὰ τουφέκια δὲν ἦσαν Κρητικά· ὁ δὲ Παρασκευᾶς Κουρκουμέλης, Κεφαλλὴν τὸ γένος, καὶ ἤδη ταγματάρχης τοῦ Πεζικοῦ διηγεῖται οὕτω τὸ πρᾶγμα. Αὐτὸς τότε ἦτο εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς μὲ τὸν πολιτάρχην Εὐθύμιον Ξύδην Κραβαρίτην. Ἡ φρουρὰ ἐξῆλθε τῆς πό-

λεως πρὸς βοήθειαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπολεμοῦσαν τὸν Στάϊκον. Ὁ δὲ Πάνος, ἀφοῦ ἐσκορπίσθησαν οἱ στρατιῶται τῆς Διοικήσεως, καὶ ὁ πόλεμος εἶχε παύσει, ἐγύρισεν ὀπίσω καὶ ἐπήγαινε κατὰ τὴν Σιλήμναν. Ἐκεῖ ἦσαν διάφοροι Ἕλληνες, μαζώματα, Βούλγαροι, Κρῆτες, Ῥουμελιῶται καὶ Πελοποννήσιοι· ὅτε ὁ Κῶτσος Βούλγαρος καβαλάρης ὢν κατεδίωκεν ἕνα Ἕλληνα, ὄχι διὰ νὰ τὸν φονεύσῃ, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ τὸν κτυπήσῃ μὲ τὸ ξύλον τῆς λόγχης του. Ὁ Πάνος εἶχε προηγουμένως πιστολίσει καὶ καταδιώξει στρατιώτας τῆς φρουρᾶς, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν τὸν ἐτουφέκισαν. Ἐνῷ δὲ ἐπορεύετο κατὰ τὴν ἄκραν τοῦ κάμπου, λέγεται, ὅτι ἕνας Λεβαδίτης τὸν ἐτουφέκισε, καὶ ὅτι οἱ Βούλγαροι τοῦ Χατζῆ Στεφανῆ τὸν ἐγύμνωσαν, καὶ ὄχι Κρῆτες, ὡς τότε εἶχε διαδοθῆ. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἔφεραν τὸ πτῶμά του καὶ τὸ ἔθαψαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Σιλήμνας. Ὁ πατέρας του δὲν ἐπῆγεν εἰς τὴν ταφήν του, διότι ἐλυπήθη πολύ, ὄχι διότι ἔ χ α σ ε τὸ καλόν του παιδί, ὄχι διότι ἐσκοτώθη, ἀλλὰ διότι ἐσκοτώθη εἰς ἐμφύλιον καὶ ἄδοξον πόλεμον. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Πάνου ἤδη εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ ἰατροῦ Πύρλα[1].

Ὁ θάνατος τοῦ Πάνου μετέβαλε τὰ πράγματα ὅλως διόλου, καὶ οἱ ἐναντίοι τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, οἵτινες ἐκηρύχθησαν καὶ ἀντᾶρται ὠπισθοδρόμησαν. Αὐτοὶ ἔσφαλαν, διότι δὲν ἔσπευσαν νὰ ἔμβουν ἐγκαίρως εἰς Τριπολιτσᾶν, μάλιστα δὲ ὁ Ζαΐμης ἂν ἐκίνει εὐθὺς ἐγίνετο δεκτός, διότι

[1] Ἐγὼ δυστυχῶς εἶχον ἀσθενήσει κατὰ τὴν 11 Νοεμβρίου προτοῦ ὁ Πάνος ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ χωρίον Κασίμι, ὅθεν ἀνεχώρησα καὶ ἐπῆγα εἰς Μαγούλιανα εἰς τὸ πατρικόν μου σπίτι. Ἐκεῖ ἦλθεν ἡ εἴδησις τοῦ θανάτου του τὴν νύκτα τῆς 13 ξημέρωμα 14, ἥτις ἐτρόμαξε πολὺ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πολλαὶ γυναῖκες ἀπὸ τὴν λύπην των ἀπέβαλον, διότι ὁ Πάνος ἦτο καλόγνωμος καὶ κοσμαγάπητος, καὶ ἀγαπᾶτο ἀπὸ ὅλην τὴν Πελοπόννησον

οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως εἶχαν πολλὴν ὑπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν· ἀλλ' ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ, ἐπορεύθη εἰς τὴν Σιλήμναν διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ τὸ αὐτὸ ἔπραξαν, καὶ οὕτω ἀφῆκαν τὸν καιρὸν καὶ ἐχάθη, καὶ ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἦλθαν ἐκεῖ ἐματαιώθη, καὶ ἡ ἐκστρατεία ἐνεκρώθη. Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς πόλεως ἔπειτα δὲν ἠθέλησαν νὰ τοὺς δεχθοῦν, τὸ μὲν ἐκ φόβου, διότι τότε ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης ἐφοβέρισεν αὐτοὺς κτυπῶν τὴν σπάθην του, καὶ λέγων, ὅτι θὰ τοὺς περάσῃ ὅλους δι' αὐτῆς, τὸ δὲ καὶ ῥαδιουργηθέντες.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου οἱ λεγόμενοι ἀντᾶρται, καὶ διότι δὲν τοὺς ἐδέχθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ διότι ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον δύναμις τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διελύθησαν εἰς τὰ ἴδια. Ὁ δὲ Νικόλαος Δεληγιάννης εὑρεθεὶς τότε εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον μὲ σῶμα στρατιωτῶν, ἄπειρος ὢν τῶν πολεμικῶν καὶ δειλός, ἔφυγε καὶ οἱ ἐναντίοι τοῦ ἐπῆραν ἀμαχητὶ τὸ χωρίον. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἦτο ὁ Χατζῆ Χρῆστος καί τινες ἄλλοι· οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Ἀχλαδοκάμπου ἐπρόδοσαν τοὺς ἀντάρτας ὁδηγήσαντες μυστικῶς τὸν Χατζῆ Χρῆστον δι' ἑνὸς ἀγνώστου εἰς τοὺς ξένους μονοπατίου καὶ διὰ νυκτὸς τοὺς ἔβγαλαν ἐπάνω καὶ ὀπίσω τοῦ Παρθενίου ὄρους, καὶ ἐπειδὴ ἦτο κακοχειμονιὰ καὶ ἔβρεχε πολύ, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης καὶ οἱ Ἀρκαδινοί, οἱ ὁποῖοι ἐφύλαττον τὸ ὄρος καὶ τὰς ὁδοὺς ἐτραβήχθησαν εἰς τὰ πλησίον χωρία καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μπερτσοβᾶν, τοὺς δὲ ὀλίγους, τοὺς ὁποίους ἀφῆκαν ἐκεῖ ὡς φυλακήν, τοὺς ἐδίωξαν οἱ περὶ τὸν Χατζῆ Χρῆστον, οἵτινες ἔφθασαν νικηταὶ εἰς Τριπολιτσᾶν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ Διοίκησις ἐδιώρισε τριμελῆ ἐπιτρο-

πὴν εἰς Τριπολιτσᾶν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε καθησυχαστικὴν διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ παράπονα καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἡσυχίαν, τὰ δὲ μέλη αὐτῆς ἦσαν ὁ Κυριάκος Σκούρτης Ὑδραῖος, ὁ Κωνστ. Ζαφειρόπουλος ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομμάτης ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν.

Οἱ δὲ ἀντᾶρται Ζαΐμης, Λόντος καὶ οἱ λοιποὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας των. Οἱ Δεληγιανναῖοι Ἀναγνώστης καὶ Κανέλλος εἰς Ῥοϊνὸ καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πατρίδα των, ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης εἰς Στεμνίτσαν. Ἔπειτα οἱ Δεληγιανναῖοι ἐσκορπίσθησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, κατέφυγαν εἰς Μιστρᾶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης, ὅστις τότε δὲν ἦτο ἐκεῖ, οἱ δὲ ἄνθρωποί του δὲν τοὺς ἔδωκαν ἄσυλον, ὡς καὶ οἱ Γιατρακαῖοι, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ὡς στενοὺς φίλους, καὶ αὐτοὶ δὲν τοὺς ἐφύλαξαν.

Τὸ δὲ Ἐκτελεστικόν, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, εἶχε γράψει εἰς Ῥούμελην καὶ παντοῦ συναθροίζον στρατεύματα, ἐκτὸς τῶν ὅσων εἶχε τότε πρόχειρα περὶ τὰς 4000. Τούτων τῶν προχείρων στρατευμάτων ἐπὶ κεφαλῆς μὲν διώρισε τὸν Ἰωάννην Γκούραν, πληρεξούσιον δὲ πολιτικὸν καὶ ἀνώτερον πάντων τὸν Ἰωάννην Κωλέτην μέλος ὄντα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, νὰ τὴν ῥαβδίσῃ καὶ νὰ τὴν τιμωρήσῃ ὡς ἀντάρτιδα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πολλοὶ ἐκ τῶν Πελοποννησίων προσέφεραν τότε τὸν ἑαυτόν των δι' ἀναφορῶν πρὸς τὸν Κωλέτην διὰ νὰ λάβωσι μισθούς, καὶ συνάμα νὰ ἐκδικηθῶσι καὶ τοὺς ἐχθρούς των τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸ κόμμα τῶν ἀνταρτῶν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἐξεστράτευσαν ἀρχίσαντες ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα, καταδιώκοντες τοὺς ἀντάρτας καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῆς Κορίνθου. Ἐκεῖ ἦσαν ὁ Ἰω. Νοταρᾶς μὲ τοὺς μισθωτούς του Ῥουμελιώτας, καὶ ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος μὲ ὀλίγους στρατιώτας, καὶ ἦλθαν οὗτοι εἰς πόλεμον μὲ τὸν στρατὸν τῆς Διοικήσεως, ἀλλ' ἐπειδή, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, ὁ κόραξ τοῦ κοράκου 'μάτι δὲν 'βγάζει, καὶ

ἐπειδὴ εἰς τὸ μέσον ἦσαν καὶ ἡ λίραις τοῦ δανείου, ἐσυμφώνησαν οἱ Ῥουμελιῶται μεταξύ των, καὶ οἱ τοῦ Νοταρᾶ δὲν ἠθέλησαν νὰ πολεμήσουν εἰλικρινῶς καὶ νὰ τὸν βοηθήσουν, ὅστις παλαιόθεν ἐπλήρωνε μισθοὺς πρὸς αὐτούς, καὶ ἄλλος τότε δὲν ὑπῆρχε νὰ τοὺς δώσῃ περισσοτέρους, ἀλλὰ τὸν ἐγκατέλιπον, καὶ μάλιστα τὸν παρέδωκαν εἰς τὸν Γκούραν, τὸν ὁποῖον καὶ ἠκολούθησαν. Εἰς δὲ τὴν ἐποχὴν τῆς μισθώσεως τῶν Ῥουμελιωτῶν ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους, ὁ Κολοκοτρώνης ἔλεγεν εἰς τούτους νὰ μὴ τοὺς μισθώσουν καὶ γυρίζουν τὴν Πελοπόννησον καὶ μάθουν τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν αὐτῆς, διότι θὰ ἔλθῃ καιρὸς νὰ πρωτογδύσουν αὐτοὶ τὰ σπίτιά των. Ὕστερα δὲ εἰς τὴν καταδρομὴν τοῦ Λόντου, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Νοταροπούλου, ὁ Λόντος ἔγραφε πρὸς τοὺς μισθωμένους Ῥουμελιώτας νὰ μὴ γείνουν αὐτοὶ ἡ αἰτία τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ νὰ μὴ γδύσουν τὰ σπίτιά των. Τότε ἐνθυμήθη τὴν συμβουλὴν τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ εἶπε· καλὰ μᾶς ἔλεγεν.

Ὁ Ἰωάννης Κωλέτης κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην σύμβουλον εἶχε τὸν Παναγιώτην Σοφιανόπουλον, ἰατρὸν ἐκ Σοπωτοῦ τῶν Καλαβρύτων. Ἀπὸ τὸν Ἅγιον Γεώργιον ἀναχωρήσαντες ἐπῆγαν εἰς τὰ Τρίκαλα, καὶ ὅθεν ἐπέρνων κατέστρεφαν καὶ ἐλαφυραγώγουν τὰ χωρία. Ἔπιασαν τοὺς δύο ἀδελφοὺς γέροντας Νοταραίους καὶ τοὺς ἐτυράννησαν, τοὺς ἐπῆραν χρήματα καὶ ἄλλα πράγματα, ἔπειτα τοὺς ἐβίασαν καὶ ὑπέγραψαν ἔγγραφα περὶ υἱοθεσίας καὶ κληρονομίας, καὶ ἄλλας πολλὰς βασάνους τοὺς ἔκαμαν. Αὐτὰ τὰ κακὰ ὅλα τὰ ἐσυμβούλευεν ὁ Σοφιανόπουλος, ὁ δὲ μωρὸς Γκούρας τὰ ἐξετέλει. Ἔπειτα ἐξαπλώθησαν μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησον πολλὰ στρατεύματα τῆς Διοικήσεως, καὶ ἔκαμαν πολλὰς καταχρήσεις, διότι δὲν ἀφῆκαν καμμιᾶς γυναικὸς σκουλαρίκια (ἐνώτια), οὔτε κασέλα κλειδωμένην. Οἱ στρατιῶται δὲ οὗτοι ἦσαν κακοήθεις καὶ βλάσφημοι εἰς τὸν Θεὸν καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ καπεταναῖοί των, διὰ τοῦτο ὄχι μόνον τοὺς ἀνθρώπους,

ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐγύμνωσαν, διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν μαζώματα, ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόθρησκοι, δὲν ἦσαν μέλη Ἑλληνικά, ἀλλὰ μᾶλλον θηρία. Ἀπὸ τὰ Τρίκαλα ἐπῆγαν εἰς τὰ Καλάβρυτα, ὁ δὲ Κωλέτης εἰς Ζάχολην. Ἐκεῖ ἦλθαν ἀπὸ τὸ πέρα μέρος οἱ Σουλιῶται, ὁ Κίτσος Τσαβέλας, οἱ Μποτσαραῖοι, ὁ Καραϊσκάκης καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἠπειρῶται. Αὐτοὶ ὅλοι πρότερον εἶχον συνεννοηθῇ μὲ τὸν Ἀ. Ζαίμην νὰ ἦναι σύντροφοί του, ἀλλὰ τώρα ἑνώθησαν μὲ τὸν Κωλέτην, ὅστις ἀπὸ τὴν Ζάχολην ἔστειλε τὸν Καραϊσκάκην καὶ τοὺς Τσαβελαίους εἰς τὴν Κερπινὴν νὰ συλλάβουν τὸν Ζαίμην, ὁ ὁποῖος ἐκεῖ εἶχε τὴν πατρικήν του κατοικίαν, τὴν οἰκογένειάν του καὶ ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν του. Ἐκεῖ εἶχε καὶ δύναμιν στρατιωτικὴν ἀρκετήν, καὶ ἐδύνατο νὰ ὑπερασπισθῇ, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν ἰδικῶν του τὸν παρεκίνουν ν' ἀνοίξῃ τόν πόλεμον· ἀλλὰ μαθών, ὅτι οἱ περιμενόμενοι φίλοι του Ῥουμελιῶται καὶ Σουλιῶται ἀπίστησαν καὶ ἑνώθησαν μὲ τὸν Κωλέτην, καὶ ἐπείσθη πλέον, ὅτι θὰ γείνῃ ἐμφύλιος πόλεμος, δὲν ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ, παρήγγειλεν ὅμως καὶ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ τῆς Διοικήσεως νὰ φύγουν ἐκεῖθεν καὶ νὰ μὴν ἐρεθίζουν τὰ πράγματα, καὶ καταστρέφουν τὸν τόπον, ἀλλὰ δὲν εἰσακούσθη. Βλέπων δὲ τὴν ἐπιμονὴν τῶν ἐναντίων, καὶ τὴν ἀπιστίαν τῶν φίλων του ἀπεφάσισε καὶ τὴν μὲν οἰκογένειάν του ἀπέστειλεν εἰς τὸ Μεγασπήλαιον μὲ τὸν συγγενῆ του Ἀνδρέαν Λόντον, αὐτὸς δὲ διὰ νυκτὸς ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κερπινὴν ἀφήσας τὰ σπίτιά του καὶ ὅλα τὰ πράγματά του εἰς τὴν διάκρισιν τῶν διωκόντων αὐτόν. Οἱ δὲ στρατιῶται τοῦ Καραϊσκάκη καὶ οἱ Σουλιῶται εἰσβαλόντες εἰς τὴν κωμόπολιν Κερπινὴν ἐλαφυραγώγησαν αὐτὴν καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Ζαίμη, τὰ δὲ πράγματα καὶ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ τὰ ἔβγαλαν εἰς δημοπρασίαν, καὶ ὁ κῆρυξ φωνάζων χλευαστικῶς ἔλεγε· πωλεῖται τὸ φουστάνι τῆς Ζαίμαινας, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πρὸς ἐμπαιγμὸν ἔλεγεν. Ὁ δὲ Ζαίμης ἔχων καὶ τὸν πατέρα του, καὶ κυνηγούμενος, ἐτράβηξε διὰ τὸ

Λειβάρτζι, καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγεν εἰς τὴν Δίβρην καὶ εἰς τοῦ Σκιαδᾶ, σπεύδων νὰ καταβῇ εἰς τὴν θάλασσαν, νὰ εὕρῃ πλοῖον διὰ νὰ ἔβγῃ ἔξω ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ὁ δὲ γέρων πατέρας του Ἀσημάκης Ζαΐμης, ἐγύρισεν ὀπίσω καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν Διοίκησιν ἀναφορὰν ζητῶν ἀμνηστείαν διὰ τὸν υἱόν του, τὸν Ἀνδρέαν Λόντον καὶ τοὺς λοιπούς, πιστεύων, ὅτι θὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τοῦτο ὁ φίλος του Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος, ἀλλ' ἀπατήθη. Ὁ δὲ Νικήτας Λόντος ἦτο τότε εἰς τὰ Νεζερά, καὶ ἐκεῖ ὅλοι μαζὺ ἑνωθέντες ἐτράβηξαν κάτω κατὰ τὰ Μαῦρα Βουνά, ἔφθασαν εἰς τὸ Καραβοστάσι καὶ ναυλώσαντες πλοῖον ἐπέρασαν εἰς τὴν Ῥούμελην.

Οἱ δὲ στρατιῶται τῆς Διοικήσεως ἐπιάσθηκαν ἀναμεταξύ των καὶ παρεπονοῦντο ἐνώπιον τοῦ Κωλέτη, ἐπειδὴ οἱ ὕστερον ἐρχόμενοι δὲν εὕρισκαν λάφυρα, διότι τὰ εἶχαν ἁρπάσει οἱ ἐλθόντες πρότερον. Μετὰ δὲ ταῦτα, κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωλέτη, ἐσυνάχθησαν ὅλοι εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Καλαβρύτων. Ἐκεῖ οἱ καπεταναῖοι ὅλοι ἔδωκαν εἰς τὸν Κωλέτην τοὺς καταλόγους τῶν στρατιωτῶν των, καὶ ἕκαστος ἐσημείωσεν εἰς αὐτούς, ὄχι ὅσους εἶχε στρατιώτας, ἀλλ' ὅσους ἤθελε, γράφων ὀνόματα ἀνύπαρκτα, καὶ τοὺς τοιούτους καταλόγους ὁ Κωλέτης τοὺς ἐπεκύρωνε. Προτοῦ δὲ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, πολλοὶ τῶν καπεταναίων ἔστειλαν τοὺς γραμματικούς των εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐπληρώθησαν τοὺς μισθούς των παρὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὁποῖον τίποτε ἄλλο τότε δὲν ἔκαμνε, εἰμὴ νὰ πληρώνῃ μισθοὺς εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς ξηρᾶς καὶ εἰς τοὺς ναυτικούς, ἐπειδὴ ἔλαβε τὸ μέτρον νὰ μοιράσῃ τὸ ταχύτερον τὰ χρήματα τοῦ δανείου, διότι τοιαύτη ἦτο ἡ τύχη του.

Οἱ συναχθέντες καπεταναῖοι Στερεοελλαδῖται καὶ ἄλλοι, εὑρισκόμενοι ἀκόμη εἰς τὰ Καλάβρυτα, ἔγραψαν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ἑνωθῇ μὲ αὐτούς, καὶ τοῦ ὑπόσχοντο νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ἀρχηγόν, ὄχι μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Στερεάν,

ἀλλὰ συνάμα ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ αὐτὸς τὸν Κωλέτην καὶ τὴν διοίκησίν του· πρὸς τούτοις ἔστειλαν καὶ ἕνα ἀξιωματικὸν γνωστὸν εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὸν Κολοκοτρώνην τὸν Βελησάριον Καλόγερον διὰ νὰ τὸν βεβαιώσῃ περὶ τούτων καὶ προφορικῶς. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀναγνώσας τὰς ἐπιστολὰς καὶ ἀκούσας τὸν Βελησάριον δὲν ἔστερξεν, ἀλλ' ἀρνήθη τὴν τοιαύτην πρόσκλησιν, καὶ μάλιστα εἶπε εἰς τὸν ἀπεσταλμένον νὰ τὸν ἀφήσῃ ἥσυχον, διότι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνακατωθῇ εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Ἐκάθητο δὲ ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Στεμνίτσαν, ὡς ὁ Ἀδὰμ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου, καὶ ἀγνάντευε τὴν καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου, τῆς ὁποίας καταστροφῆς καὶ λεηλασίας ὀλίγοι ἐκ τῶν Πελοποννησίων τότε, κατὰ δυστυχίαν, φίλοι τῆς πατρίδος των, ἔμειναν ἀμέτοχοι. Αὐτοὶ δὲ εἶναι οἱ Δεληγιανναῖοι, οἱ Σισιναῖοι, ὁ Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης καὶ οἱ συγγενεῖς του, ὁ ἐπίσκοπος Μεθώνης μὲ τοὺς συγγενεῖς του, ὁ Ἀναστ. Κατσαρός, ὁ πρωτοσύγγελος Φραντσῆς, ὁ Γιαννάκης Γκρίτσαλης, ὁ Μῆτρος Ἀναστασόπουλος, ὁ Μητροπέτροβας, ὁ Δ. Παπατσώνης, ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος, ὁ Ν. Οἰκονομόπουλος ἐκ Νεοκάστρου, ὁ Ν. Γεωργακόπουλος ἢ Μοθωνιὸς ἀπὸ τὴν Μοθώνην, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Ἀ. Ζαΐμης, ὁ Ἀ. Λόντος, ὁ Σωτ. Χαραλάμπης, ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας, οἱ Νοταραῖοι, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Γεώργ. Λεχουρίτης, ὁ Ἰνταρὲς ἀπὸ τὸ Λειβάρτσι, οἱ Αὐγερινοὶ ἀπὸ τὸν Πύργον, οἱ Κοντάκιδες ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρον καὶ ἄλλοι μικροί τινες. Αὐτοὶ εἶναι, οἵτινες ἐστάθησαν πιστοὶ εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ δὲν ἔλαβαν μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἀλλ' ὅμως ὑπέφεραν, χάριν αὐτῆς, καὶ φυλακὴν καὶ ἐξορίαν καὶ ἄλλα πολλὰ κακά· οἱ δὲ λοιποὶ Πελοποννήσιοι, ὅλοι ἑνώθησαν μὲ τὸν Κωλέτην καὶ τὸν παρηκολούθουν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος των.

Ὁ Κωλέτης προτοῦ ἀναχωρήσει ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα ἐζήτησε τὸν Ἰμβραὴμ ἀγᾶ Ἀρναούτογλουν, τὸν ὁποῖον ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἐφύλαττεν ὁ

Γεώργιος Λαχουρίτης. Ὁ δὲ σκοπὸς τοῦ Κωλέτη, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν σχετικῶν ἐγγράφων, ἦτο νὰ παραλάβῃ τὸν Τοῦρκον αὐτὸν τὸν ἐπίσημον ὑπὸ τὸ πρόσχημα τάχα τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Διοικήσεως, καὶ ἔπειτα νὰ τὸν πωλήσῃ πρὸς ἴδιον αὐτοῦ ὄφελος.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ζαΐμην καὶ λοιποὶ φυγάδες, ἀφοῦ ἐπέρασαν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἔγραψαν εἰς τοὺς ἐκεῖ φίλους των νὰ τοὺς δεχθοῦν καὶ νὰ τοὺς προφυλάξουν· ἀλλ' αὐτοὶ τοὺς ἀπεκρίθησαν, ὅτι τοὺς δέχονται, ἀλλ' ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον, ὅτι ἂν ἤθελε τοὺς ζητήσῃ τὸ Ἐκτελεστικόν, νὰ τοὺς παραδώσουν. Μόνος δὲ ὁ καπετὰν Μακρῆς εἶπεν, ὅτι δέχεται τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον καὶ δὲν τὸν παραδίδει εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, τοὺς δὲ δύο Ἀνδρέας, ἂν τοὺς ζητήσῃ, θὰ τοὺς δώσῃ, ἕνεκα δὲ τούτου αὐτοὶ δὲν ἐβγῆκαν εἰς τό Μεσολόγγι, ἀλλὰ μὲ τὸ πλοῖον ἐπῆγαν εἰς τὸν Κάλαμον, καὶ ἐπὶ τέλους κατέφυγαν εἰς τὸν Γέρω Τσόγκαν παλαιὸν κλεφτοκαπετάνιον. Αὐτὸς τοὺς ἐδέχθη, δὲν τοὺς παρέδωκεν εἰς τὴν Διοίκησιν, ἀλλὰ τοὺς ὑπερασπίσθη καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν τοὺς διεφύλαξεν.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1821

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τυχαῖαι περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πατροπαραδότου ἰδέας περὶ ἐλευθερώσεως τοῦ Ἔθνους.— Διάδοσις τῆς ἰδέας τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τοὺς Φιλικοὺς εἰς τὴν Πελοπόννησον.— Προετοιμασίαι διὰ τὸν μέλλοντα ἀγῶνα —Εἴσοδος πολλῶν καπεταναίων

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

1822

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΑΙΟΝ ΙΓ΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄.

1823

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

1824

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σελ.	Στίχος	ἀντὶ	ἀνάγνωθι
ζ'.	15	δείξη	δείξει
ια'.	12	εὑρίσκετο Πελοπόννησον	εὑρίσκετο εἰς τὴν Πελοπόννησον
ιβ'.	30	τὸν	τὸ
ις'.	20	Π. 'Ι. Ροδίου	Π. Γ. Ροδίου
ιζ'.	1	ὑπὸ Σπυρ. Καραϊσκάκη	ὑπὸ τοῦ Σπ. Καραϊσκάκη
ιζ'.	5	μελαγχρινὸς	καὶ μελαγχρινὸς
»	14	φρόνιμα	φρόνημα
1	24	διαδόσωσι	διαδώσωσι
7	14	εἰς τὰ ὅπλα	μὲ τὰ ὅπλα
9	3	ἀπὸ	ὑπὸ
10	13	τὸν	τὸ
30	8	καὶ ὡς τούτου	καὶ ὡς ἐκ τούτου
32	11	περισσόκερον	περισσότερον
55	4	διόρθωνε	διώρθωνε
»	8	ἐλευθίας	ἐλευθερίας
71	5	τὴν	τῆς
87	4	ἐκαβάληκεν	ἐκαββάληκεν
»	7	εἶναι	ἦναι
94	1	ἐπῆρα τὰ κεφάλια καὶ τὰς σημαίας	τὰ ἐπῆραν καὶ τὰ ἐπῆγαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν
96	17	χρισνιανοὶ	χριστιανοί
97	24	ἐκ	εἰς
98	4	Σχουτριάνος	Σχοντριάνος
99	13	τὸν χάνι	τὸ χάνι
108	5	πράγμαοα	πράγματα
114	22	ἐπέκτησε	ἀπέκτησε
120	7	ὁ ἀγένειοι	οἱ ἀγένειοι
124	10	Μαυρογιχάλη	Μαυρομιχάλη
135	21	συνῆλθεν	συνῆλθον
152	15	Φραγκόδυρσον	Φραγκόβρυσον
154	12	λεονταοίτικον	λεονταρίτικον.
157	7	πολιορκημένους	πολιορκουμένους

Σελὶς	στίχ.	ἀντὶ	ἀνάγνωθι
167	9	τὸν	τὴν
175	15	ἡμερῶν	μερῶν
»	16	ὅτι	ὅ,τι
176	9	εἶταν	εἶπαν
195	10	ἐξημυστηρεύθησαν	ἐξεμηστυρεύθησαν
203	7	ἐπαναστατωμένην	ἐπαναστατημένην
208	10	ἐκεῖ τὴν	ἐκεῖ εἰς τὴν
»	»	φιλονειχοῦντας;	φιλονεικοῦντες
215	28	τὰ ὑπάγῃ	νὰ ὑπάγῃ
223	24	Τοῦρχοι	Τοῦρκοι
»	»	εἴπαμεν	εἴκαμεν
224	27	καὶ ἴδιος·	καὶ ὁ ἴδιος
237	8	'Αλμὰς	'Ελμᾶς
242	2	ἐντόποιοι	ἐντόπιοι
265	30	τῶτ' 'Αλβανῶν	τῶν 'Αλβανῶν
281	1	χοὺπ-ταπὶ	Κοὺπ-Ταπισί
»	25	ἄνθρωπος	ἄνθρωποι
284	5	Κεφάλαιον ΙΑ'.	Κεφάλαιον ΙΒ'.
291	3	Μέρος Δεύτερον	Βιβλίον Δεύτερον
304	30	ἦσαν	ἦτο
323	5	80,000	8000
327	32	ὁ καὶ Τσαλαφατῖνος	καὶ ὁ Τσαλαφατῖνος
337	12	σαλμπιγκτὰς	σαλπιγκτὰς
345	26	χακάδι	χακκάδι
352	19	θὰ ὑπάγουν	ἢ θὰ ὑπάγουν
368	16	πράγματα τοιαῦτα	πράγματα
»	17	καὶ ἄλλα	καὶ ἄλλα τοιαῦτα
»	26	τὴν νύ	τὴν νύκτα
381	30	ἐσυγκατιοκοῦμεν	ἐσυγκατοικοῦμεν
419	8	ἀποθαμένους	ἀποθαμμένους
420	15	εἶγαν	εἶχον.
430	7	Λομτράκι	Λουτράκι
491	2	ἀπὸ σπίτι του	ἀπὸ τὸ σπίτι του
495	20	νλλα	ἄλλα
»	21	ἐδύαντο	ἐδύναντο
499	26	πολυορκουμένους	πολιορκουμένους
513	9	Κοκοτρώνη	Κολοκοτρώνη
526	11	πείσει	παύσει
528	2	ἔχοντας	ἔχοντες
»	8	λαγυραγωγήσουν	λαφυραγωγήσουν

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΝΤΑ ΜΕΝ

ΥΠΟ

ΦΩΤΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ἢ ΦΩΤΑΚΟΥ

πρώτου ὑπασπιστοῦ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΔΕ

ΥΠΟ

ΣΤΑΥΡΟΥ ΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀρεοπαγίτου

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1899

1825

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἐξακολούθησις ἐμφυλίου πολέμου. — Σύλληψις Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ.— Φυλάκισις ἀνταρτῶν. — Τέλος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Ἀφοῦ ὁ Κωλέτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐβεβαιώθησαν περὶ τῆς φυγῆς τῶν ἀνταρτῶν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἐσκέφθησαν ἔπειτα πῶς νὰ συλλάβουν τὸν ἐπίσκοπον Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸν καὶ τὸν Ἀσημάκην Φωτήλαν, οἵτινες ἦσαν μὲ τὸ σύστημα τοῦ Ζαΐμη. Ὁ Νικολέτος Α. Σοφιανόπουλος ἀδελφὸς τοῦ προειρημένου Π. Σοφιανοπούλου τοῦ μυστικοσυμβούλου τοῦ Κωλέτη καὶ Γκούρα ἀνῆκεν εἰς τὸν Ζαΐμην πρότερον, ἀφ' ὅτου ὅμως οὗτος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κερπινήν, τὸν ἐγκατέλιπε καὶ κατετάχθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Γκούρα, καὶ διὰ τῆς βοηθείας τοῦ ἰατροῦ ἀδελφοῦ του διωρίσθη φρούραρχος εἰς τὸ Χλουμοῦτσι τῆς Γαστούνης. Τοῦτον τὸν Νικολέτον ὁ Κωλέτης καὶ ὁ Γκούρας διέταξαν νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ Καλάβρυτα, καὶ ἀφοῦ τοῦ ἔδωκαν ἱκανὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, τὸν ἔστει-

λαν νὰ πιάσῃ τοὺς εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην εὑρισκομένους Φωτήλαν καὶ Γερμανόν. Ὁ Νικολέτος κατὰ τὸν Ἰανουάριον μῆνα τοῦ 1825 ἐξεκίνησε πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς του, καὶ τὸν μὲν Φωτήλαν δὲν ἐδυνήθη νὰ καταδιώξῃ, διότι αὐτὸς εἰδοποιηθεὶς κατέφυγεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Πορετσοῦ, τὸ ὁποῖον τότε ἦτο ἀπρόσιτον διὰ τὰ πολλὰ χιόνια καὶ τὸ βουνῶδες καὶ ἀπότομον τῆς θέσεως· τὸν δὲ Παλαιῶν Πατρῶν συνέλαβε κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Μαθὼν ὁ Νικολέτος, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ἔμενεν εἰς τὰ Νεζερὰ καὶ εἰς τὸ ἐκεῖ μοναστήριον τῆς Χρυσοποδαρίτισας, ἐπορεύθη εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο. Φθάσας δὲ εἰς τὸ χωρίον Ἅγιον Βλάσιον, αὐτὸς μὲν μαζὺ μὲ τοὺς στρατιώτας του ἔμεινεν αὐτοῦ, ἀποχωρίσας δὲ ὡς εἴκοσιν ἐκ τούτων ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸ μοναστῆρι, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἔφθασαν ἐκεῖ ἐπροσποιήθησαν ὅτι ἦσαν διαβατικοὶ καὶ ὅτι ἐπῆγαν τάχα χάριν εὐλαβείας νὰ προσκυνήσουν, καὶ τέλος ὅτι εἶχαν ἀνάγκην τροφῆς καὶ ἀναπαύσεως. Τοιουτοτρόπως οἱ στρατιῶται αὐτοὶ ἐξαπατήσαντες τοὺς πατέρας, ἐμβῆκαν μέσα εἰς τὸ Μοναστήριον, καὶ μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Νικολέτος μὲ τοὺς λοιποὺς στρατιώτας του, καὶ ἐμβὰς ἀμέσως ἔπιασε τὸν ἐπίσκοπον Γερμανόν, καὶ τοὺς περιφήμους στρατιωτικοὺς μοναχοὺς τὸν Νικηφόρον ἡγούμενον τῆς Μονῆς καὶ τὸν Νεκτάριον, τοὺς δύο αὐτοὺς παληκαράδες τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐπῆρε τὰ ὅπλα ἔπειτα ἐβασάνισεν αὐτούς, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐκ τῶν πατέρων διὰ νὰ ὁμολογήσουν ὅ,τι πρᾶγμα πολύτιμον εἶχαν, τὰ ὁποῖα καὶ ἀφήρεσε. Τὸν δὲ ἱεράρχην Γερμανόν, ἀφοῦ προηγουμένως τοῦ ἐπῆραν ὅλον τὸ χρηματικόν του ποσόν, τὰ λοιπὰ πολύτιμα πράγματα, ὡς καὶ τὰ ἀρχιερατικά του ἐνδύματα, ὅσα τυχὸν εἶχεν

ἐκεῖ, καὶ τὰ ζῶά του ἀκόμη, ἀφοῦ τὸν ἔδεσεν ὁ Νικολέτος, ἔπειτα τὸν ἐπῆρε καὶ τὸν ἔφερεν ὅπου αὐτὸς ἤθελε, καὶ μὲ ὅλην τὴν συνοδείαν του ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Δροβολοβόν. Ἐκεῖ ἀφῆκε τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς στρατιώτας του διὰ νὰ τὸν φυλάττουν, καὶ αὐτὸς ἐπῆγεν εἰς τὸ Σοπωτὸν πρὸς ἀντάμωσιν τῆς γυναικός του, καὶ διὰ νὰ ἀφήσῃ εἰς τὸ σπίτι του ὅλην τὴν πλουσίαν ἁρπαγήν, τὴν ὁποίαν ἅρπασεν ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα καὶ ἀπὸ τὴν Μονήν. Ὅσας ἡμέρας ἔμεινεν εἰς τὴν πατρίδα του τὸ Σοπωτὸν ὁ Σοφιανόπουλος ἐφόρει τὰ λαμπρὰ ἄρματα τοῦ περιφήμου Νικηφόρου. Ἀπὸ τὸ Μοναστήριον ἕως τὸ χωρίον Δροβολοβὸν ὁ Νικολέτος ἐσυγχώρει εἰς τὸν ἱεράρχην νὰ καββαλικεύῃ καὶ νὰ περιπατῇ μαζύ του. Ἀπὸ ἐκεῖ ὅμως τοῦ ἐπῆρε καὶ τὸ μουλάρι του καὶ μέχρι τῆς Γαστούνης ἐβάδιζε πεζὸς ὁ ἀρχιερεύς, καὶ μόνον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐκαββαλίκευε, καὶ τοῦτο ἐγένετο χάριν Σοπωτινῶν τινων στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν μετὰ τοῦ Νικολέτου καὶ ἔδωκαν ὀλίγην συνδρομὴν καὶ ἀνακούφισιν εἰς τὰ δεινά του.

Ἀφοῦ δὲ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸ Δροβολοβὸν ἐπῆγαν εἰς τὴν κώμην τὸ Λειβάρτζιον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Δίβρην. Ἐκεῖ ὁ Νικολέτος ὑπεχρέωσε τὸν ἱεράρχην νὰ γράψῃ γράμμα εἰς τὴν ἀδελφήν του Χρυσαυγὴν καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς του, ὅτι δῆθεν ἔχει καλῶς, καὶ ἔγραψε τοιοῦτον. Ἀπὸ τὴν Δίβρην ἐτράβηξαν διὰ τὴν Γαστούνην, καὶ καθ' ὁδὸν ἀνάγκαζαν τὸν ἀρχιερέα νὰ παρακολουθῇ αὐτοὺς πεζὸς ἐν καιρῷ χειμῶνος, πάγων καὶ χιόνων, καὶ ἐξέθεσαν αὐτὸν ἀπανθρώπως εἰς ἀνηκούστους ταλαιπωρίας καὶ βασάνους, διότι οἱ στρατιῶται ἐβίαζον αὐτὸν νὰ βαδίζῃ εἰς γῆν λασπώδη ἕνεκα τῶν πολλῶν βροχῶν, καὶ

μὴ δυνάμενος, ἀγανάκτησε καὶ σταθεὶς εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου ἔβγαλε τὸ καλυμαύχι του, καὶ ὑψώσας τὰς χεῖράς του εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπεκαλέσθη τὴν Θείαν βοήθειαν διὰ νὰ τὸν λυτρώσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μοχθηροῦ καὶ ἀσεβοῦς Νικολέτου. Οἱ δὲ στρατιῶται βλέποντες τὸν ἀρχιερέα τοιουτοτρόπως βασανιζόμενον καὶ ἀγανακτοῦντα ἐζήτουν ἀπὸ αὐτὸν συγχώρησιν, καὶ ἕνας, ἕνας ἐξ αὐτῶν ἐπλησίαζε καὶ ἀσπάζετο τὴν δεξιάν του, αὐτὸς δὲ εὐλόγει καὶ ηὔχετο αὐτούς, λέγων συνάμα, ὅτι αὐτοὶ δὲν πταίουν διὰ ταῦτα, διότι εἶναι ἄλλων ὄργανα. Ὅταν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἔλεγεν εἰς τοὺς στρατιώτας τὴν εὐχὴν τῆς συγχωρήσεως, ὁ Νικολέτος ἐχλεύαζεν αὐτόν, καὶ πρὸς περισσοτέραν ὕβριν καὶ καταφρόνησιν ἔβγαλλε καὶ ἀέρας κάτωθεν. Τότε πλέον ὁ ἀρχιερεὺς βαρυνθεὶς καὶ μεγάλως ἀγανακτήσας, ἐπεκαλέσθη κατὰ τοῦ Σοφιανοπούλουτὴν Θείαν ἐκδίκησιν, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων καταρῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἐκαταράσθη αὐτόν, εἶπε καὶ τὴν κατάραν ταύτην· νὰ ῥέψῃ ὁ Σοφιανόπουλος καὶ αὐτὸς καὶ τὰ ἐντόσθιά του. Οὕτως ὁ Νικολέτος ἐπέρασε τὴν χώραν τῆς Γαστούνης, καὶ φθάσας εἰς τὴν πόλιν, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Γκούρας παρέδωκε τὸν ἀρχιερέα εἰς αὐτόν.

Μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν τοῦ ἀρχιερέως ὁ Νικολέτος Σοφιανόπουλος ἀνέβη εἰς τὸ Χλουμοῦτσι, διότι ἐκεῖ, ὡς εἴρηται, ἦτο διωρισμένος Φρούραρχος καὶ μετ' ὀλίγον ἀσθένησε βαρέως ἀπὸ αἱμορραγίαν ἰσχυράν, ὥστε ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν ταύτην ἐσάπησαν τὰ ἐντόσθια αὐτοῦ, καὶ ἀφοῦ ὅλος ἔρεψε μετὰ δύο ἡμέρας ἀπέθανεν. Ἡ ἀπληστία τοῦ ἀνθρώπου τούτου εἰς τὰ χρήματα ἦτο μεγάλη καὶ ἐφανερώθη αὕτη λαμπρὰ καὶ ἀλλόκοτος κατὰ τὴν ἀσθένειάν του· διότι, ἐνῷ ὁ ἀδελφός του, ὁ ὁποῖος ἦτο ἰα-

τρός, ὡς εἴρηται, ἐφρόντιζε νὰ ἰατρεύσῃ τὸ πάθος του, αὐτὸς ἀντὶ νὰ λέγῃ εἰς τὸν ἰατρὸν νὰ προσέχῃ εἰς τὴν θεραπείαν του, ἐξ ἐναντίας ἐζήτει μερίδιον ἀπὸ τὰ γένεια τοῦ Δεσπότη, ὡς ἔλεγεν, ἐννοῶν διὰ τούτου νὰ δώσουν καὶ εἰς αὐτὸν μερίδιον ἀπὸ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἔμελλον νὰ λάβουν ὡς λύτρα ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα. Τοιοῦτον θάνατον ἔλαβεν ὁ Νικολέτος Σοφιανόπουλος. Ὁ δὲ Γεώργιος Δράκος Σουλιώτης, ἐπίσημος ὁπλαρχηγὸς καὶ ἐγνωσμένον παληκάρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μαθών, ὅτι ἔφερον εἰς Γαστούνην τὸν Ἀρχιερέα καὶ τὰς βασάνους, τὰς ὁποίας ὑπέφερεν ἀπὸ τὸν Σοφιανόπουλον, ἀμέσως ἐπῆγεν εἰς τὸν Γκούραν καὶ τὸν ἐξανθρώπισεν, ὑβρίζων αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του ὡς ἀσεβεῖς, διὰ τὴν γενομένην πρὸς τὸν ἀρχιερέα καταφρόνησιν, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ μεταχειρισθῇ καὶ ὅπλα· ἀλλ' ὁ Γκούρας ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Δράκον καὶ οὕτως ἐλευθερώθη ὁ Ἀρχιερεύς.

Τούτων γενομένων, τὰ στρατεύματα τοῦ Γκούρα καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Διοικήσεως ὁπλαρχηγῶν ἐδόθησαν εἰς τὴν μέθην καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἡδονὰς καὶ ἁρπαγάς. Ὅλην δὲ σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον ἐγύρισαν ἀδιακρίτως συλλαμβάνοντες, καθὼς ἔλεγαν, ἀντάρτας καὶ τιμωροῦντες αὐτοὺς ὡς τοιούτους, ἔπειτα τοὺς ἀπέστελλον εἰς Ναύπλιον, ἂν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἦσαν ἀντάρται, καὶ δὲν ἀνῆχον εἰς καμμίαν μερίδα πολιτικήν, ἀλλ' ἤρκει μόνον, ὅτι οἱ συλλαμβανόμενοι ἦσαν Πελοποννήσιοι. Ὁ δὲ Ι. Κωλέτης μέγας καὶ πολὺς τότε ἐφαίνετο ὁδηγῶν τοὺς Ῥουμελιώτας καὶ τοὺς ὁμοφρονοῦντας πρὸς τὴν Διοίκησιν Πελοποννησίους εἰς ὅλας τὰς τοιαύτας καταχρήσεις, τὰς ὁποίας οἱ τελευταῖοι ἐσυνδαύλουν κατὰ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος των. Ὅθεν ἐπέρνα ὁ Κωλέτης

ἐδέχετο ἀναφοράς, ἐκαμάρωνε, καὶ ἐπίστευεν, ὅτι ἀπὸ θρίαμβον ἐπανέρχεται· ὅσοι δὲ ἐπαραπονοῦντο καὶ ἔδιδαν τοιαύτας ἀναφορὰς δὲν ηὗραν καμμίαν θεραπείαν, μάλιστα δὲ αὐτοὶ ὑπέφεραν περισσότερα κακὰ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐκατηγόρουν εἰς τὰς ἀναφοράς των, διότι αὐτοὶ ὅλοι ἐμάνθανον τὰς ἐναντίον των κατηγορίας τῶν ἀναφερομένων.

Ὁ δὲ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔμενεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἡσύχαζε, καὶ συχνὰ ἔγραφε εἰς τὸν Γκούραν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς νὰ παύσουν τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς ὠμότητας τὰς ὁποίας ἔκαμναν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ δὲν εἰσακούετο, ἂν καὶ ἦτο φίλος των ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, διότι ἐφρόνει καὶ αὐτὸς τὰ τῆς Γαλλίας.

Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης, ὡς εἴπομεν, ἐκάθητο εἰς τὴν Στεμνίτσαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν ἐδύνατο νὰ φέρῃ καμμίαν εἰς τὰς γινομένας καταχρήσεις περιστολήν. Ὁ κόσμος ἀπελπίσθη καὶ μόνον ἀπὸ τοὺς μεγάλους καπεταναίους Καραϊσκάκην καὶ Κ. Τσαβέλαν ἤλπιζον μικράν τινα παρηγορίαν· καὶ τῷ ὄντι οὗτοι ἐπέρασαν μὲ τὰ στρατεύματά των ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὰς κωμοπόλεις τῆς Καρύταινας, καὶ χάριν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῆς καλῆς των φήμης, ἐσεβάσθησαν πολὺ τὸν τόπον καὶ τοὺς κατοίκους τῶν βουνῶν, καὶ δὲν ἔκαμαν καμμίαν κατάχρησιν, διότι μὲ αὐτοὺς ὁ Κολοκοτρώνης ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους. Ὁ δὲ Μακρυγιάννης, ἂν καὶ ἦτο καὶ αὐτὸς ὁπαδὸς τῶν περὶ τὸν Κωλέτην καὶ Γκούραν, βλέπων ὅμως τὰς γινομένας καταχρήσεις καὶ τὰς ἄλλας παρανομίας, ἄρχισε ν' ἀπομακρύνεται αὐτῶν, καὶ φθάσας εἰς τὰ Μαγούλιανα, ἐπειδὴ ἦτο χειμὼν καὶ ἔρριπτε νέον χιόνι ἐπάνω

εἰς τὸ παλαιόν, ἐπῆγε νὰ καταλύσῃ εἰς τὸ σπίτι τοῦ Μπούχουρα· ἀλλ' αὐτὸς τοῦ εἶπεν, ὅτι ἀρχῆθεν εἶναι φίλος τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Διοικήσεως τοῦ Κουντουργιώτη, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ὑπάγῃ νὰ μείνῃ εἰς τοὺς φίλους τοῦ Κολοκοτρώνη. Τότε ὁ Μακρυγιάννης ἐθύμωσε καὶ ἔπραξεν εἰς τοὺς περὶ τὸν Μπούχουραν, ὅσα τῷ εἶπαν νὰ κάμῃ εἰς τοὺς ἐχθρούς των. Ἐγὼ δὲ ἐξένισα τὸν Μακρυγιάννην εἰς τὴν οἰκίαν μου διὰ νὰ ἀναπαυθῇ καλλίτερα κατὰ τὸν βαρὺν χειμῶνα. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέβη εἰς τὴν Καρύταιναν καὶ ὁ Κωλέτης καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν Δημητσάναν πολλὰς ἡμέρας. Τέλος πάντων τὰ στρατεύματα πανταχοῦ ἐπῆγαν, καὶ διὰ νὰ μὴ παραπονῆται τὸ ἥμισυ τῶν Πελοποννησίων, ὅλοι σχεδὸν ἐξ ἴσου ὑπέφεραν.

Ὁ δὲ Δημήτριος Πλαπούτας ἀφοῦ εἶδεν ὅλα τὰ δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα ἡ Πελοπόννησος ἔπαθεν ἐξ αἰτίας του, ἐσκέπασε τὸ πρόσωπόν του μὲ τὰ 'φρύδια του, καὶ ἀμέσως ἔτρεξεν εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐκεῖ ἀντάμωσε πρῶτον τὸν ἀρχιμανδρίτην Φλέσαν, ἔπειτα τὸν Σπηλιωτάκην, μέλος ὄντα τοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης, πρόεδρον τότε τῆς Βουλῆς καὶ ὡμίλησε μετ' αὐτῶν, παραπονούμενος, δι' ὅσα ἔγειναν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐκ μέρους τῶν πολιτικῶν συντρόφων του, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἔλθῃ συμβιβασμὸς μεταξὺ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τῶν ἀνταρτῶν, ὑπεσχέθη νὰ τοὺς φέρῃ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ προσκυνήσῃ τὴν Διοίκησιν, ὡσὰν β λ α χ ό ν υ φ η, διὰ νὰ παύσουν πλέον εἰς τὸ ἑξῆς τὰ δεινὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ αἱ καταχρήσεις. Τότε ὁ Πλαπούτας καὶ οἱ ἀνωτέρω μετὰ τῶν ὁποίων συνωμίλησεν, ἐνόμισαν ὡς συντελεστικόν, καὶ ἐφρόνουν, ὅτι ἂν πείσῃ καὶ φέρῃ τὸν Κολοκοτρώνην ὁ Πλαπούτας, θὰ γείνῃ ὁ ἀγαπητὸς φίλος τῆς

Διοικήσεως, καὶ θὰ διορισθῇ καὶ γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἐκστρατείας διὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, καὶ ἐπίστευεν ἴσως, ὅτι τοιουτοτρόπως ἤθελεν ἀπαλλάξῃ καὶ τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὰς συμφοράς, τὰς ὁποίας ὑπέφερεν. Ἐκτὸς δὲ τούτων, εἶδε πλέον καὶ τοὺς ἀντιπάλους του Δεληγιανναίους εἰς τὴν χειροτέραν κατάστασιν, διότι εἶχον καταδιωχθῆ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῆς Διοικήσεως, καὶ δὲν ἐγνώριζε κανεὶς ποῦ εἶχαν καταφύγει, ἢ ποῦ ἦσαν τρυπωμένοι, διότι οἱ μὲν ἔλεγαν, ὅτι εἶναι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μιστρᾶ καὶ εἰς τοὺς Γιατρακαίους, οἱ δὲ εἰς τὴν Μάνην, καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ.

Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1824 ὁ Πλαπούτας ἀνέβη εἰς τὰ βουνὰ τῆς Καρύταινας, καὶ ἐπῆγεν καὶ εἰς τὴν Στεμνίτσαν. Ἐκεῖ ηὗρε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅ,τι τοῦ εἶχεν εἴπει περὶ αὐτοῦ ἡ Διοίκησις, τὸν ἔπεισε νὰ καταβῇ εἰς τὸ Ναύπλιον, λέγων καὶ ὑποσχόμενος, ὅτι ἡ Διοίκησις θέλει μεταχειρισθῇ αὐτὸν ἀξιοπρεπῶς καὶ ὅπως τοῦ ἁρμόζῃ, καὶ ὅτι οὕτω θέλουν πλέον παύσει καὶ τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ὑποφέρει ἡ Πελοπόννησος. Πρὸς ταῦτα ἐσυντρίβη ἡ μαλακὴ ψυχὴ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις ἄλλως τε ἦτο καὶ μαγευμένος διὰ τὴν Πελοπόννησον, καὶ νομίζων, ὅτι δίδει ζωὴν καὶ σωτηρίαν εἰς αὐτήν, εὔκολα ἀπατήθη ἀπὸ τὰ λεγόμενα καὶ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Πλαπούτα, ὅστις, γνωρίζων τὴν τοιαύτην ἀδυναμίαν του, τὸν ἐκτύπησεν ἐκεῖ ὅπου εἶχεν αὐτήν. Τότε δὲ εἰς τὴν Στεμνίτσαν, ὅπου ἐλέγοντο καὶ ἐγίνοντο ταῦτα, ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶχεν ἄλλον τινὰ ἐμπιστευμένον πλησίον του, εἰμὴ μόνον τὸν βαπτιστικόν του Θ. Ῥηγόπουλον, μὲ τὸν ὁποῖον συνεννοεῖτο καὶ συνεσκέπτετο, καὶ ὅστις τὸν ἔπεισε νὰ μὴ παραδώσῃ τὸν ἑαυτόν του

τόσον εὔκολα, ἀλλὰ νὰ παίξῃ τὰ πράγματα ἕως ὅτου περάσῃ ὁ καιρός. Ἀλλ' ὁ Γ. Δημητρακόπουλος, ὅστις ἐπίτηδες ἔμενεν ἐκεῖ διὰ πολλῶν λόγων καὶ ὑποσχέσεων, κατώρθωσε νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Κολοκοτρώνην, ὁ ὁποῖος μεταβαλὼν γνώμην ἀπεφάσισε πάλιν νὰ μεταβῇ εἰς Ναύπλιον· ὁ δὲ Δημητρακόπουλος συνώδευσεν αὐτὸν μέχρι τῆς Τριπολιτσᾶς. Εἰς τὴν συνοδίαν ταύτην τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο καὶ ὁ Γεώργιος Ῥεβελιώτης, ὅστις γνωρίζει ταῦτα πάντα ὅπως ἔγειναν.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης φθάσας εἰς Τριπολιτσᾶν ηὗρεν ἐκεῖ τὴν καθησυχαστικὴν Ἐπιτροπήν, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, μέλος τῆς ὁποίας ἦτο καὶ ὁ Σχούρτης, ὅστις παλαιόθεν ἦτο καὶ ἀδελφοποιτὸς (βλάμης), αὐτοῦ. Ἐκεῖ προσέτι ηὗρε καὶ τὸν Παναγιώτην Ζαφειρόπουλον ἀρχηγὸν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἔχοντα διαταγὴν παρὰ τῆς Διοικήσεως νὰ συνοδεύσῃ τὸν Κολοκοτρώνην μέχρι τοῦ Ἄργους. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασαν εἰς τὸ Ἄργος, ὁ Δημήτριος Τσώκρης παρουσιασθείς, ἔδειξεν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην ἔγγραφον διαταγὴν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, διὰ τῆς ὁποίας τὸν διέτασσεν ἅμα ἔλθῃ ἐκεῖ ὁ Κολοκοτρώνης, νὰ τὸν παραλάβῃ αὐτὸς μόνος καὶ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς Ναύπλιον. Τὴν διαταγὴν ταύτην ἐξηγήσαμεν ὡς ὕποπτον καὶ κακὴν διὰ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ τὸν ἐσυμβουλεύσαμεν νὰ φύγῃ εἰς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησεν. Ἠρώτησε ὅμως τὸν Π. Ζαφειρόπουλον, ἂν τὸ Ἐκτελεστικὸν θὰ φανῇ πιστὸν εἰς ὅσα ὁ Πλαπούτας καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ εἶχαν ἐκ μέρους του διαβιβάσει, ἢ θὰ τὸν ἀπατήσῃ, αὐτὸς δὲ εἰς ἀπάντησιν ἐμάζευσε τοὺς ὤμους του, μὴ εἰξεύρων τὶ νὰ εἴπῃ. Μετὰ τοῦτο ηὕραμεν καιρὸν καὶ τοῦ ἐκάμαμεν πολλὰς πάλιν παρατηρήσεις, διότι ἐννοήσαμεν,

ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἦτο ἀπατηλὸς καὶ δόλιος· πολλοὶ δὲ τῶν οἰκείων του εἶπαν εἰς αὐτὸν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκεῖθεν καὶ νὰ φύγῃ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ πρὸς ταῦτα σύμφωνος ἦτο καὶ ὁ Δ. Τσώχρης. Ταῦτα δὲ συμβουλεύοντες τὸν Κολοκοτρώνην ἐνομίζαμεν, ὅτι αἱ ἀταξίαι τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, αἱ καταχρήσεις τῶν στρατευμάτων του, καὶ ἡ λοιπὴ καχεξία τῶν πραγμάτων ἤθελαν ταχέως ἀναγκάσει τοὺς Πελοποννησίους νὰ τὸν ἐνθυμηθοῦν καὶ νὰ τὸν ζητήσουν, μὴ προβλέποντες τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἰμβραὴμ πασσᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τίποτε δὲν ἠθέλησε νὰ ἀκούσῃ ἀφ' ὅσα τοῦ εἴπαμεν, καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὴν τελευταίαν ἀπόφασίν του. Τέλος πάντων ἀπὸ τὸ Ἄργος ἀναχωρήσαντες ἐπήγαμεν εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ τοῦ ἔδωκαν τὴν λεγομένην οἰκίαν τοῦ Μπόταση διὰ κατάλυμα, ἡ ὁποία ἦτο κοντὰ εἰς τοῦ Ἀγᾶ πασᾶ τὴν βρύσιν. Ἀφοῦ δὲ ἀπεζεύσαμεν, οἱ ὑπηρέται μας ἐτράβηξαν τὰ ἄλογά μας κάτω εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ πλατάνου ὀνομαζομένην, διὰ νὰ τὰ συργιανίσουν κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε συνήθειαν, διότι τόπος ἄλλος δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ τοῦτο ἦτο συνειθισμένον καὶ πρότερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ὕστερον μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐνῷ δὲ οἱ ὑπηρέται ἐσυργιάνιζαν τὰ ἄλογα, πρὸς καταφρόνησιν τοῦ Κολοκοτρώνη, οἱ τακτικοὶ στρατιῶται, οἱ τότε ὑπάρχοντες εἰς τὴν πόλιν, διετάχθησαν νὰ διώξουν ἀπὸ τὴν πλατεῖαν τοὺς ὑπηρέτας καὶ τοὺς ἵππους του, οἵτινες ἐπειδὴ ἦσαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀπὸ καλὴν γενεάν, πολὺ ὑπέφεραν κτυπούμενοι μὲ τὰ κοντάκια τῶν ὅπλων των. Οἱ τακτικοὶ στρατιῶται τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχαν συγκροτηθῇ ἀπὸ διάφορα πρόσωπα, καὶ μολονότι δὲν εἶ-

χαν κάμει κἀνὲν στρατιωτικὸν κατόρθωμα, εἶχαν ὅμως μεγάλην ἀντιζηλίαν καὶ πάθος κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἀτάκτων Ἑλλήνων, διότι ἐπεθύμουν νὰ ἐκλείψουν οἱ ἄτακτοι καὶ νὰ ἀποκτήσουν αὐτοὶ περισσοτέραν ὑπόληψιν· ἄλλως τε τὸ σῶμα τοῦτο τῶν τακτικῶν ἦτο ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχε, καὶ ὅμως εἶχε καταντήσει βάρος εἰς τὸ Ἔθνος καὶ δι' ἄλλας αἰτίας καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν μέσων τῆς συντηρήσεώς του.

Ταῦτα πάντα πολὺ ἐλύπησαν τοὺς φίλους τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον, διότι ἐπίτηδες ἔγειναν πρὸς καταφρόνησίν του, καὶ ἄρχισε νὰ συλλογίζεται καὶ νὰ προβλέπῃ τὰ μέλλοντα κακά. Ὅλοι δὲ οἱ περὶ αὐτὸν ἀγανάκτουν καὶ δὲν ὑπέφεραν τὴν τοιαύτην ὕβριν καὶ περιφρόνησιν. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν Ἑπτανησίων εὑρέθησαν τότε εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἄλλοι ἀκόμη φίλοι, ὅλοι αὐτοὶ ἐπρόσφεραν τὸν ἑαυτόν των εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ μυστικῶς ἐπρότειναν πρὸς αὐτόν, ὅτι αὐτοὶ δύνανται νὰ τὸν ἐβγάλουν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν μὲ τὰ σπαθιά των, καὶ νὰ τὸν συνοδεύσουν μακρὰν τοῦ Ναυπλίου καὶ ἰδίως ἐκεῖ, ὅπου ὑπῆρχε συνοδία ἐκ πιστῶν στρατιωτῶν του, καὶ μετ' αὐτῶν νὰ ὑπάγῃ ὅπου ἤθελεν· ἀλλ' ἠρνήθη καὶ τοῦτο. Τὸ Ἐκτελεστικὸν τότε εἶχεν ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν τὸν ἐπίσκοπον Παροναξίας Ἱερόθεον διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἐφρόνει τὰ τῶν ἀνταρτῶν καὶ ἦτο φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη. Διὰ δὲ τῆς φροντίδος καὶ ἐπιμελείας τοῦ ἐπισκόπου τούτου κατωρθώθη νὰ διατρυπηθῇ τὸ τεῖχος τοῦ φρουρίου πλησίον μιᾶς τάπιας, ὅπου ἦσαν αἱ οἰκίαι τοῦ Δεληγιάννη καὶ Σ. Χαραλάμπη, καὶ τώρα εἶναι τὸ κατάστημα τῆς διευθύνσεως τοῦ μηχανικοῦ· τὸ δὲ μυστικὸν τοῦτο ἔγεινε γνωστὸν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ

ἐπαρακινήθη πάλιν ὑπὸ τῶν φίλων νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν διὰ τῆς ἀνοιχθείσης ὀπῆς χωρὶς νὰ τὸν ἴδῃ κανείς, καὶ ἡ Διοίκησις νὰ μὴ γνωρίζῃ τί ἔγεινε καὶ ποῦ θὰ ὑπάγῃ, διότι ἕως τότε δὲν εἶχεν ἀποφασισθῆ ἡ προφυλάκισίς του, καὶ ἡ ἀστυνομία δὲν τὸν παρεφύλαττεν· ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο δὲν ἔστερξεν. Οἱ δὲ φίλοι του βλέποντες τὴν ἐπιμονήν του ταύτην, εἰς τὸ ἑξῆς πλέον δὲν ἐφρόντιζον. Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ Διοίκησις ἀπεφάσισε καὶ τὸν ἔθεσεν ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, καὶ ἐπαράγγειλε νὰ εἴπουν πρὸς αὐτὸν νὰ διατάξῃ τοὺς σωματοφύλακας καὶ τοὺς ὑπασπιστάς του νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν πόλιν. Ὁ ὁπλαρχηγὸς Δημήτριος Ν. Μπούχουρας μὲ τοὺς στρατιώτας του ἀπετέλει μέρος τῆς συνοδίας τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ διὰ τοῦτο εἰδοποιήθη καὶ αὐτὸς νὰ φύγῃ. Ἀγανακτήσας δὲ διὰ τὴν γενομένην ταύτην τῆς ἐξουσίας καταφρόνησιν, καὶ ἀπελπισθείς, ἀνεκοίνωσεν εἰς ὅλους ἡμᾶς τοὺς λοιποὺς τὴν ἀπόφασίν του ταύτην, νὰ βάλωμεν φωτιὰ εἰς πολλὰς οἰκίας νὰ ἀνάψῃ οὕτω ἡ πόλις καὶ νὰ καίεται, καὶ ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς γενομένης ἐκπλήξεως καὶ ταραχῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀρχῶν, ἡμεῖς νὰ παραλάβωμεν τὸν ἀρχηγόν μας καὶ νὰ φύγωμεν, διότι ἕκαστος φροντίζων νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτόν του, δὲν ἤθελε δώσει προσοχὴν εἰς τὴν φυγήν μας· ἀλλὰ καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ἐκρίθη καλὸν νὰ ἐκτελεσθῇ. Ἐν τούτοις ἡ ἀστυνομία μᾶς ἐβίασε καὶ κατὰ τὴν ἕκτην Ἰανουαρίου τοῦ 1825 μᾶς ἐδίωξαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, χωρὶς τὴν θέλησίν του, ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι του, ἀφήσαντες τὸν Ἀρχηγόν μας μὲ τὸν Θ. Ῥηγόπουλον, τὸν ὁποῖον κατόπιν καὶ αὐτὸν ἐξώρισαν εἰς τὸ Ἄργος, τὸν γραμματικόν του Μ. Οἰκονόμου, ὅστις τότε ἐκατοίκει

εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ μὲ τὸν ἐμπιστευμένον ὑπηρέτην του Γιάννον Ἀχουριώτην. Τότε δὲ πλέον ἐννοήσαμεν, ὅτι τὸν ἔχουν, ἢ δι' ἐξορίαν, ἢ διὰ σκότωμα. Κατὰ δὲ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεώς μας ὁ Κολοκοτρώνης εἶπεν εἰς τὸν ὑπασπιστήν του, ὅτι ἀφοῦ ἐξέλθῃ νὰ εὕρῃ τὸν τρόπον νὰ παραγγείλῃ εἰς τοὺς Δεληγιανναίους καὶ τοὺς λοιποὺς συντρόφους του νὰ φροντίσουν νὰ φύγουν ἔξω τῆς Πελοποννήσου διὰ νὰ μὴ δυνηθῇ τὸ Ἐκτελεστικὸν νὰ τοὺς συλλάβῃ, διότι οὕτω φοβούμενον αὐτοὺς τὸ Ἐκτελεστικὸν δὲν θὰ τολμήσῃ οὔτε νὰ τὸν σκοτώσῃ, οὔτε νὰ τὸν φυλακίσῃ. Τὸ Ἐκτελεστικὸν ἰδίως ἐφοβεῖτο τοὺς δύο Ἀνδρέας καὶ τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, διότι αὐτοὶ φυγόντες καὶ περάσαντες εἰς τὴν Στερεάν, εἶχαν συνεννοηθῆ ἐκεῖ μὲ πολλοὺς καπεταναίους δυνατούς, καὶ ἕνεκα τούτου ὑπώπτευεν, ὅτι θὰ γείνῃ νέα ἐναντίον του ἐκστρατεία.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου τὰ στρατεύματα τῆς Διοικήσεως ὑπὲρ τὰς 14000 συμποσούμενα, ἄρχισαν νὰ συνέρχωνται εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ λάβουν τοὺς μισθούς των. Συναθροισθέντα δὲ ἐκεῖ ἐβάρυναν τὴν Διοίκησιν, ἥτις διὰ ν' ἀποφύγῃ τὰς ὀχλαγωγίας, καὶ τὰς ἄλλας παρεκτροπάς, ἐνθυμήθη τότε τὰς πρὸς τὸν Πλαπούταν ὑποσχέσεις της, καὶ διώρισεν αὐτὸν στρατηγόν, ὡς καὶ πολλοὺς ἄλλους Πελοποννησίους ἀρχηγοὺς διὰ νὰ ὑπάγουν νὰ πολιορκήσουν τὰς Πάτρας, τὸν δὲ Βασίλειον Πετιμεζᾶν διώρισε τετράρχην ὅλης τῆς Ἀχαΐας, καὶ ὅλους τοὺς λοιποὺς πιστοὺς καὶ ἀφωσιωμένους ἐπίσης ἐβαθμολόγησε καὶ διώρισε εἰς διάφορα μέρη, τοὺς μὲν ὡς φροντιστάς, τοὺς δὲ ὡς ἐπιθεωρητάς, καὶ τοὺς μισθοὺς των ἐπροπλήρωσε. Κατὰ δὲ τὰς ἡμέρας ἐκείνας κίνησις μεγάλη ἐγίνετο, καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἐφαίνετο χαρούμενος

τρώγων καὶ πίνων, φοβερίζων καὶ ἀγγαρεύων τὸν λαὸν τῆς Πελοποννήσου. Ὅλοι ἐλέγοντο ἄνθρωποι τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, διότι ὅλοι ἐπληρόνοντο ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ δανείου, καὶ μόνον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔβλεπέ τις ὀλίγους τοὺς φρονιμωτέρους, ὅσοι ἀγαποῦσαν τὴν πατρίδα των, λυπημένους καὶ συλλογισμένους, οἵτινες ὡς φίλοι τῶν ἀνταρτῶν ὀλίγον ἐφαίνοντο ἔξω, καὶ ἦσαν τρυπωμένοι εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, διότι τοὺς ἐκαταφρόνουν οἱ πολλοὶ φίλοι τῆς ἐξουσίας καὶ τοὺς ἀγγάρευαν καὶ μάλιστα τότε ἐλέγετο καὶ τοῦτο πρὸς ἐμπαιγμὸν τῶν Πελοποννησίων· «μὴ μὲ βαρῇς διότι δὲν εἶμαι Μωραΐτης, εἶμαι Χιώτης», διότι τότε οἱ Χιῶται εἶχαν περισσοτέραν ἀξίαν. Εἰς δὲ τὸ Ναύπλιον, τὴν καθέδραν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τῆς Βουλῆς, ἐγίνοντο τότε συμβούλια καὶ παρασυμβούλια ἡμέραν καὶ νύκτα, τρέχοντες μὲ τὰ φανάρια ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, διότι ὅλοι εἶχαν ἀπαιτήσεις διὰ τὸν ἑαυτόν των καὶ διὰ τοὺς οἰκείους καὶ συγγενεῖς των. Ὅλοι ἐζήτουν οἱ μὲν προβιβασμούς, οἱ δὲ μισθούς, ἄλλοι εἶχαν τὴν ἀπαίτησιν νὰ τοὺς δοθοῦν τὰ μέσα νὰ ἐκστρατεύσουν, ἄλλοι νὰ ἐπικυρώσουν τοὺς λογαριασμούς των, ὡς καὶ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων των, καὶ τέλος ὅλοι ἔτρεχον νὰ ἁρπάσουν ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερα ἀπὸ τὸ δάνειον. Ὅσοι δὲ τότε ἔβλεπον τὴν τοιαύτην κίνησιν καὶ τὴν σπουδήν, ἔλεγαν ὅτι οἱ διάβολοι εἰς τὴν κόλασιν δὲν κάμνουν ποτέ των τόσην κίνησιν [1].

Οἱ δὲ Τριπολιτσιῶται ὡς καὶ ὅλη ἡ ὁμώνυμος Ἐπαρ-

[1] Ὁ Σπυριδιὼν τότε εὑρισκόμενος εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ βλέπων τὴν τοιαύτην ἀδιάκοπον κίνησιν ἔλεγεν· «ἡσυχότερα· μὴν κάνετε σὰν τοὺς γύφτους ποῦ κλ φτουν τὸ σίδερον». Τὴν βιογραφίαν τοῦ Σπυριδιὼν καταχωρίζομεν εἰς τὸ περὶ τῶν βιογραφιῶν βιβλίον. (Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ περιοδικῷ «ἡ Ἑβδομάς» τοῦ 1885 σελ. 214).

χία, ἐπειδὴ ὅλα τὰ στρατεύματα τῆς Διοικήσεως ἐρχόμενα εἰς Ναύπλιον ἐπέρασαν ἐκεῖθεν, τότε πλέον ἐννόησαν ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο προτιμώτερος ἀπὸ τὰ ξενικὰ στρατεύματα, διότι ὑπέφεραν μυρία κακά, ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται τοῦ Ἐκτελεστικοῦ δὲν ἔβαλαν σύνορον διὰ νὰ διακρίνουν διὰ τούτου τὸν φίλον καὶ τὸν ἐχθρὸν τῆς Διοικήσεως· ἤρκει μόνον, ὅτι ὅλοι ἦσαν Μωραΐται καὶ ὅλους τοὺς ἐγύμνοναν, καὶ τοὺς ἐκαταφρόνουν. Δὲν ἄκουέ τις τότε ἄλλο τίποτε, παρὰ στεναγμούς, χουχουλητὰ καὶ κλαῦματα. Οἱ δὲ στρατιῶται διὰ νὰ βασανίζουν τὸν κόσμον περισσότερον, εἰς τὰ σπίτια ὅπου κατέλυαν ἐζήτουν ἀπὸ τοὺς οἰκοδεσπότας σουσάμι ψητὸν εἰς τὴν σοῦβλαν, αὐγὰ ψητὰ εἰς τὴν σοῦβλαν, γάλα εἰς τὴν σοῦβλαν, ψητὸν καὶ ζάχαρι, ἐληαῖς τηγανισμέναις, χαβιάρι ἔγκαιρον διὰ τὴν ὄρεξιν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀλλόκοτα καὶ ἀσυνείθιστα φαγητὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὰ ὁποῖα οἱ χωρικοὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχουν, καὶ πολὺ διὰ τοῦτο ὑπέφεραν. Ἄνθρωπος δὲν εὑρίσκετο νὰ τοὺς ἐλαφρώσῃ ἀπὸ τὰ δεινά των. Ἡ δὲ ἀνωμαλία αὕτη καὶ ἡ ἀταξία ἦτο γενική, ὄχι μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Στερεάν, διότι καὶ ἐκεῖ δὲν ἐφρόντιζε κανεὶς διὰ τὴν Πατρίδα· ὅλων ἡ προσπάθεια ἀπέβλεπεν εἰς τὸ πῶς καὶ διὰ ποίου τρόπου νὰ ἀπολαύσουν χρήματα, εἴτε ἀπὸ τὸ δάνειον, εἴτε ἀπὸ τὰς προσόδους. Καὶ ἐκεῖ περισσότερον ἐτρώγοντο ἀναμεταξύ των, διότι δὲν ἐσυμβιβάζοντο ποῖοι νὰ μείνουν, καὶ ποῖοι νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ ἀποκτήσουν λάφυρα καὶ νὰ λάβουν καὶ μισθόν.

Πρὸ τῆς πέμπτης τῆς ἀποκρέω, ἢ τῆς τσικνοπέμπτης λεγομένης ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γ. Κουντουργιώτης ἔγραψεν πρὸς τὸν Κυριακὸν Σκούρτην διαμέ-

νοντα, ὡς εἴρηται, εἰς Τριπολιτσᾶν, νὰ καταβῇ εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ συντροφεύσῃ τοὺς ἀντάρτας, τοὺς ὁποίους ἀπεφάσισαν ν' ἀποστείλουν εἰς τὴν Ὕδραν. Τὸ γράμμα τοῦτο ὁ Σκούρτης μοῦ τὸ ἔδειξε καὶ τὸ ἀνέγνωσα, διότι ἦτο γνώριμός μου παλαιότερα, ἐπειδὴ κατὰ τὰς 26 Ὀκτωβρίου τοῦ 1820 ἐσυνταξείδευσα μὲ τὸ πλοῖόν του ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἕως τὸ Τσανὰκ-καλεσί, καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐφιλιώθημεν στενώτερα. Εἰς δὲ τὸ Τσανὰκ-καλεσὶ ἀπὸ τὸ πλοῖον τοῦ Σκούρτη ἐμβῆκα εἰς ἐκεῖνο τοῦ καπετὰν Γιάννη Μπατσαξῆ Ὑδραίου καὶ τούτου, καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Ὕδραν, ὅπου πάλιν ἀντάμωσα τὸν Σκούρτην καὶ ἐστερέωσα τὴν μετ' αὐτοῦ φιλίαν μου περισσότερον. Ἀφοῦ δὲ ἀνέγνωσα τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐνόμισα καλὸν νὰ κάμω γνωστὸν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς εἰς τὸν Ἀρχηγόν μου, καὶ μὲ ἄνθρωπον πιστὸν ἔστειλα περὶ τούτου γράμμα πρὸς αὐτὸν εἰς Ναύπλιον. Τὴν δὲ δευτέραν τῆς Τυρινῆς ὁ Κολοκοτρώνης ἔδειξε τὸ πρὸς αὐτὸν γράμμα μου πρὸς τὸν Γρηγόριον Φλέσαν, ὅστις ἀφοῦ τὸ ἀνέγνωσεν, εἶπε πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Βρεσθένης καὶ Πρόεδρον τῆς Βουλῆς νὰ συγκαλέσῃ τοὺς βουλευτὰς εἰς συνεδρίασιν. Ἡ δὲ Βουλὴ συνῆλθε, καὶ γενομένης συζητήσεως, ἀπεφασίσθη ἡ εἰς Ὕδραν ἐξορία τῶν ἀνταρτῶν. Κατὰ τὴν συζήτησιν ταύτην, ὁ στρατηγὸς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐπρότεινε, νὰ διαταχθῇ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ ἀντᾶρται νὰ καταβῶσιν εἰς Πάτρας καὶ νὰ πολιορκήσωσι τὰ ἐκεῖ φρούρια, καὶ ἂν κατορθώσουν καὶ κυριεύσουν αὐτά, τότε ἡ Διοίκησις νὰ συγχωρήσῃ αὐτοὺς δι' ὅλα τὰ προλαβόντα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ ἡ πρότασις αὔτη δὲν ἐγένετο δεκτή.

Τοιουτοτρόπως κατὰ τὰ μέσα τῆς Τυρινῆς ἑβδομάδος συνήθροισαν ὅλους τοὺς ἀντάρτας, τοὺς ἐπεβίβασαν εἰς μίαν παληογουλέταν ὡς καταδίκους, καὶ τοὺς ἀπέστειλαν εἰς τὴν Ὕδραν, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γ. Κουντουργιώτης διέταξε τὸν Κ. Σκούρτην νὰ συντροφεύσῃ αὐτούς, καὶ διὰ τοῦτο ἔπειτα ὅταν ὁ Σκούρτης διωρίσθη στρατηγὸς ἐναντίον τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ τῶν Ἀράβων πολλὰ γέλοια διὰ τοῦτο ἔγειναν, διότι οἱ ἄνθρωποι ἔλεγαν, ὅτι ὁ Κουντουργιώτης ἐπίτηδες ἔστειλεν εἰς Ὕδραν τὸν Σκούρτην μὲ τοὺς ἀντάρτας τῆς Πελοποννήσου καὶ μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, διὰ νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτοὺς μαθήματα τῆς στρατηγίας του.

Ἀφοῦ δὲ οἱ ἀντᾶρται ἐπέρασαν εἰς τὴν Ὕδραν ἐφυλακίσθησαν εἰς τὸ ἐκεῖ μοναστήριον τοῦ προφήτου Ἠλία, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν τῆς νήσου· ἔδωκαν δὲ καὶ εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἀπὸ ἕνα καλογερικὸν κομποσχοίνιον διὰ νὰ κάμνουν τὸν σταυρόν των καὶ οὕτω νὰ τοὺς ἐλεήσῃ ὁ Θεὸς διὰ τὰς πολλάς των ἁμαρτίας· διώρισαν δὲ καὶ φύλακας Ὑδραίους πιστοὺς εἰς τὸν Κουντουργιώτην, καὶ ἔδωκαν διαταγὴν νὰ μὴ δύναται κανεὶς νὰ ἐμβαίνῃ καὶ νὰ ἐβγαίνῃ ἀπὸ τὴν μονὴν χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Λαζάρου Κουντουργιώτη. Καὶ ὁ μὲν Κολοκοτρώνης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἔμειναν εἰς τὴν φυλακὴν ταύτην ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 12 ἢ 14 τοῦ Μαΐου τοῦ ἔτους 1825, οἱ δὲ λοιποὶ περὶ τοὺς τρεῖς μῆνας. Οἱ φυλακισθέντες εἰς Ὕδραν ἦσαν οἱ ἑξῆς· ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, Ἀναγνώστης, Κανέλλος, Δημήτριος καὶ Νικόλαος ἀδελφοὶ Δεληγιάννη, ὁ Ἰω. Νοταρᾶς, ὁ Π. Νοταρᾶς, ὁ Γεώργ. Σισίνης καὶ ὁ υἱός του Χρύσανθος, ὁ Μῆτρος Ἀναστασόπουλος, ὁ Μητροπέτρο-

βας, ὁ Γιαν. Γκρίντσαλης, Α. Κατσαρός, Δ. Παπατσώνης καὶ ὁ Θεόδ. Γρίβας. Μετὰ δὲ τὴν φυλάκισιν τῶν ἀνταρτῶν τούτων, τὸ Ἐκτελεστικὸν διέταξε καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν πολλοὶ ἐκ τῶν δευτερευόντων πολιτικῶν καὶ καπεταναίων, καὶ ἄλλοι φίλοι τῶν ἀνταρτῶν, ὑποπτεῦον μήπως αὐτοὶ ἐπαναστατήσωσι κατὰ τῶν καθεστώτων.

Τοιουτοτρόπως ἄρχισε καὶ ἐτελείωσεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ἐγὼ ὅμως εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, μὴ ἔχων τὴν ἀπαιτουμένην μεγαλοψυχίαν, δὲν ἐδυνήθην νὰ γράψω καὶ νὰ διατηρήσω ὅλα τὰ δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα οἱ Πελοποννήσιοι ὑπέφεραν· ἀλλ' ἔκτοτε ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων νὰ λέγῃ ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σοῦ ἔκαμαν. Ὅθεν ἐπέρασεν ὁ λεγόμενος στρατὸς τῆς Διοικήσεως, ἔχυσε τὸν σπόρον τῆς διχονοίας καὶ τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ. Ἡ συρροὴ τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων ξένων, καθὼς καὶ πρότερον εἴπαμεν, ἡ μετοχή των εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα, ἡ διαγωγή, τὴν ὁποίαν ἐτήρησεν εἰς αὐτά, καὶ ἡ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀρχίσασα καὶ ὕστερον αὐξηθεῖσα δύναμις αὐτῶν, ὅλα ταῦτα ἔφεραν τὴν διαίρεσιν τοῦ ἔθνους, ἥτις ἐξασθένησε τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἐθνικὴν δύναμιν· ἔφεραν μεταβολὴν ὅλως διόλου ἀσυμβίβαστον μὲ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, διότι ἀγρίευσαν καὶ αὔξησαν τὰ πάθη τῶν Ἑλλήνων, ἐνισχύθη ἡ κατάχρησις, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐδόθησαν εἰς τὰς ἀσωτείας. Ἀφῆκαν τὰ πράγματα παρημελημένα, καὶ δὲν ἐσυλλογίσθησαν τὸν ἐχθρόν. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν ἀναβρασμὸν ἦλθεν ὁ Ἰμβραήμ, ὡς θέλομεν διηγηθῆ ὕστερον, μὲ μεγάλας δυνάμεις, καὶ ηὗρε τὴν Διοίκησιν ἀγωνιζομένην πῶς νὰ καταβάλῃ τοὺς ἐνδοξο-

τέρους ἄνδρας τοῦ ἔθνους, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν ἕως τότε τοὺς Τούρκους, τοὺς ἐνίκησαν καὶ ἐστερέωσαν τὴν ἐλευθερίαν των, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐξορίσῃ καὶ ἐξοντώσῃ ὅλους τοὺς ἐναντίους της, καὶ νὰ χορτάσῃ πλέον ἀπὸ τὰς παρανομίας της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἔλευσις Ἰβραήμ. — Ἐκστρατεία κατ' αὐτοῦ. — Σκούρτης.— Συνωμοσία Γενναίου καὶ Ὑδραίων κατὰ τῆς Διοικήσεως. — Μάχη ἐν Κρεμμυδίῳ. — Ἅλωσις Νεοκάστρου ὑπὸ Ἰμβραήμ. — Σύστασις καὶ διοργάνωσις τοῦ παλαιοῦ τακτικοῦ.

Ἀφοῦ πάντα ταῦτα ἔγειναν, καὶ οἱ ἀντᾶρται οἱ μὲν ἔφυγαν, οἱ δὲ ἐφυλακίσθησαν, ἡ μὲν ἡσυχία ἀποκατέστη, ἀλλ' οἱ νικηταὶ ἄρχισαν νὰ τρώγωνται ἀναμεταξύ των περὶ τοῦ ποῖος νὰ γείνῃ μεγαλείτερος τοῦ ἄλλου. Τοιουτοτρόπως ἐχωρίσθησαν εἰς δύο φατρίας, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μιᾶς ἦτο ὁ Γ. Κουντουργιώτης ἔχων βοηθὸν καὶ τὸν Μαυροκορδάτον, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης ἦτο ὁ Κωλέτης, καὶ τρίτη ἀκόμη ἡτοιμάζετο νὰ γεννηθῇ. Οἱ δὲ Σουλιῶται Τσαβελαῖοι, Κ. Μπότσαρης καὶ λοιποὶ Ἠπειρῶται, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Καρατάσος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐγύριζαν τότε ἀκόμη εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχηγία δὲν εἶχεν ὁριστικῶς εἰς κανένα δοθῇ, προσωρινῶς δὲ ἦσαν τοιοῦτοι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς πολιορκίας Πατρῶν, Κώστας Μπότσαρης καὶ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης, φροντιστὴς δὲ ὁ Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς, ὅστις δὲν διεχειρίσθη καλῶς, καὶ αἱ τροφαὶ καὶ τὰ λοιπὰ ἐπι-

τήδεια ἐχύθησαν. Οἱ δὲ διορισμοὶ οὗτοι εἶχαν γείνει κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος.

Ἐνῷ δὲ ἑτοιμάζετο ἡ ἀποστολὴ τῶν στρατευμάτων διὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, ἐν τούτῳ ἦλθε καὶ ἡ ἀγγελία, ὅτι ἔφθασεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μεσσηνίας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς. Οὗτος εἶχε στρατιωτικὴν δύναμιν πολλὴν καλῶς διωργανομένην καὶ ἀξιωματικοὺς Γάλλους ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου μέχρι τοῦ κατωτέρου βαθμοῦ. Εἶχε προσέτι πολυάριθμον ἐπιτελεῖον καὶ αὐτὸ συγκροτούμενον ἀπὸ Εὐρωπαίους ἀξιωματικούς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἦσαν ἐπίσης Γάλλοι· εἶχε δὲ καὶ πυροβολικὸν καὶ μηχανικόν, τῶν ὁποίων οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ ἦσαν Εὐρωπαῖοι, καὶ ἱππικὸν εἶχε τακτικὸν καὶ ἄτακτον τοὺς καλουμένους Κιουλεμένιδες. Ὁ δὲ στρατὸς οὗτος μετεκομίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν Μοθώνην μὲ τὰ Αὐστριακά, τὰ Γαλλικὰ καὶ ἄλλα τινὰ τῆς Εὐρώπης πλοῖα, ἐκτὸς Ἀγγλικῶν καὶ Ρωσσικῶν. Ὅλα ταῦτα τὰ μεταφορικὰ πλοῖα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ἦσαν ὑπὲρ τὰ ἑκατόν, καὶ ἐκτὸς τοῦ στρατοῦ μετέφεραν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ τὰς τροφὰς καὶ τὰ ἄλλα ἐφόδια, συντροφευόμενα δι' ἀσφάλειαν ἐκτὸς τῶν Τουρκικῶν πολεμικῶν, καὶ ἀπὸ πολεμικὰ καράβια Αὐστριακὰ καὶ Γαλλικά. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἡ Τουρκία εἶχε στόλον πολυάριθμον καὶ δυνατόν, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ Αἴγυπτος ἄνοιξε καὶ ἦλθεν ὅλη εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ δὲ ναυτική μας δύναμις δὲν ἐδυνήθη νὰ κάμῃ κανὲν ἔργον ἄξιον λόγου, διότι ἐμποδίζετο ἀπὸ τοὺς δυνατούς, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἦσαν διῃρημένοι καὶ ἐτρώγοντο μεταξύ των διὰ τὸ δάνειον, φιλονεικοῦσαι αἱ τρεῖς νῆσοι ἡ Ὕδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά, ποία ἐξ

αὐτῶν εἶχεν εἰς τὸν ἀγῶνα πλειότερα δικαιώματα· ἡ δὲ Ὕδρα ἐκαταφρόνει τὰς ἄλλας νήσους, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐβοήθει τοὺς Ὑδραίους, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀντιζηλία αὔξησε καὶ ἔφερε τὴν λιποταξίαν τῶν ναυτῶν, καὶ πολλοὶ τότε νησιῶται ναῦται εἶχον ἔβγει ἔξω εἰς τὴν ξηράν, καὶ γενόμενοι στρατιῶται, ἐνύριζαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον λαβόντες μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ ἀκολουθοῦντες τὰ στρατεύματα τῆς Διοικήσεως.

Τὸ δυστύχημα τῆς Πελοποννήσου ἦτο, ὅτι τότε δὲν εὑρέθησαν εἰς αὐτὴν οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες αὐτῆς ἕνεκα τῆς καταδιώξεώς των ὑπὸ τῆς Διοικήσεως, διότι ἂν εὑρίσκοντο, ἤθελαν κτυπήσει τὴν πρώτην κένωσιν τῶν πλοίων, ἡ ὁποία δὲν ἦτο περισσοτέρα τῶν πέντε χιλιάδων στρατιωτῶν τακτικῶν, οἵτινες μάλιστα ἦσαν ζαλισμένοι καὶ ἄρρωστοι ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ εἰς μεγάλην ἀταξίαν, καὶ ἐπειδὴ ἐβράδυναν νὰ ἔλθουν καὶ ἄλλοι, ἔκειντο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἔξω τῆς Μοθώνης, καὶ ἐὰν ὅλους δὲν τοὺς ἐσκότωναν, τοὐλάχιστον θὰ περιώριζαν αὐτοὺς διά τινα χρόνον, ἕως ὅτου λάβει τὸ Ἐκτελεστικὸν τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα καὶ συγκεντρώσει περισσοτέρας δυνάμεις. Ἐβράδυναν ὅμως νὰ ἑτοιμάσουν τὰ τῆς ἐκστρατείας, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἐδυνάμωσαν, διότι ἦλθε καὶ δευτέρα καὶ τρίτη δύναμις καὶ ἔγειναν σχεδὸν 15000. Τότε τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀφῆκε τὴν ἐκστρατείαν τῶν Πατρῶν μὲ ὀλίγας δυνάμεις, καὶ διέταξε τὰ λοιπὰ στρατεύματα νὰ ὑπάγουν ὅλα κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ. Τοῦτο τὸ μέτρον ἐπρότεινεν ὁ Μαυροκορδάτος διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὴν τότε ὑπάρχουσαν πολιτικὴν ἀνωμαλίαν, ὁ δὲ Κωλέτης παρεδέχθη αὐτὸ καὶ τὸ ἐνίσχυσεν μάλιστα ὡς ἐθνοσωτήριον, καὶ πρὸ πάντων τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Προ-

έδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γ. Κουντουργιώτη, ἔχοντος βοηθὸν καὶ σύμβουλον τὸν Μαυροκορδάτον, ὅστις πράγματι ἐδιοίκει τὰ πράγματα, ἐνῷ ὁ Κουντουργιώτης εἶχε μόνον τὸ ὄνομα. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὴν Βουλὴν καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀπεφασίσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ Πρόεδρος. Ὁ δὲ Κωλέτης ἐπίτηδες ἐσυμφώνησε καὶ ἐνήργησε διὰ τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Προέδρου, ὥστε ἐν ἀποτυχίᾳ, νὰ ἐκθέσῃ τὸν Μαυροκορδάτον, ὅστις εἰς τοῦτο ἐγελάσθη καὶ δὲν ἐνόησε τὸν σκοπὸν τοῦ Κωλέτη. Ἀρχιστράτηγος δὲ τῆς κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ ἐκστρατείας διωρίσθη ὁ Κυριάκος Σκούρτης Ὑδραῖος, ἀνὴρ ἔμπειρος μὲν καὶ γενναῖος εἰς τὰ ναυτικά, ὄχι ὅμως καὶ εἰς τοὺς κατὰ ξηρὰν πολέμους, καὶ ὅλως διόλου ἄγνωστος εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τῆς ξηρᾶς, διότι μόνον, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, πρὸ δύο μηνῶν εἶχε διορισθῇ μέλος τῆς καθησυχαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἕνεκα δὲ τοῦ διορισμοῦ τούτου ὡς ἀρχιστρατήγου, ὅλοι οἱ στρατιωτικοὶ τῆς ξηρᾶς, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐθεώρησαν τὴν τιμήν των προσβεβλημένην καὶ ὅμως ἐπειδὴ ὁ χρυσὸς τότε ἦτο ἄφθονος, ὑπέφεραν τὴν καταισχύνην ταύτην, τὸν ἀνεγνώρισαν καὶ ὅλοι ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὰς διαταγάς του Κατόπιν δὲ τοῦ ἐκστρατεύσαντος Σκούρτη ἀκολούθουν ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ ὁ γραμματεύς του Μαυροκορδάτος μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ πολέμου Ἀναγνωσταρᾶ Παπαγεωργίου, καὶ μετὰ τούτους ἀκολουθοῦσαν πολλὰ φορτώματα ἀπὸ λίρας Ἀγγλικάς, πολεμοφόδια καὶ ἄλλα ἐπιτήδεια. Πανταχοῦ δὲ ὅθεν ὁ ἀρχιστράτηγος ἐπέρνα, οἱ ἄνθρωποι προϋπαντοῦσαν αὐτὸν μὲ εὐφημίας, διότι τότε ὅλος ὁ κόσμος ἀπὸ αὐτὸν ἐπερίμενε νὰ φέρῃ τὴν καταστροφὴν τῶν Αἰ-

γυπτίων καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Πανταχοῦ ἐσυστήθησαν φροντιστήρια τῶν τροφῶν, καὶ ἑτοιμασίαι πολλαὶ ἐγένοντο. Ὅλη δὲ ἡ Πελοπόννησος ἦτο εἰς τὸ πόδι καὶ οἱ ἄνθρωποι μετέφεραν τὰς τροφὰς καὶ τὰ ἄλλα ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου.

Φθάσας δὲ ὁ Σκούρτης εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν μὲ ηὗρεν ἐκεῖ καὶ μοῦ εἶπε νὰ πάρω τοὺς στρατιώτας τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ νὰ ὑπάγω μαζύ του πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος μας· ἔβαλε προσέτι καὶ τὸν θεῖόν μου Π. Γιαννακόπουλον νὰ μὲ παρακινήσῃ νὰ δεχθῶ, ὑποσχόμενος νὰ μοῦ δώσῃ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα χρήματα καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη. Τότε εὑρίσκετο ἐκεῖ ὁ γέρων Ἀσημάκης Ζαΐμης, τὸν ὁποῖον ἐρώτησα, καὶ μοῦ εἶπε νὰ ἐρωτήσω τὸν Σκούρτην ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφοποιτός του. Ἀφοῦ δὲ ἐπῆγα εἰς τοῦ Σκούρτη καὶ τὸν ἐρώτησα, μοῦ ἀπεκρίθη, ὅτι ὁ ἀδελφοποιτός του ἦτο εἰς τὴν Ὕδραν καὶ εἰς τὴν φυλακήν. Τότε ἐγὼ τοῦ εἶπα· ἂν νομίζῃς καλὸν αὐτό, τὸ ὁποῖον μὲ συμβουλεύεις νὰ κάμω, ἔρχομαι, καὶ αὐτὸς μοῦ εἶπεν, ὄχι. Τὰ δὲ στρατεύματα ὅλα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου, ὅσα ἔλαβαν μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἐμισθοδοτοῦντο, ἦσαν τόσον ὑπερήφανοι, ὥστε ὅπου εὑρίσκοντο καὶ ὡμίλουν, κατηγόρουν πάντοτε τοὺς Πελοποννησίους ὡς ἀνάνδρους καὶ ἀψύχους εἰς τὰ πολεμικά, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἦσαν ἥρωες καὶ ἀνδρεῖοι, καὶ μεγαλαυχοῦντες ἔλεγαν, ὅτι· « ὅταν πλησιάσωμεν τοὺς Ἀραπάδες τότε θὰ ἰδῆτε τί θὰ τοὺς κάμωμεν· θὰ τοὺς πετάξωμεν ὅλους εἰς τὴν θάλασσαν». Ἐγωϊσμὸς κοῦφος καὶ ἀνόητος. Οἱ φρόνιμοι ὅμως τῶν Πελοποννησίων, ἀκούοντες τὰς τοιαύτας μωρὰς καὶ ἀσυλλογίστους ἀλαζονείας τῶν στρατιωτῶν τῆς Διοικήσεως, ἐλυποῦντο καὶ ἀπελπί-

ζοντο φοβούμενοι νέαν ὑποδούλωσιν τῆς πατρίδος των. Ἔγραφαν, ὡμίλουν περὶ τῶν μελλόντων κακῶν, ἐζήτουν τὴν ἀμνηστείαν τῶν ἀνταρτῶν διὰ νὰ ἑνωθῇ οὕτω τὸ ἔθνος ὅλον, ἀλλὰ δυστυχῶς κανεὶς δὲν τοὺς ἄκουε, μάλιστα τοὺς ἀπόπερναν οἱ περὶ τὴν Διοίκησιν, ὡς φίλους τῶν ἀνταρτῶν, λέγοντες, ὅτι εἶναι δειλοί, καὶ ὅτι δὲν θὰ γείνουν ὅσα φοβοῦνται, καὶ τὴν αὐτὴν ἐπίσης γνώμην τότε εἶχε καὶ αὐτὸ τὸ Ἐκτελεστικόν.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἀνανδρίας καὶ ἀψυχίας τῶν Πελοποννησίων εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα λέγομεν, ὅτι οἱ μέχρι τοῦδε συγγράψαντες ἱστορίαν, ἢ δοκίμια ἱστορικὰ περὶ τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι ἄνθρωποι παράδοξοι Αὐτοὶ καὶ γράφουν καὶ λέγουν πολλὰ περὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν Στερεοελλαδιτῶν, καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ Τοῦρκοι διὰ τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Στερεᾶς ἔμβαιναν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ ἡ μάχη τῆς Γραβιᾶς, καὶ τῆς Ἀλαμάνας ὅπου ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ὁ Διάκος ἐμπόδισαν τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων. Ἤθελαν τοὺς Πελοποννησίους ὡς φίλους των, ἢ τοὺς ἐλυποῦντο ; Τί μᾶς τὸ λέγουν αὐτό ; Ἡμεῖς ὅλοι Πελοποννήσιοι καὶ Στερεοελλαδῖται ἕνα ἔθνος εἴμεθα, καὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς καταγωγῆς, μίαν θρησκείαν ἔχομεν, ἕνα ἐχθρὸν καὶ τύραννον εἴχαμεν, μαζὺ ὑποφέραμεν τὴν δουλείαν, καὶ μαζὺ ἐκάμαμεν τὴν ἐπανάστασιν. Διὰ τὶ μᾶς πειράζουν, λέγοντες τάχα, ὅτι ἂν αὐτοὶ δὲν ἐμπόδιζαν τοὺς Τούρκους ἠθέλαμεν χαθῇ ; Ἀλλὰ καὶ ἂν ἡμεῖς ἐχανόμεθα ἡ ζημία θὰ ἦτο κοινή. Ταῦτα ὅμως λέγοντες, μᾶς φέρουν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τοὺς εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι ὅσα στρατιωτικὰ σώματα ἐξεκίνησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου ἐστάλησαν, καὶ ὅλα ἦλθαν μέσα εἰς αὐτὴν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ διὰ

θαλάσσης. Ἡμεῖς ὅμως ποτὲ δὲν τοὺς εἴπαμεν, ὅτι εἴμεθα τὸ προπύργιον, καὶ ἄς εἴμεθα τὸ χωνευτήριον, διότι ὅσοι Τοῦρκοι ἦλθαν ἔξωθεν ἐχώνευσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ δὲ τόπος μας εἶχε τοὺς περισσοτέρους καὶ τοὺς κακοτέρους Τούρκους. Ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον μὲ ἕνα μόνον μέρος τοῦ στρατοῦ του ἐπῆγεν εἰς τὸ Μεσολόγγι, καὶ ὅμως δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὸν ὑποφέρουν περισσότερον τῶν ἓξ μηνῶν, καὶ ἀφοῦ ἐκυρίευσε τὸ Μεσολόγγι, πάλιν ἐγύρισεν ὀπίσω εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὅταν δὲ ἦλθαν οἱ ἀδελφοί μας Ἕλληνες εἰς τὴν Πελοπόννησον μᾶς ἔκαμαν περισσότερα κακὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τόπος δὲν μᾶς ἔμεινεν ἐλεύθερος. Ἡ Ἀχαΐα πάντοτε εἶχε Τούρκους. Ἡ Μεσσηνία εἶχε τὰ φρούρια γεμάτα Τούρκους. Εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀρκαδίας ἦτο ἡ Τριπολιτσᾶ καὶ αὐτὴ ἐπίσης γεμάτη ἀπὸ αὐτούς. Ἡ Ἀργολὶς καὶ ἡ Κορινθία ἐπλημμύρησαν ἀπὸ ἐσᾶς τοὺς Ρουμελιώτας καὶ πλέον δὲν εἴχαμεν τόπον ποῦ νὰ σταθῶμεν. Μόνην τὴν Λακωνίαν εἴχαμεν ἐλευθέραν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ οἱ Μανιᾶται ἄρπαζαν τοὺς καρποὺς τῶν κατοίκων. Μόνον ἡ τρύπαις καὶ τὰ βουνὰ μᾶς ἔμειναν καὶ αὐτὰ μᾶς ἔσωσαν. Ἀντὶ νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτοὺς τοὺς Τούρκους, ἐξεδικήθηκαν ἡμᾶς. Οἱ Πελοποννήσιοι ἔκαμαν τὴν ἐπανάστασιν δι' ὅλον τὸ ἔθνος, καὶ ἐσυλλογίσθησαν, ὅτι ἔχουν ἀδελφοὺς χριστιανοὺς Ἕλληνας κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἀπόδειξις εἶναι ὅτι ποτὲ δὲν ἀφῆκαν τοὺς ἀδελφούς των χωρὶς νὰ τοὺς στείλουν βοήθειαν στρατιωτικὴν καὶ χρηματικήν. Οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ἔπιασαν τὸν Ἰσθμόν, ὡς ἐσφαλμένως ὅλοι λέγουν καὶ γράφουν. Αὐτοὶ ἐδυνάμωσαν τὸν Ἰσθμὸν ἢ ἔστειλαν ἐκεῖ βοήθειαν· στρατόπεδον ὅμως ποτὲ δὲν ἐσυστήθη ἐκεῖ εἰς τὸ τεῖχος. Ὅταν

ὅμως ἦτο κίνδυνος οἱ Πελοποννήσιοι ἔβγαιναν ἔξω τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ πέρα ἀπὸ τὰ Μεγάλα Δερβένια. Τὸ αὐτὸ πολλάκις ἔκαμαν καὶ ἔδωκαν βοήθειαν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἐν τούτοις ὅλα τὰ στρατεύματα ἐσωρεύθησαν εἰς τὴν Μεσσηνίαν, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπλησίαζαν τοὺς Τούρκους· ὁ δὲ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Νεόκαστρον καὶ ἐδυνάμωσαν τὰς ἐκεῖ θέσεις κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ὁ δὲ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἀφοῦ ἔμεινεν εἰς Τριπολιτσᾶν ὀλίγας ἡμέρας, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Σκάλαν τῆς Μεσσηνίας, ὅπου ἔμεινε διὰ νὰ ὁδηγῇ καὶ διατάττῃ τὰ δέοντα, διότι ἡ δοθεῖσα πρὸς αὐτὸν πληρεξουσιότης ἦτο ἀπόλυτος, καὶ εἶχε ἐξουσίαν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὸ ναυτικὸν ὅλον τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς ἔπραξε πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα, ἅρπαζε τὰ πλοῖα τὰ Αὐστριακά, καθὼς ἦσαν ταῦτα φορτωμένα ἀπὸ στρατιώτας Ἄραβας, τρόφιμα, καὶ λοιπὰς ἀποσκευὰς τοῦ πολέμου, καὶ τὰ ἐβύθιζεν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐνῷ ταῦτα ἐβυθίζοντο, τίποτε ἄλλο δὲν ἐφαίνετο, εἰμὴ μόνον αἱ μ π ο υ ρ μ π ο υ λ ῆ θ ρ α ι, αἱ ὁποῖαι ἀνέβαιναν ἀπὸ τὸν πάτον τῆς θαλάσσης.

Προτοῦ δὲ ὁ Κουντουργιώτης ἀναχωρήσει, ὡς εἴρηται, ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ τὴν Μεσσηνίαν, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι στρατιωτικοὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, Κωνσταντῖνος καὶ Πανάγος ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι, Κωνσταντῖνος Πελοπίδας ἰατρός, καὶ ἰδίως ὁ υἱός του Γενναῖος συνώμοσαν νὰ τὸν ἁρπάσουν ἀπὸ τὸν δρόμον κατὰ τὴν θέσιν Δερβένια ἢ Μακρυπλάγι. Ὁ Γενναῖος, εὑρισκόμενος τότε εἰς τὸν κάμπον τῆς Καρύταινας καὶ Λεονταρίου καὶ πλησίον τῆς θέσεως Μακρυπλάγι, τὸν σκοπὸν

τοῦτον τῆς μελετηθείσης ἁρπαγῆς, ἐγνωστοποίησε δι' ἐμοῦ πρὸς τὸν Ἀσημάκην Ζαΐμην, πατέρα τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, ὅστις τότε εἶχεν ἔλθει εἰς Τριπολιτσᾶν πρὸς τὸν φίλον του Μαυροκορδάτον, καὶ ἦτο καὶ αὐτὸς ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, διότι ὁ υἱός του ἦτο ἀντάρτης. Τὰ πάντα εἶχαν ἑτοιμασθῆ διὰ τὴν ἁρπαγὴν τοῦ Προέδρου, ὅστις ἔφερε καὶ ἓν ἑκατομμύριον γρόσια πρὸς πληρωμὴν μισθῶν· καὶ εἰς φρουράν του εἶχεν ὁπλαρχηγοὺς καὶ στρατιώτας ἀνήκοντας ἄλλοτε εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ὡς τὸν Γεωργίτσαν Ἠλιόπουλον, τὸν Νικόλαον Καραχάλιον, τὸν Βελησάριον Καλόγερον, τὸν Νικόλαον Καντριβιώτην καὶ ἄλλους πολλούς, διὰ τῶν ὁποίων ἡ μελετηθεῖσα ἁρπαγὴ ἐδύνατο νὰ γείνῃ εὐκολώτερα. Ἀλλ' ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης δὲν ἐνέκρινε τὴν τοιαύτην ἁρπαγήν, καὶ μάλιστα ἐμπόδισε τὴν ἐκτέλεσίν της, φοβούμενος μήπως τυχὸν συμβῇ συμπλοκή, καὶ κατ' αὐτὴν φονευθῇ ὁ Κουντουργιώτης, καὶ οἱ ἐχθροὶ τῶν ἀνταρτῶν παραστήσουν ἄλλως τὰ πράγματα εἰς τὸν ἀδελφόν του Λάζαρον Κουντουργιώτην, καὶ ὡς ἐκ τούτου θυμώσουν οἱ Ὑδραῖοι καὶ φονεύσουν τοὺς ἐν τῇ νήσῳ φυλακισμένους. Οὕτως οἱ συνωμόται παραδεχθέντες τὴν γνώμην τοῦ Ζαΐμη ὡς ὀρθήν, ἀπέσχον τοῦ σκοποῦ των, καὶ περὶ τούτου πάλιν δι' ἐμοῦ εἰδοποίησαν τὸν Γενναῖον.

Ἐνῷ ἡ συνωμοσία αὕτη περὶ τῆς ἁρπαγῆς τοῦ Κουντουργιώτη ἐματαιώθη, ἐν τούτοις ἐνεργήθη νέα ἐν τῇ νήσῳ Ὕδρᾳ, ἔχουσα συνωμότας τοὺς περισσοτέρους Ὑδραίους, οἵτινες εἶχαν συνεννοηθῇ καὶ μὲ ἄλλους ἐν Ναυπλίῳ διαμένοντας. Σκοπὸς δὲ τῶν νέων τούτων Ὑδραίων συνωμοτῶν ἦτο νὰ ἀποφυλακίσουν διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων τοὺς ἐν τῇ Μονῇ ἀντάρτας, καὶ νὰ τοὺς ἀποβιβά-

σουν ἀντικρὺ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τοῦτο ἐγένετο γνωστὸν εἰς τὸν Ἀσημάκην Ζαΐμην, τὸν Γενναῖον καὶ τοὺς ἄλλους τῆς προειρημένης συνωμοσίας. Οἱ συνωμόται ἐζήτουν διακοσίας χιλιάδας γρόσια διὰ τὰ ἔξοδα τῆς διὰ θαλάσσης εἰς τὴν ξηρὰν περαιώσεως τῶν ἀνταρτῶν, διότι εἶχαν ἀγοράσει καὶ πλοῖα (γολέτας) πρὸς τοῦτο. Τὰ δὲ σχέδια ταῦτα καὶ ὁ σκοπὸς τῶν συνωμοτῶν ἐγίνοντο γνωστὰ εἰς τοὺς συγγενεῖς τῶν φυλακισμένων διὰ τοῦ βουλευτοῦ τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας καὶ συγγενοῦς τῶν Δεληγιανναίων Ἀναγνώστου Ζαφειροπούλου. Τέλος πάντων ἀπεφασίσθη νὰ σταλῶσι τὰ ζητούμενα παρὰ τῶν συνωμοτῶν χρήματα, καὶ πρὸς βεβαίωσιν καὶ πίστιν τῶν συνωμοτῶν ἐνεκρίθη νὰ παρουσιασθῶ ἐγὼ καὶ ὁ Γιαννάκος Πετρόπουλος συγγενὴς τῶν Δεληγιανναίων, τώρα κάτοικος Ἄργους. Οὕτω λοιπὸν ἐγὼ ἐπῆγα ν' ἀνταμώσω τὸν Γενναῖον εἰς τὸν κάμπον τῆς Καρύταινας, ὅπου καὶ τὸν ηὗρα. Ἐκεῖθεν φανερὰ ἐπήγαμεν εἰς τὴν μητρόπολιν Καρύταιναν, ὅπου ὁ Διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Κωνσταντῖνος Γουβέλης ἠθέλησε νὰ μᾶς συλλάβῃ καὶ νὰ μᾶς παραδώσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, καὶ πρὸς τοῦτο ἔστειλε τὸν πολιτάρχην του Χρῆστον Κολοκοτρώνην, υἱὸν τοῦ Γιαννάκη Κολοκοτρώνη καὶ πρῶτον ἀνεψιὸν τοῦ Δ. Πλαπούτα, ὅστις τότε, ἀφοῦ κατώρθωσεν, ὡς προείρηται, νὰ φυλακισθῇ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ νὰ φύγωσι καταδιωκόμενοι οἱ Δεληγιανναῖοι, ἔμεινε μόνος εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ ὡς φίλος τῆς νέας Διοικήσεως τοῦ Κουντουργιώτη, ἐκίνει αὐτὴν ὅπως ἤθελε καὶ ἔκαμνε τοὺς διορισμοὺς τῶν ὑπαλλήλων. Ἡμεῖς ἐφύγαμεν ἀπὸ τὴν Καρύταιναν, καὶ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ μᾶς πιάσουν, καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὴν Στεμνίτσαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Λιμποβίσι. Ὁ δὲ Γενναῖος

μοῦ ἔδωκε τὰ ζητούμενα ἀπὸ τοὺς συνωμότας χρήματα, τὰ μὲν εἰς μετρητά, τὰ δὲ εἰς ἄλλα πολύτιμα πράγματα διὰ νὰ καταβῶ μετὰ τοῦ Πετροπούλου εἰς Ναύπλιον. Ἀναχωρήσαντες δὲ καὶ πορευόμενοι καθ' ὁδὸν εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον ἀπαντήσαμεν τὸν Βασίλειον Κουρουσόπουλον γραμματέα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὅστις μᾶς εἶπεν, ὅτι ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν πρόεδρον Γ. Κουντουργιώτην νὰ συγκατανεύσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῶν φυλακισμένων, διότι ἄλλως θὰ ἐπαναστατήσῃ ὁ λαὸς καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ στρατεύματα, καὶ τότε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν συνοδίαν του θὰ τοὺς πάρουν ὡς αἰχμαλώτους καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἔλαβεν ὁ Πρόεδρος καὶ γράμματα παρὰ τῶν φίλων του Δ. Πλαπούτα καὶ Γ. Δημητρακοπούλου βεβαιοῦντα τὰ διὰ τοῦ Κουρουσοπούλου παραγγελθέντα, καὶ ἕνεκα τούτων ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Σκάλαν τῆς Μεσσηνίας καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἀρμυρόν. Ἀφοῦ δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἦλθε κατόπιν ἡμῶν καὶ ἡ προδοσία τῆς ἀποστολῆς μου, διότι ὁ Πάνος Ἀναγνωστόπουλος ἐγνωστοποίησε τὰ πάντα πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Βρεσθένης καὶ Πρόεδρον τῆς Βουλῆς· τὸ ἔγγραφον τῆς τοιαύτης προδοσίας τοῦ Ἀναγνωστοπούλου ἀνεγνώσθη ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, καὶ ἀμέσως διετάχθη ἡ ἀστυνομία νὰ μὲ συλλάβῃ καὶ νὰ μὲ φυλακίσῃ, τὸ ὁποῖον καὶ ἐγένετο, καὶ οὕτω ἐμποδίσθη ἡ μετάβασίς μου εἰς Ὕδραν καὶ ἐματαιώθη τὸ σχέδιον τῶν συνωμοτῶν. Τούτου γενομένου, πολλοὶ Ὑδραῖοι καὶ αὐτοὶ προσέτι οἱ φύλακες εἶπαν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ ἀπολύσουν αὐτὸν καὶ μόνον, ὄχι ὅμως καὶ τοὺς συντρόφους του, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἐδέχθη τοῦτο. Ἐγὼ δὲ ἔμεινα εἰς τὴν φυλακὴν ἕως ὅτου ἔγει-

νεν ἡ γενικὴ ἀμνηστεία καὶ ἦλθαν οἱ φυλακισμένοι εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὸν Ἰμβραήμ.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Κορωναῖοι ἐπολέμησαν αὐτὸν κατὰ τὰ μέρη τῆς Κορώνης καὶ τῆς Μοθώνης καὶ ἰδίως κατὰ τὴν θέσιν Μηλίτσαν καὶ λοιπὰ χωρία· τὸν ἐπολέμησαν δὲ ὁ Π. Γιατράκος μὲ ὀλίγους Μιστριώτας καὶ οἱ ἐντόπιοι Κορωναῖοι μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των Ἰωάννου Καραπαύλου· ἀλλ' οἱ Ἄραβες τοὺς ἐνίκησαν, διέλυσαν τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, καὶ οἱ Κορωναῖοι ἐσκορπίσθησαν καθ' ὅλην τὴν Μεσσηνίαν. Καὶ εἰς τὸ Νησὶ τῶν Καλαμῶν καὶ ἐκεῖ ἐπολέμησαν, ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐνέσπειραν τὸν φόβον εἰς τοὺς λοιπούς. Διὰ νὰ δικαιολογήσουν δὲ οἱ νικηθέντες Ἕλληνες τὴν φυγήν των εἶπαν· ὅτι ἦσαν μυριάδες Τοῦρκοι, τοὺς ὁποίους παρέστησαν ἀνικήτους, καὶ οὕτως ἀπ' ἐδῶ ἄρχισε καὶ ἐξαπλώθη ἡ δειλία καὶ κάθε ἕνας ἐδόθη πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς οἰκογενείας του. Οἱ δὲ εὑρεθέντες ἐκεῖ Μανιᾶται ἀφοῦ ἐσκορπίσθησαν οἱ ἄνθρωποι, ἐδόθησαν εἰς τὸ νὰ γυμνώνουν τοὺς κατοίκους ἄνδρας καὶ γυναῖκας κατὰ τὴν συνήθειάν των, διότι αὐτὰ κάμνουν εἰς τὴν ἀνεμοζάλην, γδύνουν τοὺς γείτονάς των, καὶ τότε λέγουν οὕτως· «κάλλιον ἐγώ, κουμπαρούλη μου, παρὰ ἄλλος νὰ σὲ γδύσῃ».

Εἰς δὲ τὸ Κρεμμύδι συνῆλθεν ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ὅστις ἦτο ἕως ὀκτὼ χιλιάδες. Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἦτο, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, ὁ Ὑδραῖος Κυριάκος Σκούρτης, ὁπλαρχηγοὶ δὲ ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Χατσῆ Χρῆστος, ὁ Κώστας Μπότσαρης, ὁ Νικόλαος Μοθωνιός, ὁ Ἀθανάσιος Τσορώνης, ὁ Χριστόδουλος Μέξης ἢΠοριώτης καὶ ἄλλοι τινές. Τὴν δὲ προηγουμένην ἡμέραν τῆς μάχης ὁ

ὁπλαρχηγὸς Νικόλαος Φλέσας ἔχων στρατιώτας ὡς χιλίους τριακοσίους ἐπῆγεν ἀπὸ τὴν Θουρίαν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ ἰδὼν τὸν τόπον αὐτοῦ παρετήρησεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν Σκούρτην, ὅτι ἡ θέσις αὕτη ὅπου ἔμενεν ὁ στρατὸς ἦτο ἀδύνατος, καὶ ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ εἶχε πολὺν πεζὸν καὶ τακτικὸν στρατόν, πυροβολικὸν καὶ ἱππικὸν τακτικὸν καὶ ἄτακτον, καὶ διὰ τοῦτο, εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταστρατοπεδεύσῃ εἰς ἄλλην θέσιν δυνατήν, καὶ ὡς τοιαύτην τοῦ ἔδειξεν ἐκείνην τοῦ χωρίου Καντηλισκέρι, ἡ ὁποία ἦτο μακρὰν ἀπὸ τὸ Κρεμμύδι ἕως δύο καὶ ἥμισυ ὥρας. Τότε ὁ Σκούρτης εἶπεν εἰς τὸν Φλέσαν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδειξε, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἦλθεν ἐκεῖ ὅλον τὸ στρατόπεδον, τὸ ὁποῖον ἐξεστράτευσε καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἔφθασεν ἐκεῖ ὅπου ἀμέσως εἰργάσθησαν οἱ στρατιῶται καὶ ἔκαμαν ὀχυρώματα.

Τὴν δὲ ἑπομένην ἡμέραν ἅμα ἐξημέρωσεν, ὁ τακτικὸς στρατὸς τοῦ Ἰμβραὴμ ἐξεστράτευσεν εἰς τὰ Κρεμμύδια καὶ κατὰ τὴν δεκάτην σχεδὸν ὥραν πρὸ τῆς μεσημβρίας ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ἀμέσως ἄνοιξε τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Ἕλληνας. Κατὰ τὴν θέσιν τῶν Κρεμμυδίων εἶχαν ὀχυρωθῆ οἱ Τσαβελαῖοι, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Χατσῆ Χρῆστος καὶ ὁ Χριστ. Μέξης, ὁ δὲ ἀρχηγὸς Σκούρτης, ὁ Κώστας Μπότσαρης, ὁ Μοθωνιός ὁ Τσορώνης καὶ ἄλλοι εὑρίσκοντο εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Μαγκλαβᾶ, χωρὶς νὰ ἔχουν ὀχυρώματα, ἀλλὰ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν μὲ τοὺς στρατιώτας του ἐτοποθετήθη ὄπισθεν τῶν κορμῶν τῶν ὑπαρχόντων ἐκεῖ μεγάλων παλαιῶν δένδρων. Ὁ στρατὸς τῶν Ἀράβων ὁ τακτικὸς ὥρμησε καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰ ὀχυρώματα τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἀντέστησαν καὶ ἀνέκοψαν τὴν ὁρμήν του, καὶ τοιουτοτρόπως δὲν ἐδυνήθη νὰ τοὺς ἐκ-

πορθήσῃ. Τότε ὁ Ἰμβραὴμ ἄρχισε καὶ ἐπολέμει τοὺς Ἕλληνας μὲ τὰ κανόνια, ἡ δὲ καββαλαρία του ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Κ. Μπότσαρη καὶ τῶν λοιπῶν, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἔξω τῶν ὀχυρωμάτων καὶ ἐπολέμουν, καὶ τοὺς ὁποίους ἐσκόρπισε καὶ τοὺς ἐκυνήγησεν ἕως εἰς τὸ πλησίον δάσος τὸ Χιλίων Χωρίων καλούμενον. Ὁ δὲ Ν. Φλέσας μὲ τοὺς στρατιώτας του ἰδὼν τοῦτο ἀμέσως ἔτρεξε καὶ ἔπιασε τὸν λόφον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ χωρίον Χατζῆ, ἐτουφέκισε τὸ ἱππικὸν τῶν Ἀράβων, τὸ ὁποῖον ἔτρεχε νὰ περικυκλώσῃ τοὺς ὑπὸ τὸν Μπότσαρην Ἕλληνας εἰς τὸ δάσος, τὸ ἐσταμάτησε, καὶ οὕτως ἔσωσεν αὐτούς. Τοῦ Μπότσαρη τὸ τουφέκι σφαῖρα τουρκικὴ εἶχε κόψει μίαν πιθαμὴν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν μ π ο ῦ κ ά του, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐδύνατο νὰ πολεμῇ. Οἱ δὲ ἄλλοι Ἕλληνες ἔμεναν εἰς τὰ ὀχυρώματά των, καὶ ἐκράτησαν τὸν πόλεμον ἕως ὅτου ἄρχισε νὰ βρέχῃ, καὶ ἡ ραγδαία βροχὴ ἔλυσε τὴν μάχην, οἱ δὲ Ἄραβες μὴ δυνάμενοι διὰ τοῦτο νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμον καὶ νὰ κυριεύσουν τὰ ὀχυρώματα κατὰ τὸ δειλινὸν τῆς ἡμέρας ἀνεχώρησαν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔμειναν ἐκεῖ ἕως ὅτου ἐνύκτωσε καὶ ὕστερα ἔφυγαν καὶ αὐτοί, καὶ τοιουτοτρόπως ὅλος ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων ἑνωθεὶς ἐτράβηξε κατὰ τὸν δρόμον τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ἕως ἐδῶ ἦτο ἡ ὑπερηφάνειά των, διότι ἅμα εἶδαν τοὺς Τούρκους ἐρχομένους ἐδόθησαν εἰς φυγήν, καὶ οἱ Τοῦρκοι καταδιώκοντες αὐτοὺς ἔπιασαν πολλοὺς Ἕλληνας ζωντανούς, καὶ πολλοὺς ἐσκότωσαν. Τότε εἰς τὴν μάχην αὐτὴν κατὰ πρῶτον ἐφανερώθη, ὅτι οἱ Ἄραβες ἀντὶ νὰ κόβουν τὰ κεφάλια, ἔκοβαν τὰ αὐτιὰ καὶ τὰ δύο τῶν σκοτωμένων, τὰ ἔφεραν εἰς τὸν Πασᾶν καὶ ἐλάμβανον μ π α ξ ί σ ι, μπαξίσι δὲ Τουρκιστὶ λέγονται τὰ δῶρα·

ὅσον δὲ περισσότερα αὐτιὰ ἔφερεν ἕκαστος, τόσον περισσότερα δῶρα ἐλάμβανεν. Ἕνεκα δὲ τούτου χαμμίαν φορὰν ἔκοβαν καὶ τῶν φονευμένων συντρόφων των τὰ αὐτιά, καὶ τῶν ζωντανῶν ἀκόμη Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους αἰχμαλώτιζαν· ἄλλοτε πάλιν ἐξέχωναν καὶ τοὺς πεθαμμένους, ὅταν ἔβλεπαν τὸ μνῆμά των νωπόν, καὶ ἔπαιρναν τὰ αὐτιά των, χάριν τῶν δώρων. Συνέβη δὲ τότε προσέτι καὶ τὸ ἀκόλουθον. Μεταξὺ τῶν σκοτωμένων εἰς τὴν μάχην Ἑλλήνων, ἦσαν καὶ ἄλλοι πλακωμένοι μὲ τὰ πτώματα καὶ ἐκαμόνοντο τάχα, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἦσαν νεκροί, ἕως νὰ ἔλθῃ ἡ νύκτα καὶ νὰ φύγουν ἐκεῖθεν. Πολλοὺς δὲ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι αἰχμαλώτισαν. Ὁ δὲ Θεοδωράκης Στραβογιάννης, ἀπὸ τὸ χωρίον Γρανίτσα, τὸ ὁποῖον κεῖται κοντὰ εἰς τὴν Βυτίναν, καὶ αὐτὸς ἐκαμώθη τὸν σκοτωμένον, καὶ οἱ Τοῦρκοι τοῦ ἔκοψαν τὰ αὐτία, καὶ ἕνεκα τούτου ἔκτοτε τὸν ὠνόμαζαν Κοτσαύτην. Αἰχμαλωτίσθησαν δὲ καὶ ἄλλοι Ἕλληνες τότε, καὶ μεταξὺ τούτων οἱ ὁπλαρχηγοὶ Ν. Μοθωνιός, ὁ Ἀθ. Τσορώνης, καὶ ὁ ἐπίσημος ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος, ὅστις κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς πρῶτος αὐτὸς διωργάνωσε τὴν ἔφοδον, καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1822 ἀνδραγάθησεν εἰς τὴν Στυλίδα καὶ τὴν Ἁγίαν Μαρίναν ἀρχηγούντων τοῦ Δ. Ὑψηλάντη, Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου καὶ Νικήτα Σταματελοπούλου. Πολλὰ δὲ τότε ἐλέγοντο περὶ τῆς ἀπειρίας τοῦ ἀρχιστρατήγου Σκούρτη, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐλέγετο καὶ τοῦτο· ὅτι τάχα κατὰ τὴν μάχην ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ του ἐφώναξε «ἀπόντσα», διότι τοῦ ἐφάνη, ὅτι ἦτο εἰς τὸ καράβι καὶ εἰς τὴν φυσικήν του τέχνην.

Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐπολέμησαν γενναίως οἱ Μα-

κεδόνες μὲ τὸν Καρατάσον, ἐσκότωσαν ὀλίγους Τούρκους, ἐπῆραν ὀλίγα ὅπλα, καὶ μᾶς ἐξεντρόπιασαν. Ἡ δὲ πεσοῦσα βροχή, ὡς εἴπαμεν, κατὰ τὴν μάχην ἔσωσε τοὺς Ἕλληνας.

Τὰ δὲ Ῥουμελιώτικα στρατεύματα καθὼς εἶδαν τὴν δύναμιν τῶν Τούρκων μεγάλην, καὶ ἀφοῦ ἦλθαν εἰς πόλεμον πρὸς αὐτὴν καὶ ἐνικήθησαν, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν, αἰτίαν εὑρόντες, ὅτι τάχα οἱ Πελοποννήσιοι δὲν τοὺς θέλουν, καὶ ὅτι τοὺς ἐχθρεύοντο καὶ ὑπώπτευαν τοῦτο, διότι ἐνθυμοῦντο τὰ κακά, ὅσα εἶχαν κάμει εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου· ἄλλως τε δὲ καὶ οἱ φίλοι των καὶ σύντροφοί των Μωραΐται ἤρχισαν νὰ τοὺς ἀφίνουν. Ἔφυγαν λοιπόν, καὶ οὔτε ψωμὶ ἔφαγαν εἰς τὸ στρατόπεδόν των· μόνον ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἔστειλαν καὶ ἀγόρασαν τροφάς, καὶ ἔπειτα ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναύπλιον. Δὲν ἔβλεπαν δὲ τὴν ὥραν πότε νὰ ἔβγουν ἔξω εἰς τὴν Ῥούμελην, καὶ φεύγοντες, ἅρπαζαν τὰ ζῶα καὶ τὰ χαλκώματα τῶν Πελοποννησίων, καὶ ἕνεκα ταύτης τῆς ἁρπαγῆς ἐπιάσθησαν μεταξύ των και ἤρχισαν νὰ σκοτόνωνται διὰ τὰ λάφυρα· ἔλαβαν ὅμως καὶ ὅλους τοὺς μισθούς των. Τοιουτοτρόπως ἡ Πελοπόννησος ἄδειασε καὶ ἐγκατελείφθη ἀπὸ τὴν δύναμιν ταύτην τῆς Κυβερνήσεως.

Ὀλίγον δὲ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ὑπουργοῦ τοῦ πολέμου Ἀναγνωσταρᾶ εἰς τὴν Σφακτηρίαν, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ κάμωμεν λόγον ὕστερον, ἐφάνη παρρησίᾳ ἕνα πνεῦμα δυνατὸν ζητοῦν τοὺς φυλακισμένους ἀρχηγούς, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν σύμφωνοι καὶ οἱ καπεταναῖοι τῆς Στερεᾶς, οἵτινες και ἀναφορὰν ἐπὶ τούτῳ ἔκαμαν καὶ τὴν ἔδωκαν πρὸς τὸν ὑπουργὸν Ἀναγνωσταρᾶν· ἀλλ᾽ αὐτὸς

τοὺς ἐπέπληξε, ἔσχισε τὴν ἀναφορὰν καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι τὸ ζητούμενον δὲν εἶναι ἰδική των δουλειά, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ ἀνακατόνωνται εἰς τὰ διοικητικὰ πράγματα. Ὁ τοιοῦτος τρόπος καὶ ἡ τοιαύτη ἀπόκρισις τοῦ Ὑπουργοῦ, ἐκακοφάνη πολὺ τῶν Στερεοελλαδιτῶν καπεταναίων, ἀλλὰ χάριν τοῦ μισθοῦ καὶ ταῦτα ὑπέφεραν καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην τοῦ Κρεμμυδίου, ὁ Ἰμβραὴμ ἐπολιόρκησε τὸ Νεόκαστρον κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὸ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον.

Ἀντικρὺ τοῦ Νεοκάστρου καὶ Παλαιοαβαρίνου κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης ἡ νῆσος Σφακτηρία [1], ἡ ὁ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν, κλείει τὸν λιμένα πρὸς δυσμάς, καὶ σχηματίζει αὐτὸν δίστομον. Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν παρατεταγμένα ἔξω τοῦ λιμένος Νεοκάστρου, καὶ ἦσαν ὅλα ἑξῆντα, τὰ δὲ Τουρκικά, τὰ ὁποῖα ἔπλευσαν ἐκεῖ διὰ νὰ πιάσουν τὸν λιμένα καὶ νὰ κυριεύσουν τὰ φρούρια ἦσαν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἑξῆντα, καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ ἦσαν ἱστιοφόρα. Ὅλα δὲ τὰ πλοῖα ταῦτα μικρὰ καὶ μεγάλα συνελθόντα ἐκεῖ ἔπηξαν τὴν θάλασσαν καὶ μακρόθεν ἐφαίνοντο ὡς δάσος. Κατὰ δὲ τὴν εἰκοστὴν Ἀπριλίου ἄρχισεν ὁ θαλάσσιος πόλεμος μεταξὺ τοῦ Τουρκικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος διήρκεσε τρεῖς ἡμέρας, καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸν λιμένα. Μετὰ ταῦτα ὅμως γενομένης ἄλλης ναυμαχίας, οἱ Τοῦρκοι ἐνίκησαν, κατεδίωξαν καὶ ἀπεμάκρυναν ἐκεῖθεν τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, ὅστις καταδιωκόμενος ἐσκορπίσθη πέρα κατὰ τὰ Φιλιατρά, καὶ οὕτω ἔκλεισαν τὸν πόρον τοῦ λιμένος, καὶ

[1] Ἡ σήμερον καλουμένη Χελωνάκι.

ἐκυρίευσαν τὰ ὄπισθεν καὶ πρὸς τὸν λιμένα βλέποντα πλευρὰ τῆς Σφακτηρίας, ὡς καὶ τὰ τοῦ Παλαιοαβαρίνου, καὶ ἐμπόδιζαν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ βοηθήσουν τὸ φρούριον τοῦ Νεοκάστρου, τὴν νῆσον καὶ τοὺς Παλαιοαβαρίνους, κατόπιν δὲ ἐβγῆκαν ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ ἐπολιόρκησαν τὰ μέρη ταῦτα καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν ἀπόβασιν καὶ εἰς τὴν νῆσον κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν μέρος αὐτῆς τὸ ἀντικρὺ τοῦ Νεοκάστρου. Εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν ἦτο ὁ τότε ὑπουργὸς τοῦ πολέμου Ἀναγνωσταρᾶς Παπαγεωργίου μὲ τοὺς χερσαίους στρατιώτας του Πελοποννησίους, οἵτινες ἦσαν περὶ τοὺς χιλίους· εἶχε δὲ καὶ ἄλλους ἀπὸ διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ πολλοὺς Μανιάτας μὲ τὸν γαμβρόν του Γιαννέαν Καπετανάκην. Ἦσαν δὲ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ὑπουργοῦ καὶ ἄλλοι καπεταναῖοι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἀπὸ τὰ ἔξω αὐτῆς χωρία, ὡς ὁ Κολιὸς Μπακόπουλος ἀπὸ τοῦ Δάρα ἔχων ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν στρατιώτας. Πρὸς τούτοις δὲ ἐπάνω εἰς τὴν Σφακτηρίαν ἦσαν καὶ ναῦται ἀπὸ τὰς ἄλλας νήσους, καὶ στρατιῶται Ὑδραῖοι ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους, οἵτινες ἀπετέλουν καὶ αὐτοὶ μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Γ. Κουντουργιώτη, καὶ ἐδιοικοῦντο ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιον Τσαμαδόν. Μαζὺ μὲ αὐτοὺς ἦτο καὶ ὁ Ἀ. Μαυροκορδάτος, ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὅστις κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ἠκολούθει τὸν Κουντουργιώτην, ὡς σύμβουλος καὶ γραμματεὺς ἰδιαίτερος αὐτοῦ. Οὗτοι μὲ τοὺς ναύτας καὶ στρατιώτας Ὑδραίους, ἀποβιβασθέντες ἀπὸ τὰ πλοῖα κατεσκεύασαν κοντὰ εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος ἕνα προμαχῶνα δυνατόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτοποθέτησαν

καὶ πυροβόλα βλέποντα εἰς τὸ στόμα τοῦ λιμένος· εἶχαν δὲ ἐκεῖ καὶ πολλὰ πλοιάρια πυρπολικὰ (μπουρλότα), καὶ ἐπερίμεναν τοὺς Τούρκους νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὸ πέλαγος διὰ νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸν λιμένα. Ἀλλ' αὐτοί, ὡς εἴρηται, νικήσαντες τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, καὶ καταδιώξαντες αὐτόν, ἐβγῆκαν ἕως δύο χιλιάδες εἰς τὴν Σφακτηρίαν. Τότε ἀμέσως ἐστάλη ὁ Δ. Τσώχρης ἀπὸ τὸ Νεόκαστρον, μὲ ἑκατὸν στρατιώτας πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων τῶν εὑρισκομένων ἐπάνω εἰς τὴν νῆσον. Ἐκεῖ αὐτὸς ηὗρε τὸν Ἀναγνωσταρᾶν, τὸν Ἀναστάσιον Τσαμαδόν, τὸν Μαυροκορδάτον, τὸν Κωνσταντῖνον Ζαφειρόπουλον ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρον, καὶ ἄλλους· ἀλλ' ἰδὼν τὴν νῆσον σχεδὸν κυριευμένην ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἀκόμη ἐπολεμοῦσαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, δὲν ἐστάθη διόλου νὰ πολεμήσῃ, ἀλλ' ἐτράβηξε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸν πόρον, καὶ μὲ μίαν βάρκαν μικράν, ἐπέρασε τὸ στενόν, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὴν Σφακτηρίαν ἀπὸ τοὺς Παλαιοβαρίνους. Ἕνα δὲ μέρος στρατιωτῶν ὡς πεντήκοντα, ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀποβιβασθέντας εἰς τὴν νῆσον ἔπιασεν ἕνα ἐρημοκλησάκιον, κείμενον κατὰ τὸ μέρος τῆς Γιάλοβας, καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν ἄκραν εἶχαν καὶ πολλὰ πολεμοφόδια, καὶ ἀφοῦ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπολέμησαν, καὶ δὲν εἶχαν καμμίαν ἐλπίδα σωτηρίας, ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὰ πολεμοφόδια καὶ ἀναποδογυρίσθησαν ὅλοι ἀνατιναχθέντες εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἐχάθησαν ἐπίσης καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ὥρμησαν νὰ τοὺς κυριεύσουν ἐξ ἐφόδου. Πρὶν ὅμως τούτων ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἐπληγώθη κατὰ τὴν γενομένην ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔφοδον, ὡς ἑξῆς· ἡ νῆσος ἔχει μίαν σπηλιάν, καὶ πλησίον αὐτῆς κατὰ τὸ ὄπισθεν μέρος εὑρίσκετο ἐμποδίζων τοὺς Τούρκους νὰ κάμουν κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο

απόβασιν, ότε σφαῖρα κανονίου, ἡ ὁποία ἐρρίφθη ἀπὸ τὰ πλοῖα τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸ πόδι, τὸ ὁποῖον ἐσύντριψεν ἐπάνω εἰς τὸν γύρον. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο γέρων, σωματώδης καὶ βαρύς, καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ συρθῇ κοντὰ εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ἐζήτησε βοήθειαν παρὰ τούτων, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ τοῦ δώσουν· μάλιστα ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἐφώναξεν ὀνομαστὶ τοὺς καπεταναίους τῶν Δαραίων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὀλίγον ξέμακρα νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειάν του, οἵτινες ἐπῆγαν, ἀλλὰ διὰ τὸ βάρος δὲν ἐσείετο καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπρόφθασαν νὰ τὸν πάρουν, διότι εἶχαν πλησιάσει οἱ Ἄραβες, καὶ ἄφησαν καὶ αὐτόν, καὶ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἔφερεν εἰς τὴν ζώνην του· μόνον ὁ Χρισταρᾶς Παπακωστόπουλος ἐκ τοῦ χωρίου Δάρα κατώρθωσε καὶ ἐπῆρε τὸ σιλάχι του μὲ τὰ δύο πιστόλια, καὶ ἕνας ἄλλος Ἕλλην ἅρπαξε τὸ σπαθί του. Αὐτὸς δὲ ἔμεινεν ἐκεῖ ὅπου ἐπληγώθη, καὶ ἐλθόντες ἔπειτα οἱ τακτικοὶ Τοῦρκοι στρατιῶται ηὗραν αὐτὸν τὸν ἐλόγχισαν καὶ ἔπειτα ἔκοψαν τὴν κεφαλήν του· οἱ Ἕλληνες ἔβλεπαν μακρόθεν τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐλιάνιζαν, καὶ οἱ ὁποῖοι φαίνεται, ὅτι ἐγνώρισαν αὐτὸν ὡς σημαντικὸν ἄνθρωπον. Μετὰ ταῦτα ἡ νῆσος ἐπλημμύρησεν ἀπὸ Ἄραβας· οἱ δὲ νησιῶται καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπάνω εἰς τὴν νῆσον, ὅσοι ἐδυνήθησαν καὶ ηὗραν βάρκαις ἐμβῆκαν εἰς αὐτὰς καὶ ἐπέρασαν εἰς τὸ Νεόκαστρον. Ἄλλοι δὲ ὀλίγοι ἐμβῆκαν εἰς ἕνα πλοῖον Ἑλληνικόν, τὸ ὁποῖον ἔτυχεν ἐκεῖ, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Μαυροκορδάτος κατέφυγε. Τὸ δὲ πλοῖον αὐτὸ ἔβαλε καπνοὺς πολλούς, οἱ ὁποῖοι ἐπύκνωσαν τὴν θάλασσαν, καὶ τοῦτο ἐπίτηδες μετεχειρίσθησαν ὡς στρατήγημα πρὸς σωτηρίαν των, διότι τὸ πλοῖον ἐσκεπάσθη ὅλον ἀπὸ τὸν καπνόν

καὶ δὲν ἐφαίνετο, καὶ τοιουτοτρόπως φεῦγον καὶ πολεμοῦν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ διέσχισε τὸν Τουρκικὸν στόλον καὶ ὡς ἐκ θαύματος κατώρθωσε νὰ σωθῇ. Εἰς τοῦτον τὸν κίνδυνον λέγεται, ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος πολλὴν γενναιότητα ἔδειξεν, διότι ὄρθιος στεκόμενος καὶ ἐνθαρρύνων τοὺς ναύτας καὶ τοὺς στρατιώτας τοῦ πλοίου, ἐκράτει εἰς τὸ χέρι τὴν θρυαλίδα (μίκια) διὰ νὰ βάλῃ φωτιὰ εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος καὶ νὰ ἀνατινάξῃ τὸ πλοῖον εἰς τὸν ἀέρα ἂν ἐκινδύνευον νὰ πέσουν αἰχμάλωτοι. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Ζαφειρόπουλος κατέφυγεν εἰς τὸ Νεόκαστρον.

Οἱ δὲ ἀπομείναντες Ἕλληνες στρατιῶται ἐπάνω εἰς τὸ νησίον, φεύγοντες ἐπῆγαν πολεμοῦντες εἰς τὸν πόρον διὰ νὰ σωθοῦν. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν παλαιὰ λιθόκτιστος γέφυρα, ἥτις τώρα εἶναι σκεπασμένη ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀπὸ τὰ νερά· εἰς δὲ τὸ μέσον εἶναι κομμένη καὶ ἔχει ρεῦμα, τοῦ ὁποίου τὸ βάθος εἶναι ὑπὲρ τὰ δύο μέτρα, διὰ τοῦ ὁποίου συνεκοινώνουν τὰ νερὰ καὶ ἐπέρνων ἀπὸ τὸ Παλαιόκαστρον εἰς τὸ νησίον. Διὰ τούτου τοῦ πόρου οἱ Ἕλληνες οἱ κολυμβῶντες ἐπέρασαν, οἱ δὲ μὴ γνωρίζοντες νὰ κολυμβῶσιν ἐπνίγησαν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἰδόντες τοὺς Ἕλληνας φεύγοντας πρὸς τὸν πόρον, καταδιώκοντες καὶ τουφεκίζοντες, ἐπλησίασαν αὐτοὺς καὶ ἐπροσπάθουν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν διὰ νὰ μὴ ἔμβουν εἰς τὸ στενόν· ἀλλ' ἄλλοι Ἕλληνες ἀπὸ τὸ ἀντικρὺ μέρος τοῦ Παλαιοκάστρου, τοὺς ἐτουφέκισαν καὶ τοὺς ἐμάκρυναν ἐκεῖθεν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὕτως ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἕλληνες ἐπέρασαν. Ταὐτοχρόνως δὲ ἄλλοι Τοῦρκοι, ἐλθόντες ἀπὸ τὴν Γιάλοβαν ἠθέλησαν νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ ἔμβουν εἰς τὸ Φρούριον, ἀλλὰ καὶ τοὺς Τούρκοος τούτους

ἄλλοι πάλιν Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν προηγουμένως ἐκεῖ τοποθετημένοι, καὶ ἰδίως ἕνας Κρητικὸς Γεώργιος Καρζόνας ὀνομαζόμενος, αὐτὸς πρῶτος τότε ἀνδραγάθησε, διότι κατέβη κάτω, ἔπιασε τὸν δρόμον, ἐτουφέκισε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ ὀπισθοδρομήσουν. Μετὰ τοῦτον ἐπῆγαν ἐκεῖ καὶ ὁ Κολιὸς Μπακόπουλος, καὶ ὁ Γεώργιος Ῥεβελιώτης, ὅστις καὶ ἐπληγώθη εἰς τὸν βραχίονα, καὶ κατόπιν αὐτῶν ὁ Χρῖστος Παπακωστόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ἕλληνες, καὶ οὕτω ὅλοι ὁμοῦ ἀπέκρουσαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐμπόδισαν νὰ ἔμβουν εἰς τὸ Παλαιόκαστρον.

Τοιουτοτρόπως δέ, ἀφοῦ οἱ ἀπομείναντες Ἕλληνες ἔφυγαν, ἡ νῆσος Σφακτηρία ὅλη ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ δὲ Ἕλληνες, ὅσοι ἐσώθησαν καὶ ἐπέρασαν εἰς τοὺς Παλαιοαβαρίνους, ὡς εἴπαμεν, ἐπολιορκήθησαν ἐκεῖ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, διότι πλοῖα πολέμια ἐμβῆκαν εἰς τὸν λιμένα, καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Παλαιοκάστρου ἢ Ἀβαρίνου δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ συγκοινωνοῦν μὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ Νεόκαστρον. Ἐντὸς τοῦ Παλαιοκάστρου εἶχαν καταφύγει περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδες Ἕλληνες, χωρὶς νὰ ἔχουν τροφάς. Τὴν δὲ εἰκοστὴν τετάρτην τοῦ ἰδίου μηνὸς καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, τὰ Τουρκικὰ πλοῖα ἐπλησίασαν καὶ ἔβγαλαν τὰς λέμβους ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης μετὰ στρατιωτῶν διὰ νὰ κάμουν ἀπόβασιν εἰς τὸ Παλαιόκαστρον, ἦλθαν καὶ κατὰ ξηρὰν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Γιάλοβας καὶ τὸ Πετροχῶρι, ἐκύκλωσαν τὸ φρούριον καὶ ἄνοιξαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὸν πόλεμον. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες μαχόμενοι καὶ αὐτοὶ ἐμπόδισαν, τοὺς μὲν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐρχομένους Τούρκους νὰ ἔβγουν ἔξω εἰς τὴν ξη-

ράν, τοὺς δὲ ἀπὸ τῆς γῆς νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ Παλαιόκαστρον. Ἡ δὲ μάχη ἐξακολούθησεν ἕως τὸ βράδυ. Ὁ δὲ Σωτηράκης Βάρβογλης κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς μάχης ταύτης ἔδειξε καὶ αὐτὸς ἀμίμητον παληκαριάν, διότι ἐνῷ αἱ σφαῖραι τῶν πυροβόλων καὶ τῶν τουφεκίων πανταχόθεν ἐσφύριζαν ὡσὰν ἀγριομέλισσαι, αὐτὸς ἀνέβη ἐπάνω εἰς μίαν πέτραν καὶ κρατῶν τὸ σπαθί του γυμνὸν ἐξεφώνησε λόγον ἐνθουσιαστικὸν εἰς τοὺς μαχομένους Ἕλληνας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς νὰ μὴ τουφεκίζουν ἀπὸ μακρὰν τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ ἔβγουν ἔξω εἰς τὴν στερεάν, καὶ τότε νὰ τοὺς σκοτώνουν διὰ νὰ μείνουν καὶ τὰ λάφυρα. Οἱ Ἕλληνες ἐνθουσιάσθησαν ὅταν ἄκουσαν τὰ λόγια τοῦ Βάρβογλη, ὁ ὁποῖος τελευταῖον τοὺς εἶπεν ὅτι· «σήμερον ἐγεννήθημεν καὶ σήμερον ἂς ἀποθάνωμεν, καὶ ὅτι ἡ πατρίς μας ἀπὸ ἡμᾶς περιμένει τὴν ἐλευθερίαν της». Οἱ εὑρεθέντες ἐκεῖ καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται ἀπόρησαν διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀνδρίαν τοῦ Βάρβογλη. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἐσκοτώθησαν εἰς τὰς λέμβους ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίους Τοῦρκοι, καὶ οὕτω δὲν ἐδυνήθησαν νὰ κάμουν τὴν μελετηθεῖσαν ἔφοδον εἰς τὸ Παλαιόκαστρον. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα, καὶ τοῦτο διότι εἶχαν ὀχυρώματα καὶ ἐκρύπτοντο, καὶ ὅλοι οὗτοι ἐσκοτώθησαν ἀπὸ τὰ κανόνια τῶν πλοίων, διότι αἱ σφαῖραι κτυποῦσαι τῆς πέτραις ἐσύντριβαν αὐτάς, καὶ αὗται αἱ σφαῖραι ἐθραύοντο καὶ τὰ κομμάτια τούτων ἐσκότωναν τοὺς Ἕλληνας. Οἱ δὲ εἰς τὰς λέμβους Τοῦρκοι βιαζόμενοι νὰ ἔβγουν εἰς τὴν ξηράν, καὶ ταραττόμενοι ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἀπετύγχαναν εἰς τὴν σκόπευσιν καὶ τὰ βόλια τῶν τουφεκίων των

ἐπερνοῦσαν ὑψηλὰ εἰς τὸν ἀέρα καὶ δὲν ἔβλαπταν τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ δὲ μάχη ἐξηκολούθησε καὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα ἀπὸ τὴν νῆσον Σφακτηρίαν καὶ ἀπὸ τὴν Γιάλοβαν, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπολέμουν πανταχόθεν τοὺς Ἕλληνας, τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὸ Παλαιόκαστρον ὑπὸ τὴν λάμψιν τῶν πυροβόλων τῶν πλοίων καὶ τῶν τουφεκίων τῶν στρατιωτῶν, καὶ οὕτω μαχόμενοι δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐσκοτώθησαν κατὰ τύχην καὶ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες πολλοί. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ Ἰμβραὴμ ἔστειλεν ὅλον του τὸ στράτευμα εἰς τὴν Γιάλοβαν καὶ τὸ Πετροχῶρι καὶ πέρα ἀκόμη. Τὸ δὲ ἱππικόν του ἐξαπλώθη μακρὰν κατὰ τὴν παραλίαν τῶν Φιλιατρῶν, διότι εἶχαν ὑποψίαν μήπως ἔξωθεν ἔλθουν δυνάμεις ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πρὸς βοήθειαν τῶν πολεμούντων καὶ τοὺς πάρουν τῆς πλάταις, καὶ ἀνοίξουν δρόμον διὰ νὰ φύγουν οἱ κλεισμένοι Ἕλληνες. Τοιουτοτρόπως οἱ Τοῦρκοι ἀπέκλεισαν τὸ Παλαιόκαστρον, καὶ οἱ ἐντὸς αὐτοῦ πολιορκούμενοι ἔμειναν τρεῖς ἡμέρας χωρὶς ψωμὶ καὶ χωρὶς νερόν, ἐκτὸς ὀλίγης τροφῆς, ἥτις εὑρέθη εἰς τὰ σακκίδια τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἕνας τὸν ἄλλον ἐδανείζοντο καὶ μόλις ἐσυντηροῦντο. Ἐν τούτοις ἀκροβολισμοὶ ἐγίνοντο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μεταξὺ τῶν πολιορκούντων καὶ τῶν πολιορκουμένων. Εἰς δὲ τὰς εἰκοσιεπτὰ Ἀπριλίου τὸ βράδυ, ὅταν πλέον ἄρχισε νὰ νυκτώνῃ ἐσυνάχθησαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τῶν Ἑλλήνων εἰς συμβούλιον καὶ εἶπαν ἀναμεταξύ των, ὅτι, ὡς ἔβλεπαν τὰ πράγματα δὲν εἶχαν καμμίαν ἐλπίδα, οὔτε ἀπὸ τὴν θάλασσαν νὰ ἔλθουν τὰ πλοῖά των νὰ τοὺς πάρουν, ἢ νὰ τοὺς φέρουν τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, οὔτε ἀπὸ τὴν στερεὰν νὰ ἔλθουν Ἕλληνες νὰ πάρουν τῆς πλά-

ταις τῶν Τούρκων πολεμοῦντες αὐτοὶ ἀπ' ἔξω καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ μέσα, ν' ἀνοίξουν δρόμον καὶ νὰ τοὺς σώσουν. Τοιουτοτρόπως δὲ ὁ καθένας ἔλεγε τὴν γνώμην του, καὶ τέλος ὅλοι ἐσυμφώνησαν εἰς τοῦτο. Νὰ στείλουν ἕνα ἄνθρωπον νησιώτην, γνωρίζοντα νὰ κολυμβᾷ εἰς τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης, νὰ περάσῃ κολυμβῶν τὸ στενὸν κατὰ τὸ μέρος τῶν Φιλιατρῶν, ὁπόθεν οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδύναντο νὰ τὸν ἴδουν, καὶ ἀφοῦ περάσῃ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κεφαλάρι ἢ καὶ ἀλλοῦ, ὅπου ἦσαν τοποθετημένα τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, νὰ δώσῃ τὴν εἴδησιν, τοῦ κινδύνου των, καὶ κατὰ τὴν τρίτην ὥραν τῆς ἑπομένης νυκτὸς νὰ ἔλθουν ἐκεῖ νὰ κτυπήσουν ὄπισθεν τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ Πετροχῶρι καὶ τὴν Γιάλοβαν, νὰ ἀνοίξουν ἐκεῖθεν τὸν πόλεμον, οἱ Τοῦρκοι νὰ δώσουν ἐκεῖ τὴν προσοχήν των, καὶ οἱ πολιορκούμενοι ταὐτοχρόνως νὰ κάμουν τὸ αὐτὸ κτυποῦντες ἀπὸ μέσα τοὺς Τούρκους, καὶ οὕτω νὰ ἐξέλθωσι τὴν νύκτα ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ νὰ σωθῶσιν. Ἀλλ' εἰς τὴν γνώμην ταύτην τῶν ἄλλων, ἦτο ἐναντίος ὁ Κολιὸς Μπακόποολος. Αὐτὸς εἶπεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἢ θὰ ὑπάγῃ, ἢ δὲν θὰ ὑπάγῃ· ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπάγῃ, μὴ περιμένετε ἀπὸ τοὺς ἔξω τίποτε. Ἐγώ, εἶπεν, εἶμαι τῆς γνώμης ἀπόψε, καὶ τώρα εὐθὺς μάλιστα νὰ πέσωμεν ἐπάνω των ἔξαφνα, νὰ τοὺς σκορπίσωμεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, πρὶν οἱ στρατιῶταί μας ἀποκάμουν χωρὶς τροφήν, καὶ νὰ περιμένουν χωρὶς νὰ ἔχουν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἔλθουν ἀπ' ἔξω ἄλλοι εἰς βοήθειαν, καὶ ἂν δὲν ἔλθουν τότε θὰ δειλιάσουν περισσότερον. Ἡ δὲ νύκτα εἶναι μικρή, καὶ ἅμα πάρῃ ἡ ἡμέρα, οἱ καββαλαραῖοι θὰ μᾶς πιάσουν ὅλους. Ἀλλὰ τὸ συμβούλιον δὲν ἐδέχθη τὴν γνώμην του. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως εὑρέθη καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς τὰ παραγγελθέντα ὑπὸ

τῶν πολιορχουμένων, καὶ οἱ Ἕλληνες ἦλθαν ἀπὸ τῆς Χώραις καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη ταὐτοχρόνως καὶ ἐγκαίρως τὴν τρίτην ὥραν τῆς νυκτός, ἀλλ' ἐστάθησαν μακρὰν ἕως δύο ὥρας, καὶ ἐκεῖθεν ἐτουφέκισαν ἀπ' ἔξω, καὶ ἀμέσως καὶ οἱ ἀπὸ μέσα ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὸ Παλαιόκαστρον νὰ περάσουν εἰς τὴν στερεάν, καὶ ἔρριψαν καὶ μίαν μπαταργιὰν τουφέκια, καὶ οὕτω εἰσακούσθησαν μὲ τοὺς ἔξω διὰ τοῦ ὀλίγου τούτου κρότου, τοῦ ὁποίου ἡ λάμψις ἐφάνη καλλίτερα, παρὰ ἡ βοή. Ἀλλὰ ὁ βρόντος τῶν τουφεκίων ἐξύπνησε τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἀμέσως ἐνόησαν, ὅτι οἱ κλεισμένοι μελετοῦν νὰ φύγουν, ἔδωκαν τὴν προσοχήν των εἰς τοῦτο καὶ ἑτοιμάσθησαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Οὕτω λοιπὸν ὁ Ἰμβραὴμ ἔστειλε τὴν καββαλαρίαν του ἔξω καὶ μακρὰν νὰ χαρτερέσουν τοὺς ἀπ' ἔξω ἐρχομένους Ἕλληνας. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι ἐξελθόντες τοῦ φρουρίου ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ οὕτω ἀνακατώθησαν καὶ ἔγειναν ἕνα Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι, καὶ ὅστις ἐδύνατο ἐσκότωνε τὸν ἄλλον. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐφρόντισαν καὶ ἄναψαν φωτιαῖς τεχνηταῖς (γιαγλὶ πατσαβοῦραις), εἰς τὸ μέσον τοῦ περάματος, καὶ ἔπειτα ἐτραβήχθησαν ἀπὸ τὸ φῶς μακρὰν καὶ οὕτω ἔβλεπαν τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο νὰ περάσουν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τοὺς ἐκτυποῦσαν εἰς τὰ γιερά. Τὸ Παλαιόκαστρον εἶναι σχεδὸν ὡσὰν νησίον, καὶ χωρίζεται, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, ἀπὸ τὴν Σφακτηρίαν. Ἔχει δὲ καὶ ἕνα δρόμον στενόν, διὰ τοῦ ὁποίου συγκοινωνεῖ μὲ τὴν στερεάν, καὶ τὸ μὲν ἕνα μέρος ἀρκτικῶς εἶναι θάλασσα, τὸ δὲ πρὸς ἀνατολὰς καὶ μεσημβρίαν κατὰ τὴν Γιάλοβαν, εἶναι λιμνῶδες καὶ ἔχει λάσπην ἐκεῖ, ὅπου τὰ νερὰ εἶναι ὀλίγα. Εἰς τοῦτο δὲ τὸ μέρος οἱ Τοῦρκοι εἶχαν προηγουμένως ἀνοίξει χανδάκια, καὶ ὅσοι τῶν

Ἑλλήνων δὲν ἐγνώριζαν τὸν τόπον, πορευόμενοι ἐλοξοδρόμησαν καὶ ἔπεσαν εἰς τὴν λίμνην ταύτην τῆς Γιάλοβας, καὶ οἱ μὲν ἐπνίγησαν, οἱ δὲ ἐκόλλησαν εἰς τὴν λάσπην, καὶ ἄλλοι ἐπιάσθησαν ζωντανοί, ὡς καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ καπεταναῖοι, ἐκτὸς τοῦ Κολιοῦ Μπακοπούλου, καὶ ἄλλων, οἵτινες ηὗραν τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον καὶ ἐβγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὴν λίμνην. Οὗτοι δὲ ἦσαν περὶ τοὺς τριακοσίους καὶ μεταξὺ τούτων καὶ ὁ Γεώργιος Ῥεβελιώτης, ἂν καὶ ἦτο πληγωμένος εἰς τὸν βραχίονα, οἱ δὲ ἄλλοι ὅλοι ἐχάθησαν πνιγέντες, ἐκτὸς μόνον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπροχώρησαν, ἀλλ' ἐγύρισαν ὀπίσω, διότι ἕνας Ἕλλην τότε ἐφώναξεν· «ὀπίσω, ὀπίσω ἀδέρφια, διότι μᾶς ἐσκότωσαν ὅλους!» Τοῦτο ἐδειλίασε τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω εἰς τὸ φρούριον, καὶ τὴν ἐπαύριον ὅλοι οὗτοι οἱ μείναντες ἐμετρήθησαν καὶ εὑρέθησαν χίλιοι πεντακόσιοι εἴκοσι πέντε. Δι' ὅλης δὲ τῆς νυκτὸς αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐγύρισαν ὀπίσω ἐπολέμουν τοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς ἐμπόδισαν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ φρούριον. Ἀφοῦ δὲ πλέον ἐξημέρωσε, τότε ἀπὸ τὰς ἐπάλξεις εἶδαν θέαμα ἐλεεινόν. Ἡ λίμνη ἦτο γεμάτη ἀπὸ πτώματα Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Πολλοὶ δὲ Ἕλληνες ζῶντες πεζοὶ καὶ καβαλαραῖοι εἶχαν κολλήσει εἰς τὸν πηλὸν τῆς λίμνης. Μεταξὺ δὲ τούτων ὁ Γεώργιος Μπηλίδας ἐμάχετο ἐκεῖ εἰς τὴν λάσπην, ὅπου ἦτο κολλημένος· ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι τοῦ εἶπαν νὰ ῥίψῃ τὰ ὅπλα του, αὐτὸς ἐκατέβασεν αὐτὰ προσποιηθείς, ὅτι θέλει νὰ παραδοθῇ, καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑποθέσαντες τοῦτο ὡς ἀληθινόν, ἔτρεξαν συνεριζόμενοι ποῖος πρῶτος νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ καὶ τὸν γυμνώσῃ, ἀφοῦ δὲ ἐπλησίασαν, τότε ὁ Μπηλίδας ἐπιστόλισεν ἐναντίον των μὲ τὰ δύο του χέρια καὶ

ἐσκότωσε δύο ἐξ αὐτῶν, ὅτε οἱ ἄλλοι τὸν ἐτουφέκισαν μακρόθεν καὶ τὸν ἐφόνευσαν.

Οὗτος ὁ Γεώρ. Μπηλίδας καταγόμενος ἀπὸ τὴν Δημιτσάναν παιδιόθεν ἐπῆγεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐκεῖ ἐσχετίσθη μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μάλιστα μὲ τὸν Ἀντούσαγαν Τράσταν ἐγνωσμένον καὶ ἐπίσημον διὰ τῆς παληκαριαῖς του. Ὁ Μπηλίδας καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐφόρει ὅπλα, ἔγεινεν ὡσὰν Τοῦρκος, ἔκαμνε καὶ αὐτὸς παληκαριαῖς ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ εἶχε τὸ χωρίον Περθόρι ὡς καταφύγιον. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ὑποψίαν εἰς αὐτὸν διὰ τὰς σχέσεις του πρὸς τοὺς Τούρκους· ἀλλ' οὗτος ἐννόησεν αὐτούς, ὅτι κἄτι ἐψιθύριζαν περὶ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅτι ἐπροφυλάττοντο ἀπὸ αὐτὸν καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ μάθῃ τίποτε παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ φίλοι του Τοῦρκοι ἐξηγοῦντο εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰς ὑπονοίας των, τὰς ὁποίας εἶχαν κατὰ τῶν ῥαγιάδων. Ὁ δὲ Μπηλίδας ἐφρόντισε φυλακτὰ καὶ τοὺς ἔπιασε συνερχομένους εἰς ἀπόκεντρα μέρη καὶ εἰς σπίτια τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ δίδουν ὑποψίαν εἰς τοὺς Τούρκους, καθὼς ἦτο τὸ σπίτι τοῦ Δημ. Σταμέλου, ὅστις ἦτο φίλος στενὸς τοῦ δευτέρου Κεχαγιά, Τούρκου ἐπισήμου, ὑπαγομένου εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν ἀγάδων. Ὁ Σταμέλος ἦτο κατηχημένος εἰς τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας· αὐτὸν δὲ καὶ τὸν Τσοχαντάρην ἐκ Βυτίνης ἐπρωτοσκότωσαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν ἐκστρατείαν των κατὰ τῆς Πιάνας καὶ τῆς Ἁλωνίσταινας, γενομένην κατὰ τὴν 5 Ἀπριλίου 1821, ὡς ἀνωτέρω ἐδιηγήθημεν. Ὁ δὲ Μπηλίδας ἁρματωθείς, ἐπῆγεν εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν ἑταιριστῶν Τριπολιτσιωτῶν, οἱ ὁποῖοι, καθὼς τὸν εἶδαν, τὰ ἔχασαν. Αὐτὸς δὲ τότε τοὺς ἐφοβέρισεν καὶ τοὺς

εἶπεν, ὅτι θὰ τοὺς προδώσῃ ἂν δὲν τοῦ εἴπουν τί προπαρασκευάζουν, διότι καὶ αὐτὸς εἶναι Χριστιανὸς καὶ Ἕλλην, καὶ ὅτι δὲν ὑποφέρει νὰ τὸν θεωροῦν ὡς Τοῦρκον καταφρονεμένον. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἑταιρίας νὰ τὸν σκοτώσουν προτοῦ προφθάσῃ καὶ τοὺς προδώσῃ. Ὁ δὲ Ἀρβάλης, ὅστις ἦτο ἀνώτερος, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Εὐγένιος Σταυρόπουλος, αὐτοὶ οἱ δύο ἐπῆραν τὴν ὑπόθεσιν ἐπάνω των μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ἢ νὰ τὸν κατηχήσουν ἢ νὰ τὸν σκοτώσουν. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτοὶ τὸν ἐκατήχησαν, ἔκτοτε ἔγεινε τόσον ζηλωτὴς καὶ χρήσιμος, ὥστε ἔμβαινεν εἰς ὅλα τὰ μυστήρια τῶν Τούρκων καὶ δι' αὐτοῦ ἐμάνθαναν τὰ πάντα καὶ ὡδηγοῦντο οἱ Ἕλληνες. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Μπηλίδα.

Ἐκεῖ δὲ εἰς τὴν λίμνην ἔπεσαν αἰχμάλωτοι ὁ ἐπίσκοπος Μοθώνης, ὁ Χατσῆ Χρῆστος, ὁ Σωτηράκης Γ. Βάρβογλης, ὁ Ἀναγνώστης Κανελλόπουλος καὶ ἄλλοι. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἰμβραὴμ διέταξε νὰ πολιορκήσουν στενὰ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ Παλαιόκαστρον καὶ νὰ τοὺς κυριεύσουν ἐξ ἐφόδου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν πλέον πολεμεφόδια ἐκτύπουν ἄνωθεν τοὺς Τούρκους μὲ τῆς πέτραις, καὶ ἀναστόμωσαν τὴν ἔφοδον αὐτῶν. Οἱ πολιορκούμενοι κατήγοντο ἀπὸ διαφόρους τόπους, καὶ μάλιστα οἱ περισσότεροι ἦσαν Κρῆτες, Χῖοι, Ἀνατολῖται καὶ Βούλγαροι ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Χατσῆ Χρήστου. Αὐτοὶ ὅλοι ἦσαν μαζώματα, καὶ δὲν εἶχαν ἄλλην πατρίδα, παρὰ τὸν μισθόν, τὸν ὁποῖον ἐλάμβαναν. Ἄρχισαν δὲ νὰ συνομιλοῦν μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγνωρίσθησαν μεταξύ των, ὅτι ἦσαν καὶ συντοπῖται μὲ αὐτούς. Ἦσαν δὲ καὶ χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἀκολούθουν τὸν Ἰμβραὴμ πασᾶ ὡς μισθωτοί· καὶ συγγενεῖς προσέτι οἱ μετὰ τῶν Τούρ-

κων καὶ τῶν Ἑλλήνων χριστιανοὶ λεγόμενοι εὑρέθησαν. Οὕτως ἐγνωρίσθησαν ἀναμεταξύ των ὡς συμπατριῶται καὶ συγγενεῖς, καὶ οἱ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὄντες παρεκινήθησαν ἀπὸ τοὺς μετὰ τῶν Τούρκων ἐλθόντας νὰ προσκυνήσουν εἰς τὸν Ἰμβραήμ, ὑποσχόμενοι πρὸς αὐτούς, ὅτι κατόπιν θέλει τοὺς κατατάξει εἰς τὸν στρατόν του καὶ θέλει τοὺς δίδει καὶ μισθόν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν οὗτοι πεισθέντες ἀφῆκαν τοὺς ἐντοπίους Ἕλληνας καὶ συντρόφους των, ἔφυγαν καὶ χωρὶς συνθήκης παρεδόθησαν. Μάλιστα δὲ αὐτοὶ εἶχαν μείνει καὶ ἔξω τοῦ φρουρίου καὶ δὲν ἐπολέμησαν διόλου τοὺς Τούρκους. Ἀφοῦ δὲ παρεδόθησαν ἐμαρτύρησαν καὶ ἐβεβαίωσαν τοὺς Τούρκους, ὅτι οἱ ἐντὸς τοῦ φρουρίου κλεισθέντες καὶ ἀπομείναντες Ἕλληνες δὲν εἶχαν οὔτε τροφάς, οὔτε πολεμεφόδια, καὶ τοῦτο μαθόντες οἱ Τοῦρκοι, ἔλεγαν εἰς τοὺς πολιορκουμένους, ὅτι ἂν δὲν παραδοθοῦν θὰ ψοφήσουν ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν. Οἱ δὲ Ἕλληνες διὰ νὰ τοὺς ἀπατήσουν καὶ νὰ δείξουν εἰς αὐτούς, ὅτι εἶχαν τροφάς, ἐπέταξαν ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριον πέντε, ἕξ γαλέτας. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἀφοῦ οἱ εἰρημένοι ξένοι ἐπροσκύνησαν, οἱ ἀπομείναντες ἐντὸς τοῦ φρουρίου Πελοποννήσιοι, καὶ ἀπομονωθέντες δὲν ἤθελαν νὰ προσκυνήσουν, λέγοντες, ὅτι καλλίτερον ἦτο νὰ σκοτωθοῦν μεταξύ των παρὰ νὰ πέσουν αἰχμάλωτοι καὶ νὰ ἀπαχθοῦν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀπελπισθέντες λοιπὸν ὡρκίζοντο μεταξύ των δύο δύο, καὶ οὕτως ἐφόνευεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ φονευθοῦν ἀμοιβαίως ἕως ἑνός. Τοῦτο δὲ ἰδόντες οἱ Δ. Τσώχρης, ὁ γαμβρὸς τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ Γιανναίας Καπετανάκης, ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοὶ καπεταναῖοι ἔπεσαν εἰς τὸ μέσον τῶν φονευομένων στρατιωτῶν, καὶ μὲ πολλοὺς λόγους παρακλητικούς,

τοὺς ἐμπόδισαν. Τοὺς ἔλεγαν δὲ διὰ τί νὰ σκοτωθοῦν μόνοι των καὶ νὰ κολασθοῦν· ὅτι πρέπει νὰ παύσουν τὸν μεταξύ των φόνον, καὶ ὅτι προτιμώτερον εἶναι νὰ πέσωσιν ὅλοι ὁμοῦ καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται ἐπάνω εἰς τοὺς Τούρκους, νὰ σκοτώσουν καὶ νὰ σκοτωθοῦν καὶ οὕτω ν' ἀνταλλάξουν τὸ αἷμά των· τέλος δέ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λυποῦνται διότι τοὺς ἄφησαν μόνους, καὶ ἔφυγαν οἱ σύντροφοί των οἱ Τουρκανάκατοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐφύλαξαν τὴν χριστιανοσύνην των. Τοιαῦτα τοὺς εἶπαν οἱ καπεταναῖοι, καὶ ἔπαυσαν τὸν φόνον. Ὁ δὲ Τσώκρης τότε, ὠφεληθεὶς ἀπὸ τὴν περίστασιν καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῶν στρατιωτῶν, γνωρίζων δὲ καὶ τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Ἰμβραήμ, νὰ ὁμιλήσῃ μετ' αὐτοῦ περὶ παραδόσεως, καὶ νὰ συμφωνήσῃ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ καὶ νὰ σώσῃ τὴν ζωήν των. Ἡ ἄδεια ἐδόθη, καὶ κατὰ πρῶτον ἐπῆγε μόνος καὶ ὡμίλησε μὲ τὸν Χουσεῒν γαμβρὸν τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ ἐπιστρέψας ὀπίσω εἶπεν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ὁ Πασᾶς παρεδέχθη νὰ παραδώσουν εἰς αὐτὸν τὰ ὅπλα, καὶ ὅσα χρήματα καὶ τιμαλφῆ πράγματα ἔχουν, καὶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἐλευθέρους νὰ φύγουν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἔδωκαν πίστιν εἰς τὰ λόγια τοῦ Τσώκρη, καὶ πάλιν τὸν ἔστειλαν μὲ ἄλλους μαζύ, καὶ τοῦ εἶπαν νὰ ὁρκισθῇ ὁ Πασᾶς εἰς τὸ κεφάλι τοῦ Σουλτάνου καὶ εἰς τὸ ἰδικόν του, καὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι κλήρα νὰ μὴν ἀποκτήσῃ ποτὲ ἂν παραβῇ τὸν ὅρκον του. Ἐπανελθὼν δὲ ὁ Τσώκρης εἶπεν εἰς τὸν Ἰμβραὴμ τὰ παραγγελθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἔστερξεν, ὑπεσχέθη καὶ ἔδωκε τὸν ὅρκον ὅπως οἱ Ἕλληνες τὸν διετύπωσαν. Ἀφοῦ δὲ ὁ Πασᾶς ὡρκίσθη ὁ Τσώκρης πλησιάσας τὸν διερμηνέα του, ὁ ὁποῖος ἦτο Χριστιανός, τὸν ἐρώτησε μυ-

στικῶς καὶ ἡσύχως νὰ τὸν βεβαιώσῃ ἂν ὁ Ἰμβραὴμ θὰ τηρήσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ τοὺς ὅρκους του· ὁ δὲ διερμηνεὺς ὡσαύτως τὸν διεβεβαίωσε μυστικῶς, ὅτι ὁ Πασᾶς δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ παραβῇ τὰ συμφωνηθέντα μετὰ τοῦ ὅρκου, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Τσώκρης ἐγύρισεν ὀπίσω εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ διηγήθη εἰς αὐτοὺς τὰ γενόμενα. Τότε οἱ Ἕλληνες εἶπαν μεταξύ των, ὅτι, ἐξερχόμενοι τοῦ φρουρίου, ἂν ἐννοήσουν καμμίαν ἐπιβουλὴν ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων νὰ πέσουν ὅλοι ὁμοῦ κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ, νὰ τὸν σκοτώσουν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα, καὶ νὰ σωθῶσιν ὅσοι δυνηθοῦν ἐξ αὐτῶν. Ὁ δὲ Τσώκρης ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐξέλθουν. Ἐξερχόμενοι δὲ τοῦ φρουρίου εἶχον μόνον τὰ πιστόλιά των εἰς ἐνέργειαν, τὰ δὲ τουφέκια των κατὰ τὰ συμφωνηθέντα, τὰ ἔφεραν κρεμασμένα ἀπὸ τὸν ὦμόν των ἀνάποδα, ἔχοντα τοὺς μὲν λύκους κατεβασμένους, τῆς πέτραις ἀφηρημέναις, καὶ τὴν μπαροῦτι τῆς γωνίας χυμένην. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶδαν κἀνὲν νόημα δόλιον καὶ ἀπατηλόν, ἐθάῤῥησαν καὶ οὕτως ἐπέρασαν ἄφοβα ἔμπροσθεν καὶ ὀλίγον μακρὰν τοῦ Πασᾶ, ὅστις ἦτο περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐπιτελείου του, ὄντας Εὐρωπαίους τοὺς πλείστους ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, καὶ ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας του καὶ ἔβλεπε διαβαίνοντας τοὺς Ἕλληνας. Εἶχε δὲ πρὸς τούτοις διατάξει δύο Τούρκους νὰ στέκωνται ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ νὰ κρατοῦν τὰ σπαθιά των γυμνὰ καὶ ὑψωμένα, καὶ κάτωθεν αὐτῶν νὰ περνῶσιν οἱ Ἕλληνες εἰς δεῖγμα ὑποταγῆς. Οἱ δὲ Ἕλληνες προτοῦ φθάσουν ἔμπροσθεν τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ ὅπου ἵσταντο οἱ δύο Τοῦρκοι οἱ κρατοῦντες τὰ ξίφη γυμνά, πρῶτον μὲν ἐγυμνώνοντο, ἄφιναν τὰ

ὅπλα των, τὰ χρήματα, καὶ ὅ,τι ἄλλο χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν πρᾶγμα εἶχεν ἕκαστος, καὶ ἔπειτα ἐπερνοῦσαν κάτωθεν τῶν ξιφῶν. Καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν πάροδον τῶν Ἑλλήνων, ὁ Τσώκρης ἔμενε πλησίον τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ συνωμίλει μὲ αὐτόν, ὅτε ὁ Πασᾶς τοῦ εἶπε· κάμνω αὐτὸ τὸ καλόν, καὶ χαρίζω τὴν ζωὴν εἰς ἐσὲ καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας σου· ἀλλὰ νὰ τοὺς εἴπῃς ἂν θέλουν νὰ μισθωθοῦν εἰς ἐμέ, διότι εἶναι παληκάρια, ἀλλὰ εἶναι ἄτακτοι, νὰ δίδω εἰς ἕκαστον μισθὸν κατὰ μῆνα τεσσαράκοντα μπαρμπούτια [1]. Ἀφοῦ δὲ κυριεύσωμεν τὴν Πελοπόννησον ὑπόσχομαι νὰ ἀφήσω ὅλους αὐτοὺς ἀσυδότους, ὡς καὶ τὰ σπίτια των, καὶ τὰ ἄλλα των πράγματα, ὅσοι δὲ φονευθοῦν εἰς τὰς μάχας καὶ ἀφήσουν γονεῖς, γυναῖκα καὶ τέκνα, περὶ τούτων θέλω φροντίσει ἐγώ, καὶ τὴν ὑπόσχεσίν μου ταύτην εἰπὲ πρὸς τοὺς στρατιώτας, διότι τοὺς θέλω νὰ τοὺς πάρω νὰ ὑπάγω ἐναντίον ἄλλου. Πολλοὶ δὲ τότε εἶπαν ὅτι αὐτὸς ὁ ἄλλος εἶναι ὁ Σουλτάνος· ὁ δὲ Τσώκρης ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ἰμβραήμ, ὅτι τώρα θὰ φύγωμεν νὰ ὑπάγωμεν νὰ εὕρωμεν τοὺς συγγενεῖς μας, καὶ νὰ ἴδωμεν πόσοι εἴμεθα ζωντανοὶ καὶ πόσοι ἐσκοτώθησαν εἰς τοὺς πολέμους, καὶ ἔπειτα ὅσοι θέλομεν ἐρχόμεθα. Ὁ δὲ Πασᾶς τότε τοῦ εἶπεν· ἂν θέλετε, ἔλθετε, εἰ δὲ καὶ θέλετε πόλεμον, πάλιν ἔλθετε νὰ μὲ πολεμήσετε, ὅπου ὅμως σᾶς πιάσω δὲν θέλω σᾶς κάμει ἄλλην χάριν. Πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Τσώκρην εἶπεν ὁ Πασᾶς, ὅτι θέλει νὰ τοῦ χαρίσῃ ἄλογον καλὸν νὰ ἱππεύῃ, αὐτὸς δὲ τοῦ εἶπεν, ὅτι τὸν εὐχαριστεῖ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι δὲν ἦτο κατάλληλος ὁ καιρὸς νὰ δεχθῇ τὴν δωρεάν, διότι οἱ

[1] Τὸ μπαρμποῦτι εἶναι νόμισμα χρυσοῦν ἀξίας ἑκατὸν λεπτῶν.

στικῶς καὶ ἡσύχως νὰ τὸν βεβαιώσῃ ἂν ὁ 'Ι...
τηρήσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ τοὺς ὅρκους τ...
ερμηνεὺς ὡσαύτως τὸν διεβεβαίωσε μυστικῶ...
σᾶς δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ παραβῇ τὰ συμφων...
τοῦ ὅρκου, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Τσώκρης ἐ...
εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ διηγήθη εἰς...
νόμενα. Τότε οἱ Ἕλληνες εἶπαν μεταξύ...
χόμενοι τοῦ φρουρίου, ἂν ἐννοήσουν κα...
ἐκ μέρους τῶν 'Αράβων νὰ πέσουν ἐπ...
'Ιμβραήμ, νὰ τὸν σκοτώσουν νὰ ἐλε...
τρίδα, καὶ νὰ σωθῶσιν ὅσοι δυνηθοῦν ...
κρης ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς στρατιώτ...
σαν νὰ ἐξέλθουν. 'Εξερχόμενοι δὲ το...
τὰ πιστόλιά των εἰς ἐνέργειαν, τὰ δὲ...
συμφωνηθέντα, τὰ ἔφεραν κρεμασ...
ἀνάποδα, ἔχοντα τοὺς μὲν λύκ...
πέτραις ἀφῃρημέναις, καὶ τὴν μ...
μένην. 'Επειδὴ δὲ δὲν εἶδαν κἀνέ...
τηλόν, ἐθάῤῥησαν καὶ οὕτως ἐπ...
καὶ ὀλίγον μακρὰν τοῦ Πασᾶ, ...
νος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς του...
Εὐρωπαίους τοὺς πλείστους ὡς...
ἀπὸ τοὺς σω... ...ύλακας του ...
τοὺς Ἕλλην... ...ε δὲ πρὸς το...
κους νὰ σ... ...ἀπὸ τὸ ἕνα
καὶ νὰ κ... ...σπαθιά των ...
κάτωθεν ... ...περνῶσιν ο...
ταγῆς ... ...ληνες πρ...
'Ιμβρ... ...του ἵστα...
τα... ...υνά, πρῶ...

ὅπλα των, τὰ [illegible] ἡ Διοίκησις. Τὰ δὲ
ροῦν πρᾶγμα [illegible] ἄλλα μαζώματα, ὅσα
τωθεν τῶν [illegible] τὸν ἐμφύλιον πόλεμον,
Ἑλλήνων. [illegible] λοπόννησον, ἀφοῦ πρό-
συνωμίλει με [illegible] τὴν παρέδωκαν εἰς τὸν
τὸ καλόν, [illegible]

[illegible] τε τὸ δάνειον εἰς μισθοὺς
[illegible] δὲν εἶχε πλέον χρήματα,
[illegible] τὸν ἐχθρόν, διὰ νὰ λάβῃ
[illegible] εἰς τὴν σύστασιν τακτικοῦ
[illegible] αλαιὸν τακτικὸν καὶ διώρισεν
[illegible] ναστιάρχην τὸν Γάλλον Φαβιέ-
[illegible] ως τακτικοῦ ὅσοι ἦσαν Ἕλλη-
[illegible] Φιλέλληνες, καὶ αὐτοὶ ἐζήτουν νὰ
[illegible] δὲ τοὺς τελευταίους, ἀποτυχόντες
[illegible] δυσαρεστηθέντες, ἀνεχώρησαν καὶ
[illegible] πτον.

[illegible] νόμενος ἀρχηγὸς καὶ λαβὼν τὰ μέσα
[illegible] ίας τῆς Διοικήσεως, πρῶτα μὲν ἐπρο-
[illegible] βγαλε καὶ στρατολόγους νὰ στρατο-
[illegible] επικρατοῦσαν τότε συνήθειαν καὶ τά-
[illegible] τῆς Εὐρώπης, καὶ ὄχι βέβαια κατὰ
[illegible], ἤτοι τὴν διὰ τῆς ψήφου στρα-
[illegible] καθόσον τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἀλλ'
[illegible] στρατολογίαν διὰ νὰ συστηθῇ ἀπὸ
[illegible] δήποτε ἀνθρώπους, καὶ ἂς μὴν ἦσαν
[illegible] Ἡ δὲ διοίκησις ἐδέχθη τότε καὶ
[illegible] έδια τῶν Φιλελλήνων περὶ τῆς
[illegible] ρατοῦ, οἵτινες ἐγνώριζαν μό-
[illegible] τὰς πατρίδας των, ἀλλὰ καὶ

στικῶς καὶ ἡσύχως νὰ τὸν βεβαιώσῃ ἂν ὁ Ἰμβραὴμ θὰ τηρήσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ τοὺς ὅρκους του· ὁ δὲ διερμηνεὺς ὡσαύτως τὸν διεβεβαίωσε μυστικῶς, ὅτι ὁ Πασᾶς δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ παραβῇ τὰ συμφωνηθέντα μετὰ τοῦ ὅρκου, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Τσώκρης ἐγύρισεν ὀπίσω εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ διηγήθη εἰς αὐτοὺς τὰ γενόμενα. Τότε οἱ Ἕλληνες εἶπαν μεταξύ των, ὅτι, ἐξερχόμενοι τοῦ φρουρίου, ἂν ἐννοήσουν καμμίαν ἐπιβουλὴν ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων νὰ πέσουν ὅλοι ὁμοῦ κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ, νὰ τὸν σκοτώσουν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα, καὶ νὰ σωθῶσιν ὅσοι δυνηθοῦν ἐξ αὐτῶν. Ὁ δὲ Τσώκρης ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐξέλθουν. Ἐξερχόμενοι δὲ τοῦ φρουρίου εἶχον μόνον τὰ πιστόλιά των εἰς ἐνέργειαν, τὰ δὲ τουφέκια των κατὰ τὰ συμφωνηθέντα, τὰ ἔφεραν κρεμασμένα ἀπὸ τὸν ὦμόν των ἀνάποδα, ἔχοντα τοὺς μὲν λύκους κατεβασμένους, τῆς πέτραις ἀφηρημέναις, καὶ τὴν μπαροῦτι τῆς γωνίας χυμένην. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶδαν κἀνὲν νόημα δόλιον καὶ ἀπατηλόν, ἐθάῤῥησαν καὶ οὕτως ἐπέρασαν ἄφοβα ἔμπροσθεν καὶ ὀλίγον μακρὰν τοῦ Πασᾶ, ὅστις ἦτο περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐπιτελείου του, ὄντας Εὐρωπαίους τοὺς πλείστους ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, καὶ ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας του καὶ ἔβλεπε διαβαίνοντας τοὺς Ἕλληνας. Εἶχε δὲ πρὸς τούτοις διατάξει δύο Τούρκους νὰ στέκωνται ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ νὰ κρατοῦν τὰ σπαθιά των γυμνὰ καὶ ὑψωμένα, καὶ κάτωθεν αὐτῶν νὰ περνῶσιν οἱ Ἕλληνες εἰς δεῖγμα ὑποταγῆς. Οἱ δὲ Ἕλληνες προτοῦ φθάσουν ἔμπροσθεν τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ ὅπου ἵσταντο οἱ δύο Τοῦρκοι οἱ κρατοῦντες τὰ ξίφη γυμνά, πρῶτον μὲν ἐγυμνώνοντο, ἄφιναν τὰ

ὅπλα των, τὰ χρήματα, καὶ ὅ,τι ἄλλο χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν πρᾶγμα εἶχεν ἕκαστος, καὶ ἔπειτα ἐπερνοῦσαν κάτωθεν τῶν ξιφῶν. Καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν πάροδον τῶν Ἑλλήνων, ὁ Τσώκρης ἔμενε πλησίον τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ συνωμίλει μὲ αὐτόν, ὅτε ὁ Πασᾶς τοῦ εἶπε· κάμνω αὐτὸ τὸ καλόν, καὶ χαρίζω τὴν ζωὴν εἰς ἐσὲ καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας σου· ἀλλὰ νὰ τοὺς εἴπῃς ἂν θέλουν νὰ μισθωθοῦν εἰς ἐμέ, διότι εἶναι παληκάρια, ἀλλὰ εἶναι ἄτακτοι, νὰ δίδω εἰς ἕκαστον μισθὸν κατὰ μῆνα τεσσαράκοντα μπαρμπούτια [1]. Ἀφοῦ δὲ κυριεύσωμεν τὴν Πελοπόννησον ὑπόσχομαι νὰ ἀφήσω ὅλους αὐτοὺς ἀσυδότους, ὡς καὶ τὰ σπίτια των, καὶ τὰ ἄλλα των πράγματα, ὅσοι δὲ φονευθοῦν εἰς τὰς μάχας καὶ ἀφήσουν γονεῖς, γυναῖκα καὶ τέκνα, περὶ τούτων θέλω φροντίσει ἐγώ, καὶ τὴν ὑπόσχεσίν μου ταύτην εἰπὲ πρὸς τοὺς στρατιώτας, διότι τοὺς θέλω νὰ τοὺς πάρω νὰ ὑπάγω ἐναντίον ἄλλου. Πολλοὶ δὲ τότε εἶπαν ὅτι αὐτὸς ὁ ἄλλος εἶναι ὁ Σουλτάνος· ὁ δὲ Τσώκρης ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ἰμβραήμ, ὅτι τώρα θὰ φύγωμεν νὰ ὑπάγωμεν νὰ εὕρωμεν τοὺς συγγενεῖς μας, καὶ νὰ ἴδωμεν πόσοι εἴμεθα ζωντανοὶ καὶ πόσοι ἐσκοτώθησαν εἰς τοὺς πολέμους, καὶ ἔπειτα ὅσοι θέλομεν ἐρχόμεθα. Ὁ δὲ Πασᾶς τότε τοῦ εἶπεν· ἂν θέλετε, ἔλθετε, εἰ δὲ καὶ θέλετε πόλεμον, πάλιν ἔλθετε νὰ μὲ πολεμήσετε, ὅπου ὅμως σᾶς πιάσω δὲν θέλω σᾶς κάμει ἄλλην χάριν. Πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Τσώκρην εἶπεν ὁ Πασᾶς, ὅτι θέλει νὰ τοῦ χαρίσῃ ἄλογον καλὸν νὰ ἱππεύῃ, αὐτὸς δὲ τοῦ εἶπεν, ὅτι τὸν εὐχαριστεῖ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι δὲν ἦτο κατάλληλος ὁ καιρὸς νὰ δεχθῇ τὴν δωρεάν, διότι οἱ

[1] Τὸ μπαρμποῦτι εἶναι νόμισμα χρυσοῦν ἀξίας ἑκατὸν λεπτῶν.

Ἕλληνες τὸν σκοτώνουν ἂν τὸν ἴδουν καββαλάρην. Κατόπιν δὲ ὁ Ἰμβραὴμ τοῦ εἶπε νὰ τοῦ στείλῃ πεντακόσια κριάρια μεγάλα, καὶ ὁ Τσώκρης τοῦ ἀπεκρίθη, ὅτι ἂν δυνηθῇ θὰ τοῦ τὰ στείλῃ. Τέλος δὲ ὁ Πασᾶς ὑπεσχέθη εἰς τὸν Τσώκρην, ὅτι ἂν τὸν ἀκούσῃ εἰς ὅσα τοῦ ἐπρότεινε θὰ τὸν κάμῃ τσορμπατσήμπασην, ἤτοι ἀρχηγὸν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Τσώκρης τότε ἐμιμήθη τὸν αἰχμάλωτον ἐπίσκοπον τῆς κοινῆς παροιμίας, διότι ὅλα τὰ ὑπεσχέθη πρὸς τὸν Πασᾶν, ἕως νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν.

Οἱ δὲ καταθέσαντες τὰ ὅπλα Ἕλληνες ἦσαν περὶ τοὺς χιλίους διακοσίους, οἵτινες ἀφοῦ ἐπέρασαν διὰ μέσου τῶν παρατεταγμένων στρατευμάτων τοῦ Ἰμβραήμ, φοβούμενοι μὴ ἀπαντήσουν ἄλλα σώματα στρατοῦ Τουρκικοῦ καὶ φονευθῶσιν, ἐπειδὴ ἔμειναν ἄοπλοι, ἅμα ἐξῆλθαν τῆς στρατιωτικῆς γραμμῆς, ἐπῆραν ἕκαστος ἕνα δρόμον διὰ νὰ σωθῇ καὶ διὰ νὰ εὕρῃ τροφήν.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Γ. Κουντουργιώτη Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ τοῦ συμβούλου του Ἀ. Μαυροκορδάτου, ὅστις ἦτο ὁ μόνος αἴτιος τῆς τοιαύτης ἐκστρατείας, πείσας τὸν ἁπλοῦν Πρόεδρον καὶ ὠθήσας αὐτὸν καὶ τὸ Ἔθνος πάλιν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων. Αὐτὰ δὲ ἦσαν τὰ ἀτυχῆ ἀποτελέσματα τῆς καταδρομῆς καὶ τῆς φυλακίσεως τῶν προκρίτων καὶ τῶν καπεταναίων τῆς Πελοποννήσου, καὶ τοῦ κατόπιν γενομένου ἐμφυλίου πολέμου. Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ δειλία διεδόθη παντοῦ, καὶ ὁ μαλακὸς τρόπος τοῦ Ἰμβραὴμ ἐκλόνησε τῶν ἀδυνάτων καὶ ἁπλῶν Ἑλλήνων τὴν πεποίθησιν, καὶ κατόπιν τοὺς ἔσπρωξεν καὶ εἰς τὸ προσκύνημα.

Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, εἰς τὸ Ναύπλιον ἐσωρεύθησαν πλεῖστοι στρατιῶται ζητοῦντες

τὸν μισθόν, τὸν ὁποῖον τοὺς ἔδιδεν ἡ Διοίκησις. Τὰ δὲ Ρουμελιώτικα στρατεύματα καὶ ἄλλα μαζώματα, ὅσα εἶχε καλέσει ἡ αὐτὴ Διοίκησις διὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἄρχισαν καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἀφοῦ πρότερον ἐλεηλάτησαν αὐτήν, καὶ τὴν παρέδωκαν εἰς τὸν Ἰμβραήμ.

Ἀφοῦ ἡ Διοίκησις ἐξώδευσε τὸ δάνειον εἰς μισθοὺς διὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ δὲν εἶχε πλέον χρήματα, ἀπελπισθεῖσα καὶ φοβηθεῖσα τὸν ἐχθρόν, διὰ νὰ λάβῃ περισσοτέραν ζωήν, κατέφυγεν εἰς τὴν σύστασιν τακτικοῦ στρατοῦ· ἐσυμάζευσε τὸ παλαιὸν τακτικὸν καὶ διώρισεν ἀρχηγὸν καὶ πρῶτον γυμνασιάρχην τὸν Γάλλον Φαβιέρον. Ἐκ τοῦ παλαιοῦ ὅμως τακτικοῦ ὅσοι ἦσαν Ἕλληνες καὶ πολλὰ ὀλίγοι Φιλέλληνες, καὶ αὐτοὶ ἐζήτουν νὰ γίνουν ἀρχηγοί, ἀπὸ δὲ τοὺς τελευταίους, ἀποτυχόντες οἱ περισσότεροι καὶ δυσαρεστηθέντες, ἀνεχώρησαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ὁ δὲ Φαβιέρος γενόμενος ἀρχηγὸς καὶ λαβὼν τὰ μέσα ἀναλόγως τῆς εὐπορίας τῆς Διοικήσεως, πρῶτα μὲν ἐπροκήρυξεν, ἔπειτα δὲ ἔβγαλε καὶ στρατολόγους νὰ στρατολογήσουν κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε συνήθειαν καὶ τάξιν τῶν μοναρχῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ὄχι βέβαια κατὰ τὴν δημοκρατικὴν ἀρχήν, ἤτοι τὴν διὰ τῆς ψήφου στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν, καθόσον τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἀλλ' ἀφῆκαν ἐλευθέραν τὴν στρατολογίαν διὰ νὰ συστηθῇ ἀπὸ ἐθελοντὰς καὶ ὁποιουσδήποτε ἀνθρώπους, καὶ ἂς μὴν ἦσαν ἀκόμη καὶ Ἕλληνες. Ἡ δὲ διοίκησις ἐδέχθη τότε καὶ ἐνέκρινε ὅλα ἐν γένει τὰ σχέδια τῶν Φιλελλήνων περὶ τῆς συστάσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, οἵτινες ἐγνώριζαν μόνον πῶς ταῦτα γίνονται εἰς τὰς πατρίδας των, ἀλλὰ καὶ

Ἕλληνες τὸν σκοτώνουν ἂν τὸν ἴδουν καββαλάρην. Κατόπιν δὲ ὁ Ἰμβραὴμ τοῦ εἶπε νὰ τοῦ στείλῃ πεντακόσια κριάρια μεγάλα, καὶ ὁ Τσώκρης τοῦ ἀπεκρίθη, ὅτι ἂν δυνηθῇ θὰ τοῦ τὰ στείλῃ. Τέλος δὲ ὁ Πασᾶς ὑπεσχέθη εἰς τὸν Τσώκρην, ὅτι ἂν τὸν ἀκούσῃ εἰς ὅσα τοῦ ἐπρότεινε θὰ τὸν κάμῃ τσορμπατσήμπασην, ἤτοι ἀρχηγὸν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Τσώκρης τότε ἐμιμήθη τὸν αἰχμάλωτον ἐπίσκοπον τῆς κοινῆς παροιμίας, διότι ὅλα τὰ ὑπεσχέθη πρὸς τὸν Πασᾶν, ἕως νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν.

Οἱ δὲ καταθέσαντες τὰ ὅπλα Ἕλληνες ἦσαν περὶ τοὺς χιλίους διακοσίους, οἵτινες ἀφοῦ ἐπέρασαν διὰ μέσου τῶν παρατεταγμένων στρατευμάτων τοῦ Ἰμβραήμ, φοβούμενοι μὴ ἀπαντήσουν ἄλλα σώματα στρατοῦ Τουρκικοῦ καὶ φονευθῶσιν, ἐπειδὴ ἔμειναν ἄοπλοι, ἅμα ἐξῆλθαν τῆς στρατιωτικῆς γραμμῆς, ἐπῆραν ἕκαστος ἕνα δρόμον διὰ νὰ σωθῇ καὶ διὰ νὰ εὕρῃ τροφήν.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Γ. Κουντουργιώτη Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ τοῦ συμβούλου του Ἀ. Μαυροκορδάτου, ὅστις ἦτο ὁ μόνος αἴτιος τῆς τοιαύτης ἐκστρατείας, πείσας τὸν ἁπλοῦν Πρόεδρον καὶ ὠθήσας αὐτὸν καὶ τὸ Ἔθνος πάλιν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων. Αὐτὰ δὲ ἦσαν τὰ ἀτυχῆ ἀποτελέσματα τῆς καταδρομῆς καὶ τῆς φυλακίσεως τῶν προκρίτων καὶ τῶν καπεταναίων τῆς Πελοποννήσου, καὶ τοῦ κατόπιν γενομένου ἐμφυλίου πολέμου. Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ δειλία διεδόθη παντοῦ, καὶ ὁ μαλακὸς τρόπος τοῦ Ἰμβραὴμ ἐκλόνησε τῶν ἀδυνάτων καὶ ἁπλῶν Ἑλλήνων τὴν πεποίθησιν, καὶ κατόπιν τοὺς ἔσπρωξεν καὶ εἰς τὸ προσκύνημα.

Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, εἰς τὸ Ναύπλιον ἐσωρεύθησαν πλεῖστοι στρατιῶται ζητοῦντες

τὸν μισθόν, τὸν ὁποῖον τοὺς ἔδιδεν ἡ Διοίκησις. Τὰ δὲ Ρουμελιώτικα στρατεύματα καὶ ἄλλα μαζώματα, ὅσα εἶχε καλέσει ἡ αὐτὴ Διοίκησις διὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἄρχισαν καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἀφοῦ πρότερον ἐλεηλάτησαν αὐτήν, καὶ τὴν παρέδωκαν εἰς τὸν Ἰμβραήμ.

Ἀφοῦ ἡ Διοίκησις ἐξώδευσε τὸ δάνειον εἰς μισθοὺς διὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ δὲν εἶχε πλέον χρήματα, ἀπελπισθεῖσα καὶ φοβηθεῖσα τὸν ἐχθρόν, διὰ νὰ λάβῃ περισσοτέραν ζωήν, κατέφυγεν εἰς τὴν σύστασιν τακτικοῦ στρατοῦ· ἐσυμάζευσε τὸ παλαιὸν τακτικὸν καὶ διώρισεν ἀρχηγὸν καὶ πρῶτον γυμνασιάρχην τὸν Γάλλον Φαβιέρον. Ἐκ τοῦ παλαιοῦ ὅμως τακτικοῦ ὅσοι ἦσαν Ἕλληνες καὶ πολλὰ ὀλίγοι Φιλέλληνες, καὶ αὐτοὶ ἐζήτουν νὰ γίνουν ἀρχηγοί, ἀπὸ δὲ τοὺς τελευταίους, ἀποτυχόντες οἱ περισσότεροι καὶ δυσαρεστηθέντες, ἀνεχώρησαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ὁ δὲ Φαβιέρος γενόμενος ἀρχηγὸς καὶ λαβὼν τὰ μέσα ἀναλόγως τῆς εὐπορίας τῆς Διοικήσεως, πρῶτα μὲν ἐπροκήρυξεν, ἔπειτα δὲ ἔβγαλε καὶ στρατολόγους νὰ στρατολογήσουν κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε συνήθειαν καὶ τάξιν τῶν μοναρχῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ὄχι βέβαια κατὰ τὴν δημοκρατικὴν ἀρχήν, ἤτοι τὴν διὰ τῆς ψήφου στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν, καθόσον τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἀλλ' ἀφῆκαν ἐλευθέραν τὴν στρατολογίαν διὰ νὰ συστηθῇ ἀπὸ ἐθελοντὰς καὶ ὁποιουσδήποτε ἀνθρώπους, καὶ ἄς μὴν ἦσαν ἀκόμη καὶ Ἕλληνες. Ἡ δὲ διοίκησις ἐδέχθη τότε καὶ ἐνέκρινε ὅλα ἐν γένει τὰ σχέδια τῶν Φιλελλήνων περὶ τῆς συστάσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, οἵτινες ἐγνώριζαν μόνον πῶς ταῦτα γίνονται εἰς τὰς πατρίδας των, ἀλλὰ καὶ

δὲν ἐσυλλογίσθησαν, ὅτι δὲν εἶχαν τόσην ζύμην παλαιοτέραν διὰ νὰ ζυμώσουν καὶ πήξουν τὴν νεωτέραν, ἀλλ' οὔτε εἶχαν καὶ τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν νὰ γυμνάσουν τοὺς νέους στρατιώτας, διότι ὁ πόλεμος ἦτο ἀνοικτός, καὶ κάθε ἡμέραν ἐπολεμοῦσαν οἱ ἐπανασταται Ἕλληνες. Τὸ δὲ μεγαλείτερον κακὸν καὶ ἡ καταχθόνιος σκέψις τῆς Διοικήσεως ἦτο, ὅτι ἔδωκαν μισθὸν εἰς τοὺς ἐθελοντὰς τακτικοὺς στρατιώτας, καὶ διὰ νὰ ὑπάρχουν αὐτοὶ διαρκῶς καὶ δυνατοὶ εἰς τὰ πράγματα, ἐμπόδισαν νὰ γείνῃ ἡ σύστασις τοῦ τακτικοῦ ἀπὸ ἐντοπίους Ἕλληνας. Ἐπαγγελλόμενοι δὲ οἱ τακτικοὶ οὗτοι τοὺς στρατιώτας τῆς πατρίδος, ἔφεραν, κατὰ δυστυχίαν, τὴν ἀναρχίαν καὶ τὰς ἐμφυλίους ταραχάς, ἐμόλυναν τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὰς κακὰς ἕξεις των, καὶ οἱ Ἕλληνες τότε ἐσιχάθηκαν τὴν ἐπανάστασιν, διότι εἶχαν βαρεθῆ πλέον ἀπὸ τὰς ρᾳδιουργίας τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, καὶ μάλιστα τοῦ Μαυροκορδάτου, κατόπιν τοῦ ὁποίου ἤρχετο ὁ Κωλέτης· διότι αὐτοὶ οἱ δύο ἐφατρίαζαν τοὺς Ἕλληνας, ὁ μὲν ἕνας τοὺς μισούς, ὁ δὲ ἄλλος τοὺς ὑπολοίπους, καὶ οὕτω ὅλοι ἀνακατώνοντο, ἂν καὶ φανερὰ ἐγνώριζαν τὴν ἀσυμφωνίαν των καὶ τοὺς ὀλεθρίους σκοπούς των. Τὰ δὲ μαζώματα αὐτὰ τοῦ τακτικοῦ μετεχειρίσθησαν πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, διότι διὰ νὰ ἦναι αὐτοὶ ἀρχηγοὶ καὶ πρῶτοι τοῦ Ἔθνους ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν τὰ μέσα τοῦ ζῆν, διὰ νὰ τοὺς ἀναπλάσσουν αὐτοὶ οὕτως, ὥστε νὰ μὴν ὑποτάσσωνται εἰς ἄλλους νοημονεστέρους, καὶ ἔχοντας τὴν τοπικὴν δύναμιν. Δὲν ἤθελαν, κατὰ δυστυχίαν, τοὺς εὑρεθέντας τότε ἐν τοῖς πράγμασιν Ἕλληνας, διότι τοὺς ἐθεώρουν ὀλιγομυάλους καὶ δυσπίστους. Ἐδίδαξαν δὲ ὅλους μεγάλους καὶ μικροὺς τοῦ τακτικοῦ,

καὶ ἔβαλαν εἰς τὸ κενὸν τῆς κεφαλῆς των, ὅτι ἂν ὑπακούσουν εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ζαΐμη, Κολοκοτρώνη, Μαυρομιχάλη, Γιατράκου καὶ λοιπῶν Πελοποννησίων, αὐτοὶ θὰ βλαφθοῦν, διότι οὗτοι ὡς ἄνθρωποι ἐπίσημοι τοῦ τόπου καὶ δυνατοί, θὰ φέρουν ὅλους τοὺς ἀτάκτους στρατιώτας, τοὺς ὁποίους θὰ τοὺς ὀργανίσουν εἰς τακτικούς, καὶ τοιουτοτρόπως οὗτοι ὡς ἰσχυρότεροι καὶ περισσότεροι θὰ ὁρίζουν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι πλέον δὲν θὰ σημαίνουν τίποτε. Οὕτω λοιπὸν τοὺς ἔπειθον καὶ δὲν ὑπήκουον οὐδὲ παρεδέχοντο τὰ σωτήρια σχέδια τῶν ἐντοπίων.

Ὁ Ἰωάννης Κωλέτης ὀλιγώτερον ἐφάνη ἀντενεργῶν εἰς τοῦτο τὸ θεάρεστον ἔργον τῆς συστάσεως καλοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, διότι εἶχε τὸν τρόπον ν' ἀποκατασταθῇ δι' αὐτοῦ δυνατός, ἐπειδὴ Ἐγάλλιζε καθόσον ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ὁ δὲ Φαβιέρος ὁ διορισθείς, ὡς εἴρηται, ἀρχηγὸς τοῦ τακτικοῦ, ἦτο Γάλλος. Ὁ δὲ Π. Ῥόδιος εὑρέθη σύμφωνος μὲ τὸ σχέδιον τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τῶν λοιπῶν, διότι ἔκρινεν αὐτὸ ὡς πολὺ ὠφέλιμον εἰς τὸν τότε καιρὸν καὶ εἰς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἦτο δὲ καὶ αὐτὸς Γαλλόφρων· ἀλλ' ὁ Φαβιέρος δὲν τὸν ἐβοήθησε, διότι δὲν τοῦ ἔδωκε τὰ μέσα νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸς ἕνα σύνταγμα. Ὁ Ῥόδιος ἔλεγε τότε, ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ ἀνθρώπους γυμνασμένους ἀτάκτους, οἱ ὁποῖοι νὰ μὴ φοβοῦνται τὸ σήριγμα τοῦ βολιοῦ, καὶ τοὺς ὁποίους νὰ ἑνώσωμεν καὶ νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν μεταξύ των ἀδελφότητα, ὥστε νὰ πονῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ πολεμοῦν ὅλοι μαζύ· ἔπειτα νὰ τοὺς δώσωμεν ἀρχὰς τοιαύτας, ὥστε νὰ λάβουν θάρρος νὰ πολεμοῦν εἰς τὸν κάμπον ἕως νὰ συνηθίσουν νὰ πείθωνται καὶ νὰ ἀκούουν τὰ προστάγματα τῶν ἀνωτέρων· ὀλί-

γον δὲ κατ' ὀλίγον θὰ γλυκαθοῦν εἰς τὴν τάξιν, καὶ οὕτω θὰ γείνωσιν ὠφέλιμοι καὶ συντελεστικοὶ μαχόμενοι μάλιστα ἐντὸς χαρακωμάτων καὶ ἔχοντες ἀπ' ἔξω τοὺς συγγενεῖς των καὶ τοὺς φίλους των μὲ τὰ ὅπλα νὰ τοὺς δίδουν ἐν ἀνάγκῃ βοήθειαν. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἤθελε βέβαια προκόψει καὶ ἤθελεν αὐξήσει τὸν τακτικὸν στρατόν. Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν, ἡ κουφότης καὶ τὸ πάθος, διὰ νὰ μὴ ἴδουν εἰς τὸ τακτικὸν τοὺς ἐντοπίους καὶ ὅσους ἄλλους εἶχαν ἐπιρροήν, τὰ πάντα ἐρρᾳδιούργησαν καὶ τοιουτοτρόπως ἀπέτυχεν ἡ σύστασις τοῦ τακτικοῦ. Τὰς δὲ συνεισφορὰς τῶν Φιλελλήνων Εὐρωπαίων τὰς ἐλάμβανεν ὁ Φαβιέρος κατ' εὐθεῖαν, διότι οἱ Εὐρωπαῖοι μὴ γνωρίζοντες τὸν τόπον καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, ἄκουαν, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ὅ,τι ἀπὸ ἐδῶ τοὺς ἔγραφαν μὲ τὴν γλῶσσάν των, καὶ ἐπίστευαν εἰς τὰ πράγματα, ὅπως τὰ ἐπαράστεναν εἰς αὐτούς. Οἱ δὲ γνήσιοι Ἕλληνες ἦσαν ἄπειροι τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων καὶ ἄσχετοι μὲ τοὺς Φιλέλληνας τῆς Εὐρώπης, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἔμεναν ὀπίσω αὐτοὶ καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἀκούετο. Οὗτος δὲ πάλιν εἶχε στείλει παντοῦ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀνθρώπους ἰδικούς του, καὶ τυπογραφίαν ἐπίσης ἰδικήν του εἶχε, καὶ οὕτως ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς προδιέθετεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ πράγματα καὶ τὰς γνώμας τῶν ἀνθρώπων· εἶχε δὲ τὸ κακὸν νὰ διαστρέφῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπολεμοῦσε δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἔθνους, τὸ ὁποῖον πάντοτε μετεχειρίσθη ἐπὶ κακῷ· ἔφερε τὴν ἐσωτερικὴν διαίρεσιν, καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤθελαν νὰ καταβάλουν πλέον τὸν ἑαυτόν των εἰς νέους κινδύνους ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἐφρόντιζαν ποῖος πρῶτος νὰ ἀπατήσῃ τὸν ἄλλον διὰ νὰ ἄρχῃ αὐτός. Πολλάκις μάλιστα ἑνώνοντο δύο, τρεῖς καὶ περισσότεροι διὰ

νὰ ἐξοντώσουν ἄλλον δυνατώτερον, ὡς ἔπραξαν πρῶτον ἀρχίσαντες ἀπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, καὶ κατόπιν τούτου ἐσχίζοντο καὶ ἐτρώγοντο ἀναμεταξύ των. Ἐφατρίασαν τοὺς ἐντοπίους, οἱ ὁποῖοι ἀγρίευσαν καὶ ἐχθρεύθησαν μεταξύ των καὶ ἔκτοτε δὲν ἐμπιστεύετο ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, καὶ ὡς ἐκ τούτων ὅλων ἐγεννήθησαν ὅλα τὰ ἐμπόδια τῆς ἀληθινῆς καὶ γενικῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἔθνους.

Ἐνταῦθα καταχωρίζομεν καὶ δύο ἔγγραφα τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, τὰ ὁποῖα οὗτος ἔστειλεν εἰς τὴν τότε Διοίκησιν, καὶ σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν σύστασιν καὶ διοργάνωσιν τοῦ παλαιοῦ τακτικοῦ, ἐν οἷς περιέχονται αἱ γνῶμαι καὶ αἱ ἰδέαι αὐτοῦ [1]. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἀναγκαζό-

[1] ***Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν.***

Ἡ περὶ συστάσεως τακτικοῦ ἰδέα εἰς τὴν πατρίδα μας εἶναι ἤδη μοναδικὸν ἀντικείμενον τῶν σκέψεων ὅλων τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν, ἰδιαιτέρως ἡμεῖς, ὅσοι ἀπολαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ λεγώμεθα στρατιωτικοί, ἐξαιρέτως οἱ Πελοποννήσιοι, εἶναι μᾶλλον εὐδιάθετοι καὶ μὲ ζῆλον πρὸς τοῦτο· τὰ περιστατικὰ ὅμως, τὰ ὁποῖα κατέτρεξαν τὴν τύχην τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὴν κατέστησαν, οἵα κατήντησεν, αὐτὰ ταῦτα τοὺς ἐμπόδισαν μέχρι τοῦδε νὰ δείξουν πραγματικῶς τὴν διάθεσίν των· ἡ περικλειομένη πρός με ἀναφορὰ τῶν ὑποφαινομένων ὁπλαρχηγῶν βεβαιοῖ τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων μου· οἱ εἰρημένοι, καθὼς σκέπτονται περὶ τῆς εὐκολίας τοῦ πράγματος, εἶναι ἕτοιμοι καὶ πραγματικῶς νὰ συντρέξουν κατὰ τὸ ἐνὸν αὐτῷ ἕκαστος· τῆς ἰδίας γνώμης εἶναι καὶ ὁ στρατηγὸς Παναγ. Γιατράκος· αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας κάμνουν μοῦ φαίνονται εὔλογοι· ὅθεν εὔχομαι νὰ εὑρεθῶσι καὶ ἐνεργηθῶσι τὰ μέσα τῆς ἀληθοῦς ἐπιτυχίας καὶ εὐκολίας εἰς τὴν ταχίστην σύστασιν αὐτοῦ τοῦ σωτηρίου συστήματος. Μένω εὐσεβάστως.

Τῇ 26 Νοεμβρίου 1825, ἐν Βερτζοβᾷ.

Ὁ εὐπειθὴς πατριώτης

ΘΕΟΔ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ.

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν.

Μετὰ πενταετίαν λαμπρῶν ἀγώνων τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τρέχει ἤδη ἔσχατον κίνδυνον καὶ ἀμηχανεῖ περὶ τῆς σωτηρίας· καὶ τοῦτο διὰ τί; διότι ὁ ἐχθρὸς μᾶς ἐπαρουσιάσθη μὲ διαφορετικοὺς παρ' ἄλλοτε τρόπους τοῦ πολεμεῖν· ὥστε δὲν νικᾶται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας· καὶ διὰ νὰ νικηθῇ, χρεία νὰ πολεμηθῇ μὲ ὅμοιον τρόπον τοῦ πολεμεῖν. Χρεία τακτικῶς νὰ πολεμηθῇ ἀπὸ

μεθα νὰ διηγηθῶμεν καὶ τὸν μῦθον τοῦ ἰδίου Κολοκοτρώνη περὶ τοῦ παπᾶ καὶ τῆς παπαδιᾶς του, διότι ὅ,τι

τακτικοὺς Ἕλληνας· τοῦτο εἶναι ἀξίωμα κοινόν Ἡ ἀνάγκη τοῦ τακτικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι μάλιστα εὕρημα προγονικόν μας, ἐγνωρίσθη ἀπὸ ὅλα τὰ φωτισμένα καὶ εὐνομούμενα ἔθνη καὶ ἔλαβεν εἰσαγωγὴν εἰς αὐτά· ὅθεν διὰ τοῦτο, καὶ διότι ἐξαρτᾷ αὐτὸ σήμερον τὴν σωτηρίαν μας, ἡ σύστασίς του εἰς τὸ ἔθνος μας θεωρεῖται ἀναντιῤῥήτως ἀναγκαία. Τὴν ἀνάγκην ταύτην γνωρίσας ἐγκαίρως καὶ ἐγώ, καὶ λέγων καὶ γράφων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦδε, ὅσον τὸ κατ' ἐμέ, τρανώτατα διεκήρυττον· καὶ ἦτον εὐχῆς ἔργον νὰ ἤθελεν εἶσθαι συστημένον πρότερον· μά, ἀφοῦ δὲν ἐσυστήθη, εἶναι ἀπελπισίας ἴδιον νὰ εἴπωμεν, ὅτι δὲν ἔχομεν καιρὸν πλέον νὰ τὸ συστήσωμεν· ὅταν γνωρίζωμεν, ὅτι αὐτὸ εἶναι μέσον σωτηρίας καὶ ἀπαλλαγῆς τοῦ κινδύνου, πρέπει νὰ ἐπιμεληθῶμεν τὴν σύστασίν του, ὥστε καὶ ἂν χαθῶμεν, (ὃ μὴ γένοιτο), νὰ μὴ ἐπισύρωμεν καὶ τῆς ἀμελείας καὶ νωθρίας τὸ ὄνειδος. Καὶ ὅσον μὲν διὰ τὴν σύστασίν του, ὀρθότατα ἡ Διοίκησις ἔλαβε τὰ σπουδαῖα μέτρα, τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται εἰς τὰς διακηρύξεις της, καὶ κάθε πατριώτης χρεωστεῖ τὴν συνδρομὴν τοῦ μέρους του· ἐγὼ ὅμως χρέος μου πατριωτικὸν ξεχωριστὰ ἐνόμισα νὰ καθυποβάλω εἰς τὴν κρίσιν τῆς Διοικήσεως καὶ τοὺς ἀκολούθους στοχασμούς μου ἀποβλέποντας εἰς τὸν τρόπον, τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν πρόοδον τῶν Πελοποννησίων ἀναλόγως μὲ τὸν καιρὸν καὶ τὰ μέσα ὅπου ἔχομεν. Ἐβούλευσα κοντὰ εἰς ἄλλα ἔθνη, καὶ πολλάκις συνεβούλευσα, καὶ αἱ συμβουλαί μου ἠκούσθησαν, καὶ μάλιστα, ὅταν ἐπρόκητο λόγος περὶ κατατάξεως μερικῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ἠκούσθησαν μὲ ἐπιτυχίαν αἱ περὶ τρόπου καὶ εὐκολίας συμβουλαί μου. Αἱ συμβουλαί μου δὲ καὶ αἱ προτάσεις μου, ὅπου πρὸς τὸ παρὸν ἔχω νὰ προβάλω εἶναι αἱ ἑξῆς. Πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὰ ἔθνη ὅσα οἰκειοποιήθησαν τὴν τακτικήν, διὰ νὰ τὴν συστήσουν θὰ εἶχον βέβαια ἡσυχίαν εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν, τοὐλάχιστον ἐσωτερικῶς θὰ εἶχον νόμους ἰσχυροὺς μὲ ἐθνικὴν ὕπαρξιν, καὶ θὰ ἐμεταχειρίσθησαν τὴν βίαν τῶν νόμων καὶ βίαν ἴσως μοναρχικήν: θὰ εἶχον θησαυρούς, καὶ ἐμετεχειρίσθησαν τὴν πάντα πείθουσαν δύναμιν. Τὸ ἓν μέρος ἡ βία, καὶ τ' ἄλλο ἡ πειθώ, καὶ ὅσα ἄλλα μέσα ἠμποροῦν νὰ κολακεύσουν τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου· ἡ λαμπρότης τῆς στολῆς, καὶ τόσ' ἄλλα προνόμια χαρισθέντα εἰς τὸν στρατιώτην προσεβοήθησαν εἰς τὴν σύστασιν· καὶ τότε ἴσως ὁ στρατιώτης ἐγυμνάζετο μὲ ἄνεσιν, καὶ διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ἴσως μετὰ πολλοὺς χρόνους· ὥστε ἐνόμιζεν ἐνδεχόμενον καὶ τὸ νὰ μὴ χρησιμεύσῃ καθόλου ἐπὶ ζωῆς του· ἡμεῖς δὲ μ' ὅλων αὐτῶν τῶν μέσων τὴν στέρησιν, θέλομεν νὰ εὕρωμεν στρατιώτην νὰ τὸν γυμνάσωμεν αὔριον, καὶ νὰ τὸν παρουσιάσωμεν εὐθὺς μετὰ τὴν αὔριον νὰ πολεμήσῃ μὲ ἕνα θριαμβευτὴν ἐχθρόν· καί ὁποῖον ζητοῦμεν τοῦτον τὸν στρατιώτην; Τοιοῦτον, ὥστε νὰ λογίζεται βάρος τῆς γῆς, (ἂν ἦναί τις τοιοῦτος), καὶ ὅπου νὰ μὴν ἤκουσέ ποτε συριγμὸν βολιοῦ. Ἐγὼ δὲν πιστεύω, οὔτε βλέπω νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα τοιοῦτοι, ὅπου ἕως τώρα νὰ μὴν ἐπια-

ἔπαθεν ὁ παπᾶς, τὸ ἴδιον καὶ ἡμεῖς ἐπάθαμεν μὲ τὸ τακτικόν μας. Ὁ δὲ μῦθος εἶναι ὁ ἑξῆς. Ἕνας παπᾶς ἦτο

σαν ἄρμα, καὶ μ' ὅλον τοῦτο νὰ ἦναι ἄξιοι καὶ ἱκανοὶ νὰ ἐμπιστευθῶσι τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους εἰς τοιοῦτον κρίσιμον καιρόν· οἱ στρατιῶται, ὅπου πρέπει νὰ τακτισθοῦν διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατρίδα, πρέπει νὰ ἦναι μεταξὺ ἐκείνων, ὅπου, καὶ ἂν ἀτάκτως, ἀλλ' ὅμως ἐσυνείθισαν ὁπωσοῦν νὰ πολεμοῦν. Καὶ ἐπειδὴ βίαν νὰ μεταχειρισθῶμεν εἶναι δύσκολον, διά τε τὴν ἀναστάτωσιν τοῦ τόπου, καὶ διότι καιρὸς δὲν μᾶς μένει καὶ πειθοῦς μέσα δὲν ἔχομεν, χρεία διὰ τοῦτο νὰ ἐξορμήσωμεν τὴν θέλησιν καὶ προθυμίαν των μὲ ἐκεῖνα τὰ μέσα, ὅπου μόνα ἠμποροῦν νὰ ἐπιτύχουν. Οἱ Ἕλληνες ὅλοι ἐπιθυμοῦν καὶ θέλουν νὰ πολεμήσουν, ὡς πολεμοῦν μέχρι τοῦδε ὑπερασπιζόμενοι πίστιν, πατρίδα καὶ ὕπαρξιν. Ὁ κίνδυνος τῆς ἐλευθερίας των καὶ ὁ φόβος τῆς γενικῆς ἀπωλείας, τοὺς πείθουν, ὄχι μόνον εἰς τὸ τακτικὸν νὰ προστρέξουν, ἀλλὰ καὶ κάθε τι, ὅπου ἠμπορεῖ νὰ τοὺς ὑπόσχεται ἀσφάλειαν νὰ μεταχειρισθοῦν. Δύο τινὰ ὅμως τὰ ἑξῆς εἶναι τὰ οὐσιωδέστερα ἐμπόδια. Ὁ ἄνθρωπος φύσει ἐπιθυμῶν νὰ ἦναι αὐτεξούσιος καὶ ἄνετος, καὶ νὰ μὴν ὑποβληθῇ εἰς ἄλλον, καὶ δυσκολευόμενος νὰ ὑποβάλῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν νόμων καὶ τῆς τάξεως, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ τὴν ἐκ τούτων ὠφέλειαν ἀποφεύγει τέτοιαις σκοτούραις. Ἡ ἰδέα αὐτη ἐμπόδισε τὸ πρῶτον, ὅπου δυσκολεύει τὴν ἀπόφασιν εἰς τοὺς μικρούς· τὸ δεύτερον εἶναι, ὅτι ὅστις ἐδούλευσε μέχρι τοῦδε τὴν πατρίδα, ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν πολλοὺς ἢ ὀλίγους στρατιώτας, καὶ εἰς βαθμόν τινα ἀξιώματος μάλιστα πολὺ ἀνωτέρου, παρ' ὅσους εἶχε στρατιώτας κατὰ τὴν εἰσχωρήσασαν κατάχρησιν, δυσκολεύεται τώρα νὰ καταταχθῇ ἁπλοῦς στρατιώτης καὶ ἄσημος, καὶ ὅμοιος μὲ τὸν μέχρι τοῦδε στρατιώτην του. Εἶναι καὶ ἓν ἕτερον ἀκόμη ἄξιον παρατηρήσεως· ἡ ἰσχὺς δηλ. τῆς συνηθείας, γνωριμίας καὶ τῆς φιλικῆς ἢ συγγενικῆς σχέσεως, καθ' ἣν δυσκολεύεται καθεὶς νὰ χωρισθῇ τῶν οἰκείων καὶ γνωρίμων καὶ συντρόφων του εἰς τὸ ντουφέκι, ἐκείνων δηλαδή, εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει περισσοτέραν πεποίθησιν. Ὅλα ταῦτα πρέπει νὰ οἰκονομηθῶσι, καί, ὡς μὲ φαίνεται κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον· ἡ Διοίκησις ἀνάγκη νὰ προσκαλέσῃ πρῶτον μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων ἐπισήμους τινὰς ὡρισμένως καὶ νὰ διορίσῃ συνταγματάρχας καὶ γυμνασιάρχην, καὶ προσέτι διὰ προκηρύξεως νὰ προσκαλέσῃ, τοὺς ὅσοι ἀξιωματικοὶ καὶ κάθε ἄλλον ἄξιον νὰ παρακινήσῃ καὶ ἄλλον μὲ τὸ παράδειγμά του, ἢ μὲ ὅποια ἄλλα μέσα, νὰ ὑπόσχεται εἰς αὐτοὺς ἀξίωμα ἀνάλογον τῆς ποσότητος τῶν στρατιωτῶν, ὅπου ἕκαστος φέρει, τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλως ἤθελ' ἀξίζουν διὰ τὰς προλαβούσας ἐκδουλεύσεις των· οὕτως, ὅταν τὸ παράδειγμα δοθῇ ἀπὸ τοὺς μεγάλους, θέλετε ἴδει ν' αὐξήσῃ ὑπ' αὐτοὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν Πελοποννησίων, καὶ διότι οἱ τοιοῦτοι δὲν θέλουν ἔλθει χωρὶς πολλοὺς συντρόφους, καὶ διότι τὸ παράδειγμά των καὶ ἡ ἐπιῤῥοή των θέλουν σύρει πολλούς, καὶ μὲ τοιαύτην ἅμιλλαν θέλει βλέπει τις ὁλοκλήρους συντροφίας ἢ συγγενείας νὰ ἔρχωνται φιλοτίμως νὰ καταγράφωνται, καὶ τότε ἔπειτα ἠμπορεῖ δικαίως νὰ βιάσῃ τις καὶ πολλοὺς ἄλλους, καὶ νὰ συ-

γεωργός, ἀλλ' ἦτο καὶ φιλάργυρος, καὶ διὰ νὰ θερίζη τοὺς ἀγρούς του δὲν ἔπαιρνεν ἐργάτας θεριστάς, διότι ἔπρεπε νὰ τοὺς πληρώνη. Τοιουτοτρόπως ὅταν ἤρχετο τὸ θέρος ἡ παπαδιά του ἐδασανίζετο θερίζουσα ἐν καιρῷ τῆς μεγάλης ζέστας, καὶ διὰ τοῦτο ὅλα της τὰ παράπονα καὶ ὁ καϋμός της ἦτο διὰ τὸν θερισμόν, καὶ παραπονουμένη ἔλεγεν πῶς νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρίσκετο ἄνθρωπος νὰ τὴν ἐλαφρώση ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόπον, καὶ θὰ τοῦ ἔδιδεν ὅ,τι ἤθελε, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν μπουκιὰν θὰ ἔδγαζεν ἀπὸ τὸ στόμα της νὰ τὸν θρέφη. Ἕνας τυχοδιώκτης, περνῶν, κατὰ τύχην ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ παπᾶ μετὰ τὸ θέρος ἔμαθε τὰ βάσανα καὶ τὰ παράπονα τῆς παπαδιᾶς,

στήση οὕτως στρατόπεδον ἀπὸ καλοὺς στρατιώτας, καὶ ὄχι ἀπὸ τοιούτους, οἷοι λογίζονται βάρος τῆς γῆς. Ἡ φύσις ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους τοιούτους, μικροὺς καὶ μεγάλους μὲ σχέσεις μεταξύ των καὶ μιμητικούς, καὶ δὲν εἶναι ἴδιον ὀρθοῦ λόγου νὰ παραβλέψη τις αὐτὰ τὰ μέσα· δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἄτοπον καὶ διακηρύξη καί τινα προνόμια ἡ διοίκησις εἰς τοὺς τοιούτους. ὅταν ἄλλα μέσα δὲν ἔχει νὰ μεταχειρισθῆ καὶ δὲν πρέπει νὰ φειδώμεθα τῶν τοιούτων, ὅταν περὶ τοῦ παντὸς κινδυνεύωμεν· ἔπειτα ἀπὸ ἓν παρόμοιον διενεργείας τρόπον ἠμπορεῖ νὰ γεννᾶται κάποια ὑποψία, ἀλλὰ δὲν πρέπει διὰ μίαν σκιὰν ὑποψίας ἀφορώσης τὸ ἄδηλον καὶ μακρινὸν μέλλον νὰ παραβλέψωμεν ἐνεστώσας ὠφελείας ἐξαρτώσας τὴν ὁλικὴν τοῦ ἔθνους σωτηρίαν.

Ἡ Διοίκησις μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ φαίνεται ὕποπτος, πρέπει νὰ μεταχειρισθῆ τοὺς Ἕλληνας ὡς μήτηρ φιλόστοργος τὰ τέκνα της καὶ μὲ τὴν φιλοφροσύνην καὶ περίθαλψιν νὰ τοὺς ἑλκύση εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ ἀγάπην της εἰς τὴν σύστασιν τοῦ σωτηρίου τούτου σκοποῦ, καὶ νὰ τοὺς γλυκάνη μὲ τὴν γλυκύτητα τῶν νόμων· καὶ βέβαια οἱ νόμοι καὶ ἡ εὐταξία προξενοῦν τὴν μεγαλειτέραν γλυκύτητα καὶ εὐχαρίστησιν εἰς ἐκείνους, ὅπου τὰ συνηθίσουν. Αὕτη εἶναι ἡ περὶ τοῦ τρόπου γνώμη μου· προσθέτω δὲ ἔτι ἀφ' ὅσον παρατηρῶ συντελεστικὸν εἰς τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ἐπειδὴ ὁ κύριος Φαβιέ, εἶναι ἐγγὺς ν' ἀναπληρώση τὸ συνταγμά του, εἶναι δὲ καὶ ἀναγκαῖος νὰ γυμνασιαρχῇ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἑλκύση ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς Ἕλληνας, ἀναγκαῖον νὰ διορισθῇ εἷς ἕτερος τῶν Πελοποννησίων γυμνασιάρχης καὶ τοιοῦτον ἄξιον καὶ μὲ προτερήματα καὶ μὲ ὑπόληψιν θεωρῶ τὸν κύριον Ῥόδιον.

Ὁ εὐπειθὴς πατριώτης

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ.

καὶ διὰ νὰ καλοπεράσῃ τὸν χρόνον ἐμεταχειρίσθη τὸ ἑξῆς στρατήγημα. Ἐπῆγεν ἐκεῖ πλησίον εἰς τοὺς γείτονας τῆς παπαδιᾶς, καὶ ἔλεγεν, ὅτι εἶναι τεχνίτης, καὶ εἰξεύρει καὶ ἠμπορεῖ νὰ θερίσῃ ἕνα κάμπον ὁλόκληρον εἰς μίαν μόνην ἑβδομάδα. Τοῦτο ἀκούσασα ἡ παπαδιὰ ἔτρεξε καὶ τὸν ηὗρεν. Αὐτὸς διὰ νὰ καλοπεράσῃ ὡς εἴπαμεν, ὀκτώ, ἐννέα μῆνας δωρεὰν ἕως τὸν καιρὸν τοῦ ἐρχομένου θέρους ἐπαράσταινε τὸ ἐπάγγελμά του σωστόν, καὶ ἔλεγε πάντοτε εἰς τὴν παπαδιά, νὰ ἔχῃ ἄλλην φροντίδα, καὶ τὸ θέρος διόλου νὰ μὴ τὸ συλλογίζεται. Ἡ παπαδιὰ τὸν ἐπίστευσε καὶ ἔπεισε καὶ τὸν παπᾶν της νὰ πάρουν αὐτὸν τὸν πολύτιμον ἄνθρωπον, καὶ τὸν τόσον ἀναγκαῖον εἰς τὴν δουλειάν των, διότι ἐνόμισαν οἱ πτωχοί, ὅτι τῷ ὄντι εὑρῆκαν θησαυρόν, καὶ τὸ εἶχαν χρυφὸ χαμάρι, καὶ παρεκάλουν τὸν Θεὸν νὰ δώσῃ εἰς τὰ σπαρτά των εὐτυχίαν, καὶ δὲν ἔβλεπαν πότε νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ θέρους διὰ νὰ εὐχαριστηθοῦν ἀπὸ τὸν ἄξιον θεριστήν, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἀπέστελεν εἰς τὸ σπίτι των. Ὁ δὲ παπᾶς μάλιστα ἐνθουσιασθεὶς πολλάκις ἔλεγεν πρὸς τὸν θεριστήν· πᾶμε νὰ σοῦ δείξω τὰ σύνορα τῶν χωραφίων μου, καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἔλεγε· παπᾶ μου, ἡσύχασε· αὐτὴ εἶναι δική μου δουλειά, κύταξε τὸ πετραχῆλι σου καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά σου. Ὅταν δὲ ἐπλησίασεν ὁ καιρὸς τοῦ θέρους, οἱ ἄλλοι γεωργοὶ ἄρχισαν νὰ ἑτοιμάζωνται, νὰ εὑρίσκουν θεριστὰς καὶ ν' ἀκονίζουν τὰ δρεπάνια των· ὁ δὲ παπᾶς λέγει τότε εἰς τὸν θεριστήν, ὅτι τὸ θέρος ἔφθασε καὶ πρέπει καὶ αὐτὸς νὰ ἑτοιμασθῇ, καὶ αὐτὸς τοῦ εἶπε· καλό· καὶ τοῦ ἔδωκε ἕνα σχέδιον διὰ νὰ τοῦ κατασκευάσῃ ἕνα δραπάνι μεγάλον. Ἀφοῦ δὲ ὁ παπᾶς καὶ ἡ παπαδιὰ εἶδαν τὸ σχέδιον τοῦ μεγάλου δρεπάνου ἐχάρησαν, ἐζύμωσαν ψωμί, ἔκα-

μαν τὰ πάντα ἕτοιμα, καὶ ἔπειτα ἐπῆραν τὸν θεριστὴν καὶ ἐπήγαιναν εἰς τοὺς ἀγρούς των. Ὁ δὲ θεριστὴς εἰς τὸν δρόμον ἐπήδα μέσα εἰς τὰ ξένα γεννήματα καὶ ἐδοκίμαζε νὰ θερίσῃ, ἔδειχνε τὴν ἀκράτητον προθυμίαν του, καὶ ἠρώτα τὸν παπᾶν λέγων· ʼδικό σου εἶναι τοῦτο; Ὁ δὲ παπᾶς τοῦ ἔλεγεν· ὄχι εὐλογημένε μου, δὲν εἶναι τὸ ʼδικό μας χωράφι· ἔχε ὑπομονὴν καὶ τώρα φθάνομεν ʼςτὰ ʼδικά μας χωράφια. Ἔφθασαν, καὶ ὁ παπᾶς ἔδειξε τὰ σύνορα τοῦ ἀγροῦ του εἰς τὸν θεριστὴν καὶ εἶπε· κάμε τὸν σταυρόν σου καὶ ἄρχησε. Τότε ὁ θεριστὴς ἔχωνε τὴν δρεπάναν του μέσα εἰς τὸ γέννημα, ἔπιανε καὶ μὲ τὸ χέρι του τὰ ἀστάχυα, ἐτράβηξε πριονιστά, ἀλλʼ ἠρώτησε συνάμα καὶ τὸν παπᾶ· τί νὰ τὸ κάμω τοῦτο; Ὁ δὲ παπᾶς τοῦ εἶπε νὰ κάμνῃ διπλᾶ τὰ χερόβολα. Ὁ θεριστὴς μὲ δύο τραβηξιαῖς τῆς χεριᾶς τοῦ δρεπάνου ἔκοψε καὶ τὴν ἄλλην δρεπανιάν, καὶ βλέπων τὸν παπᾶν, τὸν ἠρώτησε πάλιν τί νὰ τὸ κάμω; Τότε πλέον ὁ παπᾶς ἰδών, ὅτι ἔχει νὰ κάμῃ μὲ ἕνα ἄτεχνον θεριστὴν τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν νὰ χώσῃ τʼ ἀστάχυα εἰς τὰ ʼμάτια του καὶ εἰς τῆς παπαδιᾶς του ἀκόμη.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ θεριστὴς τῆς παπαδιᾶς. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡμεῖς ἐθρέψαμεν τοὺς τακτικοὺς διὰ νὰ μᾶς ἐλαφρόσουν εἰς τὸν πόλεμον. Τὴν δὲ ἐξήγησιν τοῦ μύθου ἀφίνομεν εἰς τοὺς ἐρχομένους Ἕλληνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Μάχη ἐν Μανιακίῳ — Ἀποφυλάκισις ἀνταρτῶν καὶ τὰ μετ' αὐτήν. — Μάχη Τραμπάλας καὶ τὰ μετ' αὐτήν. — Ἄφιξις Ἰμβραὴμ εἰς Τρίπολιν. — Κατάβασις αὐτοῦ εἰς Ἀργολίδα — Μάχη ἐν Μύλοις. — Ἐπιστροφὴ Ἰμβραὴμ εἰς Τρίπολιν.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φλέσας, βλέπων τὸν ἐσωτερικὸν κίνδυνον καὶ τὴν δειλίαν τῆς Πελοποννήσου, τὴν διαίρεσιν τῆς Διοικήσεως, τὴν δειλίαν τῶν στρατιωτῶν καὶ καπεταναίων Ῥουμελιωτῶν, τῶν παρευρεθέντων τότε εἰς Πελοπόννησον, τὴν ἐν γένει δυσαρέσκειαν τῶν Πελοποννησίων διὰ τὰ προγενέστερα κακὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ διὰ τὴν μὴ ἀπόλυσιν τῶν ὁπλαρχηγῶν ἀπὸ τὴν Ὕδραν, τὴν καταδρομὴν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Πελοποννήσου, τὴν ἐξορίαν τοῦ Ζαΐμη, Λόντου, Νικηταρᾶ καὶ λοιπῶν, τὰς νίκας τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ εἰς ὅλας τὰς μάχας, τὰς ὁποίας εἶχε συγκροτήσει ἕως τότε μὲ τοὺς Ἕλληνας· ταῦτα ὅλα βλέπων, ἐπρότεινεν εἴς τινα συμβούλια πολιτικά, γενόμενα εἰς Ναύπλιον, νὰ ἀπολύσουν τοὺς ὁπλαρχηγούς, νὰ γίνῃ γενικὴ ἀμνηστεία, καὶ νὰ κινηθοῦν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὅλοι οἱ Ἕλληνες· διότι προβλέπων τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἔθνους καὶ τὴν σύντομον ἀναρχίαν, εἶχε μετανοήσει διὰ τὰς πρότερον πράξεις καὶ ἐνεργείας του πρὸς καταστροφὴν τῶν λεγομένων ἀνταρτῶν Ἀλλ' ἂν καὶ ἦτο Ὑπουργὸς δὲν εἰσακούσθη, διότι ὁ Κουντουργιώτης δὲν ἤθελε νὰ συγκατανεύσῃ ποτὲ νὰ ἀπολυθοῦν οἱ ἐν Ὕδρα φυλακισμένοι, ἐμποδιζόμενος ὑπὸ

μαν τὰ πάντα ἕτοιμα, καὶ ἔπειτα ἐπῆραν τὸν θεριστὴν καὶ ἐπήγαιναν εἰς τοὺς ἀγρούς των. Ὁ δὲ θεριστὴς εἰς τὸν δρόμον ἐπήδα μέσα εἰς τὰ ξένα γεννήματα καὶ ἐδοκίμαζε νὰ θερίσῃ, ἔδειχνε τὴν ἀκράτητον προθυμίαν του, καὶ ἠρώτα τὸν παπᾶν λέγων· 'δικό σου εἶναι τοῦτο; Ὁ δὲ παπᾶς τοῦ ἔλεγεν· ὄχι εὐλογημένε μου, δὲν εἶναι τὸ 'δικό μας χωράφι· ἔχε ὑπομονὴν καὶ τώρα φθάνομεν 'ςτὰ 'δικά μας χωράφια. Ἔφθασαν, καὶ ὁ παπᾶς ἔδειξε τὰ σύνορα τοῦ ἀγροῦ του εἰς τὸν θεριστὴν καὶ εἶπε· κάμε τὸν σταυρόν σου καὶ ἄρχησε. Τότε ὁ θεριστὴς ἔχωνε τὴν δρεπάναν του μέσα εἰς τὸ γέννημα, ἔπιανε καὶ μὲ τὸ χέρι του τὰ ἀστάχυα, ἐτράβηξε πριονιστά, ἀλλ' ἠρώτησε συνάμα καὶ τὸν παπᾶ· τί νὰ τὸ κάμω τοῦτο; Ὁ δὲ παπᾶς τοῦ εἶπε νὰ κάμνῃ διπλᾶ τὰ χερόβολα. Ὁ θεριστὴς μὲ δύο τραβηξιαῖς τῆς χεριᾶς τοῦ δρεπάνου ἔκοψε καὶ τὴν ἄλλην δρεπανιάν, καὶ βλέπων τὸν παπᾶν, τὸν ἠρώτησε πάλιν τί νὰ τὸ κάμω; Τότε πλέον ὁ παπᾶς ἰδών, ὅτι ἔχει νὰ κάμῃ μὲ ἕνα ἄτεχνον θεριστὴν τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν νὰ χώσῃ τ' ἀστάχυα εἰς τὰ 'μάτια του καὶ εἰς τῆς παπαδιᾶς του ἀκόμη.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ θεριστὴς τῆς παπαδιᾶς. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡμεῖς ἐθρέψαμεν τοὺς τακτικοὺς διὰ νὰ μᾶς ἐλαφρόσουν εἰς τὸν πόλεμον. Τὴν δὲ ἐξήγησιν τοῦ μύθου ἀφίνομεν εἰς τοὺς ἐρχομένους Ἕλληνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Μάχη ἐν Μανιακίῳ — Ἀποφυλάκισις ἀνταρτῶν καὶ τὰ μετ' αὐτήν. — Μάχη Τραμπάλας καὶ τὰ μετ' αὐτήν. — Ἄφιξις Ἰμβραὴμ εἰς Τρίπολιν. — Κατάβασις αὐτοῦ εἰς Ἀργολίδα — Μάχη ἐν Μύλοις. — Ἐπιστροφὴ Ἰμβραὴμ εἰς Τρίπολιν.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φλέσας, βλέπων τὸν ἐσωτερικὸν κίνδυνον καὶ τὴν δειλίαν τῆς Πελοποννήσου, τὴν διαίρεσιν τῆς Διοικήσεως, τὴν δειλίαν τῶν στρατιωτῶν καὶ καπεταναίων Ῥουμελιωτῶν, τῶν παρευρεθέντων τότε εἰς Πελοπόννησον, τὴν ἐν γένει δυσαρέσκειαν τῶν Πελοποννησίων διὰ τὰ προγενέστερα κακὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ διὰ τὴν μὴ ἀπόλυσιν τῶν ὁπλαρχηγῶν ἀπὸ τὴν Ὕδραν, τὴν καταδρομὴν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Πελοποννήσου, τὴν ἐξορίαν τοῦ Ζαΐμη, Λόντου, Νικηταρᾶ καὶ λοιπῶν, τὰς νίκας τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ εἰς ὅλας τὰς μάχας, τὰς ὁποίας εἶχε συγκροτήσει ἕως τότε μὲ τοὺς Ἕλληνας· ταῦτα ὅλα βλέπων, ἐπρότεινεν εἴς τινα συμβούλια πολιτικά, γενόμενα εἰς Ναύπλιον, νὰ ἀπολύσουν τοὺς ὁπλαρχηγούς, νὰ γίνῃ γενικὴ ἀμνηστεία, καὶ νὰ κινηθοῦν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὅλοι οἱ Ἕλληνες· διότι προβλέπων τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἔθνους καὶ τὴν σύντομον ἀναρχίαν, εἶχε μετανοήσει διὰ τὰς πρότερον πράξεις καὶ ἐνεργείας του πρὸς καταστροφὴν τῶν λεγομένων ἀνταρτῶν Ἀλλ' ἂν καὶ ἦτο Ὑπουργὸς δὲν εἰσακούσθη, διότι ὁ Κουντουργιώτης δὲν ἤθελε νὰ συγκατανεύσῃ ποτὲ νὰ ἀπολυθοῦν οἱ ἐν Ὕδρᾳ φυλακισμένοι, ἐμποδιζόμενος ὑπὸ

τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ φοβούμενος μὴ χάσῃ τὴν ἐξουσίαν· διότι μετὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν κρατουμένων, τὸ Ἔθνος ἤθελεν ἔλθει εἰς Συνέλευσιν διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀνάγκας του, καὶ ἰδίως τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ εἶχον καταστρέψει.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Φλέσας ἀπέτυχεν εἰς τὰς συμβουλάς του, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος διὰ νὰ σώσῃ τὸν τόπον, ὑποσχόμενος ὅτι, ἂν τοῦ ἔδιδον τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Ἀράβων, ἤθελε φέρει ἀποτέλεσμα. Εἰς τὸν σκοπόν του τοῦτον εἶχε συνεργοὺς καὶ τὸν Βρεσθένης ἐπίσκοπον, Πρόεδρον τότε τῆς Βουλῆς, τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Α. Σπηλιωτάκην, καὶ ἄλλους ἀκόμη. Διὰ δὲ τῶν ἐνεργειῶν τούτων καὶ ἄλλων ἐκ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, πρὸ πάντων ὅμως τοῦ νεωστὶ γαμβροῦ του ἐπ' ἀνεψιᾷ Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλη, καὶ διότι τὸ κόμμα τοῦ Κουντουριώτη εἶχε πολὺ ἀδυνατίσει, ἀποτυχὸν εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ ἐκστρατείαν του, ἀπεφάσισε τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ ἡ Βουλὴ νὰ τοῦ χορηγήσῃ τὰ μέσα, ὅπως μισθώσῃ στρατεύματα Ῥουμελιώτικα καὶ Πελοποννησιακά, καὶ περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου 1825, διωρίσθη γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Μετὰ δὲ τὸν διορισμόν του, ἀμέσως ἐξέδωκεν ἐκ Ναυπλίου διαταγὴν καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἔγραψεν εἰς πολλοὺς καπεταναίους φίλους του. Τὰ δὲ στρατεύματα καὶ τὰ Πελοποννησιακὰ καὶ τὰ τῆς χέρσου Ἑλλάδος ἦσαν τότε ἀκόμη εἰς τὰς θέσεις των ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὑδραίου Κυριακοῦ Σχούρτη. Ὑπῆρχον καὶ ἐν Πάτραις προσέτι στρατεύματα, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Φλέσας εἶχεν ἐλπίδας, διότι ἦσαν ὑπὸ μισθὸν τῆς Διοι-

κήσεως καὶ εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὴν Στερεὰν καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅπως καταβάλῃ ἡ Διοίκησις τοὺς ἀντάρτας. Τὰ στρατεύματα ταῦτα εἶχεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του ὁ Γ. Κουντουργιώτης, ὅστις διώρισε καὶ στρατάρχην τὸν εἰρημένον Σκούρτην, ὅτε ἐξεστράτευσαν κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ. Ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία αὕτη δὲν ἐπέφερεν, ὡς ἐρρέθη, τὸ παραμικρὸν ἀποτέλεσμα, διότι ἐδαπάνησαν τὸ πρῶτον Ἀγγλικὸν δάνειον εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ανταρτῶν, καὶ ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἐνισχυθέντος ἀπὸ τὰς νίκας αὐτάς. Ἐπειδὴ εἰς τὰς μάχας ἐκείνας τὰς ἀτυχεῖς, ἦσαν πολλοὶ ἐπίσημοι καπεταναῖοι καὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, ὁ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου, ἀρχιερεῖς, βουλευταὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνδρες, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἔπεσαν νικημένοι καὶ αἰχμάλωτοι εἰς τὸν Ἰμβραήμ. Τὸ δὲ χείριστον πάντων εἶχον παραδοθῆ τότε ὑπὲρ τὰς 2000 Ἕλληνες εἰς τοὺς Παλαιοὺς Ἀβαρίνους μετὰ τῶν στρατηγῶν των καὶ τῶν ὅπλων των εἰς τὸν νικητὴν Ἰμβραὴμ-πασᾶ, καθὼς ἀνωτέρω διηγήθημεν. Αὕτη ἡ ἀποτυχία ἐπέφερε καὶ τὴν δειλίαν. Ἀφοῦ δὲ πλέον εἶδαν, ὅτι νικῶνται, συνεννοήθησαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τῆς Ῥούμελης νὰ ἐξέλθουν τῆς Πελοποννήσου, καὶ οὕτως ἀπέτυχεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Γεωρ. Κουντουργιώτη καὶ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, οἵτινες ἔφυγαν λυπημένοι διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὕδραν καὶ τὸ Ναύπλιον, καὶ τότε ηὗρε καιρὸν ὁ Ἀρχιμανδρίτης μὲ τὴν φατρίαν του καὶ ἐνήργησεν ὡς ἀνωτέρω.

Ὁ δὲ Φλέσας σκοπὸν εἶχε νὰ κάμῃ μίαν δύο μάχας, καὶ ἂν ἐφαίνετο νικητὴς τοῦ Ἰμβραήμ, νὰ ζητήσῃ ἔπειτα τὴν ἀπόλυσιν τῶν φυλακισμένων καὶ τὴν συγχώρησιν τῶν ἐξορίστων, καὶ ἰδίως τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, τὸν

ὁποῖον ἤθελεν ὡς μᾶλλον δυνατὸν καὶ συντελεστικὸν εἰς τὸν σκοπόν του. Ἐπεθύμει δὲ προσέτι νὰ φανῇ, ὅτι αὐτὸς ἐπέβαλε τὴν θέλησιν εἰς τὸν Κουντουργιώτην καὶ λοιπούς, ἐλευθερόνων τοὺς φυλακισμένους· τοιουτοτρόπως ὑπεχρέωνε τοὺς ἀντάρτας καὶ τοὺς ἔκαμνε συντρόφους του. Μάλιστα τότε εἶχεν ἀρχίσει μεταξύ των ἀλληλογραφία, καὶ ἰδίως μὲ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην καὶ Ἀνδρέαν Λόντον, οἵτινες τότε εἶχαν ἐπιστρέψει εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν ἐξορίαν, ἀλλ' ἐκρύπτοντο εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τὰ δάση τῶν Καλαβρύτων.

Ὁ δὲ Ἀρχιμανδρίτης ὑπέσχετο εἰς τοὺς συγγενεῖς του Μαυρομιχαλέους, ὅτι γρήγορα θὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Γεώργιον Μαυρομιχάλην, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰμβραὴμ ἐκράτησε παρὰ τὴν συνθήκην τοῦ Νεοκάστρου.

Τούτων δὲ γενομένων, ὁ Φλέσας ἐγίνετο τότε ὁ δυνατώτερος ὅλης τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὸν σκοπόν του αὐτὸν πρὸς πολλοὺς φίλους του ἐξωμολογήθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐπῆγε μὲ τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ θυσιασθῇ ἢ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἔνδοξον ὑπόσχεσίν του, τὴν ὁποίαν ἔδοσεν, οὐ μόνον ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τοῦ Ἔθνους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα.

Τότε δὲ μάλιστα ὑπῆρχε καὶ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ῥᾳδιουργία καὶ ἰδίως Γαλλική, διὰ νὰ μᾶς φέρουν Γάλλον βασιλέα. Ἦλθε δὲ προσέτι τότε καὶ ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ῥός, τοῦ ὁποίου ἡ ἔλευσις ἔγεινε γνωστὴ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος εἶχε πλειοτέρας ἐλπίδας εἰς τὴν Πελοπόννησον νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολήν του, ἔχων βοηθοὺς εἰς τὸν σκοπόν του τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην καὶ τὸν Ἰωάν. Κωλέτην, καὶ διὰ τούτων ὑπεστηρίζετο ὁ σκοπός του. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλικὴ πολιτική, ἡ ὁποία ἀπεφά-

σισε μὲ τὰ σωστά της νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας, εἶχε προλάβει καὶ δὲν εὗρον τόσην ὑποδοχὴν οἱ Γάλλοι, ἂν καὶ ὁ Ῥὸς διεμοίρασε δωρεὰν πολλὰ ὡρολόγια καὶ πιστόλια, ἐλπίζων διὰ τῶν δωρεῶν τούτων νὰ ἑλκύσῃ τοὺς Ἕλληνας. Ταῦτα δὲ πάντα φαίνονται ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἄλλων ἐγγράφων τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Αἱ δὲ ἐπαρχίαι τῆς Πελοποννήσου, πρὸ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, εἶχαν παρακινηθῇ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν τῆς εἰρημένης φατρίας νὰ ἐκλέξωσι πληρεξουσίους πρὸς ἐκλογὴν βασιλέως.

Εἰς τοιαύτην λοιπὸν κατάστασιν εὑρίσκοντο τότε τὰ πράγματα, ὅτε ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φλέσας ἐξεστράτευσεν· ἦτο δὲ ἡ ἐποχὴ κακή, διότι ἐπολεμεῖτο καὶ πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς διὰ νὰ ἀποτύχῃ. Ἡ δειλία, ὡς ἐῤῥέθη, εἶχε καταλάβει πάντας, καὶ ἰδίως τὴν Μεσσηνίαν, ὅπου ἐξεστράτευσε, κατεχομένην ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ 'φοβησμένην, καὶ σχεδὸν ἔρημον.

Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ Ἀπριλίου ἀνεχώρησεν ὁ Φλέσας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς Τριπολιτσᾶν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν οἰκείων του. Καθ' ὁδὸν ἀπάντησε τὸν Καρατάσον κατὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον, γνωστὸν καπετάνιον καὶ ἐπίσημον μὲ τοὺς Μακεδόνας καὶ λοιπούς, καί τινας καπεταναίους τῆς Στερεᾶς, φυγόντας ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦ Κουντουργιώτη. Τοὺς καπεταναίους τούτους ὁ Φλέσας πολὺ παρεκάλεσε νὰ ἐπιστρέψουν διὰ νὰ συστήσῃ ἐκ νέου τὸ στρατόπεδον, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ εἰσακουσθῇ. Μάλιστα οὗτοι τοῦ εἶπαν πολλὰ παράπονα κατὰ τῶν Πελοποννησίων, ὅτι τάχα οἱ σύντροφοι τοὺς παρῄτησαν, καὶ ἄλλοι τοὺς ἔβαλαν τὸ τουφέκι διὰ νὰ τοὺς πάρουν τὰ ζῶά των, τὰ χαλκώματα καὶ τὰ ἄλλα πράγματά των,

τὰ ὁποῖα εἶχαν λαφυραγωγήσαντες τὴν Πελοπόννησον.

Ἰδὼν δὲ ὁ Φλέσας, ὅτι δὲν κατορθώνει τίποτε τοὺς εἶπεν· «Ἂν δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ ἔβγω πέρα, ὅπου καὶ ἂν πᾶτε θὰ σᾶς εὕρω». Ἠγανάκτησε πολὺ ἐναντίον των, καὶ τοὺς εἶπεν ἀχαρίστους, διότι παρῄτησαν τὴν πατρίδα εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν ἴδιον, ὅστις τοὺς εἶχε κάμει πολλὰς εὐεργεσίας καὶ συντρόφους πολιτικοὺς τοὺς εἶχεν εἰς τὸ κόμμα τοῦ Κουντουργιώτη, καὶ διὰ τούτων κατεδίωξαν τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς τῆς Πελοποννήσου, τοὺς λεγομένους, ὡς προείπομεν, ἀντάρτας, ἐπίθετον παλαιότερον, τὸ ὁποῖον πρῶτος ὁ Μαυροκορδάτος ἀπέδωκεν εἰς τὸν Βαρνακιώτην. Φθάσας δὲ εἰς Τριπολιτσᾶν, ἔμεινεν ἐκεῖ τρεῖς ἢ τέσσερας ἡμέρας, περιμένων τοὺς διαταχθέντας καπεταναίους νὰ ἔλθουν. Ἦλθαν λοιπὸν οἱ ἑξῆς καπεταναῖοι τοῦ Ἄργους· ὁ Πάνος Παπανικολάου Οἰκονόμου, ὁ Ἀδριανὸς Νέζος ἀπὸ Κουτζοπόδι καὶ ὁ Κωνσταντῆς Κακάνης, ἔχοντες ἕως 150 στρατιώτας. Ἔπειτα ἦλθεν ὁ Ἀλέξιος Νικολ. Λεβιδιώτης, ἔχων καὶ αὐτὸς 50 στρατιώτας. Τοῦτον διώρισεν ὑπασπιστήν του εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Ἦλθε προσέτι καὶ ὁ περίφημος Παπαγεώργης ἀπὸ τὸ Περθώρι, ἔχων καὶ αὐτὸς ἕως 70 στρατιώτας. Μετὰ τοῦτον ἦλθεν ὁ Γιάνναχας ἀπὸ τῆς Κερασιαίς, ἔχων ἕως 100 στρατιώτας. Ἐνταῦθα ἦλθεν ὁ Λάμπρος Ῥιζιώτης, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸν κάμπον τῆς Τριπολιτσᾶς, ἔχοντες περὶ τοὺς 80 στρατιώτας. Ἔλαβε δὲ μαζύ του καὶ τὸν Παναγιώτην Στάϊκον μὲ 20 περίπου Τριπολιτσιώτας, ἔχων πρὸς τούτοις εἰς τὴν συνοδίαν του τὸν Γιαννάκην, υἱὸν τοῦ γνωστοῦ καὶ ἐπισήμου Ἐμμανουὴλ Παπᾶ ἀπὸ τὰς Σέρας, ἔχοντα 50 στρατιώτας. Εἶχε δὲ πρὸς τούτοις καὶ

τὸν Κωνσταντῖνον Περγαμηλῆν, ἔχοντα καὶ αὐτὸν 40 στρατιώτας, καὶ τὸν Γεώργιον Μητρόπουλον ἀπὸ Κανδύλαν μὲ 30 Κανδυλιώτας. Ἐνταῦθα ἔμαθε τὴν εἰς Ἀβαρίνους διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου, καὶ προσέτι, ὅτι ὅλοι οὗτοι οἱ στρατιῶται παρέδοσαν τὰ ὅπλα εἰς τὸν Ἰμβραὴμ διὰ συνθήκης φανερᾶς καὶ στιγμιαίως γενομένης ἐν καιρῷ πολέμου.

Ἐκ τῆς Τριπολιτσᾶς ἐξεστράτευσεν εἰς Λεοντάριον, καὶ καθ' ὁδὸν ἀπάντησε τὸν ἀνεψιόν του Δημήτριον Ἡλία Φλέσαν, εἰς τὸν ὁποῖον παρήγγειλε πρὶν ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, ἔχοντα καὶ τοῦτον ἕως 150 στρατιώτας, Μεγαρεῖς, Δερβενοχωρίτας καί τινας Σαμπαζότας. Εἰς τὸ Λεοντάριον ἔμεινε δύο ἡμέρας, ἐκεῖ ἤρχοντο οἱ καπεταναῖοι τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατήγετο. Ἦλθεν ὁ Ἀναστάσιος Κουμουνδοῦρος, ὁ Δῆμος Ἀλεξόπουλος, ὁ καὶ Δημαρᾶς ἐπονομαζόμενος, ὁ Χρῖστος Πατρινέλης καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπὸ τὰ χωρία καὶ ἀπὸ τὸν Κραμποβὸν μὲ 150 στρατιώτας. Ἐκεῖ προσέτι ἦλθαν ἀπὸ τὸ χωρίον Χράνου ὁ Ἀδαμάκης Ἀποστολόπουλος, ἔχων στρατιώτας 20, καὶ ἀπὸ τὸ χωρίον Κούρταγα ὁ Δημήτριος Ξύστρας καὶ ἄλλοι, ἔχοντες καὶ αὐτοὶ περὶ τοὺς 70 στρατιώτας. Ἦλθε καὶ ὁ Παναγιώτης Μποῦρας, γνωστὸς καπετάνιος ἀπὸ Γιαννοκάμαρα, ἔχων καὶ αὐτὸς ἕως 100 στρατιώτας. Ἔλαβε δὲ ὁ Φλέσας καὶ ἀπὸ τὸ Λεοντάριον, τὴν μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας, τοὺς ἐκεῖ καπεταναίους, τὸν Γιαννάκον τοῦ Ῥέκα, καὶ τὸν Γεώργιον Λαγὼν καὶ ἄλλους, ἔχοντας καὶ αὐτοὺς ἕως 150 στρατιώτας. Ἐνταῦθα δὲ εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς ὁ κληρικὸς Οἰκονόμος τὸν συνέδραμε πολύ. Τὸν παρηκολούθησε δὲ καὶ ὁ

Μεταξᾶς ἀπὸ τὸ χωρίον Ἄχοβον, ἔχων καὶ αὐτὸς περὶ τοὺς 30 στρατιώτας· τὸν ἠκολούθησε προσέτι καὶ ὁ γνωστὸς Ἀναστάσιος Κουλόχερας ἀπὸ τὸ Τουρκολέκα, ἐξάδελφος πρῶτος τοῦ μεγάλου Νικήτα, μὲ ὀλίγους στρατιώτας.

Ἐκεῖθεν ἐτράβηξε εἰς Λάκκους τῆς Μεσσηνίας, ὅπου τὸν ἠκολούθησαν ὁ Γεώργιος Μποῦτος ἀπὸ Μελιγαλᾶ, ἔχων καὶ αὐτὸς ἕως 50 στρατιώτας, τὸν παρηκολούθησεν καὶ ὁ Καρακίτζος ἀπὸ τὸ χωρίον Κατσαροῦ μὲ ὀλίγους στρατιώτας. Ἐκεῖθεν δὲ ἐκίνησε διὰ τὴν Φουρτζάλα, καὶ καθ' ὁδὸν ἀπάντησε τοὺς προσκυνημένους Ἕλληνας τῶν Παλαιοαβαρίνων, ἀόπλους ὡς ἐῤῥέθη. Εἰς δὲ τὸν Ἅγιον Φλῶρον ἀπάντησε τὴν φρουρὰν τοῦ Νεοκάστρου, ἥτις εἶχε προσκυνήσει καὶ παραδώσει τὸ φρούριον εἰς τὸν Ἰμβραήμ.

Φθάσας δὲ εἰς Φρουτζάλαν ηὗρεν ἐκεῖ τὸν Διονύσιον Μούρτζινον, φίλον του πολιτικόν, ἔχοντα πλέον τῶν 300 στρατιωτῶν Λακώνων. Οὗτος δὲ ἦτο καὶ μέλος τοῦ ὑπουργείου τοῦ πολέμου, διότι ἀπὸ τῆς ἐν Ἄστρει Συνελεύσεως, τὸ ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου διεύθυνεν ἐπιτροπὴ ἐκ τριῶν μελῶν, καὶ πεσόντος τοῦ ὑπουργοῦ Ἀναγνωσταρᾶ εἰς τὴν Σφακτηρίαν, διεύθυνε τὰ τοῦ πολέμου πάλιν ἐπιτροπή. Ἀφοῦ ἀνταμώθησαν, ὁ Φλέσας ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν· ἀλλ' οὗτος δυσαρεστημένος διὰ τὸ νέον συνοικέσιον, τὸ ὁποῖον ὁ Ἀρχιμανδρίτης κατώρθωσε, δηλαδὴ ἔδωκε τὴν πρώτην του ἀνεψιάν, θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ του Νικήτα, εἰς γάμον πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην, μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἀρνήθη οὐ μόνον νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ προσέτι καὶ τὴν συνδρομήν του. Τὰ συνοι-

κέσια τότε ἦσαν σεβαστά, ἐφυλάττετο ἡ συγγένεια τοῦ γάμου, ὡς καὶ ἡ ἐξ αἵματος· ὁ δὲ Μούρτζινος τότε ἦτο ἐχθρὸς τῶν Μαυρομιχαλέων ἀσυμβίβαστος.

Ὁ Φλέσας ἔμεινε δύο ἡμέρας εἰς Φουρτζάλαν, καὶ ἐκεῖθεν ὑπενθύμισε πάλιν εἰς τοὺς καπεταναίους, τοὺς ὁποίους εἶχε πρὶν διατάξει, νὰ σπεύσουν τὴν ἔλευσίν των. Ἐπερίμεινε δὲ ἐκεῖ καὶ τὸν ἀδελφόν του Νικήταν διὰ νὰ ἔλθῃ μὲ τοὺς Σαμπαζότας, σκοπεύων νὰ συγκεντρώσῃ ἐκεῖ ὅλον τὸν στρατόν του. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Π. Μαυρομιχάλη ἐκ τοῦ χωρίου Κουτήφαρι τῆς Μεσσήνης, ὅστις μετέβη ἐκεῖ διὰ ν' ἀποστείλῃ βοήθειαν εἰς Νεόκαστρον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη, οὐδ' ἐπρόφθασε, διὰ τῆς ὁποίας ἐπληροφόρει τὸν Φλέσαν τὴν πτῶσιν τοῦ Νεοκάστρου καὶ τὴν παράβασιν τῆς συνθήκης ὑπὸ τοῦ Ἰμβραήμ, κρατήσαντος καὶ ὁμήρους τὸν υἱόν του Γεώργιον, τὸν Π. Γιατράκον, τὸν Παναγ. Ἰ. Καπετανάκην καὶ τὸν Κ. Ζαφειρόπουλον, βουλευτὴν τότε τοῦ Ἁγίου Πέτρου, πορευθέντα ἐκεῖ διὰ ν' ἀπολυτρώσῃ τὸν ἀδελφόν του καὶ στρατηγὸν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης Παναγ. Ζαφειρόπουλον αἰχμαλωτισθέντα κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κρεμμυδίου ἢ Σχοινόλακκας· πρὸς τούτοις τοῦ ἔλεγεν, ὅτι καλῶς ἔπραξεν ἡ Διοίκησις, διότι ἐξέλεξεν αὐτὸν ὡς κατάλληλον νὰ πολεμήσῃ τὸν Ἰμβραὴμ-πασᾶ, καὶ ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ συγκεντρώσῃ καὶ αὐτὸς ἀνάλογον στρατιωτικὴν δύναμιν· διότι ὁ Ἰμβραὴμ δὲν ἔχει στρατόν, ὡς τὸν τοῦ Δράμαλη καὶ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους, ἀλλ' ἔχει τακτικὸν στράτευμα, ἱππικὸν τακτικὸν καὶ ἄτακτον (Κιουλεμένιδες), καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἔχει τακτικὰς στρατιωτικὰς ἑτοιμασίας Εὐρωπαϊκὰς καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης, ἔχει Γάλλους ἀξιωματικοὺς καὶ διοικοῦν

τὸν στρατόν του ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου μέχρι τοῦ κατωτέρου· τὸ ἐπιτελεῖον καὶ τὸ μηχανικόν του σύγκειται ὅλον ἀπὸ Γάλλους ἐξωμότας, καὶ ὡς ἐλέγετο τότε, ὁ Ἰμβραὴμ εἶναι ἄλλος Ναπολέων, ἢ Πύρρος τῆς Ἠπείρου, καὶ τέλος, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ δυνηθῇ κατὰ πρῶτον νὰ τὸν πολεμήσῃ, εἰ δὲ μή, τετέλεσται, τὸ ἔθνος χάνεται. Τοῦ ἔγραφε προσέτι, ὅτι ἐπεθύμει νὰ ὑπάγῃ εἰς ἀντάμωσίν του, ἀλλ' ὅτι, κατὰ δυστυχίαν, εὑρίσκεται κλινήρης πάσχων ἀπὸ τοὺς πόδας του. Ὁ Φλέσας ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐπείσθη, ὅτι ὁ συμπέθερός του Πετρόμπεης ἐπεθύμει νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰλικρινῶς, καὶ συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ τὸν ἀνταμώσῃ, ἀπελπισθείς, ὡς ἐρρέθη, ἀπὸ τὸν Μούρτζινον.

Ἐνταῦθα δὲ εὑρισκόμενος ἔμαθεν, ὅτι ἡ Διοίκησις ἀπεφάσισε ν' ἀμνηστεύσῃ τοὺς ἐν Ὕδρᾳ φυλακισμένους καὶ λοιπούς, καὶ ἐλυπήθη, διότι δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὸ ὁ ἴδιος ὡς ἐπεθύμει.

Ἐντεῦθεν ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ, καὶ ἔβαλε κήρυκα εἰς Φουρτζάλαν νὰ κηρύξῃ, ὅτι, ὅσοι ἐκ τῶν στρατιωτῶν θέλουν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, καὶ ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἐκεῖ Μανιατῶν, θὰ λαμβάνῃ ἕκαστος 70 γρόσια κατὰ μῆνα. Μετὰ δὲ ταῦτα διευθύνθη εἰς τὸ χωρίον Δραήνα, ἀπέχον ἀπὸ τὴν Φουρτζάλαν ἑπτὰ ὥρας, κείμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μεσσήνης, σκοπεύων ν' ἀνταμώσῃ τὸν Πετρόμπεην, νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομήν του, καὶ νὰ γράψῃ εἰς τὸν ἀνεψιόν του Ἠλίαν Κατσάκον, εὑρισκόμενον εἰς Καλάμας νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ εἰς Δραήναν μὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας, ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερα. Ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦτο ἔστειλε τὸν καπετὰν Γεώργιον Δραηνιώτην νὰ ὑπάγῃ νὰ εὕρῃ τὸν Π. Μαυρομιχάλην, καὶ νὰ τοῦ εἴπῃ νὰ σταθῇ διὰ ν' ἀνταμωθῶσι· τὸ δὲ χωρίον Κουτήφαρι ἀπέχει ἐκεῖ-

θεν μίαν περίπου ὥραν· ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ στρατιῶται ἐπῆραν τὸν Πετρόμπεην ἐπάνω εἰς τὸ κρεββάτι διὰ νὰ τὸν μετακομίσουν εἰς τὸ χωρίον Καμάρι, ἐλπίζοντα, ὅτι θὰ εὕρῃ ἐκεῖ τὸν Ἀρχιμανδρίτην, καὶ τούτων γενομένων ἀπὸ τὸ ἓν μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀνταμωθῶσιν.

Ὁ δὲ Φλέσας ἔμεινεν εἰς Δραήναν δύο ἡμέρας. Ἐντεῦθεν καὶ πάλιν διέταξε τοὺς καπεταναίους, οἵτινες ἔλειπον, νὰ ἔλθουν γλήγορα. Ἐκεῖ ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Δημητρίου Πλαπούτα ἀπὸ τὸν Ἀετόν, ὅστις ἔγραφεν, ὅτι ἔρχεται μὲ χιλίους ἑξακοσίους στρατιώτας, ἀπέχων ἐκεῖθεν ὥρας ὀκτὼ καὶ περισσότερον. Ἔλαβε δὲ προσέτι καὶ ἄλλα γράμματα παρὰ διαφόρων καπεταναίων τῆς ἐπαρχίας Ἀρκαδίας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ χωρίον Μάλι, ἀπέχον σχεδὸν ἑπτὰ ὥρας, οἵτινες ἔγραφαν ὅτι καὶ ἐκεῖ εἶναι συνηθροισμένοι στρατιῶται ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας· ἔλαβε δὲ ἐπιστολὴν καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Νικήταν ἀπὸ τὴν Φουρτζάλαν, ὅπου ἦτο μὲ ἑπτακοσίους στρατιώτας καὶ περισσοτέρους· καὶ ἄλλην προσέτι ἐπιστολὴν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἠλίαν Κατζάκον ἐκ Καλαμῶν, ἔχοντα καὶ αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς χιλίους στρατιώτας. Τοιουτοτρόπως τοῦ ἔγραφαν καὶ τοῦ ἔλεγαν εἰς τὰ γράμματά των οἱ τότε καπεταναῖοι, οἵτινες ὅλοι εἶχαν κατὰ νοῦν τὸν μισθόν, καὶ ἐμεγάλυναν τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ δὲν ἔβγαιναν εἰς τὸ βάρος, καὶ δὲν ἦσαν ὅλοι ἱκανοὶ διὰ πόλεμον· ἀλλὰ καὶ ἐγκαίρως ἂν ἤρχοντο, θὰ ἦσαν ὀλίγοι κατὰ τὰ πλάγια τοῦ Ἰμβραήμ. Ὅλοι δὲ οὗτοι, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἔγραψαν ἐζήτουν τὴν διαταγήν του, καὶ ὁ Φλέσας τοὺς ἔγραψε νὰ ὑπάγουν ἐκεῖ ὅπου αὐτὸς εὑρίσκετο.

Τούτων γινομένων, διεδόθη εἴδησις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι

ἑτοιμάζονται πρὸς ἐκστρατείαν. Τότε ὁ Φλέσας ἠρώτησε τοὺς ἐντοπίους ποῖος τόπος, βουνὸν ἢ χωρίον εἶναι ὑψηλὸν ὥστε νὰ βλέπῃ τὸ Νεόκαστρον, καὶ ὅλοι τοῦ εἶπαν, ὅτι εἶναι τοῦ Πεδεμένου καὶ Μανιάκι. Μετὰ ταῦτα διέταξε πάλιν ὅλους, ὅσοι τοῦ ἐζήτησαν τὰς διαταγάς του, εἰς ποῖον μέρος νὰ συγκεντρωθοῦν, νὰ ἔλθουν εἰς τὰς εἰρημένας θέσεις, ὅπου καὶ αὐτὸς ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ. Ἀπὸ δὲ τὴν ἀλληλογραφίαν τῶν διαφόρων καπεταναίων, καὶ ἀπὸ τὸ ποσὸν τῶν στρατιωτῶν, τὸ ὁποῖον αὐτὸς εἶχεν, ἐσυμπέρανεν, ὅτι θὰ συγκεντρώσῃ ἐκεῖ περὶ τὰς δέκα χιλιάδας ἐκλεκτὸν στράτευμα. Τὴν στιγμὴν δέ, καθ' ἣν ἑτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ, ἔφθασεν ὁ Ἠλίας Κέρμας ἀπὸ τὸ χωρίον Κεφαληνοῦ τῆς Μεσσήνης, ἔχων Ἕλληνας Κοντοβουνίσιους ἕως 120, ὁ Θανασούλης Καπετανάκης, ἔχων περὶ τοὺς 80 στρατιώτας. Μετὰ δὲ τούτους ἦλθαν ὁ Π. Κεφάλας, ἔχων καὶ αὐτὸς περὶ τοὺς 20 στρατιώτας· ὁ Πιέρος Βοϊδῆς, ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Μαυρομιχαλέων, ὁμοῦ δὲ καὶ ὁ Κατσάνος Τσαλαφατῖνος, ἔχοντες ἀμφότεροι ὡς 120 Μανιάτας. Ἦλθε καὶ ὁ Σταυριανὸς Καπετανάκης, ἔχων καὶ αὐτὸς εἴκοσι στρατιώτας, ὁ Παναγιώτης Λίβας ἀπὸ τὰ Ἀρφαρά, ὁ Γεώργιος Δικαῖος καὶ Ἀναγνώστης Μπιτσιάνης ἀπὸ τὴν Πολιανὴν μετὰ 80 στρατιωτῶν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἀμέσως ἐξεστράτευσεν ἐκεῖθεν, καὶ δύο ὥρας πρὶν δύσῃ ὁ ἥλιος ἔφθασεν εἰς τὰ εἰρημένα χωρία. Ὅλην δὲ τὴν νύκτα αὐτὴν ἀνεπαύθησαν ἥσυχα. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἀπέστειλε σκοποὺς εἰς τὸ ὄρος Μαμλαβᾶ, ἄνωθεν τοῦ χωρίου Βλαχόπουλου, θέσις, ἥτις βλέπει ὅλην τὴν πεδιάδα καὶ τὸν δημόσιον δρόμον, τὸν ἄγοντα ἀπὸ τὴν Πύλον. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην περιῆλθε μετὰ τῶν παρόντων καπεταναίων καὶ ἐπεσκέφθη τὴν θέσιν,

εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλαν νὰ ὀχυρωθοῦν, καὶ ἀφοῦ τὴν εἶδαν, τὴν ἐνέκριναν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι. Ἐπέρασεν ἡ ἡμέρα ἐκείνη χωρὶς νὰ πράξουν τίποτε. Περὶ δὲ τὸ δειλινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας οἱ πρόσκοποι ἐπὶ τοῦ ὄρους Μαμλαβᾶ ἔβαλαν σημεῖον, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐξεκίνησαν καὶ διευθύνονται κατὰ τὰ Χίλια Χωριά, καὶ ἴσως διανυκτερεύσουν ἐκεῖ. Τότε ὁ Ἀρχιμανδρίτης ὑποπτευθεὶς μήπως τὸ ἱππικὸν τοῦ Ἰμβραὴμ εἰσβάλῃ εἰς τὰ πεδινὰ μέρη τῆς Μεσσηνίας καὶ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες ἦσαν ἀμέριμνοι, ἐκάλεσεν ὅσους ἐγνώριζαν γράμματα, καὶ ἔγραψαν ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἔστειλε παντοῦ εἰς τὰ χωρία τῆς πεδιάδος, εἰδοποιῶν τὸν κόσμον ν' ἀπομακρυνθοῦν ἐκεῖθεν καὶ ν' ἀναβοῦν εἰς τὰ βουνά, διότι ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι.

Καὶ μέχρι μὲν τῆς ὥρας ταύτης ἦσαν ἀνέτοιμοι πρὸς πόλεμον, διότι δὲν εἶχαν φθάσει ἀκόμη οἱ περιμενόμενοι ὡς προείπαμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ συμβῇ κανὲν δυστύχημα καὶ αἰχμαλωτισθῶσιν οἱ πεδινοὶ Μεσσήνιοι διέταξεν ὅλους τοὺς στρατιώτας, οἵτινες ἦσαν περὶ τὰς 2,000 ν' ἀνάψουν ἐπάνω εἰς τὸν λόφον πολλαῖς φωτιαῖς, ὅσον περισσοτέρας δυνηθῇ ἕκαστος στρατιώτης, ὥστε νὰ φαίνωνται, διὰ νὰ ἴδῃ ὁ Ἰμβραήμ, ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ μεγάλον στρατόπεδον, καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πεδιάδος· καὶ ἐπειδὴ ἦσαν ἐκεῖ ξύλα πολλά, ἡ διαταγὴ ἐξετελέσθη καὶ στρατόπεδον ἐφάνη μακρόθεν μέγιστον· ὥστε ὁ Ἰμβραὴμ ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ καὶ νὰ διανυκτερεύσῃ εἰς τὴν θέσιν Χίλια Χωριά.

Τὴν δ' ἐπομένην ἡμέραν πολλὰ πρωῒ ὁ Ἀρχιμανδρίτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν καπεταναῖοι, καὶ πολλοὶ στρατιῶται μετέβησαν εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ὀχυρωθοῦν διὰ τὸν πόλεμον. Ἀφοῦ δὲ ἐθεώρησαν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν

θέσιν, καὶ τὴν ἐνέκριναν ὡς ἐπίκαιρον, ἀπεφασίσθη, ὥστε ἀναλόγως τῶν ὑπαρχόντων στρατιωτῶν νὰ γίνωσι τρία ὀχυρώματα (ταμπούρια), τὰ ὁποῖα νὰ δύνανται νὰ ὑπερασπίζωνται τὸ ἓν τὸ ἄλλο. Ἐκ τούτων δὲ τῶν τριῶν ὀχυρωμάτων ὁ μὲν Φλέσας κατέλαβε τὸ πρῶτον καὶ ἀρκτικόν, ὁ δὲ Δημήτριος Φλέσας καὶ λοιποὶ τὸ δεύτερον καὶ μεσαῖον, μεσημβρινῶς τοῦ πρώτου κείμενον, ὁ δὲ Πιέρος Βοϊδῆς καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι Μανιάταις τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον καὶ τὸ μεσημβρινώτερον. Ἔκειντο δὲ τὰ ὀχυρώματα κατὰ σειράν, ἀπὸ ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν διευθυνόμενα. Ὁ τόπος ὅπου ἔγειναν τὰ ὀχυρώματα ταῦτα ἦσαν πλάγια, καὶ ὄχι ράχες, οὔτε κορυφὴ διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἐχθρὸν νὰ μὴ συγκεντροῦται ἐκ τῶν ὄπισθεν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ θέσις αὕτη ἦτο ἐπικίνδυνος, διότι δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν ὀχυρωμάτων καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀπόστασις ὁρατὴ μεγάλη, ὥστε οἱ Τοῦρκοι νὰ φαίνωνται κατὰ τὰς ἐφόδους καὶ νὰ προσβάλωνται ἀπὸ τῶν ὀχυρωμάτων, ἀλλ' ἐξεναντίας αὕτη ἦτο μικρὰ καὶ οἱ ἐχθροί, μετά τινα βήματα ἐδύναντο νὰ εἰσβάλωσιν ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὀχυρωμάτων, ὄντων πολὺ χαμηλῶν, καὶ μὴ δυσκολευόντων τὴν εἰσβολήν· ἔπειτα οἱ Ἕλληνες, διὰ τοῦτο, δὲν εἶχον οὐδὲ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ γεμίζουν δὶς καὶ τρὶς τὰ ὅπλα των, καὶ διὰ τὴν ἀτέλειαν τῶν ὅπλων προσέτι.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐγένετο ἡ ἀπόφασις νὰ κτισθοῦν τὰ ὀχυρώματα, ὁ Φλέσας ἔδοσε τὴν προσοχήν του νὰ τὰ σηκώσουν καλὰ καὶ νὰ τὰ κατασκευάσουν κλειστά, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἔγειναν ὡς ἐπεθύμει.

Διὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀτελοῦς ταύτης ἐργασίας, ἐχρειάσθησαν σχεδὸν δύο ὥρας μετὰ τὴν ἀνατο-

λὴν τοῦ ἡλίου ἀφ' ὅτου ἄρχισαν· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπεφάνη ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς μὲ τὰ στρατεύματά του ἄνωθεν τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ χωρίου Σκάρμιγκα, καὶ ἄνωθεν τοῦ Κεφαλοβρύσου, τοῦ μεταξὺ τῶν ὀχυρωμάτων καὶ τοῦ βουνοῦ Ἁγιὰ πρὸς δυσμάς, ἀπέχοντος ἀπὸ τῶν ὀχυρωμάτων ἕως μίαν ὥραν καὶ περισσότερον.

Ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες εἶδαν τὸ πολυπληθὲς στράτευμα τῶν Τούρκων, τὸ ὁποῖον ἐσκέπασεν ὅλον τὸν τόπον, ὅσον βλέπει τὸ 'μάτι τοῦ ἀνθρώπου, ἐνταῦθα ἄρχισαν νὰ μουρμουρίζουν, καὶ κάποιος τότε εἶπεν· ὅτι «ἔχετε ἄλογα, καὶ καββαλᾶτε ὕστερον καὶ φεύγετε». Ἀκούσας τοῦτο ὁ Φλέσας, ἀμέσως ἐφώναξε τὸν Γεώργ. Καραγιαννόπουλον, τὸν μετονομασθέντα ἔπειτα Τισαμενόν, τὸν ὁποῖον εἶχε μυστικὸν σύμβουλον καὶ γραμματέα του, καὶ τὸν διέταξε νὰ πάρῃ τ' ἄλογά του, καὶ ὅλους τοὺς ὑπηρέτας του, ἐκτὸς τοῦ Μιχαὴλ Σταΐκου, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἀντικρὺ ράχιν καὶ νὰ στέκῃ ἐκεῖ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Τισαμενὸς δὲν ἤθελε ν' ἀποχωρισθῇ ἀπ' αὐτοῦ, ὁ Φλέσας τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ διὰ νὰ βλέπῃ τὴν μάχην καὶ νὰ τὴν περιγράφῃ· προσέτι δὲ νὰ παρακινῇ καὶ τοὺς ἐρχομένους εἰς βοήθειαν, νὰ λαμβάνουν γρήγορα μέρος εἰς τὴν μάχην καὶ νὰ παίρνουν τῇς πλάταις τοῦ ἐχθροῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα πάντα οἱ στρατιῶται καί τινες τῶν καπεταναίων ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν ἐκεῖθεν· καὶ πρῶτος ὅλων ὁ Σταυριανὸς Καπενανάκης μετὰ τῶν ἑαυτοῦ στρατιωτῶν ἔφυγε κρυφίως διὰ τοῦ ρεύματος ἀνατολικῶς τῶν ὀχυρωμάτων. Τοῦτον δὲ βλέποντες καὶ ἄλλοι φεύγοντα παρεκινήθησαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἐδόθησαν εἰς φυγὴν διὰ τοῦ αὐτοῦ ρεύματος. Ἔφυγον δὲ ὑπὲρ τοὺς χιλίους.

Μετὰ δὲ τὴν φυγὴν ταύτην ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς διέ-

θέσιν, καὶ τὴν ἐνέκριναν ὡς ἐπίκαιρον, ἀπεφασίσθη, ὥστε ἀναλόγως τῶν ὑπαρχόντων στρατιωτῶν νὰ γίνωσι τρία ὀχυρώματα (ταμπούρια), τὰ ὁποῖα νὰ δύνανται νὰ ὑπερασπίζωνται τὸ ἕν τὸ ἄλλο. Ἐκ τούτων δὲ τῶν τριῶν ὀχυρωμάτων ὁ μὲν Φλέσας κατέλαβε τὸ πρῶτον καὶ ἀρκτικόν, ὁ δὲ Δημήτριος Φλέσας καὶ λοιποὶ τὸ δεύτερον καὶ μεσαῖον, μεσημβρινῶς τοῦ πρώτου κείμενον, ὁ δὲ Πιέρος Βοϊδῆς καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι Μανιάταις τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον καὶ τὸ μεσημβρινώτερον. Ἔκειντο δὲ τὰ ὀχυρώματα κατὰ σειράν, ἀπὸ ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν διευθυνόμενα. Ὁ τόπος ὅπου ἔγειναν τὰ ὀχυρώματα ταῦτα ἦσαν πλάγια, καὶ ὄχι ράχες, οὔτε κορυφὴ διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἐχθρὸν νὰ μὴ συγκεντροῦται ἐκ τῶν ὄπισθεν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ θέσις αὕτη ἦτο ἐπικίνδυνος, διότι δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν ὀχυρωμάτων καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀπόστασις ὁρατὴ μεγάλη, ὥστε οἱ Τοῦρκοι νὰ φαίνωνται κατὰ τὰς ἐφόδους καὶ νὰ προσβάλωνται ἀπὸ τῶν ὀχυρωμάτων, ἀλλ' ἐξεναντίας αὕτη ἦτο μικρὰ καὶ οἱ ἐχθροί, μετά τινα βήματα ἐδύναντο νὰ εἰσβάλωσιν ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὀχυρωμάτων, ὄντων πολὺ χαμηλῶν, καὶ μὴ δυσκολευόντων τὴν εἰσβολήν· ἔπειτα οἱ Ἕλληνες, διὰ τοῦτο, δὲν εἶχον οὐδὲ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ γεμίζουν δὶς καὶ τρὶς τὰ ὅπλα των, καὶ διὰ τὴν ἀτέλειαν τῶν ὅπλων προσέτι.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐγένετο ἡ ἀπόφασις νὰ κτισθοῦν τὰ ὀχυρώματα, ὁ Φλέσας ἔδοσε τὴν προσοχήν του νὰ τὰ σηκώσουν καλὰ καὶ νὰ τὰ κατασκευάσουν κλειστά, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἔγειναν ὡς ἐπεθύμει.

Διὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀτελοῦς ταύτης ἐργασίας, ἐχρειάσθησαν σχεδὸν δύο ὥρας μετὰ τὴν ἀνατο-

λὴν τοῦ ἡλίου ἀφ' ὅτου ἄρχισαν· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπεφάνη ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς μὲ τὰ στρατεύματά του ἄνωθεν τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ χωρίου Σκάρμιγκα, καὶ ἄνωθεν τοῦ Κεφαλοβρύσου, τοῦ μεταξὺ τῶν ὀχυρωμάτων καὶ τοῦ βουνοῦ Ἁγιὰ πρὸς δυσμάς, ἀπέχοντος ἀπὸ τῶν ὀχυρωμάτων ἕως μίαν ὥραν καὶ περισσότερον.

Ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες εἶδαν τὸ πολυπληθὲς στράτευμα τῶν Τούρκων, τὸ ὁποῖον ἐσκέπασεν ὅλον τὸν τόπον, ὅσον βλέπει τὸ 'μάτι τοῦ ἀνθρώπου, ἐνταῦθα ἄρχισαν νὰ μουρμουρίζουν, καὶ κάποιος τότε εἶπεν· ὅτι «ἔχετε ἄλογα, καὶ καββαλᾶτε ὕστερον καὶ φεύγετε». Ἀκούσας τοῦτο ὁ Φλέσας, ἀμέσως ἐφώναξε τὸν Γεώργ. Καραγιαννόπουλον, τὸν μετονομασθέντα ἔπειτα Τισαμενόν, τὸν ὁποῖον εἶχε μυστικὸν σύμβουλον καὶ γραμματέα του, καὶ τὸν διέταξε νὰ πάρῃ τ' ἄλογά του, καὶ ὅλους τοὺς ὑπηρέτας του, ἐκτὸς τοῦ Μιχαὴλ Σταΐκου, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἀντικρὺ ράχιν καὶ νὰ στέκῃ ἐκεῖ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Τισαμενὸς δὲν ἤθελε ν' ἀποχωρισθῇ ἀπ' αὐτοῦ, ὁ Φλέσας τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ διὰ νὰ βλέπῃ τὴν μάχην καὶ νὰ τὴν περιγράφῃ· προσέτι δὲ νὰ παρακινῇ καὶ τοὺς ἐρχομένους εἰς βοήθειαν, νὰ λαμβάνουν γρήγορα μέρος εἰς τὴν μάχην καὶ νὰ παίρνουν τῆς πλάταις τοῦ ἐχθροῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα πάντα οἱ στρατιῶται καί τινες τῶν καπεταναίων ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν ἐκεῖθεν· καὶ πρῶτος ὅλων ὁ Σταυριανὸς Καπενανάκης μετὰ τῶν ἑαυτοῦ στρατιωτῶν ἔφυγε κρυφίως διὰ τοῦ ρεύματος ἀνατολικῶς τῶν ὀχυρωμάτων. Τοῦτον δὲ βλέποντες καὶ ἄλλοι φεύγοντα παρεκινήθησαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἐδόθησαν εἰς φυγὴν διὰ τοῦ αὐτοῦ ρεύματος. Ἔφυγον δὲ ὑπὲρ τοὺς χιλίους.

Μετὰ δὲ τὴν φυγὴν ταύτην ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς διέ-

ταξε τὸ ἱππικὸν ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἦτο περιέζωσε κύκλῳ καὶ μακρόθεν τοὺς Ἕλληνας· μικρὰ δέ τινα ἀποσπάσματα Τουρκικά, ἀποχωριζόμενα ἀπὸ τὰ μεγάλα σώματα, ἐκινοῦντο τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ πανταχόθεν ἐπλησίαζον τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες αὐθορμήτως ἐνεδρεύσαντες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐκτύπησαν τοὺς ἐρχομένους Τούρκους ἐφόνευσαν δύο τρεῖς ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐκυρίευσαν δύο ἄλογα τοῦ ἱππικοῦ, τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς τὸν Ἀρχιμανδρίτην, καὶ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ δῶρα καὶ χρήματα.

Βλέπων δὲ ὁ Φλέσας, ὅτι ἐκυκλώθησαν ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ, ἐνόμιζε τοῦτο μεγάλον εὐτύχημα διὰ νὰ συνέλθουν ὅλοι ὁμοῦ οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ πολεμοῦν καλλίτερα καὶ ἀποφασιστικώτερα, καὶ νὰ μὴ λιποτακτοῦν. Εὐθὺς δὲ τότε διέταξε τὸν ὑπασπιστὴν τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς Ἀλέξιον Ν. Λεβιδιώτην νὰ διατάξῃ τοὺς στρατιώτας νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰ ἐκεῖ χωρία καὶ νὰ ἔλθουν ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν τὰ ὀχυρώματα διὰ νὰ τοὺς τοποθετήσῃ ἀναλόγως ἐντὸς αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ συνῆλθαν οἱ στρατιῶται, τότε εἶδε κατὰ μέγα μέρος ἠλαττωμένην τὴν δύναμιν, καὶ ἔμαθε τὴν φυγὴν τῶν προειρημένων, ἐμέτρησεν ἔπειτα τοὺς μείναντας καὶ ηὗρεν ἀριθμὸν ὀλιγώτερον τῶν χιλίων. Τότε πλέον μὴ δυνάμενος νὰ στείλῃ διὰ νὰ τοῦ ἔλθῃ ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν ἐπερίμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, διότι ἦτο περικυκλωμένος ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ, διέταξε τὴν τοποθέτησιν τῶν ἀπομεινάντων στρατιωτῶν κατ' ἀναλογίαν εἰς τὰ ὀχυρώματα. Ὁ Φλέσας, ὡς προείπομεν, ἔμεινεν εἰς τὸ ἀρκτικόν, τὸ μᾶλλον ἀδύνατον καὶ ἐπικίνδυνον. Τὸ ὀχύρωμα τοῦτο εἶχεν εἰς τὸ κέντρον μίαν πέτραν ὑψηλοτέραν ἀπὸ τὰς ἄλλας· εἶχε προσέτι καὶ μίαν μικρὰν ἀχράδα (γκορτζούλα), καὶ ἐκεῖ πλησίον ἐστέκετο ὁ Φλέ-

σας, ἔχων εἰς τὰ δεξιὰ Γάλλον τινά, τὸν ὁποῖον τοῦ εἶχε δώσει ὁ στρατηγὸς Ῥός. Ἐκεῖθεν πρῶτος ἐτουφέκισε τοὺς Τούρκους.

Ἀφοῦ δὲ ὁ στρατὸς συνηθροίσθη, πρὶν τὸν τοποθετήσῃ, ὁ Φλέσας ἦλθεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἐξεφώνησε λόγον ἐνθαρρύνων αὐτοὺς καὶ ὑπενθυμίζων εἰς τοὺς στρατιώτας τὰς πρότερον μάχας καὶ τὰς νίκας τοῦ Βαλτετσίου, Λεβιδίου, τῆς Γράνας, τῶν Βερβαίνων καὶ τῶν Δολιανῶν, τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, τὴν καταστροφὴν τοῦ πολυπληθοῦς στρατεύματος τοῦ Δράμαλη, καὶ τοὺς παρέστησε νίκην ἄφευκτον· διότι τοὺς εἶπεν, ὅτι ἔρχονται τόσα στρατεύματα εἰς βοήθειαν ἐντὸς ὀλίγου, τὰ ὁποῖα θὰ ὑπερβοῦν τὰς 15,000, ὅτι ἔρχεται ὁ Πλαπούτας καὶ ὅλοι οἱ Ἀρκαδινοί, ὁ αὐτάδελφός του Νικήτας, ὁ Κατσάκος καὶ ἄλλοι Μανιᾶταις, ὅτι ὅλοι οὗτοι θὰ φθάσουν μετὰ μίαν ὥραν, καὶ θὰ ἦναι ἐδῶ ὁλοτρόγυρα τοῦ Ἰμβραὴμ νὰ τὸν κτυποῦν ἀπὸ τῆς πλάταις καὶ τελειόνων εἶπεν· ὅτι σήμερον ἡ πατρὶς περιμένει ἀπὸ ἡμᾶς τὴν δόξαν της διὰ τῆς νίκης ταύτης. Πρὶν δὲ τελειώσῃ ὁ λόγος του, τινὲς τῶν καπεταναίων ἰδόντες τὸν προφανῆ κίνδυνον, παρεκίνουν τὸν ἀνεψιόν του νὰ εἴπῃ τοῦ θείου του νὰ φύγουν ἐκεῖθεν, ἀφοῦ διασπάσουν τὸ Τουρκικὸν ἱππικόν, διότι θὰ χαθοῦν ὅλοι· κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ τοῦ ἐκστομίσῃ τοιοῦτόν τι κατὰ πρόσωπον. Τότε ἐπλησίασεν ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπαγεώργης καὶ τοῦ ἔκαμαν τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν καπεταναίων. Τότε ὁ Φλέσας εἶπεν εἰς τὸν Κεφάλα· «Ἔχασα τὰς ἐλπίδας μου. Ἄλλως πως σὲ ἐκτιμοῦσα». Εἰς δὲ τὸν Παπαγεώργην, εἶπε πιάνων τὰ γένειά του· «Μοῦ τὰ ἐντρόπιασες, Παπαγεώργη!» Λέγων προσέτι εἰς αὐ-

6

τόν· «ποῦ νὰ ὑπάγωμεν νὰ φύγωμεν; Ἔχεις τακτικὸν »στράτευμα, ὥστε ἐξερχόμενος τῶν ταμπουρίων, καὶ »πολεμῶν νὰ ἀποσύρεσαι; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι τὸ ἄτακτον »στράτευμα, ἅμα ἔβγῃ ἀπὸ τὸ ταμποῦρί του, σκορπίζει, »καὶ κάθε στρατιώτης θὰ πιάσῃ ἕνα δρόμον ἰδικόν του, »καὶ τότε πέντε ἱππεῖς τοῦ Ἰμβραὴμ θὰ μᾶς σφάξουν »ὅλους, καὶ τότε θὰ συμβῇ τὸ μεγαλείτερον δυστύχημα »τοῦ Ἔθνους, δειλιάζον τοὺς ἄλλους καὶ ἐμψυχόνον τοὺς »ἐχθρούς. Τί φοβεῖσαι, Παπαγεώργη; Ἐσὺ ἔχεις γνῶσιν »ὅλης τῆς ἀλληλογραφίας μου· καὶ εἶναι δυνατόν, ὕστερα »ἀπὸ δύο ὥρας, νὰ μὴ ἦναι τοὐλάχιστον 5,000 ἰδικόν μας »ἔξωθεν τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ; Καὶ ἂν ἄλλοι δὲν ἔλθουν, »ὁ Πλαπούτας δὲν θὰ λείψῃ. Πιστεύω ἀδιστάκτως, ὅτι »θὰ εἴμεθα νικηταί· ἀλλ' ὃ μὴ γένοιτο, καὶ νικηθῶμεν »θὰ ἀδυνατίσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, πολλοὺς »Τούρκους θὰ χάσῃ, καὶ τὴν μάχην μας θὰ τὴν ὀνομά-»σουν ἱστορικῶς, Λεωνίδειον μάχην, Παπαγεώργη!» Τοιαῦτα εἶπεν. Ὁ δὲ Βοϊδῆς τότε εἶπε τὰ ἀξιομνημόνευτα ταῦτα λόγια· «Πᾶμε εἰς τὰ ταμπούριά μας, »καὶ ὅποιος θὰ μείνῃ γιαμά, ἂς ἀκούῃ τῶν γυναικῶν τὰ »μυρολόγια». Καὶ οὕτως ἐπῆγαν εἰς τὰς θέσεις των.

Ὁ δὲ Π. Κεφάλας, ἀντὶ νὰ ἔμβῃ μέσα εἰς τὸ κάτω ὀχύρωμα, ἔμεινεν ἔξω. Ὅταν δὲ ὁ ἐχθρὸς ὥρμησε καὶ ἐπλησίαζεν, καββαλαραῖοι τινὲς τὸν ηὗραν ἔξω τοῦ ὀχυρώματος, φεύγοντα πρὸς τὸ χωρίον Μαργέλι· ἐκεῖ λοιπὸν τὸν ἐπρόφθασεν εἷς ἱππεὺς καὶ τὸν ἐλόγχισεν. Ὅσοι δὲ ἄλλοι ἔφυγαν κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν, ὅλοι ἐχάθησαν, χωρὶς νὰ ἐξαγοράσουν τὸ αἷμά των, οὔτε νὰ φέρουν κανὲν ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ἐσφάγησαν δωρεάν.

Πρὶν ὅμως ὁ Φλέσας κατασταθῇ εἰς Μανιάκι ἔλαβε

γράμμα ἀπὸ Φρουντζάλα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικήτα· οὗτος τοῦ ἔγραφεν, ὅτι δὲν ἔκαμε καλὰ περάσας τὰ Κοντοβούνια, καὶ δὲν ἐστάθη νὰ συγκεντρώσῃ τὰς δυνάμεις του εἰς τὰ ὀχυρὰ βουνὰ τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν διὰ νὰ ἔχῃ συγκοινωνίαν καὶ μὲ τὴν Μάνην, καὶ νὰ τοῦ ἔρχεται εὔκολα ἡ βοήθεια, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ὁ δὲ Ἀρχιμανδρίτης τοῦ ἀπήντησεν οὕτω· «Νικήτα! ἔλαβον τὴν ἐπι»στολήν σου, καὶ εἰς ἀπάντησιν σοῦ λέγω, ὅτι δὲν εἶμαι »'σὰν καὶ σὲ καὶ 'σὰν τὸν κουμπάρο σου τὸν Κεφάλα, »ὅπου τρέχετε ἀπὸ ράχι σὲ ράχι 'σὰν τοὺς ἀηλιάδες[1]. »Ἐγὼ ἅπαξ ὡρκίσθην νὰ χύσω τὸ αἷμά μου εἰς τὴν ἀνάγ»κην τῆς πατρίδος μας, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα. Εὔχομαι »δὲ εἰς τὸν Θεόν, πρώτη μπάλα τοῦ Ἰμβραὴμ νὰ μὲ »πάρῃ εἰς τὸ κεφάλι· διότι σᾶς γράφω νὰ ταχύνετε τὸν »ἐρχομόν σας, καὶ σεῖς μοῦ γράφετε κουραφέξελα. Νικήτα! πρώτη καὶ τελευταία ἐπιστολή μου εἶναι αὕτη, »βάστα την νὰ τὴν διαβάζῃς καμμίαν φορὰν νὰ μὲ ἐνθυ»μῆσαι καὶ νὰ κλαίῃς».

Ἅμα ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ὁ Νικήτας, ἐξεκίνησε μετὰ τοῦ Κατσάκου· ἔτρεξαν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν τὴν μάχην, διότι κάτωθεν τοῦ χωρίου Κουτήφαρι ἔμαθον τὸν χαλασμὸν τῶν ἰδικῶν μας, καὶ ἐπέστρεψαν ὀπίσω. Μετὰ ταῦτα πάντα ὁ Πασᾶς διέταξε πρῶτον σῶμα νὰ κινήσῃ τοὺς ἀκροβολιστὰς καὶ τοὺς καραβινοφόρους, καὶ κατόπιν αὐτῶν τὸ ἄτακτον ἱππικόν. Ὅταν οἱ πρῶτοι ἐπλησίασαν τὰ ὀχυρώματα, ἄρχισαν νὰ ἀκροβολίζωνται ἑκατέρωθεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, καὶ οὕτω ν' ἀπασχολοῦν

[1] Διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐνόει τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ ἐρημοκκλήσια, τὰ ὁποῖα, κατὰ θρησκευτικὴν συνήθειαν ἐγείρονται ἐπάνω εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν.

τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ φύγουν. Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος κατέβη καὶ ἐστάθη ἀντικρὺ τῶν ὀχυρωμάτων, ὅπου ἔκειτο λοφίσκος. Τότε κατεβίβασεν ἐκεῖ ὅλον τὸν τακτικὸν στρατὸν καὶ τὸν διῄρεσεν εἰς τάγματα καὶ λόχους ὀρθίους. Ἔπειτα διέταξεν, ὥστε δύο χιλιάδες τακτικοῦ στρατοῦ νὰ μεταβοῦν καὶ νὰ καταλάβουν τὰς ὄπισθεν τῶν ὀχυρωμάτων θέσεις, κατὰ τὴν Ἀνδροῦσαν πρὸς ἀνατολάς, νὰ σταθῶσι μακρὰν καὶ νὰ μένουν ἐκεῖ ἀκίνητοι. Οὗτοι δὲν ἔμελλον νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν μάχην. Κατόπιν δὲ ἀπέστειλεν ἐκεῖ καὶ ὀκτακοσίους καβαλαραίους νὰ σχηματίσωσιν ἀραιούμενοι γραμμὴν κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο, διὰ νὰ ἐμποδίσωσιν ἐνδεχομένην τινὰ βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων. Κατ' ἐκεῖνο δὲ τὸ μέρος ἄφησε καὶ ὀλίγον διάστημα ἀνοικτόν, ὡς στρατήγημα, ὥστε ἂν δυνηθῇ νὰ κυριεύσῃ τὰ ὀχυρώματα καὶ διασκορπίσῃ τοὺς ἐν αὐτοῖς Ἕλληνας, οὗτοι νὰ ὁρμήσουν νὰ διαφύγουν διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ μέρους, καὶ οὕτω νὰ πέσωσιν αἰφνιδίως εἰς τὸν ἐκεῖ ἱστάμενον στρατὸν καὶ εἰς τοὺς ἱππεῖς, καὶ ὡς καταπονημένους ἀπὸ τὴν μάχην καὶ διωκομένους, νὰ τοὺς κυκλώσωσι καὶ τοὺς σφάξωσιν ὅλους.

Ἡ δὲ μάχη ἐξηκολούθει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὡς εἴπαμεν. Ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν διήρκεσεν ὁ ἀκροβολισμός· ἔπειτα ὁ Πασᾶς διέταξε νὰ ὑποχωρήσουν τὰ στρατεύματα ὀλίγον μακρὰν τῆς θέσεως τῆς μάχης, καὶ νὰ σταθῶσιν ἐκεῖ, λόγῳ ἀναπαύσεως, καὶ νὰ προγευματίσουν. Ἐκεῖ ἡλιάζετο ὁ στρατὸς κατάλακκα. Οἱ νεροκουβαλητάδες ἐπήγαινον καὶ ἤρχοντο δίδοντες νερὸν εἰς τοὺς διψῶντας στρατιώτας. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, ὁ Πασᾶς προσεκάλεσεν ὅλους τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ του καὶ τοὺς διοικητὰς τῶν ταγμάτων εἰς συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἐπὶ τῶν ἵππων καὶ συντόμως,

καὶ ἀπεφασίσθη ἡ ἔφοδος. Εἰς δὲ τὸ διάστημα τοῦτο, ὅλοι ἐπίσης οἱ περὶ τὸν Φλέσαν μείναντες καπεταναῖοι, συνῆλθον εἰς τὸ ὀχύρωμα αὐτοῦ, καὶ ἐσκέφθησαν, ἦλθον εἰς πολλοὺς λόγους καὶ τοῦ εἶπαν· «ὅτι καλὰ ἦτο νὰ φύ»γωμεν κατὰ τὸ μέρος τῆς Ἁγιᾶς· ὅτι οἱ καβαλαραῖοι »ὀλίγους θὰ σκοτώσουν ἀπὸ ἡμᾶς· ἔχομεν τὸ βουνὸν βοη»θόν· στεκόμεθα εἰς τὰ ριζώματα καὶ πολεμοῦμεν. Νὰ »φύγωμεν τώρα, ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἔχουν ἀνάπαυσιν καὶ »τρώγουν ψωμί· μίαν φωτιὰν θὰ φάμεν, θὰ σκοτωθῶμεν, ὄχι περισσότεροι τῶν 50 ἢ 100, οἱ δὲ ἄλλοι θὰ σωθῶ»μεν καὶ πρὸ πάντων θὰ σώσωμεν καὶ ἐσὲ διὰ νὰ χρη»σιμεύσῃς εἰς ἄλλην περίστασιν». Εἰς ταῦτα δὲ ὁ Ἀρχιμανδρίτης τοὺς εἶπεν· «Ἐγὼ σᾶς εἶπα καὶ πρῶτα καὶ »τώρα σᾶς λέγω, τὴν φευγάλα μὴν τὴν βάλετε διόλου »εἰς τὸν νοῦν σας, διότι ἡμεῖς χανόμεθα ἄδικα, ἂν θὰ »πέσωμεν ἐπάνω εἰς τὴν φωτιὰν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐγὼ δὲν »πηγαίνω νὰ παραδώσω τοὺς Ἕλληνας μόνος μου εἰς »τὸ ἀδιάκοπον πῦρ τοῦ τακτικοῦ. Ἔπειτα σᾶς εἶπον, ὅτι ἡμεῖς περιμένομεν τὴν βοήθειαν, ἡ ὁποία γνωρίζετε, ὅτι »θὰ φθάσῃ ὥραν τὴν ὥραν· πηγαίνετε εἰς τὰς θέσεις σας». Οὕτω λοιπὸν ἐπέστρεψεν ἕκαστος εἰς τὸ ὀχύρωμά του.

Μετὰ δὲ ταῦτα δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος καὶ διετάχθη ἡ γενικὴ ἔφοδος τῶν Τούρκων. Δὶς ὥρμησαν οἱ ἐχθροὶ ἐναντίον τῶν ὀχυρωμάτων, καὶ δὶς ἀπεκρούσθησαν. Ἐνῷ δὲ ἑτοιμάζοντο διὰ τὴν τρίτην ἔφοδον, ἠκούσθησαν τουφεκισμοὶ ἀπὸ τὸ μέρος, ὅθεν ἤρχετο ὁ Πλαπούτας, ἤτοι ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τῶν ὀχυρωμάτων. Ἀφοῦ ὁ κρότος αὐτὸς ἠκούσθη, εὐθὺς ὁ ἴδιος Ἰμβραὴμ μαζὺ μὲ τοὺς ὑπασπιστάς του καὶ ὅλον τὸ ἐπιτελεῖόν του ἐμβῆκε μέσα εἰς τὸν στρατόν του, καὶ ἐβίαζε τοὺς στρατιώτας νὰ

ταχύνωσι τὴν ἔφοδον. Τέσσαρες φοραῖς πάλιν ὥρμησαν οἱ Τοῦρκοι ἐναντίον τῶν ὀχυρωμάτων, καὶ αἱ ἔφοδοι ἐγίνοντο συνεχεῖς καὶ ἀδιάκοποι, ἕως οὗ κατώρθωσαν νὰ πηδήσουν μέσα εἰς τοῦ Ἀρχιμανδρίτου τὸ ὀχύρωμα. Τοῦτο ἰδὼν ὁ ἀνεψιός του Δημήτριος, ἐπετάχθη ἀπὸ τὸ ἰδικόν του ὀχύρωμα καὶ ἔτρεξε διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν θεῖόν του, ὁ ὁποῖος ἐκινδύνευε. Τότε ὁ Φλέσας τὸν διέταξε νὰ γυρίσῃ γλήγορα εἰς τὸ ὀχύρωμά του διὰ νὰ τὸ κρατήσῃ, καὶ ἐνῷ ἐγύρισεν ὀπίσω καὶ ἐπλησίασεν εἰς τὸ ὀχύρωμά του, ηὗρε τοὺς Τούρκους μέσα εἰς αὐτό· ἐκεῖ δὲ κτυπῶν καὶ κτυπούμενος ὑπὸ πολλῶν Τούρκων ἐχάθη καὶ αὐτὸς καὶ οἱ στρατιῶταί του, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠξεύρομεν πόσοι ἦσαν, καὶ ἂν ἀπὸ αὐτοὺς ἐσώθησαν καὶ πόσοι. Τοῦτο δὲ εἰξεύρομεν, ὅτι ὁ σημαιοφόρος του ὀνομαζόμενος Δημήτριος καὶ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Χῖον, ἰδών, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπήδησαν εἰς τὸ ὀχύρωμα, ἀμέσως ἐκατέβασε τὴν σημαίαν, ἔσχισεν αὐτήν, ἔκοψε τὸ ξύλον, ἔβαλεν εἰς τὸ ζωνάρι του τὸν σταυρὸν αὐτῆς, ἐξεσπάθωσε καὶ μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι τρέχει εἰς τὸ ταμποῦρι τοῦ Φλέσα, καὶ ἐκεῖ μέσα Τοῦρκοι· φεύγει ὀπίσω, καὶ οὕτω, πολεμῶν καὶ πολεμούμενος, ἔσχισεν, ὡς ἀστραπή, τὸν Τουρκικὸν στρατὸν καὶ διεσώθη. Ἡ παληκαριά του εἶναι ἀμίμητος. Ὁ ἀτρόμητος αὐτὸς Χῖος ἔζη πρὸ ὀλίγων χρόνων εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὅλα λοιπὸν τὰ σώματα τῶν Τούρκων, βιαζόμενα ἀπὸ τὸν ἴδιον Πασᾶ, ἔπεσαν μέσα εἰς τὸ ὀχύρωμα τοῦ Ἀρχιμανδρίτη. Τότε ἀνακατώθησαν Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες καὶ ἔγειναν ὅλοι ἕνα. Οἱ περισσότεροι Τοῦρκοι τοῦ Πασᾶ ἐφόρουν κόκκινα φορέματα, καὶ ὁ τόπος ὅλος ἐκοκκίνησεν ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὰ αἵματα. Ὅσοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἠμπόρεσαν καὶ ἐπήδησαν ἢ ἐγκρεμίσθησαν ἔξω

ἀπὸ τὸ ὀχύρωμα τοῦ Ἀρχιμανδρίτη, ἄλλοι μὲν ἐμβῆκαν εἰς τὸ τοῦ Πιέρου Βοϊδῆ, τὸ ὁποῖον ἀκόμη ἐμάχετο, διότι ἦτο τὸ δυνατώτερον ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο, καὶ τὸ ὁποῖον ἔπειτα, ἀφοῦ ἐχάθησαν ἐκεῖνα, τὸ ἐπολέμησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸ ἐκυρίευσαν· οἱ δὲ ἄλλοι καὶ ὅσοι ἐδυνήθησαν νὰ σωθῶσιν ἀπὸ τὸ τελευταῖον ὀχύρωμα ἔκαμαν κατὰ τὸ μέρος τῆς Ἀνδρούσης. Αὐτοὶ ζητοῦντες νὰ εὕρουν τὸν δρόμον ἐχώθησαν εἰς ἕνα ρεῦμα μέσα, καὶ τὸ ἱππικὸν δὲν ἐδύνατο νὰ τοὺς πλησιάσῃ, διότι τὸ ρεῦμα ἦτο πολὺ βαθύ. Ἀλλ' οἱ ἱππεῖς ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ ρεύματος τοὺς ἐτουφέκιζαν. Μεγάλος δὲ θόρυβος καὶ βοὴ πολλὴ τότε ἐγίνετο ἀπὸ τὸν βρόντον τῶν ὅπλων, ἀπὸ τὰς φωνὰς τῶν διωκόντων καὶ τῶν διωκομένων, ἀπὸ τοὺς ἤχους τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν τυμπάνων τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων, ἀπὸ τοὺς στεναγμοὺς τῶν πληγωμένων, τὰ χρεμετίσματα τῶν ἵππων, τὸν καπνὸν καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν πολύν, τὸν ὁποῖον ἐσήκωναν ὑψηλὰ οἱ πόδες τῶν κινουμένων ἀνθρώπων καὶ τῶν ἵππων· ὥστε τῶν ἀξιωματικῶν τὰ προστάγματα δὲν ἀκούοντο. Ὁ ἀγὼν ἦτο μεγάλος καὶ τὰ δύο μέρη ἐφιλονείκουν ποῖον νὰ νικήσῃ τὸ ἄλλο, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούετο καλλίτερα ἀπὸ τὰ λιανίσματα τῶν σπαθιῶν καὶ τῶν μαχαιρῶν (γιαταγανίων).

Τὸ δὲ ρεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον κατέφυγαν οἱ διασωθέντες ἀπὸ τὴν μάχην καὶ διωκόμενοι Ἕλληνες μέχρι τινὸς διαστήματος ἦτο πλατύ. Κατὰ δὲ τὴν ἔξοδον ἦτον ἕνα τάγμα τακτικοῦ στρατοῦ παρατεταγμένον, τὸ ὁποῖον ἔφραττεν αὐτήν. Ἐκεῖ συνηθροίσθησαν οἱ Ἕλληνες τραυματισμένοι καὶ καταπονημένοι, καὶ χωρὶς ἄλλο ὅπλον, παρὰ μόνον μὲ τὰ σπαθιὰ εἰς τὰς χεῖρας. Ἦσαν δὲ ὅλοι ἕως 150. Ἐπειδὴ δὲ ἄλλον τόπον δὲν εἶχαν νὰ φύγουν,

κλεισθέντες ἀπὸ τὸ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν μέρος καὶ κατὰ τὰ πλευρὰ ἀπὸ τοὺς πεζοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἱππεῖς, ἀπεφάσισαν νὰ πέσουν ἐπάνω εἰς τὸ εἰρημένον στρατιωτικὸν τάγμα, νὰ ἀνοίξουν αὐτὸ εἰς δύο καὶ νὰ περάσουν ὅσοι δυνηθοῦν. Καὶ οὕτω ἐρρίφθησαν ἐναντίον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐτουφέκιζε μὲ πῦρ ἀδιάκοπον· κατώρθωσαν ὅμως καὶ ἔσχισαν τὴν γραμὴν τοῦ τάγματος, καὶ ὀλίγοι ἠμπόρεσαν καὶ ἔφυγαν. Προτοῦ δὲ περάσουν ὅλοι πάλιν ἔκλεισαν τὴν γραμμὴν οἱ Τοῦρκοι καὶ τοὺς ἐπυροβόλουν. Ὅσοι δὲ ἀπέμειναν μέσα εἰς τὸ ρεῦμα ἦσαν ὀλίγοι. Αὐτοὶ ἔπιασαν ἕνα βράχον, ὁ ὁποῖος ἔτυχεν ἐκεῖ πλησίον εἰς τὸ στόμα τοῦ ρεύματος, καὶ τοιουτοτρόπως ὑπερασπιζόμενοι δὲν κατώρθωσαν νὰ σωθῶσιν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ αἰχμαλωτίσθησαν.

Ὅσοι δὲ διέφυγον διὰ μέσου τοῦ τάγματος ἐκόλλησαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἐκεῖ βουνοῦ, οἱ ὁποῖοι καταδιωχθέντες ἀπὸ τὸ ἱππικόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπροχώρησε πολύ, διεσώθησαν. Ἔπειτα δὲ ἀπὸ τὴν μάχην καὶ τὴν καταστροφὴν ἀκούοντο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὅπλων κρότοι. Ὕστερον δὲ ὅλα τὰ Τουρκικὰ σώματα ἐμβῆκαν εἰς τὰ ὀχυρώματα. Ὅλον δὲ ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅπου αὐτὰ ἦσαν, εἶχε σκεπασθῆ ἀπὸ τὸν καπνὸν τῆς μάχης. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὰ ὀχυρώματα ἔψαχναν τοὺς νεκροὺς Ἕλληνας καὶ Τούρκους, καὶ ἐλαφυραγώγουν τὰ ὅπλα των. Τὰ ὅπλα δὲ τῶν Ἑλλήνων, ὅλα εὑρέθησαν κομμάτια, καὶ τοῦτο ἔγεινε, διότι δι' αὐτῶν ἀπέκρουον τὰς λόγχας τῶν ὁρμώντων εἰς τὰ ὀχυρώματα Τούρκων.

Ἀφοῦ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐλαφυραγώγησαν τοὺς φονευθέντας, ἄρχισαν νὰ κόπτουν τὰ αὐτία τῶν νεκρῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ παρουσιάσουν αὐτὰ εἰς τὸν Πασᾶν καὶ νὰ

λάβωσι τὴν συνειθισμένην ἀμοιβήν. Συνέβη δὲ κατὰ τὴν ἀποκοπὴν τῶν αὐτίων πολλάκις οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται νὰ μαλώνουν μεταξύ των, ποῖος ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ἔχῃ περισσότερα, καὶ διὰ τοῦτο συνέβαινε νὰ λαμβάνῃ ἄλλος μὲν τὸ ἕνα, ἄλλος δὲ τὸ ἄλλο αὐτίον.

Ἐνῷ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο ἐπῆρεν ἀέρας, διέλυσε τὴν πάχνην καὶ ἐκαθάρισε τὸν τόπον τῆς μάχης ἀπὸ τὸν καπνόν, καὶ ἄρχισε νὰ φαίνεται ὅλον τὸ στράτευμα τοῦ Πασᾶ. Προτοῦ ὅμως νὰ καθαρισθῇ καλά, ἐνύκτωσε, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ καταβαίνουν εἰς τὰ ἐκεῖ ἰσώματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν πλησίον τοῦ τόπου τῆς μάχης· τότε ὁ Ἰμβραὴμ τοὺς παρέταξε, καὶ ὕστερα ἔκαμαν δέησιν εἰς τὸν Θεόν, καὶ μετὰ τὴν δέησιν ἐφώναξεν ὅλον τὸ στράτευμα «Ἀμήν». Ἔπειτα ἐτουφέκισαν τρεῖς φοραῖς καὶ ἐξεκίνησαν διὰ τὴν πρώτην τους θέσιν.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς μάχης ὁ Πασᾶς ἐπῆγεν εἰς τὸ ὀχύρωμα τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, ἐζήτησε καὶ ηὗρε τὸ σῶμά του, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε τὴν κεφαλήν. Ἐκεῖ πλησίον εὑρέθη καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ Γάλλου, τὸν ὁποῖον εἶχε δώσει εἰς τὸν Ἀρχιμανδρίτην ὁ Ρός. Ἐπάνω δὲ καὶ ὁλόγυρα τοῦ νεκροῦ τούτου ἦσαν ἐξαπλωμένα Τουρκικὰ πτώματα, τῶν ὁποίων αἱ πληγαὶ ἐδείκνυον, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι ἐφονεύθησαν μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ Γάλλου. Ἐβεβαιώθη δὲ ὁ Ἰμβραήμ, ὅτι τὸ εὑρεθὲν σῶμα ἦτο τοῦ Ἀρχιμανδρίτου ἀπὸ τὸν ψυχογυιὸν αὐτοῦ Μιχαὴλ Σταϊκόπουλον, ἐκ Τριπολιτσᾶς. Ἀφοῦ δὲ ὁ νεκρὸς καὶ ἡ κεφαλή του εὑρέθησαν, ὁ Πασᾶς διέταξε νὰ τὸν σηκώσουν νὰ τοῦ δέσουν τὸ κεφάλι εἰς τὸν λαιμόν, νὰ πλύνωσι τὰ αἵματα ἀπὸ τὰ γένεια του καὶ νὰ τὸ στηρίξουν ἐπάνω εἰς ἕνα ξύλον, ὥστε νὰ φαίνεται, ὅτι ἵσταται ὀρθός. Ἀφοῦ ἔγειναν ὅλα αὐτά, ὁ νεκρὸς

ἐφαίνετο ὡς νὰ ἦτο ζωντανός. Τότε ὁ Ἰμβραὴμ ἐστάθη ἀκίνητος καὶ ἄφωνος καὶ τὸν παρετήρησεν ὀλίγον, καὶ ἔπειτα ἐγύρισε καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὁλόγυρά του· «τῷ ὄντι αὐτὸς ἦτο ἱκανὸς καὶ γεν»ναῖος ἄνθρωπος· καὶ καλλίτερον ἦτο νὰ ἐπαθαίναμεν ἄλλην τόσην ζημίαν, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐπιάναμεν ζωντανὸν διότι πολὺ ἤθελε μᾶς χρησιμεύσει[1].»

[1] *Ἆσμα δημοτικόν.*

Τοῦ Φλέσα ἡ μάνα κάθεται στὴν Πουλιανὴ στὴ ράχι,
τὰ Κοντοβούνια 'γνάντευε καὶ τὰ πουλιά ρωτάει.
«Πουλάκια μ' ἀηδονάκια μου, ποὖρχεσθε στὸν ἀέρα,
μὴν εἴδατε τὸ στρατηγ', τὸν Φλέσα ἀρχιμανδρίτη;»
— Στὰ Κοντοβούνια 'πέρασε καὶ στὰ Σουλιμοχώρια,
Καὶ παληκάρια μάζωνε ὅλους Κοντοβουνίσιους,
τὰ μάζωξε, τὰ σύναξε τ' ἄχαμε τρεῖς χιλιάδες.
Κάθονταν καὶ τ' ἁρμήνευε 'σὰν μάνα 'σὰν πατέρας.
«Ἐμπρός, ἐμπρός, μωρὲ παιδιά, στὸ Νιόκαστρο νὰ πᾶμε,
νὰ κάμωμ' ἕναν πόλεμο μὲ τοὺς στραβαραπάδες·
κι' ἂν δὲν σᾶς ντύσω μ ά λ α μ α, Φλέσα νὰ μὴν μὲ 'ποῦνε»
Καὶ ὁ Κεφάλας τὤλεγε, καὶ ὁ Κεφάλας λέγει·
«Τοῦ Μισιριοῦ ἡ 'Αραπιὰ στὸ Νιόκαστρο εἶν' φερμένη.»
—«Σιώπα, Κεφάλα, μὴν τὸ λές, καὶ μὴν τὸ κουβεντιάζῃς,
νὰ μὴν τ' ἀκούσ' ἡ Διοίκησις, λουφέδες δὲν μᾶς στείλῃ,
νὰ μὴν τ' ἀκούσουν τὰ ὀ ρ δ ι ά, μ ε ν τ ά τ ι δὲν ἔλθοῦνε·
νὰ μὴν τ' ἀκούσουν τὰ παιδιά, καὶ τὰ 'λιγοκαρδίσῃς».
'Ακόμη λόγος ἔστεκε καὶ συντυχιὰ κρατειέται,
κ' ἡ 'Αραπιὰ τοὺς ἔζωσε μιὰ 'κοσαργιὰ χιλιάδες.
«Ἄϊντε, παιδιά, νὰ πιάσωμε 'στὸ 'Ερημομανιάκι».
Κ' ἀρχίσανε τὸν πόλεμο ἀπ' τὴν αὐγὴ ὡς τὸ βράδυ.
Μπραΐμης βάνει τὴν φωνή, λέγει τοῦ παπᾶ Φλέσα.
«Ἔβγα, Φλέσα, προσκύνησε μὲ οὗλο σου τ' ἀσκέρι.»
«Δὲν σὲ φοβοῦμ', Μπραὴμ πασᾶ, στὸ νοῦν μου δὲν σὲ βάνω
κ' ἐμὲ μ ε ν τ ά τ ι μῶρχονται οἱ Κολοκοτρωναῖοι.»
Καὶ στὰ ταμπούρια πέσανε αὐτοὶ οἱ 'Αραπάδες.
Ὁ Φλέσας βάνει μιὰ φωνὴ καὶ λέγει τῶν στρατιώτων.
«Τώρα παιδιὰ θὰ σᾶς ἰδῶ ἂν ἦστε παληκάρια·»
καὶ τὰ σπαθιὰ τραβήξανε καὶ κάμνουν τὸ γ ι ο υ ρ ο ῦ σ ι.
Μιὰ μ π α τ α ρ γ ι ὰ τοῦ 'ρίξανε πικρή, φαρμακωμένη.

Ἔπειτα ὁ Ἰμβραὴμ ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Σκάρμιγκα καὶ ἐστρατοπέδευσε. Κατόπιν

τὸν Φλέσα τὸν ἐσκότωσαν μαζὺ μὲ τὸν Κεφάλα.
Ὅσ' εἴσθε φίλοι κλαύσετε· καὶ σεῖς ἐχθροί, χαρῆτε.

Παραθέτομεν ἔτι ἐκ τοῦ ἀνεκδότου ποιήματος τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Τερτσέτη, ἐπιγραφομένου τὸ «ὄνειρο τοῦ Βασιληᾶ», ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς παριστᾷ τὸν βασιλέα Ὄθωνα, ὁδηγούμενον ὑπὸ τοῦ Ἰω. Καποδίστρια πρὸς τοὺς ἐν τῷ Ἅδῃ εὑρισκομένους Ἕλληνας, τοὺς φονευθέντας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐν οἷς καὶ ὁ περὶ οὗ πρόκειται Παπαφλέσας.

Οἱονεὶ δὲ προοιμιαζόμενος ὁ ποιητὴς λέγει, ὅτι ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν ἀμφιβάλλοντα καὶ ἐρωτῶντα αὐτὸν βασιλέα περὶ τοῦ πῶς θὰ διακρίνῃ τοὺς ἐν τῷ Ἅδῃ, ἀφοῦ τὰ μὲν σώματα ἠφανίσθησαν, αἱ δὲ ψυχαὶ μόνον ἀπομένουσιν, ἀποκρίνεται ὡς ἑξῆς·

ΒΑΣ. Ἂν ἦν' ἀλήθεια κ' ἡ ψυχαῖς ζοῦν εἰς τὸν Ἅδη κάτω·
Πῶς θὰ διακρίνω πρόσωπα 'ς τὸ θλιβερὸ σκοτάδι;
ΚΑΠ. Τὰ ἔρημα τὰ κόκκαλα τ' ἀνήλιο χῶμα λυώνει,
Ἀλλὰ τὸ φῶς τοῦ πνεύματος 'ς τὸν Ἅδην δὲν χωνεύει,
Αὐτὸ θἆναι λαμπάδα μας, καλῶς νὰ τοὺς θωροῦμε.
Φυλάττει καὶ τὸ πνεῦμα των τὴν πρώτην τὴν μορφήν των.
. . . .
Πολιτικοὶ καὶ ἱερεῖς καὶ τοῦ πολέμου ἄνδρες!
Χαρῆτε, νά, Σᾶς ἔφερα, 'δέτε τὸν βασιληά Σας.
Ἦλθε δὲν μένει μετ' ἐσᾶς, θ' ἀργήσῃ διὰ νὰ ἔλθῃ·
'Μιλῆστε του, τί θέλετε, 'πιστρέφει 'ς τὸ βασίλειο.
Ξεφωνητά, δάκρυα χαρᾶς οἱ ἀποθαμμένοι χύνουν,
Καθὼς ἀκούσαν τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς τὴν ὁμιλίαν
Εἰς τὸ βυζὶ τὰ ὀρφανὰ χαμογελοῦν κι' ἐκεῖνα
Βαμμένο τ' ἀχειλάκι τους μὲ γάλα καὶ μὲ αἷμα.
Μία ψυχὴ 'μπροστοπατεῖ σὲ 'μᾶς ἀνδρειωμένη
Πατόκορφα λαβωματιαῖς εἶχε πυκναῖς 'ς τὸ σῶμα,
Εἶχε τὰ γένεια 'σὰν παπᾶς 'ψηλὸ τ' ἀνάστημά του,
Μὲ τὴν παλάμην ἔδειξε σιγὴν νὰ κάμῃ ὁ κόσμος.
Ἄφωνοι ἐγεινήκανε, μόνον 'μιλεῖ ἐκεῖνος·
Ἂν εἰς τὰ ζῶντα μου, ὡς γνωστόν, ἁμάρτησα εἰς ἄλλα,
Τὸν πόνον τῆς πατρίδος μου σαλπίζουν ἡ πληγαῖς μου,
Πῶς τὸν Αἰγύπτιον πολεμῶ εἰς πεισματώδη μάχην·
Μὰ τῆς σπαθιαῖς 'ποῦ μ' ἔκοψαν 'μιλῶ καὶ εἰς τοὺς δύο·
Καιρὸς δὲν εἶναι, 'πέρασε, συμβούλια νὰ κρατοῦμε,
Καὶ τὰ συμβούλια ἔπρεπε τετελεσμένα νἆναι·
Στεργιᾶς τὸ κράτος δυνατὸ νἆναι καὶ διὰ θαλάσσης,

δὲ ἔβαλε κήρυκα καὶ εἶπε μὲ δυνατὴν φωνήν, ὅτι ὅποιος ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἔχει αἰχμάλωτον Ἕλληνα ἀπὸ τὴν μάχην αὐτὴν νὰ τὸν φονεύσῃ· διότι ἂν τὴν ἄλλην ἡμέραν εὕρῃ κανένα ζωντανόν, ἤθελε φονεύσει ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν ἔκρυπτε· καὶ τοιουτοτρόπως οἱ Τοῦρκοι ἐφόνευσαν τοὺς ὀλίγους, τοὺς ὁποίους εἶχαν αἰχμαλωτίσει Μαζὺ μὲ τούτους ἐθανάτωσαν καὶ τὸν Θανασούλην Καπετανάκην, καὶ ἔπειτα τὸν ἔκαυσαν. Ἐθανάτωσαν δὲ καὶ τοὺς ἑξῆς καπεταναίους· Πιέρον Βοϊδῆν Μαυρομιχάλην[1], Π. Κεφάλαν, τὸν Ξανθᾶν ἀπὸ τὴν Γιάννιτσαν καὶ Ἠλίαν Κέρμα ἀπὸ τοῦ Κεφαληνοῦ. Τὸν δὲ εἰρημένον Μιχαὴλ

Εἰς τοῦτο θεμελιόνονται οἱ νόμοι καὶ οἱ προφῆταις·
Κι' ὄχι σ' ἕνα τρικάταρτο, σαπιοκαράβια πέντε
Νὰ καταντήσουν τοῦ λαοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡ θυσίαις.
. . . .

[1] ***Μυρολόγι Μανιατῶν***
Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀνωτέρω Πέτρου Βοϊδῆ Μαυρομιχάλη.

Ἀπὸ τὴν ἄλφα ὡς τὸ μί,
Αἶ! καπετὰν Πέτρο Βοϊδῆ,
τὸ εὗρες ἀπὸ τοῦ πάπου σου
τὴν στρατηγίαν νὰ κρατᾷς
καὶ τὴν Τουρκιὰν νὰ κυνηγᾷς
Στὴ Ῥούμελη καὶ στὸ Μωριὰ
'πολέμησες ἡρωϊκά.
Μὰ εἰς τὰ Μεθωκόρωνα,
εἰς τοῦ Μανιάκι τὸν κ α υ γ ᾶ
ἐκ' ἦταν ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς
μὲ τὰ φ ο υ σ ά τ α τὰ πολλά.
χιλιάδες εἶχεν Ἀραπιὰ
καὶ χωριστὰ καβαλαριά.
Μαυρομιχάλης ὁ Βοϊδῆς
μὲ ἐκλεκτὴν Μανιατουριὰν
καὶ μὲ τὸν Φλέσα τὸν παπᾶν
κόψανε μέσα στὴν Τουρκιὰ
μὲ χαρυοφύλλια μὲ σπαθιά.
χιλιάδες Τούρκους σφάξανε
ἐκεῖν' οἱ δύο στρατηγοί,
ποῦ δὲν ἐχόρταιναν τιμή.
Κ' ἐκδικιωμένοι ἔπεσαν
στὴν μάχην, ὅπου 'κέρδησαν,
καὶ μὲ χαρὰν μετέβησαν
εἰς τὴν παντοτεινὴ ζωή.

Σταϊκόπουλον εἶχαν αἰχμαλωτίσει οἱ Σεχνετζιπαῖοι Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζαν αὐτὸν παλαιότερα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, ἡ δὲ οἰκογένεια τῶν Σταϊκοπούλων εἶχε περιποιηθῇ τὴν οἰκογένειαν τῶν Σεχνετζιπαίων, αἰχμαλωτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως· ἕνεκα λοιπὸν αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας ἀπεφάσισαν νὰ τὸν σώσουν, καὶ ἀφοῦ τοῦ ἔδοσαν φορέματα Τουρκικὰ καὶ ἐνδύθη, καὶ ἕνα ἄλογον καλόν, τοῦ ἔδειξαν πόθεν νὰ φύγῃ. Ἐνῷ δὲ οἱ Τοῦρκοι κουρασμένοι ἀπὸ τὴν μάχην ἔπεσαν καὶ ἐκοιμήθησαν, ὁ Σταϊκόπουλος ηὗρε καιρὸν καὶ ἔφυγε καὶ οὕτως ἐσώθη. Ἔπειτα ἐπῆγεν εἰς τὴν Φρουτζάλα, καὶ διηγήθη ὅλα ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν μάχην. Μετὰ ταῦτα ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὅπου ἔζησε καὶ ἀπέθανεν κατὰ τὸ 1857. Αὐτὸς δὲ διηγήθη ὅλα ταῦτα καὶ ἄλλα τότε πολλά. Ὕστερον ὅμως ἐλάβομεν καὶ ἄλλας περὶ τῆς μάχης πληροφορίας· ὅτι δηλ. ἐφονεύθησαν 1200 Τοῦρκοι καὶ 800 Ἕλληνες· ὅτι ὅλοι οἱ πληγωθέντες εἰς τὴν μάχην Τοῦρκοι ἀπέθανον ὕστερον εἰς τὰ νοσοκομεῖα τῶν φρουρίων. Ταῦτα ἐμάθομεν κατόπιν ἀπὸ πολλοὺς Τούρκους καὶ Ἕλληνας αἰχμαλώτους, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Π. Ζαφειρόπουλον καὶ τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὅμηροι τότε εἰς τὸν Ἰμβραὴμ, ὡς προείπομεν.

Ἡ δὲ Κυβέρνησις τοῦ Κουντουργιώτη βλέπουσα, ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς ἐπροχώρει κυριεύων τὴν Μεσσηνίαν ἀπεφάσισε μετὰ τῆς Βουλῆς καὶ ἔδωκε γενικὴν ἀμνηστείαν εἰς ὅλους τοὺς ἀντάρτας. Εἰς δὲ τὴν Ὕδραν τὸ ψήφισμα τῆς ἀμνηστείας τὸ ἔστειλε δι' ἐπιτροπῆς ἀπὸ βουλευτὰς συγκειμένης, καὶ οἱ ἐκεῖ φυλακισμένοι ἀπολυθέντες ἦλθαν μετὰ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ἡ δὲ Βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν τοὺς ὑπεδέχθη, καὶ ὅλοι οἱ εὑρεθέντες τότε εἰς Ναύπλιον ἐσυγχωρήθησαν μεταξύ των, ἐφιλήθηκαν, καὶ ἔπειτα, γενομένης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δοξολογίας, ὡρκίσθησαν πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ νὰ ἀφήσουν τὰ πάθη των, καὶ νὰ λάβουν ὅλοι τὰ ὅπλα διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ σταματήσουν τὴν πρόοδον τοῦ Ἰμβραήμ. Λέγουσιν, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι σώζουν ἀκόμη κἄτι ἀμφιβολίας, διότι δὲν πιστεύουν εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Ἐγελάσθηκαν καὶ δὲν ἐγνώρισαν, ὅτι ἦλθε καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου. Ἀλλ' εἰς τοὺς κινδύνους των, καὶ ἰδίως εἰς τὴν γένναν τῶν γυναικῶν των λέγουν, ὅτι ἐπικαλοῦνται τὴν Μαρίαν τὴν μητέρα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ τὰς βοηθήσῃ διὰ νὰ γεννήσουν μὲ τὸ καλόν, καὶ οἱ μὲν περιεστῶτες λέγουν· μέσα Μαριάμ, ἡ δὲ λεχώ· ἔλα καὶ σύ, ἔλα· ἀλλὰ μετὰ τὴν γένναν, ἀφοῦ παύσουν οἱ πόνοι, ἀμέσως ἡ οἰκοδέσποινα παίρνει νὰ σαρώσῃ, ἐξορκίζει ὅλα τὰ ἐναέρια τελώνια καὶ ἐν τῷ μεταξὺ λέγει· ἔξω, ἔξω Μαριάμ. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὴν Ὕδραν, διότι ἅμα ἦλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον ὅλοι φίλοι του εὑρέθησαν, καὶ ὅλοι οἱ ἐχθροί του ἀκόμη, καὶ ὅσοι τὸν ἔστειλαν εἰς τὴν Ὕδραν, ὅλοι τὸν συνεχάρησαν, διότι ἐγλύτωσεν ἀπὸ τὰ χέρια των. Οὕτω δὲ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι εἰς μὲν τοὺς κινδύνους των τὸν ἤθελαν, εἰς δὲ τὰ ὑλικά των συμφέροντα τὸν ἄφιναν, καὶ χωριστά, ὅπου τὸν ἐκακολογοῦσαν τὸν πτωχόν.

Πολλοὶ δὲ ἄνθρωποι τότε ἦσαν εἰς ἀπορίαν πῶς οἱ περὶ τὸν Κουντουργιώτην δὲν ἀπεφάσισαν νὰ σκοτώσουν τὸν Κολοκοτρώνην. Ἡ ἀπορία ὅμως αὕτη λύεται ὅταν κανεὶς συλλογισθῇ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε φίλους

πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος πιστοὺς καὶ δυνατούς. Ἕνας ἐκ τούτων ἦτο καὶ ὁ Κολοδήμας Ὑδραῖος, ὅστις διεκρίνετο καὶ ἐμετρεῖτο ἐν Ὕδρᾳ ἐκ τῶν πρώτων παληκαράδων. Ὅταν δὲ ἔμαθεν, ὅτι ἔφεραν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν ἐφυλάκισαν εἰς τὸ μοναστήριον ὡπλίσθη κατὰ τὸν τότε τρόπον τῶν Ὑδραίων καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ ἄλλους ὀλίγους, ἀνέβη εἰς τὸ μοναστήριον νὰ ἴδῃ τὸν Κολοκοτρώνην, ἀλλὰ οἱ φύλακες δὲν τὸν ἀφῆκαν νὰ ἔμβῃ, καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἀνωτέραν δύναμιν Οἱ φύλακες ὅμως τοῦ εἶπαν, ὅτι ἔχουν τοιαύτην διαταγὴν ἀπὸ τὸν Λάζαρον Κουντουργιώτην. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Κολοδήμας ἀμέσως ἐπῆγεν εἰς τοῦ Κουντουργιώτη, καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν, ὅτι ἔχετε τὸν Κολοκοτρώνη φυλακισμένον εἰς τὸ μοναστῆρι· νὰ εἴπῃς τῶν φυλάκων νὰ τὸν ἔχουν ἔγνοιαν, καὶ νὰ τὸν ἀφίνουν νὰ πηγαίνῃ νὰ τὸν βλέπῃ, διότι ἄλλως τὰ χαλᾶνε. Οὗτος ὁ Κολοδήμας καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ὑδραῖοι εἶχαν προετοιμάσει καὶ τὴν εἰρημένην συνωμοσίαν πρὸς ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν λοιπῶν.

Ἀφοῦ, ὡς εἴπαμεν, ἐφιλιώθησαν καὶ ὡρκίσθησαν, ἐδιώρησαν τὸν Κολοκοτρώνην γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου, ὅστις ἀμέσως διέταξε τοὺς συμφυλακισθέντας καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς καταδιωχθέντας ἀρχηγοὺς νὰ λάβῃ ἕκαστος τὰ ὅπλα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ τμήματός του, καὶ ὅλοι ὁμοῦ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον. Κατόπιν δὲ ἐζήτησε τὰ ἀναγκαῖα μέσα, καὶ ἔκαμε τὰς προτάσεις του εἰς τὴν Διοίκησιν πρὸς ἐνέργειαν τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Ἀράβων. Ἐζήτησε τὸν ὑπασπιστήν του ἐγγράφως, καὶ διετάχθη οὗτος νὰ στρατολογήσῃ πεντήκοντα στρατιώτας καὶ μεταβῇ εἰς τὸ

κατὰ τὸ Νεόκαστρον στρατόπεδον[1]. Μετὰ τοῦτο ἐπρότεινεν εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ καταστραφοῦν τὰ τείχη τοῦ φρουρίου τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ δικαιολογῶν τὴν πρότασίν του ἔλεγεν, ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶναι τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἂν ὁ ἐχθρὸς ἔλθῃ καὶ τὴν κυριεύσῃ καὶ φωλειάσῃ εἰς αὐτήν, θὰ προξενῇ ἐκεῖθεν φόβον εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας, καὶ ὅτι θὰ ἦναι δύσκολον εἰς αὐτὸν νὰ συστήσῃ στρατόπεδον, διότι ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων θὰ τρέχῃ νὰ σώσῃ τὰ παιδιά του καὶ τὸ σπίτι του, ὅταν ὁ Ἰμβραὴμ θὰ ἐκστρατεύῃ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ θὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἡ Βουλὴ ὅμως καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν δὲν ἐνέκριναν τὴν πρότασίν του ταύτην, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ἂν ὁ Ἰμβραὴμ μάθῃ, ὅτι οἱ Ἕλληνες γκρεμίζουν τὰ φρούριά των, θὰ ἐκλάβῃ τοῦτο, ὅτι ἀπὸ φόβον τὸ κάμνουν. Πολλοὶ τότε εἶπαν καὶ ἰδίως οἱ Τριπολιτσιῶται, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε πάθος ἐναντίον των, διότι ἐσκότωσαν τὸν υἱόν του Πάνον κατὰ τὸ 1824, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἐκδίκησιν ἐγνωμοδότησε τὴν καταστροφὴν τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως. Ἔπειτα ὅμως ὅταν οἱ Ἄραβες κατέλαβαν τὴν πόλιν καὶ

[1] ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου.

Πρὸς τὸν γενναιότατον στρατηγὸν κύριον Θ. Κολοκοτρώνην.

Κατ' ἐπιταγὴν τῆς σεβαστῆς διοικήσεως ὑπ' ἀριθ. 7668 διετάχθη ὁ κ. Φώτιος Χρυσανθόπουλος ὅπως στρατολογήσῃ πεντήκοντα στρατιώτας, καὶ συμπαραλαβὼν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του, ἐκστρατεύσῃ εἰς τὸ κατὰ τὸ Νεόκαστρον στρατόπδεον ὡς ὑπασπιστὴς τῆς γενναιότητός σου.

Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο σὲ εἰδοποιεῖ, γενναιότατε στρατηγέ, τὸν διορισμὸν τοῦτον τῆς Διοικήσεως ἵνα δεχθῇς αὐτὸν ἐλθόντα, καὶ διατάξῃς αὐτὸν εἰς τὸ χρέος του.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 20 Μαΐου 1825.

Ὁ Ὑπουργὸς τοῦ πολέμου.
(Τ. Σ.) *Ἀδὰμ Δούκας*

Ὁ Γενικὸς γραμματεὺς
Δημ. Σαλτέλης

ἐκεῖθεν ἐφοβέριζεν τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, ἀνεγνώρισαν τὴν πλάνην των καὶ ἐδικαίωσαν τὸν Κολοκοτρώνην.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου συνῆλθαν ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου οἱ φίλοι του νὰ τὸν προϋπαντήσουν καὶ τὸν συγχαροῦν διὰ τὴν ἐλευθερίαν του. Ἀπὸ τὸ Ἄργος ἐξέδωκε διαταγὰς καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, γνωστοποιῶν τὴν ἀποφυλάκισίν του, καὶ προσκαλῶν τοὺς Πελοποννησίους νὰ λάβουν τὰ ὅπλα, καὶ νὰ ἔλθουν ἐκεῖ ὅπου αὐτὸς θὰ συστήσῃ τὸ στρατόπεδόν του. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν εἰς Ἀχλαδόκαμπον, καὶ αὐθημερὸν ἐπορεύετο εἰς Τριπολιτσᾶν, καὶ καθ' ὁδὸν ἀπαντοῦσεν ἄνδρας καὶ γυναῖκας, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο νὰ τὸν προϋπαντήσουν. Αὐτοὶ τὸν ἐχαιρέτιζαν τὸν ἐφιλοῦσαν, καὶ ἀπὸ τὴν χαράν των οἱ μὲν ἐγέλων, οἱ δὲ ἔκλαιον. Ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς Τριπολιτσᾶν πολλὰ κανόνια καὶ τουφέκια ἔρριψαν πρὸς ὑποδοχήν του. Ἕως ὀκτὼ ἡμέρας ἔμεινεν εἰς Τριπολιτσᾶν, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἔγραψεν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον προσκαλῶν τοὺς δυναμένους νὰ πολεμοῦν, νὰ τρέξουν ὅπου εἶναι αὐτός, διότι ἐκεῖ θὰ ἦναι καὶ ὁ κίνδυνος. Σκοπεύων δὲ νὰ πλησιάσῃ τὸν ἐχθρόν, ἀπεφάσισε νὰ συγκεντρώσῃ τὸν στρατόν του εἰς τὰ Δερβένια καὶ τὸ Μακρυπλάγι, ὅπου χωρίζεται ἡ Ἀρκαδία ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ τὰ στρατεύματα ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχισαν νὰ συναθροίζωνται μετὰ τῶν ὁπλαρχηγῶν των μετὰ πολλῆς προθυμίας· τὸ δὲ Λεοντάριον ὡρίσθη ὡς τόπος διὰ τὸ φροντιστήριον τῶν τροφῶν, ὅπου καὶ φοῦρνοι ἐκτίσθησαν καὶ ἡ Κυβέρνησις

ἄρχισε νὰ ἀποστέλλῃ αὐτὰς ἐκεῖ, διορίσασα καὶ τοὺς ἀναγκαίους φροντιστάς.

Προτοῦ δὲ ὁ Κολοκοτρώνης φθάσει εἰς Τριπολιτσᾶν, ἦλθεν ἡ λυπηρὰ εἴδησις, ὅτι τὸ Νεόκαστρον παρεδόθη εἰς τοὺς Ἄραβας, καὶ ὅτι χίλιοι διακόσιοι περίπου Ἕλληνες κατέθεσαν τὰ ὅπλα, ὅτι ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φλέσας κατεστράφη εἰς τὸ Μανιάκι, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας πάλιν ἦλθεν ἄλλη ἐπίσης θλιβερὰ εἴδησις, ὅτι ὁ Π. Μαυρομιχάλης ἐνικήθη εἰς τὰς Καλάμας ἀπὸ τὸν Ἰμβραήμ, τὸ ἐκεῖ στρατόπεδον διελύθη διασκορπισθέντων τῶν στρατιωτῶν, ἡ πόλις ἐκάη, καὶ ὅτι ὀλίγον ἔλλειψε νὰ συλληφθῇ ἀπὸ τοὺς Ἄραβας καὶ ὁ Μαυρομιχάλης. Ἕνεκα δὲ τῶν ἀτυχημάτων τούτων, ἡ δειλία τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε περισσοτέρα, διότι ἔχασαν πᾶσαν ἐλπίδα ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν. Ὅλα τὰ συναχθέντα ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην στρατεύματα ἦσαν ἄψυχα. Τότε δὲ κατ' αἴτησιν τοῦ Κολοκοτρώνη διωρίσθη ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς ὑπουργὸς τοῦ πολέμου.

Τὸ φροντιστήριον τοῦ Λεονταρίου ἐπῆγε καὶ εἶδεν ὁ ἴδιος Κολοκοτρώνης, τὸ ὁποῖον εἶχε τακτοποιηθῇ, διότι τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀπέστελλε τακτικὰ τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμεφόδια, καὶ πρὸς περισσοτέραν εὐκολίαν διώρισεν, ὡς εἴπαμεν, τριμελῆ ἐπιτροπὴν νὰ ἑδρεύῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ νὰ φροντίζῃ νὰ διαθέτῃ τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμεφόδια οὕτω πως, ὥστε νὰ στέλλωνται τακτικῶς εἰς τὸ στρατόπεδον· τὰ δὲ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἦσαν ὁ Λυκοῦργος Κρεστενίτης, ὁ Νικόλαος Μπούκουρας καὶ ὁ Ἠλίας Καράπαυλος. Ἡ δὲ Διοίκησις τότε τῷ ὄντι μὲ τὰ σωστά της ἀπεφάσισε νὰ προβλέψῃ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὰ

πάντα ἔβαλεν εἰς κίνησιν, καὶ διώρισεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὑπηρεσίαν, καὶ τοὺς ἀργοὺς ἀκόμη, καὶ μάλιστα ἐκείνους, οἵτινες ἔμεναν εἰς τὴν καθέδραν αὐτῆς τὸ Ναύπλιον, καὶ τοὺς ὁποίους μετεχειρίζετο διὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς πόλεως, τοὺς ἔστειλεν ὅλους νὰ κουβαλοῦν τὰ πολεμεφόδια, τὰς τροφάς, τὰ φτυάρια, τὰ ξινάρια καὶ λοιπὰ ἐργαλεῖα· ἡ δὲ προθυμία αὕτη τῆς Διοικήσεως ἀποδεικνύεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἔγγραφον τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ πολέμου [1].

Ὁ δὲ Ἀρχηγὸς ἀπὸ τὸ Λεοντάριον ἐπῆγεν εἰς τὸ Μακρυπλάγι, ἐξέτασε τὰ στρατεύματα, καὶ διώρισε τὰς θέσεις, ὅπου ἔπρεπε νὰ κτισθοῦν τὰ ὀχυρώματα (ταμπούρια), ἐτοποθέτησε τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ὁπλαρχηγούς των εἰς τὰς καταλλήλους θέσεις διὰ νὰ καρτερέσουν τὸν ἐχθρόν, ἂν ἤθελε περάσῃ ἐκεῖθεν διὰ τὴν Μεγαλόπολιν.

[1] **ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.**

Τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου.

Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον στρατηγὸν Θ. Κολοκοτρώνην.

Προλαβόντως σᾶς ἐστάλησαν εἴκοσι κάσαις πολεμοφόδια· χθὲς πάλιν ἕτερα τεσσαράκοντα ὅμοιαι διὰ τοῦ Εὐαγγελινοῦ Χατζῆ Χονδροῦ· καὶ σήμερον πάλιν ἄλλαι τεσσαράκοντα ὅμοιαι διὰ τῶν κ. κ. Παλαμήδη καὶ Πετροκόπη, διὰ νὰ συμπληρωθῶσιν ὅλαι ἑκατόν. Σᾶς στέλονται διὰ τῶν αὐτῶν καὶ εἴκοσι χιλιάδες ὀκάδες ἀλεῦρι, δέκα χιλιάδες τουφεκόπετρας καὶ ἑκατὸν ἀσκιά· μείνατε δὲ ἥσυχος, ὅτι ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν θέλει σᾶς σταλῇ ἡ παρὰ τῆς ἐκλαμπρότητός σας ζητηθεῖσα ποσότης τῶν πεντήκοντα χιλιάδων ὀκάδων ἀλευρίου· φτυάρια δὲ καὶ ξινάρια ἐδόθη διαταγὴ εἰς Σπέτσας διὰ νὰ σταλῶσιν ἐνταῦθα ἱκανά, ἀφ' ὅσα οἱ ἀνδρεῖοι ναῦταί μας νομίμως ἐληΐσαντο ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ Σουλτάνου.

Ἐκλαμπρότατε! Ἐναργῶς βλέπετε τὴν ὁποίαν ἡ Διοίκησις μετέρχεται δραστηριότητα εἰς ὅσα προβάλλει ἀναγκαῖα καὶ χρειώδη· μένει εἰς τὴν ἰδικήν σας ἐμπειρίαν νὰ κάμῃς τάφον τῶν ἀχρείων Αἰγυπτίων, οἱ ὁποῖοι ἀναισχύντως καὶ αὐθαδῶς ἐτόλμησαν νὰ πατήσουν τὸ ἔδαφος τῆς Πελοποννήσου.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 25 Μαΐου 1825.

Ὁ Ὑπουργὸς τοῦ πολέμου

Ἀδὰμ Δούκας.

Τὸ στρατόπεδον αὐτὸ ἐσύγκειτο ἀπὸ 6000, καὶ ἤρχοντο ἀδιακόπως καὶ ἄλλοι, διότι ὅλοι τότε οἱ Πελοποννήσιοι ἔδειξαν πολλὴν προθυμίαν καὶ πατριωτισμόν, καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Γενναίου πρὸς τὸν πατέρατου, καὶ ἄλλων ἐπίσης ὁπλαρχηγῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἀρχηγὸς ἔδωκε καὶ ἰδιαιτέρας διαταγὰς εἰς τοὺς ὁπλαρχηγούς, ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ αὐτὸς μὲ μερικοὺς σωματοφύλακας κατὰ τὴν Πολιανὴν διὰ νὰ ἐβγάλῃ τοὺς στρατιώτας ἐκείνων τῶν μερῶν, διότι ἦσαν καὶ αὐτοὶ λυπημένοι διὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Φλέσα καὶ τῶν λοιπῶν εἰς τὸ Μανιάκι, ὡς καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τοὺς φόνους τῶν Καλαμῶν. Σκοπὸν δὲ εἶχεν ὁ Ἀρχηγὸς νὰ συστήσῃ στρατόπεδον καὶ εἰς τὴν θέσιν τὴν ὀνομαζομένην Σορώκαν, ὅπου ἦτο μονοπάτιον στενὸν καὶ ἄγνωστον εἰς τοὺς ξένους· τὸ δὲ στρατόπεδον τοῦτο θὰ ἐφαίνετο ἄνωθεν καὶ θὰ ἦτο ὄπισθεν τοῦ Ἰμβραήμ, ὅτε οὗτος θὰ προσέβαλλε τὸ ἄλλο εἰς τὸ Μακρυπλάγι στρατόπεδον. Ἀναχωρήσας δὲ ἀπὸ τὴν Πολιανὴν ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Ἄκοβον. Ἐκεῖ δὲ ἔμεινε διὰ νὰ φάγῃ, καὶ διὰ νὰ περάσῃ καὶ ἡ ζέστα καὶ νὰ δροσίσῃ ὁ καιρός, καὶ κατόπιν νὰ ἐκδώσῃ τὰς δεούσας διαταγὰς εἰς τὰ πλησίον μέρη διὰ νὰ συναχθοῦν ὅλοι ἐπάνω εἰς τὴν Σορώκαν, ὅπου θὰ ἦτο καὶ αὐτός, καὶ ἔπειτα μετὰ τὸ γεῦμα ἐσκόπει ν' ἀναχωρήσῃ πάλιν εἰς τὴν Πολιανήν. Πρὶν ὅμως ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν ἀκούσθησαν τουφεκίσματα καὶ συνάμα φωναί, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔρχονται διὰ νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ μονοπάτιον τῆς Σορώκας. Ἡ φήμη ἤρχετο μαζὺ μὲ τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα, καὶ ἀμέσως τὰ βουνὰ ἀντήχησαν ἀπὸ κραυγὰς καὶ κλαύματα. Ὁ κόσμος ἔφευγεν ἔμπροσθεν μὲ τὰ αἰγιδοπρόβατα, καὶ τὰ γυναικόπαιδά

των διὰ νὰ κολλήσουν κατὰ τὰ Πισινὰ χωριὰ καὶ εἰς τῆς Μάνης τὰ βουνά. Ἀπὸ τὸ μέρος δὲ ὅπου εἴμεθα ἐβλέπαμεν τὸν στρατὸν τῶν Τούρκων ἐρχόμενον, καὶ τὸ μὲν ἱππικὸν ἐπροπορεύετο καῖον τὰ χωρία, καὶ αἰχμαλωτίζον τοὺς ἀδυνάτους, τὸ δὲ τακτικὸν πεζικὸν ἀκολούθει κατόπιν. Βλέποντες δὲ ταῦτα ἐτρέξαμεν κατὰ τὴν Πολιανὴν πλησίον τοῦ ἄντικρυ βουνοῦ, ὅπου χύνει ὁ δρόμος διὰ τὸ Διρράχι, καὶ φέρει εἰς τὰ Πισινὰ χωριά. Ἐκεῖ ἐστάθημεν εἰς θέσιν δυνατὴν καὶ ἐτουφεκίσαμεν τοὺς καβαλλαραίους, οἱ ὁποῖοι ὑπεχώρησαν καὶ τοιουτοτρόπως ἐσώσαμεν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν πολλὰ γυναικόπαιδα. Ἐμείναμεν εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἕως ὅτου ἐνύκτωσεν. Ἐν τούτοις ὁ Ἀρχηγὸς πρότερον εἰδοποίησεν εἰς τὸ στρατόπεδον τὰ συμβάντα, καὶ διέταξεν ὥστε ὅλος ὁ στρατὸς ν' αναχωρήσῃ ἀπὸ τὰ Δερβένια καὶ νὰ 'ξημερωθῇ εἰς τὴν θέσιν τὴν ὀνομαζομένην Ἁλῶνι τοῦ Κολοκοτρώνη, πλησίον τῆς ὁποίας εἶναι ἄλλη θέσις καὶ τὸ βουνὸν Τραμπάλα, καὶ ἥτις ἀπέχει ἀπὸ τὰ Δερβένια πέντε περίπου ὥρας. Τότε ἐμάθαμεν, ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ ὡδηγήθη ἀπὸ ἐντοπίους Τούρκους Λεονταρίτας, τοὺς ὁποίους, αἰχμαλώτους πρότερον γενομένους, εἶχαν δούλους οἱ Μεσσήνιοι, διὰ νὰ περάσῃ τὸ στενὸν καὶ δύσβατον μονοπάτιον τῆς Σορώκας· μάλιστα δὲ ἔλεγαν, ὅτι ὁ Κεφάλας εἶχεν ἕνα Τοῦρκον μαζύ του εἰς τὸ Μανιάκι, καὶ ὅτι αὐτὸς ἔγεινεν ὁδηγὸς εἰς τὸν Ἰμβραήμ. Αὐτὸς δὲ ὁ Τοῦρκος καὶ ἕνας ἄλλος ἀκόμη πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος ἐπλησίασεν τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς εἶπαν νὰ φύγουν, διότι ἔρχεται ὁ τακτικὸς στρατὸς τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ θὰ τοὺς ἀποκλείσῃ, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπίστευσαν, καὶ τοὺς ἐτουφέκισαν καὶ οὕτως οἱ Τοῦρκοι ἐθύμωσαν καὶ ἔφυγαν. Ὁ ἕνας ἐκ τῶν δύο τούτων Τούρ-

κων ἦτο τοῦ Ἀνάστου ἀπὸ τὸ χωρίον Κραμποβόν, γνωστὸς εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας, καὶ πρὶν μὲν ἐλέγετο Μπαταβίλιας, ἔπειτα δὲ βαπτισθεὶς ὠνομάσθη Ἰωάννης.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἀνέβησαν τὴν Σορώκαν καὶ κατέβησαν εἰς τὴν Πολιανήν, ἐκοιμήθησαν ἐκεῖ, ἡμεῖς δὲ ἐκοιμήθημεν εἰς τὸν τόπον ὅθεν τοὺς ἐτουφεκίσαμεν, τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἐφύγαμεν ἐκεῖθεν καὶ πρὶν ᾿ξημερώσῃ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Ἁλῶνι τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἐκεῖ δὲ εὑρισκόμενοι ἐδεχόμεθα τοὺς στρατιώτας, οἵτινες ἤρχοντο ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, κατὰ τὴν διαταγήν, ὡς εἴρηται, τοῦ Ἀρχηγοῦ. Τὰ σώματα ἤρχοντο τὸ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ πρῶτος μὲν ἦλθεν ὁ Γεώργάκης Γιατράκος μὲ τοὺς Μιστριώτας ἕως ὀκτακοσίους, καὶ ἐτοποθετήθη εἰς μίαν θέσιν κατὰ τὸ Διρράχι, ἔχων τῆς πλάταις διὰ νὰ φυλάττῃ καὶ τὸν δρόμον μήπως οἱ Τοῦρκοι ὑπάγουν κατὰ τοῦ Μιστρᾶ· κατόπιν δὲ τούτου ἦλθαν ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὁ Γκρίτσαλης, ὁ Γρηγοριάδης, ὁ Παπατσώνης καὶ οἱ ἄλλοι Ἀρκαδινοί· ὁ Γρηγοριάδης εἶχε τότε μαζύ του τὸν περίφημον σημαιοφόρον του (μπαϊραχτάρην), Ἠλίαν ὀνομαζόμενον, ὅστις διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην ταύτην διὰ τὴν παληκαριάν του, ἥτις ἦτο γνωστὴ καὶ ἐξ ἄλλων προηγουμένων πολέμων· ἔπειτα ἦλθαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσης ὁπλαρχηγοὶ ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας τῆς Μάνης, ὡς καὶ ὁ Χαράλαμπος Σκορδούλης ἐκ Καλαμῶν. Ὅλοι δὲ οὗτοι ἦσαν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας. Μετὰ ταῦτα ἐτοποθετήθησαν οἱ μὲν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν καὶ τὴν θέσιν Τραμπάλαν, οἱ δὲ πλησίον εἰς διαφόρους ἄλλας θέσεις. Κοντὰ δὲ εἰς τὸ βουνὸν ὑπάρχει μία βρυσοῦλα, ἡ ὁποία ἐχρησίμευε διὰ νὰ πίνῃ νερὸν τὸ στρατόπεδον. Ταύτην οἱ Τοῦρ-

κοι δὲν ἐδυνήθησαν μέχρι τέλους τῆς μάχης νὰ κυριεύσουν.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐξημέρωσεν, ἐξεστράτευσαν ἀπὸ τὴν Πολιανὴν, καὶ πορευόμενοι εἰς Λεοντάριον εἶδαν τοὺς Ἕλληνας καὶ στραφέντες, ἐπέπεσαν ὅλοι ἐναντίον των. Καὶ ὁ πολέμιος ἄνοιξεν εἰς τὰ πλησίον βουνάκια, καὶ ὅλην αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐπολέμουν καὶ ἐνίκων οἱ Ἕλληνες, καὶ πολλοὺς Τούρκους ἐσκότωσαν ἐπιπίπτοντες κατ' αὐτῶν. Τότε οἱ Τοῦρκοι συνηθροίσθησαν ὅλοι ἀντικρὺ τοῦ βουνοῦ Τραμπάλα, ὅπου οἱ μηχανικοί ἔκαμαν ὀχύρωμα καὶ ἔστησαν τὸ πυροβολικόν των συγκείμενον ἀπὸ τέσσαρα ὀρεινὰ κανόνια, τὰ ὁποῖα εἶχαν μαζύ των καὶ ἔρριπταν πολλὰ ὀβούζια κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων (ταμπουρίων) τῶν Ἑλλήνων, τὰ ὁποῖα οὗτοι εἶχαν κτίσει ὑψηλὰ καὶ κλειστά, διότι ἦσαν πολλαὶ ἐκεῖ πέτραι καὶ βράχοι ἄνωθεν, καὶ οὕτως ἐκλείσθησαν μέσα εἰς αὐτὸ τὸ θεόκτιστον βουνόν, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἐφοβοῦντο, παρὰ μόνον τὴν ἔλλειψιν τοῦ ψωμιοῦ καὶ τοῦ νεροῦ. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρκησαν τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, τὸν Γενναῖον καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, καὶ οὕτως ἐπολέμουν καὶ ἐπολεμοῦντο δύο ἡμερονύκτια. Τὴν δὲ τετάρτην ἡμέραν οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίασαν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἦτο ὁ Γιατράκος. Ἔβρεχε δὲ ἀπὸ τὴν αὐγὴν καὶ καταχνιὰ πολλὴ ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν, ὥστε οὔτε οἱ Τοῦρκοι ἐδύναντο νὰ βλέπουν τοὺς Ἕλληνας, οὔτε πάλιν οὗτοι ἐκείνους, τὰ δὲ τύμπανα διὰ τὴν βροχὴν καὶ τὴν ὑγρασίαν ἔγειναν ἀπαλὰ καὶ μόλις ἀκούοντο. Οἱ Τοῦρκοι ὡρμήσαντες κατὰ τῶν περὶ τὸν Γιατράκον, ἐρρίφθησαν κατ' αὐτῶν μὲ τὴν λόγχην, τοὺς κατεδίωξαν καὶ τοὺς ἔρριψαν κάτω κατὰ τοὺς βράχους. Ὁ δὲ Γιατράκος ἐγκρε-

μίσθη καὶ αὐτὸς καὶ ξύλον θάμνου ξερὸν ἐτρύπησε τὴν κάτω σιαγῶνά του, μὴ δυναμένου δὲ ἀπὸ τοὺς πόνους νὰ ἀκολουθήσῃ, οἱ στρατιῶται τὸν ἔκρυψαν μέσα εἰς μίαν κουφάλαν δένδρου, ὥστε οἱ Τοῦρκοι δὲν τὸν ηὗραν, καὶ κατόπιν ἦλθαν ἐκεῖ καὶ τὸν ἐπῆραν[1]. Κατὰ τὴν προσβολὴν ταύτην ἐφονεύθησαν Τοῦρκοι περισσότεροι, Ἕλληνες δὲ ὀλίγοι, διότι ἐκεῖνοι ἐπετέθησαν ἐναντίον ὠχυρωμένων, ἂν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διακρίνῃ κανεὶς τὰ γινόμενα εἰς τὴν μάχην ἕνεκα τῆς καταχνιᾶς, οὔτε βοήθεια νὰ σταλῇ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, διότι οὔτε τὸ μέρος, ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἐπολέμουν ἦτο γνωστόν, οἱ δὲ Ἕλληνες μόνον ἀπὸ τὰ τύμπανα ὡδηγοῦντο. Κατόπιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ὁμίχλη ἐσηκώθη καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐφάνησαν εἰς τὰς θέσεις των. Οἱ δὲ στρατιῶται τοῦ Γιατράκου, φεύγοντες ἐκόλλησαν κατὰ τὸ Διρράχι.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἔφθασε καὶ ὁ Κωνστ. Μαυρομιχάλης μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ μετὰ τοῦ γραμματικοῦ του Β. Κουρουσοπούλου, ἔχων ὑπὲρ τοὺς ἑξακοσίους στρατιώτας. Τοῦτον ἔστειλε τὸ Ἐκτελεστικὸν πρὸς βοήθειαν, καὶ διὰ νὰ ἀποτελῇ μέλος τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ. Τοὺς στρατιώτας τούτους ὁ Ἀρχηγὸς ἐτοποθέτησε κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν πλευράν, ὄπισθεν τῶν κλεισμένων, καὶ κάτωθεν τῆς βρυσοῦλας, περὶ τῆς ὁποίας ἀνωτέρω εἴπαμεν. Αὐτοὶ ἐπολέμησαν καλῶς τοὺς Τούρκους, διότι ἦσαν ἄνδρες δυνατοὶ καὶ γενναῖοι. Ἔξωθεν τῶν κλεισμένων ἦσαν ὁ Δημ. Πλαπούτας καὶ ὁ Δημ. Τσώκρης μὲ τοὺς Ἀργείους καὶ ἄλλους ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίους,

[1] Ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τότε γνωρίζουν, ὅτι τὸν ἐτρύπησε τὸ παλοῦκι, διότι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ ἔκρυψεν· ἔλεγε δηλαδή, ὅτι τὸν ἐπῆρε βόλι, ἀλλ' ἂν ἦτο βόλι ἤθελε διαπεράσει τὴν ἄλλην μεριάν, ἢ ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τῆς σιαγωνιᾶς ἤθελεν ἀνέβη ἐπάνω.

καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀδιακόπως συνήρχοντο καὶ ἄλλοι. Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν οἱ κλεισθέντες μέσα εἰς τὸ ὀχύρωμα, καὶ οἱ ἔξω ὡσαύτως καλὰ ἐπολέμουν, καὶ ἕως ὥρας ἐνίκων. Οἱ περὶ τὸν Ἀρχηγὸν κατώρθωσαν καὶ ἔφεραν εἰς τὰ ὀχυρώματα τῶν κλεισμένων περὶ τὰ δέκα φορτώματα γαλέταν καὶ ἀρκετὰ πολεμεφόδια. Οὕτως ἡ μάχη ἐξηκολούθη πανταχόθεν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων μὲ πολλὴν ἐπιμονὴν καὶ ἀνδρείαν· ἀλλὰ περὶ τὸ δειλινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας οἱ Τοῦρκοι περιεκύκλωσαν στενῶς τοὺς Ἕλληνας, κυριεύσαντες ὅλον τὸν πέριξ τόπον. Οἱ πολιορκούμενοι εἶχαν τροφὰς καὶ νερόν, ἀλλ᾽ ἀδύνατον πλέον ἦτο νὰ σταλῇ πρὸς αὐτοὺς βοήθεια, καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἀνταπόκρισις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἔξω. Ἐν τούτοις ὁ Ἀρχηγὸς κατώρθωσε καὶ ἔστειλε εἰς τοὺς κλεισμένους ἄνθρωπον νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτοὺς νὰ πολεμήσουν ὅλην ταύτην τὴν ἡμέραν, καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ νύκτα ὁποιανδήποτε ὥραν θελήσουν νὰ φύγουν ἐκεῖθεν ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δυτικόν, καὶ ἀφοῦ ἔβγουν ἔξω ἀπὸ τὸ ὀχύρωμα, νὰ πορευθοῦν εἰς τὸ ἀντικρὺ μέρος κατὰ τοῦ Τουρκολέκα, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ὑπάγουν εἰς τοῦ Ἴσαρι. Τοὺς παρήγγειλε δὲ μὲ τὸν ἴδιον ἄνθρωπον, ὅτι θέλει κάμει σημεῖον τῆς φυγῆς των, ἀνάπτων συγχρόνως καὶ σβύνων πολλαῖς φωτιαῖς, ὅτε καὶ αὐτός, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ ἔξωθεν στρατεύματα θέλουν φύγει. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἀφοῦ ἐνύκτωσεν, ὁ Κ. Μαυρομιχάλης, ὁ Πλαπούτας καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, οἱ ἔξω τοῦ ὀχυρώματος, ἀπεμακρύνθησαν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγαν, εἰς τὰ Γιαννοκάμαρα ὅπου ἦτο καὶ ὁ Ἀρχηγός, ὅστις εἶχε καὶ τούτους εἰδοποιήσει περὶ τῆς φυγῆς των. Ὅταν δὲ ἐδίδετο τὸ μυστικὸν εἰς τοὺς κλεισμένους μέσα εἰς τὸ ὀχύρωμα, καὶ ὡρίζετο ἡ ὥρα τῆς ἐκεῖθεν φυγῆς των, ἦτο σκότος

βαθὺ διότι δὲν ἦτο φεγγάρι. Οἱ δὲ στρατηγοὶ διέταξαν προσέτι τὸν Νικόλαον Γιαννακόπουλον νὰ κηρύξῃ τὴν ὥραν τῆς φυγῆς εἰς ὅλους τοὺς στρατιώτας καὶ νὰ μείνῃ ἐκεῖ μέχρι τέλους. Οὗτος λοιπὸν λαβὼν δύο σημαίας, ἔστησεν αὐτὰς εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὀχυρώματος οὕτως, ὥστε μόλις νὰ φαίνωνται ἔξωθεν καὶ τοῦτο μετεχειρίσθη ὡς τέχνασμα διὰ νὰ ἀπατήσῃ τοὺς Τούρκους, καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ὑπόπτους, ὅτι ἐντὸς τοῦ ὀχυρώματος ὑπάρχει ἐνέδρα κατ' αὐτῶν. Προτοῦ δὲ φύγουν ἐκεῖθεν πρῶτον μὲν ἐσυγύρισαν τοὺς λαβωμένους καὶ τοὺς παρέδωκαν εἰς τοὺς δυνατωτέρους διὰ νὰ τοὺς ἐβγάλουν ἔξω ἀπὸ τὸ ὀχύρωμα, ἔπειτα δὲ συναθροίσαντες τοὺς σκοτωμένους ἔθαψαν αὐτοὺς μέσα εἰς μίαν ὀ ρ γ ά δ α· ὁ δὲ Παπαδημήτρης ἀπὸ τοῦ Τετέμπεη, γνωστὸς διὰ τῆς παληκαριαῖς του, αὐτὸς ἐ δ ι ά β α σ ε τὰ νεκρώσιμα τῶν ἀποθανόντων. Τούτων γενομένων, οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν ἀπὸ τὸ ὀχύρωμα μετὰ πολλῆς βίας, καὶ κακῶς ἔχοντες ἐγκρεμίζοντο ἀπὸ τὸ δυτικὸν μέρος διὰ νυκτὸς σκοτεινῆς πορευόμενοι κατὰ τοῦ Τουρκολέκα καὶ Ἴσαρι. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀφοῦ ἐξημέρωσεν ἄργησαν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ ὀχύρωμα, καὶ τοῦτο πολὺ ὠφέλησε τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τὴν Τραμπάλαν Ἕλληνας.

Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἐντὸς τοῦ ὀχυρώματος ἀπέθανεν ὁ Δημ. Ἀλεξόπουλος γνωστὸν παληκάρι ἀπὸ τὸ χωρίον Ἀγρίδι τῆς Καρύταινας. Αὐτὸς μὲ τοὺς ἀδελφοὺς του καὶ τοὺς γείτονάς του ἐμάχετο, ὅτε μία σφαῖρα κανονίου ριφθεῖσα ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐκτύπησε μίαν πλάκα, τὴν ἐσύντριψε καὶ ἕνα κομμάτι αὐτῆς σφενδονισθὲν μὲ μεγάλην ὁρμὴν ἐκτύπησε και ἔκοψε τὸ πόδι τοῦ Ἀλεξοπούλου ἐπάνω εἰς τὸν μηρόν· ἡ δὲ σφαῖρα τυλιχθεῖσα

μὲ τὴν ποδιὰν τοῦ ὑποκαμίσου του ἐχώθη εἰς τὸ γύλι τῆς κοιλίας του· ὀλίγας στιγμὰς μόνον ἔμεινε ζωντανός, διότι ἀφοῦ ἐτράβηξαν τὴν ποδιὰν τοῦ ὑποκαμίσου, καὶ ἐβγῆκεν ἡ σφαῖρα, ἀμέσως ἐξεψύχησεν. Ἐφονεύθη δὲ τὴν νύκτα κατὰ τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Κολιὸς Μπακόπουλος, καὶ τότε μὲν δὲν ἔγεινε γνωστὸν ποῖος καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν τὸν ἐφόνευσε. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1854 ἐφανερώθη ὁ φονεύσας αὐτόν. Οὗτος ἦτο στρατιώτης ἀπὸ τὸ χωρίον Βαλτεσινίκον· ἐπειδὴ δὲ ἤθελε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν μάχην, ὁ ὁπλαρχηγὸς τὸν ἐμπόδισε καὶ τὸν ἐκτύπησε διὰ νὰ πολεμῇ, εἰς δὲ τὸ δάσος τοῦ Ἴσαρι πάλιν ἠθέλησε νὰ φύγῃ καὶ ὁ Μπακόπουλος τὸν ἐμπόδισε καὶ τοῦ εἶπε νὰ σταθῇ νὰ πολεμήσουν, διότι κατόπιν των ἔρχονται Τοῦρκοι· τότε ὁ στρατιώτης αὐτὸς ἐθύμωσε διὰ ταῦτα καὶ τὸν ἐφόνευσε. Τὴν αἰσχρὰν καὶ ἄτιμον ταύτην πρᾶξίν του αὐτὸς ὁ ἴδιος ὡμολόγησε κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του. Διὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ παλήκαριοῦ τούτου ἐνοχοποιοῦντο πρότερον πολλοὶ ἐπίσημοι ἄνθρωποι καὶ συγγενεῖς του ἀκόμη. Τὸ περίφημον αὐτὸ παληκάρι πολλάκις καὶ εἰς πολλοὺς πολέμους ἀνδραγάθησε, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην τῶν Κλεωνῶν κατὰ τὴν τότε γενομένην μάχην καὶ καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη, ὅπου ἐσκοτώθη ὁ Παπᾶ Ἀρσένης, ὅταν ἔδειξε τὴν μεγαλειτέραν ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα, καὶ ἔσωσε τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον καὶ πολλοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Ἐκεῖ εἰς τὴν μάχην ταύτην τῆς Τραμπάλας οἱ ἐντὸς τοῦ ὀχυρώματος Ἕλληνες ἀφόβως ἐτολμοῦσαν καὶ μάλιστα ἐξεσυνερίζοντο μεταξύτων, ποῖος πρῶτος νὰ πάρῃ τὰ ῥιπτόμενα ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὀβούζια καὶ νὰ τὰ πετᾷ ἔξω προτοῦ τὸ φυτίλι νὰ χωνεύσῃ καὶ νὰ σπορίσῃ τὸ ὀβούζιον.

Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐξ αὐτῶν ἐσκέπαζαν μὲ μεγάλην ταχύτητα τὰ ὀβούζια μὲ τῆς καπόταις των, καὶ οὕτως ἔσβεναν τὸ φυτίλι. Ταῦτα δὲ πάντα οἱ Γάλλοι πυροβοληταὶ τοῦ Ἰμβραὴμ ἔβλεπαν ἀπὸ τὸ ἀντικρὺ μέρος, ὅπου ἦσαν καὶ ἀποροῦσαν διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων.

Ἐνῷ δὲ οἱ Ἕλληνες ἔφευγαν, ὁ Γιάννης Παπατσώνης δὲν ἐδύνατο νὰ τρέχῃ διότι ἦτο ἀποσταμένος, καὶ μέχρι τινὸς οἱ στρατιῶται τὸν ἔφεραν εἰς τὸν ὦμόν των, ἔπειτα ὅμως ηὗραν καθ' ὁδὸν ἀφειμένον τὸ ἄλογον τοῦ Γεωργ. Κεφάλα, ὅστις τὸ ἄφησε καὶ ἔφυγε, καὶ οἱ στρατιῶται συλλαβόντες αὐτὸ ἔβαλαν ἐπάνω του αὐτὸν τὸν Παπατσώνην, καὶ τὸν Κατσαρόν, ὁ ὁποῖος ἦτο λαβωμένος ἀπὸ τὸν Βασίλ. Κατσιώτην σαλπιστὴν τοῦ Γενναίου, διότι ἤθελε νὰ φύγῃ πρότερον ἀπὸ τὸ ὀχύρωμα τῆς Τραμπάλας.

Ἀφοῦ δὲ ἐξημέρωσεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν θέσιν Ἀνεμοδοῦρι, ὅπου ὅλοι ἐσυναθροίζοντο. Ὁ δὲ Δημήτριος Πλαπούτας ἦλθε τελευταῖος καὶ μᾶς ἔσωσε, διότι εἶδε τοὺς Τούρκους ἐρχομένους ἐναντίον μας, καὶ μᾶς εἰδοποίησε καὶ οὕτως ἐφύγαμεν ἐκεῖθεν, εἰ δὲ μή, θὰ μᾶς ἔπιαναν ὅλους καὶ τὸν Κολοκοτρώνην ζωντανούς, διότι ἡ θέσις ὅπου εἴμεθα ἦτο σκάπετα καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδωμεν τοὺς ἐρχομένους Τούρκους. Κατόπιν ὁ Κωνστ. Μαυρομιχάλης ἀνεχώρησε διὰ τῆς Τριπολιτσᾶς ἐπῆγεν εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ συνάμα ἔφυγαν ἐκεῖθεν καὶ ἄλλοι πολλοί.

Ὁ δὲ ἀρχηγὸς ἀπὸ τὸ Ἀνεμοδοῦρι ἔστειλε πολλοὺς εἰς Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ καύσουν τὴν πόλιν, ὥστε νὰ μὴ εὕρῃ ὁ Ἰμβραὴμ σπίτια διὰ νὰ μείνῃ ἐκεῖ. Παρήγγειλε δὲ καὶ εἰς τὸν στρατηγὸν Τσώκρην νὰ ὑπάγῃ νὰ εὕρῃ τὴν

ἐπιτροπὴν τῶν τροφῶν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτὴν νὰ σπεύσῃ νὰ βάλῃ καὶ αὐτὴ φωτιὰν εἰς τὰς οἰκίας τῆς πόλεως. Ὕστερον δὲ ἔστειλε καὶ ἐμέ, καὶ ἔφθασα εἰς Τριπολιτσᾶν τὴν δευτέραν μετὰ τὸ γεῦμα. Ἀφοῦ ἐμβῆκα ηὗρα τὴν πόλιν ἔρημον ἀνθρώπων, ἐδῶ δὲ καὶ ἐκεῖ ἐκαίοντο σπίτια, προχωρῶν δὲ μέσα εἰς αὐτήν, τόσον ἀγρία μοῦ ἐφάνη ἡ πόλις, ὥστε μὲ ἔπιασε φόβος. Εἰς τοὺς δρόμους ἀπαντοῦσα πτώματα ἀνθρώπων σκοτωμένων, καὶ ἄλλους τινὰς μακρόθεν ἔβλεπα ζωντανούς, φορτωμένους πράγματα καὶ φεύγοντας. Οἱ σκύλοι ἀγουργιῶντο ζητοῦντες τοὺς κυρίους των. Τοιουτοτρόπως πορευόμενος διὰ τῆς πόλεως ἔφθασα εἰς τὸ σπίτι μου, καὶ ἀφοῦ ἐμβῆκα μέσα δὲν ηὗρα κανένα ἄλλον, παρὰ μόνον τὴν μητέρα τοῦ πενθεροῦ μου, ἡ ὁποία, ἐπειδὴ ἦτο γηραλαία, δὲν ἠδύνατο νὰ φύγῃ, ἀλλ' οὔτε νὰ σταθῇ ἐπάνω εἰς ζῶον διὰ τὸ βαθὺ γῆρας, ὅπως τὴν παραλάβουν οἱ συγγενεῖς μαζύ των ὅταν ἔφυγαν, καὶ οὕτω τὴν ἄφησαν. Ὅλα τὰ πράγματά μου τὰ κινητὰ ἦσαν ἁπλωμένα εἰς τὸ σπίτι, καὶ μάλιστα τὰ ἀργυρᾶ σκεύη τῆς τραπέζης μου, διότι ἡ γυναῖκά μου εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ βράδυ, καὶ ἀπὸ τὸν φόβον δὲν ἐπῆρε τίποτε, ἀλλὰ τὰ ἀφῆκεν ὅλα ἐξαπλωμένα. Τόση δὲ λύπη μὲ ἐκυρίευσε βλέποντα τὰ τοιαῦτα, ὥστε οὔτε καὶ ἐγὼ ἐπῆρα τίποτε μαζύ μου ἂν καὶ εἶχα δύο ἄλογα, τὸ ἕνα δι' ἐμὲ αὐτόν, καὶ το ἄλλο διὰ τὸν στρατιώτην καὶ γείτονά μου Βασίλειον Καλομοίρην ἢ Ζερβόπουλον. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν τροφῶν ἐμπόδισε τοὺς φεύγοντας πολίτας νὰ ἐβγάλλουν ἔξω τῆς πόλεως καὶ τὰ πράγματά των, μήπως οἱ ἄνθρωποι ὅλοι διασκορπισθοῦν καὶ διαδοθῇ ἡ δειλία καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἕνεκα τούτου τὰ κινητὰ πράγματα τῶν Τριπο-

λιτσιωτῶν ἐχάθηκαν. Ἐγὼ δὲ ἔπειτα ἔφυγα γρήγορα ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ δὲν ἐξετέλεσα καμμίαν ἀπὸ τὰς παραγγελίας τοῦ ἀρχηγοῦ μου, οὔτε ἐφρόντισα νὰ εὕρω τὴν ἐπιτροπὴν καὶ τὸν Δ. Ὑψηλάντην, οἵτινες ὡς ἔμαθα ὕστερα εἶχαν φύγει καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Ναύπλιον. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης φεύγων ἐστάθη εἰς τὸ χωρίον Στενόν, καὶ ἐκεῖ ἔδωκε θάρρος εἰς πολλοὺς καὶ τοὺς ἀδυνάτους ἐβοήθησεν, ὥστε πολλοὶ τῶν Τριπολιτσιωτῶν ἐγύρισαν πάλιν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπῆραν τὰ πράγματά των. Ἡ φυγὴ τῶν πολιτῶν ἔγεινεν αἰφνιδίως καὶ διὰ πολλοῦ φόβου ἐν ὥρᾳ νυκτὸς μάλιστα· πολλοὶ δὲ ἕνεκα τοῦ σκότους ἄναψαν φανάρια, ἐπῆραν τὰ παιδιά των κρατοῦντες αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια των καὶ ἔφευγαν· ἄλλοι δὲ πάλιν ἀπὸ τὸν φόβον μήπως τοὺς ἴδῃ ὁ ἐχθρὸς ἔσβυσαν τοὺς λύχνους τῶν σπιτιῶν των· πολλοὶ ἐπίσης ἔχασαν τὰ παιδιά των, τὰ ὁποῖα ὕστερον εὑρέθησαν πλανώμενα ἄλλα μὲν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλα ἐπάνω εἰς τὰ βουνά. Ὅτε ἦλθε καὶ διεδόθη εἰς τὴν πόλιν ἡ θλιβερὰ εἴδησις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔρχονται νὰ ἔμβουν μέσα εἰς αὐτήν, οἱ ἄνθρωποι ἔτυχαν εἰς τὸ δεῖπνον, διότι οἱ Ἕλληνες τότε ἐσυνείθιζαν νὰ δειπνοῦν δύο ὥρας μετὰ τὸ βασίλευμα τοῦ ἡλίου. Ἐκ δὲ τοῦ φόβου ἀφῆκαν καθὼς ἦσαν τὰ τραπέζιά των, καὶ ἐξελθόντες τῶν οἰκιῶν των δὲν ἐγνώριζαν ποῦ νὰ ὑπάγουν, ἐγύριζαν δὲ πλανώμενοι εἰς τὸν κάμπον καὶ μέσα εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀθερίστους ὄντας, δι' ὅλης τῆς νυκτός, καὶ μόνον ἀφοῦ ἐξημέρωσεν εἶδαν ποῦ νὰ καταφύγουν. Πολλαὶ νοικοκυράδαις ἔβγαλαν τὰ καλά των φορέματα, διότι ἦτο κυριακὴ καὶ ἦσαν ἀλλαγμένοι καὶ λαμπροφορεμένοι οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐφόρεσαν τὰ καθημερινά των. Πολλοὶ κατώρθωσαν νὰ πάρουν τὰ πολύτιμά των πράγματα, διότι αἱ γυναῖ-

κες τὰ ἐμάζευσαν εἰς δέματα, ἄλλαι ὅμως ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν ἔκπληξιν ἀντὶ νὰ πάρουν καὶ νὰ τυλίξουν τὰ τιμαλφῆ των πράγματα, ἐδίπλωσαν ἀντ' αὐτῶν τὰ χαβανόχερα καὶ ἄλλα τινὰ μικρᾶς ἀξίας ἀντικείμενα· πολλὰ δὲ καί ἄλλα τοιαῦτα παράξενα καὶ ἄτοπα συνέβησαν διὰ τὴν ἀπροσδόκητον καὶ αἰφνίδιον φυγὴν τῆς πόλεως.

Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ μετὰ τὴν φυγήν των ἀπὸ τὸ 'Ανεμοδοῦρι, ἐτράβηξαν διὰ τὴν Στεμνίτσαν καὶ τὸ Χρυσοβίτσι, ὅπου συνηθροίσθησαν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ὅσοι ἦσαν εἰς τὴν Τραμπάλαν.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἀφοῦ πλέον δὲν ἐφάνησαν Ἕλληνες ἐκεῖ, διότι, ὡς εἴπαμεν, εἶχαν φύγει τὴν νύκτα, ἐμβῆκεν εἰς τὰ ὀχυρώματα τῆς Τραμπάλας, τὰ ὁποῖα ὅλα ηὗρε κενά, καὶ ἔπειτα μὲ ὅλα τὰ στρατεύματά του κατέβη εἰς τὸν κάμπον τοῦ Λεονταρίου καὶ εἰς τὴν Μεγαλόπολιν, ὅπου ἐσκέπασεν ὅλους τοὺς τόπους ἐκείνους, ὁ δὲ στρατός του ἄρχισε νὰ καίῃ τὰ χωρία τοῦ κάμπου, συνήθροιζε καὶ πρόβατα καὶ ἄλλα κτήνη, ἐκτὸς τῶν χοίρων, οἵτινες ἔμεναν ἐλεύθεροι καὶ ἀκαταδίωκτοι. 'Ελαφυραγώγουν δὲ τὰ χωρία συλλέγοντες χαλκώματα, σκουτιά, βούτυρον, τυρὶ καὶ πᾶν ὅτι εὕρισκαν εἰς τὰ σπίτια τῶν Ἑλλήνων, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὺς ἠχμαλώτισαν. Τότε δὲ καὶ ὁ Ἰμβραὴμ δὲν εἶχεν ἀρκετὰς τροφάς, διὰ τὸν στρατόν του, διότι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὀλιγόστευαν αἱ ὑπάρχουσαι, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπίσης δὲν εἶχαν οὔτε ψωμί, διότι τὰ σπαρτὰ ἀκόμη δὲν εἶχαν γείνει πρὸς θερισμὸν καὶ ἔτρωγαν μόνον κρέατα, καὶ ἀντὶ ψωμίου ἔκοπταν τὰ ἀστάχυα τοῦ σίτου, τὰ ἐκαψάλιζαν εἰς τὴν φωτιάν, ἔπειτα τὰ ἔτριβαν καὶ ἔτρωγαν τοὺς κόκκους, καὶ διὰ πολλὰς ἡμέρας ἔζων τοιουτοτρόπως.

Ὁ μὲν λοιπὸν Ἰμβραὴμ ἔχων τοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας, ὡς καὶ τὰ κτήνη, καὶ τὰ ἄλλα λαφυραγωγηθέντα πράγματα, ἀνεχώρησε εἰς Τριπολιτσᾶν. Οἱ δὲ Ἕλληνες μὲ τὰς οἰκογενείας των, καὶ τὰ ζωντανά των, ἀφήσαντες τὰς οἰκίας των καὶ ὅσα ἄλλα πράγματα εἶχαν ἔφευγαν καὶ ἀνέβαιναν ἐπάνω εἰς τὰ βουνά, τὰ δὲ γεννήματά των δὲν εἶχαν ἀκόμη ξηρανθῇ, καθὼς εἴπαμεν, διὰ νὰ βάλουν φωτιὰν νὰ τὰ κάψουν, διὰ νὰ μὴ τὰ θερίσῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ τὰ μεταχειρισθῇ εἰς τροφήν του.

Ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς ἔφθασεν εἰς Τριπολιτσᾶν τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Τραμπάλαν, καὶ ἰδίως τὴν αὐγὴν μετὰ τὴν ἐννάτην ὥραν τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ δὲν ἐμβῆκαν εὐθὺς εἰς τὴν πόλιν, διότι ὑπώπτευε μήπως οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἐνέδραν ἐναντίον του, ἀλλὰ ἐπερικύκλωσεν αὐτήν, τὸ δὲ ἱππικόν του ἐξαπλώθη κατὰ τὸν κάμπον αἰχμαλωτίζον ἀνθρώπους, καὶ συλλαμβάνον τὰ βόσκοντα, καὶ πλανώμενα ζῶα εἰς τοὺς ἀγρούς. Ἔπειτα ἄρχισαν νὰ βάλλουν φωτιὰν εἰς τὰ σπίτια τῶν γύρω τῆς πόλεως χωρικῶν, ὁ δὲ καπνὸς ἐσηκόνετο ὑψηλά, καὶ τοῦτο πολὺ ὠφέλησε τοὺς Ἕλληνας, διότι βλέποντες τὸν καπνὸν τῶν καιομένων οἰκιῶν, ἐμάνθαναν ἐκ τούτου ποῦ καὶ εἰς ποῖα χωρία εἶναι οἱ Τοῦρκοι, καὶ οὕτως ὁδηγούμενοι ἔφευγαν, τὰ δὲ χωρία ἐρημώθησαν εὐθύς, ὡς καὶ ὅλος ὁ κάμπος· ἐπάνω δὲ εἰς τὰ βουνὰ ἀκούετο βοὴ πολλὴ ἀπὸ τοὺς φεύγοντας ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τὰ ζῶά των.

Οἱ δὲ ὁπλαρχηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὴν Τραμπάλαν, οἱ Ἀρκαδινοί, ὀλίγοι Μεσσήνιοι, ὁ Γκρίτσαλης καὶ ἄλλοι τινὲς ἀκολούθησαν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ ἦλθαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Χρυσοβίτσι, καὶ ἦσαν

δλοι ἕως 2500. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶχαν τροφάς, διότι τὰ φροντιστήρια ἐχάλασαν, τὰ δὲ χωρία ἐσκόρπισαν, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συστήσουν νέα φροντιστήρια· ἄλλως τε οὔτε γεννήματα ὑπῆρχαν, οὔτε ἄνθρωποι εὑρίσκοντο εἰς τὰ χωρία διὰ νὰ κτίσουν φούρνους. Φόβος καὶ τρόμος ἐκυρίευσε τὸ πᾶν, καὶ καθένας ἐφρόντιζε πῶς νὰ διασώσῃ τὴν οἰκογένειάν του, καὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του τοῦ ἐφαίνετο, ὅτι θὰ σωθῇ. Καὶ ὅμως μὲ ὅλας ταύτας τὰς στερήσεις καὶ τὰς δυσκολίας τῆς τροφῆς καὶ τῆς ἄλλης συντηρήσεως, ἐπέμειναν οἱ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην συναθροισθέντες εἰς Χρυσοβίτσι, καὶ καταβάντες ἔφθασαν ἕως εἰς τὸν Ἅγιον Βλάσην, καὶ ἀκροβολίσθησαν μὲ τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους ηὗραν ὀλίγους, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὶ ἔγειναν οἱ πολλοί. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐσχεδίασε τὸ ἑξῆς διὰ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν. Ἔκρυψε τοὺς στρατιώτας του, ἐτοποθέτησε τὸν Δ. Πλαπούταν καὶ τὸν Γενναῖον, εἰς μίαν θέσιν, τὸν δὲ Κ. Δεληγιάννην, τὸν Παπατσώνην μὲ τοὺς Μεσσηνίους, τὸν Γκρίτσαλην μὲ τοὺς Ἀρκαδινοὺς καὶ λοιποὺς εἰς ἄλλην, καὶ διέταξεν ὥστε ἕνα σῶμα στρατιωτῶν νὰ ἔβγῃ εἰς πόλεμον καὶ νὰ βαδίζῃ κατὰ τὴν Γκάρτζοβαν, ἀλλὰ κυρίως κατὰ τὴν Μάναν τοῦ νεροῦ, νομίζων, ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν πύλην τοῦ Λεονταρίου, καὶ θὰ καταδιώξουν τοὺς φαινομένους Ἕλληνας, καὶ τοιουτοτρόπως ν' ἀποπλανήσῃ αὐτούς, ὥστε νὰ εὕρουν καιρὸν οἱ κρυμμένοι Ἕλληνες νὰ εἰσβάλλουν εἰς τὴν πόλιν προτοῦ οἱ Τοῦρκοι γυρίσουν ἀπὸ τὴν προσδοκωμένην καταδίωξιν· ἀλλ' οὗτοι δὲν ἐξῆλθαν εἰς πόλεμον. Ἕνεκα τούτου ὁ ἀρχηγὸς καὶ οἱ λοιποὶ ἦσαν εἰς ἀπορίαν, καὶ πολλὰ διελογίζοντο διά τί τάχα οἱ Τοῦρκοι δὲν φαίνονται οὔτε ἐντός,

οὔτε ἔξω τῆς πόλεως, καὶ διὰ τί, ἀφοῦ ἐπροκλήθησαν δὲν ἐβγῆκαν νὰ πολεμήσουν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἦλθεν τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀνδρέα Μεταξᾶ πρὸς τὸν Ἀρχηγόν, ἐξ ὧν ἐγένετο γνωστόν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ἀργολίδα[1].

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐμάθομεν, ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ ἐλθὼν εἰς Τριπολιτσᾶν, δὲν ἐστρατοπέδευσεν ἐκεῖ, ἀλλὰ ἀφήσας φρουρὰν εἰς τὴν πόλιν, αὐτὸς μὲ ὅλον τὸν ἐπίλοιπον στρατόν του, τὸν τακτικόν, τὸν ἄτακτον καὶ τὸ ἱππικὸν ἐτράβηξε διὰ τὴν Ἀργολίδα, ἐπλησίασε εἰς τὸ Ναύπλιον μέχρι τῆς Γλυκειᾶς, ἔπειτα ἀνεχώρησε πάλιν ἐκεῖθεν, καὶ ἐξαπλώθη ὁ στρατός του κατὰ τὸν κάμπον τοῦ Ἄργους. Ἡ δὲ Βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν εἰς Ναύπλιον εὑρισκόμενοι, ἰδόντες τὴν στρατιὰν ἐφοβήθησαν, καὶ μάλιστα καὶ ὑπώπτευσαν μήπως ὑπάρχῃ κρυφία συννενόησις μεταξὺ Ἑλλήνων τινῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῦ Ἰμβραὴμ περὶ προδοσίας τοῦ Ναυπλίου. Ἔσπευσαν δὲ ἀμέσως καὶ μετὰ πολλῆς προθυμίας πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν φρουρίων, ἐπρομήθευσαν νερόν, τρέχοντες ὅλοι ἀδιακρίτως ἄνδρες,

[1] ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρὸς τὸν γενικὸν Ἀρχηγὸν Θ. Κολοκοτρώνην.

Ὁ ἐχθρὸς χθὲς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἔμεινεν εἰς Ἄργος καὶ εἰς τὰ πέριξ· σήμερον τὸ πρωῒ ἐπλησίασεν ἐδῶθεν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, καὶ ἐντὸς βολῆς κανονίου, ὥστε τοὺς ἐῤῥίψαμεν καὶ μερικὰ κανόνια ἀπὸ τὸ Παλαμήδι, τὰ ὁποῖα ἠνάγκασαν τοὺς προχωρήσαντας ἱππεῖς νὰ ὀπισθοδρομήσουν. Αὐτὰ τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ, ὅσον ἀνεξάρτητα καὶ ἂν ἦναι, ἀφ' ἑτέρου μέρους ἡ ἐνταῦθα διαμονή του μᾶς παρηγορεῖ, διότι μᾶς δίδει ἐλπίδας, ὅτι θέλετε προφθάσει νὰ πιάσητε καλὰ ὅλας τὰς ὀπισινὰς θέσεις καὶ νὰ ὀχυρωθῆτε, καὶ ἑπομένως νὰ εὑρῇ ὁ τολμηρὸς αὐτὸς ἐχθρὸς τὸν τάφον του ἐδῶ. Οἱ εἰς τοὺς Μύλους ἰδικοί μας εἶναι καλὰ ὀχυρωμένοι, και ἂν ὁρμήσῃ κατ' αὐτῶν δὲν ἔχουν κόπον.

Ναύπλιον τῇ 15 Ἰουνίου 1825

γυναῖκες καὶ παιδία καὶ μεταφέροντες αὐτὸ διὰ νὰ γεμίσουν ὅλας τὰς δεξαμενὰς τοῦ φρουρίου· ὁ δὲ τότε ἀστυνόμος τῆς πόλεως Κωνστ. Μορέλης πρῶτος αὐτὸς ἔδωκε τὸ καλὸν παράδειγμα, μεταφέρων ὁ ἴδιος νερόν. Ἔστειλαν δὲ παρευθὺς Ὑδραίους, οἱ ὁποῖοι ἔπιασαν τὸ Παλαμῆδι, ἄλλοι δὲ στρατιωτικοὶ διετάχθησαν καὶ ἐβγῆκαν ἔξω τοῦ φρουρίου, τοὺς ὁποίους καὶ πολλοὶ ἄλλοι οἴκοθεν ἀκολούθησαν, καὶ ἄρχισαν νὰ ἀκροβολίζωνται μὲ τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους ἐκανονοβόλουν καὶ ἀπὸ τὰ κανονοστάσια τοῦ φρουρίου. Τότε δὲ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἐκεῖ εὑρεθείς, αὐθόρμητος ἐπρόσφερεν τὸν ἑαυτόν του, ἔχων δὲ τοὺς στρατιώτας του, ἐμβῆκεν εἰς πλοιάριον καὶ ἐπέρασεν ἀντικρὺ εἰς τοὺς Ἀφεντικοὺς Μύλους. Τοῦτον ἀκολούθησαν καὶ οἱ ὁπλαρχηγοὶ Κωνστ. Μαυρομιχάλης, ὁ Μακρυγιάννης καὶ μερικοὶ ἄλλοι αὐθόρμητοι ἐπίσης, καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἔπιασαν τοὺς Ἀφεντικοὺς Μύλους, καὶ ἐκεῖ ὠχυρώθησαν. Ὁ Ὑψηλάντης ὡς ἀνώτερος ὅλων αὐτῶν εἶχε τὴν ἀρχηγίαν. Ἡ δὲ Κυβέρνησις διέταξε νὰ πλεύσουν εἰς βοήθειάν των μερικὰ πλοιάρια ἔχοντα μικρὰ κανόνια, καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης νὰ ὑπερασπίζωνται τοὺς Μύλους δεξιόθεν καὶ ἀπὸ τὰ ἀριστερά, καὶ νὰ κανονοβολοῦν τοὺς Τούρκους, ὥστε νὰ τοὺς ἐμποδίζουν διὰ νὰ μὴ λάβουν μέρος ὅλοι εἰς τὴν μάχην. Ἐκεῖ εἰς τοὺς Μύλους ἡ Κυβέρνησις εἶχε προετοιμάσει πολλὰς τροφάς, διὰ νὰ τὰς ἀποστέλλῃ εἰς τὸ νεοσυστηθὲν στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἡ θέσις αὕτη τῶν Μύλων εἶναι ὀχυρὰ ἐκ φύσεως, διότι μεσημβρινῶς κεῖται ἡ λίμνα, ἡ Λέρνη λεγομένη, ἀρκτικῶς εἶναι τὸ μέρος βαλτῶδες, πρὸς ἀνατολὰς ἡ θάλασσα, καὶ πρὸς δυσμὰς ὑψοῦται τὸ βουνὸν Πλεῦρα καλούμενον. Ἔχει δὲ καὶ μέγα μέρος τοιχογυ-

ρισμένον καλῶς, καὶ εἰς τὸ μέσον τούτου πύργον ὑψηλὸν πετρόκτιστον.

Πρὶν δὲ ὁ Ὑψηλάντης ἀρχίσῃ τὴν μάχην, ὁ Γάλλος ναύαρχος, ὁ διωρισμένος νὰ πλέῃ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν μὲ ὀλίγα πλοῖα πολεμικά, εἶχεν ἔλθει τότε καὶ προσωρμίσθη εἰς τὸν Ἀργολικὸν λιμένα. Ἐλέγετο δέ, ὅτι ἐγνώριζεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἤρχοντο εἰς τὴν Ἀργολίδα, καὶ ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ ἐλάμβανεν καὶ ὁδηγίας ἀπὸ αὐτόν. Ὁ ναύαρχος αὐτὸς πρὸ τῆς μάχης ἐσυμβούλευσε τὸν Ὑψηλάντην νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τοὺς Μύλους, καὶ νὰ μὴ πολεμήσῃ μὲ τὸν Ἰμβραήμ, καὶ ἔλεγε διὰ νὰ τὸν πείσῃ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶναι πολλοί, καὶ αὐτὸς δὲν ἔχει, εἰμὴ ὀλίγην δύναμιν. Ὁ δὲ γενναῖος ἀνὴρ ἀπεκρίθη, ὅτι ὅταν ἕνας πολεμῇ τὸν ἐχθρόν του εἶναι ἀδιάφορον ἐὰν ἔχῃ ὀλίγους στρατιώτας, διότι χρεωστεῖ νὰ προσφέρῃ τὸν ἑαυτόν του θυσίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Οὕτως ἀπεκρίθη, καὶ δὲν ἄκουσε κανένα, ἀλλ᾽ οὔτε ἐσυλλογίσθη τὸν κίνδυνον, ἀλλ᾽ ἐπολέμησεν ἀνδρείως κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν θέσιν ταύτην τῶν Μύλων.

Καταχωρίζομεν καὶ τὴν διαταγὴν[1] τῆς Διοικήσεως, ἡ

[1] ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα.

Πρὸς τοὺς γενναιοτάτους Κ. Ἰ. Ζαφειρόπουλον καὶ τὸν Ἀντιστράτηγον Ἀνδρέαν Κοντάκην.

Ἐλήφθη ἡ ἀπὸ 11 τοῦ παρόντος ἀναφορά σας καὶ παρετηρήθησαν τὰ ἐν αὐτῇ. παρεδόθησαν προσέτι εἰς φύλαξιν καὶ οἱ σταλέντες Ὀθωμανοί. Ὁ ἐχθρὸς σήμερον ἀπὸ πρωίας ἐφάνη ἔξω τῶν Μύλων, τοὺς ὁποίους κρατοῦν οἱ ἰδικοί μας καὶ ἤδη κινεῖται πρὸς τὸ Ἄργος· ὁ σκοπός του ἠμπορεῖ νὰ ἀποβλέπῃ τὴν εἰς Κόρινθον διεύθυνσίν του, ἀλλὰ πιθανὸν νὰ σκοπεύῃ καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ φρουρίου τούτου. Ὁ γεν. ἀρχηγὸς Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν λοιπῶν Πελοποννησιακῶν σωμάτων, καθὼς τοὺς ἔγραψεν ἡ διοίκησις πρέπει νὰ κατέλαβον ἤδη

όποία εύρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ ἀντιστρατήγου Ἀνδρέα Κονδάκη διὰ νὰ ἐννοήσουν οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν, ὅτι γράφομεν τὰ γενόμενα κατὰ τὴν φυσικήν των τάξιν, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες πάντοτε τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμεφόδια ἐξ ἰδίων τὰς ἐπρομήθευαν καὶ μισθοὺς ἐπλήρωναν εἰς ἄλλους; καθὼς τὸ ὁμολογεῖ ἡ ἰδία Διοίκησις· ὁ δὲ μέλλων ἱστορικὸς ἂς σταθμήσει τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου τὰ γραφόμενα καὶ ἂς ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον, καὶ ἂς κρίνῃ τίνι τρόπῳ ἐγένετο ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μαθών, ὡς εἴπαμεν, ὅτι ὁ Ἰμ-

τὰς ὀπισθινὰς θέσεις· ὅθεν καὶ ἡ γενναιότης σας, ἐὰν ὁ ἐχθρὸς ἐπροχώρησε μὲ ὅλον τὸ σῶμα, μὲ ὅσους περισσοτέρους δυνηθῆτε ξεκινήσετε ἀμέσως καὶ συνεννοούμενοι μὲ τοὺς Καπεταναίους τῶν πέριξ χωρίων, διευθυνθῆτε πρὸς τὸ Παρθένιον, προσπαθοῦντες ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ συνεννοηθῆτε μὲ τὸν γεν. Ἀρχηγὸν καὶ τὰ λοιπὰ σώματα· ὁ δὲ εὐγενέστατος κύριος Ἀναγνώστης Κοντάκης, διαμένων εἰς τὴν Ἐπαρχίαν διετάχθη νὰ ξεκινῇ ἐν γένει ὅλους τοὺς ὁπλοφόρους, ὅσοι εὑρίσκονται εἰς τὰ μέρη τῆς Ἐπαρχίας σας· ὅσον δὲ περὶ ζωοτροφιῶν καὶ ἐφοδίων, κατὰ τὸ παρὸν μὲν ἐξοικονομηθῆτε ἐξ οἰκείων διὰ τρεῖς ἡμέρας, ἡ δὲ Διοίκησις ἅμα πληροφορηθεῖσα τὴν θέσιν, ὅπου συγκεντρίζεσθαι, εἴτε εἰς τὸ Παρθένι ἢ ὅπου ἀλλοῦ ἤθελεν εὕρει εὔλογον ὁ Στρατηγὸς Κολοκοτρώνης θέλει σᾶς προμηθεύσει τὸ ἀναγκαῖον.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 10 Ἰουνίου 1825.

Ὁ Ἀντιπρόεδρος

Γκίκας Μπότασης.

Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης, Ἰωάννης ***Κωλέτης***.

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Ἀ Μαυροκορδάτος.

Ἀγαπητὲ Ἀδελφέ!

Καὶ ἀπὸ Ἀχλαδόκαμπον σᾶς ἔγραψα τὰ χρειώδη, καὶ ἤδη ἐντεῦθεν, μολονότι ἐλπίζω, ὅτι δὲν ἐμεσολάβησεν ἡ παραμικρὰ ἔλλειψις. Κρίνω ἀναγκαῖον νὰ σᾶς παραστήσω κατ' ἐπανάληψιν, ὅτι οἱ πατριῶται καὶ τὸ ἔθνος ὅλον τρέφει χρηστὰς ἐλπίδας τοῦ νὰ δείξητε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κρίσιμον περίστασιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κρέμαται ἡ τύχη τῆς Πελοποννήσου καὶ γενικῶς ὅλης τῆς Ἑλλάδος, τὸν πατριωτισμόν σας καὶ τὰ πολεμικά σας προτερήματα. Λοιπὸν ἰδοὺ καιρός, ἰδοὺ περίστασις, καὶ προσπαθήσετε, ὅση δύναμις, καὶ τὸ ὄνομά σας νὰ δοξάσητε καὶ νὰ τὸ ἀποθανατίσητε, καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ ἔθνους νὰ ἐκπληρώσητε καὶ τὰς εὐχαριστήσητε. Γράφων τοιουτρόπως θαρρῶ, ὅτι γράφω εἰς ἕνα ἀδελφόν, τοῦ ὁποίου

βραὴμ ἐπῆγε καὶ εὑρίσκεται εἰς Ἀργολίδα, ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ· ἔλαβε δὲ πρὸς τοῦτο καὶ διαταγὴν παρὰ τῆς Διοικήσεως[1], ἥτις τὸν διέταττε νὰ ἀποστείλῃ

τὰ πατριωτικὰ φρονήματα καὶ τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα εἶναι ζωγραφισμένα εἰς τὴν ψυχήν μου μὲ ἀνεξαλείπτους χαρακτῆρας.

Οἱ Τοῦρκοι σήμερον τὸ πρωΐ ἐφάνησαν εἰς τοὺς Ἀφεντικοὺς Μύλους, ὅπου εὗρον μεγάλην ἀντίστασιν ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας, οἵτινες εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Κ. Μαυρομιχάλην· ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν καὶ ἐπληγώθησαν ἄλλοι τόσοι, ἐκ τῶν ἐδικῶν μας μόνον εἷς ἐφονεύθη καὶ ἕνας ἐπληγώθη, ὁ Μακρυγιάννης, καὶ αὔριον ἐλπίζεται νὰ καταστραφῇ διόλου, ὅταν ὅμως φθάσητε καὶ αὐτόθεν ἡ ἐξοχότης σας, ὁ ὁποῖος ὥρᾳ τῇ ὥρᾳ περιμένεσθε.

Ἔῤῥωσθε

Ναύπλιον τὴν 12 Ἰουνίου 1825.

Ὁ ἀδελφός σας

Ἀνδρέας Μεταξᾶς

Ι ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα.

Πρὸς τὸν Γενικὸν Ἀρχηγὸν Θ. Κολοκοτρώνην.

Μὲ χαρὰν ἡ Διοίκησις σᾶς ἀναγγέλει τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τῆς σήμερον μάχης τῶν Μύλων. Ὁ ἐχθρός, τοῦ ὁποίου τὸν ἐρχομὸν εἰς Μύλους σᾶς ἔγραψεν ἡ Διοίκησις, σήμερον περὶ τὰς 8 τῆς ἡμέρας ὥρμησε νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν τὴν ἀναγκαίαν θέσιν· καὶ 278 ὁπλοφόροι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ἐκλαμπροτάτων Δ. Ὑψηλάντη καὶ Κ. Μαυρομιχάλη ἐδέχθησαν κατ' ἀρχὰς ὅλον τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν, κρατοῦντες τὰ σπίτια καὶ τὸ περιβόλι· περὶ τὰ τέλη τοὺς ἐστάλη καὶ βοήθεια ἀπὸ ἑκατὸν τακτικοὺς καὶ ἐχρησίμευσε πολὺ καὶ αὐτή. Τέσσαρα μύστικα προσωρμισμένα εἰς ἁρμόδια μέρη, ἔκαμον ἱκανὴν βλάβην εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐμψύχωσαν μεγάλως τοὺς ἐδικούς μας. Ἡ μάχη διήρκησεν ἕως τὰς 11 ½ ὥρας, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα τρὶς ὥρμησαν αἱ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ τρὶς ἀπεκρούσθησαν μὲ μεγάλην ζημίαν, ἥτις ὑπερβαίνει τοὺς 150 φονευμένους καὶ ἄλλους τόσους πληγωμένους· ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας εἷς μόνος ἐπληγώθη εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα, ὁ στρατηγὸς Μακρυγιάννης.

Μετὰ τὴν μάχην ὁ ἐχθρὸς ἄρχισε νὰ τραβᾷ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ στρατεύματός του πρὸς τὸ Ἄργος, ὁ δὲ Ἰμβραὴμ πασᾶς ὁ ἴδιος ἔμεινεν ἐκεῖ μὲ ἕνα Μ π α τ α λ ι ό ν ι καὶ μὲ τὸ ἄτακτόν του στράτευμα, καὶ καθ' ὅλους τοὺς λόγους ἔχει σκοπὸν νὰ ἐπιπέσῃ πάλιν εἰς τοὺς ἐδικούς μας· διὰ τοῦτο μὲ ὅλην τὴν δραστηριότητα ἐνδυναμώνονται ἀπόψε τὴν νύκτα καλλίτερα οἱ Μύλοι.

Ὁ σκοπὸς τοῦ ἐχθροῦ, ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπου συμπεραίνομεν, εἶναι διὰ τὸ μέρος τῆς Κορίνθου καὶ ἔγεινε πολλὰ καλόν, ὁποῦ ἔχασε σήμερον ὅλην τὴν ἡμέραν

στρατὸν κατόπιν τοῦ Ἰμβραήμ, αὐτὸς δὲ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Κόρινθον. Σκοπὸς δὲ τῆς Διοικήσεως ἦτο νὰ δυνηθῇ ν' ἀποκλείσῃ τοὺς Ἄραβας ἐντὸς τῶν δύο ἐπαρχιῶν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας καὶ ἐκεῖ νὰ προσβάλῃ αὐτούς. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν δὲν ἤθελαν οὔτε ἔξω τῆς Πελοποννήσου νὰ ὑπάγῃ ὁ Ἰμβραήμ, διότι καλλίτερα ἐμπιστεύοντο εἰς τὸν ἑαυτόν των. Ἀμέσως λοιπὸν ἔγραψε παντοῦ, εἰς ὅλους καὶ εἰς τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην, ὅστις τότε ἤρχετο εἰς τὸ Λεβίδι, νὰ γυρίσουν καὶ αὐτός, καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς Κόρινθον, διότι ὑπώπτευσαν, ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ εἶχε σκοπὸν νὰ καταλάβῃ τὴν Κόρινθον καὶ τὰ Μεγάλα Δερβένια, καὶ οὕτω ν' ἀνοίξῃ τὸν δρόμον τῆς Στερεᾶς, ὥστε νὰ ἔρχωνται τοῦ λοιποῦ εὐκόλως οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἑτοιμάσθησαν λοιπὸν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ σύντροφοί του ν' ἀναχωρήσουν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Εἰς δὲ τὰ Τρίκορφα ἔμειναν οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι Κανέλλος καὶ Δημήτριος, ὡς καὶ ὁ Δ. Παπατσώνης μὲ τοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίους διὰ νὰ πολιορκήσουν τὴν Τριπολιτσᾶν· οἱ δὲ λοιποί, ὁ Πλαπούτας, ὁ Γ. Δημητρακόπουλος, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὁ Ἰ. Γκρίτσαλης, καὶ ἕνα μέρος Ἀρκαδινῶν στρατιωτῶν, ὁ Ν. Ταμβακό-

πολεμῶν εἰς τοὺς Μύλους· καὶ εἶναι εὐχῆς ἔργον νὰ χασομερήσῃ καὶ αὔριον διὰ νὰ ἠμπορέσουν τὰ στρατεύματά μας νὰ φθάσουν εἰς Δερβενάκι καὶ νὰ ὀχυρωθοῦν. Εἰς τὴν πόλιν ἐνταῦθα κυριεύει μεγάλος ἐνθουσιασμὸς καὶ ὅλα γίνονται μὲ καλὴν θελησιν καὶ προθυμίαν. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὅλος ὁ κόσμος εὔχεται εἶναι νὰ σᾶς ἀκούσῃ μεταξὺ Ἄργους καὶ Κορίνθου

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 13 Ἰουνίου 1825 ὥρᾳ 5 1/2 τῆς νυκτός.

Ὁ Ἀντιπρόεδρος

Γκίκας Μπότασης.

Ἰωάννης ***Κωλέτης***, ***Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης.***

πουλος, καὶ ἄλλοι βουνήσιοι ὁπλαρχηγοὶ Καρυτινοί, ἑτοιμάσθησαν καὶ συνηθροίσθησαν ὅλοι ὀπίσω τῆς Πηγῆς, καὶ ἐκεῖθεν ἀπὸ τὸ Μερχοβοῦνι ἀναχωροῦντες νὰ καταβοῦν εἰς τὰ χωρία Μπετενάκι, Μπόσουνα καὶ Ἅγιον Βασίλειον, καὶ φθάνοντες ἀντικρὺ τοῦ Ζευγαλατιοῦ, νὰ πάρουν τὸν δρόμον διὰ τὸ Παρθένι, διότι ἐκεῖ ὡρίσθη τόπος τῆς συναθροίσεως ὅλων τούτων, οἵτινες ἦσαν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδες πεντακόσιοι. Σκοπὸν δὲ εἶχεν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Παρθένι νὰ καταβῇ εἰς τοὺς Ἀφεντικοὺς Μύλους ἀντικρὺ τοῦ Ναυπλίου, διὰ νὰ ἐφοδιασθῇ ἐκεῖθεν μὲ τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγῃ κατὰ τὰ ὅρια τῆς Κορίνθου. Ἀφοῦ δὲ οὕτω ἐπανήλθαμεν καὶ ἑτοιμαζόμεθα ν' ἀναχωρήσωμεν εἰς τὸ Παρθένι, ἄρχισε νὰ πίπτῃ βροχὴ πολλὴ καὶ ῥαγδαία τόσον, ὥστε ὅλος ὁ κάμπος ἐπλημμύρησε, καὶ μᾶς ἐμπόδισε νὰ περάσωμεν εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ κάμπου. Ἐνυκτώθημεν, ἐχαθήκαμεν ὅλην τὴν νύκτα ἐβαδίζαμεν, καὶ δὲν ἠξεύραμεν ποῦ ἐπηγαίναμεν, μᾶς ἐτσακίσθησαν δὲ καὶ δύο στρατιῶται. Τόσον δὲ ἀπὸ τὴν ταλαιπωρίαν αὐτὴν ἀγανακτήσαμεν ὥστε καὶ ἐβλασφημήσαμεν, καὶ εἴπαμεν, ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς Ἄραβας βοηθεῖ. Οἱ στρατιῶται ἐπλανῶντο κατὰ τὸν κάμπον διὰ νὰ εὕρουν πόρον νὰ περάσουν τὰ χανδάκια καὶ τοὺς ῥύακας καὶ τὸν Ὄφιν ποταμόν. Πορευόμενοι δὲ διὰ νὰ ἀναβῶμεν εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ Παρθενίου, ἐπεράσαμεν ἀπὸ τὰ χωρία, ὅπου ηὕραμεν κρασὶ πολὺ καὶ ἐπίαμεν, ἀλλὰ δὲν εἴχαμεν καὶ ψωμὶ νὰ φάγωμεν. Ἐπειδὴ δὲ εἴμεθα ἀποσταμένοι καὶ πεινασμένοι, τὸ κρασὶ μᾶς ἐνίκησε, καὶ οἱ περισσότεροι τῶν στρατιωτῶν ἐμέθυσαν, καὶ ἕνεκα τούτου πολὺ ὑπεφέραμεν διὰ νὰ τοὺς μαζεύσωμεν εἰς τὸ Παρθένι. Μὲ τὸ βάρεμα δὲ τοῦ ἡλίου

εἴμεθα ὅλοι ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, καὶ ἐκεῖ ὄντες ἐμετρήθημεν ἀπὸ τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ Κ. Ζαφειρόπουλον ἀπὸ τὸ Ζυγοβίστι, καὶ εὑρέθημεν δύο χιλιάδες πεντακόσιοι. Μᾶς ἐμέτρησε δὲ καθὼς μετρεῖ ὁ τσοπάνης τὰ πρόβατα, περνῶντας ἕνας, ἕνας, διὰ τόπου στενοῦ, καὶ οὕτω κατέβημεν ἀπὸ τὸ Παρθένι εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον. Ἐκεῖ κάτω ὁ Ἀρχηγὸς ἀπεφάσισε νὰ μείνωμεν, διὰ νὰ στεγνώσωμεν, καὶ νὰ ἀναπαυθῶμεν, διότι τὰ πόδια τῶν στρατιωτῶν ἐφούσκωσαν καὶ ἀνεβατίσθησαν ἀπὸ τὰ νερά. Ἐκεῖ δὲ εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον ἐξαπλώθημεν ὅλοι εἰς ὅλον τὸν κάμπον ἕως τὸ χάνι τοῦ Ἀγᾶ πασᾶ, τὸ ὁποῖον κεῖται εἰς τὸ μέσον τοῦ κάμπου, τοῦ ὁποίου τὰ γεννήματα ἦσαν ἀκόμη ἀθέριστα. Πολλοὶ δὲ τῶν στρατιωτῶν ἀμέσως ἔπεσαν νὰ κοιμηθοῦν, διὰ νὰ χορτάσουν τὸν ὕπνον, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔλειπεν.

Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἐφρόντισε καὶ ἔστειλεν εἰς τὸ Ταβοῦλι φύλακας διὰ νὰ προσέχουν, καὶ κατόπιν αὐτῶν ἀπέστειλε καὶ τὸν Βασίλειον Κατσιώτην, ἀπὸ τὴν Τσαμουριὰν καταγόμενον, ὅστις εὑρίσκετο εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀκολουθῶν τὸν γενικὸν Ἀρχηγὸν καὶ ἰδίως τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην. Ὁ καπετάνιος οὗτος ἐγνώριζε νὰ βαρῇ τὴν τρουμπέταν καὶ εἰς πολλὰς μάχας ἐφάνη χρήσιμος, καὶ τώρα ἀκόμη, καθὼς θὰ εἴπωμεν, μᾶς ἔσωσεν. Αὐτὸς λοιπὸν διετάχθη νὰ ὑπάγῃ κατὰ τὸν δρόμον τοῦ Ἄργους πέρα εἰς τὰ νεράκια, ἢ βρυσούλια ὀνομαζόμενα, ὅπου τὸ μέρος εἶναι ἀγνάντιο, νὰ παρατηρῇ, καὶ ἂν ἴδῃ Τούρκους, νὰ γυρίσῃ πάλιν ὀπίσω εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ Ταβουλιοῦ, καὶ οὕτω βαρῶν τὴν τρουμπέταν νὰ μᾶς εἰδοποιήσῃ. Ἐκτὸς τουτων καὶ ὁ Δ. Πλαπούτας προηγουμένως ἐπρόβλεψε

καὶ ἔστειλε καὶ αὐτὸς τὸν Δημήτριον Μπούκουραν, καὶ δύο τρεῖς καββαλαραίους. Πρῶτοι δὲ οὗτοι συνηντήθησαν μὲ τοὺς ἐπιστρέφοντας Τούρκους, καὶ ἤρχοντο νὰ μᾶς εἰδοποιήσουν. Ἡ δὲ ἄλλη φυλακὴ μετὰ τοῦ Β. Κατσιώτη ἐτουφεκίσθη μὲ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Τούρκων, καὶ μόλις οὗτος ἐδυνήθη νὰ βαρέσῃ τὴν τρουμπέταν, κυνηγούμενος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ φεύγων. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀκούσας τὰς διακεκομμένας φωνὰς τῆς σάλπιγγος ἐνόησεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔρχονται, καὶ μὴ ἔχων καιρὸν νὰ ἴδῃ τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγούς, διὰ τῶν ὑπασπιστῶν του, διέταξεν αὐτοὺς νὰ συναθροίσουν τοὺς στρατιώτας των ἕκαστος καὶ νὰ καταλάβωσι διαφόρους θέσεις. Οἱ δὲ στρατιῶται μὴ περιμένοντες τοὺς Τούρκους, μαθόντες δὲ ἔξαφνα, ὅτι ἔρχονται ἐταράχθησαν καὶ ἕνας τὸν ἄλλον ἐφώναζαν καὶ ἐπειδὴ ἐκοιμῶντο, ὡς εἴπαμεν, μόλις ἐδυνήθησαν νὰ ἐξυπνήσουν καὶ νὰ μάθουν ποῦ ὑπάγουσι οἱ σύντροφοί των καὶ οἱ ὁπλαρχηγοί. Οἱ δὲ Τοῦρκοι φθάσαντες ηὗραν κοιμωμένους ἀπὸ τὴν μέθην καὶ τὸν κόπον ἕως ἓξ Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἀμέσως ἐσκότωσαν, καὶ οὕτω δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐννοήσουν οἱ κοιμώμενοι, ποῖοι καὶ διὰ τί τοὺς ἐφόνευσαν. Οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες ἐτρύπωσαν μέσα εἰς τὰ γεννήματα καὶ ἐσώθησαν. Ὁ μὲν Δ. Πλαπούτας ἐστάλη νὰ πιάσῃ τὸν γύρον, ὅπου τώρα εἶναι ἡ γέφυρα καὶ ὁ δρόμος ὁ ἁμαξιτός, καὶ ἡ θέσις δυνατή, ὁ δὲ Ἁλωνιστιώτης Γεώργ. Δημητρακόπουλος καὶ καὶ οἱ λοιποὶ βουνήσιοι νὰ ὑπάγουν νὰ καταλάβουν τὸν παλαιὸν δρόμον, τοῦ Μπέη ὀνομαζόμενον, ὁ δὲ Γενναῖος Κολοκοτρώνης νὰ πιάσῃ τὸν δρόμον τοῦ Παρθενίου, [1] καὶ

[1] Ὁ Χαράλαμπος Σκορδούλης ἐκ τῆς ἐπαρχίας Τριφυλλίας καταγόμενος, ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Τραμπάλας καὶ ὕστερον ἠκολούθει τὸν Γεν. Ἀρχηγόν,

τέλος ὁ ἴδιος Ἀρχηγὸς ἐπῆγε καὶ ἐστάθη εἰς τὸν παλαιὸν δρόμον τῆς Μπερτζοβᾶς, ὅθεν μόλις ἐδύνατο νὰ ὁδηγῇ τὸ σῶμα τοῦ Γενναίου, διότι αἱ ἄλλαι εἰρημέναι θέσεις δὲν ἐφαίνοντο ἐκεῖθεν, καὶ ἡ μία τῆς ἄλλης ἦσαν μακρὰν ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν, ὁ δὲ τόπος εἶναι δύσβατος καὶ δι' αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ περάσῃ ἄνθρωπος οὔτε πεζός, οὔτε καβαλλάρης. Ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν Τοῦρκοι ἤρχοντο ἐμπροστά, καὶ ὀπίσω ἡμῶν ὑψοῦντο κρημνοὶ καὶ βράχοι ἀπότομοι, ἡ δὲ θέσις ὅπου ὁ Ἀρχηγὸς ἐστέκετο ἦτο μακράν, δὲν ἐγένετο τίποτε ἀπὸ ὅσα οὗτος διέταξε, διότι τὸ ἱππικὸν τοῦ ἐχθροῦ ἐπλημμύρησεν ὅλον τὸν Ἀχλαδόκαμπον, καταδιῶκον κατὰ πόδας τοὺς Ἕλληνας, καὶ κρατοῦν αὐτοὺς εἰς ἀψιμαχίαν ἕως ὅτου νὰ φθάσουν καὶ οἱ πεζοί. Ὁ Ἰμβραὴμ εἶχε τότε ὑπὲρ τὰς δώδεκα χιλιάδας πεζῶν, στρατιωτῶν τακτικῶν, καὶ δύο χιλιάδας ἱππέων. Ὅλοι δὲ θαυμάζουν διὰ τὸ πολὺ ἱππικὸν τοῦ Ἰμβραήμ, ἀλλ' ἐκτὸς ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον αὐτὸς καὶ ἐδῶ ἀκόμη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐσχημάτισε τοιοῦτον, διότι ἐπῆρε πολλὰ αἰχμάλωτα ἄλογα τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἐγύμνασε καὶ ἔκαμε τακτικοὺς καὶ ἀτάκτους ἱππεῖς. Ἀπὸ τὸ Παρθένιον ὄρος εἴδαμεν εἰς τὸν κάμπον ὅλον αὐτὸν τὸν στρατόν, καὶ ἐσυμπεράναμεν, ὅτι ἦσαν τόσοι, ὅσους ἀνωτέρω εἴπαμεν.

Ὁ μὲν Γενναῖος ἐδυνήθη μὲ τὸ σῶμά του ν' ἀναβῇ καὶ νὰ καταφύγῃ κατάρραχα εἰς τὸ Παρθένιον ὄρος, τὰ δὲ ἄλλα σώματα μόνον ἀκροβολίσθησαν μὲ τοὺς Τούρκους ξέμακρα, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀνέβησαν ὀγλήγορα τὰ βουνά,

παρευρεθεὶς καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτήν. Τί ἔπαθε κατὰ τὸ Παρθένι εἰς τὸν ἀνήφορον! Ἐφούσκωσεν, ἐπειδὴ ἦτο παχὺς καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ μείνῃ ὀπίσω καὶ νὰ τὸν πάρουν οἱ Τοῦρκοι αἰχμάλωτον. Ἐπικαλούμεθα τὴν μαρτυρίαν του.

καὶ μάλιστα οἱ χαβδαλαραῖοι πρῶτοι ἐπέρασαν ὄπισθεν εἰς τὴν θέσιν Σπασόλακα, καὶ ἐκυρίευσαν ὅλον τὸν κάμπον τῆς Μπερτσοβᾶς, ὁ δὲ Ἀρχηγὸς μόλις ἐδυνήθη μὲ ὀλίγους νὰ περάσῃ πλησίον τῆς ἐκεῖ λίμνας καὶ τῶν ἀμπέλων διὰ τοῦ στενοῦ δρόμου, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ εἰς τὸ χωρίον Μπερτσοβᾶ. Οἱ δὲ μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ δὲν εἶδαν πλέον τί ἔγειναν τὰ δύο ἄλλα σώματα τοῦ Πλαπούτα, Δημητρακοπούλου, Γκρίτσαλη καὶ λοιπῶν. Μόνος ὁ Γενναῖος ἐφαίνετο, τὸν ὁποῖον ὁ πατέρας του ἐκάλεσε νὰ καταβῇ ἐκεῖ ὅπου ἦτο καὶ αὐτός, ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ὑπάκουσεν, ἀλλὰ διέταξε νὰ βαρέσῃ ἡ τρουμπέτα, καὶ συνήθροισεν ὅλον τὸ σῶμά του εἰς τὴν ράχιν· ἐκεῖ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐπῆγαν καὶ ὅσοι ἄλλοι στρατιῶται ἦσαν σκορπισμένοι, φεύγοντες κατὰ τὴν Καταβόθραν καὶ κατὰ τὰ ἀνατολικὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ τοὺς ἐκύταξε καλά, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπάγῃ ἐπάνω των, καὶ ἔμειναν ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν ἕως τὸ βράδυ, ὅπου ἐνύκτωσε καὶ ἔπειτα ἔφυγαν ἐκεῖθεν. Τὸ σημεῖον ἦτο νὰ ὑπάγωμεν ὅλοι εἰς τὸ Χρυσοβίτσι. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἔμειναν εἰς τὸν κάμπον Ἁγιωργίτικα καὶ τὸ Στενόν, διότι ἐφοβοῦντο τὸν Γενναῖον μήπως τὴν νύκτα τοὺς ῥιχθῇ, καὶ δὲν ἐπλησίασαν εἰς τὸ μέρος τῆς Μπερτσοβᾶς, ἀλλὰ κοντὰ εἰς τὰ ἐκεῖ βουνὰ ἔθεσαν τὰς φρουράς των, τὸ δὲ ἱππικὸν τὸ ἐτοποθέτησαν κύκλῳ καὶ τὸ ἔκαμαν ὡς φραγμὸν διὰ τὸ πεζικόν, καὶ οὕτως ἐκεῖ διενυχτέρευσαν.

Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης μὲ τὴν μικρὰν συνοδίαν του, καὶ μὲ τὸν Ν. Ταμβακόπουλον, ὅστις ἔτυχε τότε νὰ ἦναι μαζύ μας, ἐμείναμεν ὀπίσω τοῦ χωρίου Μπερτσοβᾶ, ὅπου εἶναι μικρὰ βρυσοῦλα, ἡ ὁποία ἀναλείχει ὀλίγον νερόν. Εἴμεθα ὅλοι πεινασμένοι, ἀλλὰ δὲν εἴχαμεν τίποτε

νὰ φάγωμεν. Ὁ Ν. Ταμβακόπουλος κατὰ τύχην ηὗρεν ἐκεῖ ὅπου ἔφευγεν ἕνα ταγάρι μὲ ὀλίγον ψωμὶ ἀραποσιτένιον ἕως μιάμισυν ὀκάν, καὶ μᾶς ἐφώναξε νὰ ὑπάγωμεν ἐκεῖ εἰς τὴν βρυσοῦλαν νὰ τὸ φάγωμεν ὅλοι μαζύ. Ἐκεῖ δὲ εὑρέθη καὶ ἕνα φόρτωμα κρασί, τὸ ὁποῖον φαίνεται, ὅτι κἄποιος Ἕλλην τὸ ἐπήγαινεν εἰς τὴν οἰκογένειάν του, καὶ ἐπειδὴ εἶδε τοὺς Τούρκους ὄπισθεν ἐρχομένους, φοβηθείς, τὸ ἐξεφόρτωσε, τὸ ἀφῆκεν ἐκεῖ, καὶ ἔφυγεν Εἴχαμεν δὲ καὶ τὸ τάσι τοῦ Ἀρχηγοῦ, καὶ ἀρχίσαμεν μὲ αὐτὸ νὰ ῥοφῶμεν κρασί, μᾶς ἔδωκε δὲ καὶ ὁ Ταμβακόπουλος τοῦ καθενὸς ἀπὸ δύο μπουκιαῖς μπομπόταν. Ἀλλ' ὁ Ἀρχηγός μας, δυστυχῶς, δὲν ἐδύνατο ποτὲ νὰ φάγῃ τὸ ἀραποσιτένιον ψωμί, ὅσην πεῖναν καὶ ἂν εἶχε διότι τοῦ ἤρχετο ἀμέσως ἐμετός· καὶ εὐκολώτερον ἦτο νὰ πίῃ τὸ βαρύτερον ἰατρικόν, παρὰ νὰ φάγῃ μπομπόταν. Ἐν τούτοις δὲν ἐπροφθάσαμεν ὅλοι νὰ ῥουφήξωμεν ἀπὸ μίαν τασιὰν κρασί, καὶ μᾶς ἐπλάκωσαν οἱ Τοῦρκοι ἱππεῖς, καὶ μᾶς ἐτουφέκισαν. Αὐτοὶ ἔφεραν ἐμπρός μας κυνηγοῦντες δύο Ἕλληνας, οἵτινες ἂν ἦσαν Μπερτσοβῖται, ἢ ἀπὸ ἄλλον τόπον, τοῦτο εἶναι ἄγνωστον, διότι δὲν τοὺς εἴδαμεν πλέον. Ἕνας δὲ καββαλάρης Τοῦρκος ὀλίγον ἔλειψε νὰ πιάσῃ τὸν ἕνα ζωντανόν, ἀλλ' ὁ Ἕλλην μὴ ἔχων ἄλλο μέσον νὰ σκοτώσῃ τὸν Τοῦρκον καὶ νὰ σωθῇ, ἐκτύπησε μὲ τὸ τουφέκι του κατακέφαλα τὸ ἄλογόν του τόσον δυνατά, ὥστε τοῦτο ἐζαλίσθη καὶ ἐγύριζε τριγύρω, καὶ τοιουτοτρόπως διέφυγε τὸν κίνδυνον· ὁ δὲ ἄλλος καὶ αὐτὸς ὡσαύτως ἐκυνηγεῖτο ἀπὸ ἄλλον Τοῦρκον ἱππέα, ὅστις διὰ τὸ δύσβατον καὶ τὸ ἀνώμαλον τοῦ τόπου δὲ ἐδύνατο νὰ τὸν πιάσῃ. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ὁ Ἕλλην εἶχε πρότερον πιστολίσει τὸν Τοῦρ-

χον εἰς τὴν μ ύ τ η ν, καὶ τὰ αἵματα ἔτρεχαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Τοῦρκος τὸν ἐπλησίασε κρατῶν τὸ σπαθί του γυμνὸν διὰ νὰ τὸν βαρέσῃ, ὁ Ἕλλην μὲ πολλὴν ἐπιτηδειότητα ὡρμήσας ἐπέρασε ταχέως ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ἀλόγου, ἐγκρεμίσθη τὸν κατήφορον καὶ ἔφυγε. Τοὺς δύο αὐτοὺς Τούρκους ἡμεῖς ἔπειτα τοὺς ἐτουφεκίσαμεν καὶ τοὺς ἐσκοτώσαμεν, ἀλλὰ τοὺς ἐπῆραν οἱ ἄλλοι σύντροφοί των, οἱ ὁποῖοι κατόπιν μᾶς κατεδίωξαν καὶ μᾶς ἀνάγκασαν νὰ φύγωμεν ἐκεῖθεν, καὶ ἔπειτα πάλιν ὅλοι συνηθροίσθησαν ἐπάνω εἰς ἕνα καταρράχι, καὶ ἐστείλαμεν ἄνθρωπον νὰ εἴπῃ τοῦ Γενναίου νὰ καταβῇ καὶ αὐτὸς ἀφοῦ νυχτώσει, νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἵμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ οὕτω νὰ φύγωμεν ὅλοι ὁμοῦ διὰ τὴν Σιλήμναν, ὅπου ἦσαν ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης, ὁ Δ. Παπατσώνης καὶ οἱ λοιποί, νὰ εἴπωμεν πρὸς αὐτοὺς τὰ γενόμενα, καὶ μετὰ ταῦτα ν' ἀναχωρήσωμεν μετ' αὐτῶν εἰς τὸ Χρυσοβίτσι κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀρχηγοῦ. Προτοῦ δὲ νυχτώσει, ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἐκαθήμεθα καὶ ἐπεριμέναμεν νὰ ἔλθῃ ὁ Γενναῖος, ἡμεῖς μὲν ἐβλέπαμεν τοὺς φύλακάς μας, αὐτοὶ δὲ πάλιν ἔβλεπαν τοὺς Ἁγίους Δέκα, καὶ ὅλον τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος φέρει ἀπὸ τὸν κάμπον τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ἐνῷ εἵμεθα ἀπελπισμένοι, μαραμένοι καὶ συλλογισμένοι, ὅμως ἀρχίσαμεν μεταξύ μας νὰ λέγωμεν λόγια ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου, καὶ νὰ γίνωνται γέλοια ξέκαρδα. Ὅ,τι φαγητὸν ἐκλεκτὸν ἤρχετο εἰς τὸν νοῦν ἑκάστου, τὸ ἀνέφερε μὲ πολλὴν ἐπιθυμίαν, καὶ πειράζων τὸν ἄλλον ἔλεγε· θέλετε ψητὸν καλὸν νὰ φάγετε; Ἄλλος δὲ πάλιν ἔλεγε τοῦ ἄλλου· ἔχω χοιρομέρι καλόν, καὶ ψωμὶ ἀφράτον· ἀγαπᾶτε νὰ πάρετε ὀλίγον; Καὶ οὕτω γελῶντες καὶ ἀστεϊζόμενοι, ἐγαργαλίζαμεν τὴν ὄρεξίν

μας, καὶ ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὰ πολλὰ γέλοια ἐκαταντήσαμεν νὰ εἴπωμεν καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Ἀρχηγὸν ἂν ἀγαπᾷ καὶ αὐτὸς νὰ πάρῃ ἕνα μεζὲν ἀπὸ ὅσα φαγητὰ ἀνεφέραμεν. Τί δὲ μᾶς ἀπεκρίθη ; « Ἐγώ, εἶπεν, ἀπόψε θὰ » φάγω τὰ καλλίτερα φαγητά· ἡ τύχη μου δὲν μὲ ἀφίνει » ἔτσι. » Τότε πλέον ἐγελάσαμεν περισσότερον διὰ τὴν τύχην του. Ἀλλ' ὢ τοῦ θαύματος ! Ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐπέρασαν, καὶ ἡ φρουρά μας ἐφώναξεν, ὅτι δύο ἄνθρωποι φαίνονται ἐρχόμενοι, ἔχοντες καὶ δύο ζῶα φορτωμένα καὶ ζητοῦν τὸν Ἀρχηγόν, καὶ ὅτι στέλλονται πρὸς τοῦτον ἀπὸ τὴν Γαστούνην ἀπὸ τὸν Γ. Σισίνην μὲ γράμματα. Τότε ὁ ἀρχηγὸς εἶπεν εἰς τοὺς φύλακας νὰ καλέσουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἔλθουν ἐκεῖ ὅπου ἦτο, καὶ ἀφοῦ ἦλθαν, παρέδωκαν τὰ γράμματα, ἐξεφόρτωσαν τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα ἔφεραν διάφορα φαγητὰ στεγνά, ἤτοι χοιρομέρια, σαλσιτσότα Ἀγγλικά, μαντολάτο τῆς Ζακύνθου, κουλούρια τῆς Κεφαλληνίας, κρασιὰ διάφορα, γαλέταις, κεράσια Λαλέϊκα, καὶ ἀραποσίτια χλωρὰ ἀκόμη. Ὅτι ἔπεσεν ὁ ἥλιος νὰ κοιμηθῇ καὶ ἤρχετο ἡ νύκτα, τότε ἔφθασαν καὶ οἱ Γαστουναῖοι, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Σισίνη. Τότε ὁ Ἀρχηγὸς ἀστεϊζόμενος εἶπεν· ὅτι δὲν θὰ μᾶς δώσῃ τίποτε ἀπὸ τὰ φαγητὰ αὐτά, διότι προηγουμένως τὸν ἐπεριγελάσαμεν· ὁ δὲ Ταμβακόπουλος ἀπεκρίθη καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν, ὅτι ἐγὼ τὸ ἰδικόν μου εὕρημα τὸ ἐθυσίασα ὅλον, καὶ ἂν ἤθελεν ἂς ἔτρωγεν· ἡμεῖς δὲ οἱ ἄλλοι τοῦ εἴπαμεν ἐπίσης, ὅτι ἀπόψε θὰ γυμνασθῶμεν πῶς γίνεται ἡ ἔφοδος, καὶ ἂς συλλογισθῇ τοῦτο καλά, ἂν αὔριον θὰ τοῦ μείνῃ τίποτε ἀπὸ αὐτά, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔστειλαν. Τοιουτοτρόπως ἀστεϊζόμενοι μεταξύ μας καὶ γελῶντες, ἐφάγαμεν καὶ ἔπιαμεν καλά, ἔπειτα ἦλθε καὶ

ὁ Γενναῖος, ἔφαγε καὶ αὐτός, και ὅλοι ὕστερον ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὴν Σιλήμναν καὶ τὸ Χρυσοβίτσι. Καθ' ὁδὸν δὲ προτοῦ φθάσωμεν εἰς Χρυσοβίτσι ὁ Κολοκοτρώνης ἀνέβη τὸν ἀνήφορον κατὰ τὴν θέσιν Λυκούρεσι, τὸν ἐχάσαμεν, καὶ δὲν ἐγνωρίζαμεν τί ἔγεινε. Τότε ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης ἀμέσως διέταξε τοὺς ὁπλαρχηγούς του νὰ ὑπάγουν εἰς ἀναζήτησίν του· ἀλλ' ἄλλοι τινὲς Ἕλληνες μᾶς ἐφώναξαν, ὅτι μέσα εἰς τὸ χωράφι, ὅπου ἦτο μία ἀχλαδιὰ ἐκεῖ εἶναι ἐξαπλωμένος. Ὁ Δεληγιάννης ἐνόησεν, ὅτι ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ, διότι εἶχεν ἀποκάμει ἀπὸ τὴν ἀϋπνίαν, καὶ ἀφοῦ περὶ τούτου ἐβεβαιώθη καλῶς, ἐτοποθέτησε φρουρὰν ὁλόγυρα καὶ μακρόθεν ἀπὸ ἑκατὸν περίπου στρατιώτας, διὰ νὰ μὴν πλησιάσῃ κανεὶς καὶ τὸν ἐξυπνήσῃ. Ἐκ τούτου δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ποίαν ἀδελφικὴν ἀγάπην εἶχαν τότε οἱ ἄνθρωποι. Ἀφοῦ δὲ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Χρυσοβίτσι, ὁ Ἀρχηγός μου μὲ ἔστειλεν εἰς τό Ναύπλιον νὰ εἴπω εἰς τὴν Διοίκησιν τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου καὶ νὰ φέρω καὶ πολεμεφόδια. Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ τῆς Διοικήσεως φαίνεται ἡ τοιαύτη ἀποστολή, διότι ἐκεῖνος ἤθελε καὶ ἐζήτει ἀπὸ αὐτὴν νὰ διατάξῃ τὰ Ῥουμελιώτικα στρατεύματα νὰ ὑπάγουν καὶ νὰ μένωσι διαρκῶς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του, διότι μετὰ τὴν μάχην τῆς Τραμπάλας τὰ Πελοποννησιακὰ ἐσκορπίσθησαν, καὶ ἕκαστος ἐπῆγε ν' ἀσφαλίσῃ τὴν οἰκογένειάν του, ὁ δὲ Ἰμβραὴμ κυριεύσας τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου τὴν Τριπολιτσᾶν, ἐκεῖθεν ἐφοβέριζεν ὅλας τὰς ἐπαρχίας, καὶ ἑπομένως οἱ Πελοποννήσιοι μὴ γνωρίζοντές που, καὶ εἰς ποίαν ἐπαρχίαν ὁ ἐχθρὸς θὰ ἐκστρατεύσῃ ἐπήγαιναν καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀρχηγοῦ, καὶ ποτὲ μὲν ἦσαν πολλοί, ποτὲ δὲ ὀλί-

γοι, διὰ τοῦτο ἐζήτει τοὺς Ῥουμελιώτας νὰ τοὺς ἔχῃ πάντο πληθίον του. Ἡ δὲ Διοίκησις καὶ τὸ ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου τοῦ ὑπεσχέθη τοῦτο καὶ προσέτι, ὅτι θὰ τοῦ στείλῃ καὶ τὸν τακτικὸν στρατόν, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτων ἐκθέτω καὶ τὴν σχετικὴν περικοπὴν τοῦ ἐπισήμου ἐγγράφου τῆς ἐπιτροπῆς τῶν πολεμικῶν [1]. Ἐν τούτοις ὅλα τὰ γραφέντα ταῦτα καὶ ὑποσχεθέντα, ὡς καὶ αἱ συμβουλαὶ δὲν ἐπραγματοποιήθησαν ὑπὸ τῆς Διοικήσεως, καὶ ἑπομένως δὲν ὠφέλησαν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ δι' ἄλλους πολλοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Γαλλικὴν ῥᾳδιουργίαν, τῆς ὁποίας τὰ ὄργανα

1 .... Σήμερον πάλιν διὰ τῶν Πορτῶν σᾶς στέλλει ἄλλας ὀκτὼ κάσαις πρὸς ἐξοικονόμησιν ἀκαριαίας στιγμῆς, καὶ ἀκολούθως σᾶς στελνονται ἕτερα μὲ τὸν ἰδικόν σας Φωτάκον. Μὴν ἀμφιβάλλετε, στρατηγέ, ὅτι εἰς αὐτὸ μόνον τοῦτο τὸ ἔργον ἡ Διοίκησις καταγίνεται ἡ δεινότης τῶν περιστάσεων εἰς τὸ νὰ ἐνεργήσῃ καὶ βάλῃ εἰς πρᾶξιν ἡ Διοίκησις ὅσα ἡ δραστηριότης τοῦ ἐχθροῦ ἀπαιτεῖ δὲν σᾶς λανθάνουν, ὡς δὲν λανθάνουν καὶ τῆς Διοικήσεως αἱ δυσκολίαι, τὰς ὁποίας ἀπαντᾶτε εἰς τὸ νὰ ἐμψυχώσετε τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ τοὺς ἑνώσετε εἰς ἓν μέγα σῶμα ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ χαλάσετε τὸν ἐχθρόν. Πρὸς τούτοις νὰ σχηματίσετε καὶ μικρὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν σας σώματα, μὲ τὰ ὁποῖα ν' ἀντικρούσετε τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν καὶ ὀπισθοφυλακήν, τοῦ ἐχθροῦ, ἐπειδὴ ἂν μὲ τὸ μεγάλο σῶμα δυσκολευώμεθα νὰ τὸν κτυπήσωμεν κἂν μὲ τὰ μικρὰ νὰ τὸν βλάπτωμεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ὥστε νὰ ἀδυνατίσῃ καὶ τότε νὰ γείνῃ τὸ σκοπούμενον......

..... Κατὰ τὴν αἴτησίν σας ἡ Διοίκησις ἐξαποστέλλει ἐντεῦθεν τὸν ἀξιωματικὸν Γάλλον Φαβιὲρ μετὰ πέντε ἡμέρας εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον καὶ Παρθένι μὲ χιλίους πεντακοσίους περίπου στρατιώτας, εἰδήμονας ὁπωσοῦν τῆς τακτικῆς καὶ μὲ ἑκατὸν πυροβολητὰς ὑπὸ ἀρχηγὸν ἔμπειρον, καὶ μὲ κανόνια τοῦ κάμπου καὶ ὅσα ἄλλα εὑρίσκονται ἐνταῦθα ἐν ἀργείᾳ στρατεύματα καὶ τὸ νεοσυστηθὲν ἱππικόν.

Στῆτε λοιπόν, ἐκλαμπρότατε, γενναίως καὶ θαρραλέως εἰς τὰ κινήματά σας καὶ τῶν ἱερῶν σκοπῶν σας ἀμετάτρεπτος καὶ ὁ Θεὸς εἶναι δυνατός· μὴ λείψετε ὅμως νὰ γράφετε ἐγκαίρως τὰ ὅσα σᾶς ἀναγκαιοῦν.

Ὑγιαίνετε, φέροντες τρόπαια κατ' ἐχθρῶν.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 21 Ἰουνίου 1825.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν πολεμικῶν

Α. Μεταξᾶς κ. λ. π.

ηῦραν καλὴν ὑποδοχήν, καὶ ἐνεργοῦσαν νὰ φέρουν Γάλλον Βασιλέα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης δύο σχέδια ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν, πρῶτα μὲν νὰ κάμῃ μίαν μάχην μὲ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ, νὰ μεταχειρισθῇ ἔπειτα τὰς ἐνέδρας (χωσιαῖς) ἐναντίον του. Ὅθεν ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι ἔγραψε παντοῦ, ὅτι ἐκεῖ εὑρίσκεται καὶ νὰ ἔρχωνται οἱ στρατιῶται. Ἐπίσης εἰδοποίησε καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μακροτέρων ἐπαρχιῶν, τὸν Ζαΐμην, τὸν Λόντον, τοὺς Νοταραίους, τοὺς Πετιμεζαίους, καὶ ἰδίως τὸν Βασίλειον Πετιμεζᾶν, ὅστις τότε εἶχε σῶμα στρατιωτικὸν ἰδιαίτερον ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ Ζαίμη, καὶ δὲν ἐκαλοήκουε τὰς διαταγὰς τούτου, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτοῦ τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ Κολοκοτρώνη, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Δ Πλαπούτας, διότι, ὡς εἴπαμεν, αὐτοὶ πρότερον εἶχαν συνταχθῇ μὲ τὸ ἄλλο σύστημα τοῦ Κουντουργιώτη καὶ εἶχαν τότε διορισθῇ νὰ ἔχουν ἀρχηγίαν ἕκαστος, μετὰ δὲ τὴν ἀποφυλάκισίν του ὁ Κολοκοτρώνης διώρισεν ἄλλους ἀρχηγοὺς τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἕνεκα τούτου ἔκτοτε ὑπῆρχε μικρὴ καὶ σιωπηλὴ ψυχρότης τούτων πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Μάχη ἐν Τρικόρφοις. — Ἀψιμαχία εἰς Διάσελον Ἀλωνίσταινας — Ἐκστρατεία Ἰμβραὴμ εἰς Καρύταιναν. — Αἰχμαλωσία θυγατέρων Ταμβακοπούλου. — Γάμος Ἰμβραήμ. — Ἔλευσις Ζαχαριάδου. — Ὑπογραφὴ ἐγγράφου πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. — Φατρίαι Ἀγγλικὴ καὶ Γαλλική.

Ἀφοῦ δὲ συνῆλθαν εἰς Χρυσοβίτσι, καὶ ὅλοι ἔγειναν περισσότεροι τῶν τριῶν χιλιάδων, ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν ἐσκέφθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καταλάβουν τὰ Τρίκορφα, καὶ ἰδίως τὰ πρῶτα ὀχυρώματα, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες εἶχαν πιάσει, ὅταν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος ἐπολιόρκουν τὴν Τριπολιτσᾶν. Ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του διέταξε τὸν υἱόν του Γενναῖον νὰ διοικήσῃ τὸ ὀρεινὸν τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας ὡς καὶ ἐκεῖνο τοῦ κάμπου, τὸ ἀνῆκον εἰς αὐτούς· ὁ δὲ Κανέλλος Δεληγιάννης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου εἶχαν εἰς τὴν διοίκησίν των ὅλον τὸ τμῆμα τῆς Ἄκοβας καὶ τὴν Πέρα Μεριά, τὸ ὁποῖον παλαιόθεν εἶχαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των οἱ Δεληγιανναῖοι. Μετὰ τούτων ἦτο ἐνωμένος καὶ ὁ Δημ. Παπατσώνης, ἔχων τότε μαζύ του καὶ τὸν περίφημον Παπασταθούλιαν ἀπὸ τὸ Ἀναζίρι τῆς Μεσσηνίας καὶ πολλοὺς ἄλλους Μεσσηνίους, οἱ ὁποῖοι τότε ἦσαν ἐκεῖ. Ὁ Ν. Ταμβακόπουλος ἀπὸ τὴν Βυτίναν μὲ τοὺς συγχωρίους του, ὄντας ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν· ὁ Θεόδ. Ῥοζῆς ἢ Λιαρόπουλος, οἱ Μαγουλιανῖται μὲ τοὺς ὁπλαρχηγούς των, τὸν Ἀργύρην Ζούβελον, τὸν Λιάκον Κοσμόπουλον, τὸν Ἀποστόλην Παπαπανάγου, τοὺς ἀδελφοὺς

Μαργιολοπούλους Γεώργιον καὶ Πολυχρόνην, τὸν Ἀποστόλην Μπούκουραν, καὶ ἄλλους. Οἱ Βαλτεσινιῶται, ὁ Χρῆστος Παναγούλιας, οἱ Λαγκαδινοί, ὁ Γεώργιος Σπηλιόπουλος, ὁ Ἀθανάσιος Κίντσος καὶ τὰ παιδιά του· ὁ περίφημος Παπασταθούλιας ἀπὸ τὰ Λαγκάδια, ὁ Ἀναγνώστης Πετρακόπουλος, ὁ καπετὰν Γιάννης Θεοφιλόπουλος[1] καὶ οἱ λοιποὶ Ἀχοβῖται· ὁ Ἀναγνώστης Παπαδόπουλος, ὁ Ἀ. Στασινόπουλος Περαμερίσοι· ὁ Παπαγεωργάκης ἀπὸ τὸ Μοναστηράκι καὶ ὁ Ἀργύρης Ἀποσκίτης, ἀμφότεροι περίφημοι εἰς τὴν ἐπαρχίαν, καὶ οἱ λοιποὶ ὁπλαρχηγοὶ τοῦ τμήματος τῶν Δεληγιανναίων. Ὁ Μπούρας ἀπὸ τοὺς Κωνσταντίνους τῆς Μεσσηνίας. Ὅλοι οὗτοι ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ ἑνὸς ὀχυρώματος τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη. Τὸ ὀχύρωμα τοῦτο ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς καὶ πλησίον τοῦ δρόμου, καὶ εἰς αὐτὸ ἔγεινεν ὁ μέγας πόλεμος μὲ τοὺς Τούρκους· ὄπισθεν δὲ τοῦ ὀχυρώματος τούτου καὶ πρὸς τὴν βορειανατολικὴν πλευρὰν ἦσαν οἱ Κορίνθιοι τοῦ Ἰωάννου Νοταρᾶ καὶ οἱ μισθοφόροι του Ῥουμελιῶται. Ὁ Παναγιωτάκης Νοταρᾶς εἶχε καὶ αὐτὸς ἐπίσης Κορινθίους μετὰ τοῦ Παπανίκα. Ὅλον τὸ σῶμα τοῦτο τῶν Κορινθίων μετὰ τῶν μισθωτῶν ἦτο ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας. Πλησίον δὲ αὐτῶν ἦσαν τὰ Καλαβρυτινὰ στρατεύματα τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη. Ὁ δὲ Βασίλειος Πετιμεζᾶς δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην, διότι ἀπὸ τὸ Λεβίδι ὅπου ἦτο, δὲν ἐσυμφώνει περὶ τοῦ σχεδίου τῆς μάχης μὲ τὸν γενικὸν Ἀρχηγόν, λέγων, ὅτι ἔπρεπε νὰ κλεισθοῦν πρῶτον εἰς τὰ Τρίκορφα στρατιῶται τοῦ Κολοκοτρώνη,

[1] Αὐτὸς ἦτο ναυτικὸς εὑρεθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ Ψαρά. Ἔγεινε σύντροφος τοῦ Κανάρη, καὶ μαζὺ ἔκαυσαν Τουρκικὰ πλοῖα, καὶ μετὰ ταῦτα ἔγεινε στρατιώτης τῆς ξηρᾶς ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην.

καὶ κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς μάχης νὰ ὑπάγουν βοήθεια τῶν μαχομένων τὰ ἔξω στρατεύματα, ὅσα ἦσαν εἰς τὸ Λεβίδι, ὡς καὶ ἡ δύναμις τῶν Βερβαίνων. Ὁ Πετιμεζᾶς ἦτο, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, ὀλίγον ψυχραμένος, διότι ὁ Ζαΐμης ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν Καλαβρυτινῶν στρατιωτῶν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἤθελε νὰ πολεμήσῃ, καὶ πρῶτος αὐτὸς μάλιστα ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ κατόπιν αὐτοῦ οἱ Κορίνθιοι, καὶ οὕτως ἡ λιποταξία ἔγεινε γενικὴ καὶ ἡ μάχη ἐχάθη, ὡς κατωτέρω θὰ εἴπωμεν.

Γενομένης δὲ τῆς ἀμνηστείας τῶν ἀνταρτῶν, καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἀποφυλακισθέντος ἀπὸ τὴν Ὕδραν, ἦλθαν καὶ οἱ φυγάδες Κοτσαμπάσιδες, οἵτινες διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Κολοκοτρώνη διωρίσθησαν καὶ ὁπλαρχηγοὶ ὑπὸ τῆς Διοικήσεως. Ἀλλὰ καὶ τότε πάλιν ἐφανερώθη μεταξὺ αὐτῶν τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιζηλίας, καὶ ἔβαλαν κατὰ νοῦν νὰ καταβάλουν καὶ μηδενίσουν τοὺς ἐχθρούς των. Ἐκεῖνοι δέ, οἱ ὁποῖοι ἐβοήθησαν τὸν Κωλέτην καὶ τὴν Διοίκησιν τοῦ Κουντουργιώτη, καὶ κατεδίωξαν τοὺς ἀντάρτας, αὐτοὶ καὶ τώρα πάλιν ἀντέπραττον κατὰ τούτων. Οἱ δὲ Μαυρομιχαλαῖοι ὡσαύτως ἦσαν καὶ αὐτοὶ ἀσύμφωνοι, διότι ἕνα μέλος ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν των ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης, εἶχε μέρος εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, ὁ δὲ Ἰμβραὴμ προσέτι εἶχεν αἰχμάλωτον εἰς τὸ Νεόκαστρον τὸν Γεωργάκην Μαυρομιχάλην. Ὁ Δ. Μούρτσινος ἦτο καὶ αὐτὸς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν πολεμικῶν, καὶ ἐχθρεύετο καὶ ἀντενήργει κατὰ τῶν Μαυρομιχαλαίων, καὶ κατὰ τῶν Φλεσαίων διὰ τὸ συνοικέσιον, περὶ οὗ ἀνωτέρω εἴπαμεν, ὡς καὶ κατὰ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, ὅταν αὐτὸς ἦτο εἰς τὴν ζωήν, καὶ ἕνεκα τούτων τὸ συναχθὲν στράτευμα εἰς τὰ Βέρβαινα δὲν ἐπείθετο τυφλῶς εἰς τὰς δια-

ταγὰς τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, καὶ διὰ ταῦτα ὅλαι αἱ προσπάθειαι τοῦ Κολοκοτρώνη ἐματαιώθησαν, διότι δὲν παρεδέχοντο ὅλοι τὰ σχέδιά του, ἀλλὰ τὰ μετέβαλλαν ὅπως ἤθελαν.

Ὁ Κολοκοτρώνης, τὸ σχέδιόν του, τὸ ὁποῖον ἐσυζητήθη καὶ ἐγένετο δεκτὸν ἀπὸ τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ εἰς τὸ Χρυσοβίτσι, τὸ ἔκαμε γνωστὸν διὰ γραμμάτων εἰς τοὺς ἐν Λεβιδίῳ Κορινθίους καὶ Καλαβρυτινοὺς καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἐστρατοπεδευμένους εἰς τὰ Βέρβαινα, ἐπροσδιώρισε δὲ καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ ὀχύρωμα τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τοῦ Χρυσοβιτσιοῦ, ἐκτὸς τοῦ Δημ. Πλαπούτα καὶ τῶν Φαναριτῶν οἵτινες ὄντες περὶ τοὺς ὀκτακοσίους, διετάχθησαν νὰ πιάσουν τὰ βουνάκια κατὰ τὸ μέρος τοῦ Βαλτετσίου, διὰ νὰ ἔχουν ἔμπροσθέν των τὴν Σιλήμναν, καὶ νὰ δώσουν βοήθειαν, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἀνοίξουν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν κλεισμένων εἰς τὸ ὀχύρωμα Κανέλλου Δεληγιάννη, Γενναίου Κολοκοτρώνη καὶ λοιπῶν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀ. Ζαΐμην, τὸν Λόντον καὶ λοιποὶ παρηγγέλθησαν ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὸ Λεβίδι καὶ νὰ καταλάβουν τὴν θέσιν Μύτικα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ἰσχυρὰν οὖσαν, νὰ φοβερίζουν τοὺς Τούρκους, ὥστε νὰ μὴ ὑπάγουν ὅλοι εἰς τὰ Τρίκορφα, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκεῖ εἰς τὸν Μύτικα νὰ πλησιάσουν· ἀλλ' αὐτοὶ ἀρνήθησαν νὰ καταλάβουν τὴν θέσιν ταύτην, καὶ ἐπροτίμησαν νὰ πιάσουν τὴν Ἐπάνω Χρέπαν, καὶ οὕτω μετέβαλαν τὸ σχέδιον τοῦ Ἀρχηγοῦ, καὶ ταῦτα βεβαιοῦνται ἐκ τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς [1] Τὸ δὲ σῶμα τῶν Βερβαίνων ἦτο ὑπὲρ τὰς δύο

1 *Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον Ἀρχηγόν!*

Σήμερον τὸ πρωΐ ἐλάβομεν τὸ ἔκλαμπρον ἀδελφικὸν γράμμα σας καὶ ἔγνο-

χιλιάδας πενταχοσίους πραγματικούς στρατιώτας, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν, οἱ τότε ἐλθόντες ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον Δ. Ὑψηλάντης καὶ Κωνστ. Μαυρομιχάλης. Πρότερον δὲ εἶχαν συναχθῆ ἐκεῖ οἱ Μιστριῶται μὲ τὸν Πέτρον Βαρβιτσιώτην καὶ τοὺς Ζαχαροπούλους· οἱ Ἁγιοπετρῖται μὲ τὸν Ἀνδρέαν Κοντάκην καὶ τὸν Ἰωάννην Ζαχειρόπουλον, διότι ὁ ἀρχηγός των Κ. Ζαφειρόπουλος εἶχε πέσει αἰχμάλωτος, ὡς εἴρηται, κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κρεμμυδίου καὶ τῆς Σχοινόλακας. Ἐκτὸς τούτων ἦσαν

μεν τὰ ἐν αὐτῷ· εἴδομεν καὶ τὰς ὁδηγίας, ὁποῦ μᾶς δίδετε διὰ νὰ κινηθῶμεν νὰ καταλάβωμεν τὴν θέσιν τοῦ Μύτικα, τὸ ὁποῖον τὸ γνωρίζομεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ὠφέλιμον τοῦτο καθ' ὅλους τοὺς τρόπους· πλὴν ἡ δυσκολία τοῦ νεροῦ μᾶς φαίνεται ἀνοικονόμητος· διὸ καὶ συνεκροτήθη πολεμικὸν συμβούλιον ἀπὸ τοὺς ἐνταῦθα εὑρισκομένους ὁπλαρχηγούς, καὶ παρὰ πάντων ἐνεκρίθη διὰ νὰ ἀνεβῶμεν εἰς τὴν Ἐπάνω Χρέπαν, ὅπου εὐκολύνεται καλλίτερα τὸ στρατόπεδον ἀπὸ νερόν, καὶ ἐκεῖθεν ἐκτείνεται ἕως ἐκεῖ ὅπου τὸ καλέσει ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ θέσις τοῦ τόπου· ἀλλὰ καὶ τοῦτο διὰ νὰ γείνῃ, ἐσκέφθημεν. ὅτι πρέπει νὰ γείνῃ μετὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ἀπὸ τὴν σήμερον, καθότι τὰ στρατεύματα τά τε Καλαβρυτινὰ καὶ Κορινθιακὰ οἰκονομοῦνται ἀπὸ τροφὰς ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο ἐπαρχίας, καὶ διὰ νὰ μᾶς προκαταλάβουν μὲ τροφὰς αὐταὶ αἱ δύο ἐπαρχίαι, ὥστε νὰ ἔχωμεν τοὐλάχιστον καὶ μαζύ μας πολλὰ ὀλίγας. Πρέπει νὰ ἐμποδισθῶμεν εἰς τὴν Ἐπάνω Χρέπαν, ὡς εἴρηται, καὶ ἐκεῖ πάλιν νὰ πηγαίνωμεν νὰ τοποθετηθῶμεν. Μᾶς προτείνεται ἄλλη δυσκολία, καθότι ὁ ἐχθρὸς εἶναι στρατηγηματικός, καθὼς ἀπεδείχθη, καὶ ἐνῷ καμώνεται νὰ κινηθῇ διὰ ἕνα μέρος κινεῖται δι' ἄλλο, καὶ ἂν ὑποθετέον κινηθῇ διὰ τὰ Καλάβρυτα ἢ διὰ Πάτρας, ἡμεῖς ἀπὸ τὴν Ἐπάνω Χρέπαν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸν φθάσωμεν καὶ νὰ τὸν βλάψωμεν. Δι' αὐτὰς λοιπὸν τὰς εἰρημένας δικαιολογημένας αἰτίας, ἐκρίθη νὰ περιμένωμεν ἐδῶ σήμερον καὶ αὔριον, καὶ πάλιν περιμένομεν ἐν τάχει δευτέραν ἀπόκρισίν σου πρὸς ὁδηγίαν μας. Νεώτερόν τι δὲν ἔχομεν διὰ νὰ σᾶς φανερώσωμεν. Χθὲς μὲ ἐπίτηδες ἄνθρωπόν μας σᾶς ἐστείλαμεν γράμματα ἀπὸ Ναύπλιον. Ὁ στρατηγὸς Τσώκρης μὲ τὸν Νταγρὲν μὲ περίπου τῶν ἑξακοσίων στρατιωτῶν ἦλθον εἰς τὰ Τσιπιανὰ καὶ συνυπακούσθημεν, καὶ περιμένομεν ἐν τάχει τὴν ἀπόκρισίν σου διὰ νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς εἰς τὰ πράγματα καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην μένομεν.

Τῇ 22 Ἰουνίου 1825 Λεβίδι.

Οἱ ἀδελφοί.

Ἀνδρέας Ζαΐμης, Ἀνδρέας Λόντος, Ἰωάννης Νοταρᾶς, Β. Πετιμεζᾶς.

καὶ πολλοὶ Τριπολιτσιῶται μὲ τὸν Ἀθανάσιον Σέκερην καὶ τὸν Λάμπρον Ῥιζιώτην. Ὅλοι δὲ οὗτοι ἀπετέλουν τὸ σῶμα τῶν Βερβαίνων, οἵτινες καὶ εἰδοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ νὰ ὑπάγουν καὶ νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὰ χωρία Κερασίτσα, Ζέλι καὶ Καπαρέλι, ὥστε καὶ αὐτοὶ διαρκούσης τῆς μάχης τῶν Τρικόρφων νὰ τρέξουν εἰς βοήθειαν τῶν μαχομένων Ἑλλήνων. Ἀλλά, δυστυχῶς, καὶ οὗτοι δὲν ἀπεδέχθησαν τὸ τοιοῦτον σχέδιον τοῦ Ἀρχηγοῦ, ὡς βεβαιοῦται ἀπὸ τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν[1].

[1] *Ἐξοχώτατε Ἀρχηγέ!*

Εἴδαμεν τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον ἐγράψατε εἰς τοὺς ἐδῶ καπεταναίους καὶ τοὺς ἐλέγετε, ὅτι τὸ ἐδῶ στρατόπεδον νά πιάσῃ Κερασιαῖς, Ζέλι Καπαρέλι· ἡμεῖς πιάνοντες τὰς εἰρημένας θέσεις δὲν βλέπομεν ποίαν βλάβην ἠμποροῦμεν νὰ προξενήσωμεν εἰς τὸν ἐχθρόν, ἐκτὸς μόνον ἂν πιάσωμεν τὸ Ἀνεμοδοῦρι ἢ Καλογεροβοῦνι· τὸ Ζέλι καὶ Καπαρέλι εἶναι μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς 2 ὥρας, τὸ δὲ Ἀνεμοδοῦρι ὑπὲρ τὰς 4, τὸ Καλογεροβοῦνι ὑπὲρ τὰς 3. Εἴδες τὴν ἀλλαγὴν τοῦ σχεδίου, μάκρος ἔφερον εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ αὐτοὶ τροφὰς δὲν εἶχον, ὅπου κάμνοντες δυνατὰ ταμπούρια, ἠμπορέσωμεν νὰ τὸν βλάψωμεν εἰς τὸ πέρασμά του, τὸ ὁποῖον καὶ ἠθέλαμεν τὸ βάλει εἰς πρᾶξιν ἂν ἦτο τρόπος νὰ οἰκονομηθῶμεν ἀπὸ τροφάς· μόλον τοῦτο, ἂν ἔχετε σωστὰς πληροφορίας, ὅτι ὁ ἐχθρὸς σκοπεῖ διὰ Κάστρα νὰ μᾶς εἰδοποιήσητε νὰ ξεκινήσωμεν διὰ τὰς ἀναφερθείσας θέσεις, διατάττοντες ἐν ταὐτῷ καὶ τὸν στρατηγὸν Κολιόπουλον νὰ νὰ συνεννοηθῇ μαζύ μας εἰς τὸ Ἀνεμοδοῦρι ἢ Καλογεροβοῦνι.

Τὸ γράμμα σας πρὸς τοὺς καπεταναίους δὲν μᾶς ἦλθε παρὰ σήμερον τὸ πρωΐ, σημειώσατε δὲ, ὅτι ἂν χρειασθῇ νὰ πιάσωμεν τὰς θέσεις Ἀνεμοδοῦρι ἢ Καλογεροβοῦνι, μόλις μίαν ἢ δύο ἡμέρας ἠμποροῦμεν νὰ βασταχθῶμεν ἐκεῖ, διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ νὰ ἔχωμεν τὰς ἀναγκαίας τροφάς· ὁμοίως καὶ ὅπου ἀλλοῦ ὑπάγομεν, ἐκτὸς ἐδῶ. θέλομεν στενοχωρηθῇ ἀπὸ τροφάς, διότι ἀκόμη καὶ ἐδῶ μὲ δυσκολίαν μᾶς ἔρχονται αἱ τροφαί. Πρὸς δὲ καὶ ἂν μετατοπισθῶμεν ἀπὸ ἐδῶ ἠμπορεῖ νὰ διαλυθῇ τὸ στρατόπεδον, τὸ ὁποῖον μόλις ἠδυνήθημεν νὰ συνάξωμεν διὰ τὴν δυσκολίαν τῆς μετακομίσεως τροφῶν. Περιμένομεν ἀνυπομόνως τὴν ἀπόκρισίν σας καὶ τοῦ τί πρέπει νὰ κάμωμεν. Τὴν ὥραν ταύτην ἔχομεν νὰ μετρηθῶμεν διὰ νὰ γνωρίσωμεν καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐδῶ στρατοῦ, ὅστις ἐκ συμπερασμοῦ εἶναι περίπου τέσσαρες χιλιάδες· ταῦτα καὶ μένομεν.

Τῇ 22 Ἰουνίου 1825 κατὰ τὴν 12ην ὥραν τὸ πρωΐ. Βέρβαινα.

Οἱ ἀδελφοὶ

Δημήτριος Ὑψηλάντης, Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης.

Λέγεται δέ, ὅτι ὁ Κωνστ. Μαυρομιχάλης ἀπάτησε τὸν Δ. Ὑψηλάντην καὶ οὗτος ὑπέγραψε τὸ γράμμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἐμπόδιον εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Ἀρχηγοῦ.

Ἀφοῦ δὲ οἱ περὶ τὸν Ζαΐμην, ὡς εἴπαμεν, δὲν ἦσαν σύμφωνοι νὰ καταλάβουν τὸν Μύτικαν, ὁ Ἀρχηγὸς τότε ἔγραψε πάλιν πρὸς αὐτοὺς καὶ ὥρισε καὶ τὴν ὥραν τῆς ἀναχωρήσεώς των ἀπὸ τὸ Λεβίδι, ὥστε διὰ νυκτὸς νὰ ἀναβοῦν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν τῆς Ἐπάνω Χρέπας, ὅπου αὐτοί, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, ἤθελαν νὰ τοποθετηθοῦν, καὶ ὅθεν ὅλη ἡ πόλις τῆς Τριπολιτσᾶς φαίνεται, ὡς καὶ ὁ κάμπος αὐτῆς καὶ τὰ κύκλω χωρία, χωρὶς ὅμως νὰ τοὺς παραγγείλῃ, ὥστε ὅταν ἔλθουν ἐκεῖ νὰ μὴν ἀνάψουν φωτιαῖς, καὶ νὰ μὴ κάμουν θόρυβον, καὶ βάλουν φωνάς, διότι τὴν πρόνοιαν αὐτὴν τὴν ἀφῆκαν εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατεύματος. Ἀλλ' αὐτοὶ ἔπραξαν τὰ ἐναντία, διότι ἅμα ἀνέβησαν εἰς τὸ βουνόν, καὶ φωτιαῖς πολλαῖς ἄναψαν, καὶ κραυγὰς μεγάλας ἔβαλαν, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τῆς φωτιαῖς, καὶ ἀκούσαντες τὰς φωνὰς τῶν Ἑλλήνων, ἐνόησαν τὸν σκοπόν των, καὶ τοιουτοτρόπως σηκωθέντες τὴν νύκτα ἐπρόλαβαν καὶ ἔπιασαν καὶ αὐτοὶ ἕνα μέρος τοῦ ἐν Τρικόρφοις ὀχυρώματος προτοῦ οἱ Ἕλληνες καταλάβουν αὐτὸ ὁλόκληρον. Τοῦτο δὲ ἔγεινεν ἕνεκα κακῆς ἐξηγήσεως, διότι ὁ Ζαΐμης λαβὼν τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπάντησεν, ὅτι δὲν ἦτο ἕτοιμος νὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν, καὶ τοῦτο, διότι ἔπρεπε νὰ εἰδοποιήσῃ καὶ τοὺς λοιποὺς εὑρισκομένους εἰς ἄλλα μέρη, καὶ ὅτι θέλει τοῦ γράψει πότε θὰ ἦναι ἕτοιμος. Τοῦτο τὸ γράμμα λαβὼν ὁ Κολοκοτρώνης ἐμποδίσθη νὰ ξεκινήσῃ, καὶ παρήγγειλεν εἰς τοὺς σωματάρχας νὰ μὴν ὑπάγουν νὰ καταλάβουν τὸ ὀχύρωμα, ἀλλὰ νὰ περι-

μείνουν. Τρεῖς ὧραι καὶ περισσότερον ἐπέρασαν, καὶ λαμβάνει ἄλλο γράμμα ἀπὸ τὸν Ζαΐμην, ὅστις τὸν εἰδοποίει, ὅτι ἔφθασεν εἰς τὴν Ἐπάνω Χρέπαν[1]. Ὁ Ζαΐμης εἶχε διατάξει τὸν Β. Πετιμεζᾶν ὀλίγον προστακτικῶς, καὶ τοῦτο τοῦ ἐκακοφάνη, καὶ δὲν ἠθέλησεν οὗτος νὰ ξεκινήσῃ μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλ᾽ ἔμεινεν ὀπίσω, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἦλθεν εἰς τὴν Ἐπάνω Χρέπαν, ὅταν ἡ μάχη ἐγίνετο εἰς τὸ ὀχύρωμα τῶν Τρικόρφων, καὶ ἐκεῖ ἔμεινεν χωρὶς νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς πλέον μέχρι τοῦ ἔτους 1826 δὲν ἔκαμε κανὲν συμβούλιον μετὰ τοῦ Ζαΐμη. Μετὰ τὸν Ἀπρίλιον δὲ τοῦ ἔτους ἐκείνου, καὶ ἀφοῦ τὸ Μεσολόγγι ἔπεσε, τότε πάλιν ἐφιλιώθη μὲ τὸν Ζαΐμην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν μάχην τῶν Τρικόρφων ἀπελπισθεὶς ἀπὸ τὴν ἐν γένει ἀποτυχίαν τῶν Πελοποννησίων καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς Καλαβρυτινούς, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοὺς Πετιμεζαίους, ἐξ ὅσων εἶδε πρὸ τῆς μάχης κατὰ τὴν Ἐπάνω Χρέπαν, διώρισε τὸν Ἀ. Ζαΐμην ἐξ ἐπαγγέλματος ἀρχηγὸν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Ἕνεκα τούτου οἱ Πετιμεζαῖοι ἐσκληρύνθησαν περισσότερον καὶ ἀντενήργουν ἔκτοτε συστηματικώτερα ἐναντίον τῆς στρατολογίας τοῦ Ζαΐμη.

[1] *Πρὸς τὸν γενικὸν Ἀρχηγόν.*

Ἤδη περὶ τὴν πέμπτην ὥραν ἦλθεν ἄνθρωπος ἀπὸ Ναύπλιον, ἔφερε γράμματα πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὰ ὁποῖα περικλείομεν πρὸς τὴν ἐκλαμπρότητά σας, ἐξ ὧν εἴδομεν τὴν νέαν ἀπόβασιν, ὅπου ὁ ἐχθρὸς κάμνει εἰς Μοθωκόρωνα νέων δυνάμεων· ἡμεῖς κινοῦμεν ταύτην τὴν ὥραν διὰ τὴν Ἐπάνω Χρέπαν εἰς τὸ γελέκι καὶ ἐκεῖ νὰ προφθάσῃς καὶ ἡ ἐκλαμπρότητά σου, ν᾽ ἀνταμωθῶμεν διὰ νὰ σχεδιάσωμεν ὅ,τι ἡ κρίσιμος αὕτη ὥρα ὑπαγορεύει καὶ νὰ δώσωμεν αἰτίαν τοῦ Ἀράπη διὰ νὰ πολεμήσωμεν.

Ταῦτα. 1825 Ἰουνίου 22 ἀπὸ Λεβίδι.

Ἀνδρέας Ζαΐμης, Ἀνδρέας Λόντος, Ἰωάννης Νοταρᾶς.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Θ. Κολοκοτρώνης πάλιν διέταξε τοὺς ὁπλαρχηγους νὰ ὑπάγουν νὰ καταλάβουν τὰ ὀχυρώματα, καὶ τὸν Πλαπούταν νὰ τοποθετηθῇ κατὰ τὸ Βαλτέτσι καὶ τὴν Σιλήμναν, ὡς εἴρηται. Ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἐσυμφώνει ὡς πρὸς τὸ σχέδιον, καὶ ἐλογοεῖπε μὲ τὸν Ἀρχηγὸν εἰς τὸ συμβούλιον· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπήκουσε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν θέσιν του μαζὺ μὲ τοὺς Φαναρίτας. Ἕως ὅτου δὲ τὰ στρατεύματα νὰ ὑπάγουν εἰς τὰς θέσεις των ἐπέρασεν ὅλη ἡ νύκτα, καὶ μόλις τὴν αὐγὴν ἔφθασαν κακῶς ἔχοντα ὡς ἡ ἀκόλουθος ἐπιστολὴ μαρτυρεῖ[1]. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, καὶ αὐτοί, ὡς εἴπαμεν, ἐπῆγαν ταὐτοχρόνως καὶ περὶ τὸ λυκαυγὲς ἔπιασαν τὸ ἥμισυ τοῦ ὀχυρώματος κατὰ τὸ κάτω μέρος, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπρόφθασαν νὰ καταλάβουν τὸ ὅλον ὀχύρωμα. Οὕτω λοιπόν, ἅμα ἐφώτισεν ἡ ἡμέρα, εὐθὺς οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν νὰ μάχωνται μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀρχὰς ἦσαν ὀλίγοι. Ὁ δὲ Πλαπούτας βιασθεὶς ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Σιλήμναν καὶ ἔπιασε τὴν ἐκεῖ Ἐκκλησίαν καὶ τὰ πέριξ. Οἱ Ἕλληνες τότε ἔχασαν τὸν καιρόν, διότι δὲν ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ ὀχύρωμα νὰ προσβάλουν τοὺς ὀλίγους Τούρκους καὶ νὰ κυριεύσουν τὰ πυροβόλα των, καὶ τοιουτοτρόπως ἔπειτα οὗτοι ἔλαβαν καιρὸν καὶ ἔφεραν τὸ ἱππι-

[1] *Ἐξοχώτατε καὶ σεβαστέμοι Πάτερ* !

Ταύτῃ τῇ ὥρᾳ περὶ τὰς 4 ½ τῆς νυκτὸς ἐλάβομεν τὸ παρὸν καὶ βλέπετε τὸν ἐρχομὸν τῶν κ. κ. Ἀνδρείδων εἰς Χρέπαν. Λοιπὸν περιμένεσθε πολλὰ πρωὶ ἐνταῦθα εἰς ἀντάμωσιν διὰ νὰ σχεδιάσωμεν τὰ πρακτέα. Ἡμεῖς πολλὰ πρωὶ ξεκινοῦμεν διὰ τὸ ταμποῦρ! μας διὰ νὰ τὸ ὀχυρώσωμεν πρὶν ἐχθρικοῦ κινήματος καὶ σᾶς προσμένωμεν πρὸς τὰ ἐξημερώματα· δόσατε τὴν εἴδησιν καὶ πρὸς τὸν Κολιόπουλον διὰ ῥέγουλάν του καὶ μένομεν.

28 Ἰουνίου 1825 ὥρᾳ 4 τῆς νυκτὸς ἀπὸ Βρύσι τῆς Ζαράκοβας.

Ὁ ἀδελφὸς καὶ υἱός σας.

Κανέλλος Δεληγιάννης, Ἰωάννης Θ. Κολοκοτρώνης.

κόν των δλον, ὥρμησαν καὶ ἐρρίφθησαν κατὰ τοῦ Πλαπούτα, τὸν ὁποῖον κατεδίωξαν καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατεῖχε. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἰμβραὴμ ἔφερεν ἐκεῖ πολλὴν δύναμιν, ἐτοποθέτησε τὴν κανονοστοιχίαν του εἰς τὸ Χωματοβοῦνι καὶ Δερβένι, καὶ πριν ἡμεῖς καταβῶμεν, ἀπὸ τὸ ὑψηλὸν μέρος ἐπρόσβαλε τὸ ὀχύρωμα τῶν Ἑλλήνων μὲ ὀβούζια καὶ γρανάταις. Ἔπειτα ἔθεσε φυλακὴν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν διὰ νὰ βλέπῃ εἰς τὰ Βέρβαινα, καὶ τὰς ἄλλας κινήσεις τῶν Ἑλλήνων. Διέταξε τὸ ἱππικὸν νὰ ὑπάγῃ ὀπίσω τῆς Σιλήμνας σκοπεύων νὰ περικυκλώσῃ (κουλουριάσῃ) τὸν Πλαπούταν, καὶ τοὺς κλεισμένους εἰς τὸ ὀχύρωμα τῶν Τρικόρφων. Ἀφοῦ ὁ Πλαπούτας ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Σιλήμναν, καὶ ἐκόλλησε κατὰ τὸ μέρος τοῦ Βαλτετσίου, ὁ Ἰβραὴμ ἀφῆκεν ἕν μέρος τοῦ ἱππικοῦ, νὰ τὸν ἐπιτηρῇ, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς Σιλήμναν πάλιν εἰς βοήθειαν τῶν ὠχυρομένων. Πολλάκις ὕστερον οἱ Ἕλληνες ὥρμησαν ἔξω ἀπὸ τὸ ὀχύρωμα τοῦ Γενναίου, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος διὰ νὰ κυριεύσουν τὰ πυροβόλα τῶν Τούρκων, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν, διότι ἔλειπεν ἡ δύναμις τοῦ Πλαπούτα διὰ νὰ πάρῃ τῆς πλάταις τῶν Τούρκων. Τοιουτρόπως δὲ ὁ Ἰμβραὴμ ὁδηγηθείς, ἔστειλε πολλοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐκαπλάτησαν τὸν κάμπον ὅλον τῆς Νταβιᾶς, τῆς Ζαράκοβας καὶ τῆς Σιλήμνας ἕως εἰς τὴν θέσιν Γελάδα. Ἀπὸ δὲ τὰ Βέρβαινα δυστυχῶς δὲν ἐφάνη νὰ ἔρχεται βοήθεια διὰ νὰ ἴδῃ ταύτην ὁ Πασᾶς, καὶ ἀναγκασθῇ νὰ διαιρέσῃ ἄλλως πως τὰς δυνάμεις του. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ μεγαλείτερον σφάλμα τῶν Ἑλλήνων, ἐπειδὴ δὲν ἦλθαν πρὸς βοήθειαν τῶν πολεμούντων εἰς τὰ Τρίκορφα, διότι ἂν ἤρχοντο τὸ σχέδιον τῶν Τούρκων θὰ μετεβάλ-

λετο. Αἴτιος δὲ τούτου ἐγένετο ὁ Πέτρος Μπαρμπιτσιώτης, ὅστις ἦτο δυσαρεστημένος καὶ αὐτός, ὡς καὶ ἄλλοι τινές, διότι ἡ Διοίκησις δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἄδειαν καὶ πλοῖα, τὰ ὁποῖα δι' ἀναφορᾶς των ἐζήτησαν, διὰ νὰ ἀποστείλουν τὰς οἰκογενείας των εἰς τὰ Κύθηρα, καὶ ἕνεκα τούτου ἐτρώγοντο καὶ δὲν ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰ Βέρβαινα· ἄλλως τε καὶ πειθαρχίαν δὲν εἶχαν τότε εἰς τοὺς ἀνωτέρους των. Ἐὰν ὅμως ἤρχοντο εἰς βοήθειαν οἱ ἐν Βερβαίνοις, ὁ Ἰμβραὴμ τότε ἤθελε ἀναγκασθῇ νὰ ἀποστείλῃ τὴν καββαλαρίαν του διὰ νὰ τὴν ἐμποδίσῃ· ὁ δὲ Πλαπούτας πάλιν ἤθελεν εὕρει καιρὸν νὰ προσβάλῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς πλάταις καὶ τοὺς ἀναχαιτίσῃ, ὥστε νὰ μὴ κάμουν ἔφοδον εἰς τὸ ὀχύρωμα τῶν Ἑλλήνων. Ἐκτὸς δὲ τούτων οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ φυλάξουν καὶ τὴν πόλιν, διότι ἐξεστράτευσαν καὶ τὴν ἀφῆκαν σχεδὸν ἀφρούρητον, μὴ ὑποπτεύοντες, ὅτι θὰ ἔλθῃ καὶ ἄλλο στράτευμα πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δὲ ἐν Βερβαίνοις θὰ ἤρχοντο διὰ τοῦ δυνατοῦ τόπου διὰ νὰ ἔβγουν κατὰ τὴν Μάνα τοῦ νεροῦ, καὶ ὄπισθεν τῶν Τούρκων, ὅπου εἶχαν τὴν κανονοστοιχίαν των. Τοιουτρόπως τῶν Τούρκων τὰ σχέδια ἐματαιόνοντο. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶδαν ἄλλην δύναμιν ἐρχομένην, ἐπροσηλώθησαν μόνον νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὄπισθεν τῆς βορειοανατολικῆς πλευρᾶς κατὰ τὸ Περθόρι. Τὸ δὲ ἱππικόν των διέταξαν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ χωρίον Ζαράκοβα ἕως εἰς τὸ ἁλῶνι τῆς Ἐπάνω Χρέπας διὰ νὰ ἑνωθῇ ἐκεῖ μὲ τὸ σῶμα τοῦ ἰδίου Πασᾶ, ὅστις ἐπίσης ἐπορεύετο εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Προσέτι ἔστειλαν καὶ τρεῖς χιλιάδας τακτικὸν στρατὸν διὰ τῆς Χούνης, ἡ ὁποία εἶναι ἔμπροσθεν τοῦ Ἁγίου Βλάση, ὅθεν ὁ δρόμος φέρει εἰς τὰς θέ-

σεις Σκάλαν καὶ Ξεροπήγαδον, καὶ δεξιὰ κατὰ τὸ βουνὸν Ἅγιον Θεόδωρον, ὅπου εἶναι τὰ Λακκώματα καὶ ἡ καλουμένη κυρίως Λάκκα τοῦ Χουσεὶν ἀγᾶ. Ἐνταῦθα δὲ οἱ τακτικοὶ στρατιῶται συνηθροίσθησαν ἀπὸ τὴν νύκτα. Ἀπὸ δὲ τὴν Λάκκαν τοῦ Χουσεὶν ἀγᾶ ὑπάρχει μονοπάτιον, τὸ ὁποῖον φέρει εἰς τὴν ράχιν τῶν Τρικόρφων καὶ ἰδίως κατάρραχα τοῦ ὀχυρώματος. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ διέταξε καὶ ἄλλο σῶμα στρατιωτῶν ἐκ δύο χιλιάδων νὰ τραβήξῃ κατ' εὐθείαν εἰς τὸ ὀχύρωμα ἀπὸ τὸν δημόσιον δρόμον τοῦ Ξεροπήγαδου. Τὸ μέρος τοῦτο, ὡς καὶ τὰς ἄλλας εἰρημένας θέσεις οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Ἐπάνω Χρέπαν δὲν ἔβλεπαν. Ὁ δὲ Κανέλλος Δεληγιάννης, ὅταν τὴν αὐγὴν κατὰ πρῶτον ἐπῆγεν εἰς τὸ ὀχύρωμα καὶ ἡ μάχη ἄρχισεν, ἔμεινεν ἐκεῖ ἕως τὸ μεσημέρι. Ἔπειτα ἐβγῆκεν ἔξω καὶ ἀναβὰς ἐπάνω εἰς τὴν ῥάχιν ἔβλεπε τὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἐπάνω Χρέπαν ὅπου ἦσαν οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ διὰ νὰ τοὺς παρακινήσῃ νὰ καταβοῦν ἕκαστος εἰς τὸ σῶμά του, καὶ νὰ ἔλθουν εἰς συμβούλιον διὰ νὰ σκεφθῶσι τί θὰ κάμουν, διότι ἔβλεπε μεγάλον τὸν κίνδυνον, καὶ ἦτο ἀνάγκη νὰ ληφθῇ πρόνοια τίνι τρόπῳ νὰ ἔβγουν οἱ κλεισθέντες εἰς τὸ ὀχύρωμα, ἢ πῶς νὰ τοὺς βοηθήσουν διὰ νὰ βαστάξουν ἕως ὅτου νὰ νυκτώσῃ, καὶ τότε νὰ φύγουν ἐκεῖθεν. Ἔκτοτε πλέον ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ὀχύρωμα, διότι τοῦτο ἐπερικυκλώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐν τούτοις οἱ ἐντὸς τοῦ ὀχυρώματος Ἕλληνες δὲν ἐστάθησαν νὰ πολεμήσουν, ἀλλὰ φοβηθέντες μήπως πολιορκηθοῦν ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, τὸ ἄφησαν καὶ ἔφυγαν, ἂν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ κατέβησαν καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ τοὺς κρατήσουν ἐκεῖ νὰ πολεμήσουν, τὸ

ὁποῖον ἂν ἔκαμναν μόνον ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, οἱ περὶ τὸν Γενναῖον κλεισμένοι καὶ οἱ λοιποὶ εἰς τὸ ἄλλο ὀχύρωμα θὰ εἶχαν καιρὸν νὰ φύγουν, διότι καὶ αὐτοὶ εἶχαν ἐννοήσει τὸ σχέδιον τοῦ Ἰμβραήμ, ὅτι θὰ τοὺς ἐπρόσβαλλε πανταχόθεν, καὶ ἄρχισαν νὰ στέλλουν τοὺς λαβωμένους καὶ ἀδυνάτους ἔξω τοῦ ὀχυρώματος διὰ νὰ σωθοῦν, καὶ κατόπιν νὰ φύγουν καὶ αὐτοί, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ πράξουν ὅ,τι ἐνόμισαν πρὸς σωτηρίαν των.

Οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν συγχρόνως ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη κατὰ τοῦ ὀχυρώματος τῶν Ἑλλήνων, καὶ κατὰ πρῶτον εἰς ἐκεῖνο τῶν Λαγκαδινῶν, τὸ ὁποῖον ἦτο ἔξω τοῦ μεγάλου ὀχυρώματος, καὶ μέσα εἰς αὐτὸ ἦτο ὁ Παπασταθούλης. Οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν εἰς αὐτὸ καὶ ἀνακατώθησαν μὲ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ δὲ κλεισμένοι εἰς τὸ μεγάλον ὀχύρωμα ἰδόντες τοῦτο ἔφυγαν ἀπὸ τὴν δυτικὴν πλευράν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι βλέποντες τοὺς Ἕλληνας φεύγοντας εὐθὺς κατέβησαν κατὰ τὴν θέσιν Γαλάδα, νομίζοντες, ὅτι ἐκεῖθεν θὰ ἔβγουν ἔμπροσθεν τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ δὲ τὴν ἀνατολικὴν καὶ μεσημβρινὴν πλευρὰν ἤρχοντο οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ φανοῦν εἰς τὴν ῥάχιν ἀνακέφαλα καὶ κατακέφαλα τοῦ ὀχυρώματος. Πρὶν ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἔμβουν εἰς τὸ ὀχύρωμα, ὅστις ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐδύνανο νὰ φύγῃ πρῶτος τοῦ ἄλλου ἔφευγε, διότι δὲν ἔλαβαν τὸ μέτρον νὰ φύγωσιν ὅλοι μαζὺ πολεμοῦντες, καὶ χανεὶς πλέον δὲν ἐφρόντιζε περὶ τοῦ ἄλλου, οἱ δὲ ἀνώτεροι δὲν εἰσακούοντο. Οἱ δὲ φεύγοντες ἐτραβοῦσαν κατὰ τὸ ἀνάπλαγον διὰ νὰ πέσουν εἰς τὸ χωρίον Ζαράκοβα, και ἐκεῖθεν νὰ κολλήσουν κατὰ τὸ χονδρὸν βουνὸν τῆς Ἐπάνω Χρέπας. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν φεύγοντες ἀφῆκαν εἰς τὸ ὀχύρωμα πολλοὺς λαβωμένους, ἔπειτα δὲ φθάσαντες καὶ

τοὺς ἄλλους τοὺς ὁποίους εἶχαν προηγουμένως ἀποστείλει, τοὺς ἐγκατέλιπον καὶ αὐτούς. Μεταξὺ τῶν λαβωμένων τούτων ἦτο καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀλεξανδρόπουλος, υἱὸς τοῦ Κωνστ. Ἀλεξανδροπούλου ἀπὸ τὴν Στεμνίτσαν. Τοῦτον συνώδευαν οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ γείτονές του. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐπλησίασαν, καὶ δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ προχωρήσουν καὶ νὰ σωθοῦν αὐτοὶ καὶ ὁ λαβωμένος, καὶ οὕτως ἐκινδύνευαν ὅλοι ὁμοῦ νὰ χαθοῦν, ὁ λαβωμένος τότε εἶπε πρὸς τοὺς ἰδικούς του νὰ τὸν ἀφήσουν, νὰ πάρουν τὰ ὅπλα του καὶ νὰ φύγουν διὰ νὰ μὴ χαθοῦν καὶ αὐτοὶ δωρεάν, καὶ εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ πάρουν τὸ αἷμά του, ἔπειτα ἔβαλε τὴν πιστόλα του εἰς τὸ ζερβὶ βυζὶ ἐπυροβόλησε καὶ ἐσκοτώθη μόνος του. Ἐκεῖ ἐχάθησαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι καὶ σημαντικοὶ ὁπλαρχηγοί· ὁ Δημήτριος Παπατσώνης, ὁ Γεώργιος Δημητρακόπουλος, ὁ Νικολῆς Ταμβακόπουλος, ὁ Θεοδωράκης Λιάρος ἢ Ῥοζῆς ὁ Χρῆστος Παναγούλιας. Αὐτὸς ἂν καὶ ἦτο γέρων, ὅμως ἐστάθη εἰς ἕνα ριζοσπῆλι, καὶ ἐσκότωσε δύο, τρεῖς Τούρκους, καὶ οὕτω τοὺς ἐχασοημέρησεν. Ἦτο παλαιὸς κλεφτοκαπετάνιος, καὶ κατήγετο ἀπὸ ἐπίσημον οἰκογένειαν. Ὅταν δὲν εἴχαμεν πόλεμον τὸν ἐπειράζαμεν, λέγοντες πρὸς αὐτόν, ὅτι θὰ μᾶς φέρῃ ἐμπόδιον εἰς καμμίαν μάχην, διότι ἔγεινεν ἄχρηστος διὰ τὰ γηρατεῖα του καὶ δὲν θὰ ἠμπορῇ νὰ φύγῃ, καὶ εἰς ἀπάντησιν μᾶς ἔλεγεν· ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ μᾶς κυνηγοῦν, ἡμεῖς θὰ φεύγωμεν, καὶ αὐτὸς θὰ σταθῇ νὰ πολεμῇ, θὰ χασοημερήσῃ τοὺς Τούρκους, καὶ θὰ μᾶς σώσῃ· καὶ ἀληθῶς οὕτως ἔγεινε καθὼς ἐμάντευσεν. Ἐκτὸς τούτων ἀπέθαναν ὁ Ἀποστόλης Παπαπανάγου, οἱ Γεώργιος καὶ Πολυχρόνης ἀδελφοὶ Μαργιολόπουλοι, ὁ

Χριστόδουλος Μάντις, ὁ περίφημος Παπασταθούλης ἐκ Λαγκαδίων, ὁ Μπούρας ἀπὸ τοὺς Κωνσταντίνους τῆς Μεσσηνίας καὶ ἄλλοι πολλοὶ στρατιῶται ὑπὲρ τοὺς πενταχοσίους [1]. Ὁ δὲ φόνος τόσων ὁπλαρχηγῶν καὶ στρατιωτῶν δὲν ἔκαμεν ἐντύπωσιν διὰ τὸν κίνδυνον, τὸν φόβον καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τοὺς ἐλυπήθησαν, ἀλλ' οὔτε αἱ γυναῖκες τοὺς ἔκλαυσαν καὶ τούτους καὶ τοὺς μετὰ τοῦ Φλέσα πρότερον ἀποθανόντας, διότι ἐνθυμοῦντο τὰ κακά, τὰ ὁποῖα οἱ ἄνδρες των ἔκαμαν εἰς τοὺς Τούρκους. Ὅσοι δὲ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Καλαβρυτινοὺς τότε ἐχάθησαν αὐτοὺς ὅλους ἐβλασφημήσαμεν, διότι δὲν ἐστάθησαν νὰ πολεμήσουν. Ἐβλασφημήσαμεν καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν εἰς τὰ Βέρβαινα καὶ δὲν ἦλθαν εἰς βοήθειαν. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ εἰς βοήθειαν τῶν κλεισμένων εἰς τὰ ὀχυρώματα. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ζαΐμης ἔτυχαν τότε μαζὺ καὶ ἔθεσαν τὸν ἑαυτόν των εἰς κίνδυνον, καὶ μάλιστα ὁ Ζαΐμης. Οἱ δύο δὲ οὗτοι ἐστάθησαν κατὰ τὴν θέσιν Ἁλῶνι Καλογερικὸν τῆς μονῆς Ἐπάνω Χρέπας, καὶ ἐκεῖθεν ἔστειλαν μὲ ὀλίγους στρατιώτας τὸν σημαιοφόρον τοῦ Ζαΐμη Μιχάλην Κλαπατσουνιώτην, ἐγνωσμένον καὶ ἐπίσημον παληκάρι. Αὐτὸς ἔπιασεν ἕνα λοφίσκον πέτρινον, ὅστις εἶναι ἐκεῖ εἰς τὴν ράχιν, μεταξὺ τῶν ἐρχομένων Τούρκων ἀπὸ τὸ Περθόρι,

[1] Σημ. ἐκδότου Ὁ μὲν στρατηγὸς Θ. Κολοκοτρώνης ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ λέγει, ὅτι ἀπέθανον μόνον 180 Πρὸς τοῦτον συμφωνεῖ καὶ ὁ γραμματεύς του Μ. Οἰκονόμου ἐν τοῖς Ἱστορικοῖς τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας. Ὁ δὲ Ἀ. Φραντσῆς ἀναφέρει, ὅτι ἐφονεύθησαν 185, καὶ τέλος ὁ Ν. Σπηλιάδης ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασι αὐτοῦ ἀναβιβάζει τοὺς ἀποθανόντας ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ εἰς 270, ἐκτὸς τῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ τῶν καπεταναίων, περὶ ὧν εἶναι σύμφωνοι ἅπαντες περίπου οἱ ἀνωτέρω συγγραφεῖς.

καὶ τῶν ἄλλων ἀπὸ τὴν Ζαράκοβαν, ἔρριψαν ὀλίγα τουφέκια δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ τοὺς ἐχασοημέρησε νὰ ἑνωθοῦν καὶ νὰ ἀποκλείσουν τοὺς περισσοτέρους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἀπὸ τὸ σκορπισθὲν ὀχύρωμα. Ἡ ἀνδραγαθία αὕτη τοῦ Μιχάλη ἔσωσε πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων, καὶ περὶ ταύτης ἔγεινεν ἔκθεσις εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὸν Ἀρχηγὸν διὰ νὰ βραβευθῇ. Ὁ Θεόδωρος Ῥηγόπουλος διὰ νὰ σωθῇ ἐπιάσθη ἀπὸ τὴν οὐρὰν τοῦ ἀλόγου, τὸ ὁποῖον ὁ Ζαΐμης ἵππευεν. Τοιουτοτρόπως ὅλοι ἀνέβησαν ἐπάνω εἰς τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ Μενελάου καὶ ἐκεῖθεν ἐχωρίσθημεν· καὶ οἱ μὲν Καλαβρυτινοὶ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐτράβηξαν κατὰ τοῦ Καρδαρᾶ καὶ τοῦ Κάψα, καὶ ἐγκρεμίσθησαν κάτω διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Λεβίδι, οἱ δὲ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ Κανέλλος Δεληγιάννης ἐστάθησαν κατάρραχα ἄνωθεν τοῦ χωρίου Ζαράκοβα, καὶ ἐκεῖ ἐδέχοντο τοὺς φυγόντας Ἕλληνας ἀπὸ τὸ ὀχύρωμα, οἵτινες εἶχαν πάρει τὰ πλάγια καὶ ἐκεῖ συνηθροίζοντο. Πρὶν δὲ φύγουν ἐκεῖθεν, εἴδαμεν τὸν Ἰωάννην Παπατσώνην, ὅστις τότε ἦτο πολὺ νέος· ἦτο λυπημένος, καὶ εἶχε τὰ ἐνδύματά του ξεσχισμένα διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐπειδὴ δὲ ἤρχετο τὸν ἀνήφορον καὶ ἦτο ἀποσταμένος καὶ ἀπέκαμεν, ὁ Ἀρχηγός μου μὲ διέταξε νὰ στείλω τὸ μουλάρι μου νὰ ἀναβῇ ἐπάνω καὶ νὰ τὸν ὁδηγήσουν εἰς τὴν ράχιν οἱ ἰδικοί του, καὶ τὸ ἔστειλα. Τὸν ἔφεραν ἐκεῖ καὶ τὸν ἐπῆρεν ὁ γαμβρός του Κανέλλος Δεληγιάννης. Ταυτοχρόνως δὲ ὁ Ἀρχηγὸς εἶδε τὸν υἱόν του Γενναῖον μὲ ὀλίγους μισθωτοὺς Ῥουμελιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχε, καὶ ἤρχετο καὶ αὐτὸς καὶ οἱ στρατιῶταί του ἀποσταμένοι. Ἔστειλα πάλιν τὸ μουλάρι μου νὰ καβαλικεύσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, ὅπου ἦτο ὁ πατέρας του. Ἀλλ'

ὅμως πρὶν ἔλθῃ μᾶς ἔχαμε πολλαῖς ἀναποδιαῖς ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸν θυμόν του, καὶ ἀπὸ τὴν λύπην του[1], διότι

[1] *Ἆσμα δημοτικόν.*

Βουνὰ τῆς Ἁλωνίσταινας καὶ τῆς Ἀπάνω Χρέπας,
Τ' ἔχετε π' ἀραχνιάσετε καὶ εἶστ' ἀραχνιασμένα;
Μὴ σᾶς ἐδάρεσε Βορειᾶς, μὴ σᾶς ἐπῆρ' ὁ Νότος;
Μηδὲ Βορειᾶς μᾶς βάρεσε, μηδὲ Νοτιά μᾶς πῆρε.
Μπραὴμ πασᾶς μᾶς ἔζωσε μὲ τοὺς στραβαραπάδες,
Μὲ τρεῖς χιλιάδες τακτικούς, πέντε καβδελαρίους.
Σκοτῶσαν τὸν Κὺρ Νικολῆ μὲ τον Παπατσονόπλον.
Ἐβγᾶτε μὲς τὸν Ἅγιον Λιά, ἀγνάντια στὴν Βυτίνα,
Ἐκεῖ ν' ἀκοῦστε κλάϋματα, ν' ἀκοῦστε μυρολόγια,
Πῶς κλαῖνε καὶ πῶς θλίβονται οἱ Ταμπακονυφάδες,
Μὲ τῆς Ἀλωνιστιώτισσαις καὶ χύνουν μαῦρα δάκρυα.

Ἕτερον.

Βουνὰ τῆς Ἀλωνίσταινας καὶ τῆς Ἀπάνου Χρέπας,
Τ' ἔχετε ποῦ παχνιάσετε καὶ εἶστε παχνιασμένα;
Μὴν εἶν' τὰ χιόνια σας βαρειά, καὶ τὰ νερά σας κρύα;
— «Δὲν εἶν' τὰ χιόνια μας βαρειὰ καὶ τὰ νερά μας κρύα.
»Μπραὴμ πασᾶς μᾶς πλάκωσε μὲ τοὺς στραβαραπάδες,
»Τρεῖς χιλιάδες ταχτικὸ καὶ πέντε Ἀρβανίταις.
»Σκοτῶσαν τὴν λεβεντουργιά, τοὺς δυὸ καπεταναίους,
»Σκοτώθη ὁ Ταμπακόπουλος καὶ ὁ Σεντουκομίνης (*).
»Κλαῖνε ἡ μανάδες γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.
»Κλαί' ἡ κυρὰ Κατερινιὸ (*) κι' ἡ δύο της συννυφᾶδες».

Ἕτερον.

Θέλτε ν' ἀκοῦστε κλάϋματα γυναίκεια μυρολόγια,
Περάστ' ἀπὸ τὰ Τρίκορφα καὶ μέσ' ἀπ' τὴν Πιάνα,
Κι' ἀπὸ τὴν Ἁλωνίσταινα κι' ἀγνάντια στὴν Βυτίνα,
Καὶ κεῖ θ' ἀκοῦστε κλάϋματο γυναίκεια μοιρολόγια,
Πῶς κλαῖνε καὶ πῶς θλίβονται ἡ Ταμπακονυφᾶδες·
Στὰ παραιθύρια κάθονται τὸ διάσελ' ἀγναντεύουν,
Βλέπουν τ' ἀσκέρι σκροπιστὸ κι' ἐρχόταν ἕνας, ἕνας,
Βλέπουν τὸν βλάγκον ἄδειανὸν τὸν φέρν' ὁ Ῥεμπεστιέκος (*).
Ψηλὴ φωνίτσαν ἔβαλεν ἡ κυρὰ Νικολίνα,
«Γιάννη μου, ποῦ εἶν' ἀφέντη σου καὶ ποῦ εἶν' ὁ καπετάνιος;
Πίσω στάθη ς' τ' ἀσκέρι του ποῦ γίνηκ' ἕνας, ἕνας.

(*) Παναγ. Δημητρακόπουλος ἐξ Ἁλωνισταίνης.
(*) Ἡ σύζυγος τοῦ Νικολάου Ταμβακοπούλου.
(*) Ὑπηρέτης τοῦ Ταμπακοπούλου.

ἡ μάχη ἐχάθη τοιουτοτρόπως, ὡς εἴπαμεν, καὶ ἐνικήθη, καὶ διότι ἐπεθύμει νὰ μείνῃ ἐκεῖ νὰ σκοτωθῇ.

Τὴν μάχην ταύτην, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, τὴν εἴχαμεν βεβαίαν ὑπὲρ ἡμῶν, μὴ προϊδόντες τὰς μελλούσας δυσκολίας. Ἐκεῖθεν δὲ ἀνεχωρήσαμεν εἰς Ἀλωνίσταιναν, καὶ τὴν νύκτα ἐκείνην ἔρριψε χιόνι εἰς τὰ βουνὰ καὶ χονδρὴν βροχήν, καὶ ὅσοι ἐξενύκτισαν ἔξω ἐκρύωσαν, ὁ δὲ Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ οἱ στρατιῶταί του ὑπέφεραν πολύ, διότι ἐξενύκτισαν εἰς τὴν Ἁγίαν Παρασκευήν, ὅπου εἶναι ἡ βρύσις καὶ ἔρχεται ὁ δρόμος ἀπὸ τοῦ Καρδαρᾶ διὰ τὴν Ἀλωνίσταιναν. Ἡ λύπη του ἦτο μεγάλη, διότι ἔχασε τὸν πολύτιμον γυναικάδελφόν του Δημήτριον Παπατσώνην, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ὑπέφερε τὴν λύπην καὶ τὸ κρύο. Ὁ Δημήτριος Πλαπούτας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐσκορπίσθησαν διὰ τὰς κατοικίας των, καὶ ἔπειτα ἦλθαν εἰς Μαγούλιανα, καὶ εἰς τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας.

Ἐκ δὲ τῶν Κορινθίων καὶ τῶν μισθωτῶν τοῦ Ἰωάν. καὶ Παναγιώτου Νοταρᾶ, ἂν καὶ πρῶτοι τῶν ἄλλων ἐτσακίσθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ὅμως καὶ ἐξ αὐτῶν πολλοὶ ἐχάθησαν. Ἔπεσε δὲ αἰχμάλωτος καὶ ὁ Δεσποτόπουλος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς εἶχε γραμματικὸν καὶ ὑπασπιστήν του εἰς τοὺς μισθωτοὺς Ρουμελιώτας. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τοὺς ὁποίους ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, ἐφονεύθη καὶ ὁ περίφημος Κωνσταντῆς Τσιπλακόπουλος ἀπὸ τὸ χωρίον Χέλι τῆς Κορίνθου· ἄνθρωπος μὲ γράμματα καὶ δύναμιν εἰς τὸν τόπον του ἰδίαν καὶ πατρικήν. Εἶχεν οὗτος πολλὴν προθυμίαν καὶ πατριωτισμόν, καὶ ἕνεκα τῶν ἀρετῶν του τούτων ἐλέγετο τότε, ὅτι κατὰ τὴν φυγὴν ἐχθροί του Κορίνθιοι τὸν ἐφόνευσαν.

Ἐνταῦθα διακόπτομεν τὴν διήγησιν τῆς μάχης καὶ πάλιν θέλομεν ἐξακολουθήσει. Καταχωρίζομεν δὲ τὸ δικαιολογητικὸν γράμμα τοῦ Δ. Ὑψηλάντη καὶ Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλη, τὸ ὁποῖον οὗτοι τότε ἔστειλαν πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ τὰ Βέρβαινα[1].

Ἡ τοιαύτη ἀλληλογραφία τῶν ἀρχηγῶν ἐν γένει, καὶ ἡ τῆς Διοικήσεως ἀκόμη συγχίζει τὴν διήγησιν, διότι τὰ γραφόμενα δὲν ἐπραγματοποιήθησαν, καὶ ὅμως εἶναι ἀναγκαῖον νὰ δημοσιευθῶσιν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰ σχετικὰ γράμματα τοῦ καιροῦ ἐκείνου, πρὸς γνῶσιν καὶ εὐκολίαν τοῦ μέλλοντος ἱστορικοῦ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως. Μετὰ παρέλευσιν δὲ πολλοῦ χρόνου ὕστερον ὁ αἰχμαλωτισθείς, ὡς εἴρηται, Δεσποτόπουλος ἀπηλευθερώθη. Οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι τὸν αἰχμαλώτισαν δὲν τὸν ἐσκότωσαν, διότι ἐγνώριζε τὴν γλῶσσάν των, καὶ τοὺς ὡμίλησεν. Ὁ Δεσποτόπουλος ἀγαποῦσε νὰ φορῇ χρυσᾶ καὶ πολυτελῆ ἐνδύματα, καὶ ἦτο ὡπλισμένος μὲ ὅπλα ἀργυρᾶ πολύτιμα, ἔφερε δὲ μαζύ του καὶ πολλὰ χρήματα. Ὅταν

[1] *Ἐξοχώτατε Ἀρχηγέ!*

Εἴδαμεν τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐκάματε εἰς τὰ Τρίκορφα καὶ ἠθέλαμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειάν σας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνῷ ἑτοιμαζόμεθα, εἴδαμεν τὴν παῦσιν τοῦ πολέμου, ἀπεφασίσαμεν νὰ στείλωμεν τοὺς παρόντας διὰ νὰ ἔλθουν νὰ πληροφορηθοῦν τὸ τὶ ἠκολούθησε, ὥστε ὁδηγούμενοι νὰ ἀκολουθήσωμεν τὰ δέοντα. Ὅθεν διὰ τῶν ἐπίτηδες στελλομένων νὰ μᾶς εἰδοποιήσητε ἀμέσως τί νὰ κάμωμεν ἡμεῖς καὶ ποῦ εὑρίσκεσθε.

23 Ἰουνίου 1825 ὥρα 10 (*), Βέρβαινα.

Οἱ ἀδελφοί.

Δημήτριος Ὑψηλάντης, Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης.

(*) Ὁ μέλλων ἱστορικὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ, ὅτι τότε οἱ Ἕλληνες ἠκολούθουν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἡμερολόγιον, καθ' ὃ ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 12 καὶ ἡ νύκτα ὥρας 12· ὅθεν ὅταν ἔγραφον ὥρας 10 τῆς ἡμέρας, ἦτο 2 μετὰ τὸ γεῦμα· καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς·

δὲ οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐγύμνωσαν, ἔτυχε τότε νὰ περνᾷ ἐκεῖθεν ὁ ἴδιος Ἰμβραήμ, ὅστις ἰδὼν αὐτόν, διέταξε τοὺς στρατιώτας του νὰ μὴ τὸν φονεύσουν, ἀλλὰ ὅταν ἤθελεν ἐπιστρέψει εἰς Τριπολιτσᾶν νὰ τὸν παρουσιάσουν πρὸς αὐτόν. Ἀφοῦ δὲ οἱ στρατιῶται, ἐπανελθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἐπαρουσίασαν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Πασᾶ, οὗτος τὸν ἐξήτασε, καὶ τὸν ἠρώτησε νὰ μάθῃ περὶ τῶν Ἑλλήνων πόσοι καὶ ποῖοι ἦσαν εἰς τὰ Τρίκορφα. Αὐτὸν ἐγὼ τὸν Δεσποτόπουλον ἀπολυθέντα τὸν ἀντάμωσα ἔπειτα, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐβεβαιώθην περὶ πολλῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα τότε συνέβησαν. Μοὶ διηγήθη δηλαδὴ ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς μάχης ἐκείνης, καὶ ὅτι ὅλη ἡ δύναμις τοῦ Ἰμβραὴμ ἦτο ὑπὲρ τὰς εἴκοσι χιλιάδες πολεμισταί, χωρὶς τῶν δούλων καὶ τῶν αἰχμαλώτων· ὅτι πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἦσαν διοικηταὶ εἰς τὰ διάφορα σώματα τοῦ στρατοῦ· ὅτι ὁ Πασᾶς εἶχε πολὺν φόβον ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων, ἂν τοῦτο ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τῶν μαχομένων. Μάλιστα δὲ εἶπε πρὸς τὸν Δεσποτόπουλον, ὅτι ἐδῶ ὁ Κολοκοτρώνης σας ἔσφαλε, μὴ διατάξας αὐτοὺς νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ καταλάβουν θέσιν κατὰ τὰ ἄλλα ἐκεῖ βουνὰ τοῦ νεροῦ, διότι οὕτω ἤθελε μοῦ φέρει ἐμπόδιον καὶ πολὺν περισπασμόν. Αὐτὸς ἐπίσης ὁ αἰχμάλωτος μὲ ἐβεβαίωσεν, ὅτι οἱ φονευθέντες Ἕλληνες ἦσαν ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους, ὡς ἀνωτέρω ἀνέφερα, διότι οἱ Τοῦρκοι ἔφεραν πρὸς τὸν Ἰμβραὴμ πεντακόσια ζεύγη αὐτιά, καὶ ἔλαβαν παρὰ τούτου δῶρα (μπαξίσι)· ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ ἂν δὲν ἐνίκα τοὺς Ἕλληνας εἶχε σκοπὸν νὰ ἀφήσῃ τὴν Τριπολιτσᾶν, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ ἔχῃ καθ' ἑκάστην πόλεμον μὲ τοὺς ἐν Τρικόρφοις, καὶ διότι οὔτε τροφὰς εἶχεν, οὔτε πολεμεφόδια πολλά, ὥστε νὰ ἐξακολουθῇ τὸν πόλεμον·

Εἶχε τριάκοντα ἡμέρας νὰ λάβῃ εἰδήσεις ἀπὸ τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια, καὶ αἱ τροφαί, τὰς ὁποίας εἶχε διατάξει δὲν τοῦ εἶχαν ἐκεῖθεν σταλῆ. Ἔπειτα δὲ εἶχε καὶ ἀνησυχίαν ὁ Πασᾶς, ὡς ἔλεγεν, ὅταν ἔμαθεν, ὅτι οἱ εἰς Ὕδραν φυλακισμένοι ἀπελύθησαν, διότι ἕνεκα τούτου ὀλίγον ἐδειλίασε, νομίζων, ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ καταβάλῃ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὅτι ὁ πόλεμος τοῦ Φλέσα εἰς τὸ Μανιάκι, ἂν καὶ ἐνίκησε, τοῦ ἐπροξένησε μεγάλην φθοράν, διότι εἰς τὴν μάχην ἐκείνην τοῦ ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς χιλίους στρατιῶται καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοί, διότι καὶ οἱ λαβωμένοι ὅλοι ἀπέθαναν εἰς τὰ νοσοκομεῖα τῶν φρουρίων· πάντοτε δὲ ἐνθυμεῖτο καὶ δὲν ἐλησμόνει τοῦ Φλέσα τὴν παληκαριάν. Αὐτὰ δὲ ὅλα μοὶ εἶπε καὶ μοὶ τὰ ἐβεβαίωσεν, ὡς εἴρηται, ὁ Δεσποτόπουλος.

Τοιαύτη ἐγένετο ἡ μάχη τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων εἰς τὰ Τρίκορφα. Ἡ δὲ ἧττα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἔφερε τὴν δειλίαν καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῶν Πελοποννησίων, καὶ ἔκτοτε ἐσκορπίσθησαν, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς δὲν ἐδυνήθησαν οἱ ἀρχηγοὶ νὰ συγκεντρώσουν μεγάλα στρατιωτικὰ σώματα, καθὼς πρότερον, καὶ νὰ πολεμήσουν τὸν ἐχθρὸν κατὰ πρόσωπον. Κατόπιν ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξεφόβησαν, καὶ ἄρχισαν πάλιν νὰ συναθροίζωνται εἰς τὰ Μαγούλιανα, διότι ἐκεῖ κατὰ πρῶτον ἐπῆγεν ὁ γενικὸς Ἀρχηγὸς καὶ τὸ ἀρχηγεῖον ὑπῆρχε. Πολλοὶ δὲ Ἕλληνες ἀπὸ τῆς πρώτης ἕως τῆς δευτέρας τοῦ μηνὸς Ἰουλίου ἠθέλησαν νὰ καταλάβουν τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας, καὶ ἐκεῖθεν ἐκαιροφυλάκτουν νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Τούρκους δι' ὅσα εἰς τὰ Τρίκορφα ἔπαθαν.

Ἔκτοτε δὲ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐμακρύνθησαν ὀκτὼ ἕως

δέκα ὥρας ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ πλησιέστεροι τῆς πόλεως ἦσαν οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὰ Βέρβαινα, οἱ δὲ Τοῦρκοι εἶχαν ὅλην τὴν περιφέρειαν καὶ τοὺς κάμπους. Οἱ δὲ λοιποὶ Πελοποννήσιοι ἀνέβησαν ἐπάνω εἰς τὰ βουνά, ἀγρίευσαν, καὶ ἔκαμαν τὰς κατοικίας των εἰς τὰς φωλεὰς τῶν ἀγρίων θηρίων, εἰς τὰ ἄντρα καὶ εἰς τὰ σπήλαια. Ἄφησαν τὰ σπίτιά των καὶ τὰ πράγματά των ἔρημα, καὶ τροφὰς δὲν εἶχαν, διότι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ θερίσουν τοὺς ἀγρούς των, καὶ ἔζων τρώγοντες κρέατα καὶ ἕνα τουφέκι ἂν ἀκούετο ἔφευγαν καθὼς οἱ λαγοί· τόσον πολὺ ὁ φόβος κατέλαβε τὸν κόσμον. Ἕνεκα τούτου ἡ συγκέντρωσις στρατιωτῶν, ὡς εἴπαμεν, ἦτο δύσκολος. Ὁ δὲ Ἀρχηγὸς ἔκτοτε ἄρχισε νὰ γράφῃ, νὰ παρακαλῇ καὶ νὰ προσπαθῇ διὰ παντὸς τρόπου μὲ ψεύματα καὶ μὲ ἀληθείας νὰ συναθροίσῃ στρατιώτας διὰ νὰ πήξῃ στρατόπεδον. Ἐκτὸς τούτου καὶ οἱ ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ κοτσαμπάσιδες, καὶ οἱ κληρικοὶ ἐπίσης τὸ αὐτὸ ἔπραττον. Ὅλοι δὲ ὁμοῦ ἐνήργουν καὶ ἐκοπίαζαν, ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐμψυχώσουν τὸν κόσμον διὰ λόγων καὶ ἔργων.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ὁ τόπος ἐρήμωσεν, ἐβγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἥσυχοι ἐπλανῶντο καθ' ὅλον τὸν κάμπον. Ἔπειτα ἄρχισαν νὰ τοποθετῶνται καὶ εἰς τὰ κύκλω χωρία. Εἰς δὲ τὴν Σιλήμναν κατεσκεύασαν ὀχύρωμα, ὡς καὶ ἐπάνω εἰς τὸν λοφίσκον, ὅπου εἶναι ἐρείπια παλαιοῦ φρουρίου καὶ πύργος, καὶ εἰς ἕκαστον ὀχύρωμα ἐτοποθέτησαν φρουράν, καὶ οὕτω ἔκαμαν εἶδός τι γραμμῆς στρατιωτικῆς καὶ ἀσφάλισαν τὸ μέρος ἐκεῖνο, φοβούμενοι μήπως οἱ Ἕλληνες ἔλθουν ἐκεῖ καὶ στήσουν στρατόπεδον. Ἀπὸ ταύτην δὲ τὴν θέσιν οἱ Τοῦρκοι κατό-

πιν ἐπροχώρησαν καὶ ἔπιασαν τὸ παλαιόκαστρον τῆς Ντα-6ιᾶς, καὶ ὅλα τὰ ἐκεῖ μέρη, ὅσα ἐκ φύσεως ἦσαν ὀχυρά, καὶ ἐδύναντο νὰ βοηθῶνται ἕνα μὲ τὸ ἄλλο. Πρὸς τούτοις κατέλαβαν τὰ χωρία Πιάνα καὶ Χρυσοβίτσι. Ἐδιώρθωσαν ἔπειτα καὶ τοὺς ἐκεῖ νερομύλους. Καθ' ὅλην δὲ ταύτην τὴν περιφέρειαν ἀπέστειλαν περὶ τὰς τέσσαρας χιλιάδας στρατιώτας, ὡς καὶ ὅλα τὰ φορτηγὰ ζῶά των, τοὺς δούλους, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Ἔθεσαν μετὰ ταῦτα τοὺς μύλους εἰς ἐνέργειαν διὰ νὰ ἀλέθουν, και αὐτοὶ ἐθέριζαν τὰ χωράφια τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τῶν αἰχμαλώτων ἔφεραν ξύλα ἀπὸ τὰ δάση καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσύστησαν ἐκεῖ ἀποικίαν Ἀραβικήν. Ἀπὸ δὲ τὴν Τριπολιτσᾶν ἔφεραν γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι ἐζύμωναν, ἔκαιαν τοὺς κατασκευασθέντας φούρνους καὶ ἔψαιναν τὸ ψωμί. Τοιουτοτρόπως δὲ οἱ Τοῦρκοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐθάρρευσαν καὶ ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν μακρότερα διῃρημένοι κατ' ἀρχὰς εἰς μικρὰ ἀποσπάσματα, ὕστερον δὲ καὶ λόχοι ὁλόκληροι ἔμβαιναν μέσα εἰς τὰ βουνὰ καὶ κατεδίωκαν τοὺς ἐκεῖ καταφυγόντας Ἕλληνας. Ἐκεῖ εὕρισκαν διάφορα πράγματα κρυμμένα καὶ ἀδέσποτα, ὡς καὶ πολλὰ πρόβατα καὶ αἰγίδια, τὰ ὁποῖα συνελάμβαναν καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Τούτων δὲ γινομένων, οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι, ὡς εἴπαμεν, εἶχαν καταλάβει τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας, ἂν καὶ ἦσαν φοβησμένοι καὶ μὲ ὀλίγην καρδίαν, ὅμως ἀπεφάσισαν νὰ κτυπησουν τοὺς Τούρκους. Οὗτοι δὲ ἦσαν ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Γενναίου καὶ τοῦ Λόντου, οἵτινες πρῶτοι ἄρχισαν τὴν μάχην. Ἔπειτα ὅμως ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτὴν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐκεῖ εὑρισκόμενα σώματα, καὶ πολεμοῦντες ἐσκότωσαν περὶ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι Τούρκους. Οἱ δὲ Δημήτριος Πλα-

πούτας, ὁ Γεώργιος Λεχουρίτης, καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ἕλληνες, κατέχοντες τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Ἀλωνίσταινας ἐκαρτέρεσαν τοὺς ἐρχομένους Τούρκους, τοὺς ἐμπόδισαν καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ φύγουν μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους. Ἐνταῦθα διεκρίθη ὁ Ἰωάννης Παπαλεξόπουλος, καταγόμενος ἐκ τοῦ Ἄργους, καὶ ἀπὸ τὴν πολυμελῆ οἰκογένειαν τῶν Παπαλεξοπούλων, οἵτινες παλαιότερα κατήγοντο ἀπὸ τὸ χωρίον Κανδύλα. Συνέλαβαν περὶ τοὺς εἴκοσι Τούρκους ζωντανούς,καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔμαθαν ποῦ εἶναι καὶ τὶ γίνονται οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι. Διαρκούσης δὲ τῆς μάχης ἔφθασεν ὁ Θ. Κολοκοτρώνης,ὁ Ἀ. Ζαΐμης καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί, καὶ εἶδαν τοὺς Ἕλληνας μαχομένους, ἐφρόντισαν νὰ περιστείλουν τὴν ὁρμήν των,φοβούμενοι μήπως ἀπομακρυνθοῦν πολύ, καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς προσβάλουν κρυφίως διὰ ἐνέδρας. Κατὰ δὲ τὴν γενομένην δευτέραν τῶν Τούρκων ἐφόρμησιν ὁ Νικόλαος Πετιμεζᾶς ἔδωκε πρῶτος τὸ καλὸν παράδειγμα, καὶ μὲ τὸ σῶμά του τὸ στρατιωτικόν, τὸ ὁποῖον ἦτο περισσότερον τῶν πρώτων προσβαλόντων, ἐπέπεσε μαζὺ μὲ αὐτοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνθέξουν, ἐδειλίασαν καὶ ὑπεχώρησαν.

Ἡ μάχη αὕτη ἔδωκε ζωὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἀνέλαβαν πάλιν τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον εἶχαν χάσει μετὰ τὴν ἧττάν των εἰς τὰ Τρίκορφα. Ἐνταῦθα[1] κατα-

[1] *Πρὸς τὸ ἔξοχον Ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου.*

Μὲ τὸν κύριον Ν. Μπαμπούκην ὑστάτως σᾶς ἔγραψα τὰ πρακτικά μου, ὅτι εἶχον σκοπὸν ὕστερον ἀπὸ 4 ἢ 5 ἡμέρας νὰ συγκεντρωθῶ εἰς τὸ Λιάσελον τῆς Ἀλωνισταίνης· ἀλλὰ διὰ νὰ ἐμψυχωθοῦν τὰ ὄπισθεν τοῦ μέρους τούτου στρατεύματα τῆς Καρυταίνης, καὶ νὰ συναχθοῦν εἰς τὸ γενικόν μας στρατόπεδον, ἔστειλα ἐναλλὰξ πρῶτον μέρος πρακτικῶν· ἀκολούθως ὀλίγους ἐκ τῶν σωμάτων Γενναίου καὶ στρατηγοῦ Λόντου, ὅλον τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Νοταρᾶ, τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος τοῦ στρατηγοῦ Κανέλλου, τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος τοῦ Κυρ.

χωρίζομεν καὶ τὸ γράμμα τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου, τὸ ὁποῖον περιγράφει τὰ γενόμενα.

Ζαΐμη καὶ τὸν ἴδιον στρατηγὸν Πλαπούταν μέχρι χθὲς τὸ ἑσπέρας. Ἀκολούθως ἐδόθη ὁδηγία εἰς ὅλους τοὺς ὁπλαρχηγούς, ὅπου ἦτον μαζώμου εἰς Μαγούλιανα, διὰ να ἐκκινήσωμεν ἅμα πρωΐας διὰ ἐκεῖ καθὼς καὶ ἐγένετο. Πριτοῦ φθάσωμεν ὅμως ἦλθον εἰς Ἀλωνίσταιναν πεντακόσιοι πεζοὶ καὶ ὀλίγοι ἱππεῖς τῶν ἐχθρῶν· οἱ ταπεινοὶ αὐτοὶ Ἄραβες στοχασθέντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπόστασαν νὰ πολεμοῦν. ἀφ' οὗ ἤρχισεν ὁ ἀκροβολισμός, ἤρχισαν νὰ προχωροῦν οἱ ἐχθροὶ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἀλωνίσταινας· ἐκεῖ ἀντεκρούσθησαν ἀνδρείως ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Νοταρᾶ καὶ τῶν Ἀλωνιστιωτῶν· συγχρόνως κατῆλθεν ἐκ τοῦ δυτικοῦ μέρους τοῦ αὐτοῦ χωρίου ὁ συνετὸς Δ. Πλαπούτας, τοὺς ἔκοψαν εἰς τὸ μέσον καὶ οὕτως ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοὺς ἐκτύπησαν μὲ ὁρμήν, ἐσκότωσαν ἑκατὸν καὶ ἐπίασαν δέκα πέντε· εἰς τὴν φθορὰν καὶ τροπὴν των ἐφθάσαμεν καὶ ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, καὶ ἐνῷ καθήμενοι εὐφραινόμεθα θεωροῦντες τὸ φέρσιμον τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν ζωντανῶν τακτικῶν, καὶ ἐφροντίζαμεν νὰ συνάξωμεν τοὺς ὁρμήσαντας Ἕλληνας καὶ νὰ βαλθῶμεν εἰς τάξιν, ἦλθεν μία δευτέρα κολώνα πεζῶν τε καὶ ἱππέων περισσοτέρα τῆς πρώτης· τότε οἱ Ἕλληνες ἐξώρμησαν ἐκ δευτέρου μὲ περισσοτέραν γενναιότητα καὶ προθυμίαν καὶ οἱ ἐχθροὶ φοβισμένοι ἀπὸ τὸ πρῶτον δὲν ἐδέχθησαν διόλου τὴν προσβολήν, ἀλλ' ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἐκ τούτου ἐφονεύθησαν ὀλιγώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς παρὰ πρότερον. Ὁ Θεός, οἱ βραχίονες τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ εὐχὴ τῆς Διοικήσεως ἂς ἐνισχύσῃ τὸ ἔργον μας. Ἐλησμόνησα νὰ εἰπῶ ὅτι εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς μάχης, ἑνωμένος μὲ τὸ σῶμα τοῦ Νοταρᾶ ἐπολέμησεν ἀνδρείως καὶ ὁ στρατηγὸς Νικόλαος Πετιμεζᾶς· Ἀκολούθως θέλει θεωρήσει ἡ Διοίκησις εὐτακτότερον τὴν περιγραφὴν αὐτῆς τῆς μάχης καὶ μερικώτερον τὰ ὀνόματα τῶν ἐν αὐτῇ ἀριστευσάντων.

Ἐγὼ καὶ οἱ περὶ ἐμὲ ὁπλαρχηγοὶ μένομεν ἀπόψε ἐδῶ διὰ νὰ σχεδιάσωμεπῶς αὔριον πρέπει νὰ φερθῶμεν, ἐπειδὴ ὑποπτεύω πῶς ἢ ταχὺ ἢ μεθαύριον, ὁ ἐχθρὸς θέλει μᾶς δώσει γενικὴν μάχην. Εἴθε αἱ εὐχαὶ τῶν ὁμογενῶν καὶ ἡ εὐχὴ τῆς Διοικήσεως νὰ ἐνισχύσουν τοὺς βραχίονας τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς τὸ παρὸν δὲν εἱμπορῶ νὰ σᾶς εἰπῶ ἄλλο, εἰμὴ τὸ νὰ φροντίσητε, καθὼς ἀνήκει εἰς τὸν σεβαστὸν χαρακτῆρα τῆς Διοικήσεως περὶ ὅλων τῶν ἄλλων πραγμάτων καὶ περὶ τῆς σταθερᾶς συστάσεως τούτου τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου καὶ περὶ ἡμῶν νὰ ἔχητε ἀδίστακτον πληροφορίαν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ καμμία αἰτία τοῦ νὰ μᾶς κάμῃ ν' ἀλλάξωμεν τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ νικήσωμεν, ἢ νὰ ἀποθάνωμεν καὶ ἐν τοσούτῳ μένω μὲ σέβας.

Τῇ 2 Ἰουλίου 1825 ἀπὸ τὸ Διάσελον Ἀλωνισταίνης.

Ὁ πατριώτης

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ μαθὼν τὰ τῆς μάχης ταύτης, καὶ τὸν φόνον τόσων Τούρκων ὠργίσθη, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν γενομένην ἥτταν. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Νταβιᾶν, καὶ ἐκεῖ ἔκαμε τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας, κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἀπέστειλεν ἕνα σῶμα στρατοῦ νὰ περάσῃ τὰ μνήματα εἰς τὴν θέσιν Πηλαλίστραν καὶ νὰ ὑπάγῃ διὰ τοῦ δημοσίου δρόμου εἰς τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Τρύπαν τοῦ Παπᾶ, ὅπου εἶναι τὸ ἐρημοκλήσιον τῆς Παναγίας, καὶ ἀφοῦ φθάσει ἐκεῖ, διέταξε νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο, καὶ τὸ μὲν ἥμισυ νὰ περάσῃ τὸν ποταμὸν καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν στενὸν δρόμον, ὅστις φέρει εἰς τὴν ρευματιάν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Πάτος, καὶ ἐκεῖθεν ν' ἀναβῇ διὰ τοῦ δρομίσκου ἀνακέφαλα τῆς Νεμνίτσας· τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ ν' ἀναβῇ τὸν ἀνήφορον, νὰ περάσῃ ὄπισθεν τῶν βουνῶν τῆς Ἁλωνίσταινας, ἐκεῖθεν νὰ ἔβγῃ εἰς τὸ δάσος τῆς Βυτίνας τὸ καλούμενον Κάπελη, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸ βουνὸν Πατερίτσα νὰ καταβῇ εἰς τὴν Βυτίναν. Τοῦτο δὲ τὸ σῶμα τὸ διαιρεθὲν εἰς δύο ἀπέστειλε τὴν νύκτα, διότι ἀπὸ τὴν Πηλαλίστραν, ὅθεν ἐξεκίνησε μέχρι τῆς Νεμνίτσας καὶ Βυτίνας, τὸ διάστημα κατὰ τὸ σχέδιον τῆς πορείας ἦτο μακρόν. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ λαβὼν τὸ ἄλλο σῶμα τοῦ στρατοῦ ἐπορεύετο κατ' εὐθεῖαν διὰ τοῦ δημοσίου δρόμου εἰς τὸ Διάσελον τῆς Ἁλωνίσταινας. Ἕκαστον δὲ τῶν δύο τούτων σωμάτων εἶχε δύναμιν τεσσάρων χιλιάδων πεζῶν τακτικῶν, καὶ χιλίους ἱππεῖς τακτικοὺς καὶ ἀτάκτους Εἶχε δὲ ὁ Πασᾶς καὶ πολλοὺς πεζοὺς Τούρκους Μωραΐτας ἀτάκτους, ὁμιλοῦντας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τοὺς ὁποίους ἐμεταχειρίζετο καὶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ ὡς ὁδηγοὺς τῶν τόπων καὶ τῶν ὁδῶν.

[illegible] δὲ παρευρισκόμενος ὁ Ἰμπραὴμ ἐπέσῃ εἰς τὸ Δα-[illegible] τῆς Ἀλωνισταίνας, πιστεύων ὅτι ἠθελε τὸν κλεί-σει μὲ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκεῖ, καὶ [illegible] πρῶτος νὰ τοὺς κλείσῃ εἰς [illegible] ἐνῷ [illegible] καὶ τὰ ἄλλα δύο σώματα [illegible] τῶν Ἑλλήνων, ὥστε [illegible] νὰ τοὺς περικυκλώσῃ. Σχέδιον στρατηγικώτατον, ὅπερ ἂν ἐπετύγχανεν, οὔτε ἕνας Ἕλλην ἦτο δυνατὸν νὰ σωθῇ.

Ὁ Πασᾶς εἰς τὸ [illegible] τῆς Ἀλωνισταίνας διαμέρισεν εἰς δύο μέρη τὸ ἴδιόν του σῶμα, καὶ αὐτὸς μὲν μὲ τοὺς ἱππεῖς καὶ μὲ ὀλίγους πεζοὺς ἐπορεύετο τὸν ἡμιαγριον δρόμον κατὰ τὰ Πορικὰ διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Βυτίναν, διότι ἕως ἐκεῖ κανεὶς τῶν Ἑλλήνων δὲν εὑρέθη νὰ τὸν πολεμήσῃ, διότι ὅλοι ἔφυγαν ἐκεῖθεν, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα τῶν πεζῶν ἐστράφησαν δεξιὰ κατὰ τὰ Γούπατα διὰ νὰ ἔβγουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ βουνὸν Πατερίτσα. Ἐκεῖ μέσα εἰς τὸ δάσος οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ πορευόμενοι ἔσμιξαν μὲ τοὺς ἄλλους τοῦ πρώτου σώματος. Εἰς δὲ τὰ βουνὰ αὐτὰ ηὗραν κρυμμένας ὅλας τὰς οἰκογενείας τῆς Βυτίνας καὶ τῆς Ἀλωνίσταινας. Ἐκεῖ αἰχμαλώτισαν τὴν οἰκογένειαν τοῦ Θεοδώρου Ταμβακοπούλου καὶ τὰς τρεῖς του θυγατέρας· αἰχμαλώτισαν δὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀθανασίου Σουφλέρη ἀπὸ τὴν Ἀλωνίσταινα, τὰς δύο θυγατέρας τοῦ Παπᾶ Γιάννη ἀπὸ τὴν Βυτίναν, καὶ μίαν γυναῖκα ὑπανδρευμένην, ὡς καὶ τὴν Σερέταιναν. Ἐπῆραν ἐπίσης αἰχμάλωτον τὴν Θεοδωροῦ Ξερίναν μὲ τὴν θυγατέρα της, τὴν Ἠλιοῦ Νικόλαινας μὲ τὰ κοράσιά της, καθὼς καὶ τὴν κόρην τοῦ Τριανταφύλλου, τὴν πλέον ὡραιοτέραν. Ὅλας δὲ αὐτὰς τὰς νέας τὰς ἔφεραν ἀπειράκτους ἔμπροσθεν τοῦ Πασᾶ, ὅστις ἦτο στρατοπεδευμένος ἀνάμεσα καὶ κατάρραχα εἰς τὰ δύο χωρία τῆς Βυτίνας. Τότε συγ-

χρόνως αἰχμαλώτισαν καὶ τὸν ἱερέα Τρύφωνα καὶ Οἰκονόμον τῆς Βυτίνας, ὅστις μετὰ δύο ἡμέρας τοὺς ἔφυγεν, ἀλλ' ἦτο παρὼν τότε εἰς τοὺς γάμους τοῦ Ἰμβραήμ, οἱ ὁποῖοι ἔγειναν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἀφοῦ αἱ αἰχμαλωτισθεῖσαι κόραι παρουσιάσθησαν, ὁ Ἰμβραὴμ διέταξε τὸν ἰατρόν του, τὸν διερμηνέα του καὶ μίαν γυναῖκα ἡλικιωμένην, ἡ ὁποία εὑρέθη ἐκεῖ, νὰ ἐξετάσουν τὰς αιχμαλώτους μήπως ἔχουν κανένα σωματικὸν νόσημα, καὶ ἂν ἦναι παρθένοι. Ἀφοῦ δὲ ἔγεινεν ἡ ἐξέτασις, καὶ ἐβεβαιώθη ἀπὸ τοὺς ἰατρούς, ὅτι καθ' ὅλα ἦσαν αἱ κόραι ὑγιεῖς καὶ παρθένοι, τότε μόνος του ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν ὡραιοτέραν, καὶ ἔπειτα καλέσας ἐκεῖ τοὺς περὶ αὐτὸν Ἀγᾶδες καὶ Μπέηδες ἔδωκεν εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν μίαν ἐκ τῶν αἰχμαλώτων παρθένων. Οὕτω πως ἔγειναν οἱ γάμοι τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ. Μετὰ τοὺς γάμους τούτους ὁ Ἰμβραὴμ ἐκάθησεν δύο ἡμέρας εἰς τὴν Βυτίναν, τὴν ὁποίαν ὅλην ἀναποδογύρισεν. Ἐκεῖθεν δὲ ἀνεχώρησε μὲ ὀλίγον στρατὸν καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸν Παληόπυργον καὶ τὸν κάμπον τοῦ Δάρα. Ὅλον δὲ τὸ λοιπὸν στράτευμά του ἔτρεχε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ αἰχμαλωτίζον τοὺς ἀνθρώπους καὶ καῖον τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας· εἰσέβαλεν καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Στρέζοβας καὶ πέρα ἀκόμη.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην τοῦ Διασέλου τῆς Ἁλωνίσταινας, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω διηγήθημεν, ὁ Κολοκοτρώνης μαθών, ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ ἑτοιμάζεται εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν ἧτταν καὶ τὸν φόνον τῶν Τούρκων, καὶ ἐννοήσας, ὅτι θὰ ἔχωμεν πόλεμον, ἐκάλεσε τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν εἰς συμβούλιον στρατιωτικὸν τοὺς ἐκεῖ εὑρεθέντας ὁπλαρχηγούς, τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην, Ἀν-

δρέαν Λόντον, Κανέλλον Δεληγιάννην καὶ τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον, τὸν Δημήτριον Πλαπούταν, τὸν Γενναῖον καὶ Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην, τὸν Ἰωάννην καὶ Παναγιωτάκην Νοταρᾶ, τὸν Γεώργιον Λύκον, τὸν Γεώργιον Λεχουρίτην, τὸν Νικολάκην Πετιμεζᾶν, τὸν Γεώργιον Παπασταθόπουλον ἀπὸ τὸν Πύργον τῆς Γαστούνης, καί τινας Ζακυνθίους καὶ λοιποὺς καπεταναίους, καὶ γενομένης συζητήσεως, ἐκρίθη εὔλογον νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Διάσελον τῆς Ἁλωνίσταινας, καὶ ὅλα τὰ στρατεύματά των νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὴν κωμόπολιν τὰ Μαγούλιανα, νὰ ὀχυρωθοῦν ὅλοι ἐκεῖ, καὶ νὰ μαζεύσουν καὶ τροφάς, ὅσον τὸ δυνατόν, διὰ περισσοτέρας ἡμέρας. Τὸ δὲ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ κλεισθῇ εἰς τὰ Μαγούλιανα ἦτο περισσότερον τῶν τριῶν χιλιάδων. Τὸ δὲ σχέδιον τοῦτο ὁ γενικὸς Ἀρχηγὸς τὸ ἐγνωστοποίησε καὶ εἰς ὅλους τοὺς λοιπούς, διὰ νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν εἰς Μαγούλιανα. Ἀπεφασίσθη προσέτι ν' ἀφήσουν εἰς τὸ Διάσελον ὀπισθοφυλακὴν ἐκ χιλίων στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν Δ. Πλαπούταν, Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην καὶ Γεώργιον Λύκον. Ἔπειτα ἐδόθη διαταγὴ νὰ φύγουν διὰ τὰ Μαγούλιανα, καὶ μετὰ τὰ μεσάνυκτα νὰ εὑρεθοῦν ὅλοι εἰς τὰς προσδιορισθείσας θέσεις.

Πρὶν τούτων ὅλων, καὶ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Διασέλου τῆς Ἁλωνίσταινας, εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ ἐκ Ζακύνθου ὁ Χριστοφόρος Ζαχαριάδης, φέρων γράμματα καὶ τὸ σχέδιον τῆς πράξεως, διὰ τῆς ὁποίας τὸ Ἔθνος ἀνέθετεν τὴν φυσικὴν καὶ πολιτικὴν ὕπαρξίν του ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ὑπεράσπισιν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἀποστελόμενα ἀπὸ τὴν ἐν Ζακύνθῳ Ἐπιτροπήν, περὶ τῆς ὁποίας κατόπιν θέλομεν ὁμιλήσει καὶ διηγηθῇ τὰς προσπαθείας, καὶ τὰ

καλά, τὰ ὁποῖα ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους αὕτη ἔπραξεν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπογραφῇ ἐκεῖ τοιοῦτον ἔγγραφον, διὰ τὸν γενόμενον πόλεμον, ἀπεφασίσθη νὰ γείνῃ τοῦτο εἰς τὰ Μαγούλιανα, καὶ οὕτω ὁ Ζαχαριάδης ἀκολούθησε καὶ αὐτὸς τὸν γενικὸν Ἀρχηγόν.

Ἀφοῦ δὲ τὰ στρατεύματα ἀνεχώρησαν εἰς Μαγούλιανα, ἐξεκίνησε καὶ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης πρὶν ἐξημερώσῃ νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ πορευόμενος τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος περνᾷ ἀπὸ τὴν Κοκκινόβρυσιν, διὰ νὰ καταβῇ εἰς τὰ ὀνομαζόμενα Ἑλληνικά, τὸ ἀρχαῖον Μεθύδριον, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὰ Μαγούλιανα. Ἐκεῖ δὲ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἀπάντησε τὴν μητέρα τοῦ ἐπισκόπου Βρεσθένης μετὰ τῆς μονογενοῦς θυγατρὸς τοῦ πασιγνώστου Πάνου Αναγνωστοπούλου Χριστίνας, νέας ὡραίας, τῆς ὡραιοτέρας ἴσως τῶν βουνῶν τῆς ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι ἔφευγαν ἀπὸ τὸ χωρίον των, νὰ ἀναβοῦν εἰς τὰ βουνὰ διὰ νὰ κρυφθοῦν. Εἶπε δὲ εἰς τὰς δύο αὐτὰς γυναῖκας νὰ φύγουν, καὶ νὰ μὴν ὑπάγουν κατὰ τὸν ποταμὸν τοῦ Μεθυδρίου, ἀλλὰ νὰ κολλήσουν κατὰ τὴν Μαδάραν, βουνὸν Μαγουλιανίτικον, ὑψηλόν, ἀπότομον καὶ ἀπρόσιτον.

Προτοῦ ὅμως φθάσουν τὰ στρατεύματά μας καὶ ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὰ Μαγούλιανα, οἱ Τοῦρκοι ἐφάνησαν εἰς τὴν Βυτίναν. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ἱππεύσας εἰς τὸ Διάσελον, ἔστειλεν ἐκεῖθεν ἕνα σῶμα ἀπὸ πολλοὺς τακτικοὺς εὐζώνους, οἵτινες ἐπῆραν τὰ βουνά, τὰ γούπατα καὶ τὰ δάση, ὑψηλά, διὰ νὰ ἔβγουν κυρίως εἰς τὸ βουνὸν Πατερίτσα ἄνωθεν τῆς Βυτίνας, καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα νὰ καταβοῦν εἰς αὐτήν. Ὀλίγον δὲ ὕστερον ἐφάνη καὶ τὸ τρίτον σῶμα τοῦ Ἰμβραὴμ εἰς τὸ χωρίον Νεμνίτσα. Ἕνεκα δὲ τούτου ὁ Πλαπούτας μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς ἐβιάσθησαν νὰ ὑπο-

χωρήσουν καὶ ἐτράβηξαν κατὰ τὴν Βυτίναν νομίζοντες, ὅτι ἐκεῖθεν ἤθελαν φύγει εὐκολώτερον· ἀλλ' εὑρόντες τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Βυτίναν ἀναγκάσθησαν καὶ τοὺς ἐπολέμησαν, καὶ τοὺς ὠπισθοδρόμησαν, καὶ τοιουτοτρόπως ηὗραν καιρὸν καὶ ἔπεσαν κατὰ τὸν ποταμόν, νὰ περάσουν διὰ τῆς γεφύρας καὶ νὰ πιάσουν τὸν δρόμον τὸν λεγόμενον Μοῦσγα ἢ Ζαρτσί, καὶ διαβάντες αὐτὸν νὰ κολλήσουν τὸν ἀνήφορον διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὰ Μαγούλιανα. Οἱ δὲ Τοῦρκοι τοὺς ἐπῆραν ἀπὸ κοντά, τοὺς ἐτουφέκιζαν ἀπὸ τὸ ἀντικρὺ μέρος τῶν βράχων, καὶ τοὺς ἀκολούθουν κατὰ πόδας κυνηγοῦντες αὐτοὺς διὰ νὰ φθάσουν μαζὺ εἰς Μαγούλιανα. Ἄλλοι ἐπίσης Τοῦρκοι ἐπῆραν κυνηγοῦντες τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὰς θέσεις Κούφιαις Καρυαῖς καὶ Παληοχῶρι διὰ νὰ ἔβγουν εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον καὶ ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ οὕτω πορευόμενοι ἔφθασαν εἰς τὸ παληομονάστηρον τῆς Σφυρίδας, ἀνέβησαν ἐπάνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐκεῖ εὑρόντες τὸν ἐξάδελφόν μου Μιχαὴλ Σαραντόπουλον ἐκοψοκεφάλιασαν αὐτόν, καὶ τὸν ἐγκρέμισαν κάτω εἰς τοὺς βράχους, ἔπειτα ἐλαφυραγώγησαν τὴν μονήν, ἐπῆραν καὶ τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα πράγματά μου, καὶ ἐκεῖθεν ἐλθόντες μετὰ τῶν ἄλλων Τούρκων ἐπερικύκλωσαν τὰ Μαγούλιανα.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἰμβραὴμ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Βυτίναν, ὡς εἴπαμεν, ὅλα τὰ στρατεύματά του, τὰ ὁποῖα ἦσαν δεκαπέντε χιλιάδες ἄνδρες τακτικοὶ τοῦ πολέμου, τέσσαρες χιλιάδες καββαλαραῖοι καὶ ἄλλοι τόσοι πεζοὶ ἄτακτοι Τοῦρκοι Πελοποννήσιοι, τοὺς ὁποίους ηὗρεν εἰς τὰ φρούρια, καὶ οἱ Κρητικοὶ Τοῦρκοι, οἵτινες ἦλθαν μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅλοι αὐτοὶ ἐσκέπασαν τὰ βουνὰ καὶ τῆς ῥάχαις, καὶ τὰ ῥεύματα ὅλα ἐσκεπάσθη-

σαν ἀπὸ τὴν Βυτίναν ἕως τὰ Μαγούλιανα. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούετο παρὰ φωναὶ ἀνθρώπων, χλιμιτρίσματα ἀλόγων, τουφεκίσματα ἀδιάκοπα, γογγυσμοὶ ἑνωμένοι μὲ τοὺς κρότους τῶν τυμπάνων τοῦ τακτικοῦ. Ἀπὸ τὸν φόβον μας ἐφαίνετο, ὅτι ὁ τόπος ὅλος ἐσείετο καὶ ἐπήγαινε νὰ γκρεμισθῇ εἰς τὸ βάραθρον. Ἀπὸ δὲ τὰ Μαγούλιανα πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἠθέλησαν νὰ ἔβγουν ἔξω εἰς τῆς ῥάχαις διὰ νὰ πολεμήσουν κατὰ τὴν θέσιν Σχαρουχιαῖς, καὶ εἰς τὸ καλούμενον Πετροβοῦνι, τόπον δυνατόν, συνεχόμενον μὲ τὸ Ἀργυρόκαστρον, φρούριον παλαιόν, εἰς δὲ τοῦ Χαυταλεύρη τὴν σπηλιάν, ἐκεῖ νὰ καρτερέσουν τοὺς Τούρκους.

Ὁ δὲ Ἀ. Ζαΐμης ἀπελπισθεὶς ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως καὶ εἰς τὸ σπίτι τοῦ Γεωργίου Παπαδημητροπούλου ἢ Κουτσοῦ, καὶ διέταξε τοὺς ἰδικούς του στρατιώτας νὰ ὀχυρωθοῦν γύρωθεν καὶ ἄνωθεν, ὅπου ἦσαν σπίτια δυνατά, καὶ ἡ ῥάχις τῶν Ντεβαίων λεγομένη, καὶ δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίασαν εἰς τὸ χωρίον, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι στρατιῶται ἔφυγαν καὶ ἐβγῆκαν κατὰ τὰ Ἐπάνω Ἁλώνια διὰ νὰ πέσουν κατὰ τὴν Κουφοξυλιάν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης καβαλάρης ὢν ἐστέκετο κατάρραχα καὶ ἐφώναζε τῶν Ἑλλήνων νὰ φύγουν, ἀλλ' ἐπερίμενε καὶ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ· ὁ δὲ Ζαΐμης πάλιν ἐφώναζε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας νὰ σταθοῦν εἰς τὸ χωρίον καὶ νὰ πολεμήσουν. Γενικὴ σύγχυσις καὶ ἀταξία ὑπῆρχεν. Οἱ περὶ τὸν Ζαΐμην ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, ἰδίως δὲ ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Ἰωάννης Ἀμβροσιάδης, ὅστις ἀφ' ὅτου ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦτο πάντοτε μετὰ τοῦ Ζαΐμη καὶ ἐχρησίμευεν ὡς μυστι-

κοσύμβουλος αὐτοῦ, καὶ ἐζητεῖτο ἡ γνώμη του καὶ εἰς τὰ γενόμενα συμβούλια, ὁσάκις ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ οἱ ἄλλοι κοτσαμπάσιδες ἦσαν ἑνωμένοι. Οὗτος ὁ Ἀμβροσιάδης καὶ οἱ λοιποὶ ἐπροσπάθουν νὰ πείσουν τὸν Ζαΐμην νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν, διότι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἔφυγαν, ἤτοι ὁ Νοταρᾶς μὲ τοὺς μισθωτούς του, ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ ὁ Πλαπούτας, οἵτινες ὀλίγον ἔλειψε νὰ μείνουν εἰς τὸ χωρίον καὶ νὰ πέσουν αἰχμάλωτοι εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ δὲ Ἀμβροσιάδης βλέπων τὸν ἐρχόμενον κίνδυνον, ἐθύμωσε κατὰ τοῦ Ζαΐμη, ὅστις δὲν ἐπείθετο νὰ φύγῃ, καὶ ἀμέσως λαβὼν ἕνα στρῶμα γεμάτον ἀπὸ χνοῦδι τῶν πτερῶν τῆς χήνας, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἐκεῖ μέσα εἰς τὸ σπίτι, ἔσχισεν αὐτό, ἔπειτα τὸ ἐτίναξε καὶ ἐγέμισε τὸ σπίτι ἀπὸ πτερά, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Ζαΐμης ἐβιάσθη νὰ ἔβγῃ ἔξω φοβηθεὶς μήπως τὸ χνοῦδι τὸν πνίξῃ, καὶ ἐξελθὼν εἶδεν ἀντικρὺ τοὺς Τούρκους κυνηγοῦντας τὸν Γενναῖον, καὶ ἀμέσως ἔτρεξε νὰ τὸν βοηθήσῃ μήπως τὸν αἰχμαλωτίσουν· τὸν Ζαΐμην ἀκολούθησαν καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὅλοι, καὶ οὕτως ἀπεμακρύνθησαν τοῦ κινδύνου. Κατόπιν ὁ Ζαΐμης ἀνέβη εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης. Ὁ δὲ Γενναῖος ἐπεριπλέχθη μέσα εἰς τῆς φράκταις τῶν κήπων, οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐκύκλωσαν, ἀλλ' αὐτὸς πολεμῶν καὶ φεύγων δι' ἄλλης ὁδοῦ, διέφυγε καὶ ἦλθεν ἔπειτα ἐκεῖ, ὅπου ἦτο ὁ πατέρας του καὶ οἱ ἄλλοι.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐφύγαμεν ἐκεῖθεν ὅλοι, ἐπεράσαμεν ἀπὸ τὸ Παληοχῶρι καὶ τὴν Κουφοξυλιάν, ἐκολλήσαμε, κατὰ τὸ Ἀλογοβοῦνι καὶ τὸν Κοκκινόβραχον, ὅπου εἶναι δάσος μεγάλον ἀπὸ ἔλατα, καὶ ἔπειτα ἐβγῆκαν εἰς τὴν θέσιν, ὀνομαζομένην Λάκκαν τῆς Ἀμπουῦς. Ἐκεῖ εἴδαμεν

θέαμα ἐλεεινόν· πολλαὶ χιλιάδες ψυχαὶ Ἑλλήνων ἀπὸ ὅλα τὰ πέριξ χωρία, εἶχαν ἐκ τοῦ φόβου καταφύγει εἰς τὸ μέρος τοῦτο. Τὰ μικρὰ παιδιά, φορτωμένα ἐπάνω εἰς τὰ ζῶα ἀπὸ τὰ πόδια καὶ κρεμάμενα ὡσὰν κοττόπουλα ἔκλαιαν, ἡ γυναῖκες ἐφώναζαν τοὺς ἄνδρας των· γυναικόπαιδα καὶ ζῶα μικρὰ καὶ μεγάλα ἦσαν ὅλα πήχτρα, καὶ ὁμοῦ ἐκινοῦντο ὡς ἓν σῶμα. Ἐνταῦθα ἡ Καλόγρηα, ἡ γνωστή, πενθερὰ δὲ τοῦ Ἀναγνωστάκου, ἐφώναζε καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν νὰ σταθῇ νὰ τοῦ δώσῃ τὸ κλειδὶ τοῦ σπιτιοῦ της, ἐνῷ ἡμεῖς εἴδαμεν τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἔβαλαν φωτιὰ καὶ τὸ ἔκαψαν. Αὐτὸ τὸ σπίτι ἐχρησίμευσεν εἰς ἀρχηγεῖον τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὰ Μαγούλιανα. Ἐὰν ἐμέναμεν ἐκεῖ περισσότερον τῆς ἡμισείας ὥρας, ἠθέλαμεν ὅλοι περικυκλωθῇ, καὶ οὔτε ψυχὴ ἤθελε γλυτώσει ἀπὸ ἡμᾶς, διότι οἱ ἱππεῖς Τοῦρκοι ἐπῆραν τὸν δρόμον τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, ὁ ὁποῖος φέρει εἰς τὰ Λαγκάδια· ἔπειτα ἔστρεψαν καὶ ἦλθαν εἰς τὸ Παληοχῶρι καὶ τὴν Κουφοξυλιάν, κατόπιν ἤρχοντο καὶ οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Σφυρίδα διὰ νὰ σμίξουν εἰς τὰ Ἐπάνω Ἀλώνια, τοῦ Λαζάρου λεγόμενα, ἀλλ' ἡμεῖς ἐφύγαμεν, καὶ εἴχομεν περάσει· ἐτραβήξαμεν κατὰ τὰ Λαγκάδια τὴν πατρίδα τῶν ἀδελφῶν Δεληγιανναίων, καὶ φθάσαντες ἐμείναμεν εἰς τὸ σπίτι των καὶ εἰς ἄλλας οἰκίας. Ἦλθαν δὲ ἐκεῖ ὁ Ζαΐμης, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ Πλαπούτας, ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ ὁ ἀδελφός του Δημήτριος, ὁ Γενναῖος καὶ ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρωναῖοι, ὁ Ἀναγνωστάκος Παπαγιαννακόπουλος, ὁ Δημήτριος Παπαγιαννόπουλος, ὁ Ἀναγνώστης Παπασταθόπουλος, καὶ οἱ περὶ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τούτους ὑπασπισταί, γραμματεῖς καὶ σωματοφύλακες, ὅσοι ἐδυνήθησαν νὰ ἔλθουν ἐκεῖ, ὡς καὶ

ἄλλοι τινὲς ὁπλαρχηγοὶ τῶν κωμοπόλεων τῆς Καρύταινας. Οἱ δὲ Ἀνδρέας Λόντος, οἱ ἀδελφοὶ Νοταραῖοι καὶ λοιποὶ Κορίνθιοι καὶ Καλαβρυτινοί, ἐχωρίσθησαν εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ Ἀλογοβουνοῦ καὶ ἔπεσαν εἰς τὸ παλαιὸν καὶ ἔρημον χωρίον Ζωριάκου, καὶ εἰς τὸν Βαλτεσινίκον, χωρίον ἤδη κατοικούμενον, καὶ οὕτω φεύγοντες ἐπέρασαν τῆς Κυρᾶς τὸ γεφύρι κατὰ τὴν Ποδογορὰν καὶ τὴν Στρέζοβαν, καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸ Σοπωτόν. Ἡμεῖς δὲ φθάσαντες εἰς τὰ Λαγκάδια, ὡς εἴπαμεν, φοβησμένοι, κυνηγημένοι καὶ ἀπελπισμένοι, ἐμείναμεν ἐκεῖ πολλὰς ὥρας διὰ νὰ ὑπογράψωμεν τὸ εἰρημένον ἔγγραφον τῆς αἰτήσεως πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἀγγλίας. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐσυνάχθησαν ἐκεῖ εἰς τὰ σπίτια τῶν Δεληγιανναίων ὅλοι οἱ γραμματισμένοι, καὶ ἀφοῦ πρῶτος ὁ Κολοκοτρώνης ὑπέγραψε καὶ ἐσφράγισε τὸ ἔγγραφον, ἔπειτα ὑπέγραψαν αὐτὸ καὶ οἱ λοιποὶ παρόντες Πελοποννήσιοι, καὶ κατόπιν ὑπέγραψαν καὶ τοὺς ἀπόντας προὔχοντας καὶ ἀρχιερεῖς. Ὁ δὲ Ἰωάννης Ἀμβροσιάδης ἐπιτήδειος ὢν νὰ μιμῆται ἰδίως τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἀρχιερέων, ἐνῷ ἐπρόκειτο νὰ ὑπογράψῃ ἐκείνην τοῦ ἀρχιερέως τῆς Κορίνθου εἶπεν, ὅτι τὴν μὲν κοιλίαν τοῦ ἀρχιερέως τούτου τὴν ζωγραφίζει, ἀλλὰ τὴν ὑπογραφήν του δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὴν κάμῃ. Ἐγελάσαμεν διὰ τοῦτο, καὶ κατόπιν ἀφοῦ ὑπεγράψαμεν τὰ ἔγγραφα, ἐδώκαμεν αὐτὰ εἰς τὸν Χριστοφόρον Ζαχαριάδην διὰ νὰ τὰ φέρῃ εἰς Ζάκυνθον καὶ νὰ τὰ ἐγχειρίσῃ εἰς τὴν ἐκεῖ Ἐπιτροπήν[1].

[1] Ὁ κλῆρος, οἱ προστᾶται, οἱ ἀρχηγοί, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Α'. Παρατηροῦντες, ὅτι τὰ ἀνεξάλειπτα δικαιώματα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ κυριότητος, διὰ τὰς ἐπικρατούσας, ἀρχὰς τῆς θρησκείας καὶ ἐλευθερίας, καὶ διὰ τὸ

Ἐνταῦθα καταχωρίζομεν τὴν ἀλληλογραφίαν τὴν γενομένην μεταξὺ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, Ἀ. Ζαΐμη, Δε-

ἐκ φύσεως ἔμφυτον τοῦ νὰ διατηρῇ καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃ ἕκαστος τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν, οἱ Ἕλληνες ἀπολέσθησαν μὲ τὰ ὅπλα τῆς δικαιοσύνης καὶ εἰς διάστημα πλέον ἐτῶν τεσσάρων ὑπέστησαν ἀποφασιστικῶς καὶ σταθερῶς κατὰ τῶν δυνάμεων τῆς Ἀσίας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου πεζῶν τε καὶ ναυτικῶν, καὶ εἰς ὅλους τούτους τοὺς κινδύνους, τώρα ἐφάνησαν καὶ τώρα ἄμπωσαν τὰς κολοσσαίας δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ· καὶ τελευταῖον ἐστερημένοι παντὸς μέσου ἀνήκοντος εἰς τοιοῦτον ὑψηλὸν ἐπιχείρημα, καθιέρωσαν οὗτοι διὰ τοῦ αἵματός των τὰ πολύτιμα αὐτῶν δικαιώματα, καὶ ἔδωκαν εἰς τὸν ἐκπεπληγμένον κόσμον, ὄχι τόσον κοινὰς ἀποδείξεις, δι' ὅσον εἶναι ἱκανὸς ἕνας λαὸς ἐκ φύσεως γεννημένος διὰ νὰ ζῇ ἐλεύθερος, καὶ ὅστις ἤδη ἠδυνήθη νὰ διασπάσῃ τοὺς βρόχους μιᾶς ἱκανῶς πολυχρονίου καταπληκτικῆς δουλείας.

Β'. Παρατηροῦντες, ὅτι ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων μιᾶς πάλης οὕτως ἀνομοίου, ἀπέκτησεν οἱ Ἕλληνες τὴν ἀπαράμιλλον ἀπόφασιν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν καταστάσεως.

Γ'. Σκεπτόμενοι, ὅτι πράκτορες τινῶν Ἠπειρωτικῶν δυνάμεων, ἂν καὶ χριστιανικῶν, δὲν διεφύλαξαν ὁδηγίαν συνεχομένην μὲ τὰς ἀργάς, τὰς ὁποίας ἐστερέωσαν αὐτοί, ἀλλ' ἀπὸ μέρους τῶν αὐτῶν δὲν ἔλειψαν νὰ ἐκδῶσιν συνεχῶς ἀντιρρήσεις πολιτικαὶ πολυμόρφου οὐσίας καὶ χαρακτῆρος.

Δ'. Παρατηροῦντες, ὅτι τινὲς τούτων τῶν πρακτόρων παίζουν διὰ τῶν ἀπεσταλμένων των ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ὥστε νὰ εἰσχωρήσῃ εἴς τινας Ἕλληνας ἡ κλίσις διὰ νὰ συστήσουν νέους σχηματισμοὺς πολιτικούς, ἁρμοδίους πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὰ τέλη τῶν τοιούτων παρακινητῶν.

Ε'. Παρατηροῦντες, ὅτι ὄχι ὀλίγους κατατρεγμοὺς καὶ παρεκβάσεις ὑποφέρει ἡ νόμιμος καὶ τακτικὴ κίνησις τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν θαλασσίων δυνάμεών τινων βασιλειῶν, οἵτινες κατὰ πάντα τρόπον πειράζουσι τὰ καθήκοντα τῆς διακηρυχθείσης οὐδετερότητος ἀπὸ τὰς αὐλάς των εἰς τὰς Συνελεύσεις τοῦ Λεϊβὰχ καὶ Βερώνης.

Ϛ'. Παρατηροῦντες μὲ μεγάλην θλίψιν αὐτοὺς τοὺς χριστιανοὺς ὁπλιζομένους ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ εἰς βοήθειαν ἐκείνων τοῦ Ἀλκουρανίου· εἰς τρόπον ὥστε, στρατιῶται Εὐρωπαῖοι, ἐναντίον πάσης ἄλλης ἀρχῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς, σπεύδουν νὰ διατάξουν, διορίσουν καὶ ὁδηγήσουν τὰ στίφη τῶν βαρβάρων, διευθυνόμενα νὰ λεηλατήσουν τὴν ἱερὰν ἐκείνην γῆν, ἥτις σκεπάζει ἀνάμικτα καὶ συγκεχυμένα τὰ ἀθάνατα κόκκαλα τῶν Κιμόνων τῶν Τζαμαδῶν, τῶν Λεωνιδῶν, τῶν Βοτζάρων, τῶν Φιλοποιμένων, τῶν Νικηταραίων καὶ Κολιάνων, ὅπερ ἐμποδίζει τὰς προόδους τῆς ἱερᾶς ὑποθέσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ζ'. Παρατηροῦντες, ὅτι ἡ διοίκησις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, εὐτυχὴς εἰς τὸ νὰ διευθύνῃ λαὸν ἐλεύθερον, εἶναι ἡ μόνη, ἥτις διατηρήσασα μέχρι λεπτοῦ καθα-

ληγιανναίων καὶ τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς τῆς Ζακύνθου. Ἐκ ταύτης δὲ ὁ ἀναγνώστης θέλει μάθει τὰ γενόμενα διὰ τὴν πρόσκλησιν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας διὰ νὰ λάβῃ αὐτὴ ὑπὸ τὴν προστασίαν της τὸ ἐπαναστατῆσαν καὶ ἀγωνιζόμενον ἔθνος, καὶ θέλει ἐπίσης ἴδει τὴν ἔντιμον

ρὰν τὴν οὐδετερότητα περιφρονοῦσα νὰ μιμηθῇ τὰς ἀναφανδὸν βίας ἢ τὰς νεφώδεις διαχειρήσεις αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἄλλους ἀδιακόπως ἐπράχθησαν καὶ πράττονται εἰς τὴν Ἑλλάδα, Κωνσταντινούπολιν καὶ Αἴγυπτον.

Η'. Σκεπτόμενοι, ὅτι ἡ Βρεττανικὴ ἀδιαφορία δὲν ἀρκεῖ ν' ἀντιρροπήσῃ τὸν ἤδη ἐπηυξημένον ἐξωτερικὸν κατατρεγμὸν πρὸς βλάβην τῆς Ἑλλάδος.

Θ'. Παρατηροῦντες, ὅτι ἡ Ἑλλάς, ὄχι ἀπὸ χαύνωσιν δυνάμεων, οὔτε ἀπὸ ἀδυνατισμένην ἀπόφασιν δὲν ἠδυνήθη μέχρι τοῦδε νὰ προσεπιχειρῇ, ἀλλὰ διὰ τὰ προρρηθέντα αἴτια, καὶ μάλιστα τὴν πηγάζουσαν ἀπὸ τοῦ νὰ μὴν ἔλαβέ ποτε διοίκησιν ὑπερτέραν τῶν παθῶν καὶ σχέσεων.

Ι'. Παρατηροῦντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰς τοιαύτην γενναίαν μάχην, ἢ πρέπει νὰ ἐκβῶσιν ἀπὸ ταύτην νικηταί, ἢ θέλουν εἶσθαι τελείως ἀφανισμένοι, ἐπειδὴ οὐδὲν μέσον εἶναι, τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ ταύτην τὴν ἀπόφασιν, ἥτις ἤδη κατήντησεν ἀπὸ τὰς φορὰς τοῦ πολέμου καὶ τοῦ χρόνου ἄφευκτος.

ΙΑ'. Παρατηροῦντες τελευταῖον, ὅτι ἂν ἀπὸ ὑπερτέραν χάριν τῆς προνοίας, εὑρίσκονται στερεωμέναι πλησίον μας αἱ Βρεττανικαὶ δυνάμεις, χρεωστεῖ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν παροῦσαν αὐτῆς κατάστασιν νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τοῦτο ἐγκαίρως, ὡς καὶ νὰ ἐλπίσῃ ἀπὸ τὴν εὐθύτητα καὶ φιλανθρωπίαν τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς Διοικήσεως. Ὅθεν πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἱερῶν δικαιωμάτων τῆς τοῦ κράτους ἐλευθερίας καὶ ἱκανῆς στερεᾶς πολιτικῆς ὑπάρξεως, ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς παρούσης δημοσίου πράξεως, προσδιορίζει, ἀποφασίζει, θεσπίζει καὶ βούλεται τὸν ἑπόμενον νόμον.

Α'. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, δυνάμει τῆς παρούσης πράξεως, ἐκθέτει ἑκουσίως τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας, Ἐθνικῆς Ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως, ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ὑπεράσπισιν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

Β'. Ἡ παροῦσα αὕτη ὀργανικὴ πρᾶξις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους συνοδεύεται μὲ ἐπὶ τούτῳ διπλοῦν ὑπόμνημα πρὸς τὴν σεβασμίαν διοίκησιν τῆς αὐτοῦ Βρεττανικῆς Μεγαλειότητης κατ' εὐθεῖαν εἰς Λονδῖνον, καὶ συγχρόνως ἀποστέλλεται ἐμμέσως διὰ τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος τοῦ Λόρδου Μεγάλου ἁρμοστοῦ τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος εἰς τὰς ἑνωμένας ἐπαρχίας τῶν Ἰονίων νήσων.

Γ'. Οἱ Πρόεδροι τῶν εὐτάκτων βουλευτηρίων τοῦ κράτους ξηρᾶς καὶ θαλάσσης θέλουν ἑτοίμως ἐκπληρώσει τὸν παρόντα νόμον.

καὶ πιστὴν τήρησιν τῆς συμφωνηθείσης μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης οὐδετερότητα πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, καὶ τὴν τούτου εἰλικρινῆ ὑπεράσπισιν αὐτῆς. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ ἀγαθοῦ Ῥώμα πρὸς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔστειλεν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του, συμβουλεύων αὐτόν, καὶ ἐκθέτων πῶς τότε εἶχαν τὰ πράγματα, θὰ μάθῃ ὁποία καὶ ὁπόση ὑπῆρχε τότε ἡ ῥαδιουργία τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῆς συντροφίας του κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, οἵτινες ἐσυκοφάντουν αὐτὸν ὡς Ῥωσόφρονα, ἂν καὶ τοιοῦτον κόμμα δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τοὺς ὁποίους ἐνίκησεν ἡ ἀθωότης του [1].

Ἐν Πελοποννήσῳ τῇ Α' Ἰουνίου ἈΩΚΕ'.

Ὁ Πρόεδρος τῶν κατὰ ξηρὰν εὐτάκτων βουλευτηρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, καὶ γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν κατὰ γῆν δυνάμεων.

(Τ. Σ.) Θ. ***Κολοκοτρώνης.***

[1] Γενναιότατε, ἀνδρειότατε, καὶ ἀμετάβλητε ἀγαπητὲ ἀδελφὲ Κολοκοτρώνη ἀδελφικῶς σᾶς ἀσπάζομαι.

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ ΚΑ'. Μαΐου ΑΩΚΕ'.

Ἡ ἀγαθὴ καρδία σας, ὁποῦ καλῶς γινώσκει τὰ καθαρώτατα τῶν φρονημάτιων μου, καὶ τὴν ἄδολον καὶ ἀσύγχιστον φιλίαν, ὁποῦ πάντοτε σᾶς ἐπρόσφερα, εἶμαι βέβαιος πῶς θέλει καταλάβει μὲ ποίαν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἄκουσα τὸν ἔνδοξον γυρισμόν σας, καὶ τὴν ἀναπόκτησιν τῆς προτέρας σας φήμης καὶ τιμῆς. Παρακαλῶ ἐξ ὅλης ψυχῆς τὸ ὑπέρτατον ὂν νὰ σᾶς ὁδηγῇ εἰς ὅλα σας τὰ βήματα καὶ νὰ σᾶς ἀξιώσῃ νὰ τελνιώσετε τὴν ἐκστρατείαν ταύτην μὲ θριάμβους καὶ τρόπαια, καθὼς καὶ ἄλλοτε ἐπετύχατε. Τώρα, ἀδελφέ, εἶναι καιρὸς ν' ἀθανατίσετε τ' ὄνομά σας καὶ ἐπιστηρίξητε τὴν εὐτυχίαν τῆς Πατρίδος ἡ παροῦσα θέσις σας καὶ ἡ κοινὴ γνώμη τῶν λαῶν ὡς ἐλευθερωτὴν τοῦ γένους σᾶς κατασταίνει. Κάμετε νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς, ὅτι τὸ μόνον κοινὸν συμφέρον ἐστάθη καὶ εἶναι πάντοτε ὁ σκοπός σας· ἐδοκίμασαν οἱ Ἕλληνες πολλὰ ἄλλα μέσα καὶ ἐμεταχειρίσθησαν πολλὰ ἄλλα ὑποκείμενα, ἀλλὰ ἡ πρᾶξις ἀπέδειξεν, ὅτι ποτὲ δὲν λαμβάνουσι καλὴν πρόοδον τὰ πράγματα, ὁπόταν οἱ ὁδηγοὶ τῶν ὑποθέσεων ἀλληλομαχοῦνται διὰ ἰδιαιτέρους σκοπούς· ἡ φιλαρχία καὶ ἡ αἰσχροκέρδεια τὰ πλέον καλὰ συστήματα ματαιώνει. Ἀχ! ἀδελφέ, πόσα ἔπραξα, πόσα ἐσυμβούλευσα, ἀλλὰ ὅλα ματαίως, ἦλθε τὸ πρᾶγμα εἰς τέτοιαν κατάστασιν,

Τὸ γράμμα αὐτὸ τοῦ Ῥώμα φανερόνει πρὸς τούτοις καὶ τὰς διαθέσεις τῶν αὐλῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ πῶς αὗται

ὥστε ὅπου ἐκινδύνευσε τέλος πάντων νὰ ἐξαλειφθῶσιν ὀκτὼ χρόνων προετοιμασίαι καὶ σχεδὸν εἰπέτε θυσίας ἀναριθμήτους καὶ θριάμβους τῶν ἀνδρείων Ἑλλήνων· φυλαχθῆτε τὸ λοιπὸν νὰ μὴ πέσετε εἰς τὰς παγίδας ἐκείνων, ὁποῦ σᾶς προσποιοῦνται φιλίαν, ἀλλὰ ζηλοτυποῦσι τὴν παροῦσάν σας δόξαν οἱ πλέον ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ εἶναι οἱ οἰκοκυραῖοι, ἐνθυμηθῆτε τὰ ὅσα σᾶς ἐπροφήτευσα ἐγγράφως καὶ ἐνεργήσατε διὰ συγγενῶν σας καὶ φίλων. Γροσέξατε νὰ τρέξετε τὸν ἔντιμον δρόμον σας καὶ νὰ πάρετε ἐπάνω σας τὸ τιμόνι τοῦ ἔθνους, ὁπόταν βαστάξετε τὴν πολιτικὴν καὶ συνεννοηθῆτε μὲ τὴν θάλασσαν διὰ μέσου τοῦ ἀνδρειοτάτου Μιαούλη, καὶ μὲ τὴν στερεὰν διὰ μέσου ἄλλου εἰλικρινοῦς ἀνδρός, καθαρίζετε τὰς ὑποψίας των, αἵτινες τοὺς κάμνουν νὰ πιστεύσουν, ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι δὲν καταδέχονται τοὺς ἄλλους Ἕλληνας καὶ θέλουσι μόνοι των νὰ βασιλεύσουν. Βάλλετε τοῦτο πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ βεβαιωθῆτε, ὅτι δὲν θέλει σφάλλετε εἰς τὴν διαγωγήν σας. Μὴ δώσετε ἀκρόασιν εἰς τὰ διπλωματικὰ φερσίματα ἐκείνων τῶν παμμιάρων ἀτόμων, οἵτινες τώρα πάσχουσι νὰ σᾶς πλανέσουν μὲ τὸ νὰ σᾶς κάμουν νὰ πιστεύσετε, ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ αἴτιοι τῆς ἐπιστροφῆς σας διὰ νὰ κερδήσωσι τὴν εὐγνωμοσύνην σας Αὐτοὶ δοκιμάζουν εἰς τὴν παροῦσαν ἀδυναμίαν των νὰ σᾶς ἑλκύσουν πάλιν διὰ νὰ ἀναλάβωσι τρόπαια, διὰ νὰ σᾶς ξανακρημνίσουν· ἔχετε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἐφημερίδας των, τὸ τί ἐξέρασαν κατ' ἐσᾶς, καὶ αὐτὸ ἂς σᾶς ἑρμηνεύσῃ τί μέλλει νὰ προσμένετε ἐξ αὐτῶν· ἂς πέσωσι παντάπασιν αὐταὶ αἱ δύο φατρίαι, ἄνευ ἐλπίδος ἀνορθώσεως. Προσέτι σᾶς μεταλέγω νὰ φυλαχθῆτε ἀκριβῶς, καὶ συγχρόνως ἀπὸ τὰς παγίδας τῶν ἰδίων συντρόφων τῆς καταστροφῆς σας, ἐπειδὴ καὶ τώρα θεωροῦσιν ὅλοι, ὅτι ἂν ἡ αὐθεντία σας ἐπιτύχῃ εἰς τὰ πράγματα, ὅλοι πρέπει νὰ κλίνωσιν εἰς τὰ θελήματά σας· ἡ πολιτική σας καὶ οὐχὶ τὸ πάθος πρέπει νὰ σᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν παροῦσαν καιρίαν περίστασιν Μεταχειρισθῆτε τώρα τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ λαοῦ, καὶ ὁδηγήσατέ τον εἰς τὴν ἀληθινὴν δόξαν, καὶ μὴ τὸν ἀφήσετε νὰ ψυχρανθῇ καὶ νὰ πέσῃ εἰς στοχασμοὺς καὶ εἰς φατρίας. Θυσιάσετε τώρα, ἀδελφέ, καὶ ἀπὸ τὰ μερικά σας χρήματα διὰ νὰ βαστάξητε τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, καὶ μετὰ ταῦτα ἠμπορεῖτε νὰ νὰ κράξητε εἰς λογαριασμὸν ἐκείνους, ὅπου ἥρπαξαν καὶ ἔκαμον κατάχρησιν τῶν δανείων καὶ τῆς περιουσίας τοῦ γένους. Πάσχισον οὕτως πράττοντας, νὰ κερδήσητε ὅλην τὴν ὑπόληψιν, ὄχι μόνον τῶν ἐσωτερικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλοφύλων ὅπου πολλὰ συμφέρει· τὰ ὅσα ἀδελφικῶς σᾶς συμβουλεύω μὴ τὰ ρίξετε ὀπίσω σας, ὡς καθὼς καὶ ἄλλοτε ἐκάματε. Στοχασθῆτε, ὅτι ἐγὼ γνωρίζω ἐκεῖνα, ὁποῦ ἕως τώρα σᾶς ἔβλαψαν ἐσωτερικῶς. Πρέπει τώρα νὰ σᾶς ὁμιλήσω καὶ διὰ τὰς ἐξωτερικὰς βλέψεις, ὁποῦ τυχαίνει νὰ ἔχητε πρὸ ὀφθαλμῶν.

Ἡ γνωριμία τόσου καιροῦ ἐλπίζω νὰ σὲ ἔβαλεν εἰς κατάστασιν νὰ εἰξεύρῃς ἐὰν καὶ ἐγὼ ἐστάθην εἰλικρινὴς πατριώτης καὶ ἐγκάρδιος φίλος σας. Ἐλάβετε εὐκαιρίαν ἀκόμη νὰ γνωρίσετε ἐὰν καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα ἔχω ἀρκετὴν

ὑπέσκαπτον τὸν λάκκον τοῦ νεοφανοῦς Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἐκτὸς τῆς φατρίας τοῦ Μαυροκορδάτου, ὑπῆρχε

ἰδέαν καὶ προκοπήν. Πρέπει νὰ στοχασθῆτε, ὅτι ἐγὼ διατρίβων ὑπὲρ τοὺς τέσσαρας χρόνους ἐσχάτως ἐν Εὐρώπῃ, ἔλαβα αἰτίαν νὰ γνωρίσω λεπτομερῶς τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὰ τέλη πάσης βασιλικῆς αὐλῆς· τὸ τί ἐσυνέργησα διὰ τὰ πράγματα τοῦ Ἔθνους, ἡ ἱστορία τοῦ Ἔθνους κανένων καιρὸν θέλει τὸ φανερώσει· ὡς τόσον σᾶς λέγω, ὅτι ἡ ἱερὰ συμμαχία δὲν εἰμπορεῖ ποτὲ νὰ μᾶς ἦναι ὠφέλιμος· οἱ σκοποὶ τοῦ δεσμοῦ της εἶναι ἀντικείμενα παντὸς ἔθνους φιλελευθέρου· ἐὰν καὶ ταῦτα πάρωμεν κατὰ μέρος ἐθεώρησα, ὅτι ἡ Αὐστρία εἶναι καὶ θέλει εἶναι ἄσπονδος ἐχθρὰ τοῦ ἐπιχειρήματος καὶ ὀνόματος τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς τοῦτο εἶναι ἀμετάβλητος ἡ Ρωσσία, ἐπειδὴ καὶ ἐληθαργήθη καὶ ἔχασε καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὰ μέσα διὰ νὰ κυριεύσῃ τὸ βασίλειον τῶν Ἑλλήνων, ἐπιθυμεῖ τώρα νὰ ἀδυνατίσωσιν καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Γραικοὶ διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ἕνα καιρὸν νὰ τοὺς ὑποτάξῃ καὶ τοὺς δύο ἀνεμποδίστως. Ἡ Γαλλία, ὁποῦ θεωρεῖ τὴν Ἀγγλίαν νὰ φέρητε εἰς τρόπον ὠφέλιμον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐσυμφώνησε μὲ τὴν Αὐστρίαν νὰ τοὺς πλανέσῃ μὲ δῶρα καὶ μὲ ἄλλα μέσα, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν νὰ βοηθῇ καὶ τοὺς Τούρκους διὰ νὰ φέρῃ τὰ πράγματα εἰς τέτοιον βαθμόν, ὁποῦ ν' ἀναλάβῃ ἡ Τουρκία τὴν προτέραν της ἰσχὺν καὶ δύναμιν διὰ τὴν ἰσοσταθμίαν τῆς Εὐρώπης. Αὐτὴ στοχάζεται μὲ τὸ νὰ προσηλωθῶσιν οἱ Γραικοὶ κανενὸς Πρίγκηπος τῆς φαμελιᾶς της, αὐτὴ νὰ λάβῃ δικαίωμα καὶ δύναμιν νὰ παραδώσῃ τὸ Ἔθνος εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Τούρκου, ἐπειδὴ γνωρίζῃ πῶς ἐὰν καὶ θελήσῃ νὰ βασιλεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ ἄλλοι βασιλεῖς δὲν θέλει τὴν ἀφήσουν· ἐὰν σκεφθῶμεν ποία ἀπὸ τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ἐπιθυμεῖ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐγὼ ἔχω λόγον νὰ κρίνω μόνην τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἐτοῦτο διὰ τὶ τὴν συμφέρει εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικά της σχέδια, ἐπειδὴ καὶ ἐτοῦτο ἐμποδίζει τοὺς στερειανοὺς βασιλεῖς νὰ μεγαλώσωσι μὲ τὴν ἀπόκτησιν τῆς Γραικίας Ἡ προτητέρα καταδρομή, ὅπου ἔκαμον οἱ Ἄγγλο τῶν Γραικῶν δὲν ἦτο ἄλλο, πάρεξ διὰ τί εἶδαν, ὅτι μὲ τὸ μέσον τῆς μεταβολῆς των ἡ Ρωσσία ἐτοιμάζετο νὰ ἐκτανθῇ καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἑλλάδα, τώρα ὅπου ἡ ἄρνησις τῆς Ρωσσίας ἐψύχρανε τὰς ἐλπίδας τῶν Γραικῶν, τώρα ὁποῦ ἡ Ρωσσία ἔχασε τὸν πολύτιμον καιρὸν καὶ τὰ μέσα τοῦ παλαιοῦ σκοποῦ της, τώρα ὁποῦ εἶδον, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἔθνος ἀνδρεῖον καὶ ἱκανὸν νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν προτέραν δόξαν ἀφ' ἑαυτοῦ του, στοχάζονται οἱ Ἄγγλοι, ὅτι οἱ Γραικοὶ εἶναι ἀρκετοὶ νὰ βαστάξωσι μίαν θέσιν ἁρμοδίαν, διὰ νὰ ἐμποδίσωσι πᾶσαν στερειανὴν ἐξουσίαν νὰ μὴν ἐκτανθῇ ἔξω τῶν ὁρίων της· ἀπὸ τούτας τὰς αἰτίας θεωροῦμεν καὶ τὰ δάνεια καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ὁποῦ μᾶς δίδουσιν νὰ σᾶς βοηθοῦμεν καὶ νὰ σᾶς συντρέχωμεν, τώρα ἂν θελήσετε νὰ ἐπιτύχετε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος πρέπει νὰ προσέξητε ἀκριβῶς καὶ νὰ φυλαχθῆτε, μήπως καὶ σᾶς συκοφαντήσουν ἄλλην μίαν φορὰν οἱ ἐχθροί σας πῶς εἶσθε ἐναντίος τῶν Ἄγγλων, ἀλλὰ νὰ πασχίσετε μὲ πᾶσαν σας σπουδὴν νὰ τοὺς πεί-

καὶ ἐκείνη τοῦ Κωλέτη, ἡ ὁποία εἶχε τὸ συμφέρον μεγαλείτερον, καὶ διὰ τοῦτο ἦτο ζωηροτέρα τῆς πρώτης, μάλιστα ἐπιθετικὴ καὶ ἀδιάκριτος. ἄλλως τε καὶ βοηθητικὴ εἰς τοὺς Τούρκους, διότι μᾶς ἐφοβέριζαν, καὶ μᾶς ἔλεγαν, ἢ κάμνετε τοῦτο, ἢ θὰ σᾶς καταστρέψουν οἱ Ἄραβες.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἔλαβε τὸ γράμμα τοῦ Ῥώμα ἔγραψε καὶ εἶπεν, ὅτι ὅποιος βοηθήσει τὴν πατρίδα μου νὰ ἐλευθερωθῇ μὲ αὐτὸν πάντοτε θὰ ἦμαι,

σετε, ὅτι τὴν στερεὰν ἀνεξαρτησίαν τοῦ γένους τὴν ἐλπίζετε ἀπὸ τὴν μεγαλοψυχίαν τῆς Ἀγγλικῆς ἀποφάσεως κατὰ τὸ ἐξωτερικόν· μὴ πλανηθῆτε νὰ κλίνετε εἰς προβλήματα καὶ ἐγκαλέσετε κανέναν ὁδηγόν, ὁποῦ νὰ ἦναι προσκολλημένος μὲ καμμίαν στερειανὴν αὐλήν. διὰ τί τότε ἡ ζηλοτυπία καὶ ἡ δικαία ὀργὴ τῶν Ἄγγλων ἀφεύκτως θέλει κινηθῇ ἐναντίον σας μὲ τὸν ἀφανισμὸν τῆς πατρίδος· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ὁ κίνδυνος γίνεται εὔκολος διὰ τὶ εἶναι σημαντικός, καὶ γείτων καὶ ἐπειδὴ τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων συμφωνοῦσι τώρα μὲ ἐκεῖνα τῶν Ἄγγλων. πρέπει νὰ προκρίνωμεν ἐτοῦτο ἀπὸ πᾶν ἄλλο πρᾶγμα. Σᾶς ὁρκίζω εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν πατρίδα νὰ πάρετε τὰ λόγια μου ὡς τοῦ Εὐαγγελίου ῥητά, καὶ νὰ ἐναντιωθῆτε μὲ ἀποφασιστικὴν ὀργὴν καὶ παντὸς ἄλλου προβλήματος, ἐπειδὴ ἠξεύρω, ὅτι πολλὰ ἀπεφασίσθησαν ἀπὸ τὰς δύο φατρίας τῶν ἀνοήτων Κυβερνήτων σας, καὶ μᾶλλον τώρα, ὅπου εἶδαν, ὅτι μὲ τὴν ἐπιστροφήν σας πηγαίνουν νὰ χάσωσι πᾶσαν τους δύναμιν καὶ ἐλπίδα. Θεωρήσατε, ὅτι πλέον σᾶς ἔβλαψαν αὐταὶ αἱ ἰδέαι, ὅπου ἔδοσαν, νὰ καταλάβουν πῶς εἴχετε παρὰ τὰ ἐσωτερικά των ἐργαλεῖα, ἐπειδή, καὶ μὲ ἐτοῦτο ἔβλαψαν οἱ ἀντίπαλοι τὰ δάνεια καὶ τὰς βοηθείας τῶν Ἄγγλων. Τυχαίνει τὸ λοιπὸν αὐτὰ τὰ μέσα νὰ τὰ ἀναλάβετε ὁ ἴδιος καὶ μὲ αὐτὰ νὰ ὑποστηρίξετε τὴν ἰδικήν σας ἀσφάλειαν καὶ τοῦ ἔθνους, καὶ ἂν οἱ ἐναντίοι σας κακῶς τὰ ἐμεταχειρίσθησαν, στοχασθῆτε νὰ τὰ μεταχειρισθῆτε εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον διὰ νὰ ἀποκτήσετε στερεὰν δύναμιν, δόξαν καὶ ὑπόληψιν ἐσωτερικήν τε καὶ ἐξωτερικὴν αἰωνίαν. Μὴ λείψετε νὰ διαβάσετε μόνος σας τὴν παροῦσάν μου διὰ νὰ ἔχητε πρὸ ὀφθαλμῶν εἰς ὅλας τὰς στιγμὰς ἐτούτας τὰς εἰλικρινεῖς συμβουλάς μου, καὶ νὰ ὁδηγεῖσθε ἐξ αὐτῶν εἰς πᾶσαν περίστασιν Καὶ ὡς καθὼς εἶμαι βέβαιος ὡς φρόνιμος ὅπου εἶσθε θέλει συμφωνήσετε εἰς τὴν ἄδολον γνώμην μου, δὲν θέλει λείψετε νὰ μοῦ ἀποκριθῆτε εἰς ὅλα ἁπλῶς καὶ ἀναλόγως. διὰ νὰ ἠμπορέσω καὶ ἐγὼ μὲ τὴν ἀπόκρισίν σας νὰ σᾶς ἀποδείξω, ὡς καθὼς σᾶς ἐλπίζω ἔμπροσθεν τῶν Βρεττανῶν, ὡς ἄξιον τῆς εὐνοίας καὶ βοηθείας των, καὶ οὐχὶ ὡς καθὼς σᾶς εἶχαν παραστήσει οἱ παμμίαροι ἐχθροί σας καὶ ἐτοῦτο θέλει ὠφελήσει ὑπέρμετρα τὴν

καὶ ποτὲ δὲν θέλω λησμονήσει τὸν εὐεργέτην τῆς πατρίδος μου».

Ἀλλὰ καὶ πρὶν γείνουν ὅλα ταῦτα, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης εἶχε στείλει εἰς Ζάκυνθον τὸν ἰατρόν του καὶ πιστὸν φίλον του Κωνσταντῖνον Πελοπίδαν διὰ νὰ ἐνεργῇ ἐκεῖ ἀντ' αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ Κόντε Ῥώμα καὶ προέδρου αὐτῆς. Ἀπὸ δὲ τὸ ἀκόλουθον γράμμα αὐτοῦ φανερὰ γίνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ Πελοπίδα. Ἡ ἐπιτροπὴ τότε ἐπεθύμει ν' ἀκούσῃ νίκας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ διὰ νὰ παρίσταται εἰς τοὺς φιλέλληνας Ἄγγλους μᾶλλον εὐπρόσωπος καὶ θαρραλέα[1].

πατρίδα· ἀλησμονήσατε κάθε ἄλλον στοχασμὸν καὶ κάθε ἄλλην φιλίαν καὶ ὑπόληψιν μερικήν, ἐπειδὴ καὶ πρόκειται λόγος περὶ σωτηρίας τοῦ Γένους, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ προκριθῇ παρά τινος ἄλλου δεσμοῦ. ἐγὼ διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος ἦλθα, ἀφήσας τὴν ἰδίαν μου φαμίλιαν, καὶ οὕτω πρέπει νὰ αἰσθάνεται πᾶς καλὸς πατριώτης. Μὴ λείψετε νὰ μᾶς ἀποκριθῆτε εἰς ὅλα τῆς παρούσης μου τὰ μέρη, καὶ θέλει σᾶς κάμω ἐμπράκτως νὰ δοκιμάσετε πόσον ὠφέλιμοι ἐστάθησαν αἱ ἀπαθεῖς συμβουλαί μου.

Ταῦτα καὶ ἀσπάζοντάς σας ἀδελφικῶς μένω πρόθυμος τῶν ἐπιταγῶν σας:

Διονύσιος ὁ δὲ Ῥώμας.

[1] ***Γενναιότατε καὶ ἀγαπητέ μου ἀδελφὲ Κολοκοτρώνη ἐξ ὅλης ψυχῆς σᾶς ἀσπάζομαι.***

Ἐν Ζακύνθῳ Θ' Ἰουλίου ΑΩΚΕ'.

Ἐπέμφθησαν τὰ ἀναγκαῖα· ὅθεν ἀπαντῶ. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐδῶ τοῦ πιστοῦ φίλου Ζαχαριάδη, ὡμίλησα κατὰ μόνας μὲ τὸν κύριον Πελοπίδαν. ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβα καὶ ἐλάβασιν οἱ κοινοὶ φίλοι τὰ γράμματά σας· τὰ λεγόμενα παρὰ τοῦ Πελοπίδα πρὸ πολλοῦ τὰ ἐσκέφθην καὶ τὰ ἐσυνέργησα κατὰ σειράν, αἱ περιστάσεις σᾶς ἀπέδειξαν πόσον ὀρθαὶ ἐστάθησαν αἱ συμβουλαί μου, καὶ μετὰ ταῦτα τί ἔπραξα διὰ νὰ ἐλευθερώσω τὴν ὑπόληψίν σας, κάμνοντας νὰ πέσῃ ἡ προσωπίδα τῶν ἀντικειμένων σας Τώρα ὅμως βεβαιωθῆτε, ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ λάβωσι καλὴν ἀκρόασιν τὰ ζητήματά σας. καὶ πᾶν ἄλλο σχέδιον εἰς τὰ ἔξω ἐὰν δὲν πασχίσετε ὅλαις δυνάμεσι νὰ δώσετε κρότον μὲ κᾶποιον τι σημαντικὸν ἐπιχείρημα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· αὐτὸ σᾶς ἀνανεώνει τὸ δικαίωμα νὰ παριστάνετε λαοὺς καὶ ἐπαρχίας· ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν κατάστασίν σας τὴν τωρινὴν ὠλιγόστευσε πολλὰ αὐτὸ τὸ δικαίωμα, εἰς τοῦτο μόνον πρέπει ὅλοι νὰ

Τοιαῦτα ἔγγραφα ἔγειναν ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ κόμματα καὶ τὰς φατρίας.

Οἱ δὲ ἐν Ναυπλίῳ Πελοποννήσιοι, φίλοι καὶ ὁμόφρονες τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Ζαΐμη, ἔγραψαν εἰς Λαγκάδια πρὸς αὐτοὺς ζητοῦντες τὰ ἐκεῖ ὑπογραφέντα ἔγγραφα νὰ τὰ παραβάλουν πρὸς τὰ ἄλλα τῶν νήσων. Τοῦτο ἐγένετο ἀπὸ πονηρίαν, διότι εἶχαν μάθει, ὅτι εἰς Λαγκάδια ἔγειναν τοιαῦτα ἔγγραφα καὶ ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ δὲν ἐγνώριζαν τὰ τοῦ Ζαΐμη καὶ Κολοκοτρώνη οἱ σύντροφοι ἑκατέρων, καὶ διὰ νὰ μὴ τοὺς κακοφανῇ ἔγραψαν τάχα, ὅτι θέλουν νὰ τὰ παραβάλουν[1]. Ἕνεκα δὲ τῆς καταδρομῆς των ὑπὸ τοῦ Ἰμβραὴμ δὲν ἐδύναντο νὰ

συντρέχετε ὁμοφώνως χωρὶς ἄργητα· ἐντὸς ὀλίγου ἐλπίζω νὰ σᾶς δώσω πλέον σημαντικὰς ἀποκρίσεις Σᾶς εὔχομαι ἐκ ψυχῆς καὶ μένω.

Ἀγαπητός σας ἀδελφὸς

Διονύσιος ὁ δὲ Ῥώμας.

Περιμένομεν μὲ δευτέραν τὰς λαμπρὰς ἀγγελίας κατὰ τοῦ τρισβαρβάρου ἐχθροῦ· εἴθε ἐντὸς ὀλίγου νὰ μὰς τὰς ἀναγγείλετε πρὸς ἐντελῆ καὶ ἔνδοξον ἐπιτυχίαν τῶν πράξεών σας. Δεχθῆτε ἀπὸ μέρους μας τοὺς εἰλικρινεστάτους ἀσπασμούς μας καὶ πίστευσόν μας διὰ παντὸς ὡς ἀδελφούς.

Π. Δ. Στεφάνου, Κωνστ. Δραγώνας.

1 ***Ἐκλαμπρότατε ἀδελφὲ Κολοκοτρώνη!***

Χθὲς τὸ ἑσπέρας ἔφθασαν ἐνταῦθα οἱ Πληρεξούσιοι τῶν Νήσων, μεθ' ὧν σήμερον ἀνταμωθέντες, ὡμιλήσαμεν πολλά, οἵτινες μ' ἔδειξαν τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὑπογεγραμμένα σύμπαντες, μᾶς ἐζήτησαν καὶ τὰ ἡμέτερα, ἵνα ἴδωσι καὶ παραβάλωσι μετὰ τῶν ἀνὰ χεῖράς των, ἂν ὑπάρχωσιν ὅμοια· τούτου χάριν ἐξαποστέλλεται ἐπίτηδες ὁ παρών, καὶ παρακαλεῖσθε, ἵνα μᾶς στείλετε τὰ ἀνὰ χεῖράς σας εὑρισκόμενα, ἐκεῖνα, ἅτινα ὑπεγράψαμεν εἰς Λαγκάδια, καὶ ἐδόθησαν τὰ ἀπαράλλακτα τὰ πρὸς τὸν κύριον Ζαχαριάδην, ἵνα τὰ παρασυγκρίνωμεν, τοῦτο μέν, τοῦτο δέ, ἵνα εὔγωσι καὶ οἱ διαληφθέντες πληρεξούσιοι ἐκτὸς πάσης ἐνδεχομένης ὑπονοίας, τὰ ὁποῖα καὶ σᾶς στέλλονται ὀπίσω, ταῦτα περιμένοντες δὲν ἐκτεινόμεθα περισσότερον, μὴ ἔχοντες καὶ ἑτέραν ὕλην, ἢ νεώτερόν τι ἀντάξιον καὶ διατρέχον, εἰμή, ὅτι ὁ Πρόεδρος περιμένεται σήμερον ἐξ Ὕδρας ἐδῶ.

Νὰ μᾶς φανερώσετε πρὸς τούτοις ἀπὸ πόσους εἶναι ὑπογεγραμμένον διὰ ρί-

συνέλθουν όλοι έπί τό αύτό είς συμβούλιον καί νά ύπογράψουν τά έγγραφα[1].

Πάλιν δέ οί αύτοί φίλοι έγραψαν πρός τόν Κολοκοτρώνην τί έγίνετο έντός τοϋ Ναυπλίου, μή γνωρίζοντες τάς ραδιουργίας τοϋ Μαυροκορδάτου καί τοϋ Τρικούπη, οϊτινες σατανικώς καί δολίως ένήργουν διά νά ύποσκελίσουν αύτόν καί τούς άλλους, άν καί είς τό φανερόν έφαίνοντο, ότι τούς είχον συντρόφους, άλλ' είς αύτό τό έργον

γουλάν μας καί πόσοι τών πολιτικών, πόσοι τών Στρατιωτικών καί πόσοι τών άρχιερέων καί τοϋ λοιποϋ κλήρου. Νά μάς φανερώσητε έτι άν ήλθε καί ό κύριος Πελοπίδας καί τί είδήσεις καί γράμματα έφερε.

Βρεσθένης Θεοδώρητος, Πανοϋτζος Νοταράς, 'Αναγνώστης Παπαγιαννόπουλος ή Δεληγιάννης.

14 'Ιουλίου έν Ναυπλίω.

1 '*Εκλαμπρότατε γενικέ άρχηγέ* Κ. *Θ. Κολοκοτρώνη* !

Μέ τόν έπιφέροντα τό άδελφικόν μας λαμβάνετε τέσσαρα γράμματα όμοια ύπογεγραμμένα άπό τούς έδώ εύρεθέντας κληρικούς, πολιτικούς καί στρατιωτικούς, τά όποία άφοϋ ύπογράψετε ή έκλαμπρότης σας ύπογράφοντες καί τόν Στρ. Κολιόπουλον, καί όσους άλλους εύρεθοϋν είτε κληρικοί, πολιτικοί καί στρατιωτικοί, τά διευθύνετε μέ γραφήν σας καί μέ τήν ξεχωριστήν ίδικήν μας μέ τόν ίδιον άνθρωπον καί μέ άλλους ίδικούς μας, διά νά ύπάγουν άσφαλώς πρός τόν άδελφόν κ. Α. Ζαίμην, διά νά ύπογραφθοϋν καί άπ' έκεί καί διά τής εύγενείας του νά σταλώσι μέ τόν ταχύτατον τρόπον είς τήν έν Ζακύνθω 'Επιτροπήν καί έπειδή είσθε άρκετός κρίνομεν περιττόν, νά σάς βαρύνομεν μέ ταύτολογίαν.

Τά γράμματα αύτά έγειναν όμοια ώσάν έκείνα τών νήσων καί τοϋ Αίγαίου Πελάγους, έπειδή κατά δυστυχίαν ούτε είς τήν έκλαμπρότητά σας, ούτε είς τόν κύριον Ζαίμην εύρέθη άντίγραφον, διά νά ίδωμεν τόν παραλληλισμόν, μέ όλον τοϋτο δέν πειράζει.

Τά τών Νήσων σήμερον ξεκινοϋνται διά τήν έν Ζακύνθω 'Επιτροπήν καί διά νά μάς προφθάση πρόχειρος βοήθεια, έκρίθη εύλογον καί πηγαίνει άπ' έδώ σήμερον ό Κ. Τρικούπης κατ' εύθείαν είς Ζάκυνθον, ν' άνταμωθή μέ τήν έπιτροπήν καί όμιλήσει καί λαμβάνει τάς άναγκαίας όδηγίας, καί διευθυνθή πρός τόν μέγαν 'Αρμοστήν Λόρδον 'Άδαμ διά νά τόν παρακινήση περί τής ρηθείσης άνάγκης καί είθε νά έπιτύχωμεν. Τά τής 'Ανατολικής 'Ελλάδος άφ' ού ύπεγράφησαν έδώ έστάλησαν, έστάλησαν καί είς τούς έκεί όπλαρχηγούς νά ύπογραφοϋν καί διά τής 'Ύδρας νά σταλοϋν. Τά τής Δυτικής 'Ελλάδος έγιναν όμοίως καί έστάλησαν είς Μεσολόγγι νά ύπογραφθοϋν καί άπ' έκεί νά σταλθοϋν καί είς εί-

εἶχαν κρύψει τὸν δόλον ὡς ἡ ἔχιδνα τὸ φαρμάκι της, ὅστις ἐκ τῶν κατόπιν καταχωρισθησομένων γραμμάτων θέλει γνωσθῇ. Ἀλλὰ τότε δὲν ἦτο γνωστὸν εἰς αὐτούς, ὅτι μυστικῶς ἐγίνοντο καὶ ἄλλα γράμματα ἐκ μέρους τῶν γαλλοφρόνων διὰ τὴν Γαλλίαν, καὶ τῶν ρωσοφρόνων διὰ τὴν Ῥωσσίαν. Οἱ ρωσοφρονοῦντες τότε ἦσαν ὁ Νικηταρᾶς, τὸν ὁποῖον ἐξαπατοῦσαν καὶ τὸν ἔλεγαν Σταυρούλην, καὶ αὐτὸς πάντοτε ἐσυμφώνει μὲ τοὺς κληρικούς, ἔπειτα οὗτοι οἱ κληρικοὶ καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος. Οἱ κληρικοὶ φοβούμενοι μήπως ἡ Ἑλλὰς δουλωθῇ ἀπὸ τοὺς Δυτικούς, ὄχι πολιτικῶς, ἀλλὰ θρησκευτικῶς, ἄλλως περὶ τούτου ἐσκέπτοντο, καὶ ἔφεραν ἐμπόδια εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων. Αἱ δὲ Δυτικαὶ δυνάμεις καὶ αὐταὶ πάλιν ὑπώπτευαν τοὺς Ἕλληνας, νομίζουσαι, ὅτι οὗτοι διὰ τὸ πατροπαράδοτον ὁμόθρησκον δὲν θέλουν ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ δὲ τοιαύτη τῶν Φράγκων δυσπιστία ὠπισθοδρόμει καὶ ἀκόμη ἕως τῆς σήμερον ὀπισθοδρομεῖ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα, μὴ ἐννοοῦντες, κατὰ δυστυχίαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ τὰ θρησκευτικά των καθή-

δησίν σας· στείλατε καὶ τὰ πρὸς τὸν Στρ. Κολιόπουλον, ὑπογράψατε καὶ τὸν Στρ. Ν. Σταματόπουλον (*) καὶ μένομεν.

Τῇ 18 Ἰουλίου Ναύπλιον, 1825

Οἱ ἀδελφοί

Βρεσθένης Θεοδώρητος, Πανοῦτσος Νοταρᾶς, Ἀναγνώστης Παπαγιαννόπουλος ἢ Δεληγιάννης.

(*) Ὁ Νικήτας τότε ἔλειπεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον εὑρισκόμενος εἰς Μεσολόγγι· ὁ δὲ θεῖός του Κολοκοτρώνης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ὑπογράφῃ· ἀλλὰ τὸν ὑπέγραψε καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς Ρωσσίας. Κύριος οἶδε, μὴ τὸν ἔχει καὶ ὁ Ὑψηλάντης ὑπογεγραμμένον καὶ εἰς τῆς Γαλλίας τὴν πρόσκλησιν. Παντοῦ ἐγίνοντο τότε πλαστογραφίαι· ἦτο συγχωρημένον τοῦτο διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος.

κοντα γνωρίζουν, καθὼς καὶ τὴν πολιτικήν των ὕπαρξιν, πόσον τὸ ἓν τοῦ ἄλλου βαρύνει[1].

Καταχωρίζομεν καὶ τὴν ἑπομένην ἐπιστολὴν τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ἐκ τῆς ὁποίας γίνεται φανερὰ ὅλη ἡ ἐνέργεια, ἥτις ἐγίνετο ἐκ μέρους

[1] *Γενναιότατε καὶ φίλτατε ἀδελφὲ Κολοκοτρώνη!*

Ἐν Ζακύνθῳ ΚϚ' Ἰουλίου ΑΩΚΕ'.

Σᾶς ἔγραψα ἀποκριτικὸν καὶ προσμένω τὴν ἀδελφικήν σας ἀπάντησιν. Προσμένομεν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀποσταλέντος εἰς τὰ θαλάσσια μέρη, ὥστε νὰ ἐκτελεσθῇ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ὁποῦ φέρει τελειωτάτην πραγματείαν· ἐμάθαμεν τὸ φθάσιμον ἐν Ναυπλίῳ τοῦ γενναιοτάτου Δεληγιάννη καὶ ἐλπίζομεν ὅτι θέλει συνακουσθῇ μὲ τοὺς ἐκεῖ καλῶς φρονοῦντας· αὐτὸς ἔκαμε ἐπισκέψεις ἐκεῖ μὲ τοὺς ἀλλοφύλους, οἵτινες δοκιμάζουσι νὰ σύρωσι εἰς τοὺς πονηρούς των σκοποὺς τοὺς ἀνοήτους φατριαστὰς τῶν ἀτομικῶν βλέψεων· οἱ κορυφαῖοι τῆς ἰδιοτελείας ὅλους χαϊδεύουσιν, ὅλους περιποιοῦνται καὶ μὲ ὅλους κρατοῦσιν, ἵνα ἐκτελέσωσι τὰ μερικά των προβλήματα· ἡ ἐσωτερική των ἀδυναμία τοὺς ἀναγκάζει νὰ προσηλώνωνται ἀστοχάστως εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἐμπλέγματα καὶ θέλοντες νὰ βαστῶνται μὲ πολλὰ μέρη θέλει ἐντὸς ὀλίγου τὰ χάσωσιν ὅλα. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπαγρυπνῆτε μὴ λάχῃ καὶ πέσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς συντρόφους εἰς τὰς παγίδας των ἑλκυόμενος ἀπὸ ἰδιαιτέραν ὠφέλειαν· τὰ περασμένα παθήματα ἂς χρησιμεύσουν διὰ μαθήματα. καὶ τώρα οὐαὶ εἰς τοὺς ὑποσχομένους ἐν τῇ ὑποθέσει, ἂν φαντασθῶσι ν' ἀναιρέσωσι τὰς ὑποσχέσεις των ἐπειδὴ θέλει γινεῖ ἡ ἐσχάτη πλάνη χειροτέρα τῆς πρώτης. Πᾶν ἄλλο κίνημα ὁποῦ νὰ μὴν ἐκφέρεται εἰς τὴν συμφωνημένην πραγματείαν φέρει μερικὴν καὶ γενικὴν καταισχύνην καὶ ἀφανισμόν· ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ σταθερότης, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ προσποίησις καὶ ἀστασία τώρα δὲν κρύπτονται, ἐπειδὴ καὶ τὰ πράγματα εἶναι φερόμενα εἰς τέτοιον βαθμὸν, ὥστε τὸ παραμικρὸν βῆμα τοῦ καθενὸς γίνεται γνωστὸν τοῖς πᾶσι, καὶ ἀλλοίμονον εἰς τοὺς παραστρατήσαντας, ἡ ἐπιτυχία τῆς ὑποθέσεως συνίσταται μόνον εἰς τὴν πραγματείαν ὁποῦ συνετῶς ἐμεταχειρίσθητε καὶ εἰς αὐτὴν ἀδιακόπως πρέπει ὅλοι εἰλικρινῶς νὰ συντρέχετε, νὰ ἐπαγρυπνῆτε καὶ νὰ προσέχητε κατὰ τῶν ἀντικειμένων, ἐν τούτῳ περιορίζεται ἡ δημοσία καὶ ἡ μερικὴ εὐδαιμονία καὶ δόξα. Προσμένομεν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ γενικοῦ Δεληγιάννη νὰ λάβωμεν εἰδοποιήσεις τῶν πραχθέντων αὐτοῦ καὶ ἄλλων περὶ τῆς ὑποθέσεως, διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐγγύησίς μου εἰς τὰς ὑποθέσεις σας, τὰς ὁποίας ἔπεμψα· ὅθεν ἀπαιτεῖ καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐλπίζω νὰ λάβωμεν ἀπόκρισιν κατὰ τὸ ποθούμενον· εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ἀκατάστατοι ἄνθρωποι, οἵτινες ἔφεραν τὰ πράγματα εἰς τοιαύτην κινδυνώδη κατάστασιν, σκέπτονται νὰ ἀναλάβωσι τὴν προτέραν ὑπόληψιν, μηχανῶνται νὰ κρατῶσι μὲ πολλὰ μέρη καὶ ἂν ξεσκεπάσωσι τὴν πραγματείαν σας θέλει δοκιμάσουν νὰ προχωρήσουν εἰς αὐτὴν διὰ νὰ καυχηθῶσι μετὰ ταῦτα, ὅτι

τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ἐγγράφων εἰς τὴν Ἀγγλίαν[1].

Τὰ δὲ λοιπὰ ἔγγραφα, ὅσα κατόπιν ἔγειναν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν θέλομεν καταχωρίσει ἕκαστον εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον, καθόσον ἡ διήγησις τῶν ἀπομνημονευμάτων ἐξακολουθεῖ, καὶ σχετίζονται τὰ ἔγγραφα ταῦτα κατὰ σειρὰν πρὸς αὐτήν, καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ συγχίζωνται οἱ σύγχρονοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἀναγνῶσται, ὁ δὲ μέλλων ἱστορικὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως νὰ μὴ δυσκολεύεται εἰς τὰς σοφάς του κρίσεις καὶ νὰ μὴ περιπίπτῃ εἰς ἀναχρονισμούς. Ἤδη ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν διήγησίν μας.

αὐτοὶ μόνοι τὴν ἔπραξαν· τώρα αὐτοὶ μυστικῶς ἐργάζονται νὰ ἐκλέξωσι πρεσβείας εἰς Λόντραν καὶ Κορφοὺς καὶ εἰς ἄλλα μέρη, προσέξατε ἀκριβῶς περὶ τούτου.

Ταῦτα καὶ ἀδελφικῶς σᾶς ἀσπάζομαι.

Διονύσιος ὁ δὲ Ῥώμας.

[1] *Ἐξοχώτατε στρατηγὲ Κολοκοτρώνη!*

Κατάκωλον ἐκ τοῦ πλοίου ὁ Ἄρης 31 Ἰουλίου 1825.

Ἐλυπήθη καὶ ταύτην τὴν φορὰν ὁ Θεὸς τὸν λαόν του καὶ ἐματαίωσε τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Χριστιανικοῦ ὀνόματος ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου, καθὼς δὲν ἀμφιβάλλω σᾶς ἔγινε γνωστόν.

Σήμερον ἀπήντησα τὸν Κίμωνα τὸ πλοῖον, καπιτανευόμενον ἀπὸ τὸν υἱόν μου Δημήτριον· εἰς αὐτὸ εὗρα τὸν κύριον Τρικούπην καὶ κύριον Λεονταρίτην πηγαίνοντας εἰς Ζάκυνθον, ἐλυπήθην ὅμως, ὅτι ἔλειπαν τὰ γνωστὰ ἔγγραφα τοῦ Μωρέως, ἐν ᾧ ὅλα τὰ ἄλλα καὶ τῶν Νήσων καὶ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος πηγαίνουν μὲ τὸν Κίμωνα, μάλιστα ἐκεῖνο τῆς Δυτικῆς ἦτον καὶ φθασμένον. ἐγὼ προχθὲς ἐπῆγα εἰς Ζάκυνθον καὶ ἀντάμωσα τοὺς φίλους, μὲ ἐμψύχωσαν καθ' ὑπερβολὴν καὶ μὲ ἔδωσαν τὰς πλέον χρηστὰς ἐλπίδας, καὶ ἀνυπόμονοι ἦσαν νὰ λάβουν τὰ ἔγγραφα διὰ νὰ ἐνεργηθῇ, ὅ,τι μέλλει νὰ ἐνεργηθῇ· λοιπὸν ἐπειδὴ μόνον τὰ ἔγγραφα τοῦ Μωρέως λείπουν, νὰ προσπαθήστε ἡ ἐξοχότης σας, νὰ τὰ στείλετε τὸ πλέον ὀγληγορώτερον εἰς Ζάκυνθον εἰς τὰ χέρια τῶν φίλων καὶ ἐνεργήσατέ το μ' ὅλην τὴν ταχύτητα.

Μένω μ' ὅλην τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην

Ὁ πατριώτης καὶ ἀδελφὸς

Ἀνδρέας Μιαούλης.

Ἀπὸ τὰ Λαγκάδια ἐχωρίσθημεν, καὶ ὁ μὲν Ζαΐμης ἐπῆγε κατόπιν τοῦ Λόντου καὶ τῶν λοιπῶν Καλαβρυτινῶν, ὁ δὲ Γενναῖος, Κανέλλος καὶ Δημήτριος Δεληγιανναῖοι καὶ λοιποὶ ἐτράβηξαν ἐκεῖθεν κατὰ τοῦ Σπάθαρη. Ἐκεῖ ηὗραν τὰς οἰκογενείας τῶν Δεληγιανναίων καὶ ἄλλας πολλάς, εἰς τὴν λεγομένην Τρύπαν τοῦ Σπάθαρη, ὅπου ἦτο καὶ ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη Κωνσταντῖνος. Ὁ δὲ Γενναῖος τότε ἔδειξε πολλὴν εὐγένειαν, διότι, ἀφοῦ ἐπεριποιήθη ὡς ἔπρεπεν ὅλας τὰς κυρίας, ἔδωκε καὶ τὸ ἄτι του διὰ νὰ ἱππεύσῃ ἡ ἀδελφὴ τῶν Παπατσωναίων, καὶ ὄχι μόνον τὰς οἰκογενείας τούτων καὶ τῶν Δεληγιανναίων, ἀλλὰ καὶ ἄλλας πολλὰς συνώδευσε καὶ τὰς μετεκόμισεν εἰς τὸ Ναύπλιον.

Εἰς δὲ τὴν ἐπαρχίαν ὅλην τῆς Καρύταινας ἦτο τότε γενικὴ ἀπελπισία καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν χωρίων, τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ διότι οἱ Δεληγιανναῖοι, οἱ ὁπλαρχηγοὶ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνθρωποι, ἔφυγαν ἐκεῖθεν, καὶ οὕτως ὅλος ὁ τόπος ἔμεινε ξέφραγος.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὰ Μαγούλιανα καὶ τὴν Βυτίναν ἐπῆγαν εἰς τὰ Λαγκάδια καὶ τὰ ἔκαυσαν. Ἀφοῦ δὲ ἐλεηλάτησαν τὰ πάντα, ἔπειτα ἐκεῖθεν ἔπεσαν εἰς τῆς Σάραις καὶ ἐκεῖ αἰχμαλώτισαν τὴν γυναῖκα τοῦ Θανάση, και ὕστερα, ὡς εἴπαμεν, ἐπῆγαν εἰς τῆς Κυρᾶς τὸ γεφύρι. Ἐκεῖ εἰς τὸ δάσος εἶχαν καταφύγει οἰκογένειαι ἀπὸ τὴν Βυτίναν, ὁ δὲ Δημήτριος Ξυνογάλης, ἐπειδὴ τὸ μικρὸν παιδί του ἔκλαιε, φοβηθεὶς μήπως οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἀκούσουν, τὸ ἔσφαξε. Κατόπιν οἱ Τοῦρκοι ἐπροχώρησαν καὶ πέρα ἀκόμη κατὰ τὴν Ποδογορὰν καὶ τὴν Στρέζοβαν καὶ ἐκεῖθεν ἔπεσαν κάτω καὶ ἔφθασαν πλησίον εἰς

τὰ Τριπόταμα καὶ εἰς τὰ χωρία Λιόπεσι καὶ Βιδιάκι, καὶ πολλὰ κοπάδια ζῶα καὶ ἀνθρώπους αἰχμαλώτισαν, καὶ ὕστερα πάλιν ἐγύρισαν ὀπίσω καί, διὰ τοῦ δημοσίου δρόμου τοῦ Λεβιδίου, ἦλθαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν φορτωμένοι λάφυρα, καὶ κουβαλοῦντες τὰ αἰχμάλωτα ζῶα καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐντὸς δὲ ἓξ ἡμερῶν κατέστρεψαν τὸ ἥμισυ τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας[1].

[1] *Ἆσμα δημοτικόν*

Βουνὰ τῆς Ἁλωνίσταινας καὶ τῆς ἀπάνου χώρας,
Γιατὶ βουρκώσατε πολὺ καὶ εἶστε βουρκωμένα;
Μὴν σᾶς ἐφύσηξε βοργιᾶς καὶ ἕνα κακὸ χαλάζι;
Δὲν μᾶς ἐφύσηξε βοργιᾶς οὔτε κακὸ χαλάζι·
Μπραὴμ πασᾶς μᾶς πολεμᾷ μὲ τοὺς στραβαραπάδες,
Δέκα χιλιάδες τακτικό, ἓξ καβαλαρία·
Πῆραν τὴν Ἁλωνίσταινα, σκλαβώσαν τὴν Βυτίνα,
Ἐπῆγαν στὰ Μαγούλιανα, περάσαν 'ς τὰ Λαγκάδια,
Πῆραν μανούλαις μὲ παιδιά, γυναῖκες μὲ τοὺς ἄνδρες.
Καὶ ἐκεῖ θ' ἀκοῦστε κλάϋματα, δάκρυα καὶ μυρολόγια,
Κλαῖν' ἡ μανάδες γιὰ παιδιὰ γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄνδρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἐκστρατεία Ἰμβραὴμ εἰς Βέρβαινα. — Μάχη ἐν Γκιόζᾳ. — Μάχη ἐν Βερβαίνοις. — Ἀρχιμανδρίτης Κύπριος σκοπεῖ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἰβραήμ. — Ἀναχώρησις Ἰμβραὴμ εἰς Μεσσηνίαν.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπανελθόντες ἀπὸ τὴν Καρύταιναν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ἑτοιμάσθησαν πάλιν διὰ νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβαίνων. Ὁ Ἰμβραὴμ διῄρεσε τὰ στρατεύματά του, καὶ ἕνα μέρος ἔμενεν ὡς φρουρὰ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ἀρχηγὸν ἔχον τὸν Σουλεϊμὰν-μπέην· ἐκ τούτου τοῦ στρατοῦ μέρος πάλιν ἐξήρχετο τῆς πόλεως ἕως τὴν Δαβιὰν καὶ ἀκόμη μακρύτερα, τὸ ἄλλο μέρος διετάχθη νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ προσβάλῃ τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων, τὸ δὲ τρίτον, τοῦ ὁποίου τὴν διοίκησιν εἶχεν αὐτὸς ὁ Ἰμβραήμ, ἔχων καὶ τοὺς συγγενεῖς του Χουσεὶν-μπέην καὶ Ῥουσβὰμ μπέην καὶ συγκείμενον ἀπὸ τακτικοὺς ὀκτὼ χιλιάδας, ἀτάκτους ὑπὲρ τοὺς χιλίους, καταγομένους ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Τουρκίας, καὶ προσέτι Πελοποννησίους, ὅσοι ἐσώθησαν, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευαν καὶ ὡς ὁδηγοὶ τῶν Ἀράβων, διότι ἐγνώριζαν ὅλους τοὺς δρόμους καὶ τὰ μονοπάτια, καὶ ἀπὸ χιλίους καββαλαραίους τακτικοὺς καὶ ἀτάκτους μὲ ὅλα τὰ φορτηγὰ ζῶα, ἐξεστράτευσε κατὰ τὸ Λεβίδι, τὴν Κανδύλαν καὶ τὴν Χοτοῦσαν. Πορευόμενος δὲ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κατὰ τοὺς κάμπους αὐτούς, συνήθροιζε πρόβατα καὶ ἄλλα ὅσα εὕρισκε ζῶα, ἔκαιε τὰ χωρία καὶ ἐθέριζε τὰ γεννήματα, καὶ ταῦτα ἔκαμνε, διότι οἱ Ἕλληνες, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, εἶχαν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὰ πεδινὰ

μέρη, καὶ ἔκτοτε καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον ἔγινεν λαχτάρα ἀδιάκοπος, διότι ἐκτὸς τῶν εἰρημένων στρατιωτικῶν σωμάτων, ὑπῆρχε καὶ ἄλλο ἀκόμη εἰς τὰς Πάτρας ὑπὸ τον Δελῆ Ἀχμὲτ πασᾶν.

Ὁ δὲ εἰρημένος στρατὸς ἐχύθη ἀπὸ τὴν χαράδραν τὴν μεταξὺ Λεβιδίου, Καλπάκι καὶ Κοκκινοβράχου, καὶ τὸ μὲν ἥμισυ αὐτοῦ ἐξαπλώθη κατὰ τὴν Κανδύλαν, καὶ τὰ *κεφαλάρια* Ζίντσι καὶ Κορπᾶ. Αὐτὰ τὰ δύο κεφαλάρια, φαίνεται, ὅτι ἔχουν τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο ὑπόγειον μεταξύ των συγκοινωνίαν, διότι οἱ κάτοικοι μεταχειρίζονται τὸ νερὸν τοῦ Κορπᾶ διὰ νὰ ποτίζουν τὰ χωράφιά των, ὅταν δὲ τὸ νερὸν τούτου ὀλιγοστεύῃ, *βουλώνουν* τὸ ἄλλο κεφαλάρι τοῦ Ζίντσι καὶ *αὐγατίζει* ἐκεῖνο τοῦ Κορπᾶ. Τὸ δὲ Ζίντσι *ἐβγάζει* ψάρια μικρὰ τὸν χειμῶνα, ὅταν γίνεται βροχὴ καὶ *μπουμπουνῇ* τὰ πολλά, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Κανδύλας τὰ πιάνουν. Εἶναι δὲ τὰ ψάρια αὐτὰ ὡσὰν ψιλὴ μαρίδα, καὶ ἔχουν τὸ φαγητόν των γλυκύτατον· τὸ καλοκαίρι ὅμως εἶναι πικρὰ εἰς τὴν γεῦσιν καὶ ὅσοι φάγουν ἀπὸ αὐτὰ ἀρρωστοῦν. Ὅλος δὲ ὁ κάμπος αὐτός, καὶ ἐκεῖνος τῆς Χοτούσης τὸν χειμῶνα *ἐβγάζει* νερὰ γύρωθεν τῶν ῥιζοβουνίων, καὶ ἐπειδὴ τὰ νερὰ εἶναι πολλά, ἡ καταβόθρα, ἡ ὁποία εἶναι ἐκεῖ δὲν προφθάνει νὰ τὰ καταπίῃ, καὶ γυρίζοντα ὀπίσω λιμνάζουν καὶ σκεπάζουν ὅλον τὸν κάμπον· τὰ δὲ βυθιζόμενα εἰς τὴν καταβόθραν νερά, ὅλα αὐτὰ ὑπογείως ῥέοντα ἐβγαίνουν εἰς τοῦ Ντάρα. Αὐτὸς δὲ ὁ κάμπος ὅλος τὸ καλοκαίρι, ἐπειδὴ ἡ γῆ εἶναι ὑγρά, ἐβγάζει χόρτον πολύ, καὶ οἱ Τοῦρκοι τότε ἔβοσκαν τὰ ἄλογά των. Τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ στράτευμα ἐτράβηξεν ἀριστερὰ κατὰ τὸν ἄλλον κάμπον τῆς Χοτούσης καὶ κατὰ τὸ κεφαλάρι Πι-

κιζα, νησίδιον καὶ Λιθαρόστρουγκα ὀνομαζόμενον. Ἐκεῖ καὶ αὐτὸ ἐτέντωσε, καὶ ἐξαπλώθη εἰς τὸν κάμπον ἕως εἰς τὴν καταβόθραν, τοῦ Μουσάγα τὸ ἀμπέλι καὶ τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν σκοπιάν. Ἐκεῖ ὑπάρχει λιθοβοῦνι, καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν καστράκι κτισμένον, ὅπου ἐστέκοντο φύλακες. Τοῦτο σώζεται καὶ ἕως τῆς σήμερον, καὶ φαίνεται κατάκαμπα, φυλάττον τὸ ἐκεῖ στενὸν διὰ νὰ μὴν ἐμβαίνουσιν ἐχθροὶ εἰς τὰ ὅρια τῆς παλαιᾶς πόλεως τῶν Καφυῶν, ὅταν ἤρχοντο μεταξύ των οἱ Ἕλληνες εἰς πόλεμον[1].

Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Πελοποννήσου σώζονται ἀκόμη ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ πόλεων ἐρείπια ἀξιοπερίεργα. Τὴν δὲ περιγραφὴν τούτων ἀναγινώσκοντες σήμερον οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ λόγιοι εἰς τὰ παλαιὰ βιβλία γαργαλίζονται, καὶ ὁ φυσικὸς νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ αὐτὰ καὶ νὰ χορτάσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του ἀπὸ τὴν θέαν των, διότι πρότερον ἐχόρτασε τὴν διάνοιάν του μὲ τὴν ἀνάγνωσιν. Εἰς τὴν αὐτὴν γῆν καὶ εἰς τὰς ἰδίας σχεδὸν θέσεις οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ἔκαμαν νέα κατορθώματα ἄξια θαυμασμοῦ διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, ἀλλὰ ταῦτα διὰ τὴν νεότητά των εἶναι ἀκόμη ἀφανῆ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνάγνωσίν των, τὴν ὁποίαν ἤδη σᾶς προσφέρω, εἶναι καλὰ καὶ ὠφέλιμα.

Ἀφοῦ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐξαπλώθησαν κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἀμέσως ἔβαλαν φυλακὰς γύρωθεν τοῦ κάμπου ἔτρεφαν τὰ ζῶά των, ἐθέριζαν τὰ γεννήματα καὶ ἔκοπταν χόρτον καὶ ἐπηγαινοήρχοντο κουβαλοῦντες ὅλα αὐτὰ εἰς

[1] Σημ. ἐκδότου. Περὶ τῶν Καφυῶν, τοῦ Ὀρχομενοῦ (Λεβίδι), τοῦ λιμνάζοντος ὕδατος παρὰ τὴν χαράδραν καὶ τῶν πηγῶν τῶν Τενειῶν καλουμένων καὶ τῶν λοιπῶν ἴδε Παυσανίαν βιβ. VIII κεφ. XIII. 3.

τὴν Τριπολιτσᾶν. Μέγα δὲ μέρος τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἐπροχώρησεν ἀπὸ τὸ Κακὸν Λαγκάδι καὶ ἐβγῆκεν ἐπάνω εἰς τὰ Λακκώματα, ἁπλώθησαν ἐπάνω εἰς τῆς ῥάχαις καὶ τὰ βουνὰ καὶ ἅρπαζαν τὰ ζωντανὰ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, καθὼς ἔβλεπαν τοὺς Τούρκους, ἀμέσως ἅρπαζαν τὰ παιδία των καὶ ἔφευγαν, τὰ δὲ ἄλλα των πράγματα ὅλα ἔμεναν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ δὲ σῶμα τοῦτο τοῦ στρατοῦ, ἀφοῦ πρῶτον ἐπῆγε καὶ κατέστρεψε τὰ χωρία Κώμην καὶ Ἄγαλι, ἔπειτα ἐπροχώρησε καὶ ἀνταμώθη μὲ τοὺς ἄλλους Τούρκους κατὰ τὴν θέσιν Κο ρύταις ὅπου εἶναι ἡ βρύσις.

Πορευόμενος δὲ ὁ Ἰμβραὴμ καὶ λεηλατῶν τοὺς κατὰ τὴν Κανδύλαν καὶ τὸ Λεβίδι κάμπους καὶ τὰ χωρία, ἐπροχώρησε καὶ ἀνέβη ἔπειτα κατὰ τὰ Λακκώματα τοῦ χωρίου Γκιόζα. Ἐκεῖ ἔστησε καὶ ἐτέντωσε τὰς σκηνάς του, ἀλλ' ὁ τόπος δὲν εἶχε νερόν, οὔτε τροφὴν διὰ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ἄλλα κτήνη τοῦ στρατοῦ. Κατὰ δὲ τὴν θέσιν Κορύταις ἦσαν ὁ Γκολφῖνος Πετιμεζᾶς καὶ ὁ Νικολάκης Φραγκάκης, ἔχοντες ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους στρατιώτας Καλαβρυτινούς, οἱ ὁποῖοι ἐτρέφοντο ἀπὸ τὸ χωρίον Γκιόζα. Οὗτοι, ἀφοῦ εἶδαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸν κάμπον τῆς Κανδύλας, ἔφυγαν ἐκεῖθεν τὸ βράδυ τῆς εἰκοστῆς καὶ ξημέρωμα τῆς εἰκοστῆς πρώτης Ἰουλίου, ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ χωρίον, ἀλλὰ δὲν εἶπαν εἰς τοὺς Γκιοζώταις τίποτα περὶ τοῦ Ἰμβραήμ, ὅστις ἐστρατοπέδευεν εἰς τὰ Λακκώματα. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ὑπὲρ τὰς δώδεκα χιλιάδες τακτικοί, ἄτακτοι καὶ ἱππικόν, οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Γκιόζα δὲν ἦσαν περισσότεροι τῶν τριάκοντα ὡπλισμένοι καὶ διὰ πόλεμον, διότι τὸ χωρίον εἶναι μικρόν. Δύο δὲ ἐκ τῶν χωρικῶν ὁ Δημήτριος Τσεμπετσῆς καὶ ὁ

Γιαννάκης Ζαρτόρης ἐννόησαν, ὅτι διὰ τὴν παράκαιρον καὶ αἰφνίδιον φυγὴν τῶν Καλαβρυτινῶν στρατιωτῶν, Τοῦρκοι ἔρχονται, καὶ ἀμέσως ἔστειλαν ἕνα γείτονά των νὰ ἀναβῆ ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ Κορύταις νὰ στέκῃ ἐκεῖ, καὶ ἂν ἴδῃ Τούρκους ἐρχομένους νὰ τοὺς γνωστοποιήσῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖ κατέφυγαν πολλαὶ οἰκογένειαι ἀπὸ τὴν Κανδύλαν, τὴν Χοτοῦσαν, τὸ Ἄγαλι καὶ ἀπὸ ἄλλα κύκλω μικρὰ χωρία διὰ τὸν φόβον τῶν Τούρκων διὰ συμβουλῆς τοῦ Τσεμπετσῆ, ὅλοι ἀνέβησαν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν τὸ λεγόμενον Μπρούμιζα. Τὸ βουνὸν τοῦτο ἔχει βραχώδη τὴν κορυφήν, καὶ σπήλαιον ἀπρόσιτον. Ἀνέβησαν δὲ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἀπὸ τὸ βράδυ ἄρχισαν καὶ ὁλονυχτεὶς ἐκουβάλησαν τὰ παιδιά των, τὰ κινητὰ πράγματα, καὶ τὰ κτήνη των, ἐπῆραν δὲ καὶ τροφὰς καὶ νερόν, ἂν καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν βράχον ὑπῆρχε μία μικρὰ βρυσοῦλα. Ἀφοῦ δὲ ὅλοι ἀνέβησαν, ἐτοποθέτησαν τὰ ζῶά των κάτωθεν καὶ πλησίον τῆς ῥίζας τοῦ βράχου, ἔπειτα ἔδεσαν τὰ χονδρὰ ζῶα, βώδια, ἄλογα καὶ λοιπὰ τοιαῦτα ἀπὸ τοὺς θάμνους διὰ νὰ μὴ φεύγουν καὶ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὸ βόλι τοῦ τουφεκιοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα εἰδοποίησαν τὸν Παναγιωτάκην Νοταρᾶν, τὸν Παπᾶ Νίκαν καὶ λοιποὺς ὁπλαρχηγούς, εὑρισκομένους τότε εἰς τὸ χωρίον Λαύκα νὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ εἰς βοήθειάν των· ἀλλ' αὐτοὶ μαθόντες, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔρχονται ἔφυγαν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Βόχαν τῆς Κορίνθου, καὶ οὕτω οἱ Γκιοζῶται καὶ οἱ λοιποὶ ἔμειναν μοναχοί. Ἀφοῦ δὲ ἀνέβησαν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν οἱ Ἕλληνες, οἱ μὲν ἀπόλεμοι ἄνδρες, αἱ γυναῖκες καὶ αὐτὰ τὰ παιδία, ὅσα ἐδύναντο, μεταφέροντες πέτρας μεγάλας, ὅσας ἐδύναντο νὰ κινήσουν ἔκαμαν ἀπὸ αὐτὰς πολλοὺς

καὶ μεγάλους σωρούς, κατὰ σειρὰν διὰ νὰ τὰς ἔχουν ἑτοίμους καὶ τὰς κυλίσουν ὅλας ὁμοῦ ὅταν ἡ ἀνάγκη ἤθελε παρασταθῇ, ἥτις μάλιστα, καὶ ὅλα ταῦτα τὰ σχέδια τοὺς ἐδίδαξε καὶ ὁ Δ. Τσεμπεζῆς μὲ τοὺς γείτονάς του καὶ τοὺς συγχωρίους του, ὅσον ἐδύνατο, προδιέθεσε.

Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν οἱ Τοῦρκοι ὅλοι ἔφθασαν εἰς τὸ χωρίον, καὶ μέρος αὐτῶν ἀποσπασθὲν ἀνέβη καὶ ἄρχισε τὴν μάχην μὲ τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἐσκότωσαν ὑπὲρ τοὺς δεκαπέντε Τούρκους, καὶ πολλοὺς ἐλάβωσαν, τοὺς ὁποίους ἐλάμβαναν καὶ μετέφεραν εἰς τὸν πολὺν στρατὸν τὸν εἰς τὸ χωρίον ὑπάρχοντα. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦτο ἕνας, ὅστις ὡδήγει τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἔφοδον κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπροχώρει πολὺ ἀπὸ τοὺς λοιπούς. Τοῦτον ἰδὼν ὁ Τσεμπετσῆς τοῦ ἐφώναξε καὶ τοῦ εἶπε· «Βρὲ Τοῦρκο! σὲ τρώγει τὸ αἷμά σου· » τραβήξου ἀπ' ἐδῶ καὶ ἄϊντε στὴν δουλειά σου καὶ μὴ » μᾶς φορτόνεσαι». Ὁ Τοῦρκος ὅμως δὲν ἐτράβα χέρι, νομίζων ὅτι ἤθελε πλησιάσει καὶ ἤθελεν ἀναγκάσει τοὺς Ἕλληνας νὰ διασκορπισθοῦν. Τότε ὁ Τσεμπετσῆς κατέβη εἰς τὸ ἔμβασμα τοῦ βράχου καὶ μέσα ἀπὸ τὸ δάσος τὸν ἐπλησίασε, τὸν ἐτουφέκισε καὶ τὸν ἐσκότωσεν. Οἱ δὲ ἄλλοι Τοῦρκοι ἐπῆραν τὸν νεκρόν του, καὶ τὸν ἔφεραν κάτω ὅλοι εἰς τὸ χωρίον. Φαίνεται, ὅτι αὐτὸς ἦτο ἐπίσημος Τοῦρκος καὶ παληκάρι, διότι ὅλοι τὸν ἔκλαυσαν καὶ τὸν ἐλυπήθησαν. Τὸ δὲ σῶμά του τὸ μετέφεραν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐκεῖ τὸ ἔθαψαν.

Τούτων δὲ γενομένων, ὁ Ἰμβραήμ, ὁ ὁποῖος ἔστεκε ξέμακρα καὶ ὡδήγει τὸν στρατόν, ἀμέσως διέταξε νὰ συναθροισθοῦν ὅλοι εἰς τὴν ἀντικρὺ τῆς σπηλιᾶς λακκοῦλαν, ὅπου τοὺς ἐχώρισεν, ἔβαλε τοὺς δυνατωτέρους εἰς τάξιν, καὶ

τοὺς ἔκαμε στοίχους, ἕκαστος δὲ στοῖχος εἶχε πεντήκοντα στρατιώτας. Ἀφοῦ δὲ τοιουτοτρόπως τοὺς διέταξε, τοὺς ἐκίνησεν ὀρθίους καὶ ὅλους ὁμοῦ διὰ νὰ κάμουν ἔφοδον κατὰ τῆς σπηλιᾶς, ἡ ὁποία ἔχει μεγάλον μέτωπον καὶ εἶναι δύσβατος, καὶ ὅστις δὲν γνωρίζει τὴν ἀνάβασίν της, δύσκολα εὑρίσκει τὸ μονοπάτι, τὸ ὁποῖον φέρει εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ δάσους καὶ φθάνει ἕως εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ βράχου.

Ὁ δὲ Τσεμπετσῆς, ὁ ὁποῖος ὡδήγει τοὺς Ἕλληνας, ἰδὼν τοὺς Τούρκους ἀναβαίνοντας διέταξε τοὺς ὀλίγους ἰδικούς του, οἵτινες ἐδύναντο νὰ πολεμήσουν, νὰ μὴ τολμήσῃ κανεὶς καὶ τουφεκίσῃ, προτοῦ οἱ ἀπόλεμοι ἄνδρες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία, οἵτινες ἦσαν ὑπὲρ τοὺς ὀκτακοσίους, κυλίσουν τῆς πέτραις. Καὶ τοῦτο ἐγένετο. Ἀφοῦ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐπροχώρησαν ἀναβαίνοντες, ὁ Τσεμπετσῆς ἐφώναξε· «τώρα εἶναι καιρός, κυλίσατε τῆς πέτραις». Τότε ἀμέσως ἄρχισαν νὰ κυλίουν αὐτάς, καὶ κάθε μία πέτρα κυλιομένη ἐκτύπα καὶ αὐτὴ ἄλλας πέτρας, αἱ ὁποῖαι ἐτύχαιναν ἔμπροσθεν τῆς ὁρμῆς της, καὶ οὕτως ἡ μία ἐκτύπα τὴν ἄλλην, καὶ τόσον πολλαὶ ἦσαν αἱ κυλιόμεναι πέτραι, ὥστε ἔγεινε κρότος δυνατὸς καὶ πολύς, καὶ εἰς ὅλους ἐφάνη, ὅτι ὅλος ὁ βράχος ἐξερριζώθη καὶ ἐκυλίετο. Αἱ δὲ πέτραι οὕτω μετὰ πολλῆς ὁρμῆς καταφερόμεναι καὶ πηδῶσαι ἐπῆραν ἐμπρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς ἐτσάκισαν τὰ πόδια καὶ τὰ τουφέκιά των. Ὅλος ὁ τακτικὸς στρατὸς διέλυσε τὴν τάξιν του καὶ ἐδόθησαν εἰς ἄτακτον φυγήν. Μετὰ τοῦτο ἀμέσως ἄρχισε καὶ ὁ πόλεμος τοῦ τουφεκίου, καὶ τοιουτοτρόπως οἱ Τοῦρκοι ἀπελπισθέντες ἐτραβήχθησαν ὅλοι καὶ κατέβησαν εἰς τὸ χωρίον.

Ἀφοῦ δὲ οἱ πολλοὶ Τοῦρκοι ἔφυγαν ἐκεῖθεν, ἔμειναν

ἐξ αὐτῶν κάτωθεν τοῦ βράχου ὀλίγοι ἐντόπιοι Μωραΐται, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὸν Δημήτριον Τσεμπετσῆν. Πρὸς τοῦτον δὲ ἐφώναξαν καὶ τοῦ εἶπαν· «μπέσα γιὰ μπέσα», ἔπειτα ἐζήτησαν νὰ τοῦ ὁμιλήσουν, καὶ τοῦ εἶπαν· «ἐμεῖς βρὲ Δημήτρη, εἴμεθα » γειτόνοι Κορίνθιοι, Τριπολιτσιῶται, Λαλαῖοι καὶ Μπαρ- » δουνιῶται. Εἴμεθα 'σὰν ἀδελφοὶ καὶ ἀπὸ ἕνα χῶμα· ἡ » πίστις μᾶς χωρίζει. Ἐλᾶτε νὰ προσκυνήσετε, νὰ γλυ- » τώσωμεν καὶ ἐμεῖς καὶ σεῖς ἀπὸ τοὺς Ἀραπάδες, νὰ » ζήσωμεν μαζύ, καὶ νὰ μὴ σκοτονώμεθα ἄδικα· καὶ μὴν » ἀκοῦτε τοὺς τρανούς σας.» Ταῦτα τοῦ εἶπαν. Ὁ δὲ Δημήτρης τοὺς ἀπεκρίθη· «ἐγὼ ἔλεγα, ὅτι θὰ μοῦ εἰπῆτε » τίποτε λόγια φρόνιμα. Ἐσεῖς νὰ προσκυνήσετε εἰς ἐμᾶς· » ἐμεῖς δὲν τρῶμεν τώρα πλέον ψωμὶ μαζύ. Ἄιντε στὴν » δουλειάν σας, διότι θὰ σᾶς τουφεκίσω». Ἀφοῦ εἶπε ταῦτα ὁ Τσεμπετσῆς ἕνας ἐξ αὐτῶν τοῦ εἶπε· «βρὲ Δη- » μήτρη· μὴ μὲ τουφεκίσῃς, ἀλλὰ σὲ παρακαλῶ, ρίξε τὸ » τουφέκι τοῦ Ζέκιου νὰ τὸ ἀκούσω». Ὁ Τσεμπετσῆς τὸ ἔρριψε, καὶ ἔπειτα ὁ Τοῦρκος τοῦ εἶπε· «φίλησέ το ἀπὸ » 'μέ, καὶ μὲ 'γεία σου». Τὸ τουφέκι αὐτὸ ἦτο Τούρκου παληκαριοῦ καὶ συγγενοῦς τούτου, τοῦ παρακαλέσαντος νὰ τὸ ρίξῃ, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε φονευθῆ εἰς τὸ Λεβίδι. Κατόπιν ἄλλος πάλιν Τοῦρκος ἐρώτησε τὸν Τσεμπετσῆν· «Ἀμὴ δὲν ἔχεις καὶ τὸ τουφέκι τοῦ Χουσεΐνη; ἐσεῖς τὸν » ἐσκοτώσατε καὶ αὐτὸν εἰς τὸ Λεβίδι. Αἴ! τί τὸ θέλεις » αὐτό;» «Τὸ θέλω νὰ τὸ ρίνω», ἀπεκρίθη ὁ Τσεμπετσῆς Ὁ δὲ Τοῦρκος τοῦ εἶπεν· «ἔχετο, καϋμένε, καὶ μὴ τὸ » δώσῃς εἰς ἄλλον.» Καὶ ὁ Τοῦρκος οὗτος ἦτο συγγενὴς τοῦ Χουσεΐνη, φονευθέντος καὶ αὐτοῦ ὡσαύτως εἰς τὸ Λεβίδι. Μετὰ δὲ ταῦτα ὅλοι αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι εἶπαν

εἰς τοὺς περὶ τὸν Τσεμπετσῆν· «ἔχετε 'γειά, καὶ καλήν μας ἀντάμωσιν», καὶ ἔπειτα κατέβησαν εἰς τὸ χωρίον, ἔβαλαν φωτιὰ εἰς ὅλα τὰ σπίτια, καὶ ἔπειτα ἀνεχώρησαν εἰς Τριπολιτσᾶν. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἰδόντες τὸν καπνὸν ἔτρεξαν κάτω, καὶ ἄρχισαν νὰ σβύνουν τὴν φωτιὰ εἰς τὰ σπίτια των. Ἐκεῖ ἔπιασαν ἕνα Τοῦρκον, ὅστις παρέμεινε διότι ἦτο προσηλωμένος νὰ κάψῃ τὸ σπίτι, εἰς τὸ ὁποῖον ἔβαλε φωτιὰ καὶ δὲν ἔπιανε. Τὸν Τοῦρκον τοῦτον ἀπέστειλαν εἰς τὸν Παναγ. Νοταρᾶν, ὁ ὁποῖος εἶχε στείλει ἐκεῖ τὸν γραμματοκομιστήν του διὰ νὰ μάθῃ τὶ ἀπέγειναν οἱ Γκιοζῶται, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἄλλων χωρίων γυναικόπαιδα, ὁ δὲ Νοταρᾶς παραλαβὼν τὸν Τοῦρκον ἔδωκε δύο φλωριὰ καὶ κάμποσα δεκάρια φουσέκια εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔφεραν καὶ τὸν παρέδοσαν.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐνόσῳ ἐγίνετο ἡ μάχη εἰς τοῦ Γκιόζα δὲν ἐπροχώρησαν πέρα τοῦ χωρίου αὐτοῦ, καὶ τοῦτο διότι ἡ λίμνα τοῦ κάμπου τοῦ Φονιὰ ἦτο γεμάτη καὶ δὲν εἶχαν τόπον νὰ περάσουν ἐκεῖθεν πολλοί, καὶ μόνον ἕως ὀκτὼ ἱππεῖς ἄκρην τὴν ἄκρην περάσαντες ἐπῆγαν εἰς τὰ Καλύβια τοῦ Φονιᾶ καὶ εἰς τὴν Ζιβίστραν, καὶ κάψαντες ἐκεῖ μόνον τὸ σπίτι τοῦ Ἀντώνη Μπιλιάρη, καὶ ὄχι ἄλλο, καὶ φονεύσαντες καὶ ἕναν ἄνθρωπον, ἐγύρισαν πάλιν ὀπίσω διότι ὁ λεγόμενος Κουτσοζήσιμος ἐφώναξεν ἀπὸ ἐπάνω ἐβγᾶτε καπεταναῖοι νὰ σκοτώσετε τοὺς Τούρκους· τοῦτο μετεχειρίσθη ὡς τέχνασμα, τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἐνόμισαν ὡς ἀληθινὸν καὶ ἐφοβήθησαν. Τὰ δὲ χωρία τῶν Κλουκινιωτῶν, μαθόντα τὴν πλησίασιν τοῦ Ἰμβραὴμ εἰς τοῦ Γκιόζα, ὅλα ἐσκορπίσθησαν καὶ ἐπῆγαν εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ἀφοῦ αἰχμαλώτισε πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐσύναξε καὶ ἕως δέκα

χιλιάδες αἰγιδοπρόβατα, καὶ ὀλίγα βῴδια καὶ ἄλογα, χόρτον πολὺ διὰ τὰ κτήνη, καὶ δεμάτια γεννημάτων ἀπὸ τὸν κάμπον τῆς Χοτούσας, Κανδύλας καὶ τοῦ Λεβιδίου, ἐπανῆλθεν εἰς Τριπολιτσᾶν. Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ ἐκστρατεία αὕτη κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ἀφοῦ ἐχωρίσθημεν εἰς τὰ Λαγκάδια ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Ζαΐμην καὶ τοὺς λοιπούς, ὡς προείπαμεν, ἐτραβήξαμεν εἰς τὸ χωρίον Παλούμπα καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθημεν. Τὴν δὲ ἑπομένην ἡμέραν ἡ οἰκογένεια τοῦ Δημητρίου Πλαποῦτα ἑτοιμάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ χωρίον, φοβούμενοι μήπως ἔλθουν καὶ ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Δ. Πλαπούτας εἶχε τὸν πατέρα του Κόλιαν Πλαπούταν, παλαιὸν κλεφτοκαπετάνιον καὶ ἁρματωλὸν τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας. Αὐτὸς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ Παλουμπαῖοι πρὶν ἐπαναστατήσωμεν ἦσαν τὸ φόβητρον τῶν Λαλαίων Τούρκων. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε φθάσει εἰς βαθύτατον γῆρας καὶ ἦτο σωματώδης, δὲν ἐδύνατο νὰ βαδίσῃ, οὔτε ἐπάνω εἰς ζῶον νὰ σταθῇ. Ἀφοῦ δὲ πλέον δὲν ἐδυνήθημεν νὰ τὸν 'πάρωμεν, τὰ παιδιά του ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἀφήσουν ἐκεῖ κατὰ τὴν θέλησίν του, καὶ μέσα εἰς ἕνα σπίτι, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ μόνον τὴν μίαν θύραν ἀνοικτήν, τὴν δὲ ἄλλην νὰ τὴν κλείσουν, καὶ νὰ τοῦ δώσουν τὰ ὅπλα του καὶ ὀλίγα φουσέκια, ὥστε ἂν οἱ Τοῦρκοι ὑπάγουν νὰ τὸν σκοτώσουν, νὰ σκοτώσῃ καὶ αὐτὸς ἀπὸ αὐτούς, καὶ νὰ μὴν ὑπάγῃ παραπονεμένος καὶ χαθῇ δωρεάν, χωρὶς νὰ ἐκδικηθῇ καὶ ν' ἀνταλλάξῃ τὸ αἷμά του. Νὰ τοῦ ἀφήσουν δὲ καὶ δύο τρεῖς ἀνθρώπους νὰ τὸν προσέχουν. Αὐτὴ ἦτο ἡ θέλησίς του, καὶ αὐτὰ μᾶς εἶπε καὶ μᾶς ἐζήτησε, τὰ ὁποῖα ὅλα ἔγειναν. Ἔπειτα ἐσυγχωρέθημεν μὲ τὸν σεβάσμιον γέροντά μας, τὸν ἀσπά-

σθημεν δλοι, οἱ δὲ μικρότεροι τοῦ ἐφίλησαν τὸ χέρι μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ 'μάτια καὶ κατόπιν κλαίοντες δλοι καὶ θλιβόμενοι ἀπεχωρίσθημεν. Μετὰ ταῦτα ἐμάθαμεν, δτι τὰ παιδιά του καὶ οἱ ἄλλοι συγγενεῖς ἀπεφάσισαν νὰ τὸν μεταφέρουν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου εἰς Στεμνίτσαν. Πῶς δὲ τὸν ἔκαμαν καὶ πῶς τὸν ἐπῆγαν ἐκεῖ δὲν ἐμάθαμεν.

Ἀποχωρισθέντες οὕτω ἀπὸ τὸν γέρω Πλαπούταν καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἀφ' ἑσπέρας ἀνεχωρήσαμεν εἰς τὸ χωρίον Μάτεσι, δπου διενυκτερεύσαμεν. Τὴν αὐγὴν δὲ τῆς ἐπομένης ἡμέρας πρὶν φωτίσῃ καλὰ ἐσηκώθημεν νὰ φύγωμεν ἐκεῖθεν, δτε ἔγεινε τὸ ἑξῆς οὐράνιον φαινόμενον. Ὁ οὐρανὸς ἐσχίσθη ἀπὸ τὴν μεσημβρίαν ἕως εἰς τὴν ἄρκτον, καὶ λάμψις πολλὴ ἐφάνη καθ' δλον τὸ σχίσμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ βροντὴ ὁμοῦ μεγάλη καὶ τρομερὰ ἐγένετο· ἡ δὲ λάμψις ἦτο τοιαύτη, ὥστε δλοι τὴν εἶδαν, καὶ δλοι ἄκουσαν τὸν κρότον της. Ἀπὸ τὸν φόβον μας τὸν πολύν, μᾶς ἐφάνη, δτι ἦτο κανόνι, καὶ δλοι ὑπεθέσαμεν, δτι ὁ ἐχθρός μᾶς τὸ ἔρριψε, καὶ κανεὶς ἐξ ἡμῶν δὲν ἐγνώριζε τί πρᾶγμα ἦτο ἐκεῖνο. Ἐκεῖθεν ἔπειτα ἐτραβήξαμεν καὶ ἐβγήκαμεν ἐπάνω εἰς τὸ χωρίον Λάβδα, καὶ ἐκεῖθεν πάλιν κατὰ τὸ χωρίον Δραγουμάνου ἀνακέφαλα. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ὁ Κολοκοτρώνης ἐγκρεμίσθη μὲ τὸ ἄλογόν του μαζὺ εἰς ἕνα γκρεμὸν χωματένιον καὶ μὴ ἔχοντα πέτραις. Ἐκύλισε μὲ τὸ ἄλογον δύο τρία κυλίσματα τὸν κατήφορον, τὸ ἄλογον τὸν ἐζούπησε, καὶ ἕνεκα τούτου ἐβιάσθημεν νὰ μείνωμεν ἐκεῖ. Ἀλλὰ δὲν εἴχαμεν ῥοῦχα νὰ τὸν σκεπάσωμεν, οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ στείλωμεν ἐκεῖθεν καὶ διὰ ἰατρόν. Ἀπεφασίσαμεν λοιπὸν καὶ τὸν ἐποτίσαμεν βούτυρον ζεστόν· τοῦτο εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶναι

γνωστὸν ὡς ἰατρικόν, ὅταν ἕνας πέσῃ καὶ δὲν ἔχῃ ἔξωθεν τοῦ σώματος πληγήν, ἀλλὰ μώλωπας. Ἀφοῦ δὲ ἔπιε τὸ ζεστὸν βούτυρον, ἔπειτα τὸν ἐβάλαμεν εἰς ἕνα μέρος διὰ νὰ μὴ τὸν φυσάῃ ὁ ἀέρας, καὶ τοῦ ἐρρίψαμεν διὰ σκέπασμα δύο καπότες, αἱ ὁποῖαι κατὰ τύχην εὑρέθησαν ἐκεῖ, καὶ τοῦτο διότι τότε ἦτο ζέστη πολλή, καὶ δὲν εἴχαμεν καπότες διὰ νὰ κοιμώμεθα, καὶ ὅταν ὁ ἐχθρὸς μᾶς κατεδίωκε, διὰ νὰ μὴν ἔχωμεν βάρος, τὰς ἐπετάξαμεν· κατόπιν δὲ ἐκόψαμεν κλάδους δένδρου (δρυὸς) μὲ πολλὰ φύλλα καὶ τοὺς ἐβάλαμεν ἐπάνω εἰς τῆς κάπαις, καὶ τὸν ἐσκεπάσαμεν καλά. Τὸ βάρος αὐτὸ καὶ τὸ βούτυρον, τὸ ὁποῖον ἄναψε μέσα του, ἔφεραν ἱδρῶτας πολλούς, καὶ δι' αὐτῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὸ κορμί του τὰ ζουπήματα. Ἐκεῖ ἐμείναμεν καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν. Τὸ δὲ ἄλογον μὲ τὸ ὁποῖον ἐγκρεμίσθη ὁ Ἀρχηγὸς ἦτο τοῦ μακαρίτου Φλέσα. Ὅταν δὲ οὗτος ἐσκοτώθη εἰς τὸ Μανιάκι, ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ ἐκεῖ ἐπῆρε τὸ ἄλογόν του. Ἀλλὰ διὰ τὶ ἔκαμε τοῦτο δὲν ἐγνωρίζαμεν. Τοῦ εἴπαμεν τότε νὰ μὴ τὸ πάρῃ, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἄκουσεν. Ἀφοῦ ὅμως τὸν ἔρριψεν, ἐγὼ τοῦ εἶπα· «καλὰ νὰ πάθῃς, σοῦ εἴπαμεν νὰ μὴ τὸ πάρῃς». Αὐτὸς δὲ ἂν καὶ ἦτο ζουπημένος, μοῦ ἀπεκρίθη· «διατὶ ἐκεῖνος μοῦ ἔπαιρνε τὰ ὅπλα μου.» Καὶ ἀληθῶς ὁ Φλέσας τοῦ εἶχε κρατήσει τὰ ὅπλα του εἰς Ναύπλιον, ὅταν τὸν ἔστειλαν εἰς τὴν Ὕδραν, καὶ οὕτως ἐχάθησαν.

Τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἄρχισαν νὰ συνέρχωνται οἱ Ἀρκαδινοὶ καὶ μέρος ἐκ τῶν Φαναριτῶν διὰ νὰ συστηθῇ ἐκεῖ στρατόπεδον. Ἐκεῖ μετὰ ταῦτα ἔγεινε μία μάχη μὲ τοὺς Τούρκους, ἡ ὁποία φαίνεται ἀπὸ τὰ γράμματα τοῦ

Ἀ. Γρηγοριάδη πρὸς τὸν Θ Κολοκοτρώνην, τὰ ὁποῖα κατωτέρω καταχωρίζομεν.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἀρχηγός μας ἔγεινε καλά, ἐκεῖθεν ἐτραβήξαμεν νύκτα διὰ τοῦ κάμπου εἰς τὴν Μεγαλόπολιν, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὰ χωριδάκια, τὰ καλούμενα Κοτσιρίδια διὰ νὰ ἔβγωμεν εἰς τὸ Ἀνεμοδοῦρι. Προτοῦ ὅμως ὑπάγωμεν ἐκεῖ ἐστράφημεν κατὰ τὴν Ἄγρια Κόνα, ἐπεράσαμεν ἔξωθεν τοῦ Μοναστηρίου τῶν Καλτεζῶν πορευόμενοι εἰς τὰ Βέρβαινα. Φθάσαντες δὲ ἐκεῖ ηὕραμεν τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἦσαν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κωνστ. Μαυρομιχάλης μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Τὸ στρατόπεδον τοῦτο εἶχε πολλοὺς μισθωτοὺς στρατιώτας ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἀκόμη πολλοὺς ἀδελφοὺς χριστιανοὺς ἐξ ὅλων τῶν χριστιανικῶν φυλῶν, ἐπάνω κάτω μαζώματα, εἶχαν συναχθῆ ἔκτοτε ἐκεῖ εἰς τὰ Βέρβαινα, καὶ ἦσαν καθὼς ἔλεγαν, περὶ τὰς τέσσερας χιλιάδας. Μαζὺ δὲ ἦσαν καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Μιστρᾶ στρατιῶται ὑπὸ τὸν Βαρβιτσιώτην καὶ τοὺς ἀδελφοὺς Ζαχαροπούλους, ὡς καὶ Τριπολιτσιῶται ὑπὸ τὸν Λάμπρον Ῥιζιώτην, Ἀθανάσιον Σέκερην καὶ ἄλλους καπεταναίους. Ἦσαν δὲ Ἁγιοπετρῖται ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Κονδάκην, καὶ τὸν Ἰωάννην Ζαφειρόπουλον, ἀδελφὸν τοῦ Παναγιώτη καὶ Κωνσταντῆ, οἵτινες τότε ἦσαν αἰχμάλωτοι τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ, ὁ μὲν πρῶτος ἀρχηγὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἔπεσεν αἰχμάλωτος κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κρεμμυδίου καὶ Σχοινόλακας, ὁ δὲ δεύτερος, ὁ Κωνσταντῆς, πορευθεὶς εἰς Νεόκαστρον διὰ νὰ διαπραγματευθῇ τὴν ἐξαγορὰν τοῦ ἀδελφοῦ του, αἰχμαλωτίσθη καὶ αὐτὸς μαζὺ μὲ τὴν παραδοθεῖσαν φρουρὰν πρὸς τὸν Ἰμβραήμ.

Ὅλος δὲ οὗτος ὁ στρατὸς ἦτο ἔξω τοῦ χωρίου καὶ ἕτοιμος περιμένων τοὺς Τούρκους, οἵτινες, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ἐξεστράτευσαν κατ᾽ αὐτῶν καὶ ἤρχοντο μάλιστα, ὡς ἔλεγαν. Ἡμεῖς δὲ ὅλοι ὁμοῦ δὲν εἴμεθα περισσότεροι τῶν τριάκοντα, καὶ οὔτε εἰς κατάστασιν νὰ πολεμήσωμεν, διότι εἴμεθα ὅλως διόλου νηστικοὶ καὶ ἄϋπνοι, ὁδοιποροῦντες δι᾽ ὅλης τῆς νυκτός. Ὅταν δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὰ Βέρβαινα ἦτο δεκάτη ὥρα τῆς ἡμέρας. Εἶχαν δὲ περάσει ἓξ ἡμέραι ἀφ᾽ ὅτου ἐφύγαμεν ἀπὸ τὰ Μαγούλιανα καὶ τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας. Ἀμέσως διεδόθη ἡ εἴδησις καθ᾽ ὅλον τὸ στρατόπεδον, ὅτι ἦλθε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης· ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης μᾶς ἔδωκε καὶ ἐφάγαμεν. Ἔπειτα δὲ μᾶς εἶπαν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι διῃρέθησαν εἰς τρία μέρη, καὶ τὸ μὲν ἐτράβηξε κατὰ τὸ Δραγοῦνι, τὸ δὲ ἄλλο κατὰ τὴν θέσιν Χόλεβα πλησίον τῶν Δολιανῶν, καὶ τὸ τρίτον ἤρχετο ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Μαυρικίου διὰ νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὴν βορείαν πλευρὰν εἰς τὸ χωρίον Βέρβαινα. Τὸ σῶμα τοῦτο τὸ τελευταῖον ἐσύγκειτο ἀπὸ καββαλαραίους καὶ πεζοὺς ἀτάκτους. Ὅλοι δὲ οἱ Τοῦρκοι ὁμοῦ ἦσαν σχεδὸν ὡς ὀκτὼ χιλιάδες.

Μετὰ δὲ ταῦτα μᾶς ἐφώναξαν, ὅτι κατὰ τὴν θέσιν Χόλεβα ἄνοιξεν ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Τούρκους. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἐβγῆκαν νὰ ὑπάγουν ἐκεῖ. Προτοῦ ὅμως φθάσουν, τὸ Τουρκικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ἤρχετο, ὡς εἴπαμεν, ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Μαυρικίου, ἐπῆρε τῆς πλάταις τῶν Μιστριωτῶν, οἵτινες, χωρὶς νὰ πολεμήσουν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν διὰ νὰ μὴ κυκλωθοῦν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Τούρκους· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης δὲν ἐπρόφθασε νὰ δώσῃ καμμίαν βοήθειαν, ἢ διαταγήν τινα, ἀλλ᾽ ὑπεχώρησεν ὀπίσω εἰς τὸ χωρίον Βέρβαινα τρέχων καβ-

βαλάρης μὲ τὸν ἵππον τὸν ὁποῖον τοῦ εἶχε δώσει ὁ Ἰωάννης Ζαφειρόπουλος, καὶ νομίζων, ὅτι μέσα εἰς τὸ χωρίον κατὰ τὸ σχέδιόν του θὰ εὕρῃ συγκεντρωμένον ὅλον τὸ σῶμα τῶν στρατιωτῶν, διότι εἶχε διατάξει, ἂν δὲν δυνηθοῦν νὰ κρατήσουν τοὺς Τούρκους ἔξω, νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὸ χωρίον, καὶ νὰ ὀχυρωθοῦν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ἄλλων ὀχυρωμάτων. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ηὗρε τοὺς Τούρκους ἐρχομένους ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Καμάρας καὶ ἐμβαίνοντας εἰς τὸ χωρίον. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Ἀνδρέας Κονδάκης, ὅστις ἀκολούθει τὸν Κολοκοτρώνην μὲ ὀλίγους στρατιώτας, ἁρπάσας μίαν κασέλαν φουσέκια ἀπὸ τὸ σπίτι, ὅπου εἶχαν τὰ πολεμεφόδια, καὶ ἀφοῦ ἀνέβη εἰς τὸν Πύργον τοῦ Παπακωνσταντῆ, ἐφώναξε τοῦ Ν. Καλομοίρη, υἱοῦ τοῦ Οἰκονόμου Καλομοίρη, τοῦ φονευθέντος εἰς τὴν μάχην τῶν Βασιλικῶν τῆς Κορίνθου, ὅστις εἶχε μαζύ του καὶ δύο συγγενεῖς νὰ ὑπάγουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Πύργον. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἔτυχε νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ καὶ ὁ Παπαπολυζώης Κοντουμάνος ἀπὸ τὴν Ζίτουβαν ἔχων ἐννέα συντρόφους, ὡς καὶ δύο ψυχογυιοὺς τοῦ Ζαχαροπούλου ἐλθόντας ὕστερα, καὶ οὕτως ὅλοι ἦσαν ἕνδεκα, καὶ ἄρχισαν νὰ τουφεκίζουν ἀπὸ τὸν πύργον τοὺς Τούρκους. Αὐτοὶ δὲ οἱ ὀλίγοι πολεμοῦντες ἔσωσαν ὅλον τὸ στρατόπεδον, διότι οἱ Τοῦρκοι εἶχαν κυριεύσει σχεδὸν ὅλον τὸ χωρίον, καὶ μάλιστα ὀλίγον ἔλειψε νὰ πιάσουν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Ὑψηλάντην ζωντανούς. Μάλιστα ὁ Ὑψηλάντης εὑρέθη τότε εἰς μεγάλον κίνδυνον, ἀλλ' ὅμως ἔδειξε τὴν μεγαλειτέραν γενναιότητα, διότι ἀμέσως ἐτραβήχθη πολεμῶν ἔφιππος ὁ ἴδιος, ἐφόνευσεν ἕνα Τοῦρκον ἱππέα, οἱ δὲ ἄλλοι τότε ὠπισθοδρόμησαν, καὶ οὕτως ηὗρε καιρὸν καὶ

διέφυγε τὸν κίνδυνον. Ὁ δὲ Θεόδοσιος Κατζαρᾶς, ὅστις εἶχεν ἔλθει μαζὺ μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ἁρπάσας τὸ ἄλογον τοῦ Κιεχαγιᾶ καὶ ἀναβὰς ἐπολέμει καὶ αὐτὸς βοηθῶν τὸν Ὑψηλάντην, τοῦτο ἔπραξε καὶ ὁ Ἀθανάσιος ἀργισείζης καὶ συγγενὴς τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κολοκοτρώνης καβαλλικεύσας τὸ ἄλλο ἄλογόν του ἑνώθη μὲ αὐτοὺς βοηθῶν τὸν Ὑψηλάντην. Οἱ δὲ λοιποὶ σωματοφύλακες τοῦ Κολοκοτρώνη και ὁ ὑπασπιστής του, εὑρέθησαν εἰς ἄλλην θέσιν, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ πέσουν αἰχμάλωτοι τῶν Τούρκων· ἀλλὰ κατὰ τύχην Κρητικοὶ στρατιῶται ἑνώθησαν μὲ αὐτους, τοὺς ἐβοήθησαν πολεμοῦντας τοὺς Τούρκους, καὶ οὕτως ἔφυγαν καὶ ἐσώθησαν. Τοιουτοτρόπως ἐσκορπίσθημεν ἐκεῖθεν καὶ ἐσυνάχθημεν ὅλοι εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον. Τὰ δὲ πράγματά μας ὅλα ἐχάθησαν, καὶ μετὰ τὴν μάχην ἐγράψαμεν εἰς Ναύπλιον πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν ὑπουργὸν τοῦ πολέμου ἐπισήμως καὶ ἰδιαιτέρως, καὶ μᾶς ἔστειλε κ α π ό τ ε ς καὶ ἄλλα χρειώδη πράγματα.

Ἀφοῦ δὲ ἐφύγαμεν μεταβαίνοντες εἰς Ἅγιον Πέτρον, οἱ Τοῦρκοι ἐνόμισαν, ὅτι τοῦτο εἶναι στρατήγημα τῶν Ἑλλήνων, διὰ νὰ τοὺς φέρουν μέσα εἰς τὰ Βέρβαινα καὶ ἐκεῖ νὰ τοὺς σκοτώσουν, καὶ τοῦτο διότι ὁ Κονδάκης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἀπὸ τὸν πύργον πολεμοῦντες εἶχαν σκοτώσει πολλοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους οἱ ἄλλοι ἐσήκωναν, καὶ ἐκράτησαν μόνον ἐκείνους, οἵτινες ἤρχοντο εἰς τὸ προαύλιον τοῦ πύργου διὰ νὰ βάλουν φωτιὰ νὰ τὸν κάψουν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἔμειναν εἰς τὸν τόπον ὑπὲρ τοὺς δεκαεπτά. Ἐκ δὲ τῶν ἐλθόντων εἰς τὸ προαύλιον Τούρκων, τινὲς ἐμβῆκαν εἰς τὸ κατώγαιον τοῦ πύργου καὶ ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὰ σιταροδέματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐντὸς τοῦ θόλου τοῦ κατω-

γαίου. Οἱ δὲ περὶ τὸν Κονδάκην ἰδόντες τὸν καπνὸν ἐξερχόμενον ἀπὸ τὴν πόρταν τοῦ κατωγαίου ἀπελπίσθησαν, νομίζοντες, ὅτι ὅλοι θὰ καοῦν ἐκεῖ, καὶ ἀμέσως ἀνέβησαν ἐπάνω εἰς τὸ πάτωμα τοῦ πύργου, ὅστις εἶχε πολλὰ παράθυρα, καὶ δι' αὐτῶν τουφεκίζοντες εἰς τὸν σωρὸν ἔκαμαν θραῦσιν πολλὴν εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐπέμεναν νομίζοντες, ὅτι ὁ πύργος ἤθελε χωνεύσει ἀπὸ τὴν φωτιάν. Ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν αὕτη περιωρίσθη ἐντὸς τοῦ θόλου τοῦ κατωγαίου, καὶ οὕτως οἱ Ἕλληνες δὲν διέτρεχαν κανένα κίνδυνον ἀπὸ τὴν φωτιάν, λαβόντες δὲ θάρρος, ἀμέσως ἔβγαλαν ἔξω τὴν σημαίαν των διὰ νὰ τὴν ἴδουν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μακρὰν καὶ ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν τῶν Βερβαίνων κατὰ τὸ μέρος τὸ μεσημβρινόν, καὶ συγχρόνως ἐφώναξαν διὰ νὰ ἀκούσουν καὶ μάθουν, ὅτι εἶναι ζωντανοί, διότι ὁ καπνὸς τῆς φωτιᾶς εἶχε πυκνώσει καὶ σκοτίσει τὸν τόπον ὅπου ἦτο ὁ πύργος καὶ δὲν ἐφαίνετο τίποτε, οἱ δὲ ἔξω Ἕλληνες εἶχαν ἀπελπισθῇ νομίζοντες, ὅτι ὁ πύργος καὶ οἱ κλεισμένοι μέσα εἰς αὐτὸν ἐκάησαν, ἀλλὰ δὲν ἄκουσαν τὰς φωνάς, οὔτε τὴν σημαίαν ἔβλεπαν. Ἔπειτα δὲ ἀφοῦ ὁ καπνὸς ἔφυγεν, ὁ πύργος πάλιν ἐφάνη, καὶ ἡ σημαία ἐκυμάτιζε, τότε οἱ ἔξω Ἕλληνες εἶδαν αὐτήν· ὁ δὲ Βασίλειος Σδῶλος Τεγεάτης, ἔχων φωνὴν δυνατὴν ἐφώναξεν ἀπὸ τὸ βουνὸν εἰς τοὺς κλεισμένους νὰ βαστάξουν πολεμοῦντες, διότι θὰ τοὺς ἔλθῃ εἰς βοήθειαν ὁ Κολοκοτρώνης. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἰδόντες, ὅτι διὰ τῆς φωτιᾶς δὲν ἐδυνήθησαν νὰ βλάψουν τοὺς κλεισμένους, ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς κυριεύσουν δι' ἐφόδου, καὶ ἔκαμαν δύο τοιαύτας, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε· ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ περὶ τὸν Κονδάκην ρίπτοντες εἰς τὸν σω-

ρὸν ἐφόνευαν πολλοὺς Τούρκους καὶ ἰδίως ἀξιωματικούς, καὶ τοιουτοτρόπως ἀπελπισθέντες ἀνεχώρησαν.

Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῆς μάχης οἱ τακτικοὶ Ἄραβες ἄφησαν τὴν τάξιν των καὶ τοὺς ἀξιωματικούς των, διότι ἐντὸς τῆς αὐλῆς τοῦ πύργου ηὗραν μίαν γ α ϊ δ ο ῦ ρ α ν μὲ τὸ πουλάρι της, καὶ ἤθελαν νὰ τὴν ἀναβοῦν, οἱ δὲ Ἕλληνες βλέποντες ἀπὸ τὸν πύργον τοῦτο, τοὺς ἐτουφέκιζαν καὶ ἐσκότωσαν ἐξ αὐτῶν ἑπτὰ καὶ τὸ κτῆνος ἀκόμη μαζὺ μὲ αὐτοὺς ἐφόνευσαν. Ἀναίσχυντοι καὶ ἀδιάκριτοι ἦσαν οἱ Ἄραβες, δὲν εἶχαν κανὲν ἱερόν, καὶ ὅλα τὰ αἰσχρά, τὰ ὁποῖα οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι κάμνουν κρυφά, αὐτοὶ φανερὰ τὰ ἔπρατταν. Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ μάχη αὐτή.

Ἀφοῦ δὲ ὅλοι ἐπήγαμεν, ὡς εἴπαμεν, εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον τὸ βράδυ καταλυπημένοι ἐκοιμήθημεν ἐκεῖ χωρὶς σκέπασμα, ἢ ἄλλο τίποτε. Ἐμακαρίσαμεν τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, ὅστις ἐστάθη καὶ ἐπολέμησεν ὀλίγον τοὺς Τούρκους, καὶ δὲν ἐπροχώρησαν πέρα τοῦ χωρίου, ἐμακαρίσαμεν δὲ καὶ τοὺς κλεισθέντας εἰς τὸν πύργον, εἰ δὲ μή, οἱ Τοῦρκοι ἤθελαν μᾶς σκοτώσει καὶ μᾶς πιάσει ὅλους ζωντανούς.

Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας ὕστερον ἐσυνάχθησαν πάλιν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπῆγαν εἰς τὰ Βέρβαινα, ἐκτὸς τοῦ Κ. Μαυρομιχάλη, ὅστις μετέβη εἰς Ναύπλιον μὲ τὸ στρατιωτικόν σῶμά του, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ σταθῶσιν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν βρῶμαν καὶ τὴν ἄλλην ἀκαθαρσίαν, καὶ ἐπέστρεψαν ὀπίσω εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον, ἕως ὅτου καθαρισθοῦν τὰ Βέρβαινα. Ἐκεῖ δὲ εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον ἀρρώστησεν ὁ Κολοκοτρώνης ὀλίγας ἡμέρας, καὶ τὸ Ὑπουργεῖον ἔστειλεν ἰατρὸν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ τὸν

θεραπεύσῃ. Ἐνῷ δὲ ἦτο ἄρρωστος, ἀρχιμανδρίτης τις, Κύπριος τὸ γένος, καὶ γνωστὸς διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν του, ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ἐπισκεφθεὶς τὸν Ἀρχηγὸν εἶπε πρὸς αὐτόν· ὅτι, ἐπειδὴ ἔχει ν' ἀποκαλύψῃ ἕνα μυστήριον, ἐπιθυμεῖ νὰ μείνωσι μόνοι οἱ δύο καὶ νὰ μὴ μείνῃ ἄλλος κανεὶς ἐντὸς τοῦ δωματίου, ὅπου ὁ Ἀρχηγὸς ἔμενεν. Ἡ αἴτησις αὕτη τοῦ Κυπρίου κληρικοῦ ἦτο δυσάρεστος εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ἔφερεν ἐπιστολὴν συστατικὴν παρὰ τῶν μελῶν τῆς Διοικήσεως, συγκατένευσεν ὁ Ἀρχηγὸς καὶ μᾶς διέταξε νὰ ἐξέλθωμεν ὅλοι ἐκ τῆς οἰκίας. Ἀφοῦ δὲ ἐβγήκαμεν τότε ἐκάθησε πλησίον καὶ δεξιὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ ἄρχισε νὰ διηγῆται πρὸς αὐτόν, ὅτι χάριν πατριωτισμοῦ ἀπεφάσισε νὰ προσφέρῃ τὸν ἑαυτόν του θῦμα, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει σκοπὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια, νὰ εὕρῃ ἐκεῖ τὸν Ἰμβραὴμ καὶ νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Διηγούμενος δὲ τὸ μυστήριον τοῦτο ἐνθουσιάσθη, καὶ θέλων νὰ παραστήσῃ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως τῆς μελετηθείσης δολοφονίας, ἔσυρεν ἔξαφνα μαχαίριον καὶ κινῶν αὐτὸ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὸν ἀέρα ἐπροσποιεῖτο τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ κτυπήσῃ μὲ αὐτὸ τὸν Ἰμβραήμ. Ταῦτα ἰδὼν ὁ Ἀρχηγὸς καὶ ὑποπτευθείς, καθὼς ἦτο ἐξαπλωμένος ἐπάνω εἰς τὸ κρεββάτι του, μὲ τὸ ἀριστερόν του χέρι ἔσυρε μαχαίριον μικρὸν καὶ ἐπροσποιεῖτο, ὅτι τάχα ἔχει ἀνάγκην νὰ καθαρίσῃ παρωνυχίδα τινὰ τοῦ δακτύλου του. Ἐννοήσας ὅμως τὴν χουταμάραν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, ἐφώναξε τοὺς σωματοφύλακας, οἵτινες ἐμβῆκαν καὶ διέλυσαν ταύτην τὴν σκηνην. Τοιαύτην ὀλιγόμυαλον ἀπόφασιν καὶ ἄλλοι ἄλλοτε ἀπεφάσισαν, ὡς θέλομεν ἀλλοῦ διηγηθῆ.

Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας τὸ Ἐκτελεστικὸν μᾶς

ἔστειλε καὶ ἄλλην δύναμιν ὑπὸ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην καὶ ἄλλους, καὶ συγχρόνως διώρισε καὶ ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἀπὸ τοὺς Ἀναστάσιον Λόντον, Κωνσταντῖνον Δεληγιάννην Λαγκαδινόν, καὶ Κωνσταντῖνον Δεληγιάννην Ἠπειρώτην, νὰ ἑδρεύῃ εἰς τὸ Ἄστρος καὶ νὰ προβλέπῃ περὶ τῶν τροφῶν καὶ περὶ τῆς πληρωμῆς τῶν μισθῶν τῶν στρατοπέδων τῶν εὑρισκομένων εἰς Ἅγιον Πέτρον καὶ εἰς τὰ Βέρβαινα, τὰ ὁποῖα διετάχθησαν νὰ πολιορκήσουν τὴν Τριπολιτσᾶν. Τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν καὶ ἡ Βουλὴ διὰ ψηφίσματος διέταξαν ὅλα τὰ ἠπειρωτικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα τότε εὑρίσκοντο εἰς Ναύπλιον νὰ παρακολουθήσουν τὸν Κανέλλον καὶ τὸν Γενναῖον, καὶ ὅλοι οὗτοι νὰ ὑπάγουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, ὅστις κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εὑρίσκετο εἰς τὴν Μονὴν Μαλευήν, ὁ δὲ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἦτο ἀναπληρωτὴς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον. Ἡ δὲ σύναξις αὕτη τοῦ στρατοῦ ἐγίνετο ἐκεῖ καὶ εἰς τὰ Βέρβαινα.

Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν ὑπῆρχε γενικὴ ἀπελπισία εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἂν κανεὶς ἀναγνώσῃ τὴν τότε ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀ. Ζαΐμη καὶ Κολοκοτρώνη, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου περισσότερον ἀπελπίζεται. Τότε τὸ πᾶν ἐκινεῖτο μὲ γράμματα μόνον καὶ μὲ λόγια, καὶ τίποτε πράγματι δὲν ἐγίνετο. Μόνον ἐκ τῶν γραμμάτων τῶν Ἀρκαδινῶν Γρηγοριάδου, Γκρίτσαλη καὶ Ἀναστασοπούλου, τὰ ὁποῖα τότε ἔστειλαν πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν ἀπὸ τῆς Καρυαῖς, καὶ τὰ ὁποῖα κατωτέρω καταχωρίζομεν, φαίνεται, ὅτι οὗτοι ἔκαμαν μικρὰς τινας μάχας μὲ τοὺς Τούρκους κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, οἵτινες εἶχαν σκεπάσει τὸν τόπον ὅλον, καὶ εἶχαν ὑπάγει

ἀκόμη καὶ ἕως εἰς τὴν ἐν Καρυταίνῃ Ἁγίαν Μονὴν τοῦ Κολοκοτρώνη, τὴν ὁποίαν καὶ ἔκαυσαν.

Ἀφοῦ δὲ τὸ στρατόπεδον συνῆλθεν, ὡς εἴπαμεν, εἰς Ἅγιον Πέτρον, καὶ ἐγένετο ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας, τότε ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἀφήσας τὴν διοίκησιν αὐτοῦ, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς δὲν ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ, δυσαρεστηθεὶς διότι τὸ Ἐκτελεστικὸν δὲν τοῦ ἐχορήγησε τὰ μέσα διὰ νὰ στρατολογήσῃ στρατὸν ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησίν του, ἀλλὰ τὸν ἔθεσεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ διότι ἔμαθε καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν πρόσκλησιν τῶν Πελοποννησίων, καὶ ἤθελε νὰ γείνῃ ὁμοία καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἀκόμη Εὐρωπαϊκὰ ἔθνη [1].

[1] ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα

Πρὸς τὸν γενικὸν Ἀρχηγὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην

Κατὰ τὴν αἴτησίν σας διωρίσθη ἐπιτροπὴ πρὸς διεύθυνσιν τῆς οἰκονομίας τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθησαν καὶ χρήματα, ὅσα ἐσυγχωροῦσαν αἱ μεγάλαι ἀνάγκαι τῆς Πατρίδος. Συμφώνως λοιπὸν μὲ αὐτὴν προσπαθήσατε νὰ οἰκονομήσητε τὸ στρατιωτικόν, δίδοντες εἰς αὐτοὺς κατ' ἀναλογίαν, ὅ,τι εὕρετε συμφέρον· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θέλετε οἰκονομήσει καὶ τοὺς καπεταναίους, περὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρετε εἰς τὸ ἀπὸ 16 τοῦ παρόντος γράμμα σας· μετ' αὐτῆς ἐνεργήσατε καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο κρίνετε συμφέρον διὰ τὴν ταχεῖαν καταστροφὴν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 17 Ἰουλίου 1825.

Ἐκλαμπρότατε Κολοκοτρώνη!

Περιστάσεις μὲ ἀναγκάζουν νὰ ἀναχωρήσω τὸ ὀγληγορώτερον διὰ Ναύπλιον· ἐπεθυμοῦσα ὅμως προτήτερα ν' ἀνταμωθῶμεν διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν. Ὅθεν ἐπειδὴ εἴσθε διὰ ἐδῶ, ταχύνατε τὸν ἐρχομόν σας, ὡσὰν ὅπου εἰς μάτην περιμένετε τὸν Γενναῖον, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπός μου ὁποῦ ἦλθεν καὶ ἀντάμωσε τὸν Γενναῖον, μὲ λέγει, ὅτι ἴσως αὔριον ξεκινήσει διὰ ἐδῶ. Σᾶς προσμένω λοιπὸν ἀνυπομόνως νὰ φθάσητε τὸ ὀγληγορώτερον.

Τῇ 18 Ἰουλίου 1825 ἐξ Ἁγίου Πέτρου.

Ὁ ὡς ἀδελφὸς καὶ πατριώτης

Δημήτριος Ὑψηλάντης

Ἂν καὶ τὸ στρατόπεδον τοῦτο εἶχεν ὅλα τα ἀναγκαῖα πρὸς συντήρησίν του, ὅμως δὲν ἠδύναντο νὰ [illegible] ποτὲ νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους κατὰ πρόσωπον. Τόσον δὲ πολὺ ἐδειλίασαν οἱ στρατιῶται, ὥστε οὔτε εἰς θέσιν ἀμυντικὴν ἵσταντο οὔτε ἐπίθεσιν καμμίαν ἔκαμνον. Μόνον δὲ ἀποσπάσματα στρατιωτῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου χωριζόμενα ἔκαμνον ἐνέδρας ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ δὲ εἶδος τοῦτο τοῦ πολέμου ὅλοςον κατ' ὅλον εὐδοκίμησε. Πολλοὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων, καὶ μάλιστα ὁ Λάμπρος Ριζιώτης, ὁ Γιάννακας ἀπὸ τῆς Κερασιᾶς, οἱ ἀδελφοὶ Σδωλαῖοι ἀπὸ τὰ Ἄγουρια καὶ ἄλλοι τινὲς καπεταναῖοι Τριπολιτσιῶται, ὁ Μπαρμπα Νικολὸς Μπερτσοβίτης, ὁ Κωνσταντάκος Διαμαντόπουλος ἀπὸ τὰ Ἀγιωργίτικα, ὁ Μπακόπουλος καὶ Ἠλίας Μπουνάρος ἀπὸ τὸ Στένον, ὁ Σαρίνης ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι, οἱ Ἀρκουδορεματῖται, ὁ Ἀδὰμ Κορέλας, ὁ Κλῆς, ὁ Παπαδημητρης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι, ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ καπεταναῖοι τῶν βουνῶν τῆς Καρύταινας, ὡς καὶ ἄλλοι τῶν ἄλλων τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχιῶν ἐπεδόθησαν εἰς τὰς ἐνέδρας, καὶ συγκροτοῦντες μικρὰ ἀποσπάσματα ἐκτύπουν καὶ ἐφόνευαν Τούρκους, ἅρπαζαν τὰ ζῶά των τὴν ἡμέραν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν νύκτα. Πορευόμενοι δὲ καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Μεσσηνίαν, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ἔκτοτε ἐκυρίευσαν τὰ αὐτὰ ἔκαμνον. Τοιουτοτρόπως δὲ πολλαπλασιασθεισῶν τῶν τοιούτων ἐνεδρῶν καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, οἱ Ἕλληνες ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔλαβαν θάρρος καὶ ἔφεραν καλὸν ἀποτέλεσμα, διότι ὁ στρατὸς τοῦ Ἰμβραὴμ ἄρχισεν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ προφυλάττεται, νὰ συμμαζεύεται καὶ οὕτω νὰ ὁδοιπορῇ, διότι ἡ ἐλάττωσίς του ἔγεινεν ἐπαισθητή, ἐπειδὴ καθ' ἑκάστην

ἔχαναν τοὺς συντρόφους των, ἐβράδυαζαν καὶ δὲν ἐξημερόνοντο. Μάλιστα δὲ ὁ Κορέλας ἐγύμνασε τόσον καλὰ τοὺς στρατιώτας του, ὥστε τὴν νύκτα εἰσέβαλλαν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἰμβραήμ, ἅρπαζαν ἀνθρώπους, ζῶα καὶ ὅπλα, ἐνίοτε δὲ κοιμωμένους τοὺς Τούρκους, τοὺς ἔδεναν ἀπὸ τὰ πόδια μὲ μακρὰ σχοινία, τοὺς ἔσυραν μὲ πολλὴν ταχύτητα, καὶ τοσοῦτος θόρυβος ἐκ τούτου ἐγίνετο, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ἐνόμιζαν, ὅτι ἦσαν νυκτερινὰ δαιμόνια, καὶ τοιουτοτρόπως καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἔμεναν ἄϋπνοι ἐκεῖνοι ἰδίως ἐξ αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὰ ἄκρα τοῦ στρατοπέδου νὰ ἔχουν ἔννοια τὰ ζῶά των.

Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Γκιόζα ὁ Ἰμβραὴμ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ἀνεχώρησεν εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια, ἀφήσας εἰς Τριπολιτσᾶν τὸν Σουλεϊμὰν μπέην ἀρχηγὸν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἄφησεν ἐπίσης προσωρινῶς καὶ μέρος στρατοῦ εἰς τοῦ Ἴσαρι καὶ εἰς τὰ Δερβένια τοῦ Λεονταρίου, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὴν Ἀρκαδίαν ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν. Κατὰ δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα συχνοὶ ἀκροβολισμοὶ ἐγίνοντο μετὰ τῶν Τούρκων ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους Ἕλληνας, τοὺς Φαναρίτας, τοὺς Ἀρκαδινούς, τὸν Δημήτριον Πλαποῦταν, Δημήτριον Δεληγιάννην καὶ ἄλλους τινὰς ὁπλαρχηγούς. Ἐπολεμήθησαν δὲ οἱ Τοῦρκοι καὶ εἰς τὸν Ἀτσίχολον ὑπὸ τοῦ Πλαπούτα καὶ ἐνικήθησαν, προσβληθέντες δὲ καὶ εἰς τοῦ Ἀντώνη τὸν Μύλον, ὡς εἴπαμεν, ἐμποδίσθησαν νὰ περάσουν εἰς τὴν κωμόπολιν Ἀνδρίτσαιναν. Ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τῆς σπηλιαῖς καὶ εἰς τοὺς βράχους τοὺς ὄπισθεν τῆς Καρύταινας, καὶ εἰς ἄλλας ἐκεῖ θέσεις ἐπολεμήθησαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐσκοτώθησαν εἰς αὐτὰς τὰς μικρὰς μάχας ὑπὲρ τοὺς διακο-

σίους πενῆντα, ὡς ταῦτα ἐξάγονται ἐκ τῶν ἑξῆς ἐπιστολῶν[1].

[1] *Ἐκλαμπρότατε γενικὲ Ἀρχηγέ!*

Σᾶς εἰδοποιοῦμεν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἦτο ἐστρατοπεδευμένος εἰς Ἁγίαν Μονήν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπυρπόλησεν, καὶ ὅτι οἱ Ἀράπιδες εἶναι διασκορπισμένοι εἰς τὸν κάμπον Καρυταίνης, καὶ καίουν καὶ λεηλατοῦν αὐτόν, καὶ ὅτι τὸ παρελθὸν σάββατον τινὲς τῶν Ἀράβων περὶ τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα ἦλθον εἰς Κραμποδὸν ἐπὶ σκοπῷ νὰ λαφυραγωγήσουν· ἀλλ' οἱ Ἀρκάδες περίπου τῶν τριάκοντα, ἰδόντες αὐτούς, τοὺς κατεδίωξαν, τοὺς ἐκτύπησαν καὶ ἐφόνευσαν ὀκτώ, καὶ οὕτω μετ' αἰσχύνης καὶ ἀπειλῆς πολλῆς ἔφυγαν οἱ λοιποί· καὶ ὅτι τὴν ἀκόλουθον ἦλθον πάλιν περίπου τοὺς χιλίους εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον, τοῦ ὁποίου καὶ ἔκαυσαν μερικὰ ὀσπίτια. Οἱ δὲ Ἕλληνες Ἀρκάδες καὶ μερικοὶ Καρυῶται καὶ Τριπολιτσιῶται ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τοῦ πρώτου πολέμου, ἐμψυχωμένοι καὶ ἀπὸ τὰ λάφυρα, ἔτρεξαν περὶ τοὺς διακοσίους, τοὺς ἐπολέμησαν, τοὺς ἐνίκησαν καὶ ἐφόνευσαν ἑκατὸν πενῆντα, ἐζώγρησαν καὶ ἱκανούς. Ἡ φήμη τοῦ εὐτυχοῦς τούτου πολέμου, τὸ πλῆθος τῶν μετακομισθέντων λαφύρων ἐστάθη αἰτία νὰ συρρέουν ἁπανταχόθεν ἀγεληδὸν τὰ στρατεύματα· καὶ ἐλπίζομεν ἐντὸς τριῶν τεσσάρων ἡμερῶν, ὅτι θέλουν ὑπερβῆ τὸν ἀριθμὸν τῶν 2000. Οἱ Ἕλληνες εἶναι γενναῖοι, πρόθυμοι καὶ ἕτοιμοι νὰ πολεμήσουν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὸν κάμπον, ἀλλ' ἡ ἔλλειψις πολεμεφοδίων μᾶς κάμνει νὰ κόψωμεν τὴν ὁρμὴν καὶ ἐπιθυμίαν των· ἀπὸ Ναύπλιον νὰ μετακομίσωμεν εἶναι ἀδύνατον, καθότι εἶναι μακρὰν ἡ ὁδός... διατάξατέ μας πρὸς τοῖς ἄλλοις πῶς νὰ ἀκολουθήσωμεν, δίδοντές μας σχέδια πολεμικά, κάμνοντες καὶ τρόπον νὰ μετριασθῇ ἀπ' ἐδῶ ἡ ὁρμὴ τοῦ ἐχθροῦ.

Μένομεν δὲ εὐσεβάστως εἰς τὰς προσταγάς σας.

Τὴν 21 Ἰουλίου 1825 Καρυαῖς.

Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης, Γιαννάκης Γκρίτσαλης κ. λ. π.

Ἐκλαμπρότατε!

Τοὺς δύο κτύπους τῶν ἐχθρῶν ὅπου ἐκάμαμεν σοῦ τοὺς ἐγράψαμεν. Χθὲς τὸ πρωῒ ἐκινήθη πάλιν ὁ ἐχθρὸς διὰ Ἀνδρίτσαινα καὶ Λιοδῶρες, καὶ ἀπερνῶντας ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ, ἐκατέβησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπρόλαβαν τοῦ Ἀντώνη τὸν μύλον, καὶ ἐρχόμενοι οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐκτύπησαν καὶ ἐπανέστρεψαν καὶ ἐδάρεσαν ἀρκετοὺς Τούρκους φεύγοντας ἐντροπιασμένοι καὶ κατησχυμένοι εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ Ζουνάτι καὶ ἄχρι τῆς ὥρας ἐκεῖ εὑρίσκονται. Ἡμεῖς εἴμεθα σχεδὸν τριάντα ἡμέρας εἰς τὴν θέσιν ταύτην καὶ ὑστερούμεθα ἀπὸ ζωοτροφίας καὶ πολεμεφόδια. Σοῦ εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ ἐν ἅρμασι τοῦ μέρους τούτου βλέποντες τοὺς ἐχθροὺς χθὲς ἀνεχώρησαν καὶ ἐπῆρε ὁ καθεὶς τὰ γυναικόπαιδά του καὶ ἀνέβησαν εἰς τὰ ὑψηλά, καὶ ἡμεῖς μόνοι τῆς ἐπαρχίας μας εὑρισκόμεθα εἰς τὴν θέσιν ταύτην....

Τὴν 28 Ἰουλίου 1825. Ἐν Καρυαῖς. Οἱ ἀδελφοὶ

Μῆτρος Ἀναστασόπουλος, Ἀθαν. Γρηγοριάδης, Μῆτρος Πέτροβας, Γκρίτσαλης.

Κατόπιν δὲ οἱ Τοῦρκοι οἱ προσωρινῶς μένοντες εἰς τοῦ Ἴσαρι ἔφυγαν. Ὁ δὲ Ζαΐμης τότε εὑρισκόμενος κατὰ τὴν Κατσάναν τῶν Καλαβρύτων ἔγραψε πρὸς τὸν γενικὸν Ἀρχηγὸν νὰ στείλῃ ἐκεῖ δύναμιν μήπως οἱ Τοῦρκο εἰσβάλουν καὶ λεηλατήσουν τὴν Ἐπαρχίαν.

Ἐνῷ δὲ ἐμέναμεν ἐστρατοπεδευμένοι εἰς Ἅγιον Πέτρον καὶ Βέρβαινα, ἐμάθαμεν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰμβραὴμ εἰς τὰ φρούρια, ἀκούσαμεν δέ, καὶ ἀπὸ διαφόρους αἰχμαλώτους ἐπληροφορήθημεν, ὅτι φρούραρχος τῆς Τριπολιτσᾶς ἔμεινεν ὁ ἴδιος Σουλεϊμὰν μπέης. Οὗτος ἦτο Γάλλος τὸ γένος καὶ γνωστὸς στρατιωτικὸς εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλ' ἔπειτα, μεταβὰς εἰς Αἴγυπτον, ἀρνήθη τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πίστιν τῶν πατέρων του, καὶ ἐξομώσας, μετωνομάσθη Σουλεϊμάν. Ἦτο ἔξυπνος ἄνθρωπος καὶ πολεμικός, γνωρίζων τὴν στρατιωτικὴν τάξιν καὶ τὴν ὁπλασκίαν, καὶ ἐγένετο ἐκεῖ εἰς τὴν Αἴγυπτον γυμνασιάρχης τοῦ Ἀραβικοῦ στρατοῦ, διότι ὁ Διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ-Ἀλῆ-πασᾶς παρεκινήθη καὶ ἐπείσθη ὑπὸ τούτου καὶ ὑπὸ ἄλλων ἀκόμη Γάλλων μεταβάντων ἐκεῖ, νὰ γυμνάσῃ καὶ συστήσῃ στρατὸν τακτικόν. Κύριος οἶδε ποῖον ἦτο τὸ μυστήριον τοῦτο τῶν Γάλλων στρατιωτικῶν, οἵτινες τότε ἐγκατέλιπαν τὴν πατρίδα των, ἐπῆγαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἀρνηθέντες τὸν Χριστὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἐδέχθησαν τόσον εὔκολα τὸν παχυλὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ἐγένοντο Τοῦρκοι. Περὶ τούτου τότε πολλὰ ἐλέγοντο, καὶ ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς τοιαύτης τῶν Γάλλων μεταβάσεως εἰς Αἴγυπτον, καὶ τῆς ἀλλαγῆς τῆς θρησκείας των, ἦτο πολιτικός, ἀλλὰ περὶ τούτου ἀλλοῦ θέλομεν ὁμιλήσει ἐκτενέστερα.

[illegible]

[illegible] Σουλεϊμὰν εὑρίσκετο πάντοτε εἰς τὸ κέντρον τῆς τοιαύτης γραμμῆς.

Ὅταν δὲ εἴμεθα ἀκόμη εἰς Ἅγιον Πέτρον ἐλάβαμεν καὶ τὰς ἑξῆς δύο ἐπιστολάς, τὴν μὲν μίαν ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸν τοῦ πολέμου Α. Μεταξᾶν, τὴν δὲ ἄλλην ἀπὸ τὸν Χατζῆ Μιχάλην ἀρχηγὸν τοῦ ἱππικοῦ [1].

[1] Ἐξοχώτατε πατριῶτα καὶ φιλοπατριώτατε ἀδελφέ!

Ἔλαβον τὰ διάφορα γράμματά σου, καὶ τὰς πρὸς τὴν Διοίκησιν ἀναφοράς σου καὶ ἔγνων τὰ ἐν αὐτοῖς. Τὸ νὰ μὴ γράφω πρὸς τὴν ἐξοχότητά σου τὰ περὶ τοῦ ὑποκειμένου σου φρονήματα τῶν καλῶν πατριωτῶν, εἶν' ἄλλως ἢ [illegible]

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Ἰουλίου καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου, συναθροίσθησαν εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον καὶ εἰς τὰ Βέρβαινα καθὼς καὶ εἰς ἄλλα μέρη στρατεύματα Ἑλληνικά, διότι προηγουμένως, ὡς εἴρηται, ὁ γενικὸς Ἀρχηγὸς εἶχε γράψει παντοῦ εἰς ὅλους τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τῶν ἐπαρχιῶν νὰ στρατολογοῦν.

διότι ὁ πατριωτισμός σου καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας σου δὲν ἐπιδέχονται λόγους ἐνθαρρυντικοὺς καὶ προτρεπτικούς, ἐνῷ εἶναι πασίδηλα τὰ ἔργα σου καὶ οἱ ἀγῶνές σου, καθὼς καὶ ἡ πατριωτική σου ἀπόφασις τοῦ νὰ ἐνεργῇ ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ μέχρι τελευταίας σου ἀναπνοῆς· ἀλλ' ἐγὼ δὲν σοῦ ἔγραψα δι' αὐτὸν τὸν σκοπόν, οὔτε ἐφαντάσθην ποτὲ νὰ παρακινήσω τὸν Κολοκοτρώνην διὰ νὰ πράξῃ τὰ ὅσα φρονεῖ καὶ πράττει περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας, μόνον σὲ ἔγραψα διὰ νὰ σοῦ κοινοποιήσω τὰ αἰσθήματά μου καὶ νὰ ἐλαφρώσω τὸ βάρος, ὁποῦ ἐπροξένησαν εἰς τὴν καρδίαν μου αἱ κοιναὶ συμφοραί, ἐνῷ εἰς ἄλλον κανένα δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐξηγηθῶ, παρὰ εἰς τὸν εἰλικρινῆ πατριώτην μου, οἷος ὁ Κολοκοτρώνης. Ὡς τόσον διὰ τὰ ὅσα γράφεις, φροντίζω ἐπιμόνως διὰ νὰ βαλθοῦν εἰς πρᾶξιν, καὶ ἐλπίζω νὰ τρέξουν τὰ πάντα κατ' εὐχήν. Σήμερον ἐξεκίνησεν ὁ Κύρ. Κανέλλος μὲ ἱκανοὺς στρατιώτας, αὔριον ἐκκινεῖ παρομοίως ὁ Γενναῖος μὲ πολλούς. Πρὸς τούτοις ἐκκινεῖ καὶ ἓν σῶμα συμπατριωτῶν μου, οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν ἤδη ἐδῶ ἀπὸ Γαστούνην διὰ νὰ συσσωματοθῶσι μὲ τὸ γενικὸν στρατόπεδον, διωρίσθη καὶ ὁ Γρίβας νὰ ἐκκινήσῃ μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του στρατιώτας διὰ νὰ συναγωνισθῇ καὶ αὐτὸς κατὰ τὰς διαταγάς σου ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ· δὲν σὲ λανθάνει βέβαια, ὅτι ἡ ἐκστρατεία τούτου εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀντενεργείας, ὅμως ἡμεῖς πρέπει νὰ ὠφεληθῶμεν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἀντενέργειαν, μεταχειριζόμενοι τὴν δύναμίν της ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ ἐνταυτῷ ἀποφεύγοντες ὅλα τὰ ἐξ αὐτῆς ἐναντία παρεπόμενα, ὅσα ἦτο πιθανὸν νὰ γεννηθοῦν ἐξ αὐτῆς· σὲ τὸν συσταίνει καὶ ὁ Πρόεδρος καὶ ἡ ἐξοχότης σου ὑποδέχθητε αὐτὸν εὐμενῶς, ὁδηγούμενος, καθ' ὁποῖον τρόπον σὲ ὑπαγορεύει ὁ πατριωτισμός σου καὶ ἡ φρόνησίς σου, ὥστε νὰ τὸν μεταχερισθῇς ὄργανον τοῦ καλοῦ καὶ νὰ τὸν ὑποχρεώσῃς διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος του· ἡ δούλευσίς του πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν πατρίδα, ἡ δὲ τιμὴ ἀνάγεται εἰς τὸ ὄνομά σου· λοιπὸν μεταχειρίσου καὶ αὐτὸν μὲ Θεμιστόκλειον καρδίαν, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ ἔθνους σου διὰ νὰ δείξῃς καὶ ἄλλον λαμπρὸν τῆς ἀρετῆς σου παράδειγμα· εἰς ἕνα λόγον ἂς πληροφορηθοῦν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι εἶσαι ἱκανὸς νὰ ἀποπνίξῃς τὰ πλέον ἀλγεινὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας σου, καὶ νὰ λησμονήσῃς ὅλα τὰ δεινά, ὅλα τὰ προσωπικὰ ἄδικα. διὰ τὴν ἀγάπην μόνον καὶ μόνον τῆς πατρίδος σου. Ἤδη σοῦ ἐγνωστοποιήθη, ὅτι ἐστάλη ἐπιτροπὴ μὲ χρήματα διὰ νὰ πληρώνουν τοὺς μισθωτούς, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐκ τῶν δανείων, ὁποῦ περιμένονται θέλει

Ὁ δὲ Ἀνδρέας Λόντος μετὰ τὴν φυγήν του ἀπὸ τὰ Μαγούλιανα, ἐπειδὴ δὲν ἦτο εἰς τὰ Λαγκάδια, δὲν ἐγνώριζεν οὔτε τὰ ὅσα ἐκεῖ συνέβησαν, οὔτε τὰ κατόπιν γενόμενα, ἀλλ' ἐγνώριζε μόνον τὰς σκέψεις καὶ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας. Ὅθεν ἀφοῦ ἔπειτα ἐπῆγεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἦλθεν εἰς ὁμιλίας μετὰ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γ. Κουντουργιώτη, τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ μετ' ἄλλων πολλῶν, ἐγαργάλισε τὴν φιλοτιμίαν των περὶ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, διότι πάλιν τότε αἱ φατρίαι ἐχωρίσθησαν, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐφανερώθη

γίνει καὶ ἄλλη ἐξοικονόμησις διὰ τὸ γεν. στρατόπεδον· γίνεται δὲ φροντὶς καὶ περὶ ζωοτροφιῶν καὶ πολεμεφοδίων, καὶ ἐλπίζεται νὰ γίνουν ὅλα συντελεστικὰ εἰς τὴν καλὴν ἀποκατάστασιν καὶ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν κινημάτων τοῦ στρατοπέδου, τοῦτο καὶ εὔχομαι ἀπὸ καρδίας. Ἂν ὅμως ὁ Γρίβας δὲν ἐκτελῇ τὰ χρέη του, ἀλλὰ διαστρέφει τὰ πράγματα, ἀναφέρσου πρὸς τὴν Διοίκησιν καὶ θέλει σὲ ἐκδικήσει...

Ἐν Ναυπλίῳ 24 Ἰουλίου 1825.

Ὁ πατριώτης καὶ εἰλικρινὴς φίλος καὶ ἀδελφός.

Ἀνδρέας Μεταξᾶς.

Ἐκλαμπρότατε ἀρχηγὲ προσκυνῶ σας!

Μεγάλως ἐλυπήθην μαθών, ὅτι ἀσθενήσατε, πλήν, δόξα τῷ Θεῷ, ἡ λύπη μου ταχέως μετετράπη εἰς χαράν, πληροφορηθείς, ὅτι ἡ ἀσθένεια ἦτο περαστικὴ καὶ ἀβλαβὴς διὰ τὴν τύχην τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν ὁποίαν ἔτι ἡ πρόνοια τοῦ Ὑψίστου δὲν ἔπαυσε νὰ τὴν ὑπερασπίζεται, διαφυλάττουσα ὑγιῆ τὸν μόνον θυσιάζοντα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, καὶ τὸν μόνον στύλον καὶ προπύργιον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐγὼ δὲ περιμένω ἐδῶ, διότι μοὶ ὑποσχέθησαν νὰ μοὶ δώσουν τριάντα ἄλογα, τὰ ὁποῖα παραλαμβάνοντές τα θέλω τὰ ἑτοιμάσει τάχιστα μ' ὅλα των τὰ ἀναγκαῖα, καὶ θέλω στρατολογήσει καὶ πεζούς, καὶ θέλω ἔλθει νὰ συναγωνισθῶ μετὰ τῆς γενναιότητός σας. Παρακαλῶ τὴν ἐκλαμπρότητά σας νὰ μὲ οἰκονομήσῃ ἀπὸ μετρητά, διότι ἀναφέρθην εἰς τὴν Διοίκησιν περὶ ἐξοικονομήσεως, καὶ αὐτὴ μοὶ ἀπεκρίθη, ὅτι σᾶς ἐστάλθησαν μετρητὰ διὰ τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ἐρχόμενος αὐτοῦ νὰ μοὶ δώσετε νὰ οἰκονομήσω τοὺς στρατιώτας.

Μένω μ' ὅλον τὸ σέβας προσκυνῶντές Σας.

Ναύπλιον τῇ 23 Ἰουλίου 1825.

Ὅλως ἴδικός σας

Χατζημιχάλης.

καὶ ἀνεδείχθη ὁ ἀνώτερος κομματάρχης καὶ ὁ ἐμπιστευμένος εἰς τὴν Ἀγγλικὴν φατρίαν· ἄλλως τε καὶ διότι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐστρατήγει κατὰ τῶν Ἀράβων.

Τὸν Λόντον, ἐνόσῳ εὑρίσκετο εἰς τὸ Ναύπλιον, ὁ Πρόεδρος Κουντουργιώτης πολὺ τὸν ἐτίμησε, καὶ τὸν ἐπροσκάλει καὶ εἰς τὰ γινόμενα Διοικητικὰ συμβούλια. Ἐκεῖ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι οἱ Ἄγγλοι τὸν Κολοκοτρώνην ἀναγνωρίζουν καὶ μὲ αὐτὸν συνεννοοῦνται, καὶ ἕνεκα τούτου ὅλοι ἐπεθύμουν νὰ δειχθοῦν φίλοι του.

Ὁ δὲ Κωλέτης καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἦσαν ἀρχηγοὶ τοῦ Γαλλικοῦ συστήματος, ὡς εἴπαμεν. Ἀπο δὲ τὴν κατωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ Μαυροκορδάτου[1] πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ἡ ὁποία εἶναι ἀξία περιεργείας καὶ μελέτης, καὶ

[1] *Σεβαστέ μοι ἀδελφὲ Κολοκοτρώνη!*

Ἔλαβον ἀσφαλῶς τὸ ἀπὸ 4 τοῦ τρέχοντος γράμμά σας καὶ εἶδα τοὺς πατριωτικούς σας σκοπούς, τοὺς ὁποίους ἐπαινῶ καὶ θέλω συντρέξει τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν καλὴν ἔκβασιν τῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐπιχειρημάτων σας. Ἀπορῶ πῶς δὲν εἶχεν φθάσει ἀκόμη ὁ Γρίβας διὰ νὰ λάβῃς καὶ τοῦ Προέδρου τὸ γράμμα· τὸ πρὸς αὐτὸν γράμμα σου ἦτο πολλὰ καλόν, καθὼς καὶ τὸ πρὸς τὸν Γκυύραν, τὸ ὁποῖον φροντίζω νὰ στείλω μὲ πρώτην ἀσφαλῆ εὐκαιρίαν. Ἔδειξεν ὁ Κ. Ἀναγνώστης καὶ τὸ γράμμα τῶν ἐν Ζακύνθῳ φίλων, καὶ εἶθε τὰ πάντα νὰ ἀποβῶσιν εἰς τὸ καλὸν καὶ συμφέρον τῆς πατρίδος. Ἐδῶ οἱ φίλοι δὲν ἔπαυσαν τοῦ νὰ ἐνεργοῦν διὰ τὴν Γαλλικὴν ὑπόθεσιν, καὶ χθὲς συνέρραψαν μίαν διεξοδικὴν κατηγορίαν ἐναντίον μου, μεταχειρισθέντες ὄργανον κάποιον Γάλλον· μὲ φαίνεται ὅμως, ὅτι ἔσκαψαν μόνοι των τὸν τάφον των, διότι τώρα θέλουν ἐβγεῖ ὅλα τους τὰ σκεπαστὰ εἰς τὴν μέσην· ἂς φωνάζουν, ὀλίγον μὲ μέλλει, τὴν συνείδησίν μου τὴν ἔχω ἐλευθέραν, καὶ τοῦτο κανένας ἄλλος δὲν τὸ γνωρίζει τόσον καλὰ ὅσον ἡ ἐξοχότης σου.

Κατ' αὐτὰς ἐλπίζω, ὅτι γίνεται καὶ ὁ διορισμὸς εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν κατὰ τὸν τρόπον, ὅπου πρὸ καιροῦ εἶχες γράψει εἰς μερικοὺς φίλους, καὶ αὐτὸ ἀκόμη ἐλπίζω εἰς τὸ νὰ λάβουν κάποιον ρυθμὸν τὰ πράγματα (*). Τὸ γράμμα τῶν ὁπλαρχηγῶν, ὅπου ἐστείλατε πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν δὲν ἐφάνη πρόσφορον, οὔτε εἰς ἐμέ, οὔτε εἰς τὸν ἀδελφὸν Μεταξᾶν, ὄχι διὰ τὴν συζήτησιν τῶν

(*) Ὁ Κολοκοτρώνης ἔγραφε καὶ ἤθελε νὰ γείνῃ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ Ἀναγνώστης Παπαγιαννόπουλος ἢ Δεληγιάννης.

ἀπὸ τὴν ἄλλην τοῦ Ζαΐμη φανερόνεται ἡ πολιτικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ αἱ ἀντενέργειαι τῶν Γαλλοφρονούν-

750,000 γροσίων, ἐπειδὴ τοῦτο ἤθελεν εἶναι ἀδιάφορον· ἡ ποσότης τῶν χρημάτων εἶναι γνωστὴ καὶ αἱ διάφοροι χρεῖαι εἶναι φανεραί· ὅθεν ἐσυμβιβάζετο τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸ δίκαιον καὶ κατὰ τὰς χρείας· ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐφάνη πρόσφορον διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως, καὶ ἀπορῶ μὲ τὸν κ. Ζαΐμην, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ προσέξῃ εἰς τοῦτο, διότι τὰ αὐτὰ νοήματα ἠμποροῦσαν νὰ εἰπωθοῦν μὲ ἄλλας λέξεις καὶ νὰ μὴν κάμουν κακὴν ἐντύπωσιν, οὔτε νὰ δίδουν λαβὴν εἰς ὅσους θέλουν νὰ ὑποτρέφουν τὰς διχονοίας. Καὶ πάλιν σὲ παρακαλῶ, ἀδελφέ, καθὼς καὶ τὸν κοινὸν ἀδελφὸν κ. Λόντον νὰ εἴσθαι προσεκτικοὶ εἰς τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὴ οἱ ἐναντίοι εἰξεύρουν νὰ ὠφελοῦνται ἀπ' ὅλα, καὶ εἶναι ἁμαρτία, ἐνῷ εἰς τὴν βάσιν εἶναι εἰλικρίνεια, διὰ μερικὰς φράσεις, νὰ γεννῶνται ὑποψίαι. Ὡς τόσον καὶ ὁ κ. Ἀναγνώστης καὶ ὁ κ. Μεταξᾶς καὶ ἐγὼ ἐκάμαμεν καὶ κάμνομεν τὸ καλλίτερον διὰ νὰ μὴν εἰσχωρήσουν παρεξηγήσεις.

Εὔχομαι νὰ εὐδοκιμήσουν τὰ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ σχέδιά σας καὶ τὸ ἐλπίζω. Χθὲς ἀνεχώρησε καὶ ὁ Χατζῆ Μιχάλης μὲ ὅσους ἠμπόρεσε νὰ κάμῃ ἱππεῖς καὶ δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτ αὐτὸ τὸ σῶμα θέλει σᾶς χρησιμεύσει. Διὰ δὲ τὸν Γρίβαν δὲν εἰξεύρομεν ποῖα μέτρα ἐλάβατε τώρα, ὅπου ἀναχωρεῖτε ἀπὸ τὰ Βέρβαινα· σᾶς ἔγραψα καὶ προλαβόντως, ὅτι ἐπιθυμοῦσα νὰ οἰκονομηθῇ, καὶ ἤμην βέβαιος, ὅτι σιμὰ εἰς τὴν ἐξοχότητά σας ᾠκονομεῖτο καλλίτερα, παρὰ σιμὰ εἰς κάθε ἄλλον. Ἀπὸ τὸν Τρικούπην ἀκόμη δὲν ἔχομεν γράμμα· εἰξεύρομεν, ὅτι εἰς τὰς 31 τοῦ περασμένου ἦτο ἀντικρὺ εἰς τὸ Κατάκωλον μὲ τὸ καράβι καὶ τὴν πρώτην τοῦ τρέχοντος ἕπεται νὰ ἔφθασεν εἰς τὴν Ζάκυνθον. Αἱ εἰδήσεις τῆς Κρήτης μὲ εὐχαρίστησαν μεγάλως, διότι ἐλπίζω, ὅτι θέλει ἀνατρέψει μέγα μέρος τῶν σχεδίων τοῦ Ἰμβραΐμη· καταγινόμεθα νὰ δώσωμεν ἐκεῖ ὅσην βοήθειαν ἠμποροῦμεν. Ὡς πρὸς τὰς περιστάσεις μας δὲν γράφω πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Λόντον, Κανέλλον καὶ Γενναῖον, ἐπειδὴ εἶμαι περικυκλωμένος ἀπὸ διαφόρους ὑποθέσεις

7 Αὐγούστου 1825 Ναύπλιον.

Ὁ εἰλικρινὴς ἀδελφός.

Α. Μαυροκορδάτος. (*)

(*) Ὅταν αὐτοὶ δὲν ἐδύναντο νὰ κάμουν τίποτε διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὰς ῥαδιουργίας τῶν Γαλλιζόντων, τότε τοὺς ἔστελλαν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ τοὺς σωφρονίσῃ ὥστε νὰ ματαιωθοῦν τὰ σχέδιά των. Πόσον γλυκὺς φαίνεται ὁ Μαυροκορδάτος εἰς τὸ ἀνωτέρω γράμμα του πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην ! Οἱ μεταγενέστεροι βεβαίως θὰ νομίζουν, ὅτι ὅλα τὰ γραφόμενα ἦσαν ἱερὰ καὶ ἅγια. Ἀφοῦ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ πνίξουν τὸν δυστυχῆ Κολοκοτρώνην, τώρα εὔχονται εἰς τὸν Θεόν, ὅτι ἐγλύτωσε ἀπὸ τὰ χέριά των· ἀλλὰ ὁ Κολοκοτρώνης ἀγαθὰ φρονῶν καὶ πράττων ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ποτὲ δὲν ἐσυλλογίσθη ποῦ θὰ ξεφορτώσῃ τὰς πράξεις του· ἄφινε τοὺς ἄλλους νὰ φροντίζουν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν του.

των, οἵτινες δι' ἴδια πάθη καὶ συμφέροντα, διεκινδύνευον τὰ πράγματα τῆς πατρίδος [1].

Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὑψηλάντου ἀπὸ τὰ Βέρβαινα εἰς Ναύπλιον, ὁ Ἀνδρέας Λόντος καθὼς καὶ ὁ Θεόδωρος Γρίβας ἦλθαν ἐκεῖθεν εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον. Περὶ δὲ τοῦ Θ. Γρίβα καταχωρίζομεν [2] τὸ σχετικὸν τῆς

[1] *Ἐκλαμπρότατε κύριε Κολοκοτρώνη!*

Χθὲς μὲ ἐπίτηδες ἀπεσταλμένον σᾶς ἔγραφα ἐν ἐκτάσει τὰ ἐδῶ καὶ ἄλλα· τὸ ἑσπέρας ἔφθασαν οἱ κύριοι Ζαγαριάδης καὶ Τσούνης, οἵτινες ἔφερον ἓν πρὸς ἐμὲ γράμμα τῆς ἐπιτροπῆς ἀπάντησιν εἰς ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖον ἐσυνώδευσα τὰ τρία δημόσια ἔγγραφα. Πρὸς τὴν ἐκλαμπρότητά σας δὲν ἦτο γράμμα καὶ λάβετε ἀντίγραφον τοῦ πρὸς ἐμέ· ἐκ τῶν ὅσων θὰ ἴδῆτε εἰς τὸ περικλειόμενον, καὶ ἐξ ὧν θὰ ἀκούσετε παρὰ τοῦ κυρίου Ζαχαριάδου, (ὅστις σήμερον ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς διὰ Ναυπλίου), συνάγεται, ὅτι οἱ φίλοι εἶναι γνώμης νὰ μὴ ἔχωμεν σχετικὰς κοινωνίας μὲ τοὺς ἀντενεργοῦντας. ὡς ἀπᾷδον εἰς τὴν ὑπόθεσιν· τούτου φυλαττομένου, χρεία μεγάλης προσοχῆς, διὰ νὰ μὴ ἐκφύωνται ἀντενέργειαι ἐπιζήμιαι ὡς πρὸς τὰ ἀνὰ χεῖρας πράγματα, τὰς ὁποίας ἠμπορεῖ νὰ προξενήσῃ τὸ παρ' ἐκείνων διατιθέμενον χρυσίον, ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἐγχείρημα νὰ προοδεύσῃ καὶ τὰ τοῦ πολέμου νὰ μὴ κολοβόνωνται.

Ὁ κύριος Ζαχαριάδης θέλει σᾶς ἐξηγηθῆ διὰ ποίους ἰσχυροὺς λόγους εἶναι ἀναγκαῖον νὰ κάμωμεν μίαν ὡς ἔγγιστα ταχυδρομίαν νὰ κοινοποιῶμεν τακτικῶς καὶ κατὰ συνέχειαν τὰ ἐνταῦθα πρὸς τοὺς ἐν Ζακύνθῳ. Γνωστοποιήσατέ το πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν διὰ νὰ χωρισθῶσιν ἐπὶ τούτῳ πέντε χιλιάδες γρόσια, καὶ φροντίσατε νὰ εὑρεθῶσι δύο, ἢ τρεῖς ἄνθρωποι ἄξιοι τῆς ἐμπιστοσύνης μας. Συμφέρει δὲ νὰ μὴ κολοβόνωνται τὰ τοῦ πολέμου. Νὰ κοινοποιήσετε πρὸς τὸν Μιαούλην μὲ ἄνθρωπον ἄξιον ἐμπιστοσύνης, ὅτι πρέπει νὰ πολιτευώμεθα τὸν Πρόεδρον, ὅτι ἡμεῖς δι' ἰσχυροὺς λόγους ὑποχωροῦμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην, χωρὶς νὰ παρεκτρεπώμεθα οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν γραμμὴν τῆς εἰλικρινοῦς συνεργείας, καὶ ὅτι καὶ ἡ ἐξοχότης του ἂς κάμνει τὸ ἴδιον. . . . . .

Λυκούρια 8 Αὐγούστου 1825.

Ὁ ἀδελφὸς
Ἀνδρέας Ζαΐμης.

[2] *Ἐκλαμπρότατε γενικὲ Ἀρχηγέ!*

Καὶ χθὲς σᾶς ἐγράψαμεν, καὶ ἀλλεπαλλήλως δὲν λείπομεν νὰ σᾶς εἰδοποιῶμεν τὰ διατρέχοντα καὶ συμπίπτοντα· χθὲς ἔφθασεν εἰς Ἁγιαννήτικα καλύβια ὁ Θεοδωράκης Γρίβας, τὸ φέρσιμόν του ἐξήγησεν ἀρκετὰ τὸ πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖον ἀποστέλλεται, ὄχι βέβαια ποτὲ διὰ νὰ συντελέσῃ· τοιοῦτον σχολεῖον ἔλαβεν, εἰς τὸ ὁποῖον προσθέτει πολὺ καὶ ἡ ἰδική του ἐν μέρει ἀχρειότης. Ἐζήτησε δύο

τριμελοῦς ἐπιτροπῆς ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον αὕτη ἀπὸ τὸ Ἄστρος ἔστειλε πρὸς τὸν γενικὸν Ἀρχηγόν. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλη ἀλληλογραφία γενομένη μεταξὺ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη τοῦ Κουντουργιώτη, Μαυροκορδάτου, Με-

χιλιάδες ταίνια, ἐληαῖς, λάδια, χαβιάρια οἱ ἐπιστᾶται μας ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναχωρήσουν νύκτα καὶ σήμερον μὲ ἕνα ἱππικὸν ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα τοῦ φροντιστηρίου ἐκστρατεύει διὰ τὸ στρατόπεδον. Εἰς μάτην ἡ ἐπιτροπὴ ἔγραψε καὶ διεμαρτυρήθη, καὶ εἰς ἀπάντησιν ἔλαβεν, ὅτι ἡ ἀχρειότης τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀχαλίνωτος. Τοιαῦτα ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ Γρίβα. Ἐκεῖνα δὲ ὅθεν ἔχουν τὴν ἀρχὴν καὶ αὐτὰ σᾶς εἶναι γνωστά, ἀντιπράττοντα φαίνονται καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν. Ἀδιακόπως καὶ καθ' ἡμέραν ἡ ἐπιτροπὴ γράφει, ὅτι τροφάς, τροφὰς καὶ νὰ ἐξακολουθοῦν καθ' ἡμέραν διὰ 10,000 στρατεύματα καὶ δὲν βλέπει ἕως ὥρας ἄλλον ἐκεῖθεν, εἰμὴ ἀντιφάσκοντας διαταγὰς καὶ ψιλὰς ὑποσχέσεις. Ἐνόησε τέλος πάντων τὴν ἀπάτην, καὶ ἀμέσως σήμερον ἀποστέλλει ἄνθρωπόν της μὲ χρήματα εἰς Σπέτσαις διὰ νὰ προμηθεύσῃ πεντακόσια καντάρια παξιμάδι. Ἐκλαμπρότατε! Ἰδοὺ ἡ περίστασις, εἰς τὴν ὁποίαν χρειάζεται ἐπιμονὴ καὶ φρόνιμος οἰκονομία, μεγάλη ἀρετὴ νὰ πολιτευθῇ τινα; τὸν καιρὸν καὶ νὰ οἰκονομήσῃ τὰς περιστάσεις· ἡ νίκη μὲ τ' ἄρματα ἀποδίδεται πολλάκις καὶ εἰς τὴν τύχην, ἡ τύχη ὅμως τῆς πατρίδος κρέμαται πρὸς τὸ παρὸν ἀπὸ τὴν φρόνησίν σας καὶ τῶν ὁμοίων σας πατριωτῶν, τοὺς ὁποίους ἀρκετὰ ἡ πεῖρα καὶ τὰ παθήματα τοὺς ἐσπούδαξαν τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ διπλωματικὸν πνεῦμα τῶν κρατούντων. Ὁ Θεὸς ὑπερασπίζεται ὁλοφάνερα τὴν Ἑλλάδα. Σήμερον ἔχομεν ἀξιόπιστον εἴδησιν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, ὅτι εἰς Ἀλεξάνδρειαν οἱ τακτικοὶ Ἄραβες ἐπανεστάτησαν, ἐφ νευσαν πολλοὺς τῶν ἀξιωματικῶν τους καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ἐνδότερα. Αὐτὰ βεβαιοῦνται ἀπὸ Ὕδραν· ἐλπίζομεν νὰ ἀληθεύσῃ, καὶ θέλει συνεισφέρει πολὺ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐχθροῦ μας· μόλον τοῦτο τὸ πᾶν κρέμαται ἀπὸ ὑμᾶς;! Σᾶς στέλλονται δέκα χιλιάδες ἀρβανίτικαις πέτραις καὶ μερικὰ ψάρια, καὶ πάλιν δὲν λείπομεν ἀπὸ τὸ χρέος μας. Ἔφθασε κατὰ δυστυχίαν μία δόσις δανείου εἰς Ναύπλιον ἀπὸ 50,000 λίρας. Προλάβετε λοιπὸν καὶ γράψετε διὰ νὰ ἐνεργήσητε διὰ τὴν καλὴν οἰκονομίαν τούτων καὶ ἂν τοῦτο ἀδύνατον, νὰ διορισθῇ μία ἀρκετὴ ποσότης διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐτὴ νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἐπιτροπήν, καθότι ἂν ἀφεθῇ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐκεῖ, δὲν μένει ἀμφιβολία εἰς τὴν μεταχείρησίν των. Τὰ γράμματά σας θέλετε τὰ διευθύνει πρὸς ἡμᾶς, καὶ εἷς ἐξ ἡμῶν νὰ περάσῃ εἰς Ναύπλιον, καὶ δι' ἄλλην οἰκονομίαν καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα.

4 Αὐγούστου 1825, Ἄστρος.

Ἡ τριμελὴς ἐπιτροπή.

Ἀναστάσιος Λόντος, Κωνστ. Δεληγιάννης, Κωνστ. Δεληγιάννης

ταξᾶ καὶ πολλῶν ἄλλων, ἀκόμη ἰδιαιτέρα καὶ ἐπίσημος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξάγονται αἱ καταχρήσεις τοῦ Γρίβα. Ἡ Διοίκησις ἐγνώριζε καλῶς τὸν Θ. Γρίβαν, ἀλλὰ τὸν διώρισεν ὁπλαρχηγὸν διὰ νὰ τὸν ἐβγάλῃ ἔξω ἀπὸ τὸ Ναύπλιον προβλέπουσα μέλλοντα κακά, καὶ διότι ἐκεῖ μένων ἔφερεν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνησυχίαν καὶ προσέτι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολίτας. Παράδοξον πρᾶγμα εἶναι μὲ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ὅπου ἐπήγαινε καὶ ὅπου ἔστεκεν πάντοτε καταχρήσεις ἔκαμνε. Πάντοτε δὲ ἦτο ἕτοιμος νὰ διευθύνεται ἀπὸ τὸν Ἰ. Κωλέτην καὶ τῶν Γαλλοφρονούντων συντρόφων του.

Κατ᾽ ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἡ Διοίκησις διώρισε τὸν Χατσῆ Μιχάλην Ταλιάνον, ἔχοντα μέγαν ἐνθουσιασμὸν καὶ πατριωτισμὸν ἄπειρον, καὶ ἐπιθυμοῦντα νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα, ἀρχηγὸν τοῦ ἀτάκτου ἱππικοῦ, καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, διότι τότε κατὰ πρῶτον ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῇ Ἑλληνικὸν ἱππικόν. Ὁ δὲ γενικὸς Ἀρχηγὸς ἀπεφάσισε νὰ καταστήσῃ ἀκόμη ὀλίγον στενωτέραν τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ νὰ συναθροίσῃ ὅλα τὰ στρατεύματα τῶν ἐπαρχιῶν μετὰ τῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ καπεταναίων των, καὶ τοποθετήσῃ αὐτὰ εἰς τὰς καταλληλοτέρας θέσεις. Σκοπὸν εἶχε νὰ προσβάλῃ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς εὑρισκομένους εἰς Νταβιαῖς καὶ Πιάνα, νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἐκεῖθεν, καὶ κυρίως νὰ καταστρέψῃ τοὺς μύλους. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἔγραψε τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, ὅστις τότε ἦτο εἰς τὴν Λυκούργιαν μὲ τὰ Καλαβρυτινὰ στρατεύματα, νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας, ὅπου αὐτοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔμελλαν νὰ ὑπάγουν. Ἔγραψε δὲ προσέτι καὶ πρὸς τὸν Νοταρᾶν, τὸν

Τσώκρην καὶ τὸν Δαγρὲν νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τα Τσιπιανὰ καὶ τὸ Τουρνίκι, καὶ νὰ μένουν ἐκεῖ μέχρι δευτέρας του διαταγῆς, ὡς καὶ πρὸς ἄλλους πολλούς, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς κατὰ τὴν Μεσσηνίαν εὑρισκομένους Ἀρκαδινούς, εἰς τοὺς Φλεσαίους καὶ πρὸς τὸν Γέρω Πέτροβα καὶ τέλος εἰς τοὺς εὑρεθέντας προηγουμένως εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Καρύταινας. Παράδοξος δὲ εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀρχηγός, νὰ διοικῇ μὲ τόσην ἀπάθειαν καὶ ἀνεξικακίαν, ὥστε ὄχι μόνον νὰ γράφῃ πρὸς ὅλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἀνεψιόν του Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην, ὁ ὁποῖος πρὸ δύο μόλις ἐτῶν, ἀφῆκεν αὐτὸν τὸν θεῖόν του, καὶ ἑνώθη μετὰ τοῦ Κουντουργιώτη, και τώρα πάλιν εἶναι στενός του συγγενής, ὡς καὶ ὁ Πλαπούτας καί τινες ἄλλοι ἀκόμη, οἵτινες μαθόντες ἤδη, ὅτι πληρόνει μισθούς, πάλιν προσῆλθαν καὶ ζητοῦν νὰ πληρώνῃ καὶ αὐτούς, καὶ οἵτινες φαίνεται ἐλησμόνησαν, ὅτι συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν καταδρομὴν καὶ τὴν εἰς Ὕδραν φυλάκισίν του, καὶ τὰς ἄλλας τότε περιφρονήσεις, τὰς ὁποίας ὑπέφερεν ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Κουντουργιώτην. Ὁ δὲ Πλαπούτας, ὁ Δημήτριος Δεληγιάννης, ὁ Τσανέτος Χρηστόπουλος καὶ ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ἐπανερχόμενοι τότε ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον διὰ τοῦ Πύργου καὶ τῶν Τριποτάμων, αὐτοὶ ὅλοι προσέτι διετάχθησαν νὰ τοποθετηθοῦν κατὰ τὴν Μεσσηνίαν καὶ ληστρικῶς νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Τούρκων, ἐὰν δὲν δύνανται νὰ ἔρχωνται εἰς μάχας ἐκ τοῦ συστάδην πρὸς αὐτούς. Κατόπιν ἐσυμβουλεύθη καὶ μὲ τοὺς εἰς Ἅγιον Πέτρον καὶ Βέρβαινα σωματάρχας περὶ τῆς προσβολῆς τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν Πιάνα, Νταβιαῖς καὶ Σιλήμναν, ὥστε αὕτη νὰ γείνῃ παντοῦ καὶ συγχρόνως. Τὸν δὲ Ἀνδρέαν Λόντον ἀφῆκαν ἐκεῖ εἰς τὸ

γενικὸν στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων. Διέταξε δὲ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Χατσῆ Μιχάλην μετὰ τοῦ ἱππικοῦ, τοὺς Μιστριώτας καὶ ἰδίως τοὺς ἀδελφοὺς Ζαχαροπούλους νὰ ἦναι ἕτοιμοι καὶ διὰ τοῦ Βαλτετσίου νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Σιλήμναν, καὶ ὅταν ἀπὸ τὸ Διάσελον τῆς Ἁλωνίσταινας ὁ γενικὸς Ἀρχηγὸς τοὺς κάμει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον αὐτοὶ νὰ τρέξουν νύκτα καὶ εἰς τὰ ξημερώματα νὰ φθάσουν εἰς Σιλήμναν, καὶ ἐκεῖ νὰ φράξουν καὶ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς ἐχθρούς, τοὺς μέλλοντας νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν εἰς βοήθειαν τῶν ἰδικῶν των εἰς Σιλήμναν καὶ Νταβιαῖς, καὶ ἐναλλάξ, ὥστε νὰ μὴ συγκοινωνοῦν οἱ Τοῦρκοι ἑκατέρωθεν. Τέλος δὲ διέταξε τὸν Ἀ. Λόντον νὰ ἀφήσῃ τὰ Βέρβαινα καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ χωριδάκια Βουνὸν καὶ Θάνα, τὰ ὁποῖα εἶναι πλησίον τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ μένων ἐκεῖ μετὰ τοῦ στρατοῦ του νὰ ἐκφοβίζῃ τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως, ὥστε αὕτη νὰ μὴ ἐξέλθῃ εἰς βοήθειαν, ἀλλὰ νὰ μένῃ καὶ νὰ φυλάττῃ τὴν πόλιν.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἕως τῆς ἑβδόμης Αὐγούστου ὁ Ἀρχηγὸς ἐδυνήθη νὰ ἀνακοινώσῃ πρὸς ἅπαντας τὸ σχέδιόν του. Κατὰ δὲ τὴν ἑβδόμην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὰ Βέρβαινα μόνον μὲ τοὺς σωματοφύλακάς του, συμπαραλαβὼν καὶ τὸν Θεόδωρον Γρίβαν μὲ τὸ στρατιωτικὸν σῶμά του, τὸ ὁποῖον ἐσύγκειτο ἀπὸ στρατιώτας ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους, μὴ Πελοποννησίους, ἐν οἷς ὑπῆρχαν καί τινες Ἑπτανήσιοι ἀνώτερον ἔχοντες τὸν Παρασκευᾶν Κουρκουμέλην. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἔδωκεν εἰς τὸν Γρίβαν καὶ ὁδηγὸν τὸν Βασίλειον Π. Δημητρακόπουλον, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὰ μέρη ἐκεῖνα διὰ νὰ τοὺς τοποθετήσῃ εἰς τὸ χωρίον Ῥοϊνόν, καὶ εἶπε πρὸς

τοὺς περὶ τὸν Γρίβαν, ὅτι ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς καὶ τοὺς δοθῇ τὸ σημεῖον αὐτὸ νὰ προσβάλουν τὸ Καστράκι καὶ τὸ ὀχύρωμα τῆς Νταβιᾶς, ὅτε ὁμοῦ καὶ οἱ ἄλλοι θὰ προσβάλουν τὰ λοιπὰ ἐκεῖ ὀχυρώματα, αὐτὸς δὲ ὁ Ἀρχηγὸς μετὰ τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη θὰ ἔλθουν εἰς τὴν θέσιν Τουρκοκύβουρα καλουμένην, ἥτις κεῖται πλησίον τοῦ χωρίου Πιάνας, καὶ θὰ προσβάλουν αἰφνιδίως τοὺς Μύλους καὶ αὐτὸ τὸ χωρίον. Ἔπειτα δὲ ἀπέστειλε τοὺς Ἀντώνιον Κολοκοτρώνην, Δημήτριον Καραμέρον καὶ Γεώργιον Λεχουρίτην, ὁπλαρχηγοὺς περιφήμους καὶ γνωστοὺς εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰ στρατιωτικά των κατορθώματα καὶ τοὺς διέταξε νὰ προσβάλωσιν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ μαζὺ καὶ οἱ τρεῖς καὶ αἰφνιδίως μάλιστα ἀπὸ ἕνα ὀχύρωμα τῶν ἐχθρῶν, ὥστε οὕτω νὰ τοὺς θέσουν εἰς ἀμηχανίαν.

Ἀναχωρήσας δὲ ὁ Ἀρχηγός, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ τὰ Βέρβαινα τὴν ἑβδόμην, ἔφθασε κατὰ τὴν ἑνδεκάτην Αὐγούστου εἰς τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας. Ἐκεῖθεν ἔγραψεν ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἔστειλε πρὸς τὸν ὑπουργὸν τοῦ πολέμου Μεταξᾶν. Κατὰ δὲ τὸ δειλινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας διέταξε νὰ δοθῇ τὸ συμφωνηθὲν διὰ καπνοῦ σημεῖον ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, διὰ νὰ τὸ ἴδουν οἱ μνησθέντες ἀνωτέρω ὁπλαρχηγοί, νὰ κινηθοῦν ἅπαντες ὁμοῦ, καὶ κατὰ τὸ λυκαυγὲς τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἕκαστος νὰ καταλάβῃ τὴν ὁρισθεῖσαν θέσιν του καὶ ἀμέσως νὰ γείνῃ ἡ προσβολὴ τῶν Τουρκικῶν θέσεων καὶ τῶν ὀχυρωμάτων. Δοθέντος δὲ τοῦ σημείου, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁπλαρχηγῶν ἐξεκίνησαν, ἔπιασαν τὰς θέσεις κατὰ τὸν ὁρισθέντα χρόνον, καὶ ἡ μάχη ἤρχισεν. Ἐνταῦθα θέλομεν διηγηθῇ τινά, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ τῆς μάχης ταύτης

συνέβησαν. Ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης θυμωθεὶς κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος τὸν ἐμπόδιζε καὶ τοῦ ἔλεγε νὰ ὑποχωρήσῃ, φοβούμενος μὴ πάθῃ τίποτε κακόν, καὶ κρίνων τὴν σωτηρίαν του πολὺ ἀναγκαίαν διὰ τὴν πατρίδα, ἐξετέθη μόνος εἰς τὸν κίνδυνον, ὁρμήσας εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς μάχης καὶ ἀγωνιζόμενος μετὰ τῶν ἄλλων μαχομένων στρατιωτῶν. Ἰδόντες δὲ τὸν Ζαΐμην μαχόμενον καὶ κινδυνεύοντα οἱ περὶ αὐτὸν σωματοφύλακες, ὡς καὶ οἱ τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ φιλοτιμηθέντες ἐπολέμησαν ὅλοι ἀνδρείως καὶ ἀνδραγάθησαν. Ὁ δὲ Θεόδωρος Ῥηγόπουλος ὁρμήσας διέσχισε ἕνα λόχον τῶν Τούρκων, τὸν ἔθεσεν εἰς ἀταξίαν, καὶ αἰχμαλώτισε τρεῖς ζωντανούς. Τοῦτον ἀκολούθησεν ὁ Κωνσταντῖνος Ζαφειρόπουλος ὑπασπιστὴς τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, ὅστις μετὰ μεγάλης ὁρμῆς εἰσβαλὼν καββαλάρης εἰς τὸν αὐτὸν λόχον διεσκόρπισε τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, καὶ ὁ λοχαγὸς δὲν ἐδυνήθη πλέον νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς τάξιν, συγχρόνως δὲ ἐπέπεσαν κατ' αὐτοῦ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, οἵτινες φονεύσαντες τὸν λοχαγόν, κατέκοψαν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ καὶ τὸν λόχον ὁλόκληρον. Μάλιστα δὲ τότε ἔλεγαν, ὅτι δὲν ἦτον ἕνας, ἀλλὰ δύο οἱ καταστραφέντες λόχοι, διότι εὑρέθησαν ἐκεῖ νεκροὶ καὶ ζῶντες ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα. Ἐκυρίευσαν δὲ οἱ Ἕλληνες ὅλα τὰ τύμπανα τῶν Τούρκων, καὶ συνέλαβαν ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι πέντε ζωντανούς. Οἱ Τοῦρκοι ἄφησαν πολλὰ χαλκώματα καὶ πλῆθος πολὺ διαφόρων ἐνδυμάτων καὶ σκεπασμάτων, καὶ πολλὰ γεννήματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν πρότερον λαφυραγωγήσει ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ χωρία. Ἐκ δὲ τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Τούρκων, ἄλλα μὲν ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἄλλα δὲ καὶ ἐγκατελείφθησαν, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες ἔκαυσαν.

Δυστυχῶς ὅμως ὁ Θεόδωρος Γρίβας δὲν ἐκινήθη, οὔτε καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ τὸν Λόντον Ἕλληνες τότε εἰς πόλεμον, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι τῆς Νταβιᾶς κατώρθωσαν καὶ ἔστειλαν βοήθειαν εἰς τοὺς μαχομένους. Τὴν δὲ αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Γρίβας δὲν ἐκινήθη τότε δὲν τὴν ἐγνωρίζαμεν, ἐσυμπεράναμεν ὅμως, ὅτι αὐτὸς ἀντέπραττεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ἀρχηγοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ τοῦτο ἀπεδείχθη καὶ ἐβεβαιώθη ὕστερα ἀπὸ γράμματα τοῦ Ἰωάννου Κωλέτη καὶ Ἰωάννου Γκούρα πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην ἀποσταλέντα. Ὁ Γκούρας εἶναι ἀληθινόν, ὅτι ἦτο ἀνδρεῖος εἰς τοὺς πολέμους, καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὸν εἶχαν πρῶτον εἰς τὸν ἡρωϊσμόν, ἀλλ' ἦτο ἄνθρωπος ὀλίγου πνεύματος, καὶ παλαιόθεν ἤγετο καὶ ἐφέρετο ἀπὸ τὸν Κωλέτην, ὁ ὁποῖος καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἐγκλήματα ἔσπρωξεν αὐτόν, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸ ἐξῆς μέγιστον κακούργημα, διότι αὐτὸς ὁ Γκούρας μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια ἔπνιξε τὸν στρατηγὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρούτσου, ὅστις ὑπῆρξεν εὐεργέτης του, διότι ὄχι μόνον τὸν εἶχεν ἄνθρωπον ἰδικόν του, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔσωσε ἄλλοτε τὴν ζωήν. Ὅλοι τότε οἱ ἄνθρωποι κατηγόρησαν τὸν Γκούραν διὰ τὴν αἰσχρὰν καὶ ἄτιμον ταύτην πρᾶξιν του, τὸν ἀπεκάλεσαν ἀχάριστον καὶ ὡς τὸν Ἰούδαν τὸν ἐστιγμάτισαν. Ὁ δὲ Κωλέτης καὶ τώρα ἀκόμη διευθύνει καὶ ἄλλους πολλοὺς τοιούτους. Ὁ Κολοκοτρώνης πολλὰ ὑπέφερεν ἐκ τῆς ῥᾳδιουργίας τοῦ Κωλέτη καὶ τῶν λοιπῶν μετ' αὐτοῦ Γαλλιζόντων Ἑλλήνων, διότι δὲν εἶχεν αὐτοὺς εἰς καμμίαν ὑπόληψιν. Καὶ τὸ μὲν ἔθνος τὸ Γαλλικόν, καὶ τοὺς τότε φιλέλληνας καὶ πεπαιδευμένους Γάλλους ἐτίμα καὶ ἐσέβετο, δὲν ἐπερίμενεν ὅμως κανὲν καλὸν ὑπὲρ τῆς πατρί-

δος του ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἔδειξε διὰ τῆς πορείας της πολλὴν εἰς τοὺς Τούρκους εὔνοιαν.

Ἐκτὸς τοῦ Γρίβα, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀνδρέας Λόντος δὲν ἐξετέλεσε τὰς διαταγὰς τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, διότι ἀντὶ νὰ καταλάβῃ τὴν προσδιορισθεῖσαν ὡς εἴρηται, θέσιν τοῦ Θάνα, αὐτός, κατὰ δυστυχίαν, ἐγύριζεν ὡς μεταβατικὸς κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ κάμπου, καὶ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, καὶ οὕτω ἐματαίωσε καὶ αὐτὸς τὸ σχέδιον τοῦ Ἀρχηγοῦ.

Ἐντὸς τοῦ χωρίου Πιάνα, ὅπου εἶναι ἡ βρύσις, ὑπάρχει λοφίσκος ἐκ μιᾶς μόνης μεγάλης πέτρας συγκείμενος, καὶ ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν αὐτὴν εἶναι κτισμένος πύργος παλαιός, καὶ ἕνεκα τούτου ἡ θέσις εἶναι ὀχυρά. Ἐντὸς δὲ τοῦ πύργου τούτου ὑπῆρχαν ὀχυρωμένοι Τοῦρκοι ἕως πεντήκοντα. Αὐτοὶ ἐστενοχωρήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες τοὺς ἐπλησίασαν, καὶ ἤθελαν δι' ἐφόδου νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ ὀχύρωμα καὶ νὰ τὸ κυριεύσωσιν. Τότε ἕνας ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ Τούρκων, ὅστις συμπεραίνεται, ὅτι ἦτο Ἀλβανός, καὶ τοῦτο διότι ἐφόρει φουστανέλα, πρῶτος αὐτὸς ἐπήδησε κάτω ἀπὸ τὸν βράχον φοβούμενος μήπως τὸν πιάσουν οἱ Ἕλληνες, κατόπιν δὲ τούτου ἐγκρεμίσθησαν καὶ οἱ λοιποί, καὶ οὕτω διεσώθησαν, καὶ ἄφησαν τὸ ὀχύρωμα τοῦτο εὔκαιρον. Ἡ παληκαριά των αὕτη εἶναι μεγαλη καὶ παράξενος.

Εἰς δὲ τὴν προσβολὴν τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Χρυσοβιτσίου, ἂν καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἐδυνήθησαν νὰ σκοτώσουν Τούρκους πολλούς, ὅμως τοὺς ἀνησύχησαν καὶ τοὺς ἐβάσταξαν ἐκεῖ νὰ μάχωνται, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τοὺς ἀνάγκασαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ ὀχυρώματά των, καὶ νὰ

ὑπάγουν εἰς τοὺς ἄλλους τοὺς πολλούς. Ἐκεῖνοι δὲ ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω ἔμελλαν ἀπὸ τὰ Βέρβαινα νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Σιλήμναν, ἔφθασαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς θέσεις των κατὰ τὰ χαράγματα, ἀλλὰ προτοῦ ἔλθουν ἐκεῖ, καθ' ὁδὸν ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης ἀτυχῶς ἀρρώστησε, καὶ τὸν ἄφησαν ὀπίσω, καὶ διὰ τοῦτο οἱ στρατιῶται αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων δὲν ἔλαβαν μέρος καὶ τὰς δύο ἡμέρας εἰς τὰς μάχας κατὰ τὴν Σιλήμναν καὶ εἰς τὰ πέριξ. Ἡ προσβολὴ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὴν Νταβιᾶν ἔγεινε πλέον ἐπιτυχής, ἂν καὶ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ἦλθεν ἱππικὸν πρὸς βοήθειάν των, τὸ ὁποῖον ὅμως ὁ Γενναῖος καὶ ὁ Χατσῆ Μιχάλης τοὺς ἐπολέμησαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν μὲ ζημίαν μεγάλην πάλιν εἰς Τριπολιτσᾶν, καὶ τὰ ἐκεῖ ὀχυρώματα ἐκυρίευσαν καὶ δύο σημαίας τῶν Τούρκων ἐπῆραν, καὶ ἄλλα λάφυρα ἔλαβε τότε ἡ Ἑλλάς. Μέρος δὲ τῶν Τούρκων ἐπέρασαν πρότερον καὶ ἐπῆγαν εἰς τοῦ Κοτρώνη τὸν μύλον καλούμενον, τοὺς ὁποίους τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐπολέμησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ τοὺς ἐνίκησαν, καὶ περὶ ὅλων τούτων καταχωρίζομεν τὰς σχετικὰς ἐκθέσεις τῶν ὁπλαρχηγῶν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου καὶ πρὸς τὴν Διοίκησιν[1].

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουν καὶ ἄλλα προγενέστερα ἔγ-

[1] ***Πρὸς τὸ σεβαστὸν Ἐκτελεστικὸν σῶμα.***

Ἀπὸ Βέρβαινα ἀναφέραμεν προλαβόντως, καὶ εἰδοποίουν τὴν Σ. Διοίκησιν τὶ ἐσχεδιάσαμεν διὰ ὠφέλειαν τῆς Πατρίδος καὶ βλάβην τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἐνταῦθα μεταβάσεώς μου. Ἀφοῦ ἔφθασα ἐνταῦθα ἐσύναξα μερικοὺς στρατιώτας, ἦλθε καὶ ὁ ἐκλαμπρότατος Ἀνδρέας Ζαίμης, ὥστε ἐσυμ·οσώθημεν σχεδὸν δύο χιλιάδες, καὶ χθὲς τὸ ἑσπέρας ἐμοιράσαμεν τὰς θέσεις, ὅθεν ἔπρεπε νὰ κτυπήσωμεν τὸν ἐχθρόν, καὶ ὁ μὲν καπ. Ἀντώνης Κολοκοτρώνης μὲ τὸν καπ. Δημήτρην Καραμέρον, καί τινας ἄλλους καπεταναίους τοῦ κυρίου Ζαίμη, ἐπῆγαν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Χρυσοβιτσίου, ὅπου ἔχουν οἱ ἐχθροὶ τρία

γραφα ἰδιαίτερα καὶ ἐπίσημα, ἀφορῶντα εἰς τὴν πρὸ τῆς μνησθείσης μάχης ἑτοιμασίαν τῶν Ἑλλήνων. Πολλὰ δὲ

ταμπούρια δυνατά, ἀπὸ κεφαλῆς τῆς Πιάνας, ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Παλτιονταδιᾶς ἐπῆγεν ὁ καπετὰν Γρίβας μὲ τὸ σῶμα του διὰ νὰ κτυπήσῃ ἓν ταμποῦρι ὅπου ἔχουν οἱ ἐχθροὶ εἰς τοῦ Μπάρμπογλου τὸν μῦλον, καὶ ἐκεῖ μᾶς ἐπληροφόρησεν ἕνας αἰχμάλωτος, ὅτι εὑρίσκεται ἕνας μπέης ἀρχηγός των· ἓν σῶμα ἀπὸ Ἀλωνιστιώτας καὶ Πιανιώτας συγκείμενον, ὑπῆγεν ἀπὸ τὴν Πάπεναν. Ἐγὼ δὲ μετὰ τοῦ κυρίου Ζαΐμη μὲ στρατιώτας διακοσίους ἐπήγαμεν εἰς τὴν μέσην, ἀπὸ ἓν μέρος λεγόμενον Γουρχοχύδουρα διὰ νὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ δώσωμεν βοήθειαν, ὅπου ἤθελε κάμει χρεία. Διὰ νυκτὸς κατελάβαμεν καθεὶς τὴν θέσιν του, καὶ ἐκάμαμεν καὶ τὰ συμφωνημένα σημεῖα διὰ νὰ κινηθοῦν οἱ εἰς Τσιπιανᾶ Στρ. Νταρόπουλος, Τσώχρης, Νταγρές, καθὼς καὶ οἱ εἰς Βέρδαινα. Μὲ τὸ ξημέρωμα ἐδόθη ἡ ἀρχὴ τοῦ πολέμου ἄνωθεν τῆς Πιάνας, καὶ ἐκτύπησαν τοὺς ἐκεῖ κλεισμένους εἰς τὸ Καστράκι, θέσιν καλὰ ὀχυρωμένην· οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τὸν κάμπον ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν, ἐδόσαμεν καὶ ἡμεῖς βοήθειαν τῶν ἰδικῶν μας καὶ κτυπήσαντές τους μὲ ἐπιμονὴν τοὺς ἐτρέψαμεν εἰς φυγήν. Ἡ ὁρμὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἦτο μέγας, καὶ ὁ ἐκλαμπρότατος κ. Ἀνδρέας Ζαΐμης ἔδειξε εἰς ταύτην τὴν περίστασιν ἀνήκουστον εὐτολμίαν καὶ πολεμικὴν γενναιότητα, ἐπέκεινα τῆς σωματικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἐπαγγέλματός του. καὶ ὅλα ταῦτα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ κερδήσωμεν μίαν νίκην, κυριεύσαντες τὸ Καστράκι φονεύσαντες ἕως ἑκατὸν πενῆντα Γούρκους, συλλαβόντες εἴκοσι ζῶντας· μεταξὺ αὐτῶν ἐφονεύθη καὶ εἷς ἀξιωματικός, ἐπῆραν καὶ ὀκτὼ ταμποῦρλα.

Συγχρόνως ἐκινήθη καὶ ὁ καπ. Ἀντώνης, ἀλλ' ἐπειδὴ εὗρεν ἀντίστασιν δυνατήν, δὲν ἐπροώδευσεν· ὁ δὲ Στρ. Γρίβας, δὲν εἰξεύρομεν ἀκόμη ὁποίας δυσκολίας ἀπήντησε, καὶ ἀπεσύρθη χωρὶς νὰ κάμῃ διόλου ντουφέκι, ἂν καὶ ἐκ τῶν δύο τούτων θέσεων ἤθελε γίνει ἐπιτυχία, βέβαια ἠθέλαμεν ἀφανίσει ὅλους τοὺς εἰς Νταδιᾶ ἐχθροὺς καὶ κάθε ἄλλον σκοπόν μας ἠθέλαμεν τελειώσει. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ Τσιπιανά, ὅπου ἐπεριμέναμεν νὰ ἔλθουν κατὰ τὴν Ἐπάνω Χρέπαν, Τρίκορφα καὶ Περθῶρι, οὔτε ἐφάνησαν, οὔτε ἠκούσθησαν εἰς ἐκείνας τὰς θέσεις, καὶ δὲν ἠξεύρομεν ἕως ὥρας ἂν ἐκινήθησαν· ὁμοίως καὶ ἀπὸ Βέρδαινα ἂν εἶχαν ἔλθη εἰς Θάνα καὶ Βουνὸν κατὰ τὰ σχέδια.

Περικλείω καὶ γράμμα τοῦ στρατηγοῦ Κολιοπούλου, ἐν ᾧ περικλείονται καὶ δύο ἄλλα ἀντίγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων βλέπετε τὰ κινήματα καὶ σκοποὺς τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ. Εἰς Ἴσαρι εὑρίσκεται μία δύναμις ἐχθρική. Καὶ τοσαῦτα μὲν ἄχρις ὥρας, ἕως αὔριον δὲ σκεπτόμενος, ὅ,τι σχεδιάσωμεν ἀνάλογον τῶν περιστάσεων, θέλομεν πάλιν ἀναφερθῆ. Ὁ στρατηγὸς Νικήτας ἦλθε χθὲς εἰς Δίβρην.

Τῇ 12 Αὐγούστου 1825 Ἀλωνίσταινα.

Ὁ εὐπειθὴς πατριώτης

Θ. Κολοκοτρώνης.

τότε γράμματα καὶ ἔγγραφα ἐπίσημα ἐγράφοντο, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπαμεν, πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν νὰ ἐνθαρρύνουν τοὺς Ἕλληνας, καὶ νὰ ἐγείρουν τὴν φιλοτιμίαν των. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τότε τὰ ψεύματα ὑπῆρξαν συνήθη καὶ ἐκ μέρους αὐτῆς τῆς Διοικήσεως, καὶ ἐκ μέρους τῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ τῶν ἄλλων πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ τοῦτο προήρχετο ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσαν ἀδυναμίαν, καὶ ἦτο ἀναγκαῖον διὰ νὰ κατευνασθῇ ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη. Ὅλοι τότε οἱ ἄνθρωποι ὑπερβολικῶς ἔγραφαν τὰ πράγματα καὶ τὰ συμβαίνοντα κατὰ τὸν ἀγῶνα, καὶ τοῦτο διότι ὅλοι ἐγνώριζαν, ὅτι τὰ ὑπ᾽αὐτῶν γραφόμενα θὰ συμπεριληφθοῦν εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ γραφῇ ἱστορίαν τῆς Ἐθνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ τοιαύτη φιλοτιμία δὲν τοὺς ἔλιπε, καὶ διὰ τοῦτο ἐν γνώσει ἔγραφαν διὰ τὸ μέλλον, διότι περισσότερον ἐσέβοντο τὴν μνήμην των, παρὰ τὴν ζωήν των.

Κατὰ δὲ τὴν δεκάτην τετάρτην Αὐγούστου οἱ Ἕλληνες πάλιν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ, ἐπανῆλθαν εἰς τὰς προτέρας θέσεις των, καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ μὴ κυριευθέντα ὀχυρώματα. Οἱ δὲ ἀποσυρθέντες τὸ ἑσπέρας τῆς δεκάτης τρίτης εἰς τὸ Βαλτέτσι, ὁ Γενναῖος, Χατσῆ Μιχάλης καὶ οἱ λοιποὶ μὲ αὐτούς, καὶ αὐτοὶ διετάχθησαν νὰ κτυπήσουν τὰ μείναντα ὀχυρώματα κατὰ τοῦ Κοτρώνη τὸν μύλον, ὡς καὶ τοὺς ἄλλους μύλους τοὺς συνεχομένους ἐκεῖ εἰς τὴν Νταβιᾶ. Τοιουτοτρόπως δὲ οἱ Τοῦρκοι πάλιν προσβληθέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ κρατήσωσι τὰς θέσεις των, ἐγκατέλειψαν αὐτὰς καὶ συνήχθησαν ὅλοι μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των Σουλεϊμὰν-μπέη εἰς τὸ ὀνομαζόμενον Παλῃόκαστρον τῆς Νταβιᾶς. Οἱ δὲ Ἕλ-

ληνες ἀφοῦ κατέστρεψαν ἕως τὸ ἔδαφος τοὺς ἐκεῖ μύλους, καὶ τῆς Πιάνας, ὀκτὼ ὄντας, ἐπολιόρκησαν ἔπειτα τοὺς κλεισθέντας Τούρκους εἰς τὸ Παληόκαστρον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πολιορκούμενοι δὲν εἶχαν τροφάς, τὸ δὲ νερὸν τοῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος ῥέει πλησίον τοῦ φρουρίου, οἱ Ἕλληνες, μεταβαλόντες τὴν κοίτην του, ἔχυσαν εἰς τὸ μυλαύλακον καὶ εἰς ἄλλους χάνδακας καὶ τοὺς ποτισῶνας τῶν χωραφίων, καὶ οὕτω τὸ ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, οἵτινες ἐξερχόμενοι νὰ πάρουν νερὸν καὶ μακρυνόμενοι ἐφονεύοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, διὰ τοῦτο οὗτοι εἶχαν πολλὰς ἐλπίδας, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τέλους ὅλοι θὰ πέσουν αἰχμάλωτοι μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των Σουλεϊμὰν μπέη· ἦσαν δὲ ὑπὲρ τοὺς χιλίους ὀκτακοσίους. Εἶχε δὲ περάσει τὸ μεσημέρι, ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ σκοπιὰ τῆς Μεσσηνίας, καὶ ἰδίως ὁ Ἠλίας Μπουνάρος, εἰδοποίησε τοὺς πολιορκητάς, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔρχονται, ἀντὶ νὰ σημειώσῃ τὸ ἀληθές, ὅτι ἐφάνησαν μακράν. Τοῦτο δὲ ἔβλαψε πολύ, διότι οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν ἔπειτα ἀπὸ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας, ἀλλ' ἕως τότε οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευαν τὸ Παληόκαστρον, διότι οἱ πολιορκούμενοι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ παραδοθοῦν. Μάλιστα δὲ ὁ Σουλεϊμὰν-μπέης στενοχωρηθεὶς πολύ, καὶ βλέπων, ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ κάμῃ τίποτε πρὸς σωτηρίαν τοῦ στρατοῦ του, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ ἑξῆς γεγονότος. Ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ πλησίον τοῦ Σουλεϊμὰν-μπέη ἦτο αἰχμάλωτος Ἑλληνίς. Αὐτὴ εἶχε μικρὸν παιδίον, τὸ ὁποῖον ἔκλαιε. Τοῦτο ἐπῆρε ὁ Σουλεϊμᾶν-μπέης εἰς τὰ χέρια του, τὸ ἐνανούριζε, καὶ τοῦ ἔλεγε· σιώπα, τώρα ἔρχεται ὁ Μπουγιοὺκ-μπαμπᾶς. Οὕτως οἱ Τοῦρκοι λέγουν τὸν πάππον. Καὶ ὁ Σουλεϊμὰν

μπέης ἐννοοῦσεν, ὅτι ἔρχεται ὁ Γέρω Κολοκοτρώνης διὰ νὰ παραδωθῇ.

Τοιουτοτρόπως λοιπὸν οἱ Ἕλληνες, διὰ τὴν μὴ ἀκριβῆ εἴδησιν τῆς σκοπιᾶς των, νομίζοντες, ὅτι ἀληθῶς ὁ Ἰμβραὴμ ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἐπλησίασεν, καὶ φοβηθέντες μήπως ἐξέλθωσι καὶ οἱ πολιορκούμενοι καὶ τοὺς περικυκλώσωσιν, ἀπεσύρθησαν ἐκεῖθεν ἀφήσαντες αὐτοὺς ἐλευθέρους.

Οὕτω λυθείσης τῆς πολιορκίας τοῦ Παλαιοκάστρου, οἱ Ἕλληνες ἀνεχώρησαν, καὶ ὁ μὲν Ζαΐμης καὶ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἐπῆγαν εἰς τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας καὶ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ, ὁ δὲ Γενναῖος, ὁ Χατσῆ Μιχάλης καὶ οἱ λοιποὶ ἐτραβήχθησαν ἀπὸ τὴν Σιλήμναν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Βαλτέτσι. Αὐτὸ τὸ βράδυ ἔπεσε πολλὴ βροχή, καὶ ὅλοι ὑπέφεραν ἀπὸ τὸ κρύον καὶ τὴν νυκτερινὴν ὁδοιπορίαν. Κατόπιν δὲ οἱ περὶ τὸν Γενναῖον καὶ Χατσῆ Μιχάλην ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι εἰς τὰ Βέρβαινα.

Τοιαύτη ἐγένετο ἡ μάχη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Νταβιᾶν, Πιάναν καὶ τὰ πέριξ. Ὁ δὲ ἀντιπρόσωπος τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ Ἀνδρέας Λόντος λέγει εἰς μίαν του ἐπιστολήν, ὅτι ἐσηκώθη τὴν νύκτα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ Βέρβαινα· λέγει προσέτι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὰ ὀχυρώματα τῶν Τούρκων καὶ τὸν μύλον τοῦ Κοτρώνη, ὡς καὶ τὸ Καστράκι· ὅτι ἔκαυσαν τὸν μύλον τοῦ Κοτρώνη, ἐσκότωσάν τινας Τούρκους καββαλαραίους καὶ πεζούς, καὶ ἐπληγωσαν πέντε, καὶ τέλος ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν ὁ καπετάνιος Θεόδωρος Ἀγριανίτης καὶ δύο ἄλλοι στρατιῶται, καὶ ὅτι πολλοὶ ἐπληγώθησαν. Ὁ στρατηγὸς ὅμως αὐτός, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, κατὰ τὴν μάχην ταύτην, γράφει ὅλως

διόλου συγκεχυμένα πράγματα. Δὲν ἦτο δὲ παρὼν εἰς τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας ἐν τῇ ἐπιστολῇ του ἀναφέρει, καὶ ἐπομένως δὲν ἔβλεπε τοὺς Ἕλληνας μαχομένους κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ διὰ τοῦτο ψευδῆ πράγματα ἐγνωστοποίησε πρὸς τὸν Ἀρχηγόν[1].

[1] *Ἐκλαμπρότατε γενικὲ Ἀρχηγέ!*

Καθὼς καὶ προχθὲς τὸ δεῖλι καὶ τὴν προχθεσινὴν νύκτα σᾶς ἔγραψα, ὅτι ἔμελλον νὰ μισεύσω ἀπὸ τὸ Ροϊνό, καὶ νὰ ὑπάγω νὰ ἑνωθῶ μὲ τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς μας, μὲ τὸν φίλτατόν σας Γενναῖον καὶ Ζαχαρόπουλον, διὰ νὰ εὑρίσκωμαι μαζύτους καὶ νὰ τοὺς ἐβγάλλω καὶ ἀπὸ τὴν ὑποψίαν διὰ τὸν ἑαυτόν μου· Χθὲς φωτῶντας τὸ ἀκολούθησα, καὶ ἐμπραζάρησα τόσον ὀγλήγωρα, ὥστε μὲ τὸν ἥλιον πρὸς τὸ ἑσπέρας ἔφθασα ἐδῶ μὲ σκοπὸν νὰ μισεύσω σήμερον νὰ ἑνωθῶ μὲ τοὺς ἐδικούς μας, ἀλλ' ἅμα πρωίας ἔφθασαν ἐνταῦθα σήμερον πανστρατιᾷ· ἡ αἰτία τῆς ἀναχωρήσεώς των ἀκολούθησε μὲ τὸ νὰ ἔλαβαν εἰς τὴν μισὴν ὥρα τῆς νυκτὸς γράμμα, ἀπὸ τὸν Μπουνάρο, ὅπου ἦτο διωρισμένος εἰς τὸ Ἀνεμοδοῦρι καὶ τοὺς ἔλεγεν, ὅτι ὁ Πασᾶς εἶχε φθάσει εἰς Τετέμπεη καὶ Σινάνου. Τρεῖς ὥρας προτοῦ λάβουν αὐτὸ τὸ γράμμα εἶχον ἰδεῖ καὶ τὰ διωρισμένα σημεῖα εἰς τὸν τόπον τοῦ αὐτοῦ χαραβουλίου.

Τὰ δὲ πρακτικά των εἶναι τὰ ἀκόλουθα·

Ἐχυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τρία ταμπούρια εἰς τὸν Μύλον τοῦ Κοτρωνιοῦ ὁμοῦ καὶ τὸ Καστράκι, ἔκαυσαν καὶ τὸν Μύλλον καὶ ἐσκοτώθησαν καβαλαραῖοι καὶ πεζοὶ καὶ πληγωμένοι ὑπὲρ τοὺς πενῆντα καὶ ἀπὸ μὲν τοὺς ἐδικούς μας ἐφονεύθη ὁ καπετὰν Θεοδωράκης Ἀγριανίτης, καὶ ἄλλοι δύο στρατιῶται. καὶ λαβωμένοι ἕξ, τέσσαρα ἄτια λαβωμένα καὶ ἕνα εἰς τὸν τόπον ἀπὸ τὰ ἐδικάμας Μετὰ τὸ γεῦμα ἐπῆγαν οἱ ἐδικοί μας εἰς τὸ ἐπάνω Τζουροῦμι τῆς Νταδιᾶς, ὅπου ἦτο τοποθετημένοι 150 Τοῦρκοι καὶ τρεῖς χολόνες εἰς τὸν κάμπον, καὶ πολεμοῦντες τοὺς ἐνίκησαν, τοὺς ἐτζάκισαν, καὶ ἐκυρίευσαν δύο ταμπούρια, ὅπου ἦτον ἕνα ταμποῦρι ἐπάνω ἀπὸ τὸν Μύλον τῆς Νταδιᾶς, καὶ ἕνας πύργος ἀπὸ κάτω τὰ ἐκυρίευσαν καὶ αὐτά. ἔκαψαν καὶ τὸν Μύλον· τόσον τοὺς ἔκαμαν, ὥστε ἐβιάσθησαν οἱ τακτικοὶ πεζοὶ καὶ ἡ καβάλα ὅπου ἦτον εἰς τὸν κάμπον ν' ἀποσυρθῶσι καὶ ν' ἀπεράσουν πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι ἀπὸ κάτω εἰς τὸ Παληόκαστρον· καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον ἐκεῖ ἐσκοτώθησαν καὶ ἐπληγώθησαν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν σαράντα καὶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας ἐπληγώθη ἕνας· εὕρηκαν οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς δύο μύλους μέσα, καὶ εἰς θεμονιαῖς ὑπὲρ τὰ χίλια μέτρα γέννημα ἀλωνισμένο, ἀρκετὰ μπακιρικὰ καὶ σκουτικά, τὰ ὁποῖα τὰ ἔκαυσαν ὅλα

Ἀπὸ μὲν τοὺς σκοτωμένους ἱππεῖς ἐπῆραν δύο ἄτια οἱ ἐδικοί μας, ἐπῆραν ὀκτὼ μουλάρια καὶ ὑπὲρ τὰ τριάντα ἀλογογαΐδουρα ὁποῦ εὗρον εἰς τοὺς μύλους καὶ εἰς τὰ ταμπούρια, καὶ ἀρκετὰ τουφέκια.

Καὶ πρὶν αὐτοῦ τοῦ γράμματος ὁ Ἀρχηγὸς εἰς τὸ Διάσελον κατὰ τὰς 14, ἔλαβε δύο γράμματα τοῦ Ζαχαριάδη καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ζακύνθου[1].

Ὁ δὲ γενικὸς Ἀρχηγὸς μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας καὶ κατέβη εἰς τὸ Ἄργος διὰ νὰ προετοιμάσῃ τροφάς, καὶ ἀνταμώσῃ τοὺς συντρόφους καὶ φίλους του διὰ νὰ συννενοηθοῦν περὶ

Ἔχομεν λαδωμένους εἰς τὸ μέρος μας, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὑπὲρ τοὺς 15, αὐτὰ τὰ χθὲς διατρέξαντα, τὰ ἕως τὰς δώδεκα ὥρας παρακαλοῦμεν καὶ τὴν ἐκλαμπρότητά σας νὰ μᾶς φανερώσετε τὰ καθ' ὑμᾶς, ἐπειδὴ ἐθεωρήσαμεν, ὅτι διήρκεσε τὸ ἑσπέρας ἐπὶ πολὺ ὁ πόλεμος αὐτόσε.

Εἰς τὰ προτερινὰ γράμματά μου σ' ἔδαλα εἰς ὑποψίαν περὶ τῆς ὑγιείας τοῦ Γενναίου, ἤδη σᾶς εἰδοποιῶ, ὅτι ὁ Γενναῖος ὑγιαίνει· πόσον ἔκαμε τὸ χρέος του εἶναι περιττὸν νὰ σᾶς κάμω τὴν περιγραφήν, ἐπειδὴ τὸ γνωρίζετε ἀπὸ ἄλλην φοράν. Τὸν στρατηγὸν Κανέλλον ἔχομεν ἀσθενοῦντα, εἶναι ὅμως ἔξω κινδύνου, ἐστείλαμεν νὰ φέρωμεν ἰατρόν. Ταῦτα καὶ μ' ὅλον τὸ σέβας μένω.

15 Αὐγούστου 1825 Βέρδαινα.

Ὁ ἀδελφός σας

Ἀνδρέας Λόντος

Περιμένομεν μὲ τὸν παρόντα σουρουτζῆν τὴν ἀπόκρισίν σας καὶ ὁδηγίαν σας.

[1] *Ἐξοχώτατε Κολοκοτρώνη!*

Λάβετε δύο γράμματα ἐσωκλεισμένα ἕνα τῶν φίλων καὶ ἄλλο τοῦ Ζαίμη, καὶ μία ταμπακέρα μὲ τὴν εἰκόνα σου καὶ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Κολοκοτρώνης Ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων». Οἱ φίλοι σου Ἄγγλοι ἐγέμισαν τὸν κόσμον μὲ τοιαῦτα ἐπαινετικὰ πράγματα, δηλαδὴ κάδρα, ταμπακέρας καὶ ἄλλα διαφόρων εἰδῶν. Ἡ Πατρὶς μετὰ ἕνα μῆνα θέλει λάβει πραγματικὴν βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους Μεγάλαι δόξαι ἔγειναν τοῦ Μιαούλη καὶ Μιαουλοπούλου εἰς Ζάκυνθον· ὁ δεύτερος πρὸ 6 ἡμερῶν ἐμίσευσε διὰ Λονδῖνον ὅλα εἶναι προδιωργανισμένα, ὅλα προδιατεθειμένα, ὅλα ἕτοιμα, ὥστε ἅμα φθάσῃ ὁ Μιαουλόπουλος θέλει δεχθῇ μὲ μεγάλας τιμάς, καὶ θέλει κινήσει εὐθὺς διὰ τὴν Πατρίδα μὲ τὴν πραγματικὴν βοήθειαν. Ὁ λόρδος Κόχερ. ἀνὴρ μὲ μεγάλους θησαυρούς, πολλὰ ἀνδρεῖος καὶ πολλὰ τολμητίας μὲ 12 φρεγάδας ἐδικάς του ἔρχεται ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν νὰ μισθωθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ ἐβγάλετε ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τὴν ἐν Ἄστρει 5000 γρόσια, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ μισθώσετε 4 ἢ 5 ἀνθρώπους φρονίμους καὶ οἰκείους σας, οἵτινες νὰ στέλλωνται συχνότατα εἰς τὴν ἐν Ζακύνθῳ ἐπιτροπὴν εἰς τὸν Μιαούλην καὶ ὅπου ἀλλοῦ· μάλιστα εἰς τὴν

τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας καὶ νὰ μάθῃ ποίας εἰδήσεις εἶχαν οἱ ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ τὸ Λονδῖνον. Οἱ δὲ ἄλλοι Ἕλληνες ἀνεχώρησαν οἱ μὲν εἰς τὴν Δημιτσάναν, οἱ δὲ ἀλλαχοῦ εἰς ἄλλας θέσεις.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ πορευόμενος ἔμαθε καθ' ὁδὸν τὰ γενόμενα εἰς τῆς Νταβιαῖς, καὶ ἀμέσως ἔστειλεν ἐκεῖ πεντακοσίους ἱππεῖς διὰ νὰ συνοδεύσουν τὸν Σουλεϊμὰν μπέην εἰς Τριπολιτσᾶν. Φθάσας δὲ εἰς Τριπολιτσᾶν ἐδέχθη ἐκεῖ τὸν Σουλεϊμὰν μπέη, καὶ χαμογελῶν τὸν ἐρώτησε πῶς τοῦ ἐφάνησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ ἂν εἶδεν εἰς τὸν ὕπνον του τὸν Κολοκοτρώνην.

Ὁ μὲν Ἰμβραὴμ ἔμεινεν ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε ἡμέρας εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἀνεπαύετο. Τὰ δὲ στρατόπεδα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι μετὰ φόβου ἐπερίμεναν τὴν αἰφνίδιον ἐκστρατείαν του.

Οὕτω πως ἔκτοτε τὰ πράγματα εὑρίσκοντο. Οἱ δὲ Τοῦρκοι εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἀφοῦ οἱ μύλοι τῆς Νταβιᾶς

ἐπιτροπὴν νὰ γράφετε συχνότατα ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰ πλέον μικρὰ μὲ εἰλικρίνειαν διὰ νὰ συντελοῦν πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον καὶ πρὸς τὸ μερικόν σας. Ἐγὼ ἠμπορῶ νὰ διατρίψω ἐδῶ μερικὰς ἡμέρας· αὐτὸ τὸ κρίνω ἀναγκαῖον, διὸ στεῖλέ μου κανένα δυνατὸν συστατικόν. Ὁ Φωτάκος θέλει σοῦ εἴπει τὰ λοιπὰ διὰ ζώσης καὶ ὑγίαινε.

Ναύπλιον 11 Αὐγούστου 1825.

Ὁ πρόθυμος
Χ. Ζαχαριάδης.

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 15 Αὐγούστου 1825.

Εὐγενέστατε Ζαΐμη !

Ὁ Ὑμέτερος πατριώτης Κ. Ἀ. Τσούνης μᾶς ἔφερε τὸ εὐγενές σας μετὰ τῶν ἐσωκλείστων τριῶν ἀντιτύπων, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἰδοποιήθημεν τὰ πάντα, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος πάλιν θέλει σᾶς πληροφορήσει τὰ καθ' ἡμᾶς.

Προλαβόντως σᾶς ἐγνωστοποιήσαμεν, ὅτι ἐλάβομεν ὡσαύτως τὰ διὰ τοῦ κ. Ζαχαριάδη προαποσταλέντα μας ἐθνικὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἔκτοτε διευθύναμεν τακτικῶς, ὥστε ταῦτα τὰ ἀντίτυπα μένουσι παρ' ἡμῖν πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ἐγ-

καὶ Πιάνας κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, κατέφυγαν εἰς τὴν κατασκευὴν χερομύλων καὶ ἀλογομύλων, τοὺς ὁποίους οἱ αἰχμάλωτοι Ἕλληνες ἐγύριζαν καὶ ἑτοίμαζαν τὰ ἄλευρα καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα ἀκόμη, ὥστε ἐβαρύνθησαν πλέον τὴν τοιαύτην ἀδιάκοπον ἀγγαρείαν.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ἀναπαύσας τὸν στρατόν του εἰς Τριπολιτσᾶν, κατὰ τὴν πέμπτην τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἐξεστράτευσεν πανστρατιᾷ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μιστρᾶ, λεηλατῶν καὶ καταστρέφων νὰ πάντα τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης.

γύησιν τῶν ἐπεξεργασμένων ἡμετέρων ἐργασιῶν. Καθὼς ἡ εὐγενεία σας καλῶς ἐκάματε εἰς ταύτας τὰς σκέψεις Σας καὶ παρατηρήσεις, οὕτως εἴδομεν καὶ ἡμεῖς μὲ θαυμασμὸν τὸ ἐν αὐτοῖς ἐμπεριεχόμενον οὐσιῶδες λάθος, περὶ τούτου δὲ πιστεύομεν, ὅτι ἂν ἔγειναν τοιαῦται κεφαλαιώδεις παραδρομαὶ δὲν μεταλλάττουν μορφὴν καὶ χαρακτῆρα τοῦ προωρισμένου πράγματος, ἐνῷ εὐχόμεθα ἐκ ψυχῆς τὴν ταχεῖαν καὶ ποθητὴν ἔκβασιν, ἥτις θέλει εἶσθαι ἐπιδεκτικωτέρα καὶ ἐπιθυμοτέρα ὡς πρὸς τὸν ἐπ' ἀλλήλοις σφιγκτὸν δεσμὸν μὲ τὸν ὁποῖον μόνον δύνασθε νὰ ἐπιτύχετε τοὺς πατριωτικούς σας ἀγῶνας εἰς τοῦτο τὸ ἱερὸν ἐπιχείρημα πρέπει νὰ καταγίνεσθε κατ' ἐξοχὴν ἡ εὐγενεία σας, ὅστις ἔχων τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀνήκουσαν πρόβλεψιν, ὥστε διὰ ταύτης τῆς συνεργείας, νὰ συντελεσθῇ τὸ σκοπούμενον μεθ' ὅλης τῆς ἀπαιτουμένης ἐπιτυχίας· ὡς πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ κ. Τρικούπη ἐπροσπαθήσαμεν τὸ κατὰ δύναμιν νὰ εὐχαριστηθῇ καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι ἀφοῦ διαπραγματευθῇ τὸ ἐπιχείρημά του μὲ εἰλικρίνειαν, εἶναι πιθανὸν νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς σκοποὺς τῆς Διοικήσεως· ὡς ἀπὸ μέρους μας τοιαύτη ἀποστολή, καθὼς καὶ ὅσαι ἄλλαι ἤθελον γενῇ· ἑπομένως τὰς νομίζομε, ὄχι μόνον ἐπιβλαβεῖς εἰς τὰ ἐθνικὰ κοινὰ συμφέροντα, ἀλλὰ κυρίως ἐπιζημίους ἐν μέρει, καθότι σκοπὸν ἔχουσαι τὸ ἀτομικὸν συμφέρον καὶ τὴν ἰδιοτέλειαν τῶν γνωστῶν σας ὑποκειμένων, τὰ ὁποῖα ἄνω κάτω φέρουσι διὰ νὰ ἐπιτύχωσι τὰ προσχεδιασμένα τέλη των· πρέπει διὰ τοῦτο νὰ λάβετε ὑπ' ὄψιν κατ' ἐξοχὴν ταύτην τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε μεταχειρισθῆτε πάντα τρόπον νὰ ταχυνθῇ ἡ ἀνάκλησις τοῦ κ. Τρικούπη, ἐπειδὴ δὲν συμφέρει διὰ τὰ ἴδικά σας συμφέροντα νὰ διαμένῃ ἐκεῖ καθὼς εἶναι διωρισμένος μὲν τὴν ἐν Λονδίνῳ ἐπιτροπήν, καὶ οὐσιωδῶς μὲ τοὺς συνωμώτας του.

Ἐκπληττόμεθα ὅμως πῶς ὁ ἐν Ναυπλίῳ κ. Ἀναγν. Δεληγιάννης δὲν προεῖδε τὴν μυστικὴν αὐτὴν ἐργασίαν, περὶ τῆς ὁποίας κάμετε τὴν ἀπαιτουμένην ἔρευναν καὶ ὁδηγηθῆτε ὡς ἀπαιτοῦσι τὰ κοινὰ συμφέροντα.

Μένομεν πρόθυμοι

Διονύσιος ὁ δὲ Ῥώμας, Παναγ. Θ. Στεφάνου, Κ. Δραγώνας.

Ὁ δὲ γενικὸς Ἀρχηγὸς εὑρισκόμενος εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ μαθὼν τὴν τοιαύτην ἐκστρατείαν, ἀμέσως ἔγραψε καὶ διέταξε τὸ συναχθὲν στρατόπεδον εἰς τὴν Δημιτσάναν τὸ ὑπὸ τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον καὶ λοιποὺς ὁπλαρχηγοὺς νὰ τραβήξουν ὅλοι μαζὺ κατὰ τὸ Γεωργίτσι καὶ τὴν Καστανιάν, χωρία τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, κείμενα κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν αὐτῆς, καὶ νὰ μάχωνται πρὸς τὰ ἀποσταλέντα κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ πασᾶ ἀποσπάσματα. Τὸ δὲ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων καὶ Ἁγίου Πέτρου ὑπὸ τὸν ἀντιπρόσωπόν του Ἀνδρέαν Λόντον καὶ τοὺς στρατηγοὺς Κανέλλον Δεληγιάννην, Ἰωάννην Νοταρᾶν, Γενναῖον καὶ Χατσῆ Μιχάλην, ἀρχηγὸν τοῦ ἀτάκτου ἱππικοῦ, νὰ τραβήξουν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς ἐπαρχίας καὶ κατὰ τὰ χωρία καὶ τὰς θέσεις Μπασαρᾶ, Βαμβακοῦ, Βέροια καὶ λοιπά Ἐκεῖ δὲ μετέβη καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ ἑνώθη μὲ αὐτούς.

Ὁ δὲ γενικὸς Ἀρχηγὸς ἐπέρασε κατόπιν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα εἰς τὸ Λεωνίδιον καὶ ἑνώθη μὲ τὰ εἰρημένα στρατεύματα. Κατὰ δὲ τὰ χωρία Κοσμᾶ, Γεράκι, Μαρὶ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐκεῖ θέσεις, ὅπου οἱ Ἕλληνες συνεπλάκησαν μὲ τὰ ἀποσπάσματα τῶν Τούρκων, τὰ ὁποῖα παντοῦ εὑρίσκοντο καίοντα τὰ χωρία, ἐνίκησαν αὐτὰ καὶ πολλοὺς Τούρκους ἐφόνευσαν, τοὺς ἐμάζευσαν εἰς τὸ κέντρον των, καὶ ἀνέστειλαν τὰς τοιαύτας ἐκδρομὰς τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ δὲ ἐντόπιοι Ἕλληνες τῆς ἐπαρχίας, ἀφοῦ πρῶτον ἀνέβησαν εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἐξασφάλισαν τὰ γυναικόπαιδά των, ἔπειτα καταβαίνοντες ληστρικῶς καὶ εἰς πολλὰ μέρη προσέβαλαν τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ οὕτως ἔσπρωξαν τοὺς Τούρκους κατὰ τὰ Τρίνησα, διότι ἕως ἐκεῖ ἔφθασεν ὁ πασᾶς λεηλατῶν καὶ

καταστρέφων τὸν τόπον. Εἰς δὲ τὰ Τρίνησα καὶ εἰς τοὺς ἐκεῖ πύργους ηὗρεν ἀντίστασιν ἀπὸ ἓν μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν τοῦ καπετὰν Κώστα Σουλιώτη καὶ τοῦ καπετὰν Χρόνη Μινοπούλου, ὡς θέλομεν κατόπιν διηγηθῇ τὰ κατὰ τὴν μάχην ταύτην γενόμενα.

Γενομένης δὲ τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ Ἰμβραὴμ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μιστρᾶ, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπέκεινα τοῦ μηνός, ὁ Γάλλος Φαβιέρος ἀρχηγὸς ὢν τοῦ τακτικοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ τὴν Τριπολιτσᾶν ἐξ ἐφόδου· ἀλλὰ περὶ τούτων ὕστερον.

Ὁ δὲ Ἀνδρέας Λόντος μὴ θέλων νὰ παρακολουθήσῃ τοὺς λοιποὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐκστρατείας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀνεχώρησεν εἰς Ναύπλιον, καὶ ἐκεῖ μένων ἐχρησμοδότει γράφων διάφορα σχέδια περὶ μαχῶν καὶ πολέμων.

Ὁ δὲ γέρων Π. Μαυρομιχάλης ἔγραφε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν Μάνην προκηρύξεις πρὸς τοὺς Μανιάτας, τοὺς ὁποίους ἐκαταρᾶτο, καὶ τοὺς ἔλεγε διὰ τὶ κοιμῶνται ὕπνον βαρύν. Εἶχεν ὅμως καὶ τὴν φροντίδα ν' ἀνταλλάξῃ τὸν υἱόν του Γεωργάκην, αἰχμάλωτον τότε ὄντα εἰς τὸ Νεόκαστρον. Κακῶς δὲ οὗτος μετεχειρίσθη τὴν τοιαύτην ἀνταλλαγήν, περὶ τῆς ὁποίας πολλὰ τότε ἐλέγοντο, καὶ ἐμπόδιά τινα ἐπροξένησεν.

Ὁ δὲ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἀποκαμὼν καὶ παραπονούμενος γράφει ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του, ἀπὸ τὴν Βαμβακοῦ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην παρακαλῶν νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Καλαβρύτων καὶ αὐτὸς καὶ ἡ Διοίκησις. Γενικὴ ἀπελπισία ἐκυρίευσε τοὺς ἀρχηγοὺς κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον. Ὁ ἐχθρὸς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἦτο μέγας καὶ φοβερός, διότι ἐπλάκωσε τὴν Πελοπόννησον μὲ μεγάλας δυνάμεις. Τὸ Μεσολόγγι ἐπολιορκεῖτο τότε ἀπὸ

τὸν Κιουταχῆν, καί, κατὰ δυστυχίαν, αἱ τροφαὶ κατεχρῶντο ἀπὸ τοὺς ἐργολάβους, ἀπό τινα μέλη τῆς Διοικήσεως καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς πολιορκουμένους Ἕλληνας, οἵτινες ἐλάμβαναν καθ' ἑκάστην ἡμέραν διπλᾶς καὶ τριπλᾶς μερίδας, καὶ ἔστελλαν τὰς περιττὰς εἰς τὸν Κάλαμον καὶ ἐκεῖ τὰς ἐπώλουν. Τὸ δὲ ναυτικόν μας μικρὰν βοήθειαν ἔδιδεν εἰς τὸ Μεσολόγγι. Πρὸς τούτοις τότε παμμεγέθης στόλος θαλάσσιος ἐστέλλετο ἀπὸ τὸν Σουλτάνον νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Διοίκησις εὑρίσκετο καὶ αὐτὴ εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, καὶ δὲν ἐπρόφθανε νὰ δώσῃ καμμίαν πραγματικὴν βοήθειαν. Ἔχασε τὴν ἠθικήν της βαρύτητα, ἔσωσε καὶ τὸ δάνειον, καὶ ἀπέμεινεν ὄνομα πλέον καὶ ὄχι πρᾶγμα Ἕνεκα τούτου ἐγεννήθη εἰς τὸν λαὸν κατακραυγὴ ἐναντίον της, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ αἰτία ὅλων τῶν δυστυχημάτων αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐψιθυρίζετο ἡ ἀλλαγὴ τοῦ συστήματος καὶ αὐτῶν τῶν προσώπων τῆς Διοικήσεως, πιστεύοντες οἱ ἄνθρωποι, ὅτι οὕτω θὰ ἀναλάβουν καὶ θὰ ἐλαττωθοῦν τὰ δυστυχήματα. Πολὺς δὲ φόβος ἐπίσης τότε ἐκυρίευσε καὶ τὰς δύο νήσους Ὕδραν καὶ Σπέτσας, νομίζοντες, ὅτι ὁ ἐχθρὸς σκοπὸν εἶχε νὰ προσβάλῃ αὐτὰς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἕνεκα δὲ τούτου ὅλοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῶν νήσων τούτων, καὶ ἐζητήθη ἀπὸ τὴν Διοίκησιν καὶ δύναμις τῆς ξηρᾶς, καὶ διετάχθη ὁ Φαβιέρος μὲ τὸ τακτικὸν σῶμά του, καὶ ἄλλοι πολλοὶ νὰ περάσουν εἰς τὰς νήσους πρὸς βοήθειαν, καὶ πολλοὶ προσέτι τῶν στρατηγῶν αὐθόρμητοι ἐπρόσφεραν ἑαυτοὺς εἰς βοήθειαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Νικήτας καὶ ὁ Γενναῖος. Ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τούτων ἐγένετο, διότι ὁ ἐχθρὸς ἔστρεψεν ἀλλαχοῦ τὰς δυνάμεις του.

Ὁ δὲ γενικὸς Ἀρχηγὸς Θ. Κολοκοτρώνης τότε ὅλον διαταγὰς προτρεπτικὰς ἔστελλεν, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ εἰς μάτην ἐγίνοντο, διότι στρατόπεδον ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους δὲν ἐδύνατο νὰ πήξῃ. Ὅθεν κατέφυγεν εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ ἐζήτει παρ' αὐτῆς νὰ τοῦ δώσῃ τοὺς μισθωτοὺς Ῥουμελιώτας, τὸ ὁποῖον καὶ πρότερον ἐζήτησε, διὰ νὰ ἔχῃ διαρκῶς τὸ σῶμα αὐτό, τὸ ὁποῖον ἦτο ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας, καὶ ὥρισε τὸ Τουρνίκι ὡς τόπον στρατοπέδου· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ διὰ τὴν ῥᾳδιουργίαν τῶν Γαλλοφρονούντων Ι. Κωλέτη καὶ τῶν περὶ αὐτόν, καί τινων ἄλλων ἀκόμη Μαυροκορδατικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τελευταῖοι μάλιστα ἐφθόνουν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ προσεπάθουν νὰ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ Ἀγγλικὸν σύστημα συκοφαντοῦντες αὐτὸν ὡς Ῥωσσόφρονα, ἂν καὶ τοιοῦτον κόμμα δὲν ὑπῆρχε τότε ἐνεργὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀντιπράττοντες εἰς τὰς ἐνεργείας του καὶ αὐτοί. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, αὐτὸς μὲν φανερὰ δὲν ἀντέπραττε κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, κρυφὰ ὅμως διὰ τῶν ὀπαδῶν του, οἵτινες μάλιστα τότε ἐφαίνοντο εἰς τὴν παλαίστραν, ἐρᾳδιούργει κατ' αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Μάχη ἐν Τρινήσοις. — Σ. Βάρβογλης. — Ἅμιλτων. — Ματαία ἀπόπειρα Φαβιέρου πρὸς ἔφοδον κατὰ τῆς Τριπόλεως. Αἰγυπτιακά. — Βαρὼν Ῥοζαλώφ. — Ἐκστρατεία Ἰμβραὴμ εἰς Γαστούνην. — Ἀπόπειρα ἐφόδου κατὰ τῆς Τριπόλεως ὑπὸ Κολοκοτρώνη καὶ ἀποτυχία αὐτῆς.

Κώστας Σουλιώτης, οὗτος κατήγετο ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, ὡς αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔλεγεν· εἶχε δὲ καὶ συγγενεῖς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πατρῶν. Ἔκαμε δὲ καὶ εἰς τὴν Ἤπειρον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κίτσου Τσαβέλα, ὡς καὶ μὲ ἄλλους καπεταναίους τῆς Ῥούμελης, καὶ ὕστερα μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του. Αὐτὸς ὁ καπετάνιος μὲ τὸ στρατιωτικὸν μικρὸν σῶμα του εὑρέθη μετὰ τοῦ Πάνου καὶ Γενναίου Κολοκοτρώνη εἰς τοὺς γενομένους τῆς Πελοποννήσου πολέμους. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1824 ἡ Διοίκησις τοῦ Κουντουργιώτη διώρισεν αὐτὸν καὶ τὸν καπετὰν Χρόνην Μινόπουλον, καταγόμενον μὲν ἀπὸ τὸ χωρίον Κούβελα τῆς Ἀρκαδίας, παιδιόθεν δὲ ἀνατραφέντα εἰς τὴν πόλιν τῆς Τριπολιτσᾶς, πρὸς φύλαξιν τῶν Τρινήσων καὶ τῶν πέριξ χωρίων. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὑπάρχουσι πύργοι ἀνήκοντες εἰς τοὺς Τούρκους Χονδρολιαίους καλουμένους. Τοὺς δὲ πύργους τούτους κατέλαβαν καὶ ἐκράτουν οἱ Μανιᾶται Ἀντωναῖοι καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἐκεῖθεν ὁρμώμενοι κατεπίεζαν τοὺς κατοίκους ἐκείνων τῶν μερῶν. Θέλουσα δὲ ἡ Διοίκησις νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰς ἁρπαγὰς καὶ τὰς ἄλλας καταπιέσεις τῶν Μανιατῶν, ἔστειλε τοὺς εἰρημένους δύο καπεταναίους μετὰ ἑκατὸν περίπου

στρατιωτῶν. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι δὲν ηὗραν κατάλληλον καιρὸν νὰ ἐκτελέσουν τὴν διαταγὴν ταύτην τῆς Διοικήσεως, περιεφέροντο κατὰ τὰ πλησίον χωρία προφυλάττοντες τοὺς κατοίκους, ὥστε νὰ μὴν τοὺς γυμνόνουν οἱ Μανιᾶται. Μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα τοῦ ἑπομένου ἔτους 1825, ἐνῷ οἱ ἄνδρες ἦσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἡ φρουρὰ αὕτη ἀπατήσασα τὰς γυναῖκας, ἐμβῆκε καὶ ἔπιασε τοὺς πύργους τῶν Χονδρολιαίων, τοὺς ὁποίους ληστρικῶς οἱ Ἀντωναῖοι ἐκράτουν, καὶ οὕτω ὕστερον οἱ Μανιᾶται αὐτοὶ ἔφυγαν, διότι ἔμεναν καὶ ἐφρούρουν τοὺς πύργους καὶ τὴν θέσιν οἱ περὶ τὸν Κ. Σουλιώτην καὶ τὸν Μινόπουλον μέχρι τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀράβων εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Μιστρᾶ. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ λεηλατῶν καὶ καταστρέφων τὸν τόπον ἐφανερώθη καὶ εἰς τὰ Τρίνησα καί ἔφθασεν εἰς τὸ ἐκεῖ χωρίον Λάγια. Ἀλλὰ προτοῦ ὁ Πασᾶς φθάσῃ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὁ Μινόπουλος συνεννοήθη μετὰ τοῦ Σουλιώτου, ὅστις τότε εὑρίσκετο εἰς τῆς Καμάραις τῶν Τρινήσων νὰ προφυλάξουν τὸν τόπον, μήπως οἱ Τοῦρκοι αἰχμαλωτίσουν τοὺς κατοίκους, καὶ διὰ νὰ ὁδηγηθοῦν οἱ ἄνθρωποι οἱ κατοικοῦντες πλησίον καὶ οἱ μακρινοὶ ἀκόμη, ὕψωσε φωτιὰ εἰς τὸν πύργον τοῦ χωρίου Λάγια, νὰ τὴν ἴδουν τὰ πέριξ χωρία, καὶ νὰ φύγουν. Μετὰ δὲ ταῦτα παραλαβὼν τοὺς συντρόφους του ἐξεκίνησε νὰ ὑπάγῃ εἰς τῆς Καμάραις, αἱ ὁποῖαι ἀπεῖχον ἐκεῖθεν μίαν περίπου ὥραν, πρὸς ἀντάμωσιν τοῦ Κ. Σουλιώτη. Πορευόμενος δὲ συναντήθη καθ' ὁδὸν μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ καταλαβὼν μίαν θέσιν ἐπίκαιρον καὶ ἀκροβολισθεὶς μετ' αὐτῶν, ἔδωκε θάρρος εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἰδίως εἰς τὰ γυναικόπαιδα, τὰ ὁποῖα τότε φεύγοντα ἐπερνοῦσαν εἰς τὸ ἀντικρὺ καὶ μακρὰν τῆς ξη-

ρᾶς κείμενον νησάκι, εἰς τὸ ὁποῖον ἀσφαλίσθησαν. Εἰς τὸ νησίον αὐτὸ ἄφησαν καὶ ὀλίγους γέροντας ὡπλισμένους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδοσαν καὶ ἕνα μικρὸν πλοιάριον (καΐκι) διὰ νὰ συγκοινωνοῦν μετὰ τῆς στερεᾶς, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ κουβαλοῦν τρόφιμα καὶ νερόν. Ἀφοῦ δὲ ὁ Μινόπουλος ἐπῆγεν εἰς τῆς Καμάραις καὶ ἀντάμωσε τὸν Σουλιώτην, συνεννοηθέντες, ἀπεφάσισαν νὰ κλεισθοῦν ἀμφότεροι, ὁ μὲν εἰς τῆς Καμάραις μὲ τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ στρατιώτας ὡς ἑκατὸν τριάκοντα, ὁ δὲ Μινόπουλος ἔχων καὶ αὐτὸς περὶ τοὺς τριάκοντα εἰς τὸν ἕτερον πύργον, Καστέλι καλούμενον. Ἀπεῖχε δὲ ὁ ἕνας πύργος ἀπὸ τὸν ἄλλον ὡς δύο τουφεκιαῖς διάστημα, καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὑπάρχει ῥεῦμα καὶ κεφαλόβρυσον, τὸ ὁποῖον ἐφυλάττετο μόνον ἀπὸ τὸν πύργον τοῦ Μινοπούλου, ὄχι δὲ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον τοῦ Κώστα. Ὁ δὲ ἕνας πύργος δὲν ἐφαίνετο ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὥστε νὰ βοηθῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἰμβραὴμ μὲ τὰ στρατεύματά του, ὄντα ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε χιλιάδες τακτικοὶ καὶ ἄτακτοι, πεζοὶ καὶ καββαλαραῖοι, ἔφθασεν ἐκεῖ πλησίον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Σουλεϊμὰν-μπέην ἀρχηγὸν τοῦ τακτικοῦ, ἀμέσως ἐπολιόρκησε τοὺς πύργους πανταχόθεν. Ἐπολέμησαν ἀδιακόπως ἡμέραν καὶ νύκτα ἕως τριάντα δύο ὥρας, πολλὰς ἐφόδους ἔκαμναν, καὶ ἐπὶ τέλους ἐπλησίασαν καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πύργου, ὅπου ἦτο ὁ Μινόπουλος, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες μαχόμενοι τοὺς ἐμπόδισαν νὰ βάλουν φωτιὰ εἰς τὸν πύργον. Οἱ Τοῦρκοι ταὐτοχρόνως ἐμβῆκαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πύργου τοῦ Κώστα ἀπὸ τὸ μεσημβρινὸν μέρος, ὅπου ἦσαν τὰ δημόσια μαγαζεῖα, τὰ ὁποῖα οἱ στρατιῶται τοῦ Κώστα ἐφύλατταν, καὶ ἀφοῦ ἐξ ἐφόδου ἐκυρίευσαν αὐτά, ἔπειτα εἰσεχώρησαν καὶ εἰς τὸν πύργον, ἔβαλαν φωτιὰ κά-

τωθεν αὐτοῦ εἰς τὸν θόλον, καὶ οὕτως ἐστενοχώρησαν πολὺ τοὺς πολιορκουμένους καὶ εἰς τοὺς δύο πύργους. Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν, οἱ πύργοι δὲν εἶχαν πολεμοτρυπαις, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐτουφέκιζαν ἀπὸ τὰ παράθυρα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα αἱ σφαῖραι τῶν πυροβόλων καὶ τὰ βόλια τῶν τουφεκίων τοῦ στρατοῦ ἐκτύπων καὶ τὰ ἐγκρέμιζαν. Οἱ κλεισμένοι ἔρριπταν εἰς τὸν σωρὸν καὶ ἐσκότωναν Τούρκους. Δὲν εἶχαν ὅμως προφθάσει νὰ κάμουν καμμίαν προετοιμασίαν διὰ τὴν τοιαύτην πολιορκίαν, οὔτε νερὸν νὰ μεταφέρουν διὰ νὰ πίνουν, ἄλλως τε οὔτε καὶ ἀγγεῖα εἶχαν νὰ τὰ γεμίσουν· ἀτυχῶς δὲ καὶ κανένα πλοῖον τότε Ἑλληνικὸν δὲν εὑρέθη ἐκεῖ πλησίον εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, ἢ νὰ τοὺς δώσῃ τοὐλάχιστον νερόν. Μόνον ὁ Παντελῆς Γεραχαράκης ἐφάνη τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς μάχης εἰς τὴν θάλασσαν μὲ τὸ μυστικόν του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐμποδίσθη νὰ πλησιάσῃ, διότι ἅμα οἱ Τοῦρκοι τὸν εἶδαν ἔστρεψαν τὰ κανόνια των ἐναντίον του καὶ παρατάξαντες κατὰ τὴν παραλίαν μέρος τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἐπυροβόλουν ἀδιακόπως τὸ πλοῖον, καὶ οὕτω τὸ ἀνάγκασαν νὰ ἀπομακρυνθῇ. Τοιουτοτρόπως οἱ πολιορκούμενοι ἂν καὶ ἀπελπίσθησαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ὅθεν ἤλπιζαν βοήθειαν, καὶ ταλαιπωρούμενοι ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν δίψαν, μάλιστα δὲ εἰς τὸν πύργον Καστέλι ἕνας στρατιώτης ἀπὸ τὸ Σοῦλι τῆς Ἠπείρου καταγόμενος ἀναγκασθεὶς ἔπιε τὸ οὖρόν του, ὅμως ἐξακολούθουν νὰ πολεμοῦν ἕως τὸ δειλινὸν τῆς ἡμέρας ταύτης, καὶ μόλον ὅτι οἱ στεναγμοὶ καὶ αἱ γοεραὶ φωναὶ τῶν λαβομένων τοὺς ἐτάραττον, ὅμως ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ των, ἐβάσταξαν καὶ πολλοὺς Τούρκους ἐσκότωσαν, τοὺς ὁποίους οἱ ζῶντες ἐμάζευαν καὶ τοὺς ἔρριπταν εἰς τὰ πλησίον κείμενα χορη-

γοκάμινα, ἀπὸ δὲ τὸν πύργον τοῦ Κώστα Σουλιώτη τοὺς φονευμένους οἱ Ἕλληνες ἐπέταγαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Διαρκούσης δὲ τῆς μάχης μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων Ἑλλήνων καὶ τῶν Τουρκαλβανῶν ὡς καὶ τῶν Πελοποννησίων Τούρκων, οἵτινες ἐγνώριζαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐγένοντο καὶ ὁμιλίαι, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔλεγον εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ παραδοθοῦν καὶ τοὺς ὑπόσχοντο, ὅτι θέλουν τοὺς φυλάξῃ τὴν ζωήν. Μεταξὺ δὲ τῶν τοιούτων συνομιλιῶν, ὁ Χουσεϊν· μπέης, γαμβρὸς τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶν, ὅστις κατόπιν ἐλαβώθη εἰς τὴν Κλείσοβαν, καὶ εἰς τὰς Πάτρας, καὶ ἐκ τῆς πληγῆς ἀπέθανεν ὕστερον, διέταξε τὴν ἔφοδον, καὶ πρῶτον μὲν οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν μέσα εἰς τὸν πύργον τοῦ Κ. Σουλιώτη, ἔπειτα δὲ ἐμβῆκαν καὶ εἰς τὸν πύργον Καστέλι, ὅπου ἦτο κλεισμένος ὁ Μινόπουλος. Ταὐτοχρόνως δὲ φθάνει ἐκεῖ καὶ ὁ Σουλεϊμὰν-μπέης, καὶ λαμβάνει μέρος ἐνεργητικὸν διὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἀπομείναντας Ἕλληνας. Ἐνταῦθα οὗτος ἔδειξε τὴν Γαλλικήντου φιλανθρωπίαν, διότι ἀμέσως ἐπῆρε τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὡδήγησεν εἰς τὸν ἐκεῖ πλησίον ῥέοντα ποταμὸν καὶ τοὺς ἐχόρτασε νερόν. Ἔπειτα δέ, ἐπειδὴ ὁ Ἰμβραὴμ ἦτο θυμωμένος, καὶ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ π α λ ο υ κ ω θ ο ῦ ν οἱ διασωθέντες Ἕλληνες, διότι ἐνῷ πρότερον τοὺς παρήγγειλε νὰ παραδοθοῦν, αὐτοὶ δὲν ἠθέλησαν, ὁ Χρόνης Μινόπουλος ὀργισθεὶς ἀντέστη, καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Σουλεϊμὰν-μπέην εἶπεν· «ἐμεῖς εἴμεθα αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου· μᾶς ἐπήρατε μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, καὶ πρέπει νὰ μᾶς θανατώσετε διὰ τουφεκισμοῦ, καὶ ὄχι νὰ μᾶς π α λ ο υ κ ώ σ ε τ ε ὡς ἂν νὰ εἴμεθα λῃσταί!» Ταῦτα ἀκούσας ὁ Σουλεϊμὰν μπέης, ἐρώτησε τί λέγει ὁ Ἕλλην, καὶ μαθὼν τὴν ἀξίωσιν τοῦ Μινοπούλου, ἀμέσως ἐπῆγε

καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Ἰμβραὴμ, παρεκάλεσεν αὐτόν, καὶ τὸν μετέπεισε νὰ μεταβάλῃ τὸν ἄτιμον θάνατον τῶν Ἑλλήνων εἰς αἰχμαλωσίαν αἰώνιον. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Σουλεϊμὰν-μπέης, χάριν φιλανθρωπίας, ἀπέστειλε τοὺς ἰατρούς του νὰ ἐπισκεφθοῦν τοὺς πληγωμένους Ἕλληνας. Ἔπειτα τοὺς συνάθροισεν ὅλους εἰς ἕνα μέρος, καὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν δὲν ἦσαν διὰ ζωήν, τοὺς ἄφησε καὶ ἐχάθησαν, παρέλαβε δὲ τοὺς ἐλαφρὰ πληγωμένους καὶ τοὺς γιεροὺς ὅλους περὶ τοὺς δέκα πέντε, χωρὶς ὅπλα, καὶ ἔθεσε φυλακὴν διὰ νὰ μὴν τοὺς φονεύσουν οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἦσαν ἐξαγριωμένοι ἐναντίον των, διότι εἶχαν φονεύσει πολλοὺς συντρόφους των, καὶ διότι ἤθελαν νὰ κάμουν καὶ λάφυρα ἀπὸ αὐτούς, τὸ ὁποῖον ὁ Σουλεϊμὰν-μπέης ἐμπόδισε. Μόνον δὲ ὁ Χουσεὶν-μπέης ἐξέζωσε τὸν Μινόπουλον, καὶ τοῦ ἐπῆρεν ὅλα τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν. Τοῦρκοι τινὲς παρεπονέθησαν εἰς τὸν Ἰμβραὴμ, καὶ τοῦ εἶπαν, ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι ἔχουν ἐπάνω των πολλὰ χρήματα, καὶ ὅτι μόνοι οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ θέλουν νὰ τοὺς γυμνώσουν διὰ νὰ ὠφεληθοῦν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Σουλεϊμὰν-μπέης, ἐθύμωσε κατὰ τῶν παραπονεθέντων, διότι ἐγγύχθη ἡ φιλοτιμία του. Οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ αὐτοὶ μαθόντες ταῦτα, ἕκαστος ἔμπροσθεν ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκετο καθήμενος, ἔσκαψε μὲ τὰ χέρια του καὶ ἔχωσεν εἰς τὴν γῆν τὰ χρήματά του ὅσα εἶχεν εἰς χρυσᾶ νομίσματα, καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν γενομένην ἔρευναν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, πάλιν τὰ ἐξέχωσαν καὶ τὰ ἐπῆραν. Ὅσα δὲ ἄλλα χρήματα κατὰ τὴν ἐξέτασιν εὑρέθησαν εἰς αὐτούς, τὰ συνήθροισαν καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὸν Ἰμβραὴμ, ὅστις ἰδών, ὅτι ἦσαν πολὺ ὀλίγα διέταξε νὰ ἀποδοθοῦν πάλιν εἰς τοὺς

αἰχμαλώτους, καὶ νὰ μοιρασθοῦν ἐξ ἴσου εἰς ὅλους.

Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν χρόνον ἐγίνετο καὶ ἡ διαπραγμάτευσις πρὸς ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Πύλου, καὶ τῶν αἰχμαλωτισθέντων εἰς τὰς μάχας τῆς Σχοινόλακκας καὶ τῆς Σφακτηρίας. Καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι πασάδες κατὰ τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως τοῦ Ναυπλίου ἐκρατήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Ἰμβραὴμ δὲν ἐτήρησε τὰ συμφωνηθέντα, ἀλλὰ παρέβη τὴν συνθήκην τὴν γενομένην μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς φρουρᾶς τοῦ Νεοκάστρου, καὶ ἐκράτησεν ὡς αἰχμάλωτον τὸν Γεώργιον Μαυρομιχάλην, καὶ ἄλλους πολλούς. Μεταξὺ δὲ τῶν αἰχμαλώτων τούτων, ἦτο καὶ ὁ Σωτήριος Βάρβογλης ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, ἀρχηγὸς ὢν τῶν συμπολιτῶν του κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κουντουργιώτη καὶ Κυριάκου Σκούρτη ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Τοῦτον ὁ ἀδελφός του Πάνος Βάρβογλης ἐπεχείρησε νὰ ἐλευθερώσῃ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Ἄγγλων καὶ ἰδίως διὰ τοῦ τότε ναυάρχου Ἄμιλτων, ὅστις τότε ἦτο τοιοῦτος εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἡ δὲ φρεγάδα Κάμβρια, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο ὁ ναύαρχος ἔπλευσεν εἰς τὰς Καλάμας ἐπὶ τούτῳ. Μαθὼν δὲ ὁ Ἄμιλτων, ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ δὲν ἦτο ἐκεῖ, ἀλλ' εἰς Τριπολιτσᾶν, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ ἐκεῖ, καὶ οἱ Τοῦρκοι τοῦ ἔδωκαν συνοδίαν. Ἀναβὰς δὲ εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ μὴ εὑρὼν καὶ ἐκεῖ τὸν Πασᾶν ἔλαβεν ἄλλην συνοδίαν Τούρκων παρὰ τοῦ φρουράρχου νὰ ὑπάγῃ μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἀξιωματικῶν εἰς Μιστρᾶ, καὶ κατόπιν εἰς τὰ Τρίνησα. Φθάσας δὲ ἐκεῖ ηὗρε τὸν Ἰμβραήμ, καθ' ἣν ὥραν εἶχε κυριεύσει τοὺς πύργους. Ὁ δὲ Πάνος Βάρβογλης παρηκολούθει καὶ αὐτὸς τοὺς Ἄγγλους ὡς διερμηνεύς. Κατὰ δὲ

τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν Ἰμβραήμ, οὗτος ἔτυχε νὰ ἔχῃ εἰς τὰς χεῖράς του λίρας Ἀγγλικάς, καὶ μετὰ τὸν ἀμοιβαῖον χαιρετισμόν, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Ἄγγλους, δεικνύων καὶ τῆς λίραις εἶπε· εἶσθε φίλοι μας· ἀλλὰ δίδετε καὶ λίρας τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους. Οἱ δὲ Ἄγγλοι ἀνταποκρινόμενοι πρὸς ταῦτα εἶπαν πρὸς τὸν Ἰμβραήμ, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐδανείσθησαν ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, ἀλλ' ἀπὸ Ἄγγλους ἐμπόρους.

Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν μῆνα Σεπτέμβριον, ἐνῷ ὁ Ἰμβραὴμ ἐκστρατεύσας εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Μιστρᾶ, ὁ Γάλλος Φαβιέρος ἐζήτησε παρὰ τῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ Ὑπουργείου τοῦ πολέμου χρήματα διὰ νὰ κατασκευάσῃ ὕλην καυστικήν, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, καὶ τὴν μεταχειρισθῇ διὰ τὴν μελετηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἔφοδον κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς. Ὑπέσχετο δὲ εἰς τὴν Διοίκησιν, ὅτι ἂν τὸν ἀκούσουν καὶ τοῦ χορηγήσουν ὅλα τὰ ζητούμενα μέσα, ἀφεύκτως θὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν. Καθ' ἑκάστην ἡμέραν διάφορα σχέδια ἔλεγε πρὸς τὴν Διοίκησιν, καὶ ὅστις ἄκουε τὰ λεγόμενά του ἐμακάριζε τὴν Ἑλλάδα ἂν ταῦτα ἐπραγματοποιοῦντο. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν σχεδίων ἐπρότεινε καὶ τὴν δι' ἐφόδου, ὡς εἴρηται, ἅλωσιν τῆς πόλεως. Ἡ ἄδεια τοῦ ἐδόθη παρὰ τῆς Διοικήσεως, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ φρουρά, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰμβραὴμ ἐκστρατεύσας ἀφῆκεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ἐτύγχειτο ἀπὸ πέντε χιλιάδας τακτικοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν του, οἵτινες ὅλοι ἦσαν Γάλλοι, καὶ ἀπὸ χιλίους ἀτάκτους λευκοὺς ἐκ διαφόρων Τουρκικῶν φυλῶν, ὡς καὶ διακοσίους καβ-

βαλαραίους. Ὅλοι οὗτοι ἦσαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ νέου Τούρκου φρουράρχου, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰμβραὴμ διώρισε. Τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου ἐχορήγησαν εἰς τὸν Φαβιέρον ὅλα, ὅσα οὗτος ἐζήτησε. Παρέλαβε λοιπὸν χιλίους ἑξακοσίους στρατιώτας τακτικούς, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐδιάλεξεν ἀπὸ ὅλον τὸ σῶμα τῶν τακτικῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐζήτησε καὶ ἑξακοσίους ἀτάκτους, ἡ Διοίκησις διέταξε τὸν στρατηγὸν Τσώκρην νὰ τεθῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Φαβιέρου μετὰ τῶν ζητηθέντων τούτων ἀτάκτων. Τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου προσέτι διέταξε καὶ τὸν Ἀναστάσιον Λόντον, γνωστὸν καὶ ἐπίσημον ἄνδρα καὶ μέλος τότε ὄντα μιᾶς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς, νὰ παρακολουθῇ ὡς πολιτικὸς τὸν Φαβιέρον, καὶ νὰ προβλέπῃ ὅλα τὰ μέσα τῆς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως. Τὰ πάντα ἐγένοντο ἕτοιμα, καὶ μὲ πολλὴν μυστικότητα. Ὁ δὲ Φαβιέρος ἐφοδιάσθη μὲ δύο ὀρεινὰ κανόνια· εἶχε καὶ δύο βόμβας μεγάλης χωρητικότητος, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε βάλει τὴν καυστικὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν μόνος κατεσκεύασε, καὶ τὴν ὠνόμαζεν ἄσβεστον πῦρ. Τὰς δύο ταύτας βόμβας μετέφερον κρεμαστὰς δύο στρατιῶται, τὴν μὲν μίαν εἰς μίαν δοκὸν καὶ τὴν ἄλλην εἰς ἄλλην, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν βάρος πολύ, καθ᾽ ὁδὸν οἱ στρατιῶται συναλλάσσοντο. Ἀφοῦ δὲ ἐπλησίασαν εἰς Τριπολιτσᾶν συνῆλθαν εἰς συμβούλιον οἱ τρεῖς, ὁ Φαβιέρος, ὁ Τσώκρης καὶ ὁ Ἀναστάσιος Λόντος. Ὁ Φαβιέρος ἀνεκοίνωσε τότε τὸν σκοπόν του, καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐφόδου, ἥτις ἔμελλε νὰ γείνῃ ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός, εἶπεν εἰς τοὺς ἄλλους δύο νὰ εὑρεθοῦν πέρα εἰς τῆς ῥάχαις τοῦ Μουχλιοῦ κατὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον μετὰ τῶν ἀτάκτων στρατιωτῶν, καὶ νὰ μένουν ἐκεῖ ἐνεδρεύοντες καὶ προσεκτικοί, ἅμα δὲ ἀκού-

[illegible]

[illegible] ... εἰς τὴν [illegible] ... τὸ Αἰγίον [illegible] καὶ ἐκεῖθεν [illegible] τὸ χωρίον Περβόρι, ὅπου ἦλθεν καὶ τοὺς ἀπαντήσας [illegible] τοῦ [illegible] καὶ τοῦ [illegible], οἵτινες [illegible] διανυκτερεύσαντες εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον, καὶ [illegible] ν' ἀκούσουν τὸν κρότον τοῦ πυροβόλου, [illegible] ἐκεῖ, καὶ ἔπειτα ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοὶ [illegible] Περβόρι. Ἀφοῦ δὲ ὅλοι συνῆλθαν ἐκεῖ, ὁ Φα[illegible] [illegible]σχισμένος καὶ ἀγανακτῶν κατὰ τῶν περὶ τὸν [illegible]

καὶ Τσώκρην ἐπὶ τῷ λόγῳ δῆθεν, ὅτι οὗτοι μετὰ τῶν ἀτάκτων στρατιωτῶν δὲν εἶχαν ὑπάγει εἰς τὴν ὁρισθεῖσαν θέσιν, καὶ ὅτι ἀπάντησεν ἕνα Ἕλληνα ἔξω τοῦ φρουρίου καὶ ἐβεβαιώθη τοῦτο ἀπὸ αὐτόν. Τότε ὁ Ἀναστάσιος Λόντος ἀπεκρίθη πρὸς τὸν Φαβιέρον καὶ εἶπεν· ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν δικαιολογεῖται, διότι ἐδύνατο νὰ κρατήσῃ τὸν Ἕλληνα ἐκεῖνον, ὅστις τὸν ἐπληροφόρησε τοῦτο, καὶ νὰ στείλῃ νὰ μάθῃ, ὅτι αὐτοὶ ἐπῆγαν κατὰ τὰ συμφωνηθέντα, εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον, διότι τὸ διάστημα δὲν ἦτο μακρόν Τοιαῦτα τότε καὶ ἄλλα πολλὰ πειρακτικὰ λόγια ἐλέχθησαν μεταξύ των, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα καὶ δὲν ἐσυμφώνησαν ν' ἀναχωρήσουν ὅλοι μαζὺ ἐκεῖθεν, ἀλλ' οἱ μὲν ἄτακτοι ἀνεχώρησαν εὐθὺς καὶ κατέβησαν εἰς τὰ χωρία Μερκοβοῦνι καὶ Μπόσουνα, ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ζευγαλατιό, καὶ ἔπειτα ἐκόλλησαν εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Βαρσῶν, οἱ δὲ τακτικοὶ ἔμειναν εἰς τὸ Περθόρι, καὶ ἐκεῖθεν τὴν νύκτα ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ ἴδια.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ ὑπὸ τοῦ Φαβιέρου κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς μελετηθεῖσα ἔφοδος. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Τσώκρης μὲ τοὺς Ἀργείους καὶ λοιπούς, μένων εἰς τῆς Βάρσαις καὶ τὸ Στενόν, ἐπολιόρκει τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως, ἡ δὲ Διοίκησις καὶ ἡ ἐπὶ τῶν τροφῶν ἐπιτροπὴ ἐχορήγει εἰς τοῦτον τὰ χρειώδη. Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου ἐπολέμησε πρὸς τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως, καὶ ἔπειτα καθ' ἑκάστην, ἀκροβολίζετο μὲ αὐτήν, ἐνόσῳ χρόνῳ ὁ Ἰμβραὴμ διέτριβεν εἰς τὴν Λακωνίαν. Καταχωρίζομεν καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦ Τσώκρη[1] πρὸς τὸν γενικὸν Ἀρχη-

[1] ***Ἐκλαμπρότατε Ἀρχιστράτηγε!***

Κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς Σ. Διοικήσεως καὶ Σ. ἐπιτροπῆς. δὲν ἔλειψα νὰ τοποθετηθῶ εἰς τὰ ἐδῶ· ὅλον μου τὸ σῶμα εἶναι ὀκτακόσιοι Ἐχθὲς τὸ πρωὶ

τὴν περὶ τῆς γενομένης μάχης. Εὑρισκόμενοι δὲ κατὰ τὸ χωρίον Γερίκι, ἐλάβαμεν τὸ κατωτέρω γράμμα τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, καὶ κατόπιν κατὰ τὰ μέσα τοῦ Νοεμβρίου, ἐλάβαμεν τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ προηγού-

ἐβγῆκα ἐπικεφαλῆς τῶν 100 καβαλλαραίων καὶ πεζῶν κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ἁγίου Σώστη εἰς τὰ ἀμπέλια. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς εἴδαμεν ἐκ συστήματος ἐρχομένους ἐναντίον μας, καὶ βαρόντας [illegible] ἐσκοτώσαμεν ἐξ αὐτῶν καβαλλαραίους 8, ἐπληγώσαμεν ἀρκετούς, ἐπήραμεν καὶ 10 ἄλογα καὶ μερικὰ [illegible], ἐπιάσαμεν καὶ ἕνα Τοῦρκον [illegible], τὸν ὁποῖον ἐστείλαμεν εἰς Ναύπλιον πρὸς τὸ Ἔξοχον Ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου· ἐπιάσαμεν καὶ τρεῖς χριστιανούς, οἵτινες ἦσαν αἰχμάλωτοι. Ἐξοχώτατε! ἡ ἀδυναμία τῶν ἐν Τριπολιτσᾷ ἐχθρῶν εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε ἀφοῦ ἐπολεμήσαμεν μὲ αὐτοὺς τρεῖς ὥρας δὲν ἐτόλμησε κανένας ἀπὸ τὸ φρούριον νὰ ἔβγῃ πρὸς βοήθειάν τους, τοὺς ὁποίους μὲ τόσην δειλίαν καὶ φόβον κατεδιώξαμεν πλησίον τοῦ κάστρου, και ἐλπίζω ὅπου ἐὰν αὐξηνθῇ τὸ σῶμά μας νὰ πλησιάσωμεν εἰς τὸ κάστρον.

Μένω μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας

Ἐν Στενῷ τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1825.

Ὁ πατριώτης

Δημήτριος Τσώκρης

1 Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 9 Σεπτεμβρίου 1825.

Γενναιότατε Κολοκοτρώνη!

Εὐχαριστήθημεν τὰ μέγιστα ὅταν ἀνεγνώσαμεν τὰ νέα κατορθώματα τῶν ἡμετέρων, καὶ σᾶς βεβαιοῦμεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ αἰσθανθῶμεν μεγαλειτέραν χαράν, πρὸς τὴν ὁποίαν μᾶς ἔκαμε νὰ συλλάβωμεν, μὲ τὴν Ἀγγλικὴν διήγησίν σας ὑπὸ τὰς 16 τοῦ ἀπελθόντος Αὐγούστου. Ταῦτα τὰ ἐπιτυχῆ ἔργα καθὼς καὶ πᾶσα ἄλλη πατριωτικὴ ἐργασία, θέλει δώσει νέαν αἰτίαν εἰς τοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἐπεξεργασθῶσι μὲ περισσότερον ἐνθουσιασμὸν τὰ τῆς φίλης Ἑλλάδος συμφέροντα. Δὲν ἀμφιβάλλομεν ποσῶς, ὅτι τὰ πατριωτικά σας ἐπιχειρήματα τόσον πολιτικὰ καὶ στρατιωτικά, καθὼς καὶ ἡ οἰκονομικὴ διεύθυνσις ἐν γένει, καὶ ἐν μέρει εἰς τὰς ἐργασίας, θέλουν εἶσθαι λαμπρὸς οἰωνὸς τῆς εὐκλείας καὶ ἐπιτυχίας ὅλου τοῦ ἔθνους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξοικονομούμενα τὰ ἐθνικὰ πράγματα θέλει εἴμεθα καὶ ἡμεῖς εἰς κατάστασιν νὰ συνεργήσωμεν τὴν συντέλεσιν τοῦ σκοπουμένου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνασχολούμεθα ἐπιμόνως ἕως οὗ φθάσωμεν εἰς τὴν ποθητὴν ὥραν τῆς τελειοποιήσεως. κατὰ τοῦτο λοιπὸν ἂς εἶσθε βέβαιοι, ὅτι παραβλέποντες κόπους καὶ δαπάνας καὶ ἄνευ σκοποῦ ἰδιοτελείας θὰ συνδράμωμεν μετὰ προθυμίας καὶ ἑτοιμότητος εἰς ὅσα συντελοῦν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν καὶ τὴν δόξαν τῶν Ἑλληνικῶν κοινῶν συμφερόντων.

Πρὸς πληροφορίαν σας σᾶς εἰδοποιοῦμεν, ὅτι ὁ κύριος Τρικούπης ἐπέστρεψε

μενα ἔγγραφα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας Κάνιγκος, σταλεῖσαν πρὸς τοὺς Θ. Κολοκοτρώνην καὶ Α. Μιαούλην.[1]

ἀπὸ τοὺς Κορφοὺς χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ ἴδιά του τέλη, ἐνῷ εἰς τὰ δημόσιά του ἐπιχειρήματα ἔλαβε τὴν ἀπαιτουμένην τάσιν μὲ ἐνθουσιασμόν, καθὼς σᾶς τὸ προεγνωστοποιήσαμεν.

Ἔχομεν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σᾶς ἀναγγείλωμεν τὸ ὁποῖον χαροποιὸν νέον ἐμάθαμεν διὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Κομιτάτον τῆς Ἀγγλίας τὸ ὁποῖον διαπραγματεύεται πρὸ πολλοῦ ἀποστολήν τινα θαλασσίου καὶ γηΐνης δυνάμεως, πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, διωργάνισε πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἀποστείλῃ ἐξ ἰδίων του ἐξόδων μίαν ναυτικὴν δύναμιν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Λόρδου Κόχραν, ὥστε ἑτοιμάζεται ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἐκπλεύσῃ ἀμέσως ἀπὸ Λονδῖνον διὰ νὰ ἔλθῃ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ διαφεντεύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν. Αἱ αὐταὶ ἐφημερίδες προσθέτουσιν ὡσαύτως μὲ βεβαιότητα, ὅτι τὰ ἀτμοκίνητα πλοῖα πρὸς χρῆσιν ἰδιαιτέραν τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἕτοιμα νὰ ἐκπλεύσουν μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖά των γράφουν ὡσαύτως ταῦτα τὰ Χρονικὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἀπὸ 17 Αὐγούστου παρελθόντος ἔτους Nου, ὅτι στρατηγός τις Ἄγγλος ὀνομαζόμενος Ῥοβέρτος Βίλτων, περίφημος καὶ αὐτός, καθὼς καὶ ὁ προρρηθεὶς λόρδος εἰς ὅλον τὸν ἐξευγενισμένον κόσμον, θέλει συνοδεύσει μετὰ τοῦ λόρδου 4000 στρατὸν τακτικὸν καλὰ διωργανισμένον καὶ ἐφωπλισμένον καθ' ὅλα μὲ κανόνια καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀξιωματικούς, οἱ ὁποῖοι συνθέτουν ταύτην τὴν σημαντικὴν ἐκστρατείαν, ἥτις θέλει εἶσθαι ὑποκειμένη καὶ διευθυνομένη ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους πρὸς βοήθειαν καὶ συντέλεσιν τῆς Ἑλληνικῆς ὑποθέσεως. Ἐνῷ περιμένομεν νέας ἀπαντήσεις σας καθιστοροῦντές μας τὰ διατρέχοντα, καὶ τὰς νέας νίκας κατὰ τῶν ἐχθρῶν, πρὸς εὐχαρίστησίν μας καὶ τῶν φιλελλήνων, σᾶς ἀσπαζόμεθα ἀπὸ καρδίας καὶ εἴμεθα ἑτοιμότατοι

Εἰς τοὺς ὁρισμούς Σας.

Παναγιώτης Θ. Στεφάνου, Κ. Δραγώνας.

[1] Ἐν Λονδίνῳ 13 Ὀκτωβρίου 1825.

Πρὸς τοὺς Ἀρχηγοὺς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης
Θ. Κολοκοτρώνην καὶ Ἀ. Μιαούλην.

Κύριοι!

Ἔλαβον διὰ χειρὸς τοῦ Καπετὰν Μιαούλη τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν μὲ ἐκάματε τὴν τιμὴν νὰ μοὶ διευθύνετε, μηνολογουμένην τὴν 28 Ἰουλίου, συνοδεύουσαν προκήρυξίν τινα, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖτε νὰ καθυποβάλω ὑπ' ὄψιν τοῦ Βασιλέως καὶ Κυρίου μου.

Ἐπειδὴ ἀντίγραφον αὐτῆς τῆς προκηρύξεως, συνοδευόμενον ἀπό τινα ἐπι-

Ὁ δὲ Ἰμβραήμ, ἀφοῦ κατέστρεψε σχεδὸν ὅλην τὴν Λακωνίαν, ἐπανῆλθε μετὰ τὸ τέλος τοῦ Σεπτεμβρίου εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ καταλιπὼν ἐκεῖ φρουρὰν περὶ τὰς ἕξ χιλιάδας τακτικοὺς καὶ ἀτάκτους πεζοὺς καὶ ἱππεῖς περὶ τοὺς διακοσίους, ἀνεχώρησεν ἔπειτα εἰς τὰ φρούρια τῆς Μεσσηνίας καὶ παρεσκευάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν Γαστούνης καὶ Πατρῶν.

στολὴν τοῦ κυρίου Κολοκοτρώνη, ἔλαβον ἤδη πρό τινος καιροῦ διὰ τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἰονικῶν Νήσων καὶ ἡ ὑπόθεσις, τῆς ὁποίας ἤδη ἀνεπτύχθη ἐντελῶς διὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Μεγαλειότητός του πρὸ τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Καπετὰν Μιαούλη·

Διὰ τοῦτο ἤδη εἶμαι ἕτοιμος νὰ σᾶς ἀπαντήσω θετικῶς περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.

Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐξ ἀρχῆς τῶν παρουσῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ τῆς Ὀθωμανικῆς Πόρτας καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπροκήρυξε καὶ διετήρησε αὐστηρὰν καὶ ἀμερόληπτον οὐδετερότητα.

Ἡ Μ. Βρεττανία πρὸ πολλοῦ εὑρίσκεται συνδεδεμένη διὰ συνθηκῶν μετὰ τῆς Υ. Πόρτας· τίποτε δὲν ἔχει νὰ παραπονεθῇ διὰ καμμίαν παραβίασιν τῶν συνθηκῶν τούτων ἀπὸ μέρους τῆς Πόρτας, ἀπὸ τὴν πίστιν τῶν ὁποίων τὰ πρόσωπα, ἡ ἰδιοκτησία καὶ τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα μεγάλων ἑταιριῶν ὑπηκόων τῆς Α. Μ. ὑπερασπίζονται ἐντὸς τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους.

Ὑπὸ τοιούτων περιστάσεων δὲν νομίζει ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, ὅτι εἶναι σύμφωνος τῇ καλῇ πίστει ὡς ἀπὸ μέρους της, οὔτε μὲ τὰς ἀρχὰς τῶν νόμων, δι' ὧν αἱ σχέσεις τῶν ἐθνῶν κανονίζονται ἀναμεταξύ των, καὶ διατηρεῖται ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου, τὸ νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Πόρτας, ἥτις δὲν ἔδωσεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν καμμίαν δικαίαν αἰτίαν πάλης.

Τὸ δὲ νὰ παραδεχθῇ τὴν πρότασιν κατὰ τὴν διακήρυξιν, τὴν ὁποίαν μὲ ἐκάμετε τὴν τιμὴν νὰ μὲ ἀποστείλετε, ἤθελεν εἶσθαι πραγματικῶς τὸ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πόρτας, δὲν δύναται νὰ ἀμφιβάλῃ κανεὶς ἐχέφρων.

Ἤθελεν εἶσθαι τῆς μεγαλειτέρας ποταπότητος καθὼς καὶ τῆς μεγαλειτέρας μωρίας, τὸ νὰ παραδεχθῇ ὁποιαδήποτε Κυβέρνησις εἰς ταύτην τὴν προσφερθεῖσαν ὑπεράσπισιν τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα συγχρόνως οἰκονομικήν, πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν βοήθειαν κατὰ τὸν ὕψιστον βαθμόν, καθόσον ἠδύνατο νὰ τῆς χορηγήσῃ.

Ἡ γενομένη πρότασις εἰς τὴν Κυβέρνησιν ταύτην δὲν εἶναι μόνον τὸ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πόρτας, ἀλλὰ τὸ νὰ ἀναδεχθῇ εἰς ἑαυτὴν ὅλον τὸ βάρος τοῦ πολέμου καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν νὰ μὴ καταθέσῃ τὰ ὅπλα μέχρις οὗ ἡ Ἑλλὰς ἀποκατασταθῇ ἀνεξάρτητος.

Εἶναι εὔλογον νὰ ἐλπίσῃ τις, ὅτι μίαν πρότασιν ὅλως διόλου ἀσυλλόγιστο

Κατὰ τὸ 1819 ἐφάνη ὁ ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας Πελοπίδας ἐκ Στεμνίτσης τῆς Πελοποννήσου, ὡς καὶ ὁ Ἀριστείδης Παπᾶ καὶ αὐτὸς ἐπίσης ἀπόστολος. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἔμειναν εἰς τὸ ἐκεῖ Ῥωσσικὸν προξενεῖον, ἐσύχναζαν δὲ καὶ εἰς τὸν συμπατριώτην των Παναγιώτην Ρουσόπουλον Στεμνιτσιώτην, μεγαλέμπορον, ὅστις καὶ αὐτὸς τότε ἔχαιρε τὴν εὔνοιαν τοῦ Σατράπου τῆς Αἰγύπτου, διότι ἦτο σύντροφος τούτου εἰς τὸ ἐμπόριον. Οἱ ἀπόστολοι οὗτοι ἔμειναν ἐκεῖ περὶ τοὺς τέσσαρας μῆνας κατηχοῦντες τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ τῆς Ἑταιρίας, καὶ συναθροίζοντες χρήματα ἀπὸ τοὺς κατηχουμένους ἀδελφούς. Ἐσύναξαν δὲ περὶ τὰς τριάντα χιλιάδας τάληρα· καὶ ὁ μὲν Π. Ρουσόπουλος κατὰ τὴν πρώτην συνεισφορὰν ἔδοσε τέσσερας χιλιάδας γρόσια, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοὶ ἑταιρισταὶ ἔδοσαν καὶ αὐτοὶ τὸ μέρος των. Τὸ πλεῖστον μέρος ὅλων τούτων τῶν χρημάτων ἐδόθη εἰς τὸν Τοσίτσαν, ὡς δυνατὸν καὶ ὁμόθρησκον, διὰ νὰ φυλαχθοῦν καὶ νὰ χρησιμεύσουν ἐν καιρῷ εἰς τὴν μέλλουσαν ν' ἀνεγερθῇ ἐκκλησίαν ἢ σχολεῖον,

καὶ περιβάλλουσαν τόσον σημαντικὰς συνεπείας, δύναταί τις ν' ἀπορρίψῃ. ὅσον καὶ ἂν ἦναι κολακευτικὰ τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα τὴν παρήγαγον, ὄχι μόνον χωρὶς νὰ προσβάλῃ ἐκείνους, οἵτινες τὴν ἐπρότειναν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς παντάπασιν νὰ προξενήσῃ ὑπόνοιαν ἐναντίον τῆς εἰλικρινείας ἐκείνων τῶν παραμυθιῶν. τὰς ὁποίας εἰς προτητερινήν τινα περίστασιν διεύθυνα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπαρχιακὴν Κυβέρνησιν.

Ἀποφασισμένη ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις νὰ διατηρήσῃ ἀναλλοίωτον τὴν οὐδετερότητα, τὴν ὁποίαν τοσάκις ἐπανειλημμένως διεκήρυξεν, ἤθελε μετὰ χαρᾶς ἐναγκαλισθῆ περίστασίν τινα, τὴν ὁποίαν αἱ τύχαι τοῦ πολέμου καὶ αἱ σχετικαὶ ἐχθροπραξίαι τῶν διαμαχομένων μερῶν νὰ προσφέρωσι δύναται, διὰ νὰ χορηγήσῃ τὴν μεσολάβησίν της εἰς τὸ τέλος μιᾶς πάλης, ἥτις ἐπροξένησε τόσην μεγάλην χύσιν αἵματος, διὰ μιᾶς συνθήκης, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ συμφέροντα καὶ ἡ τιμὴ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν νὰ μείνωσιν ἀπρόσβλητα.

Γ. ΚΑΝΙΓΚ.

διότι ὑπὸ τὸ τοιοῦτο πρόσχημα τὰ χρήματα ἐσυνάζοντο. Ὅτε δὲ ἐπλησίαζε νὰ ἐγερθῇ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὁ Θεόδωρος Τοσίτσας ἀπέθανε, τὶ δὲ ἔγειναν αἱ συνεισφοραὶ ἐκεῖναι κανεὶς δὲν ἔμαθεν.

Ὁ δὲ εἰρημένος Παναγιώτης Ρουσόπουλος εὑρίσκετο εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τοῦ 1810 μέχρι τοῦ 1832. Ἐκεῖ εἶχε τὸν θεῖόν του Ἠλίαν Κουρουσόπουλον ὀνομαζόμενον, ὅστις καταταχθεὶς εἰς τὸν Αἰγυπτιακὸν στρατὸν ἐπὶ τοῦ σατράπου Μεχμὲτ-Ἀλῇ καὶ εὐδοκιμήσας, ἔγεινε συνταγματάρχης· αὐτὸς ἔπειτα ἐσκοτώθη μαχόμενος εἴς τινα πόλεμον. Ὁ δὲ ἰατρὸς αὐτοῦ Τσιβάνης καλούμενος, φρονῶν τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀγαπῶν αὐτούς, ἐσχετίσθη μὲ τὸν ἀνεψιόν του Παναγιώτην καὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους Πελοποννησίους, εὑρισκομένους τότε εἰς Αἴγυπτον, καὶ παρ' αὐτοῦ οὗτοι ἐμάνθαναν ὅλας τὰς κατασκοπεύσεις, τὰς ὁποίας οἱ κατάσκοποι τοῦ Μεχμὲτ-Ἀλῇ, διεσκορπισμένοι ὄντες τότε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐνήργουν καὶ τὰς ἐγνωστοποίουν εἰς τὸν σατράπην. Ἡ τοιαύτη κατασκόπευσις ἐγίνετο διὰ τῶν ἀδελφῶν Τοσίτσα. Οὗτοι κατήγοντο ἀπὸ τὸ Μέτσοβον τῆς Ἠπείρου, μεταβάντες δὲ εἰς Αἴγυπτον πρὸ πολλῶν χρόνων ἐμπορεύοντο εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ κατώρθωσαν νὰ γνωρίσωσι τὸν σατράπην καὶ νὰ γείνωσι σχετικοί του καὶ φίλοι του. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἑνὸς οἱ μείναντες δύο ἀδελφοί του, Μιχαὴλ καὶ Κωνσταντῖνος, ἐκληρονόμησαν τὸν ἀποθανόντα.

Ὁ Μεχμὲτ-Ἀλῆς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὑπεβλέπετο ἀπὸ τὸν Σουλτὰν Μαχμούτ, ὅστις τότε εἶχεν ἀποφασίσει νὰ καταστρέψῃ ὅλους ἐν γένει τοὺς λεγομένους Τερεμπέηδες τοῦ κράτους του. Καὶ κατὰ πρῶτον ἔστρεψε τὴν ὀργήν του ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ

πασᾶ τῆς Ἠπείρου, καὶ ἄρχισε τὴν καταστροφήν του, ἀποστείλας στρατεύματα ἱκανὰ διὰ νὰ τὸν πολεμήσῃ. Μετὰ δὲ τὴν ἐξόντωσιν τούτου, ἔμελλε νὰ στραφῇ καὶ κατὰ τοῦ Μεχμὲτ-Ἀλῆ, ὅστις προβλέπων, ὅτι ὁ πέλεκυς θὰ στράφῇ καὶ κατ' αὐτοῦ, διὰ νὰ διασωθῇ καὶ διατηρήσῃ τὴν σατραπείαν του, ἐσυμφώνησε κρυφὰ μὲ τὴν αὐλὴν τῆς Γαλλίας, καὶ μὲ ἄλλους πολλοὺς Γάλλους καὶ ἄρχισε νὰ παρασκευάζῃ πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ ἄλλας ἑτοιμασίας διὰ νὰ τοῦ χρησιμεύσουν εἰς ἀντίστασιν κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Θέλων δὲ νὰ κερδίσῃ καιρὸν διὰ νὰ ἑτοιμασθῇ, ἐσκέφθη νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, διὰ νὰ ἀπασχολήσῃ εἰς αὐτὴν τὰς δυνάμεις καὶ τὴν προσοχὴν τοῦ Σουλτάνου, ἔδωκε τὴν ἄδειαν, καὶ διὰ τῶν ἀνθρώπων του παρεκίνει καὶ ἐχορήγει διὰ τῶν ἐμπιστευμένων του Ἑλλήνων μικρά τινα μέσα εἰς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ Ἕλληνας, διὰ νὰ ἔλθουν ὅσοι ἤθελαν εἰς τὴν πολεμοῦσαν Ἑλλάδα, χωρὶς ὅμως αὐτὸς νὰ φαίνεται, καὶ οὕτω νὰ εὑρίσκωνται στρατιῶται ἰδικοί του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὥστε ἐάν ποτε ἤθελε διαταχθῇ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτῆς νὰ τὴν ὑποτάξῃ εὐκόλως, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὸν Σουλτάνον. Μετὰ ταῦτα ἐσύστησε τὴν εἰρημένην κατασκόπευσιν ἀπὸ διαφόρους φίλους του ἐμπόρους Ἕλληνας. Οἱ δὲ τοιοῦτοι κατάσκοποι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξαπλώθησαν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ κέντρον αὐτῶν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Σύρον, καὶ οἱ ἐκεῖ ἐπίτηδες ἀποσταλέντες Κυριάκος καὶ Κωνσταντῆς ἀδελφοὶ Ζεμπέκιδες Μετσοβῖται, συμπατριῶται δὲ τῶν ἀδελφῶν Τοσίτσα, φροντίζοντες νὰ μανθάνωσι τὰ γινόμενα κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα παρὰ τῶν διεσπαρμένων κατασκόπων, ἀπέστελλον δι' ἐπιστολῶν καὶ

ἐπίτηδες μὲ ἕνα πλοῖον (κότερον) τὰς συλλεγομένας εἰδήσεις εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὁ δὲ Μεχμὲτ-Ἀλῆς ἐπερίμενε καὶ μὲ τὸ τηλεσκόπιον ἔβλεπεν εἰς τὸ πέλαγος, μήπως φανῇ τὸ πλοῖον μακρόθεν ἐρχόμενον, καὶ ὅταν τὸ ἔβλεπεν, ἐγίνετο ὅλος χαρὰ καί ἦτο ἀνυπόμονος ἕως νὰ φθάσῃ εἰς τὸν λιμένα, καὶ μάθῃ τὰς νέας εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἔφερε, καὶ τὰς ὁποίας οἱ ἀδελφοὶ Τοσίτσαι διεβίβαζον εἰς αὐτόν. Αὐτὸ δὲ τὸ χρέος τῆς προδοσίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀνεδέχθησαν οἱ Τοσίτσαι, καὶ τὸ πλοῖον αὐτὸ ἀδιακόπως ἤρχετο καὶ ἐπήγαινε μετακομίζον τὰς εἰδήσεις. Ἐμπορεύοντο δὲ οἱ Τοσίτσαι εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλως καὶ ἀγοράζοντες εὐθηνὰ καὶ πωλοῦντες τὰ λάφυρα καὶ τὴν ἄλλην λείαν τῶν πειρατικῶν πλοίων.

Τοὺς δὲ ἐρχομένους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον χριστιανοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ὠνομάζομεν Μισυρλίδες ἡμεῖς ὡς τοιούτους ἐδεχόμεθα διότι εἴχαμεν χρείαν τούτων, μὴ γνωρίζοντες τὸν σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἤρχοντο, καὶ αὐτοὶ ὅμως ἴσως δὲν ἐγνώριζαν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν πανουργίαν τοῦ Σατράπου. Ὁ δὲ ὁπλισμὸς καὶ τὰ ἐνδύματά των ἦτο διάφορος τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἡ μὲν Πελοπόννησος ἐπλημμύρησεν ἀπὸ αὐτούς, ἡ δὲ πρώτη Διοίκησις καὶ μάλιστα ὁ Ἰ. Κωλέτης εἶχε μὲ αὐτοὺς πολλὴν σχέσιν, καὶ τοὺς ἀπέστειλε μὲ τὸν Νοῦτσον καὶ τὸν Παλάσκαν διὰ ν' ἀφαιρέσουν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ οὕτως ὁ μὲν νὰ γείνῃ πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ Παλάσκας στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς αὐτῆς.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἔτους 1825 ἐκ τῆς νήσου Ζακύνθου ἐπέρασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γαστούνης ὁ Βαρὼν Ροζαλὼφ ὀνομαζό-

μενος. Οὗτος ἦτο τὸ μὲν γένος Ἰταλός, καὶ ἀνεγνωρισμένος ὡς ἕνας τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' ἕνεκα τῶν ἐλευθέρων πολιτικῶν φρονημάτων του, ἦτο ἀποκηρυγμένος ὑπὸ τῆς λεγομένης Ἱερᾶς Συμμαχίας, καὶ δὲν ἐγίνετο δεκτὸς εἰς κανένα ἄλλο κράτος ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἀνεγεννήθη ὡς ἐκ θαύματος, καὶ εἰς τὸ πολίτευμά της ἐσυγχώρει νὰ ἔρχωνται καὶ μένωσιν εἰς αὐτὴν ἐλεύθεροι καὶ ἀκαταδίωκτοι ὅλοι οἱ πολιτικοὶ πρόσφυγες τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Φθάσας δὲ εἰς Γαστούνην μετὰ τῶν πέντε υἱῶν του, οἵτινες ἀκολούθουν αὐτόν, καὶ μετὰ ἑνὸς μηχανικοῦ καταγωγῆς καὶ αὐτοῦ Ἰταλικῆς, καλουμένου ὡς ἐνθυμοῦμαι Σκάρπα, καὶ φυγάδος ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἰμβραήμ, διότι δὲν ἤθελε νὰ πολεμῇ τοὺς Ἕλληνας χριστιανούς, ὁ στρατηγὸς εἰσακούσθη μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Πελοποννήσου νεωστὶ ἀποφυλακισθέντος ἀπὸ τὴν Ὕδραν, καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ χύσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὸ αἷμά του. Εἶχε δὲ καὶ γράμματα συστατικὰ ἀπὸ πολλοὺς φιλέλληνας καὶ Ἕλληνας, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ζακύνθου. Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Σισίνης ἐκράτησεν αὐτὸν ἐκεῖ εἰς τὴν Γαστούνην διὰ νὰ γυμνάσῃ καὶ σχηματίσῃ ἱππικόν, διότι ἦτο διδάσκαλος τῆς ἱππικῆς, καὶ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἄριστος ξιφομάχος, καὶ προσέτι συγγραφεὺς στρατιωτικός, διότι εἶχεν ἐκδώσει καὶ ἕνα δύο συγγράμματα περὶ πολεμικῆς τέχνης καὶ ὀχυρωματικῆς. Πολλὰ τότε ἐλέγοντο περὶ τοῦ στρατηγοῦ τούτου, καὶ ὁ Φαβιέρος ὅταν ἔμαθε τὴν ἔλευσίν του δυσηρεστήθη, διότι δὲν τὸν ἤθελεν. Ἂν καὶ οἱ ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα φιλέλληνες ἦσαν ὀλίγοι, ὅμως καὶ αὐτοὶ εἶχαν μεταξύ των ἀντιζηλίαν, καὶ φιλο-

τιμούμενοι ποῖος νὰ φανῇ καλλίτερος τοῦ ἄλλου ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὰ πολιτικὰ τοῦ τόπου πράγματα καὶ εἰς τὰ κόμματα καὶ ἐφατρίαζαν καὶ αὐτοί. Μείνας λοιπὸν εἰς Γαστούνην ὁ Ῥοζαλὼφ, ἄρχισε νὰ σχηματίζῃ ἱππικόν, γυμνάζων τοὺς ἄνδρας τοῦ τόπου νὰ ἱππεύουν πολεμικῶς, ἐδίδαξε καὶ διώρισε καὶ ἀξιωματικοὺς τοῦ ἱππικοῦ, ἕνας ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ Ν. Σισίνης, ταγματάρχης τῆς Φάλαγγος. Οἱ κάτοικοι τῆς Γαστούνης ἐφιλοτιμήθησαν, καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ στρατηγοῦ τούτου καὶ τῆς συνδρομῆς τοῦ Γεωργίου Σισίνη, τὸ πράγμα ἐπροχώρησε καλῶς καὶ ἤθελε σχηματισθῇ σῶμα ἱππικὸν ἄριστον, διότι καὶ ἵπποι καλοὶ ὑπῆρχαν ἐκεῖ καὶ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν κλίσιν πολλὴν εἰς τὴν ἱππασίαν, καὶ γενναιότητα περισσοτέραν τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου εἰσέβαλαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰμβραήμ, ἐλεηλάτησαν τὴν Ἀγουλινίτσαν, καὶ τὸν Νοέμβριον ἐξεστράτευσε καὶ ὁ ἴδιος Πασᾶς εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Πύργου, τῆς Γαστούνης καὶ τῶν Πατρῶν, ἐσκέπασε τὸν τόπον ὅλον μὲ τὸν πεζὸν στρατόν του καὶ τὸ ἱππικὸν καὶ ἕνεκα τούτου διελύθη τὸ κατὰ νοῦν καὶ χθεσινὸν ἱππικὸν τοῦ Ροζαλώφ, καὶ κατόπιν καὶ αὐτὸς ἔφυγεν ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ Γεωργ. Σισίνη καὶ λοιπῶν κατοίκων τοῦ τόπου, τοῦ ἰατροῦ Φωτεινοῦ, τοῦ ἀρχιερέως πρώην Λαρίσσης καὶ Κωνστ. Γκίκα, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἔφθασαν εἰς τὴν Δίβρην· ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῶν Καλαβρύτων τοῦ Φενεοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κατέβησαν εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἐκεῖ δέ, εὐτυχῶς εὑρέθη ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, διότι ἂν καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ὕδραν, ἐπειδὴ εἶχαν διαλυθῇ τὰ ἐκεῖ πρότερον σταλέντα στρατεύματα, δὲν εἶχεν

ἀναχωρήσει, καὶ τοιουτοτρόπως αὐτὸς ἐδέχθη καὶ ἐξένισε τὸν στρατηγὸν εἰς τὴν οἰκίαν του.. Ἀλλὰ καὶ ἡ Διοίκησις τὸν ὑπεδέχθη ὡς ἔπρεπε, καὶ ἐχορήγησε πρὸς αὐτὸν ὅλα τὰ καθ' ἡμέραν χρήσιμα τοῦ βίου του, καὶ εἶχε σκοπὸν νὰ τὸν διορίσῃ ἀρχηγὸν τοῦ ἱππικοῦ, διότι εὑρέθη σύμφωνος μὲ τοὺς ἀνωτέρους καὶ δύναμιν ἔχοντας Πελοποννησίους, καὶ μὲ τὴν γνώμην προσέτι τοῦ Π. Γ. Ροδίου, καὶ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα τοῦ τόπου, ὡς εἶχαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, τὸν ἔπιασεν ἡ ἐπικρατοῦσα τότε ἀρρώστια τοῦ τύφου καὶ ἀπέθανεν, ἀφήσας λύπην πολλὴν εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐγνώρισαν. Ἡ Διοίκησις, τὰ παιδιά του καὶ οἱ φίλοι του ἀκόμη, πολλοὺς κόπους καὶ προσπαθείας κατέβαλαν, καὶ ἰατροὺς πολλοὺς ἔφεραν καὶ τὸν περίφημον Γάλλον ἰατρὸν Μπαλῆν, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὸν σώσουν. Τὴν δὲ ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐψυχορραγοῦσεν ἤμην παρὼν καὶ ἐγώ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τῶν γνωρίμων του. Ἐγνώρισε δὲ τὸν θάνατόν του, καὶ εἶχε πολλὴν ἀδημονίαν καὶ ἀνησυχίαν, καὶ μᾶς ἔλεγεν, ὅτι δὲν λυπεῖται διότι ἀποθνήσκει, ἐπειδὴ ἐγεννήθη διὰ νὰ ἀποθάνῃ, ἀλλὰ λυπεῖται, διότι ἀφίνει τὴν πατρίδα του ὑπὸ τὴν τυραννίαν. Μᾶς εἶπεν ἀκόμη, ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθερωμένην, καὶ πρὸς τοῦτο νὰ ἀγωνισθῇ καὶ αὐτὸς καὶ τὰ παιδιά του, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγῃ μὲ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν πατρίδα του νὰ πολεμήσῃ τὸν τύραννον. Ἔπειτα ἐφώναξε νὰ ἔλθουν τὰ παιδιά του, τὰ ὁποῖα ἦλθαν ὅλα καὶ ἐστάθησαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐζήτησε καὶ τοῦ ἔφεραν ἕνα μικρὸν κιβώτιον, τὸ ὁποῖον ἄνοιξε καὶ ἔβγαλεν ἐξ αὐτοῦ λωρίδας, ὡς ἂν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν σκυτάλην, καὶ κάτι ἄλλα πράγματα ἄγνωστα καὶ τὰ ἔρριψεν ὁ ἴδιος

ἐπάνω του, καὶ ἑτοιμάσθη νὰ λειτουργήσῃ. Ὕστερονδὲ ἔβγαλε καὶ μαχαιράκια μικρὰ μαυρομάνικα, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἕνα μικρὸν διαμαντάκι εἰς τὸ τέλος τῆς λαβῆς των, καὶ ἀφοῦ ἐδιάβαζεν ἕνα, ἕνα παιδί του, ἔπειτα τοῦ ἔδιδε τὴν εὐχήν του, καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ μαχαιράκια, τὸ ὁποῖον πρότερον ἀσπάζετο καὶ τὸ παιδὶ λαμβάνον αὐτὸ τοῦ ἐφίλει τὸ χέρι. Ἐγχειρίζων δὲ τὰ μαχαιράκια, ἔλεγεν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν υἱῶν του νὰ ἐμπήξῃ αὐτὸ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ τυράννου τῆς πατρίδος των. Ἔπειτα στραφεὶς κἄτι εἶπε πρὸς τὸν μηχανικὸν Σχάρπαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐφώναξε δυνατά· «Χόρτασε τύραννε τῆς Νεαπόλεως ἀπὸ τὰ αἵματα τῶν Ἰταλῶν. Μάθε, ὅτι πεθαίνω καὶ χαῖρε!» Καὶ ταῦτα εἰπών, ἐξεψύχησεν.

Ἡ δὲ Διοίκησις διέταξε καὶ ἐγένετο ἡ κηδεία του μεγαλοπρεπεστάτη, καὶ μὲ ὅλας τὰς στρατιωτικὰς τιμάς, δαπάναις τοῦ Ἔθνους. Ὅλοι δὲ οἱ εὑρεθέντες ἐκεῖ ἀρχιερεῖς καὶ ὁ λοιπὸς κλῆρος, ὡς καὶ ὅλος ὁ κόσμος, ἀκολούθησαν τὴν κηδείαν του. Ὁ δέ τάφος του ἀνοίχθη ἔξω τοῦ Ναυπλίου, εἰς τὸ περιβόλι, τὸ ὁποῖον σήμερον λέγεται τὸ καφενεῖον τοῦ Κυβερνήτη, τὸ δὲ περιβόλι τοῦ Ἀξιώτη.

Μετὰ ταῦτα ἡ Διοίκησις ἔδωκεν ἄφθονα τὰ ἔξοδα εἰς τὰ παιδιά του, τὰ ὁποῖα ἔφυγαν διὰ τὴν Ζάκυνθον, ὅπου ἔμενεν ἡ μητέρα των· ὁ δὲ μικρότερος τῶν υἱῶν του ἦτο ἡλικίας περίπου δέκα τριῶν ἐτῶν· ἐφόρει στολὴν Ἱσπανικὴν καὶ εἶχε παρευρεθῇ καὶ εἴς τινα μάχην, Σκιπίων δὲ ὠνομάζετο.

Ὁ Ροζαλὼφ εἶχε γράψει πρὸς τὸν Γάλλον Σεβέ, ἐξομώτην τῆς θρησκείας του, καὶ γενόμενον Τοῦρκον, μετονομασθέντα δὲ Σουλεϊμὰν-μπέην, καθὼς ἀνωτέρω εἴπα-

μεν, καὶ ἀρχηγὸν ὄντα τοῦ Ἀραβικοῦ τακτικοῦ, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζεν, ὡς ἔλεγε, νὰ προσδιορίσῃ τὸ ὅπλον καὶ τὸν τόπον διὰ νὰ ἔλθουν εἰς μονομαχίαν. Τὸν ἀπεκάλει ἄτιμον, ἂν μείνῃ μὲ τοὺς Τούρκους καὶ πολεμῇ τοὺς χριστιανούς, καὶ δὲν ἔλθῃ τέλος εἰς μονομαχίαν, καὶ ἂν τύχῃ καὶ τὸν εὕρῃ πουθενὰ θὰ τὸν περάσῃ ἀπὸ τὴν Σάντα Κατερίναν, οὕτως ὠνόμαζε τὴν σπάθην του. Αὐτὰ ἔγραφε πρὸς τὸν Σουλεϊμὰν-μπέην. Κατὰ δὲ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του ἐνθυμήθη τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐρώτησε νὰ μάθῃ, ἂν ἦλθεν ἀπόκρισις εἰς τὸ γράμμα του ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἐὰν ἔζη θὰ εἴχωμεν σκηνὰς μεγάλας, διότι ἦτο ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ ἀποφασιστικός. Ἐξ αὐτοῦ δὲ θὰ ἐγινόμεθα ὅλοι οἱ Ἕλληνες τακτικοὶ στρατιῶται, διότι εἶχε τρόπον ἑλκυστικόν, καὶ ἐσυμμορφοῦτο μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ μὲ τὰς περιστάσεις εὐκόλως, καὶ καθὼς ἐφάνη, δὲν εἶχε κανένα κρυμμένον δόλιον σκοπόν. Εἶχε δὲ ἀποφασίσει νὰ παρακολουθῇ τὸν γενικὸν Ἀρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου, καὶ νὰ εὑρίσκεται μαζύ του εἰς τὰ στρατόπεδα, καὶ ἔλεγεν, ὅτι ὀλίγας ἡμέρας οἱ Ἕλληνες θὰ κάμουν γυμνάσιον, ἕως νὰ συνειθίσουν νὰ γεμίζουν τὸ ὅπλον ἐλεύθερα καὶ συγχρόνως, καὶ ἔπειτα νὰ ἔρχωνται εἰς τὸ στρατόπεδον νὰ πολεμοῦν ἔμπροσθεν τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ αὐτοῦ, νὰ παραδειγματίζωνται οἱ ἄτακτοι ἀπὸ τοὺς τακτικούς, καὶ νὰ ἁμιλῶνται μεταξύ των. Αὐτὸς μάλιστα ἔλεγεν, ὅτι εἶχεν ἁπλοποιήσει τὰς ἀσκήσεις τὰς στρατιωτικάς, λέγων, ὅτι τώρα ἔχομεν πόλεμον, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν, ὥστε νὰ γυμνασθῶσιν οἱ στρατιῶται εἰς τοὺς ἑλιγμούς, οἵτινες πρέπει νὰ γίνωνται ὅταν ἡσυχάζουν τὰ στρατεύματα. Τὸ θέατρον τοῦ πολέμου ἤδη εἶναι ἀνοικτόν, καὶ ἂς γίνωνται ἀσκήσεις καὶ δοκι-

μασίαι ἀληθιναὶ τῶν στρατιωτῶν. Τοιαῦτα ἐφρόνει· καὶ ἐπειδή, ὡς εἴπαμεν, ἦτο ἔμπειρος εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ ἐνθουσιώδης, ἤθελε βεβαίως ἐπιτύχει. Ὁ δὲ γενικὸς Ἀρχηγὸς καὶ αὐτός, καὶ ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπισήμων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν τῆς Πελοποννήσου, ἔγραψε πρὸς τὴν Διοίκησιν καὶ ἐγνωμοδότησε ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τοῦ σχεδίου τοῦ Ροζαλώφ· ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἔθνους κατερραδιούργησαν τὸ τοιοῦτον σχέδιον, ὡς βλαβερόν, μάλιστα δὲ ὁ Μαυροκορδάτος εἶπε, καὶ ἔπεισε τὸν Γ. Κουντουργιώτην καὶ τοὺς φίλους του, ὅτι ἂν τὸ σχέδιον τοῦτο πραγματοποιηθῇ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους σχηματισθῇ στρατὸς τακτικός, ὅλη πλέον ἡ δύναμις θὰ ὑπάρχῃ εἰς τοῦτον, καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θὰ σημαίνωσι τίποτε ἀπέναντι ἐκείνων.

Τοιουτοτρόπως ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ὁ Ροζαλώφ. Ἀφοῦ δὲ τὰ παιδιά του ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὕστερον ἐμάθαμεν, ὅτι δύο ἐξ αὐτῶν, μεταβάντα εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας, ἀπεπειράθησαν νὰ δολοφονήσουν τὸν τότε Βασιλέα, ἀλλὰ συνελήφθησαν.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ἀναχωρῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια ἀφῆκεν εἰς τὴν πόλιν φυλακὴν ὡς τέσσερας χιλιάδας τακτικοὺς στρατιώτας Ἄραβας, χιλίους λευκοὺς ἀτάκτους καταγομένους ἀπὸ διαφόρους τόπους τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους καβαλαραίους, ἐφοδιάσας αὐτοὺς μὲ τροφὰς τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἵππων. Φθάσας δὲ εἰς τὰ φρούρια κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου ἑτοιμάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ μέσου τῆς Ἀρκαδίας κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν Ὀλυμπίας, Πύργου, Γαστούνης καὶ Πατρῶν.

Πρὸς τοῦτο ἐχώρισε τὸν στρατόν του, καὶ τὸ μὲν ἥμισυ ἀπέστειλε διὰ θαλάσσης καὶ τὸ ἐκένωσεν εἰς τὰς Πάτρας κατὰ τὴν θέσιν Δράπανον, κείμενον μεταξὺ τοῦ Ρίου καὶ τῆς Βοστίτσας, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ ἐπῆρεν αὐτὸς μαζύ του μετὰ τοῦ περισσοτέρου ἱππικοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ἐπίλοιπον ἀφῆκε φρουρὰν εἰς τὰ τρία Μεσσηνιακὰ φρούρια Ἔπειτα ἐξεκίνησεν ὁ τακτικὸς στρατὸς πορευόμενος διὰ του δημοσίου δρόμου, ἄνευ πολεμικῶν ἀποσκευῶν, διότι καὶ ταύτας τὰς εἶχε στείλει διὰ θαλάσσης εἰς Πάτρας. Πορευόμενος δὲ ὁ Ἰμβραὴμ κατέστρεφε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὸν τόπον, διὰ τοῦ ὁποίου διήρχετο, καίων τὰ χωρία, αἰχμαλωτίζων τοὺς ἀνθρώπους, λαφυραγωγῶν δὲ καὶ ἁρπάζων ζῶα παντὸς εἴδους. Φθάσας δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν ἐπολέμησε μὲ τοὺς ἐκεῖ εὑρισκομένους Ἕλληνας, καὶ αἰχμαλώτισεν ὀλίγους ἐκ τῶν κατοίκων. Πολλοὶ ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς ἄνδρες, καὶ γυναῖκες καὶ παιδία διὰ νὰ διαφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν κατέφυγαν καὶ ἐπνίγησαν εἰς τοὺς ἐκεῖ βάλτους καὶ εἰς τὰς λίμνας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰμβραὴμ πολλοὺς Τούρκους καβαλαραίους ἔχασε, διότι αὐτοὶ καταδιώκοντες τοὺς Ἕλληνας εἰς τοὺς βάλτους καὶ τὰς λίμνας, ἐκόλλησαν εἰς αὐτούς, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐδύναντο νὰ ἐξέλθουν ἐκεῖθεν, οἱ Ἕλληνες ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν ἐσκότωσαν, ἄλλους δὲ ἔπιασαν ζωντανούς. Ἀπὸ δὲ τὴν Ἀγουλινίτσαν προχωρῶν ἐπέρασε τὸν ποταμὸν Ἀλφειὸν (Ρουφιάν), καὶ ἔπειτα τὸ ἱππικόν του ἐξαπλώθη καθ' ὅλον τὸν κάμπον τοῦ Πύργου καὶ τῆς Γαστούνης, τρέχων ἐμπρὸς εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τὰ χωρία διὰ νὰ προφθάσουν τοὺς ἀδυνάτους καὶ νὰ τοὺς αἰχμαλωτίσουν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐσχηματίσθησαν καὶ πολλὰ ἴδια σώματα ἀπὸ τὸν τακτικὸν στρατὸν, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπὲρ τὰς ὀκτὼ χιλιά-

δας. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰμβραὴμ συνοδευόμενος ἀπὸ τὸ Ἐπιτελεῖόν του, τὸ ὁποῖον ἐσύγκειτο καὶ ἀπὸ πολλοὺς Εὐρωπαίους Φράγγους βαρειά, βαρειὰ ἐπορεύετο.

Ἡ δὲ Ἐπαρχία τῆς Γαστούνης μαθοῦσα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι πλησιάζουν ἀμέσως ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τὰ ῥεύματα τοῦ ὄρους Ὠλονοῦ. Πολλοὶ δὲ Γαστουναῖοι ἐκλείσθησαν, οἱ μὲν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Σκαφιδιᾶς, οἱ δὲ εἰς τὸ παληόκαστρον Χλουμοῦτσι, καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλα χωρία. Καίτοι δὲ οἱ προὔχοντες τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὁ Γεώργιος Σισίνης, ὁ υἱός του καὶ ἄλλοι καπεταναῖοι μετὰ τοῦ ἀρχιερέως πρώην Λαρίσσης, ὅστις ὕστερον διωρίσθη ἐπίσκοπος Ἀργολίδος, εἶχαν ἀναχωρήσει ἐκεῖθεν πρότερον, ὡς προείπομεν, οὐχ ἧττον οἱ Γαστουναῖοι ὅλοι τότε ἔδειξαν τὴν μεγαλειτέραν γενναιότητα καὶ ἀνδρείαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Πελοποννησίους. Ἐσχηματίσθησαν δὲ καὶ αὐτοί, ὡς οἱ Τοῦρκοι, εἰς σώματα στρατιωτικὰ μικρά, καὶ οἱ μὲν περισσότεροι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Χλουμοῦτσι, οἱ δὲ εἰς τὴν Σκαφιδιάν, οἱ δὲ ὠχυρώθησαν μέσα εἰς τὰς τάφρους τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν χωραφίων. Οἱ ἐντὸς τοῦ φρουρίου Χλουμοῦτσι κλεισθέντες ἔτρεχαν εἰς βοήθειαν ἐκείνων, οἵτινες τυχὸν ἤρχοντο εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους ἱππεῖς. Ὁλοκλήρους δὲ ἡμέρας ἔβλεπέ τις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κατὰ τὸν κάμπον νὰ πολεμοῦν μεταξύ των Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, ἀγωνιζόμενοι ποῖος νὰ καταβάλῃ τὸν ἄλλον. Ἕνα σῶμα μεγάλον καββαλαραίων ἐλθὸν ἀφ' ἑσπέρας ἐσκέπασε τὴν πόλιν τῆς Γαστούνης καὶ τὰ κύκλω αὐτῆς χωρία, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, εὑρέθησαν περικυκλωμένα ὅλα τὰ μέρη ἐκεῖνα. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπῆγεν ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Πασᾶς μὲ τὴν συνοδίαν του.

Εἰς δὲ τὸ μοναστήριον Βαρθαλαμιὸ ἄνοιξε τὸ τουφέκι μεταξὺ τῶν κλεισθέντων· ἐκεῖ καὶ τῶν Τούρκων καὶ διήρκεσεν ὁ πόλεμος δύο ἡμέρας. Ὀλίγοι μὲν ἦσαν οἱ πολιορκούμενοι Ἕλληνες, ἀλλ' ἐπολέμησαν καλὰ τουφεκίζοντες ἔσωθεν εἰς τὸν σωρὸν τοὺς Τούρκους. Διαρκούσης δὲ τῆς μάχης ταύτης, διακόσιοι περίπου Ἕλληνες ὁδηγούμενοι ἀπὸ τοὺς καπεταναίους των, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγουν εἰς βοήθειαν τῶν κλεισμένων, καὶ νὰ κτυπήσουν τῆς πλάταις τῶν Τούρκων, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ πλησιάσουν, διότι ἐκυκλώθησαν ἀπὸ τὸ ἱππικὸν τοῦ ἐχθροῦ. Οὗτοι δὲ οἱ γενναῖοι, ἀφοῦ ἐμβῆκαν μέσα εἰς τὰ χανδάκια τῶν ἐκεῖ ἀμπέλων, ἀπέδειξαν ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν ἀπαραδειγμάτιστον, μαχόμενοι κατὰ τῶν καβαλαραίων Τούρκων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσκότωσαν ἕως ἑπτακοσίους. Οἱ νεκροὶ τῶν Τούρκων ἔκειντο ἐξαπλωμένοι ὁλόγυρα τῶν πολεμούντων Ἑλλήνων, τὰ δὲ ἄλογά των, ὅσα δὲν ἐφονεύθησαν, ἔτρεχαν εἰς τοὺς κάμπους κοπάδια χωρὶς τῶν ἱππέων. Ἡ μάχη αὕτη ἐβάσταξε πολλὰς ὥρας, ἕως ὅτου ὁ Ἰμβραὴμ μαθὼν τὰ γενόμενα, ἀπέστειλε καὶ ἄλλην δύναμιν πεζικὴν περὶ τοὺς χιλίους πεντακοσίους τακτικοὺς στρατιώτας. Αὐτοὶ φθάσαντες εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης ἑτοιμάσθησαν νὰ κάμουν ἔφοδον διὰ νὰ πνίξουν τοὺς ὀλίγους ἥρωας, διότι οἱ ἱππεῖς εἶχαν ἀποδειλιάσει, καὶ προσβαλόντες ἀπεκρούσθησαν καὶ αὐτοὶ γενναίως. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἔπιασε βροχὴ ῥαγδαία, διότι ἦσαν τὰ πρωτοβρόχια τοῦ φθινοπώρου, ὁ κάμπος ὅλος ἐπλημμύρησε, τὰ ὅπλα τῶν Ἑλλήνων ἐβράχησαν καὶ ἔγειναν ἄχρηστα, καὶ τότε πλέον οἱ τακτικοὶ Τοῦρκοι στρατιῶται ἔπεσαν μὲ τὰς λόγχας ἐπάνω των, καὶ ἔγειναν ἕνα Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, ἀνακατώθησαν δὲ ὅλα, λόγχαι, μαχαί-

ρια καὶ σπαθιά, καὶ ἕκαστος ἀγωνίζετο πῶς νὰ σουγλίσῃ καὶ νὰ σκοτώσῃ περισσοτέρους ἐκ τῶν ἐχθρῶν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους οἱ Ἕλληνες ἐτελείωσαν ὅλοι ἀνδρείως μαχόμενοι, διότι ἦσαν ὀλιγώτεροι τῶν Τούρκων.

Τὴν δὲ ἑπομένην ἡμέραν οἱ Τοῦρκοι ἐμάζευσαν τοὺς νεκρούς των καὶ τὰ λάφυρα. Δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν εἰς κανένα τὴν νίκην τῆς μάχης ταύτης· καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι οἱ Ἕλληνες ὅλοι ἐχάθησαν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἦσαν ἰσάριθμοι τῶν Τούρκων, καὶ προσέτι συνέβη εἰς αὐτοὺς μαχομένους καὶ τὸ ἀπροσδόκητον κακόν, ἡ πεσοῦσα ραγδαία βροχή. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἡ μάχη αὕτη εἶναι μία ἐκ τῶν μεγαλειτέρων καὶ σημαντικωτέρων, ὅσαι μέχρι τοῦδε εἶχαν γείνει ἐναντίον τοῦ Ἰμβραήμ. Ἀπὸ δὲ τὸ Χλουμοῦτσι τὸ θέατρον τοῦ πολέμου τούτου ἐφαίνετο

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ἔμεινεν εἰς Γαστούνην, ἐπολέμησε καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ ἐκεῖ μέρη μὲ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἀφοῦ κατέστρεψεν ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, καὶ τὴν ἐλαφυραγώγησεν, ἔπειτα ἐφόρτωσε τὰ λάφυρα καὶ τοὺς καρποὺς καὶ ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν ἐπῆγεν εἰς τὰς Πάτρας.

Ὁ Ἰμβραὴμ φθάσας εἰς Πάτρας εὗρεν ἐκεῖ τὸν περίφημον Δελῆ Ἀχμέτ, ὅστις εἶχεν ἀπομείνει ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δράμαλη. Τοῦτον ἤδη κατὰ πρῶτον εἶδε καὶ ἐγνώρισεν ὁ Ἰμβραήμ. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Δράμαλη καὶ ἦτο ἔξυπνος καὶ γενναῖος, ὁ Ἰμβραήμ, ὄχι μόνον τὸν διώρισεν ἀρχηγὸν τοῦ ἱππικοῦ του, τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν εἰς Πάτρας, ἀλλὰ καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ τὸν ἐσύστησε διὰ τὰς παρελθούσας ἀνδραγαθίας του, τὰς ὁποίας ἔμαθε καὶ ἐβεβαιώθη, καὶ ὅτι μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ἰουσοὺφ πασᾶ Σέραλη ἐδιοί-

κησε καλῶς τὰ ἐν Πάτραις φρούρια, καὶ τὸ Ἀντίρριον, καὶ ὁ Σουλτάνος τὸν ἐπροβίβασεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ δευτέρου πασᾶ. Ὁ Σουλτάνος πρὸς διάκρισιν τοῦ βαθμοῦ τῶν διοριζομένων πασάδων ἔδιδε τὸ ἑξῆς παράσημον· εἰς μὲν τὸν μεγάλον πασᾶν τῆς πρώτης τάξεως ἔδιδε τρεῖς οὐρὰς ἵππων, εἰς δὲ τὸν πασᾶν τῆς δευτέρας τάξεως ἐδίδοντο δύο οὐραί. Αὗται δὲ αἱ οὐραὶ ἐκρέμαντο ἀπὸ ἕνα ἀκόντιον, καὶ οἱ φέροντες τὰ παράσημα ταῦτα κατὰ τὰς ἐκστρατείας ἐπροπορεύοντο. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του, ὡς πρὸς τοὺς προβιβασμούς, ἐφύλαττεν ὅλην τὴν τάξιν καὶ τὴν ἱεραρχίαν, καὶ χωρὶς πρότασιν τῶν διοικητῶν τοῦ στρατοῦ του οὐδεὶς προβιβασμὸς ἐγίνετο.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἰμβραὴμ ἀναχωρῶν, ἀφοῦ πρότερον διέταξεν ὅλας τὰς προφυλακὰς τῶν φρουρίων νὰ μὴν ἐξέρχωνται εἰς ἐκδρομὰς μακρυνάς, μηδὲ νὰ κοιμῶνται ἔξω τῶν φρουρίων, ἀπὸ τὰς Πάτρας ἐπέρασεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Καθ' ὅλον δὲ τὸν χρόνον μέχρι τῆς ἐκεῖθεν ἐπιστροφῆς του ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι τῆς Πελοποννήσου, ὅσαι δὲν εἶχαν πλησίον των Τούρκους, ἀ ν ά σ α ν α ν καὶ ἐδόθησαν εἰς τὸ νὰ κτίζουν τὰ σπήλαια καὶ τὰς τρύπας τῶν ὀρέων, καὶ νὰ ὀχυρώνουν τὰ δυνατὰ μοναστήρια περισσότερον, ὡς καὶ τοὺς βράχους καὶ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν διὰ ν' ἀσφαλίσουν τὰς οἰκογενείας των· ἐπεδόθησαν δὲ προσέτι καὶ εἰς τὴν σπορὰν τῶν δημητριακῶν καρπῶν διὰ νὰ ἔχουν τροφήν. Ἡ δὲ Διοίκησις κατεγίνετο νὰ στείλῃ τροφὰς εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Τὴν δὲ προμήθειαν τῶν τροφῶν τούτων τὴν ἐπώλει ἐργολαβικῶς εἰς τὸν δίδοντα ὀλιγώτερον. Ἡ Διοίκησις εἰς τοῦτο μεγάλως ἔσφαλε, διότι οἱ μὲν ἐργολάβοι ἔφαγαν τὰ χρήματα, τὸ δὲ Μεσολόγγιον ἔμεινεν ἀνεφοδίαστον. Ἐλέγετο δὲ τότε, ὅτι μέλη

τινὰ διοικητικὰ εἶχαν ἐνοχὴν εἰς τὴν τοιαύτην κατάχρησιν, καὶ ὅτι αὕτη ἐκ προμελέτης ἐγένετο, διότι ὅταν ἐγίνετο ἡ δημοπρασία, ἄλλη ἀπὸ τὴν Ὕδραν παρουσιάσθη ἑταιρία, ἡ ὁποία ἐπρότεινε ν' ἀναλάβῃ τὴν προμήθειαν τῶν τροφῶν μὲ ἐκπεσμὸν ἑξῆντα παράδες τὸ κοιλόν, καὶ προσέφερε καὶ ἐγγυήσεις περισσοτέρας καὶ μᾶλλον ἀξιοχρέους τῆς ἄλλης ἑταιρίας, ἀλλὰ δὲν ἐγένοντο δεκταὶ αἱ προσφοραί της, διότι δὲν εἶχε τὰ εὐνοϊκὰ μέσα τῆς καταχρήσεως, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἡ πρώτη ἑταιρία, τῆς ὁποίας προΐστατο ὁ Ἐμμανουὴλ Ξένος. Προσθέσατε δὲ ἀκόμη καὶ τὰς ἐσωτερικὰς ἐν Μεσολογγίῳ καταχρήσεις τῶν τροφῶν, ἐπειδὴ ἡ φρουρὰ δὲν ἐφύλαξεν ἀληθινὴν πίστιν, ὡς πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν διανομήν των, διότι ἀντὶ μιᾶς καθ' ἡμέραν μερίδος, ἕκαστος τῶν στρατιωτῶν ἐζήτει τρεῖς, καὶ ἀφοῦ πράγματι ἐλάμβανε ταύτας, ἔδιδεν ἀπόδειξιν, ὅτι ἔλαβε πέντε, καὶ τὸ περιπλέον δὲν ἐδαπανᾶτο εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἀλλ' ἐστέλετο εἰς τὸν Κάλαμον. Ἕνεκα δὲ τούτων ὅλων, καὶ διότι ἔφεραν πάλιν τὰ γυναικόπαιδα καὶ ἔτρωγαν τὰς τροφάς, τὸ Μεσολόγγιον ἔπεσε καὶ ἐχάθη.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐβεβαιώθη ἡ ἐκ Πατρῶν διάβασις τοῦ Ἰμβραὴμ εἰς Μεσολόγγιον, ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς Κολοκοτρώνης ἐνόμισε καλὸν νὰ συγκεντρώσῃ στρατεύματα πλησίον τῆς Τριπολιτσᾶς διὰ νὰ δυνηθῇ καὶ κάμῃ κατ' αὐτῆς ἔφοδον, πιστεύσας εἰς τὰς δυνάμεις του, ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν του τοῦτον. Ηὗρε δὲ καὶ ἀνθρώπους διὰ νὰ ἐξαπατήσουν ἕνα μέρος τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως, διότι αὐτοὶ μάλιστα ἐπλησίαζαν τὸ τεῖχος κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ἁγίου Βλάση καὶ συνωμίλουν ἀπ' ἔξω μὲ τοὺς λευκοὺς Τούρκους, ὅσοι ἐγνώριζαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, οἵτι-

νες ἦσαν δυσαρεστημένοι κατὰ τῶν Ἀράβων Τούρκων καὶ τῶν Γάλλων ἀξιωματικῶν των, διότι οὗτοι τοὺς κατεφρόνουν παρὰ πολύ. Εἶχαν δὲ καὶ ἔλλειψιν, ὡς οἱ Ἕλληνες ἐμάνθαναν, πολλῶν εἰδῶν τροφῶν, καὶ ἄλλων ἐπιτηδείων διὰ τὴν εὐζωΐαν των, καὶ μόνον εἶχαν τόσας, ὥστε νὰ ζοῦν στενοχωρημένα.

Ὁ γενικὸς Ἀρχηγὸς ἔκαμε γνωστὸν τὸν σκοπόν του τοῦτον εἰς τὴν Διοίκησιν ἐγγράφως καὶ προφορικῶς διὰ τοῦ στενοῦ φίλου του καὶ ὑπουργοῦ τότε τοῦ πολέμου Ἀνδρέα Μεταξᾶ, καὶ ἐζήτησε νὰ τοῦ χορηγήσῃ τὰς ἀναγκαίας τροφὰς καὶ τὰ ἄλλα ἀπαιτούμενα μέσα διὰ τὴν μελετηθεῖσαν ἔφοδον. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, ἢ καὶ κατ' εὐτυχίαν, τότε ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐφημερὶς ὀνομαζομένη «Φίλος τοῦ Νόμου». Ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἐδημοσίευσε ὄχι μόνον τὸν σκοπόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σχέδιον τῆς μελετηθείσης ἐφόδου, τὸ ὁποῖον εἶχε σχεδιάσει ὁ γενικὸς Ἀρχηγός· αἱ δὲ φρουραὶ τῶν Τούρκων ἔλαβαν γνῶσιν τούτου ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους τῶν Τούρκων. Ἐν τούτοις ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ χορηγήσῃ ὅλα τὰ μέσα εἰς τὸν Ἀρχηγόν. Τοιουτοτρόπως ἄρχισαν νὰ συναθροίζωνται τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐτοποθέτει εἰς τὰ κύκλω χωρία Μπερτσοβᾶ, Στενὸν καὶ Ἁγιωργίτικα, καὶ διέταξεν αὐτὰ νὰ προφυλάττωνται διὰ νὰ μὴν τοὺς βλέπουν οἱ Τοῦρκοι. Τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν τότε διέταξεν ἕνα ἐκ τῶν μελῶν του, τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην, τὸν ὁποῖον ἀκολούθει καὶ ὁ Δούκας Κ. Δούκας, νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ αὐτὸς ἔχων στρατιώτας μὴ Πελοποννησίους, ὅστις ἦλθε καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ χωρίον Ἀχλαδόκαμπον, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῶν Μύλων καὶ τῆς Μπερτσοβᾶς. Ἡ δὲ σύναξις

καὶ τοποθέτησις τῶν στρατευμάτων, ἡ κατασκευὴ τῶν κλιμάκων διὰ τὴν ἔφοδον καὶ ἡ ἄλλη ἑτοιμασία διήρκεσε σχεδὸν σαράντα ἡμέρας. Ὁ δὲ γενικὸς Ἀρχηγὸς καθ' ὅλον τοῦτον τὸν χρόνον ἔμενεν εἰς τοὺς Μύλους καὶ εὔκολα συνεννοεῖτο ἐκεῖθεν περὶ ὅλων μὲ τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ ἰδίως μὲ τὸν Ὑπουργὸν τοῦ πολέμου· μὴ γνωρίζοντες δὲ τὰς μελλούσας προδοσίας, αἵτινες ἔφεραν τὴν ματαίωσιν τοῦ ἔργου, εἴχαμεν τὴν ἑτοιμαζομένην ἔφοδον βεβαίαν.

Ἀφοῦ δὲ τὰ πάντα ἔγειναν ἕτοιμα, καὶ ἡ ὥρα τοῦ ἔργου ἐπλησίασεν, ὁ γενικὸς Ἀρχηγὸς ἀνέβη εἰς τὴν Μπερτσοβᾶν. Ἔπειτα δὲ ἀνέβη ἀπὸ τὸν Ἀχλαδόκαμπον ὁ Κ. Μαυρομιχάλης καὶ ἐστάθη εἰς τὸ χωρίον Στενόν. Ὁ δὲ γενικὸς Ἀρχηγὸς διήρεσε τὰ στρατεύματά του κατόπιν ἀποφάσεως στρατιωτικοῦ συμβουλίου κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ἕνα σῶμα συγκείμενον ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ Νικήτα Σταματελοπούλου, Πλαπούτα, Ἀποστόλη Κολοκοτρώνη, τῶν Δεληγιανναίων καὶ τῶν ἄλλων ἐν γένει Καρυτινῶν, τοῦ Ἀλέξη Λεβιδιώτη καὶ τῶν βορείων μερῶν τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς διωρίσθη ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, διετάχθη νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ μένῃ κατὰ τὰ μέρη τῶν δύο πυλῶν τῆς πόλεως Μιστρᾶ καὶ Λεονταρίου· ὁ δὲ Λάμπρος Ριζιώτης καὶ οἱ λοιποὶ καπεταναῖοι τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ὡς καὶ πολλοὶ πολῖται τῆς Τριπολιτσᾶς διετάχθησαν νὰ ὑπάγουν καὶ νὰ κρυφθοῦν ὀπίσω τῶν πετρῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐκεῖ κατὰ τὴν θέσιν τὴν λεγομένην Παλουκόρραχι καὶ πλησίον τῆς Μεγάλης Ντάπιας. Ἀπὸ δὲ τῆς Ντάπιας αὐτῆς καὶ πέρα μέχρι τῆς ἄλλης τῆς καλου-

μένης Κουρέκι, δπου εἶναι καὶ ἡ πόρτα τῆς Καρύταινας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο νταπιῶν, ἐστάλη ὁ Δημήτριος Τσώκρης καὶ ὁ Γεώργιος Ἀγαλόπουλος. Τὸ δὲ σῶμα τοῦτο ἐσύγκειτο σχεδὸν ἐκ δύο χιλιάδων στρατιωτῶν. Τὸ δὲ ἄλλο σῶμα, τὸ ὁποῖον διετάχθη νὰ πιάσῃ τὸ μέρος ἀπὸ τὴν πύλην τῶν Καλαβρύτων ἕως ἐκείνην τὴν ὀνομαζομένην τοῦ Σεραγιοῦ, ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Κ. Μαυρομιχάλη, τοῦ Δούκα, τοῦ Γιατράκου, τοῦ Ζαφειροπούλου τοῦ Κονδάκη καί τινων ἄλλων· μεταξὺ δὲ τούτων νὰ σταθῇ καὶ ὁ Παῦλος Διαμαντίδης μὲ κάμποσους τακτικοὺς ἕως ἑκατὸν πενῆντα. Τελευταῖος δὲ ἔρχεται ὁ γενικὸς Ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος ὡρίσθη νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν Βολυμῆν κατάρραχα καὶ πέρα εἰς τὸ πηγάδι τῆς Βολυμῆς, ἕως τὰ Ἀρσενέϊκα καὶ τὴν πύλην τοῦ Ναυπλίου, ἔχων καὶ τοὺς καπεταναίους μὲ τοὺς μεσημβρινοὺς στρατιώτας τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς. Ὅλα δὲ ταῦτα τὰ σώματα, καθὼς διετάχθησαν, ἔφθασαν εὐτυχῶς ἕκαστον ἐγκαίρως κατὰ τὸ μεσονύκτιον εἰς τὰς προσδιορισθείσας θέσεις των, φέροντα καὶ τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν ἔφοδον σκάλας καὶ ἐτοποθετήθησαν καλῶς καὶ ἡσύχως. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, ἡ Τουρκικὴ φρουρὰ καθ' ὅλην τὴν νύκτα εὑρίσκετο εἰς ἀέναον κίνησιν. Εἶχαν ἐβγάλει ὅλα τὰ σκυλιὰ ἔξω τῆς πόλεως, ὅσαι δὲ σκύλαι ἦσαν γεννημέναι, τούτων τὰ μὲν κουτάβια ἐκράτησαν μέσα εἰς τὴν πόλιν, αὐτὰς δέ, ἀφοῦ τὰς ἔβγαλαν ἔξω τῆς πόλεως, τὰς ἔδεσαν πλησίον εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ τείχους διὰ νὰ εὑρίσκωνται καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐκεῖ. Τοιουτοτρόπως οἱ μὲν σκύλοι ἐγαύγιζαν, αἱ δὲ σκύλαι ἔκλαιαν καὶ ἐφώναζαν διὰ τὰ παιδιά των. Εἶχαν δὲ καὶ στρατιώτας περιπόλους πολλοὺς γύρωθεν καὶ ἐντὸς τοῦ φρουρίου

καὶ τῆς πόλεως, οἱ ὁποῖοι εἶχαν φωναῖς μ α σ κ α λ ά δ ε ς, καὶ περιεπατοῦσαν ἐπάνω καὶ κάτω διασταυρούμενοι. Ἐπάνω δὲ εἰς τὸ τεῖχος οἱ σκοποὶ τακτικῶς ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἐφώναζαν. Ἀφοῦ δὲ ὁ γενικὸς Ἀρχηγὸς ἔφθασεν εἰς τὴν θέσιν, δὲν εἶχαν περάσει δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας, ὅταν ἔπεσε μία μπιστόλα ἐκ τῆς ἰδικῆς του θέσεως. Οἱ δὲ ἀξιωματικοί, οἱ ὑπασπισταί του καὶ οἱ σωματοφύλακες κατέβαλαν πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ συνηθοῦν ν' ἀνακαλύψουν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔρριψε τὴν μπιστόλαν, ἀλλὰ διὰ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐστάθη ἀδύνατον. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπλησίασαν καθ' ὅλα τὰ μέρη καὶ κύκλῳ τοῦ τείχους τῆς πόλεως, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐφορμήσουν ἀπὸ κανὲν μέρος, διότι ἡ φρουρὰ ἄρχισε ν' ἀκούῃ τὰ ἔξωθεν πατήματα τῶν ποδῶν καὶ μάλιστα οἱ φύλακες τῶν Τούρκων ἐφώναζαν· «σὲ βλέπω Ρωμηέ», καὶ ἄλλοι ἔλεγον· «σὲ βλέπω γ κ ι α ο ύ ρ». Τοιουτοτρόπως ἐμείναμεν ἐκεῖ ἕως ὅτου ἐξημέρωσε, καὶ ὕστερα πλέον ἐτραβηχθημεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπήγαμεν κατὰ τὰ ριζώματα τῶν βουνῶν διὰ νὰ περάσωμεν πάλιν ὀπίσω κατὰ τὸ Στενόν, ὅπου ἦτο τὸ ὡρισμένον σημεῖον τῆς συγκεντρώσεως. Οὕτω λοιπὸν ἐσκορπίσθημεν, ἀφοῦ ἐπῆρεν ἡ ἡμέρα καὶ ὁ ἥλιος ἅπλωσε τὰς ἀκτῖνας του. Τὴν δὲ ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ περὶ τὸν Γενναῖον, τὸν Τσώκρην, τὸν Νικήταν, τὸν Πλαπούταν καὶ τὸν Ἀγαλόπουλον, ἐπορεύοντο νὰ ἔβγουν εἰς τοῦ Μαντσαγρᾶ κατὰ τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δρόμου, καὶ προτοῦ περάσουν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων, μερικοὶ Τοῦρκοι καββαλαραῖοι ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν πύλην αὐτὴν τῆς πόλεως διὰ νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐξακολουθοῦν νὰ πορεύωνται καὶ νὰ πο-

λεμοῦν τοὺς ἱππεῖς, ὅτε τοῦ Ἀγαλοπούλου ἐφίππου ὄντος καὶ τρέχοντος ἀπροσέκτως, τὸ ἄλογον ἐγλύστρησε καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνος· τότε οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τοῦτο ἐρρίφθησαν νὰ τὸν πάρουν ζωντανόν, ἀλλ' ὁ Γενναῖος καὶ ὁ Τσώκρης ἐπρόφθασαν, ὁ δὲ Τοῦρκος Σουμάνης, ὁ σημαιφόρος τοῦ Πλαπούτα, ἐτουφέκισε καὶ αὐτός, καὶ οὕτως ὅλοι ἐμπόδισαν τοὺς Τούρκους καὶ ἔσωσαν τὸν Ἀγαλόπουλον. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες ἐξακολούθουν τὸν δρόμον των, ἀπὸ τὴν πύλην τοῦ Σεραγίου ἐβγῆκαν Τοῦρκοι ἄλλοι καββαλαραῖοι περισσότεροι καὶ πολλοὶ πεζοὶ τακτικοὶ στρατιῶται, αὐτοὶ δὲ ἔβαλαν ἐμπρὸς καταδιώκοντες τοὺς μείναντας ὀπίσω καμπίσιους Τριπολιτσιώτας, διότι δὲν ἀκολούθουν κοντὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἤθελαν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὰ ἀμπέλια νὰ φάγουν σταφύλια, τὰ ὁποῖα εἶχαν μείνει ἀτρύγητα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ κλήματα, καὶ τὰ ὁποῖα πολὺ ἀκριβὰ ἐπλήρωσαν· διότι οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐπρόφθασαν πέρα κατὰ τὸ πηγάδι τῆς Βολυμῆς πλησίον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ εἰς τὸ καλούμενον Βεργασιὸ Μοῦχλι ἔπιασαν πολλοὺς ζωντανούς, καὶ ἕως εἴκοσι ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσαν.

Ἐκ τούτων ὅλων ἐννοήσαμεν πλέον, ὅτι εἴμεθα προδομένοι. Ὕστερα δὲ ἐμάθαμεν πῶς συνέβη ἡ προδοσία. Δύο ἡμέρας πρότερον ἕνας Βούλγαρος ἱππεύς, ὁ ὁποῖος πάντοτε ἦτο μὲ τὸν Νοταρόπουλον, ἐνίοτε δὲ καὶ μὲ ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς Ἕλληνας, νομίζω, ὅτι Βαγγέλην τὸν ἔλεγαν, καὶ ἂν ἦτο αὐτός, θὰ ἦτο Τοῦρκος, καὶ ἐμεῖς δὲν τὸ ἐγνωρίζαμεν, διότι τοιοῦτοι ἦσαν πολλοὶ ἀνακατωμένοι ἐλθόντες μαζὺ μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ὅμως ἔλεγαν, ὅτι εἶναι Βούλγαροι, Σέρβοι καὶ Ἀνατολῖται, ἔκαμναν

τὸ στρατόπεδον τοῦ [illegible], ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τοὺς ἐξετάσωμεν διὰ νὰ μάθωμεν ἂν ἦσαν χριστιανοὶ ἢ Τοῦρκοι, μολονότι καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν [illegible] χριστιανῶν ἔφευγον πάλιν ἀλλοῦ [illegible]. Αὐτὸς δὲ [illegible] ὁ Βούλγαρος, ὅστις ἔκτοτε ἐχάθη καὶ δὲν ἐφάνη πλέον, ἐπῆγε πρῶτος μετὰ εἰς τὴν Τριπολιτσὰν καὶ [illegible] εἰς τὸν [illegible] Σουλεϊμὰν μπέην, διὰ τὰ ἔξω [illegible] διὰ τὴν ἔξοδον. Τὴν δὲ ἑσπέραν πρὶν ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τὸ Στενόν, ἐπῆγεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἄλλος [illegible]ρος τοῦ πρώτου, ἔπειτα δὲ ἐφάνησαν καὶ [illegible] ἄλλου πορευομένου εἰς τὴν Τριπολιτσάν, διότι τὸν πρῶτον καβαλλάρην Βούλγαρον, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, κατ' αἴτησίν του, εἶχαν οἱ Τοῦρκοι κρατήσει, διὰ νὰ τὸν πιστεύσουν καὶ νὰ μὴ ἀμφιβάλλουν περὶ τῶν λεγομένων του, λέγων εἰς αὐτούς, ὅτι ἂν δὲν ἀποδειχθοῦν ἀληθινὰ τὰ λεγόμενα, νὰ τοῦ κόψουν τὸ κεφάλι. Ὅταν δὲ ἐπῆγε καὶ ὁ ἄλλος Βούλγαρος, τότε πλέον οἱ Τοῦρκοι ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν ὡς ἀνωτέρω διηγούμεθα. Ταῦτα δὲ πάντα ἐβεβαιώθημεν ὕστερον ἀπὸ πολλοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας καὶ Τούρκους. Μάλιστα δὲ κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ ἐπομένου ἔτους 1826 συνέβη τὸ ἑξῆς· τόπος τῆς τότε συγκροτηθείσης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ὡρίσθη ἡ Πιάδα, φρούραρχος δὲ αὐτῆς διωρίσθη ὁ στρατηγὸς Λόντος. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἡ γυναῖκά μου ἔπασχε, χάριν τῆς ὑγιείας της, ἔμενα μετ' αὐτῆς εἰς τὸ χωρίον Λιγούριο, λαβὼν παρὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ μου τὴν ἄδειαν, καὶ διορισθεὶς καὶ ἐγὼ ν' ἀποτελῶ μέρος τῆς φρουρᾶς τῆς Συνελεύσεως μὲ τοὺς ὑπ' ἐμὲ στρατιώτας. Ἕνεκα δὲ τούτου δὲν ἄφινα κανένα νὰ περάσῃ ἐκεῖθεν χωρὶς τῆς γνώσεως καὶ τῆς προηγουμένης ἀδείας τοῦ φρουράρχου. Κατὰ δὲ τὴν 8ην ἡ

10ην, καθόσον ἐνθυμοῦμαι, τοῦ μηνὸς ἐκείνου περὶ τὴν δεκάτην ἢ ἑνδεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας, ἐπέρνα ἐκεῖθεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, εἰδοποιηθεὶς δὲ τοῦτο ἀπὸ τοὺς φύλακας κατέβην κάτω εἰς τὸ πηγάδι τοῦ δρόμου, ὁ ὁποῖος φέρει ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν Πιάδα καὶ τὴν Ἐπίδαυρον, ὑπεδέχθην τὸν πρίγκηπα, ὁ ὁποῖος ἀνέβη ἐπάνω εἰς τὸ χωρίον Λιγουριὸ διὰ νὰ μείνῃ ὀλίγας ὥρας, νὰ προγευματίσῃ καὶ ἀναπαυθῇ. Κατόπιν δὲ τούτων οἱ σκοποὶ φωνάζουν, ὅτι στρατιῶται Ἕλληνες φέρουν δύο Τούρκους ἀπὸ τῆς Βάρσαις καὶ τοὺς πηγαίνουν πρὸς τὸν γενικὸν Ἀρχηγόν. Ἐγὼ διέταξα νὰ τοὺς φέρουν ἐπάνω εἰς τὸ χωρίον. Ἅμα δὲ ἦλθαν, τοὺς ἐρώτησα, καὶ μοὶ εἶπαν, ὅτι ἦσαν Τοῦρκοι καὶ ὅτι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἔπειτα τοὺς ὡδήγησα εἰς τὸν Ὑψηλάντην, ἔδωκα θάρρος εἰς τὸν μεγαλείτερον Τοῦρκον, διότι ὁ ἄλλος ἦτο ὑπηρέτης του, καὶ εἶπα πρὸς αὐτόν· ὅ,τι ἔχει νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ἂς τὸ εἴπῃ καὶ εἰς τὸν πρίγκηπα, διότι εἶναι τὸ ἴδιον. Τότε ὁ Τοῦρκος εἶπε πρὸς τὸν ὑπηρέτην του νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἐξῆλθεν, ἐβγῆκαν δὲ καὶ οἱ λοιποί, καὶ ἔμεινα ἐγὼ μόνος. Ἔπειτα ὁ Τοῦρκος διηγήθη εἰς ἡμᾶς ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ τὴν συνωμοσίαν τῶν ἐν αὐτῇ λευκῶν Τούρκων, ὡς καὶ τὴν προδοσίαν τῶν Βουλγάρων, περὶ τῆς ὁποίας εἴπαμεν ὄπισθεν, καὶ ἄλλα πολλὰ διηγήθη, καὶ μάλιστα τὴν ἐνέργειαν, τὴν ὁποίαν ὕστερα ἔκαμεν ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Μαυρομιχάλη διὰ νὰ προσκυνήσουν οἱ Ἕλληνες. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κρυφὰ ἐσκότωσε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὸν ἐγνώρισε ὁ σκύλος τοῦ Χατσῆ Μιχάλη, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἀπεπλάνησε τὸν ἄνθρωπον τοῦ Χατσῆ Μιχάλη λέγων

πρὸς αὐτόν, ὅτι εἶχεν ἀνακαλύψει θησαυρόν, καὶ παρακαλῶν τὸν ἄνθρωπον νὰ τὸν βοηθήσῃ διὰ νὰ τὸν ξεχώσῃ, ὑποσχεθεὶς νὰ μοιράσῃ μὲ αὐτὸν τὸν θησαυρόν, καὶ τοιουτοτρόπως τὸν ἔπεισε, τὸν ὡδήγησεν εἰς μίαν ντάπιαν τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐκεῖ τὸν ἐδολοφόνησε, τοῦ ἐπῆρε ὅσα ἔφερε χρήματα, καὶ ἔπειτα ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἐκεῖθεν δὲ ὁ δολοφόνος αὐτὸς ἐξέδωκεν ἐγκυκλίους ἐκ μέρους τῶν Τούρκων παρακινῶν δι' αὐτῶν τοὺς Ἕλληνας εἰς ὑποταγήν. Αὐτὸν δὲ οἱ Ἕλληνες, μετὰ τὴν μάχην τῆς Βέργας τῶν Καλαμῶν, τὸν ἐσκότωσαν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον· ἐπῆγε νὰ πίῃ νερὸν εἰς τὴν βρύσιν, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τῆς ἐτιαῖς τοῦ Πικέρνι, χωρίου τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς, κειμένου πλησίον τῆς παλαιᾶς Μαντινείας καὶ ἐκεῖ τὸν ἐσκότωσαν, καὶ ἀφοῦ τὸν ἔγδυσαν ηὗραν ἐπάνω του τὸ σχέδιον τῶν ἐγκυκλίων, καὶ μάλιστα, ἐπειδὴ τὸν εἶδαν ἀσουνούτευτον οἱ φονεύσαντες αὐτὸν Ἕλληνες ἐβλασφήμουν διότι ἐσκότωσαν ἄνθρωπον χριστιανόν. Ἀπὸ δὲ τὴν εὕρεσιν τοῦ σχεδίου τῶν ἐγκυκλίων ἐννοήσαμεν, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ δολοφονήσας τὸν γραμματέα τοῦ Χατσῆ Μιχάλη. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ὁ αὐτὸς Τοῦρκος προσέτι μᾶς διηγήθη, ὅτι εἰς Τριπολιτσᾶν ἐπήγαιναν Ἕλληνες ἀπὸ τὸ Λεβίδι, ἀπὸ τὸν κάμπον καὶ ἀπὸ τὸ Στενόν, καὶ ἔφερον εἰς τοὺς ἐν τῇ πόλει Τούρκους καπνόν, πορτοκάλια, λεμόνια καὶ ἄλλα διάφορα εἴδη τροφῶν. Ταῦτα δὲ ὅλα ὁ γενικὸς Ἀρχηγὸς τὰ ἐγνώριζε, καὶ ὅταν ἐσύστησε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς, καὶ διώρισεν ἀρχηγὸν τὸν Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην, τὸν διέταξε νὰ σταθμεύῃ εἰς τὴν μονὴν τῆς Κανδύλας καὶ νὰ προσέχῃ νὰ περιορίσῃ τὸ κακόν, ἂν δὲν δυνηθῇ ἐντελῶς νὰ τὸ ἐμποδίσῃ. Ἐπὶ τέ-

λους ὁ ἴδιος Τοῦρκος μᾶς εἶπε καὶ πῶς ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Μίαν ἡμέραν, ἔλεγε, πρὶν φύγῃ, καὶ πρὶν νυκτώσῃ καλά, ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς ἦσαν συναγμένοι εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ φρουράρχου. Ἐκεῖ ἐγίνοντο ὁμιλίαι διάφοροι, καὶ μεταξὺ τῶν τοιούτων ὁμιλιῶν, ὁ φρούραρχος ἐθύμωσε, καὶ εἶπε κάμποσα λόγια ἐγγυχτικὰ καὶ θυμωμένα κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν, καὶ ἰδίως κατὰ τῶν λευκῶν Τούρκων, ὅτι οὗτοι δῆθεν δὲν εἶναι πιστοί, καὶ ὅτι γνωρίζει ὅλα ὅσα ἐνεργοῦν, καὶ ὅταν ὁ Θεὸς δώσῃ καὶ γυρίσῃ ὀπίσω ὁ Πασᾶς θέλει ὅλα πρὸς τοῦτον ὁμολογήσει. Πρὸς αὐτὸν δὲ εἶπεν· ὅτι «καὶ σὺ δὲν εἶσαι πιστός, διότι εἰς τὴν ντάπιαν, τὴν ὁποίαν φυλάττεις γίνονται πολλαὶ ὁμιλίαι μὲ τοὺς Ἕλληνας». Ἕνεκα δὲ τούτου, καὶ διότι ἀληθινὰ εἰς τὴν Ντάπιαν αὐτὴν ἐγίνοντο ὁμιλίαι μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων κατὰ διαταγὴν τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ μικρὸς οὗτος φρούραρχος τῆς ντάπιας Κουρέκι λεγομένης, ὑποπτευθείς, ὅτι ἀνεκαλύφθη, καὶ φοβηθεὶς ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Σουλεϊμὰν μπέη, μήπως τουφεκισθῇ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰμβραήμ, ἀφοῦ ἐνύκτωσε, παραλαβὼν καὶ τὸν ὑπηρέτην του, ἐπήδησαν καὶ οἱ δύο ἔξω τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως, καὶ ἐτράβηξαν κατὰ τὸν κάμπον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Τοῦρκος ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς τὸ μοναστῆρι τῶν Βαρσῶν ἦσαν Ἕλληνες, ἐπορεύετο ἐκεῖ, καὶ ἀφοῦ ἐπλησίασε συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων φρουρῶν. Συλληφθεὶς δὲ ἐζήτησε νὰ ἀνταμώσῃ τὸν Κολοκοτρώνην, διότι εἶχε λόγον νὰ τοῦ εἴπῃ, καὶ τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ὑπὸ συνοδίαν ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς Πιάδα πρὸς ἀντάμωσιν τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἀφοῦ δὲ ὁ Τοῦρκος οὗτος ἐτελείωσε τὴν διήγησίν του, ὁ Ὑψηλάντης ἔλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν συνοδίαν του καὶ τὸν ὡδή-

γησεν εἰς τὴν Πιάδα πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ὁ ὁποῖος ἔπειτα παρέδωκεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑποναύαρχον Ἅμιλτων, οὗτος δὲ τὸν παρέλαβε καὶ ὕστερον τὸν μετεκόμισεν εἰς τὴν Σμύρνην.

Τοιαῦτα συνέβησαν, καὶ ἕνεκα τούτων, ἡ ἑτοιμασθεῖσα ἔφοδος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς ἀπέτυχεν.

Ὁ αὐτὸς δέ, ὡς εἴρηται, Τοῦρκος διηγήθη εἰς ἡμᾶς καὶ τὸ ἑξῆς γεγονός, τὸ ὁποῖον ὅλοι οἱ Ἕλληνες μὴ γνωρίζοντες μέχρι τοῦδε, ἦσαν εἰς μεγάλην ἀπορίαν πῶς ὁ Ἰμβραὴμ ὅταν τὸ πρῶτον ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Τραμπάλας ἐλθὼν εἰς Τριπολιτσᾶν, ἀμέσως καὶ αἰφνιδίως κατέβη, ὡς ἀνωτέρω διηγήθημεν, καὶ μάλιστα ἄνευ τροφῶν, εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἐπλησίασε τὸ Ναύπλιον φθάσας μέχρι τῆς Ἄρειας καὶ τοῦ περιβολίου τοῦ Ῥοδίου, καὶ ἀναβὰς καὶ τὰ λοιπὰ ἐκεῖ ὑψώματα, ἀκροβολισθεὶς δὲ καὶ μὲ τοὺς ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου Ἕλληνας, πάλιν ἔφυγεν ἐκεῖθεν τόσον γρήγορα καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Τριπολιτσᾶν. Ἕλλην αἰχμάλωτος, ἄγνωστος εἰς τὸν Τοῦρκον τοῦτον, αὐτὸς ἐβεβαίωσε τὸν Ἰμβραήμ, ὅτι ἅμα φθάσῃ εἰς Τριπολιτσᾶν νὰ καταβῇ ἀμέσως εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἀφοῦ πλησιάσῃ εἰς αὐτό, τότε θὰ ἔβγῃ ἕνας δυνατὸς Ἕλλην νὰ τὸν ἀνταμώσῃ διὰ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ φρούριον. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ πεισθεὶς φαίνεται εἰς τοὺς λόγους τοῦ αἰχμαλώτου, ἔχων ἴσως καὶ ἄλλοθεν ὁμοίας ὑποσχέσεις, κατέβη εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ δυνατὸς ἐκεῖνος Ἕλλην, τὸν ὁποῖον ὁ αἰχμάλωτος ἔλεγε, δὲν ἐπαρουσιάσθη, ἐξ ἐναντίας δὲ ἐπολέμησεν ὁ Ἰμβραὴμ εἰς τοὺς Μύλους μὲ τοὺς Ἕλληνας, ἐνόησεν, ὅτι ἡ κατάβασίς του ματαίως ἐγένετο, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε καὶ τροφάς, ἐκτὸς ὀλίγων, τὰς ὁποίας ἔλαβε ἀπὸ τὴν φρεγάταν

τοῦ Γάλλου ὑποναυάρχου Δερινύ, ὅστις τότε, ὡς ἐκ συνθήματος καὶ μετὰ σπουδῆς, ἦλθεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου μὲ δύο ἄλλα πλοῖα πολεμικά, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Πολλὰ δὲ τότε ἐλέγοντο περὶ τοῦ ὑποναυάρχου τούτου καὶ τῆς ὑπαρχούσης Ἑλληνογαλλικῆς φατρίας, τὰ ὁποῖα δὲν ἐμακρύνθησαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, διότι ὅλα ὅσα ἐν τῷ κρυπτῷ ἐγένοντο, πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἀπέβλεπον, ἤτοι εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Ναυπλίου εἰς τοὺς Ἄραβας. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ μάλιστα παρὰ τῶν αἰχμαλώτων Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους εἰς τὸ Ἄργος αἰχμαλώτισεν, ἔμαθε καὶ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ Ναυπλίου, εἶδε δὲ καὶ τὸν κόλπον τῆς θαλάσσης, διότι πρότερον ἐμελέτα νὰ ἔλθῃ διὰ θαλάσσης εἰς τὸ Ναύπλιον.

Τοιουτοτρόπως ὁ Ἰμβραὴμ ἀποτυχών, μετεμελήθη διότι ἀφῆκεν ἐλευθέρους τοὺς Ἕλληνας εἰς τοὺς Ἀβαρίνους, οἱ ὁποῖοι, ὡς διηγήθημεν ἤδη, παρεδόθησαν πρὸς αὐτόν, καὶ ὀργισθεὶς διότι ὁ Δ. Τσώκρης δὲν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς αὐτὸν μὲ ὅσους ἤθελε μισθωτοὺς Ἕλληνας, ἀπέκλεισε τὴν πατρίδα του τὸ Ἄργος διὰ τοῦ ἱππικοῦ του, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ πιάσῃ τὸν Τσώκρην ζωντανόν· ἀλλ' αὐτὸς πολεμῶν διέσχισε τὸ ἱππικὸν τῶν ἐχθρῶν, καὶ φεύγων κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἰμβραήμ, ἀλλ' ἐσώθη. Φαίνεται δέ, ὅτι ὁ Τσώκρης τότε εἰς τοὺς Ἀβαρίνους διὰ νὰ σωθῇ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται Ἕλληνες ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐμιμήθη τοῦ ἐπισκόπου Δαμαλῶν τὴν κοινὴν παροιμίαν, τὴν λέγουσαν· «καλόγερος κρεμάμενος, ἔγραφε καὶ ἀπόγραφε.» Ἡ δὲ παροιμία αὕτη ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἑξῆς παράδοσιν, τὴν ὁποίαν θέλω διηγηθῆ, διὰ νὰ ὑπάρχῃ καὶ

νὰ μὴ χαθῇ. Ἕνας ἐπίσκοπος Δαμαλῶν ἐσυνείθιζε νὰ ψαρεύῃ κύκλῳ περὶ τὴν νῆσον τοῦ Πόρου· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔπιανε μικρὰ ψαράκια, διὰ νὰ πιάσῃ μεγαλείτερα ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν νῆσον, καὶ κατὰ τύχην πλέοντες ἐκεῖ Ἀλγερῖνοι πειραταί, τὸν κατεδίωξαν, τὸν ἐπῆραν αἰχμάλωτον, καὶ νομίζοντες, ὅτι ἦτο ἁπλοῦς καλόγηρος, τὸν ἔφεραν εἰς τὸ Ἀλγέριον καὶ ἐκεῖ τὸν ἐχάρισαν εἰς ἕνα Τοῦρκον ἀγᾶν, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ παιδίον μικρόν. Ὁ Τοῦρκος αὐτὸς ἔβαλε τὸν ἐπίσκοπον κάτω εἰς τὸ κατώγειον τῆς οἰκίας του, καὶ τὸν ἐπρόσταξε νὰ γυρίζῃ τὸν ἐκεῖ χερόμυλον· ἐπειδὴ δὲ τὴν κούνια τοῦ παιδιοῦ τὴν εἶχεν εἰς τὸ ἀνώγαιον, ἔδεσεν εἰς αὐτὴν σχοινί, τὸ ὁποῖον ἐκρέμα κάτω εἰς τὸ κατώγειον, καὶ ἔλεγεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον νὰ τραβᾷ τὸ σχοινὶ μὲ τὸ ἄλλο του χέρι διὰ νὰ κουνᾷ συγχρόνως καὶ τὸ παιδί, βασανιζόμενος δὲ διὰ τοῦτο, καὶ διὰ τὴν ἄλλην δουλείαν, χάριν παρηγορίας, ἐτραγούδει τὸ ἑξῆς τραγούδιον, τὸ ὁποῖον ἔπειτα κατήντησε καὶ ἡ γνωστὴ παροιμία· « Ὁ ἐπίσκοπος ἀπὸ τοῦ » Δαμαλᾶ, δὲν εἶχε γνῶσι οὔτε μυαλά. Τὰ μικρὰ δὲν ἤθε- » λε, τὰ μεγάλα 'γύρευε. Γύρισ' τὸν χερόμυλον, κούνα » καὶ τὸν διάβολον»· ὡς καὶ ἡ ἀνωτέρω· «καλόγερος κρεμάμενος ἔγραφε καὶ ἀπόγραφε». Κατὰ τύχην δὲ συνέβη νὰ περνᾷ ἐκεῖθεν Ἕλλην σύντροφος τῶν πειρατῶν, ὅστις ἀκούσας τὸν ἐπίσκοπον νὰ τραγουδῇ, ἐφρόντισε καὶ τὸν εἶδε, καὶ ἀφοῦ ἔμαθε παρ' αὐτοῦ τὸ συμβάν του καὶ τὴν δουλείαν του, ἐπειδὴ εἶχε φίλον τὸν Τοῦρκον, παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, καὶ τῷ ὄντι τὸν ἐλευθέρωσεν ὡς ἁπλοῦν καλόγηρον. Τοιαύτη εἶναι ἡ παράδοσις καὶ ἡ παροιμία τοῦ ἐπισκόπου Δαμαλῶν.

Μετά τινα χρόνον ὕστερον ὁ φρούραρχος τῆς Τριπο-

λιτσᾶς Σουλεϊμὰν-μπέης ἔμαθε τὴν συνωμοσίαν τῶν λευκῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἀλβανῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν σκοπὸν νὰ ἀφήσουν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὴν πόλιν καὶ τοιουτοτρόπως νὰ φύγουν αὐτοί, διότι εἶχαν πολὺ βαρυνθῆ κλεισμένοι ἐντὸς μιᾶς μάνδρας, καὶ ἦσαν ἀπελπισμένοι, διότι δὲν εἶχαν ἕως τότε καμμίαν εἴδησιν, περὶ τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ εὑρίσκοντο εἰς ἀμφιβολίαν ἂν θὰ γυρίσῃ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ, νομίζοντες, ὅτι ἐχάθη κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του ταύτην.

Προτοῦ δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἀναχωρήσει ἀπὸ τοὺς Μύλους, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, καὶ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Κ. Μαυρομιχάλης καὶ οἱ λοιποὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον, οἱ στρατιῶται αὐτοῦ ἐπήγαιναν καὶ ἤρχοντο, ὡς καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι ἄνευ ἀδείας τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, καὶ κατὰ τοῦτο δὲν ἐτηρήθη ἡ ἀπαιτουμένη τάξις καὶ αὐστηρότης, καὶ τοῦτο ἐγίνετο διὰ νὰ μὴ δυσαρεστηθῇ ὁ Μαυρομιχάλης. Ἕνεκα δὲ τούτου ὁ Ἰωάννης Φιλήμων, γνωστὸς εἰς τὸν Κολοκοτρώνην τότε καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους, διότι ἱκανὸς ὢν εἰς τὸ γράφειν, ἐχρησίμευσε πολὺ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, κα μάλιστα ἐμισθοδοτεῖτο ἀπὸ τὴν τότε Διοίκησιν, αὐτὸς ἐπέρασεν ἀπὸ τοὺς Μύλους, καὶ τὸν εἴδαμεν, καὶ ἐκεῖθεν ἀνέβη εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον, νομίζοντες, ὅτι θὰ μείνῃ ἐκεῖ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Στενόν, ἀπέχον ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν δύο περίπου ὥρας. Καὶ ἐκεῖ τὸν εἶδαν οἱ Ἕλληνες στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἔμεναν ὡς φρουροί, ἀλλὰ δὲν ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν των καμμία ὑποψία, ὅτι αὐτὸς ἀνέβη ἐκεῖ διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· ἐγνώριζαν δέ, ὅτι ἔχαιρεν ὑπόληψιν εἰς τοὺς Μαυρομιχαλαίους, καὶ ἂν θέλετε, καὶ

εἰς τὸν κοινόν. Ἐπίστευαν δέ, ὅτι ὅσοι χριστιανοὶ ἤρχοντο τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἤρχοντο διὰ νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ μαζὺ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Τούρκους ὡς ἐχθρούς, καὶ νὰ θεραπεύσωσι τὸ κατ' αὐτῶν πάθος των. Ἀπατήσας δὲ ὁ Φιλήμων τὴν προσοχὴν τῶν στρατιωτῶν ἐπῆγεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Τί δὲ εἶδε, τί εἶπε καὶ τί ἔπραξε, τοῦτο εἶναι εἰς ἡμᾶς ἄδηλον. Ὅταν δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς Μύλους, καὶ ἑτοιμάζετο νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν λέμβον διὰ νὰ περάσῃ εἰς τὸ Ναύπλιον, ἤ, ἂν δὲν εὕρισκε λέμβον, νὰ ὑπάγῃ διὰ ξηρᾶς, ὁ γέρων Κολοκοτρώνης εἶδεν αὐτόν. Ἦτο δὲ ὁ Φιλήμων ὡπλισμένος καλά, ὡς ἦσαν τότε ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης ἔμπροσθεν τῶν ἐκεῖ μαγαζείων καὶ ἔπαιζε τῆς ἀ μ ά δ ε ς μὲ τοὺς στρατιώτας. Ἀφοῦ τὸν εἶδεν, ἄφησε τὸ παιγνίδιον, τὸν ἐπλησίασε καὶ τὸν ἐχαιρέτισεν ἀνόρεξα. Ἔπειτα τὸν ἐρώτησε πόθεν ἔρχεται. Ὁ δὲ Φιλήμων μετὰ θάρρους ἀπεκρίθη, ὅτι ἔρχεται ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἀκούσας δὲ ὁ Κολοκοτρώνης τοῦτο, ἀνατινάζεται καὶ τὸν ξαναρωτᾷ· «ἀπὸ μέσα»· ὁ Φιλήμων ἀποκρίνεται· «Ναί». Τότε ὁ Κολοκοτρώνης τοῦ εἶπε· «καὶ πῶς δὲν μὲ ἐρώτησες; Τί » φυλάγω ἐγὼ ἐδῶ; Τσοπάνης εἶμαι, ἢ γενικὸς Ἀρχη- » γός;» Καί, ταῦτα εἰπών, ἀμέσως ἔλαβε τὴν θέσιν του, καὶ θυμωμένος τὸν ἁρπάζει, τοῦ πετᾷ τὰ ὅπλα, καὶ ἀρχίζει νὰ τὸν γρονθοκοπῇ, ὅτε οἱ περὶ αὐτὸν καπεταναῖοι ὡς καὶ ὁ πολὺ ἀγαπημένος του Κωνσταντῖνος Πελοπίδας ἰατρὸς ἐξ Ἰωαννίνων, ὅλοι παρεμβάντες τὸν ἐπῆραν ἀπὸ τὰ χέριά του, καὶ τὸν ἀπεμάκρυναν νὰ μὴ τὸν κακοποιήσῃ περισσότερον, ἀλλὰ τὸν ἐφυλάκισεν ὀλίγας ὥρας εἰς τὸν κοινὸν ἀπόπατον. Ταὐτοχρόνως δὲ ἔφθασε καὶ ὁ

Τσώκρης ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ ἐγώ, καὶ οὕτως ὅλοι τὸν ἐπαρακαλέσαμεν, ἐπέρασε καὶ ὁ θυμός του, καὶ τὸν ἀπέλυσεν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐμάθαμεν, ὅτι εἶχε τάχα διαταγὴν καὶ ἐν γνώσει μελῶν τινων τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἐπῆγεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, διὰ νὰ μάθῃ ἡ Διοίκησις τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν Τούρκων. Ἀφοῦ δὲ ἐμάθαμεν τοῦτο, ὅλοι εἴπαμεν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Φιλήμων, καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔστειλαν εἶχαν τὰ μυαλὰ τοῦ κοκκόρου. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν ἔγεινε καὶ τὸ ἑξῆς ἀστεῖον γεγονός. Ὁ Δημήτριος Τσώκρης καὶ ἐγὼ ἐπήγαμεν τὴν προηγουμένην ἡμέραν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐκοιμήθημεν ἐκεῖ. Τὴν αὐγὴν δὲ τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἀνεχωρήσαμεν ἐρχόμενοι πάλιν εἰς τοὺς Μύλους καὶ οἱ δύο ἔφιπποι. Καθ' ὁδὸν δὲ καὶ κατὰ τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Κιόσκι, (τότε ὁ δρόμος ἐπέρνα κατὰ τὴν ἀκροθαλασσιάν, διότι εἰς τὰ ἐνδότερα ὑπῆρχαν 'μάτια καὶ βόθροι βαθεῖς καὶ γεμάτοι νερόν, ὥστε ἐκατάπιναν, ὄχι μόνον τὸν πίπτοντα εἰς αὐτοὺς πεζὸν διαβάτην, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν καβαλάρην), κατὰ τὴν θέσιν ταύτην ὁ Τσώκρης πίπτει μὲ τὸν ἵππον του εἰς ἕνα 'μάτι· καὶ τὸ μὲν ἄλογόν του ἀνατιναχθὲν μόλις ἐδυνήθη νὰ πηδήσῃ καὶ νὰ ἔβγῃ ἔξω ἀπὸ τὸν βόθρον, αὐτὸς δὲ πεσὼν ἐβυθίσθη, καὶ ἔπειτα ἐξελθὼν ἦτο ὅλος χρισμένος ἀπὸ τὴν λάσπην, τὰ πιστόλιά του ἐβράχησαν, καὶ ἐν γένει ἦτο εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε νὰ τὸν βλέπουν οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γελοῦν. Ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ δὲν τὸν ἐπλησίασα νὰ τοῦ δώσω βοήθειαν, διότι ἤθελε μὲ ἀλείψει μὲ λάσπην, αὐτὸς ἐθύμωσεν ἐναντίον μου, καὶ ἔτρεχε νὰ μὲ φθάσῃ· ἐγὼ δὲ πάλιν ἔτρεχα νὰ φθάσω προτήτερα εἰς τοὺς Μύλους, διὰ νὰ τοὺς εἴπω νὰ ἔβγουν νὰ τὸν ἴδουν ὅπως ἦτο λασπωμένος. Ἀφοῦ δὲ

ἔφθασε καὶ ἐκεῖνος ἐμάθαμεν τὸ συμβὰν εἰς τὸν Φιλήμονα. Ὁ δὲ Τσώκρης παρακαλῶν τὸν γενικὸν Ἀρχηγὸν ὑπὲρ τοῦ Φιλήμονος, ἔλεγε πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν ἀπολύσῃ, εἰ δὲ μή, θὰ τὸν ἀγκαλιάσῃ καθὼς ἦτο. Πρὸς ταῦτα ἔγειναν πολλὰ γέλοια, καὶ οὕτω ὁ Κολοκοτρώνης γρήγορα ἐξεθύμωσε, καὶ ἀπέλυσε τὸν Φιλήμονα.

1826

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Συνέλευσις Ἐπιδαύρου ἢ Πιάδος — Πτῶσις Μεσολογγίου — Παραίτησις Φαβιέρου. — Ἠπειρῶται καὶ Σουλιῶται καὶ αἱ ἀξιώσεις των. — Διαμαρτύρησις Δ. Ὑψηλάντου πρὸς τὴν Συνέλευσιν. — Ἔλευσις Καραϊσκάκη εἰς Ναύπλιον. — Ἔρις Νοταραίων.

Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐφόδου κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα παρέλυσαν περισσότερον. Ἡ Βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἔχασαν πλέον τὴν ἠθικήν των δύναμιν, καὶ αὐτὸς ὁ Κολοκοτρώνης εὑρίσκετο εἰς ἀσθενῆ κατάστασιν. Τὸ δὲ κόμμα τῶν προὑχόντων καὶ ἰδίως τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, τὸ ὁποῖον εἶχε πάθει πολλὰ ἀπὸ τὴν Διοίκησιν τοῦ Κουντουργιώτη, ἦτο ἀκόμη ἑνωμένον μὲ τὸν Κολοκοτρώνην. Αὐτοὶ ὅλοι μετὰ τὴν γενομένην ἀμνηστείαν ἔπεσαν κοντὰ τοῦ Ἰμβραὴμ μὲ τὰ ὅπλα, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐδυνήθησαν νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα, καὶ ν' ἀναλάβουν τὴν προτέραν των ὑπόληψιν. Ἐπειδὴ δὲ ἤλπιζαν ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν τῶν προσώπων τῆς

Διοικήσεως ἀπεφάσισαν νὰ καλέσουν τὸ Ἔθνος εἰς συνέλευσιν. Ἐσυνάχθησαν λοιπὸν ὅλοι οὗτοι εἰς τὸ Ἄργος πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπόν. Καὶ ἡ Διοίκησις ἐπίσης κατὰ τὴν 25 Δεκεμβρίου τοῦ 1825 ἐξέδωκε προκήρυξιν νὰ συνέλθουν οἱ πληρεξούσιοι τοῦ Ἔθνους. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης τότε ἐξέδωκε διαταγὰς πρὸς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς παραγγέλων εἰς αὐτοὺς νὰ στρατολογήσουν ἐκ νέου· καὶ ἄλλους μὲν διέταξε νὰ σταθοῦν εἰς τὰ πέριξ τῆς Τριπολιτσᾶς, ἄλλους δὲ κατὰ τὰ Δερβένια τοῦ Λεονταρίου καὶ εἰς τὸ Μακρυπλάγι, καὶ ἄλλους πάλιν κατὰ τὰς Πάτρας διὰ νὰ προσέχουν τοὐλάχιστον τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ ὑπάγουν καὶ προσκυνήσουν εἰς τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν των. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ συστηθῇ στρατόπεδον διὰ τὴν ἔλλειψιν ὅλων τῶν ἀναγκαίων μέσων. Ὅτε δὲ εἴμεθα ἐκεῖ συναγμένοι ὁ Ἄγγλος ὑποναύαρχος Ἅμιλτων ἔβγαλεν ἔξω ἀπὸ τὴν φρεγάταν του ἕνα Ἄγγλον σημαντικὸν Δεγκλάρεν ὀνομαζόμενον, τὸν ὁποῖον ὡδήγησεν εἰς τὸ Ἄργος καὶ μᾶς τὸν ἐσύστησε. Τὸν ἄνδρα αὐτὸν ἐφιλοξένησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς γεῦμα ἐπίσημον ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος, ὁ Δεληγιάννης καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἔστειλαν καὶ ἔφεραν καὶ τὸν Μεταξᾶν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον ὑπουργὸν ὄντα τοῦ πολέμου. Ἀφοῦ δὲ ἔφαγαν καὶ ἔπιαν, ὁ Ἄγγλος προέπιεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, εἰπών, ὅτι ἀπὸ σήμερον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἡ Ἑλλὰς θὰ ἦναι ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος, διότι τὴν ἀνεγνώρισε τοιαύτην τὸ Ἀγγλικὸν Ἔθνος. Ἔπειτα μᾶς ἐνεψύχωσε, καὶ μᾶς εἶπεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς πατρίδος του θὰ μᾶς κάμῃ πολλὰ καλά. Τότε δὲ ἴσχυεν ἡ Ἀγγλικὴ πολιτική, ἥτις καὶ εἰς τοὺς Τούρκους ἦτο δυνατή, καὶ εἶχε καὶ τὴν θέλησιν νὰ ἐλευ-

θερώση καὶ ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας. Ἔκτοτε οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν, ὅτι ἡ Ἀγγλία θέλει τὸ καλόν των, καὶ ἀπὸ τοῦδε πλέον ὁ Ἄμιλτων καὶ οἱ λοιποὶ Ἄγγλοι ἐμπιστεύοντο τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ διὰ τούτου ἐγένετο ἡ συμφιλίωσις τῶν δύο ἐθνῶν. Ὅλα δὲ ταῦτα ἔγειναν ἕνεκα προσκλήσεως τῶν Ἑλλήνων, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτησαν τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἔθνους.

Ἀφοῦ δὲ συνήχθησαν οἱ πληρεξούσιοι εἰς τὸ Ἄργος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1826, ἡ Διοίκησις τοῦ Κουντουργιώτη ὥρισεν ὡς τόπον τῆς Συνελεύσεως τὰ Μέγαρα, ἀλλὰ οἱ περὶ τὸν Ζαΐμην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην ἐπρότειναν τὴν Πιάδα, καὶ ἐκεῖ συνῆλθον οἱ πληρεξούσιοι.

Ἡ δὲ Διοίκησις τοῦ Κουντουργιώτη, ἀφοῦ ἐξώδιασε τὸ δάνειον ὅλον, ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους νέον δάνειον, ὅτε ἀκόμη ἦσαν συναγμένοι εἰς τὸ Ἄργος. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνη, διότι τότε ὅλη σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος εἶχε τὴν κατοικίαν της ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τὰ σπήλαια, καὶ πολὺς χρόνος ἐχρειάζετο διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ δανείου. Ὑπεσχέθησαν ὅμως ἐκ τοῦ προχείρου νὰ συνεισφέρωσιν ἔρανον, ἀλλὰ ἐζήτησαν νὰ ἀποπλεύσῃ ἀμέσως ὁ Ἑλληνικὸς στόλος πρὸς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου, διότι ἤγγιζεν ἡ πτῶσίς του. Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ἔγραψε πρὸς τὸν Μιαούλην καὶ τοὺς ἄλλους φίλους του Ὑδραίους νὰ ἐπιμείνουν ἕως ὅτου λάβουν ἐπὶ χεῖρας τὰ χρήματα τοῦ ἐράνου. Τοιουτοτρόπως, ἐνῷ οὗτοι ἐπερίμεναν τὴν παραλαβὴν τῶν χρημάτων, τὸ Μεσολόγγι ἔπεσε, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἔγεινεν ἡ αἰτία τούτου τοῦ δυστυχήματος. Προτοῦ ὅμως τὸ Μεσολογγι πέσῃ, ἡ Συνέλευσις τῆς Πιάδος ἔλαβε τὴν πρόνοιαν νὰ τὸ βοηθήσῃ καὶ τὸ σώσῃ.

Ἐπὶ τούτῳ διώρισεν εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐπιτροπὴν διὰ νὰ δανεισθῇ χρήματα ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἔθνους, καὶ νὰ ἀποστείλῃ τροφὰς καὶ μισθούς. Διέταξε δὲ καὶ ὅλους τοὺς δυνατοὺς στρατιωτικοὺς τῆς Πελοποννήσου νὰ ἀποστείλῃ ἕκαστος ἀνάλογον στρατιωτικὴν δύναμιν. Ταῦτα δὲ πάντα ὡς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν στρατιωτικῶν εἶναι σημειωμένα εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Συνελεύσεως. Καὶ ὅμως εἰς μάτην ἀπέβησαν ὅλαι αἱ προσπάθειαι αὐτῆς, διότι τὸ κακὸν εἶχε προχωρήσει προηγουμένως ἕνεκα τῆς ἀμελείας τῆς Διοικήσεως, διότι αὕτη κακῶς ἐδιοίκησε τὰ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν. Κυρίως δὲ πολὺ ἔβλαψε καὶ ἡ κατάχρησις τῶν ἐργολάβων καὶ φροντιστῶν τῶν τροφῶν καὶ αὐτῆς τῆς φρουρᾶς, ὡς ἀνωτέρω τοῦτο διηγήθημεν.

Ἡ δὲ Διοίκησις τότε, ὡς εἴπαμεν, ἔχασε τὴν ἠθικήν της ἀξίαν, καὶ ἑπομένως οἱ λαοὶ δὲν τὴν ἐσέβοντο. Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τῆς Καρύστου, ὅλα τὰ ἐκεῖ ὄντα στρατεύματα τακτικὰ καὶ ἄτακτα ἐπέρασαν καὶ ἐσωρεύθησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὅπου ἀργυρολόγουν καὶ πολλὰς καὶ παντοίας ἄλλας ἄλλας καταχρήσεις ἔκαμαν εἰς τοὺς νησιώτας. Ὁ δὲ λαός, πονεμένος ἐκ τῶν τοιούτων καταχρήσεων, κατέφυγε δι' ἀναφορῶν εἰς τὴν συνελθοῦσαν εἰς τὴν Πιάδα Ἐθνικὴν Συνέλευσιν παρακαλῶν αὐτὴν νὰ φέρῃ τὴν δέουσαν θεραπείαν· ἡ δὲ Συνέλευσις διέταξε τὴν Διοίκησιν νὰ ἀνακαλέσῃ ἐκεῖθεν τὰ στρατεύματα. Ὁ δὲ Φαβιέρος ἀρχηγὸς ὢν τοῦ ἐκεῖ τακτικοῦ στρατοῦ, ῥᾳδιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς δυσκόλου τότε καταστάσεως τῶν πραγμάτων τοῦ Ἔθνους, ἔδωκε τὴν παραίτησίν του, μὴ θέλων νὰ ὑπάγῃ

εἰς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου, ὡς εἶχε διαταχθῇ ὑπὸ τῆς Διοικήσεως. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν ἐπίσης καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ Γριζιώτης καὶ Βάσος. Ὁ Φαβιέρος μάλιστα παρεπονεῖτο· ὅλα τοῦ ἔπταιαν. Ἐθύμωσε καὶ τότε κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καθὼς πάλιν ἐχόλιασε κατ' αὐτῶν, ὅταν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ προηγουμένου ἔτους ἀπέτυχεν εἰς τὴν ἔφοδον κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἐνῷ δὲ ἔδωκε τὴν παραίτησίν του, ὅμως παρεκίνησε τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας νὰ κάμουν ἀναφορὰν καὶ νὰ ζητήσουν τὸν ἀρχηγόν των, εἰ δὲ μή, θὰ διαλυθῇ τὸ τακτικὸν στράτευμα. Εἰς τὴν γενομένην δὲ ἀναφοράν των, οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοὶ ἐμεγαλαύχουν δι' ὅσα δῆθεν ἔκαμαν κατορθώματα, ἐνῷ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ σιωπήσουν, ἀφοῦ παντοῦ ἀπέτυχον ἐκ δειλίας, καὶ ὄχι ἐκ τῆς ἐλλείψεως δῆθεν τῶν μέσων. Ἔλεγαν δὲ καὶ ἄλλα εἰς τὴν ἀναφοράν των, καὶ ἰδίως πολλὰς θεωρίας περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἀναγκαιότητος τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ ὅτι αὕτη ἀπεδείχθη ἐξ αὐτοῦ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐμηδένισε τὰς ἐνεργείας ἑκατὸν χιλιάδων ἀτάκτων Πελοπαννησίων, καὶ ὀλίγων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Αὐτὸ ὁμολογεῖται, ὅτι οὕτως ἔγεινεν. Ἀλλ' οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἦσαν Γάλλοι συμπατριῶται τοῦ Φαβιέρου, καὶ μὲ τοὺς Ἄραβας ἔκαμαν ἀληθῶς θαύματα. Ἀλλ' ὁ συνταγματάρχης οὔτε μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους, τοὺς ὁποίους τότε ἡ Ἑλλὰς δωρεὰν ἔτρεφεν εἶχε κάμει μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου κανὲν στρατιωτικὸν κατόρθωμα, οὔτε ἄλλο τι χρήσιμον ἔργον. Μάλιστα δὲ οἱ ἀξιωματικοὶ ἐλησμόνησαν τὴν λιποταξίαν των ἀπὸ τὸ Ναύπλιον. Ἀλλὰ ποίαν εἶχαν πατρίδα αὐτοί, τὴν ὁποίαν ἤθελαν διστάσει νὰ ἀφήσουν καὶ νὰ φύγουν;

Ἄνω κάτω ἔκαμαν τὸν τόπον. Καὶ ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν τότε εἶχεν ἀλληλογραφίαν φατριαστικὴν μὲ τὴν Συνέλευσιν. Ἐν τούτοις ἡ πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου διέκοψε τὴν ἐπανάληψιν νέων καταδιώξεων καὶ νέου ἐμφυλίου πολέμου. Ὁ δὲ Κωλέτης, ὡς πάντοτε, καὶ τότε ἐφατρίαζε καὶ ἔφερεν εἰς δυσχέρειαν τὰ πράγματα τοῦ Ἔθνους δι' ἰδίαν ἐξωτερικὴν ἐπιρροήν. Ἐφόβιζε τὸν κόσμον διαδίδων διὰ τῶν ὀργάνων του, ὅτι ἂν ὁ Φαβιέρος φύγῃ ἡ Ἑλλὰς θὰ χαθῇ. Καὶ ὅμως ἡ Αἴγυπτος εἰς τὴν ὁποίαν πρῶτον ἐπῆγεν, καὶ ἐκεῖθεν ἔφυγε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐχάθη. Τοιουτοτρόπως ὁ Φαβιέρος διὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τῆς Καρύστου καὶ ν' ἀποφύγῃ καὶ τὴν τοῦ Μεσολογγίου, περιέπλεξε τὰ πράγματα διὰ τῆς ἀναστατώσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ.

Ἡ δὲ Συνέλευσις τῆς Πιάδος ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐσωτερικῶν προσκομμάτων καὶ δυσχερειῶν, ἐπολεμεῖτο καὶ ἀπὸ τοὺς ναυάρχους τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας, προσπαθοῦντας νὰ μηδενίσωσι τὴν Ἑλληνικὴν ἐξουσίαν. Ἡ θέσις τοῦ Ἔθνους ἦτο δεινή, δεινοτάτη, ἕνεκα τῆς Γαλλικῆς ἰδίως ἀντενεργείας. Ἡ Γαλλικὴ πολιτικὴ ἀναφανδὸν ἐβοήθει τοὺς Τούρκους διὰ νὰ καταστρέφουν τοὺς Ἕλληνας. Ἡ δὲ Συνέλευσις ἀσθενῶς πως προσεπάθει νὰ ματαιώνῃ τὰς τοιαύτας ἀντενεργείας. Ταὐτοχρόνως εἰδοποιήθη ἀπὸ Ἕλληνας καὶ ἀπὸ Ἄγγλους, ὅτι παμμεγέθης στόλος Τουρκικὸς στέλλεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως νὰ πλακώσῃ τὸν τόπον, καὶ μάλιστα καθ' ὃν χρόνον τὸ Μεσολόγγι ἐπολιορκεῖτο κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἀφοῦ δὲ ὁ στόλος ἔφθασεν ἐκεῖ, ἡ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία διεκόπη. Κλαυθμὸς καὶ ὀδυ-

μὸς ἐγίνετο καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὅλοι πλέον ἀπελπίσθησαν καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἡ δὲ νεκρὰ αὕτη τῶν πραγμάτων κατάστασις ἐτάχυνε τὰς τελευταίας ἐλπίδας τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Συνελεύσεως, ἡ ὁποία τότε ἔγραψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας νὰ διαπραγματευθῇ ὅσον τάχος τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἔθνους, καὶ ἂν δὲν δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πολιτικήν του ὕπαρξιν τοὐλάχιστον νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς φυσικῆς του ὑπάρξεως. Ὁ δὲ καλὸς καὶ ἀγαθὸς πρέσβυς Κάνιγκ, αὐτὸς ἔλαβε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν χούφταν του, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔσφιξε διὰ νὰ ξεψυχήσῃ, ὡς ἀλλοῦ διηγούμεθα. Ἐλθούσης δὲ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Κάνιγκος εἰς τὸ ἔγγραφον τῆς Συνελεύσεως, ὁ Ζαΐμης, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ συναθροισθέντες εἰς τὸ Ἄργος συνεννοήθησαν μὲ τοὺς ἐν Ναυπλίῳ ὁμόφρονάς των Κουντουργιώτην καὶ Μαυροκορδάτον καὶ ἀπήντησαν ὡς ἑξῆς[1].

[1] ΕΚΤΑΚΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ Ἰανουαρίου 1826.

Ἐξοχώτατε Κύριε!

Μὲ μεγαλωτάτην εὐχαρίστησιν ἀνεγνώσαμεν τὸ ἀποκριτικόν, ὅπου ἡ ἐξοχότης Σας ἐκάμετε τὴν τιμὴν νὰ στείλετε πρὸς ἡμᾶς, μὲ τὸν ἀπεσταλμένον μας κ. Δ. Μιαούλην.

Ἡ Ἑλλὰς ἀφοῦ ἀνέλαβε τὸν Ἱερὸν σκοπὸν νὰ τινάξῃ ἀπὸ τοὺς ὤμους της τὸν πολυχρόνιον σκληρὸν καὶ βάρβαρον ζυγόν, ὅστις τὴν κατέθλιβεν, ἐσκέφθη ἀκριβῶς ὅλα ἐκεῖνα τὰ πολιτικὰ νοήματα τῆς Εὐρώπης, τὰ ὁποῖα ἠμποροῦσαν νὰ συμφωνήσουν μὲ τὴν ἄφευκτον ἀπόφασίν της, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπρόκρινεν ἀπὸ τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποίους τὴν ἔσυρεν ἡ ἐσωτερική της κατάστασις, καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ της· εἶδεν, ὅτι τὰ ἐπιχειρήματά της δὲν ἠδύναντο κατ' οὐδένα τρόπον νὰ πειράξουν τὸ σύστημα τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν· εἶδεν, ὅτι ἡ ἰσοσταθμία τῆς Εὐρώπης δὲν ἠμποροῦσε πλέον νὰ ἐνεργηθῇ μὲ τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν κατήντησεν ἡ κλονιζομένη δύναμις τῆς Ὀθωμανικῆς Πόρτας, ἡ ὁποία δὲν ἦτο πλέον ἀρκετὴ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν παραχώρησιν πάσης Εὐρωπαϊκῆς

Ἐκ τοῦ κατωτέρω ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον ἔγεινε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1826, ἐκτὸς τοῦ γενομένου κατὰ

Δυνάμεως εἰς τὰς ἁρπαγθείσας παρ' αὐτῆς ἐπαρχίας εἶδεν, ὅτι τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη, τὰ ὁποῖα διὰ τὸν σκοπὸν τῆς κοινῆς ἰσορροπίας ἕως τοῦδε ὑπέφερον ἐν τῷ μέσῳ των μίαν τοιαύτην βάρβαρον καὶ ἀσεβῆ γενεὰν τῶν Ὀθωμανῶν, ἀνεπίδεκτον πεφωτισμένης καὶ πεπολιτισμένης ἀνατροφῆς, δὲν ἔμεινε πλέον παρὰ νὰ ἀκολουθοῦν νὰ ὑποφέρουν ὅλας ἐκείνας τὰς ζημίας, ὅπου τοιοῦτοι ὀλέθριοι γείτονες προξενοῦσι, χωρὶς πλέον νὰ ὠφελῶνται ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ προμελετημένου σκοποῦ των· εἶδεν, ὅτι αἱ κλεῖδες τῆς Μαύρης θαλάσσης, τοῦ Ἴστρου, τοῦ Αἰγαίου, καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου δὲν ἠμποροῦσαν πλέον νὰ ἐμπιστευθῶσιν ἀσφαλῶς εἰς τὰς ἀδυνάτους χεῖρας τοῦ Σουλτάνου· εἶδε τέλος πάντων, ὅτι ὁ Χριστιανισμός, ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν ἤθελον προκρίνει τὴν ἀποκατάστασιν μιᾶς νέας ἐπικρατείας Χριστιανῶν, ἡ ὁποία νὰ ἐκτελῇ ἀκριβῶς τὰ μεγάλα συμφέροντα, τὰ ὁποῖα ἡ Εὐρώπη εἶχεν ἀποθέσει ἕως τοῦδε εἰς τὰς τοῦ βαρβάρου δυνάμεις. Σκεψάμενοι λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ὅλα αὐτὰ τὰ νοήματα, καὶ προσαρμόζοντές τα μὲ τὰ ἀναντίρρητα καὶ αἰώνια δικαιώματά των αὐθαδίασαν νὰ ἐλπίσωσιν, ὅτι τὰ ἐπιχειρήματά των δὲν ἠμποροῦσε παρὰ νὰ ἦναι εὐάρεστα ἀπὸ ὅλας τὰς κραταιὰς καὶ χριστιανικὰς ἐπικρατείας, καὶ ἐφαντάσθησαν μὲ λόγον, ὅτι αὐταὶ ἤθελον στοχασθῆ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Γραικῶν, ὡς πρᾶγμα γενικὸν χριστιανωσύνης. Πεπεισμένοι λοιπὸν εἰς αὐτὸν τὸν δίκαιον λογαριασμόν, χωρὶς νὰ κάμωσιν οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν, ὑπέβαλον τὸ δικαίωμά των εἰς τὴν παρατήρησιν ὅλων τῶν κατὰ καιροὺς συνελεύσεων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐξαιρέτως τῆς συναθροισθείσης ἐν Βερώνῃ μὲ ἐπίτηδες ἐπαγγελίαν, ἀναγκασμένοι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ τόσον μακρυνὴ καὶ ἀπαραδειγμάτιστος τυραννία τοὺς εἶχε φέρει, καὶ ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ ὅλα τὰ ἄνω εἰρημένα αἴτια, ὅτι ἡ Εὐρώπη δὲν ἤθελέ ποτε τοὺς ἐγκαταλείψει, ἐμβῆκαν εἰς τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἀνεξαρτησία τῆς πατρίδος των τοὺς ἐπροκαλοῦσεν. Ἐκτύπησαν ἀνδρείως τὰς πολυαρίθμους φάλαγγας τοῦ ἐχθροῦ, καὶ πολλάκις ἐθριάμβευσαν μόνοι των κατὰ τῶν δυνάμεων τῶν βαρβάρων στερεᾶς τε καὶ θαλάσσης, ἀσυγκρίτως ἀνωτέρας ἀπὸ τὰς ἰδικάς των· καὶ τέλος πάντων ἀπέδειξαν τοῖς πᾶσιν, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάξιοι ν' ἀπαιτήσωσι τὴν προτέραν των πολιτικὴν ὕπαρξιν. Πληρόνοντες οὕτω τὸ ἱερὸν χρέος των, δὲν ἠμποροῦσαν ποτὲ νὰ ὑποπτεύσωσι πῶς θέλει ἀπαντήσωσι καὶ ἄλλους ἀντικειμένους ἐκτὸς τῶν ἐχθρῶν τοῦ εὐαγγελίου· ἀλλὰ ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν εἰς αὐτούς, ὅτι καὶ ἡ ἰδία οὐδετερότης πραγματικῶς ἀθετήθη παρά τινων ἐπικρατειῶν, αἵτινες δὶς τὴν εἶχον προκηρύξει· ἐὰν λοιπὸν ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἀρκετὴ νὰ συντρίψῃ τὰς δυνάμεις τοῦ καθολικοῦ ἐχθροῦ της, ἦτο ὅμως καὶ εἶναι ἀδύνατον, νὰ συγκροτήσῃ οὕτω πλαγίως τὰς δυνάμεις τῶν συμβοηθούντων Εὐρωπαίων.

Εἰς τοιαύτην περίστασιν τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἐστοχάσθη, ὅτι χρειάζεται νὰ λάβῃ κάποια μέτρα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν περιστά-

μὸς ἐγίνετο καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὅλοι πλέον ἀπελπίσθησαν καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἡ δὲ νεκρὰ αὕτη τῶν πραγμάτων κατάστασις ἐτάχυνε τὰς τελευταίας ἐλπίδας τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Συνελεύσεως, ἡ ὁποία τότε ἔγραψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας νὰ διαπραγματευθῇ ὅσον τάχος τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἔθνους, καὶ ἂν δὲν δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πολιτικήν του ὕπαρξιν τοὐλάχιστον νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς φυσικῆς του ὑπάρξεως. Ὁ δὲ καλὸς καὶ ἀγαθὸς πρέσβυς Κάνιγκ, αὐτὸς ἔλαβε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν χούφταν του, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔσφιξε διὰ νὰ ξεψυχήσῃ, ὡς ἀλλοῦ διηγούμεθα. Ἐλθούσης δὲ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Κάνιγκος εἰς τὸ ἔγγραφον τῆς Συνελεύσεως, ὁ Ζαΐμης, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ συναθροισθέντες εἰς τὸ Ἄργος συνεννοήθησαν μὲ τοὺς ἐν Ναυπλίῳ ὁμόφρονάς των Κουντουργιώτην καὶ Μαυροκορδάτον καὶ ἀπήντησαν ὡς ἑξῆς[1].

[1] ΕΚΤΑΚΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ Ἰανουαρίου 1826.

Ἐξοχώτατε Κύριε!

Μὲ μεγαλωτάτην εὐχαρίστησιν ἀνεγνώσαμεν τὸ ἀποκριτικόν, ὅπου ἡ ἐξοχότης Σας ἐκάμετε τὴν τιμὴν νὰ στείλετε πρὸς ἡμᾶς, μὲ τὸν ἀπεσταλμένον μας κ. Δ. Μιαούλην.

Ἡ Ἑλλὰς ἀφοῦ ἀνέλαβε τὸν Ἱερὸν σκοπὸν νὰ τινάξῃ ἀπὸ τοὺς ὤμους της τὸν πολυχρόνιον σκληρὸν καὶ βάρβαρον ζυγόν, ὅστις τὴν κατέθλιβεν, ἐσκέφθη ἀκριβῶς ὅλα ἐκεῖνα τὰ πολιτικὰ νοήματα τῆς Εὐρώπης, τὰ ὁποῖα ἠμποροῦσαν νὰ συμφωνήσουν μὲ τὴν ἄφευκτον ἀπόφασίν της, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπρόκρινεν ἀπὸ τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποίους τὴν ἔσυρεν ἡ ἐσωτερική της κατάστασις, καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ της· εἶδεν, ὅτι τὰ ἐπιχειρήματά της δὲν ἠδύναντο κατ' οὐδένα τρόπον νὰ πειράξουν τὸ σύστημα τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν· εἶδεν, ὅτι ἡ ἰσοσταθμία τῆς Εὐρώπης δὲν ἠμποροῦσε πλέον νὰ ἐνεργηθῇ μὲ τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν κατήντησεν ἡ κλονιζομένη δύναμις τῆς Ὀθωμανικῆς Πόρτας, ἡ ὁποία δὲν ἦτο πλέον ἀρκετὴ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν παραχώρησιν πάσης Εὐρωπαϊκῆς

Ἐκ τοῦ κατωτέρω ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον ἔγεινε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1826, ἐκτὸς τοῦ γενομένου κατὰ

Δυνάμεως εἰς τὰς ἁρπαγθείσας παρ' αὐτῆς ἐπαρχίας εἶδεν, ὅτι τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη, τὰ ὁποῖα διὰ τὸν σκοπὸν τῆς κοινῆς ἰσορροπίας ἕως τοῦδε ὑπέφερον ἐν τῷ μέσῳ των μίαν τοιαύτην βάρβαρον καὶ ἀσεβῆ γενεὰν τῶν Ὀθωμανῶν, ἀνεπίδεκτον πεφωτισμένης καὶ πεπολιτισμένης ἀνατροφῆς, δὲν ἔμεινε πλέον παρὰ νὰ ἀκολουθοῦν νὰ ὑποφέρουν ὅλας ἐκείνας τὰς ζημίας, ὅπου τοιοῦτοι ὀλέθριοι γείτονες προξενοῦσι, χωρὶς πλέον νὰ ὠφελῶνται ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ προμελετημένου σκοποῦ των· εἶδεν, ὅτι αἱ κλεῖδες τῆς Μαύρης θαλάσσης, τοῦ Ἴστρου, τοῦ Αἰγαίου, καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου δὲν ἠμποροῦσαν πλέον νὰ ἐμπιστευθῶσιν ἀσφαλῶς εἰς τὰς ἀδυνάτους χεῖρας τοῦ Σουλτάνου· εἶδε τέλος πάντων, ὅτι ὁ Χριστιανισμός, ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν ἤθελον προκρίνει τὴν ἀποκατάστασιν μιᾶς νέας ἐπικρατείας Χριστιανῶν, ἡ ὁποία νὰ ἐκτελῇ ἀκριβῶς τὰ μεγάλα συμφέροντα, τὰ ὁποῖα ἡ Εὐρώπη εἶχεν ἀποθέσει ἕως τοῦδε εἰς τὰς τοῦ βαρβάρου δυνάμεις. Σκεψάμενοι λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ὅλα αὐτὰ τὰ νοήματα, καὶ προσαρμόζοντές τα μὲ τὰ ἀναντίρρητα καὶ αἰώνια δικαιώματά των αὐθαδίασαν νὰ ἐλπίσωσιν, ὅτι τὰ ἐπιχειρήματά των δὲν ἠμποροῦσε παρὰ να ἦναι εὐάρεστα ἀπὸ ὅλας τὰς κραταιὰς καὶ χριστιανικὰς ἐπικρατείας, καὶ ἐφαντάσθησαν μὲ λόγον, ὅτι αὐταὶ ἤθελον στοχασθῆ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Γραικῶν, ὡς πρᾶγμα γενικὸν χριστιανωσύνης. Πεπεισμένοι λοιπὸν εἰς αὐτὸν τὸν δίκαιον λογαριασμόν, χωρὶς νὰ κάμωσιν οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν, ὑπέβαλον τὸ δικαίωμά των εἰς τὴν παρατήρησιν ὅλων τῶν κατὰ καιροὺς συνελεύσεων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐξαιρέτως τῆς συναθροισθείσης ἐν Βερώνῃ μὲ ἐπίτηδες ἐπαγγελίαν, ἀναγκασμένοι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ τόσον μακρυνὴ καὶ ἀπαραδειγμάτιστος τυραννία τοὺς εἶχε φέρει, καὶ ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ ὅλα τὰ ἄνω εἰρημένα αἴτια, ὅτι ἡ Εὐρώπη δὲν ἤθελέ ποτε τοὺς ἐγκαταλείψει, ἐμβῆκαν εἰς τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἀνεξαρτησία τῆς πατρίδος των τοὺς ἐπροκαλοῦσεν. Ἐκτύπησαν ἀνδρείως τὰς πολυαρίθμους φάλαγγας τοῦ ἐχθροῦ, καὶ πολλάκις ἐθριάμβευσαν μόνοι των κατὰ τῶν δυνάμεων τῶν βαρβάρων στερεᾶς τε καὶ θαλάσσης, ἀσυγκρίτως ἀνωτέρας ἀπὸ τὰς ἰδικάς των· καὶ τέλος πάντων ἀπέδειξαν τοῖς πᾶσιν, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάξιοι ν' ἀπαιτήσωσι τὴν προτέραν των πολιτικὴν ὕπαρξιν. Πληρόνοντες οὕτω τὸ ἱερὸν χρέος των, δὲν ἠμποροῦσαν ποτὲ νὰ ὑποπτεύσωσι πῶς θέλει ἀπαντήσωσι καὶ ἄλλους ἀντικειμένους ἐκτὸς τῶν ἐχθρῶν τοῦ εὐαγγελίου· ἀλλὰ ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν εἰς αὐτούς, ὅτι καὶ ἡ ἰδία οὐδετερότης πραγματικῶς ἀθετήθη παρά τινων ἐπικρατειῶν, αἵτινες διὰ τὴν εἶχον προκηρύξει· ἐὰν λοιπὸν ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἀρκετὴ νὰ συντρίψῃ τὰς δυνάμεις τοῦ καθολικοῦ ἐχθροῦ της, ἦτο ὅμως καὶ εἶναι ἀδύνατον, νὰ συγκροτήσῃ οὕτω πλαγίως τὰς δυνάμεις τῶν συμβοηθούντων Εὐρωπαίων.

Εἰς τοιαύτην περίστασιν τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἐστοχάσθη, ὅτι χρειάζεται νὰ λάβῃ κάποια μέτρα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν περιστά-

τὸ 1825, δι' οὗ ἀνεθέσαμεν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον προστασίαν τῆς 'Αγγλίας, θὰ ἴδουν οἱ

σεων ἐμελέτησε νὰ ζητήσῃ μίαν ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων του, ὅπου μὲ τόσας θυσίας ἀπέκτησεν· ἐστοχάσθη ποῖον Κράτος ἦτο ἱκανὸν νὰ διαφεντεύσῃ χωρὶς ἰδιαίτερον σκοπὸν καὶ χωρὶς νὰ φέρῃ δικαίως ζηλοτυπίαν εἰς τοὺς ἄλλους Βασιλεῖς, ἐμέτρησεν, ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν μόνη ἡ Μεγαλη Βρεττανία εὑρίσκεται· ἐπειδὴ καὶ διὰ τὸ φιλελεύθερον τοῦ πολιτικοῦ της συστήματος, καὶ διὰ τὴν ἄδολον διαγωγήν της καὶ διὰ τὴν βαστάσασαν ἀνεπιβούλευτον οὐδετερότητα, καὶ τέλος πάντων διὰ τὴν σιμότητα τῶν δυνάμεών της μὲ 'Ελληνικὰς ἐπαρχίας, εἶναι φυσικῶς ἁρμοδία νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ ἀναντίρρητα δικαιώματα ἑνὸς ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἕνα καιρὸν, καὶ ἀπὸ θρησκείαν καὶ ἀπὸ φῶτα ἐπλούτισε τὸν κόσμον πρὸ τοῦ νὰ πέσῃ εἰς ἐκεῖνον τὸν ζυγόν, ὅστις τὸ ἀμαύρωσε καὶ τὸ κατήντησεν ἐξουθένημα λαῶν.

'Εξοχώτατε Κύριε! Οἱ Ἕλληνες ἦσαν βέβαια ἱκανοὶ νὰ προνοήσωσι τὴν ἀπόκρισιν, τὴν ὁποίαν ἡ ἐξοχότης Σας ἔμελλε νὰ δώσῃ εἰς τὸ κήρυγμά των· πολλάκις ὅμως τὰ περιστατικὰ βιάζουσι τοὺς πολιτικοὺς νὰ μὴ ἐκτείνωνται, ἀλλ' ἡ φωνὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας, ἔχει μεγάλον δικαίωμα εἰς τὰς καρδίας τῶν ὀρθῶς φρονούντων. Οἱ Ἕλληνες μὴ ἠμποροῦντες πλέον νὰ συμφωνήσωσι κατ' οὐδένα τρόπον μετὰ τοῦ αἱμοβόρου καὶ ἀσεβοῦς ἅρπαγος τῶν ἐπαρχιῶν των, ἀπεφάσισαν νὰ ταφῶσιν εἰς τὰ ἐρείπια τῆς πατρίδος των, ἐὰν καὶ ἡ δικαιοσύνη τῆς Μεγάλης Βρεττανίας δὲν εὕρῃ ἐπωφελῆ εἰς τὴν δόξαν της καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ἐμπορικά της συμφέροντα νὰ πάρῃ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἐκεῖνο τὸ βάσιμον μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον τῆς κραταιᾶς της θέσεως καὶ αὐτό, χωρὶς νὰ πειράξῃ τοὺς προσβάλλοντας αὐτὸ καὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὰς βεβαιότητας, τὰς ὁποίας ἡ ἐξοχότης Σας ἐδόσατε πρὸ καιροῦ τῆς προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς 'Ελλάδος. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀσφαλισθῇ ποτὲ ἡ τιμὴ καὶ τὰ συμφέροντα ἑνὸς ἔθνους χωρὶς τὴν ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν του, διὰ τοῦτο τὸ Γένος τῶν 'Ελλήνων, τὸ ὁποῖον μὲ τὸ μέσον τῶν ὑπογεγραμμένων ἤδη, ὡς ἄλλοτε ἐκφράζεται, βεβαιοῦται εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἡ ὁποία δὲν θέλει εὕρει ποτὲ πρᾶγμα ἴδιον τῆς δόξης της τὸ νὰ λάβωσι κατ' οὐδένα τρόπον ζημίαν καὶ βλάβην ποτὲ τὰ συμφέροντα καὶ ἡ τιμὴ τῆς ἐμπιστευθείσης 'Ελλάδος. Τὴν παροῦσαν ταπεινήν μας ἀπάντησιν, ἥτις περιέχει τὴν οὐσίαν τῶν εἰλικρινῶν αἰσθημάτων τοῦ 'Ελληνικοῦ ἔθνους καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, παρακαλοῦμεν τὴν ἐξοχότητά Σας νὰ τὴν ὑποβάλλητε εἰς τὴν ὄψιν τῆς Α. Μ., καὶ ὅλων ἐκείνων τῶν Σωμάτων, τὰ ὁποῖα συνθέτουσι, καὶ τακτικῶς παριστάνουσι τὸ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἔθνος τε καὶ Κράτος.

Ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ εἴμεθα ἐξοχώτατε Λόρδε, ὑποτεταγμένοι καὶ πρόθυμοι δοῦλοι...

Κύριε στρατηγέ!

Τὰ πολυάριθμα γράμματα, τὰ ὁποῖα ὑπεχρεώθην νὰ στείλω ἐντεῦθεν πρὸς

μεταγενέστεροι ήμῶν πόσον είλικρινῆ καὶ ταχεῖαν μεσολάβησιν ἔδειξεν ἡ Μεγάλη Βρεττανικὴ Δύναμις, ἥτις μάλιστα ἀμέσως ἀπέστειλεν ἐν καιρῷ χειμῶνος τὸν πρέσβυν αὐτῆς Οὐελιγκτῶνα μετὰ τῆς ἀναφορᾶς τῶν Ἑλλήνων εἰς Πετρούπολιν νὰ ἐξυπνήσῃ τοὺς Ρώσσους κοιμωμένους τὸν Βαρούχιον ὕπνον, καὶ νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτούς· τί κάθεσθε; προλάβετε νὰ σώσετε τὸ Ἑλληνικὸν Γένος καὶ ἀκολουθήσατέ μας.

Ἀπὸ δὲ τὴν ἐφημερίδα τῆς Ἀγγλίας, ὁ «Χρόνος» (Times), φαίνεται πόσον ὁ προκείμενος πόλεμος ἐτάραξε τὴν Εὐρώπην ὡς πρὸς τὴν ὕπαρξιν καὶ διατήρησιν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ποίαν ὑπεράσπισιν ἔκαμεν ἑκάστη Δύναμις πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλου τοῦ κόσμου

τὸν ναύαρχον Ἄγγλον, μὲ ἐμπόδισαν εἰς νὸ νὰ σᾶς στείλω μετὰ τὸ ἐδῶ φθάσιμόν μου, μίαν παραγγελίαν τοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν Μινίστρου μας καὶ λυποῦμαι πολὺ διότι ἡ ἀπουσία σας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον δὲν μοῦ τὸ συγχωρεῖ νὰ τὸ κάμω προσωπικῶς.

Ὁ Κύρεο, Κάνιγκ, ὅστις ἤλπιζεν, ὅτι θέλει σᾶς εὕρω ἐδῶ, θέλει λάβει τὴν φροντίδα, ὥστε μὲ πρώτην εὐκαιρίαν νὰ σᾶς εὐχαριστήσῃ ὁ ἴδιος διὰ τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἐλάβετε τὴν καλοσύνην νὰ τὸν στείλετε ὁμοῦ μὲ ἐκείνην τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιτροπῆς καὶ μὲ παρεκάλεσε συνάμα διὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω διὰ τὴν πρὸς τὸν ἴδιον ἐνθύμησίν σας.

Οὐδὲν νέον μανθάνομεν ὡς πρὸς τὸν Τουρκικὸν στόλον ὁ Καπετὰν-Πασᾶς ἦτο ἀκόμη εἰς τὰ Κάστρα καὶ ἐφημίζετο, ὅτι ἦτο εἰς τὴν Σμύρνην· ὅτι ὁ στόλος ἦτο διωρισμένος ἐναντίον τῆς Σάμου. Μία ἔκπλευσις ἀπὸ δύο μοίρας ἐσχάτως εἶχεν ἐκκινήσει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν εἰς Δαρδανέλια. Εἶμαι πολλὰ ἀνυπόμονος νὰ ἀκούσω τὰς στρατιωτικὰς πράξεις Σας τόσον ὠφελίμους διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι αὗται θέλει ἐνεργηθοῦν μὲ τὴν συνήθη σου ἀνδρίαν καὶ φρ νησιν. Μὲ τὰ αἰσθήματα τῆς ὑψηλοτέρας τιμῆς καὶ ὑπολήψεως λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὀνρμάζομαι, κύριε στρατηγέ.

Πιστός σας φίλος

Γ. Οὐ-Χάμιλτων.

Ἀπὸ τὴν φρεγάταν Κάμβριαν. Ναύπλιον τῇ 8/21 Ἰουνίου 1826

Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον Γ. Ἀρχηγὸν κύριον Θ. Κολοκοτρώνην.

καὶ προσέτι διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς γενικῆς εἰρήνης[1].

Ἀφοῦ δὲ ἔφθασεν ἡ θλιβερὰ εἴδησις εἰς τὴν Πιάδα τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, ἀμέσως ἡ Συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας της, καὶ διώρισε δύο ἐπιτροπάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία νὰ διοικῇ τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ ἄλλη τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα. Εἰς τὰς ἐπιτροπὰς ταύτας ἐδόθη ἐξουσία νὰ ἐνεργῶσιν ἐν ὀνόματι τῆς Συνελεύσεως, ἥτις ἔδωκεν εἰς τὴν τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ὁδηγίας πῶς νὰ εἰσακούεται μετὰ τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως εἰς τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις του μὲ τὸν Σουλτάνον

[1] Ὁ Δοὺξ τοῦ Οὐέλιγκτων ἀνεχώρησε τὴν τετράδην τὸ ἑσπέρας διὰ τὴν πρεσβείαν του εἰς Πετρούπολιν. Ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν κατ' εἰδήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δίδομεν τὴν μεγίστην πίστιν, ὅτι τὸ ἀντικείμενον τοῦ ταξειδίου τοῦ Δουκὸς εἶναι πολιτικῆς κατεπειγούσης διαπραγματεύσεως καί ὄχι ἐτικέτα τῆς Αὐλῆς. Ἡ ἰσχυρὰ συμπάθεια τῶν Ρωσσικῶν στρατευμάτων ὑπὲρ τῶν ὁμοθρήσκων των, ἥτις εἶχε συσταλῇ παρὰ τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος δὲν ἠμπορεῖ τόσον εὐκόλως νὰ κρατηθῇ ἀπὸ τὸν διάδοχόν του, καὶ ὁ Νικόλαος ἀποδίδων τὴν τελευταίαν ταραχὴν καὶ αἱματοχυσίαν τῆς Πετρουπόλεως εἰς αὐτὴν τὴν συμπάθειαν, ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς συμμάχους του, ὅτι τὸ μόνον μέσον διὰ νὰ ἀπομακρυνθῇ ὁ κίνδυνος τοῦ ὑποκειμένου του καὶ τῆς διοικήσεως εἶναι τὸ νὰ μεσολαβήσουν ὑπὲρ τῶν Γραικῶν. Ἐὰν δὲν ἠμπορέσῃ νὰ πράξῃ συμφώνως μὲ τοὺς συμμάχους του πρέπει νὰ ἐνεργήσῃ μόνος του εἰς ταύτην τὴν σημαντικὴν ἐπιχείρησιν, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἡ φιλοδοξία δὲν θέλει βασταχθῇ. Ὁ γενικὸς πόλεμος, τὸν ὁποῖον θέλει προξενήσει ἡ ἐκστρατεία τῶν Ρωσσικῶν στρατευμάτων κατὰ τῆς Τουρκίας θέλει ἔχει σοβαρὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου· ὁ Δοὺξ τοῦ Οὐέλιγκτων ἔχει πληρεξουσιότητα νὰ προσφέρῃ τὴν σύμπραξίν μας διὰ νὰ λάβῃ ἔκβασιν ἡ ἀμέσως καὶ ἐντελὴς ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. Δὲν εἶναι εἰμὴ ἓν τοιοῦτον σημαντικὸν ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον ἠμποροῦσε νὰ παρακινήσῃ τὸν Δοῦκα εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρίσῃ ἓν τοιοῦτον κοπιαστικὸν ταξείδιον εἰς τὸν παρόντα αὐστηρὸν καιρὸν τοῦ χρόνου, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καχεκτικὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας του· Ἐὰν ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ἀγγλία ἑνωθῶσιν εἰλικρινῶς εἰς τοῦτο τὸ πρᾶγμα, καὶ ἂν ἡ Γαλλία συνεργήσῃ, ὡς ἀναμφιβόλως θέλει κάμει, δὲν ἠμποροῦν ν' ἀπαντήσουν ἐναντιότητα καμμίαν ἐκ μέρους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ τῆς Βιέννης.

16 Φεβρ. ἐκ τῆς ἐφημερίδος Kronc-Times τῆς Ἀγγλίας.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ Συνέλευσις ἐπροκήρυξεν εἰς τὸ Πανελλήνιον νὰ λάβουν ὅλοι τὰ ὅπλα, καθὼς τὰ ἔλαβαν ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος, διότι τώρα ἄρχεται ἐκ νέου ἡ ἐπανάστασις καὶ ἐπεκαλέσθη πρῶτον μὲν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἔπειτα δὲ διὰ τῆς μεσιτείας τῶν Ἄγγλων καὶ τὴν ἀντίληψιν ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης.

Ἡ δὲ Διοίκησις τοῦ Κουντουργιώτη, ἥτις ἀκόμη εἶχε τὴν ἕδραν αὐτῆς εἰς τὸ Ναύπλιον ἐπώλησέ τινα ἐθνικὰ κτήματα διὰ νὰ οἰκονομήσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους. Τοῦτο μαθόντες πληρεξούσιοί τινες τῆς Συνελεύσεως, καὶ φοβούμενοι μήπως πωληθῶσιν ὅλα τὰ κτήματα, ἀπέστειλαν ἀπὸ τὴν Πιάδα ἐπιτροπὴν νὰ εἴπῃ εἰς τὴν Διοίκησιν νὰ παύσῃ ἐκποιοῦσα τὴν περιουσίαν τοῦ Ἔθνους, καὶ τοῦτο ἔπραξαν διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐντελῆ ἀπαλλοτρίωσιν, νὰ εὕρουν καὶ αὐτοὶ κτήματα ἐθνικὰ διὰ νὰ κάμουν περισσοτέρας καταχρήσεις. Μάλιστα δὲ οἱ πληρεξούσιοι οὗτοι ἔκαμαν καὶ ἀναφορὰν εἰς τὴν Συνέλευσιν, διὰ τῆς ὁποίας κατηγόρουν τὴν Διοίκησιν, λέγοντες ἐθνοχαύτας τὰ μέλη αὐτῆς. Ἀλλά, δυστυχῶς, αὐτοὶ ἔπειτα ἀπεδείχθησαν χειρότεροι τῶν πρώτων, καὶ τοῦτο, τὸ ὁποῖον τότε εἶπεν ὁ Σπυριδιὼν σχετικῶς πρὸς τὰς γινομένας ὑπὸ πάντων σχεδὸν καταχρήσεις· «Βουλευταί, Ἐκτελεσταί, πουληταὶ κι' ἀγορασταί», ἐλέγετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ κατήντησε τότε κοινὴ παροιμία.

Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν χρόνον ἐνοθεύθη ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ κανεὶς πλέον δὲν ἐφρόντιζε περὶ τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἕκαστος ἐπροσπάθει, καὶ ἀγωνίζετο πῶς νὰ πάρῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του περισσότερα. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἕνας, ἕνας, ἤρχετο εἰς τὰ πράγματα τοῦ Ἔθνους, καὶ ἄλλως καὶ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς ἐναντίους του· ἡ δὲ ἐκδί-

19

χησις αὐτῶν δὲν ἐγίνετο μόνον κατὰ τῶν ἀντιπάλων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ κτήματα καὶ εἰς τὰ χρήματα τοῦ Ἔθνους.

Κατ' αὐτὸν δὲ ὡσαύτως τὸν χρόνον καὶ οἱ Ἠπειρῶται μᾶς ἔφαγαν μὲ τὸν ἐγωϊσμόν των. Ἐκαυχῶντο, ὅτι αὐτοὶ ἐβάστασαν τὸν πόλεμον καθ' ὅλην τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Ἐλησμόνησαν ὅμως, ὅτι ἄλλοτε οἱ Πελοποννήσιοι δὶς καὶ τρὶς ἐξεπλήρωσαν τὸ χρέος των βοηθήσαντες τὸ Μεσολόγγι. Καὶ εἶναι ἀληθές, ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν δὲν ἐπῆγαν εἰς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλὰ σπιθαμὴν γῆς ἐλευθέραν δὲν εἶχαν· ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἦτο σκεπασμένη ἀπὸ Τούρκους, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδία των τὰς εἶχαν εἰς τὰς τρύπας, καὶ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν καὶ τῶν βράχων, καὶ προσέτι ἐπάνω εἰς μεγάλα δένδρα καὶ δάση. Καὶ ὅμως οἱ Σουλιῶται τότε ἐζήτουν προνόμια, καὶ δι' ἀναφορᾶς των πρὸς τὴν Συνέλευσιν παρίστων τὰς μεγάλας πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις των, καὶ ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι ἔλαβαν τὰ ὅπλα ὑπὲρ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1820, καὶ διὰ τοῦτο ἐκαυχῶντο, ὅτι ἦσαν πρωτοεπαναστᾶται. Ἐλησμόνησαν ὅμως, ὅτι ἦσαν μισθωτοὶ σύντροφοι τοῦ Σατράπου τῆς πατρίδος των, καὶ ὅτι, ἀφοῦ τὰ Ἰωάννινα ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τοὺς στρατοὺς τοῦ Σουλτάνου, ἐσυμφώνησαν ἔπειτα μὲ τὸν στρατάρχην τούτου Χουρσὴτ πασᾶν νὰ ὑποταχθῶσιν καὶ νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸν Σουλτάνον τὰς ὑπηρεσίας των. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1822, ἀφοῦ πρῶτον ἐξησφάλισαν τὰ γυναικόπαιδά των εἰς τὴν Κέρκυραν, τὸν Κάλαμον καὶ ἀλλαχοῦ, ἔπειτα ἐπῆραν χρήματα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀφῆκαν τὸ ἀπόρθητον Σοῦλι, καὶ ἦλθαν καὶ ἐμισθώθησαν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως, ὅπως ὑπηρετήσωσιν ἐπὶ τούτῳ τὴν Ἑλλάδα· ἰδίως δὲ

ἔδωκαν τὸν ἑαυτόν των εἰς τὸν Μαυροκορδάτον, ὅστις ἐνήργησε πρὸς τοῦτο διὰ νὰ τοὺς ἔχῃ καὶ στερεώσῃ τὸ πριγκηπάτον του δι' αὐτῶν. Ἐκαυχῶντο, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι εὑρέθησαν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἐπολέμησαν· ἀλλ' ἂν δὲν ἐπολέμουν, οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔκοπταν, καὶ διὰ τοῦτο, ὅσοι κατώρθωσαν νὰ φύγουν ἐκεῖθεν, ἐσώθησαν, ὅσοι δὲ ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἐχάθηκαν. Ἀλλ' αὐτὰ τὰ παληκάρια τοῦ Σουλίου χάριν τίνος ἐπολέμουν; Διὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν πίστιν, ἢ διὰ τὸν μισθόν; Ἐντροπή! Δὲν ἐνθυμοῦνται τὰς διαφόρους ἀναφοράς, τὰς ὁποίας ἔστελλαν εἰς τὰς Συνελεύσεις καὶ τὰς Διοικήσεις τοῦ Ἔθνους, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἀδιακόπως μισθοὺς ἐζήτουν, διότι ὁ μισθὸς ἦτο ἡ πατρίς των. Κατὰ τὸν χρόνον μάλιστα τοῦτον εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Πιάδος ἐδόθησαν πολλαὶ καὶ διάφοροι ἀναφοραί, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ἦσαν γελοῖαι, γελοιοδεστέρα δὲ ὅλων ἡ τῶν Πιαδιτῶν (Ἐπιδαυρίων), διότι ἐνῷ ὁ κόσμος ἐχάνετο, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐσώθησαν σφαζόμενοι καὶ αἰχμαλωτιζόμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους αὐτοὶ ἐζήτουν προνόμια.

Γενομένων δὲ ὅλων τούτων μεταξὺ Βουλευτικοῦ καὶ Ἐκτελεστικοῦ τῆς Δευτέρας περιόδου καὶ τῆς Συνελεύσεως, τὸ Βουλευτικὸν ἤθελε νὰ προκηρύξῃ εἰς τὸ Πανελλήνιον, ὅτι παραδίδει τὰ τῆς Δευτέρας περιόδου εἰς τὴν ἐκλεχθεῖσαν, ὡς εἴπαμεν, Διοικητικὴν ἐπιτροπὴν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως, καὶ τοῦτο διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι κατὰ τὸ παρελθὸν ἐδιοίκησε καλῶς τὰ πράγματα. Ἂν ὅμως ἀναγνώσῃ τις τὴν ἐν τῇ προκηρύξει ἐξομολόγησιν τοῦ Βουλευτικοῦ, θέλει ἴδει ἓν πρὸς ἓν τὰ ἁμαρτήματά του, ἂν καὶ ἐνόμιζαν, ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης προκηρύξεως ἀπέπλυναν καὶ ἐκαθάριζαν τὸν ἑαυτόν των. Ἀλλ' ἰδοὺ ἐν συν-

τόμῳ τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς Διοικήσεώς των. Ἀφοῦ πρῶτον παρανόμως καὶ διὰ τῶν ὅπλων ἥρπασαν τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ νομίμου Ἐκτελεστικοῦ, καὶ συνεκρότησαν τὸ νέον ὑπὸ τὸν Γεώργιον Κουντουργιώτην, καὶ ἔσπειραν τοιουτοτρόπως τὴν διχόνοιαν εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων, ἔπειτα ἐσπατάλησαν τὸ Ἀγγλικὸν δάνειον, ἄναψαν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὅστις κατέστρεψε τὴν Πελοπόννησον. Ἐφυλάκισαν καὶ κατεδίωξαν τοὺς ἐπισήμους ἄνδρας τοῦ Ἔθνους, παρεσκεύασαν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κυριάκου Σκούρτη κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ, ἥτις ἐτελείωσεν εἰς τὴν ἧτταν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Σχοινόλακαν, εἰς τὸν ἀποκλεισμόν, τὴν ἅλωσιν τοῦ Νεοκάστρου καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν ἐν αὐτῷ Ἑλλήνων, καὶ εἰς τὴν κατόπιν ἐπελθοῦσαν γενικὴν δειλίαν τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ τὴν φυγὴν ἐξ αὐτῆς τῶν στρατευμάτων τῆς Στερεᾶς. Ἔπειτα ἐγένετο ἡ καταστροφὴ τοῦ Γρηγορίου Φλέσα εἰς τὸ Μανιάκι, ἡ διάλυσις τοῦ στρατοπέδου τῶν Καλαμῶν, καὶ ἡ κατάληψις ὅλης τῆς Μεσσηνίας ὑπὸ τῶν Τούρκων. Κατόπιν τούτων ἡ ἀποτυχία τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Τραμπάλαν, ἡ ἔλευσις τοῦ Ἰμβραὴμ εἰς Τριπολιτσᾶν, καὶ ἡ ἐκεῖθεν κατάβασίς του εἰς τὴν Ἀργολίδα· ἔπειτα ἡ ἧττα τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ Τρίκορφα, ἡ καταστροφὴ τῶν τριῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ὕστερα τῆς ὅλης Πελοποννήσου· καὶ μετὰ ταῦτα ἡ πολιορκία καὶ ἡ πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου· ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας τῆς Καρύστου· ἡ λιποταξία τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ αἱ ὕστερον καταχρήσεις αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ αἱ εἰς τὰς νήσους γενόμεναι. Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ ἄρνησις τοῦ Φαβιέρου νὰ βοηθήσῃ τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ἡ τῶν Ὑδραίων

ἐπιμονὴ εἰς τὸ νὰ μὴ στείλουν τὰ πλοῖά των εἰς Μεσολόγγι προτοῦ λάβουν εἰς χεῖρας χρήματα· ἡ ὑποταγὴ σχεδὸν ὅλης τῆς Στερεᾶς· ἡ ἄτακτος προετοιμασία καὶ πολιορκία τῶν Πατρῶν καὶ τὸ κατόπιν προσκύνημα τοῦ Νενέκου, τὸ ὁποῖον ὀλίγον ἔλειψε νὰ μολύνῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ταῦτα δὲ ὅλα ἐγένοντο ἐπὶ τῆς Διοικήσεως τοῦ Κουντουργιώτη, ἥτις οὐδὲν κατόρθωμα ἐδυνήθη νὰ πράξῃ, καὶ ὅλα τὰ σχέδια καὶ αἱ συμβουλαὶ τοῦ Μαυροκορδάτου ἐματαιώθησαν, ἐκτὸς μόνον τῆς καταδιώξεως καὶ φυλακίσεως τοῦ κλέφτη Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἄλλων ἐπισήμων τοῦ Ἔθνους ἀνδρῶν.

Ἡ δὲ Διοικητικὴ Ἐπιτροπή, τὴν ὁποίαν ἡ Συνέλευσις τῆς Πιάδος διώρισε, λαβοῦσα τὰς ἡνίας τοῦ Ἔθνους, διὰ προκηρύξεώς της ἐξήγησε τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν τότε εὑρίσκοντο τὰ πράγματα, καὶ προσέτι, ὅτι ἔρχεται νὰ διοικήσῃ τὸν τόπον εἰς τὴν πλέον ἀνώμαλον κατάστασιν. Καὶ τῷ ὄντι, διότι ἐκτὸς τῶν εἰρημένων συμφορῶν, τὸ μὲν ταμεῖον ἦτο κενόν, αἱ δὲ ἀπαιτήσεις τῶν Ἑλλήνων πολλαί, καὶ ὁ ἐχθρὸς μέγας καὶ φοβερός. Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα αὕτη τῆς Διοικήσεως μεταβολὴ οὐδὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα, διότι καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη ὑπέπεσεν εἰς τὰ ἴδια καὶ χειρότερα μάλιστα σφάλματα τῆς προτέρας Διοικήσεως. Δὲν ἦλθαν νὰ διοικήσουν τὸ Ἔθνος, ἔχοντες ὁδηγὸν τὰ παρελθόντα πράγματα, καὶ συμμορφούμενοι πρὸς τὰ ἐνεστῶτα, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ αὐτοὶ ἐφατρίασαν, καὶ περιέπλεξαν τὰ πράγματα περισσότερον τῶν προδιοικησάντων· ἂν καὶ τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως τούτων ἔπαυσεν. Ὁ δὲ Ἰ. Κωλέτης τότε ηὗρε τὸν κατάλληλον καιρὸν νὰ συνδαυλίσῃ τὴν συνωμοσίαν τὴν Αἰγυπτιακήν, καὶ εἰργάσθη πολὺ διὰ νὰ φέρῃ προσκόμματα

εἰς τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπήν. Ὑπὸ τὴν προεδρίαν δὲ τοῦ Ζαίμη κατώρθωσε καὶ ἔλαβε τὴν φρουρὰν τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ὁποία τότε εἶχεν ἔλθει εἰς Ναύπλιον, καὶ ἥτις ἐνώθη μὲ τὴν σάραν καὶ μὲ τὴν μάραν, καὶ οὕτως ἔγειναν πολλοί, καὶ ἐξερεθίσθησαν ὑπὸ τοῦ Κωλέτου νὰ γυμνώσουν τὸ Ναύπλιον, καὶ ν' ἁρπάσουν τὰ φρούρια πρὸς καταφρόνησιν τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτις ἐκ τῶν τοιούτων ἀνωμαλιῶν βιασθεῖσα, κατέφυγεν εἰς τὸ ἐπιθαλάσσιον φρούριον. Ἀλλὰ περὶ τούτων ὅλων ὕστερον.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὡς εἴπαμεν, ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ Γαλλικοῦ κόμματος. Εἰς τὸ σπίτι του ὅμως εὑρίσκοντο ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος καὶ ἄλλοι ἀκόμη, οἵτινες ἂν καὶ ἦσαν Ρωσσόφρονες, ἦσαν ὅμως ἐναντίοι εἰς τὸ σύστημά του. Ἐκεῖ δὲ εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ὑψηλάντου ἔμεναν ὅλοι οἱ ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ ἄλλα διάφορα μέρη φιλέλληνες. Ἐκεῖ ἐγίνοντο συζητήσεις καὶ φιλονεικίαι, καὶ ἐπροτείνοντο διάφορα σχέδια, διότι κάθε ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶχε κατὰ νοῦν ἴδιον σχέδιον περὶ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία δὲν ἐγνώριζε τί ἐχρεώστει εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ ἐπεμβαίνουσι εἰς τὰ πολιτικά της πράγματα. Καὶ ὅμως ὁ τρόπος οὗτος τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἔφερε τότε τὸ Ἔθνος ἄνω κάτω. Ἡ Γαλλικὴ φατρία ἐραδιούργει καὶ ἀντενήργει κατὰ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως λέγουσα πολὰ κατ' αὐτῆς, καὶ ὅτι παρεδόθη εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ὑπεράσπισιν διὰ τῶν προτέρων προσκλήσεων, καὶ ἐπὶ τέλους ὡρμήθη νὰ κάμῃ, καὶ ἔκαμε διὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς τοιαύτης προσκλήσεως εἰς τὴν Συνέλευσιν καὶ εἰς ὅλον τὸ Ἔθνος, σκοποῦσα νὰ φέρῃ καὶ τὴν Γαλλικὴν πολιτικὴν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν τῆς Ἀγγλικῆς, καὶ

πρὸς τοῦτο διὰ τῆς διαμαρτυρήσεώς του ὁ Ὑψηλάντης ἐπρότεινεν, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ Ἔθνος ἀπεφάσισε νὰ παραδοθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος, ἂς ζητήσῃ τοὐλάχιστον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης βοήθειαν. Τοῦτο δὲ τὸ ἐπιχείρημα μετεχειρίσθη διὰ νὰ φέρῃ περισπασμὸν εἰς τὴν Συνέλευσιν, καὶ νὰ πείσῃ αὐτήν, ὥστε νὰ ζητήσῃ καὶ τὴν σύμπραξιν τῆς Γαλλίας εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοῦτο τὸ ἤθελε γραπτὸν ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν τί ἐπερίμενεν ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας. Ἡ μὲν Ρωσσία κατ' ἀρχὰς ἀπεκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν ἀρχηγόν της Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην καὶ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας τῆς Τουρκόφρονος καὶ μισέλληνος Αὐστρίας, ἡ δὲ Γαλλία φανερὰ ἀντέπραττε κατὰ τῶν Ἑλλήνων βοηθοῦσα τοὺς Τούρκους, τοὺς ἐξολοθρευτὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων, τῶν ὁποίων ἡ διαμαρτύρησις ἐζήτει τὴν σύμπραξιν, ποῖοι ἐδύναντο νὰ κάμουν τὸ καλόν, ἀφοῦ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν δὲν ἐμετρῶντο εἰς τίποτε ἀπέναντι τῶν ἄλλων ; Τότε δὲ μάλιστα ἡ Γαλλικὴ ῥᾳδιουργία ἦτο εἰς τὴν ἀκμήν της καὶ ἀναφανδὸν ἐπροστάτευε τοὺς Γαλλίζοντας Ἕλληνας, τὸ πνεῦμα τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν Κωλέτην, τὸν Φαβιέρον, οἵτινες εἶχαν τὸν ναύαρχον τὸν Γάλλον καὶ τὸν Αὐστριακόν. Ὅλοι αὐτοὶ συνεβάδιζαν ὁμοῦ, κατέστρεψαν τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν καὶ τὰς νήσους, ἐλύσσιαξαν ἐναντίον μας· οἱ δὲ δυτικοὶ Ἕλληνες τῶν νήσων ἐπρόδιδαν τὰ μυστήρια τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, πόθεν ἤθελε προφυλαχθῇ ἡ Ἑλλάς ; Αὕτη τότε μόνον εἰς τοὺς Ἀγ-

γλους ηὗρεν εἰλικρίνειαν καὶ θέλησιν ἀγαθήν, καὶ διὰ τοῦτο παρεδόθη εἰς αὐτούς, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπερίμενε τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Τὰ δὲ ἀπὸ τὴν φατρίαν τὴν Γαλλικὴν ἐνεργούμενα, μὴ τὰ ἐξηγήσουν οἱ μεταγενέστεροι, ὅτι ἐγίνοντο χάριν πατριωτισμοῦ ἢ φιλελληνισμοῦ, διότι ταῦτα ἐγίνοντο χάριν κομματικῆς καὶ πολιτικῆς ἀντιζηλίας, διότι εἶχαν πάθος κατὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἔθνους, προβλέποντες μήπως ποτὲ ἡ Ἑλλὰς γείνῃ ἔθνος καὶ ἑνωθῇ μὲ τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν θαλάσσιον θέσιν της. Ὁ δὲ Δ. Ὑψηλάντης πρὶν ὑπάγῃ εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Πιάδος εὑρίσκετο εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ θόρυβος τότε ἐγίνετο εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, ὅτι δῆθεν ἡ Συνέλευσις ἐπώλησε τὸ Ἔθνος εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ τὰ παρόμοια. Περὶ πάντων δὲ τούτων ὁ μέλλων ἱστορικὸς ἄς ἀναγνώσῃ τὴν προγενεστέραν ἀλληλογραφίαν τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, διότι ἐν αὐτῇ θέλει εὕρει τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν· ἀλλὰ καὶ τὰ τότε γράμματα τοῦ ἰδίου Ὑψηλάντου, καὶ τοῦ Γκούρα, ἂν καὶ αὐτὸς δὲν τὰ ἐννοοῦσε, διότι ἄλλοι τὰ ἐσχεδίαζαν, ὁ Κωλέτης δηλαδὴ καὶ ὁ Ν. Σκοῦφος, ὡς καὶ ἄλλων ἀκόμη τὰ γράμματα ἐξηγοῦν καλῶς τὸν σκοπὸν τῆς διαμαρτυρήσεως τοῦ Ὑψηλάντου, ὡς καὶ τὴν προτέραν του φυγὴν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρον, ὅπου ἦτο τὸ γενικὸν στρατόπεδον· διότι καὶ αὐτὴ ἐγένετο, ἐπειδὴ ἡ φατρία του τὸν ἐκάλεσε νὰ σκεφθοῦν περὶ τῆς Γαλλικῆς προστασίας, καὶ πρὸς ἀντίκρουσιν καὶ περισπασμὸν τῆς φατρίας τῆς Ἀγγλικῆς, ἡ ὁποία ἐτρόμαξε νὰ φέρῃ τὸ Ἔθνος εἰς συνέλευσιν ἔπειτα ἀπὸ τόσα πολλὰ δυστυχήματα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, τὰ ὁποῖα ἐπέρασε τὸ Ἔθνος καὶ ἰδίως αὐτὴ ἡ Πελοπόννησος. Μάλιστα δὲ τότε τὸ σύστημα τοῦ Γ. Κουντουργιώτη, τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ

τοῦ Κωλέτη ἐψυχορράγει, διότι ἡ πλειονοψηφία τῆς Συνελεύσεως ἐβοήθησε τὸ κόμμα τῶν ἀνταρτῶν, καὶ ἐπρόκειτο ἐντὸς ὀλίγου νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἔθνους.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ἀφοῦ ἡ ἐν Ναυπλίῳ Κυβέρνησις εἶδεν, ὅτι ἡ Συνέλευσις τῆς Πιάδος ἐστερεώθη καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὰς ἐργασίας της, ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γ. Κουντουργιώτης ἀπεσύρθη, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀφῆκε τὸν ἀντιπρόεδρον γέρω Μπότασην, ὅστις εἶχε μὲν πατριωτισμὸν πολύν, νοῦν δὲ ὀλίγον διοικητικόν, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἔκαμνεν, εἰμὴ μόνον τὰ ἔγγραφα ὑπέγραφε, μάλιστα δὲ οἱ γραφεῖς δὲν ἄφιναν εἰς τὸ γραφεῖον ἐπάνω ἔγγραφα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἕτοιμα πρὸς ὑπογραφήν, διότι ὁ Ἀντιπρόεδρος εἰς ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ ἔγγραφον ὑπέγραφε δύο καὶ τρεῖς πολλάκις ὑπογραφάς. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος καὶ διδάσκαλος τοῦ Κουντουργιώτη, ἀφοῦ ἔφερε τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν πλέον οἰκτρὰν κατάστασιν, ὡς προείρηται, ἀπεσύρθη καὶ αὐτὸς μακρὰν τῶν πραγμάτων διὰ πολὺν χρόνον, καὶ πλέον δὲν ἔλαβε μέρος εἰς αὐτά, ἀφήσας ἀντιπρόσωπόν του τὸν Γ. Πραΐδην ὡς προσωρινὸν γραμματέα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ πληρεξούσιον τὸν ἐξέλεξαν, διότι τὸν ἐνόησαν.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, κατὰ τὰς ὁποίας εἴμεθα εἰς τοῦ Μάνεσι, καθὼς ἀνωτέρω εἴπαμεν, ὁ ἀρχηγός μου μὲ ἔστειλεν εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ ἀναφέρω εἰς τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπήν, τῆς ὁποίας πρόεδρος ἦτο ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοπέδου. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασα ἐκεῖ, ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ ὁ Κίτσος Τσαβέλας, αὐτοὶ μὲ ὑπεχρέωσαν νὰ ἐπιστρέψω εἰς τοῦ Μάνεσι, καὶ νὰ εἴπω πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ἔλθῃ εἰς ἀντάμωσιν τοῦ

Γ. Καραϊσκάκη, διότι τὸν θέλει. Ἔπειτα μὲ ἐπῆραν καὶ μὲ ἐπῆγαν εἰς τοῦ Κίτσου τὸ σπίτι· ἔστειλαν καὶ ἦλθεν ἐκεῖ ὁ Καραϊσκάκης, τὸν ὁποῖον ἐγὼ πρώτην φορὰν εἶδα. Αὐτὸς δὲ καὶ οἱ ἄλλοι μοῦ εἶπαν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη μεγάλη νὰ ἔϐγῃ ἔξω εἰς τὴν Ῥούμελην ὁ Καραϊσκάκης διὰ νὰ κάμῃ νέαν ἐπανάστασιν, διότι οἱ ἐκεῖ καπεταναῖοι ἐπροσκύνησαν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ὅτι ὁ Κιουταχῆς θὰ εἰσϐάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἂν οἱ Ἕλληνες δὲν ὑπάγουν νὰ τὸν ἐμποδίσουν. Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ μοῦ εἶπαν· μοῦ παρέστησαν τὸν κίνδυνον φανερὸν, καὶ μοῦ παρήγγειλαν νὰ τὰ ἀναφέρω ὅλα εἰς τὸν Ἀρχηγόν μου καὶ νὰ ἐγχειρίσω πρὸς αὐτὸν καὶ ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν μοῦ ἔδωκαν. Ἀφοῦ δὲ ἐγύρισα εἰς τὸ στρατόπεδον, ἔδωκα τὸ γράμμα καὶ διηγήθην εἰς τὸν Κολοκοτρώνην ὅσα ἄκουσα· αὐτὸς δὲ ἀφήσας εἰς τὸ στρατόπεδον ἀντιπροσώπους του τὸν Γ. Γιατράκον καὶ τὸν Νικόλαον Πετιμεζᾶν, εἰς δὲ τὸ ἀρχηγεῖόν του τὸν δεύτερον ὑπασπιστήν του Κωνσταντῖνον Ζαφειρόπουλον Ζυγοϐιστινὸν διὰ νὰ τὸν ἀναπληροῦν ἕως νὰ ἐπιστρέψῃ, ἀνεχώρησε καὶ ἀφοῦ κατέϐη εἰς τὸ Καστρὶ καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀνδρίτσαιναν, χωρίον ἰδιόκτητον τοῦ Παπάζογλου, ἔλαϐε μαζύ του καὶ τὸν Θ. Ζαχαρόπουλον εἰς τὴν συνοδίαν του· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀρρώστησε τὸ ἄλογόν του καὶ δὲν ἐγνώριζε τί γιατρικὸν νὰ τοῦ κάμῃ καὶ ἦτο διὰ τοῦτο εἰς ἀπορίαν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔβρασε πολὺν καφὲν καὶ τοῦ ἔδιδε νὰ πίνῃ διὰ νὰ γιάνῃ. Φθάσας δὲ εἰς τὸ Ἄργος ἐπῆγε καὶ ἔμεινεν εἰς τὸ περιϐόλι τοῦ Δεσύλα, καὶ ἐκεῖθεν ἔκαμε γνωστὴν τὴν ἔλευσίν του εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἀμέσως ἐϐγῆκαν εἰς ἀντάμωσίν του ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ὁ Κίτσος Τσαϐέλας, ὁ Καραϊσκάκης καὶ πολλοὶ μικρότεροι καπετα-

ναῖοι τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου. Ἀφοῦ δὲ πρῶτον ἐχαιρετίσθησαν ὅλοι, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἐπῆγαν καὶ ἐκάθησαν εἰς τὸ ἐκεῖ τσαμί, καὶ ἀφοῦ πρῶτα ὡμίλησαν μεταξύ των, ἔπειτα ὡρκίσθησαν νὰ ἦναι φίλοι πιστοί, καὶ νὰ συντρέχῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ὑπεσχέθη νὰ τοῦ στείλῃ τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον μὲ στρατιώτας ὅσους δυνηθῇ περισσοτέρους. Ὁ δὲ Καραϊσκάκης τότε διηγήθη εἰς τὸν Κολοκοτρώνην τὰς συμβουλὰς τῶν φίλων του, οἵτινες τὸν ἐσυμβούλευαν νὰ φέρῃ τὰ Ρουμελιώτικα στρατεύματα εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ τὴν λαφυραγωγήσῃ, καὶ τοῦτο ἔπραξεν ὁ Καραϊσκάκης διὰ νὰ μὴ τὰ μάθῃ ἔπειτα ἀπὸ ἄλλους ὁ Κολοκοτρώνης καὶ νομίσῃ ἐπίβουλον τὴν φιλίαν του. Μάλιστα δὲ εἶπε τοῦ Κολοκοτρώνη· «ἂν ἀκούσῃ νὰ λέγουν τὰ »τὰ τοιαῦτα, νὰ μὴ τὸν μέλλῃ τίποτε διὰ τὰ «κερατα- ριά». Ἐννοῶν, ὅτι δὲν ἔχει εἰς τὸν νοῦν του τίποτε κακόν· ἀλλ' οὔτε παρεδέχθη τὴν συμβουλὴν νὰ ἀνοίξῃ πάλιν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Τότε δὲ μάλιστα ὁ Καραϊσκάκης ἄφησε πλησίον τοῦ Κολοκοτρώνη τὸν πολὺ ἐμπιστευμένον του Γεώργιον Βαλτινὸν διὰ νὰ διατηρῇ τὴν μεταξύ των ἀλληλογραφίαν, ὁ ὁποῖος ἔμεινε μέχρι τέλους τῆς Συνελεύσεως, καὶ μάλιστα ἐπῆγε μαζὺ μὲ τὸν Κολοκοτρώνην εἰς τοῦ Φονιά, ὅταν μετέβη καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ οἱ λοιποί, καθὼς θέλομεν διηγηθῇ ὕστερα. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ συνωμίλησε καὶ συνεννοήθη μὲ τὸν Καραϊσκάκην, ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἄρειαν. Τότε ἐβγῆκεν ὁ Ζαΐμης καὶ ἄλλοι ἄνδες πολιτικοὶ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ εἶπαν τοῦ Κολοκοτρώνη νὰ ἔμβῃ μέσα εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἠθέλησεν. Ἔπειτα ἄρχισαν μεταξύ

των λογομαχίαν. Εἶχαν δὲ τότε καὶ οἱ Κορίνθιοι τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. ὁ ὁποῖος εἶχε δύο αἰτίας, πρῶτον τὴν φιλοδοξίαν τῶν Νοταραίων ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο ν' ἄρχῃ τῶν Κορινθίων, καὶ δεύτερον ἀπὸ ἐρωτικὴν ἀντιζηλίαν, ἡ ὁποία ἔγεινε ἀπὸ μίαν γυναῖκα, νέαν ὡραίαν καὶ λαμπρᾶς καταγωγῆς, διότι αὕτη ἦτο θυγατέρα τοῦ Κορινθίου Θεοχάρη Ρέντη. Ἐκ τούτων τῶν δύο Νοταραίων ὁ μὲν Ἰωάννης ἐβοηθεῖτο ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του Α. Ζαίμην καὶ Α. Λόντον, καὶ ὅλοι εἶχαν μισθοφόρους στρατιώτας Ῥουμελιώτας καὶ πολλοὺς Σουλιώτας, ἐβοηθεῖτο δὲ καὶ ἀπὸ τὸν Παπανίκαν καὶ ἄλλους τινὰς καπεταναίους, ὁ δὲ ἀντίπαλός του Παναγιωτάκης εἶχε βοηθοὺς καὶ αὐτὸς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς Δεληγιανναίους, τοὺς Γιαννάκην καὶ Φίλην ἀδελφοὺς Γιουρουκαίους, τὸν Παπαπιτσουνᾶν καὶ τοὺς περισσοτέρους τῶν κατοίκων τῆς Κορίνθου. Τοιουτοτρόπως οἱ δύο αὐτοὶ ἀντίπαλοι ἦλθαν εἰς ῥῆξιν μεταξύ των ἐμφύλιον, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ ἐπαρχία τῆς Κορίνθου πολλὰ κακὰ ὑπέφερε. Μάλιστα ὁ Ἰωάννης μὲ τοὺς μισθωτούς του ἔκαμε περισσότερα, διότι ἔρριψεν ἐράνους χρηματικοὺς καὶ κατετυράννησε τοὺς φίλους τοῦ Παναγιωτάκη. Ἡ δὲ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ διώρισε τότε ἄλλην ἐπιτροπὴν τὸν Α. Ζαίμην ἐκ μέρους της, ἐκ μέρους δὲ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπῆγεν ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης, ἀλλὰ κατόπιν ἐπῆγε καὶ ὁ ἴδιος Κολοκοτρώνης, διότι ὁ Ζαίμης μὲ τὰ Ρουμελιώτικα στρατεύματα καὶ μὲ τοὺς περὶ τὸν Νότην Μπότσαρην Σουλιώτας καὶ Καλαβρυτινοὺς ἀνεχώρησεν εἰς τὸ χωρίον Γκούρα τοῦ Φονιᾶ. Ἐκεῖ ἔγεινε φιλονεικία περὶ τοῦ τρύγου τῶν σταφίδων, διότι ὅλα τὰ ἐκεῖ συναχθέντα στρατεύματα τὰ Ρουμελιώτικα καθὼς καὶ τὰ τοῦ Ζαίμη ἤθελαν καὶ ἐπέμεναν νὰ συλ-

λέξουν τὴν σταφίδα. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μαθών, ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ εἰσέβαλε νὰ λεηλατήσῃ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, παραιτήσας τὰς τοιαύτας συζητήσεις, ἀνεχώρησεν ἀμέσως ἐκεῖθεν εἰς τὰ Τσιπιανά.

Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησίν μας ἀπὸ τοῦ Μάνεσι, καθὼς προείπαμεν, εἰς τὸ ἐκεῖ στρατόπεδόν μας ἔγεινε τὸ ἀκόλουθον δυστύχημα. Οἱ καπεταναῖοι ἠθέλησαν νὰ κάμουν ἐξέτασιν τοῦ στρατεύματος, καὶ παρήγγειλαν εἰς τὸν ὑπασπιστὴν Ζαφειρόπουλον νὰ παρευρεθῇ κατὰ τὴν ἐξέτασιν. Ἐνῷ δὲ οὗτος ἦτο ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογόν του, ἔξαφνα ἐξήφθη τὸ αἷμά του καὶ ἐφρένιασε, καὶ εὐθὺς ἐπῆρε τὰ βουνά, καὶ ἐτρόμαξαν νὰ τὸν πιάσουν, ἀφοῦ δὲ μὲ πολλὴν δυσκολίαν κατώρθωσαν νὰ τὸν πιάσουν, ἔπειτα τὸν ἔστειλαν εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ γιατρευθῇ, ἀλλ' οἱ ἐκεῖ ἰατροὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὸν θεραπεύσουν, καὶ τοιουτοτρόπως ἀπέθανε. Μαθὼν δὲ τὸν θάνατόν του ὁ ἀρχηγὸς εἰς τὴν Ἄρειαν πολὺ ἐλυπήθη, διότι ὁ Ζαφειρόπουλος ἦτο γενναῖος καὶ καλὸς ἄνθρωπος.

Ὁ δὲ Καραϊσκάκης τότε ηὗρε μεγάλην καὶ καλὴν ὑποδοχὴν ἀπὸ τὸν Ἀ. Ζαΐμην, ὡς Πρόεδρον καὶ ὡς πατριώτην, καὶ ἀπὸ ὅλην τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπήν. Εἶπε δὲ τοῦ Κύρ Ἀνδρέα νὰ μὴ συλλογισθῇ τὰ πρῶτα ἐκεῖνα ὅσα ἔγειναν, διότι τοιοῦτος ἦτο ὁ τότε καιρός, ἀλλὰ νὰ τὰ λησμονήσῃ, ἐπειδὴ τώρα ἔχομεν ἀνάγκην ὁμονοίας διὰ νὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα κινδυνεύουσαν, διότι ὅλοι ἐπροσκύνησαν εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ δὲ Ζαΐμης δὲν κατεδέχθη νὰ κάμῃ τὸν παραμικρὸν λόγον διὰ τὰ περασμένα ἐκεῖνα κακά, οὔτε καμμία ἀλλοίωσις εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐφάνη, ἀφοῦ εἶδε τὸν ἐχθρόν του, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸν ἐμφυλίου πολέμου, ὡς εἴρηται, τὸν

κατεδίωξεν, ἐγύμνωσε τὸ σπίτι του καὶ καθολοκληρίαν τὸν κατέστρεψεν.

Ἡ δὲ Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἔδωκε πρὸς τὸν Καραϊσκάκην τὸ δίπλωμα τῆς γενικῆς ἀρχηγίας εἰς τὴν Ρούμελην, εὑροῦσα μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν τὸν κατάλληλον ἀρχηγόν, διότι τότε οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἦσαν ὕποπτοι καὶ ἀκέφαλοι. Ἔξυπνος δὲ ὢν καὶ φιλοπόλεμος ὁ Γ. Καραϊσκάκης, ἐσυμάζευσε τοὺς καπεταναίους Ρουμελιώτας καὶ ἐπαναστάτησε πάλιν τὴν Ρούμελην, ἡ δὲ ἐκστρατεία τοῦ στρατηγοῦ τούτου τοὺς ἐκαθάρισεν ὀλίγον καὶ τὰ πάντα ἔσωσε, διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀπεστόμωσε τούς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι ἔλεγον εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅτι ὅλη ἡ Ρούμελη ὑπετάχθη εἰς τὸν Κιουταχῆν, καὶ ὅτι Ἕλληνες πλέον δὲν ὑπάρχουν, εἰμὴ μόνον ραγιᾶδες· ἡ δὲ Πελοπόννησος ἄρχισε καὶ αὐτὴ διὰ τοῦ Νενέκου νὰ προσκυνῇ. Τότε δὲ μάλιστα ὁ Σουλτάνος εἶχε στείλει ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν διὰ νὰ συνάξουν ὑπογραφάς, νὰ τὰς δείξῃ εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν τριῶν μεγάλων δυνάμεων. Καὶ καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὸ προσκύνημα τῆς Πελοποννήσου, τοῦτο ἔπαυσε χάρις εἰς τὸν γέρω Κολοκοτρώνην, ὅστις ἐφάνη τότε ἀκούραστος τρέχων ἐπάνω καὶ κάτω, ἐμψυχόνων τοὺς Ἕλληνας καὶ φοβερίζων τοὺς προσκυνήσαντας κατώρθωσε νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Ἕνεκα λοιπὸν τούτων ὁ καλοθελητὴς τῆς Ἑλλάδος Κάνιγκ εὗρε παρρησίαν εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ βοηθούμενος ἀπὸ τὰς ἄλλας δύο Δυνάμεις, ἐζήτησε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Αἱ δὲ τρεῖς Δυνάμεις, ἔκαμαν τὴν πολιτικὴν καὶ τὸν φόβον ὡσὰν μεγάλον βουνὸν ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι τοῦ Σουλτάνου τόσον, ὥστε νὰ πέσῃ νὰ τὸν

σκοτώση, διότι τοῦ ἔκαυσαν τοὺς στόλους του, ἐκίνησαν τὰ στρατεύματα τῆς Ρωσσίας. καὶ ὕστερα τῆς Γαλλίας ἐναντίον του, ἐκίνησαν τοὺς στόλους των εἰς πόλεμον καὶ ἐγέμισαν τὴν θάλασσαν καράβια· ἀφῆκαν τὸ ἀ ν α κ α τ ω-τ ῆ ρ ι τῆς πολιτικῆς, τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἶπαν τελευταῖον εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅτι ἂν δὲν δώση τόπον ποῦ θὰ βάλουν τοὺς ἀποστάτας; καὶ τότε ἐννόησε καὶ αὐτός, ὅτι ἔπρεπε νὰ δοθῇ τοιοῦτος τόπος, καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα μόλις ἐδυνήθησαν ὅλοι αὐτοὶ νὰ τοῦ πάρουν ἕνα μόνον κομμάτι ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, ἔπειτα ἀπὸ τόσα αἵματα, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες ἔχυσαν ἑπτὰ ὁλόκληρα χρόνια. Καὶ πρῶτα μὲν συγκατένευσε νὰ δοθῇ ἡ Πελοπόννησος, ἔπειτα ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοῦ ἐπῆραν ὅ,τι μᾶς ἔδωκε καὶ ἴσως ἀκόμη δὲν γνωρίζει πόσην γῆν ἔχασεν ἀπὸ τὴν μεγάλην καὶ ἀπέραντον κατάκτησιν.

Ὁ δὲ Καραϊσκάκης ὕστερον, καὶ ὅταν ἦτο εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηνῶν, ἀπέδειξε πολλὴν εἰλικρίνειαν καὶ τυφλὴν εὐπείθειαν εἰς τὰς αἰτήσεις τοῦ Ζαΐμη, καὶ ὅ,τι οὗτος ὡς Πρόεδρος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ ὡς φίλος ἀκόμη ἐζήτησεν, ἐκεῖνος τὰ παρεδέχθη· καὶ μάλιστα ὅταν τοῦ ἐζήτησε νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ματαιώσῃ τὴν σύναξιν τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑρμιόνης, διὰ νὰ μεταβοῦν οὗτοι εἴτε εἰς τὴν Αἴγιναν, εἴτε εἰς τὸν Πόρον, τοῦ ἔγραψε νὰ ὑπακούσουν εἰς τὰς συμβουλὰς καὶ τὴν θέλησιν τῆς ἐπιτροπῆς κατὰ τὴν διακήρυξιν της. Καὶ πάλιν ἄλλοτε καὶ εἰς ἄλλα ὑπήκουεν εἰς τὸν Ζαΐμην, καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἀντικυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν δὲν ἤθελεν ἓν μέλος νὰ ἐκλεχθῇ ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Ἐπάνοδος Ἰμβραὴμ ἐκ Μεσολογγίου εἰς Πάτρας. — Ἐκστρατεία αὐτοῦ κατὰ τῶν Καλαβρύτων. — Μάχη εἰς Καστράκι. — Ἐπιστροφὴ Ἰμβραὴμ εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ κατάβασις αὐτοῦ εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια. — Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἀκολουθεῖ τοῦτον — Βρέφη Ἁγίου Φλώρου. — Ἐκστρατεία Ἰμβραὴμ εἰς Μάνην καὶ ἀποτυχία αὐτοῦ. — Ἐπιστροφὴ αὐτοῦ εἰς Τριπολιτσᾶν. — Ἐκστρατεία Ἰμβραὴμ εἰς Κόρινθον καὶ Καρύταιναν. — Βάρδια Γρανιτσιωτῶν. — Ἐκστρατεία Ἰμβραὴμ εἰς Ἅγιον Πέτρον. — Φόνος Μπεοπούλου. — Πυρπόλησις μονῶν Κερνίτσης, Ἁγ Νικολάου καὶ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. — Φόνος Ἁγίου Πατέρα. — Τρόπος τοῦ πολεμεῖν τὸν Ἰμβραήμ. — Κατάστασις Πελοποννήσου. — Ἐκστρατεία Ἰμβραὴμ εἰς Σάγκα.

Ἀφοῦ ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι ὁ Ἰμβραὴμ πάλιν ἐπέρασε μὲ τὰ στρατεύματά του εἰς τὰς Πάτρας, ὅπου πρότερον, ὡς εἴπαμεν, εἶχεν ἀφήσει τὸ ἱππικὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δελῆ Ἀχμέτ. Ἐκεῖθεν δὲ ἕνα μέρος πεζῶν ἐκ χιλίων πεντακοσίων, καὶ πεντακοσίων ἱππέων ἀπέστειλε διὰ τῆς Γαστούνης εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια, αὐτὸς δὲ μὲ τὸ ἐπίλοιπον μέρος τοῦ στρατεύματος, συγκείμενον ἐκ χιλιάδων ἐννέα, ἐξεστράτευσε ἀπὸ τὰς Πάτρας εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Καὶ ἕως νὰ φθάσῃ εἰς τὰ Καλάβρυτα καθ' ὁδὸν πουθενὰ δὲν ἀπάντησε τουφέκι, οὔτε χαμμίαν χωσιὰν τοῦ ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες. Μάλιστα δὲ τότε εἶχε διαδοθῇ ἡ φήμη, ὅτι σαράντα χιλιάδες Τοῦρκοι ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν Κιουταχῆν ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ διὰ τοῦτο αἱ ἐπαρχίαι ἡ μία μὲ τὴν ἄλλην ἔφευγαν, καὶ ἡ

μὲν ἐπαρχία τῶν Πατρῶν ἦλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων, οἱ δὲ Καλαβρυτινοὶ πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ οὗτοι ἀκολούθως εἰς τὴν Λακωνίαν, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου φεύγοντες κατεστάλαξαν ὅλοι εἰς τὴν Μάνην. Μόνοι δὲ ἐκεῖνοι ἔμειναν, ὅσοι εἶχαν μέρη ὀχυρὰ καὶ ἀπρόσιτα, ἄντρα καὶ σπήλαια. Τοσοῦτον μέγας φόβος τὸν κόσμον κατέλαβεν.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ προτοῦ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα εἰς Τριπολιτσᾶν, ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Κλουκίναις καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος Χελμόν, ὅπου κατὰ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, ἡ ὁποία βλέπει εἰς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, καὶ εἶναι βραχώδης, ἀπότομος καὶ ἀπρόσιτος, ὑπάρχει τὸ λεγόμενον ὕδωρ τῆς Στυγός, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ θεοὶ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ὡρκίζοντο τὸν μεγαλείτερον ὅρκον, καθὼς λέγει ἡ μυθολογία. Τὸ νερὸν τοῦτο εἶναι πολὺ ὅταν βγαίνῃ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἄντρου, τὸ ὁποῖον κεῖται ὀλίγον παρὰ κάτω ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, ἀλλ' ἔπειτα χύνεται μὲ μεγάλην ὁρμὴν ἐπάνω εἰς ἕνα βράχον ἐξέχοντα καὶ ἐκεῖθεν σκορπίζεται καὶ πίπτει εἰς σταγόνας μικράς, καὶ τοιουτοτρόπως ἕως νὰ καταβῇ κάτω, διὰ τὸ πολὺ ὕψος τοῦ βουνοῦ, τὸ ὕδωρ φαίνεται, ὅτι ὅλως διόλου ἀφανίζεται. Ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὸν Χελμὸν ὁ Ἰμβραὴμ ηὗρε τὰς αἰκογενείας τῶν κατοίκων τῆς Κλουκίνας, καὶ ἄλλας ἀκόμη ἀπὸ τὰ πλησιόχωρα μέρη. Κατὰ δὲ τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Καστράκι, οἱ καπεταναῖοι τῆς Κλουκίνας Σ. Θεοχαρόπουλος, Νικόλαος Σολιώτης καὶ λοιποὶ ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν τὸν Ἰμβραήμ, καὶ τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἐσυνάχθησαν ὅλοι εἰς τὸ χωρίον Σόλον, ἐσκέφθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ὀχυρώσουν τὸ Καστράκι, τὰς δὲ οἰκογε-

νείας των νὰ στείλουν εἰς τὸν λόγκον καὶ εἰς τὸ βουνὸν Λυκοβοῦνι λεγόμενον. Ἐν τούτοις ὅμως καὶ εἰς τὸ Καστράκι ἐπῆγαν ἕνα μέρος γυναικῶν καὶ παιδίων ἕως δύο χιλιάδες, καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Σολιώτη καὶ τῶν Πετιμεζαίων. Ἐκεῖ δὲ ἐπῆγαν προσέτι καὶ ὁ ἴδιος Ν. Σολιώτης, ὁ ἀδελφός του ὁ ἐπονομαζόμενος Κουφός, ὅστις ἀληθῶς ἦτο τοιοῦτος, ὁ Γκολφῖνος Πετιμεζᾶς, ὁ ὁποῖος τότε δυστυχῶς ἔπασχεν ἀπὸ βαρὺν πονοκέφαλον, ἀλλὰ καὶ ἀσθενῶν, ἐπολέμησε μετὰ τῶν ἄλλων τοὺς Τούρκους. Ὁ δὲ Θεοχαρόπουλος δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ Καστράκι, καθὼς προηγουμένως ἀπεφασίσθη, διότι εἶχε διαταγὴν τοῦ γενικοῦ Ἀρχηγοῦ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἔχων μαζύ του καὶ τὸν περίφημον καπετάνιον Πάνον Ἀναγνωστόπουλον, καταγόμενον ἀπὸ τὸ χωρίον Νεμνίτσα τῆς Καρύταινας, καὶ συγγενῆ ὄντα τοῦ ἐπισκόπου Βρεσθένης. Ἐλθόντες δὲ οἱ Τοῦρκοι ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ Καστράκι μὲ μεγάλην ὁρμήν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἀναχαιτίσουν οἱ περὶ τὸν Σολιώτην καὶ τὸν Γκολφῖνον Πετιμεζᾶν, ἂν καὶ γενναίως ἐπολέμησαν, ἀλλ' ἔφυγαν καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους· ἐφονεύθησαν δὲ ὑπὸ τούτων, ἐγκρεμίσθησαν καὶ αἰχμαλωτίσθησαν ἕως ἑκατόν, οἱ δὲ λοιποί, ἀναβάντες εἰς τὰ παρακείμενα κρημνώδη καὶ ἄβατα μέρη ἐσώθησαν.

Εἰς δὲ τὸ Καστράκι ἡ Ἀράπισσα τοῦ Ἀναγνώστη Πετιμεζᾶ, φεύγουσα καὶ αὐτὴ τοὺς Τούρκους μαζὺ μὲ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἔχουσα καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀναγνώστη καὶ τὸν υἱόν του Γεώργιον Πετιμεζᾶν, ἤδη ἐφέτην Ναυπλίου, μικρὸν τὴν ἡλικίαν, ἔσωσε καὶ τὰ δύο παιδιὰ τοῦ κυρίου της καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀκόμη κατὰ

τὸν ἑξῆς τρόπον· δύο Ἄραβες ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰμβραὴμ τὴν ἔφθασαν φεύγουσαν καὶ ἄρχισαν νὰ ὁμιλοῦν τὴν γλῶσσάν της καὶ νὰ τὴν παρακαλοῦν νὰ σταθῇ· ἀλλ' αὐτὴ δὲν τοὺς ἐδέχθη, ἀλλ' ἐκεῖ εἰς ἕνα στενὸν δρόμον καὶ κρημνώδη τοὺς ἔσπρωξε κάτω, καὶ ὁ ἕνας ἐπῆρε τὸν ἄλλον, καὶ τοιουτοτρόπως ἀμφότεροι ἐγκρεμίσθησαν κατὰ τῶν πετρῶν καὶ ἀπέθανον.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἰμβραὴμ κατέβη ἀπὸ τὸν Χελμὸν εἰς τῆς Κατσάναις τῶν Καλαβρύτων καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· καὶ ἀφοῦ ἔφθασεν ἐκεῖ, ἀμέσως ἐβγῆκε καὶ ἐτράβηξεν εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια. Ὁ δὲ στρατηγὸς Γενναῖος καὶ ὁ Π. Νοταρᾶς, ἔχοντες περὶ τὰς 2500 στρατιώτας, ἀκολούθουν κατόπιν τῶν ἐχθρῶν ὡς ὀπισθοφυλακὴ καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰ Δερβένια τοῦ Λεονταρίου, ὅπου ὕστερον ἦλθε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τοῦ Δ. Πλαπούτα καὶ ἄλλων καπεταναίων, καὶ ὅλοι ἔγειναν ὑπὲρ τὰς 5000.

Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης ἐπῆρε μόνον τοὺς σωματοφύλακάς του, τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ, καὶ ἐτράβηξε κατὰ τὸν δημόσιον δρόμον διὰ τὰς Καλάμας κατόπιν τῶν Τούρκων, διατάξας νὰ βαρέσουν τὴν τρουμπέταν διὰ νὰ τὸν γνωρίσουν· καὶ διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὸν κόσμον ἐπροσκάλει τοὺς ἀνθρώπους νὰ καταβοῦν ἀπὸ τὰ βουνά, νὰ τοὺς ἴδῃ καὶ νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ.

Ἀφοῦ δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Ἅγιον Φλῶρον, ἐκεῖ εἶναι θέσις ὅπου ἐβγαίνει κεφαλόβρυσον καὶ ἔχει καὶ μεγάλα δένδρα διὰ ἴσκιον· ἐκεῖ ηὕραμεν κρεμασμένα ἀπὸ τὰ δένδρα ὡς ἓξ παιδιὰ μικρὰ βυζαστάρικα ἀπὸ πέντε ἕως ἑπτὰ μηνῶν τὸ καθένα, σπαργανωμένα καθὼς τὰ εἶχαν ἡ μάναις των. Εἶχαν δὲ ἀποκάμει καὶ δὲν ἠμπο-

ροῦσαν νὰ κλάψουν καλά. Εἶχαν περάσει τρεῖς ἡμέραις ἀφ' ὅτου εἶχαν φύγει ἐκεῖθεν οἱ Τοῦρκοι Ἀραπᾶδες, οἵτινες εἶχαν κυνηγήσει τῆς μάναις των, αἱ ὁποῖαι διὰ νὰ γλυτώσουν ἔρριψαν τὰ παιδιά των. Οἱ δὲ Ἀραπᾶδες παίρνοντες ἀπὸ χάμου τὰ παιδιά, τὰ ἐβαστοῦσαν εἰς τὰ χέριά των, καὶ δείχνοντες αὐτά, ἐφώναζαν τὴν μάνα τοῦ καθενός, λέγοντες· «Μαριά, Μαριά, στάσου νὰ σοῦ τὸ δώσω.» Ἤθελαν μὲ τοῦτο νὰ γελάσουν τὴν μάνα διὰ νὰ τὴν πιάσουν, διότι ἐνόμιζαν, ὅτι θὰ τὴν ζαλίσῃ ὁ πόνος τοῦ παιδιοῦ καὶ θὰ σταθῇ. Αὐτοὶ τὰ εἶχαν κρεμάσει ἀπὸ τὰ δένδρα τὸ καθένα μὲ τὴν νάκαν του, καὶ χάριν φιλανθρωπίας δὲν τὰ ἐσκότωσαν. Τὸ θέαμα ἦτο λυπηρόν. Εἶχαν τὰ χέριά των εἰς τὸ στόμα των καὶ ἐβύζαιναν τὰ δάκτυλά των· τινὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ βυζαίνοντα ἐμαλάκωσαν τὰ δάκτυλά των, τὰ ὁποῖα ἐξεπέτσωσαν καὶ ἐφαγώθησαν οὕτως, ὥστε ἔβγαινε τὸ αἷμα καὶ τὸ ἐβύζαιναν. Ἀφοῦ δὲ πάλιν ἐβάρεσε τὴν τρουμπέταν, ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ἐφωνάξαμεν τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ βουνά, οἵτινες γνωρίσαντες τὴν φωνὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ, κατέβηκαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ τὸν εἶδαν. Τότε ὁ Ἀρχηγὸς τοὺς εἶπε νὰ ὑπάγουν πάλιν ὀπίσω εἰς τὰ σπίτιά των, ὅθεν εἶχαν φύγει. Ἐπῆραν τὰ παιδιά, ὅσων ἐκεῖ εὑρέθησαν αἱ μητέρες, εἰς δὲ τὰ ἄλλα, ὅσα δὲν εἶχαν ἀποκάμει ἀπὸ τὴν πεῖναν, διὰ νὰ ζήσουν, ἔδωκαν γάλα γίδινον νὰ φάγουν. Τί ἀπέγειναν πλέον τὰ παιδιὰ αὐτὰ δὲν γνωρίζομεν. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐτράβηξαν μὲ τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ ζωντανά των μέσα εἰς τὴν Μάνην, ὅλοι αὐτοὶ ἐφιλοξενήθησαν πολὺ ἀπὸ τοὺς Μανιάτας.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Μάνην.

'Αναπαύσας δὲ τὸ στράτευμά του ἐπὶ ἕνα περίπου μῆνα, κατόπιν διέταξε τὸν Κεχαγιάμπεην, ἔχοντα ἕως ἓξ χιλιάδες νὰ προσβάλῃ διὰ ξηρᾶς τὴν Βέργαν τοῦ 'Αρμυροῦ καὶ νὰ ἔμβῃ μέσα εἰς τὴν Μάνην· αὐτὸς δὲ παραλαβὼν χιλίους πεντακοσίους στρατιώτας ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Μεθώνην καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸν στόλον του. Οἱ δὲ καπεταναῖοι τῆς Σπάρτης ἔχοντες δύο χιλιάδες Σπαρτιάτας, καὶ ὀκτακοσίους Μεσσηνίους καὶ λοιποὺς Πελοποννησίους, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει ἐκεῖ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των πρὸς ἀσφάλειαν, ἐπολέμησαν τοὺς Τούρκους, οἵτινες μετὰ ὀλίγων ὡρῶν ἀντίστασιν ἀναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. Ἔπεσαν δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ὡς διακόσιοι πενῆντα, ἀπὸ δὲ τοὺς Ἕλληνας πολλὰ ὀλίγοι. Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης τότε ἔτρεξεν εἰς βοήθειαν τῶν πολεμούντων ἀπὸ τοῦ Μάνεσι ὅπου ἦτο, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε, διότι ἅμα ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Γιάνιτσα, ἔμαθεν, ὅτι πρὸ δύο ὡρῶν εἶχε τελειώσει ἡ μάχη.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ μετὰ τοῦ στρατοῦ του, ὡς εἴπαμεν, ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Δυρρόν, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἕως μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν 'Αρεόπολιν. Ἐνῷ δὲ ἐπροχώρει εἰς τὰ ἐνδότερα, ἐν τούτῳ οἱ Μανιᾶται, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία, ὅλοι ὁμοῦ ὥρμησαν καὶ ἔπεσαν ἐπάνω του, ὥστε τρομάξας, ἀναγκάσθη νὰ φύγῃ καὶ νὰ ἔμβῃ μέσα εἰς τὰ πλοῖά του, ἀφοῦ ἔχασεν ἑβδομήκοντα περίπου στρατιώτας. Τοιουτοτρόπως ἐματαιώθη ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ Ἰμβραὴμ κατὰ τῆς Μάνης, οἱ δὲ Μανιᾶται διὰ τῆς νίκης των ταύτης ἀπεκρίθησαν ὡς ἔπρεπεν εἰς τὸ μπουγιουρτί, τὸ ὁποῖον τοὺς ἔστειλε πρὸ τῆς ἐκστρατείας διὰ νὰ προσκυνήσουν.

Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν του εἰς τὴν Μάνην, ὁ Ἰμ-

βραὴμ ἐξεστράτευσεν εἰς τὰ Δερβένια τοῦ Λεονταρίου, καὶ ἐκεῖθεν ἐξαπλώθη εἰς τὸν κάμπον τῆς Καρύταινας, προχωρῶν δὲ ἐπολιόρκησε τῆς σπηλιαῖς, αἱ ὁποῖαι εἶναι γύρω εἰς τὴν Καρύταιναν, καὶ εἰς τὰς ὁποίας εἶχαν καταφύγει οἱ Ἕλληνες πρὸς ἀσφάλειαν. Ἐκεῖθεν πάλιν ἐτράβηξε κατὰ τὸ Κακόρευμα, ὅπου εἶναι ἡ σπηλιαῖς τῶν Ἀρκουδορευματιτῶν. Ἐκεῖ ἔγεινε πόλεμος μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἡ μία σπηλιὰ ἐκτύπα τοὺς Τούρκους τῆς ἄλλης ἀντικρὺ σπηλιᾶς. Κατόπιν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν κυρίως καλουμένην σπηλιὰν τῶν Ἀρκουδορευματιτῶν, ὅπου ἔγεινεν ἄλλη πεισματώδης μάχη, καὶ οἱ Τοῦρκοι μὴ δυνηθέντες νὰ ἀνθέξουν, ἔπεσαν εἰς τὰ χωράφια διὰ νὰ φύγουν πλανώμενοι εἰς τὰ σιτάρια κατὰ τὴν Λάκκαν τοῦ Μαντσουράνη λεγομένην, πολεμημένοι καὶ λαβωμένοι, καὶ οὕτω φεύγοντες ἔπεσαν κατὰ τὸν κάμπον τῆς Δημιτσάνας, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ κάμπου τοῦ Λεονταρίου ὁ Ἰμβραὴμ ἔφθασεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Μετὰ παρέλευσιν δὲ ὀλίγων ἡμερῶν, μία γυναῖκα ηὗρεν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη ἕνα Τοῦρκον ἀποθαμμένον ἀπὸ λάβωμα μὲ τὰ ἅρματά του, τὰ ὁποῖα ἦσαν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, καὶ μὲ πολλὰ χρήματα.

Κατὰ δὲ Ἰούλιον μῆνα ὁ Ἰμβραὴμ ἐξεστράτευσεν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορίνθου, καὶ φθάσας ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν θέσιν, ὀνομαζομένην Τρανὴν Γκοριτσιᾶν. Ἐκεῖ ἔμεινεν ἡμέρας ἑπτά. Τὸ στράτευμά του ὅλον ἦτο ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδες πεζικὸν καὶ ἱππικόν, τακτικὸν καὶ ἄτακτον. Ἐκυρίευσεν ὅλον τὸν ἐκεῖ κάμπον, καὶ ὁ στρατός του ἐξαπλωθεὶς ἐθέρισεν ὅλα τὰ ἀραποσίτια. Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησεν εἰς τὸ χωρίον Καστανιὰν καὶ Λαύκαν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ὑπάγῃ ἕως

ἐκεῖ διότι ἐμποδίσθη ἀπὸ τοὺς κατοίκους, οἵτινες τὸν ἐκτύπησαν κατὰ τὴν θέσιν τῆς Καταβόθρας, καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω, καὶ τοιουτοτρόπως οἱ ἄνθρωποι ἔλαβαν καιρὸν καὶ ἔφυγαν. Ἔπειτα δὲ ἐξαπλώθη δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Ντούσα, ἀνέβη εἰς τὴν Κυλήνην (Ζύριαν), βουνὸν ὡραῖον καὶ ὑψηλόν, ὅπου ηὗρε τοὺς Βλαχοποιμένας καὶ ἐπῆρε τὰ πρόβατά των, καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν εἰς τὰ ποιμνιοστάσια. Ἐκεῖ ηὗρε προσέτι ὅλους τοὺς χρυψῶνας τῶν Ἑλλήνων, καὶ δὲν ἀφῆκε τίποτε. Ἔπειτα δὲ ἕνα ἀπόσπασμα καββαλαραίων ἐπῆγεν ἕως τοῦ Μάρκαση, ἔκαψε τὸν Ἁγιώργην καὶ κατόπιν ἐτράβηξε καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Βασίλειον τῆς Κορίνθου. Δὲν ἐδυνήθη ὅμως νὰ κάμῃ ἄλλο τίποτε, παρὰ μόνον εἰς τὸν Ἁγιώργην ἐπῆρεν αἰχμάλωτον τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀναγνώστη Οἰκονόμου, γνωστοῦ καθ' ὅλην τὴν Κορινθίαν. Αὐτὴ εἶναι ἡ γυναῖκα, ἡ ὁποία ἔβραζεν αὐγὰ διὰ νὰ φάγῃ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φλέσας, ὅταν ἐπέρασεν ἐκεῖθεν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως πορευόμενος εἰς τὸ Αἴγιον. Εἰς δὲ τοῦ Μάκραση οἱ Τοῦρκοι αἰχμαλώτισαν ἕξ, ὀκτώ, ψυχάς, ἐπῆραν ζῶα καὶ ἄλλα πράγματα. Οἱ δὲ Ἕλληνες βοηθούμενοι ἀπὸ τῆς σπηλιαῖς των ἐμπόδισαν τὸν Ἰμβραὴμ νὰ τοὺς καταστρέψῃ καὶ τοὺς αἰχμαλωτίσῃ. Ὅλοι τότε ἐτρύπωσαν μὲ τὰ παιδιά των μέσα εἰς αὐτάς. Εἰς δὲ τὸ χωρίον Καλιάνι, καὶ ἀντικρὺ τοῦ ἐκεῖ βράχου, εἶναι δύο σπήλαια, τὸ δὲ μέρος τοῦτο ὀνομάζεται Ἅγιος Θεόδωρος καὶ ὑπάρχει τῷ ὄντι καὶ ἐκκλησία ὁμώνυμος εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου. Ὁ βράχος αὐτὸς εἶναι ὑψηλὸς καὶ ἀπότομος, καὶ ἔχει ζωνάρια. Ἀντικρύ του δὲ κεῖται τὸ χωρίον, τὸ ὁποῖον βλέπει εἰς τὴν Ἄρκτον. Εἰς δὲ τὸν βράχον ὑπάρχει κλίμαξ (σκάλα) πελεκητὴ παλαιά, καὶ

οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐνθυμοῦνται πότε ἔγεινεν, οὔτε πατροπαραδότως ἔχουν γνῶσιν τούτου. Διὰ ν' ἀναβαίνωσι δὲ εὔκολα καὶ γλήγορα ἐπάνω εἰς τὴν σπηλιὰν οἱ Καλιανῖται εἶχαν σχοινία καὶ δι' αὐτῶν ἀνέβαιναν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἠθέλησαν νὰ τοὺς κτυπήσουν, καὶ ἐπλησίασαν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐσκότωσαν πολλοὺς ἀπὸ αὐτούς, ἐμακρύνθησαν. Εἰς δὲ τὴν ἄλλην σπηλιάν, ἡ ὁποία συνέχεται μὲ τὴν πρώτην καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸ χωρίον Ψάρι εἶχαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία των καὶ ἄλλα κινητὰ πράγματα καὶ ὅσα ζωντανὰ ἐδύναντο νὰ σταθοῦν, διότι τὰ ἄλλα τὰ ἐφυγάδευσαν εἰς ἄλλα μέρη. Τρεῖς ἡμέρας ὁ Ἰμβραὴμ ἐπολέμησε διὰ νὰ καύσῃ αὐτὰ τὰ σπήλαια, ἔρριψαν διαφόρους ὕλας καυστικάς, ἄναψαν φωτιὰν εἰς τὰ χείλη τοῦ βράχου, ἔκαμαν μηχανὰς μὲ ξύλα πολλά, καὶ μὲ ξύλα μακρὰ ἔσπρωξαν τὴν φωτιὰν διὰ νὰ κλίνῃ ἐμπρὸς καὶ ὑποκάτω τοῦ βράχου, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατώρθωσαν. Ἐνῷ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο ὁ Ἰμβραὴμ ἔστεκεν ἀντικρὺ τοῦ βράχου καὶ κατάκαμπα, καὶ ὡδήγει τὸν στρατὸν διὰ φωνῶν καὶ ἄλλων σημείων. Οἱ δὲ ἔξωθεν Ἕλληνες δὲν ἐκτύπησαν πουθενὰ τοὺς Τούρκους, διότι τὰ ὅπλα τῆς Κορίνθου ἦσαν τότε κατὰ τὴν Βόχαν. Μόνον ὁ Παναγιωτάκης Νοταρᾶς καὶ ὁ Χατσῆ Μιχάλης μὲ ὀγδοῆντα καββαλαραίους εὑρίσκοντο τότε ἐκεῖ, καὶ αὐτοὶ ἔτρεξαν κατὰ τοὺς μύλους τοῦ χωρίου Ντούσια, καὶ ἀκροβολισθέντες, ἐσκότωσαν ἕνα, δύο Τούρκους, καὶ οὕτω τοὺς ἐμπόδισαν νὰ ἐξαπλωθοῦν περισσότερον. Ὁ δὲ Παναγιώτης Κακλαμάνος, ὑπασπιστὴς τοῦ Χατσῆ Μιχάλη καὶ παληκάρι ἐγνωσμένον, ἀνδραγάθησε καὶ ἐκεῖ, διότι πρῶτος αὐτὸς ἔδειξε τὸ καλὸν παράδειγμα, τρέξας ἔφιππος καὶ ἐμβὰς μέσα εἰς τὸ σῶμα τῶν Τούρκων, ἐκτύπα

τούτους δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ σκορπίζων αὐτοὺς τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν ἐνέδραν (χωσιάν), τὴν ὁποίαν ἐπίτηδες εἶχαν τοποθετήσει οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω ἐσκότωσαν ὀλίγους τινὰς ἐκ τῶν Τούρκων, οἵτινες φοβηθέντες, κατέστρεψαν ὅ,τι ἠμπόρεσαν, καὶ ἀνεχώρησαν πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ τοῦ ἰδίου μέρους τῆς Ἀρμενιᾶς, καταβάντες εἰς τὸν κάμπον τοῦ χωρίου Κακοῦρι καὶ τοῦ Πικέρνι. Ὅταν δὲ οἱ Τοῦρκοι ἦλθαν καὶ ἐπάτησαν τὸ βουνὸν τῆς Ἀρμενιᾶς, οἱ Ἕλληνες δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς ἐξ αὐτῶν αἰχμαλώτισαν, καὶ ἐπῆραν πρόβατα καὶ ἄλλα ζωντανά. Ἐπῆγαν μέχρι τοῦ χωρίου Σκοτεινῆς, καὶ ἔκαψαν τὴν ἐκεῖ Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐτουφέκισαν ἀναγκάσθησαν νὰ γυρίσουν ὀπίσω, καὶ οὕτω δὲν ἐπροχώρησαν διὰ νὰ καύσουν τὸ χωρίον Μπογιάτι. Ἐκεῖ δὲ ἕνας Τοῦρκος σημαντικὸς Κιουλεμένης καββαλάρης ἐκυνήγησε τὸν Ἀθανάσιον Κουγιάρην ἀπὸ τὸ χωρίον Μπογιάτι καταγόμενον, ἀλλ' αὐτὸς σταθεὶς ὑπερασπίσθη τὸν ἑαυτόν του, διότι μὲ τὸ ὅπλον του ἐκτύπησε τὸν Κιουλεμένην κατακέφαλα, ὅστις ἀμέσως ἔπεσε κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογόν του νεκρός, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Ἕλλην διέφυγε τὸν κίνδυνον. Τοῦτο ἰδόντες οἱ Τοῦρκοι ἐθορυβήθησαν, καὶ ἔστειλαν εἰς τὸν Πασᾶν ζητοῦντες νὰ διατάξῃ τὸν τακτικὸν στρατὸν νὰ γυρίσῃ ὀπίσω, καὶ πρὸς ἐκδίκησιν νὰ καύσουν τὸ χωρίον Μπογιάτι. Ἀλλ' ὁ Ἰμβραὴμ δὲν ἠθέλησε, καὶ οὕτω ἐπῆραν τὸν νεκρὸν Κιουλεμένην καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ χωρίον Καλιάνι. Μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν των πάλιν ἠθέλησαν νὰ καύσουν τὸ Μπογιάτι, ἀλλὰ ἕνας Τοῦρκος καββαλάρης Τριπολιτσιώτης ἔτρεξεν ἐμπρὸς καὶ εἶπεν εἰς τοὺς κατοίκους τὸν σκοπὸν τῶν Τούρκων, τοὺς

ἔδωκε θάρρος καὶ τοὺς εἶπε, βαρεῖτέ τους καὶ μὴ φοβᾶσθε, διότι θὰ σᾶς κάψουν τὸ χωριό, καὶ ἕνεκα τούτου οἱ Ἕλληνες ἔλαβαν θάρρος τοὺς ἐπολέμησαν καὶ τοὺς ἐμπόδισαν. Μόνον τέσσερα σπίτια ἔκαυσαν, ἔκλεισαν δὲ καὶ τὸν Παπᾶ Βασίλην εἰς τὴν τρύπαν, τὴν ὀνομαζομένην Βέρα τοῦ Κορί, λέξεις Ἀρβανίτικαις, ὅστις τοὺς ἐπολέμησε, καὶ ἐσκότωσεν ὀλίγους, οἱ δὲ ἄλλοι Τοῦρκοι ἔφυγαν κυνηγημένοι ἀπὸ τὸν Παπᾶ Βασίλην, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὸ Ἀρκουδόρευμα τῆς Καρύταινας. Τοιαῦτα καὶ ἄλλα ὅμοια ἔγειναν ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Φαίνεται δὲ ἐκ τούτων, ὅτι οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἐντρέποντο, διότι τοὺς κατεφρόνουν οἱ ξένοι Ἀραπάδες καὶ οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοί, διὰ τὰ παθήματά των τὰ πρότερον, καὶ διὰ τοῦτο ἡ φιλοτιμία των ἐπειράζετο, καὶ ὁσάκις οἱ Ἕλληνες ἐνίκων οἱ Τοῦρκοι οἱ ἐντόπιοι ἔχαιρον.

Ὁ Ἰμβραὴμ τρεῖς φοραῖς ἐπέρασε τὸ βουνὸν τῆς Ἀρμενιᾶς, καὶ ἐπάτησε τὰ ὅρια τοῦ Ἄργους κατὰ τὴν Ἀλαίαν, Φροσύναν καὶ Μπογιάτι. Τὴν μὲν πρώτην φορὰν ἐλαφυραγώγησεν ὅλην σχεδὸν τὴν Ἀρμενιὰν καὶ κατέβη εἰς τὸ χωρίον Φροσύναν. Κατὰ δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1826 πάλιν ἐλαφυραγώγησε ὅλην τὴν Ἀρμενιάν, κατέβη ἕως τὴν Φροσύναν, τὴν Ἀλαίαν, Τάτσι καὶ Μπογιάτι, μικρὰν ὅμως βλάβην ἔκαμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ζῶα δὲ ἐπῆρε πολλά. Οἱ Ἕλληνες τότε ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν θέσιν Καταβόθραν, καὶ ἔκλεισαν εἰς τὸν ἐκεῖ μῦλον μερικούς, οἱ ὁποῖοι κατέφυγαν καὶ ἐχώθησαν μέσα εἰς τὴν χούρχουρην τοῦ μύλου διὰ νὰ σωθοῦν, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν κρέμασιν τοῦ μύλου τοὺς ἐτουφέκιζαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν των ν' ἀπολύσουν τὸ νερὸν διὰ νὰ πνιγοῦν, ὑπέφεραν καὶ ἐλαβώθη-

καν μάλιστα καὶ μερικοὶ ἕως νὰ τοὺς σκοτώσουν μὲ τῆς πέτραις, καὶ ὕστερον ἐνθυμήθησαν, ὅτι τὸ νερὸν τοὺς ἔπνιγε. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου καὶ ἀρχὰς Ὀκτωβρίου ἐπέρασε πάλιν τὴν Ἀρμενιάν, κατέβη εἰς τὴν Φροσύναν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἐκεῖ χωρία ἁρπάζων τὰ κτήνη καὶ τὰ ἄλλα πράγματα, καὶ ἔφθασεν ἕως τοῦ χωρίου Στιμάγκα, ὅπου αἰχμαλώτισε καὶ ὀκτὼ ψυχαῖς Ρουμελιώτικαις.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω σπηλαίων, ὑπάρχουσι καὶ δύο ἄλλα· καὶ πρῶτον μὲν τὸ σπήλαιον τοῦ Ἄργους, τὸ ὁποῖον κεῖται κατὰ τὴν θέσιν Βάρδα ἔχει σκάλας παλαιάς, καὶ φαίνεται, ὅτι εἰς ἄλλους χρόνους ἐχρησίμευσεν εἰς καταφύγιον τῶν ἐκεῖ κύκλω κατοικούντων ἀνθρώπων. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ ὁ Δ. Τσώκρης ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τὸ διώρθωσε, καὶ ἔκτοτε πλέον ἕως τὴν σήμερον λέγεται ἡ σπηλιὰ τοῦ Τσώκρη. Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ σπηλαίου πολλοὶ τῶν κατοίκων τοῦ Ἄργους ἐφύλαξαν τὰ ροῦχά των καὶ τὰ πολύτιμά των πράγματα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἕως τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδιστρίου. Ἔχει δὲ ὀλίγον νερὸν σταλάζον εἰς τὴν στέρναν του, καθὼς καὶ ἐκκλησίαν ἀρκετὰ εὐρύχωρον, τὴν ὁποίαν ὁ Τσώκρης διώρθωσε καλλίτερα. Ἡ θέσις του εἶναι ἀνατολική. Ἔχει σκάλαν σηκωτήν, καὶ δέκα στρατιῶται εἶναι ἀρκετοὶ νὰ τὸ φυλάξουν, διότι εἶναι ἀπόρθητον. Ἔχει δὲ καὶ ἕνα μυστικὸν ἔβγαλμα, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται ἡ φρουρὰ νὰ ἔχῃ ἀλληλογραφίαν, μανθάνουσα τὶ γίνεται ἔξω. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπῆγαν ποτὲ ἐκεῖ· ἐχρησίμευσε δὲ πολὺ εἰς τοὺς κατοίκους ἐκείνων τῶν μερῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, μάλιστα δὲ οἱ Ρουμελιῶται δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὴν γυμνώσουν·

ἔπειτα δὲ ἄλλο πάλιν σπήλαιον καὶ εἰς θέσιν ἄλλην κείμενον, καὶ αὐτὸ ἀνήκει εἰς τοὺς Ἀργείους. Ὀνομάζεται Ἁγία Ἱερουσαλήμ. Εἶναι δὲ καὶ τοῦτο ὡς καὶ τὸ πρῶτον ἐπίσης ἀπόρθητον, διότι εἶναι κρημνῶδες, διαφέρει δὲ ἐκείνου, ἐπειδὴ τοῦτο ἔχει νερὸν σταλάζον περισσότερον· ἔχει τὸ στόμιόν του κτισμένον, καὶ θύραν, ἡ ὁποία βλέπει πρὸς τὴν ἀνατολήν. Ἔχει περιφέρειαν μεγάλην, καὶ χωρεῖ πολλὰ πράγματα· μὲ εἴκοσι δὲ στρατιώτας γίνεται ἀπόρθητον. Τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶχαν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Καρυαῖς καὶ τὰ λοιπὰ γύρωθεν χωρία, ὑπερασπίζετο δὲ ἀπὸ τὸν Γιαννάκην Νταγρὲν, ἐπίσημον καὶ γνωστὸν καπετάνιον τοῦ αὐτοῦ χωρίου, καὶ μέσα εἰς αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ἐφύλαξαν τὰ πράγματά των κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Μετὰ δὲ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην κατὰ τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας ὁ Ἰμβραὴμ ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν.

Κατόπιν δὲ ὁ Ἰμβραὴμ ἐξεστράτευσεν πάλιν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, διαιρέσας εἰς δύο μέρη τὸ στράτευμά του, καὶ τὸ μὲν ἕνα ἔστειλεν εἰς τὴν Ἁλωνίσταιναν, τὸ δὲ ἄλλο, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἦτο αὐτὸς ὁ πασᾶς ἐτράβηξε κατὰ τὰς πεδιάδας τοῦ Λεβιδίου, τῆς Χοτούσας καὶ τοῦ Δάρα. Τὸ πρῶτον δὲ σῶμα, ἀφοῦ ἀνέβη εἰς τὸ Διάσελον τῆς Ἁλωνίσταινας, ἐκεῖ πάλιν ἐχωρίσθη εἰς δύο, καὶ οἱ μὲν πεζοὶ ἐπῆγαν δεξιὰ κατὰ τὰ Γούπατα καὶ τὸ βουνὸν Πατερίτσα, ὅπου ἐκεῖ εἰς τὰ δαση οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὰς οἰκογενείας των, καὶ οἱ Τοῦρκοι αἰχμαλώτισαν πολλὰς ἐξ αὐτῶν, τὸ δὲ ἱππικὸν τοῦ σώματος τούτου ἐτράβηξε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὴν Βυτίναν. Προτοῦ ὅμως οἱ πεζοὶ Τοῦρκοι

καταβοῦν εἰς τὴν Βυτίναν, καὶ ἐνῷ κατεδίωκαν καὶ αἰχμαλώτιζαν, ὡς εἴπαμεν, κατὰ τὸ δάσος τῆς Πατερίτσας τοὺς Ἕλληνας, πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν. Ὁ δὲ γέρω Παναγιώτης Δαρειώτης, γνωστὸς εἰς τὴν Βυτίναν, δὲν ἐπρόφθασε νὰ φύγῃ μὲ τὴν γερόντισσάν του, ἀλλ' ἀνέβη ἐπάνω εἰς ἕνα ἔλατον, ἡ δὲ γερόντισσά του ἔμεινε κάτω κρυμμένη εἰς τὰ χαμώκλαδα· ὅταν ἕνας Ἀράπης τὴν εἶδεν ἐκεῖ ὅπου ἦτο τρυπωμένη, καὶ πλησιάσας τὴν ἔπιασε, καὶ εὐθὺς ἑτοιμάσθη νὰ τὴν βιάσῃ, ἀφοῦ προηγουμένως ἀφῆκε χάμου τὸ ὅπλον του· ἀλλ' ἡ γραία πλέον ἐπιτηδεία τοῦ Τούρκου, ἁρπάζει αὐτὸν ἀπὸ τὰ αἰδοῖα, καὶ τόσον τὰ ἔσφιγξεν, ὥστε ὁ Τοῦρκος ἐλιποθύμησεν. Ἔπειτα ἐφώναξε τὸν γέροντά της νὰ καταβῇ ἀπὸ τὸν ἔλατον, καὶ ὁ γέρων κατέβη, ἐπῆρε τὴν λόγχην ἀπὸ τὸ ὅπλον τοῦ Τούρκου, ἡ δὲ γερόντισσα τοῦ ἔλεγε· «τρύπα τον, γέρω, γλήγορα, γιατὶ ἔρχονται καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι». Ἀφοῦ δὲ ἐφόνευσαν αὐτὸν ἀπεμακρύνθησαν ὀλίγον ἐκεῖθεν, καὶ ὁ γέρων πάλιν ἀνέβη εἰς τὸν ἔλατον, ὅτε φθάνει καὶ ἄλλος Ἀράπης, καὶ ἔπαθε καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια, καὶ τοῦτο ἐγίνετο, διότι οἱ Τοῦρκοι ἔτρεχαν ἕνας, ἕνας σκορπιστὰ εἰς τὸ δάσος. Τοιουτοτρόπως ἡ γερόντισσα ηὗρε τὸν τρόπον νὰ ἐνδυναμόνῃ τὴν ἀδυναμίαν της. Ὁ δὲ Ἰμβραήμ, φθάσας εἰς τὴν θέσιν Κακονικόλα ὀνομαζομένην, ἐχώρισε τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα εἰς δύο, καὶ ἐκεῖθεν ἔστειλεν ἀριστερὰ κατὰ τὴν θέσιν Λαγκάδα ὡς ὀκτακοσίους καββαλαραίους καὶ χιλίους πεζοὺς ἀτάκτους ἐκ διαφόρων Τούρκων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ὁδηγοὺς ἄλλους Τούρκους Μωραΐτας, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ διέταξε καὶ τὸ σῶμα τοῦτο νὰ ὑπάγῃ εἰς Βυτίναν διὰ τοῦ στενοῦ δρόμου, ὅστις φέρει εἰς

ἔδωκε θάρρος καὶ τοὺς εἶπε, βαρεῖτέ τους καὶ μὴ φοβᾶσθε, διότι θὰ σᾶς κάψουν τὸ χωριό, καὶ ἕνεκα τούτου οἱ Ἕλληνες ἔλαβαν θάρρος τοὺς ἐπολέμησαν καὶ τοὺς ἐμπόδισαν. Μόνον τέσσερα σπίτια ἔκαυσαν, ἔκλεισαν δὲ καὶ τὸν Παπᾶ Βασίλην εἰς τὴν τρύπαν, τὴν ὀνομαζομένην Βέρα τοῦ Κορί, λέξεις Ἀρβανίτικαις, ὅστις τοὺς ἐπολέμησε, καὶ ἐσκότωσεν ὀλίγους, οἱ δὲ ἄλλοι Τοῦρκοι ἔφυγαν κυνηγημένοι ἀπὸ τὸν Παπᾶ Βασίλην, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὸ Ἀρχουδόρευμα τῆς Καρύταινας. Τοιαῦτα καὶ ἄλλα ὅμοια ἔγειναν ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Φαίνεται δὲ ἐκ τούτων, ὅτι οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἐντρέποντο, διότι τοὺς κατεφρόνουν οἱ ξένοι Ἀραπάδες καὶ οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοί, διὰ τὰ παθήματά των τὰ πρότερον, καὶ διὰ τοῦτο ἡ φιλοτιμία των ἐπειράζετο, καὶ ὁσάκις οἱ Ἕλληνες ἐνίκων οἱ Τοῦρκοι οἱ ἐντόπιοι ἔχαιρον.

Ὁ Ἰμβραὴμ τρεῖς φοραῖς ἐπέρασε τὸ βουνὸν τῆς Ἀρμενιᾶς, καὶ ἐπάτησε τὰ ὅρια τοῦ Ἄργους κατὰ τὴν Ἀλαίαν, Φροσύναν καὶ Μπογιάτι. Τὴν μὲν πρώτην φορὰν ἐλαφυραγώγησεν ὅλην σχεδὸν τὴν Ἀρμενιὰν καὶ κατέβη εἰς τὸ χωρίον Φροσύναν. Κατὰ δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1826 πάλιν ἐλαφυραγώγησε ὅλην τὴν Ἀρμενιάν, κατέβη ἕως τὴν Φροσύναν, τὴν Ἀλαίαν, Τάτσι καὶ Μπογιάτι, μικρὰν ὅμως βλάβην ἔκαμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ζῶα δὲ ἐπῆρε πολλά. Οἱ Ἕλληνες τότε ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν θέσιν Καταβόθραν, καὶ ἔκλεισαν εἰς τὸν ἐκεῖ μῦλον μερικούς, οἱ ὁποῖοι κατέφυγαν καὶ ἐχώθησαν μέσα εἰς τὴν χούρχουρην τοῦ μύλου διὰ νὰ σωθοῦν, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν κρέμασιν τοῦ μύλου τοὺς ἐτουφέκιζαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν των ν' ἀπολύσουν τὸ νερὸν διὰ νὰ πνιγοῦν, ὑπέφεραν καὶ ἐλαβώθη-

καν μάλιστα καὶ μερικοὶ ἕως νὰ τοὺς σκοτώσουν μὲ τῆς πέτραις, καὶ ὕστερον ἐνθυμήθησαν, ὅτι τὸ νερὸν τοὺς ἔπνιγε. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου καὶ ἀρχὰς Ὀκτωβρίου ἐπέρασε πάλιν τὴν Ἀρμενιάν, κατέβη εἰς τὴν Φροσύναν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἐκεῖ χωρία ἁρπάζων τὰ κτήνη καὶ τὰ ἄλλα πράγματα, καὶ ἔφθασεν ἕως τοῦ χωρίου Στιμάγκα, ὅπου αἰχμαλώτισε καὶ ὀκτὼ ψυχαῖς Ρουμελιώτικαις.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω σπηλαίων, ὑπάρχουσι καὶ δύο ἄλλα· καὶ πρῶτον μὲν τὸ σπήλαιον τοῦ Ἄργους, τὸ ὁποῖον κεῖται κατὰ τὴν θέσιν Βάρδα ἔχει σκάλας παλαιάς, καὶ φαίνεται, ὅτι εἰς ἄλλους χρόνους ἐχρησίμευσεν εἰς καταφύγιον τῶν ἐκεῖ κύκλω κατοικούντων ἀνθρώπων. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ ὁ Δ. Τσώκρης ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τὸ διώρθωσε, καὶ ἔκτοτε πλέον ἕως τὴν σήμερον λέγεται ἡ σπηλιὰ τοῦ Τσώκρη. Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ σπηλαίου πολλοὶ τῶν κατοίκων τοῦ Ἄργους ἐφύλαξαν τὰ ροῦχά των καὶ τὰ πολύτιμά των πράγματα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἕως τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδιστρίου. Ἔχει δὲ ὀλίγον νερὸν σταλάζον εἰς τὴν σ τ έ ρ ν α ν του, καθὼς καὶ ἐκκλησίαν ἀρκετὰ εὐρύχωρον, τὴν ὁποίαν ὁ Τσώκρης διώρθωσε καλλίτερα. Ἡ θέσις του εἶναι ἀνατολική. Ἔχει σ κ ά λ α ν σηκωτήν, καὶ δέκα στρατιῶται εἶναι ἀρκετοὶ νὰ τὸ φυλάξουν, διότι εἶναι ἀπόρθητον. Ἔχει δὲ καὶ ἕνα μυστικὸν ἔβγαλμα, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται ἡ φρουρὰ νὰ ἔχῃ ἀλληλογραφίαν, μανθάνουσα τὶ γίνεται ἔξω. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπῆγαν ποτὲ ἐκεῖ· ἐχρησίμευσε δὲ πολὺ εἰς τοὺς κατοίκους ἐκείνων τῶν μερῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, μάλιστα δὲ οἱ Ρουμελιῶται δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὴν γυμνώσουν·

ἔδωκε θάρρος καὶ τοὺς εἶπε, βαρεῖτέ τους καὶ μὴ φοβᾶσθε, διότι θὰ σᾶς κάψουν τὸ χωριό, καὶ ἕνεκα τούτου οἱ Ἕλληνες ἔλαβαν θάρρος τοὺς ἐπολέμησαν καὶ τοὺς ἐμπόδισαν. Μόνον τέσσερα σπίτια ἔκαυσαν, ἔκλεισαν δὲ καὶ τὸν Παπᾶ Βασίλην εἰς τὴν τρύπαν, τὴν ὀνομαζομένην Βέρα τοῦ Κορί, λέξεις Ἀρβανίτικαις, ὅστις τοὺς ἐπολέμησε, καὶ ἐσκότωσεν ὀλίγους, οἱ δὲ ἄλλοι Τοῦρκοι ἔφυγαν κυνηγημένοι ἀπὸ τὸν Παπᾶ Βασίλην, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὸ Ἀρκουδόρευμα τῆς Καρύταινας. Τοιαῦτα καὶ ἄλλα ὅμοια ἔγειναν ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Φαίνεται δὲ ἐκ τούτων, ὅτι οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἐντρέποντο, διότι τοὺς κατεφρόνουν οἱ ξένοι Ἀραπάδες καὶ οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοί, διὰ τὰ παθήματά των τὰ πρότερον, καὶ διὰ τοῦτο ἡ φιλοτιμία των ἐπειράζετο, καὶ ὁσάκις οἱ Ἕλληνες ἐνίκων οἱ Τοῦρκοι οἱ ἐντόπιοι ἔχαιρον.

Ὁ Ἰμβραὴμ τρεῖς φοραῖς ἐπέρασε τὸ βουνὸν τῆς Ἀρμενιᾶς, καὶ ἐπάτησε τὰ ὅρια τοῦ Ἄργους κατὰ τὴν Ἀλαίαν, Φροσύναν καὶ Μπογιάτι. Τὴν μὲν πρώτην φορὰν ἐλαφυραγώγησεν ὅλην σχεδὸν τὴν Ἀρμενιὰν καὶ κατέβη εἰς τὸ χωρίον Φροσύναν. Κατὰ δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1826 πάλιν ἐλαφυραγώγησε ὅλην τὴν Ἀρμενιάν, κατέβη ἕως τὴν Φροσύναν, τὴν Ἀλαίαν, Τάτσι καὶ Μπογιάτι, μικρὰν ὅμως βλάβην ἔκαμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ζῶα δὲ ἐπῆρε πολλά. Οἱ Ἕλληνες τότε ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν θέσιν Καταβόθραν, καὶ ἔκλεισαν εἰς τὸν ἐκεῖ μῦλον μερικούς, οἱ ὁποῖοι κατέφυγαν καὶ ἐχώθησαν μέσα εἰς τὴν χούρχουρην τοῦ μύλου διὰ νὰ σωθοῦν, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν κρέμασιν τοῦ μύλου τοὺς ἐτουφέκιζαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν των ν' ἀπολύσουν τὸ νερὸν διὰ νὰ πνιγοῦν, ὑπέφεραν καὶ ἐλαβώθη-

καν μάλιστα καὶ μερικοὶ ἕως νὰ τοὺς σκοτώσουν μὲ τῆς πέτραις, καὶ ὕστερον ἐνθυμήθησαν, ὅτι τὸ νερὸν τοὺς ἔπνιγε. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου καὶ ἀρχὰς Ὀκτωβρίου ἐπέρασε πάλιν τὴν Ἀρμενιάν, κατέβη εἰς τὴν Φροσύναν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἐκεῖ χωρία ἁρπάζων τὰ κτήνη καὶ τὰ ἄλλα πράγματα, καὶ ἔφθασεν ἕως τοῦ χωρίου Στιμάγκα, ὅπου αἰχμαλώτισε καὶ ὀκτὼ ψυχαῖς Ρουμελιώτικαις.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω σπηλαίων, ὑπάρχουσι καὶ δύο ἄλλα· καὶ πρῶτον μὲν τὸ σπήλαιον τοῦ Ἄργους, τὸ ὁποῖον κεῖται κατὰ τὴν θέσιν Βάρδα ἔχει σκάλας παλαιάς, καὶ φαίνεται, ὅτι εἰς ἄλλους χρόνους ἐχρησίμευσεν εἰς καταφύγιον τῶν ἐκεῖ κύκλω κατοικούντων ἀνθρώπων. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ ὁ Δ. Τσώκρης ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τὸ διώρθωσε, καὶ ἔκτοτε πλέον ἕως τὴν σήμερον λέγεται ἡ σπηλιὰ τοῦ Τσώκρη. Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ σπηλαίου πολλοὶ τῶν κατοίκων τοῦ Ἄργους ἐφύλαξαν τὰ ροῦχά των καὶ τὰ πολύτιμά των πράγματα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἕως τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδιστρίου. Ἔχει δὲ ὀλίγον νερὸν σταλάζον εἰς τὴν στέρναν του, καθὼς καὶ ἐκκλησίαν ἀρκετὰ εὐρύχωρον, τὴν ὁποίαν ὁ Τσώκρης διώρθωσε καλλίτερα. Ἡ θέσις του εἶναι ἀνατολική. Ἔχει σκάλαν σηκωτήν, καὶ δέκα στρατιῶται εἶναι ἀρκετοί νὰ τὸ φυλάξουν, διότι εἶναι ἀπόρθητον. Ἔχει δὲ καὶ ἕνα μυστικὸν ἔβγαλμα, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται ἡ φρουρὰ νὰ ἔχῃ ἀλληλογραφίαν, μανθάνουσα τί γίνεται ἔξω. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπῆγαν ποτὲ ἐκεῖ· ἐχρησίμευσε δὲ πολὺ εἰς τοὺς κατοίκους ἐκείνων τῶν μερῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, μάλιστα δὲ οἱ Ρουμελιῶται δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὴν γυμνώσουν·

ἔπειτα δὲ ἄλλο πάλιν σπήλαιον καὶ εἰς θέσιν ἄλλην κείμενον, καὶ αὐτὸ ἀνήκει εἰς τοὺς Ἀργείους. Ὀνομάζεται Ἁγία Ἱερουσαλήμ. Εἶναι δὲ καὶ τοῦτο ὡς καὶ τὸ πρῶτον ἐπίσης ἀπόρθητον, διότι εἶναι κρημνῶδες, διαφέρει δὲ ἐκείνου, ἐπειδὴ τοῦτο ἔχει νερὸν σταλάζον περισσότερον· ἔχει τὸ στόμιόν του κτισμένον, καὶ θύραν, ἡ ὁποία βλέπει πρὸς τὴν ἀνατολήν. Ἔχει περιφέρειαν μεγάλην, καὶ χωρεῖ πολλὰ πράγματα· μὲ εἴκοσι δὲ στρατιώτας γίνεται ἀπόρθητον. Τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶχαν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίουΚαρυαῖς καὶ τὰ λοιπὰ γύρωθεν χωρία, ὑπερασπίζετο δὲ ἀπὸ τὸν Γιαννάκην Νταγρὲν, ἐπίσημον καὶ γνωστὸν καπετάνιον τοῦ αὐτοῦ χωρίου, καὶ μέσα εἰς αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ἐφύλαξαν τὰ πράγματά των κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Μετὰ δὲ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην κατὰ τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας ὁ Ἰμβραὴμ ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν.

Κατόπιν δὲ ὁ Ἰμβραὴμ ἐξεστράτευσεν πάλιν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, διαιρέσας εἰς δύο μέρη τὸ στράτευμά του, καὶ τὸ μὲν ἕνα ἔστειλεν εἰς τὴν Ἁλωνίσταιναν, τὸ δὲ ἄλλο, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἦτο αὐτὸς ὁ πασᾶς ἐτράβηξε κατὰ τὰς πεδιάδας τοῦ Λεβιδίου, τῆς Χοτούσας καὶ τοῦ Δάρα. Τὸ πρῶτον δὲ σῶμα, ἀφοῦ ἀνέβη εἰς τὸ Διάσελον τῆς Ἁλωνίσταινας, ἐκεῖ πάλιν ἐχωρίσθη εἰς δύο, καὶ οἱ μὲν πεζοὶ ἐπῆγαν δεξιὰ κατὰ τὰ Γούπατα καὶ τὸ βουνὸν Πατερίτσα, ὅπου ἐκεῖ εἰς τὰ δαση οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὰς οἰκογενείας των, καὶ οἱ Τοῦρκοι αἰχμαλώτισαν πολλὰς ἐξ αὐτῶν, τὸ δὲ ἱππικὸν τοῦ σώματος τούτου ἐτράβηξε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὴν Βυτίναν. Προτοῦ ὅμως οἱ πεζοὶ Τοῦρκοι

καταβοῦν εἰς τὴν Βυτίναν, καὶ ἐνῷ κατεδίωκαν καὶ αἰχμαλώτιζαν, ὡς εἴπαμεν, κατὰ τὸ δάσος τῆς Πατερίτσας τοὺς Ἕλληνας, πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν. Ὁ δὲ γέρω Παναγιώτης Δαρειώτης, γνωστὸς εἰς τὴν Βυτίναν, δὲν ἐπρόφθασε νὰ φύγῃ μὲ τὴν γερόντισσάν του, ἀλλ' ἀνέβη ἐπάνω εἰς ἕνα ἔλατον, ἡ δὲ γερόντισσά του ἔμεινε κάτω κρυμμένη εἰς τὰ χαμώκλαδα· ὅταν ἕνας Ἀράπης τὴν εἶδεν ἐκεῖ ὅπου ἦτο τρυπωμένη, καὶ πλησιάσας τὴν ἔπιασε, καὶ εὐθὺς ἐτοιμάσθη νὰ τὴν βιάσῃ, ἀφοῦ προηγουμένως ἀφῆκε χάμου τὸ ὅπλον του· ἀλλ' ἡ γραία πλέον ἐπιτηδεία τοῦ Τούρκου, ἁρπάζει αὐτὸν ἀπὸ τὰ αἰδοῖα, καὶ τόσον τὰ ἔσφιγξεν, ὥστε ὁ Τοῦρκος ἐλιποθύμησεν. Ἔπειτα ἐφώναξε τὸν γέροντά της νὰ καταβῇ ἀπὸ τὸν ἔλατον, καὶ ὁ γέρων κατέβη, ἐπῆρε τὴν λόγχην ἀπὸ τὸ ὅπλον τοῦ Τούρκου, ἡ δὲ γερόντισσα τοῦ ἔλεγε· «τρύπα τον, γέρω, γλήγορα, γιατὶ ἔρχονται καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι». Ἀφοῦ δὲ ἐφόνευσαν αὐτὸν ἀπεμακρύνθησαν ὀλίγον ἐκεῖθεν, καὶ ὁ γέρων πάλιν ἀνέβη εἰς τὸν ἔλατον, ὅτε φθάνει καὶ ἄλλος Ἀράπης, καὶ ἔπαθε καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια, καὶ τοῦτο ἐγίνετο, διότι οἱ Τοῦρκοι ἔτρεχαν ἕνας, ἕνας σκορπιστὰ εἰς τὸ δάσος. Τοιουτοτρόπως ἡ γερόντισσα ηὗρε τὸν τρόπον νὰ ἐνδυναμόνῃ τὴν ἀδυναμίαν της. Ὁ δὲ Ἰμβραήμ, φθάσας εἰς τὴν θέσιν Κακονικόλα ὀνομαζομένην, ἐχώρισε τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα εἰς δύο, καὶ ἐκεῖθεν ἔστειλεν ἀριστερὰ κατὰ τὴν θέσιν Λαγκάδα ὡς ὀκτακοσίους καββαλαραίους καὶ χιλίους πεζοὺς ἀτάκτους ἐκ διαφόρων Τούρκων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ὁδηγοὺς ἄλλους Τούρκους Μωραΐτας, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ διέταξε καὶ τὸ σῶμα τοῦτο νὰ ὑπάγῃ εἰς Βυτίναν διὰ τοῦ στενοῦ δρόμου, ὅστις φέρει εἰς

τὸ Κοκκινοσπήλιο καὶ τὸ Λαγόφτι, καὶ ἐκεῖθεν νὰ καταβοῦν εἰς τὸν δημόσιον δρόμον καὶ ἀντικρὺ τοῦ χωρίου Γρανίτσα· ὅταν δὲ οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ ἔφθασαν ἐκεῖ, οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου ἦσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι ἦτο κυριακὴ αὐγή. Ἡ δὲ βάρδια τῶν Γρανιτσιωτῶν, ἡ ὁποία ἔστεκεν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν Ἀγγελόκαστρον, εἶδε τοὺς Τούρκους ἐρχομένους ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Νούδημου, καὶ διὰ τουφεκισμοῦ καὶ φωνῶν, ἔδωκε τὴν εἴδησιν, καὶ οὕτως ὁ ἱερεὺς ἀφῆκεν τὴν λειτουργίαν ἀτελείωτον καὶ ἔφυγε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπέρασαν ἀντικρὺ εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Κερνίτσας, ἄλλοι δὲ πάλιν Ἕλληνες ἐσκορπίσθησαν εἰς τοὺς βράχους. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἔκαυσαν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐφόνευσαν καὶ δύο τρεῖς Ἀργείους, οἱ ὁποῖοι ἔτυχαν τότε ἐκεῖ πωλοῦντες τσαρούχια, ἀνεχώρησαν.

Οἱ Γρανιτσιῶται, ὡς εἴπαμεν, εἶχαν τὴν βάρδιά των πάντοτε ἐπάνω εἰς τὸ εἰρημένον βουνὸν Ἀγγελόκαστρον. Τὸ βουνὸν τοῦτο εἶναι ὑψηλὸν καὶ μυτερὸν καὶ κατὰ τὴν κορυφήν του ἔχει ἐρείπια παλαιὰ Ἑλληνικοῦ κτιρίου, ἔχει δὲ καὶ νεώτερα τῶν Βενετῶν. Βλέπει μακρὰν τὸν κάμπον ὅλον τοῦ Ντάρα καὶ τὰ πέριξ κατὰ τὴν ἄρκτον καὶ τὴν δύσιν, καὶ προσέτι βλέπει καὶ τὸν δημόσιον δρόμον, τὸν ἐρχόμενον ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ τὸ Λεβίδι ἕως εἰς τὸ χωρίον Νούδημον. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ οἱ φύλακες τῶν Γρανιτσιωτῶν ἔδιδαν ἐν γένει εἴδησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ σημείων καπνοῦ καὶ τουφεκισμῶν, διὰ νὰ φεύγουν ὁσάκις ἔβλεπαν Τούρκους ἐρχομένους εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἡ σκοπιὰ αὐτὴ ὑπῆρχε πατροπαράδοτος εἰς τοὺς Γρανιτσιώτας, διότι καὶ ἡ φυλλάδα τοῦ Ναυπλίου γράφει, ὅτι ἐκεῖ

ἐπάνω εἰς τὸ Ἀγγελόκαστρον εὑρίσκοντο ὡς τριακόσιοι Ἕλληνες Ἁλωνιστιῶται καὶ Λιμποβισιῶται, οἵτινες ἐπολέμουν μὲ τοὺς Τούρκους παλαιότερα, καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁ Σουλτάνος ἐκυρίευε τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐνίκων τὸν Πασᾶν ὅταν ἤρχετο εἰς μάχην. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, ἕνας Λεβιδιώτης Ἀργύρης ὀνόματι ἐπρόδωκεν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν κρυφὴν ὁδόν, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ἕλληνες μετὰ τὰς μάχας ὑποχωροῦντες ἀνέβαιναν ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦβουνοῦ, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Πασᾶς ἐκεῖνος ἀνέβη μετὰ πολλοῦ στρατοῦ, ἀπέκλεισε καὶ ἔπιασεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἔσφαξεν. Οἱ δὲ τάφοι των εὑρίσκονται μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ὁ τόπος ὅπου ἐτάφησαν ὀνομάζεται μνήματα. Εἰς δὲ τὸν προδότην Ἀργύρην ὁ Πασᾶς ἐχάρισε μερικὰ χωράφια εἰς τὸν κάμπον τοῦ Λεβιδίου, καὶ ἀπὸ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἕως τῆς σήμερον καὶ αὐτὰ ἀκόμη λέγονται τὰ χωράφια τοῦ προδότου, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν γενεάν του οἱ ἄνθρωποι ἐκείνων τῶν μερῶν κατὰ παράδοσιν ἀδιάκοπον καὶ πρὸς ὕβριν προδότιν καὶ αὐτὴν ὀνομάζουσιν.

Ἐνταῦθα δὲ οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὴν θέσιν Τρογωνήν, ὅπου εἶναι οἱ βράχοι, ἐσκότωσαν τὸν Πέτρον Λιάρον πρόκριτον τῆς Βυτίνης, τὴν δὲ νύμφην του Ἀνδρίκαιναν, τῆς ὁποίας ὁ ἄνδρας ἀκόμη ζῇ καὶ ὀνομάζεται Ἀνδρίκος Λιάρος, θέλουσαν νὰ φύγῃ καὶ νὰ σωθῇ μὲ τὸ παιδί της, τὸ ὁποῖον ἦτο ἕως εἴκοσι μηνῶν, καὶ τὸ εἶχεν εἰς τὴν νάκαν, τὴν κατεδίωκαν, καὶ ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι θὰ πέσῃ αἰχμάλωτος, τὸ μὲν παιδί της ἀφῆκεν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βράχου, αὐτὴ δὲ ἔτρεχεν νὰ πέσῃ κατὰ τῶν βράχων· ὅτε ὁ πλησιέστερος Τοῦρκος ἐννοήσας, ὅτι θὰ γκρεμισθῇ ἐφώναξε καὶ ἐχειρονόμει διὰ νὰ τὴν ἐμποδίσῃ, ἀλλ' αὐτὴ

δὲν ἄκουσεν, ἀλλ' ἐγύρισε. τὸν εἶδε, καὶ ἀφοῦ πρῶτον τὸν ἐμούντσωσεν, ἔπειτα ὥρμησε καὶ ἐγκρεμίσθη κατὰ τὸν βράχον, τὸν λεγόμενον Κότρωνον. Ὁ δὲ βράχος αὐτὸς εἶναι ὑψηλὸς καὶ ἀπότομος, ἀλλ' ἔχει καὶ ὀγράδας, καὶ ἐκεῖ μέσα εἰς αὐτὰς ἦσαν δένδρα αὐτοφυῆ καὶ θάμνοι μεγάλοι ἐξέχοντες, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπιάσθησαν τὰ ἐνδύματά της, καὶ οὕτως ἔμεινεν ἐκεῖ κρεμασμένη καὶ ἀπέθανε. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Γρανιτσιῶται ἐπῆγαν ἐκεῖ, καὶ ἔρριψαν ἄνωθεν πέτραις εἰς τοὺς θάμνους διὰ νὰ πέσῃ τὸ πτῶμα, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατώρθωσαν. Ἔπειτα δὲ ἔδεσαν τὸν Ἀντώνιον Τσιάταν, καὶ τὸν κατέβασαν διὰ σχοινίου, ὅστις πλησιάσας, ἐπῆρε τὰ χρήματα τῆς νεκρᾶς, τὰ ὁποῖα ἦσαν πολλά, κατόπιν ἐξεκρέμασε τὸ πτῶμά της, καὶ ἀφοῦ ἔπεσε κάτω, τὸ ἔθαψαν. Τὸ δὲ παιδί της τὸ ἐπῆρεν ἕνας Τοῦρκος· ἐπειδὴ δὲ ἦτο εὔμορφον, καὶ μὲ καλὰ ροῦχα ἐνδυμένον, τὸ ἔφερεν εἰς τὸν Πασᾶν διὰ νὰ τὸ ἴδῃ, διότι ὁ Ἰμβραὴμ εἶχε δόσει διαταγὰς εἰς τοὺς στρατιώτας, ὅποιον Ἕλληνα αἰχμαλωτίσουν καλοενδυμένον καὶ σημαντικὸν νὰ μὴ τὸν σκοτώνουν, ἀλλὰ νὰ τὸν παρουσιάζουν πρὸς αὐτόν, ἐπίσης δὲ καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἄλλους κληρικούς, τοὺς ὁποίους ἀφοῦ τοὺς ἐξέταζε, τοὺς ἐφύλαττε. Τότε δὲ οἱ Τοῦρκοι εἶχαν πιάσει καὶ τὴν Σπύραιναν, χήραν καὶ συνυφάδαν τῆς γκρεμισθείσης, πρώτην δὲ θείαν τοῦ παιδίου, ἥτις κατήγετο ἀπὸ τὴν Σμύρνην, ἐγνώριζε τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν, καὶ ἦτο γυναῖκα τολμηρὰ καὶ ἐνδυμένη μὲ χρυσᾶ φορέματα. Αὕτη ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν Πασᾶν, καὶ οἱ ὑπασπισταί του τὴν ὡδήγησαν πρὸς αὐτόν. Ἅμα δὲ εἰσῆλθεν, ηὗρεν αὐτὸν καθήμενον, κρατοῦντα εἰς τὰ χέριά του τὸ παιδίον, καὶ ἐπειδὴ τὸ παιδίον ἔκλαιε, τοῦ ἔδιδε γλυκὸν

μὲ τὸ ἰδικόν του χουλιαράκι διὰ νὰ παύσῃ νὰ κλαίῃ. Τότε ἡ Σπύραινα παρεκάλεσε τὸν Ἰμβραὴμ νὰ τῆς χαρίσῃ τὸ παιδάκι λέγουσα, ὅτι εἶναι ἀνῆψί της, ὅτι ἡ μητέρα του ἐγκρεμίσθη καὶ ἀπέθανε, καὶ ὁ (μπουγιοὺκ μπαμπᾶς), ὁ πάππος του ἐσκοτώθη, καὶ ὅτι εἶναι κρίμα νὰ χαθῇ· νὰ τῆς τὸ χαρίσῃ διὰ νὰ τὸ ἀναθρέψῃ αὐτή. Ὁ δὲ Πασᾶς ἀμέσως διέταξε καὶ τοῦ ἔφεραν μίαν γραίαν αἰχμάλωτονν καὶ αὐτὴ ἔτυχεν νὰ ἦναι ἡ Χρόναινα ἀπὸ τὸ χωρίον Γρανίτσα, καὶ ἔδωκε εἰς αὐτὴν τὸ παιδὶ ὅπως ἦτο. Ταύτη, δὲ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασᾶ, ἐσυντρόφευσαν τέσσαρες Τοῦρκοι καὶ τὴν ὡδήγησαν μακρὰν τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἀφοῦ ἔφθασαν ἐκεῖ ὅπου ἦσαν Ἕλληνες, ἀφῆκαν τὴν γραίαν μὲ τὸ παιδὶ καὶ ἀνεχώρησαν. Τὸ δὲ παιδίον αὐτὸ ὠνομάζετο Δημήτριος καὶ ζῇ ἀκόμη μέχρι τῆς σήμερον. Τὴν δὲ θείαν του Σπύραιναν, ἐπειδὴ ἐγνώριζε καλὰ τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν, ὁ Ἰμβραὴμ τὴν ἐκράτησε πλησίον του, καὶ τὴν μετεχειρίζετο ὡς διερμηνέα ἐπὶ κάμποσον χρόνον, καὶ ὕστερα τὴν ἀπέλυσε καὶ οὕτω ἐλευθερώθη. Εἰς δὲ τὴν Βυτίναν ἑνώθησαν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι οἱ σταλέντες ἀπὸ τὸν Κακονικόλαν, καὶ ἐκεῖνοι τοῦ Διασέλου καὶ τοῦ βουνοῦ Πατερίτσας. Ἐκεῖ ἔφεραν τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ λάφυρά των ἔμειναν πέντε ἡμέρας καὶ κατέστρεψαν τὸν τόπον. Τότε δὲ ὁ Γεώργιος Μπούχουρας ἔχων καὶ ἄλλους Μαγουλιανίτας μεταβὰς εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Γρανίτσας ἐπῆρε τὰ πολεμεφόδια, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀφήσει ἐκεῖ ὁ Κολοκοτρώνης διὰ νὰ εὑρίσκωνται, νομίζων, ὅτι οἱ πατέρες τῆς μονῆς καὶ οἱ πέριξ κάτοικοι ἤθελαν σταθῇ καὶ πολεμήσει τοὺς Τούρκους, δότι καὶ πέρισυ πάλιν οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ζυγώσουν ἐκεῖ. Τὸ δὲ μοναστήριον τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ὅτι εἶναι

ἀπόρθητον. Ἔχει καὶ κρυφὴν ὁδὸν ὑπόγειον, ἡ ὁποία καταβαίνει κάτω ἀπὸ τὸν βράχον εἰς τὸν ποταμὸν ἕως εἰς τοὺς Ἁγίους Πάντας, καὶ τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνακαλύψουν, οὔτε νὰ τὴν ἐννοήσουν. Τοιουτοτρόπως δὲ οἱ φυλάσσοντες τὸ μοναστῆρι Ἕλληνες, κρυφίως ἐξερχόμενοι διὰ τῆς τοιαύτης ὁδοῦ, ἐπολέμουν ἀπ' ἔξω καὶ ἐκτύπων ἀπὸ τῆς πλάταις τοὺς Τούρκους τοὺς πολιορκοῦντας πέρισυ τὸ μοναστῆρι, καὶ πάλιν ἔμβαιναν εἰς αὐτό, καὶ ἕνεκα τούτου τὸ μοναστήριον ἦτο ἀπόρθητον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Μπούχουρας, ὡς εἴπαμεν, ἐπῆρεν ἐκεῖθεν τὰ πολεμεφόδια, οἱ ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὸ μοναστῆρι. Ἐκτὸς δὲ τούτου παρουσιάσθη τότε καὶ ἄλλος πολὺ χειρότερος τοῦ Μπούχουρα. Αὐτὸς ὠνομάζετο Χατσῆ Σταῦρος παρηκολούθει πάντοτε τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, καὶ ἔκαμνε τὸ καπετάνιον. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κατήγετο ἀπὸ τὴν Βυτίναν καὶ ἀνετράφη εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἦτο μέθυσος καὶ ἄνανδρος, καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἄνθρωπος τοῦ Γενναίου, ἦτο πολὺ φαντασμένος καὶ θρασύς. Αὐτὸς εἶχε καταλάβει τότε τὸ παληομονάστηρον τὸ λεγόμενον Σφυρίδα, ἀπέχον ἡμίσειαν ὥραν περίπου ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς Κερνίτσης καὶ εὑρίσκετο ἐκεῖ. Εἶναι δὲ καὶ τὸ μοναστήριον τοῦτο ἐπίσης ἀπόρθητον καὶ δυνατώτερον ἐκείνου, ἔχον ἐκκλησίαν καὶ νερόν, καὶ ἀναβαίνουν μὲ κρεμαστὴν σκάλαν εἰς αὐτό. Ἀντικρὺ δὲ αὐτοῦ εἶναι δύο σπήλαια, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναβαίνουσι μὲ σχοινία οἱ ἄνθρωποι, καὶ μέσα εἰς αὐτὰ εἶχαν τὰ κινητά των πράγματα καὶ τὰ γυναικόπαιδά των πρὸς ἀσφάλειαν. Ὁ δὲ Χατσῆ Σταῦρος, θέλων νὰ γυμνώσῃ τὸ μοναστήριον τῆς Κερνίτσης καὶ νὰ σφετερισθῇ τὰ ἐν αὐτῷ πράγματα καὶ τὰ γεννήματα τοῦ Δημοσίου, ἐπῆγεν ἐκεῖ μὲ τοὺς στρατιώ-

τας του, καὶ μετεχειρίσθη κακῶς τοὺς πατέρας τῆς μονῆς καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, ὅσοι κατέφυγαν εἰς αὐτήν, προσπαθῶν νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν Σφυρίδα τὰ πράγματα πολλῶν οἰκογενειῶν, καὶ τὰ δημόσια γεννήματα, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες πάντοτε ἔδιδαν ὡς δικαίωμα καὶ ἐν καιρῷ πολέμου ἐχρησίμευαν εἰς τροφὴν τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὰ ὁποῖα, ἂν δὲν ἔφθαναν, τότε ἔδιδαν καὶ τὰ ἰδικά των, ἐπίσης δὲ νὰ μετακομίσῃ ἀκόμη καὶ τὰ γεννήματα τὰ ἰδιωτικά. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ὅσοι τῶν Βυτιναίων εἶχαν τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ πράγματά των εἰς τὴν εἰρημένην μονὴν ἔφυγαν ἐκεῖθεν. Ἔπειτα δὲ καὶ οἱ πατέρες τῆς ἰδίας μονῆς ἀνεχώρησαν διὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸν τρελὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, καὶ οὕτως ἀφῆκαν αὐτὴν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων, οἵτινες μετὰ δύο ἡμέρας ἐπῆγαν ἐκεῖ, καὶ ἐστάθησαν ἔξω μὴ τολμῶντες νὰ ἔμβουν μέσα, διότι ὑπώπτευον μήπως τοὺς ἔχωσιν ἐνέδραν οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ἔπειτα ἐτόλμησαν καὶ εἰσῆλθαν, καὶ ἀφοῦ εἶδαν τόσα πολλὰ πράγματα, ἐγύρισαν ὀπίσω εἰς τὴν Βυτίναν ἀπέχουσαν τοῦ μοναστηρίου τρία περίπου τέταρτα τῆς ὥρας, ὅπου ἔλαβαν νέας διαταγάς, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ ἐπῆρεν ὅλα τὰ φορτηγὰ ζῶα, ἐπῆγεν ἐκεῖ καὶ ἐστάθη δύο ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκουβάλησαν ὅλα τὰ γεννήματα καὶ τὰ ἄλλα πράγματα εἰς τὴν Βυτίναν, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ δρόμου τοῦ Κακονικόλα καὶ τοῦ κάμπου τοῦ Λεβιδίου μετέφεραν αὐτὰ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Τοῦρκοι ἔβαλαν φωτιὰν καὶ ἔκαυσαν τὸ μοναστήριον. Αἴτιοι δὲ τοῦ κακοῦ τούτου ἔγεινεν ὁ Γεώργιος Μπούκουρας καὶ ὁ Χατσῆ Σταῦρος, καὶ ἐχάθη τὸ μοναστῆρι, τὸ τόσον ἀναγκαῖον, ὡς ἄσυλον τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀσφάλειαν τῶν πραγμάτων. Ἐὰν ὅμως αὐτοὶ ἤθε-

λαν σταθῇ νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους, ὁ πόλεμος θὰ ἐγίνετο ἀπὸ τὰ μελίσσια, τὰ ὁποῖα εἶχαν φέρει ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ πατέρες τῆς μονῆς, διότι θὰ ἐκύλιον τὰ μελίσσια ἔξω τοῦ μοναστηρίου, καὶ αἱ μέλισσαι ἐξερχόμεναι ἀπὸ τὰς κυψέλας των ἐρεθισμέναι, θὰ ἐπετοῦσαν καὶ θα ἐκέντρωναν τοὺς πολιορκητάς, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀπὸ μέσα θὰ τοὺς ἐτουφέκιζαν· ἀλλ' ὅλη αὐτὴ ἡ ἑτοιμασία εἰς μάτην ἐγένετο.

Οἱ δὲ καβαλαραῖοι Τοῦρκοι τοῦ Διασέλου ὅταν κατέβηκαν εἰς τὴν θέσιν Πορyιὰ καὶ κάτω πλησίον τῆς κωμοπόλεως Βυτίνας αἰχμαλώτισαν τὸν Ἀναγνώστην Σεμπέκον γνωστὸν ἀπὸ τὸ χωρίον Λάστα. Οὗτος τότε ἀνέβαινεν εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἁλωνίσταινας εἰς τὰς ἐκεῖ εὑρισκομένας οἰκογενείας, διὰ νὰ κλείσῃ συμπεθεριόν καὶ νὰ ἀρραβωνίσῃ νύμφην. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ εἶχαν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ τὰ χωρία των καϋμένα, καὶ αὐτοὶ σκορπισμένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ εἶχαν εἰς τοὺς βράχους τὰς κατοικίας των, ὅμως εἶχαν καὶ τὴν φροντίδα περὶ τῆς αὐξήσεώς των, καὶ ὑπανδρεύοντο. Ὁ δὲ Σεμπέκος αὐτὸς αἰχμαλωτισθεὶς ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας Τούρκων Μωραϊτῶν Λαλαίων καὶ Κορωναίων, οἱ ὁποῖοι δὲν τὸν ἐκακοποίησαν, ἀλλὰ ὡς πατριώτην τὸν ἐπεριποιήθησαν. Μάλιστα δὲ τὸν παρεκίνησαν εἰπόντες εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ τὸν ἀφήσουν ἐλεύθερον διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ μὲ τὴν συμφωνίαν, ὥστε καὶ αὐτὸς νὰ παρακινήσῃ καὶ πείσῃ καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας νὰ προσκυνήσουν, λέγοντες καὶ ὑποσχόμενοι, ὅτι ὁ Πασᾶς θὰ τοὺς ἀφήσῃ ἐλευθέρους, καὶ θὰ τοὺς δώσῃ καὶ προνόμοια πολλὰ καὶ ἀσυδοσίαν. Προσέτι δὲ εἶπαν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐσυμβούλευσαν, ὅτι διὰ νὰ παύσουν πλέον

δλα τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, πρέπει νὰ πιάσουν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ νὰ τὸν φέρουν εἰς τὸν Πασᾶν, καὶ αὐτὸς θὰ τὸν πάρῃ μαζύ του καὶ θὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν Μωριάν, καὶ ἔπειτα θὰ μείνουν οἱ Τοῦρκοι, ὅσοι ἦσαν καὶ οἱ ραγιάδες ὅσοι ἀπέμειναν, καὶ οὕτω θὰ ζῶσι καλλίτερα ἀπὸ πρῶτα, διότι ἐχάθησαν τόσοι Τοῦρκοι καὶ τὰ κτήματά των ἔμειναν ἔτσι ἔρημα, καὶ θὰ σᾶς τὰ χαρίσῃ ὁ Πασᾶς. Τοιαῦτα δὲ καὶ ἄλλα οἱ Τοῦρκοι εἶπαν πρὸς τὸν Σεμπέκον. Ἐντοσούτῳ, ἐνῷ τὸν εἶχαν ὑπὸ φύλαξιν καὶ δεμένον εἰς τὴν Βυτίναν, καὶ εἰς τὸν κῆπον τοῦ Εὐθυμίου Ταμπακοπούλου ἀπὸ μίαν χυδωνιάν, αὐτὸς ηὗρε καιρόν, ἔλυσε τὰ δεσμά του καὶ τὴν νύκτα λαδὼν ἕνα ἵππον (ἄτι) Τουρκικὸν καὶ ἱππεύσας, ἔφυγεν, καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ βουνὸν Παληάγριδον, ὅπου ἦσαν οἱ Ἕλληνες διηγήθη πρὸς αὐτοὺς ὅσα τοῦ συνέδησαν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Τούρκων καὶ τοῦ Πασᾶ περὶ τοῦ Κολοκοτρώνη. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ὁ Κωνστ. Λαμπρυνόπουλος εὑρεθεὶς κατὰ τὴν θέσιν Κέντρους καὶ κρυφθεὶς μέσα εἰς τὰ χαμόκλαδα, ἀγνάντευεν ὅσα οἱ Τοῦρκοι ἔπραξαν ἐρχόμενοι εἰς Βυτίναν, καὶ εἶδεν ἀκόμη καὶ τὸ παιδὶ τοῦ Θανάση Καλαμπόκα ἀπὸ τὴν Βυτίναν, τὸ ὁποῖον ἐκυνήγησαν, τὸ ἔπιασαν καὶ τὸ ἔσφαξαν ὡσὰν πρόβατον.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἰμδραὴμ συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του, ὅσας εἶχεν ἐκεῖ εἰς τὸν κάμπον τοῦ Δάρα καὶ πέραν ἕως εἰς τὴν Στρέζοδαν, διήρεσεν αὐτὰς εἰς ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα διέταξε νὰ τρέχουν δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ τοιουτοτρόπως ὅλοι οἱ ἄτακτοι καβδαλαραῖοι καὶ πεζοὶ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τοῦ κέντρου ὑπὲρ τὰς τέσσερας ὥρας, ἄλλους μὲν Ἕλληνας ἐφόνευαν, ἄλλους

δὲ αἰχμαλώτιζαν, καὶ ἐσύναζαν γεννήματα καὶ αἰγιδοπρόβατα καὶ ἔκαιαν τὰ χωριά.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς Αὐγούστου πάλιν οἱ Τοῦρκοι ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἁγ. Πέτρου, καταβάντες ἀπὸ τὸν Ἀχλαδόκαμπον καὶ πορευόμενοι κατὰ τὴν παραλίαν τοῦ Ἄστρους, ἔκαιαν καὶ κατέστρεφαν τὸν τόπον καὶ αἰχμαλώτιζαν τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ εὕρουν καμμίαν ἀντίστασιν, διότι τότε κατ᾽ ἐκεῖνα τὰ μέρη δὲν ὑπῆρχεν Ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὸ χωρίον Καστανιὰ τῆς Κορίνθου πορευόμενος εἰς τοῦ Φονιά, καὶ ἐπειδὴ ὑπώπτευσεν μήπως οἱ Τοῦρκοι πολιορκήσουν εἰς τὸ φρούριόν του τὸν Π. Ζαφειρόπουλον, διέταξε τὸν Πλαπούταν, τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην, τὸν Δημήτριον Τσώκρην καὶ ἄλλους νὰ ὑπάγουν πρὸς βοήθειαν αὐτῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἔτρεξαν καὶ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, ὅσοι τότε ἦσαν ἐκεῖ στρατιωτικοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς μὲ τοὺς Ἑπτανησίους, ὅσοι εὑρίσκοντο ἐκεῖ, οἵτινες πάντοτε ἔτρεχαν καὶ ἔπιαναν εἰς τοὺς πολέμους θέσιν δυνατὴν διὰ νὰ ἀμύνωνται· ἦσαν δὲ ἐπιτήδειοι νὰ τουφεκίζουν εἰς τὰ ἴσα καὶ νὰ κάμνουν ἐξόδους κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλ᾽ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐστάθησαν νὰ πολιορκήσουν τὸ φρούριον, ἀλλὰ λεηλατήσαντες τὸν τόπον ἀνεχώρησαν πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν.

Κατὰ δὲ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς τὸ μοναστῆρι τοῦ Προδρόμου, τὸ ὁποῖον κεῖται πλησίον εἰς τὸ χωρίον Καστρί, ἔτυχε νὰ ἦναι ὁ Γεώργιος Σερβές, νέος Ἀμερικανός, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἦτο λαβωμένος, ἐπῆγεν ἐκεῖ διὰ νὰ γιάνῃ. Ὁ νέος οὗτος ἦτο πολὺ ἐνθουσιασμένος ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἐλθὼν δὲ αὐθορμήτως ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν

ὑπηρέτει τὴν Ἑλλάδα ἀμισθεί. Διετήρει δὲ ἐξ ἰδίων του καὶ ὀλίγους στρατιώτας Ἕλληνας, καὶ ἐμιμήθη καθ' ὅλα καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐνδυμασίαν αὐτούς. Πολλάκις ἐκινδύνευσεν εἰς τοὺς πολέμους καὶ πολλάκις ἐπληγώθη. Ὁ νέος αὐτὸς δὲν ἠθέλησε οὔτε βαθμόν, οὔτε ἄλλην καμμίαν ὠφέλειαν, ἀλλ' ἐπεθύμει μόνον νὰ ἴδῃ τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους. Αὐτὸς δὲ ἐπίσης παρεκίνησε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ γράψῃ πρὸς τὸν τότε Πρόεδρον τῆς Ἀμερικανικῆς δημοκρατίας, καὶ πρός τινας ἄλλους βουλευτὰς φίλους του, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔγραψε, τὰς δὲ ἐπιστολάς του ὁ Σέρβας τὰς ἐσύστησεν εἰς τοὺς φίλους του δι' ἰδίας ἐπιστολῆς. Διὰ δὲ τῆς ἐπιστολῆς του ὁ Κολοκοτρώνης ἐζήτει βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ δὲ Πρόεδρος ἔφερε τὸ γράμμα τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν Βουλήν, καὶ ἐτέθη εἰς ψηφοφορίαν τὸ ζήτημα, ἂν πρέπῃ ἢ ὄχι, νὰ στείλουν τροφὰς καὶ ἄλλα βοηθήματα εἰς τὴν πολεμοῦσαν Ἑλλάδα. Ἡ ψηφορία ἐγένετο καὶ ἐνίκησαν ὅσοι εἶπαν τὸ ναί, καὶ τοιουτοτρόπως ἔστειλαν ἀμέσως τροφὰς καὶ ἐνδύματα, καὶ ἐβοήθησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν πεῖνάν των, διότι εἶχαν μεγάλην ἔλλειψιν τροφῶν. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως ὁ καλὸς οὗτος Ἀμερικανός, ἀσθενήσας βαρέως ἀπὸ τὰς πληγάς του καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην κακοπάθειαν, ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἄργος κατὰ τὸ ἔτος 1827, καὶ ἐτάφη ἐκεῖ ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Δημήτριον Τσώκρην καὶ τοὺς λοιποὺς μὲ ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ στρατιωτικὰς τιμάς.

Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἰμβραὴμ ἔχων τακτικοὺς στρατιώτας περὶ τοὺς τριακοσίους, ἀναχωρήσας ἀπὸ τὸν Παλῃόπυργον ἀνέβη εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Λάστα. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι

δὲ αἰχμαλώτιζαν, καὶ ἐσύναζαν γεννήματα καὶ αἰγιδοπρόβατα καὶ ἔκαιαν τὰ χωριά.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς Αὐγούστου πάλιν οἱ Τοῦρκοι ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἁγ. Πέτρου, καταβάντες ἀπὸ τὸν Ἀχλαδόκαμπον καὶ πορευόμενοι κατὰ τὴν παραλίαν τοῦ Ἄστρους, ἔκαιαν καὶ κατέστρεφαν τὸν τόπον καὶ αἰχμαλώτιζαν τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ εὕρουν καμμίαν ἀντίστασιν, διότι τότε κατ᾽ ἐκεῖνα τὰ μέρη δὲν ὑπῆρχεν Ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὸ χωρίον Καστανιὰ τῆς Κορίνθου πορευόμενος εἰς τοῦ Φονιά, καὶ ἐπειδὴ ὑπώπτευσεν μήπως οἱ Τοῦρκοι πολιορκήσουν εἰς τὸ φρούριόν του τὸν Π. Ζαφειρόπουλον, διέταξε τὸν Πλαπούταν, τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην, τὸν Δημήτριον Τσώκρην καὶ ἄλλους νὰ ὑπάγουν πρὸς βοήθειαν αὐτῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἔτρεξαν καὶ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, ὅσοι τότε ἦσαν ἐκεῖ στρατιωτικοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς μὲ τοὺς Ἑπτανησίους, ὅσοι εὑρίσκοντο ἐκεῖ, οἵτινες πάντοτε ἔτρεχαν καὶ ἔπιαναν εἰς τοὺς πολέμους θέσιν δυνατὴν διὰ νὰ ἀμύνωνται· ἦσαν δὲ ἐπιτήδειοι νὰ τουφεκίζουν εἰς τὰ ἴσα καὶ νὰ κάμνουν ἐξόδους κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλ᾽ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐστάθησαν νὰ πολιορκήσουν τὸ φρούριον, ἀλλὰ λεηλατήσαντες τὸν τόπον ἀνεχώρησαν πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν.

Κατὰ δὲ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς τὸ μοναστῆρι τοῦ Προδρόμου, τὸ ὁποῖον κεῖται πλησίον εἰς τὸ χωρίον Καστρί. ἔτυχε νὰ ἦναι ὁ Γεώργιος Σερβές, νέος Ἀμερικανός, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἦτο λαβωμένος, ἐπῆγεν ἐκεῖ διὰ νὰ γιάνῃ. Ὁ νέος οὗτος ἦτο πολὺ ἐνθουσιασμένος ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἐλθὼν δὲ αὐθορμήτως ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν

ὑπηρέτει τὴν Ἑλλάδα ἀμισθεί. Διετήρει δὲ ἐξ ἰδίων του καὶ ὀλίγους στρατιώτας Ἕλληνας, καὶ ἐμιμήθη καθ' ὅλα καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐνδυμασίαν αὐτούς. Πολλάκις ἐκινδύνευσεν εἰς τοὺς πολέμους καὶ πολλάκις ἐπληγώθη. Ὁ νέος αὐτὸς δὲν ἠθέλησε οὔτε βαθμόν, οὔτε ἄλλην καμμίαν ὠφέλειαν, ἀλλ' ἐπεθύμει μόνον νὰ ἴδῃ τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους. Αὐτὸς δὲ ἐπίσης παρεκίνησε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ γράψῃ πρὸς τὸν τότε Πρόεδρον τῆς Ἀμερικανικῆς δημοκρατίας, καὶ πρός τινας ἄλλους βουλευτὰς φίλους του, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔγραψε, τὰς δὲ ἐπιστολάς του ὁ Σέρβας τὰς ἐσύστησεν εἰς τοὺς φίλους του δι' ἰδίας ἐπιστολῆς. Διὰ δὲ τῆς ἐπιστολῆς του ὁ Κολοκοτρώνης ἐζήτει βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ δὲ Πρόεδρος ἔφερε τὸ γράμμα τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν Βουλήν, καὶ ἐτέθη εἰς ψηφοφορίαν τὸ ζήτημα, ἂν πρέπῃ ἢ ὄχι, νὰ στείλουν τροφὰς και ἄλλα βοηθήματα εἰς τὴν πολεμοῦσαν Ἑλλάδα. Ἡ ψηφορία ἐγένετο καὶ ἐνίκησαν ὅσοι εἶπαν τὸ ναί, καὶ τοιουτοτρόπως ἔστειλαν ἀμέσως τροφὰς καὶ ἐνδύματα, καὶ ἐβοήθησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν πεῖνάν των, διότι εἶχαν μεγάλην ἔλλειψιν τροφῶν. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως ὁ καλὸς οὗτος Ἀμερικανός, ἀσθενήσας βαρέως ἀπὸ τὰς πληγάς του καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην κακοπάθειαν, ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἄργος κατὰ τὸ ἔτος 1827, καὶ ἐτάφη ἐκεῖ ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Δημήτριον Τσώκρην καὶ τοὺς λοιποὺς μὲ ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ στρατιωτικὰς τιμάς.

Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἰμβραὴμ ἔχων τακτικοὺς στρατιώτας περὶ τοὺς τριακοσίους, ἀναχωρήσας ἀπὸ τὸν Παληόπυργον ἀνέβη εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Λάστα. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι

ὀρεινὸν καὶ ἡ θέσις ὅπου κεῖται εἶναι τερπνή, καὶ ἤρεσεν εἰς τὸν Μπέην τοῦτον, καὶ διὰ τὰ καλὰ καὶ κρύα νερά του, καὶ διὰ τὰ πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα του καὶ ἰδίως τὰ καρύδια. Ἐκεῖ λοιπὸν ὁ Μπέης ἐπέζευσεν ἀπὸ τὸ ἄλογόν του, καὶ ἐκάθησεν ὑποκάτω εἰς τὴν σκιὰν τῶν καρυδιῶν. Ἔπειτα δὲ διέταξε τοὺς στρατιώτας του νὰ συλλέγουν τὰ καρύδια, τὸν δὲ καφετσῆν του νὰ τοῦ ἑτοιμάσῃ τὸ πρόγευμα καὶ νὰ τοῦ ψήσῃ καφέν· ὁ δὲ τσιμπουχοδότης του ὑπηρέτει αὐτόν. Οἱ δὲ Λασταῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τῶν πλησιεστέρων χωρίων, Βαλτεσινιῶται, Ἐπάνω Ἀγριδαῖοι, Μαγουλιανῖται, Βυτινιῶται καὶ οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὸ παληομονάστηρον τῆς Σφυρίδας, οἵτινες ὅλοι εἶχαν ἀσφαλισμένας τὰς οἰκογενείας των εἰς τὰ εἰρημένα ἐκεῖ σπήλαια καὶ τὰ μοναστήρια, ἐξερχόμενοι εἰς μικρὰ σώματα ἔκαμναν ἐνέδρας, ἐκτύπουν τοὺς Τούρκους καὶ ἅρπαζαν πάλιν ἀπὸ αὐτοὺς τὰ ζωντανά των καὶ τὰ ἄλλα των πράγματα Ἕνα δὲ σῶμα ἐξ αὐτῶν ὁδηγούμενον ἀπὸ τὸν Βαλτεσινιώτην Γεώργιον Μπούμπουλαν, ἢ Κοῦναν ἐπικαλούμενον, ἐλθὸν εἰς τὸ χωρίον Λάστα, ηὗρεν ἐκεῖ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἰμβραὴμ μὲ ὀλίγους στρατιώτας, διότι οἱ ἄλλοι ἦσαν σκορπισμένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μαζεύοντες, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, καρύδια. Αὐτὸς δὲ ὁ Κούνας μὲ τοὺς ὀλίγους συντρόφους του, ἰδόντες τὸν Μπέην καθήμενον ἥσυχον, αἰφνιδίως ἐπετέθησαν κατ'αὐτοῦ. Ἰδὼν δὲ ὁ Μπέης τὸν ἑαυτόν του περικυκλωθέντα ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Κούναν, καὶ ἄλλους προσέτι Ἕλληνας ἐρχομένους ἀπὸ τὴν Σφυρίδα, ἀμέσως αὐτὸς καὶ ὁ ὑπηρέτης του ἀνέβηταν εἰς τὰ ἄλογά των καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν διὰ νὰ σωθῶσιν. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, ἔχασαν τὸν δρόμον καὶ ἔπεσαν εἰς τόπον κρημνώδη κατὰ τὰ Λασταίϊκα πα-

λῃάμπελα, καὶ δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ φύγουν ἐκεῖθεν, διότι ἦσαν ρεύματα καὶ γκρεμοὶ καὶ τὰ ἄλογα δὲν ἐδύναντο νὰ βαδίσουν· ὁ δὲ Κούνας καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες κυνηγοῦντες, τοὺς ἔφθασαν καὶ τοὺς ἔπιασαν ζωντανοὺς αὐτούς, καὶ τὰ δύο των ἄλογα. Οἱ δὲ ἄλλοι Τοῦρκοι οἱ μαζεύοντες τὰ καρύδια διὰ τὴν αἰφνίδιον προσβολὴν τῶν Ἑλλήνων ἐτρόμαξαν, καὶ σκορπισθέντες, ἔφυγαν εἰς ἄλλα μέρη. Οἱ δὲ Ἕλληνες συλλαβόντες τὸν Μπέην, ὡδήγησαν αὐτὸν κατὰ τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ Ἀγριδίου, καὶ ἐκάθησαν ὑποκάτω εἰς ἕνα πρῖνον κοντὰ εἰς τὸ ἐκεῖ ἐρημοκλῆσι. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Κοῦνας γνωρίζων τὴν γλῶσσαν τὴν Τουρκικήν, ἦλθεν εἰς ὁμιλίαν μετὰ τοῦ Μπέη, καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ τὰ τοῦ Ἰμβραήμ. Ὁ δὲ αἰχμάλωτος ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν· ὅτι τὸν Ἰμβραὴμ ἔχει πρῶτον θεῖον, ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν εἶναι ἀρχηγὸς ὁ ἴδιος, ἔχων δεκαπέντε χιλιάδες στράτευμα, ἐξ ὧν αἱ μὲν δέκα χιλιάδες εἶναι τακτικοὶ στρατιῶται, αἱ δὲ πέντε ἄτακτοι πεζοὶ καὶ ἱππεῖς· ὅτι εἶχαν καὶ ὅλα τὰ φορτηγὰ ζῶα διὰ νὰ μεταφέρουν ὅλας τὰς συναζομένας τροφὰς εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ ξεχειμάσουν· ὅτι ὁ μὲν θεῖός του, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια, αὐτὸς δὲ θὰ ἔμενε κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον φρούραρχος τῆς πόλεως. Ἔπειτα εἶπεν εἰς τὸν Κοῦναν νὰ τοῦ φυλάξουν τὴν ζωήν, καὶ εὐθὺς θὰ γράψῃ πρὸς τὸν θεῖόν του Ἰμβραὴμ νὰ τοὺς στείλῃ ὅσα χρήματα ἤθελαν, καὶ προσέτι ὅσους Ἕλληνας αἰχμαλώτους ἔχει εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ εἰς τὰ φρούρια, διότι ὁ θεῖός του τὸν ἀγαπᾷ ὡς παιδί του, καὶ διὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ θὰ τοὺς δώσῃ ὅ,τι τοῦ ζητήσουν.

Τοιαῦτα εἶπεν καὶ ὑπεσχέθη ὁ αἰχμάλωτος Βέης. Ἔπειτα ὁ Κοῦνας τὸν ἐρώτησε πόσον στρατὸν ὁ θεῖός του ἔφερεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ὁ αἰχμάλωτος εἶπεν· ὅτι τακτικοὺς μὲν τριάντα χιλιάδας, ἀτάκτους δὲ πεζοὺς καὶ ἱππεῖς μόνον δέκα χιλιάδας, καὶ πρὸς τούτοις καὶ τρεῖς χιλιάδας ὑπηρέτας, καὶ ὅτι ἔχει καὶ πολλοὺς φράγκους ἀξιωματικούς. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἤρχοντο ἐκεῖ καὶ ἄλλοι Ἕλληνες διὰ νὰ ἴδουν τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ μετ' αὐτῶν, δυστυχῶς, ἤρχετο καὶ ὁ Γεωργάκης Γιαννακόπουλος ἀπὸ τὸ ἐπάνω Ἀγριδάκι καταγόμενος μετ' ἄλλων Βυτινιωτῶν, καὶ φυλακτὰ πλησιάσας, χωρὶς νὰ κάμῃ λόγον μὲ τὸν Κοῦναν, ἢ μὲ ἄλλον τινὰ ἀπὸ τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ, ὁ ἀνόητος αὐτὸς ἄνθρωπος ἔξαφνα ἐτουφέκισεν ὄπισθεν τὸν Μπέην, ὅστις ἀμέσως ἔπεσε νεκρός· ὁ δὲ Κοῦνας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἰδόντες τὸν φόνον ἐθύμωσαν καὶ ἐπιάσθησαν μὲ τὸν φονέα Γιαννακόπουλον καὶ τοὺς συντρόφους του, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ σκοτώσουν αὐτὸν διὰ τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον ἔκαμε, θανατώσας τὸν Μπέην, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἠλπίζετο ἡ ἀπελευθέρωσις πολλῶν αἰχμαλώτων Ἑλλήνων, καὶ ἔγειναν τότε ἄνω κάτω οἱ ἀκέφαλοι αὐτοὶ Ἕλληνες. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐγύμνωσαν τὸν νεκρόν, καὶ ἄλλοι ἐπῆραν τῆς γοῦναις καὶ τὰ λοιπὰ ἐνδύματά του ὡς καὶ τὰ ὅπλα του, ὁ δὲ Γιαννακόπουλος ἐπῆρε τὸ ἕνα ἄλογον, τὸ ἔχον ψαρὶ τὸ χρῶμα καὶ τὴν σπάθην του, τὸ δὲ ἄλλο ἄλογον τὸ ἐπῆρεν ὁ Βυτινιώτης Γιαννάκος Τσεγκῆς. Τὸν δὲ ὑπηρέτην του, ἀφοῦ τὸν ὡδήγησαν εἰς τὴν Σφυρίδα, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν ἐγνώριζε τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ αὐτόν, τὸν ἐσκότωσεν ἔπειτα ὁ Βυτινιώτης Γιάννης Βασιλόπουλος.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ στρατοπεδεύων εἰς τὸν κάμπον τοῦ

Δάρα κατὰ τὴν θέσιν Ἀραδαριαῖς, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, μαθὼν τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀνεψιοῦ του, ἐλυπήθη πολύ· διέταξε νὰ πενθήσῃ ὅλον τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατόν του. Τοιουτοτρόπως δὲ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐξεστράτευσε καὶ ἀνέβη εἰς τὰ βουνὰ τῆς Λάστας, καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἐκεῖ μέρη, εὑρὼν δὲ τὸ σῶμα τοῦ ἀνεψιοῦ του διέταξε καὶ τὸ ἔθαψαν. Ἔπειτα δὲ ἀπὸ τὸν θυμόν του ἐπρόσταξε τὸν στρατὸν νὰ ξεθεμελιώσουν ὅλον τὸ χωρίον, νὰ κάψουν τὰ μελίσσια, καὶ ὅ,τι ἄλλο εὕρισκαν. Ἐξαπλώθησαν δὲ τὰ στρατεύματά του εἰς ὅλα τὰ βουνά, καὶ δὲν ἀφῆκαν τόπον ἀνερεύνητον. Ηὗραν ὅλαις τῆς τρύπαις καὶ τοὺς κρυψῶνας τῶν κατοίκων, ἐπῆραν ὅλα τὰ χαλκώματα, τὰ στρώματα καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ ἐκουβάλησαν εἰς τοῦ Λάστα. Περὶ τὸ δειλινὸν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας διέταξε νὰ συναχθοῦν εἰς τοῦ Λάστα τὰ στρατεύματα καὶ οἱ ἀξιωματικοί του καὶ τὰ ἐπεθεώρησεν. Ὅσοι δὲ τῶν Ἀράβων δὲν ἐπαρουσιάσθησαν ἀμέσως εἰς τὸν κρότον τῶν τυμπάνων καὶ τὴν φωνὴν τῶν σαλπίγγων, οἱ ἀξιωματικοὶ τοὺς ἐκτύπουν μὲ τὰ σπαθιά. Τότε ὁ Βυτινιώτης Γιαννάκος Τσεγκῆς, ὅστις εἶχε τὸ ἄλογον τοῦ φονευθέντος Βέη, ὡς εἴπαμεν, ἐβγῆκεν ἀγνάντιο ἔφιππος διὰ νὰ ἴδῃ τοὺς Τούρκους φεύγοντες εἰς τὸ στρατόπεδον. Τὸ δὲ ἄλογον ἀκοῦσαν τὰ τύμπανα καὶ τὰς σάλπιγγας, καὶ ἰδὸν τοὺς Τούρκους τρέχοντας, ἔβαλε τῆς φωναῖς, καὶ ἐχλημίτριζε, καὶ ἔτρεχεν ἐξ ὀπίσω νὰ φθάσῃ τοὺς στρατιώτας Τούρκους, ἐπῆρε τὸν καββαλάρην, ἄπειρον ὄντα νὰ τὸ κρατήσῃ, ἀλλ᾽ ἀγαθῇ τύχῃ, ἔτυχαν ἐκεῖ ἔμπροσθεν μερικοὶ Ἀγριδιῶται, οἵτινες ἐφώναξαν καὶ ἐπλησίασαν νὰ πιάσουν τὸ ἄλογον, τοῦτο ἐκοντοστάθη πρὸς στιγμήν, πί-

πτει κάτω ὁ καβαλάρης, ἔπειτα ἔφευγεν ὅσον ἐδύνατο καὶ ἔφθασε τοὺς Τούρκους, καὶ μολονότι οἱ Ἕλληνες τοῦ ἔρριψαν τουφέκια νὰ τὸ κτυπήσουν, μολαταῦτα ἐγλύτωσε. Καθὼς δὲ τὸ εἶδεν ὁ Πασᾶς ἐλυπήθη περισσότερον, καὶ ὡρκίσθη νὰ καταστρέψῃ ὅλα τὰ βουνὰ τῆς Καρύταινας. Τοιουτοτρόπως ὁ Ἰμβραὴμ ἔτρεχεν ὡσὰν λυσσασμένος εἰς τὰ βουνά, ἐπῆγεν εἰς τὰ Μαγούλιανα καὶ ἀνέβη εἰς τὸ βουνὸν Φασονέρι καὶ ἀ γ ν ά ν τ ε υ σ ε τὴν θέσιν καὶ τὴν σπηλιὰν τὴν Κοκκινόβραχον λεγομένην. Αὐτὴ δὲ ἡ σπηλιὰ εἶχε κτισθῇ ἀπὸ τὸν Ἀργύρην Ζούβελον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς Παπαγιανναкοπούλους Μαγουλιανίτας, συγγενεῖς του ὄντας, οἵτινες μέσα εἰς αὐτὴν εἶχαν τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ πράγματά των, ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων συντοπιτῶν των. Εἶχε πέντε πατώματα, καὶ εἰς τὸ ἐπάνω πάτωμα εἶχαν συνάξει πέτρας διὰ πόλεμον. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ἰδὼν τὴν σπηλιὰν ἐνόμισεν, ὅτι ἦτο εὔκολον νὰ τὴν καύσῃ, καὶ πρὸς τοῦτο ἐνασχολήθη ὁλόκληρον ἡμέραν, προσπαθῶν νὰ ρίψῃ φωτιὰν μέσα εἰς αὐτήν, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατώρθωσεν. Ἔπειτα ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ ἔφοδον καὶ νὰ πιάσῃ τὴν θύραν τοῦ σπηλαίου, καὶ καθὼς ὥρμησεν ὁ πρῶτος Τοῦρκος, ὁ Ἀργύρης Ζούβελος ἄνωθεν ρίπτει πέτραν μεγάλην, ἥτις εὐτυχῶς τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἐζούπησε. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι ἐδόθησαν εἰς φυγήν, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐξελθόντες τοὺς ἐκυνήγησαν μακρὰν τοῦ βράχου, ὅτε ὁ Ἰμβραὴμ ἀπελπισθεὶς ἀνεχώρησε, καὶ ἐπειδή τινες τὸν ἐπληροφόρησαν, ὅτι οἱ αἰχμαλωτίσαντες τὸν ἀνεψιόν του ἦσαν Βαλτεσινιῶται, διέταξε τὰ στρατεύματά του, νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπῆγε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, καὶ κατέλυσεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Παναγιώτου Σαρῆ.

Φθάσαντα δὲ τὰ στρατεύματά του, ἐξαπλώθησαν εἰς τὰ πέριξ βουνά, καὶ ἐσύναξαν δέκα ἕξ χιλιάδες 'γιδοπρόβατα καὶ ὑπὲρ τὰ χίλια βοϊδογέλαδα, καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ηὗραν. Οἱ δὲ Βαλτεσινιῶται, Βυτινιῶται καὶ Μαγουλιανῖται ὑπὲρ τὰς χιλίας ψυχάς, καταδιωκόμενοι κατέφυγαν καὶ ἐχώθησαν εἰς τοὺς βράχους, καὶ εἰς τὸ ἐκεῖ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἀπέχον τοῦ χωρίου Βαλτεσινίκου ἕως μισὴν ὥραν, καὶ εἶναι μέσα εἰς ἕνα σπήλαιον, ὅπου εἶναι βράχοι τὴν μίαν μεριὰν καὶ τὴν ἄλλην καὶ ἐν τῷ μέσῳ ρεῦμα. Ἐκεῖ ἐπίσης κατέφυγε καὶ ὁ Δημήτριος Μπούκουρας καπετάνιος Μαγουλιανίτης, τὸ δὲ ἄλογόν του ἔμεινεν ἔξω τοῦ μοναστηρίου, καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸ ἐσκότωσαν καὶ αἰχμαλώτισαν ἀπὸ τοὺς ἀπομείναντας ἔξω ἕως τριάκοντα. Τὸ παληομονάστηρον τοῦτο ἔχει δύο εἰσόδους, καὶ κατὰ τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν μονοπάτιον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος ἀ ρ ά δ ι α ζ ε ν, ἀλλ' ὄχι καὶ ζῶα. Ἕνας δὲ ἐκ τῶν Ἑλλήνων φεύγων διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου, παραπατήσας ἐ γ λ ύ σ τ ρ η σ ε καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ γκρεμισθῇ, ἀλλ' ἐπιάσθη ἀπὸ τὴν ῥίζαν ἑνὸς νομιζομένου χαμοκλάδου· τοῦτο ὅμως δὲν ἦτο ῥίζα θάμνου, ὡς ἐνόμιζεν, ἀλλὰ σίδερον ὅπλου κοντοῦ, καὶ ἦτο γεμάτον β ε ν έ τ ι κ ο ν. Ἀφοῦ δὲ τὸ ἐπῆρεν εἰς τὸ χέρι του, τοῦ ἐφάνη βαρύ, καὶ ἐνῷ τὸ παρετήρει, τοῦ ἔπεσε κάτω, καὶ τότε τὰ φ λ ω ρ ι ὰ ἐχύθηκαν ἀπὸ τὸ στόμα τῆς κ ά ν α ς. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἔπεσεν, ἐσύρθη κατὰ τοὺς βράχους, ἔγδαρε τὰ ὀπίσθιά του καὶ ᾐσθάνετο πολὺν πόνον· καθὼς ὅμως εἶδε τὰ χυθέντα φλωριά, ᾐσθάνετο ἐλαφρότερον τοὺς πόνους. Καὶ ἄλλους δὲ οἱ Τοῦρκοι ἕως ἑκατὸν εἴκοσιν ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδία τότε αἰχμαλώτισαν. Ἐκ τούτων δὲ τῶν αἰχμαλώτων γυναικῶν, ἐγύρισαν ὀλίγαι ὀπίσω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον,

ἀλλ' ηὗραν τοὺς ἄνδρας των νυμφευμένους μὲ ἄλλας γυναῖκας. Μία δὲ ἐξ αὐτῶν ἐδιηγεῖτο τὰ βάσανα, τὰ ὁποῖα ἐδοκίμασε κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον αἰχμαλωσίαν, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔλεγεν, ὅτι ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας σαράντα φοραῖς τὴν ἐπώλησαν καὶ τὴν ἀγόρασαν.

Τὸ παληομονάστηρον λοιπὸν τοῦτο εἶχαν δυναμόσει μὲ νέους τοίχους, μὲ πολεμήστρας καὶ μὲ ἄλλα ἀναγκαῖα πράγματα οἱ Ἀναγνώστης Χριστόπουλος, Παναγιώτης Δημητρακόπουλος, Ἀνδρῖκος καὶ Χαράλαμπος Γιαννόπουλοι καὶ λοιποὶ Βαλτεσινιῶται, διὰ νὰ ἀσφαλίσουν εἰς αὐτὸ τὰς οἰκογενείας των.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ πασᾶς θέλων νὰ καταστρέψῃ τὸν τόπον πρῶτον μὲν ἐπρόσταξε νὰ καύσουν τὸ χωρίον Βαλτεσινίκον ὅλον, ἐκτὸς δύο οἰκιῶν, εἰς τὰς ὁποίας αὐτὸς ἔμεινε καὶ ἐκείνην τοῦ Ἀναγνώστου Χριστοπούλου, τὴν ὁποίαν ἔσωσεν ἕνας Τοῦρκος Λαγκαδινὸς φίλος του. Ἀφῆκε δὲ ἄκαυτον καὶ τὸν πύργον τῶν Δεσποταίων, διότι ἦτο γεμάτος γεννήματα ἐθνικά, τὰ ὁποῖα ἐπίτηδες ἀφῆκε σῶα διὰ νὰ ἐπανέλθουν καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· ἔπειτα δὲ διέταξε νὰ καταστραφοῦν καὶ τὰ δύο μοναστήρια, τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, περὶ τοῦ ὁποίου εἴπαμεν ἀνωτέρω, καὶ τὸ ἄλλο τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Καὶ πρῶτα μὲν ἄρχισαν νὰ ρίπτουν ἄνωθεν ἀπὸ τὸν βράχον πέτραις μεγάλαις διὰ νὰ γκρεμίσουν τὴν σκέπην, ἡ ὁποία ἐξεῖχε καὶ ἐφαίνετο, καὶ ἔπειτα νὰ ρίψουν μέσα φωτιὰν διὰ νὰ καύσουν τοὺς κλεισμένους, κατόπιν δὲ ἀφοῦ ἔκοψε τὸ νερὸν τῆς μονῆς, ἔταξε τοὺς στρατιώτας του εἰς γραμμὴν ἀπὸ τὸ μοναστῆρι τῆς Κοιμήσεως ἕως εἰς ἐκεῖνο τοῦ Ἁγίου Νικολάου, οἵτινες μετέφεραν διάφορα ξυλικά, πάτερα καὶ σανίδας καὶ ἄλλα τοιαῦτα, δίδοντες

τὰ ξύλα χέρι μὲ χέρι καὶ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον. Τὸ ἴδιον δὲ ἔκαμε καὶ εἰς τὸ ἐπάνω μοναστῆρι τῆς Κοιμήσεως, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄνωθεν τοῦ Ἁγ. Νικολάου καὶ ἕως ἕνα τέταρτον μακρὰν αὐτοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετακομίσας τὴν ξυλείαν δέκα δωματίων του, καὶ περισσοτέραν ὕλην ἀκόμη. Ἀφοῦ δὲ οὕτως ἡ ξυλεία μετεκομίσθη, οἱ Γάλλοι μηχανικοὶ τοῦ Πασᾶ κατασκεύασαν μίαν μηχανήν, τὴν ὁποίαν ἀφοῦ πρῶτον τὴν ἐφόρτωσαν πέτρας, ἔπειτα τὴν ἐκρέμαγαν, καὶ διὰ μιᾶς ἄλλης μηχανῆς ἔρριπταν τῆς πέτραις μέσα εἰς τὸ κούφωμα τῆς σπηλιᾶς, διότι ἄλλως ἤθελαν πίπτει κάτω εἰς τὸ ρεῦμα, χωρὶς νὰ βλάπτουν τὸ μοναστήριον, ἀλλὰ δὲν ἔφερε κανὲν ἀποτέλεσμα. Ἔπειτα ὅμως ἔμαθεν, εἴτε ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους, εἴτε ἀπὸ τὰ κτυπήματα ἐνόησε τὸ κενόν, διότι τὸ ἀληθὲς εἶναι ἄδηλον, ὅτι ἄνωθεν τοῦ βράχου, ὅπου εἶχαν στήσει τὴν μηχανὴν καὶ ὑπὸ τὴν γῆν ὑπῆρχε τρύπα ἐκ φύσεως, τὴν ὁποίαν ἔσκαψε καὶ τὴν ἐκαθάρισε, διότι παλαιόθεν οἱ πατέρες τῆς μονῆς τὴν εἶχαν σκεπάσει καὶ δὲν ἐφαίνετο. Τὴν δὲ τρύπαν αὐτὴν ἀνοίξαντες οἱ ἐχθροὶ ἔρριπταν δι' αὐτῆς ἄνωθεν εἰς τὸ μοναστήριον ὕλας καυστικάς, θεῖον καὶ λοιπὰ τοιαῦτα, ὥστε νὰ βιασθοῦν οἱ Ἕλληνες νὰ ἔβγουν ἔξω νὰ προσκυνήσουν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔκαυσεν ὅλα ὅσα εἶχε συναθροίσει ξύλα, καὶ ἀφοῦ ἔγεινεν πολλὴ ἀνθρακιά, διὰ τῶν ξύλων τῆς μηχανῆς, ἔσπρωξεν αὐτὴν καὶ τὴν ἔρριψε μέσα εἰς τὸ μοναστῆρι, ὥστε ἐκάη τὸ ἥμισυ. Τότε δὲ οἱ πολιορκούμενοι ἀναγκασθέντες ἐσυνάχθησαν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ μοναστηρίου, τὸ ὁποῖον διεχώριζεν ὁ βράχος ἀπὸ τὸ καὲν μέρος, καὶ ἦτο μακρὰν ἐκείνου ἕως ἑκατὸν βήματα, οἱ δὲ πατέρες εἶχαν δρόμον ἐντὸς τῶν βράχων καὶ ἐσυγκοινώνουν πρότερον μὲ τὸ

καϋμένον ἤδη μέρος. Εὐτυχῶς ὅμως εἶχαν καὶ θύραν σιδηρᾶν, εἰ δὲ μὴ ἐκαίοντο. Ἀφοῦ δὲ οἱ ἐχθροὶ εἶδαν, ὅτι καὶ μὲ τὴν φωτιὰν δὲν κατώρθωσαν νὰ βλάψουν τοὺς πολιορκουμένους, τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐμηχανεύθησαν τὸ ἑξῆς. Ἐκρέμαγαν ἄνωθεν εἰς τὸ καϋμένον μέρος στρατιώτας διὰ σχοινίου μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰ χέρια διὰ νὰ πιάσουν τὴν θέσιν ταύτην. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἀπὸ μέσα ἐφύλαττον μὲ τὰ ὅπλα καὶ ἐσκότωναν τοὺς κρεμωμένους, τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔσυραν ἐπάνω νεκρούς, καὶ ἐκρέμαγαν ἄλλους ζωντανούς, καὶ τούτους πάλιν ἐφόνευαν οἱ Ἕλληνες. Ἐκ τούτων δὲ τῶν κρεμωμένων τινὲς ἐπρόφθαναν, ἔρριπτον τὰς πιστόλας των, καὶ ἐπλήγωσαν πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ τὸν Γεώργιον Χριστόπουλον. Τοῦτο δὲ τὸ ἀνεβοκατέβασμα ἐγένετο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ δὲν ἔφερε κανὲν ἀποτέλεσμα. Ἐκτὸς δὲ τούτου οἱ Ἕλληνες ἐκτυποῦντο καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἀντικρὺ μέρη, καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ τουφέκια τῶν ἔξωθεν Τούρκων ἐπέρασαν βόλια ἀπὸ τῆς πολεμότρυπαις τοῦ μοναστηρίου καὶ ἐπλήγωσαν τρεῖς Ἕλληνας, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀνδρῖκον Γιαννόπουλον. Τότε ἕνας Τοῦρκος Λαλιώτης, θέλων νὰ πιάσῃ τὴν πόρταν τοῦ μοναστηρίου καὶ τὸ ἔξωθεν αὐτοῦ κείμενον μαγειρεῖον, ἔβαλεν ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι του μίαν πλάκαν, τὴν ὁποίαν ἐκράτει μὲ τὸ χέρι του, καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὸ τουφέκι του, καὶ ἔτρεχεν εἰς τὴν θύραν. Τοῦτον ἰδὼν ὁ Γεώργιος Παναγούλιας Βαλτεσινιώτης, τὸν ἐτουφέκισε καὶ τοῦ ἐπέρασε τὸ βόλι ἀπὸ τὸ ἕνα μελίγκι εἰς τὸ ἄλλο, καὶ ἀμέσως οὗτος ἔπεσε νεκρός. Τοῦτον δὲ ἰδόντες οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι, οἱ ἐρχόμενοι κατόπιν του, ἐτραβήχθησαν ὀπίσω, καὶ οὕτως ἐματαιώθη ἡ ἔφοδος. Τὴν δὲ νύκτα τῆς αὐτῆς ἡμέρας

δλος ὁ τακτικὸς στρατός, ὅστις εἶχεν ἑτοιμάσει ἀπὸ τὴν ἡμέραν πολλαῖς ζαλιαῖς χαμόκλαδα καὶ ἄλλα ξύλα καὶ φρύγανα, σκοπὸν εἶχαν νὰ τὰ ἀκουμβήσουν εἰς τὸν βράχον, κάτωθεν τῆς πόρτας τοῦ μοναστηρίου, οὕτως ὥστε ἐξ αὐτῶν νὰ γείνῃ σωρὸς μέγας, ἔπειτα δὲ νὰ βάλουν φωτιὰν εἰς τὰ φρύγανα, νὰ ἀνάψουν τὰ ξύλα, νὰ ὑψωθοῦν ἡ φλόγαις τῆς φωτιᾶς καὶ νὰ καύσουν τὴν θύραν. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι ἄκουαν τὴν ποδοβολὴν τῶν Τούρκων, καὶ τὰς φωνὰς τοῦ Χρίστου Σπηλιωτοπούλου ἀπὸ τὴν Δημιτσάναν, ὁ ὁποῖος τότε ἦτο ἄρρωστος καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἔμβῃ μέσα εἰς τὸ μοναστῆρι, καὶ ἔμεινε κάτω εἰς τὸ μαγειρεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον τὴν νύκτα ἐμβῆκαν οἱ Τοῦρκοι, τὸν ηὗραν καὶ τὸν ἐβασάνισαν, ἔπειτα τὸν ἐλόγχισαν, καὶ τοῦ ἔκοψαν τὰ αὐτιά του καὶ τὴν μύτην του, ἀλλ' ὅμως ἄργησε νὰ ξεψυχήσῃ, καὶ οἱ συγγενεῖς του, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τὴν ἄλλην μεριάν, καὶ δὲν ἔβλεπαν ἔξω ἕνεκα τοῦ σκότους τῆς νυκτός, τὸν ηὗραν τὴν ἑπομένην ἡμέραν ζωντανόν. Τότε δὲ πλέον ὁ ἱερομόναχος Κυπριανός, ἀκούων ἔξωθεν τὴν ποδοβολήν, τὸν θόρυβον καὶ τὴν ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν ἐφοβήθη, καὶ ἔχασε πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας· λαβὼν δὲ εἰς τὰς χεῖράς του τὰ ἄχραντα μυστήρια, καὶ φωνάζων, εἶπεν· «ἀδελφοὶ χριστιανοί! Νηστεύσαντες καὶ » μὴ νηστεύσαντες, ὅπως εὑρέθητε, ἐλᾶτε νὰ μεταλάβετε » τῶν ἀχράντων μυστηρίων». Οὕτω δὲ προσερχόμενοι ἕνας, ἕνας, ἐμετάλαβαν ὅλοι οἱ πολιορκούμενοι. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Ἕλληνες διὰ ν' ἀποφύγουν καὶ αὐτὸν τὸν κίνδυνον ἐσοφίσθησαν καὶ τὸ ἑξῆς. Ἐβούτησαν εἰς τὸ λάδι διάφορα πάνινα σκουτιά, καὶ ἰδίως τῆς φουστανέλαις των, ἔπειτα τὰς ἄναπταν καὶ τὰς ἐπέτων ἔξω τοῦ βράχου καὶ ἐφώτιζεν ὡσὰν ἡμέρα καὶ ἔβλεπαν τοὺς Τούρκους

ἐρχομένους μακρόθεν καὶ τοὺς ἐτουφέκιζαν εἰς τὸν σωρόν, φονεύσαντες ἐξ αὐτῶν περὶ τοὺς διακοσίους, καὶ τοιουτοτρόπως δὲν τοὺς ἄφησαν νὰ πλησιάσουν εἰς τὸν βράχον, τὰ δὲ πτώματα τῶν φονευθέντων οἱ Τοῦρκοι ἔρριψαν εἰς τὴν τρύπαν τὴν λεγομένην Πρόπαντην, κειμένην ἕνα τέταρτον περίπου τῆς ὥρας μακρὰν τῆς μονῆς καὶ κατάκαμπα. Ὅλην δὲ ταύτην τὴν νύκτα τοιουτοτρόπως τὴν ἐπέρασαν εἰς τὸ πόδι, καὶ κατὰ τὸ ξημέρωμα οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ φοβήσουν τοὺς Ἕλληνας περισσότερον, ἐμάζευσαν ὅλα τὰ χάλκινα ἀγγεῖα εἰς τὸν βράχον, καὶ συγκρούοντες αὐτὰ ἔκαμναν κρότον τρομερὸν καὶ ἀλλόκοτον. Οἱ δὲ Ἕλληνες μὴ γνωρίζοντες τὸ γινόμενον, ἐφοβήθησαν καὶ ἐνόμισαν, ὅτι οἱ ἐχθροὶ μετεχειρίσθησαν νέαν μηχανήν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἰδόντες πλέον τὰς ἐλπίδας των ματαιουμένας, καὶ μὴ ἔχοντες πλέον καὶ τροφάς, ἔφυγαν ἐκεῖθεν πρὶν ἀνατείλει ὁ ἥλιος. Ἐὰν ὅμως ἔμεναν οἱ πολιορκηταὶ εἴκοσι τέσσερας ὥρας ἀκόμη, ἤθελαν κυριεύσει τὸ μοναστήριον καὶ αἰχμαλωτίσει τοὺς πολιορκουμένους, ὄντας ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους, ἐξ ὧν οἱ περισσότεροι δὲν εἶχαν ὅπλα. Ἀφοῦ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἀνεχώρησαν, οἱ κλεισμένοι Ἕλληνες φοβούμενοι δὲν ἐξήρχοντο τοῦ μοναστηρίου· ἄλλοι δὲ Ἕλληνες ἐλθόντες ἀπὸ τὸ ἀπέναντι μέρος ἐφώναζαν καὶ τοὺς ἐκάλουν νὰ ἔβγουν ἔξω λέγοντες, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔφυγαν, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἐπίστευαν, ὑποπτεύοντες, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἀνάγκασαν Ἕλληνας αἰχμαλώτους νὰ πράξουν ταῦτα ἐπίτηδες διὰ νὰ τοὺς ἐξαπατήσουν, ἀλλ' ἔπειτα ἔλαβαν θάρρος καὶ ἐξῆλθαν.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ὕστερον ἐπῆγε μὲ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν θέσιν Κουτούνη ὅπου εἶναι βουνὸν καὶ δάσος ἄνωθεν τοῦ χωρίου Τσιάρνης, ὅπου αἰχμαλώτισε περὶ τὰ

πεντακόσια γυναικόπαιδα, καὶ ἐπῆρε πολλὰ πράγματα καὶ ζῶα, καὶ κατόπιν ἐπέστρεψαν εἰς Δάρα εἰς τὸ ἐκεῖ γενικὸν στρατόπεδον. Ὁ δὲ κάμπος τοῦ χωρίου Δάρα ὅπου ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ὁ Ἰμβραὴμ ἐστρατοπέδευσεν, ἔχει τὰ κεφαλόβρυσα Παλαιόπυργον καὶ Γκιοῦσι, καὶ ἄλλα πολλὰ νερὰ καὶ ποταμούς, ἔχει δὲ καὶ βάλτον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔβοσκαν τὰ ἄλογά των οἱ ἱππεῖς.

Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ἀφοῦ κατεβίβασεν ἐκεῖ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὴν Βυτίναν, διέταξεν αὐτὸ νὰ προχωρήσῃ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων. Τοιουτοτρόπως ὁ στρατὸς αὐτὸς ἐτράβηξε κατὰ τὴν ἀκροποταμιὰν καὶ κατὰ τὴν θέσιν Πολέμους ὀνομαζομένην, ὅπου εἶναι τὸ ὅριον τοῦ χωρίου Παγκράτι, ἔπειτα ἔστρεψαν πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐπέρασαν, διὰ τῆς γεφύρας πλησίον τοῦ μύλου τοῦ Καμπᾶ, τὸν ποταμόν, ὅθεν ὁ δρόμος φέρει εἰς τὸ γεφύρι τοῦ Τσερνωτᾶ τὸ λεγόμενον Φιλέϊκον, διὰ τοῦ ὁποίου περνοῦν τὸν ἄλλον ποταμὸν τὸν ἐρχόμενον ἀπὸ τῆς Κατσάναις καὶ τὴν Λυχούριαν. Ὀλίγον δὲ ἀνωτέρω τῆς γεφύρας ταύτης ἑνόνονται ὅλα τὰ νερὰ καὶ σχηματίζουσι τὸν Λάδωνα ποταμόν, ὅστις ῥέων κάτω καὶ πρὸς δυσμὰς χύνει τὰ νερά του εἰς τὸν Ἀλφειὸν (Ρουφιάν).

Καθ' ὅλον τοῦτον τὸν κάμπον καὶ τὰ λοιπὰ μέρη καὶ κατὰ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος, οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ ἐξαπλώθησαν, ἐσύναζαν τροφὰς δι' ἑαυτοὺς καὶ τὰ ἄλογά των, τὰς ὁποίας ἀδιακόπως μετέφερον εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, πηγαίνοντες καὶ ἐρχόμενοι. Ἔπειτα δὲ ἐξαπλώθησαν καὶ πέραν ἀκόμη κατὰ τὸν Φιλέϊκον κάμπον, καὶ ἐκεῖθεν ἕως εἰς τὴν Στρέζοβαν, καὶ καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν ποταμιὰν μέχρι τοῦ χωρίου Ποδογορὰ καὶ

τῆς Κυρᾶς τὸ Γεφύρι λεγόμενον. Ἐνταῦθα καὶ ἕως εἰς τὸν Ἁγιώργην καὶ τὴν θέσιν Γαϊδουροπνίκτην ἐστρατοπέδευσαν· ἔπειτα ἄρχισαν νὰ θερίζουν τὰ ἀραποσίτια, καὶ κανεὶς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐτόλμησε νὰ τοὺς πλησιάσῃ, οὔτε χωσιὰν νὰ κάμῃ διὰ νὰ τοὺς κτυπήσῃ. Ἐκεῖθεν πάλιν ἐξαπλώθησαν μακρὰν κατὰ τὸν δρόμον τῆς Γαστούνης καὶ ἔφθασαν εἰς τὰ χωρία Μοστίτσι καὶ Λιόπεσι, καίοντες τὰ χωρία δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ καταστρέφοντες τὸν τόπον. Τριάντα ἡμέρας περίπου οἱ Τοῦρκοι εὑρίσκοντο εἰς αὐτοὺς τοὺς ποταμούς, θερίζοντες τὰ ἀραποσίτια καὶ τρέφοντες τὰ ἄλογά των, χωρίς, ὡς εἴπαμεν, νὰ τοὺς πλησιάσουν οἱ Ἕλληνες. Μόνον δὲ κατὰ τὴν κώμην Σοπωτὸν εἰς πολλὰ μέρη τὰ ἀποσπάσματά των συναντήθησαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, διότι δὶς ἀπὸ τὴν θέσιν Χόβολην ἀνέβησαν εἰς τὸ Σοπωτόν, ἀλλ' ὁ Φάσος, ὅστις ἔκαμνε τὸν καπετάνιον μὲ ὀλίγους συντοπίτας του, ὁ Γεώργιος Λεχουρίτης, εὑρεθεὶς τότε ἐκεῖ μὲ σῶμα στρατιωτῶν, ὡς καὶ οἱ πατέρες τῆς πλησίον μονῆς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ὅλοι οὗτοι συσσωματωθέντες ἐπολέμησαν ἔξω τοῦ χωρίου κατὰ τὴν θέσιν Ἅγιος Γεώργιος δὶς καὶ τρὶς μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ὀπισθοχωρήσουν· ἀλλ' ἕνα ἀπόσπασμα ἐξ αὐτῶν κατώρθωσε καὶ ἐμβῆκεν ἄλλοθεν εἰς τὸ Σοπωτόν, ἔβαλε φωτιὰν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Τσακίρη καὶ εἰς τὸ σχολεῖον, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἔτρεξαν ἐκυνήγησαν καὶ αὐτοὺς καὶ τοιουτοτρόπως ἔσωσαν τὴν κώμην καὶ τὸ σχολεῖον.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὅλον τὸ σῶμα σχεδὸν τῶν Τούρκων ἐχύθησαν κατὰ τὸν κάμπον καὶ τὸν δρόμον τῶν Τριποτάμων. Ἕνα δὲ ἀπόσπαμα χαββαλαραίων καὶ μερικοὶ Τοῦρκοι Λαλαῖοι ὁμοῦ, γνωρίζοντες καλῶς τὸν τόπον ἐκεῖνον,

ἐπῆγαν εἰς τὰ Τριπόταμα, ὅπου εἶναι τὸ μοναστῆρι τὸ λεγόμενον τοῦ Ἁγίου Πατέρα, τὸν ὁποῖον ἐσκότωσαν ὡς καὶ δύο τρεῖς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἐκεῖ, καὶ αἰχμαλώτισαν καὶ τὴν μοναχὴν Χρυσαυγῆν. Τὰ δὲ κατὰ τὸν βίον τοῦ Ἁγίου Πατέρα, καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸ Καστρί, χωρίον κείμενον μεταξὺ Δρεπάνου καὶ Ρίου, ὑψηλότερα τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ Σελά, ἄλλο χωρίον, ὅπου ἦτο ἐστρατοπεδευμένος ὁ στρατηγὸς Λόντος καὶ ἐπολιόρκει τὸ Ρίον καὶ τὰς Πάτρας, ἐφανερώθη τὸ πρῶτον ἕνας μοναχὸς μὲ δύο γυναῖκας ἐπίσης μοναχάς, φορῶν καλογερικὰ ἐνδύματα, ὀνομαζόμενος δὲ μὲ τὸ μοναστικὸν ὄνομα Εὐγένιος, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν λαὸν μετονομασθεὶς Ἅγιος Πατέρας καὶ κοινῶς Παπουλάκος. Αὐτὸς κατήγετο ἀπὸ τὴν νῆσον Ἰθάκην, ἦτο ἄγνωστος καὶ φυγὰς ἐκ Πατρῶν, καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐδιακόνευε ζητῶν ἀπὸ τὸν λαὸν κερὶ καὶ λιβάνι, διὰ τὸ μοναστῆρι, ὡς ἔλεγε, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸ ὁποῖον ἦτο ὅλως ἀνύπαρκτον. Ὁ δὲ στρατηγὸς Μελετόπουλος ὕστερα μᾶς ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ μοναχὸς αὐτὸς ἐπῆγε καὶ εἰς τὸ Αἴγιον καὶ ἐκεῖ ἀνακατόνετο μὲ τοὺς ἁπλοῦς Ἕλληνας, καὶ ἐπειδὴ ἡ διαγωγή του δὲν ἦτο καλή, ἐδιώχθη ἐκεῖθεν. Ἀλλὰ τοῦτο ἔγεινε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ δὲ τὸ χωρίον Καστρὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Διακοφτόν. Ἔξωθεν τοῦ χωρίου τούτου ὑπῆρχεν ἐρημοκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τὸ ὁποῖον ἀμέσως μὲ τὰς μοναχὰς τὸ ἐκαθάρισε, τὸ ἐσκέπασε καὶ ἔκτισε καὶ μικρὸν κελίον, καὶ ἐκεῖ ἐμόναζαν ὁμοῦ καὶ οἱ τρεῖς. Ἡ μία τῶν καλογραιῶν κατήγετο ἀπὸ τὸ Βλατερὸν τῶν Πατρῶν, καὶ εἶχε φήμην βίου ὄχι καλοῦ. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ

Χωρίον Διακοφτὸν ἦτο καὶ ἄλλο στρατόπεδον τοῦ Λόντου, οἱ στρατιῶται ἐπήγαιναν καὶ ἐνόχλουν τὸν μοναχὸν καὶ τῆς μοναχαῖς τοσοῦτον, ὥστε τοῦτο ἔγεινεν αἰτία σκανδάλου. Ὁ δὲ καπετὰν Γεώργιος Γαλάνης γνωστὸς ἀπὸ τὸ χωρίον Λαχοῦρι ἠγάπα πολὺ τὰς γυναῖκας· βλέπων δὲ μὲ πολύν του θαυμασμὸν ἕνα καλόγερον, ἔχοντα δύο γυναῖκας ὡραίας εἰς τὰ μαῦρα ἐνδεδυμένας, καὶ μάλιστα εἰς καιρόν, κατὰ τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀφῆκαν τὰς γυναῖκάς των καὶ ἐπῆραν τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων, ἐπῆγεν εἰς τὸ ῥηθὲν ἐρημοκκλήσιον, ἔδειρε τὸν καλόγερον Εὐγένιον ἀνιλεῶς, τοῦ ἐπῆρε τὴν μίαν μοναχὴν καὶ τοῦ ἀφῆκε τὴν ἄλλην, ἡ ὁποία πρῶτα μὲν ὠνομάζετο Ζαχαρούλα, ἔπειτα δὲ Χρυσαυγή. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ὁ Εὐγένιος φοβηθεὶς ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν ἀγνώριστος εἰς τῇ Λαπάταις. Ἐκεῖ δὲ πάλιν προσποιούμενος τὸν ἐνάρετον καὶ εὐλαβῆ ἄρχισε πάλιν νὰ κτίζῃ μοναστῆρι, καὶ οἱ κάτοικοι ἔδιδαν εἰς αὐτὸν χάριν ψυχικῆς σωτηρίας, ἄφθονα τὰ τρόφιμα καὶ τὰ ἄλλα πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὑποπτεύσας μήπως τοῦ πάρουν τὴν Ζαχαρούλαν, φεύγει καὶ μεταβαίνει εἰς τὸ χωρίον Καρδαρίτσι τῆς Γόρτυνος, καὶ ἐκεῖθεν πάλιν εἰς τὸ Λεχοῦρι τῶν Καλαβρύτων, ὅπου εὑρὼν ὑποδοχὴν ἀνέβη εἰς τὸ πλησίον βουνόν, ὅπου ὑπῆρχεν ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ κελία κατερειπωμένα, καὶ διὰ συνδρομῆς τῶν κατοίκων ἀνήγειρε τὸν ναὸν καὶ τὰ κελία. Ὁ δὲ ναὸς αὐτὸς ἐχρησίμευσεν ἔπειτα εἰς καταφύγιον τῶν κατοίκων κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ ἐκεῖ ἐπάνω οἱ Λεχουρῖται εἶχαν ὅλα τὰ κινητά των πράγματα, τὰ ὁποῖα διέσωσαν ἀπὸ τὴν ἁρπαγὴν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Κωλέτη καὶ Γκούρα. Ἀλλὰ πάλιν καὶ ἐκεῖθεν ὁ Εὐγένιος ἔφυγε, καὶ ἡ φυγή του ἔκαμε

μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὰ πέριξ χωρία· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐντύπωσις ἔπειτα ἔπαυσεν ἀφοῦ ἔμαθαν. Ὅτι ὁ καλόγερος ἐπῆγε καὶ ἀπεκατεστάθη εἰς τὰ Τριπόταμα, ὅπου ἦσαν ἐρείπια ἐκκλησίας καὶ τὰ ἀρχαῖα τῆς πόλεως Ψωφῖδος ἐρείπια[1]. Εὑρὼν δὲ ἐκεῖ κτίστας ἄρχισε νὰ κτίζῃ τὴν ἐκκλησίαν καὶ κελία καλογερικά. Πολλοὶ δὲ ἦσαν οἱ κτῖσται καὶ τὸ ὑλικὸν πρόχειρον ἐκ τοῦ παλαιοῦ τείχους τῆς πόλεως, καὶ τοιουτοτρόπως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἡ οἰκοδομὴ ἔγεινε μεγάλη καὶ ὡραία διὰ τὴν θέσιν της, διότι ἡ θέσις αὐτὴ κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τριῶν κοιλάδων καὶ ποταμίων μικρῶν ἐχόντων πάντοτε νερὸν καὶ ψάρια μικρά, πέστροφαις, χαμοσούρτια καὶ τριχιούς, ἔχοντα τὴν γεῦσιν γλυκυτάτην. Κατὰ δὲ τὸ βορειοδυτικὸν μέρος εἶναι βουνόν, ὅπου εἶναι ἡ ἀκρόπολις τῆς ἀρχαίας Ψωφῖδος, καὶ κύκλῳ τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ φαίνονται τὰ ἐρείπια τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως, καὶ πολλὰ ἄλλα ἴχνη κτιρίων μεγάλης ἐκτάσεως. Θέσις ὀρεινὴ καὶ τερπνή, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ περιηγητὴς μαγεύεται, καὶ θαυμάζει βλέπων τὴν ἰδίαν φύσιν ὑπερασπιζομένην μόνην τὸν ἑαυτόν της. Τὸ δὲ μοναστήριον τοῦτο ὀνομάζεται τῆς Παναγίας καὶ σώζεται μέχρι τῆς σήμερον, πανηγυρίζον τῇ 23ῃ Αὐγούστου. Εἶναι δὲ καλοκτισμένον καὶ δυνατόν, ἔχον καὶ πλησίον βρύσιν μὲ καλὸν νερόν, καὶ μὲ ψιλὸν τουφέκι καθίσταται ἀπόρθητον.

Ἐνταῦθα δὲ ὁ καλόγερος ἐγκατασταθεὶς ἐπροσποιεῖτο ἔτι περισσότερον τὸν ἐνάρετον καί τὸν θεοσεβῆ, καὶ οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκέρδησε τὰς καρδίας τῶν πλησιοχώρων ἀνθρώπων· ἔλεγε δέ, ὅτι τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα μαζεύει τὰ θέλει διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μοναστηρίου. Μετὰ

[1] Ἴδε Παυσανίαν Βιβλ. VIII κεφ ΚΔ'.

δὲ ταῦτα ἀκούσθη ἔξω καὶ ἐπιστεύθη μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἁπλοῦς ἀνθρώπους, ὅτι ἡ ἁγία καλογραία ἡ Χρυσαυγὴ βλέπει τὴν Παναγίαν καὶ συνομιλεῖ μετ' αὐτῆς, διότι αὕτη εἰς τὰ τοιαῦτα εἶχε πολλὴν τέχνην καὶ προσποίησιν. Τοιουτοτρόπως δὲ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν διεδόθη ἡ ἁγιότης, καὶ τὰ θαύματα τοῦ Παπουλάκου σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον ἐγένοντο πιστευτά. Προτοῦ δὲ ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς ὁ Αἰγύπτιος ἔλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ καλόγερος οὗτος συχνὰ εἰς τὰς διδαχάς του ἔλεγεν εἰς τὸν λαόν, ὅτι καθὼς ἐσεῖς κάμνετε καὶ δὲν φυλάττετε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἁμαρτίας σας, Ἀραπᾶδες θὰ στείλῃ ὁ Θεὸς διὰ νὰ σᾶς παιδεύσῃ. Παλαιότερα δὲ καὶ τώρα ἀκόμη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅταν ἡ γυναῖκες μαλώνουν εἰς τὰ χωριά, ἡ μία τὴν ἄλλην λέγουν καὶ ἄλλας πολλὰς κατάρας, ἀλλὰ λέγουν καὶ αὐτήν· «Ἀραπᾶδες νὰ σὲ σύρουν ἀπὸ τὰ μαλλιά.» Ἀφοῦ δὲ ὕστερα ἦλθεν ὁ Ἰμβραὴμ καὶ ἔφερε τοὺς Ἀραπᾶδες, εἶπαν τότε ὁ κόσμος· καλὰ μᾶς ἔλεγεν ὁ Ἅγιος Πατέρας, ἰδοὺ οἱ Ἀραπᾶδες ἦλθαν. Ταῦτα δὲ αὐτὸς μαθὼν ἐπροσποιεῖτο καὶ ἔλεγεν ἔτι περισσότερα, ὅτι δηλ. ὁ Ἰμβραὴμ θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὅτι θὰ καύσῃ ὅλον τὸν τόπον καὶ θὰ αἰχμαλωτίσῃ κόσμον πολὺν διὰ τὰς ἁμαρτίας των· ὅσοι δὲ δὲν πιστεύσουν εἰς τὰ λόγιά του θὰ αἰχμαλωτισθοῦν ἀπὸ τὸν Ἰμβραήμ· αὐτὸς ὅμως καὶ ὅσοι τὸν πιστεύσουν θὰ σωθοῦν, διότι ἡ Παναγία δὲν θὰ ἀφήσῃ τοὺς Ἀραπᾶδες νὰ ἔλθουν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, διότι προσεύχεται εἰς τὸν Θεὸν ν' ἀποκαρώσῃ τοὺς Τούρκους· ὅσοι δὲ θελήσουν νὰ ὑπάγουν ἐκεῖ εἰς τὸ μοναστῆρί του θὰ σωθοῦν, καὶ τοῦτο ἐν μέρει ἀλήθευσε· διότι ὁ Ἰμβραὴμ κατὰ τὸ ἔτος

1825 ἐλεηλάτησε μὲν τὰ πέριξ τοῦ μοναστηρίου χωρία, ἀλλ' εἰς τὸ μοναστῆρι δὲν ἐπλησίασε. Τότε δὲ πλέον ὁ καλόγερος βλέπων, ὅτι ὅσα προεῖπεν ἔγειναν, πάλιν ἐκήρυττε περισσότερα, βεβαιῶν τὸν λαόν, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀκούει, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκήρυξε καὶ τοῦτο, ὅτι ὅστις ἔχει λάφυρα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ἄλλα πολύτιμα πράγματα, ἐπειδὴ ὅλα ταῦτα εἶναι μολυσμένα, καὶ ὁ ἔχων αὐτὰ θὰ αἰχμαλωτισθῇ καὶ θὰ χαθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, πρέπει νὰ τὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ὡς ἀφιερώματα διὰ τὸ μοναστήριον. Οὕτως ἔγεινε κακὴ παρακίνησις καὶ πολλὰ λάφυρα καὶ ζῶα ἀκόμη ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δῆθεν διὰ νὰ σωθοῦν. Ἔπειτα δὲ διεδόθησαν καὶ ἄλλαι φῆμαι εἰς τὸν λαόν, ὅτι δῆλα δὴ αὐτὸς προλέγει τὸ δεῖνα καὶ γίνεται, καὶ οὕτως ἀπέκτησε καὶ ὄνομα ἀληθινοῦ προφήτου, καὶ τέλειος λαοπλάνος ἐγένετο. Φροντίζων δὲ ἐπιτηδείως νὰ μανθάνῃ ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον πολλὰ μυστικὰ πράγματα, ἔλεγε κατόπιν αὐτὰ δημοσίως χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τὰ ἔπραξαν, ὁ δὲ λαὸς φοβησμένος ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐπίστευεν εἰς τὰ θεῖα καὶ εἰς τοὺς λόγους του, νομίζων, ὅτι ἄνωθεν ἐμπνέεται καὶ γνωρίζει τὰ μέλλοντα, καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτὸν θὰ εὕρουν τὴν σωτηρίαν των. Τότε δὲ πλέον ἄρχισαν νὰ ἔρχωνται νὰ τὸν προσκυνοῦν ἀπὸ μακρυνὰς ἐπαρχίας μὲ σέβας καὶ μὲ εὐλάβειαν, προσφέροντες συγχρόνως χρήματα καὶ ἄλλα διάφορα ἀφιερώματα. Ἔλεγαν δὲ ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα δῆθεν εἶδε καὶ ἄκουσεν, ὅτι, παραδείγματος χάριν, ἕνας ἔκρυψεν ἕνα πρόβατον κλεμμένον, καὶ ὅταν ἐπῆγεν νὰ τὸ πάρῃ ἔγεινε φίδι νὰ τὸν φάγῃ· ἄλλος δὲ ἀπὸ τὴν φαντασίαν τοῦ φανατισμοῦ του ἔλεγεν, ὅτι εἶδεν ἕνα πρόβατον

κολλημένον εἰς τὸν ὦμον τοῦ κλέπτου, καὶ τέλος ἄλλος ἔλεγεν, ὅτι τὴν τετράδην ἕνας ἔτρωγε κρέας καὶ κόκκαλον ἐκόλλησεν εἰς τὸ στόμα του. Αἱ τοιαῦται φῆμαι διεδίδοντο μὲ παράξενα σπερμολογήματα, καὶ οἱ λαοὶ ἔγειναν προληπτικοὶ καὶ δεισιδαίμονες, καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως μικροὶ καπεταναῖοι ἐπέταξαν τὰ ὅπλα καί ἔγειναν μοναχοί. Ἕνας δὲ Ἠπειρώτης καπετὰν Σταῦρος ὀνομαζόμενος, ἐξάδελφος δὲ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἰατροῦ Γούδα ἔγεινε καὶ αὐτὸς καλόγερος καὶ μετωνομάσθη Στέφανος, καὶ ἔζη μονάζων εἰς τὸ αὐτὸ μοναστῆρι μέχρι τοῦ 1853. Ἀφοῦ δὲ ἐσωρεύθησαν εἰς τὸ μοναστῆρι μεγάλα πλούτη εἰς χρήματα καὶ πολύτιμα πράγματα, καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν τότε ἀπὸ τὰ Βέρδαινα καὶ Ἀργεῖοι ἐπῆγαν εἰς προσκύνησιν τοῦ Παπουλάκου, ὁ Παναγιωτάκης Νοταρᾶς εἶπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξετάσουν πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ πάρουν ἀπὸ τὸν μοναχὸν τοῦτον τὰ ἀφιερώματα. Ἀλλὰ καθὼς οὗτοι ἔφθασαν εἰς τὰ Τριπόταμα, ὁ Ἅγιος Πατέρας προεῖπεν εἰς αὐτοὺς τὸν σκοπόν των, καὶ τοὺς ἐκάλεσε μὲ τὰ ὀνόματά των, καὶ τοιουτοτρόπως οὗτοι τὸν ἐθεώρησαν πλέον ὡς τέλειον ἅγιον ἄνθρωπον, ἀφιέρωσαν εἰς τὸ μοναστῆρι τὰ ὅπλά των ὅλα ἀργυρᾶ καὶ μεγάλης ἀξίας, οὐ μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀκόμη. Ἕνας δὲ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς παρήτησε τὸν πόλεμον καὶ ἔγεινεν ἱερεύς, καὶ ἤδη εὑρίσκεται εἰς τὸ Ἄργος καὶ ὀνομάζεται Δαρονᾶς, ἡ δὲ καταγωγή του εἶναι ἀπὸ τὸ χωρίον Χέλι· ὁ δὲ Ἅγιος Πατέρας ἐπώλει εἰς δημοπρασίαν καὶ εἰς τοὺς προσκυνητὰς ὅλα τὰ ἀφιερώματα, καὶ τὸ ψωμὶ ἀκόμη καὶ αὐτὸ ἐπληρώνετο. Οἱ δὲ ἱερεῖς τῶν πέριξ χωρίων καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μακροτέρων, φοροῦντες τὴν ἱερατικήν των στολήν, ἔχοντες

τὰς ἁγίας εἰκόνας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ψάλλοντες ἐξήρχοντο τῶν χωρίων, ἀκολουθούμενοι ἀπὸ πολὺ πλῆθος ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ γυναικόπαιδα, ἔφεραν αὐτὰς εἰς τὸν Ἅγιον Πατέρα, ὅστις ἐξερχόμενος ἀπὸ τὸ μοναστῆρι, ἔχων μαζύ του καὶ τὴν καλόγρηαν, ἐδέχετο τὰς εἰκόνας γονυκλιτῶς καὶ μὲ προσποιημένην εὐλάβειαν ἐδάκρυε καὶ εὐλόγει τὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας ἐκράτει εἰς τὴν μονὴν ἕως εἰκοσιτέσσερας ὥρας, καὶ ἔπειτα πάλιν ἡ ἰδία συνοδία μετέφερεν τὰς εἰκόνας εἰς τὰ χωρία των. Οἱ Ἕλληνες τῶν μερῶν ἐκείνων ἀφῆκαν τὰ ὅπλα των καὶ ἐνασχολοῦντο εἰς τοιαύτας τελετὰς καὶ λιτανείας, καὶ κανεὶς ἐκ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου, οὔτε ἐκκλησιαστικός, οὔτε πολιτικός, οὔτε στρατιωτικὸς ἐτόλμα νὰ εἴπῃ τι κατὰ τούτου τοῦ λαοπλάνου, διότι εἶχε βοηθὸν τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν δυσιδαιμονίαν τοῦ ὄχλου.

Τοιουτοτρόπως δὲ ὁ ψευδοπροφήτης αὐτὸς ὑπερεπλούτησεν. Ὁ δὲ Νικήτας Σταματελόπουλος ἐπανερχόμενος ἀπὸ τὴν ἐξορίαν του, ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἠθέλησε χάριν περιεργείας, καὶ προσέτι ἀπὸ σεβασμὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ Τριπόταμα. Ἐπειδὴ δέ, ὡς εἴπαμεν, ὁ Ἅγιος Πατέρας εἶχε μυστικὴν ἀστυνομίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐγνώριζεν ὅλα, ὅσα ἐγίνοντο, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὸν σκοπὸν τῶν προσερχομένων, καὶ πόθεν ἦτο ἕκαστος, καθὼς ἔμαθε καὶ τὰ τοῦ Νικήτα, ἅμα εἶδεν αὐτὸν πλησιάζοντα εἰς τὸ μοναστῆρι ἐπροσποιήθη τάχα, ὅτι τὸν ἐγνώρισε καὶ ἀμέσως ἐμάλωσεν αὐτὸν δημοσίως, ἀποκαλέσας αὐτὸν ἀσεβῆ καὶ παγκάκιστον· ὁ δὲ Νικήτας δὲν ἐθύμωσεν, ἀλλ' ἐσιώπησεν· ἀναχωρήσας δὲ ἐκεῖθεν, καὶ ἀνταμώσας τὸν θεῖόν του Κολοκοτρώνην διηγήθη πρὸς αὐτὸν τὰ πάντα, καὶ τὴν ἀγυρτίαν τοῦ ψευδο-

καλογήρου. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης συνεννοήθη μὲ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην περὶ τοῦ πρακτέου διὰ τῆς ἀκολούθου πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς[1].

Ἐκτὸς δὲ τούτου, καὶ μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἀκόμη

[1] *Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον κ. Ἀνδρέαν Ζαΐμην!*

Ἀναγκαῖον κρίνω νὰ σᾶς εἴπω ἕνα λογισμόν, ὅπου μὲ ἐνοχλεῖ, ὅστις εἶναι περὶ τοῦ Ἁγίου Πατέρα. Τὰ ἔργα του καὶ αἱ διδασκαλίαι του εὑρόντα τὰς ψυχὰς τῶν λαῶν μαλακωμένας καὶ συντετριμμένας ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Ἰμβραὴμ ἔκαμαν, τὰ ὁποῖα βλέπομεν ἠθικὰ ἀποτελέσματα καὶ ἂν τὸ τέλος ἦναι ὁμοίως ἀθῶον ὡς καὶ αἱ ἀρχαί του εἶναι δῶρα τοῦ Οὐρανοῦ. Ὑποπτεύω ὅμως, κύριε, ὑποπτεύω, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀθῶον, διότι καὶ πολλὰ ἄλλα ἀπήντησα. Μὰ καὶ ἀθῶον ἂν ἦναι κατὰ τὰς ἀρχάς του, πάντοτε ὅμως θέλει ἔχει ἓν τέλος ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ τερατώδη, ὅπου κάμνει ὁ φανατισμός. Φοβοῦμαι καὶ ἓν ἕτερον, τὸ ὁποῖον μὲ κάμνει μία διλημματικὴ ἀνάγκη νὰ τὸ φοβοῦμαι, καὶ σοῦ τὸ ἐξομολογοῦμαι, καὶ εἶναι τὸ ἑξῆς. Ὅταν ὁ Ἰμβραὴμ ἦλθεν εἰς Τριπόταμα μετὰ τὸ τσάκισμα τῶν Μαγουλιάνων κλπ., ἐκεῖνος δὲν ἐσάλευσεν ἀπὸ τὴν θέσιν του, καὶ ἔπειθε καὶ τοὺς λαοὺς νὰ μὴ ταραχθοῦν ἐκεῖθεν. Πιθανὸν καὶ τώρα, ὅπου ὁ Ἰμβραὴμ ἔρχεται ἀπὸ τὸ· μέρος τῆς Γαστούνης νὰ ἔλθῃ ἕως ἐκεῖ, καὶ πιθανώτερον νὰ μὴ σαλεύσῃ πάλιν ἐκεῖθεν ὁ Ἅγιος Πατέρας, καὶ νὰ πείσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν λαοὺς νὰ μὴν ταραχθοῦν, καὶ ἂν τότε δὲν τὸν ἤκουσαν, τώρα θέλει τὸν ἀκούσουν, καὶ ἂν τοῦτο συμβῇ, ἕπεται ἢ μετ' ἐκείνου σύμφωνος νὰ ἦναι, ἢ τὰ συναγμένα μέχρι τοῦδε ἐκεῖσε νὰ ληφθοῦν ἀπὸ τὸν Ἰμβραΐμην, καὶ οἱ λαοὶ νὰ αἰχμαλωτισθοῦν. Τὸ νὰ πιστεύωμεν εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὅσα ὁ φανατισμὸς τοῦ λαοῦ διαφημίζει, εἶναι ἴδιον προληπτικῶν ἐσχάτου βαθμοῦ, ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπου ἂν τὰ ἀκούωμεν ἀλλαχοῦ, ἠθέλαμεν τὰ περιγελᾷ, καὶ ἂν ἀκολουθήσῃ τι παρόμοιον, ὁποῖον τὸ ὑποπτεύω, στοχάσου, ὁποῖον ὄνειδος θέλει ἐπισύρομεν κοντὰ εἰς τὸν φωτισμένον κόσμον.

Τοῦτον τὸν στοχασμὸν κάμνω ἐγὼ ἐπάνω εἰς τοῦτο, καὶ ὁ λογισμός του μὲ ἐνασχολεῖ. Τὸ στοχάζομαι ἕνα Γορδιανὸν κόμπον, διότι μάλιστα διεφημίσθη, ὅτι ὁ Ἅγιος Πατέρας προφητεύει, ὅτι θέλει συλληφθῇ μὲν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, πλὴν θέλει πάλιν γλυτώσει. Σκέψου καλὰ καὶ ὥριμα ἐπάνω εἰς τοῦτο, καὶ ἐπινοήσου πῶς ἠμπορεῖ νὰ λυθῇ ὁ κόμπος οὗτος. Εἰ δυνατὸν πεῖσαί τον νὰ μετατοπίσῃ τὰ ἀφιερώματά του εἰς κανὲν μέρος ἀσφαλὲς καὶ ἄφες τον νὰ διατελῇ εἰ δὲ μή, μεταχειρίσου φρονίμως τὴν Ἀλεξάνδρειον δραστηριότητα· πάντοτε ὅμως μὲ τρόπον, ὥστε αἱ πράξεις σου νὰ μὴ ἐπισύρουν ὄνειδος κοντά εἰς τοὺς λαούς μας. Συλλογίσου καλλίτερα ἐπάνω εἰς ταῦτα, καὶ γράψε μου καὶ ἐμένα.

Στεμνίτσα τῇ 9 Ὀκτωβρίου 1825.

Ὁ ἀδελφός σας

Θ. Κολοκοτρώνης

ἔγεινεν ἀρκετὴ ἀλληλογραφία περὶ τοῦ Ἁγίου Πατέρα, διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ εὕρουν τὸν τρόπον νὰ τοῦ πάρουν τὰ ἀφιερώματα, καὶ νὰ δείξουν εἰς τὸν λαόν, ὅτι εἶναι λαοπλάνος καὶ οὕτω νὰ τὸν συχαθοῦν. Ὁ δὲ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἀπεφάσισε καὶ ἐπῆγεν ἐκεῖ ἐπίτηδες, καὶ μάλιστα εἰς μίαν διδαχὴν τοῦ καλογέρου γενομένην κατάκαμπα, ἐστάθη ξεσκούφωτος ὁ Ζαΐμης καὶ τὸν ἔψησεν ὁ ἥλιος, δὲν ἐτόλμησεν ὅμως νὰ κάμῃ τίποτε φοβούμενος μὴ πέσῃ εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ μωροῦ λαοῦ. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ στρατηγὸς Κανέλλος Δεληγιάννης διερχόμενος ἐκεῖθεν, εἶδε τοὺς στρατιώτας του πλησιάσαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν θέσιν, ὅπου ἐκάθητο ὁ Ἅγιος Πατέρας, ῥίψαντας ἀμέσως τὰ ὅπλα των καὶ τρέξαντας νὰ ὑπάγουν νὰ ἀσπασθοῦν τὴν δεξιάν του. Εἰς μάτην δὲ ὁ Κανέλλος ἐφρόντισε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ· ὁ δὲ καλόγερος ἐθύμωσε κατὰ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι εἶναι ἀσεβὴς καὶ Τουρκολάτρης καὶ Ἀλῆ Φαρμάκης, διότι ἐγνώριζε φαίνεται καὶ αὐτὸ τὸ ἐπίθετον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπωνόμαζαν τότε τὸν Κανέλλον, διότι καὶ ὡμοίαζεν ὀλίγον μὲ τὸν Τοῦρκον Λαλιώτην Ἀλῆ Φαρμάκην, ἐπίσημον καὶ γνωστὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ δὲ Δεληγιάννης ἔγραψεν ὅλα ταῦτα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης ὡς Ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς ἔστειλεν ἕνα μοναχὸν Ἰωακεὶμ καλούμενον ἀπὸ τὴν μονὴν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων τῆς Νυμφασίας διὰ νὰ τὸν πείσῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲ ἠμπόρεσε νὰ κατορθώσῃ τίποτε.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἔκτοτε εἶχε πολλὰς ὑποψίας περὶ τοῦ λαοπλάνου τούτου, μήπως εἶχεν ἀπόκρυφον μὲ τὸν Ἰμβραὴμ συνεννόησιν καὶ διὰ τοῦτο ἐκολάκευε τοὺς μωροὺς λαοὺς διὰ νὰ τοὺς σπρώξῃ νὰ προσκυνήσουν, ἢ

νὰ τοὺς ἀπατήσῃ νὰ πέσουν αἰχμάλωτοι. Ἐν τούτοις ὅλα τὰ μέσα μετεχειρίσθησαν, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ εὕρουν ἀνθρώπους νὰ ὑπάγουν νὰ τοῦ πάρουν τὰ ἀφιερώματα καὶ νὰ τὰ μεταχειρισθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ὡς γενικὸς Ἀρχηγὸς ἔγραψε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν καλόγερον γράμμα παρακαλῶν καὶ προσκαλῶν αὐτὸν νὰ πάρῃ τὸν σταυρὸν καὶ νὰ ὑπάγῃ μαζύ του διὰ νὰ πολεμήσουν τὸν ἐχθρὸν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἀδύνατον ἐστάθη νὰ εἰσακουσθῇ. Τοιουτοτρόπως ὁ Κολοκοτρώνης φοβηθεὶς δὲν ἠθέλησεν ἄλλως πως νὰ ἐγγίξῃ τὸ ἱερὸν αὐτό, τὸ ὁποῖον ὁ μωρὸς λαὸς ἐλάτρευε. Κατὰ δὲ τὴν 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 1826, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, οἱ Τοῦρκοι ἐπῆγαν εἰς τὰ Τριπόταμα, καὶ σχίσαντες τὴν πόρταν τῆς μονῆς, καὶ τῆς ἐκκλησίας ηὗραν μέσα εἰς τὸ ἱερὸν τὸν Ἅγιον Πατέρα, τὸν ὁποῖον κατέσφαξαν, τὴν δὲ μοναχὴν Χρυσαυγὴν αἰχμαλώτισαν. Εὑρέθησαν δὲ ἐκεῖ πολλοὶ καὶ ἠθέλησαν νὰ ἀντισταθοῦν, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατώρθωσαν καὶ ἔφυγαν. Δύο δὲ γυναῖκες καὶ ἕνας ἄνδρας ἀπὸ τὸ χωρίον Στρέζοβαν εὑρεθέντες ἐκεῖ χάριν προσκυνήσεως, ἔπεσαν εἰς τὴν στέρναν τοῦ λαδιοῦ τῆς μονῆς καὶ οὕτως ἐσώθησαν.

Οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐπῆραν ὅλα τὰ χρήματα, τὰ ἀφιερώματα, καὶ τὴν ἄλλην περιουσίαν τοῦ Εὐγενίου, ἐμοίρασαν αὐτὴν εἰς 45 μερίδια· τὰ δὲ χρήματα ἐμοίρασαν μὲ ἕνα μεγάλο φέσι Μισυργιώτικον, τὸ ὁποῖον γεμάτον, ἐχώρει περὶ τὰς πέντε ὀκάδας καὶ ἕκαστος Τοῦρκος ἐπῆρεν ἕνα ἐξ αὐτῶν. Ὁ Σπαγάκος, Τοῦρκος Λαλιώτης, ἔτυχε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ καὶ ἐπῆρε τὸ μερίδιόν του, καὶ ἀμέσως ἔφυγεν εἰς τὴν Σμύρνην, ὅπου εἶχε πρότερον μετακομίσει τὴν οἰκογένειάν του, καὶ ἀπὸ αὐτὸν ὕστε-

ρον ἐμάθομεν, ὅσα περὶ τοῦ φόνου καὶ τῆς ἁρπαγῆς τῶν χρημάτων καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων καὶ τῆς διανομῆς αὐτῶν διηγήθημεν. Αὐτὸς ἐρχόμενος εἰς ὁμιλίας μὲ τοὺς Ἕλληνας περὶ τοῦ Ἁγίου Πατέρα, ἐσυγχώρει καὶ ἐμακάριζεν αὐτόν, διότι ἐπῆρε χρήματα καὶ ἔζησε τὰ παιδιά του, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες τὸν ἀναθεμάτιζαν, διότι ἔχασαν τὰ πράγματά των καὶ τὰ ἀφιερώματα. Τοιουτοτρόπως ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ὁ Ἅγιος Πατέρας τῶν Τριποτάμων.

Καὶ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ ὁπλαρχηγοὶ καὶ οἱ καπεταναῖοι δὲν ἐδύναντο νὰ κάμουν τίποτε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις πλέον εἶχε τὰ πάντα εἰς τὴν ἐξουσίαν του καὶ ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ὅταν καὶ ὅπως ἤθελε. Μόνον δὲ ἡ χωσιαῖς καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὸν ἐζάλισαν, καὶ μάλιστα ὁ Παπαδημήτρης μὲ τοὺς Χρυσοβιτσιώτας, ὁ Ἀδὰμ Κορέλας μὲ τοὺς Ἀρχουδορεματίτας καὶ οἱ λοιποὶ βουνίσιοι Καρυτινοί, οἵτινες καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπολέμουν τὸν ἐχθρόν, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι καὶ τώρα μεταχειριζόμενοι τῆς χωσιαῖς προσέβαλλον καθ' ἑκάστην αὐτόν. Δὲν ἔφευγαν πλέον καθὼς καὶ πρότερον, ἀλλὰ καταλαμβάνοντες κατὰ διαστήματα θέσεις ὀχυρὰς ἐκρύπτοντο, καὶ ἐκεῖθεν ἐρρίπτοντο κατὰ τῶν Τούρκων. Ἔπειτα δὲ πάλιν ὑποχωροῦντες ἐχώνοντο μέσα εἰς τὰ πλησιέστερα σπήλαια τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἐβοηθοῦντο μεταξύ των εἰς τῆς χωσιαῖς, καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐπολεμεῖτο παντοῦ καὶ πάντοτε, ἡμέραν καὶ νύκτα. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐγύριζαν εἰς μικρὰ σώματα, καὶ κίνησις ἦτο τότε μεγάλη καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ μὲ τὰ στρατεύματά του ἐκυνήγει τοὺς Ἕλληνας ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τὰ δάση, ἅρπαζε τὰ πράγματά των καὶ τὰ ζῶά των ἀπὸ

τὸ ἕνα μέρος αὐτός, καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Ἕλληνες κτυποῦντες τοὺς Τούρκους, ἅρπαζαν πάλιν αὐτὰ καὶ ἔφευγαν. Ἔφευγαν δὲ καὶ τὰ γυναικόπαιδα ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἐκρύπτοντο μέσα εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ σπήλαια. Τὰ δὲ ζωντανὰ καὶ αὐτὰ ἀκόμη ἐσυνείθισαν νὰ τρέχουν ἐπάνω κάτω, νὰ ἀκούουν καὶ νὰ γνωρίζουν τὴν φωνὴν τοῦ ποιμένος (τσοπάνι), καὶ μὲ τὴν πρώτην φωνήν του ἐκινοῦντο, καὶ ἦσαν πάντοτε σιμὰ μαζωμένα καὶ γνοιασμένα. Τοιουτοτρόπως δὲ ἐγίνετο ἕνας ἰδιαίτερος πόλεμος διὰ τὰ πρόβατα καὶ τὰ αἰγίδια ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἕλληνας, ποῖος ἐκ τῶν δύο νὰ ἁρπάξῃ περισσότερα, καὶ καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούετο καὶ δὲν ἐφαίνετο, παρὰ μόνον τουφεκισμοὶ καὶ πυρκαϊαί. Καπνοὶ δὲ ὑψοῦντο παντοῦ, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐγίνοντο σκοτωμοὶ καὶ αἰχμαλωσίαι, καὶ ἄλλα ἀνήκουστα δυστυχήματα. Ὁ οὐρανὸς τῆς Πελοποννήσου ἐφαίνετο, ὅτι ἐχαμήλωσεν. Ὅλαι δὲ αἱ εἰδήσεις ἦσαν φόβος καὶ ἀπελπισία. Ὅστις τότε ἐπεριπάτει εἰς τὴν Πελοπόννησον τίποτε ἄλλο δὲν ἔβλεπεν, εἰμὴ πτώματα ἄταφα Τούρκων καὶ Ἑλλήνων καὶ πολλὰ ζῶα ψόφια, ὡς καὶ ἄλλα διάφορα πράγματα σκορπισμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Δυσωδία δὲ μεγάλη καὶ βρῶμα ἀφόρητος ἔβγαινεν ἀπὸ τὰ ἄταφα καὶ σηπώμενα πτώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζώων. Πολλοὶ δὲ σκύλοι ἀδέσποτοι καὶ ἔρημοι ἔτρεχαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀγουργιώμενοι καὶ ἀναζητοῦντες τοὺς κυρίους των. Μόνον εἰς τοὺς βράχους καὶ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ἀγρίων τόπων καὶ τῶν βουνῶν ἐκεῖ ἦσαν αἱ κατοικίαι τῶν ἀνθρώπων. Ἐκεῖ μόνον εὑρίσκοντο τροφαί, καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤθελεν ὁ ἄνθρωπος, ὡς καὶ θεραπευτικὰ μέσα διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀσθενῶν

καὶ τῶν πληγωμένων. Κανεὶς δὲν δύναται νὰ περιγράψῃ τὰ τραγικὰ συμβάντα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐγίνοντο. Αἱ γυναῖκες ἀναγκαζόμεναι ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔπεφταν κάτω εἰς τοὺς ἀποτόμους βράχους καὶ ἀπέθνησκον, τὰ δὲ παιδία των τὰ μικρὰ ἔπνιγαν αἱ ἴδιαι εἰς τοὺς ποταμοὺς διὰ νὰ μὴ φωνάζουν κλαίοντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς πετεινοὺς καὶ αὐτοὺς ἀκόμη ἔσφαξαν διὰ νὰ μὴ λαλοῦν καὶ ἀκούσουν οἱ Τοῦρκοι καὶ πηγαίνουν καὶ τοὺς αἰχμαλωτίζουν. Ἔχασαν τὰ αὐγὰ μὲ τὸν σπόρον. Ἐπάνω δὲ εἰς τὰ μεγάλα καὶ χονδρὰ ἔλατα τὸ ἕνα τραγικὸν τοῦ ἄλλου τραγικώτερον ἐγίνετο, καὶ οὔτε μεταξύ των ὡμοίαζαν. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν λαφιασμένοι, καὶ τρομαγμένοι· ἔτρεχαν δὲ ἄνω κάτω, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ ἐπλανῶντο μέσα εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ ῥεύματα. Ἐτρόμαζαν δὲ νὰ γνωρισθοῦν ἀναμεταξύ των ἂν ἦσαν Τοῦρκοι ἢ Ἕλληνες. Τοὺς ἐφαίνετο, ὅτι ὅλος ὁ τόπος ἦτο χάος νὰ τοὺς καταπίῃ. Ὅμοιος δὲ ἦτο ὁ φόβος των καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, καὶ καμμίαν ἀνάπαυσιν δὲν εἶχαν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐκινοῦντο παντοῦ καὶ πάντοτε καὶ ποῦ ἐπήγαιναν οὔτε αὐτοὶ ἐγνώριζαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα διεδόθη, ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ ἐπιστρέψας εἰς Τριπολιτσᾶν ἀνεχώρησεν εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἀληθινόν, διότι ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος νύκτα κατὰ τοῦ Σάγκα εἰς τὴν ῥάχιν, ἡ ὁποία λέγεται Πόρταις. Ἄνωθεν δὲ τοῦ χωρίου Νεοχωράκι εὑρίσκετο μία φυλακὴ ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ Ἄργους ἄνω καὶ κάτω Μπέλεσι καὶ λοιπά, ἡ ὁποία ἐφύλαττεν, ἔχουσα ἕνα καπετάνιον Κλαδούρην ὀνομαζόμενον, οἱ ὁποῖοι ἐμπόδιζαν τοὺς Ἄραβας νὰ πέφτουν κατὰ τὴν Ἀργολίδα καὶ νὰ λεηλατοῦν αὐτήν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ στρατιῶται αὐτοὶ τῆς

φρουρᾶς ἔμαθαν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι πηγαίνουν εἰς τὰ φρούρια, ἄφησαν τὴν θέσιν των καὶ ἐπῆγαν εἰς τὰ χωρία των διὰ νὰ ἀλλάξουν τὰ φορέματά των καὶ νὰ ἐκκλησιασθοῦν διότι ἦτο κυριακή. Ἀλλ' ὁ Ἰμβραὴμ ἐξημερώθη νύκτα κατὰ τὰ Τσιπιανὰ καὶ τοῦ Σάγκα, καὶ οἱ Σαγκιῶται καὶ λοιποὶ μόλις ἐπῆραν εἴδησιν, εὐθὺς ἔφυγαν ἀπὸ τὰ χωρία των καὶ ἐκόλλησαν εἰς τὸ βουνόν, εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν καὶ ἕως εἴκοσι στρατιῶται καὶ γυναῖκες ἀκόμη μὲ τὰ παιδία των, οἵτινες ἰδόντες τὸν κίνδυνον καὶ φοβούμενοι μήπως πέσουν αἰχμάλωτοι, ἄρχισαν νὰ κυλοῦν πέτρας, καὶ τόσον πολλὰς ἐκύλισαν, ὥστε ὁ Ἰμβραὴμ δὲν ἐδυνήθη νὰ προχωρήσῃ, διότι ἐκ τῶν πετρῶν πολλοὶ Τοῦρκοι καὶ ὅπλα ἐτσακίσθησαν, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ σκοτωθῇ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰμβραὴμ ἀπὸ τῆς πέτραις, διότι αὐτὸς εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ προπορεύεται τοῦ στρατεύματος, καὶ ἕνεκα τούτου πολὺ ὑπέφερε. Πολλοὶ δὲ ἔλεγαν τότε, ὅτι εἶχεν ἕνα γάϊδαρον καββάλα διὰ νὰ τρέχῃ ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τὰ δύσβατα μέρη, καὶ ὅτι αὐτὸς τὸν ἔσωσεν, ἄλλως ἤθελε πέσει αἰχμάλωτος εἰς τὰς γυναῖκας.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἰμβραὴμ δὲν ἐδυνήθη οὔτε ἕνα Ἕλληνα νὰ λάβῃ αἰχμάλωτον, ἐνῷ ἔστρεψεν ἀριστερὰ καὶ ἐπήγαινε κατὰ τὸ Ἄργος, ἐκεῖ ἐμπρὸς εἰς μίαν θέσιν ἐστάθησαν ὅσοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων εἶχαν τὰς οἰκογενείας των, καὶ ἐτουφέκισαν ὀλίγον τοὺς Τούρκους, οἵτινες ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπλησίαζαν τοὺς Ἕλληνας, προσπαθοῦντες νὰ τοὺς κυκλώσουν καὶ τοὺς συλλάβουν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἄνδρες καὶ γυναῖκες συνεννοήθησαν καὶ ἄρχισαν πάλιν τὸν πετροπόλεμον, καὶ ἔκαμαν καταστροφὴν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι πλέον δὲν ἐδυνήθησαν νὰ προχωρήσουν καὶ τοὺς

καταδιώξουν. Τοιουτοτρόπως ἔφυγαν ὅλαι αἱ οἰκογένειαι μὲ τὰ ζωντανά των καὶ ἐπῆραν τὸν ζυγόν, ὅστις ἦτο ἀρκετὰ δυνατὸς καὶ δυσκολοπάτητος. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ὕστερα ἐστράφη πάλιν πρὸς τὰ δεξιά, καὶ ἀνέβη ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος εἰς τὴν θέσιν, ἡ ὁποία ἰδίως λέγεται Πόρταις. Ἐκεῖ εἶναι βράχος, ὁ ὁποῖος εἶναι κομμένος πρὸ πολλῶν χρόνων, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἐπέρνων μὲ τὰ ἁμάξιά των. Ἐκεῖ δὲ ὁ Ἰμβραὴμ ἐκάθησε καὶ ἔβλεπε τὴν Ἀργολίδα, τὴν Κορινθίαν, τὴν Στερεὰν καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἔπειτα ἔστειλε στρατιώτας καὶ ἔκαψαν τὸ ἐπάνω Μπέλεσι καὶ τὸ Νεοχωράκι, καὶ κατόπιν κατέβησαν εἰς τὸ κάτω Μπέλεσι, καὶ εἰς ὅλην τὴν ρευματιάν, καὶ ἔφθασαν ἕως εἰς τὸ Καπαρέλι, χωριδάκι νεοκτισμένον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως, οἱ κάτοικοι τοῦ ὁποίου ἦσαν ἀπὸ πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, διότι ἕνας ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν ἐξουσίαζε τὸν τόπον αὐτόν, καὶ τὸν προετοίμαζε διὰ νὰ τὸν κάμῃ καλὸν χωρίον. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐπῆραν μερικὰ πρόβατα, ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν. Ἡ δὲ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὰ ἔγειναν ἦτο ἡ πρώτη κυριακὴ μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἁγίου Πατέρα τῶν Τριποτάμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Συνέλευσις Τροιζῆνο: ἡ τοῦ Δαμαλᾶ καὶ τὰ κατ' αὐτήν. — 'Αγγλικὸν κ.λ Γαλλικὸν κόμμα. — Αἴτια ζητήσεως 'Αγγλικῆς προστασίας. — 'Ανωμαλία ἐν Ὕδρᾳ. — 'Επιτροπὴ Ζακύνθου. — Προμάντευμα Κολοκοτρώνη περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη καὶ γράμμα ἐκείνου πρὸς τοῦτον. — Προσκύνημα Στερεᾶς 'Ελλάδος. — Δυτικοὶ Αἰγαίου. — Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐβοήθησε τὴν 'Ελλάδα — Γαλλικὴ φατρία.

Παρῆλθε πλέον τὸ καλοκαῖρι. Ὅσα δὲ ἔγειναν κατ' αὐτό, ταῦτα ἀνωτέρω διηγήθημεν.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8βρίου μηνὸς ὁ καιρὸς ἔφθασε, καὶ μάλιστα ἐπέρασε διὰ τὴν συγκάλεσιν τῆς τρίτης τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως. Ἡ δὲ Συνέλευσις τῆς Πιάδος, ὡς εἴπαμεν, ἕνεκα τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, δὲν ἐτελείωσε τὰς ἐργασίας της, ἀλλ' ἀνέβαλεν αὐτάς, διορίσασα μόνον τὰς ειρημένας δύο ἐπιτροπάς, τὴν μὲν δωδεκαμελῆ, τὴν δὲ ἐνδεκαμελῆ, διὰ νὰ εἰσακούωνται μετὰ τῆς Διοικήσεως καὶ νὰ φροντίζωσιν, ἡ μὲν περὶ τῶν ἐσωτερικῶν, ἡ δὲ περὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ Ἔθνους πραγμάτων. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ Ἕλληνες στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ πάλιν ἐχωρίσθησαν καὶ ἔγειναν εἰς δύο συστήματα.

Αἱ δὲ δύο αὗται ἐπιτροπαὶ καὶ μέρος ἐκ τῶν περυσινῶν τῆς Πιάδος πληρεξουσίων ἐνόμιζαν, ὅτι τὸ Ἔθνος δὲν ἐδύνατο νὰ συγκαλέσῃ ἄλλην Συνέλευσιν πληρεξουσίων, βασιζόμενοι εἰς τὴν τότε γενομένην πρᾶξιν τῆς ἀναβολῆς. Δυνάμει δὲ τῆς τοιαύτης πράξεως ἐπροκήρυξαν καὶ προσ-

διώρισαν τόπον τῆς συνάξεως τῶν πληρεξουσίων τὴν Αἴγιναν ἢ καὶ τὸν Πόρον αὐτόν. Ἀλλὰ τὸ ἄλλο σύστημα τὸ λεγόμενον τοῦ Κολοκοτρώνη, δὲν ἦτο εἰς τοῦτο σύμφωνον. Διότι ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἤθελε πλέον νὰ ἀκούῃ καὶ νὰ βλέπῃ τὴν θάλασσαν ἐνθυμούμενος τὴν ἐξορίαν καὶ τὴν φυλάκισίν του εἰς τὴν νῆσον τῆς Ὕδρας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐτρόμαξε νὰ γλυτώσῃ, καὶ ἔκτοτε εἶχεν ὁρκισθῇ νὰ μὴ ἔμβῃ πλέον, μηδὲ νὰ πατήσῃ ἐπάνω εἰς ἄλλο νησίον. Διὰ τοῦτο δὲ ἤθελε νὰ γείνῃ ἡ Συνέλευσις εἰς τὴν ξηράν, διὰ νὰ προσέχουν καὶ τὸν Ἰμβραήμ, ὅστις κατέστρεφε τὴν Πελοπόννησον. Δὲν ἐδυνήθησαν ὅμως νὰ συμβιβασθοῦν, καὶ ἕνεκα τῆς ἀντενεργείας τῶν πολιτικῶν κατὰ τῶν στρατιωτικῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλα αἴτια προγενέστερα, καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἁρπαγὴν τῆς σταφίδος ὑπὸ τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν Ῥουμελιωτῶν στρατιωτικῶν.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης κατέβη τότε εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀντάμωσε τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην ὡς πρῶτον τῶν ἄλλων κομματαρχῶν καὶ Πρόεδρον τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ ὡμίλησε μὲ αὐτὸν πολλὰ περὶ συμβιβασμοῦ, ὡς καὶ περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ τρόπου τῆς συγκλήσεως τῶν πληρεξουσίων. Ἀλλ' ὁ Ζαΐμης ἐφέρθη ἀλαζονικῶς, καὶ καταφρονῶν τὸν Κολοκοτρώνην, δὲν ἔδωκε προσοχὴν διόλου εἰς τὴν ὁμιλίαν του, μάλιστα δὲ ἐνόσῳ αὐτὸς ὡμίλει, ἐκεῖνος ἐκουνοῦσε τὸ ποδάρι του. Τοῦτο δὲ πολὺ ἐκακοφάνη τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἀμέσως ἐσηκώθη καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τοῦ Ζαΐμη, καὶ κατόπιν ὡμονόησε μὲ τοὺς ἄλλους πληρεξουσίους, οἵτινες ἦσαν ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα καὶ ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ νήσων, ὡς καὶ Κρῆτες, Σάμιοι καὶ λοιποί.

Τοιουτοτρόπως ἀπελπισθεὶς ἀπὸ τὸν Ζαΐμην ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον τῇ 26η 8βρίου μετὰ τῶν συντρόφων του Νικολάου Πονηροπούλου, καὶ Ἀναγνωστάκου Παπαγιανναχοπούλου. Ἅπαντες δὲ οὗτοι οἱ πληρεξούσιοι ἐκοιμήθησαν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τοῦ Καρακαλᾶ λεγομένην, καὶ ἐκεῖθεν τὴν ἑπομένην ἡμέραν ἐτράβηξαν διὰ τὸ Δίδυμον. Καθ' ὁδὸν δὲ καὶ πέρα τῆς μονῆς τοῦ Αὐγοῦ ἀντάμωσαν τὸν Δημήτριον Τσώκρην, τὸν ὁποῖον ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε προηγουμένως εἰδοποιήσει νὰ ἔλθῃ διὰ νὰ χρησιμεύσῃ μὲ τοὺς στρατιώτας του εἰς φρουρὰν τῆς Συνελεύσεως, διότι τότε ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τὸν εἶχε διατάξει νὰ καταλάβῃ τὰ ἅλατα τοῦ Θερμισιοῦ, τὰ ὁποῖα πλέον παρέλαβεν ὁ Κολοκοτρώνης διὰ τὰ ἔξοδα τῶν πληρεξουσίων. Ὁ δὲ στρατηγὸς Τσώκρης εἶχε τότε στρατιώτας περὶ τοὺς διακοσίους, καὶ αὐτοὶ ὠνομάσθησαν φρουρὰ τῆς Συνελεύσεως.

Ἐκεῖθεν δὲ κατὰ τὴν 28 τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Καστρὶ τῆς Ἑρμιόνης, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἄρχισε νὰ συνεννοῆται μὲ τὰς ἐπαρχίας τῶν νήσων, τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου διὰ ν' ἀποστείλουν τοὺς πληρεξουσίους των εἰς τὴν Ἑρμιόνην, · καὶ νὰ ἀρχίσουν αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως μήπως καλλιτερεύσουν τὰ πράγματα τοῦ Ἔθνους, χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζουν τί ἔμελλε νὰ συμβῇ ἀπὸ τὴν τοιαύτην Συνέλευσιν.

Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, ἀμέσως ἐξεκίνησαν ἐκεῖθεν ἐπιτροπαὶ διὰ τὴν Αἴγιναν, διότι οἱ ἐκεῖ ὀλίγοι συναχθέντες πληρεξούσιοι μετὰ τῶν δύο ἐπιτροπῶν, ὅλοι μὲν ἐσυμφώνησαν μεταξύ των περὶ τοῦ τόπου, ἀλλ' ἦσαν καὶ αὐτοὶ διηρημένοι εἰς δύο κόμματα τὸ Ἀγγλικὸν καὶ τὸ Γαλλικόν. Ἡ πολιτικὴ

δὲ ῥαδιουργία τῆς Εὐρώπης ὅλη ἦτο τότε εἰς ἐνέργειαν διὰ τῶν Ἀγγλιζόντων καὶ Γαλλιζόντων Ἑλλήνων. Ρωσσικὸν δὲ κόμμα ἕως τότε δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ὅλαι αἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων ἐματαιώθησαν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας καὶ διεψεύσθησαν, ἀφότου αὕτη ἀφῆκε τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεώς μας Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἀπανθρώπου καὶ Τουρκόφρονος Αὐστρίας. Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος Κολοκοτρώνης ἤγετο καὶ ἐφέρετο ἀπὸ τὸ Ἀγγλικὸν σύστημα.

Τὰ δὲ αἴτια, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀνάγκασαν νὰ ζητήσωμεν τὴν προστασίαν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους ἦσαν τὰ ἑξῆς. Μετὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τὰ στρατεύματα ὅλα παρέλυσαν καὶ ἐκακοσυνήθισαν, τὸ δὲ σέβας πρὸς τοὺς ἀνωτέρους καὶ πρὸς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Κυβέρνησιν ἐξέλιπεν· ὁ φατριασμὸς αὔξησεν, καὶ ὁ μὲν ἕνας ἐλέγετο τοῦ Κουντουργιώτη καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὁ δὲ ἄλλος ὑπήκουεν εἰς τὸν Κωλέτην, ὁ ἄλλος εἰς τὸν Ζαΐμην, καὶ ἄλλος εἰς ἄλλον, ὥστε τὰ πράγματα πλέον ἔφθασαν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. Εἰς ταῦτα δὲ πρόσθες καὶ τὴν ἀχρηματίαν, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ τὴν καχεξίαν τῆς ἰδίας Διοικήσεως, ἥτις κακῶς μετεχειρίσθη τὸ δάνειον καὶ τὰς λοιπὰς προσόδους τοῦ Ἔθνους. Ἐκτὸς δὲ τούτων τότε ἄρχισε τὸ προσκύνημα εἰς τὴν Ρούμελην, καὶ οἱ ἐκεῖ καπεταναῖοι ἐζήτουν μπουγιουρντιὰ τοῦ Σουλτάνου διὰ νὰ γείνουν ἁρματωλοὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ δὲ Διοίκησις ἔχασε τὴν ἠθικήν της ἀξίαν. Χρήματα δὲν ὑπῆρχαν εἰς τὰ ταμεῖα, ἡ δὲ ἀνάγκη ἦτο μεγάλη, διότι οἱ στρατιωτικοὶ εἶχαν χρείαν τοῦ μισθοῦ, τὸν ὁποῖον μόνον εἶχαν ὡς πόρον τῆς ζωῆς των, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαζόμενοι ἐπώλουν τὰς ἐθνικὰς ὁμολογίας εἰς τοὺς κερδοσκόπους καὶ τοὺς ἔχοντας

χρήματα. Οὗτοι ἦσαν παραδεδομένοι εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἐμπορίου, καὶ διὰ τῶν ὁμολόγων αὐτῶν ἀγόραζαν τὰς προσόδους τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ Διοίκησις ἀναγκαζομένη ἐξέδιδεν ἀντὶ χρημάτων τὰς τοιαύτας ὁμολογίας, καὶ ἔδιδεν αὐτὰς εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς διὰ νὰ πληρωθῶσιν ἀπὸ τὰς προσόδους τῆς δεῖνος ἢ δεῖνος ἐπαρχίας. Ἐξέδιδε π. χ. διαταγὴν λέγουσαν, ὅτι ὁ δεῖνα στρατηγὸς ἔχει νὰ λάβῃ 40,000 γρόσια πληρωτέα ἀπὸ τὰς προσόδους τοῦ Κράτους, ἢ καὶ ῥητῶς ἀπὸ τὴν δεῖνα ἐπαρχίαν. Οἱ δὲ στρατιωτικοί, ὅσοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπληρώνοντο ἀπὸ τὴν Διοίκησιν, καὶ ἦσαν δυνατοὶ ἀμέσως ἔκαμναν κατάσχεσιν ὁλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας, καὶ ἐπραγματοποίουν τὴν διαταγήν, λαμβάνοντες πολλάκις διπλασίαν καὶ τριπλασίαν τὴν ἀξίαν της, ἡ δὲ Διοίκησις δὲν ἐδύνατο νὰ προλάβῃ τὰς καταχρήσεις ταύτας τῶν δυνατῶν. Ἄλλοι δὲ πάλιν, ὡς εἴπαμεν, ἐπώλουν τὰς ὁμολογίας εἰς τοὺς κερδοσκόπους λαμβάνοντες μόνον τὸ τέταρτον τῆς ὅλης ἀξίας, ὥστε διὰ 400,000 π. χ. γρόσια ἔδιδαν μόνον 100,000 εἰς μέταλλον, καὶ οὕτω ἀποκτῶντες τὰς ὁμολογίας ἐξαργύρωναν αὐτὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκ τῶν προσόδων, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον εἰς τὴν Διοίκησιν. Τοιουτοτρόπως τὰ πράγματα τοῦ Ἔθνους ἐχάνοντο, ἡ δὲ Διοίκησις διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ συντηρηθῇ ἐξέδιδε πολλὰς τοιαύτας διαταγὰς πληρωτέας, καὶ διὰ ποσὸν πολὺ ἀνώτερον τοῦ χρεωστουμένου, διότι ἀντὶ 50,000 γροσίων ὀφειλομένων εἰς ἕνα, ἔδιδεν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν 250,000, καὶ διὰ ταῦτα πάντα τὰ δημόσια ταμεῖα κατήντησαν εἰς χρεωκοπίαν, αἱ δὲ διαταγαὶ καὶ αἱ ὁμολογίαι ἐπωλοῦντο μὲ ἐκπεσμὸν σχεδὸν 80 τοῖς ἑκατόν. Τέλος πάντων ἡ παντελὴς ἔλειψις τῶν χρημάτων ἔδιδε τὰς προσόδους καὶ τὰ

φθαρτὰ κτήματα τοῦ Ἔθνους δωρεάν. Χωρία ὁλόκληρα, καὶ ἄλλα οἰκόπεδα καὶ κτήματα ἀγοράζοντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ τοὺς δυνατούς. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ μυστικαὶ συντροφίαι μὲ τὰ μέλη τῆς ἰδίας Διοικήσεως πρὸς σφετερισμὸν τῶν δημοσίων κτημάτων, καὶ ὅστις θελήσῃ ἀπὸ περιέργειαν νὰ μάθῃ ποῖα μέλη Διοικητικὰ ὑπῆρχαν εἰς τὴν τοιαύτην συντροφίαν, ἄς ἐξετάσῃ τὰ ἔγγραφα καὶ θὰ εὕρῃ τοὺς ἀγοραστὰς καὶ εἰς ποίους περιῆλθον τὰ χωρία, δηλαδὴ τὸ Κυβέρι, ἡ Κάντια καὶ ἡ Ἀπάθεια εἰς τὸν Πόρον, σταφιδαμπελῶνες, ἐλαιῶνες, σπίτια, οἰκόπεδα, μύλοι καὶ ἄλλα τοιαῦτα κτήματα. Αὐτὰ ὅλα καὶ ἄλλα προσέτι αἴτια, ἀνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν αὐτῆς.

Οἱ δὲ πληρεξούσιοι τῆς Ἑρμιόνης ἤθελαν καὶ ἐνήργουν νὰ συγχωρηθῇ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, καὶ ἀνακτήσῃ τὰ πολιτικά του δικαιώματα, τῶν ὁποίων ἡ Συνέλευσις τῆς Πιάδος τὸν ἐστέρησε καὶ τὸν ἀφώρισεν, ὡς προείπαμεν, διότι διεμαρτυρήθη ἐναντίον τῆς γενομένης προσκλήσεως, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν πρὸς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν καὶ παρέδωκαν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἔθνους εἰς τὴν ἀπόλυτον ὑπεράσπισιν αὐτῆς. Μάλιστα δὲ τότε ὁ Ὑψηλάντης εἶχε φίλον στενὸν τὸν Γάλλον ἰατρὸν Μπαλῆν, ὅστις, ὡς ἔλεγεν, εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ μίαν ἑταιρίαν τῶν Παρισίων ἢ ἄλλου τινὸς ἔθνους φιλελληνικήν. Ἡ δὲ ἑταιρία αὕτη ἔστελλε τροφὰς καὶ ἄλλα βοηθήματα πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ τὰ μοιράζῃ ὅπως ἤθελεν, ἀλλὰ πάντοτε τῇ συγκαταθέσει τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως. Ἀφοῦ δὲ ἐσυνάχθησαν οἱ πληρεξούσιοι εἰς τὴν Ἑρμιόνην, παρεκινήθησαν ὑπὸ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου,

καὶ ἔκαμαν αἴτησιν ἔγγραφον εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν τροφῶν, ἥτις καὶ τοὺς ἀνεγνώρισεν ὡς πληρεξουσίους. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης εἶχε τότε τὴν συμπάθειάν του εἰς τὸ κόμμα τῆς Ἑρμιόνης, διότι τοῦτο εἶχε καὶ τὴν συμπάθειαν ὅλου τοῦ ἁπλοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ διότι εἰς αὐτὸ ἦσαν καὶ οἱ πολιτικοὶ φίλοι του. Μάλιστα δὲ ἡ Συνέλευσις εἶχε τότε καὶ ἀνάγκην τροφῆς διὰ τοὺς πληρεξουσίους, καὶ κατὰ παρακίνησιν τοῦ Ὑψηλάντου ὁ ἰατρὸς Μπαλῆς ἔδιδε τὰ βοηθήματα εἰς αὐτήν, ἥτις εἶχε καὶ κρέας, διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἔφερε σφακτὰ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ πληρεξούσιοι λοιπὸν ἐπεθύμουν ν' ἀπαλλαγῇ ὁ Ὑψηλάντης τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων, καὶ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰ πράγματα, ἤθελαν δὲ ἐπίσης καὶ τὸν Γεώργιον Κουντουργιώτην Πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ τοῦτο ἐσυμφωνήθη ὑπὸ τῶν πρώτων πληρεξουσίων, καὶ ἰδίως τοῦ Ν. Πονηροπούλου, ἔχοντος τότε ἐπιρροὴν πλησίον τοῦ Κολοκοτρώνη, διότι πρότερον, ὡς εἴρηται, ἀνήκων εἰς τὸ σύστημα τοῦ Κουντουριώτη, συνετέλεσε καὶ αὐτὸς νὰ σταλῇ εἰς τὴν Ὕδραν. Τοιουτοτρόπως δὲ οἱ δύο οὗτοι συνήργησαν εἰς τὸ νὰ γένῃ ὁ Κουντουργιώτης φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ πολιτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ συστήματος τῆς Ἑρμιόνης, ἀλλὰ μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ καταβάλῃ οὗτος 25,000 τάληρα διὰ τὰ ἔξοδα τῆς Συνελεύσεως, καὶ τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν τῶν Πελοποννησίων ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀκρόπολις ἐπολιορκεῖτο τότε ἀπὸ τὸν στρατάρχην τοῦ Σουλτάνου Κιουταχῆν, ἔχοντα πολυάριθμα στρατεύματα. Μάλιστα δὲ ἀμέσως καὶ διετάχθη ὁ στρατηγὸς Τσώκρης νὰ στείλῃ στρατιώτας Ἀργείους εἰς βοήθειαν, καὶ ἐστάλη-

σαν περὶ τῆς τριμαρχίας. Ἀρχηγὸς τῶν ἀτάκτων ἦτο ὁ Μπαμπαρῆς καὶ ἄλλοι.

Διὰ νὰ ἑνωθῶσι δὲ οἱ Ὑδραῖοι μὲ τὸ σύστημα τῆς Ἑρμιόνης ἐστάλη εἰς Ὕδραν ὁ Ν. Πονηρόπουλος, καὶ ἐκεῖ ἐγένετο ἡ συμφωνία μετὰ τῶν ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν, καὶ ἐγνώσθη πόσοι ἐκ τῶν Ὑδραίων ἔμελλον νὰ ἦναι μετ' αὐτῶν, χωριζόμενοι ἀπὸ τὸν Μαυροκορδάτον, διότι τὸ πλεῖστον τῶν Ὑδραίων καὶ ὁ Μαυροκορδάτος δὲν ἔλαβον μέρος εἰς ταύτην τὴν Συνέλευσιν, ἀλλὰ τὰ ὄργανά των ἐνήργησαν μακρόθεν, καὶ προσετίθεντο εἰς ἄλλο σύστημα ὑπὸ νέα πρόσωπα. Τότε δὲ μάλιστα ἡ Ὕδρα ἦτο ἄνω κάτω, καὶ εἰς τὸν μεγαλείτερον ἀναβρασμὸν καὶ τὴν ἀνωμαλίαν, διότι ὁ λαὸς δὲν ἤθελε τοὺς λεγομένους νοικοκυραίους, καὶ ἕνεκα τούτου εἶχαν γείνει τόσα φονικὰ μεταξύ των.

Πρὸς τούτοις διεδόθη, ὅτι ὁ Τουρκικὸς καὶ ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος φέρων καὶ στρατὸν τοῦ Ἰβραὴμ θὰ ὑπάγῃ νὰ προσβάλῃ τὰς νήσους Ὕδραν καὶ Σπέτσαις, καὶ τότε συνέβη εἰς τὴν Ὕδραν τὸ ἑξῆς. Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης εἶχε κάμει μίαν φατρίαν εἰς τὴν νῆσον δυνατήν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ νῆσος ἦτο διῃρημένη εἰς δύο, καὶ ἡ πόλις ἔγεινεν ἀνάστατος. Οἱ δὲ πρόκριτοι, ἐπειδὴ πλέον δὲν ἀκούοντο εἰς τὸ κοινόν, καθὼς πρότερον, ἀλλ' ἐγίνετο ὅ,τι οἱ πολλοὶ ἤθελαν, δειλιάσαντες ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν νῆσον καὶ ἐπέρασαν οἱ μὲν εἰς τὸν Πόρον, ἄλλοι δὲ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Τότε ἠκούσθη, ὅτι ἡ Ὕδρα φεύγει, καὶ οἱ Ὑδραῖοι ἑτοιμάσθησαν ὅλοι, καὶ ἐσήμαναν αἱ ἐκκλησίαι νὰ συναχθοῦν καὶ νὰ ῥίψουν τὰς ψήφους, τὰς ὁποίας εἶχαν ἕως ἐνενῆντα, καὶ νὰ εἴπουν ἂν θέλουν νὰ φύγουν, ἢ ὄχι. Τοῦτο ἀκούσαντες οἱ ἁπλοὶ

Ἕλληνες εἶπαν μετὰ θορύβου, βοῆς καὶ φοβερισμῶν, ὅτι, ὅποιος θέλει νὰ φύγῃ χωρὶς νὰ πάρῃ πλοῖα καὶ πράγματα ἔχει τὴν ἄδειαν, εἰ δ' ἄλλως, θὰ ἦναι σκοτωμένος. Ταῦτα ἐφόβησαν τὸν Λάζαρον Κουντουριώτην καὶ ὅλους τοὺς ἰδικούς του καὶ οὕτως ἔμειναν καὶ δὲν ἔφυγαν.

Ἔπειτα δὲ ἐπιάσθησαν καὶ μὲ τοὺς Ἄγγλους ναύτας, καὶ τοῦτο ἤθελε φέρει ὀλέθριον διὰ τὸ Ἔθνος ἀποτέλεσμα, ἂν ὁ ἀγαθὸς Ἅμιλτων δὲν ἐμεσολάβει διὰ νὰ σβύσῃ αὐτὸ τὸ κακόν. Οἱ δὲ νοικοκυραῖοι τῆς Ὕδρας εἶχαν ἀνεμοσκορπισθῇ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν εἶχαν καταφύγει εἰς τὸν Πόρον· τέλος δὲ ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀρχίσῃ ἐκεῖθεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ἀλλὰ τὰ ἐξωτερικὰ Ἀγγλικὰ πρόσωπα, τὰ εὑρεθέντα τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πλησίον τῆς Ὕδρας καθησύχασαν τὰ πράγματα.

Διαδοθέντος δὲ τούτου, ὅτι αἱ νῆσοι, καὶ ἰδίως ἡ Ὕδρα ἐνώθησαν μὲ τὸ σύστημα τῆς Ἑρμιόνης, ἡ πλειονοψηφία ἔκλινε πρὸς αὐτό. Ἐκτὸς δὲ τούτου συνέβησαν τότε καὶ ἄλλα γεγονότα βοηθητικὰ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ συστήματος τούτου, τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου γενόμενα, ἤτοι ἡ ἔλευσις τοῦ Κόχραν, καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ζακύνθου ἀποστολὴ τοῦ Ζαχαριάδη τοῦ γνωστοῦ καὶ πάντοτε ἀγωνιζομένου διὰ τὴν συμφιλίωσιν τῶν δύο Ζαΐμη καὶ Κολοκοτρώνη. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Ζακύνθου διὰ τούτου ἐκοινοποίει εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅλα ὅσα ἐνήργει ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, καὶ αὐτὴ ἤθελεν ὅλων τὴν ἕνωσιν. Ὁ δὲ Ζαχαριάδης εἶναι ἄξιος ἐπαίνου διὰ τοῦτο, καὶ δι' ὅσους κόπους καὶ ἔξοδα κατέβαλε, καὶ ἐκινδύνευσε πολλάκις τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Αὐτὸς δὲ τότε μᾶς ἔφερε πολλὰς χαροποιὰς εἰδήσεις ἀπὸ τὸ ἔθνος τὸ Ἀγγλικόν, ὅτι ἀληθῶς θέλουν

τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ δὲ τὸν Ἁρμοστὴν τῆς Ἑπτανήσου, ὅτι αὐτὸς ἐπιθυμεῖ, καὶ μάλιστα ἐπιβάλλει τὴν ἕνωσιν τὴν ἐθνικὴν διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος. Κατὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου ἦλθε καὶ ἀπάντησις ἀπὸ τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας Κάνιγκα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλέντα ἐκεῖ διὰ τὸν συμβιβασμόν, τὸν ὁποῖον οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ἑλλάδος ἐζήτησαν, καὶ ἰδοὺ αὕτη [1].

[1] Κύριοι!

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 27 Ἰανουαρίου 1827.

Ἔλαβον διὰ μέσου τῆς εὐγενείας Σας τὸν παρελθόντα Μάϊον ἓν γράμμα ὑπογεγραμμένον ἀπὸ τὸν Πρόεδρον καὶ ἀπὸ ἑκατὸν δέκα μέλη τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνελεύσεως, φέρον τὸ ὄνομα «οἱ νόμιμοι πληρεξούσιοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» ἡνωμένοι μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τῶν πολεμικῶν ἀρχηγῶν, καὶ ἐπικαλούμενοι τὴν μεσιτείαν τῆς Διοικήσεώς μου, διὰ νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὸν παρόντα πόλεμον, καὶ ἐμπιστευόμενοι εἰς ἐμὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ διαπραγματευθῶ καὶ νὰ φέρω εἰς ἔκβασιν τὴν ποθουμένην εἰρήνην, καὶ εἰδοποιοῦντές με, ὅτι ἡ ἐπιτροπή σας εἶχε συστηθῇ ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν, καὶ ὅτι εἶχε τὴν δύναμιν καὶ τὸ χρέος νὰ ἔμβῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετ' ἐμοῦ δι' ὅλα ὅσα ἠμποροῦν νὰ συνεισφέρουν εἰς τὴν εἰρήνην ἰδιαίτερα γράμματά σας μὲ ἐβεβαίωσαν τὴν κοινοποίησιν τούτων, προσδιορίζοντα καὶ τὰς βάσεις, τὰς ἀποφασισθείσας, ὡς ἁρμοδιωτέρας διὰ τὸν συμβιβασμόν, τὸν ὁποῖον ἡ Συνέλευσις ἐπεθύμει νὰ φέρῃ εἰς ἔκβασιν διὰ τῆς μεσολαβήσεώς μου.

Ἔκτοτε ἔλαβον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σᾶς πληροφορῶ. ὅτι ἡ Διοίκησίς μου εὐηρεστήθη νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὰς εὐχάς σας, δίδουσά μοι τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας διὰ νὰ καθυποβάλλω εἰς τὸ Διβάνιον τὰς βάσεις τοῦ συμβιβασμοῦ; τὸν ὁποῖον παρεκατεθέσατε εἰς χεῖράς μου. Συγχρόνως σᾶς εἰδοποίησα τὸν ἰσχυρὸν λόγον, ὅστις μὲ ὑπεχρέωσε ν' ἀναβάλλω πρὸς καιρὸν τὴν ἐκπλήρωσιν τούτων τῶν ὁδηγιῶν.

Ἀποτείνομαι, Κύριοι, πρὸς Σᾶς, σήμερον, διὰ νὰ σᾶς εἰδοποιήσω, ὅτι αἱ προϋπάρχουσαι δυσκολίαι ἐξωμαλύνθησαν τέλος. Ἡ προσφορὰ τῆς μεσιτείας τῆς Διοικήσεώς μου, ἔχουσα βάσιν τὴν αἴτησίν σας, καὶ ὑποστηριζομένη ἀπὸ ἄλλας Δυνάμεις, τὰς συμμάχους τοῦ Βασιλέως μου, μέλλει νὰ παρουσιασθῇ ἀμέσως εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρταν. Δὲν περιμένετε βέβαια ἀπὸ ἐμὲ νὰ σᾶς ἐγγυηθῶ τὴν ἐπιτυχίαν τούτου τοῦ ζητήματος. Δὲν θέλετε λησμονήσει προσέτι, ὅτι ἡ ὑπόληψίς μου καὶ ὁ λόγος τῆς Διοικήσεώς μου ὑποχρεόνονται πρὸς τὴν Πόρταν κατὰ τὴν πίστιν τῶν διαβεβαιώσεών Σας.

Ἐνόσῳ νὰ ἠμπορέσω νὰ σᾶς εἰδοποιήσω τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἐνάρξεως τῆς

Εἰς τοῦτο τὸ ἔγγραφον τοῦ Κάνιγκος ἀπάντησεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐκ μέρους τῆς Συνελεύσεως καὶ ἐκ μέρους αὐτοῦ διὰ τῆς κάτωθι ἐπιστολῆς [1].

Πολλὰ δὲ τότε ἐλέγοντο περὶ τῶν προκρίτων, ἢ κοτσαμπάσιδων λεγομένων, τάχα ὅτι αὐτοὶ ἐπεθύμουν νὰ γείνουν δεσπόται ὑποτελεῖς τοῦ Σουλτάνου, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἤθελαν ἰδικήν των τὴν Διοίκησιν τοῦ τόπου.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ πρότερον καὶ ἤδη γίνεται λόγος περὶ τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ζακύνθου, καλὸν εἶναι νὰ διηγηθῶ-

διαπραγματεύσεως πρὸς τὸ Διβάνιον, ἐπερείδομαι, Κύριοι, εἰς τὸ ὕψος τῶν φρονημάτων Σας, ὅτι θέλετε σταθῆ πιστοὶ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ συνοδεύσουν μίαν μεσιτείαν, τὴν ὁποίαν παρεχωρήσαμεν εἰς τὰς παρακλήσεις Σας.

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἀνανεώσω, Κύριοι, τὴν βεβαιότητα τῶν προσωπικῶν μου αἰσθημάτων.

Στραφόρδ Κάνιγκ.

[1] Μιλόρδε!

Ἑρμιόνη τῇ 28 Ἰανουαρίου 1827.

Εὑρισκόμενος ἐνταῦθα ὁμοῦ μὲ τοὺς Πληρεξουσίους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ συναθροιζομένους διὰ νὰ δώσωμεν τέλος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Γ' τοῦ ἔθνους μας Συνελεύσεως, ἥτις ἔλαβε τὴν ἔναρξίν της ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἔλαβον μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν, καὶ βαθὺ σέβας, Μιλόρδε, τὴν ἐπιστολήν σας ἀπὸ 27 τοῦ ἐνεστῶτος ε. ν. γεγραμμένην· οἱ δὲ εἰρημένοι πληρεξούσιοι μὲ ἐπεφόρτισαν νὰ σᾶς ὁμολογήσω ὁμοῦ μὲ τὴν ἰδικήν μου καὶ τὴν ἐκ μέρους των μεγάλην εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν εὔνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀνελάβετε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔθνους μας, καὶ νὰ σᾶς βεβαιώσω, ὅτι, μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ δείξῃ ποτὲ ἀπείθειαν ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος, ἢ ἀπὸ τοῦ νὰ ἦναι ταραχή τις καὶ σχίσμα μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν του, εἴμεθα μάλιστα σύμφωνοι κατὰ πάντα· ἂν δὲ φημίζεταί τι ἢ εἶναι ἀπὸ ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος πλαττόμενον, ἤ, ἂν ἦναι καὶ πραγματικόν τι, ταῦτα εἶναι, ὡς ἐκ τῶν περιστατικῶν, ἰδιαίτεραί τινες καὶ ἐσωτερικαὶ συναλλήλαις ἀναφοραί, μὴ ἀντιβαίνουσαι εἰς τὸν γενικὸν σκοπόν.

Πρὸς δὲ εἶμαι ἐπιφορτισμένος νὰ σᾶς ἐγγυηθῶ ἀπὸ μέρους τῶν εἰρημένων τὴν σταθερότητά των, καὶ ἐκείνην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ὅλου, ὡς πρὸς τὴν βάσιν, ἐφ' ἣν ἠτήσατο τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀρχάς, τῶν ὁποίων τὴν μεσιτείαν ἐπεφόρτισε τὴν ἐξοχότητά σου διὰ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνελεύσεως. Πεποιθὼς, Μιλόρδε, εἰς τὴν φιλάνθρωπον καὶ εὐεργετικὴν διάθεσιν τῆς ἐξοχότητός σου καὶ τῆς αὐλῆς σου, μὲ χρηστὰς ἐλπίδας καὶ μὲ βεβαίαν πίστιν, ὅτι θέλετε πραγματευθῆ τὴν ὑπόθεσιν κατὰ τὸ συμφερώτερον τῶν Ἑλ-

μεν ἐνταῦθα πῶς αὕτη ἐγένετο καὶ πόσα ἔπραξε καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἔθνους. Τρεῖς ἄνδρες Ζακύνθιοι μόνοι των ὠνομάσθησαν Ἐπιτροπή, χωρὶς νὰ τοὺς διορίσουν τοιούτους, ὁ Κόντε Ῥώμας, ὁ Π. Στεφάνου ἰατρὸς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δραγῶνας. Οὗτοι δὲ ὑπὸ πατριωτισμοῦ κινούμενοι ἀφ' ἑαυτῶν ἀνέλαβαν τὴν γενικὴν φροντίδα ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἶχαν καὶ τὴν θέσιν τοῦ μεσίτου μεταξὺ τούτων καὶ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν παρουσιάζοντο ὡς ἐπιτροπὴ τοῦ Ἔθνους, καὶ ἐγγράφως καὶ προφορικῶς ἐζήτουν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους τὴν ὑπεράσπισιν τῶν Ἑλλήνων. Ὡς ἄτομα δὲ πάλιν οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνδρες ἐσυμβούλευαν συχνὰ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, καὶ τὰ ἐξέχοντα πρόσωπα τοῦ Ἔθνους, τὸν Κουντουργιώτην, τὸν

λήνων, τῶν ὁποίων γνωρίζετε τὴν ἀπόφασιν, καθ' ἣν ἀπεφάσισαν, ἢ νὰ ζήσωσιν εἰς τὸ ἑξῆς μίαν ζωὴν πρέπουσαν εἰς τὰς θυσίας καὶ τὸν ἀγῶνά των, καὶ ν' ἀπολαύσωσι δικαιώματα ἀνάλογα μὲ τὸ δίκαιον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἐθνῶν, ἢ νὰ προτιμήσωσι μυριάκις τὸν θάνατον, καθὼς τὰ ἐπὶ τὸ παρὸν ἀποφασιστικὰ ἐπιχειρήματά των συνωδευμένα μὲ ἀξίας προόδους τὴν ἐπιβεβαιώνουσιν. Πολὺ βεβαιότεραι δὲ γίνονται αἱ ἐλπίδες τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅταν βλέπωσι τὸν φιλάνθρωπον καὶ ἰσχυρὸν χαρακτῆρά σας νὰ ὑποστηρίζητε, καὶ συνοδεύητε μὲ τὴν προσπάθειαν καὶ σύμπραξιν τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, μετὰ τῶν ὁποίων τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα μᾶς ἑνόνει εἰς τὴν Χριστεπώνυμον ἑνότητά του· καὶ δὲν ἀμφιβάλλει κανείς, ὅτι φθάνει μόνον ἓν βλέμμα εὐμενὲς νὰ ρίψωσιν αἱ Χριστιανικαὶ δυνάμεις εἰς τὴν δυστυχῆ Ἑλλάδα καὶ τὴν καταστaίνουσιν εὐτυχῆ πρεπόντως εἰς τὴν ἀρχαίαν της εὐγένειαν καὶ ἀξίαν τῶν ἐνεστώτων ἀγώνων καὶ τῶν θυσιῶν της. Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς παρακελέσω καὶ αὖθις, νὰ βεβαιωθῆτε τὴν σταθερότητα καὶ τοῦ κοινοῦ καὶ τοῦ μερικοῦ χαρακτῆρός μας, μεθ' οὗ καὶ μετὰ τοῦ ἀνήκοντος σεβασμοῦ, καὶ τῆς βαθείας εὐγνωμοσύνης διὰ τὰ εὐνοϊκὰ πρὸς ἡμᾶς αἰσθήματά σας. ὑποσημειοῦμαι, Μιλόρδε!

Τῆς Ὑμετέρας ἐξογότητος ταπεινότατος καὶ εὐπειθέστατος δοῦλος

Θ. Κολοκοτρώνης.

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον Μιλόρδον Σ. Κάνιγκα πρέσβυν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Μεγάλης Βρεττανίας παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Πόρτᾳ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ζαΐμην, τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Μαυροκορδάτον, ὅστις μάλιστα ἦτο καὶ εἷς τῶν πρωτουργῶν, ὑποσχεθεὶς νὰ φέρῃ αὐθόρμητον τὸ Ἔθνος διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἦναι αὐτὸς πρῶτος τῶν λοιπῶν, ἐσυμβούλευαν λέγομεν, πῶς νὰ φέρωνται διὰ νὰ ἡμερώσουν τὴν ἀγρίαν Ἀγγλίαν, ἥτις κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεώς μας ἐδείχθη ἐναντία αὐτῆς, ὑποπτεύουσα, ὅτι αὕτη ὑπεκινήθη ὑπὸ τῆς Ρωσσίας. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης ἐγένοντο τὰ συμπεθεριά, οὕτως εἰπεῖν, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ δὲ Ἕλληνες δὲν γνωρίζουν ἄλλο ἔθνος ἕως τώρα, τὸ ὁποῖον εἰλικρινῶς τοὺς ἐβοήθησε, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἔτρεξαν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὴν ἀπόλυτον ὑπεράσπισιν τῆς Ἀγγλίας. Λέγεται ὅμως, ὅτι καὶ οἱ Ζαρειφαῖοι καταφυγόντες εἰς τὴν Ζάκυνθον, αὐτοὶ πρῶτοι ἐσυλλογίσθησαν νὰ ζητήσῃ τὸ Ἔθνος τὴν τοιαύτην προστασίαν, γνωρίζοντες τὴν Ἑλληνικὴν ἀδυναμίαν, καὶ τοῦ Σουλτάνου τὴν κολοσσιαίαν δύναμιν,' καὶ φοβούμενοι μήπως τὸ Ἔθνος ἀφανισθῇ.

Ἐντεῦθεν δὲ ὡρμήθη καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐναντίον τῆς γενομένης πράξεως, ὡς ἀλλοῦ εἴπαμεν, καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ κατὰ τὸ παρόν.

Ὅταν δὲ εἴμεθα ἐκεῖ εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Τροιζῆνος, μίαν αὐγὴν ὁ Κολοκοτρώνης ἀμέσως ἐσηκώθη ἀπὸ τὸν ὕπνον καὶ ἄρχισε νὰ βλασφημῇ καὶ νὰ προλέγῃ, ὅτι θὰ σκοτωθῇ ὁ Καραϊσκάκης καὶ θὰ χαθῇ τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα· εἶπε δὲ ἀμέσως εἰς τὸν γραμματικόν του Ν. Δραγούμην, ὅστις τότε εὑρέθη ἐκεῖ καὶ ἦτο νέος καὶ ὁμοτράπεζός του, ὁ ὁποῖος, εὐτυχῶς, ζῇ καὶ ἐπικα-

λούμεθα τὴν μαρτυρίαν του, νὰ γράψῃ γράμμα πρὸς τὸν Καραϊσκάκην συμβουλευτικόν, λέγων οὕτως· «Μανθάνω, ὅτι ἐμβαίνεις εἰς τοὺς ἀκροβολισμοὺς καὶ εἰς τοὺς πολέμους· αὐτὸ δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν σου· ἀλλὰ πρέπει νὰ στέκῃς μακράν, νὰ βλέπῃς τοὺς πολεμοῦντας, νὰ τοὺς ὁδηγῇς καὶ νὰ ἐνδυναμώνῃς τὰς θέσεις ἐκείνων, τοὺς ὁποίους βλέπεις, ὅτι ἀδυνατοῦν· διότι ἂν ἐξακολουθῇς ἔτσι θὰ γείνῃς βρυκόλακας νὰ φάγῃς τοὺς στρατιώτας. Ὁ ἀρχηγὸς κινδυνεύει μόνον εἰς μίαν ἔφοδον, καὶ πότε, ὅταν δυνηθῇ νὰ ἐμβάσῃ τὸ μισὸ στράτευμά του εἰς τὴν πόλιν ἢ εἰς τὸ φρούριον καὶ ἴδῃ, ὅτι ὀπισθοδρομεῖ τότε εἶναι ἀνάγκη ἡ παρουσία τοῦ ἀρχηγοῦ διὰ νὰ ριχθῇ οὗτος μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν του νὰ τοὺς κάμῃ λέοντας νὰ ἀψηφήσουν τὸν θάνατον, ἤ, ἂν κινδυνεύῃ ἡ μάχη διὰ νὰ χαθῇ, διὰ νὰ τὴν κερδήσῃ, τότε πάλιν χρειάζεται ἡ παρουσία του. Εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις ἰδίως συγχωρεῖται τοῦ στρατηγοῦ ὁ θάνατος». Τὸ προμαντευτικὸν τοῦ Κολοκοτρώνη γράμμα ἀνεγνώσθη, καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ὥραν ἐξεψύχει ὁ ἀοίδιμος Καραϊσκάκης· παρήγγειλεν ὅμως νὰ εἴπουν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ὅτι ἔπρεπε προτήτερα νὰ τὸν συμβουλεύσῃ, διότι τώρα εἶναι ἀργά. Εἶπεν ὅμως καὶ τὸν ἀστεῖόν του λόγον....

Ἀφοῦ ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα ἀνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ζητήσουν τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν, λέγομεν τώρα καὶ τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα ἔφεραν τὸ Ἔθνος εἰς κακὴν καὶ δυσάρεστον κατάστασιν. Οἱ ἐσωτερικοὶ περισπασμοί, αἱ διχόνοιαι καὶ αἱ ἐμφύλιοι ταραχαί, ὅσαι ἐγένοντο διὰ τὴν καταδίωξιν, τὴν σύλληψιν καὶ φυλάκισιν τῶν ἀρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου· ἡ κατόπιν ἔλευσις τοῦ Ἰμβραήμ, ἡ ὑπὸ μόνης μιᾶς μερίδος παρα-

λαβὴ καὶ σπατάλη τοῦ πρώτου δανείου, καὶ ἡ μέχρι λεπτοῦ ἀνέχεια τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ ἡ ἐκ τούτου παραμέλησις τῶν πραγμάτων· ἡ μὴ ἔγκαιρος ἀποστολὴ ναυτικῆς καὶ στρατιωτικῆς βοηθείας, εἰς τὸ Μεσολόγγι, καὶ ἡ ἕνεκα τούτου ἐπελθοῦσα πτῶσίς του· ἡ ἀδύνατος συγκέντρωσις καὶ πῆξις στρατοπέδου εἰς Πελοπόννησον, ὅπως ἀντιπαραταχθῇ εἰς τὸ τακτικὸν στράτευμα τοῦ Ἰμβραήμ· ἐκτὸς δὲ τούτων κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Πατρῶν ἄρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται καὶ σημεῖα ὑποταγῆς, διότι ποτὲ δὲν ἔγεινεν ἐκεῖ τακτικὴ πολιορκία, περιορίζουσα τοὺς Τούρκους νὰ μὴ ἐξέρχωνται τῶν φρουρίων, καὶ διὰ τοῦτο ἀπελπίσθη ὁ ἁπλοῦς λαός. Προσέτι δὲ οὔτε τὸ ὀλίγον παλαιόν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ νεοσυστημένον ἀπὸ Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας τακτικὸν ἐφάνη ἱκανὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὸν τακτικὸν στρατὸν τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ τὸν ἄτακτον τοῦ Κιουταχῆ εἰς τὴν Στερεάν, ἡ ὁποία μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου, ἐκτὸς τοῦ Μακρῆ, σχεδὸν ὅλη ἐπροσκύνησεν. Αἱ δὲ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὑπετάσσοντο εἰς τὸν δυνατώτερον, ὁποῖος δήποτε καὶ ἂν ἦτο οὗτος. Σφᾶλμα δὲ ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως, διότι τοὺς ὀλίγους δυτικούς, τοὺς ὁποίους εἶχαν εἰς τὰς νήσους δὲν τοὺς ἐπέταξαν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ καθαρισθῇ τὸ ἔθνος, καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τοὺς προδότας τούτους εἰς τὰ σπλᾶγχνά του. Αὐτοὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου μᾶς κατεπρόδιδαν καὶ εἰς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τοὺς Γάλλους· ἀλλ' ἂς ἔχωμεν χάριν εἰς τὴν μάχαιραν (σαλτιρμᾶν) τῶν Ὑδραίων, τῶν Σπετσιωτῶν καὶ τῶν Ψαριανῶν, ἡ ὁποία τοὺς περιέστελλεν. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐνεδρῶν, τὰς ὁποίας τινὲς ἐκ τῶν Πελοποννησίων ἔκαμναν κατὰ τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ἰμβραήμ, σχεδὸν

ὅλοι οἱ λοιποὶ Ἕλληνες δὲν ἤθελαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν πόλεμον χωρὶς νὰ πληρωθοῦν μισθόν. Ταῦτα δὲ πάντα ἔφεραν τὸ Ἔθνος εἰς ἀπελπισίαν καὶ ἀποθάρρυνσιν, καὶ ἀνάγκασαν τοὺς προκρίτους, τοὺς καπεταναίους καὶ τὸν κλῆρόν μας, ὡς καὶ τοὺς πληρεξουσίους, ὁδηγουμένους ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ζακύνθου νὰ ζητήσουν τὴν ἀπόλυτον ὑπεράσπισιν τῆς Ἀγγλίας, καὶ παλαιότερα, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, καὶ κατ'αὐτὸν τοῦτον τὸν χρόνον. Ἐντούτοις ὅμως ἄλλοι τινὲς Ἕλληνες ἀπὸ φατριαστικὸν πνεῦμα κινούμενοι ἀνακάτωναν τὰ πράγματα, καὶ ἡ ἀνυπομονησία τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ φόβος των μὴ τύχῃ καὶ δὲν εὕρῃ ἀποδοχὴν ἡ αἴτησίς των παρὰ τῶν Ἄγγλων, ἀνάγκασαν αὐτοὺς νὰ κάμουν ὁμοίας αἰτήσεις καὶ εἰς τὰς ἄλλας δύο δυνάμεις Γαλλίαν καὶ Ρωσσίαν. Πρὸ πάντων δὲ τὸ Γαλλικὸν κόμμα ἄνω κάτω ἔκαμε τὸν κόσμον διὰ νὰ γείνῃ καὶ πρὸς τὴν Γαλλίαν πρόσκλησις, ἂν καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶχαν καμμίαν παρὰ τῶν Γάλλων ἐλπίδα, ἕνεκα τῆς ἀστασίας των, ἥτις τότε ἦτο μεγάλη, καὶ ἡ πολιτική των φιλότουρκος· διότι ἡ κυβέρνησίς της δὲν ἐβοήθησε τὴν Ἑλλάδα ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια ὡς κυβερνήτου αὐτῆς, ἀλλ' ἐβοήθει ἐξ ἐναντίας τοὺς Τούρκους. Ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε βοήθειαν μόνον ἀπὸ τοὺς σοφοὺς καὶ φιλελευθέρους ἄνδρας τῆς Γαλλίας πολιτευομένους καὶ μή, οἵτινες ἔγραφαν εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ ὡμίλησαν εἰς τὰς βουλάς των ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας της. Αὐτοὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφῆς ἐξύπνησαν τὸ πνεῦμα καὶ ἐκίνησαν τὴν σημπάθειαν τῆς Εὐρώπης κηρύττοντες, ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἀνεστήθησαν, ἔχουν πόλεμον κατὰ

τῶν βαρβάρων κατακτητῶν τῆς πατρίδος των καὶ ζητοῦν βοήθειαν. Ἐσύστησαν δὲ καὶ αὐτοί, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι χριστιανοί, ἐπιτροπὰς (κομιτάτα), συνέλεξαν βοηθήματα εἰς χρήματα καὶ εἰς ἄλλα πράγματα χρήσιμα εἰς τὸν πόλεμον, τὰ ὁποῖα ἔστειλαν εἰς ὥραν ἀνάγκης καὶ ἔφεραν ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' οἱ ἐρχόμενοι Γάλλοι φιλέλληνες διὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος, εἴτε στρατιωτικῶς, εἴτε πολιτικῶς, ἐκτὸς ὀλίγων, οἱ ἄλλοι μᾶλλον ἔβλαψαν, παρὰ ὠφέλησαν, διότι αὐτοὶ πάντοτε ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ φατριάζουν τοὺς ἐντοπίους Ἕλληνας κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἐρχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου ἀμέσως ἐγνωρίζοντο μὲ μερικοὺς Φαναριώτας γνωρίζοντας τὴν γλῶσσάν των, καὶ ἔχοντας τὸ συμφέρον καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ διαιροῦν τοὺς ἐντοπίους, καὶ νὰ συναθροίζουν περὶ αὐτοὺς ὅλους τοὺς νεοφερμένους ἀνθρώπους ἀπὸ διάφορα ἔθνη, τόπους καὶ πόλεις, τῶν ὁποίων τὴν ἔλευσιν καὶ τὸν σκοπὸν δὲν ἐξέταζαν οἱ ἐντόπιοι Ἕλληνες. Τούτων δὲ ἡ τοιαύτη ἀδιαφορία καὶ ἀπάθεια ἔδωκεν θάρρος εἰς ἐκείνους, οἵτινες εὐκόλως ἑνόνοντο ὅλοι μαζύ, ἐγίνοντο ἕνα σῶμα καὶ ὑπερασπίζοντο μεταξύ των διὰ τὸ συμφέρον των. Τοιουτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον αὐτὴ ἡ ζύμη ἐχρησίμευσεν ὕστερον ὡς προσάναμμα τῶν ἐμφυλίων διχονοιῶν, ὀργανισθεῖσα τελειότερον ἀπὸ τὸν Κωλέτην καὶ τὸν Μαυροκορδάτον. Μόνον οἱ Ἄγγλοι ὅσοι ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν καιρῷ τοῦ ἀγῶνος πιστῶς ὑπηρέτησαν αὐτήν. Ἐσχηματίσθησαν λοιπὸν κόμματα ἐκ τῶν ἰδίων Ἑλλήνων καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων. Ἡ Γαλλικὴ φατρία ἦτο ἐξυπνοτέρα τῶν ἄλλων φατριῶν, πλέον τολμηρὰ καὶ κᾄπως ἀδιάκριτος. Εἰς ταύτην δὲ τὴν φατρίαν δύο ἀρχηγοὶ ἀνε-

γνωρίσθησαν, ὁ Ἰωάννης Κωλέτης, καὶ ὁ ἀγαθὸς Δημήτριος Ὑψηλάντης. Καὶ οἱ μὲν περὶ τοῦτον τὸν ἀρχηγὸν εἶχαν πατριωτισμὸν ἁγνόν, διότι εἶχαν τὴν πεποίθησιν, ὅτι διὰ τῆς προστασίας τῶν Γάλλων θὰ σωθῇ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος· οἱ δὲ περὶ τὸν Κωλέτην, ἂν καὶ ἐταυτίζοντο μὲ τοὺς ἄλλους, ὡς Γαλλόφρονες καὶ αὐτοί, ἦσαν ὅμως διεφθαρμένοι, ἔχοντες ἐμπόριον τοὺς Γάλλους, τοὺς ὁποίους ἐξηπάτων καὶ τοὺς μετεχειρίσθησαν εἰς τὰ ἴδιά των τέλη, καὶ πρὸς βλάβην τοῦ Ἔθνους. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως, καὶ κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τὸ κόμμα τοῦτο ἀνῆκον οἱ Μιλιάνιδες, ὅλοι οἱ Μποτασαῖοι, ὁ Καρακατσάνης καὶ ἄλλα τινὰ ἄτομα, ἔχοντα ἄδολον φιλοπατρίαν, οἱ λοιποὶ ὅμως ἦσαν λυμεῶνες, τὰ πάντα ἀνακάτωσαν διὰ νὰ ἁρπάσουν καὶ νὰ αἰσχροκερδήσουν· ἐπειδὴ δὲ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶχαν ἔβγει ἀπὸ τὴν μιαρὰν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἦσαν χαμερπέστατοι εἰς τοὺς τρόπους των, ἀπὸ αὐτοὺς ἐβγῆκαν προδόται καὶ δολοφόνοι, ὅλους δὲ τοὺς ἐγκληματίας τοὺς εὕρισκέ τις εἰς τὸ σύστημα αὐτό. Κύριος οἶδε, ποῖα καὶ πόσα κακουργήματα εἶχαν κάμει εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, τοῦτο δὲ ἡμεῖς μόνον γνωρίζομεν, ὅτι εἰς κανένα ἄλλο σύστημα δὲν τοὺς ἐδέχοντο. Αὐτὸ τὸ σύστημα πρὸς διάκρισιν τῶν ἄλλων, οἱ λοιποὶ Ἕλληνες τὸ ὠνόμασαν Μοσχομάγκαν, καὶ εἰς ταύτην τὴν περίφημον Μοσχομάγκαν συνέρρεον ὅλοι οἱ συνειθισμένοι εἰς τὴν αἰσχροκέρδειαν. Ὁ δὲ ἀρχηγός των Κωλέτης ἐστάθη δυνατὸς μὲ αὐτούς, βοηθούμενος μάλιστα πάντοτε καὶ κατ' εὐθεῖαν ἀναφανδὸν ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ τὴν Διοίκησιν τῆς Γαλλίας. Αὐτοὶ ἐζήτουν νὰ πείσουν τοὺς Ἕλληνας νὰ ὑψώσουν σημαίαν Γαλλικὴν καὶ νὰ

ζητησουν Γάλλον βασιλέα, καὶ ὠνόμαζαν μὲν πολλὰ ὀνόματα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατεστάλαξαν εἰς τὸν Δοῦκα τοῦ Νεμούρ, καὶ πρὸς τοῦτο, καὶ πολλοὶ Γάλλοι ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπίτηδες διοργανίζοντες πάντα ταῦτα.

Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπετύγχαναν, ἐζήτουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους διορισμοὺς (μπουγιουρντιά), τοὺς ὁποίους ἐμοίραζαν εἰς τοὺς ὁπλαρχηγούς, οἵτινες ἄλλοτε ἦσαν ἁρματωλοὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ρούμελης. Τοιοῦτον διορισμὸν ἔδωκαν καὶ πρὸς τὸν Καραϊσκάκην, διὰ τοῦ ὁποίου διωρίζετο ἁρματωλὸς τῆς ἐπαρχίας Ἀγράφων, τὸν δὲ διορισμὸν τοῦτον ἔδειξεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην ὅταν ἦλθεν εἰς τὸ Ἄργος πρὸς ἀντάμωσίν του. Ἕνεκα δὲ τούτου κατηγόρησαν τότε τὸν Καραϊσκάκην, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, καὶ πολλὰ εἶπαν κατ' αὐτοῦ οἱ ἐχθροί του, λαβόντες ἀφορμὴν ἐκ τοῦ τοιούτου διορισμοῦ, ὅτι δῆθεν ἐνήργει ἀποφασιστικῶς ν' ἀποκατασταθῇ ἁρματωλός· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐψεύσθησαν, διότι ἀπεδείχθη, ὅτι δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ ἑνωθῇ μὲ τοὺς Τούρκους. Μάλιστα δὲ μετὰ τὴν ἐκστρατείαν του, καὶ τὴν ἐκ νέου ἐπανάστασιν τῆς Ρούμελης, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐνήργησε, καὶ ἐπανέφερε τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν προτέραν των κατάστασιν, ὥστε νὰ λάβουν ὅλοι τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ νὰ πολεμήσουν πολλοὺς πολέμους, καθὼς ἐκεῖνον τῆς Ἀράχωβας, ἕως ὅτου ἔφθασαν νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰς Ἀθήνας ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, συνέβη τὸ ἀκόλουθον. Ὁ ναύαρχος Ντερινύ, ἦτο εἰς τοὺς λιμένας τῆς Σαλαμῖνος, ὁ δὲ Καραϊσκάκης ἦτο στρατοπεδευμένος ἐκεῖ πλησίον εἰς τὰ Ἀμπελάκια, οἱ δὲ πασάδες, ὁ Κιουταχῆς στρατάρχης τοῦ Σουλτάνου καὶ ὁ Ὀμὲρ πασᾶς τῆς Καρύστου ἐπολιόρκουν τὸ φρούριον τῶν Ἀθηνῶν, τούτους ὅλους ἐκάλεσε εἰς τὴν

ναυαρχίδα του ὁ Ντερινύ, καὶ ὕστερος ὅλων ἦλθεν ὁ Καραϊσκάκης. Καθὼς ἐμβῆκεν εἰς τὸ πλοῖον καὶ εἶδε τοὺς πασάδες τοὺς ἐχαιρέτισεν· ἀλλ' ἐταράχθη, διότι ἄναψε τὸ Ἑλληνικὸν αἷμά του, καὶ εἶπεν· «ἐγέμισε τὸ Γαλλικὸν πλοῖον πασάδες Τούρκους καὶ Ἕλληνας». Ἐσυλλογίσθη ὅμως μέσα του, ὅτι τὴν ἔπαθεν, διότι ὑπώπτευεν ἐπιβουλὴν μήπως ὁ Ντερινὺ τὸν στείλῃ εἰς τὸν Σουλτάνον. Ἔπειτα ἀπευθυνόμενος εἰς τοὺς πασάδες εἶπε· «τί κάμνετε πασάδες μου, πῶς περνᾶτε; Πῶς σᾶς φαίνονται οἱ πόλεμοί μας; Διὰ τί θέλετε τὸ ἄδικόν μας, καὶ δὲν μᾶς ἀφίνετε εἰς τὸν τόπον ὅπου ἐγεννήθημεν;». Τότε ὁ Κιουταχῆς ἀπεκρίθη καὶ εἶπε· «πάντοτε μὲ τὸ σπαθί μας ἔχομεν πάρει τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, καὶ μὲ τὸ σπαθί μας πάλιν θὰ τὴν πάρωμεν».

Ὁ δὲ ναύαρχος Ντερινὺ ὁμοίαν ἔκαμε τὴν ὑποδοχὴν τῶν πασάδων καὶ τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη, καὶ τὰς αὐτὰς τιμὰς τοῦ ἔδωκε, καὶ ὅταν ἐμβῆκεν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ὅταν ἐβγῆκεν ἀπὸ αὐτό Εἶδαν οἱ πασάδες τὰς τιμὰς τοῦ Καραϊσκάκη, καὶ ὡσὰν νὰ μὴ τοὺς ἦλθε καλά· τότε ὁ ναύαρχος παρετήρησεν εἰς αὐτούς, ὅτι εἶναι μὲ τὸν Καραϊσκάκην ἰσόβαθμοι.

Ποῖος δὲ ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ ναυάρχου, τοῦτο εἶναι ἄδηλον. Ἔλεγαν ὅμως τότε, ὅτι ἤθελε νὰ συμβιβάσῃ τὸν Καραϊσκάκην μὲ τοὺς πασάδες· ἐβεβαιώθημεν ὅμως, ὅτι οὔτε κἂν λόγος ἔγεινε περὶ τούτου, καὶ ὅτι ἁπλῶς πως συνέβη ἡ τοιαύτη ἕνωσις.

Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δὲν εἶχαν οὐδεμίαν πίστιν εἰς τὸ Γαλλικὸν σύστημα, ὡς ἀκατάστατον καὶ θερμοκέφαλον, καὶ μάλιστα ὅταν ἔμαθαν, ὅτι πολλοὶ Γάλλοι ἔγειναν ἐξωμόται τῆς θρησκείας των εἰς

τὴν Αἴγυπτον διὰ νὰ κυριεύσουν τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἐγύμνασαν τοὺς Ἄραβας εἰς τὰ στρατιωτικά, καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς μετεκόμισαν εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἐπολέμησαν τοὺς Ἕλληνας. Εἶχαν δὲ οἱ Ἕλληνες καὶ προηγουμένην ἀφορμὴν δυσαρεσκείας κατὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως, διότι ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατέστρεψαν τὰ Ψαρά, ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Σμύρνην, μαθὼν τὴν καταστροφήν, ἀπὸ τὴν χαράν του, ἔκαμε συναναστροφὴν καὶ ἔστησε καὶ χορὸν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἕνεκα δὲ τούτων οἱ Ἕλληνες ἀπεστρέφοντο τοὺς Γάλλους. Μετὰ δὲ ταῦτα, ὅταν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσσία ἐσυμφώνησαν διὰ ν' ἀποκαταστήσουν τὴν Ἑλλάδα κράτος ἴδιον, τότε παρηκολούθησαν καὶ οἱ Γάλλοι τὴν συμμαχίαν, τοὺς ὁποίους ἔκτοτε οἱ Ἕλληνες ἀνεγνώρισαν καὶ αὐτοὺς ὡς εὐεργέτας καὶ προστάτας. Τοιοῦτον πνεῦμα τότε ἐκυκλοφόρει εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ἐνεργειῶν καὶ σχετικῶν ἐγγράφων ἀποδεικνύεται.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Γαλλίας δὲν ἐβοήθησε τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ πολιτική της ἦτο φιλότουρκος· ἐπειδὴ ἐχορήγησεν εἰς τοὺς Τούρκους ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὁ στρατὸς τοῦ Ἰμβραὴμ ὁλόκληρος ἐδιοικεῖτο ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου μέχρι τοῦ κατωτέρου ὑπὸ Γάλλων ἀξιωματικῶν, οἵτινες ὡδήγησαν τοὺς Τούρκους νὰ φονεύουν τοὺς Χριστιανούς. Ἡ δὲ Αἴγυπτος τότε ἦτο ὡς ἄλλη Γαλλία, καὶ ὅλη αὕτη ἡ στρατιωτικὴ παρασκευὴ σκοπὸν εἶχε τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἔπειτα τὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατοχὴν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ἥτις ἔμελλε νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν Πε-

λοπόννησον. Αὐτὸ δὲ ἦτο τὸ μυστήριον τῶν Γάλλων καὶ τοῦ σατράπου Μεχμὲτ 'Αλῆ, τὸ ὁποῖον ὕστερα φανερὸν ἐγένετο.

Οἱ δὲ πληρεξούσιοι τῶν Ἑλλήνων, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, φοβούμενοι ἐζήτησαν συμβιβασμόν, ὑποσχόμενοι, ἂν ὄχι τὴν πολιτικήν, τοὐλάχιστον τὴν φυσικὴν ὕπαρξιν τοῦ Ἔθνους, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν τότε πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας Κάνιγκα ἐπιτροπὴ φέρουσα τὴν πρᾶξιν τῆς Συνελεύσεως, ἥτις ἐξέθεσε πρὸς αὐτὸν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Οἱ δὲ Ἕλληνες τότε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζουν, ὁποῖον θὰ ἔφερεν ἀποτέλεσμα ἡ ὑπὲρ αὐτῶν μεσολάβησις τῶν Δυνάμεων, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐταὶ αἱ Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἀνεδέχθησαν αὐτὴν ἐγνώριζαν ἐπίσης τὸ μέλλον. Ἀλλ' ὅμως ὁ φιλελληνισμὸς τοῦ Κάνιγκος ἦτο πολὺ παρηγορητικὸς τότε εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι τοὺς ἐνεθάρρυνε, καὶ μετέβαλε τὴν ἀπελπισίαν των εἰς καρτερίαν, διότι εἶπε τότε εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ βαστάξουν καὶ νὰ ἦναι ἐνωμένοι, καὶ ὅτι ἡ Ἀγγλία θέλει προσπαθήσει, ὥστε νὰ πείσῃ τὸν Σουλτάνον νὰ δώσῃ εἰς αὐτούς, ὄχι μόνον τὴν φυσικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικήν των ὕπαρξιν. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Σουλτάνου Μαχμοὺτ τότε, καὶ ἡ ἀπάνθρωπος ἀπάντησίς του πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Δυνάμεων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσσίας εἶναι πολὺ περίεργος, καὶ ὅμως αὕτη, ἀλαζονικὴ οὖσα καὶ περιφρονητικὴ εἰς τὰς αἰτήσεις τῶν πρέσβεων, ἔφερε τὸ κάλλιστον ἀποτέλεσμα. Ἰδοὺ δὲ ὁποία ἦτο ἡ ἀπάντησις τοῦ Σουλτάνου.

«Ὁ Θεὸς διοικεῖ τὰ ἔθνη του διὰ τῆς θείας του προ-
» νοίας. Ἐγὼ δὲ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τῆς
» κραταιᾶς σπάθης μου ἀντιπροσωπεύω καὶ διοικῶ τόσα

» ἄλλα ἔθνη, καθὼς καὶ Ἑλληνικόν, τὸ ὁποῖον πρὸ πολ-
» λῶν αἰώνων οἱ προπάτορές μου ἐκυρίευσαν μὲ τὴν σπά-
» θην των καὶ μὲ τὴν θείαν θέλησιν. Εἶμαι ὁ νόμιμος κυ-
» ρίαρχος αὐτῶν· προνοῶ θεόθεν διὰ τοὺς ῥαγιάδες μου,
» καὶ δὲν θέλω κανένας νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸ ἀκαταμάχητον
» κράτος μου. Δὲν δέχομαι καμμίαν μεσολάβησιν. Ἡ θρη-
» σκεία μου, καὶ οἱ πρὸ ἐμοῦ Σουλτάνοι δὲν συγχωροῦν
» νὰ ἀφήσω σπιθαμὴν γῆς μὲ τὴν θέλησίν μου, χωρὶς νὰ
» χυθῇ αἷμα ὡς ποταμός. Ὁ πόλεμος καὶ ἡ σφαγὴ διὰ τοὺς
» ἀπίστους εἶναι ἁγιωσύνη διὰ τοὺς πιστοὺς Μουσουλμά-
» νους. Αἱ δὲ θύραι τοῦ παραδείσου εἶναι ἀνοικταὶ εἰς τοὺς
» μάρτυρας τοῦ μάχεσθαι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος».

Τοιοῦτος τότε ἦτο ὁ Σουλτάνος, ὡς ἦτο καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Θηρίον ἄγριον, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου κανεὶς δὲν ἐτολμοῦσε νὰ εἴπῃ τίποτε, καὶ κανένα δὲν ἄκουε, διότι ἦτο βάρβαρος καὶ καρδίαν ἀνθρώπου δὲν εἶχεν· οὔτε ποτὲ ἠθέλησε τὴν εἰρήνην, οὐδ' ἐσυλλογίσθη νὰ δώσῃ συγχώρησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐπαναστάτας, ἀλλ' ὁ μόνος λόγος του ἦτο πάντοτε τὸ σπαθὶ καὶ ἡ ἀγχόνη (φοῦρκα). Αἱ δὲ τρεῖς Δυνάμεις αἰσθάνθησαν πλέον τὸν ἑαυτόν των καὶ μὲ ἐπιμονὴν ἀπεφάσισαν ν' ἀφαιρέσουν ὀλίγον τόπον ἀπὸ τὰς καταχτήσεις τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον νὰ ὀνομάσουν Ἑλληνικὸν κράτος διὰ νὰ περιορίσουν τοὺς ἀποστάτας εἰς αὐτὸν διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ ἄλλου κόσμου, καὶ διὰ νὰ δώσουν τέλος τοῦ αἱματηροῦ τούτου πολέμου, ὅστις ἔφερε τὴν γενικὴν ἀνησυχίαν καὶ τὴν ζημίαν ὅλου τοῦ κόσμου. Ἴσως δὲ ἐπερίμεναν καὶ κακὰ μεγαλείτερα εἰς τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τοὺς ναυτικοὺς Ἕλληνας, διότι τότε τὰ ἀτμόπλοια δὲν ἦσαν εἰς τόσην χρῆσιν, καθὼς σήμερον, διὰ νὰ πλέουν ταχέως καὶ νὰ προφθάνουν, ὅπου ἦτο

ἀνάγκη, ἀλλ' οὐδὲ τηλέγραφος ἦτο διὰ νὰ γνωστοποιῇ ταχέως τὰ συμβαίνοντα. Τότε τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ὅλων τῶν ἐθνῶν ἐσυνοδεύοντο μὲ πολεμικὰ πρὸς ἀσφάλειαν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο δύσκολον, καὶ τὸ ἐμπόριον εἶχε πολὺ ὀπισθοδρομήσει. Ἐκτὸς δὲ τούτων αἱ Δυνάμεις ἐφοβοῦντο μήπως οἱ λαοί των ἐπαναστατήσουν, ἐφοβοῦντο ὅμως νὰ ζητήσουν καὶ ἀπὸ τὸν Σουλτάνον περισσοτέραν γῆν, μήπως οὗτος, ὁ δεσπότης ὅλου τοῦ κόσμου θυμώσῃ, διότι παλαιότερα εἶχε ῥαβδίσει, ὡς εἴρηται, τὴν Εὐρώπην ὅλην, καὶ οἱ πρέσβεις τῶν Δυνάμεων ἦσαν συνεσταλμένοι, ἐκτὸς τῶν Ρώσσων, διότι αὐτοὶ εἶχαν ὀλίγον ξεροβήσει, ἀφ' ὅτου ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἐταπείνωσεν ὀλίγον τὴν Τουρκικὴν ἀλαζονείαν. Οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι δὲν εἶχαν τότε τὸ θάρρος καὶ τὴν τόλμην, τὴν ὁποίαν ἔχουν σήμερον, διότι ὁ Σουλτάνος τότε ἐθεωρεῖτο ὁ μεγαλείτερος καὶ δυνατώτερος ἡγεμὼν τοῦ κόσμου, καὶ ἕνεκα τούτου ὁ Κάνιγκ ἔγραφε πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ὅτι ὁ Σουλτάνος πλέον ἐπείσθη, καὶ ὅτι αἱ δυσκολίαι τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων ἐξωμαλύνθησαν τῇ συμπράξει καὶ τῶν δύο ἄλλων Δυνάμεων, καὶ ὅτι τέλος οἱ Ἕλληνες γίνονται ἔθνος ἀνεξάρτητον, συνιστῶν τὴν ἕνωσιν ὡς μέσον ἐπιτυχίας τῆς ὑποσχέσεώς του ταύτης, διὰ τῆς κατωτέρω ἐπιστολῆς[1].

[1] Κωνσταντινούπολις, 27 Ἰανουαρίου 1827.

Δὲν σᾶς ἀνέφερον διὰ τοῦ πλοιάρχου Ἄμιλτον τὰ δύο γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐλάβετε τὴν καλοσύνην νὰ μοὶ γράψητε, ἕως οὗ ἤθελον εὑρεθῇ εἰς κατάστασιν νὰ σᾶς δώσω τὴν εὐάρεστον εἴδησιν, ὅτι κατ' αὐτὰς ἤθελον παρουσιάσει εἰς τὴν Πόρταν τὰς προτάσεις τῆς εἰρήνης, ἐμπιστευθείσης εἰς ἐμὲ παρὰ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνελεύσεως. Ἡ στιγμή, τὴν ὁποίαν περιέμενον ἔφθασε.

Πολὺς καιρὸς παρῆλθεν ἕως οὗ λάβω διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον τὴν ἀναγκαίαν ὑποστήριξιν. Ἀλλ' ὁ καιρὸς οὗτος δὲν παρῆλθε χωρὶς ὠφέλειάν τινα. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας ἀποκατασταθεῖσα συμφωνία, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ ἡ εἰλικρινὴς σύμπραξις τῆς Γαλλίας καὶ τῶν ἄλλων

Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ κόμμα τῆς Συνελεύσεως τῆς Ἑρμιόνης ἐβάρυνε περισσότερον καὶ ἄρχισε τὰς προκαταρκτικὰς συνεδριάσεις της· ταὐτοχρόνως δὲ ἔφθασε καὶ ὁ στρατηγὸς Ριχάρδος Τσιούρτς, παλαιὸς φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ πολλῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, καὶ ἐνῷ αἱ ἀποκρέω ἐπλησίαζαν, ὁ Γεώργιος Κουντουργιώτης ἔξαφνα ἀποσκιρτήσας ἔφυγεν εἰς τὴν Ὕδραν διὰ νὰ κάμῃ τῆς ἀποκριαῖς, καὶ δὲν ἀπεφάσισε νὰ προκαταβάλῃ τὰ ὑποσχεθέντα, ὡς προείπαμεν, χρήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε συμφωνηθῇ νὰ τὰ λάβῃ ἀμέσως ἀπὸ τὰς προσόδους τῆς Πελοποννήσου, διότι τὰ εἰσοδήματα τῶν νήσων ἡ Διοίκησις τὰ εἶχε πωλήσει, καὶ εἶχε δαπανήσει ὀλίγα ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, τὰ δὲ λοιπὰ τὰ ἐδαπάνησεν εἰς τὴν Αἴγιναν ὅπου ἐκάθητο. Ἀλλ' ἂν καὶ ὁ Κουντουργιώτης ἀνεχώρησεν, οὐχ' ἧττον ἡ Συνέλευσις εἶχε πήξει πλειονοψηφίαν, καὶ ἡ ἀποσκίρτησίς του δὲν ἐπέφερε καμμίαν ἐλάττωσιν· μάλιστα οἱ φίλοι του τὸν ἄφησαν, διότι ὅταν ἔφυγε δὲν τοὺς εἰδοποίησεν, οὔτε τοὺς ἐρώτησεν.

συμμάχων δυνάμεων. Τόσον περισσότερον ἐπεθύμουν τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἑνότητος αὐτῆς, καθόσον νομίζω, ὅτι ἡ προστασία, τοιαύτη ὅπως ἐχορηγήθη παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς μου, ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἡ μόνη ἱκανὴ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Πολλὰ ἀκούομεν περὶ τῆς ἀπειθείας τοῦ λαοῦ σας, καὶ περὶ ἔριδος, ἥτις διαιρεῖ τοὺς ἀρχηγοὺς σας, ἀλλ' ἐγὼ βασίζομαι εἰς τὴν φρόνησιν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν καλὴν πίστιν ἐκείνων, οἵτινες ὑπέγραψαν τὴν ἀναφορὰν περὶ Ἀγγλικῆς προστασίας, διευθυνθεῖσαν πρὸς ἐμὲ παρὰ τῆς γενικῆς Συνελεύσεως. Εἰς τὴν ἰδέαν αὐτὴν μὲ κάμνει νὰ ἐπιμένω ἔτι περισσότερον ἡ ὑπογραφή σας, τὴν ὁποίαν εἶδον μεταξὺ τῶν ἄλλων· τὸ αἴσθημά μου τοῦτο ἔχει ἐγγύησιν τὰ εὐγενικά σας προσόντα, ἄνευ τῶν ὁποίων οὐδεὶς δύναται νὰ χαίρῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας ὁλοκλήρου ἔθνους εἰς κρισίμους περιστάσεις.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος σᾶς ἀποχαιρετῶ, Κύριέ μου, ἐκφράζων ἐνταυτῷ τὰς εἰλικρινεῖς εὐχάς μου ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῶν ἡμερῶν σας.

Στράτφορδ Κάνιγκ.

Τούτων δὲ γενομένων οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ἑρμιόνης ἐσκέφθησαν νὰ φέρουν ἄνθρωπον ἄλλον ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ διοικήσῃ τὸν τόπον. Τὸ ὄνομα τοῦ Καποδίστρια εἶχε χορτάσει τὰ αὐτιὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ κόμματα τὸν ἤθελαν, διότι μέχρι τοῦδε οἱ κομματάρχαι ὅλων τῶν φατριῶν ἀλληλοδιαδόχως ἐδιοίκησαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ πήξωσι μόνιμον Κυβέρνησιν, ἀλλ' ἐματαίωσαν τὰς ἐλπίδας τοῦ λαοῦ· ἄλλως τε ἐχρειάζετο καὶ νεωτερισμὸς διὰ ν' ἀναπαύσουν τοῦ λαοῦ τὴν ἐπιθυμίαν. Ἕνεκα δὲ τούτου ἐπρότειναν τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν Κερκυραῖον, ὡς ἀρχηγὸν πολιτικὸν τοῦ Ἔθνους, καὶ τὴν πρότασιν ταύτην ἀπεδέχθησαν οἱ ἐκεῖ συναχθέντες, καὶ πρὸ πάντων ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ὁ Γεώργιος Σισίνης, ὁ Κῖτσος Τσαβέλας, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὅστις ἔγεινε φρούραρχος τῆς Συνελεύσεως, ἀλλ' ὕστερα ἐπῆγεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Κίτσος Τσαβέλας, καὶ τοῦτον πάλιν ἀναχωρήσαντα ὡσαύτως εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸν ἀνεπλήρωσεν ὁ Δημήτριος Τσώκρης· σχεδὸν ὅμως ὁ ἴδιος Κολοκοτρώνης εἶχε τὴν φρουρὰν τῆς Συνελεύσεως, διότι οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἦσαν οἱ σωματοφύλακές του καὶ ὅλοι οἱ φίλοι του. Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν παραδεχθέντων τὴν πρότασιν περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Καποδίστρια φαίνονται εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς Συνελεύσεως.

Τὸ δὲ Γαλλικὸν σύστημα ἄσπλαγχνα τότε καὶ ἀδιάκριτα ἐφέρετο, ἐξ ἐναντίας δὲ τὸ Ἀγγλικὸν ἦτο πολὺ φρόνιμον. Ρωσσίζοντες δὲ τότε δὲν ὑπῆρχαν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἦσαν ὀλίγοι, καὶ αὐτοὶ ἦσαν σύμφωνοι μὲ τοὺς ἄλλους ὡς πρὸς τὰς πράξεις τῆς Συνελεύσεως. Μόνον δὲ κατὰ τὴν γενομένην ἐκλογὴν τοῦ Καποδίστρια οἱ Ἄγγλοι ὀλί-

γον ἐμούδιασαν, καὶ ἰδίως οἱ νησιῶται καὶ ἐκ τούτων περισσότερον οἱ πληρεξούσιοι τῆς νήσου Ὕδρας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐρώτησαν περὶ τούτου τὸν ἀγαθὸν Ἄμιλτων, ὅστις καὶ ἄλλοτε ἔδωκε συμβουλὰς σωτηρίους διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, καὶ τότε τοὺς εἶπε νὰ παραδεχθοῦν μόνον, ὥστε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πολιτικοῦ συστήματος νὰ ἦναι Ἕλλην τὴν καταγωγὴν καὶ ἄς ἦναι καὶ ὁ Καποδίστριας, καὶ οὕτως ἡ Συνέλευσις ἀπεφάσισε τὴν Ἐκλογήν του.

Κατὰ δὲ τὴν ὑπογραφὴν τῶν τριῶν ψηφισμάτων τοῦ Καποδιστρίου, τοῦ Κόχραν καὶ τοῦ Τσιούρτς οἱ πληρεξούσιοι ἀνακατώθησαν καὶ ἐλογομάχησαν μεταξύ των, καὶ τοῦτο ἐνεργήθη ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Κωλέτην. Ἡ δὲ φρουρὰ τῆς Συνελεύσεως, ἡ ὁποία ἦτο ὅλη ἀπὸ Πελοποννησίους περιεκύκλωσε τὸ περιβόλι, ὅπου οἱ πληρεξούσιοι συνεδρίαζαν καὶ πολλὰς πέτρας ἐπέταξαν μέσα εἰς αὐτό, οἱ δὲ πληρεξούσιοι ἐζάρωσαν καὶ ὅλοι ὑπέγραψαν τὰ ψηφίσματα, διότι οἱ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶχαν ἔλθει μόνοι χωρὶς οὐρὰν στρατιωτικήν. Καὶ ὅμως ὁ Σ. Τρικούπης εἰς τὴν ἱστορίαν του μᾶς παριστᾷ διῃρημένους καὶ μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, τοὺς δὲ Πελοποννησίους συκοφαντεῖ συκοφαντίαν ἀποτρόπαιον, ἀποκαλῶν αὐτοὺς ἐχθροὺς τῶν Στερεολλαδιτῶν. Οἱ Πελοποννήσιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐφέροντο μὲ πολλὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς Στερεολλαδίτας, ἐπεριποιήθησαν αὐτοὺς ὡς ξένους καὶ μακρὰν τῆς ἄλλης ἰδιαιτέρας πατρίδος των, δὲν εἶχαν κοντὰ τὰ σπίτιά των, τὰ ὁποῖα ἄλλως εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, οἱ δὲ στρατιῶταί των ἐπολέμουν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Κιουταχῆν. Ἡ κατάστασίς των πολὺ μᾶς ἐλύπησε, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἐδώκαμεν τὰ εὑρισκόμενα σπίστια εἰς τοῦ Δαμαλᾶ, καὶ ἡμεῖς ἐκα-

θήμεθα ἔξω καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς λεμονιαῖς καὶ τὰ ἄλλα δένδρα. Πάντοτε δὲ τοὺς ἐπροτιμῶμεν διότι μὲ αὐτοὺς ἐπήξαμεν τὴν πλειονοψηφίαν τῆς Συνελεύσεως, καὶ ἐνώσαμεν τὰ αἰσθήματά μας καὶ τὸν ἐθνισμόν μας, καὶ ἀπόδειξις τούτων εἶναι, ὅτι παλαιότερα, ὡς προείπαμεν, ἐδώκαμεν εἰς τοὺς Σουλιώτας τὸ Νεόκαστρον διὰ πατρίδα καὶ ὡς ἄλλο νέον Σοῦλι, καὶ τότε πάλιν εἰς τὴν Συνέλευσιν ταύτην τοὺς παρεχωρήσαμεν τὸ χωρίον Φαναράκι, τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Τροιζῆνος καὶ τῆς Ἐπιδαύρου. Ἐκτὸς τούτων ἄλλη ἀπόδειξις εἶναι ἡ ἐκλογὴ ὡς Προέδρου τῆς Βουλῆς τοῦ ἀγαθοῦ γέροντος Ν. Ρενιέρη, ἐκ τῆς ὁποίας ἡ ἀθωότης, ἡ ἀπάθεια καὶ ὁ πατριωτισμὸς τῶν Πελοποννησίων φαίνεται. Μάλιστα δὲ ὁ στρατηγὸς Θ. Κολοκοτρώνης, ἡ κλῶσα τῶν πληρεξουσίων, ἔδειξε τὸν Ρενιέρην καὶ εἶπεν· «αὐτὸν τὸν γέροντα τὸν ἀσπρομάλλην τὸν θέλετε διὰ πρόεδρον τῆς Βουλῆς ;» Καὶ ἀμέσως ὅλοι εἶπαν ναί. Οἱ Πελοποννήσιοι τότε εἶχαν τὴν πλειονοψηφίαν καὶ διώριζαν εἰς τὰ πράγματα Ἕλληνας ἐκ τῶν ἄλλων τμημάτων. Ὅσα δὲ ὁ Τρικούπης καὶ οἱ ἄλλοι σύντροφοί του γράφουν εἶναι ψευδῆ. Δύναμις καμμία δὲν ἦτο εἰς τοὺς Στερεοελλαδίτας, τοὺς ὁποίους παριστᾷ ὡς θηρία κατὰ τῶν Πελοποννησίων, οἵτινες, ὡς γράφει ὁ Τρικούπης, ἐφώναξαν εἰς τὰ ὅπλα φοβηθέντες δῆθεν καὶ ὀχυρωθέντες. Ἔπειτα μᾶς ἐβγάζει τὸν Ἠπειρώτην καπετάνιον Γεώργιον Κίτσον, κρατοῦντα κλάδον ἐλαίας ὡς νὰ ἦτο γυναῖκα τοῦ θεάτρου, φέρουσα ἄνθη εἰς τὰ χέριά της, πρᾶγμα ἀσυνείθιστον τότε εἰς ἄνδρας Ἕλληνας, ὅταν ἤρχοντο μεταξύ των εἰς λογομαχίαν, καὶ λέγοντα τὸν γέροντα Κολοκοτρώνην ἄνανδρον καὶ μηδαμινόν. Ὁ Τρικούπης γράφων τὰ ψεύδη ταῦτα θέλει ν' απο-

δείξῃ τὸν Κολοκοτρώνην ἀδύνατον καὶ ἔρημον ἀπὸ στρατιώτας, καὶ δειλόν. Ἀλλὰ πότε εἶδε τὸν Κολοκοτρώνην χωρὶς συνοδίαν ὀλιγωτέραν τῶν πέντε ἀξιωματικῶν διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν περισσοτέρους; Ἂν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο δειλός, ἡ συνοδία, ἡ ὁποία τὸν περιεστοίχιζεν εἶχαν σπαθιά, καὶ ὄχι κλάδους ἐλαίας, καὶ μάλιστα τότε, ὅτε ἡ φρουρὰ τῆς Συνελεύσεως, ἐκ τετρακοσίων ἀνδρῶν ἀποτελουμένη ἀνῆκεν ὅλη εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ δὲ Γ. Κίτσος ἦτο ἡμερότερος τῶν ἄλλων καὶ φρονιμώτερος· εὑρέθη δὲ εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῆς ἐπαναστάσεώς μας. Οὗτος εἶχεν ἀδελφὴν ὀνόματι Βασιλικὴν ἐξαισίου ὡραιότητος, ὡς λέγεται· ὁ δὲ Ἀλῆ πασᾶς ὁ τύραννος τῆς Ἠπείρου, μαθὼν τὴν εὐμορφίαν τῆς Βασιλικῆς ἐπῆρεν αὐτὴν εἰς τὴν αὐλήν του ὡς παλλακήν, καὶ ἐπειδὴ τὴν ἠγάπα περισσότερον τῶν ἄλλων τοιούτων ἀσέμνων γυναικῶν, εἶχε διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Κίτσος θάρρος καὶ εὑρίσκετο εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ γαμβροῦ του· μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν θάνατον τούτου ἔλαβε μέρος καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον, μὴ ἔχων ἄλλον τόπον νὰ σταθῇ. Ἡ δὲ ἀδελφή του ὡδηγήθη εἰς τὸν Σουλτάνον αἰχμάλωτος, καὶ ἔπειτα ἀπελύθη. Ὁ Κίτσος ἐτιμᾶτο μόνον ἀπὸ τοὺς Ἀληπασαλήδας, διότι ἦτο ἥμερος· ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τῆς δόξης του ἔκαμνε πολλὰ καλὰ εἰς τοὺς χριστιανούς, τοὺς ἐπροφύλαττεν ἀπὸ τὰς καταδιώξεις καὶ τὰς ἄλλας κακουργίας τοῦ γαμβροῦ του· ἦτο ὁ ἀδυνατώτερος καπετάνιος ὅλων τῶν ἄλλων Ἠπειρωτῶν, μὴ ἔχων δύναμιν στρατιωτικήν, ἦλθε δὲ πληρεξούσιος εἰς τὴν Συνέλευσιν, τῇ συνεργείᾳ τῶν Μαυροκορδατικῶν, ὡς πιστὸς πρὸς αὐτούς. Ἐκεῖνοι δέ, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τότε ἐπιρροὴν καὶ δύναμιν, ἦσαν ὅλοι εἰς τὰς Ἀθή-

νας καὶ ἐπολέμουν ὡς λέοντες τὸν ἐχθρόν. Οἱ δὲ συναχθέντες ἐκεῖ εἰς τὴν Συνέλευσιν δὲν εἶχαν στρατιώτας. Ποία ἦτο τότε ἡ κατάστασις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος νομίζω κ. Τρικούπη, ὅτι τὴν ἐνθυμεῖσαι. Σὲ συμβουλεύω ὡς Ἕλλην νὰ ὁμολογήσῃς τὸ ἁμάρτημά σου, νὰ διορθώσῃς τὰ γραφέντα εἰς τὴν ἱστορίαν σου καὶ νὰ μὴ τὰ ἀφήσῃς καθὼς τὰ ἔγραψες, διότι αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ τῶν Ἑλλήνων θὰ σὲ ἀναθεματίζουν.

Προτοῦ δὲ ἀπὸ τὴν Ἑρμιόνην ὑπάγουν εἰς τοῦ Δαμαλᾶ, οἱ ἐκεῖ εὑρεθέντες ἀρχιερεῖς ὁ Κορίνθου Κύριλλος, ὁ Βρεσθένης Θεοδώρητος, ὁ Ρέοντος καὶ Πραστοῦ Διονύσιος, ὁ Μαντινείας καὶ Μεγαλοπόλεως Δανιήλ, ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσὴφ καὶ λοιποί, ὡς καὶ ὅλοι οἱ πληρεξούσιοι συνεδέθησαν μεταξύ των σφικτὰ καὶ ὡρκίσθησαν νὰ μείνωσιν ἑνωμένοι, καὶ οὕτως ἄρχισαν νὰ συνεδριάζουν τακτικῶς ὡς Συνέλευσις, διότι εἶχαν διπλᾶς ψήφους ἀπὸ τοὺς Αἰγινήτας· ἐξέλεξαν Πρόεδρον τὸν Γεώργιον Σισίνην, καὶ γραμματέα τὸν Ν. Σπηλιάδην. Ταῦτα δὲ μαθόντες οἱ ἐν Αἰγίνῃ ἐταράχθησαν καὶ ἀπελπίσθησαν, ἐπειδὴ εἶδαν, ὅτι ἔμειναν μοναχοὶ καὶ ἡ ἐν Ἑρμιόνῃ Συνέλευσις προχωρεῖ εἰς τὰς ἐργασίας της, καὶ διὰ τοῦτο ἄρχισαν νὰ διαπραγματεύωνται τὴν ἕνωσιν· ἐπὶ τούτῳ δὲ ἔστειλαν ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἀπὸ τὸν Κώσταν Βότσαρην, Ἀναγνώστην Δεληγιάννην, Σπυρίδωνα Τρικούπην, Γεώργιον Αἰνιᾶνα, Σπυρίδωνα Καλογερόπουλον ἰατρὸν καὶ Νικόλαον Ἰω. Βελισάριον, παρακαλέσαντες συνάμα καὶ τὸν Κόχραν, τὸν Τσιοὺρς καὶ τὸν καπετὰν Ἅμιλτων, διοικητὴν μικρᾶς μοίρας ναυτικῆς κατὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, καὶ εὑρισκόμενον πάντοτε εἰς τὰ νερὰ τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης, νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἕνωσιν. Οἱ

δὲ Ἑρμιονῖται ἀπεδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ Ἅμιλτων, ἥτις ἦτο συμβιβαστική, καὶ πρὸ πάντων διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσουν, ἐπειδὴ ἤθελε τὴν ἕνωσιν, καὶ τοῦτο, διότι ὁ Ἅμιλτων ἐδείχθη πάντοτε εἰλικρινὴς φίλος τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁ ποίους πολλάκις ἐβοήθει, ἀποδείξας πράγματι τὴν καλοσύνην του, καὶ παραβλέψας πολλὰ σφάλματα τῶν ναυτικῶν Ἑλλήνων. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἔδωκε καὶ πολλὰς ὠφελίμους συμβουλὰς εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος των, παρακινῶν αὐτοὺς νὰ ἔχουν τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖράς των, καὶ νὰ ἐξαπλωθοῦν καθ᾽ ὅλην τὴν Στερεάν, ὅπως ματαιώσουν τὰ σχέδια τοῦ Σουλτάνου, ὅστις εἶχεν ἀποστείλει ἐκεῖ ἀρχιερεῖς φέροντας ἐγκύκλιον τοῦ Πατριάρχου διὰ νὰ συλλέξουν ὑπογραφὰς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς Στερεᾶς, διὰ νὰ τὰς παρουσιάσῃ εἰς τὰς συμμάχους Δυνάμεις, καὶ ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ Ἕλληνες παρεδόθησαν μόνοι των, καὶ δὲν ὑπετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Το αὐτὸ δὲ σχέδιον ἐπροσπάθει νὰ ἐκτελέσῃ καὶ ὁ Ἰμβραὴμ διὰ τοῦ Νενέκου εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Διὰ νὰ μὴ πειραχθῇ δὲ ἡ φιλοτιμία καὶ τῶν δύο μερῶν ἀπεφασίσθη ὥστε οὔτε εἰς τὴν Αἴγιναν, οὔτε εἰς τὸν Πόρον, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ εἰς τὸ Καστρὶ τῆς Ἑρμιόνης νὰ τελειώσῃ ἡ Συνέλευσις, ἀλλὰ νὰ ὁρίσουν τρίτον τόπον, καὶ τοιοῦτον ὥρισαν τὸν Δαμαλᾶν τῆς Τροιζῆνος, ὅπου οἱ Ἑρμιονῖται ἐπῆγαν ὡς Συνέλευσις, οἱ δὲ Αἰγινῆται ἐσυμφώνησαν νὰ παραδεχθοῦν τὰ μέχρι τοῦδε ψηφισθέντα ἀπὸ ἐκείνους, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ Συνέλευσις αὕτη ὠνομάσθη τρίτη Ἐθνικὴ τῆς Τροιζῆνος Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων, ἥτις ἐκεῖ ἐξακολούθησε καὶ ἐτελείωσε τὰς ἐργασίας της.

Προηγουμένως δέ τινες τῶν λογιωτάτων, οἱ ὁποῖοι

εἶχαν καὶ τὰς ἐφημερίδας φατριάζοντες καὶ αὐτοὶ ἔγραφαν παθητικῶς ὑβρίζοντες καὶ παριστάνοντες τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ὡς κακοῦργον. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἀπὸ αὐτοὺς ἐφιλονείκουν καὶ ἰσχυρίζοντο, ὅτι ἡ Συνέλευσις τῆς Ἑρμιόνης δὲν ἐδύνατο νὰ ψηφίσῃ ἐναντία ψηφίσματα ἐκείνων, τὰ ὁποία πρότερον εἶχε ψηφίσει ἡ Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου, διότι ὅ,τι θεσπίζει ἡ πρώτη Συνέλευσις, ἡ ἐρχομένη κατόπιν δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τὸ μεταβάλῃ. Τοιαῦτα ἔλεγαν καὶ ἔγραφαν χωρὶς κρίσιν· διότι ποῖος ὁ σκοπὸς τῶν Συνελεύσεων, εἰμὴ νὰ μεταβάλλωσι καὶ διορθώνωσι τὰ ἐσφαλμένα, ὅπως ἡ ἀνάγκη τοῦ Ἔθνους ἀπαιτῇ ; Ὅ,τι ἐνομοθέτησεν ἡ Συνέλευσις τῆς Ἑρμιόνης ἦτο νόμιμον καὶ ὑποχρεωτικὸν διὰ τὸ Ἔθνος, καὶ μόνον κατὰ τοῦτο ἔσφαλε διότι τὸ πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἐψήφισεν ἦτο ὅλως δημοκρατικόν, καὶ διὰ τοῦτο οἱ μονάρχαι τῆς Εὐρώπης δὲν ἔβλεπαν αὐτὸ μὲ καλὸν 'μάτι, φοβούμενοι μήπως ἡ δημοκρατικὴ Ἑλλὰς γείνῃ κέντρον ἐπαναστάσεων ὅλης τῆς Εὐρώπης, διότι ὅλοι οἱ φιλελεύθεροι ἐπαναστᾶται ἄρχισαν νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔχοντες ἀνάγκην αὐτῶν, τοὺς ἐδέχοντο. Μάλιστα ὁ Κολοκοτρώνης τότε, εἰς ἕνα Εὐρωπαῖον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔλεγε νὰ γνωρίζετε χάριν τῶν Βασιλέων τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἐλευθέρωσαν, εἶπεν· ὅτι ἐκτὸς τῶν τριῶν Μεγάλων, οἱ ἄλλοι πρέπει νὰ γνωρίζουν χάριν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν τὴν ἐπανάστασιν καὶ τοὺς ἐλευθέρωσαν ἀπὸ τοὺς κατεργαραίους, οἵτινες ἔφυγαν ἐκεῖθεν καὶ ἐσυνάχθησαν ὅλοι ἐδῶ.

Αὐτοὺς δὲ ὅλους οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐδέχοντο καὶ τὰς συμβουλάς των μὲ πολλὴν προθυμίαν ἄκουαν, ἀλλ' ὅμως αὐτοὶ ἔγραφαν καὶ ἐπαράσταιναν τοὺς μὲν στρατηγοὺς

τῶν Ἑλλήνων ὡς θηρία, τοὺς δὲ στρατιώτας ληστάς, ἀγρίους καὶ ἅρπαγας, λέγοντες, ὅτι οὔτε στρατόπεδα ὑπάρχουν, οὔτε τὰ ὅπλα ἔχουσιν εἰς τὰς χεῖράς των οἱ Ἕλληνες· ὅτι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά των ἔχουν ἀσφαλισμένα εἰς τῆς τρύπαις καὶ εἰς τοὺς βράχους. Τότε δὲ πλέον οἱ μὲν ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ φίλοι τοῦ Σουλτάνου εἰς τὴν Εὐρώπην θὰ ἐφώναζαν, ἰδοὺ ἔθνος Ἑλληνικὸν δὲν ὑπάρχει πάρεξ κλέφταις, καὶ μικρά τινα σώματα γυρίζοντα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, τοῦ δὲ Κάνιγκος τὰ λόγια θὰ ἐπήγαιναν ὅλα χαμένα. Αὐτὴ ἦτο ἡ ἀνάγκη, ἡ ὁποία μᾶς ὑπεχρέωσε καὶ ἐδέχθημεν τὴν ἕνωσιν.

Ἐπειδὴ δὲ τότε τὸ Ἀγγλικὸν σύστημα ἦτο τὸ δυνατώτατον, πρώτη ἡ Ἀγγλία διὰ νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος ἀνεγνώρισεν αὐτὴν ὡς ἔθνος, καὶ δι' αὐτῆς καὶ ἐσώθημεν. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας εὕρισκε τὰ αὐτὰ συμφέροντα καὶ εἰς τὸ σύστημα τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, τὸ ὁποῖον ἦτο ἁπλοῦν, ἄδολον καὶ ἁγνότερον, καὶ οἱ Ἄγγλοι ἠγάπων τὸν Κολοκοτρώνην περισσότερον ἀπὸ πάντα ἄλλον. Μάλιστα δὲ καὶ πρότερον καὶ τότε πολλοὶ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τὸν φιλελληνισμόν των εἶχαν ἐνθουσιασθῆ, καὶ ἐγέμισαν ὅλον τὸν κόσμον ἀπὸ εἰκόνας καὶ ταμβακέρας, αἵτινες ἔφεραν τὴν μορφὴν τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων. Ὅλη δὲ τότε ἡ Ἀγγλία ἐκηρύχθη φίλη τῶν Ἑλλήνων, καὶ παντοῦ εὑρίσκοντο Ἀγγλικὰ βοηθήματα διὰ τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους πλέον ἐδέχοντο ἀνεξετάστως καὶ εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ὡς καὶ τὰς οἰκογενείας των, διότι προτήτερα εἶχαν μῖσος κατὰ τῶν Ἄγγλων, διότι δὲν τὰς ἐδέχοντο. Οἱ Ἄγγλοι προσέτι ἀπέδωκαν καὶ τὰ κτήματα τῶν Ἑπτανησίων,

ὅσοι ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμησαν, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἐδήμευσαν, διότι ἐμπόδιζαν αὐτοὺς νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

Τὸ δὲ Γαλλικὸν κόμμα μὴ ὑποφέρον νὰ βλέπῃ τὰς τιμάς, τὰς ὁποίας οἱ Ἄγγλοι ἀπέδιδαν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, διέβαλαν αὐτὸν ὡς Ρωσσόφρονα, καὶ μὴ πιστόν, ἀλλὰ αἱ τοιαῦται διαβολαὶ ἀπέτυχαν. Μάλιστα δὲ οἱ Ἄγγλοι ὅταν ἐπλησίαζαν τὸν Κολοκοτρώνην, παραβλέποντες τοὺς ἄλλους, ὡμίλουν πάντοτε μὲ αὐτόν, διότι ἐπίστευαν εἰς τὰ λόγιά του, καὶ τὸν ὑπεδέχοντο εἰς τὰ πλοῖά των ἐπισήμως, ὡς δέχονται τοὺς μεγάλους στρατηγούς, καὶ τοῦτο πρὸ πάντων ἦτο τὸ σκουλίκι, τὸ ὁποῖον ἀνακάτωνε τὸν φθόνον τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν, μὴ δυναμένων νὰ ὑποφέρωσι τὸν ἀγαθὸν καὶ βουνίσιον Κολοκοτρώνην.

Ἡ δὲ Συνέλευσις ἑνωμένη, ὡς εἴπαμεν, ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας της. Ἐνταῦθα δὲ τοῦ λόγου γενομένου, πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν διήγησιν καί τινα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν μὲ τὰ συμβάντα τῆς Συνελεύσεως.

Ὁ Καραϊσκάκης τότε ἤγετο καὶ ἐφέρετο ἀπὸ τὴν φατρίαν τὴν Γαλλικήν, καὶ ἰδίως ἦτο ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Ἰω. Κωλέτη, καὶ πρὸς τοῦτο εἶχε δίκαιον, διότι τὸ κόμμα τοῦ Μαυροκορδάτου πολλὰ κακὰ τοῦ ἔκαμε, καὶ ὡς προδότην τὸν ἔκρινε καὶ τὸν κατεδίκασεν καὶ εἰς θάνατον. Ἕνεκα δὲ τούτων δὲν ἤθελεν, οὐδὲ ζωγραφιστοὺς νὰ βλέπῃ τοὺς περὶ τὸν Μαυροκορδάτον Ἀγγλίζοντας. Τὸ δὲ σύστημα τῆς Αἰγίνης καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἰδίως δὲ οἱ Στερεοελλαδῖται, ἠθέλησαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὸν Καραϊσκάκην ὡς φόβητρον εἰς τοὺς Πελοποννησίους, καὶ

ἔλεγαν πρὸς ἡμᾶς, ὅτι ἂν δὲν ἀκούσωμεν ὅ,τι μᾶς γράφει καὶ μᾶς λέγει θὰ ἔλθῃ τὸ στράτευμα ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ θὰ θύσουν καὶ θὰ ἀπολέσουν. Ταῦτα δὲ ἔλεγαν, διότι ὁ Καραϊσκάκης εἶχε στείλει γράμμα ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐφοβέριζε τὴν Συνέλευσιν, καὶ ἐσύσταινεν ἰδικόν του φίλον ὡς πληρεξούσιον τὸν Γεώργιον Μαυρομμάτην, ἀντὶ τοῦ Γιαννούλη Νάκου ἐκ Λεβαδείας. Πολλὰ δὲ τότε μέλη τῆς Συνελεύσεως μᾶς ἐφοβέριζαν παρρησίᾳ, λέγοντες, ὅτι θὰ ἑνωθοῦν μὲ τοὺς Τούρκους νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοῦτο δὲ ἔφερεν ἄνω κάτω τὴν Συνέλευσιν, καὶ πολλοὶ λόγοι ἐλέχθησαν μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ φέρουν εἰς πέρας τὴν γνώμην των, διότι ἐκ τῶν τοιούτων φοβερισμῶν ἡ πλειονοψηφία τῆς Συνελεύσεως διόλου δὲν ἐταράχθη, καὶ ὅσα εἶχε ψηφίσει ἕως τότε ἔμειναν ταῦτα ὡς εἶχαν. Μάλιστα δὲ τότε οἱ Πελοποννήσιοι εἶχαν ἐξασφαλίσει τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία των ὡς καὶ τὰ ἄλλα κινητά των πράγματα ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τὰ σπήλαια, οἱ Ρουμελιῶται μόνον τὰς δύο ἐπαρχίας εἶχαν τὴν Ἀργολίδα καὶ Κορινθίαν καὶ καὶ τὰ ἐκεῖ φρούρια. Ἐνῷ δὲ οὗτοι μᾶς ἐφοβέριζαν, ἡμεῖς ἐσιωπῶμεν διότι μέσα εἰς τὰ σπλάγχνά μας εἴχαμεν τὸν Ἰμβραήμ, καὶ διότι τὸ προσκύνημα ἄρχισε νὰ προχωρῇ, τὴν δὲ ὑπομονήν μας ταύτην καὶ τὴν φιλοπατρίαν μας ἐκεῖνοι τότε τὴν ἀπέδιδαν εἰς δειλίαν. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ τότε κατάστασις.

Γενομένης δέ, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, τῆς ἑνώσεως τῶν Αἰγινητῶν καὶ Ἑρμιονιτῶν, οἱ πληρεξούσιοι ὅλοι τοῦ Ἔθνους συνεδρίαζαν εἰς τὴν Τροιζῆνα συμφώνως καὶ εἰρηνικῶς, καὶ ἦτο μία χαρά, ὡσὰν θέλῃ ὁ Θεός, καὶ τῷ

ὄντι ἦτο, διότι ὅλοι τότε ἐφαίνοντο ὡς τέκνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητρός. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἕνωσις αὕτη καὶ ὁμόνοια ὀλίγον διήρκεσε, καὶ γρήγορα ἐλησμόνησαν, ὅτι εἶχαν ἀναθεματίσει τὸν αἴτιον, ὅστις τοὺς εἶχεν διαιρέσει καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος των. Ἡ δὲ διαίρεσίς των καὶ ἡ διχόνοια ἐφανερώθη ὅταν ἦλθαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν προσώπων, διότι ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον ἐσήκωσε κεφαλὴν τὸ Γαλλικὸν κόμμα, ἀρχηγὸς τοῦ ὁποίου ἐφαίνετο ὁ Κωλέτης, διότι τοῦ κόμματος τούτου δὲν ἄρεσκε κανένα πρόσωπον, καὶ ἤθελαν νὰ ἔχουν ἰδικήν των ὅλην τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπήν. Ἕνα δὲ πάλιν μέρος ἀπὸ τὸ κόμμα τὸ Ἀγγλικὸν ὑπώπτευαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἰω. Καποδίστρια, καὶ θέλοντες νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἔλευσίν του, συνεννοήθησαν μὲ τὸ κόμμα τὸ Γαλλικὸν διὰ νὰ ματαιώσουν τὴν πλειονοψηφίαν τῆς Συνελεύσεως τὴν συντηρητικὴν καὶ φιλήσυχον. Τότε δὲ ἕκαστος τῶν πληρεξουσίων ἔλεγεν, ὅ,τι κουτὸν καὶ ἀσυλλόγιστον. Ἐγεννήθη μάλλιστα καὶ ἕνα πνεῦμα Ρουμελιώτικον, ὅτι τάχα αὐτοὶ εἶναι παληκάρια, καὶ ὅ,τι ἂν ἡ Συνέλευσις ἤθελε ψηφίσει αὐτοὶ δὲν θὰ τὸ ἐδέχοντο. Τοιαῦτα λόγια διεσπείροντο καὶ ἐλέγοντο εἰς τὰς μικρὰς συναθροίσεις τῶν τμημάτων, καὶ ἔπειτα διεδίδοντο ἐπίτηδες ἔξω διὰ νὰ τὰ μάθουν οἱ πληρεξούσιοι, νὰ φοβηθοῦν, νὰ ὑποχωρήσουν, καὶ οὕτως αὐτοὶ νὰ κερδήσουν τὸν σκοπόν των. Τώρα π. χ. μᾶς ἔλεγαν, ὅτι τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηνῶν θὰ διαλυθῇ, καὶ οἱ στρατιῶται θὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἄλλοτε πάλιν ἔλεγαν, ὅτι οἱ ναυτικοὶ πληρεξούσιοι θὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θὰ στείλουν τὰ πλοῖά των εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος. Τοῦτο δὲ μάλιστα τὸ τελευταῖον τινὲς

πληρεξούσιοι τῶν μικρῶν νήσων τὸ ἐπίστευσαν, καὶ ἀμέσως ἄρχισαν νὰ φεύγουν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἐκεῖ ζῶα φορτηγά, ἔγειναν μόνοι των, διότι ἐφορτώθησαν οἱ ἴδιοι τὰ ροῦχά των καὶ τὰ ἄλλα των πράγματα. 'Αλλ' ἔπειτα ἰδόντες, ὅτι οἱ ἄλλοι πληρεξούσιοι ἔμειναν, ἐπέστρεψαν πάλιν ὀπίσω φορτωμένοι καὶ ἔγειναν γελοῖοι. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἀντέλεγαν πρὸς τοὺς πρώτους, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι τὸ Ἔθνος τίποτε δὲν φοβεῖται ἀπὸ ὅσα ἐκεῖνοι λέγουσι καὶ φοβερίζουσι, διότι οὔτε τὸ στράτευμα τῶν 'Αθηνῶν εἶναι ὅλον ἰδικόν των, διὰ νὰ διαλυθῇ καὶ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὡς αὐτοὶ θέλουν, ἐὰν δὲ οἱ ναυτικοὶ ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ εἰς τὴν Συνέλευσιν φύγουν, οἱ ἄλλοι ὅμως δὲν φεύγουν ὅσοι εἶναι ὀπίσω, καὶ ὅτι οἱ ναυτικοὶ πέρυσι ἀφησαν τὸ Μεσολόγγι καὶ ἐχάθη, ἀλλὰ τὰ ὅπλα τῶν 'Ελλήνων δὲν ἐχάθησαν, καὶ ἰδοὺ πάλιν ἡ Ρούμελη ἐπαναστάτησεν ἐκ νέου μὲ περισσότερον θυμόν. Τοιαῦτα δὲ καὶ παραπλήσια λόγια πολλὰ ἐλέχθησαν, ἀλλὰ κανένα δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν Συνέλευσιν εἰς τὸ νὰ μὴ προχωρήσῃ εἰς τὰς ἐργασίας της. Ἔπειτα δὲ πάλιν διὰ νὰ μᾶς φοβήσουν ἔστειλαν καὶ ἔφεραν ἀπὸ τὸν Πόρον τὸν 'Ανδρέαν Ζαΐμην μὲ ἕνα σμῆνος ὁπλοφόρων (μ π ρ ά β ω ν), οἵτινες ἤρχοντο κ α μ α ρ ω μ έ ν α καὶ σοβαρὰ ὡς ἀπὸ θρίαμβον, διὰ νὰ ἐξιππάσουν τοὺς πληρεξουσίους. Τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ Κολοκοτρώνης ἀμέσως διέταξε νὰ κτυπήσῃ ὁ 'Αράπης τὸ τ α μ π ο ῦ ρ λ ο ν διὰ νὰ συναχθοῦν οἱ πληρεξούσιοι εἰς τὸν κῆπον ὅπου συνεδρίαζαν, ἡ δὲ φρουρὰ διετάχθη ἐπίσης νὰ εἴπῃ νὰ φύγουν ἐν τῷ ἅμα, ὅσοι δὲν ἦσαν στρατιῶται τῆς φρουρᾶς. 'Ιδὼν δὲ ταῦτα ὁ Ζαΐμης δυσηρεστήθη διὰ τὴν τοιαύτην προσβολήν, οἱ δὲ στρατιῶταί του ἔφυγαν ἐκεῖθεν θυμωμένοι, καὶ διὰ τοῦτο

τουφεκίζοντες εἰς τὸν ἀέρα κατὰ τὴν ἔξοδόν των ἀπὸ τοῦ χωρίου Δαμαλᾶ. Ἐκ δὲ τῶν ἀντιπραττόντων πληρεξουσίων κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ οὔτε γ ρ ῦ εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη διαταχθέντα, καὶ ἔκτοτε ἔπαυσαν αἱ πρὸς ἐκφόβησιν ἀπειλαί των. Κατόπιν ὅμως διέδωκαν καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στολάρχου Κόχραν, ὡς νέον τοῦτο πάλιν δυστύχημα, νομίζοντες, ὅτι θὰ φέρουν εἰς ἀπελπισίαν τοὺς πάντας, διότι ἀπὸ αὐτὸν ἐπερίμεναν μεγάλα πράγματα, ἂν καὶ μέχρι τέλους δὲν ἔκαμε τίποτε. Τέλος δὲ ἀφοῦ εἶδαν, ὅτι διὰ τῶν τοιούτων φόβων καὶ τῶν ἀπειλῶν δὲν κατώρθοναν τοὺς σκοπούς των, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πληρεξουσίων παρεξετράπησαν πλέον, καὶ ἀναφανδὸν ὡμολόγησαν, ὅτι θὰ ἑνωθοῦν μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ θὰ ἐκδικηθοῦν τὴν Πελοποννησιακὴν πλειονοψηφίαν· ἄλλοι ὅμως πληρεξούσιοι ἀπεκρίθησαν πρὸς αὐτούς, ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ἔχουν καμμίαν ἰδικήν των πλειονοψηφίαν, ἀλλ' αὔτη εἶναι ἡ πλειονοψηφία τοῦ ὅλου Ἔθνους. Τούτων δὲ γενομένων, πολλοὶ τῶν Ρουμελιωτῶν ἄρχισαν νὰ τρώγωνται μεταξύ των, καὶ νὰ ὀνομάζωνται προδόται, λέγοντες, ὅτι ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα ἔχει συνεννόησιν μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ἰδίως μὲ τὸν Κιουταχῆν, στρατάρχην καὶ Ρούμελη βαλεσῆν τοῦ Σουλτάνου, καταχτητὴν τῆς Στερεᾶς, καὶ τότε πολιορκητὴν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐπὶ τέλους ὅλα ταῦτα τὰ λεχθέντα, καὶ πραχθέντα κατεστάλαξαν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ πτωχοῦ Κωλέτη, διότι δημοσίως πλέον ὡμολόγησαν αὐτὸν αἴτιον ὅλων τούτων τῶν γενομένων ῥᾳδιουργιῶν, καὶ ὡς ἔχοντα συνεννόησιν μὲ τὸν εἰρημένον στρατάρχην, καὶ διὰ νὰ βεβαιώσουν τὰ λεγόμενά των ἔβγαλαν καὶ ἕνα γράμμα, τὸ ὁποῖον ἀνέγνωσαν, καὶ οὕτως ὅλα ἐγένοντο πιστευτά. Τότε δὲ πλέον ἡ

φρουρὰ τῆς Συνελεύσεως ἐβιάσθη νὰ πυκνωθῇ, καὶ νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτοὺς νὰ διαλυθοῦν, ὅτε εἷς τῶν πληρεξουσίων ὁ Γ. Γεννάδιος ἐπῆρε τὸν λόγον καὶ ἐφώναζε· «δὲν μᾶς » θέλετε, φεύγωμεν! Δὲν θέλουν οἱ Μωραῖται τοὺς Ρου-» μελιώτας. Ἔχουν σκοπὸν νὰ μὴ μᾶς δεχθοῦν εἰς τὸν » Μωριάν· ἐνεργοῦν μόνοι των νὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ δι' » ἡμᾶς δὲν φροντίζουν». Ἐκ τούτου ἔγειναν πολλαὶ φωναὶ καὶ πολλαὶ ἀταξίαι ἐν γένει, καὶ πολλὰ ἀκόμη ἐλέχθησαν. Ἔπειτα διελύθησαν θυμωμένοι, καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὰ καταλύματά των μουρμουρίζοντες ἕκαστος ὅ,τι ἀνόητον καὶ ἀσυλλόγιστον.

Τέλος πάντων ἡ Συνέλευσις αὕτη τῆς Τροιζῆνος ἀρχίσασα ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1826 εἰς τὸ Καστρὶ τῆς Ἑρμιόνης, ἐτελείωσε κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1827 εἰς Δαμαλᾶν τῆς Τροιζῆνος, ἀσχοληθεῖσα μὲν ἑπτὰ μῆνας, ἀλλὰ τρομάξασα καὶ νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Ἀφοῦ δὲ ἐψήφισαν τὸ περίφημον σύνταγμα, διώρισαν τὸν μὲν λόρδον Κόχραν στόλαρχον καθ' ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν, τὸν δὲ Ριχάρδον Τσούρτς ἀρχιστράτηγον ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων, ἐξέλεξαν δὲ καὶ τὸν νοημονέστερον καὶ πολιτικώτερον Ἕλληνα Ἰωάννην Καποδίστριαν ἑπταετῆ κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος. Ὅσα δὲ ἄλλα ἐλέχθησαν καὶ ἐψηφίσθησαν εἰς ταύτην τὴν Συνέλευσιν ὡς καὶ κατὰ τὰς προηγουμένας, εὑρίσκονται εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Ἀνδρέα Μάμουκα. Ἐκεῖ δὲ ὁ ἀναγνώστης θέλει ἴδει καὶ τὰς ἀναφορὰς ὅλων τῶν ἀτόμων καὶ τῶν τμημάτων, καὶ θέλει σιχαθῇ τὴν χαμέρπειαν καὶ τὸν ἐγωϊσμὸν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐπώλουν πατριωτισμόν, καὶ ἐζήτουν μισθὸν διὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πατρίδα των, καὶ ἰδίως οἱ Μανιᾶται, οἱ ὁποῖοι ἄλλως ἦσαν πτωχοί, ὡς προείρηται, οἱ Σου-

λιῶται καὶ οἱ Ρουμελιῶται, οἵτινες οὔτε ὥραν, οὔτε στιγμὴν ὑπηρέτησαν ἄνευ πληρωμῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Διορισμὸς Κολοκοτρώνη ὡς γενικοῦ Ἀρχηγοῦ.— Προδοσία Νενέκου.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου Τσιούρτς γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν Πελοποννησιακῶν ὅπλων. Ἐν δὲ τῇ Ἀχαΐᾳ τότε τὸ προσκύνημα εἶχε προχωρήσει, τῇ παρακινήσει τοῦ ἀναθεματισμένου Δημητρίου Νενέκου, καταγομένου ἀπὸ τὸ χωρίον Ζουμπάτα τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν. Οἱ λαιποὶ ὅμως καπεταναῖοι καὶ σύντροφοί του, ἤτοι οἱ Κοντογεωργακαῖοι, ὁ Σταμάτης Μποτιώτης, ὁ Χαρμπίλας, ὁ Γκολφῖνος Λουμπεστιάνος, πολλοὶ Τσετσεβῖται, ὁ Κώστας Γκερμπεσιώτης, οἱ Ἁγιοβλασῖται ἀδελφοὶ Οἰκονομόπουλοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν συντροφίαν των καὶ ἐπανῆλθαν εὐθὺς χωρὶς νὰ συγκοινωνήσουν μὲ τοὺς Τούρκους. Ἐν τούτοις ὅμως ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἀλβανοὶ τῶν χωρίων ἐκείνων ἤγοντο καὶ ἐφέροντο ὑπὸ τοῦ Νενέκου. Αὐτὸς δὲ ὁ Νενέκος παλαιότερα, καὶ πρὶν προσκυνήσῃ εἰς τοὺς Τούρκους ἦτο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Βενιζέλου Ρούφου, διότι οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας δὲν παρῃτήθησαν ποτὲ ἀπὸ τὰ ὅπλα, καὶ ἕνεκα τούτου εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὑπῆρχε πάντοτε δυσαρέσκεια μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ τῶν κλεφτο-

καπεταναίων, περὶ τῆς ὁποίας ἤδη θέλομεν διηγηθῆ ὅλα ὅσα συνέβησαν.

Ἀφοῦ, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, οἱ ἄρχοντες ἐκυνηγήθησαν καὶ κατεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Γ. Κουντουργιώτη, οἱ Πετιμεζαῖοι καὶ λοιποὶ ὁμόφρονες τότε τοῦ Κωλέτη καὶ τῆς Κυβερνήσεως διωρίσθησαν καπεταναῖοι, καὶ πρῶτος ὅλων τούτων διωρίσθη ὁ Βασίλειος Πετιμεζᾶς ἀρχηγὸς ὅλων ἐκείνων τῶν μερῶν. Ἐντεῦθεν ἄρχισεν ἡ δυσαρέσκεια τῶν καπεταναίων καὶ ἰδίως τοῦ Νενέκου, ὅστις δὲν ἤθελε κατ' οὐδένα λόγον νὰ ὑπάγῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Β. Πετιμεζᾶ καὶ τῶν Κουμανιωταίων, καὶ ἐπροτίμησε μᾶλλον νὰ ἑνωθῇ εἰς τὸ ἑξῆς φανερὰ μὲ τοὺς Τούρκους, διότι καὶ πρότερον εἶχε κρυφὴν μετὰ τούτων συνεννόησιν. Μετὰ δὲ ταῦτα, καὶ ἀφοῦ ὁ Κολοκοτρώνης ἀπελύθη τῆς φυλακῆς τῆς Ὕδρας, καὶ διωρίσθη ὑπὸ τῆς τότε Διοικήσεως Γενικὸς Ἀρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου, διώρισε καὶ αὐτὸς μερικοὺς ἀρχηγοὺς καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, καὶ κατὰ τὰς ἐπαρχίας Πατρῶν, Βοστίτσης καὶ Καλαβρύτων τοὺς τότε φίλους του προὔχοντας· εἰς μὲν τὰς Πάτρας τὸν Βενιζέλον Ροῦφον, εἰς δὲ τὴν Βοστίτσαν τὸν Ἀνδρέαν Λόντον καὶ εἰς τὰ Καλάβρυτα τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην, διότι μὲ αὐτοὺς ὑπέφερε τὴν ἐξορίαν καὶ τὴν φυλάκισιν. Ὁ δὲ διορισμὸς οὗτος αὔξησε περισσότερον τὴν δυσαρέσκειαν μεταξὺ τῶν προὐχόντων καὶ κλεφτοκαπεταναίων, οἵτινες δὲν ἀνεγνώριζαν αὐτοὺς ὡς ἀνωτέρους στρατιωτικοὺς διὰ νὰ συστήσουν τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν. Παρελθόντος δὲ τοῦ χρόνου, πάλιν οἱ ἄρχοντες ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ οἱ καπεταναῖοί των τοὺς παρηκολούθησαν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης πάλιν διὰ τὸν γενόμενον τοῦτον χωρι-

σμὸν εἰς μὲν τὰς Πάτρας διώρισε τοὺς ἀδελφοὺς Κουμανιωταίους, εἰς δὲ τὰ Καλάβρυτα τὸν Β. Πετιμεζᾶν καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς του, καὶ εἰς τὴν Βοστίτσαν πρῶτον μὲν τὸν Δημήτριον Μελετόπουλον, δεύτερον δὲ τὸν Ἰωάννην Φεϊζόπουλον. Οἱ διορισμοὶ αὐτοὶ βεβαίως δὲν ἦσαν ἀρεστοὶ εἰς τὴν φατρίαν τῶν ἀρχόντων, ὡς τοῦτο ἐφανερώθη ἔπειτα, διότι οἱ Ἀλβανοὶ καπεταναῖοι, καὶ ἰδίως ὁ Νενέκος, ὅστις καὶ ἀρχηγὸς ἐδείχθη ὅλων τῶν Τουρκοπροσκυνημένων, ἄρχισαν, ὡς εἴπαμεν, κρυφίως νὰ συνεννοῶνται μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ δὲ προσκυνήσαντες δὲν ἦσαν καθὼς τινες λέγουσι, γενικῶς αἱ τρεῖς ἐπαρχίαι τῶν Πατρῶν, τῶν Καλαβρύτων καὶ τῆς Βοστίτσας, ἀλλὰ μόνον ὀλίγα χωρία καὶ ὀλίγα ἄτομα, καὶ τοῦτο διὰ τὸν φόβον τῶν Ζουμπεταίων, διότι τὰ χωρία ταῦτα λέγονται Ζουμπατοχώρια, καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζαν τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν εὐκόλως συνεννοοῦντο καὶ ἐσυμβιβάζοντο μὲ τοὺς Τούρκους καὶ εὐκολώτερον μὲ τοὺς Λαλαίους. Εἰς τὴν Πελοπόννησον καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς ἐπαρχίας κατοικοῦν πρὸ πολλῶν χρόνων ποῦ μὲν πολλοί, ποῦ δὲ ὀλίγοι ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες ἀκόμη καὶ σήμερον διασώζουν τὸ ξένον ἦθος, καὶ ἄσχετον μὲ τοὺς γνησίους Ἕλληνας. Οἱ δὲ ἄνθρωποι αὐτοὶ εὔκολα παραδίδονται εἰς τὴν ὕλην, καὶ διὰ νὰ αἰσχροκερδήσουν προδίδουν τὰ πάντα. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἕλληνες, οἵτινες παρεκινήθησαν ἀπὸ τὸν Δελῆ Ἀχμὲτ πασᾶν εἰς τὸ προσκύνημα· τὸν Τοῦρκον τοῦτον, τοῦ ὁποίου ἡ πονηρία, καὶ ἡ μεγάλη του κολακεία ἑνώθησαν μὲ τὴν πλεονεξίαν τοῦ Νενέκου καὶ ἐτεχνάσθησαν μυρίους τρόπους καὶ μέσα ὅπως διαδώσουν τὸ προσκύνημα. Διότι ἔδωκαν εἰς τοὺς κατοίκους πολλὰς εὐκολίας, καὶ ἔπειτα ἄρχισαν Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, ὅσοι

ἐγνώριζαν τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν νὰ ἐξέρχωνται εἰς τὰ χωρία, καὶ μαζὺ νὰ γυρίζουν ἀπὸ χωριό, εἰς χωριό, ἀνταμόνοντες καὶ συναναστρεφόμενοι καὶ αὐτοὶ μὲ τοὺς χωρικοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἐνεχοποιοῦσαν χαρίζοντες εἰς αὐτοὺς ὅπλα καὶ ἄλλα πράγματα, καὶ κατόπιν ὡρκίζοντο ἀναμεταξύ των Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες. Πρὸς τούτοις τοὺς ἔπαιρναν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰς Πάτρας καὶ τοὺς ἐσυργιάνιζαν ἐλεύθερα, καὶ μὲ σκοπὸν ὕπουλον παρεχώρουν πρὸς αὐτοὺς ὑλικὰ συμφέροντα. Ἀλλὰ καθὼς τότε ἐβεβαιώθημεν αὐτοὶ παρεκινήθησαν, ὄχι νὰ γείνουν Τοῦρκοι, ἀλλὰ διὰ νὰ φοβήσουν τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ τοὺς καπεταναίους τοὺς διορισθέντας ἀπὸ αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγαν ὡς ἐπιχείρημα δῆθεν, ὅτι ἂν δὲν παύσουν τοὺς διορισθέντας καπεταναίους αὐτοὶ θὰ ὑπάγουν μὲ τοὺς Τούρκους. Μάλιστα δὲ καὶ ἀναφορὰν ἔστειλαν πρὸς τὸν Γενικὸν Ἀρχηγὸν παραπονούμενοι διὰ τοῦτο, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἰσακούσθησαν, εἶχαν δὲ καὶ τὰς προηγουμένας πρὸς τοὺς Τούρκους σχέσεις των, τότε πλέον φανερὰ ἔκλιναν πρὸς αὐτούς.

Ὁ δὲ Νενέκος πρὶν πέσῃ εἰς τοῦτο τὸ ἀσυγχώρητον ἔγκλημα, ἦτο ἕνας ἐκ τῶν γενναίων καπεταναίων τῶν μερῶν ἐκείνων· ἀγαποῦσε τὸν πόλεμον, καὶ ἀπὸ ὅλους ἀγαπᾶτο, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς προὔχοντας, διότι ἦτο γνωστὸς κατὰ τὴν γενομένην πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, πολλάκις κατ' αὐτὴν ἀνδραγαθήσας, καὶ κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρούμελην, καὶ κατόπιν μὲ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην καὶ Ἀνδρέαν Λόντον ἐπῆγεν εἰς Μεσολόγγι, ὡς καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις, ὅτε οἱ Πελοποννήσιοι ἐπέρασαν καὶ ἐβοήθησαν τοὺς ἀδελφούς των Μεσολογγίτας. Διὰ δὲ τὴν ἀνδρείαν, τὴν ὁποίαν

ἔδειξεν εἰς τὰς μάχας ἀπέκτησεν ὑπόληψιν παληκαριοῦ, καὶ μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς τῶν μερῶν ἐκείνων τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν, καὶ ἔκτοτε πλέον ἔκαμεν ἔργον τὸ προσκύνημα. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀφοῦ εἶδαν αὐτὸν πιστόν, τὸν ἐδέχθησαν, τὸν ἐκολάκευσαν τοῦ ἔδωκαν χρήματα καὶ ἄλλας πολλὰς ὠφελείας, τοῦ ἐχάρισαν ἄλογα καλά, ὑπεσχέθησαν γαίας καὶ ἀσυδοσίαν πρὸς αὐτὸν καὶ εἰς ὅλην τὴν γενεάν του κληρονομικῶς. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ προσέτι ἐπροκάλεσε καὶ φερμάνι παρὰ τοῦ Σουλτάνου, διὰ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη Μπέης-Νενέκος, καὶ τοῦ ἔδωκε καὶ τὴν ἄδειαν νὰ πληρώνῃ χρήματα εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι ἤθελαν νὰ προσκυνήσουν διὰ νὰ συγκροτήσῃ τοιουτοτρόπως ἴδιον σῶμα στρατιωτῶν.

Τοιουτοτρόπως ὁ Νενέκος ἔμεινε πλέον μὲ τὰ σωστά του Τοῦρκος καὶ ἀρχηγὸς τῶν Τουρκοπροσκυνημένων. Τὸ δὲ προσκύνημα τοῦτο ἄρχισεν καὶ πρότερον ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰμβραὴμ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι, ὡς προείπαμεν, οἱ Ἕλληνες δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κάμουν τακτικὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, οἱ δὲ πρὸς τοῦτο διορισθέντες καπεταναῖοι παρέλειπαν, καὶ δὲν ἐπεμελοῦντο νὰ περιορίσουν ὀλίγον τοὺς Τούρκους. Ὕστερα δὲ ὅταν ὁ Ἰμβραὴμ ἐπῆγεν εἰς Πάτρας, καὶ ἐκεῖθεν ἐπέρασεν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἄρχισαν πλέον τὰ συμπεθεριά, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες εὐκόλως ἀνακατώνοντο. Μάλιστα δὲ οἱ Τοῦρκοι εἶχαν πιάσει αἰχμαλώτους συμπατριώτας τοῦ Νενέκου, καὶ ἄλλους ἀκόμη, καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς ἐπηγαινοήρχετο μέσα εἰς τὰς Πάτρας ἐλεύθερα, οἱ συγχώριοί του καὶ οἱ ἄλλοι αἰχμάλωτοι τὸν ἀντάμωναν καὶ τὸν παρεκάλουν νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τὸν Δελῆ Ἀχμὲτ πασᾶν νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ, καὶ τοὺς ἐλευθέρω-

σεν. Οἱ δὲ ἐλευθερωθέντες οὗτοι αἰχμάλωτοι, ἀφοῦ ἐπῆγαν εἰς τὰ χωρία των, γνωρίζοντες τὴν ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι εἶχαν διὰ τὰ τρόφιμα καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη τοῦ βίου, καὶ ἔχοντες τὸ θάρρος καὶ τὴν συνήθειαν μὲ αὐτούς, ἄρχισαν νὰ φέρουν εἰς τὰς Πάτρας γάλα, αὐγά, κότταις, ξύλα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα ἐπώλουν εἰς μεγάλας τιμάς. Ἀφοῦ δὲ αὐτοὶ ἐγλυκάθησαν ἀπὸ τὸ κέρδος, καὶ τὸ πρᾶγμα ἔγεινε γνωστὸν ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν περισσότεροι Ἕλληνες, καὶ τοιουτοτρόπως ἕνεκα τῆς κακῆς ἀρχῆθεν παρακινήσεως τοῦ κέρδους καὶ τῆς καλῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους μεταχειρίσεως, οἱ Ἕλληνες πλέον δὲν ἤθελαν ν' ἀκούσουν, οὔτε τοὺς ἀνωτέρους των, οὔτε ἄλλον κανένα, μολονότι κανεὶς δὲν εὑρέθη ἐκ τῶν ἐπισήμων καὶ φρονίμων Ἑλλήνων νὰ τοὺς προτρέψῃ καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ νὰ γυρίσουν ὀπίσω εἰς τὸν Ἑλληνισμόν των. Τόσον δὲ οὗτοι ἐτυφλώθησαν ἀπὸ τὰ ὑλικά των συμφέροντα, ὥστε κατήντησαν νὰ προδίδουν καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς των Ἕλληνας· πολὺ δὲ τὸ κακὸν ἐπροχώρησε, τὸ ὁποῖον δὲν περιωρίσθη ἁπλῶς ἕως ἐδῶ, ἀλλὰ προέβησαν καὶ εἰς ἄλλο χειρότερον, διότι μεταχειρίσθησαν αὐτοὺς τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς ἄλλους τοὺς μὴ ὁμόφρονας γείτονάς των Ἕλληνας, καὶ τοὺς ἀναγκάσουν, ἢ νὰ προσκυνήσουν καὶ αὐτοί, εἰ δὲ μή, νὰ τοὺς ἀφαιρέσουν τὴν περιουσίαν των. Τοιουτοτρόπως δὲ ἔπαιρναν τοὺς Τούρκους καὶ νύκτα τοὺς ὡδήγουν εἰς τὰς οἰκίας των, ἅρπαζαν τὰ πράγματά των, καὶ ἔκαμναν ὅ,τι ἄλλο ἤθελαν, ἔκλεπταν τὰ ἄλογά των καὶ τὰ ἄλλα ζῶά των, διότι ἦσαν φύσει ζωοκλέπται, τὰ ὁποῖα μετέφερον καὶ ἐπώλουν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἕνεκα ὅλων τούτων τῶν κακῶν, διέδωκαν τὸν φόβον εἰς αὐτούς. Οἱ δὲ γνήσιοι Ἕλ-

ληνες ἐγνώριζαν ὅλα ταῦτα, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ τοὺς δώσουν καμμίαν βοήθειαν. Πολλοὶ δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἔφυγαν μακρὰν τοῦ τόπου των μὲ τὰς οἰκογενείας των, ἄλλοι δὲ βιαζόμενοι ἐπροσκύνησαν ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν. Μάλιστα δὲ πρὸς τοῦτο ἡ φήμη τότε ἦτο πολὺ κακὴ καὶ παρακινητική, διότι ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον ἔλεγεν, ὅτι ὁ δεῖνα ἐπῆγεν ἕνα φόρτωμα ξύλα εἰς τὴν Πάτραν καὶ τὰ ἐπώλησε τέσσερα μ π α ρ μ π ο ύ τ ι α. Ἄλλος δὲ πάλιν ἔλεγεν, ὅτι ὁ δεῖνα ἐπῆγεν ἕνα ζευγάρι κοττόπουλα, καὶ τὰ ἔδωκε πέντε μ π α ρ μ π ο ύ τ ι α, καὶ τέλος ἄλλος τοῦ ἄλλου διηγεῖτο πολλὰς ὠφελείας τοιουτοτρόπως, ὥστε τὰ ἐκεῖ Ἀλβανικὰ χωρία ἐτόλμησαν καὶ μετέφεραν ὅλα τὰ πρόβατά των πλησίον τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως, ὅπου ηὗραν πολλὴν καὶ καλὴν βοσκήν, διότι ὁ τόπος ἦτο πολλὰ χρόνια χωρὶς ζῶα καὶ ἀπάτητος. Τοῦτο δὲ ἦτο πολὺ ὠφέλιμον εἰς τοὺς προσκυνήσαντας, καὶ ἐπροθυμοῦντο ποῖος ἐξ αὐτῶν πρῶτος νὰ πλησιάσῃ τὴν σ τ ά ν η ν του διὰ νὰ πωλῇ τὸ γάλα, καὶ ὅλην τὴν νομὴν τῶν προβάτων του περισσότερον. Ἐκτὸς δὲ τούτου, καὶ τὰ γυναικόπαιδά των ἀκόμη καὶ αὐτὰ κατέβησαν εἰς τὸ κάμπον, διότι ὁ Νενέκος τοὺς ὑπεσχέθη νὰ τοὺς δίδῃ σπόρον, καὶ τὰ ἄλλα χρήσιμα διὰ νὰ γεωργοῦν τὴν γῆν. Οὕτω δὲ τότε οἱ Τοῦρκοι εἶχαν τούτους τοὺς προσκυνήσαντας ῥαγιάδες πραγματικούς, καὶ ὁ Δελῆ Ἀχμὲτ πασᾶς ἐξέδωκεν αὐστηρὰν διαταγήν, ὥστε κανεὶς Τοῦρκος νὰ μὴ πειράξῃ ῥαγιὰν καὶ γεννηθῇ τὸ παραμικρὸν παράπονον, διότι ὁ Τοῦρκος αὐτὸς θὰ ἦναι πάραυτα κρεμασμένος, καὶ διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ῥαγιάδες περισσότερον ἐσύναξεν ὅλους τοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς ἔκαμε στρατιώτας ὑπὸ μισθόν.

Τοιουτοτρόπως, καὶ διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας ἄρχισε

καὶ διεδόθη διὰ τοῦ Δ. Νενέκου τὸ προσκύνημα· διότι ἀφοῦ πλέον αὐτὸς ἐξώκειλεν, ἦτο ἑπόμενον νὰ ἐνεργῇ διὰ νὰ ἔχῃ καὶ ἄλλους πολλοὺς συντρόφους. Καὶ δὲν εἶναι ἀληθὲς τὸ λεγόμενον ὑπό τινων, ὅτι οἱ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα Πελοποννήσιοι ἐπίτηδες ἐπροσκύνησαν διὰ νὰ κερδήσουν τάχα καιρόν, καὶ νὰ ἐξαπατήσουν τὸν Ἰμβραὴμ, διότι τότε οἱ Πελοποννήσιοι εἶχαν, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, καταφύγει εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὴν Μάνην, καὶ διὰ τοῦτο καμμία ἀνάγκη δὲν τοὺς ἔσπρωξεν εἰς τὴν ὑποταγήν, ἀλλ' οὔτε καιρὸν εἶχαν καὶ θάρρος νὰ συλλογισθοῦν τοῦτο. Μόνον δὲ ἀπελπισίαν εἶχαν, βλέποντες, ὅτι θὰ πολεμοῦν μέχρι τέλους ἕως ὅτου νὰ χαθοῦν. Ἀλλ' ὅμως οἱ γνωστικώτεροι ἐξ αὐτῶν καὶ γείτονές των, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰς πόλεις, ἐφρόντιζαν νὰ τοὺς ἐνθαρρύνουν εἰς τὴν τοιαύτην ἀπελπισίαν των. Οὗτοι μανθάνοντες τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα δὲν ἔλειπαν νὰ κοινοποιοῦν τὰς ἐλπίδας των εἰς τοὺς σχετικούς των, καὶ νὰ τοὺς παρακινοῦν νὰ ὑποφέρουν ὅπως ἠμποροῦν τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Ἔλεγαν δὲ καὶ ἔγραφαν πρὸς αὐτούς, ὅτι ὀλίγος καιρὸς εἶναι ὀπίσω, καὶ νὰ βαλθοῦν νὰ τὸν ὑποφέρουν, διότι εἶχαν καλὰς εἰδήσεις ἐξωτερικάς, καὶ νὰ μὴ ἀπατηθοῦν εἰς τὰς ψευδεῖς καὶ πλαστὰς ὑποσχέσεις τῶν Τούρκων. Ἐν γένει δὲ τοὺς ἐνθύμιζαν ὅσα κακὰ οἱ Τοῦρκοι ἔπαθαν ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ πόσοι ἐξ αὐτῶν ἄνδρες καὶ γυναικόπεδα ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖράς μας, καὶ ὅτι αὐτοὶ θὰ μᾶς κάμουν τὰ ἴδια καὶ περισσότερα διότι τὰ δυστυχήματά των ταῦτα εἶναι χθεσινά, καὶ ὅτι ὁ σκοτωμὸς καὶ ἡ ἁρπαγὴ τῆς ἐξουσίας των δὲν λησμονοῦνται τόσον εὔκολα. Ἐνθυμηθεῖτε, τοὺς ἔλεγαν, τὸ Νεόκαστρον, τὴν Κόρινθον, τὴν Τριπολιτσᾶν,

τὴν Μονεμβασίαν, τὸ Ναύπλιον καὶ τὰ ἄλλα φρούρια, καὶ πόσα κακὰ ἔπαθαν οἱ Τοῦρκοι ὅταν ἐκυριεύσαμεν αὐτά. Ἐνθυμηθεῖτε τέλος τὸν τρομερὸν Δράμαλη. Θέλετε καὶ σεῖς νὰ βλέπετε τὰς γυναῖκάς σας νὰ ὑπηρετοῦν ἄλλους καὶ νὰ μὴ τολμᾶτε νὰ τὰς κυτάζετε; Τοιαῦτα δὲ λέγοντες καὶ γράφοντες ἐνέπνεαν θάρρος καὶ καρτερίαν εἰς τοὺς ὀλιγοψύχους καὶ ἀπηλπισμένους Ἕλληνας.

Πολλοὶ τῶν ἄχρι τοῦδε γραψάντων, ἐκ πάθους ἀποδίδουν εἰς τοὺς προκρίτους τῆς Ἀχαΐας τὴν παρακίνησιν τοῦ προσκυνήματος τοῦ Νενέκου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθινόν, ὅτι ὁ Νενέκος καὶ οἱ λοιποὶ καπεταναῖοι ἐκείνων τῶν μερῶν ἦσαν σχετικοὶ τοῦ Βενιζέλου Ρούφου, ἀλλὰ δὲν εἶναι ποτὲ πιστευτόν, ὅτι οἱ πρόκριτοι εἶχαν παρακινήσει αὐτοὺς νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τάχα τοὺς ἐναντίους των. Τὴν τοιαύτην ποταπὴν ἐκδίκησιν μόνον οἱ μωροὶ τὴν πιστεύουν. Μήπως οἱ προὔχοντες τῆς Ἀχαΐας δὲν ἐδύναντο νὰ πάρουν τὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα μάλιστα πάντοτε εἶχαν καὶ ποτὲ δὲν τὰ ἄφησαν; Μόνον διότι διωρίσθησαν ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων οἱ ἀνωτέρω ὀνομασθέντες, καὶ ἐπαύθησαν οἱ πρόκριτοι, διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἀπεφάσισαν νὰ προδώσουν τὴν πατρίδα των; Τοιοῦτον ἐπονείδιστον παράδειγμα δὲν ἔχομεν. Μάλιστα δὲ οἱ προὔχοντες τῆς Ἀχαΐας εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι ἐθυσιάσθησαν διὰ νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα των. Μόνον πολλὴν ἀντιζηλίαν εἶχαν καὶ φιλοτιμίαν ὅπως αὐτοὶ φανοῦν, ὅτι ἔσωσαν τὸν τόπον, καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, ἤθελαν τὰ ὅπλα νὰ τὰ διευθύνουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι· ὁ δὲ τοιοῦτος ζῆ-

λος καὶ ὁ πατριωτισμός των ἔσπρωξεν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ θέλουν νὰ ἄρχουν. Ὑπώπτευαν δὲ καὶ δὲν ἐμπιστεύοντο εἰς ἄλλον τὴν τύχην τῆς πατρίδος των, διότι τοὺς ἐφαίνετο, ὅτι θὰ ἀποτύχουν καὶ θὰ χαθοῦν οἱ διευθύνοντες τὰ ὅπλα τῆς Πελοποννήσου. Πρὸς τοῦτο δὲ μάλιστα καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ κατ' ἐπαρχίας πρόκριτοι συνεννοοῦντο μεταξύ των, καὶ ἦσαν σφικτὰ συνδεδεμένοι, μὴ ἔχοντες ἄλλον τινὰ σκοπόν, εἰμὴ μόνον πῶς ν' ἀποδειχθοῦν πρῶτοι εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ καλοῦ.

1827

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Ἀταξίαι ἐν Ναυπλίῳ μεταξὺ Θ. Γρίβα καὶ Χρ. Φωτομάρα. — Κακουργίαι φρουρᾶς Παλαμηδίου. — Ἀπάτη Λαμπροπούλου.

Ἀφοῦ τὸ Μεσολόγγι ἔπεσε καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἀπέθανε μαχόμενος ἐν Ἀθήναις, τὰ διαλυθέντα στρατεύματα τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Ἀθηνῶν εἰσῆλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ τὰ μὲν κατέλαβαν τὴν Κόρινθον, τὰ δὲ τὸ Ναύπλιον. Τοιουτοτρόπως ὁ μὲν Θεόδωρος Γρίβας κατεῖχε τότε τὸ Παλαμήδιον, οἱ δὲ Γιαννάκης Στράτος καὶ Χρίστος Φωτομάρας Σουλιώτης εἶχαν τὸ φρούριον Ἴτσι-Καλὲ τοῦ Ναυπλίου. Αἱ δύο δὲ αὗται φρουραὶ ἐτρώγοντο τότε μεταξύ των, ἰδίως δὲ ἡ τοῦ Παλαμηδίου πολλὰς ἀταξίας ἔκαμνεν, αἱ ὁποῖαι καὶ μέχρι φόνου ἔφθασαν. Ἀδιακρίτως ἐγύμνοναν τὸν κόσμον, τὰ πάντα κατέστρεψαν, καὶ τὸν περίφημον ἐλαιῶνα, τὸν κείμενον ἐκτὸς τοῦ Ναυπλίου, ἔχοντα μεγάλην ἔκτασιν καὶ τριάντα χιλιάδας ἐλαίας περίπου, φυτευμένας ὅλας

κατὰ γραμμὴν ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Ὁ ἐλαιὼν αὐτὸς ἦτο λαμπρὸν θέαμα, καὶ πολὺ προσοδοφόρος. Ἡ φρουρὰ τοῦ Παλαμηδίου ὅμως ἀφοῦ τὸν κατέστρεψεν, ἐμπορεύθη ἀκόμη καὶ τὰς ῥίζας τῶν δένδρων, τὰς ὁποίας ἐπώλει διὰ καυσόξυλα. Οὕτως ἐχάθη ὁ ἐλαιὼν αὐτὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι τὸν διετήρουν ὡς δάσος ἱερόν. Ἐπροσποιοῦντο τάχα, ὅτι ἐπιάνοντο μεταξύ των, καὶ ἕνας ἐξ αὐτῶν καταδιωκόμενος δῆθεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἔτρεχε καὶ ἔμβαινε μέσα εἰς ἕνα ἐργαστήριον, ἢ σπίτι, τὸ ὁποῖον ἐκ συνεννοήσεως ἤθελαν νὰ γυμνώσουν. Ἀφοῦ δὲ ἔμβαιναν ὅλοι ζητοῦντες τάχα τὸν ἐχθρὸν μὲ τὰ μαχαίρια καὶ τὰ πιστόλια εἰς τὰς χεῖρας καὶ φωνάζοντες, ἀμέσως ἄρχιζαν νὰ ξυλίζουν τὸν νοικοχύρην λέγοντες, ὅτι καὶ αὐτὸς ἦτο σύντροφος ἐκείνου, ὁ ὁποῖος κατέφυγεν εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐδέχθη. Ὁ νοικοκύρης διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον ἔφευγε, καὶ κλαίων καὶ φωνάζων, ἐπήγαινε νὰ παραπονεθῇ εἰς τοὺς ἀνωτέρους των, ὅτι οἱ στρατιῶταί των τὸν ἐσκότωσαν, αὐτοὶ δὲ ἔμεναν κύριοι τῆς οἰκίας, ἢ τοῦ ἐργαστηρίου, καὶ διήρπαζαν ὅλα τὰ πράγματά του. Τοιαῦτα τεχνάσματα διὰ νὰ γυμνώσουν τοὺς κατοίκους πολλὰ ἡ φρουρὰ ἔκαμε, καὶ δικαίως τότε οἱ ἄνθρωποι τὸ Ναύπλιον λῃσταρχεῖον ὠνόμασαν.

Ὁ Θεόδωρος Γρίβας τότε εἶχε συμβούλους πολιτικοὺς τὸν Ἰωάννην Κωλέτην, τὸν υἱὸν τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ Ἀναστασάκην, τὸν Νικόλ. Σκοῦφον, τὸν Δημήτρ. Χριστίδην, τὸν Θεοφάνην Σιατιστέαν καὶ ἄλλους, οἵτινες παρηκολούθουν τὸν Κωλέτην. Τὸν δὲ Δημήτριον Χατσῆσκον ὁ Γρίβας εἶχεν ἐπὶ τῶν κολαστηρίων. Οὗτος ἔδεσε τοῦ Γεωργίου Τσώκρη τὰς χεῖρας ἄνωθεν τοῦ ἀγκῶνος εἰς τὰ ψαχνὰ τόσον δυνατά, ὥστε τὸ αἷμα ἐσταμάτησε καὶ τὰ χέριά του

ἐμαύρισαν· ὁ δὲ ἐπίσκοπος Βρεσθένης, τὸν ὁποῖον ἐπῆραν ἐπάνω εἰς τὸ Παλαμῆδι αἰχμάλωτον μετὰ πολλῶν ἄλλων, ἔβαλεν εἰς τὰ γόνατά του τὰ χέρια τοῦ Τσώκρη καὶ τὰ ἔτριβε διὰ νὰ ἀραιώσῃ καὶ κυκλοφορήσῃ τὸ αἷμα καὶ νὰ παύσουν οἱ πόνοι. Ἔπειτα ὅμως ἕνεκα πολλῶν παρακλήσεων τοῦ Βρεσθένης, ἐλύθησαν τοῦ Τσώκρη τὰ χέρια. Ὀλίγον μακρὰν καὶ ἔμπροσθεν τῶν αἰχμαλώτων φωτιὰ ἐκαίετο, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπύρωναν τουφεκόβεργαις καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα τῶν βασανιστηρίων διὰ νὰ βλέπουν αὐτὰ οἱ αἰχμάλωτοι, νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ δίδουν λύτρα περισσότερα. Ὁσάκις δὲ ὁ Χατσῆσκος κατέβαινεν ἀπὸ τὸ Παλαμῆδι κάτω εἰς τὴν πόλιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μουρμουρίζοντες ἔλεγαν, ὁ Δημητράκης, ὁ Δημητράκης, τρέμοντες ὅπως τρέμουν τὰ κοττόπουλα ἀπὸ τὸ γεράκι, διότι ἐφοβοῦντο μὴ τοὺς πάρῃ ἐπάνω εἰς τὸ Πολαμῆδι. Ὁ Νικόλαος Μπούκουρας γνωστὸς καὶ ἐπίσημος, καὶ αὐτὸς ὑπέφερε τὰ πάνδεινα εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Γρίβα· ὁ δὲ υἱός του Δημήτριος ἀντικατέστησε τὸν πατέρα του εἰς τὴν φυλακήν, διότι ἂν τοῦτο δὲν ἐγίνετο ὁ πατέρας του ἤθελεν ἀποθάνει· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔπαθεν ὄχι ὀλιγώτερα κακὰ τοῦ πατρός του. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν κολαστηρίων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο, τὸ μᾶλλον παράξενον καὶ ἀπάνθρωπον ἦτο τὸ ἀκόλουθον. Ἐπάνω εἰς τὸ πάτωμα ἄνοιγαν τρύπαν μικρὰν ἕως νὰ χωρῇ τὰ αἰδοῖα τοῦ ἀνθρώπου. Κάτωθεν δὲ τοῦ πατώματος ἔδεναν τὰ αἰδοῖα καὶ ἔπειτα ἐκρέμων ἐξ αὐτῶν μίαν πέτραν, καὶ διὰ τὸ βάρος τῆς πέτρας καὶ τὸ δέσιμον τὰ μέλη τοῦ ἀνθρώπου ἐπρίσκοντο, καὶ μετὰ ταῦτα ὕστερον ἔλυαν τὴν πέτραν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ αἰδοῖα ἐξογκοῦντο, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔβγουν ἔξω ἀπὸ τὴν τρύπαν, ὁ βασανιζόμενος ἄνθρωπος

ἔμενεν ἐκεῖ ὑποφέρων τοὺς πόνους. Ἔπειτα ἄνοιγαν μὲ πριόνιον μεγαλειτέραν τρύπαν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον· Ἐπριόνιζαν γύρωθεν τὴν σανίδα καὶ ἄφιναν ἐξ αὐτῆς ἕως ἕνα μεγάλον δακτυλίδιον, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ὁ βασανιζόμενος καὶ οἱ πόνοι δὲν ἐλαττοῦντο. Φόβος καὶ τρόμος ἐκυρίευεν τοὺς ἀνθρώπους ὄχι νὰ ὑπάγουν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἴδουν μακρόθεν τὸ Παλαμήδιον.

Μετὰ δὲ τὴν διάλυσιν τῆς Συνελεύσεως τῆς Τροιζῆνος, ὁ Κολοκοτρώνης. ὡς εἴπαμεν, ἐπῆγεν εἰς τὸ Ναύπλιον ὅθεν ἐτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου. Ἀφοῦ δὲ εἶδε τὴν κατάστασιν τῆς πόλεως, καὶ ἔμαθε τὰ δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι ὑπέφεραν ἀπὸ τὴν φρουρὰν τοῦ Παλαμηδίου, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς τὸ Ἄργος. Προτοῦ δὲ ἔβγῃ ἀπὸ τὴν πόλιν ὁ Γρίβας εἶχε διατάξει τὸν πολιτάρχην Χρῆστον Τσαούσην ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν νὰ συλλάβῃ αὐτόν, περιφερόμενον μόνον εἰς τὴν πλατείαν τοῦ πλατάνου καὶ νὰ τὸν φέρῃ ἐπάνω εἰς τὸ Παλαμῆδι, ἀλλ' ἡ διαταγὴ αὕτη δὲν ἐξετελέσθη. Ἐνῷ δὲ ἐτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ, στρατιῶται τοῦ Γρίβα κατέβαιναν νὰ τὸν ἐμποδίσουν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν ὅλοι νὰ καταβοῦν διὰ νὰ πιάσουν τὴν πόρταν τῆς ξηρᾶς. Ἐν τούτοις μόλις ἐπλησιάσαμεν εἰς τὴν πόρταν ηὕραμεν ἀντίστασιν καὶ διὰ τῆς βίας κατωρθώσαμεν νὰ ἐξέλθωμεν. Ἐκεῖ δὲ συνέβησαν τὰ ἑξῆς· Ὁ δεύτερος ὑπασπιστὴς τοῦ Κολοκοτρώνη Νικόλαος Οἰκονόμου ἐκ Δημιτσάνης, ὁ ἐπονομαζόμενος Καζῆς, ἰδὼν ἐρχομένους τοὺς στρατιώτας τοῦ Γρίβα καὶ περιστοιχοῦντας τὸν Κολοκοτρώνην καβαλλάρην ὄντα, ἕνα δὲ μάλιστα πλησιάσαντα αὐτὸν καὶ ἁπλώσαντα τὸ χέρι του διὰ νὰ τοῦ πιάσῃ τὸν χαλινὸν τοῦ ἀλόγου, ἔξυπνος ὢν ὁ ὑπα-

σπιστής, κτυπεῖ ἀμέσως τὸ ἄλογόν του, πλησιάζει, τραβᾷ τὸ σπαθί του καὶ μακρύνει ἐκεῖθεν τὸν στρατιώτην. Ταὐτοχρόνως δὲ καὶ ἡ λοιπὴ συνοδία ἐπῆραν ἐμπρὸς μὲ τὰ ἄλογά των τοὺς στρατιώτας, ὡς καὶ ὁ Πλαπούτας κατόπιν ἐρχόμενος, καὶ οὕτως ἀπεμακρύνθησαν καὶ δὲν μετεχειρίσθησαν τὰ ὅπλα των οἱ στρατιῶται τοῦ Γρίβα, εἴτε διότι οἱ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην ἦσαν πολλοὶ καὶ ἕτοιμοι ὅλοι διὰ τὴν ἐκστρατείαν, εἴτε διότι ἦλθεν ὁ Πλαπούτας ἔχων περισσότεραν δύναμιν. Κατόπιν δὲ ἐμάθαμεν, ὅτι οἱ στρατιῶται εἶχαν διαταγὴν τοῦ Γρίβα νὰ πιάσουν καὶ νὰ ὁδηγήσουν πρὸς αὐτὸν ζωντανὸν τὸν Κολοκοτρώνην, ὄχι ὅμως καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν.

Τοιαῦται καὶ ἄλλαι παρόμοιαι παρανομίαι ἐγίνοντο τότε εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἔρανοι δὲ πρὸς τούτοις καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ χρέη ἔρριπταν εἰς ὅλας τὰς οἰκογενείας τῆς πόλεως, καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ πληρώσουν ἐφυλακίζοντο. Πολλοὶ δὲ ἦσαν οἱ φυλακιζόμενοι, καὶ μεταξὺ τούτων καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ ἄλλοι ἄνδρες ἐπίσημοι. Ἡ δὲ ἐλπὶς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἐρχομένης τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς εἰς Ναύπλιον μετὰ τὴν Συνέλευσιν τῆς Τροιζῆνος αἱ καταχρήσεις αὗται θὰ ἔπαυαν, διεψεύσθη, διότι καὶ ταύτης ἐλθούσης, περισσότερα τῶν προτέρων κακὰ ἐγίνοντο. Ἀπελπισθέντες δὲ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀπαυδήσαντες ἄρχισαν νὰ φεύγουν πλέον ἀπὸ τὸ Ναύπλιον.

Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸ Ναύπλιον τοιαῦτα συνέβαιναν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐκεῖ ὅμως ἐγίνετο ἄλλου εἴδους ληστεία. Συσσωματούμενοι οἱ στρατιῶται ἔκαμναν ἐκδρομὰς εἰς τὰ πέριξ χωρία καὶ εἰς τὰ ποίμνια καὶ διαρπάζοντες ὅ,τι εὕρισκαν τὸ μετέφεραν εἰς τὸ ἄλλο τοῦτο λησταρχεῖον. Ὅλα δὲ τότε τὰ Ρουμελιώτικα στρατεύ-

ματα, ὅσα ἔμειναν μὲ τοὺς καπεταναίους των εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ εἰς τὴν Κόρινθον ταύτην τὴν τέχνην μετεχειρίζοντο. Ἄνθρωποι δὲ κακοὶ καὶ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους ἔσπειραν καὶ ἐφύτευσαν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν τὴν ἔχθραν καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν Πελοποννησίων, τοὺς ἐσυμβούλευσαν, τοὺς παρεκίνησαν καὶ τοὺς ἐξαγρίωσαν ἐναντίον των ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τίποτε δὲν ἐσέβοντο, διότι ὅταν ἐξήρχοντο τῆς Κορίνθου πρὸς λεηλασίαν, καὶ εὕρισκαν κατὰ τύχην οἰκογενείας Ρουμελιώτικαις μετὰ οἰκογενειῶν Μωραΐτικων, καὶ αὐτὰς ὁμοίως ἐκακοποίουν καὶ ἐγύμνοναν.

Ὁ δὲ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ διέφυγε καὶ ἐξῆλθε τοῦ Ναυπλίου, ἐπῆγεν εἰς τὸ Ἄργος. Πολὺ δὲ ἀγανάκτησε δι᾽ ὅσα ἔπαθεν εἰς τὴν πόρταν τοῦ Ναυπλίου ὡς εἴπαμεν, καὶ δι᾽ ὅσα ἄκουσε γινόμενα ἐπάνω εἰς τὸ Παλαμῆδι, προσέτι δὲ καὶ διότι δὲν ἐδέχθησαν εἰς τὸ Ναύπλιον τὸν Νικήταν καὶ τὸν υἱόν του Γενναῖον, ἐπανελθόντας ἀπὸ τὸ διαλυθὲν στρατόπεδον τῶν Ἀθηνῶν. Θέλων δὲ ν᾽ ἀπαλλάξῃ τὸ Ναύπλιον ἀπὸ τὰς εἰρημένας παρανομίας καὶ τὰς ἄλλας καταχρήσεις τῆς φρουρᾶς τοῦ Παλαμηδίου μετεχειρίσθη τὸ ἑξῆς. Ὁ Γιαννάκης Λαμπρόπουλος Ἀκαρνὰν ἀπὸ γνωστὴν οἰκογένειαν καταγόμενος ἦτο καὶ αὐτὸς μέλος τῆς φρουρᾶς. Αὐτὸς ἦτο συγγενὴς τοῦ Ἀλεξίου Βλαχοπούλου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀδελφὴν εἶχε σύζυγον ὁ Νικόλαος Πετιμεζᾶς, καὶ οἱ συγγενεῖς τούτου ὅλοι, μάλιστα δὲ ὁ ἀδελφός του Γκολφῖνος εἶχε πολὺ γνώριμον τὸν Λαμπρόπουλον. Ὁ δὲ Πλαπούτας εἶχε πολλὴν φιλίαν μὲ αὐτόν, διότι πολὺν καρὸν ἦτο μαζύ του ὡς μισθωτὸς ὁ Λαμπρόπουλος, καὶ ὄχι ὡς συναγωνιστής του, ὥς τινες ἱστορικοὶ λέγουσιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ

Πλαπούτας εἶχεν εὐεργετήσει αὐτὸν πρότερον κατὰ τὴν Διοίκησιν τοῦ Γ. Κουντουριώτη, καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, ἐνόμισεν, ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτόν, καὶ ἀληθῶς ἐξεμυστηρεύθη τὸν σκοπόν του, παρακινῶν αὐτὸν νὰ συντελέσῃ, ὥστε νὰ πείσῃ τὴν φρουρὰν τοῦ Παλαμηδίου νὰ παραδώσῃ αὐτὸ πρὸς αὐτόν, πενθερὸν ὄντα τοῦ Φωτομάρα, κατέχοντος, ὡς εἴρηται, τὸ φρούριον Ἴτσι-Καλέ, καὶ συμφώνου εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Ἀλλ' ὁ Λαμπρόπουλος, ἄνθρωπος πονηρὸς καὶ ἀχάριστος, ἀτίμου δὲ χαρακτῆρος, γνωρίζων τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνηντοῦ Πλαπούτα, ὡς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, ὅπως ἀπαλλάξουν τοὺς ἀδελφούς των Ἕλληνας ἀπὸ τὰς κακουργίας τῆς φρουρᾶς, τὸν ἐξαπάτησε· διότι ἀμέσως ἐπροσποιήθη, ὅτι ἀποδέχεται τὴν πρότασιν, ἔπειτα ἐπῆγεν εἰς τὸ Παλαμῆδι, διηγήθη τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸν Θεόδωρον Γρίβαν, καὶ τοιουτοτρόπως οἱ δύο ὁμοῦ ἐτεχνάσθησαν τὸν δόλον καὶ τὴν ἀπάτην διὰ νὰ ἀποκτήσωσι χρήματα. Τοιουτοτρόπως ὁ Λαμπρόπουλος ἔλεγε καὶ ἔπειθε τὸν Πλαπούταν καὶ τὸν Χρίστον Φωτομάραν, μετὰ τῶν ὁποίων μόνον συνεννοεῖτο, ὅτι ἔχει ὅλην τὴν φρουρὰν τοῦ Γρίβα σύμφωνον. Ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι ἀκούοντες ταῦτα ἐπείθοντο εἰς τὰ λόγια καὶ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Λαμπροπούλου, διότι δὲν ἤλπιζαν ποτέ, ὅτι οὗτος, διὰ τὰς σχέσεις καὶ τὴν συγγένειάν του, ἤθελε φανῇ ἄπιστος ἄνθρωπος.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μαθὼν ταῦτα, καὶ ὅτι ὁ Λαμπρόπουλος ζητεῖ χρήματα εἰς ἀμοιβήν, καὶ μὴ ἔχων τοιαῦτα, ἔδωκε τὰ πιστόλιά του τὰ πλέον ἀκριβὰ καὶ πολύτιμα, ὄντα ἀδαμαντοκόλλητα ἀντὶ 15,000 γροσίων,

μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ τὰ λάβῃ πάλιν μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχεθέντων, πληρόνων τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν. Ὑπεσχέθη δὲ προσέτι νὰ ἔχῃ μαζύ του τὸν Λαμπρόπουλον ὡς ἕνα τῶν καλλιτέρων ἀξιωματικῶν του, διὰ τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ κάμῃ σώζων τόσους Ἕλληνας ἀπὸ τῆς τυραννίας τῆς φρουρᾶς τοῦ Παλαμηδίου. Οὕτω λοιπὸν λαβὼν τὰ πιστόλια ὁ Λαμπρόπουλος ἔλεγεν, ὅτι ἔχει προδιαθέσει τὴν φρουρὰν ὅλην, προσθέτων ἀκόμη, ὅτι καὶ ἡ φρουρὰ ἦτο δυσαρεστημένη ἀπὸ τὸν Γρίβαν διὰ τὰς ἀπιστίας, τὰς ὁποίας κάμνει δολοφονῶν πολλοὺς συντρόφους του διὰ νὰ λαμβάνῃ τὰ χρήματά των, κατακρατῶν τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν, κάμνων πολλὰς ἄλλας ἀδικίας, καὶ μισῶν τοὺς Πελοποννησίους, καὶ τέλος, ὅτι ταῦτα πάντα ἡ φρουρὰ δὲν ἀνέχεται. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὁ Λαμπρόπουλος διὰ νὰ κρύψῃ τὴν ἐπιβουλήν, τὴν ὁποίαν ὕφαινεν, ἔφερε μαζύ του εἰς τὸ Ἄργος ἕνα συγγενῆ του, ὡς ἔλεγε, Θεμιστοκλῆ ὀνομαζόμενον, διὰ νὰ τὸν ἀφήσῃ τάχα ὡς ἐνέχυρον πρὸς βεβαίωσιν τῶν ὑποσχεθέντων, καὶ διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ περισσότερον τοὺς ἀπατωμένους, ὥστε νὰ μὴ ὑποπτεύσουν τὴν ἐπιβουλήν. Καὶ εἰς μὲν τὸ φανερὸν οὕτως ἔλεγε, κρυφὰ ὅμως εἶχε κατὰ νοῦν ἅμα φθάσῃ εἰς τὸ Ναύπλιον νὰ στείλῃ εἰς τὸ Ἄργος νὰ πιάσῃ τὸν Φωτάκον ὑπασπιστὴν τοῦ Κολοκοτρώνη, διὰ νὰ ἀνταλλάξῃ ὕστερα τὸν Θεμιστοκλῆ του. Καὶ ἀληθῶς τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐδοκίμασε τοῦτο, ἀλλ' ἀπέτυχε διότι ὁ Φωτάκος ἐσώθη διὰ τοῦ Γαρδικιώτη Γρίβα καὶ τοῦ Νικολάου Στράτου.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, πεισθεὶς εἰς τὰ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Πλαπούταν λεγόμενα, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ τοὺς στρατιώτας του μὲ τοὺς καπεταναίους των νὰ παραλάβουν τὸ

Παλαμῆδι, καὶ νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν ὁ Γρίβας. Ἔστειλε λοιπὸν τὸν Δημήτριον Τσώκρην, τὸν Κωνσταντῖνον Δημητρακόπουλον ἀπὸ τὴν Ἁλωνίσταιναν, τὸν Πλαπούταν καὶ τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, ἐμπιστευθεὶς αὐτοὺς πρὸς τὸν ἀπαταιῶνα Λαμπρόπουλον, διὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ ὁ ἴδιος ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸ Παλαμήδιον. Ὁ δὲ Γενναῖος Κολοκοτρώνης κατὰ τὸ σχέδιόν των ἀπεφασίσθη νὰ περιμένῃ μὲ τοὺς στρατιώτας του εἰς τοὺς Ἀφεντικοὺς Μύλους, καὶ ὅταν ἀκούσῃ τὸ συμφωνηθὲν σύνθημα, τὸ ὁποῖον ἔμελλαν νὰ δώσουν οἱ προαποσταλέντες μὲ τὸν Λαμπρόπουλον, ρίπτοντες ἀπὸ τὸ Παλαμῆδι δύο κανόνια, ἀμέσως τότε καὶ αὐτὸς νὰ ἔμβῃ εἰς τὰ πλοιάρια, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τοὺς Μύλους, καὶ νύκτα νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ Ναύπλιον, νὰ πλησιάσῃ τὴν πόρταν τῆς θαλάσσης, ὅπου εἶναι τὰ πέντε ἀδέλφια, τὴν ὁποίαν θὰ εὕρισκεν ἀνοικτὴν κατὰ διαταγὴν τοῦ Χρίστου Φωτομάρα. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο ἀκριβῶς, καὶ ὁ Γενναῖος ἀκούσας τὰ κανόνια, τὰ ὁποῖα ὁ Γρίβας γνωρίζων, ὡς εἴπαμεν, τὴν ἐπιβουλήν, ἔρριψεν ὅπως ἐξαπατήσῃ αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀφοῦ τὸν συλλάβῃ ν' ἀποδείξῃ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι οἱ Μωραΐται τὸν ἐπεβουλεύθησαν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς στρατιώτας του, καὶ πιστεύσας εἰς τὸ σύνθημα ἦλθε καὶ ἐμβῆκε μέσα εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἡ ἀπάτη ἐφανερώθη ἅμα οἱ ἀπεσταλμένοι εἰς τὸ Παλαμῆδι ἐπλησίασαν καὶ πρὶν ἔμβουν μέσα ἔστρεψαν πάλιν ὀπίσω. Ὁ δὲ Λαμπρόπουλος ἐκράτει ἀπὸ τὸ χέρι τὸν Τσώκρην τάχα, ὅτι τὸν ὡδήγει διὰ τὸ σκότος τῆς νυκτός, ἀλλὰ τοῦ ἔφυγε. Τότε ἀμέσως ἐφώναξεν νὰ τοὺς τουφεκίσουν, καὶ ἡ φρουρὰ ἐτουφέκισε καὶ ἐσκότωσέ τινας ἐκ τῶν φευγόντων. Καὶ ὁ μὲν Τσώκρης ἐλαβώθη εἰς τὸ χέρι, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος

Δημητρακόπουλος μετεχειρίσθη τὸ ξίφος του διὰ νὰ σωθῇ, φεύγων καὶ πηδῶν, ὅτε εἷς τῶν στρατιωτῶν τοῦ Γρίβα θέλων νὰ τὸν κρατήσῃ ἔπιασεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν φουστανέλαν, ἡ ὁποία ἐσχίσθη καὶ ἔμεινεν ἡ μισὴ εἰς τὰ χέρια του. Τοιουτοτρόπως ὅλοι τουφεκιζόμενοι ἀπὸ τὴν φρουρὰν ἀπεμακρύνθησαν.

Ὁ δὲ Γενναῖος, ἀφοῦ ἐμβῆκεν εἰς τὸ Ναύπλιον, μαθὼν τὰ γενόμενα, ὠχυρώθη ἐντὸς τῆς οἰκίας του, καὶ εἰς ἄλλας οἰκίας κειμένας πλησίον τῆς Πλατείας τοῦ Πλατάνου, καὶ εἰς τὸν στρατῶνα, τὸν ὁποῖον κατέλαβεν, ἡ δὲ πόλις ἤθελε γίνει παρανάλωμα τοῦ πυρός, καὶ ἤθελαν πολλοὶ φονευθῇ, διότι ἡ φρουρὰ τοῦ Φωτομάρα θὰ ἐβοήθει τὸν Γενναῖον, ἐὰν οἱ πολῖται δὲν ἤρχοντο εἰς τὸ μέσον νὰ τὰ συμβιβάσουν, καὶ ἐὰν ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς Νικόλαος Ρενιέρης μέ τινας βουλευτάς, ὡς καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης δὲν ἐπρόφθαναν καὶ δὲν κατώρθωναν νὰ προλάβουν τὴν ῥῆξιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν ὁ Γενναῖος, τὸ ὁποῖον ἐγένετο, διότι ἀμέσως ἔφθασε καὶ ὁ φρόνιμος Γαρδικιώτης Γρίβας μὲ τὸν Νικολάκην Στράτον, οἵτινες ἔπεσαν εἰς τὸ μέσον, ἔδωκαν καὶ ἐπῆραν πίστιν ἀπὸ τὸν Γενναῖον, ὅστις καὶ ἀνεχώρησε.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ ἐπιβουλὴ καὶ ἡ ἀπιστία τοῦ Λαμπροπούλου, ἡ ὁποία εἶχε τὴν ἀρχήν της ἐκ τῆς ἐξῆς αἰτίας. Ὁ Θεόδωρος Γρίβας καὶ ὁ ἐξάδελφός του Γιαννάκης Στράτος παλαιότερα εἶχαν ἐξαπατήσει τὸν πατέρα τοῦ Χρίστου Φωτομάρα, τὸν νόμιμον φρούραρχον τοῦ Παλαμηδίου, καὶ οὕτω κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν αὐτοὶ τὸ φρούριον. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀπάτης ταύτης ὁ Χρίστος Φωτομάρας τρέφων πάθος ἐκδικήσεως κατὰ τοῦ Γρίβα,

ἐξεμυστηρεύθη τὸν σκοπόν του πρὸς τὸν Λαμπρόπουλον, καὶ οὕτω διὰ τῶν δύο τούτων ἔλαβεν ἀρχὴν τὸ δρᾶμα αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐτελείωσεν, ὡς ἀνωτέρω διηγήθημεν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης ἔκαμε γνωστὰ τὰ συμβάντα εἰς τὴν ἀντικυβερνητικὴν ἐπιτροπήν, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἦσαν ὁ Γεώργιος Π. Μαυρομιχάλης, ὁ Γιαννούλης Νάκός καὶ ὁ Ψαριανὸς Μηλαΐτης. Συγχρόνως δὲ εἰδοποίησε περὶ τούτου καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον Ριχάρδον Τσούρτς, ὅστις τὸν διέταξε νὰ ταχύνῃ τὴν ἀναχώρησίν του εἰς τὰς Πάτρας διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ προσκύνημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ἐκστρατεία Ἰμβραὴμ κατὰ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ μάχη.— Ἐκστρατεία Ἰμβραὴμ ἐκ Καλαβρύτων εἰς Καρύταιναν καὶ ἀποτυχία αὐτῆς.—Ἄφιξις αὐτοῦ εἰς Τρίπολιν.

Καὶ ὁ μὲν Κολοκοτρώνης ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Κόριθον διὰ νὰ στρατολογήσῃ κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ τῶν προσκυνημένων, ἐμὲ δὲ εἶχε πρότερον διατάξει νὰ μισθώσω ἑκατὸν στρατιώτας μὴ Πελοποννησίους μὲ ἕνα καπετάνιον, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐδιάλεξα τὸν Κυριακούλην Ἀργυροκαστρίτην, ὅστις ὕστερον ἐσκοτώθη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κρήτης, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο καὶ ὁ Χατσῆ Μιχάλης ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἱππικοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ συνέβησαν τότε τὰ κατὰ τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ Λαμπροπούλου, ἔφυγαν οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν λαβόντες τοὺς μισθούς των, καὶ οὕτως ἐγὼ ἀκολούθησα τὸν Ἀρχηγόν μου ἀπὸ κοντά, καὶ μὲ τοὺς ὀλίγους, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἐστάθην κατὰ τὴν

διαταγήν του εἰς τὸν Ἅγιον Βασίλειον τῆς Κορίνθου.

Ἡ νεοσυσταθεῖσα τότε ἀντικυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν τῆς Τροιζῆνος διέταξε τὸν ἀρχιστράτηγον Ριχάρδον Τσούρτς νὰ συστήσῃ στενὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ στρατιώτας τῶν τριῶν ἐπαρχιῶν, ὥστε νὰ μὴ ἐξέρχωνται οἱ Τοῦρκοι καὶ λεηλατοῦν τὰς πλησίον ἐπαρχίας, νὰ περιστείλῃ δέ, ὅσον ἦτο δυνατόν, καὶ τὸ προσκύνημα. Ὁ δὲ ἀρχιστράτηγος διώρισε γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, καὶ ἀφῆκεν εἰς αὐτὸν νὰ διαθέτῃ ὅπως γνωρίζει ὅλα τὰ εἰς αὐτὴν ὑπάρχοντα στρατιωτικὰ σώματα. Οὗτος δὲ κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Μαΐου ἀπὸ τὸ Ἄργος ἔγραψεν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐτοποθέτησε πλησίον τῶν Τούρκων πολλοὺς ἀρχηγοὺς καπεταναίους, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀπηλπισμένων καὶ παραμελημένων μέχρι τοῦδε Πελοποννησίων. Διώρισε δὲ συγχρόνως καὶ τριμελῆ ἐπιτροπὴν τῶν τροφῶν ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸν Προκόπιον Παπαδόπουλον ἀπὸ τὴν Νεμνίτσαν, Συμεῶνα Περδικάρην Βυτινιώτην καὶ Κωνσταντῖνον Μοῦτσον Στεμνιτσιώτην, οἵτινες διετάχθησαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὰ Καλάβρυτα καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ στρατηγοῦ Β. Πετιμεζᾶ καὶ τῶν λοιπῶν ἐκεῖ καπεταναίων νὰ συνάξουν τροφὰς καὶ λοιπὰ ἀναγκαῖα, καὶ νὰ ἐφοδιάσουν τὸ Μέγα Σπήλαιον, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ ἡγουμένου, τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν Πετιμεζαίων.

Τούτων δὲ γενομένων, ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ἦλθεν εἰς τὰ Καλάβρυτα, καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ καλούμενον Λιβάδι τῆς Σάλμενας. Ὁ δὲ στρατός του ἐσκέπασε σχεδὸν ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, καὶ

ἀποσπάσματα πεζῶν καὶ καββαλαραίων ἀπομακρυνόμενα ἕως τέσσερας ὥρας ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, ἔτρεχαν δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καίοντες τὰ χωρία, λεηλατοῦντες τὸν τόπον καὶ αἰχμαλωτίζοντες τὸν κόσμον.

Ὁ δὲ Γενικὸς Ἀρχηγὸς καὶ ἄλλοθεν ἔμαθε τὴν στρατοπέδευσιν τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ προσέτι ἀπὸ τὸν Προκόπιον Παπαδόπουλον, ὁ ὁποῖος ἐλθὼν διηγήθη τὰ πάντα πρὸς αὐτόν. Οὗτος ὅμως ἔπαθε, καθ' ἣν ὥραν οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο νὰ ἔμβουν εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Καλαβρύτων, διότι ἦτο πρωὶ καὶ ἔξαφνα ἰδὼν αὐτοὺς ὀλίγον μακράν, ἀνέβη ἀμέσως εἰς τὸ ἄλογόν του, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἕτοιμον διὰ νὰ φύγῃ, οἱ δὲ Τοῦρκοι τὸν ἐπλησίασαν καὶ τὸν ἐτουφέκισαν· φεύγων δὲ καὶ γυρίσας ὀπίσω διὰ νὰ τοὺς πιστολίσῃ, ἔπαθεν ἕνεκα τῆς ταχείας στροφῆς τοῦ σώματός του, διότι ἐξαρθρώθη τὸ πόδι του κοντὰ εἰς τὸ ἱερὸν ὀστοῦν· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχων, πάλιν ἐπέρασεν ἐκεῖθεν εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς πόλεως κατὰ τὸ Παληόκαστρον, ὅπου ἦτο τὸ κατάλυμα τοῦ Β. Πετιμεζᾶ, καὶ ἑνωθέντες ὅλοι ἔφυγαν καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μόνος δὲ ὁ Β. Πετιμεζᾶς ἐπολέμησεν ὀλίγον καὶ ἔσωσε καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας· ἡ δὲ παληκαριά του αὕτη τὸν τιμᾷ, διότι ἄλλως οἱ Τοῦρκοι ἤθελαν αἰχμαλωτίσει πολλούς, καὶ μεταξὺ τούτων καὶ τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον Πετιμεζᾶν καὶ τὰ δύο παιδία του, τὰ ὁποῖα ἦσαν μικρὰ τὴν ἡλικίαν. Ἔπειτα δὲ διασωθεὶς ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον.

Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγός, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, μὲ εἶχε στείλει εἰς τὸ χωρίον τῆς Κορίνθου Ἅγιον Βασίλειον διὰ νὰ βάλω τοὺς κατοίκους νὰ ἀλωνίσουν τὰ γεννήματα διὰ

νὰ ἔχω τροφὴν τῶν στρατιωτῶν, ὡς τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς του [1].

Ὅταν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὸ χωρίον Ζευγαλατιὸ τῆς Κορίνθου ἐπροσκάλεσε τὴν φρουρὰν αὐτῆς ἡ ὁποία ἐσύγκειτο ἀπὸ Ρουμελιώτας καὶ Σουλιώτας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἔδωκαν καμμίαν ἀπάντησιν, οὔτε ὑπήκουσαν καὶ εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Τσούρτς, ὅστις τοὺς διέταξε νὰ ἀκολουθήσουν τὸν Κολοκοτρώνην, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐγύμνωναν τοὺς κατοίκους, καὶ ἐπερίμεναν νὰ ὡριμάσουν ἡ σταφίδες διὰ νὰ τὰς τρυγήσουν.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν μὲ ἐκάλεσεν ὁ Ἀρχηγός μου καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Βόχαν ὅπου εὑρίσκετο. Ὅταν δὲ ἔφθασα ἐκεῖ ηὗρα τὸν στρατηγὸν Ν. Πετιμεζᾶν καὶ δύο μοναχοὺς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, τὸν προηγούμενον Ἰωνᾶν Κανελόπουλον καὶ τὸν Παγκράτιον Πολυζωγόπουλον. Οὗτοι εἶχαν σταλῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς διὰ νὰ ζητήσουν βοήθειαν στρατιωτικὴν ἀπὸ τὸν

[1] Φώτη!

Αὐτοῦ ἔρχεται καὶ ὁ Κὺρ Ἀναγνώστης, ὅστις εἶναι ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας καὶ θέλει σοῦ ὁμιλήσῃ. Σεῖς νὰ σταθῆτε καὶ σήμερον αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ προσέχετε νὰ μὴ γίνεσθε βαρετοὶ εἰς τοὺς πτωχούς, καὶ πρὸς τὸ ἑσπέρας ὅ,τι ἀποφασίσωμεν σοῦ γράφω. Ὅ,τι γεννήματα λαμβάνεις πρὸς χρῆσίν σας νὰ τὰ σημειώνετε ὁμοῦ μὲ τὸν Κὺρ Ἀναγνώστην, διότι εἶναι ἐνοικιαστὴς καὶ νὰ προσέχετε τὸ χωριὸ ἀπὸ τὰς ἀταξίας τῶν ἄλλων (*).

Τὴν 9 Ἰουνίου 1827 ἐκ τῆς Βόχας τῆς Κορίνθου.

Ὁ σὸς πατήρ σου

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

(*) Τοῦτο ἐννοεῖ μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν Ρουμελιωτῶν μισθωμένον, τὸ ὁποῖον εἶχον μαζύ μου μὲ τὸν Καπετὰν Κυριακούλην Ἀργυροκαστρίτην, περὶ τοῦ ὁποίου εἶπον ἀνωτέρω.

Κολοκοτρώνην πρὸς σωτηρίαν τῆς μονῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰμβραὴμ ἐφοβέριζε, καὶ πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐσωτερικῆς τῶν ἰδίων μοναχῶν διχονοίας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν διηρημένοι εἰς δύο κόμματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἕνα ἦτο τῶν Πετιμεζαίων, τὸ δὲ ἄλλο τῶν ἀρχόντων. Ἐκτὸς δὲ τούτου συνέβη καὶ τὸ ἑξῆς. Οἱ μοναχοὶ τῶν Ταξιαρχῶν τῆς Βοστίτσας διὰ τῆς μεσιτείας καὶ παρακινήσεως τῶν Τουρκοπροσκυνημένων καπεταναίων εἶχαν προσκυνήσει εἰς τὸν Δελῆ Ἀχμὲτ πασᾶν. Αὐτοὶ οἱ καπεταναῖοι τοὺς ἐσυμβούλευσαν νὰ στείλουν ἐξ αὐτῶν μόνον δύο πατέρας, φέροντας ὡς σημεῖον ὑποταγῆς ἕνα, ἢ δύο σφακτὰ καὶ κάμποσον ῥαβανί, καὶ ἀφοῦ παρουσιασθοῦν μὲ τὰ δῶρα ταῦτα ἐνώπιον τοῦ Πασᾶ νὰ ζητήσουν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ῥάϊ μπουγιουρντί. Αὐτὰ οἱ προσκυνήσαντες καπεταναῖοι ἐσυμβούλευσαν τοὺς μοναχούς, καὶ προσέτι, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβηθοῦν, διότι προηγουμένως αὐτοὶ εἶχαν ὁμιλήσει περὶ τούτου πρὸς τὸν Πασᾶν καὶ τοὺς ὑπεσχέθη, ὅτι ἂν προσκυνήσουν κανεὶς Τοῦρκος εἰς τὸ ἑξῆς δὲν ἤθελε βλάψει τὴν μονήν των, καὶ αὐτοὶ θὰ κάθηνται ἥσυχοι εἰς αὐτήν.

Πάντα δὲ ταῦτα μαθόντες παρὰ τῶν Τουρκοπροσκυνημένων οἱ Σπηλαιῶται μοναχοὶ ἐσχίσθησαν εἰς δύο κόμματα, καὶ τὸ μὲν ἕνα ἤθελαν νὰ ὑπάγουν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πρὸς τὸν Πασᾶν διὰ νὰ προσκυνήσουν καὶ νὰ λάβουν ῥάϊ μπουγιουρντί, διότι εἶχαν βαρεθῆ καὶ δὲν ὑπέφεραν πλέον τὰς καταχρήσεις τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, οἵτινες εἶχαν τὰς οἰκογενείας των εἰς τὴν μονὴν καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐτρέφοντο, τοῦ δὲ ἄλλου κόμματος οἱ πατέρες ἦσαν ἐναντίοι καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ὑποταχθοῦν. Τοιουτο-

νὰ ἔχω τροφὴν τῶν στρατιωτῶν, ὡς τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς του [1].

Ὅταν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὸ χωρίον Ζευγαλατιὸ τῆς Κορίνθου ἐπροσκάλεσε τὴν φρουρὰν αὐτῆς ἡ ὁποία ἐσύγκειτο ἀπὸ Ρουμελιώτας καὶ Σουλιώτας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἔδωκαν καμμίαν ἀπάντησιν, οὔτε ὑπήκουσαν καὶ εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Τσούρτς, ὅστις τοὺς διέταξε νὰ ἀκολουθήσουν τὸν Κολοκοτρώνην, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐγύμνωναν τοὺς κατοίκους, καὶ ἐπερίμεναν νὰ ὡριμάσουν ἡ σταφίδες διὰ νὰ τὰς τρυγήσουν.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν μὲ ἐκάλεσεν ὁ Ἀρχηγός μου καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Βόχαν ὅπου εὑρίσκετο. Ὅταν δὲ ἔφθασα ἐκεῖ ηὗρα τὸν στρατηγὸν Ν. Πετιμεζᾶν καὶ δύο μοναχοὺς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, τὸν προηγούμενον Ἰωνᾶν Κανελόπουλον καὶ τὸν Παγκράτιον Πολυζωγόπουλον. Οὗτοι εἶχαν σταλῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς διὰ νὰ ζητήσουν βοήθειαν στρατιωτικὴν ἀπὸ τὸν

[1] Φώτη!

Αὐτοῦ ἔρχεται καὶ ὁ Κὺρ Ἀναγνώστης, ὅστις εἶναι ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας καὶ θέλει σοῦ ὁμιλήσῃ. Σεῖς νὰ σταθῆτε καὶ σήμερον αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ προσέχετε νὰ μὴ γίνεσθε βαρετοὶ εἰς τοὺς πτωχούς, καὶ πρὸς τὸ ἑσπέρας ὅ,τι ἀποφασίσωμεν σοῦ γράφω. Ὅ,τι γεννήματα λαμβάνεις πρὸς χρῆσίν σας νὰ τὰ σημειώνετε ὁμοῦ μὲ τὸν Κὺρ Ἀναγνώστην, διότι εἶναι ἐνοικιαστὴς καὶ νὰ προσέχετε τὸ χωριὸ ἀπὸ τὰς ἀταξίας τῶν ἄλλων (*).

Τὴν 9 Ἰουνίου 1827 ἐκ τῆς Βόχας τῆς Κορίνθου.

Ὁ σὸς πατὴρ σου

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

(*) Τοῦτο ἐννοεῖ μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν Ρουμελιωτῶν μισθωμένον, τὸ ὁποῖον εἶχον μαζύ μου μὲ τὸν Καπετὰν Κυριακούλην Ἀργυροκαστρίτην, περὶ τοῦ ὁποίου εἶπον ἀνωτέρω.

Καλοκοτρώνην πρὸς [illegible]
Ἰμβραὴμ ἐφοβέριζε. [illegible]
κῆς τῶν ἰδίων [illegible]
μένοι εἰς δύο [illegible]
μεζαίων, τὸ δὲ [illegible]
συνέβη καὶ τὸ [illegible]
στίτσας διὰ τῆς [illegible]
κοπροσκυνημένων [illegible]
Δελῆ Ἀχμὲτ [illegible]
βούλευσαν νὰ [illegible]
ροντας ὡς [illegible]
ποσον ῥαξ[illegible]
ταῦτα ἐνώπιον [illegible]
ῥάϊ μπου[illegible]
ταναῖοι ἐσ[illegible]
δὲν πρέπει νὰ [illegible]
ὁμιλήσει περὶ [illegible]
ὅτι ἂν [illegible]
ἤθελε βλ[illegible]
ἥσυχοι εἰς [illegible]

Πάντα [illegible]
νημένων [illegible]
ματα. [illegible]
αὐτὸν [illegible]
νὰ [illegible]
δὲν [illegible]
καὶ [illegible]
οἵτινες [illegible]
αὐτὴν [illegible]
ἦσαν [illegible]

νὰ ἔχω τροφὴν τῶν στρατιωτῶν, ὡς τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς του [1].

Ὅταν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὸ χωρίον Ζευγαλατιὸ τῆς Κορίνθου ἐπροσκάλεσε τὴν φρουρὰν αὐτῆς ἡ ὁποία ἐσύγκειτο ἀπὸ Ρουμελιώτας καὶ Σουλιώτας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἔδωκαν καμμίαν ἀπάντησιν, οὔτε ὑπήκουσαν καὶ εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Τσούρτς, ὅστις τοὺς διέταξε νὰ ἀκολουθήσουν τὸν Κολοκοτρώνην, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐγύμνωναν τοὺς κατοίκους, καὶ ἐπερίμεναν νὰ ὡριμάσουν ἡ σταφίδες διὰ νὰ τὰς τρυγήσουν.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν μὲ ἐκάλεσεν ὁ Ἀρχηγός μου καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Βόχαν ὅπου εὑρίσκετο. Ὅταν δὲ ἔφθασα ἐκεῖ ηὗρα τὸν στρατηγὸν Ν. Πετιμεζᾶν καὶ δύο μοναχοὺς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, τὸν προηγούμενον Ἰωνᾶν Κανελόπουλον καὶ τὸν Παγκράτιον Πολυζωγόπουλον. Οὗτοι εἶχαν σταλῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς διὰ νὰ ζητήσουν βοήθειαν στρατιωτικὴν ἀπὸ τὸν

[1] Φώτη!

Αὐτοῦ ἔρχεται καὶ ὁ Κὺρ Ἀναγνώστης, ὅστις εἶναι ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας καὶ θέλει σοῦ ὁμιλήσῃ. Σεῖς νὰ σταθῆτε καὶ σήμερον αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ προσέχετε νὰ μὴ γίνεσθε βαρετοὶ εἰς τοὺς πτωχούς, καὶ πρὸς τὸ ἑσπέρας ὅ,τι ἀποφασίσωμεν σοῦ γράφω. Ὅ,τι γεννήματα λαμβάνεις πρὸς χρῆσίν σας νὰ τὰ σημειώνετε ὁμοῦ μὲ τὸν Κὺρ Ἀναγνώστην, διότι εἶναι ἐνοικιαστὴς καὶ νὰ προσέχετε τὸ χωριὸ ἀπὸ τὰς ἀταξίας τῶν ἄλλων (*).

Τὴν 9 Ἰουνίου 1827 ἐκ τῆς Βόχας τῆς Κορίνθου.

Ὁ σὸς πατὴρ σου

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

(*) Τοῦτο ἐννοεῖ μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν Ρουμελιωτῶν μισθωμένον, τὸ ὁποῖον εἶχον μαζύ μου μὲ τὸν Καπετὰν Κυριακούλην Ἀργυροκαστρίτην, περὶ τοῦ ὁποίου εἶπον ἀνωτέρω.

Κολοκοτρώνην πρὸς σωτηρίαν τῆς μονῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰμβραὴμ ἐφοβέριζε, καὶ πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐσωτερικῆς τῶν ἰδίων μοναχῶν διχονοίας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν διῃρημένοι εἰς δύο κόμματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἕνα ἦτο τῶν Πετιμεζαίων, τὸ δὲ ἄλλο τῶν ἀρχόντων. Ἐκτὸς δὲ τούτου συνέβη καὶ τὸ ἑξῆς. Οἱ μοναχοὶ τῶν Ταξιαρχῶν τῆς Βοστίτσας διὰ τῆς μεσιτείας καὶ παρακινήσεως τῶν Τουρκοπροσκυνημένων καπεταναίων εἶχαν προσκυνήσει εἰς τὸν Δελῆ Ἀχμὲτ πασᾶν. Αὐτοὶ οἱ καπεταναῖοι τοὺς ἐσυμβούλευσαν νὰ στείλουν ἐξ αὐτῶν μόνον δύο πατέρας, φέροντας ὡς σημεῖον ὑποταγῆς ἕνα, ἢ δύο σφακτὰ καὶ κάμποσον ῥαβανί, καὶ ἀφοῦ παρουσιασθοῦν μὲ τὰ δῶρα ταῦτα ἐνώπιον τοῦ Πασᾶ νὰ ζητήσουν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ῥάϊ μπουγιουρντί. Αὐτὰ οἱ προσκυνήσαντες καπεταναῖοι ἐσυμβούλευσαν τοὺς μοναχούς, καὶ προσέτι, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβηθοῦν, διότι προηγουμένως αὐτοὶ εἶχαν ὁμιλήσει περὶ τούτου πρὸς τὸν Πασᾶν καὶ τοὺς ὑπεσχέθη, ὅτι ἂν προσκυνήσουν κανεὶς Τοῦρκος εἰς τὸ ἑξῆς δὲν ἤθελε βλάψει τὴν μονήν των, καὶ αὐτοὶ θὰ κάθηνται ἥσυχοι εἰς αὐτήν.

Πάντα δὲ ταῦτα μαθόντες παρὰ τῶν Τουρκοπροσκυνημένων οἱ Σπηλαιῶται μοναχοὶ ἐσχίσθησαν εἰς δύο κόμματα, καὶ τὸ μὲν ἕνα ἤθελαν νὰ ὑπάγουν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πρὸς τὸν Πασᾶν διὰ νὰ προσκυνήσουν καὶ νὰ λάβουν ῥάϊ μπουγιουρντί, διότι εἶχαν βαρεθῆ καὶ δὲν ὑπέφεραν πλέον τὰς καταχρήσεις τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, οἵτινες εἶχαν τὰς οἰκογενείας των εἰς τὴν μονὴν καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐτρέφοντο, τοῦ δὲ ἄλλου κόμματος οἱ πατέρες ἦσαν ἐναντίοι καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ὑποταχθοῦν. Τοιουτο-

τρόπως οἱ μοναχοὶ τοῦ Σπηλαίου ἐτρώγοντο μεταξύ των καὶ ἦσαν ἄνω κάτω.

Ἐν τούτοις πολλοὶ τῶν Τουρκοπροσκυνημένων σύντροφοι τοῦ Νενέκου ἐπήγαιναν συχνὰ εἰς τὸ Μοναστῆρι παρακινοῦντες τοὺς μοναχοὺς εἰς ὑποταγήν, ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπίτηδες ἐστέλλοντο ἀπὸ τὸν Πασᾶν, καὶ ἐπέστρεφαν πάλιν πρὸς αὐτόν, κρυφὰ διαπραγματευόμενοι τὸ προσκύνημα. Κατὰ συμβουλὴν δὲ τοῦ Τούρκου Σεχνετσίπη ὁ Ἰμβραὴμ ἔστειλε γράμμα πρὸς τοὺς μοναχοὺς ὑποσχόμενος εἰς αὐτοὺς πολλὰ καὶ καλὰ πράγματα, καὶ ὅτι ἄλλο ἤθελαν ἐὰν ὑπετάσσοντο. Οἱ δὲ μοναχοὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι φοβοῦνται νὰ ὑπακούσουν ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς λοιποὺς καπεταναίους, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς Πετιμεζαίους, οἵτινες εἶχαν ἐκεῖ καὶ τὰς οἰκογενείας των· ὅτι αὐτοὶ ὅταν ἐμβαίνουν εἰς τὸ μοναστήριον καὶ γίνωνται καλόγεροι θεωροῦν τὸν ἑαυτόν των ἀποθαμμένον κατὰ τὴν θρησκείαν των, καὶ ἐπειδὴ κολάζονται ἐὰν παραδοθοῦν εἰς ἀλλόθρησκον καὶ ἀλλόφυλον ἐξουσίαν, προτιμοῦν μᾶλλον νὰ πολεμήσουν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἤθελε τοὺς φορτωθῇ, καὶ αὐτὸς ἂς δώσει λόγον εἰς τὸν Θεόν. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀπάντησις τῶν πατέρων πρὸς τὸν Ἰμβραήμ.

Ὁ δὲ Ἰμβραήμ, ὡς εἴπαμεν, ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ Λιβάδι τῆς Σάλμαινας, ἔχων ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε χιλιάδας πεζοὺς καὶ καββαλαραίους τακτικοὺς καὶ ἀτάκτους, καὶ τὸν Δελῆ Ἀχμὲτ μὲ ὅλην σχεδὸν τὴν φρουρὰν τῶν Πατρῶν περὶ τὰς πέντε χιλιάδας. Ἐπὶ πολλὰς δὲ ἡμέρας οἱ Τοῦρκοι διῃρημένοι εἰς μικρὰ σώματα ἐπηγαινοήρχοντο ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἐλεύθερα χωρὶς νὰ τοὺς κτυπήσουν πουθενὰ οἱ Ἕλληνες. Μόνον δὲ

εἰς τὴν θέσιν Πολέμους, ἐκεῖ ἄφιναν μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκει τὴν σπηλιὰν τῶν Παγκραταίων, φοβούμενοι μήπως οἱ Ἕλληνες συναθροισθοῦν εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν καὶ τοὺς κλείσουν τὴν δίοδον.

Εἰς δὲ τὸν Ἰμβραὴμ ἐρχόμενον, ὡς εἴπαμεν, ἀπὸ τὰς Πάτρας εἰς τὰ Καλάβρυτα συνέβη τὸ ἀκόλουθον συμβάν. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ χάνι τοῦ Βερβαινίκου ἐκεῖ ἐπαραδρόμησε, καὶ χωρισθεὶς ἀπὸ τὴν φρουράν του ἐπλανᾶτο ἐμβὰς μέσα εἰς τὸ πλησίον δάσος. Ἀφοῦ δὲ ἐπλανήθη ἕως ἕνα διάστημα, ἐννοήσας τὴν παραδρομήν, ἐπέστρεφε πάλιν ὀπίσω, καὶ κατὰ τύχην ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τουρκοπροσκυνημένων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν διαταγήν του πορηκολούθουν τὸν στρατόν του ὡς ὀπισθοφύλακες. Ὁ Πασᾶς ἦτο μόνος καὶ ἀκολούθει αὐτὸν μόνον ἕνας Τοῦρκος τσιμπουχοδότης. Ὁλόκληρον δὲ αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐβάδιζε μὲ τὸν Νενέκον, καὶ ἐφρουρεῖτο ἀπὸ τοὺς μισθωτοὺς Ἕλληνας. Ἀπὸ δὲ τὸ χάνι τοῦ Βερβαινίκου ἕως τὸ Λιβάδι τῆς Σάλμενας, ὅπου ἐστρατοπέδευσε τὸ διάστημα εἶναι ὀκτὼ περίπου ὡρῶν. Καθ' ὁδὸν δὲ καὶ εἰς τοῦ Δεσπότη τὴν βρύσιν λεγομένην, ἐκεῖ ἐκοιμήθη πολλὴν ὥραν ἀπὸ κάτω εἰς ἕνα δένδρον ἕως ὅτου ἡ ζέστα ἐπέρασεν. Ἔπειτα δὲ ἀφοῦ ἐξύπνησεν, οἱ Ἕλληνες τοῦ ἔδωκαν τροφὴν καὶ ἔφαγε, καὶ μετὰ ταῦτα συνώδευσαν αὐτὸν ἕως τὸ βράδυ καὶ τὸν ὡδήγησαν ἀσφαλῶς εἰς τὸ στρατόπεδον.

Φθάσας δὲ ὁ Ἰμβραὴμ εἰς τὸ στρατόπεδον ἐθύμωσε καὶ ἐμάλωσεν ὅλους τοὺς σωματάρχας του. Ἔπειτα ἐπαίνεσε τὸν Νενέκον διὰ τὴν πίστιν του, καὶ παρησίᾳ μάλιστα τὸν ἐχάϊδευσε μὲ τὰ χέρια του ἐνώπιον τῶν ἐπισήμων Τούρκων. Ἔπειτα δὲ ἔγραψε καὶ ἐσύστησε

πρὸς τὸν Σουλτάνον τὸν Νενέκον διὰ τὴν τοιαύτην πίστιν καὶ εὐεργεσίαν πρὸς αὐτόν, καὶ ὁ Σουλτάνος τὸν ὠνόμασε Μπέην καὶ τοῦ ἐχάρισε πολλὰς γαίας, καὶ οὕτως ἔκτοτε ὁ Νενέκος ἐλέγετο Μπέης ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ δὲ Νενέκος τότε ἐλάμβανεν αἰχμάλωτον τὸν Ἰμβραήμ, ἐὰν ἤθελε. Μάλιστα δὲ ἐκεῖ πλησίον ἦτο τὸ μοναστῆρι τῆς Μακελαριᾶς ὀνομαζόμενον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀπόρθητον. Πλησίον δὲ ἦτο ἐπίσης καὶ ἀσφαλέστερον ἐκείνου τὸ Μέγα Σπήλαιον· οἱ δὲ Τοῦρκοι δὲν θὰ ἐγνώριζαν τὶ ἔγεινεν ὁ ἀρχηγός των· ἀλλ' ὁ ἀσυνείδητος αὐτὸς ἄνθρωπος ἐφύλαξε τὴν πίστιν του πρὸς τοὺς Τούρκους. Ὅλα δὲ ταῦτα ἔμαθεν ὁ Γενικὸς Ἀρχηγός, καὶ ἀγανακτήσας ὡρκίσθη παρρησίᾳ ἡμῶν εἰς τὸν Μεγάλον Θεὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ εἶπεν, ὅτι ἐπιθυμεῖ τὸν φόνον τοῦ Νενέκου, καὶ ἂν τὸν εὕρισκε πουθενὰ μὲ τὰ ἴδιά του χέρια τὸν ἐφόνευε· (πρᾶγμα πολὺ παράξενον καὶ πρωτάκουστον ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κολοκοτρώνη νὰ ὁμιλῇ περὶ φόνου, καὶ ὅτι μόνος του θέλει νὰ τὸν κάμῃ). Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἀθανάσιος Σαγιᾶς ἐφόνευσε τὸν Νενέκον. Οὗτος ὁ Σαγιᾶς ἦτο πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Νενέκου καὶ ἀντίζηλός του, διότι ἐφιλονείκει μὲ ἐκεῖνον περὶ τῆς καπετανείας τοῦ τόπου των. Ἦτο δὲ μὲ τὸ κόμμα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπροσκύνησεν εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ὕστερα, εὑρισκόμενος εἰς τὴν μονὴν τῆς Κανδύλας, ἔδωκε γραπτὴν ἄδειαν πρὸς τὸν Σαγιᾶν νὰ φονεύσῃ τὸν Νενέκον ὡς Τοῦρκον, εἰπών, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι πλέον Χριστιανός, οὔτε ἐλπίδα καμμίαν ἔχομεν νὰ ἔλθῃ ὀπίσω εἰς τὴν Χριστιανοσύνην του. Πρὶν ὅμως ὑπογράψῃ τὴν ἄδειαν ἐπῆρεν αὐτὴν καὶ τὸ καλαμάρι, καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ μοναστηρίου, καὶ σταθεὶς ἔμ-

προσθεν τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, πρῶτα μὲν ἔκαμε τρεῖς μετάνοιαις γονατισταίς, ἔπειτα ἐζήτησε τὴν ἄδειαν καὶ ἔβαλε τὴν ὑπογραφήν του λέγων εἰς τὴν Θεοτόκον, ὅτι τοῦτο τὸ κάμνει χάριν τῆς πατρίδος του, καὶ ὅτι δὲν σκοτώνει Χριστιανόν, ἀλλὰ Τοῦρκον. Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ κρύον αἷμα ποτὲ δὲν ἀπεφάσιζε θάνατον κανενὸς ἀνθρώπου καὶ Τούρκου ἀκόμη ἐκτὸς εἰς τοὺς πολέμους· διὰ δὲ τοὺς προδότας καὶ ἄλλους ἐγκληματίας εἶχεν ἐπιτροπὰς καὶ αὐταὶ ἀπεφάσιζαν τὴν κεφαλικὴν ποινήν. Ὁ δὲ Σαγιᾶς λαβὼν τὴν ἄδειαν, δὲν ἐδυνήθη τότε γρήγορα νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγήν, ἀλλ' ὕστερα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1828 καὶ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου ηὗρε τὸν Νενέκον καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Οἱ δὲ ἀρχοντοκοτσαμπάσιδες ηὗραν ἐκ τούτου αἰτίαν καὶ κατηγόρησαν τὸν Κολοκοτρώνην εἰς τὸν Καποδίστριαν, ὅτι ἔδωκε ἄδειαν εἰς τὸν Σαγιᾶν νὰ φονεύσῃ τὸν Νενέκον, καὶ διὰ τοῦτο ἁμάρτησεν. Ἕνας δὲ μάλιστα ἐκ τούτων ὁ Βενιζέλος Ροῦφος, κοτσάμπασης τῆς Ἀχαΐας, κατὰ συνεννόησιν καὶ τῶν ἄλλων, ἐπῆγε γυρεύοντα τὸν Κυβερνήτην, ὅστις τότε ἦτο εἰς τὸ Μεσολόγγι μέσα εἰς μίαν φρεγάταν Ἀγγλικήν, ἔχων καὶ τὸν γραμματέα τῆς ἐπικρατείας Σ. Τρικούπην, καὶ ἔδωκε πρὸς αὐτὸν ἀναφορὰν κατηγοροῦσαν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Σαγιᾶν διὰ τὸν γενόμενον φόνον τοῦ Μπέη Νενέκου. Ἀλλὰ δὲν ἔγεινε τίποτε, διότι ὁ Σαγιᾶς ἐπαρουσίασεν ὕστερον εἰς τὸν Κυβερνήτην τὴν διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, ἥτις ἦτο μὲν παλαιοτέρα καὶ δὲν εἶχεν ἐγκαίρως ἐκτελεσθῇ, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἐδικαιολογήθη ὁ Σαγιᾶς. Ὕστερον δὲ καὶ ὁ Σαγιᾶς ἐσκοτώθη κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ὅταν οἱ Γάλλοι ἦλθαν εἰς Πάτρας διὰ νὰ κυριεύσουν τὸ ἐκεῖ φρούριον, τὸ

ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι εἶχαν, ὁ Σαγιᾶς ἔτυχε νὰ περνᾷ νύκτα καὶ πλησίον τοῦ Γαλλικοῦ σκοποῦ, ὅστις ἐφώναξε γαλλιστὶ πρὸς αὐτὸν ποῖος εἶναι, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε νὰ ἀπολογηθῇ, ὁ σκοπὸς ἐτουφέκισε καὶ τὸν ἐφόνευσεν ὡς κακὸν ἄνθρωπον.

Ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὸν Ἰμβραὴμ πασᾶν. Οὗτος, ἀφοῦ, ὡς εἴπαμεν, ἐστρατοπέδευσε καὶ ἐτέντωσεν ἐκεῖ εἰς τὴν Σάλμαιναν, ἐφοβέριζε τὴν μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Οἱ δὲ φρόνιμοι μοναχοὶ δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ πιάνουν τοὺς προδότας καὶ Τουρκοπροσκυνημένους Ἕλληνας, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ. Ἔπειτα ὅμως πολλοὺς ἐξ αὐτῶν τῶν προδοτῶν ἔπιασαν, καὶ ἔστειλαν μόνον ἕνα πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ὅστις ἀμέσως τὸν ἐκρέμασε· τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέλυσεν ὁ στρατηγὸς Ν. Πετιμεζᾶς διὰ παρακλήσεων τῶν γονέων καὶ συγγενῶν των, οἵτινες ὑπέσχοντο, ὅτι θὰ ἔλθουν ὀπίσω εἰς τὸν Ἑλληνισμόν των. Ἀλλὰ καὶ οἱ πατέρες τῆς μονῆς δὲν ἤθελαν πλέον νὰ στείλουν προδότας πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην διὰ νὰ μὴ τοὺς κρεμάσῃ καὶ νὰ μὴ κολάζωνται παραδίδοντες ἀνθρώπους εἰς θάνατον.

Προηγουμένως εἶπα, ὅτι ἐπῆγα εἰς τὴν Βόχαν τῆς Κορίνθου, καὶ ὁ Ἀρχηγὸς διέταξεν ἐμέ, τὸν Νικολῆν Καραχάλιον σημαιοφόρον του, τὸν Βασίλειον Οἰκονόμου Ζυγοβιστινόν, τὸν Κωνσταντῆν Μέλιον ἀπὸ τὴν Ἀρκαδιὰν (Τριφυλίαν), τὸν Θεοδόσιον Παπαγιαννακόπουλον ἐκ Μαγουλιάνων καὶ μέρος τῆς σωματοφυλακῆς του νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον πρὸς βοήθειαν τῆς μονῆς, καὶ νὰ συνεννοούμεθα μὲ τὸν στρατηγὸν Ν. Πετιμεζᾶν, ὅστις τότε ἦτο καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Βόχαν, καὶ νὰ παρακολουθῶμεν αὐτόν. Ὁ δὲ Ἀρχηγός μου ἔδωκε πρὸς ἐμὲ

ἰδιαιτέρας ὁδηγίας, νὰ προσέχω νὰ μὴν γίνωνται καταχρήσεις εἰς τὰ χωρία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ περάσωμεν, καὶ νὰ μὴ γείνω τυφλὸν ὄργανον κανενὸς διὰ νὰ ἐκδικηθῶ τὸ σύστημα τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη καὶ Λόντου, οὔτε ν' ἀφήσω τοὺς στρατιώτας μου νὰ καταλύσουν εἰς τὰ σπίτιά των, καὶ χρείας τυχούσης, νὰ δώσω πρὸς αὐτοὺς ἐκ μέρους τοῦ Ἀρχηγοῦ μου ὑπεράσπισιν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὴν Βόχαν ἐπήγαμεν εἰς τὰ Τρίκκαλα. Ἐγὼ δὲ μὲ τοὺς στρατιώτας μου κατέλυσα εἰς τὴν συνοικίαν ἐκείνην τῶν Τρικκάλων ὅπου κεῖται τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον, καὶ ἔμεινα μάλιστα νὰ διανυκτερεύσω ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐκεῖ ηὗρα κάμποσα ἔγγραφα, καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἕνα συμφωνητικὸν μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Νοταραίων καὶ τοῦ διδασκάλου, τὸ ὁποῖον ἔλεγε καὶ ὑπεχρέωνε τὸν διδάσκαλον νὰ μὴ παραδίδῃ τὰ αὐτὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα θὰ διδάσκῃ τὰ παιδία των, καὶ εἰς τὰ παιδία τῶν λοιπῶν κατοίκων, ἀλλὰ ἁπλούστερα καὶ ὄχι ὅμοια· ἂν ὅμως ἤθελε παραβῇ τὴν συμφωνίαν ταύτην, θὰ τοῦ κρατεῖται ὁ μισθός. Τὸ δὲ ἔγγραφον αὐτὸ τὸ ἐπῆρα καὶ τὸ εἶχα μαζύ μου· ἀλλὰ κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὅτε μὲ κατεδίωξεν ὁ φρούραρχος τοῦ Παλαμηδίου Θ. Γρίβας, καὶ ἥρπασεν ὅλα τὰ πράγματά μου, τότε ἐχάθη καὶ τὸ ἔγγραφον αὐτό. Ἀναχωρήσαντες δὲ ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα ἐπήγαμεν εἰς τὸ Γελῆνι, χωρίον τῆς Βοστίτσας, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἐτραβήξαμεν διὰ τὸ χωρίον Βαλιμήν, καὶ τὰ λοιπὰ Κλουκινοχώρια τῶν Χασιῶν, καὶ ἐπὶ τέλους ἐφθάσαμεν καὶ ἐτοποθετήθημεν εἰς τὸν Ὑψηλὸν Σταυρόν, κείμενον ἄνωθεν καὶ ὀλίγον μακρὰν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Οἱ δὲ πατέρες μαθόντες, ὅτι ἐφθάσαμεν, μᾶς ἐκάλεσαν νὰ καταβῶμεν εἰς τὴν μονήν, μᾶς

δποῖον οἱ Τοῦρκοι εἶχαν, ὁ Σαγιᾶς ἔτυχε νὰ περνᾷ νύκτα καὶ πλησίον τοῦ Γαλλικοῦ σκοποῦ, ὅστις ἐφώναξε γαλλιστὶ πρὸς αὐτὸν ποῖος εἶναι, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε νὰ ἀπολογηθῇ, ὁ σκοπὸς ἐτουφέκισε καὶ τὸν ἐφόνευσεν ὡς κακὸν ἄνθρωπον.

Ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὸν Ἰμβραὴμ πασᾶν. Οὗτος, ἀφοῦ, ὡς εἴπαμεν, ἐστρατοπέδευσε καὶ ἐτέντωσεν ἐκεῖ εἰς τὴν Σάλμαιναν, ἐφοβέριζε τὴν μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Οἱ δὲ φρόνιμοι μοναχοὶ δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ πιάνουν τοὺς προδότας καὶ Τουρκοπροσκυνημένους Ἕλληνας, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ. Ἔπειτα ὅμως πολλοὺς ἐξ αὐτῶν τῶν προδοτῶν ἔπιασαν, καὶ ἔστειλαν μόνον ἕνα πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ὅστις ἀμέσως τὸν ἐκρέμασε· τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέλυσεν ὁ στρατηγὸς Ν. Πετιμεζᾶς διὰ παρακλήσεων τῶν γονέων καὶ συγγενῶν των, οἵτινες ὑπέσχοντο, ὅτι θὰ ἔλθουν ὀπίσω εἰς τὸν Ἑλληνισμόν των. Ἀλλὰ καὶ οἱ πατέρες τῆς μονῆς δὲν ἤθελαν πλέον νὰ στείλουν προδότας πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην διὰ νὰ μὴ τοὺς κρεμάσῃ καὶ νὰ μὴ κολάζωνται παραδίδοντες ἀνθρώπους εἰς θάνατον.

Προηγουμένως εἶπα, ὅτι ἐπῆγα εἰς τὴν Βόχαν τῆς Κορίνθου, καὶ ὁ Ἀρχηγὸς διέταξεν ἐμέ, τὸν Νικολῆν Καραχάλιον σημαιοφόρον του, τὸν Βασίλειον Οἰκονόμου Ζυγοβιστινόν, τὸν Κωνσταντῆν Μέλιον ἀπὸ τὴν Ἀρκαδιὰν (Τριφυλίαν), τὸν Θεοδόσιον Παπαγιαννακόπουλον ἐκ Μαγουλιάνων καὶ μέρος τῆς σωματοφυλακῆς του νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον πρὸς βοήθειαν τῆς μονῆς, καὶ νὰ συνεννοούμεθα μὲ τὸν στρατηγὸν Ν. Πετιμεζᾶν, ὅστις τότε ἦτο καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Βόχαν, καὶ νὰ παρακολουθῶμεν αὐτόν. Ὁ δὲ Ἀρχηγός μου ἔδωκε πρὸς ἐμὲ

ἰδιαιτέρας ὁδηγίας, νὰ προσέχω νὰ μὴν γίνωνται καταχρήσεις εἰς τὰ χωρία, ἀπὸ τὰ ὁποία θὰ περάσωμεν, καὶ νὰ μὴ γείνω τυφλὸν ὄργανον κανενὸς διὰ νὰ ἐκδικηθῶ τὸ σύστημα τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη καὶ Λόντου, οὔτε ν' ἀφήσω τοὺς στρατιώτας μου νὰ καταλύσουν εἰς τὰ σπίτιά των, καὶ χρείας τυχούσης, νὰ δώσω πρὸς αὐτοὺς ἐκ μέρους τοῦ Ἀρχηγοῦ μου ὑπεράσπισιν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὴν Βόχαν ἐπήγαμεν εἰς τὰ Τρίκκαλα. Ἐγὼ δὲ μὲ τοὺς στρατιώτας μου κατέλυσα εἰς τὴν συνοικίαν ἐκείνην τῶν Τρικκάλων ὅπου κεῖται τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον, καὶ ἔμεινα μάλιστα νὰ διανυκτερεύσω ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐκεῖ ηὗρα κάμποσα ἔγγραφα, καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἕνα συμφωνητικὸν μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Νοταραίων καὶ τοῦ διδασκάλου, τὸ ὁποῖον ἔλεγε καὶ ὑπεχρέωνε τὸν διδάσκαλον νὰ μὴ παραδίδῃ τὰ αὐτὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα θὰ διδάσκῃ τὰ παιδία των, καὶ εἰς τὰ παιδία τῶν λοιπῶν κατοίκων, ἀλλὰ ἁπλούστερα καὶ ὄχι ὅμοια· ἂν ὅμως ἤθελε παραβῇ τὴν συμφωνίαν ταύτην, θὰ τοῦ κρατεῖται ὁ μισθός. Τὸ δὲ ἔγγραφον αὐτὸ τὸ ἐπῆρα καὶ τὸ εἶχα μαζύ μου· ἀλλὰ κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὅτε μὲ κατεδίωξεν ὁ φρούραρχος τοῦ Παλαμηδίου Θ. Γρίβας, καὶ ἥρπασεν ὅλα τὰ πράγματά μου, τότε ἐχάθη καὶ τὸ ἔγγραφον αὐτό. Ἀναχωρήσαντες δὲ ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα ἐπήγαμεν εἰς τὸ Γελῆνι, χωρίον τῆς Βοστίτσας, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἐτραβήξαμεν διὰ τὸ χωρίον Βαλιμήν, καὶ τὰ λοιπὰ Κλουκινοχώρια τῶν Χασιῶν, καὶ ἐπὶ τέλους ἐφθάσαμεν καὶ ἐτοποθετήθημεν εἰς τὸν Ὑψηλὸν Σταυρόν, κείμενον ἄνωθεν καὶ ὀλίγον μακρὰν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Οἱ δὲ πατέρες μαθόντες, ὅτι ἐφθάσαμεν, μᾶς ἐκάλεσαν νὰ καταβῶμεν εἰς τὴν μονήν, μᾶς

ἐκαρτέρεσαν μὲ μεγάλην ὑποδοχήν, ἐχαιρέτισαν μὲ κανόνια τὴν σημαίαν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ μᾶς ἔδωκαν τροφὴν πολλὴν καὶ καλήν. Ἐκεῖ εἰς τὴν μονὴν εὕρομεν καὶ πλῆθος ἄλλων στρατιωτικῶν Καλαβρυτινῶν μὲ τὰς οἰκογενείας των, καὶ τὴν τριμελῆ ἐπιτροπὴν τῆς ἀντικυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἐστάλη νὰ πωλήσῃ τὰς προσόδους τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, καὶ τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν ὁ Βασίλειος Κουρουσόπουλος, ὁ Γεώργιος Σκαλίδης καὶ ὁ Γεώργιος Κρίτσος.

Ἐγὼ δὲ ἀφοῦ εἶδα τὴν θέσιν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἀπόρθητον, διὰ νὰ μὴ δώσω βάρος εἰς τὸ Μοναστήριον, ἀπέστειλα πάλιν ὀπίσω τὴν σημαίαν τοῦ Ἀρχηγοῦ μου καὶ τοὺς σωματοφύλακάς του ὡς περιττούς, κρατήσας μόνον ἑκατὸν πεντήκοντα στρατιώτας μὲ τὸν καπετὰν Κ. Μέλιον. Ἔπειτα ἐνεψύχωσα τοὺς μοναχούς, καὶ ὑπεσχέθην πρὸς αὐτοὺς πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν παρὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ μου. Οἱ δὲ μοναχοὶ μοὶ εἶπαν πολλὰ παράπονα ἐναντίον τῶν προὐχόντων καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀκόμη τῆς ἐπαρχίας, λέγοντες, ὅτι δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ τρέφουν τὰς οἰκογενείας των. Τὰ παράπονα ταῦτα ἔγραψα πρὸς τὸν Ἀρχηγόν, ὅταν ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τοῦ Φονιᾶ, καὶ αὐτὸς μᾶς ἔστειλε πολλὰ διαβατήρια, καὶ ὕστερον, ἀφοῦ ὁ πόλεμος ἐτελείωσε, τοὺς ἐδιώξαμεν ἀπὸ τὴν μονὴν διὰ νὰ ὑπάγουν ὅπου ἤθελεν ἕκαστος. Τότε ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ πλουσίου Παπαδοπούλου ἢ Μουρτογιάννη καλουμένου, ἡ ὁποία ἐπῆγεν εἰς τὸν Πόρον, ὅπου ἡ θυγάτηρ του ὑπανδρεύθη τὸν στρατηγὸν Χριστόδουλον Μέξην ἢΠοριώτην λεγόμενον. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου οἰκογενειῶν, εἶχον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ εἰς τὰ ῥιζώματα τῶν βράχων συναχθῆ διὰ

τὸν φόβον τοῦ Ἰμβραὴμ πολλαὶ χιλιάδες ψυχαί, ἄνδρες καὶ γυναικόπαιδα, καὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν δὲν εἶχον ψωμὶ ἐτρέφοντο ἀπὸ τὴν μονήν, οἱ πατέρες τῆς ὁποίας κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας πολλὴν περιποίησιν ἔκαμαν πρὸς αὐτούς. Τὴν δὲν φροντίδα τούτων ὅλων εἶχεν ὁ Νικόλαος Πετιμεζᾶς, ὡς ἀνώτερος πάντων τῶν ἐκεῖ εὑρεθέντων στρατιωτικῶν, καὶ ὅστις ὀλίγον ὕστερον ἔλαβε παρὰ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ τὸν διορισμόν του ὡς φρουράρχου. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἦτο ἐκεῖ καὶ ὁ περίφημος Νικολάκης Φραγκάκης.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐμοιράσαμεν τὰς θέσεις, καὶ ἑτοιμάσθημεν διὰ πόλεμον, ἂν ὁ ἐχθρὸς ἤρχετο. Καὶ ἐγὼ μὲν ἐπῆρα τὴν θέσιν Κισσωτὴν λεγομένην, ὁ δὲ Γκολφῖνος Πετιμεζᾶς ἀνέβη ἐπάνω καὶ κατέλαβε τὸν πύργον μὲ τοὺς συντρόφους του, τὴν δὲ χανονοστοιχίαν ἔπιασαν ἄλλοι στρατιῶται, ὁ δὲ Ν. Φραγκάκης ἄλλην ἐπίσης, καὶ τέλος ἄλλοι ἄλλην κατέλαβον θέσιν. Ὁ δὲ Ν. Πετιμεζᾶς ἔχων ἴδιον ταμποῦρι, τοὺς Ἁγίους Πάντας, ἐφρόντιζεν ἐκεῖθεν νὰ εὑρίσκεται παντοῦ καὶ νὰ προφθάνῃ τὰ πάντα· οἱ δὲ πατέρες τῆς μονῆς καὶ αὐτοὶ ἦσαν ὅλοι εἰς κίνησιν νύκτα καὶ ἡμέραν διὰ νὰ μᾶς εὐχαριστήσουν.

Ὁ δὲ Γενικὸς Ἀρχηγὸς ἀπὸ τὴν Βόχαν, ὅπου τὸν ἀφήκαμεν, ὡς εἴπαμεν, ἐτράβηξε διὰ τὰ Τρίκκαλα, καὶ τοῦτο φαίνεται ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἐγγράφου του[1]. Ἐκεῖ-

[1] Ἀριθ. 514.

Πρὸς τὸν Κύριον Φώτιον Χρυσανθόπουλον.

Λαμβάνοντες τὴν παροῦσάν μου μὲ τοὺς καπεταναίους καὶ συντρόφους μας νὰ εἰσακούεσθε μετὰ τῶν στρατηγῶν Πετιμεζάδων, καὶ νὰ τρέχετε μετ' αὐτῶν καθὼς αἱ περιστάσεις καὶ τὰ κινήματα τῶν ἐχθρῶν σᾶς ὑπαγορεύουσιν. Ἀλλὰ

θεν πάλιν ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Γκοῦρα, καὶ ἔπειτα εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Φονιᾶ, ὅθεν ἐφρόντιζε νὰ συγκεντρώνῃ τοὺς Ἕλληνας γύρωθεν τοῦ Ἰμβραήμ.

Ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὸ Σπήλαιον. Οἱ μοναχοὶ εἶχον ὀχυρώσει τοῦτο καλῶς. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπώπτευαν τὴν θέσιν Πανηγυρίστραν ὀνομαζομένην, ἡ ὁποία κεῖται ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μοναστήριον, καὶ εἶχε μερικὰ σπίτια καὶ ἕνα πύργον, καὶ ἐκεῖ ἔμενον οἱ προσκυνηταὶ καὶ οἱ ἔμποροι κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς, καὶ ἐφοβοῦντο μήπως τὴν πιάσουν οἱ Τοῦρκοι, ἔκαυσαν καὶ ἐγκρέμισαν αὐτήν, καὶ ὅταν ἡμεῖς ἐφθάσαμεν ἐκεῖ, τὴν ηὕραμεν καϋμένην καὶ ἀκόμη καπνίζουσαν.

Τὴν δὲ προλαβοῦσαν ἡμέραν τῆς μάχης ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς καταβὰς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Κερπινῆς καὶ τῶν Ρογῶν, ἦλθε καὶ ἐφάνη ἀντικρὺ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ χωρίον Ζαχλοροῦ, συνοδευόμενος ἀπὸ πολλοὺς καββαλαραίους καὶ πεζούς. Εἰς ταύτην δὲ τὴν θέσιν ἐστάθη περὶ τὰς τέσσερας ὥρας, ἀγναντεύων τὸ μοναστήριον καὶ τοὺς προμαχῶνάς του. Ἔπειτα ἔβαλε τοὺς μηχανικούς του καὶ τὸ ἐτοπογράφησαν. Ἡμεῖς δὲ ὅλοι, ὅσοι εἴμεθα ἐκεῖ, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία, καὶ οἱ μοναχοὶ ἐβγήκαμεν ἔξω ἀπὸ τὴν μονὴν καὶ ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ ἀγναντεύαμεν μὲ τὰ 'μάτιά μας· ἐβλέπαμεν δὲ καθαρά, διότι δὲν ἦτο μακρὰν ἡ θέσις ὅπου

θέλετε εἰσακούεσθε μαζὺ καπεταναῖοι καὶ σύντροφοι νὰ μὴν ἀκολουθοῦν καταχρήσεις, ὅσαι ἕως τώρα ἠκολούθησαν, τὸ ὁποῖον μὲ δυσαρεστεῖ μεγάλως.

Τὴν 17 Ἰουνίου 1827 Τρίκκαλα.

Ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν Πελοποννησιακῶν στρατευμάτων
Θ. Κολοκοτρώνης.

ἵστατο, μὲ τὰ τηλεσκόπιά μας ὅμως ἐβλέπαμεν αὐτὸν καθαρώτερα, ἐπειδὴ ἡ ἄποψις ἦτο λαμπρὰ καὶ διεκρίναμεν μὲ τὸ τηλεσκόπιον τῆς εὐβλογιαῖς τοῦ προσώπου του καὶ τὸ χρῶμα τοῦ γενείου καὶ τοῦ μύσταχος. Ἦτο δὲ ὁ Πασᾶς μετρίου ἀναστήματος, χονδρός, ξανθός, ἀραιοχονδροβλογιοκομμένος, εἶχε τὰ γένεια μικρὰ καὶ ξανθὰ καὶ τὸ κάτω μέρος αὐτῶν ἐγύριζεν ἐπάνω. Τότε ἐφόρει εἰς τὸ κεφάλι του φέσι, τὸ ὁποῖον εἶχε γύρον χρυσοῦν καὶ φούνταν ὁμοίως χρυσῆν. Ἐφαίνετο πάντοτε ἀνήσυχος, καὶ μὲ τὸ τηλεσκόπιον ἐκύταζεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ γύρωθεν. Ὡμίλει δὲ συχνὰ μὲ τοὺς ἀξιωματικούς του, καὶ κάπου κάπου ἐκάπνιζε καὶ τσιμποῦκι. Τὸ δὲ ἄλογον, τὸ ὁποῖον τότε εἶχε καββάλα ἦτο χρώματος ἀσπροδεροῦ, δὲν ἐφαίνετο δὲ νὰ ἦτο καλὸν ἄλογον, διότι εἶχεν ὁμοίαν γαϊδάρου τὴν τρίχα καὶ τὴν κεφαλήν.

Παρῆλθεν ἡ ἡμέρα αὕτη μὲ τὴν θεωρίαν. Τὴν δὲ ἐπελθοῦσαν νύκτα τῆς 23 Ἰξημέρωμα 24 τοῦ μηνὸς Ἰουνίου ὁ Ἰμβραὴμ ἐξημερώθη ἐκεῖ καὶ μᾶς ἔκλεισε γύρω τῆς μονῆς κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ὑψηλοῦ Σταυροῦ ἢ Πετροῦχι λεγομένου, ὅπου ὑπάρχει δάσος ἀπὸ ἔλατα, ἡ βορειοανατολικὴ καὶ μεσημβρινὴ πλευρὰ αὐτοῦ εὑρέθησαν πιασμέναι ἀπὸ τοὺς Τουρκοπροσκυνημένους Ἕλληνας, οἵτινες ἐγνώριζαν καλῶς τὰς θέσεις ταύτας.

Τὴν ἰδίαν δὲ νύκτα πολυάριθμον σῶμα Τούρκων ἐπέρασεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Διακοφτὸν τῆς Βοστίτσας, καθ' ἣν ὥραν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἐπλησίαζε νὰ ἀπολύσῃ, καὶ ἐξαίφνης κυκλώσαντες τὴν ἐκκλησίαν αἰχμαλώτισαν ὅλους, ἄνδρας καὶ γυναικόπαιδα καὶ τοὺς ἱερεῖς των· τὸν δὲ ἱερέα, ὁ ὁποῖος ἔτυχε τότε νὰ λειτουργῇ, ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέ-

ραν, διὰ χλευασμόν, τὸν ἔφεραν ἐνδεδυμένον τὴν ἱερατικήν του στολήν. Ἡμεῖς ὅμως δὲν ἐγνωρίζαμεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐλεηλάτουν τὰ χωρία ἐκείνων τῶν μερῶν, ἀλλ' οὔτε τίποτε ἄλλο, διότι δὲν ἄφηκαν νὰ ἔλθῃ κανεὶς εἰς τὸ μοναστήριον διὰ νὰ μάθωμεν.

Ἀφοῦ δὲ ἐβγῆκεν ὁ ἥλιος καὶ ἅπλωσεν ἡ ἡμέρα τότε εἴδαμεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἔχουν πολιορκημένους ἀπὸ τὴν πλευρὰν τὴν βορείαν, καὶ τὴν ἀνατολικομεσημβρινήν, ὡς εἴπαμεν. Ἔπειτα δὲ εἴδαμεν τοὺς Τούρκους ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸ Διακοφτὸν καὶ τὰ ἄλλα ἐκεῖ χωρία, καὶ διευθυνομένους εἰς τὰ Καλάβρυτα, ὅπου ἦτο τὸ γενικόν των στρατόπεδον. Ἐκεῖ εἰς ἕνα στενὸν καὶ κρημνῶδες μονοπάτιον ἐβλέπαμεν τοὺς Τούρκους περνῶντας, καὶ φέροντας τοὺς αἰχμαλώτους ἄνδρας καὶ γυναικόπαιδα καὶ ζῶα πολλά, τὰ ὁποῖα ἐπῆραν ἀπὸ τὸ Διακοφτὸν καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐκεῖ χωρία. Εἴδαμεν δὲ καὶ τὸν ἱερέα τοῦ Διακοφτοῦ φοροῦντα τὰ ἱερά του ἐνδύματα. Οἱ αἰχμάλωτοι ἄνδρες ἦσαν φορτωμένοι διάφορα πράγματα, καὶ ἐβάδιζαν ἐμπρὸς ὅλοι ὁμοῦ ἄνθρωποι καὶ κτήνη, καὶ ἐφαίνοντο ὡσὰν κοπάδι ἀπὸ τὰ ταμπούριά μας.

Τότε ἦλθεν ἕνας καλόγερος εἰς τὴν Κισσωτὴν καὶ μὲ θυμὸν μοῦ λέγει· «δὲν ἐντρέπεσθε, ὅπου εἶσθε στρατιω-»τικοί; Πῶς ὑποφέρετε νὰ βλέπετε τοὺς ἀδελφούς μας »Χριστιανοὺς νὰ τοὺς κάμνουν ἔτσι οἱ Τοῦρκοι, καὶ μά-»λιστα τῆς γυναῖκές σας νὰ τὰς κάμνουν σεργοῦνι;» Ἀληθινὰ ἐντράπηκα, ἀκούσας τοιαῦτα λόγια ἀπὸ τὸν μοναχόν, καὶ ἀμέσως εἶπα εἰς τοὺς καπεταναίους καὶ τοὺς λοιποὺς συντρόφους μου νὰ ἑτοιμασθοῦν εἰς πόλεμον. Ἔπειτα ἐβγῆκα ἀπὸ τὴν Κισσωτὴν καὶ ἐπῆγα εἰς τοὺς Ἁγίους Πάντας, ὅπου ἦτο τὸ ταμποῦρι τοῦ Ν. Πετι-

μεζᾶ. Ἐκεῖ ηὗρα συναγμένους ὅλους τοὺς στρατιώτας, τοὺς ὁποίους ὁ Πετιμεζᾶς εἶχεν ἑτοίμους νὰ ἔϐγουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν πόλεμον.

Ἐνῷ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο, ἔξαφνα βλέπω νὰ ἐξέργωνται ἀπὸ τὸ μοναστήριον ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου μοναχοί· ἦσαν δὲ ὅλοι ὅταν ἐξῆλθον ἕως ἑκατόν, καὶ καπετάνιον εἶχαν τὸν γνωστὸν μοναχὸν Γεράσιμον. Οὗτοι ὅλοι ἔϐγαλαν τὰ καλογερικά, καὶ ἐνδύθησαν στρατιωτικὰ Ἑλληνικά, ἔϐαλαν φουστανέλαις καὶ ἐφόρεσαν φέσια, ἐξάπλωσαν κάτω τὰ πλούσια μαλλιὰ τῆς κεφαλῆς των, καὶ εἶχον ὁπλισθῇ κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀτάκτων στρατιωτῶν. Περνῶντες δὲ ἔμπροσθεν ἡμῶν μᾶς ἐπροσκάλεσαν οὕτως· «Ἐλᾶτε νὰ μᾶς ἰδῆτε πῶς θὰ πολεμήσωμεν»· καὶ βαδίζοντες ἐτράϐηξαν κατὰ τὸ Παληάμπελον, θέσιν κειμένην ἄνωθεν καὶ κατὰ τὸ μεσημϐρινοανατολικὸν μέρος, καὶ φθάσαντες ἐκεῖ, ἀμέσως ἄρχισαν μόνοι τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους. Τοῦτο δὲ ἰδόντες ἡμεῖς ἐξεροκοκκινήσαμεν ἀπὸ τὴν ἐντροπήν μας, καὶ παρευθὺς ἐϐγήκαμεν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Κισσωτῆς νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν Ὑψηλὸν Σταυρόν, τὴν θέσιν αὐτὴν εἶχαν πιάσει οἱ Τουρκοπροσκυνημένοι Ἕλληνες, μᾶς ἔϐαλαν ἀμέσως τὸ τουφέκι, καὶ τοιουτοτρόπως δὲν ἐδυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν· τόπος δὲ ἄλλος δὲν ἦτο νὰ σταθῶμεν. Ἡμεῖς ἠθέλαμεν νὰ κτυπήσωμεν τοὺς Τούρκους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, ὡς εἴπαμεν, ὡδήγουν ἐμπρὸς ὡσὰν τὰ ζῶα τοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας. Ἀλλ' ὁ τόπος ἦτο ὅλος ῥεύματα καὶ γκρεμίλαις.

Τότε δὲ οἱ Τοῦρκοι οἱ τακτικοί, τὸ σῶμα τῶν εὐζώνων, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὴν ἀντικρὺ θέσιν, μόλις μᾶς εἶδαν ἀμέσως ἐχύθηκαν ἐπάνω μας, μᾶς ἐπῆραν ἐμπρός,

μᾶς ἐκτύπησαν καὶ δὲν μᾶς ἀφῆκαν νὰ ἔλθωμεν εἰς θέσιν πολέμου. Καθὼς δὲ ἐπηγαίναμεν τὸν ἀνήφορον, ὁ στρατηγὸς Ν. Πετιμεζᾶς, ὁ καπετὰν Α. Σαρδελιάνος καὶ ἐγώ, ηὕραμεν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοὺς στρατιώτας μας ἐξαπλωμένους, ἀλλὰ μὴ βλέποντας ἐκεῖ, ὅπου ἡμεῖς ἐβλέπαμεν. Ἡμεῖς καὶ οἱ τρεῖς ἐκυνηγήθημεν ἀπὸ ἕνα Τοῦρκον ἀξιωματικόν, τὸν ὁποῖον ἐτουφεκίσαμεν, ἂν καὶ δὲν ἦτο τόσον μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς. Τότε ἀμέσως αὐτὸς ἥρπασε τὸ τουφέκι ἑνὸς στρατιώτου εὐζώνου, (τὸ δὲ σῶμα τοῦτο τῶν εὐζώνων ἐπολέμουν ὡσὰν ἡμεῖς), μᾶς ἐτουφέκισεν ὡς εἴμεθα καὶ ἐπηγαίναμεν ἐπάνω του, εἰς τὴν μέσην ἔχοντες τὸν Α. Σαρδελιάνον, τὸ δὲ βόλι ἐπῆρεν αὐτὸν εἰς τὸ δεξιὸν μέρος ἐπάνω ἀπὸ τὸ γ ύ λ ι καὶ κοντὰ εἰς τὴν κοιλίαν του, καὶ ἄνωθεν πρὸς τὰ κάτω, καὶ οὕτω ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ βολιοῦ, καὶ διὰ τὸν κρημνώδη τόπον ἐκύλισε τὸν κατήφορον. Ὁ δὲ Τοῦρκος ἀξιωματικός, ὁ ὁποῖος ἐτουφέκισε καὶ ἐπλήγωσε τὸν Σαρδελιάνον, συμπεραίνω, ὅτι θὰ ἦτο Γάλλος τὴν καταγωγήν. Αὐτὸς ἐκρύπτετο ἀπ' ὀπίσω ἀπὸ ἕνα ἔλατον χονδρόν, καὶ κάθε τόσον ἔβγαινε καὶ μᾶς ἐκυνήγει. Τὴν δὲ θέσιν του δὲν ἐδυνάμεθα νὰ τὴν πάρωμεν. Πιστεύσατέ με, ὅτι ἕως τὴν σήμερον πολλάκις τὸν βλέπω εἰς τὸν ὕπνον μου. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀμέσως ἐρρίφθησαν ἐπάνω μας, μᾶς ἐκυνήγησαν, καὶ ἡμεῖς ἐφύγαμεν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐκρύφθημεν ὄπισθεν τῶν πετρῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐκεῖ. Ἐνῷ δὲ εἴμεθα μαζευμένοι καὶ φοβησμένοι, βλέπομεν παραδόξως ἐρχόμενον τὸν σύντροφόν μας Σαρδελιάνον λαβωμένον, διότι ἕως τότε ἐνομίζαμεν, ὅτι τὸν εἶχαν πάρει οἱ Τοῦρκοι· τὸν ἐστείλαμεν ἀμέσως εἰς τὸ μοναστήριον ζωντανόν, ἀλλ' ἔπειτα ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν πληγήν· ὁ δὲ ἐντα-

φιασμός του έγεινεν ένδοξος άπό τούς εύρεθέντας έκεΐ στρατιώτας, καί άπό δλους τούς πατέρας τής Μονής.

Ἡ δέ θέσις μας, ώς εΐπαμεν, ήτο πολύ άνάποδος, καί διά τοΰτο έδυσκολευόμεθα νά προχωρήσωμεν. Ἄλλον δέ τόπον δέν εΐχομεν, διότι οί Τουρκοπροσκυνημένοι αύτοί έγνώριζαν καλώς τάς θέσεις έκείνας καί τάς εΐχαν πιάσει τήν νύκτα. Οί δέ άλλοι Ἕλληνες, οί όποΐοι ήσαν έπάνω είς τόν Πύργον καί τό Κανονιοστάσιον έπολέμουν είς τά γερά, έπίσης δέ καί οί μοναχοί καί αύτοί, μένοντες είς τήν θέσιν των, έξακολούθουν νά μάχωνται. Ἡμεΐς δέ μόνοι έμέναμεν έως τώρα άργοί. Τότε δέ ό Ν. Πετιμεζάς, ό Κωνσταντής Μέλιος καί έγώ έσυμβουλεύθημεν καί άπεφασίσαμεν ν' άνεβάσωμεν μερικούς στρατιώτας έπάνω είς τά έλατα διά ν' άντικρούσουν τούς Τουρκοπροσκυνημένους, νά τούς τουφεκίζουν καί τούς άναγκάσουν νά φύγουν άπό τήν θέσιν των. Καί άμέσως ό καπετάν Μέλιος διέταξε καί άνέβησαν πολλοί άπό τούς στρατιώτας του είς τά έλατα, τά όποΐα ήσαν πυκνά καί μεγάλα, καί είς τά όποΐα έκρύπτοντο, καί άρχισαν νά τούς τουφεκοΰν. Ἡμεΐς δέ κατόπιν άνάψαμεν φωτιάν άπό κάτω άπό τά έλατα είς ένα δύο μέρη διά νά ύψωθή ό καπνός, ώστε οί Τουρκοπροσκυνημένοι νά μή τούς έννοήσουν καί τούς κτυποΰν. Τοΰτο δέ τό σχέδιόν μας έπέτυχε, καί διωχθέντων έκεΐθεν τών έναντίων, έπεράσαμεν άφόβως καί άρχίσαμεν καί ήμεΐς τόν πόλεμον μέ τούς Τούρκους, τούς όποίους μετ' όλίγον έτρέψαμεν είς φυγήν, τούς κατεδιώξαμεν, έπήραμεν τήν θέσιν των, τούς έβγάλαμεν κατά διάσελα, καί τούς έγκρεμίσαμεν κατά τό άλλο μέρος, όπου ήτο δάσος, φονεύσαντες άπό αύτούς περί τούς σαράντα· οί δέ άλλοι έμβήκαν μέσα είς ένα ρεΰμα δα-

σῶδες καὶ ὕστερον ἑνώθησαν μὲ τοὺς ἄλλους συντρόφους των.

Οἱ καλόγεροι ἐσκότωσαν περισσοτέρους Τούρκους ἀπὸ ἡμᾶς σχεδὸν διπλασίους. Ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν οἱ Τοῦρκοι ᾐσθάνθησαν καλογερικὸν πόλεμον. Οἱ δὲ λαβωθέντες ἐξ αὐτῶν ἐπήγαιναν καὶ ἀπέθνησκαν μέσα εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰς τρύπας, καὶ μετὰ ταῦτα εὑρίσκαμεν τοὺς ἀποθανόντας ἐκ τῆς δυσωδίας, καὶ ἀπὸ τὰ ὄρνεα, τὰ ὁποῖα ἔπιπταν εἰς τὰ πτώματα. Τῇ βοηθείᾳ δὲ τῆς Παναγίας δὲν ἐφονεύθη ἄλλος Ἕλλην ἐκτὸς τοῦ καπετὰν Σαρδελιάνου. Μόνον δὲ δύο, τρία λαβώματα ἐλαφρὰ ἔγειναν εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ καπετὰν Μέλιου, ὅστις μετὰ τὴν μάχην ἀσθενήσας, ἀπέθανεν εἰς τὸ Μοναστήριον, ἂν καὶ οἱ πατέρες πολὺ ἐπροσπάθησαν νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὴν ἀρρωστίαν του, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατώρθωσαν. Τὸν ἐνταφίασαν δὲ ἐνδόξως μὲ ὅλους τοὺς κληρικούς, τοὺς καπεταναίους καὶ τοὺς στρατιώτας.

Τοιαύτη ἡ μάχη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Ἰμβραὴμ εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον ἐγένετο.

Κατὰ δὲ τὰς 24 Ἰουνίου τοῦ 1827 ὁ Ἰμβραὴμ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἀφοῦ ἔμεινεν εἰς τὰ Καλάβρυτα πολλὰς ἡμέρας τρέφων τὰ ζῶά του εἰς τὸ λιβάδι τῆς Σάλμενας, καὶ πολλὰ ἀποσπάσματα καββαλαραίων καὶ ἀτάκτων στρατιωτῶν ἔστειλεν ἕως δύο ὥρας μακρὰν τοῦ στρατοπέδου, τρέχοντα δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καίοντα τὰ χωρία, καταστρέφοντα τὸν τόπον καὶ αἰχμαλωτίζοντα ἀνθρώπους καὶ κτήνη πολλά, αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ ὅλον τὸν τακτικόν του στρατόν, ἐβάδιζεν ἥσυχα εἰς τὸν δημόσιον δρόμον ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· καὶ κατὰ τῆς Κατσάναις (Κλειτορίαν), ηὗρε κρεμασμέ-

νον τὸν προδότην Ἕλληνα, τὸν ὁποῖον πρὸ τριῶν ἡμερῶν ὁ γενικὸς Ἀρχηγὸς διέταξε νὰ τὸν κρεμάσουν, ὡς εἴρηται, καὶ εἰς τὸ στῆθός του εἶχαν γράψει τὴν καταδίκην του μὲ μεγάλα γράμματα, ἥτις ἔλεγεν οὕτως· «αὐτὴ » εἶναι ἡ ἀμοιβὴ ἐκείνων τῶν Ἑλλήνων, ὅσοι γίνονται » προδόται τῆς πατρίδος των». Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ διέταξε καὶ τὸν ἐξεκρέμασαν καὶ τὸν ἔθαψαν. Ὁ δὲ Δελῆ Ἀχμὲτ μὲ τοὺς Τούρκους, ὅσους εἶχε, μὲ τὸν Νενέκον καὶ τοὺς λοιποὺς Τουρκοπροσκυνημένους ἐγύρισε καὶ αὐτὸς ὀπίσω εἰς τὰς Πάτρας ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα.

Ἕως νὰ φθάσῃ ὁ Ἰμβραὴμ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ἡ καββαλαρία του ἔκαιε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὰ χωρία, οἱ δὲ Ἕλληνες ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν καπνὸν ἔφευγαν. Ὁ δὲ Πλαπούτας καὶ ὁ Γενναῖος καὶ ἄλλοι ἀκόμη καπετανaῖοι Καρυτινοὶ μὲ τοὺς στρατιώτας των, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο εἰς τὸ Λειβάρτσιον, καὶ γύρω τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἰμβραήμ, ἀκολούθουν ὄπισθεν καὶ ἐκτύπων τὰ ἄκρα τοῦ Τουρκικοῦ στρατεύματος. Εἰς δὲ τὸ χωρίον Καρνέσι τῆς Καρύταινας, ὁ Γενναῖος τοὺς ἐτουφέκισεν ἀπὸ τὸ ἀντικρὺ μέρος τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐσκότωσεν ἐξ αὐτῶν ὀλίγους, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔγεινεν ἐμπόδιον εἰς τοὺς Τούρκους νὰ πορεύωνται. Εἰς δὲ τὸ χωρίον Μπεζενίκον, ὅπου εἶναι ἐκεῖ εἰς τὸν βράχον ἕνα μοναστῆρι τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης λεγόμενον, οἱ Τοῦρκοι φθάσαντες ἠθέλησαν νὰ ὑπάγουν διὰ νὰ λάβουν λάφυρα· ἀλλ' οἱ Λεβιδιῶται, οἱ Μπεζενικιῶται καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ κλεισμένοι, τοὺς ἐκτύπησαν καὶ δὲν ἐπλησίασαν.

Ἀφοῦ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἐξεφόρτωσαν ὅλα τὰ λάφυρά των, ἀμέσως πάλιν ἐβγῆκαν καὶ ἁπλώθησαν ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ τῆς Καρύ-

ταινας διὰ νὰ προφθάσουν καὶ νὰ αἰχμαλωτίσουν ἀνθρώπους καὶ πρόβατα. Φθάσαντες δὲ ἕως εἰς τὸν κάμπον τῆς Δημιτσάνας ἐστάθησαν ἐκεῖ διὰ νὰ νυκτερεύσουν. Ὁ δὲ Γενναῖος μαθὼν ταῦτα, καὶ ὑποπτεύων μήπως οἱ Τοῦρκοι ὑπάγουν εἰς τὴν Δημιτσάναν, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τοῦ Καρνέσι διὰ νὰ εὑρεθῇ ἐκεῖ καὶ τοὺς πολεμήσῃ ὁμοῦ μὲ τοὺς κατοίκους. Οὕτω δὲ παραλαβὼν αὐτούς, καὶ ἄλλους ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία ἐπῆγεν διὰ νυκτὸς εἰς τὰ καλύβια, Βλοβοῦνι ὀνομαζόμενα, κατέβη εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κάμπου, τοὺς ἐτουφέκισε, καὶ τοὺς ἔβαλεν εἰς ἀνησυχίαν, καὶ ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα οἱ Τοῦρκοι ἦσαν εἰς τὸ πόδι καὶ ἄϋπνοι Ταυτοχρόνως δὲ καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἄλλα μέρη Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐπῆγαν ἐκεῖ διὰ χωσιαῖς καὶ διὰ νὰ πάρουν πάλιν ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὰ αἰχμάλωτα ζῶά των, ἐτουφέκισαν τούτους ὁλόγυρα τοῦ στρατοπέδου, καὶ οὕτω τοὺς ἀνάγκασαν νὰ μὴ προχωρήσουν πέρα τοῦ κάμπου τῆς Δημιτσάνας, ἀλλὰ νὰ ἐπιστρέψουν πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν.

Ὅταν δὲ ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς εὑρίσκετο, ὡς εἴπαμεν, εἰς τὸ μοναστῆρι τοῦ Φονιᾶ, τότε μερικοὶ χωρικοὶ ἔπιασαν ἕνα ἄνθρωπον, γραμματοκομιστήν, ὡς ἔλεγαν, ἐρχόμενον ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ πηγαίνοντα εἰς τὸν Ἰμβραήμ. Ἐνῷ δὲ τὸν ὡδήγουν πρὸς τὸν Γενικὸν Ἀρχηγόν, καθ' ὁδὸν ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἐξαπατήσας τοὺς χωρικούς, ἔφυγε διὰ τοῦ δάσους, τὸ ὁποῖον ἦτο γύρω τῆς μονῆς, καὶ ἔγεινεν ἄφαντος. Ἕνεκα δὲ τούτου πολλὰ τότε ἐλέγοντο, καὶ πολλαὶ ἠγέρθησαν ὑποψίαι περὶ προδοσίας, ὅτι δῆθεν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τότε ἐφρούρουν τὸ Ναύπλιον, ἤθελαν νὰ παραδώσουν αὐτὸ εἰς τὸν Ἰμβραήμ. Ἀλλ' ὅμως κανένα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ περὶ τούτου φημιζόμενα, δὲν ἀλήθευ-

σεν, καὶ μόνον ἁπλῶς ὑποψίαι μαζὺ μὲ τὴν φήμην ἔτρεχαν. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1844 ὁ Θεοδωράκης Γρίβας έντὸς τοῦ περιβόλου τῆς Συνελεύσεως τῶν πληρεξουσίων ἐπρόσβαλε τὸν Κωλέττην, καὶ αὐτὸς πάλιν εἰς ἄλλην συνεδρίασιν εἶπεν, ὅτι ὁ Γρίβας ἠθέλησε νὰ πωλήσῃ εἰς τὸν Ἰμβραὴμ τὸ Παλαμῆδι, ἀλλ' αὐτὸς τὸν ἐμπόδισεν. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς γενομένης λογομαχίας, οἱ ἄνθρωποι ἐνθυμήθησαν πάλιν τὰ διαδοθέντα τότε περὶ προδοσίας τοῦ Ναυπλίου μετὰ τὴν δραπέτευσιν τοῦ γραμματοκομιστοῦ. Καὶ ἄλλοι μὲν τὴν θέλουν ὡς ἀληθινήν, ἀλλ' εἰς τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ Κολοκοτρώνη δὲν ἐφανερώθη τίποτε ἀληθινόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Μάχη ἐν Καυκαριᾷ.—Ἀκροβολισμὸς Ἑλλήνων μετὰ τοῦ Δελῆ Ἀχμὲτ εἰς Ἅγιον Βλάσην. — Τὰ κατὰ τὸ χωρίον Κυρίτσοβα. — Φρούριον Καρυταίνης. — Δημογεροντία Καρυταίνης. — Ἀψιμαχία Ἀράβων κατὰ τὸ Λεβίδι καὶ θάνατος Ἀλεξίου Λεβιδιώτη. —Γαλλικὴ ῥαδιουργία Καραϊσκάκης.— Τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη. — Δενδροτομία ἐν Μεσσηνίᾳ. — Σχέδια Ἰμβραήμ.

Ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς μαθών, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τῶν λοιπῶν στρατηγῶν καὶ καπεταναίων κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ πάλιν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν τοὺς ὑποτεταγμένους Ἕλληνας, ἐκτὸς τοὺς περὶ τὸν Νενέκον, ὅτι ἐσύστησε στρατόπεδα διὰ νὰ τὸν πολεμήσῃ, τὸν μὲν ἕνα κατὰ τὴν Βοστίτσαν ἐκ 3000 ἀνδρῶν, ἀρχηγὸν ἔχον τὸν Πλαπούταν, τὸ δὲ εἰς Ἅγιον Βλάσην ὑπὸ τὸν Γενναῖον ἐκ 3000

ὡσαύτως συγκείμενον, τὸ δὲ τρίτον εἰς Μεσσηνίαν ὑπὸ τὸν Νικηταρᾶν ἔχοντα 2000 στρατιώτας, καὶ ὅτι ἐφοβέριζε τὰς Πάτρας, ἀμέσως ἔστειλε διὰ θαλάσσης βοήθειαν στρατιωτικὴν πρὸς τὸν Δελῆ 'Αχμέτ, ὅστις ἔμενεν εἰς Πάτρας, καὶ τοιουτοτρόπως οὗτος ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων, ἔχων περὶ τὰς 7000 Τούρκους μετὰ τῶν Τουρκοπροσκυνημένων, καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Λαπαναγούς, πλησίον τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ βουνὸν Καυκαριὰ καλούμενον. Ὁ δὲ Γενναῖος προηγουμένως καὶ πρὸ τῆς μάχης τῆς Καυκαριᾶς, ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Ν. Φραγκάκη ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βλάσην εἰς τὴν Κάπελην τῆς 'Ηλείας διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν ἐκεῖ λεηλατοῦντες τὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ ἤθελαν νὰ ἑνωθοῦν μὲ ἄλλους ἐπίσης Τούρκους ἐλθόντας ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν, ὅπως ἐκστρατεύσωσιν ὁμοῦ ἐναντίον τῆς Καρύταινας.

Ὅταν δὲ ἔγεινεν ὁ πόλεμος εἰς τὴν Καυκαριὰν ὅλοι οἱ στρατιῶται Ἕλληνες μὲ τοὺς καπεταναίους των ἦσαν συναγμένοι εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν Τουρκοπροσκυνημένων. 'Εκεῖ δὲ ἐστρατοπεύδευσεν ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς συντρόφους του, διότι ὁ καπετάνιος τοῦ χωρίου Πανάγος Λαπαναγίτης ὀνομαζόμενος ἦτο ἰδικός των, ἐπειδὴ παλαιότερα ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης εἶχε βαπτίσει τὸ παιδί του, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Κολοκοτρωναῖοι εἶχαν πίστιν εἰς αὐτὸν ὡς κουμπάρον των. Αὐτὸς δὲν ἐπροσκύνησεν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ δι' αὐτοῦ οἱ Κολοκοτρωναῖοι ἐμάνθαναν ὅλα τὰ σχέδια τῶν Τούρκων. Τοιουτοτρόπως δὲ μαθόντες παρ' αὐτοῦ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ὑπάγουν ἐκεῖ νὰ πολεμήσουν, ἀνέβησαν πάλιν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν καὶ κατὰ τὴν ἀνωτέρω θέσιν Καυκαριάν, κει-

μένην ἄνωθεν τοῦ χωρίου Λαπαναγοῦ. Ἐκεῖ ἦσαν οἱ καπεταναῖοι Δημήτριος Πλαπούτας, ὡς εἴπαμεν, ὅστις ἦτο καὶ ὁ ἀρχηγός, ὁ Ν. Πετιμεζᾶς, ὁ Δημήτριος Μελετόπουλος, ὁ Φεϊζόπουλος καὶ ὁ Ροδόπουλος, ὁ Γ. Λύκος, ὁ Γιουροῦκος καὶ ὁ Παπανίκας μετὰ Καρυτινῶν, Καλαβρυτινῶν, Βοστιτσάνων καὶ Κορινθίων, ὡς καὶ ὁ Χρίστος Φωτομάρας μὲ ἑκατὸν Σουλιώτας. Τοῦτον κατ' αἴτησίν του ὁ ἀρχιστράτηγος Τσιούρτς εἶχε διατάξει νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ, διότι ἦτο γαμβρὸς τοῦ Πλαπούτα, καὶ διὰ τοῦτο εἶχαν πίστιν οἱ Μωραΐται εἰς τοὺς Σουλιώτας. Τὸ δὲ σῶμα ὅλον τούτων ἦτο ὑπὲρ τοὺς ὀκτακοσίους ἄνδρας τοῦ πολέμου. Ὅλοι οὗτοι ἑτοιμάσθησαν νὰ πολεμήσωσι τὸν Δελῆ Ἀχμέτ, ἀφοῦ προηγουμένως εἰδοποίησαν καὶ τὸν Γενναῖον νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν των ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βλάσην ὅπου ἦτο· ἀλλ' αὐτός, ὡς εἴπαμεν, εἶχεν ἀναχωρήσει εἰς τὴν Ἠλείαν, προτοῦ λάβει τὴν εἴδησιν, ἐναντίον τῶν ἐκεῖ ἐχθρῶν. Ὁ Πετιμεζᾶς καὶ ὁ Μελετόπουλος ἦσαν ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου τῆς Καυχαριᾶς, διὰ νὰ ἀποκρούσωσι τὸν ἐχθρὸν ἂν ἤθελε δοκιμάσει νὰ τοὺς πάρῃ τῆς πλάταις· ὁ δὲ Πλαπούτας καὶ οἱ λοιποὶ ἦσαν ὠχυρωμένοι εἰς τὸ κατωφερὲς τοῦ λόφου ὅθεν ἐφάνη ὁ ἐχθρός. Ἡ μάχη ἄρχισε μὲ μεγάλον πεῖσμα καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ διήρκεσε δύο ἡμέρας καὶ μίαν νύκτα. Πολλάκις οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μὲ βλάβην των, διότι οὗτοι τοὺς ἐφόνευον, ὄχι μόνον τουφεκίζοντες αὐτούς, ἀλλὰ καὶ κυλίοντες πέτρας μεγάλας ἐναντίον των, ὥστε ἐφόνευσαν τετρακοσίους ἐξ αὐτῶν καὶ διακοσίους ἐπλήγωσαν, καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν. Ἂν δὲ ὁ Γενναῖος ἐλάμβανε τὴν πρόσκλησιν τοῦ Πλαπούτα ἐγκαίρως καὶ ἤρχετο καὶ αὐτὸς εἰς

τὴν Καυχαριὰν πρὸς βοήθειαν ἀντὶ νὰ κινηθῇ εἰς τὴν Κάπελην τῆς Ἠλείας, οἱ Τοῦρκοι ἤθελαν πάθει πολὺ χειρότερα. Ἐκεῖθεν οἱ Ἕλληνες ἐπῆγαν εἰς τὸ Διακοφτόν· οἱ δὲ Τοῦρκοι εἶχαν προχωρήσει κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη λεηλατοῦντες τὸν τόπον· μαθόντες δέ, ὅτι ἦσαν πλησίον Ἕλληνες ὠπισθοχώρησαν εἰς τὴν Βοστίτσαν.

Τοῦρκοι πάλιν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας ἐσυνάχθησαν κατὰ τὸ χωρίον Λαπάταις καὶ γύρω ἐκείνων τῶν μερῶν ἐπὶ σκοπῷ νὰ ὑπάγουν κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις ἦτο εἰς τὸ χωρίον Πετσάκους. Ὁ δὲ Δελῆ Ἀχμὲτ εἶχε τὸν Νενέκον μὲ τοὺς Τουρκοπροσκυνημένους Ἕλληνας, καὶ ἐφανέρωσε τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον εἶχε νὰ κτυπήσῃ τὸν Κολοκοτρώνην. Ἐρώτησε δὲ ποῖος τόπος ἦτο ὁ καταλληλότερος διὰ νὰ ὁδεύσῃ ὁ στρατός, καὶ ποῖος τῶν Ἑλλήνων θὰ ὁδηγήσῃ τοὺς Τούρκους εἰς τοὺς Πετσάκους, ὅταν ἕνας τῶν προσκυνησάντων καπεταναίων ὁ Σταμάτης Μποτιώτης ἀπεκρίθη καὶ εἶπε πρὸς τὸν πασᾶν· «Νὰ σοῦ εἰπῶ, » πασᾶ μου, ἕνα Γκιαοὺρ πασᾶν ἔχομεν καὶ 'μεῖς, καὶ » δὲν τὸν βαροῦμεν». Ταῦτα ἀκούσας ὁ Πασᾶς ἄλλαξε τὸν σκοπόν του, ἀλλ' ἔπειτα εἶπεν εἰς τὸν Σταμάτην· «πᾶμε εἰς τὸν Πετιμεζᾶν». Μάλιστα, ἀπεκρίθη. Τότε ὁ Πασᾶς ἐχάϊδευσε τὸν Σταμάτην γελῶν, καὶ ἀμέσως ἔστρεψε τὰς δυνάμεις του κατὰ τὸν Ἅγιον Βλάσην διὰ νὰ κτυπήσουν τὸ ἐκεῖ στρατόπεδον τοῦ Β. Πετιμεζᾶ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὀχυρωθῇ ἐντὸς τοῦ χωρίου καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ, ὅπου κεῖται τὸ μοναστῆρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, καὶ εἶναι ἡ θέσις δυνατὴ καὶ ἀπόρθητος. Τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων εἶχεν ὑπὲρ τοὺς ὀκτακοσίους, καὶ τριακοσίους Ἀργίτας μὲ τοὺς καπεταναίους των Γιαννάκην Δαγρέν, Ἀναστάσιον Νέζον καὶ Μιχαλάκην Ἀναγνώστου Ἰατροῦ.

'Αφοῦ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν ἀντικρὺ τοῦ χωρίου ὀλίγον ἀκροβολίσθησαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἔγειναν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δύο Τούρκων σκοτωμοί. Ὀλίγα μόνον παιδιὰ ἀπὸ τὸ Σοπωτὸν ἐπολέμησαν, ἀλλ' οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἦσαν ἐπάνω εἰς τὸ μοναστῆρι ἄρχισαν πρῶτοι νὰ φεύγουν καὶ μαζὺ μὲ αὐτοὺς καὶ ὁ Β. Πετιμεζᾶς, καὶ δὲν ἐστάθησαν νὰ πολεμήσουν, ἀλλὰ μὲ ὀλίγην ζημίαν των σκορπισθέντες ἐτράβηξαν κατὰ τὸ διάσελον τοῦ Λειβαρτζίου. Οἱ δὲ Ἀργῖται ἔμειναν ὀπίσω καὶ ἐπολέμησαν, καὶ ἔχασαν καὶ δύο παληκάρια ἀπὸ τὸ Κουτσοπόδι καταγόμενα. Ἔπειτα ὁ Δαγρὲς ἦλθεν εἰς λόγους μὲ τοὺς Καλαβρυτινοὺς καπεταναίους, καὶ τοὺς εἶπεν ἀνάνδρους, διότι ἔφυγαν χωρὶς νὰ πολεμήσουν, καὶ ἄφησαν μοναχοὺς τοὺς Ἀργίτας, οἵτινες πολεμοῦντες καὶ φεύγοντες ἐτρόμαξαν νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἔπειτα δὲ θυμωθείς, παρὰ τὴν ἄδειαν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ χωρίον Λεχοῦρι, τὸ ὁποῖον καὶ ἔγδυσε, καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγεν εἰς τὸ Σοπωτόν, ὅπου ἐπῆρε τὰ χρήματα τῆς οἰκογενείας τοῦ Νικολέτου Σοφιανοπούλου καί τινων ἄλλων, καὶ ὕστερα ἀνεχώρησεν εἰς τὸ Ἄργος.

Ὁ μὲν Κολοκοτρώνης, ὡς εἴπαμεν, εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τοὺς Πετσάκους, ὁ δὲ Δελῆ Ἀχμὲτ ἐνοήσας, ὅτι ὁ Σταμάτης Μποτιώτης ἦτο φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ὑποπτεύσας, ἔστειλεν αὐτὸν εἰς ἄλλην ὑπηρεσίαν, καὶ οὕτω τὸν ἀπεμάκρυνεν. Κατόπιν ἐπροσπάθει νὰ συγκεντρώσῃ μυστικῶς τὰς δυνάμεις του, καὶ ἀπὸ τοὺς προδότας, οἱ ὁποῖοι ἐπηγαινοήρχοντο ἐμάνθανε τὰ περὶ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ὅτι τοῦτο δὲν εἶχε περισσοτέρους τῶν τετρακοσίων στρατιωτῶν, ἀλλ' οὔτε

ἦτο πλησίον ἄλλη δύναμις νὰ ἔλθη εἰς βοήθειαν· οἱ δὲ δυνατώτεροι τοῦ χωρίου Πετσάκους, μὴ θέλοντες τοὺς στρατιώτας τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὸ χωρίον των, ἀνεχώρησαν, καὶ ἐφοβέρισαν μάλιστα, ὅτι θὰ ὑπάγουν μὲ τοὺς Τούρκους. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης βιασθεὶς ἔστειλε καὶ τοὺς ἔπιασε, καὶ ἐπὶ τέλους τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὸ φρούριον τῆς Καρύταινας ὡς ὑπόπτους ὑπὸ φύλαξιν. Τοῦτο πολὺ ἐφόβησε τοὺς Τουρκοπροσκυνημένους, διότι ἐνόμιζαν, ὅτι τὸ φρούριον τοῦτο ἔχει τὸν βράχον τῆς παλαιᾶς Σπάρτης, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Σπαρτιᾶται ἔρριπταν τὰ γεννώμενα λωβὰ βρέφη καὶ ἡμιτελῆ.

Εἰς δὲ τὴν Κερπινὴν τότε ἦσαν ὁ Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ ὁ Βενιζέλος Ροῦφος, ἔχοντες τὰ στρατεύματά των καὶ τὸ χηρεῦσαν μισθωτὸν στράτευμα τοῦ Ἰωάννου Νοταρᾶ, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζαν μαυροσκούφους, διότι εἶχαν βάψει μαῦρα τὰ φέσιά των διὰ πένθος ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχηγοῦ των. Οἱ στρατιῶται δὲ οὗτοι δὲν ἦσαν πιστοί, ἀλλ' οὔτε ἐπόνουν τὸν Κολοκοτρώνην διὰ νὰ τὸν βοηθήσουν, ἂν οἱ Τοῦρκοι εἰς τοὺς Πετσάκους τὸν ἔκλειαν. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας δύο Ἕλληνες ἦλθαν νύκτα πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ εἶπαν πρὸς αὐτόν, ὅτι ὁ Πασᾶς μελετᾷ νὰ ἔλθη ἔξαφνα εἰς τὸ χωρίον διὰ νὰ τὸν περικυκλώση, καὶ εἰ δυνατὸν νὰ τὸν πιάση ζωντανόν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀκούσας ταῦτα, ἀμέσως εἶπε πρὸς τὸν ὑπασπιστήν του Νικόλαον Οἰκονόμου ἐκ Δημιτσάνης, τὸν Βασίλειον Οἰκονόμου ἀπὸ τὸ Ζυγοβίστι, τὸν Γκολφῖνον Πετιμεζᾶν, καὶ τὸν Νικόλαον Καραχάλιον μπαϊρακτάρην του νὰ μείνουν εἰς τὸ χωρίον μὲ τοὺς σωματοφύλακάς του, νὰ φέρουν εἰς τὰ σπίτια τροφὰς καὶ νερὸν καθ' ὅλην τὴν νύκτα, διότι

αὐτὸς κάπου θὰ ὑπάγῃ. Ἔπειτα ἐπῆρε καμμία δεκαριὰ στρατιώτας σωματοφύλακας καὶ νύκτα ἐ β γ ῆ κ ε ν ἀπὸ τὸ χωρίον, ὥστε νὰ μὴ εὑρεθῇ ἐκεῖ καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸν κλείσουν. Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Κερπινήν, ὅπου ἔμεινε μὲ τὸν στρατόν του ὀλίγας ἡμέρας, καὶ ὕστερα μετέβη εἰς τὸ χωρίον Κυρίτσοβα Ὅταν δὲ ἦτο ἐκεῖ ἦλθεν ὁ Νικόλαος Πονηρόπουλος ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Αἴγιναν, διότι δὲν ἐσυμβιβάζετο μὲ τὴν ἐκεῖ ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπήν. Τοῦτον ὁ Κολοκοτρώνης ὑπεδέχθη μὲ πολλὴν φιλοφροσύνην καὶ ἀγάπην ἀδελφικήν, καὶ ἔκτοτε μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδίστρια ὁ Πονηρόπουλος ἀκολούθει τὸν Γενικὸν Ἀρχηγόν,

Ὅταν δὲ εἴμεθα εἰς τὸ χωρίον Κυρίτσοβα συνέβη τὸ ἀκόλουθον συμβάν. Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται εἰς πλευρὰν βουνοῦ ὀλίγον κατωφερῆ, καὶ εἶναι γοῦβα (κάθισμα). Τὸ βλέπει δὲ ὁ Ζέφυρος ἄνεμος (Μαΐστρος), ἡ δύσις καὶ ἡ μεσημβρία, καὶ ὅταν ὁ ἥλιος ἔρχεται τὸ βλέπει, καὶ ἕως ὅτου νὰ βασιλεύσῃ τὸ χωρίον ὅλον ἡλιάζεται. Ὁ τόπος δὲ ὅλος γύρωθεν εἶναι πετρώδης καὶ χωρὶς δένδρα. Ἐπειδὴ δὲ εἴχαμεν χρείαν τῆς σκιᾶς, διότι τὰ περισσότερα σπίτια τοῦ χωριοῦ ἦσαν καϋμένα ἀπὸ τὸν Ἰμβραήμ, οἱ στρατιῶται καὶ ὅλοι ἡμεῖς εἴμεθα ὑπὸ κάτω τῶν σ υ κ α μ ν ο μ ο υ ρ ι ῶ ν τοῦ χωρίου. Ἦτο καιρός, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ μοῦρα ἦσαν πολὺ ὥριμα καὶ μόνα των ἔπεφταν κάτω εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὰ δένδρα καὶ εἰς τὰς φουστανέλας τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὰς ἐκοκκίνιζαν. Εἰς δὲ τὸν ἴσκιον μιᾶς μουριᾶς εἴχαμεν τὸ γραφεῖον. Ὁ Βασίλειος Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος πάντοτε εὑρίσκετο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ἦτο ἐκ τῶν μάλιστα ἀγαπημένων του, καὶ ἔγραφε καὶ ἐπολεμοῦσε

διετάχθη ἀπὸ τὸν Ἀρχηγὸν νὰ γράψῃ ἕνα γράμμα εἰς ἕνα χωρίον ἀπὸ τὰ Τουρκοπροσκυνημένα. Ἀφοῦ δὲ ὁ Οἰκονόμου ἐτελείωσε τὸ γράμμα, καὶ ἐπῆρε τὴν σφραγίδα τοῦ Κολοκοτρώνη διὰ νὰ τὸ σφραγίσῃ, πίπτει μία μοῦρα ἐπάνω του· θυμωθεὶς δὲ τὴν ἐζούπησε μὲ τὴν σφραγίδα, τὴν ὁποίαν ἐκράτει εἰς τὸ χέρι του, καὶ ἔπειτα ἐσφράγισε τὸ γράμμα, καὶ ἡ σφραγὶς ἔγεινε κοκκινόμορφη. Ἔκτοτε πλέον ἐσφράγιζε μὲ τῆς μούραις τὰ γράμματα. Τὸ δὲ γράμμα αὐτὸ ἐστάλη εἰς τοὺς Τουρκοπροσκυνημένους, καὶ αὐτοὶ πάλιν τὸ ἔστειλαν εἰς τὸν Δελῆ Ἀχμέτ, καὶ ἐξήγησαν πρὸς αὐτόν, ὅτι ἡ κοκκίνη σφραγὶς εἶναι τυπωμένη μὲ αἷμα καὶ σημαίνει θάνατον, ἂν δὲν ὑπάγωμεν ὀπίσω πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ δὲ πασᾶς μαθὼν τὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἰδὼν τὴν σφραγίδα, ἐπίστευσεν εἰς τὴν γενομένην ἐξήγησιν, καὶ ἀμέσως ἀπέστειλε τὴν ἐπιστολὴν μὲ διακοσίους ἱππεῖς εἰς Μοθώνην πρὸς τὸν Ἰμβραὴμ εἰδοποιήσας αὐτὸν περὶ τῆς ἀπειλῆς τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ παραστήσας τὴν ἀνάγκην ἀποστολῆς πέντε χιλιάδων Ἀράβων ἀκόμη διὰ νὰ ἔχουν τοὺς Τουρκοραγιάδες ὑπὸ φύλαξιν, διότι ἡ ἄλλη δύναμις τοῦ Δελῆ Ἀχμὲτ ἦτο τότε εἰς Βοστίτσαν καὶ ἐτρύγων τὰς σταφίδας, ἐκ τῶν ὁποίων ὠφελοῦντο οἱ Τοῦρκοι τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Ναυπάκτου, ὁ δὲ Πασᾶς ἐδικαιολόγει τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐκ τῆς κοκκίνης σφραγίδος.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω ἐγένετε λόγος περὶ τοῦ φρουρίου τῆς Καρύταινας, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ διηγηθῶμεν περὶ τούτου τὰ ἑξῆς. Ἡ ἀνέγερσις τοῦ παλαιοῦ τούτου φρουρίου ἐπροφύλαξε τὰς κεντρικὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου. Τοῦτο δὲ τὸ ἐπινόημα χρεωστεῖται εἰς τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην. Ἐχρησίμευσε τὸ φρούριον τοῦτο ὡς σκοπιὰ ὅλων

ἐκείνων τῶν μερῶν, διότι ἔκειτο ὑψηλά, ἔβλεπε μακράν, καὶ διὰ τοιῶν κανονιῶν εἰδοποίει ὅλα τὰ μέρη ὅπου ἦσαν φύλακαι, αἱ ὁποῖαι πάλιν ἄναπταν φωτιὰν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν καὶ ἐκ τοῦ ἀνυψουμένου καπνοῦ ἐμάνθανον οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἔρχονται Τοῦρκοι, ἔπαιρναν τὰς οἰκογενείας καὶ τὰ ζῶά των καὶ ἀνέβαιναν εἰς τὰ βουνά. Οἱ δὲ Τοῦρκοι φοβούμενοι τὸ φρούριον δὲν ἔμεναν τόσον πολύ, καθὼς πρότερον, κατὰ τὰ Δερβένια, τὸν κάμπον τοῦ Λεονταρίου, εἰς τοῦ Πασᾶ τὴν βρύσιν καὶ εἰς τοῦ Σινάνου. Τὸ φρούριον τοῦτο ἐχρησίμευσε καὶ ὡς καταφύγιον πολλῶν οἰκογενειῶν, καὶ ἰδίως τῆς μητροπόλεως Καρυταίνης. Οἱ δὲ γεωργοὶ ἀκούοντες τὰ κανόνια ἀμέσως ἔπαιρναν τὰ βώδια καὶ τὰ ἐργαλεῖά των καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς καὶ ἐσώζοντο, καὶ ἕνεκα τούτου ἡ σπορὰ δὲν ἐχάνετο, διότι οἱ γεωργοὶ πάντοτε ἔσπειραν τοὺς ἀγρούς των. Καὶ ἄλλαι ἀκόμη ἐπαρχίαι ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὸ φρούριον τοῦτο, καὶ αὐθορμήτως ἔδιδαν στρατιώτας καὶ τὰ ἄλλα ἀναγκαῖα πράγματα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ φρούριον ἦτο εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ποταμοῦ, ἐμπόδιζε τοὺς Τούρκους νὰ ἐμβαίνουν εἰς τὴν ῥεματιάν, εἰς τὴν ἄλλην ἄκρην τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ κωμόπολις Δημιτσάνα, καὶ τοιουτοτρόπως τὰ μοναστήρια καὶ τὰ σπήλαια, τὰ κείμενα κατὰ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος τῆς ῥεματιᾶς ἦσαν ὅλα ἀσφαλῆ. Οἱ δὲ καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατέφευγαν ἐκεῖ, καὶ οἱ στρατιῶται τῆς φρουρᾶς ἦσαν πάντοτε ἕτοιμοι καὶ τοὺς ὑπερασπίζοντο. Τοῦ φρουρίου τούτου φρούραρχος διωρίσθη ὁ Βασίλειος Δημητρακόπουλος ἀπὸ τὴν Ἀλωνίσταιναν. Ὁ καπετάνιος αὐτὸς ἐστάθη μέχρι τέλους πιστὸς καὶ ἀχώριστος φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ διαφοροτρόπως ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα εἰς τοὺς πολέμους, εἰς τὴν

συλλογὴν τῶν τροφῶν, εἰς τὰ φροντιστήρια τῶν στρατοπέδων καὶ εἰς τὴν στρατολογίαν τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας καὶ τοῦ Φαναρίου. Εἰς τὴν στρατολογίαν ἰδίως πολὺ ὠφέλησε, διότι οἱ λιποτάκται τὸν ἐφοβοῦντο, καὶ κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, διότι ἔκαιε τὰ σπίτιά των, καὶ ἔλεγαν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον κάλλιον νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν πόλεμον, παρὰ νὰ πέσωμεν εἰς τὰ χέρια τοῦ Τουρκοβασίλη. Πολλὴν βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν ὡς φρούραρχος ἔδωκεν εἰς τὴν τοπικὴν καὶ ἐπαρχιακὴν δημογεροντίαν τῆς Καρύταινας, εἰς τοὺς ἐντοπίους Καρυτινούς, εἰς δὲ τοὺς αἰχμαλώτους Τούρκους ἐφάνη φιλάνθρωπος, καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ Ἰμβραὴμ τὸν ἐπήνεσε. Πρὸς τούτοις ἐκεῖθεν διήρχοντο ὅσοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων εἶχαν ἔργον νὰ κάμνουν χωσιαῖς καὶ νὰ κτύποῦν τοὺς Τούρκους, καὶ ἐπρομηθεύοντο τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, ἔμεναν ἐκεῖ, ἀνεπαύοντο καὶ ἄφιναν καὶ τὰ λάφυρά των. Ἐκτὸς δὲ τούτων τὸ αὐτὸ φρούριον ἠσφάλισε καὶ τὴν Δημογεροντίαν τῆς ἐπαρχίας, ἡ ὁποία πρότερον φοβουμένη ἐστέκετο εἰς τὸ πόδι. Αὕτη σχεδὸν ἐδιοίκει ὡς μικρὰ Κυβέρνησις πολιτική, καὶ ὁ τόπος πολὺ ὠφελήθη ἀπὸ αὐτήν. Ἐδίκαζεν ὅλα τὰ παράπονα καὶ τὰς παρανομίας. Εἶχε δύναμιν δικαστικὴν καὶ στρατιωτικήν, καὶ ἐξετέλει τὰς ἀποφάσεις της. Ἐμπόδισε τὰ κακουργήματα καὶ τὴν ζωοκλοπήν. Καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐπαρχίας ἤρχοντο ἐκεῖ καὶ ἐδικάζοντο, ἢ ἐσυμβιβάζοντο. Οἱ ἄνθρωποι εὐχαριστοῦντο ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις της, ὡσὰν νὰ ἐρωτοῦσαν τὸ μαντεῖον. Ἡ δημογεροντία αὕτη εἶχε συστηθῇ ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, καὶ διὰ τοῦτο ὅλα τὰ τμήματα τὴν ἤθελαν καὶ τὴν ἐβοήθουν· διὰ δὲ τὴν συμπλήρωσίν της ἔστελλαν τὰ μέλη δι' ἐκλογῆς, καὶ διὰ

τοῦτο εἶχε πολλὴν ὑπόληψιν, καὶ τὴν ἐσέβοντο καὶ τὴν ἐφοβοῦντο ἀκόμη. Ἡ δημογεροντία αὕτη διετηρήθη πολὺν καιρὸν καὶ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις μάλιστα τὴν ἀνεγνώρισε καὶ διὰ τὸ συμφέρον τοῦ τόπου τὴν ἐνίσχυσεν, ἂν καὶ εἶπεν, ὅτι εἶναι παράνομος, διότι χωρὶς νὰ ἔχῃ νόμον ἀπὸ τὸ ἔθνος, καὶ χωρὶς νὰ γίνεται συζήτησις εἰς τὰς δίκας καθ' ὅλους τοὺς τύπους ἐξέδιδεν ἀποφάσεις. Ἔσχατος δὲ γραμματεὺς καὶ μέλος μετὰ ταῦτα τῆς Δημογεροντίας ταύτης ὑπῆρξεν ὁ Προκόπιος Παπαδόπουλος, καλούμενος καὶ λογιώτατος. Οὗτος καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς ἐν ἀρχῇ τῶν ἀπομνημονευμάτων εἴπαμεν, ἦτο εἰς Τουρκικὴν ὑπηρεσίαν πολιτικήν, ἤτοι ἐπαρχιακὸς γραμματεύς.

Ὁ Ἀλέξιος Λεβιδιώτης εὑρίσκετο εἰς τὸ μοναστῆρι τοῦ χωρίου Μπεζενίκου μὲ μικρὰν δύναμιν στρατιωτῶν περὶ τοὺς εἴκοσι, τριάντα καὶ περισσοτέρους ἐνίοτε ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία. Μὲ αὐτοὺς πάντοτε ἔκαμνε χωσιαῖς καὶ ὁλημέρα ἐσκότωνε Τούρκους, ἔπιανε ζωντανούς, ἔπαιρνε λάφυρα, καὶ τοὺς ἔφευγεν. Εἶχε δὲ κάμει πολλὰ κακά, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐθύμωσαν ἐναντίον του καὶ ἤθελαν νὰ τὸν ἐκδικηθοῦν, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ τὸν ἐμπλέξουν πουθενά, ἂν καὶ ἐπροσπάθουν ἐπὶ πολὺν χρόνον διὰ τοῦτο. Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰμβραὴμ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια διὰ νὰ ξεχειμάσῃ ἐκεῖ, ἡ μείνασα φρουρὰ τῆς πόλεως, ἡ ὁποία καὶ ἄλλοτε εἶχεν ἔβγει ἐπίτηδες, ἐβγῆκαν καὶ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 12 ξημέρωμα 13 τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τοῦ 1827, καὶ ἀνέβησαν εἰς τοῦ Μπιλάλη τὸ χάνι, θέσιν γνωστήν, ἀπέχουσαν δὲ ἀπὸ τῆς Τριπολιτσᾶς σχεδὸν τέσσερας ὥρας. Ἐκεῖ δὲ κατὰ τὴν θέσιν Ἅγιος Νικόλαος καὶ Κακὴ Πλεύρα

ἐπάνω ἄφησαν κρυμμένον τὸ τακτικόν των στράτευμα, τὸ ὁποῖον ἐσύγκειτο ἀπὸ χιλίους περίπου ἄνδρας διὰ νὰ τὸ μεταχειρισθοῦν ὕστερον. Ἕνα δὲ σῶμα καββαλαραίων ἕως ἑκατὸν πενῆντα ἐξαπλώθησαν εἰς τὸν κάμπον τοῦ Λεβιδίου διὰ λάφυρα, καὶ διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ τραβήξουν τοὺς Ἕλληνας κάτω, ἐπῆγαν καὶ εἰς τὰ πέριξ χωρία Καλπάκι, (ἀρχαῖον Ὀρχομενόν), Ρούση, Νούδημον καὶ Μποτιά. Ὁ δὲ Ἀλέξιος Λεβιδιώτης, μαθών, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εὑρίσκοντο εἰς τὸν κάμπον, ἔτρεξε κατὰ τὸ σύνηθες τὸ ῥίζωμα πηγαίνων κατὰ τὸ Λεβίδι. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασεν ἕως εἰς τὸν Ἁγιάννην, τὸ ἄλογόν του, κατὰ δυστυχίαν, δὲν ἤθελε νὰ προχωρήσῃ, ἀλλὰ ἐστέκετο ἀκίνητον εἰς τὴν θέσιν του, καὶ μετὰ πολλοὺς δαρμοὺς καὶ κεντήματα, τοὺς ὁποίους ἔδωκεν εἰς αὐτό, καὶ πολλὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμαν πρὸς αὐτὸν οἱ σύντροφοί του διὰ νὰ γυρίσουν ὀπίσω, διότι ποτὲ ἄλλοτε τὸ ἄλογον δὲν εἶχε κάμει τοῦτο, ὁ Ἀλέξης ἀπελπισθεὶς τὸ ἀφῆκεν εἰς τὴν βρύσιν Ἀρονίτσαν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ περιπατῶν πεζὸς κατέβη ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ χωρίον, ὅπου οἱ Τοῦρκοι καββαλαραῖοι τὸν ἔφθασαν, τὸν ἐκυνήγησαν καὶ τὸν ἐκόλλησαν πέρα εἰς τὸ ἐρημοκλῆσι Ἅγιον Ἀθανάσιον. Ἐκεῖ ἐστάθη καὶ ἐπολέμησεν ὀλίγον μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν καὶ τοῦ ἐπῆραν τῆς πλάταις. Τότε ἀφῆκαν ἐκεῖ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τέσσερας Ἕλληνας νὰ κρατοῦν τὸν τόπον, καὶ αὐτὸς ἐπῆρε τοὺς λοιποὺς στρατιώτας καὶ ἐτράβηξε τὸ ἀνάπλαγον διὰ νὰ ὑπάγῃ κατὰ τὴν θέσιν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Βεζίτσαις, νομίζων, ὅτι θὰ πολεμήσῃ μόνον μὲ τοὺς καββαλαραίους καθὼς καὶ ἄλλοτε, καὶ μὴ γνωρίζων, ὅτι εἰς τὴν Κακὴν Πλεύραν εὑρίσκετο ὁ τακτικὸς στρατός, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν.

Ἐκεῖ δὲ πλέον τὸν ἔφθασαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τοῦ ἐπῆραν τῆς πλάταις καὶ τὸν ἐπήγαιναν ἐμπρὸς πολεμοῦντα καὶ φεύγοντα, ὅτε ἔξαφνα ἦλθαν καὶ οἱ τακτικοὶ ὅλοι καὶ τὸν ἐκυνήγησαν, ἀλλ' αὐτὸς πολεμῶν μὲ πολλὴν γενναιότητα ἔφθασεν ἕως τῆς Βεζίτσαις, εἰς τὸν δρόμον πλησίον τῆς Καταβόθρας, ἐκεῖ δὲ πλέον εὑρέθη κυκλωμένος πανταχόθεν, ἐστάθησαν ὅμως καὶ ἐπολέμησαν ἀρκετὴν ὥραν οἱ περὶ τὸν Ἀλέξην Ἕλληνες· ἀλλ' ἐπὶ τέλους οἱ τακτικοὶ Τοῦρκοι τοὺς ἐρρίφθησαν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐφόνευσαν αὐτὸν τὸν Ἀλέξην καὶ ἐκ τῶν συντρόφων του τὸν Νικολῆν Κουβαβᾶν καὶ τρεῖς ἄλλους· πρὶν ὅμως τοὺς φονεύσουν ὅλους, ἐβγῆκαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον, ἐτουφέκισαν τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ ἀφήσαντες τοὺς ἄλλους συντρόφους ἔφυγαν λαβωμένοι μάλιστα. Οἱ Τοῦρκοι κατεδίωξαν ἐξ αὐτῶν τὸν Ἀλέξην Σκοῦλον, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸν πιάσουν, τοῦ ἐπῆραν ὅμως τὴν σκούφιαν του ἀπὸ τὸ κεφάλι μὲ τὸ σπαθί, καὶ ἐπειδὴ ὁ τόπος ἦτο ἀπὸ βροχήν, τὰ ἄλογα τῶν Τούρκων ἱππέων ἐκόλλαγαν ἔμπροσθεν τῆς Καταβόθρας, καὶ οὕτως ἐγλύτωσαν οἱ λαβωμένοι καὶ οἱ γερσί, καὶ ἀπὸ τοὺς εἴκοσι μόνον ὀκτὼ ἐσώθησαν. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν οἱ Ἕλληνες ἐπῆγαν καὶ ἐσήκωσαν τοῦ Ἀλέξη τὸ σῶμα καὶ τοῦ Κουβαβᾶ καὶ τὰ ἐπῆγαν εἰς τὸ μοναστῆρι τοῦ Μπεζενίκου εἰς τὴν Ἁγίαν Ἐλεοῦσαν καὶ ἐκεῖ τὰ ἔθαψαν μὲ τὰς ἀνηκούσας τιμάς· ὁ δὲ Παπαναστάσης ἔψαλε τὰ νεκρώσιμα. Τὸ δὲ ἄλογόν τοὺ τὸ ὁποῖον, ὡς εἴπαμεν, δὲν ἤθελε νὰ ὑπάγῃ, ὕστερα τὸ ἐπῆγαν, καὶ ἀφοῦ τὸ ἐφόρτωσαν τὰ δύο πτώματα τοῦ κυρίου του καὶ τοῦ Κουβαβᾶ, καὶ ἀφοῦ τὰ ἔφερεν εἰς τὸ μοναστῆρι ἔπειτα ἐψόφησεν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι δὲν ἐγνώρισαν τότε, ὅτι

ἐσκότωσαν τὸν Ἀλέξην, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπίτηδες ἐξεστράτευσαν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν [1].

Τότε ἡ Γαλλικὴ ῥᾳδιουργία ἦτο εἰς τὸ ἄνθος της. Ὁ δὲ Ντερινὺ ὁ ναύαρχος τῆς Μεσογείου θαλάσσης τί δὲν ἔκαμε καὶ πόσα δὲν ὑπεσχέθη πρὸς τὸν Καραϊσκάκην, διὰ

[1] ***Ἆσμα δημοτικὸν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἀλέξη Λεβιδιώτου.***

Τρεῖς περδικοῦλες κάθωυνται στὸν Νούδημο στὴ βρύσι,
Ἡ μιὰ τηράει τὸ Σταχτερό, ἡ ἄλλη τὸ μοναστῆρι,
Κι' τρίτη ν' ἡ καλλίτερη μυριολογάει καὶ λέει.
Πολλὴ Τουρκιὰ μᾶς πλάκωσε στοῦ Λεβιδιοῦ τὸν κάμπο·
Ἦλθαν ἀπάνου στὴ Βαρειὰ στὴ βρύσι στὸν Νενίνο,
Πῆρανε σκλάβους περισσοὺς γυναῖκες μὲ τοὺς ἄντρες.
Πῆρανε στάνες πρόβατα καὶ βρυχολιὰ γελάδια·
Κι' Ἀλέξης ὅπου τἄκουσε πολὺ τοῦ βαρυφάνη
Καὶ τοῦ σεΐζη μίλησε καὶ τοῦ τσαούση λέει·
Σεΐζη σέλωσ' τ' ἄλογο καὶ βάλτου καὶ τὸ γκέμι
Καὶ σὺ τσαούση Νικολὸ μάζω τὰ παληκάρια,
Γλήγορα γιὰ νὰ πιάσουμε στὴ βρύσι στὸν Νενίνο·
Μᾶς ἦρθαν Τοῦρκοι περισσοὶ πεζοῦρα καὶ καβάλα·
Μᾶς σκλάβωσαν τ' ἀδέρφιά μας (*) πῆραν τὰ πράματά μας.
Καὶ τότε ξεκινήσανε ν' ἀπὸ τὸ Μοναστῆρι
Καὶ βιαστικὰ κατέβηκαν στοῦ Λεβιδιοῦ τὸν κάμπο
Καὶ καταπιάστ' ὁ πόλεμος μεσ' στοῦ Βλαντσῆ ἀποκάτω.
Πολλὰ γιουρούσια κάμανε ν' οἱ Τοῦρκοι στοὺς Ρωμαίους,
Καὶ βάσταξαν τὸν πόλεμο ὡς τὸ μεσημεράκι·
Κι' Ἀλέξης μ' ἄλλους δεκοχτὼ χωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους,
Τραβάει πέρ' ἀπ' τὴν Μπαλιὰ ὅλο τὸ καταράχι·
Γιὰ νὰ τοὺς πιάσῃ ἀπὸ μπροστὰ ποῦταν στενὸς ὁ τόπος,
Μπροστὰ καρτέρι τοὔχανε στῆς Κώστενας τὴ λάκκα
Ἀσκέρι ταχτικοῦ στρατοῦ ὅλο στραβαραπάδες
Καὶ τὰ ταμπούρλα βάρεσαν στὴ μέση τοὺς ἐβάλαν
Πολλὰ τουφέκια τοῦριξαν κ' ἐννηὰ τὸν ἐβαρέσαν
Καὶ λαβωμένος ποῦητανε τἄρματα δὲν τὰ ρίχνει,
Παρὰ σκοτώνει ἀλύπητα ὡς ποῦ τὸν ἐσκοτώσαν.

(*) Πολλάκις ἐπέδραμον οἱ Τοῦρκοι καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτισαν καὶ ἐθανάτωσαν, ἐν μιᾷ δὲ ἐκδρομῇ τοιαύτῃ ἐθανάτωσαν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Παπαναστάση καὶ ἐπῆραν αἰχμάλωτον τὴν κόρην του Μαγδαληνήν, ἥτις μετὰ πολλὰ ἔτη εὑρέθη ἐν Καΐρῳ ἐξισλαμισμένη.

τὸν ὁποῖον καὶ μπουγιουρντὶ ἀπὸ τὸν Σουλτάνον ἐπροκάλεσεν, ὅστις καὶ τὸν διώρισεν ἀρματωλὸν τῶν Ἀγράφων. Τοιαῦτα ἔπραξεν ὁ Ντερινὺ καὶ ἄλλα πολλὰ ὑπέσχετο πρὸς τὸν Καραϊσκάκην, ἂν οὗτος ἤθελε νὰ ὑψώσῃ σημαίαν Γαλλικὴν καὶ Τουρκικήν. Αὐτὰ ὅλα μᾶς τὰ εἶπεν ὁ Καραϊσκάκης ὅταν ἦλθεν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἀντάμωσε τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ μάλιστα μᾶς ἔδειξε καὶ τὸ μπουγιουρντὶ, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Ἀ. Μεταξᾶς εἶδε, νομίζω δὲ ὅτι ἦτο καὶ ὁ στρατηγὸς Τσώκρης ἐκεῖ. Τότε δὲ ὁ Καραϊσκάκης εἶπε πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον εἶχαν σκοπὸν νὰ ἐφαρμώσουν, καὶ ἦτο τὸ ἑξῆς· ἂν ἡ ἐπανάστασις τῆς Στερεᾶς ἐπετύγχανε καὶ κατεστρέφετο ὁ Κιουταχῆς, ἤθελαν κατόπιν νὰ ἔλθουν καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ καταστρέψουν τὰ πάντα καὶ ἐκεῖ· ἂν δὲ τοῦτο ἐξ ἐναντίας δὲν ἐπρόκοπτε καὶ ἡ ἐπανάστασις κατεβάλετο, τότε πάλιν τὸν ἐσυμβούλευε νὰ ἔλθῃ μαζὺ μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τοιοῦτο ἦτο τὸ σχέδιον, ὡς ὁ Καραϊσκάκης ἔλεγε. Μάλιστα δὲ τὸ τελευταῖον ὁ Καραϊσκάκης ἔπειτα τὸ μετεχειρίσθη καὶ ὡς φόβητρον εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ζητῶν τὴν συνδρομήν του καὶ τὴν σταθερὰν φιλίαν του. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἶχε κατὰ νοῦν τότε νὰ κλείσῃ συμπεθεριὸν καὶ νὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα του εἰς τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, καὶ ἐπειδὴ εἶχεν ἀμυδρῶς πως μάθει, ὅτι εἶχε γείνει ἀρραβὼν τοῦ Γενναίου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Τσαβέλα, ἐρώτησεν ἐμὲ μεθ' ὅρκου, ἂν γνωρίζω τι περὶ τούτου· ἀλλ' ἐγὼ ἀρνήθην τοῦτο χάριν τῆς πατρίδος, καὶ εἶπα πρὸς αὐτόν, ὅτι δὲν γνωρίζω τίποτε, διότι ἐφοβούμην μήπως συμβῇ διαίρεσις καὶ δὲν ὑπάγῃ νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν Ρούμελην.

'Αφοῦ δὲ ὁ Καραϊσκάκης ἐσκοτώθη, καὶ ἡ ἀκρόπολις τῶν 'Αθηνῶν ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κιουταχῆ, ἡ Πελοπόννησος εὑρέθη εἰς θέσιν δεινήν, διότι τὰ Ρουμελιώτικα στρατεύματα παρέλυσαν, καὶ ἐμβῆκαν εἰς αὐτὴν ἐξαπλωθέντα εἰς τὰς δύο ἐπαρχίας τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου. 'Εκεῖ δὲ ἐδόθησαν εἰς πολλὰς καταχρήσεις, καὶ δὲν ἄκουαν οὔτε τὴν Κυβέρνησιν, οὔτε τοὺς καπεταναίους των ὡς ἀνωτέρω διηγήθημεν. Μόνος ὁ ἀρχιστράτηγος Τσιούρτς κατώρθωσε διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ μισθοῦ νὰ σῦναθροίσῃ ὅλους τοὺς καλοὺς καὶ νὰ τοὺς ὀργανίσῃ, ἔμειναν ὅμως οἱ ἄχρηστοι πολλοὶ καὶ ἀκέφαλοι, καὶ ἔκαμνον ὅ,τι ἤθελαν.

'Η δὲ Κυβέρνησις τότε ἄρχισε τὴν ἀντιζηλίαν μὲ τὸν ἀρχιστράτηγον, μὴ θέλοντα νὰ καθαιρέσῃ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἕνεκα τούτου ἀντενήργουν καὶ πρὸς τοῦτον καὶ πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἔφεραν ἐμπόδια εἰς τὰς στρατιωτικάς των ἐργασίας. Πρὸς ταῦτα ἦσαν σύμφωνοι καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων, διότι ὅλοι οὗτοι ἦσαν ἕνα κόμμα, καὶ ἐμάντευαν κακὰ διὰ τὸν ἑαυτόν των ἀπὸ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου Καποδίστρια, διότι τοὺς ἐφαίνετο, ὅτι θὰ χαθοῦν καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ πατρίς των ἀκόμη. Τοιούτους συλλογισμοὺς εἶχαν. 'Εκτὸς δὲ τούτου ὑπῆρχε καὶ εἰς τὰ πράγματα ἀδράνεια καὶ ἀταξία, καὶ μεγάλη ἀβεβαιότης καὶ ἀπελπισία ἐκυρίευσεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Μόνον δὲ ὁ Κολοκοτρώνης τότε ἐγύριζεν ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου παρηγορῶν τοὺς Ἕλληνας μὲ λόγους καὶ μὲ γράμματα, ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς μὲ λόγια τῆς ἐποχῆς καὶ μὲ ἐξωτερικὰς εἰδήσεις.

'Ο δὲ 'Ιμβραὴμ ἔχων τὸν Νενέκον μὲ τοὺς μισθωτοὺς

Ἕλληνας περὶ τοὺς χιλίους, ἄνοιξε τὸν δρόμον τὸν μεταξὺ τῶν Πατρῶν καὶ τῶν Μεσσηνιακῶν φρουρίων, καὶ οἱ στρατιῶταί του πεζοὶ καὶ καββαλαραῖοι εἰς μικρὰ καὶ μεγάλα σώματα διῃρημένοι ἐπηγαινοήρχοντο. Εἶχεν ἐπιθυμίαν μεγάλην ν' ἀποκτήσῃ καὶ εἰς τὴν Μεσσηνίαν Ἕλληνας φίλους, καὶ πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθη μυρίους τρόπους, ἀλλ' ἀφοῦ εἶδεν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατωρθώσῃ τοῦτο κατ' ἄλλον τρόπον, κατέφυγεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν δενδροτομίαν τοῦ τόπου. Ἀπέστειλε δέκα χιλιάδας στράτευμα πεζῶν καὶ ἱππέων μὲ τὸν Κεχαγιάν του, τὸ ὁποῖον ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ Νησὶ τῆς Μεσσηνίας διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς δενδροτομίας. Ὁ δὲ Κεχαγιᾶς κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου 1827 ἔγραψε γράμμα ἐκ μέρους τοῦ Ἰμβραὴμ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Μεσσηνίας. Παράξενος δὲ εἶναι ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον τοὺς ἔγραψε, διότι θέλων νὰ τοὺς κολακεύσῃ διὰ νὰ ὑπάγουν νὰ προσκυνήσουν, τοὺς ἔλεγε πολλὰ καὶ καλὰ λόγια εἰς τὴν γραφήν, διότι ἐπροσποιεῖτο, ὅτι τάχα λυπεῖται νὰ κόψῃ τὰ δένδρα ἀπὸ φιλανθρωπίαν, ἐνῷ πρότερον δὲν τοὺς ἄφησεν οὔτε σπίτι, οὔτε ζωντανόν, καὶ ὅσους ἐξ αὐτῶν αἰχμαλώτισεν ὅλους τοὺς ἐσκότωσεν. Ὁ Ἰμβραήμ, σκοπὸν εἶχεν, ἐὰν ἐκυρίευε τὴν Μεσσηνίαν, ν' ἀφήσῃ αὐτὴν ἥσυχον ὡς τὴν Ἀχαΐαν, διὰ νὰ πηγαινοέρχωνται οἱ στρασιῶταί του ἐλεύθερα καὶ νὰ μεταφέρουν τὰς τροφάς των εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Τότε δὲ μάλιστα ὁ Ἰμβραὴμ ἐπερίμενεν νὰ τοῦ στείλῃ ὁ πατέρας του καὶ ἄλλας δυνάμεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, τὰς ὁποίας νὰ μεταβιβάσῃ μὲ τὸν στόλον του, νὰ πιάσῃ τοὺς λιμένας τοῦ Πόρου καὶ τὸ Πορτοχέλι, νὰ κτυπήσῃ καὶ καταστρέψῃ τὰς νήσους Ὕδραν καὶ Σπέτσαις, καὶ ἀφοῦ

ἀπομακρύνει ἐκεῖθεν τὰ πλοῖα τὰ Ἑλληνικὰ καὶ τοὺς ναύτας, ἔπειτα νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, νὰ πολιορκήσῃ τὸ Ναύπλιον, ν' ἀνοίξῃ τὸν δρόμον τὸν μεταξὺ Ἀργολίδος καὶ Τριπολιτσᾶς, καὶ τοιουτρόπως νὰ καταχτήσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν ἄλλως πως δὲν ἐδύνατο νὰ καταβάλῃ.

Ἐπειδὴ δὲ τότε ἡ Μάνη ἦτο ὅλη ὡς ἕνα φρούριον, διότι ὅλοι σχεδὸν οἱ Πελοποννήσιοι εἶχαν καταφύγει ἐκεῖ πρὸς ἀσφάλειαν, καὶ ηὗραν πολλὴν φιλοξενίαν καὶ περιποίησιν ἀπὸ τοὺς Μανιάτας, ὁ Ἰμβραὴμ σκοπὸν εἶχεν ἂν ἡ Μεσσηνία ἐπροσκύνει, νὰ μισθώσῃ τοὺς Μεσσηνίους νὰ ἐμποδίζουν τοὺς Μανιάτας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας νὰ μὴ κάμνουν ἐκδρομὰς εἰς τὴν Μεσσηνίαν, διότι ἐκ τούτου θὰ ἐβλάπτοντο οἱ προσκυνήσαντες Μεσσήνιοι, καὶ οὗτοι τότε θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, διὰ νὰ προφυλάξουν τὸν τόπον των, θὰ ἐπολέμουν αὐτοὶ τοὺς Μανιάτας καὶ ὄχι οἱ Τοῦρκοι.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ σκοπὸς καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Ἰμβραήμ, ὅστις ἤθελε ν' ἀπαλλαχθῇ πλέον ἀπὸ τῆς χωσιαῖς τῆς ξηρᾶς, καὶ διότι ἐχρειάζετο στρατὸν πολὺν διὰ νὰ φυλάττῃ ὅλας τὰς στρατιωτικὰς γραμμάς, καὶ νὰ ἔχῃ καὶ φρουρὰς εἰς ἄλλα πολλὰ ἐπίκαιρα μέρη· διότι οἱ Ἕλληνες τότε ἦσαν εἰς τὸ πόδι ὅλοι οἱ δυνατοὶ καὶ πολεμισταί, καὶ ἐκτύπων τοὺς Τούρκους νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ δὲν τοὺς ἄφιναν ν' ἀνασάνουν. Ἐσυνείθισαν πλέον εἰς τὴν ἀγρίαν καὶ κοπιαστικὴν ζωήν, καὶ τοὺς ἐφαίνετο καλὸν ν' ἁρπάζουν διὰ τῆς βίας τὴν τροφήν των καὶ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, νὰ τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν ῥάχιν των διὰ νὰ τρέφουν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία των.

1828

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Καταστροφὴ τείχους Τριπόλεως ὑπὸ Ἰμβραήμ. — Ἀνταλλαγὴ αἰχμαλώτων. — Λιποταξία καὶ πόλεμος πρὸς ἀλλήλους τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἰμβραήμ. — Συνθήκη Κολοκοτρώνη καὶ Βλαχοπούλου μετὰ τῶν Ἀλβανῶν Μπέηδων. — Θάνατος Δελῆ Ἀχμέτ. — Ἀπολογία Φωτάκου πρὸς τοὺς κατηγόρους του. — Ἐπίλογος.

Ἐλθόντος τοῦ Κυβερνήτου εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει ἡσύχασαν. Μάλιστα δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες εἶχαν πλέον ἀποκάμει καὶ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδίστρια, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Νεόκαστρον, διότι ὕστερον ἔγεινεν ἕνα εἶδος ἀναχωχῆς τοῦ πολέμου. Οἱ δὲ Τοῦρκοι πλέον ἐνόησαν, ὅτι εἶναι ὡς ξένοι εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀφοῦ δὲ ὁ πόλεμος ὁλοτελῶς ἔπαυσεν, ἔμειναν ἀμφότεροι ὅπως εὑρέθησαν εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν θέσεις, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐφύλαττον τὰ ζῶά των διὰ νὰ μὴ τὰ ἁρπάζουν οἱ Ἕλληνες.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου τοῦ 1828 διεδόθη πάλιν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐξεστράτευσαν ἀπὸ τὰ Μοθωκόρωνα καὶ ἔπεσαν εἰς τὸ Πεταλίδι, καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς καὶ πολὺ ἱππικὸν μὲ τὰ φορτηγὰ ζῶα ὅσα εἶχαν ἐπλημμύρισε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Μεσσηνίας. Ἀκούσαντες δὲ οἱ Πελοποννήσιοι τὴν νέαν ταύτην τῶν ἐχθρῶν ἐκστρατείαν ἐφοβήθησαν μήπως φέρῃ εἰς αὐτοὺς πάλιν ἄλλα δυστυχήματα. Ἀλλ' ὁ στρατὸς αὐτὸς ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν ἀναχωρήσας ἀνέβη ἥσυχος εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν χωρὶς νὰ κτυπηθῇ μὲ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὅθεν ἐπέρασεν ἀφῆκεν ὅλα τὰ πράγματα τῶν Ἑλλήνων ὅπως τὰ εὕρισκαν, ἂν καὶ ἦτο εἰς αὐτοὺς εὔκολον νὰ ἁρπάζουν πρόβατα καὶ νὰ αἰχμαλωτίζουν καὶ ἀνθρώπους ἀκόμη. Ἅμα δὲ ἔφθασαν εἰς Τριπολιτσᾶν πάλιν διεδόθη ἡ εἴδησις, ὅτι ἀνέβη ἐκεῖ ὁ ἴδιος Ἰμβραὴμ διὰ νὰ ἀδειάσῃ τὴν πόλιν και νὰ παραλάβῃ τὴν φρουράν της. Τοῦτο ἔγεινε γνωστὸν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ὁ Κυβερνήτης ἔγραψε πρὸς τὸν Γενικὸν Ἀρχηγὸν τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον περὶ τοῦ πρακτέου ἂν ὁ Ἰμβραὴμ ἤθελεν ἐκστρατεύσει κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς λεηλασίαν[1].

[1] Ἀριθ. 260

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρὸς τὸν Γενικὸν Ἀρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου Κύριον Θ. Κολοκοτρώνην.

Καὶ ἀπὸ διάφορα ἄλλα γράμματα, καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔκαμες ὁ ἴδιος εἰς τὴν Κυβέρνησιν μανθάνω, ὅτι ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς δυνατοῦ σώματος ἔφθασε πρό τινων ἡμερῶν εἰς Τριπολιτσᾶν.

Διατάττεσαι λοιπὸν ἅμα λάβῃς τὴν παροῦσαν νὰ ἐπιτάξῃς τὸν υἱόν σου καὶ τοὺς ἄλλους ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν σου ὁπλαρχηγοὺς νὰ τρέξουν παρευθὺς διὰ νὰ πιάσουν τὰς ἀναγκαίας περὶ τὴν Τριπολιτσᾶν θέσεις, καὶ ἐὰν ὁ ἐχθρὸς περιορίζεται μόνον καὶ μόνον νὰ φθείρῃ τὰ ὀλίγα λείψανα τῶν οἰκιῶν καὶ χανονοστασίων τῆς πόλεως ἐκείνης, ὡς ᾄδεται, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ὅθεν ἐξῆλθε, χωρὶς νὰ

Ἡ δὲ εἴδησις αὕτη προσέτι ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ τοὺς ἐμάζευσε γύρω τῆς πόλεως, καὶ ὅπου εὕρισκαν κανένα σπίτι εἰς τὰ χωριὰ τοῦ κάμπου γερὸν ἐκοιμῶντο ἐκεῖ, τὴν δὲ ἡμέραν ἐπλησίαζαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔδλεπαν τὰς ἐνεργείας τῶν Τούρκων. Ἔτυχε δὲ νὰ ἦναι τότε καλὸς ὁ καιρός, καὶ ἔμειναν μόνον δέκα ἡμέρας οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν πόλιν.

Ἀφοῦ δὲ πρῶτον ἔστειλαν τοὺς ἀρρώστους τῆς φρουρᾶς, ὅλους τοὺς ἀδυνάτους, τοὺς αἰχμαλώτους, ὅλα τὰ βάρη των καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν, καὶ τοὺς συνώδευσε σῶμα πολεμιστῶν τακτικῶν καὶ καββαλαραίων εἰς τὰ Μοθωκόρωνα, ἔπειτα ὁ Πασᾶς μίαν ἡμέραν ἔδγαλεν ὅλον τὸ στράτευμά του ἔξω τῆς πόλεως κατὰ τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων, καὶ παρέταξεν αὐτὸ κατὰ τάγματα. Ἐκεῖ δὲ ἔφεραν κασμάδες, φτυάρια καὶ ἄλλα πολλὰ ἐργαλεῖα. Ὕστερα δὲ ἐξέτασε τὸν στρατόν, καὶ κατόπιν μετὰ πολλὰς κινήσεις στρατιωτικάς, οἱ στρατιῶται ὅλοι συνῆλθον

κάμῃ κανὲν ἄλλο κίνημα, οἱ ῥηθέντες ὁπλαρχηγοὶ χρεωστοῦν μόνον νὰ φυλάττουν τὰς θέσεις των χωρὶς νὰ κινηθῶσι παντάπασιν ἐναντίον του, οὐδὲ νὰ δώσωσι τὴν παραμικρὰν αἰτίαν μάχης, ἢ ἀκροβολισμοῦ. Ἐὰν ὅμως ὁ ἐχθρὸς ἔχῃ σκοπὸν νὰ ἐξέλθῃ τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ νὰ ἐφορμήσῃ εἰς τὰς ἐπαρχίας διὰ νὰ βλάψῃ καὶ λεηλατήσῃ αὐτάς, τότε νὰ ἐπιτάξῃς τοὺς αὐτοὺς ὁπλαρχηγοὺς νὰ πολεμήσωσιν αὐτόν, καὶ φροντίσουν ὥστε νὰ τὸν ἐμποδίσουν ἀπὸ πᾶσαν βλάβην, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἐπιφέρει ἡ ἐφόρμησις αὕτη εἰς τὰς ἐπαρχίας.

Ἡ Κυβέρνησις προσκαλοῦσα νὰ ἐνεργήσῃς τὴν παροῦσαν πρώτην διαταγήν, εἶναι εὔελπις. ὅτι θέλεις φιλοτιμηθῇ νὰ ἐνεργήσῃς αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν ἀκρίβειαν, καὶ θέλουν φιλοτιμηθῇ καὶ οἱ ὁπλαρχηγοί, οἵτινες θέλουν διαταχθῇ παρὰ σοῦ, καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον εἶναι τὸ πρῶτον δεῖγμα, τὸ ὁποῖον θέλουν δώσ ι ἐνώπιον τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ Πόρου, τὴν 12 Φεβρουαρίου 1828.

Ὁ Κυβερνήτης

Ἰω Καποδίστριας

(Τ Σ.) Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

Σ. Τρικούπης.

καὶ ἐπυκνώθησαν, καὶ τοιουτοτρόπως σταθέντες ἔψαλλαν εὐχόμενοι εἰς τὸν Θεόν. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἰμβραὴμ ὥρκισεν ὅλους τοὺς στρατιώτας νὰ μὴ ἀφήσουν τίποτε χρήσιμον ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πόλεως, καὶ τὸ χουλιάρι ἀκόμη νὰ τὸ σχίσουν εἰς δύο, ὡς καὶ τὸν πάτον τοῦ μαύρου μποκαλιοῦ, καὶ τέλος οὔτε κεραμίδι ν' ἀφήσουν γερόν. Τρὶς ἐπανέλαβαν οἱ στρατιῶται τὸν ὅρκον τοῦτον, καὶ τρὶς μεγαλοφώνως ἐφώναξαν «Ἀμήν».

Ἔπειτα ἔβγαλε σκοπούς, τοὺς ὁποίους διήρεσεν εἰς τρία σώματα, καὶ τὴν μουσικήν του εἰς δύο μέρη, ἡ ὁποία ἀδιάκοπα ἐπαιάνιζεν. Ἕνα δὲ σῶμα στρατοῦ ἄρχισε γυμναζόμενον εἰς τὰ ὅπλα ἔμπροσθεν τῆς Ἁγίας Βαρβάρας. Τὸ σῶμα τοῦτο ἔπειτα ἔκαμε πῦρ, ἀλλὰ τὸ κτίριον ἔκοπτε τὸ βόλι, τὸ ὁποῖον ἔπιπτε κάτω, καὶ τοιουτοτρόπως ὅλον τὸ μολύβι ἔμεινεν ἐκεῖ, καὶ ὕστερα τὸ ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες. Τὰ δὲ ἄλλα δύο σώματα ἔστησαν τὰ ὅπλα των εἰς πυραμίδας, καὶ ἀφοῦ ἄφησαν σκοπούς, ἔπειτα ἐπῆραν τὰ ἐργαλεῖα καὶ ἄρχισαν νὰ γκρεμίζουν τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, καὶ οἱ μὲν ἔκαμαν κατὰ τὴν δύσιν, οἱ δὲ κατὰ τὴν ἀνατολήν, ἀρχίσαντες ἀπὸ τὴν καλουμένην πόρταν τῶν Καλαβρύτων. Τὸ δὲ γκρεμιζόμενον τεῖχος ἔρριπταν ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἕως ὅτου ἰσοπέδωσαν αὐτό, ἔχον ἕως ὀκτὼ μέτρα πλάτος. Τὸ αὐτὸ δὲ γκρέμισμα ἔκαμαν καὶ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος. Οἱ δὲ στρατιῶται χωρισμένοι εἰς ἀποσπάσματα ἐδούλευαν ἐναλλὰξ γύρω τῆς πόλεως· σκοποὶ ἐφύλαττον καὶ ἐπετήρουν τοὺς ἐργαζομένους, ἡ δὲ μουσική, ὡς εἴπαμεν, προπορευομένη ἐπαιάνιζεν ἀενάως. Εἰς δὲ τὰ μέγαλα κτίρια, τοὺς λουτρῶνας, τὰ τσαμία, τὰς ἐκκλησίας καὶ τ' ἄλλα τὰ τοιαῦτα, ἄλλα ἀποσπάσματα

ἄνοιγαν ὑπονόμους. Ὅλα δὲ τὰ οἰκοδομήματα τῆς πόλεως τὰ κατέστρεψαν, καὶ ἐξ αὐτῶν μόνον τῆς βρύσαις ἀφῆκαν γεραῖς.

Τὸ πανηγῦρι αὐτὸ ἐβάσταξε περὶ τὰς πέντε ἡμέρας. Ὅλα δὲ τὰ σώματα ταῦτα μικρὰ καὶ μεγάλα ἐργαζόμενα ἔτρωγαν καὶ ἀναπαύοντο τὸ μεσημέρι, ὕστερα δὲ πάλιν ἐσηκόνοντο καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὸ ἔργον των, οἱ μὲν νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰ ὅπλα, οἱ δὲ νὰ γκρεμίζουν τὰ τείχη. Μακρότερα δὲ εἰς τὰ βουνά, καὶ σποράδην ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐφαίνοντο ὁλόγυρα Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἀγνάντευαν τοὺς Τούρκους γκρεμίζοντας τὸ τεῖχος τῆς πόλεως καὶ τὰς ἄλλας οἰκοδομάς. Πολλοὶ δὲ ἐκ τούτων ἐπερίμεναν τὴν ὥραν πότε οἱ Τοῦρκοι θὰ φύγουν ἐκεῖθεν, διὰ νὰ ἔμβουν μέσα, καὶ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν πρῶτος τῶν ἄλλων νὰ ἁρπάσῃ περισσότερα λάφυρα. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἔβλεπαν μὲ πολὺν θαυμασμὸν τὰς ἐργασίας καὶ τὴν τάξιν τῶν Τούρκων. Ὅσοι δὲ τῶν Ἑλλήνων εἶχαν ἄλογα, αὐτοὶ ἐπλησίασαν καὶ ἐμαζεύθησαν ὅλοι ἐπάνω εἰς τὸ χωματοβοῦνι τοῦ πηγαδίου τῆς Βολυμῆς λεγομένου, καὶ ἐκεῖ ἐστέκοντο ἀπὸ τὴν αὐγὴν ἕως τὸ βράδυ χωρὶς νὰ ἀποστάσουν. Εὐάρεστος ἦτο αὕτη ἡ θέα διὰ τὴν ἐπάνω καὶ κάτω εὔτακτον κίνησιν καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν Τούρκων στρατιωτῶν. Μάλιστα δὲ κάπου, κάπου ἔβαλλον καὶ φωτιὰν εἰς τὰς ἀνοιχθείσας ὑπονόμους τῶν μεγάλων κτιρίων, καὶ τῶν προμαχόνων ἀκόμη καὶ ἐκ τούτου ἐγίνετο μέγας κρότος, καὶ ἐσηκόνοντο ἐπάνω ὑψηλὰ πέτραις, σκόνι καὶ καπνὸς ὁμοῦ εἰς ὅλον τὸν ὁρίζοντα· ὁ δὲ τουφεκισμὸς τῶν γυμναζομένων στρατιωτῶν ἐξακολούθει ἀνάμικτος μὲ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, τοῦ κτύπου τῶν ταμπούρλων καὶ αὐτῶν τῶν φωνῶν καὶ

τῶν ἀλαλαγμῶν τοῦ στρατοῦ. Τοιουτοτρόπως οἱ Τοῦρκοι κατεδάφισαν ὅλον τὸ περιτείχισμα τῆς Τριπολιτσᾶς, τὰς οἰκοδομάς καὶ τὰς ἐκκλησίας τὰς ἔξω τῆς πόλεως, ἐκτὸς τῆς λεγομένης πόρτας τοῦ Λεονταρίου, τὴν ὁποίαν ἀφῆκαν ἀγκρέμιστον, διότι δι' αὐτῆς ἐμβῆκεν ὅταν ἦλθεν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν πόλιν, καὶ δι' αὐτῆς ἐβγῆκεν ὅταν ἔφυγεν ὁ Ἰμβραήμ. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τὴν ἐγκρέμισαν ὕστερον καὶ δὲν ἄφησαν κανένα μνημεῖον νὰ σώζεται. Ἀφοῦ δὲ ἀπογκρέμισαν ὅλα, ἔπειτα νύκτα καὶ διὰ μιᾶς διέταξε καὶ ἔβαλχν φωτιὰν εἰς ὅλα τὰ σωζόμενα σπίτια ἐκτὸς μόνον τριῶν, τὰ ὁποῖα ἀφῆκε γ ε ρ ά, ἕνα κοντὰ εἰς τὴν πόρταν τοῦ Ναυπλίου, ἕνα εἰς τὴν Τρύπαν, πλησίον τῆς ἐνορίας τῶν Ταξιαρχῶν, καὶ τὸ τρίτον τὸ λεγόμενον τοῦ Μώραλη, κείμενον κοντὰ εἰς τὸ πηγάδι τοῦ Σεφέρ, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ σήμερον, καὶ ταῦτα κατὰ παράκλησιν τοῦ Σουλεϊμὰν μπέη, ἕνεκα σχέσεων καὶ συγγενείας γυναικῶν ἀπὸ τὰς αἰχμαλωτισθείσας.

Μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ὁ Ἰμβραὴμ διέταξε καὶ ἐχωρίσθη ὁ στρατός του εἰς δύο σώματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἔκαμε δεξιά, τὸ δὲ ἄλλο ἀριστερά, καὶ ἐβάδισαν ἐπάνω εἰς τὸ γκρεμισθὲν τεῖχος, καὶ οὕτω βαδίζοντα ἔφθασαν καὶ τὰ δύο εἰς τὴν ἀγκρέμιστον π ό ρ τ α ν τοῦ Λεονταρίου, Ἅμα δὲ οἱ στρατιῶται ἔφθαναν ἐκεῖ, ἐχύνοντο ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ ἐ π ε ρ ν ο ῦ σ α ν διὰ ταύτης τῆς ἀγκρεμίστου π ό ρ τ α ς, καὶ ἀκολούθουν πορευόμενοι τὸν δρόμον τῆς Μεσσηνίας. Τοιουτοτρόπως ὁ Ἰμβραὴμ κατέστρεψε τὸ τεῖχος καὶ τὴν πόλιν Τριπολιτσᾶν.

Μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ἐλέγετο, ὅτι ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος μαθὼν αὐτήν, διεμαρτυρήθη πρὸς τὰς Δυνάμεις κατὰ τῆς πράξεως ταύτης τοῦ Ἰμ-

βραὴμ, καὶ ὅτι οὗτος ἀπεκρίθη, ὅτι ἂν ἀποζημιώσουν τὸν Σουλτάνον διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου του εἰς τοὺς Ναυαρίνους, αὐτὸς ὑπόσχεται νὰ κτίσῃ ἐκ νέου τὴν πόλιν· ἄλλως τε εἶπεν εἴμεθα ἴσα, ἴσα.

Τοῦρκοι δέ τινες πεζοὶ καὶ καββαλαραῖοι ἔμειναν ὀπίσω καὶ ἐκρύφθησαν εἰς τὰ χαλάσματα τῆς πόλεως, ἡ ὁποία δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐντελῶς ἀποκαῆ καὶ καθαρισθῇ ὁ ὁρίζων ἀπὸ τὰς φλόγας καὶ τὸν καπνόν. Ἔπειτα ὁ καιρὸς ἀνακατώθη καὶ τὰ σύγνεφα ἑτοιμάσθησαν διὰ νὰ χύσουν βροχήν, ὅταν ἐμβῆκαν εἰς τὴν καιομένην πόλιν Ἕλληνες Ἀλωνιστιῶται καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἔξω εὑρισκομένους, ὡς εἴπαμεν, διὰ νὰ εὕρουν λάφυρα νομίζοντες, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὅλοι ἔφυγαν· ἀλλ' αὐτοὶ ἅμα ἐμβῆκαν ἔξαφνα εὑρέθησαν περικυκλωμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι αἰχμαλώτισαν ἐξ αὐτῶν ἕως τριάκοντα· οἱ Ἀλωνιστιῶται ἐπρόφθασαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τῆς Κάντως τὴν βρύσιν, ἡ ὁποία οὕτως ὀνομάζεται. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Κωνσταντῆς Γιαννακόπουλος, ὁ Γεώργιος Αὐγερινός, ὁ Παναγιώτης Κοτσίλας καὶ ἄλλοι τρεῖς, οἵτινες ὅλοι ἀπὸ τὴν βρύσιν ἐπολέμησαν ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας καὶ ἐσκότωσαν ἐκ τῶν Τούρκων τινάς. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ μαθὼν καθ' ὁδὸν καὶ κοντὰ εἰς τὸ Καλογεροβοῦνι τὰ γινόμενα, καὶ ὅτι παρὰ τὴν διαταγήν του ἔμειναν εἰς τὴν πόλιν Τοῦρκοι καὶ πολεμοῦν, ἀμέσως ἔστειλεν ἐκεῖθεν τὸν μυστικοσύμβουλόν του Μπαχῆ Ἐφέντην Σεχνετσίπην Τριπολιτσιώτην, Τοῦρκον γνωστὸν καὶ ἐπίσημον, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν συμπλοκήν. Ὁ δὲ Σεχνετσίπης ἐλθὼν ηὗρε τοὺς Τούρκους συναγμένους περὶ τὴν βρύσιν, καὶ πολεμοῦντας τοὺς κλεισμένους. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες εἶχαν σκοτώσει, ὡς εἴπαμεν, μερικοὺς Τούρκους, αὐτοὶ ἐθύμωσαν καὶ ἀπεφά-

σισαν ὅπως νὰ κάμουν νὰ σκοτώσουν καὶ αὐτοὶ τοὺς Ἕλληνας, καὶ μάλιστα καὶ ὡρκίσθησαν ἐπὶ τούτῳ. Τότε ὁ Μπακῆ Ἐφέντης ἐφώναξεν ἀπ' ἔξω εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ βαροῦν, καὶ ἀφοῦ αὐτοὶ ἔπαυσαν μαχόμενοι, ἔπειτα ἐσυμφώνησαν, καὶ πρὸς τοῦτο ὡρκίσθη ὁ Σεχνετσίπης, νὰ ἔβγουν ἔξω, καὶ ὅτι θέλει τοὺς φυλάξει τὴν ζωήν, ἀλλὰ θὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὸν Πασᾶν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν οἱ κλεισμένοι παρεδόθησαν. Ἀφοῦ δὲ τοὺς ὡδήγησε καὶ τοὺς παρουσίασεν εἰς τὸν Ἰμβραήμ, οἱ πονεμένοι Τοῦρκοι, τῶν ὁποίων οἱ σύντροφοι ἐσκοτώθησαν, διότι εἶχαν ὁρκισθῆ, ὡς εἴπαμεν, ἐζήτουν νὰ τοὺς θανατώσουν. Ὁ δὲ Πασᾶς διὰ νὰ καθησυχάσῃ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ σώσῃ καὶ τὴν ζωὴν τῶν Ἑλλήνων, διέταξε καὶ τοὺς ἔκοψαν τὰ μαλλιά, ἀντὶ τῶν κεφαλῶν, τὰ δὲ ὅπλα των καὶ τὰ ἄλλα χρήματα δὲν τὰ ἀπέδωκεν εἰπών, ὅτι ταῦτα ἔγειναν λάφυρα τῶν στρατιωτῶν του.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἰμβραὴμ ἐκεῖθεν ἐτράβηξε κατὰ τοῦ Σινάνου. Πρὶν δὲ οἱ Τοῦρκοι ὑπάγουν ἐκεῖ εἰς τοὺς κάμπους, οἱ συγγενεῖς τῶν αἰχμαλωτισθέντων εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν Ἑλλήνων, ὁ Ἀδὰμ Κορέλας, ὁ Ν. Γιαννακόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔτρεξαν κατόπιν τῆς ὀπισθοφυλακῆς τῶν Τούρκων, ἄνοιξαν καθ' ὁδὸν τὸν πόλεμον, ἐσκότωσαν τρεῖς, τέσσερας, καὶ αἰχμαλώτισαν ἑπτὰ ἐξ αὐτῶν, τοὺς ὁποίους ὡδήγησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Καρύταινας, ὅπου εἶχαν καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ μαθὼν ταῦτα, διέταξε τὸν Σεχνετσίπην, καὶ οὗτος πάλιν ἔβαλεν ἕνα τῶν αἰχμαλώτων Ἁλωνιστιωτῶν τὸν Κωνσταντῆν Γιαννακόπουλον, καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν ἀδελφόν του τὸν Νικολῆν εἰς τὸ φρούριον νὰ ἀποστείλῃ τοὺς χθεσινοὺς Τούρκους αἰχμαλώτους, καὶ προσέτι νὰ

είπη καὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν Γενναῖον νὰ στείλη καὶ αὐτὸς ὅσους ἄλλους ἔχει αἰχμαλώτους εἰς τὸ φρούριον, διότι καὶ ὁ Πασᾶς θὰ ἀπολύση καὶ αὐτὸς ὅσους ἔχει αἰχμαλώτους Ἕλληνας. Καὶ ὁ μὲν Γενναῖος ὑποπτεύων μήπως τὸν ἀπατήση ὁ Ἰμβραήμ, δὲν ἀπέλυσε τοὺς αἰχμαλώτους, οὗτος ὅμως προτοῦ ἀναχωρήσει διέταξε καὶ ἔφεραν ἐνώπιόν του ὅλους τοὺς Ἕλληνας αἰχμαλώτους, ὅσους εἶχεν ἐκεῖ καὶ τοὺς ἀπέλυσεν εἰπὼν εἰς αὐτούς· «ἐγὼ σᾶς » ἀφίνω ἐλευθέρους, καὶ δὲν κόβω τὰ κεφάλια σας, χά» ριν τῆς παληκαριᾶς τοῦ Γενναίου, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ » νὰ εἰπῆτε τὰ χαιρετίσματά μου καὶ αὐτὸς ἄς κάμη ὅ,τι » θέλει». Ὁ δὲ Γενικὸς Ἀρχηγὸς ἰδὼν ἐλευθέρους τοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας, καὶ μαθὼν ὅσα εἶπεν ὁ Ἰμβραήμ, πρὸς αὐτοὺς περὶ τοῦ υἱοῦ του Γενναίου, ἀμέσως καὶ αὐτὸς ἐτοίμασε τοὺς αἰχμαλώτους Τούρκους, τοὺς ἐφόρεσε ῥοῦχα καὶ ποδεμήν, καὶ κατόπιν τοὺς ἔστειλεν εἰς Μοθώνην μὲ δύο καπεταναίους, τὸν Ἀνάστον Σαμαρίνην ἀπὸ τὴν μητρόπολιν Καρύταιναν καὶ τὸν Γιαννάκην Βαγκιώτην, δόσας πρὸς τούτους καὶ τὴν κατωτέρω ἐκ Καρυταίνης ἀπὸ 18 Φεβρουαρίου ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἰμβραήμ, ἐπαινῶν δι' αὐτῆς τὴν γενναίαν ταύτην πρᾶξιν τῆς ἐλευθερώσεως τῶν αἰχμαλωτισθέντων εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ζητῶν προσέτι νὰ τοῦ κάμη τὴν χάριν ν' ἀπολύση, ὡς πολὺ ἀγαπητοὺς φίλους καὶ συμπολεμιστάς του, τὸν Χατσῆ Χρῆστον καὶ τὸν Μιχαὴλ Σισίνην, καὶ ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή!

Ὑψηλότατε!

Τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ οἱ ἴδιοί του ἐχθροὶ τὴν θαυμάζουν. Ὁ κατὰ τὸ Λεοντάρι προχθεσινὸς ἡρωϊσμός σου εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν περὶ τὴν Τριπολιτσᾶν

αἰχμαλωτισθέντων Ἑλλήνων μὲ ἐκίνησε καὶ εἰς ἔπαινον καὶ εἰς θαυμασμόν. Τοῦτο τὸ ὡραῖον παράδειγμα ἐβιάσθην νὰ τὸ μιμηθῶ, καὶ ἰδοὺ παραιτῶ καὶ ἐγὼ ἐλευθέρους τοὺς εὑρεθέντας ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου αἰχμαλώτους Τούρκους, καὶ θέλω ἀπελευθερώσει ἀκολούθως καὶ ὅλους τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὰς χεῖρας μερικῶν ἔνδον τῆς ἐπαρχίας Καρυταίνης· καὶ ἐπειδὴ ἡ τύχη τοῦ πολέμου εἶναι κοινή, ἂς ἀπαλλάξωμεν τοὺς δυστυχεῖς αἰχμαλώτους ἐκ τῶν δεσμῶν τῆς δουλείας, καὶ ἂς ἀνοιχθῇ ἀναμέσον μας νέον στάδιον δόξης, ποῖος δῆλα δὴ νὰ ἐξαπεράσῃ τὸν ἄλλον εἰς τὴν πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους φιλανθρωπίαν. Ἡ ἱστορία τῶν ἐθνῶν ἐτράνωσε τὰ ὀνόματα περισσότερον τῶν ὅσοι ἐνίκησαν τὰ πάθη των καὶ ἐφάνησαν γενναιόφρονες, ἀπὸ τοὺς ὅσοι ἐσκέπασαν τὴν γῆν μὲ τὰ πτώματα τῶν ἐχθρῶν των. Δεῖξον εἰς τὸν κόσμον ὅλον καὶ ἡ ὑψηλότης σου, ὅστις μὲ προσοχὴν ἔχει προσηλωμένα τὰ ὄμματά του εἰς τὰς πράξεις μας, ὅτι δὲν ἔχεις καμμίαν ὁμοιότητα μὲ τοὺς ἐξολοθρευτὰς τῆς γῆς, ἀλλ' ἐπιθυμεῖς τὴν ἀληθινὴν τοῦ πολέμου δόξαν. Ἡ στιγμὴ αὕτη, καθ' ἣν σοῦ γράφω μ' ἔφερεν εἰς τὴν ἐνθύμησίν μου τοὺς δύο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σου αἰχμαλώτους φίλους μου, τὸν Χατσῆ Χρῆστον καὶ Μιχάλην Σισίνην. Εἶναι δυνατὰ φίλοι μου καὶ τοὺς ἀγαπῶ, διότι εἶναι φίλοι τῆς τέχνης, τὴν ὁποίαν ἀμφότεροι ἀγαπῶμεν. Ὡς φιλοπόλεμος λοιπὸν ὅπου εἶσαι, σὲ παρακαλῶ θερμῶς νὰ ἐλευθερώσῃς ἄνδρας φιλοπολέμους, καὶ νὰ εἰσακουσθῶ καὶ ἐγὼ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν. Θέλω δὲ ὑποχρεωθῇ μεγάλως ἂν ἀξιωθῶ νὰ λάβω τὴν ἀπάντησιν τῆς παρούσης μου μὲ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους.

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἦμαι τῆς ὑψηλότητός σας δοῦλος ταπεινός.

Καρύταινα 18 Φεβρουαρίου 1828.

Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ.

Ὅταν δὲ ὁ Ἰμβραὴμ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐπῆγεν εἰς τὸν κάμπον τοῦ Σινάνου καὶ τοῦ Λεονταρίου, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν, καὶ ἐκεῖ ἐτέντωσε νὰ διανυκτερεύσῃ, λέγεται, ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα συνέβη καὶ τὸ ἑξῆς, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἂν ἀληθινὰ ἔγεινεν. Ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης εὑρεθεὶς εἰς τὸ φρούριον τῆς Καρύταινας διέταξε καὶ ἐχαιρέτισαν τὸν Ἰμβραὴμ Πασᾶν μὲ εἰκοσιένα κανόνια, οὗτος δὲ πάλιν ἀντεχαιρέτισε τὸν Γενναῖον καὶ τὸ φρούριον μὲ ἐννέα κανονιαῖς. Τὸ δὲ ἑσπέρας ὁ Γενναῖος διέταξε καὶ ἐφωτίσθη ὅλον τὸ φρούριον, ἡ πόλις καὶ τὸ βουνὸν Ἅγιος Ἠλίας λεγόμενον. Τὴν δὲ φωτοχυσίαν ταύτην διετήρησεν ὅλην σχεδὸν τὴν νύκτα, καὶ ὁ Ἰμβραὴμ βλέπων αὐτὴν ἀπὸ τὸ στρατόπεδόν του λέγεται, ὅτι εὐχαριστήθη. Λέγεται δὲ προσέτι, ὅτι ἡ φωτοχυσία αὕτη ἦτο στρατήγημα τοῦ Γενναίου, ὥστε βλέπων αὐτὴν ὁ Ἰμβραὴμ νὰ τὴν ἐκλάβῃ ὅπως ἤθελεν, εἴτε πρὸς τιμήν, εἴτε ὅτι εἰς τὴν Καρύταιναν ὑπῆρχαν πολλὰ στρατεύματα καὶ διὰ τοῦτο τὰ πυρὰ ἐκαίοντο.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπῆγαν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ περιῆλθαν αὐτὸ ἐλεύθερα, ἄλλοι δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐμπορεύθησαν φιλικῶς μὲ τοὺς Τούρκους, τροφάς, ζῶα καὶ ὅπλα.

Ὁ δὲ Γενναῖος Κολοκοτρώνης καὶ πρὸ τῆς ἀπολύσεως τῶν αἰχμαλωτισθέντων μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τριπολιτσᾶς Ἑλλήνων, καὶ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰμβραὴμ ἀπὸ τὰ Μοθωκόρωνα εἰς αὐτήν, ὡς εἴρηται, διὰ συμβουλῆς τῶν ἀδελφῶν Σεχνετσιπαίων Τούρκων, οἵτινες ἐφυλάχθησαν παρὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ

κατὰ τὸ 1823 ἐστάλησαν ὑπὸ τῆς τότε Κυβερνήσεως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἕνα δὲ μέρος τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐκρατήθησαν καὶ ἀνταλλάχθησαν πάλιν κατὰ τὸ 1825, συνεννοήθη μὲ τὸν τότε φρούραρχον τῆς Τριπολιτσᾶς διὰ ν' ἀνταλλάξουν ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους Τούρκους καὶ Ἕλληνας. Ὁ δὲ Σαράντος Παπαγιαννόπουλος καπετάνιος τοῦ χωρίου Βαλτετσίου, τοῦ ὁποίου οἱ Τοῦρκοι εἶχαν συγγενῆ του αἰχμάλωτον, ἐφρόντιζε πολὺ διὰ τὴν ἀνταλλαγήν του. Εἰς δὲ τὰς διαφόρους ἀψιμαχίας καὶ χωσιαῖς οἱ Ἕλληνες ἔπιαναν αἰχμαλώτους μεταξὺ δὲ τούτων ἔπεσεν αἰχμάλωτος καὶ ὁ ἀρχιμουσικὸς τῶν Τούρκων, ὁ ὁποῖος Τουρκιστὶ καλεῖται Μεχτάρ-μπασης, ἄνθρωπος ἔχων γνῶσιν καὶ φρόνησιν. Αὐτὸς ὁδηγηθεὶς εἰς τὸ φρούριον τῆς Καρύταινας, καὶ ἐξεταζόμενος ὡμολόγησεν εἰς τὸν φρούραρχον Βασίλειον Δημητρακόπουλον τίς καὶ ποῖος εἶναι. Ὁ δὲ φρούραρχος ἐπεριποιήθη αὐτόν, καὶ τὸν διώρισαν ἀρχηγὸν ὅλων τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων Τούρκων, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐκεῖ. Μετὰ δὲ τὴν συμφωνίαν τῆς ἀνταλλαγῆς, ὁ Γενναῖος ἀπέστειλεν τοὺς αἰχμαλώτους εἰς Τριπολιτσᾶν, τοὺς ὁποίους συνώδευσαν δύο καπεταναῖοι ὁ ῥηθεὶς Ἀνάστος Σαμαρίνης πολύγνωστος καὶ ἀγαπητὸς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ ὁ Σαράντος Παπαδόπουλος ἐπίσης γνωστὸς καὶ διακεκριμένον παληκάρι. Ὅταν δὲ οὗτος μαζὺ μὲ τοὺς ἀκολουθοῦντας αἰχμαλώτους ἔφθασαν εἰς Τριπολιτσᾶν, τότε ἔτυχεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ἰμβραὴμ ἐλθών, ὡς εἴρηται, ἀπὸ τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια διὰ νὰ πάρῃ τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως. Μαθὼν δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῶν αἰμαλώτων καὶ τοῦ ἀρχιμουσικοῦ, διέταξε νὰ ἔλθῃ οὗτος ἐνώπιόν του, καὶ ἀφοῦ ἐπαρουσιάσθη, ὁ Ἰμβραὴμ τὸν ἐρώτησε πῶς τοὺς μετεχειρίζοντο κατὰ τὴν

αἰχμαλωσίαν των οἱ Ἕλληνες, καὶ αὐτὸς ὡμολόγησε τὴν ἀλήθειαν καὶ εἶπεν, ὅτι καλὰ ἐπέρασεν, καὶ ὅτι ὁ φρούραρχος Δημητρακόπουλος τοὺς ἐπεριποιήθη πολύ. Τότε ὁ Πασᾶς, ἀκούσας ταῦτα, ἐπαίνεσε τὸν Γενναῖον, ὁ ὁποῖος εἶχε τόσον καλὸν φρούραρχον. Ἔπειτα ἐκάλεσε καὶ τοὺς δύο καπεταναίους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἐδέχθη φιλοφρονέστατα, καὶ γλυκὰ τοὺς ἐρώτησε περὶ πολλῶν καὶ διαφόρων πραγμάτων, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐρωτήσεων, τοὺς λέγει· «πῶς ἔχει ὁ Μπουγιοὺκ Μπαμπᾶ σας; (οὕτως οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουν τὸν πάππον), ἐννοῶν τὸν Κολοκοτρώνην. Εἰς ὅλας δὲ τὰς ἐρωτήσεις ταύτας ἀπεκρίνετο ὁ Ἀνάστος Σαμαρίνης, ὅστις ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τὴν Τουρκικήν. Ἔπειτα ὁ Ἰμβραὴμ εἶπε πρὸς αὐτόν· «φρόνιμον στρατάρχην ἔχετε καὶ ἐμπειροπόλεμον· » ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ σταθῇ νὰ πολεμήσωμεν στῆ-» θος μὲ στῆθος· ὅλο ἔφευγεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ· ὅλο ἐγλυ-» στροῦσεν· ἀλλ' οὔτε καὶ ἐγὼ ἐδυνήθην νὰ τὸν βάλω εἰς » θέσιν πολεμικήν». Πρὸς ταῦτα ὁ καπετὰν Ἀνάστος ἀπεκρίθη· «ἡ ὑψηλότης σας ἔχετε 40,000 στράτευμα » τακτικὸν καὶ ἄτακτον καὶ καββαλαρίαν καλλήν, » κανόνια, μηχανικούς, ἀξιωματικοὺς Γάλλους καὶ ὅλα » τὰ χρειώδη τοῦ πολέμου, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης πάντοτε » εἶχε κοντά του ὄχι περισσότερον τῶν τεσσάρων, ἢ πέντε » χιλιάδων ἀτάκτων στρατιωτῶν, καὶ τούτους κακῶς » ὡπλισμένους, καὶ ὅμως σὲ ἐπολέμησε καὶ δὲν ἠμπορεῖς » νὰ τὸν κατηγορήσῃς». Τότε ὁ Πασᾶς εἶπεν· «ὄχι, δὲν » τὸν κατηγορῶ· ἔχεις δίκαιον· ἀλλ' εἶναι πονηρός, καὶ » βουνίσιος ἄνθρωπος (Ντάγ-'Αντάμω)· καὶ μόλα ταῦτα » ἔκαμε τὸ χρέος του· ἡ χωσιαῖς, τὰς ὁποίας ἔβαλε καὶ » μοῦ ἔκαμαν παντοῦ, αὐτὸ καὶ μόνον τοῦ κάμνει τιμὴν

» καὶ παληκαριάν». Μετὰ δὲ ταῦτα εἶπε πρὸς τὸν Σαμαρίνην νὰ τοῦ εἴπουν τὰ χαιρετίσματά του, καθὼς καὶ εἰς τὸν Γενναῖον, καὶ ἀφοῦ ἐφιλοδώρησε μεγαλοπρεπῶς καὶ τοὺς δύο καπεταναίους, ἔπειτα τοὺς ἀπέπεμψε.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου καὶ τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ὡς προείπαμεν, ἐγένετο ἀνακωχὴ τοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων τῇ συναινέσει τῶν τριῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ὁ δὲ Κυβερνήτης πρὸς τήρησιν τῆς ἀνακωχῆς καὶ παῦσιν τοῦ πολέμου, ἐκάλεσε τοὺς στρατάρχας Ριχάρδον Τσούρτς καὶ τὸν πρίγκηπα Δ. Ὑψηλάντην καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀμοιβαίαν ἐκτέλεσιν τῶν συμφωνηθέντων. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ Τοῦρκοι τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἰμβραὴμ ἐπιάσθηκαν μεταξύ των. Καὶ ὁ μὲν ἀρχηγὸς τῆς καββαλαρίας τῶν ἀτάκτων, ὡς καὶ οἱ Ἀλβανοί, Χαλτούπιδες Ἀνατολῖται καὶ ἄλλοι ὡς τριακόσιοι τακτικοὶ Χάκ-Ἀράπιδες λεγόμενοι, ἑνώθησαν κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν ὑπὲρ τὰς δύο ἥμισυ χιλιάδες. Αὐτὸς δὲ πάλιν μὲ τοὺς τακτικοὺς Ἀραπάδες, τοὺς ἐξωμότας Γάλλους ἀξιωματικοὺς καὶ μὲ τὸ ἄλλο πλῆθος τοῦ στρατεύματος ἐσχίσθη καὶ οὕτως ἔγειναν δύο ἀντίπαλα κόμματα. Οἱ μὲν πρῶτοι ἐζήτουν τοὺς μισθούς των, τὸ μέρος τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων, ὥστε ἕκαστος νὰ ἔχῃ αὐτὰ εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ἐπέμενε νὰ στείλῃ αὐτοὺς μὲ τὰ πλοῖα εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν ἦλθαν εἰς πόλεμον μεταξύ των, καὶ οἱ χωρισθέντες ἄτακτοι ἐνίκησαν τὸν Ἰμβραήμ, ἐσκοτώθησαν κάμποσοι καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ πολλοὶ ἐπληγώθησαν. Ὁ δὲ πόλεμος αὐτὸς ἄρχισεν

ἀπὸ τὴν Κορώνην, καὶ κατὰ τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Χάνι τοῦ Κόκλα, ἐκεῖ ἐτελείωσεν. Ὁ δὲ Ἰμβραὴμ πάλιν εἰς τοῦτο μόνον ἐφάνη νικητὴς τῶν ἀτάκτων, διότι ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ αὐτοὺς νὰ μὴ ὑπάγουν διὰ τῆς Γαστούνης εἰς τὰς Πάτρας, καὶ τὸ κατώρθωσε, διότι τοὺς ἐκυνήγησε καὶ τοὺς ἔστειλε κατὰ τὸν ἐπάνω κάμπον τῆς Μεσσηνίας εἰς τοὺς λεγομένους Λάκκους. Σκοπὸν δὲ εἶχεν ὁ Ἰμβραὴμ νὰ καλέσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν Κολοκοτρώνην διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν εἴσοδόν των εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου· ἀλλὰ καὶ οἱ λιποτάκται πάλιν ἐζήτησαν τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Κολοκοτρώνη, ζητοῦντες τροφὰς καὶ τὰ ἄλλα μέσα, διὰ νὰ πολεμήσουν τὸν Ἰμβραὴμ ὑποσχόμενοι νὰ τὸν νικήσουν καὶ νὰ τὸν παραδώσουν αἰχμάλωτον τοῦ πολέμου. Ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης μαθὼν ὅλα ταῦτα, ἐμπόδισε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἔλθουν εἰς τὴν τοιαύτην συμφωνίαν, διὰ νὰ μὴ χαλάσῃ ἡ ἀνακωχὴ καὶ ψυχρανθοῦν αἱ Δυνάμεις. Οὕτω λοιπὸν οἱ ἀποσπασθέντες ἀπὸ τὸν Ἰμβραὴμ ἀνέβησαν εἰς τὸν κάμπον τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ ἐτέντωσαν ἐκεῖ στρατοπεδεύσαντες. Ἔπειτα δὲ εἰσακούσθησαν μετὰ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ὅστις εὑρίσκετο εἰς τὸ φρούριον τῆς Καρύταινας· ἔτυχε δὲ τότε ἐκεῖ καὶ ὁ ἔκτακτος ἐπίτροπος τῆς Κυβερνήσεως καὶ στρατηγὸς Ἀλέξιος Βλαχόπουλος. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐζήτησαν νὰ ἔλθουν εἰς συμφωνίαν καὶ νὰ λάβουν παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὴν ἄδειαν νὰ περάσουν τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἔβγουν ἔξω εἰς τὴν Ρούμελην, ἀλλὰ νὰ τοὺς δώσουν οἱ Ἕλληνες καὶ τροφὰς μὲ πληρωμήν. Καὶ ὁ μὲν Κολοκοτρώνης καὶ ὁ ἐπίτροπος ἐσυμφώνησαν εἰς ταῦτα, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ γράψουν προηγουμένως πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἂν αὐτὸς ἀποφασίσῃ καὶ δεχθῇ

τὰς προτάσεις τῶν Τούρκων, τότε νὰ ἦναι ἡ συμφωνία ἰσχυρά. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἕως ὅτου ἔλθῃ ἡ ἀπόφασις τοῦ Κυβερνήτου, οἱ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Βλαχόπουλον ἔδιδαν τροφὰς εἰς τοὺς Τούρκους μὲ πληρωμήν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κυβερνήτης δὲν ἦτο τότε εἰς τὴν ἕδραν του, ἀλλ' οὔτε εἰς τὸ Ναύπλιον, ἄργησε νὰ ἔλθῃ ἡ ἀπάντησις. Ἐν τούτοις οἱ μπέηδες ἀρχηγοὶ τῶν Τούρκων, ὁ τῆς ἀτάκτου καββαλαρίας καὶ λοιποὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Καρύταινας καὶ ἐκεῖ ἐφιλοξενήθησαν ἀξιοπρεπῶς ἀπὸ τὸν Κολοκτρώνην. Ἔπειτα δὲ ὁ Γενναῖος παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατρός του καὶ πολλοὶ ἄλλοι καπεταναῖοι Ἕλληνες κατέβησαν εἰς τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον, καὶ φιλικῶς περιῆλθαν αὐτό. Τοῦτο μαθὼν ὁ Κολοκατρώνης καὶ φοβηθεὶς μήπως οἱ Τοῦρκοι κρατήσουν ὡς ἐνέχυρον τὸν Γενναῖον, ἐσυγχίσθη, καὶ τὸν διέταξε νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Ὁ δὲ Γενναῖος ἤθελε νὰ βαρέσῃ τότε τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ὁ πατέρας του καὶ ὁ ἔκτακτος ἐπίτροπος, κρίνοντες τοῦτο ὡς ἀπάτην, καὶ διάλυσιν τῆς συμφωνηθείσης ἀνακωχῆς, γενομένης πρὸς ὄφελος τῶν Ἑλλήνων, τὸν ἐμπόδισαν. Τοιουτοτρόπως ἔμειναν εἰς τὴν πρώτην συμφωνίαν νὰ πληρώνουν τὰς τροφάς των οἱ Τοῦρχοι, νὰ περάσουν ἡσύχως τὴν Πελοπόννησον, καὶ νὰ ὑπάγουν κατὰ τὰ Μεγάλα Δερβένια, νὰ ἀπολύσουν ὅμως ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας, ὅσους εἶχον, ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδία, καὶ πρὸς τοῦτο νὰ δώσουν καὶ νὰ λάβουν ἐνέχυρα. Διὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τῶν αἰχμαλώτων ἔστειλαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων καὶ γραμματεῖς, ὁ μὲν Κολοκοτρώνης τὸν Θ. Ρηγόπουλον, ὁ δὲ Βλαχόπουλος τὸν γραμματέα τῆς ἐκτάκτου ἐπιτροπῆς Δημήτριον Βυζάντιον, τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι ἐδέχθησαν·

ἀλλὰ πρὶν τελειώσῃ ἡ καταγραφὴ τῶν αἰχμαλώτων, οἱ Τοῦρκοι ἐτράβηξαν διὰ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἔξω τῆς πόλεως κατὰ τὴν θέσιν Βολυμήν, ὅπου ὁ τόπος ἦτο ἀφύτευτος καὶ ἀδιάθετος. Ἐνταῦθα ἔμειναν πέντε ἕως ἕξ ἡμέρας, καὶ ἐμπορεύθησαν μὲ τοὺς Ἕλληνας πωλήσαντες πολλὰ ζῶα, καὶ ἀγοράσαντες ὅσα πράγματα ἤθελαν μὲ μεγάλην εὐταξίαν. Τότε ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς καὶ ὁ ἔκτακτος ἐπίτροπος, συνοδευόμενοι ἀπὸ πολλοὺς καπεταναίους καὶ στρατιώτας τῆς Καρύταινας. Τούτους ἰδόντες οἱ Τοῦρκοι·καὶ ὑποπτεύσαντες ἔφυγαν ἔξαφνα εἰς τὴν Ἀργολίδα, καὶ καταβάντες ἐτοποθετήθησαν πλησίον τῶν Ἀφεντικῶν Μύλων ἀντικρὺ τοῦ Ναυπλίου. Ἐκεῖ δὲ τότε ἦλθε καὶ ὁ Αὐγουστῖνος ἀδελφὸς τοῦ Κυβερνήτου, σταλμένος ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ διὰ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ διατηρηθῇ ἡ γενομένη συνθήκη. Αὐτοὶ ἐζήτησαν νὰ ἀφήσουν οἱ Τοῦρκοι ἐλευθέρους τοὺς Ἕλληνας αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους εἰσέτι ἐκράτουν πρὸς ἀσφάλειάν των, καὶ τοὺς ἀφῆκαν. Ἐκεῖθεν οἱ Τοῦρκοι ἑτοιμασθέντες ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Κόριθον, καὶ φθάσαντες ἐστρατοπέδευσαν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν πόλιν. Ὁ δὲ στρατάρχης Δημήτριος Ὑψηλάντης εὑρισκόμενος τότε εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ μαθών, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶχαν σκοπὸν νὰ περάσουν εἰς τὴν Ρούμελην ἀπεφάσισε νὰ τοὺς πολεμήσῃ ἐξερχομένους τῆς Πελοποννήσου, διότι ἡ γενομένη συνθήκη μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ μόνον διὰ τὴν Πελοπόννησον ἴσχυεν. Περὶ τούτου εἰδοποίησαν καὶ τὸν Κυβερνήτην, ἀλλ' οὗτος διέταξε τὸν στρατάρχην νὰ ἀφήσῃ τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν ἐλεύθερα ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν γῆν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἕνας Ἕλλην

ἀπὸ τὸ Καστρὶ τῆς Κυνουρίας Κυριάκος ὀνομαζόμενος, αὐτὸς ἐπρόδοσεν ὅλα ὅσα ἤκουε καὶ περισσότερα ἀκόμη εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ὑψηλάντης θὰ τοὺς πολεμήσῃ ἔξω εἰς τὴν Στερεάν. Ταῦτα οἱ Τοῦρκοι μαθόντες ἀπὸ τὸν προδότην, ἔξαφνα ἐσηκώθησαν καὶ ἔφυγαν διὰ τοῦ δρόμου τῆς Βοστίστας καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ Ρίον τῶν Πατρῶν. Ὁ δὲ Δελῆ Ἀχμὲτ ἐκεῖ εὑρισκόμενος δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἄδειαν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ φρούριον, καὶ ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἤθελαν νὰ εἰσβάλουν διὰ τῆς βίας, ὁ Πασᾶς ἐβγῆκεν ἔξω νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ καὶ τοὺς συμβουλεύσῃ διὰ νὰ μὴ σκοτόνωνται· ἐφοβέρισε δὲ καὶ ἕνα ἐκ τῶν Ἀλβανῶν μπέηδων, ὅστις δὲν ἔλαβεν ὑπομονὴν νὰ ἀκούσῃ τί θὰ τοῦ εἴπῃ ὁ Πασᾶς, ἀλλ' οὗτος ἀμέσως ὀργισθεὶς καὶ ἀγανακτήσας ἔβγαλε τὴν πιστόλαν του, ἐπυροβόλησεν αὐτὸν εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὸν ἐσκότωσε. Τοιουτοτρόπως ἀπέθανεν ὁ Δελῆ Ἀχμὲτ πασᾶς. Οὗτος ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ τὸν Δράμαλην καὶ ἦτο ἀρχηγὸς ὀκτὼ χιλιάδων ἱππέων Ντελίδων λεγομένων. Παντοῦ τὸ ὄνομά του ἀκούεται, καὶ ὅλον ἕνα λέγουν ὁ Δελῆ Ἀχμὲτ πασᾶς. Ἀνὴρ γενναῖος, στρατηγηματικός, καὶ γεννημένος διὰ νὰ κάμῃ μεγάλα πολεμικὰ κατορθώματα. Τολμηρὸς δὲ ὤν, εἰς ὅλους τοὺς πολέμους εὑρίσκετο πάντοτε ἐμπρὸς μαχόμενος. Εἰς τὸ Ἄργος, εἰς τὴν μάχην τοῦ Κεφαλαρίου ἀνδραγάθησεν· εἰς δὲ τὸ Ἁγιονόρι αὐτὸς ἔσωσε τὸν Δράμαλην· αὐτὸς ἐπέρασε δύο φορὰς τὰς τροφὰς ἀπὸ τὴν Κόριθον εἰς Δερβενάκι καὶ Ἅγιον Σώστην διὰ νὰ προφθάσῃ τὸ πολιορκούμενον Ναύπλιον, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἔκαμε στρατιωτικὴν γραμμὴν ἀπὸ Κορίνθου μέχρι Κουρτέσας καὶ Ἁγίου Σώστη, ἡ ὁποία διήρκεσε δέκα ἡμέρας. Εἰς δὲ τὸ χωρίον Κλένια, τὰς ἀρχαίας

Κλεωνάς, ἐκεῖ ἐπολέμησε τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἐξεταμπούρωσε καὶ ἐσκόρπισεν. Ἔπειτα δὲ πάλιν αὐτὸς διεύθυνε τὴν μάχην, καὶ ἐνίκησεν εἰς τὰ Βασιλικὰ τῆς Κορίνθου ὅπου ἐφονεύθησαν ὁ Ἀναγνώστης Πετιμεζᾶς, ὁ Παπᾶ Καλομοίρης καὶ ἄλλοι Ἕλληνες· εἰς δὲ τὴν Πέρα Χώραν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔσωσε τοὺς Τούρκους. Καὶ πάλιν, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Κόρινθον διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὰς Πάτρας διὰ ξηρᾶς, καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀκράταν καὶ ἐκεῖ ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τοὺς Καλαβρυτινοὺς καὶ τοὺς Κορινθίους, καὶ ἐπῆγαν ἐκεῖθεν διὰ θαλάσσης εἰς Πάτρας, ὁ Δελῆ Ἀχμὲτ τοὺς ἔσωσεν, ἄλλως ἂν οὗτος τότε ἔλιπε, ψυχὴ Τουρκικὴ καμμία δὲν ἐσώζετο. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ εἰς τὰς Πάτρας ἀκόμη πολλὰς ἀνδραγαθίας ἔκαμε κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὰ φρούρια καὶ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους ἔσωσε μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπίσης πολλὰς γενναίας πράξεις ἔκαμεν. Ἐπιτήδειος δὲ ὢν καὶ πανοῦργος ἄνθρωπος, ἐξαπάτησε τὸν Νενέκον καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας Ἀλβανούς, οἵτινες καὶ ἐπροσκύνησαν. Ταῦτα δὲ πάντα ὁ Σουλτάνος μαθὼν παρὰ τοῦ Ἰμβραὴμ ἐτίμησε τὸν Δελῆ Ἀχμὲτ μὲ τὸν δεύτερον βαθμὸν τοῦ Πασᾶ, ὡς ἀνωτέρω ἐδιηγήθημεν.

Μετὰ δὲ τὸν φόνον τοῦ Δελῆ Ἀχμέτ, οἱ Τοῦρκοι λιποτάκται ἐπέρασαν εἰς τὴν Ρούμελην καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἀρβανιτιάν, ὅπου ἀφῆκαν τὰ ἐνέχυρα (ῥεχέμια), τοὺς ὁποίους ἐκράτησαν οἱ ἐντόπιοι Ἀλβανοί, καὶ αὐτοὶ ἦσαν ὁ Χρίστος Ἀλεξανδρόπουλος ἀπὸ τὴν Στεμνίτσαν τῆς Καρύταινας, καὶ ὁ Διονυσάκος ὀνομαζόμενος ἀνεψιὸς καὶ τῶν δύο τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Πλαπούτα. Οὗτοι οἱ ὅμηροι ὀλίγον ἔλειψε νὰ χαθοῦν εἰς τὴν

'Αρβανιτιάν, ἀλλ' οἱ προὔχοντες 'Αλβανοὶ φιλοτιμηθέντες χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Κολοκοτρώνη, τὸ ὁποῖον εἰς αὐτοὺς ἦτο γνωστὸν παλαιόθεν, ἐφρόντισαν καὶ τοὺς διέσωσαν.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΤΑ ΦΩΤΑΚΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΑΥΤΟΥ.

Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων χωρὶς νὰ σκεφθοῦν, εἴτε ἀπὸ τὸ πάθος των, εἴτε ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ φθόνου των, εἴτε τέλος ἀπὸ τὴν φαύλην φιλαυτίαν των, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν προηγουμένων ἀπομνημονευμάτων μου, μὲ κατηγόρησαν μὲ λόγους ξηροὺς ὡς Κολοκοτρωνίζοντα, ὅτι δηλαδὴ ἐπαινῶ τὸν στρατηγὸν τοῦτον ὑπὲρ τὸ δέον.

Παρακαλῶ τοὺς ἀναγνώστας τῶν ἀπομνημονευμάτων μου, νὰ προσέξουν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ὅλων τῶν ἱστορικῶν τῶν ἐκδοθέντων περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ πεισθῶσιν, ὅτι στρατηγὸς ἄλλος ὡς ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εὑρέθη εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ποῦ δὲ ἀλλοῦ θὰ βασισθῇ ὁ συγγραφεὺς διὰ νὰ διηγηθῇ τὰ γενόμενα ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου ; Καὶ ποῖος ἄλλος ἔκαμε πολέμους ; Ποῖος ἄλλος ὡδήγησε τοὺς Πελοποννησίους ἐπαναστάτας καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεώς μας ; Ὅπου δὲ ὁ Κολοκοτρώνης εὑρίσκετο ἐκεῖ ἦτο καὶ ὁ θόρυβος, ἐκεῖ ἐσείετο ἡ γενναιότης καὶ ὁ πατριωτισμός. Πρὸς αὐτὸν ἔγραφαν καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἤλπιζαν οἱ Πελοποννήσιοι. Ποῖον δὲ ἄλλον οἱ Τοῦρκοι ἐφοβοῦντο, εἰς ποῖον ἄλλον ἔδωκαν πίστιν διὰ νὰπαραδοθοῦν αὐτοὶ καὶ νὰ παραδώσουν καὶ τὰ φρούρια ; 'Απόδειξις τούτων εἶναι, ὅτι

ἀφοῦ ἔλειψε καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Ὕδραν ἔγειναν τόσα κακά, καὶ κανεὶς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὰ ἐμποδίσῃ, καὶ νὰ φέρῃ τὸ παραμικρὸν ἀποτέλεσμα πρὸς ὤφελος τῆς πατρίδος. Εἰς τὰ πραγματικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔγειναν εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ ἰδίως περὶ τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν, ἐκεῖ διηύθυναν τὰ ὅπλα οἱ πρόκριτοι μόνοι κατὰ συμβουλὴν τοῦ παλαιῶν Πατρῶν, ἀλλ' ὀλίγον ἔλειψε νὰ χάσουν τὴν πατρίδα.

Ὁ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης αὐτὸς εὑρίσκετο παντοῦ καὶ ἦτο ἐμπρός, εἰς δὲ τὰ ἔγγραφα τῶν κατὰ καιροὺς Διοικήσεων ὅλα ταῦτα φαίνονται, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν του τὴν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς ἄλλα πρόσωπα ἄλλων ἐθνῶν. Λοιπὸν δι' αὐτοῦ ἐγίνοντο ὅλα, οἱ δὲ ἄλλοι στρατηγοὶ ὑπ' αὐτὸν ἐφαίνοντο καὶ αὐτοὶ ἀρχηγοὶ ἐπαρχιῶν, μόνοι των δὲ ποτὲ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ βαστάξουν οὔτε μίαν πολιορκίαν, οὔτε νὰ διοικήσουν ὁλόκληρον μίαν ἐπαρχίαν, διότι τὸ ἥμισυ αὐτῆς ἦτο πάντοτε μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ μάλιστα οἱ φιλοπόλεμοι χωρὶς νὰ λάβουν τὴν ἀνάγκην του· μάλιστα δὲ ὅλοι τοῦ ἐζήτουν νὰ τοὺς στείλῃ ἀπὸ τὴν γενεάν του ἕνα Κολοκοτρώνην διὰ νὰ τὸν ἔχουν ὡς ἐκτελεστικὴν δύναμιν νὰ τοὺς βοηθῇ εἰς τὴν στρατολογίαν, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ φοβερίζουν τὴν ἐπαρχίαν ὅλην, καὶ κάθε χωρίον, ὥστε νὰ μὴ παρακούουν τὰς διαταγάς των. Μίαν δὲ φορὰν ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε τοῦ Π. Γιατράκου· «ποῦ νὰ τοὺς εὕρω τόσους Κολοκοτρωναίους νὰ » ἔχουν καὶ μυαλὰ νὰ σὲ συνδράμουν· ξυλίνους καὶ ἀπὸ » χῶμα φτιάνουν καὶ ἔλα νὰ τοὺς πάρῃς, διότι μόνοι » των δὲν περιπατοῦν».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὅστις κατηγορήσει τὰ ἀπομνημονεύματά μου, ὅτι δὲν εἶναι ἀληθινὰ ἀπάντησις δὲν τοῦ πρέπει. Εἰς ὅσους δὲν ἀρέσουν τὰ ἀληθινὰ ἱστορικὰ διηγήματα, ἐκεῖνοι πρέπει νὰ στενοχωροῦνται. Ἂν ὅσα γράφω ἦναι ψεύματα, πόθεν ἐγὼ θὰ τὰ ἐμάνθανα; Τὰ ψεύματα εἶναι πάντοτε ἀφ' ἑαυτῶν σκεπασμένα, οἱ δὲ ψεῦσται φοβοῦνται τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ὁ μέλλων ἱστορικὸς θὰ σύρῃ τὴν σκέπην καὶ θὰ ἐκβάλῃ ἔξω τὴν ἀλήθειαν· ὅποιος δὲ θέλει νὰ περιπατήσῃ εἰς τὸ σκότος κρατεῖ τὸν λύχνον εἰς τὰς χεῖράς του· ὁ γράφων ἱστορίαν διαιρεῖ τὰ γραφόμενά του εἰς ψεύματα καὶ εἰς ἀλήθειαν.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1825

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

1826

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

1827

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

1828

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σελὶς	*στίχος*	*ἀντὶ*	*ἀνάγνωθι*
5	8	συνοδεία	συνοδία
17	3	προτιμώτερος	προτιμότερος
57	24	σήριγμα	σύριγμα
68	25	δρεπάνια των	δρεπάνιά των
76	11	στράτεμμα	στράτευμα
80	1	ἦτο περιέζωσε	ἦτο καὶ περιέζωσε
82	24	καββαλαραῖοι τινὲς	καββαλαραῖοί τινες
88	7	γραμὴν	γραμμὴν
90	12	στρατηγ	στρατηγὸ
91	7	Ἅδ	Ἅδη
101	26	ἐπλησίασεν	ἐπλησίασαν
103	6	πολέμιος	πόλεμος
104	20	μελος	μέρος
129	2	πάντο πληθίον του	πάντα πλησίον του
135	7	Ζαχειρόπουλον	Ζαφειρόπουλον
143	22	ἐδύνανο	ἐδύνατο
163	27	ἐκολλήσαμε,	ἐκολλήσαμεν
168	29	ἐδγῆκαν	ἐδγήκαμεν
204	4	οἱ Τοῦρκο	οἱ Τοῦρκοι
211	13	ἀντιφάσκοντας	ἀντιφασκούσας
240	19	ὀνόμαζεν	ὠνόμαζεν
251	11	πρέγμα	πρᾶγμα
274	20	κα	καὶ
283	24	τοιαύττς	τοιαύτας
310	22	Κατὰ δὲ Ἰούλιον	Κατὰ δὲ τὸν Ἰούλιον
321	9	Ταύτη	Ταύτην
430	4	ἄφηκαν	ἀφῆκαν
441	23	ἐνοήσας	ἐννοήσας
444	25	ἐγένττε	ἐγένετο
448	24	ἀφῆκαν	ἀφῆκεν
458	25	καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔκαμες	καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας κοινοποιήσεις

